
UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 14 11 18 07 013 2

قاموس الاعلام

تاريخ وجغرافيا لغاتى وتعبير اصحله كافهٔ اسماء خاصه‌يى جامعدر

(تاريخه متعلق : كافهٔ اقوام واممله انبيا، خلفا، صحابه، تابعين، رجال حديث، ملوك، امرا، وزرا، حكام، حكما، علما، فقها، اوليا، مشايخ، ادبا، شعرا، اطبا، مورخين، سياحين، اصحاب هنر، اشخاص موهومهٔ اساطير والحاصل شرق وغربه وازمنهٔ قديمه وجديده‌يه عائد كافهٔ مشاهيرك اسملرينى، ترجمهٔ حاللرينى وآثار وتأليفاتنك تعريفنى؛ جغرافيايه متعلق دخى : كرهٔ ارضك منقسم بولنديغى قطعات وممالك ودولك، ودكيزلر، بوغازلر، آطه‌لر، طاغلر، نهرلر، كوللر، اووه‌لرك، وكرك اسكى كرك يكى قصبه‌لرله بيوجك قريه‌لرك اسملرينى، موقعلرينى، طول وعرضلرينى احوال تاريخيه وطبيعيه‌لرينى، اهاليلرينك مقدارينى، باشلجه محصولات واخراجاتلرينى والحاصل تفصيلات ممكنه‌يى شامل وحروف هجا صره‌سيله مرتبدر.)

محررى : ش. سامى صاحب وطابعى : مهران

DICTIONNAIRE UNIVERSEL D'HISTOIRE ET DE GÉOGRAPHIE

PAR

CH. SAMY-BEY FRASCHERY

EDITEUR MIHRAN

TOME TROISIÈME

CONSTANTINOPLE

Imprimerie MIHRAN — Rue de la S. Porte N. 7

1891

اوچنجى جلد

معارف نظارت جليله‌سى طرفندن تقدير وتحسين اولنه‌رق طبع اولنمشدر.

استانبول

(مهران) مطبعه‌سى — باب عالى جاده‌سنده نومرو ٧

١٣٠٨

مهران مطبعه‌سی
باب عالی جاده‌سنده نومرو ۷
MIHRAN
Imprimeur

LIBRARY
JUN 29 1966

قاموس الاعلام

تاریخ وجغرافیا لغاتنی وتعبیر اصحله کافهٔ اسماء خاصه‌یی جامعدر

باب التاء — فصل الألف الح

تاباسقو (Tabasco) مکسیقه‌ده همنامی اولان جهوریتك مرکزی بر قصبه اولوب، مکسیقه کورفزی ساحلنده، همنامی اولان نهرك منصبنده و (ورا قروز)ك ٤٠٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده واقعدر. ٧٠٠٠ اهالیسی وخیلی ایشلك تجارتی واردر. — تاباسقو جهوریتی مکسیقه‌نك جاهیر جنوبیهٔ غربیه‌سندن اولوب، شمالاً مکسیقه کورفزیله، شرقاً قامپش جهوریتی و (غوآتمالا) دولتیله، جنوباً شیاپاس، غرباً دخی (ورا قروز) جهوریتلریله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٥ ٥٠٠ مربع کیلومتره واهالیسی ١٠٤ ٧٤٧ کشیدر. هواسی آغر اولوب، بطاقلقلری چوقدر. طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سی متوسط حالده ایسه‌ده، خیلی مقدار قاقائو ویك مقبول پاموق حاصل اولور.

تاباغو (Tabago) آنتیل جزایر صغیره‌سندن وانکلتره مستعمراتندن بر آطه اولوب، (ترینیته) آطه‌سنك ٢٥ کیلومتره شمال شرقیسنده واقعدر. طولی ٥٠ وعرضی ١٩ کیلومتره اولوب، قسم اعظمی زنجی اولمق اوزره، ١٦٠٠٠ اهالیسی واردر. مرکزی (اسقاربوروغ) قصبه‌سیدر. قوهٔ انباتیه‌سی چوق اولوب، توتون، شکر قامشی، موس، آناناس، هند جوزی وسائر محصولاتی واردر. توتون الك اول یعنی ١٥٦٠ تاریخ میلادیسنده بو آطه‌ده کشف اولنمغله، اکثر السنه‌ده جزیره‌نك اسمیله تسمیه اولنمشدر. شکر وروم تجارتی چوقدر. بو جزیره ١٤٩٨ ده قریستوف قولومب طرفندن کشف اولنه‌رق، ابتدا فلمنکلیلرك وبعده انکلیز وفرانسزلرك الینه کچمش، ونهایت انکلتره‌نك ضبطنده قالمشدر.

تابان (امیر عبدالحی دهلوی) هندستان امرا وشعراسندن اولوب، محمد شاهك زماننده یاشامش، وغزلیاتی زماننده پك مقبول ومشهور بولنمشدر.

تأبّط شرا مشاهیر عربدن (ثابت بن جابر بن سفیان بن عمثیل بن عدی الفهمی)نك لقبی اولوب، اسائده ضرب مثل حکمنه کچمشدر. حقنده بر چوق وقایع وروایات مروی اولوب، بعض محاربه‌لر وبر طاقم اشعار کندیسنه اسناد اولنور.

تابعی اونجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، ادرنه‌لیدر. حسن خطی وکوزل کتابتی اولوب، اشعاری سلیس ولطیفدر. جنابی پاشانك توابعندن اولمق حسبیله آغر زعامته نائل اولمشیدی. مسیحینك «شهر انکیز» ینه بوندن اییی نظیره سویلنن اولمامشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

آجیوب بغرینه باصدی در اشکم بحرغم
دیدی مردم دوشکونیدر بریتیم افتاده‌در

— ایران شعراسندن دخی ایکی ذات بو مخلصله تخلص ایدوب، برنجیسی نیزلکده ورساملقده دخی شهرت صاحبی بولنمشدر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

دور از تو بدرد ومحنت وغم بودم
باسینهٔ ریش وچشم پرنم بو دم
باقی همه شب بناله همدم بودم
بی یاد تو القصه شبی کم بودم

— ایکنجیسی جاهل بولنمش ایسه‌ده، نکته‌سنجلکده پك ماهر اولوب، مولانا وحشینك معاصری

بولنمشدر. اسمی (آذینه قلی بیك) در. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کار من دور ازتو غیر از نالهای زار نیست
کربزاری جان دهم دور ازتو دور ازکار نیست

تابنکو (حید —) مغول فترتی زمانده کرمانده حکومت سورن قره‌ختاییان دولتنك بانیسی اولان (براق حاجب قتلغ خان)ك برادری وملوك مذکوره‌نك اوچنجیسی اولان سلطان قطب‌الدین محمدك پدریدر.

تابو (Tabo) بحر محیط کبیر جزایری اهالیسنك برمعبود موهومه ودهاطوغریسی تقدیس ایتدك ایستدکلری هر شیئه ویردکلری اسمدر. جانلی وجانسز بر شیئه بو اسم سویلندی‌یی، هرکس اوکا رعایت وحرمت و بلکه عبادت ایتمکه مجبور اولوب، حرمتده قصور ایدنلر عمومك خصومت وتحقیرینه دوچار اولورلر.

تابور (Tabor) وچهجه هرادیستیه (Hra-distie) چهستانده پراغه‌نك ۷۷ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۶۷۰۰ اهالیسی وقلعه‌سی واردر. — آلپ ساحلی سلسله‌سنده و (جنوره) طاغی قربنده بو اسمله بر طاغ دخی بولنوب، ۳۳۰۰ متره ارتفاعی واردر. (دورانسه) ایرماغی بو ایکی‌طاغك آره‌سنده نبعان‌ایدر.

تابور ونام دیکرله (جبل‌الطور) فلسطینده ناصره‌نك ٦ جنوب شرقیسنده منفرد بر طاغ اولوب، ۱۸۰۰ قدم ارتفاعی واردر. اتکلری اشجارله مستوردر، واطرافنده بر طاقم خرابه‌لر موجوددر. حضرت عیسی بو طاغه صعود ایتمشیدی. اهل صلیب ایله اهل اسلام آره‌سنده بو طاغك آلتنده برچوق محاربه‌لر جریان ایتمشدر. مشهور جبل طور بشقه‌در.

تابوره (Tabora) زنکبارده °٥ عرض جنوبی خط موهومی آلتنده ودار السلامك ۸۲۰ قدر کیلومتره غرب شمالیسنده بر قصبه اولوب، باشلیجه اهالیسی مسلم وعربدر.

تابی شعرای عثمانیه‌دن اولوب، استانبوللی وحضرت امیر بخاری درویشلرندن برینك اوغلیدر. طریق علمی‌یه انتساب ایده‌رك، بعض بلاده قاضی اولمشیدی. طریق حجده وفات ایتمشدر. حسن خطی دخی وار ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

آهم‌که آسمانه آثار هر کیجه خدنك
قصدی بودرکه کوکب بختمله ایده جنك

تاپتی (Tapti) هندستانده بر نهردر، که (کندوانه) طاغلرندن نبعانله، (کندیش) خطه‌سنی (برار) دن بعد التفریق، بکراته کیره‌رك، برهانپور ایله سورت شهرلری ایچندن بکر؛ و ۸۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، بحر عمانه دوکیلور. باشلیجه تابعلری (بورنه) و (کیرنه) نهرلریدر.

تاپساقوس (Thapsaque, Thapsacus) فرات ساحلنده واقع (دیر) قصبه‌سنك اسکی یونانیلرجه اسم قدیمیدر. [«دیر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تاپسوس (Thapse, Thapsus) افریقیه‌نك یعنی تونسك ساحل شرقیسنده ومهدیه‌نك جهت شمالیه‌سنده اوله‌رق (رأس دماس) قربنده اسکی بر قصبه ایدی، که قبل المیلاد ٤٦ تاریخنده قیصر اوراده اسکیپیون ایله پتریوس ویوبایه غالب کله‌رك، پومپیوسك افریقیه ده‌کی شیعه‌سنی رفع ایلمش ایدی. عربلر عندنده (تبسه) اسمیله معروف اولوب، یاقوت حموی کندی زمانده خراب اوله‌رق، یالکز بر قاچ خانه قالمش اولدیغنی بیان ایدیور. الیوم یالکز ویرانه‌لری باقیدر.

تاتار یاخود تتار وعربجه تتر (Tartares) بو اسم عن اصل مغول اقواممندن بر قومه مخصوص اولوب، بوقومك افرادی چنکیز خان عسکرینك پیشدارلری حکمنده بولندیغندن، قرون وسطاده مغول اسمنك مترادفی کبی استعمال اولنمشدر. تواریخ عربیه وفارسیه‌ده بو معنا ایله مستعملدر. بعده بتون اقوام تورانیه‌یه تعمیم اولنه‌رق، بونلره اقوام تاتاریه واقوام مذکوره‌نك مسکنی اولان بلاد شمالیه‌یه تاتارستان نامی ویرلمش ایسه‌ده، بو تعبیرك نابجا اولدیغی بعده آکلاشیلوب، استعمالی ترك اولنمشدر. بو کونکی کونده بو اسم ترك امت عظیمه‌سنك برقومنه تخصیص اولنمشدر، که بونلرك وقتیله مغوللرله زیاده‌جه اختلاط وامتزاج ایتملری وطمارلرنده بر درجه‌یه قدر مغول قانی بولنمسی بو تسمیه‌لرینه سبب اولمش ایسه‌ده، کندیلری لسان واخلاق وعادات وهر جهتجه مغوللردن زیاده ترکلره یقیندرلر. بونلر وقتیله اولاد چنکیزدن جوجی خان سلاله‌سنك حکم سوردکلری یرلرده یعنی دشت قبچاق دولتی ممالکنده ساکن اولوب،

اليوم روسيه دولتنه تابع اولان قريم وقزان تاتارلريله نوغاى وسائره‌دن عبارتدرلر. بونلرك لسانى اصل تركستان تركلرينك لسانى اولان چغتايجه دن زياده عثمانليجه‌يه قريب اولوب، آنجق اوته‌دن برى سائر اقواممله اختلاط ايتمدكلرندن، سيمالرى خالص اقوام تورانيه‌يه مخصوص اولان علايمى حفظ ايتمشدر. بونلرك اليوم روسيه‌ده بولنانلرى ٢٣٠٠٠٠٠ دن زياده اولوب، دوبريجه‌ده وممالك عثمانيه ده دخى مقدما قريمدن هجرت ايتمش خيلى تاتارلر بولنمقده در. لسانلرنده موجود كتابلردن بر خيليسى قزانده طبع ايدلمشدر. بعض كنجلرى بو لسانى تدريجاً لسان عثمانى ايله توحيده چاليشمقده درلر. كنديلرى ساكن وچاليشقان آدملر اولوب، تمدنه فوق‌العاده استعداد وقابليتلرى اولديغى بتون سياحين وجغرافيون طرفندن تسليم اولنمقده در. هرحالده بونلر خالص ترك اولوب، تاتار اسميله ياد اولنملرى مجرد يقين وقتلره كلنجه‌يه دك سلالهٔ چنكيزيه‌دن خانلرك تحت اداره‌سنده بولنملرندن ايلرى كلمش بر تعبير سقيم اولديغندن، «ترك» ماده‌سنده دها زياده تفصيلات ويرلمك اوزره، بوراده بو قدرله اكتفا اولندى. [«مغول، ترك، توران، قريم، قزان وسائره» ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

تاتار ابراهيم افندى { علما ومشايخدن اولوب، قريمدن درسعادته كله‌رك، بر خيلى وقت آياصوفيه‌ده وعظ وارشادله وافاده وتدريسله مشغول اولمش؛ وسلطان مراد خان ثالث امريله سورهٔ نوره تفسير يازمشدر. ١٠٠١ تاريخنده وفات ايتمشدر.

تاتار بازارجغى { شرقى روم ايلنده، فلبه‌نك ٣٦ كيلومتره غربنده مريچ نهرينك ساحل يسارنده ودمير يول خطى قربنده لوا مركزى بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ قدر اهاليسى واردر. — تاتار بازارجغى لواسى شرقى روم ايلينك قسم غربيسندن عبارت اولوب، تاتار بازارجغى، اوتلق كوى، اهتمان، پشترا وعورت آلان قضالرندن مركبدر. اراضيسى منبت ومحصولدار اولوب، اهاليسى باشليجه بلغار وتركدن مركبدر.

تاتار خان { تغلق شاهك اخرت اوغلى و سلطان محمد شاه تغلقك وزيرى اولوب، «فتاوىٔ تاتار خانيه» و «تفسير تاتار خانى» عنوانلريله مشهور ايكى معتبر اثريله شهرت بولمشدر. سلطان فيروز شاه باربكك زماننده وفات ايتمشدر. — هندستانده كجرات حكمدارلرندن برنجى مظفر شاهك اوغلى وبرنجى احمد شاهك پدرى اولمق اوزره، بو اسمله بر ذات دخى كلمشدر.

تاتارستان { بو اسم مقدما آسيا قطعه‌سنك شمالنده واسع بر يره ويريليردى، كه چين دولتنك قسم شماليسى اولان مانچوريا، مغولستان وتركستان شرقيى و اصل تركستان ايله سيبريانك معلوم اولان اقطارينى جامع ايدى. الحاصل اقوام تورانيه‌نك مسكن وجولانكاهى اولان آسياى شماليه‌يه بو اسم ويريليردى. اليوم بو تعبير متروك اولوب، اقطار مذكوره تركستان، مغولستان، مانچوريا، سيبريا وسائر اسملرله معروفدر. [بو اسملرك بهرينه مراجعت بيوريله.]

تاتوان { وان كولنك ساحل غربيسنده واقع بر كوچك قصبه اولوب، كوار سنجاغنك مركزيدر.

تاته { (Tatta) هندستانك سند خطه‌سنده، حيدر آبادك ٨٠ كيلومتره جنوبنده وساحل بحردن دخى او قدر بعده‌ده واقع بر شهر اولوب، ١٥٠٠٠ اهاليسى وبعض پاموق وايپك منسوجات فابريقه‌لرى واردر. وقتيله دها بيوك وبجارتكاه اولوب، بعده تدنى ايتمشدر. اسكى (پتاله) شهرينك عينى اولديغى مظنوندر. ١٥٥٥ تاريخ ميلاديسنده پورتكيزليلر طرفندن ضبط وتخريب اولنمشدر.

تاتيان { (Tatien) افلاطونك مذهب فلسفيسنه تابع حكمادن اولوب، ميلادك ١٣٠ تاريخلرنده سوريه‌ده طوغمش؛ وبعده خرستيانلغى قبول ايدوب، يونانيلرى بو دينه دعوت يولنده بر قاچ مكتوب يازمش ايدى. مؤخراً اتخاذ ايتديكى فكر و مذهب مخصوصه خرستيانلر طرفندن رفض نظريله باقلمشدر. خمرى وتأهلى حرام عد ايدن برطريق مخصوصك رئيسيدر. — بو اسمله ديكر بر حكيم دخى بشنجى قرن ميلاديده جزيره‌ده ياشايوب، اناجيلك تطبيق ومقايسه‌سى حقنده لسان يونانيده بر كتاب يازمشدر، كه متنى نابود اولوب، لاتينجه ترجمه‌سى موجوددر.

تاتيوس { (Tatius) ايتاليا اقوام قديمه‌سندن (كور) قومنك حكمدارى اولوب،

میلاددن ٧٤٥ سنه اول رومایه قارشی حرب ایتمش؛ و(رومولوس) ایله مشترکاً اتحاد ایدن کوریوم وروما اهالیسی اوزرینه ٥ سنه حکم سوردکدن صکره، مقتولاً وفات ایلمشیدی.

تأثیر { (میرزا محمد محسن) ایران شعراسندن اولوب، ملوك صفویه‌دن سلطان حسینك زمانده یاشامشدر. اجدادی تبریزلی اولوب، شاه عباس طرفندن اصفهانه نقل، وعباسیه محله‌سنده اسکان اولنمشیدی. مرتب دیوانی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

مائل ترا بغیر نخواهم وگرنه من
پیرارم از کسی که دلش مائل تو نیست

تاج { یاخود تاجو (Tage, Tajo) ایبریا شبه جزیره‌سنك یعنی اسپانیا وپورتکیزك اك بیوك ایرماقلرندن اولوب، اسپانیانك شرق شمالی جهتنده کائن (سیرافلیپو) طاغندن نبعانله، غرب شمالی‌یه بعده غرب جنوبی‌یه ونهایت غربه طوغری جریان ایده‌رك، اسپانیانك یکی قستیله واسترمادوره خطه‌لرینی شق ایتدکدن صکره، پورتکیزه دخول ایله، غرب جنوبی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، لیسبونه‌نك آلت طرفنده بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور. مجراسی ٧٦٠ کیلومتره طولنده اولوب، ٥٦٠ کیلومتره‌لکی اسپانیا طوپراغنده‌در. بو ایرماغه صاغ وصولدن بر چوق نهرلر دوکیلوب، اسپانیا طوپراغنده‌کی تابعلرینك باشلیجه‌لری صاغدن: غالو، تایونه، جارانه، غوآدارامه (یعنی وادی الرمل) البرکه، تیتار، آلاغون، وصولدن: غوآدیاله (یعنی وادی ایله)، آلغودور، سالون نهرلریدر؛ پورتکیز طوپراغنده دخی صاغدن: پونسول، اوقرزه، زرزه، وصولدن منصبنه قریب (زاتارس) و(قالقه) نهرلری تاج ایرماغنه دوکیلور. تاجك وادیسی هر نه قدر اسپانیول شعراسنك بر چوق قصاید ومدایحنه مبنی علیه اولمش ایسه‌ده، اکثر محللری قورو وطاشلقدر. تاجك کنارلرنده بر چوق شهر وقصبه‌لر بولنوب، باشلیجه‌لری اسپانیاده: آرانیوئز، تولده (یعنی طلیطله)، تالاویره دلارینه، بوئنته دل آرز وبیسپو، القنطره، وپورتکیزده: ویلاولها، آبرانتس، سانتارم (یعنی شنتریم) ولیسبونه شهر وقصبه‌لریدر. صولرنده بر مقدار آلتون ریزه‌لری بولنور. منصبی خلیج کبی واسع وغایت کوزل اولوب، استانبول بوغازینه تشبیه اولنیور. آبرانتس قصبه‌سنده‌ك سیر سفائنه صالحدر.

تاج { خلفای عباسیه زماننده بغدادده بربیوك سرای اولوب، معتضد بالله طرفندن اساسی وضع، واوغلی مکتفی بالله طرفندن اتمام اولنمشیدی. بونك یرنده اك اول جعفر برمکینك بر سرایی اولوب، (قصر جعفری) اسمیله معروف ایدی. بعده مأمون خلیفه‌یه چکوب، مشارالیه اطرافنده وکلا واعیانه دخی بر طاقم قوناقلر انشا ایتدیره‌رك، (مأمونیه) اسمیله بر محله صورتنه قومشیدی. مؤخراً خلیفه معتمد علی الله بو سرایی بر قات دها تزیین ایلمشیدی. نهایت معتضد بالله اطرافنده‌کی خانه‌لری ییقوب، باغچه ومیدانلره تحویل ایله، سرایی دخی (تاج) اسمیله یکیدن تأسیس، واوغلی اکمال ایلمشدر. ٥٤٩ده صاعقه‌دن یانوب، خراب اولمش، وبعده تعمیر اولنمش ایسه‌ده، اسکی حالنه ارجاع اولنه‌میوب، نهایت بغدادك هلاکو طرفندن تخریبنده بو دخی ویرانه‌یه دونمشدر.

تاج الدوله { (یزدجرد) مازندرانده حکومت سورن ملوك باوندیه‌دن اولوب، ٦٧٥ده جلوس، و٢٣ سنه حکومت ایتمشدر. معارف پرور ومحب علما اولوب، آمل شهرنده ٧٠ مدرسه بنا ایتمشیدی.

تاج الدین { لرکوچکده حکومت سورن اتابکان سلاله‌سنك یدنجی حکمداری اولوب، اجدادی مغوللره عرض اطاعت ایتمش اولمغله، کندیسی ٦٥٨ تاریخنده، عمی بدرالدین مسعودك وفاتی اوزرینه، ابقا خانك فرمانیله نصب اولنوب، ١٧ سنه حکومت سوردکدن صکره، عزل اولنه‌رق، اوغللری فلك الدین حسن ایله عزالدین حسین مشترکاً نصب اولنمشلردی.

تاج الدین ابو الفضل { (بن طاهر) نیروز اسمیله دخی معروف اولان سیستان حکمدارلرندن اولوب، ٥٤٥ تاریخلرنده سلطان سنجر سلجوقی طرفندن نصب اولنمش؛ وسلاله‌سی چنکیزك خروجنه دکین اوراده حکم سورروب، بونلرك سکزنجیسی اولان دیکر بر تاج الدین مغول عسکرینه ایکی سنه مقاومتدن صکره مغلوب اولمشدر. بو سلاله‌یی ترکیب ایدن ٨ حکمدار بروجه زیردر: تاج الدین ابوجعفر، شمس الدین محمد بن تاج الدین، تاج الدین هرب بن عزالملك، بهرام شاه بن تاج الدین،

نصرالدین بن بهرام، رکن‌الدین بن بهرام، شهاب‌الدین محمد بن تاج‌الدین، تاج‌الدین.

تاج‌الدین بخاری { مشاهیر خطاطیندن اولوب، یاوز سلطان سلیم خان زماننده درسعادته کلمش، وخط دیوانینک سبب اشتهاری اولمشدر.

تاج‌الدین سبکی { (عبدالوهاب) مورخیندن اولوب، «الطبقات الشافعیه» عنوانیله مشاهیر فقهاء شافعیه‌نك تراجم احوالنی جامع معتبر ومشهور بربیوك کتابك مصنفیدر. ٧٧١ تاریخنده وفات ایتمشدر.

تاج الدین سنکریزه { ایران شعراسندن اولوب، دهلی حکمدارلرندن غیاث الدین بلبانه منسوب بولنمش، و ٦٧٠ تاریخلرنده وفات ایتمشدر.

تاج‌الدین علی { مورخیندن اولوب، بغداده یاشامش، و ٦٧٤ ده وفات ایتمشدر. ٥ جلد اوزره تراجم احوالی جامع برکتاب ایله قاهره‌نك تاریخنی یازمشدر.

تاج الدین فقهی { (عمر بن علی) مؤلفیندن اولوب، ٧٥١ ده وفات ایتمشدر.

تاج الدین قرمانی { (ابراهیم) مشایخ زینیه‌دن اولوب، بروسه‌ده زینیلره مخصوص یاپیلان تکیه‌ده ایلك شیخ اولان بو ذاتدر. ٨٧٢ ده وفات ایدوب، شهر مذکورده تربه‌سی زیارتکاهدر.

تاج‌الدین کازرونی { صوفیوندن اولوب، «بحر سعادت» عنوانیله بر تألیفی واردر.

تاج الدین کِره‌بند { مشاهیر خطاطیندن اولوب، سلطان سلیم خان اول زماننده حلبده یاشامشدر.

تاج الدین یلدز { غزنه حکمدارلرندن اولوب، عن‌اصل شهاب‌الدین غورینك کوله‌لرندن ایکن، ٦٠٢ تاریخنده، مشارالیهك وفاتی اوزرینه، غور تختنی ضبطله، خیلی‌وقت دهلی حکمداری قطب الدین ایبك ایله محاربه ایتمش: وبونك وفاتندن صکره، ٦١١ ده هندستانه دخول ایتمش ایسه‌ده، شمس‌الدین التمش طرفندن مغلوب واسیر اولوب، مؤخراً تحت اسارتده وظنه کوره مسموماً وفات ایتمشدر.

تاج‌الملك { (ابوالغنایم مرزبان بن خسرو فیروز) ملکشاه سلجوقینك وزیری اولوب، نظام‌الملکدن صکره وزارته نائل اولمشیدی. ملکشاهك وفاتندن صکره زوجه‌سی ترکان خاتون صاحب ترجمه‌یی ٤ یاشنده اولان اوغلنه وصی تعیین ایتمکله، مدبر الملك اولدقده، سلفی نظام‌الملك طرفدارلری کندیسندن یوز چویروب، اصفهانده برکیارقی اجلاس ایتمشلردی. بونك اوزرینه ترکان خاتون ایله برکیارق آره‌سنده وقوع بولان محاربه‌ده تاج‌الملك دخی حاضر بولنوب، کوردیکی مغلوبیت اوزرینه، یزدجرده فرار ایتمش ایسه‌ده، طوتیلوب، برکیارقك یاننه کوتورلمش؛ وبرکیارق، معلومات واقتدارندن استفاده ایتمك اوزره، کندیسنی وزیر اتخاذ ایتمش ایسه‌ده، نظام‌الملك ورثه‌سی مشارالیهك قتلنه سبب اولدیغنی ادعا ایله، قان دعواسنه قالقیشوب، او صره‌ده ٤٨٦ تاریخنده نظام‌الملك کوله‌لری طرفندن پاره‌لنمشدر. محب علما وصاحب خیرات بر ذات اولوب، بغدادده شیخ ابو اسحق شیرازینك تربه‌سی وبونك یاننده «تاجیه» اسمیله مشهور بیوك برمدرسه بنا ایتدیروب، شیخ ابوبکر شاشی‌یی مدرس تعیین ایتمشیدی.

تاج‌الملك { دهلی حکمدارلرندن جعفر خانك وزیری اولوب، ٨٢٤ ده وفات ایتمش، واوغلی اسکندر (ملك الشرق) عنوانیله خلفی اولمش ایدی.

تاج‌الملوك { (بوری بن طغتکین) دمشق شام ملوکندن اولوب، ٥١٢ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، جلوس ایتمش؛ واو صره‌ده دمشقده طائفهٔ اسماعیلیه ظهور ایله کسب نفوذ واقتدار ایتدکلرندن، تاج‌الملوك قوتی آزالمش ایسه‌ده، مؤخراً بونلرك رئیسی (مزدقانی)، دمشق تسلیم ایتمك اوزره، اهل صلیب فرنکلریله مخابراته کیریشدیککندن، تاج‌الملوك مرقومی جلب وقتل واسماعیلیه‌نك قاتنی اباحه ایده‌رك، کسب قوت ومکنت ایتمش؛ وبونك اوزرینه، دمشقك ضبطنه کیدن فرنکلری کلیاً منهزم و پریشان ایلمش ایدی. ٥٢٥ تاریخنده طائفهٔ اسماعیلیه یکیدن باش قالدیروب، واقع اولان محاربه‌ده

آلدیغی یارەنڭ تأثیریله برسنه صکره وفات ایتمش، واوغلی شمس‌الملوك خلفی اولمشدر. شجیع بر حکمدار اولوب، شعرای زمانی مدحنده بولنمشلردر. ابن‌الخیاط کندیسنه منسوب اولان شعرانڭ برنجیسیدر.

تاج بك زاده (جعفر بك) مشاهیر خطاطیندن وشعرادن اولوب، عن‌اصل آماسیه‌لیدر. توقیعیٔ دیوان همایون اولوب، ۹۲۰ده قتل وبلا غسل سلطان سلیم جامع شریفی قربنده دفن اولنمشدر. «هوسنامه» عنوانیله برمنظومه‌سی واردر.

تاج بك زاده (سعدی بك) آنف الترجمه جعفربكڭ برادری اولوب، بودخی شعرله توغل ایتمش ایسه‌ده، علم وفضلیله شهرتی غالب اولوب، سید شریفڭ «شرح مفتاح» ینه وصدرڭ «شرح وقایه» سنه حاشیه‌لر و«نسفیه» عنوانیله بر منظومه دخی یازمشدر. ۹۲۲ده وفات ایدوب، برادرینڭ یاننده مدفوندر. شاعرڭ بری بو ایکی برادر حقنده سویلدیکی قصیده‌ده دیورکه:

سواد رومه ایکی تاج زاده ویردی شرف
بریسی حسن خط وبیری شعر وانشاده
اگرچه بوده دگل خالی اول فضیلتدن
غرض ایکیسنی تمییزدر بو اثناده

تاج بلغاری اطبادن اولوب، ادویهٔ مفرده حقنده برکتابڭ مؤلفیدر.

تاجِرفت افریقیه‌ده زویله ایله ودان آره‌سنده وبوایکی محلڭ هر برندن ۱۱ ومصرڭ فسطاطه‌سندن ۳۰ کونلك مسافه‌ده واقع معمور واهالیسی چوق بر شهر اولدیغی کتب عربیه‌ده مسطوردر.

تاجرلو حلب ولایتنڭ مرعش سنجاغنده ومرعشڭ غرب جهتنده برکوچك قصبه اولوب، مرکز لوایه تابع بر ناحیه‌نڭ مرکزیدر.

تاجره مغربده تلمسان سواحلنده و(هنین) ناحیه‌سنده برکوچك قصبه اولوب، مغرب صاحبی عبدالمؤمن بن علینڭ مسقط رأسی بولنمش اولدیغی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تاجلی خانم شاه اسماعیل صفوینڭ محبوبه‌لرندن بك حسنی بر قادین اولوب، چالدیران محاربه‌سنده مسیح پاشازاده‌نڭ الینه اسیر دوشمش، و(لعل بیرك) اسمیله مشهور بر طاشدن معمول کوپه‌لرینی ویره‌رك، قورتلمش ایدی.

تاجَنّه افریقیه‌ده برکوچك قصبه اولوب، (تنس) دن و(سوق ابراهیم) دن بر مرحله مسافه‌ده واقع اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

تاجوره طرابلس غرب ولایتنده وطرابلس شهرینڭ جهت شرقیه‌سنده بر ناحیه اولوب، مرکز ولایتدن اداره اولنور.

تاجونس طرابلس غرب ایله برقه آره‌سنده ساحل بحرده بر قصر اولوب، بعض مشاهیرڭ مسقط رأسی بولندیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تاجه مشهور برروایته کوره، یمن ملوکندن ذوشفره‌نڭ قیزی اولوب، جنازه‌سی خیلی وقت صکره مجوهراته مستغرق اوله‌رق بولنمشدر. مزارنده بولنان بر طاشده قحط سببیله آجلقدن اولمش، وهرنه قدر بر اولچك اون مقابلنده بر اولچك آلتون، الماس، اینجی وسائره ویرمش ایسه‌ده، بوله‌میوب، تلف اولمش اولدیغی کندی آغزندن حکایةً محکوك ایمش.

تاجی شعرای عثمانیه‌دن اولوب، سالف‌الترجمه تاج بك زاده جعفر وسعدی بکلرڭ پدریدر. سلطان بایزیدڭ شهزاده‌لکنده دفترداری ایدی. شوبیت جملهٔ اشعارندندر:

کوز یاشلو کوکل زلف پریشانلر ایچنده
قالدم قرکو کیجه‌ده بارانلر ایچنده

تاجی ایران شعراسندن اولوب، عالمکیرڭ زماننده هندستانه انتقال ایله، مشارالیه انتساب ایتمشیدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

در حیرتم کنون که جهان پرزکشتنی ست
بیکار در نیام چرا ذوالفقار ماند

تاجیك عن‌اصل اتراکدن بر قومڭ اسمی اولوب، شمدیکی حالده بواسم آسیای وسطیده ایرانی الاصل ولسان فارسی ایله متکلم بر صنف اهالیه ویریلیور. بونلر شهرلرده تجارت وصنایعله وکویلرده زراعتله مشغول اولوب، چالیشقان ومستعد وسائر صنوف اهالیه نسبةً مدنی ایسه‌لرده، عشایر حالنده یاشایان ترك، اوزبك، تاتار، افغانی وسائر اقوام قدر جسور وسلحشور اولمدقلرندن، اونلرڭ نظرنده محقردرلر. ارمنیلرڭ عثمانلیلره ویردکلری (داجیك) اسمی بوندن غلط اولسه کرکدر.

تاجیه { بغدادده شیخ ابو اسحق شیرازینك تربه‌سنه ملاصق مشهور بر مدرسه ایدی، که بانیسی اولان سالف الترجمه وزیر تاج‌الملك اسمنه نسبتله بویله تسمیه اولندیغی کبی، اطرافنده‌کی محله وقبرستان دخی بو اسمله شهرت بولمشیدی.

تاخوس { (Tachos) مصر قدیم ملوکندن اولوب، برنجی نکتانبوسك اوغلیدر. قبل‌المیلاد ۳۶۳ تاریخنده جلوس ایدوب، بر سنه حکومت سورمش، ویونانیلرك امدادیله آلکساندر اوخوسه قارشی طوره‌بیلمش ایسه‌ده، اسپارته حکمداری آجسیلاسك التزام ایتدیکی ارباب عصیاندن (نکتانبو) طرفندن مغلوب وفراره مجبور اولمش ایدی.

تاخیانوس { یاخود تخیانوس (Tachiano) سلانیك ولایتنك سیروز سنجاق وقضاسنده بیوجك بر کول اولوب، ساحل غربیسنده واقع بر قریه‌نك اسمیله مسمادر. بو کول قره صو نهرینك سیروز اووه‌سنده کسب توسع ایدوب بریکمه‌سندن حاصل اولوب، شهر مذکورك جنوبنده شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری اوزانیر، وقیشین ویاغمورلر موسملرنده اووه‌نك بر چوق یرلرینی ضبط ایدر. بناءً علیه طول وعرضی دائما بر حالده اولمیوب، طغیان میاهك غیری زمانلرده دخی طولی ۳۵ وعرض اعظمی ۷ کیلومتره‌دن آشاغی دکلدر. بو کولك قورودلمسی سیروز اووه‌سنك حاصلاتی پك چوق تزیید ایده‌جکندن، بر قاچ سنه اول امتیازی ویرلمشیدی.

تادله { آفریقای شمالیده واقع (درن) یعنی (آطلاس) سلسلهٔ جبالنك تلمسان ایله فاس آره‌سنده‌کی قسمنه ویریلن اسم اولوب، قرطبه‌ده شهرت بولمش اولان شاعر (ابو عبدالله محمد انصاریٔ تادلی) بو طاغك نواحیسندن ایدی.

تاراره { (Tarare) فرانسه‌نك (رونه) ایالتنده و(ویله فرانشه) نك ۳۲ کیلومتره شمال غربیسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۴۶۰۰ اهالیسی، کوزل منظره‌سی وایپك منسوجات فابریقه‌لری واردر. جوارلرنده‌کی ایپك قاشلر فابریقه‌لرنده ۶۰۰۰۰ عمله چالیشیور.

تارازونه { (Tarazona) اسپانیانك سراغوسه ایالتنده وسراغوسه‌نك ۹۰ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی، سوری واسکی بر کلیساسی واردر. پك اسکی بر قصبه‌در.

تاراسقون { (Tarascon) فرانسه‌نك جنوبنده «رونه آغزی» ایالتنده، (آرله) نك ۱۵ کیلومتره شمالنده ورونه ایرماغنك ساحل یسارنده اوله‌رق (بوکره) نك قارشیسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ۹۵۰۰ اهالیسی، مکتبی، کتبخانه‌سی، کوزل بر آصمه کوپریسی وخیلی فابریقه‌لری وتجارتی واردر.

تاراغونه { (Taragona) اسپانیانك قطالونیه خطه‌سنده، (فرانقولی) نهرینك منصبنده وبارسلونه‌نك ۹۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده برشهر اولوب، همنامی اولان ایالتك مرکزیدر. ۲۳۱۰۳ اهالیسی، لیمانی، ریختمی، ایکی کوپریسی، اسکی ومصنع کلیساسی، رومالیلردن قالمه صو یولی، آثار عتیقه‌سی، ایپك وپاموق منسوجاتله شابقه وسائره فابریقه‌لری؛ خیلی ایشلك تجارتی وکلیتلی صید ماهیسی واردر. اسکی رومالیلر زماننده پك معمور اولوب، بونك اسمنه نسبتله اسپانیا وپورتکیزك نصف شمالیسی (تاراقونسه) اسمیله معروف ایدی. — تاراغونه ایالتی قطالونیه خطه‌سنك قسم جنوبیسندن عبارت اولوب، شمالاً بارسلونه ولریده، غرباً آراغون، جنوباً والنسه ایالتلریله، شرقاً دخی بحر سفیدله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۴۹۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۳۴۲۶۷۹ کشیدر. اراضیسی منبت وباغلری چوق اولوب، شرابلری وسائر مسکراتی باشلیجه اخراجاتندندر.

تاراقای { ونام دیکرله چوقه (Tarrakaï, Tchoka) سیبریانك ساحل شرقیسی قربنده و(آمور) نهری منصبنك قارشیسنده بر آطه اولوب، جنوبنده‌کی جاپونیا آطه‌لرندن (لاپروزه) بوغازیله آیرلمشدر. روسیه دولتنه تابع اولوب، سیبریانك «ساحل» ایالتنه ملحقدر. اهالیسی آوله وبالیقجیلقله تعیش ایدرلر.

تاران { بحراحرده عقبه کورفزینك آغزنده بر آطه اولوب، اکثر خریطه‌لرده (تیران) صورتنده محرردر. جغرافیون عرب‌بوآطه‌ده طاتلی صو بولنمدیغنی، و(بنی جدان) اسمیله معروف اهالیسنك بالیقله تعیش ایتدکلرینی وقضازده سفاین

انقاضنده اسکان ایدوب، اورادن مرور ایدن سفاینندن اکمك وطاتلی صو ایستدکلرینی، وآطه‌نك جوارنده شدتلی فرطونه‌لر وقوع بولدیغنی یازیورلر.

تارانیس (Taranis) اسکی غاللرك یعنی فرانسه اهالئ قدیمه‌سنك رعده موکل زعم ایتدکلری بر ...ی اولوب، اسکی جرمانلرك (تور) اسمیله معروف الهٔ کاذبلرینك عینی اولمسی محتملدر.

تاربه (Tarbes) فرانسه ایالات جنوبیه‌سندن «یوقاری پیرنه» ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، (آدور) نهرینك ساحل یسارنده وپارسك ۷۵۶ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. اسکی وکوزل بر قصبه اولوب، ۱۸۵۵۰ اهالیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، مکاتب صبیانیه ایچون دار المعلمینی، بیوك بر عمومی باغچه‌سی، موزه‌سی، کتبخانه‌سی، طوبجی مکتبی، طوپ فابریقه‌سی، بیمارخانه‌سی وبیوك بازارلری واردر.

تارپیه (Tarpeïa) روما تاریخنده مشهوره بر قیز اولوب، رومولوس زماننده روما والیسی بولنان تارپلیوسك قیزی ایدی. سبب شهرتی شودرکه: رومایی محاصره ایتمش اولان (سابین)‌لر طرفندن اغفال اولنه‌رق، بونلرك صاغ قوللرنده‌کی شیلری کندیسنه ویرملری مقابلنده شهرك قپولرینی آچمغی وعد، وبوندن وطنی دشمنلرینك قوللرنده‌کی آلتون بازوبندلری مراد ایتمشیدی. بونلر شهره کیردکلرنده، بازوبندلرله برابر صاغ قوللرنده‌کی آغر قالقانلری بیچاره‌نك اوستنه آتمغله، سپرلرك آلتنده قالوب، وفات ایتمشیدی. جنازه‌سی (قاپیتولین) طاغنك بر کوشه‌سنده دفن اولنوب، اوراده‌کی قیا بونك اسمیله تسمیه اولنمش؛ ووطنه قارشی خیانت ایدنلرك اوقیادن آتیلوب اتلافی عادت حکمنه کچمش ایدی.

تارتارو (Tartaro) ایتالیانك قسم شمالیسنده بر نهر اولوب، (غارده) کولندن نبعانله، (پو) و(آدیج) نهرلریله برقاچ جدول واسطه‌سیله کسب اختلاط ایتدکدن صکره، برقاچ آغزدن آدریاتیق دکیزینه دوکیلور. مجراسی ۱۰۰ کیلومتره طولنده‌در.

تارتسه (Tartesse) اسپانیانك جنوبنده بر آطه وقصبه‌نك اسم قدیمی اولوب، متصرفلری بولنمش اولان اسکی فنیکه‌لیلر بو آطه‌دن کلیتلی آلتون اخراج ایدرلردی. اسکی یونانیلرله رومالیلر عندنده دخی بو آلتون مستعمل ومشهور ایدیسه‌ده، مخرجی بونلرك مجهولی ایدی. بو آطه‌نك (قادیس)‌دن عبارت اولدیغی مظنوندر. کتب عبرانیه‌ده (تارسیس) اسمیله مذکور شهردن دخی مراد بو اولمسی محتملدر. [«تارسیس» ماده‌سنه مراجعت.]

تارَح حضرت ابراهیم (عم)‌ك پدری (آزر)‌ك توراتده ویریلن اسمیدر. [«آزر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تارخو (Tarkhou) واسم قدیمی (سمندر). داغستانده بندرك ۱۵۰ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، قالموق خانلرندن برینك مقریدر. همان جمله‌سی تاتار ومسلم اولمق اوزره، ۱۲۰۰۰ اهالیسی، خانه مخصوص بر سرایی وروسیه وایرانله خیلی تجارتی واردر.

تاردیو (Tardieu) فرانسه مشاهیر اطباسندن اولوب، علی‌الخصوص طب قانونیده شهرت بولمشدر. ۱۸۱۸ده وفات ایتمشدر. آثارینك اك مشهورلری امراض وسریریاته دائر اولان بر کتابیله حفظ صحتله تدابیر صحیهٔ عمومیه‌یه مخصوص اولان بر لغت کتابیدر.

تارسیس یاخود ترسیس ویاطرسیس (Tharsis) کتب عبرانیه‌ده مذکور اوزاق بر محلك اسمی اولوب، حضرت سلیمانك سفاینی اورادن آلتون آلدقلری روایت اولنور. بو محلك نه‌دن عبارت اولدیغی مختلف فیه اولوب، بعضلری زنکباردن بعضیلری (اوفیر) اسمیله ینه کتب عبرانیه‌ده مذکور دیکر بر محل مجهولدن وبعضلری اسپانیاده‌کی (تارتسه) دن [«تارتسه» ماده‌سنه مراجعت.] عبارت اولدیغی ظن ایتمشلردر. اسپانیانك جنوبنده (هوئلوا) قربنده (تارسیس) اسمیله آلتون معدنی چوق بر یر دخی واردر، که عربلر زماننده (طرطوشه) اسمیله معروف ایدی. کرك عبرانیلرك (تارسیس) وکرك فنیکه‌لیلرك (تارتسه) تسمیه ایتدکلری محلك بوندن عبارت اولمسی احتماله دها قریبدر.

تارکین یاخود تارکینیوس (Tarquin, Tarquinius) اسکی روما حکمدارلرندن بو اسمله ایکی کشی کلمشدر:

برنجیسی روما حکمدارلرینك بشنجیسیدر. عن

اصل (تارکینیه) قصبه‌سی اغنیاسندن اولوب، قوریته‌دن اورایه نفی اولنمش دمارات اسمنده برینك اوغلی اولدیغی حالده، استقبالدن خبر ویرمك ادعاسنده بولنان قاریسنك توصیه‌سی اوزرینه، میلاددن ٦٢٧ سنه اول رومایه کیده‌رك، جسارت ودرایتی حسبیله اهالینك وحکمدار (آنقوس)ك توجهنی قزانمش اولمغله، مرقوم وفاتنده کندیسنی صبی بولنان اوغللرینه وصی تعیین ایتمش؛ واووقت رومادە حکمدارلق حق ارثی اولمدیغندن، ٦١٥ده کندیسی حکمدار انتخاب اولنمش ایدی. روما شهرینی تزیین وتوسیع و(قاپیتوله) بنای مشهورینی تأسیس ایتمکله برابر، جوارده‌کی اقوامی دخی مغلوب ایده‌رك، برچوق یرلر ضبط، وروماناك قوت ومکنتنی تزیید ایلمش ایدی. قبل‌المیلاد ٥٧٨ ده آنقوسك اوغللری طرفندن قتل اولنه‌رق، دامادی (سرویوس تولیوس) خلفی اولمشدر.

— ایکنجیسی «شانلی» لقبیله معروف اولوب، رومانك یدنجی وصوك حکمداریدر. برنجی تارکینك تورونی اولوب، سرویوسك برقیزینی تزوج ایتمش اولدیغی حالده، (تولیه) اسمنده دساسه بالدیزیله بالاتفاق، کندیسی قاریسنی ومرقومه دخی قوجه‌سنی بعدالاتلاف، بینلرنده عقد ازدواج ایله، سرویوسی قتل ایده‌رك، میلاددن ٥٣٤ سنه اول تختی ضبط ایتمش؛ واکثر قوانین ونظاماتی لغو ایله، ویرکیلری آغرلشدیره‌رق، ظالمانه حکم سورمکه باشلامشیدی. نهایت قبل‌المیلاد ٥٠٩ تاریخنده (بروتوس) خروج ایدوب، جمهوریتی اعلان ایله، تارکینی عائله‌سیله برابر نفی ایتمشدی. بعده ٨٣ یاشنده اولدیغی حالده، التجا ایتمش اولدیغی (قومس) حکمداری (آرستودم)ك نزدنده وفات ایتمشدر.

— بونك بیوك اوغلی دخی بو اسمله معروف اولوب، پدرینك زماننده برحیله ایله (غابیه) شهرینی ضبط ایتدیکنده، پدرندن نه یاپه‌جغنی صورمغله، پدری جواب مقامنده بولندیغی تارله‌نك خشخاشلرینك تپه‌لرینی دکنکیله قیرمغه باشلانجه، اوغلی بوندن مقصد نه اولدیغی آکلایه‌رق، شهرك رؤساسنی اعدام ایتمش، و(لوقرسه) اسمنده عفیفه برقیزك عرضنه طوقنمغله، حکمدارلغك لغوینه اصل بو سبب اولمشدر. پدریله برابر منفایه کیدوب، قبل‌المیلاد ٤٩٦ ده‌وفات‌ایتمشدر.

تارم ایرانده قزوین ایله کیلان آره‌سنده بر بیوك ناحیه، وفارسك منتهای شرقنده کرمان حدودنده وشیرازدن ٨٢ فرسخلق مسافه‌ده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدوب، بو قصبه‌ده پك آغر قیمتلی ایپك اثواب یاپلدیغنی دخی بیان ایدیور.

تارن (Tarn) (لوزره) فرانسه‌ده بر نهردر، که طاغندن نبعان ایله، جنوب غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، (آویرون) ایالتنه دخول، ومیلهو، آلبی، غایاق، ویلور، مونتوبان، موآساق قصبه‌لرندن مرور ایدوب، ٣٥٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، صاغ ساحلندن (غارونه) نهرینه دوکیلور. صاغدن (آویرون) وصولدن دوربیه، دوردو و(رانسه) چایلرینی اخذ ایدر.

تارن (Tarn) فرانسه‌نك ایالات جنوبیه‌سندن اولوب، ایچندن جریان ایدن نهرك اسمیله تسمیه اولنمشدر. شمال شرقی جهتندن آویرون، غرباً (تارن مع غارونه) و(یوقاری غارونه)، جنوب شرقی جهتندن (هرولت) ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٧٤٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٥٩٢٥٢ کشیدر. اراضیسی وعلی‌الخصوص قسم شمالیسی طاغلق اولوب، تارندن بشقه آغو، ویور وآویرون نهرلری ایچنده جریان ایدیور. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله کتن، کنویر وسائره‌دن وکلیتلی شرابدن عبارتدر. اورمانلری ومرعالری دخی چوق اولوب، کلیتلی قویون وصیغیرلری واردر. دمیر، قورشون، منغانس، کوركبی معدنلریله مرمر، آلچی ویاپی طاشلری دخی چوقدر. چوخه، ایپك قماشلر، بز، شاپقه وسائره فابرقه‌لریله دمیرخانه وبویاخانه‌لری دخی چوقدر. مرکزی (آلبی) قصبه‌سی اولوب، ٤ قضایه منقسم و٣٥ ناحیه ایله ٣١٨ دائرهٔ بلدیه‌یی جامعدر.

تارنته (Tarente) ایتالیانك جنوب جهتنده وهمنامی اولان کورفزك ایچنده بر شهر واسکله اولوب، ٢٧٥٠٠ اهالیسی واردر. شهر بر آطه‌نك اوزرنده مبنی اولوب، ساحله ایکی طاش کوپری ایله مربوطدر. کوزل بر ریحتمی، قلعه‌سی، اسکی بر سرایی، مصنع کلیساسی وعسکری خسته‌خانه‌سی واردر. صنایعی کری اولوب، صید ماهیسی وانواع اصدافی واردر. جوارنده برنوع حریر نباتی حاصل اولور. پك اسکی بر شهر اولوب، تاراس

أسمنده بر رئيسك معيتنده او طرفه هجرت ايتمش بر طاقم كريدليلر طرفندن تأسيس اولنمش، وازمنهٔ قديمه‌ده بر چوق وقايع تاريخيه‌نك ميدان وقوعى اولوب، بعض حكمانك وطن ومسكنى بولنمشدر.

تارنته كورفزى (Golfe de Tarente) يونان دكيزينك غرب شماليسنده وايتاليانك منتهاى جنوب شرقيسنده بيوجك بر كورفز اولوب، ايچنده‌كى شهرك اسميله تسميه اولنمشدر. شرقدن غربه بويى تقريباً ١٤٠ وشمالدن جنوبه اكى ١٠٩ كيلومتره‌در.

تارن مع غارونه (Tarn-et-Garone) فرانسه‌نك ايالات جنوبيه‌سندن اولوب. شمالاً لوت، شمال شرقى جهتندن آويرون، شرقاً تارن، جنوباً غارونه، جنوب غربى جهتندن ژرس، شمال غربى جهتندن دخى لوت مع غارونه ايالتلريله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٣٧٢٠ مربع كيلومتره واهاليسى ٢٣١ ٥٠٠ كشيدر. اراضيسى اووه‌لرله تپه‌لردن عبارت اولوب، باشليجه محصولاتى حبوبات متنوعه ايله كتن وانواع ميوه وسبزه‌لردن عبارتدر. اورمانلرى آز اولوب، مرعالرى چوق وكوزلدر. استرلريله صيغير وسائر حيواناتى وطيور، آرى، ايپك بوجكى وآو حيوانلرى چوقدر. دمير معدنيله مرمر، آلچى وسائر اتربه دخى بولنور. يوك منسوجاتله بز انواعى وبيچاق، كاغد، نشاسته وسائره فابريقه‌لرى واردر. تجارتى پك ايشلكدر. مركزى (مونتوبان) اولوب، ٣ قضايه منقسم و٢٤ ناحيه ايله ١٩٤ دائرهٔ بلديه‌يى جامعدر.

تارنوپول (Tarnopol) آوستريانك غاليچيا خطه‌سنده، لمبرغك ١٤٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده و(سرت) نهرى اوزرنده ايالت مركزى بر شهر اولوب، ٧٠٠٠ ى يهودى اولمق اوزره، ٢٧ ٠٠٠ اهاليسى وايشلك تجارتى واردر. — تارنوپول ايالتى شمالاً وشرقاً روسيه حدوديله وسائر طرفلردن اسلوقزوف، برزانى وقزورتقريف ايالتلريله محدود اولوب، بويى ٩٥ واكى ٦٠ كيلومتره واهاليسى ٢١٠ ٠٠٠ كشيدر. بو ايالت ١٨٠٩ ده بيوك ناپوليون طرفندن روسيه‌يه ترك اولنه‌رق، ١٨١٤ ده آوستريايه اعاده اولنمشدر.

تارنوف (Tarnow) آوستريانك غاليچيا خطه‌سنده ولمبرغك ٢٤٠ كيلومتره غربنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ٢٣٠٠٠ اهاليسى، مكتب اعداديسى وبازارى واردر.

تارو (Taro) ايتاليانك قسم شماليسنده بر نهردر، كه جنوه ايالتنك (پنا) طاغندن نبعانله، ابتدا جنوب شرقيه وبعده شمال شرقيه طوغرى آقه‌رق، ١٢٥ كيلومتره‌لك جرياندنصكره، صاغ ساحلندن (پو) ايرماغنه دوكيلور.

تارودانت (Tarudant) مغرب اقصاده مراكشك ٢٢٠ كيلومتره جنوب غربيسنده و(رأس‌الوادى) نهرى اوزرنده بر قصبه اولوب، سوس ايالتنك مركزيدر. سورله محاط اولوب، بر قلعه‌سى، ٣ بيوك جامعى ومتعدد مسجدلرى واردر. دباغخانه‌لرى چوق اولوب، سختيانى مشهور اولديغى كبى، سودانه قدر اخراج اولنور آياق قابلرى واكر وسائره ايله باقيردن بعض آوانى اعمال اولنور. اهاليسنك مقدارى حقنده روايتلر مختلف اولوب، ١٠ ٠٠٠ ايله ٤٠ ٠٠٠ آره‌سنده‌در.

تاره (Tara) قره طاغ وهرسكده بر نهردر، كه قره طاغك جنوب شرقى قسمنده‌كى طاغلردن نبعانله، غرب شماليه وبعده شماله طوغرى آقه‌رق، هرسكه دخول، (و فوجه) قصبه‌سى ايچندن كچدكدن صكره شرق شماليه طوغرى دونوب، بر آز مسافه‌ده هرسك ايله بوسنه حدودينى آيردقدن صكره، (ليم) نهرله برلشه‌رك، صربيه‌نك حدودينى آران صاوه‌يى تشكيل ايديور. مجراسى تقريباً ١٥٠ كيلومتره طولنده‌در.

تازه (Téza) مغرب اقصاده. فاسك ٦٠ ميل شرقنده، وادئ اصغر اوزرنده برقصبه اولوب، بش اون بيك اهاليسى، يكپاره ستونلرله مزين بيوك بر جامع شريفى وجزاير وتلمسانله ايشلك تجارتى واردر.

تاسمان (Tasman) فلمنكك اك مشهور بحريوننده اولوب، ١٦٠٠ تاريخلرنده (هورن) ده طوغمش؛ و١٦٤٢ ده فلمنك هندده‌كى مستملكاتنك واليسى بولنان عميجه‌سى (وان ديمن) طرفندن آوسترالیانك وسعتى كشف وتعيينه مأمور اولوب، ايتديكى سياحت بحريه‌ده قطعهٔ مذكوره‌نك جنوبنده بولنان وبعده اسمنه نسبتله (تاسمانيا) تسميه اولنان جزيرهٔ كبيره‌يى كشف وعميجه‌سنك اسميله تسميه ايتديكى كبى، يكى زلانده ايله « دوستلر جزايرينى »

وفیجی آطه‌لرینی دخی کشف ایتمشدر. ١٦٤٤ ده بر ایکنجی سیاحت ایدوب، آوسترالیانك اکثر سواحلنی تحری ومعاینه ایتمش ایسه‌ده، بو سیاحتك تفصیلاتی فلمنکلیلر طرفندن سر طوتیلوب، مجهول قالمشدر.

تاسمانیا (Tasmanie) آوسترالیانك جنوبنده واقع اوله‌رق قطعهٔ مذکوره‌یه ملحق وانکلتره‌یه تابع بر بیوك آطه‌نك اسمی اولوب، بو جزیره (وان دیمن) اسمیله دخی معروفدر. [«دیمن» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تاسو (Tasse, Tasso) ایتالیانك اك مشهور شاعرلرندن اولوب، ١٥٤٤ تاریخنده (سوزته) ده طوغمش، و ١٥٩٥ ده وفات ایتمشدر. ابتدا پادووه‌ده علم حقوق تحصیل ایتمش ایسه‌ده، بو فنه انتساب میل طبیعیسنه مغایر اولمغله، درعقب بونی ترك ایده‌رك، شعرله اشتغاله باشلامش؛ ودها ١٨ یاشنده ایکن (آریوستو) یه تقلیداً یازدیغی «رنود» عنوانلی بر منظومه ایله انظار دقتی جلب ایده‌رك، کسب شهرت ایتمکه باشلامشیدی. ١٥٦٥ ده فراره دوقه‌سی ایکنجی آلفونس طرفندن جلب اوله‌رق، سارایه انتساب ایتمش؛ و ١٥٧١ ده بر قاردینالك معیتنده فرانسه‌یه کیدوب، طقوزنجی شارلك التفاتنه مظهر اولمش ایدی. فراره‌یه عودتنده «آمینتا» عنوانیله یازمش اولدیغی بر فاجعه‌یی تیاتروده اویناتمش، وبونکله شهرتی ایکی قات اولمشدی. اك مشهور اثری «قدسك تخلیصی» عنوانیله اهل صلیب وقوعاتنه دائر یازدیغی بیوك بر منظومه در، که زمانك ومنسوب بولندیغی ملیتك اقتضاسنجه متعصبانه یازلمش ایسه‌ده، فصاحت و مهارت شعریه‌سیله تعریفات وتصویراتی اثر مذکورك اك مشهور آثار ادبیه صره‌سنه کچمسنی موجب اولمشدر. بو منظومه‌سی ابتدا بر چوق تعریضاته هدف اولمغله برابر، کندیسی فراره دوقه‌سنك همشیره‌سی (لیونوره) یه چیلدیراسیه تعشق ایتدیکی جهتله، دوقه‌نك دخی توجهنی غائب ایتدیکندن، مأیوس اولوب، فراره‌دن مفارقتله، شهردن شهره کزه‌رك، بر یرده قرار وراحت بوله‌مامش، وشعورینه برآز خلل کلمش ایدی. بر مدت صکره فراره‌یه عودتنده دوقه طرفندن بر بیمار خانه‌یه القا اوله‌رق، یدی سنه اوراده محبوس قالمش؛ وچیقدقدن صکره پرنسلر وحکمدارلر طرفندن آرانلمش ایسه‌ده، بقیهٔ عمرینی حزن وکدرله وضرورتله کچیروب، نهایت پاپا سکزنجی قلمان طرفندن، رسماً وعلناً تقدیر وتاج مفخرتله تتویج اولنمق اوزره، رومایه جلب اولندقده، بو رسمك اجراسندن اول صیتمه‌دن تلف اولمشدر. ذکر اولنان اثرلردن بشقه بر چوق اشعار ورسائلی دخی واردر. — بونك پدری دخی بو اسمله معروف اولوب، شعرادن ایدی. ١٤٩٣ ده برغامه‌ده طوغوب، ١٥٦٩ ده وفات ایتمشدر. بعض پرنسلره انتساب ایتمش، و نهایت (مانتو) دوقه‌سنك کاتبی اولمشیدی. اولدقجه کوزل یازلمش بر ایکی منظومه‌سی ودیکر بعض اشعاری وار ایسه‌ده، اوغلنك اسمی کندیسنك‌کنی حذف ایتمشدر.

تاسو یاخود طاشو — (Thasos) دولت عثمانیه‌یه تابع جزایر بحر سفیددن اولوب، روم ایلی ساحلنك قربنده وقواله کورفزینك شرق جنوبیسنده واقعدر. شمالدن جنوبه بویی ٢٨ واکی ٢٠ کیلومتره اولوب، اراضیسی طاغلق ایسه‌ده، منبت ومحصولداردر. زمان قدیمده شرابیله، مرمرلریله وآلتون معدنیله مشهور ایدی. اسکی رساملردن مشهور (پولیغنوت) ك وطنیدر. اهالیسی ١٠٠٠٠ کشی راده‌لرنده اولوب، اکثری رومدر. مرکزی (وولغارو) اسمنده بر قریه‌در. اداره‌سی خدیویت مصریه‌یه ترك ایدلمش اولدیغندن. مدیری اورادن تعیین اولنور بر ناحیه صورتنده اداره اولنور.

تاسونی (Tassoni) ایتالیانك مشاهیر شعراسندن اولوب، ١٥٦٥ ده (مودنه) ده طوغمش، و ١٦٣٥ ده وفات ایتمشدر. بعض اکابرك واك صکره مودنه دوقه‌سی برنجی فرانسوآنك خدمت کتابتنده بولنمشدر. اك مشهور اثری «ضبط اولنمش قووه» عنوانیله قهرمانانه بر طرزده یازلمش مضحك بر منظومه‌سی اولوب، دیکر بعض اشعاری دخی واردر.

تاسیت یاخود تاچیتوس — (Tacite, Tacitus) اسکی رومانك اك مشهور مورخلرندن اولوب، میلادك ٥٤ تاریخلرنده طوغمش، و ١٣٠ تاریخلرنده وفات ایتمشدر. ابتدا آووقات اولوب، فصاحتیله شهرت بولمش، و بعده بعض والیلکلرده و سائر مأموریتلرده دخی بولنمشدر. بر

چوق کتابلر ونطقلر یازمش ایسه‌ده، اکثری نابود اولوب، تاریخه متعلق اولان ایکی اثری برآز نقصان وجرمانیالیلرك اخلاق وعاداتنه دائر بر اثری دخی تام اوله‌رق موجود در. وقایع تاریخیه‌یی غایت گوزل تصویر ایدوب، پك طوغری وبیطرفانه دخی یازدیغندن، اسکی مورخلرك اك مشهورلری صره‌سنه گچمشدر.

تاسیت { یاخود تاچیتوس (Tacite, Tacitus) روما ایمپراطورلرندن اولوب، میلادك ۲۷۵ تاریخنده، ۷۰ یاشنده اولدیغی حالده، فضائلی حسبیله، سناتو طرفندن ایمپراطورلغه انتخاب اولنه‌رق، غوتلرله آلنلرك مهاجماتنه قارشی طورمش، ایرانیلره غلبه چالمش، وعسکرك اصلاحنه باشلامش ایسه‌ده، ٦ آی حکومتدن صکره مقتولاً وفات ایتمشدر. مورخ تاسیتك نسلندن اولدیغنی ادعا ایده‌رك، مورخ مشارالیهك آثاری نسخه‌لرینی تکثیر، وکتبخانه‌لره هیکلنی وضع ایتدیرمشیدی.

تاسیسودون { (Tassisudon) هندستانك شمالنده واقع (بوتان) خطه‌سنك مرکزی بر قصبه اولوب، هیمالایه جبال مرتفعه‌سنك بر وادیسنده وتبتك مرکزی اولان (لاسه) نك ۳۳۰ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. بتخانه‌لری وتونجدن جسیم بتلری پك چوقدر.

تاسینکه { (Taasinge) دانیمارقه‌نك بر آطه‌سی اولوب، (فیان) ایله (لانکلاند) آطه‌لری آره‌سنده واقعدر. بویی ۱٤ واکی ۷ کیلومتره اولوب، ۳۸۰۰ اهالیسی واردر. تجارتی خیلی ایشلك وحیواناتی چوقدر.

تاشفین { (عبدالمعز ابو عمر بن علی بن یوسف بن تاشفین) ملثمین اسمیله دخی معروف اولان مرابطین دولتنك فروعندن (بنی تاشفین) ملوکنك اوچنجیسی واخیری اولوب، ۵۳۷ تاریخنده پدری علینك وفاتی اوزرینه مراکشده تخته جلوس ایتمش؛ واو صره‌ده موحدین دولتنك بانیسی اولان عبدالمؤمن زناتی ظهور ایتمش اولمغله، تاشفین ۳ سنه بوکا قارشی محاربه ایتمش ایسه‌ده، نهایت (وهران)ك امدادینه کیدرکن، مغروقاً وفات ایدوب، بونکله بنی تاشفین ومرابطین دولتی ختام بولمش؛ وبتون مغرب واندلس موحدینك الینه گچمش ایدی. صاحب ترجمه پدرینك زمان سلطنتنده اندلسه کوندریله‌رك، خرستیانلره قارشی ۱۲ سنه پیاپی مردانه جنك، وبر چوق قلاع ومواقع مهمه ضبط ایدوب، شبه جزیره‌ده اهل اسلامك اقبالنی اعاده واحیا ایلمشیدی.

تاشفین { (بنی —) مرابطین دولتنك بر فرعی اولوب، بشنجی قرن هجری اواسطنده مغرب اقصاده حکومت سورمشدر. بونلرك برنجیسی یوسف بن تاشفیندر، که اندلسده اهل اسلامك ادبار ومغلوبیتنی کوره‌رك، امداد طریقیله سوق عسکر ایدوب، پك شانلی بر چوق غالبیتلره نائل اولمش؛ واسپانیاده سطوت اسلامیه‌یی اعاده وتجدید ایلمش ایدی. [«یوسف بن تاشفین» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] مشارالیهدن صکره اوغلی علی حکومت سوروب، بو دخی اوغلی تاشفینی اندلسه کوندره‌رك، بعض غالبیتلره نائل اولمش؛ واواخر سلطنتنده عبدالمؤمن زناتی ظهور ایدوب، مرابطین دولتنك نجم اقبالی قفوله تقرب ایلمشیدی. نهایت آنف الترجمه تاشفینك زماننده بنی تاشفین دولتی منقرض اولمشدر.

تاشکند { [«طاشکند» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تاشکوط { مغرب اقصاده بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

تاغاسته { (Tagaste) نومیدیا مملکت قدیمه‌سنك بر قصبه‌سی اولوب، (سنت آوغوستن) ك مسقط رأسیدر. بعده (تاجلت) اسمیله معروف اولوب، الیوم خرابه‌لری تونسده رأس ابیضك شرق جهتنده واقع و(سوق الرأس) اسمیله معروفدر.

تاغاروغ { [«طیغان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تافراکین { (بنی —) مغربده موحدین وبنی حفص دولتلری خدمتلرنده بولنمش بر خاندان اولوب، افرادی ۵٤۰ تاریخندن ۷۷۸ تاریخنه‌دك ۲۳۸ سنه دولتین مذکورتین عندنده وزارت ووالیلك وسائر مهم مسندلری احراز ایتمش، واو وقتك امور سیاسیه وملکیه‌سنده پك چوق نفوذ اجرا ایلمشلردر. بربر قبائلندن برینه منسوب اولوب، ایچلرندن عمر بن تافراکین موحدینك برنجیسی اولان عبدالمؤمن طرفندن قابس والیلکنه تعیین اولنمش؛ وبعده قدری آرتوب، کندی غیبوبتنده صاحب ترجمه‌یی مراکشده استخلاف ایلمکی عادت ایدنمش ایدی. کندیسندن صکره اوغلی عبدالله بعده بونك اوغلی عمر

وبو یه جه تسلسلاً نسلی ملوك موحدین عندنده بو شرفه نائل اولوب، بعده ایچلرندن عبد الحق بن تافراکین حججدن عودتنده تونس صاحبی بنی حفصدن سلطان مستنصرك بعض خدمات مهمه‌سنده بولنغله، بوکا انتساب ایده‌رك، ومتعاقباً یکنلری احد ومحمد وعمر دخی تونسه کیده‌رك، بنی تافراکین خاندانی بو دولتك وزارتنده وسائر مسانْد علیه‌سنده بولنمغه باشلامش؛ وبونلرك ایچنده اك زیاده شهرت بولان ابو محمد بن تافراکین اولمشدر، که سکزنجی قرن هجری اواسطنده بنی حفص ایله بنی مرین وسائر دول اسلامیه آره‌سنده مغربده ظهور ایدن منازعاته مداخله واعمال نفوذ ایتمشیدی. بو ذات فوق‌العاده درایتلی ومقتدر بر آدم اولوب، سلطان ابو اسحق زماننده بیوك بر اقتدار قزانمش، وتونس ایله مهدیه وسائر افریقیه شهرلرینی تزیین وتحکیم ایده‌رك، اعمار مملکته بذل مقدرت ایتمش، وتزییناتی سفاهت درجه‌سنه تقرب ایتدیرمشیدی. کندیسندن صکره اوغلی ابو عبدالله دخی بر مدت بو مقامی احراز ایتمش‌ایسه‌ده، ۷۷۰ تاریخنده ابو اسحقك وفاتی وتونسك ابو العباسك الینه کچمسی اوزرینه، قومی‌ایله دخی حبس اولنه‌رق، ۸ سنه صکره وفات ایتمش، وتاریخ مذکوردن صکره بنی تافراکین اسمی بر دها وقایع سیاسیه صحیفه‌لرنده کورلمه‌مشدر.

تافیلات (Tafilet) مغرب اقصاده درن یعنی آطلاس سلسلهٔ جبالنك جنوبی اتکلرنده بر یردر، که ۳۰° ۴۵′ ایله ۳۱° ۱۰′ عرض شمالی و ۲° ۵′ ایله ۳° ۲۳′ طول غربی آره‌سنده ممتد اولوب، جبال مذکوره‌دن نبعان ایله صحرای کبیر قوملرنده نابدید اولان ایکی نهرله سقی اولنه‌رق، بو نهرلرك کنارلرنده خیلی بغدای وآرپه زرع اولنور ایسه‌ده، باشلیجه محصولاتی خرمادن عبارت اولوب، قویون وکچی سوریلری دخی چوقدر. یوکدن احرام وکلیم وسائر منسوجات ودریدن کوزل سختیانلر اعمال اولنور. قلای وآنتیمون معدنلری‌دخی واردر. اهالیسی ۷۰۰۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، شلوح دینلن بربر قبائلندندر. سادات وشرفاسی دخی چوقدر. الیوم مغرب اقصاده حکم سورن سلاله عن‌اصل بورانك رؤساسندن ایدی. بویر اسکیدن بری حائز اهمیت اولوب، قرون وسطاده مرکزی (سجلماسه) شهری ایدی، که بر چوق وقایع تاریخیه‌یه مصدر اولوب، اهالیسی مغربده خیلی نفوذه مالك بولنمشلردر. شمدیکی حالده مرکزی (رسانی) قصبه‌سی ایسه‌ده، اك بیوك واك معمور قصبه‌سی (ابوان) در. جزایرله وسودانله مناسبات تجاریه‌سی اولوب، کاروانلری متقن صورتده ایشلیور.

تاقسیل (Taxile) هندستانك شمال غربی قسمنده یعنی سند خطه‌سنده بر حکمدار اولوب، بیوك اسکندر طرفندن مغلوب اولمش، والکاسی ضبط اولنمش ایسه‌ده، شخصی حقنده حرمت ورعایت ایدلمش ایدی.

تاقسیله (Taxila) آنف‌الترجمه تاقسیلك پایتختی اولمق اوزره، سند نهری ساحلنده بر شهر اولدیغی تواریخ قدیمه‌ده مذکوردر.

تاقنه (Tacna) پروده بر قصبه اولوب، (آریقه) نك ۵۲ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقعدر. ۱۰۰۰۰ اهالیسی وبولیویا ایله خیلی تجارتی واردر.

تاقوبه (Tacuba) مکسیقه‌ده بر قصبه اولوب، مکسیقونك ۱۱ کیلومتره شمال غربیسنده واقعدر. شمدیکی حالده یالکز ۲۵۰۰ اهالیسی وار ایسه‌ده، کشفدن اول بر دولتك مرکزی ایدی. مکسیقویه اسکی اهالیسندن قالمه بر قالدیرمه مربوطدر.

تاکرای (Thackeray) انکلتره‌نك مشهور حکایه نویسانندن اولوب، ۱۸۱۱ ده کلکته‌ده طوغمش، و ۱۸۶۵ ده وفات ایتمشدر. پدری هندستانده مأمور ایدی. بر چوق ادبی واکلنجه‌لی غزته‌لره محررلك ایتمش، وخیلی شهرت واعتبار قزانان بر طاقم حکایه کتابلری یازمشدر. ممالك مجتمعه‌یه دخی سیاحت ایدوب، حسن قبوله مظهر اولان بعض نطقلر ایراد ایتمشیدی.

تاکرنی اندلسده بیوك ومرتفع بر ناحیه اولوب، شعرادن (ابوعامر محمد بن سعد تاکرنی) کبی بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولندیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تاکرونه اندلسده شذونه ملحقاتندن ومغیله اقلیمنه متصل بر ناحیه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

تالاسیوس (Thalasius) اسکی رومالیلر اعتقادنجه ازدواج الهی زعم

اولنوب، روايته كوره، عن اصل غايت جسور بر دليقانلينك اسمى ايدى، كه فوق العاده كوزل بر قيزله ازدواج ايدوب، طرفين بختيار اولدقلرندن، اسمى آلهۀ كاذبه‌لرى صره‌سنه كچيرلمشيدى.

تالانتى { (Talanti) يونانك شرق جهتنده (لوقريده) ايالتنك مركزى بر قصبه اولوب، آتنه‌نك ١٠٠ كيلومتره شمال غربيسنده واغريبوز آطه‌سنى يونان ساحلندن آيران تالانتى بوغازنده واقع و ٦٠٠٠ اهاليى جامعدر.

تالاوره دلارينه { (Talavera dela Reyna) اسپانيانك تولده (يعنى طليطله) ايالتنده وتولده‌نك ٦٥ كيلومتره غربنده اوله‌رق تاج نهرى كنارنده بر قصبه اولوب، ٧٥٠٠ اهاليسى وخراب بر سورى واردر. اسكى بر قصبه اولوب، اسم قديمى (البوره) در.

تالبوت { (Talbot) انكلتره جنراللرندن اولوب، اون بشنجى قرن ميلاديده فرانسه‌ده ايتديكى فتوحاتله وكوستريكى جسارتله مشهوردر.

تاليامنتو { (Tagliamento) ايتاليانك شماليده بر نهردر، كه آلب سلسله‌سنده (ماورو) طاغندن نبعانله، (اودينه) ايالتنده جنوبه طوغرى آقه‌رق، ١٨٠ كيلومتره‌لك جرياندن صكره، (مارانو) نك ١٥ كيلومتره جنوبنده ونديك كورفزينه دوكيلور.

تاليران { (Talleyrand) اك مشهور ديپلوماتلردن اولوب، (تاليران پريغورد) اسميله (پريغورد) ده حكومت سورمش وبر چوق مشهور آدملر يتيشديرمش اولان بر قونت خاندانه منسوب ايدى. ١٧٥٤ ده پارسده طوغوب، پدرينك اكبر اولادى اولديغى حالده، طوپال اولديغندن، طريق رهبانه سلوك ايتديرله‌رك، ٢٥ ياشنده ايكن پسقپوس اولمشيدى. فرانسه اختلال كبيرى اصحابنك فكرينه تابع اولوب، بونلرله برلكده بولنمش، وبونلرك فكرينه توفيقاً راهبلر نصب ايتمش اولديغندن، پاپا طرفندن كليسادن طرد اولنمشيدى. ١٧٩٢ ده اون آلتنجى شارل طرفندن لوندره سفارتى مشاورلكنه نصب اولنه‌رق، انكلتره دولتى طرفندن شهر مذكورى ترك ايتمسى تكليف اولنديغى حالده، فرانسه‌يه عودتى دخى (روبسپير) زمره‌سى طرفندن ممنوع اولديغندن، امريقايه كيدوب، تجارتله بيوك بر ثروته نائل اولمش؛ و ١٧٩٦ ده فرانسه‌يه عودتله، مادام استائلك ياردميله، هيئت اداره طرفندن خارجيه نظارتنه تعيين اولنمش ايدى. بوناپارتك مصردن عودتنده كنديسنك مقاصدينه خدمت ايتمكله، توجهنى قزانمش، وبر چوق معاهده‌لرك امضاسنه مأمور اولمش ايدى. بعده انكلتره ايله اتفاق ايتمك طرفليسى اولوب، اسپانيايه قارشى محاربه‌يى دخى تنسيب ايتمديكندن، خارجيه نظارتندن عزل اولنمش؛ وهرنه‌قدر جبرمافات اوله‌رق بيوك معاشلره نائل اولمش ايسه ده، بوناپارته دلكير اولوب، فرانسه تختنك بوربونلره اعاده‌سيچون بر طاقم حيل ودسايسه تشبث ايتمشيدى. ١٨١٤ ده تشكل ايدن حكومت موقته اعضالغنه تعيين اولنوب، ايمپراطور آلكساندرى بوربون خاندانك لهنه چويرمكه موفق اولمش؛ واون سكزنجى لوينك خارجيه ناظرى اولوب، ويانه قونغره‌سنده حاضر بولنمش ايدى. بعده حقنده بعض شبهه‌لر حاصل اولوب خارجيه نظارتندن عزل ايله، مجلس اعيان اعضاسندن اولدقده، حكومتك حركاتنى تنقيده باشلايوب، ١٨٣٠ اختلالنده دخى مدخلى بولنمش؛ ولوئى فليپك جلوسيله برابر لوندره سفارتنه تعيين اولنه‌رق، اوته‌دن برى منوىٔ ضميرى اولان انكلتره اتفاقنك حصولنه خدمت ايتمش؛ واتفاق مربع معاهده‌لرينى امضا ايدوب، فلمنك وبلجيقه منازعاتنه ختام ويرن قونفرانسلرده دخى بولنمشدر. ١٨٣٨ ده وفات ايتمشدر. ذكى ومقتدر بر ديپلومات ايديسه‌ده، دساسلغى وثباتسزلغى دخى غير منكردر.

تاليس { (Thalès) مشاهير قدماى حكماذن اولوب، حكماى سبعه‌دن معدوددر. روايته كوره، عن اصل فنيكه‌لى اولوب، قبل الميلاد ٦٤٠ تاريخلرنده طوغمش، واستحصال معلومات ومعارف مقصديله بر مدت سياحت ايدوب، كريد جزيره‌سيله مصرى وآسيانك بعض طرفلرينى كزدكدن صكره، ٥٨٧ تاريخلرنده آناطولينك (ميلت) بلده قديمنده توطن ايلمش ايدى. بر روايته كوره‌ده ذاتاً ميلتلى اولوب، اوراده طوغمش ايدى. هرحالده شهر مذكورده «يونيا مدرسه‌سى» ناميله برمدرسه تأسيس ايله، تدريس وافاده‌يه باشلايوب، ٥٤٨ تاريخلرنده

٩٠ ويا ١٠٠ ياشنده وفات ايتمشدر. «كندى نفسكى بيل» سوزى ورد زبانى واساس فلسفه‌سى ايمش. الڭ زياده هندسه وهيئتله اشتغال ايدوب، بو ايكى فنه بعض ترقيات ايتديرمكه، وازآن جمله اهرام مصرڭ ارتفاعلرينى كولكه‌لرى واسطه‌سيله اولچمكه، كسوف وخسوفڭ سبب حقيقيسنى بولمغه وبونلردن برينى قبل الوقوع خبر ويرمكه، مثلثاته متعلق بعض قوانين وضعنه وسائر كشفياته موفق اولمشدر. دنيانڭ مبدئنى صودن يعنى مايعدن عبارت عد ايده‌رك، كائناتڭ قوهٔ محركه‌سى مقامنده برروح عمومى بولنديغنه، والوهيتڭ هر شيده موجود اولديغنه اينانيردى. شاكردانڭ الڭ مشهورلرى (آناقسيماندر) ايله (فركيد) ايدى. تاليسڭ فلسفه‌سى حقنده متأخرين طرفندن آوروپا لسانلرنده بعض كتابلر يازلمشدر. عربلر عندنده (ثاليس) اسميله معروفدر.

تاليه (Thalie) اساطير يونانيه‌ده (موسه) اسميله علوم وصنايع نفيسه حاميه‌لرى زعم اولنان ٩ پريڭ برى اولوب، مضحكه‌لرڭ حاميه‌سى عد اولنور، والنده بر عصا وياخود بر ماسقه طوتار ـطارتلى بر قيز صورتنده تصوير ايديليردى.

تاماتاوه (Tamatave) مداغسقار جزيرهٔ كبيره‌سنڭ ساحل شرقيسنده بر قصبه واسكله اولوب، (بتانمن) قومنڭ مركزيدر. اون بش يكرمى بيڭ قدر اهاليسى اولوب، جوار آطه‌لر اهاليسنڭ دخى مراجعت ايتدكلرى بر تجارت مركزيدر. فرانسزلر ١٨٢٩ ده و١٨٤٥ ده بو قصبه‌يى طوپه طوتوب، قلعه‌لرينى هدم وتخريب ايتمشلردر.

تامان ياخود طمان (Taman) بحر سياهله آزاق دكيزى آره‌سنده، تامان بوغازى دخى دينلن يكى قلعه بوغازينڭ مدخلنده بر آطه اولوب، روسيه‌يه تابعدر. بويى ٨٠ واكى ٤٠ كيلومتره اولوب، طاش يانغى منبعلرى وبعض چامور كانلرى واردر. اهاليسى قزاقدر. مركزى همنامى ـن مستحكم بر قصبه اولوب، مذكور بوغازى ـيه كافى استحكاماتى واردر. طمطراقان قصبه‌سى فاناغوريا) مدينهٔ قديمه‌سنڭ خرابه‌لرى دخى بو ـده‌در.

تاماوليپاس (Tamaulipas) مكسيقه ممالك مجتمعه‌سنى تركيب ايدن جمهوريتلرڭ برى اولوب، سان لويى ده پوتوس، يكى ليون وقوهاهويلا جمهوريتلرى ومكسيقه كورفزى ايله محاطدر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٧٦ ٠٠٠ مربع كيلومتره اولوب، ١٤٠ ١٣٧ اهاليسى واردر. اراضيسى منبت اولوب، (ريو دل نورته) نهريله اسقا اولنيورسه‌ده، ايى ايشلنميور. هواسى پك صيجاق ايسه‌ده صاغلامدر. كوزل اورمانلرى وواسع خالى چايرلرى اولوب، يبانى آتلر وطوموزلر سوريلرله كزرلر. آلتون، كومش، دمير معدنلريله قيا طوزى دخى واردر. مركزى (ويقتوريا) شهرى اولوب، تامپيقو، يكى سانتاندر والرفوجيو دخى باشليجه قصبه‌لرندندر.

تامبوف (Tambow) روسيه‌ده همنامى اولان ايالتڭ مركزى بر شهر اولوب، موسقوه‌نڭ ٥٠٨ كيلومتره جنوب شرقيسنده و(تزنه) نهرى اوزرنده واقعدر. ٢٧ ٠٠٠ اهاليسى، عسكرى مكتب اعداديسى، زادكان قيزلرينه مخصوص مكتبى، حكومته عائد شاب وزاج فابريقه‌لرى، ايپ وخلاط دستكاهلرى وايشلڭ تجارتى واردر. بو شهر ١٦٣٦ ده چار ميخائل رومانوف طرفندن تأسيس اولنمشدر. — تامبوف ايالتى ولادمير، نينى نووغورود، پنزا، ساراتوف وريازان ايالتلريله محاطاولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٦٦ ٥٨٦ مربع كيلومتره‌واهاليسى ٢ ٥١٩ ٦٥٦ كشيدر. ذخايرى چوق اولوب، آتلرى دخى مقبولدر.

تامپيقو (Tampico) مكسيقه‌نڭ تاماوليپاس جمهوريتنده، همنامى اولان نهرڭ منصبنده و(ورا قروز)ڭ ٤٠٠ كيلومتره شمالنده بر قصبه واسكله اولوب، ١٨٢٤ تاريخنده تأسيس اولنمش، وكوندن كونه كسب وسعت وعمران ايتمكده بولنمشدر. ١٠ ٠٠٠ اهاليسى ودكيزله اختلاط ايدر بر كولدن عبارت كوزل ليمانى واردر.

تامَدفوس مغربده جزاير بنى مزغناى قربنده بر آطه ايله بر ليمانڭ وخراب بر قصبه‌نڭ اسمى اولديغى «معجم البلدان»ده مذكوردر.

تامَدلت مغربده لمطه‌نڭ شرق جهتنده بر بلد بولنديغنى، و(تامدنت) اسمنده افريقيه‌ده ايكى طاغ آره‌سنده برقصبه اولوب، بغدانى

مشهور اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدوب، ایکیسنك بر اولمسی احتمالنی دخی علاوه ایدیور.

تامرّا { بغدادك شرق جهتنده بر ناحیه اولدیغی و (دیاله) نهرینك نام دیگری اولان بو اسمله تسمیه اولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

تامرکیدا { مغربده مسیله‌دن بر مرحله‌لك مسافه‌ده بر قصبه اولدیغی ینه «معجم البلدان» ده مذکوردر.

تامکنت { برقه خطه‌سنده وبرقه قربنده بر قصبه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذکوردر.

تامور حرانی { بو اسمله تواریخ عربیه‌ده اطبای قدیمه‌دن بر آدم اولدیغی، وجالینوسك بوندن دخی استفاده واخذ علومات ایلدیکی بیان اولنیور.

تامول { (Tamouls) هندستانك ساحل شرقیسنده (کرنت) مملکتنده ساکن بر قوم اولوب، کندینه مخصوص لسانی و یازیسی واردر.

تاموورت { (Tamworth) انکلتره‌ده (لیچفیلد) ك ١٣ کیلومتره جنوب شرقیسنده و (تامه) ایله (انکر) چایلرینك ملتقاسنده بر قصبه اولوب، مذکور (تامه) نهریله ایکی‌یه بولنمشدر، که بری (وارویق) ودیگری (استافورد) ایالتنده ملحقدر. ٨٠٠٠ اهالیسی واینجه یوکلیرله باصمه فابریقه‌لری واردر. اسکی (مرسیه) حکمدارلرینك مقری ایدی.

تامیریس { (Thamyris) تراکی خطه‌سنده نشأت ایتمش پك اسکی بر شاعر اولوب، اساطیر یونانیه‌یه کوره کویا شعر وصنایع نفیسه حامیه‌لری اولان (موسه) تعبیر اولنان پریلرله مسابقته جرأت ایتدیکندن، بونلر طرفندن کوزلری کور ایدلمشیدی. بوکا اسناد اولنان بر طاقم اشعاردن اثر قالمامشدر.

تامیسه { یاخود تامس (Tamise, Thames) انکلتره‌نك اك بیوك نهرلرندن اولوب، (برکس) ایالتنده بر قاچ کوچك درەنك اجتماعندن بالتشکل، ابتدا (ایزیس) اسمیله شرقه طوغری جریانله، اوقسفورد، بوکینغهام، میدلسکس، سکس ایالتلرینی برکس، سوری، کنت ایالتلرندن تفریق ایدر، واوقسفورده (چارول) و(چستر) ده (تامیسه) نهرلرینی اخذایله، اورادن آشاغی بونك اسمیله تسمیه اولنور. آدینغ، ویندسور، کینغستون، برندفورد، اریچموند شهر وقصبه‌لری ایچندن کچر، ولونده شهرینی اورته‌سندن یاردقدن صکره، غرنویچ، دیتفورد، وولویچ، شیرنس ومارغات شهر وقصبه‌لری ایچندن دخی کچه‌رك، ٤٠٠ کیلومتره‌لك جریاندن‌صکره، خلیج شکلنده واسع بر آغزدن بحر شمالی‌یه منصب اولور. صوبی غایت ایی وکنارلری پك کوزلدر. همان منبعنه قدر سیر سفائنه صالح اولوب، بیوك حرب سفائنی لونده‌یه قریب اولان (دیتفورد) ه وبیوك تجارت کیلری لوندره‌نك ایچنه قدر چیقه‌بیلیور. (سورن) نهریله (استرود) جدولی واسطه‌سیله کسب اختلاط ایدیور.

تان { (Thann) آلساس لورن خطه‌سنده بفورتك ٣٣ کیلومتره شمال شرقیسنده و (تور) نهری اوزرنده اوله‌رق کوزل بر وادیده بر قصبه اولوب، ٨٨٣٤ اهالیسی، بز وباصمه ایله ایپلیك، نشاسته، باروت وسائره فابریقه‌لری، ١٠٠ متره ارتفاعنده برقله‌سی اولان مصنع برکلیساسی وجوارلرنده کوزل شرابی واردر.

تانارو { (Tanaro) ایتالیانك قسم شمالیسنده بر نهردر، که (موندووی) ایالتنك منتهای جنوب غربیسنده آپنین سلسلهٔ جبالندن نبعانله، ایالت مذکوره‌نی و آلبه، آستی، آلکساندریا ایالتلرینی شق ایده‌رك، آستی وآلکساندریا شهرلری ایچندن کچدکدن صکره، (پو) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ٢٣٠ کیلومتره طولنده‌در. صولدن (استوره) وصاغدن (بورمیده) چایلرینی دخی اخذ ایدیور.

تاناغره { (Tanagre) یونان قدیمك (بیوتیا) خطه‌سنده و (آسوپوس) نهری اوزرنده بر شهر ایدی. خرابه‌لری (لیاتانی) قریه‌سی قربنده موجوددر.

تاناناریوه { (Tananarive) مداغسقار جزیرهٔ کبیره‌سنك وسطلرنده بر شهر اولوب، جزیره اهالیسنی تشکیل ایدن اقوامك اك بیوکی اولان (اووه) لرك مرکزیدر. شهر آغاجلر آلتنده کائن سیرك کلبه‌لردن مرکب اولوب، کوزل منظره‌سی، ٥٠٠٠٠ اهالیسی، بر بیوك معبدی، حکمدارینه مخصوص سرایی ومیسیونرلر طرفندن

اداره اولنور محلی لسانده نشر اولنان کتابلره مخصوص مطبعه‌سی واردر.

تانایس (Tanaïs) آزاق دکیزینه منصب اولان (دون) نهرینك اسم قدیمی اولوب، منصبنده بو اسمله بر قصبه دخی وار ایدی، که جنویزلرك وقتنه‌دنك باقی اولوب، بعده خراب اولمشدر.

تانت (Thanet) انکلتره‌نك کنت ایالتنده (وتامیسه) نهرینك منصبنده بر آطه اولوب، بویی ۱۶ واکی ۱۲ کیلومتره اولدیغی حالده، ۲۰۰۰۰ اهالیسی واردر.

تانتال (Tantale) اساطیر یونانیه‌یه کوره، آناطولیده‌کی لیدیا دولتنك (مؤنیا) خطه‌سنده واقع (سیپیل) شهر قدیمنك حکمداری اولوب، (تمول)ك اوغلی و برونته، پلوپس ایله نیوبه‌نك پدری ایدی. کویا آلهه‌یه مخصوص اولان نکتار شرابندن چالوب، انسانلره ایچیردیکندن، وآلهه‌یی تجربه ایده‌رك، کندی اوغلی پلوپسی ذبح وطبخ ایله کلرینه قودیغندن، ابوالآلهه مشترینك غضبنه اوغرایوب، جهنمه کوندرلمش، وبیتمز بر جوع وعطش ایله محکوم اولمش ایدی.

تانجاور (Tandjaour, یاخود تانجوره Tanjore) هندستانك مدراس ایالتنده ومدراسك ۳۶۰ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (کاوری) قربنده مستحکم بر شهر اولوب، ۵۲۰۰۰ اهالیسی، متین استحکاماتی، وقتیله مشهور بولنمش بر مکتبی، مصنع بر بتخانه‌سی واسکی راجه‌سنه مخصوص سرایی واردر.

تانسیلو (Tansillo) ایتالیا شعراسندن اولوب، ۱۵۱۰ تاریخلرنده (ونوزه) ده طوغمش، و ۱۵۶۸ ده وفات ایتمشدر. بر قاچ منظومه‌سی وسائر اشعاری واردر. ناپولی والیسی بولنان تولده دوقه‌سی معیتنده بولنمش، وبونکله برابر تونسده محاربه ایدوب، ابراز شجاعت ایلمش ایدی.

تانغانیقه (Tanganika) آفریقای وسطیده مقدما زنکبار حاکمنك ملکی ایکن اخیراً آلمانیا مستملکاتی صره‌سنه کچه‌رك «آفریقای شرقئ جرمانی» تسمیه اولنان مملکت واسعه ایله قونغو سربست مملکتی آره‌سنده شمالدن جنوب شرقی‌یه طوغری ممتد اولور اوزون بر کولدر. بویی ۶۰۰ کیلومتره‌دن زیاده اولوب، اکی ۱۵۰ کیلومتره‌یی تجاوز ایتمیور. خط استوا کولك نصف شمالیسنك اورته‌سندن کچر. بوکوله بر قاچ نهر دوکیلوب، کنارلرنده بر قاچ قصبه دخی بولنیور.

تانقرد (Tancrède) سیجلیا پرنسلرندن اولوب، برنجی اهل صلیب سفرنده جزیرهٔ مذکوره نورمانلرینك قوماندانی بولنمش؛ وطرسوس وآنطاکیه وقدس محاربه‌لرنده ابراز شجاعت ایدوب، طبریه حکومتنی تشکیل ایلمش ایدی. آنطاکیه واورفه حکومتلرینی دخی برر مدت اداره ایتمش، و ۱۱۱۲ ده آنطاکیه‌ده وفات ایلمشدر. — بو اسمله سیجلیا پرنسلرندن دیکر بریسی دها واردر، که ایکنجی روجرك torونی اولوب، عمیجه‌سی برنجی کیلیوم طرفندن حبس اولنمش؛ وبونك وفاتنده ۱۱۸۹ ده تخته جلوس ایتمش ایسه‌ده، خاله‌سی قونستانسه دخی ادعای حکومت ایتدیکندن، بر مدت بونك زوجی آلتنجی هنری ایله اوغراشدقدن صکره، ۱۱۹٤ ده وفات ایتمش؛ وخلفی اولان صبی اوغلی اوچنجی کیلیوم اوسنه تختی غائب ایلمش ایدی.

تانکرت مغربده تلمساندن ایکی مرحله‌لك مسافه‌ده برقصبه اولدیغی یاقوت جوی ذکر ایدیور.

تانه (Tana) نوروجده بر نهر اولوب، (فینمارق) خطه‌سنی روسیه‌نك الندهکی لاپونیه‌دن بعدالتفریق، همنامی اولان بر کوچك قصبه‌دن کچه‌رك، خلیج شکلنده کنیش بر آغزدن بحر منجمد شمالی‌یه دوکیلور. مجراسی ۳۵۰ کیلومتره طولنده‌در.

تاوبر (Tauber) آلمانیاده بر نهردر، که (وورتمبرغ) ده نبعانله، شرقه طوغری آقوب، باویره‌یه کیردکدن صکره، شماله دونه‌رك، باده بیوك دوقه‌لغنه کیرر، و(ورتهایم) ده (ماین) نهرینه دوکیلور. مجراسی ۱۲۵ کیلومتره طولنده‌در.

تاور (Taures) قریم شبه‌جزیره‌سیله جوارلرنده ساکن بولنمش بر قوم قدیمدر، که وحشیلکلریله مشهور اولوب، ان بیوك الهه‌لری بولنان وقردن کنایه اولان (اویس) ه انساندن قربان کسرلردی. بونلره نسبتله مذکور شبه جزیره‌یه دخی (تاوریده) اسمی ویریلیردی.

تاورسیوم { (Tauresium) مسیا خطهٔ قدیمه‌سنك بر قصبه‌سی اولوب، اسکوبك قربنده واقع ایدی. ایمپراطور یوستنیانوسك وطنی اولمغله، بونك طرفندن تجدید وتوسیع اولنه‌رق، (یوستنیانه پریما) تسمیه اولنمشیدی.

تاورنیه { (Tavernier) مشاهیر سیاحیندن اولوب، ١٦٠٥ ده‌پارسده‌طوغمش؛ وبدری خریطه صاتمغله مشغول اولدیغندن، تا کوچکلکندن سیاحت هوسنه دوشوب، اوروپانك اکثر طرفلرنی کزدکدن صکره، ٣٠ سنه ظرفنده آسیایه ٦ سیاحت اجرا ایلمش؛ ومحضا یول مصرفنی جیقارمق اوزره اتخاذ ایتدیکی ذی قیمت طاشـلر تجارتندن کلیتلی بر ثروت قزانمشـیدی. عودتنـده اون دردبجی لویی طرفندن بارونلق عنوانیله تلطیف اولنمش؛ و١٦٨٦ تاریخنده، ینه هندستانه کیتمکده ایکن، مسقوه‌ده وفات ایتمشـدر. ممالك عثمانیه ایله ایران وهندسـتانه اولان سیاحتلرنی حاکی ٣ جلداوزره برسیاحتنامه‌سی‌واردر.

تاوروس { (Taurus) آناطولینك قسم جنوبیسنده فرات وادیسندن آطـه‌لر دکیزی سواحلنه‌دك ممتد اولان بیوك بر سلسـلهٔ جباله یونان قدیم جغرافیونی طرفندن ویریلن اسم اولوب، الیوم السنهٔ اجنبیه‌ده مستعملدر. بو سلسله مرعش سنجاغنده باشـلایوب، آطنه ولایتی آنقره وقونیـه ولایتلرندن بعدالتفریق، قونیه وآیدین ولایتلرنی شق ایله، صاتالیه واستانکوی کورفزلرینه منتهی اولور. بواسم لسان یونانیده «بوغا» دیمك اولدیغندن، بوندن ترجمه اوله‌رق، ویاخود حقیقةً شـکلی بوغایه بکزدیکندن‌می، سلسلهٔ مذکوره‌نك اك مرتفع قسمنه لسانمزده دخی (بوغا طاغی) وغلط اوله‌رق (بلغـار طاغی) نامی ویریلیـور. سلسـلهٔ مذکوره‌نك قسم شرقیسی قارشیسـنده اوله‌رق، سیواس ولایتنده باشـلایوب، قافقاسـه طوغری ممتد اولان بر صره طـاغلره دخی (آنتیتاوروس) یعنی «مقابل تاوروس» نامی‌ویریلیردی. الیوم بو طاغلرك لسانمزده اهالئ محلیه‌جه مشـترك وعمـومی بر اسمی اولمیـوب، هر بر طرفلری بر اسم دیکرله معروفدر.

تاورومنوس { (Tauroménos) کـرید جزیره‌سنده رسمو سنجاغنك جهت غربیه‌سنده بر نهر اولوب، جزیره‌نك سـاحل شمالیسندن آطه‌لر دکیزینه دوکیلور.

تاوریده { (Tauride) قریم شبه‌جزیره‌سنك اسم قدیمیدر. [«قریم» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] — روسیه‌نك قسم جنوبیسنده الیوم بو اسم برایالتـه ویریلیور، که شمالاً کرسـون ویقاترینوسلاو ایالتلریله، شرقاً آزاق دکیزی ویکی‌قلعه بوغازیله، جنوباً وغرباً دخی قره دکیزله محاطاولوب، قریم شبه جزیره‌سیله بونك جهت شمالیه‌سنده برمقدار یردن مرکبدر. مسـاحهٔ سطحیه‌سی ٦٣ ٥٥٣ مربع کیلومتره واهالیسی ٩٤٠ ٥٢٧ کشـیدر. قریم شبه جزیره‌سنده بعض طاغلر وار ایسـه‌ده، دیکر طرفی اووه‌در. نهرلری چوق اولوب، اك بیوکلری دنیپر، قونسقایا وبردادر. طوزلی کوللری وبطاقلقلری‌چوق اولوب، علی‌الخصوص برزخ قربنده‌کی یرلرینك‌هواسی پك آغردر. باشیجه حاصلاتی بغدای وشراب اولوب، مرعالری دخی پك کوزل اولمغله، بیکیر، صیغیر وقویونلری دخی چوقـدر. مرکزی (سیفراپول) شهری اولوب، برقاچ اسکله‌سی دخی وار ایسـه‌ده، هوجه بکك ترقیاتی تجـارتنه سکته کتیرمشدر. اهالیسی تاتار، نوغای، روس، ارمنی، روم، یهودی وآلمانلردن مرکبدر.

تاؤنوس { (Taunus) آلمانیانك قسم غربیسنده (ناسو) دوقه‌لغنده بر طاغدر، که (هسه) حدودندن باشلایوب، (رین) ایرماغنك ساحل یساریسی بوینجه جنوب غربی‌یه طوغری ممتد اولور. اك یوکسك ذروه‌سی ٨٦٨ متره ارتفاعنده‌در.

تاویره { (Tavira) پورتکیزك (آلغـارو) ایالتنده، بحر محیط آطلاسی ساحلنده و(سقا) نهرینك منصبنده اوله‌رق، لیسـبونه‌نك ٢٧٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ٩٠٠٠ اهـالیسی، محله‌لری، صـید ماهیسی وشراب، انجیر وبادم محصولاتی واردر.

تاویستوق { (Tavistok) انکلتره‌نك (دوون) ایالتنـده، (توف) نهری اوزرنده و(اکستر)ك ٥٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی، دمیر وپرنج آوانی فابریقـه‌لری وجوارنده دمیر وباقیر معـدنلریله میاه معدنیه‌سی واردر.

تاهرت { (Tiaret) جزایرك وهران ایالتنـده، وهرانك ١٧٥ کیلومتره شرق جنوبیسـنده وجزایرك ٢٢٥ کیلـومتره غرب

جنوبیسنده اوله‌رق، (جرجول) طاغی اتکنده و(مینه) نهرینك منبعی قربنده واقع برقصبه اولوب، وهراندن جزایره کیدن دمیر یول خطنه برشعبه ایله مربوطدر. فرانسزلر طرفندن تأسیس اولنمش برعسکری خسته‌خانه‌سی، برباروت انباری وهرهفته قوررولور بازاری واردر. مدنیت اسلامیه زمانلرنده مشهور وبیوك بر شهر اولوب، اسکی ویکی قصبه نامليه ایکی‌یه منقسم ایدی، وبینلرنده ٥ میل مسافه وار ایدی. اسکیسنك (تینکرتیا) شهر قدیمندن عبارت اولمسی ملحوظ اولوب، یکیسی عربلر طرفندن بنا اولنمشیدی. عربلر بیننده یاغمور وبلوطلرینك کثرتیله وکونشك پك سیرك کورنمسیله مشهور ایدی. اوائل دور اسلامده اباضیه رئیسی میمون بن عبدالرحمن تاهرتی مرکز اتخاذایده‌رك، برحکومت قورمشیدی، که نسلی ۱۳۰ سنه حکومت سوروب، بعده بنی اغلب النده مغلوب اولمشلردر.

تاهیتی [«تاییتی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تای (Tay) اسقوچیانك (پرت) ایالتنده بر چایدر، که (غرامپیان) طاغلرندن نبعانله، برقه بعده جنوبه وصکره ینه شرقه طوغری آقه‌رق، (دونکلد) ایله (پرت) شهرلرندن و(لوچ تای) دینلن کوزل بر کولك ایچندن مرور ایتدکدن صکره، واسع بر اغزدن بحر شمالی‌یه دوکیلور. مجراسی ۱۵۰ کیلومتره طولنده‌در.

تائب بو اسمله ایران شعراسندن درت کشی کلمشدر:

برنجیسی کرمانلی اولوب، وجد وحال صاحبی واهل دل بر آدم ایدی. برکون بر مجلسده شو قطعه‌سنی بر مطربه اوقوته‌رق، وجده کلمش، واو وجد وحالك تأثیریله جانی جانانه تسلیم ایلمش اولدیغی مرویدر:

یارب بنیاز وناز مستان الست
تائبرا کن زجام هشیاری مست
آن لحظه ببخشای که برهم سائیم
ماپای بپای دوستان دست بدست

—— ایکنجیسی خراسانلی اولوب، تصوفه آشنا واکثریا سیاحتله مشغول ایدی. هندستانه دخی سیاحت ایتمشیدی. شو بیت جمله اشعارندندر:

دو عالم بافروغ حسن یارست
مرا با مؤمن وکافر چه کارست

—— اوچنجیسی کشمیرلی اولوب، هندستانك فرخ آباد شهرنده تجارتله مشغول ایدی. شو بیت جمله اشعارندندر:

جنونم کوس وحشت زد خبر شدکوه وصحرارا
ره خودکیر ای مجنون وطن کن کوی لیلارا

—— دردنجیسی دخی بعض اشعار لطیفه‌صاحبیدر. شو بیت او جمله‌دندر:

فلك بندی نهاد از شش جهت بر هفت اندامم
که سر ازهر طرف بیرون کنم در حلقهٔ دامم

تائب (عثمانزاده) ادبا وشعرای عثمانیه‌دن اولوب، پدری دیوان همایون خواجکانندن اولدیغی حالده، کندیسی طریق علمی‌یه سلوك ایله، علی‌الاصول دور مدارس وقطع مراتب ایده‌رك، ۱۱۲۹ ده حلب و۱۱۳۵ ده مصر مولویتنه نائل اولمشیدی. بر سنه صکره بعدالعزل مصرده وفات ایتمشدر. «حدیقة الوزرا» عنوانیله نافع بر اثری، حدیث اربعینه بر شرحی ومرتب دیوانی واردر. «حدیقة الوزرا» سنه رئیس الکتاب دلاورزاده عمر افندی طرفندن «کل زیبا»، احمد جاوید بك طرفندن «ورد مطرا»، بغدادی عبدالفتاح شفقت افندی طرفندن «برك سبز»، ورسومات محاسبه‌جیسی احمد رفعت افندی طرفندن دخی «وردالحدائق» عنوانلریله بربرینی متعاقب درت ذیل یازیلوب، سلطان عبدالعزیز خانك اوائل دور سلطنتنه قدر مسند صدارت عظمایی احراز ایدن ذواتك تراجم احوالی جمع وضبط اولنمشدر. «حدیقة الوزرا» ایلك اوچ زیلیله معاً ۱۲۷۱ تاریخنده «جریدهٔ حوادث» مطبعه‌سنده باصلدیغی کبی ذیل اخیری دخی طاش باصمه‌سیله نشر اولنمشدر. شو قطعه صاحب ترجمه‌نك جملهٔ اشعارندندر:

کوروب بیهوده ریزان اولدی صانمه ابر بارانی
قدوم شهریار دعره ایلر کوهر افشانی
یاخود کرد کدردن حفظ ایچون طبع همایونی
فلك دفع غبار راهه تعیین ایتدی نیسانی

تایجت (Taygète) موره شبه جزیره‌سنك لاقونیا خطه‌سنده شمالدن جنوبه اوزانان بر طاغك اسم قدیمی اولوب، اسپارته‌نك اوسنده اولان اك مرتفع ذروه‌سی ۲۴۰۹ متره ارتفاعنده‌در. اسکی اسپارته‌لیلر بو طاغك اوسنده باقخوسك آینلرینی اجرا ایدر، وسقط وجلیز طوغان چوجقلری بو طاغك بر قیاسندن آتارلردی.

تایجو (Taï-Tsou) چین حکمدارلرندن اولوب، ۱۳٦۸ تاریخ میلادیسنده مغوللری چیندن اخراجله، ۱٦٤٤ تاریخنه‌دك حکومت سورن (مینغ) دولتنی تأسیس ایلمشدر.

تایقوساما (Taïko-Sama) جاپونیا حکمدارلرندن اولوب، عن‌اصل کوله ایکن، سرداراندن برینك توجهنی قزانمش؛ وبونك بعض ایالاتده استحصال استقلال ایتمسی اوزرینه، ۱۵۸۳ تاریخنده کندیسنه خلف اولوب، ۲ سنه صکره (دایری)یه یالکز حکومت روحانیه‌سنی ترکله، شخصنی دها زیاده مقدس طوتمق بهانه‌سیله، سرایندن چیقارتمامغه باشلامشیدی. او وقتدن بری جاپونیاده بری جسمانی وبری روحانی اولمق اوزره، ایکی شخص حکومت سورمکده ایسه‌ده، اصل حکومت، بونك اسمندن مأخوذ اوله‌رق، (تایقون) تعبیر اولنان حکمدار جسمانینك النده‌در.

تایلور (Taylor) بو اسمله انکلتره‌ده برقاچ عالم ظهور ایدوب، الك مشهوری علوم ریاضیه وحکمت طبیعیه ایله اوغراشمش وبعض دستورلر ایجاد وبرقاچ کتاب تألیف ایتمش اولان (بروق تایلور)در، که ۱٦۸۵ده طوغوب، ۱۷۳۱ده وفات ایتمشدر. — ممالك مجتمعه رئیس جمهورلرندن دخی بو اسمده بری اولوب، ۱۸٤۹ده انتخاب اولنمش، و۱٦ آی ریاست ایتمشدر. — بر انکلیز عائله‌سنه منسوب اولمق اوزره، فرانسز ادباسندن دخی بو اسمده بری واردر، که ۱۷۸۹ ده بروکسلده طوغوب، ۱۸۷۹ ده وفات ایتمشدر. برقاچ تیاترو کتابی یازمش وصنایع نفیسه‌یه خیلی خدمتلر ایدوب، ادبا وشعرا ورسامله مخصوص اولمق اوزره، بر اعانه جمعیتی تشکیل ایلمشیدی. بوجمعیت اووقتدن بری چوق ترقی ایتمشدر.

تائو (Tao) چینلیلرك جناب حقه ویردکلری اسم اولوب، بوکا عقل کل وقانون اعظم نظریله باقرلر. (تائوچه) اسمنده بری میلاددن ٦ قرن اول یالکز جناب حقه عبادت ایتمك اوزره بر دین ایجاد ایدوب، بو دینه تابع اولان چینلیلره (تائوچو) اسمی ویریلیور. بونلرك معتقداتنی حاوی اولان وعندلرنده مقدس عد اولنان (تائوته کینغ) کتابی (استانیسلاس جولیان) اسمنده برروسیه‌لی طرفندن فرانسزجه‌یه ترجمه اولنمشدر.

تائورمینه (Taormina) سیجلیانك ساحل شرقیسنده ومسینه‌نك ٤٥ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ۳۰۰۰ اهالیسی، ایکی قلعه‌سی، بر چوق آثار عتیقه‌سی وجوارنده قیرمزی مرمری واردر. بونك موقعنده بولنمش اولان (تاورومینیوم) مدینهٔ قدیمه‌سی فتوحات اسلامیه صره‌سنده خراب اولمشدر.

تائوقوانغ (Tao-Kouang) چین ایمپراطورلرندن اولوب، ۱۸۲۰ تاریخ میلادیسندن ۱۸۵۰ تاریخنه‌دك حکومت سورمشدر. ۱۸۳۹ دن ٤۲ یه قدر اوج سنه انکلیزلرك حقسز اولان مهاجماتنه قارشی طوروب، آفیون کبی بر زهر قاتلك کندی ممالکنه ادخالنه ممانعت ایتمك ایستمش ایسه‌ده، قانتون، هونغ‌قونغ، شوسان، نینغ پو، یانغ چه کانغ، شانونای ونانکینغ شهرلرینك انکلیزلردن ضبط اولنمسی اوزرینه، بونلرك تکلیفاتنی قبول ایله، (هونغ قونغ)ی ترك، ۲۱ ملیون دولار تضمینات تأدیه وبرقاچ اسکله‌یی آوروپا تجارتنه کشا ایتمکه مجبور اولمشدر.

تاییتی یاخود تاهیتی ویا اوتاییتی (Taïti, Tahiti, Otaïti) بحر محیط کبیر جزایرندن فرانسه‌نك النده بولنان «شرکت» جزایر مجتمعه‌سنك ائیوکی اولوب، ′۲۹ °۱۷ عرض جنوبی ایله °۱۵۲ طول غربیده واقعدر. بربرینه مربوط ایکی شبه جزیره‌دن مرکب اولوب، بونلردن برینك ۱۳٦ ودیکرینك ٤۷ کیلومتره‌لك محیط دائره‌سی واردر. اهالیسی تقریباً ۱۰۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، مرکزی (پاپیتی) قصبه‌سیدر. قسم وسطیسنده اورمانلرله مستور کوزل طاغلری اولوب، بونلردن (اوروهنا)نك ۲۲۳۷ متره ارتفاعی واردر. هواسی غایت کوزل ولطیف واراضیسی منبت اولوب، هندستان جوزی، شکر قامشی، بوبر، وسائر ممالك حاره محصولاتیله کراسته‌لك اشجاری واردر. طیوریله آو حیواناتی وبالیقلری دخی پك چوق ومتنوعدر. کوزل صدفلری دخی واردر. طوپراغی اراضئ برکانیه‌دن اولوب، مرجان قیالریله محاطدر. اهالیسی پك متناسب الاعضا ایسه‌لرده، رنکلری زیتونیدر. بونلرك یاننده برچوق وقت قالمش اولان سیاح مشهور قپودان قوقك تعریفنه کوره، تاییتیلیلر ساکن ومونس آدملر اولوب، آنجق

سفاهته وخرسزلغه میللری پك زیاده‌در. قرن حاضر میلادی اوائلنده جزیره‌ده یرلشن پروتستان میسیونرلری اهالی‌یه پروتستان مذهبیله آوروپا قیافت واخلاقنی قبول ایتدیرمشلردر. انکلتره دولتی ضبطنه چالیشمش ایسه‌ده، اهالی فرانسه‌نك حمایه‌سنی قبول ایدوب، ۱۸۸۰ تاریخنده فرانسز جمهوریتی جزیره‌یی بسبتون ضبط ایتمشدر.

تأیید (خواجه عبدالله) هندستانك متأخرین شعرا وعلماسندن اولوب، اکثر علوم وفنونه اولان وقوفی حسبیله، بنکاله ناظمی (نواب مؤتمن‌الملك مبارك‌الدوله بهادر) ك نزدنده بیوك بر حرمت واعتباره نائل اولمش؛ وبعده بنارس ناظمی (نواب ابراهیم علیخان بهادر) طرفندن جلبله «صحف ابراهیم» ك تألیفنه تشریك ایدیله‌رك، بوکتابك دیباجه‌سنی یازمش؛ وبعده امور دنیادن ال چکوب، مطالعه وعبادته حصر اوقات، و ۱۲۰۶ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

اکر رود بفلك از شراب مابوبی
سر ملائك هفت آسمان بجنباند
چه‌کویمت بکجاکار اشك وآه رسید
یکی رسید بماهی دکر بماه رسید

تاییس (Thaïs) آتنه شهر قدیمنده شوخ مشرب بر قادین اولوب، اسکندر ذوالقرنین شهر مذکوری ضبط ایتدیکنده، کندیسنی یانـنه آله‌رق، آسیا سفرینه کوتورمشیدی. مشارالیهك اصطخرك احراقنی انتاج ایدن مجلس عشرتنده دخی حاضر بولنمشیدی. اسکندرك وفاتندن صکره بطلمیوسك دوستی اولوب، بو ذات مصر حکمداری اولدقده کندیسنی زوجاتی صره‌سنه کچیرمشدی.

تبابعه («تبع» ك جمعیدر) اسکی یمن ملوکنه ویریلن اسمدر. [«حمیری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تبار (بن عیاض) حضرت عثمان بن عفانك (رضنه) ی شهید ایدن ایکی شخصك بری اولوب، دیکرینك آدی (سوران بن حمران) در.

تباله یمنك تهامه سنده قلعه‌سنك متانتیله مشهور بر قصبه اولوب، اوننجی سنهٔ هجریه‌ده اهالیسی صلحاً تسلیم اولنمشلردی. مشهور حجاج بن یوسفك اك اول والی تعیین اولندیغی یر بوراسیدر. الیوم نه حالده بولندیغی تحقیق اولنه‌مدی.

تبت عرب جغرافیونـنك تیبته ویردکلری اسمدر. [«تیبت» ماده‌سنه مراجعت.]

تبر (بلاد ــــ) عرب جغرافیونی طرفندن سودان غربی‌یه ویریلن اسم اولوب، اقطار مذکوره قوملرنده توز حالنده آلتون بولنمغله، مغرب اقصادن وبالخاصه سجلماسه‌دن کیدن کاروانلر کوتوردکلری طوز وسائر امتعه واشیایه مقابل سودانیلردن آلتون توزی آلدقلرندن، بلاد مذکوره‌یه بو اسمی ویرمشلردی. آوروپالیلر دخی سودان غربینك جنوب غربی ساحلنك بر قسمنه (آلتون ساحلی Côte d'Or) اسمنی ویرمشلردر. یاقوت حموی «معجم‌البلدان» نده (بلادالتبر) ك سجلماسه‌دن اوچ آیلق مسافه‌ده بولندیغنی، وبو آره‌ده‌کی مسافه‌نك صوسز چولدن عبارت اولمسیله کیدن کاروانلرك ایچه‌جك صویی برابرلرنده نقل ایتدکلرینی، وبلادالتبر اهالیسنك سیاه رنکلی اولوب، مملکتلرنده کثرت اوزره بولنان قپلان پوستی کییدکلرینی بیان ایتدکدن صکره، بلاد مذکوره‌نك اوته‌سنده شمسك فوق‌العاده حرارتندن انسان وحیوان یاشایه‌مدیغنی سویلیور.

تبراخشیدی مصرده حکومت سورن احشیدیانك اخیری اولان کافورك زماننده اك نفوذلی امرادن اولوب، جوهر قائده ممالیك کافوریه ایله مقابله ایتمش ایسه‌ده، مغلوب اولوب، صوره قاچمش، واوراده طوتیلوب، مصره اعاده ایله، حبسه القا اولندقده، کندی کندینی جرح ایده‌رك، بر خیلی وقت مجروح یاشادقدن صکره، ۳۳۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. قاهره‌نك خارجنده واقع بر مسجد شریف دخی بونك اسمنه نسبتله (مسجدتبر) وغلط اوله‌رق (مسجدتبن) تسمیه اولنمشدر.

تبریز (Tauris, Tebriz) ایرانك اك بیوك واك مشهور شهرلرندن اولوب، آذربیجان خطه‌سنك کرسیسیدر. ارمیه کولنك ساحل شرقیسنه‌دك ممتد اولان واسع بر اووه‌نك کنارنده، آجی چای دینلن بیوك بر نهرك اوزرنده وسهند جبل مرتفعنك شمال شرقی اتکنده اوله‌رق، طهرانك ۴۸۰ کیلومتره غرب شمالیسنده، ارمیه کولنك ۴۰ کیلومتره شمال شرقیسنده و ۳۸°۳′ عرض شمالی ایله ۴۴°۱۲′ طول شرقیده واقعدر. ۱۷۰۰۰۰ اهالیسی، جهانشاهك وشاه علینك کیلر کبی الیوم خراب بولنان بر قاچ جسیم ومصنع جامع شریفی، قیصریه

نامیله کوزل و واسع چارشیسی، کنیش سوقاقلری، میاه جاریه‌سی، پك چوق باغ وباغچه‌لری، سلطانیه نامیله چکردکسز بر نوع اوزومیله سائر کوزل اوزوملری، پك مقبول قایسیلری وسائر میوه‌لری، مشهور شرابی، ایپك فابریقه‌لری، ایپکدن بعض اقمشه‌لری، هندستان وخراسان وروسیه وممالك عثمانیه ایله پك ایشلك تجارتی واردر. اسکله‌سی طربزوندر. فارسیده «دافع الحما» دیمك اولان اسمندن دخی آکلاشلدیغی اوزره، هواسی معتدل وغایت صاغلامدر. مورخین ایران تبریزك هارون الرشیدك زوجه‌سی مشهوره (زبیده) طرفندن تأسیس وبعده زلزله‌دن خراب اولمغله، متوکل زماننده تجدید اولندیغی بیان ایدیورلرسه‌ده، یاقوت حموی متوکلك زماننه‌دك بر قریه‌اولدیغنی، وخلیفهٔ مشارالیهك‌دورنده (رواد ازدی) ایله برادرلری اوراده برر قوناق یاپدیرمغله، تدریجاً بیویوب بر شهر عظیم اولدیغنی یازیور. هر حالده تبریز مدنیت اسلامیه زمانلرنده پك چوق عمران بولوب، اهالیسی ۵۰۰۰۰۰ دن زیاده ایدی. مغوللرك مهاجماتنده اهالیسی بیوك فدیه‌لر ویرمکله بو شهری تخریبدن قورتارمش اولدقلری کبی، تیمورلنك دخی تخریب ایتمیوب، بالعکس تعمیر وتزیین ایتمشیدی. آنجق مؤخراً عثمانلیلرله ملوك صفویه آره‌سنده وقوع بولان محاربات متوالیه صره‌سنده خراب اولوب، اکثر اهالیسی طاغلمش، و۱۷۲۲ تاریخ میلادیسنده وقوع بولان بر بیوك زلزله اهالیسندن یوز بیکه قریب نفوسك تلفنی واکثر ابنیهٔ معموره‌سنك خرابنی موجب اولمش ایدی. ملوك صفویه‌دن شاه طهماسب ثانی زماننده دولت عثمانیه‌نك الینه کچوب، بعده نادر شاه طرفندن استرداد اولنمشدر. بو شهرده علما وادبا وشعرادن پك چوق ذوات نشأت ایدوب، اك مشهورلری خطیب تبریزی دیمکله معروف امام‌الادباابو ذکریا یحیی بن علی ایله شمسی تبریزی وسائردر.

تبسه { افریقیه‌ده قفصه‌دن وسطیفه‌دن ٦ مرحله‌لك مسافه‌ده اسکی بر قصبه اولوب، آثار عتیقه‌سی چوق اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور. آکلاشلدیغنه‌کوره، جزایرده‌قسنطینه‌نك جنوب شرقیسنده واقع اولان (تیفستا) شهر قدیمنك اسم عربیسی اولملیدر، که رومالیلرك زماننده خیلی معمور اولوب، یاقوتك زماننده خراب اولمش‌ایسه‌ده، شمدی ینه کسب عمران ایدوب، ۱۲۰۰۰ قدر اهالیسی واردر.

تُبْنیٰ { حورانده بر قصبه اولدیغنی یاقوت‌حموی ذکر ایدیور.

تِبْنین { بیروت ولایت وسنجاغنك صور قضاسنده وصورك ۲۰ کیلومتره شرقنده ناحیه مرکزی بر کوچك قصبه‌در. اهل صلیب زمانلرنده مستحکم اولوب، خیلی اهمیتی وار ایدی. ۵۸۳ تاریخنده صلاح الدین ایوبی طرفندن استرداد اولنمش ایدی. اورمانلر وباغلر واشجار مثمره ایله مستور بر طاقم تپه‌لرك اوستنده اولوب، کوزل منظره‌سی واردر. قلعه‌سی خراب ایسه‌ده، ینه اسکی متانت ومکملیتی بللیدر.

تَبوك { حجازك جهت شمالیه‌سنده مدینهٔ منوره‌دن شامه کیدن طریقك‌وسطنده بر محل اولوب، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك صوك غزوه‌لرینك محلی اولمغله مشهوردر. حضرت نبی ذی شان افندمزه نسبتله یاد اولنور بر دیواری وبر خرمالغیله بر چشمه‌سی اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور. قانونی سلطان سلیمان خان بوموقعك محافظه‌سیچون برقله انشا ایتدیروب، بر مقدار عسکر اقامت ایتدیرمشلردی. — غزوهٔ تبوك هجرتك ۹ نجی سنه‌سی وقوع بولوب، شامده بولنان روملر طرفندن اوجوارلر عربلرینك اهل اسلامه قارشی تشویق وسوق ایدلمك‌اوزره بولندقلری مسموع حضرت نبوی بیورلمغله، مقابلةً سوق عسکر بیوریله‌رق، تبوکه وصول بیورلدقده، (ایله) صاحبی کلوب، جزیه‌ویردیکی کبی، (دومة الجندل) صاحبی اکیدر بن عبدالملك ایله سائر اوجوارلر امراسی مصالحه‌یه شتاب ایتمشلر؛ وتبوکده اون کون قدر اقامت بیورلدیغی حالده، روملردن ومتفقلری دینلن عربلردن کیمسه ظهور ایتمدیکندن، مدینهٔ منوره‌یه عودت بیورلمشیدی.

تبه { (Thèbes) صعید مصرك اك مشهور مدن قدیمه‌سندن اولوب، اصل اسم قبطیسی (آپه) اولدیغی حالده، حرف تعریفله برابر (تاپه) دینلمکله، یونانیلر بونی تبه یاخود ثیبه (Θῆβαι) صورتنده تلفظ ایتمش اولدقلرندن، اسکیدن بری تواریخده بوصورتده قید اولنمشدر. بو شهر قدیمك خرابه‌لری اوزرنده بولنان بر قاچ قریه‌دن برینه الیوم (مدینة آبو) نامی ویریلیور، که اشبو (آبو) کلمه‌سنك

شهرك اسم اصلیٔ قبطیسی اولان (آپه) نك معرب اولدیغی هویدادر. بو شهر اسكی فراعنه زماننده بر آره‌لق كسب استقلال ایده‌رك، آیریجه بر كوچك دولتك مركزی اولمش ایكن، بعده حكمدارلرینك مصرك سائر طرفلرینی دخی ضبط ایتملریله، بتون خطۀ مصریه‌نك پایتختی اولوب، او صره‌ده زیاده‌سیله وسعت وعمران كسب ایتمش، والیوم خرابه‌لری حیرت افزای عقول اولان برچوق جسیم معبدلر، سرایلر، هیكللر، مسله‌لر وسائر آثار جسیمۀ معماریه ایله تزیین اولنمش ایدی. ′٢٤ °٢٥ عرض شمالیده اوله‌رق، نیلك ایكی ساحلنده ووسط نهرده واقع اوچ جزیره اوزرنده مبنی اولوب، محیط دائره‌سی ٢٦ كیلومتره‌دن آشاغی دكلدر. سورله محاط اولوب، ١٠٠ قپوسی اولدیغی مروی اولدیغندن، اسكی یونانیلر «یوز قپولی» دیمك اولان (هقاتوپیلوس) صفتیله توصیف ایدرلردی. فراعنه مؤخراً بو شهری تركله، (منف) شهر قدیمنی پایتخت اتخاذ ایتملر دیسه‌ده، (تبه) نك سودان وجزیرة العرب ایله مصر سفلی آره‌سنده ونیلك اوزرنده اولان موقعی تجارته پك الویریشلی اولدیغی كبی، (آمون) اله كاذبنه‌دخی منسوب معبد اولنمغله، اسكی مصریلرك اعتقادنجه مقدس نظریله باقلدیغندن، ینه اهمیتدن دوشمه‌مش ایدیسه‌ده، مصرك ایران شاهی قامبیس (كاوس؟) طرفندن فتحنده بونك طرفندن احراق وتخریب اولنمش؛ واوندن صكره بطالسه‌دن (بطلمیوس لاتیر) طرفندن ایكنجی، ورومالیلردن آغستوسك زماننده (قورنلیوس غالوس) نام سردار طرفندن اوچنجی دفعه اوله‌رق تخریب ایدلمش، ومؤخراً بعض معابدی كلیسایه تحویل اولنمش ایدی. فتوحات اسلامیه زماننده كوچك بر قصبه حالنده اولوب، تواریخ اسلامیه‌ده (مدینة آبو) اسمیله یاد اولنه گلمش ایسه‌ده، (مدینة آبو) اسكی تبه‌نك نیلك غربنده‌كی قسمنك آنجق بر كوچك محله‌سی حكمنده اولوب، ینه قسم مذكورده (قرنه) اسمیله دیكر بر قریه ونیلك جهت شرقیه‌سنده‌كی خرابه‌لرك اوزرنده دخی (كرنك) و(لكسون) اسملریله ایكی قریه بولنمقده‌در. ویرانه‌لرك ایچنده الیوم ستون وهیكللری وبعض دیوارلری قائم برچوق جسیم معبدلر وسرایلر ایله فراعنه مزارلری وسائر پك چوق آثار عتیقه مشهود اولوب، سیاحین طرفندن زیارت وتماشا اولنمقده‌در. برچوق مسله‌لر وسائر آثار رومالیلر طرفندن بو شهردن آلنوب، رومایه نقل ایدلمش اولدیغی كبی، اخیراً دخی بر مسله پاریسه نقل اولنمش، وسائر برچوق آثار عتیقه‌سی آوروپا موزه‌لرینی تزیین ایتمشدر. صعید مصرك بو شهرك اطرافنده بولنان برقسمنه دخی شهرك اسمنه نسبتله (تبایده) نامی ویریلیردی. یونانیلر تبه شهرینه (دیوسپولیس) نامنی دخی ویروب، مصر سفلاده بو اسمله مسمی بولنان دیكر بر قصبه‌دن تفریق ایچون، (دیوسپولیس مغالی) ورومالیلر (دیوسپولیس مانیا) یعنی «بیوك دیوسپولیس» دیرلردی.

تبه { یاخود ثیبه — (Thèbes, Θῆβαι) یونان قدیمك (بیوتیا) خطه‌سنده پك مشهور وقدیم بر شهر اولوب، میلاددن ١٥٨٠ سنه اول قادموسك تحت ریاستنده فنیكه ومصردن گلمش اولان مهاجرلر طرفندن تأسیس، واحتماله كوره مصرك تبه شهر شهیرینك اسمیله تسمیه اولنمش ایدی. قلعه‌سنه دخی (قادمیه) نامی ویرلمشدی. قبل المیلاد ١١٢٦ تاریخنه‌دك آیریجه بر دولت صورتنده اداره اولنوب، اساطیرله مخلوط احواللری یونان تاریخنده مشهور بر قاچ حكمداری اولمشدر. تاریخ مذكورده حكومتی جمهوریته تحول ایدوب، یونان قدیم جاهیرینك الك مهملری صره‌سنه گچمشیدی. تبه‌لیلرك آتنه‌لیلره قارشی رقابتلری اولدیغندن، ایرانیلرك هجومنده بونلرله برلشوب، آتنه‌لیلره قارشی حرب ایتمش اولدقلری كبی، مشهور (پلوپونس) محاربه‌لرنده‌دخی اسپارته‌لیلرله برلشمشلردی. آنجق بعده اسپارته‌لیلرك تحكمی آتنه‌ده‌دخی ازلدكلرندن، اسپارته‌لیلره قارشی قورینته وآتنه وآرغوس جمهوریتلریله اتفاق ایتمشلر دیسه‌ده، اسپارته‌لیلر غالب گلوب، قلعه‌سنی ضبط ایتمشلردی. مؤخراً (پلوپیداس) ك غیرتیله قبل المیلاد ٣٧٩ تاریخنده اسپارته‌لیلری قلعه‌دن اخراجله، بونلره قارشی غالبیته نائل اولمش، و(اپامینونداس) ك تدبیر ودرایتی سایه‌سنده بر وقت یونان حكوماتی ایچنده خیلی نفوذ واقتداره مالك اولمشلردی. صكره ینه آتنه‌لیلره اولان حسدلرندن ماكدونیا حكمداری فلیپی یونانه دعوت ایتمشلرسه‌ده، فلیپ (تبه) یی دخی ضبط ایتمشدی. فلیپك وفاتنده تبه‌لیلر ماكدونیا دولتنه قارشی عصیان ایتمكله، اسكندر عسكر سوق ایدوب، شهری ضبط، ویالكز شاعر مشهور (پیندار) ك خانه‌سی استثنا ایده‌رك، احراق وتخریب ایتمشدی. بعده یكیدن ترمیم اولنمش ایسه‌ده، اسكی معموریتی بر دها بوله‌مامشدر.

البوم یونان دولتنك (آتیقه مع بیوتیا) ایالتنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی واردر. — بو اسمله تسالیاده وفلسطینده دخی بر ایکی کوچك قصبه وار ایدی.

تپه { آیدین ولایتنك ازمیر سنجاغنه تابع (اوده‌مش) قضاسنده ... ازده‌مشدن ٣ ساعتلق مسافه‌ده بر قریه اولوب، (هیپیه) اسمنده بر شهر قدیمك موقعنده بولنغله، اطرافنده کوزل بر طاقم خرابه‌لر وآثار عتیقه موجوددر.

تپه دلن { (Tépélen) آرناوودلغك طوسقه‌لق خطه‌سنده ویانیه ولایتنك ارکری سنجاغنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ارکرینك ٢٧ کیلو متره شمالنده و یانیه‌نك ١٠٠ کیلو متره شمال غربیسنده اوله‌رق، (ویوسه) نهرینك ساحل غربیسنده بر تپه‌نك اوزرنده و (درویولی) چاینك نهر مذکوره دوکلدیکی محلك آلت طرفنده واقعدر. بو ایکی نهر وادیلرینك تشکیل ایتدکلری ایکی بوغازك محل اجتماعنده واقع اولمغله، اهمیت موقعیه‌سی اولوب، اسکی روماليلر زماننده بو موقعده بولنمش اولان (فانو-ته) قصبه‌سی مهم بر موقع حرب عد اولنوردی. محلی دلکشا وهواسی کوزل اولوب، وقتیله دها بیوك بولنمش ایسه‌ده، شمدیکی حالده آنجق ١٨٠٠ اهالیسی، ٣٠ قدر دکانی، بری سلطان بایزید خان ثانی ودیکری تپه دلنلی علی پاشا طرفندن بنا اولنمش ایکی جامع شریفی، برقاچ تکیه‌سی وویوسه نهری اوزرنده دفعاتله ییقیلوب یاپلمش بر کارکیر کوپریسی واردر. نفس طوسقه‌لق خطهٔ صغیره‌سنك مرکزی اولوب، مشهور تپه دلنلی علی پاشانك وطنیدر. مشار الیهك قوناقلرینك خرابه‌لری موجوددر. — تپه دلن قضاسی ارکری سنجاغی ترکیب ایدن ٦ قضانك بری اولوب، شمالاً برات سنجاغنك (ملاقصره) قضاسیله، غرباً قورولش، جنوباً نفس ارکری، شرقاً دخی پرمدی قضالریله محدوددر. مرکز ایله ٦٠ قریه‌دن مرکب اولوب، اراضیسی طاغلقدر، ویالکز ویوسه‌نك کنارلرنده برآز دوز یرلریله بعض کوچك اورمانلری واردر. قضا ویوسه‌نك ایکی جهتنده اولوب، طاغلردن اینن برقاچ چای ودره بو نهره دوکیلور. اراضیسنك قوهٔ انباتیه‌سی آز اولوب، محصولاتی حبوبات و سائره‌دن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌سی باشلیجه کچی و قیوندر. اهالئ قضا ٢٥٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، یالکز ٥٠٠٠ ی خرستیان وقصوری اسلامدر. درون قضاده ٦ اسلام و ٤ خرستیان صبیان مکتبی، برقاچ تکیه وبر طاقم قلاع عتیقه خرابه‌لری بولنیور. معمولات صناعیه یوکدن وکچی قیلندن عبا وچول وچوراب کبی شیلردن عبارت اولوب، خیلی مقدار چقماق طاشی دخی چیقار.

تپه‌دلنلی { [«علی پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تت { (Tet) فرانسه‌نك شرقی پیرنه ایالتنده بر نهردر، که (آریاژه) ایالتی حدودنده نبعانله، ابتدا جنوب شرقیه وبعده شمال شرقیه آقوب، مونتلوبی، اولته، ویلفرانشه، پرادا، وینساق وپرپینیان قصبه‌لری ایچندن کچه‌رك، ١١٠ کیلو-متره‌لك جریاندن صکره، آق دکیزه دوکیلور.

تتا { مصر سفلاده برکوچك قصبه وناحیه اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تتار { یاخود تتر — [«تاتار» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

تتراپول { (Tetrapole) «درت قصبه» دیمك اولان بو اسم اسکی یونانیلر طرفندن درت قصبه‌یی حاوی بعض یرلره ویریلوب، بونلرك اك مشهوری سوریه‌ده آنطاکیه، لاذقیه، افامیه وسلفکیه قصبه‌لرینی حاوی اولان محل ایدی. برقه‌ده ویونانده دخی بو اسمله معروف بعض محللر وار ایدی.

تتش { (تاج الدوله ابوسعید) ملوك سلجوقیه‌دن آلب آرسلانك اوغلی وملکشاهك برادریدر. پدرینك زمان سلطنتده بلاد شرقیه ده حکم سوروب، برادری ملکشاهك جلوسندن صکره ٤٧٠ تاریخنده دمشق والیلکنه نصب اولنه‌رق، بعده سواحل شامده و حلب جهتنده بر چوق محللر ضبط ایتمشیدی. ملکشاهك بغداده دخولنده صاحب ترجمه دخی جملهٔ امراسی صره‌سنه کچمش؛ وبر مدت صکره شامه عودتی آرزو ایتمکله، ملکشاه قسیم الدوله اقسنقر ایله امیر بوذانی دخی عسکرلریله برابر برادرینك معیتنه ویروب، مستنصر علوینك سواحل شامده‌کی ممالکنی و بعده مصری دخی فتح ایتمکه کندیسنی مأمور ایلمش ایدی. تتش حمص وافامیه و طرابلسی فتح ایتمش؛ واو صره ده ملکشاه وفات

ایتمکله، صاحب ترجمه ادعای سلطنته قالقیشوب، معیتنده‌کی امرا دخی کندیسنه بیعت ایتدکلرندن، بونلرله برابر شرقه طوغری عزیمتله، جزیره ودیار بکر وموصلی ضبط ایتدکدن صکره، آذربیجانه دخولنده، برادر زاده سی برکیارق بن ملکشاه قارشیسنه چیقمقله، تتشك معیتنده‌کی امرا درحال برکیارقه بیعت ایتدکلرندن، تتش ناچار شامه عودتله، کندیسنه محول اولان یرلری برکیارقك نامنه اداره ایتمکه باشلامش ایسه‌ده، بر طرفدن دخی عسکر جمع ایده‌رك، کندینی قوتلی کورنجه، ٤٨٧ تاریخنده حلبه کیدوب، یکیدن سلطنت ادعاسنه قالقیشمش؛ ودفعنه مأمور اولان مذکور اقسنقر و بوزان وسائر امرایی مغلوب ایده‌رك، کیمنی قتل وکیمنی حبس ایتدکدن صکره، حوران، رها، جزیره، دیار بکر، موصل، آذربیجان وهمدانی ضبط ایله، برکیارق قاچیرمش؛ و بغداده خبر کوندروب، خطبه‌یی کندی نامنه چویرمش ایدی. ینه اوسنه تتش ایله برکیارق آره‌سنده محاربه وقوع بولوب، تتش مغلوب اولمغله، اخذ وقتل اولنمش؛ وشامده‌کی ممالکی اوغللری رضوان ودقاق بیننده تقسیم ایدلمشدر. تتشك قوللرندن (خمارتکین) اسمنده بری بغدادده مدرسهٔ نظامیه قربنده بر مدرسه وبر خسته خانه ایله بر چارشی بنا ایتدیره‌رك، (مدرسهٔ تتشیه) و (بیمارستان تتشی) و (سوق تتشی) تسمیه ایتمشیدی. یاقوت حموی کندی زماننده بو مؤسساتك معمور وآبادان اولدیغنی بیان ایدیور.

تتفورد (Thetford) انکلتره‌نك (نورفورق) ایالتنده و (نورویچ) ك ٤٦ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق کوچك (اوزه) نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ اهالیسی واردر. وقتیله مناسترلری چوق ایدی.

تَتوان مغرب اقصاده طنجه‌نك ٤٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده وآق دکیز ساحلندن ٣ کیلو متره ایچریده بر قصبه اولوب، قلعه‌سی، متعدد جوامع شریفه‌سی وچارشیسی واردر. ١٨٦٠ تاریخ میلادیسنده اسپانیوللر طرفندن ضبط اولنمش ایسه‌ده، بر سنه صکره اعاده اونمشدر.

تته (Tété) آفریقای جنوبیده پورتکیز مستملکاتندن اولان (موزامبیق) مملکتنده و (زامبز) ایرماغی اوزرنده بر قصبه اولوب، ١٥° ٣٠′ عرض جنوبی ایله ٢٩° ٤٥′ طول شرقیده واقعدر. پورتکیزلیلرك آفریقانك ایچ طرفلریله ایتدکلری تجارتك مرکزیدر.

تتیس (Téthys) اساطیر یونانیه‌ده دکیز الهه‌لرینك اك بیوکی اولوب، سما ایله ارضك قیزی زعم اولنوردی. کویا برادری (اوقیانوس) ه واروب، (اوقیانیده) اسمیله ٣٠٠٠ و «نهر» اسمیله دخی دیکر ٣٠٠٠ پری تولید ایتمش. (دت) کلمه‌سی آرناؤدجه «دکیز» دیمك اولدیغنه باقیلیرسه، اساطیر یونانیه‌نك مصدری اولان اسکی پلاسجلرك بو اسمله دکیزه عبادت ایتمش اولدقلری آکلاشیلیر.

تتیس (Thétis) اساطیر یونانیه‌ده (نیریده) تعبیر اولنان پریلرك اك کوزلی اولوب، کویا آلههٔ کاذبه‌دن آپولون (یعنی شمس)، نپتون (یعنی بحر) وزوس (یعنی مشتری) طرفندن طلب وتعقیب اولنمقده ایکن، کاهنه‌نك بری بوندن طوغه‌جق چوجغك پدرندن بیوك اوله‌جغنی خبر ویرمکله، جمله‌سی ال چکمش؛ واو وقت تتیس تسالیاده‌کی (فتیوتیده) حکمداری (پلیوس) ه واروب، قهرمان مشهور آخیلاوسی (یعنی آشیلی) تولید ایتمشیدی.

تجرد بو مخلصله وبری (سید عبدالله) دیکری (شیخ محمد علی) اسمیله هندستانك متأخرین علما وشعراسندن ایکی ذات اولوب، ایکیسی دخی لاهورلیدر. ایکیسنك اشعارندن برر بیت ایراد اولنور:

جز زلف توجانان که سرش بر قدم توست
آشفته که ایام بکامست کدامست

—

جزای توست زلیخا که روز بد دیدی
قیامتست پسر از پدر جدا کردن

تجرید (میر حیدر) هندستان متأخرین شعراسندن اولوب، ابتدا نواب قمر الدین اعتماد الدوله‌نك خدمتنده بولنمش، و بعده بنکاله‌یه کیده‌رك، اورانك حاکمی سرفراز خانه انتساب ایتمش ایدی. بونك شهادتندن صکره، (سورت) ه دونوب، ١١٥٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بوی رحمی چشم نتوان داشت اینجا از کلی
در فرنکستان حسن او مسلمانی کجاست

تجلاط فلصر { (Teglath Phalasar) آسوریلر ایکنجی دولتنك ایکنجی حکمداری اولوب، قبل المیلاد ۷۴۲ دن ۷۲۴ تاریخنه دك نینووه‌ده حکم سورمش؛ وقومشولرینه قارشی غالبانه محاربه ایدوب، علی الخصوص سوریه‌ده یهود حاکمی (آخاز) له متفقاً ایتدیکی محاربه‌ده مظفر اولمغله، سوریه‌یی وفلسطینك بر قسمنی ضبط ایلمش ایدی. — نینوه خرابه‌لرنده بولنان آثار عتیقه خطوطنه نظراً، قبل المیلاد ۱۱۳۰ دن ۱۱۲۰ تاریخنه دك حکم سورمش و بابل حکمداری (مرودك آداناهی) طرفندن مغلوب اولمش بو اسمله بر حکمدار دخی بولنمش اولدیغی آکلاشیلیور.

تجلی { ایران شعراسندن اوچ ذاتك مخلصی اولوب، برنجیسی (محمد حسین) کاشانلی اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، بر مدت کجراتده اقامت، ومولانا نظیری ایله مشاعره ایتمش؛ و ۱۰۴۱ تاریخنده اوراده وفات ایلمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بر مزار ما شهیدان نی چراغی نی کلی
هر طرف پروانه بر طوفست وهر سو بلبلی

— ایکنجیسی (میرزا علی رضا) فارسك (اردکان) قصبه‌سندن اولوب، بر مدت اصفهانده آقاحسین خوانسارینك خدمتنده بولندقدن صکره، هندستانه سیاحت، وبعدالعوده ۱۰۸۸ ده وفات ایتمشدر. «معراج الخیال» عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. شو بیت اوندندر:

یاد زلفی سوخت خون دو پیکرم
بوی عنبر میدهد خاکسترم

— اوچنجیسی (ملا —) بخارالی اولوب، بلخده اقامت، واوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اشعارندندر.

هنوز لب بدعا ناکشوده ازصدجا
رسید مژده که درهای آسمان بستند

تجمل { (حکیم سید عظیم الدین حسین) هندستانك متأخرین شعرا وعلماسندن اولوب، (لکهنو) ده طوغمش، ومدراسده اکمال علوم ایدوب، بعض فتوی مأموریتلرنده بولنمشدر. ۱۲۲۰ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بسبزهٔ زقدش رفته دل خدا حافظ
شبست تیره وره تنك وچاه درپیشست

تجن { آسیای وسطیده بر نهردر، که هراتدن کچن هریرود ایله کرماندن این برایکی چایدن بالتشکل، شماله طوغری آقه‌رق، ایرانك افغانستان حدودینی آیردقدن صکره، روسیه‌نك النده بولنان خوارزم صحراسنه کیروب، قوملرده نابدید اولور. مجراسی تقریباً ۴۰۰ کیلومتره طولنده‌در.

تجنیه { اندلسده بر یر اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولندیغی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تجیب { کنده‌دن بر قبیله‌نك اسمی اولوب، بونلردن بر طاقمی مصره هجرتله، قاهره‌ده بو اسمله مسمی بر محله تشکیل ایتمشلردی. نسللرندن (تجیبی) مخلصیله بعض مشاهیر کلمشدر.

تجیه { (Tégée) یونانك اك اسکی شهرلرندن اولوب، آرقادیانك قسم شرقیسنده وآرغولیده قربنده ایدی. بیوك معبدلری وار ایدی. الیوم (پالیو ایسقوپی) اسمیله بر کوی حالنده‌در.

تحسین { (خواجه حسن — افندی) متأخرین علمای عثمانیه‌دن اولوب، علوم عقلیه ونقلیه‌یی جامع وشرق وغرب لسانلریله اکثر فنون جدیده‌یه واقف ایدی. آرناؤد اولوب، چاملق خطه‌سنده فیلات قضاسی قراسندن برنده طوغمش؛ وپدری نیابتده کزدیکندن، کوچکلکنده معیتنده بولنوب، ابتدا اوندن تحصیل علم ایتمش؛ وبعده درسعادتده مدرسه‌نشین استفاده اولوب، مأذون اولدقدن صکره، صدر اسبق مرحوم رشید پاشا طرفندن دیکر بر قاچ ذاتله برابر اذکیای علمانك ایچنده انتخاب اولنه‌رق، اوروپا السنه وفنونی تحصیل ایچون، پارسه کوندرلمشیدی. برمدت اوراده فنون جدیده‌یی تحصیل ایتدکدن صکره، پارس سفارت سنیه‌سی امامتی مأموریتیله اوراده قالوب، معلومات فنیه‌سنی دها زیاده توسیع، وعلی الخصوص حکمت طبیعیه، کیمیا، هیئت، علم الارض وسائر فنونله توغل ایلمشیدی. بعده درسعادته کله‌رك، یکی کشاد اولنان دارالفنون مدیرلکنه نصب اولنمش ایسه‌ده، ویردیکی بر درس عمومیده واقع اولان بر سوء افاده‌دن طولایی عزل اولنه‌رق، ذاتاً اکثر ارباب فن ومعرفتك اوغرادقلری طعنه دخی اوغرامغله، تکفیرینه قدر کیدنلر بولندیغندن، فیمابعد طریق علمیده حائز اولدیغی رتبه‌نك معاشیله قناعت، وباب عالی قارشیسنده بولنان معطل بر کوچك مکتبی مدرسه ومأوی اتخاذ ایده‌رك، بقیهٔ عمرینی تدارك ایتمش اولدیغی

کتب کثیره ایله آلات فنیه آره‌سنده مطالعه وتدریسله یچیرمشدر. تأهل دخی ایتمیوب، دنیاده علمدن بشقه بر شیئله مشغول اولمامش؛ و١٢٩٧ تاریخنده ٧٠ یاشلرنده سل ریه‌دن وفات ایدوب، ارن کوی قبرستاننده مدفوندر. علوم وفنونه دائر بر طاقم ترجمه‌لری، حکمت وفلسفه‌یه دائر بعض تألیفاتی وبر طاقم اشعاری وار ایسه‌ده، کیمسه جمع ونشرینه همت ایده‌مه‌مشدر. تکلمده افاده‌سی عضرتلی ایدیسه‌ده، انشا وکتابتی واشعاری پك سلیس وفصیحدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

کتاب عالمك اوراقیدر ابعاد نا محدود
سطور حادثات دهردر اعصار نا معدود
یازلمش دستگاه لوح محفوظ طبیعتده
مجسم لفظ معنیداردر عالمده هر موجود

تحسین { بو مخلصله هندستان متأخرین شعراسندن درت کشی اولوب،

برنجیسی (آقا عبد العلی کشمیری) اوده ناظمی نواب برهان‌الملك سعادت خانك ملازملرندن ایدی. لکهنوده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

تحسین زغمت هلاك گردید
من بعد تخلصش فدائیست

— ایکنجیسی (عبدالعظیم) لاهور شعراسندن (شاه فقیرالله آفرین)ك تلامذه‌سندن ایدی. شو بیت اونکدر:

تحسین بهار آن گل خورشید رو ببین
تاوا نشد نقاب رخ او سحر نشد

— اوچنجیسی (قاضی عبدالرحمن پانی پتی) حافظ قرآن ومتقی بر ذات اولوب، شاهجهان آباده تحصیل علوم ایتمش، وشعرده اسد الله خان غالب دهلوی‌یه تابع اولمش ایدی. ١٢٩٤ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

خشك شد دامن تر بادهٔ نابی ساقی
داغم از زهد ریائی دم آبی ساقی

— دردنجیسی (میر عطا حسین خان) لکهنولی اولوب، شعرادن (شوق) مخلصیله معروف میر محمد باقر خانك اوغلیدر. (نواب منصور علی خان صفدر جنك)ك خدمتنده بولنوب، (مرصع رقم) لقبیله ملقب ایدی. «ضوابط انکریزی»، «تواریخ قاسمی»، «انشاء تحسین» و«نوطرز مرصع» عنوانلریله درت تألیفی وبعض اشعاری واردر. ١٢٠٠ تاریخلرنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

شد بوقت شهادتم معلوم
زندگی هم بکار می آید

تحسین بك { (محمد —) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، استانبوللیدر.

مکتوبیٔ صدر عالی اوطه‌سندن نشأت ایده‌رك، اردوی همایون معیتنده مصره و روم ایلی جانبنه کیتمش؛ وبرمدت صدارت عظمی مکتوبجیسی اولدقدن صکره، ١٢٢٣ ده شق اول دفترداری ایکن وقعهٔ معلومه‌ده یکیچریلر طرفندن شهید اولمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

سیخ غمکده لخت جکر کیم کباب اولور
خوناب اشك چشمم او بزمه شراب اولور

تحسین بك { (الحاج حسن —) قبریسلی اولوب، طریق علمی‌یه منسوب

بولنمش، و١٢٣٩ ده حجه کیدوب، مکهٔ مکرمه‌ده شیخ محمد جان نقشبندیدن اخذ انابته، درسعادته عودتنده، تدریسله مشغول اولمغه باشلامش؛ و١٢٦٤ ده نقیب‌الاشراف، وبرسنه صکره مجلس والا اعضاسندن اولوب، ١٢٦٩ ده روم ایلی قاضیعسکری اولمشدی. شو بیت اشعارندندر:

یار ایچون ازدل وجان ترك وجود ایلیانك
سویلنور السنه‌ده شهرتی منصور کبی

تحفه { ولیادن بر خاتون اولوب، بغدادده برینك جاریه‌سی وعود چالار سازنده‌سی

ایکن، عشق وشوقه دوچار اولوب، کیجه کوندوز آه وانین ایتمکه باشلادیغندن، افندیسی مجنونه ظن ایده‌رك، تیمارخانه‌یه قویمش ایسه‌ده، سریٔ سقطی حضرتلری بونك حالندن خبردار اولوب، تیمارخانه‌دن تخلیص، وکندیسنی صاتین آلوب، آزاد ایتمش ایدی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بر ایکی بیت تیمارخانه‌ده حالنه مناسب سویلدیکی اشعاردندر:

معشر الناس ماجننت ولکن
انا سکرانة وقلبی صاح
اغللتم یدی ولم آت ذنبا
غیر جهدی فی‌جدی وافتضاحی

تحیه { بو اسمله محدثاتدن ایکی عالمه خاتون اولوب، بری (تحیهٔ راسبیه) ودیکری

(تحیه بنت سلیمان) در.

تخت سلیمان { افغانستانك جهت شرقیه‌سنده وهندستان حدودی قربنده

شمالدن جنوبه اوزانان سلیمان طاغنك وسطلرنده واقع الڭ مرتفع ذروه‌سی اولوب، ۱۱۰۰۰ قدم ارتفاعی واردر.

تدرس السنقل { خلفای عباسیه زماننده حکمت وطب کتابلرینی لسان یونانیدن عربی‌یه ترجمه ایدنلردندر. ابن ابی اصیبعه حکمته دائر بونك بعض ترجمه‌لرینی کوردیکنی وترجمه‌سی ضررسز اولدیغنی بیان ایدیور.

تدرك صویی { اناطولینك ساحل جنوبیسنده علائیه‌نك ٤ ساعت جنوب شرقیسنده دکیزه دوکیلور برکوچك نهردر.

تدلیس { مغرب اقصاده بحر محیط ساحلنده برقصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

تدمر { (Talmyre, Tadmour) برالشامده مشهور بر شهر قدیم اولوب، خرابه‌لری دمشقك ۱۹۰ کیلو متره شرق شمالیسنده وحلبك ۲۲۵ کیلو متره جنوب شرقیسنده وشام ایله حلب ولایتلری حدودنده واقعدر. دمشق وحلب ایله حمص وسائر سوریه شهرلرندن کلوب عراقه طوغری اوزانان یوللرك اجتماع ایتدکلری نقطه‌ده وبرالشامك ایچنده صویی چوق بر واحده تصادف ایتمکله، عراق وشام آره‌سنده اجرا اولنان تجارتك بر بیوك مخزنی حکمنده اولوب، پك اسکی زمانلردن بری بیوك بر اهمیت تجاریه‌یی حائز اوله‌رق، پك معمور ومزین ایدی. بونك زمان وصورت تأسیسی معلوم اولمیوب، بعض کتب عبرانیه‌ده حضرت سلیمان (عم)ك بنا کرده‌سی اولدیغی روایت اولنیورسه‌ده، نبی مشار الیهك بو شهری ضبط وتوسیع وتزیین ایتمش اولدیغی بعض تواریخ معتبره‌ده ذکر اولندیغندن، بناسی عصر سلیمانیدن چوق دها اسکی اولدیغی آکلاشیلیور. یونان وروما جغرافیونی بو شهره «نخلستان» معناسنی افاده ایدن (پالمیره) اسمنی ویرمشلرسه‌ده، کتب عبرانیه ده (تدمر) اسمیله مذکور اولدیغندن، اسم اصلئ سریانیسی بو اولدیغنده شبهه یوقدر. بو شهر رومالیلرك زمانه دك معمور اولوب، کندینه مخصوص حکمدارلری وار ایدی، که بونلردن (اودنات) اسمنده بری ایرانه قارشی رومالیلره یاردیم ایتمکله، آغستوس عنوانه نائل اولمشیدی. بونك خلفی اولان زوجه‌سی (زنوبیه) یاخود (زینب) رومالیلره قارشی عصیانله، مدت مدیده مردانه مقاومتدن صکره، میلاددن ۲۷۲ سنه اول مغلوب واسیر اولوب، قتل اولندقده، پایتختی دخی (آورلیان) طرفندن تخریب اولنمشیدی. بعده (یوستنیانوس) طرفندن ترمیم وتعمیر اولنمش ایسه‌ده، اسکی معموریتنی بر دها بوله‌میوب، فتوحات اسلامیه زماننده عادی بر قصبه ایدی. حضرت خالد بن ولید (رضه) طرفندن محاصره اولنوب، بعده اهالیسنك حسن رضاسیله تسلیم اولنمشیدی. ملوك امویه‌نك اخیری اولان مروان حمار طرفندن ایکنجی دفعه اوله‌رق تخریب اولنمش ایسه‌ده، آلتنجی قرن هجری‌یه قدر ینه مسکون قالمش اولدیغی مرویدر. مع هذا دور اسلامده برکونه اهمیتی حائز بولنمامش اولدیغی قرون مذکوره تواریخنده اسمنه نادراً تصادف اولنمسیله مثبتدر. یاقوت حموی تدمرك یالکز خرابه‌لرندن بحث ایدیور، که بوده زماننده عمراندن اثری اولمدیغنه دلیلدر. بو شهر شهیرك بر چوق وقت موقعی بیله آوروپاجه مجهول اولوب، نهایت ۱۶۹۱ تاریخ میلادیسنده بر طاقم انکلیز سیاحلر بعض عربلرك دلالتیله ایلك دفعه اوله‌رق خرابه‌لرینی مشاهده ایتمشلر، واووقتدن بری خیلی تحریات وتحقیقات فنیه اجرا اولنمشدر. بو خرابه‌لر الیوم حیرت افزای عقول اوله‌جق صورتده بر طاقم آثار متباقیهٔ معماریه‌یی حاوی اولوب، شهرك اسکی وسعت ومعموریتنه دلالت ایدیور. شمسدن کنایه اولان بعله مخصوص جسیم بر معبدك اکثر ستونلریله بعض دیوار وکرلری وسائر معبدلر، سرایلر، تربه‌لر وسائر ابنیهٔ مشهوره‌نك بعض قسملری الیوم باقیدر. یونان ولاتین لسانلریله لسان محلئ قدیم اولان سریانیجه‌ده بر طاقم خطوط دخی بولنمشدر. فرانسه ادباسندن مشهور (وولنی) بو خرابه‌لری مشاهده ایدوب، «تدمر خرابه لری» عنوانیله شاعرانه تعریفی متضمن بر اثر عبرت نما قلمه آلمشدر.

تدمیر { اندلسده جیان ناحیه‌سنه ملاصق وقرطبه‌نك شرقنده وبش کونلك مسافه‌ده واقع بر ناحیه اولوب، مدن وقرا وقلاعی چوق اولدیغی ومشاهیر اسلامدن بعض ذواتك مسقط رأسی بولندیغی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تذروی { ایران شعراسندن اولوب، عن اصل قزوین مضافاتندن ابهر قصبه‌سندن ایکن، هندستانه رحلتله، اکثر اوقاتی او-

راده یکچیرمش، و ۹۷۵ تاریخنده اکره ده وفات ایتمشدر. «حسن ویوسف» عنوانیله بر منظومه‌سی وسائر اشعاری واردر. شو بیت او جمله‌دندر:

درپنبهٔ صبح آتش افتاد
خاکستر شام رفت برباد

تذکار پای خاتون { مصرده حکومت سورن ممالیك بحریه دن ملك ظاهر بیبرس بندقدارك کریمه‌سی اولوب، قاهره ده «رباط بغدادیه» اسمیله، قادینلره مخصوص اولمق اوزره، ۶۸۴ تاریخنده تأسیس ایتمش اولدیغی خانقاهله شهرت بولمشدر. مذکور خانقاه یالکز ذکر وعبادته مخصوص اولمیوب، شیخه تعیین اولنان قادینك علوم متنوعه ده تدریسه اقتداری اولمسی شرط بولنمغله، مشاهیر نسادن بر چوق عالمه قادینلر رباط مذکورك کرسیٔ تدریسنه یکچوب، صالحات مؤمناتدن پك چوق عالمه‌لر یتیشدیرمشلردی. بو شیخه‌لرك اك مشهوره‌سی (ام زینب فاطمه بنت عباس البغدادیه) در، که علم وزهدیله شهرت بولمشدر. بو خانقاه قوجه‌لرندن ترك اولنان قادینلرله سائر عجزهٔ نسوان ایچون دخی بر ملجأ و بر دارالتربیه اولوب، یکچق صکره‌لری اصول تربیه‌سی چیغرندن چیقمش، بو حال محوینه سبب اولمشدر.

تر { (Ter) اسپانیانك بارسلونه ایالتنده بر نهردر، که پیرنه سلسله‌سندن نبعانله، جنوبه وبعده شمال شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، ۱۸۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، جیرونه‌نك ۳۲ کیلو متره شرقنده آق دکیزه دوکیلور.

ترا { (Théra) یونانك آطه‌لر دکیزنده‌کی جزایرندن (سانتورین) آطه‌سنك اسم قدیمیدر.

ترابی { (مصطفی افندی) اونجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، ارکلیلیدر. لطیف اشعاری وعلی‌الخصوص تاریخ سویلمه‌ده مهارتی واردر. شاعر شهیر باقی افندی قاضیعسکر اولدیغنده، سویلدیکی شو تاریخ او جمله‌دندر:

ای ترابی دیدی تاریخك انك هاتف غیب
باقی اولسون سکا بو عز وبو دولت باقی

— بو مخلصله قسطمونیلی دیکر بر شاعر دخی واردر، که ینه او زمانلرده یاشایوب، وعظ وتدریسله مشغول اولمشدر. اشعاری پیرانه‌در. شو بیت او جمله‌دندر:

ریشخند یئ کوکل ویرمه صاقین دنیانك
ایتمه هر جایدر اول شوخ ستمکاره هوس

تراپانی { (Trapani) سیچلیاده پالرمونك ۸۰ کیلومتره غربنده ایالت مرکزی مستحکم بر شهر اولوب، ۳۳۰۰۰ اهالیسی، صاغلام لیمانی، کوزل ریحتمی، کوزل ابنیه‌سی، ایشلك تجارتی، فیل دیشی ومرجانه متعلق مشهور معمولاتی، حسن الهه‌سی زعم اولنان زهره‌یه مخصوص اسکی بر معبد خرابه‌سی، داخلی مکتب اعدادیسی، متعدد مناسترلری وکوزل شرابی واردر. — تراپانی ایالتی پالرمو ایالتنك غربنده واقع اولوب، بویی ۸۰ واکی ۶۰ کیلومتره‌در. ۲۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر.

تراپزه طاغی { (Mont de la Table) امید بروننده ونفس امید برونی شهرینك جنوبنده بر طاغ اولوب، اوستی دوز اولمغله بو اسمله تسمیه اولنمشدر. ۱۱۶۳ متره ارتفاعی واردر. اتکلرنده (قونستانسه شرابی) اسمیله مشهور بر نوع کوزل شراب اعمال اولنور.

تراخینه { (Trachine) تسالیانك جنوب شرقی قسمنده بر شهر قدیم اولوب، بر آره‌لق (ترخینیا) اسمیله بر کوچك دولتك مرکزی ایدی.

ترا دی لاوورو { (Terra di Lavoro) یعنی «زراعت ارضی». ایتالیانك ایالات جنوبیه‌سندن اولوب، ملغی ناپولی قراللغنك شمال غربیسنده وقامپانیه خطه‌سنده واقعدر. شمالاً آبروجه، شمال شرقی جهتندن سانیو، شرقاً پرنچیپاتو اولتریوره، جنوباً پرنچیپاتو چیتریوره وناپولی ایالتلریله، غرباً (تیرن) دکیزیله، شمال غربی جهتندن دخی روما ایالتیله محدود اولوب، بویی ۱۴۰ واکی ۶۵ کیلومتره واهالیسی ۶۹۷۵۰۰ کشیدر. مرکزی (فازرته) اولوب، برنجی اسکله‌سی (غائته) در. اراضیسی دوز وپك منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله کتن، کنویر، اوزوم، زیتون، طود وسائره محصولاتی واردر.

تراس اوس مونتس { (Tras-os-Montes) یعنی «ماوراء الجبال». پورتکیزك شمال شرقی کوشه‌سنده واقع بر ایالتی اولوب، شمالاً وشمال شرقی جهتندن اسپانیا حدودیله، جنوباً (بیرا)، غرباً دخی (انترا دوروامینهو)

ايالتلريله محدوداولوب، مساحهٔ سطحيه‌سی ١١ ١١٧ مربع كيلومتره واهاليسی ٣٩٦ ٦٧٦ كشيدر. مركزی (براغانســه) اولوب، براغانسه و(ويلا رئال) اسملريله ايكی سنجاغه منقسمدر. حبوبات متنوعه ايله مشهور شرابی وكوزل آت واسترلری واردر.

تراسيبو { (Thrasybule) آتنه جمهوريت قديمه‌سنك اك مشهور سردار- لرندن اولوب، درتيوزلر حكومتنی اسقاطله آلكيبيادی نفيـدن جلب ايتمكه سبب اولانلرك بريدر. تراكيا سواحلنی دخی ضبط ايتمشيدی. اسپارته‌ليلر طرفندن آتنـه‌ده اوتوزلر حكومتی تأسيس اولندقـده ، تبه‌يه هجرت ايدن آتنـه‌ليلرك رئيسی اولـوب، قبل‌الميلاد ٤٠٣ تاريخنده مسلحاً وطننه عودتله، جمهوريتی‌اعاده، واسپارته ليلره قارشی تبـه‌ليلرله عقد اتفاق اتمش؛ وتراكيا ايله آناطولی سواحلنده‌كی مستملكات يونانيه‌يی ضبط ايتمكه چاليشيركن، ٣٩٠ تاريخنده‌قتل‌اولنمشدر.

تراكيا { ياخود تراكی (Thrace) بالقان شبه جزيره‌سی ممالك قديمه‌سندن‌اولوب، بو قطعه‌نك جنوب شرقی قسمندن عبارت ايدی. ابتدا حدود شماليه‌سی طونه‌يه قدر ممتد اولوب، بعده بالقان سلسلهٔ جبالی تراكيايه حدود اعتبار اولنمش؛ وبونك شمالنده‌كی يردخی صربيه‌جهتيله برابر (مسيا) تسميه‌ايدلمش ايدی. شرقاً قره‌دكيزله، جنوباً بوسفور وداردانل بو- غازلری ومرمره وآطه‌لر دكيزلريله، غرباًدخی ماكدونيا ايله محدود ايدی. ماكدونيا ايله اولان حدودی دخی دخی معين اولميوب، كاه استرومنه (يعنی قره صـو) نهرينك مجراسی وكاه ردوب سلسلـه‌سی حدود اتخاذ اولنمش؛ وعلی الخصـوص فليب واسـكندر زماننده تراكيانك قسم غربيسی ماكدونيايه الحاق اولنـه‌رق ، تراكی تصغير اولنمش ايدی. هر حالده، تراكی خطه- سی شمديكی ادرنه ولايتيـله شرقی روم ايلی ايالت ممتا- زه‌ســندن عبارت اولوب، درسـعادتك موقعی دخی بو خطه دن معـدود در. اهالئ قديمـه‌سی (پلاسج) اقوامندن اولوب، بر طرفدن ماكدونيا وايلريا‌ده وبر طرفدن دخی آناطولينك اقطار غربيه سنده سـاكن بولنان سائر اقوام پلاسجيه ايله مناسبات وقرابت جنسيه‌لری وار ايدی. مملكتلری طاغلق واورمانلق اولمق حسبيله، كنديلری وحشی عد اولنوب، جسا- رتلريله مشهور ايديلر. مدار معيشـتلری چوبانلق اولوب، سوريلرينك محصوليله وآو ويغما ايله ياشار- لردی. مع هذا طريق مدنيتده يونانيلره تقدم ايتمش اولدقلری آكلاشيليور؛ چونكه يونانيلر شعر ومو- سيقی وسائر بعض شيلرك اك اول تراكياده ظهور ايتمش اولديغنه معتقد ايديلر . اعتقادلری سائر پلا- سجيلرك ويونانيلرك اعتقادلرينه مماثل اولوب، اك بيوك معبودلری قردن كنايه اولان (بنديس) ايله (قوتينو) ايدی. (سـاباز) اسميـله بر حرب انهلری دخی وار ايدی. تراكيانك سواحلنده يونانيلر طرفندن بنا او- لنمش بر چـوق قصبـه‌لر واسـكله‌لر وار ايدی، كه بعضـلری حكومات يونانيه‌نك مستعمراتـندن ايدی، وبعضلری‌ده مستقلاً اداره اولنوردی. تراكيا قطعه- سی بر چـوق كـوچك خطه‌لره منقسم ايدی . بو قطعه اسكی زمانلرده بر چوق قبائل مستقله‌يه منقسم اولوب، ميلاددن بش قرن اول ايرانيلره تابع اولمش؛ وايران دولتنه تابع بر چوق كوچك حكمدارلر ظهور ايتمش ايدی. فليب واسكندرك زماننده تراكيا ماكدونيا دولتنك بر ايالتی حكمنه كچوب، اسـكندرك وفاتندن صكره، (ليسيماخوس) ك حصه‌سـنه اصابت ايتمش، ومرقوم ميلاددن ٣٠٧ سـنه اول تراكيا حكمداری عنوانی آلمش ايدی. بعده ٢٧٢ تاريخنـده ليسيما- خوسك غالبی اولان سلفقوسـك الينه، و ٢٨١ ده (بطليوس كراونوس)ك ضبطنه كچمش ؛ وبر آره‌لق مسـتقل بر طاقم حكمدارلر طرفنـدن اداره اولنمش ايسه‌ده، ميلادك ٤٦ تاريخنده روماليلرك يد ضبطنه كچوب، روما دولتنك بر ايالتی صورتنه كيرمشـيدی. روما دولتنك انقسـامنده بالطبع شرق ايمپراطـورلغی حصه‌سـنه دوشمش، وبعـده دولت عليهٔ عثمانيـه‌يه كچمشدر. او وقتـدن بری (تراكيا) اسمی متروك او- لوب، روم ايلی قطعه‌سـنك قسم شرقيسنی تشـكيل ايتمكده‌در. اسكيدن بری سواحلنه تقرب ايتمش اولان يونانيلرله بعده كلن روماليلر وبونلرك زماننـده شرق شماليدن كلن بلغارلر و اسلاولر تراكيانك اهالئ قديمه واصليه‌سـنی امحا وازاله ايتمشـلردر. شمديكی اهاليسی ترك، بلغار، روم وسائره‌دن مركبدر.

ترالی { (Tralles, Tralli) آناطولينك ليديا خطهٔ قـديمه‌سی شهرلرندن اولوب، مياندر (يعـنی مندرس) نهری قربنـده واقع ايدی. اليوم (سلطان خصـاری) ناميله معروفدر. (تراليلی

آلکساندر) اسمیله معروف بر طبیب مشهورڭ وطنی ایدی.

ترالیه { (Tralée) ایرلاندەنڭ (مونستر) خطەسندە و(لیه) نهری اوزرندە اولەرق بو نهرڭ بحر آطلاسی ساحلندە اولان منصبندن ٢ کیلومترە یوقاریدە واقع بر قصبە اولوب، (کری) ایالتنڭ مرکزیدر. ١٢ ٥٠٠ اهالیسی واردر.

ترامبلی { (Trembley) مشاهیر طبیعیوندن اولوب، ١٧٠٠ دە طوغمش، و ١٧٨٤ دە جنوەدە وفات ایتمشدر. تاریخ طبیعی‌یە متعلق بر قاچ اثر یازمش، و بو فندە بر طاقم کشفیاتە موفق اولمشدر.

ترامن { (Theramène) آتنە شهر قدیمنڭ اڭ مشهور نطوق وسردارلرندن اولوب، میلاددن ٤٠٠ سنە اول یاشامشدر.

ترامو { (Teramo) ایتالیانڭ ایالات جنوبیەسندن (آبروچە اولتریورە) ایالتنڭ مرکزی بر قصبە اولوب، ناپولینڭ ٣٤٠ کیلومترە شمالندە واقعدر. ١٩ ٠٠٠ اهالیسی، بعض یوڭ منسوجات فابریقەلری ودباغخانەلری واردر. اسکی بر قصبە اولوب، روماليلر زماندە خیلی بیوڭ ومعمور ایدی.

ترانسبایقال { (Transbaïkal) یعنی «ماوراء بایقال». شرقی سیبریانڭ منقسم اولدیغی اوچ ایالتڭ بری اولوب، بایقال کولنڭ شرقندە، چین حدودینڭ شمالندە و(آمور) ایالتنڭ غربندە واقعدر. مساحۀ سطحیەسی ٥٩٦ ٦٢٣ مربع کیلومترە اولوب، ٦٣٣ ٥٠٩ اهالیسی واردر. آمور نهری بو ایالتی شق ایدر. مرکزی (کاختە) قصبەسی اولوب، ترچینسك، سلینکیسك وچیتە اسملریلە دیکر اوچ قصبەسی دخی واردر.

ترانسقاسپیان { (Transkaspien) یعنی «ماوراء خزر». روسیە حکومتنڭ بحر خزر ایلە خوارزم دکیزی (یعنی آرال کولی) آرەسندەکی ممالکدن تشکیل ایلدیکی ایالتە ویردیکی اسمدر. بو ایالت شمالاً اورال ایالتیلە، شرقاً اورال کولیلە ومستقل ترکستانلە، جنوباً ایرانلە، غرباً دخی بحر خزرلە محدود اولوب، مساحۀ سطحیەسی ٣٢٦ ٠٠٠ مربع کیلومترە واهالیسی ٢٧٦ ٠٠٠ کشیدر. قسم شمالیسی (اوست اورت) بایرلرنی جامع اولوب، قسم جنوبیسی وقتیلە بحر خزرە منصب اولان جیحون طرفندن سقی اولنەرق، معمور ایدیسەدە، شمدیکی حالدە نهر مذکور بحر خوارزمە منصب اولدیغندن، اورالری چول حالنی کسب ایتمشدر.

ترانسقافقاسیا { (Transcaucasie) یعنی «ماوراء قافقاس». روسیە حکومتنڭ آسیادە قافقاس سلسلۀ جبالنڭ جنوبندە اولەرق مالك بولندیغی یرلرە ویردیکی اسمدر.

ترانسوال { (Transvaal) آفریقای جنوبیدە (بویر)لر طرفندن تشکیل اولنمش مستقل بر جمهوریت اولوب، (وال) نهریلە (لیمپوپو) نهری آرەسندە ممتد اولور. (آفریقای جنوبی جمهوریتی) (République Sud-Africaine) اسمیلە دخی معروفدر. جنوباً (اورانژ) دولتیلە وانکلترە مستملکاتندن (ناتال) خطەسیلە، شرقاً زولو مملکتیلە وپورتکیزڭ موزامبیك مستملکاتیلە، شمالاً وغرباً دخی انکلترەنڭ تحت حمایەسندە اولان (بچوآنە) ممالکیلە محدوددر. مساحۀ سطحیەسی ٣٠٨ ٢٠٠ مربع کیلومترە اولوب، ٦٩٠ ٠٠٠ اهالیسی واردر، کە بونلردن یالکز ١٤٠ ٠٠٠ ی آوروپالی وقصوری یرلی وزنجیدر. ٢٠٠٠ مترەیە قریب ارتفاعی اولان (دراکنسبرکە) سلسلۀ جبالی شمالدن جنوبە مملکتی ایکی مائلەیە تقسیم ایدوب، شرقی مائلەسی دیك اولدیغی حالدە، غربی مائلەسی آز میلانلیدر، وکوزل بایرلر تشکیل ایدیور. میاه جاریەسی چوق اولوب. اکثری غرب شمالی حدودینی تشکیل ایدن (لیمپوپو) ایرماغنە دوکیلور. اڭ بیوکلری اولان (اولیفانت) نهر مذکورە حدودڭ خارجندە ومنصبڭ قربندە دوکیلور. هواسی مرتفع محللردە سرت ایسەدە، صاغلامدر. آلچق یرلرندە ایسە معتدل وحتی صیجاقدر. بر رئیس وبر مجلس مبعوثان ایلە بر هیئت وکلا طرفندن ادارە اولنوب، مرکزی (پرتوریا) قصبەسیدر. مملکت ٧١ سنجاغە منقسمدر. وارداتی ٤٦ ومصارفی ٣٨ ملیون فرانق رادەلرندەدر. جمهوریتڭ تحت تصرفندە اولان اراضی ١٣ ملیون فرانق قیمتندەدر. باشلیجە ثروتی کلیتلە بولنان آلتون معدنیلە حبوبات، بیاغی، دری، حیوانات، دوەقوشی توی، فیل دیشی وسائرە اولوب، اخراجات سنویەسی ٢١٦ ملیون فرانق رادەلرندەدر. بر قاچ دمیر یول خطی تمدید اولنقەدر. ١٨٤٨ دە

(بویر)لر امید برونی مستملکاتنده انکلیزلر طرفندن مغلوب اولدقلرنده، پرتوریوسك ریاستی تحتنده وال نهرینی آتلایه‌رق، (ماتبله) قومندن ضبط ایتدکلری یرلرده بو جمهوریتی تشکیل ایتمش، و ١٨٥٢ ده استقلاللرینی امیدبرونی حکومتنه دخی طانیتدیرمشلردی. ١٨٧٧ ده انکلیزلر یرلیلرك عصیاندن استفاده ایله، ترانسوالی تحت حمایه‌لرینه آلمق ایستمشلرسه ده، ١٨٨١ ده بویرلر طرفندن اورادن اخراج اولنه‌رق، او وقتدن بری ترانسوال مستقلاً و جمهوریت صورتنده اداره اولنمقده در.

ترانسوقسیانه (Transoxiane) اسکی یونان جغرافیونك ماوراء النهره ویردکلری اسمدر.

ترانسیلوانیا (Transylvanie) ونام دیکرله (اردل). آوستریا ومجارستان دولتنك بر بیوك خطه‌سی اولوب، مجارستان قراللغنه ملحقدر. دولت مشارالیهانك منتهای جنوب شرقیسنده اولوب، شمالاً وغرباً مجارستانله، جنوباً افلاق وشرقاً بغدانله محدوددر. ″٣٥ ′١٢ °٤٥ ایله ″٤٠ ′٤٢ °٤٧ عرض شمالی و ″٣٠ ′٥٥ °١٩ ایله ′٤ °٢٤ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ٥٨٩٠٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٤٠٠٠٠٠ کشیدر. اهالئ اصلیه رومان یعنی اولاخ جنسنه منسوب اولوب، اکثریت بونلرده ایسه‌ده، خیلی مقدار مجار، آلمان، اسلاو وسائر جنسلر دخی بولنور. قارپات سلسلهٔ جبالی جنوب و شرق شمالی جهتلرندن ترانسیلوانیانك حدودینی تشکیل ایدوب، بو خطه‌نك اطرافنده بر یاریم حلقه تشکیل ایتمکله برابر، مملکتك ایچنه دخی بر چوق قوللر اوزاتمغله، اراضی دخی طاغلق اولوب، آره‌لرنده کوزل بایرلر و وادیلر تشکیل ایدرلر. وقتیله پك کثرتلی اولوب، مملکته بو اسمی قزاندیرمش اولان جسیم اورمانلردن الیوم بعض بقیه‌لر موجوددر. بو طاغلردن بر چوق انهار آقوب، الك بیوکلری ماروس، ساموس وآلوته نهرلریدر. هواسی قیشین پك صوئوق اولدیغی حالده، یازین آلچق یرلرنده چوق صیجاق وسریع التحولدر. طوپراغی پك منبت ایسه ده، بحق ایشلنه‌میوب، بر چوق یرلری بطال قالیور. مع هذا خیلی مقدار بغدای، آرپه، یولاف، مصر و سائر حبوباتله توتون، کتن، کنویر، صفران، شربتجی اوتی، پتاتس، ومیوه و سبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. باغلری دخی چوق اولوب، مشهور شرابلر چیقار. کلیتله یتیشدیریلن آتلر صغیرالجثه ایسه‌ده، قوتلی وآتشلی اولوب، صیغیرلری دخی مجارستانك کیلردن آشاغی دکلدر. زراعتده الك زیاده مانده‌لری استعمال ایدرلر. کلیتلی قویون دخی بسلیوب، قیشین رومانیایه نقل ایدرلر. آریلری دخی چوق اولوب، کلیتلی بال چیقار. طاغلرده آیی، قورد، تیلکی، کیك، قراجه، طوموز وسائر حیوانات وحشیه ایله طیورك انواعی ونهرلرده بالیقلر بولنور. معادنجه ترانسیلوانیا الك زنکین یرلردن معدود اولوب، متعدد آلتون معدنلریله کومش، باقیر، دمیر، قورشون، جیوه، چینقو، آنتیمون، آرسنیك، کور، طوز، کوکورد وسائر معدنلر ومرمر، دکرمن طاشی، آلچی وذی قیمت طاشلرك انواعی واردر. معدن صولری دخی چوقدر. صنایعی هنوز پك کری ایسه‌ده، چوخه، یوك منسوجات، بز، شاپقه و سائره‌یه مخصوص بعض فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری وجام فابریقه‌لریله دمیر خانه‌لری و تخته‌دن بعض معمولات واردر اهالینك باشلیجه صنعتی معادنك اخراجندن عبارتدر. تجارتی همان بر طاقم روم وارمنی تجارك اللرنده اولوب، باشلیجه رومانیا ایله اجرا اولنور. اهالیسی تندرست وشن آدملر اولوب، مهمانوازلقله مشهوردرلر. جنسیتلرینه وملی قیافتلرینه بیوك بر مربوطیتلری اولوب، استقلال آرزوسنده بولنورلر. ترانسیلوانیانك کندینه مخصوص نظاماتی ومختاریت اداره‌سی اولوب، خصوصی بر مجلس مبعوثانی دخی واردر. مرکزی (قلاوسنبورغ) شهری اولوب، ١٠ سنجاغه منقسمدر.

ترانسیلوانیا زمان قدیمده (داچیا) مملکتندن معدود اولوب، رومانیا ایله مشترکاً (داچ) قوم قدیمنك وطنی ایدی. روماليلردن (ترایان) بو مملکتی ضبط ایدوب، روما ایالاتی صره‌سنه ادخال، واو اثناده ایتالیادن بر طاقم اهالی جلب واسکان ایتمکله، بونلرك داچلرك بقیة السیوفیله اولان اختلاط وامتزاجندن شمدیکی (رومان) یعنی اولاح قومی تولد ایتمشدر. اقوام وحشیهٔ شمالیه‌نك هجومنده ترانسیلوانیا دخی سائر او جهتلرله برابر غوتلرك، هونلرك وآوار-

لرك الينه كچوب، نهايت ١٠٠٤ تاريخ ميلاديسنده مجار قرالى برنجى استفان ترانسيلوانيايى ضبط ومجارستانه الحاق ايله، بو خطه ده دخى خرستيانلغى نشر ايتمشدر. تاريخ مذكوردن ١٥٢٦ تاريخنه دك ترانسيلوانيا مجارستاندن معدود اولوب، تاريخ مذكورده يعنى قانونى سلطان سليمان خان دورنده، مهاج مظفريتى اوزرينه. مجارستان قراللغنه ختام ويريله‌رك، بوده وطمشوار ايالتلرى تشكيلنده، او وقت مجارلرك ويردكلرى اسمله (اردل) تسميه اولنان ترانسيلوانيا موقعنك متانتى حسبيله مقاومت ايده‌بيلش؛ وعثمانلى سردارلرى بونك بسبتون ضبطنه لزوم كورميوب، پرنسك اطاعت وانقياديله قناعت ايتمشلر ايدى. او وقتدن اعتباراً اردل پرنسى اهالى طرفندن انتخاب اولنه‌رق، باب عالى طرفندن تصديق اولنوردى. وخزينهٔ دولته معين ويركيلر ويرردى. هر نه قدر آلمانلره قارشى وقوع بولان محاربه‌لرك بكثرنده اردل پرنسلرى عساكر عثمانيه ايله متفقاً حركت ايتمشلر ايسه‌ده، بعض دفعه دخى آلمانلرى دها قوتلى كوروب، بالمجبوريه او طرفه ميل ايتدكارندن، مملكت بر چوق وقت ميدان حرب وجدال حكمنه كيرمشيدى. هر حالده ١٧٠٠ تاريخ ميلاديسنه دك ١٧٤ سنه دولت عليهٔ عثمانيه‌يه تابع اولوب، تاريخ مذكورده عقد اولنان قارلوويچ معاهده‌سى بو مملكتى آوستريا دولتنه ويرمشدر. ١٨٤٨ ده وقوع بولان مجار اختلالنده ترانسيلوانيا مجارستانه الحاق اولنمش؛ وبر سنه صكره مجارستاندن بالتفريق طوغريدن طوغرى‌يه آوستريايه ربط ايله، اهالئ اصليه‌سى اولان رومانلرك حقوق جنسيه‌لرى تصديق اولنمش ايسه‌ده، ١٨٦٥ ده بعض امتيازات محافظه‌سيله برابر ينه مجارستانه الحاق اولنمشدر.

دولت عليهٔ عثمانيه‌يه تابعيتى زماننده، طرف باب عاليدن مصدق اولمق اوزره، ترانسيلوانياده حكم سورن پرنسلرك اساميسى وتاريخ انتخاب وتعيينلرى بر وجه زيردر:

يان زاپولى	١٥٢٦ الى ١٥٤٦
سجيسموند زاپولى	١٥٧١
برنجى استفان باتورى	١٥٧٦
قريستوف باتورى	١٥٨١
سجيسموند باتورى	١٦٠٢
ايكنجى استفان بوچقاى	١٦٠٦
برنجى غابريل باتورى	١٦١٣
ايكنجى غابريل بتلم	١٦٢٩
برنجى جورج راغوچى	١٦٤٨
ايكنجى جورج راغوچى	١٦٦١
برنجى ميخال آبافى	١٦٩٠
ايكنجى ميخال آبافى	١٦٩٩

ترانكبار (Tranquebar) هندستانك ساحل شرقيسنده (تانجور) ايالتنده ومدراسك ٢٢٥ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق (كاورى) نهرى قوللرندن برينك منصبنده بر شهر اولوب، ٢٦٠٠٠ اهاليسى وبيوك تجارتى واردر. دانيمارقه‌ليلر بوشهرى ١٦١٦ ده تانجور راجه‌سندن صاتين آلوب، ١٨٤٥ ده انكليزلره صاتمشلردر.

ترانووه (Terranova) ايتاليانك قلابره خطه‌سنده و (جراچه) نك ٢٢ كيلومتره شمال غربيسنده بر قصبه اولوب، مقدما ايتاليانك اك كوزل قصبه‌لرندن ايكن، ١٧٨٣ تاريخنده وقوع بولان حركت ارضدن خراب اولوب، اليوم يالكز ٥٠٠ اهاليسى واردر. —— سيچليانك (قلاتانيسته) ايالتنده وقتانه‌نك ٥٥ كيلومتره جنوب غربيسنده دخى بو اسمله بر قصبه واسكله اولوب، ١٠٠٠٠ اهاليسى، قلعه‌سى وخيلى ايشلك تجارتى واردر. —— ساردنيه آطه سنده دخى بو اسمله بر كوچك قصبه واردر.

ترانى (Trani) ايتاليانك (بارى) ايالتنده وآدرياتيق دكيزى ساحلنده اوله رق بارينك ٤٥ كيلومتره شمال غربيسنده بر قصبه اولوب، ٢٤٥٠٠ اهاليسى، اسكى بر قلعه‌سى، مصنع بر كليساسى، تياتروسى وخيلى تجارتى واردر.

تراؤ (Trau) آوستريانك دالماچيا خطه‌سنده وآدرياتيق دكيزى ساحلنده اوله‌رق اسپالاترونك ٢٧ كيلومتره شمال غربيسنده بر قصبه واسكله اولوب، ٣٠٠٠ اهاليسى و بعض استحكاماتى واردر.

تراؤن (Traun) آوسترياده طونه‌يه تابع بر نهر اولوب، استيريانك منتهاى شمال غربيسنده نبعانله، جنوب غربى‌يه طوغرى آقه‌رق، نفس آوستريايه دخول وهمنامى اولان سنجاغى سق ايله، (هانستاد) كولنك ايچندن كچر، وبعده شماله طوغرى دونوب، همنامى اولان كولى تشكيل ايتدكدن صكره، (لنبچ) ك ٦ كيلومتره جنوب شرقيسنده

طونه‌یه‌دوکیلور. مجراسی ١٦٠ کیلومتره طولنده‌در.

تراونکوره { (Travancore) هندستانك ملابار خطه‌سنده وغاط سلسلهٔ جبالنك بر وادیسنده واقع بر قصبه اولوب، مقدما بو نامله مستقل بر راجه‌لغك پایتختی ایدی. الیوم چوق تدنی ایتمشدر. — تراونکوره راجه‌لغی غرباً وجنوباً بحر عمانله وشرقاً غاط سلسله‌سیله محدود اولوب، بویی ٢١٥ واکی ١٠٠ کیلومتره‌در. اهالیسی بر ملیون راده‌لرنده‌در. بوراسی وقتیله حکومت اسلامیه‌یه مقاومت ایتمش ایکن، ١٨٠٩ تاریخندن بری انکلتره‌یه تابع اولمشدر. شمدیکی مرکزی (تریواندرام) قصبه‌سیدر.

تراونیك { (Travnik) بوسنه‌ده بوسنه سراینك ٧٧ کیلومتره شمال غربیسنده لوا مرکزی مستحکم بر قصبه اولوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی، متعدد جوامع شریفه‌سی، چارشیسی، مشهور قلیج وبیچاق عملخانه‌لری ودباغخانه‌لری واردر. بر قاچ طریقك نقطهٔ اجتماعنده واقع اولمغله، پك ایشلك تجارتی واردر، وعلی‌الخصوص کورك تجارتنك مرکزیدر. جوارلرنده چوق باغ وباغچه‌لری وکوزل ایشلنمش اراضیسی واردر. قربنده آلتون معدنی وبعض غریب مغاره‌لر بولنور. — تراونیك سنجاغی: یایچه، وقف زیر، پروزور، اهلونه، غلاموچ ودومنه اسملریله ٦ قضادن مرکب اولوب، شمالاً پنالوقه، غرباً بهکه، جنوباً هرسك، شرقاً دخی بوسنه سرایی وازوورنیق سنجاقلریله محاطدر. اراضیسی طاغلق ایسه‌ده، کوزل ومنبت بایر ووادیلری دخی واردر. بوسنجاقده کوزل آتلر یتیشیر. اهالیسی ١٤٧٥٠٠ راده‌لرنده اولوب، ٤٨٢٠٠ ی مسلم وقصوری خرستیاندر.

ترایان { (Trajan) روما ایمپراطورلرندن اولوب، میلادك ٥٢ تاریخنده اسپانیاده طوغمش ایدی. بر عسکرینك اوغلی اولمغله، کندیسی‌دخی عسکر اولوب، (وسپاسیان)ك قوماندەسی آلتنده ابراز شجاعت ودرایت ایتمکله، ٩١ تاریخنده قونسلوسلق مسندینه چکوب، بعده آشاغی جرمانیا اردوسنك قوماندانلغنه نصب اولنمش؛ و(نروا)طرفندن آخرت اولادلغنه قبول اولنه‌رق، بونك وفاتنده ٩٨ ده ایمپراطور اولمش ایدی. رین مجراسی‌جهتندن دولتك حدودینی تأمین ایتدکجه، رومایه عودت ایتمه‌مش؛ وداچیا حکمدارینه معتاد اولان ویرکی‌یی ویرمکدن امتناع ایله، بوکا قارشی ١٠١ دن ١٠٣ تاریخنه و١٠٤دن ١٠٦ یه قدر دوام ایدن ایکی محاربه ایدوب، مظفر اولمغله، (داچیا ترایانه) تسمیه اولنان وشمدیکی رومانیا ایله ترانسیلوانیادن عبارت اولان ایالتی تشکیل ایلمش؛ وبعده ایرانك اشکانیان دولتنه قارشی دخی مظفر اولوب، فتوحاتی فرات ودجله‌نك اوته‌سنه‌دك توسیع، وداغستان وکورجستانی دخی ضبط ایتمش ایسه‌ده، آرزوسی اوزره ایران وهندك ضبطنه موفق اوله‌مامشدر. داخلاً دخی بر طاقم قوانین ونظامات وضعیله برچوق اصلاحاته موفق اولمش، ویرکیلری‌ایندیرمش، ارباب علم وهنری حمایه ایتمش، داچیایه ایتالیادن اهالی نقل واسکان ایلمش، وروماده برچوق آثار معماریه وجوده کتیردیکی کبی، طونه، دجله وتاج نهرلری اوزرنده اوچ جسیم کوپری ودها نیجه ابنیهٔ جسیمه بنا ایتدیرمشدر. یهودیلرك بر عصیانی باصدیرمغه کیدرکن، ١١٧ده (سلیمونته)ده وفات ایتمشدر. روما ایمپراطورلرینك اڭاییسی عد اولنوب، آنجق خرستیانلره قارشی شدتلی معامله‌ده بولنمشدر.

ترایان ستونی { (Colonne Trajane) روماده بربیوك ستوندر كه میلادك ١١٢ تاریخنده ایمپراطور ترایانك داچیاده‌کی فتوحاتی نامنه اوله‌رق، رومالیلر طرفندن رکز اولنوب. اوستنه مشارالیهك هیکلی وضع اولنمشیدی. بو ستون بیاض مرمردن اولوب، ارتفاعی ٤١ متره ایله ٦٠ سانتیمتره وقطری ٣ متره ایله ٩٠ سانتیمتره‌در. مرور زمانله ترایانك هیکلی دوشوب نابدید اولمش، وستون دخی بعض رخنه‌لره اوغرامش اولدیغندن، ١٥٨٨ تاریخنده (سیکست کینت) ستونی تعمیرواوستنه حواریوندن (سنت پیر)ك هیکلنی وضع ایتدیرمشدر.

ترایانوپولیس { (Trajanopolis) ادرنه ولایتنك دده‌آغاج سنجاغنده ومریچ نهرینك ساحل غربیسنده اسکی برقصبه‌اولوب، ایمپراطور ترایان طرفندن تأسیس ویا تعمیر وتوسیع اولنه‌رق، بونك اسمیله تسمیه اولنمشدر. الیوم (اوریخوه) و(دربند) اسمیله بر کوچك قصبه‌در.

تربنیچ { (Trebnitz) پروسیه‌نك سیلزیا خطه‌سنده و(برسلاو)ك ٢٥ کیلو-

متره شمال شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٤٥٠٠ اهالیسی وبر اسکی مناستری واردر.

تربورغ { (Terburg) آلمانیانك مشهور رسامرندن اولوب، ١٦٠٨ ده طوغمش، و١٦٨١ ده وفات ایتمشدر. بعض مشهور رسملری آوروپا موزه وسرایلرینی تزیین ایتمکده‌در.

تربوله { صقلیه جزیره‌سنده برقلعه اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تربیا { (Trébie, Trebbia) ایتالیاده بر نهر در، که جنوه‌نك شمالنده آپنین طاغلرندن نبعان، شمالشرقیه طوغری آقه‌رق، پیاچنچه‌شهری ایچندن بالمرور، ١٠٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، شهر مذکورك ٤ کیلومتره آلتنده (پو) ایرماغنه دوکیلور.

تربین { (Trébigne) هرسکده موستارك ٨٠ کیلومتره جنوب غربیسنده وراغوزه‌نك ١٥ کیلومتره شمال شرقیسنده وهمنامی اولان کوچك بر نهرك اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهالیسی واردر. — تربین قضاسی قره طاغ ایله دالماچیا حدودی آره‌سنده واقع اولوب، اراضیسی سنکستاندر. اهالیسی ٢٠٠٠٠ نفوسه بالغ اولوب، اسلام وخرستیاندن مرکبدر.

ترپسیخوره { (Terpsichore) یونان قدیم اساطیرنده (موسه) اسمیله علوم وفنون وصنایع نفیسه حامیه‌لری زعم اولنان طقوز پرینك بری اولوب، رقصك حامیه‌سی زعم اولنوردی. باشنده دال ویاپراقدن بر تاج والنده بر عود اولدیغی حالده تصویر اولنوردی.

ترتولیانوس { (Tertullien, Tertullianus) خرستیانلغك اك اسکی پیشوالرندن اولوب، میلادك ١٦٠ تاریخنده قارتاجه یعنی اسکی‌تونسده طوغمش، و٢٤٥ ده وفات ایتمشدر. خرستیانلغی قبول ایتدکدن صکره، مدافعه‌سیچون بلیغانه برکتاب یازمش؛ ویهودیلرله رافضی عداولنان خرستیانلره وتیاترویه قارشی دخی بر قاچ رساله تألیف ایتمشدر. رومایه برسیاحت ایدوب، آفریقایه عودتنده وحدته چکلمش، وبعده کندینه مخصوص بر مذهب تأسیس ایلمشدر.

ترجاله { اندلس حدودنده بر قصبه اولوب، اندلس ملوکندن منصور طرفندن فتح اولندقده اهالئ اصلیه‌سی هجرت ایتمش اولمغله، مشارالیه طرفندن اهالئ اسلامیه ایله اسکان‌ایتدیرلمش اولدیغی، ومشاهیر اطبادن (ابو جعفر بن هارون ترجالی) نك وطنی بولندیغی «عیون الانباء فی طبقات الاطباء» ده مذکوردر. «معجم البلدان» ده (ترجیله) صورتنده محرر اولان قصبه‌نك عینی اولمسی ملحوظدر. الیوم (استرمادوره) خطه‌سنده (تروقزیلو Truxilo) ویاخود (تروجیلو Trujillo) اسمیله بر قصبه واردر، که عربلرك ترجیله ویا ترجاله دیدکلری دخی بو اوملیدر.

ترجالی { [«ابو جعفر بن هارون» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ترجان { ارضروم ولایت وسنجاغنه تابع بر قضا اولوب، ایچندن جریان ایدن نهرك اسمیله مسمادر. ارضرومك غرب جنوبی‌جهتنده واقع اولوب، مرکزی ارضرومدن ١٤ ساعتلق مسافه‌ده واقع (ماماخاتون) قریه‌سیدر. اراضیسی قسماً اووه اولوب، اطرافنده بعض چیلاق طاغلر دخی واردر. طوپراغی اولدقجه منبت اولوب، محصولاتی حبوبات متنوعه ایله بعض میوه وسبزه‌لردن عبارتدر. مرعا وچایرلری دخی چوقدر. اهالیسی ٢٤٣٦٨ کشی اولوب، قسم کلیسی مسلم وقصوری ارمنی وسائره‌در. درون قضاده ٣٦ جامع ومسجد، ٣٥ کلیسا ومناستر، ١ رشدیه مکتبی، ١٠ مدرسه، متعدد صبیان مکاتبی، ١ قشله، ١ حام، ٤ خان، ٦٠ دکان ومغازه، ١٣٦ دکرمن، ١ طاش کوپری وسائره موجود در. اهالئ قضا اعلا خالی، کلیم، سجاده، هکبه، چوراب وسائره اعمال ایدرلر.

ترجان { ارضروم ولایت وسنجاغنده بر نهردر، که ارضرومك جنوبنده‌کی طاغلردن نبعان، غربه طوغری همنامی اولان قضانك اورته‌سندن کچه‌رك، تقریباً ٦٠ کیلو متره‌لك جریاندن صکره، فرات نهرینه منصب اولور.

ترجیله { [«ترجاله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ترحاله { (Tricala) تسالیا خطه‌سنك یکیشهردن صکره اك بیوك واك مشهور قصبه‌سی اولوب، یکیشهرك ١٣٠ کیلو متره غربنده ویانیه‌نك تقریباً ٢٠٠ کیلو متره شرقنده اوله‌رق، کوستم نهرینه تابع بر چایك اوزرنده، واسع بر اووه-

طونه‌یه‌دوکیلور. مجراسی ١٦٠ کیلومتره طولنده‌در.

تراونکوره { (Travancore) هندستانك ملابار خطه‌سنده وغاط‌سلسلهٔ جبالنك بر وادیسنده واقع بر قصبه اولوب، مقدما بو نامله مستقل بر راجه‌لغك پایتختی ایدی. الیوم چوق تدنی ایتمشدر. — تراونکوره راجه‌لغی غرباً وجنوباً بحر عمانله وشرقاً غاط سلسله‌سیله محدود اولوب، بویی ٢١٥ واکی ١٠٠ کیلومتره‌در. اهالیسی بر ملیون راده‌لرنده‌در. بوراسی وقتیله حکومت اسلامیه‌یه مقاومت ایتمش ایکن، ١٨٠٩ تاریخندن بری انکلتره‌یه تابع اولمشدر. شمدیکی مرکزی (تریوا-ندرام) قصبه‌سیدر.

تراونیك { (Travnik) بوسنه‌ده بوسنه سراینك ٧٧ کیلومتره شمال غربیسنده لوا مرکزی مستحکم بر قصبه اولوب. ١٢٠٠٠ اهالیسی، متعدد جوامع شریفه‌سی، چارشیسی، مشهور قلیج وبیچاق عملخانه‌لری ودباغخانه‌لری واردر. بر قاچ طریقك نقطهٔ اجتماعنده واقع اولمغله، پك ایشلك تجارتی واردر، وعلی‌الخصوص کورك تجارتنك مرکزیدر. جوارلرنده چوق باغ وباغچه‌لری وکوزل ایشلنمش اراضیسی واردر. قربنده آلتون معدنی وبعض غریب مغاره‌لر بولنور. — تراونیك سنجاغی: یایچه، وقف زیر، پروزور، اهلونه، غلاموچ ودومنه اسملریله ٦ قضادن مرکب اولوب، شمالاً بنالوقه، غرباً بهکه، جنوباً هرسك، شرقاً دخی بوسنه سرایی وازوورنیق سنجاقلریله محاطدر. اراضیسی طاغلق ایسه‌ده، کوزل ومنبت بایر ووادیلری دخی واردر. بوسنجاقده کوزل آتلر یتیشیر. اهالیسی ١٤٧٥٠٠ راده‌لرنده اولوب، ٤٨٢٠٠ ی مسلم وقصوری خرستیاندر.

ترایان { (Trajan) روما ایمپراطورلرندن اولوب، میلادك ٥٢ تاریخنده اسپانیاده طوغمش ایدی. بر عسکرینك اوغلی اولمغله، کندیسی‌دخی عسکر اولوب، (وسپاسیان)ك قوماندهسی آلتنده ابراز شجاعت ودرایت ایتمکله، ٩١ تاریخنده قونسلوسلق مسندینه کچوب، بعده آشاغی جرمانیا اردوسنك قوماندانلغنه نصب اولنمش؛ و(نروا) طرفندن آخرت اولادلغنه قبول اولنه‌رق، بونك وفاتنده ٩٨ ده ایمپراطور اولمش ایدی. رین مجراسی‌جهتندن دولتك حدودینی تأمین ایتمدکجه، رومایه عودت ایتمه‌مش؛ وداچیا حکمدارینه معتاد اولان ویرکی‌یی ویرمکدن امتناع ایله، بوکا قارشی ١٠١ دن ١٠٣ تاریخنه و١٠٤ دن ١٠٦ یه قدر دوام ایدن ایکی محاربه ایدوب، مظفر اولمغله، (داچیا ترایانه) تسمیه اولنان وشمدیکی رومانیا ایله ترانسیلوانیادن عبارت اولان ایالتی تشکیل ایلمش؛ وبعده ایرانك اشکانیان دولتنه قارشی دخی مظفر اولوب، فتوحاتی فرات ودجله‌نك اوته‌سنده‌دك توسیع، وداغستان وکورجستانی دخی ضبط ایتمش ایسه‌ده، آرزوسی اوزره ایران وهندك ضبطنه موفق اوله‌مامشدر. داخلاً دخی بر طاقم قوانین ونظامات وضعیله برچوق اصلاحاته موفق اولمش، ویرکیلری‌ایندیرمش، ارباب علم وهنری حمایه ایتمش، داچیایه ایتالیادن اهالی نقل واسکان ایلمش، وروماده برچوق آثار معماریه وجوده کتیردیکی کبی، طونه، دجله وتاج نهرلری اوزرنده اوچ جسیم کوپری ودها نیجه ابنیهٔ جسیمه بنا ایتدیرمشدر. یهودیلرك بر عصیانی باصدیرمغه کیدرکن، ١١٧ ده (سلیونته)ده وفات ایتمشدر. روما ایمپراطورلرینك اك ایییسی عد اولنوب، آنجق خرستیانلره قارشی شدتلی معامله‌ده بولنمشدر.

ترایان ستونی { (Colonne Trajane) روماده بر بیوك ستوندر که میلادك ١١٢ تاریخنده ایمپراطور ترایانك داچیاده‌کی فتوحاتی نامنه اوله‌رق، روماليلر طرفندن رکز اولنوب. اوستنه مشارالیهك هیکلی وضع اولنمشیدی. بو ستون بیاض مرمردن اولوب، ارتفاعی ٤١ متره ایله ٦٠ سانتیمتره وقطری ٣ متره ایله ٩٠ سانتیمتره‌در. مرور زمانله ترایانك هیکلی دوشوب نابدید اولمش، وستون دخی بعض رخنه‌لره اوغرامش اولدیغندن، ١٥٨٨ تاریخنده (سیکست کینت) ستونی تعمیر واوستنه حواریوندن (سنت پیر)ك هیکلنی وضع ایتدیرمشدر.

ترایانوپولیس { (Trajanopolis) ادرنه ولایتنك دده‌آغاج سنجاغنده ومریچ نهرینك ساحل غربیسنده اسکی بر قصبه‌اولوب، ایمپراطور ترایان طرفندن تأسیس ویا تعمیر وتوسیع اولنه‌رق، بونك اسمیله تسمیه اولنمشدر. الیوم (اوریخوه) و(دربند) اسمیله بر کوچك قصبه‌در.

تربنیچ { (Trebnitz) پروسیه‌نك سیلزیا خطه‌سنده و(برسلاو)ك ٢٥ کیلو-

متره شمال شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱٤٥٠٠ اهالیسی وبر اسکی مناستری واردر.

تربورغ (Terburg) آلمانیانك مشهور رسساملرندن اولوب، ۱۶۰۸ ده طوغمش، و۱۶۸۱ ده وفات ایتمشدر. بعض مشهور رسملری آوروپا موزه وسرایلرینی تزیین ایتمکده‌در.

تربوله صقلیه جزیره‌سنده برقلعه اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تربیا (Trébie, Trebbia) ایتالیاده بر نهردر، که جنوه‌نك شمالنده آپنین طاغلرندن نبعانله، شمالشرقی‌یه طوغری آقه‌رق، پیاچنچه‌شهری ایچندن بالمرور، ۱۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، شهر مذکورك ٤ کیلومتره آلتنده (پو) ایرماغنه دوکیلور.

تربین (Trébigne) هرسکده موستارك ۸۰ کیلومتره جنوب غربیسنده وراغوزه‌نك ۱٥ کیلومتره شمال شرقیسنده وهمنامی اولان کوچك بر نهرك اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر. — تربین قضاسی قره طاغ ایله دالماچیا حدودی آره‌سنده واقع اولوب، اراضیسی سنکستاندر. اهالیسی ۲۰۰۰۰ نفوسدن عبارت اولوب، اسلام وخرستیاندن مرکبدر.

ترپسیخوره (Terpsichore) یونان قدیم اساطیرنده (موسه) اسمیله علوم وفنون وصنایع نفیسه حامیه‌لری زعم اولنان طقوز پرینك بری اولوب، رقصك حامیه‌سی زعم اولنوردی. باشنده دال ویاپراقدن بر تاج والنده بر عود اولدیغی حالده تصویر اولنوردی.

ترتولیانوس (Tertullien, Tertullianus) خرستیانلغك ائك اسکی پیشوالرندن اولوب، میلادك ۱۶۰ تاریخنده قارتاجه یعنی اسکی‌تونسده طوغمش، و۲٤٥ده وفات ایتمشدر. خرستیانلغی قبول ایتدکدن صکره، مدافعه‌سیچون بلیغانه برکتاب یازمش؛ ویهودیلرله رافضی عداولنان خرستیانلره وتیاترویه قارشی دخی بر قاچ رساله تألیف ایتمشدر. رومایه برسیاحت ایدوب، آفریقایه عودتنده وحدته چکلمش، وبعده کندینه مخصوص بر مذهب تأسیس ایلمشدر.

ترجاله اندلس حدودنده بر قصبه اولوب، اندلس ملوکندن منصور طرفندن فتح اولندقده اهالئ اصلیه‌سی هجرت ایتمش اولمغله، مشارالیه طرفندن اهالئ اسلامیه ایله اسکان‌ایتدیرلمش اولدیغی، ومشاهیر اطبادن (ابو جعفر بن هارون ترجالی)نك وطنی بولندیغی «عیون الانباء فی طبقات الاطباء» ده مذکوردر. «معجم البلدان» ده (ترجیله) صورتنده محرر اولان قصبه‌نك عینی اولمسی ملحوظدر. الیوم (استرمادوره) خطه‌سنده (تروقزیلو Truxilo) ویاخود (تروجیلو Trujillo) اسمیله بر قصبه واردر، که عربلرك ترجیله ویا ترجاله دیدکلری دخی بو اولملیدر.

ترجالی [«ابو جعفر بن هارون» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ترجان ارضروم ولایت وسنجاغنه تابع بر قضا اولوب، ایچندن جریان ایدن نهرك اسمیله مسمادر. ارضرومك غرب جنوبی‌جهتنده واقع اولوب، مرکزی ارضرومدن ۱٤ ساعتلق مسافه‌ده واقع (ماماخاتون) قریه‌سیدر. اراضیسی قسماً اووه اولوب، اطرافنده بعض چیلاق طاغلر دخی واردر. طوپراغی اولدقچه منبت اولوب، محصولاتی حبوبات متنوعه ایله بعض میوه وسبزه‌لردن عبارتدر. مرعا وچایرلری دخی چوقدر. اهالیسی ۲٤۳۶۸ کشی اولوب، قسم کلیسی مسلم وقصوری ارمنی وساءره‌در. درون قضاده ۳۶ جامع ومسجد، ۳٥ کلیسا ومناستر، ۱ رشدیه مکتبی، ۱۰ مدرسه، متعدد صبیان مکاتبی، ۱ قشله، ۱ حام، ٤ خان، ۶۰ دکان و مغازه، ۱۳۶ دکرمن، ۱ طاش کوپری وساءره موجود در. اهالئ قضا اعلا خالی، کلیم، سجاده، هکبه، چوراب وساءره اعمال ایدرلر.

ترجان ارضروم ولایت وسنجاغنده بر نهردر، که ارضرومك جنوبنده‌کی طاغلردن نبعانله، غربه طوغری همنامی اولان قضانك اورته‌سندن کچه‌رك، تقریباً ۶۰ کیلو متره‌لك جریاندن صکره، فرات نهرینه منصب اولور.

ترجیله [«ترجاله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ترحاله (Tricala) تسالیا خطه‌سنك یکیشهردن صکره ائك بیوك وائك مشهور قصبه‌سی اولوب، یکیشهرك ۱۳۰ کیلو متره غربنده ویانیه‌نك تقریباً ۲۰۰ کیلو متره شرقنده اوله‌رق، کوستم نهرینه تابع بر چایك اوزرنده، واسع بر اووه-

نك كنارنده وطاغ اتكنده واقعدر . يونانه تركندن اول ١٢٠٠٠ اهاليسى وار ايديسه ده ، ثلثانى مسلم اولوب، بونلرڭده اكثرى هجرت ايتدكلرندن، اليوم مقدار اهاليسى پك آز المش اولمق كركدر. خرستيانلرينك قسم اعظمى اولاخ جنسنه منسوب اولوب ، يازين يايلەلره چيقدقلرندن ، قيشين اهاليسى دها چوق اولور. مياه جاريەسى واطرافنده باغ وباغچه وبوستانلرى چوق ايسەده، رطوبتنك كثرتى و موقعنك باصيقلغى جهتيله على الخصوص يازين هواسى آغرجەدر. متعدد جوامع شريفەسى اولوب، بانيلرى اولان غازى طورخان بك و سائر ذواتك تعيين ايتمش اولدقلرى وقفلرله معابد مذكوره ايله بر خيلى مدرسه ومككتبلر اداره اولنور. بر قاچ تربەسى دخى واردر. يونانه تركندن صكره يكيشهر طريقيله غلوسه بر دمير يول خطيله ربط اولنمشدر . قصبەده وجوارلرنده (ولنجه) تعبير اولنور قبا فانلەلرله عبا ويوكدن دوشمەلكلر وسختيان اعمال اولنور. جوارلرينك محصولاتى حبوبات متنوعه ايله پاموق وتوتوندن عبارتدر . سوريلرى چوق اولمغله ياغ، قشقوال پينيرى، پيانغى، درى كبى محصولاتى دخى زياده در. قضاسنك اكثر اهاليسى اولاخ جنسندندر. — [ترحاله سنجاغيچون « تساليا » مادەسنه مراجعت بيوريله.]

ترخان { (خديجه سلطان) سلطان ابراهيم خانك زوجه لرندن اولوب، سلطان محمد خان رابعك والدەلريدر. صالحه ومحبهٔ خيرات بر خاتون اولوب، امين اوكنده (يكى جامع) ديمكله معروف اولان جسيم و مصنع بر اثرى وجامع شريف مذكوره مربوط مكتب، مدرسه، عمارتخانه وكتبخانه كبى مؤسساتيله دها نيجه مبراتى واردر. جامع شريفك ابتدا اساسنى قاين والدەسى (كوسم والده) ديمكله معروفه ماه پيكر سلطان وضع ايدوب، اونك شهادتندن صكره صاحبهٔ ترجه اكمال و اتمامه موفق اولمشدر. والده سلطان اولديغنده مشار اليها كوسم والده دخى برحيات بولنديغندن ، كنديسنه (كوچك والده) ديرلردى. ١٠٩٤ ده وفات ايدوب، يكى جامع شريف تربەسنده مدفونەدر.

تردون { ويونانيلرك ضبطنه كوره تردوتيس (Térédon, Tiridotis) — كلدانستانك قديم بر شهرى اولوب، فراتك منصبى قربنده وبصره جوارلرنده واقع ايدى.

ترزه { (Thérèse) اسپانيا پرنسسلرندن سفيهه ودساسه برقادين اولوب، قشتاله قرالى آلتنجى آلفونسك قيزىايدى. ميلادك ١٠٩٠ تاريخلرنده پورتكيز قونتى بورغونيەلى هنرىيه واروب، ١١١٢ ده بونك وفاتى اوزرينه، صبى اوغلنك وصيەسىصفتيله اجراى حكومته باشلامش؛ وهمشيرەسى (اوراقه) ايله وبعده يكنى سكزنجى آلفونس ايله بر چوق وقتمحاربه ايتمش؛ و١١٢٨ ده اوغلى آلفونسه تسليم حكومت ايتمك ايستمديكندن ، بونكله دخى محاربەيه كيريشمش؛ ومغلوب واسير اولوب. زندانه القا اولنەرق، ١١٣٠ ده محبسده وفات ايتمشدر .

ترزه { سانته — (Ste Thérèse) قتوليكلرك اڭمشهورعزيزەلرندناولوب، ١٥١٥ تاريخ ميلاديسنده اسپانيانك (آويله) شهرنده طوغمش، و ١٥٨٢ ده وفات ايتمشدر. چوجق ايكن، كمال تعصبندن برادريله برابر اندلس اهل اسلامنه قارشى محاربەيه عزيمت ايدوب ، اقرباسندن برى طرفندن اعاده اولنمشيدى. بعده بر مناستره كيروب، بر ايكى دفعه تكرار چيقدقدن صكره، نهايت راهبه اولوب، منسوب بولنديغى طريقك تعديل واصلاحيله يكى بر طريقايجادينه كيريشمش؛ وبو مقصدله بر چوق مناسترلر بنا ايتديروب، برطاقم كتابلر دخى يازمشدر. طبيعت شعريەسى دخى اولوب ، اشعارى اسپانيول لسانى ادبياتندن معدوددر. يورطيسى تشرين اولك ١٥ نده اجرا اولنور.

ترزيانوپول { (Thérésianopol) مجارستانك (باقس) قوميتاتەسنده (دبرسين) سنجاغنده ودبرسينك ٢٤ كيلومتره جنوب غربيسنده اولەرق (پالتيش) كولى جوارنده بر شهر اولوب، ٥٧٠٠٠ اهاليسى ، مكتب اعداديسى ، چوخه وآياق قابى فابريقەلرى وبويا خانه ودباغخانەلرى واردر.

ترس آقان { سيواس ولايتنك آماسيا سنجاغنده بر چايدر. كه (لاديق) قصبەسنك شرقنده واقع بركولدن خروجله ، غرب شماليه، بعده غرب جنوبيه ونهايت شرق جنوبيه طوغرى جريان، وبر نيم حلقه تشكيل ايدەرك، تقريباً ٧٠ كيلومترەلك مجرادن صكره، آماسيه شهرنده يشيل ايرماغه منصب اولور.

ترسيت { (Thersite) تروآ محاربه‌سنه کیدن یونانیلردن آلچق، طالقاوق وهزله‌کو بر آدم اولوب، اسمی بو قبیلدن اوصافده ضرب مثل حکمنه کچمشدر.

ترسیره { (Terceire) بحر محیط آطلاسیده اولوب پورتکیز دولتنك تحت تصرفنده بولنان (آسور) جزایرندندر. سان میکل آطه‌سنك شمالنده، ′٤٦ °٣٨ عرض شمالی ایله °٢٩ ′٢٠ طول غربیده واقع اولوب، محیط دائره‌سی ١٢٠ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ٥٩٠ مربع کیلومتره اولدیغی حالده، ٤٠٠٠٠ اهالیسی واردر. مرکزی (آنغره) قصبه‌سیدر. سواحلی سفاینك تقربنه غیر مساعد اولوب، دکیزنده بالیغی ودکیز قپلومباغه‌سیله استریدیه‌لری چوقدر. (برازیل) اسمیله سونمش برکاندن عبارت بر طاغی واردر. اراضیسی منبت اولوب، برازیلیا ایله خیلی تجارتی واردر. ١٨٢٩ تاریخنده دوق میکلك عصیاننده لیسبوندن قاچان (دوناماریا) درت سنه بوآطه‌ده اقامت واجرای حکومت ایتدکدن صکره، پدری دون پدرو طرفندن تخته اعاده اولنمشدی.

ترشیز { (ومعربی طریشیث یاخود ترشیش) خراسانده نیشابور قربنده بر کوچك قصبه اولوب، بعض شعرانك وطنیدر.

ترشیش { بعض کتب واشعار عربیه‌ده تونس شهرینه ویریلن اسمدر. — [مادهٔ آنفه‌یه دخی مراجعت بیوریله.]

ترع عوز { حورانده بر قریه اولوب، آثار عتیقه‌سیله و علی الخصوص زهره‌یه مخصوص بر معبد قدیمنك خرابه‌لریله مشهور اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

ترغلو { (Terglou) آلپ جولیانه سلسله‌سنك بر طاغی اولوب، آوستریانك (لایباخ) ایالتنده واقعدر. ٣٣٩٨ متره ارتفاعی واردر.

ترغویست { (Tergovist) رومانیاده بکرشك ٨٠ کیلومتره شمال غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی واردر. ١٦٩٨ تاریخنده‌ك افلاق وویووده‌لرینك مقری ایدی.

ترغویشته { قوصوه ولایتنك ایپك سنجاغنده قضا مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، ایپکك شرق شمالی جهتنده واقع و ٣٠٠٠ قدر اهالیی جامعدر. — ترغو یشته قضاسی شمالاً یکیبازار سنجاغیله، غرباً برانه، جنوب غربی جهتندن ایپك، شرقاً دخی متروپچه قضالریله محاط اولوب، ٦٢ قریه‌یی جامعدر. اراضیسی طاشلق اولوب، ذخایری آز ایسه‌ده، مرعالری وحیواناتی چوق اولوب، خیلی یاغ وپینیر وسائر اغنام محصولاتی اخراج اولندیغی کبی، اورمانلرندن دخی خیلی مقدار کراسته قطع اولنور. اهالیسی ٢٥٠٠٠ کشی راده‌لرنده اولوب، قسم کلیسی اسلام وقصوری خرستیاندر. اهالی آرناؤد وبوشناق لسانلریله متکلمدرلر. درون قضاده ٦ جامع شریف، ١٥٠ مغازه ودکان، ٦ مکتب، ١ کلیسا موجوددر. هواسی پك صوئوق اولوب، قیشلری سورکلی وشدتلیدر.

ترقوس { (Derkos) چتالجه سنجاق وقضاسنده ودرسعادتك ٤٢ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق همنامی اولان کولك ساحل جنوبیسنده ناحیه مرکزی بر قریه در. — ترقوس ناحیه سی چتالجه قضاسنك شمال شرقی جهتنده و قره دکیز ساحلنده اولوب، ١٩ قریه‌دن مرکبدر. — ترقوس کولی قره دکیز ساحلی قربنده واقع اولوب، استرانجه نهرینك صوینی اخذ ایدر، وفضلهٔ میاهی یلانجی بوغاز تعبیر اولنور بر بوغازدن قره دکیزه دوکیلور. شکلی غیر منتظم اولوب، هر طرفنده بر طاقم کورفزلری واردر. بو کولك صویندن دمیر بوریلر و ماکینه‌لر واسطه‌سیله اخیراً استانبوله صو سوق واجرا اولنمشدر.

ترك { (Turcs) آسیانك اك بیوك واك مشهور امتندن اولوب، ام تورانیه‌دن معدود وعرق مغولیه منسوبدر. آسیای شمالی اقطارنده بولنغله، سیماجه و احوال بدنیه‌جه سائر ام تورانیه ایله برابر چین وتبت وجاپون وسائر او جهتلر آدملرینه مشابهدرلر. ترکلر ام تورانیه‌نك اك اسکیسی واك شانلی وشهرتلیسی اولوب، مغوللرله حقیقتده ترك اولمیان سائر اقوام تورانیه کندیلرینه ترك نامنی ویرمکله تفخر ایدرلر. بوحالده اصل ترك اولان بعض اقوامك بو اسمی قبول ایتمیوب، بر حقارت عد ایتملری غرائبدندر. ترکلر اك اول سیبریا ایله چین آره‌سنده واقع (آلتون طاغی) سلسله‌سی جهتلرنده ساکن بولنوب،

اورادن دفعاتله جنوب وغربه طوغری یاییله‌رق، چینده والیوم ترکستان دینلن مملکتده اجرای فتوحات وایلغار ایتمشلردی. سیبریانك منتهای شمالنده دخی ترکلرله پك چوق مناسبات جنسیه ولسانیه‌لری اولان (یاقوت) لر کبی بعض اقوام بولنوب، بونلرك دخی آلتون طاغندن شماله طوغری ایلریلیه‌رك، اورالرده یرلشمش، ویاخود ترکلرك اك اول کی منشألری بحر منجمد شمالی سواحلی و(لنا) و(ینکیسی) وادیلری اولوب ده، بعده جنوبه طوغری چیقمش اولملری محتملدر. حتی انسانلرك دائما حرارت ویا برودتی زیاده اولان اقالیمدن اقالیم معتدله‌یه ودها منبت یرلره هجرتلری سوق طبیعی ایجاباتندن اولدیغنه باقیلیرسه، ایکنجی احتمال عقله دها قریبدر. هر حالده تاریخك ضبط ایده‌بیلدیکی زمانلرك اك اسکیلرنده ترکلر جیحون وسیحون شمالنده، بحر خوارزمك شرق شمالیسنده وچین وخطانك شمال غربی جهتلرنده بولنوب، دیکر اقوام تورانیه‌دن فینو آوبلغار ومجارلردن مرکب اولان اورال جنسی غرب، مانچو وتونقوز جنسی شرق، مغول جنسی دخی جنوب شرقی جهتلرنده‌بولنیوردی. بو وجهله اقوام تورانیه‌دن ایرانیلره واووقتلرده مرکز مدنیت اولان آسیای غربی‌یه اك قریب بولنانلری ترکلر اولمغله، بونلر اووقتلردن کسب شهرت ایدوب، ایران قدیمك تاریخ واساطیری ایرانیلرك ترکلرله اولان محاربات ومناسباتلری تفصیلاتیله مشحون اولدیغی کبی، اسکی یونانیلرله بنی اسرائیل عندنده دخی ترکلرك نامی مجهول دکل ایدی. ابو المورخین هرودوتك ترکیتاوس (Targitaos) وکتب عبرانیه‌نك توغارمه (Togharma) تسمیه ایتدکلری قومك ترکلردن عبارت اولدیغی قرائن عدیده ایله آکلاشیلوب، بو کلمه‌لرك دخی «ترك» اسمندن غلط ومحرف اولدقلری کوریلیور. اسکیدن بری بین الاتراك منقول ومتواتر اولان بر روایته کوره، ترکلرك اك اسکی حکمدارلری وبرنجی ترك دولتنك بانیسی اوغوز خان بن قره‌خان اولوب، بو ذات اجدادینك دیننی ترکله، یکی بر دین قبول ایتدیکندن، برادریله خیلی وقت محاربه ایدوب، نهایت غالب کلمش؛ وتأسیس ایتدیکی دولت وفاتنده آلتی اوغلی بیننده تقسیم اونمش ایدی. بوآلتی اوغلی: کون خان، آی خان، یلدز خان، کوك خان، طاغ خان ودکز خان اسملریله معروف اولوب، (اوچ اوق) لقبیله ملقب ایلك اوچی شرق و(بوز اوق) تلقیب اولنان دیکر اوچی غرب جهتنده یرلشمش، وهر برینك دردر اوغلی اولوب، اوغوز خانك ٢٤ تورونی ٢٤ قبائل ترکیه‌نك رئیسلری اولمشلردی. بو تفصیلاته پك‌ده صحیح نظریله باقیله‌مازسه‌ده، هر حالده ترکلرده (اوغوز خان) اسمیله بیوك برحکمدار کلوب، برطاقم قوانین ونظامات وضع وبر دولت تأسیس ایلمش اولدیغی آکلاشیلیور. نسابین ترك قومنی یافث بن نوحك اولادندن (ترك) اسمنده بر آدمك نسلندن چیقمش عد ایدیورلر. ایرانیلر ایسه فریدونك اوچ اوغلندن (تور)ه تورانیلرك یعنی ترکلرك جد اعلاسی نظریله باقیورلر. تفصیل احوالی شنامه‌یی طولدیران (افراسیاب) دخی ترکلرك اك بیوك حکمدارلرندن معدوددر.

ترکلر اسکیدن بری ایکی شعبه‌یه منقسم اولوب، ترکستانك شرق جهتنده بولنانلر (اویغور) وغرب جهتنده‌کیلر دخی ترك ویا ترکمان اسمیله تفریق اولنوردی. ابتدا اویغورلر دها متمدن اولوب، لسانلری ترکلرك لسان ادبیسی ایدی؛ وکندیلرینه مخصوص بر خط ایله خیلی کتابلری دخی وار ایدی. بعده او طرفلره کیدن بر طاقم نسطوری راهبلر، مغوللره قبول ایتدیردکلری کبی، اویغورلره دخی سریانیجه‌دن مأخوذ بر خط اوکرتمشلردی، که ظهور اسلامه‌دك ترکجه بو خط ایله یازیلیردی، وبو خط ایله یازلمش بعض ترکجه کتابلر الیوم موجوددر. هجرت نبویه‌دن ٣٥٠ سنه صکره طاغ خان نسلندن اولدیغی مروی اولان ترکمان حکمدارلرندن سالور خان دین اسلامی قبول ایله، (قره خان) اسمنی آله‌رق، قومنك کبراسنه دخی دین اسلامی قبول ایتدیرمش؛ وبونك اوغلی موسی برچوق جوامع شریفه ومساجد ومدارس بنا ایتمش؛ وخلفی اولان عمیجه‌سی بغرا خان شرقه طوغری توسیع ممالك ایله، کاشغر جهتلرینی دخی فتح، وبخارایی سامانیلردن ضبط ایلمش ایدی. خلفلرندن احمد خان بن ابی نصر هنوز اهتدا ایتمه‌مش ترکلری دخی دین اسلامه ادخال ایله، اسلامی اتراك بیننده تعمیم ایلمشدر. اوصره‌لرده ترك وترکمان اقوامی مرکز خلافت اسلامیه اولان بغداده تردد ایتمکه باشلایه‌رق، جسارت وشجاعت فطریه‌لری حسبیله، خلفای عباسیه بونلرك خدمت عسکریه‌لرینه عرض احتیاج ایتمکله، ترکلر عسکرلکله

عراق وشامه طوغری فوج فوج کلمکه باشلامش؛ وعلی الخصوص یوللری اوزرنده بولنان آذربیجان وارضروم جهتلری ترکانلرله طولمش ایدی. اشبو ترك عسکرلرینك رؤسا وامراسی تدریجاً کسب نفوذ وقوت ایده‌رك، بالآخره سردارلق وامیر الامرالق ایله امور حکومتی اللرینه آلمشلردی. بو وجهله بتون ممالك اسلامیه‌ده ترکلر بیوك بر نفوذ واقتداره مالك اولوب، آل بویه وسلجوقیلر وغزنویلر ودها صکره‌لری عثمانلیلر کبی سطوت وشوکت صاحبی دولتلر یتیشمشدر، که او وقتلردن بو کونکی کونه‌دك شرق وغربده ممالك واقوام اسلامیه‌یی اداره وحمایه ایتمشلردر.

ترکلر دین اسلامی قبول ایتدکدن صکره لسانلرینی خط عربی ایله یازمغه باشلایوب، شرق ترکجه‌سنده یعنی اویغور لسانده خیلی ادبیات وجوده کلمش؛ وبرطاقم شعرا وادبا یتیشمش ایدی. آنجق اوزمانلرده بین‌الاسلام فن لسانی لسان عربی اولدیغی کبی، آسیای وسطی جهتنده لسان ادبی دخی باشلیجه فارسی اولمغله، اکثر ترك ادبا وشعراسی لسان فارسیده کسب تمیز ایدوب، کندی لسانلرینه اوقدر اهمیت ویرمزلردی. ایرانده تشکل ایدن ترك دولتلری فارسی‌یی لسان رسمی وادبی اتخاذ ایدوب، یالکز رومده تأسس ایدن سلجوقیلر دولتنده ترکجه لسان رسمی اتخاذ اولنمش؛ وعلی‌الخصوص دولت عثمانیه‌نك تأسسندن صکره بو لسان کوندن کونه کسب ترقی ایتمکه باشلایوب، ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی وسلطان سلیم وسلیمان دورلرنده مکمل بر ادبیات عثمانیه حاصل اولمش، وبر چوق ادبا وشعرا ظهور ایلمش ایدی. اووقتدن زمانلرمزه‌دك ادبیات عثمانیه‌جه بر دور توقف حکم سوروب، برکونه ترقیات کورلمه‌مش ایسه‌ده، نهایت زمانمزده ادبیات عثمانیه ایچون یکی بر دور ترقی آچیلوب، لسان عثمانی احتیاجات زمانیه‌یه موافق بررنك وشیوه آلمش، وکوندن کونه ساده‌لکله برابر کسب مکملیت ایتمکه باشلامشدر.

بو ترقیات جدیده ترکان لساننده مشتق اولان لسان عثمانیده اولوب، ائ اول ادبی حکمنه کچمش اولان شرق ترکجه‌سی یعنی اویغور لسانی ایسه، چنکیز خان وتیمورلنك سلاله‌لری دورلرنده خیلی ترقی ایتمش ایکن، بعده اورالرینك سیاسةً متروك ومهمل حالنده قالمسی اوزرینه، چنکیزك اولادندن برینك اسمنه نسبتله، چغتایجه تعبیر اولنان لسان مذکورك ادبیاتی بسبتون توقف ایدوب، هیچ بر ترقی کورلمه‌مشدر. ترکیٔ غربی وترکیٔ شرقی تسمیه اولنه بیلن لسان عثمانی ایله چغتایجه آره‌سنده مرور زمانله ومحللرك بعد مسافه‌سی جهتیله پك چوق فرق حاصل اولوب، بوکونکی کونده بو ایکی لسانك وهلةً برتك لسانك شعبه‌لری اولدقلری آکلاشیله‌ماز. بوندن ماعدا روسیه‌نك قریم وقزان جهتلرنده بولنان وغلطاوله‌رق تاتار دینان ترکلرك دخی کندیلرینه مخصوص لسان وادبیاتلری واردر، که چغتایجه ایله عثمانلیجه آره‌سنده‌در.

علمای لسانیون السنهٔ تورانیه‌نك باشلیجه اقسامندن اولان ترك شعبه‌سنی بروجه زیر ٥ لسانه تقسیم ایدیورلر: ١ اویغور (یعنی چغتای)، ٢ نوغای (یعنی تاتار)، ٣ قرغیز، ٤ یاقوت ٥ عثمانلی لسانلری. بونلردن قیرغیز ویاقوت لسانلرینك ادبیاتی یوقدر. قیرغیزلر بدوی ایسه‌لرده، دین اسلامله متدین اولوب، یاقوتلر ایسه الآن بت پرست وهمان وحشی حالنده‌در. آنجق بعض سیاحینك روایتنه ولسانیونك ظننه کوره یاقوت لسانی ترك لسانلرینك ائ اسکیسی واصلی اولوب، دیکر دردی بونك فرعلری حکمنده ایمش.

آوروپا علماسی، سائر لسانلرك احوالیله اوغراشدقلری کبی، السنهٔ تورانیه ایله دخی توغل ایدوب، کرك بولسانلرك هربری حقنده آیری وکرك جمله‌سنك آره‌سنده‌کی مناسبات ومشابهات حقنده مدققانه کتابلر یازمشلردر. بونلرك تحقیقاتنه کوره لسان ترکینك سائر السنهٔ تورانیه‌دن برنجی درجه‌ده تونغوز ومانچو وایکنجی درجه‌ده مغول لسانلریله مشابهت وقرابتی اولوب، فینوآ وساموید ومجار لسانلریله اولان مناسباتی دها کوشکدر. حالبوکه بونلرك کندی بینلرنده قرابتلری زیاده‌در. بو خصوصده ائ اول وائ مدققانه یازان ذات (آبل-رموزات) اولوب، (لوسیان آدام) وسائر علما دخی اجرای تدقیقاتله بر چوق اثرلر یازمشلردر.

ترکلر سائر اقوام تورانیه ایله برابر عرق مغولی‌یه منسوب بولندقلرندن، اصل سیمالری الیوم ممالکمزده تاتار چهره‌سی دیدیکمز صورتده اولوب، یوزلری کنیش، یناق کیکلری چیقیق، برونلری یاصی وباصیق، کوزلری کوچك، طوداقلری قالینجه، باشلری کوچك

ویوارلق، صاچلری سیاه وسرت، صققاللری پك آز، بییقلری دوز. بویلری قیصه ورنکلری صاری‌یه مائل اسمردر. ترکستانده وروسیه ممالکنده بولنان ترکلرك جمله‌سی بو سیماده اولوب، آنجق ایرانك شمال غربی جهتلرنده وقافقاسك جنوبنده ساکن بولنان ترکمانلرله آناطولی وروم‌ایلنده‌کی عثمانلیلرك، بو یرلرده بولندقلری اهالیٔ قدیمه‌ایله اختلاط وامتزاج ایتمکدن وعلی‌الخصوص چرکس وسائر جنسلره منسوب جاریه‌لر استفراشندن سیمالری دکیشوب، عرق قافقاسیدن فرق اولنمیه‌جق برحاله کلمشدر. بوسببه مبنیدر، که طبیعیون عثمانلیلری لسانجه اقوام تورانیه‌دن وسیماجه عرق قافقاسیدن عد ایدیورلر.

• اخلاق واحوال معنویه‌لرینه کلنجه، ترکلر عمومیت اوزره غایت ساکن، حلیم، چالیشقان، صبرلی ومع‌هذا پك جسور آدملردر.

بو کونکی کونده ترکلر دولت عثمانیه ایله روسیه، ایران وچین دولتلرینك تحت تابعیتنده بولنوب، بونلردن یالکز دولت عثمانیه ترك دولتیدر. ممالك عثمانیه‌ده‌کی ترکلر ١٠ ملیون راده‌لرنده اولوب، روسیه‌نك تحت تا-بعیتنده‌کیلر دخی تقریباً اومقدارده، ایرانده‌کیلر ٣ وچینه تابع اولان ترکستان شرقیده‌کیلر دخی تخمیناً ٣ ملیون که جمعاً ٢٦ ملیون مقدارنده‌درلر. یالکز ایرانده‌کیلر شیعی اولوب، قصوری کاملاً سنی وحنفیدرلر. سیبر-یاده بولنوب دین اسلامله متدین اولمیان وبرقاچ یوزبیك کشیدن عبارت اولان یاقوتلر بو حسابه داخل دکلدر.

تُرك { بعض نسابینك قولنه‌کوره یافث بن نوح (عم)ك اولادندن اولوب، اقوام تورا-نیه‌نك جدیدر. کویا احفادندن (مغول) و(تاتار) اسمنده ایکی کشی‌دخی کلوب، بواسملرله معروف‌اولان قوملرك جدلری اولمشلردر. بوتقدیرده ترکلر اصل ومغوللر فرع اولور. لکن هر قومی کندی اسمنده بر شخصك نسلندن عد ایدوب، بویله بر طاقم اسملرله حضرت نوح (عم)ك برچوق احفادینی فرض ایتمك نسابینك عادتی اولدیغندن، بونلره صحیح نظریله باقیله‌ماز.

تَرَك { روسیه‌نك النده بولنان ترکستان ایله چینك النده‌کی ترکستان شرقی آره‌سنده وفرغانه حدودنده بیوك بر طاغ اولوب، خوقندن کاشغره کیدن کاروانلرك ممری اولان بر بوغازی دخی واردر.

تِرك { (Térek) قافقاسیانك بر بیوك نهریدر، (که چرکستان وقبرطایده قافقاس سلسله‌سندن اینن برچوق چایلرك اجتماعندن بالتشکل، شرقه‌طوغری جریانله، (موزدوق) قصبه‌سنك ایچندن کچر، ودها آشاغیده شمال شرقی‌یه دونوب، (قیزلر) قصبه‌سندن دخی کچدکدن صکره، ینه شرقه طوغری دونه‌رك، وبرچوق قوللره آیریله‌رق، بحر خزره منصب اولور. شمال شرقی‌یه دونه‌جکی یرده (چچن) مملکتندن اینن وبرچوق چایلرك اجتماعندن تشکل ایدن (سونجه) نهرینی اخذ، واورادن آشاغی متوازیاً آقان دیکر بر طاقم انهارله‌دخی اختلاط ایدر. مجراسی تقریباً ٥٠٠ کیلومتره طولنده‌در. — بوایرماقه تابعلرینك وادیلرینی وشمالنده‌کی اووه‌یی حاوی‌اولان یعنی داغستانك شمال غربی جهتنده بولنان خطه روسیه دولتی‌طرفندن قافقاسیا اداره‌سنه ملحق برایالت اتخاذ اولنه‌رق، (ترك) تسمیه اولنمشدر. بوایالتك مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٠٩٨٨ مربع کیلومتره واهالیسی ١١٠ ٦٧٨ کشیدر. قسم اعظمی مسلمدر. اراضیسی جنوب جهتنده قافقاس سلسله‌سی اتکلرندن عبارت اوله‌رق طاغلق وشمال وشرق جهتنده اووه اولوب، میاه جاریه‌سی پك‌چوق وطوپراغی خیلی منبتدر. مرکز ایالت (قیزلر) شهریدر.

تُرکان خاتون { سلطان ملکشاه سلجوقینك زوجه‌سی اولوب، مشار-الیهك وفاتندن صکره اوغلی برکیارقك وصیه‌سی‌اولمش، وادعای سلطنته بولنان بعض اقرباسیله محاربه‌ایدوب، امور سیاسیه‌ده اجرای نفوذ ایلمشیدی. — سلطان جلال‌الدین خوارزمشاهك دخی بو اسمده بر قیزی اولوب، هلاکو طرفندن موصل حاکمی ملکشاه بن بدرالدین لؤلؤیه تزویج اولنمش ایدی.

ترکستان { (Turkestan) آسیانك بر بیوك قطعه‌سی اولوب، ترك اقوامیله مسکوندر. شمالاً سیبیریا ایله، غرباً بحر خزرله، جنوباً ایران و افغانستانله، شرق جنوبی جهتندن دخی چین حدودیله محدود در. بو قطعه وقتیله دها بیوك اولوب، الیوم (ترکستان شرقی) ویا (ترکستان چینی) دینلن وتیبتك‌شمالنده واقع اولان بیوك برخطه‌یی دخی جامع ایدی. ترکستان قرن حاضر میلادی اوائلنه دك مستقل اولوب، برچوق خانلقلره منقسم ایدی. او وقتدن بری روسیه دولتی برر برر بوخانلقلری ضبط

ايده‌رك، شمديكى حالده يالكز بخارا وخيوه خانلقلرى مستقل قالمشلر ايسه‌ده، بونلر دخى روسيه‌نك دائرهٔ نفوذى داخلنده‌در. قسم جنوبيسى ماوراء النهر وغرب جنوبى قسمى خوارزم اسميله دخى معروفدر. اراضيسى عموميت اوزره دوز وآلچق اولوب، يالكز جنوب شرقى جهتنده چين وافغانستان حدودنى آيران جبال مرتفعه‌نك اتك وشعبه‌لرى بولنيور. سائر طرفلرينك قسم اعظمى چول وقوملق اولوب، قيرغيز عشيرتلرينك جولانكاهيدر. قسم جنوبيسنده جيحون وسيحون ايرماقلرى جريان ايدوب، آرال كولنه يعنى بحر خوارزمه دوكيلور، وكرك كنديلرى كرك (زر افشان) كبى بونلره منصب اولان بعض نهرلر مجرالرينه تصادف ايدن يرلرى احيا ايدرلر. مذكور آرال كولندن بشقه تركستانك قسم شرقيسنده (ايسيغ كول) و(بلخاش) اسميله بيوك ايكى كول بولنوب، (صارى صو)، (چو) و(طورغاى) كبى برقاچ نهر دخى وسط وشمال جهتلرنده جريانله، قوملرده نابديد اولورلر. هواسى قيشين فوق العاده صوؤق اولمغله برابر، يازين پك صيجاق وهر موسمده يابسدر. بتون تركستانك مساحهٔ سطحيه‌سى ۳ ۵۸۴ ۸۴۰ مربع كيلومتره واهاليسى ۵ ۶۳۲ ۰۰۰ كشى اولوب، اورالره اخيراً هجرت ايدن جزئى مقدار روسلردن بشقه عمومى مسلم وتركدر. تاجيك تعبير اولنور ولسان فارسى ايله متكلم بعض اهالى دخى وار ايسه‌ده، بونلر دخى سائرلرى كبى سنيدر.

اليوم مستقل اولان بخارا وخيوه خانلقلرندن بشقه تركستان روسيه دولتى طرفندن ايكى دائره‌يه آيريلوب، قسم شماليسى (قيرغيز چوللرى) اسم عموميسيله ۴ ايالته تقسيم اولنمشدر، كه اورالسق، طورغاى، آق مولينسك وسيميالانيسك اسملريله مسمادر؛ جنوب شرقى قسمى ايسه (تركستان) اسميله بر دائره‌يه جمع، وطاشكند شهرى مركز اتخاذ اولنه‌رق، سميرچنسك، فرغنه، زرافشان، سيردريا (يعنى سيحون) وآمو دريا (يعنى جيحون) اسملريله ۵ ايالته منقسمدر. خيوه وبخارا خانلغيله بحر خوارزم آره‌سنده اولان خوارزم خطه‌سى دخى (ترانسقاسپيان) يعنى « ماوراء خزر » اسميله آيريجه بر ايالت اتخاذ اونمشدر.

ديمك اوليور كه شمديكى حالده تركستان نامى روسيه‌نك آسياى وسطيده‌كى ممالكنك بر قسمنه مخصوص اولوب، شمالاً قيرغيز چوللريله، شرقاً وجنوب شرقى جهتندن چين حدوديله، جنوباً افغانستان حدوديله، جنوب شرقى جهتندن بخارا وخيوه خانلقلريله، شمال غربى جهتندن دخى آرال كوليله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ۱ ۰۸۵ ۷۷۸ مربع كيلومتره واهاليسى ۳ ۳۴۹ ۴۴۶ كشيدر. مركز اداره‌سى طاشكند شهرى اولديغى حالده، سميرچنسك، فرغنه، زرافشان، سيردريا وآمودريا اسملريله ۵ ايالته منقسمدر. بو بش ايالتك صوك ايكيسى يعنى غرب شمالى جهتده‌كيلر واسع چوللردن عبارت اولوب، يالكز سيحون وجيحون نهرلرينك كنارلرنده‌كى يرلرى منبتدر. ديكر اوچنك اراضيسى ايسه مرتفع طاغلر اتكلرندن عبارت اولوب، بر چوق نهرلرله دخى اروا اولنمغله، منبت ومحصولداردر. بورالرى جغرافيون اسلام آثارنده صغد وماوراء النهر اسمليله معروف اولوب، وقتيله پك معمور يرلر ايدى. [« ماوراء النهر، بخارا، خيوه، خوارزم، صغد، فرغنه، خوقند » وسائره ماده‌لرينه دخى مراجعت بيوريله.]

تركستان شرقى { ياخود تركستان چينى (Turkestan Orien-tale, Chinois) } تركستانك يعنى اسكيدن برى تركلرله مسكون مملكت واسعه‌نك شرق جنوبى قسمندن عبارت اولوب، اليوم چين دولتنك حدودى داخلنده‌در. شمال غربى جهتندن روسيه‌نك النده‌كى تركستانله، غرباً افغانستانله، جنوباً كشمير وتبتله، شرقاً دخى مغولستان چوللريله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ۱ ۱۱۸ ۷۱۳ مربع كيلومتره واهاليسى ۵۸۰ ۰۰۰ كشيدر. اهاليسنك جمله‌سى ترك ومسلم اولوب، باشليجه شهر وقصبه‌لرى كاشغر، يكيشهر، يارقند، ختن، يكيحصار وسائره‌در. غرب وشمال وجنوب جهتلرندن حدودنى تشكيل ايدن مرتفع طاغلردن بر چوق نهرلر اينوب، شرقه طوغرى جريانله، مغولستان چوللرنده بعض كوللر تشكيل ايده‌رك، تخرله قورورلر. هواسى صوؤق ويابسدر. طوپراغى اولدقجه منبت ومراعالرى چوق اولوب، خيلى مقدار قيون، كچى، آت، صيغير وسائر حيوانات يتيشديريلير. طاغلرنده آلتون، كهرچله، كوكورد وسائر معدنلرله ذى قيمت طاشلرك انواعى بولنور. بو مملكت وقتيله تواريخ اسلاميه‌ده (خطا) اسميله معروف بر دولت تشكيل ايدوب، بعده

مغوللرك الينه چكمكله، بردها استقلالنی قزانه‌میه‌رق، نهایت چینلیلرك ادارهٔ ظالمانه‌سنه تابع اولمشدر. ۱۸۲۷ تاریخ میلادیسنده ترکستان شرقی مسلمانلری چین اداره‌سنه قارشی قیام ایده‌رك، بر چوق قانلی محاربه‌لر ایتمشلرسه‌ده، استقلاله نائل اوله‌مامشلردر. قرن اخیر هجری اواخرنده (آتالق غازی) دینمکله متعارف یعقوب بك چین عسکرینی ترکستان شرقیدن اخراجه موفق اولوب، کاشغری مقر اتخاذیله بر دولت اسلامیه تأسیس ایتمش؛ واکثر دوله استقلالنی تصدیق ایتدیره‌رك، مرکز خلافت اسلامیه‌یه دخی بر هیئت سفارت ارسال، ودرسعادتدن بر طاقم ضابطان جلبیله منتظم عسکر تشکیلنه تشبث ایلمش ایسه‌ده، بعده کندیسنك وفاتی اوزرینه، چینلیلر هجوم ایله، اولاد وعیالنی واکثر اهالیٔی قتل عام ایتمشلردر.

ترکمان { (Turcomans) ترك اقوامنك اك بیوکلرندن اولوب، وقتیله آرال کولیله بحر خزر آره‌سنده ساکن ایدیلر. بونلرك لسانی اویغورلرك‌کندن بر آز فرقلی ایدی. ترکلردن اك اول دین اسلامی قبول ایدنلر ترکمانلر اولوب، کندیلری عشیرت حانده‌یاشامغله، جسارت وشجاعتله متصف بولندقلرندن، خلافت عباسیه زماننده عسکرلکله خلفانك خدمتنه مسارعت، وبومناسبتله‌جنوب غربی‌یه طوغری هجرتله، ایرانك شمال غربی جهتلرنده یعنی مازندران، کیلان، طبرستان، آذربیجان‌طرفلریله ارضروم ودیاربکر جهتلرینه یایلمش؛ وبعده آناطولی‌یه حلول ایلمشلر ایدی. سلچوقیلرله عثمانلیلر زماننده آناطولی وروم ایلی قطعه‌لرنده یرلشن ترکلرك چوغی ترکمان قبائلندن ایدی. الیوم متکلم بولندیغمز عثمانلی لسانی دخی ترکمان لسانندن مشتقدر. بغداد وارضروم جهتلرنده وآذربیجان ایله ایرانك سائر بعض طرفلرنده وروسیه‌نك بلاد قافقاسه‌ده‌کی ممالکنده بولنان ترکلر خالص ترکمان حالنده قالوب، لسانلری دخی آناطولی وروم ایلی ترکجه‌سندن بر آز فرقلیدر، وکندیلرینه مخصوص شیوه‌لری واردر. ترکمانلر کرك ایران وممالك عثمانیه‌ده وکرك بحر خزر سواحلنده دیکر بر طاقم اقوامله اختلاط وامتزاج ایتمش اولدقلرندن، سیمالری خیلی دکیشوب، اصل ترکلره وعلی‌العموم اقوام تورانیه‌یه مخصوص اولان علائمك چوغی کندیلرندن زائل اولمشدر.

ترکمان { دیاربکر ولایتنده مرکز ولایته ملحق بر ناحیه اولوب، ۲۱ قریه‌دن مرکبدر.

ترلیه { خداوندکار ولایتنده بروسه سنجاغنك مدانیه قضاسنه تابع بر ناحیه‌نك مرکزی اولان کوچك بر قصبه اولوب، مرمره دکیزی ساحلنده اوله‌رق، مدانیه‌نك ۲ ساعت غربنده وبروسه‌دن ٥ ساعت مسافه‌ده‌در. اسکله اولوب، ددسعادتدن کیدن بعض رمورکور واپورلری هفته‌ده‌بر ایکی دفعه‌اوغرارلر. — ترلیه‌ناحیه‌سی مدانیه‌قضاسنك قسم غربیسندن عبارت اولوب، ۱۸ قریه‌دن مرکبدر. اهالیسی ۳۹۹٦ کشی‌اولوب، قسم‌اعظمی‌خرستیاندر. اراضیسی منبت اولوب، باغ وباغچه‌لری و طود و زیتون آغاجلری چوقدر. مرعالری دخی کوزل اولوب، اودون وکراسته کسیلیر بعض اورمانلری دخی واردر. درون ناحیه‌ده ۱ جامع شریف، ۷ کلیسا، ۳ مکتب، ۳ خان، ۲ حام و ۷۲ دکان موجوددر. هواسی لطیف وصولری چوقدر.

ترمایق { (Golfe Thermaïque) سلانیك کورفزینك اسم قدیمیدر.

ترمدی { (میر محمد تقی بن میر علی رضا) هندستانده بلکرام ساداتندن بر شاعراولوب، ۱۱٦۰ده طوغمشدر. شوبیت‌اونکدر:

باغیر عجب نیست که دلدار نشیند
کارا سر آنست که باخار نشیند

ترمذ { آسیای وسطیده بخارا خانلغنك قسم جنوبیسنده وجیحونك‌شمالنده اوله‌رق، نهر مذکورك تابعلرندن (سرخ آب) ك کنارنده بر کوچك قصبه اولوب، بخارانك ۳۸۰ کیلو متره جنوب شرقیسنده وبلخك ۸۰ کیلو متره شمال شرقیسنده واقعدر. مدنیت اسلامیه دورنده بیوك ومشهور بر شهر اولوب، اعاظم علما وادبادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمش ایکن، چنکیز خان طرفندن کلیاً هدم وتخریب ایدلمش؛ وبعده ترمیم وتعمیر اولنمش ایسه‌ده، اسکی معموریتنی بر دها بوله‌مامشدر.

ترمذی { (ابو عبدالله محمد بن علی) مشاهیر حکما ومؤلفین اسلامدن اولوب، حکیم ترمذی دینمکله مشهوردر. ترمذده یاشایوب، ۲۵۵ تاریخنده وفات ایتمشدر. «ختم الولایة»، «نوادر الاصول فی معرفة اخبار الرسول» و «النهج» عنوانلریله اوچ معتبر کتابیله سائر بعض آثاری واردر.

ترمذی { (محمد بن عیسی) ائمهٔ حدیثدن او- لوب، امام ترمذی دینمکله معروفدر. علم حدیثه متعلق «صحیح ترمذی» عنوانیله دخی شهرت بولان «الجامع» عنوانیله بر اثر معتبری و «العلل» عنوانیله دیگر بر تألیفی واردر. ۲۷۹ تاریخنده بوغ قربنده وفات ایتمشدر. — (ابواسماعیل محمد بن اسماعیل ترمذی) ایله (ابوالحسن احمد بن حسن بن جنیدب ترمذی) دخی مشاهیر محدثیندن اولوب، برنجیسی ۲۸۰ تاریخنده بغدادده وایکنجیسی دخی او عصرده وفات ایتمشدر.

ترموپیل { (Thermopyles) یونان ایله تسالیا آرەسنده بر بوغاز اولوب، محافظەسی قولای اولمغله، یونانڭ قپوسی عد اولنور- دی. میلاد عیسی (عم) دن ۴۸۰ سنه اول آتنەلیلرڭ لیونیداسڭ قوماندەسی آلتنده بوبوغازده ایران عسکرینه قارشی قهرمانانه مقاومت ایتملریله شهرت بولمشدر. بوغازڭ بر طرفی طاغ و بر طرفی دڭیز اولوب، طولی ۷۰ کیلومتره اولدیغی حالده، وسعتی بعض محللرنده ۱۰ مترەدن زیاده دکلدی. او وقتدن بری ساحلڭ اوزانمسیله، شمدی وسعتی بر کیلو مترەدن زیاده در. بوبوغازده بر طاقم کوکوردلی صیجاق صولر نبعان ایتمکله. «صیجاق قپولر» دیمک اولان بو اسمله تسمیه اولنمشدر.

ترمودون { (Thermodon) [«ترمه» ماده- سنه مراجعت بیوریله.]

ترموس { (Thermus) یونان قدیم شهر- لرندن اولوب، (اتولیا) نڭ مرکزی ایدی، واتولیا حکومات متفقەسنڭ مجلس عمومیسی بو شهرده انعقاد ایدردی.

ترمه { طربزون ولایتنڭ جانیك سنجاغنده وصامسونڭ ۶۰ کیلومترە شرقنده اوله- رق همنامی اولان چایڭ اوزرنده وقره دڭیز ساحلندن ۲ کیلو متره قدر یوقاریده‌در. ۴۰۰۰ قدر اهالیسی، ۱ جامع شریفی، ۱ مکتب رشدیسی، ۱ مکتب ابتدائیسی، ۲ مدرسەسی، ۱ حمامی و ۱ تکیه- سی واردر. اطرافندەکی میاه راکدەدن وقصبەنڭ عدم نظافتندن هواسی پك وخیم اولوب، یازین اهالی کویلره چکلمك مجبوریتنده‌در. بو وخامت هواسی اولمسه، موقعنڭ اهمیت تجاریەسی واطرافنڭ لطافت طبیعیەسیله قوهٔ انباتیەسی بوقصبەنڭ عمران وترقیسنی موجب اولەجقدی. نهرده قایقلر وصندالّلر ایشلیوب، تجارتی دخی بو واسطه ایله اجرا اولنور. — ترمه قضاسی جانیك سنجاغنی ترکیب ایدن ۶ قضانڭ بری اولوب، غرباً چهارشنبه و شرقاً اونیه قضالریله محدوددر. قضا پك واسع دکل ایسه‌ده، زیاده مسکون اولوب، ۱۵۸ قریەیی جامعدر. اهالیسی ۲۱۵۶۰ کشی اولوب، همان جملەسی مسلمدر. اراضیسی طاغ اتکلرندن وکوزل اووه و بایرلردن عبارت اولوب، پك منبت ومحصولداردر. باشلیجه محصولاتی حبوبات متنوعه ایله کتن وجوز، کستانه وسائر میوه لرڭ انواعندن عبارتدر. اورمانلریله مرعالری دخی چوقدر. ترمه وملیج چایلری قضانڭ اراضیسنی سقی ایدەرڭ، قره دڭیزه دوکیلورلر.

ترمه چایی { طربزون ولایتنڭ جانیك سنجا- غنده بر کوچك نهردر، که ولایت مذکورەیی سیواس ولایتندن تفریق ایدن سلسلهٔ جبالدن نبعاناله، غرب شمالی‌یه طوغری جریان. وبر نصف حلقه تشکیل ایدەرڭ، ترمه قضاسی اراضیسنی سقی، وترمه قصبەسی اورتەسندن مرور ایتدکدن صکره، قرەدڭیزه دوکیلور. مجراسی تقریباً ۸۰ کیلومترەدر. اسم قدیمی (ترمودون) اولوب. اسکی یونان مورخلرینڭ نقل ایتدکلری (آمازون) لرڭ مرکز حکومتلری اولان (تمیسکور) شهری ایچندن بچردی.

ترمیا { (Thermia) یونانڭ (کیقلاده) جزا- یرندن اولوب (زیا) جزیرەسنڭ جنوب شرقیسنده واقعدر. طولی ۲۰ وعرضی ۸ کیلومتره اولوب، ۶۰۰۰ اهالیسی وآطەیه «صیجاق» دیمك اولان بو اسمی قزاندیران ایلیجەلری واردر. — مرکزی اولان ترمیا قصبەسنڭ ۴۰۰۰ اهالیسی واردر. ایك بوجکلریله آریلری چوقدر.

ترمینوس { (Terme, Terminus) اسکی رومانیلر اساطیرنده حدود الهی زعم اولنوب. انسان باشلی بر قیا صورتنده تصویر اولنوردی.

ترمینی { (Termini) سیچلیا جزیرەسنڭ پالرمو ایالتنده بر قصبه واسکله او- لوب، پالرمونڭ ۳۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده وهمنامی اولان نهرڭ منصبی قربنده واقعدر. ۱۸۰۰۰ اهالیسی، قلعەسی، مصنع کلیساسی، بحریه مکتبی، صید ماهیسی، ایشلك تجارتی وایلیجەلری واردر.

قربنده‌کی (قالويرو) طاغی اوزرنده (هیمره) شهر قدیمنك خرابه‌لری بولنیور.

ثُرَن { مکهٔ مکرمه ایله عدن آره‌سنده برناحیه اولوب، عدن حجاجنك بشنجی منزلی اولدیغی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

ترناته { (Ternate) بحر محیط کبیرده‌کی ملوك جزایرینك بری اولوب، (جیلولو) جزیره‌سنك غربنده و ′۱۸ °۰ عرض شمالی ایله ۱۲۵ طول شرقیده واقعدر. بویی ۱۸ واکی ۹ کیلومتره اولوب، الیوم آتش پوسکورور بر برکانی، منبت اراضیسی وتوز حالنده آلتون معدنی واردر. اهالیسی ملایی جنسنه منسوب اولوب، جله‌سی دین اسلامله متدیندرلر. مرکزی (مالیه) قصبه‌سی اولوب، جزیره رسماً فلمنك دولتنه تابع بر حاکمك تحت اداره‌سنده در.

ترنت { (Trent) انکلتره‌ده بر نهردر، که (استافورد) ایالتنده نبعانله، جنوبه وبعده شرقه طوغری جریان، ودربی، نرتینغهام ولنیقولن ایالتلرینی سق ایتدکدن صکره، (یورق) ایالتی حدودنده (اوزه) نهریله برلشه رك، (هومبر) ایرماغنی تشکیل ایدر. مجراسی ۲۷۰ کیلو متره طولنده در.

ترنتون { (Trenton) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌دن (نویرسی) جمهوریتنك مرکزی بر قصبه اولوب، فیلادلفیانك ٤٥ کیلومتره شمال شرقیسنده و (دلاداره) نهرینك ساحل یسارنده واقعدر. ۸۰۰۰ اهالیسی، آقادمیاسی، متعدد مکتبلری، ایکی بانقه‌سی، دمیر یولی وکوزل ابنیه‌سی واردر. ۱٦۸۰ده تأسیس‌اولنوب، ۱۷۹۰ده جمهوریت مذکوره طرفندن مرکز اتخاذ اولنمشدر.

ترنته { (Trente) آوستریانك (تیرول) خطه‌سنده: (آدیج)نهری اوزرنده واینسبورغك ۱۸۰ کیلو متره جنوبنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۷۰۰۰ اهالیسی، بعض استحکاماتی، متعدد مکتبلری، مصنع کلیسالری. مرمردن بعض ابنیه‌سی وتوتون وایپك فابریقه‌لری واردر. پك اسکی بر قصبه اولوب، قرون وسطاده خیلی وقت پسقپوسنك تحت اداره‌سنده اوله‌رق مستقل بولنمش؛ واون آلتنجی قرن میلادی اواسطنده عقد اولنان بر مجلس روحانینك مقری اولمغله شهرت بولمشدر.

ترنتیوس { (Térence, Terentius) اسکی روما شعراسندن اولوب، یازدیغی متعدد مضحکه‌لریله شهرت بولمشدر. عن اصل کوله اولوب، قبل‌المیلاد ۲۰۰ تاریخلرنده قارتاجه‌ده طوغمش؛ ویونان وآناطولیده سیاحت ایدوب، یونان ادباسنك بر چوق آثارینی وعلی‌الخصوص (مناندر)ك ۱۰۸ مضحکه‌سنی طوپلامش ایسه‌ده، عودتنده فرطونه‌یه طوتیلوب، بونلرك جله‌سنی غائب ایتمش، وکدرندن قبل‌المیلاد ۱۵۹ تاریخنده وفات ایتمشدر. بر قاچ مضحکه‌سی موجود اولوب، مولیر وسائر آوروپا شعراسی طرفندن تقلید اولنمشدر.

ترنوو { (Terre-Neuve) وانکلیزجه (نوفوندلاند) یعنی «ارض جدید» آمریقای شمالینك بحر محیط آطلاسیده کائن بر بیوك جزیره‌سی اولوب، انکلتره‌یه تابع اولان دومینیون قطعه‌سنك یکی برتانیا ایالتنه ملحقدر. °٤۷ ایله °۵۲ عرض شمالی و °۵۵ ایله °٦۲ طول غربی آره‌سنده و (لابرادور) ساحلی قارشیسنده ممتد اولوب، شمالدن جنوب شرقی‌یه اولان بویی ٦۰۰ واکی ۲۷۵ کیلو متره در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۱۰٦۷۰ مربع کیلو متره واهالیسی ۱۹۱۱۲۱ کشی اولوب، انکلیز، فرانسز وسائره‌دن مرکبدر. مرکزی (سنت جون) قصبه‌سیدر. قویلری چوق ایسه‌ده، سواحلی سفائنك تقربنه غیر مساعددر. هواسی اقلیمك اقتضاسندن زیاده صوئوق اولوب، آلتی آی قار ایله مستور قالیر. سیسلری دخی چوق وفجر شمالی کثیرالوقوعدر. شرق و شرق جنوبی جهتنده سطح بحرك آلتنده ۱۰۰۰ کیلو متره طول و ۳۰۰ کیلو متره عرضی اولان بر قیا ممتد اولور. بو قیانك اوستنده وجزیره‌نك سواحلنده پك چوق مورینه بالیغی بولنوب، ۲۰۰۰دن زیاده سفائن بهر سنه بونك صیدیله اوغراشیرلر. بو آطه‌ده بیوك جثه‌لی، یموشاق تویلی ویوزمه‌ده پك مهارتلی بر جنس کوپك یتیشیر. بو آطه ۱٤۹۱ تاریخ میلادیسنده (ژان قابوت) و بر روایتده ۱٤٦٤ تاریخنده (قورتر آل) طرفندن کشف اولنه‌رق، ابتدا فرانسه طرفندن ضبط اولنمش، وبعده بر قاچ دفعه فرانسزلردن انکلیزلره وانکلیزلردن فرانسزلره کچمش، ونهایت انکلتره‌نك ضبطنده قالمش ایسه‌ده، بو ایکی دولت آره‌سنده منعقد ایکی معاهده فرانسه‌یه دخی جزیره سواحلنده صید ماهی‌حقی تأمین ایتمشدر.

ترنی { (Terni) ایتالیانك وسطلرنده (اومبریا) ایالتنده و (نرا) نهرینك ایچنده واقع

بر آطه اوزرنده بر قصبه اولوب، اسپولته‌نك ٢٥ كيلو متره جنوب غربيسنده واقعدر. ١٦٠٠٠ اهاليسى وجوارلرنده كوزل يرلرى واردر. قصبه‌دن ٣ كيلو متره‌لك مسافه‌ده (ولنيو) چايى ١٦٥ متره‌لك ارتفاعدن (نرا) نهرينه دوكيلوب، (ماربوره) اسميله كوزل بر شلاله تشكيل ايدر.

تروآ { ياخود ترويه — (Troie, Troja) آسياى صغيرك منتهاى غرب شماليسنده واقع وشمديكى بيغا سنجاغندن عبارت اولان (تروآده) خطه‌سنك مركزى وترآ دولتنك پايتختى بر شهر قديم اولوب، ايدا (يعنى قاز) طاغنك غربى اتكنده واقساتى (يعنى مندرس) نهرى كنارنده واقع ايدى. (ايليون) اسميله دخى معروف اولوب، قلعه‌سى (پرغامه) تسميه اولنوردى. ساحل بحردن يعنى شمديكى بشيكه قويندن ١٠ كيلو متره‌لك بر اووه ايله آيرلمشيدى. اهاليسى پلاسج جنسنه منسوب اولوب، حكمدارلرندن (تروس) ويا (داردانوس) پك اسكى بر وقتده بو شهرى تأسيس ايتمشيدى. موقعنك استعدادى حسبيله چابق ترقى وتوسع ايدوب، قومشولرينك تجاوزات رقابتكارانه‌سنه دوچار اولمش؛ وحكمدارلرندن لائومدون طرفندن سورله احاطه ايدلمشيدى. (هركول) تروآيى ضبط ايله، حقسز اولان لائومدونى اسقاط ايده‌رك، كنج پريامى تخته اجلاس ايتمشدى. پريام ملكنى خيلى توسيع ايتدكدن صكره، اوغلى (پارس) ه آرغوس حكمدارى منلاسك زوجه‌سى (هلنه) يى قاپمسنه مساعده ايتمكله، بتون يونانيلر (آغا ممنون) ك قوماندەسى تحتنده هجوم ايله، تروآيى اون سنه محاصره‌دن صكره، ضبط، وترآ دولتنى امحا ايتمشلردر. تروآنك ضبطى ميلاددن ١٢٧٠ ويا ١٢٠٩ سنه اول وقوع بولوب، ازمنهٔ قديمه تاريخنده بيوك بر اهميت قزانمشدر. شاعر شهير (اوميروس) بو محاربه‌يى مصور اوله‌رق (ايلياده) عنوانيله مشهور بر منظومه يازمشدر. ويرانه‌لرى بشيكه قوينك ١٠ كيلو متره شرقنده وقلعهٔ سلطانيه‌نك ٤٠ كيلو متره غرب جنوبنده واقع اولوب، حصارجق دنيلن قريه‌ده بولنمشدر. آلمانيالى موسيو (شليمان) اخيراً حفريات اجرا ايدوب، پك چوق آثار عتيقه چيقارمشدر. تروآ حكمدارلرى وقبل‌الميلاد جلوسلرى بر وجه زيردر:

اسقاماندر	١٦١٤
توكر	١٥٩٠
داردانوس	١٥٦٨
اريختونيوس	١٥٣٧
تروس	١٤٦٢
ايلوس	١٤٦٢
لائومدون	١٣٤٧
پريام	١٣١١ الى ١٢٧٠

تروآ { (يكى — Troie-la-Nouvelle) ونام ديكرله تروآ الكساندرياسى (Alexandria Troas) اسكى تروآ شهرينك خرابه‌لرى قربنده اسكندرك سردارلرندن (آنتيغون) طرفندن تأسيس اولنمش بر شهر قديم اولوب، ويرانه‌لرى اليوم (اسكى استانبول) ديمكله معروفدر.

تروآده { (Troade) آناطولينك غرب شمالى كوشه سندن عبارت اولان بيغا سنجاغنك اسم قديمى اولوب، بو خطه زمان قديمه‌ده، مركزى (تروآ) شهر شهيرى اولمق اوزره، بردولت تشكيل ايديوردى. [«تروآ» ماده‌سنه مراجعت.]

تروآلوس { (Troilus) تروآ حكمدارى پريامك اوغلى اولوب، كويا كنديسى صاغ اولدقجه، تروآنك ضبط اولنميه‌جغى آلهه طرفندن وعد اولنمش ايكن، آخيلاوسه قارشى چيقمغه جسارت ايتمكله، بو قهرمان طرفندن قتل اولنمشدر. بونك (قالخاس) ك قيزى (قرسيده) ايله اولان معاشقه‌سى شاعر مشهور (شكسپير) طرفندن كوزل بر حائله صورتنده نظمه چكلمشدر.

تروپاو { (Troppau) آوستريانك سيلزيا خطه‌سنده، (برون) ك ١٥٥ كيلو متره شمال شرقيسنده و (اوپه) نهرى اوزرنده بر قصبه اولوب، خطهٔ مذكوره‌نك مركزيدر. ١٧٢٠٠ اهاليسى، عسكريلر قيزلرينه مخصوص مكتبى، موزه‌سى، كتبخانه‌سى واسلحه، چوخه، مسكرات، صابون وسائره فابريقه‌لرى واردر.

تروپيا { (Tropea) ايتاليانك قالابره اولتريوره ايالتنده، ميلتونك ٢٢ كيلو متره غرب شماليسنده و سانته افميا كورفزى قربنده بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ اهاليسى، مصنع بر كليساسى، ايپك منسوجاتى و يوكدن فانله و سائره معمولاتى واردر. ساحلنده باليق ومرجان آولانير.

تروس { (Tros) تروآ شهر قديمى حكمدارلرندن اولوب، ميلاددن ١٤٦٢ سنه اول بر سنه حكومت سورمش؛ وشهر مذكور بونك اسمنه نسبتله تروآ تسميه اولنمش ايدى.

تروسو (Trousseau) فرانسه مشاهیر اطباسندن اولوب، ١٨٠١ تاریخنده توروده طوغمش، و ١٨٦٧ ده وفات ایتمشدر. کرك علوم طبیه‌یی تدریسده وکرك اجرای طبابتده بیوك بر مهارت کوستروب، کسب شهرت ایتمش؛ وطبه متعلق بر قاچ معتبر کتابله فنی غزته لرده بر چوق مقاله‌لر یازمشدر.

تروغلودیت (Troglodytes) اسکی یونانیلرك آفریقانك قسم شرقیسنده یعنی حبش جهتلرنده ساکن اولان اقوامه ویردکلری اسم اولوب، بونلرك یر آلتنده یاپلمش مسکنلرده اقامت ایتدکلرینی ادعا ایدرلردی. بو اسم دخی بوکا دلالت ایدیور.

تروفونیوس (Trophonius) یونان قدیمك اك مشهور معمارلرندن اولوب، برادری (آغامد) ایله برابر (دلف) معبدینی تأسیس ایتمش اولدقلری مرویدر. کویا (اورخومنه) حکمداری (هیریه) بونلره خزینه‌لرینی وضع ایچون بر بنا یاپدیرمش؛ وبونلر بنایه کیزلی بر دلیك براقوب، کیجه‌لین اورادن آلتون آلیرلرمش؛ حکمدار خبردار اولنجه، بر دوزاق قورمغله، (اغامد) طوتلمش؛ وتروفونیوس، سری میدانه چقماق ایچون، برادرینك باشنی کسه‌رك، میتنی آلوب، قاچمش ایسه‌ده، بر مغاره‌نك ایچنده وفات ایتمش. کویا (آپولون) معبدینك بانیسی اولان بو آدمه غیبدن خبر ویرمك قوتنی ویرمکله، وفات ایتدیکی مغاره بر کهانت خانه صورتنی آلمشیدی. غیبدن خبر آلمق ایچون بو مغاره‌یه مراجعت ایدنلر، دخول ایتمزدن اول، بر طاقم ریاضاته اجبار ایدیلیردی.

تروفیم (St Trophime) — سنت حواریوندن پاولوسك تلمیذی اولوب، افسلی ایدی. عیسوی اولدقدن صکره پسقپوس اولمشیدی. کانون اولك ٢٩ نده یورطیسی اجرا اولنور.

تروقادرو (Trocadéro) اسپانیانك جنوبنده واقع قادیس قصبه‌سنك قارشیسنده بولنان (لئون) جزیره‌سی اوزرنده کائن مشهور بر قلعه‌نك اسمیدر.

تروقزیلو Truxillo, یاخود تروجیلو (Trujillo) اسپانیانك استرمادوره خطه‌سنده، (قاسرس) ایالتنده وقاسرسك ٤٥ کیلومتره شرقنده بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی، قلعه‌سی، اسکی بر سرایی وبر خسته خانه‌سی واردر. عربلر عندنده (ترجیله) یاخود (ترجاله) اسمیله معروفدر. — بو اسمله آمریقاده دخی اوچ قصبه واردر: برنجیسی ونزوئلاده همنامی اولان سنجاغك مرکزی اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی واردر. — تروقزیلو سنجاغی (زولیا) ایالتنه ملحق اولوب، طولی ١٧٥ وعرضی ١٠٠ کیلومتره واهالیسی ٥٥٠٠٠ کشیدر. — ایکنجیسی پروده لیورتاد ایالتنك مرکزی اولوب، بحر محیط کبیر ساحلندن ٢ کیلومتره‌لك مسافه‌ده‌در. ١٥٠٠٠ اهالیسی واردر. حرکت ارضك صیق صیق وقوعی سببیله اولری برقاتلیدر. — اوچنجیسی هوندوراس جمهوریتنده همنامی اولان ایالتك مرکزی اولوب، آنتیل دکیزنده ینه کندی اسمیله یاد اولنان بر کورفزك قربنده واقعدر. تقریباً ١٠٠٠٠ اهالیسی واردر.

تروکن (Trogen) اسویچره‌نك (آپنزل) جمهوریتنده واینزلك شمال شرقیسنده اوله‌رق (سنت غال) ك ٧ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر شهر اولوب، ٢٦٠٠٠ اهالیسی، کوزل ابنیه‌سی، طوبخانه‌سی، کتبخانه‌سی وجوارنده کوکوردلی وباقیرلی میاه معدنیه‌سی واردر.

تروکی (Troki) روسیه‌نك (لیتوآنیا) خطه‌سنده و(ویلنه)نك ٢٥ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ اهالیسی واردر. لیتوآنیانك اسکی مرکزیدر.

ترولوپه (Trollope) انکلتره‌نك ادیبه‌لرندن اولوب، ١٧٧٩ تاریخنده (هکفیلد) ده طوغمش، و ١٨٦٣ ده وفات ایتمشدر. بر آووقاته واروب، ١٨٣٥ ده طول قالمشیدی. آمریقایه سیاحت ایدوب، «امریقالیلرك احوال بیتیه‌لری» عنوانیله پك تنقیدکارانه بر اثر یازدیغی کبی، «ویانه وآوستریالیلر»، «پارس وپارسیلیر» و«ایتالیاده برجولان» عنوانلریله ینه بو قبیلدن اوچ کتاب وبر چوق حکایه کتابلری یازمشدر. بعض آثاری فرانسزجه‌یه وسائر السنه‌یه دخی ترجمه اولنمشدر.

ترومسو (Tromsœ) اسوجك بحر شمالیده بر آطه‌سی اولوب، نوروجك شمال غربیسنده واقعدر. بویی ٧ واکی ٢ کیلومتره-

در. مركزى يه بو نامله بر قصبه اولوب، ٣٠٠٠ اهاليسى واردر.

ترونتو { (Tronto) ايتالياده بر نهردركه (آبروچه اولتريوره) ايالتنده نبعانله، شماله وبعده شمال شرقى‌يه طوغرى جريان ايده‌رك، (آسقولى) قصبه‌سى ايچندن كچدكدن صكره، آدرياتيق دكزينه دوكيلور. مجراسى ٨٠ كيلومتره‌در.

ترونيوم { (Thronium) يونان قديم شهرلرندن اولوب، لوقريده‌نك مركزى ايدى.

تروه { (Trèves) پروسيه‌نك رين ايالتنده و (موسله) نك ساحل يميننده اوله‌رق برلينك ٦٧٠ كيلو متره جنوب غربيسنده بر شهر اولوب، بر كوچك حكومت ممتازه‌نك مركزيدر. ٣٣٠٠٠ اهاليسى، مكتب اعداديسى، رهبانه مخصوص مكتبى، كتبخانه‌سى، موزه‌سى، ايچنده حضرت عيسانك بر لباسى بولنديغى مروى اولان مصنع بر كليساسى، سرايى، روماليلر زماندن قالمه آثار عتيقه‌سى، تحريات نافعه جمعيتى وچوخه، چوراب، شكر وسائره فابريقه‌لريله دباغخانه‌لرى ودوكمخانه‌لرى واردر. روماليلر زمانده پك معمور وبيوك بر شهر اولوب، بلچيقه‌نك وبر آره‌لق بتون غال ممالكنك مركزى اتخاذ اولنمش، وبعض ايمپراطورلر بو شهرده سرايلر ياپديرمشلر ايدى، كه بعضلرينك ويرانه‌لرى اليوم موجوددر.

تروى { (Troy) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه‌نك نويورق جمهوريتنده (آلبانى) نك ١١ كيلومتره شمالنده بر شهر اولوب، ٥٦٧٤٧ اهاليسى، دمير يولى، طوپخانه‌سى وچوخه، كاغد وسائره فابريقه‌لرى واردر. (هودسون) نهرى شهرى ايكى‌يه تقسيم ايدوب، بر قسمنه (تروى) وديكرينه (وست تروى) يعنى «غربى تروى» ديرلر.

ترويزه { (Trévise) ايتاليانك ونديك خطه‌سنده (سيله) نهرى اوزرنده ونديكك ٣٠ كيلومتره شمالنده ايالت مركزى بر شهر اولوب، ٢٨٠٠٠ اهاليسى، دمير يولى، آقادمياسى، بر چوق كليسا ومناسترلرى، كوزل ابنيه‌سى، بيوك بر تياتروسى، بز وسائر پاموق وايپك منسوجات ايله بيچاق وسائر آلات وصاقسونيه فابريقه‌لرى واردر. اسكى بر شهر اولوب، برچوق وقايع تاريخيه‌نك محل جريانيدر. — ترويزه ايالتى شرقاً اودينه، غرباً ويچنچه، جنوباً ونديك وپادووه، شمالاً دخى بلقونه ايالتلريله محدود اولوب، طولى ٧٠ وعرضى ٦٠ كيلومتره واهاليسى ٢٨٠٠٠٠ كشيدر. اراضيسى واسع وغايت منبت براووه‌دن عبارت اولوب، هواسى دخى معتدلدر.

تروئل { (Téruel) اسپانيانك آراغون خطه‌سنده همنامى اولان ايالتك مركزى بر قصبه اولوب، (غوآدالاويار) نهرى اوزرنده ومادريدك ٢٢٠ كيلومتره شرقنده واقعدر. ٨٠٠٠ اهاليسى وروماليلر زماندن قالمه خراب بر صو يولى واردر. — تروئل ايالتى شمالاً سراغوسه، غرباً غوآدالاجاره (يعنى وادى الحجاره) وقونقه، جنوباً والنسه، شرقاً دخى قاستلونه وتاراغونه ايالتلريله محدود اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ١٤٨١٤ مربع كيلومتره واهاليسى ٢٤٨٣٧٣ كشيدر. (سيرا آلباراسين) سلسلهٔ جبالى ايالتك اورته‌سندن كچوب، (غوآدالاويار) و(غوآدالوپه) نهرلرى اراضيسنى سقى ايدرلر.

ترويه { (Troja) ايتالياى جنوبيده قاپيتاناته ايالتنده وفوجه‌نك ٨٠ كيلومتره جنوب غربيسنده بر قصبه اولوب، ٤٦٠٠ اهاليسى واردر. — [«تروآ» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

ترويه { (Troyes) فرانسه‌ده (اوبه) ايالتنك مركزى بر شهر اولوب، (سينه) نهرى اوزرنده وپاريسك ١٦١ كيلومتره جنوب شرقيسنده واقعدر. ٣٨٧٠٠ اهاليسى، مكتب اعداديسى، دار المعلمينى، رسم مكتبى، موزه‌سى، كتبخانه‌سى، تجارت مكتبى، زراعت وفنون وصنايع جمعيتلرى، برقاچ مصنع كليساسى، كوزل ابنيه‌سى، چوخه، بز، باصمه، دمير آلات وسائره فابريقه‌لريله دباغخانه‌لرى واردر. بعض اولرى اخشاب وسوقاقلرى طار وطولاشيقليدر.

ترويچه { (Troitza) روسيه‌نك موسقوه ايالتنده وموسقوه‌نك ٦٠ كيلومتره شمال شرقيسنده بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ اهاليسى ومشهور بر بيوك مناسترى واردر.

تَرهونه { طرابلس غرب ولايتنك خمس سنجاغنه تابع برقضا اولوب، خمسك جهت غربيه‌سنده يعنى خمس ايله طرابلس آره‌سنده‌در. اراضيسى قوملق وطاشلق ايسه‌ده، منبت محللرى دخى اولوب، آربه وسائر حبوباتله زيتون حاصل اولور.

طاغلرنده حلقه اوتی دخی بولنوب، اهالی طرفندن طوپلانیه‌رق، طرابلس اسکله‌سنه ایندیریلیر.

تریادیچه { (Triaditza) صوفیه شهرینك نام دیکریدر. [« صوفیه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تریاکی { [« محمد پاشا » و« حسن پاشا » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

تریانده { (مع طوربالی) آیدین ولایتنك ازمیر سنجاق وقضاسنه تابع بر ناحیه اولوب، ازمیرك جهت جنوبیه‌سنده واقع و ٤٠ قریه‌دن مرکبدر.

تریبال { (Triballes) تراکیا خطهٔ قدیمه‌سنك قسم شمالیسنده یعنی بلغارستانك جهت شرقیه‌سنده ساکن بولنمش بر قوم قدیم اولوب، ماکدونیا حکمداری ایکنجی فلیب طرفندن مغلوب اولمش، وعلکتلری ضبط اولنمش ایدی.

تریبوله { (Triboulet) فرانسه قراللرندن اون ایکنجی لویی ایله برنجی فرانسوآنك ندیمی بولنمش اولان بر مجذوب اولوب، کندیسنه بر چوق معنیدار سوزلر اسناد اولنور. ١٥٥٦ ده وفات ایتمشدر.

تریپولیتانه { (Tripolitaine) السنهٔ اجنبیه‌ده طرابلس‌غرب ولایتی تشکیل ایدن خطه‌یه ویریلن اسمدر. [« طرابلس غرب » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تریپولیچه { (Tripolitza) یونانك موره شبه جزیره‌سنده واقع آرقادیا ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، شبه جزیرهٔ مذکوره‌نك همان وسطنده‌واقع و ١١٥٠٠ اهالی‌یی‌جامعدر. ادارهٔ عثمانیه زماننده دها بیوك ومعمور اولوب بتون موره‌نك مرکز اداره‌سی ایدی. یونان اختلالی‌اثناسنده خراب اولوب، بعده یونان دولتی طرفندن تعمیر اولنمش ایسه‌ده، اسکی معموریتی بوله‌مامشدر. اسکی برشهر اولوب، مانتینیا، پالانتیوم وتیجیه شهرقدیملری مهاجرلری طرفندن تأسیس ایدلمش اولمغله، « مدن ثلثه » دیمك اولان (تریپولیس) اسمیله تسمیه اولنمشدی. تریپولیچه بونك مصغریدر.

تریپولیس { یاخود تریپولی (Tripoli, Tripolis) لسان‌یونانیده « مدن ثلثه » دیمك اولان بو اسم زمان قدیمده بر قاچ شهر وعلکته ویریلوب، بونلرك اك مشهورلری سوریه‌ده، افریقیه‌ده وموره شبه جزیره‌سنده‌کیلر ایدی [« طرابلس غرب، طرابلس شام وتریپولیچه » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

تریتون { (Triton) تونسده واقع (شط کبیر) کولنك اسم قدیم یونانیسیدر.

تریتون { (Triton) اساطیر یونانیه‌ده دکیز آلهه‌سندن اولوب، (نپتون) ایله (آمفیتریته)نك اوغلی زعم اولنوردی. بلدن یوقاریسی انسان وآشاغیسی بالیق شکلنده ونپتونك آرابه‌سی اوکندن بوری چاله‌رق قوشار صورتده تصویر ایدیلیردی.

تریچیناپالی { (Tritchinapali) هندستانك مدراس اداره‌سنده وکرنتك خطه‌سنده مستحکم بر شهر اولوب، (کاوری) نهرینك ساحل یمیننده و(تانجاور)ك ١٥٠ کیلومتره غربنده واقعدر. ٨٠٠٠٠ اهالیسی ومصنع بر بتخانه‌سی واردر. وقتیله مستقل بر راجه‌لغك مرکزی اولوب، الیوم انکلیز عسکرندن بر مفرزه‌نك مقریدر.

تریدرآ { (Treider-Aa) روسیه‌نك شمال غربی جهتنده بر نهردر، که قورلانده ایله لیوونیا ایالتلرینی سق ایله، ١٥٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (دونه) منصبی قربنده لیوونیه کورفزینه دوکیلور.

تریسته { (Trieste) آوستریانك ایلیریا خطه‌سنده وآدریاتیق دکیزینك منتهای شمالنده واقع همنامی اولان کورفزك ایچنده بیوك تجارتکاه ومستحکم برشهر اولوب، آوستریا ومجارستان دولتنك برنجی اسکله‌سیدر. ویانه‌نك ٥٥٠ کیلومتره جنوب غربیسنده واقع اولوب، ١٤٥٠٠٠ اهالیسی، صنایع وهندسهٔ بحریه مکتبلری، دارالمعلمینی، یهودیلره مخصوص مکتبی، تجارت وبحریه آقادمیاسی، موزه‌سی، کتبخانه‌سی، ارمنیلره مخصوص بر بیوك مطبعه‌سی، واسع وصاغلام لیمانی، کوزل ریختملری، قلعه‌سی، بیوك تیاتروسی، بر مصنع کلیساسی، متعدد کوزل ابنیه‌سی، مفرح میدان وتفرجکاهلری واردر. فابریقه‌لری چوق اولوب، اویون کاغدلری، موسیقی آلاتی، قطیفه، ایپك قاشلر، پاموقدن منسوجات، دانتله، اسپارماچت، مسکرات وسائره اعمال اولنور.

سفائن اعمالنه مخصوص فابریقه ودستگاهلری دخی واردر. لوید قومپانیه‌سنك مرکزی اولوب، ممالك عثمانیه، مصر، هند، انکلتره وآمریقا ایله ایشلك تجارتی واردر. پك اسکی ایسه‌ده، قرن سابق میلادی‌یه گلنجه‌یه قدر کوچك بر قصبه اولوب، او وقتدن بری اهمیت کسب ایتمکه باشلامشدر. اهالیسی اکثریت اوزره ایتالیان ولسان محلیسی ایتالیانجه اولوب، ذاتاً وندیك خطه‌سی مضافاتندن ایکن، ۱۳۸۲ تاریخ میلادیسندن بری آوستریانك النده بولنقده‌در. — تریسته ایالتی ایلیریا خطهٔ قدیمه‌سی داخلنده اولوب، ملغا (فریول) و(ایستریا) ایالتلرندن تشکیل اولنمشدر. شمالاً قارنیوله، شمال شرقی جهتندن خرواتستان خطه‌لریله، شمال غربی جهتندن ایتالیا حدودیله، سائر طرفلردن دخی آدریاتیق دکیزیله محدود اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۹۸۹ مربع کیلومتره واهالیسی ۶۴۷۹۳۴ کشیدر. بو ایالت تریسته، ایستریا وغوریج اسملریله ۳ سنجاغه منقسمدر. اراضیسی متوسط حالده منبتدر. اهالیسی باشلیجه ایتالیان وسلاودن مرکبدر.

تریسته کورفزی (Golfe de Trieste) آدریاتیق دکیزینك منتهای شمالنده واقع وندیك کورفزنك ایچنده وبو کورفزك شرق شمالیسنده بر کوچك کورفز اولوب، تریسته شهری بونك ساحل شرقیسنده واقعدر. کورفزك شرق وجنوب جهتی ایستریا طاغلریله وشمال جهتی غوریج سنجاغنك اراضیسیله محاط اولوب، یالکز غرب جهتی آچیقدر. طولاً وعرضاً تقریباً ۲۸ کیلومتره وسعتنده‌در.

تریسمجیست (Trismégiste) لسان یونانیده «اعظم» دیمك اولان بو اسم اسکی مصریلرك اك بیوك الهلری ویا حکیملری اولان (هرمس)ه ویریلیردی. [«هرمس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تریقاله (Tricala) [«ترحاله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تریقامرون (Tricaméron) افریقیه‌نك اسکی بر شهری اولوب، قارتاجك یعنی تونسك ۳۲ کیلومتره جنوب غربیسنده واقع ایدی. ۵۳۴ تاریخ میلادیسنده بلیزار بو شهرده واندالل‌رك حکمداری (کلیمر)ی مغلوب ایتمشدر.

تریم جزیرةالعربده حضرموتك اك بیوك قصبه‌سی اولوب، شبامك شرق شمالی جهتنده وحضرموتك وسطلرنده واقعدر.

تریناقریا (Trinacria) لسان یونانیده «اوچ کوشه‌لی» دیمك اولان بو اسم سیجیلیا آطه‌سنه ویریلیردی.

تریشکماله (Trinquemale) سرندیب جزیره‌سنك شمال شرقی سواحلنده واقع بر کوچك شبه جزیره‌نك اوزرنده و(قولومبو) نك ۲۴۰ کیلومتره شمال شرقیسنده بر شهر اولوب، ۲۰۰۰۰ اهالیسی وپك صاغلام لیمانی واردر. پورتکیزلیلرك، فلمنکلیلرك وفرانسزلرك یدضبطنه کچدکدن صکره، ۱۷۹۵ دن بری انکلیزلرك النده‌در.

ترینیته (Trinité) یعنی «تثلیث» انکلتره‌نك النده بولنان آنتیل جزایر صغیره‌سنك اك بیوکی اولوب، اورنوق ایرماغنك منصبی قارشیسنده و ۱۰°۳′ ایله ۱۰°۵۱′ عرض شمالی و ۶۳°۹′ ایله ۶۴°۱۲′ طول غربی آره‌سنده واقعدر. بویی ۸۰ واکی ۶۲ کیلومتره اولوب، ۶۰۰۰۰ اهالیسی واردر. مرکزی (اسپانیش‌تاون) قصبه‌سیدر. هواسی غایت کوزل وصاغلام اولوب، نباتاتی پك چوق وپك نمالیدر. محصولاتی شکر قامشی، قاقائو، قهوه، توتون، پاموق وسائره‌دن عبارتدر. نفت وقفرالیهود منبعلری دخی چوقدر. آمریقای جنوبی ایله بیوك تجارتی واردر. بو جزیره ۱۴۹۸ ده خریستوف قولومب طرفندن کشف اولنه‌رق، ۱۵۳۲ ده اسپانیولرك، ۱۵۹۵ ده انکلیزلرك، ۱۶۷۶ ده فرانسزلرك الینه کچدکدن صکره، بونلر طرفندن ترك اولنمغله، ۱۷۹۷ ده ینه انکلیزلر طرفندن ضبط اولنمشدر. — بو اسمله ینه آنتیل جزایرندن (مارتینیق) جزیرهٔ کبیره‌سنده، (پورت رو آیال) ك ۴۰ کیلومتره شمالنده وهمنامی اولان قویك ایچنده بر قصبه دخی اولوب، ۶۰۰۰ اهالیسی وشکر فابریقه‌لری واردر.

ترینیداد (Trinidad) که اسپانیول لساننده «تثلیث» دیمکدر، آنتیل آطه‌لرندن (قوبه) جزیرهٔ کبیره‌سنك ساحل جنوبیسی قربنده و (هاوانه) نك ۲۵۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده بر قصبه اولوب، ۱۵۰۰۰ اهالیسی وپك ایشلك تجارتی واردر.

تریوس (Térée,Tereus) اساطیر یونانیه‌یه کوره، تراکیا خطهٔ قدیمه‌سنك حکمدارلرندن اولوب. (پرونیه) نك زوجی و(فیلومل) ك انیشته‌سی ایکن، قاینه خیانت ایتمکله، کویا کندیسی بوخوقوشنه، زوجه‌سی قیرلانغیجه وقاینی بلبله تبدیل اولنمش.

تریومویر (Triumvirs) لاتین لساننده «مثلث» دیمك اولان بو اسم رومادە اوچ کشیدن مرکب اولمق اوزره تشکل ایتمش بعض هیئت حکومتلره ویرلمشدر. بونلرك برنجیسی میلاددن ٦٠ سنه اول تشکل ایدوب، پومپیوس، قیصر وقراسوسدن؛ وایکنجیسی میلاددن ٤٣ سنه اول تشکل ایدوب، اوقتاویوس. آنطونیوس ولپیددن مرکب ایدی.

تزقوقو (Tezcuco) مکسیقه ممالك مجتمعه‌سنك مکسیقو جهوریتنده، همنامی اولان کولك قربنده ومکسیقونك ٢٦ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی، بعض پاموق منسوجاتی ومکسیقو ایله ایشلك تجارتی واردر. اسپانیوللرك ورودندن اول معمور وجسیم بر شهر ایدی. — تزقوقو کولی همنامی اولان قصبه ایله مکسیقو شهری آره‌سنده واقع اولوب. طولی ٢٢ وعرضی ١٥ کیلومتره‌در. صویی پك طوزلیدر. بوکول یوزر باغچه‌لریله وطغیانیله مشهوردر.

تسارس برقه خطه‌سنده بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر ادبای عربك مسقط رأسی بولنمشدر.

تسالونیك (Thessalonique) سلانیك شهرینك اسم اصلیسیدر. [«سلانیك» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تساليه (Thessalie) بالقان شبه‌جزیره‌سنك بر بیوك خطه‌سی اولوب، جنوباً یونان ممالکیله وزیتون وغلوس کورفزلریله، غرباً ایپر خطه‌سیله یعنی جنوبی آرناودلقله، شمالاً ماکدونیا ایله، شرقاً دخی آطه‌لر دکیزیله محاط ومحدوددر. ماکدونیادن لیمبوس طاغیله وبوطاغدن (پیند) سلسله‌سنه دك ممتد اولان بر صره تپه‌لرله آیرلمش اولدیغی کبی، ایپردن دخی (پیند) سلسله‌سنك صرتیله، ویوناندن (اوتریس) طاغیله وزیتون کورفزیله آیرلمش اولوب، همان هر طرفی طاغلرله وحدود طبیعیه ایله احاطه اولنمش بر حوضهٔ مخصوصه تشکیل ایدیور؛ حتی شرق جهتنده دخی ساحله متوازیاً برصره طاغلر ممتداولور. بووجهله تسالیانك کنارلری طاغ اتکلرندن واورته‌لری واسع وپك منبت اووه‌لردن وبعض کوزل تپه‌لردن عبارت اولوب، بو خطه دنیانك اك کوزل یرلرندندر. حدود مذکوره داخلنده اولان تسالیه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ١٣٠٠٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٠٠٠٠٠ کشی راده‌لرنده‌در. اهالینك قسم اعظمی خرستیان اولوب، روم واولاخدن مرکبدر. اولاخلر طاغلرده کثرت اوزره‌درلر. اهالئ اسلامیه‌سی مجموع نفوسنك بر ثلثی راده‌لرنده ایدیسه‌ده، اخیراً اکثری آناطولی‌یه وسائر ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایتمشلردر. بونلر خالص ترك اولوب، اثنای فتحده آناطولیدن اورایه نقل واسکان ایتمشلردی. اراضینك قسم کلیسی اهالئ اسلامیه‌نك ملکی ایدی، وبر چوغی الیوم تحت تصرفلرنده‌در. تسالیا کاملا آطه‌لر دکیزی ماله‌سنده اولوب، (پیند) سلسله‌سیله حدود شمالیه وجنوبیه‌سندن آقان نهرلرك جمله‌سی کوستم (ونام دیکرله سالامبریا ویا پنیوس) ایرماغنه جمع اولنور. یالکز بوخطه‌نك منتهای جنوب غربیسنده وپیند سلسله‌سنك ایکی شعبه‌سی آره‌سنده بولنان (آسپروپوتام) ناحیه‌سی یونان دکیزی ماله‌سنده اولوب بو ناحیه‌نك اورته‌سندن کچن همنامی اولان نهر یونانه بالدخول، کفالونیه آطه‌سنك قارشیسنده یونان دکیزینه دوکیلور. آنجق بوناحیه اسکیدن بری تسالیه‌دن زیاده ایپره منسوب وملحق عد اولنه‌کلمشدر. تسالیه‌نك طوپراغی فوق‌العاده منبت وهواسی معتدل اولمغله، محصولاتی پك چوق اولوب، حبوبات وذخایر متنوعه ایله پاموق، سیسام، توتون وسائره‌دن عبارتدر. زیتون وایپك محصولاتی دخی چوقدر. حیواناتی دخی چوق اولوب، قیون، صیغیر وخرکله‌دن عبارتدر. صیغیرلری بیوك جثه‌لی وقوتلیدر. زمان قدیمده آتلری مشهور اولوب، حتی اك اول جنس فرسی تأنیس وتعلیم ایدن تسالیه‌لیلر اولدیغی مروی ایدی. قیشین اووه‌لرنده هواسی معتدل ومراعالری دخی چوق اولدیغندن، آرناودلغك یوقاری جهتندن یعنی قوصوه ومناستر ولایتلرندن پك چوق قیون سوریلری تسالیه‌یه اینوب، قیشلارلر. آرناود بکلرینك تسالیه‌ده

بر چوق چفتلکلری دخی واردر. صنایع محلیه دخی خیلی ایلری اولوب، باشلیجه اولاخ قاریلرینك نسج واعمال ایتدکلری ولنجه (یعنی قبا فانله)، شیاق، عبا، کلیم وسائر یوك منسوجاتندن بشقه، پاموقدن بز وآلاجه واپکدن بعض قماشلر دخی نسج اولنور. دباغخانه‌لری دخی چوق اولوب، خیلی مقدار مشین وسختیان وکاوساله اعمال اولنور. قروم، قورشون، باقیر، کور وسائر معدنلر بولنیورسه‌ده، پك آزی اخراج اولنمقده‌در. کرك کوستم نهرنده وکرك موجود اولان بعض کوچك کوللرده خیلی بالیق چیقار. طاغلرده آو حیواناتنك انواعی بولنور. اسکله‌سی غلوس اولوب، بتون خطه‌نك فضلهٔ محصولاتی اورایه اینر، وبو اسکله‌دن کلیتلی بغدای، آرپه، ایپك قوزه‌سی، پاموق، پیاغی، دری، زیتون وزیتون یاغی وسائره اخراج اولنور. اخیراً انشا اولنان بر دمیر یول خطی بو اسکله‌دن یکیشهر وترحاله‌یه قدر ممتد اولمشدر.

تسالیه خطه‌سی اسکی یونانیلر عندنده منبع مدنیت عد اولنوب، اك اول (پلاسج) اقوامیله مسکون ایدی. بو اقوامك بر قاچی تتابع ایدوب، ایپر خطه‌سندن اولان بعض اقوام پلاسجیه تسالیه‌یه کچمشلردی، که بونلرك بری ده بو خطه‌یه تسالیه اسمنی قزاندیران (تسال) قومی ایدی. تسالیه‌دن بعض اقوام دخی یونانه وپلوپونسه (یعنی موره شبه جزیره‌سنه) کچمشلردی، که بونلرك اك مشهورلری دوریانلردر. دوریانلرك تسالیه‌دن خروجلرنده یعنی (تروآ) محاربه‌سندن ٨٠ سنه صکره تسالیه بروجه آتی ٥ قسمه منقسم ایدی: مغنسیا، فتیوتیده، تسالیوتیده، پلاسجیوتیده، هستیو-تیده. بونلرك برنجیسی غلوسك شمالنده ساحل بحردن، ایکنجیسی غلوس ایله زیتون کورفزلری آره‌سنده‌کی ارمیه ودومکه جهتندن، اوچنجیسی وسطده‌کی چتالجه وقردیجه طرفلرندن، دردنجیسی یکیشهر، بشنجیسی دخی ترحاله جهتلرندن عبارت ایدی. اسکی تسالیه‌نك برچوق معمور ومشهور شهر وقصبه‌لری اولوب، باشلیجه-لری: فرساله (چتالجه)، لاریسه (یکیشهر)، تریقه (ترحاله) اولوسون (آلاصونیه)، لامه (زیتون) والیوم خراب اولان هراقلیه، غومفی، غونوس، کیرتون، قرانون، هیپاقه وسائره ایدی. تسالیه‌نك اك اسکی اسمی (همونیه) ایدی. بو خطه‌ده اك اول حکم سورن اساطیر یونا-نیه‌جه صاحب طوفان زعم اولنان (دوقالیون) ایله (هلن) درکه میلاددن ١٥٠٠ سنه اول یاشامشلردر. بعده قهرمان مشهور (هرکول) ك نسلندن بر طاقم آدملر حکم سوروب، بونلردن (نواس) اسمنده برینك نسلی تسالیه‌ده طول مدت سلطنت ایتمشلردر. ایرا-نیلرك یونانك اوزرینه هجومنده. تسالیه‌لیلر ایران حکمدارینه عرض تابعیت ایدوب، یونانه قارشی ایرانه یاردیم ایتمشلردی. بعده بر طاقم یرلی حکمدارلر بیننده تقسیم اولنوب، قبل‌المیلاد ٣٥٢ تاریخنده فلیب طرفندن ضبطله، ماکدونیه‌یه الحاق، وینه قبل‌المیلاد ١٤٨ تاریخنده ماکدونیه ایله برابر رومالیلر طرفندن ضبط اولنمشدی. روما دولتنك انقسامنده شرق ایمپرا-طورلغنك حصه‌سنه اصابت ایدوب، ٧٩٦ تاریخ هجریسنده یلدیرم سلطان بایزید خانك دور سلطنتنده غازی طورخان بکك همتیله فتح، وممالك عثمانیه‌یه ضم والحاق اولنمشدی. یونان استقلالنده جنوب شرقی جهتندن بر کوچك پارچه‌سی یونانه ترك اولنه‌رق، بو دولت طرفندن (فتیوتیده معفوکیده) عنوانیله بر ایالت اتخاذ اولنمشدر. برلین معاهده‌سندن صکره تسالیه ایپرك جنوب شرقی کوشه‌سیله برابر یونانه ترك وتسلیم اولنه‌رق، یالکز شمال جهتنده الاصونیه قضاسی دولت عثمانیه‌ده قالمشدر.

تسالیه‌نك اهالیٔ قدیمه‌سی پلاسج اقوامندن اولوب، بعده اکثر طرفلرینك اهالیسی یونانلاشمشیدی. میلادك عصر اولنده یاشامش اولان (استرابون) جغرافیه‌سنده (پنیوس) یعنی کوستم نهراسنك جنوبنده‌کی اهالینك لسان یونانی ایله متکلم ونهر مذکورك شمالنده‌کیلرك دخی ماکدونیه‌لی وپلاسج اقوامندن اولدقلرینی بیان ایدیور. تسالیه‌ده‌کی اولاخلر ایسه رومالیلر زماننده ایتالیادن اورالره نقل واسکان ایدلمشلردر. ادارهٔ عثمانیه زماننده ترحاله ایالتی نامیله بر ایالت اولوب، ولایت اصولی اجراسنده یانیه ولایتنه ملحق وبعده مستقل برسنجاق صورتنده اداره اولنه‌رق، یکیشهر، غلوس، ترحاله، قردیجه، چتالجه، الاصونیه وارمیه اسملریله ٧ قضابه منقسم وطرنوی، یکیجه، دره‌لو، بلبلجه، ویستن، رندینه ودومکه اسملریله ٧ ناحیه‌یی جامع ایدی. کرك شهر وقصبه‌لرنده وکرك بعض قراسنده بر چوق جوامع شریفه ومساجد ومدارس وتربه وتکیه‌لر موجوددر.

تسپروتیه (Thesprotie) ایپر قطعهٔ قدیمه-سنك منقسم بولندیغی خطه‌لرك

بری اولوب، قطعهٔ مذکوره ساحلنك قسم جنوبیسنده (آمبراکیا) یعنی نارده کورفزندن (تیامیس) یعنی قالامه نهرینه قدر ممتد اولوردی. تعبیر آخرله تسپروتیا آرناؤدلغك الیوم (چاملق) دینلن قسم جنوبیسنك اسم قدیمیدر. شمالی جهتندن یانیه سنجاغندن عبارت اولان (مولوسیا)، شمالاً ارکری سنجاغندن یعنی (لابلق) قطعه‌سندن عبارت اولان (خائونیا) خطه‌لریله جنوباً آمبراکیا یعنی نارده کورفزیله، غرباً دخی یونان دکیزیله محاط ایدی. منصبلرینه قریب برلشن (آخرون) ایله (قوکین) نهرلری بو خطه‌یی سقی ایدوب، اسکی یونانیلر عندنده جهنم نهرلری زعم اولنوردی. (خارادروس) یعنی لوروس نهری ایسه بو خطه‌یی مولوسیادن تفریق ایدردی. باشلیجه شهر وقصبه‌لری پاند وسیا، قاسوپه، الاقه، خارادره، خیمریوم، افینه، اوروقه وسائره اولوب، جمله‌سی روماسر دارلرندن پاولوس امیلیوسك ایپرده خاکله یکسان ایتدیکی ۸۰ شهر وقصبه عدادنده داخل اولمغله، آنجق بعضلرینك خرابه‌لری موجوددر. (دودون) معبد مشهورینك دخی بو خطه‌ده بولنمش اولدیغی مروی ومظنوندر. بعده رومالیلر بو خطه‌نك منتهای جنوبنده (نیقوپولیس) اسمیله بیوك بر شهر تأسیس ایتمشلردی،که خرابه‌لری پروزه‌نك بر ساعت شمالنده طار بر برزخده موجوددر. اسکی تسپروتیه‌لیلر خالص پلاسج قومنه منسوب اولوب، خائونیا ومولوسیا اهالیسیله همجنس وهملسان ایدیلر. بر خیلی وقت کندی رؤسالری طرفندن اداره اولندقدن صکره، بر آره‌لق دخی جمهوریت صورتنده اداره اولنمش؛ وبعده مولوسیا حکمداری پیروس طرفندن ضبط، ودها صکره ماکدونیا دولتنه الحاق اولنمشلردی. ماکدونیا ایله برابر رومالیلرك الینه پکوب، نهایت بیزانته دولتنك انقراضنه یوز طوتمی اوزرینه، آرناؤدلغك سائر طرفلرنده اولدیغی کبی، بو جهنده دخی بعض کوچك حکومتلر تشکل ایتمشیدی، که سلطان محمدخان ثانی و بایزید ولی زمان سلطنتلرنده جمله‌سی فتح، وممالك عثمانیه‌یه الحاق اولنمشدر.

تسپیس (Thespis) تیاترونك موجدی اولوب، قبل‌المیلاد ۵۴۰ تاریخلرنده آتنه‌ده یاشامش؛ وبعده شهر مذکوردن نفی اولنه‌رق، رفقاسیله برابر بر اوکوز آرابه‌سیله آتیقه‌ده کزمکه، وبو آرابه‌نك اوستنده اجرای لعبیات ایتمکه باشلامشیدی. بعض هائله‌لر ترتیب ایتمشدر.

تسپیوس (Thespius) اساطیر یونانیه‌یه کوره، تسپیه حکمداری اولوب، ۵۰ قیزك پدری بولنمغله، بونلری هرکوله تسلیم ایتمش؛ وبونلرك قهرمان مذکورله اجتماعلرندن تولد ایدوب (تسپیان) تسمیه اولنان احفادی (یولاس)‌ك تحت ریاستنده ساردنیه‌یه کیدوب، جزیرهٔ مذکوره‌یی اسکان ایتمشلردی.

تسپیه (Thespies) یونان قدیمده (بیوتیا)‌نك برشهری اولوب، موسه تسمیه اولنان پریلرك عبادتنه مخصوص ابنیهٔ کثیره ایله وبو پریلرك هیکللریله مزین ایدی. ویرانه‌لری (ارینوقاسترون) قرینده مشهوددر.

تُستَر (شوشترك معربیدر) ایرانك غرب جنوبیسنده واقع (خوزستان) یعنی اهواز ایالتنك اك بیوك شهرلرندن اولوب، ایالت مذکوره‌نك مرکزیدر. کارون ایرماغنك ساحل غربیسنده وزمان قدیمده ایرانك پایتختی بولنمش اولان (سوس) شهری خرابه‌لرینك قربنده اوله‌رق، دزفولك ۶۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده وبصره‌نك ۱۹۵ کیلومتره شرق شمالیسنده واقعدر. ۲۰۰۰۰ قدر اهالیسی وشاپور طرفندن بنا اولنمش بر صو یولی واردر،که جغرافیون عرب عندنده عجایب دنیادن معدوددر. وقتیله بو شهرده غایت قیمتدار اثواب واقمشه اعمال اولنوردی. بو شهر حضرت عمر فاروق (رضه)‌ك زمان خلافتلرنده حضرت موسی الاشعری یدیله فتح اولنوب، مشارالیهك معیتنده بولنمش واوراده شهید اولمش اولان براء بن مالك انصارینك تربه‌سی موجوددر. مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی اولوب، اك مشهورلری ذوالنون مصری اصحابندن وطائفهٔ صوفیوندن (سهل بن عبدالله تستری) در،که بصره‌ده یاشایوب، ۲۸۳ تاریخنده وفات ایتمشدر.

تستریون بغدادك جهت غربیه‌سنده دجله ایله (باب‌البصره) آره‌سنده بر محله ایدی،که تستر شهری اهالیسیله مسکون اولوب، اوراده قیمتدار اثواب اعمال اولنوردی. بو محله‌دن (تستری) نسبتیله معروف بعض علما چیقمشدر.

تسلی { ایران متأخرین شعراسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، بری (ابراهیم) شیرازلی ودیکری (مرزا معصوم) استرابادلیدر. ایکیسی دخی هندستانه سیاحت ایتمشلردر. ایکیسنك اشعارندن برر بیت ایراد اولنور :

در پریشانی اکر حالم چنین خواهد کذشت
آهم از افلاك واشکم از زمین خواهد کذشت

آنچنان کز صفر کردد رتبهٔ اعداد بیش
پایهٔ این ناکسان از هیچ بالا رفته است

تسلیم { ایران شعراسندن اوچ ذاتك مخلصی اولوب، برنجیسی شیرازلی محمد هاشمدر، که عالمکیرك زمانده هندستانه کیدوب، ١١٠٩ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

غریب کوی توام باوطن چه کار مرا
سپرده ام بتو خودرا بمن چه کار مرا

— ایکنجیسی ینه شیرازلی اولوب، اسمی محمد طاهردر. صحافلق ومجلدلکله مشغول ایمش. شو بیت اونکدر :

از بس زآشنایئ مردم رمیده ام
دائم تلاش معنئ بیکانه میکنم

— اوچنجیسی میرزا زین العابدیندر، که وطنی معلومز اوله‌میوب، شو بیت دیوانك باشنده‌در :

بنامش میکنم اول رقم منشور دیوانرا
چو تاج شمع زرین میکنم طغرای عنوانرا

تسلیمی { کاشان ساداتندن بر شاعر اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

کویند بهاری شد وکل آمد و وی رفت
مابیتو ندانیم که کی آمد وکی رفت

تسین { (Tessin) ایتالیانك شمالنده بر نهردر، که اسویچره‌ده سنت غوتار طاغندن نبعان ایله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، (مایور) کولی ایچندن کچدکدن، و١٦٠ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، (پاویه) نك آلت طرفنده (پو) ایرماغنه دوکیلور.

تسین { (Tessin) اسویچره جاهیر متفقه‌سندن بر ناحیه اولوب، جاهیر مذکوره‌نك ١٨ نجیسی اعتبار اولنور. ایچندن جریان ایدن آنف البیان نهرك اسمیله مسمی اولوب، شمال شرقی جهتندن (غریزون)، شمالاً (اوری) و(واله) ناحیه‌لریله، جنوب وجنوب شرقی وغربی جهتلرندن دخی ایتالیا حدودیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٨١٨ مربع کیلومتره واهالیسی ١٣٠ ٧٧٧ کشی اولوب، همان جمله‌سی ایتالیان وقتولیکدرلر. مرکزی (لوغانو) قصبه‌سی اولوب، لوقارنو وبلیزونه قصبه‌لری دخی نوبتله مرکز جهوریت اتخاذ اولنورلر. اراضیسی طاغلق اولوب، آلپ سلسله‌سنك جنوبی مائله‌سنده واقع وتسین وادیسندن عبارتدر. لوغانو کولیله مایور کولنك بر قسمی دخی بو ناحیه درونده‌در. پك منبت بعض وادیلری، غایت کوزل مرعالری، کستانه وکراسته آغاجلری، مرمر، بلور وسائر احجاری دخی واردر. بو ناحیه خیلی وقت ایتالیانك النده اولوب، ١٥١٢ ده اسویچره طرفندن ضبط، و١٧٩٨ ده جاهیر متفقه صره‌سنه ادخال اولنه‌رق، (بلیزونه) و(لوغانو) اسملریله ایکی ناحیه اتخاذ اولنمش، و١٨٠٣ ده تسین اسمیله بر ناحیه‌یه جمع ایدلمشدر. اهالیدن منتخب بر بیوك مجلس مبعوثانی اولوب، بو مجلس ایچلرندن ٩ اعضادن مرکب بر هیئت اداره انتخاب ایدر.

تشبیهی { (میرزا علی اکبر) کاشان ساداتندن بر شاعر اولوب، هندستانه رحلت، واوراده فقر ودرویشلك طریقنه دخول ایتمشیدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بهر زیارت آمد بر تربت شهیدان
یارب دکر چه داردبا آرمیدهٔ چند

تشمس { (مغرب اقصاده بحر محیط ساحلندن بر میل ایچریده و (شفدله) وادیسی اوزرنده پك اسکی بر قصبه اولوب، ازمنهٔ قدیمه‌دن قالمه بر سوری اولدیغنی یاقوت جوی ذکر ایدیور.

تشن { (Teschen) آوستریانك (سلیزیا) خطه‌سنده و (موریش اوستراو) ك ٢٩ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٨٢٠٠ اهالیسی، برقاچ مکتبی، دباغخانه‌لری وچوخه واسلحه فابریقه‌لری واردر. وقتیله سلیزیا دوقه‌لقلرندن برینك مرکزی ایدی.

تضئیفی { ایران شعراسندن اولوب، خوانسارلیدر. شعرده‌کی مهارتندن بشقه موسقیده دخی مهارتی وکوزل سسی وار ایمش. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

چون دائره ما ز پوست پوشان توئیم
در دائرهٔ حلقه بکوشان توئیم
کر بنوازی ز دلخروشان توئیم
ور ننوازی هم از خموشان توئیم

تطوان «تاتوان» ماده‌سنده بیان اولنان قصبه‌نك املای صحیحی اولسه کرکدر.

تُطیله اسپانیانك (ناواره) ایالتنده‌واقع (تودله) قصبه‌سنك عربلر عندنده معروف اسمیدر. حکومت امویه زماننده بعض علما وسائر مشاهیر اسلامك وطنی بولنمشدر. [«تودله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تُطیه مصرك (سمنودیه) ناحیه‌سنده برکوچك قصبه اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تَعِز یمن ولایتنده لوا مرکزی بر قصبه اولوب، جبل سرانك ایکی شعبه‌سی آره‌سنده بر وادیده، صنعانك تخمیناً ۲۵۰ کیلومتره‌جنوب شرقیسنده واسکله‌سی اولان مخانك ۷ کیلومتره شرق شمالیسنده واقعدر. الیوم یالکز ۱۲۰۰ قدر نفوسی، برباغچه‌سی وبرقاج قیشله‌سی وسائر ابنیهٔ میریه‌سی‌واردر. وقتیله دها بیوك ومعمور بولنمش اولدیغی اطرافنده‌کی ویرانه‌لردن آکلاشیلیور. یاقوت حموی تعزی یمنك قلاع متینه ومشهوره‌سندن عد ایدیور. — تعز قضاسی: دیشراق، ترتب‌الغم، قاعره ومفنیه اسملریله ٤ ناحیه‌یی و ۱٦۲ قریه‌یی جامع اولوب، شرقاً حجریه، شمالاً عدین، غرباً مخا قضالریله، جنوب شرقی جهتندن‌دخی عدن مضافاتیله محدودر. اراضیسی طاغلق ومحصولداردر.

تعز سنجاغی. یمن ولایتنك منقسم بولندیغی درت سنجاغك‌بری اولوب، خطهٔ یمانیه‌نك جنوب غربی قسمندن عبارت اولمغله، شمالاً حدیده، شمال شرقی جهتندن صنعا سنجاقلریله، شرقاً انکلتره‌نك النده بولنان عدن مضافاتیله، جنوباً عدن کورفزیله، غرباً دخی باب‌المندب بوغازیله وبحر احمرله محاطدر. تعز، اب، عدین، قعطبه، حجریه ومخا اسملریله ٦ قضایه منقسم اولوب، ۱۰ ناحیه و ٤٤۷ قریه‌یی جامعدر. سرا سلسلهٔ جبالی بو سنجاغی دخی شق ایدوب، جهت شرقیه‌یه‌طوغری برطاقم قوللرصالار. بو سلسله‌نك شرقی مائله‌سندن آقان صولرك چوغی عدن‌جوارنده بحرمحیطه دوکیلن (تبین) نهرینه‌وسلسلهٔ مذکوره‌نك غربی مائله‌سندن آقانلر دخی بحر احمره منصب اولورلر. آنجق بو نهرلرك چوغی یالکز یاغمور موسملرنده آقوب، سائر وقتلرده قورو وادیلردن عبارتدر. ساحل بحره متوازیاً ممتد اولان دوز یری تهامه‌دن معدود اولوب، همان چول حالنده ایسه‌ده، طاغلق جهتلری کوزل وادیلر وبك منبت اراضی‌یی حاویدر. محصولاتی قهوه، پاموق، چوید، بغدای، آربه دوره، سیسام، مصر بغدایی، بقله، خردال، خشخاش، خرما وسائره‌دن عبارتدر.

تعظیما ایرانك قم شهری شعراسندن ومیرزا صائبك تلامذه‌سندندر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کدازد برق آه آتشینم سنك خارارا
شرر پرواز سازد نالهٔ من ریك صحرارا

تعین ایران شعراسندن اولوب، کاشانیدر، واصفهانده یاشامشدر. شو بیت اشعارندندر:

در ره عشقش کر از منزل خبر میداشتم
میدویدم آنچنان کز پوست بیرون میشدم

تُغُرت (یاخود تغورت) صحرای کبیرك جزائره منسوب قسمنده وبسکره‌نك ۳۰۰ کیلومتره جنوبنده همنامی بر واحك اوزرنده واقع بر قصبه اولوب، سورله وخندقله محاطدر. ٤۰۰۰ قدراهالیسی‌واهمیتلی بازاری‌واردر. — تغرت واحی شمالدن جنوبه ۱٤۸ کیلومتره طولنده اولوب، چول ایله محاط منبت ومحصولدار اراضیدن عبارتدر. ۲۵ قریه‌سی، ٤۰۰ خرما آغاجی، بر چوق آرتوآز قیولری، حبوبات، زیتون، نار وسائر محصولاتی ومشهور بالی واردر.

تغزغز ترك اقوامندن بر قوم اولدیغی کتب عربیه‌ده مذکور اولوب، قیرغیز قومندن عبارت اولمسی ملحوظدر.

تغلب (ابوالعباس احمد) اعاظم علما واتقیادن اولوب، کوفه‌ده زماننك امامی ایدی. ۲۹۰ تاریخنده بغدادده وفات ایتمشدر.

تُغلَق دهلی حکمدارلرندن سلطان غیاث الدین بلبانك کوله‌سی اولوب، اوغلی غیاث‌الدین ۷۲۱ تاریخ هجریسنده دهلی تختنه‌جلوسه موفق اولمش؛ ونسلندن (محمد شاه تغلق) اسمیله ۲ و(غیاث‌الدین تغلق) و(فیروز شاه تغلق) اسملریله دخی دیکر ایکی حکمدار دهلیده سلطنت سورمشلردر. [«غیاث الدین تغلق، محمد شاه تغلق وفیروز شاه تغلق» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

تَفتازان { خراسانده نسا مضافاتندن بر بیوك قریه‌اولوب، مشاهیر قراء ومفسر- یندن وامام غزالی تلامذه‌سندن (ابو بکر عبد الله بن ابراهیم تفتازانی) وعلامهٔ شهیر (سعدالدین تفتازانی) ایله سائر برچوق علمانك مسقط رأسیدر.

تَفتازانی { (سعدالدین مسعود بن عمر) اعاظم علمای اسلامدن اولوب، ۷۲۲ تاریخ هجریسنده خراسانده (نسا) جوارنده واقع تفتازان قریه‌سنده طوغمش، و۷۹۲ ده سمرقندده وفات ایتمشدر. تیمورلنكك خدمتنده بولنمش، وبو جهانكیر طرفندن پك چوق حرمت وتعظیمه نائل اولمش ایدی. تفسیر وفقه وعقائد وسائر علوم متداوله‌ده عصرینك فریدی اولوب، علوم مذکوره‌نك جمله‌سنده تألیفات معتبره‌سی اولمغله، تألیفاتی کندندن اول‌کی تألیفاتك چوغنی ابطال ایتمش، وبتون علما کندیسنك کتابلرینی شرح وتحشیه وتدریسله اشتغاله باشلامش اولدقلرندن، تفتازانی علمای اسلام دورینی ایکی‌یه بولوب، کندیسندن اول کلمش اولانلره متقدمین مشارالیهدن صکره کلنلره متأخرین نامی ویرلمشدر. تفتازانیدن اول مغول تخریباتی مدنیت اسلامیه‌یه بر ضربه ویرمش، وممالك اسلامیه‌ده علم وعلما همان قالمامش اولدیغندن، تفتازانی معارف اسلامیه‌ده یکی بر دور آچمش ایسه‌ده، حیفاکه بو یکی معارف علوم شرعیه ایله علوم آلیه‌دن عبارت قالوب، متقدمین علمای اسلامك فنون عقلیه وحکمیه‌ده‌کی ثمرات سعی وهمتلری متروك ومهمل براقلمشدر. تفتازانی رومه دخی سیاحت ایدوب، علمای عثمانیه ایله بعض مباحث علمیه وشرعیه‌ده بولنمش، وبونلره غلبه چالمغله، اووقتدن بری ممکتمزده دخی تفتازانینك تألیفاتی اساس تدریس اتخاذ اولنمشدر. علمای رومی یزیده لعنی تجویز ایتمکه قاندیران دخی علامهٔ تفتازانیدر. تألیفاتی بروجه آتیدر: حدیثده «کتاب الاربعین»، نحوده «ارشاد الهادی»، «تلخیص» اوزرینه «مطول» و «مختصر» عنوانلریله ایکی شرح، «التلویح فی کشف حقایق التنقیح»، «تهذیب المنطق والکلام»، «شرح الشمسیة»، «شرح العزی»، «شرح عقائد النسفی»، «کتاب الفتاوی الحنفیة»، «کشف الاسرار وعدة الابرار» عنوانیله فارسی بر تفسیر شریف، «شرح المفتاح للسکاکی»، علم کلامه دائر «مقاصد الطالبین» وبونك «جامع» عنوانیله شرحی، «شرح منتهی السؤل والعمل فی علمی الاصول والجدل»، «شرح نوابغ الکلم» وسائره.

تفته { (منشی هرکوپال سکندر آبادی) هندستانك مشاهیر شعراسندن وبرهمنلردن اولوب، لسان فارسیده ۵ بیوك دیوانی و «تضمین کلستان» عنوانیله بر اثری واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

چند کویی که نشان نیست زخونین کفنان
مکر این لاله که بینی ز شهیدان تونیست

تفرنو { مغربده برقه ایله مجدیه آره‌سنده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تفضل حسین خان { هندستان نوابلرندن مظفرجنكك اوغلی اولوب، ۱۷۵۷ تاریخ میلادیسنده انکلیزلره قارشی بیوك بر قیام ترتیب ایتمش؛ وانکلیزلره پك چوق تلفات ویردیردکدن صکره، دردست ایدیلوب، اعدامنه حکم اولنمش ایسه‌ده، بعده هندستان طوپراغنی ترك ایتمك شرطیله، بو جزادن عفو اولنمغله، مکهٔ مکرمه‌یه کلمشیدی.

تِفلیس { بلاد قافقاسك الك بیوك والك مشهور شهری اولوب، وقتیله کرجستانك پایتختی ایدی، والیوم روسیه‌یه تابع اولان بلاد قافقاسك مرکز عمومیسی وهمنامی اولان ایالتك مرکزیدر. کور ایرماغنك ایکی کنارنده و ۴۱°۴۱′ عرض شمالی ایله ۴۲°۳۰′ طول شرقیده واقعدر. کرجی، ارمنی، ترك، عجم وروسدن مرکب ۱۱۰۰۰۰ اهالیسی، چارشیسی، بر روس وبر ارمنی مکتب اعدادیسی، بیوك بر کلیساسی، بر جامع شریفی، متعدد قیشله‌لری، غایت نافع کوکوردلی قابلیجه‌لری، وپك ایشلك تجارتی واردر. پوتی وباطومدن باکویه‌کیدن دمیریول خطی بو شهرك ایچندن کچر. روایته کوره بشنجی قرن میلادی اواسطنده تأسیس اولنوب، حضرت عثمان بن عفان (رضه) ك زمان خلافتنده حبیب بن مسلمه طرفندن صلحاً فتح اولنه‌رق، ضمیمهٔ ممالك اسلامیه اولمش؛ واووقتدن مدنیت اسلامیه‌نك جملهٔ مراکزندن اولوب، (ابو احمد حامد بن یوسف تفلیسی) کبی بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر. ۵۱۵ تاریخ هجریسنده کرجیلر ملکشاه

سلجوقینك اوغللری محمود ومسعود آره‌سندکی مباینتدن بالاستفاده، تفلیسی ضبط ایله، اهالیٔ اسلامیه‌سنی طاغیتمشلردی ٦٢٣٠ ده جلال الدین منکبرتی بن خوارزمشاه تفلیسی ضبط واسترداد ایتمش ایسه‌ده، براقدیغی والینك ظلمی نتایجندن اوله‌رق، بر سنه صکره کرجیلر شهری یکیدن ضبط واحراق ایلمشلردی. بعده چنکیز خان طرفندن یکیدن تخریب اولنمشدی. ۹۸٦ ده سلطان مراد خان ثالث دورنده فتح اولنه‌رق، اوقتدن کاه ممالك عثمانیه وکاه ممالك ایرانیه‌دن معدود بولنمشدر. ۱۲۱۰ تاریخنده آغا محمد خان قاچار طرفندن یکیدن تخریب، و ٦ سنه صکره کرجستانك صوڭ حکمداری طرفندن روسیه دولتنه ترك اولنمشدر. روسلر بلاد قافقاسه مرکز عمومی اتخاذ ایده‌رك، اعمار وتوسیعنه سعی ایتمشلرسه‌ده، ینه ابنیه‌سی غیر منتظم وسوقاقلری طار وغیر مستویدر. — تفلیس ایالتی بلاد قافقاسك ایالات مرکزیه‌سندن اولوب، قافقاس سلسلهٔ جبالنك جنوبنده واقع وکور ایرماغی حوضه‌سنك قسم اعلاسندن عبارتدر. غرباً وشمال غربی جهتندن قوطایی، شمالاً ترك، شمال شرقی جهتندن داغستان، جنوباً دخی یلیزاوتوپول، اریوان وقارص ایالتلریله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤۰۳٤٥ مربع کیلومتره واهالیسی ۷۲٦٦۷٥ کشیدن عبارت اولوب، کرجی، ارمنی، ترك وسائره‌دن مرکبدر. بو ایالت کرجستان خطه‌سندن عبارت اولوب، اهالیٔ اصلیه‌سی حسن اندام وتناسب اعضالریله مشهوردر. اراضیسی طاغلق ایسه‌ده، کور ایرماغیله بوکا دوکیلن انهار کثیره‌نك وادیلرنده پك منبت یرلری دخی واردر. جنوب غربی قسمنده بر چوق کوللر دخی بولنیور.

تفلیسی { (عیسی الرقی) مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، آل حمداندن سیف الدوله‌نك خدمتنده بولنمشدر. طبده وسائر بعض علومده ید طولی صاحبی اولوب، امر تداویده دخی بیوك بر مهارت وموفقیتی وار ایدی. طبه متعلق بر قاچ تألیفی اولدیغی کبی، لسان سریانی‌یه واقف اولمغله، لسان مذکوردن دخی بعض کتب طبیه‌یی عربی‌یه ترجمه ایتمش؛ وبوندن طولایی مشار الیه سیف الدوله‌نك احسان ومکافاتنه نائل اولمش ایدی.

تقنی { قونیه ولایتنك بوردور سنجاغنده قضا مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، بوردورك ٥۰ جنوب غربیسنده واقعدر. جبال ایله محاط اولوب، معدنلری چوقدر. اهالیسی ۱۰۰۰ کشی راده‌لرنده‌در. — تقنی قضاسی بوردور سنجاغنی ترکیب ایدن اوچ قضانك بری اولوب، لوانك قسم جنوبیسندن عبارتدر. ملحق اولان کولحصار ناحیه‌سیله برابر ٥۳ قریه‌دن مرکب اولوب، جمله‌سی مسلم اولمق اوزره، ۱۲۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله میوه وسبزه‌دن عبارتدر. (کرنیز) چایی بو قضاده نبعانله شمال غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، اراضیسنی سقی ایتدکدن صکره، منتشا سنجاغنه کیروب، آق دکیزه دوکیلور. کولحصار ناحیه‌سنده برکول بولنوب، بالیغی چوقدر. درون قضاده ۹ جامع، ۲۰ مسجد، ۲۱ مکتب و ۱۰ دکرمن موجوددر.

تُقتمش خان { دشت قپچاق حاکمی اولوب، ۷۹۸ ده تیمورلنك طرفندن مغلوب اولمشدر.

تقی { (امام محمد —) [«محمد تقی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تقی { (میرزا —) ایران شعراسندن اولوب، ملوك صفویه‌دن شاه سلیمانك قورچیلرندن ایدی. شو بیت اونکدر:

در فضای تنك دل راحت نمیکیرد قرار
کوبی آبادانیٔ نزدیك این ویرانه نیست

تقی { (میر —) هندستان شعراسندن اولوب، اکره‌ده طوغمش؛ و ۱۲۲٥ ده لکهنوده وفات ایتمشدر. فارسی واردو لسانلرنده بر قاچ دیوانی ودیکر بعض تألیفاتی واردر.

تقیا { ایران شعرا وعلماسندن اولوب، شوسترلی اولدیغی حالده: هندستانه رحلتله، اکبر شاهك منظوری اولمش؛ وجهانکیرك سلطنتنده قدری برتر اولوب، مسند صدارتی دخی احراز ایلمش ایدی. ۱۰۲۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. هیئته دائر برکتابی ودیکر بعض آثاریله بر چوق اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

من بندهٔ این رسم که رچارسوی عشق
باهرکه نه غارت زده سودا ننمایند

تقی اصفهانی { بو مخلصله اصفهانلی ایکی شاعر اولوب، برنجیسی

اکتساب کمالات ایتدکدن صکره، هندستانه رحلت ایده‌رك، بر مدت دکنده ابراهیم قطب شاهك خدمتنده بولنمش؛ وبعده حجه کیدوب، بو سفرده وفات ایتمشدر. شو رباعی جمله اشعارندندر:

لطف باغیر غایتی دارد
جور باما نهایتی دارد
کوش بر حرف مدعی تاچند
هرکه بینی حکایتی دارد

— ایکنجیسی (آقا تقی) ینه هندستانه رحلتله، جهانکیر پادشاهك خدمتنه کیروب، شهزاده پرویزك مربیلکنه تعیین اولنمشیدی. شو بیت اونکدر:

آن خون دل فشاند واین خون دل بخورد
فرق این قدر بود زلب زخم تالبم

تقی الدین بغدادی (علی بن عبد العزیز) مشاهیر شعرادن وفقهاء مالکیه‌دن اولوب، اشعار رائقه‌سیله وبعض قصایدیله شهرت بولمش؛ و ٦٨٤ ده وفات ایتمشدر. قصایدینك الك مشهوری اولان «قصیدهٔ دبدبیه» سنك باشلانغیجی شودر:

ای دبدبی تدبدبی انا علی بن المغربی
تأدبی ویحك فی حق امیر الادب

تقی الدین تمیمی (عبدالقادر) متأخرین علمادن اولوب، «الطبقات السنیه فی تراجم الحنفیه» عنوانیله بر اثر مفیدی واردر. ١٠٠٥ تاریخنده وفات ایتمشدر.

تقی الدین حموی (شیخ ابوبکر علی) مشاهیر شعرادن اولوب، (ابن حجه) دیمکله معروفدر. اشهر آثاری مدح نبی (صلعم) حقنده شیخ عزالدین موصلی ایله شیخ صفی الدین حلینك بدیعیه‌لرینه اعتراضاً نظم ایتدیکی بدیعیه‌سیدر، که ١٤٣ بیتدن مرکب اولوب، «تقدیم ابی بکر» عنوانیله معنوندر. بوکا «خزانة الادب» عنوانیله بر شرح دخی یازمشدر. ٧٦٨ ده حماه ده طوغوب، ٨٣٧ ده قاهره‌ده وفات ایتمشدر.

تقی الدین سبکی (بن عبدالکافی) مشاهیر علمادن اولوب، علوم وفنون متنوعه‌ده ١٥٠ دن زیاده تألیفاتك صاحبیدر. ٧٥٠ تاریخنده وفات ایتمشدر.

تقی الدین سروجی (علی بن منجد) مشاهیر شعرادن اولوب، ٦٢٧ تاریخنده طوغمش، و ٦٩٣ ده وفات ایتمشدر.

حقنده بعض غرائب احوال متقولدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

انعم بوصلك لی فهذا وقته
یکفی من الهجران ماقد ذقته
انفقت عمری فی هواك ولیتنی
اعطی وصولا بالذی انفقته

تقی الدین عمر [«ملك مظفر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تقی الدین فاسی (ادبادن اولوب، «شفاء الغرام» عنوانیله بر اثر لطیفی واردر. ٨٣٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. مکه قاضیسی بولنوب، مصر وشامك وقوعات تاریخیه‌سنی مبین معتبر بر اثر دخی یازمشدر، که اسپانیاده واقع (اسقوریال) کتبخانه‌سنده بر نسخه‌سی موجوددر.

تقی الدین مقریزی [«مقریزی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تقی اوحدی (میر تقی الدین محمد بلبانی) ایران شعراسندن وساداتدن اولوب، مظنه‌دن شیخ اوحدالدین بلبانینك احفادندن ایدی. اصفهانده طوغوب، بر مدت شاه عباس ماضینك خدمتنده بولندقدن صکره، ١٠٠٥ تاریخنده هندستانه رحلتله، جهانکیرك وشاهجهانك زمان سلطنتلرنده اکبر آباد واجیر وکجراتده یاشامشدر. شعر وانشاده فرید عصری اولوب، «عرفات» عنوانیله مفصل بر تذکرة الشعراسی، «عرفان» عنوانیله بونك مختصری، «یعقوب ویوسف» و «کعبه مدار» عنوانلریله ایکی منظومه‌سی، لغته دائر «سرمهٔ سلیمانی» عنوانیله بر کتابی، مرتب دیوانی وبرچوق قصائد ومثنویاتی واردر. ١٠٣٠ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

ای قاصد اکر حال تقی یار بپرسد
از دیده همین خون جکر بار ودکرهیچ

تقی شوستری (ایران شعرا وعلماسندن اولوب، اکبر شاهك زماننده هندستانه رحلتله، مشارالیه طرفندن شاهنامه‌نك نثره تحویلنه مأمور اولمش ایسه‌ده، بوکا موفق اوله‌مامشدر. شو بیت اونکدر:

کر دست نی دهدکه برویت نظر کنم
باری دهان یاد لبت پرشکر کنم

تقی کاشی (کاشان شعراسندن بو مخلصله ایکی کشی اولوب، برنجیسی

حافظ وموسیقی‌شناس اولمغله برابر، خوش رو وخوش الحان برذات اولمغله، (بلبل کاشی) دیمکله مشهوردر. شو بیت اونکدر:

اکر پیکان تیر او نبودی دردل چاکم
باین بیظساقتی آرام کی میبود درخاکم

— ایکنجیسی ساداتدن اولوب، (مروارید کاشی) دیمکله متعارفدر. حسن خطده دخی شهرتی واردر. هندستانه رحلته، بقیهٔ عمرینی دکنده بکیرمشدر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

هرجا سوزیست آشنایی دل ماست
هرجا دردیست ازبرای دل ماست
آن شعله که برق خرمن مجنون بود
جاروب کش دور سرای دل ماست

— ۹۹۳ تاریخنده وفات ایتمش و « خلاصة الاشعار وزبدة الافکار » عنوانیله بر تذکرة الشعرا یازمش اولان (تقی الدین محمد کاشی بن شرف الدین علی حسینی) بو ایکی شاعرك بری میدر یوقسه آیری بر شخص میدر تحقیق اولنه‌مدی.

تقی مازندرانی (میرزا —) جملهٔ شعرای ایراندن اولوب، شو بیت اونکدر:

ز دام اشك چون پروانه فارغ بال میکردم
چراغ هرکه روشن میشود خوشحال میکردم

تقیهٔ ارمنازیه (ام علی) الشمهوره شاعره وادیبه‌لردن اولوب، سوریه‌ده واقع (ارمناز) قریه‌سنه نسبتله یاد اولنور. اعیان علمادن ابوالفرج غیث بن علی صورینك کریمه‌سی وتاج الدین ابوالحسن علی بن فاضلك والده‌سی ایدی. علم وفضلی شعر وفصاحتنه غالب اولوب، برمدت اسکندریه‌ده حفاظ حدیثدن ابو طاهر سلفینك درسنه دوام ایتمشدی. ۵۰۵ تاریخنده دمشقده طوغمش، و ۵۷۹ ده وفات ایتمشدر. شیخ مشارالیه حقنده سویلمش اولدیغی شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

لو وجدت السبیل جدت نحدی
عوضا عن خمار تلك الولیده
کیف لی ان اقبل الیوم رجلا
سلکت دهرها الطریق الحمیده

— (تقیه بنت احمد)، (تقیه بنت اموسان) و (تقیه بنت فهد) دخی مشاهیر محدثاتدن اولوب، اوچنجیسی امام سیوطینك اشیاخندندر.

تقی همدانی همدان سادات وشعراسندن اولوب، هندستانه رحلتله، اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

آب از دل من خورد خدنکش
چون تازه نهال برلب جوی

تکدمپت یاخود تغدمپت (Tékèdempt,) (Tagdempt) جزایرده شلیف نهرینك منصبی قربنده اوله‌رق جزایرك ۲۶۰ کیلومتره جنوب غربیسنده ووهرانك ۱۴۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده واقع بر قصبه اولوب، اسکی رومالیلرك (قاداوم قاستره) دیدکلری قصبه‌نك عینی اولمسی محتملدر. ۱۵۰ سنه ادریسیلرك تحت حکمنده بولندقدن صکره، فاطمیلر طرفندن تخریب، وبعده تعمیر اولنمش ایدی. اخیراً امیر عبدالقادر طرفندن مرکز اتخاذ اولنه‌رق، ۱۸۴۷ تاریخنده فرانسزلر طرفندن ضبط اولنمشدر. بو املا ایله جغرافیون عرب آثارنده کورلیوب، یاقوت حوینك (تامدنت) اسمیله ذکر ایتدیکی قصبه‌نك عینی اولمق احتمالی واردر.

تکرآباد تکه سنجاغنك ساحلنده وتخته‌لی طاغك اتکنده بر قریه اولوب، (فاسلیس) مدینهٔ قدیمه‌سنك موقعنده بولنمغله، اطرافنده بر چوق آثار عتیقه مشهوددر.

تَکرور عرب جغرافیونك بلادسودانه ویاخود سودانك قسم وسطیسنه ویردکلری اسمدر. اهالیٔ محلیه‌نك دخی وطنلرینی بو اسمله یاد ایتدکلری مرویدر. [« سودان » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تَکریت عراق عربده بغدادایله موصل آره‌سنده ودجله‌نك ساحل غربیسنده اوله‌رق بغدادك ۱۶۰ کیلومتره شمال غربیسنده وموصلك ۲۰۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، مدنیت اسلامیه زماننده بیوك ومشهور بر شهر ایدی. متانتیله مشهور بولنمش اولان قلعه‌سی الیوم خرابدر. بو شهر ملوك فرسدن شاپور بن آردشیر طرفندن تأسیس اولنه‌رق، حضرت عمر فاروقك زمان خلافتنده هجرت نبویه‌نك ۱۶ نجی سنه‌سی سعد بن وقاص طرفندن کوندریلن (عبدالله بن معتم) یدیله عنوة فتح اولنمشدر. مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی اولوب، برچوق وقایع تاریخیه‌یه مصدر اولمشدر. شمدیکی حالده کوچك برقصبه اولوب، سامرا قضاسنه ملحق بر ناحیه‌نك مرکزیدر.

تكريتى (ابو تمام كامل بن سام) مشاهير صوفيوندن اولوب، بغداده‌كى رباط زوزنى شيخى بولنمش، و٥٤٨ تاريخنده وفات ايتمشدر. — [«ابو نصر تكريتى» و«فضل بن جرير تكريتى» ماده‌لرينه دخى مراجعت بيوريله.]

تكزاس (Texas) آمريقاى شمالى ممالك مجتمعه‌سنى تشكيل ايدن جمهوريتلرك برى اولوب، مكسيقه كورفزى بوينجه ممتد اولور. شمالاً «هنديلر مملكتى»، شمال شرقى جهتندن آرقانساس، شرقاً لويزيانه جمهوريتلريله، جنوباً وجنوب شرقى جهتندن مكسيقه كورفزيله، جنوب غربى جهتندن مكسيقه حدوديله، غرب شمالى جهتندن دخى يكى مكسيقه جمهوريتيله محدوددر. جاهير مجتمعه‌نك وسعت اراضيجه اڭ بيوكى اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٦٨٨ ٣٤٣ مربع كيلومتره واهاليسى ١ ٥٩١ ٩٤٧ كشيدر. جهت غربيه‌سنده بولنان (آپاش) و(غوآدالوپه) جبالندن بشقه قاله آلنه‌جق طاغلرى اولميوب، اراضيسى دوز وغايت منبت اووه‌لردن عبارتدر. مياه جاريه‌سى دخى پك چوق اولوب، انهارينك اڭ بيوكى مكسيقه حدودينى آيران (ريو غرانده دل نورته) ايكنجى درجه‌ده شمال شرقى حدودينى تفريق ايدن (ريد ريور) ايرماقلرى اولوب، بونلرك ايكيسى آره‌سنده غربدن باشلايه‌رق: نوئچس، سان آنتونيو، غوآدلوپه، ريو قولورادو، ريو برازوس، ترينيتى، نچسى وسايرنه نهرلرى دخى جنوب شرقيه طوغرى متوازياً آقه‌رق، ومنبت اووه‌لرينى سقى ايده‌رك، مكسيقه كورفزينه دوكيلورلر. (پقوس) نهرى دخى اڭ بيوك چايلرندن اولوب، (ريو غرانده دل نورته) ايرماغنه دوكيلور. نهرلردن اكثرينك منصبلرنده قوم سدلرى بولنيور. سواحلنده بر چوق قويلر بولنوب، اڭ بيوكى (غالوستون) قويدر. هواسى معتدل وصاغلام اولوب، اوتلرى اوزون واسع چايرلرى وچام، ميشه، سروى ومانوليه آغاجلرينى حاوى بيوك اورمانلرى واردر. باشليجه محصولاتى شكر قامشى، پاموق، توتون، مصر بغدايى وسائره‌در. دمير يوللرى چوقدر. مركزندن بشقه باشليجه شهرلرى (سان آنتونيو)، غالوستون، هوستون، دالاس وسائره‌در. تكزاس اڭ اول اسپانيوللر طرفندن اعمار اولنه‌رق، مكسيقه‌دن معدود ايدى. مكسيقه‌نك استقلاليله جاهير متفقه حالنه وضعنده تكزاسك بر جمهوريت اتخاذ اولنه‌جق قدر اهاليسى اولمديغندن، (قوآهويلا) يه الحاق اولنمشيدى. او صره‌ده مكسيقه حكومتنك مساعده‌سيله ممالك مجتمعه انكليزلرندن برچوق اهالى تكزاسه هجرت ايتمشيدى. بعده ١٨٢٩ ده تكزاس اهاليسى آيريجه استقلال دعواسنه قالقيشوب، خيلى وقت مكسيقه‌ليلره قارشى حرب ايتدكدن صكره، ١٨٣٧ ده استقلاللرى دول سائره طرفندن تصديق اولنمش؛ و١٨٤٥ ده تكزاس جمهوريتى، مكسيقه‌نك تعجيزاتندن قورتلمق ايچون، ممالك مجتمعه‌يه التحاق ايتمش؛ وبوندن طولايى ممالك مجتمعه ايله مكسيقه آره‌سنده بر محاربه وقوع بولوب، مكسيقه‌ليلرك مغلوبيتنى انتاج ايتمشدى. بر مجلس مبعوثانى وبر مجلس اعيانى اولوب؛ ٣ سنه مدتله انتخاب اولنور بر رئيس جمهورك تحت رياستنده بولنور.

تكزل (Texel) فلمنكك ساحل شماليسنده، بحر شماليده و(زويدرزه) نك شمال غربى كوشه‌سى قارشيسنده بر آطه اولوب، بويى ٢٦ واكى ١٢ كيلومتره‌در. ٦٥٠٠ اهاليسى واردر. مركزى همنامى اولان بر بيوك قريه‌در. بو آطه‌نك صولرنده بر قاچ محاربهٔ بحريه وقوع بولمشدر.

تكس (Tékès) چونغارياده بر نهردر، كه غربدن شرقه طوغرى آقه‌رق، تقريباً ٤٠٠ كيلومتره‌لك جرياندن صكره، (ايلى) ايرماغنه دوكيلور. بو نهرك واديسى جنوباً (تيان شان) سلسله‌سيله محدود اولوب، بو سلسله‌نك بر قاچ بوغازندن تركستان شرقى ايله اختلاط ايدر. بو وادى ١٨٧١ تاريخنده چونغاريانك سائر طرفلريله برابر روسيه طرفندن ضبط اولنه‌رق، چين دولتى طرفندن اعاده‌سى طلب اولنمقده‌در.

تُكُش (سلطان علاءالدين — خوارزمشاه) خوارزم وخراسان جهتلرنده حكومت سورن خوارزمشاهيان سلاله‌سنك بشنجى حكمدارى اولوب، ايل آرسلانك اوغليدر. ٥٧٦ تاريخنده كوچك برادرى سلطان شاهى مغلوب ايتمكله، تخته جلوس ايدوب، ٥٩٠ ده (رى) حدودنده سلطان طغرل سلجوقيى مغلوب ايده‌رك، عراقى دخى ضبط ايتمش؛ و٢٨ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٥٩٦ ده خناقدن وفات ايلمشدر.

تكفور طاغى وزبانزدى تكير طاغ (Rodosto) مرمره دكيزينك

شمال غربی ساحلنده واستانبولك ١٢٧ كیلومترە غربنده بر قصبه اولوب، ادرنه ولایتنه ملحق همنامی اولان سنجاغك مركزیدر. قصبه دكیزك اوزرنده بر نصف حلقه تشكیل ایدن بر قاچ تپه اوزرنده مؤسس اولوب، منظرەسی پك كوزل ایسەدە، سوقاقلری طار وغیرمنتظم وقالدیرملری بوزوق اولدیغندن، ایچریسی كوزل دكلدر. اسكی بر سورله محاطدر. اهالیسی ٢٣٠٠٠ رادەلرنده اولوب، ١٢٠٠٠ ی مسلم وقصوری ارمنی، روم ویهودیدر. بر قاچ جامع شریفی، روم وارمنیلره مخصوص بیوك كلیسالری، ذكور واناثه مخصوص آیری آیری رشدیه وابتدائیه مكتبلری، روم وارمنیلره مخصوص رشدیه وابتدائیه مكاتبی وخیلی ایشلك تجارتی واردر. بوستانلری چوق اولوب، قاربوزی مشهور اولمغله، استانبوله وسائر طرفلره كلیتله اخراج اولنور. قصبەدە كلیتله سجوق دخی اعمال اولنەرق، باشلیجه استانبوله نقل اولنور. لیمانی بوغیسەدە، هفتەدە بر قاچ دفعه واپور وخیلی كیملر اوغرار. اوكنده اسكیدن قالمه بعض سدلر ودیوارلر بولندیغندن، لیمانك انشاسی دخی پك قولایدر، كه اوتقدیردە اهمیت تجاریەسی ومعموریتی آرتەجغنده شبهه یوقدر. پك اسكی برقصبه اولوب، زمان قدیمدە (بیسانته Bisanthe) اسمیله یونان مستملكاتندن ایدی. بعده (رادستوس Rœdestus) اسمیله تسمیه اولنەرق، الیوم السنهٔ اجنبیەدە (رودوستو) اسمیله معروفدر. دولت عثمانیەنك ابتدای تشكلنده مستقل بر كوچك قرالك تحت ادارەسنده بولنمغله، عثمانلیلر طرفندن ارمنیجەدن مأخوذ و«قرال» معناسنه دال اولان (تكفور) كلمەسندن مركب اسم حاضرله تسمیه اولنمشدر. — تكفورطاغی قضاسی همنامی اولان سنجاغك مركز قضاسی وبو لوانی تركیب ایدن ٤ قضانك بری اولوب، (اورتەجه) و(اشقلر) ناحیەلریله برابر ٣١ قریەیی جامعدر. شمال شرقی جهتندن چورلی، شمال غربی جهتندن خیره بولی، غرباً معلقره قضالریله، غرب جنوبی جهتندن كلیبولی سنجاغیله، جنوب شرقی جهتندن دخی مرمره دكیزیله محاط ومحدوددر. اهالیسی تقریباً ٣٥٠٠٠ كشی اولوب، نصفندن زیادەسی مسلمدر. ایكنجی درجەدە اكثریت روملردە اولوب، ارمنی ویهودیلر یالكز مركزدە بولنورلر. قضانك محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوەلرك انواعندن عبارتدر.

تكفور طاغی { سنجاغی. ادرنه ولایتنی تركیب ایدن ٦ سنجاغك بری اولوب، مرمره دكیزینك شمال غربی جهتندەكی آچیق بر كورفزك اطرافنده واقع اولمغله، شرقاً چتالجه مستقل سنجاغیله، شمالاً قرق كلیسا، شمال غربی جهتندن ادرنه، جنوب غربی جهتندن كلیبولی سنجاقلریله، جنوباً دخی مرمره دكیزیله محاطدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اوولق اولوب، كوزل ومنبت وادی وبایرلری دخی واردر. تكفور طاغی ایله دیكر بر طاقم تپەلر ساحله متوازیاً ممتد اولمغله، یالكز برقاچ كوچك درە مرمرەیه دوكیلوب، سنجاغك اكثر طرفلری اركنه حوضەسنه تابعدر، ومیاه جاریەسی نهر مذكوره دوكیلور. بونلرك اك بیوكی خیرەبولیدن كچن یوجه درەسیدر. سنجاغك نفوسی ٩٦٦٣٤ كشیدن عبارت اولوب، ٤٠٧٦١ ی مسلم، ٣٨٤٣٤ ی روم، ١٠٩١٧ سی ارمنی، ١٦٢٥ ی یهودی وقصوری ملل مختلفهٔ سائرەیه منسوبدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله میوه وسبزەلرك انواعندن عبارت اولوب، اورمان ومرعالری دخی چوق اولمغله، اودون وكومور وبر مقدار كراسته چیقار، وقیون، صیغیر، كچی وسائر حیوانات دخی یتیشدیریلیر. درون لوادە ٨١ جامع ومسجد، ١٩ تكیه، ١ معمور و٣ خراب مدرسه، ٧ تربه، ١٩١ چشمه، ١ كتبخانه، ٤ رشدیه و ٦٩ ابتدائیه مكتبی، ٤٥ كلیسا، ١ حاورا، ١ خستەخانه، ٤ تلغرافخانه، ١٧٧٥ دكان، ٣٠٥ مغازه، ٥٧ خان، ٨٢ فرون، ٩ حمام، ١٠٦ دكرمن، ١ شباق طولابی، ٢٨ باغخانه، ١٣ دباغخانه، ١٠ كرمیتخانه وساحلده ٣ فنار و٢ قرانتینه موجوددر. دمیر یول خطی یالكز چورلی قضاسنك ایچندن وخیره بولی قضاسنك حدودندن كچوب، درون لوادە ٣ موقفی واردر. سنجاق تكفور طاغی، چورلی، خیره بولی ومعلقره اسملریله ٤ قضایه منقسم اولوب، ١٢ ناحیه و٢٢٦ قریەیی جامعدر.

تكلمبورغ { (Tecklembourg) پروسیەنك رین ایالتنده و(مونستر)ك ٣٢ كیلومترە شمال شرقیسنده بر كوچك قصبه اولوب، وقتیله مستقل برقونتلغك مركزی ایدی. شمدیكیحالده یالكز ١٢٠٠ اهالیسی واردر.

تَكله فارسده حكومت سورن اتابكان سلاله‌سنك اوچنجی حكمداری اولوب، زنكی بن مودود بن سلغرك اوغلیدر. ۵۷۰ تاریخنده پدرینك وفاتی اوزرینه، تخته جلوس ایتمش؛ وعادل ونیكسیرت بر حكمدار اولمغله، وزیری بولنان خواجه امین‌الدین كازرونینك معاونتیله ۲۰ سنه حكومت سوردكدن صكره، ۷۹۰ ده وفات ایتمشدر. بوندن صكره، عم‌زاده‌سی طغرل وبعده برادری سعد جلوس ایتمشدر.

تكله لربزركده حكومت سورن اتابكان سلاله‌سنك اوچنجی حكمداری اولوب، هزار اسفك اوغلیدر. پدرینك وفاتنده تخته جلوسله، فارس اتابكاندن سعد سلغری ایله درت دفعه محاربه ایده‌رك، جمله‌سنده غالب كلمشیدی. هلاكو خان بغداده كیریكنده، شهر مذكورده اهل اسلامه اولنان معامله‌دن رقته كلدیكنی هلاكویه یتیشدیردكلرینی ایشیدنجه، خوفندن لرستانه فرار، و(مایخشبه) قلعه‌سنده تحصن ایلمش ایسه‌ده، بعده تسلیم اولنمغه مجبور اولوب، تبریزه كیتدیكنده، فرمان هلاكو ایله قتل اولنمشدر.

تكله سانته — (Ste Thècle) خرستیانلرك عزیزه‌لرندن اولوب، اناطولینك (ایسوریا) خطهٔ قدیمه‌سندن ایدی. حواریوندن پاولوس طرفندن دین عیسوی‌یه ادخال اولنه‌رق، ایكی دفعه اعدامنه حكم اولندیغی حالده، كرامتله قورتلمش اولدیغی مرویدر. ایلولك ۲۳ نده یورطیسی اجرا اولنور.

تكلی (Tékéli) مجارستان زادكاندن اولوب، ۱۶۷۶ تاریخ میلادیسنده آوستریایه قارشی بر اختلال چیقارمش؛ وبر طاقم كوكلیلرك باشنده اولدیغی حالده، ۳ سنه ایمپراطورك عسكرینه مقاومت ایتدكدن صكره. دولت علیهٔ عثمانیه‌نك امدادینه مراجعته مجبور اولمغله، سلطان محمد خان رابع زماننده صدر اعظم مصطفی پاشانك قومانداسیله ۲۲۰۰۰۰ عثمانلی عسكری كوندریله‌رك، ویانه شهری محاصره اولندقده، صاحب ترجمه دخی عساكر عثمانیه رفاقتنده بولنمش؛ وطرف باب عالیدن مجارستان وسطی بكلكنه نصب اولنمش ایدی. بعده اوستریا دولتی مجارلر حقنده عفو عمومی‌یی اعلان ایتمكله، معیتنده‌كی مجارلر كندیسنی ترك ایتدكلری جهتله، بر قاچ شهر وقلعه غائب ایتدیكندن، حضرت پادشاهك توجهندن دوشمشیدی. ۱۶۹۰ ده سلطان سلیمان خان ثالث طرفندن اردل پرنسلكنه وبعده مجارستانك قراللغنه نصب اولنه‌رق، آوستریایه قارشی غالبانه محاربه ایله، هرمستاد شهرینی ضبط ایتمش ایسه‌ده، متعاقباً باده پرنسی طرفندن مغلوب اولوب، فیما بعد كندی باشنه حرب ایده‌مه‌مش، ویالكز اسقلاووینا وصربیه‌ده وقوع بولان محاربه‌لرده عساكر عثمانیه رفاقتنده بولنمش ایدی. ۱۶۹۹ ده عقد اولنان قارلوویچ معاهده‌سنده مجارستانده‌كی املاكنی استرداده موفق اوله‌مامغله، درسعادته هجرته مجبور اولوب، سلطان مصطفی خان ثانی طرفندن ازمید قربنده كندیسنه ویریلن چفتلكه چكلمش، و ۱۷۰۵ ده اوراده وفات ایتمشدر.

تكمان ارضروم ولایت وسنجاغنده ارضرومك جنوب شرقیسنده بر كوچك بقعه اولوب، بیك كول طاغنك شمالی اتكلرنده عبارتدر. مراعاری ومیاه جاریه‌سی چوق بریر اولوب، حبوبات وسائره‌دن عبارت اولان محصولاتی دخی چوقدر. ارتفاعی حسبیله یازین جنت آسا بریر اولوب، قیشین قارو وبرودتی چوق اولور. اورمانلری آزدر. بو بقعه ٤۷ قریه‌یی جامع اولوب، یوقاری وآشاغی تكمان ناملریله خنس قضاسنه تابع ایكی ناحیه اتخاذ اولنمشدر. آرس ایرماغنك باشی اولان پاسین نهرینك منابعی تكمانده‌در. قطرانلی نام قریه‌سی قربنده نفت معدنی چیقار.

تَكوش سلانیك ولایت وسنجاغنده بر قضا اولوب، ولایتك منتهای شمال غربیسنده واقعدر. مركزی اولان قوادار قریه‌سی سلانیكك ۱۲۰ كیلومتره شمال غربیسنده واقعدر. شمالاً كوپریلی، شرقاً استرومجه، طوبران وعورتحصار، جنوباً وودینه قضالریله غرباً دخی مناستر ولایت وسنجاغنك پرلیه قضاسیله، محدود ومحاط اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۸۸ مربع كیلومتره‌دن عبارتدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه‌لق اولوب، كوزل ومنبت بایر ووادیلری، واسع اورمانلری وپك ایی مراعاری واردر. واردار ایرماغی قضانك قسم شرقیسندن بچدیكی كبی، (زیرنه قره صو) چایی دخی

جنوب غربیدن شمال شرقیه طوغری جریانله، قضانك اراضیسنی سقی ایتدکدن صکره، مذکور ایرماغه دوکیلور. قوهٔ انباتیه‌جه سلانیك ولایتنك اڭ کوزل یری اولوب، بغدای آرپه، چاودار، یولاف، مصر، سیسام، پاموق، آفیون وسائر محصولاتی کثرتلیدر. خیلی مقدار ایپك قوزه‌سی وبال دخی چیقار. باغلری دخی چوق اولوب، کلیتلی شراب چیقار. اورمانلرندن سنوی یدی سکز بیك لیرالق کراسته اخراج اولنور. باشلیجه حیوانات اهلیه‌سی صیغیر، قیون، کچی وجزئی مقدار خرکله‌دن عبارتدر. معمولات صناعیه‌سی باشلیجه کلیم، خالی وعباڭن عبارتدر. قضا ٩٠ قریه‌دن مرکب اولوب، ٣٩٦٤٠ اهالیسی واردر، که بونلرڭ‌ده ١٨٥٣٤ ی مسلم، ٢٠٧٠٨ ی بلغار، ٢٥٦ سی یهودی، ١١٣ ی روم و ٢٦٠ ی قبطیدر. درون قضاده ٢٤ جامع شریف، ١ مدرسه، ٢ کتبخانه، ٢٤ اسلام و ٥ بلغار مکتبی، ٦٤ کلیسا، ٥١٠ دکان، ١٥ خان، ١٤ طاش و ٣ اخشاب کوپری وسائره موجوددر. مرکز قضادن بر بچوق ساعت مسافه‌ده بهرسنه روز حضرده (قره‌صو) نامیله بر پنایر قوریلوب، ٣ کون سورر، وحیوانات وسائره اخذ وعطاسی اجرا اولنور. سلانیکدن اسکوبه وآوروپایه کیدن دمیر یول خطی قضانك قسم شرقیسی ایچندن کچدیکی کبی، خط مذکور موقفلرندن دخی ایچلریره طوغری بر قاچ شوسه یاپلمشدر.

تکه { آناطولینك قسم جنوبیسنده برخطه اولوب، قونیه ولایتنه ملحق برسنجاق اتخاذ اولنمشدر. مرکزی آنطالیه قصبه‌سی اولوب، آنطالیه کورفزی سواحلیله ایچ طرفلرندن عبارتدر. غرباً منتشا، شمال غربی جهتندن بوردور، شمالاً حمید، شرقاً قونیه وایچ ایل سنجاقلریله محاط اولوب، محیط دائره‌سی ٥٥٨ ساعت قدردر. بوخطه‌نك ساحل قسمی زمان قدیمده (پامفیلیا) اسمیله معروف اولوب، قسم شمالیسی حمیدایلیله برابر (پیسیدیا) خطه‌سنی تشکیل ایدردی. دولت سلجوقیه‌نك انقراضی اثناسنده بو خطه‌ده امرادن تکه بك اسمنده بری تفردله، نسلی بر مدت اجرای حکومت ایتدکلرندن، (تکه ایلی) نامیله شهرت بولوب، بعده یالکز (تکه) دینلمشدر. تاوروس سلسلهٔ جبالی ایچ ایل ایله قره‌مان خطه‌لرینی بعد التفریق، تکه خطه‌سی حدودینه کیرنجه شماله وبعده جنوبه طوغری تمایل ایله بر قوس تشکیل ایده‌رك، آنطالیه کورفزی اطرافنده بر حوضهٔ مخصوصه تشکیل ایتدیکندن، بو خطه همان هرطرفدن حدود طبیعیه ایله وتقسیم میاه خطیله آیرلمشدر. بو وجهله سواحلندن باشلایه‌رق ایچری‌یه کیدلدکجه اراضیسی کسب ارتفاع ایتمکله، عمومیت اوزره اراضیسی آچلق سواحلدن ویوکسك یایلالردن عبارت‌اوله‌رق، طاغلرڭ اکثری طاشلق ایسه‌ده، جبال مذکوره‌دن بر چوق نهرلر نبعانله، اراضیسنی سقی ایتدکدن صکره، کورفزه منصب اولدقلرندن، پك منبت ومحصولدار بایر ودره‌لری دخی واردر. بو نهرلرڭ اڭ بیوکلری آنطالیه‌نك شرق جهتنده آقان آق صو، قره صو ومنغات نهرلریدر، که اوچی دخی صاغ وصولدن بر قاچر چای اخذ ایده‌رك، بربرلرینه متوازی اوج حوضه تشکیل ایدرلر. اورمانلری دخی چوق اولوب، کلیتلی اودون وکراسته قطع ایله، انهار واسطه‌سیله ساحله ایندیریله‌رك، باشلیجه اسکندریه‌یه نقل اولنور. مرعالری دخی چوق وکوزل اولمغله، خیلی قویون وکچی وصیغیر بسلنوب، ساده یاغ اعمال واخراج اولنور. طاغلر شمال روزکارینك دخولنه مانع اولدیغندن، سواحل جهتی یازین خیلی صیجاق ایسه‌ده، یایلالری سرین وعمومیت اوزره هواسی صاغلام وصولری پك ایدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله کوك بویا وتوتون وسائره‌دن عبارت اولوب، باغ وباغچه‌لری دخی چوق وسبزه ومیوه‌لری بولدر. سواحلنده لیمون وپورتقال حاصل اولدیغی کبی، زیتونی دخی چوق اولوب، طاغلرده یبانی زیتون آغاجلری کثرتله بولنور. زمان قدیمده بوخطه خیلی معمور بولنمش اولدیغندن، کرك سواحلنده وکرك ایچ طرفلرنده برچوق شهر وقصبه‌لر ویرانه‌لری ومتنوع آثار عتیقه بولنقده‌در. معمولات صناعیه‌سی کلیم، سجاده، خالی، چول، بز وسائره‌دن عبارتدر. تکه سنجاغی تکه، الملو، علائیه، اقسکی وقاش اسملریله ٥ قضایه منقسم اولوب، ٩ ناحیه و٥٤٩ قریه‌یی جامعدر. اهالئ لوا تقریباً ١١٦٠٠٠ کشی‌اولوب، بونلردن یالکز ٣١٧٠ ی روم و٢٧٥ ی ارمنی اولوب، قصوری کاملاً اسلام وجمله اهالی لسان ترکی ایله متکلمدر. اهالیدن ٧٠٠٠ قدری عشایر افرادندندر.

تکه ترکمانلری { خیوه ایله مرو آره‌لرنده بر ترکمان عشیرتی اولوب، روسیه‌نك اورالرینی استیلاسنده روس عسکرینه خیلی وقت مردانه مقاومت ایتمشلردر.

تکین { (آلب —) غزنویلر سلاله‌سنك جد اعلاسی اولان سبکتکینك قائن پدری اولوب، دولت غزنویه‌نك اصل مؤسسی بودر. دردنجی قرن هجری اواسطنده سامانیلر طرفندن خراسان والیسی اولوب، منصور سامانی دورنده متوهم اولمغله، غزنه طرفنه کیده‌رك، اعلان استقلال ایتمش؛ و۱۳ سنه حکومت سوروب، هندستانده بر چوق فتوحات وغزواته موفق اولمشدر. وفاتنده غلامی ودامادی اولان سبکتکین خلفی اولوب، بونك اوغلی مشهور محمود سبکتکین غزنه دولتنی سطوت واقبالك اوج بالاسنه ایصال ایتمشدر.

تکین خزری { (امیر ابومنصور بن عبدالله) امرای اتراکدن اولوب، خلفای عباسیه‌دن معتضد باللهك آزادلیسی ایدی. خلیفه مقتدر بالله طرفندن عیسی بن محمد نوشریدن صکره، ۲۹۷ تاریخنده مصر والیلکنه نصب اولنه‌رق، عبدالله فاطمی طرفندن کوندریلن (جاشه بن یوسف) ایله خیلی وقت محاربه‌دن صکره، غالب کلمش؛ و ۵ سنه والیلك ایتدکدن صکره، ۳۰۳ ده عزل اولنمش ایدی. ۳۰۷ تاریخنده عبدالله فاطمینك آدملری منوفه وجزیرهٔ اشمونینه داخل اولمغله، بونلرك دفع وتنکیلی مأموریتیله ثانیاً والئ مصر اولوب، اعادهٔ امن واسایشه موفق اولمش؛ و۲ سنه حکومتدن صکره، ۳۰۹ده عزل اولنمش ایدی. ۳۱۲ تاریخنده، احمد بن کیغلغك وفاتی اوزرینه، ثالثاً مصر والیسی اولوب، خطهٔ مصریه‌ده ظهور ایتمش اولان مخالفینك حقندن کلمش، وجمعه نمازینی دارالاماره‌ده قیلمغی عادت اتخاذ ایتمشدی. ۳۲۰ ده جلوس ایدن قاهر بالله طرفندن مصر والیلکنده ابقا اولنمش، و۳۲۱ ده وفات ایدوب، نعشی بیت مقدسه نقل، واوراده دفن ایدلمشدر.

تل { کوییوم — (Guil. Tell) اسویچره‌نك استقلالنی انتاج ایدن ۱۳۰۸ تاریخ میلادیسی وقعه‌سنه سببیت ویرنلردن بری اولوب، (اوری) ناحیه‌سندن و(والترفورست)ك دامادی ایدی. آوستریا دوقه‌لغی طرفندن اسویچره والیسی بولنان (کسلر)، اهالی حقنده ایتدیکی معاملات نابجا جمله‌سندن اوله‌رق، مرکز حکومتی اولان (آلتورف) قصبه‌سی میدانده بر دیرك رکزیله، اوزرینه کندی شاپقه‌سنی وضع ایده‌رك، کلوب کچنلرك بو شاپقه‌یی کمال حرمتله سلاملامه‌لرینی بر قاعده اتخاذ ایتمش اولدیغی حالده، کوییوم تل بو حقارته القای نفس ایتمکدن امتناع ایتدیکیچون، اعدامنه حکم اولنوب، نشانجیلقده‌کی شهرتی حسبیله، اوغلنك باشی اوزرینه موضوع بر المایی خیلی اوزاق برمسافه‌دن اوق‌ایله اورمغه اجبار، وبوکا موفق اولدیغی حالده، عفو اولنه‌جغی کندیسنه علناً وعد اولنمش. وتل جکرپاره‌سنك قاتلی اولمق تهلکه‌سنه دخی غالب کله‌رك، المایی اورمش ایکن، ینه ال وآیاقلری باغلانوب، والینك معیتنده (کوسناخت)ه کیتمك، واوراده حبس اولنمق اوزره، (لوچرنه) کولنده قایغه بیندیرلمش؛ وآنجق اثنای راهده شدتلی بر فرطونه ظهور ایتمسیله، کندیسی پك ماهر کمیجی وقوتلی کورکجی اولدیغندن، قایغی قورتارمق اوزره، ال وآیاغی چوزلمش؛ وکوییوم تل قایغی ساحل سلامته یناشدیروب، کندیسی قره‌یه فیرلادقدن‌صکره، قایغه بر تکمه اوروب، والی‌یی کولده براقه‌رق، یولی اوزرنده پوصی طوتمش؛ ووالی کچرکن، اوقله‌اوروب، تلف ایتمش ایدی. بو وقعه اسویچره محارباتنك مبدئی اولوب، ۱۳۱۵ده وقوع بولان (مورغارتن) محاربه‌سنده دخی کوییوم تل حاضر بولنمش؛ و ۱۳۵٤ ده (بورغلن) ده وفات ایتمشدر. اسویچره‌لیلر اسمنی بر حرمت مخصوصه ایله یاد ایدرلر، ومتعدد هیکللرینی رکز ایتمشلردر. وقعهٔ مشروحه‌یی اکثر آوروپا ادباسی سلك نظم و نثره چکوب، بونلرك اڭ مشهورلری (شیلر)ك فاجعه‌سیله (روسینی)نك اوپراسیدر.

تل أُسقُف { موصلك ۲۰ کیلومتره شمالنده ودجله‌نك شرق جهتنده بر بیوك قریه‌در.

تلاش { هندستان شعراسندن حافظ محمد جمال دهلوینك مخلصیدر. بیدلك شاکردانندن اولوب، عزلت وانزوایه مائل ایدی. ۱۱۲۷ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بروز عید هرشاه وکدا کم میکند خودرا
تورفق بر سمند ناز ومن از خویشتن رفتم

تل اعرن { حلب جوارنده بیوك بر قریه اولوب، باغ و باغچه‌لری چوق اولدیغی وبو قریه‌ده یوارلق دانه‌لی قیرمزی بر نوع اوزوم حاصل اولدیغی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تل اعفر { موصل ایله سنجار آره‌سنده برتپه‌نك اوزرنده ودجله‌یه تابع بر چایك کنارنده بیوجك برقریه اولوب، وقتیله پك متین بر قلعه‌سی بولنمش، ومشاهیر علمادن بعض ذواتك بورادن چیقمش اولدیغی «معجم البلدان» ده‌کی تعریفندن آکلاشیلیور. یاقوت حموی بونك بین الخواص (تل‌یعفر) دینلدیکنی دخی بیان ایدیور. — جزیره‌ده دخی رقه ایله حصن مسلمه آره‌سنده بو اسمله بر قلعه وار ایمش.

تل السبع { مصر سفلاده نیلك دالیه‌سنده وبوقیرك شرق جهتنده برکوچك قصبه اولوب، (لئونتوپولیس) شهر قدیمنك خرابه‌لری اوزرنده مؤسسدر.

تل القاضی { سوریه‌ده بانیاسدن بر ساعتلق مسافه‌ده کائن مربع الشکل بر تپه اولوب، (دان) شهر قدیمنك محلیدر. بو شهر بنی اسرائیل ملکنك حدود شمالیه‌سنده واقع ایدی. بعده بانیاسك تأسیسی (دان) ك خرابی موجب اولمشدر.

تلامون { (Télamon) اساطیرله مخلوط اولان یونان قدیم تاریخنده (اکینه) حکمداری (اياق) ك اوغلی اولوب، بیوك برادرنی قتل ایتدیکیچون، پدری طرفندن طرد اولنه‌رق، (سالامینه) حکمدارینه التجا، وقیزنی تزوج ایتمش؛ ووفاتنده خلفی اولمش ایدی. تروانك ضبطنده هرکوله معاونت ایتمش؛ واوغللری (ایاقس) ایله (توکر) دخی تروا محاصره‌سنه کیدوب، برنجیسی اوراده قتل اولندیغیچون، ایکنجیسنی دخی رد ایلمش؛ واوغلنك قلندن متهم عد ایتدیکی اولیسك کمیسنی بر طاقم ساخته فنارلرله قیالره جلب ایدوب، باتیرمش ایدی.

تلب { (ابو هلقام بن ثعلبه التیمی العنبری) صحابه‌دن اولوب، بصره‌ده اقامت ایتمشدر. اوغلی هلقام کندیسندن بعض احادیث شریفه نقل وروایت ایتمشدر.

تلبشار { حلب ولایت وسنجاغنك عینتاب قضاسنده وعینتابك ۳۰ کیلومتره قدر جنوب شرقیسنده بر قریه اولوب، وقتیله

مستحکم برموقع ایدی. «معجم‌البلدان» ده (تل باشر) صورتنده محرر اولوب، معمور ومستحکم وارمنی اهالی ایله مسکون اولدیغی بیان اولنیور.

تل بطریق { روم حدودنده یعنی آناطولینك شرق جهتنده برقصبه‌اولوب، سیف‌الدوله بن حمدان طرفندن تخریب ایدلمش اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

تل بنی صباح { نهر الملك قراسندن جامعی وچارشیسی اولان بر بیوك قریه اولوب، بغداددن ۱۰ میل مسافه‌ده بولندیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

تل بَوَنّا { کوفه قریننده بر قریه اولوب، تفرجگاه اتخاذ اولنوردی، وشرابی مشهور ایدی.

تل توبه { موصلك قارشیسنده دجله‌نك شرق جهتنده ونینوی خرابه‌لری اتصالنده بر موقع اولوب، هر جمعه کیجه‌سی زیارت اولنور بر مشهدیله مشهوردر، وموصل اهالیسنك تفرجگاهی حکمنده‌در. یاقوت حموینك روایتنه کوره، بو موقعده اسکی آثوریلرك بر بیوك معبدی بولنوب، حضرت یونس زماننده صنملرنی شکست ایتمشلردی.

تل جُبَیر { طرسوسدن ۱۰ میل مسافه‌ده بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

تل حران { جزیره‌ده بیوك بر قریه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

تلخین { (Telchines) اساطیر یونانیه‌ده دمیرجیلکله وبیطارلقله مشغول زعم اولنور بر طاقم جنلر اولوب، کویا ابتدا بلوپونس شبه جزیره‌سنده ساکن ایکن، بعده ردوسه نقل مکان ایتمشلر. معادنله مشغول بر قوم قدیمدن غلط اولسه کرکدر.

تلسفور { سنت — (St. Télesphore) ۱۳۷ تاریخ میلادیسندن ۱۳۹ تاریخنه‌دك پاپالق ایدوب، آدریان زماننده قتل ایدلمش اولملغه، اعزه صره‌سنه چکیریله‌رك، کانون ثانینك ۷ سنده یورطیسی اجرا اولنور. یونانلی ایدی.

تلسیله { (Télésille) یونان‌قدیم شاعره‌لرندن قهرمان بر قیز اولوب. آرغوسلی ایدی. میلاددن ٥١٤ سنه اول آرغوسی ضبط ایتمکه کیتمش اولان اسپارته‌حکمداری (قلیومن) ك قارشیسنه قادینلردن مرکب بر کوکللی فرقه‌سیله چیقوب، کندیسنی مغلوب، وفراره مجبور ایتمکله، بیوك بر شهرت قزانه‌رق، هیکلی رکز اولنمشدی، ونامنه بهر سنه بر شهر آیین اجرا اولنوردی. اشعارندن یالکز بعض قطعه‌لر موجوددر.

تلسیو { (Telesio) ایتالیا حکماسندن اولوب، ١٥٠٩ ده قلابره‌نك (قوربجه) قصبه‌سنده طوغمش، و ١٦٨٨ ده وفات ایتمشدر. آرسطونك فلسفه‌سنه تابعیتك علیهنده بولنوب، فلسفهٔ مخصوصه‌سنی نشر ایچون بر آقادمیا تأسیس ایتمشدیسه‌ده، کندیسنك اتخاذ ایتدیکی مسلك دخی باطل اولوب، کندیلکندن چورومشدر.

تلغون { (Télégone) مشهور اولیسك اوغلی وتلماقك برادری اولوب، بر مدت پدرینی تحری ایتدکدن صکره، وطنی اولان (ایتاق) جزیره‌سنه کیدوب. یاشایه بیلمك ایچون، یغماکرلکه مجبور اولمش؛ وکاهنك سوزی یرینی بولمق اوزره، طانیمقسزین پدرینی اولدیرمش؛ و اوکی والده‌سی (پنلوپه)یی تزوج ایلمش. کویا بوازدواجدن (ایتالوس) اسمنده برچوجق‌طوغوب، ایتالیانلرك جدی اولمشدر.

تلف { (Télèphe) اساطیرله مخلوط اولان یونان تاریخ قدیمنه کوره، هرکول ایله (آوکی)نك اوغلی اولوب، طوغدیغنده، آتلمش‌اولدیغی حالده، کویا بردیشی کیك طرفندن بسلنوب، آناطولیده‌کی (میسیا) حکمداری (توتراس) طرفندن‌اوغاللغه قبول اولنمش؛ وتروآ محاربه‌سنده یونانیلره قارشی تروآلیلرك امدادینه کیدوب، آخیلاوس طرفندن جرح اولنمش ایسه‌ده، کندیسنی یاره‌لیان‌اوقك پاسندن‌اولیس طرفندن یاپیلان بر مرهمله یاره‌سی ایی اولمش؛ وبوکا مکافاةً بعده یونانیلرك خدمتنده بولنمش ایدی. شاعر (اوریپید)ایله آوروپانك بعض‌شعراسی بونك سرکذشتنی سلك نظمه چکمشلردر.

تللی { سلطان ابراهیم خانك خاصکیلرندن بر قادین اولوب، حسن وجمالیله واجرا ایتدیکی نفوذله مشهوره‌در.

تلماق { (Télémaque) پروزه ساحلی قارشیسنده‌کائن(ایتاق) جزیرهٔ صغیره‌سنك حکمداری وتروآ شهرینی محاصره ایدن یونان قهرمانلرندن (اولیس) ایله (پنلوپه)نك اوغلی اولوب، تروآ محاربه‌سنك ظهورنده بشیکده‌ایدی. پدرینك غیبوبتندن ٢٠ سنه کچنجه، (منتور) اسمیله بر اختیار صورتنه کیرن عقل وحکمت الهه‌سی (مینروه) نك دلالتیله، تحریسنه چیقوب، پیلوس، اسپارته و(قرس)ده بر طاقم وقوعاته دوچار اولدقدن صکره، ایتاقه عودت ایدرکن، والده‌سنی تزوج آرزوسنده بولنانلر طرفندن پوصی‌یه قونمش اولان آدملری قتل ایتمش؛ وپدرینی بولوب، والده‌سنك طلبکارلرینه قارشی اولان محاربه‌لرده کندیسنه یاردیم ایلمش ایدی. کاهنلر اولیسك کندی اوغلی الندن قتل اولنه‌جغنی سویلمش اولدقلرندن، تلماق ترك وطن ایتمکه مجبور اولمش ایسه‌ده، کهانتك حکمی برادری (تلغون) طرفندن اجرا اولنمشدر. تلماق (کیرکه) اسمنده برقیزله ازدواج ایدوب، (روما) اسمنده بر قیزی ویاخود (روموس) اسمنده براوغلی اولمشدر. تلماقك سرکذشتی اومیروسك «ایلیاده» منظومه‌سنده منقول اولدیغی کبی، فرانسه ادباسندن (فنلون) دخی «سرکذشت تلماق» عنوانیله حکمت آمیز براثر یازمشدر، که ادبیات فرانسویه‌نك ارکانندن معدوددر. بو اثر صدر اسبق کامل پاشا مرحوم طرفندن بلیغانه واحد وفیق پاشا حضرتلری طرفندن ساده اوله‌رق لسانمزه ترجمه اولنمشدر.

تل محری { (یاخود تل بحری ویا تل‌بلیخ) حصن مسلمه ایله رقه آره‌سنده برکوچك قصبه اولوب، اورته‌سنده قلعه‌سی وچارشی ودکانلری اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تلمسان { (Tlemcen) جزایرك وهران ایالتنده و وهرانك ١١٦ کیلومتره جنوب غربیسنده وساحل بحردن ٤٨ کیلومتره‌لك مسافه‌ده بر قصبه اولوب، ١٣٠٠٠ اهالیسی، (مشوار) اسمیله مسمی متین قلعه‌سی، اسلحه وسائر دمیر آلات عملخانه‌لری، دباغخانه‌لری، زیتون یاغی ودقیق دکرمنلری، فدان باغچه‌لری، جوارلرنده اشجار مثمره‌یی حاوی کوزل باغچه‌لری، واسع زیتونلقلری وخیلی ایشلك تجارتی واردر. مدنیت اسلامیه زماننده خیلی معمور وبیوك برشهر اولوب، زناته قبیله‌سنك مرکزی ایدی. بعده ادریسیلرك مقر حکومتلری اولوب، صکره بنی زیری ودها صکره

ملثمين وموحدينك ضبطنه كچمش، ونهايت بنى‌زيان طرفندن ضبط، ومركز حكومت اتخاذ اولنه‌رق، بونلرك زمانده دها زياده اعمار وتوسيع وتزيين اولنمش ايدى. قانونى سلطان سليمان خانك اوائل سلطنتلرنده خيرالدين پاشانك برادرى اوروج بك طرفندن ضبط اولنمش. ومتعاقباً اسپانيوللرك الينه كچمش ايسه‌ده، ينه پادشاه مشاراليهك زمانده ضميمۀ ممالك عثمانيه اولمش ايدى. او وقتدن برى جزايره ملحق بولنمشدر. ١٨٣٥ تاريخ ميلاديسنده فرانسزلر طرفندن ضبط اولنه‌رق، متعاقباً امير عبدالقادره ترك اولنمش، وبونك طرفندن مركز اتخاذ اولنه‌رق، ١٨٤٢ده بتكرار فرانسزلر طرفندن ضبط وجزايره الحاق اونمشدر. ياقوت حموى بوشهرك بربرينه قريب ايكى قصبه‌دن مركب اولديغى، وبونلردن اسكيسنك (اقادير) وملثمين طرفندن تأسيس اولنان يكيسنك (تافرزن) تسميه اولنديغنى بيان ايديور.

تلمسه } (Telmesse) منتشا ساحلنده واقع (ميس) قصبه‌سنك اسم قديميدر.

تَلَمُّص } يمنده صعده ناحيه‌سنده مشهور بر قلعه اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

تل مَنَّس } شامده معرةالنعمان قربنده برقلعه اولوب، بعض مشاهيرك مسقط رأسى بولنمشدر.

تل موزن } جزيره‌ده رأس عين ايله سروج آره‌سنده اسكى برقصبه اولوب، جسيم سياه طاشلردن بعض ابنيۀ قديمه‌سى اولديغى « معجم البلدان »ده مذكوردر.

تلميذ سنان } (ابوالحسين بن كشكرايا) مشاهير اطباى عربدن اولوب، عيسوى المذهب ايدى. مشهور سنان بن قره‌نك تلامذه‌سندن اولمغله، بومخلصله شهرت بولمشدر. طبده‌كى مهارت ومعلوماتيله مشهور اولوب. سيف‌الدوله بن حمدانك خدمت طبابتنده ايدى. عضدالدوله بغدادده (بيمارستان عضدى)يى تأسيس ايتديكنده، صاحب ترجمه‌يى دخى حلب، و مذكور خسته‌خانه اطباسى صره‌سنه ادخال ايتمكله، قدرى برتر اولمشيدى. طبه متعلق«الحاوى» عنوانيله مشهور بر اثرى وسائر بعض تأليفاتى واردر.

تله } بتليس ولايتنك سعرد سنجاق وقضاسنده وسعردك ٣٠ كيلومتره جنوبنده اوله‌رق سعرد چاينك دجله‌يه دوكلديكى محلده واقع بركوچك قصبه‌در.

تل هفتون } اربلدن آذربيجانه كيدن طريق اوزرنده واربلدن ايكى مرحله‌ده بركوچك قصبه اولوب، طاغلر آره‌سنده بولنديغى وكوزل چارشيسيله بعض خيراتى وقلعه يرينى طوتار بر تپه‌سى اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

تمّار } طبرستان طاغلرنده وخراسان جهتنده بر قصبه اولديغى « معجم البلدان » ده مذكوردر.

تَمّام } عم رسول‌الله حضرت عباس (رضنه) ك اصغر اولادى اولوب، صحبتنده بين‌العلما اختلاف واردر. پدرلرندن نقلاً بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. حضرت‌على(رضنه)ك زمان خلافتلرنده سهلدن صكره وابو ايوب انصاريدن اول طرف مرتضادن مدينه واليسى اولمش ايدى. (قثم) اسمنده بر اوغلى وار ايدى.

— (تمام بن منده) دخى صحابه‌دن واهل وعيالريله برابر معيت حضرت فخر رسلده مكه‌دن مدينه‌يه هجرت ايدنلردن ذواتدندر.

— صحابه‌دن ديكر بر تمام دها واردر، كه بحيرا وابرهه ايله برابر نزد حضرت پيغمبرى‌يه كلمش ايدى.

تمبكتو } (Tombouctou) سودان غربينك وسطنده بيوك بر شهر اولوب، (نيجر) ايرماغى قربنده، ′١٠°١٨ عرض شمالى ايله ′٢°٦ طول شرقيده وبياض قومدن عبارت بر چولك اورته‌سنده واقعدر. اهاليسى ٢٠٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، جمله‌سى مسلمدر. شهر مثلث‌الشكل اولوب، محيط دائره‌سى ٤ كيلومتره‌در. نيجر نهرنده ايشليان سفائن وباشليجه فاس ومراكشدن كيدن كاروانلر واسطه‌سيله بيوك بر تجارت اولنوب، تمبكتو آفريقانك سواحل شماليه وغربيه‌سيله سودان شرقى آره‌سنده بر تجارت مخزنى حكمنده‌در. جوارلريله برابر مستقل بر حاكمك تحت اداره‌سنده اولوب، مقدما مراكش حاكمنك تحت تابعيتنده ايدى. ابن بطوطه مشهورسياحتنده بو شهره دخى اوغرامشيدى.

تمپيو } (Tempio) ساردنيه آطه‌سنك ساسارى ايالتنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ١٠٥٠٠ اهاليسى واردر.

تمربغا { ياخود تیمور بوغا (ملك ظاهر)، مصرده حكومت‌سورن غلامان‌چراكسه‌نك ١٦ نجیسی اولوب، ٨٧٢ تاریخنده، ملك ظاهر ایلبایك اسقاطنده، سلطان مصر اولمش ایسه‌ده، آنجق ایكی آی حكومت سوردكدن صكره، موقع اقتداردن اسقاط، ودمیاطه نفی اولنمش ایدی. صالح ودیندار بر آدم ایدی.

تمرتاش { ياخود تیمور طاشی (امیرحسام‌الدین — بن نجم‌الدین ایلغازی) دیاربكر جهتلرنده حكومت سورن بنی ارتق دولتی حكمدارلرندن اولوب، پدری ایلغازینك زماننده حلب والیسی اولمشیدی. پدرینك وفاتنده ٥١٦ تاریخنده ماردین حاكمی اولوب، عم زاده‌سی بلك بن بهرامك قتلندن صكره، حلبی دخی ضبط ایتمش ایسه‌ده، ینه اوسنه غائب ایدوب، ٥٢١ ده نصیبینی دخی كندیسندن عمادالدین زنكی آلمش ایدی. ماردین ومیافارقینده اوتوز سنه حكومت سوردكدن صكره، ٥٤٧ ده وفات ایتمشدر. كریم‌الطبع وحلیم بر ذات ایدی.

تمزره { سیواس ولایتنك قره حصار شرقی سنجاق وقضاسنده وقضاء مذكورك جهت شمالیه‌سنده بر ناحیه اولوب، ١٦ قریه‌دن مركبدر. اراضیسی طاغلقدر.

تمش { ياخود طمش (Témès) مجارستانده بر نهردر، كه قارپات طاغلرندن نبعانله، شرقه طوغری جریان اندرك، بانات، قراسوه، طمشوار وتورونتال ایالتلرینی سق، وقرانسبش ایله طمشوار وپانچوه شهرلری ایچندن مرور ایتدكدن صكره، بوصوك شهرك آلت طرفنده طونه‌یه دوكیلور. مجراسی ٤٥٠ كیلومتره‌در.

تمكین { ایران وهندستان شعراسندن درت كشینك مخلصیدر:

برنجیسی (سید رضاخان) كرمان شاهان‌حوالیسندن وشاه نعمة‌الله ولینك احفادندن اولوب، عارف واهل دل وتصوفده بینظیر ایدی. ١٠٨٥ ده طوغوب، تدریس وارشادله مشغول اولمش، وفرخ سیر زماننده هندستانه رحلتله، پادشاه مشارالیهك وبعده محمدشاهك فوق‌العاده حرمت وتعظیمنه نائل اولمش ایدی. شو بیت جملهٔ اشعار عارفانه‌سندندر:

خاك پای اوشدن كردست رس باشد مرا
كی بغیر ازنقش پا كشتن هوس باشد مرا

— ایكنجیسی (تمكین مولوی) دیمكله معروف اولوب، ملا محمد امین فاضل كشمیرینك احفادندن وشاهجهان ایله عالمكیرك علماسندن ایدی. علوم عقلیه ونقلیه‌ده ید طولی صاحبی اولوب، اشعاری لطیف ومقبولدر. اون ایكنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

هست بیمهر ماه پارهٔ من
مكر این بود درستارهٔ من

— اوچنجیسی (میرزا محمد علی) ینه كشمیرلی اولوب، میرزا عبدالرسول استغنانك برادر زاده‌سی وشاكردی ایدی. خوش طبع وخوش الحان بر ذات اولوب، ١١٣٢ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

زبوستان محبت طمع چه دارد كس
كه نخل عشق بتانرا ثمر زسنك بود

تمنا { ایران وهندستان شعراسندن آلتی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (میرزا ابوالحسن) شیرازلی اولوب، ملوك صفویه‌دن شاه سلیمان وشاه سلطان حسینك زماننده یاشامشدر. شو بیت اونكدر:

كبوتری بقفس بود شب بناله در آمد
دل اسیر بیاد آمدم ببین چه كشیدم

— ایكنجیسی (خواجه محمد علی بن خواجه عبدالله تأیید) هندستانك عظیم آباد شهرندن اولوب، غدوبت بیان وطلاقت لسان صاحبی ایدی. ١٢٣٢ ده وفات ایتمشدر. ایكی بیكی متجاوز بیتی حاوی دیوانی واردر. شو بیت اوندندر:

دمی كه كشت تمنا بلند شمشیرش
زخاك تاسر افلاك الامان برخاست

— اوچنجیسی (محمد عابد بن علی مولوی) هندستانك سندیله قصبه‌سندن اولوب، ١٢٩٠ ده فات ایتمشدر. مرتب دیوانی وبر چوق قصائد بلیغه‌سی واردر. شو بیت اونكدر:

نیست بی شور محبت جزئی از اجزای من
ناله میخیزد برنك نی ز سر تا پای من

— دردنجیسی هندستان بر همینلرندن و(كایته) قومندن اولوب، عن اصل شكوه آبادلی اولدیغی‌حالده، لكهنوده یاشامشدر. دیوانی ومثنویاتی اون بش بیك بیتدن زیاده‌در. شو بیت بر مثنویسنك مطلعیدر:

ای در تو مأمن بیچاركان
مرهم ریش غم آواركان

— بشنجیسی (میرزا محمد علی) شاهجهان آبادلیدر. شو بیت اونکدر:

نمیدانم چه محفل بود شب جایی‌که من بودم
که‌یك نامحرمش دل بود شب جایی‌که من بودم

— آلتنجیسی (میرزا محمدی) اجدادی ایرانلی اولوب، کندیسی کابلده طوغمش، ودهلی‌یه کیدوب، فرخ سیر طرفندن شهنامه تحریرینه مأمور اولمش ایسه‌ده، اکمال ایتمزدن، اورادن مرشد آباده عزیمتله، بنکاله ناظمی مهابت جنك طرفندن خانلق عنوانـه ونیجـه مراتبه نائل اولمشـیدی. ۱۱۶۰ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

چون تمنارا ببزم خویش کریان دید کفت
کین مرا رسـوای عالم کرد بیرونش کنید

تموجین { چنکیزخانك اسم اصلیسیدر. [«چنکیز خان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تموز { (Thammouz) اسکی سریانیلرله فنیکه‌لیلرك یونانیلر عندنده (آدونیس) نامیله معروف اولان اله کاذبه ویردکلری اسم اولوب، بونك عبادتنه مخصوص معبدلری وار ایدی. صیفدن کنایه اولدیغی آکلاشیلان بومعبودك اسمی شهور سریانیه‌دن معلوم اولان برشهره دخی ویرلمشدر.

تمولوس { (Tmole, Tmolus) آیدین ولایتنده‌کی (برکی) قصبه‌سنك واوسته‌ده‌کی بوجاق طاغنك اسم قدیمی اولوب، باغلرینك اوزومندن حاصل اولان شرابیله مشهور ایدی.

تمیتمندان { مکرانده برقصبه اولوب، اوسته‌ده‌کی طاغده نشادور چیقدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

تمیس { (Thémis) اساطیر یونانیه‌ده عدالت الهه‌سی اولوب، سمادن کنـایه اولان (اورانوس) لك وياخود (تیتان) لك قیزی وشمسدن کنایه اولان (آپولون) لك سودینه‌سی زعم اولنـوردی. بر روایتده تسالیه‌ده حکومت سورمش بر قادین اولوب، کمال عدالتندن آلهه صره‌سنه کچمش ایدی. اوتورمش اولدیغی حالده بر النـده بر قلیج ودیکرنده بر ترازی طوتار صورتده تصویر اولنوردی.

تمیستوقلس { (Thémistocle) اسکی آتنه جمهوریتنك اك مشهور سردارلرندن اولوب، میلاددن ۵۳۳ سنه اول طوغمشدر. قبل المیلاد ۴۹۰ تاریخنده ایرانیلره قارشی واقع اولان (ماراتون) محاربه‌سنده (میلتیاد) لك قوماندەسی تحتنده ابراز شجاعت و لیـاقت ایتمش؛ واو وقتدن ایرانیلرك بر ایکنجی هجومی وقوع بوله‌جغنی درك ایله، آتنه‌لیلری بیوك بر دونمـا تشـکیلنه تشـویق ایتمکه باشلامشـیدی. ایران شاهی اکسرسس (شیرویه؟) یونانی استیلا ایتدیکنده، آتنه عسکرینك قوماندەسی صاحب ترجمه‌یه توديع اولنمغله، وطنداشلرینی آتنه‌یی ترك وتخلیه ایله کمیلره کیرمکه قاندیرمش؛ وبتون یونان عسکرینك عمومی‌قوماندانی اولان اسپارته‌لی (اوریباد) ه کندی ترتیبنی قبول ایتدیرنجه‌یه قدر اوغراشوب، حتی بونك کندیسنی ضربه قالقیشمسیله، «بنی ضرب ایت، لکن سوزمی دیکله» دیمش اولدیغی مشهوردر. بو وجهله قبل المیلاد ۴۸۰ تاریخنده سالامینه جزیره‌سی اوکنده ایران دونماسنی کلیاً مغلوب وپریشان ایده‌رك، اسپارته‌لیلرك ممانعتیله برابر، آتنه‌نك سورینی تجدید، وپیره‌یی تحکیم ایلمشـیدی. دونمایی دخی تزیید وتقویه ایله آتنه جمهوریتنـك سائر یونان جاهیرینـه تفوقنی تأمین ایتدیکیچون، اسـپارته‌لیلر دسایسه مراجعتله، آتنـه‌لیلری تمیستوقلسی ۵ سـنه مدتله نفی ایتمکه قاندیرمشلردی. قبل المیلاد ۴۷۵ ده وطننی ترك ایتمکه مجبور اولوب، ابتدا اپیره‌ده‌کی مولوسـیا حکمدارینك وبعده ایران شاهی آرد شیرك یانه التجا ایتمش؛ وبونك طرفندن حسن قبول اولنمش ایسـه‌ده، بعده یونانه قارشی استخدامی مراد اولندیغنـدن، ۴۷۰ تاریخنـده کندینی تسمیم ایتمکه مجبور اولمشدر. تمیستوقلس جسور وجینلی وفوق العاده محب وطن بر آدم ایدیسـه‌ده، مقصدینه نائل اولمق ایچون، هر نوع وسائطه تشبثدن اجتناب ایتمز ایمش. حتی آتنه‌نك تفوقنی تأمین ایچون اسپارته‌نك دونماسنی احراق ایتمك ایستیوب، عدالتیله مشهور اولان (آرسـتید) «بو نافع بر تدبیردر، لکن ناموسکارانه بر حرکت دکلدر» دیه‌رك مانع اولمشیدی. بوکبی مخالفتلرندن آرستیدی دخی آتنـه‌لیره نفی ایتدیرمشیدی.

تمیستیوس { (Thémistius) یونانك مشاهیر نطق پردازاندن اولوب، میلادك ۳۱۷ تاریخنده پافلاغونیاده یعنی قسطمونی جهتنده طوغمش؛ وحکمای مشائیون فلسفه‌سنه تابع اولوب، فصاحت وطلاقت لسانیله شهرت بولمش ایدی. شرقك بر چـوق شهرلرینی کزوب طولاشـدقدن صکره،

قسطنطنیه‌ده تقرر ایدوب، یدی حکمدارڭ زماننده یاشامش، وبر آره‌لق شهر امینی اولمش ایدی. کندیسی مشركڭ اولدیغی حالده، حسن اخلاق جهتیله، خرستیانلرڭ دخی توجهنی قزانمش ایدی. بعض نطقلریله آرسطونڭ آثارینه برطاقم حواشی وتعلیقاتی موجوددر.

تمیسکوره (Thémiscyre) طربزون ولایتنڭ جانبڭ سنجاغنده واقع (ترمه) قصبه‌سنڭ اسم قدیمی اولوب، اسکی یونانیلر طرفندن (آمازون) نامیله معروف اولان وقادینلری جنکاور بر قوم موهومڭ مرکزی عد اولنوردی.

تمیسون (Thémison) یونان قدیم اطباسندن اولوب، لاذقیه‌ده طوغمش، و آوغستوس زماننده یاشامشدر. آسقلپیادڭ تلامذه‌سندن ایدی.

تمیم قبائل عربدن مشهور بر قبیله اولوب، نجد ایله بصره ویمامه آره‌لرنده ساکن ایدیلر. نسابون بو قبیله‌نڭ (تمیم بن ادبن طابخه بن الیاس بن مضر بن نزار بن معد بن عدنان) نسلندن اولدیغنه قائلدرلر. بوقبیله‌دن وقت سعادتده صحابه‌دن وشعرا وسائره‌دن بر قاچ ذات کسب اشتهار ایتمش اولدقلری کبی، بعدالاسلام دخی تمیم قبیله‌سنه منسوب برچوق مشاهیر ظهور ایتمش؛ وبونلر ممالك اسلامیه‌نڭ هر طرفنه طاغلمشلردر. شاعر شهیر جریر دخی بو قبیله‌یه منسوب ایدی. هجرت نبویه‌نڭ طقوزنجی قرننده‌بری تمیم قبیله‌سندن اثر قالمیوب، یرلرنده شمدیکی حالده طی قبیله‌سندن (غزیه) وبنی عقیلدن (خفاجه) حیلری ساکندرلر.

تمیم بو اسمله صحابه‌دن بر قاچ ذات اولوب، بروجه آتی ذکر اولنور:

تمیم بن اسید (یاخود اسد) خزاعی، که فتح مکه‌ده حضرت رسول‌الله (صلعم) طرفندن انصاب حرمڭ تجدیدینه مأمور اولمشیدی. عبدالله بن عباس (رضهما) کندیسندن بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

— ابو رفاعه تمیم بن اسید عضوی، که مؤخراً بصره‌ده اقامت ایدوب، عبدالرحمن بن سمره معیتنده سجستانده وفات ایتمشدر. کندیسندن برحدیث شریف منقولدر.

— ابو رقیه تمیم بن اوس، که عن‌اصل نصرانی المذهب اولوب، هجرت نبویه‌نڭ طقوزنجی سنه‌سی، شرف اسلامله مشرف وصحابهٔ رسول‌الله (صلعم) عدادینه داخل اولمشیدی. حضرت عثمانڭ شهادتندن صکره، شامه هجرتله، قدس قربنده واقع (عینون) قریه‌سنده ساکن اولمش ایدی. کیجه‌لری عبادتله کچیریردی. کندیسندن برچوق احادیث شریفه مرویدر.

— تمیم بن بشر، که احد غزاسنده حاضر بولندیغی مرویدر.

— تمیم بن جراشه الثقفی، که قومیله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه واروب، شرف اسلامله مشرف اولمشیدی.

— تمیم بن حارث قرشیٔ سهمی، که پدری حارث بن غیطله اسلامله استهزایه جرأت ایدنلردن ایکن، کندیسی سعید، ابوقیس، عبدالله وسائب اسملرنده درت برادریله برابر اسلامه کلمش، ودیکر بر برادری بدر غزاسنده اسیر اولمش ایدی. صاحب ترجه، وبر روایتده بشر بن حارث اسمنده دیکر بر برادری حبشه هجرت ایدن صحابه جمله‌سندندر.

— تمیم بن حمام، وبر روایتده عمیر بن حمام، که بدر غزاسنده شهید اولوب، بونکله امثالی حقنده «ولاتقولوا لمن یقتل فی سبیل الله اموات» آیت کریمه‌سی نازل اولمشدر.

— خراش بن صمه‌الانصاریڭ آزادلیسی تمیم، که بدر واحد غزوه‌لرنده حاضر بولنمشدر.

— تمیم بن ربیعه الجهنی، که حدیبیه وقعه‌سنده معیت حضرت رسول‌الله (صلعم)ده بولنمشدر.

— ابو عباد تمیم بن زید انصاریٔ مازنی، که اهل مدینه‌دن اولوب، عبدالله بن زید انصاریڭ برادریدر. اوغلی عباد پدرندن وعمندن بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر.

— تمیم بن سعد تمیمی، که تمیم قومیله برابر نزد حضرت نبوی‌یه واروب، شرف اسلامله مشرف اولمشیدی.

— تمیم بن سلمه، که بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

— ابو الحسن تمیم بن عبد عمرو المازنی، که حضرت علینڭ زمان خلافتنده سهل بن حنیفڭ خروجنده مدینه والیسی نصب اولنمشیدی.

— تمیم غنمی، که بنی غنمڭ آزادلیسی اولوب، انصاردن ایدی، وبدر ایله احد غزالرنده حاضر بولنمشدر.

— تمیم بن غیلان ثقفی، که پدری صحابه‌دن اولوب، کندیسنک عهد رسول‌الله (صلعم) ده طوغمش اولدیغی مرویدر.

— تمیم بن معید انصاری، که پدریله برابر احد غزاسنده حاضر بولنمشدر.

— تمیم بن نسر انصاری، که احد وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر. سفیان بن نسر اسمیله بری دخی مذکور اولوب، بونک برادری‌می یوقسه ینه کندیسی‌می اولدیغی آکلاشیله‌مامشدر.

— تمیم بن یزید (یاخود زید) وتمیم بن یعار اسمریله صحابه‌دن ایکی ذات دخی بولندیغی مرویدر.

تمیم بن معز { (ابو یحیی — صنهاجی) مغربده حکومت سورن (بنی زیری) ملوکندن اولوب، هجرت نبویه‌نک ٤٥٤ تاریخنده پدری معزه خلف اولمشدر. ٤٢٢ تاریخنده منصوریه‌ده طوغوب، ٤٤٥ ده پدری طرفندن مهدیه والیلکنه نصب اولنمشیدی. عالم وادیب وعادل بر حکمدار اولوب، ارباب علم وهنری حمایه وتشویق ایدر ایدی. ابن رشیق بونک تحت حمایه‌سنده بولنان شعرا جمله‌سندن ایدی. ٤٧ سنه حکومت سوروب، ٥٠١ ده وفات ایتمشدر. زماننده برچوق وقوعات ظهور ایدوب، صفاقس والیسی حمو بن ملیک ایله، بعده عم زاده‌سی ناصر بن علناس ایله، دها صکره‌لری برادری عمرو بن معز ایله وتونس صاحبی احمد بن خراسان ایله برر وقت اوغراشمش، وطرابلس غربه مستولی اولان شاهملک ترکی ایله محاربه ایتمشیدی؛ وجمله‌سنه غالب کلوب، مغلوبلرینه دائما رفق وملایمتله معامله ایدردی. بر غیبوبتنده ٤٧٩ تاریخنده روم دوننماسی هجوم ایدوب، مهدیه‌یی نهب واحراق ایتمشلرسه‌ده، صاحب ترجمه کندیلرینی دفعه موفق اولمش؛ وآنجق صقلیه آطه‌سنی ٤٨٤ ده استیلا ایدن فرنکلری اورادن اخراجه مقتدر اوله‌مامشیدی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

فکرت فی نار الجحیم وحرها
یاویلتاه ولات حین مناص
فدعوت ربی ان خیر وسیلتی
یوم المعاد شهادة الاخلاص

تمیمی { (ابو عبدالله محمد بن احمد) مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، علی‌الخصوص علم نباتاته وادویهٔ مفرده ایله ترکیب وادویه‌ده عصر-ینک فریدی ایدی. (فاروق) اسمیله معروف اولان مشهور تریاق اکمال واصلاح ایله دیکر برچوق تریاقلر دخی ترتیب ایتمشیدی. دردنجی قرن هجری اوائلنده قدسده طوغوب، اوراده فن طب ایله علوم سائره‌یی تحصیل، وبرمدت قدسده مقیم بولنان راهب (انبازخریا بن ثوبه) نک حلقهٔ تدریسنه دوام ایتدکدن، ووطننده خیلی وقت اجرای طبابتله اوغراشه‌رق، برقاچ کتاب تألیف، وبرطاقم نافع تریاقلر وترکیبلر ترتیب ایتدکدن صکره، رمله وجوارلرنده حکم‌سورن (حسن بن عبدالله بن طغج) ه انتسابله، برمدت خدمت طبابتنده بولنمش؛ وبعده مصره عزیمتله، معز وعزیز علوینک وزیری ابو الفرج یعقوب بن کلسه انتساب ایده‌رک، اوراده مغربدن کلمش اطبا ایله دخی الفت ایله معلومات فنیه‌سنی توسیع، ووزیر مشارالیهک نامنه برقاچ کتاب یازوب، بعض تریاقلر وترکیبلر دخی ایجاد ایلمشیدی. ٣٧٠ تاریخنده مصرده بولنوردی. وباء ظهورنده برطاقم شیلر احراقیله ادخنه استحصال ایده‌رک، منع سرایتی چاره‌سنی بولمش؛ وبوخصوصده وزیر مشارالیهک نامنه «مادة البقاء باصلاح فساد الهواء والتحرز من ضرر الاوباء» عنوانیله برقاچ جلددن مرکب برکتاب یازمشدر. کوز خسته‌لقلری حقنده «مقالة فی ماهیة الرمد وانواعه واسبابه وعلاجه» عنوانیله بر تألیفی، «کتاب الفحص والاخبار» عنوانیله بر اثری، وتریاق فاروق ایله ترتیب ایلدیکی سائر تریاقلرک صورت ترتیب وترکیبنی وقوللاندیغی ادویه‌نک تعریفاتنی جامع اوله‌رق دیکر برقاچ تألیفاتی دخی واردر.

تنار { (Thénard) فرانسه‌نک اک مشهور کیمیاکرلرندن اولوب، ١٧٧٧ ده (اوبه) ایالتنک (لوپیر) قصبه‌سنده طوغمش؛ و١٨٥٧ ده وفات ایتمشدر. کیمیاده ید طولی صاحبی اولوب، بوفنه متعلق برچوق کشفیاته موفق اولمش، وبرقاچ معتبر کتاب یازمشدر. آقادمیا وبرچوق جمعیات فنیه اعضاسندن اولوب، معارف عمومیه ایشلرینه دخی قاریشدیرلمش؛ ووطنی طرفندن مبعوث انتخاب اولنه‌رق، امور سیاسیه‌یه دخی قاریشمشیدی. ١٨٥١ دن صکره امور سیاسیه‌دن کف ید ایتمش ایدی. کشفیات فنیه اوغورنه وقف وجود ایدن علمایه معاونت ایتمک اوزره، برجمعیت تأسیس ایدوب، کندیسی دخی یکرمی بیک فرانق اعانه ویرمشیدی.

تناسریم { (Ténasserim) هندچینیده وسیاملك ساحل غربیسنده همنامی اولان خطه‌ده برشهر قدیم اولوب، وقتیله بوخطه‌نك مركزی ایدی. (مرغوی) شهرینك ۷۰ كیلومتره جنوب غربیسنده وهمنامی اولان نهرك كنارنده واقع اولوب، الیوم ویرانه حالنده‌در. سیام دولتنه تابع ایكن، بعده بیرمان حكمدارلرندن (آلومپرا) طرفندن ضبط وتخریب اولنمشدر. — تناسریم خطه‌سی سیام مملكتیله ملاغه شبه جزیره‌سنك ساحل غربیسندن عبارت اولوب، شمالدن جنوبه اوزانیر طار واوزون بریردر، كه شرق جهتندن بر سلسلهٔ جبالك صرتیله آیرلمش اولدیغندن، بنكاله كورفزینه تابع بر مائله تشكیل ایدیور. شمال جهتنده (مرتبان كورفزی بولنیور. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۵۰۰۰ مربع كیلومتره اولوب، ۲۲۰۰۰۰ اهالیسی واردر. ۱۸۲۶ تاریخندن بری انكلتره‌یه تابع اولوب، هندستانك بنكاله اداره‌سنه ملحقدر. مركزی جهت جنوبیه‌سنده بولنان (مرغوی) یاخود (مركوی) شهریدر. ساحله قریب اولان قسمی دوز ومنبت اولوب، تناسریم، كولپیا وسائر برطاقم كوچك نهرلرله اروا اولنورایسه‌ده، پك آز یری ایشلندیكندن، محصولاتی احتیاج اهالی‌یه تقابل ایده‌میور. باشلیجه محصولاتی پرنج، شكر قامشی، پاموق، متنوع میوه‌لر، صندال آغاجی وسائره‌دن عبارتدر. ایچ طرفلرنده واسع اورمانلر بولنوب، ایچلرنده فیل، قپلان وسائر حیوانات وحشیه كثرتله بولنور. خیلی كراسته وقیمتلی آغاجلر دخی قطع واخراج اولنور. قلای معدنی دخی چوقدر. اهالیسی سیاملیلره مشابه اولوب، حلیم ومونس آدملردر. ساحلك قارشیسنده وعلی‌الخصوص قسم جنوبیسنده (مرغوی) جزایر مجتمعه‌سی نامیله بر طاقم آطه‌لر بولنیور، كه ساحللری صرب وطاشلقدر.

تنبوقتو { [«تمبكتو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تندوس { (Ténédos) بوزجه آطه‌نك اسم اصلیٔ رومیسیدر. [«بوزجه آطه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تنریفه { (Téneriffe) آفریقانك ساحل غربیسی قارشیسنده واقع قناریه آطه‌لرینك اڭ بیوكی اولوب، ۲۸° ایله ۲۸° ۳۶′ عرض شمالی و ۱۸° ۲۶′ ایله ۱۹° ۱۸′ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولور. بویی ۸۰ واكی ۴۰ كیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۲۸۰ مربع كیلومتره واهالیسی ۸۰۰۰۰ كشیدر. مركزی قناریه جزایرینك مركز عمومیسی اولان (سانته قروز) قصبه‌سیدر. شكلی غیر منتظم اولوب، سواحلی دیك وصرب ایسه‌ده، ایكی اوچ لیمانی واردر، كه اڭ صاغلاملری سانته قروز مرسای صنعیسی اولوب، اون اون ایكی حرب سفینه‌سنی استیعاب ایدر، وبر طاقم استحكاماتله دخی محفوظدر. اراضیسی طاغلق اولوب، سونمش بركانلردن عبارت برطاقم منفرد طاغ وتپه‌لرله مستور ایسه‌ده، بایر ووادیلری پك منبتدر. نهرلری یوغیسه‌ده، برچوق سیللری وبعض قیناقلری واردر. باغلری پك چوق اولوب، كلیتلی شراب چیقار. هواسی شمال شرقی جهتنده معتدل وسائر طرفلرنده دها صیجاق اولوب، پورتقال، لیمون، موس، خرما، شكرقامشی، انجیر، بادم، كستانه وسائر میوه‌لری پك مبذولدر. چام، میشه وسائر آغاجلری حاوی اورمانلری دخی واردر. محصولات ارضیه‌سی بغدای، آرپه، مصر وسائر حبوباتدن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌سی دخی چوقدر. حیوانات وحشیه‌یه متعلق یالكز بر جنس یبانی كچی بولنیور، كه جنسی بو آطه‌یه مخصوصدر. ایپك بوجكلری دخی چوق اولوب، خیلی ایپك چیقار، وبر قسمی خام اوله‌رق اخراج اولنه‌رق، بر قسمندن دخی محلنده برطاقم قطیفه‌لر وقورده‌لرله ایپك چورابلر اعمال ایدرلر. سواحلنده بالیغی چوقدر. تجارتی پك ایشلك اولوب، باشلیجه انكلیزلرله آمریقالیلر طرفندن اجرا اولنور. آطه ۳ قضایه منقسم اولوب، مركزندن بشقه باشلیجه قصبه‌لری: جیود، اوروتووه، لاغونه، غوآراشیقو وپالماسدر.

بو آطه‌نك بركانی طاغلری اورته‌سندن دیم دیك بربركانی طاغ كسب ارتفاع ایدوب. «تنریفه ذروه‌سی» (Pic de Téneriffe) اسمیله معروفدر. حذای بحردن ارتفاعی ۳۶۸۶ متره اولوب، اطرافنده‌كی طاغلرك اوسته ۲۵۰۰ متره قدر یوكسلیور. بو طاغك تپه‌سنه چیقانلر تنریفه آطه‌سنی پك كوچك كوروب، كندیلرینی بركی سرنی اوجنده ظن ایدرلر. وقناریه آطه‌لرینك جمله‌سنی سیر ایدرلر. یوقاری چیقاركن، بعض دفعه اطرافده‌كی بلوطلرده انسان قوس قزح

رنكلرنده كندى شكلنى كورور. بو بركان ١٧٩٨ ده آتش افشان اولوب، شمديكى حالده آغزى كوكوردله مملودر.

تنس { (Ténez) جزايرده جزاير شهرينك ١٥٠ كيلومتره غربنده ووهرانك تقريباً ٢٠٠ كيلومتره شرق شماليسنده اولەرق همنامى اولان برونك آلتنده وآق دكيز ساحلنده بر قصبه اولوب، يكى واسكى اسملريله ايكى قسمه منقسمدر. اسكيسى عرب اهالى ايله مسكون اولوب، آنجق ٨٨٦ نفوسى جامعدر. يكيسى ايسه (قارتنه) مدينهٔ قديمەسنك محلنده فرانسزلر طرفندن بنا اولنەرق، آزوقتده توسع وكسب عمران ايتمكله، ٦٠٠٠ اهاليسى واردر. جغرافيون عربك روايتنه كوره شمدى اسكى تنس دينلن قصبه ٢٦٢ تاريخ هجريسنده اندلس عربلرى طرفندن تأسيس اولنەرق (تنس الحديثة) تسميه اولنمش، وبش آلتى بيك خانەيى جامع بولنمشيدى. (تنس القديمة) اسمى ايسه بونك قربنده بولنان خراب بر قلعەيه ويريليردى، كه احتماله كوره، فرانسزلرك يكى تنسى تأسيس ايتدكلرى محلده بولنمش اولان (قارتنه) خرابەلرندن عبارت ايدى. عربلر عنده وخامت هواسيله مشهورايدى. ابو الربيع ميليانينك روايتنەكوره، تنس شهرى ٦٢٠ تاريخلرنده صودن خراب اولوب، اهاليسى طاغلمش، وبعده يالكز بر مقدارى عودت ايدوب، ويرانەلرك آرەلرنده ساكن اولمشلر ايدى. ٩٢٥ تاريخلرنده خيرالدين پاشا طرفندن تخريب اولنمشدى. ١٨٤٣ تاريخ ميلاديسنده فرانسزلرك الينه كچمشدر. — تنس برونى ٣٦°٣٤′ عرض شمالى ايله ٠°٥٤′ طول غربيده واقع اولوب، اوجنده بر فنار ركز اولنمشدر.

تنسه { (Tennessée) آمريقاى شمالى ممالك مجتمعەسنده بر نهردر، كه جنوبى قارولينه جمهوريتنده دمير طاغندن نبعاناله، (قتوقسويل) قربنده (هولستون) چايى ودها آشاغيده (ويرجينيا) جمهوريتندن كلن (قلينچ) نهرينى اخذ، وهمنامى اولان جمهوريتى شق ايتدكدن صكره، (كنتوكى) جمهوريتنه كيروب، صول ساحلندن (اوهيو) ايرماغنه دوكيلور. مجراسى ١٠٥٠ كيلومتره طولندەدر.

تنسه { (État de Tennessée) جمهوريتى آمريقاى شماليده ممالك مجتمعەنك جاهير وسطيەسندن اولوب، ايچندن جريان ايدن نهرك اسميله مسمادر. شمالاً كنتوكى، شمال شرقى جهتندن ويرجينيا، شرقاً شمالى قارولينه، جنوب شرقى جهتندن جورجيا، جنوباً آلابامه، غرباً دخى ميسيسيپى جمهوريتلريله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحيەسى ١٠٨٩٠٥ مربع كيلومتره اولوب، ١٥٤٢٣٦٠ اهاليسى واردر، كه هر كيلومتره باشنه ١٤ كشى دوشيور. مركزى (ناشويل) قصبەسيدر. (كومبرلاند) طاغلرى بو جمهوريتك ايچندن كچر، وتنسه نهريله ميسيسيپى ايرماغى اراضيسنى سق ايدر. هواسى معتدل وصاغلام اولوب، طوپراغى منبت ومحصولداردر. باشليجه محصولاتى شكر قامشى، پاموق، توتون، مصر، بغداى وسائرەدن عبارتدر. حيوانات اهليه ووحشيەسى چوق اولوب، مقدما (بيزون) تعبير اولنور آمريقاى شماليه مخصوص بر نوع يبانى صيغير سوريلرى كثرت اوزره بولنوردى. پك نمالى باقير معدنلرى دخى واردر. جنوب شرقى جهتنده وقتيله پك كثرتلى بولنمش اولان (شروكه) قوم اصليسى نيم وحشى حالنده بولنيور. آمريقانك اهالئ اصليەسندن قالمه بر چوق آثار عتيقه وازآن جمله (فوركيددير) قربنده ٥١ متره ارتفاعنده بر هرم واردر. بو ير ١٦٦٤ ده (قونت دوقلارندون) ه وبعده ديكر بعض زادكانه مالكانه ويريلوب، بونلر، (شروكه) لرك مقاومتيله برابر، مهاجرلر سوق واسكان ايتمشلردى. آنجق اصل اعمارى ١٧٧٣ تاريخ ميلاديسندن باشلايوب، ابتدا (قارولينه) جمهوريتنه تابع ايكن، ١٧٩٠ ده آيريلوب، ١٧٩٦ ده استقلالى تقررله، ممالك مجتمعه عدادينه داخل اولمشدر. ٢٥ اعضادن مركب بر مجلس اعيانيله ايكى سنه مدتله انتخاب اولنور ٧٥ اعضادن مركب بر مجلس مبعوثانى واردر. رئيس جمهور مقامنده اولان واليسى اشبو ايكى مجلسلر طرفندن ينه ايكى سنه مدتله انتخاب اولنور.

تن سيوداى چين { (Ten-Sio-Daï-Tsin) جاپونيلرك الك بيوك معبودى اولوب، زعملرنجه، بو اله موهوم ارض وسمواتى خلق ايتدكدن صكره، ٢٥٠٠٠ سنه جاپونده حكمدارلق ايتمش، وبوملكتك سائر حكمدارلرى بونك نسلندن چيقمشدر. (ايسيه) ده

اولان مشهور بر معبدنده تمثالی مقامنده یالکز بر آینه واردر.

تُنُكَت { سیحونك اوته‌سنده واقع (شاش) مملکتنده بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك وازان جمله (ابوالليث نصر بن حسن تنكتی)نك مسقط رأسی بولنمشدر. بو ذات مشاهیر علما ومحدثیندن اولمغله برابر اغنیای تجاردن اولوب، تجارت طریقیله شام ومصر واندلسه قدر سیاحت ایتمش، و هر کیتدیکی یرده افاده واستفاده وروایت احادیث شریفه ایله مشغول اولوب، فقرا ومحتاجینه دخی پك چوق اعانه‌لر ایدرمش. ٤٨٦ ده وفات ایتمشدر.

تَنكِز { (امیر سیف الدین ابو سعید اشرفی ناصری) ملوك مصردن قلاوونك اوغلی ملك اشرفك کوله‌لرندن اولوب، ملك ناصر محمد بن قلاوونك زماننده رتبه واعتباری تزاید ایتمكله، ٧١٢ تاریخنده شام والیلکنه نصب اولنمش، وملاطیه‌یی دخی فتح ایلمش ایدی. فعال وشدید البطش بر آدم اولمغله، بیوك برنفوذ واقتدار قزانوب، زماننده شام وفلسطین وبتون اوجوارلرده امن واسایش تقرر ایتمش؛ وکندیسی حسابسز مال وثروته نائل اولوب، خیراتی دخی سودیکندن، دمشقده، قدسده، صفدده وسائر شهر وقصبه‌لرده بر چوق جوامع ومساجد وصو یوللری وبیمارستانلر وسائر مبرات تأسیسنه موفق اولمش ایدی. ملك ناصرك عندنده قدرواعتباری بر درجه‌یه وارمشیدی، که هرسنه بینلرنده کرانبها هدیه‌لر تعاطی اولنور، وصاحب ترجمه‌نك معروضاتی ابدی رد اولنماز ایدی. نهایت امرادن طاجار دواتدارك سعایتیله سلطانك اغبرارینه اوغرایوب، ٧٤١ تاریخنده حیله ایله اسکندریه‌یه جلب، واوراده برآی قدر حبس اولندقدن صکره، قتل اولنمشدر. برقاچ ملیون درهم مقدارنده ظهور ایدن اموالی دخی مصادره ایدلمشدر.

تَنوخ { قبائل عربدن بر بیوك قبیله‌نك اسمی اولوب، بونلر انبار وحیره جهتلرنده ساکن ایکن، بعده بر شعبه‌لری سوریه‌یه هجرتله، یقین وقتلره کلنجه‌یه قدر جبل‌لبنان اطرافنده بولنمشدر.

تَنوخی { (القاضی ابو القاسم علی بن محمد) مشاهیر علما وشعرادن اولوب، عقائد معتزله‌ده وفقه، هیئت، نجوم، هندسه وسائرعلومده ید طولی صاحبی ایدی. فصیح ومجلس آرا بر ذات اولمغله، عراق کبراسی بیننده (ریحانة الندماء) دینمکله شهرت بولمشیدی. ٣٤٢ تاریخنده بصره‌ده وفات ایتمشدر. شو قطعه جمله اشعارندندر:

رضاك شباب لا یلیه مشیب
وسخطك داء لیس منه طبیب
کانك من کل النفوس مرکب
فانت الی کل النفوس حبیب

— بونك اوغلی (ابو علی محسن بن ابی القاسم تنوخی) دخی علما وشعرادن اولوب، پدرینك کندن بیوك دیوان اشعاری و«الفرج بعدالشدة»، «نشوان المحاضره»، «المستجاد من فعلات الاجواد» عنوانلریله اوچ معتبر کتابی واردر. بر چوق وقت قاضیلقله کزمش، و٣٨٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو قطعه جمله اشعارندندر:

قل للملیحة فی الخمار المذهب
افسدت نسك اخی التقی المذهب
نور الخمار ونور خدك تحته
عجبا لوجهك کیف لم یتلهب

— بونك اوغلی (ابو القاسم علی تنوخی) دخی شعرا وادبادن اولوب، حفظنده پك چوق اشعار ونوادر بولنوردی. بعض قضالرده بولنمشدر. شیعی‌المذهب ومعتزله‌دن اولدیغی مرویدر. ٤٤٧ ده وفات ایتمشدر.

تنوس { سیواس ولایت وسنجاغنده وسیواسك جنوب غربیسنده بر قضا اولوب، مرکزی سیواسدن ٧٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع (شهر قشله) قریه‌سیدر. قضا ١٥ ناحیه و١١٤ قریه‌دن مرکب اولوب، ٤٥٠٠٠ اهالیسی واردر، که بونلرك ٣٣٠٠٠ ی اسلام وقصوری ارمنی وسائره‌در. قضا عزیزیه، قنقال، ایلبکلو ویلدیز ایلی قضا وناحیه‌لریله محدود اولوب، قزیل ایرماغه تابع (آق صو) چایی اراضیسنی سقی ایدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه‌لق اولوب، طوپراغی اولدقجه منبتدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله آرمود، اریك، قاربوز وسائر میوه‌لردن عبارتدر. خیلی اورمانلری دخی اولوب، سیواس وقیصریه‌یه نقل اولنمق اوزره، اودون وکراسته قطع اولنور. کوزل مرعالری دخی اولوب، قیون، کچی، صیغیر، خرکله وسائر حیواناتله تفنیك کچیلری‌ده واردر. معمولات صناعیه‌یه متعلق اعلاخالی وکلیم یاپلیور. درون قضاده ٣٩ جامع شریف، ٣ مدرسه، ٢٨ مسلم و١٠ غیرمسلم صبیان

مكتبى، ٥ خان، ٥٥ دكان، ٦٥ دكرمن وبر قاچ ايليجه ومعدن صويى موجوددر.

تَنونيه } حمص قربنده بر محل اولوب، صحابه‌دن عبدالله بن بشر مازنى بو محلده وفات ايتمشدر، ومرقدى اوراده موجوددر.

تنها } (محمد سعيد) ايران شعراسندن اولوب، (قم) شهرندندر. غزليات ومثنويلرى وسائر اشعار مرغوبه‌سى چوقدر. شوبيت اوجمله‌دندر:

عضو عضوم‌را جدا ذوق طواف كوى دوست
كر قدم در ره كذارم كاروانى ميشود

تنيس } (Tanis) مصر سفلاده (بحيرة المنزله) نك ساحل جنوبيسى قربنده بر شهر قديم اولوب، اليوم (سان) اسميله بر قريه حالنده‌در. بو شهر پك اسكى اولوب، حضرت موسى زماننده مصرك مركزى بولنمش؛ وبعده ايالت مركزى اتخاذ اولنمش ايدى. حتى بحيرة المنزله‌يه دخى اسكى يونان وروما جغرافيونى طرفندن بوشهره نسبتله (تانايقوس لاقوس) اسمى ويريلوب، جغرافيون اسلام آثارنده‌ده (بحيرة تنيس) اسميله ياد اولنور. اوائل دور اسلامده دخى معمور اولوب، خلفاى عباسيه وملوك مصر طرفندن دفعاتله سور واستحكاماتى تجديد، وشهر توسيع وتزيين اولنمشيدى. بعده اهل صليب محاربه‌لرى اثناسنده خراب اولوب، شمديكى حالنده قالمشدر. اسكى مصريلر وروماليلر زمانلرندن قالمه بر چوق آثار عتيقه‌سى موجوددر.

— بحيرهٔ مذكوره‌نك شرق جهتنده وسويش قنالنك قربنده دخى بو اسمله طار واوزون بر جزيره بولنوب، يونانيلر عندنده اسم قديمى (تنسوس) در، واليوم (تنه) اسميله معروفدر. جزيره‌نك اوزرنده ينه بو اسمله بر قصبه دخى واردر، كه اليوم پك كوچك واهميتسز ايسه‌ده، وقتيله خيلى بيوك اولوب، بعض آثار باقيه‌سى موجوددر.

تَنين } موصل جهتنده‌كى جبل جودى قربنده بر طاغدر.

تُنَينير } اورفه سنجاغنك جهت شرقيه‌سنده جريان ايدن خابور نهرى اوزرنده بو اسمله ايكى قصبه بولنوب، برينه (تنينير العليا) وديكرينه (تنينير السفلى) ديندكنى، وبرنجيسندن دفعاتله چكمش اولديغنى ياقوت حموى ذكر ايديور.

تو } (Theux) بلجيقه‌نك (ليژه) ايالتنده و(ليژه)نك ٢٤ كيلومتره جنوب شرقيسنده بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهاليسى وچوخه فابريقه‌لريله دباغخانه‌لرى، دميرخانه‌لرى ومرمرلرى واردر.

توآم } (Tuam) ايرلانده‌نك (غالواى) ايالتنده وغالوايك ٣٠ كيلومتره شمال شرقيسنده بر قصبه اولوب، ٧٠٠٠ اهاليسى واردر.

توات } (Touat) آفريقاى شماليده جزايرك جنوب غربى ومراكش دولتنك شرق جنوبى جهتنده برخطه اولوب، رسماً مراكش دولتنه تابعدر. صحراى كبير قوملريله محاط برطاقم واحه‌لردن عبارت اولوب، ٢٣° ايله ٢٥° عرض شمالى و٣° طول شرقى ايله ٢° طول غربى آره‌سنده ممتد اولور. بويى ٤٠٠ واكى ١٠٠ كيلومتره‌در. طوپراغى پك منبت دكل ايسه‌ده، كوزل مرعالرى اولوب، پك ايى بر جنس آت يتيشير، وصيغير، قويون، دوه وسائر حيواناتى چوقدر. خرمالرى دخى چوق اولوب، اهالينك باشليجه مدار تعيشيدر. بو خطه صحراى كبيرك ايچنده بيوك بر تجارت مخزنى حكمنده اولوب، مراكش، تمبكتو، سودان، فزان وغدامس ايله مناسبات تجاريه‌سى ومحال مذكوره‌نك هر برينه آمد شد ايدر كاروانلرى واردر. اهاليسى كاملاً عرب ومسلم اولوب، بر درجه‌يه قدر بربر وزنجى جنسلرى دخى قاريشمشدر. اك بيوك قصبه‌سى ومركز تجارتى (انسله) اولوب، تميون، اولف، تسابت، تاوريت، تامنتيتى وسائره اسملريله بر قاچ قصبه‌سى دخى واردر. مملكتك ايچنده بر قاچ وادى وار ايسه‌ده، يالكز ياغمور موسملرنده صولرى اولوب، اكثرى برر كوچك كول تشكيل ايده‌رك قورورلر. تميون قصبه‌سنك يانده (سبخة غورراره) اسميله بيوجك بر كول دخى واردر. مراكش حكومتى بو خطه‌نك اداره‌سنى اهمال ايتمش اولديغندن، فرانسزلر جزايردن دائرهٔ نفوذلرى ايچنه آلمغه چاليشيورلر.

توارتقو } (Tvartko) بوسنه ويكيپازار حكمدارلرندن ايكى كشى اولوب، برنجيسى مجارستانك (بانات) ايالتنده والى ايكن، بوسنه جهتنده واقع اولان فتوحاتى اوزرينه، ١٣٧٦ تاريخ ميلاديسنده بوسنه قرالى اولمش؛ ودالماچيايى دخى ضبط ايله، اعلان استقلال ايتمش ايسه‌ده، ١٣٨٨ ده

مجارستان قرالی سجیسموندە عرض اطاعتە مجبور اولمش ایدی. برسنە صکرە دولت عثمانیەنك تحت حمایەسنە کیروب، عساکر عثمانیەنك امدادیلە دالماچیایی کاملاً ضبط ایلمش؛ و ١٣٩١ دە وفات ایتمشدر. — ایکنجیسی برنجینك اوغلی اولوب، ١٣٩٦ دە قرال اولمش؛ ومحارب بولنان عثمانلیلرلە مجارلر آرەسندە قالوب، عساکر عثمانیەیە التحاقلە، اسقلا وونیایی نهب وغارت ایتمش؛ و ١٤١٥ دە بسبتون دولت عثمانیەنك تحت تابعیتنە کیروب، استرداد استقلال ایچون هرنە قدر چالیشمش ایسەدە، موفق اولەمیەرق، ١٤٤٣ دە وفات ایتمشدر.

تَوارِق { (Touaregs) آفریقای شمالیدە صحرای کبیرك قسم وسطیسندە بو- لنور بربیوك قوم اولوب، اقوام بربریەدن معدوددر. برچوق قبائلە منقسم اولان بو قوم طرابلس غرب ولایتنك غرب جنوبی حدودندن یعنی غدامس وفزان جهتلرندن باشلایەرق، تمبکتو شهرینە وسودان وسطیسیە یعنی حوصە وبورنو مملکتلرینە قدر اولان چوللردە جولان وبو چوللرك آرەلرندە بولنان بعض واحلردە اسکان ایدرلر. بو وجهلە متمکن وخیمە نشین اولەرق ایکی‌یە منقسم اولوب، متمکن اولانلری عربلرلە وسوداندن جلب ایتدکلری زنجیلرلە بردرجەیە قدر قاریشمشلرسەدە، خیمە نشین وکوچبە حالندە یاشایانلری اقوام بربریەیە مخصوص اولان سیما واخلاق و عاداتی محافظە ایتمشلردر. هر قبیلە کندینە مخصوص برلسانلە متکلم ایسەدە، بولسانلرك جملەسی بربرلرینە مشابە اولوب، بربر لساندن مشتقدرلر. توارق اسمی کندیلرینە عربلر طرفندن ویریلوب، کندیلری (ایموشار) اسمیلە تسمیە اولنورلر. عربلرلە بینلرندە منافرت اولوب، کندیلری ترك نسلندن اولماق ادعا- سندە بولنیورلر، وتوارق اسمی دخی (ترك) کلمەسنك جمعی فرض ایدیورلر. آنجق حقیقتدە بربر اولدقلرندە شبهە یوقدر. جملەسی دین اسلاملە متدین اولوب، لسان ادبی وتحریریلری عربیدر. اوزون بویلی، بیاض چهرەلی وجسور وتندرست آدملر اولوب، نهب وغارتە زیادەسیلە انهماکلری واردر. هرنە قدر بتون اقوام بدویەنك اخلاق اولان مهماننوازلق کبی بعض اوصاف حمیدە ایلە دخی متصف ایسەلردە، عمومیت اوزرە خاین وغدار آدملر اولوب، آفریقای شمالی سواحلی ایلە سودان آرەسندە ایشلین قافلەلرە مسلط اولورلر، و صویدقلری کاروانلردن آلدقلری اموال ایلە وکندیلرینك حمایەسنی طلب ایدن کاروانلرك ویردکلری رسم وویرکیلرلە یاشارلر. ارککلری بربری اوستەکنیش وواسع قوللی ایکی کوملك کیوب. بونلرك بری بیاض ودیکری قویو مائی اولور. اغنیاسی اوستدن بورنوس دخی کیرلر. باشلرینە بزدن برصاریق صاروب، بونکلە آلنلرینی قپادقلری کبی، بر اوجنی دخی چکەلرینك آلتندن چکیرەرك، کوکسلرینە قدر صارقیتیرلر، وباشمق کبی یوزلرینك اورتەسنە قدر چیقاروب، آغز وبورونلرینی اورترلر. بو سببلە عربلر کندیلرینە (ملثمین) یعنی «باشمقلی» نامنی ویررلر. (مهاری) تسمیە اولنور برنوع هجین دوەسنە بینمەدە دخی فوق‌العادە مهارتلری اولوب، صحرای کبیرك قورصانلری دینلمکە شایاندرلر. برنجی درجەدە مرجع ومرکزلری طرابلس غرب ولایتنە ملحق غاط وغدامس شهرلریدر.

توأم { (ابودخان) صحابەدن اولوب، اولادی واسطەسیلە کندیسندن بعض احادیث شریفە منقولدر.

توأم { عماندە ساحل بحردە برقصبە اولوب، انجیسیلە مشهور اولدیغی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

توبول { (Tobol) سیبریادە برنهردرکە ترکستان حدودندە (کوچك قراچە) طاغندن نبعان ایلە، شمال شرقی‌یە طوغری جریان ایدەرك، اوربنوغ وتوبولسق ایالتلرینی شق، وتاودە، تورە، ایست وآبوچایلرینی اخذ ایتدکدن صکرە، توبولسق شهری قربندە (ایرتیش) ایرماغنە دوکیلور. مجراسی ٩٠٠ کیلومترە طولندەدر.

توبولسق { (Tobolsk) سیبریانك اك بیوك واك مهم شهری اولوب، (توبول) ایلە (ایرتیش) نهرلرینك ملتقاسی قربندە، ′١١°٥٨ عرض شمالی ایلە ″٤٦′٥٦ طول شرقیدە واقعدر. ٢٠١٧٥ اهالیسی، خراب برقلعەسی، مکتب اعدادیسی، شرقی سیبریا وچین ایلە ایشلك تجارتی واردر. روسیە ایمپراطورینك خزینۂ خاصەسنە عائد کورك تجارتنك مرکزیدر. اهالیسنك برقسم کلیسی ترك وبخارالی وسائرەدن مرکب اولوب، مسلمدرلر.

هواسی صاغلام ایسه‌ده، صوئوق اولوب، میزان الحراره تحت الصفر ٤٥ درجه‌یه قدر اینر. بوشهر ١٦٤٣ ده تأسیس اولنوب، اوندن اول محلنده بر قریه وار ایدی. — توبولسق ایالتی سیبریانك اك غربی ایالتی اولوب، شمالاً بحر منجمد شمالی ایله، غرباً پرم واوربنورغ، جنوباً ترکستاندن معدود اولان (آق مولینسك) و(سمیپالاتینسك)، شرق جنوبی جهتندن (تومسق)، شرقاً دخی (ینکیسیك) ایالتلریله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٣٧٧٧٧٦ مربع کیلومتره اولوب، ١٢٨٣٣٧١ اهالیسی واردر. اراضیسی دوز اولوب، (اوب) ایرماغی ایالتی شق، وبوکا تابع اولان (ایرتیش) ایله بوکا دوکیلن ایشیم وتوبول نهرلری وتوبولك متعدد تابعلری دخی قسم جنوبیسنی‌سق ایدیور. هواسی عرضنه تابع اولوب، شماله طوغری ایلریلدکجه، برودت آرتیور. نهرلر سنه‌ده ٩ آی منجمد حالنده بولنور. یالکز جنوب جهتنده بعض حبوبات یتیشیر. واسع اورمانلری، کلیتلی صیغیرلری، دریلری، کورك اعمالنه یارار کثرتلی حیوانات وحشیه‌سی وپك چوق بالیغی واردر. توبولسق والیسی بتون غربی سیبریانك دخی والیٔ عمومیسیدر.

توبه { (بن الحمیر الخفاجی) شعرای عربدن اولوب، برنجی قرن هجری اواسطنده وبنی امیه زماننده یاشامش، ولیلی اسمنده غایتله حسنی وشاعره بر قیزه اولان تعشقیله شهرت بولمشدر. بو قیزی پدری کندیسنه ویرمیوب، دیکرینه تزویج ایتمش اولمغله، توبه عمرینی حسرتله کچیروب، معشوقه‌سیله نادراً کوریشه‌بیلیردی. بینلرنده جریان ایدن مشاعره‌لر مشهوردر. صاحب ترجمه ٨٠ تاریخلرنده مقتولاً وفات ایدوب، لیلی اوندن صکره دها چوق وقت یاشامش، وبقیهٔ عمرینی‌دخی عاشق حقنده مرثیه‌لر سویلمکله وآه واینله کچیرمشدر. شو بیت توبه‌نك لیلی حقنده سویلدیکی قصایدینك برندندر:

وکنت اذاما جئت لیلی تبرقعت
فقد رابنی منها الغداة سفورها

توبیا { (Tobie) بنی اسرائیل اقیاسندن اولوب، قبل‌المیلاد ٧١٨ تاریخنده (سالمنصر) طرفندن اسیر ایدیلەرك، نینوی‌یه سوق اولندقده، اجدادینك دیننده ثابت قدم طورمغله برابر، حکمدار مومی‌الیهك توجهنی قزانمش ایسه‌ده، نوبت سلطنت اوغلنه انتقال ایتدیکنده، بدبخت اولان ملتداشلری حقنده‌کی محبت ومعاونتدن طولایی، غضبه اوغرایوب، اعدامدن قورتلق ایچون، فراره مجبور اولمش؛ وبونك وفاتنده یعنی قبل‌المیلاد ٧١٢ تاریخنده نینوی‌یه عودت ایلمش ایسه‌ده، متعاقباً نور بصری غائب ایتمشیدی. ینه توبیا اسمیله معروف اوغلی بولده حضرت اسرافیله راست کلمکله، بونك دلالتیله بر بالیغی آولیوب، بو بالیغك ایلیکنی پدرینك کوزلرینه سوره‌رك شفایاب ایتمش؛ واختیار توبیا دها ٤٢ سنه یاشایوب، ١٠٤ یاشنده وفات ایتمشدر. اوغلی ایسه همدانده (راجل) ك قیزی ساره‌یی تزوج ایدوب، پدرینك وفاتندن صکره بیوك پدرینك یانه کیتمش، واوراده ٩٠ یاشنده وفات ایتمشدر. بونلرك حکایه‌سی توراته ملحق بر رساله‌ده منقولدر.

توبینکه { (Tubinguc) آلمانیاده وورتمبرغك «قره اورمان» ایالتنده ویوقاری نکر نهری اوزرنده اوله‌رق استوتغاردك ٣٢ کیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ١٠٥٠٠ اهالیسی، مشهور دارالفنونی ودارالفنونه ملحق مکمل کتبخانه‌سی وتاریخ طبیعی وسائره موزه‌سی، اسکی بر سرایی، مصنع و وورتمبرغ حکمدارلرینك مزارلرینی حاوی برکلیساسی وسائر آثاری واردر. اسکی برقصبه اولوب، بعض وقایع تاریخیه‌نك محل جریانیدر.

توپایوس { (Topayos) برازیلیاده برنهردر، که (آرینوس) ایله (جوروئنا) چایلرینك اجتماعندن تحصل ایده‌رك، شماله طوغری جریان ایدر؛ و(ماتوغروسو) ایله (پارا) ایالتلرینی شق ایله، آزودو، ترس باراس، شاقوروینه، قاراره چایلرینی اخذ ایده‌رك، تقریباً ١٠٠٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، آمازون ایرماغنه منصب اولور.

توپفر { (Tœppfer) اسویچره مشاهیر محرریندن اولوب، اخلاقه‌فوق‌العاده خدمت ایده‌جك صورتده یازمش اولدیغی غایت‌کوزل برطاقم حکایه کتابلریله شهرت بولمشدر. ١٧٩٩ ده طوغوب، ١٨٤٦ده وفات ایتمش، وعمرینی مربیلکله ومکتب خواجه‌لغیله کچیرمشدر.

توپلیچ { (Tœplitz) چهستانده پراغه‌نك ٨٠ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ١٠٧٠٠ اهالیسی، کوزل باغچه‌لری

اولان بر سرایی ومشهور چلیك قاپلیجه‌لری واردر. ١٨١٣ ده ناپولیونه قارشی پروسیه وآوستریا وروسیه آره‌سنده عقد اولنان اتفاق معاهده‌سی بوقصبه‌ده واقع (قلاری) سراینده امضا اولنمشدر.

توپینامباراناس { (Topinambaranas) برازیلیانك (پارا) ایالتنده برنهردر، که (مادیره) نهرندن آیریلوب، ٢٠٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، آمازون ایرماغی قوللرندن (ماوهه‌یه) دوکیلور. بونکله آمازون آره‌سنده ١٩٠ کیلومتره بویی و ٤٠ کیلومتره اکی اولان بر آطه تشکل ایدیور. بو آطه‌ده (توپینامبو) یاخود (توپینامبا) اسمیله معروف یرلی ونیم وحشی برقومك بقیه‌سی ساکندر. توپینامبور اسمیله معروف برنوع یرالماسی دخی بو آطه‌دن چیقمشدر.

توت { یاخود ثوت ویا طوط (Thoth) اسکی مصریلرك آلههٔ کاذبه‌سندن اولوب، نطق وکلام ایله یازی ومعارف وصنایعك حامیسی زعم اولنوردی. کافهٔ کشفیات واختراعات دخی بوکا اسناد اولنه‌رق، نامنه منسوب بولنان واو وقتکی علوم ومعلوماتی حاوی اولان ٤٢ فصلی حاوی بر کتاب اهبلره مخصوص اولوب، بشقه‌لرینك الینه کچمسی ممنوع ایدی. بعضاً قوش باشلی وبعضاً دخی میمون قفالی تصویر اولنوردی. بونك (هرمس) لك عینی اولدیغی دخی مظنوندر.

توتا { (Teuta) ایلیریا خطهٔ قدیمه‌سنك ملکه‌سی اولوب، پایتختی اشقودره شهری ایدی. آغرونك زوجه‌سی اولوب، بونك وفاتندن صکره قبل‌المیلاد ٢٣١ تاریخلرنده حکم سورمشدر. ٢٣٠ تاریخنده روما ایلچیلری (یونیوس) ایله (قورونقونیوس) ی قتل ایتدیرمکله، روماليلرك خصومتی دعوت ایدوب، برخیلی محاربه‌دن صکره (پولتومیوس آلبینوس) ایله (فولویوس چنتومالوس) طرفندن مغلوب، وروما یه جذیه اعطاسنه مجبور اولمش ایدی.

توتاتس { (Teutatès) اسکی کلتلرك آلههٔ کاذبه‌سندن اولوب، بر روایتده حربك ودیکر برروایتده تجارتله ثروت ونطق وذکاوتك حامیسی وروحلرك قابضی زعم اولنوردی. مصریلرك (توت) دیدکلری معبودله کرك اسماً وکرك حالاً مشابهتی عیاندر. بر میشه آغاجی وبعضاً بر غارغی صورتنده تصویر اولنوب، کیجه وقتی اورمانلرده ماهتابده ویاخود مشعله‌لرله عبادتی ایفا اولنور، وسنه‌نك ایلك کیجه‌سی بونك نامنه شنلکلر اجرا ایدیلیردی. کندیسنه کوپکلر وبعضاً ده انسانلر ذبح ایدرلردی.

توتام { (Teutame) یونان قدیم مورخلرینك روایتنه کوره، آثوریه ویاخود سوس حکمداری اولوب، یونانیلره قارشی تروآیه ممنون (یاخود بهمن) لك قوماندهسیله ٢٠٠٠٠ کشیدن مرکب بر فرقهٔ امدادیه کوندرمشیدی.

توتبرغ { (Teutberg) آلمانیاده بر سلسلهٔ جبال اولوب، هسه‌نك شمال غربیسنده (میندن) و(مونستر) ایالتلریله (لیپه) پرنسلکنده و(اوسنابروق) ایالتنده ٢٠٨ کیلومتره‌لك مسافه‌ده اوزانیر. الڭ یوکسك ذروه‌لری ٦٠٠ متره‌ارتفاعلرنده در. جنوبی قسمی اورمانلرله مستوردر.

توتمس { (Thoutmès, Thoutmosis) اسکی مصر حکمدارلرندن ١٨ نجی سلاله‌یه منسوب اوچ کشینك اسمی اولوب، قبل‌المیلاد یکرمنجی ایله اون یدنجی قرن آره‌لرنده حکومت سورمشلردر. برنجیسی (میسفراغوتوسس) ك اوغلی اولوب، پدرینك باشلامش اولدیغی (هیکسوس) لرك مصردن اخراجنی اکمال ایتمش؛ و ١٢ سنه قدر حکومت سورمشدر. اوچنجیسی جهانکیر بر حکمدار اولوب، نینوی وبابله قدر توسیع فتوحات ایتمشیدی.

توتون { (Teutons) آوروپانك امم قدیمه‌سندن اولوب، آلمانیانك جهت شمالیه‌سنده وبحر شمالی سواحلنده ساکن ایدیلر. امم آریانیه‌دن اولوب، تاریخك ضبط ایده‌مدیکی بر زمانده آسیای وسطیدن جرمانیایه هجرت ایتمشلردی. میلاددن ١١٣ سنه اول بونلر (کمبری) یاخود (قمری) دینلن دیکر بر قوم ایله متفقاً جنوب شرقیه طوغری یاییله‌رق، اوکلرینه کلن اقطاری یغما وتخریب ایتمشلردی. بعده روما سردارلرندن (ماریوس) طرفندن تعقیب اولنه‌رق، مغلوب اولمشلردی. آکلاشلدیغنه کوره، او وقتلرده بو اسم بتون جرمانیا اهالیسنه ویرلیوب، جرمان اقواملرینك یالکز برینه مخصوص بولنمش ایسه‌ده، بونلرك اقوام سائره‌یه غلبه‌سندن اولملیدر، که بونك عینی اولان دایج (Deutsch) اسمی الیوم بتون آلمانلرك قبول ایتدکلری بر اسمدر. هر حالده توتونلره آلمانلره

اسقاندیناولرك وفلمنكلیلرك والحاصل بتون اقوام جرمانیه‌نك اجدادی نظریله باقیلوب، اقوام مذكوره‌یه مخصوص اولان لسانلره دخی (السنهٔ توتونیه) وبو لسانلرك اصلی عد اولنان اسكی جرمان لسانه دخی (توتون لسانی) نامی ویریلیور.

توتیلا { (Totila) ایتالیاده حكومت سورن اوستروغوت حكمدارلرندن اولوب، میلادك ٥٤١ تاریخندن ٥٥٢ تاریخنه‌دك حكم سورمشدر. دها اول (فریول) دوقه‌سی ایدی. انقراضه یوز طوتمش اولان اوستروغوت دونتنه یكیدن قوت قزاندیره‌رق، روم ایمپراطورلرندن قومس، ناپولی، بنونت، اسپولته، پروزه، پلزانسه وفلورانسه شهرلرینی ونهایت رومایی ضبط ایتمش؛ وبعده بلیزار طرفندن بویرلرك چوغی استرداد اولنمش ایسه‌ده، بو سردارك انفكاكندن صكره ینه غلبه چالوب، سیجیلیایه قدر ایلریلمش؛ وآنجق متعاقباً (نارسس) طرفندن مغلوب اولوب، محاربه‌ده آلدیغی یاره‌لرك تأثیریله وفات ایتمشدر.

تَوَّج { (یاخود توز) فارسده كازورون قربنده شیرازدن ٣٢ فرسخلق مسافه‌ده بر كوچك قصبه اولوب، مدنیت اسلامیه زماننده غایت اینجه ونفیس كتن منسوجاتیله مشهور ایدی. چقور بر یرده بولنمغله، هواسی پك صیجاق اولدیغی یاقوت حوی بیان ایدیور. هجرت نبویه‌نك ١٨ ویا ١٩ تاریخنده فتح اولنمشیدی. بعض مشاهیر علمانك دخی مسقط رأسی بولنمشدر.

توجله { (Tugela) آفریقای جنوبیده بر نهردر.كه (بازوتو)طاغلرندن نبعانله، (ناتال) خطه‌سی ایچندن وبعده بو خطه‌ایله (زولو) لر مملكتی آره‌سندن‌جریان ایده‌رك،(ویلیامسون) قلعه‌سی یاننده بحر محیط هندی‌یه منصب اولور.

توجین { (بنی —) بربر قبائلندن مشهور بر قبیله اولوب، زناته قبائلندن معدود ایدی. جزایرك جهت غربیه‌سنده (شلف) نهری وادیسنده و(وانشریش) جبالنك جهت جنوبیه‌سنده ساكن ایدیلر. یدنجی قرن هجری اوائلندن سكزنجی قرن هجری اواخرینه‌دك ایكیوز سنه‌یه قریب مدتده بنی توجین مغرب امور سیاسیه‌سنده بیوك بر نفوذ قزانوب، بنی مرین وبنی یغمراسن وبنی حفص زمانلرنده خیلی اهمیتلی وقوعاته قاریشمشلردر. رؤسالرینك اك مشهوری ٦٠٧ تاریخنده ریاسته كچن (عبدالقوی) در.

توخت { قسطمونی ولایتنده كنغری سنجاق وقضاسنده ناحیه مركزی بیوجك بر قریه اولوب، كنغرینك شمال غربیسنده واقعدر. — توخت ناحیه‌سی ٤٨ قریه‌دن عبارت اولوب، جمله‌سی مسلم اولمق اوزره، ١٠٠٠٠ قدر اهالیسی واردر. اراضیسی طاغلق ایسه‌ده، اولدقجه منبت اولوب، خیلی اورمان ومرعالری دخی واردر.

توده‌له { (Tudela) اسپانیانك پامپلونه ایالتنده وابره ایرماغی اوزرنده‌اوله‌رق‌پامپلونه‌نك ٦٠ كیلومتره جنوبنده بر قصبه اولوب، ١٠٠٠ اهالیسی، صابون، طوغله وكرمید، قبایولك منسوجات وسائره فابریقه‌لری واردر. اسكی بر قصبه اولوب، عربلر زماننده (تطیله) اسمیله معروف ایدی.

تودلینكن { وورتمبرغك «قره اورمان» ایالتنده واستوتغاردك ١١٠ كیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی واردر.

تودور { (Tudor) انكلتره‌ده حكومت سورمش بر خانداناولوب، (استوآرت) خاندانندن اول، ١٤٨٥ دن ١٦٠٢ تاریخنه‌دك حكومت سورمشدر. بو خاندانك جدی اولان (اوون تودور) غال ونام دیكرله والس مملكتی كبراسندن اولوب، بشنجی هنریدن طول قالمش اولان انكلتره قرالیچه‌سی (قترینه) یه كندینی سودیرمكله، بینلرنده خفیاً ازدواج وقوع بولمش؛ وبو ازدواجدن (ادموندتودور) تولد ایتمش ایدی.كه (ریچموند) قونتی اولوب، اوچنجی ادوآردك نسلندن اولان (لانقاستره) لی (مارغریته)یی تزوج ایلمش ایدی.. بونك اوغلی (هنری‌تودور) یورق خاندانه منسوب اوچنجی (ریچار) ی اسقاطله، انكلتره تختنه جلوس ایتمش؛ ویورق خاندانه منسوب دردنجی (ادوآرد) ك قیزی (الیزابته) یی تزوج ایتمكله، لانقاستره ویورق خاندانلرینك حقوقنی توحید ایلمش ایدی. یدنجی هنری نامیله حكومت سورن بوذاتدن صكره سكزنجی هنری، بعده آلتنجی ادوآرد، اوندن صكره ماریا ونهایت الیزابته،كه جمعاً ٥ شخص اجرای حكومت ایتمشلردر.

تودوس اوس سانتوس { Todos os (Santos) و فرانسزجه توله سنت (Tous les Saints) یعنی «بتون عزیزلر» ، برازیلیانك (باهیا) ایالتنده ۱۳° عرض جنوبی ایله ۴۱° طول غربیده برقوی اولوب، طولی ۳۵ وعرضی ۲۸ کیلومترهدر.

تودی { (Todi) ایتالیانك اسپولته ایالتنده واسپولتهنك ۲۵ کیلومتره غربنده بر قصبه اولوب، ۴۵۰۰ اهالیسی واسکی بر سوری واردر.

تودیس { (Theudis) اسپانیاده حکومت سورن (ویسیغوت) حکمدارلرینك برنجیسی اولوب، ۵۳۱دن ۵۴۸ تاریخ میلادیسنهدك حکومت ایتمش؛ وفرانقلره غلبه چالمغله، کندیلرینی ساراغوسهدن چیقارمش ایسهده، سبتهیی روملردن استخلاص ایدهمیوب، بارسلونهده مقتولاً وفات ایتمشدر.

تور { ایران قدیم تاریخنه ودها طوغریسی زردشتیلرك اساطیرینه کوره، فریدونك اوچ اوغلندن بری اولوب، پدری طرفندن بوکا توران یعنی ترکستان وتاتارستان طرفلری، وبرادرلرندن (سلم)ه عراق وسوریه جهتلری و(ایرج)ه دخی ایران ویرلمشیدی. تور ایله سلم کوچك برادرلری اولان ایرجك ایرانده قالوب، پدری تختنه جلوسنه حسد ایدهرك، کندیسنی قتل ایتمشلر. ذاتاً فریدونك اشخاص موهومهدن اولدیغی میدانه چیقان هند اساطیرندن آکلاشلمش اولمغله، بو حکایهیه صحیح نظریله باقیلهمازسهده، ایرجك ام ایرانیه ویا آریانیهنك، سلمك ام سامیهنك وتورك دخی ام تورانیهنك جد موهومی اولدیغی آکلاشیلوب، بو اوچ اسمك ام مذکوره زمرهلرینك اسملریله اولان مشابهتی شایان دقتدر. شاهنامه ایرانیلرله تورانیلر آرهسندهکی خصومتك مبدأ واساسی تورك سلم ایله مشترکاً ایرجی قتل ایتمسندن عبارت عد ایدیور.

تور { (Tours) فرانسهده (ایندرهمع لوآره) ایالتنك مرکزی واسکی (تورنه) خطهسنك کرسیسی بر شهر اولوب، لوآره ایرماغنك ساحل یسارنده وپارسك ۲۳۴ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. ۴۱۹۲۳ اهالیسی. طبیه اعدادیهسی، داخلی مکتب اعدادیسی، رسم مکتبی، رهبانه مخصوص مدرسهسی، زراعت وفنون وادبیات جمعیتلری، تاریخ طبیعی وآثار عتیقه نمونه خانهسی، رسم موزهسی، کتبخانهسی ونباتات باغچهسی واردر. طقوزنجی قول اردونك دخی مرکزیدر. ابنیهسی خیلی کوزل اولوب، شهرك بریانندن بریانهدك واسع ودوز بر سوقاق ممتد اولور، وبر اوجنده (دقارت)ك مرمردن بر هیکلی واردر. لوآره نهری اوزرنده آوروپانك اك کوزل کوپریلرندن معدود بر کوپریسی واردر، که طولی ۴۳۵ وعرضی ۱۵ مترهدر. کوزل تفرجکاهلری، مصنع کلیسالری، بیوك اختلالده هدم ایدلمش مشهور بر کلیسانك باقی قالمش ایکی بیوك قلهسی، اطرافنده مفرح موقعلری؛ چوخه، بکه، یورغان، چریشلی پاموق، ایپك قماشلر. قوردله، چینی، قایش، بویا، نشاسته، اسپارماچت وسائره فابریقهلری؛ مشهور اریکلریله سائر میوهلری، حبوبات، پیانغی، کنویو، دری وشراب تجارتی واردر. پك اسکی بر شهر اولوب، برچوق وقایع تاریخیهنك مصدریدر. اندلسك فتحی صرهسنده غزاة مسلمین ایله شارل مارتل آرهسنده (تور) ایله (پوآتیه) بیننده وقوع بولان محاربهلره دخی تور محاربهلری نامی ویریلیور.

تور { (Thur) اسکی اسقاندیناویالیلرك اك بیوك معبودلرندن اولوب، (اودین) ایله (اریغه)نك بیوك اوغلی زعم اولنوردی. قوت ایله هوانك ورعدك الهی زعم اولنهرق، اوزون صقاللی، النده بر عصا، باشنده بر تاج وایکی تکه قوشلمش بر آرابهیه بینمش اولدیغی حالده تصویر اولنوردی. کویا یوم قیامتده (تور) یلان شکلنده اولان ومسائینك مصدری اولان بر جنی قتل ایدهجکسهده، بوجندن چیقهجق بر دومان کندیسنی بوغهجقمش. پنجشنبه کونی بو معبودك عبادتنه مخصوص ایدی.

تور { (Thur) اسویچرهده بر نهر اولوب، سنت غال ناحیهسنده نبعاناله، تورغوویا وزوریخ ناحیهلرینی سق ایدهرك، (سیتر) و (مورغ) چایلرینی اخذ ایدر؛ و ۱۰۰ کیلومترهلك جریاندن صکره صول ساحلندن (رین) ایرماغنه دوکیلور.

تور { (Tver) روسیهده همنامی اولان ایالتك مرکزی بر شهر اولوب، (توزره)چاینك (وولغا) ایرماغنه دوکلدیکی محلده، پترسبورغ ایله مو-

سقوه آره‌سنده وموسقوه‌نك ١٧٦ كيلومتره شمال غربيسنده واقعدر. ٣٨٠٠٠ اهاليسى، مكتب اعداديسى، عسكرى يتيملرينه وزادكانه مخصوص مكتبلرى، بر چوق كوزل ابنيه‌سى، خيلى صنايعى، ايشلك تجارتى، سفائن اعماله مخصوص دستكاهلرى وصيد ماهيسى واردر. — تور ايالتى غرباً پسقوف وشرقاً ياروسلاو ايالتلرى آره‌سنده اولوب، ٦٥٣٢٩ مربع كيلومتره مساحهٔ سطحيه‌سى و١٦٤٦٦٨٣ اهاليسى واردر. وولغا ايرماغى قسم جنوبيسنى سق ايدر. هواسى صوئوق وسريع التحولدر. نهرلرنده پك چوق باليق بولنور. محصولاتى حبوبات متنوعه ايله كتنوير وسائره‌دن عبارتدر. سائر اخراجاتى كراسته، درى، ايچ ياغى، حيوانات، بز وسائره‌يه متعلقدر.

توران { اسكى ايرانيلر طرفندن تركستان وتاتارستان جهتلرينه ويريلن اسم اولوب،

زنداوستا وشهنامه‌ده توران ايرانك ضدى مقامنده قوللانيليور؛ وايران هرمز ايله فرشته‌لرك مكانى اولديغى حالده، تورانه اهريمنك وارواح خبيثه‌نك محلى نظريله باقيليردى. توران اسكيدن برى تركلرله مسكون اولان يرلر اولوب، (ترك) ايله (تور) كلمه‌لرى آره‌سنده‌كى مشابهت دخى بو ايكى اسمك بر اصلدن عبارت اولديغنى كوستريور. اساطير ايرانيه‌يه كوره تورانده الك اول حكم سورن فريدونك اوغلى (تور) اولوب، كويا مملكت دخى بونك اسمنه نسبتله تسميه اولنمش ايمش. تورك نسلندن كلن حكمدارلرك الك مشهورى دخى (افراسياب) در، كه ايران شاهى كيكاوسك اوغلى سياوشى ابتدا داماد ايدوب، بعده قتل ايتمسى اوزرينه، ايرانيلرله تورانيلر آره‌سنده پك چوق زمان سورن وتفصيلاتى شاهنامه‌نك قسم اعظمنى تشكيل ايدن بر طاقم محاربه‌لر وقوع بولمش؛ وبو محاربه‌لرده ايرانيلر طرفندن رستم زال، كودرز، طوس، كيو، فريبرز وتورانيلر طرفندن دخى پيران وسائر بر چوق قهرمانلر كسب اشتهار ايتمشلردر. بو خصومت كشتاسب زماننده زردشت دينك نشرى آرزوسندن طولايى تجدد ايدوب، ابتدا تورانيلر غالب كلمشلرسه‌ده، بعده كشتاسبك اوغلى اسفنديار غلبه چالوب، تورانده بر چوق فتوحات ايتمشيدى. اسكى يونانيلر عندنده (اسكيت) اسمك مسماسى نصل مبهم ايسه، ايرانيلر عندنده دخى توران اسمك مسماسى اويله غير معين اولوب، حتى توران ايله (اسكيتيا) نك اسماء مترادفه‌دن اولديغى مظنوندر؛ چونكه (اسفنديار بن كشتاسب) ك عينى اولديغنده شبهه اولميان (داريوس بن هستاسب) ك اسكيتياده وحتى اليوم روم‌ايلى ديديكمز مملكتده ويونانك كنديسنده اولان فتوحاتى تواريخ قديمهٔ يونانيه‌ده مفصلاً مذكور اولديغى حالده، شهنامه‌ده بو فتوحاتك تورانده وقوع بولديغى بيان اولنيور؛ ديمك اوليوركه توران اسمك مدلولى روم ايلى‌يه ويونانه قدر دخى توسيع اولنيوردى. برده توران حكمدارى افراسياب ايله ايران شاهى كيخسرو حقنده زنداوستا وشهنامه‌ده مذكور حكايهٔ معلومه ايله يونان قديم مورخلرندن (هرودوت) ك (مديا) حكمدارى (آستياغ) وفارس حكمدارى (كيروس) آره‌سنده وقوعنى نقل ايتديكى حكايه زياده‌سيله مشابه اولديغنه باقيليرسه، اسكى يونانيلرك (مديا) تعبير ايتدكلرى وآذربيجان ايله مازندران وسائر اوجهتلردن عبارت اولوب ايراندن معدود بولنان مملكتك دخى اسكى ايرانيلر عندنده توراندن معدود بولنمش اولديغى منفهم اوليور. واقعا اوطرفلرك آثار عتيقه‌سنى تحرى وتدقيق ايدن محققين علما اسكى مديايليلرك اقوام تورانيه‌دن اولدقلرى حقنده بر ظن قوى حاصل ايتمشلردر. بعض آثار عتيقه‌ده اوچ ستون اوزره محرر بولنان اوچ لسانك برى ايرانئ قديم، برى آثورى وديكرى مديا لسانى اولديغى معلوم اولوب، بو اوچنجى لسان هنوز لايقيله حل وقرائت اولنه‌مامش ايسه‌ده، بولسانك السنهٔ تورانيه‌دن اولديغنه دلالت ايده‌جك بعض علايم حس اولنمشدر. بو حالده افراسيابك آستياغدن عبارت اوله‌جغنده شبهه قالميوب، ايران وتوران آره‌سنده وقوعى شهنامه‌ده اوقدر مطنطن صورتده حكايه اولنان ماجرالرك جمله‌سى دخى اسكى (پرسيا) ايله (مديا) يعنى فارس ايله آذربيجان آره‌سنده جريان ايتمش اوليور. مع هذا توران اسمى مديا خطه‌سنه منحصر قالميوب، ترك اقواميله مسكون اولان بتون آسياى شمالى‌يه وبلكه آوروپانك شمال شرقى قسمنه دخى اطلاق اولنمشدر.

توراندخت { (ياخود پوراندخت) ايرانده حكومت سورن ساسانيان

سلاله‌سنك يكرمى آلتنجى حكمدارى اولوب، خسرو

رویزك قیزی وشیرویه‌نك همشیره‌سیدر. برادرندن خیلی زمان صكره میلادك ٦٣١ تاریخنده تخته جلوس ایله، برسنه ودرت آی حكمدارلق ایتمشدر. كندیسندن صكره همشیره‌سی آزرمیدخت تخته جلوس ایتمشدر.

توانشاه { كرمانده حكومت سورن سلچو - قیلرك سكزنجیسی اولان طغرل شاهك اوچنجی اوغلی اولوب، ٥٦٢ تاریخنده واقع اولان پدرینك وفاتنده سكز ییل قدر برادرلری آرسلانشاه وبهرامشاهله غوغاونزاع ایده‌رك، كاه بری وكاه دیكری غلبه چالمش؛ وغلبه چالانلر بر مدت حكومت سورمشلر ایسه‌ده، بو محاربات داخلیه‌دن ملك كرمان خراب اولوب، نهایت بهرامشاهك اوغلی محمد شاهك زماننده كرمانده‌كی سلچوقیلر سلطنتی منقرض اولمشدر.

تورانشاه { (ملك معظم شمس الدوله فخرالدین بن نجم الدین ایوب) مشهور صلاح الدین ایوبینك برادری اولوب، ٥٦٤ تاریخنده عائله‌سیله برابر شامدن مصره انتقال ایله، سودانیلره قارشی اولان محاربات‌ده پك چوق غیرت وخدمتی كو- لدیكندن، برادری طرفندن قوص واسوان وعیذاب جندیسنه توجیه اولنمشیدی. ٥٦٨ ده نوبه‌یی ضبط ایتدیكی كبی، بر سنه صكره دخی یمنك فتحنه مأمور اولوب،زبید، عدن، تعز، صنعا وسائر بتون خطهٔ یمانیه‌یی استیلا ایله، ٥٧١ تاریخنه‌دك اوراده اجرای حكومت ایتدكدن صكره، برادریله كوریشمكه كیدوب، ٥٧٢ ده بونك طرفندن دمشق والیلكنه نصب اولنمش؛ وصلاح الدینك شامه سفرنده ٥٧٤ده مصره كوندریلوب، اسكندریه والیسی اولمش؛ و٥٧٦ده اوراده وفات ایتمشدر. سخی وكریم بر ذات اولوب، وفاتنده ایكیوز بیك دینار تركه‌سی چیقمشدی.

تورانشاه { (ملك معظم) مصرده حكومت سورن ملوك ایوبیه‌نك سكزنجیسی اولوب، ٦٤٧ تاریخنده پدری ملك صالح نجم الدین ایوبك وفاتی اوزرینه، تخته جلوس ایله، اهل صلیبه قارشی محاربه‌یه باشلایه‌رق، بونلردن ٣٠٠٠٠ قدرینی قتل و ٨٠٠٠٠ قدرینی اسیر ایتمش؛ وفرانسه قرالی (سنت لویی) یی دخی اسیر ایدوب، دمیاط قلعه‌سیله مبادله ایلمش ایدی. بو فتح عظیم اثناسنده پدرینك كوله‌لری اولان ممالیك بحریه اوزرینه غلو ایده‌رك، ٣ آیلق سلطنتدن صكره، ٦٤٨ ده كندیسنی قتل ایتمشلردر.

تورانشاه { (خواجه —) فارسده حكومت سورن آل مظفردن خواجه حافظ شیرازینك ممدوحی اولان شاه شجاعك وزیری اولوب، عاقل ومدبر ومحب علما وادبا بر ذات ایدی.

تورانه { (Tourane) هند چینینك ساحل شرقیسنده وفرانسه‌نك حمایه‌سی تحتنده بولنان آنام مملكتنده، (هوئه) نك ١٠٠ كیلومتره جنوب شرقیسنده وهمنامی اولان قویك ایچنده بر قصبه‌در.

تورانیه { (اقوام — والسنهٔ —) علمای لسانیون بو اسمی لسانجه وسیماجه مشابه اولوب بر اصلدن متفرع بولندقلری آكلاشیلان بر چوق اقوامه وبونلرك سویلدكلری لسانلره اطلاق ایدرلر. بونلره بعضا مسكنلری اعتباریله «اورالیهٔ آلتون طاغیه» (Ouralo-Altaïques) نامنی دخی ویریورلرسه‌ده، اخیراً ایران تاریخ قدیمندن مأخوذ اولان بو اسم قبول اولنوب، ترجیحاً استعمال اولنمقده‌در. اقوام تورانیه‌نك اصل منشألری ووطن اصلیٔ قدیملری چین ایله سیبریا وتركستان حدودنده واقع (آلتون طاغی) سلسله‌سی اولدیغی مظنون اولوب، اورادن جنوباً مغولستانه، شرقاً مانچوریایه، شمالاً سیبریایه، غرباً تركستانه واورال طاغلرینه طوغری یایلمش؛ وبعده اورال سلسله‌سنی تجاوزله، آوروپای شمالی و شرقیه دخی حلول ایلمشلردر. بینلرنده مناسبت وقرابت جنسیه‌لری اولان سائر اقوام كبی، اقوام تورانیه‌نك دخی بر قوم قدیمدن منشعب اولدقلری شبهه‌سزدر. تاریخك ضبط ایده‌میه‌جكی قدر قدیم اولان بویله احوالده محققین عندنده اك بیوك دلیل لساندر. اقوام تورانیه - نك الیوم متكلم بولندقلری لسانلر آره‌سنده اوقدر مشابهت وقربیت واردر، كه بولسانلرله متكلم بولنان اقوامك بینلرنده درجه‌سی مختلف بر قرابتله اقربا بولندقلرنده شبهه قالمیور. علم اللسانه توغل ایدن آوروپا متأخرین علماسی بولسانلرك جمله‌سنی تحصیل وتدقیق وتعمیق ایده‌رك، بینلرنده‌كی مشابهتی وجمله‌سنده مشترك اولان بعض احوال مخصوصهٔ اساسیه‌یی ضبط ایتمشلردر. معلومدركه لسانیون عندنده كرهٔ ارضك اوزرنده سویلینلن لسانلر اوچ نوعه منقسم اولوب،

بری «السنهٔ هجائیه» ، بری « السنهٔ ترکیبیه »، برده «السنهٔ تصریفیه» نوعیدر. السنهٔ هجائیه‌ده بر هجادن عبارت اولان بر قاچ کلمه صره‌لنه‌رق ، مقصد افاده اولنوب، اصلا تصریف وترکیب یوقدر: مثلا «کیتدم» دینه‌جك یرده بری کیتمکی، بری شخص متکلمی وبری‌ده کچمش زمانی افاده ایدر اوچ کلمه صره‌لنیور. چین وتبت وهند چینی ایله جاپونیا لسانلری بوقبیلدندر. السنهٔ ترکیبیه‌ده ینه مثلا حدث وشخص وزمانی افاده ایدن لفظلر آیری ایسه‌ده بونلر آرتق مستقل بر کلمه حالندن چیقوب، مرکب بر حالده قوللانیلیور؛ آنجق محل ترکیبلری معلوم اولوب، بسبتون خلط وقوع بولماز. مثلا السنهٔ ترکیبیه‌دن اولان لسانمزده «کیتمشیدم» دینلدیکی وقت «کیت» حدثه، «مش» و « اید » زمانه و « ام » شخص متکلمه دلالت ایدیور. بو درت لفظ ترکیب اولنمش ایسه‌ده محل ترکیبلری ظاهر اولوب، هیچ بر خلط و امتزاج وقوع بولمامشدر . السنهٔ تصریفیه‌ده ایسه کلمه‌نك شخص وحدث وزمان بیان ایدن جزئلری بیننده اوقدر مزج وخلط وقوع بولمشدر، که ترکیب اصلا بللی اوله‌میوب، تصریف صورتی آلمشدر. مثلا السنهٔ تصریفیه‌دن اولان عربیده « نصر » دن « ینصر » و« ناصر » و« استنصر » کبی کلمه‌لر چیقار، که بونلرك وجه ومحل ترکیبلرینی آیرمق و یا آیریلان جزئلردن آیری آیری معنی چیقارمق ممکن اوله‌ماز. بو اوچ صورت نوع بشرك لسانجه اولان ترقیات متوالیه‌سنك اوچ باصمغی حکمنده اولوب. اك اول علی العموم انسانلرك السنهٔ هجائیه ایله متکلم بولندقلری، بعده بر هجالی کلمه‌لر آره‌سنده ترکیب وقوع بوله‌رق ویواش یواش بونلرك بر طاقی ادات یرینه کچه‌رك، السنهٔ ترکیبیه، وترکیبات دها زیاده صیقیشدقجه السنهٔ تصریفیه ظهور ایتمشدر. حتی کرك السنهٔ ترکیبیه وکرك السنهٔ تصریفیه‌نك درجاتی اولوب، السنهٔ ترکیبیه‌دن بعضلرینك السنهٔ هجائیه‌یه وبعضلرینك دخی السنهٔ تصریفیه‌یه قریب اولمسی وکذلك السنهٔ تصریفیه‌دن بعضلرینك السنهٔ ترکیبیه‌یه قریب اوله‌جق صورتده کری بو- لنملری بو اوچ حالك لسان بشرك درجات مختلفهٔ ترقیسندن عبارت اولدیغنده شبهه براقیور. مثلا السنهٔ تورانیه، السنهٔ ترکیبیه‌دن اولدقلری حالده، السنهٔ تصریفیه‌یه تقربه باشلامش؛ السنهٔ آریانیه ایسه، السنهٔ تصریفیه‌دن اولدقلری حالده، السنهٔ ترکیبیه‌یه مشابهتدن هنوز بسبتون قورتله‌مامش؛ والسنهٔ سامیه ایسه بسبتون وتمامیله السنهٔ تصریفیه حالنه کچمشدر.

بو تفصیلاتدن مقصد السنهٔ تورانیه‌نك السنهٔ ترکیبیه (Langues agglutinantes) دن اولدقلرینی کوسترمك ایدی. مثلا « یازمق، یازدیرمق، یازدیر- تمق » و« یازملی ایمش، یازمش اوملیدی » کبی افعالجه وسعت افاده السنهٔ تورانیه‌نك جمله‌سنه وبلکه بتون السنهٔ ترکیبیه‌یه مخصوص ومشترك بر حالدر. خفیف هجالی کلمه‌لرك خفیف صدالی اداتلرله وثقیل هجالی کلمه‌لرك دخی ثقیل صدالی اداتلرله ترکب ایده‌رك، بر آهنك مخصوص حاصل اولمسی ومثلا « آولانمق، او- لنمك » کبی آهنکلی کلمه‌لر تشکیلی ایسه السنهٔ تورانیه‌نك خصایصندن اولوب، بو لسانلرك جمله‌سنده مشاهده اولنور بر کیفیتدر.

السنهٔ تورانیه بش زمره‌یه منقسم اولوب، اوچنه شرق وایکیسنه غربی نامی ویریلیور. شرق زمره‌لر بینلرنده وغربیلر دخی کندی بینلرنده دها قریب ومشا- بهدرلر. شرق زمره‌لر ترك، تونغوز ومغول، غربی زمره‌لر دخی ساموید وفینو آ زمره‌لرندن عبارتدر. بو بش زمره‌دن هربرینك منقسم بولندقلری لسانلر دخی جدول آتیده ذکر اولنور :

ترك زمره‌سی	یاقوت	
	اویغور	اسکی اویغور، چغتای، ترکمان
	قیرغیز	
	نوغای	(تاتار)
	عثمانلی	
تونغوز زمره‌سی	تونغوز	
	مانچو	
	لاموت	
مغول زمره‌سی	مغول	
	قلموق	
	بوریات	
فینو آ زمره‌سی	فینلانده لسانلری (سوئومی، قار- لی، چود، قره‌وین، استونیان، ووت)	
	لاپونیا لسانی	
	پرم لسانلری (زیریان، پرمیان، ووتیاق)	
	وولغا لسانلری (موردوین، چرمیس)	
	اوغر لسانلری (مجار، ووغول، اوستیاق)	

سامويد زمرەسی { یوراق یکیسی تاوکی اوستیاق قاسین

بو صایدیغمز زمرەلرك اك زیادە منتشری واك چوق نفوس طرفندن سویلنیلنی ترك زمرەسی اولوب، بحر منجمد شمالی ساحلندە وسیبریانك منتهاسندە اولان یاقوتلر مملکتندن آق دکیز و وندیك کورفزینە قدر بو زمرەنك شامل اولدیغی لسانلر سویلنمکدەدر. بینلرندەکی فرق دخی پك جزئی اولوب، جملەسی بر لسان عد اولنەبیلیر. [«ترك» مادەسنە مراجعت.]

السنۀ تورانیەدن لسانمزە اك زیادە قربیت ومشابهتی اولانلر تونغوز زمرەسی اولوب، سیبریانك منتهای شرقیلە چینك شرق شمالی قسمندە سویلنیلن تونغوز ومانچو ولاموت لسانلرندە ترکجە دینەبیلەجك قدر مشابە کلمەلر واداتلر بولنور. مثلا چیندە بولنوب توچین خاندان حکمداریسنك دخی منسوب اولدیغی مانچو قومی لساندە نهرە «بیرا» دینلوب، نهرلر «بیرال»، نهردە «بیرادو» ونهرلردە «بیرالدو» تعبیر اولنیور، کە «ل» ادات جمعنك لسانمزدەکی «لر» و«دو» ادات ظرفنك دخی لسانمزك «دە» اداتیلە مشابهتی میداندەدر. مانچو لسانك سریانیجەدن مأخوذ خط مخصوصی وادبیاتی واردر. مغول زمرەسنك لسانمزلە اولان مشابهتی ایکنجی درجەدە اولدیغی حالدە، چنکیز خان زماندە مغوللرلە ترکلرك ترجمانە محتاج اولمقسزین قونیشەبیلدکلری معلومدر. فینو آ وسامويد زمرەلری وعلی الخصوص برنجیسی لسانمزدن خیلی فرقلی وقرابت دها بعید ایسەدە، بو ایکی زمرەنك شامل اولدقلری السنۀ متعددە بینندەکی فرق پك جزئی اولوب، ذاتاً بونلرك چوغی بر قاچر بیك کشی طرفندن سویلنمکدەدر. فینو آ لسانلری موقعجە اوچ طاقە منقسم اولوب، بر طاقی روسیەنك شمال غربیسندە بالطبع دکیزلە شمالی آق دکیز سواحلندە. بر طاقی وولغا سلسلۀ جبالی اتکلرندە وبری دخی مجارستاندە سویلنمکدەدر. مجارجەنك اورال سلسلۀ جبالنك شرق جهتندە وسیبریا طوپراغندە برقاچر بیك کشی طرفندن سویلنیلن (ووغول) و(اوستیاق) لسانلریلە اولان قرابت ومشابهت فوق العادەسی شایان دقت اولوب، مجارلرك وطن اصلیسنی کوسترمکە کافیدر. عن اصل اوطرفلردە ساکن بولنمش اولان بنغارلرك لسان اصلیٔ قدیملری دخی بوطاقدن ایدی. فینو آ زمرەسنە منسوب لسانلرك ادبیات وترقیات نقطۀ نظرنجە اك اهمیتلیسی مجارجە اولوب، ایکنجی درجەدە دخی فینلاندە واستونیا ایلە سائر بالطیق سواحلی لسانلریدر، کە بونلرك دخی بر مدتدن بری ادبیات مخصوصەلری اویاندیرلمغە باشلامشدر. دیکرلری وسامويد زمرەسنك کیلر قطب شمالی دائرەسی داخلندە وسیبریانك منجمد ایرماقلری وادیلرندە کوچك ونیم وحشی بر طاقم اقوام صغیرە طرفندن استعمال اونمقدەدر. [«تونغوز، مانچو، مغول، فینو آ، مجار، سامويد» وسائرە مادەلرینە دخی مراجعت بیوریلە.]

تورتو { (La Tortue) یعنی «قاپلو مباغە»، آنتیل جزایرندن (هایتی) جزیرۀ کبیرەسنك شمال غربیسندە واقع بر کوچك آطە اولوب، طولی ٣٢ وعرضی ٩ کیلومترەدر. ٥٠٠٠ اهالیسی اولوب، مرکزی (تاپونە) قصبەسیدر.

تورتوزە { (Tortose) اسپانیانك قتالونیە خطەسندە وتاراغونە ایالتندە اولەرق تاراغونەنك ٧٠ کیلومترە جنوب شرقیسندە و(ابرە) ایرماغنك ساحل یسارندە بر شهر اولوب، ٢٢٠٠٠ اهالیسی، اسکی دار الفنونی، ایرماقدە کوزل لیمانی، ٦ قلعەسی، مصنع کلیساسی، پك چوق صید ماهیسی، اطرافندە ممحەلریلە دمیر، قورشون، جیوە، شاب، کور، سودە، یشم وسائرە معدنلری وبر چوق میاه معدنیەسی واردر. اسکی بر شهر اولوب، عربلر عندندە (طرطوشە) اسمیلە معروفدر، وحکومت اسلامیە زماندە پك معمور اولوب، بر چوق علما وادبای اسلامك مسقط رأسی بولنمشدر. — سوریە ساحلندەکی (طرطوس) قصبەسنك دخی السنۀ اجنبیەدە اسمی (تورتوزە)در.

تورتولە { (Tortola) آنتیل جزایرندن «بکر آطەلری»نك بری اولوب، طولی ٢٨ وعرضی ١٠ کیلومترەدر. ٧٠٠٠ اهالیسی اولوب، مرکزی (رو آد توون) قصبەسیدر. انکلیز مستملکاتندندر.

تورتوم { ارضروم ولایت وسنجاغندە وارضرومك جهت شمالیەسندە بر قضا

اولوب، ایچنـدن جریان ایدن نهرك اسمیله تسمیه اولنمشدر. جنوباً نفس ارضروم، جنوب شرقی جهتندن پاسینلر، غرباً بایبورد قضالریله، شمالاً وشمال شرقی جهتنـدن دخی روسـیه حدودیله محدوددر. مرکزی تورتوم نهری اوزرنده وارضرومـك ٤٥ کیلومتره شمال شرقیسـنده واقع (نخاخ) قصبه‌سیدر. ١٤٥ قریه‌یی ومرکزدن اداره اولنور ١٤ ناحیـه‌یی جامع اولوب، ٤٧٨٣١ اهالیسی واردر، که قسم اعظمی اسلام وقصـوری ارمنی وسائره‌در. اراضیسی هر نه قدر طاغلق ایسه‌ده، بعض منبت وادیلری دخی اولوب، اهالی‌یی اداره ایده‌جك قدر حبوبات متنوعه ایله سائر محصولاتی وکثرتلی میوه‌لری واردر. ارضرومده صرف اولنان میوه‌لرك جله‌سی بو قضادن نقل اولنور. اورمانلری چوق اولوب، خیلی کراسته واودون قطع، ویوللرك فقـدانیله برابر، ارضرومه وسائر قضـالره و وان ولایتنه قدر نقل اولنور. درون قضاده ١١٣ جامع ومدرسه، ٣ تکیه، بر مکتب ابتدائی، یوزقدر صبیان مکتبی، ٧ کلیسا ومناستر، ٢٢ دکان ومغازه، ١١ خان، ١٣٤ دکرمن، ٤١ چشمـه، ٥ کوپری موجوددر. معمولات صناعیه‌سی کلیم، خالی، سجاده، شال، توزلق، چوراب وسائره‌دن عبارتدر.

تورتوم نهری ارضروم ولایت وسنجاغنده بر نهر اولوب، ارضرومك شمالنـده‌کی طاغلردن نبعـانله، شماله طوغری جریان ایده‌رك، همنامی اولان قضایی شق، وصاغ وصولدن بر چوق چایلر ودره‌لر اخذ ایتدکدن صکره، روسیه حدودنده چوروق صـو ایرماغنه دوکیلور. مجراسی تقریباً ١٠٠ کیلومتره طولنده‌در.

تورتونه (Tortone) ایتالیـای شمالینـك آلکساندریا ایالتنده وآلکساندریا-نك ٢٠ کیلومتره شرقنده اوله‌رق (اسقریو) نهری اوزرنده قضا مرکزی بر قصـبه اولوب، ١١٠٠٠ اهالیسی، داخلی مکتبی وذخایر تجارتی واردر. وقتیله دارالفنونی دخی وار ایدی.

توردسیلاس (Tordesillas) اسـپانیانك والادولید (یعنی بلدالولید) ایالتنده ووالادولیدك ٣٥ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ اهالیسی واردر.

تورده وآلمانجـه تورنبورغ (Thorda, Thorenburg) مجارستانك ترانسلیوانیا خطه‌سنده، آرانیوس نهری اوزرنده و (قلاپسنبورغ)ك ٢٨ کیلومتره شرق جنوبیسـنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی وجوارنده واسع بر طـوز معدنی واردر. — تورده ایالتی ماروس، وایسـنبورغ، دوبوقه ایالتلریله وغالیچیا خطه‌سیله محدود اولوب، طولی ١٨٠ وعرضی ٥٠ کیلومتره‌در، و ١٦٠٠٠٠ اهالیسی واردر.

تورس بوغازی (Détr de Torrès) بحر محیـط کبیرده یکی کینه ایله آوسترالیا آره‌سنده بر بوغاز اولوب، ١٥٠ کیلومتره طولی واردر. بر طاقم کوچك آطه‌لر وقیالرله مملو اولوب، ایچنده سـیر سفائن پك مخاطره‌لیـدر. مرجانی دخی چوقدر. ١٦٠٦ تاریخنـده پورتکیزلی قپودان (تورس) طرفنـدن کشف اولنـه‌رق، بونك اسمیله تسمیه اولنمشدر.

تورسی (Tursi) ایتالیای جنوبینك (باسیلیقاته) ایالتنده و (ماترا)نك ٦٥ کیلومتره جنوبنده بر قصبه اولوب، ٤٦٠٠ اهالیسی واردر.

تورغاو (Torgau) پروسـیه‌نك صاقسـه ایالتنـده و (البه) ایرماغی اوزرنده اوله‌رق (مرسبورغ)ك ٧٩ کیلومتره شمال شرقیسنده مستحکم بر قصبه اولوب، ١١٠٠٠ اهالیسی، قلعه‌سی، چوخـه، قازمیر، چوراب، بز وشـاپقه فابریقه‌لری واردر.

تورغای (Tourgaï) روسـیه‌نك النـده بولنان ترکستان تقسیماتنده بریوك ایالت اولوب، غرباً اورالسق، شمالاً اورنبورغ، شرقاً آقمولینسق، جنوباً نفس ترکستان یعنی طاشکند ایالتلریله واورال کولیله (یعنی بحر خوارزمله) محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٢٣٦٥٦ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٣٣١٩٠ کشی اولوب، همان جله‌سی دین اسلامله متدینـدرلر. اهالینك قسم اعظمی قیرغیز قومنـه منسـوب اولوب، کوچبه حالنده یاشایورلر. مرکزی (تورغای) قصـبه‌سی اولوب، همنامی اولان بر نهرك کنارنده‌در. اراضیسی دوز وواسع چوللردن عبارت اولوب، یالکز قسم غربیسنده اورال سلسه‌سنك بعض

قوللری اوزانیور. قسم شمالیسنده (توبول) نهری نبعان ایدوب، شماله طوغری آقار. سائر طرفلرنده کی نهرلرك ایسه جله‌سی چوللرده قوروبوب، بر طاقم کوللر تشکیل ایدرلر. مرکزندن بشقه باشلیجه قصبه‌لری (ایرغیز) ایله (قره بطاق) در.

تورغو { (Turgot) فرانسه‌نك اك مشهور رجالندن اولوب، باشلیجه علم ثروتده وسائر علوم اداره‌ده کسب شهرت ایتمشدر. ١٧٧٢ ده پارسده طوغوب، ١٧٨١ ده وفات ایتمشدر. بعض امور اداره‌ده استخدام اولنه‌رق، آنغاریه‌نك لغوی کبی ثروت ومعموریت عمومیه‌نك تزایدینه مدار اوله‌جق بر چوق اجراآته موفق اولمش؛ وعلم ثروته، اصول اداره‌یه، امور سیاسیه‌یه، ادبیاته وسائر علومه دائر بر قاج کتاب یازمشدر. عصر مذکورك مشهور حکماسیله‌دخی مناسباتی اولوب، مشهور «مجموعهٔ فنون» ده بر چوق نافع مقاله‌لر نشر ایلمشیدی.

تورغوویا { (Thurgovie) وآلمانجه تورغاو (Thurgau) اسویچره جاهیر متفقه‌سنی تشکیل ایدن نواحینك ١٧ نجیسی اولوب، شمالاً باده دوقه‌لغیله، غرباً زوریخ، جنوباً سنت‌غال ناحیه‌لریله، شرقاً وشرق شمالی جهتندن دخی قونستانسه کولیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٩٨٨ مربع کیلومتره اولوب، ٩٩٥٥٢ اهالیسی واردر. اهالیسنك یالکز بر ربعی قتولیك وقصوری پروتستان اولوب، جله‌سی آلمان جنسیتنه منسوبدر. مرکزی (فرانیفلد) شهریدر. طاغلری آز مرتفع اولوب، بر چوق کوللری واردر. (تور) نهری شرق جنوبیدن غرب شمالی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، ناحیه‌یه بونامی قزاندیرمشدر. بر قاج چای دخی نهر مذکوره دوکیلور. اراضیسی منبت وهواسی معتدل وصاغلامدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله شراب وسائره‌دن عبارت اولوب، کوزل باغچه‌لری، اورمانلری وخیلی حیوانات اهلیه‌سی دخی واردر. معمولات صناعیه‌سی باشلیجه بز وایپك منسوجاتدن عبارتدر. حکومتی ایکی سنه مدتله اهالی طرفندن انتخاب اولنور ١٠٠ اعضادن مرکب بر بیوك مجلسله بو مجلس طرفندن تعیین اولنور ٩ اعضادن مرکب بر هیئت اداره‌دن عبارتدر. بو ناحیه ١٤٦٠ ده اسویچره طرفندن ضبط اولنه‌رق، ١٧٩٨ ده کسب استقلال ایله، جاهیر متفقه هیئتنه داخل اولمشدر.

تورقوآن { (Tourcoing) فرانسه‌نك «شمال» ایالتنده و (لیله) نك ١٢ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق بلجیقه حدودی قربنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ٤٨٣٧٩ اهالیسی، داخلی مکتبی، خسته خانه‌سی، دمیر یولی، یوك، پاموق وایپکدن انواع منسوجات فابریقه‌لری و بویاخانه و دباغخانه‌لری واردر.

تورکماده { (Torquemada) اسپانیاده اك اول (انکیزیسیون) محاکم ملعنت کارانه‌سنك رئیسی ومدیر عمومیسی بولنمش بر راهب اولوب، ١٤٢٠ ده والادولیده طوغمش، و١٤٩٨ ده وفات ایتمشدر. پاپا دردنجی سیکست طرفندن ابتدا قشتاله وبعده آراغون انکیزیسیون محاکمنك رئیس عمومیلکنه تعیین اولنه‌رق، انکیزیسیونلرك خط حرکتنی مبین بر قانون قلمه آلمش، واندلس اهل اسلامیله یهودیلری حقنده اوقدر شدتلی حرکات غدارانه‌ده بولنمش، واوقدر بیکناه خلق احراق واشکنجه‌ایلمش ایدی، که پاپالر بیله بونك مظالم تعصبکارانه‌سنی تخفیف وتعدیل ایچون توسطه مجبور اولمشلر ایدی.

تورلاویله { (Tourlaville) فرانسه‌نك شمالنده (مانشه) ایالتنده و (شربورغ) ك ٥ کیلومتره شرقنده بر قصبه اولوب، ٥٨٢٤ اهالیسی واسکی بر آیینه فابریقه‌سی واردر.

تورمس { (Tormès) اسپانیاده بر نهردر، که آویلا ایالتنده (سیراده غردوس) طاغلرندن نبعانله، شماله وبعده غربه طوغری جریان ایدوب، (آلبه‌ده‌تورمس) قصبه‌سی ایچندن کچدکدن صکره، (میرانده) نك ٢٢ کیلومتره جنوب غربیسنده (دوئرو) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ٢٠٠ کیلومتره طولنده‌در.

تورن { (Thorn) پروسیه‌نك نفس پروسیه ایالتنده، ویستوله‌نك ساحل یمیننده و(مارینوردر) ك ٨٤ کیلومتره جنوبنده قضا مرکزی مستحکم بر قصبه اولوب، ١٩٠٠٠ اهالیسی، صو بندلری، مکتب اعدادیسی، کتبخانه‌سی، مشهور صابونی وچوخه وسائر یوك منسوجات فابریقه‌لری

واردر. مشهور قوپرنیقڭ وطنی اولوب، بر هیکلی دخی رکز اولنمشدر. وقتیله مستقل حکومتی وارایدی.

تورن { [«تورینو» و«تورنه» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

تورنای { (Tournay) بلجیقه‌نڭ (هاینو) ایالتنده، بروکسلڭ ٨٠ کیلومتره جنوب غربیسنده واسقو ایرماغی اوزرنده قضامرکزی مستحکم بر شهر اولوب، ٣٢٠٠٠ اهالیسی، آتنه عنوانیله بر بیوك مکتبی، کتبخانه‌سی، صنایع نفیسه وفن معماری آقادمیاسی، مصنع بر کلیساسی، کوزل ریختم وتفرجگاهلری، ایپك ویوك وپاموقدن انواع منسوجات واقمشه ایله خالی، پورسلن، تونجدن انواع آلات وسائره فابریقه‌لری واردر. پك اسکی بر شهر اولوب، برچوق وقایع تاریخیه‌نڭ محل جریانیدر.

تورنر { (Turner) انکلتره مورخ وشاعری. لوندن اولوب، ١٧٦٨ ده طوغمش، و١٨٤٧ ده وفات ایتمش؛ وانکلتره تاریخنه دائر بر قاچ معتبر اثر ایله بر ایکی منظومه یازمشدر. — بو اسمله ینه انکلیز بر رسام دخی اولوب، ١٧٧٥ ده طوغمش، و١٨٥١ ده وفات ایتمش؛ وبرچوق کوزل رسملر براقمشدر.

تورنفورت { (Tournefort) فرانسه‌نڭ مشاهیر طبیعیوندن اولوب، علم نباتاتده اڭ بیوك علمادن معدوددر. ١٦٥٦ ده اکسده طوغوب، ١٧٠٨ ده وفات ایتمشدر. (مونپلیه) مکتبنده فن طبی بعدالتحصیل، تجربیات نباتیه مقصدیله فرانسه واسپانیا وپورتکیز ایله انکلتره‌ده بر چوق وقت سیاحت ایتمش؛ وبعده اون دردنجی لوئی طرفندن نباتات باغچه‌سی مدیریتنه تعیین اولنه‌رق، بونڭ ترقیسنه خدمت ایتمش؛ وقرالڭ مساعده‌سیله ممالك عثمانیه وبلاد قافقاسه بر سیاحت فنیه ایدوب، بر چوق نباتات نمونه‌لری جمع ایلمش ایدی. علم نباتاته متعلق بر قاچ معتبر اثریله بعض کشفیاتی و٣ جلد اوزره بر شرق سیاحتنامه‌سی واردر.

تورنوس { (Tournus) فرانسه‌نڭ (سائون مع لوآره) ایالتنده و(ماقون)ڭ ٣٢ کیلومتره شمال شرقیسنده ناحیه مرکزی، برقصبه اولوب، ٥٤٢٢ اهالیسی وبعض پاموق منسوجاتله شکر فابریقه‌لری واردر.

تورنون { (Tournon) فرانسه‌نڭ (آردش) ایالتنده، پریواسڭ ٤٤ کیلومتره شمال شرقیسنده و(رونه) ایرماغنڭ ساحل یسارنده قضامرکزی برقصبه اولوب، ٥٩١٢ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، کتبخانه‌سی، قارشیسنده بولنان (تن) قصبه‌سنه کوزل بر دمیر کوپریسی، چوخه وسائره فابریقه‌لری ومقبول شرابی واردر.

تورنه { (Touraine) فرانسه‌نڭ وسطلرنده بیوك بر خطه اولوب، شمالاً (منه) و(اورلیانه)، غرباً (آنژو)، جنوباً (پوآتو)، شرقاً دخی (بری) خطه‌لریله محدوددر. طولی ١٠٠ وعرضی ٨٠ کیلومتره اولوب، مرکزی (تور) شهریدر. تقسیمات جدیده‌ده (ایندره مع لوآره) ایالتنی تشکیل ایدیور. لوآره ایرماغی بو خطه‌یی ایکی‌یه آیروب، شمالده‌کنه یوقاری وجنوبده‌کنه دخی آشاغی تورنه دیرلر. سائر نهرلری دخی چوقدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله شراب ومیوه‌دن عبارت اولوب، علی‌الخصوص اریکی مشهوردر. منبت اووه و وادیلری وغایت کوزل موقعلری اولوب، بحق «فرانسه‌نڭ باغچه‌سی» تسمیه اولنمشدر.

تورنهوت { (Turnhout) بلجیقه‌نڭ (آنور) ایالتنده وآنورڭ ٤٠ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی وبز، دانتله، خالی وسائره فابریقه‌لری واردر.

تورنیا { (Tornéa) اسوجڭ شمالی بوتنیا ایالتنده بر نهردر، که همنامی اولان کولدن خروجله، جنوب شرقیه وبعده شرقه طوغری جریان ایده‌رك، (موئونیو) و(لنیو) چایلرینی اخذ، وروسیه حدودینی تفریق ایله، ٤٥٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، بوتنیا کورفزینه دوکیلور. منصبنڭ ساحل یسارنده روسیه‌نڭ فینلانده خطه‌سنه عائد (تورنیا) قریه‌سی بولنیور.

تورو { (Toro) اسپانیانڭ (زاموره) ایالتنده و(دورو) نهرنڭ ساحل یمینی قربنده اوله‌رق سالامانقه‌نڭ ٤٨ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی ودورو نهری اوزرنده ٢٢ کز اوزرنده بر کوپریسی واردر. فتوحات اسلامیه اثناسنده تخریب اولنوب، بعده تجدید اولنمش، واسپانیاده قوانین بلدیه‌نڭ اساسی حکمنده اولان نظام ابتدا بو قصبه‌ده تنظیم واجرا ایدلمشدر.

توروالدسن { (Thorwaldsen) اڭ مشهور هیكلتراشلردن اولوب ، دانیمارقه‌لیدر. ١٧٦٩ ده طوغوب، ١٨٤٤ ده وفات ایتمشدر. پك كنج ایكن رومایه كیدوب، صنعتنی بعدالتحصیل، وطننه عودت ایتمش؛ وهیكلتراشلقده اوقدر مهارت وشهرت قزانمش ایدی، كه اوروپانڭ هر طرفندن كندیسنه مراجعت اولنه‌رق، تقلیدی ناقابل بر چوق كوزل اثرلر براقشدر.

تورویچ { (Toropetz) روسیه‌نڭ پسقوف ایالتنده و(دوینه) یه تابع (توروپه) چایی اوزرنده اوله‌رق پسقوفڭ ٢٤٠ كیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی وكتن، كنویر، حبوبات وسائره‌دن عبارت ایشلك تجارتی واردر. اون اوچنجی قرن میلادیده كندی باشنه بر جمهوریت صورتنده اداره اولنوردی.

توروت { (Thourout) بلجیقه‌نڭ غربی فلاندره ایالتنده و(بروژه) نڭ ١٨ كیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ٨٥٠٠ اهالیسی، مرانغوزلغه متعلق معمولاتی ومسكرات فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واردر.

توروقس { (Thurocs) مجارستانده طونه‌نڭ جهت غربیه‌سنده بر ایالت اولوب، شمال غربی جهتندن (ترنچین)، شمال شرقی جهتندن (آروه)، شرقاً (لیپتاو)، جنوب‌شرقی‌جهتندن (سوهل)، جنوباً (بارس)، جنوب غربی جهتندن‌دخی (نایزا) ایالتریله محدوددر. طولی ٥٣ و عرضی ٢٢ كیلومتره اولوب، ٦٥٠٠٠ اهالیسی واردر. مركزی (سنت مارتون) قصبه‌سیدر. ایچندن جریان ایدن بر نهرڭ اسمیله تسمیه اولنمشدر.

تورونتال { (Toronthal) مجارستانڭ (تیس) نهری جهت شرقیه‌سنده بولنان ایالاتندن اولوب، شمالاً (قساناد)، شرقاً طمشوار، غرباً باقس، شمال غربی جهتندن قسونغراد ایالتریله، جنوباً دخی بانات ایالتی واسقلاوونا خطه‌سیله محدوددر. طولی ١٤٥ وعرضی ٧٥ كیلومتره اولوب، ٢٥٠٠٠٠ اهالیسی واردر. مركزی (غروس بكسكرك) در.

تورونتو { (Toronto) آمریقای شمالیده انكلتره‌نڭ النده بولنان یوقاری قناده‌نڭ مركزی بر شهر اولوب، اونتاریو كولنڭ شمال‌غربی ساحلنده ومونترآلڭ ٤٥٠ كیلومتره غرب جنوبیسنده واقعدر. ٨٦٥٠٠ اهالیسی، كوزل تیماتی وباشلیجه كوركه متعلق پك ایشلك تجارتی واردر. یكی برشهر اولوب، ١٧٩٤ ده تأسیس اولنمش، وبوصوڭ وقتلرده پك چوق توسع وكسب معموریت ایلمشدر.

توره دل آنونچیاته { (Torre-del-Annunziata) ایتالیانڭ ملغی ناپولی قراللغنده و(وزوو) بركانڭ اتكنده اوله‌رق ناپولینڭ ١٩ كیلومتره جنوب شرقیسنده ساحل بحرده بر قصبه اولوب، ١١٠٠٠ اهالیسی ودولته عائد اسلحه وباروت فابریقه‌لری واردر.

توره دل غرقو { (Torre-del-Greco) ایتالیانڭ ملغی ناپولی قراللغنده وناپولینڭ ١٢ كیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ١٦٠٠٠ اهالیسی، مقرنه فابریقه‌لری، مرجاندن سوسه متعلق معمولاتی، صید ماهیسی وجوارنده منهور شرابی وپك لذیذ میوه‌لری‌واردر. (وزوو) بركانڭ آلتنده بولنمغله، دفعاتله لاولردن تخریب اولنمشدر.

توره دی قامارینه { (Torre-di-Camarina) سیجیلیانڭ‌ساحل جنوبیسنده بر قصبه اولوب، میلاددن ٥٥٢ سنه اول تأسیس ایدلش اولان (قامارینه) شهرقدیمڭ خرابه‌لری اوزرنده واقعدر.

توریاسو { (Turyassu) برازیلیاده بر نهر اولوب، (مارانهام) ایالتنڭ جنوب غربیسنده نبعانله، بوایالتی (پارا) ایالتندن بالتفریق، ٥٦٠ كیلومتره‌لك جریاندن صكره، ١°٣٠′ عرض جنوبیده بحر محیط آطلاسی‌یه دوكیلور.

توریچلی { (Torricelli) مشاهیر طبیعیوندن اولوب، ١٦٠٨ ده ایتالیانڭ (فائنچه) قصبه‌سنده طوغمش، و١٦٤٧ ده وفات ایتمشدر. مشهور غالیله‌نڭ شاكردانندن و(قاستلی) نڭ احباسندن اولوب، غالیله‌نڭ صوڭ نفسنه‌دك ملازمتنده بولنمش؛ و وفاتنده بونڭ یرینه فلورانسه دارالفنونی علوم ریاضیه معلملكنه‌نصب اولنمش‌ایدی. بعض كشفیات فنیه‌سی اولوب، ازجمله بارومتره‌یی بوذات ایجاد ایتمشدر. علوم ریاضیه وسائره‌یه متعلق آثاری واردر.

تورینکر والد { (Thuringerwald) آلمانیاده (صاقسه) و (هسه‌قاسل) دوقه‌لقلریله (اشوارچبورغ رودو لستاد) پرنسلکنده ممتد اولور اورمانله مستور بر طاغ اولوب، طولی ٨٠ کیلومتره واك یوکسك ذروه‌لری ١٠٠٠ متره راده‌لرنده‌در.

تورینکه { (Thuringe) آلمانیانك وسطلرنده وصاقسه‌نك یوقاری جهتلرنده بر خطهٔ قدیمه اولوب، بشنجی قرن میلادی اواسطندن اعتباراً ٨٠ سنه قدر بر قراللق صورتنده اداره اولنمش؛ واووقت حدودی دها واسع اولوب، الك مشهور حکمدارلری دولتك مؤسسی اولان (مرویغ) ایله (باسین) در. باسینك اوچ اوغلی الکاپی بینلرنده مقاسمه ایتمکله، انقراضنه سبب اولمشلردر. حکمدار اخیری اولان (هرمانفروآ) ٥٣٠ تاریخنده آوستراسیا قرالی برنجی (تیری) طرفندن قتل اولنمشدر. اووقت تورینکه‌نك قسم جنوبیسی آوستراسیایه الحاق اولنه‌رق، قسم شمالیسی (اوستفالیه) اسمیله آیریجه بر حکومت تشکیل ایلمشیدی. بعده تورینکه دوقه‌لغی عنوانیله ایکی حکومت تشکل ایدوب، برنجیسی ٦٣٠ دن ٧١٧ تاریخنه‌دك دوام ایده‌رك، آوستراسیا جمهوریتنه تابع، وایکنجیسی ٨٤٩ دن ٩١٩ تاریخنه‌دك سوروب، جرمانیا قراللغنه ملحق ایدی. فرانقونیا اسمیله دخی معروف اولان بوایکنجی دوقه‌لغك الك مشهور دوقه‌لری: آلمانیا ایمپراطوری برنجی قونرادك پدری (هسه‌لی قونراد) ایله (اوتون) واوغلی (هنری اوآرلور) در، که دوقه‌لغی ایمپراطورلغه الحاق ایتمشدر. بعده اوننجی قرن میلادیدن اون اوچنجی قرن میلادی اواسطنه‌دك تورینکه مارغراولغی وقونتلغی نامیله بر قاچ حکومت تشکل ایدوب، نهایت تورینکه نامی اونودلمش ایکن؛ مؤخراً صاقسه قراللغنده بو نامله واسکی تورینکه‌نك بر قسمندن عبارت بر ایالت تشکیل اولنه‌رق، ١٨١٤ و ١٨١٥ ده پروسیه قراللغی طرفندن ضبط اولنمغله، الیوم (ارفورت) سنجاغنی و (مرسبورغ) سنجاغنك جنوب غربی قسمنی تشکیل ایدیور.

تورینو { (Turin, Torino) ایتالیانك الك بیوك واك کوزل شهرلرندن اولوب، پیامونته خطه‌سنك وهمنامی اولان ایالتك مرکزیدر. ایتالیانك شمال غربی جهتنده، (پو) ایرماغیله (دوآره) چایی اوزرنده اوله‌رق، پارسك ٨٢٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقعدر. مقدما ساردینیه وساووآ قراللغنك پایتختی اولوب، بر وقت بتون ایتالیانك دخی کرسیٔ حکومتی بولنمشدر. ٢٣١ ٠٠٠ اهالیسی، بیوك دار الفنونی، داخلی مکتب اعدادیسی، عسکری آقادمیاسی، دوز وکنیش سوقاقلری، کوزل میدانلری، متعدد مصنع کلیسالری، برقاچ سرای وسائر ابنیهٔ مشهوره‌سی، فنون وصنایع نفیسه آقادمیالری، زراعت جمعیتی، بیوك کتبخانه‌سی، آثار عتیقه، رسم وتاریخ طبیعی موزه‌لری، نباتات باغچه‌سی، رصدخانه‌سی، ایپك منسوجات، قطیفه، داماسقو، مسکرات، چقولاته، جام، پورسلن، طوب، تفنك وباروت فابریقه‌لری واردر. متعدد دمیر یوللرك محل تلاقیسنده واقعدر. پك اسکی بر شهر ایسه‌ده، اصل کسب اهمیت ایتمسی ساووآ ایله پیامونته دوقه‌لقلرینك مرکزی اولدیغی تاریخدن بریدر. بر وقت فرانسه‌نك النده دخی بولنمشدر. — تورینو ایالتی (پیامونته) خطه‌سنك قسم اعظمندن عبارت اولوب، شمالاً (آئوسته)، شرقاً (نوواره) و(آلکساندریا)، جنوباً (قونی) ایالتلریله، غرباً دخی فرانسه‌نك ساووآ ایالتیله محدود ومحاطدر. طولی ١٠٠ وعرضی ٩٠ کیلومتره اولوب، ٩٦٠ ٠٠٠ اهالیسی واردر. تورینو، پیاله، سوسه، ایوره وپینیرول اسملریله ٥ سنجاغه منقسم اولوب، تورینو سنجاغنك ٣٠٠ ٠٠٠دن زیاده اهالیسی واردر.

توریوم { (Thurium) ایتالیانك (لوقانیه) خطهٔ قدیمه‌سنده آتنه مهاجرلری طرفندن میلاددن ٤٤٤ سنه اول تأسیس اولنمش بر شهر ایدی. بعده رومالیلر طرفندن اسکان اولنه‌رق، (قوپیا) تسمیه اولنمشیدی.

توز { [«توج» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

توزَر { تونسده شط الجرید کولنك ساحل شمالیسنده ونفطه‌نك ٢٥ کیلومتره شرقنده بر قصبه اولوب، اسکیدن بری خرماسنك چوقلغی وپورتقالنك بیوکلکیله مشهوردر.

توسقالوزه { (Tuscaloosa) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (آلابامه) جهو-

ریتنده همنامی اولان نهرك كنارنده بر قصبه اولوب، ۴۰۰۰ اهالیسی، دارالفنونی ودمیریولی واردر. جمهوریت مذكوره‌نك اسكی مركزیدر.

توسقانلی { (Toscanelli) مشاهیر منجمیندن اولوب، ۱۳۹۷ ده فلورانسه‌ده طوغمش، و۱۴۸۲ ده وفات ایتمشدر. آسیا قطعه‌سنك شرقـه طوغری زیاده ممتد اولدیغنه ذاهب اولوب، غرب طریقیله هندستانه كیتمك فكرینی درمیان ایتمش؛ وپورتكیز حكمداری بشنجی آلفونســه بو طریقله بر هیئت اعزامنی تكلیف ایلمشیدی. فلورانســه معبد كبیرینك قبه‌سی اوزرنده بررصد قوروب، منطقه‌لرك تعیننه چالیشمش؛ و« ازیاج آلفونسیه » یی تصحیح ایلمش ایدی.

توسقانه { [« طوسقانه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

توسقولوم { (Tusculum) رومانك قربنده وجنوب شرقی جهتنده قدیم بر قصبه اولوب، كبرانك صیفیه‌لرینی حاوی اولان اطرافنه دخی (توسقولانوم) نامی ویریلیردی.

توسقه { وتوسقه‌لق [« طوسقه » و« طوسقه‌لق » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

توسن { (Toussaint) فرانسز محررلرندن اولوب، ۱۷۱۵ ده پارسده طوغمش، و۱۷۷۲ ده وفات ایتمشدر. اون سكزنجی قرن میلادی حكماسنك ترتیب ایتدكلری مشهور « مجموعهٔ فنون » ك تحریرینه مشـاركت ایتمش؛ وخرســتیانلرك عقایدینه مغایر اوله‌رق اخلاقه متعلق یازدیغی بعض كتابلرینك احراق اولنمسی اوزرینــه، بلجیقــه‌یه فراره مجبور اولوب، « فرانسز غزته‌سی » عنوانیله برغزته یازمغه باشـلامش؛ وبعده ایكنجی فردریق طرفندن برلینه جلب، ودارالفنــونده منطق معلمكنه نصب اولنمش ایدی.

توسن لوورتور { (Toussaint - Lou - verture) آنتیل جزا- یرندن (ســنت دومینكه) آطه‌سی زنجیلرندن اولوب، ۱۷۴۳ ده طوغمشــدر. جزیرهٔ مذكوره‌ده ظهور ایدن بعض اختــلاللری باصــدیرمغه موفق اولمغله، فرانسزجمهوریتنك توجهنی قزانوب، میرلوالق وبعده فریقلك رتبه‌سنه ترفیع، وجزیرهٔ مذكوره‌قوماندانلغنه نصب اولنمش ایدی. اسپانیوللرله انكلیزلری آطه‌دن اخراج ایده‌رك، آسـایشی اعاده ایتــدكدن صكــره، فرانسز حكومتنی دخی طانیمامغه باشـلایوب، اعلان استقلال ایتمش؛ و ۱۸۰۰ تاریخنده قید حیات شرطیله جزیره‌نك جمهوریت ریاســتنه انتخاب اولنمشــیدی. فرانسز حكــومتنی اعاده ایچــون كوندریلن جنرال (لقلرق) ی طانیمامش ایسه‌ده، متعاقباً تســلیم اولنمغه مجبور اولوب، فرانسه‌یه نقل، و(ژو) قلعه‌سنه حبس اولنه‌رق، ۱۸۰۳ ده اوراده وفات ایتمشدر.

توغوت { (Thugut) آوستریا رجالندن او- لوب، درسعادتده ولهستانده سفیر بولنمش؛ ۱۷۸۸ ده افلاق وبغدان والیسی نصب او- لنمش؛ و۱۷۹۴ ده باش وكیل اولوب، فرانسه حقنده بیوك بر خصومت كوسترمشــدر. ۱۸۱۸ ده وفات ایتمشدر.

توفیق افندی { (السید یحیی ــــ) سلطان سـلیم خان ثالث دورنده مسند مشیخته نائل اولان علمای عثمانیه‌دن اولوب، ۱۱۲۷ ده درسعادتده طوغمشدر. علی‌الاصول دور مدارس ایتدكدن صكره، ۱۱۸۱ سنه‌سی ســلانیك وبعده شام ومكه قاضیلغنه نصب اولنمش؛ و ۱۱۹۹ ده استانبول، ۱۲۰۰ ده آناطولی و ۱۲۰۱ ده روم ایلی صــدارتی پایه‌سنه ترفیع اولنــه‌رق، ۱۲۰۲ ده بالفعل روم ایلی قاضیعســكری، و ۱۲۰۴ ده نقیب الاشراف، و ۱۲۰۵ ده شیخ‌الاسلام اولمش ایسه‌ده، ۱۳ كون صكره وفات ایدوب، كوچك قره‌مان قربنده بنا ایلمش اولدیغی مدرسه‌سی جوارنده دفن اولنمشدر. عالم وادیب بر ذات اولوب، بعض اشعاری دخی واردر. شـام ملالغنه نصبنده ســویلمش اولدیغی شــو قطعه اوجمله‌دندر:

صبح وصلت اولوب اثر نابود
شب هجرت جهانی تار ایتدی
هـوس زلف یار ایله توفیق
شام جنت مشامه‌دك كیتدی

توقاد { ســیواس ولایتنده وســیواسك ۹۰ كیلومتره شمال‌غربیسنده اوله‌رق یشیل ایرماق تابعلرندن طوزانلی نهرینك ساحل‌یسارنده یعنی جوبنده سنجاق مركزی برشهراولوب، تقریباً ۴۰۰۰۰ اهالیسی، ۳۳ جامع شریفی، ۱۵ مدرسه‌سی، ۲۰۰ جلد كتابی حاوی بر كتبخانه‌سی، بر رشــدیه ومتعدد

صبیان مکتبی، ۲ تکیه‌سی، نهر مذکور اوزرنده (خضرلق) نامیله جسیم بر کوپریسی، ۱۳۰۰ دکانی حاوی چارشیسی، ۲۰ خانی، ۱٦ جامی ومکمل بر حکومت قوناغی واردر. اهالیسنك قسم کلیسی اسلام اولوب، درت بش بیك ارمنی وسائر خرستیان نفوسی دخی واردر. باقیرجیلق صنعتی خیلی ایلری اولوب، ارغنی معدنندن کلن خام بحاسی اذابه‌یه مخصوص میری‌یه عائد بر قالخانه دخی بولنیور. موقعی آچیق وآب وهواسی لطیف اولوب، چارشی وسوقاقلری دخی تمیز واطرافی باغ وباغچه‌لرله محاطدر. علی‌الخصوص سیواسه کیدن جاده درون شهردن چکمکله، اخیراً بو جاده آچیلوب، ایکی طرفنده مجدداً کوزل ابنیه یاپلمشدر. آثار عتیقه‌دن خراب بر قلعه‌سی دخی اولوب، (چارطاق بدوی) اسمیله تواریخده مذکور حبسخانه بوقلعه‌نك ایچنده‌در. آوانئ نحاسیه‌دن بشقه شهرده ایپك وایپلیكدن چارشاف، یورغان وپاصدیق یوزی، اوطه طاقمی، پشتمال وسائره اعمال اولنور. بر قاچ دباغخانه‌سی دخی واردر. تجارتی دخی خیلی ایشلکدر. اسکی بر شهر اولوب، زمان قدیمده (بریسه) یاخود (قومانه پونتیقه) اسمیله معروف قصبه‌نك عینی اولدیغی مظنوندر. «معجم البلدان» ده مذکوراولوب، قلعه‌سنك متانتی دخی بیان اولنیور. — توقاد قضاسی سنجاغی ترکیب ایدن ٤ قضانك بری یعنی لوانك مرکز قضاسی اولوب، شرقاً اربعه، غرباً زیله قضالریله، شمالاً آماسیه، جنوباً دخی سیواس سنجاقلریله محاطدر. مرکزدن اداره اولنور ۱٦ ناحیه و ۲۳۷ قریه‌یی جامع اولوب، توقاد شهرینك جانب جنوبیسنده واقع چاملی بل طاغیله بونك شمالنده واقع قاز اووه‌سی و جنوبنده‌كی آرد اووه‌یی حاویدر. بو ایکی اووه‌نك برنجیسی طوزانلی وایکنجیسی ینه یشیل ایرماغه تابع چیقریق (یاخود چکه‌رك) چایلریله سقی اولنه‌رق، طوپراغی خیلی منبت اولدیغی کبی، مذکور چاملی بلده خیلی اورمانلر ومرعالر دخی موجوددر. قضانك اهالیسی ۷٤۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، قسم اعظمی مسلم وترك ویالکز ۱۰۰۰۰ قدری ارمنی وسائر ملیتلره منسوب خرستیانلردر. درون قضاده قازآباد ناحیه‌سنده وقاز اووه‌سنده‌بیوجك بر کول بولنوب، اطرافی سازلق اولمغله، هوایی اخلال ایدیور. آرد اووه‌ده واقع صولی سرای قریه‌سی جوارنده نفعی مجرب بر ایلیجه واردر. قضانك محصولاتی حبوبات متنوعه ایله اعلا میوه‌لرك انواعندن وجهری وکوك بویادن عبارتدر.

توقاد { سنجاغی. سیواس ولایتی ترکیب ایدن ٤ سنجاغك بری اولوب، جنوباً وجنوب شرقی جهتندن سیواس، جنوب غربی جهتندن آنقره ولایتنه‌تابع یوزغاد، شمال غربی‌جهتندن آماسیه، شمالاً طربزون ولایتنه تابع جانیك شرقاً دخی قره حصار شرقی سنجاقلریله محاط و محدوددر. یشیل ایرماق تابعلرندن طوزانلی نهری سنجاغی بر یاندن بریانه شق ایتدیکی کبی، ینه مذکور ایرماق تابعلرندن چیقریق چایی دخی درون لواده نبعان ایده‌رك، سنجاغی یوزغاد سنجاغندن آییریور. یشیل ایرماغك اك بیوك قولی اولان کلکیت نهری دخی سنجاغك قسم شمالیسنی سقی ایله، لوانك منتهای شمال غربیسنده آماسیه‌دن کلن یشیل ایرماقله برلشیور. بووجهله سنجاغك میاه جاریه‌سی چوق اولوب، یوکسك طاغلرك آره‌لرنده بر طاقم وادیلر ومنبت اووه‌لر تشکیل ایدرلر. اراضیسی منبت ومحصولدار اولوب، حبوبات متنوعه ایله، جهری، کوك بویا، توتون، آفیون، خشخاش، پاموق، ثعلب، کتویر وسائره حاصل اولور. هله میوه‌لری پك چوق وپك کوزل اولوب، خیلی مقداری اخراج اولنور. معمولات صناعیه‌سی باقیر آوانی ایله ایپلیك وکتن وایپکدن چارشف ودوشمه طاقلری وپشتمال کبی شیلرله کلیم وخالی، اسلحه وتل‌سیم‌ایله ایشلنمش باستون وسائره وسختیاندن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌سی قیون، کچی، صیغیر، بیکیر، دوه وسائره‌دن عبارتدر. توقاد اسکیدن بری آماسیه‌یه ملحق بولنمش اولدیغندن، احوال تاریخیه‌سیچون «سیواس» ماده‌سنه مراجعت بیورلق اقتضا ایدر. ۱۲۹٦ تاریخنه‌دك سیواس سنجاغنه تابع قضا صورتنده اداره اولنوب، تاریخ مذکورده دیکر اوچ قضانك الحاقیله توقاد سنجاغی تشکیل اولنمشدر. توقاد سنجاغی درت قضایه منقسم اولوب، سیواس ولایتنده اصول نواحی اجرا ایدلمش اولدیغندن، آیریجه مدیرلری اولمقسزین، ٤٥ ناحیه‌یی وجمعاً ٦۳۷ قریه‌یی جامعدر. تقسیماتی بروجه زیردر:

قضا	ناحیه	مقدار قرا	
توقاد	تورحال	١٣	
	قاز آباد	٢١	
	دیمورطه	١٥	
	امور سعید	١٠	
	نجیب	١٠	
	قره دوکسه	١١	
	الموص کبیر	١١	
	منکر	١٣	
	اتره ایفه	١٤	
	برزی	١١	
	قریل	٢١	
	چفتلك	٢٠	
	اسیلوص	١٥	
	اکدیر	١٩	
	چرداق	١٧	
	کلور	١٦	٢٣٧
اربعه	دره‌لی	٢٣	
	صونسه	١٦	
	سپلو	١٩	
	دنکدی	١٣	
	الاخیان	١٧	
	ایرك	٣٩	
	قره آغاج	٢٨	١٥٥
زیله	سلدیس	١٥	
	فرانقیسا	١٨	
	ایجر	٩	
	صوفیلر	١٥	
	سکود اوزی	١٢	
	قواق	١٣	
	قاضی شهری	١٧	
	دیکمه سکود	١٠	
	اکدر	١٠	
	کوستره‌لك	١١	
	مشار	٢٠	
	اوچکوی	١٥	
	حاجی	١٧	١٨٢
نیکسار	اسکدیر	١٤	
	قیوجق	١٤	
	آواره	١٣	
	قیواغزی	١٠	
	اولوالاکی	٨	
	لادیك	٨	
	سکدون	٧	
	باش چفتلك	٥	
	ارغوسلی	٤	٨٣
			٦٣٧

توقانتین { (Tocantins) برازیلیاده بر ایرماقدر، که (غویاز) ایالتنده } (پاراناثو) ایله (پاراناتینغا) نهرلرندن بالتشکل، (پارا) ایالتنه دخول، و(پالاویجیوزه) قصبه‌سندن مرور، (ریوس داس بوقاس) نهرینی اخذ و(پارا) ایالتنی سقی ایده‌رك، (آمازون) منصبنك شرق جهتنده بحر محیط آطلاسی‌یه منصب اولور. جریانی شماله طوغری او- لوب، مجراسی ١٤٠٠ کیلومتره‌در. بر قاج شلاله‌سی دخی واردر.

توقتمش { (یاخود تقتمش) دشت قیچاق خانلرندن اولوب، } جوجی خان بن چنکیز خانك نسلندندر. ابتدا (اوروج) خانك زمان سلطنتنده کسب شهرت ایدوب، بعده اوروج خان کندیسندن وهمناك اولمغله، جانه قصد ایتدیکندن، علیهنه قیام ایدوب، ٧٧٧ تاریخنده مغلوب اولمش ایسه‌ده، تیمورلنکه التجا ایدوب، بونك یاردیمیله سلطنته نائل اولمش؛ وروسیه پرنسی اوچنجی (دیمتری دونسکی) یی اطاعته دعوت ایدوب، بونك عدم قبولی اوزرینه، موسقوه و ولادمیر وموژایسق شهرلرینی احراق ایده‌رك، کندیسنی اطاعته اجبار ایلمش ایدی. بعده تیمورلنکله محاربه‌یه کیریشوب، ٧٩٣ده ماوراء النهری استیلا ایتمش ایسه‌ده، متعاقباً بحر خوارزم ساحلنده مغلوب اولوب، عودت ایتمش؛ ودرت سنه صکره ینه تیمورلنکه قارشی تجاوز ایتمکله، بو دفعه کلیاً مغلوب اولوب، قیچاقدن طرد اولنمش؛ وبرمدت استرداد تخت سوداسیله اوغراشدقدن صکره، ٧٩٩ده سیبریاده مقتولاً وفات ایتمشدر.

توقومان { (Tucuman) آمریقای جنوبیده آرجنتین جماهیر متفقه‌سندن } همنامی اولان جهوریتك مرکزی اولوب، بوئنوس آیرسك ١١٦٠ کیلومتره شمال غربیسنده و ′٤٩°٢٦ عرض جنوبی ایله ′١٦°٦٧ طول غربیده واقع و ١٧٥٠٠ اهالی‌یی جامعدر. بو قصبه ١٦٨٥ ده تأسیس اولنوب، ١٨١٢ ده ارباب اختلال اسپانیول عسکرینه قارشی بو قصبه‌ده بر غالبیته نائل اولمش؛ و آرجنتینك استقلالنی اعلان ایدن قونغره بوراده عقد اولنمش ایدی. — توقومان جهوریتی شرقاً سانتیاغو، جنوباً قاتامارقه، غرباً (رئون)، شمالاً دخی (سالته) جهوریتلریله محدود و محاط اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٢٣٨٧ مربع کیلومتره واهالیسی ١٠٨٩٠٤ کشیدر. غرب جهتی (آند) سلسلهٔ جبالی اتکلرندن عبارت اولوب، سائر طرفلری واسع اووه‌لردن عبارتدر. برچوق نهرلر اراضیسنی سقی ایدیور. هواسی معتدل وصاغلام وطوپراغی منبت اولمغله، پرنج، مصر، پاموق، قاقائو وسائر محصولاتله میوه‌لرك انواعی حاصل اولور. اورمانلری دخی چوقدر.

توكسبورى (Tewkesbury) انكلترەنك (غلوچستر) ايالتنده و غلوچسترك ١٤ كيلومتره شمال شرقيسنده بر قصبه اولوب، ٧٠٠٠ اهاليسى، قاش فابريقه‌لرى، مشهور خردالى، چوراب وسائر معمولاتى واردر.

توكل ايران شعرا وعلماسندن ايكى ذاتك مخلصى اولوب، برنجيسى اولان (توكل بن اسماعيل اردبيلى) ٨٠٠ تاريخنده «صفوة الصفا» عنوانيله ملوك صفويه خاندانـنك تاريخنى يازمش؛ وايكنجيسى اولان (توكل منشى) ١٠٦٢ تاريخنده «شاهنامهٔ شمشير خانى» عنوانيله منثور بر اثر يازمشدر، كه اكبر شاه زماننده نظماً اردولسانـنه ترجمه اولنمشدر.

توكنبورغ (Toggenbourg) ياخود (Toekenbourg) اسويچره‌نك سنت غال ناحيه‌سنده اسكى بر قونتلق اولوب، قونتلرينك سلاله‌سى ١٤٣٧ تاريخ ميلاديسنده منقرض اولمغله، وراثت ادعاسى (زوريخ) ايله (اشويچ) قونتلرى آره‌سنده (توكنبورغ) محاربه‌سى ناميله اوزون بر غاوغايه سببيت ويرمش اولديغى كبى، بعده بو قونتلغى صاتين آلمش اولان (سنت غال) آبه‌لرى عليهنده اهالى قيام ايتمكله، اسويچره جاهيرينك بعضيسى بونلرك لهنده وبعضلرى عليهلرنده طرف آلدقلرندن، بر ايكنجى (توكنبوغ) محاربه‌سى ظهور ايدوب، نهايت ١٧١٨ ده باده‌ده عقد اولنون معاهده اهاليى آبه‌لرك ظلمندن قورتارمشدر. بو بقعه طولى ٤٧ وعرضى ٢٠ كيلومتره اولان بر واديدن عبارتدر.

توكويل (Tocqueville) فرانسه سياسيون ومحررينندن اولوب، ١٨٠٥ ده طوغمش، و ١٨٥٩ ده وفات ايتمشدر. ١٨٣١ ده مأموريت مخصوصه ايله ممالك مجتمعه‌يه كوندريلوب، عودتنده «آمريقاده جمهوريت» عنوانيله بر كتاب نشر ايتمشيدى، كه فوق‌العاده شهرت قزانوب، صاحبنك آقاديميا اعضالغنه قبول اولنمسنه سبب اولمشدر. بعده امور سياسيه‌ده بيوك بر نفوذ اجرا ايدوب، سربستى طرفنى التزام ايتمش؛ وسوسياليستلره قارشى بولنمش ايدى. ١٨٤٩ ده خارجيه ناظرى اولمشدر. آثار سياسيه‌سى ٨ جلد اوزره نشر اولنمشدر.

توكيديد (Thucydide) يونان قديمك اك مشهور مورخلرندن اولوب، ميلاددن ٤٧١ سنه اول آتنه‌ده طوغمش؛ وقبل‌الميلاد ٣٩٥ ياخود ٤٠٢ تاريخنده وفات ايتمشدر. اون بش ياشنده ايكن هرودوتك تاريخنى اوقويوب، مورخلكه هوس ايتمش؛ ومشهور پلوپونس محاربه‌لرنده آتنه‌نك خدمت عسكريه‌سنده بولنوب، ضبطى كنديسنه تفويض اولنان بر موقعى ضبط ايده‌مديكندن، وطنندن نفى اولنه‌رق، يكرمى سنه تراكيا قطعه‌سنده ياشامش؛ واوراده بر آلتين معدنى اخراج ايتمكله مشغول اولديغى حالده، پلوپونس محاربه‌لرينك تاريخنى يازمشدر. اكالنه موفق اوله‌مديغى بو تاريخ لسان يونانيده‌كى فصاحتيله، محاكاتك متانت واصابتيله ومؤلفنك بيطرفلغيله شهرت بولمشدر. متنى موجود اولوب، دفعاتله طبع ونشر، وبتون آوروپا لسانلرينه ترجمه اولنمشدر.

توكيو (Tokio) جاپونيانك پايتختى اولان (يدو) شهرينك نام ديكريدر. [«يدو» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

تول (Toul) فرانسه‌نك مورته مع موزله ايالتنده وموزله نهرى اوزرنده اوله‌رق (نانسى)نك ٢٠ كيلومتره غربنده وپارسدن استراسبورغه كيدن دمير يول خطى اوزرنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٧٦٨٧ اهاليسى، داخلى مكتبى، كتبخانه‌سى، كوزل بر كوپريسى، مصنع كليساسى، طوبخانه‌سى، خسته‌خانه‌سى، متعدد قشله‌لرى، زراعت جمعيتى، بيوك بر مطبعه‌سى، بز وسائر منسوجاتيله ايشلمه معمولاتى واردر. اسكى بر قصبه‌در.

تولا (Tula) مكسيقه جاهير متفقه‌سنده بر نهردر، كه مكسيقو جمهوريتنده نبعانله، كرتارو جمهوريتنى شق، وبعده پوتوسى ايله ورافروز جمهوريتلرينى فصل ايتدكدن‌صكره، (تامپيقو) قصبه‌سى يانده مكسيقه كورفزينه دوكيلور. مجراسى ٤٥٠ كيلومتره طولنده‌در. — منبعنه قريب اوله‌رق كنارنده بو اسمله بر قصبه دخى واردر، كه آمريقانك كشفندن اول (تولتك) قومنك مركزى ايدى. [«توله» ماده‌لرينه دخى مراجعت بيوريله.]

تولاموره (Tullamore) ايرلانده‌نك (لينستر) خطه‌سنده، دوبلينك

١١٠ کیلومتره غرب جنوبیسنده و(آلن) بطاقلغنك اورته‌سنده اوله‌رق بیوك جدولك اوزرنده ایالت مرکزی برقصبه اولوب، ٦٥٠٠ اهالیسی واردر. قرن سابق میلادی آخرنده بر قریه ایدی.

تولتك { (Toltèques) آمریقای شمالی اقوام اصلیه‌سندن اولوب، آسیای شرقی جهتدن اورایه کچمش اولملری ملحوظدر. بو قوم میلادك ٦٥٠ تاریخلرنده مکسیقه‌یی ضبط ایدوب، بر قاچ عصر حکومت سورمش؛ واون دردنجی قرن میلادیده اولجه متفقلری اولان (آزتك) قومی طرفندن موقع اقتداردن اسقاط اولنمش ایدی. مرکزلری (تولا) قصبه‌سی ایدی.

تولده { (Tolède) اسپانیانك یکی قستیله خطه‌سنده همنامی اولان ایالتك مرکزی بر شهر اولوب، مادریدك ٦١ کیلومتره جنوب غربیسنده وتاج نهرینك ساحل یسارنده واقعدر. ١٧٠٠٠ اهالیسی، (القصر) عنوانیله ملوك اسلامیه‌نك سرایلرندن اولوب کلیسایه تحویل اولنمش مصنع وجسیم بر بناسی، مشهور اسلحه فابریقه‌لری وبعض آثار عتیقه‌سی واردر. سوقاقلری غیر منتظم وصویی آز اولوب، ذاتاً تدنیده بولنور بر شهردر. مقدما دار الفنونی وار ایکن، ١٨٤٥ ده لغو اولنمشدر. اسکی بر شهر اولوب، فنیکه مهاجرلری طرفندن تأسیس ایدلمش اولدیغی مظنوندر. روماليلر اسپانیاده چیقاردقلری آلتون معدنلرینه بو شهری مرکز اتخاذ ایتمشلردی. ٥٥٤ تاریخ میلادیسندن اعتباراً اسپانیاده حکومت سورن (غوت) لرك پایتختی اولوب، ٧١٤ تاریخ میلادیسنده غزاة مسلمینك الینه کچه‌رك، طلیطله تسمیه اولنمشیدی. حکومت امویه زماننده اسپانیانك سائر شهرلری کبی فوق العاده وسعت ومعموریت کسب ایدوب، حکومت مذکوره‌نك انقراضنده طلیطله‌ده طوائف ملوکدن مستقل بر حکومت اسلامیه تشکل ایتمش؛ و ١٠٨٥ تاریخنده بودولت شهرله برابر آلتنجی آلفونس طرفندن ضبط اولنه‌رق، شهر مذکور قشتاله قراللغنك پایتختی اولمش ایدی. حکومت اسلامیه‌نك زوالندن صکره بتون اسپانیانك مرکزی اولوب، شارلکینت زماننده خیلی توسیع وتزیین اولنمش، و ٢٠٠٠٠٠ قدر اهالی‌یی جامع بولنمش ایدی. ١٥٦٠ تاریخ میلادیسنده پایتختلقدن چیقوب، اووقتدن بری تدنی‌یه یوز طوتمشدر. مشاهیر اسلامدن بعض علما وحکمانك مسقط رأسی بولنمشدر. — تولده ایالتی شمالاً مادرید وغواد الاقساره (یعنی وادی الحجاره)، غرباً قاسرس، جنوباً وشرقاً دخی مانشه ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٥٢٥٧ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٥٣٣٨٥ کشیدر. اراضیسی پك طاغلق ایسه‌ده، منبت اولوب، حیواناتی، آریلری وایپك بوجکلری چوقدر. صنایعی دخی خیلی ایلریدر.

تولستوی { (Tolstoï) روسیه‌نك دیپلوماتلرندن اولوب، بیوك پترونك معتمدی ایدی. ١٧٠٢ و ١٧١٠ ده مأموریت مخصوصه ایله درسعادتده کوندریلوب، اسوج قرالی اون ایکنجی شارلك قبولنه مخالفت ایتدیکندن، یدی قله‌ده حبس اولنمش ایدی. بیوك پترودن صکره برنجی قترینه‌نك دخی توجهنی محافظه ایدوب، آنجق ایکنجی پترو زماننده منزوقوفك دشمنلریله اتحاد ایتدیکندن،(سولورتسقوی) مناسترینه حبس اولنه‌رق، ١٧٢٨ ده اوراده وفات ایتمشدر.

تولنه { (Tolna) مجارستانده طونه‌نك غرب جهتنده بر ایالت اولوب، شمالاً (وسپریم) و (ستولوایسمبورغ)، شرقاً پشته، جنوباً بارانیه، غرباً دخی شیمك ایالتلریله محدوددر. طولی ٦٥ وعرضی ٤٥ کیلومتره اولوب، تقریباً ٢٠٠٠٠٠ اهالیسی واردر. مرکزی (سکزارد) شهری اولدیغی حالده، طونه ساحلنده اولان بیوجك بر قریه‌نك اسمیله تسمیه اولنمشدر.

تولو { (Tolu) آمریقای جنوبیده (قولومبیا) جمهوریتنك (آنتیل) دکیزی ساحلنده واقع بر قصبه واسکله‌سی اولوب، جوارنده حاصل اولان وامراض صدریه‌یه نفعی مجرب بولنان تولو بالسامیله مشهوردر. قارتاجنه‌نك ١٠٠ کیلومتره جنوبنده واقعدر.

تولوزه { (Tolouse) فرانسه‌ده (غارونه) ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، غارونه ایرماغنك ساحل یمیننده وجنوب جدولی اوزرنده اوله‌رق، پارسك ٧١٧ کیلومتره جنوبنده واقعدر. ١٤٧٦١٧ اهالیسی، دارالفنونی، آقادمیاسی، طب وفن جراحی مکتبی، داخلی مکتب اعدادیسی، طوبجیلق ورسم مکتبلری، دارالمعلمین،

ایکی کتبخانه‌سی، موزه‌سی، رصدخانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، اشجار غرسیچون نمونه باغچه‌سی، رسم وتاریخ طبیعی نمونه خانه‌لری، جمعیت طبیه وفنیه‌سی، کوزل ریختمی، مصنع کلیسالری، بیوك بر تیاتروسی، بر طاش وبر آصمه کوپریسی، ٣ خسته خانه‌سی، مقرنه وشهریه ایله انواع منسوجات، شاپقه، آلات وادوات متنوعه توتون وسائره فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری. دمیرخانه‌لری، طوبخانه‌سی وباروتخانه‌سی واردر. تجارتی پك ایشلك اولوب، بر طرفدن فرانسه ایله اسپانیا وبر طرفدن دخی آق دکیزله بحر محیط آطلاسی اسکله‌لری آره‌سنده بر تجارت مخزنی حکمنده‌در. پك اسکی بر شهر اولوب، رومالیلره قارشی خیلی مقاومت ایتمش، و ٤١٩ تاریخ میلادیسنده ویسیغوتلرك پایتختی اولوب، بعده آکیتانه دوقه‌لرینك ودها صکره تولوزه قونتلرینك مقری اولمشیدی. فرانسه قراللغنه الحاقندن صکره (لانکدوق) ایالتنك مرکزی اتخاذ اولنمشیدی.

تولوزه (Tolosa) اسپانیانك (کیپورقوآ) ایالتنده، (سانسباستیان) ك ٢٠ کیلومتره جنوبنده و (اوریا) ایله (آرانیر) نهرلرینك ملتقاسنده بر قصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی واسلحه ایله باقیر فابریقه‌لری واردر.

تولوس (Tullus) اسکی رومانك اوچنجی حکمداری اولوب، قبل المیلاد ٦٧١ تاریخندن ٦٤٠ تاریخنه‌دك حکومت سورمش، و (آلبه) ایله ساینلره قارشی بعض محاربه‌لر قزانمشدر.

تولوقه (Toluca) مکسیقه جماهیر متفقه‌سندن مکسیقو جمهوریتنك مرکزی بر قصبه اولوب، مکسیقونك ٤٥ کیلومتره جنوب غربیسنده و ٤٧٠٠ متره ارتفاعی اولان (نوادوده تولوقه) طاغنك اتکنده واقعدر. ١٧٠٠٠ اهالیسی ومکسیقویه قدر کوزل بر یولی واردر.

تولون (Toulon) فرانسه‌نك جنوبنده وآق دکیز ساحلنده بر شهر واسکله اولوب، (وار) ایالتنده قضا مرکزیدر. پاریسك ٨٤٠ کیلومتره جنوب غربیسنده و (فارون) طاغنك اتکنده واقع اولوب، فرانسه‌نك بش مرسای عسکریسندن معدود وتقسیمات بحریه‌سندن برینك مرکزیدر. ٨٥٠٠٠ اهالیسی، متین استحکاماتی، داخلی مکتب اعدادیسی، بحریه‌یه مخصوص طب مکتبی، هندسهٔ بحریه ومواد ناریه مکتبی، رصدخانه‌سی، کتبخانه‌سی، بحریه موزه‌سی، دنیانك اك کوزلی عد اولنور ریختمی، اوچ مکمل ترسانه‌سی، سفائن اعماله مخصوص دستکاه وحوضلری، خلاط، یلکن بزی وسائر سفائنه مخصوص مواد فابریقه‌لری، طوبخانه‌سی، محفظخانه‌سی، کوزل میدانلریله تفرجکاهلری، بیوك تیاتروسی، فنون وادبیات وصنایع جمعیتلری وشراب، قونیاق، زیتون یاغی، اینجیر وسائر میوه‌لره متعلق تجارتی واردر. قدیم بر شهر اولوب، اسکی رومالیلرك مستملکاتندن ایدی. دفعاتله عربلر وبربرلر طرفندن ضبط اولنمشدر.

توله (Toula) روسیه‌ده موسقوه‌نك ١٩٧ کیلومتره جنوبنده و (تولیچه) ایله (اوپه) نهرلرینك ملتقاسنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ١٥٨٠٠٠ اهالیسی، زادکان اولادینه مخصوص مکتبی، چارشیسی، بعض کوزل ابنیه‌سی؛ ایپك منسوجات، شاپقه، چلیك، ایچ یاغی، صابون، ایپ وسائره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری، میری‌یه عائد اسلحه فابریقه‌سیله طوبخانه‌سی واردر. بوشهر ١٥٠٩ ده تأسیس اولنوب دفعاتله تخریب اولنمش، و ١٦١٣ دن بری کسب عمرانه باشلامشدر. — توله ایالتی شمالاً موسقوه، شرقاً ریازان، جنوب شرقی جهتندن تامبوی، جنوباً اورل، غرباً دخی قالوغه ایالتلریله محاط اولوب مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٠٩٣٩ مربع کیلومتره واهالیسی ١٣٦٠٠٠٠ کشیدر. اراضیسی دوز اولوب، کوزل سقی اولندیغندن، حبوبات وسائره‌یه متعلق کلیتلی محصولاتی واردر.

توله (Thulé) اسکی یونان وروما جغرافیونی بواسمله معموره‌نك منتهای شمالنده بر آطه یاخود قره اولدیغنی بیان ایدیورلر. متأخرین محققین بو یرك اسقوچیانك شمالنده‌کی (شتلاند) آطه‌لرندن ویاخود بالطیق دکیزنده‌کی (فروئه) جزائرندن ویا دانیمارقه ونوروجیا سواحلندن عبارت اوله‌جغنی تخمین ایدیورلر. یاقوت حموی (کندی) دن نقلاً (تولیه) اسمنده معموره‌نك جهت شمالیه‌سنده بیوك بر کول اولوب، بر قسمی قطب شمالی دائره‌سی داخلنده اولدیغنی وقربنده ینه بواسمله بر قصبه اولوب، بونك اوته‌سنده مسکون بر یر بولنمدیغنی بیان ایدیور. بوتعریفه کوره، توله ویا تولیه دینلن یرك اسوج ونوروج جهتنده اولمسی لازم کلیر.

تولی خان { چنکیز خانك دردنجی اوغلی اولوب، پدری کندیسنه حکومت وسلطنته بدل اموال وخزاینی ویرمش، وکندینه مصاحب ایتمش ایدی. چنکیز خانك وفاتنده، برادری اوقتاقاآنك تحت تابعیتنده اوله‌رق، فارس وخراسان وکابل جهتلرنده حکومت سوروب، ٦٢٨ده وفات ایتمشدر. بر چوق اولادی اولوب، الك معروفلری منکوقاآن وقبلاقاآن ایله مشهور هلاکو خاندر.

تولیه { (Tullie) اسکی روما حکمدارلرندن سرویوس تولیوسك قیزی و(آرنوس)ك زوجه‌سی اولوب، (تارکین)ه وارمق ایچون، قوجه‌سنی قتل ایتدکدن صکره، بونکله بالاشتراك، پدرینی دخی قتل ایتمش؛ وآرابه‌سنی سبب حیاتنك مبنی اوزرینه چکیرمك کبی بر حرکت وحشیانه ونانکورانه‌ده بولنمشدر.

تولیه { [«توله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

توم { (Tom) سیبریانك (تومسق) ایالتنده بر نهر اولوب، شمال غربی‌یه طوغری جریانله، تومسق شهری ایچندن چکدکدن صکره، بو شهرك ٤٠ کیلومتره شمال غربیسنده صاغ ساحلندن (اوبی) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی تقریباً ٥٠٠ کیلومتره طولنده‌در.

توما { یاخود توماس (Thomas) عبرانیجه‌ده «توأم» دیمکدر. بو اسمله خرستیانلرك اوچ عزیزلری اولوب، برنجیسی حواریوندن معدوددر. دین عیسایی نشر ایتمك اوزره، ایران وهند طرفلرینه کیدوب، (قالامینه) اسمنده مجهول بر قصبه‌ده قتل ایدلمش، ونعشی (ادسه)یه یعنی اورفه‌یه نقل اولنمش ایدی. کانون اولك ٢١ نده یورطیسی اجرا اولنور. — ایکنجیسی ١٢٢٧ده ناپولی قراللغنك (روقه سقا) قصبه‌سنده طوغمش، و١٢٧٤ ده وفات ایتمشدر. عقایدله اوغراشوب، قولونیه‌ده بیوك آلبرتك درسنه دوام ایتمش؛ وبعده پارس دارالفنونده تحصیل علوم ایدوب، فرانسه قرالی سنت لوینك محبتی قزانمش؛ وعمرینی تدریسله چکیروب، امور مذهبیه وفلسفه‌یه متعلق بعض کتابلر یازمشدر. مارتك ٧ سنده وتموزك ١٨ نده یورطیسی اجرا اولنور. — اوچنجیسی اسپانیانك (قوئلانه) قصبه‌سنده ١٤٨٧ ده طوغوب، ١٥٥٥ده وفات ایتمشدر. القلعه وسالامانقه دارالفنونلرنده تدریس ایدوب، بعده عدم رضاسیله برابر (والنسه) پسقپوسی اولدقده، پسقپوسلق وارداتی فقرایه توزیع ایدر ایمش. ایلولك ١٨ نده یورطیسی اجرا اولنور.

تومار { (Thomar) پورتکیزك استرمادوره ایالتنده ولیسبونه‌نك ١٤٤ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی واردر.

توماسیوس { (Thomacius) آلمانیا حکماسندن اولوب، ١٦٢٢ ده لیپسیقده طوغمش، و١٦٨٤ ده وفات ایتمشدر. فلسفه‌یه متعلق بعض اثرلر یازمش، وحکیم شهیر (لیبنیچ)ك معلمی بولنمشدر.

تومبورو { (Tomboro) سوند آطه‌لرندن سومباوه جزیره‌سنك جهت شمالیه‌سنده بر برکان اولوب، معلوم برکانلرك الك دهشتلیسیدر. ١٨١٦ تاریخ میلادیسنده ١٢٠٠ کیلومتره‌لك مسافه‌لره‌قدر کوللر یاغدیروب، آلتنده بولنان (تومبورو) شهرینی دخی محو ایتمشدر.

تومبوقتو { [«تمبکتو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تومدره { (Toumédra) هندستانده (میسور) ایالتنك قسم شمالیسنده بر نهردر، که (غات) جبالنك قسم غربیسندن نبعان ایدن (تونغه) و(بهادره) چایلرندن بالتشکل، شماله، بعده شمال شرقی‌یه ونهایت شرقه طوغری آقه‌رق، ٤٥٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، ١٦° عرض شمالیده (کریشنا) نهرینه دوکیلور.

تومس { (Tomes) قره‌دکیزك ساحل غربیسنده بر شهر قدیم اولوب، شاعر (اووید)ك منفاسی بولنمشدر. محلی نامعلوم اولوب، برغوسك شمال شرقیسنده واقع (مسوری) قصبه‌سی قربنده بولنمش اولدیغی مظنوندر.

تومسق { (Tomsk) سیبریاده همنامی اولان ایالتك مرکزی بر قصبه اولوب، پترسبورغك ٥٠٠٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده و(توم) نهری اوزرنده اوله‌رق، ٥٦° ٢٩′ عرض شمالی ایله ٨٢° ٤٩′ طول شرقیده واقعدر. ١٢٠٠٠ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، حربیه مکتبی ودری

وكورك تجارتی واردر. كوزل برقصبه اولوب، بعض بيوك ابنيه‌سی دخی واردر. ١٦٠٤ ده تأسيس اولنوب، ١٨٠٠ ده مركز ايالت اتخاذ اولنمشدر. — تومسق ايالتی غربی سيبريادن معدود اولوب، غرباً توبولسق، شرقاً يكيسيك، جنوب غربی جهتندن آق مولينسك وسميپالاتينسك ايالتلريله، جنوباً چين حدوديله، شمالاً دخی بحر منجمد شمالی ايله محدود اولديغی حالده، مساحهٔ سطحيه‌سی ٨٥٢١٧٢ مربع كيلومتره واهاليسی ١١٣٤٧٤٨ كشيدر. شمال جهتنده صولر هيچ بر وقت اريميوب، قسم وسطيسی واسع اورمانلرله مستور در، وقسم جنوبيسنده بعض منبت محللر بولنوب، بو جهتنده هواسی دخی معتدلجه‌در. آلتون طاغی اتكلری دخی قسم جنوبيسنده نشعب ايديور. آلتون، كومش، باقير، توتيا وطوز معدنلری چوقدر.

تومسون (Thomson) اسقوچيانك اك مشهور شاعرلرندن اولوب، ١٧٠٠ تاريخنده (كلسو) قربنده واقع (ادنام) ده طوغمش، و١٧٤٨ ده وفات ايتمشدر. تربيه واخلاقه متعلق «فصول اربعه» عنوانيله مشهور بر منظومه‌سی وبعض فاجعه‌لريله سائر اشعاری واردر. — بو اسمله ينه اسقوچيالی بر كيمياكر اولوب، ١٧٧٣ده طوغمش، و١٨٥٢ ده وفات ايتمشدر. غلاسقوو واديمبورغ دارالفنونلرنده كيميا معلملكی ايتمش؛ وذرات قاعده‌سنك فوق‌العاده طرفداری اولوب، بو بابده بعض اثرلر يازمشدر.

توميريس (Thomyris) اسكيت اقواممندن (مساجت) قومنك ملكه‌سی اولوب، هرودوتك روايتنه كوره، كيخسرو بونك اوغلنی قتل، والكاسنی ضبط ايتمش اولديغندن، بو جهانكيرك اوزرينه عسكر سوقيله، كنديسنی طوتوب، قتل ايتمش؛ وسر مقطوعنی قان ايله مملو بر طلومه صوقه‌رق: «شمدی قانه طوی!» ديمش ايدی. ينه يونان قديم مورخلرندن (اكسنوفون) كيخسروك ايرانده موت طبيعی ايله اولديكنی، وشاهنامه ايسه نابديد اولديغنی بيان ايتديكندن، هرودوتك نقل ايتديكی بو حكايه‌نك صحتی مشكوكدر.

تون (Thun) اسويچره‌نك برنه ناحيه‌سنده، (آر) نهری اوزرنده وبو نهرك (تون) كولندن چيقديغی محل قربنده اوله‌رق برنه‌نك ٢٤ كيلومتره جنوب شرقيسنده برقصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهاليسی، بتون اسويچره‌يه عائد حربيه مكتبی، كتبخانه‌سی وبراسكی سرايی واردر. — (تون) كولی (آر) نهری طرفندن شق اولنه‌رق، بو نهر واسطه‌سيله (برينچ) كوليله اختلاط ايديور. طولی ١٨ وعرضی ٤ كيلومتره‌در. ساحللری شايان تصويردر.

تون ايرانك خراسان خطه‌سنده مشهدك ٢٨٠ كيلومتره قدر جنوب غربيسنده و(كاخ) طاغنك غربی اتكنده اوله‌رق چولده غائب اولان بر كوچك نهرك كنارنده واقع كوچك بر قصبه اولوب، مقدما دها معمور ايدی. بعض شعرانك مسقط رأسيدر.

تونبرغ (Thunberg) اسوج مشاهير طبيعيون وسياحيندن اولوب، مشهور (لينه) نك شاكرديدر. ١٧٧٢ ده فلمنك قومپانيه‌سی طرفندن جاپونيايه كوندريلوب، سرنديبه دخی اوغرامش، واورالرك نباتاتنه دائر پك چوق معلومات جمع ايدوب، عودتنده (اوپسال) دارالفنوننده نباتات معلمی اولمش، و١٧٩٨ ده وفات ايتمشدر. اميد برونی طريقيله جاپونيايه اولان سياحتنی ونباتاته دائر ديكر بعض كتابلر يازمشدر.

تونتون (Taunton) انكلتره‌نك سومرست ايالتنده، بريستولك ٥٩ كيلومتره جنوب غربيسنده و(تونه) نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، ١٢٠٠٠ اهاليسی، اسكی بر سرای وكليساسی وايپك وبوك منسوجاتی واردر.

تونجه (Tunja) آمريقای جنوبيده يكی غرناطه جمهوريتنده سنجاق مركزی بر قصبه اولوب، بوغوته‌نك ٩٧ كيلومتره شمال شرقيسنده ومرتفع بر محلده واقعدر. ٧٠٠٠ اهاليسی، دارالفنونی، داخلی مكتبی، يوك و پاموق منسوجاتی وتوتون فابريقه‌لری واردر. وقتيله دها بيوك اولوب، جاهير متفقه‌دن برينك مركزی ايدی. — تونجه سنجاغی جنوب غربی جهتنده واقع اولوب، ٢٤٠٠٠ اهاليی جامعدر. — [«طونجه» ماده سنه مراجعت بيوريله.]

تونره (Tonnerre) فرانسه‌نك (يونه) ايالتنده، آرمانسون نهری اوزرنده و(قرزه) نك ٣٦ كيلومتره شمال شرقيسنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٥٢٨٤ اهاليسی، داخلی

مکتبی، دمیریول موقفی، کوزل بر کلیساسی، خستهخانه‌سی، بر چوق چشمه‌لری، رنکلی کاغد فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وکوزل شرابی واردر.

تونس (Tunis) — آفریقای شمالیده‌واقع همنامی اولان ایالت کبیره‌نك مرکزی بر شهر اولوب، آق دکیزك بر کورفزیله اختلاطی اولان طوزلی بر کولك ساحل غربیسنده، جزایرك ۶۴۰ کیلومتره شرقنده، "۴۸ ´۴۶ °۳۶ عرض شمالی ایله "۵۲ ´۵۰ °۷ طول شرقیده واقعدر. بیوك بر شهر اولوب، ۱۳۵۰۰۰ اهالیسی، متعدد جسیم ومصنع جوامع شریفه‌سی، مدرسه‌لری، بیوك چارشیسی، شهرك غرب جهتنده وخارجنده باردو تسمیه اولنان محله‌ده والی‌یه مخصوص بیوك ومزین سرایلری، شهرك اطرافنده ایکی سوری، قصبه اسمیله اسکی برقلعه‌سی، بری جزایره، بری اسکله‌سی اولان غولته‌یه، وبری دخی ساحل بوینجه جنوبه طوغری اوزانیر اوج دمیر یولی وپك ایشلك تجارتی واردر. باشلیجه اخراجاتی زیتون یاغی، ذخایر، یاغی حیوانات، چوید، صفران، بال، بالمومی، خرما، سونکر، آرسلان وقپلان پوستی وسائره‌در. اهالینك اکثری ۲۵۰۰۰ ی یهودی و ۱۰۰۰۰ ی آورپالی اولوب، قصوری کاملاً اسلامدر، که بونلرك‌ده ۸۰۰۰ قدری اولاد ترکدن وباقیسی عربدر. شهر بر سطح مائل اوزرنده بولنمغله، خارجدن منظره‌سی پك کوزل ایسه‌ده، ایچریسی بسبتون بونك عکسیدر. یالکز ایکی بیوك ودوز جاده‌سی اولوب، سائر سوقاقلری پك طار و طولاشیقلی، و قالدیرملری دخی غیر منتظم وپك چامورلیدر. اولرك اکثری واسع حولیلرله محاط اولوب، نادراً سوقاغه پنجره‌لری اولور. اسکله‌ده اولان فرنك محله‌سنك دخی سائر طرفلردن آز فرقی واردر. اوکنده‌کی طوزلی کولك محیط دائره‌سی ۱۸ کیلومتره اولوب، عمق وسطیسی ۲ متره‌در. شرق جهتنده تونس کورفزی دینلن کورفزله احتلاط ایتدیکی بوغازده شهرك اسکله‌سی حکمنده اولان غولته قصبه‌سی بولنیور. تونسك جنوب غربی جهتنده دخی درینلکی پك آز بر کول ودها طوغریسی بر بطاقلق بولنوب، یازین قورور. مع هذا تونسك هواسی صاغلام وعلل مستولیه‌یه استعدادی آزدر. تونسك فسلری مشهور اولدیغی کبی، قطیفه وسائر ایپك منسوجاتله بز، اینجه احرام، حصیر وسائره دخی اعمال اولنور.

تونس شهری پك قدیم اولوب، میلاد عیسادن اوج قرن اول دخی ینه بو اسمله (Tunes) موجود ایدیسه‌ده، ساحل بحرده وغولته‌نك جهت شمالیه‌سنده اوله‌رق تونسك ۱۶ کیلومتره شرق شمالیسنده (قرتاج) شهر عظیمی بولندیغندن، تونسك اووقتلرده اهمیتی اولمیوب، کوچك بر قصبه حالنده ایدی. ملوك امویه‌دن عبدالملك بن مروانك زماننده قرتاج (یاخود قرطاجنه) شهری حسان بن نعمان ازدی طرفندن صلحاً فتح اولنوب، بعده روملر شهری بغتةً استیلا ایله ایچنده‌کی اهل اسلامی قتل عام ایتدکلرندن، اهل اسلام ایله روملر آره‌سنده واقع اولان محاربه‌لرده قرتاج شهری خراب اولوب، اووقتدن تونس کسب اهمیت ایتمکه باشلامشیدی. مع هذا اوائل دور اسلامده افریقیه‌نك کرسیٔ حکومتی قیروان اولوب، مهدیه کبی دیکر بعض بیوك شهرلر دخی بولندیغندن، تونس دفعاتله بعض کوچك دولتلرك وموقت حکومتلرك مرکزی اولمغله برابر، ایکنجی وبلکه اوچنجی درجه‌ده بر شهر حالنده قالمشیدی. آنجق چوق‌چکمه‌دن قیروان دخی تدنی‌یه یوزطوتمغله، تونس کسب اهمیت ایدوب، یاقوت حموی کندی زماننده یعنی یدنجی قرن هجریده بو شهرك افریقیه‌نك مرکزی وکرسیسی اولدیغی بیان ایدیور. اووقتدن بری وعلی‌الخصوص بنی حفص دولتی زماننده تونس فوق‌العاده توسع وکسب معموریت ایدوب، یقین وقتلره کلنجه‌یه قدر دخی ایکیوز بیکدن زیاده اهالی‌یی جامع بولنمش ایکن، بوصوك زمانلرده خیلی تدنی ایتمشدر.

تونس (ایالتی، بکلکی ویا امارتی Tunisie, Régence de Tunis) آفریقانك ساحل شمالیسنده واقع ممالك بربریه‌نك بری اولوب، عرب جغرافیونك افریقیه تسمیه ایتدکلری خطه‌نك قسم اعظمندن عبارتدر.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — آفریقا ساحل شمالیسی طرابلس غرب ولایتنده جنوبه طوغری کیره‌رك، بیوك بر قوی تشکیل ایتدکدن صکره، بردن بره شماله طوغری چیقمغله، تونس بو چیقنتیده واقع اولدیغندن، قطعهٔ مذکوره‌نك اك شمالی وبناءً

عليه اك معتدل واك قابل عمران مملكتيدر. سيجيليادن ٧٠ وايتاليايه ملحق (پانتلريا) آطه‌سندن آنجق ٣٥ كيلومترەلك دكيزله آيرلمش اولديغندن، طبيعت اراضيجه آفريقادن زياده آوروپايه مشابهدر. ´١٠°٣٣ ايله ´١٢°٣٧ عرض شمالى و ´٣٠°٥ ايله ´٥٥°٨ طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولوب، شمالاً وشرقاً آق دكيزله، شرق جنوبى جهتندن طرابلس غرب ولايتيله، جنوباً صحراى كبيرله، غرباً دخى جزايرله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى تقريباً ١٦٠٠٠٠ مربع كيلومترەدر.

شكل طبيعيسى، جبال وانهارى وكوللرى. — تونس ايالتى جنوبدن شماله ممتد غير منتظم بر مستطيل ابراز ايدوب، ساحل شرقيسنده بولنان ايكى واسع قوى ايله ساحل شماليسنده واقع بيوجك بر كورفز وجنوب جهتنده‌كى توسع بومستطيلك انتظامنه خلل كتيريور. قسم شماليسى وعلى‌الخصوص بونك جهت غربيه‌سى طاغلق اولوب، آطلاس (يعنى درن) سلسلهٔ جبالنك شعبه‌لرى مملكتك ايچنده تشعب ايديور. (مجرده) طاغى جزايردن كلوب، تونسك ساحل شماليسى بوبنجه بنزرته‌نك جهت شماليه‌سنده بولنان و افريقانك اك شمالى نقطه‌سى اولان (رأس ابيض) نام برونه قدر اوزانديغى كبى، (جاده) سلسله‌سى دخى كذلك جزايردن كلوب، شرق شماليه طوغرى (داخله) شبه جزيره‌سنك اوجنده واقع (رأس اخضر) ه قدر ممتد اولور. جريد كولنك جهت شماليه‌سنده دخى مختلف وضعيتلرده بر طاقم طاغلر بولنديغى كبى، مذكور كولك جنوب شرقيسنده دخى برصره طاغلر طرابلس غرب حدودينه طوغرى اوزانير. بو طاغلرك اك بيوكى اولان (جاده) سلسله‌سى صاغ وصولنه برچوق شعبه‌لر وقوللر صاله‌رق، شمال وجنوبنده ايكى بيوك وادى تشكيل ايديور، كه برنجيسى مجرده ايله ميليانه نهرلرينك وايكنجيسى دخى (زرود) ايرماغنك واديسيدر. بو نهرلرك اك بيوكى اولان (مجرده) جزايرك قسنطينه ايالتى وسطلرنده‌كى (آورس) طاغلرندن نبعانله، ايالت مذكوره‌نك قسم شرقيسى صولرينى جمع، وبعده تونسه دخول ايده‌رك، شمال شرقيه طوغرى آقار، وصاغ وصولدن بر چوق چايلر اخذ ايده‌رك، تونس كورفزينك منتهاى شمالنده و(سيدى على المكى) برونك جنوبنده واقع بر قويك جنوبى كنارنده آق دكيزه دوكيلور. ميليانه نهرى ايسه تونسك داخلنده جاده طاغلرندن نبعانله، بنه شرق شماليه طوغرى آقار وغوله‌تەنك جنوبنده ينه تونس كورفزينه دوكيلور. (زرود) نهرى ينه قسنطينه ايالتنده آورس طاغلرينك شرق اتكلرندن نبعانله، شرق جنوبيه طوغرى جريان ايده‌رك، تونسه كيردكدن‌صكره، بودخى شرق شماليه طوغرى دونوب، قيروانك ياننده‌ن كچه‌رك، (كلبيه) كولنه واورادن بعض دفعه كولك آياغى صورتنده دكيزه دوكيلور. جريد جهتنده بر چوق نهرلر مختلف استقامتلرده آقيورسه‌ده، اكثرى جريد وغرسه كوليله دها كوچك بر طاقم كوللره دوكيلور، وبعضلرى قوملرده قورور. تونسك منتهاى جنوب شرقيسنده‌كى طاغلردن دخى برچوق نهرلر آقوب، بر طاقى شرق شماليه طوغرى جريانله، دكيزه دوكيلور؛ وبر طاقى جنوب غربيه طوغرى آقوب، بر طاقم كوللر وبطاقلقلر تشكيل ايده‌رك، قورورلر. كوللرينك اك بيوكى (شط جريد) اولوب، قابسك شمالنده ساحل بحره قريب بر محلدن باشلايه‌رق، وبعده خيلى توسع ايده‌رك، جزاير حدودى قربنه‌دك ممتد اولور؛ وشمال غربى جهتنده واقع (شط غرسه) دن طار بر ديللە آيرلمش اولديغى كبى، بو ايكنجى كول دخى جزاير طوپراغنده كائن بر صره كوللرله همان اختلاط ايدر بر حالده بولنيور. بو كوللرك اطرافى حذاى بحردن آلچق اولمغله، ساحل ايله شط جريد آره‌سنده بر جدول كشاديله بو كولله‌ره دكيز صوينى آقيديله‌رق، جزايرك ايچ طرفلرينه‌دك داخلى بر دكيز تشكيلى فرانسه‌جه اوته‌دن برى تحت تصورده بولنيور. بو ايكى كولدن صكره قيروانك جنوب شرقيسنده‌كى (سبخة سيدى الهانى) ايله شهر مذكورك شمال شرقيسنده‌كى (كلبيه) ومنتهاى شمالنده (بنزرت) ك جنوب غربيسنده كائن وبنزرت‌كولى اسميله معروف بربرى ايچنده ايكى كولدر. تونسك وسطلرنده وجنوب غربى جهتنده دخى برچوق كوللر وبطاقلقلر موجوددر. جريد‌كولنك شمالنده اراضى عموميت‌اوزره (مارن)دن متشكل اولوب، آزچوق قومله‌قاريشيقدر. سواحل ايله واديلرده سطح ارض خيلى درين بر تراب نباتى طبقه‌سيله مستور اولوب، بو طوپراق پك‌منبت ومحصولداردر. جريد كولنك جهت جنوبيه‌سنده ايسه اراضى عموميت اوزره قوملق وچول حالنده

اولوب، چولك ايچنده سيرك سيرك بعض واحه‌لر بولنيور.

اقليم وهواسى. — پك آز يرلر استثنا اولنديغى حالده، تونسك هواسى معتدل وغايتله صاغلام اولوب، قيشين ميزان الحراره ١٠ ايله ١٢ ويازين ٢٥ ايله ٣٠ آره‌سنده بولنور، ويالكز جنوب جهتلرنده كونشه قارشى بولنان بعض محللرده ٤٠ درجه‌يه قدر چيقار. هله ايلك بهار يعنى مارت ونيسان ايله مايس آيلرى پك لطيفدر. بو آيلرده اورته‌لق زمرد آسا ايسه‌ده، حزيرانك حلوليله برابر نباتات قورور. ياغمورلر اك زياده كانونلرله شباطده ياغار. حصاد وقتى حزيرانده‌در. تشرين اولده مرعالر يكيدن يشيللنمكه باشلار.

محصولات وحيوانات ومنابع ثروتى. — تونسك طوپراغى زياده منبت ايسه‌ده، اهالينك وسعت اراضى ايله متناسب مقدارده اولمامسندن وزراعتك اسكى اصولده اجراسيله بوبابده عدم تقيددن طولايى، اكثر اراضى بطال قالوب، آنجق بر قسم قليلى ايشلنيور. اكثر يرلرى بره يوز محصول ويريور. باشليجه محصولاتى : بغداى، آرپه، مصر، بقله، نحود، مرجمك، پاموق، چويد، صفران، آفيون، توتون وسائره ايله خرما، زيتون، پورتقال، ليمون، نار، اينجير، فستيق، عناب، قاؤن، مشهور قارپوز وسائر ميوه‌لردن عبارتدر. بعض محللرنده شكر قامشى دخى يتيشديريلير، وموس دخى بولنور. باغلرى چوق اولوب، پك كوزل بر نوع بياض مسكى چاوشى حاصل اولور، وبر خيلى مقدارى قورودیلوب، اخراج اولنور. باغچه‌لرى دخى مكمل اولوب، چيچكلرك انواعى يتيشير. خيلى مقدار بياض طود آغاجلرى دخى يتيشديريلوب، ايپك چيقاريلير. اورمانلرى دخى چوق اولوب، ميشه‌نك انواعيله قاين، كوركن، قواق، سكود وسائره آغاجلرى بولنور. حيوانات اهليه‌سى باشليجه دوه، آت، استر، صيغير، قويون وكچيدن عبارتدر. آتلرى كوچك جثه‌لى ايسه‌ده، قوتلى وآتشلى اولوب، اكثريا يكرمى بش اوتوز ياشلرينه قدر قوللانيلير. قويونلرى ايرى قويروقلى اولوب، اتلرنده بر بياغى قوقوسى حس اولنور. كچيلر جبال اهاليسى طرفندن بسلنوب، باشليجه مدار تعيشلريدر. صيغيرلرى دخى كوچكدر. استرلرى پك ايدر. حيوانات وحشيه‌دن آرسلان، قپلان، پارس، صيرتلان، چقال، ميمون، تيلكى، كيك، قراجه، يبانى مانده، طاوشان، طوموز، دوه قوشى، قره قوش، ككليك وسائر انواع طيور ايله عقرب، يلان وسائر حشراتدن عبارتدر. سواحلنده باليغى آزايسه‌ده مرجانى وسونكرى چوقدر. آريلريله ايپك بوجكلرى دخى چوق اولوب، بال وبال موميله ايپك تونسك باشليجه اخراجاتندندر. طاغلرنده كومش، قلاى، باقير، دمير، قورشون وسائر معدنلر بولنيورسه‌ده، اخراج اولنانلرى پك آزدر. مرمرلريله بلورى دخى چوقدر.

اهاليسى، جنسيت ولسان ومذهبلرى. — تونسك اهاليسى تقريباً وتخميناً بر بچق مليون اولوب، باشليجه عرب ايله بربردن مركبدر. عربلرله بربرلر اون اوچ قرندن برى بربرلريله امتزاج واختلاط ايده‌رك، لسان عربى ايله متكلم بر قوم واحد حالنه كچمشلرسه‌ده، اختلاط ايتمه‌مش بعض عرب وبربر قبائلى دخى بولنوب، بوصورتله طاغلرده ياشايان بربر قبائلنك بعضلرى بربر لسانى دخى محافظه ايتمشلردر. شهر وقصبه‌لرده تجارت و صنايعله مشغول اولان اهاليه آوروپاليلر (مور Maures) يعنى «مغاربه» نامنى ويروب، بونلرك اكثريت اوزره اندلس وصقليه‌دن ممالك بربريه‌يه هجرت ايتمش اهل اسلام اولادندن اولدقلرنى روايت ايديورلر. آنجق اندلس وصقليه مهاجرلرى بالطبع آيرى ياشاميوب، همجنس وهممذهبلرى اولان اهالئ محليه ايله اختلاط ايتمش اوله‌جقلرندن، اونلرك اولادينى بوكون فرق ايتك ممكن دكلدر. بزجه اهالئ مذكوره بربرلرله قاريشمش عرب اولادندن بشقه برشى دكلدر. ذاتاً بربرجنسى عرب جنسيتى آلتنده همان منخسف بر حالده بولنديغندن، سائر مغرب ممالكى كبى تونسك دخى اهاليسى خالص عرب عد اولنه‌بيلير. تونس شهريله سائر شهر وقصبه‌لرده ٤٥٠٠٠ قدر يهودى وبتون تونسده ٣٥٠٠٠ قدر آوروپالى خرستيان بولنوب، قصورى كاملاً مسلمدر. اهالئ مسلمه‌نك بر مقدارى دخى ترك اولوب، شهر وقصبه‌لرده ساكن بولنورلر. وقتيله عسكرلك خدمتنده بولنمش اولان تركلرله يرلى عرب قادينلردن متولد (قول اوغلى) اسميله بر صنف اهالى دخى واردر، كه بونلر دخى لسان عربى ايله متكلمدرلر. تحت اسارتده سوداندن كتيرلمش خيلى مقدار زنجيلر دخى

دخی بولنور. اهالئ اسلامیه‌نك اكثری مذهب مالكی‌یه تابع اولوب، یالكز شهر وقصبه‌لرده بولنانلرك بر مقداری وعلی‌الخصوص اوته‌دن بری توركلرله مناسبتی اولانلری حنفی المذهبدرلر. لسان عمومی عربی اولوب، طاغلرده وجربه آطه‌سنده ساكن بولنان بعض قبائل بینلرنده بربر لسانیله تكلم ایدرلرسه‌ده، بونلر دخی لسان عربی‌یه‌ده آشنا اولوب، لسان ادبی وتحریریلری ینه عربیدر. سویلنیلن عربی آز چوق بربر كلماتیله مخلوط وغلط ایسه‌ده، سائر ممالك عربده اولدیغی كبی، تحریرده عربینك فصیحی استعمال اولنور. مستعمل اولان یازی خط مغربیدر. تونس اهالیسی عمومیت اوزره تندرست، ایری، كیكلی وسیكیرلی آدملر اولوب، علی‌الخصوص قفالرینك بیوكلكی ویووارلاقلغیله سائر ممالك بربریه اهالیسندن فرق اولنورلر. ذكاوت وقابلیت واستعداد لری فوق‌العاده اولوب، اوته‌دن بری تونس خطه سندن پك چوق علما وشعرا وسائر مشاهیر ظهور ایتمشدر.

تقسیماتی شهر وقصبه‌لری. — تونسك تقسیمات طبیعیه‌سی اولمیوب، یالكز بعض طرفلری ساكن بولنان قبائله نسبتله تسمیه اولنور. اداره‌جه ٢٤ قضایه منقسم اولوب، هر بری بر سنه مدتله تعیین اولنور قائد عنوانیله بر قائممقامك تحت اداره‌سنده بولنور. قائممقاملرك تحت امرنده خلیفه عنوانیله بعض مدیرلر ومشایخ عنوانیله كوی مختارلری واردر.

تونسك تونسدن بشقه بر چوق شهر وقصبه‌لری واردر، كه بونلرك بعضلری الیوم اهمیت تجاریه‌یی حائز اولوب، بعضلری دخی وقتیله حائز بولنمش اولدقلری اهمیتدن طولایی تاریخجه مشهوردر. سواحل شمالیه‌سنده‌كی اسكله‌لرینك اك بیوكی (بنزرت) وذكری كچن (غولته) اولوب، سواحل شرقیه‌سنده دخی نابل، سوسه، مناستر، مهدیه، صفاقس وقابس قصبه‌لری ذكره شایاندر. داخلده‌كی قصبه‌لرینك اك بیوك ومهملری دخی: فتوحات اسلامیه‌ده تأسیس اولنوب افریقیه‌نك مركزی بولنمش اولان مشهور قیروان، زغوان، كاف، تیرسوق، تبوریه، حفصه، توزر، نفتا وسائره‌در. زمان قدیمده یعنی قرتاجلیلرله بعده روماليلر زمانده تونس خطه‌سنك برچوق معمور شهر وقصبه‌لری اولوب، بونلرك بعضیسی بسبتون خراب وویران اولمشدر، وبعضلری تدنی ایدوب، شمدیكی حالده بر كوچك قصبه حالنده بولنیورلر. بونلرك اك مشهوری قرتاج یاخود قرطاجنه شهری ایدی، كه تونس شهرینك شرق شمالیسنده وساحل بحرده واقع اولوب، فتوحات اسلامیه زمانه‌دك بو خطه‌نك مركزی ایدی. قرتاجلیلر زمانده معموریتك درجهٔ علیاسنه واصل اولمش اولان بو شهرك بعض خرابه‌لری وینه خراب حالنده بر صویولی واردر.

تونس سواحلنك قارشیسنده برطاقم آطه‌لر بولنوب، بونلرك اك بیوكی شرق جنوبی جهتنده‌كی (جربه) ایله بونك شمالنده اولان (كركنه) و(رمله) در. كوچكلری كویره، جامور، غلیطه وسائره‌در.

معارف وصنایع وتجارتی. — هر نه قدر كرك تونس شهرنده وكرك سائر شهر وقصبه‌لرده جوامع شریفه‌ده درسلر ویریلوب، مدرسه‌لر دخی پك چوق ایسه‌ده، تدریس اولنان علوم عقائد دینیه وصرف ونحو ومنطقدن عبارت اولوب، سائر علوم وفنون متروك حالنده اولمغله، عمومیت اوزره معارف پك كریدر. مع هذا اهالینك لسانی عربی اولمغله، صبیان مكتبنده قرآن كریمی اوقویانلر هم املا وكتابت وهم‌ده برآز ادبیات اوكرنوب، امیلری نسبةً آزدر، وادیب وشاعرلرك‌دخی ندرتی یوقدر. مكاتب صبیانیه‌ده چوجقلره قرآن كریمك سوره‌لری تخته اوزرینه یازدیریلوب، حفظ ایتدیریلیر، وبو وجهله قرائت، كتابت، املا وحفظ بردن اوكرنیلوب، برآز حساب دخی كوستریلیر. اكثر خلق بو قدرله اكتفا ایدوب، مدرسه‌لره دوام ایدنلری آزدر. تونسده اصول جدیده اوزره یاپلمش بر مكتب عالی ایله اجنبیلر وراهبلر طرفندن اداره اولنور برقاچ فرانسز وایتالیان مكتبی دخی بولنیور. حكومتك بیوجك بر مطبعه‌سی دخی اولوب، «الرائد التونسی» عنوانیله رسمی بر غزته نشر اولندیغی كبی، بومطبعه‌ده برچوق كتب معتبرهٔ عربیه نشرینه دخی موفقیت حاصل اولمشدر. جوامع شریفه اتصاللرنده برقاچ كتبخانه دخی بولنوب، كتب عربیه‌یی حاویدرلر.

صنایع پك كری اولوب، هیچ برفابریقه یوغیسه‌ده، نفس تونسده تونس فسی دیمكله مشهور برنوع قالین وطبانیقلی فس، قیرواندە آیاق قابی واكر وسائر مواد

سراجیه، تونسده وقیروانده اعلا خالی وکلیم، صفاقسده یاموقدن بز وآلاجه وسائره، تبوربه‌ده چوخه، جرید خطه‌سنده وجربه آطه‌سنده یوکدن کوزل احراملر وسائر اینجه منسوجات، سوسه‌ده کلیتلی صابون، نابلده اینجه وکوزل بر نوع دستی وسائر مواد حرفیه وجربه‌ده کلیتلی کوپلر اعمال اولنور. چیچك وکل صویی اخراجی‌دخی تونسك باشلیجه صنایعندندر.

تونسده بر طرفدن شمال وشرق سواحلنده‌کی اسکله‌لری واك زیاده غولته اسکله‌سی واسطه‌سیله آوروپا واك زیاده فرانسه وایتالیا ایله، بر طرفدن جزایر وطرابلس غربله، بر طرفدن دخی براً سودانله بیوك بر تجارت اجرا اولنوب، ایالتك یوقاریده ذکر اولنان محصولات متنوعه‌سیله معمولات صناعیه‌سنك بعضیسی وسوداندن کتیریلن دوه‌قوشی، آلتون‌توزی، فیل دیشی وسائره اخراج وآوروپا امتعه‌سی ادخال اولنور. طاغلرده خدایی نابت اولان حلفه اوتی دخی جملهٔ اخراجاتندندر. تونس وغولته‌دن صکره اك تجارتکاه شهر واسکله‌لری: بنزرت، سوسه، صفاقس، قابس، جربه، مناستر وقیرواندر. ادخالاتی سنوی تقریباً ٣٢ واخراجاتی ٢١ ملیون فرانق قیمتنده‌در. سنوی بش آلتی بیك کمی تونس اسکله‌لرینه آمد شد ایده‌رك، جمله‌سنك استیعابی تقریباً ١٣٠٠٠٠٠ طونیلاته‌در. تونسك سفائن تجاریه‌سی ٣٠٠ عددنده اولوب، بهرینك استیعابی ١٠ ایله ١٥٠ طونیلاته آره‌لرنده‌در. جزایردن تونسه و اورادن غولته وسوسه اسکله‌لرینه تمدید ایدلش اولان دمیر یول خطلری ٥٠٠ قدر کیلومتره اولوب، کوندن کونه دخی یکی خطلر انشا اولنقده‌در. بری مارسلیایه، بری ساردنیه‌یه، بری سیجلیایه وبری دخی مالطه‌یه اولمق اوزره، تحت البحر درت تلغراف خطیله آوروپایه مربوط اولدیغی کبی، سواحلده‌کی اسکله‌لرینه وایچ طرفلره دخی بعض تلغراف خطلری واردر. تلغراف وپوسته مرکزلری ٣٠ عددنده‌در.

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه و عسکریه‌سی. — تونس دولت علیهٔ عثمانیه‌نك تحت تابعیتنده کبره‌لی صورت ممتازه‌ده واوجاق وبکلك عنوانیله اداره اولنوب، ابتدا (طایی) تعبیر اولنان امراسی اورانك یکیچریلری بیننده انتخاب، ووالیلری باب عالیدن نصب اولندیغی حالده، بعده والیلك بر خاندانه منحصر قاله‌رق، ارثاً اکبروارشده انتقال ایتمکه باشلامشدر. هرنه قدر تونس والیلری مقنن ومعین ویرکی ویرمه‌مشلرسه‌ده، هروالی مسند ولایته کچدیکنده وسائر اوقات مناسبه‌ده بر طاقم هدایای کرانبها تقدیمیله عرض عبودیت ایدر؛ و والیلرك نصبی فرمانی درسعادتدن کوندریلوردی. خطبه وسکه دخی خلیفهٔ اسلام اولان پادشاه عثمانی نامنه قرائت وضرب اولنه‌رق، حرب زماننده تونسدن عسکر دخی کوندریلوردی. بو وجهله تونس ممالك عثمانیه‌دن معدود اولوب، دولت علیه‌یه اولان ارتباطی آشکار اولدیغی حالده، فرانسه دولتی جزایری ضبط ایتدکدن صکره، بو ایالتی دخی مطمح نظرنده طوتوب، نهایت ١٨٨٢ تاریخ میلادیسنده تحت اشغاله آلمشدر.

واردات سنویه‌سی ٢٩٥٠٠٠٠٠ ومصارف ٢٧٩٠٠٠٠٠ فرانق راده‌لرنده اولوب، دیون عمومیه‌سی دخی ١٤٢ ½ ملیون فرانقدر، که بودیونی دخی فرانسه دولتی قبول ایدوب، اوزرینه آلمشدر. بوندن اول تونسك ٣٠٠٠ منتظم و ١٢٠٠٠ غیر منتظم یعنی قول اوغلی وسپاهی وسائره اوله‌رق جمعاً ١٥٠٠٠ عسکری اولدیغی کبی، حین حاجتده قبائلدن بر چوق سواری وپیاده عساکر معاونه دخی جمع ایده‌بیلیردی. درت قطعه حرب سفینه‌سیله ١٠٠٠ نفر بحریه عسکری و ٨٠٠ ژاندارمه‌سی دخی وار ایدی. بو کونکی کونده ایسه بو عسکرك جمله‌سی طاغیدیلوب، یالکز والینك شخصنه مخصوص ورسمی آلایلرده مستخدم بر طابور پیاده، بر بلوك سواری وبر بطاریه طوپ براغلمشدر. فرانسه‌نك تونسده ٣ آلای پیاده، ایکی آلای سواری و ٢ بطاریه طوپچی عسکری واردر. فیلوسی دخی لغو ایدیله‌رك، فرانسز دونناسی سواحلنی محافظه ایدیور.

احوال تاریخیه‌سی. — سائر ممالك بربریه کبی، تونسك دخی اهالیٔ اصلیه وقدیمه‌سی بربرلر اولوب، آنجق بونلرك تونسده‌کی حکومت قدیمه‌لری تواریخده مذکور دکلدر. میلاد عیسادن برقاج عصر اول فنیکه‌لیلردن بیوك بر جماعت تونس جهتنه هجرتله، مشهور قرتاج (یاخود قرطاجنه) شهرینی وتونس، عتیقه وسائر بر چوق شهر وقصبه‌لر تأسیس ایده‌رك، قوتلی بر جمهوریت تشکیل ایلمشلردی. بو جمهوریت

تجارتده وکیمیلکده بیوك بر قوت حاصل ایده‌رك، طریق تمدنده خیلی ایلری کیتمش؛ واقوام مختلفه افرادندن مرکب اوله‌رق معاشلی بیوك عسکرلر ترتیب ایده‌رك، سیچلیا جزیره‌سنی وسائر بعض جزائرله اسپانیانك بر چوق یرلرینی دخی ضبط ایتمش ایدی. چوق کچمه‌دن قرتاج جمهوریتیله روما جمهوریتی آره‌سنده رقابت پیدا اولوب، بینلرنده برچوق بیوك محاربه‌لر وقوع بولمش؛ وبونلرده آمیلقار، آنیبال وآسدروبال کبی بعض قرتاجلیلر شهرت بولوب، حتی آنیبالك رومایی بیله ضبط ایتمسنه آز قالمشیدی. (یویق) اسمیله معروف اولان اوچ بیوك محاربه‌نك نتیجه‌سنده رومالیلر غالب کلوب، قرتاجی ضبط وتخریب ایتمکله، فنیکه‌لیلرك آفریقاده‌کی دولتلری قبل‌المیلاد ١٤٦ تاریخنده ختام بولوب، اوسنه‌دن اعتباراً تونس جهتی رومالیلرك جملهٔ ممالکی صره‌سنه کچه‌رك، قسم شمالیسی قرتاج یاخود نفس افریقاوقسم جنوبیسی (بیزاچیوم) عنوانیله ایکی ایالته تقسیم اولنمشیدی. رومالیره قارشی بر قاچ اختلال وقوع بولوب، بونلرك الك مهمی (تاقفارماس) اسمنده بر بربرك اختلالیدر. میلادك اوچنجی قرنده خرستیانلق بو مملکته داخل اولوب، ایچ طرفلره چکلمش اولان بربرلر دکلسه‌ده، شهر وقصبه‌لرده ساکن بولنان وقرتاجلی، رومالی، یونانلی وسائر اقوامدن مرکب ومخلوط اولان اهالی بو دینی قبول ایتمش، واو وقت ظهور ایدن مذاهب مختلفه نزاعلرینه دوشوب، قرتاجده مختلف‌المذهب ایکی پسقپوس بولنمغه باشلامشیدی. او صره‌ده بر طاقم فرانقلر دخی آلمانیادن اورایه هجرتله، یرلشوب، بعض قصبه‌لر تشکیل ایلمشلردی. روما ایمپراطورلغنك تقسیمنده بو خطه شرق ایمپراطورلغی حصه‌سنه دوشوب، بعده اوجهتده والی بولنان (بونیفاس) عصیان ایده‌رك، اسپانیاده‌کی (واندال)لری امداده دعوت ایتمکله، بونلرك حکمداری (جنسریق) سکسان بیك عسکرله آفریقایه کچوب، ٤٣٠ تاریخ میلادیسنده تونس وقرتاجی دخی ضبط ایتمشدی. واندالر ٥٣٥ تاریخنه‌دك او جهتده حکم سوردکدن صکره، روم ایمپراطوری طرفندن (بلیزار) کوندریلوب، واندالرك حکومتنه ختام ویرمش، وتونس جهتی قسطنطینیه روم ایمپراطورلغنه اعاده ایلمش ایسه‌ده، او صره‌لرده روم ایمپراطورلرینك دخی قوتی تدنیده اولوب، نهایت یدنجی قرن میلادی

اواسطنده شمس منیر اسلام آفریقا قطعه‌سنك سواحل شمالیه‌سنی تنویره باشلامغله، حضرت عمر فاروق (رضه) ك زمان خلافتلرنده فاتح مصر عمر و بن العاص طرفندن تونسه طوغری بر سریه کوندرلمش اولدیغی کبی، خلافت حضرت عثمانده دخی عبدالله بن ابی سرحك معیتنده بر فرقهٔ مجاهدین کیدوب، (بیزاچیوم) ك مرکزی اولان (سبیطله) شهرینی ضبط ایتمشلرسه‌ده، اهالینك جزیه‌یه راضی اولملری اوزرینه، ٢٧ تاریخ هجریسنده عودت اولنمشیدی. معاویه‌نك زمان سلطنتنده معاویه بن خدیج وبعده ٤٥ تاریخنده عقبه بن نافع مغربك فتحنه مأمور اولوب، اووقت عربلر بیننده (افریقیه) اسمیله معروف اولان تونس جهتنی فتح، وقیروان شهرینی تأسیس ایله، بتون مغربه کرسیٔ حکومت اتخاذ ایلمشیدی. یزیدك زماننده عقبه ثانیاً مأمور اولوب، فتوحاتی بحر محیط آطلاسی ساحلنه‌دك توسیع ایتمش ایسه‌ده، قرطاجنه ایله تونس شهری روملرك النده قالمشیدی. عبدالملك بن مروانك زماننده حسان بن نعمان غسانی مأمور اولوب، قرطاجنه ایله تونسی دخی فتح، وقرطاجنه‌ده بر بیوك جامع شریف بنا ایلمش ایسه‌ده، کندیسنك قیروانه عودتنده روملر هجوم ایدوب، قرطاجنه‌ده‌کی اهل اسلامی قتل عام ایتدکلرندن، حسان ٧٠ تاریخنده بو شهری تخریبه مجبور اولمشدر. بوندن صکره فاتح اندلس مشهور موسی بن نصیر مغرب والیسی اولوب، خلافت امویه‌نك نهایتنه قدر دیکر بر طاقم والیلر دخی نصب ایله، افریقیه بر ولایت صورتنده اداره اولندقدن صکره، خلافت عباسیه دورنده دخی بر مدت بوصورتله اداره اولنمش ایسه‌ده، هارون الرشیدك زماننده بربرلر بیننده ظهور ایدن فتنه‌لرده اهالینك طلبی اوزرینه، والیٔ اسبق (اغلب) ك اوغلی ابراهیم والی نصب اولنه‌رق، بوذات فوق‌العاده براقتدارکوسترمکله، بردرجه‌یه قدر استقلاله نائل اولوب، حکومتی ارثی صورتنه تحویل، وبنی اغلب دولتنی تأسیس ایلمشدر. خلافت عباسیه‌یه تابع اولان بنی اغلب دولتی ١٨٤ تاریخندن ٢٩٠ تاریخنه‌دك ١١٢ سنه سورمشدر. [«اغلب» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] بنی اغلب دولتندن صکره فاطمیلر ظهور ایدوب، بر مدت افریقیه‌ده حکومت سوردکدن صکره، مرکز حکومتلرینی

مصره نقل ایله، خلافت عباسیه ایله رقابته کیریشد-
کلرندن، مغرب جهتلری اهمال اولنه‌رق، افریقیه
وسائر ممالك غربیه ٣٦٩ تاریخنده ظهور ایدن بنی
زیری دولتی ید اداره‌سنه کچمش؛ وبنی زیری ملوکی
رسماً فاطمیلره تابع ایدیلرسه‌ده، حقیقتده مستقل
اولوب، ٥٤٣ تاریخنه‌دك اجرای حکومت ایتمشلردر.
[«زیری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] تاریخ
مذکورده سیچیلیانك صاحبلری بولنان نورماندلر افریقیه
وطرابلس سواحلنی ضبط ایدوب، بنی زیری دولتنك
حکمدار اخیری اولان حسن مغربده موحدین دولتنی
تأسیس ایدن عبدالمؤمنه التجا ایتمکله، مشارالیه
نورماندلری افریقیه‌دن چیقارمش ایسه‌ده، ضبط
ایتدیکی ممالکی حسنه اعاده ایتمیوب، کندیسی محافظه
ایتمش؛ وبووجهله ٥٥٥ تاریخ هجریسندن اعتباراً
تونس جهتی موحدین دولتنه کچمشدر. [«موحدین»
ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] یدنجی قرن هجری
اوائلنه‌دك بو دولتك النده قالوب، ٦٠٣ تاریخنده
موحدین طرفندن افریقیه والیسی نصب اولنان ابو
محمد عبدالواحد اعلان استقلال ایله، بنی حفص دولتنی
تأسیس ایتمشدر. بودولت خالص تونس دولتی اولوب،
ابتدادن اول قیروان وبعده مهدیه مرکز ایکن، بنی
حفص دولتی تونس شهرینی پایتخت اتخاذ ایتمشدر. بنی
حفص دولتندن اول تونسده و سائر اوطرفلرده
دفعاتله بر طاقم ولاة وامرا اعلان استقلال ایده‌رك،
آیریجه دولتلر تشکیل ایتمشلردیسه‌ده، بونلرك هیچ
بری اولاد واحفادینه کچه‌جك قدر امتداد ایده‌مه‌مش
اولدیغندن، بو خلاصه‌ده ذکرینه محل یوقدر. بنی
حفص زماننده دخی دفعاتله مرابطین وبنی مرین وسائر
مغرب حکومتلری موقتاً تونسی استیلا ایتمشلرسه‌ده،
بنی حفص دولتنی استیصاله مقتدر اوله‌مامشلردر.
کذلك بنی حفص زماننده فرانسه قرالی سنت لوینك
تحت قیادتنده بر اهل صلیب اردوسی تونسه هجومله،
خیلی وقت شهری محاصره ایتمشلرسه‌ده، وبایه طو-
تیلوب، اکثری هلاك اولمش؛ وفرانسه قرالی دخی
اوراده وفات ایتمشدر. [«حفص» ماده‌سنه مراجعت
بیوریله.]

اوننجی قرن هجری اواسطنده بنی حفص خاندان
سلطنتی افرادی بیننده لاینقطع وقوع بولان مخالفتلرك
برنده مولای حسنك ستمدیده‌سی اولان برادری رشید
جزایر والیسی بولنان مشهور باربروس خیرالدین
پاشایه التجا ایتمکله، خیرالدین پاشا کندیسنی آلوب،
او وقت تحت عثمانیده جالس بولنان قانونی سلطان
سلیمانك حضورینه کتیردیکنده، پادشاه مشارالیهك
امری اوزرینه، مکمل دونتما ایله مشارالیه خیرالدین
پاشا تونسك فتحنه مأمور اولوب، ٩٣٦ تاریخنده
سهولتله تونسی فتح ایتمش ایسه‌ده، مولای حسن
اسپانیا حکمداری مشهور شارل کینته التجا ایتمکله،
شارل کینت دخی، آفریقاده‌کی فتوحات عثمانیه‌یه قارشی
طورمق ایچون، بروسیله آرامقده بولندیغندن، سائر
آوروپا دولتلریله وپاپا ایله بالاتفاق، جسیم بر دونتما سوق
ایده‌رك، تونسی ضبط، وصورتا مولای حسنی تختنه
اعاده ایده‌رك، تونسك مواقع مهمه‌سنی استیلا ایلمشیدی.
متعاقباً مولای حسنك اوغلی احمد قیام ایله، سلطنتی
ضبط ایتمش؛ وپدرینك کوزلرینه میل چکدکدن صکره،
کندیسنی سیچیلیایه طرد ایده‌رك، تونسك احوالی
ینه قارمه قاریشیق اولمش، واهل اسلام اسپانیوللرك
تحت ظلمنده زبون قالمش اولدیغندن، طرف دولت
علیه‌دن جزایر والیسی بولنان مشهور قلیچ علی پاشا
٩٧٨ تاریخنده عسکر ودونتما سوق ایده‌رك، ثانیا
تونسی فتح ایتمش ایسه‌ده، احمد ینه اسپانیوللردن
استمداد ایتمش؛ وهرنه قدر کندیسی اهالی طرفندن
اسقاط اولنمش ایسه‌ده، جلوس ایدن برادری محمد
دخی اسپانیوللرك تحت حکمنده اولوب، بونلر اهل
اسلام حقنده انواع مظالم وحقاراتی تجویز ایتدکلرندن،
سلطان سلیم خان ثانی بواحوالك دوامنی تجویز
بیورمیه‌رق، فاتح یمن مشهور سنان پاشانك قوماندهسی
آلتنده مکمل بر دونتما وکلیتلی عسکر تجهیز وسوق
ایله، پاشای مشارالیه اسپانیوللرله بر چوق شدتلی
وقانلی محاربه‌لردن صکره، ٩٨١ تاریخنده، تونسك
قطعیاً فتحنه موفق اولمش؛ ومقدار کافی ینکیچری
عسکری اقامه، واصول اداره ومحافظه‌سنی تأمین ایله،
عودت ایلمش ایدی. سنان پاشانك وضع ایتدیکی نظامه
توفیقاً ینکیچری ضابطانندن مرکب دیوان نامیله بر
مجلس تشکیل ایدوب، طرف باب عالیدن نصب اولنان
والی بو دیوانله استشاره‌یه مجبور ایدی. دیوانی
ترکیب ایدن ضابطان ایچلرندن (طایی) عنوانیله بر
رئیس انتخاب ایدوب، بورئیسلر یواش یواش فوق-

العاده بر نفوذ واقتدار حاصل ایتمکله، دایلر بونلرك النده زبون قالمش؛ وفتحدن اون بش سنه یکرمیچمز، دایلر طرف دولتدن رسمی بر وکیل حالنده قالوب، ادارهٔ مملکت بسبتون طایلرك النده قالمشیدی. یکیچریلر کندی منتخبلری اولان طایلری دخی راحت براقیوب، بونلردن اجل موعودلریله اولنلری یوق کبیدر؛ وبعضلری بومهلکه‌دن قورتلمق ایچون، ایفای حج شریفی وسیله‌ایده‌رك، حجازدن درسعادته کلیرلردی. بونلرك اك معروفلری (ابراهیم طایی) و(موسی طایی) در. بعده یکیچری فرقه‌لری آره‌سنده دخی مخالفت دوشمکله، هر فرقه‌نك رئیسی (طایی) عنوانی آلوب، بینلرنده بر وجهله اتفاق ایده‌مه‌مکه باشلامشلرسه‌ده، ١٠٠٧ تاریخنده طاییلق مقامنی احراز ایدن عثمان بك اشراری دفع ایله، فتنه وفسادك اوکنی آلمغه موفق اولمش؛ وزماننده تونسك قورصان کیلری، چوغالوب، اموال غنایم تکثر ایتمکله، رفاه ومعموریت آرتدیغی کبی، اندلسدن طرد اولنان مهاجرین اسلامی دخی قبول ایله، کندیلرینه آیریجه قصبه‌لر یاپدیرمشیدی. بوندن صکره کلن طایلرك دخی چوغی مقتدر آدملر اولوب، تونسك حسن اداره ومعموریتنه خدمت ایتمشلردر.

مشارالیه عثمان بکدن صکره‌کی طایلرك اسملریله تاریخ انتخابلری بروجه زیردر :

عثمان طایی	١٠٠٧
یوسف طایی	١٠١٩
مراد اوسته	١٠٤٧
احمد خواجه	١٠٥٠
لاز محمد طایی	١٠٥٧
لاز مصطفی طایی	١٠٦٣
مصطفی قره‌کوز	١٠٧٥
حاجی اوغلی محمد طایی	١٠٧٧
شعبان خواجه	١٠٨١
منتشالی محمد طایی	١٠٨٣
لاز علی طایی	١٠٨٤
مامی جمل	١٠٨٤
محمد بیشاره	١٠٨٨
مامی جمل ثانیا	١٠٨٨
اوزون احمد	١٠٨٨
دباغ محمد رئیس	١٠٨٨

اشبو جدولدن آکلاشلدیغی کبی، ١٠٨٨ تاریخنده متعدد طایلر دکیشوب، بوده دیوانی ترکیب ایدن یکیچری رؤساسنك عدم اتفاقنه ودیوانك چیغرندن چیقمش اولدیغنه وانتخاب اولنان طایلرك ایچنده‌دخی اهل ومقتدر بر آدم بولنمدیغنه دلالت ایدیور.

تونسده والیلك ایدن ذواته کلنجه، بونلرك اك مشهورلری جزایرلی رمضان بك ایله بونك خلفی مراد پاشا واولاد واحفادیدر. رمضان بکك وفاتنده یعنی ١٠٤١ تاریخنده شاکردی حکمنده اولان مراد بك وزارت رتبه‌سیله والی نصب اولنمش ایسه‌ده، اوسنه وقوع وفاتیله، اوغلی ابو عبدالله محمد پاشا نصب اولنه‌رق، بو ذات تونسده اعادهٔ امن واسایشه وبر طاقم قبائلك تسکینیله حدود مملکتك توسیعنه موفق اولدیغی کبی، علوم ومعارفی دخی التزامله، هرطرفدن ادبا وشعرا یاننه جمع اولمش؛ وطرف دولتدن خلعتلر واحسانلرله تلطیف اولندیغی کبی، سائر بعض دولدن دخی هدایایه نائل اولمش ایدی. بر چوق جوامع ومدارس وخسته‌خانه وسائر خیرات تأسیسنه دخی موفق اولمشدر. ١٠٧٢ تاریخنده‌دك ادارهٔ مملکت ایدوب، تاریخ مذکورده بالاستعفا، والیلکی بیوك اوغلی مراد پاشایه ترك، ودیکر ایکی اوغلنی سنجاقلره متصرف نصب ایلمشدی. بودخی مقتدر ومدبر برذات اولوب، زماننده طایی بولنان شعبان بك ایله یکینه مدیکندن، بونی عزل ایده‌رك، یرینه منتشالی محمد بکی نصب ایتمش ایسه‌ده، یکیچریلر بونی قبول ایتمیوب، متعاقباً لاز علی بکی انتخاب ایتمشلر؛ و بعده یعنی ١٠٨٥ تاریخنده (وقعة الملاسین) اسمیله معروف بر فساد ظهور ایدوب، طائفهٔ باغیه والینك قوناغنی احراق ایتمشلرسه‌ده، مراد پاشا بونلرك حقندن کلوب، اعادهٔ امن واسایشه موفق اولدقدن‌صکره، ١٠٨٦ده وفات ایدوب، ایکی اوغلی محمد وعلی بکلرله عمری محمد بك بیننده وراثت حقنده بر چوق اختلافلر ومحاربه‌لر وقوع بولدقدن صکره، ١٠٩٢ده موسی-الیهمدن علی بك والیلکده تقرر ایتمش ایسه‌ده، متعاقباً ینه اختلاف وقوع بولوب، جزایر طاییسی شعبان بك حرباً مداخله ایده‌رك، احمد بن سوق اسمنده برینی وبعده ابراهیم الشریف اسمیله دیکر بریسنی نصب ایتمکله، بر خیلی وقت فتنه وفساد دوام ایتدکدن صکره، نهایت علی بکك اوغلی حسین بك ١١١٧ تاریخنده ابراهیم الشریفی طرد ایله، موقع اقتداره کچه‌رك، تونس والیلکنی قاعدةً ارثی صورتنه‌قویوب، الی یومنا هذا تونسده اجرای امارت ایدن سلاله‌نك جد اعلاسی اولمشدر. اشبو سلاله‌دن امارت ایدن ذواتك اسامیسیله تاریخ نصبلری بر وجه‌زیردر :

حسین پاشا بن علی	١١١٧
محمد پاشا بن حسین	١١٦٩
علی پاشا بن حسین	١١٧٢
حموده پاشا	١١٩٦
عثمان پاشا	١٢٢٩
محمود پاشا	١٢٣٠
حسین پاشا	١٢٣٩
مصطفی پاشا	١٢٥١
مشیر اول احمد پاشا	١٢٥٣
مشیر ثانی محمد پاشا	١٢٧١
مشیر ثالث محمد صادق پاشا	١٢٧٦
والئ حاضر سیدی علی	١٢٩٩

حسین پاشانك والیلكندن صكره یكیچریلرك حكم ونفوذی قالمیوب، دیوانلرینك انتخاب ایتدیكی طایلر آنجق شهر اماتی وظائفی كبی بر طاقم ایشلره قاریشمقده اولدقلرندن، بونلر اسكی نفوذ واقتدارلرینی ینه اللرینه آلمق ایچون دفعاتله قیام ایدوب، نهایت حموده پاشا تونسك یكیچری اوجاغنی بسبتون لغو، ومقاومت ایدن رؤسا وافرادینی قتل ایلمشدر. مشارالیه حموده پاشادن صكره اك زیاده ذكره شایانلری مشیر اول احمد پاشادر،كه دولت متبوعه سنه قارشی اولان روابطی تأكید ایتدیكی كبی، فرانسه دولتیله دخی مناسباتی آرتیرمش؛ وپارسه بر سیاحت ایدوب، آوروپا مدنیتنك بدایعنی كوردكدن صكره، عودتنده بر طاقم نظامات وقوانین وضع، واسارتی منع ایلمشدر. والئ سابق محمد صادق پاشا دخی بعض قوانین وتنظیمات جدیده وضع، ودولت علیه‌یه اولان روابط تابعیتی تأییده سعی ایلمش ایسه‌ده، مداخلات اجنبیه‌نك اوكنی آله‌مامشدر. اشبو سلاله‌نك اوائلنده حق وراثتدن طولایی افراد خاندان بیننده وقوع بولمش منازعات واختلافاتك تفصیلنه حاجت كورمیورز.

تونغره } (Tongres) وآلمانجه توندرن (Tondern) بلجیقه‌نك لیمبورغ ایالتنده و (لیژه) نك ١٨ كیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ٦٧٦٠ اهالیسی، دمیر یولی، چلیكلی معدن صویی، دباغخانه‌لری وبز فابریقه‌لری واردر. اسكی بر قصبه اولوب، روماليلر زماننده خیلی اهمیتی وار ایدی.

تونغوز } (Toungouses) اقوام تورانیه‌دن بر بیوك قومدر،كه سیبریانك نصف شرقیسنده ساكن بولنوب، اصل یرلری (یكیسی) ایرماغنك جهت شرقیه‌سنده وبایقال كولیله بحر منجمد شمالی آره‌سنده ایسه‌ده، سیبریانك سواحل شرقیه‌سنه قدر دخی سائر اقوام تورانیه ایله قاریشیق اوله‌رق، طاغنیق بولنیورلر. رنكلری صاری وسیمالری، بالجمله اقوام تورانیه‌نك اولدیغی كبی، تاتار سیماسی اولوب، صاچلرینی ایكی اوركو اوره‌رك، صارقیتیرلر. (رن) تعبیر اولنور بر نوع مأنوس صیغین دریسندن معمول چادیرلرده اوتوروب، اثوابلری ومفروشاتلری دخی بو حیوانك پوستندن معمولدر. انواع بونجقلر ودریدن شریتلرله اوستلرینی تزیین ایتمك دخی عادتلریدر. آوه انهماكلری اولوب، اوقله نشان اورمه‌ده وسائر لعبیات بدنیه‌ده مهارتلری زیاده‌در. رقصی دخی چوق سورلر، وروسلرك كندیلرینه كوتوردكلری ووتقه‌یی ایچوب سرخوش اولورلر. اكثریسی بت‌پرست اولوب، بعضلری‌ده خرستیانلغی قبول ایتمشلردر. لسانلری چینك شمال شرقیسنده سویلنلین مانچو وسیبریانك منتهای شرقنده تكلم اولنان لاموت لسانلریله برابر السنهٔ تورانیه‌نك بر زمرهٔ مخصوصه‌سنی تشكیل ایدیور،كه بو زمره ترك زمره‌سیله مغول زمره‌سی آره‌سنده‌در. مانچو لسانك یازیسی وادبیاتی اولدیغی حالده، تونغوز لسانی حال طبیعیسنده قالوب، هر وادی ومحلده بشقه درلو سویلنمكده‌در.

تونغوزقه } (Toungouska) بو اسمله سیبریانك وسطلرنده (یكیسی) ایرماغنه تابع اوچ نهر اولوب، «بالا» ، «وسطی» و «زیر» صفتلریله تفریق اولنور. تونغوزقهٔ بالا بایقال كولنك آیاغی حكمنده اولان آنغاره ایله ایلیم نهرلرینك اجتماعندن بالتحصل غربه طوغری جریان، ودها بر طاقم چایلر اخذ ایله، تقریباً ١٧٥٠ كیلومتره‌لك جریاندن صكره مذكور ایرماغه دوكیلور. — تونغوزقهٔ وسطی (كیرنسك) قصبه‌سی شمالنده‌كی طاغلردن نبعانله، ینه غربه طوغری آقه‌رق، تقریباً ١٢٥٠ كیلومتره‌لك جریاندن صكره، ′٤٠°٦٠ عرض شمالیده ایرماغه منصب اولور. — تونغوزقهٔ زیر اوچنك اك بیوكی اولوب، ایرقوچق ایالتنده بایقال طاغلرندن نبعانله، شماله وبعده شمال غربی‌یه طوغری جریان، وصاغ وصولدن برطاقم چایلر اخذ ایده‌رك، ٢٣٠٠ كیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدكدن صكره، (تورونسق) قصبه‌سی قربنده یكیسی ایرماغنه‌دوكیلور.

تونغه { جزایر مجتمعه‌سی (Archipel Tonga) ونام دیکرله « احبا آطه‌لری » (Iles des Amis) بحر محیط کبیر جزایرندن بر طاقم آطه‌لر اولوب، ١٧° ایله ٢٢° عرض جنوبی و ١٧٦° ایله ١٨٧° طول غربی آره‌لرنده اوله‌رق (فیجی) جزایر مجتمعه‌سنك جنوب شرقیسنده واقعدرلر. یوز قدر کوچك آطه اولوب، اك بیوکلری تونغه ـ تابو، هاپای، ناموقه و (واوائو) آطه‌لریدر. جمله‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٥٠٠ مربع کیلومتره اولوب، ٥٠٠٠٠ اهالیسی واردر. هوالری صیجاق اولوب، اراضیلری پك منبت و محصولداردر. باشلیجه محصوللری قوقه دینلن هندستان جوزیله اکمك آغاجی تعبیر اولنان ومیوه‌سی اکمك یرینی طوتان بر نوع آغاج وموس ایله شکر قامشی وساره‌در. صندال آغاجلری دخی چوقدر. پاپاغانلرله کوکرجینلر پك چوق اولوب، ساحللرنده کلیتلی بالیق دخی چیقار. اهالی ملایی جنسنه منسوب اولوب، سیمالری باقیر رنکنده ایسه‌ده، اعضالری متناسب وبدنلری ایری وقوتلیدر. ایشه وصنایعه میل واستعدادلری واردر. هر آطه یرلی ومستقل بر حکمدارك تحت اداره‌سنده‌در. بوجزایر ١٦٤٣ ده مشاهیر بحریوندن (تاسمان) طرفندن کشف اولندقدن صکره، ١٧٧٣ ده مشهور قپودان (قوق) بو جزایری زیارت ایده‌رك، اهالی طرفندن کوردیکی حسن قبوله بناءً بونلره « احبا آطه‌لری » نامنی ویرمشدی. بعض میسیونرلر بوآطه‌لره کیدوب، اهالینك بر طاقمنی پروتستان ایتمشلر؛ و١٨٧٦ ده آلمانیا بوآطه‌لرك برنده بر موقف بحری اتخاذ ایلمشدر.

تونغه تابو { (Tonga-Tabou) آنف البیان تونغه جزایر مجتمعه‌سنك اك بیوکی واك مسکونی اولوب، اك اول (تاسمان) طرفندن (آمستردام) تسمیه اولنمشیدی. محیط دائره‌سی ١٠٠ کیلومتره اولوب، ١٨٠٠٠ اهالیسی واردر. اراضیسی فوق العاده منبت ایسه‌ده، حشرات مضره‌سی پك چوقدر. انکلیز میسیونرلری بوآطه‌ده بر مرکز ایدنمشلردر.

تونکت { (Tonkat) ملغی خوقند خانلغنده وسیخونك کنارنده بر قصبه اولوب، چنکیز خان بوقصبه‌ده پك چوق خانلردن و ٥٠٠ ایلچیدن مرکب بر مجلس کبیر عقد ایتمشیدی. یاقوت جوی مشاهیر علمادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمش اولدیغنی بیان ایدیور.

تونکین { (Tonkin) یاخود تونغ کینغ (Tong-King) ونام دیکرله آنام شمالی (Annam Septentrional) هند چینینك بر خطه‌سی اولوب، قطعهٔ مذکوره‌نك منتهای شمال شرقیسنده و (آنام) خطه‌سنك شمالنده اوله‌رق ١٨° ایله ٢٤° عرض شمالی و ١٠١° ایله ١٠٦° طول شرقی آره‌لرنده واقعدر. شمالاً چین دولتیله، شرقاً چین دکیزینه تابع تونکین کورفزیله، جنوباً (قوشنشین) خطه‌سیله، غرباً دخی بیرمانیا وسیام ایله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٠٥٠٠٠ مربع کیلومتره اولوب، تقریباً ١٠٠٠٠٠٠٠ اهالیسی واردر. سواحلنده برچوق آطه‌لر بولنوب، بونلرك اك بیوکلری (پیتوتن) ایله (اوکه سیا) در. شمال وعلی‌الخصوص شمال شرقی وغربی جهتلری طاغلق ومرتفع اولوب، بوطاغلرك آره‌سنده چینك (یونان) خطه‌سندن کلن (تونغ کانغ) یعنی « قزیل ایرماق » آقه‌رق، منصبنده واسع بر دالیه تشکیل ایدیور. بو ایرماق صاغدن (سونغ به) یعنی « قره چای » وصولدن (سونغ) چایلرینی ودیکر بر طاقم انهاری اخذ ایدر. طوغریدن دکیزه‌دوکیلور بعض کوچك ایرماقلری دخی واردر. کوللری وبطاقلقلری دخی چوقدر. هواسی بر آز صیجاق ایسه‌ده، صاغلامدر، وياغمور صیق یاغار. طوپراغی منبت ونباتاتی پك قوتلی اولوب، باشلیجه محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارتدر. اك برنجی محصولی پرنج اولوب، بونك برچوق نوعی حاصل اولور. پاموق، صفران، چوید، چای، شکر قامشی وبوبر دخی باشلیجه محصولاتندندر. (نائو) تعبیر اولنور قیرمزی بر کوك بویاسی وسائر بویاجیلقده مستعمل آغاجلری وضمغی دخی واردر. باغلری دخی چوقدر. طوت آغاجلری پك چوق اولوب، کلیتلی ایپك چیقار. حیوانات اهلیه‌سی مانده، صیغیر، آت، کچی، طوموز وانواع طیوردن عبارت اولوب، حیوانات وحشیه‌دن دخی فیل، کرکدان، قپلان، کیك، میمون کثرت اوزره بولنور؛ وعلی‌الخصوص میمونلر سوریلرایله کزوب، مزروعاتی بوزارلر. ییلانلری دخی پك چوقدر. طاغلرده آلتون، کومش،

قورشون، دمیر وقلای معدنلری کثرتلیدر. برنجی اخراجاتی ایپك اولوب، پرنج ایله قورو بالیق وسائر محصولاتی دخی تجارت داخلیه‌سنی تشکیل ایدرلر. اهالیسی سائر هند چینی اهالیسی جنسندن اولوب، چینلیلرله دخی مناسبت ومشابهت جنسیه‌لری واردر. بورونلری باصیق ورنکلری زیتونی‌یه مائل اسمر اولوب، صاچ وطیرناقلرینی اوزاتمق عادتلریدر. مذهبلری دخی چین ایله هند مذاهبندن مرکب اولوب، (بودا) دینته تابع اولدقلری حالده، قونفوچیوسه و(لائوچو) یه دخی اعتقادلری واردر. میسیونرلر یوز اللی بیك قدر اهالی‌یه قتولیك مذهبنی قبول ایتدیرمشلردر. هر نه قدر غایتله ذکی، مستعد ومونس آدملر ایسه‌ده، کذب وحیله‌یه میللری اولوب، ناموس خصوصنده دخی زیاده مبالاتسزدرلر. ذوق واکلنجه‌یه وسفاهت وکوسترشه دخی میللری اولوب، اکثریت اوزره مسرف آدملردر. لسانلری چین لساندن مشتقدر. صنایع اولدجه ایلری اولوب، ایپکدن وپاموقدن بعض منسوجات ایله کلیم، کاغد وسائره اعمال اولنور. بو مملکت میلادك ١١٢ تاریخندن ٩٦٨ تاریخنه‌دك چین دولتنه تابع اولوب، تاریخ مذکورده کسب استقلال ایلمش، و١٤١٤ده یکیدن چینك تحت تابعیتنه‌کچمش ایسه‌ده، ١٤ سنه صکره تکرار استرداد استقلال ایتمشیدی. ١٧٨٨ ده آنام دولتی طرفندن ضبط اولنه‌رق، برنوع حکومت ممتازه حالنه کچمش‌ایسه‌ده، ینه چینلیلرك حاکمیت ادعاسندن قورتله‌مامشیدی. بر قاچ‌سنه اول فرانسزدولتی‌قزیل‌ایرماقده‌کی قورصانلرك تعقیبنی وسیله اتخاذ ایده‌رك، بر خیلی مدت اهالی ایله وچین دولتیله محاربه‌دن صکره، تحت حمایه‌سنه آلمشدر. تونکین ١٣ ایالته منقسم اولوب، هر برنده یرلی بر والی ایله بر فرانسز مفتش بولنور. اك بیوك‌شهرلری قزیل ایرماق قولرنده کائن (هانوی) ایله (نام دین) و(های چوئونغ) در. برنجیسنك یوز بیك ودیکر ایکیسنك اللیشر بیك اهالیسی واردر. آنجق مرکز اداره‌سی (کشو) ونام دیکرله (راق نینغ) قصبه‌سیدر.

تونو { (Thévenot) فرانسه مشاهیر سیاحیندن اولوب، ١٦٣٣ ده پارسده طوغمش، و١٦٦٧ده وفات ایتمشدر. آوروپانك اکثر طرفلرینی کزدکدن صکره، آناطولی، سوریه، مصر، بحر احمر، تونس، ایران وهنده دخی سیاحت ایدوب، عودتنده تبریز قربنده وفات ایتمشدر. برقاچ سیاحتنامه یازمشدر.

تونون { (Thonon) فرانسه‌نك «یوقاری ساووآ» ایالتنده وجنوکولنك ساحل جنوبیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٥٠٨٠ اهالیسی، کولده لیمانی وکوزل منظره‌سی واردر.

تونه { مصر سفلاده پورت‌سعیدك ٥ کیلومتره جنوب غربیسنده و(تنیس) قربنده بر کوچك جزیره اولوب، اهالیسنك یاپدقلری اثوابك کوزللکیله مشهور اولدیغی یاقوت حموی بیان‌ایدیور.

تونین { (Tonneins) فرانسه‌نك لوت مع غارونه ایالتنده وغارونه‌نك ساحل یمیننده اوله‌رق (مارمانده) نك ١٨ کیلومتره جنوب شرقیسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ٨٠٥٦ اهالیسی، برآصمه کوپریسی، دمیریول موقفی، شراب وسائر مسکراتله توتون فابریقه‌لری واردر.

توی { (Tuy) اسپانیاده غالیچه خطه‌سنك (پونتودره) ایالتنده، (مینو) ایرماغی قربنده و(اورنسه)نك ٩٠ کیلومتره جنوب غربیسنده مستحکم برقصبه اولوب. ٥٠٠٠ اهالیسی وسفره‌بزی وشاپقه فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واردر.

توید { (Tweed) انکلتره‌ده بر نهردر، که اسقوچیانك جنوبنده نبعانله، جنوب شرقی‌یه‌طوغری آقه‌رق، برخیلی مسافه‌ده اسقوچیایی انکلتره‌دن آیردقدن صکره، شمال دکیزینه دوکیلور. مجراسی ١٥٠ کیلومتره طولنده‌در.

تویری { (Tuileries) پارسك مشهور بر سرای وباغچه‌سی اولوب، سینه نهرینك ساحل یمیننده واقعدر. اون آلتنجی قرن میلادیده بر اسکی طوغله فابریقه‌سی محلنده تأسیس اولنمش؛ واو وقتدن بری اکثریا قراللر طرفندن مسکن اتخاذ اولنه‌رق، نهایت ١٨٧١ ده ظهور ایدن (قومون) عصیانده احراق اولنمشدر. الیوم باغچه‌سی پك مزین اولوب، عمومی باغچه اتخاذ اولنمشدر.

تویکنهام { (Twickenham) انکلتره‌نك (میدلسکس) ایالتنده، (تامیسه) نهری اوزرنده ولوندره‌نك ١٥ کیلومتره جنوب غربیسنده برقریه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی وبرچوق صیفیه‌لری واردر.

تونْ { (Thuin) بلچیقه‌نك هانیو ایالتنـده، سامبره نهری اوزرنده و (شارلروآ) نك ١٥ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهـالیسی وچوخه ایله فانله وسائره معمولاتی واردر.

توئیستون { (Thuiston) اسکی کلت وجرمال قوملرینك آلهه‌سندن اولوب، ارضك اوغلی زعم اولنوردی. روایته کوره، جرمانلره بعض نظامات وآیینلر وضـع ایتمش بر آدم اولوب، آلهه صره‌سنه بکیرلمشیدی.

تهامه { جزیرةالعربك بحر احمر بوینجـه ممتد اولان ساحل غربیسنده حجازك نصف جنوبیسیله یمنده طار واوزون بر اووه اولوب، شرق شمالی جهتی حجاز ویمن جبالیله مسـدود وطوپراغی قورو وقوملق اولدیغنـدن، هواسی غایتـله صیجاق واکثریرلرده وخیمدر. هرنه قدر یمن طـاغلرندن بر چوق نهرلر آقیورسـه‌ده، همان جله‌سی تهامه‌نك قیزغین قوملرنده قورویوب، بر طاقم متعفن طورغون صولر تشکیل ادرلر،که بو حال هوایی برقات دها اخلال ایدر. تهامه‌ده درجهٔ حرارت اللیدن زیاده یه قدر چیقار. مع هذا جده، قنفده، لهاج، هدیده ومخا کبی برقاچ قصبه واسکله‌سی اولوب، حجاز ویمن اهـالیسی، بو اسـکله‌لردن اجرای تجـارته مجبور اولدقلرندن، تهامه حرارتی ووخامت هواسیله برابر خیلی مسکون ومعموردر. [زیاده تفصـیلات ایچون «جزیرةالعرب» و «حجـاز» و «یمن» ماده‌لرینـه مراجعت بیوریله.]

تهامی { (ابوالحسن علی بن محمد) مشـاهیر شعرای عربدن اولوب، ٤١٦ تاریخ هجریسنده مصرده مقتولاً وفات ایتمشدر. پك چوق اشعار رقیقه‌سی اولوب، بر کوچك اوغلنك وفاتنده سویلمش اولدیغی مرثیه‌سی مشهوردر. شـو ایکی بیت اوندندر:

جاورت اعدائی وجاور ربه
شتان بین جواره وجواری
وتلهب الاحشاء شیب مفرق
هذا الشعاع شراظ تلك النار

تهانوی { (شیخ محمد علی بن شیخ علی) اون ایکنجی قرن هجری مشاهیر علماسندن اولوب، کافهٔ علوم وفنونك اصطلاحاتی جامع وحروف هجا ترتیبیـله مرتب آنسیقلوپدی طرزنده «کشاف اصطلاحات الفنون» عنوانیله مکمل بر کتاب یازه‌رق، مقدمه‌سندن آکلاشلدیغی اوزره، ١١٥٨ تاریخنده اکمال ایلمشـدر. بو ذی‌قیمت اثر انکلیز علماسندن بعض ذواتك همتیله ١٨٦٢ تاریخ میلادیسنده هندستانك کلکته شهرنده طبع اولنـه‌رق، ١٥٦٤ بیوك صحیفه‌دن مرکب بر جلد تشکیل ایتمشدر.

تهوآنتپك { (Téhuantépec) مکسیقه جماهیر متفقه‌سندن جنوبده واقع (اوآقساقه) جمهوریتنده و(اوآقساقه)شهرینك ٢٦٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه واسکله اولوب، بحر محیط کبیر ساحلنده کائن همنامی اولان کورفزك برقویی ایچنده واقعدر. بو قویك اوکی بر قوم سدیله مسدود اولوب، سفائن حقنده تهلکه‌لیـدر. — تهوآنتپك کورفزی مکسیقه جماهیر متفقه‌سنك جنوبنده وبحر محـیط کبیرده آچیق وکنیش بر قوی اولوب، بو نکله مکسیقه کورفزی ایچنده‌کی (وراقروز) قویی آره‌سـنده (تهوآنتپك برزخی) اسمیله معروف بربرزخ تشـکل ایدیور،که وسعتی ٢٣٠ کیلومتره اولوب، (پانامه) برزخندن چوق دها واسع ایسه‌ده، بزآره‌لق بو برزخـك حفریله بورادن بحر محیط آطلاسـیدن بحر محیط کبیره بر طریق کشادی تصور اولنمشدر.

تیا { (Teia) ایتالیاده حکومت سورن اوستروغوت حکمدارلرینـك اخیری اولوب، میلادك ٥٥٢ تاریخنده، توتیلانك وفاتی اوزرینـه، انتخاب اولنمش؛ و٥٥٣ ده نارسس طرفندن (نوکرا) ده مغلوب اولوب، مقتولاً وفات ایتمشدر.

تیاتیره { (Thyatire) صاروخان سنجاغنده‌کی آقحصارك اسم قدیمی اولوب، لیدیا خطهٔ قدیمه‌سـندن معدود ایدی. اهالیٔ قدیمه‌سی خرسـتیانلغی الك اول قبول ایدنلردن اولوب، حواریوندن پاولوسك بونلره بر مکتوبی واردر.

تیاذوق { ملوك امویه زماننده کسب اشتهار ایدن اطبای نصرانیه‌دن اولوب، طول مدت حجاج بن یوسـفك خدمت طبابتنـده بولنمش؛ و ٧٠ تاریخـلرنده، پك اختیـار اولدیغی حالده، واسطه‌ده وفات ایتمشـدر. حفظ صحه حقنده برچوق اقوال ونصایح حکیمانه‌سی مشهوردر. «کناش» عنوانیله بیوك بر کتابیله ادویه‌نك صورت تهیئه ودق

وادابه‌سی حقنده بر اثری واسماء ادویه حقنده دخی بر تألیفی واردر.

تیان شان { (Thian-Chan) یعنی «کوك طاغی» چینڭ شمال غربی قسمنده چونغاریه ایله ترکستان شرقی آره‌سنده غربدن شرقه ممتد اولور بیوك بر سلسلهٔ جبال اولوب، افغانستان حدودندن بدأ ایله چین وروسیه حدودی بوینجه ممتد اولان (تکری طاغی)نڭ مابعدی حکمنده‌در. بو وجهله تیان شان سلسله‌سی روسیه حدودندن باشلایه‌رق، چونغاریه ایله ترکستان شرقی ایالتلرینی تفریق ایتدکدن صکره، (قان صو) ایالتنی دخی شق ایله، مغولستانه قدر اوزانیر. طولی ۱۰۰۰ کیلومتره‌یه قریب و اڭ یوکسك ذروه‌لری ۴۰۰۰ ایله ۵۰۰۰ متره آره‌لرنده‌در، وپاز قیش قار ایله مستوردر. ینار طاغلری پك چوق اولوب، اڭ مشهوری (تورفان) برکانیدر، که همنامی اولان قصبه‌نڭ اوستنده اولوب، کیجه‌لین علولری بو قصبه‌یه وبتون جوارلرینه شایان تماشا بر منظره ویریور. بو سلسلهٔ جبالڭ اوزرنده کول ایله مستور بر طاقم واسع یرلر وار ایمش، که اوستلرنده اوچان قوشلر درحال اولو دوشر، واو کوله برحیوان باصه‌جق اولسه، بردها چیقمامق اوزره، باتوب محو اولور ایمش. نشادری دخی چوقدر.

تیانه { (Tyane) آناطولینڭ قپادوکیا خطهٔ قدیمه‌سنده برشهر قدیم اولوب، میلادڭ قرن اولنده خطهٔ مذکوره‌نڭ مرکزی اولمشیدی. الیوم (کلیساحصاری) نامیله برکوچك قصبه اولوب، نیکده‌نڭ ۱۴ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. (تیانه‌لی آپولونیوس) نام حکیمڭ مسقط رأسیدر.

تیبت { (Tibet یاخود Thibet) آسیای وسطیده بیوك بر خطه اولوب، چین دولتنه تابع ممالکدن معدوددر. دولت واسعهٔ مذکوره‌نڭ غرب جنوبی جهتنده واقع اولوب، ۲۷° ایله ۳۷° عرض شمالی و ۷۶° ایله ۹۶° طول شرقی آره‌سنده ممتد اولور. شرقاً نفس چینله، جنوباً هندستانله و(بوتان) و(نپال) خطه‌لریله، غرباً هندستانڭ پنجاب وکشمیر خطه‌لریله، شمال غربی جهتندن ترکستان شرقی ایله، شمال شرقی جهتندن دخی مغولستانله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۶۸۷۸۹۸ مربع کیلومتره اولوب، تقریباً ۶۰۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر. مرکزی (لاسه) یاخود (لهاسه) شهریدر.

تیبت آسیانڭ اڭ مرتفع محلی اولوب، جنوباً وجنوب غربی جهتندن (هیمالایه) سلسلهٔ عظیمه‌سیله آیرلمش اولدیغی کبی، منتهای غربنده دخی (هندوکوه) جبالندن (آلتون طاغ) اسمیله بیوك بر سلسله آیریلوب، شرق شمالی‌یه طوغری اوزانه‌رق، تیبتی ترکستان شرقیدن آیریور؛ و(قوئن لوئن) وچغان طاغ و(بایان قره) اسملریله دیکر برصره طاغلر دخی آلتون طاغندن آیریلوب، شرقه طوغری اوزانه‌رق، تیبتی مغولستاندن تفریق ایدیور. بو وجهله تیبت خطه‌سی اوچ جهتدن جبال مرتفعه ایله محاط غایت مرتفع بر اووه‌دن عبارت اولوب، ایچنده جبال مذکوره‌نڭ بعض اتکلری وقوللری دخی تشعب ایدیور. شرق جهتندن ایسه اراضی انحطاطه باشلایوب، نفس چینڭ ایچنه اوزانیر بر چوق طاغلر تحصل ایدیور. هیمالایه سلسله‌سنڭ ارتفاعی ۸۰۰۰ متره‌دن زیاده اولدیغی کبی، تیبتڭ ایچنده تشعب ایدن طاغلرڭ اکثری دخی ۵۰۰۰ متره‌دن یوکسکدر، ودوز یرلری دخی ۴۰۰۰ متره‌دن پك‌ده آشاغی دکلدر. تیبتڭ طاغلرله محاط اولمسندن طولایی، اکثر میاه جاریه‌سی آقه‌جق یول بوله‌میوب، بر چوق کوللر تشکیل ایدیور، که لسان محلیده (نور) اسمیله یاد اولنورلر. یالکز جنوب وشرق جهتنده‌کی صولری شرق جنوبی‌یه طوغری آقوب، هندستان وهند چینی ایله چینڭ اکثر انهارینڭ منبعلری بو خطه‌ده‌در. (بن هانپور) نهری تیبتڭ قسم جنوبیسنی غربدن شرقه شق ایتدکدن صکره، جنوبه طوغری دونوب، هندستانه داخل اولور. سند ایرماغنڭ دخی منابعی تیبتڭ جنوب غربی قسمنده‌در. شرق جهتنده دخی هند چینینڭ اڭ بیوك نهرلری اولان (ایراوادی) ایله (مقونغ) ایرماقلرینڭ وچینڭ اڭ بیوك نهرلری اولان هوآنغ‌هو (صاری ایرماق) ویانغ‌چه‌کانغ (کوك ایرماق)ڭ منبعلری بولنیور. الحاصل تیبت خطه‌سی آسیانڭ ذروه‌سی حکمنده‌در. اڭ بیوك کوللری بربرینه مربوط وبر چوق کوچك کوللرله محاط اولان (ایکه نامور) و(باقه نامور) کوللریله پانغونغ، آلینغ، غانغری، لانغ چو، تاروغ مچو، لانغ بوپ چو، دانغره، چیقوت چو، کارینغ چو، پلته، تنکری نور، بوقانور، چانغول چو، بیلوی جاقه وسائره‌در.

هواسی غایتله صوئوق وقورو اولوب، آلتی یدی آی سورن قیش موسملرنده پك چوق قاریاغار، وطاغلری

دائمی صورتده قارله مستوردر. یازلری پك قیصه اولوب، قوراقلقله کچر. ایلك وصولك بهارده دخی پك شدتلی فرطونه‌لر وقوع بولور. جنوب وشرق جهتی برآز دها معتدلدر. هواسی صاغلام اولوب، علل مستولیه‌سی یوقدر. یالکز وادیلری وبعض یایرلری منبت اولوب، مرتفع اووه‌لری اصلا منبت دکلدر. هر نه قدر اهالیسی پك چالیشقان اولوب، زراعتی لایقیله اجرا ایدیورلرسه‌ده، یتیشن محصولات احتیاجات اهالی‌یه کافی دکلدر. باشلیجه محصولاتی پرنج ایله میوه‌لرك انواعندن عبارتدر. باغ دخی یتیشوب، پك ایی اوزوم ویرر. اهالی حیوانات یتیشدیرمکله مشغول اولوب، باشلیجه مدار تعیشلری ات، یاغ، پنیر وسائره‌در. کچیلرینك قیلی غایت یموشاق واینجه اولوب، کشمیر شالی اسمیله شهرت بولان پك مقبول شاللر اعمالنه یارایور. قویونلری ایری قویروقلیدر. دوه‌لری دخی چوقدر. حیوانات وحشیه‌سی قویروغی اوزون قیللی بر نوع یبانی مانده ایله مسك آهوسی، کیك، غزال، یبانی آت وسائره‌دن عبارتدر. آلتون، کومش، قورشون، باقیر، کوکورد، آرسنیك، قیا طوزی وسائر معدنلرله مرمرلری وزمرد ایله سائر ذی قیمت احجاری پك چوقدر. کوللرینك اکثرنده دخی بوراقس بولنور. مرتفع طاغلرده کچیلری وتأنیس ایتدکلری یبانی مانده‌لری یوك وبینك حیوانی کبی قوللانیرلر.

تبت اهالیسی مغول عرقنه منسوب اولوب، تاتار چهره‌لیدرلر. بودا دیننه تابع اولوب، تبت بودینك مرکزی حکمنده‌در. لاسه شهرنده اقامت ایدن بیوك (لاما) قتولیکلرك (پاپا) سی کبی بو دینك پیشواسیدر. مناسترلری وراهبلری پك چوق اولوب، علوم ومعارف دخی طائفهٔ رهبانه مخصوصدر. راهبلر معلملك دخی ایدوب، هر کسه اوقویوب یازمغی اوکرتیرلر، وبناءً علیه تبتده امیلر پك آزدر. تبتلیلر غایتله حلیم آدملر اولوب، تعصبلری یوقدر، وقیزلرینك او جوارلرده بولنان اهالئ اسلامیه ایله عقد ازدواج ایتملرینه ودین اسلامی قبول ایلملرینه دخی مانع اولمازلر. زراعتدن وحیوانات یتیشدیرمکدن بشقه صنعتلری کچی قیللندن شال وسائر منسوجات نسیجی ومعادن مختلفه ایله مرمردن انواع شیلر اعمالیدر. ارکك وقادینلری یوکدن قیرمزی ویا صاری اثواب وقیشین اوستدن کورك کییرلر. ناموس خصوصنده لاابالی اولوب، بر قاچ ارککك مشترك بر قاری آلمسی دخی عندلرنده مجازدر. لسانلری السنهٔ هجائیه‌دن اولوب، هندچینی وچین لسانلریله بعض مناسباتی اولدیغی مظنوندر. علمای لسانیونك بعضیسی السنهٔ تورانیه‌دن عد ایتمشلردر. کندیلرینه مخصوص حروفی اولوب، اصول طباعت دخی چیندن مأخوذ اولنه‌رق اسکیدن بری معلوملریدر. تاریخه وامور مذهبیه ایله قوانینه متعلق بر چوق کتابلری اولوب، بعض مناسترلرده کتبخانه‌لری دخی واردر. تبت لسانی مغول وقالموقلرك دخی لسان مذهبیسیدر. دین اسلام ترکستان شرقیدن وکشمیردن تبته نفوذ ایدوب، بعض اهالئ اسلامیه دخی بولنقده، وکوندن کونه مسلمانلر چوغالمقده‌در.

تبت چینك تحت تابعیتنده اولوب، یوقاری وآشاغی تبت اسملریله ایکی ایالته تقسیم اولنمشدر، که بهرینك والئ عمومیسی پکیندن تعیین اولنیور، وچین عسکری بعض محللرنده اقامت ایدیورسه‌ده، ادارهٔ داخلیه‌سی آیریجه اولوب، برنجیسی ٧ وایکنجیسی ٦ سنجاغه تقسیم اولنیور. رؤسای روحانیه‌سنك دخی ادارهٔ مملکته دخل ونفوذلری واردر. بوخطه اسکیدن بری جغرافیون اسلامك معلومی اولوب. مسکیله مشهور ایدی؛ یاقوت حوی (تبت) صورتنده ضبط ایدوب، اراضی واهالیسنك احوالنی پك کوزل تعریف ایدیور. آوروپالیلر طرفندن بعض سیاحتلر اجرا اولنمش ایسه‌ده، الیوم اکثر محللری تمامیله معلوم دکلدر.

تیبر } یاخود تیبریوس (Tibère, Tiberius) بو اسمله اسکی روما دولتنده اوچ ایمپراطور کلوب، برنجیسی روماده ودیکر ایکیسی شرقده حکومت سورمشلردر.

برنجیسی (تیبریوس قلاودیوس نرو) روما ایمپراطورلرینك ایکنجیسی اولوب، قبل المیلاد ٤٢ تاریخنده طوغمش؛ وجرمانیاده بر طاقم موفقیاته نائل اولوب، عودتده قونسلوسلغه نصب اولنمش ایسه‌ده، حرص جاهی وآغریپانك اوغللرینه قارشی اولان کین وحسدی حسبیله، متعاقباً ردوسه نفی اولنه‌رق، اوراده بش سنه قالمش؛ وبعده آوغستوس طرفندن جلب اولنه‌رق، بونك دامادی وولیعهدی اولمغله، ١٤ تاریخ میلادیسنده روما تختنه کچمشدر. غایتله کیندار وظالم بر آدم اولمغله، ارباب اقتدار ولیاقتدن پك چوق ذوات قتل وتسمیم ایتمش؛ ونهایت (قاپریا) آطه‌سنه

چکیلوب، ذوق وسفاهته طالمش اولـدیغی حالده، اورادن وزیری وآلت حیاتی اولان (سجان) واسطه‌سیله اعـدام اوامرینی ویردی. عاقبت سجاندن دخی وهمناك اولمغله، ۳۱ تاریخنـده بونی ده قتل ایتمش؛ وکندیسی ۳۷ تاریخنده وفات ایلمشدر.

— ایکنجیسی (تیبر قسطنطین) شرق ایمپراطورلرندن اولوب، ۵۷۸ تاریخ میلادیسـندن ۵۸۲ تاریخنه‌دك قسطنطینیه‌ده حکم سورمشدر. ابتدا ایکنجی (یوستن) ك خاص عسـکری ضابطانندن ایکن، ایمپراطورك زوجه‌سی صـوفیا، بونك زوجه‌سی اولمق امیدیله، ایمپراطوری بونی ولیعهد ایدنمکه قاندیرمش؛ وآنجق تیبر ایمپراطوراولدقدن صکره، صوفیانی تزوجه راضی اولمدیغنـدن، مرقومه بر اختـلال چیقارمش ایسه‌ده، تیبر منع فساده قناعت ایدوب، کندیسنه جزا ویرمه‌مشیدی. ایرانیلرله محاربه ایدوب، بعض غالبیتلره نائل اولمش ایسه‌ده، معاهده عقدینه موفق اوله‌مامش؛ وآوارلری دفع ایدوب، دولته بر چـوق خدمتلری مأمول بولنمش ایکن، آنجق ٤ سـنه‌لك حکومتدن صکره وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی (تیبر آبسیمار) ٦٩٨ تاریخ میلادیسندن ۷۰۵ تاریخنه‌دك قسطنطینیه‌ده ایمپراطورلق ایتمشدر. پطریق یانینك معاونتیله لئونسی اسـقاط ایدوب، بونك سلفی ایکنجی یوسـتینیانوسی دخی قتل ایتك ایستمش ایسه‌ده، بوحکمدار زنداندن قورتلوب، بلغارلرك یاردیمیله تختی استرداده موفق اولمش؛ وتیبری قتل ایلمشدر.

تیبره (Tibre) وایتالیانجه توره (Tevere) روما شهرینك ایچنـدن کچن ایرماغك اسمی اولـوب، بونهر طوسـقانه خطه‌سـنده آپنین طاغلرندن نبعـان‌ایله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، طوسقانه ایله روما ملحقاتی سقی، وصـاغدن (کانه)، صـولدن دخی (نرا)، تورونه و(آیه) چایلرینی اخـذ ایتدکدن صکره، (اوستیه) قصبه‌سی آلتنده ایکی آغزدن (تیرنه) دکیزینه منصب اولور. مجراسی تقریباً ۳۷۰ کیلومتره طولنده‌در. صویی صاریمتراق وسریع‌الجریان اولوب، طغیانلری دخی چوقدر.

تیبریاده (Tibériade) سوریه‌ده‌کی (طبریه) نك اسم قدیمی اولوب، روماایمپراطورلرینك ایکنجیسی اولان آنف‌الترجمه (تیبر) ك اسمنه نسبتله بویله تسمیه اولنمشدی.

تیبو (Tibous) صحرای کبیرده فزانك جنوب جهتلرنده بولنور بربر اقوامندن بر قوم اولوب، طوپراقدن کلبه‌لر ایچنـده اوتوروزلر، وکاروانلری اورورلر.

تیبور (Tibur) ایتالیاده‌کی (تیوولی) قصبه‌سنك اسم قدیمی اولوب، اسکی‌زمانده مشهور برشهر ایدی. [«تیوولی» ماده‌سنه مراجعت.]

تیبوست (Thiboust) فرانسه ادباسندن اولوب، ۱۸۲٦ ده طـوغمش، و۱۸٦۷ ده وفات ایتمشـدر. اللی‌یی متجاوز تیاترو رساله‌لری یازمشدر.

تیبول یاخود تیبولوس (Tibulle, Tibullus) اسکی روما شعراسندن اولوب، قبل‌المیلاد ٤٤ تاریخنده طوغمش، و۱۵ تاریخنده وفات ایتمشدر. هوراس وویرجیلك محبی بولنمش، وبر طاقم کوزل وحزن انکیز اشعار براقمشدر.

تیبه (Thèbes) [«تبه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تیپارنوس (Tiparenus) یونان‌آطه‌لرندن اسپچه‌نك اسم قدیمیدر.

تیپو شاه هندستانك مشاهیر اتقیاسـندن ومظنهٔ کرامدن بر ذات‌اولوب، آنی‌الترجمه تیپوصاحبك پدری حیدرعلی خان‌طرفندن میسـورك (آرکط) قصبه‌سنده غایت مصنع صـورتده تربه‌سی یاپدیرلمشدر.

تیپو صاحب هندستانده (میسور) ملوکندن‌اولوب، پدری حیدر علی خان شاه عالمك نوابلرندن ایکن، کندیسی ۱۱۹٦ تاریخ هجریسنده مسند امارته کچنجه، انکلیزلره قارشی سلاحه صارلمغله، بیوك برغالبیته نائل اولمی‌اوزرینه، سلطان وپادشاه عنوانلرینی آلمشیدی. بعده (تراونکوره) راجه‌سنه اعلان حرب ایتمکله، انکلیزلر مذکور راجه‌یه یاردیم ایتمکی فرصت اتخاذ ایده‌رك، کندیسنی مغلوب، وبر چوق یرلرله کلیتلی تضمینات تأدیه‌سـنه مجبور ایتمشـلردی. بونك انتقامنی آلمق ایچون، تیپو صاحب کرك هندستانده وکرك افغانستان وسائر ممالك اسلامیه‌ده انکلیزلره قارشی براتفاق عقدینه چالیشدقدن صکره، او وقت مصرده بولنان بوناپارته دخی‌مراجعت ایتمش ایسـه‌ده، انکلیزلر بو تشبثاتدن خبر آلوب، کلیتلی عسکر سـوقیله، ۱۲۱۳ تاریخ هجریسـنده

پايتختنده محاصره ايتمشلر؛ وتيپو صاحب برچوق وقت مردانه مقاومتدن صكره، مأيوس اولنجه، كنديني قلعه ديوارندن آتوب تلف اولمشدر. عالم واديب ومحب علما برذات اولوب، بكچوق كتب نادره جمعيله بيوك بر كتبخانه تشكيل ايلمش؛ وسانسكري لسانيله سائر السنه‌دن برچوق كتب مشهوره ومعتبره‌يي ترجمه ايتديرمشيدي. كنديسي دخي «فتح المجاهدين» و«فرمان بنام علي راجه» عنوانيله ايكي كتاب تأليف ايلمشدر. تيپو صاحبك انكليزلرك الينه دوشن كتبخانه‌سنك حاوي اولديغي كتب معتبره‌نك دفترلري نشر اولنه‌رق، آوروپاجه شهرت بولمشدر. (تيپو هندستان لساننده قپلان ديمكدر.)

تيت } سنت — (St. Tite) خرستيانلرك اعزه‌سندن اولوب، حواريوندن پاولوسك شاكردي ايدي. برنجي قرن ميلاديده كريد پسقپوسي اولوب، ١٠٥ ده وفات ايتمشدر. حزيرانك اوچنده يورطيسي اجرا اولنور.

تيتان } (Titan) اساطير يونانيه‌ده سمادن كنايه اولان (اورانوس)ك اوغلي وزحلك برادري اولوب، ملك دنيايي برادرينه ترك ايتمش ايسه‌ده، بونك اركك اولادي كوچك ياشده اتلاف اولنه‌رق، زحلدن صكره كندي اوغللري (تيتان)لرك ملكه وارث اولملريني شرط قويمش؛ وآنجق زحل بو شرطه رعايت ايتمديكندن، تيتانلر عصيان ايدوب، عالمي ضبط ايتملرينه بر رمق قالمش ايكن، كويا هنوز بر ياشنده اولان مشتري چيقوب، يلديرمله كنديلريني مغلوب، وجهنمه حبس ايتمش. تيتانلره جن طائفه‌سي نظريله باقيليردي.

تيتليس } (Titlis) اسويچره‌ده اوري، برنه واونتروالد ناحيه‌لري آره‌سنده بر طاغ اولوب، ٦٠ متره ثخننده بر بوز طبقه‌سيله مستوردر. ارتفاعي ٣٦٠٦ متره‌در.

تيت ليو } ياخود تيتوس ليويوس (Tite-Live, Titus Livius) لاتين مشاهير مورخيندن اولوب، ميلاددن ٥٩ سنه اول پادووه‌ده طوغمش، وميلاددن ١٩ سنه صكره وفات ايتمشدر. برخيلي وقت روماده وناپوليده ياشامش؛ وآوغستوسك محبي اولوب، قلوديوسك تربيه‌سنه مأمور اولمش، وبعده وطني اولان پادوويه چكلمش ايدي. ١٤٠ فصلدن مركب بر روما تاريخي يازمشدر، كه بونك يالكز ٣٥ فصليله فهرستي موجوددر. بو تاريخ فصاحت وسلاستيله، حسن انتظاميله وبيطرفلغيله مشهور اولوب، دفعاتله طبع ونشر، واكثر السنه‌يه ترجمه اولنمشدر.

تيتوس } (Titus) روما ايمپراطورلرندن اولوب، وسپاسيانك بيوك اوغلي وخلفيدر. ٤٠ تاريخ ميلاديسنده طوغوب، جرمانيا وانكلتره‌ده بعض مأموريتلرده بولندقدن صكره، ٦٦ ده پدرينك معيتنده فلسطينه كيدوب، اوراده برطاقم فتوحاته موفق اولمش؛ وپدري ايمپراطورلغه انتخاب اولنه‌رق رومايه عزيمت ايتديكنده، اوراده قالوب، قدسي دخي ضبط ايلمش ايدي. رومايه عودتنده ٧ دفعه قونسولسلغه تعيين اولنمش؛ و٧٩ ده ايمپراطور اولوب، زماننده وزوو بركانك اشتعالندن، روماده وقوع بولان حريقدن ووبا علتندن مصاب اولانلره بك چوق اعانه‌لر ايتمش ايدي. ٢٧ آي حكومت سوردكدن صكره، ظنه كوره، برادري (دوميتيان) طرفندن مسموماً وفات ايتمشدر. غايت كريم ومحسن بر حكمدار اولوب، بر احسان واعانه ايتمديكي كونلري نافله يره غائب اولمش اولامدن عد ايدرمش.

تيتون } (Tithon) تروا حكمداري مشهور پريامك برادري اولوب، اساطير يونانيه‌يه كوره، كويا بك كوزل برديلقانلي اولديغندن، شفق الهه‌سي طرفندن قاپيلوب، بونك زوجي اولمشيدي. شفق مشتريدن بونك عمر سرمديه نائل اولمسني استرحام ايدوب، مطلوبي اسعاف اولنمش ايسه‌ده، كنجلكنك دوامني دخي طلب ايتمكي اونوتمش اولديغندن، كويا تيتون اختيارليوب، او قدر ضعف وهرمه دوچار اولمشيدي، كه كنديسني چوجق كبي قونداقلامغه مجبوريت حاصل اولمش ايمش.

تيتيقاقه } (Titicaca) آمريقاي جنوبيه‌ده پرو ايله بوليويا حدودنده وآند سلسلهٔ جبالنك ايكي قولي آره‌سنده اوله‌رق، ١٣° ٣٠′ ايله ١٧° عرض جنوبي و٧١° ١٧′ ايله ٧٣° ١٢′ طول غربي بيننده ممتد بيوك بر كول اولوب، سطحي حذاي بحردن ٣١٩٥ متره يوكسك اولديغي حالده، شمال غربيدن جنوب شرقيه طوغري اولان بويي ٢٨٠ واكي ١٠٠ كيلومتره‌در. مساحهٔ سطحيه‌سي

۱۰۰۰۰ مربع کیلومتره قدردر. بو کوله اطرافدن بر طاقم چایلر وسیللر دوکیلیورسه‌ده، (هوآلاغاس) ونام دیکرله (پانسه) اسمیله دیکر بر کوله دوکیلن فضلهٔ میاهی مذکور نهرلرك صولرندن زیاده اولدیغندن، کولك ایچنده منبعلری اوله‌جغی مظنوندر. بو ایکی کولك آره‌سنده‌کی آیاغك اسمی دخی (دزاغوآدرو) در. بونك عرضی ۱۰۰ متره اولوب، اینقه‌لرك بشنجیسی اولان قپاق یوپانکی بونك اوزرینه بر اخشاب کوپری قورمشیدی. آند سلسله‌سنك روزکارلری کولده بیوك طالغه‌لر قالدیروب، سیر سفائنی کوجلشدیرر. صویی بولانیق وآجی ایسه‌ده، حیوانات ویرلی اهالی بوصودن ایچرلر. ایچنده صو قاپلومباغه‌سی وبالیق وساحللرنده یبانی قازلر پك چوقدر. — بو کولك ایچنده ینه بو اسمله بر آطه واردر، که ساحلدن بر میل مسافه‌ده‌اولوب، بویی ۱۶ واکی ٦ کیلومتره‌در. طوپراغی پك منبت اولوب، هر نه قدر ایشلنمیورسه‌ده، میوه‌دار آغاجلرله وایلك بهارده چیچکلرك انواعیله مستور ومزین اوله‌رق، رایحهٔ طیبه‌سی اوزاقدن دویلیلور. روایته کوره اینقه دولتنك مؤسسی اولان (منقوقپاق) بو آطه‌یی مقر اتخاذ ایتمشیدی. کونشك ذاتنه مخصوص برمعبدك خرابه‌لری الیوم‌موجوددر.

تیچیانو { یاخود تیتیان (Titiane, Tizia-no) ایتالیانك اڭ مشهور رسامرندن اولوب، ۱٤۷۷ تاریخلرنده ونديكك (پیاوه دی قادوره) قصبه‌سنده طوغمش، و۱۵۷٦ ده وفات ایتمشدر. رسمده وعلی‌الخصوص‌بویالری‌یاقیشدیرمه‌ده پك بیوك بر مهارته نائل اولوب، ونديك جمهوریتی‌طرفندن باش رساملق عنوانه نائل اولمشیدی. پاپا اوننجی لیون کندیسنی رومادہ وفرانسه قرالی فرانسوآ پارسده طوتمغه چالیشمشلرسه‌ده، راضی اولمیوب،وطننی ترجیح ایتمش؛ وشارل کینت ایله خلفی ایکنجی فلیپه بر چوق کوزل رسملر یاپوب، پك چوق احسانلرینه نائل اولمش ایدی. پك اختیار اولدیغی حالده دخی، غایتله مقبول رسملر ترسیمنه موفق‌اولمشدر. آوروپا موزه‌وسرایلرنده بر چوق آثاری موجوددر. ۹۹ یاشنده اولدیغی حالده وبادن وفات ایتمشدر.

تیخسن { (Tychsen) مشاهیر مستشرقیندن یعنی السنه وعلوم شرقیه ایله اوغراشان علمادن اولوب، ۱۷۳٤ تاریخنده اشلسویغ دوقه‌لغنك (توندرن) قصبه‌سنده طوغمش، و۱۸۱۵ده وفات ایتمشدر. عربی، عبرانی، حبش لسانلریله هندستان السنه‌سنه آشنا اولوب، (روستوق) دارالفنوننده معلم بولنمش، ومکلنبورغ دوقه‌سنك مشاوری اولمش ایدی. کوفی خطیله یازلمش برچوق خطوط عربیه‌یی حل وقرائت ومسکوکات اسلامیه حقنده بر طاقم تحقیقات اجرا ایده‌رك، علوم شرقیه‌یه بیوك خدمتلر ایتمشدر. لسان عربینك صرفنی، عبرانیلرك تاریخنی، اصطخر فارسك خرابه‌لری حقنده بر کتاب وسائر بعض آثار معتبره یازمشدر.

تیخو براهه { (Tycho-Brahé) مشاهیر ارباب هیئتدن اولوب، ۱۵٤٦ تاریخنده دانیمارقه‌نك (اسقانیه) قصبه‌سنده طوغمش، ودانیمارقه‌نك اڭ بیوك خاندانندن برینه منسوب بولنمشدر. [« براهه » ماده‌سنه مراجعت.] تا چوجقلغندن هیئته ومشاهدات رصدیه‌یه بیوك بر میل وآرزو کوستروب، بتون آلمانیا واسویچره رصدخانه‌لرینی زیارت ایتمش؛ و۱۵۷۲ده یکی کشف‌اولنمش بر یلدیز حقنده بر طاقم مطالعات فنیه نشر ایتمکله، کندینی ارباب فنه طانیتمش ایدی. دانیمارقه قرالی ایکنجی فردریق کندیسنی قوپنهاغ دارالفنونده‌هیئت معلملکنه نصب، وتدقیقات رصدیه ایله مشغول اولمق اوزره، کندیسنه (هون) آطه‌سنی احسان ایلمکله، تیخو براهه اوراده (اورانیبورغ) رصدخانه‌سنی تأسیس ایده‌رك، ۱۷ سنه جزیرهٔ مذکوره‌ده اقامت‌ایلمشیدی. حکمدار مشارالیهك خلفی طرفندن حسن معامله کورمدیکندن، ۱۵۹۷ ده چهستانه کیده‌رك، ایمپراطور ایکنجی رودولف کندیسنی حسن قبول ایتمش؛ واقامتنه مخصوص کوزل بر کوشك یاپدیره‌رق، معیشتنی تأمین ایلمشدی. ۱٦۰۱ ده پراغه‌ده وفات ایتمشدر. تیخو براهه قمرك حرکاتی حقنده بعض حقایق کشفنه موفق اولدیغی کبی، قویروقلی یلدیزلرك محرکلرینی دخی تعیین ایلمشدر. بطلمیوسك اصول هیئتنی تقدیر ایتدیکی حالده، قوپرنیقك اصول جدیده‌سنی‌دخی قبول ایتمیوب، کندینه مخصوص بر اصول ایجاد ایتمشیدی. کندیسی کرهٔ ارضی ثابت عد ایدوب، شمس ایله قمرك‌ارضك اطرافنه، وسائر سیاره‌لرك ایسه شمسك اطرافنه دوندیکنی قبول ایدیوردی. غرائبدن اوله‌رق احکام نجومه‌دخی معتقد ایدی. هیئت‌جدیده‌نك

تمامیله اثباتنه موفق اولان (کپلر) ك استادیدر. هیئته متعلق بر قاچ تألیفی واردر.

تیدور { (Tidor) بحر محیط کبیرده‌کی ملوك جزایرندن کوچك بر آطه اولوب، (جیلولو) جزیره‌سنك ١٢ کیلومتره غربنده و(ترناته) آطه‌سنك جنوبنده اوله‌رق ٠′ ٤٥° عرض شمالی ایله ٥′ ١٢٥° طول شرقیده واقعدر. بویی واکی تقریباً ١٢ کیلومتره اولوب، جمله‌سی مسلم اولمق اوزره، ١٢٠٠٠ اهالیسی واردر. رسماً فلمنك دولتنه تابع مسلم بر حاکك تحت اداره‌سنده اولوب، جیلولو جزیره‌سنك قسم جنوبیسیله او جوارلرده‌کی آطه‌لرك بر طاقمی دخی بو حاکه تابعدر. مرکزی همنامی اولان کوچك بر قصبه‌در. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق ایسه‌ده، اکثر یرلری صو آلتنده اولوب، محصولاتی بوبر، قرانفیل، هندستان جوزی وانواع بهاراتدن عبارتدر. بو آطه (ماجلان) طرفندن کشف اولنه‌رق، ابتدا اسپانیوللرك بعده پورتکیزلرك مستملکاتندن بولنمش، ونهایت فلمنکلیلره کچمشدر.

تیر { (Tyr) سوریه ساحلنده‌کی صور شهرینك اسم قدیمیدر. [« صور » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تیر { (Thiers) فرانسه‌نك (پوی ده دوم) ایالتنده و(قلرمونت فراند) ك ٤٤ کیلومتره شمال شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٦٣٠٦ اهالیسی ودمیر آلاتله کاغد فابریقه‌لری واردر. وقتیله مستحکم اولوب، بر قونتلغك مرکزی ایدی.

تیر { (Thiers) فرانسه‌نك مشاهیر سیاسیون ومورخیننده اولوب، ١٧٩٧ ده مارسلیاده طوغمش، و١٨٧٧ده وفات ایتمشدر. (اکس) ده بر مدت آووقاتلق ایتدکدن صکره، تاریخ وفلسفه ایله مشغول اولمق اوزره، آووقاتلغی ترك ایتمش؛ وبعده پارسه کیدوب، (قونستیتوسیونل) غزته‌سی محررلکنه کیرمشیدی. نشر ایتدیکی مقاله‌لرله وبعض مباحثاتده کوستردیکی متانت رأی ایله شهرت بولوب، تانیراله وسائر کبرا ایله عقد معارفه ایلمش ایدی. اون جلد اوزره یازدیغی فرانسه اختلالنك تاریخی شهرتنی اکمال ایتمشدر. ١٨٢٩ ده، کرهٔ ارضك اطرافنده بر سیاحت ایتمك اوزره، حاضرلنمش ایکن، (پولیناق) قابینه‌سنك تشکلی اوزرینه، بوقابینه‌نك التزام ایتدیکی مسلك مستبدانه‌یه قارشی سربستیٔ افکاری مدافعه ایتمك ایچون، بو سیاحتدن واز کچمش؛ و(ناسیونال) غزته‌سنی تأسیس ایدوب، مسلکنی بو غزته ایله نشره باشلامشیدی. بعض مقاله‌لرندن طولایی مجازات قانونیه‌یه دوچار اولمش؛ و١٨٣٠ وقوعاتنده اورلیان دوقه‌سنی ابتدا قراللق وکالتنی وبعده قراللغی قبوله قاندیرمشیدی. تشکل ایدن یکی حکومتده ابتدا شورای دولت اعضالغنه، بعده مالیه مستشارلغنه نصب، و(اکس) شهری طرفندن مبعوث انتخاب اولنمشیدی. ١٨٣٢ ده داخلیه وبعده تجارت ونافعه ناظری اولوب، امور نافعه‌جه پك چوق خدمتلر ایتمش؛ و٣٤ ده بتکرار داخلیه ناظری اولوب، لیونده وپارسده ظهور ایدن اختلاللری باصدیرمش، ومطبوعات وسائره حقنده بعض نظامات وضع ایلمش ایدی. ١٨٣٦ ده خارجیه ناظری وباش وکیل اولوب، اسپانیا ایشلرینه مداخله ایتمك فکرنده بولندیغی حالده قرالی قاندیره‌مدیغندن، استعفا ایتمش؛ ومجلس مبعوثانده مخالفین فرقه‌لرینی توحیدله، بیوك بر نفوذ اجرا ایدوب، خلفی موقع اقتداردن دوشورمش ایدی؛ او تاریخدن اعتباراً صاحب ترجمه ایله موسیو (کیزو) آره‌سنده رقابت حاصل اولوب، برنجیسی صول وایکنجیسی صاغ جناحك رئیسی اولمش ایدی. ١٨٤٠ تاریخنده یکیدن باش وکیل اولوب، مصرده محمد علی پاشانك التزام ایتمش؛ واو صره‌ده فرانسه‌نك اوروپا دول معظمه‌سی هیئتنك خارجنده براغلدیغی کوره‌رك، تدارکات حربیه ایله اوغراشمش، وپارسك استحکاماتنی تجدید ایتمش ایسه‌ده، قرالی حربه قاندیره‌مدیغندن، بالاستعفا، موقعنی رقیبی موسیو کیزویه ترك ایده‌رك، مجلس مبعوثانده شدتلی مخالفته باشلامش ایسه‌ده، ١٨٤٨ ده ظهور ایدن حرکات اختلالکارانه‌یه قاریشمیوب، آسایش طرفداری بولنمشدر. اواثناده لویی فلیپ طرفندن باش وکالته اعاده اولنمش ایسه‌ده، اختلالك اوکنی آله‌مامشدر. جمهوریتك تقررندن صکره، قراللق طرفدارلغندن طولایی، وطنی طرفندن مبعوث انتخاب اولنمامش ایسه‌ده، متعاقباً دیکر بعض ایالات طرفندن انتخاب اولنه‌رق، لویی ناپولیونك رئیس جمهور اولمسنه یاردیم ایتمش، وبر مدت بونك مسلك سیاسیسنی التزام ایتمش ایسه‌ده، بونك امپراطورلق

نیتلرینی آکلایجه، طرفنی ترك ایدوب، ایمپراطورلغك اعلاننده توقیف وحبس ایله فرانسه حدودی‌خارجنه سوق اولنمش ایدی. بعده پارسه عودته مساعده اولنه‌رق، ۱۱ سنه امور سیاسیه‌یه قاریشمقسزین، تاریخ وسیاسیاته متعلق تألیفاته و «قونسلوسلقله ایمپراطورلق» تاریخنی اکمال، ودیگر آثارینی یکیدن نشر ایتمکله اوغراشمش؛ وبعده ینه مجلس مبعوثانه داخل اولوب، ایمپراطورلق حکومتنه قارشی صورتا معتدل لکن غایت جدی ومتین بر اعتراضات مسلکنی التزام ایتمشیدی. ۱۸۷۰ ده پروسیه‌یه اعلان حرب اولنمسنك پك علیهنده بولنمش، وسنهٔ مذکوره ایلولنده اعلان جمهوریت ایدن فرقه‌یه قاریشمامش ایسه‌ده، مدافعهٔ ملیه حکومتنه یاردیم ایدوب، بو بابده نفوذ ذاتیسنی استعمال ایله، بعض دول معظمه‌نك توسط واتفاقنی طلب‌ایچون چالیشمش، وبومقصدله‌پترسبورغه دخی کیتمش؛ وآنجق بو مساعیسی مثمر اوله‌مامشدر. ۱۸۷۱ده یکرمی آلتی ایالت طرفندن مبعوث انتخاب، ومجلس مبعوثان طرفندن حکومت موقته ریاستنه تعیین اولنه‌رق، موسیو بسمارقله مصالحه‌یی امضا ایتمش؛ واو صره‌ده ظهور ایدن قوموون وسائره عصیانلرینی باصدیروب، سائر فرقه‌لری دخی اسکات ایله، آسایشك اعاده‌سنه وجمهوریتك تقررینه خدمت ایتمش؛ وجمهوریت‌رئیسی انتخاب‌اولنوب، برجمهوریت معتدله تأسیسنه موفق اولمشدی. ۱۸۷۳ ده مجلس مبعوثان طرفندن ایستدیکی امنیته نائل اوله‌مامغله، استعفا ایدوب، یرینه مارشال ماق ماهون انتخاب اولنمشدر. ۱۸۷۷ ده وفات ایدوب، جنازه‌سی بیوك بر حرمت وطنطنه ایله قالدیرلمشدر. فرانسزلسانده قوهٔ قلمیه‌سی فوق‌العاده اولوب، ۱۰ بیوك جلددن مرکب اولان «فرانسه اختلالی تاریخی» ایله ۲۰ بیوك جلددن مرکب‌اولان «قونسلوسلق وایمپراطورلق تاریخی» عنوانلی ایکی بیوك ومشهور تألیفندن بشقه دها بر چوق آثار سیاسیه وتاریخیه‌سی واردر. مجلس مبعوثانده ایراد ایتدیکی نطقلر دخی ۱۶ بیوك جلد اوزره نشر اولنمشدر. آقادمیانك دخی‌اعضاسندن ایدی.

تیران { ودها طوغریسی تیرانه (Tyrana) آرناؤدلقده اشقودره ولایتنك دراج سنجاغنده، دراجك ۳۰ کیلومتره شرقنده واشقودره‌نك ۸۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۷۰۰۰ اهالیسی واردر. کوزل وغایت منبت بر اووه‌نك کنارنده واقع کوزل ودلنشین برقصبه اولوب، سوقاقلری واسع ودوز، آقارصولری چوق، چارشیسی بیوك وایشلکدر. اشقودره جاده‌سندن قصبه‌یه کیریلیرکن یولك ایکی طرفنده کوزل ایکی جامع شریفی ودیگر برقاچ جامع ومسجدیله برایکی مدرسه‌سی واردر. بوایکی جامعدن بری تیرانه‌بکلرینك جد اعلاسی وقصبه‌نك بانیسی اولان سلیمان بك‌طرفندن بنا اولنه‌رق، تربه‌سی دخی جامع شریفك حولیسنده موجوددر. تیرانه قصبه‌سی یکی اولوب، تقریباً ۲۸۰ سنه اول تأسیس اولنمشدر. اوندن اول کوچك بر قریه حالنده ایدی. اهالیسندن یالکز بیك قدری خرستیان وقصوری مسلمدر. — تیرانه قضاسی دراج سنجاغنی ترکیب ایدن درت قضانك بری واك بیوکی اولوب، جنوب‌شرقی جهتندن مناستر ولایتنك ایلبصان سنجاغیله، جنوب غربی جهتندن قوایه، غرباً نفس دراج، غرب شمالی جهتندن شیاق قضالریله، شمالاً اشقودره سنجاغنك اقچه حصار قضاسیله، شرقاً دخی دبره سنجاغنك ماط قضاسیله محاط اولدیغی حالده، ۱۰۱ قریه‌یی جامعدر. اراضیسنك قسم اعظمی طاغلق‌اولوب، کویلرینك چوغی‌دخی طاغ‌اتکلرنده‌در. مرکز قضادن باشلایه‌رق شمال غربی‌یه طوغری واسعجه بر اووه ممتد اولور، که فوق العاده منبت اولوب، لایق وجهله‌دخی ایشلندیکندن، خیلی محصولات‌ویرر. طاغلری چبلاق ایسه‌ده، بو اووه‌نك غرب جهتلرنده وقضانك حدودنده واسع اورمانلر بولنیور. قضانك اطرافنه برنصف دائره کبی طولاشان (غراب) طاغندن اینن صولر اوچ نهر تشکیل ایدوب، بونلرك بری (آرزن) اسمیله دراج قضاسنه‌کیره‌رك، دراجك شمالنده دکیزه دوکیلور. دیگر ایکیسی (روسیولاته) و(ترکوشه) اسملریله تیرانه اووه‌سنی بعدالاروا اقچه حصار قضاسندن کلن (ززه) چایله دخی برلشه‌رك، (ایشم) نهرینی تشکیل ایدرلر، که شیاق قضاسنی شق ایده‌رك، دکیزه منصب اولور. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله میوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. اهالیسی ۴۰۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، همان جمله‌سی دین اسلامله متدیندرلر.

تیرانشاه { شهر زور قربنده برقصبه‌اولدیغی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تیرتیوس (Tyrtée) یونان قدیم شعراسندن اولوب، میلاددن ۷ عصر اول آتنه‌ده یاشایوردی. اسپارته‌لیلر مسینه‌یه قارشی آتنه‌لیلردن امداد ایستدکلرنده، آتنه‌لیلر مقام استهزاده کندیلرینه طوپال وبر کوزی کور اولان بو شاعری کوندرمشلرسه‌ده، تیرتیوس غایت مشوق ومهیج اشعار نظم ایدوب، میدان حربده اوقومغله، اسپارته‌لیلرك غالبیتنی انتاج ایتمش؛ وفیمابعد اسپارته‌لی اولوب، محاربه‌لرده اشعارینی اوقور ایمش. اشعارندن یالکز بر قاچ قصیده موجوددر.

تیرسو (Tirso) اسپانیانك فاجعه نویس شعراسندن اولوب، ۱۵۷۰ ده طوغمش، و ۱۶۵۰ ده وفات ایتمشدر. ۶۰ قدر فاجعه‌سی واردر.

تیرسه (Tirsa) فلسطینك اسکی بر قصبه‌سی اولوب، سامریه ایله اردن نهری آره‌سنده واقع ایدی. سامریه‌دن اول اسرائیل حکومتنك مرکزی ایدی.

تیرلمونت (Tirlemont) بلجیقه‌نك جنوبی برابانت ایالتنده و(لوون)ك ۱۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده مستحکم بر قصبه اولوب، ۱۳۳۰۰ اهالیسی ویوك منسوجات، صابون، شکر ومشهور بیره فابریقه‌لریله آت بازاری واردر.

تیر مردان فارسده توبند جان ایله شیراز آره‌سنده ۳۳ قریه‌دن مرکب بر ناحیه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی اولدیغی وایچنده صوفیونه مخصوص بیوك بر خانقاه بولندیغی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تیرن (Tyrrhènes) اسکی پلاسج اقوامندن اولوب، ایتالیانك الیوم طوسقانه دینلن (تیرنه) خطهٔ قدیمه‌سنده ساکن ایدیلر، وروایته کوره آسیانك (لیدیا) خطهٔ قدیمه‌سندن یعنی آیدین جهتندن اورایه هجرت ایتمشلردی. کمیجیلکده وقورصانلقده مشهور ایدیلر.

تیرناؤ (Tyrnau) مجارستانك پرسبورغ ایالتنده وپرسبورغك ۴۰ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۸۰۰۰ اهالیسی، بر چوق مناسترلری وشراب تجارتی واردر. وقتیله دارالفنونی دخی اولوب، بعده بوده‌یه نقل اولنمشدر.

تیرنه (Tyrrhenie) ایتالیاده‌کی طوسقانه خطه‌سنك اسم قدیمی اولوب، اهالئ قدیمه‌سی اولان (تیرن) قومنه نسبتله بویله تسمیه اولنمش؛ وبعده (اتروریا) اسمنی آلمش ایدی. — تیرنه دکیزی (Mer Tyrrhénienne) دخی آق دکیزك ایتالیا ایله قورسیقه وساردنیه آطه‌لری آره‌سنده‌کی قسمنه دینور.

تیرول (Tyrol) آوستریانك منتهای غربنده بر خطه وایالت اولوب، شرقاً قارینتیا وسالسبورغ ایالتلریله، شمالاً باویره قراللغیله، غرباً اسویچره ایله، جنوباً دخی ایتالیا دولتیله محدود ومحاطدر. جنوب وغربه طوغری اوزانمش ایکی بروندن مرکب غیر منتظم بر شکلده اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۶۶۸۶ مربع کیلومتره واهالیسی ۸۰۵۱۷۶ کشیدر، که بونلرك بر ثلثندن زیاده‌سی ایتالیان وقصوری آلمان جنسیتنه منسوب ایسه‌ده، جمله‌سنك کندیلرینه مخصوص شیوه‌سی، آیریجه قیافتلری، شرقیلری واخلاق وعادتلری واردر. آلپ رتیق سلسله‌سی بو خطه‌یی شق ایتمکله، اراضیسی طاغلق ومرتفع اولوب، اسویچره‌یه مشابهدر. آدیج، ایزاخ، برنته، دراوه ولخ نهرلری بو خطه‌ده نبعان ایدیور. هواسی صوئوق وسرت اولوب، طوپراغی یالکز جنوب جهتنده بر آز منبتدر. مع هذا زراعت کال دقت وصنعتله اجرا اولنه‌رق، خیلی مقدار حبوبات، شراب، شربتجی اوتی، وسائره حاصل اولور. حیواناتی وآریلریله ایپك بوجکلری وطیوری دخی چوقدر. دمیر، کومش، قورشون، طوز، شاب، مرمر، آلچی وسائر معدنلری ومعدن صولریله ایلیجه‌لری دخی واردر. معمولات صناعیه‌سی پك آزدر. اهالی همان کاملاً قتولیك اولوب، نشانجیلقده وموسیقیده مهارتلری مشهوردر. مرکزی (اینسبروق) شهری اولوب، ۴ سنجاغه و ۲۴ قضایه منقسمدر.

تیره آیدین ولایتنك ازمیر سنجاغنده وازمیرك ۶۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۵۰۰۰ قدر اهالیسی، ۱۴ جامع شریفی، مکتب رشدیسی وخالی وبز دستکاهلری واردر. جمعه طاغنك شمالی اتکنده کوچك مندرس طرفندن اروا اولنور پك منبت بر اوونك کنارنده واقع اولوب، تجارتکاه بر قصبه

اولمغله، بر شعبهٔ مخصوصه ایله ازمیردن آیدینه کیدن دمیر یول خطنه ربط اولنمشدر. — تیره قضاسی ازمیر سنجاغنی ترکیب ایدن ۱۱ قضانك بری اولوب، شرقاً اوده‌مش، شمالاً بایندر، غرباً ازمیر وقوش آطه‌سی قضالریله، جنوباً دخی آیدین سنجاغیله محدوددر. ۷۶ قریه‌دن مرکب اولوب، ۳۱۶۲۲ اهالیسی واردر، که بونلرك ده قصبه‌ده ساکن ۵۹۰ روم و ۹۰۰ یهودیدن ماعداسی کاملاً مسلمدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه اولوب، زیاده‌سیله منبتدر. باشلیجه محصولاتی حبوبات متنوعه ایله پاموق، آفیون وسائره‌دن ومیوه‌لرك انواعندن عبارتدر. جمعه طاغنده واسع اورمانلری دخی واردر. معمولات صناعیه‌سی باشلیجه خالی وکلیم وسجاده‌در.

تیره بولی { طربزون ولایت وسنجاغنده وطربزونك ۸۲ کیلومتره غربنده اوله‌رق قره دکیز ساحلنده قضا مرکزی بر قصبه واسکله اولوب، خرشوت چاینك قربنده واقعدر. اسم اصلیسی لسان یونانیده اوج قصبه معناسیله (تریپو-لیس)در. معمور وایشلك بر اسکله اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی، برقاج جامع شریفی وبر رشدیه مکتبی واردر. هواسی پك لطیف وصاغلامدر. — تیره‌بولی قضاسی طربزون سنجاغنی ترکیب ایدن ۸ قضانك بری اولوب، شرقاً نفس طربزون، غرباً کیرسون قضالریله، جنوباً دخی کوشخانه سنجاغیله محاطدر. ۱۱۴ قریه‌دن مرکب اولوب، ۴۰۲۰۰ اهالیسی واردر، که بونلرك ده یالکز ۵۰۰۰ قدری روم و ۵۰۰ ی ارمنی اولوب، قصوری مسلمدر. اراضیسی منبت ومحصولدار اولوب، باشلیجه محصولاتی ذخایر متنوعه ایله پرنج، اوزوم، آرمود، الما، فندق وسائر میوه‌لردن ومعمولات صنا-عیه‌سی مقراض ایله سجاده وکلیمدن عبارتدر. باقیر معدنی حاوی بعض معدن صولری دخی واردر. درون قضاده ۶۲ جامع شریف و ۴۲ مکتب ابتدائی موجوددر.

تیری { (Thierri) بو اسمله فرانق حکمدارلرندن درت کشی کلمشدر.
برنجیسی قلوویسك بیوك اوغلی وآوستراسیانك برنجی قرالی اولوب، ۵۱۱ تاریخ میلادیسندن ۵۳۴ تاریخنه‌دك مجده حکومت سورمش؛ وتورینکه قرالنی خائنانه بر قلعه‌نك دیواردن آشاغی‌یه آتوب، اتلاف ایده‌رك، مملکت مذکوره‌یی دخی ضبط ایلمش؛ واوستروغوتلرك حکمداری بیوك تئودوریقی مغلوب ایدوب، غالیاده‌کی الکاسنك چوغنی اندن آلمشیدی.

— ایکنجیسی اورسیانك دردنجی، بورغونیه‌نك اوچنجی وآوستراسیانك یدنجی حکمداری اولوب، ایکنجی شیلدبرتك اوغلیدر. ۵۹۶ تاریخنده واقع پدرینك وفاتنده اورلیان وبورغونیه حکمداری اولوب، برادری (تئودبرت) ك آوستراسیادن اخراج وطرد ایتمش اولدیغی بیوك پدری (برونهاؤت) ی یانه قبول ایتمش؛ وبعده برادرینه اعلان حربله، آوستراسیایی دخی ضبط، وکندیسنی اوغلیله برابر (قولونیه) ده اسیر ایدوب، برونهاؤتك ید انتقامنه تسلیم ایتمشیدی. ۶۱۳ ده مجده وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی ایکنجی قلوویسك اوچنجی اوغلی اولوب، ۶۷۰ تاریخنده، اوچنجی قلوترك وفاتی اوزرینه، (ابروین) طرفندن (نوستریه) تختنه اجلاس اولنمش ایسه‌ده، ینه اوسنه آوستراسیا قرالی اولان برادری ایکنجی شیلدریق طرفندن (ابروین) ایله برابر موقع اقتداردن اسقاط اولنه‌رق، سنت دنیس مناسترینه حبس اولنمش؛ و ۶۷۳ ده، برادرینك وفاتی اوزرینه، یکیدن نوستریه تختنه چکمش ایسه‌ده، وزیری اولان مذکور (ابروین) امور اداره‌یی ید استقلالنه آلمش؛ وآوستراسیا قراللغنی ضبط ایتمش اولان (پیین هریستال) ۶۸۷ ده نوستریه‌یی دخی ضبط ایله، کندیسی واحفادی بتون فرانسه‌ده حکم سورمکه باشلامشلردی.

— دردنجیسی اوچنجی داغوبرتك اوغلی اولوب، ۷۲۰ تاریخنده، ۷ یاشنده اولدیغی حالده، تختنه اجلاس اولنمش؛ و ۷۳۷ یه قدر رسماً قراللق ایتمش ایسه‌ده، امور اداره تمامیله وزیری اولان (شارل مارتل) ك ید استقلالنه کچوب، صاحب ترجمه‌نك وفاتنده کندیسی تختی ضبط ایلمش ایدی.

تیری { اوکوستن — (A. Thierry) فرانسه‌نك مشاهیر مورخیننده اولوب، فرانسه‌نك احوال تاریخیه‌سنه دائر برقاچ معتبر اثر یازدیغی کبی، انکلتره‌نك آنغلوصاقونلر طرفندن ضبطی حقنده دخی پك مقبول بر اثر تألیف ایتمشدر. کثرت اشتغالندن طولایی اواخر عمرنده نور بصری غائب ایتمش ایسه‌ده، اوحالده

دخی آثار نافعه تألیفندن واز‌چمه‌مشیدی. ١٧٩٥ ده طوغوب، ١٨٥٦ ده وفات ایتمشدر. — برادری آمده‌تیری دخی فرانسه‌نك اهالیٔ قدیمه‌سی اولان غاللرك تاریخنه دائر بر قاچ کتاب یازمشدر. ١٧٩٧ ده طوغوب، ١٨٧٣ ده وفات ایتمشدر.

تیریا { (Thyrée) موره شبه جزیره‌سنك آرغولیده ایله لاقونیا حدودنده بر شهر قدیم اولوب، خرابه‌لری وبعض آثار عتیقه‌سی الیوم موجوددر.

تیرداد { ودها طوغریسی تیرداد (Tiridate) دیاربکر وارضروم جهتلرنده حکومت سورن اشکانیان شعبه‌سی ملوکندن بو اسمله ایکی حکمدار کلمشدر.

برنجیسی میلادك ٥٢ تاریخنده (رادمزد) ی اسقاطله، تختی ضبط ایتمش، ومتعاقباً رادمزد طرفندن اسقاط اولنمش ایسه‌ده، یکیدن تختی ضبطه موفق اولمش؛ وبر خیلی وقت مرقومله وآلتنجی تیغرانی تخته اجلاس ایتمك ایستین روماسرداری قوربولون ایله محاربه‌دن صکره، رومایه کیدوب، ایمپراطور (نرون) طرفندن تتویج اولنمش ایدی. میلادك ٧٣ تاریخنده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی خسروك اوغلی اولوب، پدرینك قتلنده ٢٣٢ تاریخ میلادیسنده، چوجق اولدیغی حالده، رومایه قاچمش؛ و٢٥٩ ده روما عسکری طرفندن تخت موروثنه اجلاس اولنه‌رق، ٣١٤ تاریخنده‌دك حکومت سورمشدر. ابتدا خرستیانلغك پك علیهنده بولنمش ایسه‌ده، بعده کندیسی دخی بو دینی قبول ایتمشیدی.

تیرینته { (Tirynthe) یونانك آرغولیده‌خطهٔ قدیمه‌سنده بر شهر قدیم اولوب، مشهور قهرمان هرکولك مقری ایدی.

تیز { مکران ساحلنده، عمانك قارشیسنده ومکرانك مرکزی اولان (کیز) دن بش مرحله‌لك مسافه‌ده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. الیوم (بندر تقری) اسمیله معروف اولوب، ایرانك (هرمز) اسکله‌سی قربنده واقعدر.

تیس { (Theiss) مجارستانك اك بیوك نهری اولوب، قارپات سلسلهٔ جبالنك غرب جنوبی اتکلرندن واردل طاغلرندن اینن میاهك جمله‌سنی جمع ایدر. غالیچیا حدودنده نبعانله، غربه طوغری جریان ایده‌رك، کندیندن بیوك اولان (ساموس) نهرینی اخذ ایتدکدن صکره، شمال شرقیه وبعده غرب جنوبی‌یه دونوب، صاغدن (بودروغ)، سایو، زاغوه چایلرینی اخذ ایله، جنوبه طوغری دونه‌رك، دها آشاغیده صولدن کوروس، ماروس وبغا نهرلرینی اخذ ایتدکدن صکره، (پترووارادین) شهرینك ٤٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده طونه‌یه منصب اولور. تابعلرینك اك بیوکی (ماروس)، ایکنجیسی ساموس واوچنجیسی کوروس چایدر. تیس نهری تابعلریله برابر مجارستانك شرق جهتنده‌کی قسم اعظمنی اروا ایدوب، برچوق شهر وقصبه‌لرك ایچندن ویانندن کچر، که بونلرك اك بیوکی (سکدین) شهریدر. مجراسی تقریباً ١٠٠٠ کیلومتره طولنده‌در. وقتیله تیس نهری طغیان ایدوب، صیق صیق یتاق دخی دکیشدیردیکندن، مجارستانك اووه‌لرینی کول وبطاقلغه چویرمش ایدی. شمدیکی حالده مجراسی بوینجه سدلر یاپیلوب، یاپلسنك اوکی آلنمش ایسه‌ده، ینه آره‌صره سدلری ییقه‌رق، اووه‌لره یاییلیر، وبرچوق معموره‌لری تخریب ایدر.

تیسافرن { (Tissapherne) یونان قدیم مورخلرینك روایتنه کوره، آردشیر بهمن وزراسندن اولوب، پادشاه مشارالیهك برادری خسرو یونانیلرك امدادیله برادرینه قارشی عصیان ایتدیکنده، آردشیر طرفندن مقابله‌یه مأمور اولمش؛ وقبل‌المیلاد ٤٠١ تاریخنده مرقوم خسروی مغلوب وقتل ایلمش ایدی. بو خدمتنه مکافاةً کوچك آسیا (یعنی آناطولی) والیسی اولوب. اسپارته‌حکمداری (آجیسلاس)ه مغلوب اولمغله، خیانتنه حکم اولنه‌رق، آردشیرك ومقتول خسروك والده‌سی (پاریساتیس)ك امریله قتل اولنمشدر.

تیسبه { (Thisbé) پیرام ویا بهرامك معشوقه‌سیدر. [«پیرام» ماده‌سنه مراجعت.]

تیست { (Thyeste) [«آتره» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تیسدروس { (Tysdrus) تونسده قیروان ایله ساحل بحر آره‌سنده بر شهر قدیم اولوب، الیوم (الجم) اسمیله معروف اولان خرابه‌لرنده بر تیاترو ویرانه‌سی ودیکر بعض آثار عتیقه موجوددر.

تيسو { (Tissot) فرانسه‌نك اك مشهور اطبا- سندن اولوب، ۱۷۲۸ ده طوغمش، و۱۷۹۷ ده وفات ايتمشدر. حفظ صحه وفن طب حقنده بر قاچ تأليفى واردر. — ادبادن بر تيسودخى اولوب، ۱۷٦۸ ده طوغمش، و۱۸۰٤ ده وفات ايتمشدر.

تيسيوس { (Thesée, Θησεύς) يونان قديمك اساطيرله مخلوط اولان اسكى تا- ريخنه كوره، آتنه‌نك قهرمان وحكمدارلرندن اولوب، ميلاد عيسادن اون ايكى اون اوچ قرن اول حكم سورمشدر. شهر مذكور حكمدارلرندن (اجيوس)ك (ترزينه) حكمدارى (پيتبوس)ك قيزى (اتره) ايله اولان مناسبت غير مشروعه‌سندن طوغمش؛ وبيو- ديكنده آتنه‌يه كيدوب، اثناى راهده كويا بر چوق اژدرها وسائر موهوم جانورلر اولديرمش؛ وپدرينه كنديسنى طانيتديردقدن صكره، آتنه‌ليلرى، (مينو- تاوروس) اسمنده موهوم بر بوغايه يديرلمك اوزره، هر سنه كريده كوندرمك مجبوريتنده بولندقلرى قيقانليلر ويركيسندن قورتارمق ايچون، جزيرهٔ مذكوره‌يه كيدوب، (آريانه) اسمنده بر قيزك ويرمش اولديغى ايپلك واسطه‌سيله مشهور (لابيرنت)ه كيره‌رك مينوتاوروسى اتلاف ايتمش؛ وعودتنده غالبيت نشانه‌سى اولان بياض سنجاغى چكمكى اونودوب، پدرينك مأيوسيتله دكيزه القاى نفس ايتمسنه سبب اولدقدن صكره، تخت موروثنه جلوس ايله، آتنه‌يى توسيع وتزيين، وملكنى تكثير ايلمشيدى. كويا جهنم الهى پلوتونك الندن (پروسرپينه)يى قورتارمق ايچون (پيروتيوس) ايله برابر آخرته سفر ايدوب، اورادن قهرمان هركول طرفندن قورتارلمشيدى. آتنه‌ليلر وفاتندن صكره كنديسنى تقديس ايدوب، نامنه بر معبد تأسيس ايتمشلردى.

تيغران { (Tigran) بو اسمله، برى ارمنيلرك (حاى) سلالهٔ قديمه‌سنه وديكر ايكيسى اشكانيانك دياربكر وارضروم طرفلرنده حكم سورن شعبه‌سنه منسوب اولمق اوزره، اوچ حكمدار كلمشدر:

برنجيسى كيخسروك معاصرى اولوب، قبل‌الميلاد ٥٦٥ تاريخندن ٥۲۰ تاريخنه‌دك حكم سورمش؛ ومديه حكمدارى آستياغه قارشى كيخسروه ياردم ايتمش ايدى.

— ايكنجيسى اوجهتده حكومت‌سورن اشكانيان شعبه‌سنك برنجى حكمدارى اولوب، قبل‌الميلاد ۱۱۸ تاريخنده خراسان حكمدارى بولنان ايكنجى مهرداد طرفندن نصب اولنمش؛ و ۹٥ تاريخنه‌دك حكم سوروب، پونت وقپادوكيا يعنى طربزون وسيواس جهتلرينى دخى ضبط، وبرادرينك وفاتندن صكره خراسانده‌كى اشكانياله حرب ايتمش ايسه‌ده، بعده بونلرله برلشه‌رك، سلفقيلره قارشى محاربه‌ايتمشيدى. عاقل وعادل بر حكمدار اولوب، بر طاقم قوانين ونظامات وضع ايتمش، وبر چوق وقوعات تاريخيه‌يى ضبط وتدوين ايتديرمش ايدى. سردارلرينك برى طرفندن مقتولاً وفات ايتمشدر.

— اوچنجيسى «بيوك» عنوانيله معروف اولوب، ايكنجينك اوغليدر. پدرينك تاريخ وفاتندن قبل‌الميلاد ٦۰ تاريخنه‌دك ۳۰ سنه حكومت سوروب، پونت حكمدارى مهردادك قيزى قليوپاتره‌يى تزوج، وقائن پدريله بالاتفاق، روماليره اعلان حرب ايله، قپادوكيا وسوريه‌يى ضبط ايلمش ايسه‌ده، روماسردار- لرندن (لوقلوس) طرفندن مغلوب، وپومپيوس طرفندن عقد معاهده‌يه وبر چوق يرلرك تركنه مجبور اولمشيدى. ينه تيغران تسميه اولنان ايكنجى اوغلى خراسانده‌كى اشكانيانك امداديله عصيان ايدوب، بر چوق يرلرينى ضبط ايتمش ايسه‌ده. بعده مغلوب اولوب، بالكز (سوفنه) شهرنده حكم سورمسى روماليلر طرفندن تصديق اولنمش ايدى.

تيغرانكرد { (Tigranocerte) آنفاً الترجمه بيوك تيغرانك دجله كنارنده تأسيس، وايچنه قپادوكيادن كتيرديكى ۳۰۰۰۰۰ اسيرى اسكان ايده‌رك، پايتخت اتخاذ ايتمش اولديغى بر شهر قديم اولوب، بعده (لوقولوس) طرفندن ضبط اولندقده، اهاليسى طاغيدلمشيدى. آمد يعنى دياربكر وياخود سعرد شهرينك عينى اولديغى مظنوندر.

تيغره { ياخود تيغريس (Tigre, Tigris) السنهٔ اجنبيه‌ده دجله ايرماغنه ويريلن اسمدر. [«دجله» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

تيغى { شعراى عثمانيه‌دن اولوب، سلطان سليم خان ثانى دورنده سپاهى زمره‌سنه منسوب ايدى. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

آهمه ميل ايلدى اول سروى ايتدم دركنار
عالم ايچره كورمدم بويله موافق روزكار

تيفاش { ياقوت جوى افريقيه‌ده پك قديم وعالى ابنيه‌لى بر قصبه اولديغنى بيان ايديور. بو قصبه اليوم جزايرك قسنطينه ايالتنده وقسنطينه‌نك ١٠٠ كيلومتره شرق جنوبيسنده واقعدر.

تيفاشى { (يوسف بن احمد) علماى عربدن او- لوب، آنف البيان تيفاش قصبه سندندر. بلورات وذى قيمت احجار حقنده معتبر بر تأليفى اولوب، بعض فقره‌لرى ١٧٨٤ تاريخ ميلا- ديسنده (اوترخت) ده طبع اولنان بر مجموعه‌يه درج ايدلمشدر.

تيفرنوم { (Tifernum) بو اسمله زمان قديمده بر قاچ قصبه وار ايدى.

تيفون { (Typhon) اسكى مصريلرك آلهۀ كاذبه‌سندن اولوب، سيئاتك، ظلمتك وقحطك حاميسى، و (نفته) يعنى ارض بونك والده‌سى وياخود همشيره وزوجه‌سى زعم اولنوردى. اشك، صو آيغيرى، تمساح وعقرب بوكا مخصوص عد اولنوردى. سائر آلهۀ كاذبه‌يه مخصوص بيوك معبدلرك يانده بونك عبادتنه مخصوص كوچك وقرانلق بر طاقم معبدلر وار ايدى، كه قرانلق معبد وتيفونيا اسميله معروف ايديلر. كويا (اوزيريس) دنيانك فتحنه كيتديكى وقت، مصر چوللرينك محافظه‌سى تيفونه حواله ايتمش ايكن، كنديسى مصرى دخى ضبط ايتمكه قالقيشمش، وآنجق اوزيريسك زوجه‌سى (ايريس) مانع اولمش. اوزيريس عودت ايتديكنده، تيفون كنديسنى بر تقريبله بر صنديغه قپايوب، تلف ايتدير- مش، وبعده صنديغى نيله آتمش؛ وايزيس زوجنك جنازه‌سنى بولوب، دفن ايتديكنده دخى، تيفون بونك جسدينى چيقاروب، ١٤ پارچه‌يه تقسيم ايده‌رك، هر بريني نيلك بر قولنه آتمش. اوزيريسك اوغلى (اوروس) بيوديكنده، تيفونى مغلوب وتلف ايتمش.

تيفيوس { (Typhée, Typhæus) اساطير يونانيه‌يه كوره، تارتارايله ارضدن متولد بر ديو اولوب، يوز قفاسى وار ايمش، ويوز آغزندن آتشلر پوسكورترمش. كويا سمايه چيقوب، الهه‌يى مصره فرار ايتمكه مجبور ايدن جنلرك رئيسى اولوب، ابوالآلهه مشترى طرفندن يلديرمله اورلمش، واتنا بركانى آلتنه كوميلوب، اورادن آتشلر پوسكو- رتمكه دوام ايتمش.

تيق { (Tieck) آلمانيانك اك مشهور ادباسندن اولوب، حكايه وفاجعه اوله‌رق بر چوق آثار مقبوله‌سى واردر. ١٧٧٣ ده برلينده طوغوب، ١٨٥٣ ده وفات ايتمشدر.

تيكره { ياخود تيغره (Tigré) حبشك قسم شماليسنده بر خطه اولوب، ١١° ايله ١٦° عرض شمالى و ٣٤° ايله ٣٩° طول شرق آره‌سنده ممتد اولور؛ واك وبويى تقريباً ٤٤٠ كيلو متره‌در. مركزى (اقسومه) و (آدوه) قصبه‌لريدر. اراضيسى (تكزه) نهريله اروا اوله‌رق، پك منبتدر. قپلانلرى وجسيم حشراتى چوقدر. بر چوق رؤسا بيننده منقسم اولوب، بونلر اسماً ورسماً حبش حكمدارينه تابعدرلر.

تيل { (Thiel) فلمنكك (كلدره) ايالتنده و (آرنهايم) ك ٣٥ كيلومتره غرب جنوبيسنده اوله‌رق (واهال) نهرى اوزرنده بر قصبه اولوب، ٩٠٠٠ اهاليسى ويوك وپاموق منسوجات فابريقه‌لرى واردر.

تيلبورغ { (Tilburg) فلمنكك برابانت ايالتنده و (بوآلدوق) ك جنوب شرقيسنده بر شهر اولوب، ٢٧٠٠٠ اهاليسى وبيوك چوخه فابريقه‌لرى واردر.

تيلت { (Thielt) بلجيقه‌نك غربى فلانده ره ايالتنده و (بروژه) نك ٢٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده بر قصبه اولوب، ١٢٠٠٠ اها- ليسى وبز، دانتله، شاپقه وصابون فابريقه‌لرى واردر.

تيلسيت { (Tilsit) پروسيه‌نك نفس پروسيه ايالتنده و (كومبين) ك ٥٥ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق (نيمن) ايله (تيلسه) نهرلرى اوزرنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٢٠٠٠٠ اهاليسى، مكتب اعداديسى، كتبخانه‌سى ولهستانله ايشلك تجارتى واردر. ١٨٠٧ تاريخنده بو قصبه‌ده پروسيه وروسيه دولتلريله فرانسه آره‌سنده برمعاهده عقد اولنمشدر.

تيلوس { (Tilos) [« ايلياكى » ماده‌سنه مرا- جعت بيوريله.]

تيماء { جزيرة العربك قسم شماليسنده، دمشق شام ايله (وادى القرى) آره‌سنده وشام حجاجى طريقنده بر قصبه اولوب، تبوكك

١٩٠ كيلومتره شرقنده، حيلك ٣٥٠ كيلومتره غربنده ومدينهٔ منوره‌نك دخی ٣٥٠ كيلومتره شمالنده واقعدر. مشهور سموئل بن عادیانك حصنی اولان (ابلق الفرد) دخی بونك اوستنده بولنغله، (تیماء الیهود) دیمكله دخی معروفدر. اهالیسی هجرت نبویه‌نك ٩ تاریخنده حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك (وادی القرا) یی تشریفلرینی ایشیدنجه، عرض اطاعت واعطای جزیه‌یه مسارعت ایتمشلردی. بعده حضرت عمر (رضه) یهودیلری جزیرة العربدن طرد ایتدیكنده، بونلر دخی مملكتلرندن اخراج اولنمشلردی. بنی طی قبیله‌سنك مركزی ایدی.

تیماجن (Timagène) یونان قدیم مورخلرندن اولوب، اسكندریه‌ده طوغمش، وقبل المیلاد ٥٥ تاریخنده اسكندریه‌یی ضبط ایدن روما‌لیلرك اسارتنه دوشوب، رومایه كوتورلدكدن صكره، آزاد اولمش ایسه‌ده، یاشایه بیلمك ایچون، آشچیلغه وعمله‌لكه سلوك ایتمش؛ وبعده بر ادبیات مدرسه‌سی آچوب، آوغستوسك توجهنی قزانمش ایسه‌ده، بو حكمدارله اكلنديكندن، بو توجهی‌ده غائب ایدوب، (...ابانوم) قصبه‌سنه چكلمش، واوراده وفات ایتمشدر. ...لی قومنك وبیوك اسكندر ایله خلفلرینك تاریخلرینی یازمش ایسه‌ده، بو ایكی اثری نابود اولدیغی كبی، یازمش اولدیغی آوغستوسك تاریخنی دخی اثنای نكبتنده كندیسی یاقشیدی.

تیمانت (Timanthe) یونان قدیمك الك مشهور رساملرندن اولوب، قبل المیلاد دردنجی قرنده (كیتنوس) ویا (سیكیون) شهرنده یاشامش؛ وایكی مشهور رسم براقمشدر.

تیمبریا یاخود تیمبریوم (Thymbrée, Thymbrium) آناطولیده (تروآده) خطهٔ قدیمه‌سنك برقصبه‌سی اولوب، شمسك عبادتنه مخصوص معبدیله مشهور ایدی. — فریجیا خطهٔ قدیمه‌سنده و(ایسوس) قربنده دخی بو اسمله بر محل اولوب، ایران حكمداری كیخسرو بو محلده لیدیا حكمداری قروسی مغلوب واسیر ایتمشدر.

تیموتیوس (Timothée) اسكی آتنه جمهوریتی سردارلرندن اولوب، (قونون)ك اوغلی وحكیم (ایسوقرات)ك شاكردیدر. میلاددن ٣٧٥ سنه اول آتنه دونتماسنك قوماندانی اولوب، برچوق غالبیتلره نائل اولمغله، ایران شاهی آردشیر بهمنك توسطیله آتنه‌لیلرله اسپارته‌لیلر آره‌سنده عقد اولنان معاهده‌یی انتاج ایتمش، واسپارته‌لیلرك سائر یونان جمهوریتلری اوزرینه اولان حاكمیتنه ختام ویرمش ایدی. بوكا مكافاةً آتنه میداننده بر هیكلی ركز اولنمشدی. قبل المیلاد ٣٦٣ ده دخی دونتما ایله چیقوب، اولینته، بیزانسه وسائر بعض قصبه‌لرله سیسام جزیره‌سنی ضبط ایتمش، وآسیای صغیردن بر چوق غنائم كتیرمش ایدی. ٣٥٩ دن باشلایه‌رق اوچ سنه دوام ایدن محاربهٔ داخلیه‌ده (خاریس) طرفندن اتهام اولنه‌رق، نفینه حكم اولنغله، لیمنی جزیره‌سنه كیدوب، اوراده وفات ایتمشدر.

— بو اسمله یونان قدیم شعراسندن دخی بری اولوب، موسیقیده‌كی مهارتیله‌ده مشهوردر. قبل المیلاد ٤٤٦ تاریخلرنده (میلت) شهرنده طوغمش؛ وبعده حكمدار (آرخلائوس)ك دعوتی اوزرینه، ماكدونیایه كیدوب، ٣٥٨ ده اوراده وفات ایتمشدر. عودی ایكی تل دها علاوه‌سیله اصلاح ایتمشدر. بعض اشعاری موجوددر.

— بو اسمله خرستیانلرك عزیزلرندن دخی بری اولوب، حواریوندن پاولوسك تلمیذیدر. ٥١ تاریخ میلادیسنده خرستیانلغی قبول ایدوب، پاولوسك معیتنده آناطولی وماكدونیا ایله رومایه كیتمش؛ وبعده (افس) پسقپوسی اولوب، ٩٧ تاریخنده قتل اولنمشدر. كانون ثانینك ٢٤ نده یورطیسی اجرا اولنور.

تیمور (Timor) آسیانك جنوبنده واقع سوند آطه‌لرندن ملوك جزایر مجتمعه‌سنك جنوبنده كائن (سومبا وه تیمور) جزایر مجتمعه‌سنك اك بیوكی واك شرقده بولنانی اولوب، ٨°٣٠′ ایله ١٠°٣٠′ عرض جنوبی و ١٢١° ایله ١٢٥° طول شرقی آره‌سنده ممتد اولور. بویی ٤٥٠ واكی ١٢٠ كیلومتره اولوب، بعض جغرافیونك تخمیننه كوره ١٢٠٠٠٠٠ وبعض سیاحینك تحقیقنه كوره یالكز ٥٠٠٠٠٠ اهالیسی واردر. اهالینك بر قسمی ملایی جنسنه منسوب ودین اسلامله متدین اولوب، قصوری پاپو، چینلی، پورتكیزلی وفلمنكلیدن مركبدر. بر صره طاغلر آطه‌یی شق ایدوب، ایكی طرفندن بر چوق نهرلر آقار. هواسی صیجاق ایسه‌ده، موسم روزكارلریله تعدیل اولنور. طوپراغی پك منبت اولوب، اكثر طرفلری بالطه كورمه‌مش واسع اورمانلرله وبربرینه صارلمش جسیم نباتاتله مستور اولمغله،

بکید بولمق پك مشکلدر. صوك بهاری وقیشی اولیوب نباتاتی دائمی صورتده تازه‌در. محصولاتی پرنج مصر بغدایی پاموق، توتون، چوید، ایله انواع میوه‌دن وبهاراتدن عبارتدر. صندال وسائر ذی قیمت اشجاری وکراسته‌سی دخی چوقدر. حیواناتی مانده، آت، قویون، کچی، کیك، طوموز، میمون و سائره ایله غایت کوزل تویلی قوشلر انواعندن عبارتدر. تجارتی پك ایشلك دکلدر. جزیره‌نك قسم اعظمی بعض مسلم یرلی‌حاکملرك تحت‌اداره‌سنده اولوب، یالکز سواحلی پورتکیزلیلرله فلمنکلیلرك النده‌در. فلمنکلیلرك مرکزی غرب جنوبی ساحلنده واقع (قوپانغ) یاخود (کوپنك) قصبه‌سی، وپورتکیزلیلرك مرکزی دخی شرق شمالی ساحلنده کائن (دیلی) اسکله‌سیدر.

تیمور { [« تیمورلنك » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تیمور { [« آق محمد تیمور » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تیمور باش { اسوج قرالی اون ایکنجی شارله عساکر عثمانیه طرفندن ویریلن اسمدر. [« شارل » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تیمور تاش { سکزنجی قرن هجری اوائلنده آذربایجانده حکومت سورن امیر چوبانك ایکنجی اوغلی اولوب، پدری زماننده روم والیسی ایکن، امیر چوبانك قتلندن صکره یعنی ٧٢٨ تاریخنده سلطان بو سعیدك خوفندن مصره فرار ایله، ملك ناصر محمد بن قلاوونه التجا ایتمش؛ وبونك طرفندن حرمت وتعظیم کورمش ایسه‌ده، بعده ملك مصره طمع ایتمسی‌قورقوسیله سنهٔ‌مذکوره‌ده اخذ وقتل اولنمشدر. — [« تیمور طاش » ماده‌سنه دخی مراجعت بیوریله.]

تیمورجه ویرن { آنقره ولایت وسنجاغنده بیان آباد قضاسنك‌مرکزی بر قریه اولوب، آنقره‌نك ١٤ ساعت شمال‌غربیسنده واقعدر.

تیمورجی { آیدین ولایتنك صاروخان‌سنجاغنده ومغنیسانك ١٢٥ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق همنامی اولان چایك اوزرنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ قدر اهالیسی، مکتب رشدی وابتدائیسی ودمیر یول موقفی اولان صالحلی‌یه قدر بر شوسه‌سی واردر. — تیمورجی قضاسی صاروخان سنجاغنك وبتون آیدین ولایتنك منتهای شمال شرقیسنده واقع اولوب، شرقاً قوله، جنوباً وغرباً کوردوس قضالریله، شمالاً دخی‌خداوندکار ولایتنك کوتاهیه سنجاغیله محدوددر. ١٢٨ قریه‌یی جامع اولوب، جمله‌سی مسلم اولمق اوزره، ٣٣٧٦٤ اهالیسی واردر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، تیمورجی چایی حوضه‌سندن عبارت اولمغله، بو چایه دوکیلن بر چوق دره‌لرله اروا اولنور منبت وادی واووه‌لری‌دخی واردر. باشلیجه محصولاتی حبوبات متنوعه ایله اوزوم، پلاموط وسائره‌دن عبارتدر. قضانك شرق وشمال جهتلرنده اورمانلری دخی چوق اولوب، خیلی اودون وکراسته کسیله‌رك، دره‌لر واسطه‌سیله ایندیریلیر. — تیمورجی چایی خداوندکار ولایتی حدودنده‌کی طاغلردن نبعانله، جنوب غربی‌یه طوغری آقه‌رق، همنامی اولان قصبه‌نك ایچندن کچر، وصاغ وصولدن بر چوق دره‌لر اخذ ایله، قضاء مذکورك اراضیسنی اروا ایتدکدن صکره، بورلو قربنده کدیز ایرماغنه دوکیلور. مجراسی تقریباً ٥٠ کیلومتره طولنده‌در.

تیمورجی قولی { (یوسف افندی) خطاطیندن واجدقره‌حصاری تلمیذی درویش‌محمدك شاکردانندن اولوب، فاتح‌جامع شریفنك دیوارنده‌کی فتح حدیثی وطوبخانه‌ده قلیج علی پاشا جامع شریفنك بتون جلی خطلری بونکدر. سائر آثاری دخی واردر. ١٠٠٧ تاریخنده وفات ایدوب، طوبخانه‌ده قره باش تکیه‌سنده مدفوندر.

تیمور حصار { سلانیك ولایتنك سیروزسنجاغنده وسیروزك ٢٠ کیلومتره شمال غربیسنده‌واقع قضامرکزی برقصبه‌اولوب، اسلام وبلغار وروم‌دن‌مرکب ٨٠٠٠ اهالیسی، چارشی جامعی نامیله بیوك ومزین برجامع‌شریفیله دیکرمعابدی، مکتب رشدیسی، برقاچ ابتدائی وصبیان وخرستیانلره مخصوص آیریجه ذکور واناث مکتبلری وایچندن جریان ایدن (قورشوه) دره‌سی اوزرنده ایکی کوپریسی واردر. قصبه چنکل طاغیله چایرلی بالقانك اتکلری آره‌سنده و واسع براووه کنارنده واقع اولمغله، موقع ونظارتی پك کوزل اولوب؛ ایچنده واطرافنده باغ وباغچه‌لری واشجار مثمره‌سی چوق، وعلی‌الخصوص ناری مشهوردر. قورشوه دره‌سی قصبه‌نك اوستنده

برقاج دکرمن چویریور. — تیمورحصار قضاسی سیروز سنجاغنی ترکیب ایدن ٨ قضانك بری اولوب، جنوباً سیروز، شرقاً نوره‌قوب، شمالاً منلك وپتریچ قضالریله، غرباً دخی سلانیك سنجاغنك عورتحصار قضاسیله محدوددر. قضا ٨٠ قریه‌دن مرکب اولوب، ٣٠٤١٤ اهالیسی واردر، که بونلرده ١٣٨١١ ی مسلم وترك وقصوری بلغار، روم وقبطیدن مرکبدر. اراضیسی طاغ اتکلریله اووه‌دن عبارت اولوب، پك منبت ومحصولداردر. باشلیجه محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سیسام، پرنج، پاموق، کتن، توتون وسائره‌در. باغلری دخی چوق اولوب، خیلی شراب اعمال واخراج اولنور. ایپك بوجکلریله آریلری دخی اولوب، خیلی ایپك وبال چیقار. قضانك قسم غربیسنده‌کی طاغلر اورمانلرله مستور اولوب، بو اورمانلردن اودون وکراسته قطع اولنور. مرعالری دخی چوق اولوب، خیلی قویون، کچی، صیغیر، خرکله وسائره یتیشدیریلیر، ویوك ودری وسائر محصولات حیوانیه دخی اخراج اولنور. درون قضاده ٢٥ جامع، ١٠ مسجد، ٣٤ کلیسا، ١ رشدیه، ٣٣ ابتدائی وصبیان اسلام مکتبی، برقاج خرستیان مکتبی، ٢ حمام، ٣٥ خان، ٢٣٥ دکرمن و ٤ کوپری موجوددر. تیمور حصار قصبه‌سندن برساعتلق مسافه‌ده (دربند) ودرت ساعتلق مسافه‌ده دخی (ماریقوستنه) اسملریله ایکی قاپلیجه اولوب، ایکنجیسنك صویی شیشه‌لرله آوروپایه دخی کوندریلور.

تیمور سلطان { اوزبك خانلرندن شیبانی خانك اوغلی اولوب، پدرینك وفاتنده ٩١٦ تاریخنده سمرقندی ضبط ایتمش؛ وبرادرلری جانی بك خان ایله عبدالله خان بخاراده حکومت سورمشلردر.

تیمور شاه { افغانستان حکمدارلرندن اولوب، احمد شاه ابدالینك اوغلیدر. کوچك برادری سلیمانی اجلاسه چالیشان پدرینك وزیری شاه ولی خانك قتلندن صکره، ١١٨٦ ده کابلده تخته جلوس ایله، ٢٠ سنه حکومت سوره‌رك، ١٢٠٧ ده ٤٧ یاشنده وفات ایتمشدر. وفاتندن صکره اولادی آره‌سنده اختلاف دوشوب، شاه زمان کابلده، شاه همایون قندهارده وشاه محمود دخی هراتده حکومت سورمشدر.

تیمور طاش { خداوندکار غازینك الك بیوك امراسندن بر دلاور اولوب، غازی سلطان اورخان زمانده هرکه قلعه‌سنی ضبط ایتمش اولان قره علینك اوغلیدر. روم ایلی فتوحاتنده لالا شاهین پاشانك معیتنده بولنوب، ٧٦٧ ده یکیجه ویانبولی‌یی فتح ایتمش؛ ولالاشاهین پاشانك وفاتی اوزرینه، ٧٧٧ ده اونك یرینه روم ایلی بکلر بکی اولمش؛ و ٧٨٤ ده مناستر، پرلپه واشتپی ضبط ایله، آرناؤدلغك بعض طرفلرینی غارت ایلمش؛ وصربیه وبوسنه جهتلرنده دخی برچوق فتوحاته نائل اولمشدر. قرەمان اوغلنك تجاوزی اوزرینه، پادشاه مشارالیهك بالذات سفرلرنده دمدار اردوسنك قومانده‌سی صاحب ترجمه‌یه ویریله‌رك، اثنای حربده بالذات علاء الدین بکك اوزرینه هجومله، مظفریتی انتاج ایتمش؛ وبونك اوزرینه او وقته قدر مقام صدارته مخصوص اولان رتبهٔ وزارتله تلطیف بیورلمشیدی. بعده یلدیرم سلطان بایزید خان زمانده ٧٩٥ تاریخنده پادشاه روم ایلنده فتوحاتله مشغول ایکن، قرەمان اوغلی فرصت بولوب، بغتةً بروسه‌یه هجومله، تیمور طاش پاشایی اسیر ایتمش ایسه‌ده، درعقب حضرت پادشاهك عساکر وفیره ایله آناطولی‌یه کچمسی اوزرینه، علاء الدین بك تیمور طاش پاشایی صالیویروب، مصالحه‌یه طالب اولمش؛ وآنجق مطلوبی اسعاف اولنمیوب، کندیسی تیمور طاشك الینه اسیر دوشمش، واخذ ثار حرصیله همان صلب واعدام اولنمشدر. بو حرکت خودسرانه‌سی اوزرینه، طرف پادشاهیدن تکدیر اولنمش ایسه‌ده، ینه اقبالدن دوشمیوب، تیمور وقعه‌سنده سلطان بایزید خانله برابر اسیر دوشمش، وکوتاهیه‌ده‌کی اموال واملاکی تیمور لنك طرفندن ضبط اولنه‌رق، دیك دیك جوابلری اوزرینه، صوءٔوق معامله‌یه دخی دوچار اولمشیدی. بعده هر نصلسه اسارتدن قورتیلوب، بروسه‌ده عیسی چلبی‌یی تخت سلطنته اجلاسه چالیشمش؛ وچلبی سلطان محمد خانك عسکریله واقع اولان محاربه‌ده اولوآباد قربنده مغلوباً فرار ایدرکن، کندی خدمتجیسی الیه قتل، ونعشی بروسه‌یه نقل ودفن اولنمشدر. عثمانلی سنجاغنك رنك ورسمی تعیین ایدن بو ذات اولدیغی کبی، اووقته قدر بیاض کیلن فسی دخی قیرمزی‌یه تحویل ایلمشدر. اوغلی یحیی بك وسائر اولاد واحفادی دخی تمیز ایتمشلردر.

تيمور طاش { مماليك چراكسه‌دن ملك‌ظاهر بر قوقك امراسندن اولوب، سوريه جهتنده بعض واليلكلرده، وتيمورلنكك حلبى محاصره‌سنده حلب واليسى بولنمش ايدى.

تيمور طاش { (صالح بن محمد) «الزواهر على جواهر النظاير» عنوانيله «الاشباه والنظاير» كتابنه يازلمش حاشيه‌نك صاحبيدر.

تيمور طاش { خداوندكار ولايتنك بروسه سنجاق وقضاسنده وبروسه‌نك ١٠ كيلومتره شمالنده بيوك بر قريه‌در.

تيمور قپو { قوجه بالقان سلسله‌سنده واسليميه‌نك شمال غربى جهتنده بلغارستان ايله شرقى روم ايلى آره‌سنده بر گچيددر. — دسپوط طاغنك دخى شرقى روم ايلى ايله سلانيك ولايتى حدودنده بو اسمله بر ذروه‌سى واردر. — شروانده‌كى دربند شهرينه دخى بعضاً بو اسم ويريلير. [«دربند» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

تيمورلنك { امير تيمور خان، تيمور كوركان وصاحبقران ديمكله دخى معروف اولوب، السنهٔ اجنبيه‌ده غلط اوله‌رق (تامرلان Tamerlan) اسميله مشهوردر. دنيانك اڭ بيوك جهانگيرلرندن اولوب، فتوحاتيله وضبط ايتديكى يرلرده ايتديكى مظالم وتعديات وسفك دما ايله شهرت بولمشدر. ٧٣٦ تاريخ هجريسنده ماوراء النهرك سبزشهرى جوارنده (كش) قصبه‌سنده طوغمش، وروايته كوره برقاچ بطنده چنكيزك سلاله‌سيله برلشن بر مغول سلاله‌سنه منسوب اولوب، چنكيز خاندانـنه قرابت صهريه ايله دخى مربوط بولنمشدر. بو مناسبتله چغتاى حكمدارى تغلق تيمورك زماننده وفات ايدن عمى سيف الدينك يرينه كش واليسى وعشيرت رئيسى اولوب، تغلغك وفاتنده بونك قاينى امير حسينله برلشه‌رك، تغلغك اوغلى مغلوب وقتل ايتمش؛ وبعده امير حسينى دخى بلخده محاصره واخذ وقتل ايده‌رك، ٧٧٠ تاريخلرنده خانلغنى اعلان ايلمشدر. بعده خوارزم وكاشغر ايله بتون ماوراء النهرى ضبط ايده‌رك، آلديغى يرلردن برچوق اهالى شهر سبزه نقل واسكان ايلمشيدى. ٧٨٣ ده خراسانى ضبط، وحكمدارى بولنان ملك غياث الدين كرتى اسير ايده‌رك، سمرقنده نقل وحبس، وسبزوار ونشابورى دخى فتح ايله، سربدارلردن خواجه على مؤيدى تسليمه مجبور ايلمش؛ وبعده سيستانى، ٧٨٥ ده قندهارى ومتعاقباً مازندرانى ضبط ايله، ٧٨٨ ده آذربيجانه كلوب، سلطان احمد جلايرى فرار ايتمكله، تبريز، نخجوان، قارص وتفليس جهتلرينى دخى فتح ايتمش، وقره باغ حاكمى شيخ ابراهيمى عرض اطاعته مجبور ايلمشدى. اورادن شيرازه واروب، اورانك حكمدارلغنى آل مظفردن شاه يحيايه توجيه ايتدكدن صكره، ماوراء النهره عودت، ومتعاقباً دشت قپچاق حكمدارى تقتمش خان ايله ايكى دفعه حرب ايده‌رك، كنديسنى مغلوب ايتمشدى. ٧٩٤ده مازندرانى بعد التسخير، شيرازه كيده‌رك، آل مظفردن شاه منصورى قتل ايله، فارس اقليمنى ضبط ايتديكى كبى، بغداده كيدوب، احمد جلايرى فرار ايتمكله، عراق عربى دخى الـه كتيرمش؛ وموصل، ماردين، دياربكر جهتلرينى دخى بعد الفتح، شرواندن دشت قپچاقه كچوب، تقتمش خانى بو دفعه كلياً منهزم وسيبريانك ايچ طرفلرينه قدر تعقيب ايتمشدر. بو صره‌ده بحر خزر اطرافنى وروسيه‌نك نصف جنوبيسنى دخى ضبط وتخريب ايتمش؛ واورادن شرواندن مرورله ٨٠٠ تاريخنده يلديرم كبى هندستانه هجوم ايده‌رك، شاه محمد رابعى مغلوب، وپايتختى اولان دهلى ايله هندك اكثر طرفلرينى ضبط ايدوب، كچديكى يرلرى قانه غرق ايتمشدر. عودتنده ينه آذربيجاندن كچوب، كرجستانى ضبط، وبرچوق اسير اخذ ايتدكدن صكره، ٨٠٣ ده سيواسى تخريب، وحلب وشامى ملوك مصرك الندن ضبط، وبغدادى استيلا ايله كرك دمشق شامك وكرك بغدادك اهاليسنى قتل عام ايتمش؛ واوقيشى قره باغده كچيروب، ٨٠٤ سنه‌سى ايلك بهارنده سيواس وقيصريه‌يى ضبط ايله، انقره‌ده يلديرم سلطان بايزيد خانله جنك ايده‌رك، پادشاه مشار اليهى اسير ايتمش، وتخريباتى ازميره قدر توسيع ايلمش ايسه‌ده، بو طرفده چوق وقت طورميوب، كرجستان وقره باغ طريقيله پايتخت اتخاذ ايتمش اولديغى سمرقنده عودت ايتمش؛ وچينك فتحيچون ٢٠٠٠٠٠ عسكر تهيئه ايدوب، اوطرفه عزيمت ايتمش ايسه‌ده، اثناى راهده سيحون كنارنده واقع (اترار) ده ٨٠٧ تاريخنده و ٧١ ياشنده وفات ايتمشدر. نعشى سمرقنده نقل ودفن اولنمشدر. مدت سلطنتى ٣٦ سنه‌در. تيمورلنك غايت ظالم وخونخوار اولوب، كنديسنك

فتوحاتی عالم اسلام ایچون بیوك بر مصیبت اولمش، وهر کچدیکی یرلری قان وکوله بولایوب، تخریب ایتمشدر. دهلی شهرینك اوکنده یوز بیك اسیر کسمش، وبغدادده طقسان بیك انسان قفاسندن بر قله یاپلمسنی امر ایتمشدی. مع هذا عالم ومحب علما اولوب، تخریب ایتدیکی یرلردن طوپلادیغی آثارله سمرقندی اعمار وتزیین ایتمش، وبرچوق مدرسه‌لر، کتبخانه‌لر وسائر اسباب معارف یاپدیرمشیدی. «توزکات» عنوانیله بر طاقم قوانین دخی قلمه آلمش، وکندی ترجمهٔ حالنی کندیسی یازوب، بونده مظالم واقعه‌سنی حقلی ومعذور کوستره‌جك اسباب ایرادینه اوزنمشدر. چغتای لساننده یازدیغی بوکتابلر فارسی‌یه وبعض آوروپا لسانلرینه دخی ترجمه اولنمشدر. کندیسی طوپال ایدی.

تیمورلنك { (آل —) آنف‌الترجمه تیمورلنکك تأسیس ایلدیکی دولت اولوب، اکثر جهانکیرلرك ملکی کبی بونك دخی اوقدر قانلر دوکه‌رك ضبط ایتدیکی یرلر چوق وقت یدواحدده بو بر دولت حالنده قالمامش؛ واحفادی بیننده بر چوق نزاعلر واختلافلر ظهور ایده‌رك، بونلرك چوغی برلریله واقع محاربه‌لرده قتل اولنمشدر. مع هذا آل تیمورك بر شعبه‌سی یقین وقته‌دك هندستانده کمال شوکت وعظمتله سلطنت سوروب، حکمدارلری آوروپاجه «بیوك مغول» عنوانیله شهرت بولمش، ودارات ودبدبه‌ده ضرب مثل حکمنه کچمشلردر.

تیمورلنکك درت اوغلی اولوب، بیوکی اولان (غیاث‌الدین جهانکیر) پدرینك اوائل سلطنتنده ۷۷۷ تاریخنده ۲۰ یاشنده وفات ایتمشدر. ایکنجیسی اولان (معزالدین عمر شیخ) ۷۹۵ ده پدری طرفندن فارس حاکمی نصب اولنه‌رق، بر سنه صکره، پدریله کوریشمك اوزره، دیاربکره کیدرکن، کردستانده قتل اولنمشدر. اوچنجیسی پدری طرفندن عراق وآذربیجان ودیاربکر وروم جهتلرینك حاکمی نصب اولنوب، پدرینك وفاتندن صکره اورالرده اوچ سنه سلطنت سورمش؛ وقره‌قویونلی طائفه‌سیله واقع اولان محاربه‌ده مقتول اولوب، ملکی قره‌یوسف طرفندن ضبط اولنمش ایدی.

بو وجهله تیمورلنکك اصل وارثی دردنجی اوغلی (معین الدین شاه‌رخ) اولوب، بوذات پدرینك حیاتنده خراسان والیسی اولدیغی کبی، تیمورك وفاتنده دخی اعلان سلطنتله، سائر طرفلرده ادعای سلطنت ایدن احفاد تیمور بر بر صورتله مغلوب وچوغی مقتول اولدقجه، پدرینك ضبط ایتدیکی یرلر بوکا قالمقده ایدی. مدت امارت وحکومتی ۵۰ سنه اولوب، ۸۵۰ ده وفات ایتمشدر.

بیوك اوغلی مشهور (الغ بك) پدرینك حیاتنده سمرقند والیسی اولوب، شاهرخك وفاتنده تخت سلطنتنه جلوس ایتمش ایسه‌ده، اوغلی عبداللطیف عصیان ایدوب، ۸۵۲ ده کندیسنی ودیکر اوغلی میرزا عبدالعزیزی قتل ایتمش، و۶ آیلق سلطنتدن صکره کندیسی دخی امراسندن بری طرفندن قتل اولنمشدر.

شاه‌رخك دیکر درت اوغلی ابوالفتح ابراهیم، میرزا بایسنقر، میرزا سیورغتمش ومیرزا محمد چوکی بر بر طرفده والی وحاکم اولدقلری حالده، پدرلرینك حیاتنده وفات ایتمش؛ وبونلردن ابراهیمك اوغلی میرزا عبدالله جدینك زماننده فارس حاکمی ایکن، شاهرخك وفاتنده عم زاده‌سی سلطان محمد طرفندن اورادن اخراج اولنمغله، عمی الغ بکك یاننه کیتمش، وبونك واوغلی عبداللطیفك قتلندن صکره بر سنه سلطنت ایدوب، ۸۵۵ ده امیرانشاهك تورونی سلطان ابو سعیدله واقع محاربه‌ده قتل اولنمشدر. بو وجهله شاهرخ احفادندن یالکز میرزا بایسنقرك، میرزا سلطان محمد، میرزا بابر ومیرزا علاءالدوله اسملریله اوچ اوغلی قالمشیدی، که جدلرینك وفاتنده هر برلری بولندقلری یرلرده اعلان سلطنت ایدوب، بینلرنده واقع اولان محاربه‌لرده ایکیسی قتل اولنمغله، بابر یدی سنه هراتده سلطنت سورمش، و۸۶۱ ده وفات ایتمش؛ واوغلی میرزا شاه‌محمود جانشینی اولمش ایسه‌ده، ینه او سنه عم زاده‌سی میرزا ابراهیم طرفندن قتل اولنمش؛ وبو دخی قره قویونلی حکمداری جهانشاه بن قره‌یوسف طرفندن مغلوب اولمش؛ ومیرزا سلطان محمدك اوغلی میرزا یادکار محمد اوزون حسنك تقویتیله سلطان ابو سعیدك وفاتنده خراسان حاکمی اولوب، ۸۷۵ ده معزالدین عمر شیخ نسلندن حسین بایقرا طرفندن قتل اولنمش، وبونکله شاهرخك سلاله‌سی منقرض اولمشدر.

معین‌الدین عمر شیخك میرزا پیر محمد، میرزا رستم، میرزا بایقرا، میرزا امیرك احمد ومیرزا اسکندر اسملریله

اولان بش اوغلندن بر قاچی تیمورڭ حیاتنده وبرقاچی دخی بعده شاهرخ فرمانیله فارس، همدان، اصفهان، قره باغ واوزجند جهتلرنده والی بولنوب، بعده بربرلرینه وشاهرخه قارشی عصیان ومحاربه ایدەرك، جملەسی بو یولده تلف اولمش، وهیچ بری سلطنت سورەمەمشدر. یالکز میرزا بایقرانك تورونی سلطان حسین بایقرا ۸۷۵ ده خراسانده شاهرخ سلالەسنك حکمدار اخیری اولان میرزا محمد یادکاری قتل ایدەرك، ۳۸ سنه حکومت سورمش، و۹۱۱ تاریخنده وفات ایتمش؛ ومشترکاً خلفلری اولان میرزا بدیع الزمان ومیرزا مظفر ماوراءالنهر حکمداری شیبك خان اوزبك طرفندن مغلوب اولوب، هر بری بر طرفه قاچغله، عمر شیخ سلالەسی دخی منقطع اولوب، ملکلری اوزبکلره کچمشدر.

اکبر اولاد تیمور اولان غیاث الدینك ایکی اوغلی اولوب، بیوکی میرزا سلطان محمد جدی طرفندن ولیعهد اتخاذ اولنمش ایسەده، جدینك حیاتنده روم سفرنده وفات ایتمکله، غزنه وکابل وهرات جهتلرینك حاکمی بولنان برادری میرزا پیر محمد ولیعهد اولوب، تیمورڭ وفاتنده یانده بولنمش ایسەده، سمرقندده سلطان خلیل بن امیرانشاه اعلان سلطنت ایتمش اولدیغندن، بینلرنده واقع محاربەده قتل اولنمش؛ وسلطان محمدڭ اوغلی میرزا سعد وقاص ایله پیر محمدڭ اوغلی میرزا قیدو شاهرخ طرفندن برنجیسی قم وکاشان وایکنجیسی بلخ وغزنه وقندهار والیلکنه نصب اولنمشلر ایسەده، برنجیسی قره یوسفه التجا، وایکنجیسی عصیان ایدەرك عزل اولنمغله، پریشان اولوب، بو وجهله غیاث الدین جهانکیرڭ نسلی سلطنت سورەمەمشدر.

امیرانشاهك اولادی بحثنه کلنجه: بونلردن سلطان خلیل جدینك وفاتنده سمرقندده تخته جلوس ایتمش ایسەده، ٤ سنه صکره امراسی عصیان ایدەرك، کندیسنی حبس ایتمشلر؛ وخراسانده حکومت سورن عمی شاهرخ کندیسنی تخلیص ایدەرك، عراق وآذربیجان والیلکنه نصب ایتمشدی. ۲ سنه صکره ریده وفات ایتمشدر. برادرلری میرزا ابوبکر ومیرزا عمر آذربیجان حکومتیچون بینلرنده محاربه ایدوب، بعده برنجیسی کرمان حاکمی اویسله واقع محاربەده، وایکنجیسی عمی شاهرخه قارشی عصیانده قتل اولنمشلردر. بو وجهله امیرانشاه نسلندن اڭ اول سلطنت سورن میرزا محمد بن امیرانشاهك اوغلی سلطان ابوسعیددر، که ۸۵۵ ده میرزا عبدالله بن ابراهیم بن شاهرخی قتل ایله، سمرقند تختنه جلوس، وبعده خراسان، غزنه، کابل، سیستان وعراق جهتلرینی دخی ضبطله، ۱۸ سنه سلطنت سوردکدن صکره، ۸۷۳ده اوزون حسن طرفندن مغلوب واسیر اولوب، قتل اولنمشدر. بوندن صکره اوغلی میرزا سلطان احمد ماوراءالنهرده ۲۷ سنه حکومت سوروب، ۸۹۹ده وفات، وبرادری میرزا سلطان محمود ۲ آی سلطنت ایتمشدر. اوغللری میرزا بایسنغر ایله میرزا سلطان علی بر مدت بینلرنده محاربه ایتدکدن صکره، بایسنغر قتل اولنمغله، سلطان علی ۹۰۵ تاریخنه‌دك حکومت سورەرك، تاریخ مذکورده شیبك خان اوزبك طرفندن اخذ وقتل اولنمشدر.

بو وجهله آل تیمور سلطنتی منقرض اولوب، ملکلرینك بر قسمی اوزون حسنك وبر قسمی دخی اوزبکلرڭ الینه کچمش ایکن، ۹۱۶ تاریخنده شاه اسماعیل صفوی خروج ایله شیبك خانی قتل ایتدکده، میرزا بابر بن شیخ عمر بن سلطان ابو سعید ماوراءالنهر سلطنتنه نامزد اولمش ایسەده، عبید خان اوزبك طرفندن مغلوب اولوب، غزنه ایله وهندڭ بعض طرفلریله قناعت ایتمش؛ واوراده یکی بر حکومت قوروب، ۱۹ سنه حکم سوردکدن صکره، ۹۳۷ده وفات ایتمشدر. اوغلی وخلفی میرزا همایون توسیع ممالك ایدەرك، هندستانك کرسیسی مقامنده اولان دهلی‌یی دخی ضبط ایله، ۹۶۳ تاریخنه‌دك سلطنت سورمش؛ وبونك اوغلی میرزا جلال الدین اکبر شاه هندستانك هر طرفنی ضبطله، بیوك بر سلطنت قورمشدر. هندستانده‌کی آل تیمور دولتی بابردن اعتباراً ۹۱۶ دن ۱۲۲۱ تاریخنه‌دك ۳۰۵ سنه سوروب، نهایت هندستانك نادرشاه طرفندن ضبط اولنمسی وبعده انکلیزلرڭ الینه کچمسی اوزرینه هندستانده‌کی دولت تیموریه دخی منقرض اولمشدر.

خراسان وماوراءالنهر جهتنده سلطنت سورن آل تیمور

تیمورلنك	۷۷۱
سلطان خلیل بن امیرانشاه بن تیمور	۸۰۷
شاهرخ بن تیمور	۸۱۱
اولغ بك بن شاهرخ	۸۵۰
عبد اللطیف بن اولغ بك	۸۵۳
عبدالله بن ابراهیم بن شاهرخ	۸۵٤
ابو سعید بن محمد بن امیرانشاه بن تیمور	۸۵۵
میرزا یادکار بن محمد بن بایسنغر بن شاهرخ	۸۷۳
حسین بایقرا بن منصور بن بایقرا بن شیخ عمر	۸۷۵
بدیع الزمان ایله میرزا مظفر مشترکاً	۹۱۱ الی ۹۱۳

ابو سعيد دورندن صكره ماوراء النهر خراساندن آيريلوب، هراتده سلطنت سورن مذكور حكمدارلردن بشقه سمرقندده مستقلاً سلطنت سورمش بر قاچ حكمدار دها واردر، كه بروجه زير ذكر اولنور :

سلطان احمد بن ابى سعيد	٨٧٣
سلطان محمود بن ابى سعيد	٨٩٩
بايسنغر بن محمود	٨٩٩
سلطان على بن محمود	٩٠٣ الى ٩٠٥

هندستانده حكومت سورن آل تيمور حكمدارلرى دخى بروجه زيردر :

بابر بن عمر شيخ بن ابى سعيد	٩٠٣
ميرزا همايون بن بابر	٩٣٧
جلال الدين اكبر شاه بن همايون	٩٦٣
سليم شاه جهانكير بن اكبر	١٠١٢
شاه جهان بن جهانكير	١٠٣٧
اورنك زيب عالمكير	١٠٦٨
شاه علم بن عالمكير	١١١٨
جهاندار اسكندر شاه بن شاه عالم	١١٢٤
فرخ سير بن عظيم الشان بن شاه عالم	١١٢٥
رفيع الدرجات بن اورنك زيب	١١٢٩
شاه جهان ثانى	١١٢٩
محمد شاه	١١٣٠
احمد شاه	١١٦٠
عالمكير ثانى	١١٦٧
شاه عالم ثانى	١١٧٣ الى ١١٢١

تيموريجه (ودها طوغريسى تومور يجه) آرناودلقده يانيه ولايتنك برات سنجاغنه ملحق بر قضا اولوب، جهت غربيه‌سنده واقع (تومور) جبل منفردى اسمنه نسبتله بويله تسميه اولنمشدر. قضا ٤٣ قريه‌دن مركب اولوب، مركزنده بر خان وبر ايكى دكان موجوددر. اراضيسى طاغلق وغير منبت اولوب، اكثر اهاليسى درسعادتده قالديرجيلقله وداخل ولايتده ضبطيه‌لك وسائر خدمتلرله كچينيرلر. مشهور كوپريلى محمد پاشا بو قضادن ايدى. قضا شمالاً وغرباً نفس برات، جنوباً اسقراپار قضالريله، شرقاً دخى مناستر ولايتنك كوريجه سنجاق وقضاسنه ملحق اوپار ناحيه‌سيله محدوددر.

تيموق (Timok) صربيه‌ده بر نهردر، كه مملكت مذكوره‌نك شرق جهتنده نبعانله، شماله طوغرى جريان ايده‌رك، قورشـواج وزايچار قصبه‌لرى ياندن كچدكدن وبر خيلى مسافه‌ده صربيه ايله بلغارستان حدودينى آيردقدن صكره، طونه‌يه منصب اولور. مجراسى تقريباً ١٢٠ كيلومتره طولنده‌در.

تيموليون (Timoléon) يونان قديم جاهيرندن قورنته‌نك اڭ مشهور سردارلرندن اولوب، قبل الميلاد ٤١٠ تاريخلرنده طوغمش؛ وحب وطنيله شهرت بولمشدر. برادرى (تيموفان)ڭ حقوق حكمرانيي غصب ايتمسنه مانع اولوب، بوني بو نيتدن واز كچيرمكه چاليشـدقدن صكره، قانديره‌ميه‌جغنى آكلاينجه، كنديسنى اعدام ايتمش؛ وبو فداكارلقدن صكره كنديني تغريب ايدوب، ٢٠ سنه وطنندن اوزاق طورمش ايدى. بعده سيراقوسه‌ليلرڭ امدادينه كيدوب، بونلرى كنج دنيسڭ ظلمندن قورتارمش، وسيچيليانك ديكر بر چوق شهرلريني دخى بعض متغلبينڭ ظلمندن قورتاره‌رق، وقرتاجليلرى جزيره‌دن چيقاره‌رق، جمهوريتلر تأسيس ايلمشيدى. قبل الميلاد ٣٣٧ تاريخنده، امور سياسيه‌دن ال چكمش اولديغى حالده، سيراقوسه‌ده وفات ايتمشدر. كنديسنه محبت وطنيه وحقانيتڭ بر تمثال مجسمى نظريله باقيلور.

تيمون (Timon) بو اسمله يونان قديم مشاهيرندن ايكى كشى اولوب، برنجيسى قبل الميلاد ٤٤٠ تاريخلرنده طوغمش؛ وثروتى غائب ايتديكنده، بتون احباسنڭ كنديسندن روكردان اولديغنى كورنجه، انسانلردن نفرت ايدوب، طاغلره قاچمش؛ وبقيهٔ عمرينى انزواده كچيروب، نهايت بر آغاجدن دوشمكله بجاغنى قيره‌رق، باقه‌جق كيمسه‌سى اولمديغندن، تلف اولمشدر.

— ايكنجيسى حكما وشعرادن اولوب، قبل الميلاد ٣٥٠ تاريخلرنده (فيونته)ده طوغمش، وبر مدت مصر وماكدونياده اكلندكدن صكره، آتنه‌يه كيدوب، فلسفه تدريسيله مشغول اولمش ايدى. حكيم (پيرون)ڭ محبى ايدى. حكمايه قارشى بعض هجويات وهزلياتى واردر.

تَيمى (ابو محمد عبدالله بن ايوب) دولت عباسيه زمانده ياشامش مشاهير شعرادن اولوب، كوفه‌لى وبنى تيم آزادليلرندندر. ابراهيم موصلى واوغلى اسحقڭ احباسندن اولوب، خليفه امين ومأمونى وبرامكه‌يى مدح ايله بر چوق احسانلره نائل اولمش؛ وبعده يزيد بن مزيده انتساب ايتمش ايدى . شرابڭ وصفنه دائر دخى بعض كوزل اشعارى واردر. حقنده بر چوق نوادر منقولدر.

شو بیت خلیفه امینك مدحنه دائر سویلمش اولدیغی بر قصیده‌سندندر :

لابد من سکرة علی طرب
لعل روحاً بدیل من کرب

تین { (جبل —) جبل زیتـون ایله برابر فلسطینده ایکی طاغدر، که قرآن کریمده مقام قسمده مذکوردر.

تینات { بحرشامده مصیصه قربنده برکورفز اولوب، دیار مصریه‌یه اودون کو- تورن کیملرك اوراده یوکلندیکنی یاقوت حـوی بیان ایدیور. بو تعریفدن اسکندرون ویا مرسین کورفزی اوله‌جغی آکلاشـیلیور. جغرافیون عربك بعضیسی بو اسمله مذکور کورفزده بر قصبه دخی اولوب، آتی الترجـه (تینـاتی) نك وطنی بولنمش اولدیغنی بیـان ایدیورلر.

تیناتی { (ابو الخیر عباد بن عبدالله اقطع) مشا- هیر صلحـادن ومحدثیندن اولـوب، سـباعله انسیت ایلدیکی، وبر الی مقطـوع اولدیغی حالده، نسج ایله مشـغول بولندیغی مشهور وحقنده بك چـوق کرامات منقـولدر. جبل لبنانده اقامت ایتمشدر. عن‌اصل مغربلی اولدیغی‌دخی مرویدر. ۳۴۹ تاریخنـده، ۱۲۰ یاشلرنده مصرده وفات ایتمشدر. — اوغلی (عیسی بن ابی الخیر تیناتی) دخی صلحادن اولوب، پدرندن روایت احادیث شریفه ایتمشدر.

تینتوره { (Tintoret) ایتالیانك اك مشهور رسـاملرندن اولوب، ۱۴۱۲ تاریخنـده وندیکده طـوغمش، و ۱۵۹۴ ده وفات ایتمشدر. بر بویاجینك اوغلی و (تیچیانو) نك شاکردی اولوب، اسـتادینه ادعای رقابت ایده‌جك درجـه‌ده مهارت کسب ایتمش، وبر چوق رسملر براقمشدر.

تینجیس { (Tingis) مغربده‌کی طنجـه قصبه‌سـنك اسم قدیمی اولوب، اسکی روما ایمپراطورلغی زمانده بو قصبه (ماوریتانیا) نك قسم غربیسـنك یعنی مغرب اقصـانك مرکزی اتخاذ اولنمغله، بو مملکتـه (ماوریتانیا تینجیانه) اسمی ویرلمشدی.

تین‌چین { (Tien-Tsin) چیـنـده (پی‌هو) نهری اوزرنده وبو نهرك منصبیله پکین آره‌ســنده بر بیوك شهر اولوب، ۴۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر. ۱۸۵۸ تاریخنده انکلتره وفرانسه دولتلریله چین دولتی آره‌سنده بو شهرده بر معاهده عقد اولنمشدر.

تیندال { (Tyndale) پروتستان مذهبنك مؤسسلرندن اولوب، ۱۵۰۰ تاریخنده انکلتره‌نك (غال) مملکتنده طوغمش؛ وراهب اولدیغی حالده، (لوتر) ك فکر ومذهبنه تابع‌اولوب، انجیلی‌انکلیزجه‌یه ترجمه ایتدیکندن، انکلتره‌دن طرد اولنه‌رق، آلمانیایه رحلتله، اوراده (لوتر) له کوریشه رك، ۱۵۲۶ ده (آنور) ده انجیلك ترجـه‌سنی نشر ایتمش، وتوراتك دخی‌ترجه‌سنه مباشرت ایتمش‌ایسه‌ده، انکلتره قرالی سـکزنجی هنرینك رجاسی اوزرینـه، آلمانیـا ایمپراطورینـك امریله توقیف اولنـه‌رق، اوغسبورغه کوتورلمش، واوراده اخناق وجسدی احراق اولنمشدر.

تینزرت { مغربك جهت جنوبیه‌سنده ملثمین بلادی قربنده بر قصـبه اولوب، بربر اقوامیله معاملاتده بولنان تجارك مجمعی اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

تین ملل { مغربده بر طاغ اولوب، اوستنده بربر اهالی ایله مسکون بر چوق قرا ومزارع بولندیغی ومراکشك قربندن بدأ ایلدیکنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

تینغموت { (Tingmouth) انکلتره‌نك (دوونشیر) ایالتنده و(تینغ) نهرینك منصـبنده کوزل بر قصبه واسکله اولوب، ۷۰۰۰ اهالیسی ودکیز حاملری واردر.

تینوس { (Ténos, Tinos) یونانك کیقـلادە جزایرندن اولوب، آندروس ایله بونك آره‌سنده طار بربوغاز تحصل ایدوب، آوروپادن درسـعادته کلن اکثر سفائنك ممریدر. محیط دائره‌سی ۶۰ کیلومتره اولوب، (آی نیقوله) اسمیله برقصبه‌سی و۶۰ قدر قریه‌سی واردر. اهالیسی ۲۰۰۰۰ کیشی راده‌لرنده اولوب، چوغی استانبولده آشجیلق وخد- متجیلقله کچینیر. اراضیسی طاغلق ایسـه‌ده، منبت اولوب، پك‌ایی‌ده ایشلنیور. باشلیجه اخراجاتی‌اوزوم، شراب، ایپك ومرمردن عبارتدر. ساحل شمالیسـنده (پانورمو) اسمیله برلیمانی، طاغلرنده برچوق مغاره‌لری ومرتفع بر تپه‌ده وندیکلیلر زمانـنـدن قالمه بر خراب قلعه‌سی واردر.

تيوولى { (Tivoli) ايتاليانك روما ايالتنده وروماتك ٢٦ كيلومتره شرقنده قضامركزى برقصبه اولوب، ٧٠٠٠ اهاليسى واردر. بر تپه‌نك اوزرنده اولوب، كوزل منظره‌سى واردر. يانندن كچن (تورونه) نهرى برقاچ شلاله تشكيل ايديور. اسكى بر قصبه اولوب، اسم قديمى (تيبور) در. بر چوق آثار عتيقه‌سى واردر.

تيه { مصر ايله ارض فلسطين آره‌سنده برير اولوب، بحر احمرك شمالنده عقبه كورفزيله سويش كورفزى آره‌سنده جنوبه طوغرى مثلث الشكل بر شبه جزيره صورتنده اوزانيور. قسم جنوبيسنده طورسينا طاغى وبونك شمالنده حضرت موسى ايله بنى اسرائيلك غائب اولدقلرى صحراى تيه موجوددر. عرضى ١٥٠ وطولى ٢٠٠ كيلومتره‌قدر اولوب، اراضيسى قوملق صحرالرله طاشلق طاغلردن عبارت اولمغله، معمور دكلدر.

تئوپومپ { (Théopompe) يونان قديم مورخ وخطيبلرندن اولوب، قبل الميلاد ٣٥٨ تاريخلرنده ساقزده‌طوغمش؛ ووطنندن پدريله برابر نفى اولنه‌رق، آتنه‌يه كيدوب، ايسوقراتدن تحصيل فلسفه ايلمشـيدى. يونانك تاريخيله ماكدونيا حكمدارى فليپك تاريخنى يازمش، وهرودوتك تاريخنى اختصار ايتمشـيدى. آثارندن يالكز بر قاچ فقره بولنه‌بيلمشدر.

تئودات { (Théodat) اوستروغوتلرك حكمدارلرندن اولوب، برنجى تئودوريقك يكنى ايدى. عمزاده‌سى آمالاسونته‌يى، ايلك زوجى (اوتريك) ايله اوغلى (آتالاريق) ك وفاتندن صكره، تزوج ايتمش ايسه‌ده، بعده حكمده شريكسز قالمق ايچون، مرقومه‌يى قتل ايتمش اولديغندن، قسطنطينيه روم ايمپراطورى يوستنيانوس، مرقومه‌نك انتقامنى آلمق بهانه‌سيله، (بليزار) ك قومانده‌سيله ٥٣٥ تاريخنده ايتاليايه عسكر سوق ايده‌رك، سيچيليا ايله ناپولى وبتون ايتاليانك قسم جنوبيسنى ضبط ايتمش؛ وتئوداتك امضا ايتديكى معاهده تبعه‌سنى دلكير ايتمكله، تختدن اسقاط اولنه‌رق. فرار ايدركن، قتل اولنمشدر.

تئوبالد { (Théodebald) آوستراسيا حكمدارلرندن اولوب، برنجى تئودبرتك اوغليدر. ٥٤٨ تاريخنده، ١٤ ياشنده اولديغى حالده، تخته جلوس ايدوب، ٥٥٣ تاريخنه دك حكومت سورمشدر.

تئودبرت { (Théodebert) بواسمله فرانق حكمدارلرندن ايكى كشى واردر:

برنجيسى آوستراسيانك ايكنجى قرالى وبرنجى (تيرى) نك اوغلى اولوب، ٥٣٤ دن ٥٤٨ تاريخنه‌دك حكم سورمشدر. جسور بر آدم اولوب، يوستنيانوسه قارشى امداد ايتمك ايچون، اوستروغوتلردن باويره‌يى آلدقدن صكره، يوستنيانوسك مواعيد واقعه‌سنه قارشى اوستروغوتلره اعلان حرب ايتمش؛ وكچديكى يرلرى غارت وتخريب ايده‌رك، قسطنطينيه‌يه طوغرى يوريمكده ايكن، آتندن دوشوب، تلف اولمشدر.

— ايكنجيسى آوستراسيانك آلتنجى قرالى اولوب، ايكنجى شيلدبرقك اوغليدر. ٥٩٦ تاريخنده، ١١ ياشنده اولديغى حالده، پدرينه خلف اولوب، ٦١٢ تاريخنه‌دك حكم سورمشدر. ابتدا بيوك پدرى (برونهاوت) معرفتيله اداره ٔ ملك ايدوب، بعده بونى طرد ايتمش؛ وايكنجى قلوتره وبرادرى ايكنجى تيرى ايله غوغا ايدوب، بونك طرفندن اخذ وبرونهاوته تسليم اولنه‌رق، بونك طرفندن قتل اولنمشدر.

تئودمير { (Théodemir) اسپانياده حكومت سورن ويسيغوت پرنسلرندن اولوب، ميلادك ٧١١ تاريخنده رودريق‌ايله برابر طارق بن زياد طرفندن مغلوب اولمغله، سيرا مورنه وبعده اوريهوئلا طاغلرينه چكيله‌رك، مرسيه، بلنسيه ويكى قشتاله خطه‌لرندن مركب بر كوچك دولت تشكيل ايتمش؛ ووفاتنه‌دك فتوحات اسلاميه‌نك ترقيسنه مانع اولمش ايسه‌ده، بونك وفاتندن صكره مملكت مذكوره دخى غزاة مسلمينك الينه كچمشدى.

تئودور { (Théodore) يونان قديم حكماسندن اولوب، قبل الميلاد ٣٢٥ تاريخنده برقه‌ده‌كى (كيرن) يعنى قيروان قديم شهرنده تولد واوراده نشأت ايتمشدر. يونانيلرك آلهۀ كاذبه‌سنى انكار ايتديكندن، شهر مذكوردن نفى اولنه‌رق، آتنه‌يه كلمش ايسه‌ده، اوراده‌دخى بو انكارندن طولايى اعدامنه حكم اولنه‌رق، تسميم اولنمشدر.

تئودور { (St. Théodore) — سنت خرستيانلرك عزيزلرندن اولوب، روماليلرك خدمت عسكريه‌سنده اوله‌رق آماسيه‌ده

بولندیغی حالده، ۳۰۷ تاریخنده حرستیانلغی قبول ایله، مشرکلرك معبدینی احراق ایتدیکندن، اشکنجه‌یه آلنمش، وبعده احراق اولنمشدر. تشرین ثانینك ۹ نده یورطیسی اجرا اولنور. — دیکر بر سنت تئودور دخی ۷۵۳ تاریخنده قسطنطینیه‌ده‌طوغمش، و۸۲۶ده وفات ایتمشدر. بتلری قیرمغی وظیفه اتخاذ ایدن ایمپراطورلره ممانعت ایتدیکندن، دفعاتله حبس ونفی اولنمشدی.

تئودور { (Théodore) بو اسمله ایکی پاپا کلوب. برنجیسی روم جنسیتنه منسوب اولدیغی حالده، ۶۴۲ دن ۶۴۹ تاریخنه دك پاپالق ایتمش: و(موحدین Monothéistes) اسمیله ظهور ایدوب تثلیثی انکار ایدنلره قارشی پك شدتلی معاملاتده بولنمشدر. — ایکنجیسی رومالی اولوب، ۸۹۸ ده انتخاب اولنمش. و۲۰ کون صکره وفات ایتمشدر.

تئودوره { (Théodora) روم ایمپراطوریچه‌لرندن اولوب. عزاصل چنکی اولدیغی حالده، یوستنیانوس تخته چیقمازدن اول کندیسنه علاقه‌ایتمکله، تزوج‌ایدوب، ۵۲۷ تاریخنده کندیسیله مشترکاً تخته جلوس ایتمش: وبوقادین بیوك بر نفوذ واقتدار قزانوب، پك چوق اسرافات ایتمش؛ وامور مذهبیه‌یه دخی قاریشه‌رق، پاپا طرفندن رفضنه حکم اولنمش ایدی. ۵۴۸ ده وفات ایتمشدر.

— دیکر بر تئودوره دخی ایمپراطور تئوفیلك زوجه‌سی اولوب، بونك وفاتنده اوغلی صبی میخائیل ثالثه وصیه اولمش؛ و۸۵۷ده موقع اقتداردن‌اسقاط، وبر مناستره حبس اولنه‌رق، اون سنه‌لك محبوسیتدن صکره وفات ایتمشدر.

— براوچنجی تئودوره‌دخی طقوزنجی قسطنطینك قیزی اولوب، ۱۰۴۲ ده همشیره‌سی (زوئه) ایله مشترکاً بر قاچ هفته حکومت سورمش؛ واونجی قسطنطینك وفاتنده ۱۰۵۴ دن ۱۰۵۶ تاریخنه‌دك حکومت سوروب، عادلانه وعاقلانه اداره‌ٔ مملکت ایتمشدر. روم ایمپراطورلغنك ماکدونیا سلاله‌سی بونده ختام بولیور.

تئودوره { (Théodora) بو اسمله اوننجی قرن میلادیده رومادە بر قادین بولنوب، حسن وجمالیله او قدر شهرت بولمش، وبو سایه‌ده او قدر نفوذ قزانمشیدی. که انواع سفاهتلره اولان انهماکیله وجنایات واقعه‌سیله برابر، دسایسی یوروتمك یولنی بولوب، پاپالق مسندینه دوستی اولان رادنه پسقپوسی (ژان) ی اجلاس، ودیکر بر چوق پاپالر عزل ونصب ایتمشدی. کندیسی کبی کوزل وانتریغه‌جی ایکی قیزی اولوب، بری (ماروزیه) ودیکری کنج تئودوره تسمیه اولنوردی.

تئودوریق { (Théodoric) اوستروغوتلرك حکمدارلرندن اولوب، ۴۷۲ تاریخ میلادیسنده پدری تئودمیره وارث اولمش؛ و۴۷۷ده روم ایمپراطوری زنونی تخته اعاده ایدوب، ذاتاً چوجقلغنده رهن طریقیله قسطنطینیه‌ده‌بولنه‌رق روم تربیه‌سنی آلمش اولدیغندن، ایمپراطور طرفندن تبجیل اولنمشیدی. ۴۸۷ده روم ایمپراطوریله‌بالاتفاق، ایتالیایه سوق عسکرله، (اودوآقر)ی مغلوب‌ایده‌رك، مشترکاً اجرای حکومته ارضا ایتدکدن‌صکره، اثنای طعامده بیچاقله قتل ایده‌رك، بتون ایتالیا وسیجیلیایی ضبط، وبعده ایلیریا، پانونیا وسائر نیجه ممالکی الکاسنه الحاق ایتمشدی. ویسیغوتلر وفرانقلرله دخی عقد صهریت ایدوب، توسیع دائرهٔ نفوذ ایتمش؛ ومعارف وصنایع وتجارتی حمایه ایدوب، اسکی روما مدنیتنی یکیدن احیا ایتمکه باشلامش ایسه‌ده، آریانك مذهبنه تابع‌اولدیغندن، ایتالیانلری‌کندینه‌ایصیندیره‌مامشیدی. اواخر عمرنده علیهنده قورلمش بر اتفاق کشف‌ایتمکله، وهمه تابع اولوب، بغیرحق بر قاچ کشی قتل‌ایتدکدن صکره، بونلرك بیکناه اولدقلرنی آکلایه‌رق، برعذاب وجدانی‌یه وبر حزن وکدره مبتلا اولمش؛ و۵۲۶ ده بو حالك تأثیریله وفات ایتمشدر. بر قوانین مجموعه‌سی دخی تحریر ایتدیرمشیدی.

تئودوریق { (Théodorique) اسپانیاده حکومت سورن ویسیغوت قراللرندن بو اسمله اوچ کشی کلمشدر:

برنجیسی ۴۲۰ ده (والیا)یه خلف اولمش؛ و۴۵۱ تاریخنه‌دك حکومت سورمشدر. رومالیلرله اوچ دفعه محاربه ایتمش، وناربونه‌یی ضبط ایتمکه چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌مامشیدی. مع هذا غالیا واسپانیاده‌کی ممالکنی توسیع ایتمش؛ و(جنسریق) ایله اتفاق ایدوب، بوکا قیزینی دخی ویردکدن صکره، کندیسیله بوزیشمش؛ وآتیلایه قارشی اولان اتفاقه داخل‌اولوب، (شالون) محاربه‌سنده مقتول اولمشدر.

— ایكنجیسی برنجینك اوغلی اولوب. ٤٥٣ ده برادری (توریسموند) ی قتل ایده‌رك، تختـه چكمش؛ و٤٦٦ ده دیكر برادری (اوریك) طرفـندن قتل اولنمشدر. مملكتی توسیع ایده‌رك، آكیتانه‌یی ضبط، وسـوآو حكمداری (زشیار) ی مغلوب، وآومیتوسی غرب ایمپراطورلغی تختنه اجلاس ایلمشیدی.

— اوچنجیسی اوستروغوتلرك حكمداری اولان بیوك تئودوریق اولوب، ابتدا وصایت طریقیله وبعده اصالةً ویسیغوتلرك اوزرینه دخی حكمدارلق ایتمشدر. [مادۀ آنفه‌یه مراجعت بیوریله.]

تئودوسیوپولیس (Théodosiopolis) ارضرومـك نام قدیمیدر. [«ارضروم» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تئودوسیوس (Théodose) بو اسمله روم ایمپراطورلرندن اوچ كشی كلمشدر:

برنجیسی «بیوك» عنوانیله معنون اولوب، ٣٤٦ تاریخنده اسـپانیانك (قاوقه) شهرنده طوغمشـدر. ویسیغوتلره قارشی قرانديغی غالبیت اوزرینه، غرب ایمپراطوری (غراتیان) طرفندن، ٣٧٩ ده وفات ایدن (والنس) یرینه، شرق ایمپراطورلغنه نصب اولنمش؛ و (ماقسیم) ایله (اوجن) ك تجاوزاتنه قارشی مرقوم (غراتیان) ی وخلفی ایكنجی (والنتیان) ی مدافعه ایتمش؛ و ٣٩٤ ده، والنتیانك وفاتی اوزرینه، صاحب ترجمه شرق وغرب ایمپراطوری اولمش ایسـه‌ده. برسنه صـكره وفات ایدوب، وفاتندن اول ملكنی ایكی اوغلی (هونوریوس) و (آرقادیوس) ه تقسیم ایلمش؛ وبونلرك برنجیسی غرب وایكنجیسی شرق ایمپراطوری اولمشدر. عادل وعاقل بر حكمدار ایدیسه‌ده، روما دولتنك انقراضنی آنجق موقتاً تأخیره مقتـدر اوله‌بیلوب، اوغللری زماننده بودولت انقراضه یوز طوتمشدر. خرستیانلغی مدافعه ایله اسكی ادیانی شدیداً منع ایتمشدی. عصیان ایدنلره قارشی پك شدتلی مجازاتده بولنوب، سلانیك اهالیسندن ٧٠٠٠ كشی قتل ایتمش؛ وانطاكیه‌ده قتل عام ایتمسنه آز قالمش ایدی.

— ایكنجیسی برنجیـنك تورونی وآرقادیوسـك اوغلی اولوب، ٣٩٩ ده طوغمش؛ و٤٠٨ ده تختنه جلوس ایدوب، ٤٥٠ تاریخنه‌دك شرق ایمپراطوری بولنمشدر. كوشك برآدم اولوب، ابتدا وزیری آنتیموس، بعده همشیره‌سی (پولخریا)، صـكره زوجه‌سی (اودوسیا) ونهایت مابینجیسی خادم (خریساف) طرفندن اداره اولنمشدی. زماننده ایرانله محاربه اولنمش؛ ونسطوریه ایله اوتیخیه مذهبلری آره‌سنده ظهور ایدن اختلافاتله اوغراشـیله‌رق، افسده (یعنی آیا سلوغده) بر مجلس كبیر عقد ایدلمش ایدی. بعض نظـامات دخی جمع اولنمشدی. تئودوسـیوس آتیلادن چـوق قورقوب، كندیسـنه جزیه ویرمش، وصكره كندیسـنی قتل ایتدیرمكه چالیشمش ایسه‌ده، مقتدر اوله‌مامش ایدی.

— اوچنجیسی ادرمیده محصل ایكن، ردوسده عصیان ایدن عسـكر طرفندن ایمپراطورلغه ترفیع اولنمش؛ وعدم رضاسیله برابر، قبوله اجبار اولنه‌رق، قسطنطینیه‌یه ورودله، آناستاسی فراغه مجبور ایتمش ایسه‌ده. متعاقباً اوچنجی لئونك ادعای حكومت ایتمسی اوزرینه، كندیسی دخی فراغ ایدوب، راهب اولمشدر.

تئودوسیوس (St. Théodose) سنت — خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، ٤٢٣ ده قپادوكیاده طـوغمش، و٥٢٩ ده ١٠٦ یاشـنده وفات ایتمشـدر. بیت لحمده بر مناستر تأسیس ایتمشـدی. كانون ثانینك ١١ نده یورطیسی اجرا اولنور.

تئودوسیه (Théodosie) كفه قصبه‌سنك اسم قدیمیدر. [«كفه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تئوس (Téos) ازمیر سنجاغنك سفریحصار قضاسـنده وسفریحصارك جنوبنده واقع اولوب ناحیه مركزی بولنان (صیغه‌جق) قصبه‌سنك نام قدیمیدر. زمان قدیمده بیوجك برشهر اولوب، (یونیا) خطه‌سنك اك مشهور اولان ١٢ شهرك بری ایدی.

تئوفان (Théophane) یونان قدیم مورخلرندن اولوب، مدللیلیدر. پومپیوسه انتساب ایدوب، بونك تاریخنی یازمش ایسه‌ده؛ بو تاریخك یالكز بعض فقره‌لری موجوددر.

— بو اسمله قسطنطینیه روم ایمپراطورلغی زماننده دخی بر مورخ بولنوب، ٧٥١ تاریخلرنده طوغمش، و٨١٨ ده وفات ایتمشدر. ٢٨٤ دن ٣١٣ تاریخنه‌دك جریان ایدن وقوعاتی حاوی برتاریخی واردر. راهب اولوب، بت شكنلره قارشی طوردیغندن، ایمپراطور طرفندن تعقیب اولنمشدی.

تئوفانو (Théophano) روم ایمپراطوریچه‌لرندن اولوب، عن‌اصل میخانه‌جی قیزی ایکن، ۹۵۹ ده ایمپراطور ایکنجی رومان طرفندن تزوج اولنمش؛ وسفاهت وجنایتلریله شهرت بولوب، ۹۶۳ ده زوجنی قتل ایله، دوستی ایکنجی نیکفوری تخته اجلاس، وبعده بونی دخی قتل ایله، دیکر دوستی برنجی ژانی اقعاد ایلمشیدی. بو اوچنجی قوجه‌سی تخته جلوس ایدر ایتمز کندیسنی نفی ایتمش ایسه‌ده. بعده اوغللری ایکنجی باسیل وطقوزنجی قسطنطین زماننده پایتخته عودت ایلمشدی.

تئوفانیه (Théophanie) آلمانیا ایمپراطوریچه‌لرندن اولوب، شرق ایمپراطوری ایکنجی رومانك قیزیدر. بیوك اوتونك اوغلی ایکنجی اوتونه واروب، جهاز اوله‌رق ایتالیانك قسم جنوبیسنی کوتورمشیدی. اوچنجی اوتونه وصیه اولمش؛ و۹۹۲ ده وفات ایتمشدر.

تئوفراست (Théophraste) یونان قدیم حکماسندن اولوب، میلاددن ۳۷۱ سنه اول مدللی آطه‌سنك (ارسوس) قصبه‌سنده طوغمش؛ وکنج یاشنده آتنه‌یه کیدوب، افلاطونك وبعده آرسطونك شاکردی اولمشدی. قبل‌المیلاد ۳۲۲ ده آرسطونك یرینه (لیکیون) مدرسه‌سنده مدرس اولمش؛ وحسن افاده وطلاقتیله شهرت بولوب، اسم اصلیسی (تیرسام) ایکن، «الهی الکلام» معناسنی افاده ایدن (تئوفراست) اسمیله تسمیه اولنمش؛ وهرطرفدن طلبه حلقهٔ تدریسنه جمع اولمش ایدی. ۸۵ وبر روایتده ۱۰۷ یاشنده وفات ایتمشدر. استادی کبی کافهٔ علوم وفنونی جامع اولوب، ۲۰۰ دن زیاده کتاب یازمش ایسه‌ده، اکثری غائب اولمشدر. اکثر آثاری نباتاته، معدنیاته، حکمت طبیعیه‌یه، علم جوهوایه وسائر مواده متعلق اولوب، اخلاقه دائر دخی «طبایع بشر» عنوانیله معتبر بر کتابی واردر. آثارینك موجود اولانی دفعاتله نشر، واکثر اوروپا السنه‌سنه ترجمه اولنمشدر.

تئوفیل (Théophile) شرق ایمپراطورلرندن اولوب، ایکنجی میخالك اوغلی وخلفیدر. ۸۲۹ دن ۸۴۲ تاریخنه‌دك ایمپراطورلق ایتمش؛ وبتون مدت حکومتی خلیفهٔ عباسی معتصم ایله محاربه ایله کچیرمش؛ ومسقط رأسی اولان (آموریوم) شهرینك معتصم طرفندن تخریب اولندیغنی ایشیدنجه، کدرندن وفات ایتمشدر. کندیسی بت شکن اولوب، بتلری التزام ایدن طائفهٔ رهبانه چوق اوغراشمش ایدی.

تئوفیل (Théophile) فرانسه شعراسندن اولوب، ۱۵۹۰ ده طوغمش، و۱۶۲۶ ده وفات ایتمشدر. برچوق اشعاری وبعض هجویات وهزلیاتی واردر. عدم اعتقادندن واخلاقه مغایر هزلیاتندن دفعاتله نفی اولنه‌رق، حتی بر کره اعدامنه دخی حکم اولنمشدیسه‌ده، بو جزا اجرا اولنمامشدر.

تئوفیل (St. Théophile) — سنت بو اسمله خرستیانلرك ایکی عزیزی اولوب، برنجیسی ۱۶۸ تاریخنده آنطاکیه پسقپوسی اولمش، و۱۹۰ ده وفات ایتمشدر. خرستیانلغی مدافعه یوللی بر کتابی واردر. کانون اولك ۶ سنده یورطیسی اجرا اولنور. — ایکنجیسی ۳۸۸ ده اسکندریه پسقپوسی اولوب، خلق (آپیس)ك معبدینی تخریبه تشویق ایتمش، ومعبد مذکورك ایچنده بولنان مکمل بر کتبخانه‌نك دخی محوینه سبب اولمشدر.

تئوقریت (Théocrite) یونان قدیم شعراسندن اولوب، قبل المیلاد ۲۹۰ تاریخلرنده سیراقوسه‌ده طوغمش؛ وسیاسی قاریشیقلقلردن طولایی سیچیلیایی ترکله، مصره کیدوب، ایلك ایکی بطلیموسه انتساب ایتمش؛ وبعده وطننه عودت ایدوب. ایکنجی هیرونك التفاتنه نائل اولمش ایدی. پك چوق معمر اولمشدر. چوبانلغه وچفتچیلکه متعلق اولان اشعاری مشهور اولوب، ویرجیل وسائر شعرا طرفندن تقلید اولنمشدر. برچوق غزلیات وقصایدی دخی وار ایسه‌ده، اکثر اشعاری غائب اولمشدر.

تیونویل (Thionville) آلساس‌لورن ایالتنده (موسله) نك ساحل یسارنده ومچك ۲۵ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ۷۸۱۸ اهالیسی، مکتب داخلیسی؛ نباتات باغچه‌سی، زراعت جمعیتی، دباغخانه‌لری وبیره، چوراب وطوتقال فابریقه‌لری واردر.

(باب التانك صوکی)

(باب الثاء ــ فصل الالف الخ)

ثابت { (علاءالدين) مشاهير شعراى عثمانيه‌دن اولوب، بوسنه‌نك اوزيجه قصبه‌سنده طوغمش؛ ودرسعادته كلوب، سیدی زاده محمد پاشایه انتساب، وطريق علميده قطع مراتب ايده‌رك، بوسنه، قونيه ودياربكر مولويتلرينه نائل اولدقدن صكره، ۱۱۲۴ تاريخنده وفات ايتمشدر. اشعارنده ضروب امثال قبيلندن مشهور سوزلر سويلمك عادتيدر. بو قبيلدن بعض بيت ومصراعلرى زبانزددر. آنجق اشعارى كربه شتر واقع اولوب، چوغى تكلفلى وحلاوتدن خاليدر. مطبوع ديوانى واردر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

نسخه‌ك مرض عشقه علاج ايلدى هيچ
اى شيخ كرامات فروش ازده صوين ايچ

ثابت { ايران شعراسندن اولوب، (قم) ليدر. شو بيت اونكدر:

چاره مركست اكركار بناكس افتد
مشكل اينستكه كارم بكسى افتاده است

ثابت { (مير محمد افضل) هندستان شعراسندن اولوب، اجدادى بدخشانلى اولديغى حالده، كنديسى دهليده طوغمشدر. ۱۱۵۱ ده وفات ايدوب، ۵۰۰۰ بيتى حاوى بر ديوان براقمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

دلرا نويد آمدن اونميدهم
ترسم بحال خود نكذار دكرمرا

ثابت بن اثله { (الانصارى الاوسى) صحابه‌دن اولوب، خيبر غزاسنده شهيد اولمشدر.

ثابت بن اقرم { صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده وسائر غزواتده حاضر بولنمش؛ وعبدالله بن رواحه‌نك شهادتى اوزرينه، رايت رسول‌الله (صلعم) كنديسنه تسليم اولنمش ايسه‌ده، كنديسى «محاربه‌ده سن بندن عالمسك» ديه‌رك حضرت خالد بن وليده تسليم ايتمشيدى. بر روايتده ۱۱ تاريخنده اهل رده محاربه‌سنده، وبر روايتده دخى ۱۲ سنه‌سنده طليحة الاسدى ايله شهيد اولمشدر.

ثابت بن جذع { (الانصارى الخزرجى) صحابه‌دن اولوب، عقبه وبدر غزالرنده حاضر بولنمش. وطائف غزاسنده شهيد اولمشدر.

ثابت بن حارث { (الانصارى) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ وبعده مصره انتقال ايتمش ايدى. كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر.

ثابت بن خالد { صحابه‌دن اولوب، بدر واحد غزالرنده حاضر بولنمش؛ و(يمامه) وبرروايتده (بئرمعونه) وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. — ثابت بن خنسا دخى صحابه‌دن اولوب، بدر وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر.

ثابت بن دحداح { (ابوالدحداح) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، احد وقعه‌سنده اظهار شجاعت ايتمش؛ وبو محاربه‌ده مجروح اولوب، يارەسنك تأثيريله وفات ايتمشدر.

ثابت بن رفيع { (ياخود ثابت بن رويفع) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بصره‌ده ساكن اولمش، وبعده مصره انتقال ايتمشدر. حسن بصرى (رضه) بوذاتدن بعض احاديث شريفه نقل ايتمشدر.

ثابت بن زيد { (ابوزيد) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، عهد رسول‌الله (صلعم) ده قرآن كريمى جمع ايدنلرك بريدر. — بو اسم وكنيه ايله صحابه‌دن وانصاردن ديكر بر ذات دخى واردر.

ثابت بن سفيان { صحابه‌دن وانصاردن اولوب، ايكى اوغلى سماك وحارث ايله برابر احد وقعه‌سنده حاضر بولنمش، وحارث بو محاربه‌ده شهيد اولمشدر. — سماك اوغلى ثابت دخى صحابه‌دندر.

ثابت بن سنان { (ابو الحسن) مشاهیر اطبای عربدن اولوب، مشهور ثابت بن قره‌نك تورونی وسنان بن ثابتك اوغلیدر. خلفای عباسیه‌دن متقی بالله ومستکفی بالله ومطیع للهك خدمت طبابتنده بولنمش، و ۳٦۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. عصرینك وقایع تاریخیه‌سنی جامع کوزل بر تاریخ یازمشدر.

ثابت بن ضحاك { (ابو یزید) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، خندق واحد وقعه‌لرنده حاضر بولنمش؛ وبعده بر مدت شامده ساکن اولوب، مؤخراً بصره‌یه انتقال ایتمشیدی. — بو اسمله صحابه‌دن دیکر بر ذات دخی بولنوب، ابو جبیره بن ضحاکك برادری اولدیغی مرویدر.

ثابت طریف المرادی { صحابه‌دن اولوب، فتح مصرده وسائر فتوحاتده حاضر بولنمشدر.

ثابت بن عبید { صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ وصفین وقعه‌سنده معیت حضرت مرتضاده حرب ایتمشدر.

ثابت بن عتیك { صحابه‌دن وانصاردن اولوب، جسر مدائن محاربه‌سنده ابو عبیدة الثقفی معیتنده بولنه‌رق، شهید اولمشدر.

ثابت بن قره { (ابو لحسن — الحرانی) مشاهیر حکما واطبای عربدن اولوب، صابئی المذهب ایدی. ۲۱۱ تاریخ هجریسنده حرانده تولد ایدوب، اورادہ صرافلقله مشغول اولدیغی حالده، محمد بن موسی روم سفرندن عودتنده، کندیسنك فصاحتنی تقدیر ایتمکله، برابرنده آلوب، بغداده کتیرمش؛ وبر روایتده محمد بن موسانك حلقهٔ تدریسنه دوام ایتدکدن صکره، بونك طرفندن معتضدك حضورینه دخی چیقارلمش، وسرای خلیفه‌یه منسوب منجمین زمره‌سنه ادخال اولنمش ایدی. فلسفه، طب، نجوم وهیئت وسائر علوم وفنونده عصرینك فریدی اولوب، علوم وفنون مذکوره‌نك هر برنده متعدد تألیفاتی واردر. لسان سریانی ویونانی‌یه واقف اولدیغی کبی، ادبیات عربیه‌ده دخی ید طولی صاحبی اولمغله، اوقلیدس وآرشمید وآپولونیوسك آثارینی لسان عربی‌یه ترجمه، وکندیندن اول ترجمه اولنمش برچوق کتب فنیه‌یی دخی تصحیح ایلمشدر. ۱۵۰ دن زیاده تألیفاتی واردر. خلیفه موفق بالله اوغلی معتضد باللهه غضب ایدوب حبس ایتدیکنده، صاحب ترجمه محبوسك صحبت ورفاقتنه مأمور اولمغله، معتضد مسند خلافته چیقدیغنده، کندیسنه فوق العاده حرمت ورعایت ایدر، ومجلسندن آیرماز ایمش. ثابت بن قره‌نك اجرای طبابته‌کی مهارت فوق العاده‌سی حقنده برچوق نوادر منقولدر. حفظ صحه وسائر حقایق حقنده بر چوق اقوال حکیمانه‌سی دخی مشهوردر. اوغلی ابو سعید سنان بن ثابت ایله تورونلری ابو الحسن ثابت بن سنان وابو اسحق ابراهیم بن سنان دخی مشاهیر اطبا وحکمادندر. تلامذه‌سنك الك مشهوری عیسی بن اسید نصرانیدر. ثابت بن قره ۲۸۸ تاریخنده ۷۷ یاشنده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی بر وجه زیر ذکر اولنور: «کتاب فی سبب کون الجبال»، «مسائل طبیعیة»، «کتاب فی النبض»، «کتاب وجع المفاصل والنقرس»، «جوامع کتاب باریمیناس»، «جوامع کتاب انالوطیقا الاولی»، «اختصار المنطق»، «نوادر محفوظة من طوبیقا»، «کتاب فی السبب الذی من اجله جعلت میاه البحر مالحة»، «اختصار کتاب مابعد الطبیعة»، «المسائل المشوقة الی العلوم»، «کتاب فی اغالیط السوفسطائیین»، «کتاب فی مراتب العلوم»، «کتاب فی الرد علی من قال ان النفس مزاج»، «جوامع کتاب الادویة المفرده لجالینوس»، «جوامع کتاب المرة السوداء لجالینوس»، «جوامع کتاب سوء المزاج المختلف لجالینوس»، «جوامع کتاب الامراض الحادة لجالینوس»، «جوامع کتاب الکثرة لجالینوس»، «جوامع کتاب تشریح الرحم لجالینوس»، «جوامع کتاب جالینوس فی المولودین لسبعة اشهر»، «جوامع ماقاله جالینوس فی کتابه فی تشریف صناعة الطب»، «کتاب اصناف الامراض»، «کتاب تسهیل المجسطی»، «کتاب المدخل الی المجسطی»، «کتاب کبیر فی تسهیل المجسطی»، «کتاب فی الوقفات التی فی السکون الذی بین حرکتی الشریان المتضادتین»، «جوامع کتاب الفصد لجالینوس»، «جوامع تفسیر جالینوس لکتاب ابقراط فی الاهویة والمیاه والبلدان»، «کتاب فی العمل بالکرة»، «کتاب فی الحصی المتولدة فی الکلی والمثانة»، «کتاب فی البیاض الذی یظهر فی البدن»، «کتاب

فى مسائلة الطبيب للمريض »، «كتاب فى سؤ المزاج المختلف»، «كتاب فى تدبير الامراض الحادة »، «رسالة فى الجدرى والحصبة »، «اختصار كتاب النبض الصغير لجالينوس »، «كتاب فى قطع الاسطوانة »، «كتاب فى الموسيقى»، «رسالة الى على بن يحيى المنجم فى امر بانباته من ابواب علم الموسيقى »، «رسالة الى بعض اخوانه فى جواب ماسأله عنه من امور الموسيقى »، «كتاب فى اعمال ومسائل اذاوقع خط مستقيم على خطين »، «كتاب فى المثلث القائم الزوايا »، «كتاب فى الاعداد المتحابة »، «كتاب فى الشكل القطاع »، «كتاب فى حركة الفلك »، «الذخيرة »، «جواب رسالة احمد بن الطيب »، «كتاب فى التصرف فى اشكال القياس »، «كتاب فى تركيب الافلاك وخلقتها وعددها وعدد حركات الجهات لها والكواكب فيها ومبلغ سيرها والجهات التى تتحرك اليها »، «كتاب فى جوامع المسكونة »، «كتاب فى الفرسطيون »، «رسالة فى مذهب الصابئين ودياناتهم »، «كتاب فى قسمة الارض »، «كتاب فى الهيئة »، «كتاب فى الاخلاق »، «كتاب فى مقدمات اقليدس »، «كتاب فى اشكال اقليدس »، «كتاب فى اشكال المجسطى »، «كتاب فى استخراج المسائل الهندسية »، «كتاب رؤية الاهلة بالجنوب »، «كتاب رؤية الاهلة من الجداول »، «رسالة فى سنة الشمس »، «رسالة فى الحجة المنسوبة الى سقراط »، «كتاب فى ابطاء الحركة فى فلك البروج وسرعتها وتوسطها بحسب الموضع الذى يكون فيه من الفلك الخارج المركز »، «جواب ماسئل عنه عن البقراطيين وكم مبلغ عددهم »، «مقالة فى عمل شكل مجسم ذى اربع عشرة قاعدة تحيط به كرة معلومة »، «مقالة فى الصفرة العارضة للبدن وعدد اصنافها واسبابها وعلاجها »، «مقالة فى وجع المفاصل »، «مقالة فى صفة كون الجنين »، «كتاب فى علم مافى التقويم بالممتحن »، «كتاب فى الاظلال »، «كتاب فى وصف القرص »، «كتاب تدبير الصحة »، «كتاب فى محنة حساب النجوم »، «تفسير الاربعة »، «رسالة فى اختيار وقت لسقوط النطفة »، «جوامع كتاب النبض الكبير لجالينوس »، «كتاب الخاصة فى تشريف صناعة الطب وترتيب اهلها وتعزيز المنقوصين منهم بالنفوس والاخبار ان صناعة الطب اجل الصناعات »، «رسالة فى كيف ينبغى ان يسلك الى نيل المطلوب من المعانى الهندسية »، «ذكر آثار ظهرت فى الجو واحوال كانت فى الهواء بما رصد بنوموسى وثابت بن قره واجوبتها لثابت »، «كتاب البصر »، «مسائل عيسى بن اسيد واجوبتها لثابت بن قره »، «كتاب البصر والبصيرة فى علم العين وعللها ومداواتها »، «المدخل الى كتاب اقليدس »، «المدخل الى المنطق »، «اختصار كتاب حيلة البرء لجالينوس »، «شرح السماع الطبيعى »، «كتاب فى المربع وقطره »، «كتاب فى ما يظهر فى القمر من آثار الكسوف وعلاماته »، «كتاب فى علة كسوف الشمس والقمر »، «كتاب الى ابنه سنان فى الحث على تعلم الطب والحكمة »، «جوابات عن كتابى محمد بن موسى بن شاكر اليه فى امر الزمان »، «كتاب فى مساحة الاشكال المسطحة وسائر البسط والاشكال »، «كتاب فى ان سبيل الاثقال التى تعلق على عمود واحد منفصلة هى سبيلها اذا جعلت ثقلاً واحداً مبثوثاً فى جميع العمود على تساو »، «كتاب فى طبائع الكواكب وتأثيراتها »، «مختصر فى الاصول من علم الاخلاق »، «كتاب فى آلات الساعات التى تسمى رخامات »، «كتاب فى صفة ايضاح الوجه الذى ذكر بطليموس انه به استخرج من تقدمه مسيرات القمر الدورية وهى المستوية »، «كتاب فى صفة استواء الوزن واختلافه وشرائط ذلك »، «جوامع كتاب نيقوماخس فى الارثماطيق »، «مقالتان اشكال له فى الحيل »، «جوامع المقالة الاولى من الاربع لبطليموس »، «جواب عن مسائل سأله عنها ابو سهل النوبختى »، «كتاب قطع المخروط المكافى »، «كتاب فى مساحة الاجسام المكافية »، «كتاب فى مراتب العلوم »، «اختصار كتاب ايام البحران لجالينوس »، «اختصار كتاب الاسطقسات لجالينوس»، «كتاب فى اشكال الخطوط التى يمر عليها ظل المقياس »، «مقالة فى الهندسة »، «جوامع كتاب جالينوس فى الادوية المنقية »، «جوامع كتاب الاعضاء الآلمة لجالينوس »، «كتاب فى العروض»، «كتاب فيما اغفله ثاون فى حساب كسوف الشمس والقمر »، «مقالة فى حساب خسوف الشمس والقمر»، «كتاب فى الانواء »، «كتاب فى النفس »، «مقالة فى النظر فى امر النفس »، «كتاب فى الطريق الى كتساب الفضيلة »، «كتاب فى النسبة المؤلفة »، «رسالة فى العدد الوفق »، «رسالة فى تولد النار بين حجرين »،

«کتاب فی‌العمل بالممتحن»، «کتاب فی‌مساحة قطع الخطـوط»، «کتاب فی‌الارصاد»، «کتاب تشریح بعض‌الطیور»، «کتاب فی اجناس ماتقسم به‌الادویة»، «کتاب فی اجنـاس ماتوزن به‌الادویة» ، «کتاب هجاءالسریانی واعرابه»، «مقـالة فی تصحیح مسـائل الجبر بالبراهین الهندسیة» «اصـلاح المقالة الاولی من کتاب ابلونیـوس فی قطع‌النسب المحـدودة»، «مختصر فی علم النجوم»، «مختصر فی علم الهندسة»، «جوابات عن مسـائل سأله عنها المعتضد»، «کلام فی‌السیاسـیه»، «جواب عن سبب الخلاف بین زیج بطلیموس وبین‌الممتحن»، «جوابات عن عدة مسائل سئل‌سند بن علی»، «رسالة فی‌حل رموزکتاب السیاسة لافلاطون»، «اختصـار القاطیغوریاس» وسـائره. بونلردن بشـقه لسان سریانیده بر قاچ تألیفی دخی واردر.

ثابت بن قیس { (بن شماس الانصـاری) صحـابه‌دن اولوب، فخر کائنات(صلعم) افندمزڭ وانصارڭ خطیبی ایدی. احـد وسائر (غزواتده) حاضر بولنوب ، حضرت ابابکر (رضه)ڭ زمان‌خلافتنده یمامه‌وقعه‌سنده شهید اولمشدر. بو ذات شهادتندن صکره مسلمیندن برینـه عالم معناده کورینوب، بعض وصیتلر ایتمش، وبو وصیتلر حضرت ابابکر طرفندن اجرا بیورلمشـدر. اوغللری محمد ویحیی وعبدالله (حره) وقعه‌سـنده شهید اولمشلردر. انس بن مالك ثابت بن قیسدن بعض احادیث شریفه روایت ایتمشـدر. — (ثابت بن قیس بن‌الخطیم) دخی صحابه‌دن وانصـاردن اولوب، پدری شـاعر ایدی. وعهـد نبوتدن اول شرڭ اوزره وفات ایتمشـدی. ثابت جمل وصفین ونهروان وقعه‌لرنده معیت حضرت مرتضاده بولنوب، معاویه‌نڭ زمان سلطنتنده ارتحال ایتمشـدر. بونڭ دخی عمر ومحمد ویزید اسملریله اوچ اوغلی (حره) وقعه‌سـنده شهید اولمشـلردر. (عدی) اسمنده دیکر بر اوغلی دخی رواة ثقاتدندر.

ثابت بن مخلد { صحـابه‌دن اولوب. حره وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

— ثابت بن مسعود وثابت بن معبد وثابت بن المنذر اسملریله صحابه‌دن اوچ ذات دخی بولندیغی مرویدر.

ثابت بن نعمان { (ابو حیةالبدری)صحابه‌دن وانصاردن اولوب، مصرڭ فتحنـده حاضر بولنمش، وکندیسـندن بعض احادیث شریفه نقل اولنمشدر.

ثابت بن نعمان { (ابوالصباح) صحـابه‌دن وانصاردن اولوب، بدر غزاسـنده حاضر بولنمش، وخیبر وقعه‌سـنده شهید اولمشدر.

ثابت بن ودیعه { (ابو سعد) صحـابه‌دن وانصـاردن اولوب، پدری ودیعـه و دها طوغریسی یزید بن ودیعـه منافقیندن ایدی. صاحب ترجه بعده کوفه‌ده اقامت، وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

ثابت بن وقش { صحـابه‌دن وانصـاردن اولوب، احد غزاسنده، پك اختیار اولدیغی حالده، شهید اولمشدر.

ثابت بن هزال { صحابه‌دن وانصاردن او- لوب، بدر غزاسـنده وسائر غزواتده حاضر بولنمش؛ ویمامه وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

ثابت بن یزید { (ابواسید)صحابه‌دن‌اولوب، اباغنڭ حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزڭ دعاسـیله شفایاب اولدیغی مشهور، وکندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

ثاقب { بخارالی بر شاعر اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر.

قدم ببحر خطرناك عشق ماندم وآخر
کمر زموج وکلاه از سر حباب کرفتم

— هندستان شعرا وکبراسـندن دخی بو اسمله بری اولوب، ۱۲۲۹ تاریخنـده بنارسده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر :

ازپشت فلك برشده دوخانهٔ زین باش
ماسیر و تماشای جهان خانه نشین باش
بر مائدهٔ اهـل دول دست میانداز
از مکسب خود قانع یك نان جوین باش

ثاقب { (شیخ مصطفی —) مشایخ مولویه‌دن وشعرادن اولوب، کوتاهیه درکاهنڭ پوست نشینی ایدی. عن اصـل ازمیرلی اولوب، کوپریلی زاده مصطفی پاشانڭ دائره‌سنده تربیه اولنمش؛ وبعـده ادرنه‌یه کیدوب، طریق مولوی‌یه انتسـاب ایتمش ایدی. مؤخراً قونیـه‌یه کیده‌رك، بر مـدت آستان پیرده خدمت ایتدکدن صکره، کوتاهیه خانقاهی مشیختنه نصب اولنمشدی. ۱۱٤۸ ده ارتحال‌ایتمشدر.

مرتب دیوانی وعرفای مولویه مناقبنی جامع بر سفینه‌سی واردر.

— بو اسمله دیکر بر شاعر دخی واردر، که عن اصل انقره‌لی اولوب، اندرون همایونده تربیه کورمش؛ و١٢٥٨ده وفات ایتمشدر. کوزل‌شرقیلری وبعض اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

کون کورمدی دورنده اوماهك دخی ثاقب
استرینه دل دوریـنی مزداد ندندر

ثاقب افندی { (حکیـم —) عن اصل آخسخه‌لی اولوب، درسعادته بالـورود، ارغاد بازارنده کائن قره مصطفی پاشا مدرسه‌سنده تحصـیل علوم، وفن طبك تعلیله دخی اشتغال ایتمشیدی. اکمال تحصیلدن صکره سلیمانیه جامع شریفی مقابلنده‌کی متروك (طب‌خانه) ده تعلیم فن طب ایله مشـغول اوله‌رق، ١٢٦٩ ده ١٢٠ یاشـلرنده وفات ایتمشدر. بعض اشعاری دخی واردر.

ثالس { [«تالیس» ماده‌سـنه مراجعت بیوریله.]

ثانی { شعرای عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر: برنجیسی سلطان بایزید خان ثانی دوری شعراسندن اولوب، فوق‌العـاده حسن و جماله مالك اولملغـله، یوسف ثانی دینمکله شهرت بولدیغنـدن، ثانی تخلص ایدردی. عشـاقندن بری قیصـقانوب، کندیسنی کنج یاشنده قتل ایتمشدر. شوبیت اونکدر:

دلربالر دلا بنم نه مـدر
نور دیدهم سرور سینه‌مدر

— ایکنجیسی سـلطان مراد خان ثالث دوری شعراسندن اولوب، استانبولده قول اوغلی طائفه‌سنه منسـوب ایدی. کنجلکنی عیش وعشرتله کچیرمش ایسه‌ده، بعده توبه ایتمشدی. ایران شعراسنك وعلی‌الخصوص علی شیرنواینك اشعارینی چوق تتبع ایده‌رك، شعرده کسب ملکه ومهارت ایتمشدی. مرتب دیوانی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کوکل مرآتنی صوفی مجلا ایتسـه‌ك اولمزمی
جمال یاری بو یوزدن تماشا ایتسه‌ك اولمزمی

ثانی { ملوك صفویه‌دن شاه‌عباس ثانینك شعرده قوللاندیغی مخلصدر. [ترجمهٔ حالیچون «عباس» ماده‌سـنه مراجعت بیوریله.] شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

از هجر توام تودیده خون میکردد
احـوال دلم بی تو زبون میکردد
ای دوسـت اکر ترابیینـد ثانی
برکرد سرت ببین که چون میکردد

ثانی خان { هندسـتان شعراسندن وهمایون واکبر شـاه دوری امراسندندر. شو بیت اونکدر:

ای رسم توآزار من وقاعـدهٔ بیداد
بیداد ازین رسم وازآن قاعده فریاد

ثاوذرس { و ثاوذوسـیوس و ثاوفرسطس [«تئودور، تئودوسیوس وتئوفراست» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

ثبات { (میر محمد عظیم) هندستان‌شعراسندن اولوب، ثابت مخلصـیله تخلص ایدن میر محمد افضلك اوغلیدر. ١١٢٢ تاریخنده اله‌آبادده طوغوب، ١١٦١ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بخت بدکر برد ازکوی توام سوی بهشت
پرسم ازحورکه آن سـایهٔ دیوار کجاست

ثُبَیه { (بنت یعار) صحابیاتدن فضل ودرایتـله مشهوره بر خاتون اولوب، صحـابهٔ کرامدن سالف‌الترجمه ابو حذیفه‌نك زوجه‌سی ایدی.
— ثبیه بنت‌الربیع، ثبیه بنت‌سلیط، ثبیه بنت ضحاك وثبیه بنت نعمان دخی صحابیاتدندر.

ثَرثار { جزیره‌ده بر نهردر،که سنجار طاغندن نبعانله، جنوب شرقیه وبعده جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، یاغمورلر موسمنـده دیلمده فراته منصب اولور. سـائر موسملرده قورویوب، بر طاقم میاه راکده براقیر.

ثَرثور { ارانده وبرذعه قربنده بو اسمله ایکی نهر اولوب، برینه بیوك ودیکرینه کوچك ثرثور دینلدیکنی یاقوت حموی بیان ایدیور. برذعه خرابه‌لری قربندن کچن وکوکچه‌کونه دوکیلن نهرك خریطـه‌لرده اسمی (ترتر) صورتنـده ضبط اولنمشدر. بونك عینی اوله‌جغنده شبهه یوقدر. کوچکی دخی بونك بر شعبه‌سی اوللیدر.

ثُرمه { صقلیه (یعنی سیجلیه)آطه‌سنده برقصبه اولوب، قورباغـه‌لرینك چوقلغیـله وهواسـنك حرارتیله مشهور اولدیغی جغرافیـون عرب آثارنده مذکوردر. (ترمینی) قصبه‌سـنك عینی اولمسی ملحوظدر.

ثَروان { (بن فزاره بن عبد یغوث) صحابه‌دن اولوب، حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزه ورودنده شو بیتی سویلمشدی:

الیك رسول‌الله خبت مطیتی
مسافة ادباع تروح وتغتدي

ثروت افندی { (عثمان —) متأخرين شعرای عثمانیه‌دن اولوب، استانبوللیدر. اندرون همایونده تربیه گورمش، و ۱۱۸۰ ده مرعشده وفات ایتمشدر. بر دیوانچه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

مکر کلك قدر اول طفل ابجد خوانك ای ثروت
جلی خطیله یازمش لوحهٔ رخسارینه تمت

ثریا پاشا { (مصطفی —) وزرای دولت علیه‌دن اولوب، ملك زاده خاندانه منسوب کرکجی عثمان پاشانك اوغلیدر. ۱۲٤۱ تاریخنده استانبولده تولد ایدوب، اکمال تحصیلدن صکره، باب عالیده دیوان همایون مضبطه اوطه‌سنه، و ۱۲٦٤ ده آمدیٔ دیوان همایون اوطه‌سنه مأمور اولنمشیدی. قلم مذکور خلفاسندن ایکن، استعداد ودرایت فوق‌العاده‌سی حسبیله، بر قاچ فوق‌العاده ومهم مأموریتلره تعیین بیوریله‌رق، ازآن جمله روسیه قومیسیونه ریاست ایتمش، وپولیروز ماده‌سیچون مأموریت فوق‌العاده ایله کوندرلمش ایدی. بعده پارس سفارت سنیه‌سی باش کتابتنه وایکنجی قومیسرلك انضمامیله مملکتین قومیسیونی باش کتابتنه نصب اولنمشدی. ۱۲۷۵ ده روم ایلی بکلربکیلکی رتبه‌سیله قدس شریف متصرفلغنه ومأموریت فوق‌العاده‌سنه تعیین بیوریله‌رق، جنت مکان سلطان عبدالعزیز خانك جلوسندن صکره ۱۲۸۰ ده بینه مأموریت فوق‌العاده انضمامیله حلب والیلکنه نقل ورتبهٔ وزارته ترفیع بیورلمشدر. زور قطعه‌سنه قوهٔ عسکریه ایله کیروب، اعادهٔ امنیت واسایشه وعشایر عربانی دائرهٔ اطاعته ادخاله وزور متصرفلغنی تشکیل ایله، نفوذ حکومتك اورالرده جاری اولمسنه موفق اولمش؛ وبونك اوزرینه برنجی رتبه مجیدی نشانیله تلطیف بیورلمشدر. ۱۲۸۳ تاریخنده آیدین والیلکنه نصب اولنه‌رق، بر سنه‌یه قریب ولایت مذکوره‌یی اداره ایله، بر قاچ آی دخی درسعادتده معزول قالدقدن صکره، ۱۲۸۵ ده احکام عدلیه اعضالغنه وبر قاچ کون صکره خداوندکار والیلکنه، وبنه اوسنه درسعادته جلبله، یکی تشکل ایدن شورای دولتك داخلیه دائره‌سی ریاستنه نصب اولنمشدر. ۱۲۸۸ ده ثانیاً حلب والیسی اولوب، بر سنه صکره، یکی تشکیل اولنان قدس والیلکنه نصب، وآلتی بچق آی صکره ثانیاً آیدین ولایتنه نقل بیورلمشدر. ۱۲۹۳ ده آنقره والیسی اولوب، جلوس همایون حضرت عبدالحمید خانیده آنقره والیسی اولدیغی حالده، ۱۲۹۵ ده، کوریلن لزوم اوزرینه، سیواس والیلکنه نقل بیورلمش؛ و ۱۲۹٦ سنه‌سی شعبانده سیواسده ارتحال ایلمشدر. عالم، ادیب، محب علما وترقیپرور بر ذات اولوب، لسان عثمانیده ایی کاتب ومنشی اولدیغی کبی فرانسزجه‌ده دخی اقتدارقلمیه‌سی وار ایدی. بولندیغی ولایتلرده خیلی اصلاحاته وبعض آثار براقغه موفق اولمشدر.

ثریاجاه { هندستانده اوده حکمدارلرندن محمد علی شاهك مخاصیدر. [«امجد علی شاه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ثَعالبه { مغربده جزایر جهتنده ساکن بولنمش بر عرب قبیله‌سنك اسمی اولوب، بونلر ثعلب بن بکر بن صفیره منسوب ایدیلر. بونلر وانشریش طاغلرنده ساکن، سالف الذکر بنی توجین قبیله‌سنك رئیسی محمد بن عبدالقوی کندیلرینی مغلوب ایدوب، وطنلرندن اخراج ایتمکله، مغرب اقصایه کیده‌رك، بر مدت کندی رئیسلرینك تحت اداره‌سنده وبنی مرین حکمدارلرینك تحت حمایه‌سنده یاشادقدن صکره، سکزنجی قرن هجریده ابو حمو یغمراسنی کندیلریله ایتدیکی حروب متعدده بوقبیله‌یی بسبتون محو ایتمشدر.

— خوارجدن دخی بو اسمله بر فرقه واردر.

ثَعالَبی { (ابو منصور عبدالملك بن محمد بن اسمعیل النیسابوری) مشاهیر علما وادبادن اولوب، ۳۵۰ تاریخ هجریسنده نیسابورده طوغمش، و ٤۲۹ ده وفات ایتمشدر. نظم ونثرده زمانك فریدی اولوب، تألیفاتی شرق وغربده شهرت بولمشیدی. تیلکی پوستندن کورك اعمالیله مشغول اولدیغندن، ثعالبی لقبیله شهرت بولمشدر. کندیسی هرنه قدر نیشابورده تولد ونشأت ایتمش ایسه‌ده، اولاد عربدن بولنمشدر. آثارینك اك بیوك واك مشهوری «یتیمة الدهر فی محاسن اهل العصر» عنوانیله یازدیغی کتابدرکه ٤ بیوك جلددن مرکب اولوب، عصرینك مشاهیر شعراسنك تراجم احوالنی واشعار منتخبه‌لرینی جامع بر اثر قیمتداردر. بو کتاب اخیراً دمشق شامده (مطبعهٔ حفنیه) ده طبع ونشر اولنمشدر. «یتیمة الدهر» هارون منجمك «البارع فی اخبار الشعرا» عنوانلی کتابنك ذیلی حکمنده اولدیغی

كبی، بوكا دخی باخرزی طرفندن «دمیة القصر وعصرة اهل العصر» وعماد الدين اصفهانی طرفندن «خريدة القصر وجريدة اهل العصر» وابو المعالی سعد وراق طرفندن «زينة الدهر» عنوانلريله بر برينی متعاقب برقاچ كوزل ذيل يازلمشدر. بوندن ماعدا ثعالبينك «فقه اللغه »، « سحر البلاغه ». « سر البراعه »، « من غاب منه المطرب »، « مونس الوحيد »، « شیٔ كثير » و« يتيمة اليتيمه » عنوانلريله برقاچ تأليفات ادبيه‌سی واردر. اشعاری دخی كوزل ومقبول اولوب، شو ايكی بيت اوجمله‌دندر:

لما بعثت فلم توجب مطالعتی
وامعنت نار شوق فی تلهبها
ولم اجد حيلة تبقی علی رمقی
قبلت عينی رسولی اذ رآك بها

ثَعلَب { (ابو العباس احمد بن يحيی) مشاهير نحويوندن وائمهٔ كوفيوندن اولوب، ادبيات عربيه‌ده وحفظ اشعار واخبار عربده‌كی يد طولاسيله شهرت بولمشدر. سوزی سند حكمنده اولمغله، زمانك ادباسی هر طرفدن كنديسنه مراجعت ايده‌رك، حل شبهه ايدرلردی. برقاچ تأليفی واردر. اواخر عمرنده قولاقلری صاغر اولمشيدی. ۲۹۱ تاريخنده ۹۱ ياشنده وفات ايتمشدر.

ثعلبه بن ابی بلتعه { صحابه‌دن اولوب، وقت سعادتده صغير السن اولديغندن. اكثر صحابهٔ كرامدن روايت احاديث شريفه ايتمشدر.

ثعلبه بن ابی رقيه { (اللخمی) صحابه‌دن اولوب، فتح مصرده حاضر بولنمشدر.

ثعلبه بن ابی مالك القرظی { (ابو يحيی) صحابه‌دن اولوب، بنی قريظه قبيله‌سنك امامی ايدی. كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر.

ثعلبه بن جذع { صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش، وطائف وقعه‌سنده شهيد اولمشدر.

ثعلبه بن حاطب { صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش، وحضرت عثمانك دور خلافتنده وفات ايتمشدر. كنديسی استحصال مال ايچون حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك دعاسنی استرحام ايدوب، طلوبی اسعاف اولنمغله، دعای حضرت پيغمبری تأثيريله مال فراوانه وكليتلی بر قويون سوريسنه مالك اولدقدن صكره، معيت حضرت نبويده نماز قيلمغی ترك ايله، قويونلريله اشتغاله باشلامش؛ وصدقه آيت كريمه‌سی نازل اولدقده، جانب رسول الله (صلعم) دن اخذ صدقه ايچون كوندريلن ايكی ذاته رد ايله جواب ويرمش؛ وبونك اوزرينه حقنده « ومنهم من عاهد الله لئن آتانا من فضله الخ » آيت كريمه‌سی نازل اولمشدر. بونی ايشيتديكنده نزد پيغمبری‌يه شتاب ايله، صدقه‌سنی تكليف ايتمش ايسه‌ده، قبول بيورلمامش؛ وحضرت ابوبكر وعمر (رضهما) زماننده دخی صدقه‌سنك قبولی ميسر اوله‌ميوب، حضرت عثمان زماننده دخی كنديسی هلاك اولمغله، صدقه‌سنی قبول ايتديرمكه موفق اوله‌مامشدر. حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمز بونك قويونلريله اشتغالندن طولايی جامعه دوامدن كسلديكنی وكرك صدقه اعطاسنه عدم رضاسنی ايشيتدكلرنده، مكرراً « ياويح ثعلبه ياويح ثعلبه » بيورمشلردر.

ثعلبه بن حكم { صحابه‌دن اولوب، خيبر غزاسنده حاضر بولنمش. ومؤخراً بصره وبعده كوفه‌ده ساكن اولمش ايدی. كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر.

ثعلبه بن زهدم { (التميمی) صحابه‌دن اولوب، بعده كوفه‌ده ساكن اولمشيدی. بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر.

ثعلبه بن سعد { (ياخود بن ساعده) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش. واحد وقعه‌سنده شهيد اولمشدر.

ثعلبه بن سعيه { وثعلبه بن سلام. صحابه‌دن اولوب، قبل الاهتدا يهودی المذهب ايديلر. « ليسوا سواء من اهل الكتاب امة قائمة الخ » آيت كريمه‌سی بونلر ايله عبدالله بن سلام واسيد بن سعيه حقنده نازل اولمشدر. برنجيسی حيات رسول الله (صلعم) ده وفات ايتمشدر.

ثعلبه بن صعير { (ياخود بن ابی صعير) كنديسی واوغلی عبدالله صحابه‌دن اولوب. بعض احاديث شريفه نقل ايتمشدر.

ثعلبه بن عبدالرحمن { صحابه‌دن وانصاردن اولوب، خدمت رسول الله (صلعم) ده بولنمشدر. روايته كوره بر

كون حضرت فخر كائنات افندمز كنديسنى بر ايش ايچون انصاردن بر ذاتك خانه‌سنه اعزام بيوردقلرنده، قپودن اوذاتك زوجه‌سنك يقانمقده اولديغنى كورمش، وكنديسنى ضبط ايده‌ميوب، دفعتاله باقدقدن صكره، بو حركتنك حضرت پيغمبره وحى ايله معلوم اوله‌جغنى دوشونه‌رك، خوف وندامتندن طاغلره قاچش؛ وقرق كون غيبوبتدن صكره، توبه‌سنك عندالله قبول بيو- رلديغى تبشير اولنمغله، بولديريلوب، نزد حضرت نبوى‌يه كتيرلمش؛ وآز مدت صكره خسته‌لنوب، ارتحال ايتمشدر.

ثعلبه بن عمرو { صحابه‌دن وانصاردن او- لوب، بدرغزاسنده حاضر بولنمش؛ وحضرت عمر (رضه)ك عهدخلافتنده ابوعبيدة الثقفينك معيتنده جسر مدائن محاربه‌سنده شهيد اولمشدر.

ثعلبه بن غنمه { صحابه‌دن وانصاردن او- لوب، بدر وعقبه‌غزالرنده حاضر بولنمش، ومعاذبن جبل وعبدالله بن انيس ايله برابر بنى سلمه صنملرينى شكست ايلمشدر. خندق وبر روايتده خيبر وقعه‌سنده شهيد اولمشدر.

ثعلبه بن وديعه { صحابه‌دن وانصاردن او- لوب، تبوك وقعه‌سنده حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزه مخالفت ايدنلرك بريدر. بونلر بعده توبه ايدوب، كنديلرينى باغلايه- رق، نفسلرينى ومالليرينى حضور پيغمبرى‌يه عرض ايتمكله، توبه‌لرى قبول‌بيوريله‌رق، حقلرنده «وآخرون اعترفوا بذنوبهم خلطوا عملاً صالحاً وآخر سيئاً الخ» آيت كريمه‌سى نازل اولمشدر. رفيقلرى ابولبابه، اوس بن خذام، كعب بن مالك، مراره وهلال بن اميه‌در.

ثعلبى { (ابو اسحق احمد بن محمد) مشاهيرفقها ومفسريندن اولوب، نيشاپورده طو- غمش، و۴۲۷ تاريخنده وفات ايتمشدر. مشهور ومتداول بر تفسير شريفيله بر تاريخ انبياسى و«تاج- العرائس» عنوانيله دخى بر تأليفى واردر.

ثعلبيه { مكهٔ مكرمه‌دن كوفه‌يه كيدن طريقده شقوق ايله خزيمه آره‌سنده واقع بر منزلدر.

ثُعَيلب { مشاهير منجمين اسلامدن ابن دهان فخرالدين ابو شجاعك لقبيدر. [«ابن دهان» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

ثغر { «حدود» ديمك اولان بو اسمى جغرا- فيون عرب ممالك اسلاميه‌نك حدودنده بولنان بعض بلاده اطلاق ايتمشلردر. (ثغر الشام) آطنه جهتنه، (ثغر الجزيرة) مرعش وملاطيه طرفلرينه، (ثغر ماوراء النهر) تركستانك شرق شمالى جهتنه، (ثغر الاندلس) دخى اسپانيانك قسم شماليسنه ديرلردى.

ثقب { (ياخود ثقيب) بن فروه صحابه‌دن وانصاردن اولوب، احد وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. انصارك انسابنه واقف ايدى.

ثقف بن عمرو { صحابه‌دن وقريشدن او- لوب، ايكى برادريله برابر بدر غزاسنده بولنمش؛ وخيبر وبر روايتده احد وقعه‌سنده شهيد اولمشدر.

ثقفى { (ابو عبدالملك) مشاهير اطباى اسلامدن اولوب، اندلس ملوكندن ناصر ومستنصرك خدمت طبابتنده بولنمشدر. علوم رياضيه ومهندسلكده دخى يد طولى صاحبى ايدى. طوپال اولوب، اواخر عمرنده كوزلرينه دخى عمى طارى اولمشيدى.

ثقيف { قبائل عربدن برقبيله اولوب، طائف شهريله جوارلرنده ساكن ايديلر. بونلر بر خيلى وقت بنى عامره جزيه‌كذار اولدقدن صكره، مملكتلرينى تحصين ايدوب، بنى عامره مقاومتله، جزيه‌دن قورتلمش؛ وبعده (احلاف) و(بنى مالك) اسملريله ايكى شعبه‌يه منقسم اولوب، بينلرنده خيلى محاربه‌لر وقوع بولمشيدى. ابو طالبك وفاتندن صكره حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمز قريشه قارشى ثقيف قبيله‌سندن استمداد بيورمشلرديسه‌ده، بونلر رد ايله جواب ويرمشلردى. هوازن غزاسنده بنى ثقيفدن يتمش كشى قتل اولنه‌رق، قصورى طائفده تحصن ايتمكله، يكرمى كون قدر محاصره بيوريلوب، بعده يوللرى قطع اولنمغله، عرض اطاعته وقبول اسلامه راضى اولمش، و(لات) اسمنده‌كى صنم كبيرلرينى شكست ايلمشلر ايدى. حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزك ارتحالندن صكره قبائل عرب ارتداد طريقنه صاپدقلرنده، ثقيف قبيله‌سى بونلره اويميوب، عهد وايمانده ثبات ايتمشدى. بو قبيله‌دن برچوق علما وشعرا وسائر مشاهير ظهور ايتمشدر.

ثمامه بن اثال { (الحنفى) صحابه‌دن اولوب، يمامه قبائلندن بنى حنيفه قبيله‌سنه منسوب ايدى. قبل الاهتدا اسير دوشوب، اوچ كون صره ايله جانب رسوالله (صلعم) دن اسلام تكليف بيورلديغى حالده، قبول ايتمه‌مش؛ وبعده عفو بيوريلوب، كيتدكدن صكره، عودت ايده‌رك، اراديله دين اسلامى قبول ايتمشيدى. مسيلمة الكذابك خروجنده، يمامه خلق بوكا تبعيتله، ارتداد ايتدكلرى حالده، صاحب ترجمه قبيله‌سى بنى حنيفه‌دن برچوق آدملرى مسيلمه‌يه تبعيتدن منع، وبونلرله جانب رسول الله (صلعم) دن ارسال بيوريلان علاء بن الحضرمى‌يه امداد ايده‌رك، مسيلمه‌نك انهزامنى موجب اولمشدى. بعده بو سببدن طولايى بنى قيس طرفندن شهيد ايدلمشدر. — (ثمامه بن ابى ثمامه الجذامى) و (ثمامه بن بجاد العبدى) و (ثمامه بن حزن القشيرى) دخى صحابه‌دن اولوب، بعض احاديث شريفه نقل ايتمشلردر.

ثمامه بن اشرف { (النميرى) فرق معتزله‌دن (ثماميه) اسميله معروف فرقه‌نك رئيسى اولوب، معرفة اللهك ضرورى اولديغنى، ويهود ونصارى ومشركينك بهائم قبيلندن اولوب، روحلرى بقا بوليه‌جغنى، ومجازات ومكافاتلرى اوليه‌جغنى وسائر بوكبى بر طاقم اعتقادات غريبه قبول ايديوردى.

ثمامه بن عدى { صحابه‌دن و قريشدن اولوب، حضرت عثمان (رضنه) ك خلافتنده شامده‌كى صنعا واليسى ايدى. مهاجريندن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش اولديغى دخى مرويدر.

ثمانين { موصلك اوست طرفنده جزيرهٔ ابن عمر قربنده وجبل جودى اتكنده بر كوچك قصبه اولوب، طوفاندن صكره حضرت نوح (عم) له قورتيلان سكسان كشينك بورايه چيقدقلرى مروى اولديغندن، بو اسمله تسميه اولنمشدر.

ثمانينى { (ابوالقاسم عمر بن ثابت الضرير) مشاهير نحويوندن اولوب، آنفاً البيان ثمانين قصبه‌سندن ايدى. نحوه وادبيات عربيه‌يه دائر بر چوق تأليفات مقبوله‌سى واردر. ۴۸۲ تاريخنده وفات ايتمشدر. — (ابوحفص عمر بن حضر ثمانينى) دخى مشاهير محدثيندندر.

ثمد الروم { شام ايله مدينهٔ منوره آره‌سنده بر محلدر.

ثمود { عرب بائده قبائل قديمه‌سندن بر قبيله اولوب. حجاز ايله شام آره‌سنده‌ساكن ايديلر. قرآن كريمده عاد، جديس وطسم قبائلى صره‌سنده ذكر اولنمشدر. عرب مورخلرينك روايتنه كوره. بونلر ثمود بن جاثر بن ارم بن سام بن نوح (عم) ه منسوبدرلر. هر حالده قوم ثمود اولدقجه متمدن بر قوم اولوب، طاشدن جسيم بنالرى حاوى شهر وقصبه‌لرى، وقيالرده اويلمش مصنع مغاره‌لرى وار ايدى. بونلر عبدهٔ اصنامدن اولوب، كفر وشركه ايچنده بولندقلرندن، جناب حق ايچلرندن صالح (عم) ه نبوت ويروب، نبى مشاراليه قومنى عبادة‌اللهه دعوت ايتمش؛ وقيادن دوه چيقارمق كبى معجزه ايله نبوتنى اثبات ايتمش ايسه‌ده، اكثرى ينه كفرده اصرار ايدوب، نهايت حضرت صالحك دوه‌سنى دخى اتلاف ايتدكلرندن، سمادن صاعقه كبى بر صداى مدهش ظهوريله، كوكسلرى ايچنده يوركلرى قطع اولنه‌رق، هلاك اولمشلردر. حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمز قوم ثمودك مملكتنى تشريف بيوردقلرنده، اصحابنه بو مملكته دخولى وصوبندن ايچمكى منع بيورمشلردى.

ثنا { (شيخ هبة‌الله) كشمير شعراسندن وشيخ على حزين لاهيجانى شاكردانندن اولوب، اون ايكنجى قرن هجرى اواسطنده وفات ايتمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

شرم ز آنروزكه يارم بسر بالين كفت
سخت جانى كه هنوزت نفسى مى آيد

ثناءالله { (مولانا —) هندستان علماسندن اولوب ۹۴۶ تاريخلرنده (پانيپات) قاضيسى ايدى. «تفسير مظهرى» عنوانيله بر تفسير شريفى و «السيف المسلول» عنوانلى بر كتابيله سائر بعض تأليفاتى واردر.

ثنائى { شعراى عثمانيه‌دن ايكى ذاتك مخلصيدر: بريجيسى مغنيسالى اولوب، شهزاده سلطان مصطفانك شهر مذكورده اقامتلرنده خدمتلرنده بولنمش، وبعده معيتلرنده آماسيه‌يه كيتمشيدى. «ومقصود»ه بر شرح دخى يازمشدر. شو بيت اونكدر:

خط رخسارى غممندن اولدم اول سنكين دلك
اهل درد ايتسون غبار جمع زردم مرده سنك

— ایکنجیسی بالیکسریلی اولوب، اسمی محمددر. بعض قاضیلقلرده بولنمشـدر. علم وفضلیـله وحسن اخلاقیله شهرت بولمشیدی. مرتب دیوانی و «روضة‌الابرار» عنوانیـله بر منظومه‌سی واردر. شـو بیت جملهٔ اشعارندندر:

اویانمز شمع اقبالم کورنمز اول قمر طلعت
بنی بوقاره کونلرده قویان بخت سیاهمدر

ثنائی (خواجه حسین بن عنایت میرزا) ایران شعراسندن اولوب، ملوك صفویه‌دن ابراهیم میرزانك خدمتنده بولنمشـدر. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

زمان بیمهر وکیتی دشمن ودلدار مستغنی
مرا بر آرزوهای ثنائی خنـده می آید

ثنائی (خواجه حسین بن غیاث‌الدین) ایران شعراسندن اولوب، اکبر شاه زماننده هندستانه رحلت، و ۹۹۶ تاریخنده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر.

— ثنائی مخلصیله ایران شعراسندن دیکر بری‌دخی اولوب، «باغ ارم» عنوانیله بر منظومه‌سی واردر.

ثوبان بن بجدد (ابو عبـدالله) صحابه‌دن و حضرت رسـول الله (صلعم) افندمزك آزادلیلرندن اولوب، عن‌اصل یمنده‌کی حمیر قومنـدندر. سفر وحضرده معیت حضرت پیغمبریده بولنـوب، فخر عالم افنـدمزك ارتحالندن صکره شـامه هجرتله، رمله‌ده، بعده مصرده ونهایت حمصده اختیار اقامت، و ٥٤ تاریخنده حمصده وفات ایتمشدر. فتح مصرده حاضر بولنمشـدر. کندیسندن بر چوق احادیث شریفه منقولدر. — ثوبان اسمیله صحابه‌دن دیکر بر ایکی ذات دخی بولندیغی مرویدر.

ثور بن تلیـده وثور بن عزره وثور سلمی صحابه‌دندر.

ثوری (ملا علی) ایران شعراسندن اولوب، بر رباعینك بیت اولی اولمسی ملحوظ اولان شو بیت اونکدر:

تاکی بمن آزار وجفا خواهی کرد
باغـیر برغم من وفا خواهی کرد

ثویبه مرضعـات حضرت سـیدالثقلیندن اولوب، عن اصل ابولهبك جاریه‌سی اولدیغی حالده، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك ولادتنی افنـدیسنه تبشـیرنده، آزاد اولمش ایدی. حضرت حمزه(رضه)‌ی دخی‌ارضاع ایتمشدی. اسلامنده اختلاف واردر.

ثیابی اونجی قرن هجری شعرای عثمانیه سـندن اولوب، مرزیفونلیـدر. ترزیلك صنعتیله مشغول اولدیغندن، بو مخلصله تخلص ایتمشدی. کندیسی امی ایسـه‌ده، طبیعت شعریه‌سی غالب اولوب، کوزل اشـعاری واردر. شـو بیت اوجمله دندر:

الفلر سرو ورنکین کل کبی سینه‌مده داغم وار
محبت سـبزه زارنده بنـه بر تازه باغم وار

(باب الثانك صوکی)

(باب الجیم — فصل الالف الخ)

جان { (Gèants) یاخود کیغاس ویا کیغا (Γήγας) (ج) ایله (غ) و (ك) فارسی آرەسندەکی قرب مخرج حسبیله السنهٔ مختلفەدە مختلف صورتدە تلفظ اولنان بو اسم قدیمه عندەدە بر نوع جن وعفریته وجثه وقامتلری درجهٔ افراطدە اولان بعض اقوام موهومەیه ویریلیردی. عربیەدەکی (جن) و (جان) اسملرینك دخی بو کلمه ایله مناسبت لفظیه و معنویەسی ظاهردر. ابوالشعرا اومیروس (کیغا) لرك ایلیریادە (کراونوس) طاغلرینك اوتەسندە ساکن بولندقلرینی بیان ایتدیکنه باقیلیرسه، اسکی یونانیلری قامتلریله قورقوتوب بویله خیاللر کورمکه مجبور ایدنلر حالا بوکون (کیغه) دینلن یوقاری طاوْدلق اهالیسی اولەجغنده شبهه قالماز.

جابان { (ابومیمون) صحابەدن اولوب، اوغلی میمون کندیسندن بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

جابر اندلسی { (شمس الدین) اندلس علما وادباسندن وفقهاء مالکیەدن اولوب، ادبیاته متعلق اولان بعض آثار منظومەسنی جامع بر کتاب پارس کتبخانەسندە ١٠٥٦ رقیله مرقم اولەرق موجوددر.

جابر بن ابی سبره { (الاسدی) صحابەدن اولوب، بعدەکوفه- دە ساکن اولمشیدی. کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

جابر بن ابی صعصعه { صحابەدن ومازن بن نجار قبیله- سندن اولوب، قیس، حارث وکلاب اسملریله اوچ برادری وارایدی. (بئرمعونه) وقعەسندە شهیداولمشدر.

جابر بن ازرق { (الغاضری) صحابەدن اولوب، بعدە حمصدە ساکن اولمشیدی. کندیسندن بر حدیث شریف منقولدر.

جابر بن اسامه { (ابوسعادالجهنی) بودخی صحابەدن اولوب، حجاز- لیلر صرەسندە مذکوردر. کندیسندن بر حدیث شریف منقولدر.

جابر بن حیان { (ابوموسی) مشاهیر حکمای عربدن اولوب، فن کیمیانك موجدی حکمندەدر. ترجمهٔ حالی تمامیله معلوم ومضبوط دکلدر. بر روایتده طوسلی ودیکر برروایتده حرانلیدر. حرانلی عد ایدنلرك بعضلری سابئین مذهبندە وسنانك اوغلی وبتانینك پدری اولدیغنی دخی ادعا ایدرلر. هجرت نبویەنك ١٦٠ تاریخلرندە وفات ایتمش اولدیغی مظنوندر. علم کیمیایی بر روایتده امام جعفر صادقدن ودیکر بر روایتده خالد بن یزید بن معاویەدن اخذ ایتمشدر. بو فنده ٥٠٠ قدر تألیفاتی اولدیغی مرویدر. بونلرك بعضلری موجود اولوب، آوروپا لسانلرینه دخی ترجمه اولنمشدر. کاتب چلبی «الخالص» و «کتاب الخواص» عنوانلریله ایکی تألیفنی ذکر ایدیور. هرنه قدر جابرك اشتغال ایتدیکی کیمیا سائر معادنی وبعض نباتاتی آلتونه تحویل ایتمك امل حریصانه‌سنه مستند اولان معهود کیمیای باطل ایسەدە، بونك تحریات وتجاربی صرەسندە معادنك ترکیب واذابەسنه واحجار ونباتاتك احوال وخصایصنه متعلق بر چوق اسرار وحقایقه واقف اولوب، بونلری کتابلرینه درج ایتمش اولمغله، کیمیای صحیحه دخی پك چوق خدمتلر ایتمش، وبوفنك بحق موجد وواضعی اولمشدر. بعضلری علم جبرك دخی موجدی صاحب ترجمه اولدیغنی وبو علمك بونك اسمیله تسمیه اولندیغنی التزام ایتمشلرسەدە، بونی اثبات ایدەجك دلائل مفقوددر. جابرك بر شخص موهومدن عبارت اولدیغنی ادعا ایدنلر دخی واردر.

جابر بن خالد { (بن مسعود بن عبد الاشهل الانصاری الخزرجی) صحابه- دن اولوب، بدر واحد غزالرندە حاضر بولنمشدر.

جابر بن زید { [«ابوالشعثاء» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

جابر بن سفیان { (الانصاری الزرقی) صحابەدن اولوب،

حضرت عمر (رضه) ڭ زمان خلافتنده ارتحال ایتمشدر.

جابر بن سلیم (ابوجری التیمی) صحابه‌دن اولوب، بعده بصره‌ده ساکن اولمشیدی. ابن سیرین کندیسندن بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. بعض کتب حدیثده سلیم بن جابر صورتنده مضبوطدر.

جابر بن سمره (ابو خالد یاخود ابو عبدالله عامری) صحابه‌دن اولوب، عشرهٔ مبشره‌دن سعد ابن ابی وقاص حضرتلرینڭ همشیره‌سی خالده بنت ابی وقاصڭ اوغلیدر. بعده کوفه‌ده بر خانه یاپدیروب، اوراده ساکن اولمش، وبر روایتده بشر بن مروانڭ کوفه والیلکی زماننده بر روایتده دخی ٦٦ تاریخنده ومختارڭ عهدنده وفات ایتمشدر. کندیسندن برچوق احادیث شریفه منقولدر.

جابر بن طارق (ابو حکیم الاحمسی) صحابه‌دن اولوب، بعده کوفه‌ده ساکن اولمشیدی. بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر.

جابر بن عبدالله (ابن عمرو الانصاری انسلمی) صحابه‌دن اولوب، عقبهٔ ثانیه غزاسنده، صبی اولدیغی حالده، پدریله برابر حاضر بولنمش؛ وبدر ایله احد غزالرنده حاضر بولندیغی مختلف فیه ایسه‌ده، دیگر اون سکز غزاده معیت حضرت رسول‌الله (صلعم) ده بولندیغی کبی.صفین وقعه‌سنده دخی معیت حضرت مرتضاده حرب ایتمشدر. آخر عمرنده کوزلرینه عمی طاری اولمشدی.عقبه وقعه‌سنده حاضر بولنانلرڭ اڭ صکره وفات ایدنی اولوب، ٧٤ وبر روایتده ٧٧ تاریخنده، ٩٥ یاشنده اولدیغی حالده، مدینهٔ منوره‌ده ارتحال ایتمش؛ وجنازه‌سی نمازینی مدینه والیسی بولنان حضرت عثمان بن عفان (رضه) ڭ اوغلی ابان قیلمشدر.کنیه‌سی ابوعبدالله‌در. قسطنطینیه محاصره‌سنده یزید بن معاویه‌نڭ معیتنده بولنوب، بوراده شهیداً ویا اجل موعودیله وفات ایتدیکنه دائر بوراجه بر روایت اولدیغنه بناءً، قوجه مصطفی پاشا مرحوم طرفندن صاحب ترجه نامنه بر جامع شریف ایله بر تربه بنا ایدلمشدر. آنجق مشارالیهڭ مدینهٔ منوره‌ده وفاتی محقق اولمغله برابر، صفین وقعه‌سنده حضرت علی (رضه) ڭ معیتنده بولنمسی دخی یزید بن معاویه‌نڭ معیتنه کیرمسنه منافی کورندیکندن، اکر حقیقةً قسطنطینیه سوری خارجنده صحابه‌دن جابر بن عبدالله اسمنده بر ذات وفات ایتمش ایسه، آتی الترجمه‌نڭ اولمسی محتملدر.

جابر بن عبدالله (ابن ریاب الانصاری انسلمی) صحابه‌دن اولوب، عقبه وقعه‌سندن اول شرف اسلامله مشرف اولان انصارڭ برنجیلرندندر. بدر واحد وخندق وقعه‌لریله سائر غزواتده معیت حضرت رسول‌الله (صلعم) ده بولنمش، وبعض احادیث شریفه نقل وروایت ایتمشدر.

جابر بن عتیك (الانصاری الاوسی) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده وسائر اکثر غزواتده معیت حضرت نبویده حاضر، وفتح مکه‌ده منسوب بولندیغی بنی معاویه رایتنی حامل بولنمشیدی. ٦١ تاریخنده ٩١ یاشنده وفات ایتمشدر. کنیه‌سی ابو عبدالله وبر روایتده ابوالربیعدر.

جابر بن منصور السکری اطبای اسلامدن اولوب، ٣٦٠ تاریخلرنده موصلده کسب شهرت ایتمشدی. — بونڭ تورونڭ اوغلی (جابر بن موهوب بن ظافر بن جابر) دخی حذاق اطبادن اولوب، حلبده بولنمشدر.

جابَرس اقصای مشرقده بر شهر اولدیغی، وطالوت و یاخود بخت نصر وقعه‌سنده اولاد موسی (عم) ڭ اورایه رحلت، واوراده پك چوق تکثر ایتمش اولدقلری، اسرائیلیاتدن منقول اوله‌رق، کتب عربیه‌ده مذکوردر. (جابلق) اسمنده دیگر بر شهر دخی اقصای مغربده فرض اولنه‌رق، بونده عاد قومنڭ وجابرسده ایسه ثمودڭ بقیه‌سی ساکن اولدقلری؛ وایکیسنده‌ده اولاد موسی (عم) دن آدملر بولندیغی مرویدر. اقصای مشرقدن اقصای مغربه‌دڭ معناسیله «من جابرس الی جابلق» دیرلر. بو شهرلرڭ موهوماتدن اولملری محلوظدر.

جابَروان آذربیجانده تبریزڭ قربنده بر قصبه اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جابلق { [« جابرس » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جابیه { سوریه‌ده حورانك شمالنده حولان ناحیه‌سنده ومرج الصفر قربنده بر قریه اولوب، حضرت عمر بن خطاب (رضنه) خطبهٔ مشهوره‌سنی بو قریه‌ده ایراد بیورمشلردی. دمشق شامده (باب الجابیه) اسمیله بر قپو واردر.

جاپاره { (Giapara) جاوه جزیره‌سنك ساحل شمالیسنده بر قصبه اولوب، همنامی اولان و ۱۵۰۰۰ اهالیسی بولنان سنجاغك مركزیدر.

جاپونیا { یاخود جاپون (Japon) آسیاقطعه‌سنك منتهای شرقنده وچینك سواحل شرقیه‌سی قارشیسنده بر دولت اولوب، بر قاچ بیوك وبر چوق كوچك آطه‌دن مركبدر.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — جاپونیایی تركیب ایدن جزایرك بیوكلری ۳۲° ایله ٤۷° وكوچكلریله برابر ۲٦° ایله ۵۲° عرض شمالی و ۱۲۱° ایله ۱۵۵° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب. مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۸۲ ٤۱۸ مربع كیلومتره‌در. شرقاً جنوباً بحر محیط معتدل ایله، شمال غربی جهتندن اوخوچق دكیزیله وقامچاتقه وپروزه بوغازلریله، غرباً جاپونیا دكیزیله . غرب جنوبی جهتندن دخی بحر اصفرله محاط و محدوددر . بحراً روسیه‌نك آسیا ممالكیله. چین دولتیله وقوریا حكومتیله همحدود صاییلور.

جزایری، بوغاز وكورفزلری. — جاپونیایی تركیب ایدن جزایرك اك بیوكی (نیپون) جزیره‌سی اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۲٦ ۵۸۲ مربع كیلومتره‌در. بونك شمالنده (یزو) وجنوبنده (سیقوق) و (كیوسیو) اسملریله دیگر اوچ بیوك جزیره واردر. كه بونلرده اك بیوكی شمالده‌كی (یزو) آطه‌سیدر. (یزو) جزیره‌سنك شمال شرقی كوشه‌سندن سیبریانك قامچاتقه شبه جزیره‌سی برونه طوغری شمال شرقیه متوجهاً اوونك شكلنده (قوریله) اسمیله بر صره كوچك آطه‌لر اوزاندیغی كبی، (كیوسیو) جزیره‌سنك جنوبی كوشه‌سندن دخی (فورموزه) جزیره‌سنه طوغری ینه اوونك شكلنده و (لیوكیو) اسمیله بر صره كوچك آطه‌لر ممتد اولور. نیپونك شرق جنوبی جهتنده دخی (پانافیدین) و (بونیتسیما) اسملریله ایكی طاقم جزایر مجتمعه واردر. بونلردن بشقه بیوك جزیره‌لرك اطرافنده متفرق صورتده بر چوق آطه‌لر دخی واردر، كه بونلرك اك بیوكلری: نیپونك غرب شمالیسنده واقع (سادو) ایله (كیوسیو) وقوریا آره‌سنده واقع (چوسیما) آطه‌لریدر. بیوك وكوچك اوله‌رق جاپونیایی تركیب ایدن جزایرك مجموعی ۳۸۵۰ عددنده‌در.

(نیپون) ایله (یزو) آطه‌لری بحر محیط كبیرك اوكنه بر سپر تشكیل ایده‌رك، كندیلریله قوریا وروسیه‌نك النده بولنان سواحل آره‌سنده جاپونیا دكیزی نامیله داخلی بر دكیز حاصل ایدیورلر. جاپونیا جزایری بو دكیز ایله بحر محیط كبیر آره‌سنده اوچ بوغاز تشكیل ایدوب، بونلرك بری شمالده (یزو) جزیره‌سیله روسیه‌یه تابع ساخالین جزیره‌سی آره‌سنده‌كی (پروزه)، ایكنجیسی (نیپون) ایله یزو آره‌سنده‌كی (چونغار)، اوچنجیسی دخی جنوبده نیپون ایله قوریا آره‌سنده واقع قوریا بوغازلریدر. بونلرك اك واسعی اوچنجیسی اولوب، آره‌سنده ذكری سبقت ایدن (چوسیما) آطه‌لری بولنیور. (سیقوق) جزیره‌سی (نیپون) ك جنوبنده كائن بیوك بر كورفزك ایچنده واقع اولدیغی كبی، (كیوسیو) آطه‌سی دخی بونلرك ایكیسنه ده پك قریب بولندیغندن، بونلر دخی بینلرنده بر چوق بوغازلر تشكیل ایدیور. بیوك جزیره‌لرك جمله‌سی غیر منتظم اشكالده بولنوب، كرتی چیقنتیلری چوق اولمغله، جاپونیانك شبه‌جزیره‌لری، برونلری، كورفزلری، قویلری ولیمانلری پك چوقدر. بیوك آطه‌لر (جاپونیا) دكیزنی تشكیل ایتدكلری كبی، شمالده‌كی (قوریله) جزایر صغیره‌سی (اوخوچق) وجنوبده‌كی (لیوكیو) جزایر صغیره‌سی دخی بحر اصفری بحر محیط كبیردن تفریق ایدیورلر.

قوریله ولیوكیو جزایرینك دخی باشلیجه‌لری بروجه زیردر:

(قوریله)	(لیوكیو)
پاراموشیر	تانغه
اونقوتان	یوقونه
مالوآ	سان بوق
سیمو-یر	اوكینا دوآ
اوروپ	چوسان
تیوراپ	سان نان
قوناشیری	

شكل طبیعیسی، جبال وانهاری. — بیوك جزیره‌لرك وعلی الخصوص (نیپون) ك بر چوق یوكسك

طاغلری اولوب، بو جزیره‌نك بر اوجندن بر اوجنه‌دك طولاً بر سلسلهٔ جبال ممتد اولور، كه بو سلسله‌نك سرمدی قارلرله مستور ذروه‌لری وبركانلری پك چوقدر. بو بركانلر آره‌ده صره‌ده آتشلر پوسكورته‌رك، شدتلی زلزله‌لر تولید، وچوق دفعه بر طاقم شهر وقصبه وقریه‌لرك محوینی ایجاب ایدرلر. بو طاغلردن بعضیسی اورمانلرله وبعضلری دخی تپه‌لرینه‌دك مزروعاتله مستوردر. بو سلسله نیپون جزیره‌سنی ایكی مائله‌یه تقسیم ایدوب. برینك صولری عمومیت اوزره جنوب شرقی‌یه طوغری جریانله بحر محیط كبیره، ودیكرینك كیلر عمومیت اوزره شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، جاپونیا دكیزینه دوكیلورلر. برنجی مائله‌ده‌كی نهرلرك باشلیجه‌لری: (اوساقه) شهری ایچندن آقان (یودوقاوه)، قوتامی، فوسی، اومایری، توده و (یدو) كورفزینه دوكیلن (تنغاوه) در. ایكنجی مائله‌ده‌كیلرك اك بیوكی‌ده (سینانوغاوه) نهریدر. (سیقوق) جزیره‌سنك اك بیوك نهری (توقوسیما) اولوب، (كیوسیو) جزیره‌سنده دخی (توچیغاوه) نهری ذكره شایاندر. (یزو) جزیره‌سنك جبالی خیلی مرتفع اولدیغی كبی، برچوق نهرلری دخی اولوب، بونلرك اك بیوكلری: قاهورو، آقانیچ، آماو ایسیقاری نهرلریدر. جاپونیاده بر چوق كوللر دخی بولنوب، بونلرك اك بیوكی (نیپون) جزیره‌سنده و (اوساقه) شهرینك قربنده واقع (اوئیلز) كولیدر.

اقلیم وهواسی. — جاپونیا اقالیم معتدله‌دن معدود اولوب، هواسی غایت كوزل وصاغلامدر. فصول اربعه تمامیله حكملرینی اجرا ایدوب، مارتدن مایسك اورته‌سنه‌دك سورن ایلك بهاری غایت لطیفدر؛ ایلوله قدر سورن موسم صیفده حرارت رئومور حسابیله ۲۷ درجه‌یه قدر چیقوب، بو موسمك ابتداسنده علی‌المعتاد یاغمورلر یاغمله، قوراقلغی پك سیركدر. صوڭ بهاری دخی پك لطیف اولوب، قیشین‌ده میزان الحراره نادراً ٥ درجه‌دن آشاغی اینر.

محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. — نباتاتجه جاپونیا كرهٔ ارضك اك كوزل یری اولوب، قیرلری وعلی‌الخصوص باغچه‌لری اسملرینی بیله بیلمدیكمز بیكلرجه چیچكلر وچیچك ویرر غایت كوزل آغاجلرله مستوردر. بو آغاج وچیچكلرك كوزللكی وپارلاقلغی كورنمكه محتاج اولوب، تعریفی ناقابل اولدیغی بو مملكتی كورن سیاحینك متفق علیهیدر. اراضیسی پك اوقدر منبت دكل ایسه‌ده، اهالیسی فوق‌العاده چالیشقان اولوب، علی‌الخصوص زراعتی پك ایلری‌یه كوتورمش اولدقلرندن، غیر مزروع هیچ بر قاریش یر براقیوب، هرنوع محصولات یتیشدیریلیر. هرنه قدر چایر ومرعالری آز اولمغله، كوبره ویره‌جك حیوانات اهلیه‌لری كافی دكل ایسه‌ده، جاپونیالیلر صنعی كوبره‌لر استحصالی خصوصنده پك ماهر اولوب، كوبره اوله‌بیله‌جك هیچ بر شیئی، تلف ایتمه‌مك سایه‌سنده طوپراغه اكثریا سنه‌ده ایكی محصول ویردیره‌رك، مثلا تشرین ثانیده اكدكلری بغدایی مایس وحزیرانده بیچوب، یرینه پرنج اكرلر، وبونی‌ده تشرین اولده بیچرلر. بغدای، آرپه، پرنج، داری وسائر حبوباتله پاموق وسائر محصولاتك انواعی یتیشدیرلدیكندن، جاپونیالیلر اسكیدن بری كندی احتیاجلرینی كندیلری دفع ایدوب، خارجدن برشی ادخالندن مستغنی بولنمشلردر. هله اشجار یتیشدیرمك صنعتی جاپونیاده دنیانك هریرندن دها ایلری اولوب، باغچه طوناتمغه یارایان چیچكلی وچیچكسز انواع اشجاردن بشقه سكود، قواق، چام، اخلامور وسائر بیلدیكمز اشجارك انواعیله اقالیم حاره‌یه مخصوص بعض آغاجلر واشجار مثمره‌دن پورتقال، اینجیر، جوز، كراز، طوت وسائره آغاجلری پك كثرتلیدر، و طوت آغاجنه مشابه بر نوع آغاج دها واردر، كه الیافندن كوزل بر نوع كاغد وبعض منسوجات اعمال اولنور. تفنه آغاجنك دخی انواعی بولنوب، بر نوعندن كافور استحصال اولنور. چای آغاجلری دخی چوقدر.

جاپونیانك كندینه مخصوص حیواناتی چوق اولوب، بونلرك اك غریبی (كیرین) تعبیر اولنور درت آیاقلی وقنادلی بر حیواندر، كه اصلا ضرری اولمیوب، مزروعاتی وكوچك حیوانلری ازمه‌مك ایچون، پك دقتله یورودیكندن، جاپونیالیلر بوكا بر نوع قدسیت اسناد ایدرلر. حیوانات اهلیه‌سی آز اولوب، آتلری صغیرالجثه‌در. صیغیرلری عادی ایسه‌ده، غایت جسیم واوركوجلی بر نوع مانده‌لری واردر. كوپكلری تویسز وچركین وكدیلری قویروقسزدر. حیوانات وحشیه‌دن كیك، طاوشان، تیلكی، آیی، میمون وسائره ایله كلیتلی فاره وصیچان ویلان بولنور. طیوره متعلق قره‌قوش، شاهین،

قارغه، لكلك، پاپاغان، بلبل، چایرقوشی، چوللق. یبانی قاز واوردك وسائره واردر. نهرلریله سواحلنده بالیقلرك انواعی كلیتله بولنور. ایپك بوجكلری پك چوق اولوب، كلیتله ایپك استحصال، واوروپایه ایپك بوجكی تخمی اخراج اولنور.

معادنی پك چوق اولوب، باقیر، كوكورد، آلتون، كومش، دمیر، قلای، قورشون، الوان مختلفه‌ده كهربا. بعض ذی‌قیمت طاشلر، بیاض مرمر، پورسلین طوپراغی ونفط جاپونیانك بر چوق یرلرنده اخراج اولنور. معدن كوری دخی (كیوسیو) آطه‌سنده چیقار ایسه‌ده، جنسی عادیدر. آلتون وكومش معدنلری بر وقتدن بری منحصراً دولت طرفندن چیقارلمقده‌در. سواحلنده مرجان چیقار.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — جاپونیانك اهالیسی ٣٨ ١٥١ ٢١٧ كشیدن عبارت اولوب، پك آز مقدار آوروپالی ایله شمال جهتنده ساكن بعض مانچو وآینولردن بشقه جمله‌سی چاپون جنسیتنه منسوبدرلر. چاپونیالیلر جزایر بحر محیطدن گلمش اولملری محتمل اولان (آینو) جنسیتیله مغول عرقنك اختلاطندن حاصل اولوب، عمومیت اوزره قصیرالقامه وصغیرالجثه آدملردر. قفالری یوجك ومدور اولوب، یناق كیكلری آز چوق چیقنتیلی وبورونلری باصیقجه‌در. آنجق سیمالری مغول وتاتار سیماسندن دها دوزكونجه اولوب، ایچلرنده یناق كیكلری پك آز چیقنتیلی وبورونلری یوكسك آدملر دخی بولنور. كوزلری چینلیلرك كبلر قدر دكل ایسه‌ده بر آز یوقاری‌یه مائلدر. رنكلری عمومیت اوزره اسمر، وزیتونی‌یه مائل ایسه‌ده، ایچلرنده وعلی الخصوص كبار صنفلرنده بیاض رنكلیلری دخی چوقدر. صاچلری سیاه ودوز اولوب، بییق وصقاللری سیركدر. قادینلری اولدقچه كوزل اولوب، كندیلرینه مخصوص بر شیوه ولطافتلری واردر. آیاقلری غایت كوچكدر. جاپونیالیلر فوق‌العاده ساكن، نازك، شن وساده آدملر اولوب، دین خصوصنده اصلا تعصبلری یوقدر. كبارلری قونفوچیوسك دینته تابع اولوب، سائر خلق بوده وسینتو دینلریله متدین و بعضلری جن وپریلره واساطیر محصولی اولان بعض قهرمانلره متعقد ایسه‌لرده، اكثریا راست كلدكلری ویا اك یقین اولان بر معبده كیروب، ادیان مختلفه آراسنده اساسلی بر فرق ومباینت یوقدر. الحاصل عوام دین خصوصنده پك مبالاتسز ایسه‌ده، بر چوق معبدلر، مناسترلر وطرق مختلفه‌یه منسوب رهبان كروهلری بولنور.

جاپونیالیلرك پاپاشلری پك ساده اولوب. پاشلیجه یمكلری پرنجدن وملبوساتلری كنیش برپانتالون ایله واسع بر انتاریدن عبارتدر، وچاشیرلری یوق كبیدر. فقرا وزراع وعمله‌طاقلری ایسه‌همان چیپلاق برحالده كزرلر. تسترعندلرنده مجهول اولوب، اكثریا قادینلری دخی اركلكرله بر لكده حامه كیدرلر. حامی چوق سووب، همان هركون كیررلر. اركلكلر بوش وقتلرینی چایخانه‌لرده كچیریرلر. خانه‌لری واسع بر صوفه‌دن عبارت اولوب، بو صوفه‌یی مقره ایله تحریك اولنور تخته‌لرله لزوم واحتیاجه كوره موقت اوطه‌لره تقسیم ایدرلر.

جاپون لسانی بر چوق وقت السنهٔ تورانیه‌دن عد واعتبار ایدرك، بونی اثبات ایچون مغول لسانته مشابه بر طاقم كلمه‌لر ارائه ایتمشلرسه‌ده، بو كلمه‌لرك مشابهتی جاپون لسانك السنهٔ تورانیه‌دن اولدیغنی اثباته كافی دكلدر. هر نه قدر جاپونیالیلر بیك التیوز سنه‌دن بری چین مدنیتنه تابع اولوب، كرك یازیلری وكرك سائر احواللری چیندن مأخوذ ایسه‌ده، لسانلرینك چین لسانیله هیچ بر مناسبت ومشابهتی اولمیوب، هر حالده جاپون لسانی السنهٔ تركیبیه‌دن معدوددر. یازیلری یوقاریدن آشاغی یازیلوب، سطرلر صاغدن صوله تعاقب ایدر. هرصدا ایچون بر حرفلری اولمیوب، قوللاندقلری اشارتلرك هر بری بر هجایه دلالت ایدیور. بونك ایچون یازیلری پك كوچدر. ادبیاتلری تمامیله معلوم دكل ایسه‌ده، تاریخ وحكایاته وصرف ونحو واشعاره متعلق خیلی كتابلری اولدیغی مرویدر. فنوندن اك زیاده نباتات علمی عندلرنده متداولدر.

تقسیماتی. — جاپونیا مقدما ١٠ ایالته و ٦٨ سنجاغه منقسم اولوب. بونلرك هربری بردره بكنك تحت اداره‌سنده ایدیسه‌ده، اخیراً بودره بكلكلری لغو اولنه‌رق، شمدیكی حالده دولت ٦ قسمه و ٤٤ ایالته تقسیم اولنمشدر. مذكور ٦ قسمدن هربرینك

مساحهٔ سطحیه‌سیله مقدار اهالیسی بروجه زیر ذکر اولنور:

ایالت	مربع کیلومتره	اهالی
نیپون جزیره‌سنك قسم وسطیسی	٩٤٧٩٧	١٤٧٢١٥٢٩
« « « شمالیسی	٧٨٢٢٤	٥٧٠١٢٧١
« « « غربیسی	٥٣٥٦١	٨٨٩٤٢٠٠
سیقوق جزیره‌سی	١٨٢١١	٢٧٥٠٦٠٠
کیوسیو ولیوکیو جزایری	٤٣٦١٤	٥٨٦٨٣١٩
یزو وقوریله جزایری	٩٤٠١١	٥١٥٢٩٨
جمعاً جاپونیا	٣٨٢٤١٨	٣٨٨٥١٢١٧

شهر وقصبه‌لری. — جاپونیا دولتنك پایتختی نیپون جزیره‌سنك قسم شرقیسنده واقع (یدو) ونام دیکرله (توکیو) شهری اولوب، اك بیوك اسکله‌لری دخی شرق جنوبی سواحلنده واقع اولان (یوقوهامه) ایله (اوساقه) شهرلریدر. دیکر شهر وقصبه‌لری دخی چوق اولوب، ٣٠٠٠٠ دن زیاده اهالیسی اولانلری مقدار نفوسلریله برابر بروجه زیر بیان اولنور:

یدو (توکیو)	٩٠٢ ٨٣٧	نییغاته	٤١ ٤٥٤
اوساقه	٣٥٣ ٩٧٠	قوماموتو	٤١ ٣١٧
کیوتو	٢٥٥ ٤٠٣	هیوغو	٤٠ ٦١٨
ناغویه	١٢٦ ٨٩٨	فوقوی	٣٩ ٥٧٢
قانازاوه	١٠٤ ٣٢٠	ناغاساکی	٣٩ ٠١٦
هیروشیما	٨٧ ٣٤٤	هاقوداته	٣٨ ٤١٧
یوقوهامه	٧٠ ٠١٩	هاکی	٣٦ ٧٦٢
توقوشیما	٦٠ ٥٤١	ماچوی	٣٦ ١٦٤
واقایامه	٥٥ ٥٧٤	اوبی	٣٣ ٨٥٠
سندای	٥٥ ٣٢١	شیزوئوقه	٣٣ ٧٩٨
تویامه	٥٠ ٤١٧	تاماچو	٣٣ ١١٨
قاغوشیما	٤٧ ٥٨٣	اوقایامه	٣١ ٧٨٩
فوقوئوقه	٤٦ ٥٠٦	آکیتا	٣٠ ٦٠٢
ساقای	٤٣ ٩٨٩	هیرومائه	٣٠ ٣٦١

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه وعسکریه‌سی. — جاپونیا اسکیدن بری (میقادو) عنوانیله روحانی وجسمانی بر رئیسك تحت اداره‌سنده اولوب، ١١٨٥ تاریخ میلادیسنده (تایقون) عنوانیله امیرالامرا صورتنده بر رئیس دخی ظهور ایده‌رك. مرور زمانله تایقونلر حکومت جسمانیه‌یی بسبتون ضبط ایتمشلر، وبونلرك حمایه‌سی آلتنده ایالاتده دخی برطاقم دره‌بکلری ظهور ایتمش ایدیسه‌ده، ١٨٦٨ ده وقوع بولان اختلال اوزرینه، تایقونلرك ودره‌بکلرینك حکم ونفوذینه ختام ویریله‌رك، میقادو ایمپراطور طانیلمش، وکندیسنه مشروطیت قبول ایتدیرلمشدر. بووجهله جاپونیا بو کونکی کونده مشروطیتله اداره اولنور برایمپراطورلق اولوب، مجلس مبعوثان واعیانی، شورای دولتی و ٧ ناظردن مرکب هیئت وکلاسی واردر. اختلال مذکوردن صکره میقادو تمامیله آوروپا اصول وقوانيننی قبول ایدوب، منتظم عسکر ودونانما ترتیب ایتمش، متعدد دمیریوللر یاپدیرمش، هرطرفه تلغرافلر تمدید، ومتعدد مکتبلر وفابریقه‌لر کشاد ایلمش، واوروپا وامریقایه فنون متنوعه تحصیلیچون کنجلر اعزام ایتمکه باشلامشدر. الحاصل جاپونیا بوکونکی کونده آسیانك اك متمدن واك منتظم دولتی اولوب، قطعهٔ مذکوره‌نك اقصای شرقنده اولدیغی حالده، بر آوروپا دولتی حکمنه کیرمشدر.

واردات ومصارف سنویه‌سی ٤١٠ ٠٠٠ ٠٠٠ فرانق یعنی ١٨ ٠٠٠ ٠٠٠ عثمانلی لیراسی راده‌لرنده اولوب. دیون عمومیه‌سی دخی ١٣٣٠ ٠٠٠ ٠٠٠ فرانغه قریبدر. عسکری وقت حضرده ٦٣٠٠٠ کشیدن عبارت اولوب، خاصه اردوسنی ترکیب ایدن ٤ آلای پیاده، ١ الای سواری و ١ آلای طوبچیدن بشقه، بهری ٣ طابوردن مرکب اولمق اوزره، ٢٤ الای پیاده، ١ آلای سواری وبهری ١٢ طوپی جامع ٢ بطاریه‌دن مرکب ٦ آلای طوبچی ایله ٥ بطاریه سواحل طوبلری، ٣ طابور عملیات هندسیه، ٦ بلوك دمیر یول و ٤ بلوك دخی تلغراف عسکری واردر. جنراللری ٤١ امرا وبیوك ضابطانی (یوزباشیلر دخی داخل اولدیغی حالده) ١٩٩٥، کوچك ضابطانی ٧١٨٩. نفراتی ٤٣٧٩٨، خدمه وسائره‌سی ١٥٠٠٠ ومکاتب عسکریه شاکردانی ٢٠٥٧ عددنده‌در. ضابط یتیشدیرمك ایچون عسکری مجلس معارفی، حربیه مکتبی، چاوشلر ایچون مخصوص مکتبی. نشان وجمناستیق مکتبی وبر مکتب بیطریسی واردر.

قوهٔ بحریه‌سی ٣٦ سفینه‌دن عبارت اولوب، بونلرك مجموعی ٢٢١ طوپی حامل اولدیغی حالده، ٥٠٠٩٠ بیکیر قوتنده و ٥٠٩٧٩ طونیلاته استیعابنده‌در.

معارف وصنایع وتجارتی. — معارف جاپونیاده پك منتشر اولوب. اسکیدن بری اوقویوب یازمق وحساب بیلمینلری پك نادردر. هربر جاپونیالینك دائمی صورتده اوستنده دوات وکاغد وقلم یرینه قوللاندقلری بر اینجه فورچه بولنور. اخیراً معارف مجبوری

حالنه قونیلەرق، آوروپا لسانلرینی تحصیل ایچون معتدد مکاتبله برابر، حقوق وسائر علوم وفنونه مخصوص متعدد مکاتب عالیه دخی تأسیس اولنمشدر، وکوندن کونه تکثیر اولنمقدەدر. ۲۵۶ مکاتب رشدیه و ۵۳۰۰۰ مکاتب ابتدائیه دخی موجودر.

جاپونیالیلرك صنایعه فوق‌العاده استعدادلری اولوب. اسکیدن بری عندلرنده معلوم اولان باشلیجه چینی، فیل دیشی وسائره اوزرینه اویمه‌لی شیلر، ایپك منسوجات وسائره اعمالندن عبارت اولان صنایعدن بشقه. آوروپانك کافهٔ معمولات ومصنوعاتی بیوك بر مهارتله تقلیده مقتدرلر. واپور وشمندوفر ماکنه‌لریله سائر ماکنه‌لر وباروم‌تروکبی آلات فنیه‌یی کندیلری اعمال‌ایدوب،الیوم‌مملکتلرنده موجود اولان دمیریول، تلغراف واپور وسائره‌نك جمله‌سی کندی محصول سعی ومهاتلریدر؛ وفابریقه‌لر ودستگاهلری کوندن کونه چوغالمقده‌در.

وقتیله اخراجات وادخالات‌ممنوع ایکن، بوکونکی کونده بو ممنوعیت مرفوع اولمغله، آوروپا وآمریقا ایله وآسیانك سائر طرفلریله سنوی تقریباً ۲۷۰ میلیون فرانق قیمتنده بر تجارت اجرا اولنیور. باشلیجه اخراجاتی خام ایپك ایله چای اولوب، سنوی تقریباً ۱۵۰۰۰ دنك ایپك و ۱۰ میلیون کیلو چای اخراج اولنور. ایکنجی درجه‌ده اولان اخراجاتی دخی بال مومی، کافور، مازی، (سویه) تعبیر اولنور بر نوع تخمر ایتمش بقله سالجه‌سی، توتون، کنویر، بالیق یاغی، حصیر، کاغد وچینی وتونجدن معمول انواع آوانیدر. ادخالاتی ایسه باشلیجه آوروپادن کلن باصمه‌لر وسائر پاموق ویوك منسوجاتدن عبارت اولوب، سوسه متعلق اولان آوروپا امتعه ومعمولاتنك جاپونیاده رواجی یوقدر.

دمیریوللری بیك کیلومتره‌دن زیاده اولوب کوندن کونه تزیید اونمقده‌در. تلغراف خطوطی ۱۰۰۰۰ کیلومتره‌یه قریب اولوب، ۲۷۰ تلغرافخانه‌سی و ۱۳۷۴ پوسته‌خانه‌سی واردر. پوسته ایشلرنده ومکتوبلرك سرعت وانتظام توزیعی‌خصوصنده‌جاپونیا دنیانك الك ایلری بولنان دولتلدن معدوددر.

احوال تاریخیه‌سی. — جاپونیالیلر خلقت عالم حقنده کندیلرینه مخصوص بر اعتقادده بولنوب، کویا الك اول بر قوهٔ مثلثهٔ روحانیه سمائی ارضندن تفریق ایتمش؛ وایکنجی دورده تعاقب ایدن یدی سلاله زماننده عناصر وجوده کلوب، بو سلاله‌لرك ایلك اوچی صرف قوای سماویه‌دن متولد ارکك آلهه‌دن ودیکر دردی ایسه قوای ارضیه‌دن متولد ارککلی دیشیلی اشخاصدن مرکب ایمش.کویا مختلف الجنس اولان بو آلهه‌نك بر اجتماع روحانیسندن جاپونیا وبعده بر اجتماع جسمانیلرندن دخی آلههٔ ارضیه توند ایدوب، بونلر دخی کویا بش سلاله تشکیل ایتمکله، صوك سلاله‌نك حکمدار اخیری اولان (زیموتن) الی یومنا هذا حکمسورن (میقادو)لر دولتنی تأسیس ایتمشدر. بو اساطیرك ایچندن اخراج اولنه‌بیلن وقایع تاریخیه شوندن عبارتدر.که جاپونیانك احوال قدیمه‌سی مجهول اولوب، بو مملکتك تاریخی قبل‌المیلاد ٦٦٠ سنه‌سندن باشلیور. سنهٔ مذکوره‌ده (کیوسیو) جزیره‌سنك منتهای جنوبنده بر کوچك حکومت وبر طاقم اراضی صاحبی بولنان مذکور (زیموتن) خروجله، تدریجاً (کیوسیو) جزیره‌سنی ضبط ایتدکدن صکره، نیپونه دخی تجاوزله، بر چوق محاربادن صکره اوراسنی‌وبتون جاپونیایی اله‌کچیرمش، وقبل‌المیلاد ۵۸۵ ده فتوحاتی اکمال ایده‌رك، میقادولر دولتنی تأسیس ایتمشدر. بونك خلفلری ایچنده نائبهٔ حکومت صفتیله بر قاچ قادین دخی بولنوب، بونلردن (زینغو) اسمنده بری (قوریا) شبه‌جزیره‌سنی دخی فتح ایتمشیدی. ابتداپایتختلری (اوساقه) شهری اولوب، ۷۰۰۰۰۰ اهالیسی وار ایکن، بعده بو شهر ترك اولنه‌رق. ایچ طرفده (کیوتو) شهری تأسیس، وپایتخت اتخاذ اولنمشیدی. رفاه وثروت رخاوتی تولید ایتمکله.مرور زمانله میقادولرذوق وسفاهته طالوب، مداهنلرك تشویقیله سرایندن طیشاری‌یه چیقمامغه. وغایت واسع اولان سرایلری‌ایچنده‌کندیلرینه‌مخصوص بر عالم قوروب، سرای خلقنك حیل ودسایسیله اوغراشمغه باشلامش اولدقلرندن، طشرلرده بولنان دره‌بکلری‌فرصت بوله‌رق. میقادونك تابعیت‌رسمیه‌سی تحتنده هر بری کندی طرفنده مستقل برر حکومت تشکیل ایتمشلردی. میقادو بو اثناده حکومت روحانیه ایله اوغراشه‌رق، جاپونیایی وعلی‌الخصوص پایتختی صنف صنف رؤسای روحانیه ایله طولدیرمش؛ وبونلر فوق‌العاده نفوذ واقتداره مالك اولوب، بربرلرینه قارشی اجرای رقابت وخصومت ایچون،

مناسترلرینی استحکاماتله احاطه ایتمشلر ایدی. اون ایکنجی قرن میلادی اواخرنده دره‌بکلردن (یوریتو-مو) اسمنده بری بو حالك دوام ایده‌میه‌جکنی میقادویه آکلاتمغه موفق اولوب، بونك طرفندن کندیسنه (سیوغون) ویاخود (تایغون) عنوانیله وزارت ویا امیرالامرالق ویرلمکله، بیوك بر عسکر تنظیم ایده‌رك، دره‌بکلرینك عاصیلرینی دفع وتنکیل، ودیکرلرینی عرض اطاعته مجبور ایتمش؛ وبیوك بر نفوذ واقتدار قزانوب، یدو کورفزی مدخلنده واقع (قاماقوره) شهرینی مرکز اتخاذ ایلامش ایدی. بو وجهله حکومت ایکی‌یه آیریلوب، ابتدا تایغونلق ارثاً انتقال ایتمیه‌رك، برینك وفاتنده خلفی میقادو طرفندن تعیین اولنوردیسه‌ده، چنکیز خانك تورونی قبلاقاآن چینی ضبط ایتدکدن صکره، جاپونیایه دخی اعلان حربله، ۴۰۰۰ کمی ایله بو مملکتك اوزرینه یورودیکنده، سیوغون بولنان ذاتك تدبیریله وبر تایفون فرطونه‌سنك دخی یاردیمیله مغوللرك سفائنی باتیریلوب، ۴۰۰۰۰ عسکرلری غرق اولنجه، اهالینك سیوغونه اولان میل ومحبتلری آرته‌رق، اوتاریخدن اعتباراً میقادونك حکومتی بسبتون اونودلمش، وآنجق بو رقابت میقادولر ایله سیوغونلر آره‌سنده بر چوق محاربات داخلیه انتاج ایده‌رك، بو محارباتك امتدادی جاپونیانك محوینی موجب اوله‌جق تخریباته سبب اولمغه باشلامشیدی. نهایت سایسلکدن کلمه (فاقسیلا) اسمنده بر شخص (فیده‌یوسی) اسمیله سیوغونك امراسی صره‌سنه کچمش اولدیغی حالده، بونك قتلی انتقامنی آلمق بهانه‌سیله دره‌بکلرینك چوغنی ضرب وتنکیل ایله، مظفرانه (کیوتو) یه دخولنده، میقادو طرفندن وزیر وعمومی قوماندان اتخاذ اولنه‌رق، کندیسنه حدسز بر قوت واقتدار ویرلمکله، رؤسای روحانیه‌یی اکتساب ایتمش اولدقلری قوت ونفوذدن تجرید، واله کچیرمش اولدقلری واسع املاك واراضی‌یی خزینهٔ دولت نامنه ضبط ایتدکدن صکره، قوریایی وچینی فتح ایتك اوزره، بیوك بر عسکر ترتیب، وبتون دره‌بکلرینی بو سفره اعزام ایده‌رك، بعده محافظه وحمایه وسیله‌سیله عائله‌لرینی پایتختده جمع ایله، رهن صورتیله محافظه ایدوب، فیما بعد دره‌بکلرینك ایالاتده اجرای حکومت ایتملرینك اوکنی آلمش؛ ومتعاقباً بونلرك املاك واراضیلرینی دخی ضبط ایده‌رك، مقابلنده خزینهٔ دولت طرفندن بورجلرینی تأدیه، وکندیلرینه مناسب معاشلر تخصیص ایتمش ایدی. دره‌بکلرینك غیبوبتندن بالاستفاده، جاپونیانك هر طرفنه مکمل یوللر انشاسیله، مناسب نقطه‌لرده عسکر اقامه ایده‌رك، امنیت واسایش وانضباطی دخی یولنه قومشدی. بو تاریخدن یعنی اون آلتنجی قرن میلادی اواخرندن اعتباراً جاپونیانك پایتخت حقیقیسی (یدو) اولوب، حکومت سیوغونلرك النده وسیوغونلق دخی مرقوم (فیده‌یوسی) نك نسلنده قالمش؛ ومیقادولر صرف ریاست روحانیه ایله قناعت ایده‌رك، سرایلرنده محصور یاشامغه دوام ایتمشلردی.

اون اوچنجی قرن میلادیده آوروپالیلردن برنجی اوله‌رق مشهور (مارقوپولو) جاپونیایه دخول ایدوب، عودتنده آوروپایه بو مملکتك وجودندن خبر ویرمشیدی. ۱۵۴۲ ده (مندزپینتو) نام پورتکیز قپودانك جاپونیایه یناشمه‌سی اوزرینه، پورتکیزدن بر طاقم جزویت میسیونرلری کوندریله‌رك، جاپونیاده یرلشمش، واهالیدن بر چوق آدملره خرستیانلغی قبول ایتدیرمشلر دیسه‌ده، متعاقباً شبهه‌یی دعوت ایدوب، کندیلرینه تابع اولانلرله برابر طردواخراج اولنمشلردی. ۱۶۰۹ ده فلمنکلیلر پورتکیزلیلرك بومنفوریتندن بالاستفاده، جاپونیایه یناشه‌رق، بعض اسکله‌لرنده اجرای تجارت ایتك امتیازینه نائل اولمشلردی. ۱۸۵۳ تاریخنه‌دك بوحق فلمنکلیلره منحصر قالدقدن صکره، تاریخ مذکورده آمریقا ممالك مجتمعه‌سی آمیرالی (پاری) سیوغون بولنان (یئوشی) یی جاپونیا اسکله‌لرینی آمریقا تجارتنه آچیق طوتمغه مجبور ایتمش. وبونك اوغلی وخلفی اولان (یساده) نك وصیسی ایقامون ۱۸۵۸ ده بو امتیازی انکلیز، فرانسز وروس تجارتنه تعمیم ایلمشدی. اجانبه اولنان بو مساعدات اهالینك هیجانی موجب اولوب، دره‌بکلری دخی اخذ انتقام ایچون وسیله آرامقده اولدقلرندن، بر طاقم عصیان حرکاتی ظهور ایدوب، انکلیز وسائر اجانبدن بر قاچ کشی قتل اولنمش، وسیوغون تضمینات وترضیه ویرمش ایسه‌ده، اعادهٔ اسایشه وامضا ایتدیکی معاهده‌لرك اجراسنه مقتدر اوله‌مامش؛ وخلفی (استوچباشی) عاجز قالوب، ۱۸۶۳ ده میقادویه مراجعتله، کبرادن ودره‌بکلرندن

مركب بر مجلس عمومی تشکیل ایده‌رك بو حاله ختام ویرمسنی رجا ایلمشدر. میقادو بو رجایی قبول ایله مجلس عمومی‌یی جمع ایتدیکنده، جنوب دره‌بکلری میقادویی جبراً اردولرینه سوق ایده‌رك، اوراده تایغونلغی قطعیاً لغو. وحکومتی تمامیله میقادونك یدینه تسلیم ایتدیلر. تایغون مقاومت ایتمك ایستمش ایسه‌ده، مغلوب اولوب، فراغه مجبور اولمشدر. بو اختلال دره‌بکلری طرفندن آوروپالیلره قارشی ظهور ایتدیکی حالده، نتیجه‌سی بسبتون عکسنه اولوب، دره‌بکلکلری وزادکانلق عنوانلری قطعیاً لغو، ودره‌بکلرینك اراضیسی مصادره وبونلرك بورجلری خزینهٔ دولت طرفندن تادیه اولنمش؛ و کندیلری پایتخته جلب اولنه‌رق، اوراده یاشامغه اجبار ایدلمشلردر. بوندن ماعدا بر مجلس مبعوثان دخی تشکیل ایله، مشروطیت قبول، وادارهٔ دولت تمامیله آوروپا اصولنه تحویل اولنه‌رق، جاپونیا اسکله‌لری دخی اجانبك تجارتنه آچیق براغلمشدر. میقادو بولنان کنج (موچوکیتو) حضرتلری قیافتنی، یاشایشنی ودائره‌سنی دخی تمامیله آوروپا اصولنه توفیق ایده‌رك، آوروپا وآمریقادن مقتدر ومتفنن آدملر جلبله، نویورق، پارس،لوندره وسائر طرفلره کنجلر کوندروب، فنون لازمه‌یی تحصیل ایتدیره‌رك، عسکر ودونتماسنی بر حسن صورته قومغه، وجاپونیانك هر طرفنده دمیر یوللر، لیمانلر، فابریقه‌لر، مکتبلر یاپدیره‌رق، یکرمی سنه ظرفنده بو مملکتی عادتا ممالك متمدنه صره‌سنه ادخاله موفق اولمشدر.

جاپونیا دکیزی { (Mer du Japon) بحر محیط معتدلك قسم شمالیسندن بر شعبه اولوب، شرقاً جاپونیا ایله غرباً قوریا وسیبریانك سواحل شرقیه‌سی آره‌سنده واقعدر. ٣٦° ایله ٥٢° عرض شمالی و ١٢٥°٣٠′ ایله ١٣٩°٤٠′ طول شرقی آره‌سنده ممتد اولور. شمالاً روسیه‌نك النده بولنان (ساهالین) جزیرهٔ طویله‌سیله قپالی اولوب، بو جزیره‌نك غرب شمالی جهتنده «تاتارستان» وشرق جهتنده (پروزه) بوغازلرندن اوخوچق دکیزیله اختلاط ایدر. شرقاً جاپونیانك یزو، نیپون وکیوسیو جزیره‌لریله محدود اولوب، بو اوچ جزیره‌نك آره‌لرنده واقع ایکی بوغازدن بحر محیط کبیرله برلشیر. جنوباً دخی (کیوسیو) جزیره‌سیله قوریا ساحلی آره‌سنده واقع قوریا بوغازیله بحر اصفره اولاشیر. ایکی طرفنده‌کی سواحلده بر چوق کورفزلری واردر.

جات { (Gath) فلسطینك اسکی شهرلرندن اولوب، جالوتك وطنی ایدی. قدس شریفدن ١٠ میل مسافه‌ده واقع (تل‌الصافیه) ده بولنمش اولمسی ملحوظ اولوب، اطرافنده بعض آثار موجوددر.

جاتاهی { (Jatahy, Jutahy) آمریقای جنوبیده بر نهردر،که پروده‌نبعاًله ٩°٤٠′ عرض جنوبیده برازیلیایه کیره‌رك، ١٣٠٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، ٦٠° طول غربیده آمازون ایرماغنه دوکیلور.

جاجرم { خراسانده نیشابور ایله جوین وجرجان آره‌سنده بر قصبه اولوب، وقتیله علما وشعرادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. الیوم بر قریه حالنده‌در. قزوینی بو قصبه‌نك قربنده بر معدن صویی بولنوب، اویوز علتنه وسائر امراض جلدیه‌یه نافع اولدیغنی بیان ایدیور.

جاجرمی { (ابوحامد معین‌الدین محمد بن ابراهیم السهلی) مشاهیر علمادن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، آنف‌البیان قصبه‌ده طوغمش؛ ونیشاپورده طول مدت تدریسله مشغول اولوب، بیوك بر صیت وشهرت قزانمش ایدی. ٦١٣ تاریخنده وفات ایتمشدر. فقهده «الکفایه» عنوانیله موجز ومع هذا کافهٔ قواعدی شامل بر اثر معتبریله «ایضاح الوجیز» عنوانیله ایکی جلد اوزره بر تألیفی وسائر بعض آثاری واردر.

جاجلی { جغرافیون عرب آثارنده هندستانده بیوك بر شهر اولمق اوزره مذکور اولوب، دکیزه ناظر بر طاغك اتکنده واقع اولدیغی واهالیسنك عبادالکواکبدن اولوب، علم نجوم وهیئتله مشغول اولدقلری، واسکندرك بو شهرك ضبطنه مقتدر اوله‌مدیغی بیان اولنیور.

جاحِظ { (ابو عثمان عمرو بن بحر الکنانی اللیثی البصری) مشاهیر ادبا وبلغادن اولوب. فصاحت وبلاغت وادبده کیمسه کندیسنك کعبنه واصل اوله‌مامشدر. بصره‌ده طوغوب، بغداد-

ده نشأت ایتمشدر. معتزله‌نك مذهبنه تابع اولوب، فلاسفه‌نك کتبنی تتبع، وطبیعیونك اعتقادینه میل ایتمش ایدی. جناب حقك گنهکارلری جهنمه آتمیوب بلکه بونلری نارك کندیلکندن جذب ایده‌جکنه، اللهك معاصی‌یی مراد بیورمدیغنه، جواهر اجسامك محو ونابود اولمسی ممکن اولهمیه‌جغنه وسائر کندینه مخصوص بعض اعتقاداته ذاهب اولوب، بو اعتقاداتده کندیسنه تبعیت ایدن فرقه‌یه (جاحظیه) نامی ویرلمشدر. وزیر ابن‌الزیاته منسوب اولوب، ابن‌الزیات توقیف اولنه‌رق، قیزغین فرونه القا اولندیغنده، جاحظ قاچمش؛ وبعده طوتیلوب، زنجیر بند اوله‌رق ابو دوادك حضورینه کوتورلدکده، فصاحت وعذوبت لسانی سایه‌سنده قورتلوب، فیمابعد ابو دواده انتساب ایتمش ایدی. ۲۵۵ تاریخنده. طقسان یاشنی متجاوز ومفلوج اولدیغی حالده، بغدادده وفات ایتمشدر. غایتله قبیح الوجه اولدیغندن، حقنده بر چوق نوادر وحکایات منقولدر. بر چوق تألیفاتی اولوب، اك مشهورلری: «کتاب الحیوان»، «کتاب البیان والتبیین»، «کتاب الامصار» وسائره‌در. کتاب الحیوانك بر نسخه‌سی هامبورغ کتبخانه‌سنده وکندی طرفندن اختصار اولنمش بر نسخه‌سی دخی اسپانیانك (اسکوریال) دارالکتبنده موجوددر. گوزل اشعاری دخی اولوب، شو بر ایکی بیت اوجمله‌دندر:

یطیب العیش ان تلقی حکیما
غذاه العلم والفهم المصیب
فیکشف عنك حیرة کل جهل
وفضل العلم یعرفه اللبیب
سقام الحرص لیس له شفاء
وداء الجهل لیس له طبیب

جادو { افریقیه‌ده جبل نفوسه‌ده بر بیوك شهر اولوب، بیوك چارشیسی بولندیغی واهالیسنك قسم اعظمی یهودی اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جار { بحر احمرده حجاز ساحلنده بر شهر اولوب، وقت سعادتده وده‌ها صکره‌لری مدینهٔ منوره‌نك اسکله‌سی ایدی. شهرك نصفی ساحلده ونصف دیگری قارشیسنده واقع بر آطه‌ده بولندیغی وکرك بحر احمر سواحلندن کرك هندوچین وسائر ممالك بعیده‌دن بو اسکله‌یه پك چوق سفائن یناشدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذکوردر. صحابه وتابعین وسائر مشاهیر اسلامدن بو شهره نسبتله (جاری) تلقیب اولنان ذوات پك چوقدر.

جارالله { [«زمخشری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله]

جارامه { (Jarama) اسپانیانك مادرید ایالتنده بر نهردر، که (سیراغوآدارامه) نك (سیجون) طاغنده نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك. مانسانارز، هنارس وتاجونه چایلرینی اخذ ایتدکدن صکره، (آرانجواز) قربنده (تاج) ایرماغنه دوکیلور.

جار بردی { (فخرالدین احمد بن سنان) ادبادن اولوب، ابن حاجبك «شافیه» سنه بر شرح وزمخشرینك «کشاف» ینه بر حاشیه یازمشدر. ۷٤٦ ده فات ایتمشدر:

جارمینی { (محمد بن علی) علمادن اولوب، معانی‌یه متعلق «الاشارات والتشبیهات» عنوانیله بر تألیفی واردر. ۷۲۹ ده وفات ایتمشدر.

جارود { (ابو المنذر بشر بن المعلی) صحابه‌دن اولوب، هجرت نبویه‌نك اونتجی سنه‌سی منسوب اولدیغی عبدالقیس قبیله‌سیله نزد حضرت پیغمبری‌یه کیده‌رك، اول عیسوی المذهب ایکن، ایمانه کلمش؛ وبعده بصره‌ده ساکن اولوب، فارس ویانهاونده شهید اولمشدر. کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. اسلامه کله‌جکی وقت شو قطعه‌یی سویلمشدر:

شهدت بان‌اللّٰه حق وسامحت
بنات فوأدی بالشهادة والنهض
فابلغ رسول‌الله عنی رسالة
بانی حنیف حیث کنت من الارض

جاروو { (Jarrow) انکلتره‌نك (دورهام) ایالتنده ودورهامك ۲٤ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۲٤ ۲۰۰ اهالیسی واسکی بر مناستری واردر.

جاریه { (ابو ایوب — بن قدامه التمیمی) صحابه‌دن اولوب، بعده بصره‌ده ساکن اولمش، وحضرت علی (رضه) ك میتنده معاویه‌یه قارشی حرب ایتمش ایدی. کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — جاریه بن مجمع، جاریه بن عبد المنذر، جاریه بن ظفر یمامی، جاریه بن احرم کلبی، جاریه بن جمیل وجاریه بن زید دخی صحابه‌دن اولوب، بونلرك اخیری صفین محاربه‌سنده معیت حضرت مرتضاده بولنمشدر.

جاسان { مصر قديمك بر قسمنه ويريلن اسم اولوب، بنی اسرائيل اوراده اسكان اولنمشيدی.

جاسَك { بصره كورفزينك منتهای جنوبنده وهرمز بوغازی قربنده بيوجك بر آطه اولوب، (كيش) و نام ديكرله (قيس) جزيره‌سيله عمان ساحلی آره‌سنده واقعدر. ياقوت حموی بو آطه‌نك پك معمور واهاليسنك يوزمه‌ده وكميجيلكده ماهر اولدقلرينی بيان ايديور.

جاسِم { دمشق شامك ٨ فرسخ جنوبنده بر قريه اولوب، شاعر شهير ابو تمام حبيب بن اوس طائينك مسقط رأسيدر.
اليوم حوران سنجاق و قضاسنده ١٤ قريه‌دن عبارت برناحيه‌نك مركزيدر .

جاغوآپيری { (Jaguapiri) برازيليانك (پارا) ايالتنده برنهر اولوب، شمال غربی‌يه طوغری جريانله، ٣٢٠ كيلومتره‌لك مسافه قطع ايتدكدن صكره، (ريونغرو) نهرينه دوكيلور.

جاغوآريبه { (Jaguaribe) برازيلياده بو اسمله ايكی نهر اولوب، ايكيسی ده بحر محيط آطلاسی‌يه دوكيلور. بری (سآره) ايالتنده اولوب، مجراسی ٤٠٠ كيلومتره طولنده‌در. بو (سآره)نك ١١٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده منصب اولور. ديكری (باهيا) ايالتنده اولوب، ١١٠ كيلومتره‌لك جرياندن صكره (تودوس اوس سانتوس) قوينه دوكيلور.

جاقاتره { (Jacatra) جاوه جزيره‌سنك حكومات اسلاميه‌سندن بر كوچك حكومت اولوب، بانتام ايله شيريبون حكومتلريله وساحل بحرله محدوددر. طولی ٢٥٠ وعرضی ٢٠٠ كيلومتره اولوب، تقريباً ٥٠٠٠٠٠ اهاليسی واردر. محصولاتی قهوه، شكر، پاموق، چويد، پرنج وسائره‌دن عبارتدر. ١٦١٩ تاريخ ميلاديسندن بری فلمنكليلرك تحت تابعيتنده بولنيور. مركزی بولنمش اولان (جاقاتره) شهرينك اسميله مسمی اولوب. بو شهر بعده خراب اولمش، ويرينه فلمنكليلر طرفندن اليوم بتون جاوه‌نك مركزی اولان (باتاويه) شهری تأسيس اولنمشدر.

جاقسون { (Jackson) آمريقا ممالك مجتمعه‌سنك استقلاليچون اك زياده چاليشانلردن اولوب، ١٧١٥ ده يكی اورليان اوكنده انكليزلره قارشی قطعی برمظفريته نائل اولمغله، ممالك مذكوره‌نك استقلالنی تأمين ايتمش؛ و ١٨٢٩ و ٣٣ ده ايكی دفعه رئيس جمهور اولمشدی. اجدادی ايرلانده‌لی اولديغی حالده، كنديسی ١٧٦٧ ده جنوبی قارولينه‌ده طوغمش، و ١٨٤٥ ده وفات ايتمشدر.

جاقمل { (Jacmel) آنتيل جزايرندن (هايتی) آطه‌سنك غرب جهتنده (پورت-ريوبليق)ك ٤٤ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق همنامی برنهرك منصبنده واقع بر قصبه واسكله‌اولوب، ٦٠٠٠ اهاليسی وايشلك تجارتی واردر.

جاقوی { (Jacuy) برازيلياده بر نهردر، كه ريوغرانده ايالتنده (اينياچيبو) طاغنده نبعانله، شرقه طوغری آقه‌رق، ٤٥٠ كيلومتره‌لك جرياندن صكره، (پاتوس) كولنه دوكيلور.

جاقه { (Jaca) اسپانيانك (سراغوسه) ايالتنده قضا مركزی مستحكم بر قصبه اولوب، هوئسقه‌نك ٦٠ كيلومتره شمالنده وآراغون قربنده واقعدر. ٣٥٠٠ اهاليسی، اسكی بر قلعه‌سی، بيوك بر كليساسی ويوك منسوجاتی واردر. اسكی بر قصبه اولوب، وقتيله آراغونك مركزی ايدی.

جاكرنات { (Djaguernat) هندستانك (اوريسه) ايالتنده وكلكوته‌نك ٤٨٠ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق ١٩°٤٩′ عرض شمالی ايله ٧١°٢٥′ طول شرقيده بر شهر اولوب، بنكاله كورفزيله (شيلقه) كولنك قربنده و (مهانودی) نهرينك بر قولی اوزرنده واقعدر. ٣٦٠٠٠ اهاليسی وبيوك ومشهور بر بتخانه‌سی‌واردر. بو بتخانه‌يه هندستانك هر طرفندن بهرسنه بر مليوندن زياده زوار طوپلانير.

جالاپه { (Jalapa) مكسيقه‌نك (وراقروز) جمهوريتنده ووراقروزك ٦٠ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق مرتفع برموقعده بر قصبه اولوب، ١٣٠٠٠ اهاليسی وشكر وقهوه محصولاتی واردر. وقتيله مكسيقه‌ايله آوروپا آره‌سنده اجرا اولنان تجارتك مركزی ولوب، طبده مستعمل (جالاپ) كوكی بونك اسميله تسميه اولنمشدر.

جالِقان { سجستانده معمور وخيراتی چوق بر قصبه اولديغنی ياقوت حموی بيان ايديور.

جالوان { بلوجستانك منقسم بولنديغى حكومات صغيره‌نك برى اولوب، شمالاً ساروان وجنوباً لوس حكومتيله محدوددر. مركزى خوزدار قصبه‌سيدر.

جالوت { (Goliath) حضرت داوود (عم) زماننده فلسطين قهرمانلرندن اولوب. قامتنك اوزونلغى وجثه‌سنك جسامتيله مشهوردر. بنى اسرائيله قارشى محاربه‌يه چيقوب، كنديسيله مبارزه ايده‌جك آدم آرايه‌رق. ميدان اوقوديغى، وبنى اسرائيل ملكى طالوت (ياخود شاؤل) بونك قارشيسنه چيقه‌جق آدمه قيزينى ويره‌جكنى وعد ايلمكله برابر، كيمسه جسارت ايده‌مديكى حالده، ١٨ ياشنده بولنان حضرت داود (عم) بر صبان طاشيله اوروب. كنديسنى اتلاف ايتمشدر.

جالوس { جغرافيون عرب بو اسمله بحر محيط كبيرده بر جزيره اولديغى، واهاليسنك سياه اولوب، چيبلاق گزدكلرينى وبربرلرينى يدكلرينى بيان ايديورلر. بو آطه‌نك (رامى) جزيره‌سنك جنوبنده اولديغى بيان اولنـوب، (رامى) جزيره‌سى ايسه (بورنئو) دن عبارت اولديغى مظنون اولديغندن، (جالوس)ك دخى (جاوه) ويا (سلب) آطه‌سندن عبارت اولمسى محتملدر.

جالينوس { (Galien,Galenus) مشاهير اطبا وحكماى يونانيه‌دن اولوب، بقراطدن صكره طبك اك بيوك موجديدر. ميلادك ١٣١ تاريخنده آناطولينك (برغمه) شهرنده طوغوب، ٢٠٠ تاريخنده وفات ايتمشدر. پدرى (نيقون) معمار اولوب، كنديسى فلسفه‌يه سلوك ايله. آرسطونك كتبنى تتبع ايتدكدن صكره، فن طبك تحصيلنه قويله‌رق، بعده اكمال تحصيل واكتساب معلومات ايچون، سياحته چيقمش؛ واسكندريه‌ده بر قاچ سنه اوتوروب، تشريحه متعلق بر چوق تجارب وتحقيقاتده بولنمشيدى. صكره برغمه‌يه عودتله، بر چوق وقت اوراده اجراى طبابت ايتدكدن صكره، ٣٤ ياشنده ايكن، روميه‌يه كيده‌رك، اوراده طبابتده‌كى مهارتيله كسب شهرت ايتمش؛ وايمپراطورلردن (مارق اورل) و(وروس) و(قومودیوس) ك طبيبى اولمش ايدى. اواخر عمرنده برغمه‌يه عودت ايدوب، اوراده وفات ايتديكى مرويدر. بقراطك اصولنى احيايه چالشوب، حكيم مشاراليهك آثارينى شرح وتحشيه، وكندى تجارب وتحقيقاتى حاوى بر چوق كتابلر تأليف ايتمشدر. طبده وعلى الخصوص تشريحده پك چوق حقايق كشفنه موفق اولمش ايسه‌ده، انسان تشريحنه دسترس اوله‌ميوب. يالكز حيواناتى تشريح ايتمش اولديغى آكلاشيليور. علوم وفنون يونانيه‌نك عربيه نقلى صره‌سنده جالينوسك همان كافهٔ آثارى حنين بن اسحق وثابت بن قره كبى مشاهير اطبا طرفندن لسان عربيه ترجمه اولنمشدر. تأليفاتنك اكثرى نابود اولوب، موجود اولانلرى لاتينجه‌يه وسائر آوروپا لسانلرينه ترجمه، ودفعاتله طبع ونشر اولنمشدر. بعض آثارينك متون يونانيه‌سى مفقود اولديغى حالده، ترجمهٔ عربيه‌لرى موجوددر. مدنيت اسلاميه زماننده حكمت و فلسفه‌ده آرسطو اولديغى كبى، طبده دخى جالينوس استاد اعظم عد اولنه‌رق، آثار مترجمه‌سى مشاهير اطباى اسلام طرفندن دستورالعمل اتخاذ اولنمش، وبونلرك اوزرينه پك چوق شرحلر وحاشيه‌لر يازلمشدر. اياصوفيه كتبخانه‌سنده جالينوسك آثار مترجمه‌سندن بر خيلى كتاب موجوددر. جالينوسك لسان عربيه ترجمه اولنمش آثارى بروجه آتيدر: « فينكس » (Pinax) يعنى « فهرست »، « كتاب الفرق »، « كتاب الصناعة الصغير »، « كتاب النبض الصغير »، « كتاب الى غلوقن فى التأنى لشفاء الامراض »، « كتاب فى العظام »، « كتاب فى العضل »، « كتاب فى العصب »، « كتاب فى العروق »، « كتاب الاسطقسات »، « كتاب المزاج »، « كتاب القوى الطبيعية »، « كتاب العلل والامراض »، « كتاب تعرف علل اعضاء الباطنة »، « كتاب النبض الكبير »، « كتاب اصناف الحميات »، « كتاب البحران »، « كتاب ايام البحران »، « كتاب حيلة البرء »، « كتاب على التشريح »، « اختصار كتاب مارينس فى التشريح »، « اختصار كتاب لوقس فى التشريح »، « كتاب فيما وقع من الاختلاف بين القدماء فى التشريح »، « كتاب تشريح الاموات »، « كتاب تشريح الاحياء »، « كتاب فى علم البقراط بالتشريح »، « كتاب فى آراء اراسسطراطس بالتشريح »، « كتاب فيما لم يعلمه لوقس من امر التشريح »، « كتاب فيما خالف فيه لوقس فى التشريح »، « كتاب فى تشريح الرحم »، « كتاب فى مفصل الفقرة الاولى »، « كتاب فى اختلاف الاعضاء المتشابهة الاجزاء »، « كتاب

فی تشریح آلات الصوت »، « کتاب فی تشریح العین »، « کتاب فی حرکة الصدر والرئة »، « کتاب فی علل التنفس »، « کتاب فی الصوت »، « کتاب فی حرکة العضل »، « مقالة فی مناقضة الخطاء الذی اعتقد فی تمیز البول من الدم »، « مقالة فی الحاجة الی النبض »، « مقالة فی الحاجة الی التنفس »، « مقالة فی العروق الضوارب هل یجری فیها الدم بالطبع املا »، « کتاب فی قوی الادویة المسهلة »، « کتاب فی العادات »، « کتاب فی اراء البقراط وفلاطن »، « کتاب فی الحرکة المعتاصة »، « کتاب فی آلة الشم »، « کتاب منافع الاعضاء »، « مقالة فی افضل هیئات البدن »، « کتاب الادویة المفردة »، « مقالة فی دلائل علل العین »، « کتاب فی اوقات الامراض »، « کتاب الامتلاء »، « مقالة فی الاورام »، « مقالة فی الاسباب البادیة »، « مقالة فی الاسباب المتصلة بالامراض »، « مقالة فی اجزاء الطب »، « کتاب المنی »، « مقالة فی تولد الجنین »، « مقالة فی المرة السوداء »، « کتاب ادوار الحمیات »، « اختصار کتاب النبض الکبیر »، « کتاب فی النبض »، « کتاب فی ردائة التنفس »، « نوادر تقدمة المعرفة »، « اختصار کتاب حیلة البرء »، « کتاب الفصد »، « کتاب الذبول »، « مقالة فی صفات صبی یصرع »، « کتاب قوی الاغذیة »، « کتاب التدبیر الملطف »، « کتاب الکیموس الجید والردیٔ »، « کتاب فی افکار ارسطراطس »، « کتاب تدبیر الامراض الحادة »، « کتاب ترکیب الادویة »، « کتاب الادویة التی یسهل وجودها »، « کتاب الادویة المقابلة للادواء »، « کتاب التریاق الی مغلیانوس »، « کتاب التریاق الی قیصر »، « کتاب الحیلة لحفظ الصحة »، « کتاب الی اسبولوس »، « کتاب الریاضة بالکرة الصغیرة »، « تفسیر کتاب عهد ابقراط ». « تفسیر کتاب الفصول لابقراط »، « تفسیر کتاب الکسر لابقراط »، « تفسیر کتاب ردالخلع لابقراط »، « تفسیر کتاب تقدمة المعرفة لابقراط »، « تفسیر کتاب تدبیر الامراض الحادة لابقراط »، « تفسیر کتاب القروح لابقراط ». « تفسیر کتاب جراحات الرأس لابقراط »، « تفسیر کتاب ابیذیمیا لابقراط »، « تفسیر کتاب الاخلاط لابقراط »، « تفسیر کتاب تقدمة الانذار لابقراط »، « تفسیر کتاب قاطیطریون لابقراط ». « تفسیر کتاب الهواء والماء والمساکن لابقراط »، « تفسیر کتاب الغذاء لابقراط »، « تفسیر کتاب طبیعة الجنین لابقراط »، « تفسیر کتاب طبیعة الانسان لابقراط »، « کتاب فی ان رأی ابقراط فی کتاب طبیعة الانسان وفی سائر کتبه واحد »، « کتاب فی ان الطبیب الفاضل یجب ان یکون فیلسوفاً »، « کتاب فی کتب ابقراط الصحیحة وغیر الصحیحة ». « کتاب فی الفاظ ابقراط ». « کتاب فی جوهر النفس ماهی »، « کتاب فی الحث علی تعلم الطب »، « کتاب فی جل التجربة »، « کتاب فی محنة افضل الاطباء »، « کتاب فیما یعتقده رأیاً »، « کتاب فی الاسماء الطبیة »، « کتاب البرهان »، « کتاب فی القیاسات الوضعیة »، « کتاب فی قوام الصناعات ». « کتاب فی تعرف الانسان عیوب نفسه ». « کتاب الاخلاق »، « مقالة فی صرف الاهتمام »، « مقالة فی ان اخیار الناس قد ینتفعون باعدائهم »، « کتاب فیما ذکره افلاطن فی کتابه المعروف بطیماوس من علم الطب »، « کتاب فی ان قوی النفس تابعة لمزاج البدن »، « کتاب جوامع کتب افلاطن »، « کتاب فی ان المتحرک الاول لایتحرک »، « کتاب المدخل الی المنطق »، « مقالة فی عدد المقاییس »، « تفسیر الکتاب الثانی من کتب ارسطوطالیس »، « کتاب فیما یلزم الذی یلحق فی کلامه ». « تفسیر کتاب اوجاع النساء لابقراط »، « تفسیر کتاب الاسابیع لابقراط »، « تفسیر کتاب تدبیر الاصحاء لابقراط »، « کتاب مداواة الاسقام »، « کتاب فی الجبر »، « کتاب فی الموت السریع »، « کتاب الحقن والقولنج ». « مقالة فی النوم والیقظة والنمور »، « مقالة فی تحریم الدفن قبل اربع وعشرین ساعة »، « مقالة فی عنایة الخلق بالانسان »، « رسالة الی فیلافوس الملکة فی اسرار النساء »، « رسالة الی قسطانس القهرمان فی اسرار الرجال »، « کتاب فی الادویة المکتومة »، « مقالة فی استخراج میاه الحشایش »، « مقالة فی ابدال الادویة »، « کتاب فیما جمع من الاقاویل التی ذکر فیها فعل الشمس والقمر والکواکب »، « مقالة فی الالوان »، « جوامع کتابه فی البرهان ». « کتاب الرد علی الذین کتبوا فی المماثلات »، « کتاب طبیعة الجنین »، « کتاب الرد علی ارنیجانس فی النبض »، « کتاب فی السبات »، « اختصار کتاب قوی الاغذیة »، « کتاب فی الافکار المسفیة لارا۔ سسطراطس »، « کتاب منافع التریاق »، « مقالة فی الکیموسات »، « کلام فی الطعوم »، « رسالة فی غضة

الکلب الکلب »، « کتاب فی الاسباب الماسکة »، « تفسیر کتاب قولویس فی تدبیر الاصحاء »، « تفسیر ما فی کتاب فلاطن المسمی طیماوس من علم الطب »، « کتاب فی الادویة المنقیة »، « کتاب فی تحسین الاصوات ونفی الآفات عنها » وسائره.

جام { خراسانده بر کوچك قصبه اولوب، مولانا عبدالرحمن جامی ایله دیگر بعض مشاهیر علما واولیانك مسقط رأسی اولمغله مشهوردر.

جاماری { (Jamary) برازیلیانك ماتوغرو- سو ایالتنده بر نهر اولوب، شمال غربی‌یه آقه‌رق، ٤٥٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (مادیره) نهرینه دوکیلور.

جاماسب { ایران قدیم حکماسندن اولوب، کیانیاندن کشتاسبك زماننده یاشا- مش، وزردشتك دیننه تابع بولنمشدر. زردشتك اصحابندن اولمسی دخی ملحوظدر. سیاراتك اقترانه دائر بر کتابی یدنجی قرن هجری اواخرنده عربی‌یه ترجمه اولنمشدر. بونده کندیسندن مقدم وقوع بولمش اقترانلری قید ایتدیکی کبی، مؤخر وقوع بوله‌جق اقترانلری دخی حسابله تعیین ایتمشدر.

جامایقه { (Jamaïque) آمریقاده آنتیل جزایرینك بیوکلرندن بری اولوب، انکلتره مستملکاتندندر. (قوبه) جزیرهٔ کبیره‌سنك جنوبنده و (هایتی) نك غربنده اوله‌رق، ۱۷° ٤۳′ ایله ۱۸° ۳٦′ عرض شمالی و ۷۸° ۳۵′ ایله ۸۱° ۱۰′ طول غربی آره‌سنده ممتد اولور. تقریباً بیضوی الشکل اولوب، شرقدن غربه اولان طولی ۲٦۰ وعرضی ٦۰ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۰۸۵۹ مربع کیلومتره واهالیسی ۵۹٦ ۳۸۵ کشیدر. بونلرك بر ربعی آوروپالی وقصوری زنجی وملزدر. واردات ومصارف سنویه‌سی ۱۰ ملیون فرانق راده‌لرنده‌در. انکلیزلر بو جزیره‌ده بیوك بر خسته‌خانه ایله بر بیمار- خانه وارکك وقیز چوجقلره مخصوص ایکی بیوك تربیه خانه آچشلردر.

« مائی طاغلر » اسمیله معروف بر صره طاغلر آطه‌یی شرقدن غربه شق ایدوب، اراضیسنی شمالی وجنوبی اوله‌رق ایکی مائله‌یه آییرور. شمال جهتنده‌کی مائله‌نك میلانی تدریجی اولوب، بر طاقم کوزل بایرلر وتپه‌لری حاویدر. جنوب جهتنده ایسه بر طاقم دیك وقیالی طاغلر واوچورومل اولوب. سواحلی دخی یوکسك قیالردن متشکلدر. ۸۰۰ کیلومتره طوتنده اولان سواحلنده ۱٦ بیوك وصاغلام لیمان ایله ۳۰ قدر دمیر آته‌جق قوی موجوددر. ایکی مائله‌ده دخی برچوق نهرلر آقوب، بر طاقم کوزل وادیلر تشکیل ایدرلر. بونلرك هیچ بری سیر سفائنه صالح اولمیوب، اڭ بیوکی اولان « قره چای » دخی سرعت جریاندن طولایی سیر سفائنه غیر مساعددر. مذکور طاغلرك اڭ یوکسك محلی ۲٤۹۵ متره ارتفاعنده‌در. وسطده‌کی جبال ایله سواحل جنوبیه قربنده‌کی طاغلر آره‌سنده غایت صیق وجسیم اورمانلرله واسع شکر قامشی مزرعه‌لری بولنیور.

هواسی غایت صیجاق وسواحلنده وخیم اولوب، صاری صیتمه وویا اکسیك اولمازایسه‌ده، ایچ طرفلرنده ویوکسك محللرنده صاغلامدر. ایکی یاغمور موسمی اولوب، بری نیساندن حزیرانه قدر سورر، ودیگری تشرینلرده اولور. بو موسملرده هوا غایت رطیب وصیجاق اولوب. فرطونه‌لری دخی کثیر الوقوعدر. زلزله دخی صیق وقوع بولوب، دفعاتله جزیره‌یی تخریب ایتمشدر. طوپراغی عمومیت اوزره کلسی او- لوب، پك منبت ایسه‌ده، یالکز بر قسم اصغری ایشلنیور. محصولاتی شکر، قهوه، قاقائو، پاموق، چوید، مصر، بغدای، پرنج، پورتقال، لیمون، زیتون، نار، انجیر. قاڤون وسائره‌دن عبارت اولوب، مرعالری دخی چوقدر. وپك قوتلی حیوانات یتشدیریلیر. مرتفع محللرنده آوروپانك هر نوع سبزه ومیوه‌لری دخی حاصل اولور. رومی مشهور اولوب، کلیتله اعمال واخراج اولنور. وقتیله آمریقایه مخصوص انواع حیوانات موجود ایدیسه‌ده، شمدیکی حالده بونلردن یالکز (آغوتی) دینلن حیوان سیرك اوله‌رق بولنور. طیوری پك چوق ورنکارنك تویلرله مزیندر. یلانلریله کرتنکله انواعی چوق اولوب، بونلرك بعضلرینی زنجی اهالی اکل ایدرلر. بعض نهرلرنده آمریقایه مخصوص اولان و (آلیغاتور) تعبیر اولنان تمساح دخی بولنور. اورمانلری یبانی طوموزلرله مملودر. بعض سیلی قورشون، باقیر، دمیر وآنتیمون معدنلری وار ایسه‌ده، همان هیچ بری اخراج اولنمیور. ادخالات سنویه‌سی ۲٤ واخراجاتی ۲۸ ملیون فرانق راده- لرنده‌در.

جامایقه آطه‌سی اوچ سنجاغه منقسم اولوب. لوندره‌دن منصوب بر والی ایله ۱۲ اعضای منتخبه‌دن مرکب بر مجلس اداره طرفندن اداره اولنور. ٤٥ اعضادن مرکب بر مجلس مبعوثانی دخی واردر. (لوقای) جزایرله (هوندوراس) ساحلنده‌کی انکلیز مملکتی دخی جامایقه والیسنك تحت اداره‌سنده‌در. مرکزی (کینغستون) قصبه‌سی ایسه‌ده، والی (اسپانیش تاون) قصبه‌سنده اقامت ایدر.

بو جزیره ۱٤۹٤ تاریخ میلادیسنده قریستوف قولومبك کندیسی طرفندن کشف اولنه‌رق، مشار الیه بر فرطونه‌یه طوتلمغله، کمیسی قیریله‌رق، بر سنه قدر جامایقه‌ده قالمشیدی. بعده اسپانیوللر آمریقانك سائر طرفلرنده یاپدقلری کبی، بو جزیره‌ده دخی انواع مظالم اجرا ایده‌رك، ۶۰۰۰۰ قدر اولان اهالیٔ اصلیه‌سنی آز زمان ظرفنده امحا ایتمشلردی. ۱۶۵۵ تاریخنده جزیره انکلیزلرك الینه کچدیکنده، اهالیسی ۱۵۰۰ آوروپالی و بر او قدر زنجیدن عبارت ایدی. بو وقتدن بری انکلتره ایله ایرلانده واسقوچیادن بر چوق مهاجرلر کیدوب، ساکن اولمش، وصورت اداره‌سی بروجه بالا تنظیم اولنمشیدی. جامایقه مجلس مبعوثانیله انکلتره حکومتی آره‌سنده ظهور ایدن اختلافات اوزرینه، ۱۷۲۸ ده جزیره‌یه ۲۰۰۰۰۰ فرانقدن عبارت مقطوع بر ویرکی تخصیص اولنمشدر. زنجیلر اسارتنك لغوندن صکره، انکلیز حکومتی کافهٔ اهالینك مساوات وتوحیدینه چالیشمش ایسه‌ده، بیاضلرله سیاهلر آره‌سنده بر وجهله ائتلاف ممکن اوله‌میوب، ۱۸۶۵ ده وقوع بولان زنجیلر عصیانی اوزرینه، حکومت بعض تدابیر فوق‌العاده اتخاذینه مجبور اولمشدر.

جامبیه (Jambie) سوماتره جزیره‌سنده (پالمبانغ) دن ۲۵۰ کیلومتره‌لك مسافه‌ده وهمنامی بر نهرك اوزرنده بر قصبه اولوب، فلمنکلیلر طرفندن ضبط اولنمش بر دولت صغیرهٔ اسلامیه‌نك مرکزی بولنمشدر.

جامس (James) انکلتره مشاهیر بحریونندن اولوب، ۱۶۳۱ ده بر تجار شرکتی طرفندن آمریقانك شمالنده بر طریق بحری کشف ایتمکه مأمور اولمغله، ۶۵° ۳۰′ عرض شمالی‌یه قدر چیقمش، و(هودسون) کورفزینك قسم جنوبیسنی کشف ایده‌رك، غربده کوردیکی اراضی‌یه دخی (جنوبی یکی غال) نامنی ویرمش ایدی. بحر منجمد شمالی آره‌سندن بر طریق بحری کشادی امکانی انکار ایتمشدر. سیاحتنامه‌سی نشر اولنمشدر.

جامستوون (Jamestown) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك ویرجینیا جهوریتنده، (جامس ریور) نهرینك صول ساحلنده و(ریچموند) ك ۸۰ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب. انکلیزلرك ممالك مذکوره‌ده‌کی تأسیساتلرینك الك اسکیسیدر.

— بو اسمله بحر محیط آطلاسینك قسم جنوبیسنده واقع (سنته هلنه) آطه‌سنك شمال غربی ساحلنده دخی بر قصبه اولوب، جزیرهٔ مذکوره‌نك مرکزیدر، و ۳۰۰۰ اهالیسی واردر.

جامس ریور (James-River) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك ویرجینیا جهوریتنده بر نهردر، که (آلغانی) طاغلرندن (جاقسونس ریور) اسمیله نبعان ایدوب. غربه طوغری جریان، و(جامستوون) شهرینی سقی ایله، ٤۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (چساپیك) قوینه دوکیلور.

جامس قوبی (Baie de James) آمریقای شمالیده (هودسون) دکیزینك جنوب غربی جهتنده بر قوی اولوب، کاشفی اولان آنف انترجه قپودان جامسك اسمیله تسمیه اولنمشدر. لابرادور وقناده ایله جنوبی یکی غال آره‌سنده واقعدر. آلبانی ایله وست ریور ایرماقلری وسائر بعض انهار بو قویه دوکیلور.

جامعین حله‌نك اسم دیکریدر. [« حله » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جامه‌باف (سید محمد —) مشهد ساداتندن بر شاعر اولوب، بعده هندستانه رحلتله، اکثریا رباعیات سویلدیکندن، میررباعی لقبیله شهرت بولمش، و ۹۷۲ ده وفات ایتمشدر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

درمزرع دهر کز نشاط آمده پاك
دهقان اجل نریخت جز تخم هلاك
چون دانه گندم همه زان‌دل چاك
از خاك بر آمدند ورفتند بخاك

جامی (مولانا نورالدین عبدالرحمن —) اعاظم شعرای ایراندن اولوب، ۸۱۷

تاریخنده خراسانده واقع جام قصبه‌سی قربنده (خرجرد) قریه‌سنده طوغمشدر. پدری مولانا محمد عن اصل اصفهانك (زردشت) محله‌سندن ایدی. مولاناجامی هراتده تحصیل ایدوب، اکثرعلوم وفنونه واقف اولمش. وادبیات عربیه وفارسیه‌ده یدطولی قزانمشدی. علوم ظاهریه‌یی تحصیلدن صکره، شیخ بهاءالدین نقشبندی حضرتلرینك مرید وخلیفه‌سی سعدالحق والدین کاشغریدن اقتباس انوار باطنیه ایده‌رك، طریق صوفیونه سلوك ایتمشیدی. طبیعت شعریه‌سی دخی غالب اولمغله، نظماً ونثراً بر چوق کتب نافعه ومقبوله تحریر ایده‌رك، صیت وشهرتی اقطار عالمه شایع اولمش؛ وعالم اسلامك هر طرفندن علما وادبا صحبت وملاقاتنه شتاب ایتمکه باشلامشیدی. اووقتلرده تحت تیموریده جالس اولان سلطان بوسعید صاحب ترجمه‌یه فوق‌العاده حرمت ورعایت ایتدیکی کبی، بعده سلطان حسین بایقرا دخی رعایتنده مبالغه ایدوب، سلطنتنك کبراسی وعلی‌الخصوص وزیر اعظمی اولان علی شیرنوایی مولانا جامی‌یه انتساب ایتمشلردی. ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی حضرتلریله دخی مخابره ومکاتبه‌سی اولوب، پادشاه مشارالیهك دعوتی اوزرینه، قونیه‌یه قدر کلمشدیسه‌ده، اوصره‌ده حضرت فاتحك وقوع ارتحالیله، ملاقات میسر اوله‌مامشدی. سفر حجدن عودتدن صکره ۸۹۸ تاریخنده، ۸۱ یاشنده اولدیغی حالده هراتده وفات ایتمشدر. «هفت اورنك» عنوانیله خمسهٔ نظامی طرزنده مشهور بر یدی اثری واردر، که «سلسلة الذهب»، «سلامان وابسال»، «تحفة‌الاحرار»، «سبحة‌الابرار»، «یوسف وزلیخا»، «لیلی ومجنون» و «خردنامهٔ سکندر» منظومه‌لرندن مرکبدر. بوندن بشقه مرتب اوچ بیوك دیوانی وسعدینك کلستانی طرزنده «بهارستان» عنوانیله مشهور بر تألیف ادبیسی واردر. کافهٔ شعرانك اشعارنده اعلا وادنا واوسط بیتلر وغزللر بولندیغی حالده، مولانا جامینك هیچ بر بیتنی ویابر غزلنی دیکرینه ترجیح ایتمك ممکن اولیوب، جمله‌سی بربرندن اعلا اولدیغی ارباب فرق وتمیز عندنده مسلمدر. آثار شعریه‌سندن بشقه بروجه آتی تألیفاتی واردر: «تفسیر آیت فایای فارهبون»، «شواهدالنبوه»، «نفحات‌الانس»، «نقدالنصوص»، «رسالهٔ طریق صوفیان»، «اشعة اللمعات»، «شرح فصوص الحکم»، «لوامع»، «شرح بعض ابیات تائیهٔ ابن فارض»، «شرح رباعیات»، «لوایح»، «شرح بیت خسرو دهلوی»، «شرح حدیث ابی ذرعقیلی»، «سخنان خواجه پارسا»، «ترجمهٔ اربعین حدیث»، «مناقب خواجه عبدالله‌انصاری»، «مناقب حضرت مولوی»، «رسالة فی‌الوجود»، «رسالهٔ تحقیق مذهب صوفیه ومتکلمین وحکما»، «رسالهٔ سؤال وجواب هندستان»، «رسالهٔ لااله‌الاالله»، «مناسك الحج»، «رسالهٔ کبیره‌درمعما»، «رسالهٔ متوسطه درمعما»، «رسالهٔ صغیره درمعما»، «رسالهٔ صغرای منظومه درمعما»، «رسالهٔ عروض»، «رسالهٔ قافیه»، «رسالهٔ موسقی»، «رسالهٔ منشآت»، «الفوائد الضیائیه فی شرح الکافیه»، «شرح بعض ازمفتاح الغیب». بر دیوانیله بهارستانی ورسالهٔ عروضی درسعادتده ودیکر بعض آثاری هندستانده طبع اولنمشدر. کلیات اشعاری اکثر کتبخانه‌لرده موجوددر. شرح کافیه‌سی «ملاجامی» عنوانیله مملکتمزده بین‌الطلاب مشهور ومتداول اولوب، دفعاتله طبع اولنمشدر. اشعارندن شو رباعینك ایرادیله اکتفا اولندی.

یارب زدوکون بینیازم کردان
وز افسر فقر سرفرازم کردان
درراه طلب محرم رازم کردان
زان ره‌که نه سوی توست بازم کردان

جامی { بو مخلصله شعرای عثمانیه‌دن دخی اوچ ذات کلمشدر:

برنجیسی سلطان بایزید خان‌ثانی دوری شعرا وعلماسندن اولوب، فضل وکمالی حسبیله آناطولی قاضیعسکری اولمش؛ و ۹۱۱ ده وفات ایدوب، استانبول بنا ایتمش اولدیغی مسجد ومدرسه‌حولیسنده دفن اولنمشدر. اسمی محمد اولوب، حاجی حسن زاده دینمکله معروفدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کشتیٔ دل بولمغه دریای حیرتدن خلاص
کاکل دلبر خیالیله رسنلر باغلادم

— ایکنجیسی دیار رومدن اولدیغی‌حالده، مولانا جامی حضرتلرینی زیارت ایچون ایرانه سفر ایتمش؛ واکثریا خلقدن عزلت ایدوب، مساجدده اقامت ایلر ایمش، شو بیت اونکدر:

نیجه بر نفسه اویوب بر سکه سکبانلق ایدهم
بریدر فقر وفنا مملکته سلطانلق ایدهم

— اوچنجیسی استانبوللی اولوب، قول اوغلی طائفه‌سندن ایدی. سلطان سلیم خان ثانینك شهزاده لکلرنده ندماسندن‌اولوب، مشارالیهك‌دورسلطنتلرنده بعض متصرفلقلرده بولنمشدی. شوبیت اونکدر.

زاف دلبر طولاشور بویله ایکی کیجه‌در
ای معبر واقعه تعبیری آنك نیجه‌در

جامی { (شیخ الاسلام احمد نامقی) کبار صو ـ فیوندن اولوب، ٥٢٦ ده وفات ایتمشدر. بعض کراماتی مرویدر.

جانبرد غزالی { مصر ملوك چراکسه سندن طومانبایك امرا ـ سندن اولوب، عن اصل اسقلا وونیه‌لی برکوله ایدی. یاوز سلطان سلیم خانك مصر اوزرینه اولان یورویشنده صاحب ترجه طومانبای طرفندن سوق اولنان عسکرك باش قوماندانلغنه نصب اولنمش؛ وغزه‌ده وقوع بولان محاربه‌ده مغلوب اولوب، فرار ایتدکدن صکره، سلطان سلیم خانه خدمت ایتمك یولنی اختیار ایدوب، طومانبایك مغلوبیتنی ومصرك فتحنی تسهیل ایتدیکی کبی، بعده طومانبایك قتلنه دخی سبب اولمشیدی. بو خدمتنه مکافاةً طرف پادشاهیدن شام والیلکنه نصب اولنمش ایسه‌ده، طینتنده مرکوز اولان خیانتی اظهار ایچون، فرصت انتظارنده بولنوب، سلطان سلیم خانك ارتحالنی فرصت اتخاذ ایده‌رك، اعلان عصیان، وطرابلس، بیروت وسائر سوریه سواحلنی ضبط ایتدکدن صکره، حلبی محاصره ایتمش ایسه‌ده، حلب قوماندانی قرەجه پاشا مردانه مقاومت ایدوب، اوصره‌ده تنکیلنه مأمور اولان فرهاد پاشا دخی عساکر کافیه ایله یتیشدیکندن، جانبرد دمشق شامده بولنان بش بیك یکیچری‌یی خائنانه قتل ایتمش؛ ومتعاقباً دمشقك خارجنده فرهاد پاشا ایله ایتدیکی محاربه‌ده ٩٢٧ ده مغلوب اولوب، بر درویش قیافتنده فرار ایدرکن، دردست اولنه‌رق قتل، وسر مقطوعی درسعادته ارسال اولنمشدر .

جانبولاط { (ملك اشرف) مصرده حکومت سورن ممالیك چراکسه‌نك یکرمنجیسی اولوب، ٩٠٥ تاریخنده ملك ظاهر قانصونك اسقاطی اوزرینه، اتفاق امرا ایله مصر تختنه جلوس ایتمش ایسه‌ده،امرایی ممنون ایده‌میوب، ٦ آی صکره اسقاط، ویرینه ملك عادل طغانبای نصب اولنمشدی.

جانبولاط زاده { سلطان احمد خان اول زماننده حلب والیسی اولوب، جغاله زاده‌نك سردارلغیله ایران اوزرینه سوق اولنان اردویه معاونت ایچون اوتوز بیك کشی ایله وانه‌کیتمش، وسردارك انهزامنی خبر آلنجه، عسکرینی محافظه نیتیله وانده قالمش اولدیغندن، ١٠١٤ تاریخنده سردار مشارالیه طرفندن قتل واعدام اولنمشدر. برادرلری علی بك ایله حضر بك معیتلرنده‌کی عسکرله حلبه دونوب، اعلان عصیان ایتمشلردی.

جانبولاط زاده { (مصطفی پاشا) سلطان مرادخان رابع دوری قپودان پاشالرندن اولوب، عن اصل چتالجه‌لی اولدیغی‌حالده، اندرون همایونده تربیه اولنمش، وسلحدارلق پایه‌سنه نائل اولمش ایدی. صدر اعظم رجب پاشا ایله برابر پادشاه مشارالیهك منظورلرندن موسی آغانك سرای همایوندن تبعیدینه چالیشمش، وبونك حیاتنه خلل کلیه‌جکنه متکفل اولمش ایکن، کندیسنی اشقیانك ید انتقامنه‌تسلیم ایتمش اولدیغندن، پادشاهك اغبرارینی جلب ایتمشیدی. آق دکیزه واقع سفرنده ایکی اسپانیا کمیسی طوتوب کتیرمکله، روم ایلی بکلربکیلکنه نصب اولنمش، وحسن پاشادن طول قالمش اولان عایشه سلطان دخی کندیسنه تزویج اولنه‌رق،صهریت شرفنه نائل اولمش ایسه‌ده، حقنده اغبرار پادشاهی ینه زائل اوله‌میوب، ١٠٤٦ ده روان اردوسنه عسکر سوقنه مأمور اوله‌رق، ارضرومه وصولنده، قتل اولنمشدر. قپودانلغی ١٠٤١ تاریخنده ١٠ آی سورمشدر.

جان جانان { (میرزا —) هندستان شعرا ـ سندن اولوب، ١١١٠ تاریخنده اکره‌ده طوغمش؛ دهلیده امرارعمرایدوب، ١١٩٥ سنه‌سی محرمنك اونیجی کونی عادت شیعه اوزره اجرا اولنان آیین ماتم صره‌سنده کندینی خانه‌سنك دامندن آتوب تلف اولمشدر. مرتب دیوانی واردر.

جاندارلی { آیدین ولایتنك ازمیر سنجاغنه تابع برغمه قضاسنده ناحیه مرکزی برکوچك قصبه اولوب، همنامی اولان کورفزك ساحل شمالیسنده واقعدر. — جاندارلی

ناحیه‌سی برغمه قضاسنك جنوب شرقیسنده واقع اولوب، ۹ قریه‌دن مركبدر. اراضیسی طاغلق اولوب، منبت وادیلری دخی واردر.

— جاندارلی كورفزی ازمیر كورفزینك جهت شمالیه‌سنده واقع اولوب، طول وعرضی ۲۰ كیلومتره قدردر. ایچنده بر چوق برون وقویلرله بر ایكی كوچك آطه موجوددر. باقرچایی بو كورفزه دوكیلور.

جانفدا قادین { سلطان مراد خان ثالث زماننده حرم همایون كتخداسی اولوب، پادشاه مشارالیه والده‌لری (نوربانو) خاتون طرفندن آخر عمرنده توصیه ایدلمش اولمغله، وكندیسنك فوق‌العاده درایت و اقتداری بولنمغله، مقبول پادشاهی اولوب، بیوك بر نفوذ واقتدار كسب ایتمشیدی. پادشاه مشارالیهك ارتحالندن صكره دخی مستوفی معاش وتعییناتله معززه اولوب، جامع وسبیلكی بر چوق خیرات وجوده كتیرمشدر.

جانم خواجه { (محمد پاشا) اك اقتدارلی قپودان پاشالردن اولوب، عن اصل جزایرلیدر. ابتدا قلیون قپودانی اولوب، وندیكلیلره قارشی اولان بر محاربه‌ده بولنرق الینه اسیر دوشه‌رك، یدی سنه وندیك دونانماسنده تحت اسارتده خدمت ایتدكدن صكره، طرف دولتدن فدیه ایله تخلیص اولنه‌رق، دور سلطان احمد خان ثالثده ۱۱۲۶ ده قپودان پاشا اولمش؛ وموره سواحلیله استندیل وبنفشه وچوقه آطه‌لرینك فتحنده پك بیوك خدمت وغیرتی كورلمش؛ وآنجق قورفه محاصره‌سنك رفعنده قصوری وقوع بولمغله برابر، بعض قپودانلرك مجازاتنده دخی زیاده شدت كوستردیكندن، ۱۱۲۹ ده عزل، ودرسعادته جلب ایله، یدی قله‌ده حبس اولنمش ایدی. سلطان محمود خان اول دورنده ۱۱۴۳ ده رتبهٔ وزارتله ثانیاً مسند قپودانی‌یه نصب اولنه‌رق، آلتی سنه صكره، عزل اولنمش؛ و ۱۱۴۵ ده ثالثاً قپودان پاشا اولوب، بو دفعه درت سنه بو مقامده بقا بولمش؛ و ۴۹ ده پك یاشلی ومع هذا توانا اولدیغی حالده، عزل اولنه‌رق، جده ایالتنه نصب اولنمش. واوسنه طائفده وفات ایتمشدر.

جانی { شعرای ایراندن اولوب، عن اصل بخارالی اولدیغی حالده، كابلده همایون شاهك خدمتنده بولنمش، و ۹۸۵ ده خدمتجیسی طرفندن تسمیم اولنه‌رق وفات ایتمشدر. شو بر ایكی بیت جملهٔ اشعارندندر:

دوش ماه عید شد برشكل مصقل آشكار
كز بخار روزه بود آیینهٔ دلرا غبار
آن مه نو بود یانخود از ضعف بدن
استخوان پهلو لب تشنكان روزه دار

جانی { (مولانا محمد) شعرای ایراندن اولوب، بر روایتده اسفراینلی ودیكر برروایتده سبزوارلیدر. شو بیت خواجه حبیب‌الله ساوجینك مدحی حقنده سویلمش اولدیغی برقصیده‌سنك مطلعیدر:

ای حریم حرمتت را عرش فرش آستان
وی ز رفعت آستانت هشتم هفت آسمان

جانیك { طربزون ولایتی تركیب ایدن درت سنجاغك بری واك غربیسی اولوب، سیواس ولایتنك حدودیله قره‌دكیز ساحلی آره‌سنده شرقدن غربه ممتد اولور. شمالاً قره‌دكیزله، شرقاً نفس طربزون سنجاغیله، جنوباً سیواس ولایتنك توقاد وآماسیه سنجاقلریله، غرباً دخی قسطمونی ولایتنك سینوب سنجاغیله محدود ومحاطدر. شرقدن غربه اولان طولی ۲۰۰ واكثر محللرنده عرضی ۵۰ كیلومتره اولوب. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۱۰۰۰۰ مربع كیلومتره واهالیسی ۲۹۴۴۸۸ كشیدر، كه بهر مربع كیلومتره باشنه ۲۹ كشیدن زیاده دوشوب، نسبهً خیلی مسكون دیمكدر. سواحلی خیلی كیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، منتهای غربنده سینوب كورفزی بولندیغی كبی، بونك جهت شرقیه‌سنده دخی صامسون كورفزی وترمه وفاتسه كوچك كورفزلری بولنیور. مركز لوا اولان صامسون شهری همنامی اولان كورفزك ایچنده واقع اولوب، بو كورفزك ایكی طرفی قزیل ایرماق ویشیل ایرماغك تشكیل ایتدكلری دالیه‌لردن متشكلدر. مع هذا طبیعی ویاصنعی هیچ بر صاغلام لیمانی اولمیوب. اسكله‌لری قره‌دكیز قرطونه‌لرینه قارشی آچیقدر. سنجاغك اراضیسی عارضه‌لی اولوب، مختلف استقامتده واكثری اورمانلر ومرعالرله مستور طاغلری بولندیغی كبی، غایت منبت اووه‌لرله كوزل دره وبایرلری دخی پك چوقدر. قزیل ایرماق ایله یشیل ایرماق كبی ایكی جسیم نهر سنجاغی جنوبدن شماله شق ایتدكلری كبی، مرد ایرماق، ترمه وبولمان كبی داخل لواده نبعان ایدن بر چوق نهرلر

دخی اراضیسی سق ایدر. طوپراغی فوق‌العاده منبت اولوب، بغدای، آرپه، یولاف، پرنج، مصر وسائر حبوباتله کتن، کنویر، توتون وسبزه ومیوه‌لرڭ انواعی حاصل اولور. محصولاتی لوانی اداره ایتدکدن صکره، خیلی مقداری دخی اخراج اولنور. اخراجاتنڭ اڭ کلیتلیسی توتوندر. مرعالری پك چوق وپك کوزل اولوب، قویون، کچی، صیغیر وسائر حیوانات بسلنیر. حیوانات وحشیه‌سی دخی آیی، طونوموز، قورد، تیلکی، طاوشان، کیك، قره‌جه وامثالندن عبارتدر. یشیل ایرماقده حاویار بالیغی بولنوب، بر مقدار حاویار چیقاریلور. اورمانلری چوق اولوب، خیلی مقدار کراسته قطع، و صامسون ایله سائر اسکله‌لره نقل اولنیورسه‌ده، اکثر اورمانلری یول فقداندن یالکز اودون قطعیله کور اعمالنه یارایور. معادنی دخی چوق اولوب، سنجاغڭ بر چوق محللرنده منغانز، باقیر، سیملی قورشون وسائر معادن کشف اولنمش ایسه‌ده، هیچ بری چیقارلامقده‌در. بعض معدن صولری وامراض مختلفه‌یه نافع ایلیجه‌لر دخی بولنور. اونیه قضاسیله قواق ناحیه‌سنده کوزل بر نوع آلچی چیقار. صامسون شهری قره‌دکیز سواحل عثمانیه‌سنڭ اڭ ایشلك اسکله‌لرندن اولوب، بغداد جاده‌سنڭ مبدئی اولدیغی کبی سائر اسکله‌لری دخی اولدقجه ایشلك اولوب، اوانڭ ادخالات واخراجاتندن بشقه، سیواس وآنقره ومعمورة‌العزیز کبی آناطولینڭ ایچ طرفلرنده بولنان بعض ولایتلرڭ دخی تجارتی اکثریا صامسون واسطه‌سیله اجرا اولنور. صامسوندن سیواس وخرپوته طوغری مکمل بر شوسه بولندیغی کبی، داخل لواده دخی بعض شوسه‌لر یاپلمشدر. صامسوندن سیواسه قدر انشاسی متصور اولان دمیریول جانیك سنجاغنڭ اهمیت تجاریه‌سنی بر قات دها آرتیره‌جقدر. صنایع محلیه لاشی حکمنده‌در. سنجاق صامسون، بافره، جهارشنبه، ترمه، اونیه وفاتسه اسملریله ٦ قضایه منقسم اولوب، قواق، آلاچام وقره‌قوش اسملریله ٣ ناحیه‌یی و ٩٦٥ قریه‌یی جامعدر. سنجاق مرکزیله قضا مرکزلرنده برر رشدیه مکتبیله بر قاچ مکاتب ابتدائیه موجود ایسه‌ده، معارف هنوز پك کری اولوب، اکثر قرا بسبتون مکتبدن محرومدر. جوامع شریفه وتکیه ومدرسه‌لر متعدد اولوب، اکثری معموردر. یوقاریده ذکر اولنان مقدار اهالیدن ٦٢٠٠٠ ی روم و ١٧٠٠٠ قدری ارمنی اولوب، قصوری کاملاً مسلم وترکدر. خرستیانلری دخی ترکجه لسانیله متکلمدرلر. جانیكڭ سنجاغی ازمنهٔ قدیمه‌ده (پونت) خطه‌سندن معدود اولوب، اسکیدن بری طربزون ولایتنه مربوط بولنمشدر. سنجاقبکلکی خیلی وقت جانیكڭ خاندانی افرادینه منحصر قالوب، بونلردن طربزونده والیلك ایتمش برقاچ وزیر کلمشدر.

جاواری { (Javari) آمریقای جنوبیه‌ده آمازون ایرماغنه تابع بر نهردر.

جاوجه { (Jauja) آمریقای جنوبیه‌ده پرو جمهوریتنده و (هوآنقه ولیقه) دن ١١٥ کیلومتره‌لك مسافه‌ده اوله‌ق همنامی اولان بر نهرڭ اوزرنده واقع بر قصبه اولوب، ١٥٠٠٠ اهالیسی واردر، وخیلی حیوانات اخراج ایدر.

جاورو { (Jauru) برازیلیانڭ (ماتوغروسو) ایالتنده بر نهردر، که (ویلابلا) نڭ ١٥٠ کیلومتره شمالنده نبعانله، جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، ٢٨٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (اویلاماریا) نڭ ٤٠ کیلومتره جنوبنده (پاراغوآی) ایرماغنه دوکیلور. منصبنده، برازیلیا ایله پاراغوآی حدودینی کوسترمك اوزره، بر مسله رکز اولنمشدر.

جاوه { (Java) بحر محیط هندیده واقع (سونده) جزایرینڭ اڭ بیوکلرندن اولوب، ٥°٥٣′ ایله ٨°٤٨′ عرض جنوبی و ١٠٣°٤٠′ ایله ١١٢° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. غربدن شرقه ممتد اوزون بر آطه اولوب، غرب شمالی جهتندن سونده بوغازیله سوماتره جزیرهٔ کبیره‌سندن وشرقاً طار بر بوغازله (بالی) جزیره‌سندن آیرلمش اولدیغی حالده، بو ایکی آطه وشرقه طوغری اوته‌سنده بولنان بر طاقم آطه‌لرله برابر بر جزایر سلسله‌سی تشکیل ایدیور. شمال شرقیسنده واقع وبوکا ملحق اولان (مادوره) آطه‌سیله برابر مساحهٔ سطحیه‌سی ١٣١ ٧٣٣ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٠ ٩٣١ ٦٥٤ کشیدر. آوروپالیلر برقاچ بیکدن عبارت اولوب، ایکیوز بیکه قریب چینلی واون بیکدن زیاده دخی عرب موجوددر. یرلیلر ملایی جنسیتنه منسوب اولوب، دین اسلامله متدیندرلر. مرکزی (باتاویه) شهریدر.

جاوه جزیره‌سنڭ اراضیسی طاغلق اولوب، قسم

غربيسنده بر سلسلهٔ جبال واردر، كه بتون ذروه‌لری بركانلردن عبارت اولوب، ٤٠ كيلومتره طول و١٦ كيلومتره عرضی اولان بر مسافه‌ده ١٤ بركان بولنور. قسم شرقيسنده ايسه واسع اووه‌لر بولنوب، آره‌لرنده بر طاقم منفرد طاغلر كسب ارتفاع ايديور، كه بونلرك دخی ذروه‌لری برر بركاندر. بو بركانلرك ارتفاعی ٣٠٠٠ ايله ٣٦٠٠ متره آره‌لرنده اولوب، جمله‌سی طومان وبعضلری چامور وكول دخی پوسكورترلر. يكرمی قدر نهری دخی اولوب، بونلرك طوللری آز ايسه‌ده، بعضلری سير سفائنه صالحدر. الڭ بيوكلری مركزينه قريب اولان (سولو) ايله شرق جهتنده واقع (كديری) نهرلريدر. نهرلرنده چوق باليق واردر. سواحلنك اكثری قيزيل ياليچيقدن وياصاری قومدن عبارت اولوب، آز منبت ايسه‌ده، ساحلدن ٤ كيلومتره ايچريده بولنان اراضيسی پك منبتدر. طاغلرينك اكثری اورمانلرله وانواع نباتات ومزروعاتله مستور اولوب، پك كوزل بر منظره ابراز ايدرلر. هواسی آلچق يرلرنده وسواحلنده پك صيجاق وآغر اولوب، ميزان الحراره ٥٣ درجه‌يه قدر چيقارسه‌ده، مرتفع محللرنده هوا معتدل وصاغلام ومياه جاريه‌سی غايت مبذول ولذيذدر. موسملری حرارت وبرودتجه پك فرقلی اوليوب، آنجق آلتی آی قورو وآلتی آی دخی ياغمورلی موسم روزكاری اسديكندن، سنه‌نك نصفی قوراقلق ونصف ديكری ياغمور موسميدر. (كيواوپاس) اسميله بر وادی‌سی واردر، كه هوای سمی ايله مملو اولديغندن، ايچنه كيرن انسان وحيوان آز مدت ظرفنده تلف اولور. بو وادی قضاءً كيرن حيوانات كميكلريله طولودر. آطه‌نك آلچق جهتلرنده پك چوق جدوللری بولنوب، بونلر پرنج زرعنه وسائر محصولاته ياردم ايديورسه‌ده، هوای تسميم ايديورلر. حتی اكثر شهر وقصبه‌لری ايچنده دخی بر چوق جدوللر بولنوب، اهالی اكثريا قايقله طولاشيرلر. لغملر وچركابلر دخی بو جدوللره دوكلمكله، وخامت هوا باشليجه بوندن نشأت ايدر.

طوپراغی دنيانك الڭ منبت اتربه‌سندن معدود اولمغله، كليتلی پرنج، مصر، آرپه، فصوليه، داری وسائر حبوبات‌له پتاتس وير الماسنك انواعی كليتله حاصل اولور. آوروپانك اكثر سبزه وميوه‌لری دخی يتيشديرلمشدر. شكر قامشی آز خدمتله يتيشوب، پك قالين اولور، وچوق شكر ويرر. پاموق، چويد، قهوه وتوتون دخی باشليجه محصولاتندندر. «آغاج يمورطه‌سی» تعبير اولنور بر نوع ميوه دخی كثرت اوزره‌در. موس، پورتقال واقاليم حاره‌يه مخصوص سائر ميوه‌لری دخی واردر. بهاراتی دخی چوقدر. چيچكلرك انواعی مبذول اولوب، سائر يرلرده اوفق اوتلر حالنده اولان بر چوق نباتات جاوه‌ده عادتا آغاج جسامتنده‌در. اورمانلرنده ذی قيمت اخشاب ويرر آغاجلر چوقدر. زهرلی نباتاتی دخی بولدر. فيل، كركدان، قپلان، طوموز، ميمون، كيك، قراجه وسائر حيوانات وحشيه‌سی چوق اولوب، بالتأنيس زراعتده قوللانيلير بر نوع بيوك مانده‌لری وقيللری يكی قيلنه مشابه صارقيق قولاقلی بر نوع قويونی واردر. آتلری كوچك ايسه‌ده، پك قوتليدر. طيوری دخی پك چوق اولوب، يبانی قاز واوردك، پاپاغان، طاوس، چوللق، بيلديرجين، (قازوآر) تعبير اولنور جسيم بر نوع قوش، قره‌قوش، پارلاق وكوزل تويلی بر نوع يبان خروسی وسائره بولنور. ييلانلريله سائر حشراتی پك چوق اولوب، نهرلری تمساحلرله مملودر، وبطاقلقلرنده سمی غايت تأثيرلی يشيل بر نوع انكرك بولنور. تجارتی پك ايشلك اولوب. اخراجات سنويه‌سی ٢٥٠ مليون فرانق راده‌لرنده‌در.

جاوه‌ليلر زمان قديمده هند مدنيتنه تابع اولوب، براهما دينه تابع اولدقلری حالده، اون بشنجی قرن ميلادی ابتداسنده جزيرة العربدن بر طاقم مجاهدلر بو جزيره‌يه دخول ايله، دين اسلامی نشر وتعميم ايتمشلردر. اووقتدن اعتباراً جاوه‌ليلر هندن وبراهما دينندن آيريلوب، مدنيت اسلاميه‌يه تابع اولمشلر، ولسانلرينی دخی حروف عربيه ايله يازمغه باشلايوب، كنديلرينه مخصوص ادبيات پيدا ايتمشلردر. جاوه‌ده تشكل ايدن حكومت اسلاميه خيلی قوت وسطوته مالك اولوب، سوماتره وبورنئو جزيره‌لرينك برر قسميله تيمور آطه‌سنه قدر اولان جزايری دخی ضبط ايتمشيدی. اون آلتنجی قرن ميلادی اوائلنده پورتكيزليلر جاوه‌يه تقربله، بر طاقم مستملكات پيدا ايتمشلرسه‌ده، قرن مذكورك اواخرنده مستملكاتلری فلمنكليلر طرفندن ضبط اولنمش؛ وبعده بر آره‌لق انكليزلرك الينه كچمش ايسه‌ده، ينه فلمنكليره اعاده اولنه‌رق، اليوم بونلرك النده بولنمقده‌در. فلمنكليلر ابتدا يرلی ومسلم

حكمدارلری ابقا ایدوب، بونلرڭ رسمی تابعیتلریله وتجارتی الده ایتمکله قناعت ایتمشلر ایکن، بعده فلمنك مأمورلری بسبتون حکومتی ضبط، واهالی حقنده اجرای ظلم وحقارت ایتدکلرندن، ١٨٢٥ ده بیوك بر اختلال ظهور ایتمش؛ وبونڭ اوزرینه فلمنك دولتی بعض مساعدات واصلاحاته مجبور اولمشدر. شمدیکی حالده جاوه جزیره‌سی ٢١ سنجاغه منقسم اولوب، بونلرڭ ٩ ی سواحل شمالیه‌سنده، ٨ ی سواحل جنوبیه‌سنده و ٤ ی ایچ طرفلرنده‌در. یالکز (سوراقارته) ایله (جوقوقارته) خطه‌لری الیوم ایکی کوچك حکومت اسلامیه طرفندن اداره اولنیور. کویلر مختارلری واختیار مجلسلری معرفتیله اداره اولنوب، بونلر مقطوع اولان ویرکیلرینی فلمنك مأمورلرینك تحصیلدارلرینه تسلیم ایدرلر. مرکزی اولان (باتاویه) شهری بحر محیط هندیده‌کی فلمنك مستملکاتنك دخی مرکز عمومیسیدر. باتاویه‌دن صکره اڭ بیوك شهرلری: تیریبون، سامارانغ، سورابایه، بانیووانغه، جوقوقارته وسوراقارته‌در. سواحل شمالیه‌سی دها معمور واسکله ولیمانلری دها چوقدر. باتاویه‌دن سورابایه‌یه کیدن بر دمیر یول خطی آطه‌نی طولاً شق ایتدیکی کبی، سواحل شمالیه وجنوبیه‌ده‌ دخی بعض شعبه‌لر صالیور.

جاوید { (ملا علی) ایران شعراسندن اولوب، مازندرانلیدر، ومازندرانده بعض قاضیلقلرده بولنمشدر. شو بیت اونکدر :

بر مزارم کاشکی بعداز وفاتم بکذرد
کرزخونم نکذرد باری بخاکم بکذرد

جاوید بك { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، استانبوللیدر. مکتوبیٔ صدرعالی خلفاسندن وخواجکاندن ایدی. ١٢٥٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر :

شب مهتاب اولور پیدا شرار دود آهمدن
شهاب لمعۀ حسرت اوچار برج نکاهمدن

جاهمه { (ابو معاویه — بن عباس السلمی) صحابه‌دن اولوب، اوغلی معاویه واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

جاهی { (ابراهیم میرزا) شاه اسماعیل صفوینك تورونی وبهرام میرزانك اوغلیدر. شاعر وادیب بر ذات اولوب، جدینك امریله قتل اولنمشدر. شو رباعی جملۀ اشعارندندر :

تا از سمن تو سنبل آمد بیرون
صد نالۀ من چو بلبل آمد بیرون
پیوسته ز سبزه کل برون می آید
این طرفه که سبزه از کل آمد بیرون

جایپور { (Djeypour) هند ستانده (راجپو تانه) خطه‌سنده دهلینك ٢٤٠ کیلومتره جنوب، غربیسنده بر شهر اولوب، ٦٠٠٠٠ اهالیسی وپك ایشلك تجارتی واردر. کوزل بر شهر اولوب، همنامی اولان بر راجه‌لغك مرکزیدر. — جایپور راجه‌لغی کجراتك جنوب شرقیسنده واقع اولوب، ٨٠٠٠٠٠ اهالیسی واردر.

جائن { (Jaën) اسپانیاده بر قصبه اولوب، عربلر عندنده جیان اسمیله معروفدر. [«جیان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جُبّ { نوبه ایله بلاد زنج آره‌سنده بر قصبه اولوب، زرافه وزرافه دریسنك اورادن جلب اولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. بو قصبه الیوم موجود اولوب، زنکبارڭ جهت شمالیه‌سنده ساحل بحرده وهمنامی اولان بر نهرڭ منصبنده واقعدر. نهر مذکور حبشك جنوبنده‌کی طاغلردن نبعان ایدر.

جُبّا { اهوازده بر ناحیه اولوب، جبائی نسبتیله معروف بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

جبار { (ابوعبدالله — بن صخر الخزرجی السلمی) صحابه‌دن و انصاردن اولوب، عقبه وبدر و احد غزالریله سائر غزواتده معیت حضرت پیغمبریده بولنمش، وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — جبار بن حارث وجبار بن سلمی دخی صحابه‌دندر.

جِباره { صحابه‌دن اولوب، فتح مصرده حاضر بولنمشدر.

جَباری { موصل ولایتنك شهر زور سنجاغنده وبغداد ولاتی حدودنده اوله‌رق دجله‌نك کنارنده بر کوچك قصبه اولوب، مقدما ناحیه مرکزی ایدی.

جباع { بیروت ولایتنك صیدا قضاسنده وصیدانك قربنده بر قریه اولوب، جیادت هواسیله ومیوه‌لرینك کوزللکیله مشهور اولمغله، صیدا اغنیاسنك صیفیه‌سی حکمنده‌در.

جبال { ایرانك عراق عجمی اسمیله معروف اولان بر بیوك خطه‌سنه عربلرڭ

ویردکلری اسمدر. [« عراق عجمی » مادهسنه مراجعت بیوریله.]

جباوی { [«سعدالدین جباوی» مادهسنه مراجعت بیوریله.]

جبر { اعرابی، جبر بن انس، جبر بن عبدالله القبطی وجبر (ویاخود جابر) بن عتیك صحابهدن اولوب، ایکنجیسی صفین محاربهسنده معیت حضرت مرتضاده بولنمش؛ واوچنجیسی مقوقس طرفندن ماریهٔ قبطیهیی مستصحباً نزد حضرت پیغمبری‌یه کلهرك، ایمان کتیرمش ایدی.

جبرالتار { (Gibraltar) « جبل طارق » ترکیب عربیسندن غلط اولهرق اوروپا لسانلرنده سبته بوغازینه وبوغازك ساحل شمالیسنده یعنی اسپانیا جهتنده بر شهره ویریلن اسمدر. جبرالتار شهری سبته بوغازینك شرقی مدخلنده وآق دکیزك ایچنه ممتد طاغلق بر برونده واقع اولوب اهمیت موقعیهسی حسبیله انکلتره دولتی طرفندن ضبط اولنمشدر. ٤٠٠٠ انکلیز عسکرندن بشقه ٢٥٠٠٠ اهالیسی، کوزل بر قویی، واسع لیمانی وغایت متین استحکاماتی واردر. آق دکیزك کلیدی حکمنده اولمغله برابر، بیوك بر تجارتك دخی مخزنی اولوب، بر طرفدن انکلتره وآمریقا ایله ممالك شرقیه وبر طرفدن دخی اسپانیا ایله مغرب آرهسنده پك ایشلك تجارتی واردر. لیمانی سربستدر. انکلتره دولتی ١٧٠٤ تاریخنده بو شهری ضبط ایدوب، او وقتدن بری اسپانیا ایله فرانسه متحداً استردادینه دفعاتله چالیشمشلرسهده، مقتدر اولهمامشلردر. — [جبرالتار بوغازیچون « سبته بوغازی » مادهسنه مراجعت بیوریله.]

جبرائیل { (Gabriel) ملائکهٔ مقربیندن اولوب، انبیایه وحی‌الهی‌یی ایصال وتبلیغ ایتمشدر. تخفیفاً جبریل دخی دینلیر.

جبرتی { (عبدالرحمن) متأخرین علمای مصریهدن اولوب، مصرك اون ایکنجی قرن هجری ابتداسندن ١٢٣٦ تاریخنهدنك اولان وقایعنی وبو مدت ظرفنده مصرده ظهور ایدن علما وادبا وسائر مشاهیرك تراجم احوالنی جامع اولمق اوزره، « عجائب الآثار فی التراجم والاخبار » عنوانیله مکمل بر تاریخ یازمشدر، که ١٢٩٧ تاریخنده بولاق مطبعهسنده ٤ بیوك جلد اوزره طبع ونشر اولنمشدر.

جبرین { فلسطین وشام وحلب جهتلرنده بو اسمله برقاچ قریه اولوب، (جبرینی) نسبتیله معروف بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسلری بولنمشلردر. — [« بیت جبرین » مادهسنه دخی مراجعت بیوریله.]

جبرئیل بن بختیشوع { (ابوعیسی) خلافت عباسیه زماننده کسب اشتهار ایدن اطبای سریانیهدن اولوب، نصرانی المذهب ایدی. نسلی طبابتله مشغول اولوب، پدری بختیشوع بن جورجس، جدی جورجس بن جبرئیل واوغلی بختیشوع بن جبرئیل دخی مشاهیر اطبادندر. ابتدا ١٧٥ تاریخنده پدری طرفندن جعفر بن یحیای برمکی‌یه توصیه اولنهرق، مشارالیهی مبتلا اولدیغی بر علتدن تخلیص ایتمکله، فوق‌العاده اعتبار و محبتنی قزانمش؛ وبعده هارون الرشیده انتساب ایدهرك، نزد خلیفهده بیوك بر حرمت واعتباره واموال کثیرهیه نائل اولمشدی. هارونك اواخر عمرنده علتنه دوا بولهمدیغندن، حبس اولنهرق، قتلنه دخی امر ویرلمش ایسهده، فضل بن ربیع بو امری ایفا ایتمهمشدی. محمد امینك زمان خلافتنده یکیدن کسب اعتبار ایدوب، مأمونك جلوسنده حبس اولنمش ایسهده، چوق کچمهدن مأمون دخی صاحب ترجمهنك مداواتنه محتاج اولوب، تأثیر سریعنی کوردیکندن، جبرئیلك بونك عندنده دخی قدر واعتباری آرتوب، مکرم ومعزز اولمشدی. ٢١٣ تاریخنده وفات ایتمشدر. امر تداویدهکی مهارت فوق‌العادهسی حقنده بر چوق نوادر منقول، وطبه وحفظ صحته دائر بعض اقوال حکیمانهسی مشهوردر. « کناش »، « رسالة مختصرة فی الطب »، « کتاب فی صنعة البخور »، « کتاب فی الباه »، « رسالة الی المأمون فی المطعم والمشرب » و« المدخل الی صناعة المنطق » عنوانلریله تألیفاتی واردر.

جبرئیل بن عبیدالله { (ابو عیسی) بودخی خلافت عباسیه زماننده کسب شهرت ایدن اطبای سریانیهدن اولوب، آنف‌الترجمهنك برادرزادهسیدر. مقتدر باللهك خدمت طبابتنده بولنوب، بعده آل بویهدن عضدالدولهیه انتساب ایله، بغدادده بنا ایلدیکی (بیمارستان عضدی)یه مأمور اولمشدی. اکثر ملوك وامرا طرفندن لاجل

الطبابه جلب اولنەرق، فارس وری وموصل وسائر طرفلره کیتمش؛ ومصرەدخی کیدوب، ملوك فاطمیەدن عزیز طرفندن اورادە اقامته تشویق اولنمشدیسەدە، طورمیوب، بغداده عودت ایتمشدی. ۳۹۶ تاریخنده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی بروجه آتیدر: بش جلداوزره «الکافی» عنوانیله بیوك کناشی، «الکناش الصغیر»، «رسالة فی عصب العین»، «مقالة فی ام الدماغ بمشارکة فم المعدة والحجاب الفاصل بین آلات الغذاء وآلات التنفس المسمی دیافرغما»، «مقالة فی ان افضل اسطقسات البدن هو الدم»، «کتاب المطابقة بین قول الانبیاء والفلاسفة»، «مقالة فی الرد علی الیهود». بونلرك اکثرینی صاحب بن عبادك نامنه تألیف ایتمشدر.

جبرئیل الکحال { مشاهیر کحالیندن اولوب، مأمون خلیفەنك خدمتنده بولنمشدر.

جب علی { استانبولك (جبالی) تلفظ اولنان محلەسنك اسم اصلیسی اولوب، معاویه زماننده قسطنطینیەیی محاصره ایدن عساکر اسلامیه آرەسنده بولنان (علی انصاری) نك اسیر دوشمەسیله بو محلده حبس اولنمسندن طولایی بو اسمله تسمیه اولندیغی مروی ومظنوندر. محلهٔ مذکوره سلطان سلیم جوارنده وفنارك اوستنده واقعدر.

جُبَّل { نعمانیه ایله واسط آرەسنده بر قصبه اولوب، کندی زماننده بر قریه حالنده قالمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

جبل اقرع { سوریه قطعەسنك قسم شمالیسنده حلب ایله بیروت ولایتلری حدودنده بر طاغ اولوب، ساحل بحرده سویدیەنك جهت جنوبیەسنده بر برون تشکیل ایدیور. اسم قدیمی قاسیوس (Casius) در.

جُبلان { یمنده وادی زبید ایله وادی رمع آرەسنده واسع بر بلد اولوب، مزروعاتی، سبزەسی وبالی چوق وصیغیرلری دخی مشهور اولدیغی وحمیر نسلندن بر قومله مسکون بولندیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جبل برع { یمن ولایتنك حدیده سنجاق وقضاسنده بر ناحیەدر.

جبل برکت { آطنه ولایتنده همنامی اولان سنجاقده بر طاغ اولوب، اسکندرونك اوستندن بدأ ایله، شمال شرقیه طوغری اوزانەرق، مرعش سنجاغی حدودینه منتهی اولور. بین العوام (کاور طاغی) دینمکله معروفدر.

جبل برکت { سنجاغی. آطنه ولایتی ترکیب ایدن درت سنجاغك بریوك شرقیسی اولوب، غرباً نفس آطنه سنجاغیله، شمالاً قوزان سنجاغیله وحلب ولایتنك مرعش لواسیله، شرق جنوبی جهتندن نفس حلب سنجاغیله، جنوب غربی جهتندن دخی اسکندرون کورفزیله محاط ومحدوددر. مرکزی جبلك اوزرنده واقع (یارپوز) قریەسیدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه اولوب، همنامی اولان طاغ سنجاغی شق ایدیور. بو طاغك غربی اتکلرندن طوموز درەسیله سائر بر قاچ چای آقوب، جیحان ایرماغنه دوکیلور؛ شرق اتکلرندن آقان صولردخی (قرەصو) اسمیله بر نهر تشکیل ایدرلر، که آنطاکیەنك اوست طرفنده عاصی نهرینه منصب اولور. غرب جهتی اووه ومنبت ایسەده، هواسنك وخامتندن پك معمور اولمیوب، بطاقلقلری دخی چوقدر. شرق جهتی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، ساحله قریب اولان یرلری زیتون، پورتقال، لیمون وسائر اشجار یتیشدیرمکه مستعد ایسەده، اکثر طرفلری خالی وغیر معموردر. اورمان ومرعالری چوق اولوب، خیلی اودون وکراسته قطع اولنور؛ وبعض عشیرتلر حیوانلرینی اوتلاتیرلر. سنجاق یارپوز، اصلاحیه، خاصه، بولانق، عثمانیه وپیاس اسملریله ۶ قضایه منقسم اولوب، ۶ ناحیه وجمعاً ۲۳۸ قریەیی جامعدر. مقدما مرکزی پیاس قصبەسی ایدی. اهالئ لوا ۵۱ ۵۰۰ مقدارنده اولوب، یالکز ۵۰۰۰ قدری خرستیان وقصوری مسلمدر.

جبلپور { هندستانده «الویهٔ مرکزیه» ایالتنده واله آبادك ۲۶۵ کیلومتره شمال شرقیسنده سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ۵۵۲۰۰ اهالیسی واردر. منبت بر اووەنك اورتەسنده وبمبایدن کلکتەیه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده واقع اولمغله، پك ایشلك تجارتی واردر. — سنجاغنك مساحهٔ سطحیەسی ۴۸۰۷۹ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۸۳۹۱۰۰ کشیدر.

جبل الدخان { مصرك شرق جهتنده‌كی بادیه‌ده بر طاغ اولوب، ویرانه‌لری وسماق مرمر اوجاقلری چوقدر.

جبل دروز { سوریه ولایتنك حوران سنجاغنده وسنجاغك جهت شرقیه‌سنده بر قضا اولوب، اهالیسی درزی قبائلندن وبعض عربان عشایرندن عبارت اولمغله، احوالی تماميله مضبوط دكلدر. قضا سویده، سلخنه، عرمان، شهبا، سالی ومجدل اسملریله ٦ ناحیه‌یه منقسم اولوب، بونلرك هر بری بر مدیرله اداره اولنور. اراضیسی حد ذاتنده منبت ایسه‌ده، عشایر غیر متمدنه‌نك جولانكاهی اولمغله، معمور اولمیوب، پك آز یری ذرع اولنور.

جبل الدوب { (یاخود جبل الداهی) سوریه‌ده بر طاغدر، كه صور قربنده جبل لبناندن تشعبله، جنوبه طوغری اوزانه‌رق، فلسطین خطه‌سنه داخل اولور.

جبل ریمه { یمن ولایتنك حدیده سنجاغنده بر قضا اولوب، سرا سلسلهٔ جبالنده واقعدر. غرباً باجل ایله نفس حدیده وزبید قضالریله، جنوباً تعز سنجاغنك اب قضاسیله، شرقاً صنعا سنجاغنك یریم وزمار قضالریله، شمال شرقی جهتندن دخی ینه صنعا سنجاغنك انس قضاسیله محاط ومحدوددر. سرا سلسله‌سنك غربی مائله‌سنده واقع اولمغله، صولری، بحر احمره منصب اولمق اوزره، تهامه‌یه طوغری آقار. بونلرك باشلیجه‌لری (وادی رضاع) ایله (وادی الجبی) در. اراضیسی خیلی منبت اولوب، بغدای، آرپه، دوره، سیسام، مصربغدایی، قهوه، پاموق، چوید، بویا، فصولیه، مرجك، بقله، قاربوز وسائره حاصل اولور. ارتفاعی حسبیله هواسی دخی معتدل وصاغلامدر. قضا جعفریه، كسمه وسلفیه اسملریله ٣ ناحیه‌یی حاویدر. مقدار قرا ونفوسی الآن مجهولدر.

جبل السماق { حلبك غرب جهتنده بر طاغ وواسع بر بقعه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطور اولوب، جبل اقرع یاخود جبل موسی ویا جبل بركتدن عبارت اوله‌جغی آكلاشیلیور.

جبل سمعان { حلب ولایت وسنجاغنده بر قضا اولوب، قسماً حلب شهری اطرافنده‌كی قرادن عبارتدر. مركزی حلبه ٧ ساعت مسافه‌ده اولان (دراة عزه) قریه‌سیدر. بو قریه‌نك بر ساعت شمالنده سمعان قلعه‌سنك خرابه‌لری بولنوب، قضا بونك اسمیله تسمیه اولنمشدر. اراضیسی منبت ومحصولدار اولوب، حلبك ایچندن كچن قویق نهریله دخی اسقا اولنمغله، بغدای، آرپه، مصر، داری، مرجك، بورجق، توتون وسائر محصولات ویریور. بعض قریه‌لرنده ایپلیكدن بز نسج اولنور. قضا ١٢٨ قریه‌یی جامع اولوب، ٢١١٣١ اهالیسی واردر، كه جمله‌سی اسلام ولسان عربی ایله متكلمدر. درون قضاده ٣١ جامع، ١٥٠ مسجد، ٥٠ صبیان مكتبی، ٢٠ دكان و١٧ خان موجوددر.

جبل شرقی { سوریه‌ده بر سلسلهٔ جبال اولوب، جبل لبنانك شرق جهتنده واقع اولدیغندن، بو اسمله، والسنهٔ اجنبیه‌ده آنتیلیبان (Antiliban) اسمیله تسمیه اولنمشدر. جبل لبنانه متوازیاً جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه طوغری ممتد اوله‌رق، دمشق شامك قربندن حمصك قربنه‌دك واصل اولور. جبل شرقی ایله جبل لبنان آره‌سنده بقاع خطه‌سی ممتد اولور، كه بونك قسم جنوبیسی لیطانی وقسم شمالیسی عاصی نهرینك وادیسندن عبارتدر. ارتفاعی ٣٠٠٠ متره قدر اولوب، جبل لبناندن آلچقدر. قیالری صخور كلسیه وبلوریه‌دن عبارت اولوب، بعض بركان اثرلری دخی موجوددر. بو طاغك بعض اورمانلری دخی اولوب، چام، میشه، ترمنتی، آق قواق، حروب وسائره آغاجلری بولنور. دمشق بو سلسله‌نك جنوب شرقی وبعلبك خرابه‌لری دخی غربی اتكنده واقعدر.

جبل الشیخ { سوریه‌ده جبل شرقینك جنوبنده بر طاغ اولوب، فلسطینه طوغری ممتد اولور. اسم قدیمی (حرمون) اولوب، بعض كتب بنی اسرائیلده (سیون) اسمیله دخی مذكوردر.

جبل طارق { جبرالتار اسم غلطیله مشهور اولان شهرك اسم اصلی صحیحی اولوب، طارق بن زیاد اسپانیایه دخولنده الك اول بوراسنی فتح ایتمكله، عربلر عندنده (جبل الفتح) اسمیله دخی معروفدر. طارق بن زیاد بوموقعی فتح ایتدیكنده، تپه‌سی اوزرنده بر قلعه انشا ایدوب، ١٤ سنه صكره

مشاهیر مهندسیندن الحاج یعیشك نظارتی تحتنده الیوم موجود اولان استحکامات دخی انشا اولنمش؛ وهر نه قدر قصبه‌سی کوچك ایدیسه‌ده، حکومت اسلامیه زماننده‌دخی اهمیت عسکریه‌سی مسلم‌بولنمشدر. ۱٤٦۲ تاریخنده اسپانیوللر طرفندن ضبط‌اولنمشدر. [« جبرالتار » ماده‌سنه دخی مراجعت بیوریله.]

جبل الطیر { صعید مصرده نیلك جهت شرقیه‌سنده وانصنا قربنده بر طاغ اولوب، اوزرنده کائن مناسترده مقیم راهبلر حضرت عیسانك بو طاغه چیقمش اولدیغنی، و بر طاشده ایزی بولندیغنی زعم ایدیورلر. — بحراحمرده ویمن ساحلی قربنده بو اسمله بر کوچك آطه دخی موجوددر.

جبل غربی { (یاخود جبل وغلطی جبل غربیه) طرابلس غرب‌ولایتی ترکیب ایدن ٤ سنجاغك بری واك غربیسی اولوب، شرقاً نفس‌طرابلس سنجاغیله، شمالاً تونس حدودیله، غرباً وغرب جنوبی جهتندن صحرای کبیرله، جنوب شرقی جهتندن دخی فزان سنجاغیله محدود ومحاطدر. مرکزی بر طاغ کنارنده بولنمغله بو اسمله تسمیه اولنمشدر. مرکز بر حکومت قوناغیله تفرعاتندن عبارت اولوب، اك بیوك وتجارتگاه قصبه‌سی مرکز قضا اولان (غدامس) در، که بو دخی فزانده بولنان غاط کبی صحرای‌کبیرك اك بیوك مراکز تجارتندن او-لوب، بو ایکی قصبه‌دن سودانك هر طرفنه کاروانلر کیدر، واهالیسی سودان ایله طرابلس اسکله‌سی آره‌سنده بیوك بر تجارت اجرا ایدرلر. جبل غربی سنجاغی نفس‌جبل، غدامس، نالوت، فساطو وحوضنه اسملریله ٥ قضایه منقسم اولوب، ککله ومزده اسملریله ایکی ناحیه‌سی دخی واردر. غدامس قضاسیله ککله ومزده ناحیه‌لرینك اهالیسی مسکون اولوب، لوانك سائر طرفلری اهالیسندن ثلثانی خیمه نشین ویالکز بر ثلثی مسکوندر. اراضیسی اکثریت اوزره قوملق وطاغلری طاشلق اولوب، مع هذا موسم مناسبنده یاغمور یاغدیغی حالده، خیلی محصولات ویرر. محصو-لاتی باشلیجه آرپه، داری وخرمادن عبارتدر. سیار اولان اهالینك دوه وقویونلری چوق اولوب، جبل غربی سنجاغندن خیلی یاغ چیقار، واهالینك کیدکلری بر نوع بیاض احرام اعمال اولنور.

جبل قلمون { (ونام دیکرله دوما) سوریه ولایتنك شام سنجاغنه تابع برقضا اولوب، مرکز ولایتك شرق شمالیسنده‌واقعدر. مرکز قضا دمشق شامدن ۲ ساعتلق مسافه‌ده کائن (دوما) قصبه‌سیدر. اراضیسی منبت اولوب، دمشقك ایچندن کچن (بردی) نهریله ودیکر بعض چایلرله اروا اولنمغله، خیلی محصولات ویرر. محصولاتی بغدای، آرپه، داری، سیسام، نخود، مرجك، بقله وسائره‌دن، ومعمولات صناعیه‌سی اهالینك قوللاندقلری بعض ایپلیك وبوز منسوجاتدن عبارتدر. قضانك بعض یرلرنده بر طاقم آثار عتیقه وقلاع متروکه موجوددر. قضا ٧٤ قریه‌یی جامع اولوب، مرج، غوطه وجزء جبل اسملریله ۳ ناحیه‌سی دخی واردر. مرکز قضاده بر رشدیه وبر قاچ‌ده صبیان مکتبی موجوددر.

جبل القمر { یاخودجبال القمر (Montagnes de la Lune) آفریقای‌وسطیده خط استوا قربنده برسلسلهٔ جبال اولوب، برروایتده ۷° ایله ۸° عرض شمالی آره‌سنده وبر روایتده دخی ۱۱° عرض جنوبیده واقعدر. برنجی روایته کوره حبشك جنوب‌غربیسنده واقع (غالا) مملکتی‌طاغلرندن، وایکنجی روایته کوره دخی ویقتوریا نیانزه کولنك‌غرب جهتنده‌وخط استوانك آلتنده بولنان طاغلردن‌عبارت اولسه کرکدر. بو ایکنجی طاغلرك شمالی اتکلرنده نیلك وغربی اتکلرنده دخی (قونغو) ایرماغنك بعض منابعی بولندیغنه، وجغرافیون عربك جبال قردن نیل مصر ایله غربه طوغری جریان ایدن نیل‌سودانك نبعان ایتدیکنی بیان ایلدکلرینه باقیلیرسه، ایکنجی روایت صحته دها قریب کوریلور. آوروپالیلر (قر)ی (ق)و(م)نك فتحیله اوقویوب، کندی لسانلرینه « آی طاغلری» اسمیله ترجمه ایتمشلرسه‌ده، مقریزینك وسائر بعض محققینك ذهابنه کوره، اصلی (ق)نك ضمیله و(م)نك سکونیله اولوب، (جزیرةالقمر) تسمیه اولنان (مدا-غسقار) آطه‌سندن بعض قبائل بو طاغلره هجرت ایتدکلرندن، بو اسمله تسمیه اولندیغی دخی مرویدر. هر حالده آفریقانك او جهتلری شمدی یکیدن کشف اولنمقده اولوب، طاغلری دخی اهالئ محلیه‌نك قوللاندقلری وآوروپا سیاحلرینك طاقدقلری اسملرله ذکر اولنمقده، وبناءً علیه (جبال قر) اسمی یکی خریطه‌لرده کورلمه‌مکده‌در.

جبل كرمل (ونام دیكرله جبل مارالیاس) فلسطینده بر طاغدر، كه حیفانك اوكنده واقع (كرمل) بروندن باشلایوب، نابلسه طوغری ممتد اولور. بر ذروه‌سنده حضرت الیاس نبینك نامنه بر مناستر واردر.

جبل لبنان (Liban) سوریه قطعه‌سنده بیوك بر سلسلهٔ جبال ایله بو طاغلرك اتكلرنده واقع مستقل وممتاز بر متصرفلغك اسمیدر. [« لبنان » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جبل موسی حلب ولایتنك ساحلنده بر طاغ اولوب. اسكندرونك جهت جنوبیه‌سندن بدأ ایله، جنوب غربی‌یه طوغری اوزانه‌رق، ارسوسك جنوبنده واقع (رأس الخنزیر) ه منتهی اولور. اسكندروندن حلبه كیدن جاده بو طاغ ایله جبل بركت آره‌سنده متشكل بوغازدن كچوب، بیلان قصبه‌سی دخی بو بوغازده واقعدر.

جبل نصیریه سوریه قطعه‌سنك جهت شمالیه‌سنده بر طاغدر، كه بیروت ولایتنك حدودنده واقع جبل اقرعدن باشلایه‌رق، جنوبه طوغری امتداد ایله، لاذقیه سنجاغنی شق ایتدكدن صكره، طرابلس سنجاغنه دخی داخل اولور.

جَبَله سوریه ساحلنده بیروت ولایتنك لاذقیه سنجاغنده ولاذقیه‌دنك ٢٠ كیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مركزی بر قصبه واسكله اولوب، ٥٠٠٠ قدر اهالیسی وبر رشدیه ایله ایكی ابتدائیه مكتبی واردر. اسكله‌سندن بعض محصولات قضا اخراج اولنور. روملر زماننده جبله‌دن ایكی فرسخ مسافه‌ده دیكر بر قصبه بولنوب، ١٧ تاریخ هجریسنده عبیده بن جراح حضرتلری طرفندن عباده بن صامت كوندریله‌رك، قصبهٔ مذكوره‌یی فتح ایتدیكنده، اهالیسی قاچغله، بعده معاویه بن ابی سفیان جبله قلعه‌سنی تأسیس ایده‌رك، بو قصبه وجوده كلمش؛ و٣٥٧ تاریخنده روملر طرفندن ضبط اولنه‌رق، ٤٧٣ ده جبله قاضیسی ابن صلیعة التنوخی طرفندن استرداد ایدلمش؛ و٥٠٢ ده اهل صلیبك الینه دوشوب، ٥٨٤ ده صلاح الدین ایوبی طرفندن استخلاص اولنمشدر. بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر. — جبله قضاسی لاذقیه سنجاغنی تركیب ایدن ٤ قضانك بری اولوب، شمالاً نفس لاذقیه، شمال شرقی جهتندن صهیون. جنوباً مرقب قضالریله، غرباً دخی آق دكیزله محدوددر. اراضیسی نصیریه طاغنك بعض اتكلریله ساحل بوینجه اوزانان اووه‌لردن عبارت اولوب. خیلی منبتدر. مذكور طاغدن نبعان ایدن (سن) نهری مركز قضانك یاننده نهره منصب اولدیغی كبی، بوكا متوازیاً آقان دیكر بر ایكی نهر دخی قضانك اراضیسنی سقی واروا ایدر. باشلیجه محصولاتی بغدای، آرپه، داری، كشنش، سیسام، نحود وسائر حبوباتله، توتون، پاموق، زیتون، انجیر، لیمون وسائره‌دن عبارت اولوب، خیلی قوری انجیر وزیتون یاغی اخراج اولنور. ایپك دخی یتیشدیریلیر، وصابون اعمال اولنور. طاغ اتكلرنده بعض اورمانلری دخی واردر.

جَبَله نجدده بر موقع وبر طاغ اولوب، مولد حضرت فخر الرسلدن ١٧ سنه اول وقوع بولمش و ایام عربك اك مشهوری صره‌سنه كچمش اولان (یوم جبله) وقعه‌سیله مشهوردر. بو وقعه بنی تمیم ایله بنی عامر بن صعصعه آره‌سنده وقوع بولوب، بنی تمیم مغلوب اولمش؛ ولقیط بن زراره جعده بن مرداس طرفندن قتل اولنمشدر. جبله‌یاخود شعب جبله طاغنك یالكز شرق وغرب جهتلرندن بر كچیدی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. — حجازده وجزیرة العربك سائر بعض طرفلرنده دخی بو اسمله بعض محللر بولندیغی مرویدر.

جبله (یاخود ذوجبله) یمنده غایت كوزل ومفرح بر قصبه اولوب، مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولندیغی یاقوت حموی بیان ایدیور. بو قصبه الیوم موجود اولوب، تعز سنجاغنك اب قضاسنده وتعز ایله یریم آره‌سنده اوله‌رق مخادن صنعایه كیدن طریقك اوزرنده ومخانك ٤٨ كیلومتره شمال شرقیسنده واقعدر. ارتفاعی حسبیله قیشین بعضاً صولر طونوب، قار دخی یاغار.

جبله بن الازرق (الكندی) صحابه‌دن اولوب. بعده حمصده ساكن اولمش، وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

جبله بن الاشعر (الخزاعی الكعبی) صحابه‌دن اولوب، فتح مكه سنه‌سی طریق مكه‌ده شهید اولدیغی مرویدر.

جبله بن الایهم بنی غساندن (آل جفنه) ملوكنك اخیری اولوب،

حضرت عمر بن الخطاب (رضه)ك زمان خلافتلرنده اسلامه كلمكله، بيوك بردارات ودبدبه ايله نزدحضرت خليفه‌يه كيتمش؛ ومعيت حضرت فاروقيده حجه كيده‌رك، اثنای طوافده برآدم سهواً ثوبنه باصمغله، صاحب ترجمه كنديسنی ضرب ايتديكندن، حضرت فاروق اوآدمی ترضيه ايتمسنی، واولمديغی حالده، جزا كوره‌جكنی تبليغ ايدنجه، بر حكمدارك آحاد ناسدن بر آدمدن فرقی يوقميدر؟ ديه اعتراض ايتمش؛ واسلامده حقوقجه بويله برفرق وامتياز اوله‌ميه‌جغنی آكلاينجه، قوميله برابر چيقوب، هرقلك يانه كيده‌رك، تنصر ايتمشدر. حسان بن ثابت انصاری حضرتلری ابتدا بونك شاعری ايدی.

جبله بن ثعلبه { (الانصاری الخزرجی) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده حاضر اولديغی كبی، صفين محاربه‌سنده دخی معيت حضرت مرتضاده بولنمشدر.

جبله بن حارثه { صحابه‌دن اولوب، ينه صحابه‌دن زيد بن حارثه‌نك برادری واسامه بن زيدك عميدر. حضرت رسول الله (صلعم) مكه‌ده ايكن، پدريله برابر كيدوب، رؤيت نبی (صلعم) ايله مشرف اولمش؛ وبعده عودت ايدوب، اسلامه كلمشدر. كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر.

جبله بن عمرو { (الانصاری) فقهاء صحابه‌دن اولوب، صفين وقعه‌سنده معيت حضرت مرتضاده بولنديغی كبی، افريقيه فتحنده دخی معاويه بن خديجك معيتنده بولنمش؛ وبعده مصرده ساكن اولمش ايدی.

جبلی { (محمد بن عبدون) اندلس اطباسندن اولوب، ٣٤٧ تاريخنده شرقه رحلتله، بر مدت بصره‌ده اقامت ايتدكدن صكره، مصرك فسطاط شهرينه كيده‌رك، اوراده‌كی بيمارستانه مأمور اولمش؛ واوراده طبابتده بيوك بر مهارت وحذاقت حاصل ايتدكدن صكره، ٣٦٠ تاريخنده اندلسه عودتله، مستنصر بالله ومؤيد باللهك خدمت طبابتنده بولنمشدر. منطقده وحساب وهندسه‌ده دخی يدطولی صاحبی ايدی. «كتاب فی التكثير» عنوانيله معتبر بر تأليفی واردر.

جبلی { (عبدالواسع) مشاهير شعرای ايراندن اولوب، غرجستانلبدر. ملوك سلجوقيه‌دن سلطان سنجر ايله بهرامشاه ومسعود شاهك خدمتنده بولنمشدر. اشعاری پك كوزل ومعنيدار اولوب، شو بر ايكی بيت اوجمله‌دندر:

درپای جاهلان نپراكنده ام كهر
وزدست سفلكان نپذيرفته‌ام عطا
اين فخربس مراكه نديده‌است هيچ كس
درنثرمن مذمت ودر نظم من هجا

جبول { (مع باب) [«باب» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جُبّه { شام ومصر وعراق وخراسانده بو اسمله بر قاچ قريه اولوب، جبی لقبيله ملقب بعض مشاهير علمانك وطنلريدر.

جبه { تركستان شرقيده ختنك ٢٥ كيلومتره غربنده (قره‌قاش) ونام ديكر (ختن درياسی) نهری كنارنده وكوزل بر وادی ايچنده واقع بر قصبه اولوب، ٧٥٠٠ اهاليسی واردر.

جُبَيب بن حارث { صحابه‌دن اولوب، كثرت ذنوبدن وتوبه‌سنده ثبات ايده‌مه‌مسندن حضور حضرت رسول اللهده شكايت ايتمكله، جناب ارحم الراحمينك عفوی كنديسنك ذنوبندن بيوك اولسيله تبشير بيورلمش اولديغی حضرت عايشه (رضها) دن مرويدر.

جُبَير بن اياس { (الخزرجی) صحابه‌دن و انصاردن اولوب، بدر واحد غزالرنده بولنمشدر.

جبير بن بُحَينه { صحابه‌دن وقريشدن اولوب، يمامه وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. بحينه والده‌سی اولوب، پدرينك اسمی مالكدر.

جبير بن الحباب { صحابه‌دن اولوب، صفين محاربه‌سنده معيت حضرت مرتضاده بولنمشدر.

جبير بن الحويرث { صحابه‌دن وقريشدن اولوب، حضرت ابابكر صديق (رضه) دن بعض احاديث شريفه نقل ايتمشدر. پدری فتح مكه‌ده حضرت علی (رضه) يديله قتل اولنمشدی.

جبير بن مطعم { (ابو محمد) صحابه‌دن وسادات قريشدن اولوب، علم انسابده يد طولی صاحبی ايدی. فتح مكه‌ده وبر

روایتده اوندن اول اسلامه کلمش، و ۵۷ تاریخنده وفات ایتمشدر.

جبیر بن نعمان { (ابو خوات الاوسی) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

جبیر بن نفیر { (ابو عبدالرحمن الحضرمی) حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك حیاتنده یمنده اسلامه کلوب، صحبته نائل اوله‌مامش؛ وحضرت ابابکر (رضه) ك زمان خلافتنده مدینه‌یه کلوب، بعده شامه رحلتله حمصده ساکن اولمش؛ وحضرت ابابکر وسائر صحابهٔ کرامدن روایت احادیث شریفه ایتمشدر.

جُبَیل { سوریه ساحلنده وبیروت ایله طرابلس آره‌سنده بر قصبه واسکله اولوب، جبل لبنانك کسروان قضاسنه تابع بر ناحیه‌نك مرکزیدر. پك اسکی بر قصبه اولوب، زمان قدیمده بیوك ومشهور بر شهر ایدی. اسکی فنیکه‌لیلرك عندنده اسم قدیمی (افالیا) اولوب، عبرانیلر (جیبال) ویونانیلر (بیبلوس) تسمیه ایتمشلردی. فنیکه‌لیلرك معبودلرندن اولان والیوم (نهر ابراهیم) دینلن (تموز) ویا (آدونیس) نهری قربنده بولنمغله، بو معبوده مخصوص معبدلری واساطیر قدیمه‌ده شهرتی وار ایدی. حضرت عمر بن الخطاب (رضه) ك زمان خلافتلرنده یزید بن ابی سفیان یدیله فتح اولنه‌رق، اهل صلیب زماننده بونلرك ید ضبطنه کچمش، وبعده صلاح الدین ایوبی طرفندن استخلاص اولنه‌رق، محافظه‌سیچون بعض اکراد اسکان اولنمش ایسه‌ده، ۵۹۳ ده بونلر شهری اهل صلیبه صاته‌رق، چکلمشلردی. ۶۸۹ تاریخنده مصر حکمداری ملك اشرف صلاح الدین خلیل بن قلاوون طرفندن استرداد اولنه‌رق، قلعه‌سی هدم اولنمش، ویاوز سلطان سلیم خان دورنده ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولمشدر. اوائل دور اسلامده دخی معمور اولوب، مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمش؛ واهل صلیب زماننده تدنی ایتمشدر. —— جزیرة العربده وعراق وسائر طرفلرده دخی بو اسمله بعض مواضع وقرا بولنمشدر.

جپید { یاخود کپید (Gèpides) اسکی غوت اقوامندن اولوب، همجنسلری اولان اوستروغوتلرله ویسیغوتلر جنوبه طوغری یاییله‌رق، ضبط ممالك ایتدکلری حالده، بونلر ویستوله وادیسنده وقرپات سلسله‌سنك شمالنده قالمشلردی. میلادك ۲٤۰ تاریخلرنده بونلر آلمانیانك جهات شمالیه‌سنده ساکن (بورغوند) لری طرد واخراجله، مملکتلرینی ضبط ایتمشلر؛ وبعده هونلره رام اولمشلرسه‌ده، آتیلانك وفاتنده بو تابعیتدن چیقوب، حکمدارلری اولان آرداریقك قوماندهسیله جنوبه طوغری اوزانه‌رق، طونه ساحلنه‌دك توسیع ممالك ایتمشلر؛ وآنجق ۵٤۷ تاریخنده لومباردلرله وبونلرك متفق اولان آوارلرله ایتدکلری محاربه‌ده کلیاً منهزم وپریشان اولوب، قلیجدن قورتلانلری دخی اطرافه طاغیله‌رق محو اولمشلردر. حکمدار اخیرلری اولان (کونیموند) لومباردلر حکمداری (آلبوآن) ك یدیله قتل، وقیزی (روزموند) جبراً تزوج اولنمش ایسه‌ده، بو قیز جبری قوجه‌سنی قتل ایده‌رك، پدرینك انتقامنی آلمشدر.

جت { یاخود کت (Gètes) آوروپانك اقوام قدیمه‌سندن اولوب، مجارستان ورومانیا طاغلرنده ساکن ایدیلر. قدمای مورخینك بعضیسی بونلری اسکیت اقوامندن بعضلری دخی (داج) ویا (تراکیا) قوملری شعباتندن عد ایتمشلردر. ملکه‌لری (تومیریس) ك قوماندهسی تحتنده ایران شاهی کیخسروی وبعده (انداتیرس) ك قوماندهسی آلتنده اسفندیار بن کشتاسبی مغلوب ایتمشلردی. بیوك اسکندر بونلرله محاربه ایتدکدن صکره کندیلرینی اتفاقه دعوت ایتمش؛ وتراکیا حکمداری لیسیماخوس بونلره مغلوب اولمش ایدی. بعده کندیلری مغلوب اولوب، طاغلرینی ترکله، قره دکیز سواحلنه وبسارابیایه یایلمغه مجبور اولمشلردر. برنجی قرن میلادیدن صکره داچلرله قاریشمشلردر. (زامولقسیس) اسمیله بر حکیملری کندیلرینه بر آز مدنیت ویرمش، ومعبودلری حکمنه کچمشیدی. ینه حکیملرندن (آناخرسیس) اسمنده بری ممالك یونانیه‌یه بر سیاحت ایتمش، و (باریس) دخی سحارلقله شهرت بولمش ایدی.

جتا { (Géta) روما ایمپراطورلرندن (سپتیم سور) ك اوغلی و (قراقاله) نك برادری اولوب، پدرلری طرفندن ایکیسی مشترکاً حکومت سورمك اوزره، ولی عهد تعیین اولنمش، ۲۱۱ تاریخ میلادیسنده برادریله برابر تخته جلوس ایتمش

ايسه‌ده، قراقاله. منفرداً حكومت سورمك ايچون. بونى تسميم، وسمى تأثير ايتميجه، كندى اليله ووالده‌لرينك قوجاغنده قتل ايتمشدر. حليم وساكن بر حكمدار ايدى.

جتوليه (Gétulie) اسكى روماليلر طرفندن صحراى كبيرك قسم غربيسنه ويريلن اسم اولوب، بلدالجريد وسجلماسه ايله مغرب اقصانك بر قسمى دخى بو مملكته داخل ايدى. اقوام بربريه‌دن اولان (جتول) لر جسور وجنكاور بر قوم اولوب، اك مشهور حكمدارلرى (يارباس) در. بونلردن قرتاج عسكرى داخلنده يك چوق افراد وار ايدى. (يوغورته) مغلوب اولدقدن صكره بونلره التجا ايده‌رك، كنديلرندن جمع ايتديكى عسكرله روماليلره خيلى وقت مقاومت ايده بيلمشيدى.

جثامه (بن مساحق الكنانى) صحابه‌دن اولوب، حضرت عمر بن خطاب (رضه) ك زمان خلافتلرنده جانب فاروقيدن شام واليسى (هرقل) ك عندينه سفارتله كوندرلمشيدى. هرقل كنديسنى آلتوندن بر صنداليه‌يه اوتورتمش ايسه‌ده، آلتوندن اولديغى آكلايجه، اينوب، اسلامده بونك حرام اولديغى سويلمش اولديغى كنديسندن مرويدر. — جثامه بن قيس دخى صحابه‌دندر.

جحاف (بن حكيم انسلمى) صحابه‌دن وشعرادن اولوب، قيس ايله تغلب آره‌سنده وقوع بولان محارباتده قيس طرفنى آله‌رق، بنى تغلبه يك چوق تلفات ويرديرمشيدى.

جحدم صحابه‌دن بو اسمله ايكى كشى اولوب، برنجيسى ينه صحابه‌دن حكيمك پدرى وايكنجيسى فضاله‌نك اوغليدر.

جحش (الجهنى) صحابه‌دن اولوب، اوغلى عبدالله واسطه‌سيله كنديسندن بر حديث شريف منقولدر.

جحشسيه خابور كنارنده ومجدلدن ٤ ميل مسافه‌ده قصبه كبى بيوك بر قريه اولديغى ياقوت حموى بيان ايديور.

جحظه (ابوالحسن احمد بن موسى بن يحيى بن خالد بن برمك) مشهور برامكه خاندانه منسوب عالم ومتفنن وشاعر واديب بر ذات اولوب، يك چوق لطائف واخبارى مرويدر. ابو نصر بن مرزبان اشعار واخبارينى جمع ايدوب، اشعارى بيوك بر ديوان تشكيل ايتمشدر. قبيح الشكل اولمغله دخى شهرتى واردر. ٣٢٦ تاريخنده بغدادده وفات ايتمشدر.

جحفه مكهٔ مكرمه ايله مدينهٔ منوره آره‌سنده بيوك ومنبرلى بر قريه اولوب، بعض احاديث شريفه‌ده دخى مذكوردر. اسم قديمى (مهيعه) در. ياقوت حموى كندى زماننده خراب اولديغنى بيان ايديور.

جُحى (ابوالغصن) فزاره قبيله‌سندن بر آدم اولوب، حمقده ضرب مثل حكمنه كچمشدر. ابو مسلم خراسانينك خروجى زمانلرنده كوفه‌ده ياشامشدر. خواجه نصرالدينك كيلر كبى بر چوق نوادرى منقول ومشهوردر. — جحى الرومى اسميله بوكا مماثل ديكر برى دخى اولوب، خواجه نصرالدينه كنايه اولمسى ملحوظدر. نوادرى مصرده و بيروتده طبع ونشر اولنمشدر.

جد (ابو عبدالله — قيس انسلمى) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، سالف الترجمه براء بن معرورك عم زاده‌سيدر. نفاق مظنون اولوب، حتى (حديبيه) وقعه‌سنده حاضر بولنانلرك جمله‌سى حضرت رسول الله (صلعم) افندمزه بيعت ايتدكلرى حالده، صاحب ترجمه دوه‌سنك قارنى آلتنده اختفا ايده‌رك، بيعت ايتمه‌مشدى. «ومنهم من يقول ائذن لى ولم تفتنى» آيت كريمه‌سنك دخى بونك حقنده نازل اولديغى مرويدر. روايته كوره، بعده توبه ايدوب، حضرت عثمان (رضه) ك زمان خلافتنده وفات ايتمشدر.

جد بورغ (Jedburgh) اسقوچيه‌نك (روقسبورغ) ايالتنده واديمبورغك ٦٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهاليسى، كوزل بر بلديه دائره‌سى واسقوربوته نافع مياه معدنيه‌سى واردر.

جد روسيا (Gédrosie) ايرانك جنوب شرقى كوشه‌سيله بلوجستانك سواحلندن عبارت اولان مكران خطه‌سنه يونان قديم جغرافيونى طرفندن ويريلن اسمدر.

جد عون (Gédéon) قبل الميلاد ١٣٤٩ تاريخندن ١٣٠٩ تاريخنه‌دك

بنی اسرائیلك حاکم وقائدی اولوب، قومنی مدیانیلرك ظلم وتحکمندن قورتارمغله، کندیسنه حکمدارلق عنوانی تکلیف اولنمش ایسه‌ده، حاکملك عنوانیله قناعت ایتمش؛ ویك یاشلی اولدیغی حالده، وفات ایدوب، ٧٠ اولاد براقمش ایدی.

جدود { ارض بنی تمیمده بر یر اولوب، ایام عربدن ایکی وقعه‌نك محل جریانی اولمغله مشهوردر.

جدّه { (اصلی جیمك ضمیله اولوب، زبانزدی جیمك کسریله‌در.) بحر احمر سواحلنك ائ بیوك شهری اولوب، حجازك ساحلنده واقع ومکهٔ مکرمه‌نك اسکله‌سیدر. مکهٔ مکرمه‌نك ٩٠ کیلومتره غربنده اوله‌رق، ٢١°٢٧´ عرض شمالی ایله ٣٩°١٣´ طول شرقیده واقعدر. اهالیسی ٢٥٠٠٠ عددنده اولوب، همان جمله‌سی مسلم وعربدر. بیك کشی قدر هندلی وبر مقدار انکلیز وفرانسز وروم تجاری دخی بولنور. حج شریف زماننده اهالئ شهر ٦٠٠٠٠ مقدارینه بالغ اولوب، ١٢٠٠٠٠ ی متجاوز حجاج بو شهردن کچر. شهر بر سورله محاط ولوب، آلتیسی دکیز واوچی قره جهتنده اولمق اوزره، ٩ قپوسی واردر. موقعی بسیط اولوب، آرقه‌سنده و ٢ ساعت مسافه‌ده چپلاق بر طاقم تپه‌لر موجوددر. هواسی صیجاقجه اولوب، یازین میزان‌الحراره سانتیغراد حسابیله ٤٠ درجه‌یی تجاوز ایدر. مدك ساحلده براقدیغی صولرك تعفنندن وصهرنج صولرینك دخی عدم نظافتندن صوك بهارده صیتمه‌لری چوق ایسه‌ده، اخیراً اوزاقدن صو آقیدیله‌رق، چشمه‌لر وشادروانلر یاپلمش اولمغله، قسماً هواسی تصحیح اولنمشدر. لیمانی درین وواسع ایسه‌ده، مدخلی برآز مخاطره‌لیدر. تجارتکاه بر اسکله اولوب، آوروپا و آفریقا وهند و چین وجزایر بحر هندی ایله پك ایشلك تجارتی واردر. مصردن بغدای وآرپه؛ آوروپادن جام، صابون، چوخه و سائر معمولات صناعیه؛ آفریقادن فیل دیشی، دوه تویی، مسك، استر؛ هندن پرنج، شکر وبز ادخال اولندیغی کبی، اخراجاتی دخی قهوه صمغ عربی، انواع عطریات، فیل دیشی، دوه قوشی تویی، صبار، اینجی، صدف، مرجان، خرما، بیچاق، دری، پلسنك یاغی وسائره‌دن عبارتدر. اهالیسی باشلیجه مرجان وصدف واینجی صیدیله وبالقجیلقله مشغول اولوب، کمیجیلری (سنبوق) تعبیر اولنان و ٨٠ طونیلاته‌یه قدر استیعابی اولان اوفق کمیلرله هند وچین وجاوه‌یه قدر کیده‌رك، اجرای تجارت ایدرلر. شهرك سوقاقلری دوز ومنتظم اولوب، خانه‌لرینك اکثری کارکیر ویوکسدر. درون شهرده ٥ جامع شریف، ٣٠ مسجد، ٧ تربه، ١ رشدیه و ٩ صبیان مکتبی، ١ حمام، ٣٠٠ صهرنج، ١ بیوك صو مخزنی، ٧ چشمه، ١ شادروان، ٩٠٠ دکان ومغازه، ١ اون فابریقه‌سی و ١ بیوك صدفجی کارخانه‌سی موجوددر. بیوك بر حکومت قوناغیله بر قشله‌سی وبرعسکری خسته‌خانه‌سی دخی واردر. جده لوا مرکزی اولوب، والی قائممقامی عنوانیله بر ملکیه مأمورینك تحت اداره‌سنده‌در. ملحقاتی جهت جنوبیه‌سنده واقع (لیت) قضاسیله جهت شمالیه‌سنده کائن (رابغ) ناحیه‌سندن عبارتدر. جده شهری اوائل دور اسلام آثار معموریتندن اولوب، حضرت عثمان (رضنه) ك زمان خلافتنده تأسیس اولنمشدر.

جدیس { طسم ایله برابر عرب بائده‌قبائلندن اولوب، یمامه‌ده ساکن ایدیلر.

جدیع { (بن نذیر المرادی الکعبی) صحابه‌دن اولوب، خدمت رسول‌الله (صلعم) ده بولنمشدر.

جذبی { ایران شعراسندن اولوب، عن اصل بغداد حوالیسی اکرادندن اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، اورانك امراسی صره‌سنه کچه‌رك، شجاعتیله شهرت بولمشدر. شو بیت اونکدر:

من آن نیم که بقاصد دهم نشانهٔ خویش
که سازدش زپی مدعا بهانهٔ خویش

— بو مخلصله خوانسارلی بر شاعر دخی اولوب، شو بیت اونکدر:

جز درد تو در جهان ندیدم
یاری‌که دلی درو توان بست

جذوی { عن اصل چغتای اولوسندن اولوب، اصفهانده نشو ونما بولمش و ٩١٠ تاریخنده وفات ایتمش بر شاعردر. شو بیت اشعارندندر:

عاشق وبدنام اکر کشتم دلم باری خوشست
عاشق بد نامیٔ دارد ولی کاری خوشست

جذیمة الابرش { حیره‌ده حکومت سورن ملوك عربدن اولوب،

عراق وسائر بعض طرفلری دخی ضبطایتمش، ویمامه‌ده جدیس وطسم قبیله‌لرینی دخی رام ایلمشیدی. حقنده بعض نوادر وحکایات منقولدر.

جرأت { هندستان متأخرین شعرا وکبرا سندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، بری شاهجهان آبادلی سید جعفر ودیکری لکهنولی قلندربخش بن یحیی امامدر. ایکنجیسنك اردولسانده بر دیوانیله بعض مثنویلری واردر. شوبیت بریجیسنك اشعارندندر:

ریختی خون مکر از شهر فرنك آمده‌ٔ
نادم از صلح زنم بر سر جنك آمده‌ٔ

جراچه { (Gerace) ایتالیانك قلابره اولتریوره ایالتنده ورجونك ٥٣ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی، کوکوردلی معدن صولری ومشهور شرابی واردر.

جراح { (بن ابی جراح الاشجعی) صحابه‌دن اولوب، کندیسندن بعض احادیث شریفه مرویدر.

جراح { (بن عبدالله الحکمی) دولت امویه رجالندن اولوب، حجاج بن یوسف طرفندن بصره والیلکنه نصب اولنمشیدی. یزید بن المهلب طرفندن دخی بصره والیلکنده ابقا اولنه‌رق، ٩٩ تاریخنده عمر بن عبدالعزیز طرفندن خراسان، ومؤخراً ١٠٤ ده یزید بن عبدالملك طرفندن ارمینیه والیلکنه نصب، وخزر جهتلرینی فتح ایتمك اوزره، کندیسنه کلیتلی عسکر ترفیق اولنمشدی. صاحب ترجمه بلاد قافقاسه داخل اولوب، باب‌الابوابی وسائر نیجه مدن وقلاع ضبط ایتدکدن صکره، ١٠٧ ده هشام بن عبدالملك طرفندن عزل، و ١١١ ده یکیدن نصب اولنه‌رق، بو دفعه دخی بر چوق یرلر فتح ایتمش ایسه‌ده، نهایت ترك وخزر اقوامی جمع اولنه‌رق، شدتلی بر هجوم ایتمکله، واقع اولان قانلی محاربه‌لرك برنده صاحب ترجمه شهید اولوب، ترکلر موصل جوارلرینه قدر کلمشلردی.

جراح محمد پاشا { صدارت عظمایه نائل اولمش وزرای سلطنت عثمانیه‌دن اولوب، عهد سلطان مراد خان ثالثده سرای همایونده خاص اوطه خدمتیله مشغول ایکن، جراحلغی حسبیله، شهزاده سلطان محمد خانك ختانی خدمتنده بولنمش؛ وبعده یکیچری اغالغیله طشره‌یه چیقدقدن صکره، وزارت رابعه وثالثه ایله تبجیل اولنمش؛ وعهد سلطان محمد خان ثالثده ١٠٠٤ تاریخنده بلغراد ذخیره‌سی اشتراسنه مأمور اولوب، عودتنده وزارت ثانیه ایله قائمقام اولمش؛ و ١٠٠٦ ده مسند صدارته چکوب، ١٠ آی بو مقامی اداره ایتدکدن صکره، مبتلا اولدیغی نقریس علتندن اضطرابی حسبیله عزل اولنه‌رق، ١٠١٢ ده وفات ایتمش، واستانبولده (جراح پاشا) اسمیله معروف اوله‌رق بناکرده‌سی اولان جامع شریفك جوارنده تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر. صالح ومتقی برذات اولوب، مذکور جامع شریف ایله مکتب ومدرسه وسبیل وچشمه وچفته حامی وسائر خیراتی واردر.

جراد { (ابو عبدالله — العقیلی) وجراد بن عیسی صحابه‌دن اولوب، برر حدیث شریف نقل ایتمشلردر.

جراد تان { وقت جاهلیتده بین‌العرب حسن صوتلریله شهرت بولمش ایکی جاریه اولوب، حسن الحانده ضرب مثل حکمنه کچمشلردر. روایته کوره، برینك اسمی (ورده) ودیکرینك (جراده) اولوب، تغلیباً ایکیسنه (جرادتان) دینلمشدر. بر روایتده قوم عاد زمانده عمالقه رئیسی بولنان معاویه بن ابی بکرك ودیکر بر روایتده وقت سعادته قریب زمانده عبدالله بن جدعانك جاریه‌لری اولوب، بونك طرفندن شاعر شهیر (امیه بن الصلت ثقفی) یه اهدا اولنمشلردی.

جراده { حضرت سلیمان (عم)ك زوجاتندن اولوب، نبی مشار الیهك موقتاً زوال ملکنه سبب اولدیغنه دائر صحته غیر مقرون بعض حکایات منقولدر.

جراره { (Gérare) فلسطینك اسکی قصبه‌لرندن اولوب، غزه‌نك جهت شرقیه‌سنده واقع ایدی. ابی ملکك مقری بولنمشدر.

جراوه { اندلسده فحص‌البلوط اعمالندن بر ناحیه وافریقیه‌ده قسنطینه ایله قلعهٔ بنی حاد آره‌سنده بر موضع اولدیغنی، وایکنجیسنك شعرادن عبدالله بن محمد جراوینك مسقط رأسی بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جرباء { بلقانك جهت جنوبیه‌سنده وحجازك سراة سلسلهٔ جبالی قربنده بر محل

اولوب، عمرو بن العاص ایله موسی الاشعری بیننده تعیین اولنان حکملر بو محل قربنده اجتماع ایتمشلری.

جرباء بنت قسامه { حضرت امام حسن (رضه) لـُ قائن والده‌سی وامام اسحاق بن طلحه‌نك والده‌سی اولوب، حسن وآنیله مشهوره بر قادیندر.

جربادقان { (وفارسیسی کربادکان) همدان قربنده وهمدان ایله کرج واصفهان آره‌سنده بر قصبه اولوب، مشاهیر علمادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. — استراباد ایله جرجان آره‌سنده دخی بو اسمله بر قصبه وار ایدی.

جربوعیه { بغداد ولایتنك حله سنجاق وقضاسنده بر ناحیه‌در.

جربه { تونسك قسم جنوبیسنك ساحلی قربنده وهمنامی اولان کورفزك ایچنده بر جزیره اولوب، کرك شرقدن غربه وکرك شمالدن جنوبه طول اعظمی ۳۸ کیلومتره‌در. قسم جنوبیسنك ایکی اوجی ساحلك اوراده تشکیل ایتدیکی ایکی برونه زیاده‌سیله قریب اولوب، آطه ایله ساحل آره‌سنده قپالی بر کورفز تحصل ایدیور. اولدقجه مسکون ومعمور بر آطه اولوب، خرما، زیتون، اینجیر، اوزوم وسائر محصولاتی واردر، واحراملری مشهوردر. اهالیسی ۴۵۰۰۰ کشی اولوب، زراعت وصنعتله و کمیجیلکله مشغولدرلر. بو جزیره ۴۷ تاریخ هجریسنده ضمیمهٔ ممالك اسلامیه اولوب، بعده اهالیسی خوارجه تابع اولمشیدی. اونجی قرن هجری یه قدر تونس وسائر آفریقیه بلادینك احوال تاریخیه‌سنه تابع اولوب، دفعاتله فرنکلرك الینه دخی کچمشیدی. قانونی سلطان سلیمان خان دورنده ۹۵۷ ده مشهور طغورت پاشا طرفندن مالطه قواللریلری الندن ضبط واستخلاص اولنه‌رق، بعده اسپانیوللر ضبط ایتمشلرسه‌ده، ۹۶۶ ده پیاله پاشا اسپانیول وونديك دونماسنی مغلوب ایده‌رك، جزیره‌یی استرداد ایتمشدر. اسم قدیمی منینکس (Meninx) در. — جربه کورفزی تونسك شرق جنوبی ساحلنده واقع اولوب، جربه وکرکنه آطه‌لری آره‌سنده بولنور. قابس اسکله‌سی بو کورفزك ایچنده وصفاقس اسکله‌سی دخی منتهای شمالنده واقعدر. شمالدن جنوبه طولی ۱۲۰ وشرقدن غربه عرضی ۹۰ کیلومتره قدردر.

جرترووده { سنته — (Ste Gertrude) بو اسمله خرستیانلرك ایکی عزیزه‌لری اولوب، برنجیسی اوستراسیا امراسندن (پپین دولاندن)ك قزیدر، ویدنجی قرن میلادیده یاشامشدر؛ ایکنجیسی صاقسه‌لی اولوب، اون دردنجی قرن میلادی اوائلنده وفات ایتمشدر. برنجیسنك یورطیسی مارتك ۱۷ سنده وایکنجیسنك کی تشرین ثانینك ۱۵ نده اجرا اولنور.

جرثوم { (ابو ثعلبه — یاخود جرهم) صحابه‌دن اولوب، حدیبیه وقعه‌سنده حاضر بولنه‌رق، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزه بیعت ایتمش، وخیبر غزاسنده دخی حاضر بولنمشدر. جانب رسول اللهدن قومنه اعزام بیوریله‌رق، بونلری اسلامه کتیرمش؛ وبعده شامده ساکن اولوب، معاویه‌نك امارتی اوائلنده وبر روایتده یزیدك زماننده وفات ایتمشدر.

جُرجان { ایرانك حدود شمالیه‌سی قربنده بحر خوارزمك شرق جنوبی ساحلی قربنده وهمنامی اولان نهرك اوزرنده اوله‌رق استراباددن قربنده بر قصبه اولوب، مقدما بیوك ومعمور بر شهر ومدنیت اسلامیه‌نك الك پارلاق مراکزندن ایدی. طبرستان ایله خراسان آره‌سنده واقع اولمغله، جغرافیونك بعضلری طبرستاندن وبعضلری دخی خراساندن عد ایتمشلردر. نهرك بر طرفنده شهرك کندیسی ودیکر طرفنده (بکرآباد) اسمیله بر محله‌سی واقع اولوب، نهرك ایچنده سفاین دخی سیر وحرکت ایتمکله، تجارتی پك ایشلك ایدی. باغ وباغچه‌لری دخی چوق اولوب، اقالیم حاره ومعتدله میوه‌لرینك جمله‌سی یعنی خرما، پورتقال، لیمون، انجیر، زیتون، نار، اوزوم، الما، آرمود وسائر میوه‌لر کثرتله حاصل اولوردی. ایپکی دخی مشهور اولوب، کلیتله اخراج اولنوردی. عرب وایران شعراسی بو شهرك مدحی حقنده پك چوق قصیده‌لر یازمشلردر. یالکز هواسنك پك سریع التحول اولدیغی مشهوردر. هله علوم ومعارفده جرجان ممالك اسلامیه بیننده مشهور اولوب، پك چوق علما وادبا وشعرانك مسقط رأسی بولنمشدر. اهمیتنه بناءً بحر خزره (بحر جرجان) دخی دیرلردی. جرجان شهرینك بر قاچ تاریخی یازیلوب، الك مکمل ومعتبری آتی الترجمه (ابوالقاسم حمزه بن یوسف سهمیٔ جرجانی) نك یازدیغی «تاریخ جرجان» در.

— جرجان نهری البرز کوهلك منتهای شرق جهتلرندن نبعانله، غربه، بعده غرب جنوبی‌یه ونهایت ینه غربه طوغری و(اترك) ایرماغنه متوازیاً آقەرق، تقریباً ٢٠٠ کیلومترەلك جریاندن صکره بحر خزره منصب اولور. وادیسی غایت کوزل ومنبت ومحصولدار در. مجراسی بك اوزون دکل ایسه‌ده، صوبی چوق اولوب، آشاغی طرفی سیر سفائنه صالحدر.

جرجانی { (ابو سعید اسمعیل بن احمد) قدمای فقهـا وادبادن صالح ومتقی بر ذاتدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر.

انی اذخرت لیوم ورد منیتی
عنـد الاله من الامور خطیرا
قولی بان الهنـا واحـد
ونفیت عنـه شریکه و نظـیرا الخ

جرجانی { (ابو نعیم عبـدالملك بن محمد) ائمهٔ فقها ومحدثینـدن اولوب، طلب علم وجمع احادیث شریفه ایچون، عراق وشام وحجاز ومصره سیاحت ایتمش؛ وخیلی مدت بغدادده تدریس وافاده ایله مشـغول اولمش ایدی. فقهه دائر متعدد تألیفاتی وحدیشـده «کتاب الضعفاء» عنوانیله ١٠ جزءدن مرکب براثر معـتبری واردر. ٢٤٢ ده طوغوب، ٣٢٣ ده استرابادده وفات ایتمشدر.

جرجانی { (ابو احمد عبدالله بن عدی) [«ابن العدی» مادەسنه مراجعت.]

جرجانی { (القاضی ابوالحسن علی بن عبدالعزیز) مشاهیر ادبا وشـعرادن وفقهاء شـافعیه‌دن اولوب، فقیه صفتیله ابو اسحاق شیرازینك « طبقات الفقها » سنده، وادیب وشـاعر صفتیله دخی ثعالبینك « یتیمة الدهر » نده مذکوردر. طلب علم ایچون اکثر ممالك اسلامیه‌یه سیاحت ایتمشدر. مرتب دیوانی و « الوسـاطة بین المتنبی وخصـومه » عنوانیـله برکـتابی وسـائر تألیفاتی واردر. ٣٦٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

یقولون فیك انقبـاض و انما
روا رجلا عن موقف الذل احجما
اری الناس من ناداهم هان عندهم
ومن اکر مته عزة النفس اکرما

جرجانی { (ابوالقاسم حمزه بن یوسف السهمی) مشـاهیر محدثین ومورخینـدن اولوب، استماع احادیث شریفه مقصـدیله خیلی وقت سیر وسـیاحت ایتمش؛ وموادی اولان (جرجان) شهرینك مکمل بر تاریخنی یازمشدر. ثعلبینك وفاتنده یعنی ٤٢٧ تاریخنده نیسابورده برحیات ایدی.

جرجانی { (ابوبکر عبدالقاهر بن ایوب) ائمهٔ نحویوندن وکبار ادبادن اولوب، شافعی المذهب ایدی. «ایضاح» ه « المغنی » عنوانیله ٣٠ جلددن مرکب بر شرح یازوب، بعده « المقتصد » عنوانیله ٣ جلد اوزره اختصار ایتمشدر. « مائة عامل » عنوانیله نحوده مشهور برمتنی، عروضه متعلق برکتابی، صرفده، « العمدة » عنوانیله بر تألیفی. معانیده « تلخیص » عنوانلی کتابی، صحاح جوهری‌یه بر شرحی، « مفتـاح » عنوانیـله بر شرح فاتحه‌سی. و «اعجاز القرآن» عنوانیله مثل ونظیری نابود براثر قیمتداری واردر. ٤٧١ ده وفات ایتمشدر.

جرجانی { (ابو ابراهیم اسماعیـل بن الحسن العلوی الحسینی) مشـاهیر اطبای اسلامدن اولوب، ملوك خوارزمدن اتسز سلطانك خدمت طبابتنده بولنمش؛ وبعده (مرو) شهرینه کیده‌رك اوراده اختیار اقامتله، ٥٣١ تاریخنده شهر مذکورده وفات ایتمشـدر. طبه متعلق عربی وفارسی تألیفـاتی اولوب، اك مشهورلری « ذخیرهٔ خوارز مشـاهیه» ایله « اغراض الطبیات » عنوانلی آثرلریدر.

جرجانی { (السـید الشریف ابوالحسن علی) [« سید شریف » مادەسنه مراجعت بیوریله .]

جرجانیه { وقتیله خوارزمك مرکزی بولنمش بر شهر اولوب، فارسیده «کورکانج » اسمیله معروف ایدی. جیحونك ساحل غربیسنده ومنصورەنك قارشیسنده واقع اولوب، ابتدا کوچك بر قصبه ایکن، منصـوره‌یی جیحون نهری باصوب تخریب ایتمی اوزرینه، اهالیسی جرجانیه‌یه هجرتله، بو قصـبه بیوك بر شهر حالنه کیرمشـیدی. یاقوت حموی بو شهری ٦١٦ ده کوروب، عمرنده بوندن بیـوك ومعمور شهر کورمەمش اولدیغنی، وآنجق متعاقباً تاتارلرك هجومی وقوع بولمغله، کاملاً تخریب واهالیسنی قتل عام ایتـدکلری مسموعی اولدیغنی بیان ایدیور. ابن سینا « اوسط » عنوانلی کتابنی بو شهرده یازوب، « الاوسط الجرجانی » تسمیه ایتمشدر .

جُرجُرا { جزایرده جزایر شهرینـك جهت شرقیه‌سـندن بجایه شهرینـه قدر

تمد بر طاغ اولوب، ساحله قریب بر هلال شكلنی ابراز ایدیور. جزایرڭ اڭ یوكسك طاغلرندن اولوب، ۲۳۰۰ متره ارتفاعی واردر. بعض قبائل بر بوله مسكون اولوب، بونلر موقعلرندن استفاده ایده‌رك، اسكیدن بری بر درجه‌یه قدر استقلاللرینی محافظه ایتمشلردر.

جَرجَرایا { بغداد ایله واسط آره‌سنده نهروان اسفل اعمالندن بر قصبه اولوب، مشاهیر علما وادبا ووزرادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. آلتنجی قرن هجریده خراب اولمشدر.

جرجنتی { (Girgenti) سیجلیا آطه‌سنك ساحل جنوبیه‌سی قربنده وپالرمونك ۱۰۲ كیلومتره جنوبنده اوله‌رق ساحل بحردن ۳ كیلومترهلك مسافه‌ده ایالت مركزی بر شهر اولوب، ۲۰۵۰۰ اهالیسی، اطرافنده اسكی (آغریجنتوم) شهرینك خرابه‌لری، گوزل نظارتی وشراب، زیتون یاغی وحبوباتدن عبارت خیلی تجارتی واردر. درون شهرده ۱۰۰۰۰۰ جلدی حاوی بر كتبخانه موجوددر. جوارنده بر بركان بولنوب، عربلر زماننده (المقلوبة) تسمیه اولنمش، والیوم بو اسمله یاد اولنمقده بولنمشدر. — جرجنتی ایالتی جزیره‌نك ساحل جنوبیسنده غرباً (ترایانی) وشرقاً (قالانانیزته) ایالتلری آره‌سنده واقع اولوب، طولی ۱۳۰ وعرضی ۳۵ كیلومتره اولدیغی حالده، ۲۵۰۰۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی منبت اولوب، باشلیجه محصولاتی زیتون، شراب وحبوبات متنوعه‌در. كلیتلی كوكورت وغاز (طاش یاغی) دخی چیقار.

جَرجومه { انطاكیه قربنده پیاس ایله بوقه آره‌سنده وقتیله بر قصبه اولوب، جراجمه دینمكله معروف اولان اهالیسی محاربه وقوعنده اهل اسلامه معاونت ایتمك شرطیله خلافت امیه زماننده وعباسیلرڭ اوائل خلافتنده جزیه‌دن معاف طوتلمشلردیسه‌ده، اكثریا اهانت ایدوب، روم عسكریله برلشیرلردی. بو محاربه‌لرڭ برنده مغلوب اولوب، اطرافه طاغلمشلردی.

جرجیس { (علیه‌السلام) انبیادن اولوب، میلادڭ قرن ثالثنده بر روایتده فلسطینك رمله قصبه‌سنده طوغمش، وبر روایتده دخی آناطولینك قپادوكیه خطهٔ قدیمه‌سی (یعنی سیواس وقیصریه جهتی) ملوكندن برینك اوغلی بولنمشدر. حضرت عیسی (عم) ڭ دیننه تابع اولدیغندن، ۳۰۳ تاریخ میلادیسنده و (دیوقلتیان) ڭ دورنده ازمیده شهید اولمشدر. عسكر اولوب، بر حكمدارڭ قیزینی بر اژدرهانك پنجه‌سندن تخلیص ایتمش اولدیغی دخی مرویدر. خرستیانلر عندنده سنت جورج (St. George) اسمیله اعزه‌دن معدود اولوب، انكلیزلر طرفندن كندی وطنلرینك حامیسی عد اولنمقده‌در؛ وروسلر دخی سنت جورجك اژدرهایی اولدوردیكنی مصور رسمنی بر علامت رسمیه اتخاذ ایتمشلردر. حرجیس (عم) له حضرالیاس (عم) آره‌سنده بعضا التباس وقوع بولوب، بو التباسدندر، كه حضرت جرجیسك یوم شهادتی اولان وخرستیانلر عندنده (سنت جورج) اسمیله یورطی اتخاذ اولنان نیسان رومینك ۲۳ نجی كوننه (حضرالیاس) كونی دینلمك عادت اولمشدر. — [«جورج» و «جورجس» ماده‌لرینه دخی مراجعت بیوریله.]

جردی { (یاخود جردیه) جزایرده نفس جزایر ایالتنك جهت جنوبیه‌سنده و (ذاب) وادیسنك ساحل یمیننده بر قصبه اولوب، سورله محاطدر، و ۱۰ قپوسی واردر. خانه‌لری گوزل وبیاض اولوب، متعدد جوامع شریفه‌سی واردر، كه بونلرڭ بری بیوك ومصنعدر. اهالیسنك برقسمی یهودی اولوب، بونلرڭ برحاوره‌لری واردر. اطرافنده باغ وباغچه‌لری چوق اولوب، اوزوم، قیسی، الما وسائر میوه‌لریله سبزه‌سی مبذولدر. تجارتی دخی خیلی ایشلكدر.

جُرزان { بعض عرب مورخلرینك كرجستانه ویردكلری اسم اولوب، (كرج) كلمه‌سندن غلط اولدیغی آكلاشیلیور.

جرزوان { (وفارسیده كرزوان) خراسانده جوزجان اعمالندن معمور بر قصبه اولدیغنی، وایكی طاغ آره‌سنده واقع اولمغله مكهٔ مكرمه‌یه زیاده بكزدیكنی «معجم البلدان» صاحبی بیان ایدیور.

جرس { یاخود جرز (Jerez, Xérès) اسپانیانك جنوبنده (قادیس) ایالتنده وقادیسك ۵۰ كیلومتره شمال شرقیسنده بر شهر

اولوب، ۳۲۰۰۰ اهالیسی، متعدد کلیسا و مناسترلری ومشهور شرابی واردر. طارق بن زیاد بو شهری فتح ایتدکدن صکره، اسپانیانك فتحنی تأمین ایتمش، و ۱۲۵۵ تاریخ میلادیسنه‌دك ایادیٔ مسلمینده بولنمشدر.

جرسی { یاخود ژرسی (Jersey) مانشه دکیزنده فرانسه ساحلنك ۲۵ کیلومتره غربنده وانکلتره ساحلنك ۱۳۲ کیلومتره جنوبنده بر آطه اولوب، انکلتره‌یه تابع و (سوتامپتون) ایالتنه ملحقدر. بویی ۲۲ واکی ۱۵ کیلومتره اولوب، ۶۰۰۰۰ اهالیسی واردر، که بونلرك ۴۰۰۰۰ ی انکلیز و ۲۰۰۰۰ ی فرانسزدر. مرکزی (سنت هلیه) قصبه‌سیدر. اراضیسی طاغلق وسواحلی قیالق ایسه‌ده، دوز یرلری منبت ومحصولدار اولوب، خیلی حبوبات وسبزوات ایله یر الماسی حاصل اولور. هواسی ملایم وصاغلامدر. سواحلنده بالیغك انواعی وایچنده حیواناتی چوقدر. تجارت بحریه‌سی خیلی ایشلکدر.

جرسی { وتمام دیگرله پاولوس هوق(Jersey, Paulus Hook) ممالك مجتمعه‌نك یکی جرسی جمهوریتنده و(هودسون) نهری اوزرنده اوله‌رق نویورقك قارشیسنده بر قصبه اولوب، نویورقك بر محله‌سی حکمنده‌در. ۴۰۰۰۰ اهالیسی، دمیر یولی، آوروپایه ایشلر واپورلری وجام، چینی، خالی وسائره فابریقه‌لری واردر.

جرسی { یکی — (New-Jersey) آمریقای شمالی ممالك مجتمعه‌سی جماهیرندن اولوب، شمالاً نویورق، غرباً پانسیلوانیا جمهوریتلریله، جنوباً (دلاواره) قوییله، شرقاً دخی بحر محیط آطلاسی ایله وهودسون ایرماغیله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۰۲۴۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۱۳۱۱۱۶ کشیدر. مرکزی (ترنتون) قصبه‌سیدر. اراضیسی جهت شمالیه‌سنده طاغلق، وسطلرنده بعض تپه‌لری حاوی وجهت جنوبیه‌سنده دوزدر. باشلیجه نهرلری: پاسایق، رارتیان و(انك هاربور)در. هواسی جنوب شرق جهتنده معتدل، وقسم شمالیسنده، صؤوق ایسه‌ده، صاغلامدر. اراضیسی خیلی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعی وکلیتلی پتاتس حاصل اولور. دمیر معدنلری پك چوق اولمغله، جابجا دمیر فابریقه‌لری بولنور. دباغخانه‌لری دخی چوقدر. تجارت خارجیه‌سی پك اهمیتلی دکلدر. بو مملکت اون یدنجی قرن میلادی اوائلنده انکلیز قپودان هودسون طرفندن کشف اولنه‌رق، انکلتره دولتی بو محلی (ویرجینیا) تجارت شرکتنه ترك ایتمش ایسه‌ده، بو شرکت ضبط واعمار ایده‌میوب، فلمنکلیلر الیوم (غلوچستر) دینان (ناسو) قلعه‌سنی تأسیس، واسوجلیلر «یکی اسوج» تسمیه ایتدکلری دیگر بر طرفنی اعمار ایتمشلر: وآنجق متعاقباً اسوجلیلری فلمنکلیلر وفلمنکلیلری انکلیزلر اخراج ایدوب، ۱۶۶۴ تاریخندن ممالك مجتمعه‌نك استقلالنه دکین بویر دخی انکلترهنك النده بولنمش، وباشلیجه انکلیزلرله اسکان اولنمشدر.

جَرسیف { مغرب اقصاده فاس ایله تلمسان آره‌سنده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جَرَش { (Gerasa) حوران ایله بلقا آره‌سنده وجبل السوادك جهت شرقیه‌سنده اسکی بر شهر اولوب، خرابه‌لری وبعض قیولریله حوضلری وسائر آثاری الیوم باقیدر. فلسطیندن و (دقاپولیس) یعنی «مدن عشره» خطه‌سندن معدود ایدی.

جُرَش { یمنك جهت شمالیه‌سنده بر قلعه ایله بر شهر ومملکت اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

جَرعه { کوفه قربنده بر محل اولوب، اهل کوفه‌نك حضرت عثمان (رضه) طرفندن والی تعیین اولنان سعید بن العاصه قارشی خروجله اونك یرینه ابوموسانی انتخاب ایتملری وقعه‌سی (یوم جرعه) اسمیله مشهوردر.

جُرفار { (یاخود جلفار) عمانده بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان»ده مذکوردر.

جِرم { بدخشان جوارنده بر قصبه اولوب، بعض علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

جرمان { (Germains) آلمانلرك اسم قدیمی اولوب، ازمنهٔ قدیمه‌ده بونلر بسبتون مجهول ایکن، میلاد عیسادن ۵۰ سنه مقدم قیصر غالیانی یعنی فرانسه طرفلرینی بعد الفتح، رین وطونه ایرماقلری وادیلرینه واصل اولنجه، جرمانلرله

قارشی قارشی‌یه کلمش ؛ ورومانیلر بر خیلی مدت بونلرله محاربه ایدوب، مملکتلرینک یالکز بر قسم جنوبیسنی ضبط ایده بیلمشلر دیسه‌ده، ایچری‌یه طوغری ایلریلیه‌مه‌مشلردی. (جرمان) یاخود کندی تلفظلرینه کوره (کرمان) اسمی «حرب آدمی» دیمک اولوب، بو قوم دائمی صورتده جنک وجدال ایله مشغول اولدیغندن، بو اسمله تسمیه اولنمشدی. اقوام آریانیه‌دن اولوب، ایران جهتلرندن اوروپایه کچمش اولدقلری محقق ولسانلرینک لسان فارسی ایله اولان مناسبت ومشابهتی عیان اولدیغندن، اسملرینک ایرانده‌کی (کرمان) خطه‌سیله بر مناسبتی اوله‌جغی دخی آکلاشیلیور. رومانیلرک فتوحاتنده بونلر قبائل متعدده‌یه منقسم اولوب، رن وادیسندن بحر شمالی وبحر بالطیق سواحلنه وطونه وادیسندن قرپات طاغلرینه‌دک یعنی تقریباً شمدیکی آلمانلرک بولندقلری یرلرده منتشر ایدیلر. مائی ویا صاری کوزلرله، صاری واوزون صاچلریله وبیاض رنکلریله مشهور اولوب، همان چبلاق ویالکز آرقه‌لرنده بر حیوان پوستی اولدیغی حالده کزر، وچبلاق آتلره بینرلردی. بویله وحشی بر حالده ایدیلرسه‌ده، پك خونخوار وغدار اولمیوب، مهمان‌نوازلق وسوزده ثبات کبی بدویلره مخصوص بعض فضیلتلری وار ایدی. شهر وقصبه‌لری یوغیدیسه‌ده، کوجبه‌دخی اولمیوب، دائمی مسکنلری وار ایدی، وزراعت عندلرنده مجهول دکل ایدی. آنجق ارککلری باشلیجه حربله وآوله اشتغال ایدرلردی. (هرته) اسمیله ارضدن کنایه، (تلیج) اسمیله قوملرینک جد اعلاسی فرض اولنور؛ (وودان) یاخود (اودین) اسمیله حرب‌الهی، (تور) اسمیله رعدالهی، (فریا) اسمیله وودانک زوجه‌سی کبی بر طاقم الهه‌لری اولوب، سحر وکهانته زیاده‌سیله معتقد ایدیلر؛ وسحاره عد ایتدکلری بعض قادینلره حرمتلری زیاده ایدی. روما دولتنک ایکی‌یه انقسامیله ضعفه دوچار اولمسی اوزرینه، جرمان اقوامندن ویسیغوتلر، بورغوندلر، سوآولر، فرانقلر، واندالر، هرولر، اوستروغوتلر، لومباردلر، یوتلر، صاقسونلر، آنغللر بربرلرینی متعاقب خروج، وجنوب وغربه طوغری هجوم ایله، هربریرلری روما دولتی ممالك واسعه‌سنك بر طرفنی ضبط واستیلا ایتمش؛ وبعضلری خیلی مدت بقا بولمش دولتلر تشکیل ایلمش ایدیلر. بونلردن فرانقلرك جرمانیاده حکم سورن شعبه‌سنك انقراضندن صکره، جرمان وجرمانیا اسمی اونودیلوب، بر فرقهٔ صغیره‌لری اولان (آلمان) لرك اسمی بتون جرمان اقوامنه اطلاق اولنمشدر. مع هذا بو قوم انکلیز ویونان وسائر بعض السنه‌ده الیوم جرمان ومملکتلری جرمانیا اسمیله تسمیه اولنقده‌در. [«آلمان» ماده‌سنه دخی مراجعت بیوریله.]

جرمانوس { (جبریل بن فرحات) مارونی راهبلرندن بر عالم اولوب، «انقاموس العربی» اسمیله مکمل بر لغت کتابی، صرف ونحوه دائر «بحث المطالب» عنوانیله بر اثری، «بلوغ الارب» عنوانیله بدیعه دائر بر تألیفی، مرتب دیوان اشعاری وعربی وسریانی لسانلرنده امور مذهبیه‌یه متعلق متعدد تألیفات وتراجمی واردر. آوروپا لسانلرینه دخی آشنا ایدی. ١٦٧٠ تاریخ میلادیسنده حلبده طوغوب، ١٧٣٢ ده وفات ایتمشدر.

جرمانیا { (Germanie) آلمانیانك اسم قدیمیدر. [«آلمانیا» ماده‌سنه مراجعت.] — جرمانیا قراللغی (Royaume de Germanie) فرانق حکمدارلرندن مشهور شارلمانك تشکیل ایتدیکی دولت واسعه‌نك انقسامندن حاصل اولان کوچك دولتك برینه ویریلن اسم اولوب، ٨٤٣ تاریخ میلادیسنده شارلمانك (جرمانیقوس) لقبیله معروف تورونی لوئی حصه‌سنه فرانق دولتنك رینك شمال شرقیسنده واقع ممالکنی آله‌رق، بو دولتی تشکیل ایلمشدی. آلمانیانك جنوب، جهتندن عبارت اولان بو دولت ٨٧٠ تاریخنده بر آزدها توسع ایده‌رك، آلمانیانك غرب جهتنده اولان یرلری دخی احاطه ایتمش ایسه‌ده، هربر پارچه‌سی بر دوقه ویاقونتك تحت اداره‌سنه قونیله‌رق، چوق کچمه‌دن بونلر کسب استقلال وتفرد ایله، حکومت مرکزیه‌یی یالکز رسماً طانیغه باشلامشلردی. ٩١١ ده قارلووینجیان سلاله‌سی منقرض اولوب، فرانقونیا پرنسی (قونراد) قراللغی ضبط ایتمش؛ و ٩١٩ ده صاقسه‌لی هنری جرمانیا قرالی اولوب، قراللغی کندی سلاله‌سنه براقمشدر. مرقوم مجارلرله نورمانلره غلبه چاله‌رق، دولتنك حدودینی شرق وشماله طوغری خیلی توسیع ایتمکله، ٩٣٣ ده ایمپراطورلق عنوانی آلمش؛ و ٩٦٢ ده

اوغلی (اوتون) بو عنوانی رسماً پاپایه دخی تصدیق ایتدیرمکله، اوندن صکره جرمانیا قرالی عنوانی ایمپراطورلرك اوغللرینه ویرلمکه باشلامش ایدی.

جرمانیقوس (Germanicus) روما سردارلرندن اولوب، (دروسوس نرو) نك اوغلیدر. ایمپراطور تیبر طرفندن اوغللغه قبول اولنه‌رق، آوغستوسك قیزی (آغریپینه) یی تزوج ایتمشدی. کنج ایکن، قاین پدری طرفندن دالماچیا وپانونیاده‌کی عسکرك قوماندانلغنه، ومیلادك ١٢ تاریخنده قونسلوسلغه نصب اولنمشدی. آوغستوسك وفاتنده جرمانیاده‌کی عسکر کندیسنی ایمپراطور انتخاب ایتمکه قالقیشمشلرسه‌ده، کندیسی قبول ایتمیوب، اصرار ایدن عسکری تسکین ایتمش؛ ومع هذا تیبرك کین وحسدینی قزانمشیدی. متعاقباً جرمانلره قارشی حرب ایدوب، بونلرك رئیسی اولان (آرمینیوس)ی مغلوب ایتمکله، جرمانیقوس اسمیله تسمیه اولنمش ایسه‌ده، حقنده ایمپراطورك حسدی ایکی قات اولمشدی. بعده شرق طرفلرینه کوندریله‌رك، ارمینیه‌ده‌کی اختلالی تسکین ایتمش؛ وبوصره‌ده سوریه والیسی (پیسون) ایله محاربه‌یه کیریشوب، بونی مغلوب ایتمش ایسه‌ده، اواثناده و ١٩ تاریخ میلادیسنده آنسزین وفات ایدوب، تسمیم اولندیغی ورثه‌سنه سویلمکله، زوجه‌سی آغریپینه رومایه کیده‌رك پیسونه قارشی اقامهٔ دعوی ایتمش؛ وپیسون مجازاته دوشه‌مه‌مك ایچون، اتلاف نفس ایلمشدی.

جرمانیقه قیصریه (Germanica Cæsarea) سوریه‌نك مدن قدیمه‌سندن اولوب، مرعشدن عبارت اولدیغی مظنوندر. مذهب صاحبی نسطورك وطنیدر.

جرمن (St. Germain) سنت — بو واسطه قتولیکلرك ایکی عزیزلری اولوب، بری بشنجی ودیکری آلتنجی قرن میلادیده یاشامشدر. برنجیسنك یورطیسی تموزك ٢٦ و ٣١ نده، وایکنجیسنككی‌ده مایسك ٢٨ نده اجرا اولنور.

جرموز (الهجیمی) صحابه‌دن اولوب، اوغلی حارث وسائرلری وساطتیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

جرمه فزانده بر قصبه اولوب، عقبه بن عامر طرفندن فتح ایدلمش اولدیغی کتب فتوحده مذکوردر.

جرمه قرنیه ولایتنك جید سنجاغنده برقریه اولوب، اطرافنده (قرمنه) شهر قدیمنك خرابه‌لری موجوددر.

جرمی (ابو عمر صالح بن اسحاق) مشاهیر ادبا وفقهادن اولوب، عن اصل بصره‌لی اولدیغی حالده، بغدادده نشأت ایتمش؛ واخفش واصمعی وسائر ادبادن اخذ وتحصیل علوم ایلمشدر. حفظ احادیث شریفه واخبارده دخی ید طولاسی اولوب، متورع بر ذات ایدی. نحوده «الفرخ» یعنی فرخ کتاب سیبویه عنوانیله بر کتابی، لغتده متعدد تألیفات معتبره‌سی، عروضده بر کتابی، سیرده بر اثری و«کتاب غریب سیبویه» ایله «کتاب الابنیة» عنوانلریله ایکی تألیفی واردر. ٢٢٥ تاریخنده وفات ایتمشدر.

جرنی ارمینیه‌ده دبیل قربنده بر قصبه اولوب، حبیب بن مسلمة الفهری فتوحندن اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

جرور (یاخود سرور) قهستانده بر قصبه اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جروز فارسده بر محل اولوب، ازارقه ایله بصره‌لیلر آره‌سنده بو محلده بر قتال مشهور وقوع بولمشدر.

جروس غور خطه‌سنده هرات ایله غزنه آره‌سنده بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

جرول بن احنف الکندی وجرول بن عباس الانصاری صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشلردر. ایکنجیسی یمامه وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

جروه (St. Gervais) سنت — خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، میلانلیدر. برنجی قرن میلادیده برادری (سنت پروته) ایله برابر قتل اولنمش؛ و ٣٨٠ ده سنت آمبرواز رؤیاسنده مدفنلرینی کشف ایده‌رك، کیکلرینی میلانده تأسیس ایلدیکی کلیسایه وضع ایتمشدر. حزیرانك ١٩ نده یورطیلری اجرا اولنور.

جرهد (ابو عبدالله — بن خویلد الاسلمی) صحابه‌دن اولوب، حدیبیه وقعه‌سنده حاضر بولنمش؛ وبعده مدینهٔ منوره‌ده ساکن اولمش ایدی. بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر.

جُرهُم { عرب عاربه‌نك اك بيوك قبيله‌لرندن اولوب، نسابونك قولنـه كوره، جرهم بن قحطانك نسلندن تشعب وحجازده توطن ايتمشلردى. جرهمك برادرى يعرب بن قحطانك نسلى ايسه يمنده ساكن اولمشيدى. حضرت اسماعيل حجازه كيرديكنـده ، جرهمدن بر قيز آلوب ، عبرانيلر ايله جرهمك اجتماعنـدن عرب مسـتعربه ظهور ايتمشدر. جرهم قبيـله‌سى بعده اوامرالهيه‌يه قارشى عصيـان ايتديكنـدن، قهر وتدمير اولنمشـلردر . قوم عاد زماننده عرب بائده‌دن ديكر بر جرهم قبيله‌سى دخى بولنمش اولديغى مرويدر.

جَريب { نجدده (رمه) تعبير اولنان محلنده بيوك بر واديدر.

جَرير { (ابو حزره — بن عطيه بن الخطفى) اعاظم شعراى عربدن اولوب، دولت امويه زماننده ياشامش؛ وينه اعاظم شعرادن فرزدق واخطلك معاصرى اولوب، بينلرنده پك چوق مشاعره‌لر ومهاجاتلر وقوع بولمشدر. جرير اكثر انواع شعرده فرزدقـه وهر نوعده اخطـله مرجحدر. ۱۱۱ ده ۸۰ ياشنده اوله‌رق يمامه‌ده وفات ايتمشـدر. حقنده پك چوق حكايات ونوادر منقولدر . شـو بر ايكى بيت جمله‌ٔ اشعارندندر :

ان العيـون التى فى طرفيها حور
قتلننـا ثم لم يحيين قتـلانا
يصرعن ذا اللب حتى لا حراك به
وهن اضـعف خلق الله اركانا

جرير بن اوس { (الطائى) صحابه‌دن اولوب، بر روايته برادرى خريم بن اوس ايله برابر تبوكدن نزد حضرت پيغمبرى‌يه كله‌رك، شرف اسـلامله مشرف اولمش، وحضرت عباسـك مدح رسول الله (صلعم) حقنـده سويلمش اولديغى اشعارى روايت ايتمشدر.

جرير بن عبدالله { (الحميرى) صحـابه‌دن اولوب، جانب رسول الله (صلعم) دن سفارتله يمنه اعزام اولنمشيدى. خلافت حضرت فاروقيده خالد بن وليد حضرتلرينك معيتنده شام فتوحـنده بولنوب، يرموك مظفريتى مژده‌سنى حضرت عمر (رضه) ه كوتورن بوذاتدر.

جرير بن عبدالله { (البجلى) صحابه‌دن اولوب، رحلت رسول الله (صلعم) دن قرق كون اول نزد پيغمبرى‌يه كله‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ و (بجيله) قومنك رؤساسندن اولغله، حقنده جانب سيدالمرسليندن حرمت اولنه‌رق، بو مناسـبتله «اذا اتاكم كريم قوم فاكرموه» حديث شريفى صادر بيورلمشدر. حسن وجماله مالك اولمغـله، حضرت عمر بن الخطاب (رضـه) «جرير يوسف هذه الامة» بيورمشـلردر. حضرت فاروق زمان خلافتنـده متفرق بولنان بجيله قبيـله‌سنى جمع ايده‌رك ، صـاحب ترجمه‌يى رئيس نصب ايتمشلردى. عراق فتوحنده و قادسيه محاربه‌سنده بيوك خدمتى كورلمشدر. بعده كوفه‌ده ساكن اولوب، ۵۱ ويا ۵۴ تاريخنده (قرقيسيا) ده وبر روايتده (سرات) ده وفات ايتمشدر. كنديسندن بر قاچ حديث شريف منقولدر.

جريره { افراسيابك سالارى پيران بن ويسه‌نك قيزى وسـياوشك زوجـه‌سى اولوب، كيخسروك‌لاب برادرى اولمق اوزره (فرود) اسميله بر اوغلى اولديغى «شهنامه» ده مذكوردر.

جريون { (Géryon) اساطير يونانيه‌يه كوره (باتار) جزايرينك حكمدارى اولوب، اوچ جثـه‌لى بر عفريت صـورتنده ايمش؛ وقيرمزى صيغيرلردن مركب سـوريسنى انسان اتيله بسـليوب، ايكى باشـلى بر كوپكى وبر اژدرهاسى دخى وار ايمش. كويا قهرمان هركول بونى قتل ايدوب، صيغيرلرينى ضبطله (اوريستيوس) ه اهدا ايتمش.

جزء { (بن الحدرجان) صحابه‌دن اولوب، يمنليدر. برادرى (قذاذ) كنديسـيله آلتيوز خانه‌دن عبارت اولان تعلقاتيچون ايمان طلب ايتمش؛ وعودتنده حضرت رسـول الله (صلعم) افندمزك بر سريه‌سنه راست كله‌رك، مؤمن اولديغى بيان ايلمش ايسه‌ده، اينانميوب، قتل ايدلمش اولديغندن، صاحب ترجمـه نزد حضرت پيغمبرى‌يه كلوب، ديت طلب ايتمش ؛ وجانب فخر كائناتدن ديت اوله‌رق بيك دينار ايله يوز دوه اعطا بيـورلمش؛ وبو خصوصـده «يا ايها الذين آمنوا اذا ضربتم فى سبيل الله» الخ آيت كريمه‌سى نازل اولمشـدر. جزء بن الحدرجان صحـابه صره‌سـنه كچوب، جانب حضرت نبويدن بر سريه ايله خاتم طى قبيله‌سى اوزرينـه اسرا بيـوريله‌رق، غنايم كثيره ايله ۴۰ قيز وقادين اسير ايتمش، كه بونلرك جمله‌سى ايمانه كلمكله، صحابه‌يه تزويج بيورلمش ايدى. — جزء ويا (جزو) اسميله صحابه‌دن ديكر بعض ذوات دخى بولنديغى مرويدر.

جزء { جزیرةالعربده (شمر) ایله یبرین آره‌سنده طولی ایکی آیلق یول اولان بر چول اولوب ، بنی خویلد بن عقیلك جولانكاهیدر، و بعض قبائل یمن نازل اولورلر.

جزء { خوزستانده (عسکر مکرم) قربنده بر نهردر. که حضرت عمر بن الخطاب (رضه) طرفندن والی بولنوب، کشادینه همت ایدن (جزء بن معاویه التمیمی) نك اسمیله تسمیه اولنمشدر.

جزّار احمد پاشا { اون ایکنجی قرن هجری وزراسندن اولوب، صیدا والیسی ایکن، جنرال ناپولیون بوناپارته قارشی عکاده ایتدیکی مقاومت مردانه ایله و بوناپارتی کلیاً منهزم وپریشان ورجعته مجبور ایتمسیله شهرت بولمشدر. عن اصل بوسنه‌لی اولوب، مصر ممالیکی زمره‌سنه التحاق ایله، قطع مراتب ایده‌رك، بحیره متصرفی اولمش؛ وعربانه قارشی اولان محاربه وغالبیتنده زیاده‌سیله سفك دماء ایتدیکندن، قصاب معناسیله جزار تلقیب اولنمشیدی . بعده بیروت متصرفی اولوب، دولته قارشی طغیان ایتمش اولان (ظاهر العمرو) ی قتل ایتمی اوزرینه، رتبهٔ وزارتله صیدا والیلکنه نصب اولنه‌رق، ١٧٨٩ تاریخ میلادیسنده بروجه مذکور عکاده بوناپارتی منهزم ایتمکله، شام والیسی اولوب، بوولایته دردنجی والیلکی زماننده ١٢١٩ ده دمشق شامده وفات ایتمشدر. مقتدر وجسور بر وزیر ایدیسه‌ده، زیاده‌جه غدار وسفاك اولدیغی مرویدر.

جزایر { (Alger) آفریقانك ساحل شمالیسنده همنامی اولان خطهٔ واسعه‌نك مرکزی بر شهر اولوب، قاهره واسکندریه‌دن صکره آفریقانك اك بیوك واك معمور شهریدر. جزایر سواحلنك تا اورته‌سنده وهمنامی بر قویك ساحل غربیسنده اوله‌رق، ٣٦° ٤٧′ ٢٠″ عرض شمالی و ٥٤° ١٠′ طول شرقیده واقعدر. شهر بر تپه‌نك اتکنده واقع اولمغله، دکیزدن منظره‌سی غایت کوزل اولوب، مقدما یوللر طار وطولاشیقلی اولدیغندن؛ داخلاً اوقدر منتظم دکل ایدیسه‌ده، مؤخراً فرانسزلر طرفندن سوقاقلر توسیع اولنمغله برابر، بر طاقم یکی محله‌لر دخی تأسیس ایدلمکله، شمدیکی حالده ایچریسی دخی پك کوزلدر. عرب، یهودی فرانسز وسائر آوروپالیلردن مرکب ٨٠٠٠٠ اهالیسی، آقادمیاسی، داخلی مکتب اعدادیسی وسائر متعدد مکاتبی، کتبخانه‌سی، بر قاچ مدرسه‌سی، (الجامع الکبیر) اسمیله مصنع بر جامع شریفیله ١٠ قدر بیوك و ٥٠ کوچك جوامعی، بر بیوك کلیساسی، بر حاوره‌سی، متعدد جمعیات علمیه وخیریه‌سی؛ کوزل ریحتملری، بری سفائن حربیه‌یه ودیکری سفائن تجاریه‌یه مخصوص ایکی صنعی لیمانی، متین استحکاماتی وبر میدانی واردر. شهرك اوسطنده واقع اسکی قلعه‌سی فرانسزلر طرفندن قشله اتخاذ اولنمشدر. «کتبخانهٔ شرق» عنوانلی کتابك مؤلفی (هربلو) جزایر اسمنك جزیره‌نك جمعی اولمیوب، اسم قدیمی اولان (یولیاجزاریا) اسم رومیسندن مختصر وغلط اولدیغنی بیان ایدیورسه‌ده ، روایت صحیحه‌یه کوره ، جزایرك اسم قدیمی رومالیلر عندنده (ایقوسیوم) اولوب ، دور اسلامدن اول خراب اولمش؛ وبنی زیری دولتی زماننده بلکین بن (زیری) طرفندن یکیدن تأسیس اولنه‌رق، قصبه‌نك اوکنده دکیزده بولنمش اولان بعض طاشلق آطه‌جقلر مناسبتیله (جزایر) تسمیه اولنمش؛ وبعده (جزایر بنی مزغنای) وبعضاً (جزیرهٔ بنی مرغنای) اسمیله شهرت بولمشیدی. مؤخراً ادارهٔ عثمانیه زماننده مذکور آطه‌جقلر بربرلرینه ربط اولنه‌رق، لیمانی قپامق اوزره بر رحتمه تحویل اولنمشدر. بنی زیری زماننده خیلی معمور اولوب، بعض مشاهیر علمانك دخی مسقط رأسی بولنمشدر. ابو عبید بکرینك روایتنه کوره، رومالیلرك زماندن قالمه بر خیلی آثاری، وموزاییقله فرش اولنمش کوزل بر تیاترو خرابه‌سی دخی وار ایمش. بنی زیریدن صکره موحدینك وبعده بنی حفصك الینه کچمش؛ وقانونی سلطان سلیمان خان دورنده اسپانیوللر شهرك قارشیسنده واقع کوچك بر آطه‌یی ضبط ایتدکدن صکره، شهری دخی تهدید ایتدکلرندن ، مشهور باربارروس خیرالدین پاشا ایله برادری بابا اوروج طرفندن فتح اولنه‌رق، اسپانیوللر طرد واخراج، وجزیرهٔ مذکوره دخی قره‌یه ربط اولنمشدر. ایشته جزایرك بیوبوب ممالك بربریه‌نك اك بیوك شهری حالنه کچمسی بو وجهله ادارهٔ عثمانیه تحتنه کیرمسی تاریخندن باشلایوب، مغربده طایلق عنوانیله تشکل ایدن اوچ اوجاقدن اك بیوکنك مرکزی اولمشدر. ١٨٣٠ تاریخ میلادیسنه‌دك تحت تابعیت عثمانیه‌ده قالوب، تاریخ

مذکورەدە جزایر بکلکیلە برابر فرانسە طرفندن ضبط اولنمشدر. ادارۀ عثمانیە زماننـدە خیلی معمور اولوب، اهالیسی ١٠٠٠٠٠ مقدارینە قریب ایکن، فرانسزلرڭ تسلطندن صکرە ٤٠٠٠٠ نفوسە قدر تنزل ایتمش؛ واخیراً آلساس لورندن وفرانسەدن وقوع بولان مهاجرتلر اوزرینە بو مقدار تضاعف ایتمشدر.

جزایر { ایالتی، بکلکی وایالتەسی (Algérie) آفریقانڭ سواحل شمالیەسندە واقع ممالك بربرەنڭ اڭ بیوك واڭ مهملرندن اولوب، فرانسە مستملکاتنڭ باشلیجەسیدر.

موقعی، حدود ومساحەسی. — جزایر ممالك بربرەنڭ همان وسطندە وآفریقا سواحلنڭ شمالە طوغری اوزانمش قسمندە واقع اولوب، آوروپایە پك قریبدر. آزیجق منحنی شکلدە اولان سواحلی بر طرفدن اسپانیایە وبر طرفدن دخی فرانسە وایتالیایە قارشی اولوب، جبل طارقدن سیجلیانڭ غربی کوشەسنە بر خط موهوم چکیلەجك اولسە، بوسواحلك بر چوق نقطەسنە تماس ایدر. جزایر شمالاً آق دکیزڭ قسم غربیسیلە، غرباً مغرب اقصی یعنی مراکش دولتیلە، شرقاً تونس بکلکیلە جنوباً دخی صحرای کبیر ایلە محدود ومحاطدر. جنوب جهتندن حدودی تمامیلە معین اولمیوب، فرانسز حکومتنڭ نفوذی نرەیە قدر توسع ایتمش ایسە، اورایە قدر جزایر عد اولنمقدە، وحتی بو یرلرڭ بر قسمی صحرای کبیردن معدود اولمغلە، جزایر صحراسی (Sahara Algérien) تسمیە ایدلمکدەدر. هیچ بر طرفدن حدود طبیعیە ایلە محدود اولمدیغی کبی، لسان وجنسیت ومذهبجە دخی اطرافندەکی ممالکدن هیچ بر فرق اولمدیغندن، حدودی صرف اعتباریدر. شرقدن غربە طولی ساحلدە ′٣٦°٤ طول غربیدن ′٢٦°٦ طول شرقیە قدر ١٠٧٠، وجنوبدن شمالە عرض اعظمی دخی ٣٣° عرض شمالیدن ٣٧° عرض شمالیە قدر ٥٠٠ کیلومترە رادەلرندەدر. حدود جنوبیەسی (تغرت) قصبەسی حذاسندن اعتبار اولنور. جزایرڭ وسعتی فرانسەنڭ وسعتنە قریب اولوب، مساحۀ سطحیەسی ٥٤٠٠٠٠ (وبعض فتوحات اخیرە حسابە داخل اولورسە ٦٦٠٠٠٠) مربع کیلومترەدر.

شکل طبیعیسی جبال وانهار وکولری. — جزایر طبیعت اراضیجە اوچە منقسمدر: مغرب اقصادن کلەرك متوازیاً مملکتی شق ایلە تونسە کیرن ایکی سلسلۀ جبال بو خطەیی شمالدن جنوبە اوچ مختلف منطقەیە تفریق ایدیور. جبال مذکورە متقدمین عندندە (آطلاس) وعربلر بیننـدە (درن) جبالی اسمیلە معروف اولوب، ساحل بوینجە اوزانانی (تل) وجهت جنوبیەدەکی دخی اصل (درن) تسمیە اولنور. برنجیسنە کوچك وایکنجیسنە بیوك آطلاس دخی دیرلر. برنجی منطقە (تل) طاغلرینڭ شمالی اتکلریلە سواحلە طوغری ممتد اولان شعبە وقوللریدر. کە انهار کثیرە منابعنی حاوی واشجار ونباتات ومزروعاتلە مستور اولوب، اڭ معمور ومسکون شهر وقصبەلر دخی بو قسمدەدر. بو منطقە جهت غربیە ووسطیەدە ١٠٠ ونهایت ١٢٠ کیلومترە وسعتندە اولوب، تونس حدودی قربندە بو وسعت ایکی قات اولور. ایکنجی منطقە ایکی سلسلەنڭ آرەسندە مرتفع یایلالردن عبارت اولوب، مذکور ایکی سلسلەدن بو آرەیە دوکیلن صولر برطاقم کوللر تشکیل ایدیور. کە یازین قورویوب، بر طوز طبقەسی براقیرلر. یالکز شایف نهری تل سلسلەسنی شق ایلە، آق دکیزە دوکیلور. بو منطقەنڭ مزروعاتی پك سیرك واهالی ومعمورەلری آز ایسەدە، مراعالری پك چوق اولوب، کلیتلی دوە، قویون وآت سوریلری اوتلادیلیر. حلفە دینلن یوکسك اوت ایلە سائر بعض اوتلر وکوچك آغاجلر وچالیلر دخی چوقدر. بونڭ قسم غربیسی ١٦٠ وجهت شرقیەسی ٨٠ کیلومترە وسعتندەدر. اوچنجی منطقە سلسلۀ جنوبیەنڭ جهت جنوبیەسندە واقع چوللردر. کە صحرای کبیردن معدود اولوب، یالکز قیشین جریان ایدر بعض وادیلری واوتەدە بریدە بر طاقم واحەلری واردر. بوجهت باشلیجە درت خطەیە منقسم اولوب، بونلردە غربدن باشلایەرق: اولاد سیدی الشیخ، بنی مزاب (یاخود زاب)، تماسین ووادی سوف خطەلریدر.

تل سلسلەسنڭ اڭ یوکسك طاغلری ١٠٠٠ ایلە ٢٠٠٠ مترە آرەسندە اولوب، یالکز جزایر شهریلە بجایە آرەسندەکی (جرجرا) طاغنڭ ارتفاعی ٢٣٠٠ مترەیی متجاوزدر. جرجرادن صکرە اڭ یوکسکلری شرق جهتندەکی (بالور) و (وحشی) ایلە غرب جهتندەکی (وانشریش) و (اساس) طاغلریدر. جنوبدەکی

سلسله ایسه بوندن یوکسک اولوب، ارتفاع عمومیسی ۲۰۰۰ متره رادهلرنده واڭ یوکسك ذروهلری اولان (شلیه) ایله (محمل) طاغلری ۲۳۲۸ و ۲۳۰۶ متره ارتفاعندهدر. بو سلسلهنك اڭ مشهور طاغلری غربدن باشلایهرق مکتر، تسمرت، تویلات، عمور، ازرق، بوکهل، اورس، شرشار وجبل الدخان طاغلریدر.

جزایرك اڭ بیوك نهری مستغانم قربنده دکیزه منصب اولان (شلیف) اولوب، (مینا) نهری دخی بوکا منصب اولور. قسنطینهنك یاندن کچن (الوادی الکبیر)، (ارزن) کورفزینه دوکیلن و (وادیصیغ) ایله (وادیحبره) دن متشکل اولان (مکنه)، تلمسان قربنده جریان ایدن (طفنه)، جزایر ایالتندهکی (ایسر) و (وادیالساحل) وتونس حدودی قربندهکی (وادیسیبوس) دخی آق دکیزه دوکیلن نهرلرینك باشلیجه‌لریدر. تونسك اڭ بیوك نهری اولان مجردهنك دخی منابعی جزایردهدر. قسم وسطیسندهکی کوللره دوکیلن نهرلرك دخی باشلیجهلری: جهت غربیهده (شط شرقی) یه دوکیلن (الناصر)؛ جهت وسطیهده (زحرس غربی) کولنه دوکیلن وادیالملح، وجهت شرقیهده شط (الحدنا) یه دوکیلن وادیالملح، وادی المثاوش، وادیالقصب، وادیالحام ووادیدرملدر. قسم جنوبیده بولنان یعنی درن سلسلهسنك جنوبی اتکلرندن نبعان ایدوب، صحرای کبیره طوغری آقان نهرلره کلنجه، بونلرك بالکز قیشین یاغمور موسملرنده صولری اولوب، یازین قورو وادیلردن عبارتدر؛ وقیشین آقان صولری دخی بر منصبه واصل اولهمیوب، چولك ایچنده بر طاقم طوزلی و متعفن بطاقلقلر تشکیل ایدهرك، قورورلر. بونلرك اڭ بیوکی (وادیالجدی) در، که جبل عموردن وشلف نهرینك منبعی قربنده نبعانله، جنوب شرقیه طوغری آقهرق، تونس کوللریله اختلاطی اولان (شط ملریر) ه دوکیلور. بونك جهت غربیهسنده وادی اسرغون، وادی سقوار، وادی بنی جریفات، وادی العربی ووادی سلام؛ جهت جنوبیهسنده وادی نسا، وادی زغریر، وادی الاتان، وادی رتم، وادی اتیل ووادی فهامه؛ جهت شرقیهسنده دخی وادی العرب، وادی وزارن، وادی جریش ووادی سخندار. تغورتك جنوبندهکی کوللره ودها طوغریسی بطاقلقلره ایسه صحرای کبیرك طاغلرندن بدأ ایله شماله طوغری متوجه اولان بعض وادیلر منتهی اولور، که بونلرك باشلیجهلری وادیالمیاه ایله وادی ایغرغر اولوب، قسم اعظملری جزایر حدودینك خارجندهدر.

شط ویاسبخه اسمیله معروف اولان کوللر جزایرك یوکسك یایلالرنده وقسم جنوبیسنده پك چوق اولوب، یایلالرده بولنانلرك باشلیجهلری: مراکش حدودندهکی الشط الغربی، اونك شرق شمالیسندهکی الشط الشرقی شایف مجراسنك جهت شرقیهسنده وجزایرك وسطلرنده واقع (زحرس الغربی) و (زحرس الشرقی)، قسنطینه ایالتنده بر چوق نهرلرك اجتماعندن متحصل شط حدنی؛ تونس حدودی جهتنده شط الطرف وبونك اطرافنده واقع بر قاچ کوچك کوللردر. قسم جنوبیدهکی کوللرك ایسه اڭ بیوکی تونس کوللریله اختلاطی اولان ودکیزله ارتباطی تحت تصورده بولنان شط الملریر ایله بونکله اختلاط ایدن شط مروان اولوب، دیکرلری پك چوق ایسهده، متعفن واکثریا قورو بطاقلقلردن عبارت اولوب، ذکره شایانی یوقدر.

سواحلی، برون، کورفز ولیمانلری. — جزایرك سواحلی شرق شمالیدن غرب جنوبی‌یه طوغری مائل وآزیجق مقوس بر خط تشکیل ایدوب، بیوك کورفزلری یوغیسهده، اکثر محللری دانتلهیه مشابه اولوب، بر چوق کوچك قویلری، برونلری ولیمانلری واردر. کورفزلرینك باشلیجهلری غربدن باشلایهرق: وهران، ارزو، جزایر، بجایه، قولو، استوره وبونه کورفزلریدر. عمومیت اوزره سواحلی وعلی الخصوص قسم شرقیسی قیالق ویوکسك اولوب، سفائنك تقربنه غیر مساعد وپك مخاطرهلیدر. برونلرینك اڭ مشهورلری غربدن باشلایهرق: مراکش حدودندهکی میلونیا، وهران کورفزینك جانب غربیسندهکی فالقون، همنامی اولان قصبهنك جهت شرقیهسنده واقع تنس، جزایر کورفزینك غربندهکی (قاقسینه) وشرقندهکی (ماتیفو)، همنامی اولان قصبهنك اوستندهکی دلیس، بجایهنك اوکندهکی (کربون)، قولو کورفزینك غرب جهتندهکی (سبعهرئوس) ونام دیکرله (بوجارونی)، استوره کورفزینك شرقنده واقع (رأس الحدید)، بونه کورفزینك غربندهکی (غارده)، مذکور کورفزك شرقندهکی (بوسه) وتونس حدودنده واقع رأس احمر برونلریدر. بونلرك جملهسنده فنارلر رکز اولنمشدر.

جزایر سواحلنك طبیعی وصاغلام لیمانلری پك آز اولوب، بو قبیلدن اوله‌رق وهرانك قربنده‌کی (المرسی‌الکبیر) ایله ارزو وبجایه لیمانلری تعداد اولنه‌بیلیر. قوللو، دلیس، مستغانم، تنس، شرشل وبونه لیمانلری ایکنجی درجه‌ده اولوب. جزئی بر همتله صاغلام لیمانلر حالنه قونیله‌بیلیر. شمدیکی حالده جزایرك اڭ بیوك واڭ صاغلام لیمانلری جزایر، وهران وفلیپویل لیمانلریدر.که اوچی دخی فرانسز حکومتی طرفندن مصارف کثیره اختیاریله صنعی اوله‌رق انشا اولنمشدر.

اقلیم وهواسی. — عرضی اقتضاسنجه جزایرك هواسی صیجاقجه اولمق اقتضا ایدیور ایسه‌ده، اراضیسنك ارتفاعی بو حرارت اقلیمیه‌یی تعدیل ایده‌رك، ارتفاعه کوره بر قاچ نوع هوا تولیدینه سبب اولیور. سواحلده وتل تعبیر اولنان طاغلرك سواحله طوغری اوزاندقلری اتکلرده هوا معتدل اولوب، یازین میزان‌الحراره‌نك وسطی درجه‌سی سانتیغراد حسابیله ٢٤ وقیشین ١١ ویا ١٢ در. نیساندن ایلوله قدر نادراً وپك آز یاغمور یاغوب. قیشین کلیتله یاغار. بو جهتجه قسم شرقیسی دها ایی اولوب،غربه طوغری کیدلدکجه، یاغان یاغمور دها آز وهوا دها صیجاق اولور. طاغلرك صیرتنه طوغری چیقلدقجه، هوا کسب برودت ایدوب، کرك تل سلسله‌سنك صیرتلرنده وکرك بو سلسله ایله درن سلسله‌سی آره‌سنده‌کی یایلالرده قیشین قار یاغار وصولر طونار، ویازین دخی هوا آوروپانك هواسنه مماثل اولوب؛آوروپاده حاصل اولان نباتات واشجار یتیشیر. درن طاغلرینك جنوبی اتکلرنده وجزایر صحراسی نامیله جنوبه طوغری ممتد اولان چوللرده ایسه هوا غایت صیجاق ویابس اولوب، نادراً یاغمور یاغار؛ وپك سیرك اولان بعض واحلردن بشقه نباتات کورلیوب، متحرك بر قوم ایله قیزغین وچبلاق قیالره تصادف اولنور. قبله روزکاری اسدیکنده سواحله قدر تأثیری حس اولنه‌رق، حرارت ویبوست تزاید ایدر.

محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. — جزایرك اڭ کوزل یری اولان تلده یعنی سواحله قریب محللرنده بغدای وآرپه ایله فرانسزلرك ادخال ایتدکلری چاودار ویولاف کبی بعض حبوبات کلیتله اولوب، خیلی مقدار بغدای وآرپه اخراج اولنور. نخود، بقله وسائر سبزه‌لرك دخی انواعی حاصل اولوب، بونلردن کرك تازه وکرك قورو اوله‌رق خیلی اخراجاتی واردر. پاتاتس دخی زرع اولنوب، صو آلتنده بولنان بعض یرلرده سنده اوچ محصول آلنیور. پورتقال، لیمون، فرنك انجیری وزیتون آغاجلری دخی چوق اولوب، خیلی پورتقال وزیتون یاغی اخراج اولنور. خرما آغاجلری یتیشیرسه‌ده، میوه‌ویره‌میور. موس آغاجلری دخی واردر. طوت آغاجیله پاموق، کتن، چوید، قهوه وشکر قامشی یتیشدیرمکه فرانسز حکومتی جهد ایتمکده اولوب، اراضی واقلیم وهوا بو محصولاته پك مساعد کورینیورسه‌ده، هنوز لایقیله ثمره‌لری کورلمه‌مشدر. باغلری سیرك وآز ایسه‌ده، اوزومی پك ایی شراب اعمالنه یارادیغندن، بونلرك دخی تکثیرینه چالیشلمقده‌در. چیچکلری دخی چوق ومتنوع اولوب، چیچك صوینك انواعی چیقاریلور. طاغلرك اوستنده‌کی یایلالرك اکثر محللری حلفه اوتیله مستور اولوب، بواوتدن کاغد وایپکه مشابه بعض منسوجات اعمال اولندیغندن، کلیتله قوپاریلوب، انکلتره‌یه اخراج اولنور. حکومت بو اخراجاتی تسهیل ایچون (ارزو) اسکله‌سندن (صعیده)یه واورادن (کریویله)یه قدر بر دمیریول خطی انشا ایتمشدر. بو یایلالرك بعض طرفلرنده بغدای وآرپه زرع اولنور. وآوروپای جنوبینك اکثر اشجار ومحصولاتی یتیشیر. کرك تلده وکرك یایلالرده چایرلر ومرعالر پك کوزلدر. جزایرك قسم جنوبیسنده ایسه یالکز خرما یتیشوب، اهالینك باشلیجه مدار تعیشی خرما ایله دوه سودندن عبارتدر.

جزایرك سواحله قریب اولان تل جهتنك یوکسك محللرنده خیلی اورمانلر بولنوب، هر نه قدر بر قاچ عصر اول بولنمش اولان اورمانلرك اکثری رعی اغناماه مشغول عربان عشایری طرفندن احراق واتلاف اولنمش ایسه‌ده. اراضینك اونده بر قسمی‌ینه اورمانلرله مستور اولوب، علی‌الخصوص جهت شرقیه‌سنده اورمانلر دها زیاده‌در. اڭ چوق بولنان آغاج میشه‌نك انواعی اولوب، یبانی زیتون، کستانه، چام، قره آغاج، کولکن وسائر آغاجلر دخی موجوددر. طاغلره چیقلدقجه آغاجلر آوروپاده‌کی انواعه کسب مشابهت ایدر.

حیوانات اهلیه‌سی قویون، کچی، صیغیر، آت، استر، مرکب، دوه وسائره‌دن عبارت اولوب، فرانسزلر طرفندن طوموز دخی یتیشدیرلمکده‌در. ۱۸۷۱ اختلالندن واوصره‌لرده وقوع بولان قحطدن اول جزایرده ۷ ملیوندن زیاده قویون، ۳½ ملیون کچی، ۸۲۰۰۰۰ صیغیر، ۱۹۵۰۰۰ مرکب، ۱۱۷۰۰۰ استر، و ۱۸۰۰۰۰ دوه وار ایدیسه‌ده، اووقتدن بری بو مقدارلر براز تنزل ایتمشدر. آتلری ازمنهٔ قدیمه‌دن بری سرعت مشیلریله مشهور اولوب، علی‌الخصوص عسکر ایچون پك الویریشلیدر. قویونلرندن کلیتلی پپاغی اخراج اولنیورسه‌ده، جنسی اوقدر ایی دکلدر. چوبان کوپکلریله تازیلری دخی پك ایدر. حیوانات وحشیه‌سی آرسلان، قپلان صرتلان یبانی کدی، آیی، طوموز، قورد، تیلکی، چقال، طاوشان، بر نوع میمون، یبانی اوکوز وماندە، غزال، دوه قوشی وسائره‌دن عبارت اولوب، صحراده غایتله زهرلی بر نوع بویوزلی انکرك یلانی وبرمتره طولی اولان بر نوع کرتنکله بولنور.

معادنی دخی چوق اولوب، باقیر، توتیا، سیملی قورشون وعلی‌الخصوص دمیر معدنلری پك چوقدر؛ وبر خیلیسی اخراج اولنمقده اولوب. خیلی تمتعی موجب اولمقده‌در. مرمرلری دخی چوق اولوب، اسکی رومالیلر زماننده مشهور بولنمش اولان (نومیدیا) مرمرلرینك هنوز اوجاقلری بولنماش ایسه‌ده، یشیل، قرمزی طمارلی کول رنکنده وسائر رنکلرده بر چوق مرمرلر اخراج اولنمقده‌در. لیطوغرافیا طاشلری، تباشیر، آلچی، چینی طوپراغی، آردواز، بناطاشی، کوکورد، قیاطوزی وسائره دخی کثرت اوزره اولوب، سواحلك بر قاچ یرنده طوز چیقاریلیر ومرجان صید اولنور. چلیکلی، کوکوردلی وسائر موادی حاوی میاه معدنیه‌سیله ایلیجه‌لری دخی چوق اولوب، بونلرك بعضلرنده مکمل حماملر یاپلمشدر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — جزایرك اهالیسی ۳۸۱۷۴۶۵ کشی اولوب، بونلرك ۱۳۰۰۰۰ ی فرانسز، ۱۱۵۰۰۰ سائر جنسیتلره منسوب آوروپالی، ۳۴۵۷۴ ی یرلی یهودی وقصوری عرب وبربر اولەرق کاملاً مسلمدر. اهالیٔ اصلیهٔ قدیمه‌سی بربر اولوب، قرن اول هجریده فتوحات اسلامیه صره‌سنده جزیرة العربدن بر چوق اهالی اوطرفه هجرت واسکان ایتمکله بربرلرله عربلر آره‌سنده اختلاط وامتزاج وقوع بولەرق، ذاتاً بربرلر دخی دین اسلامی قبول ایله مدنیت اسلامیه دائره‌سنه داخل اولدقلرندن، آزوقت ظرفنده اهالی بر جنسیت تشکیل ایتمش، وبعض بربر لغت وتعبیرلرینی حاوی اولمق اوزره عموم ممالك بربریه‌یه مخصوص اولان بر نوع عربی ایله تکلمه باشلامشلردر. یالکز طاغلره چکلمش اولان بعض بربر قبائلی، دین اسلامی قبول ایتدکلری حالده، کندی لسانلرینی محافظه ایتمشلردر. بعده یدنجی قرن هجریده اوطرفه یکیدن هجرت ایتمش اولان بعض قبائل عرب دخی اهالیٔ اصلیه ایله اختلاط ایتمیه‌رك، خالص عرب حالنده قالمشلردر. اندلسك خرستیانلرك الینه کچمسی اوزرینه، قطعهٔ مذکوره‌نك اهالیٔ اسلامیه‌سندن بر خیلی نفوس دخی جزایره هجرت ایده‌رك، باشلیجه شهر وقصبه‌لرده یرلشمشلردر، که بونلر آوروپالیلر عندنده (Maures) یعنی «مغاربه» اسمیله معروف اولوب. باشلیجه تجارتله مشغولدرلر. ادارهٔ عثمانیه زماننده خیلی اتراك دخی جزایره کیدوب، بونلرك عرب نساسیله ازدواجلرندن متولد (قول‌اوغلی) اسمیله بر قوم تولد ایتمشدر، که عسکرلك باشلیجه بونلر طرفندن ایفا اولنوب، فرانسه دولتی دخی بونلردن (ترقو Turcos) اسمیله بر صنف تشکیل ایتمشدر. الحاصل عموم اهالینك جنسیتی عرب ولسان عمومیٔ محلی عربی اولوب، یالکز بعض قبائل بیننده بربر لسانی سویلنیورسه‌ده، بونلر دخی لسان عربی‌یه ده آشنادرلر. فرانسزجه شمدیکی حالده حکومت لسانی ایسه‌ده، اهالیدن اوکرنلری پك آزدر. اهالیٔ اسلامیه‌نك قسم اعظمی مالکی مذهبنه تابعدر. عندلرنده مغربی دینلن خط مستعملدر. اکثر اهالی مسکون اولوب، خیمه نشین اولان عشایر دخی بر دائرهٔ محدوده ایچنده ومجرد موسمه کوره حیوانلرینه مرعا بولمق مقصدیله حرکت ایدرلر. جزایر اهالیسی عمومیت اوزره تندرست، کیکلی وسکبرلی آدملر اولوب، جسارت وشجاعتله وذکاوت فوق‌العاده ایله متصفدرلر.

تقسیماتی، شهر وقصبەلر. — جزایر فرانسه حکومتی طرفندن تعیین اولنمش عمومی بر والی وقوماندانك تحت ادارهٔ ملکیه وعسکریه‌سنده اولدیغی

حالده، بروجه زیر ۳ ایالته منقسم اولوب، ۱۷ قضا و ۳۱۰ ناحیه‌یی جامعدر:

مقدار نفوس	ایالت	قضا
۱ ٥٤٧ ٥٧٦	جزایر	جزایر، مدیه، میلیانه، اورلیانویل، تزی‌وزو، بلیده
۱ ٥٤٧ ۱۱٦	قسنطینه	قسنطینه، بطنه، بونه، غوئلمه، فیلیپویل، سطیف
۸۷۰ ٥۰۳	وهران	وهران، مسکره، مستغانم، سیدی بن عباس، تلمسان

بو اوچ ایالتك بحری ساحلدن باشلایه‌رق صحرای کبیره طوغری ممتد اولور. جزایر ایالتی وسطده، قسنطینه ایالتی جهت‌شرقیه‌ده یعنی تونسله همحدود، وهران ایالتی دخی قسم غربیه‌ده یعنی مراکش دولتیله همحدوددر. بهر ولایتك قسم شمالیسی مأمورین ملکیه واسطه‌سیله اداره اولنوب، جبال مرتفعه‌ده وصحرای کبیر قربنده بولنان وبناءً علیه تماميله تحت اطاعته آلنه‌میان جهتلری اداره‌ٔ عسکریه تحتنده‌در. آنجق بو یرلر دخی تحت انضباطه آلندقجه، اداره‌ٔ عسکریه رفع اولنه‌رق، اداره‌ٔ ملکیه توسیع وتعمیم اولنقده‌در. نواحیدن مقدار کافی فرانسز وسائر آوروپالی اهالیی جامع اولانلری فرانسه اصولی اوزره اداره‌ٔ بلدیه تحتنده اولوب، آوروپالی مهاجرلری اولمیان ویا پك آز اولانلری ایسه بر صورت عرفیه‌ده اداره اولنور.

جزایرك بر خیلی بیوك وکوزل شهر وقصبه‌لری اولوب، کرك سواحلده بولنانلردن وکرك ایچ طرفلرده ومرتفع محللرده مؤسس اولانلردن اکثری کوزل منظره‌لی وشایان تصویر بر حالده‌در. فرانسزلر بو شهر وقصبه‌لرك اکثرنده جسیم قلعه‌لر وقشله‌لرله سائر ابنیهٔ عمومیه وخصوصیه انشا ایتمش اولدقلری کبی، مدنیت اسلامیه آثارندن اولان بعض جسیم ومصنع جوامع شریفه وحمام وچارشی وقلعه کبی ابنیه دخی جزایرك شهر وقصبه‌لرینی تزیین ایتمکده‌در. رومالیلر زماندن قالمش بر طاقم خرابه‌لر دخی جابجا مشهود اولمقده‌در. جزایرك باشلیجه شهر وقصبه‌لریله مقدار نفوسلری بر وجه زیردر:

۸۰ ۰۰۰	جزایر	۱٤ ۲۱۱	مدیه
٦۸ ۰۰۰	وهران	۱۳ ۷۹٤	مستغانم
٤٥ ۰۰۰	قسنطینه	۱۲ ۱٦۷	بجایه
۳۱ ٥٥٤	تزی‌وزو	۱۱ ٥٥۳	سطیف
۲۸ ۲۲٤	تلمسان	۸ ۹۰٥	بلیده
۳۰ ۰۲۰	بونه	۸ ۷۳۷	اورلیانویل
۲۲ ۱٦۷	فیلیپویل	۷ ٤۲٦	میلیانه
۲۱ ٥۹٥	سیدی بن عباس	٦ ۷۲۸	غوئلمه
۱٥ ٤٥۳	مسکره	٦ ٥۱٤	بطنه

جزایرك قسم جنوبیسنده آطلاس سلسله‌سنك جنوبی اتکلرنده وصحرای کبیرده بولنوب اخیراً فرانسزلر طرفندن ضبط اولنمش واداره‌ٔ عسکریه آلتنه آلنمش اولان قصبه‌لرك دخی باشلیجه‌لری: بیسکره، لقوات، ژیویل، تغورت، کراره، قرداوه، ورکله وانك جنوبده بولنان (غولیه) قصبه‌لریدر.

معارف وصنایع وتجارتی. — جماعت اسلامیه‌نك اسباب معارفی جوامع شریفه مربوطاتندن اوله‌رق اسکیدن قالمش بعض مدرسه‌لرله قرائت وحفظ قرآن کریمه مخصوص بعض صبیان مکتبلرندن عبارت اولوب، مدرسه‌لرده علوم آلیه وفقه وحدیث تعلیم اولنورسه‌ده، بو مدرسه‌لر دخی کوندن کونه تدنیده‌در. فرانسز حکومتی جزایرده وقسنطینه‌ده مسلمانلره مخصوص ایکی بیوك مکتب تأسیس ایدوب، بونلرده عرب وفرانسز لسانلریله فنون جدیده تدریس اولنمقده اولدیغی کبی، جزایرك ایالات ثلثه‌سنده ذکور واناثه مخصوص متعدد مختلط مکاتب ابتدائیه ورشدیه آچیله‌رق، بونلرده دخی عرب وفرانسز لسانلری تدریس اولنور. آوروپالیلره مخصوص آیریجه مکاتب دخی چوق اولوب، یالکز وهران ایالتی، اکثر مهاجرلری اسپانیول جنسیتنه منسوب اولدیغندن، معارف خصوصنده بر آز کریدر. جزایرده داخلی بر مکتب اعدادی، وبونه، فیلیپویل، قسنطینه، وهران وتلمسانده دخی برر داخلی رشدیه مکتبی موجوددر. جزایرده فن طب وجراحیه مخصوص بر مکتب عالی دخی واردر. جزایرك احوال تاریخیه وآثار عتیقه‌سنی تحقیق ایتمك وظیفه‌سیله موظف اولمق اوزره دخی بری قسنطینه‌ده ودیکری جزایرده ایکی جمعیت علمیه بولنوب، بر چوق نشریات مفیده‌یه موفق اولدقلری کبی، جزایرده مملکتك تاریخ طبیعیسنه مخصوص بر جمعیت فنیه دخی موجوددر.

اهالیٔ اصلیه‌نك یعنی مسلمانلرك الندەکی صنایع یوکدن بورنوس وکلیم ایله دباغته وسراجلغه متعلق معمولات واسلحهٔ جارحه ایله صیرمەلی وایپکلی نقشلردن عبارت اولوب، قسنطینه ایله تلمسان شهرلری صنایع محلیه‌نك باشلیجه مرکزلریدر. آوروپا مهاجرلری بر چوق بخار دکرمنلریله طوغله وکرمیت فابریقه‌لری ویوڭوکتن ایپلیکخانه‌لری کشاد ایتمشلردر. فرانسز حکومتنك جزایرده اڭ زیاده ایلریلتمکه چالیشدیغی صنایع زراعته متعلق صنعتلردن عبارت اولوب، حبوبات، شراب، زیتون یاغی، پاموق، یوڭ وایپك محصولاتنك تکثیرینه جهد اولنیور.

تجارتی خیلی ایشلك اولوب، برنجی اسکله‌سی جزایر، ایکنجیسی وهران، اوچنجیسی بونه ودردنجیسی فیلیپویلدر. فرانسه واسپانیا اسکله‌لریله منتظم واپورلرله اختلاطی اولوب، سنوی ۳۰۰ ملیون فرانقی متجاوز تجارت اجرا اولنور، که بونك ثلثانه قریب مقداری ادخالات وبر ثلثدن زیادەجه‌سی اخراجاتدن عبارتدر. تجارتك درت خمسی فرانسه ایله وبر خمسی دول سائره ایله‌در. باشلیجه اخراجاتی صیغیر، قیون، پاموق، یاغی، حلفه، باقیر ودمیرله قورشون کولچه‌سی، اون، پورتقال ومرجاندن عبارتدر. تونس ومراکشله اولان تجارتی جزئیاتدندر. سودان تجارتنی جزایره جلب ایتمك ایچون فرانسز حکومتنك واقع اولان اقداماتیله برابر، بو تجارت جزئیات قبیلندن اولوب، قسم کلیسی طرابلس طریقیله اجرا اولنور.

وسائط اختلاط ومخابره‌سی. — جزایرك بتون اسکله‌لرندن ایچریلره طوغری وهمان کافهٔ شهر وقصبه‌لری آره‌سنده مکمل آرابه شوسه‌لری بولندیغی کبی، دمیر یوللری دخی متعدد اولوب، وهراندن باشلایان بر خط ساحله متوازیاً شرقه طوغری اوزانه‌رق، اڭ بیوك شهر وقصبه‌لره اوغرایه‌رق، وباشلیجه اسکله‌لره برر قول اوزاته‌رق، تونس حدودینه کیرر، وغولته وسوسه‌یه منتهی اولور. بر ایکنجی دمیر یول خطی وهران ایالتنده آرزو اسکله‌سندن بدأ ایله، جنوبه طوغری کیدوب، صعیده‌یی بچدکدن صکره، مرتفع حلفه یایلالرنده بر قاچ شعبه‌یه آیریله‌رق، جنوبی سلسلهٔ جبالك اتکلرینه قدر واصل اولور. ذاتاً برنجی خطدن دخی بر شعبه آیریله‌رق، وهران اسکله‌سنی حلفه یایلالرینه ربط ایدر. بر اوچنجی خط مستغانمدن بدأ ایله، جنوبه طوغری کیدەرك، تاهرته قدر اوزادلمشدر. بر دردنجی خط فیلیپویلدن بدأ ایله، قسنطینه‌دن بچه‌رك، جنوبه طوغری بیسکره‌یه قدر، وبر دردنجیسی دخی بونه‌دن تبسه‌یه قدر اوزادلمشدر. بو خطوطدن ماعدا جزایر شهری قربنده برنجی خط بر قاچ قوله آیریله‌رق، اوراسی عادتا بر آغ صورتنی آلمش؛ وبر شعبه‌سی شلیف وادیسی بوینجه (ابوغزول)ه قدر تمدید اولنمشدر. مجموع خطوطی ۲۵۰۰ کیلومتره‌یی متجاوزدر. کرك داخل مملکتده وکرك بحراً فرانسه وسائر اوروپا سواحلنه تمدید اولنمش تلغرافلری دخی چوقدر. پوسته‌لری دخی منتظمدر. فرانسه اسکله‌لرندن وآوروپانك سائر طرفلرندن جزایر ووهران وفیلیپویل ایله سائر اسکله‌لرینه مقنن صورتده آمدشد ایدن پوسته واپورلرندن بشقه هفته‌ده برکره جزایر سواحلی بوینجه ایشلیوب، بتون اسکله‌لره اوغرار بر پوسته واپوری دخی واردر.

اصول اداره‌سی، احوال مالیه وعسکریه‌سی. — فرانسه دولتی جزایرك ادارهٔ ملکیه وعسکریه‌سنی وقوهٔ بریه وبحریه‌سنی عمومی والی وقوماندان صفتیله امرای عسکریه‌دن برینه احاله ایدوب، بونك معیتنده بهر ایالت ایچون ملکیه‌دن برر والی بولنور. ادارهٔ مملکت ملکیه وعسکریه‌یه آیریلوب، مأمورین ملکیه تمامیله تحت انضباطه کیرمش اولان شهر وقصبه وقرایی، وهیئت عسکریه‌دخی عشایر وقبائل ایله هنوز تمامیله تحت انضباطه آلنمامش محللری اداره ایدرلر. عسکری هیئتلری معیتنده (Bureaux Arabes) یعنی «اقلام عربیه» اسمیله بر طاقم قلملر واردر، که بونلر واسطه‌سیله ادارهٔ مصلحت اولنور. جزایرده ساکن آوروپالیلر فرانسه‌ده استیفا اولنان تکالیفله مکلف اولوب، یالکز هجرته تشویق ایچون املاك ویرکیسندن معافدرلر. اهالیٔ اسلامیه‌نك ویرکیلری ایسه عشر ایله ذکات تعبیر ایتدکلری اغنام رسمندن عبارتدر. هنوز تمامیله تحت اطاعته آلنمیان عشایر وقبائل ایسه «لازمه» عنوانیله مقطوع بر ویرکی ویررلر. اهالیٔ اسلامیه قاضی ومفتیلرینی کندی بینلرنده انتخاب ایدوب، حکومته تصدیق ایتدیررلر؛

و امور مذهبیه‌لرینی بونلر واسطه‌سیله تسویه ایتدکلری کبی، کندیلری بیننده تحدث ایدن دعوالر ایچون دخی فرانسز محکمه‌سنه ویا قاضی‌یه مراجعته مخیردرلر. فرانسز حکومتی اهالیٔ اسلامیه‌دن منتظم صورتده عسکر آلمیور ایسه‌ده، ادارهٔ عثمانیه زماننده دخی عسکرلکله مشغول اولان و (ترقو) اسمیله معروف بولنان قول اوغلی صنفندن (زخاف) اسمیله بر قاچ آلای پیاده وعربلردن (سپاهی) نامیله بر قاچ آلای سواری عسکری تشکیل ایده‌رك، اشبو کوکللی عسکرلردن خیلی استفاده ایتمکده‌در. یرلی یهودیلر فرانسزلغی قبول ایتدکلرندن، ۱۸۷۰ دن بری حقوق مدنیه‌یی حائز اولوب . مبعوث انتخاب ایتمك واولمق حقنی حائز اولدقلری حالده، غرائب قواعدد مساواتدن اوله‌رق. عربلر بو حقدن محرومدرلر. جزایرده بر باش پسقپوس و وهران ایله قسنطینه‌ده بر پسقپوس بولنور. جزایرك واردات سنویه‌سی ۴۳ ومصارفی ۵۳ ملیون فرانق راده‌لرنده اولوب، مصارفك بو وجهله وارداتدن زیاده اولمسی اقامت ایتدیریلن عسکر ایله اجرا اولنان اعمارات واصلاحاتدن وامور نافعه ایله ترقیٔ زراعت یولنده صرف اولنان مبالغ کلیه‌دن ایلری کلیور.

احوال تاریخیه‌سی. — جزایر خطه‌سی سائر ممالك مغربیه ایله برابر اسکی زماندن بری بربر اقوامیله مسکون اولوب، بربرلرك فلسطین ویمن وسائر جهات شرقیه‌دن اورالره هجرت ایتمش اولدقلری دخی مروی ومظنون ایسه‌ده، بوبابده بر کونه دلائل تاریخیه اولمدیغی کبی، بربرلرك تاریخ قدیملری دخی مجهولدر. میلاد عیسی (عم) دن ۱۵ عصر اول بر طاقم فنیکه تجار وبحریونی تونس وجزایر سواحلنده بعض مستملکات ایدنمش؛ وقبل‌المیلاد ۸۷۸ ده فنیکه حکمدارینك همشیره‌سی (دیدون) تونسه هجرتله اوراده قرتاج جمهوریتی تأسیس ایلمشیدی. بو جمهوریت ابتدا موجود اولان یرلی یعنی بربر حکمدارلرینه جزیه ویرمش ایسه‌ده، بعده کسب قوت ایده‌رك، بو ویرکیدن قورتلدقدن بشقه، غربه طوغری توسیع ممالك ایده‌رك، الیوم جزایر دیدیکمز خطه‌ده دخی بر طاقم یرلر ضبط ایتمشیدی. اووقتلرده جزایرك قسم شرقیسی (نومیدیا) اسمیله معروف اولوب، قسم غربیسی ایسه مغرب اقصی ایله برابر (ماوریتانیا) تسمیه اولنوردی. میلاددن ایکی اوچ قرن اول قرتاج جمهوریتیله رومالیلر آره‌سنده وقوع بولان بر صره محاربه‌لر قرتاجلیلری مشغول وضعفه دوچار ایتمکله، اوصره‌ده نومیدیاده یکی ایکی بربر دولتی تشکل ایتمشدی.که بونلرك بری (ماسیلیان) ودیکری (ماسیسیلیان) اسمیله معروف اولوب، بینلرنده دائما رقابت جاری بولنمش، وبری رومالیلرك طرفنی طوتارسه، دیکری قرتاجلیلره یاردیم ایده‌کلمشیدی. بو محاربانده اڭ زیاده شهرت قزانان (ماسنیسا) اولوب بوذات بتون (نومیدیا) یی ضبط ایتدکدن صکره، رومالیلره مغلوب، اولان قرتاجلیلرك دخی برچوق یرلرینی اله کچیرمش؛ وآنجق رسماً روما جمهوریتنه تابع اولمش ایدی. بونك تورونی (یوغورتا) رومایه قارشی اعلان عصیان ایده‌رك، برچوق محاربانده غالب اولدقدن صکره، میلاددن ۱۰۴ سنه اول ماریوس طرفندن مغلوب و اسیر اولوب، اشکنجه آلتنده وفات ایتمکله، نومیدیانك بر قسمی رومانك بر ایالتی حکمنه کچمش؛ ویالکز مرکزی اولان (سرته) یعنی قسنطینه شهری ایله جوارلری ینه (ماسنیسا) نك تورونلرندن برینه ویرلمش ایدی. رومانك محاربات داخلیه‌سی اثناسنده نومیدیاده ینه ایکی حکومت تشکل ایدوب، هربری مخالفیندن بر طرفی التزام ایتمش؛ ونهایت سیلانك طرفنی التزام ایدن (هیمپسال) بتون نومیدیایی ضبط ایلمش؛ بونك اوغلی (یوبا) پومپیوسك طرفنی التزام ایتمکله، نهایت قبل‌المیلاد ۴۶ تاریخنده قیصر طرفندن کلیاً مغلوب اولونجه، نومیدیا بر آز وقت رومالیلر طرفندن نصب اولنمش ورومالیلرله عقدمناسبات ایتمش اولان بعض حکمدارلره ویریله‌رك، بونلرك بری (یوبا) نك اوغلی ایکنجی یوبا، ودیکری بونك مشهوره قلئوپاتره‌نك قیزی (قلئوپاتره‌سلنیه) ایله ازدواجندن متولد بطلمیوس ایدی. بو ایکی ذاتك اسمی ورسمی حکومتندن صکره میلادك ۴۰ تاریخنده نومیدیا بسبتون رومانك بر ایالتی حکمنه کچمش؛ وقسم شرقیسی تونس جهتیله برلشدیریله (آفریقا) وقسم غربیسی دخی، اصل ماوریتانیا دینلن مغرب اقصادن تفریق ایچون؛ (ماوریتانیا جزاریانه) یعنی «قیصرك ماوریتانیاسی» تسمیه اولنمش؛ ومغرب اقصی دخی (ماوریتانیا تینجیتانه) یعنی «طنجه ماوریتانیاسی» اسمیله آیریجه بر ایالت تشکیل ایلمش ایدی.

رومالیلرڭ تحت ادارەسنده بولندیغی مدتجه جزایرڭ سواحلنده وسواحله قریب محللرنده وحتی ایچ طرفلرینڭ دخی بعض محللرنده برچوق رومالی ویونانلی مهاجرلر اسکان وتوطن ایدەرك، بیوك شهرلر ومعمور قصبەلر تأسیس ایتمشلردی؛ وروما حکومتی دخی منتظم یوللر، صو یوللری وسائر آثار عمران وجوده کتیرمشدی که بو آثارڭ بعضیسی الیوم موجوددر. تابرنجی قرن میلادیده خرستیانلق آفریقانڭ اوطرفلرینه داخل اولوب، بربرلردن بودینی قبول ایدنلر پك آز بولنمش ایسەده، اوراده ساکن اولان رومالیلر وسائر شهر وقصبەلر اهالیسی بودینله متدین اولمش؛ وایچلرنده برچوق مذهب نزاع واختلافلری تولد ایلمش ایدی. بو وجهله مغرب ٤٠٠ سنەیه قریب مدت رومانڭ تحت تابعیتنده قالدقدن صکره، میلادڭ ٤٢٩ تاریخنده والی بولنان (بونیفاس) حکومت متبوعەسندن دلکیر اولغله، استحصال استقلال ایتمك مقصدیله اسپانیادن (واندال) لری امداده دعوت ایتمش؛ وبونلرڭ حکمداری (جنسریق) ٥٠٠٠٠ عسکرله آفریقایه کچوب، رومالیلردن ممنون اولمیان بربرلرله مذهبلری منع اولنەرق تحت تضییقده بولنان بعض خرستیانلر دخی بونلره التحاق ایتمکله، آزوقت ظرفنده بتون مغربی ضبط، و معمورەلری هدم واحراق ایتمش؛ وبونیفاس ایتدیکنه نادم اولوب، نهایت مقاومته مجبور اولمش ایسەده، ١٤ آی هیپونه (یعنی بونه) قصبەسنده محصور قالدقدن صکره، تسلیمه مجبور اولمشدر. جنسریق متعاقباً تونسی دخی ضبط ایله، بیوك بر دولت تشکیل، وبحریەجه دخی کسب قوت ایدەرك، سیچلیا وساردنیا وبالیار آطەلرینی ضبط، ورومایی دخی نهب وغارت ایتمشیدی. کندیسندن صکره هونریق، غونتاموند، تراساموند وهیلدریق حکومت سوروب، آفریقاده واندالر دولتی ٥٣٣ تاریخنەدك ١٠٥ سنه بقا بولدقدن صکره، هیلدریقڭ زماننده امراسندن بری عصیان ایدوب، داخلی بر فساد ظهور ایتمکله، فرصت ارتصادنده بولنان قسطنطینیه روم ایمپراطوری (یوستنیانوس) امراسندن بلیزاری ١٥٠٠٠ عسکرله کوندرمش؛ وبونڭ غالبیتیله واندالرڭ حکومتنه ختام ویریلەرك، مغرب ممالکی روم ایمپراطورلغنڭ الینه کچمشدر. رومارڭ مغربده حکومتی بر بچق عصر قدر سورمش ایسەده، بو آراده بربرلر متمادیا عصیان ایدوب، قسطنطینیەدن کوندریلن والیلر مجرد بو عصیانلری باصدیرمغله ومنازعات مذهبیه ایله اوغراشمقده واهالی یی آغر ویرکیلرله ازمکده ایدیلر.

انوار اسلامیەنڭ ظهورینی متعاقب غزاة مسلمین مغربه طوغری ارجاع عنان اجتهاد ایدوب، حضرت عمر بن الخطاب (رضه)ڭ زماننده عمرو بن عاص مغربه بر سریه سوق ایتمش؛ وحضرت عثمان (رضه)ڭ زماننده دخی عبدالله بن سعدڭ قوماندەسیله بر سریه سوق اولنمش ایسەده، بونلر جدی فتوحاته دسترس اولەمدقلری کبی، معاویه بن ابی سفیانڭ زماننده سوق اولنان (معاویه بن خدیج) دخی فتوحاتی جزایره قدر توسیع ایدەمشیدی. نهایت هجرت نبویەنڭ ٥٠ تاریخنده ویزید بن معاویەنڭ زماننده مغرب فتوحاتنه مأمور اولان (عقبه بن نافع) حضرتلری طرابلس وتونس جهتلرینی فتح ایله، قیروانی تأسیس ایتدکدن صکره، جزایره داخل اولوب، بحر محیط آطلاسی ساحلنه وصحرای کبیرڭ ایچ طرفلرینەدك بتون اقطار بربریەیی ممالك اسلامیەیه ضم وعلاوەیه موفق اولمشدر. متعاقباً رؤسای بربردن (قصیله) اسمنده بری بربرلری آیاقلاندیرەرق، کندیسندن صکره (کاهنه) دیمکله معروفه (دانیه) اسمنده بر قادین عصیانی ادامەیه چالیشمش ایسەده، ٦٩ تاریخنده عبدالملك بن مروان طرفندن کوندریلن عساکر مسلمین (قصیله) یی قتل ایتمش اولدقلری کبی، ٧٦ تاریخنده دخی حسان بن نعمانڭ تحت قیادتنده کایتلی بر عسکر سوق اولنەرق، مغرب، یکیدن فتح اولنمشدر. اووقت بین الاسلام جزایرڭ قسم شرقیسی یعنی قسنطینه جهتی تونسله برابر (افریقیه) نامیله متعارف اولوب، قسم غربیسی ایسه تلمسانه قدر (مغرب اوسط) وتلمسانڭ اوتەسنده اولوب الیوم مراکش دولتنی تشکیل ایدن خطه دخی (مغرب اقصی) نامیله تسمیه اولنوردی. الحاصل شمدیکی جزایری احاطه ایدەجك جغرافیای قدیمەده بر اسم بولنمدیغی کبی، جغرافیای اسلامەده دخی بویله بر اسم یوقدر.

دولت امویه زماننده مغربه برچوق والیلر کوندریلوب، جزایر دخی بونلر طرفندن اداره اولنمش؛ وبو اثناده ظهور ایدن خوارجله وبعض بربر قبائلنڭ

عصیانلریله اوغراشمشیدی. دولت عباسیه‌نك تأسسیله
اسپانیاده بر ایكنجی دولت امویه‌نك تشكلی اوزرینه،
مغربده بر چوق قاریشقلقلر ظهور ایده‌رك والیلرله
دها كوچك مأمورلرك بیله هربری بولندیغی محلده
اعلان استقلاله باشلامشیدی؛ وبینلرنه محاربه‌لر اكسیك
اولمازدی. بو هرج ومرجك آره‌سنده نیم مستقل
ویا استقلال ادعاسنده بولنور اوچ كوچك دولت
ظهور ایتمشیدی، كه بنی اغلب، ادریسیلر وبنی رستم
دولتلریدر. بونلرك برنجیسی افریقیه‌ده، ایكنجیسی
مغرب اقصاده اوچنجیسی دخی مغرب اوسطده حكم
سوریوردی. بو وجهله جزایر ایكنجی قرن هجری
اواخرندن اعتباراً بو اوچ دولت بیننده منقسم
بولنیوردی. [«اغلب، ادریسیلر ورستم» ماده‌لرینه
مراجعت.] بنی رستم دولتی چوق وقت سوره‌مدیكندن
جزایر دردنجی قرن هجری ابتداسنده‌ك بنی اغلب ایله
ادریسیلر آره‌سنده منقسم بولنمش؛ و ٣٠٠ تاریخلرنده
فاطمیلر ظهور ایدوب، بنی اغلب ایله ادریسیلری
مضمحل ایتمش؛ وكندیلری مغربده ٥٢ سنه حكومت
سوردكدن صكره، مصرده سلطنتلری باقی اولدیغی
حالده، مغرب اللرندن چیقوب جزایرده (بنی زیری)
دولتی تشكل ایلمشدر.

بنی زیری دولتی ابتدا ملوك فاطمیه‌نك والیسی
حكمنده اولان یوسف بن زیری طرفندن ٣٦٠ تاریخ
هجریسنده تأسس ایدوب، قسنطینه‌نك شرق
جهتنده بولنمش اولان (عاشر) شهرینی مركز اتخاذ
ایتمشیدی. ملوك فاطمیه‌دن (معز لدین الله) پایتختنی
مصره نقل ایتدیكنده، افریقیه والیلكنی مذكور
یوسفك اوغلی (بلكین)ه براقوب، بو ذات ملوك
فاطمیه نامنه خطبه اوقوتدیغی حالده، امر اداره‌ده
بسبتون مستقل اولوب، تدریجاً توسیع ممالك ایله،
اندلسده‌كی دولت امویه‌دن مغربی دخی ضبط، وجزایر
شهرینی تأسیس ایلمش ایدی. ٤٤٠ تاریخنده بنی
زیری تختنده بولنان (معز بن بادیس) فاطمیلر نامنه
خطبه‌یی رفع ایده‌رك، اندلسده‌كی امویلر نامنه خطبه
اوقوتمش، وشیعیلكی منع ایله مذهب مالكی‌یی نشر
وتعمیم ایلمشدی. بو وجهله بنی زیری دولتی ٤٥٣
تاریخنده‌ك افریقیه وجزایر جهتلرینی اداره ایتدكدن
صكره، منقرض اولوب، بویرلر سائر ممالك غربیه
ایله برابر یكی ظهور ایدن مرابطین دولتنك حكمی
آتنه كچمشدر. مرابطین دولتنك حكمی دخی ٥٤٣
تاریخنه‌دك دوام ایدوب، تاریخ مذكورده ظهور ایدن
موحدین دولتی سائر ممالك بربریه ایله برابر جزایری
دخی ضبط ایتمش، و ٦٦٧ تاریخنه‌دك حكم سورمشدر.
موحدینك انقراضنده مغربده اوچ دولت ظهور ایدوب،
مغرب اقصاده بنی مرین، مغرب اوسطده یعنی جزایرك
غرب قسمنده بنی زیان، افریقیه‌ده یعنی جزایرك جهت
شرقیه‌سیله تونسده دخی بنی حفص دولتلری حكم
سورمكه باشلامش، وبینلرنده بر چوق محاربه‌لر
وقوع بولمش ایدی. بنی زیان سكزنجی وبنی مرین
طقوزنجی قرن هجری اواخرینه‌دك دوام ایدوب،
طقوزنجی قرن هجری اوائلنده بنی حفص دولتی باقی
ایدیسه‌ده، بر طاقم غوائل وتشتتات داخلیه‌یه دوچار
اولوب، سواحلك اكثری اسپانیوللرك وپورتكیز
وجنویز دولتلرینك یدضبطنه كچمش؛ وبنی زیان ایله
بنی مرین دولتلری شعبات متباقیه‌سیله سائر قبائل بربر
رؤساسندن عبارت بر طاقم حكومت صغیره ظهور
ایده‌رك، ممالك بربریه هرج ومرج اولمشیدی.
[«زیری، مرابطین، موحدین، مرین، زیان وحفص»
ماده‌لرینه دخی مراجعت بیوریله.]

ایشته بو زمانده ودولت علیهٔ عثمانیه‌نك اوج بالای
اقبالی اولان یاوز سلطان سلیم خان دورنده ایدی، كه
بابا اوروج ایله برادری باربا روس خیرالدین، دونتما ایله
آق دكیزی لرزه‌ناك دهشت ایتمكده اولدقلری صره‌ده،
بربرینی متعاقب بجایه وجیجلی وجزایر اسكله‌لرینی
بعده تلمسانی ضبط ایده‌رك، اوصره‌ده اوروج بكك
وقوع شهادتیله، خیرالدینك تلاحق ایدن مظفریتی
اوزرینه، عموم جزایر رؤساسی بالاتفاق مملكتلرینك
امارتنی غازی مشارالیهه تكلیف، وخیرالدین دخی
پادشاه عثمانیان نامنه بو عنوانی قبول ایده‌رك، خلیفهٔ
اسلام نامنه خطبه اوقوتمشدر. بو وجهله جزایر
ممالك عثمانیه دائره‌سنه داخل اولوب، قانونی سلطان
سلیمان خان دورنده عصیان ایدن بعض رؤسای عربان
ایله بحراً هجوم ایدن اسپانیا وجنویز دونمالری
دفعاتله خیرالدین پاشا طرفندن دفع وتنكیل، ومقدار
كافی یكیچری عسكری كوندریله‌رك، مغرب اوجاقلری
میاننده جزایر اوجاغی دخی تشكیل اولنمشدر. ابتدا
طرف دولتدن مشاهیر بحریوندن خیرالدین پاشا

واوغلی حسن پاشا ومشهور سنان پاشا کبی واليلر تعيين اولنوب، بعده ديوان تعبير اولنان يکيچری رؤساسی کسب نفوذ واقتدار ايتکله، واليلر ديوانله استشاره‌يه مجبور اولمش؛ ومرور زمانله ديوانك حکم ونفوذی آرتدقجه، يکيچری آغالری بينلرنده (طايی) عنوانيله بر رئيس انتخاب ايده‌رك، مملکتك ادارهٔ حقيقيه‌سی بو طايلرك النده قالمش؛ وباب عاليدن کوندريلن واليلر مجرد دولت طرفندن وکيل صفتنده بولنمغه باشلامشلردی. مع هذا طايلرله واليلر آره‌سنده منافرت ورقابت اکسيك اولمديغی کبی، يکيچريلرك طايی عليهنده حرکتلری دخی سيرك اولميوب، بونلردن موت طبيعی ايله وفات ايدنلری پك نادر ايدی. نهايت دور سلطان احمد خان ثالثده طايی بولنان علی چاوش باب عاليه مراجعتله، وزارت عنوانيله واليلك کنديسنه توجيهنی استرحام ايتديکنده، دولت اوصره‌ده‌کی مشاغلی جهتيله بو استرحامی قبول ايلمش؛ واو-وقتدن طايلر مملکتك حاکم مستقلی حالنه کچوب، برينك وفاتنده ديوانی ترکيب ايدن يکيچری آغالری بينلرنده ديکرينی انتخاب ايدرلردی؛ وبو انتخابات‌ده اکثريا مقاتله‌لر وقوع بولوردی. انتخاب اولنان طايی درسعادته بر مأمور مخصوص کوندررك، عرض اطاعت وانقياد ايدر؛ ومقابلةً درسعادتدن بر مأمور مخصوصله کنديسنه وزارت رتبه‌سی وخلعت ارسال اولنوردی. يکيچريلر اوراده‌کی يکيچريلر اولادندن اخذ ويا آناطولی وروم ايليدن جلب اولنوردی. اولاد اتراکدن اولان قول اوغلی طائفه‌سی دخی ديکر بر صنف عسکر تشکيل ايديوردی. خيرالدين پاشا زماندن وبلکه اهل صليب محارباتندن ومسلمانلرك اسپانيادن اخراجی وقوعاتندن بری اوجهتده خرستيانلرله مسلمانلر آره‌سنده بيوك بر خصومت ومنافرت دوام ايدوب، اسپانيوللر وسائر آوروپا خرستيانلری دفعاتله جزاير سواحلنه مسلط اولدقلری، وبر طاقم قوانير قورصانلری بحراً ازعاجادن کری طورمدقلری کبی، جزاير بحريونی دخی قورصان کميلريله اسپانيا وفرانسه وايتاليا سواحلنه يناشه‌رق، اخذ غنايم ايتکی، وآق دکيزده خرستيان سفائننی سربست کزديرمه‌مکی وظيفه اتخاذ ايتمشلردی. مؤخراً قورصانلق اصولی عالم مدنيتده منع ورفع اولنديغی حالده، جزاير قورصانلری ينه آق دکيزده طولاشه‌رق، سفاينه ايصال کزند ايتکدن وازکچمدکلرندن، وطايی بولنان ذاتلر باب عالينك اوامر وتنبيهات اکيده‌سيله برابر قورصانلغی منع ايتمدکلرندن، ويا ايده‌مدکلرندن، بوندن طولايی فرانسه وسائر آوروپا دولی دفعاتله جزايری تهديد ايتمشيدی. نهايت ١٨٣٠ تاريخ ميلاديسنده فرانسه دولتی قوهٔ کليه ايله جزايرك اوزرينه هجوم ايدوب، جزاير شهرينی ضبط، وطايی‌يی طرد واخراج ايله، موقتاً جزاير خطه‌سنی استيلا ايتمشدر. آنجق کرك ترك عسکری وکرك عرب اهالی فرانسز عسکرينه مردانه مقاومت ايتدکلرندن، فرانسزلرك استيلاسی بيوك بر بطائتله اجرا اولنمش؛ وفرانسز عسکری کاه غالب وکاه مغلوب اوله‌رق، اوچ سنه ظرفنده آنجق بعض سواحل واسکله‌لری ضبط ايده بيلمشيدی. ١٨٣٣ ده وهران ايالتنده شرفادن عبدالقادر خروج ايدوب، فرانسزلره قارشی مکمل بر قوهٔ مجاهدين تشکيل ايده‌رك، متعدد محاربه-لرده فرانسزلری مغلوب ايتکله، فرانسه دولتی کنديسنی جزاير اميری طانيمغه مجبور اولمش؛ وامير عبدالقادر حضرتلری تلمسانی مرکز اتخاذ ايده‌رك، يکی بر حکومت اسلاميه تشکيل ايلمشيدی. آنجق فرانسزلر ضبط ايتمش اولدقلری مواقعی تحکيم وعسکرلرينی تکثير ايتمه‌ده دوام ايتدکلرندن، عبد-القادر دخی مقابله بالمثله مجبور اولوب، بو مناسبتله يکيدن محاربه آچيله‌رق، امير بو دفعه دخی بعض غالبيتلره نائل اولدقدن صکره، فرانسز عسکرينك کثرتنه وسلاحلرينك تفوقنه قارشی طيانه‌ميوب، مراکشه چکلمکه مجبور اولمش؛ وذاتاً اقرباسندن بولنان مراکش حاکمنی دخی فرانسه‌يه قارشی اعلان حربه تشويق ايده‌رك، مشترکاً سوق ايتدکلری عسکرله فرانسزلری جزايردن اخراج ايده‌بيله‌جك قوتی استحصال ايتمشلرسه‌ده، متعاقباً مراکش حاکمی اميردن توهم ايده‌رك، فرانسزلرله برلشوب، عبد-القادری يالکز براقديغندن، بو دخی تسليمه مجبور اولمشدر. ١٨٤٧ تاريخ ميلاديسنده واقع اولان بو تسليمدن صکره جزاير بسبتون فرانسه‌نك النده قالوب. اوته‌ده بريده عرب وبربر قبائلی مقاومتدن خالی قالمامشلرسه‌ده؛ فرانسه‌نك دائرهٔ حکومتی کيتدکجه توسع ايتکده بولنمشدر. فرانسه ايله پروسيه محاربه-سنده فرانسزلرك مغلوبيتندن بالاستفاده، جزايرليلر شدتلی بر قيام ترتيب ايتمشلرسه‌ده، باشه چيقه‌ميوب، وقوع بولان محارباتك نتيجه‌سی اوله‌رق، فرانسه

حكومتى بر چوق قبائلڭ اراضيسنى ضبط ايله ، آلساس ولورندن بر طاقم مهاجرلر سوق واسكان ايتمشدر. ايشته بو وجهله فرانسه‌نڭ موقت استيلاسى حالا دوام ايتمكده وجزايردن عرب عنصرينڭ رفعيله مملكتڭ فرانسزلشديرلمسنه چاليشمقده ايسه‌ده، بوكا موفق اولنه‌ميه‌جغى شمدي‌يه قدر بو يولده واقع اولان مساعينڭ قلت ثمراتيله مستدلدر.

جزاير بحرسفيد { ممالك عثمانيه ولايتندن اولوب، طاشو وسيسا . مدن ماعدا آطه‌لر دكيزنده واقع جزاير عثمانيه‌دن مركبدر. مقدما قبريس جزيره‌سى دخى بو ولايته تابع ايدى. جزاير مذكوره آسياقطعه‌سنه مربوط اولوب، آناطولينڭ سواحل غربيه‌سى اوكنده سرپلمش برحالده بولنيور. جزاير مذكوره، غايت كوچك وغير مسكون اولانلرى داخل حساب اولمديغى حالده، ٥ بيوك و ١٩ كوچك كه جمعاً ٢٤ آطه‌دن مركبدر. بو آطه‌لردن بشقه منتشا سنجاغنڭ ساحلنده اولوب، دكيزڭ ايچنده اوزانان طار واوزون بر برون دخى (ميس) قضاسى ناميله جزاير بحر سفيد ولايتنه ملحقدر. مركز ولايت دفعاتله ساقزدن ردوسه وردوسدن ساقزه نقل اولنه‌رق، شمديكى حالده ردوسده‌در. مقدما بيغا سنجاغى دخى بو ولايتدن معدود اولوب، مركز ولايت قلعهٔ سلطانيه ايدى. جزاير مذكوره‌نڭ بيوكلرى، شمالدن باشلايه‌رق. ليمنى، مدللى، ساقز، استانكوى وردوسدر. بونلردن يالكز استانكوى آطه‌سى قضا اولوب، ديكرلرى سنجاق صورتنده اداره اولنه‌رق، جزاير صغيره دخى بونلره ملحق قضا وناحيه‌لر تشكيل ايديور. جزاير مذكوره لسان عثمانيده والسنهٔ اجنبيه‌ده بشقه بشقه اسملرله تسميه اولنديغندن، شمالدن باشلايه‌رق، اسامئ تركيه واجنبيه‌لرى بروجه زير بيان اولنور:

سمدرك	Samothraki
امروز	Imbros
لمنى	Limnos
بوزجه آطه	Ténédos
بوز بابا	Aïstrati
مدللى	Lesbos (Mytilini)
يونده	Moskonisia
ايپصاره	Psara
ساقز	Chios
قاريوط	Nicaria
فورنى	Phurnès
باطنوز	Patmos
ليپسو	Lipsos
لريوز	Leros
قاليمنوز	Kalymnos
اوستروپاليه	Astropalia
استانكوى	Ko
انجيرلى	Nisiros
سومبكى	Symi
ايلياكى	Tilos
هركيت	Charki
ردوس	Rhodes
كربه	Karpathos
قاشوط	Kasos

جزاير مذكوره‌نڭ اراضيسى اكثريت اوزره اراضئ بركانيه‌دن اولوب، وقتيله آتش افشان بولنمش بنار طاغلرڭ فورانندن تشكل ايتمشدر. عموميت اوزره عارضه‌لى اولوب، آنجق پك يوكسك طاغلرى يوقدر. مدللى وردوسده بر قاچ نهر بولنوب، ديكرلرينڭ ذكره شايان انهارى يوقدر. اكثريسنڭ طوپراغى پك منبت ومحصولدار اولوب، حبوبات متنوعه ايله اوزوم، پورتقال، ليمون، ماندلينه، ترنج، زيتون، وسائر ميوه‌لرى پك چوقدر. ساقز آطه‌سنده كليتله ساقز آغاجلرى دخى بولنور. حيوانات اهليه‌سى كچى، قيون، صيغير وسائره‌دن عبارت اولوب، مدللى آطه‌سنده جزيره‌نڭ اسميله معروف كوزل بر نوع كوچك آتلر وردوسده دخى كوچك مركبلر واردر. ردوسڭ اطرافنده‌كى آطه‌لرڭ اكثرى طاشلق اولوب، بونلرڭ اهاليسى سونكرجيلكله تعيش ايدرلر. هوالرى عموميت اوزره معتدل وغايت صاغلام اولوب، قيشين پك ملايم اولمغله برابر، يازين دخى ماتم روزكارى اكسيك اولمديغندن، پك لطيفدر. اهالئ ولايت تقريباً ٣٠٠ ٠٠٠ كشيدن عبارت اولوب، بونلردن ٣٠ ٠٠٠ قدرى مسلم، ٣٠٠٠ قدرى يهودى وقصورى خرستيان وروملردر. مسلمانلر باشليجه ردوس، استانكوى، مدللى وساقز جزيره‌لرنده وسائر بعض آطه‌لرڭ مركزلرنده بولنيور. خرستيانلر رومجه ومسلمانلر تركجه لسانيله متكلم اولوب، يالكز ساقزده‌كى اهالئ اسلاميه رومجه تكلم ايدرلر. اڭ بيوك شهر وقصبه‌لرى ساقز، ردوس ومدللى اولوب، بونلر خيلى تجارتكاه اسكله‌لردر، ومختلف شركتلره مخصوص پوسته واپورلرى متقن ومنتظم صورتده اوغرارلر . ديكر آطه‌لردن بعضلرينڭ مركزلرى دخى اولدقجه معموردر . [زياده تفصيلات ايچون مذكور آطه‌لردن هربرينڭ اسمنه مراجعت بيوريله.]

جزایر بحر سفید ولایتی بروجه زیر ٤ سنجاق، ۱۸ قضا، و ۱۹ ناحیه‌یه منقسمدر:

سنجاق	قضا	ناحیه
ردوس	ردوس	قستلوز، لندوز، هرکیت
	کربه	
	قاشوط	
	سومبکی	ایلیاکی
	میس	
ساقز	ساقز	فلاموطی، وولیو، قرادمیله
	ایپصاره	
	قاریوط	
	لریوز	باطنوز
	قالیمنوز	اوستروپالیه
	استانکوی	انجیرلی
مدللی	مدللی	یره، آیاصو، مانده ماده، هرسه، قالونیه، پولنهت
	پیلمار	
	مولوه	
	یونده	
لمنی	لمنی	موندروز، بوزبابا
	امروز	سمدرك
	بوزجه آطه	

جزایر بحر سفید پك اسکی بر زمانده آناطولینك سواحل غربیه‌سیله برابر یونانیلر طرفندن اسکان اولنه‌رق، ردوس ایله استانکوی واطرافلرنده‌کی جزایر صغیره اقوام یونانیه‌دن (دوریان) لر، مدللی آطه‌سی (ائولیان) لر وسائرلری (یونیان) لرله مسکون ایدی. حتی ام شرقیه طرفندن یونانه ویریلن اسم دخی بونلرك اسمندن مأخوذدر. مدنیت یونانیه زمانده بو آطه‌لر اهالیسی پك چوق ترقی وتمدن ایدوب، ایچلرندن نیجه حکما ظهور ایتمشدر. کیخسرودن صکره ایرانیلر آناطولینك سواحلیله برابر بو جزایری دخی ضبط ایدوب، بوندن طولایی یونانیلرله محاربه‌یه کیریشمشلردی. بعده رومالیلرك الینه کچوب، روما دولتنك ایکی‌یه انقسامنده شرق ایمپراطورلغی حصه‌سنه دوشمش؛ وروم ایمپراطورلغنك ضعفه دوچار اولمسی اوزرینه، وندیك وجنوه جمهوریتلریله اهل صلیب شوالیه‌لری الینه کچمش ایدی. دها اول عربلر ردوس وسائر بعض آطه‌لری فتح ایتمشلرسه‌ده، چوق وقت محافظه ایده‌مه‌مشلردی. نهایت ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی وسلطان بایزید ولی ایله بعده قانونی سلطان سلیمان دورلرنده جزایر یونانیه ایله برابر بو آطه‌لر دخی بربربر فتح اولنه‌رق، ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولمشدر.

جزایر بحر محیط

(ونام دیکرله اوقیانیا (Océanie) کرهٔ ارضك قطعات خمسه‌سندن بری اولوب، بشنجیسی عد واعتبار اولنور.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — اسمندن دخی آکلاشلدیغی اوزره، بو قطعه یکپاره بر قره‌دن عبارت اولمیوب، بحر محیط کبیرده سرپلمش بر چوق آطه‌لردن مرکبدر. جزایر بحر محیط آسیانك شرق جنوبیسیله آمریقانك غرب جنوبیسنده وبو ایکی قطعه ایله بحر منجمد شمالی وبحر منجمد جنوبی آره‌لرنده واقعدر. ۹۱° طول شرقیدن ۱۰۵° طول غربی‌یه و ۳۵° عرض شمالیدن ۵۶″ عرض جنوبی‌یه قدر ممتد اولور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۰۹۷۵۸۰۶ مربع کیلومتره‌در. اوقیانیا وسعت اراضیجه قطعات خمسه‌نك دردنجیسی اولوب، آوروپا قطعه‌سندن بیوك ایسه‌ده، مقدار اهالیجه قطعات سائره‌دن پك کریدر.

تقسیمات طبیعیه‌سی. — جزایر بحر محیط بروجه زیر ٤ قسمه منقسمدر: مالسیا، ملانسیا، مقرونسیا، پولینسیا. بونلردن مالسیا آسیانك هندچینی سواحلیله آوستралیا سواحلی آره‌سنده واوقیانیانك غرب قسمنده واقع بر قاچ بیوك وبر چوق کوچك آطه‌لردن عبارت اولوب، بعض جغرافیون بونلری آسیا قطعه‌سنه مربوط عد ایتمشلردر. ملانسیا (یعنی جزایر سوداء) اوقیانیانك غرب جنوبی قسمنده واقع اولوب، آوستралیا قطعه‌سیله یکی کینه وتاسمانیا آطه‌لرینی وبونلرك شرق طرفنده واقع بر چوق جزایر صغیره‌یی جامعدر. میقرونسیا (یعنی جزایر صغیره) اوقیانك غرب شمالی قسمنده واقع بر چوق آطه‌لردن مرکبدر. پولینسیا (یعنی جزایر کثیره) اوقیانك قسم شرقیسندن عبارت اولوب، شمالدن جنوبه قدر ممتد اولور، وبر چوق جزایر صغیره ایله برابر یکی زلانده جزیره‌لرینی دخی احاطه ایدیور.

اقسام اربعهٔ مذكوره‌نك حاوی اولدقلری جزاير ايله مساحهٔ سطحيه ومقدار نفوسلری بروجه زيردر:

اقسام	جزاير	مربع كيلومتره	اهالی
مالسيا	سومطره و ملحقاتی	۴۴۲ ۴۳۰	۲ ۰۰۰ ۰۰۰
	جاوه مع مادوره	۱۳۴ ۶۰۷	۱۶ ۸۹۱ ۰۶۸
	بانقه	۱۳ ۰۵۰	۶۱ ۲۶۹
	بيدليتون	۶ ۵۵۲	۲۴ ۹۹۹
	سونده جزاير صغيره‌سی	۹۷ ۵۹۲	۲ ۱۱۰ ۳۳۰
	بورنئو وملحقاتی	۷۴۸ ۶۹۰	۱ ۷۵۸ ۰۰۰
	سلب وملحقاتی	۱۷۲ ۸۴۸	۴۷۳ ۹۶۳
	ملوك جزايری	۱۱۱ ۲۲۱	۳۷۱ ۰۰۰
	فيليپين وسولو جزايری	۲۹۱ ۴۴۸	۷ ۴۵۰ ۰۰۰
ملانسيا	آوستراليا	۷ ۶۲۸ ۱۰۹	۲ ۷۶۰ ۱۰۵
	تاسمانيا	۶۸ ۳۰۹	۴۰ ۰۸۴
	يكی كينه وملحقاتی	۸۰۷ ۹۵۶	۵۰۰ ۰۰۰
	يكی برتانيه (بسمارق جزايری)	۴۷ ۱۰۰	۱۸۸ ۰۰
	سالومون جزايری	۴۵ ۹۰۰	۱۷۶ ۰۰۰
	سانته قروز »	۹۳۸	۵ ۹۰۰
	توقوپيا »	۶۶	۶۵۰
	يكی هبريده »	۱۳ ۲۲۷	۷۰ ۰۰۰
	يكی قالدونيا »	۱۷ ۰۸۰	۴۳ ۷۰۰
	لوايوته »	۲ ۷۴۳	۱۷ ۰۰۰
	فيجی »	۲۰ ۸۰۶	۱۲۷ ۴۴۴
ميقرونسيا	ماجلان وآنسون جزايری	۱۱۰	۱۰۰
	ماريانه »	۱ ۱۴۵	۸ ۶۶۵
	قارولينه »	۱ ۰۰۷	۲۶ ۰۰۰
	پالائو »	۴۴۳	۱۰ ۰۰۰
	مارشال »	۴۱۱	۱۱ ۶۰۰
	جيلبرن وپلياسانت »	۴۳۰	۳۵ ۲۰۰
پولينسيا	يكی زلانده مع ملحقات	۲۷۲ ۹۸۹	۶۱۹ ۷۱۵
	تونغا جزايری	۹۹۷	۲۵ ۰۰۰
	ساموآ »	۲ ۷۸۷	۳۶ ۸۰۰
	جزاير متفرقه	۴۳۱	۱۶ ۰۶۴
	اليسه »	۳۷	۲ ۵۰۳
	اتحاد »	۱۴	۵۱۴
	فنيكس »	۴۲	۵۹
	ماناهيكی »	۱۳۷	۱ ۶۰۰
	فانينغ »	۶۶۸	۲۰۰
	قوق »	۳۶۸	۷ ۴۰۰
	توبوآی »	۲۸۶	۱ ۳۵۰
	شركت »	۱ ۶۵۰	۱۴ ۷۶۷
	پوموتو »	۱ ۱۰۰	۸۰ ۵۷۸
	ماركيزه »	۱ ۲۷۴	۵ ۲۱۶
	ساندويچ »	۱۷ ۰۰۸	۸۰ ۵۷۸
	اجمال		
	مالسيا	۲ ۰۱۸ ۲۳۸	۳۱ ۱۴۰ ۶۲۹
	ملانسيا	۸ ۶۵۲ ۲۳۴	۳ ۹۲۷ ۹۸۳
	ميقرونسيا	۳ ۵۴۶	۹۱ ۵۶۵
	پولينسيا	۳۰۱ ۷۸۸	۹۰۲ ۳۴۴
	جمعاً	۱۰ ۹۲۵ ۸۰۶	۳۶ ۰۶۲ ۵۲۱

بوجدولدن آكلاشلديغی اوزره، پولينسيا وميقرونسيا قسملرنده پك چوق آطه‌لر موجود ايسه‌ده، پولينسياده‌كی يكی زلانده‌دن بشقه جمله‌سی كوچك واهاليلری آزدر. اوقيانيانك وسعت اراضيجه قسم اعظمی ملانسيا ايسه‌ده، بونكده اهاليسی نسبةً آز اولوب، مجموع اهالينك قسم كليسی مالسيا جزايرنده‌در.

شكل طبيعيسی، جبال وانهاری. — طبيعت اراضيجه جزاير بحر محيط عموميت اوزره ايكی قسمه منقسم اولوب، بر قسمنك اراضيسی طاغلق ومرتفع وديكر قسمنك اراضيسی دخی آچق ودوزدر. مالسيا آطه‌لری كاملاً طاغلق اولوب، اكثر طاغلرينك ارتفاعی ۳۰۰۰ ايله ۴۰۰۰ متره آره‌سنده‌در. جزاير مذكوره كرهٔ ارضنك اڭ بركانلی محلی اولوب، اوستلرنده يوزلرجه آتش افشان وبيكلرجه سونمش بركانلر واردر. ملانسيا جزايريله يكی زلانده آطه‌لری ارتفاع اراضيجه ايكنجی درجه‌ده اولوب، بونلرده دخی سونمش بركانلردن عبارت طاغلرله اليوم آتش افشان بعض بركانلر بولنيور. پولينسيا ايله ميقرونسيا جزاير صغيره‌سی ايسه عموميت اوزره آچق اراضيدن عبارت اولوب، ۱۰۰ متره‌يی تجاوز ايدر ارتفاعلری پك نادردر، واكثری حذای بحردن ايكی اوچ متره ارتفاعنده بولنيور. بونلرڭ طوپراغی اراضئ مرجانيه‌دن اولوب، مرجان قبيلندن بر طاقم حيوانات نباتيه ايله بعض حوينات بحريه‌جثه‌لرينك تحجرندن متشكل اولدقلری بين‌الارضيون متفق عليهدر. بوتشكلات نسبةً يكی يعنی دور بشريده حاصل اولمش شبلر اولوب، حتی شمدی دخی بر طرفدن سطح بحرڭ اوزرينه يكی آطه‌لر ظهور ايده‌رك كيتدكجه توسع ايتدكلری كوريليور. اشبو مواد مرجانيه تحت‌البحر اولان بعض تپه‌لرڭ واكثريا سونمش بركان آغزلرينك اوزرينه قونه‌رق، بوتپه‌لرڭ ارتفاعی آرتيرمغله، دكيزڭ اوستنه چيقمه‌لرينی موجب اولور. حتی جزايرڭ چوغی تسبيح شكلنده دائره‌لر ويا نصف دائره‌لر تشكيل ايده‌جك وضعيتده اولوب، بعضلری‌ده حلقه شكلنی ابراز ايدرلر، كه بو اشكال اساسلرينك سونمش بركانلردن عبارت اولديغنی كوستريور. جزاير مذكوره‌نك اكثری اوزون وطار اولوب، بعضلرينك اكی اوج بش متره‌يی تجاوز ايتمز، بووجهله جزاير صغيره‌ده ذكره شايان هيچ بر طاغ اوليوب،

جزایر کبیره‌دن هر برینك جبالی دخی اسمی بحثنده ذکر اولنور. عمومیت اوزره آطه‌لرده بیوك ایرماقلر اوله‌میه‌جغی کبی، کوچکلرنده ذکره شایان چایلر دخی اولمیوب آوسترالیا ایله بورنئو وجاوه‌کی جزایر کبیره‌ده‌کی انهار دخی اسم خصوصیلری بحثنده مذکوردر.

اقلیم وهواسی. — یکی زلانده ایله منتهای جنوب وشمالده بولنان پك آز کوچك آطه‌لر مستثنا اولدیغی حالده، عمومیتله جزایر بحر محیط منطقهٔ حاره‌ده بولنمغله، هواسی فوق‌العاده صیجاق اولدیغنی بیان ایتمکه حاجت یوقدر. بو آطه‌لرده موسم روزکارلری اسوب، آنجق جزایر مذکوره کرهٔ ارضك همان نصفی اوزرنده طاغنیق بولندقلرندن، بو روزکارلر دخی جزایرك جمله‌سنده بر طرز وصورتده دکلدر. بو روزکارلر شمال شرقی، جنوب غربی، شمال غربی وجنوب شرقی روزکارلری اولوب، هربر طرفك موسمه کوره ملتمی واردر؛ وبعض طرفلرده یاغمور یاغدیران روزکار دیکر طرفده قورو اسر. خط استوایه قریب محللرده شرقدن غربه وغربدن شرقه اسر موسم روزکارلری دخی واردر. دکیز صولرینك آقنتیلری دخی اکثریا روزکارك استقامتنه تابعدر. طاغلق آطه‌لرده حرارت ارتفاع اراضی ایله نسبت منعکسه‌ده اولوب، یوکسك یرلرینك هواسی معتدلدر. آلچق آطه‌لرده ایسه حرارت صرف عرض درجه‌سنه تابع اولوب، منطقهٔ حاره‌نك کنارلرنده ویاخارجنده بولنانلرینك وعلی الخصوص جنوبده‌کیلرك هواسی معتدل وقیشین صوئوقدر. یکی زلانده‌ده بزم یاز موسممزه تصادف ایدن قیش موسمنده قار دخی یاغار. کافهٔ اقالیم حاره‌ده اولدیغی کبی، یاغمورلر پك کثرتلی وشدتلی اولوب، یالکز بعض آطه‌لرك بربر طرفی یاغمور یاغدیران موسم روزکارینه قارشی ودیکر طرفی بو روزکاردن محفوظ اولدیغندن، بو آطه‌لرك بربر طرفی اشجار ونباتاتله مستور ودیکر طرفی قورو وغیرمنبتدر.

محصولات وحیوانات ونباتاتی. — جزایر بحر محیطك اکثر نباتاتی هندستان وهندچینی نباتاتنه مشابه اولوب، تخملری روزکار وآقنتی واسطه‌سیله اقطار مذکوره‌دن منتقل اولدیغی مظنوندر. مالسیانك اکثر آطه‌لری صیق ویوکسك اورمانلرله مستور اولوب، شرقه طوغری کیدلدکجه، نباتات کسب ندرت ایدرك، دها سیرك ودها آز قوتلی بولنور. باشلیجه محصولاتی هندستان جوزی، موس، آغاج اکمکی، برنوع یرالماسی وسائره اولوب، پولینسیا ایله میقرونسیا وملانسیاده اهالینك مدار تعیشی بو قبیلدن محصولات طبیعیه‌یه منحصردر. حبوبات زرعی عندلرنده بسبتون مجهول اولوب، اخیراً آوروپا مهاجرلری طرفندن اقلیم وهوایه توافق ایدر بعض نوعلری اکلمکه باشلانمشدر. حیواناته کلنجه، مالسیاده آسیا قطعه‌سندن کچمه فیل، کرکدان، میمون، نسناس (اورانغ‌اوتانغ)، صیغیر، اینك، قویون وسائر حیوانات موجود ایسه‌ده، سائر جزایر بحر محیطده بوانواعدن هیچ بری بولنمیوب، آوسترالیا بحثنده ذکر اولنان بر طاقم حیوانات مخصوصه بولنیور، که بونلر دخی بر قاچ نوعدن عبارت اولوب، باشلیجه جسیم یراسه‌لرله قانغورو دینلن بر نوع چارپادن وکلیتلی صیچانلرله سائر بعض حیوانات غریبه‌دن عبارتدر. پولینسیا ومیقرونسیاده بونلر دخی ندرت اوزره اولوب، الڭ چوق بولنان حیوان بر نوع کوچك طوموزدر. که اتی اهالینك باشلیجه مدار تعیشلرندندر. طیوری چوق دکل ایسه‌ده، کوزل تویلی بعض انواع مخصوصه‌سی واردر. یلانلریله سائر حشراتی دخی آزدر. سواحلده بالیقلر پك چوق اولوب، اهالینك باشلیجه مشغولیتلرندن بریده بالیقجیلقدر. آوروپالیلر آوسترالیا وسائر بعض آطه‌لره کلیتلی قویون وسائر حیوانات اهلیه کوتوروب، تأنیس ایتمشلردر؛ وکیتدکجه مقدارلرینی آرتیرمقده‌درلر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — جزایر بحر محیط اهالیسی: یوقاریده‌کی جدولدن آکلاشلدیغی اوزره، ٣٦ ٠٦٢ ٥٣١ مقدارنده اولوب: اخیراً هجرت وتوطن ایتمش اولان اوروپالیلر استثنا اولندیغی حالده، اهالیء اصلیه باشلیجه ٣ جنسه منقسمدر. بواوج جنسدن برنجیسی ملایی جنسیدر. که عن‌اصل ملاقه شبه جزیره‌سندن اولوب، مغول عرقنه منسوب اولدیغی حالده، مالسیا جزایرینه یایلوب، اهالیء اصلیه‌یی طاغلره واورمانلره چکلمکه اجبار ایله، جزایر مذکوره‌نك اهالیء متمدنه‌سی حکمنه کچمش: وکمیجیلکده‌کی مهارتلری جهتیله پولینسیا و میقرونسیایه و تا آفریقانك ساحلی

قارشیلنده کی مداغسقار جزیره‌سنه قدر یایلمشلردر. جزایر بحر محیط اهالیسنک قسم کلیسی بونلردن عبارتدر. [« ملایی » و « مانسیا » ماده‌لرینه مراجعت.]

مالسیا جزایرندن بعضلرینک ایچ طرفلرنده نیم وحشی حالنده یاشایان بعض اقوام ایله میقرونسیا وپولینسیا اهالیسی دیکر برجنسیته منسوبدرلر. که بونلرک دخی غربدن وهندستان جهتلرندن اوراره انتقال ایتمش اولدقلری مظنون ایسه‌ده، بونلر ملاییلردن اسکیدرلر. بونلر اقوام متعدده‌یه منقسم اولوب، رنکلری بیاضدن قویو اسمره و صاریمتراق و زیتونی‌یه قدر مختلف صورتلرده ایسه‌ده، عمومیت اوزره سیمالری دوزکون وعرق قافقاسی‌یه پک مشابهدر. اقوام مذکوره ملاییلر و ملانسیالیلرله امتزاج واختلاط ایده‌رک، آطه‌لرک اکثرنده ملز حالنده بولنورلر.

ملانسیا جزایرینک اهالیسی ایسه اسکیدن (نغریتو) (وپاپو) کبی اسملرله یاد اولنه‌رق، بونلر سیاه ویا قوروه رنکنده ایسه‌لرده، آفریقا زنجیلرندن چوق فرقلی اولوب، صاچلری اوزون وبرونلری یاصیجه اولمغله برابر، یوکسک وبعضاً غاغا شکلنده‌در.

کرک پولینسیا ومیقرونسیا وکرک ملانسیا اهالیسی حال وحشیتده و بزم طرفلرده نوع بشرک برقاچ یوز بیک سنه اول‌کی حالنده اولوب، آوروپالیلرک دخولندن اول معادندن اصلا خبرلری یوغیدی. یعنی الیوم دور حجرده یاشایوب، طاشدن معمول بالطه‌لری وسائر سلاحلری وارایدی؛ ودری ایله یاخود آغاج قبوغندن معمول بر نوع بز ایله اورتیلوب، منسوجات اعمالندن دخی بیخبر ایدیلر. اکثری انسان اتی دخی یرلردی. آوروپالیلرک ورودی کندیلرینی دائرهٔ مدنیته ادخال ایده‌جک یرده، بالعکس بسبتون توحیش ایتمش؛ وآوروپالیلرک برابر کتیردکلری مسکرات، اسلحهٔ ناریه وعلل افرنجیه ایله هر نصلسه کندیلرینه مسلط اولان سل رئه مرضی کوندن کونه مقدارلرینی آزالته‌رق، قپودان قوقک اک اول بویرلری کورن سیاحلرک یوز بیکلرجه تخمین ایتدکلری بعض آطه‌لرک اهالیسی شمدی بر قاچ بیک مقدارینه تنزل ایتمشدر. تاسمانیا ویکی زلانده کبی بعض بیوک آطه‌لرده اهالیٔ اصلیه‌دن نشان قالمامشدر. موجود اولانلرندن بعضلری میسیونرلرک اجباریله اسماً ورسماً پروتستان ویا قتولیک اولمشلرسه‌ده، حقیقتده ینه اجدادلرینک دینیله متدین اولوب، جن وپریلره وارواح امواته معتقددرلر؛ وبرطاقم غریب رسم وآیینلری واردر.

ملاییلر ایسه اولدقچه مدنی ودین اسلامله متدین اولوب، مالسیاده‌کی اهالیٔ اصلیه‌یی دخی آوروپالیلر کبی توحیش ایتمیه‌رک، بالعکس چوغنی دائرهٔ مدنیته ادخال ایتمش، وکندیلرینه دین اسلامی قبول ایتدیرمشلردر. بناءً علیه کرک ملاییلرک کندیلری وکرک بونلرک دائرهٔ نفوذی داخلنده بولنان اهالیٔ اصلیه دیکر جزایر بحرمحیطده‌کی حال انقراضدن مستثنا اولوب، بونلر شریعت محمدیه سایه‌سنده مسکرات استعمالندن توقی ایدیورلر؛ وسائر جزائر اهالیسی کبی ناموس خصوصنده مبالاتسز اولمدقلرندن، آوروپالیلرله اختلاط وامتزاج ایتمیه‌رک، علل افرنجیه‌دن دخی سالم بولنیورلر. بناءً علیه ملاییلر ومالسیا اهالیسی کوندن کونه چوغالمقده‌در؛ ویوقاریده‌کی جدولدن آکلاشیلدیغی کبی جزایر بحر محیط اهالیٔ عمومیه‌سنک قسم کلیسی بونلردن عبارتدر. هرنه قدر دین اسلام مالسیایه مخصوص اولوب، ملانسیا وپولینسیا ومیقرونسیایه هنوز دخول ایتمامش کبی ایسه‌ده، عمومیت اوزره جزایر بحر محیط اهالیسی حساب اولنورسه، قسم کلیسنک مسلمان اولدقلری کوریلور.

ملایی لسانی السنهٔ ادبیهٔ اسلامیه‌دن اولوب، جزایر بحر محیطده خیلی منتشردر. میقرونسیا وپولینسیا لسانلری متعدد ایسه‌ده، جمله‌سی آره‌سنده بیوک بر مشابهت ومناسبت بولنه‌رق، همان جمله‌سی بر لسانک شعباتی حکمنده‌در. که بوده، جزایر مذکوره آره‌سنده‌کی مسافه‌لرک بعدینه باقلورسه، موجب حیرت بر حالدر. ملانسیا لسانلری آیریجه بر زمره تشکیل ایدیورسه‌ده، بولسانلر دخی اهالینک درجهٔ استعداد ومدنیتیله متناسب اولوب، چوغی برقاچ یوز کلمه‌دن عبارتدر.

ملانسیا وپولینسیاایله میقرونسیانک جدول مخصوصنده کوستریلن اهالیسنک قسم کلیسی آوروپا مهاجرلرندن عبارت اولوب، اصل یرلیلر پک آزدر. مالسیاده ایسه آوروپالیلر پک آز مقدارده اولوب، اکثریت ملایی مسلمانلرنده‌در. مالسیاده خیلی مقدار چینلی دخی بولنیور.

آوروپا مستملکاتی وجزایر مستقله. — بر ایکی عصردن بری آوروپا دولتلری بحر محیط کبیرجزایرنده استملاکات پیدا ایدەرك، جزایر مذکورەنك چوغنی مقاسمه ایتمشلردر. بو کونکی کونده اوقیانیانك قسم اعظمی انکلترەنك النده اولوب، ایکنجی درجەده فلمنك وبعده اسپانیا، فرانسه، آلمانیا و پورتکیز دولتلرینك مستملکاتیدر. انکلتره مستملکاتی آوستراليا قطعۂ کبیرەسیله بونك جنوب وشرقنده واقع تاسمانیا ویکی زلانده جزایر کبیرەسندن و یکی کینەنك شرق جنوبی قسمیله فیجی جزایر مجتمعەسندن وجاتام، لورد هووه، نورفولق، روتومه، استاربورق، مالدن، فانینغ جزایر صغیرۂ متفرقەسندن و یکی کینەنك جنوب شرقی جهتنده واقع (لویسیاده) و (مویو) جزایر مجتمعەسیله بورنئو جزیرۂ کبیرەسنك منتهای شمال شرقی قسمندن عبارتدر. انکلترەنك النده بولنان بوواسع یرلرك اهالئ اصلیەسی همان منقرض وکوندن کونه انقراض بولمقده اولوب، انکلیز مهاجرلریله اسکان اولنمقده‌در.

فلمنكك مستملکاتی مالسیا جزایریله یکی‌کینەنك قسم غربیسنه منحصراولوب، یالکز اسپانیایه تابع اولان فیلیپین جزایریله بورنئونك قسم شمالیسی وپورتکیزه تابع اولان تیمور جزیرەسنك قسم شرقیسی استثنا اولندیغی حالده، بتون مالسیا جزایر کبیره وصغیرەسی فلمنك دولتی مستملکاتندن معدوددر. آنجق انکلیزلر کندی تصرفلری تحتنده اولان جزایری بسبتون انکلیزلشدیرمش اولدقلری حالده، فلمنکلیلر مالسیادەکی مستملکاتلرنده رسمی و اعتباری بر متبوعیتله و یالکز تجارتی ید انحصارلرینه آلمغله اکتفا ایدەرك، جزایر مذکورەنك اکثری یرلی بر طاقم حکومات اسلامیەنك تحت ادارەسنده بولنیور. ذاتاً جزایر مذکورەنك اهالیسی چوق اولوب، دین اسلامله متدین و مدنیت اسلامیه ایله متمدن بولنـ ـقلرندن، انکلیزلرك آوسترالیاده ویکی زلاندەده یاپدـ ـقلرینی فلمنکلیلر مالسیاده یاپەمیورلر. فلمنك بوندن اول بحرمحیط کبیرده دائرۂ حکم ونفوذی چوقدها واسع بولنمش اولدیغی حالده، اکثر مستملکاتی انکلیزلر طرفندن ضبط اولنمش، وموجود اولان مستملکاتدەکی حکملری دخی موقت اولوب، انقراضه یوز طوتمشدر.

اسپانیا دولتی بحر محیط کبیرده اك اول جزایر کشف واستملاك ایتمش اولدیغی حالده، بوکونکی کونده مستملکاتی همان یالکز فیلیپین جزایر مجتمعەسندن عبارت اولوب، بونلرك شرق جهتنده واقع (ماریانه) و(قارولینه) جزایرینه برقاچ سنەدن بری آلمانیا دولتی ادعای استحقاق ایتمکده‌در.

فرانسەنك جزایر بحر محیطدەکی مستملکاتی: آوسترالیا ایله فیجی جزایر مجتمعەسی آرەسنده واقع یکی‌قالدونیا و «مشروعیت» جزایر مجتمعەسندن. فیجینك شرق جهتنده واقع (اوویا) ایله (قوتونه) آطەلرندن وجهت شرقیەدەکائن «شرکت»، توآموتو، توبوآئی، مارکیزه جزایر مجتمعەسیله (مانغاروه) آطەسندن عبارتدر. فرانسەنك مستملکاتی یکی اولوب، کیتدکجه توسع ایتمکده در.

آلمانیا دولتی بو صوڭ زمانلرده بحر محیط کبیرده مستملکات ایدنمکه قالقیشوب، یکی کینه جزیرۂ کبیرەسی نصف شرقیسنك قسم شمالیسنی وبونك شرق وشرق شمالی جهتنده واقع اولان «ترسانه آطەلری» ایله «بیسمارق جزایر مجتمعەسی» نامنی آلان یکی برتانیه، یکی ایرلانده، یکی هانووره، بوکنویل، چویشل، ایزابله وسائر جزایر صغیرەیی ومارشال جزایر مجتمعەسنی الده ایتمشدر؛ و برطرفدن بوجزایرك غرب جهتنده اولان اسپانیا مستملکاتنه الاوزاتمغله برابر، برطرفدن دخی شرق‌جنوبی‌یەطوغری توسیع مستملکاته چالیشمقده در.

پورتکیزك مستملکاتی ایسه ذکری کچن تیمور جزیرەسنك نصف شرقیسیله بونك جوارندەکی بر ایکی کوچك آطەدن عبارتدر.

آمریقادەکی ممالك مجتمعه جمهوریتنك دخی بحر محیط کبیردەبعض‌کوچك آطەلری‌واردر. که (مانیهیکی)جزایر مجتمعەسنك شمالنده متفرق برحالده اولوب، وانکر، قریستماس. سامارنغ، سوانوو، هوولاند، میدله اسلاند وسائرەدن عبارتدر. منتهای غرب‌شمالیده واقع (ماجلان) جزایری ایسه جاپونیانك النده در.

الیوم مستقل بولنانلرك باشلیجەلری دخی‌غربدن باشلایەرق: سالومون، یکی هبریده، چاپیا، تاراوه (ونام دیکرله جیلبرت)، لاغونه، فنیکس، توکلاو، ساموه، قوق، مانیهیکی وسندویچ جزایر مجتمعەسیله بحرمحیطك اوته‌سنده بریسنده طاغنیق برحالده‌بولنان برطاقم جزایر صغیرۂ منفردەدن عبارتدر. بونلرك

اكثری آلمانیا وفرانسه وانكلتره‌نك مطمح نظرلری اولوب، بركون بو دولتلرك مستملكاتنه الحاق اولنه‌جقلرنده شبهه یوقدر. شمدیكی حالده حكومت دینله‌بیله‌جك برهیئت ادارهٔ محلیه آلتنده بولنانی ساندویچ جزایر مجتمعه‌سنك اڭ بیوكی اولان (هاوای) جزیره‌سی ایسه‌ده، اوراده دخی اهالیٔ اصلیه انقراض بولمقده، وآمریقالیلرله چینلیلر تزاید ایتمكده‌در.

احوال تاریخیه‌سی. — بحر محیط‌كبیر جزایرندن اكثرینك تاریخی آوروپا بحریونی طرفندن كشفلرندن باشلایور. واقعا مالسیا جزایری دها اول چینلیلرله هندلیلر وعربلر عندنده معلوم اولوب، بطلمیوسك جغرافیاسنده دخی ایما اولنمش؛ ووقتیله هندستان مدنیتی بوجزایرده جاری بولنمش اولدیغی كبی، آوروپالیلرك كشفندن خیلی وقت اول عرب بحریون وسیاحینی بو آطه‌لره آمدشد ایده‌رك، دین اسلام و مدنیت اسلامیه‌یی دخی ادخال ایتمشلر؛ وكتب اسلامیه‌ده بو جزایر حقنده خیلی تفصیلات ویریله‌رك، ابن‌بطوطه دخی بونلرك چوغنی كزوب كورمش ایسه‌ده، بو تفصیلات برآز مشوش ومبهم اولوب، هر حالده جزایر مذكوره، بعد مسافه‌لری حسبیله، سائر ممالك اسلامیه‌دن آیری قاله‌رق، وقایع تاریخیه‌لری تواریخ اسلامیه‌یه قاریشه‌مامشدر. اون آلتنجی قرن میلادی اوائلنده اسپانیا وپورتكیز قپودانلری آفریقانی طولاشه‌رق، بحر محیط هندیده‌كی جزایری یكیدن كشف، واكثرینی استیلا ایتدكلری كبی، اسپانیا بحریوننده مشهور (ماجلان) دخی آمریقای جنوبیی طولاشه‌رق، وبحر محیط كبیری شق ایده‌رك، ماریانه وفلیپین آطه‌لرینی كشف ایتمشیدی. ایشته اصل جزایر بحر محیطك تاریخی — كرهٔ ارضك كرویتی و هر طرفنك مسكون اوله‌بیلمسی احتمالنی اثبات ایدن — بو ایكی سیاحك بو وجهله بری شرقه و دیكری غربه طوغری كیده‌رك بر نقطه‌یه واصل اولملری زماندن باشلایور. اووقتدن اعتباراً آوروپا دولی طرفندن بحری سیاحتلر وفیلولر سوق اكسیك اولمیوب، پورتكیزلیلر مالسیا جزایرینك اكثریله هندستان سواحلنی ضبط ایتدكلری كبی، اسپانیوللر دخی ماجلانك كشف ایتدیكی ماریانه وفیلیپین جزایرینی استیلا ایتمشلردی. متعاقباً یعنی اون آلتنجی قرن میلادی اواخرنده فلمنكلیلر دخی بحراً اكتساب قوت ایتمكله، بحر محیط هندیده پورتكزلیلره رقابت ایتمكه باشلایه‌رق، مالاقه شبه جزیره‌سنده و جاوه آطه‌سیله سائر جزائرده بعض مهم نقطه‌لر الده ایتمشلردی. یكرمی اوتوز سنه كچمه‌دن فلمنكلیلر پورتكیزلیلری بسبتون طرد واخراج ایده‌رك، بتون مالسیانی ضبط ایتمشلر؛ وانكلیزلر دخی صوڭلغه چالیشمشلرسه‌ده، اووقت فلمنكك دونناسنه قارشی چیقیشه‌مدقلرندن، دیكیش طوتدیره‌مامشلردی.

واسقو دی غاما ایله ماجلانك سیاحتلرندن صكره، پورتكیزلیلر و بعده فلمنكلیلر غربدن واسپانیوللر دخی پرو و مكسیقه سواحلندن بحری سیاحتلر ایدوب، مؤخراً انكلیز و فرانسز بحریونی دخی انضمام ایتمكله، وقوع بولان سیاحات متعدده‌ده بحر محیط كبیرك ایچنده طاغنیق بر حالده بولنان جزایر مجتمعه ومنفرده بربرلری آرقه‌سنده كشف اولنمش؛ واكثری كاشفلرینك منسوب بولندقلری دولتلر طرفندن ضبط اولنه‌رق، بعضلری دخی دفعاتله صاحب دكیشدیرمشلردر. بو قبیلدن اوله‌رق فلمنك جدید ایله یكی زلانده، اسملرندن دخی آكلاشلدیغی اوزره، فلمنكلیلرك كشفیاتنده ایكن، الیوم انكلیزلرك النده بولنیور. بحر محیط كبیرده سیاحت ایدوب جزایر كشف ایدن بحریونك اڭ مشهورلری: اسپانیول مندانه، تورس وكیروس، فلمنكلی تاسمان، فرانسز بوكنویل ولاپروز، انكلیز قپودان قوق وروس وسائرلریدر.

جزایر بحر منجمد شمالی (Archipel Arctique)

آمریقانك شمالنده قطب شمالی دائره‌سی داخلنده واقع بر طاقم بیوك وكوچك آطه‌لر اولوب، آمریقای شمالیدن بعض طار بوغازلرله آیرلمشدر. بو جزایر شرقاً غروئلانده قطعه‌سنك غربنده بولنان (بافن) دكیزیله وغرباً بحر منجمد شمالینك الیوم مجهول قسملریله محدود اولوب، ۶۸° ایله ۷۸° عرض شمالی و ۷۰° ایله ۱۲۸° طول غربی آره‌لرنده واقعدر. اڭ غربیلری اولان (بانق) جزیره‌سی بافن كورفزیله بهرنك بوغازی آره‌سنده‌كی مسافه‌نك همان وسطنده بولنیور. بو آطه‌لرك جمله‌سی همان دائمی صورتده قارلر وبوزلرله مستور اولوب، سنه‌ده اوچ آی یعنی یاز موسمنده دائمی صورتده كوندوز وقیشین اوچ آی

متمادیاً کیجه در. موسم بهارك حلولنده کونش ابتدا بر قاچ دقیقه عرض دیدار ایدوب، اوچ آی کیتدکجه کونلر اوزامقده، وصولك بهارده دخی کیجه‌لر بووجله اشلایوب، تدریجاً بیومکده دوام ایدر. بر نهار سرمدی اولان یازموسمنك اواخرنده بوزلر قسماً چوزیلوب، آطه‌لرك بعض یرلرنده طوپراق کورینور؛ و اواقلیمه مخصوص بر طاقم چیلر وچیچکلر له اورتیلور. بو صوغوق وحزین محللرده دخی بعض اسکیمولر دکیز آییسی دریسندن معمول چرکه‌لرینی قوره‌رق، ویاخود طوپراغك ویا بوزك ایچنده قلبه‌لرینی یاپه‌رق، بالیق آولامغله مشغول اولورلر. آوروپا دولتلری اون بشنجی قرن میلادیدن اعتباراً بو آطه‌لرك آره‌سندن آسیایه کیتمك اوزره بر طریق بحری کشف وتحریسیله اشتغال ایدوب، بو اوغورده برچوق کیلر وبرچوق ماهر قپودانلر بوزلرك ایچنده قاله‌رق، محو اولمشلردر. اك اول انکلیز قپودانلرندن (ویلیام پاری) ۱۸۱۹ تاریخنده بوجزایرك ایچینه کیروب، اکثرینی کشف ایتمکه موفق اولمشدر. بعده ۱۸۵۰ ده فرانسه بحریوندن (ماق‌قلور) جزایر مذکوره‌نك آره‌سندن کچه‌رك، آرانیلان طریقی کشف ایتمش ایسه‌ده، بوطریق منجمد ویا جسیم بوز یغینلریله مسدود اولوب، کچلمسی، محال اولدیغی وقت دخی، پك مخاطره‌لی اولدیغندن، بر ایشه یارایه‌مامشدر. [«قطب شمالی» ماده‌سنه دخی مراجعت بیوریله.]

جزایر الخالدات { (یاخود جزایر السعادة) آفریقانك ساحل غربیسی

قارشیسنده وبحر محیط آطلاسیده واقع اولوب الیوم اسپانیانك النده بولنان (قناریه) آطه‌لرینه عرب جغرافیونی طرفندن ویریلن اسمدر. ایکنجی اسمی لاتینجه (فورتوناتس) اسمنك ترجمه‌سندن حاصل اولمشدر. عرب جغرافیونی اکثریا بو آطه‌لری مبدأ طول ارض اعتبار ایدرلردی. [«قناریه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جزایرلی حسن پاشا { عن اصل کلیبولی تجارندن برینك

آزادلیسی اولوب، ۱۱۵۲ تاریخنده بلغراد و موره وحصارجق محاربه‌لرنده ابراز شجاعت ایتمکله، کسب شهرت ایده‌رك، بعده جزایره عزیمتله، اوراده دخی اسپانیوللره وسائر معارضلره قارشی براً وبحراً محاربه ایده‌رك، اکتساب نام وشان ایتمش؛ وتلمسان بکی اولوب، عربلر ینند‌ه (ابوالبروت) اسمیله شهرت بولمشیدی. بر مدت صکره جزایر والیسی کندیسنی چکه‌میوب، اعدامنه قصد ایتمسیله، اسپانیایه قاچوب، قرالك معاونتیله سلطان مصطفی خان دورنده وراغب پاشانك زمان صدارتنده درسعادته واصل اولمشیدی. جزایر والیسی صاحب ترجمه‌نك تلمسان خزینه‌سنی صویه‌رق فرار ایتدیکنی یازمغله، مالی مصادره اولنمش ایسه‌ده، متعاقباً بو اسنادك اصلسز اولدیغی تبین ایتمکله، مالی اعاده؛ و ۱۱۷٤ ده کندیسی دونمای همایون قپودانلقلرینك برینه نصب اولنه‌ق، اوسنه روسیه‌ایله وقوع بولان محاربه‌ده چشمه اوکنده روسیه‌لینك بر قاچ کمیسنی احراق ایتمش، وسوار اولدیغی کمی دخی آتش آلمسیله، کوجله جانی قورتارمش، ومتعاقباً لمنی جزیره‌سنی تخلیص ایلمش اولدیغندن، میرمیرانلغه ترفیع اولنه‌رق، آلتون چلنکله تلطیف وغازی عنوانیله دخی تبجیل بیورلمشیدی. سنهٔ مذکوره اواخرنده قپودان پاشا اولوب، ۱۱۸٦ ده بو مقامدن عزل ایله، بوغاز حصاری محافظلغنه و ۸۷ ده کوتاهیه وبعده‌ر وسنجق سرعسکرلکنه نصب اولنمشیدی. ۸۸ ده ثانیاً قپودان پاشا اولوب، ۹۳ ده موره محافظلغی دخی علاوهٔ مأموریت اوله‌رق کندیسنه ویرلمکله، بالذات کیدوب، اوراده اجرای سرکشی ایتمکده بولنان بعض آرناؤد بکلرینی اخراج ایتدیکی کبی، ۱۲۰۰ تاریخنده دخی مصره مأمور اولوب، اوراسنی تنظیم واصلاح ایله مشغول ایکن، روسیه محاربه‌سی ظهور ایتمسی اوزرینه، درسعادته جلب اولنه‌رق، بحر سیاهه عزیمت ایتمك اوزره ایکن، ۱۲۰۳ تاریخنده سلطان سلیم خان ثالثك جلوسلرنده قپودان پاشالقدن عزل ایله، اسماعیل سرعسکرلکنه نصب اولنه‌رق، طونه‌ده روسیه عسکرینه قارشی ایتدیکی محاربه‌لرده مظفر اولمغله، ۱۲۰٤ تاریخنده شمنی مشتاسنده مسند صدارت عظمایه ترفیع اولنمشدر. اوچ بچق آی بو مسندده قاله‌رق، سنهٔ مذکوره‌ده، سکسان یاشنی متجاوز اولدیغی حالده، وفات ایتمش؛ وشمنیده بنا کرده‌سی اولان بکتاشی زاویه‌سی جوارنده دفن اولنمشدر. فوق‌العاده جسور وشجیع ایدیسه‌ده، خونریزلکی دخی غیر منکردر. جوامع وتکایا کبی بعض خیراتی واردر. قپودان پاشالغی دفعتینده ۱۷ سنه قدر امتداد ایتمکله، ترسانه‌جه خیلی اعمارات واصلاحاته موفق اولمشدی.

جزایرلی عبد القادر { [« عبدالقادر » مادەسنه مراجعت]

جزره { (جزیرهٔ ابن عمردن مخففدر) دیاربکر ولایتنك ماردین سنجاغنه تابع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، دجلەنك ساحل یمیننده، دیاربکرك ۲۰۰ کیلومتره شرقجنوبیسنده وماردینك ۱۴۰ کیلومتره شرقنده واقعدر. [« جزیرهٔ ابن عمر » مادەسنه دخی مراجعت.] — جزره قضاسی ماردین سنجاغنی ترکیب ایدن بش قضانك بری اولوب، سنجاغك منتهای شرقنده واقع اولمغله، شرق شمالی جهتندن وان وشرق جنوبی جهتندن دخی موصل ولایتلری حدودیله محدوددر. ۲۱۹ قریەدن مرکب اولوب، همان جملەسی مسلم اولمق اوزره، ۳۵۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. اهالئ قضا عرب وکردن مرکب اولوب، لسان عمومی عربجه ایسەده، ترکجه دخی مستعملدر. اهالینك برمقداری مسکون وبر مقداری دخی عربان عشایرندن عبارتدر. اراضیسی پك منبت ومحصولدار اولوب، لایقیله مزروع اولمدیغی حالده، خیلی مقدار حبوبات متنوعه ایله میوەلرك انواعی وپاموق وتوتون کبی بعض محصولاتی واردر. معمولات صناعیەسی ایپلیکدن بزوآلاجه کبی بعض منسوجاتله عبا، مشین، باقر وکومش آوانیسی وسائرەدن عبارتدر. حیواناتی دخی چوق اولوب، خیلی یاغ ویاپاغی ودری چیقار. اورالری کرك ازمنهٔ قدیمەده وکرك اوائل دوراسلامده پك معمور ومسکون بولنمش اولدیغندن، جابجا قلعه خرابەلری وشهر وقصبه ویرانەلری موجوددر.

جزری { جزیرهٔ ابن عمرده نشأت ایدن بر برچوق علما وسائر مشاهیرك لقبی اولوب، بونلرك اك مشهورلری (بنواثیر) دیمکله شهرت بولان اوچ برادرلردر. [« ابن اثیر » مادەلرینه مراجعت.] — (ابوالعز اسمعیل الجزری) اسمنده برذات دخی اووقت معلوم اولان ساعتلر وصو ماکینەلریله سائر مصنوعات غریبه حقنده یازمش اولدیغی بر اثر معتبریله شهرت بولمشدر. ایتالیا علماسندن (دوروسی) مشاهیر علمای عرب حقنده یازدیغی کتابده جزرینك بو اثرینك ٦ فصلدن مرکب اولدیغی، و سلطان سلیم خان نامنه ترکجەیه ترجمه ایدلدیکنی، و بر قسمنك متنی پارس کتبخانەسنده بولندیغی بیان ایدیور. — (شمس الدین محمد الجزری) دخی فقهاء شافعیەدن و مورخیندن اولوب، « الحصن الحصین » عنوانیله بر کتابی و تاریخه متعلق بر اثری واردر. ۷۳۳ تاریخنده وفات ایتمشدر.

جُزولی { (الشیخ ابو عبد الله محمد بن سلیمان بن ابی بکر) مشاهیر علمادن و شرفاء حسنیەدن اولوب، بین الناس مشهور و متداول اولان « دلائل الخیرات وشوارق الانوار فی الصلاة علی النبی المختار » عنوانلی کتاب شریفك صاحبیدر. ۸۷۰ تاریخنده فات ایتمشدر.

جزولی { (ابوموسی عیسی بن عبد العزیز) مشاهیر نحویوندن اولوب، آلتنجی قرن هجری اواخرنده اندلسده یاشامش؛ وناسك عندنده قدر واعتباری زیاده اولوب، مشاهیر اطادن ابو بکر بن زهروابو محمد بن الحفید ایله همجلس اولمشدر. نحوده « جزولیه » عنوانیله مشهور برکتابی وسائر بعض آثاری واردر.

جزه { (وفارسیسی کزه) سجستانده برقصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جَزی { (ابو حریمة السلمی) صحابەدن اولوب، مشرك ایکن اسیر طوتمش اولدقلری صحابەدن برذاتی نزدحضرت پیغمبرییه کتیرەرك، ایمانه کلمکله، التفات حضرت نبوییه مظهر اولمشیدی. اوغللری حیان وعبدالله واسطەسیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — (جزی بن معاویه التمیمی) اسمنده بری دخی عهد خلافت حضرت فاروقیده اهواز والیسی اولوب، احنف بن قیسك عمی ایدی. بونك صحبتنده اختلاف واردر.

جزیره { بو اسم شام ایله عراق وکردستان آرەسنده برخطهٔ واسعەیه علم اولمشدر. سبب تسمیه دخی دجله ایله فرات ایرماقلری آرەسنده واقع اولمسیله، بوایکی ایرماغك خطهٔ مذکورەنك ایکی جهتنده بربرینه زیاده تقرب ایتمسیدر. اسکی یونان جغرافیونی بو خطەیه « بین النهرین » معناسیله (مسوپوتامیا Mésopotamie) نامنی ویرمشلردر، که انیوم السنهٔ اجنبیەده بو اسمله یاد اولنمقدەدر.

موقعی، حدود ومساحەسی. — جزیره خطەسی فرات ایله دجله مجرالرینك اك زیاده بربرینه قریب بولندقلری دیاربکر (یعنی آمد) شهری حذاسندن باشلایوب،

جنوب شرقی‌یه طوغری اوزاندقجه طارلاشه‌رق، بغدادك اوست طرفنده وینه دجله ایله فرات مجرالرینك بربرینه زیاده تقرب ایتدکلری محلده منتهی اولور، که بو محلده نهرین آره‌سنده برطاقم جدوللر دخی بولنمغله، بوخطه‌یه صحیحدن جزیره ویا شبه جزیره شکلنی ویریور. بو وجهله همان هر طرفی نهرین مذکورین ایله محاط اولان جزیره خطه‌سی شرقاً کردستانله، جنوباً عراق عربی ایله، غرب جنوبی جهتندن برالشام ایله، غرباً سوریهٔ بالا یعنی حلب جهتیله، شمالاً دخی آناطولی ایله وقدیماً ارمینیه دینلن ارضروم و وان جهتیله محاط ومحدوددر. ۳۸° ایله ۳۳°۲۰´ عرض شمالی و ۳۵°۳۰´ ایله ۴۲° طول شرقی آره‌لرنده واقع اولوب، شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه یعنی دیاربکردن بغداده قدر اولان طول اعظمی تقریباً ۷۰۰ وموصلدن خابورك منصبنه دك اولان عرض وسطیسی تقریباً ۲۰۰ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً وتخمیناً ۱۴۰۰۰۰ مربع کیلومتره در.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری. — جزیره‌نك قسم شمالیسی طاغلق ومرتفع اولوب، دیاربکر ایله ماردین واورفه آره‌لرنده (قره‌جه طاغ) و(طور عابدین) اسملریله برصره طاغلر بولندیغی کبی، موصلك جهت غربیه‌سنده دخی (سنجار) جبل منفردی بولنیور. ۳۸° دن ۳۵°۳۰´ عرض شمالی‌یه قدر ممتد اولان بو طاغلق محلك ارتفاع وسطیسی ۴۰۰ ایله ۵۰۰ متره آره‌سنده‌در. مذکور طاغلرك شمالی مائله‌سی برطاقم طاغ شعبه‌لرندن عبارت اولوب، دجله‌یه منصب اولمق اوزره، بر طاقم کوچك چایلر آقیور. جنوبی مائله‌لری ایسه نهایت دوز اووه‌یه مبدل اولان برسطح مائل حالنده اولوب، بو طرفدن فراته منصب اولمق اوزره اورفه‌نك ایچندن کچن (جلاب) وبونك منصب اولدیغی (بلیخ) چایلریله (خابور) نهرینی تشکیل ایدن بر چوق چایلر آقیور. خابور نهری جزیره‌نك اك بیوك چایی وفراتك اك بیوك تابعی اولوب، مجراسی ۳۵۰ کیلومتره‌یه قریبدر. بونی تشکیل ایدن چایلرك باشلیجه‌لری: جرجوب، زرقان، جاغجاغ وسنجار نهرلریدر. سنجار طاغنك جنوب غربی اتکلرندن مذکور (نهر سنجار) آقدیغی کبی، شرق اتکلرندن دخی (وادی احمر) و(وادی ثرثر) اسملریله ایکی چای آقیورسه‌ده، بونلر یازین قورور. جزیره‌نك قسم غربی وجنوبیسی ایسه دوز وآچیق واسع اووه‌لردن عبارت اولوب، بو اووه‌لر ایکی جسیم ایرماق آره‌سنده وبرچوق انهارك آنتنده بولنمغله، طوپراغی نهرلرك مرور زمانله ایندیروب براقدقلری اتربهٔ مترسبه‌دن عبارت اولمغله، غایت منبت وکوزل مرعالری حاویدر.

اقلیم وهواسی، محصولات وحیواناتی. — جزیره‌نك قسم شمالیسنده هوا غایت صاغلام اولوب، یازین بر آز صیجاق اولور ایسه‌ده، قیشین پك لطیفدر. صولر نادراً طونار. ایلك بهارك ابتدالرنده ویازك نهایتنده کثرتله یاغمور یاغار. هوانك بو مساعده‌سی طوپراغك قوهٔ انباتیهٔ فوق‌العاده‌سنه منضم اوله‌رق، پك چوق ومتنوع محصولات یتیشدیرر. بغدای وآرپه اکینلری پك یوکسك وصیق اولوب، بره اوتوز وقرق نسبتنده محصول آلنور. سیسام، پرنج وپاموق محصوللری دخی چوقدر. اوزوم، زیتون، طوت، بادم، انجیر، نار، پورتقال، لیمون، آرمود، قیسی، شفتالی، کراز، اریك وسائر میوه‌لرك انواعی غایت مبذول وپك لذیذدر. آریلری غایت نفیس بال ویریر. شمدیکی حالده اراضیسنك قسم کلیسی غیر مزروع و خالی اولدیغندن، طبیعی چایر ومرعا حالنده بولنوب، یوکسك اوتلرله مستوردر؛ وعشایر طرفندن کلیتلی قویون و سائر حیوانات اوتلادیلیر. بوخطه‌ده چالیشقان اهالی اسکان ایتدیریله‌رك، بعض عشایرك تجاوزاتندن دخی تأمین، وبعض طرفلری انهاردن جدوللر وحرقلرله اروا ایدیله‌جك اولسه، دنیانك اك معمور و اك برکتلی یری حکمنه کچوب، اون بش یکرمی ملیون اهالی بسلمکه استعدادی اولدیغنده اورالری رأی‌العین کورمش محققین متفقدرلر. بغداده قریب اولان قسم جنوبیسنده ایسه هوا چوق دها صیجاق ویاغمورلر دها سیرك اولدیغی کبی، طوپراق دخی عمومیت اوزره کلس وتباشیردن عبارت اولمغله، بو جهتك یالکز نهرلرك مجراسنه قریب اولان محللری منبتدر. بوجهتده خرما دخی یتیشیر. زفت معدنی جزیره‌نك بو جهتنده پك چوق اولوب، اکثر محللرنده سطح ارضده آقار. جزیره‌ده طولاشان عشایرك حیوانات اهلیه‌سی قویون، کچی، آت، دوه ومرکبدن عبارت اولوب، مرکبلری اوچ نوعدر. قورد، آیی، آرسلان، قبلان وسائر حیوانات وحشیه‌سی دخی چوقدر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — جزیره‌نك اهالیسی اراضینك وسعت واستعدادی درجه‌سندن پك دون اولوب، بوكا دخی سبب اوته‌دن بری بر طاقم عرب وكرد عشایرینك بو خطهٔ جسیمه‌یی سوریلرینه مرعا اتخاذ ایتملریله، زراعت وحراثتله اشتغال ایدن اهالی‌یی راحت براقاملریدر. بو وجهله اهالینك قسم كلیسی كوجبه حالنده یاشایان عشایردن عبارت اولوب، زراعتله اشتغال ایدن فلاحین طاقمی آنجق اللی بش بیك مقدارلرنده‌در، كه بونلر دخی باشلیجه دجله وفرات وادیلریله خطه‌نك قسم شمالیسنده بولنیور. بونلردن بعضلری اولرده وبر طاقلری چادرلرده اقامت ایدرلر. فلاحینك همان جمله‌سی عرب اولوب، عشایر ایسه عرب وكرد وتركن اوله‌رق اوچ جنسیته منقسمدر؛ لكن بونلرك دخی قسم اعظمی عربدر. اسكیدن جزیرة العربدن مشهور طی قبیله‌سی جزیره‌یی مرعی و مسكن اتخاذ ایتمش ایسه‌ده، بعده عنزه وشمر قبیله‌لری كلوب، علی‌الخصوص شمر قبیله‌سی بوصونڭ وقتلرده جزیره‌ده بیوك بر قوت ونفوذ پیدا ایتمشدر. برچوق عشیرتلره منقسم اولان بو قبیلهٔ جسیمه ١٤٠٠٠ قدر خیمه‌دن مركب اولوب، هر خیمه‌ده بربری اوستنه ٦ كشی حساب اولنورسه، مجموعی ٨٤٠٠٠ نفوس قدر اولور. بونلر غایت ماهر بینیجی اولوب، عرب جنسنه منسوب اعلا آت وقیصراقلریله وكلیتلی قویون ودوه سوریلریله جزیره‌ده جولان ایده‌رڭ، اهالیٔ مسكونه‌دن آقچه وذخیره وحیوانات اوله‌رق ویركی آلیرلر. عنزه قبیله‌سیله بینلرنده خصومت ورقابت بولندیغندن، عنزه قبیله‌سی اكثریا بر الشام جهتنه یاییلوب، نادراً فراتی تجاوزله جزیره‌یه كیره‌بیلیر. شمر قبیله‌سی جزیره‌نك باشلیجه جنوب وغرب جنوبی جهتلرنده جولان ایدوب، نادراً قسم شمالیسنه قدر چیقار. بو قبیله جربه، زیدار وعمر اسملریله اوچ عشیرته منقسم اولوب، خریسه، صایح، نجم، ثابت، عمود، فداغه، عبده، قلینان اسملریله فروع و شعباتی دخی واردر. طی قبیله‌سی خابور ایله موصل آره‌لرنده بولنوب، ٣٠٠٠ خیمه قدر تخمین اونیور. قسم شمالینك طاغلق محللرنده ایسه كرد وتركان عشایری طولاشیرلر. بونلرڭ باشلیجه‌لری میلی، جبور، كیلی ودقوری عشیرتلریدر. بونلرڭ بعضلری بعض موسملرده خانه‌لرده وبعض موسملرده دخی خیمه ایله یایلالرده اقامت ایتد‌كلرندن، پك ده كوجبه صاییله‌مازلر؛ وكرڭ بونلرڭ وكرڭ طی قبیله‌سی شمر كبی سركش اولمیوب، حكومته اطاعتلری واردر، وبعض تكالیفله دخی مكلفدرلر. كرد وتركان عشیرتلری كندی لسانلریله متكلم ایسه‌لرده، لسان عربیه دخی آشنا اولوب، استعراب طریقنی طوتمشلردر. بو وجهله موصل، اورفه وماردین كبی بعض شهر وقصبه‌لر دخی داخل اولدیغی حالده، جزیره‌نك اهالیسی ٢٠٠٠٠٠ مقدارینی متجاوز اولمیوب، هر مربع كیلومتره باشنه ١ ½ آدم دخی دوشمیور. اسكی سریانیلردن قالمه جزئی بر مقدار نسطوریلر ویزیدیلرله شهر وقصبه‌لرده ساكن بر مقدار یهودیدن بشقه، بالجمله اهالی مسلم واكثری سنیدر.

تقسیماتی، شهر وقصبه‌لری. — جزیره جغرافیاجه اسكیدن بری آیریجه بر خطه اعتبار اوننه‌رق، حدود طبیعیه ایله آیرلمش اولدیغی حالده، اداره‌جه درت ولایت ایله بر مستقل متصرفلق بیننده منقسمدر: شمال شرقی قسمی دیاربكر ولایتنه ملحق اولوب ماردین سنجاغیله نفس دیاربكر ولایتنك بر ایكی قضاسنی تشكیل ایدیور؛ منتهای غرب شمالیسنده كی بیوك بر پارچه‌سی حلب ولایتنه ملحق اولوب، اورفه سنجاغنی تشكیل ایدیور؛ قسم وسطیسنك جهت شرقیه‌سی موصل ولایتنه ملحق اولوب، نفس موصل سنجاغنك قسم اعظمنی تشكیل ایدیور؛ قسم مذكورڭ جهت غربیه‌سی ایسه مستقلاً اداره اولنان زور سنجاغنك نصفندن عبارتدر؛ قسم جنوبیسی دخی بغداد ولایتنك نفس بغداد سنجاغنه ملحقدر.

جزیره ازمنهٔ قدیمه واوائل دور اسلامده پك معمور بولنمش اولدیغندن، هر طرفنده برچوق شهر وقصبه‌لر وقلعه‌لر وسائر آثار عمران ویرانه‌لری مشهود ایسه‌ده، شمدیكی حالده یالكز كوشه وكنارلرنده بر قاچ شهر وقصبه بولنیور. دیار بكر (یعنی آمد) شهری جزیره‌نك دیاربكر تعبیر اولنان قسم شمالیسنك مركزی اولوب، بغداد شهری ایسه عراق العربدن معدود اوله‌رق، جزیره‌دن خارج بولنغله، بو خطه‌نك اصل مركزی واڭ بیوك شهری موصلدر، كه منتهای شرقنده ودجله كنارنده واقعدر. ایكنجی درجه‌ده‌كی قصبه‌لری دخی اورفه، رقه، ماردین، نصیبین، سنجار وتكریتدر. قریه‌لری دخی پك آز اولوب،

باشليجه قسم شماليسنده وفرات ايله دجله كنارلرنده بولنيور.

احوال تاريخيه‌سى. — جزيره خطه‌سى جودى طاغنك آلتنده بولنمغله، نوع بشرك بشيكى حكمنده اولوب، اسكيدن برى اقوام ساميه‌دن توراتده (ارم) ياد اولنان بر قومك مسكنى بولنمشدر. بناءً عليه كتب عبرانيه‌ده (ارم نهريم) يعنى «ارم نهرين» اسميله دخى ذكر اولنور. بو خطه‌نك هر طرفى آچيق اولوب، مدافعه‌يه صالح حدودى اولمديغندن، اسكيدن برى بين‌الدول ميدان منازعه بولنمشدر. تاريخك ضبط ايده‌بيلديكى زمانلرده آثوريلرك النده اولوب، بر آره‌لق فراعنهٔ مصر طرفندن دخى ضبط اولنمشيدى. جهانكير كيخسرو اوطرفلرى ضبط ايله ايرانك حدودنى آطه‌لر دكيزى ساحلنه‌دك توسيع ايتديكى صره‌ده، جزيره‌يى دخى بو دولته الحاق ايتمش؛ واسكندرك خروجنده بو خطه دخى بو جهانكيرك ضبطنه كچوب، وفاتنده طوائف ملوكدن سوريه‌ده حكومت سورن سلفكيانك حصه‌سنه اصابت ايتمشدى. سلفكيان دولتنك انقراضنده يعنى قبل‌الميلاد ٦٤ تاريخنده اشكانيان دولتنك برشعبه‌سى جزيره وارمينيه‌ده تأسس ايلمشدى. بعده سامانيانك حكمنه كچوب، يكيدن ايرانك بر والى صورتنه كيرمش؛ وميلادك ايكنجى قرنى اواسطندن ظهور اسلام دورينه دكين ايرانيلرله رومانيلر وبعده روملر بيننده لاينقطع وقوع بولان محارباتك ميدانى اولوب، كاه روملرك وكاه ايرانيلرك ضبطنه كچش؛ وبرخيلى وقت خابور نهرى بين‌الدولتين حدود اتخاذ اولنمش ايدى. ظهور اسلامدن خيلى وقت اول جزيرة العربدن بر طاقم قبائل جزيره‌يه دخول ايله، اهالئ اصليهٔ قديمه‌يه وروم وايرانى وسائره‌دن مركب اولان اهالئ متراكه‌يه غلبه چالمشلردى. حضرت عمر بن الخطاب (رضه) ك زمان خلافتنده و ۱۷ تاريخ هجريسنده (عياض بن غنم) حضرتلرى جزيره‌نك فتحنه مأمور اولوب، كمال سهولتله بو خطه‌يى ممالك اسلاميه‌يه الحاق ايتمكله، يكيدن جزيرة العربدن برچوق اهالى اورايه نقل واسكان ايلمشلردى. فتحنى متعاقب ويركى اوله‌رق بو خطه‌دن آلنان ذخاير وزيتون ياغى وسركه وبال كبى محصولاتك كثرتى اووقتكى معموريتنه بردليلدر. بنى اميه دولتى زماننده جزيره اهاليسى اكثريا علويلر طرفنى التزام ايتدكلرندن، بو خطه ينه برچوق محارباته جريانكاه اولمشيدى. خلافت عباسيه زماننده جزيره‌نك معمورتى درجهٔ قصوايه واصل اولوب، بو خطهٔ واسعه‌نك هر طرفنده جسيم ومعمور شهر وقصبه‌لر تأسيس اولنمش؛ وهر طرفى باغ وباغچه حالنه كچمش ايدى. اووقت قسم شماليسى (ديار بكر) وقسم جنوبيسى (ديار مضر) اسملريله ياد اولنوردى. انجق بو معموريتك جلب ايتديكى انظار حرص وطمع نتايجندن اوله‌رق، دولت عباسيه‌نك تا اوائلنده جزيره‌نك هر طرفنده وقت وقت بر طاقم اشخاص ادعاى تفردله رفع لواى عصيان ايتدكلرندن، كرك بونلرك كنديلرى بيننده وكرك بونلرله مركز خلافت آره‌سنده وقوع بولان محاربات معموريتك دها ايلرى‌يه كيتمسنه مانع اولمغه باشلامشيدى. هله دولت عباسيه‌نك دوچار ضعف اولمسيله امراى اتراكدن وسائره‌دن هر طرفده برر دولت ظهور ايتمكه باشلاديغنده، جزيره بونلرك آره‌سنده كل يوم وقوع بولان محاربه‌لردن اكثرينك ميدانى اولمغله، اووقتدن معموريتى كريلمكه باشلامش ايسه‌ده، دياربكر، موصل، ميافارقين، حصن كيف، رقه، رها (يعنى اورفه)، ماردين، جزيرة ابن عمر وسائر شهرلرى مناوبةً وبعضاً آيرى آيرى پايتخت اتخاذ اولنمغله، واورالرده تشكل ايدن دول صغيره ملوكنك اكثرى دخى حسب الزمان علوم ومعارف وصنايعى حمايه ايده‌رك، ارباب علم وهنرى تشويق ايتمكله، بر درجه‌يه قدر تلافئ مافات اولنه‌رق، دولت عباسيه‌نك نهايتنه‌دك جزيره ينه معمور ايدى. خلافت عباسيه زماننده جزيره‌ده حكم سورن دولتلرك باشليجه‌لرى آل بويه، بنى عقيل، بنى مروان، بنى ايوب وسائره‌در. چنكيزك خروجى سائر ممالك اسلاميه ايله برابر جزيره‌يى دخى تخريب ايدوب، بو خونريزك ناتمام براقديغنى دخى تيمورلنك اكمال ايتمكله، اووقتدن برى جزيره‌نك اكثر شهر وقصبه‌لرى ويرانه‌يه وتارله وباغ وباغچه‌لرى مرعى حكمنه كچوب، عشاير بدويه‌نك جولانكاهى اولمشدر. چنكيز ايله تيمور آره‌سنده كذران ايدن مدتده جزيره آق قيونلى وقره قيونليلرك النده بولنمش؛ ونهايت اوننجى قرن هجرى اوائلنده ياوز سلطان سليم خان طرفندن ممالك عثمانيه‌يه ضم والحاق اولنمشدر. اووقتدن برى دياربكر، حلب، موصل وبغداد ايالت وياولايتلرى آره‌سنده منقسم اولوب،

هیچ بر اهمیتی حائز بولنمامش، واسکی معموریتی اعاده اولنه‌مامشدر.

جزیرة ابن عمر { جزیره‌نك دیاربکر ولایتنه تابع اولان شمال شرق قسمنده ودجله‌نك ساحل یمیننده اوله‌رق موصلك تقریباً ١٥٠ کیلومتره یوقاریسنده یعنی شمال غربیسنده واقع بر قصبه اولوب، الیوم (جزره) اسمیله ماردین سنجاغنه تابع بر قضانك مرکزیدر. وقتیله خیلی معمور اولوب، مشاهیر علما وادبادن (جزری) لقبیله ملقب بر چوق ذواتك وازان جمله مورخ مشهور ابن اثیر ایله برادرلرینك مسقط رأسی بولنمشدر. روایته کوره، ٢٥٠ تاریخ هجریسنده بنی تغلبدن (حسن بن عمر بن خطاب) طرفندن بنا اولنغله، بو اسمله تسمیه اولنمشدر. موقعی دجله‌نك ایچنه هلال شکلنده کیرمش بر شبه جزیره اولوب، قصبه‌نك تأسیسندن صکره بر خندق حفریله، قره‌یه اولان ارتباطی قطع اولنمش؛ وبو خندقده بر طاقم دکرمنلر یاپلمشیدی. شمدیکی حالده کوچك وغایتله پیس بر قصبه اولوب، هواسی دخی وخیمدر. بعضاً (جزیرهٔ عمریه) دخی دیرلر.

جزیرة اسوان { [«اسوان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جزیرة البربه { صعید مصرده اسوانك ٩ کیلومتره جنوبنده نیلك ایچنده بر آطه اولوب، اوزرنده زمان قدیمدن قالمه بر چوق خرابه‌لر و آثار عتیقه موجوددر. اسم قدیمی فیله (Philae) در.

جزیرة الخضراء { (الجزیرة الخضراء) اندلسك منتهای جنوبنده وسبته بوغازینك مدخل شرقیسنده اوله‌رق جبل طارق برونك تشکیل ایتدیکی قویك ساحل غربیسنده وجبل طارق قصبه‌سنك قارشیسنده بر قصبه اولوب، الیوم اسپانیوللر عندنده اسم عربیسندن غلط اوله‌رق، (آلجزیراس) اسمیله معروفدر. [«آلجزیراس» ماده‌سنه مراجعت.] عربلر زماننده بیوك وتجارتکاه بر شهر اولوب، مشاهیر علما وادبادن (الجزیری) نسبتیله معروف بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

جزیرة الخضراء { (الجزیرة الخضراء) یاقوت حموی «معجم البلدان» نده بو اسمله بحر محیط هندیده وارض زنجده یعنی افریقانك سواحل شرقیه‌سی قارشیلرنده بیوك بر آطه اولدیغنی، واوزرنده (متنبی) و (ومکتنبلوا) اسملریله ایکی قصبه بولنوب، هربری مستقل بر حکمدارك تحت اداره‌سنده بولندیغنی، وبونلرك کوفه‌دن اورایه هجرت ایتمش عربدن اولمق ادعا سنده بولندقلرینی بیان ایدیور. بو تعریفه کوره مداغسقار جزیره‌سی اولمق اقتضا ایدر.

جزیرة شریك { افریقیه‌ده تونس ایله سوسه آره‌سنده بر ناحیه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیورسه‌ده، افاده‌سندن آطه‌می یوقسه قره‌می اولدیغی آکلاشیله‌میور.

جزیرة العرب { (Arabie) آسیاقطعه‌سنك منتهای غرب جنوبیسنده شبه جزیره صورتنده بر بیوك یر اولوب، قوم نجیب عربك وطن اصلیسی ودین مبین اسلامك محل ظهوریدر.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — جزیرة العرب شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری اوزانمش غیر منتظم بر مستطیل شکلنده اولوب، قسم جنوبیسی شرقه طوغری توسع ایتکله قبا بر چیزمه شکلنی آلیور. غرباً بحر احمرله، جنوباً عدن کورفزیله وبحر محیط هندی ایله، شرقاً وشرق جنوبی جهتندن بحر عمان ایله، شرق شمالی جهتندن دخی بصره کورفزیله یعنی بحر فارسله محاطدر. یالکز شمال جهتندن قره‌یه مربوط اولوب، هرنه قدر بو جهتدن دخی آسیانك سائر طرفلرندن دکیزه مماثل واسع چوللرله آیرلمش ایسه‌ده، حدود شمالیه‌سی تمامیله معین اولمیوب، جغرافیونك بعضی بوحدودی فرات وادیسنه قدر چیقارمش، وبعضلری برالشامی جزیرةالعربدن خارج عدایده‌رك، یالکز (عنه) یه قدر فرات وادیسنی حدود عد ایتمش، واورادن بحرلوطك منتهای جنوبنه‌دك بر خط حدود چکمشلردر، که بو ایکنجی صورت دها طوغریدر. بحرلوطك منتهای جنوبندن عرب جغرافیونی خط حدودی (عقبه) کورفزینه ایندیره‌رك طورسینا شبه جزیره‌سیله تیه صحراسنی خارج براقیورلرسه‌ده، متأخرین جزیرةالعربك حدودنی سویش کورفزینك منتهاسندن (عریش) ه قدر ممتد بر خط موهومه قدر توسیع ایده‌رك، سینا شبه جزیره‌سنی دخی جزیرةالعربدن عد ایدیورلر. بو وجهله جزیرةالعرب شمالاً عراق عربی، جزیره، برالشام وفلسطینله؛ شمال غربی

کوشه‌سندن دخی خطهٔ مصریه ایله محدوددر. بو حدود داخلنده اوله‌رق، ٣٠° ٣٤' ایله ٤٠' ١٢° عرض شمالی و ٣٠° ایله ٥٨° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه اولان طول اعظمی ٢٥٠٠ کیلومتره یعنی یتمش یتمش بش مرحله، وشرقدن غربه اولان عرض وسطیسی ١٠٠٠ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ٣١٥٧٠٠٠ مربع کیلومتره اولوب، فرانسه‌نك همان آلتی مثلی بیوکلکنده‌در.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری. — جزیرة‌العرب آسیا قطعه‌سنه دها زیاده مربوط وآسیادن معدود اولدیغی حالده، طبیعت اراضیجه واحوال طبیعیه وهوائیه‌جه آسیادن زیاده آفریقایه مشابهدر. بوواسع شبه جزیره سواحل بوینجه اوزانیر آلچق یرلردن سواحله قریب یوکسك طاغلردن وداخلی مرتفع وواسع اووه‌لردن عبارتدر. اصل طاغلری قسم غربیسنده اولوب، فلسطین حدودندن باب‌المندبه‌دك بحر احمر سواحلنه متوازیاً بر سلسلهٔ جبال اوزا- نیور، که (سرات) اسم عمومیسیله معروف اولوب، یمن ایله حجاز آره‌سنده واقع عسیر خطه‌سنده اولان اڭ یوکسك محلنك ارتفاعی ٢٥٠٠ مترهٔ متجاوزدر. قسم شمالیسنده یعنی حجاز خطه‌سنده ارتفاعی از، طاشلق وقوروبر طاغ صورتنده اولدیغی حالده، عسیردن آشاغی یعنی جنوب جهتنده بو سلسله بر چوق شعبه‌لره آیریله‌رق، یمن جبالنی تشکیل ایدیور. وبر چوق نهرلر دخی آقغله، بو خطه‌یی جزیرة‌العربك باغچه‌سی حالنه قوییور. ساحل جنوبیده حضرموت خطه‌سنده واقع (جوهره) جبالی دخی یمنك (سرات) سلسله‌سنه مربوطدر. سواحل شرقیه قربنده وعمان خطه‌سنده اولان جبل احضرك ارتفاعی دخی ٢٠٠٠ متره‌دن اشاغی دکلدر. جزیرة‌العربك وسطلرنده وحجاز ایله بحرین آره‌سنده واقع نجد خطه‌سنده دخی منفرد بر قاچ طاغ بولنوب، بونلرك بعضلری خیلی یوکسك ایسه‌ده، ارتفاعلری هنوز تعیین اولنه‌مامشدر. تمامه آلچق وقوملق اولوب، جبال سراتدن اینن نهرلر دخی حرارتدن قورویه‌رق، بر طاقم متعفن بطاقلقلر تشکیل ایتدکلرندن، جزیرة- العربك بحر احمر سواحلندن عبارت اولان بو قسمی پك صیجاق وهواسی وخیم ایسه‌ده، تجارتکاه اسکله‌لری اولملق حسبیله، معمور ومسکوندر. تهامه‌نك شرق جهتنده شمالده حجاز وجنوبده یمن خطه‌لری بولنوب، ارتفاعلری حسبیله هوالری معتدل اولمغله، بوایکی خطه وعلی‌الخصوص یمن پك معمور ومسکوندر. حجازك شرق جهتنده (نجد) خطه‌سی بولنوب، مرتفع یایله‌لرله بعض طاغلری شامل بولنمغله ، هر نه قدر میاه جاریه‌سی آز وبعض طرفلری چول ایسه‌ده، معمور ومسکون یرلری دخی چوقدر. برانشامه قدر اوزانان یمامه‌ده‌دخی طبیعت اراضی بوسیاقده‌در. نجدك جهت جنوبیه‌سنده‌یعنی یمن ایله عمان آره‌سنده ایسه (دهنا) تعبیراولنورواسع برچول واردر، که آفریقانك صحرای کبیرینه مشابه وبلکه اوندن بتر اولوب، قابل سکنی هیچ بر محلی یوق کبیدر. دهنانك جنوبنده سواحل جنوبیه بوینجه حضرموت وشحر خطه‌لری وشرق جهتنده دخی عمان خطه‌سی بولنیور. عمان بحر فارس ایله بحر عمان آره‌سنده واسع بر شبه جزیره شکلنده اولوب، مرتفع محللریله سواحلی خیلی معموردر. نجدك شرق جهتنده (نفود) اسمیله بر چول واردر. که بونك‌ده اوته‌سنده یعنی بحر فارسك سواحل غربیه- سنده الحسا و بحرین خطه‌لری بولنوب . معمورجه‌در. بو وجهله جزیرة‌العربك ثلثانی معمور وباقابل عمران اولوب، یالکز بر ثلثی ناقابل سکنی چول حالنده‌در. فلسطین ایله باب المندب آره‌سنده ٢٠ قدر محلده برکان اثرلری کوریلوب، بونلردن یالکز خیبر قربنده اولانی هجرت نبویه‌دن ٦٠٠ سنه اول آتش افشان بولنمش، وروایته کوره حضرت فاروقك زمان خلافتنده دخی بر آره‌لق علولر چیقارمشدر. جزیرة‌العربك احوال مخصوصه- سندن بری انهارك ندرتی اولوب، بو واسع خطه‌ده ایرماق دنیله‌بیله‌جك هیچ بر نهر یوقدر. جبال سراتدن حجاز خطه‌سنده آقان صولر پك آز اولوب، عسیر ویمنده دها زیاده ایسه‌ده، مسافه‌نك آزلغی حسبیله، بونلر کوچك چایلر حالنده قالدقدن بشقه، اکثری تهامه قوملرنده قورویوب، یالکز یاغمور موسملرنده بحر احمره واصل اوله‌بیلیرلر. بونلرك باشلیجه‌لری مکه وطائف قربنده آقان (وادی بهره) (وادی انشیجه) ایله قنفده قربنده‌کی (وادی کنونه)، عسیرده‌کی (وادی‌العشر) ویمنده‌کی (وادی‌السهم) در. جبل سراتك وعلی‌الخصوص عسیر ویمن خطه‌لرنده‌کی قسم جنو-

یمنـنك شرق اتکلرندن دخی بر طاقم نهرلر آقوب، بونلر طاغلرك آره‌سنده آقدقجه، بیومکله، مسافه‌لری دها اوزون ایسه‌ده، ایچ طرفده‌کی چوللره واصـل اولنجه. یالکز یاغمور موسملرنده سیل حالنده بردرجه‌یه قدر اوزانوب، سائر موسملرده قورورلر. یالکز تعز جهتنده نبعان ایدن (وادی‌کبیر) عدن قوینه، وصنعا جوارلرنده نبعان ایدن (وادی‌شارد) ایله (وادی ذمار) حضرموته اینوب، اکثریا عدن کورفزینه واصـل اولورلر. دهنا ونجـد چوللرنده قورویان انهارك اك بیوکی عسیرده نبعان ایله شمال شرقیه طوغری آقان (وادی بیشـه) در. جزیرةالعربك سائر طرفلرنده ذکره شـایان هیچ بر نهر اولمیـوب، آنجق بو خطهٔ واسـعه (وادی) دینلن وبعضـلری پك اوزون اولان بر طـاقم قورو دره‌لرله شق اولنمشـدر. بونلر عادتا نهر یتاغی صورتنده اولوب. یاغمور موسملرنده بعضا ایچلرنده خیلی بیـوك وخیزلی سـیللر آقار. بونلرك اك بیوکی عسیر جهتندن باشلایوب، شـبه جزیره‌نك قسم اعظمنی شق ایله فراته واصل اولان (وادی‌الرمیم) درکه بونك سیلی فراته قدر واصل اولدیغی واردر.

سواحل وجزایری. — جزیرة العربك سواحلی ٣٧٠٠ کیلومتره طولنـده اولوب، بحر احمرده قیالق مرجان وسائر حیوانات نباتیه تحجرندن متشکل وشعب (وغلطی شاب) دینلن بر طاقم قیالرله وکوچك آطه‌لرله مسـدود اولدیغندن، بیوك سـفائنك تقربی خیلی مشکلدر. عدن کورفزیله بحر هندی وعمانده‌کی سواحلی دخی یوکسك وصرب اولدیغندن، ینه سفائنك یناشمه‌سـنه مساعد دکلدر. بحر فارسـده‌کی سواحلی بالعکس آلچقدر. بحر احمرده سویش وعقبه کورفز-لرندن بشقه کورفزی وبیوك قویی اولمیوب. مع هذا ینبع، جده، قنفده، حدیده ومخا کبی خیـلی تجارتکاه اسکله‌لری واردر. سواحل جنوبیه‌سنده بر قاچ قوی موجود ایسـه‌ده، عدن قویندن ماعـداسی آچیق اولوب، بو سواحلك باشلیجه اسکله‌سی عدن وایکنجی درجه‌ده مسکتدر. بحرفارسده‌کی سواحلی ایسه دها کیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، بر قاچ کورفزی واردرکه بونلرده باشلیجه‌لری بحرین ایله کویت کورفزلریدر. جزیرةالعربه منسـوب اطرافنده بر چوق آطـه‌لر موجود ایسـه‌ده، هیچ بری حائز اهمیت اوله‌جق درجه‌ده بیوك اولمیوب، بحر احمرده‌کیلرك اك بیوکلری عقبه کورفزینك مدخلنده‌کی (تاران)، یمن ساحلنك قارشیسنده‌کی (فرسان) وکران وباب المندبك مدخلنده‌کی (بریم) یاخود (میوم) آطه‌لریدر. ساحل جنوبیسنده یالکز خوریان موریان جزایر مجتمعه‌سـیله (موسره) آطه‌سی بولنیور. بحر فارسده بر چوق کوچك آطه‌لر بولنوب، اك بیوکلری (بحرین) جزیره‌سـیدر. بونلر اینجی صیدیله مشهوردرلر.

اقلیم وهـواسی. — جزیرة العربك، عرضی اقتضاسنجه. عمومیت اوزره هواسی صیجاق ایسه‌ده، اراضینك ارتفاعی بعض طرفلرنده بو حرارتی خیلیدن خیلی‌یه تعدیل ایدیور. بوقطعهٔ واسعه‌نك هواجه اك کوزل یرلری یمنك ایچ طرفلریله نجد خطه‌سی، واك فنا یرلری دخی تهـامه ایله ایچ طرفلرده اولان دهنا وسـائر بادیه‌لریدر. یمنك مرتفع محللرنده یاغمـورلر حزیراندن باشلایوب. ایلولك اواخرینه دك دوام ایدر؛ مقیاس الحراره یازین ٢٩ درجه‌یی تجاوز ایتمیوب، قیشین ایسه اکثریا صـولر طونار وقار دخی یاغار. بعضا نیسان آینده دخی یاغمورلر یاغوب، محصولاته کلی فائده ویرر. عمان جهتنده یاغمور موسمی ایلولدن شباطه قدر سورر. مع‌هذا کرك یمنده وکرك عمانده بعض سنه‌لر همان هیچ یاغمور یاغمیوب. قحط وغلا ظهور ایدر،وچوق دفعه علل مستولیه دخی بو آفتله مترافق اولور. تهامه‌ده اکثریا اصلا یاغمور یاغمیوب، حرارت ٣٧° درجه‌دن آشاغی اینمز. بونکله برابر مرتفع محللرده هوا یابس وتهامه‌ده ایسه رطوبتلیدر. نجدك دخی ارتفاعی حسـبیله هواسی معتدل ویابس اولوب، غایتله صـاغلامدر. اصـلا یاغمور کورمین چوللرده ایسه درجهٔ حرارت کیجه وقتی بیله ٣٨ دن آشـاغی اینمیـوب، اویله وقتی ٤٣ دن یوقاری بولنور. حجازده یمن قدر یاغمور یاغمیور ایسه‌ده، ینه هواسی معتدلجه اولوب، علی الخصوص طائف جهتنده و مدینهٔ منوره‌ده قیشـین قار یاغدیغی دخی اولور. حجازك تهامه‌سی دخی یمنك‌کی قدر صیجاق دکلدر. واسع چوللرك ایچندن کچن روزکار جزیرة العربده غایت صیجاق ومخنق اولوب، سام ویا سموم اسمیله معروفدر. بوروزکار یمنه شرقدن، عمانه غربدن، بغداده جنوبدن والحاصـل چول طرفندن کلوب، یاغمورلرك وجوده کتیرمش اولدقلری یشیللکی، قوروته‌رق، اورته‌لغی کوله چویرر.

محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. —— جزیرة‌العرب ظن اولندیغی قدر محصولسز اولمیوب، برنجی درجه‌ده یمنده وایکنجی درجه‌ده دخی عمان ایله حجاز ونجدده متنوع وقیمتدار محصـولاتی واردر. خرما جزیرة‌العربك عمومی واڭ برنجی محصـولی اولوب، بو مبارك میـوه‌نك انواع کثیره‌سی حاصـل اولور، وچوللرده دوه سـودیله برابر عربلرڭ یکتـا مدار معیشتیدر. بغدای، آرپه، دوره تعبیر اولنور بر نوع داری، سیسـام، مرجك، بقله، فصـولیه، مصر بغدایی وسـائر حبوبات دخی جزیرة‌العربك اکثر طرفلرنده حاصل اولدیغی کبی، اکثر محللرده توتون دخی کلیتله یتیشـیر. یمنده قهوه‌نك اڭ اعـلا جنسی حاصل اولدیغی کبی، چوید، پاموق، صاری وقرمزی بو یامغه مخصوص بعض نباتات دخی حاصـل اولور. طبده مستعمل سـناء مکی، وقثاء هندی وتمر هندی کبی بعض نباتات ایله (قات) تعبیر اولنـان وچیکنمه‌سی خشیش کبی بر تأثیری موجب اولان بر نوع کوچك آغاج ایله ضمغ عربیی ویرن آغاجلر وبعض بهـارات جزیرة‌العربك اکثر طرفلرنده بولنور. عمان جهتنده کلیتله پاموق یتیشدیریلور. حجازڭ قناسی مشهوردر. شکر قامشی دخی جزیرة‌العربك محصولات اصلیه‌سی جمله‌سـندندر. میوه‌لره کلنجه، خرمادن بشقه نار، آیوه، انجیر، بادم، شـفتالی، زردالی، جوز، قره طوت، الما، آرموود، اریك، موس، عناب، پورتقال، لیمون، تورنج، مندلینـه وسائر میـوه‌لرڭ انواعی، موقعك حال واستعدادینه کوره، جزیرة‌العربك اکثر طرفلرنده یتیشیر. باغلر دخی چوق اولوب، پك لذیذ اوزوم اولور، ویمنـده اعلا شراب یاپیـلیر. قاوون وقارپوز دخی باغچه‌لرده یتیشـدیریلوب، پك بیـوك اولور. سبزه‌یه متعلق دخی هندبا، انکنار، بامیه، ملخیـه، کرویز، پازی، هاوچ، طوماتس، پاطلجان، پراسـه ، لخنه، قباق، قرنبهار، طورب، صـوغان، صارمساق وسائره حاصـل اولور. یمنده زراعت پك اییٔ ایشلنوب، اهالی فوق‌العاده چالیشقاندر. یاغمور موسملرندن صویی حفظ ایدوب، قوراقلق زمانلرنده قوللانمق ایچون، برکه تعبیر ایتدکلری بر طاقم سدلر وحوضلر یاپه‌رق، ارواى اراضی خصوصنده بیوك دقت ومهارتلری واردر. عمانده دخی بویله سـدلر وحوضلر چوقدر. بعض یرلرده دخی باغچه وتارله‌لرینی اروا ایچون پك درین قویولردن صو چکرلر. جزیرة‌العربده ذکره شایان اورمانلر اولمیوب، جبالك اکثری طاشلق وچپلاقدر. اشجاری باشلیجه یوقاریده صایلان میـوه‌لر آغاجلرندن عبارت اولوب، سـیرك اوله‌رق بعض ایلغین، آردیج، نبق، یبانی زیتون ویبانی یاسمین آغاجلری دخی بولنـور. یاغمور موسملرنده اورتداق یشـیل اوتلرله اورتیـلوب ، خیلی مرعالر تحصـل ایدرسه‌ده، چوق کچمه‌دن باد سموم بونلری قورودور. صـولق یرلرنده بر قاچ نوع یوکسـك قامشلر حاصـل اولوب، عربلر بوندن حصیر اعمال ایدرلر، وداخلاً خانه‌لرینك دیوارلرینی قاپلارلر. تهامه‌ده قامشدن معمول مسکنلر دخی واردر.

حیوانات اهلیه‌سی برنجی درجـه‌ده آت ایله دوه اولوب، دوه‌نك اصـل وطن ومنشئی جزیرة‌العرب اولدیغی کبی، آتلرینـك جنسی دخی مشهور اولوب، دنیانك اڭ کوزل آتلری بو قطعـه‌ده چیقار. دوه‌لرڭ اڭ چوغی واڭ ایلری نجدده بولنوب، بر چوق نوعه منقسمدر. عمانده غایت سریع الحرکه هجین دوه‌لری یتیشـدیریلیر . جزیرة‌العربك سـواحل جنوبیه‌سی جهتلرنده دخی بعض اییٔ جنس دوه‌لر بولنور. آتلرڭ دخی اڭ کوزللری نجـدده اولوب، باشلیجه بو قیمتدار حیوانه هر موسمده مرعی بولمق ایچون، شمر وعنزه کبی بعض عشایر فرات ودجله وادیلرینه وجزیره‌نك اڭ یوقاری طرفلرینه قدر یایلمشـلردر. عنزه وشمر ومنتفك عشایرینـك شجره‌لی آت وقیصراقلری اوز بیك راده‌لرنده اولوب، نجـدده بولنانلری دخی اون بیکدن آشاغی دکلدر. جزیرة‌العربك سائر طرفلرنده ایسه دها آز مقـداردەدر. عربلرڭ دیکر حیوانات اهلیه‌لری قویون، کچی، صیغیر، مرکب واسـتر ایله کوپك وکدی وسائره‌دن عبارتدر. حیوانات وحشیه‌سی صره‌سنده اڭ باشده چوللرڭ حکمداری مقامنده اولان آرسلان ذکره شایان اولوب، قپلان، صیرتلان، قورد، طوموز، چقال، کیك، تیلکی ومیمون جنسلری دخی چوقدر. حشراتـك اڭ کلیتلیسی واڭ مضری چکرکه اولوب، حجاز طرفنده (لادغ) تعبیر اولنورسمی غایت تأثیرلی بر نوع زهرلی اوروبجك دخی بولنور.

جزیرة‌العربك اراضیسی معادن مختلفه‌یی حاوی اوله‌جق اتربه‌دن متشکل اولوب، ازمنهٔ قدیمه‌ده دخی یمن آلتون معـدنلریله وعلی‌العموم جزیرة‌العرب ذی

قیمت احجاریله مشهور ایدیسه‌ده، شمدیکی حالده یالکز عمان جهتنده بعض سیلی کبریتیت رصاص معدنلری کورلمشدر؛ وباقیر معدنی دخی اهالی طرفندن چیقارلمقده‌در. مکهٔ مکرمه‌نك جوارلرنده دخی بعض کوکورد معدنی طمارلری کورلمشدر. سیاحین شمدی‌یه قدر اویله کلیتلی وقیمتلی معدنلر کورمه‌مشلرسه‌ده، بو قطعهٔ واسعه‌نك پك آز یرلرنی وپك سطحی صورتده فنا کشف وتحقیق اولنه‌بیلمشدر. بحر احمرده وعلی‌ـ الخصوص یمن سواحلنده خیلی تمحلّر بولنوب، کلیتلی طوز چیقدیغی کبی، اوجوارده‌کی آطه‌لرده پك چوق باغه وانجی چیقار. بحر فارسده‌کی بحرین آطه‌سیله اوجهته‌کی جزایر وسواحلك انجیسی ایسه مشهوردر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — جزیرة العربك مقدار اهالیسی حقنده صاغلام وقطعی معلومات ویرمك ممکن اوله‌میوب، اسکیدن بری اکثر جغرافیون بو قطعه‌نك اهالیسنی ۱۲۰۰۰۰۰۰ ظن وتخمین ایتمکده ایسه‌لرده، بعض محققین، بوادیٔ واسعه‌ده جولان ایدن بدویلرك ۱۵۰۰۰۰۰ نفوسدن زیاده اوله‌میه‌جغنه نظراً، بتون جزیرة العربك اهالیسنی دخی ۵۰۰۰۰۰۰ دن زیاده‌یه چیقارمق ایسته‌ـ مشلردر. جزیرة العربك بتون اهالیسی عرب جنسیتنه منسوب ودین اسلامله متدین اولوب، یالکز یمنده وبعض شهر وقصبه‌لرده جزئی مقدار یهودی بولنور. تجارتگاه اولان اسکله‌لرده خیلی مقدار هندمسلمانلری، مکهٔ مکرمه‌ده اجناس مختلفه‌یه منسوب بعض مجاورین وجزیرة العربك هر طرفنده کوله وآزادلی اوله‌رق بر چوق زنجیلر دخی واردر. اهالینك جمله‌سی لسان عربی ایله متکلّم اولوب، عن اصل بو قطعه‌یه مخصوص اولان بو واسع لسان دین مبین اسلامله برابر آسیانك دیکر بعض طرفلرینه وآفریقانك بتون قسم شمالیسنه نشر اوله‌رق، بیدی عصر آوروپانك اسپانیا، پورتکیز، سیچیلیا کبی بر چوق یرلرنده دخی سویلنمشدر. مذهبجه جزیرة العرب اهالیسی باشلیجه اوچ طائفه‌یه یعنی سنی، زیدی ووهابی مذهبلرینه منقسم اولوب، زیدیلر اکثریت اوزره یمنده ووهابیلر نجدده بولنیورلر. جزیرة العرب اهالیسی حضری وبدوی اوله‌رق ایکی‌یه منقسم اولوب، بینلرنده اسکیدن بری منافرت موجوددر. زراعت وتجارت وصنایعله مشغول وخانه‌لرده ساکن اولان حضریلر باشلیجه سواحله قریب محللرده وشبه جزیره‌نك جنوب غربی جهتلریله مرتفع محللرده یعنی یمنده‌نك بعض طرفلرنده ساکن اولوب، خیمه نشین وکوچبه حالنده یاشایان بدویلر ایسه شبه جزیره‌نك شمال جهتلرنده وبادیه‌لره قریب اولان محللرده بولنورلر. بو وجهله یمن اهالیسنك همان جمله‌سیله حضرموت وشحر وعمان والحسا اهالیسی عمومیت اوزره حضری اولوب، حجاز ونجد اهالیسنك بر قسمی ساکن وبر قسمی‌ده خیمه نشیندر. بدویلر حضریلره نسبةً آزمقدارده اولوب، عموم اهالینك آنجق بر ربعی خیمه نشیندر. کرك حضری وکرك بدوی عربلر عمومیت اوزره تندرست واوزونجه بویلی اولوب، تناسب اعضالری یرنده‌در، وهله قادینلری پك کوزلدر. اساساً بغدای رنکلی، قره کوزلی، قره صاچلی، دوز بورونلی، بالیق اتلی آدملر اولوب، ال واباقلری کوچك، آغز وقولاقلری دوزکون ودیشلری غایت بیاضدر. آنجق شهر وقصبه‌لر اهالیسی ایچنده وعلی الخصوص یمنده زنجی وحبشی جاریه‌لر استفراشندن متولد مختلف درجاتده اسمر آدملر چوقدر. بو وجهله اختلاط ایتمه‌مش اولانلر ایچنده قرال ویا صاری صاچلی ومائی کوزلی آدملر دخی بولنور. عربلر غایتله ذکی، فصیح اللسان، طبعاً نطوق وشاعر، جسور ومهمان‌نواز آدملردر.

تقسیماتی، شهر وقصبه‌لری. — جزیرة العرب طبیعی اوله‌رق بروجه زیر ۹ قسمه منقسمدر: حجاز، یمن، حضرموت، شحر، عمان، الحسا، یمامه، نجد، دهنا. بونلرك ایلك آلتیسی سواحلده اولوب، ایلك ایکیسی سواحل غربیه‌سنده، دیکر ایکیسی سواحل جنوبیه‌ـ سنده وصوك ایکیسی سواحل شرقیه‌سنده‌در؛ قالان اوچی دخی وسطنده اولوب، برنجیسی شمالده، ایکنجیسی وسطده واوچنجیسی جنوبده واقعدر. حجاز ایله یمن آره‌سنده واقع (عسیر) خطه‌سی یمندن وحجازك شمالنده واقع (حجر) خطه‌سی دخی حجازدن معدوددر. حضرموت ایله عمان آره‌سنده واقع شحر خطه‌سی خریطه‌لرك اکثرنده (مهره) و(غره) اسملریله ایکی کوچك خطه‌یه منقسم کوریلورسه‌ده، جغرافیون عرب آثارنده بتونی شحر اسمیله مذکوردر. موقع وقبیله‌یه کوره ایکنجی درجه‌ده بر چوق تقسیماتی دخی واردر.

تقسیمات سیاسیه‌سنه گلنجه، بوگونکی کونده جزیرة العربك بتون قسم غربیسیله سواحل شرقیه‌سنك قسم شمالیسی وبحر احمرده‌کی جزایرك اکثریله بحر فارسده بولنان بحرین جزیره‌سی دولت علیهٔ عثمانیه‌نك تحت تابعیتنده اولوب، منتهای جنوب غربیسنده بولنان عدن اسکله‌سیله جوارلری وباب‌المندب مدخلنده واقع بر ایکی کوچك آطه ایله (خوریان موریان) آطه‌لری انکلتره‌نك النده‌در. جزیرة العربده اوچ مستقل کوچك حکومت دخی بولنوب، بونلرك برنجیسی والك بیوکی عمان امامتلغیدر. که مرکزی مسقط اولدیغی حالده، مقدما اولدقجه قوتلی بر دولت حالنده اولوب، زنکبارده دخی حکمی جاری ایدی. اخیراً ایکی برادر میراثلرینی بینلرنده مقاسمه ایدوب، بری عمانده قالمش، ودیکری زنکباره کیتمش اولمغله، زنکبار آیرلمشدر. دیکر ایکی حکومت مستقله نجده اولوب، شمالده کینك مرکزی (حیل) وجنوبده کینك دخی (ریاض) در. حضرموت وشحرده ویمنك قسم شرقیسنده ایسه بر طاقم مشایخ وائمه ادعای حکومت ایتمکده‌در. جزیرة العربك دولت علیهٔ عثمانیه‌یه تابع اولان جهتلری ایکی ولایت ایله بر سنجاق تشکیل ایدوب، ولایتلر حجاز ویمندن وحجاز ولایتی داخلنده بولنان امارت مکهٔ مکرمه‌دن وسنجاق دخی بصره ولایتنه تابع اولان نجد متصرفلغندن یعنی الحسا خطه‌سندن عبارتدر. [«حجاز، یمن والحسا» ماده‌لرینه دخی مراجعت بیوریله.]

جزیرة العربك شهر وقصبه‌لری وسعتنه کوره چوق دکل ایسه‌ده، ینه برقاچ بیوك ومشهور شهری، تجارتکاه اسکله‌لری وعلی‌الخصوص یمنده بر چوق قصبه‌لری واردر، که باشلیجه‌لری مقدار نفوسلریله برابر بروجه زیر ذکر اولنور:

(حجازده)	
مکهٔ مکرمه	١١٠٠٠٠
مدینهٔ منوره	٨٠٠٠٠
جده	٢٥٠٠٠
ینبع البحر	٥٠٠٠
لیت	٢٠٠٠
طائف	١٥٠٠
(یمنده)	
عدن	٣٠٠٠٠
صنعا	٢٤٠٠٠
حدیده	٢٠٠٠٠
قنفده	١٢٠٠٠
لحیه	١٠٠٠٠
ابو عریش	٨٠٠٠
بیت الفقیه	٨٠٠٠
زبید	٧٠٠٠
مخا	٥٠٠٠
ذمار	٥٠٠٠
ابها	٤٠٠٠
تعز	١١٠٠
(حضر موتده)	
تریم	؟
شبام	؟
(عمانده)	
مسقط	٣٠٠٠٠
شرجه	٢٥٠٠٠
برقه	؟
صحار	؟
(الحساده)	
منعمه (بحرین)	٢٥٠٠٠
حفوف	٢٥٠٠٠
کویت	٢٠٠٠٠
(نجدده)	
ریاض	٣٠٠٠٠
بریده	٢٥٠٠٠
حیل	٢٠٠٠٠

معارف وصنایع وتجارتی. — هرنه قدر، سائر اکثر ممالك اسلامیه‌ده اولدیغی کبی، جزیرة العربده دخی مدنیت اسلامیه‌نك پارلاق زمانلرنده‌کی معارف قالمامش ایسه‌ده، ینه بسبتون منقرض اولمیوب، ذاتاً لسانلری فصیح اولدیغندن، اوقویوب یازمق بیلنلری آزدر. حرمین شریفینده، صنعاده، زبیده، مسقطده وسائر بیوجك شهر وقصبه‌لرده متعدد مدرسه‌لر بولنوب، علوم آلیه ایله برابر فقه وحدیث وتفسیر علملری وهندسه وطب کبی بعض فنون تدریس اولنور. جزیرة العربده بحق علمادن عد اولنه‌جق ذواتك وحتی ادبا وشعرانك دخی ندرتی یوقدر. اکثر جوامع ومساجد شریفه‌یه مربوط صبیان مکتبلری بولنوب، ایچلرنده قرائت وکتابت واملا وحساب اوکرنیلیر، ومصحف شریف حفظ اولنور. اناث ایچون آیریجه صبیان مکتبلری اولوب، خواجه‌لری قادیندر. مکه ومدینه ایله یمن وعمانك بعض شهر وقصبه‌لرنده برقاچ کتبخانه واردر. مکهٔ مکرمه‌ده وصنعاده بر ولایت مطبعه‌سی اولوب، رسمی غزته وسالنامه باصلدیغی کبی، مکهٔ مکرمه‌ده‌کنده خیلی کتابلر دخی طبع اولنور.

جزیرة العرب اهالیسنك صنایعی پك جزئی اولوب، دیوارجیلق، سراجلق، ترزیلك کبی صنایع ضروریه‌دن بشقه یمنده قبوجیلق صنعتی خیلی منتشردر؛ وپاموقدن بز وشام قاشی طرزنده بر نوع آلاجه یاپیلیر. تجارت خیلی ایشلك اولوب، جده، حدیده، لحیه، بیت الفقیه وسائر بحر احمر اسکله‌لریله بحر هندیده وبصره کورفزنده‌کی متعدد اسکله‌لرده وعلی‌الخصوص عدن ومسقطده هندستانله، جزایر بحر محیطله وآوروپا وآمریقا ایله بیوك بر تعاطی اجرا اولندیغی کبی، براً ایرانله، عراقه، شامه وآناطولی‌یه ایشلین کاروانلر دخی بر چوق ذی قیمت اشیا نقل ایدرلر. اخراجاتی جزیرة العربك محصولی اولان خرما، قهوه، دری، آت، سنامکی، ضمغ، چوید، اینجی، صدف، باغه، قنا وسائره

ایله آفریقا وهندستاندن جزیرةالعرب اسکله‌لرینه نقل اولنان فیل دیشی وقاش کبی شیلردن، وادخالاتی دخی اقمشهٔ مختلفه‌ایله‌دمیر، باقیر، شکر، صابون وسوسه متعلق معمولات مختلفه‌دن عبارتدر. عربلرڭ کرڭ تجارته وکرڭ کیجیلکه استعداد مخصوصلری‌اولوب، شلوڭ تعبیر ایتدکلری بر طاقم کوچك کیلرله هند وچین سواحلنه، جزایر بحر محیطه وزنکبار ومداغسقاره قدر سیر وسیاحت ایدرلر. دوه‌لر اوستنده دخی چوللری شق ایده‌رڭ یمن، عمان، حجاز، نجد، شام وعراق آره‌سنده تجارت بریه اجرا ایدرلر. جزیرةالعربده طریق اطلاقنه شایان یوللر اولمیوب، کاروانلر اکثریا چوللری شق ایدن وادیلری ویا بدویلرجه معلوم اولان ومرحله‌دن مرحله‌یه بولنان غایت درین قویولری تعقیب ایدرلر. بو یوللرڭ باشلیجه‌لری حجاج یوللری اولوب، جمله‌سی مکهٔ مکرمه‌یه تجمع ایدرلر. بناءً علیه مکهٔ مکرمه اسکیدن بری جزیرةالعربڭ مرکز حقیقیسیدر. بو یوللرڭ باشلیجه‌لری ٤ اولوب، برنجیسی شامدن مدینهٔ منوره طریقیله مکه‌یه کیدن یولدر. که عقبه جوارنده مصر طریقیله دخی برلشیر؛ ایکنجیسی بغداددن یمامه ایچندن کچه‌رڭ، مدینهٔ منوره‌ده شام طریقیله برلشن یولدر. که بصره وایران طریقلری دخی بوکا التحاق ایدر: اوچنجیسی بحریندن ریاضه کیدن واوراده ایکی شعبه‌یه آیریله‌رق بری مدینهٔ منوره‌یه ودیکری مکهٔ مکرمه‌یه واصل اولان یولدر. که عمان طریقی دخی، دهنادن قورتلق ایچون، حفوفه قدر ساحل بحره متوازیاً کیده‌رڭ، اوراده بوکا اولاشیر؛ دردنجیسی دخی یمن وحضرموت طریقیدرکه جبل سراتڭ اوستندن کچر.

احوال تاریخیه‌سی. — جزیرة العرب اوچ جهتندن صو ایله وبر جهتندن دخی چول ایله سائر اقطار عالمدن آیرلمش اولدیغندن، احوال تاریخیه‌سی بر چوق وقت آیری ومجهول قالوب، وقوعات تاریخیهٔ عمومیه‌یه قاریشمامش؛ ووقت وقت ظهور ایدن جهانکیرلرڭ هیچ بری جزیرةالعربڭ ایچنه کیرمکه طمع ایتمه‌مشدر.

جزیرةالعربڭ تاریخی قبل‌الاسلام وبعدالاسلام اوله‌رق ایکی‌یه تقسیم اولنه‌بیلیر. حقیقةً حضرت خاتم النبیین (صلعم) افندمزڭ بعثی جزیرة العربی ابتدای خلقتدن بری بولندیغی حال مجهولیت ومتروکیتدن چیقاروب، بتون انظار عالمی اوطرفه جلب ایتمش؛ وظهور اسلام ایله برابر قوم نجیب عربه جزیرة العربڭ صحاری وبوادیسی طار کلمکه باشلایوب، اووقت معلوم اولان ربع مسکونڭ نصفی بوقومڭ جولانکاهی اولمش، وبونلر طرفندن انوار معارف ومدنیتله تنویر ایدلمشدر. قبل‌الاسلام عرب قومی وعرب لسانی صرف جزیرةالعربه منحصر ایکن، بعدالاسلام بو قوم ولسان آسیانڭ غرب جنوبی قسمیله بتون آفریقانڭ شمالیه یاییله‌رق، الیوم بحر محیط آطلاسی سواحلنه‌دڭ منتشردر. بناءً علیه ظهور اسلام بحق جزیرةالعربڭ تاریخچون پك مهم بر خط فاصلدر.

جزیرةالعربڭ اڭ اسکی زمانلرده (عرب عاربه) ویا (عرب بائده) تسمیه اولنان بر طاقم اقوامله مسکون بولنمش اولدیغی معلوم اولوب، عرب عاربه باشلیجه عاد، ثمود، جرهم، عمالقه، جدیس، طسم، عبیل، امیم اقوامندن مرکب ایدی. بونلرڭ اڭ بیوڭ ومشهورلری عاد وثمود ایله عمالقه اولوب، جرهمڭ دخی، بنی اسماعیل ایله قاریشمقدن طولایی، اهمیت مخصوصه‌سی واردر. قوم عاد یمن وحضرموت جهتلرنده وبلکه جزیرةالعربڭ بتون قسم جنوبیسنده بولنوب، اولدقجه حضری ومدنی بر قوم ایدی. علی‌الخصوص مرمردن وجسیم طاشلردن ابنیهٔ عالیه انشاسنده مهارتلری مسلم اولوب، شداد کبی بعض حکمدارلری ابنیهٔ رصینه انشاسیله‌شهرت بولمشلردر. ثمود قومی ایسه جزیرةالعربڭ شمال غربی جهتنده یعنی حجاز ایله شام آره‌سنده واقع (حجر) خطه‌سنده ساکن ایدی. بونلرڭ باشلیجه شهرتی قیالرڭ ایچنده مصنع حجره‌لر ومسکنلر اویمقدن عبارت اولوب، بعض آثار باقیه‌لری بونلرڭ دخی اولدقجه حضریت ومدنیتده یاشامش اولدقلرینی کوستریور. ملوك طوائف زماننده اسکندریه‌ده ظهور ایدن یونان مورخین وجغرافیونندن بعضلرینڭ ثمود قومندن بحث ایتلری بو قومڭ اووقتلره قدر باقی اولدیغنی کوستریور. جرهم قومی حجازده، جدیس وطسم دخی یمامه ایله بحرین آره‌سنده ساکن ایدی. عمالقه قومی ایسه جزیرةالعربڭ قسم شمالیسنده بولنوب، بصره کورفزندن عقبه کورفزینه‌دڭ منتشر بولنبوردی؛

وبناء علیه سریانیلر وعبرانیلرله سائر اقوام عربدن زیاده مناسباتده بولنوب، کتب بنی اسرائیلده ذکرلری چوق کچیور. امیم وعبیل دخی حجاز ایله نجد جهتنده ایدیلر.

عرب عاربه اقوامنك اسم سامیه‌دن بولندقلرنده و، شمدیکی لسان عربیدن پك چوق فرقلی ایسه‌ده، هر حالده ینه السنهٔ سامیه‌دن معدود ولسان عربیٔ قدیم تسمیه اولنمغه شایان بر لسانله متکلم بولنمش اولدقلری مظنوندر؛ مع هذا شمدی‌یه قدر اقوام مذکوره‌نك متکلم بولنمش اولدقلری لساندن هیچ بر اثر کشف وحل اولنه‌مامشدر. اقوام مذکوره خیلی متمدن وزمانلرنده جزیرةالعرب اولدقجه معمور بولنمش ایسه‌ده، کندیلری عبدهٔ اوثاندن اولوب، کفر وشرك ایچنده یاشادقلرندن، قرآن کریمده مذکور اولدیغی اوزره، قوم عاده (هود) وقوم ثموده دخی (صالح) علیهما السلام بعث بیوریله‌رق، کندیلرینی ایمان وتوحیده دعوت ایتدکلری حالده، ایمانه کلمیوب، کفر وضلالده اصرار ایتدکلرندن، برر آفت سماییه ایله هلاك اولوب، معموره‌لری ویران اولمشیدی.

عرب عاربه‌نك هلاکندن صکره (عرب متعربه) اقوامی ظهور ایتمشدر، که توراتك روایتنه کوره بین العرب قحطان اسمیله معروف یقطن اسمنده بر شخصك وادیٔ فراتدن جزیرةالعربه هجرت ایتمسیله، بونك اولادندن منتشر اولمش؛ وبونلردن یمنده حکومت سورن (حمیری) لر وبنی کهلان ظهور ایدوب، برروایتده جرهم قومی دخی بونلردن بولنمشدر. بر روایتده وبعض قرائنه کوره دخی عرب عاربه اقوامی اسم سامیه‌دن اولمیوب، کوش بن حام نسلندن اولدقلری حالده، سام بن نوح (عم) نسلندن اولان قحطانك جزیرةالعربه دخولیله بونك نسلندن تشعب ایدن عرب متعربه اسم سامیه زمره‌سنه داخل اولمشدر.

هر حالده جزیرةالعربك اك اسکی اهالیسی اولان عرب عاربه‌نك دخی فرات ودجله وادیلرندن اورالره نقل وهجرت ایتمش، وآثوریلر، کلدانیلر، عبرانیلر وفنیکه‌لیلر کبی اسم سامیه ایله مناسبت وقرابت جنسیه‌لری بولنمش اوله‌جغی شبهه‌سز ایسه‌ده، بو قرابتك صورت ودرجه‌سنی تعیین ایتمك شمدیلك مشکلدر. عرب عاربه‌نك دوچار نکبت واضمحلال اولمسی اوزرینه، ینه وادیٔ فراتدن قحطان ویا یقطن اسمنده بر شخصك تحت ریاستنده بونلر ویاخود بو اسمله تسمیه اولنان قوتلی وجماعتلی بر فرقه‌نك جزیرةالعربه دخول ایله، ملك وسلطنتی الده ایتمش اوله‌جغی آکلاشیلیور؛ زیرا بویله نقلیات قدیمه‌ده اکثریا بر قوم بر شخص صورتنده کوسترلدیکی معلومدر. اشبو قحطانیلرك قوم عاده‌له اختلاطندن حمیریلر وسائر عرب عاربه بقیه‌سیله اختلاطلرندن دخی دیکر بر طاقم اقوام وقبائل ظهور ایتمش اوله‌جغی ملحوظدر. حمیریلرك صرف قوم عادك بقیه‌سندن عبارت اولملری دخی احتمالدر بعید دکلدر.

حمیریلر بیوك بر دولت تشکیل ایده‌رك، اصل محل سلطنتلری یمن خطه‌سی اولدیغی حالده، عمان وحجازه ووادیٔ فراته قدر توسیع ملك، وبر روایتده تا آفریقانك سواحل شمالیه‌سنه قدر اجرای فتوحات ایلمشلردی. هرنه قدر بعضاً چینه قدر توسیعلری ادعا اولنان فتوحاتده‌کی مبالغه ظاهر ایسه‌ده، هر حالده دولت حمیریه خیلی قوتلی بر دولت اولوب، بو دولتك زماننده جزیرةالعربك اوجهتی پك معمور ایدی. مرکزلری سبا ومأرب شهرلری اولوب، بر چوق شهر وقصبه‌لریله بعض جسیم صو سدلرینك وسائر ابنیه‌لرینك بعض آثاری الیوم مشهوددر. بونلرك زماننده حبشلیلرك یمنه وحجازه بر تجاوزلری وقوع بولمشدر. [«حمیریلر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حمیریلر یمنده حکومت سورمکده ایکن، وادیٔ فراتدن جزیرةالعربه بر ایکنجی ویا اوچنجی هجرت وقوع بولمشدر، که بوده حضرت اسماعیل (عم) ك حجازه هجرتیدر. نبی مشار الیه ایله جرهم قومنك اختلاط وامتزاجندن بعده (بنی عدنان) اسمنی آلان (عرب مستعربه) قومی ظهور ایتمشدر، که باشلیجه حجازه منحصر اولوب، مرکزلری مکه ایدی. بنی عدنان بر چوق قبائله منقسم اولوب، کندی رؤسالری طرفندن مستقلاً اداره اولنمقده ایکن، حمیریلر جزیرةالعربك هر طرفنه شعبه‌لر صاله‌رق، حجازده دخی بعضاً حکملری جاری اولوردی. ملوك طوائف زماننده وساسانیلر عهدنده انبار وحیره وتدمرده ظهور ایدن کوچك دولتلرك دخی دولت حمیریه‌نك شعبه‌لرندن اولدقلری مرویدر.

مرور زمانله حمیریلر ضعفه دوچار اولوب،

علی‌الخصوص حبشلیلرك تجاوزاتیله سطوتلری متزلزل اولمش، وانبار وحیره حکومتلری دخی ملوك فرسك تحت تابعیتنه کیروب، جزیرة‌العربك سائر طرفلرنده دخی بر طاقم کوچك حکومتلر، وشیخلرینه تابع قبیله‌لر قالمش اولدیغی بر زمانده ایدی، که حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمز رسالتله بعث بیوریله‌رق، خوارق عاده‌دن عد اولنه‌جق صورتده، بش اون سنه ظرفنده بتون جزیرة‌العرب خلقنی دین مبین اسلامه ادخال، وقوم نجیب عربی بر دائرهٔ اتحاده جمع بیورمشلردر. حضرت ابابکر صدیق (رضه) نك زمان خلافتی نکول وارتداد ایدن بعض قبائل عربك دائرهٔ اسلامه ارجاعی وبعض مدعیلرك تنکیلی ایله کچوب، نهایت حضرت عمر فاروق (رضه) نك زمان خلافتنده بتون جزیرة العرب دائرهٔ اسلامه داخل اولمغله، دین مبین اسلامك جزیرة العربك خارجنده دخی نشر وتعمیمنه تشمیرساق غیرت بیوریله‌رق، آززمان ظرفنده شام، عراق، ایران ومصر دخی خلافت عظمای اسلامیه‌یه تابع اولمش؛ وحضرت عثمانك زماننده خلافت اسلامیه‌نك حدودی ماوراءالنهره وهند وچین حدودینه قدر توسیع اولنمشدی. بعده حضرت علی (رضه) ایله معاویه آره‌سنده ظهور ایدن مباینت اوزرینه بین الاسلام وقوع بولان محاربات داخلیه آزمدت فتوحاتی دوچار تأخیر ایتمش ایسه‌ده، خلافت امویلرده تقرر ایدنجه، ینه فتوحاته دوام اولنه‌رق، یاریم عصر کچمه‌دن آفریقانك قسم شمالیسیله آوروپانك جنوب غربی قسمی دخی جزیرة العرب غضنفرلرینه رام اولمشیدی.

فتوحات اسلامیه ترقی وتوسع ایتدکجه، حجازدن یمندن، حضرموتدن، نجددن والحاصل جزیرة‌العربك هر طرفندن عربلر کروه کروه یکی فتح اولنان اقطاره هجرتله، دنیانك هر طرفنه طاغیله‌رق، دین اسلامله برابر عرب جنسیت ولسانی دخی نشر وتعمیم ایتمشلردر. آنجق فتح اولنان ممالك هر نوع اسباب واستعداد معموریتجه جزیرة‌العربه فائق اولدیغندن، وحضرت عثمان (رضه) دن صکره مرکز خلافت دخی مدینهٔ منوره‌دن کوفه‌یه، دمشق شامه وبعده بغداده نقل اولنه‌رق، مؤخراً تشکل ایدن دول اسلامیه‌نك دخی اکثری جزیرة‌العربك خارجنده بولنمغله، جزیرة‌العرب یکیدن متروك و مهمل بر حالده قالوب، ذاتاً اکثر اهالیسی دخی اقطار سائرهٔ اسلامیه‌یه هجرت ایتمش اولدقلرندن، بوشبه جزیره یاریم عصر قدر انوارسطوت ومدنیتله لمعه پاش اولدقدن صکره، او انوار مدنیتك اك پارلاق زمانلرنده واولاد عربك اوج بالای اقبالده بولندقلری بر وقتلرده دخی، همان دائرهٔ مدنیتدن خارج بر حالده قالمشدی. مع هذا مکهٔ مکرمه‌ده قبله‌گاه اهل اسلام اولان کعبهٔ معظمه ومدینهٔ منوره‌ده دخی مرقد شریف حضرت فخرالرسل (صلعم) بولنمغله، بو ایکی مکان مبارك دائما معزز ومشرف اولوب، دنیانك هر طرفنده‌کی ملوك وامرای اسلامیه طرفندن اعمار وتزیینلرینه صرف همت اولنمش؛ وحرمین شریفین دائما منبع انوار علوم ومعارف بولنمشدر.

ظهور اسلام ایله برابر قرآن کریمك نازل اولدیغی قریش یعنی عرب مستعربه لسانی بتون عربلرك لسان ادبی وتحریریسی اتخاذ اولنه‌رق، ذاتاً لغات سائره‌نك افصحی اولمغله، سائر لغتلر مرور زمانله ترك وفراموش اولنمشدر. یالکز حضرموتك بعض طاغلرنده الیوم بشقه بر لغت سویلنمکده‌در، که عرب عاربه‌دن قوم عادك ویا عرب متعربه‌دن حمیریلرك سویلمش اولدقلری لساندن قالمه اولمسی ملحوظدر. حمیریلرك فنیکه‌لیلرك خطنه مشابه اولان خط مخصوصلریله محرر اوله‌رق یمنده طاشلره محکوك بولنان بعض یازیلرك حل وتفسیرینه چالیشلمقده‌در. بو یازیلرك محرر اولدقلری حمیری لسانی شمدیکی لسان عربیدن خیلی فرقلی اولوب، عبرانی ایله مشابهتی مرویدر.

حکومت امویه واوائل خلافت عباسیه زماننده حجاز خطه‌سی ابن زبیرك وبعده علویلرك مقاومتلرینه میدان اولوب، بو صره‌ده بعض تخریباته اوغرامش؛ وجزیرة العربك اوته‌سنده بریسنده بعض موقت وکوچك حکومتلر ظهور ایتمش ایسه‌ده، هیچ بری بحق دولت دینلمکه کسب استحقاق ایده‌جك درجه‌یی بوله مامشدر. یالکز یمنده بعض کوچك دولتلر ظهور ایتمشدر، که بونلردن دخی «یمن» ماده‌سنده بحث اولنه‌جقدر.

دولت علیهٔ عثمانیه‌نك ظهورنده جزیرة العرب بر طاقم کوچك حکومتلر وشیخلر واماملر آره‌سنده منقسم اولوب، حرمین محترمین مصرده‌کی ممالیك

چراکسه‌یه تابع ایدی. ۹۲۳ تاریخنده یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری مصری فتح، واورادهکی خلیفهٔ عباسیدن اماناتی تسلم ایتدکده، حجاز بالطبع دولت علیهٔ عثمانیه‌نك ید تصرفنه کچمش؛ ومکهٔ مکرمه امارتی شرفایه احاله اولنه‌رق، حبش ویمنله برابر جدهٔ وحبش بکلکی یاخود بکلر بکیلکی ویا ایالتی نامیله بر اداره آلتنه آلنمش؛ ومدینه محافظلغی ویانام دیکرله شیخ الحرم نبوی مأموریتی کاه جده والیسنه وکاه آیریجه بر مأموره احاله اولنه کلمشدر. بعده سلطان سلیم خان ثانی حضرتلری عهدنده بش دفعه صدارته کچمش اولان قوجه سنان پاشا عدنی وصنعا ایله یمنك اکثر طرفلرینی فتح ایتمش ایسه‌ده، اچ طرفلری بعض ائمه ومشایخه احاله اولنه‌رق، یالکز سواحل حفظ واداره اولنمشدی. نهایت جنتمکان سلطان عبدالعزیز خان حضرتلرینك زمان سلطنتلرنده یمن خطه‌سی تماما فتح اولنه‌رق، آیریجه بر ولایت اتخاذ اولندیغی کبی، الحسا وبحرین جهتی دخی علاوهٔ ممالك عثمانیه ایدیله‌رك، نجد سنجاغی نامیله بغدادوبعده بصره ولایتنه الحاق اولنمشدر. قانونی سلطان سلیمان خان دورنده ودها صکره‌لری پورتکیزلیلر جزیرة العرب سواحلنیده وعلی الخصوص عمان وبحرین جهتلرنده بعض قلاع وقصبات ضبط ایتمشلرسه‌ده، چوق وقت محافظه ایده‌مه‌مشلردی. مائهٔ سابقه اوائلنده وسلطان محمود خان عدلی زماننده نجدده عبدالوهاب اسمنده بر شخص ظهور ایدوب، قرآن کریمدن بشقه برشی طانیامق، وقبوری وجنازه اوزرینه نماز قیلمغی وسائر سنن شریفه‌یی انکار ایتمك اوزره، یکی برمذهب ایجاد ایتمکله، حرمین شریفینه صارقندیلق ایتمکه باشلادیغندن، اشبو وهابیلرك تربیه وتنکیلی مصر والیسی بولنان محمد علی پاشا مرحومه احاله، وجده والیلکی اوغلی ابراهیم پاشایه تفویض اولنه‌رق، وهابیلر حرمیندن چقارلمش؛ ونجدده دخی دفعاتله مغلوب ایدیلوب، رؤساسی اتلاف اولنمش ایسه‌ده، نجدده وجزیرة العربك اکثر داخلی طرفلرنده ینه مذهب وهابی منتشر قالوب، الیوم ریاضده بر حکومت وهابیه واردر. عدن اسکله‌سی ۱۸۳۹ تاریخ میلادیسنده انکلتره طرفندن ضبط اولنه‌رق، ملحقاتی یمن وحضرموته طوغری کیتدکجه توسیع اولنقده‌در. مسقط اماملغنك صورت تشکلی ایله احوال ماضیه و حاضره سیچون دخی [«عمان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جزیرهٔ عمریه [«جزیرهٔ ابن عمر» و «جزیره» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

جزیرهٔ کاوان وجزیره کران [«کاوان» و «کران» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

جزیرهٔ مزغنای (یاخود جزیرهٔ بنی مزغنای) بعض کتب عربیه‌ده جزایر شهرینه ویریلن اسمدر. [«جزایر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جزیرهٔ مصر فسطاط مصر محله‌لرندن اولوب، فیضانی زماننده نیلدن احاطه اولندیغیچون بو اسمله تسمیه اولندیغی، وقاهره‌نك نزهت کاهلرندن اولوب، شعرانك بر چوق اوصافنه مستحق اولمش اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

جزین جبل لبنان متصرفلغنك بر قضاسی اولوب، ملحقاتی اولان (اقلیم التفاح) و (جبل الریحان) ناحیه‌لریله برابر ۱۰۶ قریه‌دن مرکبدر، و ۱۱۱۲۰ اهالیسی واردر. مرکزی اولان جزین قریه‌سی صیدانك ۲۰ کیلومتره شرقنده واقعدر.

جسالمیر (Djessalmir) هندستانك راجپوتانه خطه‌سنده وبو خطه‌نك قسم غربیسنده همنامی اولان بر کوچك امارتك مرکزی بر شهر اولوب، جودپورك ۲۳۰ کیلومتره غرب شمالیسنده واقع و ۳۵۰۰۰ اهالیی جامعدر. کوزل ومنتظم بر شهر اولوب، اطرافی باغ وباغچه‌لرله واراضئ مزروعه ایله محاطدر. سند وبلوجستاندن هنده کیدن کاروانك مراکزندندر. — جسالمیر امارتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۱۴۴۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۷۵۰۰۰ کشیدن عبارتدر. قسم اعظمی قوملق وچول اولوب، قیشین هواسی پك صوئوق ویازین پك صیجاقدر.

جسر «کوپری» دیمك اولوب، کتب فتوحده اصنافتسز استعمال اولندقده، فرات نهری اوزرنده بولنمش ویاخود ابوعبید ثقفی طرفندن یاپلمش بر کوپری مراد اولنیور، که حضرت عمر بن

الخطاب (رضه) لك ابتدای عهد خلافتلرنده مشارالیه ابو عبید ثقفینك تحت قیادتنده بولنان بر سریه بو کوپرینك یاننده ایرانیلرله محاربه ایدوب، مغلوب وابوعبید ثقفی حضرتلری شهید اولمشدر. بو وقعهٔ مؤلمه (یوم الجسر) اسمیله مشهوردر.

جسر ارکنه { [« اوزون کوپری » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جسر شغور { حلب ولایت وسنجاغنده وحلبك ۱۳۰ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق عاصی نهری کنارنده قضا مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، ۵۰۰۰ قدر اهالیسی، ۲ جامع شریفی، ۵ مسجدی، ۱ تکیه‌سی، ۱ کلیساسی، رشدیه مکتبی، قلعه‌سی و ۱٤ کوزلی بیوك ومتین بر کوپریسی واردر. — جسر شغور قضاسی حلب ولایتنك منتهای جنوب غربیسنده وبیروت ولایتی حدودنده واقع اولوب، شرقاً ادلب وشمالاً انطاکیه قضالریله محدوددر. ملحقاتی اولان اردو ومضیق ناحیه‌لریله برابر ۱۰۱ قریه‌دن مرکب اولوب، یالکز اوچ بیکی خرستیان وقصوری مسلم اولمق اوزره، ۲۵۱۲۵ اهالیسی واردر. اردو ناحیه‌سنك اهالیسی ترك وقصوری عربدر. اراضیسی خیلی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله زیتون، توتون، محمودیه کوکی ومیوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. طوت آغاجلری دخی چوق اولوب، خیلی ایپك قوزه‌سی چیقار. لازقیه سنجاغی حدودنده بعض اورمانلر واردو ناحیه‌سنده قروم معدنی بولنور. درون قضاده اسکی شهر وقصبه وقلعه خرابه‌لری چوق اولوب، بونلرك اك مشهوری مضیق قلعه‌سی نام محلده واقع (افامیا) شهر شهیرینك ویرانه‌لریدر. اهالئ قضا چوال‌وچادر ایله یتاقلق طوقه‌لر ورنکلی بزلر نسج واعمال ایدرلر.

جسر مصطفی پاشا { [« مصطفی پاشا کوپریسی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جسرین { دمشق شام جوارنده بر قریه اولوب، بعض وقوعات تاریخیه‌یه مصدر اولمغله وبر چوق علما وادبانك مسقط رأسی بولنمغله شهرت بولمشدر.

جسوره { (Djessore) هندستانك بنکاله خطه‌سنده وکلکته‌نك ۱۰۸ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق، کنك ایرماغینك دالیه‌سنی تشکیل ایدن قوللرینك بری اوزرنده واقع ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ۸۱۵۰ اهالیسی واردر. — ایالتی ۹٤۷٤ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، ۲۰۷۵۰۲۱ اهالیسی واردر. اراضیسی آلچق وبطاقلق اولوب، واسع بر پرنج تارله‌سندن عبارتدر.

جشیش { (کندی) صحابه‌دندر. — (جشیش دیلمی) دخی وقت سعادتده یمنده بولنوب، اسود عنسینك قتلنه یاردیم ایتمش؛ وبو خصوصده حضرت فخر کائنات (صلعم) ایله مکاتبه ایتمك شرفنه نائل اولمشدر.

جصّاص { (احمد بن علی الرازی) مشاهیر فقهاء حنفیه‌دن وابو الحسن کرخینك شاکردلرندن اولوب، بغدادده معلمك «مختصر» ینی تدریسیله مشغول بولنمش؛ و« احکام القرآن » و« الاصول فی الفقه » عنوانلریله ایکی کتاب معتبر تألیف ایتمشدر. ۳۰۵ تاریخنده طوغوب، ۳۷۰ ده وفات ایتمشدر.

جصین { مروك محله‌لرندن اولوب، مشاهیر علمادن (جصینی) لقبیله ملقب بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمش؛ ومقبره‌سنده صحابه‌دن بعض ذوات دفن اولنمشدر.

جعال { (یاخود جعیل بن سراقة الغفاری یاخود الضمری) صحابه‌دن وفقراء مسلمیندن اولوب، احد غزاسنده وسائر غزواتده معیت حضرت نبویه‌ده بولنمش، قریظه وقعه‌سنده بر کوزی سقطلنمش، وهجرت نبویه‌نك آلتنجی سنه‌سی بنی المصطلق اوزرینه سفر بیوردقلرنده، صاحب ترجمه‌یی مدینهٔ منوره‌ده استخلاف بیورمشلردی. کندیسندن وکندیسی حقنده بعض احادیث شریفه منقولدر.

جعبر { جزیره‌ده رقه ایله بالس آره‌سنده وفراتك ساحل یسارنده بر قلعه وقصبه اولوب، خرابه‌لری رقه‌نك ۵۰ کیلومتره غربنده واقعدر. اسم قدیمی (دوسیر) اولوب، بشنجی قرن هجری اواخرنده (بنی قشیر) دن جعبر اسمنده بر آدم طرفندن ضبط اولنمغله، بونك اسمیله شهرت

بولمشدر. ٤٩٩ تاریخنده سلطان جلال الدین ملکشاه طرفندن فتح اولنمشدی.

جعبری { (ابراهیم بن عمر) سکزنجی قرن هجری علماسندن اولوب، جعبرده طوغمش، و ٧٣٢ ده وفات ایتمشدر. واحدینك «اسباب النزول» کتابنی اختصار ایلمشدر.

جعد { علمای معتزله‌دن اولوب، ملوك امویه‌نك اخیری اولان مروان حمارك معلمی بولنمش، وبو مناسبتله حکمدار مومی الیه مروان جعدی دخی تسمیه اولنمشدر.

جعده { (بن هبیره) صحابه‌دن وحضرت علی المرتضی (رضه)‌نك همشیره‌سی هانی بنت ابی طالبك اولادندن اولوب، خلافت حضرت مرتضی عهدنده خراسان والیلکنه نصب بیورلمش؛ وبعده کوفه‌ده ساکن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایلمشدر. — (جعده بن خالد جشمی) (وجعده بن هانئ حضرمی) و (جعده بن هبیرة الاشجعی) دخی صحابه‌دندر. — صحابیاتدن وانصاردن بو اسمله ایکی خاتون دخی واردر.

جعده بنت الاشعث { (بن قیس الکندی) حضرت امام حسن (رضه)‌نك زوجاتندن اولوب، معاویه طرفندن اوغلی یزیده تنکیح اولنمق وعدیله اغفال اولنه‌رق، وکندیسنه ویریلن زهری طعامنه قویه‌رق، حضرت امامی شهید ایلمشدر.

جعرانه { مکهٔ مکرمه ایله طائف آره‌سنده بر صو اولوب، حضرت فخر الرسل (صلعم) افندمز حنین غزاسندن عودتلرنده اورایه نازل اولمش، وبر مسجد بنا بیورمش ایدیلر.

جعشم { (بن خلیبة الصدفی الحریمی) صحابه‌دن اولوب، تحت شجره‌ده حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزه بیعت ایتمش؛ وجانب حضرت نبویدن کندیسنه کندی مبارك کوملك ونعلینی اکسا بیوریله‌رق، مبارك صاچندن دخی برقاچ تل ویرلمشدی. آمنه بنت طلیق بن سفیانی تزوج ایتمشیدی. بر روایتده اهل ردة وقعه‌سنده شریك بن مالك طرفندن قتل اولنمش؛ وبر روایتده دخی فتح مصرده دخی برحیات وحاضر بولنمشدر.

جعفر { خلفای عباسیه‌دن اوچ ذاتك اسمی اولوب، برنجیسی (متوکل علی الله)، ایکنجیسی (مقتدربالله)، اوچنجیسی ده (راشدبالله) مخاصلریله مشهوردرلر. [اشبو مخاصلره مراجعت.]

جعفر افندی زاده { [«صنع الله افندی» ماده‌سنه مراجعت.]

جعفر برمکی { خلافت عباسیه اوائلنده مسند وزارتی احراز ایدن مشهور برامکه‌نك اشهری اولوب. (یحیی بن خالد بن برمك)‌ك اوغلیدر، وکنیه‌سی ابوالفضلدر. پدری طرفندن امام یوسف حضرتلرینك ید تدریس وتربیه‌سنه تسلیم اولنه‌رق، فقهده وسائر علوم وفنونده ید طولی قزانمش اولدیغی کبی، ادبیات و فصاحت وبلاغتده دخی عصرینك فریدی ایدی. بیوك پدری خالد برمکی خلفای عباسیه‌نك برنجیسی اولان ابوالعباس سفاحك وزیری اولوب، اسلامده برنجی وزیر بولنمش اولدیغی کبی، پدری دخی هارون الرشیدك وزیری ایدی. ١٦٦ تاریخ هجریسنده پدری یرینه وزارته تعیین اولنه‌رق، متانت رأی وعذوبت لسانی حسبیله خلیفه‌نك بر درجه‌ده توجه ومحبتنی قزانمشیدی، که عرض وانها ایتدیکی شیلرك هیچ بری رد اولنمازدی. مال وثروتی پك چوق اولوب، شعرایه وعلی العموم ارباب احتیاجه ایتدیکی احسانلر اینانیله‌میه‌جق درجه‌ده ایدی. پك بیوك بر نفوذ واقتدار قزانمش اولدیغی حالده، مؤخراً وزارتی کندی اختیاریله برادری فضله ترك ایتمش ایسه‌ده، خلیفه‌نك عندنده مقام واعتباری ینه باقی اولوب، حتی هارون الرشید، بر طرفدن صاحب ترجه‌دن وبر طرفدن دخی زیاده‌سیله سودیکی همشیره‌سی عباسه‌دن آیریله‌مدیغیچون، ایکیسنی بردن مجلسنه جمع ایتمك اوزره، همشیره‌سنی رسماً جعفره تنکیح ایتمش ایسه‌ده، یالکز کندی حضورنده کوریشوب بینلرنده مقارنت وقوع بولمامسنی شرط قویمش اولدیغی حالده، جعفر ایله عباسه ایکیسی دخی کنج وکوزل اولوب، بینلرنده معاشقه حصولی طبیعی اولمغله، خلیفه‌دن کیزلی واقع اولان ملاقاتلرندن بر چوجق طوغدیغی هارون الرشیدك مسموعی اولنجه، انباره کیدوب، اورادن برمکیلرك توقیف اولنمسنی، وبعده جمله‌سنك اعدامنی امر ایلمش؛ وبو وجهله جعفر برمکی ١٨٧ تاریخنده، ٣٨ یاشنده

اولدیغی حالده، پدری یحیی، برادری فضـل وسائر افراد خاندانیـله برابر قتل اولنه‌رق، سر مقطوعی بر قاچ کون بغداد کوپریسنده معلق قالمشـیدی. کندیسـندن انعام واحسان کورمش اولان شـعرا مدحنده مبالغه ایتمش اولدقلری کبی، مرثیه سویلمه‌ده دخی مسابقته کیریشیرجه‌سنه تهالك کوستردکلرندن، هارون الرشـیدك برامکه حقنده مرثیه سـویلینلری اعدامله تهدیده مجبور اولمشـدی. هله جعفر برمکی حقنده سویلنیلن مدحیه ومرثیه‌لر بربره جمع اولنسه، بر قاچ جلد تشکیل ایدر. کندیسنك درجهٔ فصاحتنه ولاتك برینـه یازمش اولدیغی شو مختصر ومعنیدار مکتوبی شاهدر: « قدکثر شاکوك، وقل شاکروك، فاما اعتدلت، واما اعتزلت.»

جعفر بك { قپودان دریا مسـندینه نائل اولان امرای دولت علیـه‌دن اولوب، سلطان بایزید خان ثانینك اواخر سـلطنتنده و ۹۱۷ تاریخنده هرسك زاده احمد پاشـادن صکره قپودان دریا اولمش؛ ویاوز سلطان سلیم خان طرفندن ابقا اولنه‌رق، ۹۲۶ تاریخنـده‌ك ۹ سنه بو مقامده قالدقدن صکره، واقع اولان مظالمی سـببیله، قانونی سلطان سلیمان خانك جلوسنی متعاقب اعدام اولنمشدر.

جعفر بن ابی جعفر المنصور { خلفـای عباسیه‌ نك ایکنجیسی اولان ابو جعفر منصورك اوغلی اولوب، کندیسی خلافت سورمیه‌رك، ۱۸۶ تاریخنده وفات ایدن کریمه‌سی مشهوره (زبیـده) هارون الرشـیدك زوجه‌سی ایدی.

جعفر بن ابی الحکم { صحابه‌دن اولوب، کندیسندن بعض احادیث شریفه مرویدر.

جعفر بن ابی سفیان { ابن حـارث بن عـبدالمطلب بن هاشم) بر روایتده صحابه‌دن اولوب، حنین وقعه‌سنده حاضر بولنمش؛ وبر روایتده دخی تابعینـدن اولوب، حنین وقعه‌سـنده پدری ابو سفیان حاضر بولنمشدر. هر حالده کنـدیسی فخرکائنات (صلعم) افندمزك عم زاده‌سی اولوب، والده‌سی حضرت علی (رضـه) ك همشیره‌سی جمانه بنت ابی طالبدر. معاویه‌نك اواسـط عهد حکومتنده وفات ایتمشدر.

جعفر بن ابی طالب { [«جعفر طیـار» ماده‌سنه مراجعت]

جعفر بن الزبیر { عشرهٔ مبشره‌دن حضرت زبیر (رضه) ك اوغلی اولوب، بر روایتده صحابه‌دن وبر روایتده تابعیندندر. مدینهٔ منوره‌ده نسلی وار ایدی.

جعفر بن طفیل { یدنجی قرن هجری ادبا ـ سندن اولوب، (حی ابن یقظان) حکایهٔ مشهوره‌سنك محرریدر.

جعفر بن عقیل { حضرت علی (رضه) ك برادری عقیـلك اوغلی اولوب، حضرت امام حسین (رضه) ك رفاقتنده کربلا وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

جعفر بن علبه { مشاهیر شـعرای عربدن اولوب، دولت امویه‌نك اواخریله خلافت عباسـیه‌نك اوائلنده یاشـامش؛ ودونتین ملوك وامراسنی مدح ایتمشدر. اشعاری لطیف وقصـاید وغزلیاتی مقبولدر. عشیرتله مألوف اولوب، قادینلرله مشاعره وملاطفه ایتمکه دخی میال بولندیغندن، بنی اسد طرفندن قتل اولنمشدر. بر کون سرخوش بولنوب، حبس اولندقده سویلمش اولدیغی شو قطعه جمله‌ٔ اشعارندندر:

لقـد زعموا انی سـکرت وربما
یکون الفتی سکران وهو حلیم
لعمرك ما بالسکر عار علی الفتی
ولکن عـار ان یقـال لئیم

جعفر بن علی { حضرت علی (رضـه) ك اولادندن اولوب، کربلا وقعهٔ مؤلمه‌سـنده برادر اکرمی حضرت امام حسین (رضه) ك معیتنـده جانسپارانه حرب ایده‌رك، شهید اولمشدر.

جعفر بن فلاح الکـتامی { ملوك فاطمیه‌ دن معز لدین اللهك امراسندن اولوب، مشارالیه طرفندن مصرك فتحنـه مأمور اولان قائد جـوهره ترفیق اولنمش؛ ومصرك فتحنـدن صکره جـوهر طرفندن شـامه کوندریله‌رك، ۳۵۸ ده رمله‌یی و ۳۵۹ ده دمشـق ضبط ایله، بر سنه حکومت ایتـدکدن صکره، حسن بن احمد قرمطی طرفندن مغلوب اولوب، محاربه‌ده قتل اولنمشدر.

جعفر بن محمد [« جعفر صادق » و « ابو معشر » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

جعفر بن محمد الحسینی خراسان علماسندن اولوب، آل تیموردن بایسنقر بهادر نامنه « منتخب التواریخ » عنوانیله لسان فارسیده بر تاریخ یازمشدر، که خلقت بشردن شاهرخك زمانه‌دك اولان وقوعاتی حاوی اولوب، پك مقبول ومعتبر بر اثردر. بو کتابی ۸۲۰ تاریخنده یازمشدر.

جعفر بن موسی الهادی خلفای عباسیه‌نك دردنجیسی اولان هادینك اوغلی اولوب، هادی برادری هارون الرشیدی ولی عهدلکدن اخراجله کندیسنی ولی عهد اتخاذ ایتمکه چالیشمقده، واکثر امرانی اوغلنه بیعت ایتمکه اجبار ایلمکده ایکن، وفات ایدوب، هارون الرشید تخت خلافته جلوس ایتمش؛ وجعفر حقنده هیچ بر وجهله شدت وسوء معامله کوسترمیوب، بالاخره کریمه‌سی (ام محمد) ی دخی کندیسنه تزویجله داماد ایتمشیدی.

جعفر بیکدلی بیکدل اویماغی امراسندن بر شاعر اولوب، وزیر محمد مؤمن خانك برادری ایدی. شو بیت جمله اشعارندندر:

هر شکاف خرابهٔ دهنی است
که بمعمورهٔ جهان خندد

جعفر پاشا سلطان سلیم خان ثانینك خدمتنده بولنمش اولان خادم غضنفرك برادری اولوب، عن اصل مجارلی اولدیغی حالده، کوچك ایکن برادریله برابر استانبوله کتیرلمش، وحرم همایونده تربیه اولنمشیدی. سلطان مرادخان ثالث زماننده واقع ایران سفرنده پك چوق خدمتی کوریلوب، اوزدمیر عثمان پاشا طرفندن داغستان قائممقاملغنه نصب اولنمش؛ وبعده تبریز محافظی اولوب، ایرانیلر طرفندن محاصره اولندیغی حالده، طقوز آی مردانه مقاومتله، موقعی محافظه، وسردار تعیین اولنان فرهاد پاشانك معیتنده دخی خیلی یرارلق ابراز ایلمشدی.

جعفر پاشا سلطان احمد خان اول دورنده قپودان پاشالق مسندینه نائل اولان عثمانلی بحریونندن اولوب، مشهور قلیج علی پاشانك اك کزیده رفقاسندن ایدی. ۱۰۱۵ تاریخنده قپودان پاشا اولوب، بر سنه بو مسندده قالمش؛ ودونغما ایله اسکندریه‌یه سفر ایده‌رك، مصر خزینه‌سنی کتیردکدن صکره، آوارین قلعه‌سی محافظه‌سنه مأمور اولمش ایدی. بعده عزل اولنه‌رق، اقبال واعتباردن دوشمکله، اواخر احوالی مجهولدر.

جعفر پاشا سلطان احمد خان اول دوری وزراسندن اولوب، سرای همایونده تربیه اولنمش؛ ومیراخور ثانی واول اولدقدن صکره، حبش میرمیرانلغنه، و ۱۰۱٦ ده رتبهٔ وزارتله یمن والیلکنه نصب اولنمش؛ و ۹ سنه خطهٔ یمانیه‌یی اداره وبر طاقم اصلاحات اجرا ایتدکدن صکره، درسعادته جلب اولنه‌رق، ۱۰۲۷ ده مصر والیلکنه نصب اولنمش، و ۹ آیدن صکره عزل اولنمشیدی. بقیهٔ احوالی معلوم اوله‌مدی.

جعفر پاشا دولت علیه‌نك قپودان پاشالرندن اولوب، سلطان مراد خان رابع دورنده، و ۱۰٤۱ تاریخنده بوستانجی باشی ایکن، مسند قپودانی‌یه تعیین اولنه‌رق، ۱۳ آی قدر بو مقامده قالدقدن صکره، آق دکیزه‌کی عدم موفقیتی اوزرینه عزل، ودیمتوقه‌یه نفی اولنه‌رق، اوراده قتل اولنمشدر.

جعفر پاشا روم ایلی بکلر بکیسی اولوب، عهد سلطان احمد خان ثانیده نیشدن بلغراده قدر اولان طریقی خیدودلردن تطهیر وتأمین ایتمکه ویول اوزرنده بونان اورمانلری آچمغه مأمور اولمش؛ وسلطان مصطفی خان ثانی دورنده، پك مسن اولدیغی حالده، مجارستانده آلمانیا ایمپراطورینك سرداری پرنس اوجنله اولنان محاربه‌ده شهید اولمشدر.

جعفر پاشا سلطان مصطفی خان ثالث دوری قپودان پاشالرندن اولوب، ۱۱۸٤ تاریخنده بو مسنده نصب، وینه اوسنه عزل ایله. ردوس محافظلغنه نصب اولنه‌رق، بودروم‌ده وفات ایتمشدر.

جعفر چلبی مشاهیر شعرا وخطاطین عثمانیه‌دن اولوب، تاجی زاده دیمکله دخی مشهوردر. برادری سعدی چلبی دخی شعر وخطده بینظیر اولدیغی کبی، پدرلری تاجی دخی شعرادندر. محمود پاشا مدرسه سنده مدرس ایکن،

یاوز سلطان سلیم خان حضرتلرینك نظر التفاتنه مظهر اولمغله، نشانجیلق خدمتنه تعیین اولنمش؛ ومصاحبت حضرت پادشاهی‌یه نائل اوله‌رق، ندماسی صره‌سنه‌کچمشیدی. پادشاه مشار الیه صاحب ترجمه‌نك عقل ودرایت وعلم وفضیلتنی تقدیر بیوره‌رق، کندیسنی حضر وسفرده مجلس همایوندن آیرمازلر ایکن، بعده آماسیه‌ده یکیچری طائفه‌سنی تحریك ایتدیکنه دائر خصماسی طرفندن‌کندیسنه اولنان افترا اوزرینه قتل اولنمش؛ وسویلمش اولدیغی بر بیتی مقتضاسنجه قانیله ملمع اوله‌رق سلطان سلیم جامع شریفی یاننده کندی بنا کرده‌سی اولان (نشانجی) مسجدی حولیسنده دفن اولنمشدر. اوبیت شو در:

بن شهید تیغ عشق اولدقده راه یارده
یومه‌دن دفن ایلکز تندن غباری کتمه‌زن

نثری دخی شعرینه مانند اولوب، فارسی شعر وانشاسی‌ده پك کوزلدر. «هوسنامه» عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. سلطان سلیم مشار الیهك جلوسی حقنده سویلمش اولدیغی بر قصیدهٔ فارسیه‌سنك مطلعی شودر:

جان آفرین‌که برکف مانقد جان نهاد
بهر نثار مقدم شاه جهان نهاد

جعفر خان { هندستانده عالمکیر شاه زماننده بنکاله والیسی اولوب، (مرشدقلی خان) اسمیله دخی معروفدر. (مرشدآباد) شهرینی تأسیس ومرکز اتخاذ ایده‌رك، نیم مستقل بر حکومت تشکیل ایتمش؛ و ۱۱۳۸ تاریخ هجریسنده وفات ایدوب، نسلندن ۱٤ کشی ارثاً وبربرینی متعاقب بنکاله‌ده حکومت سورمشلردر.

جعفر خان { دولت صفویه‌نك انقراضندن وافغانیلرك دفعندن صکره ایرانده بر آز وقت حکومت سورن (زند) دولتی حکمدارلرندن اولوب، صادق خانك اوغلیدر. صادق خانی قتل ایتمش اولان یکنی علی مراد خانك وفاتنده و ۱۱۹۹ تاریخ هجریسنده صاحب ترجمه تخته جلوس ایتمش ایسه‌ده، یالکز فارس وکرمان خطه‌لری النده قالوب، ایرانك سائر طرفلری قجار دولتنك مؤسسی اولان آقا محمدك ید ضبطنه کچمشیدی. جعفر خان ٤ سنه حکومتدن صکره ۱۲۰۳ ده مسموماً وفات ایدوب، اوغلی (لطف علی خان) امراسندن حاجی ابراهیمك همت ودرایتیله بر مدت آقا محمدله اوغراشه بیلمش ایسه‌ده، نهایت مغلوب وفراره مجبور اولمش؛ ومتعاقباً طوتیلوب، دشمننه تسلیم اولنمغله، قتل اولنه‌رق، بونکله زند دولتی ختام بولمشدر.

جعفر رازی { (خواجه —) ایران شعراسندن شعر وانشاده ماهر وطب وسائر فنوندن دخی بهره دار ایدی. شو قطعه اونکدر:

ای چرخ تراغبار مامن تاکی
آزار دلم بکام دشمن تاکی
زین مرتبهٔ بلند شرمت بادا
باهمچو منی ستیز کردن تاکی

جعفر زتلی { (میر —) هندستانك متأخرین شعراسندن اولوب، عظیم شاه بن عالمکیرك خدمتنده بولنمش؛ وهجوه میال اولدیغندن، فرخ سیرك جلوسنده سویلمش اولدیغی بر هجویه‌سی اوزرینه، ۱۲۲۵ ده قتل اولنمشدر. فارسی واردو لسانلرنده اشعاری وبرده «شهنامه» سی واردر.

جعفر ساوجی { ایران شعراسندن اولوب، ساوه‌لیدر. شو بیت اونکدر:

سیلاب کریه ام همه خاکستر آورد
کویاکه سوخت‌هجر تو دردیده خوابرا

جعفر صادق { (امام — بن محمد باقر بن زین العابدین بن حسین بن علی بن ابی طالب) ائمهٔ اثنا عشرك آلتنجیسی‌اولوب، والده‌سی (ام فروه) قاسم بن محمد بن ابی بکرالصدیق (رضنه) ك کریمه‌سی ایدی. حضرت امام جعفر (رضنه) ۸۳ تاریخ هجریسنده مدینهٔ منوره‌ده طوغوب، حضرت امام محمد باقر (رضنه) ك اکبر اولادی ایدی. پدرندن تحصیل ایدوب، علم وفضلده زمانك فریدی ایدی. امام اعظم ابو حنیفه حضرتلری حضرت امام جعفر صادقك حلقهٔ تدریس وافاده‌سنه دوام ایده‌رك، اول کان معارف ظاهریه وباطنیه‌دن استفاده ایلمشدر. جفر وکیمیا وسائر علومده دخی معلوماتی اولوب، فن کیمیانك موجدی عد اولنان (جابر) دخی حضرت امامك جملهٔ شاکردانندن بولنمشدر. زهد وتقواده وقناعت وحسن اخلاقده دخی‌بینظیر اولوب، صدقی حسبیله صادق تسمیه اولنمشدر. خلفای عباسیه نك ایکنجیسی اولان ابو جعفر منصور حضرت امامی هروقت کمال تعظیم وتکریمله صحبتنه دعوت ایده‌رك،

رأيندن واخطارات ونصايحندن استفاده ايدردي. روايته كوره ابو مسلم خراساني امويلره قارشي رفع لواى قيام ايتديكده، ابتدا خلافتي امام جعفر صادقه تكليف ايلمش ايسه‌ده، حضرت امام قبول ايتميوب، حتى ابو مسلمك مكتوبلريني دخي ياقشيدي. يدي اركك واوچ قيز اولادي اولوب، امامتده بيوك اوغلي اسماعيل وارث اوله‌جق ايكن، پدرينك حياتنده وقوع وفاتي حسبيله، ايكنجي اوغلي موسى كاظم حضرتلري يدنجي امام اولمشدر. بر فرقه امامتي ينه اسماعيلده واولادنده طانيوب، اسماعيليه ناميله آيرلمشلردر. امام جعفر صادق ١٤٨ تاريخنده، ٦٥ ياشنده اولديغي حالده، مدينهٔ منوره‌ده ارتحال ايدوب، پدريله جدينك قبرلري جوارنده دفن اولنمشدر. شيعيلر مذهبده دخي صاحب ترجيحي امام طانيوب، كندي مذهبلرينه مذهب جعفري نامني ويررلر.

جعفر طهراني { (مير محمد) ايران شعرا وعلماسندن اولوب، دولت صفويه‌نك اواخر دورنده طهرانده تدريس وافاده ايله مشغول ايكن، طرف شاهيدن وقوع بولان دعوت اوزرينه، اصفهانه كيتمش؛ واصفهان فتنه‌سي ظهورنده مشهد مقدسه كيده‌رك، اوراده وفات ايتمكله، جوار امام موسى رضا (رضه) ده دفن اولنمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

ازپستئ بخت ارنرسد دست بجائى
نوميد نيم دامن آن زلف درازست

جعفر طيار { (ابو عبدالله — بن ابي طالب) صحابهٔ كرامدن اولوب، حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك عم زاده‌سي وحضرت علي (رضه) نك برادريدر. حضرت عقيلدن اون ياش كوچك وحضرت عليدن اون ياش بيوك اولوب، حضرت نبي ذيشانه ايمان كتيرنلرك اوتوز ايكنجيسيدر. بعدالاسلام جور قريشدن رها ياب اولمق اوزره، سائر صحابه ايله برابر حبشه هجرت وخيبرك فتحي كوني عودت بيورمشيدي. حتى حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزك «خيبرك فتحنه‌مي يوقسه جعفرك قدومنه‌مي سوينه‌يم» بيورمش اولدقلري مشهوردر. حضرت جعفر (رضه) جانب حضرت نبويدن اوچ بيك كشيلك بر سريه ايله روملره قارشي شامه اعزام بيورلغله، (مؤته) موقعنده عسكر رومه تلاقي ايدوب، واقع اولان محاربه‌ده سنجاقدار بولنان (زيد بن حارثه) شهيد اولنجه، حضرت جعفر سنجاغي يدينه آله‌رق، دشمنلرك اوزرينه غضنفرانه هجوم ايتمكله، صاغ الي كسلنجه سنجاغي صول اليله، وصول الي دخي كسلدكده، ديشيله طوته‌رق، نهايت شهيد اولدقده، مبارك بدنك يالكز مكشوف اولان يرلرنده يتمشدن زياده قليج واوق ياره‌سي كورلمشدر. بو خبر مؤلم حضرت فخر كائنات افندمزه واصل اولدقده، زياده‌سيله محزون اولمشلر، ومدينهٔ منوره‌ده عمومي بر ماتم حاصل اولمش ايسه‌ده، بعده حضرت جعفره كسيلان ايكي الي يرينه من طرف‌الله ايكي قناد احسان اولنه‌رق، جنتده طيران ايلديكي وحي اولنمغله، حضرت رسول‌الله (صلعم) شهيد مشار اليهك اولادينه «يابني ذي الجناحين» خطاب بيوره‌رق، كيفيتي تبشير بيورمش؛ وبو مناسبتله حضرت جعفر (طيار) اسميله شهرت بولمشدر. شهادتنده ٤١ ياشنده اولدقلري مرويدر. خلقاً وخلقاً حضرت نبي ذي شان (صلعم) افندمزه زياده‌سيله مشابه اولوب، بو بابده وسائر فضائلي حقنده بر قاچ حديث شريف وارد اولمشدر. محمد، عون وعبدالله اسميله اوچ اوغلي اولوب، بونلردن عبدالله حضرت علي ايله حضرت فاطمه (رضهما) نك كريمه‌سي حضرت زينبي تزوج ايتمشدي.

جعفر قزويني { ايران شعراسندن اولوب، هندستانه رحلتله، سليمان شاهك نزدنده قدر ومنزلتي برتر اوله‌رق، (آصف خان) عنواني احراز ايتمش، وبعده وطننه عودت ايلمش ايدي. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

با باد صبا بوى كسى هست كه يعقوب
چشمى كه ندارد بره قافله دارد

جعفرك { (ابو جعفر احمد بن علي بيهق) آلتنجي قرن هجري ادباسندن اولوب، «تاج المصادر» عنوانلي اثر مشهورك مؤلفيدر. ٥٤٤ ده وفات ايتمشدر.

جعفري { سابق الترجمه جعفر چلبينك اوغلي اولوب، اسمي (بالي) در. حسن وملاحتيله مشهور اولوب، عشرته وافيون وبرشه ابتلاسي جهتيله، برشي يكرمي يدي درهمه قدر چيقارمش، وبوندن مسموماً وفات ايتمشدر. ابن كمال پاشانك معاصريدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

ديرلكمدن اولمك اى سيمين بدن يكدر بكا
جامهٔ زربفت ودييادن كفن يكدر بكا

جعفری { (میر محمد جعفر) ایران شعراسندن وتبریز ساداتندن اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

نکرد یاد من از ناز ومن بدین خوددرا
دهم فریب که بر قاصد اعتماد نکرد

جعفری { بوده ایران شعراسندن اولوب، عن اصل ساوه‌لی اولدیغی حالده، تبریزده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

حرف دشمن مشنو تیغ مکش دوست‌مکش
ظلم از حد مبر امروز که فردائی هست

جعفری { بو دخی ایران شعراسندن ومشهد مقدس‌ساداتندن اولوب، اصفهانده تحصیل علم ایتمشدر. شو بیت اشعارندندر:

اگر بروز قیامت کشید وصل چه شد
وصال یار بدین انتظاری ارزد

جعفری { سامرا قربنده خلفای عباسیه‌دن جعفر المتوکل علی‌الله طرفندن بنا اولنمش بر قصبه ایدی. خلیفهٔ مشار الیه اوراده ابتدا کندینه مخصوص غایت بیوك ومزین بر سرای یاپدیروب، دجله‌دن (جبیهٔ دجله) اسمیله بر قنال دخی آچتمش؛ وبعده اطرافنده سوقاقلری ترسیم ایتدیرمکله، اکابر دولت وسائر خلق اولر یاپدیره‌رق، آز وقت ظرفنده بیوك بر قصبه اولمش ایسه‌ده، پك آز وقت معمور قالوب، متوکلك اوراده قتلی اوزرینه ترك اولنه‌رق، خراب اولمشدر. ۲٤۵ ده تأسیس‌اولنه‌رق سرایك بناسنه ایکی ملیون دینار صرف اولندیغی مرویدر، که اووقت بر دینار یکرمی بش درهم ایتدیکنه نظراً، تقریباً ایکی ملیون لیرا دیمکدر.

جعفریه { جعفر برمکیه منسوب اولمق اوزره، بغدادك جانب شرقیسنده بیوك بر محله ایدی.

جعفی { (مخلاف —) یمنده وصنعادن ٤۲ فرسخلق مسافه‌ده بر قصبه اولوب، (جعفی بن سعد العشیره) یه منسوب بر قبیله‌نك مرکزی ایدی.

جعیل { [« جعال » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جغاله زاده { (سنان پاشا) مسند صدارتی احراز ایتمش وزرای سلطنت عثمانیه‌دن اولوب، افرنجی الاصلدر. پدری جغاله ودها طوغریسی سیقاله (Cicala) جنویز جمهوریتنك

اك بیوك قپودانلرندن اولدیغی حالده، عهد سلطان سلیمان خانیده‌سائر برچوق قپودانلرله برابر قپودان دریا پیاله پاشا طرفندن اسیر ایدیله‌رك، درسعادته کتیرلمش، واوغلی (اسکیپیون) برابرنده بولنمغله، سرای همایونه آلنه‌رق، (سنان) تسمیه، ودین اسلام اوزره تربیه اولنمشدر. جغاله زاده سنان پاشا سرای همایونده سلحدار اولدقدن صکره، یکیچری آغالغیله طیشاری چیقوب، سلطان سلیم خان ثانی وسلطان مراد خان ثالث زمانلرنده ارضروم، بغداد، وان وسائر یاللر والیلکلرنده بولنمش؛ و ۹۹۸ ده اولوج حسن پاشادن صکره قپودان پاشا اولوب، اینه بختی سفرینه کیتمش؛ وشرق سفرلرنده خدمتی کورلمکله، رتبهٔ وزارتله تلطیف اولنمش ایدی. بعده ظهور ایدن بر قاریشیقلغه مدخلی اولمق تهمتیله بر مدت قونیه‌یه نفی اولنمش؛ وسلطان محمد خان ثالث زماننده مجارستانده وقوع بولان اکری فتوحاتنه سبب مستقل اولدیغنه دائر شیخ الاسلام خواجه سعدالدین افندی طرفندن وقوع بولان توصیه اوزرینه، ۱۰۰۵ تاریخنده مسند صدارته نصب اولنمش ایسه‌ده، قرق کون صکره عزل اولنه‌رق، ۱۰۰٦ ده ثانیاً قپودان پاشا اولوب، بو دفعه دخی درت سنه بو مقامده‌قالمش؛ و ۱۰۱۰ ده عزل اولنه‌رق، ۱۰۲۱ ده سردارلقله ایران سفرینه مأمور اولوب، ایکی سنه ایرانیلرله اوغراشمش ایسه‌ده، بو دفعه موفق اولمقسزین‌مغلوباً دیاربکره عودت ایتمش؛ وبو عدم موفقیتك ویردیکی کدرله سلطان احمد خان اولك جلوسی متعاقب ۱۰۱٤ ده دیار بکرده وفات ایتمشدر. استانبولده (جغاله اوغلی) دینمکله مشهور جامی اولوب، بو اسم محله‌یه دخی تعمیم اولنمشدر.

جفار { بجدده بر محل اولوب، ایام العربدن (یوم‌الجفار) اسمیله معروف بر وقعه‌نك محل‌جریانی اولمغله مشهوردر. — صحرای تیهك قسم شمالیسنده دخی بواسمده‌بر ناحیه اولوب، عریش قصبه‌سی‌ده بو جفاردن معدوددر. خرما آغاجلری چوق اولوب، فراعنه زماننده پك معمور بولنمش اولدیغی مرویدر.

جفانی { بو مخلصله سلطان بایزید خان ثانی وسلطان سلیم خان قدیم زمانلرنده عثمانلی شعراسندن ایکی ذات بولنوب، بری استانبول

قاضیسی سعدی چلبینك نائب وكاتبی ایدی. تذكره‌لرده‌كی شعرلرنده شایان نقل بر شی كوریله‌مه‌مشدر. — ایران شعراسندن دخی بو مخلصله متخلص بری اولوب، ۹۰۱ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

نه محرمی كه بگوید بیسار حال مرا
نه همدمی كه زخاطر برد ملال مرا

جفرسون (Geferson) آمریقای شمالیده‌كی ممالك مجتمعه رؤسای جمهورندن اولوب، ۱۸۰۱ و ۱۸۰۵ ده ایكی دفعه رئیس انتخاب اولنمش؛ ودها اول ممالك مذكوره‌نك استقلالنه چالیشمش ایدی. عالم ومتفنن بر ذات اولوب، امور سیاسیه ومالیه وفلسفیه‌یه دائر بر قاچ كتاب یازمش، وكندی تأسیس كرده‌سی اولان بر دارالفنونك ترقیاتنه چوق چالیشمشدر. ۱۷۴۳ ده ویرجینیاده طوغوب، ۱۸۲۶ ده وفات ایتمشدر.

جفره (یاخود جفرة خالد) بصره قربنده بر محل اولوب، عبدالملك بن مروان زماننده و ۷۰ تاریخ هجریسنده حكومت امویه طرفندن مأمور اولان خالد بن عبدالله ایله مصعب بن زبیرك طرفی التزام ایدن اهل بصره آره‌سنده وقوع بولمش و ۴۰ كون امتداد ایتمش اولان بر محاربه‌نك محل جریانی اولمغله مشهوردر.

جفشیش (ابوالخیر — بن نعمان الكندی) صحابه‌دن اولوب، كنده قبیله‌سیله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه كله‌رك، ایمان كتیرمش؛ وبعض احادیث شریفه نقل ایلمشدر. حضرموتلی اولدیغی دخی مرویدر.

جفلوذ صقلیه جزیره‌سنده ساحل بحره قریب مرتفع بر طاغك اوزرنده واورمانلرله محاط بیوك بر قلعه وقصبه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذكوردر.

جفنه فلسطینده قدس ایله نابلس آره‌سنده بر قریه اولوب، بر قلعه خرابه‌سی واردر. اسم قدیمی (Gophna) در.

جفنه (Gjafna) سرندیب جزیره‌سنك منتهای شمالنده وقولومبودن ۳۰۰ كیلومتره‌لك مسافه‌ده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ۸۰۰۰ اهالیسی وقلعه‌سی واردر.

جكان هراتده بیوك بر محله اولوب، جكانی لقبیله معروف بعض مشاهیر عثمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

جلاب جزیره‌ده حران قربندن كچن ورقه‌نك اوست طرفنده فرات تابعلرندن (بلیخ) نهرینه منصب اولان بر چای اولوب، همنامی اولان بر قریه‌نك قربنده نبعان ایدر. مجراسی ۱۰۰ كیلومتره‌یه قریبدر. اورفه شهری ایچندن كچن صولر دخی بو چایه دوكیلور. قیشین صویی بایخه واصل اولوب، یازین سقی اراضی‌یه صرف اولنور. هارون الرشید زماننده اسماعیل بن صبیح بو نهرك مجراسندن ۱۰ میل اوزاق اولان حران قصبه‌سنه‌دك بر قنال كشاد ایدوب، بلدهٔ مذكوره‌یه صو آقیتمشیدی.

جلاباد (وفارسیسی كلاباد) نیسابورده بیوك بر محله اولوب، مشاهیر علمادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

جلاس (بن سویدالاوسی) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، حارث بن سویدك برادریدر. برادری ارتداد ایدوب، بعده نادم اولمغله، توبه واستغفار ایده‌رك، نزد حضرت پیغمبری‌یه مراجعت ایتدكده، حقنده «الا الذین تابوا من بعد ذلك» آیت كریمه‌سی نازل اولدیغی كبی، صاحب ترجمه دخی ابتدا منافقیندن اولوب، تبوك غزاسنده خلق تبریده چالیشه‌رق، حضرت سیدالانبیا (صلعم) افندمزه قارشی بعض تفوهاتده بولندیغی اوكی اوغلی عمیر بن سعد طرفندن خبر ویرلمكله، جانب رسالتپناهیدن صورلدقده، سویلدیكنی یمینله انكار ایتمش ایسه‌ده، «ولقد قالوا كلمة الكفر» آیت كریمه‌سی نازل اولنجه، انكاره مجالی قالمیوب، بو دخی توبه واستغفار ایتمشدر. — (جلاس بن صلیت الیربوعی) و (جلاس بن عمرو الكندی) دخی صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمشلردر.

جلال نجددن مكهٔ مكرمه‌یه كیدن طریقك اسمیدر.

جلال آباد افغانستانده كابل نهرینك صاغ طرفنده ۵۵۶ متره ارتفاعی اولان بر تپه‌نك اوزرنده وكابلك ۱۳۵ كیلومتره شرقنده مستحكم بر قصبه اولوب، یازین ۳۰۰۰ چوبانلرك اجتماعیله ۶۰۰۰ اهالیسی واردر.

جلال آباد هندستانك (میرات) خطه‌سنده ومظفر نكار سنجاغنده اوله‌رق (بلند شهر)ك ۵۲ كیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه

اولوب، ٦٩٠٥ اهالیسی واردر. — ینه هندستانڭ (رحیلقند) سنجاغنده وشاهجهانپورڭ ۱۸ کیلومتره جنوب غربیسنده دخی بو اسمله بر قصبه اولوب، ٦٣٩٥ اهالیسی واردر.

جلال آباد { ایرانڭ سیستان خطه‌سنده وافغانستان حدودی اوزرنده وچاکر بورڭ ۳۵ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (هلمند) نهری کنارنده بر قصبه اولوب، سوروقلعه‌سی خرابدر. جوارلری پك کوزل ایسه‌ده، ایرانیلرله افغانیلر آره‌سنده وقوع بولان محاربات سببیله ویرانه‌لرله مستوردر.

جلال الدوله { (ابو طاهر فیروز خسروشاه) آل بویه دولتنڭ اون دردنجی حکمداری اولوب، (بهاء الدوله بن عضد الدوله بن رکن الدوله بن بویه) ڭ اوچنجی اوغلیدر. برادرلری سلطان الدوله وشرف الدوله زمانلرنده بصره حاکمی اولوب، ٤١٦ تاریخنده سلطان الدوله‌نڭ وفاتی اوزرینه، امیرالامرالق مسندینه اوتورمق اوزره، بغداده عزیمت ایتمش ایسه‌ده، سلطان‌الدوله‌نڭ اوغلی ابو کالیجار بو مقامی طوتمش اولدیغندن، جلال‌الدوله بصره‌یه عودته مجبور اولوب، نهایت ٤١٨ ده طائفهٔ اتراڭ ابوکالیجاره قارشی غلو ایده‌رڭ، خلیفهٔ عباسیدن جلال الدوله‌نڭ بغداده دعوتنی طلب ایتمکله، صاحب ترجمه بو وجهله سلطنته نائل اولمشدر. آنجق کندیسی عالم ومتدین بر ذات اولدیغی حالده، تدبیر ملك وسیاسته مقتدر اولمدیغندن، ایکیده برده عصیان ایدن عسکریله، وادعای سلطنتدن کری طورمیان یکنی ابوکالیجار ایله اوغراشه‌رق، مدت حکومتی اولان ۱۷ سنه‌یی بویله غوائل داخلیه ایله کچیرمش؛ ومع هذا خلیفهٔ عباسی (قائم بامرالله) ی کندیسنه (ملك الملوك) عنوانی ویرمکه مجبور ایتمشدی. حالبوکه اوزمانده ارطغرل سلجوقی اکثر بلادی ضبط ایدوب، آل بویه دولتنده بیوك بر قوت ومکنت قالمامشیدی. جلال الدوله ٤٣٥ تاریخنده ٥٢ یاشنده وفات ایتمشدر.

جلال الدین اکبرشاه { [«اکبرشاه ماده‌سنه مراجعت.]

جلال الدین امیرانشاه { تیمورلنکڭ اوچنجی او- غلی اولوب، پدری طرفندن عراقین وآذربیجان ودیاربکر جهتلرینه حاکم ووالی نصب اولنمشدی. تیمورڭ وفاتندن ۳ سنه صکره ۸۱۰ تاریخنده، ۳۸ یاشنده اولدیغی حالده، قره قویونلیلردن قره یوسف ترکمانله آذربیجانده ایتدیکی محاربه‌ده قتل اولنه‌رق، قره‌یوسفڭ امریله تبریز جوارنده دفن اولنمش‌ایسه‌ده، بعده کمیکلری اخراج وماوراء النهره نقل اولنه‌رق، کش قصبه‌سنده (قبة الخضراء) ده دفن اولنمشدر. کندیسی مستقلاً حکومت سورمه‌مش ایسه‌ده، اوغلی سلطان خلیل تیمورڭ وفاتنده جدینڭ تختنی ضبطله، سمرقندده درت سنه سلطنت سورمش اولدیغی کبی، تورونی سلطان ابو سعید دخی شاهرخدن صکره سمرقندده پادشاه اولمش؛ وبونڭ تورونی بابر یقین وقته قدر هندستانده سلطنت سورن شعبهٔ تیوریه‌نڭ بانیسی اولمشدر.

جلال الدین پوربی { هندستانده بنکاله ملوکندن اولوب، پدری راجه کنس برهمن دیننده ایکن، کندیسی ۷۹٤ تاریخ هجریسنده واقع اولان جلوسنده شرف اسلامله مشرف‌اولمش؛ و۱۷ سنه حکومت‌سوروب، کمال عدل وحقانیتندن نوشروان زمان تسمیه‌اولنمشدی.

جـلال الدین حسن { (خـواند —) ایرانده حکومت سورن ملاحدهٔ اسماعیلیه‌نڭ آلتنجیسی اولوب، ٦٠٧ تاریخنده پدری خواند محمده خلف اولمش؛ وآباء واجدادینڭ طوتدقلری طریق الحاد وضلالدن نکول ایله، اهل سنت مذهبنه کیره‌رڭ، ۱۱ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٦١٨ تاریخنده ٦٧ یاشنده وفات ایتمشدر.

جلال الدین دوانی { (محمد اسعد بن‌سعد. الدین اسعد) مشاهیر علماوحکمای اسلامدن اولوب، احفاد تیموردن سلطان ابوسعیدڭ زماننده یاشامش، و ۹۰۸ تاریخنده وفات ایتمشدر. کازرون ملحقاتندن (دوان) قریه‌سنده دنیایه کلوب، اکثر اوقاتنی شیرازده کچیرمشدر. پك چوق تألیفاتی اولوب، اڭ مشهورلری شونلردر: «اخلاق جلالی»، «شرح هیاکل النور»، «اثبات‌واجب»، «رسالهٔ زوراء»، «حاشیهٔ شمسیه»، «انوار شافیه»، «شرح عقائد»، «شرح تجرید». اخلاق

جلالی عنوانلی کتابی انك معتبر آثاردن اولوب، بیوك برشهرت قزانمش؛ وانکلیزجه‌یه دخی ترجمه اولنمشدر. صاحب ترجمه‌نك شعرده دخی مهارتی اولوب، جملهٔ اشعارندن اولان شو بیتی بین العلما خیلی قیل وقالی موجب اولمشیدی:

درد خمار دارم ودرمان من میست
می‌ده‌که می ز بهر مداوا حرام نیست

حتی بونك اوزرینه بعض شعرا دیمشلردرکه:

بهارست درکش می ارغوانی
بفتوای ملا جلال دوانی

جلال الدین رومی { (مولانا —) کبار اولیاءالله‌دن وپیران طریقتدن اولوب، صیت وشهرتی بتون عالم اسلامده منتشردر. علم وفضلی وشعر وادبیاتده‌کی قدرتی دخی انوار باطنیه‌سیله متناسب اولوب، مقامات وکراماتی مشهور، و «مثنوی» سیله دیوان اشعار عارفانه‌سی یادیٔ ناسده متداولدر. عن اصل خراسانلی اولوب، ۶۰۴ تاریخنده بلخ شهرنده دنیایه‌کلمشدر. نسبی امیرالمؤمنین حضرت ابابکر صدیق (رضه)ء منتهی اولور. پدری مولانا بهاء الدین ولد اعاظم علمادن اولوب، حلقهٔ تدریسنه پك چوق طلبه ومستمعین تجمع ایتمکله، ملوك خوارزمشاهیه‌دن جلال الدین محمد اظهار عداوت ایتدیکندن، مولانا بهاء الدین او دیاری ترك ایتمکی مناسب کوره‌رك، اووقت چوجق بولنان جلال الدینی بالاستصحاب، ایفای فریضهٔ حج ایتمك اوزره، حجازه طوغری یوله روان اولمشیدی. نیشاپورده فریدالدین عطار حضرتلریله کوریشدکلرنده، مشار الیه بوطفل نوسالده بر نورالهی واستعداد جبلی آثارینی مشاهده ایلدیکنی پدرینه بیان وتبشیر، وجلال الدینه دخی کندی آثارندن «اسرار نامه» نك برنسخه‌سنی هدیه ایتمشدی. طریق حجده کبار صوفیوندن سید برهان الدین محقق ترمذی ایله کوریشه‌رك، طریقت وتصوفدن بحث وصحبت ایتمکله، یانلرندن آیرلمیان جلال الدین اووقتدن علوم باطنیه‌دن تلذذ ایتمکه آلیشمشیدی. حجازدن عودتلرنده برمدت شامده اقامت ایدوب، برهان الدین اوراده وفات ایتمکله، بهاء الدینه دیار روم جانبنه کیتمکی وصیت ایتمش؛ ومولانا بهاءالدین ولد اوغلیله برابر ارزنجانه وبعده لارنده‌یه کله‌رك، صکره سلطان علاءالدین سلجوقی طرفندن وقوع بولان دعوت ورجا اوزرینه، قونیه‌یه نقل، واوراده توطن بیورمشلردر. برمدت بهاءالدین تدریسیله مشغول اولوب، ۶۳۱ تاریخنده واقع وفاتنده یرینه حضرت مولانا کرسیٔ تدریس وافاده‌یه چیقه‌رق، علم وفضلی حسبیله، آز زمانده اودرجه‌ده شهرت بولمشدی‌که هر طرفدن طلبهٔ علوم حلقهٔ تدریسنه شتاب ایدوب، اطرافنده دائما درت بشیوز مستمعین بولنوردی، وخانه‌سنه کیدرکن وکلیرکن دخی اطرافنه طوپلانه‌رق، ایراد اسئله ایله حل مشکلات ایدرلردی. برمدت صکره صوفیون طریقنه میل ومحبت ایدوب، قونیه‌ده بولنان چلبی حسام الدینه انتساب ایتمش؛ و مؤخراً مردان خدادن مشهور شمس الدین تبریزی شیخی رکن الدین زرکوبینك اشارتیله قونیه‌یه کله‌رك، حضرت مولانایی ارشاد، وعلوم ظاهریه‌دن تجرید ایتمکله، فیما بعد درسی ترك ایده‌رك، شمس تبریزی ایله صحرالرده کزوب، باطنیاتدن قونیشمغه باشلانجه، طلبه ومریدان ایله علمای مملکت شکایت ایده‌رك، حضرت شمسی قونیه‌دن تبعید ایتدیرمشلرسه‌ده، بو ایکی مرد عارف طریق حقده بربرینه عاشق ومعشوق اولوب، جدا یاشامه‌لری ممکن اوله‌مدیغیچون، حضرت مولانا تبریزه قدر کیده‌رك، شمسی آلوب، ینه قونیه‌یه کتیرمشدی. باطنی عشق الهی ناریله سوزان اولنجه، بر مکانده طوره‌میوب، بر دیرکه طوتیله‌رق دونر، ونی وتبنك آوازه‌سیله وجد وحاله کلیرایدی، که طریق مولویه‌ده مرعی اولان سماعك مبدئی بودر. بوحالی کسب ایتدکدن صکره، ادبیاتده بر مقام عالی احراز ایدن ومتصوفانه امثالی اولمیان «مثنوی» یی یازمش؛ وهر بر مصرعی عشق الهینك بر تصویر علنیسی حکمنده اولان اشعار کثیره‌یی سویلمشدر. دیوان اشعاری ۳۰ بیك و «مثنوی» سی ۴۷ بیکدن زیاده بیتی جامعدر ۶۷۲ تاریخنده ۶۹ یاشنده ارتحال ایدوب، تربه‌سی قونیه‌ده زیارتکاه انامدر. اوغلی سلطان ولد پدرینك ترجمهٔ حالنی یازمش، وطریقت مولویه‌نك ارکانی تأسیس ایلمشدر. نسلی الیوم قونیه‌ده باقی اولوب، اکبر وارشدلری چلبی عنوانیله پوست حضرت مولویه‌یه اوتورور؛ وسلاطین عظام عثمانیه‌یه، جلوسلرینی متعاقب، قلیج قوشاتمق بونلره عائد بر حق و وظیفه‌در. مثنویسی مشهور

ایسه‌ده تبرکا دیباجه‌سندن بر قاچ بیتك ایرادی مناسب کورلدی:

بشنو از نی چون حکایت میکند
کز جدائیها شکایت میکند
کز نیستان تا مرا ببریده اند
از نفیرم مرد وزن نالیده اند
سینه خواهم شرحه شرحه از فراق
تابکویم شرح درد اشتیاق
آتش است این بانك نای ونیست باد
هرکه این آتش ندارد نیست باد

جلال الدین سیورغیمش { قره ختاییان سلاله‌سنك

بشنجی حکمداری اولوب، سلطان قطب‌الدین محمد بن تابنکونك اوغلیدر. ۶۸۱ تاریخنده اوکی والده‌سی ترکان خاتونك وفاتی اوزرینه، آرغون خانك فرمانیله کرمان حاکمی اولمش؛ ومنکوبن هلاکونك قیزی (کر-خوچین) خاتونی تزوج ایلمش ایدی. ۶۹۱ ده کیخاتو خانك فرمانیله عزل اولنه‌رق، خلفی اولان همشیره‌سی پادشاه خاتون طرفندن قتل اولنمشدر.

جلال الدین سیوطی { [«سیوطی» ماده سنه مراجعت.]

جلال الدین غوری { غوریان دولتنك انقراضندن‌وملکلر

ینك خوارزمشاهیان طرفندن ضبطندن صکره، یدنجی قرن هجریده بامیان جهتنده تشکل ایدن غوریان شعبه‌سنك دردنجی وصونك حکمداری اولوب، ۷ سنه حکومت سوردکدن صکره، ملکی خوارزمشاهیان طرفندن ضبط اولنمشدر.

جلال الدین فرهانی { ایران شعراسندن اولوب، کندیسی

رزاعتله مشغول اولدیغی حالده، شعرا وادبا ایله دخی کورریشوردی. وکوزل اشعار سویلیوب، خمسهٔ نظامی‌یه بر نظیره‌سی وسائر اشعاری واردر. شو بر ایکی بیت بر حکایهٔ منظومه‌سندندر:

بزرکری داشت یکی تازه باغ
لاله درخشنده درو چون چراغ
سرو وکل وبید بهم برشده
نارو به وسیب بهم درشده

جلال الدین فیروز { [«فیروزشاه خلجی» ماده‌سنه مراجعت.]

جلال الدین محلی { (محمد بن احمد) مشاهیر مفسریندن وفقهاء

شافعیه‌دن اولوب، ۸۶۴ تاریخنده وفات ایتمشدر. موجز ولکن غایتله مقبول ومعتبر بر تفسیر شریف یازوب، عمری اکالنه وفا ایتمدکله، اشبو تفسیر شریف بعده علامه جلال‌الدین سیوطی طرفندن ینه اواسلوبده اکال اولنمش؛ وبناءً علیه «تفسیر الجلالین» اسمیله شهرت بولمشدر.

جلال الدین ملکشاه { [«ملکشاه» ماده‌سنه مراجعت.]

جلال الدین منکبرنی { (بن قطب الدین محمد) خوارز

مشاهیان سلاله‌سنك یدنجی حکمداری اولوب، پدری چنکیز خاندن مغلوب اوله‌رق فرار، وجزیرهٔ آبسکونده وفات ایلدکده، یعنی ۶۱۷ تاریخنده خوارزمده تحت موروثنه جلوسله، چنکیزه قارشی عسکر سوق ایده‌رك، افغانستانده ایتدیکی یدی محاربه‌نك ایلك آلتیسنده غالب اولمش ایسه‌ده، یدنجیسنده سند نهری کنارنده مغلوب اولوب، هندستانه قاچش؛ وبعده عودت ایده‌رك، کرمان وفارس وعراق ضبط ایله، خلیفهٔ عباسینك عسکرینه غلبه چالوب، بغداده داخل اولمش؛ وآزربیجان وکرجستان طرفلرینی دخی ضبط ایده‌رك، تبریزی مرکز سلطنت اتخاذ ایلمشدی. مؤخراً علاءالدین سلجوق ایله محاربه ایدوب، مغلوب اولدیغی کبی، بر طرفدن دخی مغوللر هجومله، اکثر ممالکنی ضبط ایتدکلرندن، فرار ایدوب، ۶۲۸ ده بر کردك الیله قتل اولنمشدر. مدت حکومتی ۱۱ سنه‌در. برادرلری غیاث الدین ورکن الدین دخی کندیسندن صکره چوق یاشایه‌میوب، خوارزم مشاهیان دولتی منقرض اولمشدر.

جلال بخاری { (سید —) هندستانك کبار مشایخندن اولوب. بخارادن

ملتانه هجرتله، شیخ بهاءالدین زکریایه مرید اولمش؛ وهندستان ملوکی عندنده پك بیوك اعتباره نائل اولوب، اولاد واحفادندن بعض کبرا وشعرا ومشایخ کلمشدر. بونلرك بری‌ده ینه سید جلال بخاری اسمیله معروف اولوب، شاهجهانك وکلاسندن بولنمش، و ۱۰۵۷ ده وفات ایتمشدر.

جلالپور { بو اسمله هندستانده اوچ قصبه بولنوب، برنجیسی پنجابده (روال-

پیندی) ایالتنده وجلامك ۴۰ کیلومتره جنوب غربیسنده در، جلام نهرینك ساحل یمیننده اولوب، ۱۵۶۵۲ اهالیسی واردر.

— ایکنجیسی اله آباد ایالتنده وجیرپورك ۳۲

کیلومتره غربنده واقع اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر.

— اوچنجیسی ینه اله آباد ایالتنده وجانپورك ۲۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقع اولوب، ۶۲۷۵ اهالیسی واردر.

جلال چلبی { شعرای عثمانیه‌دن اولوب، مناسترلیدر، واسمی حسیندر. ابتدا اصحاب تیماردن اولوب، بعده استحصال منصب ایچون، درسعادته کله‌رك، بر مدت صکره مأیوس اوله‌رق، بعض قلندرانله برابر عربستان وشام وحلب طرفلرینه سیاحته چیقمش؛ وحلبه اوغرادیغنده، اورانك بکی بولنان جعفر پاشانك توجهنی قزانه‌رق، دامادی اولمش؛ وجعفر پاشا سلطان سلیم خان ثانی‌یه لالا اولدقده، کندیسنی کتابتله یانــه آلوب، بعده صاحب ترجه شهزادهٔ مشارالیهك خواص بنــدکانی صره‌سنه کیرمش، وجلوسلرنده علمداری اولمشیدی. بعض حسودلرینك القا آتیله مؤخراً تقاعد طریقیله مناستره کوندرلمش؛ واوراده وفات ایتمشدر. ارباب فضل وکمالدن اولوب، حسن خطی دخی وار ایدی. صحبت پادشاهدن دور دوشدیکنده مناستردن تقدیم ایتمش اولدیغی بر قصیده‌سنك مطلعی اولان شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بونجه فریادم ایشیتدك دیمدك داد ایدهیم
سن‌که داد ایتمیه‌سك بن کیمه فریاد ایده‌یم

جلال درکانی { خواجه — بن خــواجه شهاب‌الدین) مشاهیرشعرای ایراندن اولوب، اصفهان قربنده واقع درکان قریه ـ سندندر. قزل آرسلان وسائر ملوك اتابکیه‌یه منسوب اولوب، مدحلری حقنده بر چوق اشعار سویلمشدر. بعده بر مدت تبریزده اقامت ایتمش؛ وصکره خراسانه کیدوب، شیخ نجم الدین کبری‌یه انتساب ایلمش ایدی. شو برایکی بیت پادشاه مشارالیهك مدحنه دائر سویلمش اولدیغی بر قصیده‌سندندر:

زکرد شـیر شکارش هنوز تا کرمان
بسـان پیرهن یوسفست خـون آلود
مکرکه موکب سلطان کل رسید از راه
که ساکنان چمنرا فزود رونق وجاه

جلال سیستانی { ایران شعراسندن ومهرهٔ معمارینــدن اولوب، شاه عباس ماضینك بعض سرایلرینی یاپمش وکندیسنه انتساب ایتمشیدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

دلی دارم‌که غیر ازمهر ورزیدن نمیداند
کشد هر چند آزار ازتو رنجیدن نمیداند

جلال شروانی { (حکیم —) شعرای ایراندن اولوب، طب وحکمتده دخی ید طولی صاحبی ایدی. جلال طبیب دیمکله دخی معروفدر. شیرازده حکومت سورن شاه محمد مظفره واوندن صکره شاه شجاعه منسوب بولنمش؛ و «کل ونوروز» عنوانیله بر منظومه یازمشدر. که تاریخ نظمی ۷۳۴ سنه‌سیدر. شو برایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

ازین دیار برفتیم خـوش دیاری بود
بآب دیده بشستیم اکر غباری بود
جلال رفت وترا بعد ازین شود معلوم
که آن شکستهٔ مسکین چه‌کوبه یاری بود

جلال عضد { ایران شعراسندن اولوب، یزدلیدر. فارس ملوکندن شاه محمد مظفر یزده واردقده، صاحب ترجه زیرده منقول قطعه‌یی تقدیم ایتمکله، معیتنه آلنه‌رق، بعده وزیری اولمشیدی. مرتب دیوانی واردر. اوقطعه شودر:

چار چیزست‌که درسنك اکر جمع شود
لعل ویاقوت شود سنك بدان خارایی
پاکیٔ طینت واصل کهر واستعداد
تربیت کردن خور از فلك مینایی
بنده‌را این سه صفت هست ولی می باید
تربیت ازتوکه خورشید جهان آرایی

جلالی { ایران شعراسندن ایکی وهندستان شعراسندن بر ذاتك مخلصیدر: برنجیسی سلطان حسین میرزا عهدی شعراسندن اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

فرامش تانسازی آنچه کفتی دردمندانرا
برانکشت تو میخوا هم‌که بندم رشتهٔ جانرا

— ایکنجیسی کاشانلی اولوب، شاه جلال کاشانینك اوغلیدر. شو بیت اونکدر:

شب هجران اوجز ناله نبود همنفس مارا
بغیر ازعشق بربالین نیاید هیچکس مارا

— اوچنجیسی همایون شاهك رجالندن ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

وعدهٔ وصل تو ای یار بعید افتادست
وه‌که این وعده چه بسیار بعید افتادست

جلالی { ارضروم ولایتنك بایزید سنجاغنــده بر ترکمان عشیرتیدر.

جلالی { یاوز سلطان سـلیم خان حضرتلری زماننده آناطولیده مهدیلك دعوا ـ سنه قالقیشه‌رق، توقاد قربنــده تور خالده باشــنه بر طـاقم سرسریلر جمع ایله، رفع لوای عصیان

اتمش بر شخص اولوب، قره حصاری ضبط ایتدکدن صکره، آنقره اوزرینه یوریمش ایسه‌ده، تنکیلنه مأمور اولان روم ایلی بکلربکیسی فرهاد پاشا طرفندن تعقیب اولنه‌رق، ذوالقدریه بکلرندن شهسوار بك طرفندن اخذ وقتل اولنمش، وجمعیتی طاغیدلمش ایدی.

جلاس { (St. Gélase) میلادك ۴۹۲ تاریخندن ۴۹۶ تاریخنه‌دك پاپالق ایدوب، قتولیکلر عندنده اعزه‌دن معدوددر. رفض ایله اتهام اولنان بعض آدملرك علیهنده شدت کوسترمش؛ و ۴۹۴ ده رومه‌ده بر مجلس عمومی روحانی عقد ایلمش ایدی.

— بو اسمله دیکر بر پاپا دها واردر، که ۱۱۱۷ تاریخ میلادیسنده انتخاب اولنمش ایسه‌ده، روما قونسلوسی (فرانجیپانی) طرفندن اسقاط اولنه‌رق، یرینه سکزنجی غرغوار انتخاب ایتدیرلمش؛ وجلاس وطنی اولان (غائته) یه چکیلوب، بعده رومایه کیرمش ایسه‌ده، طورمغه مقتدر اوله‌میه‌رق، فرانسه‌یه قاچمش؛ وبقیهٔ عمرینی (قلرنی) مناسترنده کچیروب، ۱۱۱۹ ده وفات ایتمشدر.

جلایر { (میر —) ایران شعراسندن اولوب، ملوك تیموریه‌دن سلطان حسین بایقرانك ودولت صفویه‌نك بانیسی اولان شاه اسماعیلك زمانلرنده یاشامش؛ ویدری امرادن ایکن، کندیسی لاابالی وقلندر مشرب آدم اولدیغندن، بر وقت شاه اسماعیله تقرب ایتمش ایسه‌ده، چوق سورمه‌دن درکاهندن دور اولوب، سرسریانه بر عمر سورمشدر. اواخر عمرنده عراقده ینه شاه اسماعیلك امراسندن نجم ثانی‌یه انتساب ایتمشدی. مولانا امیدی ایله بعض مشاعره‌لری وقوع بولمشدر. ۹۲۵ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت بر قصیدهٔ مشهوره‌سندندر:

سرو قدت جلوه کرد قدر صنوبر شکست
لعل لبت خنده زد قیمت کوهر شکست
هندوی دربان اوچوب سیادت بقهر
از کف خاقان کشید بر سر قیصر شکست

جلایری { چنکیزیه شعبه‌لرندن اولوب دولت ایلخانیه‌نك انقراضنده ظهور ایتمش اولان ایلکانیان دولتی حکمدارلرینه ویریلن اسمدر، که دولت مذکوره‌نك بانیسی اولان امیر شیخ حسنك بیوك دده‌سی (جلایر) ه نسبتله تحصل ایدیور. [«ایلکانیان» ماده‌سنه مراجعت.]

جَلسَد { زمان جاهلیتده حضرموتده بیوك بر صنم اولوب، حضرموت ویمن اهالیسنك معبودلرندن ایدی. بوکا خدمت ایدن کاهنلر آرقه‌سنده طوروب، مراجعت ایدن ارباب حاجته مسجع ومبهم بر طاقم عباراتله جواب ویررلردی. بو صنم بیاض مرمردن معمول بیوك بر هیکل اولوب، باشی سیاه طاشدن ایدی. روایته کوره، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك اعلان نبوت ایتدکلری اثناده کندیلکندن یوز اوستنه دوشوب، قیرلمشدر.

جلعاد { فلسطینك شرق جنوبی جهتنده واردن نهرینك شرقنده بر طاغ اولوب، ایکی اوچ بیك قدم ارتفاعی، اورمانلری وکوزل مرعالری واردر. تواریخ انبیاده مذکوردر.

جُلفار { عمانده معمور بر قصبه اولوب، قویون، پینیر، یاغ وسائره تجارتی یك ایشلك اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جِلّق { دمشق شامك اطرافندکی ناحیه‌نك اسمی اولوب، اشعار عربیه‌ده مذکوردر. — امویلر شامدن اندلسه قاچدقلرنده اسپانیانك بر چوق یرلرینی شامده‌کی یرلر اسامیسیله تسمیه ایتدکلری کبی، سرقسطه (یعنی سراغوسه) جوارنده صولری چوق بر ناحیه‌یه دخی بو اسمی ویرمشلردی.

جَلَم { هندستانك پنجاب خطه‌سنده آقان بش بیوك نهرك بری اولوب، کشمیرده هیمالایه طاغلرندن نبعانله، لاهور ایالتنی بعد الشق، ملتانك ۱۳۰ شمال شرقیسنده (سند) نهرینه دوکیلور. مجراسی تقریباً ۷۰۰ کیلومتره‌در.

جَلولاء { عراق عربده وخانقین قربنده اوله‌رق، خراسان طریقی اوزرنده بر نهر اولوب، ۱۶ نجی سنهٔ هجریه‌ده بو نهرك کنارنده عسکر مسلمین ایله ایرانیلر آره‌سنده بیوك بر محاربه اولمش، وایرانیلر کلیاً منهزم اولوب، یك چوق تلفات ویرمشلردی. بو وقعه‌یه (یوم الجلولاء الوقیعة) دیرلر.

جَلولاء { افریقیه‌ده (یعنی تونس خطه‌سنده) قیرواندن ۲۴ میل مسافه‌ده واقع بر قصبه اولوب، ازمنهٔ قدیمه‌دن قالمه بر طاقم آثار وابنیهٔ عتیقه‌سی ویك چوق میوه وچیچکلری بولندیغی وبالی مشهور اولدیغی کتب عربیه‌ده مذکوردر. بو قصبه معاویه بن خدیجك عسکرنده بولنمش اولان

عبدالملك بن مروان طرفندن فتح اولنەرق، اوقدر چوق غنایم اخذ اولنمشدی.که پیادەلرك بهرینه ۲۰۰ وسواریلره ۴۰۰ درهم اصابت ایتمشدی.

جلون { (Gélon) سیچلیا آطەسندەکی سراقوسه شهری حکمدارلرندن اولوب، میلاددن ۴۹۱ سنه اول حکومتی ضبط ایتمش؛ ویونانه هجوم ایدن ایران شاهی (اکسرکسس) ه قارشی همجنسلری اولان یونانیلرك امدادینه کیتمکه حاضرلنمقده ایکن، ایران شاهنك تشویقیله قرتاجلیلر اوچیوز بيك عسکرله سیچلیایه هجوم ایدوب، کندیسنی مشغول ایتمشلرسەده، جلون قرتاجلیلره غلبه چالوب، شرائط مصالحەدن اولمق اوزره، کندیلرینی معبودلرینه انسان ذبحندن وازکچمکه اجبار ایلمشدی عادل وحکیم بر حکمدار ایدی. قبل المیلاد ۴۷۸ تاریخنده وفات ایدوب، (هیرون) خلفی اولمشدر.

جلون { (Gélons) قره دکیزك سواحل شمالیەسنده وهوجه بك جهتنده ساکن بولنمش بر قوم قدیم اولوب، یونانی الاصل اولدقلری مرویدر. ایکنجی قرن میلادی اواخرنده غوتلر طرفندن مغلوب اولوب، نام ونشانلری قالمامشدر.

جلیانه { اندلسده (وادی یاش) ناحیەسنده مستحکم بر قصبه اولوب، میوەلرینك وعلی‌الخصوص الماسنك نفاستیله مشهور وبناءً علیه (جليانة التفاح) اسمیله معروف ایدی. حکیم الزمان عبدالمنعم الجلیانی ایله سائر بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

جلیانی { [«حکیم الزمان» و «عبد المؤمن» مادەلرینه مراجعت بیوریله.]

جُلَیبیب { صحابەدن وانصاردن اولوب، غزوات واقعەدن برنده دشمنلرن یدی کشی قتل ایتدکدن صکره شهید اولمش، وحضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك مبارك الیله دفن بیورلمشدر. کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

جُلَیحه { (بن عبدالله اللیثی) صحابەدن اولوب، طائف غزاسنده حاضر بولنمشدر.

جلیقیه { اسپانیانك منتهای شمال غربیسنده واقع غالیچه خطەسنه عربلر طرفندن ویریلن اسمدر. [«غالیچه» مادەسنه مراجعت.]

جلیکانلی { حلب ولایتنك مرعش سنجاغنده بر ترکان عشیرتیدر.

جلیل { (Gelilée) فلسطینك جهت شمالیەسنده نابلس ایله عکا آرەلرنده واردن نهرینك جهت غربیەسنده بر ایراولوب، حضرت سلیمان طرفندن قدسه جبل لبناندن کراسته کوندرن صورملکی (حیرام) ه ترك اولنمشیدی. اهالیء قدیمەسی سریانی، فنیکی، عبرانی، یونانی وعربدن مرکب اولوب، بونلر برآرەلق خیلی قوت استحصال ایدەرك، حدودلرینی توسیع ایتمشلردی. حضرت عیسی (عم) زماننده دخی مستقل ایدیلر. جغرافیون عرب آثارنده (جبل الجلیل) اسمیله مذکوردر.

جلیل { عثمانلی شعراسندن اوج کشینك مخلصیدر:
برنجیسی بروسەلی اولوب، سلطان بایزید خان ثانی دوری شعراسندندر. شو بیت اونکدر:

ینه بر دوزی کوزل سودی کوکل پارەسی چوق
رشتهٔ زلفنه باغلو یلر آوارەسی چوق

— ایکنجیسی ادرنەلی اولوب، دبکیجیلکله مشغول بولنمش، وسلطان سلیم خان اول زماننده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

آه کیم غربتده قالدم بر نکار آکلر بنی
چوقدن ایلردم سفر اول شیوەکار آکلر بنی

— اوچنجیسی سلطان مراد خان ثالث دوری شعراسندن اولوب، بعض قضالرده بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

خط مشکینکده بما نقطهٔ مشکین او حال
آنده هر بر تار زلفك بر شبستان خیال

جلیلهٔ سلطانیه { ملوك ایوبیەدن ملك عادل ابوبکر بن ایوبك کریمەسی اولوب، علم وفضلده وعلی‌الخصوص علم حدیثده شهرت شایعه صاحبەسیدر. اصل اسمی (مونسه)در.

جلیلی { (حامدی زاده) قدمای شعرای عثمانیەدن اولوب، بروسەلیدر. تحصیل علوم وکسب کمالات ایتدکدن صکره، خلقدن انقطاع وانزوا ایله، سوز سویلەمکی اعتیاد ایتمشیدی. کوزل اشعاری و «کل صدبرك»، «خسرو وشیرین» و «لیلی ومجنون» عنوانلریله اوچ منظومەسی وادر. فردوسینك «شهنامه» سنی دخی نظماً ترجمه ایتمش اولدیغی مرویدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

چقسون اول کوزکه شب هجرده خونبار دکل
مدد ای خون جکر اشك بکا یار دکل

جَم [« جشید » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

جَم (سلطان —) ابو الفتح سلطان محمدخان ثانی حضرتلرینك ایكیجی اوغلی وسلطان بایزید خان ثانینك كوچك برادری اولوب، ۸٦٤ تاریخ هجریسنده طوغمشدر. پدرلرینك عهد سلطنتنده اون یاشنده ایكن قسطمونی والیلكنه تعیین اولنه‌رق، اورانك شعرا وادباسندن شعروادب تحصیل ایتمش؛ ودها چوجق ایكن، شعر سویلمكه باشلایوب، « خورشید وجشید » عنوانیله یازدیغی بر منظومه‌یی پدرینه تقدیم ایلمش ایدی. ۱۸ یاشنه كلدكده، قرمان والیلكنه نقل بیوریله‌رق، اوراده نظم اشعارده وتحصیل علوم وادبیاتده دوام ایتمكله برابر، تجارب بدنیه‌یه دخی صرف همت ایده‌رك، سلاح استعمالنده بیوك برمهارت وحركاتده بیوك برقوت وسرعت اكتساب ایتمشیدی. ۸۸٦ تاریخنده سلطان محمدخان ثانینك وقوع ارتحالنده، صدر اعظم بولنان قرمانی محمد پاشا پادشاهلك وفاتی كیزلیه‌رك، برطرفدن رسماً آماسیه والیسی بولنان ولی عهد سلطان بایزید خانه وبرطرفدن دخی خفیاً صاحب ترجه‌یه ساعیلر كوندرمش ایسه‌ده، قرمانه كیدن ساعی اخذ وقتل اولنه‌رق، ایشدن خبر آلان یكیچری كروهی غلو ایدوب، صدر اعظم مشار-الیهی قتل ایتمشلردی. سلطان بایزید خان درسعادته ورودله تخت موروثنه جلوس ایتدكدن صكره، سلطان جم ادعای وراثتله عسكر تدارك ایده‌رك ، بروسه‌یه طوغری یوریمش؛ وبری طرفدن حضرت پادشاه بالذات مقابله‌یه چیقوب، ایتالیاده‌كی فتوحاتدن عودت ایدن كدیك احمدپاشا دخی اوراده ورود ایتمكله، یكیشهرده وقوع بولان محاربه‌ده سلطان جم كلیاً مغلوب ومنهزم اولوب، قونیه‌یه واورادن مصره قاچمش؛ وایفای حج ایتدكدن صكره، انقره بكلربكیسی محمود بك ورمضان اوغلی قاسم بك كبی بعض فسادجیلرك دعوتیله ۸۸۷ ده حلب وآطنه طریقیله قونیه‌اوزر-ینه یوریمش ایسه‌ده، اوراده كدیك احمدپاشا ایله ایتدیكی محاربه‌دن برنتیجه آلنه‌میوب، قونیه‌یی ضبط ایده‌مدیكی كبی، آنقره‌یه كیتمش اولان محمود بك دخی اوراده اخذ وقتل اولنمغله، سلطان جم اوطرفه كیتدیكنده، عسكری سلطان بایزید خانك تقربنی خبر آلمغله برابر طاغیله‌رق، سلطان جم قرمانه قاچمغه مجبور اولمش؛ وحضرت پادشاه مأمور مخصوص كوندره‌رك، صلح ومسالمتی تكلیف ایتمش ایسه‌ده ، سلطان جم آناطولیدن برپارچه‌نك كندیسنه تركنی ایستیوب، سلطان بایزید خان ممالك دولتك تقسیمی بروجهله تجویز ایتمدیكندن، سلطان جم كندیسنه ویریلن امانی قبول ایتمیوب، قاسم بكك تشویقیله، روم ایلیجهتی حاكمیتنی ادعا ایتمك اوزره، آوروپایه قاچمغی مناسب كورمش؛ وبونیتله ردوس قوالیرلریله مخابره‌یه كیریشوب، بونلرك كوندر-دكلری سفینه ایله ردوسه التجا ایتمشدی. ردوس قوالیرلری ایسه كندیسنی الده طوتمغی سلطان بایزید خانله ایستدكلری یولده معاهده عقدینه وآطه‌لرینی فتح عثمانیدن قورتارمغه وبونكله برابر برچوق نقود دخی قوپارمغه كوزل برآلت اتخاذ ایده‌رك، آنجق ردوسده اقامتنی مخاطره‌دن سالم كورمدكلرندن، كندیسنی فرانسه‌یه كوندره‌رك، منسوب بولندقلری طریق رهبانه مخصوص مناسترلرده وبعض دره بكلر-ینك قلعه‌لرنده حفظ ایتمشلردر. بووجهله سلطان جم معیتیله برابر برمدت نیسه‌ده وبرمدت دخی شامبری وپوی قلعه‌لرنده اقامت ایتمش؛ وبواثناده مجارستان قرالیله وسائر حكمدارانله بعض مخابراته كیریشوب، معیتنده‌كی آدملرك بعضلرینی تبدیل قیافتله پارسه وسائر طرفلره كوندردیكندن، ودرسعادتدن فرانسه قرالی نزدینه دخی برسفیر مخصوص كوندرلدیكندن، قوا-لیرلر كندیلریچون بر منبع ثروت اولان شهزاده‌یی اللرندن قاچیرمق قورقوسیله، معیتنده‌كی آدملری یا-نندن بعدالتفریق، كندیسنی (ساساناژ) قلعه‌سنه حبس ایتمشلردی. بومحبوسیت اثناسنده سلطان جم قلعه‌نك دوقه‌سی بولنان شخصك قیزی (فیلیپینه‌هلنه) اسمنده فوق‌العاده حسنی برقیزله معاشقه ایدوب، بو عشق وعلاقه شهزاده‌نك فرنك طوپراغنده‌كی آلام ومصایبنه بشقه‌جه برمحزونیت رنكی ویرمش، وبرقات دها شهرتنه سبب اولمشدر. مؤخراً قوالیرلر شهزاده‌یی محافظه ایده‌میه‌جكلرینی درك ایده‌رك، كلیتلی مبالغه مقابل پاپا سكزنجی (اینوسان)ه تسلیم ایتمكله، سلطان جم ۸۹۳ تاریخنده رومایه سوق اولنه‌رق، واتیقانك ایچنده محبوس قالمش؛ ومتعاقباً اینوسان وفات ایتمكله، یرینه كچن جانئ شهیر آلكساندر بورجیانك یدغدارانه-سنه كچمشیدی. بوپاپا شهزاده‌نك محافظه‌سیچون آلد-یغی كلیتلی مبالغله قناعت ایتمیه‌رك، دها بیوك برمبلغ

آلمق اوزره، كنديسنى قتل ايتمكى قورمش؛ وحالبوكه اوصره‌ده رومانى عسكرله تضييق ايتمكده اولان فرانسه قرالى سكزنجى شارل مصالحه شرائطندن برى اولمق اوزره، سلطان جمك كنديسنه تسليم اولنمسنى طلب ايتمكده بولنمش اولديغنــدن، هرايكى طرفدن اســتفاده ايتمك مقصديله، سلطان جمه تأثيرى غايت بطئ ولكن صاغلام برزهر ايچيردكدن صكره، كنديسنى فرانسه قرالنه تسليم ايتمش؛ وشهزاده ناپولى‌يه واصل اولنجه، ۹۰۰ تاريخنده وفات ايدوب، جنازه‌سى وصيتى اوزره، مساعدهٔ پادشاهى ايله، بروسه‌يه نقل اولنه‌رق، سلطان مراد خان ثانينك تربه‌سى اتصالنده دفن اولنمشدر. والده‌سيله حرمى وچوجقلرى مصرده قالمشدى. روماده ايكن پاپا سكزنجى اينوســانه حالنى غايت مؤثر برصــورتله افاده ايدوب، اولاد وعيالنه قاوشمق اوزره، مصره كوندرلمسنى رجا ايتمش؛ وپاپا بوحالندن متأثر اولوب، اغلامش ايسه‌ده، كنديسنى سلطان بايزيده قارشى سوق ايتمك اوزره، مجار قراليله وسائر حكمدارانله مخابره‌ده بولنديغى ومصره عزيمتى بوترتيبك اجراسنه مانع اوله‌بيله‌جكنى بيانله، رجاسنى قبول ايتمه‌مش؛ وپدرينك تختنى ضبط ايتمك ايچون تنصر ايتمسى لزومنى دخى آكلاتمشيدى. سلطان جم بوتكليفه قارشى شــدتله جواب ويره‌رك، بويله برشرطله بتون عالمك ملكنى قبول ايتميه‌جكنى سويلمشدى. سلطان جم شــاعر واديب برذات اولوب، مرتب ديوانى واردر. آوروپاده بولنديغى مدتجه فاتح سلطان محمد خانك اوغلنه ياقيشور صورتده حركت ايدوب، جمك نظر تحسين ومحبتنى قزانمش؛ و (جم)ك غلطى اولان (زيزيم) اسمى بتون اوروپاده شهرت بولمشدر. شوبرايكى بيت جمكٔ اشعارندن وآوروپاده چكديكى محن ومشاق مصور كفتارلرندر :

طاشلرله دوكنوب يورر آب روانى كور
رحم ايتمدى بو حالمه كون ومكانى كور
طاغلر باشنده ابر فلك اغليوب كيدر
يانجه رعدك ايتديكى آه وفغانى كور
چاك ايلدى يقــاسى درد ايله صبحكاه
چرخك شفق يرينه دوكديكى قانى كور

جم { (محمد شريف) ايران شعراسندن اولوب، عن اصل مشهدلى اولديغى حالده، هندستانه رحلتله، وزرادن ميرزا جعفر آصف خان اكبرى‌يه انتساب ايتمش؛ وبعده شاهجهانك منظورى اولوب، امارته نائل اولمش؛ وواقع اولان برمحاربه‌ده قتل اولنمشدر. شوقطعه جمك اشعارندندر :

چرااى ماه مهرافروز من برمن نمى تابى
همــانا اختراقبــال ماز آسمــان كم شــد
زآه خويش اى جم برفروزان مشعلى كامشب
بيابان بس خطرناكست وراه كاروان كم شد

جماء { مدينهٔ منوره قربنــده بر كوچــك طاغدر .

جماعه { بين العرب وفاده ضرب مثل حكمنــه كچمش برقادين اولوب، عوق بن محلم شيبانينك قيزى ايدى. ضرب مثلده « اوفى من جماعه » ديرلر .

جماعين { سوريه قطعه‌سنده وبيروت ولايتنك بلقا سنجاغنده برقضا اولوب، نابلس قربنده واقعدر. مقدما نابلس قضاســنه تابع برناحيه ايدى. لواء مذكورك طاغلق جهتنده برقاچ قريه‌دن مركب كوچك برقضادر .

جمال { (ابو الفضل محمد بن عمر بن خالد) مشاهير ادبادن اولوب، علم لغتــده « صحاح » جــوهرى‌يى « صراح » عنوانيــله فارسى‌يه ترجمــه ايلمشدر .

جمال { ايران شعراســندن اوچ كشــينك مخلصيدر :

برنجيسى (مير جمال الدين) اردســتان ســاداتندن اولوب، هندستانه رحلتله، شاهجهانك خدمتنه كيرمشيدى. توحيد حقنده اولان شو رباعى جمالكٔ اشعارندندر :

هرذره سرى بود هــوائى با او
هرقطره محيــطى من ومائى با او
چشمى واكن ببين كه هر حلقهٔ موج
چشميســت نكاه آشــنائى با او

— ايكنجيسى (سيد جمال الدين) كازرون ساداتندن وافاضل علمادن اولوب، شو بيت اونكدر :

وصل توداد وعدهٔ فردا ولى مرا
از ذوق وعده عمر بفردا نميرســد

— اوچنجيسى (مير جمال الدين) همدان اكابرندن اولوب، شو رباعى اونكدر :

روزى كه زمشكلات حل ميطلبند
آنحــانه ترانه وغزل ميطلبنــد
آواز فكنــنده كه كار آســانست
اينهاهمه صوتست وعمل ميطلبند

جمال آباد { هندســتانك مدراس ايالتنده ومتكورك ٦٥ كيــلومتره شرق

جنوبیسنده برقصبه اولوب، (تیپو صاحب) طرفندن یاپلمش متین برقلعه‌سی واردر، ومشارالیهك انکلیزلره قارشی اولان محاربانده شهرت بولمشدر. — ایرانده‌کی قزوین شهرینه دخی بعضاً بونام ویریلیر. [«قزوین»- ماده‌سنه مراجعت.]

جمال اصفهانی { ایران شعراسندن بومخلصله اصفهانلی ایکی شاعراولوب، برنجیسی منثی لقبیله دخی معروفدر. صاحب دیوان خواجه شمس‌الدین محمدك معاصری ایدی. شو برایکی بیت اونکدر:

نهیب غمزهٔ جادو فریب ترکه سحر
هزار شعبده دارد بزیر هرناخن
دراز کرده باهنك جان ببین انکشت
خضاب کرده بخون جکرنکر انکشت

— ایکنجیسی (جمال‌الدین عبدالرزاق) سلطان خوارزم مشاهك زماننده نشأت ایدوب، خاقانیٔ شیروانی ومجیرالدین بیلقانی ایله معاصر بولنمشدر. بنه شعرادن کمال‌الدین اسماعیل ایله معین‌الدین عبدالکریمك پدریدر. ٥٨٨ ده وفات ایتمشدر. قصایدده بینظیردر. مرتب دیوانی واردر. شوبیت جملهٔ اشعارندندر.

کویند صبر کن که شود خون زصبر مشك
آری شود ولیك زخون جکر شود

جمالپور { بواسمله هندستانده ایکی قصبه اولوب، برنجیسی (بهار) خطه‌سنك (بهاکلپور) ایالتنده واله آبادن کلکته‌یه کیدن دمیریول خطی اوزرنده واقعدر. ١٠٤٥٥ اهالیسی ودمیریول ادواتیچون سونك فابریقه‌لری واردر.
— ایکنجیسی بنکاله خطه‌سنك (دکه) ایالتنده و (براهماپوتره) ایرماغنك غربی قولنك محل انشقاقنده واقع اولوب، ١٤٢١٠ اهالیسی واردر.

جمال الدین { مورخیندن اولوب، احفاد تیموردن میرزا اسکندرك نامنه فارسی العباره بر تاریخ یازمش؛ وبونده ترکانلرك احوالندن مفصلا بحث ایتمشدر.

جمال الدین آقسرایی { دور سلطان مراد خان اول مشاهیر علماسندن اولوب، قونیه ولایتنده‌کی اقسرایدندر. علوم شرعیه وادبیه‌ده یدطولی صاحبی اولوب؛ قره‌مانده امرتدریسی صحاح جوهری‌یی ازبردن بیلمکله مشروط اولان زنجیرلی مدرسه‌ده مدرس ایدی. حلقهٔ

تدریسنه طوپلانان طلبه پك چوق اولوب، روایته کوره اوچ صنفه منقسم ایدیلر: برنجی صنفنه آتله مدرسه‌یه کیدرکن افاده ایتمکله، بونلره (مشائیون)، ایکنجی‌صنفنه رواق مدرسه‌ده آیاق اوزره افاده ایتمکله بونلره(رواقیون) دیرلردی؛اوچنجی صنفی دخی داخل مدرسه‌ده درس دیکلین فضلا ایدی. منلا جمال الدینك «کشاف» اوزرینه حواشیسی،معانیده «ایضاح»ه «تلخیص» عنوانیله برشرحی، طبده دخی «موجز»ه برشرحی واردر. مشهور منلا فناری‌جملهٔ طلبه‌سندندر. سید شریف مولانا جمال الدین ایله کورشمك آرزوسیله دیار رومه عزیمت ایدوب، اثنای طریقده جمال الدینك تلخیصی الینه‌کچمکله، بوکتابك متنی مفصل وشرحدن مستغنی اولوب، شرحی متن یرینه کچه‌جك صورتده مختصر اولدیغی حالده، متنی سرخله وشرح سیاهله یازلمش اولدیغندن، سید شریفك مقام تزییفده «کالذباب علی لحم البقر» دیمش اولدیغی مرویدر. سید شریفك قرمانه دخولی صاحب ترجمه‌نك وفاتنه تصادف ایتمکله، ملاقات میسر اوله‌مامشدر.

جمال الدین بن ابی بکر انصاری { علمادن اولوب، اسمی محمددر. ابن بیطارك فن نباتاتده‌کی مشهور «جامع» عنوانلی کتابنی اختصار ایتمشدر.

جمال الدین بن ابی الحوافر { (ابو عمرو عثمان بن هبة الله) اطبای اسلامدن اولوب، طبابتده اقتدار علمی وعملیسی اولدیغی کبی، ادبیاتدن دخی بهره‌سی وشعرله اشتغالی وار ایدی. دمشق شامده تولد ایدوب، فن طبی امام مهذب الدین نقاشدن وشیخ رضی الدین رحبیدن تحصیل ایتمشیدی. مشهور ملك ناصر صلاح‌الدین ایوبینك اوغلی ملك عزیز عثمانك خدمتنه کیره‌رك، مصره انتقال ایتمش؛ ومشارالیه طرفندن رئیس اطبا اولمش ایدی. عزیزك وفاتندن صکره ملك کامل محمدبن ابی‌بکرك خدمت طبابتنده بولنمش؛ ویدنجی قرن هجری اوائلنده قاهره‌ده وفات ایتمشدر.

جمال الدین بن اثردی { (ابو الحسن علی بن ابی الغنائم سعیدبن‌هبة‌الله) آلتنجی قرن هجری‌اطباسندن اولوب، طبابتده کسب‌اشتهار ایتمش اولان (بنی اثردی) عائله‌سنه منسوب ایدی. [«ابو الغنائم» ماده‌سنه مراجعت.]

جمال الدين بن تغری بردی { [«ابو المحاسن بن تغری بردی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جمال الدين بن حاجب { [«ابن حاجب» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جمال الدين بن الرحبی { (عثمان بن يوسف بن حيدرة الرحبی) مشاهير اطبای اسلامدن اولوب، دمشق شامده طوغمش؛ وپدرندن تحصیل طبابت ایدوب، امرمدا واتده بیوك بر مهارت كسب ایتمش ایدی. ملك عادل نورالدين بن زنكينك دمشقده تأسیس ایلدیكی بیمارستان كبيرك سرطبابتنده اولدیغی حالده، تجارتله اشتغالی دخی سودیكندن، تجارت طریقیله مصره كیدر كلیردی. مغوللرك خروجنده مصره كیدوب، ۶۵۸ تاریخنده قاهره‌ده وفات ایتمشدر.

جمال الدين بن القفطی { (ابو الحسن علی بن يوسف) مشاهير مورخيندن اولوب، ملوك ايوبيه‌زمانده مصرده مسند صدارته نائل اولمشیدی. قبطيلرك مكمل بر تاریخنی یازمش اولدیغی كبی، ملوك سلجوقيه‌نك دخی تاریخنی و «تاريخ الحكماء» اسميله بك معتبر بر اثر یازمشدر. اشبو تألیف اخیری اكثر كتبخانه‌لرده موجود اولوب، نشر وترجمه‌یه شایان براثردر. ۶۴۶ تاریخنده وفات ایتمشدر.

جمال الدين بن مالك { [«ابن مالك ماده‌سنه مراجعت.]

جمال الدين بن هشام { [«ابن هشام ماده‌سنه مراجعت.]

جمال الدين بن يوسف { مشاهير فقها وعلمای شیعه‌دن اولوب، وطن ومنشئی حله قصبه‌سی اولمغله، علامهٔ حلی اسميله دخی معروفدر. ۷۲۶ تاریخ هجریسنده وفات ایتمشدر. بر چوق تأليفاتی اولوب، اك مشهورلری شونلردر: «خلاصة الاقوال»، «مصابيح الانوار»، «الدرر والمرجان»، «غاية الاحكام»، «تحرير الاحكام»، «مختلف الشيعه»، «ارشاد الاذهان».

جمال الدين حسين انجو { (بن فخر الدين كشميری) مشهور «فرهنگ جهانگیری» نك مؤلفی اولوب، اجدادی عن اصل شیراز ساداتندن اولدیغی حالده، پدری كشمیره نقل وطن ایتمش؛ وكندیسی اكبر شاهك زماننده و۹۹۳ تاریخنده هندستانه كیده‌رك، حكمدار مشار اليهك رجالی صره‌سنه كچمش؛ وخلفی اولان جهانگیرك زماننده قدری برتر اولوب، عضدالدوله عنوانته نائل اولمشدی. مذكور لغت فارسیه‌یی بو حكمدارك نامنه یازمشدر.

جمال الدين خضر { لركوچكده حكومت سورن ملوك اتابكيه‌نك طقوزنجیسی اولوب، (تاج الدين بن حسام الدين بن بدر بن شجاع الدين) نك اوغلیدر. برادرلری فلك الدين حسن وعزالدين حسيندن صكره ۶۹۳ ده كيخاتو خانك فرمانیله حاكم لرستان اولوب، یالكز بر سنه حكومت سوردكدن صكره، خرم آباد قربنده شكار اثناسنده اولاد واقرباسی طرفندن قتل اولنمشدر.

جمال الدين عطاء الله { (بن محمد الحسينی النيسابوری) مشهور «روضة الاحباب» تاریخنك مؤلفی اولوب، سلطان حسين بایقرا زماننده هراتده نشأت ایتمش، وكرك تاریخ مذكوری كرك «كتاب تكميل الصناعه» عنوانلی دیكر بر اثرینی علی شیرنوایی نامنه تألیف ایلمشدر. بعده سلطان حسين بایقرایه وزیر دخی اولمش، و ۹۱۷ تاریخنده وفات ایتمشدر. تاریخ مذكورك ترجمه‌سی مملكتمزده متداول ومطبوعدر.

جمال الدين كاشی { «زبدة التواريخ» عنوانلی اثرك صاحبیدر. بو عنوانله نورالحق دهلوینك دخی بر تاریخی واردر.

جمال النساء { [«ام الخير» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جمالی { شعرای عثمانیه‌دن ایكی ذاتك مخلصی اولوب، برنجیسی عن اصل قرمانلی ویا بروسه‌لی اولدیغی حالده، ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی دورنده درسعادته كلمش، وسلطان بایزید خان ثانی دورنده وفات ایتمشدر. سلطان بایزید خان نامنه «هما وهمایون» عنوانیله بر منظومه یازمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

لبك ایتمدی دوا ایتدی كوزك خسته بنی
بالله ای عیسی نفس یاءون اولسون می سنی

ــــ ایکنجیسی (دفتردار زاده) دیمکله معروف اولوب، صنعتلی اشعار سویلمکله اوزنمشدر. مطلعلری چوقدر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

بو یردن قویه‌در درمه دکلدر
دلا اول غنچه دوشرمه دکلدر
صلرلر صید ماهی ایچون اکثر
بشك طاشندن اوغلانجقلر اغلر

جمالی { (شیخ ــــ) هندستان مشاهیر شعرا-سندن اولوب، دهلیلیدر. حج شریفدن عودتنده سلطان حسین بایقرا زماننده مولانا عبدالرحمن جامی ایله کوریشمش، و خیلی زمان اوراده قالمش ایدی. بعده دهلی‌یه عودتله، همایون شاهك زماننده ۹٤۲ ده وفات ایتمشدر. «سیرالعارفین» عنوانیله بر تألیفی ومرتب دیوانی واردر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

دوکزك بوریا و پوستکی
دلکی پر زدرد و دوستکی
عاشق رند لاابالی را
این قدر بس بود جمالی را

جمانه { (بنت ابی طالب) حضرت علی (رضه) افندمزك همشیره‌سی اولوب، صحابیاتدن بر خاتوندر. امهانی بنت ابی طالبدن کوچك وحضرت مرتضادن بیوك ایدی. فخرکائنات افندمزك عم زاده‌لرندن (ابوسفیان بن حارث بن عبدالمطلب)ك زوجه‌سی اولوب، عبدالله بن ابی سفیانی دنیایه کتیرمشدر.

جمانه باهلی { صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر.

جُمجه { جزیرة العربك ساحل جنوبیسنده وعمان ایله عدن آره‌سنده بر برون اولوب، بحریونجه شهرتی اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جمره { (بن نعمان) صحابه‌دن اولوب، بنی عذره قبیله‌سنك رئیسی اولدیغی حالده، قبیله‌سیله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه کله‌رك، ایمان کتیرمشیدی. ــــ صحابه‌دن (ابویزید جمره بن عوف) اسمنده دیکر بر ذات دخی اولوب، بعده فلسطینده ساکن اولمش، واولاد واحفادی کندیسندن بعض احادیث شریفه نقل ایتمشلردر. ــ

جمره { (بنت عبدالله التمیمیة الیربوعیه) و (جمره بنت قحافة الکندیه) ایله (جمره بنت نعمان العدویة) صحابیاتدندر.

جمشید { (یاخود جم) اساطیرله ممزوج اولان ایرانك تاریخ قدیمنه کوره، ایرانده اك اول حکومت سورن پیشدادیان سلاله‌سنك دردنجی واك بیوك حکمداری اولوب، طهمورثدن صکره کویا ۷۰۰ سنه سلطنت سورمش، واصطخر شهرینی تأسیس ایله، بر چوق اسباب معموریت وجوده کتیرمشیدی. شرابك ایجادی ونوروز کوننك سنه باشی وعید اتخاذی دخی جمشیده اسناد اولنیور. حتی زردشتدن اول ایرانده موجود اولان مذهب وآیینه دخی (آیین جم) اسمی ویریله‌رك، بوآیین ومذهب شمس وطبیعته پرستش وعیش وعشرتله ممزوج بر صورتده تعریف اولنور. کویا جمشید فروجاه وشوکت وسلطنتنه مغرور اولوب، مؤخراً الوهیت دعواسنه قالقیشمش، وبونك اوزرینه جزیرة العربدن واحتماله کوره یمنده‌کی قوم عاددن (ضحاك) اسمنده بر شخص هجوم ایله، ایرانی جمشیددن ضبط ایده‌رك، کندیسنی فراره مجبور ایتمش؛ وآنجق ضحاك دخی بر طاقم مظالمه قالقیشوب، کویا اوموزلرنده بولنان وکندیسنی راحتسز ایدن ایکی یلانی بسلمك ایچون، اهریمنك تعلیمیله هرکون تبعه‌سی اولادندن ایکی‌چوجق ذبح ایده‌رك، بینلرینی بو حیوانلره یدیرمکله جسارت ایتمش اولدیغندن، اوغللری بو مقصدله توقیف ایدلمش اولان (کاوه) اسمنده بر دمیرجی خروج ایله، ضحاکی قتل ایده‌رك، تختنی جمشیدك نسلندن فریدون اسمنده بر دلیقانلی‌یه ویرمشدر، که بوذات دخی عدل ایله شهرت بولوب، بعده ملکنی اوچ اولادی بیننده تقسیم ایتمکله، زردشتیلر عندنده حضرت نوحك مقامنه قائم اولمشدر. حضرت سلیمانك عینی اولدیغنی زعم ایدنلر دخی واردر. جمشید شرابك موجدی اولمق حسبیله، قدحی (جام جم) اسمیله بین الشعرا مشهوردر.

اخیراً کشف اولنان هند برهمنیلری اساطیرینه باقلنجه، بو حکایه‌نك اساطیر هندیه‌دن مأخوذ اولدیغی ظاهر اولور. حقیقةً زردشت برهمنیلرك دیندن آیریلوب، یکی بر مذهب ایجاد ایتمکله، وطنندن طرد واخراج اولنه‌رق، ایرانه دخول ایتمش، وبناءً علیه ایرانیلره اسکی هند اساطیرینی اوکرتمشدر. ایران قدیمك تاریخی زردشتك کتابی اولان (زنداوستا) دن مأخوذدر. ایمدی هندلك اساطیر قدیمه‌سنده (جم شید) یاخود (جاما شیدا) اسمیله شمسدن کنایه بر معبود اولدیغی وبواسمی

ترکیب ایدن کلمه‌نك برنجیسی «حکمدار» وایکنجیسی «کونش» معناسنی افاده ایتمکله، بو اسم مرکبك «کونش پادشاه» دیمك اولدیغی کوریلیور. شوراسی ده اساطیر هندیه کتابلرنده مسطوردرکه: (جم شید) دنیایی خلق واعمار ایتدکدن صکره (آزی داهاقه) اسمنده جسیم بر یلان ویا اژدرها ظهور ایدوب، معموره‌لری تخریب وانسانلری اتلاف ایتدیکندن، جمشید (ثریدون) اسمنده بر ملك کوندروب، بو ملك (آزی داهاقه) یی اتلاف، وخلق عالمی بونك مضرتندن تخلیص ایتمش. بو مآل جمشید وضحاك وفریدون حکایه‌سیله بر اولوب، آنجق معبود وملك واژدرهانك زردشت طرفندن حکمدارلره قلب ایدلمش اولدیغی آکلاشیلیور. (آزی داهاقه) اسمی تحریف وتقدیم وتأخیرله (ضحاك تازی) یه قلب ایدلدیکی کبی، فارسیده (ث) حرفی بولنمدیغندن، (ثریدون) اسمی دخی (فریدون) یازلمشدر. غرائبدن اوله‌رق ابن خلدون وسائر بعض مورخین عرب آثارنده دخی ضحاکك اسم صحیحی (آزی داهاقه) اولدیغی مسطوردر؛ (آزی داهاقه) کندیسی یلان اولدیغیچون، بونی انسانه تحویل ایتمك ایستینلر دخی، یلانله اولان مناسبتنی غائب ایتمیوب، اوموزلرنده ایکی یلان اولدیغنی ادعا ایتمشلردر. تازی یعنی عرب فرض اولنمسی بحثنه کلنجه، بو کلمه‌نك (آزی) دن غلط اوله‌جغی آکلاشیلیورسه‌ده، اسکی برزمانلرده یمن ملوکندن برینك ایرانده اجرای فتوحات ومظالم ایتمش اولمسندن، اباً عن جدٍ بر طاقم نقلیات توارث ایده‌رك، اوشخص مجهولك دخی (آزی داهاقه) ایله برلشدیرلمش، وحتی اسمنك دخی (ضحاك) کبی بر کلمهٔ عربیه‌یه تحویل ایدلمسنه سببیت ویرمش اولمسی محتملدر.

جمشید قطب شاه { هندستانك دکن خطه سنده حکومت سورن

قطب شاهیه سلاله‌سی حکمدارلرندن اولوب، قلی قطب شاه اوغلیدر. پدرینك وفاتی اوزرینه ۹۵۰ تاریخنده (کلکنده) ده جلوس ایدوب، ۷ سنه سلطنت سوردکدن صکره، وفات ایتدیکنده، برادری ابراهیم قطب شاه خلفی اولمشدر.

جمعه { (یاخود جمعهٔ بالا) سلانیك ولایتنك سیروز سنجاغنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، سیروزك ۱۱۵ کیلومتره شمال غربیسنده وسلانیکك ۱۶۰ کیلومتره شمالنده اوله‌رق، بلغارستان حدودی قربنده، بیستریجه طاغی اتکنده وقره صو تابعلرندن بیستریجه چایی کنارنده واقعدر. میاه جاریه‌سی چوق وباغ وباغچه‌لرله محاط کوزل بر قصبه اولوب، آب وهواسی دخی لطیف ایسه‌ده، صوك روسیه محاربه‌سنده خراب اولوب، الیوم اسکی معموریتی تماماً اعاده اولنمامشدر. شمدیکی حالده ۶۰۰۰ قدر اهالیسی، ۱۵ معبدی، ۱ رشدیه، ۲ صبیان و ۳ بلغار مکتبی، ۱۶۸ دکانی واطرافنده بر قاچ ایلیجه‌سی واردر. —جمعه قضاسی سیروز سنجاغنی ترکیب ایدن ۷ قضانك بری واك شمالیسی اولوب، شرق جنوبی جهتندن نوره‌قوب ومنلك قضالریله، غرباً قوصوه ولایتیله، شمالاً وشمال شرقی جهتندن دخی بلغارستان حدودیله محدوددر. قضانك اراضیسی طاغلق ایسه‌ده، زراعته الویریشلی ویك منبت دره و بایرلری دخی چوقدر. اورمانلری، مرعالری وچایرلری دخی چوق اولوب، قاین ومیشه وچام وسائره آغاجلری بولنور. باشلیجه محصولاتی بغدای، آرپه، چاودار وسائر حبوباتله پرنج، پاموق، توتون، کتن وکنویردن عبارتدر. آریقوغانلریله ایپك بوجکلری دخی چوق اولوب، خیلی بال وایپك چیقار. باغلری دخی چوق اولوب، خیلی شراب اعمال اولنور. حیوانات اهلیه‌سی ۳۰۰۰۰ راده‌لرنده قیون وکچی، ۴۰۰۰ مانده‌و ۱۰۰۰۰ صیغیر ایله خرکله وسائره‌دن عبارتدر. اهالیٔ قضا ۲۲۳۷۴ مقدارنده اولوب، ثلثانی بلغار وبرثلثی اسلامدر. روم ویهودیلر بر قاچر کشیدن عبارت اولوب، ۶۰۰ قدرده چنکانه بولنور. صنایع محلیه عبا وشیاق ایله محلنده مستعمل بعض منسوجاتدن عبارتدر.

جمعه { (یاخود جمعه بازاری) مناستر ولایتنك سرفیجه سنجاغنده، سرفیجه‌نك ۳۰ کیلو متره شمال غربیسنده ومناسترك ۸۰ کیلو متره جنوب غربیسنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۲۸۶۵ اهالیسی، ۳ جامعی، ۱ رشدیه و ۱ ابتدائی مکتبی، ۲۵ دکانی، ۱۰ خانی و ۱ قشله‌سی واردر. —جمعه قضاسی جنوباً قوزانه، غرباً کسریه وناسلیچ، شمالاً فلورینه قضالریله، شرقاً دخی سلانیك ولایتی حدودیله محدود اولوب، قطرانجه وصاریخانلر ناحیه‌لریله برابر ۸۴ قریه‌دن مرکب اولدیغی حالده، ۵۸۵۷۵ اهالیسی واردر، که بونلرنده ۴۷۵۹۸ ی مسلم وترك، ۵۵۸۱ ی بلغار، ۵۳۹۶ سی دخی

روم و اولاخدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه اولوب ، اوستروه کولنه طوغری ممتد اولان اووه‌سی صوآلتنده بولنغله، خیلی منبت و محصولداردر. باشلیجه محصولاتی بغدای، آرپه، چاودار، یولاف، مصر وسائر حبوبات ایله میوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. اورمانلری آز اولوب، مراعی‌سی چوقدر. درون قضاده ٢٤ جامع ومسجد، ٥ کلیسا، ٥ مکتب، ٤٠ دکان و١٦ خان موجوددر. معمولات محلیه عبا، شیاق وبزکبی منسوجاتدن عبارتدر.

جمعه { (بنت حابس یاخود بنت الخس) زمان جاهلیتده عربلر بیننده عقل وحکمتله کسب شهرت ایتمش قادینلردن اولوب، عمالقه قومنه منسوب اولدیغی مظنوندر.

جمعهٔ عتیق { [«اسکی جمعه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جمل { (وقعهٔ —) بین‌الاسلام وقوع بولان محاربات مؤلمه‌نك برنجیسی اولوب، زوجات مطهرهٔ حضرت رسول‌الله (صلعم)دن حضرت عایشه بنت ابی بکر (رضهـا) ایله عشرهٔ مبشره‌دن حضرت طلحه وحضرت زبیر (رضهما)نك حضرت علی المرتضی (رضه)ه قارشی قیاملرندن تولد ایتمشدر. حضرت عثمانك شهادتی وحضرت علینك بیعتی متعاقب، حضرت عایشه حضرت مرتضانی حضرت عثمانك قتلنه ذی‌مدخل عد ایده‌رك، اخذثار مقصدیله دعوایه قیام، وحضرت طلحه وزبیری دخی جلب واقناع ایده‌رك، اوچی مکهٔ مکرمه‌دن بصره‌یه متهیئ عزیمت اولمش؛ وحضرت علی (رضه) بیعتدن امتناع ایدن معاویه‌یه قارشی شامه سوق عسکر ایتمکه حاضرلنمش ایکن، بوخبری آلنجه، مدینهٔ منوره‌دن بصره جهتنه حرکت ایتمشدی. حضرت عایشه ایله طلحه وزبیرك معیتنده اوتوز بیك وحضرت علینك رفاقتنده یکرمی بیك کشی اولدیغی حالده، قارشی قارشی‌یه کلنه‌رك، حضرت مرتضی طرفندن طلحه وزبیره هر نه قدر نصیح وپند اولنمش، وبین الاسلام بویله بر فساد ایقاعنك منعنه چالیشلمش ایسه‌ده، فائده ایتمیوب، عاقبت محاربه‌یه بدأ اولنه‌رق، طرفیندن اون بیك کشی تلف واینجلرندن صحابه‌دن برچوق ذوات شهید اولمغله برابر، طلحه وزبیر شهادته نائل اولدقدن صکره، حضرت عایشه غایت آزغین بر دوه‌یه بینمش، وطرف مرتضادن زوجهٔ رسول‌الله (صلعم) وکریمهٔ صدیق اکبر (رضه) اولان مشارالیهایه کیمسه طرفندن ال طوقنلمقسزین، دوه‌سیله برابر طوتلمسی شدیداً امر بیورلمش اولدیغندن، برچوق وقت دوه‌نك ضبطیله اوغراشیله‌رق، نهایت دوه‌یی اوقله اوروب، اولدیرمکدن بشقه چاره بولنه‌مش؛ ودوه‌نك اتلافندن صکره، حضرت عایشه محفلیله برابر بصره‌یه کوتوریله‌رك، حضرت علی (رضه) طرفندن حقلرنده پك چوق حرمت ورعایت اولنمش؛ ومعیت مرتضویه‌ده بولنان برادری محمد بن ابی بکر (رضهما) ایله بصره نسواندن قرق قادین ترفیق، وکندیلری برقاچ میل و اولاد کرامی برکون تشییع بیوره‌رق، مرفهاً ومعززاً مدینهٔ منوره‌یه ارسال بیورمشدی. مشارالیهانك بینمش اولدیغی آزغین دوه مناسبتیله بو وقعه (وقعة الجمل) اسمیله شهرت بولمشدر. حضرت علی (رضه) طلحه وزبیر ایله شهید اولان سائر صحابه‌نك جنازه نمازلرینی بالذات قیلمش، وغیبوبتلرینه پك چوق آغلامشلر ایدی. بو وقعهٔ مؤلمه هجرت نبویه‌نك ٣٦ نجی سنه‌سی وقوع بولمشدر.

جملی قارری { (Gemelli - Careri) ایتالیانك مشاهیر سیاحیندن اولوب: ١٦٥١ تاریخنده ناپولیده طوغمش، و١٧٢٤ ده وفات ایتمشدر. کرهٔ ارضك اکثر طرفلرینی کزوب، «دورعالم» عنوانیله مفصل بر سیاحتنامه یازمشدر.

جمنه { (Djamna) هندستانده کنك ایرماغنه تابع انهارك اڭ بیوکلرندن اولوب، هیمالایه جبال مرتفعه‌سنك جنوبی اتکلرنده و٦٢٩٠ کیلومتره‌لك ارتفاعده واقع (جمنه‌تیر) طاغندن نبعانله، غربه طوغری آقه‌رق، ٣٠° ٣٠′ عرض شمالی و٧٥° ٣٣′ طول شرقیده کندیسندن بیوك اولان (تونسه) نام دیکرله (سوپین) چایی ودها آشاغیده (کیری) و(آسام) نهرلرینی اخذ ایله، ١٥٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، دهلی‌یه واصل اوله‌رق؛ بو شهر عظیمك ایچندن کچر؛ اکره شهرینه قدر بو حالده جریان ایدوب، سقی اراضی ایچون، بر چوق جدوللره صوویردکدن صکره، اکره شهرینك آلت طرفنده پهن کنك، چبال، بتوه، کنه، بکنادی، سینکر، آراندادی کبی بیوك نهرلرك صولرینی دخی جمع ایده‌رك، بیوك واپورلر سیرینه کسب صلاحیت ایدیور. نهایت الله‌آباد شهرنده کنك ایرماغنه دوکیلور. محل تلاقیده جمنه‌نك یتاغی کنكك یتاغندن کنیش ایسه‌ده، صویی اوندن آزدر. مجموع مجراسی ١٣٧٥ کیلومتره طولنده اولوب ، قسم

اعظمی سیر سفائنه صالح اولمغله، هندستانك تجارتنجه بیوك بر اهمیتی واردر.

جمیع (بن مسعود الخزرجی) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، جمیع مامِلکنی فی سبیل الله تصدق ایتمسیله مشهوردر.

جمیل (بن بصرة الغفاری) صحابه‌دن اولوب، بعده مصرده ساکن اولمش، وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — (جمیل بن معمر القرشی الجمحی) دخی صحابه‌دن اولوب، فتح مکه وقعه‌سنده اسلامه کلمش، وحنین غزاسنده حاضر بولنمشدر.

جمیل (بن عبدالله بن معمر العذری) اوائل دور اسلام عرب شعراسندن وعشق وعلاقه‌ده داستان اوله‌جق درجه‌ده شهرت قزانان شیدالردن اولوب، عذره قبیله‌سنه منسوب ایدی. ینه قبیله‌سنه منسوب (بثینه) اسمنده حسنی بر قیزله بینلرنده معاشقه واقع اولوب، ماجرا ومشاعره‌لری مشهوردر. اکثریا فراق و هجرانله کچن یکرمی سنه‌لك عشق وعلاقه زماننده معشوقه‌سنه ملاقی اولدیغی ساعتلرده دخی عشق حقیقیدن وجالنه نظردن بشقه خاطرینه شی کلمیوب، هیچ بر تکلیفده بولنمدیغی مشهوردر. عبد الملك بن مروان زماننده یاشامش، و۸۲ تاریخنده وفات ایتمشدر. همان کافهٔ اشعاری بثینه حقنده اولوب، شو ایکی بیت او جمله‌دندر:

وانی لارضی من بثینة بالذی
لو ابصره الواشی لقرت بلابله
وبالنظرة العجلی وبالحول تنقضی
اواخره لا نلتقی و اوائله

جمیل (بن شیخ جلال الدین) هندستان شعراسندن اولوب، کابل شهرندن ایدی. اکبرشاهه انتساب ایتمش شعرادندر. شو بیت اونکدر:

سرزلفش مراسوی جنون تارهنمون کشته
دل دیوانه‌ام پابستهٔ قید جنون کشته

جُمَیل (بنت یسار المزینه) صحابیاتدن اولوب، معقل بن یسارك همشیره‌سی ایدی. (ابوالبداح)ه واروب، تطلیق اولندقدن صکره، تکرار طلب اولنمغله، برادری طرفندن مخالفت اولندیغندن، « واذا طلقتم النساء فبلغن اجلهن فلا تعضلوهن ان ینکحن ازواجهن » آیت کریمه‌سنك نزولنه سبب اولمشدر.

جمیل پاشا (محمد —) صدر اسبق محمد رشید پاشا مرحومك بیوك اوغلی اولوب، تحصیل علم وکمال ایتدکدن صکره، سفارت کتابتیله پارسده و سائر آوروپا پایتختلرنده بولنمش؛ وپدرینك وفاتندن صکره، خیلی وقت پارس سفارتنده بولنه‌رق، دیپلوماتلق ایشلرنده ابراز اقتدار ورویت ایتمکله، ۱۲۹۲ تاریخنده خارجیه ناظری اولمش، وینه او سنه قریم جهتنه کلن روسیه ایمپراطورینه جانب حضرت پادشاهیدن رسم خوش آمدیی ایفایه مأمور اولوب، عودتنده دمیریول واغوننده فجأةً وفات ایتمشدر.

جمیل پاشا (حسین —) مشیران عظام سلطنت سنیه‌دن نامق پاشا حضرتلرینك بیوك اوغلی اولوب، مکتب فنون حربیه‌ده اکمال تحصیل ایتدکدن صکره، ضابط چیقوب، استعداد وذکاوتی حسبیله آز وقتده قطع مراتب ایده‌رك، جنتمکان عبدالعزیز خانك یاورانی سلکنه داخل اولمش؛ وبرآره‌لق باش مابینجیلکه دخی نصب اولنمشیدی. فرقه قوماندانلغیله اردولرده واك صکره حلب موقعنده بولنوب، ۱۲۹۷ ده حلب والیسی اولمش؛ و۱۲۹۹ ده رتبهٔ مشیری احسان بیوریله‌رق، یدی سنه بو ولایتی اداره ایتدکدن صکره، ۱۳۰۴ ده حجاز والیلکنه نصب اولنمش ایسه‌ده، حجازده چوق قالمیوب، ینه او سنه درسعادته جلب ایله، تحت ریاست مفخمهٔ حضرت پادشاهیده بولنان تفتیش عمومیٔ عسکری قومیسیون عالیسی اعضالغنه تعیین بیورلمش؛ و۱۳۰۷ ده چاملیجه‌ده‌کی کوشکنده فجأةً وفات ایتمشدر.

جمیله بو اسمله صحابیاتدن بر قاچ خاتون اولوب، اك مشهوره‌لری (جمیله بنت ثابت بن ابی الاقلح الانصاریه) در، که حضرت عمر بن الخطاب (رضه) ك زوجه‌سی وعاصم بن عمرك والده‌سیدر. بعده حضرت فاروق کندیسنی تطلیق ایتمکله، یزید بن جاریه‌یه وارمش، وبوندن عبد الرحمن بن یزیدی دنیایه کتیرمش ایدی. — (جمیله بنت ابی بن سلول) دخی منافقینك رئیسی عبداللهك همشیره‌سی اولوب، ایلکنجی زوجی اولان ثابت بن قیسدن آیرلمش، واسلامده اك اول زوجنی ترك ایدن بو خاتون اولمشدر.

جمیله اك شهرتلی مغنیاتدن اولوب، دولت امویه‌نك اوائل عهدنده مدینهٔ منوره‌ده یاشامشدر. فوق العاده حسن صوت والحانه مالك وقواء

عد موسیقی‌یه آشنا اولمغله، بیوك بر شهرت قزانه‌رق، حقنده بر چوق نوادر منقولدر.

جمیله { جزایرده قسنطینه ایله سطیف آره‌سنده بر کچوك قصبه اولوب، اسکی رومالیلر زماندن قالمه بعض ویرانه‌لری، بر طاق ظفری وسائر آثار عتیقه‌سی واردر. اسم قدیمی (Gemellæ)در.

جمیله { ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. هندستانه سیاحت ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

جز خار غم نرست ز گلزار بخت ما
آن هم خلید درجگر لخت لخت ما

جمیله بنت وثل { بین العرب عشق وعلاقه ووفالریله داستان حکمنه کچمش اشخاصدن حسنی بر قیز اولوب، عامر بن سعیدك معشوقه‌سی ایدی.

جمیلی { ترکستان شعراسندن اولوب، علی شیر نوایی طرزنده اشعار سویلمش، ومشار الیهك اکثر اشعارینه نظیره یازمغه اوزنمشدر. شو بیت اونکدر:

بولسون اول انجمن کیم آنده صهبا بولمیه
بولسون صهبا دخی کر بردلارا بولمیه
(بولسون وبولمیه چغتایجه‌ده اولسون واولمیه دیمکدر.)

جمین { ارضروم ولایتنك ارزنجان سنجاق وقضاسنده بر ناحیه اولوب، ۱۲ قریه‌دن مرکبدر.

جناب { (میرزا فتح الله) ایران شعراسندن اولوب، شاه اسماعیل صفوی امراسندن بولنان امیر نجم ثانینك نسلندندر. اصفهان قربنده (خواران) قریه‌سنده دنیایه کلوب، ایام شبابنده هندستانه رحلت، وبر مدت اوراده اقامت ایتدکدن صکره، اصفهانه عودتله، شاه طهماسب صفوی زماننده بیوك بر منصبه نصب اولنمش؛ ومؤخراً نادر شاه طرفندن مأموراً خوراسانه کوندریله‌رك، اون سنه اوراده قالدقدن صکره، ۱۱٤۸ تاریخنده نادر شاهك امریله کاشان ایله ری آره‌سنده قتل اولنمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بتلخ کامئ ایام شاد باش و مزن
بشهد کاسهٔ هر سفله زینهار انکشت

جناب { (میرزا ابوطالب بن میرزا نصیر) اصفهان شعراسندن خوش طبع وشیرین کفتار بر ذات اولوب، سلطان حسین صفوی زماننده (سر خط نویس دیوان اعلا) بولنمشدر. خطاطیندن اولوب، خط شکسته‌یی پك کوزل یازاردی. ۱۱۳۵ ده وفات ایتمشدر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

نه بوصل یار طاقت نه بهجر تاب دارد
چه کنم چنین دلیرا که مرا خراب دارد
خبر از جناب داری که ز دوریٔ توشبها
نه بدل قرار وطاقت نه بدیده خواب دارد

جُنابِد { خراسانده نیشابوره ملحق بر کوچك قصبه وناحیه اولوب، مشاهیر علما وشعرادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

جَنّابه { فارس ساحلنده و(خارك) جزیره‌سنك قارشیسنده واقع طار ودرین بر قویك ایچنده بر قصبه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذکوردر.

جنابی { (امیر ابو محمد مصطفی بن الامیر حسن الکانی) مشاهیر علماء عثمانیه‌دن ومورخیندن اولوب، سلطان مراد خان ثالث دورنده یتیشمشدر. درسعادتده اکمال تحصیل ایدوب، علامه ابو السعود افندینك حلقهٔ تدریسنه مداومت، وسلیمانیه مدرسه‌سنده تدریس وافاده ایله اکتساب صیت وشهرت ایلمش ایدی. فضائل وحسن اخلاق حسبیله کبار وصغار عندنده مقبول ومعتبر اولوب، توجه والتفات حضرت پادشاهی‌یه دخی نائل اولمشیدی. کافهٔ علومدن بهره‌سی اولمغله برابر، ادبیات عربیه‌یه وفن تاریخه زیاده میل وانتسابی وار ایدی. «بحر علم» عنوانیله ابتدای خلقتدن ۹۹۷ تاریخ هجریسنه‌دك جریان ایتمش وقایعی جامع عربی العباره ۲ بیوك جلددن مرکب کوزل بر تاریخی وترکی وعربی برچوق اشعار وقصایدی واردر. تاریخ مذکور اختصارله برابر ترکجه‌یه ترجمه اولنمشدر. تاریخنی اکمالدن ایکی سنه صکره یعنی ۹۹۹ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعار ترکیه‌سندندر:

غم خدنکه ینارسه نوله جسمی مومك
دود آهینی خدا پرده قومز مظلومك

جَنابی { [«ابوسعید قرمطی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جنابی پاشا { شعرای عثمانیه‌دن قانونی سلطان سلیمان خانك زماننده سرای همایونده تربیه اولمش؛ وحرم خاصدن چاشنکیر باشیلقله چیقوب، بعده امیر آخور، ودها صکره آناطولی

امير الامراسی تعيين اولنمش؛ وبو منصبده ايكن ٩٦٩ تاريخنده ارتحال ايتمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

اولسه پيدا دود آهم كوزلرم كريان اولور
ابر وظلمت ظاهر اولسه لاجرم باران اولور

جنادل { صعيد مصرك منتهاسنده ونوبه حدودنده اوله‌رق اسواندن ٣ ميل يوقاريده بر محل اولوب، نيلك اورته‌سنده بولنان قيالردن طولايی بو اسمله تسميه اولنمشدر. اسكی زمانلرده نيلك فيضانی اورادن خبر ويريليردی.

جناده { بو اسمله صحابه‌دن بر قاچ ذات اولوب، بری (جناده بن ابی امينة الازدی). بری (جناده بن ابی امية الزهرانی)، بری (جناده بن مالك الازدی) وسائره‌در. بعض محدثين بونلرك اوچنی ايكی ويا بر عد ايتمشلردر. هر حالده بری وقت سعادتده چوجق اولوب، سائر صحابه‌دن روايت احاديث شريفه ايتمش؛ وبعده شامده ساكن اولوب، خلافت حضرت عثمان زماننده وبعده معاويه ويزيدك زمانلرنده قسطنطينيه‌يه سوق اولنان عساكر مسلمين ايچنده بولنمش؛ و ٨٠ تاريخنده وفات ايدوب، كوفه‌ده ذريتی قالمش ايدی. طوغريدن طوغری‌يه حضرت رسول الله (صلعم) دن احاديث شريفه نقل ايتمش جناده اسميله صحابه‌دن ديكر بر قاچ ذات دخی بولنمشدر.

جناديوس { (Gennadius) قسطنطينيه رهباين و علماسندن اولوب، ١٤٠٠ تاريخلرنده طوغمش؛ و ابتدا محكمه حاكمی، بعده يدنجی يانينك كاتبی اولوب. ١٤٣٠ تاريخنده بو حكمدار معيتنده فلورانسه مجلس روحانيسنه كيده‌رك، قتوليك وروم مذهبلرينك توحيدينه چاليشمش ايسه‌ده، بعده بو اتحاد مذهب فكرينك پك عليهنده بولنمش؛ واستانبولك فتحنده سلطان محمدخان ثانی حضرتلری طرفندن روم پطريقلغنه نصب اولنه‌رق، ١٤٥٨ ده استعفا ايله، بر مناستره چكلمش؛ و ١٤٦٤ ده وفات ايتمشدر.

جناشك { جرجان قربنده غايتله يوكسك ومتين بر قلعه اولديغی جغرافيون عرب آثارنده مذكوردر.

جنان { شاعر شهير ابونواسك معشوقه‌سی اولان بر قيز اولوب، حسن وجماليله وحفظ اشعا واخبار عرب خصوصنده‌كی اقتداريله مشهوره‌در. ابونواسك صاحبهٔ ترجمه حقنده پك چوق اشعاری واردر. [«ابونواس» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جنان الورد { اندلسده طليطله اعمالندن بر قصبه اولوب، كل باغچه‌لرينك كثرتی حسبيله بو اسمله تسميه اولنمشدر. اصحاب كهف مغاره‌سنك بو قصبه جوارنده اولديغی زعم اولنمشدر.

جنانی { بو مخلصله طقوزنجی واوننجی قرن هجری شعراسندن درت ذات اولوب، برنجيسی سلطان بايزيد خان ثانی دوری شعراسندن عذارينك برادريدر. اصحاب تيماردن اولوب، بعض محاربه‌لرده ابراز شجاعت ايتمش؛ و ٩٠٠ تاريخلرنده مالقوچ اوغلی بالی بكك معيتنده له سفرنده شهيد اولمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

شب غمده يالكز قالدم ايا ماه مدد
سكا ابر شمز الم نيده‌يم ايواه مدد

— ايكنجيسی آماسيه قربنده امنا طائفه‌سندن اولوب، رضوان زاده ديمكله مشهور ايدی. ياوز سلطان سليم خان زماننده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

چو فرصت عيشه ال ويردی كچور خوش كور بو دورانی
بو كونی قومه يارينه كه كورمز بو دور آنی

— اوچنجيسی سلطان مراد خان ثالث دوری شعراسندن عالم وفاضل بر ذات اولوب، بروسه‌ليدر. ١٠٠٤ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

عالمه عرض ايله ياقوت لعلك متصل
كيم دكر ای خواجهٔ مصر ملاحت آكا دل

— دردنجيسی سمندره‌لی اولوب، سپاهی زمره‌سنه منسوب ايدی. درويش مشرب وصاحب كمال بر آدم اولوب، شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

جان و دل خنجركی هر كيمه پهلويه چكر
بر زمان اولدی بكم هر كشی كنديه چكر
جنبشندن بو سطرلاب سپهری اكثر
شول كه فكرت رقمن تختهٔ زانويه چكر

جنتی { ايران شعراسندن اولوب، خراسانليدر. صاحب تذكره دولتشاهك معاصری اولوب، مورخ موی‌اليه صاحب ترجمه‌نك بر مدت دركاه پادشاهی‌يه ملازم اولدقدن صكره، فلاكتزده وسركردان اولديغنی، وكنديسنه ايتديكی نصيحت تأثير ايتديكنی بيان ايديور. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

بمی خوردن چوساقی ساغر ميرا دهن يوشد
چه شد كورا بسر پوشی سواد چشم من پوشد

جنتی { (میر زین الدین) ایران شعراسندن اولوب، عن اصل حیره‌لیدر. کلیات اشعاری یکرمی بیك بیته قریبدر. شو رباعی او جمله‌دندر:

هر چند متاعت همه عصیان و خطاست
این جسم شکسته کشتیٔ موج فناست
ای جنتی از کثرت طوفان گناه
مندیش که نا خدای این بحر خداست

جنتیوس { (Gentius) ایلیریا یعنی اسکی آرناؤدلق حکمدارلرندن اولوب، قبل المیلاد ۱۷۲ تاریخنده تخته جلوس ایتمش؛ وماکدونیا حکمداری (پرسیوس) ایله روماليلره قارشی عقد اتفاق ایلمش ایسه‌ده، ماکدونیادن بکلدیکی امداد کوندرلمه‌مکله، ۱۶۸ تاریخنده روما سردارلرندن (آنیچیوس) طرفندن مغلوب واسیر اولوب، رومایه نقل اولنمشدی.

جنحره { حضرموتده خیراتی چوق بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

جنجیال { اندلسده بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولندیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جنجی خواجه { (حسین افندی) زعفرانبولیلی بر شیخك اوغلی اولوب، نسلی صدرالدین قونویه‌یه منتهی اولدیغی وبرادری دخی قضاة سلکنده بولندیغی حالده، کندیسی جنلری طوپلامق وبوواسطه ایله خسته‌لری ای ایتمك ادعای باطلنده بولنه‌رق، بویله‌لکله سلطان ابراهیم خانه انتساب، وتوجهنی جلب ایتمش؛ وآز زمان ظرفنده قاضیعسکرلك رتبه‌سنه ترفیع اولنه‌رق، بیوك بر نفوذ واقتدار قزانمغله، صدر اعظم قره مصطفی پاشانك قتلنه سبب اولانلردن بولنمش؛ ومناصب علمیه‌یی آقچه مقابلنده توجیه ایتدیره‌رك، وسائر یوللرله ارتکاب ایده‌رك، بیوك بر ثروت قزانمش؛ وکندیسنه غایت مکمل بر قوناق دخی یاپدیرلمشیدی. وندیك جمهوریتنه اعلان حربله کریدك ضبطنی توصیه ایتمش اولدیغندن، بر آره‌لق توجهدن دوشمك درجه‌سنه کلمش، وحتی قوناغی آلنوب، کوهر سلطانه ویرلمش ایسه‌ده، کریدك فتحی اوزرینه، ینه کسب نفوذ واعتبار ایتمشدی. نهایت سلطان محمد خان رابعك جلوسلرنده، یکیچریلره جلوسیه بخششی ویرلمك اوزره، کندیسندن ایستنیلن آقچه‌یی ویرمکدن امتناع ایله، فرار واختفا ایتمسی اوزرینه، بولدیریلوب، حبس، ومالی مصادره اولنمش؛ وکندیسی نوبه‌ده‌کی ابریم سنجاغنه تعیین اولنه‌رق، مخالیجه وصولنده، نقریسه مبتلا اولمغله، بر مدت اوراده مکث ایتمك اوزره، مساعده استحصال ایتمش؛ وآنجق حفظ لسان ایتمه‌مك بلیه‌سیله اوسنه یعنی ۱۰۵۸ ده اعدام ایدلمشدر.

جنجیله { اندلسده شاطبه ایله بنشته آره‌سنده بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر ادبانك مسقط رأسی بولندیغنی ابن بشکوال بیان ایدیور.

جَنْد { ترکستانده خوارزمك ۱۰ کون اوته‌سنده وسیحون قربنده وقتیله بیوك بر شهر اولوب، مشاهیر علما وادبادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. یاقوت حموی کندی زماننده مغوللرك النده بولندیغنی بیان ایدیور.

جَنَد { یمنك شمال شرقی جهتنده بر قصبه اولوب، ظهور اسلامدن صکره خیلی وقت یمنك اوجهتنك مرکزی بولنمشدر. بو شهرده زیدیلر عندنده زیارتکاه اتخاذ اولنور بر بیوك جامع شریف بولنوب، معاذ بن جبل طرفندن بنا اولنمشیدی.

جندب بن جناده { [«ابو ذرغفاری» ماده‌سنه مراجعت.]

جندب بن زهیر { صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمش؛ وصفین وقعه‌سنده معیت حضرت مرتضاده شهید اولمشدر.

جندب بن ضمره { صحابه‌دن اولوب، هجرت نیتیله خانه‌سندن چیقمش ایکن، یولده وفات ایتمش؛ وحقنده «ومن یخرج من بیته مهاجراً الی الله ورسوله ثم یدرکه الموت فقد وقع اجره علی الله» آیت کریمه‌سی نازل اولمشدر.

جندب بن عبد الله { (بن سفیان البجالی) صحابه‌دن اولوب، کوفه‌ده ساکن اولمش؛ وبعده مصعب بن زبیرله بصره‌یه انتقال، وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. بوکا (جندب الخیر) دخی دیرلر.

جندب بن کعب { (الازدی الغامدی) صحابه‌دن اولوب، حضرت

عثمان (رضه)ڭ زمان خلافتلرنده كوفه‌ده ظهور ايله كوفه واليسى وليد بن عقبه‌نڭ حضورنده اجراى لعبيات ايدن بر ساحرى بر قليج ضربه‌سيله قتل ايتمش؛ وسببى صورلدقده، حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزڭ «حد الساحر ضربة بالسيف» بيورمش اولدقلرينى ايشيتمش اولديغنى سويلمش؛ و وليد طرفندن حبس اولنمش ايسه‌ده، بر روايتده زهد وصلاحنى كورن زندانجى طرفندن قورتارلمش، وبر روايتده‌ده حضرت عثمانڭ امريله سبيلى تخليه اولنمشدى. بعده معاويه زماننده روملره قارشى وقوع بولان محاربانده بولنه‌رق شهيد اولمشدر. — (جندب بن مكيث) و (جندب بن ناجيه) دخى صحابه‌دندر.

جُندَيسابور (ودها طوغريسى جندشاپور) خوزستانده اسكى بر شهر اولوب، ١٩ تاريخ هجريسنده فتح اولنمش؛ واوائل دور اسلامده پك معمور اولوب، بر چوق مشاهيرڭ مسقط رأسى بولنمشدر. قدماى جغرافيون اسلام بو شهرڭ مياه جاريه‌سنى وباغ وباغچه‌لرينى مدح ايتدكلرى حالده، ياقوت حموى كندى زماننده بو اسباب عمراندن يالكز بعض آثار قاله‌رق، شهرڭ خراب اولديغنى بيان ايديور.

جُنديوخُسره كسرايه نسبت اولنان يدى قصبه‌نڭ برى اولوب. (رومية المداين) اسميله دخى معروف ايدى. ياقوت حموى بونڭ آنطاكيه طرزنده بنا ايدلمش اولديغنى بيان ايديور. عراق عربده واقع اولوب، ابو مسلم خراسانى بو قصبه‌ده قتل اولنمشدر.

جنر (Jenner) انكلتره مشاهير اطباسندن اولوب، آشينڭ موجدى اولمغله شهرت بولمشدر. ١٧٤٩ ده طوغوب، ١٨٢٣ ده وفات ايتمشدر. ١٧٦٦ ده آشيى كشف ايدوب، يكرمى سنه پياپى اجراى تجارب ايتدكدن صكره، ١٧٩٦ ده نشر ايتمش؛ وانكلتره دولتى طرفندن كنديسنه مكافاةً يكرمى بيڭ انكليز ليراسى ويرلمش ايدى. آشينڭ عرب اطباسى عندنده معلوم بولنمش اولديغى مروى ايسه‌ده، هر حالده، صاحب ترجمه‌نڭ كشف ونشرينه‌دك اجراسز قالمشيدى.

جنراليف (Le Généralif) و اسپانيولجه (Xeniralife) اسپانيانڭ غرناطه شهرى جوارنده و(الحمراء) قربنده مسلمانلردن قالمه بر سراى اولوب، غرناطه حاكملرينڭ صيفيه‌سى ايدى. اسمى (قصر الصيف) دن غلط اولسه كركدر.

جنزه اارانده واقع (كنجه) قصبه‌سنڭ اسم عربيسى يعنى كنجه‌نڭ معربيدر. [«كنجه» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جنس سنت — (St Genès) خرستيانلرڭ عزيزلرندن اولوب، كنديسى تياترو اويونجيلرندن اولديغى حالده، ٢٨٦ تاريخ ميلاديسنده خرستيانلرڭ احوال وعقايديله استهزادن عبارت اولان بر مضحكه‌ده اويناركن، حضارڭ اوكنده بردن بره خرستيانلغى قبول ايتديكنى اعلان ايتمكله، توقيف اولنه‌رق، اشكنجه آلتنده قتل اولنمشدر. يورطيسى اغستوسڭ ٢٥ نده اجرا اولنور.

جنسريق (Genséric) واندالرڭ حكمدارلرندن اولوب، ٤٢٨ تاريخ ميلاديسندن ٤٧٧ تاريخنه‌دڭ ٤٩ سنه حكومت سورمشدر. (غودجيسيل) ڭ ايكنجى اوغلى اولوب، برادرى (غودريق) دن صكره جلوس ايتمش؛ ٤٢٩ ده بونيفاس طرفندن روماليلره قارشى افريقيه‌يه دعوت اولنه‌رق (ماوريتانيا) يعنى مغرب مملكتنى ضبط ايتمش؛ وبونيفاس ايتديكنه نادم اولوب، قارشى طورمق ايستمش ايسه‌ده، صاحب ترجمه غالب كلوب، قرتاجه شهرينى دخى ضبط، وپايتخت اتخاذ ايتمش ايدى. بعده مقتولاً وفات ايدن روما ايمپراطورى (والنتنيان)ڭ زوجه‌سى (اودوقسيه) قوجه‌سنڭ انتقامنى آلمق اوزره، صاحب ترجمه‌دن استمداد ايتمكله، جنسريق بونى فرصت اتخاذ ايده‌رڭ، ٤٥٥ ده ايتاليايه سوق عسكرله، روما شهرينى ١٤ كون غارت ايدوب، كليتلى غنايم آلديغى كبى، يونان وآرناودلق ودالماچيا جهتلرينى دخى نهب وغارت ايده‌رڭ. اودوقسيه‌نڭ كنديسنى ده اسير ايتدكدن صكره، افريقيه‌يه عودت ايتمشدى. غايت خونريز ويغماكر بر حكمدار ايدى. وفاتنده اوغلى (هونريق) وارثى اولمشدر.

جنكيز [«چنكيز» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جنكينسون (Jenkinson) انكليز سياحلرندن اولوب، ١٥٤٦ دن ١٥٨٢ تاريخنه‌دڭ روسيه وتاتارستان جهتلرنده

واوزبكلر ايچنـده سياحت ايتمش، وبر سياحتنامه يازمشدر.

جنو { ياخود جنـوه (Genève، لاتينجـه Geneva وآلمانجه Genf) اسويچره‌نك
منتهای غرب جنوبيسنده ولمان كولی كنارنده همنامی اولان ناحيه يعنی جمهوريتك مركزی بر شهر اولوب، ٥٢٨٢٠ اهاليسی، گوزل مكتبلری، دارالفنـونی، متعدد كتبخانه‌سی، موزه‌سی وسـائر مؤسسات علميه وخيريه‌سی، بيوك ومصنع بر كليساسی، (لمان) كولندن خروجـله شهری ايكی‌يه بولن (رونه) ايرماغی وبوكا تابع (آرده) نهری اوزرنده ٦ كوپريسی، اطرافنـده گوزل مسيره وصيفيه‌لری وپك ايشلك تجارتی واردر. بو شهرده معارف وصنايعك ايلری اولوب، ساعتلريله مجـوهراتی مشهور اولديغی كبی، جراح ومهندس آلاتيله بوك وايپك منسـوجاتی وسائر معمولاتی دخی چوقدر. لسـان محلی فرانسزجه اولوب، اهاليسی اكثريت اوزره پروتستان مذهبنه تابعدر. حكيم شهير (ژان ژاق روسـو) نك وطنی اولوب، شهرك ايچنده غايت مصنع بر هيكلی مركوزدر.

جنوبی { اونيجی قرن هجری اوائلنده ياشامش بدخشانلی بر شاعردر.

جنوره { (Genèvre) آلپ سلسله‌سـنه منسوب بر طاغ اولوب، فرانسه ايله ايتاليا آره‌سـنده واقعدر. ٣٦٨٦ متره ارتفاعی واردر.

جنو كولی { (Lac de Genève) [«لمان» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جنون { هندستان شعراسـندن ايكی شاعرك مخلصی اولوب، ايكيسی دخی كشمير-ليدر:
برنجيسی (خواجه ابوالفتح خان) عالمگير وشاه عالم زمانلرنده بعض مناصب عاليه‌ده بولنمش، و ١١٠٠ تاريخنده وفات ايتمشـدر. «لطائف سوق» عنوانيله بر منظومه‌سی واردر. شو بيت اونكدر:

پير كار تيشهٔ فرهاد از سوزن كند
ما بژگان سفيدی جوی شير آورده ايم

— ايكنجيسی (ميرزا ارجمند بن ميرزا عبدالغنی) ١١٣٤ تاريخنده گنج ياشنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

بی نركس تو اشك من آلودهٔ خونست
اين آب تيره صـاف بيادام ميشود

جنو ناحيه‌سی { (Canton de Genève) اسويچره جماهير متفقه‌سنی
تركيب ايدن نواحينك برى اولوب، ٢٢ نجيسی عد واعتبار اولنيور. فرانسـه‌نك ايچنه كيرمش بر برون شـكلنده بولنمغله، يالكز جهت شماليـه‌دن آز محلده اسويچره‌نك (وود) ناحيه‌سيله وسائر طرفلردن فرانسه ممالكيله محدود ومحاطدر. ٤٦°٨′ ايله ٤٦°٢٠′ عرض شمـالی و ٣°٣٤′ ايله ٣°٥٨′ طـول شرقی آره‌لرنده واقع اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سی ٢٧٩ مربع كيلومتره واهاليسی ١٠١ ٦٠٠ كشيدر، كه جمله‌سی فرانسز لسانيله متكلم اولوب، اكثری پروتستاندر. لمان كوليله بونك آياغی اولان (رونه) ايرماغی ناحيه‌يی ايكی‌يه بولوب، قسم جنوبيسی دها واسـعدر. وودە ناحيه‌سی داخلنده بولنان (سيلنی) دخی جنو ناحيه‌سنه تابعدر. (ساووآ) خطه‌سندن كلن (آرده) نهری دخی جنو شهری ايچنده (رونه) يه منصب اولور. اراضيسی دوز وآچيق اولوب، اڭ يوكسـك تپه‌لری كولك سطحندن ١٤٠ وحذای بحردن ٥٠٠ متره‌دن زياده مرتفع دكلدر. طوپراغی پك منبت دكل ايسه‌ده، فن زراعت پك ايلری كيتمكله، اهالی سعی وفن سايه‌سنده طوپراغی دخی اصـلاح ايده‌رك، خيلی حبوبات وسائر محصولات آليرلر؛ وصنعی چايرلر يتيشـديرمشلردر. اراضينك وسعتنه كوره حيواناتی دخی چوق اولوب ٨٠٠٠ صيغير، ١٧٠٠ آت، ٦٠٠ قويون و ١٦٠٠ طوموز واردر. بعض تباشـير وكور معدنلری دخی بولنور. مركزی اولان جنو شهرندن بشقه (قاروژه) و (ورسوی) اسميله ايكی قصـبه‌سی واردر. مقدما آيريجه بر جمهوريت اولوب، ١٨١٥ تاريخنده اسويچره نواحئ مجتمعه‌سنه التحاق ايتمشدر. اداره‌سی جمهوريت مفرطه اصولی اوزره اولوب، ايكی سنه مدتله انتخاب اولنـور بر مجلس مبعوثانی و ينه ايكی سـنه مدتله منتخب ٧ اعضادن مركب بر هيئت اداره‌سی واردر. مطبوعات هر يردن زياده حردر.

جنونی { (ذوفنون —) ايران شعراسـندن اولوب، طقوزنجی قرن هجريده
هراتده نشأت ايتمش؛ وامير غياث‌الدين سلطان حسين بن امير كبير فيروز شاهه منسوب بولنمشدر. ارباب معارفدن ايديسـه‌ده، هجو وهزلياته زياده ميلی وار ايدی. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

هر اهل جنون را ز كمند تو زبونی
زان روی درآن حلقهٔ زبونست جنونی

جنووِسی (Genovesi) ایتالیا علماسندن اوْلوب، ناپولیده فلسفه وعلم ثروت تدریسیله مشغول بولنمش؛ وخیلی شهرت قزانوب، بو ایكی فنه دائر بر قاچ كتاب یازمشدر. ۱۷۱۲ ده طوغوب، ۱۷٦۰ ده وفات ایتمشدر.

جنوه (Gênes وایتالیانجه Genova) ایتالیانك سواحل غربیه‌سنك منتهای شمالنده وهمنامی اولان كورفزك ایچنده كائن (لیغوریا) خطه‌سنده بر شهر اولوب، ″۱٦ ′۲٤ °٤٤ عرض شمالی ایله ″۱۷ ′۳٤ °٦ طول شرقیده واقعدر. بیوك وتجارتگاه بر اسكله اولوب، ۱۳۹۰۰۰ اهالیسی، دارالفنونی، بری پك بیوك اولمق اوزره بش كتبخانه‌سی، متعدد كلیساسی ومقرنه، كاغد، ایپك، صابون یاغ، چینی، معادن مختلفه، یاپمه چیچك وسائره فابریقه‌لری، گوزل لیمانی، بر قاچ ریختمی، ترسانه‌سی و ۱۱۸ متره ارتفاعی اولان بر فناری واردر. شهر دكیزدن پك گوزل كورینور ایسه‌ده، اسكی بر شهر اولوب، سورله محاط واكثر سوقاقلری طار وطولاشیقلی اولدیغندن، داخلاً اوقدر گوزل دكلدر؛ وهواسی دخی آغیرجه‌در. بو شهر قرون وسطاده مستقل بر جمهوریت صورتنده اداره اولنه‌رق، بو جمهوریت دكیزده بریوك قوت قزانمش، وونديك جمهوریتنه قارشی رقابتده بولنوب، آق دكیزده وقره دكیزده برچوق سواحل وجزایر ضبط ایتمشیدی. [مادهٔ آتیه‌یه مراجعت بیوریله.] — جنوه ایالتی: جنوه، آلبنغه، كاواری، ساوونه واسپچیا اسملریله ٥ قضایه منقسم اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤۱۱٤ مربع كیلومتره واهالیسی ۷۱٦۷٦۰ كشیدر. [«لیغوریا» ماده‌سنده مراجعت بیوریله.]

جنوه جمهوریتی یاخود جنویز جمهوریتی (Republique Gênoise) اوننجی قرن میلادی اوائلنده جنوه شهرنده تشكل ایله قرن حاضر اوائلنه‌دك طقوز عصر دوام ایتمش بر حكومتدر. جنوه شهری رومالیلرك وبعده هرول، اوستروغوت، لومبارد وفرانقلرك تحت ضبطنده بولندقدن صكره، شارلمانك اخلافی زماننده كسب استقلال ایله، قونسلوس عنوانلی بر قاچ رئیس معرفتیله اداره اولنغه باشلامشیدی. كیجیلكده وتجارت بحریه‌ده پك ایلری كیتمكله، قزاندیغی ثروت نسبتنده قوتی دخی آرته‌رق، شهرك صاغ وصول طرفنده‌كی لیغوریا سواحلنی دخی ضبط ایتمشدی. اهل صلیب وقوعاتی دخی جنویز جمهوریتك بیومسنه سبب اولمشدر؛ چونكه مصر وسوریه وسائر ممالك اسلامیه‌یه كیدن اهل صلیب عسكرینی جنویز كمیلری سوق ایده‌رك، بوندن آلدقلری اجرتدن ماعدا عودتلرنده ممالك اسلامیه‌دن اووقته قدر آوروپاجه مجهول اولان بر چوق معمولات وبدایع صناعیه وممالك حاره محصولاتی كتیره‌رك، بیوك بر تجارت ایتمش؛ وبو تجارته آلیشه‌رق، شرق تجارتنه بر یول آچمش ایدیلر. جنوه جمهوریتی بو وجهله كسب قوت ایده‌رك، ونديك وپیزه جمهوریتلریله همعنان كیتمكه باشلامش ایدی. ۱۱۹۰ ده بر قاچ قونسلوس یرینه (پودستا) عنوانیله بر رئیس انتخاب ایتمكی اصول اتخاذ ایتمشدر. اون ایكنجی واون اوچنجی قرن میلادیده پیزه جمهوریتیله شدتلی محاربه‌ده بولنه‌رق، نهایت غالب گلمش؛ وپیزه‌ایله لیوورنو اسكله‌لرینی تخریب ایده‌رك، ملوریا وقورسیقه آطه‌لرینی ضبط ایتمشدی. فرنكلرك قسطنطینیه‌یی ضبطلرندن صكره جنویزلر روم ایمپراطورلرینی تخته اعاده ایتمكه چالیشمش اولدقلرندن، پالیولوغلر طرفندن بر طاقم مساعداته نائل اولوب، اون اوچنجی قرن میلادی اواخرنده غلطه‌یی، قریمده‌كی كفه‌یی، ازمیری وساقز، مدلی، بوزجه آطه وسائر بعض جزایری الده ایتمشلردی. اووقتدن شرقده تفوق خصوصنده ونديك جمهوریتیله رقابت ومخاصماته كیریشوب، ۱۳٦۰ دن ۱۳۵۵ تاریخنه‌دك سورن كفه محاربه‌سیله ۱۳۷۸ دن ۱۳۸۱ تاریخنه‌دك دوام ایدن ساقز محاربه‌لرنده جنویزلر ونديك جمهوریتنی بسبتون باتیرمق درجه‌سنه گلمش ایكن، جنوه‌ده ظهور ایدن اختلالات داخلیه سببیله نهایت ونديكلیلر غلبه چالمشلردی. ابتدا پودستالر هر سنه انتخاب اولنوركن، مرور زمانله بونلر كسب نفوذ و قوت ایده‌رك، پودستالق ایكی خاندانه منحصر قالمشیدی كه بونلرك بری (كالف) ودیگری (جیبلین) خاندانی ایدی. بو ایكی خاندان آره‌سنده‌كی رقابت ومخاصمه برچوق محاربات داخلیه تحدثنه سبب اولمش، ودفعاتله اهالی‌یی اجنبی امداد وحمایه‌سنه مراجعته

مجبور ایتمشدی. بر آره‌لق (قپودان) عنوانیله بر رئیس انتخاب ایده‌رك، بونلر «آره‌لر مجلسی» دینلان وبر محکمهٔ عالیه حکمنده اولان بر هیئتك انضمام رأییله حرکت ایدرلردی. نهایت ١٣٣٩ ده دوجه یاخود دوقه عنوانیله بر رئیسك تحت اداره‌سنه کیردیلر. جنوه‌ده دوقه‌لق اجرا ایدن خاندانلرك باشلیجه‌لری: دوریا، اسپینوله، فیسکی، غریمالدی ودها صکره آدورنی وفرغوس خاندانلریدر. جنویزلر ایکی دفعه کندی باشلرینه اداره اولنمقدن عاجز قالوب، فرانسه‌یه تسلیم اولنمشلردی که بو تسلیمك برنجیسی آلتنجی شارل زماننده ١٣٩٥ ده وایکنجیسی اون برنجی لوئی زماننده ١٤٦٨ ده وقوع بولمشدر. بعده (مونتفرات) مارکیلرینه ومتعاقباً میلان دوقه‌لرینه تسلیم اولنمشلردی. بو صره‌لرده ایتالیاده‌کی اکثر مستملکاتلرینی غائب ایتدکلری کبی، دولت علیهٔ عثمانیه‌نك ظهوریله فتوحاتی دخی جنویز جمهوریتنك آق دکیز وقره دکیزده‌کی مستملکاتك اللرندن چیقمسنی موجب اولمشدر. رؤسای جمهوردن مشهور آندریا دوریا جنوه‌یی یکیدن فرانسه‌نك تحت تابعیتنه صوقمش ایسه‌ده. برنجی فرانسوآدن دلگیر اولوب، شارل کینت ایله بالاتفاق. ١٥٢٨ ده وطننه یکیدن استقلال قزاندیره‌رق، ایکی سنه مدتله دوجه انتخابی وبونك مشاورلری اولمق اوزره، ایکی قونسلوس ایله بر سانسور نصبنی اصول اتخاذ ایتمشدی. برنجی قونسلوس کندیسی اولمشیدی. اووقتدن جنوه جمهوریتی اسپانیا ایله متفق قالوب، فرانسه‌یه قارشی محاربه ایتمشدی. ١٦٨٤ ده فرانسه قرالی اون دردنجی لویی سفیرینك کوردیکی حقارتك انتقامنی آلمق ایچون، جنوه‌یی طوپه طوتدیرمشدی. ١٧٤٦ ده آوستریالیلر جنوه‌یی ضبط ایتمشلرسه‌ده، اوچ آی صکره اخراج اولنمشلردی. ١٧٦٨ ده جنویزلر تسکیننه مقتدر اوله‌مدقلری قورسیقه جزیره‌سنی فرانسه‌یه تسلیم ایتدکلری کبی، ١٧٩٦ ده فرانسزلر جنوه‌یه دخی داخل اولوب، لیغوریا جمهوریتی تشکیل ایتمشلردی. ١٨٠٠ ده فرانسزلر (ماسنا) نك قوماندەسیله جنوه‌ده انکلیز وآوستریا عسکرینه قارشی طوروب، نهایت شهری تسلیمه مجبور اولمشلرسه‌ده، درعقب یکیدن ضبط ایتمشلردی. ١٨٠٥ ده جنوه فرانسه ایمپراطورلغنه الحاق اولنه‌رق، جنویز جمهوریتی بسبتون لغو ایدلمش: و ١٨١٤ ده ویانه قونغره‌سی طرفندن ساردینیه قراللغنه ویریله‌رك، نهایت ١٨٦٦ ده ایتالیانك اتحادنده جنوه دخی ایتالیا قراللغنه الحاق اولنمشدر.

جنوه کورفزی { (Golfe de Gênes) آق دکیزك اقسامندن لیغوریا دکیزی دینلان قسمك منتهای شمالیسی اولوب، شمال شرقی وغربی جهتلرندن ایتالیانك شمال غربی قسمی سواحلیله محاطدر. (مله) بروندن (پورتوونره) برونه دك بویی ١٣٥ وبو ایکی برون حذاسندن جنوه شهرینه‌دك اولان اکی ٥٠ کیلومتره‌در. سواحلی عمومیت اوزره قیالق اولوب، جنوه لیمانندن بشقه لیمانی یوقدر.

جنویز { [«جنوه جمهوریتی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جنویوه { یاخود جنووفه ویا ژنویوه (Ste Geneviève) خرستیانلرك عزیزه‌لرندن اولوب، ٤١٩ تاریخ میلادیسنده پارس جوارنده (نانتره) قریه‌سنده طوغمش، و٤٤٢ ده وفات ایتمشدر. روایته کوره برچوبان قیزی ایکن، سنت جرمنك نصیحتی اوزرینه، زهد وتقوی وربا ضاته قویله‌رق، بعده پارسده اقامت ایتمش؛ وآتیلانك هجومنده، پارس اهالیسی قورقولرندن شهری ترکله، قاچق فکرنده اولدقلری حالده، صاحبهٔ ترجمه بو شهره طوقنلمیه‌جغنی سویلیه‌رك، اهالینك پریشان اولمسنه مانع اولمش؛ وبوسوزی چیقدیغندن، اهالی کرامتنه عطف ایده‌رك، حقنده حسن ظنلری بر قات دها آرتمشیدی. قلوویسه حواریوندن پاولوس وپطروسك نامنه بر کلیسا یاپدیروب، بوکلیسا بعده کندی اسمنه نسبتله تسمیه اولنمش؛ وکلیسانك مبنی اولدیغی تپه‌یه دخی (سنته جنویوه) تپه‌سی دینلمشدر. مذکور کلیسا اخیراً (پانتئون) اسمیله مشاهیر رجالك دفننه مخصوص بر بنای عمومی اتخاذ اولنمشدر. بو عزیزه‌یه پارسك حامیه‌سی نظریله باقیله‌رق، کانون ثانینك ٣ نده شهر مذکورده یورطیسی کال طنطنه ایله اجرا اولنور.

جنه { یاخود جنی (Djenny) آفریقای غربیده سنغامبیانك شرق جهتنده واقع (بامباره) خطه‌سنده وجولیبا ایرماغی کنارنده اوله‌رق (سغو) نك

۱۸۰ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی واسرا ایله آلتون توزی تجارتی واردر. اهالیسی مسلمدر.

جنید بغدادی { (ابوالقاسم — بن محمد الزجاج القواریری)

مشاهیر اولیاءاللهدن وکبار مشایخ صوفیه‌دن اولوب، عن اصل نهاوندلی اولدیغی حالده، بغدادده نشو ونما بولمشدر. پدری جامه متعلق شیلر صاتمغله مشغول اولدیغندن، زجاج وقواریری لقبیله ملقبدر. امام شافعینك طلبه‌سندن ابو ثورك وبر روایتده سفیان ثورینك درسنه مداومتله، تحصیل علوم ظاهریه ایتدکدن صکره، طایسی بولنان مشهور سری سقطی حضرتلرینه انتسابله، طریق صوفیونه دخول ایتمش؛ وتقوی ورياضتله تصفیهٔ درون ایده‌رك، اعمال صالحه واقوال حکیمانه‌سیله بیوك برصیت وشهرت قزانمش ایدی. هر طرفدن مریدان حلقهٔ ارشادینه جمع اولنه‌رق، عصرینك قطب اعظمی اولمش ایدی. عمرنده ۳۰ کره یایا اوله‌رق ایفای حج شریف ایتمشدر. مقامات وکراماتی واقوال ونصایح مرشدانه‌سی مشهوردر. ۲۹۸ تاریخنده ۹۱ یاشنده ارتحال ایدوب، مرشدی سری سقطینك مرقدی یاننده دفن اولنمشدر.

جنید بك { (ازمیراوغلی—) آیدین اوغلنك یلدیرم سلطان بایزید خان

طرفندن مغلوب اولمسی اوزرینه، ازمیر بکلکنه تعیین ایدلمش اولان سوباشینك اوغلی اولوب، بعده تیمورلنك طرفندن آیدین حکومتنه اعاده اولنمش اولان امور بکه قارشی حرب ایده‌رك، ازمیر وآیدین جهتلرینی ضبط ایتدکدن صکره، سلطان بایزید خانك اولادی بیننده ظهورایدن اختلافاتدن استفاده امیدیله، قرمان اوغلی وکرمیان بکی ایله بالاتفاق، قرق اللی بیك عسکرله شهزاده سلیمانه قارشی اعلان حرب ایتمش ایسه‌ده، شهزاده‌نك عسکرینی کورنجه، متفقلرینی ترکله، بوینده ایپ طاقه‌رق، شهزاده سلیمانه تسلیم اولنمش؛ وچلبی سلطان محمد خانك جلوسنی متعاقب یکیدن اعلان عصیان ایده‌رك، خیلی وقت مقاومت ایتدکدن صکره، طوتدیغی یرلر ضبط، وکندیسی، والده‌سیله اهل وعیالنك استرحامی اوزرینه، عفو اولنمش ایدی. بوندن اول سلطان محمد خانك امین ومعتمدی اولان بایزید پاشا ایله بینلرنده ظهور ایدن منافرت «بایزید پاشا» ماده‌سنده بر تفصیل مسطوردر. سلطان مراد خان ثانینك جلوسنده جنید بك ثانیاً عصیان ایده‌رك، دوزمه مصطفانك وزیری مقامنه کچمش؛ ومرقومی تشویق وتحریکله، برچوق قانلر آقمسنه سبب اولمقدن. وسازلی دره‌ده مشار الیه بایزید پاشانی اخذ ثار ایچون قتل ایتدکدن صکره، طینتنده مرکوز اولان خیانتی دوزمه مصطفایه قارشی دخی اجرا ایله، آیدین ایالتی وعد کاذبنه آلدانه‌رق، کندیسنی لیلاً ترك ایدوب، ازمیر جهتنه صاوشمش؛ وغوائل موجوده‌دن بالاستفاده، بر آزوقت ازمیر وآیدین جهتنده وانیلك وبکلك ایتمش ایسه‌ده، نهایت ۸۲۹ تاریخنده سلطان مراد خان حضرتلری مشار الیه بایزید پاشانك برادری حمزه بك وانیشته‌سی خلیل یخشی بك قوماندەسیله عسکر کوندرمکله، خیلی وقت محاربه‌دن صکره، ابتدا اوغلی قورد بك ایله برادری بایزید بك اسیر طوتیلوب، ادرنه‌یه کوندرلمش؛ وکندیسی اپساله قلعه‌سنده تحصن ایتمش ایسه‌ده، نهایت تسلیمه مجبور اولوب، بایزید پاشانك اخذ ثاریچون حمزه بك طرفندن قتل اولنمشدر.

جنید صفوی { (شیخ —) ملوك صفویه‌نك جد اعلاسی اولان شیخ

صفی الدین اردبیلینك حفیدی ودولت صفویه‌نك بانیسی اولان شاه اسماعیلك جدی اولوب، قره قیونلی ملوکنك اوچنجیسی اولان میرزا جهانشاهك زماننده اردبیلده مریدانی پك چوق تکثر ایتدیکندن، حکمدار مشار الیه کندیسندن اندیشناك اولمغله. الکاسندن اخراج ایتمشیدی. شیخ جنید اووقت دیار بکره کلوب، اورانك حاکمی بولنان آق قیونلی حکمداری اوزون حسنك حسن قبولنه مظهر اولمش. وبونك همشیره‌سنی تزوج ایتمشدی که شاه اسماعیلك پدری شیخ حیدر بوندن دنیایه کلمشدر. اوزون حسن آذربیجانی ضبط ایتدیکنده، صاحب ترجمه اردبیله عودت ایتمش؛ وغزانامیله کرجستانه دفعاتله هجوم ایده‌رك، مال فراوان جمع ایلمش ایدی. نهایت ۷۶۰ تاریخنده شروان حاکمی سلطان خلیل ایله ایتدیکی محاربه‌ده قتل اولنمشدر.

جنین { بیروت ولایتنك بقا سنجاغنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب. نابلسك ۳۰

كيلومترە شمالندە واقع و ٣٠٠٠ اهالينى جامعدر. اسكى بر قصبە اولوب، اسم قديمى (جنيا Gènœ) و (انغانيم Engannim) در. — جنين قضاسى ٥٨ قريەدن مركب اولوب، شمالاً وغرباً عكا. شرقاً حوران سنجاقلريلە، جنوباً دخى نابلس قضاسيلە محدوددر. اراضيسى طاغلق ايسەدە، پك منبت وادى وبايرلرى دخى واردر. باشليجە محصولاتى بغداى، آرپە، دارى، سيسام، مرجك، زيتون وپاموقدن عبارتدر سيسام حاصلاتى كاملاً اخراج اولنەرق، سائر محصولاتك نصفى احتياجات محليەيە تقابل ايدر، ونصف ديگرى اخراج اولنور. زيتون ياغى دخى باشليجە اخراجاتندن اولوب. درون قضادە ٥٧ ياغخانە واردر. اهالئ قضا ٤٤١١٣ اولوب، يالكز ٤٠ كشى قدر خرستيان وقصورى كاملاً مسلم ولسان عربى ايلە متكلمدر. درون قضادە ٥٢ جامع شريف، ١ مدرسە، ١ مكتب، ١٧ دكان و ١ خان موجوددر.

جوآنز (Juanez) اسپانيانك اڭ مشهور رسامى اولوب، اسپانيانك رافائلى نامنە مستحق اولمشدر. ١٥٢٣ دە طوغوب، ١٥٨١ دە وفات ايتمش؛ وبر چوق گوزل رسملر براقمشدر.

جواثاء بحريندە مشهور بر قلعە وقصبە اولوب، حضرت ابابكر صديق (رضە) زماندە فتح اولنمشدر.

جَوّاد (جمال الدين ابو جعفر محمد بن على الاصفهانى) مشاهير وزرادن اولوب، فوق العادە اولان جود وكرمى سببيلە بو لقبلە تلقيب اولنمشدر. پدرى طرفندن تعليم وتربيە اولنەرق، بعدە موصلدە ملوك سلجوقيەدن محمود بن ملكشاهك وزيرى اولمش؛ وموصل حكومتى اتابك زنكى بن اقسنقرە گچديكندە، بونك طرفندن دخى مقام وزارتدە ابقا، وقدر واعتبارى بر قات دها اعلا ايدلمش ايدى. زنكينك قتلى حادثەسندە ارباب فساد صاحب ترجمەنك دخى قتلنى ومالنك مصادرەسنى قصد ايتمشلرسەدە، طائفۀ امرا طرفندن قورتارلمش؛ وسيف الدين غازى بن زنكى طرفندن وزارتدە ابقا اولنمش ايدى. بونك زماندە قدر واعتبارى برتر اولوب، جود وكرملە وحرمين شريفيندە وسائر طرفلردەكى خيرات ومبراتيلە صيت وشهرتى عالمگير اولمشدى. عرفاتە صو آقيتمش، مدينۀ منورەنك سورينى انشا ومسجدينى تعمير ايتمش؛ وهرسنە حرمين شريفين فقرا ومنقطعينە برسنەلك زاد وذخيرە واثواب ونقود گوندرمكى عادت ايدنمشيدى. موصلدە ظهور ايدن بر قحط وغلا اثناسندە تكميل مالملكنى فقرايە طاغيتديغى دخى مرويدر. سيف الدين غازينك وفاتيلە برادرى قطب الدين مودودك جلوسنى متعاقب بو حكمدار صاحب ترجمەنك عطايا وخيراتدەكى صيت وشهرتى چكەميەرك، ٥٥٨ تاريخندە حبس ايتمكلە، بر سنە صكرە محبسدە وفات ايتمشدر. ٥٦٠ تاريخندە جنازەسى موصلدەكى مزاردن چيقاريلوب، حجازە نقل ايلە، كعبۀ شريفەنك اطرافندە طواف ايتديرلمش، وبعدە مدينۀ منورەيە گوتوريلەرك، بقيعدە دفن ايدلمشدر. شعرانك بونك حقندە پك چوق مدحيە ومرثيەلرى واردر.

جوار (Djowar) هندستانك بمباى ادارەسندە واسكى اورنگاباد دائرەسندە قضا مركزى بر قصبەدر.

جوارز (Juarez) مكيقسە رؤساى جمهورندن اولوب، ١٨١٠ تاريخلرندە طوغمشدر. آفريقانك اهالئ اصليەسندن اولوب، فقير بر عائلەيە منسوب اولديغى حالدە، مكمل صورتدە تحصيل ايدەرك، آووقاتلقلە شهرت قزانمش، واڭ بيوك محكمەنك رئيسى اولمش ايدى. ١٨٥٦ دە (قومونفورت) ك سقوطى اوزرينە، حكومات متفقە اصولى طرفدارلرينك باشنە گچوب، قومونفورتە خلف اولان رؤسايە قارشى حرب ايتمش؛ وبر حكومات متفقە جمهوريتى تأسيسنە موفق اولوب، ١٨٥٩ دە امريقاى شمالى ممالك مجتمعەسنە، و ١٨٦١ دە آوروپا دولتلرينە تصديق ايتديرمش ايدى. آنجق داخلى فساد وفتنەنك اوكنى آلمغە مقتدر اولەميوب، موقعنى محافظە ايچون، تبعۀ اجنبيە حقندە مضر بعض حركاتە مساعدە ايتديكندن، ١٨٦٢ دە انگلترە وفرانسە واسپانيا متفقاً مداخلە ايلە سوق عسكر ايتمشلرسەدە، انگلترە ايلە اسپانيايى تفريقە موفق اولوب، يالكز فرانسز عسكرينە قارشى كمال غيرتلە حرب ايتمش؛ وهرنەقدر فرانسز عسكرى غلبە چالمغلە، ١٨٦٤ دە اوچنجى ناپوليون آوستريا ايمپراطورينك برادرى (ماقسيميليان) ى مكسيقەيە

ايمپراطور نصب ايتمش ايسه‌ده، صاحب ترجمه مقاومتده دوام وثبات ايله، ١٨٦٧ ده ماقسيميليانك قورشونه ديزلمسيله ١٨٧١ ده رئيس جمهور انتخاب اولنه‌رق، ١٨٧٢ ده وفات ايتمشدر.

جواليقى (ابو منصور موهوب بن احمد) مشاهير ادبادن اولوب، ادبياتده ولغتده يد طولى صاحبى ايدى. «ادب الكاتب» عنوانلى كتابه كوزل بر شرح يازديغى كبى، «تتمة درة الغواص» و «معرب» عنوانلريله ايكى تأليفى، عروضده بر رساله‌سى وسائر آثارى واردر. ٥٣٩ تاريخنده ٨٠ ياشنده وفات ايتمشدر.

جوانپور هندستانك اله آباد ايالتنده وبنارسك ٦٥ كيلومتره شمال غربيسنده بر قصبه اولوب، كوزل بر كوپريسى، ابنيهٔ مصنوعهٔ قديمه ويرانه‌لرى وشكر قامشى محصولاتى واردر.

جوان فرناندز آطه‌سى (Ile Juan-Fernandez) بحر محيط كبيرك قسم جنوبيسنده وشيلى ساحلنك ٦٦٠ كيلومتره آچيغنده بر آطه اولوب، شيلى جمهوريتنه تابعدر. غير منتظم بر شكلده اولوب، بر چوق قوى وليمانلرى واردر. كه بونلرك بريده ساحل غربيسنده واقع (جوان فرناندز) ليمانيدر. اراضيسى طاغلق وطاشلق اولوب، يالكز باغلريله زيتون آغاجلرى واردر. بو آطه اون آلتنجى قرن ميلاديده (جوان فرناندز) اسمنده بر اسپانيول قپودانى طرفندن كشف اولنه‌رق، خيلى وقت خالى بولنمش؛ واسقوچيا قپودانلرندن (سالكيرك) بو آطه‌يه دوشوب بر چوق وقت روبنسون وارى بر عمر سورمشدر.

جوانى قدماى شعراى عثمانيه‌دن ايكى ذاتك مخلصيدر. برنجيسى عن اصل ترحاله‌لى اولوب، ابن كمال پاشانك خدمتنده بولنمش؛ وبعده ويزه قاضيسى ايكن وفات ايتمشدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

غنچه‌يه اول لعل دربوشى نيجه تشبيه ايدهم
غنچه آنجق بر دهندر كيم آنك دندانى يوق
عاشق اولان شمعدن كورمك كركدر يانمغى
يوركى يانار يانمى آقار ولى افغانى يوق

— ايكنجيسى ارباب صنعتدن اولوب، كلاه ديكمكله مشغول ايدى. شو بيت اونكدر:

وقابنيادى دنبرده نوله ايدى استوار اولسه
يا بن بيچاره وافتاده‌ده صبر وقرار اولسه

جوبولپور هندستانك ايالات وسطيه‌سنده ونكپورك ٢٠٠ كيلومتره شمال شرقيسنده مستحكم بر قصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهاليسى ومنسوجات دستگاهلرى واردر.

جوپارانه (Jeuparana) برازيليانك (ماتوغروسو) ايالتنده بر نهردر. كه شمال غربيه طوغرى آقه‌رق، ٥٠٤ كيلومتره‌لك جرياندن صكره، (ماديره) ونام ديكرله (پارانه) ايرماغنه دوكيلور.

جوتو (Giotto) ايتاليانك اك مشهور رسام ومعمار وشاعرلرندن اولوب، ١٢٦٦ تاريخلرنده فلورانسه قربنده طوغمش؛ وچوبان چوجغى اولديغى حالده، (چيمابوئه) كنديسنك ذكاوت واستعدادينى آكلايه‌رق، تعليم وتربيه‌سنه همت ايتمشدر. طبيعتى تقليده چاليشانلرك برنجيسى اولوب، بو خصوصده رافائله رهبرلك ايتمشدر. بر چوق مشهور رسملرله بعض اشعار براقمش؛ ومعمار صفتيله فلورانسه‌نك استحكاماتنى بنا ايلمشدر. شاعر شهير دانته‌نك احباسندن اولوب، شاعرك رسمنى ياپمش ودانته بونى اشعارنده ذكر ايتمشدر. ١٣٣٤ ده وفات ايتمشدر.

جوتينو (Gittino) ايتاليانك مشهور رساملرندن اولوب، آنفا الترجمه‌نك حفيديدر. ١٣٢٤ ده فلورانسه‌ده طوغوب، ١٣٥٦ ده وفات ايتمشدر.

جوجر مصرده دمياط جهتنده وسمنوديه ناحيه‌سنده بر كوچك قصبه اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

جوخا عراق عربده خانقين ايله خوزستان آره‌سنده بر نهر اولوب، مجراسى اوزرنده بولنان ناحيه‌نك دخى بو اسمله مسمى وكثرت محصولاتيله مشهور اولديغى «معجم البلدان» ده مذكوردر.

جوخان اهوازده بر كوچك قصبه اولوب، بعض مشاهير علمانك مسقط رأسى بولنمشدر.

جودان صحابه‌دن اولوب، بعده كوفه‌ده ساكن اولمش، وبعض احاديث شريفه نقل ايتمشدر.

جودت افندى (احمد —) متأخرين شعراى عثمانيه‌دن او-

لوب، درسعادتده طوغمش، وداخلیه کتبه‌سندن ایکن، ۱۲۴۷ ده وفات ایتمشدر. «نوادر الآثار» و «زینة‌المجالس» عنوانلریله ایکی اثری وبر دیوانچه‌سی واردر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

ماجرای اشکیمی پك تركچر مادام صو
ایده‌من بحر محیطك شرحنی اتمام صو
چشم گریانم کبی خور خور آقارکیم ایتمه‌ده
آقـمرایلی بر پرینك وصلنه اقدام صو

جودر { هند قدیم حکما واطباسندن اولوب. تألیفاتندن بری خلافت عباسیه زماننده «کتاب‌الموالید» عنوانیله عربی‌یه ترجمه اولنمشدر.

جودی { دجله‌نك شرق جهتنده وجزیرهٔ ابن عمرك اوسننده اوله‌رق، وان ولایتنك هکاری سنجاغنده یوکسك بر طاغ اولوب، ذروه‌لری اکثریا قارله مستوردر. حضرت نوح (عم) ك کمیسنك آرارات (یعنی آغری) طاغی اوزرنده طوردیغی توراتده مسطور ایسه‌ده، قرآن کریمده اشبو جبل جودیده طوردیغی مذکوردر. حتی اوستنده حضرت نوح (عم) ك یاپدیغی مسجدك وسفینهٔ نوحك بعض آثاری موجود اولدیغی مروی اولوب، زیارت اولنقده‌در.

جور { فارس اقلیمنده وشیرازك ۲۰ فرسخ جنوب غربیسنده واقع (فیروزآباد) قصبه‌سنك اسم قدیمی اولوب، «قبر» دیمك اولان (گور) دن معربدر. روایته کوره آردشیر بابکان طرفندن تأسیس اولنه‌رق، اورته‌سنده غایت یوکسك بر قله واوستنده بر آتشکده یاپدرلمشیدی. اوائل دور اسلامده بو تپه ایله آتشکده‌نك خرابه‌لری موجود اولوب، بعده انقاضی ابنیه‌ده استعمال اولنمشدر. موقعی غایت مفرح ومیاه جاریه‌سیله اطرافنده باغ وباغچه‌لری چوقدر. آل بویه‌دن عضدالدوله بو قصبه‌یی پك سووب نزهتگاه اتخاذ ایتمش اولدیغی حالده، اورایه کیدیلکنده «ملك بگوررفت» دیدکلرندن، قصبه‌نك اسمی (فیروزآباد) ه تحویل ایتمشدی.

جورات { (Djorhat) هندستانك آسام خطه‌سنده وکلکته‌نك ۳۰۰ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، آسامك اسکی مرکزیدر. چای وقاوچوق تجارتی واردر.

جورج { (George) انکلتره قراللرندن هانووره خاندانه منسوب ۴ کشینك اسمیدر:

برنجیسی هانووره پرنسی (ارنست اوکوست) ك اوغلی اولوب، والده‌سی انکلتره قرالی برنجی ژاقك قیزی صوفیه ایدی. ۱۷۱۴ تاریخنده، قرالیچه آننك وفاتی اوزرینه، خاندان حکمدارینك اك یقین وارثی صفتیله، انکلتره تختنه دعوت واجلاس اولنه‌رق، هانووره خاندانك مؤسسی اولمشدر. آوروپا ایشلرینه قاریشمقدن اجتناب ایده‌رك، امور داخلیه ایله اشتغالی اختیار ایتمش ایسه‌ده، ۱۷۱۷ ده اتفاق مثلثه و ۱۸۱۸ ده اسپانیایه قارشی اتفاق مربعه داخل اولمشیدی. باش وکیلی بولنان (روبرت والپول) ك معاونتیله داخلی قاریشیقلقلری تسکینه، واوچنجی ژاقك مدعیاتی امحایه مقتدر اولمش؛ وآنجق عائله‌جه بدبخت اولوب، زوجه‌سی (زل) لی صوفیه‌نك دیکریله مناسبات عاشقانه‌سنی کشف ایتمکله، کندیسنی تطلیق ایتمش، واونجه‌یه قدر ۳۲ سنه بر قلعه‌ده محبوس طوتمشدر. انکلتره تختنده ۱۳ سنه حکومتدن صکره ۱۷۲۷ ده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی برنجینك اوغلی اولوب، ۱۶۸۳ ده طوغمش، و ۱۷۶۰ ده وفات ایتمشدر. پدرینك وفاتنده انکلتره تختنه جلوس ایدوب. ابتدا (والپول) ی باش وکالتده ابقا ایتمکله، ۱۲ سنه بونك مهارتی سایه‌سنده محافظهٔ آسایش ایده‌بیلمش ایسه‌ده، بعده مرقومی عزل ایده‌رك، بر طاقم مخاطره‌لی ایشلره کیریشمشدی. آوستریا تختنك وراثتی مسئله‌سنده فرانسه‌یه قارشی (ماریه ترزه) یی التزام ایده‌رك، ۱۷۴۳ ده (دتینکن) محاربه‌سنده قزانمش ایسه‌ده، ۱۷۴۵ و ۴۷ ده (فونتنوی) و (لاوفلد) محاربه‌لرنده مغلوب اولوب، ۱۷۴۸ ده (اکس‌لاشاپل) مصالحه‌سنی امضایه مجبور اولمشدر. آنجق ۱۷۴۶ ده ادعای حکمداری ایدن (چارل ادوآرد) ی اسقوچیه‌ده مغلوب ایده‌رك، تختنی تقویه ایتمشدی. ۱۷۵۵ ده آلمانیا محاربه‌سنده مغلوب اولوب، هانووره‌یی غائب ایتمش ایسه‌ده. اوصره‌ده هندستانده وآمریقاده برچوق ممالك قزانمشدی. انکلتره‌نك بیوك موزه‌سنی تأسیس ایدن بو ذاتدر.

— اوچنجیسی ایکنجینك تورونی اولوب، ۱۷۳۸

ده طوغمش، و ۱۸۲۰ ده وفات ایتمشدر. ۱۷۶۰ ده بیوك پدرینه خلف اولوب، یدی سنه‌لك محاربه‌ده آوستریا وفرانسه‌یه قارشی پارلاق غالبیتلره نائل اولمش، و ۱۷۶۳ ده انکلتره‌یه نافع بر معاهده امضا ایتدیرمشدر. آمریقاده‌کی انکلیزلر بونك زماننده عصیان ایتمکله، ۱۷۸۳ ده ممالك مجتمعه‌نك استقلالنی تصدیقه مجبور اولمش؛ وآنجق اواثناده هندستانده‌کی انکلتره مستملکاتی کسب توسع ایلمش؛ وایرلانده قطعیاً انکلتره دولتنه الحاق اولنمش ایدی. فرانسه جمهورتی علیهنده بولنه‌رق، پروسیه وآوستریا وروسیه ایله متفقاً جمهوریته وبوناپارته قارشی محاربه ایتمشدر. برقاچ اوغلی اولوب، بونلردن دردنجی جورج ایله دردنجی کوییوم حکومت سورمش، (ارنست اوکوست) هانووره قرالی اولمش و(کنت) دوقه‌سی اولان (ادوآرد) دخی شمدیکی قرالیچه‌نك پدری بولنمشدر.

— دردنجیسی اوچنجینك اوغلی اولوب، ۱۷۶۲ ده طوغمش، و ۱۸۳۰ ده وفات ایتمشدر. ۱۸۱۱ ده، پدرینك عته گتیرمسی اوزرینه، نیابت حکومته چیقوب، ۱۸۱۰ ده قرال اولمش، وابتدا محافظه‌کاران طرفنی التزام ایله ولینغتونی باش وکالته نصب ایدرك، بوناپارته قارشی حرب ندوب، مشارالیهك کندیسنه تسلیمنده، شان غالبیته مافی معاملات شدتکارانه‌ده بولنمشدر. حریت مطبوعاته قارشی برطاقم قوانین وضع: وایرلانده اختلالنی تسکین اتمش؛ وبعده ۱۸۲۳ ده حریتپروران طرفنی التزام ایدرك.(قانینغ)ی باش‌وکالته گتیرمشدی.

جورج (George) کرجستان حکمدارلرندن اون برکشینك اسمیدر. بونلرك اك مشهورلرندن ایکیجیسی روم ایمپراطوری ایکنجی باسیله قارشی ۱۰۲۱ تاریخ میلادیسنده محاربه ایدرك، غالب اولمش، و ۱۰۲۷ ده وفات ایتمشدر. — دردنجیسی ۱۲۰۶ دن ۱۲۲۲ تاریخنه‌دك حکم سوره‌رك، سوریه‌ده‌کی اهل صلیبله ایتدیکی اتفاق سایه‌سنده آذربیجانده بعض یرلر ضبط ایتمش ایسه‌ده، ۱۲۲۰ ده مغوللرك کرجستانی نهب وغارت ایتمه‌لرینه مانع اوله‌مامشیدی. — آلتنجیسی چنگیز خانك وفاتندن بالاستفاده، کرجستانك استقلالنی استرداد ایتدکدن صکره، ۱۳۴۶ ده وفات ایتمشدر. — اون برنجیسی هراقلیوسك اوغلی اولوب، ۱۷۹۸ دن ۱۷۹۹ تاریخنه‌دك ایکی سنه حکومت سورمش؛ وعثمانلی عسکرینه قارشی طیانه‌میه‌جغنی آکلادیغیچون، مملکتنی روسیه‌یه تسلیم ایدرك، ایشدن چکلمش ایدی.

جورج (George) آلمانیاده هانووره حکمدارلرندن دخی بواسمله بش کشی کلوب، بشنجیسی هانووره قراللرینك اخیریدر. ۱۸۵۱ ده قرال اولوب، اعمی اولدیغندن، پدرینك وصیتی اوزره کندیسنه عرض اولنان کافهٔ اوراق اون ایکی کشی حضورنده جهراً اوقونمق عادت اولمشیدی. پروسیه‌نك فتوحاتنه قارشی طوروب، ۱۸۶۶ ده مغلوب اولمش؛ وتختدن اسقاط ایدیله‌رك، مملکتی پروسیه‌یه الحاق اولنمشدر. موسیقی شناس ومحب معارف بر ذات ایدی.

جورج پیسیدس (George Pisidès) روم مورخ وشاعرلرندن اولوب، میلادك ۶۳۰ تاریخلرنده قسطنطینیه‌ده یاشامش؛ وروملرك ایرانیلرله وعربلرله اولان بعض محاربه‌لرنی وبر ایکی منظومه یازمشدر.

جورجتوون (Georgetown) ممالك مجتمعه ده واشینغتونك ٤ کیلومتره غرب شمالیسنده و(پوتوماق) نهری اوزرنده برقصبه واسکله اولوب، ۸۰۰۰ اهالیسی وایشلك تجارتی واردر.

جورجتوون (Georgetown) آمریقای جنوبینك ساحل شمالیسنده (غویانه) نك انکلتره‌نك الندە بولنان قسمنك مرکزی برشهر اولوب، ۲۱۰۰۰ اهالیسی وشکر، قهوه، روم وسائره اخراجاتی واردر.

جورجتوون (Georgetown) پرنس‌دوغال جزیره‌سنك مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی، لیمانی، قلعه‌سی، ترسانه‌سی وبر قاچ قشله‌سی واردر.

جورجس بن جبرئیل اوائل خلافت عباسیه‌ده ظهور ایدن اطبای سریانیه‌نك اك مشهورلرندن اولوب، سالف الترجمه (بختیشوع بن جورجس) ك پدریدر. خلیفه ابو جعفر منصورك خدمتنده بولنوب، پك چوق انعام واحسانلرینه نائل اولمش؛ ولسان یونانیدن

لسان عربی‌یه بر چوق کتب طبیه ترجمه ایتدیرمشدی. «کناش» عنوانیله سریانی لساننده بیوك بر تألیفی اولوب، حنین بن اسحق طرفندن عربی‌یه ترجمه اولنمشدر.

جورجس بن یوحنّا (ابو الفرج — البیرودی) مشاهیر اطبای عربدن اولوب، نصرانی المذهب ایدی. بشنجی قرن هجریده دمشق شامده یاشامش؛ ومصرك مشاهیر اطباسندن ابن رضوان ایله فن طبه متعلق مراسلات ومخابراتده بولنمشدر. طبابتده‌کی مهارتی حقنده بر چوق نوادر منقولدر.

جورجیا (Géorgie) [«کرجستان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جورجیا (Géorgie) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌یی ترکیب ایدن جمهوریتلرك بری اولوب، جنوباً فلوریده، غرباً آلابامه، شمالاً تنسه، شمال شرق جهتندن جنوبی قارولینه جمهوریتلریله، شرقاً دخی بحر محیط اطلاسی ایله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۵٤۰۳٤ مربع کیلومتره اولوب، ۱۵٤۲۱۸۰ اهالیسی واردر. مرکزی شمال غربی قسمنده بولنان (آطلانده) شهریدر. شمال غربی جهتنده آبغانی سلسله‌سنك قوللرندن برقاچ صره طاغ بولنوب، هواسی دخی معتدل ایسه‌ده، سائر طرفلرنده اراضی دوز وآچیق وهوا صیجاقدر. ساوانه نهری شمال شرق حدودینی آیردیغی کبی، دیگر بر چوق نهرلر دخی مذکور طاغلردن نبعانله جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، بحر محیط اطلاسی‌یه دوکیلورلر. که بونلرك اڭ بیوکلری اوچنجی، اوقونی، اوقولجی وساتیله نهرلریدر. ترونی نهری دخی جنوبه طوغری آقه‌رق، فلوریده جمهوریتنه بعدالدخول مکسیقه کورفزینه منصب اولور. (قوسه) ایرماغنك ایسه منبعلری جورجیا جمهوریتنده ایسه‌ده، مجراسنك قسم اعظمی آلابامه‌ده‌در. اراضیسی پك منبت اولوب، کلیتلی پاموق حاصل اولور. تجارتی پك ایشلکدر. اڭ بیوك اسکله‌سی همنامی اولان نهرك منصبنده بولنان (ساوانه) شهری اولوب، اورادن جنوب غربی‌یه طوغری بر دمیر یول خطی اوزاندیغی کبی، قارولینه‌دن گلن دیگر ایکی خط دخی مملکتی شق ایده‌رك، آلابامه‌یه داخل اولورلر، سائر طرق ووسائط اختلاطی دخی چوقدر. اورمانلری وآلتون، کومش، باقیر، دمیر وسائر معدنلری چوقدر. صنایعی دخی کوندن کونه ترقیده وفابریقه‌لری چوغالمقده‌در. مقدما قسم غربیسنده بر چوق اقوام وحشیه بولنوب، بونلرك اڭ مشهورلری (غریق) و (شروکی) قوملری ایدی؛ لکن ۱۸۳۵ تاریخندن بری بونلر اخراج وامحا ایدیله‌رك، اثرلری قالمامشدر. وقتیله جورجیا اسمیله معروف اولان مملکت دها واسع اولوب، میسیسیپی ایرماغنك شرق جهتنده اولان خطهٔ واسعه بو اسمله تسمیه اولنور، وآلابامه ایله میسیسیپی جمهوریتلری دخی بونك سماسی داخلنده بولنوردی. انکلیزلر ابتدا ۱۷۳۳ ده قرال ایکنجی جورجك زماننده بو مملکتی استیلا ایده‌رك، قراللرینك اسمنه نسبتله جورجیا تسمیه ایتمشلردی. بعده انکلیزلرله اسپانیوللر آره‌سنده‌کی محاربالك تأثیریله مملکت خراب اولمش ایسه‌ده، ۱۷۵۲ ده مملکتی اداره ایدن قومپانیه حقوق حکمرانی‌یی انکلتره دولتنه ترك ایتمکله، اووقتدن امارتنه بدأ اولنه‌رق، ۱۷٦٦ ده کسب استقلال ایتمش؛ و ۱۷٦۱ ده ممالك مجتمعه هیئتنه داخل اولمشدر.

جورجیا جنوبی — (Géorgie Méri-dionale) بحر محیط آطلاسینك منتهای جنوبنده بر آطه اولوب، شمالی وجی ٤' ٥٤° عرض جنوبی و ٤٠' ٣٥° طول غربده واقعدر. طول اعظمی ۱٤۳ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ٤٠٧٥ مربع کیلومتره اولوب، اراضیسی یوکسك واکثریا قار و بوزله مستوردر خالی وغیر مسکوندر. بو آطه مقدما بر اسپانیول قپودانی طرفندن کشف اولنه‌رق، (سان‌پدرو) تسمیه اولندیغی کبی، بعده بر انکلیز قپودانی طرفندن کورلمش ایسه‌ده، اصل کشفی مشهور قودان (قوق) ه ویریلوب؛ شمدیکی اسمله تسمیه ایدن دخی اودر.

جورجیا یکی — (Nouvelle Géorgie) بحر محیط کبیرده ملانسیانك (سالومون) جزایر مجتمعه‌سندن بر آطه اولوب، منتهای جنوبیسی ٥٣' ٨° عرض جنوبیده واقعدر.

جوردانو (Gordano) ایتالیانك اڭ مشهور رساملرندن اولوب، ۱٦۳۲ ده ناپولیده طوغمش؛ وناپولی، روما، فلو-

رانسه، پارمه، وندیك شهرلرنده یاشایوب، بر چوق مشهور رسملر یاپدقدن صکره، ایکنجی شارل طرفندن مادریده جلب اولنه‌رق، اسکوریال سراینی بر طاقم مصنع رسملرله تزیین ایلمشدی. ۱۷۰۱ ده وفات ایتمشدر.

جوردانو برونو [«برونو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جوروا (Jurua) آمریقای جنوبیده بر نهردر، که پرونك جهت شرقیه‌سنده نبعاناله، شرقه طوغری جریان، وبرازیلیایه دخول ایده‌رك، (پارا) ایالتنك بر قسمنی اروا ایتدکدن صکره، صاغدن (آمازون) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی تقریبا ۱۰۰۰ کیلومتره طولنده‌در.

جوروئنه (Juruena) برازیلیانك (ماتو - غروسو) ایالتنده بر نهردر، که بر چوق چایلردن بالتشکل، ۶۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (آرنیوس) نهریله برلشه‌رك، (توپایوس) نهرینی تشکیل ایدر.

جوره [«ژوره» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جوری (خراط زاده ابراهیم افندی) سلطان مراد خان ثالث دوری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، ادرنه‌لیدر. پدری عن اصل ایرانلی اولوب، شرق سفرنده یاوز سلطان سلیم خانه انتساب، وبرابرلرنده رومه هجرت ایلمشیدی. صاحب ترجمه عالم وفاضل بر ذات اولوب، طریق قضایه سلوك ایتمشدی ۱۰۶۵ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

عزم ایلسه نه جانبه اول کعبهٔ مید
قبله نما کبی یورکم دترر اوستنه

جوز کرمانده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جوزجان خراسانده بلخ ایله مروروذ آره‌سنده بیوك بر ناحیه اولوب، مشاهیر علما وادبادن (جوزجانی) لقبیله معروف بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

جوزجانی (ابوعبید —) حکیم شهیر ابن سینانك اصحابندن اولوب، مشارالیهك ترجمهٔ حالی یازمشدر.

جوزدره طربزون ولایتنك جانیك سنجاغنده اونیه قصبه‌سی قربنده جریانله قره دکیزه دوکیلور بر نهردر. بعض کتب قدیمهٔ یونانیه‌ده (فیغاموس) تسمیه اولنمشدر.

جوزق (ابوبکر محمد بن عبدالله) مشاهیر محدثیندن اولوب، نیسابور قربنده (جوزق) ناحیه‌سندندر. علم حدیثده «کتاب المتفق» عنوانیله مشهور بر تألیفی وسائر بعض آثاری واردر. ۳۸۸ تاریخنده ۸۲ یاشنده وفات ایتمشدر.

جوشیمیلقو (Xochimilco) مکسیقه‌ده مکسیقو شهرینك جنوب شرقیسنده بر کول وکولك کنارنده بر کوچك قصبه‌در.

جَوف جزیرة العربك قسم شمالیسنده وبریة الشامك جنوبنده جبل شمره تابع بر قصبه اولوب، ۱۵۰۰۰ قدر اهالیسی، میاه جاریه‌سی وکوزل باغچه‌لری واردر. ناحیه‌سی ۸ قریه‌دن مرکب اولوب، ۳۴۰۰۰ اهالیی جامعدر. چول ایله محاط بر ناحیه اولوب، اهالیسی زیاده‌سیله متناسب الاعضا جسور و مهمان‌نواز آدملردر. — بو اسمله ویاخود بونك سائر اسمایه اضافتیله حاصل اولمش اسماء مرکبه ایله مسمی جزیرة العربده، اندلسده وسائر بلاد عربده بر چوق یرلر واردر.

جوقار (Jucar یاخود Xucar) یعنی «شکر»، اسپانیاده بر ایرماقدر، که (قوئنقه) ایالتنده آلباراسین (یعنی ابن الرزین) طاغندن نبعاناله، جنوبه وبعده شرقه طوغری آقه‌رق، (شنشیله) ایالتنی شق، و(والنسیه) ایالتنی (سان‌فلیپه) ایالتندن تفریق ایتدکدن صکره، (البوفره) کولنك جنوبنده و (قولره) قصبه‌سی قربنده آق دکیزه منصب اولور. مجراسی تقریباً ۳۵۰ کیلومتره‌در. تابعلرینك اك بیوکی (قابریل) نهریدر.

جوقیوقارته (Djocjokarta) جاوه جزیرهٔ کبیره‌سنده، (باتاویه) نك ۴۰۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده وساحل بحردن ۲۲ کیلومتره ایچریده بر شهر اولوب، ۱۰۰۰۰۰ اهالیسی، بیوك بر سرایی، سوری، خندقی ودمیریولی واردر. فلمنکلیره تابع بر حکومت اسلامیه‌نك مرکزی اولوب، حکومت مذکوره‌نك ۶۰۰۰۰۰ دن زیاده تبعه‌سی واردر.

جوکان فارسده بر کوچك قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك وطنی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جولان (میر سیدعلی) هندستان شعراسندن اولوب، سهرند مضافاتندن (سام) قصبه‌سنده طوغمش، وشاهجهان آباده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

خون طبیعت رك یاقوت خشك شد
عشق لبت اثر بدل سنك کرده است

جولفه قره باغ خطه‌سنده وآراس نهرینك ساحل یسارنده یعنی شمالنده بر قصبه اولوب، نهر مذکور اوزرنده‌کی مرتفع جسیم کوپریسیله مشهوردر. الیوم روسیه‌نك النده اولوب، ایران حدودی قارشیسنده‌در.

جوله (Gyula) مجارستانده (بکس) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، (زاراند)ك ۲۸ کیلومتره شمال غربیسنده واقع و ۱۷۵۰۰ اهالیی جامعدر.

جوله مرك وان ولایتنك حکاری سنجاغنده وزاب نهرینك ساحل یمینی قربنده اوله‌رق وانك ۱۱۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه‌اولوب،لوای مذکورك مرکزیدر. مرتفع بر قیانك آلتنده اولوب، قیانك اوزرنده بر قلعه‌سی واردر. موصلدن وانه کیدن طریق بو قصبه‌نك ایچندن کچر.

جولیبا (Djoliba) آفریقا قطعه‌سنك اك بیوك انهارندن اولان (نیجر) ك نام دیکریدر. [«نیجر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جومه حلب ولایتنده وحلب شهری قربنده بر ناحیه‌در.

جومیله (Jumilla) اسپانیانك مرسیه ایالتنده ومرسیه‌نك ۶۵ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ۹۸۰۰ اهالیسی، اسکی بر قلعه‌سی وصابون، زیتون یاغی، صاقسی واسلحهٔ ناریه فابریقه‌لریله محله‌لری واردر.

جون (John) انکلیزلر عندنده (ژان) اسمنك صورت تلفظیدر. [«ژان» و «یانی» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

جون بن قتاده بر روایتده صحابه‌دن وبر روایتده تابعیندن اولوب، بصره‌ده ساکن اولمش؛ وجمل وقعه‌سنده زبیر وطلحه (رضهما)نك معیتنده بولنمشدر.

جونس (Inigo Jones) — اینیغو انکلتره‌نك اك مشهور معمارلرندن اولوب، ۱۵۷۲ ده لوندره‌ده طوغمش، و ۱۶۵۱ ده وفات ایتمشدر. استوآرت خاندانی قراللرندن برنجی چارلسه منسوب اولوب، بر طاقم مصنع بنالر تأسیس ایتمشدر.

جونس (پول — (Paul Jones) اسقوچیه‌نك اك مشهور بحریونندن اولوب، انکلیزلرك آمریقا اسراسی حقنده اجرا ایتدکلری اعتسافاتی تحمل ایده‌مه‌مکله، آمریقا ممالك مجتمعه‌سی خدمتنه کیره‌رك، انکلتره‌یه قارشی پك جسورانه حرب ایتمش؛ و ۱۷۷۸ ده انکلتره‌ده (وایت هاون) قلعه‌سنی ضبط ایلدیکی کبی، ۱۷۷۹ ده دخی بر کمی ایله انکلتره‌نك ایکی بیوك فرقتینی اله کچیرمش ایدی. ۱۷۲۷ ده طوغوب، ۱۷۹۲ده وفات ایتمشدر.

جونس ویلیام — (Villiam Jones) انکلتره‌نك مشاهیر مستشرقیندن اولوب، ۱۷٤٦ ده لوندره‌ده طوغمش، و ۱۷۹٤ده کلکته‌ده وفات‌ایتمشدر. اون‌سکزیاشنده‌ایکن،لوندره‌ده بولنان برحلبلیدن لسان عربیی تحصیل ایدوب، السنهٔ شرقیه ایچون بیوك برمیل ومحبت کوسترمش؛ وبعده دعوی وکیلی اولوب، وظائفنی اجرا ایتمکله برابر،ادبیات شرقیه ایله توغلدن دخی خالی قالمامش ایدی. ۱۷۸۳ ده کلکته محکمه‌سی ریاستنه تعیین اولنه‌رق، وفاته‌دك هندستانده قالوب، کلکته‌ده آسیانك احوال جغرافیه وتاریخیه وادبیه‌سنه متعلق اوقدر خدمتلره موفق اولان «جمعیت علمیهٔ شرقیه» یی تأسیس ایلمشدر. عربی، فارسی، سنسکری (یعنی هندیٔ قدیم) وسائر یکرمی لسانه آشنا اولوب، نادر شاهك تاریخنی فارسیدن فرانسزجه‌یه ومعلقات سبعه‌یی عربیدن انکلیزجه‌یه ترجمه ایتمش؛ ولسان هندیدن دخی بعض کتب قدیمه ترجمه ایتمکله برابر، هندك قوانین ونظاماتی حقنده دخی بیوك بر کتاب تألیف ایلمشدی. وفاتندن صکره نشر اولنمشدر. کلیات آثاری زوجه‌سی طرفندن ۱۳ جلد اوزره نشر اولنمشدر.

جونسون (Johnson) انکلتره‌نك اك مشهور ادباسندن اولوب، ۱۷۰۹ ده طوغمش، و ۱۷۸٤ ده وفات ایتمشدر. انکلیز لساننك مکمل بر لغت کتابنی وبر چوق آثار ادبیه یازمشدر.

جونسون { بنيامين— (Benjamin Johnson) یاخود بن — Ben Johnson) } انکلتره‌نك مشاهیر شعراسندن اولوب، ١٤٧٤ ده لوندره‌ده طوغمش، و ١٦٣٧ ده وفات ایتمشدر. بر فقیر چوجغی اولوب، ابتدا دیوارجی بعده عسکر ونهایت تیاترو اویونجیسی اولمش؛ وطبیعت شعریه وقریحه صاحبی اولدیغندن، مشهور شکسپیرك تشویقیله، ٢٤ یاشنده ایکن،اویونجیلغی ترك ایدوب، تیاترویه متعلق کتابلر ومنظومه‌لر یازمغه باشلامشیدی. بر چوق کوزل ومقبول اثرلری واردر.

جونقسیلون { یاخود سالانغه (Jonkseilon (Salanga بحر محیط هندیده } مالاقه شبه جزیره‌سنك جنوب غربی ساحلی قارشیسنده بر آطه اولوب، برمان دولتنه تابعدر. تقریباً ١٥٠٠٠ اهالیسی وقلای معدنلری واردر. مقدما دها معمور اولوب، برمانلیلرك ید ضبطنه کچه‌لی اهمیتنی غائب ایتمشدر.

جونکره { (Junquera) اسپانیانك قسم شمالیسنده (ناواره) خطه‌سنك } بروادیسی اولوب، پامپلونه‌نك ٨ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقعدر. ٩٠٠ تاریخ میلادیسنده اندلس ملوك امویه‌سندن اوچنجی عبدالرحمن بو موقعده آستوریا حکمداری(اوردونیو) ایله ناواره قرالی (قارچیا)یی مغلوب ایتمشدی. اهمیت عسکریه‌یی حائز بر موقعدر.

جونکش { دیاربکر ولایتنده ارغنی معدنی سنجاغنك چرمیك قضاسنه } تابع بر ناحیه اولوب، ٢٧ قریه‌دن مرکبدر.

جونیر { (Djounir) هندستانك بمبای اداره‌سنده ودکن خطه‌سنك ملغا اورنك } آباد دولتنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، (پونه) سنجاغنه ملحق و پونه‌نك ٨٠ کیلومتره شمالنده واقعدر. ١٠٣٠٠ اهالیسی واطرافنده بر چوق خرابه‌لرله آثار عتیقه‌سی واردر.

جونیه { جبل‌لبنان سنجاغنك کسروان قضاسنده بر اسکله اولوب، بیروتك } ٢٠ کیلومتره قدر شمال شرقیسنده واقعدر. وقتیله خیلی معمور بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمش ایکن، شمدیکی حالده خانه‌لری اولمیوب، یالکز بعض تجارت مخزنلری موجوددر.

جووانی‌دافیزوله { (Giovanni da Fiesole) ایتالیانك اك } مشهور رسامل‌رندن اولوب، ١٣٨٧ ده طوغمش، و ١٤٥٥ ده‌روماده وفات ایتمشدر. رهبان طریقنده اولوب، فوق‌العاده متدین ایدی. بعض مشهور رسملری واردر.

جووناچو { (Giovenazzo) ایتالیانك ملغا ناپولی قرال‌لغنده وباری ایالتنده } بر قصبه‌اولوب؛ بارینك ١٩ کیلومتره شمال غربیسنده واقع و ٧٠٠٠ اهالیی جامعدر. یوکسك سوری واسکی بر قلعه‌سی واردر.

جوهر { (ابوالحسن — بن عبدالله القائد) ملوك فاطمیه‌دن منصور باللهك } کوله‌سی اولوب، رومی الاصل اولدیغی حالده، منصورك اوغلی معزلدین‌اللهك وزیری و قائدی یعنی سرعسکری اولمشیدی. بحر محیط آطلاسی سواحلنه‌دك بتون مغرب ممالکنی ضبط ایتدکدن صکره، مصرك فتحنه مأمور اولوب، ٣٥٨ تاریخنده اسکندریه‌یی وبتون خطهٔ مصریه‌یی اخشیدیانك بقیه‌سی الندن ضبط ایتمش؛ ومصر وشام وحجاز ویمنده فاطمیلر نامنه خطبه اوقوتمش ایدی. اووقتدن بری مصرك مرکزی بولنان قاهره شهر شهیرینی تأسیس، وجامع ازهری بنا ایتمشدر. عاقل، مدبر، جسور، عادل وکاتب وبلیغ بر ذات اولوب، آخر عمرینه‌دك معزلدین اللهك واوغلی عزیز باللهك وزیری بولنمش؛ و ٣٨١ تاریخنده وفات ایدوب، اوغلی حسن بن جوهر یرینه وزیر اولمش، والقائد بن القائد عنوانیله تبجیل ایدلمش ایدی.

جوهره { (Djohore) مالاقه شبه جزیره‌سنك منتهای جنوبنده سنغاپور } قربنده بر قصبه اولوب، همنامی اولان بر حکومت صغیرهٔ اسلامیه‌نك مرکزیدر. حکومت مذکوره وقتیله خیلی قوتلی بر دولت ایکن، بعده پورتکیزلره ودها صکره انکیزلره رام اولوب، قوتدن دوشمکله، مملکت دخی اسکی معموریتنی غائب ایتمشدر. ینه بو حکومته تابع وساحله قریب اولان بر قاچ کوچك آطه دخی بو اسمله معروفدر.

جوهری { (ابو نصر اسماعیل بن حماد الفارابی) ائمهٔ اهل لغتدن اولوب، مشهور } «صحاح»ك مؤلفیدر. ترکستانده (فاراب) قصبه‌سنده

طوغوب، وطننده طايسى ابراهيم فارابيدن وسائر علمادن تحصيل علم ايتدكدن صكره، عراق وجزيره ومصر جهتلرينه كلوب، طول مدت لسان عربينك غوامضنه كسب وقوفله اوغراشمش؛ وبعده خراسانه عودت ايدوب، بر مدت نيشاپورده اقامت ايتمش؛ و۳۹۳ تاريخنده خانه‌سنك سقفندن دوشوب، وفات ايتمشدر. برروايته كوره عقلنه خفت كلوب، اوچق ادعاسيله ايكى بيوك قناد ياپديرەرق، قوللرينه باغلادقدن صكره، كندنى طامدن آشاغى‌يه آتوب، تلف اولمشدر. علم لغتده‌كى «صحاح» ى فيروز آباديك «قاموس» ندن صكره بوفنده اك مشهور اثراولوب، بعض علماى لغت طرفندن شرح وتحشيه واختصار وتفصيل وفارسى وتركى لسانلرينه دخى ترجمه‌اونمشدر. تركجه‌يه وانى طرفندن ترجمه اولنه‌رق، «وانقولى» عنوانيله مشهور ومطبوع ومتداولدر.

جوهرى { (شيخ بالى) اوننجى قرن هجرى شعراى عثمانيه‌سندن ومشايخ طريقتدن اولوب، صهباى عشق الهيدن سرمست اولمغله، (سرخوش بالى) ديمكله شهرت بولمشيدى. ابتدا تدريسله مشغول اولوب، بعده طريقته سلوك ايله، درسى ترك ايتمشيدى. اصحاب كرامتدن اولديغى دخى متواتردر. ۹۸۰ تاريخنده ارتحال ايتمشدر. شو جناسلى بيت جمله‌ٔ اشعارندندر :

عزايمه مقصود اكراى يوزى مصباح آلنى نور
منطقك حكمتدن ايت ايمه عواميله كلام

جوهرى { بو دخى اوننجى قرن هجرى شعراى عثمانيه‌سندن اولوب، قره فريه‌ليدر. بعض قاضيلقلرده بونمش؛ و۹۹۰ تاريخلرنده ديمتوقه قاضيسى ايكن وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر :

بو كون آنك كه قتلى ايرته دلدارينه قالمشدر
نه قورقر اول بلادن كيشى كيم يارينه قالمشدر

جوهرى { فرس شعراسندن دخى بو مخلصله متخلص بر قاچ شاعر اولوب، برنجيسى و اك مشهورلرى (جوهرئ زركر) در، كه بخارالى اولديغى حالده، اصفهانده امرار اوقات‌ايتمش؛ وسليمان شاهه انتساب ايدوب، مدحنده بعض قصائد سويلمشدر. «امير احمد مهستى» عنوانيله بر منظومه دخى يازمشدر. شو بيت شراب حقنده اولان بر قصيده‌سنك مطلعيدر :

چون صبح بركشد علم ساده پرنياب
بايد كشيد رايت عشرت بر آسمان

— ايكنجيسى جوهرئ تبريزى (ميرزامقيم)در، كه اشعارى‌مقبول شعرادن‌اولوب، هندستانه‌سياحت، وبعده هراته عودت ايده‌رك، حسن شاملويه‌انتساب ايتمش؛ ونهايت اصفهانه كلوب، اوراده فوت‌اولمشدر. بر آتك ذمى حقنده اولان شو بر ايكى بيت جمله‌ٔ اشعارندندر :

رود چوآب فرو بر زمين زبار كران
اكر كند كذر از زير نخل سايه فكن
نه خورده كاه ونه ديده جو ونه كنده كياه
بغير يال و باليش نيست در كردن

— اوچنجيسى (محمد امين) هندستانده‌كى شاهجهان آباد شهرندن اولوب، شو بيت اونكدر :

تا آب تيغ يار ميسر نمى شود
از كريهاى خشك كار ترنمى‌شود

— دردنجيسى قندهارلى اولوب، شو بيت جمله‌ٔ اشعارندندر :

من ديوانه هر سنك جفاى آن پريرورا
بتى ميسازم ودائم عبادت مى كنم اورا

جويا { فرس شعراسندن ايكى ذاتك مخلصى اولوب، برنجيسى (ميرزا داراب بيك) عن‌اصل كشميرلى اولديغى حالده، برادرى (كويا) ايله برابر تبريزده نشئت ايلمش، و۱۱۱۰ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو بيت جمله‌ٔ اشعارندندر :

اسير ساده دلهاى زاهدم جويا
غم زمانه بخورد وشراب ناب نخورد

— ايكنجيسى (شيخ محمد فاضل) عن‌اصل‌سهرندلى اولوب، اواخر عمرنده دكن خطه‌سنك اورنكاباد شهرينه رحلتله، اوراده هندوچجكلره تعليم قرائتله مشغول اولمشدر. شو بيت اونكدر :

شب ياد غيرت او شمع اين كاشانه بود
تا سحراز شمع نى در ناخن پروانه بود

جَوَيث { بصره قربنده ودجله‌نك شرق جهتنده بر قصبه اولوب، اهاليسى لسان فارسى ايله متكلم اولدقلرينى ياقوت حموى بيان ايديور.

جويريه { زوجات مطهرات حضرت رسو- الله (صلعم)دن اولوب، بنوالمصطلق قومنك رئيسى حارث بن ابى ضرارك قيزى ايدى. هجرت نبويه‌نك بشنجى ويا آلتنجى سنه‌سى(مربسيع)

وقعه‌سنده سبی اولنمغله ، صحابه‌دن ثابت بن قیسك حصه‌سنه دوشمش؛ وحضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزه مراجعتله، کتابتنی استدعا ایتدیکنده، جانب حضرت نبویدن زوجه‌لکه‌قبول بیورلمشیدی. بونك اوزرینه بنی مصطلقدن صحابه‌نك یدلرنده بولنان یوزی متجاوز اسرا اطلاق اولنمشدی. رحلت‌حضرت پیغمبریدن صکره خیلی وقت یاشایوب، بعض احادیث شریفه روایت‌ایلمش؛ و۵٦ تاریخنده ارتحال‌ایتمشدر.

جویریه بنت ابی جهل { صحابیاتدن او- لوب، فتح مکه‌دن صکره ایمانه کلمشدر. حتی مکهٔ مکرمه‌نك فتحنی متعاقب حضرت بلال (رضه) لك اذانی ایشتد- یکنده، «الله پدرمه آجیدی‌ده، بلالك باغردیغنی ایشتمه‌مك ایچون، عمرینی آلدی» دیمش اولدیغی مشهوردر. اسلامه کلدکدن صکره، حضرت علی (رضه) تزوجنی مراد بیورمش ایسه‌ده، حضرت فاطمه (رضها) نك مراجعتی اوزرینه، جانب حضرت نبویدن « برآدمده رسول‌اللهك قیزیله عدواللهك‌قیزی جمع اولنه‌ماز » دیه منع بیورلمشیدی. بونك اوزرینه صحابه‌دن عتاب بن اسیده واروب، عبدالرحمن بن عتابك والده‌سی اولمشدر.

جویریه بنت المجلل { صحابیاتدن‌اولوب، (ام‌الجیل) کنیه- سیله دخی معروفه‌در. زوجی حاطب بن الحارث ایله برابر حبشه هجرت ایدوب، زوجی اوراده وفات ایتمکله، زید ابن ثابته وارمش؛ وحبشدن عودتندن صکره، مدینهٔ منوره‌یه دخی هجرت ایلمش ایدی.

جویم { فارسده باغ وباغچه‌لری چوق برقصبه اولدیغی« معجم‌البلدان »ده‌مذکوردر.

جوین { خراسانده نیسابور ایله بسطام آره‌سنده بر ناحیه اولوب، جنوباً بیهق وشمالاً جاجرم ناحیه‌لریله محدوددر. اصل اسم فارسیسی (کویان) در. مرکزی (آزادوار) قصبه- سیدر. یاقوت جوین بو ناحیه‌نك ۱۸۹ قریه‌دن مرکب اولدیغنی وقراسنك بربرینه متصل عد اولنه‌جق قدر صیق بولندیغنی بیان ایدیور. بوناحیه- دن بر چوق علما وسائر مشاهیر ظهور ایتمشدر.

جوینی { (ابو محمد عبدالله بن یوسف) مشا- هیر علمادن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، آنف‌البیان جوین ناحیه‌سنده طوغمش، ونیسابورده نشأت ایلمشدر. فقه وحدیث وتفسیر وادبیاتده عصرینك فریدی اولوب، « تفسیر کبیر » عنوانیله بر بیوك تفسیری، فقهده « التبصرة »، « التذکرة »، « مختصر المختصر »، «الفرق والجمع »، « السلسلة »، « موقف الامام والمأموم» عنوانلریله تألیفاتی وسائر آثاری واردر. ٤۳٤ تاریخنده وفات ایتمشدر.

جوینی { (ابوالمعالی ضیاءالدین عبدالملك بن عبدالله) مشاهیرعلما وائمهٔ فقهادن اولوب، آنف‌الترجمه‌نك اوغلیدر. پدرندن تحصیل علوم ایدوب، اونك وفاتنده یرینه مدرس اولمش؛ وبعده طلب علم ایچون عراقه سفر ایده‌رك، بر مدت بغدادده اقامتدن صکره ، حجازه رحلتله، درت سنه مکهٔ مکرمه‌ده مجاورت، وبر مدت مدینهٔ منوره‌ده تدریس وافتا ایله اشتغال ایده‌رك، بو مناسبتله (امام‌الحرمین) عنوانه مستحق اولمشیدی. سلطان آلب آرسلان سلجوقینك اوائل سلطنتنده نیسابوره عودت ایدوب، مشارالیهك وزیری مشهور نظام‌الملك صاحب ترجمه ایچون شهرمذکورده (مدرسهٔ نظامیه) یی تأسیس ایتمش؛ ومدرسهٔ مذکوره‌نك مدرسلکیله برابر فتوی و وعظ وخطابت وادارهٔ اوقاف دخی صاحب ترجمه‌یه احاله اولنمغله ، ۳۰ سنه تدریس وافتا ووعظو خطابتله مشغول اولوب، تألیفاتی دخی شهرت بولمغله، حلقهٔ تدریسنه پك چوق علما اجتماع ایدردی. ٤۷۸ تاریخنده، ۵۹ یاشنده اولدیغی حالده نیسابورده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی بروجه آتیدر: « نهایةالمطلب فی درایة المذهب »، «الشامل فی اصول‌الدین »، « البرهان فی اصول‌الفقه »، « تلخیص التقریب »، « الارشاد »، «العقیدةالنظامیة». «مدارس العقول »، « غیاث‌الامم فی‌الامامة »، « مغیث الخلق فی‌اختیار الاحق »، « غنیة المستر شدین فی الخلاف » وسائره.

جوینی { (علاءالدین عطاءالله بن محمد) مور- خیندن اولوب، چنکیز وهلاکو ایله مغوللرك‌احوالنی مبین «جهان کشا» عنوانیله‌فارسی العباره برتاریخ یازمش؛ و٦٨٣ده وفات ایتمشدر.

جوینی { (مولانا معین‌الدین) ادبادن اولوب، سعدینك کلستانی طرزنده فارسی

العباره «نگارستان» عنوانیله براثری واردر. که ۷۳۵ تاریخنده آل چنکیزدن ابوسعیدك نامنه یازمشدر.

جهار { زمان جاهلیتده عکاظده هوازن‌قومنه مخصوص برصنم ایدی.

جهان آباد { بو اسمله هندستانده ایکی قصبه واردر: برنجیسی بهار خطه‌سنك (پاطنه) ایالتنده ودیناپورك ۶۰ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق، کنك ایرماغنك جنوبی تابعلرندن (موراهار) نهری اوزرنده واقع و ۲۱۰۲۰ اهالیی جامعدر. پاموقدن منسوجات دستکاهلری چوقدر.

— ایکنجیسی بنکاله خطه‌سنك (بوردوان) ایالتنده وکلکته‌نك ۶۳ کیلومتره شمال غربیسنده واقع و ۱۳۴۱۰ اهالیی جامعدر.

— ایرانك سیستان خطه‌سنده دخی بو اسمله بر قلعه اولوب. هامون کولی قربنده واقعدر. اهالیسی رستم زالك نسلندن اولمق ادعاسنده بولنوب، شجاعتلریله مشهوردر.

جهان آرابیکم { هندستان ملوك تیموریه‌سندن شاه جهانك قیزی اولوب، حسن وجمالیله، عقل ودرایتیله، صلاح وعبادتیله وخیراتیله شهرت بولمشدر. ۱۰۹۲ده وفات ایدوب؛ دهلیده مکمل برتربه‌سی واردر.

جهانبکلی { بری آنقره ودیکری سیواس جهتنده بولنور ایکی عشیرتك اسمیدر. — قونیه ولایت وسنجاغنك اقشهر قضاسنده دخی بو اسمله برناحیه اولوب، ۲۹ قریه‌دن مرکبدر.

جهان پهلوان { (اتابك محمد) آذربیجانده حکومت سورن اتابکانك ایکنجیسی اولوب، پدری اتابك شمس‌الدین ایلدکزك وفاتنده یعنی ۵۶۸ تاریخنده مسند امارته کچمش، ومکنتنی تزیید ایده‌رك، سلطان طغرل سلجوقی زماننده ۱۳ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۵۸۱ده وفات ایدوب، مسندینی برادری اتابك قزل آرسلانه براقمشدر.

جهان خاتون { ایرانك اك مشهور شاعره‌لرندن اولوب، ایالتقوجه‌سندن صکره شیرازملوکندن خواجه حافظ شیرازینك ممدوحی شاه ابواسحقك وزیری خواجه امین‌الدینه وارمشیدی. کوزل اشعاری وبعض لطائفی واردر.

مشهور شاعر هزل‌کو عبید زاکانی ایله مشاعره‌لری اولمشدر.

جهاندار شاه { هندستانده حکومت سورن سلالهٔ تیموریه حکمدارلرندن اولوب، بهادر شاه اولك اکبر اولادیدر. ۱۱۲۴ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، تخت موروثنه جلوس ایتمش ایسه‌ده، ادارهٔ ملکه وتمدید سلطنته موفق اوله‌میوب، برادرلری عظیم‌الشان، رفیع‌الشان وجهانشاه ادعای سلطنته قالقیشمغله، اون برآی حکومت سوردکدن صکره، اکره‌ده واقع محاربه‌ده عظیم‌الشانك اوغلی (فرخ سیر) طرفندن اخذ وقتل اولنمشدر.

جهاندار شاه { هندستانده حکومت سورن سلالهٔ تیموریه حکمدارلرندن شاه عالمك بیوك اوغلی اولوب. هندستانك برچوق یرلرینی اله کچیرمش اولان انکلیز تجار قومپانیه‌سنه التجا، و۱۲۰۲ده ۳۵ یاشنده بنارسده‌وفات ایتمشدر. ادیب وشاعربرشهزاده اولوب، بعض اشعارفارسیه‌سی واحوال زمانی مبین برر رساله‌سی واردر.

جهان سوز { سلطان علاءالدین غورینك مخلصیدر. [«علاء الدین غوری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جهان شاه { (میرزا—) قره‌قیونلی دولتنك اوچنجی حکمداری اولوب، دولت مذکوره‌نك بانیسی اولان قره‌یوسفك اوغلیدر: ۸۴۱ تاریخنده بیوك برادری امیر اسکندرك کندی اوغلی شاه قباد طرفندن قتل اولنمسی اوزرینه، احفاد تیموردن شاهرخك فرمانیله آذربیجان حاکمی اولوب، برادرینك قاتلنی قصاص ایتمش، وکرجستانده بر طاقم فتوحاته نائل اولدقدن صکره، شاهرخك وفاتی متعاقب، ۸۵۰ تاریخلرنده دولت تیموریه‌یه قارشی یوریوب، اصفهانی ضبط واهالیسنی قتل عام ایده‌رك، ایرانك برخیلی یرلرینی وخراسانی دخی‌اله کچیرمش؛ وبعده آق قیونلی دولتنه اعلان حربله، دیاربکره هجوم ایتمش ایسه‌ده، اوزون حسن طرفندن‌مغلوب اولوب، تبریزه‌عودت ایدرکن، اوزون‌حسن‌طرفندن تعقیب اولنه‌رق، ۸۷۲ده یولده قتل اولنمشدر. مدت حکومتی ۳۰ سنه اولمشدر. زمان سلطنتنده برمدت عصیان ایتمش اولان اوغللری حسن وپیر بوداقله اوغراشمشدر.

جهانشاه { (شهزاده ــ) هندستان ملوك تیموریه‌سندن بهادر شاه اولك کوچك اوغلی وجهاندار شاهك برادریدر. برادرینك وفاتی متعاقب ۱۱۲٤ تاریخنده برادرلر میانده وقوع بولان محاربانك برنده لاهورده قتل اولنمشدر.

جهانكیر { (غیاث الدین) تیمورلنكك اكبر اولادی اولوب، پدرینك اوائل سلطنتنده ۷۷۸ تاریخلرنده ۲۰ یاشنده وفات ایتمش؛ ونعشی (سبز)ه نقل ودفن اولنمشدر. بونك بیوك اوغلی میرزا سلطان محمد تیمور طرفندن ولی عهد اتخاذ اولنمش ایسه‌ده، جدینك حیاتنده وفات ایتمكله، ایكنجی اوغلی میرزا پیر محمد ولی عهدلكه تعیین اولنمش ایسه‌ده، تیمورك وفاتنده تخت بشقه‌لری ضبط ایتدكلرندن، بودخی سلطنت سورمكه موفق اوله‌مامش؛ وبو ایكی برادرك اولادی شاهرخك زماننده بعض والیلكلرده بولنمشلرسه‌ده، جهانكیرك سلاله‌سندن كیمسه سلطنت سورمه‌مشدر.

جهانكیر { قانونی سلطان سلیمان خانك اولادندن اولوب، قنبور وچركین ایدیسه‌ده، غایت ذكی، ادیب ونكته شناس بر شهزاده ایدی. برادری شهزاده مصطفانك ایرانده شهادتی اوززینه، كدر وتأثرندن خسته‌لنوب، آزمدت ظرفنده وفات ایتمشدر. سلطان سلیمان خان زیاده‌سیله محزون ومتأسف اولوب، شهزاده جامع شریفی خطیره‌سنده دفنی وبو شهزاده‌نك نامنه طوبخانه‌نك اوسننده‌كه تپه‌ده بر جامع شریف تأسیسنی امر ایلمشلردی. جامع شریف مذكور الیوم موجود اولوب، محله‌سی دخی بو اسمله مسمادر.

جهانكیر { هندستانده حكومت سورن سلاله‌ٔ تیموریه ملوكندن اولوب، مشهور اكبرشاهك اوغلیدر. ۹۷۷ تاریخنده طوغوب، میرزا سلیم تسمیه اولنمش؛ و ۱۰۱۵ ده، پدرینك‌وفاتی اوزرینه، تخت سلطنته جلوس ایده‌رك، (نورالدین محمد جهانكیر) اسمنی آلمشدر. ۲۲ سنه سلطنت سوردكدن صكره، ۱۰۳۷ ده لاهور ایله كشمیر آره‌سنده‌كی طریقده وفات ایتمش؛ ولاهورده زوجه‌سی شاعرهٔ مشهوره (نورجهان بیكم) ك باغچه‌سنده دفن اولنمشدر. تربه‌سی غایتله مزین ومصنع اولوب، كندیسندن ۱۸ سنه صكره وفات ایدن (نورجهان بیكم) دخی ایچنده مدفوندر. اوغلی (شاه جهان) خلفی اولمشدر. جهانكیر ادیب وعالم بر حكمدار اولوب، «توزك جهانكیری» ویا «جهانكیر نامه» عنوانیله بر كتاب تألیف ایتمشدر،كه انكلیزجه‌یه دخی ترجمه وطبع اولنمشدر. اك اول انكلیزلره هندستانك بعض یرلرنده تجارت دائره‌لری تأسیسنه مساعده ایدن بو حكمداردر. لاهور ایله اكره آره‌سنده ایكی طرفی آغاجلرله محاط كوزل بر یول دخی یاپدیرمشیدی.

جهانكیر آباد { هندستانك میرات ایالتنده ودهلینك ۱۰۹ كیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٤۱۰۱ اهالیسی واردر.

جهانكیر پور { هندستانك بنكاله خطه‌سنده مرشد آباد ایالتنده ومرشد آبادك ۲۲ كیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ۱۱ ۳٦۰ اهالیسی واردر.

جهبل { (بن سیف بن الجلاح) صحابه‌دن اولوب، حضرموتده (كلب بن وبره) قبیله‌سندن اولدیغی حانده، نزد حضرت پیغمبری‌یه كله‌رك، اهل حضرموتی ایمانه دعوت بیورملرینی تكلیف ایلمشدر. بونك حقنده امرؤالقیس دیمشدركه :

شمت البغایا یوم اعلن جهبل
یثنی احمد النبی المهتدی

جهجاه { (بن قیس الغفاری) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، رضوان بیعتنده و (مریسیع) غزاسنده حاضر بولنمش؛ وبوغزا اثناسنده صاحب ترجه ایله مهاجریندن (سنان بن قروة الجهنی) آره‌سنده نزاع وقوع بولغله، بری انصاری ودیكری مهاجرینی دعوت ایتمشلرسه‌ده، حضرت فخركائنات (صلعم) افندمز بو دعوتك جاهلیت آثارندن اولوب اسلامده جائز اولمدیغنی اخطارله، صحابه‌یی طرف آخردن منع بیورمشلردی. بو اختلاف رئیس المنافقین (عبدالله بن ابی سلول) ك بعض تفوهاتنه بولنمسنه سببیت ویرمش؛ وحضرت عمر بو منافقی درحال قتل ایتمك ایچون رخصت ایستمش ایسه‌ده، جانب حضرت نبویدن مساعده بیورلمامشدی. جهجاهدن بعض احادیث شریفه منقولدر.

جهران { یمن ولایتنده صنعا شهرینه قریب بر ناحیه در.

جَهرُم { فارسده بر قصبه اولوب، اهالیسنك نسج و اعمال ایتدكلری خالیلرك نفاستیله مشهور اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جهم { (ابو خزیمه بن قیس بن عبد بن سرجیل بن هاشم بن عبد مناف) صحابه‌دن وقریشدن اولوب، زوجه‌سی (ام‌حرمله) وایكی اوغلی ایله برابر حبشه هجرت ایتمش؛ وزوجه‌سی اوراده وفات‌ایدوب، كندیسی عودت ایلمشیدی.—بو اسمله صحابه‌دن دیكر بعض ذوات دخی بولندیغی مرویدر.

جهنّه { (Gehenne) قدس شریفك جنوب جهتنده ویهودا ایله بنیامین قبیله‌لرینك مكانلری آره‌سنده بر وادی اولوب. بو وادیده وقتیله (ملوح) معبودینه بر چوق انسانلر قربان ایدلمش اولدیغندن، بنی اسرائیل عندنده بادیٔ نفرت ودهشت اولوب، فیما بعد اورایه قاتل وجانیلرك جنازه‌لرینی و حیوانلرك لاشه‌لرینی آتمغی اعتیاد ایتمشلردی. حتی كنهكارلرك دخی بو وادیده عذاب كوره‌جكلرینه معتقد ایدیلر. (جهنم) اسمی بونك معربیدر.

جُهَنی { (تاج الاسلام ابو عبدالله حسین بن نصرالكعبی) مشاهیر علمادن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، ٤٦٦ ده طوغمش؛ وموصل وبغدادده استفاده وافاده ایله مشغول اولوب، بر قاچ كتاب دخی یازمشدر. امام غزالی ایله صحبتی واردر. ٥٥٢ تاریخنده وفات ایتمشدر.

جهیزه { بین‌العرب حمقده ضرب مثل حكمنه كچمش بر قادینك اسمیدر.

جهیش { (بن اویس النخعی) صحابه‌دن اولوب، قبیله‌سیله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه كله‌رك، ایمان كتیرمشیدی.

جهیم { (بن الصلت بن‌عبدالمطلب بن عبدمناف) صحابه‌دن وقریشدن اولوب، بر روایتده خیبر وقعه‌سنده وبر روایتده دخی فتح مكه‌دن صكره اسلامه كلمشدر.

جُهَینه { موصلدن بر مرحله آشاغیده ودجله كنارنده بر بیوك قریه اولوب، مشاهیر علمادن (جهنی) لقبیله معروف بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

جَیان { (Jaen) اسپانیانك (آندالوسیا) خطه‌سنده همنامی اولان ایالتك مركزی بر شهر اولوب، مادریدك ٣٥٨ كیلومتره جنوبنده وقرطبه‌نك ٩٢ كیلومتره شرقنده واقعدر. (جبل‌قز) اسمیله مسمی كوزل بر طاغك اتكنده ووادی الكبیر تابعلرندن (وادی بلون) ك كنارنده مؤسس اولوب، ٢٤٤٠٠ اهالیسی، جامعدن مبدل مصنع وبیوك بر كلیساسی، عربلردن قالمه بر سرایی وسائر آثاری، اطرافنده كوزل باغ وباغچه‌لری وقربنده عربلر زماننده دخی مشهور بولنمش بر قابلیجه‌سی واردر. هواسنك لطافت وجیادتیله دخی مشهوردر. حكومت اسلامیه زماننده شهر چوق دها بیوك ودها معمور اولوب، مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. الیوم ایالتی تشكیل ایدن خطه دخی (كورة جیان) اسمیله معروف اولوب، قصبه وقریه‌لری بربرلرینه متصل عداولنه‌جق درجه‌ده صیق ایدی.—جیان ایالتی اسپانیانی تركیب ایدن ٤٩ ایالتك بری اولوب، غرباً قرطبه، شرقاً البسیطه، شمالاً دخی چودادریال ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٣٤٨٠ مربع كیلومتره اولوب، ٤٣٢٦٣٤ اهالیسی واردر. اراضیسی طاغلق اولوب، حدود شمالیه‌سنده (سیرا مورنه) اسمیله بر سلسله ممتد اولور. (وادی‌الكبیر ایرماغی حوضه‌سنك قسم اعلاسندن عبارت اولمغله، مذكور ایرماغه دوكیلور بر چوق نهرلری واردر. اراضیسی غایتله منبت، معادنی چوق، محصولاتی متنوع ومیوه‌لری مبذول وغایتله لذیذ ایسه‌ده، اهالیسی تنبل وصنایع ومعارف پك كریده اولمغله برابر، یوللرك دخی فقدانی اولدیغندن، نعم طبیعیه‌سندن بحق استفاده اولنه‌میور.

جَیان { اصفهان قربنده و (قهاب) ناحیه‌سنده بر بیوك قریه اولوب، حضرت سلمان فارسی (رضنه) نك مشهدینی حاوی اولمغله مشهور وزیارتكاه انامدر. حضرت مشار الیه اصفهانك فتحندن صكره، اوراپه عودتله، اشبو قریه‌ده بر جامع شریف بنا بیورمشلردی، كه یاقوت حموی كندی زماننده باقی اولدیغنی ذكر ایدیور. مشاهیر علمادن بعض ذواتك دخی مسقط رأسیدر.

جَیانی { (حسین بن محمد الغسانی) اندلسك مشاهیر علما ومحدثیننندن اولوب، اجدادی زهرالی اولدیغی حالده، پدری جیانده ساكن اولمشیدی. فقه وحدیث وسائر علومده ولغت

وانساب عملرنده زمانڭ فريدى اولوب، قرطبه‌ده افاده وتدريسله اشتغال ايتمش؛ ورجال صحيحين حقنده «تقييد المهل وتمييز المشكل» عنوانيله پك مقبول بر كتاب تأليف ايلمشدر. ٤٢٧ تاريخنده طوغوب، ٤٩٨ ده وفات ايتمشدر.

جيبون (Gibbon) انكلتره‌نڭ اڭ مشهور مورخلرندن اولوب، ١٧٣٧ تاريخنده (سورى) ايالتنڭ (پوتنى) قصبه‌سنده طوغمش، و ١٧٩٤ ده وفات ايتمشدر. اسكى بر خاندانه منسوب اولوب، ١٧٧٠ دن اعتباراً ٦ سنه پارلمنتو اعضالغى دخى ايتمشدر. ابتدا ادبياته متعلق فرانسزجه بر كتاب نشر ايدوب، بعده روما دولتنڭ صورت انقراضيله اسباب سقوطى حقنده مكمل ومفصل بر تاريخ يازمشدر، كه متعدد جلددن مركب اولوب، اكثر السنه‌يه ترجمه ايدلمش، وصاحبنڭ بادئ شهرتى اولمشدر. مخابراتيله سائر بعض آثار پريشانى دخى وفاتندن صكره جمع ونشر اولنمشدر.

جيجس (Gygès) اسكى ليديا حكمدارلرندن اولوب ، ابوالمورخين هرودوتڭ روايتنه كوره، عن اصل مملكت مذكوره حكمدارلرندن (قانداول) ڭ وزيرى ايكن، حكمدار مذكور حسننه حيران اولديغى زوجه‌سنى چپلاق اوله‌رق كنديسنه كوسترمكله، مرقومه بو حقارتڭ انتقامنى آلمق ايچون (جيجس) ه ياقاند اولى ويا كنديى كنديني اتلاف ايتمسنى تكليف ايتمش؛ (وجيجس) ايكنجى شقى اختيار ايتمكله، سلطنتى ضبط وقانداولڭ زوجه‌سنى تزوج ايتمش؛ وبعده يونان مستملكاتندن ازمير، ميلت، قولوفون وسائر شهرلرينى وتروآده خطه‌سنى دخى استيلا ايده‌رك، مملكتنى توسيع، و (مرمناد) دولتنى تأسيس ايلمشدر. مدت حكومتى قبل‌الميلاد ٧٠٨ دن ٦٨٠ ه قدر ٢٨ سنه‌در. افلاطون صاحب ترجمه‌نڭ طلسملى بر يوزوڭ بولوب، بونى پارمغنه طاقيجه، غيرمرئى بر جسم لطيف حالنه كچمكله، بو صورتله حكمدارڭ اوطه‌سنه كيره‌رك، قاريسنى چپلاق كورمش، وكنديسنه عاشق اولمش اولديغنى ادعا ايديور.

جيجلى (Djidjelli) جزايرڭ قسنطينه ايالتنده وقسنطينه‌نڭ ١٠٠ كيلومتره شمال غربيسنده وبحرله بوغازى مدخلنده بر قصبه اولوب، بر قلعه‌سى، بر عسكرى قيشله‌سى وياغى وزيتون ياغى تجارتى واردر. ٣٥ سنه اول وقوع بولان بر حركت ارض بر قسمنى تخريب ايتمشدر.

اسكى بر قصبه اولوب، اسم قديمى (ايجيلجيليس Ygilgilis) در.

جيحان آناطولينڭ بيوجك ايرماقلرندن اولوب، ملاطيه سنجاغنده نبعانله البستانڭ ايچندن كچن (سكودلى صو) وقوزان طاغلرندن اينن خرما چايندن باتشكل، جنوب غربى‌يه طوغرى جريان، وبرطاقم طاغلر وبوغازلر ايچندن مرور ايله، سائر چايلر صره‌سنده مرعش قربنده (آق‌صو)يى دخى اخذ ايتدكدن صكره، آطنه ولايتنه دخول، وقوزان ايله جبل بركت سنجاقلرينى وبعده جبل بركت سنجاغنى نفس آطنه سنجاغندن فصل ايدر، وبعده آطنه اووه‌سنه دوشوب، (سيحان)ه متوازياً آقه‌رق، نهايت ايكى قوله آيريلير، كه برى يوُرطه‌لق ليمانڭ آلت طرفنده اسكندرون كورفزينه، وديكرى قره طاشده آق دكيزه دوكيلور. مجراسى ٣٥٠ كيلومتره قدر اولوب، قيشين وقارلرڭ اريمه‌سى موسمنده صويى چوق ايسه‌ده، يازين، مجراسى اطرافنده اورمان فقداندن طولايى، صويى پك آزدر. بناءً عليه سيرسفائنه غير صالحدر. اسم قديمى (پيرام) اولوب، متوازياً آقان ديكر برنهرله برابر تركلر طرفندن تركستانڭ جيحون وسيحون ايرماقلرينه بكزديلەرك، اونلرڭ اسمرليه تسميه اولنمش، وبعده تفريق ايچون (و)لرى (ا)، تحويل اولنمشدر.

جيحون آسيانڭ اڭ بيوك ايرماقلرندن اولوب، هندستانڭ شمالنده‌كى (پامير) طاغلرندن نبعان ايدن بر چوق چايلردن باتشكل، ٤٨٠٠ متره‌يه قريب ارتفاعى اولان محل مذكوردن، كاه شمال وكاه جنوبه ميلانله، غربه طوغرى جريان ايده‌رك، يوكسك وطاغلق محللردن كچدكجه، يعنى وخش وبدخشان خطه‌لرنده صاغ وصولدن برچوق چايلر اخذ ايدر؛ وبعده بخارا وخوارزم چوللرينه دوشنجه، ايكى طرفدن اينن چايلر قوملرده قورويه‌رق واصل اوله‌مامغله، صولرى تبخر وتناقص ايده‌رك، غرب شمالى‌يه طوغرى آقار؛ وتقريباً ١٨٠٠ كيلومترهلك جرياندن صكره، بحرخوارزمه يعنى آرال كولنه منصب اولور. منصبى بطاقلق حالنى آلمش بر داليه‌در. بو ايرماغڭ فيضان موسمى مايسدن تشرين اوله قدر سوروب، آنجق بوموسمده دخى يتاغندن نادراً ٨٠٠ متره‌يه قدر توسع ايتديكندن، طغيان مياهى چوق خسارى موجب اولماز؛ وبالعكس فيضاندن برطاقم جدوللر وطولابلرله استفاده اولنه‌رق،

مجراسنك ایکی طرفی پك معمور ومحصولداردر. قیش موسمنده صویی آزالیرسه‌ده، ینه یتاغی ٤٠٠ ونهایت ٣٥٠ متره‌دن طار اولماز، وهیچ بر یرنده کچیدویرمز. یوقاری قسمیله منصبنه قریب یعنی خیوه خانلغنده اولان قسمی قیشین دائما وقسم وسطیسی دخی شدتلی صوئوقلرده طونوب، اوستندن کاروانلر کچر. یاقوت جوی جیحونی منجمد حالنده کورمش اولدیغی بیان، وصورت انجمادینی تعریف ایدیور. مجراسنده‌قیالری صیغلری ویا پك دیك محللری اولمیوب، سیر سفائنه پك الویرشلی اولمغله، تاقندزه یعنی منصبندن ١٠٠ کیلومتره‌لك یوقاری‌یه قدر کمیلر چیقه‌بیلیرسه‌ده، منصبی قوم یغینتیلریله مسدود اولدیغندن، آرال کولندن کمیلر یوقاری چیقه‌میوب، یالکز برطاقم کوچك کمیلر ایشلیور. جیحون نهری اسکیدن بری مشهور اولوب، ایران ایله توران آره‌سنده برحد فاصل عد اولنمقده‌در. ایرماغی تشکیل ایدن چایلرك بری وبلکه اك بیوکی فرنك خریطه‌لرنده (واخان) اسمیله کوریلن (وخش) خطه‌سی ایچندن مرورایدر، وینه (وخش) اسمیله معروفدر. اسکی هند کتابلرنده جیحون ایرماغنه دخی (وخش) ویا بوکا پك قریب بر اسم ویریلوب، اسکندرك فتوحاتندن صکره یونان جغرافیونی بو اسمی بالتحریف (اوقسوس)، قلب ایتمشلردر. جیحون اسمی ایسه بنی اسرائیل کتبندن مأخوذ اولوب، یاقوت جوینك ظننه کوره، وقتیله کنارنده بولنمش اولان (جیهان) شهری اسمندن مأخوذ ایمش. الیوم (آمودریا) یاخود (آمودریاسی) ویا (دریای آمو) اسمیله معروفدر، که بواسم دخی زعم اولندیغی کبی (ام دریا) تعبیر ضربندن غلط اولمیوب، بخارا ایله مرو آره‌سنده وایرماغك مجراسی اوزرنده بولنان (آمو) صحراسنك اسمندن مرکبدر. مذکور (وخش) چایندن صکره جیحونك صاغدن آلدیغی اك بیوك تابعلری، کاشغر حدودندن کلن (آق صو) فرغانه خطه‌سندن کلن (قزیل صو) ایله زرافشان طاغندن اینن (سرخ آب) وسائر برقاچ چای ونهایت سمرقند وبخارانك یانندن کچن واورالری باغ ارمه چوین مشهور (زرافشان) نهریدر. آنجق بونلر یالکز یاغمورلر موسمنده جیحونه واصل اولوب، سائر موسملرده اراضی ارواسنه صرف اولنه‌رق، باقیسی دخی قوملرده قورور. صولدن جیحونه‌دوکیلن انهارك باشلیجه‌لری هندوکوه وکوه‌بابا سلسله‌لرندن اینه‌رك بدخشان وقندز وبلخ جهتلرینی اروا ایدن چایلر اولوب، بونلرك اك بیوکی بدخشان خطه‌سی ایچندن کچن (کوکجه) نهریله قندز چاییدر. دها آشاغیده‌کیلر یالکز یاغمور موسملرنده ایرماغه واصل اولورلر. جیحونك اسکیدن بری اهمیت جغرافیه‌سی اولوب، آسیانك (رین)ی حکمنده‌در. ایرانیلر بوایرماغك مجراسنه ایران ایله تورانك حدود تابعیه‌سی نظریله باقیورلر. عربلر جیحونك اوته‌سنده یعنی شمالنده بولنان ممالکه (ماوراءالنهر) اسمنی ویرمشلردر.

جیده { قسطمونی ولایت وسنجاغنك همنامی اولان قضاسنده وقره دکیز ساحلنده کوچك برقصبه واسکله اولوب، قسطمونینك ٨٥ کیلومتره شمال غربیسنده وارکلینك ٥٥ کیلومتره شرق شمالیسنده واقعدر. — جیده قضاسی قسطمونی سنجاغنی ترکیب ایدن ٩ قضانك بری اولوب، شرقاً اینه‌بولی وکوره، جنوباً طاطای، غرباً زغفرانبولی وبارطین قضالریله، شمالاً دخی قره‌دکیزله محاطدر. مرکزی بازار محلی اولان جمعه قریه‌سی اولوب، مرکز اتخاذ اولنه‌لی، خان ودکان کبی بعض ابنیه انشا اولنمش، وبازار محلی اولمغله برابر، آب وهواسی دخی کوزل اولدیغندن، برقصبه حالنه کیرمکه باشلامشدر. قضا (قفاد) ناحیه‌سیله برابر ٣٦ قریه‌دن مرکب اولوب، اهالیسی کاملاً اسلام اولمق اوزره، ٢١٠٠٠ نفوس راده‌لرنده‌در. اراضیسی طاغ اتکلرندن وپك منبت دره وبایرلردن عبارت اولوب، اورمانلری دخی چوقدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله کتن وسائره‌دن وسبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، علی‌الخصوص کستانه والماسی پك مبذول ومقبولدر. اورمانلرندن خیلی کراسته قطع واخراج اولنه‌رق، اهالیسنك باشلیجه مشغولیتی کراسته قطعندن وقاشیق وسائره کبی تخته‌دن بعض شیلر اعمالندن وسواحل خلقیچون سفائن انشاسندن عبارتدر. درون قضاده ٤٧ جامع ومسجد، ٢ تکیه، ١٢٠ صبیان مکتبی، ١٧ خان، ٤١ دکان، ١٥٠ دکرمن، ٢٠ صو حرارزی وبرکور معدنی موجوددر.

جیرانلی { بتلیس ولایتنك موش سنجاغنده بر ترکمان عشیرتیدر.

جیرَفت { ایرانك کرمان خطه‌سنده بیوك ومعمور بر شهر اولوب، باغ وباغچه‌لری وخرماسی چوق اولدیغی ومشاهیر علما وادبادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولندیغی جغرافیون

اسلام آثارنده مسطور ایسه‌ده، الیوم نه حالده بولندیغی تحقیق اولنه‌مدی. یاقوت جوی بو شهرك اقلیم ثالثده ۳۰َ ۳۱° عرض شمالی ایله ۸۸° طول شرقیده واقع اولدیغنی بیان ایدیور.

جیرنج { مروك ۱۰ فرسخ یوقاریسنده و (مرغاب) نهرینك ایکی ساحلنده } اوله‌رق هرات طریقی اوزرنده غایت کوزل ومعمور برکوچك قصبه اولوب، بیوك برکوپریسی، مصنع ابنیه‌سی وکوزل کوشکلری اولدیغنی یاقوت جوی بیان ایدیور.

جیرون { دمشق شامك اسم قدیمی ویادمشق قربنده برقصبه بولنمش اولدیغی } مروی اولوب، شهرمذکورده‌کی جامع کبیرك شرق جهتنده‌کی قپوسی الیوم(باب‌جیرون) نامیله معروفدر. بعض علما دخی (جیرونی) لقبیله شهرت بولمشلردر.

جیرونه { یاخودجرونه (Girene,Gerona) اسپانیانك قتالونیه خطه‌سنده بر } قصبه اولوب، همنامی اولان ایالتك مرکزیدر. بارسلونه‌نك ۸۵ کیلومتره‌شمال شرقیسنده واقع اولوب، ۱۶۰۰۰ اهالیسی، استحکاماتی، بیوك برکلیساسی، بعض مؤسسات علمیه وخیریه‌سی، پاموقدن بز، چوراب وسائره ایله صابون وکاغد فابریقه‌لری واردر. — جیرونه‌ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۸۶۵ مربع کیلومتره اولوب، ۳۰۸ ۷۵۹ اهالیسی‌واردر.

جیزاباد { نیسابور محله‌لرندن اولوب، مشاهیر صیدلانیوندن (احمدبن اسماعیل } الجیزابادی) بو محله‌یه منسوبدر.

جیزه { مصرده قاهره‌نك قربنده‌وفسطاطك قارشیسنده اوله‌رق نیلك ساحل } غربیسنده برقصبه اولوب، همنامی اولان مدیریتك مرکزیدر. مصرك اك مفرح قصبه‌لرندن اولوب، قربنده مشهور هرملرله‌منف شهر قدیمنك خرابه‌لری وبرچوق آثار عتیقه موجوددر. متعدد جوامع ومساجدی، خدیوه مخصوص برسرایی واطرافنده پك چوق خرما وزیتون آغاجلری واردر. بوقصبه‌ده صنعی صورتده یمورطه‌دن کلیتلی پلیچ چیقاریلوب، بو عادتك تا فراعنه زماندن بری مرعی اولدیغی مرویدر. قصبه وقتیله دها بیوك اولوب، مشاهیر علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. — جیزه مدیریتی نیلك غرب جهتنده واقع اولوب، ۳ قضایه منقسم اولدیغی حالده، ۱۶۰ قریه‌دن مرکب و ۲۰۰۰۰۰ اهالیی جامعدر.

جیسا { (Geysa) مجارستان قراللرندن ایکی کشینك اسمیدر: } برنجیسی برنجی بلانك اوغلی اولوب، ۱۰۷۴ ده عمیجه زاده‌سی سالومونی اسقاطله، تخته جلوس ایتمش؛ و ۳ سنه حکومت سورمشدر.
— ایکنجیسی برنجینك تورونك اوغلی اولوب، پدری ایکنجی بلانك‌وفاتی‌اوزرینه، ۱۱۴۱ ده‌جلوس، و ۱۱۶۱ ده وفات ایتمشدر. ۱۱۵۱ ده ایمپراطور اوچنجی (قونراد)ه عرض انقیاد ایتمشیدی.
— اك اول مجارستانده خرستیانلغی نشر ایدن برنجی استفانك پدری دخی بو اسمله مسمی اولوب، مجارستان دوقه‌سی ایدی.

جیسقون { (Giscon) قرتاج سردارلرندن اولوب، بر جمعیت متفقه طر- } فندن وطنندن نفی، وقبل المیلاد ۳۳۹ ده جلب واعاده اولنمشیدی. دشمنلرینه ایستدیکی مجازات ویرمك اوزره، کندیسی مخیر اولدیغی حالده، بونلرك کندیسنك آیاقلرینه‌قپانملرینی برمجازات کافیه عدایتمش اولدیغی مشهوردر. ۳۳۸ ده (تیمولیون)ك تحت قیادتنده بولنان قورینته‌لیلره قارشی سیچلیایه سوق عسکر ایدوب، غالب کلمشیدی.

جیش { یمنده تعز سنجاغنك عدین قضاسنده بر ناحیه اولوب، ۲۶ قریه‌دن } مرکبدر.

جَیش { (ابو العساکر ــ بن جارویه بن طولون) خلافت عباسیه زماننده مصرده } ظهور ایدن بنی طولون حکامنك اوچنجیسی اولوب، ۲۸۲ تاریخنده، پدری ابو الجیش خمارویهك قتلی اوزرینه، شامده‌جلوس، وبعده مصره عودت‌ایتمش؛ وآنجق آنی بچق آی حکومت سوردکدن صکره، سوء احوالندن طولایی، ۲۸۳ ده موقع اقتداردن اسقاط وحبس، وبرادری ابوموسی هارون اجلاس اولنمشدی. برمدت صکره محبسده قتل اولنمشدر.

جیشی { (عبدالرحیم) هندستان شعراسندن اولوب، شوبیت جملهٔ اشعارندندر: }

کسی که دل ز تو گیرد گمانکه دارد
من ودل از تو گرفتن خدانکه دارد

جیفر { (بن الجلندی) برادری عبد الجلندی ایله برابر عمان رؤساسندن اولوب، خیبرك } فتحندن صکره، او طرفه ارسال بیوریلان عمروبن العاصك تکلیفیله ایمانه کلمشلردی. رؤیت نبی (صلعم) کندیلرینه میسر اوله‌مامشدر.

جیلا { (Gila) مکسیقه‌نك ســونوره ایالتنده بر نهردر، که (ســیرادلوس میمبرس) سلسلهٔ جبالندن نبعانله، ۵۲۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، صول ســاحلندن (قولورادو) ایرماغنــه دوکیلور.

جیلاباد { ایرانده (ری) خطه‌ســنك شرق جهتنده سرای وابنیه خرابه‌لریله ســتونلری وسائر آثار عتیقــه‌سی چوق بر موضع اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جیلان { کیلانك معربیدر. [«کیلان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جیلبرت { (Gilbert) انکلتره حکماســندن اولــوب، قرالیچه (الیزابته) نك طبیبی ایدی. ۱۵٤۰ تاریخنده (قولچستر)ده طوغمش، و۱۶۰۳ده وفات ایتمشدر. حکمت طبیعیه ایله توغل ایدوب، مقنــاطیس حقنده برطاقم حقیقتــلر کشف ایتمش، وبوعلمه دائر بعض کتابلر یازمشدر.

جیل پولو { (Gil-Polo) اسپانیانك مشاهیر شعراسندن اولوب، ۱۵۱۶ده طوغمش، و۱۵۷۲ده وفات ایتمشدر. برچوق‌اشعاری و« دیانه آموروزه » عنوانیله مشهور بر منظومه‌سی واردر.

جیلداس { سنت (St Gildas) خرستیانلرك عزیزلرندن اولــوب، ۵۱۶ تاریخلرنده انکلتره‌ده طــوغمش؛ وبر مــدت انکلتره وایرلانده‌ده اجرای وعظ ونصیحت ایتدکدن صکره، فرانسه‌یه‌کچوب، (روی)ده برمناستر تأسیس، و۵۶۵ تاریخلرنده اوراده ویاخود انکلتره‌ده وفات ایتمشدر. کانون ثانینك ۲۹نده یورطیسی اجرا اولنور؛ وتشفیهٔ مجانین ایچون کندیسنه دعا اولنور.

جیلقریست { (Gilchrist) انکلــتره‌نك مشاهیر مســتشرقیندن اولوب، ۱۷۵۹ده ادیمبورغده طوغمش، و۱۸٤۱ده وفات‌ایتمشدر. خیلی وقت کلکته‌ده وبعده ادیمبورغده ولوندره‌ده اردو وفارسی لسانلرینی تدریس، وبوایکی لسانه دائر برقاچ کتاب تألیف ایتمشدر. اردولسانتك مکمل برلغت کتابیله صرفنی دخی جمع وترتیب ایلمشدر.

جیلولو { (Gilolo) بحر محیط هندیده‌کی‌ملوك جزایرینك اك بیــوکی اولوب، ۰° ۵۰′ عرض جنوبی ایله ۲° ۲۰′ عرض شمالی و ۱۲٤° ۵۰′ ایله ۱۲۶° ۳۰′ طول شرقی آره‌سنده ممتداولور. شمالدن جنــوبه اولان بویی ۳۸۰ وشرقدن‌غربه اولان اکی ۶۹ کیلومتره اولــوب، سطحی طاغلقدر. قسم شمالیسی (ترنته) وقسم جنــوبیسی (تیدور) حاکمنك تحت اداره‌سنده اولوب، وسطلرنده دخی‌مستقل برطاقم رؤسا حکم ایدیور. اشبوحکومات صغیرهٔ اســلامیه اسماً ورسماً فلمنك دولتنه تابعدرلر. اك بیوك قصبه‌لرندن بری (جیلولو)در، که ســاحل غربیســنده واقع اولوب، حاکمی ســلطان عنوانیله تعنون ایدیور. ایکنجی درجه‌ده اولان (بیتیــولو) و(غالاله)اسکله‌لرنده برر فلمنکلی‌مأمور اقامت‌ایدیور. بو آطه خط اســتوانك آلتنده واقع اولمغله، هواسی پك صیجاقدر. طوپراغی پك‌منبت اولوب، کلیتلی شکر وبهارات متنوعه حاصل اولور. سواحله قریب اولان محللرینك اهالیسی ملایی‌جنسنه منسوب ودین اسلامله متدین اولوب. ایچ طرفلرنده بعض وحشیلر بولنیور.

جیلیمر { (Gilimer) آفریقاده حکم سورن وانداللرك حکمدار اخیری اولوب، جنسریقك احفادندن ایدی. ۵۳۰ تاریخ‌میلادیسنده رومارك متفق اولان (هیلدریق)ی اســقاطله، تختی ضبط ایتمشــدی. یوستنیانوس بوســیله ایله مشهور (بلیزار)ك قوماندہ‌سیله عسکر کوندرەرك، ۵۳٤ ده ملکنی ضبط ایتمش، وکندیسنی اسیر طوتوب، غالاتیا یعنی انقره جهتنده اقامت ایتدیرمشــدی. اووقتدن اعتباراً افریقیه ومغرب روم ایمپراطورلغنك برایالتی حکمنه کچمشدی.

جیندس { (Gyndès) دجله تابعــلرندن قره صو نهرینك اسم قدیمیدر.

جینغو { (Xingu) برازیلیــاده برنهردر، که ماتوغروســو ایالت واســعه‌سنده ٤۰′ ۱۵° عرض جنوبیده نبعانله، شماله طوغری آقه‌رق،(پارا)ایالتنه‌کیردکدن و(ایلاباغوآ)، پاقایه، ریو فرسقو وغوآرنی نهرلرینی آلدقدن صکره، ۱° ٤۲′ عرض شمالیده آمازون ایرماغنــه دوکیلور. مجراسی تقریباً ۲۰۰۰ کیلومتره طولنده در.

جینین { جنینك املای صحیحیدر . [«جنین» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

(حرف‌الجیمك صوکی)

(باب الجيم الفارسى — فصل الالف الخ)

چاتام { (Chatham) انكلتره‌نك (كنت) ايالتنده، لوندره‌نك ٤٥ كيلومتره جنوب شرقيسنده و(مدواى) نهرى اوزرنده بر شهر واسكله اولوب، ٤٦٠٠٠ اهالیسی، غايت متين استحكاماتى، ترسانه‌سى، سفائن انشاسنه مخصوص فابريقه‌لرى، دمير خانه‌لرى، خلاط عملخانه‌لرى، سفائن حربيه‌يه مخصوص ليمانى وعسكرى هندسه‌خانه‌سى واردر. (روچستر) شهرينه متصل اولوب، اونك بر محله‌سى عد اولنور.— مشهور ديپلومات (پيت) عائله‌سنه بو شهره نسبتله (لورد چاتام) نامى ويرلمشيدى. [«پيت» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

چاتانوغه { (Chattanoga) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه‌نك (تنسه) جمهوريتنده برقصبه اولوب، ٦٢٠٠ اهالیسی ودميريولى واردر.

چاترتون { (Chatterton) انكلتره‌نك مشاهير شعراسندن اولوب، ١٧٥٢ده (بريستول) شهرنده طوغمش؛ و١١ ياشنده ايكن شعر سويلمكه باشلايوب، فقير برمكتب خواجه‌سنك اوغلى اولديغى حالده، آثارينك تمتعيله ياشامق اميديله لوندره‌يه كيتمش ايسه‌ده، ضرورتده قالوب، نهايت برقاچ كون آجلقله پنجه‌لشدكدن صكره، ١٧٧٠ تاريخنده ١٧ ياشنده اولديغى حالده، كندينى تسميم ايده‌رك، وفات ايتمشدر. وفاتندن صكره آثارى شهرت بولوب، دفعاتله طبع، وسائر بعض لسانلره دخى ترجمه اولنمشدر.

چاد { (Tchad) آفريقانك وسطلرنده وسودانك وسطينك اورته‌سنده بيوك بركول اولوب، ′١٧ °١٢ ايله ′٢٠ °١٤ عرض شمالى و′٢٠ °١١ ايله ′٣٠ °١٤ طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولور. شمال شرقى جهتندن (غنم)، غرباً بورنو (ياخود برنوح)، جنوباً دخى ينه بورنو و(باكرمى) مملكتلريله محاط ومحدوددر. شكلى مثلثه قريب اولوب، بويى تقريباً ٣٨٠ واكى ٢٢٠ كيلومتره‌در. شرق جهتندن (وداى) مملكتندن كلن (بحرالغزال)، جنوب جهتندن باكرميدن كلن (شارى) وغرب جهتندن دخى بورنودن كلن (وابه) ونام ديكرله (يئو) نهرلرينى اخذ ايدر. ايچنده برچوق آطه‌لر بولنوب، اكثرى مسكوندر. سطحى حذاى بحردن ٢٧٥ متره يوكسكدر. ساحل غربيسنده بورنونك مركزى اولان (قوقه) ياخود (كوكه) شهرى بولنيور.

چاده { ونام ديكرله بنوئه (Tchadda, Bénué) آفريقاى غربيده (نيجر) ايرماغنك اك بيوك تابعى اولوب، بورنونك جنوبنده واقع (آداموه) مملكتنده نبعانله، غرب شماليه وبعده غرب جنوبيه طوغرى آقه‌رق، تقريباً ٨٠٠ كيلومترهلك جريانندن صكره، °٨ عرض شماليده مذكور (نيجر) ايرماغنه دوكيلور.

چار سنجاق { معمورة العزيز ولايتنك درسم سنجاغنده بر قضا اولوب، مركزى اولان (چار سنجاق) قصبه‌سى خربوتك ٤٠ كيلومتره شمالنده واقعدر.

چارشنبه { [«چهارشنبه» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

چارطاق { بيغا سنجاغنك لاپسكى قضاسنده وكليبولينك قارشيسنده ناحيه مركزى برقصبه‌در. ناحيه‌سى ١٥ قريه‌دن مركبدر.

چارلس { (Charles) فرانسزلرك (شارل) تلفظ ايتدكلرى اسمك عينى اولوب، بواسمله انكلتره‌ده ايكى قرال كلمشدر:

برنجيسى برنجى ژاقك اوغلى اولوب، ١٦٢٥ تاريخنده، ٢٥ ياشنده اولديغى حالده، تخته جلوس، وابتدا اداره امور دولتى (بوكينغهام)ه ترك ايتمش ايسه‌ده، بعده عنان اداره‌يى كندى النه آله‌رق، اسپانيا وفرانسه‌يه قارشى اعلان حرب ايتمش؛ وبر

چوق محاربه‌لرده مغلوب اولوب، پارلمنتونك اعترا-
ضات واخطاراتی دخی دیكلمیه‌رك، وبر طرفدن
اهالینك بعض امتیازاتی رفع والغا ایده‌رك، تبعه‌سنی
دلكیر ایتمش اولدیغی حالده، بعض مذهب آیینلرینك
دخی تعدیلنه قالقیشمغله، اهالی قارشی طورمق اوزره
عقد اتفاق ایتمشلر؛ وبونك اوزرینه، فصل دعوی
ایچون، پارلمنتویی جمع ایتدكده، پارلمنتو اهالی‌یه حق
ویره‌رك، قرالك باش وكیلی اولان (استرافورد)ك
اعدامنه حكم ایتمش؛ وكندیسنه قارشی دخی
حقوقلرینی محافظه ایچون، بر صنف عسكر ترتیب
ایده‌رك، قیادتنه (اسكس) ایله (قروموول)ی نصب
ایلمش ایدی. قرال بونلره قارشی حربه كیریشوب،
مغلوب اولمغله، اسقوچیه‌یه قاچش ایسه‌ده، اسقو-
چیه‌لیلر طرفندن تسلیم اولنه‌رق، ۱٦٤۹ده اعدام
اولنمشدر. فرانسه قراللرندن دردنجی هنرینك قیزی
(هنریته)یی تزوج ایدوب، بوندن ایكنجی ژان ایله
ایكنجی چارلس تولد ایتمشدی.

—— ایكنجیسی برنجینك اوغلی اولوب، ۱٦۳۰ده
طوغمش، و۱٦۸۵ده وفات ایتمشدر. پدرینك اخذ
واعدامندن اول فلمنكه قاچش اولدیغی حالده،
بو وقعه‌یی متعاقب اسقوچیه‌یه كیده‌رك، انكلتره
قراللغنی اعلان ایتمش، واسقوچیالیلرك یاردیمیله تخت
موروثنی ضبط ایتمكه چالیشمش ایسه‌ده، مغلوب
اولوب، بیوك برتانیه‌یی ترك ایتمكه مجبور اولمشدی.
نهایت ۱٦٦۰ده جنرال (مونق)ك سعیله انكلتره
قرالی اولمشدر. بودخی پارلمنتویه قارشی بولنه‌رق،
رأی‌خودیله اداره مملكت ایتمك ادعاسنده‌بولندیغندن،
وسفاهته زیاده انهماكی اولوب، بویولده پك‌چوق
اسرافات ایتدیكندن، مدت حكومتنده پك چوق
وقوعات واختلالاتك ظهورینه سببیت ویرمشدر.
حتی حریت طرفدارانی اسمیله بر فرقه‌نك ظهوری
دخی بونك زماننده اولمشدر. زماننده ادبیاتجه بعض
ترقیات‌كورلمش‌ایسه‌ده، اخلاق عمومیه‌پك‌بوزلمشدی.
اولادی اولمدیغندن، وفاتنده برادری ایكنجی ژاق
خلفی اولمشدر.

چارلستون { (Charleston) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك جنوبی
قارولینه جمهوریتنده، آشلی ایله قوپر نهرلری آره-
سنده وساحل بحردن ۱۰ كیلومتره‌لك مسافه‌ده بر
شهر اولوب ۴۹۰۰۰ اهالیسی، كوزل لیمانی، درت
قلعه‌سی، بیوك برتیاتروسی، بعض كوزل ابنیهٔ رسمیه-
سی، طب وحقوق مكتبلری، كتبخانه‌سی، جمعیات
علمیه‌سی، پاموق وپرنج وسائره‌دن عبارت ایشلك
تجارتی ومتعدد دمیر یوللری واردر. اهالیسنك نصفی
زنجی وملزدر.

چاراستوون { (Charlestown) ممالك مجتمعه‌نك (مساچوست) جمهو-
ریتنده وبوستونك ۱ كیلومتره شمالنده برشهراولوب،
۲۹۰۰۰ اهالیسی، طوپخانه‌سی، ترسانه‌سی وبیمار-
خانه‌سی واردر.

چارلوتستوون { (Charlottestown) آمریقای شمالیده (دومینیون)ك
(یكی برونسویق) خطه وایالتنده (پرنس‌ادوآرد) آطه-
سنك مركزی برقصبه اولوب، ۹۰۰۰ اهالیسی
وكوزل لیمانی واردر.

چارلوتسویل { (Charlottesville) ممالك مجتمعه‌نك (ویرجینیا) جمهو-
ریتنده ایالت مركزی بر قصبه اولوب، ریچموندك
۱۱۰ كیلومتره شمال غربیسنده واقعدر. یالكز
۳۰۰۰ اهالیسی ودارالفنونی واردر.

چارملك { حلب ولایتنك اورفه سنجاغنده، اورفه‌نك ۳۵ كیلومتره غربنده
وبیره‌جكك ٤۰ كیلومتره شرقنده اوله‌رق، حلبدن
اورفه‌یه كیدن جاده‌نك اوزرنده واقع بربیوك قریه‌در.

چاغانیغ { (Tchagaïng) برمانیاده ایراوادی نهری كنارنده و (آماره‌پور)ك
قارشیسنده برشهر اولوب، ۱۷٦۰ تاریخ میلادیسندن
۱۷٦٤ تاریخنه قدر برمانیانك پایتختی بولنمشدر. بعض
استحكامات‌خرابه‌لریله بت عملخانه‌لری وپاموق تجارتی
واردر.

چاغلایق { سلانیك ولایتنك درامه سنجاغنه تابع صاری‌شعبان قضاسنده‌وقره
صوینك غرب جهتنده واقع بركوچك قصبه‌در.

چالك { بیغا سنجاغنك بیغا قضاسنده وقضانك قسم شمالیسنده برناحیه اولوب،
مركزی كر قصبه‌سیدر. ناحیه ٦٤ قریه‌دن مركب
اولوب، اراضیسی‌اولدقجه‌منبت‌ومحصولداردر. بوناحیه
نك بازار وبیوك تپه قریه‌لرنده برر ایلیجه اولوب،
صولری كوكوردلیدر. قره‌طاغ قریه‌سنده سیملی

قورشون، پازار قریه‌سنده آتشی بویا وآلچی، چوماقلی قریه‌سنده دخی کور معدنلری بولنور.

چاكلی { قسطمونی ولایتنده سینوب سنجاغنك استفان قضاسنه تابع بر ناحیه اولوب، ٢٠ قریه‌دن مرکبدر.

چال { آیدین ولایتنك دکیزلی سنجاغنده ودکیزلینك شمال شرقی جهتنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ قدر اهالیسی واردر. دکیزلی‌یه بر شوسه ایله مربوطدر. — چال قضاسی غرب جنوبی جهتندن نفس دکیزلی، سرای کوی وبولدان قضالریله، غرب شمالی جهتندن صاروخان سنجاغیله، شرق جهتندن دخی خداوندکار ولایتنك قره‌حصار سنجاغیله محاط ومحدود اولوب، ٦١ قریه‌دن مرکبدر. اهالیسی ٤١٦٧٠ کشی اولوب، جمله‌سی مسلمدر. اراضیسی قسماً طاغلق اولوب، کوزل اووه ووادیلر دخی وادر. بیوك مندرس نهری اراضیسنی‌سقی واروا ایدر. طوپراغی پك منبت اولوب، حبوبات وسائره‌دن خیلی محصولاتی واردر. بو قضا مقدما خداوندکار ولایتنك قره‌حصار سنجاغنه تابع ایدی.

چالدران { آذربیجانك شمال غربی جهتنده وبایزید سنجاغیله وان ولایتنك شرقنده اوزون بر وادی اولوب، ٩٢٥ تاریخ هجریسنده یاوز سلطان سلیم خان حضرتلرینك شاه اسماعیل صفوی‌یه قارشی قزاندیغی مظفریت عظیمه ایله شهرت بولمشدر. بو غلبه دولت علیهٔ عثمانیه‌نك آسیا قطعه‌سنده شان وشوکتنی بر قات دها تزیید، واستقبالنی تأمین ایتمشدر. چالدران محاربه‌سنده عساکر عثمانیه ١٥٠٠٠٠ کشیدن عبارت اولوب، ٨٠٠٠٠ ی سواری و ٧٠٠٠ ی پیاده ایدی. شاه اسماعیلك عسکری دخی همان بو مقدارده اولوب، پیاده‌سی آز ایدیسه‌ده، سواریسی زیاده ایدی. حتی عساکر عثمانیه یولدن یورغون وارزاق فقداننده فتورزده اولوب، ایچلرنده مذهب شیعی‌یه میلی اولانلر دخی چوق بولنغله، محاربه‌یه خواهشلری آز اولدیغی حالده، ایران عسکری متحدالمذهب ومجرب آدملردن مرکب اولوب، مهمات وحیواناتلری دخی مکمل اولدیغندن، غالبیتك عثمانلیلره نصیب اولمسی مأمول دکل ایکن، مجرد سلطان سلیمك شجاعت وجلادت ذاتیه‌سیله فن حربده‌کی مهارتی وبرده عثمانلی اردوسنده طوپلر بولنمسی سایه‌سنده مظفریت میسر اولمشدر. سلطان سلیم خانك معیتنده بولنان رجالك باشلیجه‌لری خادم سنان پاشا، هرسك زاده احمد پاشا، دوقه‌کین زاده احمد پاشا، روم ایلی بکلربکی حسن پاشا، زینل پاشا، دفتردار پیری پاشا، مورخ ادریس بتلیسی وسائرلری ایدی. صف حربده آناطولی وقره مان سپاهیلری سنان وزینل پاشالرك قوماندەسی آلتنده اوله‌رق صاغ جناحی، وروم ایلی سپاهیلری دخی حسن پاشانك قوماندەسی آلتنده صول جناحی تشکیل ایدردی. عزبلر دخی بو ایکی جناحه تقسیم ایدلمشیدی. یکیچریلر اردونك قلبکاهنی تشکیل ایدوب، آرقه‌لرنده حضرت پادشاه ویاننده دوقه‌کین زاده احمد، هرسك زاده احمد ومصطفی پاشالر بولنیوردی. ایکی جناحك آرقه‌سنده طوپلر وضع اولنه‌رق، عزبلر بطاریه‌لرك اوکنده بر سپر تشکیل ایدیوردی؛ وطوپلر بربرلرینه زنجیرله باغلی اولوب، دشمنه قارشی بر سد آهنین شکلنی آلمشیدی. شاه اسماعیل عسکرینك صاغ جناحی باشنه بالذات کندیسی کچوب، صول جناحی قوماندەسنی دیار بکر والیسی اوستاجلی اوغلنه ویرمش؛ وایکی جناحك بردن حرکت وهجوم ایتمسی قورمشیدی. کندی قوماندەسی آلتنده اولان صاغ جناح ابتدا غالب کلوب، عساکر عثمانیه‌نك صول جناحی قیرلمش، وروم ایلی بکلر بکیسی حسن پاشا دخی مقتولین ایچنده قالمش ایسه‌ده، صاغ جناح جعلی بر صورتده ایکی بلوکه آیریلوب، دشمنه یول ویرمکله، ایران عسکری هجوملرنده طوپلرك اوکنه کلوب، بطاریه‌لرك بردن آتش ایتمسی اوزرینه، کلیتلی تلفات ویره‌رك، پریشان بر حالده رجعته مجبور اولمشلر؛ وشاه اسماعیل مجروح اولوب، آتندن دوشمکله، اسیر طوتلمسنه رمق قالدقدن صکره، تبریزه قاچمش ایدی. ایران اردوسنك بتون اسلحه ومهماتیله شاه اسماعیلك خزینه‌لری وزوجه‌لرندن بری عساکر عثمانیه‌نك غنیمتی اولمش؛ وبو غالبیت قطعیه‌نك اوزرینه ١٣ کون صکره، سلطان سلیم خان اردوسیله بلا حرب تبریزه داخل اولوب، نامنه خطبه اوقوتمش؛ وبر طاقم جوامع شریفه وسائر مبراتك تعمیرینه همت ایلمشدر. تبریزده سلالهٔ تیموریه‌دن بدیع الزمان بن سلطان حسین بایقرایی بولوب، حقنده پك چوق

حرمت ورعایت ایتمش، وعودتنده برابرلرنده آلوب، استانبوله کتیرمشلردی. تبریزدن ایلری‌یه کیدوب، تبون ایران ممالکنی ضبط ایتك جلهٔ آمالندن ایکن، اردوسنده ظهور ایدن بعض اویغونسزلقلر وعسکرك کوستردیکی خوشنودسزلق وسرکشلك سببیله، سکز کون‌صکره تبریزی ترك‌ایده‌رك، عودته مجبوریت‌حاصل اولمشدی. سلطان سلیم تبریزدن مشاهیر علما وادبا وهنروراندن برچوق ذواتی برابر آلوب، استانبوله کتیرمشیدی.که بونلرك بری‌ده مؤذن محمد حافظ اصفهانی واوغلی حسن جاهدر. مورخ سعدالدین افندی بونك اوغلیدر. شاه اسماعیلك ملوك تیموریه وچنکیزیه ایله آق قیونلی سلاله‌سندن ضبط ایتمش اولدیغی نیجه ذی‌قیمت مواد واشیا دخی استانبوله نقل اولنمشدی.

چاپیق { سلطان مصطفی خان ثانی دورنده یکیچری آغاسی اولوب، پادشاه مشارالیهك فراغتنی منتج اولان وقعهٔ فساده‌ده اوك‌آیاق اولانلردن بولنمش؛ وسلطان احمدخان‌ثالثك جلوسلرنده جرأتی آرتوب، حتی صدور عظامدن بشقه پادشاهی دعوته کیمسه‌نك حق وصلاحیتی یوغیکن، کندیسی پادشاه مشارالیهی قوناغنه دعوته، وبو دعوت اثناسنده مقام صدارتی طلبه اجتسار ایلمشیدی. آنجق برقاچ آی کچمه‌دن جرأتك جزاسنی کوروب، قبریس سنجاغی بکلکیله یکیچری آغالغندن عزل ایدلدکدن صکره، اعدام اولنمشدر.

چاملق { آرناودلغك‌جنوبنده برخطه‌اولوب، یانیه ولایتنك پروزه سنجاغیله یانیه سنجاغنك نصف غربیسنی تشکیل ایدیور. اهالیسی چام تسمیه اولنه‌رق، جسارت و ذکاوتلریله، طور-لوندانه‌لریله وخوره‌لرینك کوزللکیله مشهوردرلر. [« پروزه » و« یانیه » ماده‌لرینه مراجعت.]

چاندارلی { آناطولینك ساحل غربیسنده وآیدین ولایتنك ازمیر سنجاغنده برغمه ایله منن قضالری آره‌سنده بیوجك برکورفز اولوب، مدللی جزیره‌سنك قسم جنوبیسی‌قارشیلرنده واقعدر. ساحل شمالیسنده بولنان برکوچك قصبه‌نك اسمیله مسمی‌اولوب، اسم‌قدیمی(فلتیقوس Flaitcius) در.— چاندارلی قصبه‌سی برغمه قضاسنه ملحق و٩ قریه‌دن مرکب برناحیه‌نك مرکزیدر.

چاندره { (Tchandra) هندولرك اعتقاداتنده‌قمردن‌کنایه برمعبوداولوب، ثروت وصحتك مربیسی عد اولنور.

چاندره کوپته { (Tchanbra - Goupta) هندك ملوك قدیمه‌سندن اولوب، بهار خطه‌سنده حکومت سورمش؛ وطقوز قرداشنی هلاك ایدوب، یکی بردولت تشکیل ایتمش ایدی.

چانسلور { (Chancellor) انکلتره‌نك مشاهیربحریوندن اولوب، ١٥٥٣ تاریخنده شمال شرقیدن آمریقایه برطریق آچغه چالیشیرکن، آرخانکل لیمانی کشف ایتمش؛ و١٥٥٦ده برفرطونه‌یه طوتیلوب، کمیسی باتمغله، هلاك‌اولمشدر. سیاحتنامه‌سی نشر اولنمشدر.

چانغ چئو { (Tchang - Tcheou) چینك (کیانغ سو) خطه‌سنده ایالت مرکزی برشهر اولوب، (نان کینغ)ك ١٣٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقع وبرچوق جدوللر اوزرنده مؤسسدر. چینلیلر عندنده مقدس برشهر اولوب، معبدلر وبتخانه‌لرله مملودر. ٢٠٠٠٠٠ اهالیسی وپك ایشلك ایپك تجارتی واردر.

چانینغ { (Chaning) آمریقانك مشاهیر ادباسندن‌اولوب، طریق رهبانه‌منسوب اولدیغی حالده، حریت افکاریله واسارته قارشی‌اولان مساعیسیله شهرت بوله‌رق، «آمریقانك فنلونی»تسمیه اولنمشدر. ١٧٨٠ ده (نوپورت)ده طوغوب، ١٨٤٢ده بوستونده وفات ایتمشدر. آثاری دفعاتله نشر وسائر لسانلره ترجمه اولنمشدر.

چاودر { خداوندکار ولایتنك کوتاهیه سنجاق وقضاسنده واطرانوزنهری‌اوزرنده برکوچك قصبه‌اولوب، زمان قدیمده (آزانی Aeanie) اسمیله مشهور برشهر ایدی. اطرافنده برچوق آثار عتیقه موجوددر.

چاوسر { (Chaucer) انکلتره‌نك قدمای شعراسندن اولوب، ١٣٢٨ ده لوندره‌ده طوغمش، و١٤٠٠ده وفات ایتمشدر.

چاوش زاده محمد پاشا { سلطان‌محمدخان رابع دورنده ایکی دفعه مسند قپودانی‌یه کچمشدر. سیواس سنجاغی بکلکندن معزول اولدیغی حالده، ١٠٦٣ تاریخنده درویش محمد پاشادن صکره قپودان پاشا اولوب، دونتما ایله کریده عزیمت ایتمش؛ و٦ آی صکره، کرید سرعسکری دلی‌حسین پاشا طرفندن اطاعتلری عرض ایدلش‌اولان سلونه رعایاسنی اوردیغیجون،عزل‌وحبس

اولنه‌رق، بعده رتبهٔ وزراتی احراز ایتمش؛ و۱۰۶۸ ده، طوپال محمّد پاشانك قتلی اوزرینه، ثانیاً مسند قپودانی‌یه نصب اولنه‌رق، یدی آیدن صکره عزل اولنمشدی. نتیجهٔ احوالی معلوم اوله‌مدی.

چای { خداوندکار ولایتنك قره‌حصار سنجاق وقضاسنده‌وقره‌حصارك ۱۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده بیوك برقریه‌در.

چایره { آیدین ولایتنك‌منتشا سنجاغنده ومغله‌نك‌قربنده اوله‌رق قره صودن ۳ کیلومتره‌لك مسافه‌ده و(آفرودیسیاس) شهر قدیمنك خرابه‌لری اوزرنده برقریه اولوب، اطرافنده کوزل برطاقم آثار عتیقه واردر.

چبق آباد { آنقره‌ولایت وسنجاغنده‌وآنقره‌نك ٤۰ کیلومتره شمال‌غربیسنده قضا مرکزی برقضا اولوب، چبق چاینك ساحل یساردنده یعنی شرقنده واقعدر. — چبق آباد قضاسی آنقره سنجاغنك منتهای شمال شرقیسنده واقع‌اولوب، ۸۱ قریه‌یی جامعدر.

چبق چایی { آنقره ولایت و سنجاغنده بر چایدر، که قسطمونی ولایتی حدودینی آیران (ایشبق) طاغندن نبعان‌ایله، جنوبه طوغری‌جریان ایده‌رك، چبق‌آباد قضاسنی‌شق، وآنقره شهرینی یانندن مرور ایتدکدن صکره، غربه طوغری دونوب، سقاریه ایرماغنه دوکیلور.

چتالجه { درسعادتك ٤۰ کیلومتره غربنده وبیوك چکمجه‌کولنك ۱۰ کیلومتره شمال غربیسنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، مذکور کوله دوکیلن برچایك وروم ایلی دمیر یولی خطنك غرب جنوبی جهتنده واقعدر. مقدما شهر امانتنه ملحق ایکن الیوم مستقلاً اداره اولنور بر سنجاغك مرکزی اولوب، اکثری مسلم اولمق اوزره، ۶۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. اسم قدیمی (مترة Metra) در. — چتالجه سنجاغی شمالاً قره‌دکیز ایله جنوباً مرمره دکیزی آره‌سنده اولوب، شرقاً شهر اماتی وغرباً ادرنه ولایتیله محدوددر. نفس چتالجه‌وسلوری ایله بیوك چکمجه‌دن عبارت ۳ قضایی ومرکزه ملحق ترقوس‌ناحیه‌سنی جامع اولوب، ۸۳ قریه‌دن‌مرکبدر. اراضیسی اولدقجه منبت ومحصولدار اولوب، حبوبات وسائره‌دن عبارت محصولاتی واردر. چتالجه‌دن‌چکیلك اوزره مرمره‌دن قره‌دکیزه قدر برصره تپه‌لر ممتد اولوب، بوسلسله اصول جدیده اوزره استحکاماتله تحکیم ایدیله‌رك، درسعادتك محافظه‌سیچون صاغلام بر سپر حالنی آلمشدر. سنجاغك مقدار اهالیسی حقنده برقیده دسترس اوله‌مدق.

چتالجه { ونام دیکرله فرساله (Pharsala) تسالیه‌ده یکیشهرك ٤۰ کیلومتره جنوب غربیسنده وترحاله‌نك ۶۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده برقصبه اولوب، ادارهٔ عثمانیه زماننده ۵۰۰۰ اهالیسی، ۶ جامع شریفی و۱ مدرسه‌سی وار ایدی. اهالیسنك قسم اعظمی مسلم اولمغله، یونانه ترکندن صکره اکثری ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایتمشلردر. دومکه ناحیه‌سنی دخی جامع اولمق اوزره، ۹۱ قریه‌دن مرکب برقضانك مرکزی ایدی. بوقضاده برچوق جوامع ومساجد وتکایا بولنوب، تکیه‌لرینك اڭ بیوکی دوربالی بابانك تربه‌سی اتصالنده‌کی بکتاشی تکیه‌سیدر، که اوقافی زیاده اولمغله، الیوم معموردر. چتالجه قصبه‌سی ترحاله‌نك ایلریسنه قدر ممتد واسع وغایت منبت بر اووه‌نك کنارنده واقع اولوب، میاه جاریه‌سی وباغ وباغچه‌لری چوق ایسه‌ده، هواسی آغیرجه‌در. قضاده کلیتلی حبوبات وتوتون حاصل اولور. قصبه پك اسکی اولوب، زمان قدیمده آیریجه برحکومت تشکیل ایدیوردی. جوارلرنده آثار عتیقه‌سی چوقدر.

چتالجه‌لی علی افندی { مشیخت اسلامیه مسندینه‌نائل‌اولان علمای عثمانیه‌دن اولوب، ۱۰٤۱ تاریخنده چتالجه‌ده طوغمش؛ ودرسعادته ورودله، منقاری زاده‌نك‌درسنه دوام ایده‌رك، اکمال تحصیل ایتدکدن صکره، علی الاصول دور مدارس وقطع مراتب ایده‌رك، کرید سفرنده اردوی همایون قاضیسی اولمش؛ وبعده سلانیك ومصر قاضیلغنه نصب اولنه‌رق، ۱۰۸۱ ده روم‌ایلی قاضیعسکرلکیله درسعادته جلب، و۱۰۸٤ده خواجه‌سی منقاری زاده‌نك عزلی اوزرینه، مسند مشیخت اسلامیه‌یه ترفیع اولنمشدر. دور سلطان محمد خان رابعده ۱۳ سنه مسند فتوایی اداره ایده‌رك، التماس قبول ایتمه‌مك وطریق علمیتك اصول وقانوننه رعایتده مبالغه ایتمکله شهرت بولمشدر. بوطور استقامتیله دلکیر ایلدیکی بعض اکابرك استرحامی اوزرینه، ۱۰۹۷ ده‌عزل اولنه‌رق، برمدت بروسه‌ده

وبعده درسعادتده اقامته مأمور ومأذون اولمشيكن، دور سلطان احمد خان ثانيده ۱۱۰۳ده ثانياً مسند صدارته نصب اولنمش ايسه‌ده، ايكى آى ﮔﭽﻤﻪ‌دن ارتحال ايدوب، ادرنه‌ده دفن اولنمشدر. جمع ايلديكى فتاوى‌مشهور ومتداول اولوب، «فتاواى‌على‌افندى» ديمكله معروفدر.

چتينه (Cettigné) قره‌طاغك مركزى بر قريه اولوب، اشقودره‌نك ۶۰ كيلومتره شمال غربيسنده وقتارونك ۳۱ كيلومتره شرق شماليسنده واقعدر. يالكز ۱۲۰۰ اهاليسى وپرنسه مخصوص بر كوچك سرايى واردر.

چتينه (Cettina) دالماچياده بر نهردر، كه جنوب غربى وبعده غربه طوغرى آقه‌رق، بر طاقم شلاله‌لر تشكيل، و۱۰۰ كيلومتره‌لك مسافه قطع ايتدكدن صكره، (آلميسه) قربنده آدرياتيق دكيزينه منصب اولور.

چچ سلانيك ولايتنك درامه سنجاغنده صارى شعبان قضاسنه ملحق بر ناحيه اولوب، ۲۱ قريه‌دن مركبدر. اهاليسى ۱۳۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، باشليجه زراعت وكراسته‌جيلكله مشغولدر. اراضيسى منبت اولوب، حبوبات متنوعه وميوه وسبزه‌لرك انواعى حاصل اولور. اورمانلرى چوقدر. حيوانلرى وعلى‌الخصوص استرلرى پك اييدر.

چچيله (Ste Cecile) خرستيانلرك عزيزه‌لرندن اولوب، سيچليه آطه‌سنده ياشامش؛ وايكنجى قرن ميلادى اواخرنده ياخود اوچنجى قرن اوائلنده رومادە قتل اولنمشدر. موسيقيونك پيرى عد اولنور.

چراكسه (غلامان — ويا دولت —) مصرده غلامان اتراكدن صكره ۷۸۴ تاريخندن ۹۲۳ تاريخنه‌دك ۱۳۹ سنه حكومت سورمش بر دولتدر. بو دولت دولت ايوبيه‌دن صكره مصرده تشكل ايدن غلامان اتراك دولتنه وقلاوون سلاله‌سنه خلف ودولت عليهٔ عثمانيه‌يه سلف اولمشدر. ملوك چراكسه، زيرده‌كى جدولدن آكلاشلديغى اوزره، ۲۳ كشى اولوب، سلطنت بعضاً پدردن اولاده انتقال ايتمش ايسه‌ده، حق سلطنت ارثى اولميوب، امرانك انتخابنه متوقف اولديغندن، حكومت بر سلاله‌ده قالمامشدر. ملوك چراكسه مصردن بشقه بتون شام يعنى سوريه قطعه‌سنه وحجازه دخى مالك ايديلر. زمانلرنده تيمورلنك ظهور ايدوب، شامى ضبط وتخريب ايلمش ايسه‌ده، مصره كچمديكندن، دوام سلطنتلرينه خلل كتيرمه‌مشدر. نهايت ۹۲۳ تاريخنده بونلرك يكرمى ايكنجيسى اولان ملك اشرف قانصوه غورى، ياوز سلطان سليم خانه قارشى ايران شاهى اسماعيل صفوى ايله اتفاقه جرأت ايلديكندن، سلطان سليم خان حضرتلرى شاه اسماعيلك حقندن كلدكدن صكره، غورينك اوزرينه ارجاع عنان ايدرك، كنديسنى عسكريله برابر شامده مغلوب ايتمش؛ وبونك اثناى حربده مقتول اولمسيله، امرادن يرينه كچن ملك اشرف (طومان باى) دخى يالكز درت آى حكومت سوره‌بيلوب، كنديسى ده مغلوب ومقتول اولمغله، دولت چراكسه ختام بولوب، مصر وشام وحجاز دولت عليهٔ عثمانيه‌نك قبضهٔ تصرفنه كچمشدر. سلطان سليم خانك بو مظفريت كبراسى خلافت عظماى اسلاميه‌نك دخى ملوك عثمانيه‌يه انتقالنه سبب اولمشدر. ملوك چراكسه‌نك ايكنجيسى اولان ملك ناصر ابو السعادات فرخك قتلى اوزرينه، ۸۱۵ده امراى چراكسه‌نك اتفاقيله سلالهٔ عباسيه‌دن (المستعين بالله ابو الفضل عباس المتوكل) دمشق شامده تخت سلطنته اجلاس اولنمش ايسه‌ده، آنجق يدى آى اجراى حكومتدن صكره خلع اولنه‌رق، بر فوقك عنقاسندن (ملك مؤيد شيخ محمودى الظاهرى) اجلاس اولنمش؛ وبو وجهله سلطنت ينه غلامان چراكسه‌ده قالمش ايدى.

ملوك چراكسه وتاريخ جلوسلرى بروجه زيردر:

۱	الملك الظاهر سيف الدين برقوق	۷۸۴
	(بنى قلاووندن ملك صالح حاجى)	۷۹۱
	ثانياً برقوق	۷۹۲
۲	الملك الناصر ابو السعادات فرج بن برقوق	۸۰۱
۳	الملك المنصور عبد العزيز بن برقوق	۸۰۸
	ثانياً ابو السعادات فرج	۸۰۸
	(سلالهٔ عباسيه‌دن المستعين بالله ابو الفضل عباس المتوكل)	۸۱۵
۴	الملك المؤيد شيخ محمودى الظاهرى	۸۱۵
۵	الملك المظفر ابو السعادات احمد بن مؤيد	۸۲۴
۶	الملك الظاهر ابو الفتح ططر	۸۲۴
۷	الملك الصالح محمد بن ططر	۸۲۴
۸	الملك الاشرف ابو النصر برسباى	۸۲۵
۹	الملك العزيز ابو المحاسن يوسف بن برسباى	۸۴۱
۱۰	الملك الظاهر ابو سعيد چقمق	۸۴۱
۱۱	الملك المنصور ابو السعادات عثمان بن چقمق	۸۵۷
۱۲	الملك الاشرف ابو النصر اينال	۸۵۷

۱۳	الملك المؤيد احمد بن اينال	۸۶۶
۱۴	الملك الناصر خوشقدم الناصری	۸۶۶
۱۵	الملك الظاهر ایلبای	۸۷۲
۱۶	الملك الظاهر تمربغا	۸۷۲
۱۷	الملك الاشرف قایتبای	۸۷۲
۱۸	الملك الناصر ابو السعادات محمد بن قایتبای	۹۰۱
۱۹	الملك الظاهر قانصو	۹۰۴
۲۰	الملك الاشرف جانبولاط	۹۰۵
۲۱	الملك العادل طغانبای	۹۰۶
۲۲	الملك الاشرف قانصوه الغوری	۹۰۶
۲۳	الملك الاشرف طومانبای	۹۲۳

چرپان { شرقی روم ایلینك اسکی زاغره سنجاغنده، اسکی زاغره‌نك ۳۶ کیلومتره جنوب غربیسنده وقلبه‌نك ٤٤ کیلومتره شرقنده ودمیر یول خطنك ۸ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. سردار اکرم عبدالکریم پاشا مرحومك مسقط رأسیدر.

چرپانلی { [« عبدالکریم پاشا » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چرتو { (Cerreto) ایتالیانك (ترادی لابوره) ایالتنده و(قازرته)‌لك ۳۱ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ۷۰۰۰ اهالیسی واردر.

چرخه‌جی علی پاشا { سلطان محمود خان ثانی حضرتلرینك اوائل سلطنتلرنده قپودان پاشالق مسندینی احراز ایتمش وزرادن اولوب، عن‌اصل مصر بکلرندن الفینك کوله‌سی وخزینه‌داری ایکن، یوسف ضیا پاشانك اردوی همایونله مصره عزیمتنده کندیسیله الفت ایتمسیله، ۱۲۱۷ده درسعادته جلب اولنه‌رق، قپوجی باشیلقله تلطیف، و۱۲۲۲ سفرنده رتبهٔ میرمیرانی ایله اردوی همایون چرخه‌جیلغنه نصب اونمشدی. بعده وزارت رتبه‌سیله رکاب همایون قائممقاملغنه، و۱۲۲٤ده قپودان پاشالق مسندینه ترفیع ایدلمش؛ وبش آی صکره عزل اولنه‌رق، قارص وسائر بعض ایالتلر والیلکلرنده بولندقدن صکره، ملاطیه‌ده مقیم ایکن، وفات ایلمشدر.

چرقاسق { (Tcherkask) روسیه‌ده یکی و اسکی چرقاسق اسملریله ایکی قصبه اولوب، اسکیسی آزاق دکیزی ساحلنك ۵۵ کیلومتره شمال شرقیسنده و(دون) نهری اوزرنده واقع و ۱۵۰۰ اهالیی جامعدر. — یکیسی اسکیسنك

۲۲ کیلومتره شمالنده واقع اولوب، سنجاق مرکزیدر. ۱۲۰۰۰ اهالیسی، طوپخانه‌سی ومکتب اعدادیسی واردر.

چرکس { (Circassiens) بلاد قافقاس اقوالندن مشهور برقوم اولوب، قافقاس سلسلهٔ جبالی قسم غربیسنك شمالی اتکلرنده و(ترك) ایله (قوبان) ایرماقلری مجرالرینه قدر ممتد اولان بایر ووادیلرده ساکندرلر. چرکسلرك دخی، سائر اقوام قافقاسیه کبی، اصل ونسبلری مجهول اولوب، لسانلرینك السنهٔ معلومه‌دن هیچ بریله مشابهت وقرابتی تحقق ایده‌مه‌مشدر. هرنه‌قدر کندیلری عربلرله قرابت جنسیه‌لری بولنمق ادعاسنده اولوب، لسانلرینك دخی تلفظجه عربی‌یه برمشابهت صوریه‌سی وار ایسه‌ده، بو قرابت نه‌تاریخله ونه‌ده علم اللسان قواعدیله مؤید اولمیوب، واهی بر ادعادن عبارتدر. اخلاقجه آرناؤدلرله اولان مشابهتلری دخی تصادفی اولوب، داغستانك قدیماً آلبانیا تسمیه اونمسی بوایکی قوم آره‌سنده برقرابت جنسیه وجودینه دلیل اتخاذ ایتمکه چالیشانلرك فرضیاتی دخی واهیدر. مثبت ومحقق شوراسیدرکه: چرکسلر ازمنهٔ قدیمهٔ مجهوله‌دن بری قافقاس سلسلهٔ جبالی اتکلرنده ساکن منفرد برقوم اولوب، الیوم موجود اولان اقوامك هیچ بریله مناسبت وقرابت جنسیه‌لری یوقدر. معهذا کندیلری ازمنهٔ تاریخیه‌دن اول آوروپاده یاشامش اولان اقوام وحشیه بقایاسندن ویا آسیانك شرق وشمال جهتلرندن کلمش اقوام مغولیه‌دن اولمیوب، عرق قافقاسینك اڭ مکمل واڭ کوزل سیما وقیافتنی حائز برقوم نجیبدر. چرکسلر هیچ بروقت کندی مملکتلرنده بیوك بر دولت تشکیل ایتمیوب، اسکی زمانلردن بری بلادقافقاسی ضبط ایدن بیوك دولتلره وزمان‌زمان ظهور ایدن جهانکیرلره تابع اوله‌کلمشلر سه‌ده، هیچ بروقت تمامیله مطیع اولمیوب، دائما استقلال ذاتیلرینی آزچوق محافظه ایتمش؛ وتا استرابونك زماندن وبلکه چوق دها اولدن بری کندی بکلرینك تحت اداره‌سنده بولنمشلردر. احتمالدرکه وقتیله نفوسی زیاده برقوم اولوب، مملکتلرینه تعرض ایدن اجانبله چاریشه چاریشه افرادلری آزالمشدر. روسیه‌یه قطعیاً مغلوب اولمازدن اول چرکسلر تخمیناً وتقریباً بر ملیون نفوس راده‌لرنده ایدی. او وقتدن بری اکثری ممالك عثمانیه‌یه

هجرت ایدوب، چرکستانده قالانلر پك آزالمشدر. هرنه قدر چرکسلرك اسکیدن بری یازیلری اولمیوب، یازیلی قوانین و نظاماتلری یوغیسه‌ده، عندلرنده من‌القدیم مرعی بر طاقم عادات مخصوصه‌لری واردر. کندیلری بسبتون مستقل وحر اولوب، اصول اداره وحکومتلری بر طرز قدیمده ایدی. اهالی بش صنفه منقسم اولوب، برنجیسی (پشه) یاخود (پشی) تعبیر ایتدکلری ات بیوك بکلری ایدی که هر بریرلری بولندیغی طرفك دره‌بکی ایدی. (وورق) تعبیر ایتدکلری ایکنجی درجه‌ده بر طاقم بکلری دخی وار ایدی، که اکثریا (پشه)لرك خدمتنده بولنوب، سائر اهالینك اوزرینه حکم ونفوذلری وار ایدی. اوچنجی صنف آزادلیلردن عبارت اولوب، بونلرك کندیلری ویاخود اجدادلری وقتیله قول ایکن، بعده آزاد اولوب، ایچلرندن بعضلری ثروت استحصالیله (وورق) صنفنه کچه‌بیلیر. دردنجی صنف چفتجیلردن عبارت اولوب، بونلر بکلرینك اراضیسنی ایشلرلردیسه‌ده، کندیلری روسیه‌ده‌کیلر کبی بسبتون اصحاب اراضینك ملکی حکمنده اولمیوب، ایستدکلری وقت چفتلکی ترکله دیکر بر چفتلکه کیده‌بیلیرلر؛ وکندیلرینه مخصوص حیوانات وسوریلری دخی واردر. بشنجی صنف کوله وجاریه‌لردن عبارت اولوب، بونلر اثنای محاربه‌ده دشمندن استرقاق اولنور، وارککلری قادینلریله اولندیریله‌رك، یتیشدیریلن اولاد دخی کوله وجاریه کبی قوللانیلیر. هر (پشه) و(وورق)ك نفوذ وقوتی قوم وقبیله‌سنك واتباع وطرفدارلرینك والحاصل چیقاره‌بیلدیکی مسلح آدملرك مقدارینه کوره اولوب، عموم چرکسلر روسیه‌یه وسائر دولتلره قارشی یوز بیك عسکر چیقاره‌بیلیرلردی. اقوام وقبائل آره‌سنده ودره‌بکلری بیننده محاربات ومنازعات دخی اکسیك اولمیوب، طرفینك طوتدقلری اسیرلری کوله وجاریه صفتیله صاتمق اسکیدن بری عادتلری اولدیغی کبی، اقوام سائره‌دن طوتدقلری اسرایی ویتیشدیردکلری اولادلرینی بو وجهله صاتمق دخی عادات مخصوصه‌لری جمله‌سندندر. بناءً علیه چرکس نامیله صاتیلان کوله وجاریه‌لرك جمله‌سی خالص چرکس اولمیوب، بعضلری کندیلری ویا آبا واجدادلری چرکسلرك الینه اسیر دوشمش روس وکرجی وسائر اقوامه منسوبدر. اخذ ثار قاعده‌سی کندیلرنده پك مرعی اولوب، بینلرنده تحدث ایدن بعض منازعاتك حلیچون دخی کندیلرندن منتخب مجلسلری واردر، که بو مجلسلر ایشك اهمیتنه کوره اون اون بش کشیدن مرکب اولور. مجلسلرده ریاست نسب وسنله اولوب، اختیارلرینه فوق‌العاده حرمت ورعایتلری واردر. قیزلری تأهل ایدنجه‌یه قدر سربست وآچیق کزوب، مسافرلری قبول وبونلره خدمت ایتمك قیزلرك جملهٔ وظائفندندر. دلیقانلیلرله برابر رقص ایدرلر؛ وناموس وتربیه دائره‌سی داخلنده معاشقه ایدوب، زوجلرینی کندیلری انتخاب ایلرلر: بو وجهله بربرلرینی بکنن دلیقانلی ایله قیز اکثریا قاپیشوب، بعده ابوینلرینك رضالرینه مراجعت ایدرلر. بعدالتأهل قادینلر اوزونجه بر برباش اورتیسیله تستر ایدرلر. مهماننوازلق کندیلرنده زیاده‌سیله مرعی اولوب، میزبان مهمانك حیاتندن کندینی مسئول عد ایدر؛ وهرکس مهمانك انتقامنی آلمق مجبوریتنده بولنور. چرکسلر عمومیت اوزره اینجه بللی واوزون بویلی اولوب، صاچلری سیاه، کستانه‌یی قرال ویا صاریدر. حرکتلری لوندانه وطور ومشوارلری قهرمانانه اولوب، جسارت وشجاعتلریله مشهوردرلر؛ وناموس وحیثیتلرینی محافظه خصوصنده زیاده مبالاتلری اولوب، مردانه اخلاق وعادتلری وعلو جنابلری واردر. عادات قدیمه‌لرینه ارتباطلری زیاده اولوب، قرن سابقده شیخ منصور اسمنده برذات ودها بعض علما بو عادتلرك ترکیله احکام شرعیه‌نك احرازینه سعی ایتمشلرسه‌ده، عادات قدیمه‌نك بسبتون لغوینه موفق اوله‌مامشلردر. بعده شیخ شامل مرحوم بتون چرکسلری تحت اداره‌سنه جمع ایده‌رك، کندیلرینه بعض نظامات قبول ایتدیرمش؛ ویاریم عصردن زیاده دشمنله پنجه‌لشوب، روسلره کلیتلی تلفات ویردیرمش ایسه‌ده، نهایت روسیه عسکرینك قوتی غالب کلوب، چرکستان ضبط اولنمغله، ابدی کیمسه‌یه تابعیله رام اولمامش اولان چرکسلر اویله بر اداره‌نك تحت تحکمنده یاشایه‌میوب، فوج فوج ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایتمکه باشلامشدر. کاه تحت ممنوعیته آلنوب کاه سربست براغیلان بو مهاجرت الی یومنا هذا دوام ایتمکده اولوب، بو کونکی کونده ممالك عثمانیه‌ده بولنان چرکسلر چرکستانده قالانلردن مطلقا زیاده‌در. ممالك عثمانیه‌یه کلن چرکسلرك بر طاقی طاغنیق حالده یاشامقده اولوب، بعضلری‌ده آیریجه قریه‌لر تشکیل ایتمشلردر.

طاغنيق حالده بولنانلرك كندى لسان وجنسيتلرينى آنجق كندى حياتلرنده محافظه ايده‌بيلوب، ذريتلرى غائب ايتمكده ايسه‌ده، آيريجه قريه‌لر تشكيل ايدنلر لسان وعادتلرينى تماميله محافظه ايتمكده‌درلر. چركسلردن خلافت عباسيه وملوك سلجوقيه وسائره زمانلرنده مقامات عاليه‌يه نائل اولمش و اسلاميته بيوك خدمتلر ايتمش آدملر ظهور ايتمش اولديغى كبى، ملوك ايوبيه ونبى قلاووندن صكره مماليك چراكسه خيلى وقت مصرده حكومت سورمش؛ ودولت عثمانيه زماننده چركسلردن دولته پك بيوك خدمتلر ابرازينه موفق اولمش نجه رجال واكابر يتيشمشدر. آوروپاليلر وعلى الخصوص انكليزلر چركس لسانى حقنده پك چوق تحقيقات ومطالعات اجرا ايدوب، بوبابده برطاقم كتابلر يازمش؛ وبو لسانك صرفنى ولغت كتابنى دخى ضبط، ولاتين حروفيله نشر ايتمشلردر.

چركستان (Circassie) بلاد قافقاسده بيوك بر خطه اولوب، قافقاس سلسلهٔ جبالنك قسم غربيسى صيرتندن وشمالى اتكلرندن عبارت اولديغى حالده، شمالاً قوبان وترك ايرماقلرينك مجرالرينه قدر بو ايكى ايرماق واديلرينك قسم جنوبيسنى دخى شامل بولنور. بووجهله غرباً قره‌دكيز وآزاق دكيزيله، جنوباً منكرلى وكرجستانله، جنوب شرقى جهتندن داغستانله، شرق وشمال شرقى جهتلرندن دخى نوغاى وتاتار اقوامنك مسكنى اولان برطاقم اووه‌لرله محدوددر. ۴۱° ۵۴′ ايله ۴۵° ۱′ عرض شمالى و ۳۴° ۳′ ايله ۴۳° طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولوب، هرطرفدن وعلى الخصوص جهت شرقيه‌دن حدودى تماميله معين اولمديغندن، مساحهٔ سطحيه‌سى حقنده صاغلام بر شى دينه‌مزسه‌ده، ۷۰۰۰۰ مربع كيلومتره راده‌لرنده تخمين اولنه‌بيلير. اراضيسى قسم جنوبيسنده پك طاغلق ومرتفع اولوب، قافقاسك اڭ يوكسك محلى و ۵۴۲۳ متره ارتفاعى اولان (البرز) طاغى دخى بوخطه داخلنده‌در. جريان مياه اعتباريله اوچ مائله‌يه منقسم اولوب، قسم اعظمى اولان شمال غربى جهتنك صولرى شمال غربى‌يه طوغرى آقه‌رق، قوبان ايرماغنه وبودخى آزاق دكيزينه دوكيلور. شرق جنوبى قسمنك صولرى شمال شرقى‌يه طوغرى آقه‌رق، ترك ايرماغى واسطه‌سيله بحر خزره منصب اولور. جنوب غربى قسمنك يعنى قافقاس سلسله‌سنك جنوبى مائله‌سنده بولنان آبازه خطه‌سيله جوارلرينك صولرى دخى طوغريدن طوغرى‌يه قره‌دكيزه دوكيلور. طاغلق قسمنك اكثر محللرى اورمانلرله مستور اولوب، پك يوكسك ميشه، چام، ديش بوداق وسائر آغاجلرى واردر. قوبان وترك واديلرينه قريب اولان محللرى ايسه دوز ومنبت اولوب، هرنه قدر زراعت پك كرى ايسه‌ده، ينه خيلى مقدار بغداى، آرپه، چاودار، دارى، مصر، پرنج وسائر حبوباتله كتن، كنوير، توتون وسائره حاصل اولور. اوزومى دخى چوقدر. كوزل مرعالرى دخى اولوب، يباغيسى پك مقبول قويونلريله مشهور آتلرى وكچى وصيغير وسائر حيواناتى واردر. بولنان معدنلرك اڭ مهمى دمير اولوب، طوتيا، باقير، قورشون، شاب، كومور، دكرمن وكرج طاشلرى وسائره دخى بولنور. طاغلرده آو حيوانلرى پك چوق ومتنوع اولوب، اهالينك باشليجه مشغوليتلرندن برى‌ده آوجيلقدر. صنايع پك كرى اولوب، چركس قادينلرى كندى احتياجلرينه مخصوص برنوع اينجه شياق وسائر بعض منسوجات اعمال ايدرلر. سواحلده بولنان (آناپه) وطمان وطمروق وصحوم كبى برقاچ اسكله ايله روسلرك قوبان وترك كنارلرنده اخيراً تأسيس ايتدكلرى (يقترينودار) و(پياتيغورسق) كبى برقاچ كوچك قصبه‌دن بشقه چركستانك شهر وقصبه‌لرى اولميوب. چركسلر كويلرده اقامت ايدرلر.

چركستان ازمنهٔ قديمه‌دن برى چركسلرله مسكون اولوب، استرابون وپلين كبى اڭ اسكى جغرافيون بو خطه‌ده ساكن بولنان قومى «چركس» اسمنه پك قريب اسملرله ياد ايديورلر. بونلر اسكيدن برى مستقل وحر ياشايوب، ايران جهانكيرى كيخسرو طرفندن دخى رام ايدلدكلرى بيلنه‌ميور، واحتمالدركه كيخسروى مغلوب وقتل ايتديكى مروى اولان ملكه (موريس) دخى بر چركس قاريسى ايدى. ازمنهٔ قديمه‌ده (آمازون) ياخود (همه‌زن) اسميله شهرت بولمش وقادينلرى جنكاورلكله مشهور اولان قوملك دخى چركس قومندن عبارت اولمسى مظنوندر. بعده اشكانياندن طربزون جهتلرنده حكم سورن مهرداده تابع اولوب، بونك مغلوبيتى اوزرينه روماليلرك تحت تابعيتنه كيرمشلرسه‌ده، بوتابعيت رسمى وصورى بر صورتده بولنمشدر. اوندن صكره دخى مستقل وآيريجه

اولەرق كندى عالملرندە ياشامش اولدقلرى، قومشو-
لرى اولان كورجيلر وارمنيلر كبى، خرستيانلغى
قبول ايتميوب، اسكى دينلرندە قالملريلە يعنى يوكسك
آغاجلرە وطبيعتك سائر بويلە خارق عادە شيلرينە
عبادتدە ثباتلريلە دخى مثبتدر. حضرت عثمان (رضە) ڭ
زمان خلافتندن باشلايەرق، خلافت امويە وعباسيە
زمانلرندە اوطرفلردە وقوع بولان فتوحات اسلاميە
آرەسندە دخى چركستان، طاغلرينك متانت ومدافعۀ
طبيعيەسى ممانعتيلە؛ استقلالنى محافظە ايدە بيلمشدى.
دور اسلامدە اڭ اول ايراندە حكومت سورن
سلجوقيلر بو مملكتى ضبط، وبعدە تيمورلنك بسبتون
رام ايدوب، اهاليسنى كاملاً دين اسلامە ادخال
ايلمشلردر. تيمورڭ وفاتندن صكرە چركسلر استقلاللرينى
استرداد ايدوب، مؤخراً روسلرڭ تجاوزاتندن امين
اولمق ايچون، قريم خانلرينە تابع اولمشلرسەدە،
تاتارلرڭ ايتدكلرى مظالمى دخى چكەميوب، طوغريدن
طوغرى‌يە دولت عليۀ عثمانيەنك زير تابعيتنە كيرمشلر-
دى. قينارجە معاهدەسى دولت عليەيى چركسستاندن
كف يد ايتمكە مجبور ايدوب، روسلر ۱۷۸۳ دە
قوبان واديسنى ضبط ايتدكلە، چركسستان اوزرينە
دخى ادعاى تابعيتە قالقيشمشلرسەدە، چركسلردن
هيچ بر نوع ويركى آلەميوب، اوراده بر كونە حكومت
اجرا ايدەميورلردى. بعدە روسلر بو جسور قومى
بسبتون رام ايتمك تشبثندە بولنەرق، ياريم عصر
پياپى كنديلريلە مصرانە محاربە ايتمشلردر. چركسلر
بو اللى سنەلك محاربەدە خارق عادە بر غيرتلە ثبات
ايدوب. قسم كليلرى محو وپريشان اولدقدن صكرە،
وطنلرندە روس باندرەسنك تموجنى كورمكدن ايسە،
اوقدر ثبات وجسارتلە مدافعە ايتدكلرى وطنلرينى
بر دها كورمەمكى اختيار ايدەرڭ، ايچلرندن
۲۰۰۰۰۰ كشى فوجا فوج ممالك عثمانيەيە هجرت
ايتمشلردر. بو مهاجرت بو كونە قدر دوام ايتمكدە
اولوب، چركسستاندە پك آز چركسلر قالمشدر.
چركسلر بر چوق قبيلەلرە منقسم اولوب، لسانلرى
دخى آز چوق فرقلى ايسەدە، جملەسى بر قومك
فروعندن عبارتدر. آبازەلر وچچنلر دخى چركس
قومى شعباتندندر.

روسلر چركسستانك نامنى بيلە خريطەدن
قالديروب، قوبان حوضەسندەكى قسمنى ايرماغك
شمالندەكى واسع اووەلرلە برابر (قوبان)، وترك
ايرماغى حوضەسندەكى قسمنى حوضۀ مذكورەنك
سائر طرفلريلە برابر بحرخزرە قدر (ترك) ناملريلە
برر ايالت عد ايتدكلرى كبى، بحرسياه ساحلندەكى آبازە
خطەسنى «بحر سياه ايالتى» ناميلە آيريجە، بر ايالت
اتخاذ ايتمشلردر.

چركس محمد بك { مصردە قالمش اولان امراى چراكسەدن

اولوب، سلطان احمد خان ثالث دورندە، قاهرەدە
شيخ البلد اولديغى حالدە، ادارۀ امورى الينە آلەرق،
واليلرڭ يدندە نفوذ براقامش اولديغندن، ۱۱۳۹ دە
مصر واليسى بولنان صدر سابق قيصريەلى محمد پاشانك
عزليلە مورەلى على بكك واليلكە نصبى فرمانى
كوتورن چاوش باشى صاحب ترجمەنك دخى اعدامى
فرمانى كوتورمش ايسەدە، والئ جديد چركس محمد
بكلە خفياً مخابرە ومشاورە ايتديكندن، چاوش باشى
چركس محمد بكك خصماسيلە برلشەرڭ، علناً صاحب
ترجمە ايلە برلشن على بكە قارشى محاربە ايتمش؛ وغالب
كلوب، والئ سابق محمد پاشايى ولايتە اعادەيە موفق
اولنجە، چركس محمد بك طرابلس غربە واورادن
تريستەوويانەيە قاچمش ايسەدە، آوستريا ايمپراطورينك
اجبارى اوزرينە، طرابلس غربە عودتە مجبور اولمش؛
واورادن بر آرەلق بنغازى‌يە قدر ايلريليەرڭ،
طرفكيرانى واسطەسيلە مصردە بر قاريشيقلق چيقار-
مش ايسەدە، مشاراليە محمد پاشا فنالغك اوكنى آلمش
ايدى.

چركس محمد پاشا { سلطان مرادخان رابع دورندە مسند صدارتى

احراز ايدن وزرادن اولوب، حرم همايوندە تربيە
اولنمش؛ وسلحدار پادشاهى اولدقدن صكرە، شام
واليلكنە تعيين اولنمش؛ وبعدە ديوان همايونە مأمور
اولوب، ۱۰۳۳ تاريخندە كمانكش على پاشانك اوزرينە
صدراعظم اولمشيدى. اواثنادە آناطوليدە رفع لواى
عصيان ايدن سالف الترجمە آبازە محمد پاشايە قارشى
عسكر سوق ايدەرڭ، قيصريە قربندە كنديسنى
مغلوب وعسكرينى پريشان ايتدكدن صكرە توقاد
مشتاسنە كلەرڭ، سفر ايران مهماتى تداركلە مشغول
ايكن، ۱۰۳٤ ربيع الاخرندە اوراده وفات ايتمش؛
وجنازەسى درسعادتە نقل اولنەرق، سلطان بايزيد

جامع شریفی خطیره‌سنده دفن اولنمشدر. کریم وعاقل وممدوح الخصال بروزیر ایدی.

چرکش { قسطمونی ولایتنک کنغری سنجاغنده، قسطمونینک ١٠٠ کیلومتره جنوب غربیسنده وکنغرینک ٦٥ کیلومتره غرب شمالیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، اولو صویك برچاریك شمالنده واقعدر. دوز بریرده مؤسس کوزل برقصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی، بری سلطان مراد خان رابع حضرتلرینك بنا کرده‌سی اولمق اوزره، ٨ جامع شریفی، ١ مسجدی، ٣ تکیه‌سی، بر قاچ تربه‌سی، ١ مدرسه‌سی، ١ رشدیه و٧ صبیان مکتبی، ٥ خانی، ١٩٧ دکانی، ٣ حمامی، مذکور نهرك اوزرنده برطاش وایکی اخشاب کوپریسی و٧ دکرمنی واردر. بو قصبه‌ده هفته‌ده برکره بازار قورولور. بغداد جاده‌سی قصبه‌نك ایچندن کچدیکیچون، خیلی تجارتی واردر. آقار صولری پك‌چوق ایسه‌ده، هواسی زیاده‌جه صوئوق اولدیغندن، باغ وباغچه‌سی یوقدر. — چرکش قضاسی کنغری سنجاغنی ترکیب ایدن اوچ قضانك بری اولوب، شرقاً نفس کنغری، شمالاً قسطمونی سنجاغنه تابع آراچ، غرباً بولی سنجاغنه تابع کرده، جنوباً دخی آنقره ولایت وسنجاغنه تابع بیان آباد قضالریله محدود ومحاطدر. قره‌جه ویران، اووه‌جق وباینـدر ناحیه‌لریله برابر ٣٨٨ قریه‌یی جامع اولوب، بونلر دخی ٧٤ دیوانه منقسمدر. اهالیٔ قضا ٢٣٠٠٠ مقدارینی متجاوز اولوب، جمله‌سی مسلمدر. اراضیسنك قسم اعظمی طاغلق اولوب، جنوب جهتنده ایشیق وشمال جهتنده القاز طاغلرینك اتکلری تمتد اولور. آره‌لرنده واسع ومنبت براووه اولوب، اولو صو ایله اروا اولنـور. طوپراغی منبت اولـوب، حبوبات متنوعه وسائره‌دن عبارت خیلی محصولاتی واردر. تفنیك چکیلری دخی اولوب، خیلی تفنیك اخراج اولنور. چرکش قصبه‌سندن برساعتلق مسافه‌ده وقره‌جه ویران ناحیه‌سی داخلنده واقع چاوندر قریه‌سنده کوکورد وقورشون معدنلرنی حاوی نافع برایلیجه واردر.

چرمن { ادرنه‌ولایت وسنجاغنك جسر مصطفی پاشا قضاسنده وجسر مصطفی پاشانك ٥ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق دمیر یول خطی اوزرنده واقع ناحیه مرکزی برکوچك قصبه اولوب، ناحیه‌سی ١٩ قریه‌دن مرکبدر.

چرمیس { (Tcheremisses) روسیه‌ده بولنان فینوآ اقوامنـدن برقوم اولوب، تقریباً ٢٠٠٠٠٠ نفوسدن عبارت اولندقلری حالده، ویاتقه، پرم، قزان، سیمبیرسك واورنبـورغ ایالتلرنده ساکن، وباشلیجه آری بتیشدیر وب بال صاتمغله مشغولدرلر. اکثری بت پرستدر. صاچلری قوله، قبصه بویلی وضعیف آدملردر.

چرمیك { دیار بکر ولایتنك ارغنی معدنی سنجاغنده، دیاربکرك ٥٠ کیلومتره غرب شمالیسنده وارغنینك ٢٥ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولـوب، ٣٠٠٠ قدر اهالیسی، اسکی برقلعه‌سی، مشهور بر ایلیجه‌سی، کارکیر برکوپریسی وباغ وباغچه‌لری واردر. یازموسمنده مذکور ایلیجه‌یه برچوق خلق طوپلانمغله، اهالی بومناسبتله خیلی تجارت ایدر. قصبه‌نك آرقه طرفلرنده آقان صولر برلشوب (سنان) نهرینی تشکیل ایدرلر، که بونهرده غربه طوغری آقوب، قضانك اراضیسـنی بعد الاسقا، فراته منصب اولـور. — چرمیك قضاسی (چونکش) ناحیه‌سیله برابر ١١٩ قریه‌دن مرکب اولوب. قسم کلیسی مسلم اولمق اوزره، ٢٠٠٠٠ قدر اهـالیسی واردر. شمالاً نفس ارغنی معدنی، جنوباً سیورك، شرقاً نفس دیاربکر قضالریله غرباً دخی ملاطیه سنجاغیله محـدوددر. اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب، طوپراغی اولدقچه منبتدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله میوه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، هله اوزومی مشهوردر.

چرنایه { (Tchernaïa) قریم شبه جزیره‌سنده برنهردر، که جنوب جهتنده نبعاناله، شمال غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، سواستوپول قربنده قره‌دکیزه دوکیلور. قریم محاربه‌سنده فرانسز وسـاردنیه عسکری بونهرك کنارنده روس عسکرینه قارشی بیوك برغالبیت قزانمشلردر.

چرنوزیم { (Tchernozième) یعنی «قره طوپراق» روسیه‌نك قسم جنوبیسنده واقع واون ایکی قدرایالتی جامع پك واسع وغایت منبت بر اووه‌در، که بغـدای یتیشدیرمکده دنیـانك برنجی یری اولوب، تجارتده هوجه بك بغدانی اسمیله معروف جنسـدن سنوی ٥٠٠ ملیون کیلو بغدای اخراج ایدر.

چرنوغوره { (Tchernogora) قره‌طاغك اسلاوجه‌اسمیدر. [«قره‌طاغ» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چرنوویچ { (Czernovicz) آوستریانك (بوقووینه) خطه‌سنده خطهٔ مذكوره‌نك مركزی برشهر اولوب، (پروت) نهرینك ساحل یمیننده وویانه‌نك ٧٤٠ كیلومتره شرقنده واقع و ٣٣٠٠٠ اهالیی جامعدر. آوستریاده‌كی اورتودوقسلر پطریقنك مقری اولوب، فلسفه وعقائده مخصوص مكتبی وقیوجیلق ومجوهراته متعلق معمولاتی واردر.

چرنیغوف { (Czernigov) روسیه‌نك جنوب جهتنده همنامی اولان ایالتك مركزی برشهر اولوب، (دسنا) نهری اوزرنده و(مینسك)شهرینك ٣٧٣ كیلومتره جنوب‌شرقیسنده واقع و ٢٠٠٠٠ اهالیی جامعدر. وقتیله برحكومت مستقله تشكیل ایدوب، ١٢٣٩ تاریخ میلادیسنده مغوللر طرفندن تخریب، و١٥٠٩ ده روسیه‌یه الحاق اولنمشدر. — چرنیغوف ایالتی موهیلاف، اسمولنسك، اورل، قورسق، پولتاوه، كیف ومینسك ایالتلریله محاط اولوب، طولی ٣٩٠ وعرضی ١٤٠ كیلومتره اولدیغی حالده، ١٧٠٠٠٠٠ اهالیسی واردر. اراضیسی پك منبت اولوب، كلیتلی بغدای چیقاریر.

چروارو { (Cervaro) ایتالیانك جنوب جهتنده برنهردر، كه قاپیتاناته ایالتنده (مونتیونه) قربنده نبعانله، ٩٠ كیلومتره‌لك جریاندن صكره (مانفردونیا) كورفزینه دوكیلور.

چروین { (Cervin) آلپ سلسله‌سنده ایتالیا ایله اسویچره‌نك (واله) ناحیه‌سی آره‌سنده برطاغ اولوب ٤٥٠٥ متره ارتفاعی، پك سیوری ذروه‌لری وبوز دره‌لری واردر.

چریغو { (Cerigo) یونان جزائرندن اولوب، موره شبه جزیره‌سنك جنوبنده واقع و(آرغولیده) ایالتنه تابعدر. طولی ٢٨ وعرضی ١٣ كیلومتره اولوب، ٢٨٠٠٠ اهالیسی واردر. مركزی ٥٠٠٠ اهالیسی اولان قاپسالی قصبه‌سیدر. اراضیسی طاشلق وآز منبت اولوب، اهالیسی عمومیت اوزره فقیردر، وباشلیجه كچی بسلمكله یاشارلر. اسم قدیمی (كیتره) در. برچوق آثار عتیقه‌سی وازجمله عشق الهه‌سی زعم اولنان زهره‌نك عبادتنه مخصوص بربیوك معبدك خرابه‌لری واردر. اون بشنجی قرن میلادیده وندیكلیلرك ضبطنه كچوب؛ بعده ممالك عثمانیه‌یه الحاق اولنمش، ویونانك استقلالنده بو دولته ترك ایدلمش ایدی.

چرینیوله { (Cerignole) ایتالیانك قسم جنوبیسنده وفوجه‌نك ٣٨ كیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ٢٠٠٠٠ اهالیسی واردر.

چزار { (César) [«قیصر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چزاروتی { (Cesartti) ایتالیانك مشاهیر ادباسندن اولوب، ١٧٣٠ ده پادووه‌ده طوغمش، و ١٨٠٨ ده وفات ایتمشدر. پادووه دارالفنوننده لسان یونانی وعبرانی معلمی بولنمش، وبرچوق كتب معتبره ایله بعض اشعار براقمشدر. كلیات آثاری ٤٢ جلد اوزره نشر اولنمشدر.

چزاریه { (Césarée.Caesarea) رومالیلر زماننده قیصره نسبتله بواسم برچوق شهر وقصبه‌لره ویرلمشیدی. بونلرك اك‌مشهورلری شونلردر:

١ً چزاریه آوغوسته (C. Augusta)، كه اسپانیاده واقع اولوب، الیوم (سراغوسه) وعربلر عندنده (سرقسطه) اسمیله معروفدر. [«سراغوسه» و« سرقسطه » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

٢ً آناطولینك قپادوكیا خطهٔ قدیمه‌سنده‌كی چزاریه، كه دها اول (مازاقه) تسمیه اولنه‌رق، بعده چزاریه اوسبیه (C. Eusebia) اسمیله تفریق اولنمشیدی. الیوم قیصریه نامیله معروف ومشهوردر. [« قیصریه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

٣ً ینه آناطولینك كیلیكیا خطهٔ قدیمه‌سنده‌كی چزاریه اولوب، (آنازارب) اسمیله دخی معروف ایدی. الیوم خرابدر. [« آنازارب » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

٤ً ماوریتانیا یعنی مغرب اوسطده‌كی (یولیه چزاریه Julia C.) اولوب، الیوم جزایر ایالتنه تابع و(شرشل) اسمیله معروفدر. (جزایر) اسمنك اشبو (چزاریه) دن غلط اولدیغی قبول ایدنلر واردر.

٥" فلسطین ساحلنده‌کی (چزاریه) اولوب، بین الاسلام (قیساریه) اسمیله معروفدر.

٦" ینه فلسطینده واقع چزاریه‌فیلیپی (C. Philippi) اولوب، الیوم (بانیاس) اسمیله مسمادر.

چزالپین { (Cesalbin) ایتالیانك مشاهیر حکما واطباسندن اولوب، ۱۵۱۹ ده (آرچو) ده طوغمش، و۱۶۰۳ ده رومادە وفات ایتمشدر. آرسطو ایله ابن رشدك آثارینی تتبع ایده‌رك، تاریخ طبیعیده نباتاتك ارککلی دیشیلی اولدیغنی کشف ایتمش؛ وابن رشدك افکار ومسلکنی قبول ایتدیکیچون، انکیزیسیون طرفندن الحاد ایله اتهام وتعقیب اولنمشدی. طب وتاریخ طبیعی وفلسفه‌یه متعلق آثار معتبره‌سی واردر.

چزر { سنت ـ (St Cesaire) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، میلادك ۳۳۰ تاریخنده طوغمش، و۳۶۹ ده وفات ایتمشدر. اکثر علومدن بهره‌دار اولوب، روما ایمپراطورلرینك خدمت طبابتنده بولنمشدر. شباطك ۲۵ نده یورطیسی اجرا اولنور.

چستر { (Chester) انکلتره‌ده همنامی اولان ایالتك مرکزی بر شهر اولوب، لوندره‌نك ۲۷۰ کیلومتره شمال غربیسنده و (دی) نهری اوزرنده واقعدر. ۳۳۰۰۰ اهالیسی، مصنع بر کلیساسی، قلعه‌سی، منتظم جبه‌خانه‌لری، سفائن اعمالنه مخصوص دستکاهلری، توتون فابریقه‌لری، بیوك تجارتی وسنه‌ده ایکی بیوك بازاری واردر. — چستر ایالتی ایرلانده دکیزی ساحلنده اولوب، جنوباً (لانقاستر) وشمالاً (شلوب) و(فلنیت) ایالتلریله محدوددر. طولی ۸۲ وعرضی ۴۸ کیلومتره اولوب، ۵۶۱۰۰۰ اهالیسی واردر. زراعتی پك ایلری، قیا طوزی معدنی چوق و (چستر) دیمکله معروف پینیری مشهوردر. اوچنجی ادوآردك زماندن بری انکلتره قرالنك ایکنجی اوغلنه چستر قونتی عنوانی ویرلمك عادت اولمشدر.

چسترفیلد { (Chesterfield) انکلتره‌نك (دربی) ایالتنده ودربینك ۲۸ کیلومتره شمالنده برقصبه اولوب، ۱۱۰۰۰ اهالیسی، اسکی وبیوك بر کلیساسی ودمیر، خالی وپاموق منسوجات فابریقه‌لری واردر.

چشمه { آیدین ولایتك ازمیر سنجاغنده قضا مرکزی برقصبه واسکله اولوب، ساقز جزیره‌سی قارشیسنده‌کی شبه‌جزیره‌نك غرب شمالی کوشه‌سنده کائن برقویك ایچنده وازمیرك ۷۰ کیلومتره غربنده واقعدر. ۶۰۰۰ اهالیسی، واسع لیمانی، قلعه‌سی، غایت کوزل هواسی وقربنده پك نافع قاپلیجه‌لری واردر. اسکی برقصبه اولوب، اسم قدیمی (کیسوس Cysus) در. میلاددن ۱۹۳ سنه اول رومانیلر بوقصبه‌نك پیشکاهنده آنطیوخسك دوننماسنی مغلوب ایتمشلردی. ۱۷۷۰ تاریخ میلادیسنده دخی انکلیز وروس دوننمالری عثمانلی دوننماسنی چشمه‌ده احراق ایتمشلردر. — چشمه قضاسی مذکور شبه جزیره‌دن عبارت برقضا اولوب، شرق جهتنده‌کی آلاچاطی ناحیه‌سیله برابر ۱۳ قریه‌یی جامعدر. اهالیسی ۳۰۳۰۰ کشیدن عبارت اولوب، بونلرك یالکز ۴۰۰۰ قدری اسلام وجزئی مقداری یهودی وقصوری رومدر. اراضیسی پك منبت ومحصولداردر.

چشمه‌لی حسن پاشا { دور سلطان محمود خان ثانی امرای بحریه‌سندن اولوب، ۱۲۱۰ تاریخلرنده چشمه‌ده طوغمش؛ وچوجق ایکن، طایسی په‌په‌کو خلیل بك طرفندن درسعادته جلب اولنه‌رق، دوننمای همایونده استخدام اولنمش؛ وبر چوق مهم سفرلرده ابراز اهلیت واقتدار ایتمکله، قطع مراتب ایده‌رك، قپودانلق رتبه‌سنه نائل اولمش؛ ونظام جدیدك احداثنده فریقلك رتبه‌سنی احراز ایلمشدی. ترسانه‌جه اولان خدماتندن ماعدا طرابلس غرب، قبریس، ردوس، ازمیر محافظلقلرنده دخی بولنمش؛ وسلطان عبدالمجید خانك جلوسی متعاقب ۱۲۵۶ تاریخنده بلغراد محافظی ایکن، اوراده وفات ایتمشدر. متحیزان امرای بحریه‌دن وارکان حربیه میرلوالرندن حقی پاشانك پدریدر.

چناکولی { قسطمونی ولایتنك بولی سنجاغنده وکرده قصبه‌سنك ۲ ساعت غربنده برکول اولوب، محیط دائره‌سی ۲ ساعت قدردر.

چغتای { (خان) چنکیز خانك ایکنجی واك عقللی ومقتدر اوغلی اولوب، پدرینك وفاتنده یعنی ۶۲۴ تاریخنده بیوك برادری

اوکتاقاآنڭ فرمانیله ماوراءالنهر وبلخ وبدخشان وکاشغر جهتلرینڭ حاکی اولمش؛ و ١٤ سنه اجرای حکومت ایتدکدن صکره، برادرندن ٧ آی اول ٦٣٨ ده وفات ایتمشدر. اوکتاقاآن صاحب ترجمه حقنده پك چوق حرمت ورعایت ایدردی. تیمورلنگك جداعلاسی اولان (قراچار نویان) چغتای خانڭ امراسندن ایدی. — چغتای خانڭ حکومت سوردیکی محللرده سویلنیلن (اویغور) لسانی اووقتدن بری (لسان چغتای) دینمکله شهرت بولمشدر. «ترك» ماده‌سنده برتفصیل بیان اولندیغی اوزره، بو لسان خالص ترکجه اولوب، آنجق بزم سویلدیکمز عثمانلی ترکجه‌سی محل اصلیدن دور دوشمش، وشیوه وتلفظی دکیشوب، بر چوق کلمات اجنبیه دخی قبول ایله خالص ترکجه اولان نیجه کلمات ترك واهمال ایدلمش اولدیغندن، بوکونکی کونده وهلهٔ بزم سمعمزه چغتای لسانی بسبتون بشقه بر لسان کبی کورینور ایسه‌ده، کرك الفاظنده وکرك قواعد صرفیه ونحویه‌سنده‌کی فرق پك جزئیدر. چغتای لسانی ادبیاتده دخی غرب ترکجه‌سنه تقدم ایدوب، بزم اڭ اسکی واڭ ایی شاعرلرمز علی شیرنوانی کبی چغتای شعراسنه پیرولك اتمکله چالیشمشلردر. [«ترك» و «تورانیه» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

چغری بك { ایرانده حکومت سورن ملوك سلجوقیه‌نڭ برنجیسی اولان طغرل بکك برادری ومیکائل بن سلجوقڭ اوغلی اولوب، برادری طرفندن خراسان حاکمی نصب اولنمش؛ و ٢٤ سنه اجرای حکومتدن صکره برادرندن ایکی سنه اول اوله‌رق ٤٥٣ تاریخنده وفات ایتمشدر. بونڭ اوغلی مشهور آلب آرسلان عمجه‌سی طغرل بکه خلف اولوب، ملوك سلجوقیه‌نڭ ایکنجیسی اولمشدر.

چغمینی { (محمود بن محمدالخوارزمی) مشاهیر ارباب هیئتدن اولوب، فن مذکورده «الملخص» عنوانیله مشهور برتألیفی واردر. بخارا ملحقاتندن چغمین قریه‌سنده طوغمش، وخوارزمده نشأت ایلمشدر. کتاب مذکوری قاضی زاده وسید شریف کبی مشاهیر علما شرح وتحشیه ایتمشلردر.

چفاو { (Cefalu) سیچیلیانڭ ساحل شمالیسنده وپالرمونڭ ٦٢ کیلومتره شرقنده بر قصبه اولوب، ١١٠٠٠ اهالیسی واردر.

چفته‌لر { خداوندکار ولایتنڭ کوتاهیه سنجاغنه تابع اسکی شهر قضاسنده وولایتنڭ منتهای شرقنده اوله‌رق آنقره ولایتی حدودنده میریه‌یه عائد جسیم وواسع بر چفتلکدر. بو چفتلك اوته‌دن بری دائرهٔ عسکریه‌یه مربوط اولوب، عساکر شاهانه‌یه حیوانات یتیشدیرمك ایچون حارا اتخاذ اولنمشدر. چفتلکڭ طولی ١٨ وعرضی ١٦ ساعت اولوب، ١٦ قریه‌یی، ٢٧٠٠٠٠٠ دونم اراضی‌یی و ٥٠٠٠ اهالی‌یی جامعدر. ٧٠٠ نفر عسکر دخی بولنور. کویلیلره عائد اولانلرندن بشقه ایچنده ١١٠٠ آت وقیصراق، ١١٠٠ صیغیر وماده و ١٢٠٠٠ قیون وکچی واردر. حاصلات سنویه‌سی ٥٠٠٠٠٠ غروشی متجاوزدر.

چقاللی { حلب ولایتنڭ مرعش سنجاق وقضاسنده برکوچك ناحیه اولوب، ٥ قریه‌دن مرکبدر.

چقمق { (الملك الظاهر ابو سعید) مصرده حکومت سورن غلامان چراکسه‌نڭ اوننجیسی اولوب، ملوك مذکوره‌نڭ برنجیسی اولان بر قوقڭ عتقاسندن اولدیغی حالده، ملوك چراکسه‌نڭ طقوزنجیسی اولان ملك عزیز ابوالمحاسن یوسفڭ اتابکی ونائب السلطنتی ایدی. مشار الیه یوسفڭ اسقاطی اوزرینه ٨٢٥ تاریخنده اتفاق امرا ایله مصر تختنه جلوس ایتمش؛ ومحب علما وسلحا کریم وخلوق بر ذات اولمغله، ١٤ سنه کمال عدالتله اجرای حکومت ایده‌رك، بر چوق خیراته موفق اولدقدن صکره، ٨٥٧ تاریخنده، خسته اولدیغی حالده، سلطنتی اوغلی (ملك منصور ابوالسعادات عثمان) ه فراغت ایده‌رك، بر آی صکره وفات ایتمشدر.

چقو داسقولی { (Cecco d' Ascoli) ایتالیانڭ مشاهیر علما وادباسندن اولوب، علوم مختلفه‌دن باحث (آچربو) عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. بولونیه‌ده تدریسله مشغول ایکن، دینه طوقنمش اولمغله اتهام اولنه‌رق، ١٣٢٧ ده فلورانسه انکیزیسیونی طرفندن حیاً احراق اولنمشدر.

چقور اووه { آطنه ولایت وسنجاغنده غایت واسع بر اووه اولوب، ساحل بحردن قوزان سنجاغی داخلنه قدر ممتد اولور. جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه اولان طولی ١٠٠

كیلومترەیه قریب اولوب، عرضی دخی ۵۰ ایله ۲۰ كیلومترە آرەلرندە تخلف ایدیور. اڭ كنیش محـلی سـاحلەدر. جیحان وسیحـان ایرماقلری بو اووەنڭ ایچندن متوازیاً آقوب، آطنه شهری دخی اوووەنڭ ایچندە وطرسوس قصبەسی كنارندەدر. بو اوووەنڭ طوپراغی نهایت درجەدە منبت ایسەدە، اسمندن دخی آكلاشلدیغی اوزرە، طاغلرله محاط اولوب، هوا آلمامغله، یازین پك صیجاق اولدیغندن، ومذكور ایكی ایرماغڭ طاشمسـندن بعض بطاقلقلر تحصـل ایدوب، هوایی اخلال ایتدكلرندن، اهالی وعمله حرارت ووخامت هوایه طیانەمیور؛ وبناءً علیه پك آز یری ایشلنوب، قسم كلیسی خالی وبطال قالیور. مع هـذا بواووەدن خیلی مقـدار پاموق، پرنج وسائر حبوبات حاصـل اولوب، اخراج اولنور. علی الخصـوص پاموغی پك ایی ومقبولدر. مرسـیندن آطنەیه قدر تمدید اولنان دمیر یول خطی چقور اووەیی شق ایدیور.

چكرك صویی ｛ (یاخود چیقرق صویی) آناطولیدە یشیل ایرماغه تابع بر نهردر. توقاد شهرینڭ جنوبنـدەكی طاغڭ جنوبی اتكلرندن نبعانله، غرب جنـوبی‌یه طوغری آقەرق، آرد اووەیی اسقا ایتـدكدن صكرە، یوزغاد سنجاغی حدودینـه واصل اولنجـه، شمال غربی‌یه طوغری دونر، وصولدن یوزغاد وچورم طرفلرندن كلن برطاقم چایلری اخذایتدكدن صكرە، شرق شمالی‌یه طوغری دونوب، آماسـیه سنجاغنه كیرر، واوراده دخی بعض صولر اخذ ایله، آماسیه شهرندن ایكی ساعت یوقاریدە یشـیل ایرماغه قاریشـیر. مجرای تقریباً وتخمیناً ۲۵۰ كیلومترە طولندەدر.

چكمجه ｛ (بیوك —) چتالجه سنجاغنـده ودرسعادتڭ ۳۰ كیلومترە غربندە اولەرق مرمرە دكیزی ساحلندە وهمنامی اولان بیوجك بر كولڭ دكیزله محـل اتصالندە بر قصـبه اولوب، ۲۰۰۰ قدر اهالیسی وكول ایله دكیز آرەسندە محل تلاقینـڭ اوزرندە اوچ پارچەدن مركب بر طـاش كوپریسی واردر. كول سببندن هواسی آغیرجەدر: — بیوك چكمجه قضـاسی چتالجه سنجاغی تركیب ایدن ۳ قضانڭ بری اولوب، بیوك وكوچك چكمجه ایله مقری كوی وجـوارلرندن كه جمعاً ۲۱ قریەدن مركب اولندیغی حالدە، مركزی مقری كویدر.

حدودی استانبول سـوری قربنه قدر ممتد اولوب، طوپراغی منبت وباغ وباغچه وبوسـتانلری چوقدر. — بیـوك چكمجه كـولی شمالدن جنـوبه ۱۰ كیلومترە قـدر اوزون وایكی اوچ كیلومترە كنیش اولوب، قرە صو چاینڭ صوینی اخذ ایدر، وفضله‌ٔ میاهی صیغ بر بوغازدن دكیزە دوكیلور. بعضاً دكیز صویی دخی كوله كیرمكله، صویی طوزلیدر. آچیلوب تطهیر اولنەجق اولسـه پك امین وواسع بر لیمان تشكیل ایدەبیلیر.

چكمجه ｛ (كوچك —) چتالجه سنجاغنڭ بیوك چكمجه قضاسـندە، بیوك چكمجەنڭ ۱۵ كیلومترە شرقندە ودرسـعادتڭ دخی ۱۵ كیلومترە غربنـدە وهمنامی اولان كولڭ منتهای جنوبندە بر قریه اولوب، مرمرە سـاحلنه قریبدر. باغ وباغچەلری وآو حیـواناتی چوقدر. دمیر یول خطی كوچك چكمجەیه قـدر. دكیز قییسی بوینجه كیدوب، اورادن كولڭ ساحل شرقیسنجه شماله وبعده شمال غربی‌یه طـوغری دونر. — كوچك چكمجه كولنـڭ شمالدن جنوبه طـولی تقریباً ۱۰ وعرض اعظمی ۵ كیلومترەدر. بو دخی بر كوچك نهرڭ صوینی اخذ ایدوب، درینلكی آزدر. یبانی اوردكلری چوقدر.

چلام ｛ هندستاندە سالم شهرینڭ نام دیكریدر. [«سالم» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

چلانو ｛ (Celano) ایتـالیای جنوبیدە (آبروچـه اولتریورە ۱) ایالتنـدە و (آقوییله) نڭ ۳۳ كیلومترە جنوب شرقیسـندە بر قصبه اولوب، ۴۰۰۰ اهالیسی واردر. جنوبندە بولنـان كول قورودیلوب، پك منبت بر اووەیه تحویل اولنمشدر.

چلبی ｛ (كاتب —) [«كاتب چلبی» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

چلبی زادە ｛ (اسماعیـل عاصم افنـدی) [«اسماعیل افندی» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

چلبی سلطان محمد ｛ [«محمد» مادەسـنه مراجعت بیوریله.]

چلبی علی پاشا ｛ سـلطان عثمان خان ثانی دورندە مسـند صدارت عظمایه چقمش وزرادن اولوب، تونس بكلر بكیسی

استانکویلی احمد پاشانك اوغلیدر. جد مادریسی قیا پاشا طرفندن سیادتی واردر. پدری یحیی اسمنده ارباب خروجدن بر شخصله ایتدیکی محاربه‌ده شهید اولوب، کندیسی یتیم قالمش؛ وبعده شقیء مذکوری قتل ایتمکله، مکافاةً دمیاط سنجاغنه تعیین اولنمشدی. سلطان احمد خان دورنده ۱۰۲۶ تاریخنده وزارت رتبه‌سیله تونس والیلکنه نصب اولنه‌رق، ینه اوسنه درسعادته جلبله، قپودان پاشا اولمش؛ و ۵۰ کون صکره عزل اولنه‌رق، موره وبعده قبریس والیلکلرینه نصب اولنمشیدی. سلطان مصطفی خانك زمان سلطنتلرنده ۱۰۲۷ ده ثانیاً قپودان پاشا اولوب، سنهٔ مذکوره‌ده جلوس ایدن سلطان عثمان خان ثانی طرفندن دخی ابقا اولنمغله، ایکی سنه بو مقامی اداره ایتمش؛ و ۱۰۲۸ ده دونغا ایله آق‌دکیزه واقع سفرنده الی قطعه دشمن کمیسی طوتوب، هر برینك آرقه‌سنده بر کیسه آلتون محمول اولمق اوزره، حضور پادشاهی‌یه ۲۰۰ اسیر تقدیم ایتمکله، مظهر التفات واحسان اولمشیدی. ینه سلطان عثمان شهید دورنده ۱۰۲۹ محرمنده مسند صدارته چکوب، بو مقامی دخی حسن اداره ایتمش ایسه‌ده، تحصیل اموالده زیاده شدت کوستردیکندن، غدر وطمعله شهرت بولمشدر. ۱۴ ماه مقام صدارتده قالدقدن صکره، حضرت پادشاه خوتین سفرینه متهیء عزیمت اولدیغی اثناده، ۱۰۳۰ تاریخنده اسکیدن مبتلا اولدیغی مثانه علتندن وفات ایدوب، بشکطاشده یحیی افندی تربه‌سی خطیره‌سنده دفن اولنمشدر. ساقزده ویکی کویده جامع شریفی وسائر بعض خیراتی واردر.

چلبی مصطفی پاشا { سلطان مصطفی خان رابع دورنده مسند صدارته چکمش وزرادن اولوب، استانبوللیدر. یکیچری اوجاغنك بکتاشیان زمره‌سی رجالندن باش قپو کتخداسی احمد آغانك اوغلی اولوب، کندیسی دخی زمرهٔ مذکوره‌یه التحاق ایتمش؛ وبعده طورناجی وسکبان باشی اولوب، مؤخراً ادرنه آغالغنه نصب اولنمشیدی. اوراده ضبط وربط وتنکیل اشقیا خصوصلرنده کوستردیکی غیرت اوزرینه، برخصوص ایچون درسعادته جلب اولنه‌رق، انکلیزلره قارشی بوغازلرك محافظه‌سنه مأمور اولمش؛ وکندیسنه وزارت رتبه‌سی ویرلمش ایدی. اوصره‌ده رجال دولت بیننده ظهور ایدن تفرقه وفسادك اردولره دخی انعکاسیله، سردار اعظم وعلمدار مصطفی پاشا طرفندن مخالفت کوسترلمکه اولدیغندن، بونلرك دخی حقندن کلیر اعتقادیله ۱۲۲۲ ده مهر صدارت کندیسنه ویرلمش، و ۱۴ آی مسند صدارتده قالمش ایسه‌ده، بو مقامه اهلیتی واداره‌ء امور دولته اقتداری اولمدیغی کوستره‌رك، بر طرفدن علمدار مصطفی پاشا ایله خفیاً اتفاق ایتدیکی حالده، بر طرفدن دخی مشار الیهك نیاتنی سلطان مصطفی خانه اخبار ایتمکله، نهایت علمدار مصطفی پاشا استانبوله دخولنده مهر صدارتی الندن آلوب، کال حقارتله داود پاشایه کوندره‌رك، اوراده حبس ایتمش ایدی. سلطان محمود خان ثانی حضرتلرینك جلوسندن صکره اسماعیل محافظلغنه تعیین اولنوب، اوراده دخی پهلوان آغا ایله عسکر آره‌سنده القای فساد ایده‌رك، قلعه‌نك دشمنك الینه دوشمه‌سنه سبب اولدیغندن، وزارتی رفع اولنه‌رق، ساقزه نفی اولنمش؛ وبرسنه صکره کوزلجه حصارده وفات ایتمشدر.

چالت { (Celtes) [«کلت» ماده‌سنه مراجعت بیوریله]

چلتنهام { (Cheltenham) انکلتره‌نك غلوچستر ایالتنده وغلوچسترك ۱۴ کیلومتره شمال شرقیسنده بر شهر اولوب، ۴۵۰۰۰ اهالیسی، بیوك بر کلیسا وتیاتروسی، معدن صولری ومشهور قاپلیجه‌لری واردر. ۱۸۰۱ تاریخنده یالکز ۳۰۰۰ اهالیلی جامع بر کوچك قصبه ایدی.

چلدر { محاربهٔ اخیره‌دن اول ارضروم ولایتی ترکیب ایدن سنجاقلرك بری اولوب، ۱۲۹۴ ده قارص سنجاغیله برابر روسیه‌یه ترك اولنمشدر. شرقاً قارص، جنوباً نفس ارضروم، غرباً طربزون ولایتنه تابع لازستان سنجاقلریله، شمالاً دخی روسیه حدودیله محدود ایدی. مرکزی جهت جنوبیه‌سنده واقع (اولتی) قصبه‌سی ایدی. چلدر سنجاغی ۵۹۵ قریه‌یی حاوی اولوب، ۱۰۵۰۰۰ اهالیسی وار ایدی، که بونلرك یالکز ۶۰۰۰ قدری خرستیان وقصوری کاملاً اسلام ایدی. درون لواده ۲۴۰ جوامع ومساجد، ۱ مدرسه، ۱ رشدیه و ۱۴۹ اسلام ایله ۱۳ خرستیان صبیان مکتبی، ۱۵ کلیسا، ۵ حام، ۹ خان و ۵۶۴ دکان وار ایدی. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق ایسه‌ده، منبت وادی واووه-

لری دخی واردر. (کور) ایرماغنك منابعی بو سنجاقده اولدیغی کبی، قسم غربیسنی سقی ایدن (چورق) صوینه دوکلك اوزره دخی بر قاچ چای آقیور. بو وجهله لوا اراضیسی ایکی حوضه ومائله‌یه منقسم اولوب، کور حوضه‌سنه تابع اولان قسم شرقیسی بحر خزر، وچورق صو حوضه‌سنه تابع اولان قسم غربیسی بحر سیاه مائله‌سنده واقعدر. طوپراغی منبت اولوب، بغدای، آرپه، چاودار، داری وسائر حبوباتله میوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. بر قاچ اورمانی دخی واردر. اهالیسی بر قاچ صنعتله مشغول اولوب، کوزل کلیم، سجاده، آلاجه، بز، کومش وباقیر آوانی وسائره اعمال ایدرلر. بو سنجاق اردهان قضاسنه تابع چلدر ناحیه‌سنك اسمیله مسمی اولوب، بروجه زیر ۳ قضا و۷ ناحیه‌یه منقسم ایدی:

قضا	ناحیه
اولتی	پنك
	مامروان
	طاوسکر
آردهان	چلدر
	پوسخو
	کوله
آردنوج	شاوشیب

چلدر (ناحیه‌سی) چلدر سنجاغنك آردهان قضاسنه تابع بر ناحیه اولوب، ۴۸ قریه‌دن مرکب و، جمله‌سی مسلم اولمق اوزره، ۱۰۰۰۰ اهالیی جامع ایدی. کور ایرماغنك منبعه قریب اولان قسمنك صاغ طرفنده اولوب، الیوم روسیه داخلنده‌در.

چلستین [«سلستین» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

چلسیا (Chelsea) انکلتره‌نك (میدلسکس) ایالتنده لوندره‌نك غربنده وبك قربنده اوله‌رق (تامیسه) نهری اوزرنده بر شهر اولوب، ۵۰۰۰۰ اهالیسی. تامیسه نهری اوزرنده بر طاش کوپریسی، متقاعد وسقط عسکرلره مخصوص قشله‌سی، ایتام عسکریه‌یه مخصوص دائره‌سی ونباتات باغچه‌سی واردر.

چلینی بنونوتو — (Benvenuto Cellini) ایتالیانك ائ مشهور هنرورانندن اولوب، هیکلتراشلقده و قیومجیلقده‌کی مهارت فوق‌العاده‌سیله شهرت بولمشدر. بو ایکی فن حقنده بك مفید بر کتاب دخی یازمشدر. ۱۵۰۰ ده فلورانسه‌ده طوغوب، ۱۵۷۱ ده وفات ایتمشدر. آثاری پك قیمتداردر.

چلیوسکین برونی (Tcheliuskin) سیبریانك ائ شمالی نقطه‌سی اولوب، ۷۷° ۴۰′ عرض شمالی ایله ۱۲۰° طول شرقیده واقعدر. ۱۷۴۲ ده روسیه قپودانلرندن (چلیوسکین) طرفندن کشف اوله‌رق، اونك اسمیله تسمیه اولنمشدر.

چمشکزك معمورة‌العزیز ولایتنك درسم سنجاغنده وخرپوتك ۴۰ کیلومتره شمالنده قضا مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، ۲۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. قضاسی درسم سنجاغنك جنوب غربی قسمندن عبارتدر.

چناب (Tchennab) هندستانده بر نهردرکه هیمالیه جباللرندن نبعانله، غرب جنوبی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، کشمیر وپنجاب خطه‌لرنی شق ایتکدن صکره، سند ایرماغنه دوکیلور.

چناق قلعه [«قلعهٔ سلطانیه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چنبرلی طاش (Colonne Brûlée) (استانبولده سلطان‌محمود تربه‌سی قربنده آثار عتیقه‌دن بر یوکسك ستون اولوب، قزیل مرمردن معمولدر. بو ستون قسطنطینیه‌نك بانیسی قسطنطین طرفندن رومادن کتیریلوب، اورایه رکز اولنمشدر. ابتدا اوستنده شمسدن کنایه اولان آپولونك هیکلی بولنوب، قسطنطین بونی کندی هیکلی عد ایتمشیدی. بعده یولیانوس وتئودوسیوس کندی هیکللرینی قومشلردی. آلکسیس قومنوس زماننده صاعقه هیکلی وستونك اوست طرفنی ییقوب، مانوئل قومنوس زماننده تعمیر اولنمش، واوزرینه بر خاچ رکز اولنمشدی. مؤخراً بر یانغینده یانمغله، چاتلادیغندن، بر طاقم دمیر چنبرلرله باغلانمشدر.

چندرلی یاخود چاندرلی (قره خلیل) [«خیرالدین پاشا» و«قره خلیل» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

چنده (Cenda) ایتالیانك وندیك خطه وایالتنده وندیكك ۵۸ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی وکوکوردلی میاه معدنیه‌سی واردر.

چنستوشووه { (Czenstochowa) لهستانك روسيه‌دنك الندە بولنان قسمنده، (قاليش) ايالتنده وقاليشك ۱۲۰ كيلومتره جنوب شرقيسندن مستحكم بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهاليسى ومشهور بر مناسترى واردر.

چنكال اوغلى { (طاهر پاشا) سلطان محمود خان ثانى وسلطان عبد- المجيد خان دورلرنده ايكى دفعه قپودان دريا اولمش وزرادندر. چنكال اوغلى خليل اسمنده بر قپودانك كميسنده بك‌چوق‌مدت كزوب، قپودانلقده‌كسب مهارت ايتمش، ومرقوم قپودانه داماد اولمش ايدى. بعده ترسانه‌يه يازيله‌رق، مهارتى حسبيله، قطع مراتب‌ايله، آززمان ظرفنده رتبهٔ ميرميرانى ايله قپودانهٔ همايون اولمش؛ و ۱۲۲۷ و ۱۲۳۰ تاريخلرنده دوننما باشبوغلغيله موره‌يه كيدرك، آوارين وقعه‌سنده حاضر بولنمش؛ وعودتنده ادرنه‌يه نفى اولنمشيدى. بعده مظهر التفات اولوب، فرانسه ايله جزاير بكى آره‌سنده ظهور ايدن اختلافى فصله مأموراً اوطرفه اعزام، وعودتنده طوپخانه فريقلكنه نصب اولنمش؛ ومتعاقباً ۱۲۴۹ ده خليل رفعت پاشانك اوزرينه رتبهٔ وزارتله قپودان دريا اولمش ايدى. اوچ سنه ايله ۲ آى و ۶ كون ترسانه‌يى اداره ايتدكدن صكره، ۱۲۵۲ ده عزل اولنه‌رق، آيدين مشيرلكنه نصب اولنمشدى. سلطان عبدالمجيد خان حضرتلرينك جلوسندن صكره، تنظيمات خيريه‌نك اثناى اجراسنده، آيديندن انفصال ايدرك، ۱۲۵۷ ده سعيد پاشانك اوزرينه ثانياً قپودان دريا اولمش؛ وبو دفعه دخى ايكى سنه‌يه قريب ترسانه‌يى اداره ايدوب، على‌الخصوص كريد جزيره‌سنده ظهور ايتمش اولان روم عصيانى تسكين ايچون دوننما ايله وقوع بولان سفرنده موفق اولمغله، نائل التفات اولمشيدى. ۱۲۵۹ ده عزل اولنه‌رق، برمدت صكره وفات ايتمشدر.

چنكانه { آوروپانك هر طرفنده وآسياى غربينك اكثر جهتلرنده منتشر بر قوم اولوب، كنديلرينه مخصوص مملكت وشهر وقصبه دكل، قريه دخى بولنمديغى حالده، سائر اهالى ايله قاريشيق اوله‌رق، هرطرفده بولنوب، بعض‌شهر وقصبه وقريه‌لرده آيريجه محله‌لر تشكيل ايدرلر. برطاقلرى دخى كوجبه حالنده ياشايوب، چرگه‌لريله دور وسياحت ايدرلر. چنكانه‌لرك اصل ومنشألرى حقنده بك‌چوق آراى مختلفه بيان اولنه‌رق، نهايت سويلدكلرى لساندن هندلى اولدقلرى تحقق ايتمشدر. هندستانك سند وملتان جهتلرى ساكنلرندن ايكن، اون بشنجى قرن ميلادى ابتداسنده تيمورلنك طرفندن مغلوب وپريشان اولمغله، برملجأ آرايه‌رق، دنيانك هر طرفنه طاغلمشلردر. بر روايتده دخى وطن اصليلرندن چوق زمان دها اول چيقوب، ايران وآناطولى جهتلرنده ياشامقده ايكن، اورالردن تيمور خروجنده قاچغه مجبور اولوب، اوروپا ممالكنه كيرمشلردر. براحتماله كوره دخى هندستانده غايله محقر اولان اك ادنى صنف اهاليدن اولوب، صنوف سائره‌نك حقارتى چكه‌مدكلرندن، ترك وطن ايتمكه مجبور اولمشلردر. كندى كنديلرينه (سندى) اسمنى ويريورلر، كه بوده وطن اصليلرينى كوستريور. آوروپانك اكثر طرفلرينه مصردن كلدكلرندن، مصرلى ظن اولنه‌رق، مثلا روملر طرفندن (يفتى)، آرناودلر طرفندن (اوكيت) اسپانيوللر طرفندن، (جيتانو)، انكليزلر طرفندن (جيپسى) تسميه اولنمشلردر، كه بواسملرك جمله‌سى مصرلى ديمكدر. حتى كنديلرى‌دخى‌مصرلى اولدقلرينه ايناه‌رق، ويابونسبتله افتخار ايدرك، (فراعون) ويا (قبطى) تسميه اولنمغى سورلر. روم‌ايلى‌يه وروسيه، مجارستان، چهستان، آلمانيا، دانيمارقه، اسوج ونوروج جهتلرينه صوقيلان چنكانه‌لر ايسه بحر خزرك سواحل شماليه‌سندن كلدكلرندن، اورالرده كائن برمملكته نسبتله (چنكانه) ويا (چيغان) ودانيمارقه ايله اسوج ونوروجده (تاتار) تسميه اولندقلرى كبى، فرانسه‌يه دخى چهستاندن كلدكلرندن، (بوهميان) يعنى «چهلى» اسمنى آلمشلردر. ايتاليانلر ايسه (چينجار) اسميله تسميه ايديورلر. چنكانه‌لرك جمله‌سى درت بش مليون قدر تخمين اولنمقده‌در. سويلدكلرى لسان ياشادقلرى‌وياكلدكلرى محللر السنه‌سندن مستعار برچوق كلمه‌لرله قاريشمش، وهر مملكتده‌كى چنكانه‌لرك لسانى آزچوق تغير ايتمش ايسه‌ده، اساساً ينه برلسان اولوب، هندستان السنه‌سيله وفارسى ايله بك چوق مشابهتى واردر. هرنه‌قدر بولندقلرى مملكتك دينيله تدين ايدوب، بعضيسى اسلام، بعضيسى خرستيان ايسه‌ده، اساساً كنديلرينه

مخصوص بعض اعتقادات غریبه‌لری اولوب، هیچ بر دینه متدین دکلدرلر. غریبلکلری سببیله هر مملکتده محقر اولدقلرندن، ویاخود کندی وطن اصلیلرنده دخی حقارت آلتنده یاشامغه آلیشمش اولدقلرندن، اصلا عزت نفسلری اولمیوب، هر حقارته قاتلانیرلر، وناموس خصوصنده پك مبالاتسز اولدقلری کبی، خرسزلقده وعلی‌الخصوص حیوان خرسزلغنده دخی مهارتلری واردر. اکثریا دمیرجیلکله مشغول اولوب، ماشه، کورك وسائره اعمال وفروخت ایدرلر. کوچبه حالنده یاشایانلری باشلیجه قالبور والك یاپوب، قاریلری صاتارلر. آیی ومیمون اویناتمق وآت ومرکب جانبازلغی ارککلرینك وفال باقمق دخی قاریلرینك جملهٔ مشاغلندندر. عمومیت اوزره اسمر لونلی، قره کوزلی، قره صاچلی، بیاض دیشلی، ضعیف بنیه‌لی وچرکین آدملر ایسه‌ده، ایچلرنده قیرال صاچلی ومائی کوزلی اشخاص دخی بولنور. قیزلری میانده خیلی کوزل وجاذبه‌لیلری وار ایسه‌ده، اکثریا تأهل وتولیددن صکره بردن بره چرکینلشیرلر. چنکانه‌لرك ذکاوت طبیعیه‌لری وبالخصوص موسیقی‌یه اولان استعداد وقابلیتلری فوق‌العاده اولوب، کوزل سسلیلری دخی چوقدر. کوچبه حالنده یاشایانلرله بعض یرلرده جمعیتلی بولنانلری لسان اصلیلرینی محافظه ایتمکده ایسه‌لرده، متفرق حالنده بولنانلرینك چوغی مرور زمانله کندی لسانلرینی اونوتوب، میانلرنده یاشا- دقلری اقوامك لسانلریله متکلم بولنیورلر. مع هذا هر لسانی سویلدکلری جنسیتلرینی کوستره‌جك بر شیوه وصدای مخصوصلری واردر.

چنکل آیی { استانبول بوغازینك آناطولی ساحلنده بولنان قریه‌لردن اولوب، بکلربکی‌یله قله‌لی آره‌سنده واقع بر قویك ایچنده واقعدر. سحل بحرده ودره بوینجه بر طاقم تپه‌لر اتکلرنده بر چوق یالی وکوشکلری حاوی اولوب، هواسی معتدلدر. باغ وباغچه‌لری دخی چوق اولوب، آبواسی مشهوردر. اسکدار متصرفلغنه وآناطولی حصاری دٔه بلدیه‌سنه تابعدر.

چنکیز { (خاد دنیانك اك بیوك جهانکیر- لرندن واك مشهور ظالم وخونریز- لردن اولوب، مغول طٔه‌سنه منسوبدر. اصل اسمی (تموجین)در. ظهوری لم اسلام ایچون بیوك مصا- ئبدن اولان بو شخص مصر ٥٤٩ تاریخ هجریسنده مغولستانده طوغوب، ابتدای حالنده بر کوچك قبیله‌نك رئیسی ایکن، سائر رؤسای قبائلك بعضیسیله اتفاق وبعضیسنه قارشی حرب ایده‌رك، جنکده‌کی طالعنك یاردیمیله دها بر طاقم یرلر ضبط وکیتدکجه دائرهٔ حکومتنی توسیع ایدوب، ٥٩٩ تاریخ هجریسنده بتون مغولستان وتاتارستان خانلرندن (خاقان) عنوانیله پادشاه طانیله‌رق، قره‌قورومده تخته جلوس ایتمشدر. بو وجهله بتون مغولستانك متبوعی اولدقدن صکره، بو اقوام بدویه‌دن کلیتلی بر عسکر، ودها طوغریسی، بر یغماکران اردوسی تشکیل ایده‌رك، جهانکیرلکه مباشرت ایتمش؛ وابتدا الیوم ترکستان شرقی نامیله معروف اولان خطایی، بعده چینك جهت شمالیه‌سنی وپکین شهرینی ومتعاقباً قوریا مملکتنی ضبط ایلمش؛ وبو وجهله قوت ومکنتنی بر قات دها آرتیردقدن صکره، ٦١٦ده سلطان محمد خوارزمشاهه اعلان حربله، ماوراءالنهر، خوارزم، خراسان، قندهار وملتان جهتلرینی تخریب، اهالیسنی قتل عام، وبخارا، سمرقند، بلخ، هرات کبی بیوك شهرلری خاك ایله یکسان ایتدیکی کبی، مدنیت اسلامیه‌نك آثارندن اولان نیجه معموره‌لری دخی، بردها کسب عمران ایده‌میه‌جك صورتده، ویرانه‌لره چویرمشدر. شمال غربی‌یه طوغری دخی توسیع فتوحات ایدوب، دشت قپچاغی وقافقاس بلادیله روسیه‌نك قسم جنوبیسنی ضبط، وعسکرینك بر فرقه‌سی رومه یعنی اناطولی‌یه دخول ایله، الکاسنی بحر چیندن بحر سیاهه قدر توسیع ایلمشیدی. ٦٢١ ده قره قورومه رجعت ایدوب، ٦٢٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. غایتله خونریز وظالم بر آدم اولوب، اك زیاده تلذذ ایتدیکی شی بیکناه آدملرك واطفال ونسانك دخی قانی دوکمك ایدی. عسکری مجرد اکلنجه ایچون دخی آدم اولدیریرلردی، وکندیسی ضبط ایتدیکی یرلرك اکثرنده عموم اهالی‌یی قلیجدن کچیرمك امرینی ویردی. آلتیوز سنه ظرفنده نیجه امکلرله وجوده کلمش و حتی قبل‌الاسلامکی اقوام وامدن دخی قالمش اولان نیجه آثار عمرانی، نیجه کتبخانه‌لری، مدرسه‌لری، رصدخانه‌لری، امحا ایلمشدر. علما وحکمای اسلامك اکثر آثار مفیده- لرینك الیوم مفقود ونایاب اولمسی باشلیجه چنکیز ایله اولاد واحفادینك وبونلرك تحت امرنده اولان مغول

طائفهٔ وحشیه‌سنك ممالك اسلامیه‌ده ایقاع ایتدكلری تخریبات جانسوزك نتیجه‌سیدر. الحاصل چنكیز خانك خروجی عالم اسلام ایچون بیوك برعقبهٔ مصیبت اولوب، هرنه قدر چوق كچمه‌دن ینه قوت وسلطنت ایادئ اسلامه عودت ایتمش ایسه‌ده، مدنیت اسلامیه بر دها باش قالدیره‌مامشدر. واقعا چنكیزك خروجی اثنالرنده بین‌الاسلام فساد اخلاق ونفاق وفتنه پك چوغالمش، وبویله براضمحلاله دخی كسب استعداد ایلمش ایدی. حتی آل چنكیزك خدمتنده بولنمش اولان بعض مورخین اسلام بو آفتك ظهورینی مسلمانلر ایچون من طرف الله بر تازیانهٔ تربیه عد ایده‌رك، بویله بر خونخوارك مظالم مدهشه‌سنی رضای الهی‌یه توفیق ایتمك درجه‌سنه قدر جرأتلرینی ایلری‌یه سورمكدن اوتانمامشلردر.

چنكیزك جوجی خان، چغتای خان، اوكتاقاآن وتولی خان اسملریله درت اوغلی وار ایدی. بیوكلری اولان جوجی خان دشت قبچاق وروسیه جهتلرینك حاكمی اولدیغی حالده، پدرینك حیاتنده وفات ایتمكله، اوغلی باتو خان یرینه تعیین اولنمش، وجوجی خانك نسلی بعده قریم خانلرنده تسلسل ایلمشدر. ایكنجی اوغلی چغتای خان اویغور یعنی ماوراءالنهر وخوارزم وتركستان حاكمی اولوب، پدرینك وفاتندن صكره جانشینی اولان برادری اوكتاقاآنه تابع بولنمش، ونسلی بعده اوجهتده برمدت بالاستقلال حكم سورمشدر. اوچنجیسی اولان اوكتاقاآن چنكیزك ولیعهدی اولوب، بونك وفاتنده قره‌قورومده تخت سلطنته جلوس ایتمش، وبرادر وبرادر زاده‌لرینی برر طرفه حاكم نصب ایدوب، كندیسی مغولستان وچین طرفلرنده طوغریدن طوغری‌یه اجرای حكومت ایلمشدر. بونك وفاتنده زوجه‌سی (توراكینا) خاتون اوچ بچق ییل حكومت سوروب بعده اوغلی كیوك خان جلوس ایلمشدر. چنكیزك دردنجی اوغلی تولی خان پدرینك حیاتنده مصاحبی اولوب، اموال وخزائننه مأمور ایدی. چنكیزك وفاتندن صكره چوق یاشامیوب، ینه اوسنه وفات ایتمكله، كندیسی سلطنت سورمه‌مش ایسه‌ده، مرقوم كیوك خاندن صكره بونك اوغللری منكوقاآن وقبلاقاآن بربرینی متعاقب حكم سورمش، واوچنجی اوغلی مشهور هلاكو خان برادرلرینك امرینه تابع بولنمش ایسه‌ده، اوغلی ابقاخان اعلان استقلال ایتمكله، بونك زماننده دولت چنكیزیه تشعب ایتمش؛ واصل سلطنت تولی خانك نسلنده قالمشدر.

چنكیزیه (آل —) یاخود (دولت چنكیزیه) آنف الترجمه جهانگیر چنكیز خانك تشكیل ایلدیكی دولت اولوب، اولاد واحفادی كندیسنك مسلكنه تبعیتله، فتح ممالك وتوسیع حدودده دوام ایتدكلرندن، چنكیزك وفاتندن صكره تأسیس كرده‌سی اولان مغول دولتی همان آسیانك بتونی جامع اولوب، چینك سواحل شرقیه‌سیله هند چینیدن باطیق دكیزینه، آوروپانك وسطلرینه وآق دكیز سواحلنه‌دك ممتد اولمشدی. چنكیزدن صكره سلطنت سورن اوغلی اوكتاقاآن ایله اونك اوغلی كیوك خانك زماننده وتولی خانك اوغللری منكوقاآن وقبلاقاآنك عهدلرنده مغول دولتی كیتدكجه بیومكده اولوب، آنجق قبلاقاآنك زماننده ایران وآسیای غربی جهتلرنده توسیع فتوحاته مأمور واهل اسلامه مسلط ایدلمش اولان برادری هلاكو خانك تابعیتی رسمی برصورتده اولدیغی حالده، بونك اوغلی ابقا خان، هرنه‌قدر جلوسنده قبلاقاآن طرفندن تصدیق اولنمش ایسه‌ده، بعده بسبتون فك ارتباطله، اعلان استقلال ایتمش؛ وبووجهله دولت چنكیزیه ایكی بیوك شعبه‌یه آیریلوب، هلاكو خانك نسلی یعنی دولت ایلخانیه ایران وعراق وشام وخراسان وسائر اوجهتلرده حكم سورمش؛ وابتدا مراغه‌یی بعده سلطانیه‌یی پایتخت اتخاذ ایلمشدر. بودولت بعده بردولت اسلامیه حالنه كچه‌رك: مغول طائفه‌سیله حكمدارلری دین اسلامی قبول ایتمشلردر. قبلاقاآنك نسلی ایسه چین ومغولستان جهتلرنده حكم سوروب، دین وجنسیتلرینی محافظه ایتمشلردر. بو ایكی دولت بووجهله آیرلدقدن صكره دخی بربری بر طرفدن توسیع حدود وتزیید قوت ایتمه‌دن واز ایلمشلردی. كیوك خان ومنكوقاآنك نسللری، دعوای سلطنت منازعه‌لرنده محو اولدقلری حالده، جوجی خان ایله چغتای خانك احفادی دخی دشت قبچاقده وماوراء النهرده برر مدت حكومت سورمشلر ایسه‌ده، تزیید قوت وتوسیع حدوده مقتدر اوله‌میوب، دولتلرینك تاریخ عالمده بر گونه اثرلری اوله‌مامشدر. چغتای خانك نسلی دیگر ایكی دولت چنكیزیه‌نك حدودی آره‌سنده قالوب، ایكی طرفدن دخی تضییق آلتنده بولندیغی، دشت قبچاقده بولنان

جوجی خان سلاله‌سی دخی روسلرله لهیلیلر ومجارلر وسائر آوروپا اقوامی آره‌سنده قانوب، بر بیوك دولت حالنه كچه‌مه‌مش؛ ومع هذا بو سلاله‌نك بقیه‌سی اولان قریم تاتارلری دولت علیهٔ عثمانیه‌یه تابع اولوب، یقین وقتلره كلنجه‌یه قدر اوجهتده حكم سورمش؛ وبرچوق وقت روسیه‌یی تحت جزیه‌لرنده طوتوب، لهیلیرله مجارلره دخی دفعاتله غلبه چالمشلردر. چغتای خان ایله جوجی خانك احفادی دخی وقتیله دین اسلامی قبول ایتمشلردی. هلاكو خان سلاله‌سنك احوالی «ایلخانیه» ماده‌سنده بیان ایدلمش اولدیغندن، شوراده چنكیزك تختنده قالوب مغولستان وچین طرفلرنده حكم سورن شعبهٔ اصلیه ایله چغتای وجوجی سلاله‌لرندن بحث ایده‌جكز. شعبهٔ اصلیه ٥٩٩ تاریخندن ٧٣٤ تاریخنه‌دك ١٣٥ سنه سورمش؛ وبعده بینلرنده تفرقه دوشوب، قوتلری مبدل ضعف اولمغله، چینك (مینغ) سلاله‌سی وبعده مانجولر غالب كله‌رك، مرور زمانله مغولستانی دخی تحت تابعیتلرینه آلمشلردر. بودولتك حكمدارلریله تاریخ جلوسلری بروجه زیردر:

چنكیز خان	٥٥٩
اوكتاقاآن بن چنكیز	٦٢٤
توراكینا خاتون زوجهٔ اوكتا	٦٣٩
كیوك خان بن اوكتا	٦٤٣
منكوقاآن بن تولی بن چنكیز	٦٤٤
قبلاقاآن بن تولی خان	٦٥٧
الجایتوخان بن چنكیم بن قبلا	٦٩٤
كلوك خان بن ترمابلا بن چنكیم	٧٠٧
بیانتو خان بن ترمابلا	٧١١
كویكن خان بن بیانتو	٧٢٠
یسون تیمور بن كالا بن چنكیم	٧٢٣
آسوكپا بن یسون تیمور	٧٢٩
كیتوكتو خان بن كلوك خان	٧٣٠
طوپ تیمور بن كلوك خان	٧٣٠
ابله چبه بن كیتوكتو خان	٧٣٣
طوغان تیمور بن كیتوكتو خان	٧٣٤

چغتای شعبه‌سی ٦٤٠ تاریخندن ٧٧١ تاریخنه یعنی تیمورلنكك ظهورینه‌دك ١٣١ سنه قدر تركستانده حكم سورمشدر. حكمدارلرینك اسامیسیله تاریخ جلوسلری بروجه زیردر:

چغتای خان بن چنكیز (برادری اوقتاقاآنه تابع ایدی)	
قره‌هلاكو بن مواتكان بن چغتای	٦٤٠
یسو منكو بن چغتای	٦٤٥
آرغونه زوجهٔ قره‌هلاكو	٦٥٠
الكو بن بیدار بن چغتای	٦٥٩
مبارك شاه بن قره‌هلاكو	٦٦٥
براق بن یسوتوا بن مواتكان	
نیكپی بن ساربان بن چغتای	٦٦٩
توقا تیمور بن كدامی بن	
بوزای بن مواتكان	٦٧١
دوا بن براق	
كنجك بن دوا	٧٠٦
تالیكوا بن كدامی	٧٠٨
یسن بغا بن دوا	٧٠٩
كبك بن دوا	
الجكدای بن دوا	٧٢١
دوره تیمور بن دوا	
ترما شیرین بن دوا	
بوزان بن جكان بن دوا	٧٣١
جنكشی بن جكان بن دوا	
یسون تیمور بن بكان بن دوا	
علی سلطان (اوكتاقاآن سلاله‌سندن)	
فولاد بن اوروق تیمور بن دوا	
محمد بن فولاد	
غزان بن یسلور بن اوروق تیمور	٧٣٣
دانشمندجه (اوكتاقاآن احفادندن)	٧٤٧
بیان قولی بن سوركتو بن دوا	
تیمور شاه بن یسون تیمور	
تغلق تیمور بن امیل خواجه بن دوا	
الیاس خواجه بن تغلق تیمور	٧٦٤
هابیل شاه	٧٦٥

جوجی خان سلاله‌سی ٦٣٥ تاریخندن تیمورلنكك خروجنه یعنی ٧٨٥ تاریخلرینه دكین ١٥٠ سنه دشت قپچاقده حكم سورمشدر. حكمدارلرینك اسامیسیله تاریخ جلوسلری بروجه زیردر:

جوجی خان بن چنكیز (پدری حیاتنده وفات ایتمشدر)	
بایدو خان بن جوجی	٦٣٥
سرطاق بن بایدو	٦٥٤
اولاغجی بن بایدو	٦٥٤
بركان بن بایدو	٦٥٥
منكو تیمور بن كوتكان بن بایدو	٦٦٤
تودا منكو بن كوتكان	٦٧٩
تولابغا بن دارتو بن كوتكان	٦٨٦
توقاتقا بن منكو تیمور	٦٩٠
اوزبك بن طغرلجه بن منكو تیمور	٧١١
جانی بك بن اوزبك	٧٤٣
بردی بك بن جانی بك	٧٥٧
اوروس بك (اولاد جوجیدن توقاتمورك احفادندن)	
تقابا بن اوروس	٧٧٨
تیمور ملك بن اوروس	
تقتمش (عن احفاد توقاتیمور بن جوجی)	٧٨٠

اشبو جدولده اسمی كوریلن وكندیسی حكومت سورمین (توقاتمر) بن جوجینك احفادندن آیریجه بر سلاله تیمور وقعه‌سندن صكره دخی قریم وقزاق جهتلرنده حكم فرما اولوب، بونلر قریم خانلری اسمیله معروفدرلر. بواسمه مراجعت بیوریله.

چنیس { (Cenis) آلپ سلسله‌سنه منسوب اوله‌رق فرانسه ایله ایتالیا آره‌سنده بر طاغدر، که اڭ یوکسك ذروه‌لری ٣٥٠٠ متره ارتفاعنده اولوب، تشکیل ایتدیکی بوغازدن برجاده بچر، وآلتندن ١٢٢٠٠ متره طولنده بر تونل آچیله‌رق، دمیر یول بچیرلمشدر.

چوبان { (امیر – سلدوز) سلالهٔ چنکیزیه‌نك ایلخانیان شعبه‌سندن غازان خان والجایتو خانڭ امراسندن اولوب، بعده سلطان ابوسعیدڭ جلوسنده، بونڭ حداثت سنی حسبیله، نائب حکومت وامیرالامرا اولمشیدی. بغداد حاکمی بولنان شیخ حسن ایلکانی‌یه تزویج ایتمش اولدیغی (بغداد خاتون) اسمنده غایتله حسنی وعاقله برقیزی وار ایدی. بعده سلطان ابوسعید بغداد خاتونڭ حسن وجمالنی خبر آلمغله، غیاباً عاشق اولوب، صاحب ترجمه‌یه مرقومه‌یی قوجه‌سندن آیره‌رق کندیسنه تزویجنی تکلیف، وبو تکلیفنده اصرار ایتمکله، امیر چوبان رضا ویرمیوب، بوندن طولایی بینلرنده حاصل اولان خصومت اوزرینه، خراسانه قاچمش؛ واوراده اوغلی امیردمشقڭ سلطانیه‌ده ابوسعید طرفندن قتل اولندیغنی خبر آلنجه، اخذثار ایچون عسکر سوق ایتمش ایسه‌ده، ریده اثنای حربده عسکر کندیسنی ترکله، ابوسعیدڭ عسکرینه التحاق ایتدیکندن، امیر چوبان فراره مجبور اولوب، ملوك کرتدن غیاث‌الدین محمده التجا ایتمش ایسه‌ده، بوذات قاعدهٔ مهمانوازی‌یه رعایت ایتمیه‌رك، ٧٢٨ تاریخنده کندیسنی اوغلی (هلوخان) ایله برابر هراتده قتل، ونعشلرینی سلطان ابوسعیده ارسال ایلمشدر. ابوسعید طرفندن شیخ حسن ایلکانی‌یه جبراً تطلیق ایتدیریله‌رك، تزوج ایدلمش اولان بغداد خاتونڭ سعییله، جنازه‌لری مکهٔ مکرمه‌یه کوندریله‌رك، حجاجڭ اوکنده نمازلری قیلندقدن صکره، مدینهٔ منوره‌یه نقل ایله، بقیعده دفن ایدلمشدر. دیندار وصاحب خیرات برامیر اولوب، مکهٔ مکرمه‌یه اوزاقدن برصو دخی کتیرمشیدی. مذکور (امیر دمشق) و(هلوخان) ایله (بغداد خاتون) دن بشقه امیرحسن، محمود، تیمورتاش، سیورخان ویاغی باستی اسملریله ٥ که جمعاً ٨ اولادی وار ایدی. الجایتو خانڭ (ساتی بك) و(دولندی) اسملرنده ایکی قیزینی تزوج ایدوب، سیورخان ایله هلوخان بونلردن دنیایه کلمشیدی.

چوبان آطه‌سی { (Casos) جزایر بحر سفیددن ردوس سنجاغنه ملحق بر قضا تشکیل ایدن وکرید ایله کرپه آره‌سنده واقع اولان (قاشوط) آطه‌سنڭ نام دیکریدر. [«قاشوط» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چوبانکرای { قریم خانلرندن محمد کرای خان ثالث زماننده ١٠٣٢ تاریخنده نورالدین منصبنه نصب اولنمش امرادن اولوب، فتح کرای خانڭ اوغلی بچنمك ایستمش ایسه‌ده، اصل سلالهٔ خاناندن اولمیوب، فتحکرایڭ لهستانده سبی ایتمش اولدیغی بر بویار قیزیله بونی مملکتنه اعاده‌یه مأمور اولان حاجی احمد اسمنده برتاتارڭ اختلاط غیرمشروعندن متولد مصطفی اسمنده بر ولدزنا اولدیغی حالده، چوجق ایکن پدری طرفندن اخفا اولنه‌رق، بعده چوبان اولمش؛ وفتحکرایڭ وفاتندن صکره میدانه چیقوب، (قول بولدی) و(چول بولدی) اسملریله مسمی اولان ایکی اوغلیله برابر قریم خانلری خاندانه قاریشمش؛ وکندیسی (دولتکرای) نامنی آلدیغی کبی، اوغللرینه دخی (فتحکرای) و(عادلکرای) اسملرینی ویرمشدر. بونلرڭ ایکنجیسی خانلق مسندینه دخی چیقمشدر. چوبانکرایڭ نسلی (چوبانکرای زاده‌لر) دیمکله مشهوردر.

چوبانلر چایی { قسطمونی ولایتنڭ سینوب سنجاق وقضاسنده بر نهردر، که (انقار) طاغندن نبعان ایدن ایکی دره‌دن بالتشکل، شمال شرقی‌یه طوغری جریانله، سینوبڭ ٨ کومتره جوبنده قره دکیزه دوکیلور. مجراسی تقریباً ٥٠ کیلومتره طولنده‌در.

چوبانیان { آنف‌الترجمه امیر چوبان احفادینڭ سلطان ابوسعیدڭ وفاتندن صکره آذربیجان واران ودیاربکر جهتلرنده تأسیس ایتدکلری دولت اولوب، اصل حکومت سورن چوبانیلر مادهٔ آنفه‌ده ذکر اولنان امیر تیمورتاش بن چوبانڭ اوغللری (امیر شیخ حسن) ایله (ملك اشرف) در. امیر چوبانڭ قتلندن صکره صاغ قالان اوغللرندن دیار روم والیسی بولنان تیمورتاش مصره، وخراسان والیسی بولنان امیر حسن خوارزمه فرار ایدوب، اوراده قتل اولندقلری کبی، کورجستان والیسی بولنان امیر محمود دخی سلطان ابوسعیدڭ عسکری طرفندن اخذ، وتبریزده قتل اولنمش؛

وسیورخان ایله (یاغی باستی) دخی کاه فرار وکاه اختفا ایله ۱۷ سنه پاشادقدن صکره، برنجیسی شیخ حسن ایلکانی، ودیکری یکنی ملك اشرف طرفندن قتل اولنمشدر. مذکور امیر شیخ حسن بن تیمور تاش‌ایسه سلطان ابو سعیدك وفاتندن صکره ۷۳۹ تاریخنده آذربیجان ودیاربکر جهتلرنده تفرد ایدوب، بغداد حاکمی شیخ حسن ایلکانی ایله برقاچ کره محاربه ایده‌رك، واکثرنده غالب کله‌رك، درت بچق سنه اجرای حکومتدن صکره، ۷۴۴ تاریخنده وفات ایدوب، برادری ملك اشرف جانشینی اولمش؛ وبو دخی ۷۵۷ تاریخنه‌دك ۱۳ سنه حکومت سوروب، تبعه‌سی حقنده پك چوق ظلم واعتسافی اعتیادله، ماللرینی غصب ایتدیکندن، جوجی خان سلاله‌سندن دشت قپچاقده حکومت سورن جانی بك تاریخ مذکورده یوز بیك تاتار عسکریله دربندن بچه‌رك، ایتدیکی محاربه‌ده کندیسنی قتل، واموال وخزاینی ضبط ایلمش؛ وبونکله چوبانیانك حکومتی ختام بولمشدر. امیر دمشق بن چوبانك دخی (دلشاد خاتون) اسمیله بر قیزی وار ایدی، که سلطان ابو سعید طرفندن تزوج اولنه‌رق، بونك وفاتندن صکره شیخ حسن ایلکانی‌یه وارمش؛ وسلطان اویس بهادرك والده‌سی اولمشدر.

چوپین { [«بهرام چوبین» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چود { (Tchoudes) روسیه‌نك شمال جهتلرنده وبحر منجمد شمالی ایله بالطیق دکیزی سواحلنده ساکن اولان اقوام تورانیه‌یه ویریلن اسمدر. [«فینوآ» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چوداد رودریغو { (Ciudad Rodrigo) اسپانیانك (سالامانقه) ایالتنده وسالامانقه‌نك ۸۶ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق پورتکیز حدودی قربنده بر قصبه اولوب، ۵۷۳۰ اهالیسی، آغوئده نهری اوزرنده بر متین کوپریسی، قلعه‌سی ودباغخانه‌لری واردر.

چوداد ریال { (Ciudad Real) اسپانیانك یکی قستیله خطه‌سنده ومادریدك ۱۶۰ کیلومتره جنوبنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ۹۰۰۰ اهالیسی، کوزل بر میدانی، متعدد کلیساسی، بیوك بر خسته خانه‌سی، منسوجات وغانت فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری ومیوه وشراب تجارتی واردر. —— چوداد ریال ایالتی شمالاً تولده (طلیطله) و وقوئنقه، شرقاً البسیطه، جنوباً جیان وقرطبه، غرباً دخی ویلانوئوه ایالتلریله محاط اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۹۶۰۷ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۷۰۶۴۲ کشیدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه اولوب، غوآدیانه (وادی‌یانه) ایرماغی ایالتی شق وسقی ایدیور. طوپراغی منبت ومحصولدار اولوب، اوزوم ومیوه‌لری دخی چوقدر. مادریدن کلن ایکی دمیر یول خطی بو ایالتی شق وبریسی درون ایالتده ایکی‌یه تشعب ایده‌رك، اسپانیانك جنوب شرقی وغربی سواحلیله پورتکیزه طوغری ممتد اولورلر. —— بو اسمله آمریقای وسطینك (غوآتماله) مملکتنده دخی بر قصبه اولوب، ۴۰۰۰ اهالیسی واردر.

چودادله { ونام دیکرله جه (Ciudadela, Jemma) اسپانیانك مینورقه آطه‌سنده بر قصبه اولوب، آطه‌نك ساحل غربیسنده و(ماهون)ك ۳۵ کیلومتره شمال غربیسنده واقعدر. ۷۳۰۰ اهالیسی، لیمانی، قلعه‌سی، اسکی بر کلیساسی وطار سوقاقلری واردر. عربلر طرفندن تأسیس اولنه‌رق، حکومت اسلامیه زماننده جزیره‌نك مرکزی ایدی.

چوداد ویقتوریا { (Ciudad Victoria) مکسیقه‌ده (تاماولیپه) جمهوریتنك مرکزی بر قصبه اولوب، ۲۴۵ عرض شمالیده واقع و ۶۱۶۵ اهالیی جامعدر.

چودی { (Tschudi) اسویچره‌نك اك مشهور مورخلرندن اولوب، مملکت مذکوره‌نك ۱۰۰۰ تاریخ میلادیسندن ۱۴۷۰ تاریخنه‌دك مکمل بر تاریخنی یازمش، ودیکر بعض آثار دخی براقشدر. ۱۵۰۵ ده طوغوب، ۱۵۷۲ ده وفات ایتمشدر.

چورچیل { (Churchill) انکلتره‌نك اك مشهور شعراسندن اولوب، ۱۷۳۱ ده (وستمینستر) ده طوغمش، و ۱۷۶۴ ده وفات ایتمشدر. هزلیات وهجوه مائل اولوب، سرسریانه بر عمر سورمشدر.

چوروق صو { آناطولینك منتهای شرق شمالیسنده بر ایرماقدر، که ارضروم ولایتنده وارضروم شهرینك شمالنده واقع

كول طاغندن نبعانله، ابتدا غربه طوغرى آقه‌رق، وبعده شماله دونه‌رك، بايبورد قصبه‌سى ايچندن كچدكدن صكره، شرقه طوغرى دونه‌رك، منبعنه تقرب ايدر، واسپيرك يانندن كچدكدن صكره، شمال شرقى‌يه طوغرى دونر، وروسيه حدودينه قدر بو استقامتده آقدقدن صكره، روسيه طوپراغنده غرب شمالى‌يه وبعده غربه طوغرى جريانله، (كونيه)نك ايچندن بعدالمرور، باطومك جهت جنوبيه‌سنده قره‌دكيزه دوكيلور. مجراسنه صاغ و صولندن بر طاقم دره‌لر دوكيلور. پك طولاشيقلى اولان مجراسى تقريباً وتخميناً ٣٨٠ كيلومتره طولنده اولوب، ٣٠٠ كيلومتره‌لكى ممالك عثمانيه‌ده و ٨٠ كيلومتره‌لكى‌ده روسيه‌نك ضبطنده‌كى يرلرده‌در. واديسى خيلى منبت ومحصولداردر.

چورلى ❴ ادرنه ولايتنك تكفور طاغى سنجاغنده. تكفور طاغنك ٣٢ كيلومتره شرق شماليسنده ودرسعادتك ١٠٠ كيلومتره غربنده اوله‌رق دمير يول خطى قربنده واقع قضا مركزى بر قصبه اولوب. اكثرى مسلم اولمق اوزره، ٥٠٠٠ قدر اهاليسى، رشديه مكتبى، روملره مخصوص اعداديه‌سى واولدقجه تجارتى واردر. يانندە بر كوچك چاى آقوب، مرمره‌يه دوكيلور. — چورلى قضاسى غرب جنوبى جهتندن نفس تكفور طاغى قضاسيله، جنوباً مرمره دكيزيله، شرقاً چتالجه سنجاغيله، شمال غربى جهتندن دخى قرق كليسا سنجاغنك ويزه ولوله بر غوس قضالريله محاط ومحدوددر. اهاليسى تخميناً ٣٥٠٠٠ كشى اولوب، قسم اعظمى مسلم وقصورى رومدر. مركز قضاده ٥٠٠ قدر ارمنى دخى واردر. اراضيسى كوچك طاغ وتپه‌لرله دوز يرلردن عبارت اولوب، طوپراغى منبت اولمغله، زراعتك مهمل بر حالده بولنمسيله برابر، خيلى مقدار حبوبات وسائره ايله اوزوم حاصل اولور.

چورليلى على پاشا ❴ سلطان احمد خان ثالث دورنده مسند صدارتى احراز ايتمش وزراى دولت عثمانيه‌دن اولوب، چورليده دنيايه كلمشدر. سن رشده واصل اولدقدن صكره، رجالدن قره بيرام آغانك همتيله درسعادته كتيريله‌رك، سراى همايونه دخول ايتمش؛ وذكاوت واستعداد طبيعيسى حسبيله، سلطان مصطفى خان ثانى زماننده سلحدار حضرت پادشاهى اولمش ايدى. ١١١٥ تاريخنده، ادرنه حادثه‌سى صره‌سنده، رتبهٔ وزارته تبجيل اولنه‌رق، سلطان احمد خان ثالثك جلوسندن صكره، درسعادته عودت همايون وقوعنده، قائمقام ناميله ادرنه‌ده قالوب، بعض امور جسيمه‌نك تمشيت وتسويه‌سنه مأمور اولمشيدى. سنهٔ مذكوره‌ده حلب واليلكنه نصب اولنمق اوزره، درسعادته جلب اولنديغى حالده، داماد حسن پاشا يرينه ركاب همايون قائمقاملغنه، و١١١٦ده طرابلس غرب ايالتنه نصب اولنه‌رق، ينه اوسنه درسعادته جلبله، قبه نشين، و١١١٧ محرمنده ثانياً ركاب همايون قائمقامى اولمش؛ و١١١٨ محرمنده مسند صدارته تعيينله برابر مرحوم سلطان مصطفى خانك كريمه‌سنى دخى تزوجله شرف مصاهرته نائل اولمشدى. ٤ سنه‌يى متجاوز مدت امور دولتى حسن اداره وكمال عدالت و حقانيتله رؤيت مصالح ايتدكدن صكره، ١١٢٢ده بدخواهلرينك غمز ونفاقيله عزل، وكفه ايالتنه نصب اولنه‌رق، قپوسى خفيله برابر عزيمتى استعجال اولنمش؛ وكى‌يه بيندكدن صكره مدللى‌يه كيتمك امرينى آلوب. اورايه وصولنده قتل ايدلمشدر. وفاتنده قرق ياشنى آنجق تجاوز ايتمشيدى. عاقل ومدبر وعادل برذات اولوب، خيرات وحسناته ميلى زياده ايدى. حلبده جامع كبير داخلنده بولنان حضرت زكريا (عم)ك تربه‌سنى مجدداً بنا ايتديرمش اولديغى كبى، درسعادتده اسكى على پاشا قربنده خرقهٔ شريف حضرت نبوى‌يى محارسه ايچون كاركير حجرات وعمارت وچشمه ياپديرمش، وپارمق قپو قربنده اسكى سيككشخانه محلنده‌بيونك بر جامع شريف ودارالحديث وعمارت وكتبخانه وترسانه ساحلنده‌ده برجامع وحمام وشادروان وبرقاچ چشمه ايله دها نيجه خيرات وجوده كتيرمشدر. سر مقطوعى پارمق قپوده‌كى جامعى حوليسنده مدفوندر.

چورليلى كتخداسى ❴ [«ابراهيم پاشا (كتخدا)» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

چورم ❴ انقره ولايتنك يوزغاد سنجاغنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، يوزغادك ٧٣ كيلومتره شمالنده واسكله‌سى اولان صامسونك ١٥٠ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق، يشيل ايرماق تابعلرندن چكرك نهرينه دوكيلور برچايك اوزرنده واقعدر. تخميناً ٦٠٠٠ اهاليسى اولوب،

کوزل وواسع بر اووه‌ده مؤسس ایسه‌ده، نظافت قاعده‌لرینه عدم رعایتدن طولانی هواسی آغیرجه‌در. اسکی برقصبه اولوب، اسم قدیمی (تاویوم Tavium) در. مقدما سنجاق مرکزی ایدی. — چورم قضاسی ولایت وسنجاغنك منتهای شرق شمالیسنده واقع اولوب، بوداق اوزی خطه‌سنك قسم غربیسندن عبارتدر. قزیل ایرماق قضانك شمال غربی حدودینی تشکیل ایدیورسه‌ده، اراضیسنك قسم اعظمی بوایرماغك وادیسندن یوکسکجه برطاغله آیرلش اولوب، یشیل ایرماق حوضه‌سی داخلنده بولنیور؛ ودرون قضاده نبعان ایدن برقاچ چای جمع اولنه‌رق، یشیل ایرماق تابعلرندن چکرك نهرینه دوکیلور. طوپراغی اولدقچه منبت اولوب، ذخایر متنوعه ایله میوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. مرعالری دخی چوقدر. قضانك مقداراً اهالیسی اوتوز بیکه قریب اولوب، جمله‌سی مسلمدر.

چوروك صو { خداوندکار ولایتنك قره حصار سنجاغنده وولایتك منتهای جنوب غربیسنده اوله‌رق قونیه ایله آیدین ولایتلرینك حدودی قربنده برکول اولوب، شرقدن غربه اولان طولی ۳۰ کیلومترویه قریب اولدیغی حالده، عرض اعظمی ۵ کیلومتره‌دن دوندر.

چوسه { (Tseu - Ssé) چین حکماسندن اولوب، مشهور قونفوچیوسك تورونیدر. قبل المیلاد ۵۱۵ تاریخلرنده طوغوب، ۴۵۳ تاریخلرنده وفات ایتمشدر. حکمت واخلاقه متعلق برچوق کتابلر یازوب، اك مشهوری (چونغ یونغ) عنوانلی اثریدر که آورویانك اکثر لسانلرینه ترجمه، ومتنی دخی طبع ونشر اولنمشدر.

چوسیما { (Tsou -Sima) ژاپونیانك برجزیره وایالتی اولوب، قوریا بوغازنده واقعدر. طولی ۸۰ کیلومتره اولوب، مرکزی (فوچیو) شهریدر.

چوقچی { (Tchouktchis) سیبریانك منتهای شمال شرقیسنده ساکن برقوم اولوب، ۶۰۰۰ قدر نفوسدن عبارت اولدقلری حالده، آوجیلق وبالیقجیلقله تعیش ایدرلر. برطرفدن آمریقانك منتهای شمالنده بولنان اسکیمولرله وبرطرفدن دخی سیبریاده‌کی اقوام تورانیه ایله مناسبت ومشابهتلری اولوب، اسکیمولرله اقوام تورانیه زمره‌سی آره‌سنده برواسطهٔ ارتباط حکمنده بولندقلری مظنوندر.

چولی { (میرزا محمد) معین الدین شاهرخك اوغلی وتیمورلنکك تورونی اولوب، پدرینك حیاتنده ۸۴۸ تاریخنده وفات ایتمشدر.

چونکش { دیاربکر ولایتنده ارغنی معدنی سنجاغنك چرمیك قضاسنه تابع برناحیه اولوب، ۲۸ قریه‌دن مرکبدر.

چوواش { (Tchouvaches) روسیه‌نك شرق جهتنده ساکن اقوام تورانیه‌دن اولوب، ۳۹۰۰۰۰ قدر نفوسدن عبارت اولدقلری حالده، نینی‌نووو غورود، قزان واورنبورغ ایالتلرنده بولنیورلر. قرن سابقده خرستیانلغی قبول ایدوب، زراعت وآوجیلقله یاشیورلر. اقوام تورانیه زمره‌سنك فینوا یاخود ترك طاقمنه منسوبدرلر.

چه { یاخود چهلی Tchèques) اسلاواقوامندن برقوم اولوب، آوستریانك منتهای غرب شمالیسنده واقع چهستان ونام دیکرله بوهمیا خطه‌سنده ساکن بولنیورلر. بونلر عن اصل ویستوله ایرماغی منابعنده بولنوب، بشنجی قرن میلادیده بوهمیایه هجرتله، اوراده یرلشمشلردر. مقدارلری ۳ میلیوندن زیاده اولوب، ملیونه قریب آلمانلرله برلکده یاشایورلر. قتولیك مذهبنه تابع اولوب، کندیلرینه مخصوص لسانله متکلمدرلر. لسانلرینك لهجه، روسجه وصربجه ایله مناسبت ومشابهتی وار ایسه‌ده، آیریجه برلسان تشکیل ایدوب، ادبیات مخصوصه‌سی واردر. چهلیلر لاتین حروفنی استعمال ایدرلر. بونلر یقین وقته کلنجه‌یه قدر حیوانلریله برلکده اوله‌رق آخورلرده وکوبره‌ده یاشایوب پك کری برحالده بولندقلری حالده، بوصوك زمانلرده طریق ترقیده دیوخطوه‌لریله یورویه‌رك، خیلی تمدن ایتمش؛ وادبیات ملیه‌لرینی ایلری‌یه کوتوروب، وطنداشلری اولان آلمانلرله ادعای رقابته کیریشمشلردر.

چهارشنبه { طربزون ولایتنك جانیك سنجاغنده وصامسونك ۴۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق یشیل ایرماغك ایکی ساحلنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۰۰۰ قدر اهالیسی، ۷ جامع شریفی، ۵ مدرسه‌سی، ۱ رشدیه و ۴ ابتدائی ایله برر روم وارمنی مکتبلری، بربیوك

صودکرمنی، برطاقم منتظم یکی ابنیه‌سی وخیلی ایشلك تجارتی واردر. یشیل ایرماقده آولنان بالیقدن حاویار اعمال واخراج اولنور — چهارشنبه قضاسی غرباً نفس صامسون وشرقاً ترمه قضالریله محدود ومحاط اولوب، یشیل ایرماق وادیسنك قسم اسفلندن عبارتدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه اولوب، طوپراغی پك منبت اولمغله، ذخایر متنوعه ایله میوه و سبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. اك زیاده اخراج ایتدیکی محصولات مصر ایله چاواردر. توتون وکتن وسائره دخی حاصل اولور. طاغلرنده برقاچ اورمان بولنوب، ترسانهٔ عامره ایچون وتجارت ایچون خیلی کراسته ایندیریلیر. قضا ۲۶۱ قریه‌دن مرکب اولوب، ۶۰۶۰۰ اهالیسی واردر. که مرکزده بولنان برمقدار ارمنی ورومدن ماعداسی کاملاً مسلمدر. چرکس مهاجرلرینك برخیلیسی بو قضاده اسکان ایدلمکله، سائر یرلردن زیاده کثرتلی بولنیورلر. درون قضاده ۲۵۰ جوامع ومساجد، ۲۸۰ مکاتب صبیان و۳۲ تکیه موجوددر.

چهارشنبه { قسطمونی ولایتنده بولی سنجاغنك بارطین قضاسنده وفیلیاس چایی قربنده بیوجك برقریه اولوب، مقدما ناحیه مرکزی اولدیغی حالده، اخیراً جدیده نامیله قضا مرکزی اولمشدر.

چهارشنبه { استانبولده سلطان سلیم ایله فاتح آره‌سنده بیوك برمحله اولوب، چهارشنبه کونلری قوریلان بازار مناسبتیله بو اسمله تسمیه اولنمشدر.

چهستان { (Bohème) آوستریا ومجارستان دولتنك بیوك ایالاتندن برخطه اولوب، دولت مشارالیهانك منتهای غرب شمالیسنده واقعدر.

موقع وحدود مساحه‌سی. — چهستان خطه‌سی غیر منتظم برمربع شکلنده اولوب، کوشه‌لری شرق وغرب وشمال وجنوبه متوجهدر. جنوباً یوقاری آوستریا، شرق جنوبی جهتندن آشاغی آوستریا، وموراویا خطه‌لریله، شرق شمالی جهتندن پروسیه‌نك سیلزیا خطه‌سیله، غرب شمالی جهتندن صاقسه قراللغیله، غرب جنوبی جهتندن دخی باویره قراللغیله محاط ومحدوددر. خط حدودی دائراً مادراً ۱۱۰۰ کیلومتره طولنده اولوب، آلمانیا ممالکندن یعنی پروسیه وصاقسه وباویره‌دن برصره طاغلرله آیرلمشدر. ۴۸° ۳۰′ ایله ۵۱° عرض شمالی و ۱۰° ایله ۱۱° ۳۰′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۱۹۵۶ مربع کیلومتره‌در.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری. — چهستان عمومیت اوزره دوز بریر اولوب، یالکز حدود شمالیه وغربیه‌سی بوینجه برصره طاغلر وایچ طرفلرنده دخی بعض منفرد طاغلر وبرطاقم تپه صره‌لری واردر. سیلزیا حدودنده ممتد اولان (ریزن کبیرکه) طاغلرینك اك یوکسکی اولوب، اك مرتفع ذروه‌سی ۱۶۰۱ متره ارتفاعنده‌در. بو طاغك ذروه‌لری سیرك اولوب، سائر طرفلری آلچق اولدیغی حالده، اورمانلرله وآشاغی جهتلری چایرلرله مستوردر. صاقسه حدودنده‌کی (ارز کبیرکه) سلسله‌سنك ارتفاع وسطیسی ۷۰۰ متره‌دن زیاده دکلدر. آنجق منتهای غربنده اولان (اسپیچبرغ) طاغنك ۱۱۰۷ متره ارتفاعی واردر. باویره حدودنده‌کی (بوهمروالد) یعنی چهستان اورمانی باویره جهتندن میلانلی واورمانله مستور اولدیغی حالده، چهستان جهتندن صربدر. بونك ارتفاع وسطیسی ۱۰۰۰ متره اولوب، اك یوکسك ذروه‌سی اولان (آربر) طاغنك ۱۴۷۱ متره ارتفاعی واردر. موراویا حدودنده‌کی (مهربشه کبیرکه) سلسله‌سی تپه‌لر صره‌سندن عبارت اولدیغی کبی، داخلده‌کی منفرد طاغلر دخی بو حالده اولوب، ارتفاعلری پك آزدر.

یوقاریکی تعریفدن آکلاشلدیغی اوزره، چهستانك طاغلری شمال وغرب جهتنده اولدیغی حالده، اراضیسنك ارتفاعی بونك عکسنه اولوب، نفس آوستریا وموراویادن برتقسیم میاه خطیله آیریله‌رق، بالطبع دکیزی مائله‌سنه تابع وآلمانیانك انهار عظیمه‌سندن (البه) ایرماغی حوضه‌سنه داخلدر. میاه جاریه‌سی پك چوق اولوب، جنوب ایله جنوب شرقی وغربی جهتلرندن اینن چایلر باشلیجه اوچ نهر تشکیل ایدیور. بونلرك اك بیوکی (مولداو) نهریدر، که چهستانك منتهای جنوبندن شماله طوغری آقه‌رق، وصاغ وصولدن برچوق چایلر آله‌رق، پراغه‌نك ایچندن کچدکدن صکره، (البه) ایله برلشیر. ایکنجیسی (البه) نهریدر که موراویا حدودندن و(ریزنکبیرکه) سلسله‌سندن اینن چایلردن بالتشکل، غربه وبعده غرب شمالیه طوغری آقار.

اوچنجیسی دخی (لاؤن) نهریدر، که حدود غربیه‌دن کله‌رك، شرقه طوغری جریان ایله، مولداوڭ ملتقاسندن آشاغی (البه) یه قاریشیر. بو وجهله تشکل، وبتون چهستان صولرینی جمع ایدن (البه) ایرماغی (ریزنکبیرکه) ایله (ارزنکبیرکه) سلسله‌لری آره‌سنده بر بوغازدن بالمرور، آلمانیایه داخل اولور. مذکور اوچ نهرڭ تابعلرندن بعض انهار خیلی بیوك اولوب، بونلرڭ باشلیجه‌لری: باویره حدودندن کلن صولری جمع ایله شرق شمالی‌یه طوغری آقه‌رق (مولداوْ) نهرینه دوکیلن (براوْ)، ینه (مولداوْ)ه تابع (وولداوْ و(وولتاوه)، کذلك (مولداوْ)ه شرق جهتندن کلن (صاقساوه) وسائره‌در.

چهستانده برچوق کوللر دخی وار ایسه‌ده، جمله‌سی کوچك اولوب، ذکره شایانی یوقدر.

اقلیم وهواسی، محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی.— چهستانڭ هواسی پك مختلف اولوب، مرکزنده وجنوب شرقی جهتنده معتدل اولدیغی حالده، غرب وشمال جهتلرنده اورمانلرله مستور طاغلرڭ هوایه تأثیری واردر. باویرده صیجاق نهایت سانتیغراد حسابیله ٣٠ درجه‌یه قدر چیقار، وصوؤق تحت‌الصفر ٢٠ درکه‌یه قدر اینر. اڭ زیاده اسن روزکار کون طوغیسی وایکنجی درجه‌ده باطی لدوسیدر. شرق وشرق شمالی جهتندن اسن روزکار دائما یاغمورلی اولوب، شمال وغرب شمالی وجنوبی روزکارلری ایسه قورودور. حد وسطی اوزره سنه‌ده ٩٠ کون یاغمور یاغار.

طوپراغی پك منبت وزراعت ایلری اولوب، خالی اراضیسی آنجق یوزده درت نسبتنده‌در. محصولاتی مملکتی اداره ایتدکدن صکره خیلی مقدار ذخائر ومیوه‌دخی اخراج اولنور. اراضیسنڭ تقریباً یوزده ٢٩ ی اورمان، یوزده ٢٠ سی مرعی ویوزده ٤٧ سی مزروعدر. میوه وسبزه‌لری چوق اولوب، باغلری آزدر؛ یالکز ملنیك و چرنوسك شرابی مشهوردر. اهالیسی آلمان اولان یرلرده شربتجی اوتی وریزنکبیرکه جهتنده کنویر کثرت اوزره اولوب، پنجار زراعتی دخی کوندن کونه توسع ایتمکده‌در. مملکتك اڭ بیوك منبع ثروتی کراسته‌در.

حیواناتدن اڭ زیاده قیون، آت، قاز وسائر طیور یتیشدیریلوب، آریلری دخی چوقدر. کوللرده خیلی مقدار بالیق چیقار.

معدنلری پك چوق اولوب، وقتیله چهستانه کومش وآلتون منبعی نظریله باقیلیردی. شمدیکی حالده، اڭ کثرتلی معدنلری کومش وقلای اولوب، قورشون، کور وسائر معدنلری دخی بولدر. ابنیه ودکرمن طاشلریله مرمری وچینی اعمالنه یارار طوپراغی دخی چوقدر. میاه معدنیه‌سی پك کثرتلی اولوب، سدلیج وقارلسباد بو جمله‌دندر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری.— چهستانڭ اهالیسی ٥ ١٤٠ ٥٠٠ عددنده اولوب، هرمربع کیلومتره‌باشنه تقریباً ١٠٠ کشی دوشیور. بو وجهله چهستان وسعت اراضیسنه نسبتله آوستریا ومجارستانڭ اڭ مسکون یریدر. اهالیٔ مذکوره‌نڭ ٣ ملیوندن زیاده‌سی چهلی یعنی اسلاو و٢ ملیونی آلماندر. بونلرڭ قسم کلیسی قتولیك اولوب، ١٠٠ ٠٠٠ قدری یهودی و ٩١ ٠٠٠ ی پروتستاندر. آلمانلر چهلیلرله قاریشیق اولوب، یالکز (تابور) ایالتنده آلمان یوقدر، وشمال غربی کوشه‌سنده‌کی اوچ ایالت صرف آلمان اهالی ایله مسکوندر.

تقسیماتی، باشلیجه شهر وقصبه‌لری.— چهستان اداره‌جه ٨٩ قضایه منقسم اولوب، بونلر مقدما ١٣ سنجاق تشکیل ایتدکلری حالده، ١٨٦٧ ده سنجاقلر لغو اولنه‌رق، قضالر طوغریدن طوغری‌یه مرکزدن اداره اولنیور.

چهستانڭ مرکزی اولان پراغه‌دن بشقه بیوك شهری اولمیوب، جمعاً ١٥٤ شهر وقصبه‌سی، ٢٢٣ بیوك قریه‌سی و ١٢ ٢٧٤ کویی واردر. بونلر ٦٢٤٨ ناحیه‌یه ویا دوائر بلدیه‌یه منقسمدر. باشلیجه شهر وقصبه‌لریله مقدار نفوسلری بروجه‌زیردر:

پراغه	٢٢٣ ٠٠٠	اکر	١٣ ٤٠٠
پیلسن	٢٣ ٧٠٠	قوتنبرغ	١٢ ٨٠٠
		قلادنو	١١ ٠٠٠
اریخنبرغ	٢٢ ٤٠٠	آوسیغ	١٠ ٩٥٠
بودوایس	١٧ ٥٠٠	توپلیچ	١٠ ٢٠٠
وارنسدورف	١٤ ٤٠٠	لایتمریج	١٠ ٠٠٠

رومبرغ، شونلینده، هایده، توروناوْ قصبه‌لری دخی فابریقه‌لریله مشهوردر.

معارف وصنایع وتجارتی.— پراغه اسکیدن بری آوروپانڭ مراکز معارفندن معدود اولوب، مشهور

دارالفنونی وسائر مکاتب عالیه‌سی بولنمش ایسه‌ده،
بونلرده اوته‌دن بری آلمان لسانده تدریس وتدرس
اولنقده، وچهلیلر ایسه حقیر ومبتذل برحالده‌یاشایوب،
کندی لسان وحسیتلرینی ستر وکتم ایتمکده ایکن،
اخیراً ایچلرنده ظهور ایدن بعض شعرا وعلمانک
تشویق وتهییجیله حسیات ملیه‌لری غلیانه کلوب،
کندی لسانلرنده مکمل ادبیات پیدا اولمش؛ ودار-
الفنون ایله مکاتب عالیه‌ده چه لسانی آلمان لسانیله
رقابت ایتمک درجه‌سنه کلدیکی کبی. کوچک قصبه‌لرده
وکویلرده دخی مکاتب ابتدائیه ورشدیه واعدادیه
تأسیس وکشاد اولنه‌رق، بوکونکی کونده چهستان
معارفجه آوروپانک سائر طرفلرندن کری قالمیور؛
وچه لسانی آوروپانک السنهٔ ادبیه‌سندن عد اولنیور.

معدن کوریله اودونک کثرتی ومیاه جاریه‌نک
چوقلغی چهستانده فابریقه‌لرک تکثرینی وصنایعک
ترقیسنی تسهیل ایدوب، بوملکت نفس آوستریادن
صکره آوستریا ومجارستان دولتنک صنایعجه اک ایلری
بولنان یریدر. چهستانده ۱٤۰۰ فابریقه بولنوب،
معمولات سنویه‌لری ٦۰۰ ملیون فرانق راده‌لرنده-
در. فابریقه‌لرک چوغی قسم شمالیسنده‌در. باشلیجه
معمولات صناعیه‌سی یوک منسوجات، بز وجامه‌متعلق
شیلردر. دمیردن آلات وادوات ایله مجوهرات‌وآیینه
دخی باشلیجه معمولاتندندر. پنجاردن شکر اخراجی
کیتدکجه تعمم ایتمکده‌در. چینی، کاغد، بیره اجزای
کیمویه وسائره فابریقه‌لری دخی واردر.

تجارتی دخی بالطبع ایشلک اولوب، ادخالاتی باشلیجه
طوز، ممالک حاره محصولاتی وممالکتده اعمال اولنمیان
بعض معمولات صناعیه‌دن؛ واخراجاتی محصولات
ارضیه ایله فابریقه‌لرک معمولاتندن وکراسته‌دن
عبارتدر. نهرلرک نقلیاته یاردیمی آز ایسه‌ده، طرق
ومعابری چوق ومکمل اولوب، برچوق دمیریوللری
دخی واردر، که پراغه بونلرک مرکزنده بولنیور.

اصول اداره‌سی.— چهستان الآن قراللق عنوانی
محافظه ایدیورسه‌ده، ویانه‌دن تعیین اولنان بر والینک
تحت اداره‌سنده بولنیور. مع هذا اداره‌سی برنوع
مختاریت اساسی اوزرینه مؤسس اولوب، ۲٤۲
مبعوثدن مرکب برمجلس منتخبی واردر.

احوال تاریخیه‌سی.— چهستانده زمان قدیمده
کلت اقوامندن (بویی) اسمنده برقوم ساکن اولوب،
آوغستوس قیصر زماننده (ماربود)ک تحت قیادتنده
هجوم ایدن (مارقومان)لر قوم مذکوری چهستاندن
اخراج ایتمشلر؛ وبونلر دخی میلادک بشنجی قرننده
اسلاو اقوامندن چهلر طرفندن طرد واخراج
اولنمشلردر. چهلر اووقتدن بری بوملکتده ساکن
اولوب، ابتدا برطاقم کوچک حکومتلرک تحت اداره-
سنده بولنیورلردی. یدنجی قرن میلادی اوائلنده
(سامو) اسمنده برچهلی مملکتی استیلا ایتمش اولان
آوارلری اخراج ایتمکله برابر، بتون چهستانی بر
اداره‌یه جمع ایده‌رک، برحکومت تشکیل ایتمشیدی، که
بوحکومت خیلی قوت بولوب، فرانق دولتنه مقا-
ومت ایلمشدی. ۸۷۱ تاریخنده چهستان موراویا
حکمداری (اسواتوپلوق)ک ضبطنه کچوب. اوصره‌ده
خرستیانلق دینی دخی مملکته دخول وانتشار ایتمشدی.
اسواتوپلوقک وفاتندن صکره، مملکت مجارلر طرفندن
استیلا اولنمغله، چهلیلر بونلره قارشی جرمانیا ایمپرا-
طورلغنک تشکیلنه یاردیم ایتمشلردی. اون برنجی
قرن میلادی‌یه قدر چهستان حاکملری (دوقه) عنوانیله
قناعت ایتمش اولدقلری حالده، ۱۰٦۱دن ۱۰۹۲یه
قدر حکومت سورن (ولادیسلاف)، ایمپراطور دردنجی
هنری طرفندن قراللق عنوانی ویرلمش ایدی.
۱۲۵۳دن ۱۲۷۸ تاریخنه‌دک حکومت سورن
ایکنجی (پرمیسل اوتوقار) زماننده چهستان دولتی
خیلی بیوییوب، تیرولدن بشقه بتون آوستریا ممالکنی
ضبط ایتمشیدی. آنجق موی‌الیه هابسبورغ خاندانه
منسوب رودولفه قارشی ایتدیکی محاربه‌ده ممالکنی
غائب ایتمکله برابر، کندیسی دخی تلف اولمش؛ ومع
هذا اوغلی ایکنجی (ونچلاس) لهستانی، وتورونی اوچنجی
ونچلاس مجارستانی دخی چهستانه الحاقه موفق
اولمشلردر. ۱۳۰٦ده وفات ایدن بوحکمدار اخیرله
(پرمیسل) خاندانی منقرض اولمشدر. بعده هابسبور-
غلی رودولف ایله دیکر برچوق ذوات چهستان قراللغنه
انتخاب اولنه‌رق، بوتبدلات صره‌سنده لهستان کسب
استقلال ایتمکه فرصت بولمشدی. ۱۳۱۰دن ۱۳٤٦
تاریخنه‌دک چهستان لوکسنبورغ خاندانه تابع اولوب،
بوخاندانه منسوب حکمدارلرک برنجیسی اولان (ژان)
لهستاندن صرف نظر ایده‌رک، سیلزیایی ضبط ایتمشدی.
مؤخراً جرمانیا ایمپراطوری اولان و۱٤نجی قرن
میلادی اواسطنده حکم سورن برنجی شارل مملکتک

ترقیاتنه خیلی خدمت ایدوب، یوقاری پالاتینات ایله براندبورغی دخی الحاق ایتمشدی. بونك اولادواحفادی کوشکلك ایدوب، دولتك تنزیل قوتنه سبب اولمشلر؛ وبونلرك زماننده ظهور ایدن (هوس) وطرفدارانی مذهبجه اولان ادعا واختلافلریله چهستانی بسبتون دوچار ضعف ایتمشلردی. اشبو هوس طرفدارلری اکتساب ایتدکلری ثروت ونفوذ قوتیله چهستانی آلمانیا ایمپراطورلرینه تابع برقراللق حالنه صوقوب، قراللغی یکیدن هابسبورغ خاندانه تکلیف ایتمشلردی. اون آلتنجی قرن میلادی اواخرنده مجارستانده دخی حکم سورن لهستان پرنسلرندن بشنجی ولادیسلاف چهستان قراللغنه دعوت اولنمش؛ وبونك اوغلی مهاج محاربه‌سندن صکره طونه‌ده بوغلمغله، چهستان آوستریا آرشیدوقی وشارل کینتك برادری اولان فردیناندە ویرلمش؛ واو وقتدن بری چهستان آوستریایه تابع اولوب، یالکز بعض امتیازات محافظه ایده‌بیلمشدر.

چه‌کیانغ (Tché - Kiang) چینك برایالتی اولوب، بحراصفرك ساحلنده واقع اراضیسنی سقی ایدن ایرماغك اسمیله مسمادر. شمالاً (کیانغ نان) و(کیانغ سو)، غرباً (آن هوئی)، جنوباً دخی (فوکیان) ایالتلریله محدود اولوب، طولی ۴۵۰ وعرضی ۳۵۰ کیلومتره‌دور. ۸۱۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر. مرکزی (هانغ چئو) شهریدر. اراضیسی پك منبت اولوب، پرنج، بغدای، چای، پاموق، نباتات طبیه، شراب، جوجه طود، ایج یاغی آغاجی، کافور وسائر محصولاتی واردر. ایپك بوجکاری دخی چوق اولوب، کلیتلی حریر چیقاریلیر. ایپکلی وصیرمه‌لی قماشلر نسج اولنور.

چهل منار اصطخر فارس خرابه‌لرینه ویریلن اسم اولوب، ابنیهٔ قدیمه‌سنك الیوم قائم اولان ستونلرندن طولایی بواسمله تسمیه اولنمشدر.

چیامپه (Tsiampa) هند چینیده قوشینشینك جهت جنوبیه‌سنده بر بیوك خطه اولوب، وقتیله آیریجه بر دولت تشکیل ایتدیکی حالده، الیوم آنام دولتنه تابعدر. ۱۰°۱۸′ ایله ۱۲°۵′ عرض شمالی و ۱۰۴°۳۵′ ایله ۱۰۶°۳۵′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، اراضیسی طاغلق واهالیسی وحشیدر.

چیتاکونك (Tchittagong) هندستانك بنکاله خطه‌سنده کنك وبراهماپوتره ایرماقلرینك اوته‌سنده برایالت اولوب، مرکزی (اسلام آباد) شهریدر.

چیتاوکیا (Citta - Vecchia) یعنی «اسکی شهر»، مالطه آطه‌سنده (والته)نك ۱۰ کیلومتره غربنده برقصبه اولوب، استحکاماتی، اسکی قاوالیرلره مخصوص سرایی وپك یوکسك برچانٔ قله‌سی بولنان واسع ومصنع برکلیساسی واردر. بوکلیسانك آلتنده‌کی مغاره‌ده حواریوندن پاولوسك اوچ آی اختفا ایتمش اولدیغی مرویدر. والته‌دن اول مالطه جزیره‌سنك مرکزی ایدی.

چیتریا قبریس جزیره‌سنده لفقوشه‌دن ۲ ساعتلق مسافه‌ده واقع بر قصبه اولوب، زمان قدیمده (کیتره) اسمیله جزیره‌نك اك بیوك شهرلرندن ایدی.

چیتلی خداوندکارولایتنده ارطغرل سنجاغنك اینه‌کول قضاسنده واینه‌کول قصبه‌سندن ایکی بچق ساعتلق مسافه‌ده بر قریه اولوب، ایچنده چیقان هاضم ونافع معدن صوییله مشهوردر. چیتلی صویی طباً وبشی صوینه معادل و بلکه مرجح اولوب، کوندن کونه کسب شهرت واعتبار ایتمکده، وشیشه‌لر ایچنده کلیتله اخراج اولنمقده‌در.

چیچرون یاخود کیکرون (Cicéron) اسکی روماللرك اك مشهور فصحا ونطوقلرندن اولوب، میلاددن ۱۰۷ سنه اول (آرپیوم) قربنده طوغمش؛ وفصاحت وبلاغتله فلسفه تحصیلنه قویلوب، ۲۶ یاشنده ایکن، محکمه حضورنده بعض مهم مسئله‌لر مدافعه‌سنده ابراز اقتدار ایلمش ایدی. بعده آتنه‌یه کیدوب، برقات دها توسیع معلومات ایله، عودتنده سیچلیا محکمه‌سی ریاستنه تعیین اولنمشدی. بعده دیکر بعض مهم وسیاسی دعوالر دخی قزانمغله، قبل المیلاد ۶۳ تاریخنده قونسلوس تعیین اولنه‌رق، زراع حقنده مضراولان بعض قوانینك ردینه موفق اولمغله، «وطنك پدری» عنواننه مظهر اولمشیدی. آنجق ۵۸ تاریخنده قلودیوسك تحت ریاستنده بولنان (قاتیلینا) طرفدارلری غلبه ایتمکله، کویابرطاقم مظنونینی بلا محاکمه اعدام ایتمش اولمغله اتهام اولنه‌رق، رومادن نفی اولنمشیدی. ۱۶ آیلق غیبوبتدن

صكره رومايه جلب اولنه‌رق، ٥٢ تاریخنده کیلیکیا (یعنی آطنه جهتی) والیلکنه تعیین اولنمش، وبرطاقم موفقیات حربیه‌یه نائل اولوب، عسکری طرفندن «ایمپراطور» عنوانیله تبجیل ایدلمش ایدی. محاربات داخلیه زماننده پومپیوسك طرفنی التزام ایدوب، فرساله محاربه‌سندن صکره امور سیاسیه‌دن کف ید ایله، تألیفاته اوغراشمغه باشلامش ایسه‌ده، مؤخراً نطقلر ایرادیله قیصردن بعض مشاهیرك عفوینی استحصال ایتمش؛ وقیصرك وفاتندن صکره، (اوقتاویوس)ه تقرب ایدوب، آنطونیوسه اعلان خصومت ایلمش ایدی. آنجق اوقتاویوس آنطونیوس ایله اویوشوب، هیئت مثلثه‌یی تشکیل ایتدیکنده، صاحب ترجمه‌یی آنطونیوسك ید انتقامنه براقوب، اودخی جلادلر اعزامیله، قبل المیلاد ٤٣ تاریخنده اعدام ایتدیرمشدر. کرك آثارنده‌کی متانت واصابت افکار وکرك حرکاتنده‌کی استقامت ممدوح اولوب. آثاری مشهور ومتداولدر.

چیچستر (Chichester) انکلتره ده (سوسکس) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، لوندره‌نك ٩٦ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. ٨٤٠٠ اهالیسی، کوزل بر کلیساسی، تیاتروسی وسائر ابنیهٔ مصنعه‌سی، دمیریولی وکوچك برلیمانی واردر. اسکی برقصبه‌در.

چیرنهاوزن (Tschirnhausen) مشاهیر طبیعیون وریاضیوندن اولوب، ١٦٣١ ده یوقاری لوزاسه‌ده طوغمش، و١٧٠٨ ده وفات ایتمشدر. رصده متعلق بعض خدمات وکشفیاتی واردر. چینك کینه مشابه برنوع چینی دخی اختراع ایتمشیدی. برقاچ اثری واردر.

چیغا قسطمونی ولایتنده بولی سنجاغنك کرده قضاسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، همنامی اولان برکوچك کولك کنارنده واقعدر. —ناحیه‌سی ١٦ قریه‌دن مرکبدر.

چیقاغو [«شیقاغو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چیقوته آسیانك ساحل شرقیسنده واقع (قوریله) جزایرینك اڭ بیوکی اولوب، طولی ١٤٠ وعرضی ٥٠ کیلومتره‌در. جاپونیه‌یه تابع اولوب، خیلی اهالیسی، صید ماهیسی وتیلکی وسموری واردر.

چیکیسلر (Tchikislar) روسیه‌نك آسیاده‌کی ممالکندن (ماورای بحر خزر) ایالتنده، بحر خزرك ساحل شرقیسنده وایران حدودی قربنده مستحکم برکوچك قصبه‌در.

چیمبر یاخود کیبر (Cimbres) توتون یعنی جرمان اقوامندن برقوم قدیم اولوب، عن اصل دانیمارقه‌نك جهت جنوبیه‌سنده ساکن ایکن، میلاددن برقرن اول غالیایه (یعنی فرانسه‌یه) هجرتله اوراده رومالیلره خیلی وقت مقاومت ایتمش؛ وبعده اسپانیا وایتالیایه دخول ایدوب، نهایت قاتولوس وماریوس طرفندن مغلوب وپریشان اوله‌رق، نام ونشانلری قالمامشدر.

چین وعربیسی صین (Chine) آسیانك منتهای شرقنده بربیوك مملکت اولوب، آنجق چین دولتی تبت، مغولستان، ترکستان شرقی ومانچوریا کبی برطاقم ممالکه دخی حکم ایتدیکندن، چین دولتی ایله اصل چین مملکتی آره‌سنده بیوك برفرق واردر. بوماده‌ده جغرافیاجه اصل چین اسمیله معروف اولان مملکتدن بحث ایده‌جکز.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — چین مملکتی آسیا قطعه‌سنك منتهای شرقنده واقع اولوب هند چینی حدودندن قوریا شبه جزیره‌سی حذاسنه وبحر محیط کبیر سواحلندن تبت ومغولستان حدودینه‌دك ممتد اولور. شرقاً بحر محیط کبیره تابع بچیلی کورفزی، بحر اصفر وشرقی چین دکیزیله، جنوباً جنوبی چین دکیزیله وتونکین مملکتیله، جنوب غربی جهتندن برمانیا مملکتیله، غرباً تبت ایله، شمالاً دخی مغولستان ومانچوریا ایله محدود ومحاطدر. مغولستان ومانچوریا طرفندن «سد اسکندر» اسم کاذبیله معروف ٢٥٠٠ کیلومتره طولنده مشهور برسدله مسدوددر. بومملکت واسعه ٢٠° ایله ٤٣° عرض شمالی و٩٥° ایله ١٢٣° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه اولان طول اعظمی، قوش اوچیشی حسابیله، ٢٩٠٠ کیلومتره‌دن آشاغی دکلدر. آنجق برطاقم کوشه وبرونلر داخل حساب ایدلمدیکی حالده، چین مملکتی مدوره قریب برشکل ابراز ایدوب، ٢١° ایله ٤٠° عرض شمالی آره‌سنده ممتد اولور، وقطری ١٩٥٠ کیلومتره طولنده‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی

تقریباً ۴۰۲۴۶۹۰ مربع کیلومتره اولوب، همان فرانسه‌نك سکز مثلی بیوکلکنده‌در.

شکل طبیعیسی جبـال وانهاری. — چینك شکل طبیعیسیٔ وجبالنك درجهٔ ارتفاعی حقنده هنـوز بر کونه تحقیقات وکشفیات فنیه اجرا اولنمامش ایسه‌ده، بوملکت واسعه عمومیت اوزره غربدن شرقه متوجه برمائله تشکیل ایدوب، آسیانك اك مرتفع محلی اولان تبتدن ومغولستان حدودندن باشلایه‌رق، صولری شرقه وشرق جنوبی‌یه طوغری آقار. بوصولر باشلیجه اوچ بیوك ایرماق تشکیل ایدوب، بونلرك آره‌لرنده دخی، تبت جبالنك شعبه‌لری حکمنده اولمق اوزره، اوچ بیوك سلسله‌سی شرقه طوغری اوزانیر. بوسلسله‌لرك برنجیسی (نان لینغ) یعنی «جنوب جبـالی» سلسـله‌سیدر، که چینك منتهای غرب جنوبیسـنده وتبت حدودنده بولنان (یون‌نان) خطه‌سندن باشلایه‌رق، (سی کانغ) ایله (یانغ چـه کانغ) ایرماقلری آره‌سـنده فورموزه آطه‌سی قارشیسنده‌کی سواحله قدر اوزانیر؛ وشمـال وجنوبه طوغری برچوق قوللر ودیرسکلر اوزاته‌رق، بو ایکی ایرماغه تابع برچوق انهـارك حوضه‌لرینی تشکیل ایدر. ایکنجیسی بونك شمالنده اولوب، مذکور (یانغ چه‌کانغ) ایرماغیله (هوآنغ هو) ایرماغی آره‌سنده واقع (په‌لینغ) یعنی «شمال جبالی»در، که بنه غربدن شرقه ممتد اولـوب، کرك امتداد وکـرك ارتفـاعجه برنجیدن چـوق دوندر. اوچنجیسی دخی منتهـای شمالده ومغولسـتان حدودی قرینده شمـال شرقی‌یه وپکین شهرینه طوغری ممتد اولان سـلسلهٔ جبال اولوب، بوسلسله بعده دها زیاده کسب ارتفاع ایده‌رك، (هینغان) اسمیله مانچوریایه داخل اولـور. هر حالده چین جبـالنك اك مرتفعلری غرب جنوبی وشمالی جهتـلرنده اولوب، اورالرده دائمی صورتده ویا سنه‌نك اکثر اوقاتنده قارله مستور بولنور طاغلر واردر، که عرضی اقتضاسنجه ارتفاعـلری اوچ درت بیك متره‌دن آشاغی اولمسه کرکدر. عمومیت اوزره چینك غرب وجنوب جهتلری مرتفع وطاغلق اولوب، شرق جهتی دها آلچقدر. وبوجهتده واسع اووه‌لری چوقدر.

یوقاریده ذکر اولنان اوچ ایرماقدن (یانغ چه‌کانغ) و(هوآنغ هو) یالکز چینك دکل بلکه بتون عالمك اك بیوك انهارندن اولوب، کرك مجرالرینك طولی وکرك صـولرینك کثرتی جهتیله اهمیتلری فوق‌العـاده‌در. علی‌الخصوص برنجیسی پك بیوك اولوب، تبتك قسم شمالیسـنده وهنوز لایقیله کشف اولنه‌میـان اقطار مجهوله‌ده نبعاناله، شرق جنوبه وبعده جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، چینك یون‌نان خطه‌سنی شق ایتدکدن صکره، شرق شمالی‌یه طـوغری دونه‌رك، وچینك تا اورته‌سندن کچوب، پك طولاشیقلی برمجرا تشـکیل ایله، صاغ وصولدن برچوق انهار آله‌رق، ۳۲° عرض شمالیده شرق چین دکیزینه دوکیلور. جریانده تشکیل ایتدیکی منحنیلر داخل حساب اولمدیغی حالده، مجراسی تقریباً ۶۰۰۰ کیلومتره طولنده اولوب، بونك ایکی خمسی چینك خارجنـده یعنی تبت خطه‌سـنده‌در. تابعـلرینك بعضلری عادتا جسیم انهاردن معدوددر. بو نهرك مجراسی چینك اك بیـوك طرق تجارتنـدن اولـوب، کنارلرنده وتابعلری اوزرنده یوزدن زیاده بیوك شهر واردر. انهار مذکوره‌نك ایکنجیسی اولان (هوآنغ هو) یعنی «صاری ایرماق» دخی تبتك قسم شمالیسـنده نبعاناله، شرقه طوغری جریان ایده‌رك، چینه داخل اولدقدن صکره، شماله طوغری دونوب، مغولسـتانه دخول، وبعده شرقه وجنوبه دونه‌رك، یکیدن چینه رجوع ایدر؛ و(هین یانغ) نهریله برلشنجه‌یه قدر جنـوبه طوغری آقوب، بعـده شرقه ونهایت شرق شمـالی‌یه طوغری جریانله، پچیلی کورفزینـه دوکیلور. مجراسی تقریباً ۴۷۰۰ کیلومتره طولنده ایسـه‌ده، تابعلری آز وکوچك اولدیغندن، صوبی نسـبةً آزدر؛ ویتاغی پك کنیش اولدیغی حالـده، درینلکی چوق اولمیوب، اکثر طرفلری سیر سفائنه صـالح دکلدر. طغیانلری چـوق اولوب، قربنده وباصیق یرلرده بولنـان اراضی‌یی باصار، ونیجه شهر وقصبه‌لری وقت وقت تخریب ایدر. هرنه قـدر بر چوق سدلر یاپلمش ایسـه‌ده، تهلکه‌نك بسبتون اوکی آلنه‌مامشـدر. چینك اکثر انهاری بو ایکی ایرماغه وعلی‌الخصوص برنجیسنه تابع اولوب، سواحله قریب محللردن نبعاناله طوغریدن طـوغری‌یه دکیزه منصب اولانلری آز ونسـبةً اهمیتسزدر. چینك اك بیوك حوضه‌سنی تشـکیل ایدن ایرماقلرك اوچنجیسی اولان (سی‌کانغ) ایسه دیکر ایکیسی قدر بیوك اولمیوب، یون‌نان حدودنده نبعاناله، شرقه طوغری آقه‌رق، وبرطاقم انهار اخذ ایده‌رك، (هونغ قونغ) وقانتون قربنده جنوبی

چین دکیزینه منصب اولور. یونان خطه‌سنك نصف جنوبیسی ایسه هند چینی مالئه‌سنده بولنوب، پك چوق اولان میاه‌جاریه‌سی هند چینینك (هونغ کانغ)، مقونغ، سالوئن وایراوادی ایرماقلرینه دوکیلور.

چینده برچوق کوللر بولنوب، بونلرك اڭ بیوکلری (یانغ چه کانغ) ایرماغنك مجراسی قربنده بولنان بر وجه آتی ٥ کولدر: بونلردن (قونغ - تینغ)، (پو - یانغ) و (تای - هو) کوللری نهر مذکورك جنوبنده واقع اولوب، فضلهٔ میاهلری بونهره دوکیلور. دردنجیسی اولان (قائویئو) نهر مذکورك شمالنده اولوب، ینه آیاغی بونهره دوکیلور. بشنجیسی اولان (هونغ‌چه) کولی ایسه بونك شمالنده اولوب، فضلهٔ میاهی طوغریدن طوغری‌یه دکیزه دوکیلور. چینك شرق جهتنده نهرلر وکوللر آره‌سنده برچوق جدوللر بولنوب، بونلر زراعت وتجارتی تسهیل ایدرلر.

سواحل وجزایری. — چین سواحلنك بیوك کورفز وشبه جزیره‌لری آز اولوب، منتهای شمال شرقیسنده واقع پچیلی کورفزیله بوکورفزی صاری دکیزدن آیران (شان قونغ) شبه جزیره‌سندن بشقه، ایکنجی‌درجه‌ده اوله‌رق ساحل شرقیسنده (هانغ‌چئو) کورفزی وساحل جنوبیسنده دخی قانتون کورفزیله هایتان جزیره‌سی قارشیسنده (لی‌چئوفو) شبه‌جزیره‌سی بولنیور. آنجق سواحلنك سائر طرفلری وعلی‌الخصوص جنوب وشرق جنوبی سواحلی دخی دوز اولمیوب، برچوق کوچك کورفزلر، قویلر، لیمانلر، بورونلر، قیالر وآطه‌جقلرله بر دانتله شکلنی ابراز ایدیور. ٥٠٠٠ کیلومتره طولنده اولان‌بوسواحلده پك‌چوق لیمانلر واردر. چینك ایکی بیوك جزیره‌سی اولوب، برنجیسی جنوبنده‌کی (های‌نان) آطه‌سیدر. که محیط دائره‌سی ٩٠٠ کیلومتره‌دن زیاده‌در؛ ایکنجیسی ده‌شرق جنوبی جهتنده واقع (فورموزه) جزیره‌سیدر، که‌شمالدن‌جنوبه اولان طولی ٤٠٠ کیلومتره‌دن زیاده اولوب، قره‌دن اڭ طار محلی ١٥٠ کیلومتره عرضنده اولان (فوکین) بوغازیله آیرلمشدر. (هانغ چئو) کورفزی اطرافنده وجنوب شرقی سواحلی قربنده دخی برچوق جزایر صغیره موجوددر.

اقلیم وهواسی. — ٢٠° دن ٤٣° عرض شمالی‌یه قدر ممتد اولان بویله بر مملکت واسعه‌ده هوانك بر درلو اولمسی ممکن اولمیوب، چینك هرطرفنده عرض وارتفاعه کوره هوا تخلف ایدیور. سواحل جنوبیه‌سی اقالیم حاره‌دن معدود اولوب، قانتون شهرنده یازین حرارتك وسطی درجه‌سی ٣١ وقیشین ٧ درجه‌در. ٤٠° عرض شمالیده واقع اولوب، اقالیم بارده‌دن معدود اولان (پکین) شهرنده ایسه قیشین موسقوه وپترسبورغده اولدیغی قدر صوغوق‌اولور. مع‌هذا عمومیت اوزره چینك هواسی معتدل‌وصاغلام اولوب، علی‌الخصوص چینلیلرك نهر وکوللرك کنارلرینی زراعت وامور نافعه ایله اصلاح واعمار اره‌کی غیرتلرینك تصحیح هوایه پك بیوك تأثیر وخدمتی واردر.

محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. — چینك نباتات واشجاری پك‌چوق ومختلف اولوب، اکثری بومملکته مخصوص بولندقلرندن، تعدادیچون لسانمزده اسم دخی بولمقدن عاجزز. قاملیه، مانولیه، هورتنسیا کبی چیچکلی آغاجلر چیندن آوروپایه نقل اولنمشدر. راوند، چای، کافور، طود، بامبو وسائره آغاجلریله بال مومنه وایچ یاغنه مشابه برماده ویرن ایکی نوع آغاج، الیافندن مشهور چین کاغدی یاپیلان برنوع طود آغاجی، پورتقال آغاجی وسائر اشجار ونباتاتك انواعی حاصل اولور. چینده یتیشدیکمز حبوباتك جمله‌سی یتیشیورسه‌ده، اڭ کثرتلی محصولی پرنج اولوب، اهالینك وعلی‌الخصوص آشاغی صنفلرینك باشلیجه مدار تعیشی بو محصولدر. پرنجدن صکره چینك اڭ کلیتلی محصولاتی ایپك، پاموق وچایدر.

حیواناتی دخی پك چوق اولوب، اکثر انواعی چینه مخصوصدر. آتلری پك ایی اولمیوب، کوچك جثه‌لیدر. صیغیرلری آز اولوب، مانده‌لری وایکی هورکوجلی دوه‌لری چوقدر. کوپکلری برقاچ نوعه منقسم اولوب، برنوعنك اتی دخی یرلر. کدیلری دخی کذلك برقاچ نوع اولوب، اوزون ویومشاق تویلی بر نوعی دخی واردر. حیوانات وحشیه‌دن قپلان و پارسك انواعی وکیك وغزاللرك برچوق نوعی‌بولندیغی کبی، غرب جهتلرنده فیل وکرکدان وجنوب جهتنده میمونلرك انواعی وحتی اورانغ اوتانغه مشابه برنوع بیوکلری بولنور. قوشلرله کلبك وبوجکلرك چینه‌مخصوص پك‌چوق وغایت‌کوزل نوعلری‌واردر. فاره وکلنجك کبی حیوانات دخی پك‌چوق اولوب،هله صیچانلر بعض دفعه مزروعاتی تلف ایده‌جك درجه‌ده

چوغالیرلر. کرك سواحلده وکرك کوللرده بالیقلر پك چوق اولوب، اکثر انواعی بزجه مجهولدر.

چینده معادن معلومه‌نك جمله‌سی کثرت اوزره بولنوب، آلتون، کومش، باقر، دمیر، قورشون، نیکل، قلای، جیوه وسائره اخراج اولنور. آلتون باشلیجه تیبتدن اینن نهرلرك قوملرنده طوپلانیلیر. مرمرك انواعی بولنوب، علی‌الخصوص سیاه رنکلی پك کوزل برنوعی واردر. معدن کوری پك کثرت اوزره اولوب، ایالات شمالیه‌ده اودونك قلتی حسبیله، اخراج اولنه‌رق، محروقات یرینه قوللانیلیر. ذی‌قیمت احجارك دخی انواعی بولنور.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — نفس چینك اهالیسی ۳۸۱ ۵۵۵ ۰۰۰ کشی اولوب، هرمربع کیلومتره باشنه ۹۵ کشی‌دوشیور. بووجهله چینك آوروپانك اکثر یرلرندن زیاده مسکون اولدیغی آکلاشیلیور. چینلیلر مغول عرقنه منسوب اولوب، یوزلری یاصی، یناق کیکلری چیقنتیلی، برونلری یاصیق ویاصی، کوزلری بریرندن اوزاق ویوقاری‌یه مائل، قاشلری یوکسده و اوجلری یوقاری‌یه قالقمش، رنکلری صاریمتراق وکبار قادینلرنده‌بیاض، صاچلری قالین ودوز، بییق وصقاللری دخی سیرك وتل تلدر. بویلری قیصه وبتون اولوب، ایچلرنده اوزون بویلی وانجه بللی اشخاص یوق کبیدر. شیشمان وملحملری چوقدر. قسم جنوبیده ساکن اولانلر خالص چینلی اولوب، دها کوچك، وقسم شمالیده‌کیلر ایسه مانچو ومغول تاتارلریله قاریشیق اولوب، برآز دها ایری بویلیدرلر. بونلرك سیماجه مغوللرله دخی چوق مشابهتلری واردر. شمدیکی‌حانده‌مات حاکمه بولنان مانچو تاتارلرینه اصل چینلیلردن بشقه چینك غرب وجنوب جهتلرنده نیم وحشی بر طاقم اقوام بولنوب، کندیلرینه مخصوص لسانلری واردر. بونلردن بعضلرینك هند چینی وتیبت‌اقوامیله مناسبتلری واردر.

اصل چین لسانی السنهٔ هجائیه‌دن یعنی حال ابتدائیده بولنان السنه‌دن اولوب، کلمه‌لری برر هجادن عبارتدر. هرکلمه‌نك برقاچ معناسی اولمغله، یالکز قوللانلسه، تردد حاصل اوله‌جغندن، ایکی مترادف کلمه برلکده استعمال اولندقده، ایکیسنك جمع وتوافقندن مقصد تعین ایدر. لسانك اکثر کلمه‌لرینك ایکی هجادن مرکب کورنمسی بو حکمته مبنی اولوب، حقیقتده ایکی کلمه‌دن مرکبدر. بو لسانك تصریفاتی اولمیوب، مثلا فعللرده ماضی وحال واستقبال واثبات ونفی واسملرده اعراب آریجه برطاقم کلمه‌لرك علاوه‌سیله افاده اولندیغندن، اوکرنلمسی اول ظن ایدلدیکی قدر مشکل اولمیوب، آنجق تحریری پك کوجدر. ابتدای حالده‌چین خطی مصرك هیروغلیف خطی کبی افاده‌سی مراد اولنان مواد واشیانك رسمنی چیزمکدن عبارت بولنمش ایکن، مرور زمانله بوشکللر رسم اولدقلری آکلاشلمیه‌جق قدر تبدل ایدوب، مختلف وضعیت واستقامتده برطاقم خطوط مختلفه‌دن مرکب اشکال صورتنی آلمش، وهربری برهجایه تخصیص اولنمشدر. کلمه‌لر برر هجالی اولدقلرندن هربرکلمه‌یه مخصوص بر شکل وار دیمکدر. بولسان حقنده بوصوڭ زمانلرده آوروپالی‌بعض علما ومحققین برطاقم تحقیقات‌ومطالعات اجرا ایده‌رك، صرف ولغتنی دخی ضبط ایتمشلردر. چینلیلرك‌اسکیدن ادبیاتلری وصرف ونحو ولغت‌وسائر کتب‌ادبیه‌لری واردر. اصل لسان‌ادبی‌چینده براولوب، بعض ایالاتده سائر لسانلرله متکلم بولنان اقوام‌کندی لسانلرنی یازمیورلر. شمدیکی سلالهٔ حکمداری مانچو جنسنه منسوب اولوب، مانچوریا تاتارلری ذی‌نفوذ بولندقلرندن، سرای حکمداریده ورأس حکومتده وعلی‌الخصوص عسکرده مانچولسانی دخی قوللانیلوب، اکثر محررات رسمیه ایکی لسان‌اوزره نشر اولنور. مانچو لسانی سریانیجه‌دن مأخوذ بر خط مخصوصله یازیلیر. خط چینی یوقاریدن آشاغی‌یه یازیلوب، اشبو عمودی سطرلر صاغدن صوله تعاقب ایدرلر.

چینده اڭ زیاده منتشر اولان ادیان اوچ اولوب، آنجق اوچی آره‌سنده آز فرق بولنمغله، اهالی‌عندنده اوچی دخی مساوی عد اولنه‌رق، منتسبینی بیننده بر کونه خصومت ومباینت یوقدر. برنجیسی علماوکبرایه مخصوص اولان قونفوچیوس دینیدر.که اساساً وحدانیتی تصدیقدن وانسان ایله الوهیت آره‌سنده‌کی مناسبات حقنده بعض افکار متصوفانه‌دن عبارت بولنمش ایکن، مرور زمانله بوساده‌لکی غائب ایدوب، ارکان طبیعته عبادت وآلههٔ متعدده‌یه اعتقاد درکه‌سنه اینمش، وبعض شعبه‌لری الوهیتی بسبتون انکار یولنه صاپمشدر. بودینك رؤسای روحانیه‌سی وبت وصنملری اولمیوب، چین ایمپراطوری‌بودینك دخی رئیس

روحانیسی عد اولنور. ایکنجیسی ینه فونفوچیوسك دیننده مأخوذ اولوب، جن وپریلره وارواح امراته عبادتدن عبارتدر. بونلرك راهب وراهبه‌لری اولمیوب، غائبدن خبر ویرمك، فال آچق، منجملك ورماللق ایتمك کبی حرکات غریبه‌ده بولنورلر. بودینه متدین اولانلره (تائوسه) دیرلر. اوچنجیسی دخی (بودا) دینیدر، که حضرت عیسادن ایکی قرن اول چینه دخول وانتشار ایدوب، آنجق بودخی اسکی حالنی غائب ایتمکله، غایت قبا بر بتپرستلك صورتنی آلمشدر. بودا دینك رئیس اعظمی برقاچ عصر چینده اقامت ایتدکدن صکره تبته چکلمشدر. بودینك (بونز) تعبیر اولنان راهبلری ومناسترلری پك چوق اولوب، جهالت وتعصبلری درجهٔ نهایه‌ده‌در. اڭ زیاده منتشر اولان دین دخی بودر.

چینك ترکستان شرقی کبی ایالات ممتازه‌سنده مسلمانلر اکثریت اوزره بولندقدن بشقه، نفس چینده دخی خیلی مسلمانلر بولنوب، مذکور اوچ دیندن صکره اڭ زیاده منتشر اولان دین دین اسلامدر. اسلامیت چینه ایکی طریقله داخل اولمشدر. اولا بحراً جزیرة العربدن قانتون اسکله‌سنه نقل، واورادن چینك جنوب جهتنه ادخال اولنه‌رق، اورالره انتشار ایتمش؛ وعلی الخصوص (یون نان) تعبیر اولنان خطه‌نك اهالیسی عمومیت اوزره دین اسلامله تدین ایلمشدر. بوحال اوائل دور اسلامده وکندی اعتقادلرینه کوره وقت سعادتده وقوع بولوب، صحابهٔ رسول الله (صلعم)دن چینلیلره تلقین دین اسلام ایتمکه کیدن ذات قانتونده ارتحال ایتمکله، تربه‌سی الیوم اوراده موجوددر؛ واورا مسلمانلری حضرت پیغمبردن صکره صحابه وائمه واولیادن اوله‌رق یالکز بوذاتی طانیورلر. دین اسلامك چینه ایکنجی دخولی اولاد چنکیزك چینده ایتدکلری فتوحات زماننده واقع اولوب، آسیانك جهت غربیه‌سنده عالم اسلام ایچون اوقدر مضر اولان مغول طائفهٔ وحشیه‌سنك دین اسلامك چینه ادخالنه خدمتلری اولمشدر. اوصره‌ده آل چنکیزك عالم اسلام اوزرینه دخی حکملری جاری اولدیغندن، بونلرك معیتنده برچوق مسلمانلر عسکرلکله وسائر مأموریتلرله چینه داخل اولوب، اوراده قالمش، ومرور زمانله چوغالمشلردر. بونلر اڭ زیاده پکینده وچینك شمال جهتلرنده بولنوب، دائما حکومت طر-
فندن اکرام واعزاز کورمش، وبعض حقوق وامتیازاته دخی نائل اولمشلردر. کرك بونلر وکرك جنوب جهتنده‌کیلر سائر ممالك اسلامیه‌دن پك اوزاق بولندقلرندن، وچین ویا مانچو لساندن بشقه لسان بیلمیوب، دین اسلامك اساسی اولان لسان عربی‌یه‌دخی وقوفلری اولمدیغندن، اعتقادات وعملیات مذهبیه‌نك تشرعاتنده کندیلرینه مخصوص بعض احوال وعادتلری واردر. نفس چینده‌کی اهالئ مسلمه‌نك مجموعی یکرمی ملیون نفوسه قریب اولوب، کوندن کونه دخی چوغالمقده، وچینلیلرده دین اسلامی قبول خصوصنده بیوك بر استعداد وانهماك کورلمکده‌در. چین اهالئ عمومیه‌سنك کلیتنه نسبةً مسلمانلری پك اقلیتده اولدقلری حالده، محکوم ومحقر اولمیوب، پکینده پك چوق دفعه‌لر امور ووقوعات سیاسیه‌ده پك اهمیتلی بر موقع طوتمش اولدقلری کبی، یون نان خطه‌سنده دخی بوندن یکرمی سنه اول چین دولتنه قارشی قیام ایده‌رك مقتیلری بولنان شاه سلیمان اسمنده بر ذاتی رئیس انتخاذیله، بر حکومت مستقله تشکیل ایتمشلردی.

تقسیماتی، باشلیجه شهرلری. — چین دولتنده سلالهٔ حکمدارى تبدل ایتدکجه مملکتك تقسیماتی دخی دکیشدیرلمك عادت اولوب، شمدیکی حالده نفس چین ۱۷ ایالته منقسم ایسه‌ده، جغرافیاجه مانچوریایه تابع اولان (لائوتونغ) ونام دیکرله (شینغ کینغ) ایالتی دخی، اکثریت اوزره چینلیلرله مسکون اولدیغندن، رسماً نفس چیندن عد اولنیور. اشبو اون سکز ایالتك اسامیسیله، مساحهٔ سطحیه‌لری واهالیسی بروجه زیردر:

ایالات	مربع کیلومتره	مقدار اهالی
	(ایالات شمالیه)	
پچیلی	۱٤۸ ۳۵۷	۱۷ ۹۳۷ ۰۰۰
شان تونغ	۱۳۹ ۲۸۲	۳٦ ۵٤۵ ۷۰٤
هونان	۱۷۳ ۲۵۰	۲۲ ۱۱۷ ۰۳٦
شان سی	۱۷۰ ۸۵۳	۱۰ ۷۹۱ ۳٤۱
شن سی	۲۱۰ ۳٤۰	۸ ۲۷٦ ۹٦۷
قان سو	٦۷٤ ۹۲۵	٤ ۳٦۸ ۸۷۲
	(ایالات وسطیه)	
سه‌چوآن	٤۷۹ ۲٦۸	۷۱ ۰۷۳ ۷۳۰
قوئی چئو	۱۷۲ ۸۹۸	۷ ٦٦۹ ۱۸۱
هوپه	۱۷۹ ۹٤٦	۳۳ ٦۰۰ ٤۹۲
هونان	۲۱۵ ۵۵۵	۲۱ ۰۰۵ ۱۷۱
کانغ سی	۱۷۷ ٦۵٦	۲٤ ۵٤۱ ٤۰٦
نغان هوئی	۱۳۹ ۸۷۵	۲۰ ۵۹٦ ۹۸۸
کانغ سو	۱۰۳ ۹۵۹	۲۱ ۲۵۹ ۹۸۹

(ایالات جنوبیه)

چه کانغ	٩٢ ٣٨٣	١١ ٦٨٥ ٣٤٨
فوکان مع فورموزه	١٥٧ ٣٢٠	٢٣ ٥٠٢ ٧٩٤
قوآنغ تونغ مع هایتان	٢٦٩ ٩٢٣	٢٩ ٧٤٠ ٠٥٥
قوآنغ سی	٢٠١ ٦٤٠	٥ ١٢١ ٣٢٧
یون نان	٣١٧ ١٦٢	١١ ٧٢١ ٥٧٦
جمعاً	٤ ٠٢٤ ٦٩٠	٣٨١ ٥٥٤ ٩٧٧

اشبو ایالاتك بهری سکز اون سنجاغه منقسم اولوب، بهر سنجاق بر ایکی ویا زیاده قضایی ومتعدد ناحیه‌یی حاویدر. طوغریدن طوغری‌یه ایالات مرکزلرینه تابع قضا وناحیه‌لر دخی واردر.

چینده برچوق بیوك شهرلر بولنوب، آنجق بونلرك مقدار اهالیسی حقنده بعض مبالغه‌لی روایتلر وقوع بولشدر. پایتختی اولان پکین شهرینك اهالیسی بر خیلی وقت ٥ ملیون قدر ظن اولنمشیکن، مؤخراً اولنان تخمینلر بو شهر عظیمك اهالیسنی ٥٠٠ ٠٠٠ ایله ١٦٥٠ ٠٠٠ آره‌لرنده کوستریور. مقدار نفوسلری اڭ زیده معلوم اولان شهرلری اجنبیلره تقربی مساغ اولان اسکله‌لر اولوب، بونلرك باشلیجه‌لری بروجه زیردر:

قانتون	١ ٦٠٠ ٠٠٠	ون چئو	٨٠ ٠٠٠
تین چین	٩٥٠ ٠٠٠	نیوچوآنغ	٦٠ ٠٠٠
هان کئو	٧٥٠ ٠٠٠	ووهو	٦٠ ٠٠٠
فوچئو	٦٣٠ ٠٠٠	کوکانغ	٥٣ ٠٠٠
شان های	٣٥٥ ٠٠٠	کونغ چئو	٤٠ ٠٠٠
نینغ پو	٢٤٠ ٠٠٠	ایچانغ	٣٤ ٠٠٠
تاقائو وتاپوآن	٢٣٥ ٠٠٠	چه‌فو	٣٢ ٠٠٠
چین کانغ	١٣٥ ٠٠٠	سواتائو	٣٠ ٠٠٠
آموی	٩٥ ٦٠٠	پاخوی	٢٥ ٠٠٠
تامسوی	٩٥ ٠٠٠		

چینده‌کی شهر وقصبه‌لرڭ چوغی بر طرزده اولوب، جله‌سی سورله وقورو ویا صو ایله مملو خندقلرله محاطدر. خصوصی ابنیه‌نك جله‌سی اخشاب اولوب، خارجاً بویالی وچینه مخصوص چاتیلر وصچاقلرله مزیندر. یالکز معبدلر، سرایلر وسائر ابنیهٔ عمومیه طاشدن اولوب، بونلرك ایچنده مصنعلری دخی واردر. هله کوپریلری پك مکملدر. سوقاقلری اکثریا طار ویسدر. چینلیلر غایت صیق بر حالده یاشامغی سودکلرندن، چینده سیرك خانه‌لر، کوچك کویلر وصیفه‌لر مفقود اولوب، اکثر قریه‌لری دخی جسیم وصیقدر، یالکز سور وخندقلری اولمامغله قصبه‌لردن فرق اولنورلر. چینده برچوق اهالی دخی نهرلرده

وقناللرده صندالر ودوبه‌لر ایچنده ساکن اولوب، قره‌ده مسکنلری یوقدر.

مدنیتی، معارف وصنایع وتجارتی. — آسیانك غرب جنوبیسیله آوروپاده ساکن اقوام آریانیه وسامیه‌دن صکره دنیاده اڭ اول واڭ زیاده تمدن ایتمش برقوم وار ایسه، اوقومده چینلیلردن عبارتدر. چینلیلر اسکی زماندن بری آیریجه بر عالم تشکیل ایدوب، آسیانك سائر طرفلرندن واسع چوللرله وکچلمسی پك مشکل یوکسك طاغلرله وسائر طرفلردن دخی بحر محیط کبیرله آیرلمش اولدقلرندن، سائر اقوام وامله اختلاط ایتمه‌مش؛ وبناءً علیه نه امم سائره‌نك مدنیتندن استفاده، ونه‌ده کندی مدنیتلرینی امم سائره‌یه نشر واشاعه ایتمشلردر. دائما آیریجه یاشامشلردر. بونك ایچون کندیلرنده کوردیکمز آثار مدنیتك صرف کندی ایجادلری اولدیغنده امین اوله‌بیلیرز. هرنه قدر بو کونکی آوروپا مدنیتنه نسبةً چینلیلر پك کری بر حالده بولنیورلرسه‌ده، ازمنهٔ قدیمه وقرون وسطاده آوروپا ظلمت جهل ایچنده مستغرق بولندیغی زمان، چین ینه شمدیکی حالنده ایدی، چینلیلر ساکن وچالیشقاق آدملر اولوب، زراعته، صنعته وعلم وهنره فوق‌العاده میل واستعدادلری وار ایسه‌ده، اصول وعادات قدیمه‌لرینه فوق‌العاده حرمت ورعایتلری اولدیغندن، اجدادلرینك بولنمش اولدقلری حالدن بر وجهله آیریله‌میوب، ایجابات زمانیه ایله موافق صورتده ترقی ایده‌میورلر.

معارفلری باشلیجه تاریخ وجغرافیا ایله ادبیاتدن وتاریخ طبیعیدن عبارت اولوب، وقعه نویسلکه اسکیدن بری فوق‌العاده اهمیت ویرمشلر، وکونی کونه ضبط ایتدکلری وقوعاتدن یوزلرجه جلدلردن مرکب تاریخلر تشکیل ایلمشلردر. معلومات جغرافیه‌لری چینه وتیبت، مغولستان، مانچوریا کبی، چین دولتنه تابع ممالکه منحصردر. کندیلرینه مخصوص برطرزده نقصان بعض خریطه‌لر دخی ترسیم ایدرلر. اڭ اسکی کتب ادبیه‌لری میلاد عیسادن بر قاچ قرن اول بر زمانده یازلمشدر. اخلاقه وشعره متعلق کتابلری چوقجه‌در. وقایع فلکیه وجویه‌یه پك بیوك دفتلری اولوب، اسکیدن بری خسوف وکسوف واحجار سمائیه سقوطی وزلزله کبی وقوعاتی قید وضبط ایتمشلرسه‌ده، هیئت ونجومه متعلق معلومات فنیه‌لری

پك ناقص اولديغندن، اوته‌دن برى بو خدمتى ممالك اسلاميه‌دن جلب واستخدام ايتدكلرى بعض علماى اسلامه احاله ايدرلردى؛ اخيراً آوروپا ارباب هيئتندن استمداد ايتمكه باشلامشلردر. تقويملرى شمسى وقمرى اولوب، شهرلرى قمرى ايسه‌ده، بهر ۱۹ سنه‌يه ۷ آى ضم ايده‌رك، سنه‌لرى شمسيدر. آيى درت هفته‌يه تقسيم ايتميوب، اوچ اونلغه تقسيم ايدرلر، يعنى هفته‌لرى اون كوندن مركبدر. كونلرى ۱۲ ساعته منقسم اولمغله، بهر ساعتلرى بزم ايكى ساعتمزه معادلدر. هر نه قدر بينلرنده معارف خيلى منتشر اولوب، امور ملكيه وصنعت وتجارتله مشغول اولانلرڭ ايچنده اوقويوب يازمسى اولميانلر پك نادر ايسه‌ده، خطلرينڭ پك مشكل اولمسى توسيع معلوماته وقت براقديغندن، سنه‌لرجه تحصيل ايله مشغول اولان عالملرى آنجق لسانلرينى تماميله اوقويوب يازمق اقتدارينى اكتساب ايده‌بيليرلر. اسكيدن برى همجوار اولان اقوامك لسانلرينى اوكرنمكه مخصوص بر مكتبلرى بولنديغى كبى، اخيراً آوروپا لسانلرينڭ تحصيليچون دخى بر مكتب آچشلردر.

چينليلرڭ استعداد طبيعيلرى ياردميله اسكيدن برى چينده بعض صنايع اجرا اولنمقده ايسه‌ده، دائما اسكى حاللرنده قالوب، بركونه ترقى كورلمه‌مشدر. رسمله چوق اشتغال ايتدكلرى حالده، كولكه ترسيمله قرب وبعدڭ تصويرى فكرى كنديلرنده مفقود اولديغندن، رسملرى مختلف بويالردن مركب غريب بر صورت آلير. فن معماريده اولدقجه مهارتلرى اولديغى حالده، هيكلتراشلق عندلرنده مجهول اولوب، يالڭز تخته وفيل ديشى وكيك اوزرنده قبارتمه رسملر وشكللر قازمقده مهارتلرى فوق‌العاده‌در. بو خصوصده صبر وثباتلرى دخى اولوب، اويونجق قبيلندن بر اوفق شيئك اعماليله سنه‌لرجه اشتغال ايدنلرى واردر. ممالك سائره‌ده معمول مواد صناعيه‌يى تقليدده دخى مهارتلرى وار ايسه‌ده، كنديلكلرندن يكى برشى كشف ايتمك ويا اجدادلرندن بولدقلرى صنعتلرى ايلريلتمك فكر واقتدارندن محرومدرلر. چينى وصاقسى كبى طوپراقدن معمول نفيس شيلر اعمالى ايسه اسكيدن برى چينليلره مخصوص بر صنعتدر.

چينڭ تجارتى باشليجه تجارت داخليه‌دن عبارت اولوب، منطقهٔ حاره‌دن منطقهٔ بارده‌يه قدر ممتد وهر اقليمڭ محصولاتنى جامع اوله‌رق درتيوز مليون اهالى ايله مسكون بولنان اويله بر مملكت واسعه‌نڭ ايالاتى آره‌سنده محصولات ارضيه ومعمولات صناعيه‌دن عبارت پك ايشلك بر تجارت اجراسى طبيعيدر. هر نه‌قدر يوللر پك منتظم دكل ايسه‌ده، جسيم نهرلر وبونلرڭ آره‌سنده موجود بولنان متعدد جدوللر وعلى‌الخصوص چينڭ جنوبندن شماله دڭ ممتد اولان ۲۷۰۰ كيلومتره طولى اولوب ذكرى سبق ايدن سد ايله برابر حقيقة عجايب عالمدن عد اولنمغه شايسته بولنان بيوك جدول چينده تجارت داخليه‌يى فوق‌العاده تسهيل ايديور. چينڭ هر خانغى شهر وقصبه‌سنه كيرلسه بيوك بر حركت كوريلوب، بتون خلقڭ اخذ وعطا ايله مشغول بولندقلرى حس اولنور: بو تجارت داخليه‌نڭ مكمليتى چينليلرى تجارت خارجيه‌دن مستغنى ايتديكندن، اسكيدن برى اجنبيلره چينه دخول واجراى تجارت ممنوع اولوب بو مملكت واسعه‌دن يالڭز ايپكه وچينى وفيل ديشنه متعلق بعض نفايس معمولات اخراج، وهند وايران واسطه‌سيله ممالك غربيه‌يه نقل وفروخت اولنوردى. چينه ايسه يالڭز مغولستاندن آت، تبتدن مسك، تركستان شرقيدن شال كبى بعض شيلر ادخال اولنوردى. شمديكى حالده اقطار مذكوره‌دن مواد مزبوره ادخال اولنمغله برابر، سيبريادن دخى كورك وچوخه كيرديكى كبى، آوروپانڭ تجارت بحريه‌سنه دخى برقاچ اسكله آچيلوب، معادن معموله وغير معموله، پاموق ويوكدن منسوجات، معدن كورى، آفيون وسائره ادخال، وباشليجه ايپك وچاى ايله بعض چين معمولاتى اخراج اولنور. اشبو تجارت بحريه سنوى بر مليار فرانغى متجاوز اولوب، نصفندن زياده‌سى ادخالات ونصفنه قريب مقدارى اخراجاتدن عبارتدر. بو تجارتڭ قسم كليسى انكلتره ايله وآسياده‌كى انكليز مستملكاتيله اجرا اولنور.

اصول اداره‌سى، قوهٔ ماليه وعسكريه‌سى. — چين حكومتى ايمپراطورلق اولوب، سلطنت بر خاندانڭ ايچنده ارثاً انتقال ايدر. عموم اهالينڭ تخت سلطنتده بولنان ذات حقنده فوق‌العاده حرمت ورعايتلرى واردر. هر نه قدر حكومت بركونه مشروطيتله مقيد دكل ايسه‌ده، برى «مجلس عالى»

ودیکری « شورای دولت » اسمریله ایکی بیوك مجلس بولنوب، بونلرك حکم واقتداری دخی زیاده‌در. مجلس عالی، اوچی مانچو واوچی چینلی اولمق اوزره، آلتی اعضادن مرکب اولوب، حکمدارك اوامر وارادانی نشر وتبلیغ ونظاماتی وضع وتعدیل ایتمکله موظفدر. شورای دولت خاندان حکمداری‌یه منسوب پرنسلردن، وکلادن وسائر کبرادن مرکب اولوب، اعضالری معین دکلدر؛ وامور ملکیه وعسکریه‌یه متعلق موادمهمه‌نك مذاکره‌سیله موظفدر. حکومت: امور داخلیه، امور مذهبیه، امور عدلیه، امور نافعه، امور عسکریه ومالیه نظارتلری اسمریله آلتی نظارتدن عبارت اولوب، هر بر نظارتك، بری مانچو ودیکری چینلی اوله‌رق، ایکی رئیس ودرت رئیس ثانیسی واردر. بر تفتیش عمومی نظارتی دخی واردر، که کافهٔ دوائر حکومتك امور وحرکاتی تفتیش ایدر، وامور عدلیه‌ده محکمهٔ تمیز وظیفه‌سنی ایفا ایلر. شهرامینی وممالك تابعه ناظری دخی وکلادن معدوددرلر. مغولستان ایله ترکستان شرقی ممالك تابعه‌دن معدود اولوب، مانچوریا ایسه، شمدیکی خاندان حکمدارینك وطنی ومانچو قومی ملت حاکمه اولمغله، اصل چین ایالاتندن آیری اداره اولندیغی حالده، ممالك تابعه‌دن عداولنماز. حتی اکثر نظارتلرده بری مانچو وبری چینلی اولمق اوزره ایکی ناظر بولندیغی کبی، مجلسلرك اعضالری دخی متساویا مانچو وچینلیدن مرکبدر.

چین دولتنك واردات ومصارفی وسعت مملکته وثروت طبیعیسنه کوره اولمیوب، تقریباً ۴۰۰ ملیون فرانقدن عبارتدر. ویرکیلرك طرح وتحصیلی پراسکی اصولده اولوب، چوغی اشیای عینیه اوله‌رق تحصیل اولنور. دیونی دخی پك آزدر.

عسکری صلح زمانده ۳۰۰۰۰۰ وحرب زمانده بر ملیون نفردن مرکب اولوب، ۱۰۰۰۰ کشیدن مرکب بر معلم فرقه‌سی دخی واردر، که برقاچ آلای پیاده ایله بهری ۲۵۰ آتلیدن مرکب برقاچ سواری بلوکنی و ۶ صحرا ایله ۳ طاغ بطاریه‌سنی جامعدر. سائر عسکری بر طرز مخصوص قدیمه‌در. اخیراً چین دولتی بر بحریه دائره‌سی تشکیل ایدوب، دونناسی ۳ زرهلی، ۲ فرقتین، ۵ قوروت، ۱۵ زرهلی طوپ چکر، ۹ طورپیل واپوری، ۶ بطاریه دوبه‌سی، ۱۳ نقلیه و ۷ کرك قروازوردن وجعاً ۱۲۴ قطعه سفینه‌دن عبارت اوله‌رق، شمال وجنوب فیلوسی نامیله ایکی‌یه منقسمدر. دمیر یوللری دردست انشا اولان برایکی کوچك خطدن عبارت اولوب، تلغرافلری دخی آزدر.

احوال تاریخیه‌سی. — چینك تاریخی پك اسکیدن بری مضبوط اولوب، میلاد عیسادن ۴۸۴ سنه اول مشهور (شوکینغ) کتابنی یازمش اولان حکیم قونفوچیوس میلاددن ۲۲۰۰ سنه اول حکم سورمش (یائو)دن بدأ ایدرك، بوندن اولکی حکمدارلرك احوالیله چینك وقوعاتنی، اساطیردن غیرخالی کوردیکیچون، مشکوك عد ایله، مسکوت عنه براقدیغنی بیان ایدیور. چینك هرودوتی مقامنده اولوب، میلاد عیسادن ۱۰۴ سنه اول (سه‌کی) عنوانلی تاریخنی یازمش اولان (سماچین) ایسه چوق دها اولکی وقوعاتی دخی نقل ایدیورسه‌ده، قبل المیلاد ۸۴۱ تاریخنه متصادف اولان بر زمانه‌دك جریان ایدن وقوعاتك تواریخنه پك‌ده صاغلام نظریله باقیله‌میه‌جغنی علاوه ایدیور. هرحالده اووقتلرده چین شمدیکندن براز دها کوچك اولوب، مذکور (یائو) طرفندن ۹ ایالته تقسیم اولنمشدی. بونك خلفی (شون) ایالاتك عددینی ۱۲ یه ابلاغ ایتمش ایسه‌ده، بوندن صکره حکومت سوروب (هیا) اسمیله معروف ایلك سلاله‌نك بانیسی اولان (یو) چین الکاسنی یکیدن ۹ ایالته تقسیم ایتمش؛ وبو تقسیم میلاددن ۳ قرن اولنه کلنجه‌یه قدر تعاقب ایدن ایلك ۳ سلاله زمانلرنده باقی قالمشیدی. ایلك سلاله‌نك زمانده چین دولتی شمدیکی چینك قسم وسطیسیله شمال غربی جهتندن عبارت اولوب، آکلاشلدیغنه کوره، مدنیت الك اول اوراده ظهور ایتمشیدی. بعده شمال وجنوبه طوغری توسیع ممالك ایده‌رك، میلاد عیسادن برقرن اول حکومت سورن (خان) ویا (خاقان) سلاله‌سی زمانده بر طرفدن هند چینینك قسم شرقیسی اولان (آنام) خطه‌سی ضبط اولنمش؛ وبر طرفدن چین تواریخنده (هیونغ نو) اسمیله یاد اولنان بر ترك قومنه قارشی (تبا) ویا (یوچی) تسمیه ایتدکلری دیکر بر قومله عقد اتفاق ایتمك اوزره، (چانغ کان)ك قومانده‌سیله غربه طوغری بر سریه سوق اولنمش ایدی. بو سوقیات واسطه‌سیله ختن وماوراءالنهر وایران ایله عقد مناسبات اولنه‌رق، او وقت چینك اسمی امم غربیه‌نك معلومی اولمغه باشلامشدر. چوق کچمه‌دن ایلك تجارتی کسب توسع

ايتمكه باشلايه‌رق، هند وايران ورومايه قدر چين‌ايپكى سورلمش؛ وبومناسبتله چين معلوم اولوب، حتى بعضاً «ايپك‌ملكتى» دخى تسميه اولنمسى عادت اولمش‌ايدى. بوتجارت براً اجرا اولنمغه باشلامازدن اول بحراً يعنى بحر محيط هندى طريقيله وهندستان وجزيرة العرب واسطه‌سيله مصره قدر واصل اولوردى. روماليلردن صكره چينك تجارت بحريه‌سى عربلر طرفندن اجرا اولنه‌رق، اوائل دور اسلامده بحريون اسلام جزيرة العرب سواحلندن وبصره كورفزندن چينك سواحل جنوبيه وشرقيه‌سنه كيدوب كليرلردى؛ وبوقاريده دنيلديكى كبى، دين اسلامى دخى بوطريقله چينه ادخال ايتمشلردى. ميلادك ٦٢٦ تاريخندن ٩٠٨ تاريخنه‌دك، يعنى اوائل دور اسلامده چينده حكومت سورن (تانغ) سلاله‌سى كرك توسيع ممالك وكرك تزييد اسباب عمران ومدنيت خصوصنده سلفلرينه تفوق ايتمشدى. بوسلاله‌نك انقراضنده برطاقم طوائف ملوك ظهور ايدوب، برمدت چينك احوالى هرج ومرج اولمش ايسه‌ده، ٩٦٠ تاريخ ميلاديسنده (سونغ) سلاله‌سى يكيدن چين ممالكنى بردولته جمع ايتمشدر. ١١٢٥ تاريخنده مانچو تاتارلرى چينك نصف شماليسنى ضبط ايدوب، (خطا) اسميله معروف دولتى تشكيل ايتمشلريله، سونغ سلاله‌سى چينك يالكز نصف جنوبيسنده حكم سورمكه باشلامشلردى. ١١٨٠ده سونغ سلاله‌سندن برحكمدار مشهور چنكيز خان ايله بالاتفاق مانچولرى چيندن اخراج ايتمش ايسه‌ده، درعقب مغوللرك دها تهلكه‌لى قومشولر اولديغنى كوره‌رك، بونلره قارشى مقاومته چاليشمش ايسه‌ده، موفق اوله‌ميوب، ١٢٨٠ده قبلاقاآنك الينه اسير دوشمش؛ وبتون چين اولاد چنكيزك ملكى حكمنه كچمش ايدى. قبلاقاآن چينده (يوئن) اسميله برچينلى دولتى تشكيل ايدوب، يوز سنه قدر دوام ايدن بو دولت زماننده معارف وادبيات خيلى ترقى ايتمشدى. نهايت ١٣٦٨ده ظهور ايدن اختلالك نتيجه‌سنده مغوللرك دولتى ختام بولوب، فرومايه برچينلى تخت سلطنته نائل اولمش؛ و(مينغ) سلاله‌سنى تأسيس ايلمشدر. ١٦٤٤ تاريخ ميلاديسنه‌دك ٢٧٦ سنه حكم سورن بو سلاله‌دن ١٦ حكمدار كلوب، ايچلرندن بعضلرى تميز ايتمشلردر. قبلاقاآنك زماننده آوروپاليلردن برنجى اوله‌رق مشهور (مارقو پولو) چينه‌داخل اولوب، ١٨ سنه اقامتله، عودتنده بوملكت حقنده معلومات مفصله وغريبه ويرمش اولديغى كبى، مينغ سلاله‌سى زماننده دخى جزويتلر وسائر ميسيونرلر چينده برچوق تحقيقات جغرافيه وفنيه اجرا ايتمشلردر. ١٦٤٤ ده مانچو تاتارلرى يكيدن چينه هجومله، مينغ سلاله‌سنه ختام ويره‌رك، الى يومنا هذا حكم سورمكده اولان (تاى چينغ) سلاله‌سنى تأسيس ايتمشلردر. بويكى سلاله تركستان شرقى ايله تبتى وچينك جنوب غربيسنده بولنان بعض نيم وحشى اقوامى دخى رام ايدوب، چين دولتنك حدودينى توسيع ايتمشدر. بو سلاله حكمدارلرندن بعضلرى جزويت ميسيونرلرينه مساعده كارانه معامله‌ده بولنمغله، بونلر چينك هر طرفنى كزوب، احوالنه كسب وقوف ايده‌رك، آوروپايه برچوق معلومات ويرمشلردر. ١٧٤٤ تاريخ ميلاديسنده انكلتره دولتى چينه هندستاندن آفيون ادخال ايتمك ايستيوب، چين حكومتى ايسه بو زهرقاتلك ادخالنى منع ايتديكندن. دولتين بيننده محاربه وقوع بولوب، نهايت انكليزلر غالب كلمكله، (هونغ قونغ) جزيره‌سنى ضبط، وچين دولتنى بش اسكله‌سنى آوروپا تجارتنه آچيق طوتمغه اجبار ايتمشلردر. چينليلر بومجبوريتدن دلكيراولوب، تعصبلرى بردرجه دها غليان ايتمكله، ١٨٦٠ ده بعض اوروپاليلرى قتل ايتديكلرندن، بو دفعه انكلتره ايله فرانسه برلكده چينه اعلان حرب ايده‌رك، انكليز وفرانسز عسكرى مظفراً پكينه داخل اولمش؛ وبو دفعه عقد ايتدكلرى معاهده ايله ديكر اون اسكله‌يى دخى آوروپا تجارتنه آچديرمشلردر. ١٢٩٠ تاريخ هجريسنده بر طرفدن تركستان شرقيده آتالق غازى يعقوب بكك دلالتيله وبرطرفدن دخى (يوننان) ده شاه سليمانك رياستيله مسلمانلر چينه قارشى اعلان استقلال ايده‌رك، بو ايكى نو ظهور دولت اسلاميه‌در سعادته وآوروپا پايتختلرينه سفيرلر ارساليله استقلاللرينى تصديق ايتديرملك ايستمشلرسه‌ده، عاقبت چينليلر غالب كلوب، كرك كاشغرده وكرك يوننانده قتل عام كبى نيجه اعتسافات وحشيه‌ده بولنمش؛ وبو ايكى خطه‌دكى بيچاره مسلمانلرينه چينليلرك اداره‌ٔ ظالمانه‌سى آلتنده قالمشلردر.

چينچيناتوس { (Cincinatus) جيت‌واستقامتيله مشهور بر رومالى اولوب، قبل‌الميلاد ٤٦٠ تاريخنده قونسلوس تعيين

اولنمغله، وطننه بعض خدمات مهمه ایفا ایتمش؛ وبعده زراعتله مشغول اولدیغی حالده، ٤٥٨ ده روما عسکرینك بعض خصما طرفندن محاصره آلتنده بولنمسی اوزرینه، (دیکتاتور) عنوانیله رأس حکومته کتیریله‌رك، درحال جمع ایتدیکی عسکرله دشمنلری قهر؛ وروما اردوسنی تخلیص، و ١٦ کون حکومتدن صکره استعفا ایده‌رك، ینه چفت وچبوغیله اوغراشمغه باشلامشیدی. ٤٣٨ تاریخنده، (مولوس)ك عصیانی اوزرینه، ٨٠ یاشنده اولدیغی حالده، ثانیاً رأس حکومته کتیریله‌رك، مرقوملك وجودینی ازاله ایتمشدی. بودفعه دخی ٢١ کون رأس حکومتده قالدقدن صکره، هیچ بر مکافات قبول ایتمیه‌رك، استعفا ایتمشدر.

—— آمریقانك ممالك مجتمعه‌سنده بعض اهالی بوذاتی نمونهٔ امتثال اتخاذ ایده‌رك، ١٧٨٣ده بو اسمله بر جمعیت تشکیل ایتمشلردی. کندیلری حکومتده وراثتی قبول ایتدکلرندن، جمهوریتك تشکلندن صکره جمعیتلری طاغیدلمشدر.

چین دکیزی { (Mer de Chine) بحر محیط کبیرك چین سواحلنده وآسیا قطعه‌سنك منتهای شرق جنوبیسنده بولنان واسع بر دکیز اولوب، جنوبی وشرقی اسملریله ایکی‌یه منقسمدر:

جنوبی چین دکیزی (Mer de Chine Méridional) وچینجه نان های (Nan Haï) یعنی جنوب دکیزی، غرباً مالاقه شبه جزیره‌سندن وقوشنشین ایله تونکین سواحلندن باشلایه‌رق، بورنئو ایله فیلیپین جزایریله بحر محیط کبیردن آیریله‌رق، فورموزه جزیره‌سنه قدر ممتد اولور. بونك منتهای غربنده (سیام کورفزی) وغرب شمالی جهتنده دخی (تونکین کورفزی) بولنیور. مالاقه شبه جزیره‌سیله بورنئو آره‌سنده جاوه دکیزیله اختلاط ایدر. صیغلری و قیالری چوق اولوب، سیرسفائن حقنده مخاطره‌لیدر.

شرقی چین دکیزی (Mer de Chine Orientale) وچینجه (تونغ های) یعنی «شرق دکیزی» جنوبیسندن چوق دها کوچك اولوب، فورموزه آطه‌سندن بدأ ایله، چینك سواحل شرقیه‌سی بوینجه شماله طوغری ممتد اوله‌رق، جاپونیا وقوریا سواحلنه قدر ممتد اولور. قوریا ایله چین سواحلی آره‌سنده‌کی قسم شمالیسی «صاری دکیز» اسمیله معروف اولوب، بونك شمال غربی جهتنده دخی پچیلی کورفزی تشکل ایدیور.

شرقی چین دکیزی بحر محیط کبیردن جاپونیایه عائد بر صره کوچك آطه‌لرله آیرلمش اولوب، شمالاً (فوکان) بوغازندن جاپونیا دکیزیله اختلاط ایدیور. صیغلری وقیالری یوغیسه‌ده، دهشتلی قاصرغه‌لرندن طولایی بودخی سیرسفائن حقنده مخاطره‌دن خالی دکلدر.

چین دولتی { (Empire Chinois) وسعت اراضی وکثرت نفوسیجه کرهٔ ارضك وقوت ومکنتجه آسیا قطعه‌سنك اك بیوك دولتی اولوب، نفس چین ایله مانچوریا، مغولستان، ترکستان شرقی وتیبت ممالك واسعه‌سندن عبارتدر. شرقاً شرقی چین دکیزیله، صاری دکیزله، قوریا شبه جزیره‌سیله وروسیه‌یه تابع اولان بر مقدار اراضی ایله؛ شمال شرقی جهتندن ترکستانله؛ غرباً افغانستانله؛ غرب جنوبی جهتندن هندستانله؛ جنوباً دخی هند چینی ایله وجنوبی چین دکیزیله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١١ ٥٧٤ ٣٥٦ مربع کیلومتره اولوب، ٤٠٢ ٧٣٥.٠٠٠ اهالیسی واردر، که بروجه زیر منقسم بولنیور:

مملکت	مربع کیلومتره	اهالی
نفس چین	٤ ٠٢٤ ٦٩٠	٣٨١ ٥٥٤ ٩٧٧
مانچوریا	٩٨٢ ٤٧٢	١٢ ٠٠٠ ٠٠٠
مغولستان	٣ ٧٦٠ ٥٨٣	٢ ٦٠٠ ٠٠٠
تیبت	١ ٦٨٧ ٨٩٨	٦ ٠٠٠ ٠٠٠
ترکستان شرقی	١ ١١٨ ٧١٣	٥٨٠ ٠٠٠
جمعاً	١١ ٥٧٤ ٣٥٦	٤٠٢ ٧٣٥ ٠٠٠

[زیاده تفصیلات ایچون «چین، مانچوریا، مغولستان، تیبت وترکستان شرقی» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

چینغ کانغ { (Tching Kiang) چینك (کانغ سو) ایالتنده و (یانغ چه کانغ) نهری اوزرنده اوله‌رق (نانغ کینغ) شهرینك ٧٠ کیلومتره شمال شرقیسنده برشهردر. ١٨٤٢ده انکلیزلر طرفندن ضبط اولنمشیدی.

چیویتلا { (Civitella) ایتالیانك (آبروچه چیتریوره) ایالتنده و(ترامو)نك ١٤ کیلومتره شمالنده برقصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی ودمیر یول موقفی واردر.

چیویته دی پنه { (Civita di Penne) ایتالیانك ملغا ناپولی قراللغنده وآبروچه‌اولتریوره ایالتنده برقصبه‌اولوب،

۱۱۰۰۰ اهالیسی واردر. پسقپوسلق مرکزیدر. اسکی برقصبه اولوب، اسم قدیمی (پنیاوستینا)در.

چیویته قاستلانه { (CivitaCastellana) ایتالیاده (ویتربه)نك ۲۷ کیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ۴۰۰۰ اهالیسی و(ریوماجوره) نهری اوزرنده ۵۰ متره یوکسکلکنده برکوپریسی واردر.

چیویته وکیا { (Civita Vecchia) ایتالیاده رومانك ۶۳ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه واسکله اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی، استحکاماتی، سربست لیمانی، ترسانه‌سی وایشلك تجارتی واردر. رومایه بردمیر یولله مربوطدر. «اسکی شهر» دیمك اولان اسمندن آکلاشلدیغی اوزره، قدیم برقصبه‌در.

چیوی زاده { (محی‌الدین‌افندی) دورسلطان سلیمان خان قانونیده مسند مشیخت اسلامیه‌یه نائل اولان علمای عثمانیه‌دندر. عن‌اصل منتشالی اولوب. اورانك مدرسیننده چیوی افندینك اوغلیدر. ناجی زاده سعدی چلبیدن، فناری محی‌الدین افندیدن، مولانا محمد پاشادن ومولا ناقره بالیدن تحصیل علوم ایدوب، ادرنه وبروسه وچورلی مدرسه‌لرنده بر مدت تدریسله مشغول اولدقدن صکره، ۹۳۴ تاریخنده مصرقاضیسی؛ ۹۴۴ده آناطولی قاضیعسکری و ۹۴۵ده شیخ‌الاسلام اولمشدر. اوچ سنه ایله طقوز آی بومقامی اداره ایتدکدن صکره، ۹۴۸ده عزل‌وتقاعد اولنه‌رق، بواثناده زیارت‌بیت‌الله مقصدیله جانب حجازه عزیمت ایتمش؛ وعودتنده مدارس ثمانیه‌نك برینه مدرس اولوب، ۹۵۲ده روم ایلی قاضیعسکرلکنه نصب اولنمش ایدی. ۹۵۴ده وفات ایدوب، حضرت ابا ایوب انصاری جوارنده دفن اولنمشدر. عالم وفاضل برذات اولوب، اجرای احکام‌شرعیه‌ده‌پك عادل ومحق ایدی. «الایثارفی‌شرح المختار» و «حسن القاری فی‌التجوید» عنوانلریله ایکی تألیفی وبعض کتب معتبره‌یه تعلیقاتی واردر. آنجق ارباب تصوف حقنده رعایتده نقصانی اولوب، حتی مسند مشیختدن سبب عزلی دخی محی‌الدین عربی وجلال‌الدین رومی کبی کبار صوفیون حقنده واقع اولان اطالهٔ لسانی اولدیغی مرویدر.

چیوی زاده { (محمد افندی) دور سلطان مراد خان ثالثده‌مسندمشیخت اسلامیه‌یه نائل اولان علمای عثمانیه‌دن اولوب، آنف الترجمه چیوی زاده محی‌الدین افندینك اوغلیدر. ۹۳۷ده طوغوب، پدرندن وبعده طاشکپری زاده‌کبی مشاهیر علمادن اخذ علوم، وپدری معیتنده ایفای حج شریف ایتدکدن صکره، علی‌الاصول‌دورمدارسله ۹۷۷ده شام، ۹۷۸ده مصر، ۹۷۹ده بروسه، ۹۸۱ده ادرنه و۹۸۳ده استانبول قاضیسی اولمش؛ وینه اوسنه آناطولی و۹۸۵ده روم ایلی قاضیعسکرلکنه نصب اولنمش ایدی. ۹۸۷ده صدراعظم محمد پاشانك اصراری اوزرینه عزل وتقاعد اولنه‌رق، ۹۸۹ده ثانیا روم‌ایلی قاضیعسکری اولمش،وینه‌اوسنه مسند مشیخت اسلامیه‌یه ترفیع اولنمشدی. ۵ سنه ایله ۵ آی بو مقامی کمال عدل وحقانیتله اداره ایتدکدن صکره، ۹۹۵ده وفات ایدوب،پدرینك مرقدی یاننده دفن اولنمشدر. زیرکده وشهرامیننده ایکی مسجد بنا ایتدیرمشیدی.

چیوی زاده دامادی { [«حامد افندی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

(باب‌الجیم الفارسینك صوکی)

(باب الحاء — فصل الالف الخ)

حابس { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، برنجیسی (ابوحیه حابس بن ربیعه - التمیمی) در،که اوغلی حیه واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — ایکنجیسی (حابس بن سعدالطائی) در،که حضرت عمر (رضنه) طرفندن حمص قضاسنه تعیین اولنمشیکن، مشرقدن ملکلرله محاط شمسك ومغربدن کواکبله محاط قمرك طلوع ایتدیکنی رؤیاسنده کوردیکنی حضور حضرت فاروقیده بیان ایلمسی، وجانب خلیفه‌دن کندیسنك خانغی طرفده بولندیغنه دائر واقع اولان سؤاله جواباً قمر طرفنده ایدم دیمسی اوزرینه، حضرت فاروقك « سن بنم آدمم اوله‌مازسك » بیوره‌رق، حمص قضاسنه نصبندن وازکچمش اولدقلری مرویدر. بو رؤیایه ماصدق اولمق اوزره، حابس صفین محاربه‌سنده معاویه‌نك طرفنی التزام ایتمش؛ وبومحاربه‌ده قتل اولنمشدر.

حابطیه { معتزله‌دن بر فرقه اولوب، ابراهیم نظامك اصحابندن احمد بن حابطه تابع ایدیلر. کفره قریب بعض اعتقادات باطله وغریبه‌لری وار ایدی.

حاتم { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، برنجیسی فخرالرسل (صلعم) افندمزك خدمت نبویه‌لرنده بولنمش؛ وکندی روایتنه کوره جانب رسول‌اللهدن ۱۸ دیناره اشترا بیوریله‌رق، درعقب اعتاق اولنمش ایسه‌ده، آیرلمق ایستمیوب، ۴۰ سنه خدمتلرنده بولنمشدر. — ایکنجیسی (حاتم بن عدی) در،که اهل حمصدن معدود اولوب، «لاتزال امتی بخیر ماعجلوا الافطار واخروا السحور» حدیث شریفنك راویسیدر.

حاتم اصم { (ابو عبدالرحمن بن علوان) مشاهیر علما واتقیادن اولوب، بلخده طوغمش؛ وشقیق بلخینك اصحابندن بولنمشدر. کندیسندن بر چوق اقوال حکیمانه ونصایح زاهدانه منقولدر. ۲۳۷ تاریخنده (واشجرد)ده وفات ایتمشدر.

حاتم بن هرثمه { (بن اعین) خلفای عباسیه زماننده مصرده والیلك ایدن امرادن اولوب، ۱۹٤ تاریخنده خلیفه محمدامین طرفندن مذکور والیلکه نصب واعزام اولنمش؛ واهل احواف ایله محاربه ایدوب، بلبیسه قدر ایلریلدکدن صکره، صلح ایلمش ایدی. بر بچق سنه حکومت ایتدکدن صکره ۱۹۵ ده عزل اولنمشدر. مصرده (قبة الهواء) اسمیله مشهور اولان بنا بونك اثریدر. — (حاتم بن هرثمه بن نصرالبجلی) دخی خلافت عباسیه زماننده‌کی ولاة مصردن اولوب، خلیفه متوکل بالله عهدنده پدری (هرثمه بن نصر) ك وفاتی اوزرینه والی نصب اولنمش، ویالکز بر بچق آی حکومت ایتمشدر.

حاتم دهلوی { (شیخ ظهیرالدین) هندستانك مشاهیر شعراسندن واڭ اول اردو لسانده یازان ادبادن اولوب، لسان مذکورده ایکی دیوانی واردر. ۱۱۱۱ تاریخنده دهلیده طوغمشدر.

حاتم طائی { (ابو عدی بن عبدالله بن سعد) مشاهیر رؤسا وشعرای عربدن اولوب، سخاوتیله مشهوردر، واسمی جود وکرمده ضرب مثل حکمنه کچمشدر. حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك زمانه یتیشمش ایسه‌ده، بعثدن اول وفات ایتمشدر. قیزی بنی طی اسراسی ایچنده بولنوب، پدرینك اوصافنی تعداد ایله اعتاقنی استرحام ایتدیکنده، جانب رسول‌اللهدن «بو اوصاف مؤمنلرك صفتلریدر»

بیوریله‌رق، درحال اعتاقنه امرویرلمشدی. حاتم طائینك اوغلی (عدی) ابتداشام طرفنه قاچش ایسه‌ده، بعده رجوع ایدوب، شرف اسلامله مشرف اولمشدر. حاتمك نابغه وسائر شعرای زمانیـله بعض ماجرالری دخی منقولدر. بعض اشعاری جمع اولنه‌رق، بردیوان ترتیب، وبودیوان غضبان افندی معرفتیله لوندره‌ده طبع ایتدیرلمشدر. شو بر ایکی بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

هل الدهر الااليوم او امس اوغد
كـذاك الزمان بيننـا يتردد
يرد علينـا ليلة بعـد يومهـا
فلانحن ما نبقى ولاالدهر ينفد
لنـا اجـل اما تنـاهى امامه
فنحن على آثاره نتـورد

حاتم کاشی { شـاه عباس ماضی زمانـنـده یتیشن ایران‌شعراسندن‌اولوب، اسمی هدایةاللهدر، وابتدا (هدایت) تخلص ایدردی. مرتب دیوانی واردر. شو بیت بو جملهٔ اشعارندندر:

فتاده از نظر هرکه بود در عالم
هنوز چشم بداندیش در قفای منست

حاتم همدانی { ایران شعراسندن اولوب، همدانده عطارلقله مشغول ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

خانهٔ دلرا تهی کن ازهوسها چون حباب
تاتوانی کف زنان چون موج ازدریا گذشت

حاتمی { (ابو عبدالله محمد بن حسن البغدادی) مشاهیر علما وادبادن اولوب، بغدادده تدریس وافاده ایله مشغول بولنمش، و٣٨٨ تاریخنده وفات ایتمشدر. شاعر شهیر متنبینك زیارتنه کیدوب، قدرینه کوره حرمت کورمدیکندن، وشـاعرك کبرونخوتی بکنمدیکندن، بونك اشـعارنده‌کی نواقص وعیوبنی مبین اولمق اوزره، بر رساله یازمشدر.که مشهوردر. «حلیة الادب» اسمیله دخی ٢ جلد اوزره بر اثری واردر.

حاج { (ملك مظفر امیر —) غلامان اتراك نامیله مصرده حکومت سورن ملوکك ١٨ نجیسی اولوب، ملك ناصرالدین محمد بن قلاونك اوغلیدر. ٧٤٧ تاریخنده برادری ملك کامل شعباندن صکره جلوس ایدوب: بر سنه حکومت سـوردکدن صکره، بعض امراسی طرفندن قتل اولنمشدر.

حاجب { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، بری،که (حاجب بن زید الانصاری الخزرجی) در، برادری حباب ایله برابر احد غزاسنده حاضر بولنمش؛ ودیکری،که (حاجب بن زیدالانصاری الاشهلی) در، یمامه وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

حاجب اصفهانی { (آقاجـواد) ایران شعراسندن اولوب، هندستانه رحلتله، (اود) خطه‌سنده حکمران بولنان یمین الدوله نواب سـعادت علی خان بهادره انتسـاب ایده‌رك، قـدری برتر اولمش ایکن، بعـده ترك جاه ومنصب ایده‌رك، وکسوهٔ درویشانه‌یه کیره‌رك، هندستانك هر طرفنه سیروسیاحت‌ایتمش،ونرده‌ده وفات ایتدیکی معلوم اوله‌مامشدر. شوبیت جملهٔ اشعارندندر:

تا چرخ نالهٔ دل رنجور میرود
این تیررا ببین چه قدر دور میرود

حاجری { (حسام‌الدین ابو یحیی عیسی بن سنجرالاربلی) مشـاهیر شعرای عربدن اولوب، اربل حاکمی ملك معظم مظفرالدینك خدمتنـده بولنمش، وبونك وفاتندن صـکره وطنی ترکله، بر مدت سیاحت ایتمش، واربلك خلیفهٔ عباسی مستنصرك الینه رجوعندن صکره ینه اورایه عودت ایدوب، ٦٣٢ تاریخنده ٥٠ یاشلرنده اولدیغی‌حالده، بعض دشمنلری طرفنـدن قما ایله قتل اولنمشـدر. اشعاری پك کوزل ومقبول اولوب، شو بر ایکی بیت اوجمله‌دندر:

الله يعلم ما ابقى سـوى رمق
منى فراقك يامن قربه الامل
فابعث كـتابك واستودعه تعزية
فربما مت شوقاً قبلما يصـل

حاجی { (ملك صالح)مصرده حکومت سورن غـلامان اتراکك ٢٤ نجی وصـونك حکمداری اولوب، برادری ملك منصور علینك وفاتندن صکره ٧٨٣ تاریخنده جلوس ایتمش ایسه‌ده، حداثت‌سنی حسبیله، اتابکی بولنان برقوق چرکسی ادارهٔ امور ایتمش؛ وبریچق سـنه صکره اتفاق امرا ایله مرقوم تخته اجلاس اولنغله، غلامان اتراك دولتی وبنی قلاون سلاله‌سی صاحب ترجمه ایله ختام بولوب، ملك مصر غلامان چراکسه یدینه کچمشدر.

حاجی { ایران وهند شعراسندن بروجه زیر بر قاچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی اردبیلی اولوب، شـو بیت جـملهٔ اشعارندندر:

دارد آن دم سرمانرك پری پیکرما
که بفتراك خود آویخته باشد سرما

— ایکنجیسی عن‌اصل قزوینلی اولوب، کاشانده یاشامشدر. شو بیت اونکدر :

ماباتو خورده‌ایم می وبیتوکی خوریم
خون جکر خوریم اکر بیتومی خوریم

— اوچنجیسی (حاجی محمد) هندستان ملوکندن همایون شاهك رجالندن اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

صد آرزوست در دل تنکم کره زدوست
دل نیست در برم کره آرزوی اوست

— دردنجیسی سمرقندلی اولوب، شو بیت اونکدر :

ای جم خوبرویان مانندهٔ شمائیم
ازدست بیکسیها شرمندهٔ شمائیم

— بشنجیسی (شاه عبد الهادی) هندلی اولوب، زیارت بیت‌الحرامدن صکره، مدراس شهرنده‌توطن، واون ایکنجی قرن هجری اواخرنده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

زند دردشت بیتابی باهو سیلیٔ وحشت
نمیدانم دل از شوق که آتش زیر پادارد

— آلتنجیسی طهرانلی اولوب، شوبیت‌اونکدر:

آنان که دل بغیبت ما شاد میکنند
باری بدان خوشم که مرایاد میکنند

— یدنجیسی سبزوارلی اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

فلك بکوشه نشینان ستم کندکه محیط
همیشه سیلیٔ امواج برکنار زند

— سکزنجیسی طبسلی اولوب، هندستانه‌کیدرکن قطاع طریق النده مقتول اولمشدر. شوریاعی‌اونکدر:

در خوابکه جهان من شیدایی
چشمی بکشودم ازپی بینایی
دیدم که درو نبود بیدارکسی
من نیز بخواب رفتم از تنهایی

حاجی ابراهیم پاشا { سلطان محمد خان ثالث دوری وزرا- سندن اولوب، ابتدای حالنده قصابدن ایکن. بعده شق ثانی واول دفترداری وحلب میرمیرانی اوله‌رق، ١٠١٠ تاریخنده آناطولیده ظهور ایدن اشقیانك تنکیلنه مأمور اولمش ایسه‌ده. پك‌ده موفق اوله- مدیغندن، قونیه‌ده متقاعد اولمشیدی. ١٠١٢ ده مصر خزینه‌سنی درسعادته کتیروب، وزارتله مصر والیلکنه نصب اولنمش؛ واون اوچ آی خطهٔ مصره-

یه‌یی اداره ایتدکدن صکره، مصر قوللری طرفندن قتل ایدلمشدر.

حاجی احمد پاشا { [«احمد پاشا-حاجی» ماده‌سنه مراجعت.]

حاجی اوغلی بازارجغی { بلغارستانك وارنه سنجا- غنده ووارنه‌نك ٤٠ کیلومتره شمالنده بر قصبه او- لوب، ٥٠٠٠ قدر اهالیسی واردر.

حاجی بکتاش { آنقره ولایتنك قیر شهر سنجاق وقضاسنده، قیر- شهرك ٦٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده وقیصریه‌نك ٧٥ کیلومتره شمال غربیسنده ناحیه مرکزی بیوك بر قریه اولوب، مشاهیر اولیاءاللهدن حاجی بکتاش ولی (قدس سره)نك تربهٔ شریفه‌سنی حاوی اولمغله مشهور در. قریه‌نك ٣١١ خانه‌سی، ١٥٢٠ اهالیسی، ١٥ دکانی، بر جامع شریفی، بر مدرسه‌سی، چلبی افندی‌یه مخصوص قوناغی، ولی مشارالیهك تربه‌سنه متصل بیوك بر تکیه‌سی وتکیه‌نك حولیسی درونده دخی آیریجه ایکی جامعی واردر. قریه‌نك وعلی‌الخصوص تکیه‌نك باغ وباغچه‌لری پك چوق، آقار صولری بول ومیوه‌لری مشهوردر. آب وهواسی دخی غایت لطیفدر. تکیه طریقت بکتاشیه‌نك مرکزی اولوب، ایچنده ٦٠ قدر درویش بولنور. اوقاف وواردانتك برقسمی چلبی افندی‌یه وبر قسمی دخی شیخ وتربه‌دار ایله در- ویشانه عائددر. — حاجی بکتاش ناحیه‌سی ١٤٢ قریه‌دن مرکب اولوب، ٦٩٦ خانه و٣٤٥٥ اهالیی جامعدر. اراضیسی اوندجه منبت اولوب، بغدای، آرپه و سائر حبوباتله میوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. طوزکویی دینلن قریه‌سنده غایت لذیذ کوزل بر قیا طوزی معدنی بولنوب، حاجی بکتاش ولی حضرتلری طرفندن کرامتله کشف ایدلمش اولدیغی مروی اولمغله، بکتاشی درویشلری تبرکاً اوستلرنده کزدیررلر، وهبه ایدرلر. درون ناحیه‌ده بکتاشی درویشلرینك تسلیملری اعمالنه یارایان بلغمی بر نوع پشم طاشی بولنور.

حاجی بکتاش ولی { [«بکتاش» ماده‌سنه مراجعت.]

حاجی بهرام { بخارا شعراسندن اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

یك چشم زدن غافل ازآن ماه نباشم
ترسم که نکاهی کند آکاه نباشم

حاجی بیرام ولی { [« بیرام » مادهسنه مراجعت بیوریله.]

حاجی پاشا { یلدیرم سلطان بایزید خان دوری علما واطباسندن اولوب، وقعهٔ تیموریه‌دن صکره شهزاده سلیمانك خدمتنده بولنمشیدی. عن اصل آیدینلی اولوب، مصره رحلتله، شیخ اکمل الدینك حلقهٔ تدریسنه بالدخول، شیخ بدرالدینك شریك درسی اولمش؛ وعلوم عقلیه وحکمیه یی دخی مولانا مبارك شاه منطقیدن تحصیل ایلمشیدی. رازینك « شرح المطالع » عنوانلی کتابنك تصورات وتصدیقات قسمنه بعض تعلیقات یازدیغی کبی، بیضاوینك « طوالع » عنوانلی اثرینی دخی شرح ایلمشدر. بعده کندیسنه عارض اولان بر مرضك اجباریله فن طبك تحصیلنه مباشرت ایدوب، اکمالندن صکره مصرده‌کی بیمارستانك مدیریت وسر طبابتنه نصب اولنمشدی. صکره آیدینه عودتله، آیدین اوغلی محمد بك نامنه طبه متعلق « الشفا » عنوانیله بر کتاب تألیف ایتدیکی کبی، لسان ترکی ایله « تسهیل » عنوانلی مختصر بر طب کتابی دخی یازمشدر. تیمورك اطباسیله ادعای رقابت ایدوب، حذاقتنی اونلره دخی تسلیم ایتدیرمشیدی. سید جرجانینك دخی صاحب ترجمه حقنده حسن شهادتی واردر.

حاجی حمزه { سیواس ولایتنده آماسیه سنجاغنك عثمانجق قضاسنده وعثمانجق قصبه‌سنك ١٥ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق قزل ایرماق کنارنده وقسطمونی ولایتنك حدودی قربنده ناحیه مرکزی بیوك بر قریه‌در. ناحیه‌سی ٨ قریه‌دن مرکبدر.

حاجی خلیفه { (Hadji Kalfa) [« کاتب چلبی » مادهسنه مراجعت.]

حاجی زمان { ایران شعراسندن اولوب، شیرازلیدر. کندیسی قوندیره‌جی اولدیغی حالده، شعر وادبیاتدن بهره‌سی اولمق حسبیله، دکانی مجمع ادبا ونجبا اولمشیدی. شو بیت اونکدر:

جام بلور از خم شراب بر آمد
ماه فرو رفت وآفتاب بر آمد

حاجی صالح پاشا { زعفرانبولیلی اولوب، دور سلطان سلیم خان ثالثده ١٢٢١ ده بوستانجی باشی حاجی محمد پاشادن صکره قپودان پاشا اولمش؛ ودونانما ایله آق دکیزه چیقوب، نعره اوکنده لنکر انداز اولدیغی حالده، انکلتره‌نك بر فیلوسیله محاربه‌یه کیریشوب، قوماندهسی تحتنده بولنان سفاینی حرق وغرق ایله، قره‌دن استانبوله کلدکده، عزل اولنه‌رق، بعده شام وسائر بعض سنجاقلر بکلکلرنده بولندقدن صکره، ١٢٤٠ تاریخنده آخسخه والیسی ایکن، اوراده وفات ایتمشدر.

حاجی علی پاشا { سلطان احمد خان ثانی دور سلطنتنده مسند صدارته نائل اولان وزرادن اولوب، مرزیفونلیدر. همشهریسی اولان صدر اعظم مقتول مصطفی پاشانك آدملرندن اولمغله، اونك زماننده قپوجیلر کتخداسی وبعده چاوش باشی اولمشیدی. مؤخراً رتبهٔ وزارتله ساقز وحانیه محافظلغنه و١١٠١ تاریخنده سرعسکره تهیهٔ ارزاق ومهمات مأموریتی علاوه‌سیله ارضروم والیلکنه نصب اولنه‌رق، ینه اوسنه درسعادته جلبله، قائممقام تعیین، و ١١٠٢ ده والیلکله دیاربکره اعزام اولنمشدی. ١١٠٣ سنه‌سی اوائلنده درسعادته دعوتله، آرابه‌جی علی پاشانك اوستنه صدر اعظم اولمش؛ وسفر زمانی اولمغله، آنجق ٥٥ کون ادرنه‌ده آرامدن صکره، بلغراده عزیمت ایتمش ایسه ده، تدافعی حرکته قرار ویرلمش اولدیغندن، حربه کیریشیموب، قلعه‌لرك ترمیم وتعمیریله اکتفا ایتمش؛ و ١١٠٤ ده ادرنه‌یه عودت ایده‌رك، سنهٔ مزبوره رجبنده دفتردار جانبی احمد افندینك عزلنه قارشی مدافعه‌یه جرأتله، استعفاده اصرار ایلدیکندن، عزل اولنوب، چکمجه قربنده‌کی چفتلکنده اقامته مأمور اولمشیدی. بعده استدعاسی اوزرینه بروسه‌یه نقل اولنه‌رق، ١١١٠ تاریخنده قندیه محافظلغنه نصب اولنمش؛ واوراده وفات ایتمشدر. عفیف ومستقیم بر ذات ایدیسه‌ده، اقتداری اوسط بر حالده ایدی. مدت صدارتی بر سنه‌در.

حاجی قادین { (دها طوغریسی حاجه قادین) سلطان بایزید خان ثانی وزراسندن اسکندر پاشانك قیزی اولوب، اسمی (مهرشاه) در. خیرات وحسنات صاحبه‌سی بر قادین اولوب، قوجه مصطفی پاشا قربنده جامع وتکیه‌سی وزیرك قربنده چفته حمامی ومحله‌سی واردر. عهد سلطان سلیمان خانیده ٩٤٧ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حاجی کرای خان { (ملك —) قریم وقبچاق جهتلرنده

حکومت سورن سلالهٔ چنکیزیه‌دن (کرای خان) عنوانیله یاد اولنان خانلرك برنجیسی اولوب، نسلی بروجه آتی سکز بطنده چنکیزه منتهی اولور: ملك حاجی کرای بن غیاث الدین سلطان بن تاش تیمور جاناسی بن تولا تیمور بن کنجك بن دوکتمور بن توقاتمر بن جرجی بن چنکیز. پدرینك وفاتنده عمیجه زاده‌سی سید احمد خان غلبه ایتمکله، صاحب ترجمه بدی سنه قدر فرار وغیبوبتده قالوب، بعده تخت موروثنی ضبط، و ۸۷۱ ده وفات ایتمشدر. حسن سیرت صاحبی اولوب، الکاسنك بر چوق یرلرنده جوامع ومساجد ومدرسه‌لر بنا ایتدیرمشیدی. باغچه سرایك صلاجق محلنده حیاتنده تهیئه ایتمش اولدیغی تربه‌سی درونده مدفوندر.

حاجی کرای خان { بودخی قریم خانلرندن کرای خان

عنوانی حائز بولنانلرك یکرمی برنجیسی اولوب، سلامتکرای اولادندن قریم کرایك اوغلیدر. پدرینك وفاتندن صکره سلیم کرای خانك خدمتنه کیرمش؛ بچه سفرنده اردوی همایون عثمانیده بولنه‌رق، جسور وشجیع بر ذات اولمغله، ویانه محاصره‌سنده وسائر وقوعاتده پك چوق خدمتلری کورلمشدی. اواثناده قریم خانی بولنان مرادکرایك، سلطنت سنیه‌نك دلخواهنه مغایر حرکتندن طولایی، وقوع عزلی اوزرینه، ۱۰۹۴ تاریخنده صاحب ترجمه قریم خانلغنه وسلیم کرای زاده دولتکرای قلغایلق واونك برادری عظمتکرای نورالدینلکه نصب اولنه‌رق، قریمه عودت ایدرکن، اسماعیل کچیدینی طوتمش اولان له عسکرینه راست کلوب، بونلری منهزم وپریشان ایتمش، وبر چوغنی اسیر کوتورمشیدی. کندیسی نه قدر جسور ایسه اوقدرده بخیل وحدید اولدیغندن، اوته‌دن بری عطایایه آلیشمش اولان تاتارلری ممنون ایده‌میوب، علیهنده ظهور ایدن فساد اوزرینه، منکوب قلعه‌سنه تحصن ایتمش؛ وقریمدن تقدیم اولنان عرض محضر اوزرینه، قریم کرایك اوغلی سعادتکرای خانلغه تعیین اولنه‌رق، صاحب ترجمه ردوسده اقامته مأمور اولمش؛ و ۱۱۰۰ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر.

حاجی کویی { [«کوش حاجی کویی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حاجی محمد سمرقندی { ماوراء النهر شعراسندن

اولوب، شو مطلع جملهٔ اشعارندندر:

از شوق نرکس توکه هستیم مست ازو
چندان کریست دیده‌که شستیم دست ازو

حاجی محمد قندهاری { ادبا ومورخیندن اولوب، کندی

نامنه نسبتله معروف بر تاریخی واردر.

حاجی محمد کشمیری { هندستان شعرا وعلماسندن او-

لوب، اکبر شاهك زماننده دهلیده یاشامش، وبر چوق طلبه یتیشدیرمشدر. اجدادی عن اصل همدانلی اولدقلری حالده، کندیسی کشمیرده طوغمش؛ و ۱۰۰۶ تاریخنده دهلیده وفات ایتمشدر.

حاجی محمد مشهدی { متأخرین شعرادن اولوب، عن اصل

خراسانلی اولدیغی حالده، هندستانده یاشامش؛ وملوك تیموریه‌دن شاه جهانك ملك الشعراسی اولمش ایدی. پادشاه مشارالیهك فتوحاتنی مبین «ظفرنامه» عنوانیله بر منظومه‌سی، مرتب دیوانی وانشایه متعلق بر کتابی واردر. اشعارنده (قدسی) تخلص ایدر. ۱۰۵۵ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حاجی مصطفی پاشا { سلطان احمد خان ثالث دورنده ایرانه

سوق اولنان اردوی همایونك باشلیجه قوماندانلرندن اولوب، شروان جهتنده‌کی عسکره قومانده ایدردی، وخطهٔ مذکوره‌یی تحت اطاعته آلمشیدی. اواثناده چاوش باشی ایکن، بعده ۱۱۳۹ ده میرمیرانلق عنوانیله مراغه سنجاغنه تعیین اولنمشدی.

حارث { بو اسمله صحابه‌دن بروجه آتی بر چوق ذوات بولنمشلردر: حارث

بن الازمع الهمدانی، که صحبتی مختلف فیه اولوب، دور معاویه‌نك اواخرنده وفات ایتمشدر. — حارث بن اسد الخزاعی. — حارث بن اشیم الانصاری، که بدر غزاسنده حاضر بونمشدر. — حارث بن اقیش الاکلی، که «مامن مسلمین یموت بینهما اربعة من الولد لم یبلغوا الحنث الا ادخلهم الله عز وجل الجنة» حدیث شریفنك راویسیدر. — حارث بن انس الانصاری الاوسی، که بدر

غزاسنده حاضر بولنوب، احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن انس الانصاری، که بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن اوس الثقفی، که بعض احادیث شریفه‌نك ناقلیدر. — حارث بن اوس الانصاری، که احد وسائر غزواتده حاضر بولنوب، ١٣ تاریخ هجریسنده فتح شامده صره‌سنده اجنادین وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن اوس بن معاذ الانصاری، که سعد بن معاذك برادر زاده‌سی اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش، واحد وقعه‌سنده ١٨ یاشنده شهید اولمشدر. — حارث بن بدل السعدی که صحبتنده اختلاف اولوب، اهل شامدن معدوددر. — حارث بن تبیع الرعینی، که مصر فتحنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن ثابت الخزرجی، که احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن جاز، که سعد بن جاز وکعب بن جازك برادری اولوب، احد وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن حارث الازدی. — حارث بن حارث الاشعری که اهل شامدن معدود اولوب، بعض احادیث شریفه‌نك راویسیدر. — حارث بن حارث القرشی السهمی، که حبشه هجرت ایدن صحابه‌دن اولوب، اجنادین وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن حارث بن کلده، که مؤلفهٔ قلوبدن اولوب. پدری حکما و اطبای عربدن ایدی. — حارث بن حاطب بن حارث القرشی الجمحی، که ابوینی حبشه هجرت ایدن صحابه‌دن اولوب، کندیسی وبرادری محمد حبشه‌ده طوغمشلر، وکندیسی ٦٦ تاریخنده عبدالله بن زبیر طرفندن مکه والیلکنه نصب اولنمشیدی. — حارث بن حاطب الانصاری الاوسی، که برادری ابولبابه ایله برابر معیت حضرت نبویده بدر غزاسنه عزیمت ایتدیکی حالده، جانب رسول الله (صلعم)دن مأموریتله اعاده بیورلمش، وصفین محاربه‌سنده معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر. — حارث بن حبال الاسلمی. — حارث بن حسان البکری، که بعض احادیث شریفه نقل ایتمش، وجمل وقعه‌سنده معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر. — حارث بن خالد التیمی، که بر روایتده دفعهٔ اولاده وبر روایتده دفعهٔ ثانیه وجعفر بن ابی طالب (رضه) معیتنده حبشه هجرت ایدن صحابه‌دن اولوب، زوجه‌سی ریطه ودرت اولادی اوراده وفات ایتمکله، عودتنده یزید بن هاشم بن مطلبك قیزیله عقد ازدواج ایده‌رك، مشاهیر فقهادن محمدك پدری ابراهیمی دنیایه کتیرمشدر. — حارث بن خزمة الانصاری الخزرجی که بنی عبدالاشهلك کوله‌سی اولوب، بدر، احد، خندق وسائر غزواتده حاضر بولنمش، و تبوك غزاسنده حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك غائب اولان دوه‌سنی بولمش ایدی. «براءة» سوره‌سنك صوڭ ایکی آیتنی خبر ویرن دخی بو ذات اولدیغی مرویدر. خلافت حضرت علی (رضه) عهدنده و ٤٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. — حارث بن حضرامة الهلالی. — حارث بن زیاد الانصاری الساعدی که بدر غزاسنده حاضر بولنمش، و بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — حارث بن زید الربعی. — حارث بن زید اخو بنی معیص که مکه‌ده شرکه اوزره ایکن اهل اسلامه اذا ایدوب. بعده خفیا ایمانه کله‌رك. اصحاب رسول الله (صلعم) ایله برابر هجرت ایتمکده اولدیغی حالده، ایماننده خبری اولمیان عیاش بن ابی ربیعه طرفندن قتل اولنمش، وبونك اوزرینه «وماکان لمؤمن ان یقتل مؤمناً الاخطأ الخ» آیت کریمه‌سی نازل اولمشدر. — حارث بن سعید الکندی. — حارث بن سوید التیمی، که صحبتنده اختلاف اولوب، اسلامه کلدکدن صکره ارتداد وبعده توبه ایتمش، و «کیف یهدی الله قوماً کفروا بعد ایمانهم الخ» آیت کریمه‌سنك نزولنه سبب اولمش اولان بودر دینلر دخی واردر. — حارث بن شریح النمیری. — حارث بن صبیرة القرشی که کنیه‌سی ابو وداعه اولوب، فتح مکه‌ده، کفر اوزره اولدیغی حالده، اسیر طوتیلوب، اوغلی طرفندن فدیه ایله قورتارلمش، وبعده ایمانه کلوب، حضرت عمر (رضه)ك خلافتندنك یاشامشدر. — حارث بن ابی صعصعة، که مؤته وقعه‌سنده شهید اولان ابو کلاب وجابر ایله قیسك برادری اولوب، یمامه غزاسنده شهید اولمشدر. — ابو سعد حارث بن صمة الانصاری الخزرجی، که بدر واحد غزالرنده بولنمش، وبعده بئر مؤنه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — ابو مالك حارث بن ضرار الخزاعی. — حارث بن ابی ضرار الخزاعی المصطلقی، که زوجات مطهرات حضرت نبویدن جویریه‌نك پدری اولوب، بنی مصطلق سبایاسندن بولنان مشارالیهانك تخلیصیچون نزد حضرت پیغمبری‌یه کیتدیکنده، کوردیکی معجزه اوزرینه اسلامه کلمشیدی. — حارث بن طفیل القرشی، که

حضرت عایشه ایله عبدالرحمن ابنـا ابی بکرك للام برادرلری طفیلك اوغلیدر . — ابو الاعور حارث بن ظالم الانصاری الخزرجی که بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن العباس بن عبدالمطلب. — حارث بن عبدالله بن اوس الثقفی. — حارث بن عبد الله البجلی — حارث بن عبدالله القرشی المخزومی. که عیاش بن ابی ربیعه‌نك برادرزاده‌سی اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — حارث بن عبدالله بن السائب بن المطلب القرشی. — حارث بن عبدالله الخزرجی، که احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — ابو عائشه حارث بن عبدالله الازدی. که اهل شامدن معدوداولوب، رمله‌ده ساکن اولمشیدی. — حارث بن عبدالله الانصاری، که حدیبیه واوندن صکره‌کی غزواتده بولنوب، حره وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن عبدالله الدوسی. که یرموك وقعه‌سنده بولنمش، وبعده فلسطینده ساکن اولوب، صفین محاربه‌سنده معاویه‌نك معیتنده بولنمش، وبونك زماننده وفات ایتمشدر. — حارث بن عبد شمس الخثعمی، که اهل شامدن معدود اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — حارث بن عبدالعزی. که حضرت سید الانبیا (صلعم) افندمزك سودباباسی اولوب، کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر . — حارث بن عبد قیس، که برادری سعدله برابر حبشه هجرت ایتمشیدی. — حارث بن عبد مناف. — حارث بن عبیدالانصاری. — حارث بن عتیق، که پدریله برابر احد وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن عتیك، که اوغلی عتیك ایله برابر احد وسائر غزواتده حاضر بولنمشدر. — ابو اخزم حارث بن عتیك، که عقبه وبدر غزالرنده بولنمش اولان سهل بن عتیكك برادری اولوب، جسرابی عبید وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن عدی الانصاری الخطمی. که احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن عادی الانصاری که احد وقعه‌سنده حاضر بولنوب، جسرابی عبید محاربه‌سنده شهید اولمشدر . — حارث بن عرفجة الانصاری الاوسی، که بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن عفیف الکندی . — حارث بن عقبه، که عمی وهب بن قابوس ایله برابر مدینه‌یه کلوب، شهری خالی کورمکله، هر کسك احدده مشرکلره قارشی محاربه‌ده بولندیغنی ایشیدنجه، اهتدا ایده‌رك، احده کیتمش، وایکیسی دخی بو محاربه‌ده شهید اولمشدر. — حارث بن عمر الهذلی، که وقت سعادتده طوغوب، عمرو بن مسعوددن روایت احادیث شریفه ایتمش، و ۷۰ تاریخنده وفات ایلمشدر . — حارث بن عمرو الانصاری . که براء بن عازبك عمیجه‌سی ویا دایسی اولوب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — حارث بن عمرو الباهلی السهمی — ابومکعث حارث بن عمرو الاسدی. — حارث بن عمرو القرشی العدوی، که خیبر غزاسی سنه‌سنده مکه‌دن مدینه‌یه هجرت ایدن بنی عدیدندر. — حارث بن عمرو الازدی، که بنی لهبدن اولوب، جانب رسول‌الله (صلعم) دن ایلچیلکله شامده‌کی روم والیسی نزدینه اعزام بیورلدیغی حالده، شرحبیل بن عمرو الغسانی طرفندن قتل اولنمشدر. — ابو واقد حارث بن عوف اللیثی، که فتح مکه‌دن اول اسلامه کلوب، حنین وقعه‌سنده حاضر بولنمش، و ۶۸ تاریخنده ۷۵ یاشنده وفات ایتمشدر. بعض احادیث شریفه راویسیدر. — حارث بن عوف الغطفانی المری که نزد حضرت پیغمبری‌یه کلوب، ایمانله مشرف اولدقدن صکره، انصاردن بر ذاتله برابر قومنی ایمانه دعوت ایتمکه مأمور اولدیغی حالده، قومی انصاریی شهید ایتمشلر، وکندیسی محافظه‌سنه مقتدر اوله‌مامشدی . — حارث بن غزیه، که اهل مدینه‌دن معدود اولوب، بعض احادیث شریفه راویسیدر . — حارث بن غطیف السکونی الکندی، که اهل شامدن معدود اولوب، حمصده ساکن اولمشدی. کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — حارث بن فروه . — حارث بن قیس، که فرسان وشعرای صحابه‌دندر. — ابو خالد حارث بن قیس الانصاری الخزرجی که عقبه وبدر غزالرنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن کعب الانصاری النجاری المازنی. که یمامه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن کلدة الثقفی، که اطبای عربدن اولوب، صحبتنده اختلاف واردر. — حارث بن مالك الکنانی اللیثی که ابن البرصاد دینمکله مشهور اولوب، بعض احادیث شریفه راویسیدر. — حارث بن مالك الانصاری. — حارث بن مالك، که حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزه حجامت ایدن حجام ابو هندك وبر روایتده افندیسنك اسمیدر. — حارث بن مسعود الانصاری الاوسی، که جسر وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — ابو مسلم حارث بن مسلم التمیمی، که جانب

رسول اللهدن بر سریه ایله بر طرفه مأمور اولوب، او قومه کلمهٔ توحیدی تکلیف ایتمکله، قبول ایتملری اوزرینه، عودت ایتمش، ومعیتنده‌کی عسکر غنیمتدن محروم قالدقلرندن، حضرت پیغمبره شکایت ایتمشلرسه‌ده، حارثك حرکتی تقدیر وتحسین بیوریله‌رق، یدینه، اخلافه نمونهٔ امتثال اولمق اوزره، بر نامهٔ سعادت ویرلمش؛ وبو نامه حضرت ابوبکر وعمر وعثمان طرفلرندن دخی خلافتلری زماننده تصدیق اولنمش ایدی. صاحب ترجمه حضرت عثمانك خلافتی زماننده وفات ایتمش ایسه‌ده، ذریتنده قالان نامهٔ سعادت مؤخراً عمر بن عبدالعزیز طرفندن دخی کمال احترامله تصدیق اولنمشیدی. — حارث بن مسلم القرشی. — حارث بن مضرس، که تحت الشجره‌ده بیعت ایدوب، اوندن صکره‌کی غزواتده حاضر بولنمش، وقادسیه‌ده شهید اولمشدر. — حارث بن معاذ الاوسی الاشهلی، که سعد بن معاذك برادری اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن معاویة الکندی. — ابو سعید حارث بن المعلی الانصاری. — حارث بن معمر الجمحی، که زوجه‌سیله برابر حبشه هجرت ایتمشیدی. — حارث بن نبعه، که وقعهٔ کربلاده معیت حضرت امام حسینده شهید اولان انس بن حارثك پدری اولوب، حضرت امام حسین حقنده «ان ابنی هذا یقتل فی ارض یقال لها العراق فمن یدرکه فلینصره» حدیث شریفنی روایت ایتمشدر. — حارث بن النعمان الانصاری الخزرجی، که بدر واحد غزالرنده بولنوب، مؤته وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن النعمان الانصاری الاوسی، که بدر واحد غزالرنده حاضر بولنمشدر. — ابو سعید حارث بن نفیع بن المعلی الانصاری. — حارث بن نوفل بن حارث بن عبدالمطلب القرشی الهاشمی، که حضرت فخر کائنات افندمزك عم زاده‌سی اولان پدریله برابر ایمانه کلوب، جده قضاسنه تعیین بیورلمشیدی. بعده بصره‌یه کیدوب، اوراده توطن ایتمش؛ وحضرت عمر ویا عثمانك زمان خلافتنده ۷۰ یاشنده وفات ایتمشدر. ابو سفیانك قیزی هندی تزوج ایتمش اولمغله، حضرت رسول اللهك باجناغی ایدی. — حارث بن هانی الکندی، که ایران فتوحندن ساباط محاربه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن هشام الجهنی. — ابو عبدالرحمن حارث بن هشام القرشی المخزومی، که ابو جهلك برادری وخالد بن ولید ایله حضرت عمر بن الخطابك والده‌سی حنتمه‌نك عمزاده‌سی اولوب، کافر ایکن بدرده بولنمش، ومنهزماً فرار ایتمشیدی. بعده فتح مکه‌ده ایمانه کلوب، حضرت عمرك زمان خلافتنده مالکنی جهاده صرف ایتمش، ویرموك محاربه‌سنده شهید اولمشدر. خالد بن ولیدك همشیره‌سی واوغلی عبدالرحمنك والده‌سی بولنان زوجه‌سی فاطمه‌یی کندیسنك وفاتندن صکره حضرت فاروق تزوج ایتمشدی. — حارث بن وهبان. — حارث یزید الاسدی. — حارث بن یزید الجهنی.

حارث { بنی غسان ملوکندن بر قاچیله کنده ملوکندن برینك اسمیدر. [«غسان» و«کنده» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

حارث بن حلزة البشکری { مشاهیر شعرای عربدن اولوب، معلقات سبعه‌دن قصیدهٔ همزیه‌نك صاحبیدر. بکر بن وائل قبیله‌سنه منسوب اولوب، ظهور اسلامدن آز وقت اول یاشامشدر. کندی قبیله‌سیله تغلب قبیله‌سی آره‌سنده‌کی مخاصمات حقنده وسائر مواده متعلق دیکر اشعاری دخی واردر. معلقه‌سنك باشلانغیجی شودر:

آذنتنا ببینها اسماء
رب ثاو یمل منه الثواء
بعد عهد لها ببرقة شماء
فادنی دیارها الخلصاء

حارث بن خالد المخزومی { اوائل دور اسلامده ظهور ایدن مشاهیر شعرای عربدن اولوب، قریش قبیله‌سنه منسوبدر. عمرو بن ابی ربیعه‌نك مسلکنه تابع اولوب، کوزل اشعاری واردر. مؤخراً مصعب بن زبیره واران عائشه بنت طلحه‌یه عشق وعلاقه‌سی اولوب، حقنده پك چوق غزلیاتی واردر. مغنیلر طرفندن غزللرینه الحان اویدیرلمشدر. حقنده پك چوق اخبار منقولدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

ان وجهاً رأیته لیلة البد
ر علیه تنی الجمال وحلا
انعم الله لی بذا الوجه عینا
وبه مرحباً واهلاً وسهلا

حارث بن ظالم { زمان جاهلیتده بین العرب ظلم وغدریله شهرت بولمش بر آدمدر. ملوك حیره ایله بعض ماجرالری واخباری مشهوردر.

حارث بن كلدة الثقفى { صحابه صره سنده بيان اولنديغى
اورزه، وقت سعادتده برحيات بولنمش مشاهير اطباى عربدن اولوب، طائفليدر. طب وحكمتى ايرانده تحصيل ايدوب، بر مدت دخى يمنده امرار اوقات ايتمشيدى. نوشيروان عادل ايله بعض ماجرالرى وحكمدار مشارانيه سويلمش اولديغى بعض اقوال حكيمانه سى مشهوردر. نوشيروانله اولان محاوره سنى بر رساله صورتنده تحرير ايتمشلردر.

حارث الكذاب { عبدالملك بن مروان زماننده دعواى نبوت
ايتمش بر آدم اولوب، دمشقلى ايدى. ابتدا زهد وتقوى ايله متصف اولوب، بعده قدسه كيده رك، بر طاقم احوال خارقة العاده اظهاريله دعواى نبوته قالقيشمش؛ وصكره بصره يه كيدوب، اوراده اخذ وتوقيف ايله، عبدالملكك يانـنه كوتوريله رك، صلب ايتديرلمشدر.

حارثه { صحابه دن بروجه زير بر قاچ ذاتك اسميدر: حارثه بن الاخيط الذكوانى، كه
اهل جزيره دن معدود اولوب، «ليس منا من لم يرحم صغيرنا ويوقر كبيرنا» حديث شريفنك راويسيدر. — حارثه بن جبيلة الكلبى. كه حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك آزادليلرندن زيد بن حارثه نك برادر زاده سيدر. — حارثه بن خدام، كه اهل شامدن معدوددر. — حارثه بن خبر الاشجعى كه انصاردن اولوب، بنى سلمه نك كوله سيدر. بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارثه بن الربيع. كه والده سنه نسبتله معروف اولوب، پدرى سراقه ايدى. چوجق اولديغى حالده، بدر غزاسنده حاضر بولنوب، بر سهم اصابتيله شهيد اولمشدر. — حارثه بن زيد الانصارى، كه بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارثه بن سهل. كه احد وقعه سنده حاضر بولنمشدر. — حارثه بن شراحيل الكلبى، كه حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك آزادليلرندن زيد بن حارثه نك پدريدر. اوغلنى طلب ايچون نزد حضرت پيغمبرى يه ورودنده شرف اسلامله مشرف اولمشدى. — حارثه بن عدى. كه اهل شامدن معدود اولوب، بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. — حارثه بن عمرو الانصارى. كه احد وقعه سنده شهيد اولمشدر. — حارثه بن قطن الكلبى، كه برادرى حصن
ايله برابر نزد حضرت پيغمبرى يه كله رك، برنامهٔ سعادته نائل اولمشلردر. — حارثه بن مالك الانصارى. كه بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارثه بن مالك الانصارى الزرقى. كه بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارثه بن مضرب كه، اهل كوفه دن معدوددر. — حارثه بن النعمان الانصارى الخزرجى، كه بدر واحد وخندق غزالرنده و سائر غزواتده حاضر بولنمشدر. فضلاى صحابه دن اولوب، حقنده بعض احاديث شريفه منقولدر. — حارثه بن وهب الخزاعى، كه حضرت فاروقك اوغلى عبيدالله ك للام برادرى اولوب، كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر.

حارم { حلب ولايت وسنجاغنده وحلبك ٦٠ كيلومتره غربنده قضا مركزى بر
قصبه اولوب، ۲۰۰۰ اهاليسى، بر جامع شريفى، براسكى قلعه سى و ۳۰ دكانى واردر. اهاليسى كاملاً مسلم اولوب، عربجه وتركجه لسانلريله متكلمدرلر. — حارم قضاسى شرقاً نفس حلب، شمالاً بيلان، غرباً آنطاكيه، جنوباً دخى ادلب قضالريله محاط ومحدود اولوب، ۱٤۰ قريه يى جامعدر. ارمناز وكفرتخارين قصبه لرى دخى بو عدده داخلدر. باريشا وريحانيه اسملريله ايكى ناحيه سى دخى واردر. اهاليسى ۲٥۲٦۱ مقدارنده اولوب، جمله سى مسلم واكثريت اوزره لسان عربى ايله متكلمدرلر. اراضيسى قسماً طاغلق وقسماً اووه اولوب، عاصى ايرماغى حدود غربيه سنى تشكيل ايتديكى كبى، (عفرين) نهرى دخى اراضيسنى سقى ايدوب، شماله طوغرى آقار. طوپراغى اولدقچه منبت اولوب، بغداى، آرپه، دارى، مرجك وسائر حبوباتله توتون، آفيون، زيتون، انجير، اوزوم، آرمود وسائره حاصل اولور. بر خيلى زيتون ياغى دكرمنى بولنديغى كبى، بر قاچ شيشه خانه دخى واردر. فتوحات اسلاميه زماننده سويديه دن موصله قدر تمديد ايدلمش اولان (دشمه) طريقنك بعض آثارى موجود اولديغى كبى، اهل صليب محارباتنده شهرت بولمش اولان حاصون، آرتاح، سرمده، حارم قلعه لرى وسائر بر چوق قلاعك دخى آثارى موجوددر. جبل باريشاده برچوق كليسا وصنمخانه لر خرابه لرى و(دانا) قريه سنده بر طاقم بيوك مغاره لر مشهوددر. درون قضاده ۱٥ جامع شريف، ۲٤ مسجد، ۱ رشديه و ۳۰ صبيان مكتبلرى، ۱ قپليجه، ۲٤ خان،

۷ حام: ۳۶۸ دکان، ۲٤ یاغ ماکینه‌سی، ۳۰ قدیم معصره، ۲۳ صو دکرمنی و ۳ شیشه کارخانه‌سی واردر.

حازم { صحابه‌دن وانصاردن اولوب، برکون معاذ بن جبلك اقشام نمازینی تطویل ایتمسی اوزرینه، نزد حضرت پیغمبری‌یه کیدوب شکایت ایلدیکی، وبونك اوزرینه جانب رسالتپناهیدن «یا معاذ خفف علی الناس فان فیهم المریض والضعیف والکبیر» حدیث شریفی صادر اولدیغی مرویدر. — حازم بن حرمله وحازم بن حرام دخی صحابه‌دندر. — صفینده معیت حضرت مرتضویده شهید اولان (حازم بن ابی حازم احمسی) ایسه عهد رسول الله (صلعم) ده مسلم بولنمش ایسه‌ده، رؤیت نبی‌یه موفق اوله‌مامشدر.

حاصبیا { شام ولایت وسنجاغنده ودمشقك ٦۰ کیلومتره‌قدر جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، جبل شیخك اتککنده واردن نهری تابعلرندن (حاصبانی) چاینك کنارنده واقعدر. هواسی معتدل ایسه‌ده، صویی آغیرجه اولوب، یازین صیتمه‌سی واردر. مقدما امرای دروزدن شهابیلرك مقری ایدی. وقتیله ۵۰۰۰ دن زیاده نفوسی اولوب، درزیلرله خرستیانلر آره‌سنده جریان ایدن وقوعاتدن صکره، اکثر اهالیسی بیروته ومرجعیونه هجرت ایتمکله. شمدیکی حالده اهالیسی ۳۰۰۰ کشیدن زیاده اولمیوب، مذاهب مختلفه‌یه تابعدرلر. بر جمعه کونی قوریلور بازاری دخی واردر. — حاصبیا قضاسی شام سنجاغنك منتهای جنوب غربیسنده اولوب، شمالاً راشیا قضاسیله، غرباً بیروت ولایتیله، شرق جنوبی جهتندن دخی حوران سنجاغیله محاطدر. ۱۷ قریه‌دن مرکب اولوب، ۱۰۰۰۰ قدر اهالیسی واردر، که اکثری مسلم ودرزی اولوب، قصوری روم، مارونی وسائره‌در. اراضیسی خیلی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله زیتون، طوت، اوزوم، انجیر وسائره حاصل اولور. جهت غربیه‌سنده اورمانلری دخی چوقدر. طرف حکومتدن احاله اولنور بر حمر معدنی دخی واردر. درون قضاده ۱۱ جامع شریف، ۵ مدرسه، ۱۸ کلیسا، ۱٤۱ دکان، ۱ خان و ۳۷ دکرمن موجوددر.

حاصل { (شاه باقر مشهدی) ایرانك متأخرین شعراسندن اولوب، وطننده حضرت امام رضا تربه‌سنك خدامندن ایکن، جهانکیرك زمان سلطنتنده هندستانه کیدرك، اکتساب ثروت ایتمش، و ۱۱۱٤ تاریخنده اوراده وفات ایلمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

> سحر چو شمع سیه روی کشت دانستم
> که هرکه پرده دری کرد زود رسوا شد

حاضر { قبل الاسلام حلب شهری خارجنده ساکن بولنمش بر عرب قبیله‌سی اولوب، ابو عبیده‌نك فتوحاتی زماننده جزیه‌کذار اوله‌رق، خرستیانلقده ثبات ایتمشلرسه‌ده، بعده اهتدا ایدوب. هارون الرشیدك وفاتندن صکره حلب اهالیسیله ایتدکلری محاربه اوزرینه، اورادن اخراج اولنه‌رق، قنسرینه کیتمشلر ایسه‌ده، شهری ضبط ایتك ایستدکلرندن، اورادن دخی اخراج اولنه‌رق، برطاقی تکریته وبرطاقی کردستان جهتلرینه کیدوب، طاغلمشلردی. یاقوت حموی کندی زماننده دخی حلبك خارجنده حاضر اسمیله بر محله اولدیغی واکثر اهالیسی عربلشمش ترکمان اولادندن بولندیغنی بیان ایدیور.

حاضره { اندلسده جیان بقعه‌سنك مرکزی بر قصبه وجزیرهٔ حضراده دخی برکوچك قصبه اولدیغی وبرنجیسنك (اوریه) دخی دنیلدیکی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

حاطب { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمیدر. بونلرك ان مشهوری (حاطب بن ابی بلتعه) در، که احوال مؤمنیندن قریشی خبردار ایتك اوزره، یازمش اولدیغی مکتوب حضرت علی ایله زبیر بن عوام (رضهما) طرفندن طوتیلوب، حضرت رسول الله (صلعم) افندمزه تسلیم اولندقده، حضرت عمر «یا رسول الله اذن ویر شو منافقك بوینی اوره‌یم» دیمش ایسه‌ده، حضرت پیغمبر (صلعم) بدر غزاسنده بولنمش اولدیغنه حرمةً بو قباحتنی عفو بیورمش؛ وحقنده «یا ایها الذین آمنوا لا تتخذوا عدوی وعدوکم اولیاء» آیت کریمه‌سی نازل اولوب، حاطبك اهل ایماندن اولدیغنی اثبات ایتمشدر. هجرتك آلتنجی سنه‌سی جانب نبویدن اسکندریه‌ده‌کی مقوقس نزدینه سفارتله ارسال بیورلمش؛ ومقوقس طرفندن تقدیم اولنان ماریهٔ القبطیه ایله سائر هدایایی کتیرمشیدی. ۳۰ تاریخنده ٦۵ یاشنده وفات ایدوب، جنازه نمازی حضرت عثمان (رضه) طرفندن قیلنمشدر.

— ایکنجیسی حاطب بن حارث الجمحی اولوب، زوجه‌سی فاطمه ایله برابر حبشه هجرت ایدن صحابه عداد‌ینه داخل بولنمش، واوراده وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی مؤلفهٔ قلوبدن اولان حاطب بن عبدالعزی اولوب، بنی عامردندر.

— دردنجیسی حاطب بن عمرودر، که بوده بنی عامردن اولوب، حبشه وبعده مدینه‌یه هجرت ایتمش؛ وبدر غزاسنده حاضر بولنمشدر.

— بشنجیسی حاطب بن عمرو الانصاری الاوسی اولوب، بودخی بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر.

حافظ (سیداکبر علی) هندستان شعرا وساداتندن اولوب، مولوی کرام‌الدین حیرانك همشیره زاده‌سی وشاکردیدر، نسلی امام حسن عسکرینك برادری جعفره منتهی اولوب، سید جلال‌الدین بخاری اجدادندندر. آبا واجدادی دهلیده مشایخ طریقتدن بولنمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

لرزه می افتد زماهی تابماه آسمان
ناله ام چون ازدل پر اضطراب آیدبرون

حافظ آبرو (نورالدین بن لطف‌الله) مورخیندن اولوب، «تاریخ آبرو» دیمکله مشهور «زبدة‌التواریخ» ك مؤلفیدر. تیمورلنك طرفندن حرمت ورعایت کوروب، بعده اوغلی شاهرخه انتساب ایتمش، ومیرزا بایسنجرك خدمتنده بولنمشدر. مذکور تاریخی دخی بونك نامنه یازمشدر. هراتده طوغوب، همدانده تربیه اولنمش؛ و ٨٣٤ ده وفات ایتمشدر.

حافظ احمد پاشا [«احمد پاشا» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

حافظ اسماعیل پاشا [«اسماعیل پاشا» ماده‌سنه مراجعت.]

حافظ پاشا (چرکس محمد —) سلطان محمود خان وسلطان عبدالمجید خان دوری مشیراندن اولوب، نزیب وقعه‌سنده کردستان والیسی بولنمغله، مصرلی ابراهیم پاشایه قارشی عساکر عثمانیه‌یه قومانده ایتمش ایسه‌ده، بتقدیرالله تعالی موفق اوله‌میوب، مغلوب اولمش؛ وبعده بر آره‌لق ضبطیه ناظری اولوب، مؤاخراً یانیه، اسکوب، بوسنه کبی ایالتلر والیلکنده بولنمشدر.

حافظ پاشا بواسطه‌له اخیراً وفات ایتمش ایکی فریق‌اولوب، ایکیسی دخی برر مدت ضبطیه ناظرلغی ایتمشدر. بری بوسنه‌نك تخلیه‌سی اثناسنده قوماندانلقله اوراده بولنوب، اهالی طرفندن جبراً کندی قوماندەلری باشنه کچیرلمش؛ وبو مناسبتله آوستریا عسکری طرفندن اسیرایدیلوب، نیجه طوپراغنه کوتورلمش ایسه‌ده، متعاقباً تریسته طریقیله درسعادته کوندرلمش؛ وتفتیش عسکری قومیسیونی اعضالغنه وبعده اشقودره والیلکنه نصب اولنه‌رق، ١٣٠٥ تاریخنده صکره قلب علتندن وفات ایتمشدر. تحصیلی بلچیقه‌ده اولوب، لسان فرانسوی‌یی کوزل سویلردی.

حافظ حلوائی ایران‌شعراسندن اولوب، اولاد تیموردن شاهرخ میرزانك زماننده هراتده یاشامشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

حافظ حلوائی ام واز کمال
معتقد حافظ شیرازی ام

حافظ سیروزی سلطان مراد خان ثالث دوری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، طریق علمی‌یه منسوب ایکن، بعده ترك طریقله قلندرانه تکایا وجوامع شریفه‌یی طولاشه‌رق، بو صورتله عمرینی پایانه ایردیرمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

عاشقلرز بلازده مبتلالرز
عالمده بر محبته قالمش کدالرز

حافظ شیرازی (خواجه شمس‌الدین محمد) اعاظم شعرای ایراندن اولوب، اشعار وغزلیاتی ساده وتکلفسز ایسه‌ده، قلندرانه برطرزده‌در. کندیسی اشعارینی تدوینه اوزنمدیکی حالده، معتقدلرندن سید قاسم انوار غزلیاتنی جمع ایدوب، مشهور اولان دیوانتی ترتیب ایتمشدر. حافظ شیرازی آل مظفر زماننده شیرازده یاشایوب، لاابالیانه بر عمر کچیرمش؛ ومع هذا اکثر ملوك وکبرانك احسانلرینه نائل اولمشدی. ٧٩١ وبر روایتده ٧٩٤ تاریخنده وفات ایدوب، اشعارنده اوقدر مدح ایلدیکی مصلای شیرازده دفن اولنمش؛ ومؤخراً شیرازی ضبط ایدن سلطان ابوالقاسم بهادرك وزیری محمد معمائی طرفندن قبری اوزرینه مکمل بر تربه یاپدیرلمشدر. تیمورلنك شیرازی ضبطنده خواجه حافظك برحیات اولوب، کندیسیله کوریشمش،

ویینلرنده بعض ملاطفه‌لر جریان ایتمش اولدیغی مرویدر. حافظك اشعاری مشهور اولوب، دیوانی اکثر آوروپا لسانلرینه دخی ترجمه اولنمشدر. شو بیت اوجمله‌دندر:

پدرم روضهٔ رضوان بدوگندم بفروخت
ناخلف باشم اگر من بجوی نفروشم

حافظ عثمان { مشاهیر خطاطیندن اولوب، استانبولده نشئت ایتمشدر. شیخ حمدالله‌ك اثرینه سالك اولمش ایسه‌ده، خطی استادینك کندن لطیفدر. ١١١٠ تاریخنده وفات ایدوب، قوجه مصطفی پاشا تکیه‌سی حظیره‌سنده مدفوندر. آیاصوفیه‌ده بر مصحفیله بر مرقعی موجوددر. یازدیغی مصحف شریفك اخیراً فطوغرافله رسمی آلنه‌رق، نسخه‌لری تکثیر اولنمشدر.

حافظ عجم { سلطان سلیم خان ثانی دوری شعراسندن اولوب، برادری قوقله عجم ایله برابر ایراندن گلمش؛ و بر مدت مرزیفونده اقامتدن صکره، درسعادتده علی پاشا مدرسه‌سی مدرسلکنه نصب اولنمش ایدی. اکثر علوم وفنونه واقف ایدیسه‌ده، کرك اشعاری وکرك تألیفاتی وحتی کتابلرینك عنوانلری بیله پك غریبدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

خوشاکه میکده ئنجنده بر یتاغم اوله
الم آیاغم اوله کاسه‌دن فراغم اوله

حافظ علی پاشا { سلطان محمود خان ثانی دوری وزراسندن اولوب، آماسیه‌لیدر. بعض وزرانك خدمتنده بولنوب، قپوجی باشی اولدقدن صکره، درسعادته گله‌رك، ارغنی معدنی امانتی استحصال ایتمش؛ وبعده رتبهٔ وزارتله طربزون والیلکنه نصب اولنمشیدی. ١٢٢٥ ده چرخه‌جی علی پاشانك اوستنه قپودان پاشا اولوب، دونغا ایله قره دکیزه عزیمت وعودت ایتمش؛ ویالکز درت آی بومسندده قالدقدن صکره، ودین والیلکنه نصب اولنمش ایدی.

حافظ قونوی { اونبجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، قونیه‌ده مثنوی خوان ایدی. شو بیت اونکدر:

زلف مشکین کیم صیادن چین سحر قالقار قوپار
هر طرف جان ایلرنده فتنه‌لر قالقار قوپار

حافظ لدین الله { (عبدالمجید) ملوك فاطمیونك اون برنجیسی اولوب، ٥٢٤ تاریخنده عم زاده‌سی آمر باحکام اللهك قتلی اوزرینه، قاهره‌ده تخته جلوس ایتمش؛ و ١٨ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٥٤٤ تاریخنده ٧٧ یاشنده وفات ایتمشدر. عالم وعادل بر حکمدار ایدیسه‌ده، نجومه معتقد وجمع ماله حریص ایدی. زماننده مصرده طاعون ظهور، وطول مدت دوام ایتمکله، خیلی تلفات اولمشیدی.

حافظ محمد آغا { (حصیرجی زاده ـــ) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، عینتاب اعیانندن برذات ایدی. آغالق عنوانیله برابر ادبیات عربیه وفارسیه وترکیه‌ده عصرینك فریدی اولوب، حفظنده پك چوق اشعار ونوادر وار ایدی. شو برایکی بیت اشعارینك لطافتنه دلیلدر:

دهر سفلیده غریب اولدیغمه چوق آجرم
خاطره کلدیکی دم عالم بالای وطن
آدم اسکندر وقت اولسه دخی غربتده
جلوه ایلر ینه کوکلنده مرایای وطن

حافظ مشفق { (اسماعیل افندی) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، ١٢٢١ تاریخنده درسعادتده طوغمش، وفرط ذکاسی حسبیله ٨ یاشنده تکمیل حفظ ایدوب، دیوان همایونه وبعده مکتوبیٔ صدر عالی قلمنه کیرمش؛ وفن انشاده‌کی اقتداری جهتیله بر مدت جریده‌خانه کتابتنده یعنی «جریدهٔ حوادث» محررلکنده بولندقدن صکره، طریقت خلوتیه‌یه اولان منسوبیتی حسبیله، خانه‌سنده خلوتگزین اولمشدی. بعض اشعار ومنشآتی حاوی «مشفقنامه» عنوانیله مطبوع بر مجموعه‌سی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

اوکنده شمع هدایت دلیل اولورسه سکا
سرائر ره وحدت عیان اولور کیده‌رك

حافظه { قوم عادك صنملرندن اولوب، سیاحته قصد ایدنلر بونك امدادینه مراجعت ایدرلردی.

حافظی { ایران شعراسندن اولوب، شاه عباس ماضی زماننده حکاکلقله مشغول ایدی. فاضل وعالم بر آدم اولوب، ٩٠ یاشنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

فروغ ماه رخت دیده را پر آب کند
کسی ندیدکه مه کار آفتاب کند

ـــ [«زین الدین حافظی» ماده‌سنه مراجعت.]

حافیق { سیواس ولایت وسنجاغنده وولایتك جهت شرقیه‌سنده بر قضا اولوب،

مركزى سيواسدن ٦ ساعتلق مسافه‌ده واقع قوچحصار قريه‌سيدر. ۱۵۹ قريه‌دن مركب اولوب، ۱۷ ناحيه‌يه منقسمدر. اراضيسى عموميت اوزره طاغلق ايسه‌ده، منبت اووه‌لرى دخى واردر. قزيل ايرماق قضانك ايچندن جريان ايدر. اهاليسى ۴۱۰۰۰ رادده‌لرنده اولوب، ۳۰۰۰۰ ى اسلامدر. مرعى واورمانلرى دخى چوق اولوب، خيلى اغنام وصيغيرى دخى واردر. محصولاتى باشليجه بغداى، آرپه وسائر حبوباتله ميوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. درون قضاده ۱۶۵ جامع ومسجد، ۱۵۰ اسلام و۲۲ خرستيان مكتبى، ۲۰ كليسا ومناستر، ۷۶ دكرمن، ۲ خان و۲۶ دكان موجوددر.

حاكم { (سيد محمد افندى) متأخرين شعراى عثمانيه‌دن اولوب، وقعه‌نويس ايكن، ۱۱۸۴ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو بيت جمله‌ٔ اشعارندندر:

حاكم اول اهل دله حلقه بكوش
ايده كور معرفتى قرطه بكوش

حاكم { (عبدالشكور افندى) اون اوچنجى قرن هجرى شعراى عثمانيه‌سندن اولوب، ديوان همايون قلمى خلفاسندن ايدى. شو بيت اونكدر:

پاك زر ايتسون سنى اى سيمتن كل آلتنه
قيبله كاه قلبك آلتون ناودانيدر كوكل

حاكم بامرالله { (منصور) ملوك فاطميه‌نك آلتنجيسى ومصرده حكومت سورنلرينك اوچنجيسى اولوب، عزيز بن معزك اوغليدر. ۳۸٦ تاريخنده، پدرينك وفاتى اوزرينه، ۱۱ ياشنده اولديغى حالده، تخته جلوس ايده‌رك، ابتدا اجراى عدل وحقانيت ايتمش ايسه‌ده، بعده (ضرار) اسميله ظهور ايتمش اولان بر ملحده وخلقى جزءيه اويه‌رق، مغاير شرع شريف بر طاقم حركات مجنونانه‌يه وحتى نبوت والوهيت دعواسنه جرأت ايتمش؛ و۲۵ سنه بو صورتله حكومت سوردكدن صكره، همشيره‌سى تشويقيله ۴۱۱ ده قتل ايتديريله‌رك، مرقومه‌نك وصايتى تحتنده اوغلى ظاهر لدين الله اجلاس اولنمشدى.

حاكم بامرالله { مصرده اجراى خلافت ايدن خلفاى عباسيه‌دن ايكى ذاتك اسمى اولوب، برنجيسى هارون الرشيدك نسلندن احمددر، كه مستنصردن صكره ٦۵۹ ده مصره كلوب، نسبنى اثبات ايتمكله، مسند خلافته اجلاس اولنه‌رق، ۴۰ سنه‌دن زياده بو مقامده قالمش؛ و۷۰۱ ده وفات ايتمشدر. — ايكنجيسى برنجيسنك تورونى اولان احمد بن المستكفى اولوب، واثق ابراهيمك سقوطندن صكره ۷۴۱ ده مسند خلافته كچه‌رك، ۱۴ سنه اجراى خلافتله، ۷۵۴ ده وفات ايتمشدر.

حاكم مروزى { (ابو الفضل محمد بن محمد السلمى) اكابر علمادن اولوب، بخارا قاضيسى ايكن، خراسان صاحبى حميدى طرفندن وزارتنه نصب، و۳۳۲ تاريخنده قتل اولنمشدر. بر چوق كتابلر تأليف ايتمش، وبر چوق شاكرد يتيشديرمشدر.

حاكم نيسابورى { [«ابن بيع» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حالت افندى { (محمد سعيد) سلطان محمود خان ثانى دورى رجالندن اولوب، پادشاه مشاراليه حضرتلرينك امنيت واعتمادلرينه مظهر اولمش، وطرف شاهانه‌دن رأى وتدبيرينه مراجعت اولنمقده بولنمش ايكن، (هركه شاه آن كند كه اوكويد حيف باشد كه جز نكو كويد) قول حكماسنه توفيق حركت ايتميه‌رك، اغراض ومنافع ذاتيه‌سنه خدمت ايتمش؛ ووقتيله خدمت كتابتلرنده بولنمش اولديغى بعض فنار بكلرينه يارانمق مقصديله، تپه‌دلنلى على پاشايى فرمانلى ايتمكه چاليشمش، وروم فترتيله موره عصيانك ظهورينه سبب مستقل اولمشدر. اشراف قضاتدن قريمى حسين افنديك اوغلى اولوب، ابتدا رئيس الكتاب راشد افنديك مهردار يماغى ايدى. بعده يكيشهر نائبنك كتخداسى اولوب، اورادن عودتنده بعض كبرانك خدمت كتابتنده بولنمش، ومتعاقباً خواجكانلق رتبه‌سيله بكلكجى كيسه‌دارى معاوننكنه نصب اولنمش ايدى. برآره‌لق سفارتله پارسه اعزام اولندقدن صكره، ۱۲۲۲ ده ديوان همايون بكلكجيلكنه وايكى آى صكره ركاب همايون رياستنه تعيين اولنه‌رق، سنهٔ مذكوره اواخرنده كوتاهيه‌يه نفى، وبر سنه صكره اطلاق اولنه‌رق، بر مأموريت مهمه ايله بغداده اعزام اولنمشدى. عودتنده ركاب همايون كتخداسى وبر قاچ سنه صكره

توقیعیٔ دیوان همایون اولوب، وجه مشروح اوزره نفوذ واقتدارینی سوء استعمال ایتدیکندن، ۱۲۳۸ ده قونیه‌یه نفی واوراده اعدام اولنمشدر. ذاتاً طریقت مولویه‌یه منسوب اولدیغندن، جسدی اوراده دفن اولنه‌رق، سر مقطوعی غلطه مولویخانه‌سی خطیره‌سنده مدفوندر. مذکور مولویخانه‌ده سبیلی وکتبخانه‌سی واردر. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بیت کندیسنکدر :

کوزلسك بیبدلسك طرز وطورك هپ مسلمدر
نه چاره بیوفاسك آه انسانیتك یوقدر

حالت بك { عثمانلی محررلرندن اولوب، سلالهٔ عبدالقادر کیلانیدن

اسبق مالیه ناظری خالدافندینك اوغلیدر. ۱۲۵۵ ده تولد ایلمشدر. مثنوی خوانشیر خواجه حسام افندیدن عربی وفارسی اوقودیغی کبی، ایاصوفیه جامع شریفنده‌ده اساتذهٔ علمادن تدرس ایتمشدر. دها پك کنج ایکن، جریدهٔ حوادثه بر چوق مقالات یازمش، وناپولئون تاریخنی نظر تصحیحدن کچیرمشدی. بعض کوچك مأموریتلرده بولندقدن صکره، رتبهٔ ثانیه ایله حلب مکتوبجی معاونلکنه تعیین اولنوب، مؤخراً مکتوبجی اولمشدی. رسمی «فرات» غزته‌سی کندیسنك مکتوبجیلغنده تأسیس اولندیغی کبی، حلبده « غدیر الفرات » نامنده غیر رسمی بر غزته‌ده نشر ایدردی. « فهرست ولایت حلب » نامیله وایستاتستیق یولنده ترتیب ایتدیکی بر سالنامه باب عالیجه تقدیر اولنه‌رق، برر نسخه‌سی ولایاته ارسال ونمونه اتخاذیله بویله سالنامه‌لر یاپلمسی اشعار اولنمشدی. سکسان ایکی سنه‌سنده اولی ثانیسیله دیوان احکام عدلیه باش کتابتنه مأمور اولوب، بو مأموریتده اول وقت موقع اجرایه قونیلان تشکیلات عدلیه ایله اوغراشمش، ومکافاةً اولی اولی رتبه‌سنی احراز ایلمشدی . بر مدت صکره انفصال ایدوب، دها صکره معارف مکتوبجیلغنه تعیین قلنمش، واو مأموریتده ایکن، ۱۲۹۵ تاریخنده ٤٠ یاشنده وفات ایتمشدر. ملا لطفی ایله فؤاد پاشانك بر طرز لطیفده ترجمهٔ حاللرینی یازمشدر. فن بلاغته دائر « انموذج » اسمنده بر رساله‌سی، هردرسی پادشاهان آل عثماندن برینك ترجمهٔ حالنی شامل اوله‌رق « مبدأ کتابت » عنوانلی بر درس مجموعه‌سی، مقالات ادبیه‌یی محتوی اوله‌رق بر مدت صورت موقوته‌ده طبع اولنمش « دولاب » اسمنده بر مجموعه‌سی، « سرالاسرار » و « سیرالاقار » عنوانلریله ایکی رساله‌سی، بر قاچ تیاترو رساله‌سی، هنوز طبع اولنمامش و« حالت الشباب» عنوانلی دیوانی واردر. جنتمکان سلطان عبدالعزیز خانك بر تصویری آلتنه یازمش اولدیغی شو قطعه اشعارندندر .

صانعیك تصویردر بو ایلمش الطاف ازل
عدل وداد بر مجسم صورت شاهانه‌یی
ذات شوکتسازی افکار اصابت آوری
روحدر بر جسم دولتدر آنك کاشانه‌یی

حالتی { اون برنجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اوچ ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی (عزمی زاده مصطفی افندی) در، که اجلهٔ صدوردن پیر محمد عزمی افندینك اوغلی اولوب، ۹۷۷ تاریخنده درسعادتده طوغمش؛ وخواجه سعد-الدین افندی کبی مشاهیر علمانك درسنه دوامله اکمال تحصیل، وعلی‌الاصول دور مدارس ایده‌رك، یاوز سلطان سلیم خان حضرتلرینك دخی مظهر نظر التفاتی اولمش؛ وشام، مصر، بروسه، ادرنه، استانبول قاضیلقلرنده بولندقدن صکره، ۱۰۳۲ ده آناطولی و ۱۰۳۷ ده روم ایلی قاضیعسکری اولوب، ۱۰٤٠ تاریخنده ارتحال ایتمشدر. خانه‌سی قارشیسنده تعمیر ایتمش اولدیغی مکتب ساحه‌سنده مدفوندر. عالم وفاضل بر ذات اولوب، اصولدن « ابن ملك » ه وفقهدن « درر » ه حاشیه‌لری، « مغنی اللبیب » ه شرحی « هدایه » و « مصباح » شرحلرینه تعلیقاتی، تفسیره متعلق مقالاتی، منشآتی ومرتب دیوانی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

مقصود من کونش یوزکه بر نظاره‌در
مانع اولور اکا دخی اشکم ستاره‌در

— ایکنجیسی (عبدالله بن صنوبر قاضی) روم ایلنده کوستندیل ایلیجه‌سندن اولوب، روم ایلنده بعض قضالرده بولنمشیدی. شو بیت اونکدر :

قو باشدن آیاغه جسم نزارم نعل وداغ اولسون
سکا ای نور دیده‌م هرطرفدن کوز قولاغ اولسون

— اوچنجیسی (محمد) تیره‌لی اولوب، تحصیل علوم ایچون بر چوق وقت دور بلدان ایتدکدن صکره، قونیه‌ده طریقت مولویه‌یه انتساب، واسرار مثنویه واقف اولمغه صرف مقدرت ایده‌رك، مناقب حضرت مولانایی نظماً ترجمه ایتمش؛ ویحیانك «اصول»

نه «اصول اصول» عنوانيله بر نظيرهٔ منظومه يازمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

پاك ايت قلبكى يورى نكّبى حالتى
كشف اوله ساكه تيدوكى اسرار مثنوى

حالتى { ايران شعراسندن دخى بو مخلصله ايكى شاعر واردر:
برنجيسى تركان رؤساسندن اولوب، اسمى قاسم بيكدر. ملوك صفويه‌دن شاه طهماسبك زماننده طهرانده نشوونما بولوب، بكلكى رفع اولندقدن صكره، ملا عنوانيله قزوينده تدريسله مشغول اولمغه باشلامشيدى. مرتب ديوانى واردر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

چون ننالم كه درين سينه دل زارى هست
راحتى نيست درآن خانه كه بيمارى هست

— ايكنجيسى كيلان ساداتندن وخطاطيندن اولوب، شو بيت اونكدر:

بدامن بس كه گل زين چشم خون افشان من باشد
گلستان بهار عاشقى دامان من باشد

حالى { (سيد عبدالله) ايران شعراسندن وخطاطيندن اولوب، اصفهانليدر.
شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

طپد در سينه ام دل ازخيال حلقهٔ زلفش
چوگنجشكى كه مارى گردش در آشيان پيدا

حام { حضرت نوح (عم) ك اوچنجى اوغلى اولوب، پدرينى عريان كورديكى حالده، اوبله‌جه براقوب، ديكر اوغللرى سام ايله يافث ايسه ستر ايتدكلرندن، حضرت نوح اويانديغنده، حام حقنده بددعا ايدوب، بونك ونسلنك يوزى قره اولديغى، وحام نسلى سام ويافث نسللرينه كوله اولمغه محكوم ايلديكى كتب عبرانيه‌ده مذكوردر. حامك كنعان، كوش وفوط اسملرنده اوچ اوغلى اولوب، قبط وحبش وسودان وبربر اقوامنك بونلرك نسلندن اولدقلرى مرويدر. متأخرين نسابين وعلماى لسانيون دخى قبط وحبش قوملرينه (اقوام حاميه) نامنى ويرمش؛ وبعضلرى بربرلرى دخى بونلره الحاق ايتمشلردر. السنهٔ حاميه‌نك السنهٔ ساميه ايله مناسبت ومشابهتى وار ايسه‌ده، بومناسبت السنهٔ ساميه آره‌سنده‌كى مشابهت قدر اولميوب، ايكنجى درجه‌ده‌در. بعض مورخين اسلام فنيكه‌ليلرى دخى حامك نسلندن عد ايديورلرسه‌ده، لسانيون عندنده فنيكه‌ليلر اقوام حاميه‌دن اولميوب، اقوام ساميه‌دندر.

حامد { (ياخود عبدالحامد يحيى) مشاهير خطاطيندن اولوب، خط كوفى‌يى خط نسخه تحويل ايدن بوذاتدر. معاويه بن يزيد زماننده بوخطى ايجاد ايدوب، ١٣٢ تاريخنده وفات ايتمشدر.

حامد { (ملا —) ايران شعراسندن اولوب، فارس اقليمنده واقع بهبهان قصبه‌سندندر. شو بيت اونكدر:

ماعذر اين كه بيتو چرا زنده مانده ايم
خواهيم خواست ازتو اكرمرك امان دهد

حامد افندى { (چيوى زاده دامادى محمود —) عصر سلطان مراد خان ثالثده مسند مشيخت اسلاميه‌يى احراز ايدن علماى عثمانيه‌دن اولوب، قونيه‌ليدر. ٩٠٠ تاريخنده تولدله، مملكتنده تحصيل علم ايتدكدن صكره، ٩٢٢ ده درسعادته كله‌رك، چيوى زاده وسائر علماى وقتك حلقهٔ تدريسنه مداومتله، اكمال تحصيل، وعلى الاصول دور مدارس ايدوب، بروسه وكوتاهيه ودرسعادتده برخيلى وقت مدرسلك ايتدكدن، وشيخ الاسلام چيوى زاده‌يه داماد اولدقدن صكره، ٩٥٤ ده مغنيسا وبعده شام، مصر، بروسه ونهايت استانبول قاضيسى اولمشيدى. ٩٦٤ ده روم ايلى قاضيعسكرى اولوب، سكتوار سفرندن عودتنده بلغرادده معزول ومتقاعد اولمش؛ و ٩٨٢ تاريخنده ابوالسعود افندى يرينه شيخ الاسلام اولوب، اوچ سنه ايله اوچ آى بومقامى حسن اداره ايتدكدن صكره، ٩٨٥ شعباننده ارتحال ايدوب، حضرت ابا ايوب انصارى جوارنده دفن اونمشدر. عالم وفاضل بر ذات اولوب، جمع وتدوين ايلديكى فتوالر «فتاواى حامديه» عنوانيله مشهوردر. استانبولده فيل يوقوشى قربنده مسجدى وملازمين اوطه‌لرى واردر.

حامد افندى { (احمد —) متأخرين شعراى عثمانيه‌دن وخطاطيندن اولوب، استانبولليدر. ١١٨٠ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

چونكه دل شيفتهٔ زلفى سك اول دلدارك
حامدا اولسه پريشان نه عجب كفتارك

حامد افندى { (نظيف زاده احمد —) بو دخى متأخرين شعراى عثمانيه‌دن اولوب. مدت مديده كتخدا قلمنه وسائر بعض مناصب ديوانيه‌يه مداومتدن صكره، غلطه مولويخانه‌سى شيخى غالب افنديه انتسابله، طريقت

مولویه‌یه دخول ایدنجه، مأموریتدن صرف نظرله، یکی کویده کائن ساحلخانه‌سنده عزلت گزین اولمش؛ و ۱۲۴۸ ده، سکسان یاشنی متجاوز اولدیغی حالده، ارتحال ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. خط تعلیقی گوزل یازاردی، وموسیقیدن دخی بهره‌سی وار ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

نوله مضمونلر رعیت ایتسه شاه طبعنه
حامدك سرحد اقلیمی سخن الکاسیدر

حامد افندی { (خواجه —) مترجم قاموس مشهور عاصم افندینك اوغلی اولوب، متأخرین شعرادن معدوددر. عینتابدن درسعادته گلدرك، ادبیات عربیه وفارسیه‌ده‌کی مهارتی حسبیله، بر مدت باب عالی قارشیسنده واقع بشیر اغا جامعنده کتبه‌دن ایستینلره درس ویرمکله مشغول اولدقدن صکره، اسکدارده اختیار کوشهٔ عزلت ایتمش اولدیغی حالده، رعشه علتنه دوچار اولوب، ۱۲۵۸ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

شوق گل صد برك عذارك ایله حامد
اولمش هله بر بلبل گو یای محبت

حامد بك { (طیفور —) بودخی متأخرین شعرای عثمانیه‌دن‌اولوب، صدر اعظم حکیم اوغلی علی پاشانك همشیره زاده‌سی نوح بكك اوغلیدر. ۱۱۹٤ ده خزینهٔ همایونه کیروب، سرکتابته واصل اولدقدن صکره، طریق تدریسه سلوك ایله، ۱۲۳۰ تاریخنده حلب قاضیسی اولمش؛ ودرسعادته بعدالعوده ۱۲۳۲ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

آه سرد دل عشاقه طیانماز دیدیلر
سرو نازم اوقدر تازه ونورسته‌میدر

حامد بن سمجون { [« ابن سمجون » ماده‌سنه مراجعت.]

حامد علی { (میرزا —) هندستانده لکهنو حکمدار اخیری‌واجد علی‌شاهك اوغلی اولوب، نائبهٔ حکومت بولنان بیوك والده‌سی دواکر بانو ایله برابر ۱۸۵٦ تاریخ میلادیسنده انکلتره‌یه گیتمکه مجبور اولمشیدی.

حامدی { ایران شعراسندن اولوب، شوستر شهرنده نشوونما بولمش، وشاه عباس ماضی‌یه منسوب بولنمشدر. شو رباعی اشعار مقبوله‌سندندر:

ای دلبر زور رنج ازیاری سیر
ای کافر دیر صلح ودرجنك دلیر
بسم الله اگر خون مرا میریزی
اینك من واینك تو واینك شمشیر

حامی { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، دیار بکرلیدر. بعض وزرانك دیوان کتابتی خدمتلرنده بولندقدن صکره، ۱۱٦۰ تاریخنده وطنی اولان شهر آمدده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

که‌چیقار نقشك بیاضه‌که اولور رویك سیاه
ایتمه رازك هرکسه اعلام مانند تکین

— بو مخلصله سلانیکلی بر شاعر دخی بولنوب، بوده بعض وزرانك دیوان کتابتلرنده بولنمش، و ۱۲۵۸ ده وفات ایتمشدر.

حامی پاشا { (مصطفی —) اطبای عثمانیه‌دن اولوب، مکتب فنون طبیهٔ شاهانه‌ده اکمال‌تحصیل، وعلی‌الاصول قطع‌مراتبله‌میرلوالق رتبه‌سنی احراز ایلمشیدی. کندیسی چالیشقان وغیرتلی برذات‌اولوب. کتابتی دخی ضررسز اولمغله، حفظ صحته وسائر معلومات نافعه‌یه متعلق بر صره رساله‌لر ترجمه وتألیف ایده‌رك، میدان انتشاره قومشیدی. ۱۲۹۵ تاریخلرنده وفات ایتمشدر.

حامیم { (ابو محمد — بن من‌الله المحکسی) دردیجی قرن هجری اوائلنده مغرب اقصاده ظهورایله دعوای نبوت‌ایتمش برشخص‌اولوب، حاشا قرآن کریمه تقلیداً بر کتاب یازه‌رق، کندیسنه وحی اولندیغنی ادعا ایتمش، وکاهنه وساحره بولنان خاله‌سیله همشیره‌سی کندیسنه ایمان کتیرمشلر ایدی. غماره قبیله‌سنه منسوب اولوب، ۳۱۵ تاریخنده طنجه خارجنده وقوع بولان محاربه‌ده قتل اولنمشدر. اوغلی عیسی بعده قبیله‌سی عندنده بیوك بر نفوذ واقتدار قزانمشیدی.

حانیه { (Canée) کرید جزیره‌سنك قسم غربیسی ساحل شمالیسنده بر شهر اولوب، کریدولایتنك مرکزیدر. (قلادیسوس) نهرینك ساحل یمیننده وسوده لیمانی تشکیل ایدن (آقروتیری) شبه جزیره‌سنك جهت غربیه‌سنده اوله‌رق، ۳۵° ۳۰′ عرض شمالی ایله ۲۱° ٤۰′ طول شرقیده واقعدر. متساویاً اسلام وخرستیاندن وبر مقدار یهودیدن مرکب ۱۹۰۰۰ اهالیسی، ۲۲ جامع ومسجدی، ٦ تکیه‌سی، ۲ روم وبر قتولیك کلیسا-

سی، ٢ حاوره‌سی، مسلمانلره مخصوص ذکور ایچون ٥ واناث ایچون ١، روملره مخصوص ذکور ایچون ٢ واناث ایچون دخی ٢، فرنکلره مخصوص ذکور واناث ایچون برر، یهودیلره مخصوص دخی ذکور ایچون ١، که جمعاً ١٣ مکتبی، بری عسکری اولمق اوزره ٢ خسته خانه‌سی، ٢ قیشله‌سی، طوپخانه‌سی، ٣ جامی، ٧ چشمه‌سی، برعمومی باغچه‌سی، ٢ مسافر خانه‌سی، ٧ صابون فابریقه‌سی، ٢ دوکوخانه‌سی، ٢ بخار دکرمنی، ١ سفاین دستکاهی و ٤ مطبعه‌سی واردر. شهر سورله محاط اولوب، ایکی قپوسی واردر. ابنیه‌سی کارکیر واکثری وندیکلیلر زماندن قالمه برطرز قدیمده اولوب، سوقاقلری عمومیت اوزره طار وطولاشیقلیدر. لیمانی شمال طرفندن برطاقم قیالر اوزرینه مؤسس بر ریختمله قپالی اولوب، لیمان مدخلنك برطرفنده قلعه ودیکر طرفنده فناری حامل بر قله موجوددر. قصبه‌نك شرق طرفنده اهمیتی معلوم اولان سوده لیمانی وینه شهرك قربنده صیقیه‌لری و ٢٥٠٠ اهالی‌یی جامع اولان (حلیپه) قصبه‌سی بولنیور. سوده لیماننده مکمل بر ترسانه واردر. پك اسکی بر شهر اولوب، اسم قدیمی (کیدونیا) در. اطرافنده بعض آثار عتیقه دخی مشهوددر. قرون وسطاده وندیکلیلرك الینه کچوب، بونلر طرفندن تحکیم وتجدید اولنمشیدی. سلطان ابراهیم خان زماننده عساکر عثمانیه طرفندن محاصره اولنه‌رق، ١٠٥٥ تاریخنده غازی یوسف پاشا یدیله فتح اولنمشدر. یقین وقته کلنجه‌یه قدر کرید ایالتنك مرکزی جزیره‌نك اك بیوك شهری اولان قندیه ایکن، ١٢٧٢ تاریخلرنده خانیه شهری مرکز ولایت اتخاذ اولنمشدر.

خانیه { سنجاغی. کرید ولایتی ترکیب ایدن ٥ سنجاغك بری اولوب، جزیره‌نك قسم غربیسندن عبارت وشرقاً اسفاکیه سنجاغیله محدوددر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، منبت بعض یرلری دخی واردر. بتون جزیره‌نك اولدیغی کبی، باشلیجه محصولاتی زیتون، پورتقال، لیمون، اوزوم وسائره‌دن عبارتدر. سنجاق بروجه زیر ٣ قضا و٩ ناحیه‌یه منقسم اولوب، ٢٨٢ قریه‌یی جامعدر:

قضا	ناحیه	مقدار قرا
کیدونیا	پرغواپسیلونرو	١٢
	لاقوس	١٤
	الیکان	١٤
	پرووليا	٩
	کرنکا	١٢
	اقروطور	٧
	عنیزیه	١
سلنه	پالیوخورا	٢٠
	قانیانو	١٧
	قدانو	١١
کیسامو		١٦٥
		٢٨٢

سنجاغك اهالیسی ٦٥ ٧٨٧ کشیدن عبارت اولوب، بونلرك ٢١ ٥٩٨ ی مسلم، ٤٣ ٤٤٩ ی روم، ٥٢٥ ی یهودی وقصور جزئی مقداری قتولیك وپروتستان وسائره‌در. [سنجاغك سائر احوالیچون «کرید» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حائط العجوز { مصرده عریشدن اسوانه قدر ممتد اولوب، خطهٔ مصریه‌یی شرق وغرب وجنوبدن احاطه ومحافظه ایدر اسکی بر دیوار ایدی. بو دیوارك سبب وصورت انشاسی حقنده برچوق روایتلر منقول اولوب، یاننده بر خندق دخی ممتد اولدیغی، وزمان قدیمده ومعین مسافه‌لرنده بولنان قله‌لرده اقامت ایتدیریلن عسکر طرفندن برطاقم بیوك چاکلر چالنه‌رق قله‌دن قله‌یه تاپایتخته قدر دشمنك تقربندن خبرویرلدیکی مرویدر. مقریزی کندی زماننده بودیواردن بعض بقایا وآثار موجود اولدیغی بیان ایدیور. حائط العجوز مصرك ٢٠ عجایبندن معدود ایدی.

حباب { صحابه‌دن بروجه زیر برقاچ ذاتك اسمیدر: حباب بن جبیر، که بنی امیه‌نك ازادلیلرندن اولوب، اوغلی عرفطه طائف وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حباب بن جزءالانصاری، که بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حباب بن زید الانصاری، که برادری حاجبله برابر احد وقعه‌سنده حاضر بولنوب، یمامه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حباب بن عبدالله بن ابی سلول. — حباب بن عمروالانصاری، که صحابه‌دن ابوالیسرك برادریدر. — حباب بن قیظی الانصاری، که احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حباب بن المنذرالانصاری، که بدر غزاسنده وسائر غزواتده حاضر بولنوب، بعض احادیث

شریفه روایت ایتمش، وحضرت عمر (رضه)ك زمان خلافتنده وفات ایلمشدر .

حبابه { اك مشهور مغنیات عربدن اولوب، ملوك امویه‌دن یزید بن عبدالملكك جاریه‌سی ومحبوبه‌سی ایدی. مدینه‌لی اولوب، اصل اسمی عالیه‌در. سلامه اسمنده دیگر بر جاریه ایله برابر مومی الیه یزیدك عندنده قدر واعتبارلری فوق‌العاده اولوب، (قینتی یزید) اسمیله شهرت بولمشلردر. یزیدك صاحبهٔ ترجمه‌یه میل وابتلاسی بر درجه‌ده ایمش، كه اكثریا یوزینه باقق وتغنیاتی دیكلمكله امرار اوقات ایدوب، امور حكومتی اهمال ایدردی. نهایت بر كون تغنی اثناسنده حبابه‌نك دكزینه بر نار دانه‌سی قاچغله، بوغیلوب وفات ایتمش؛ ویزید اودرجه‌ده متأثر اولمش، كه فراقنه طیانه‌میوب، یدی كون صكره كندیسی دخی فوت اولمشدر.

— حبابه اسمنده محدثاندن مشهور بر عائله دخی واردر، كه ابوسلمة التبوذكینك استادیدر.

حبان { بن منقذ الانصاری وحبان بن بح الصدائی وحبان بن الحكم السلمی صحابه دندر.

حبحاب { (ابوعقیل الانصاری) صحابه‌دن اولوب، خرما صدقه‌سی نزد حضرت پیغمبری‌یه كتیریكنده، منافقلر طرفندن تعریضاته اوغرامغله «الذین یلمزون المطوعین من المؤمنین فی الصدقات الخ» آیت كریمه‌سی نازل اولمشدر.

حبرون { (ونام دیگری خلیل الرحمن) فلسطینده یعنی قدس سنجاغنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، قدس شریفك ٤٠ كیلومتره جنوب غربیسنده واسكله‌سی اولان غزه‌نك ٥٥ كیلومتره شرقنده واقعدر. قصبه شمال جهتندن (جبل خلیل) اسمیله بر طاغه طیانمش اولوب، اولری صیق وسوقاقلری طاردر. حبرونك ١١٠٠٠ اهالیسی، ٣ جامعی، ١ رشدیه و ٦ صبیان مكتبلری، ٣١٥ دكانی و ٢٢ حمامی واردر. جبل خلیلك اتكنده بر صخره اوزرنده ابوالانبیا حضرت ابراهیم ایله اولاد واحفادندن حضرت اسحق ویعقوب ویوسف (عم) وزوجات واولادلرینك مرقدلری بولنوب، بر جامع شریفك ایچنده وجوارنده واقعدرلر. اشبو معبد شریف حضرت سلیمان (عم) طرفندن بنا اولنه‌رق، بعده ملوك مصریه‌دن ملك ظاهر وبرقوق وسائرلری طرفندن تعمیر وتوسیع اولندیغی كبی، اوجهتلری ممالك عثمانیه دائره‌سنه ادخال وبالذات قبر جناب خلیل اللهی زیارت ایدن یاوز سلطان سلیم خان طرفندن دخی تعمیر وتجدید اولنمش، وسلطان محمود خان ثانی طرفندن یكیدن تعمیرات اجراسیله برابر بر عمارت دخی علاوه بیورلمشدر. قصبه‌نك باغ وباغچه‌لری چوق اولوب، اوزوم، نار وسائر میوه‌لریله زیتونی مبذول ومشهوردر. جبل خلیلدن بعض كوزل صولر دخی جریان ایدر. اهالیسندن یالكز ٦٠٠ قدری یهودی اولوب، قصوری كاملاً مسلم وشافعی المذهبدرلر. لسان محلی عربجه‌در. یهودیلرك بر حاورلریله بر مكتبلری واردر. قصبه‌نك جوارنده شیشه اعمالنه الویریشلی برنوع قوم بولنمغله، بوندن اهالی شیشه، بیلزیك، یوزوك كبی بعض شیلر اعمال ایدیورلرسه‌ده، اعماللری اصول قدیمه اوزره اولوب، یكی اصولده بر فابریقه انشاسنه موفق اوله‌مامشلردر. قصبه‌دن بر طرفدن غزه‌یه وبر طرفدن دخی قدس شریفه قدر ایكی شوسه یاپیلوب، آرابه ایشلر. — حبرون ویا خلیل الرحمن قضاسی ٦٠ قریه‌یی جامع اولوب، شمالاً نفس قدس قضاسیله، شرقاً بحر لوط سواحلیله، جنوباً چول ایله، غرباً دخی غزه قضاسیله محدوددر. اهالیسی ٢٧٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، مركزده بولنان بر مقدار یهودیدن ماعداسی مسلم وعربدر. اهالیٔ قضا شجاعت وجسارتله مشهور اولوب، مصرلی ابراهیم پاشا ایله طول مدت مقاومت ایتمشلردر. اراضیسی اولدجه منبت ومحصولدار ایسه‌ده، حقیله ایشلنه‌مدیكندن، حبوبات وذخایره متعلق محصولاتی آنجق احتیاجات محلیه‌یه تقابل ایدوب، یالكز زیتون واوزوم ایله سائره میوه‌لردن بعض اخراجات اجرا اولنور. قیون وكچی وصیغیرلری چوق اولوب، هله جبل خلیلده بولنان ایری بر نوع كچیدن یوز بیكی متجاوز مقدار موجود اولمغله، بونلرك دریسندن دباغت طریقیله برنوع بیوك طلوملر یاپارلر، كه شام، مصر، حلب وجزیرة العربه سنوی اون بیكدن زیاده كوندروب، صاتمغله: بوندن قضایه خیلی اقچه كیرر. اهالینك قیصراق بسلمك مراقلری اولوب، بعض جنس طایلر یتیشدیررلر. مصنوعاته متعلق كلیم ایله كتندن برنوع كوملكلك بز اعمال اولنور.

حبره { (بنت ابی ضیغم البلویه) تابعیاتدن وعرب شاعره‌لرندن بر خاتوندر.

حبسمانه { طربزون ولایت وسنجاغنك اردو قضاسنه ملحق بر ناحیه اولوب، ۳۹ قریه‌دن مرکبدر. [تفصیل احوالیچون «اردو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حبش { وغلط اوله‌رق حبشستان (Abyssi-nie) آفریقانك قسم شرقیسنده بیوك بر خطه‌در.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — حبش خطه‌سی بحر احمرك قسم جنوبیسیله باب المندبك غرب جهتنده واقع اولوب، بحر مذکورك ساحلنه قدر ممتد اولمدیغی حالده، مرتفع وطاغلق بر یر اولـوب، نیلی ترکیب ایدن ایکی جسیم نهردن (نیل ازرق)ك منابعنی حاویدر. شمالاً ادارهٔ مصریه‌ده بولنان (نوبه) خطه‌سیله، غرباً سـودان شرقینك کردفان وسائر خطه‌لریله، جنوباً غالا وسـومالی ممالکیله، شرقاً دخی بحر احمر وعدن کورفزی سـواحلی بوینجه ممتد اولان عدل وسومالی یرلریله محاط ومحدوددر. اشبو حدود تمامیله معین اولمیوب، وقت وزمانه کوره تخلف ایتمشدر. اوائل دور اسـلامده حبش بحر احمر سـواحلنه قدر ممتد اولوب، حتی مؤخراً سواحل مذکوره ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولدیغی وقت دخی (حبش ایالتی) نامیله آیریجه بر ایالت اتخاذ اولنمشیدی. بعده سـواحل مذکوره کاه جده وکاه مصر ایالتنه الحاق اولنغله، حبش اسمی اونودیلوب، حبش قراللغی شرق وشمـال جهتنـدن طارلشدیغنه بدل غرب وجنوب طرفلرینه طوغری توسع ایتمشـدر. حتی شمدی حبش حکومتنك جاری اولدیغی ونفس حبشك جهت جنوبیه‌سـنده بولنان (شوا) خطه‌سـنه حبش اسمنك پك‌ده شمولی یوقدر. معهذا شوراده حبش قراللغنك حکمی جاری بولندیغی یرلری حبش اعتبار ایده‌رك، حدود ومسافه‌سنی اوکا کوره بیـان ایده‌جکز. بو اعتبـارله حبش ۶° ایله ۳۰′ ۱۵° عرض شمالی و۳۲° ایله ۴۱° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، کرك شمالدن جنـوبه وکرك شرقدن غربه اولان وسعتی تقریباً ۱۱۰۰ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۴۴۲۰۰۰ مربع کیلومتره‌در.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری. — حبش عمومیت اوزره طاغلق ومرتفع بر یر اولـوب، آفریقانك اك یوکسك یرلرندن معـدوددر. اك مرتفع قسمی شرق وشمال جهتی اولوب، بحر احمره وعـدل اوودلرینه طوغری اولان مائله‌سی دیك وصرب اولدیغی حالده، شمال غربی وغرب وجنوب جهتلرندن بوارتفاع تدریجاً تنزل ایتمکله، برطاقم باصمقلر ومیلانی آز بایرلر حاصل اولور. هر نه‌قدر طاغلرك اوستنده وآره‌لرنده بعض مرتفع اووه‌لر دخی وار ایسه‌ده، حبشك اکثر محللری طاغ وتپه‌لرله دره وبوغازلردن مرکبـدر. طاغلرینك بعض جهتلری صیق اورمانلرله مستور ایسه‌ده، قیالق وچبـلاق یرلری دخی چوقـدر. طاغلرینك ارتفاع وسطیسی ۲۵۰۰ ایله ۳۰۰۰ متره آره‌سنده‌در. قسم وسطیسـنده (چانه) اسمیله واسع بر کول واردر، که بویی ۷۵ واکی ۴۰ کیلومتره اولوب، سطحی حذای بحردن ۱۹۰۰ متره یوکسکدر. بو کول ایله حدود شمالیه‌سی آره‌سنده شرقدن غربه آلتی یدی یوز متره درینلکنده بردره ممتد اولوب، نفس حبشی اداره‌جه وجنسیت اهالیجه ایکیه تقسیم ایدیور.

حبش طاغلری باشلیجه ایکی بلوکه منقسم اولوب، بونلرك بری تقازه وادیسیله چانه کولی آره‌سنده بولنان (سمن)، ودیکری (آبایی) نهرینك منابعنـده بولنان (غویام) طاغلریدر. برنجی بلوکك اك یوکسـکی اولان (دتیام) طاغنك ۴۶۰۰ متره ارتفاعی اولوب، سیلکه، ابایرد، ماجـه وآمبا رأس طاغلری دخی ارتفـاعجه ایکنجی درجه‌ده‌در. بوطاغلرك تپه‌لرنده قار یاغارسه‌ده، هیچ بری سرمدی قارلرله مستور دکلدر.

حبشك ایکی ایرماغی اولوب، بری (آبایی) ودیکری (تقازه) اسمیله معروفدر. برنجیسی نیله قاریشان (بحر ازرق)ك یوقاری قسمنـدن عبارت اولوب، حبشك قسم جنوبیسنده نبعان، وینه اورالردن آقار بر چوق چایلرك صـولرینی جمع ایله، خرطومده بحر ابیضله قاریشـه‌رق، نیلی تشکیل ایدر. تقازه ایرماغی دخی (چانه) کولنك جنوب جهتنده نبعان ایدوب، یوقاریده ذکـر اولنان دره‌دن مرورله، حبشك حـدودندن چیقدقدن صکره، (اینـاره) اسمی آله‌رق، بودخی نیله قاریشیر. قسم شمالیسـنده (مارب) یاخـود (معرب) اسمیله دیکر بر نهر دها واردر، که یالکز موسمه‌کوره کاه غیبوبت وکاه ظهور ایتمسـیله مشهوردر. حبشك انهاری سریع الجریان، وینالقری پك درین وشـلاله‌لی اولدیغندن، هیچ بری سیر سفائنه قابل دکلدر.

محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. — حبش ارتفاعجه اوچه منقسم اولوب، محصولاتی دخی اوکا کوره تخالف ایدر. آلچق طرفلرنده وعلی‌الخصوص نوبه جهتنده بی محللرنده قوراقلق زماننده سانتیغراد حسابیله حرارت ٤٠ درجه‌یه قدر چیقار، وباغمورلر موسمنده ٢٢ یه قدر اینر. بو قسمده بغدای وآرپه کبی حبوبات یتیشه‌میوب، بونلره بدل دوره حاصل اولور. (داغوسه) اسمیله داری‌یه مشابه دیکر بر نوع حبوب‌دخی واردر، که بوندن بر نوع بیره‌چیقاریرلر. بو قسم اراضینك باشلیجه محصولاتی: پاموق، چوید، صفران، شکر قامشی، موس، تمرهندی. ضمغك انواعی، قهوه، خرما، انواع نباتات طبیه وسائره‌دن عبارتدر. آبانوس آغاجیله (میموزه) انواعندن بر نوع یاپراقسز آغاج دخی یتیشیر، و(باوباب) دنیلن آفریقانك جسیم شجرلرندن دخی بولنور. حیوانات وحشیه‌سی باشلیجه : فیل، کرکدان، صو آیغیری، بیابانی مانده، طوموز، آرسلان، پارس، صیرتلان، زرافه، غزال، بیابانی استر وسائره ایله کایتله بولنان میمونلرك انواعندن عبارتدر. حشرات ومضر سینکلر وسائره پك چوق وپك‌ایریدر. ارتفاعجه متوسط اولان محللرده هوا پك لطیف اولوب، حرارت نادراً ٢٧ درجه‌یی تجاوز ایدر، و ١٤ درجه‌دن آشاغی اینمز. بویرلرده‌آوروپای جنوبینك همان هرنوع محصولی یتیشوب، بغدای، آرپه واوراپه مخصوص بعض حبوباتله اوزوم، پورتقال، لیمون، شفتالی، قیسی وسائره حاصل اولور. زیتون آغاجلری بعض طرفلرده واسع اورمانلر تشکیل ایدر. بو یرلرك مرعالری‌دخی چوق وکوزل اولوب، قویون، کچی، صیغیر وسائر حیوانات اهلیه بسلنیر. حبشك باشلیجه قصبه‌لری‌دخی ارتفاعجه درجهٔ‌وسطاده اولان بومحللرده‌در. یوکسك یرلرینه کلنجه، بورالرده درجهٔ‌حرارت اکثریا ١٠ ایله ١٢ آره‌سنده بولنوب، نادراً ١٧ یی تجاوز ایدر. یالکز طاغلر آره‌سنده‌کی دره‌لر پك صیجاقدر. بو مرتفع محللرده اورمانلر پك سیرك وقوتسز اولوب، یالکز برمقدار بغدای وآرپه حاصل اولور. آقاژو آغاجنه مشابه (قوسو) اسمیله برآغاج دخی یتیشیر. مرعالرنده کوزل بر جنس آت ایله اوزون تویلی بر نوع قویون وسائر حیوانات کندی باشلرنده کزه‌رك اوتلارلر.

معادنی هنوز مجهول وغیر مکشوف اولوب، یالکز غرب وغرب جنوبی جهتلرنده قوملردن یقامه واسطه‌سیله برمقدار آلتون چیقاریلیر. ذروهٔ جبال ایله سواحل بحر احمر آره‌سنده واقع کوللردن کلینلی طوز چیقوب، حبشلیلر طرفندن مسکوکات یرینه واسطهٔ مبادله اوله‌رق قوللانیلیر.

اقلیم وهواسی. — حبش اقالیم حاره‌دن معدود اولمغله، یاز وقیشی اولمیوب، قوراقلق وباغمور موسملری واردر. یاغمور موسمی نیسانك ابتداسندن ایلولك نهایتنه، وقوراقلق موسمی دخی تشرین‌اولدن مارتك نهایتنه قدر سورر. یاغمور موسمی بالطبع دها سرین اولمغله، حبش کرهٔ ارضك نصف شمالیسنده واقع اولدیغی حالده، یازی بزم قیشمزه، وقیشی‌یازمزه تصادف ایدر. فرطونه‌لری پك شدتلیدر. مختلف یرلرینك درجهٔ حرارتی یوقاریده ذکر اولنوب، معتدل اولان محللرینك هواسی صاغلام وپك لطیفدر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — حبشك اهالیسی تخمیناً ٣٠٠٠٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، مختلف اجناسدن مرکب وبرقاچ لسانله متکلمدرلر. اصل حبشلیلرك باشلیجه ایکی جنسیتك اختلاط‌وامتزاجندن تشکل ایتمش اولدقلری آکلاشیلوب، بونلرك بری محل ظهورلری دجله وفرات وادیلری بولنان امم سامیه‌دن بر قوم ودیکری دخی اهالئ قدیمهٔ محلیه‌یی تشکیل ایتمش دیکر بر قومدر. اقوام سامیه‌دن اولوب آسیادن آفریقانك بو محلنه کلمش اولان قوم،که کتب مقدسهٔ عبرانیه‌نك روایتنه کوره، کوش بن حام بن نوحك اولادندندر، السنهٔ سامیه‌دن برلسانله متکلم بولنوب، بولسان اهالئ اصلیه‌نك متکلم بولندقلری لسان قدیم محلی ایله قاریشه‌رق، الیوم (کزه) ویا (تیکرایی) تسمیه اولنان حبش لسانی تشکیل ایتمشدر،که بولسان بر چوق وقت حبشده سویلندکدن صکره، بوکون تکلمی استعمالدن ساقط اولوب، یالکز لسان ادبی وتحریری حکمنه کچمشدر. بولسانك عربی وعبرانی وقبطی السنه‌سیله مشابهتی عیاندر. اك زیاده قوللانیلان لسان ایسه (امهاره) لسانیدر،که تیکراییدن مأخوذ برچوق تعبیرات واصطلاحاتی جامع اولمغله‌برابر، السنهٔ‌سامیه‌دن‌اولمیوب، قوم سامینك ورودنده اوراده بولمش اولدقلری قوم قدیمك‌لسانندن متولد اولدیغی مظنوندر. بوندن ماعدا حبشك ملحقاتنده دها برقاچ لسان سویلنوب، بونلرك

ائ مستعملی (آغاو) لسانیدر. حبشـك غرب وجنوب جهتـلرنده پك منتشر اولان غالار دخی كنـدی لسـانلریله متكلمدرلر. حبش اهالیسی بیننده لسانجه بو قدر اختلاف بولنـدیغی حالده، سیماجه بینـلرنده كلیتلی بر فرق اولمیـوب، جملهسی درجات مختلفـهده اسمردرلر. عرق زنجی ایله آز چوق اختـلاط ایتمش اولدقلری آكلاشـیلیورسهده، كنـدیلری اقوام زنجیهدن اولمیوب، صرف عرق قافقاسی‌یه منسوبدرلر. كبارلرنده وعلی‌الخصوص قادینلری بیننده عادتا بیاض رنكلیلری وار ایسـهده، آشاغی صنفلره منسـوب اولوبده عادتا سیاه رنكلی اولانلرینك برون وطوداق وسائر اعضالری دخی عرق قافقاسی‌یی اكدیروب، زنجیلره مشابهتلری یوقدر. حتی حبشـلیلردن چوق دها سیاه اولان (غالا) لر دخی عرق قافقاسی‌یه منسـوبدرلر. حبشلیلرك بعض رسم وهیكللرده سیمالری كوریلن اسكی مصریلرله اولان مشابهتلری دخی شایان دقتدر.

حبشلیلر ٥ صـنفه مقسم اولوب، بونلر دخی زادكان، رهبان، تجـار، زراع وعبده صـنفلرندن عبارتدر. كولهلری زنجیدر. خانهلری صمانله اورتیلی وچامورله صـیوالی قلبهلردن عبارتدر. اثوابلری پاموق واپكدن معمول بر احرامدن عبارت اولوب، صیجاق طرفلرده سـاكن اولانلری یالكز دریدن بر پشتمال ایله اكتفا ایدرلر. عمومیت اوزره خرسـتیان اولدقلری حالده، كندیلرینه مخصـوص بر مذهبلری اولوب، حضرت عیسانك الوهیتنه قائل اولمقسزین، یالكز نبوتنی تصدیق ایدرلر. تعدد ازواج عندلرنده مساغ اولوب، زنكینلری قدرتلری یتدیكی قدر قاری آلیرلر. یالكز راهبلری بر قاری آلمق مجبوریتندهدرلر. امور دینیهده پك مبالاتلری اولمیوب، اسكیدن قالمـه بعض عادتلره دخی رعایت ایدرلر. مع هـذا پاپاسلرینك نفوذ واقتداری زیادهدر. مملكتده مسلمانلر دخی كثرت اوزره اولوب، علی‌الخصـوص حكم ونفوذلری زیاده اولان غالار دین اسلامله متدیندرلر.

تقسیماتی، باشلیجه قصبهلری. — تقازه نهرینـك مجراسی حبش مملكتنی ایكی‌یه تقسیم ایدوب، مجرای مذكورك شمالنده اولان قسمی (تیكره) اسمیله معروفدر. قدیماً حبش یالكز بوخطهدن عبارت ایدی، والیوم لسان ادبی حكمنه كیرمش اولان كزه یاخود تیكرایی لسـانی بوخطهده سـویلنیلیردی. مجرای مذكورك جنوبندهكی قسم ایسه (امهاره) اسمیله معروف اولوب، شرق شمالی جهتندهكی نفس امهاره ایله غرب جنوبی جهتنده واقع (شوآ) خطهلرندن مركبدر. تیكرهنك وبتون حبش قراللغنك مركزی یقین وقتهدك (اكسوم) قصبهسی ایكن، اخیراً بوقصبه متروك وخراب حالنه كیدهرك، تیكرهنك مركزی (آدوه) قصـبهسی اولمش؛ وامهارهنك مركزی اولان (غوندار) قصبهسی پایتخت اتخاذ اولنمشدر. شوآنك مركزی (آنقوبر) قصبهسیدر. حبشده بواوچ مركزدن بشقه برچوق قصبهلر دهاوار ایسهده، هیچ برینـك ١٠٠٠٠ دن زیاده اهالیسی یوقدر. مذكور اوچ خطـهنك هربری بر طاقم سنجاق وقضالره منقسمدر.

معارف وصنایع وتجارتی، اصـول حكومتی — حبشلیلر اسـكیدن بری كندی اسـانلرنی یعنی كزه لسانتی كندیلرینه مخصوص بر خطله یازیورلر ایسهده، ادبیاتلری بعض كتب دینیه واخلاق وصرفه متعلق معلومات جزئیهدن عبارت اولوب، فنوندن خبرلری یوقدر. صنعتلری پاموقدن بعض منسوجاتله دمیرجیلك وقیومجیلق كبی ازفق تفك صنعتـلردن عبارت اولوب، بونلر دخی باشلیجه (غوندار) ده اجرا اولنور. حبش طاغلق بریر اولوب، یوللری، اسكلهلری وكمی ایشلر نهرلری دخی اولمدیغندن، تجارتی دخی بالطبع اونسبتده كری اولوب، یالكز آوروپا امتعهسندن اولهرق داخل مملكتده صرف اولنان بعض اشـیانك ادخالی وبعض محصولات ارضیه وسائرهنك اخراجی كاروانلر واسطهسیله ومصـوع وبعضاً سواكن اسـكلهسی طریقیله اجرا اولنور. حبش مملكتی اسـكیدن بری (نجاشی) عنوانیله معروف بر حكمدارك تحت ادارهسنده اولوب، راس (یعنی رئیس) عنوانی وصفت ملكیه وعسكریهیی حائز برطاقم رؤسا معرفتیله اداره اولنور. اصول ادارهسی وعسكری اسكی برطرزدهدر. حبشلیلر اولدقجه جسور وجنكاور آدملر اولوب، بوصـونك زمانلرده انكلیز، مصر وایتالیان عسكرلرینه قارشی ایتدكلری محاربهلرده ابراز شجاعت ایتمشلردر.

احوال تاریخیهسی. — حبشك ازمنهٔ قدیمهدهكی احوالی مجهول اولوب، بطالسـه زماننده مصردن بحر احمر سـواحل شرقیه وغربیهسـنك كشفنه

كوندريلن هيئتلر اوراده دولت تسميه‌سنه شايان بر هيئت كورميوب، يالكز بدوى قبيله‌لر بولنديغنى بيان ايتمشلردى . اكسوم حكومتيله حبشه‌ده متشكل دولتدن ائ اول بحث ايدن مورخ ميلادك قرن اولنده يازان (پلين) در. بعده، حبشه‌ده بولنمش اولان بعض احجار محكوكه‌دن وبونلرك لسان يونانى اوزرينه بولنمسندن استدلال اولنديغنه نظراً. حبشيلر ميلاددن براينجى قرن اول مصرده بولنان يونانيلرله واقع اختلاطدن بالاستفاده، بر درجه‌يه قدر تمدن ايتمكه باشلامش، وبرحكومت منتظمه دخى تشكيل ايتمشلردى. يونانيلر عندنده «زنجى» معناسيله مستعمل اولان (اتيوپيان) اسمى حبشيلره تخصيص اولنه‌رق، اووقتلر تاريخلرنده بومعنى ايله مستعملدر. حتى حبش اسان وخطنه دخى بواسم ويريلوب، حبشيلرك كنديلرى دخى كتب ادبيه‌لرنده بواسمى قبول واستعمال ايتمشلردر. ميلادك دردنجى قرنى اوائلنده سوريه‌دن حبشه بر طاقم راهبلر كيده‌رك، دين عيسانى قبول ايتديرمشلردر. روايته كوره دها اول دخى حبشيلر دين موسادن بعض مراسم وازجمله چوجقلرينى سنت ايتمك عادتنى اخذ ايتمشلردى.

اووقتدن اعتباراً حبشيلر استحصال قوت ايده‌رك، وقت سعادتدن مقدم بحر احمرى تجاوزله، خطهٔ يمانيه‌يى ضبط، واورادن حجازه دخى تجاوز ايتمشلردى. حبشيلر يمنده ٧٢ سنه حكومت سوردكدن صكره، ايران دولتنك معاونتيله طرد واخراج اولنمشلردر. ابتداى ظهور اسلامده حبش نجاشيسى بولنان (اصحمه) طرف قريشدن اذا كورمكده اولان اصحاب رسول الله (صلعم) ى قبول ومحافظه ايتمكله، صحائف تواريخده حبشك نامى خيرله ياد ايتديرمكه سبب اولمشدر. حتى حكمدار مشاراليهك اسلامه كلديكى دخى مرويدر. آنجق اخلافى اثرينه تبعيت ايتميوب، اهل اسلام طرفندن حبشيلرك صحابه‌يه قبول ومحافظه‌ده سبق ايدن خدمتلرينه حرمةً، حبشه سوق عسكر اولنميوب. حبش اهاليسى، آفريقا قطعه‌سنده يكتا اوله‌رق، وهر طرفدن اقوام اسلاميه ايله محاط اولدقلرى حالده، بوكونه قدر خرستيان دينى محافظه ايتمشلردر. اوندن صكره حبشه‌ده وحبشيلر طرفندن بركونه مهم وقوعات ظهور ايتميوب، مقريزينك حبشده حكومت سورن ملوك اسلاميه‌نك احوالنه دائر تاريخنده فصل مخصوصى اولديغنه نظراً، حبش برخيلى وقت دخى ادارهٔ اسلاميه آلتنده بولنمش؛ وهر حالده ايچنده اهل اسلام چوغالمشدر. اووقتلردن برى حبشك احوالى آوروپاليلر عندنده مجهول قالوب، نهايت ١٦ نجى قرن ميلاديده پورتكيزليلرك آفريقا وآسيا سواحلنده‌كى فتوحات وكشفياتى صره‌سنده بعض پورتكيز سياحلرى حبشه دخى كيره‌رك، بوممكلتك احوالنى يازمشلردر. ازمنهٔ اخيره‌ده دخى بعض انكليز وسائر آوروپا سياحلرى حبشده اجراى سياحت ايتدكلرى كبى، انكليزلرك ١٨٦٨ ده واقع اولان سوقيات عسكريه‌سى ده حبشى آوروپايه بر قات دها طانيتديرمشدر. اون سكزنجى قرن ميلادى اواخرنده بعض روسا. نجاشينك تدنئ قوتندن بالاستفاده، ادعاى استقلاله قالقيشه‌رق، تيكره وشواده بر بر مستقل حكومت تشكيل ايتديكى كبى، نجاشينك قلمروى اولان امهاره‌ده دخى غالا جنسندن بررئيس ظهور ايدوب، نجاشيه برقورو عنواندن بشقه برشى براقمشيدى. اووقت اهالى قالقوب، (تئودوروس) اسمنده غيور برشخصى تخت نجاشيه اجلاس ايتمكله، بوذات بتون حبش ممالكنى بر اداره‌يه جمع ايده‌رك، خيلى اصلاحات وترقيات ايتمكه باشلامش اولديغى حالده، انكليزلر كنديسنه مسلط اولوب، مردانه مقاومت ايتسيله برابر، ثباتلرى سايه‌سنده حقندن كله‌رك، حبشك يكيدن اكتساب قوت ايتمسنه مانع اولمشلردر. تئودوروسدن صكره اوغلى نجاشى اولوب، انكليزلرله معاهده ايتمشدر. اخيراً ايتاليانك حبشه قريب اولان بحر احمر سواحلنه مسلط اولمسى اوزرينه بودولتله حبش حكومتى آره‌سنده مخاصمات باشلانه‌رق، ايتاليا عسكرى پك چوق تلفات ويرمش؛ ومسئله هنوز تماميله فصل اولنه‌مامشدر.

حبشى { مكهٔ مكرمه قربنده ومكه‌دن ٦ ميل مسافه‌ده بر طاغ اولوب، (احابيش قريش) دينلن قبيله بو طاغدن ايدى. حضرت عبدالرحمن بن ابى بكر (رضهما) بوطاغده فجاةً وفات ايتمشدر.

حبشى { [«بلال حبشى» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حبشی بن جناده { صحابه‌دن اولوب، اهل کوفه‌دن معدوددر. حج وداعده حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزی كوروب، بعض احاديث شريفه نقل ایتمشدر.

حبقوق { انبياء بنی اسرائیلدن اولوب، قوم مذكورك كلدانيلرك اسارتنه دوشمسی اثنالرنده یعنی میلاد عیسادن ۶۰۰ سنه قدر اول برحیات بولنمشدر.

حبوس { (بن ماكسن) افريقيه‌ده ملوك فاطمیه‌نك زیر تابعیتنده حکم سورن بنی زیریدن اولوب، بشنجی قرن هجری ابتداسنده پدریله وعمیجه‌لریله برابر اندلسه‌ كچمش؛ واوصره‌ده غرناطه‌ده بعض فتن داخلیه ظهور ایتدکله، عمیجه‌لرندن (زاوی) غرناطه‌یی ضبط ایتمش؛ وبعده کندیسی افریقیه‌یه عودتله، اوغلی غرناطه حکومتنده براقش ایسه‌ده، اهالی کندیسنی اسقاط ایدوب، صاحب ترجمه‌یی اجلاس ایتمشلردی. بووجهله حبوس حکومته نائل اولوب، الکاسنی توسیع ایتدکله، ملوك طوائفك بیوکلرندن معدود بر دولت تأسیس ایتمشدر. که (بنی حبوس) اسمیله معروفدر. کندیسی ۴۶۹ تاریخنه‌دك حکومت سوروب، سنهٔ مذکوره‌ده وفات ایتمشدر.

حبوس { (بنی —) آنفاً الترجمه حبوس بن ماكسنك بشنجی قرن هجریده غرناطه‌ده تأسیس ایلدیکی بر کوچك دولت اولوب، اورانك طوائف ملوکندن معدوددر. بودولت ۴۱۰ تاریخنده تأسس ایدوب، غرناطه ومریه ایله ملحقاتلرینی جامع ایدی. مؤسس دولت اولان حبوسدن صکره اوغلی بادیس المظفر حکومت سوروب، بونك زماننده مرابطین دولتی ظهور ایتمشدر. بادیسدن صکره تورونی عبدالله بن بلکین بن بادیس حکومت سوروب، برادری تمیمی دخی مالقه‌یه والی تعیین ایتمشدی. ۴۸۳ تاریخنده یوسف بن تاشفین اندلسه کیروب، موی الیهما عبدالله بن بلکین ایله برادری تمیمی اخذ، ومغربه ارسال ایله، اوراده کندیلرینه بعض مالکانه‌لر ویره‌رك، غرناطه مضافاتنی ضبط ایتمش؛ وبنی حبوس دولتنه ختام ویرمشدر. بودولت وجه مشروح اوزره ۳ حکمداردن عبارت اولوب، ۷۳ سنه دوام ایتمشدر.

حبه { صحابه‌دن بر قاچ ذاتك اسمی اولوب، بونلردن (ابوالسنابل حبه بن بعكك القرشی العامری) فتح مکه‌ده اسلامه کلمش، وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — (حبه بن خالد الخزاعی) اهل کوفه‌دن معدوددر. — (حبه بن مسلم) شطرنجك تحریمنه دائر اولان حدیث شریفی نقل ایتمشدر. — (حبه بن جوین البجلی) ایسه حضرت علی المرتضی (رضه)نك اصحابندن واهل کوفه‌دن اولوب، رؤیت نبی (صلعم)ه نائل اوله‌مامشدر.

حبه { اساطیر عربده بر قادیندر. که گویا کندیسنه تعشق ایتمش اولان (منظور) اسمنده برجنك تعلیمیله اجرای طبابت ایدرمش.

حُبّی { مشاهیر نسوان عربدن اولوب، چوق قوجه‌لره وارمه‌ده وکثرت شهوتده ضرب مثل حکمنه کچمشدر.

حبی بن جاریة الثقفی { صحابه‌دن اولوب، فتح مکه‌ده اسلامه کلمش، ویمامه وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

حبی قادین { (عائشه —) عثمانلی شاعره‌لرینك اك مشهوره‌سی اولوب، شیخ یحیانك حفیده‌سی وسلطان سلیم خان ثانینك خواجه‌سی شمسی چلبینك زوجه‌سی ایدی. بومناسبتله پادشاه مشارالیهك کرك شهزاده‌لکنده وکرك زمان سلطنتنده مصاحبه ومنادمه‌سی اولوب، بیوك بر نفوذ واقتدار قزانمش، وقپوسی ارباب حاجت ایچون بر باب شفاعت حکمنه کچمش ایدی. اشعاری پك لطیف اولوب، غزلیات وقصائد ومثنویاتی واردر. «خورشید وجشید» عنوانیله بر منظومه دخی یازمشدر. شو بر قاچ بیت جملهٔ اشعارندندر:

دعا تمثیلی یوسف کبیدر هم
که آکا مشتریدر خلق عالم
ویرر هرکیشی مقدورنجه کوهر
آنك تا مشتریسندن اوله‌لر

حبیب { صحابه‌دن بو اسمله بروجه زیر برقاچ ذات بولنمشدر: حبیب بن اسید بن جاریة الثقفی. — حبیب بن بدیل بن ورقا. — حبیب بن حارث. — حبیب بن حباشه. — حبیب بن حماز. — حبیب بن حامه. — حبیب بن حیان. — حبیب بن خراش التمیمی. که انصاردن وبنی سلمه آزادلیلرندن اولوب. اقندیسی صامت

ايله برابر بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حبيب بن خراش العصرى، كه اهل بصره‌دن معدود اولوب، «المسلمون اخوة لافضل لاحد على احد الابالتقوى» حديث شريفنك راويسيدر. — حبيب بن خماشة ـ الانصارى، كه اهل مدينه‌دن معدود اولوب، بعض احاديث شريفه نقل اتمشدر. — حبيب بن ربيعة ـ الثقفى. كه جسر محاربه‌سنده شهيد اولمشدر. — حبيب بن زيدالانصارى. كه احد وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. — حبيب بن زيدالانصارى الخزرجى. كه عقبه واحد غزالرنده حاضر بولنوب، بعده جانب نبويدن مسيلمة الكذابه كوندريله‌رك، مرقوم كنديسنه حضرت محمد (صلعم) ك نبوتنى تصديق ايدوب ايتمديكنى صورديغنده «اوت»، وكنديسنك نبوتنى تصديق ايدوب ايتمديكنى صورديغنده «بن صاغرم» ديه‌رك، بونى دفعاتله تكرار ايتمسى اوزرينه، اعضاى بدنى برربر كسيله‌رك شهيد ايدلمشدر. (رضى الله عنه). — حبيب بن زيدالكندى. — ابوالجعد حبيب بن سباع الانصارى. — حبيب بن سعد. كه انصاردن برينك آزادليسى اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — ابوعبدالله حبيب السلمى، كه كافهٔ غزواتده حاضر بولنمشدر. اوغلى عبدالرحمن كبار تابعيندن اولوب، پدرندن نقل احاديث شريفه اتمشدر. — ابوعبدالرحمن حبيب بن سندر. — حبيب بن ضحاك الجمحى. — ابوضمره حبيب. — حبيب بن عمرو السلامانى. — حبيب بن عمروالثقفى، كه، مسعود وربيعه‌نك برادرى واميه بن ابى الصلتك جدى اولوب، كنديسيله برادرلرى حقنده «وان تبتم فلكم رؤس اموالكم» آيت كريمه‌سى نازل اولمشدر. — حبيب بن عمروالمازنى، كه يمامه‌يه كيدركن قتل اولنه‌رق، يمامه غزاسى شهداسندن معدوددر. — حبيب الغزى، كه طلق بن حبيبك پدريدر. — ابو عبدالرحمن حبيب بن مسلمة الفهرى القرشى. كه بر روايتده حضرت عمر فاروق (رضه) طرفندن عياض بن غنمدن صكره جزيره واليلكنه نصب اولنه‌رق، بعده ارمينيه وآذربيجان دخى علاوه اولنمش؛ وبر روايتده حضرت عمر طرفندن استخدام اولنميوب، حضرت عثمان (رضه) طرفندن آذربيجان واليلكنه نصب ايدلمش؛ وحضرت عثمان محاصره اولندقده، معاويه طرفندن امداده كوندرلمش ايسه‌ده، يتيشه‌ميوب، بعده صفين وسائر محاربات‌ده معاويه‌نك معيتنده بولنمش؛ و۴۲ تاريخنده، هنوز ۵۰ ياشنده اولديغى حالده، وفات اتمشدر. صحبتنده اختلاف اولوب، بر روايتده رحلت حضرت نبويده ۱۲ ياشنده ايمش. — حبيب بن مله. — حبيب بن ذهب القارى. كه اهل شامدن معدوددر. — حبيب بن ابى اليسر، كه برادرى يزيدله برابر حره غزاسنده شهيد اولوب، ديكر برادرى عمير جسر وقعه‌سنده شهيد اولمشدر.

حبيب { (على بن محمد) خلفاى عباسيه‌دن معتمد باللهك زماننده ظهور ايتمش بر آدمدر. كه حضرت امام حسين (رضه)ك نسلندن اولمق ادعاسيله باشنه بر طاقم آدملر طوپلايه‌رق، بصره وجوارلرينى ضبط، وبصره قربنده (مختاره) اسميله بر قصبه بناتأسيس، پايتخت اتخاذ ايتمشيدى. خليفه‌نك برادرى موفق بو قصبه‌يى طول مدت محاصره ايتمش ايسه‌ده، استحكاماتنك متانتى حسبيله ضبطنه موفق اوله‌ميوب، نهايت قارشيسنده (موفقيه) اسميله ديكر بر قصبه تأسيسيله، معسكر اتخاذ ايتمش؛ وبو واسطه ايله نهايت ۲۷۰ تاريخنده مختاره‌يى ضبط، وصاحب ترجمه‌يى قتل ايده‌رك، سرمقطوعنى قصبه‌ده برمزراغك اوجنده كزديردكدن صكره، بغداده كوندره‌رك، اوراده دخى تشهير ايتديرمشيدى.

حبيب { ايران شعراسندن اوچ ذاتك مخلصيدر:

برنجيسى محمد رضاى سهيلينك شاكردانندن اولوب، كنج ياشنده وفات ايتمشدر. شو رباعى جملهٔ اشعارندندر:

ببرد دل ز كفم دوش مجلس آرايى
سهى قدى سمن اندام ماه سيمايى
بيك طرف ز تبسم حيات بخشنده
بجانبى ز نكه قتل عام فرمايى

— ايكنجيسى شيرازلى اولوب، (خواجه حبيب شيرازى) ديمكله معروفدر. شو بيت اونكدر:

تا شنيدى كه مرا ميل بجاى دكرست
هر زمان با منت ازمهر وفاى دكرست

— اوچنجيسى (ميرزا حبيب الله) اسميله مسمادر. شو بيت اونكدر:

هر ذره ام بيادت از بس كه باصفا شد
آيينه هاى داغم آخر بدن نما شد

حبيب الله اصفهانى { (خواجه —) ايران شعراسندن اولوب، شو قطعه اونكدر:

دوشینه که یار بر سر یاری بود
وان نرگس مست در وفاداری بود
در خواب نرفته بود آن غمزه هنوز
ای مرغ سحر چه وقت بیداری بود

حبيب الله سبزوارى { (ميرزا —) بوده ايران شعراسندن اولوب، شو بيت اونكدر:

بعد عمری گر نگاهی جانب من میکند
صد نگه بر تسلی سوی دشمن میکند

حبيب بن اوس { [«ابو تمام» ماده سنه مراجعت بيوريله.]

حبيب عجمى { مشاهير اتقيادن وحسن بصرينك شاكردانندن اولوب، اسرار طريقته متعلق مشاراليه واسطه سيله حضرت على المرتضى (رضه) دن بعض حقايق نقل وروايت ايتمش؛ و ۱۲۰ تاريخنده وفات ايلمشدر.

حبيبه { صحابياتدن بر قاچ خاتونك اسمى اولوب، اك مشهورەلرى : حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك اوكى قيزى وام حبيبه بنت ابى سفيانك كريمه سى اولان (حبيبه بنت عبدالله بن جحش) ايله حضرت ابابكر صديق (رضه) ك زوجه سى (حبيبه بنت زيد بن خارجه الخزرجيه) وحضرت رسول الله (صلعم) طرفندن تزوجى مراد بيوريله رق بعده صرف نظر بيورلمسيله ثابت بن قيسه وارمش اولان (حبيبه بنت سهل الانصاريه) در. برنجيسى والده سيله برابر حبشه هجرت ايتمشيدى.

حبيبه بنت عبدالرحمن { محدثاتدن عالمه ومتقيه بر خاتون اولوب، اسناد حديثده كى وقوفى مشهوردر. ۷۳۳ تاريخنده وفات ايتمشدر.

حبيبه بنت عبدالعزا العوراء { بعدالاسلام يتيشن عرب شاعره لرندن اولوب، بعض اشعارى «حماسه» ده مذكوردر.

حبيبى { شعراى عثمانيه دن ايكى ذاتك مخلصيدر:

برنجيسى عن اصل ايرانلى اولوب، سلطان بايزيد خان ثانى دورنده رومه كلمش؛ وياوز سلطان سليم خان زماننده وفات ايتمشدر. عالم ومتفنن بر ذات اولوب، بك چوق سياحت ايتمشيدى. اداسى عجمانه ايسه ده، اشعارى عاشقانه اولوب، كنديسنه مخصوص شيوه سى وار ايدى. شو بيت جمله اشعارندندر:

کر سنکچون ایتمیم چاك ای كل نازك بدن
قبرم اولسون اول قبا اكنده پیراهن كفن

— ايكنجيسى آيدينلى اولوب، بارده قصبه سنده خطيب ايكن، عقلنه خفت كلمكله، ترك خطابت ايده رك، سرسريانه كزمكله اكال عمر ايتمشدر.

حُبَيس { رقه قربنده بر محل اولوب، بومحلده حضرت على (رضه) نك معيتنده بولنوب ده صفين محاربه سنده شهيد اولان صحابه وساير شهدانك قبرلرى موجوددر.

حُبَيش { (ابو صخر — بن خالد الخزاعى) صحابه دن اولوب، حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك حضرت ابابكر (رضه) ايله برابر مكه دن چيقدقلرنده خيمه سنه اوغرادقلرى وقيصير قويوندن سود صاغمق معجزه سنى كوسترمكلرى (ام معبد) ك برادريدر. اسلامه كلوب، فتح مكه ده، خالد بن وليدك خيلنده بولنديغى حالده، كرز بن جابرله برابر بشقه بر يوله صاپمغله، دشمن طرفندن شهيدر اولمشدر.

حُبَيش { (ابو الفضل — بن ابراهيم التفليسى) مشاهير علماى اسلامدن اولوب، حكمت وهيئت ونجوم ايله ساير علومده يد طولى صاحبى ايدى. هيئته متعلق « بيان النجوم » عنوانيله ثوابت وسياراتدن باحث بر اثر معتبريله « قانون الادب » عنوانيله بر كتابى واردر.

حُبَيش الاعسم { خلفاى عباسيه زماننده ظهور ايدن مشاهير اطباى سريانيه دن اولوب، لسان يونانى وسريانيدن عربى يه كتب كثيره طبيه ترجمه سنده موفق اولان مشهور. حنين بن اسحقك همشيره زاده سى وشاكرديدر. استادينك ناتمام براقديغى «كتاب المسائل» ى اكمال، و «كتاب اصلاح الادوية المسهلة»، «كتاب الادوية

المفردة »، « كتاب الاغذية »، « كتاب فى الاستقساء »، « مقالة فى النبض من جهة التقسيم » عنوانلى كتابلرى تأليف ايتمشدر.

حبيشه { بنى كنانه‌دن جذيمه قبيله‌سنه منسوب حسنى وشاعره بر قيز اولوب، ينه اوقبيله‌يه منسوب، عبدالله بن علقمه‌نك معشوقه‌سى ايدى. وقت سعادتده ياشـايوب، فتح مكه‌دن صكره، جانب رسالتپناهيدن بوقبيله‌نك اسلامه دعوتيچون خالد بن وليد حضرتلرى اسرا بيورلديغنده، خلاف مرضاى پيغمبرى وقوع بولان حركتده مذكور عبدالله قتل اولنمش؛ وحبيشه دخى كمال تأثردن كنديني تلف ايتمشدر. بينلرنده‌كى عشق ومحبت حقنده مشاعره‌لرى مشهور اولوب، شو ايكى بيت صاحبهٔ ترجمه طرفندن عاشقنك قتلندن اول سويلنمشدر:

ونحن بكينا من فراقك مرةً
واخرى وآسيناك فى العسر واليسر
وانت فلا تبعد فنعم فتى الهوى
جميل العفاف فى المودة والستر

حتات { (بن يزيد التميمى) صحابه‌دن اولوب، قوميله برابر نزد حضرت پيغمبرى‌يه كلمش؛ ودين اسلامى قبول ايدوب، حضرت فخر الرسل (صلعم) طرفندن معاويه بن ابى سفيان ايله اخرت قرداشى ايدلمش ايدى. معاويه‌نك زمان حكومتنده يانته كيده‌رك، بر مدت صكره اوراده وفات ايتمكله، معاويه مالنه وارث اولمش؛ وبووراثت شاعر شهير فرزدقك بعض ابيات مشهوره ايله تعريضنه اوغرامش ايدى.

حجاب { (ميرزا ابوتراب) ايران متأخرين شعراسندن وتبريز ساداتندن اولوب، اصفهانك عباس آباد محله‌سنده ساكن بولنمشدر. شو بيت اونكدر:

زين پيش كردون درشير من خون
ميكرد واكنون درباده‌ام آب

حَجّاج { صحابه‌دن بروجه زير بر قاچ ذاتك اسميدر: حجاج باهلى. — حجاج بن حارث بن قيس القرشى السهمى، كه حبشه هجرت ايدنلردن اولوب، بعده اجنادين محاربه‌سنده شهيد اولمشدر. — حجاج بن عامر الثمالى، كه اهل حمصدن معدود اولوب، بعض احاديث شريفه نقل ايتمشدر. — حجاج بن علاط، كه كورديكى بر معجزه اوزرينه اسلامه كلوب، خيبر غزاسنده حاضر بولنمشدر. حسن وجمالندن طولايى بعض قادينلرك آرزوسنى تحريك ايتمكله، حضرت عمر طرفندن مدينه‌دن نفى ايدلمش اولان نصر بن حجاج بونك اوغلى ايدى. — حجاج بن عمرو الانصارى الخزرجى، كه بعض احاديث شريفه نقل ايتمش، وصفينده معيت حضرت مرتضويده بولنمشدر. — حجاج بن مالك الاسلمى.

حجاج { (سلطان —) دولت ايلخانيه‌نك تحت تابعيتنده اوله‌رق كرمانده حكومت سورن قره‌ختائيان ملوكنك دردنجيسى اولوب، پدرى سلطان قطب الدينك وفاتندن صكره ٦٥٥ ده تخته جلوس ايتمش ايسه‌ده، صغير السن اولديغندن، والده‌سى تركان خاتون ادارهٔ امور ايدردى. بيوديكنده والده‌سنى امور دولته مداخله‌دن منع ايتمك ايستمش ايسه‌ده، تركان خاتون اباقا خانه مراجعت وشكايت ايتديكنده، ملك مرقومه‌نك اولملق اوزره فرمان چيقمغله، حجاج حكومتدن كف يد ايتمكه مجبور اولوب، خوفندن هندستانه فرار، وبر مدت صكره دهليده وفات ايتمشدر.

حجاج بن ارطاة { مشاهير فقهادن اولوب، ثورينك شاكرديدر. الفقيه الحافظ ديمكله معروفدر. كوفه‌لى ايدى.

حجاج بن مطر { اوائل خلافت عباسيه‌ده لسان يونانى وسريانيدن عربى‌يه كتب طبيه وحكميه ترجمه ايدنلردن اولوب، مأمونك نامنه اقليدسك كتابنى ترجمه ايتمشيدى. بعده ترجمه‌سى ثابت بن قره طرفندن تصحيح اولنمشدر.

حجاج بن يوسف الثقفى { دولت امويه‌نك الك مشهور امراسندن اولوب، ظلم وشدتده اسمى ضرب مثل حكمنه كچمشدر. طائفلى اولوب، ٤١ تاريخ هجريسنده طوغمش، ومملكتنده بيويوب، عبدالملك بن مروانك وزيرى (روح بن زنباع الجذامى) يه انتساب ايده‌رك، بونك طرفندن عقل ودرايتى عبدالملكه مدح وثنا اولنمغله، عبدالملك طريق اطاعتدن انحراف ايتمش اولان عسكرينك تربيه‌سنى صاحب ترجمه‌يه احاله ايده‌رك، كنديسنى امرابى صره‌سنه ادخال ايتمشيدى. بر مدت عبدالملكك يانده بولندقدن

صکره، عبدالله بن زبیرك حجازده اعلان خلافت ایتمسی اوزرینه، بونك تنکیلنه مأمور اولوب، مكهٔ مکرمه‌یی منجنیقله تخریب، وبیت‌اللهه تجاوز ایده‌رك، عبدالله بن زبیری اخذ وقتل، وسر مقطوعنی شامه کوندروب، جسدینی صلب ایتدیرمش؛ وبعده مدینه‌یه دخی کیده‌رك، اهل حجازی عبدالملك بن مروانه بیعت ایتمکه اجبار ایتمش؛ وصحابه ایله سائر حرمین خلق حقنده انواع عقوباتی روا کوروب، برچوغنی قتل ایلمشدی. بعده حجازی صول‌الیله اداره‌یه مقتدر اولدیغنی عبدالملکه یازه‌رق، عراق حکومتنی دخی ایستمش؛ وبونك اوزرینه ٧٥ تاریخنده حجاز وعراق والیسی اولوب، مؤخراً شرق یعنی هند ومغولستان حدودینه قدر اولان ممالك وسیعهٔ شرقیه کندیسنك ید اداره‌سنه ویرلمشیدی. بووجهله خراسان وسائر اوطرفلره کندیسی والیلر نصب ایدردی. کوفه وبصره وسائر عراق بلادنده دخی پك چوق مظالم اجرا ایده‌رك، وجزئی بر وسیله ایله خلق انواع عقوباتله اندام ایتدیره‌رك، ٢٠ سنه تحت حکمنده بولنان ممالکی دهشت ایچنده بولندیرمشدر. حکومت مویه‌یه قارشی قیام ایدن عبدالله بن جارود وشبیب خارجی وعبدالرحمن بن محمد بن اشعث وسائره‌یی مغلوب ایده‌رك طرفدارلرینی اشکنجه آلتنده هلاك ایتمشدر. کوفه ایله بصره آره‌سنده (واسط) شهرینی بنا ایدوب، مرکز حکومت اتخاذ ایتمشدی. ٨٦ تاریخنده عبدالملك بن مروان وفات ایدوب، حجاج بن یوسفه رعایت ایتمکی اوغلی وولی عهدی اولان ولیده وصیت ایتمکله، بونك زماننده حجاجك حکم واقتداری بر قات دها آرتوب، ٩٥ سنه‌سنده واقع وفاتنه‌دك موقع اقتدارده بولنمشدر. تاریخ مذکورده، ٥٤ یاشنده اولدیغی حالده، دهشتلی بر خسته‌لقدن وفات ایتمشدر. عمرنده یوز یکرمی بیك کشی قتل واعدام ایتدیرمش اولدیغی، ووفاتنده زندانلرنده اللی بیك کشی بولندیغی مظالم واعتسافاتی حقنده منقول اولان غرائبدندر. سید بن جبیری قتل ایتدیردکدن صکره، بوذاتك هرکیجه رؤیاسنه کیروب « یاعدوالله فیم قتلتنی » دیمسیله پك معذب اولدیغی مرویدر. بونکله برابر کندیسی فوق‌العاده ذکی، اجرای حکومته مقتدر، فال ونهایت درجه‌ده فصاحت وطلاقت لسانه مالك ایدی. کرم وسخاوتی دخی ظلمی درجه‌سنده اولوب، اعتراف جرمه قارشی وبعض کوزل جوابلر آلدیغنده عفو واحسانله دخی معامله ایدردی. بعض بلیغ خطبه‌لری مشهوردر. زمان امارتنده هندستان جهتلرنده برچوق یرلر ممالك اسلامیه دائره‌سنه ادخال اولنمشدر. قرآن‌کریمه حرکه وضعنی ایجاد ایدن دخی حجاج اولدیغی منقولدر.

حجاز { جزیرة العربك شمال غربی قسمندن عبارت بیوك بر خطه اولوب، شمالاً فلسطین خطه‌سیله، غرباً بحر احرله، جنوباً یمنه تابع عسیر خطه‌سیله، شرقاً دخی نجد وشمر وبرالشام بادیه‌سیله محاطدر. بحر احر سواحلی بوینجه ممتد اولان جبال (سراة) جهتی نفس حجاز اسمیله مسمادر. تهامه یمن قطعه‌سنده دخی امتداد ایتدیکندن حجاز خطه‌سنده‌کی قسمنه لاجل‌التفریق (تهامة‌الحجاز) دیرلر. حجازك وجه تسمیه‌سی تهامه ایله نجد آره‌سنده حاجز اولمسندن عبارت اولوب، بوده تهامه‌نك اصل حجازدن معدود اولمدیغنه دلیل ایسه‌ده، تهامه‌نك قسم شمالیسی حجازه وقسم جنوبیسی یمنه مربوطدر.

حجازك تهامه قسمی قوملق برچول حالنده اولدیغی کبی، مرتفع جهتی دخی اکثریت اوزره قیالق وچیلاق طاغلردن عبارت اولدیغندن، بطلیموس وسائر یونان قدیم جغرافیونی طرفندن (پتریا آرابیا Arabié Petré) تسمیه اولنمشدی.که « طاشلق عربستان» دیمکدر. طاغلری (جبال سراة) سلسله‌سنك نصف شمالیسندن عبارت اولوب، اك مرتفع محلی مكهٔ مکرمه‌نك شرق طرفنده و ١٢ ساعت اوزاغنده بولنان (جبل کرا) در،که ذروه‌سی سطح بحردن ٢٠٠٠ متره قدر یوکسکدر. بوطاغ جبال سراتك سائر طرفلرینه مخالف اوله‌رق، اورمانلرله مستوردر، وکوزل صولری دخی واردر. مدینهٔ منوره‌نك قربنده بولنان (طی) و(احد) طاغلری دخی سلسلهٔ مذکوره‌نك اك یوکسك طاغلرندن اولوب، برنجیسنده بعض اورمانلر دخی واردر. بو جبالك ذروه‌لرینه قیشین صولر طونار وبعضاً قار دخی یاغار. طاغ انکلری یاغمور موسملرنده نباتاتله اورتیلوب، زمرد آسا بر شکل آلیرسه‌ده، صیجاق روزکارك اسمسیله برابر نباتات قورور. طاغلردن آقان صولر آنجق بعض

باغچه‌لر سقی ایتدکدن صکره قوملرده قورویوب، نادراً دکیزه واصل اولورلر. بناءً علیه موجود اولان وادیلر دخی اکثریا قورو اولوب، حجازده نهر تسمیه اولنه‌بیله‌جك صولر یوقدر. مرتفع محللرده هوا معتدل وصاغلام ایسه‌ده، آلچق محللرنده یازین حرارت پك زیاده اولوب، قیش موسمنده هواسی لطیفدر. اراضینك طاشلق اولمسی وباغورلرك ندرتی حسبیله، حجازك محصولاتی آز اولوب، اك زیاده حاصل اولان آرپه دخی ادارهٔ محلیه‌یه کافی دکلدر. دوره وتوتون دخی حجازك جلهٔ محصولاتندندر. خرماسی چوق وپك مقبول اولوب، طائفده وسائر بعض مرتفع محللرنده اوزوم، شفتالی، قایصی، اینجیر، آیوه، آرمود، الما، اریك، بادم، جوز، پورتقال، لیمون، قاؤون، قاربوز وسائر میوه‌لر حاصل اولور. سبزه‌لرك اکثر انواعی یتیشوب، بعضلری پك ییوك اولور. بلسان، ضمغ، عنبر وانواع بهارات ونباتات طبیه‌سی دخی واردر. حیوانات اهلیه‌سی قیون، کچی، دوه، هجین، آت، مرکب، استر، صیغیر وسائره‌دن عبارت اولوب، جنس فرسی مشهوردر. حیوانات وحشیه‌سی دخی یبانی مرکب، یبانی کچی، طاوشان، کیك، تلکی، صرتلان، قورت، میمون وقپلانه مشابه (فهد) تعبیر اولنور بر حیواندن و طیور مختلفهٔ معلومه‌دن ودوه قوشندن عبارتدر. ییلان وعقربلریله (لادیغ) دیدکلری برنوع زهرلی اوروجك دخی بولنور. بحر احمر سواحلنده بالیقلرك انواعی چیقوب، قورودیله‌رق، حجازك ایچ طرفلرینه نقل اولندیغی کبی، جسیم قابلومباغه‌لر وصدفلر دخی چیقار.

حجازك اهالیسی تخمیناً وتقریباً ایکی بچق ملیون راده‌لرنده اولوب، جله‌سی عرب ومسلم اولدقلری حالده، بر طاقمی شهر وقصبه وقریه‌لرده ساکن، وبر طاقملری خیمه نشیندر.

حجاز خطه‌سنك ازمنهٔ قدیمه‌ده اك متمدن جهتی قوم ثمودك مسکنی بولنمش اولان قسم شمالیسی اولوب، سائر طرفلرنده دخی عمالقه وطسم اقوامی ومکهٔ مکرمه جهتنده جرهم قومی ساکن ایدی. بعده حضرت اسماعیلك مکه‌یه ورودیله، اولاد اسماعیلك جرهم قومیله اختلاطندن عرب مستعربه ظهور ایدوب، کعبهٔ شریفه‌نك دخی مکه‌ده بولنمسی حسبیله، حجاز جزیرة‌العربك سائر جهتلرینه بالوجوه تقدم وتفوق ایتمش؛ وهر نه‌قدر سیاسةً یمن جزیرة‌العربك سائر طرفلرینه فائق ایدیسه‌ده، فصاحت لسانجه ینه حجاز جزیرة‌العربك ممتاز بر محلی ایدی. لکن اصل حجازك تفوق واعتباری ظهور اسلامله برابر حاصل اولوب، وقت سعادتده وخلفای راشدین زماننده مدینهٔ منوره بتون جزیرة‌العربك وعلی‌العموم عالم اسلامك کرسیٔ حکومتی اولمش؛ ومکهٔ مکرمه دخی کعبهٔ شریفه مناسبتیله بر مرکز ومرجع عمومی حکمنی آلمشدر. معاویه‌نك غصب حکومت ایتمسندن اعتباراً، دولت امویه‌نك وبعده دولت عباسیه‌نك زمانلرنده حجاز مرکز خلافتدن اوزاق قالمش ایسه‌ده، خلفا وملوك وامرای اسلامیه هربردن حرمین شریفینك تزیینه ومکه ومدینه‌نك اعمارینه صرف همت ایتمشلردر. مع هذا کرك دولت امویه وعباسیه زمانلرنده وکرك دها صکره، بعض اهل خروج مکه ومدینه‌یی مرکز وملجأ اتخاذ ایتدکلری صره‌ده، حجازك تابع بولندیغی دولتك عسکریله بونلر بیننده وقوع بولان محاربانده مکه ومدینه دفعاتله تخریب اولنه‌کلمشدر. خلفای راشدیندن صکره حجاز دولت امویه وعباسیه نك تحت تابعیتنده اولوب، ۲۵۱ تاریخ هجریسنده (بنی الاخیضر) دولتی ظهوریله، ۳۱۷ تاریخنه‌دك ۶۸ سنه حکومت سورمش؛ وتاریخ مذکورده حجاز قرامطه‌نك وبعده صره‌سیله بنی هاشم، بنی عجلان وبنی ابی نمانك تحت اداره‌سنه کچمشدر.

خلافت عباسیه دوچار ضعف اولدقدن صکره، حجاز اکثریا ملوك مصره تابع اولوب، هله دولت عباسیه‌نك انقراضندن صکره بتون مصره تابع قالمشیدی. مع هذا مکهٔ مکرمه‌ده شرفادن بر ذات مقام امارتده بولنوب، ملوك مصره تبعیت ایدردی. ۹۲۳ تاریخنده سلاطین عظام عثمانیه‌دن یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری غلامانی چراکسه دولتنه ختام ویره‌رك، مصری ضمیمهٔ دولت عثمانیه ایلدیکی وقت، حجاز دخی بالطبع مصرله برابر دولت مشارالیهایه کچمش؛ وشریف بولنان ذات دخی مصره کلوب، عرض اطاعت ایتمکله، اووقتدن بری حجاز ممالك عثمانیه‌دن معدود اولوب، بر ولی تعیین اولنمغله برابر، مکهٔ مکرمه‌ده (امیرمکه) عنوانیله شرفادن بر ذات،

ومدینهٔ منوره‌یه متصرف یرینه (شیخ‌الحرم) عنوانیله درسعادتدن بر مأمور مخصوص تعیین اولنور.

حجاز خطه‌سی ادارهٔ عثمانیه‌یه کچدکدن صکره کاه جده بکلکی ویابکلر بکلکی، کاه جـده وحبش ایالتی عنوانیله اداره اولنه‌رق، اوائلده اکثریا مدینه شیخ‌الحرملکی دخی والی بولنان ذاته احاله اولنـوردی. اصل والینك مقری جده اولوب، اورادن سـواکن ومصوع وسائر حبش سـواحلنی دخی اداره ایدردی. ولایات تشکیلنده خطهٔ مبارکهٔ مذکوره دخی (حجاز ولایتی) نامیله بر ولایت اعتبا اولنـه‌رق، مکهٔ مکرمه مرکز اتخاذ اولنمش؛ وولایت نفس مکه ایله مدینـهٔ منوره وجده‌که جمعاً اوچ سنجاقدن مرکب بولنمشدر. جده متصرفنه والی قائممقامی ومدینه‌نك کینه شیخ‌الحرم نبوی عنـوانی ویریله‌رك، والی بولنـان ذاته شیخ الحرم مکی عنوانی دخی علاوه اولنور.

حجاز ولایتی بروجهٔ مشروح ۳ سنجاقدن مرکب اولدیغی حالده، وجه آتی اوزره ۵ قضا و ۲۱ ناحیه‌یی شاملدر.

سنجاق	قضا	ناحیه
مکهٔ مکرمه	مکه	طائف
		تمنار
		قرن
		نجران
		مرالظهران
		عکاظ
		منجره
		کثنه
		جبرشن
		سراة
		نعم
		علك
		حنکان
		وبش
		وادی نخله
		ذات عراق
		بلیل
مدینهٔ منوره	مدینه	خیبر
	ینبع البحر	الوجه
جده	جده	رابغ
	لیت	

حجازك اوچ بیوك شهری اولوب، بونلرده مکهٔ مکرمه ومدینهٔ منوره ایله جده در. جده مکهٔ مکرمه‌نك اسکله‌سیدر. مدینهٔ منوره‌نك اسـکله‌سی اولان ینبع البحر ایله مکهٔ مکرمه‌نك صیفیه‌سی حکمنده بولنان طائف دخی حجازك باشلیجه قصبه‌لریدر. دیکر ذکره شایان قصبه‌سی یوقدر.

حجازی { (محمد بن محمد الواعظ القلقشندی) اون برنجی قرن هجری مشاهیر علماسـندن اولوب، ۹۷۵ ده طوغمش، و۱۰۳۵ ده وفات ایتمشـدر. حجـازلی اولدیغی حالده، مصرده تحصیل علم ایتمش؛ وباشلیجه علم حدیثه انتساب ایده‌رك، «الجامع الصغیر» ه ۱۲ جلد اوزره بر شرح یازمش، و «سوادالصراط فی بیان الاشراط »، «القول الشفیع فی الصـلوة علی الحبیب الشـفیع » عنوانلریله ایکی کتاب ایله دیکر بر چوق شرحلر تألیف ایتمشـدر . — (اسماعیل بن عبد الحق الحجازی) و (عبد الحق بن محمد الحجازی) دخی قرن مذکور ادباو شعراسندن اولوب، برنجیسی ۱۰۰۱ وایکنجیسی ۱۰۲۰ تاریخلرنده وفات ایتمشلردر.

حُجَّت { مشـاهیر شـعرا و حکمادن ناصر خسروك مخلصـیدر . [«ناصر خسرو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حَجْر { جزیرة العربك شرق شمالی قسمنـده واقع یمامه خطه‌سنك مرکزی بر قصبه اولوب، حضرت ابابکر صدیق (رضـه) نك عـهد خلافتنده ادعای نبوت ایدن مسیلمة الکذاب بوقصبه‌ده ظهور ایتمشدر. بعده بر خیلی وقت دها معمور اولوب، حقنده شعرای عرب تشـوقی حاوی بر چوق اشعار سویلنشلردر. مؤخراً خراب اولمشدر.

حِجْر { جزیرة العربك غرب شمالی قسمنـده مدینهٔ منوره ایله برالشام آره‌سـنده اوله‌رق دومة الجبلك جنوبنده قدیم بر شهرك بقیه‌سی اولمق اوزره، بر قریه‌در. اطرافنـده ثمود قومنـك آثاری مشهوددر.

حُجْر { یمنده بر قصبه اولدیغی کتب عربیه‌ده مذکوردر.

حُجر بن عدی الکندی { صلحـای صحابه دن اولوب، ینه صحابه‌دن (حجرالشر) دینان حجر بن یزیدالکندی دن تفریق ایچـون (حجرالخیر) دیمکله و(ابن الادبر) مخلصیله دخی معروفدر. برادری (هانی) ایله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه کله‌رك، بعده قادسیه محاربه‌سنده بولنمش؛ وحضرت علی (رضه) ه انتساب

ایله، اجلهٔ اصحابی صره‌سنه کچه‌رك، جمل وصفین ونهروان محاربه‌لرنده معیت حضرت مرتضی‌ویده بولنمشدر. حضرت علینك ارتحالندن صکره کوفه‌ده امرای امویه‌نك اوامرینه مخالفتله، علناً حضرت مرتضانك طرفنی التزام وتصاحب ایتدیکندن، ومعاویه‌یه لعنت اوقودیغندن. عراق والیسی زیاد طرفندن بعض اصحابیله برابر توقیف، شامه ارسال اولنه‌رق، دمشق قربنده واقع (عذراء) قریه‌سنده ٥١ تاریخنده قتل اولنمشدر. حضرت علی‌یی طعن ایتمك شرطیله کندیسنه تکلیف اولنان عفوی قبول ایتمیوب، مظلوماً شهادتی اختیار ایتمش؛ وقبریله کفنی حاضرلتمش اوکنده طوردیغی حالده، اصلا فتور کوسترمه‌مشدر. حقنده جمله‌نك حسن ظن واعتقادی اولوب، حضرت عایشه (رضها) توقیفنی ایشیدنجه، معاویه‌یه مخصوص بر آدم کوندره‌رك شفاعت ایتمك ایستمش؛ وبعده معاویه مدینه‌یه کیتدیکنده، بوندن طولایی پك چوق تعذیر ایتمشلردی. حسن بصری (رضه) دخی، حجرك شهادتنی ایشیدنجه، پك چوق تأسف ایدوب «یاویل معاویة من قتل حجر واصحابه!» دیمشیدی. حتی معاویه دخی نادم اولوب، زیاد طرفندن اغفال اولندیغنی اعتراف ایلدیکی، وحالت نزعنده «یومی منك یاحجر طویل!» دیدیکی مرویدر.

حجر بن عمرو الکندی { وقت جاهلیتده نجد ملکی بولنوب، (آکل المرار) نقبیله شهرت بولمشدر. روایته کوره، اوزمانلرده نجدده ضبط وربط مفقود اولدیغندن، اهالی یمنده‌کی تابعه ملوکنه مراجعتله، بر حکمدار ایستدکلرنده، صاحب ترجمه تعیین اولنمش؛ وکندیسندن صکره بر مدت اولاد واحفادی ارثاً حکومت سورمشلردر.

حجر بن العنبس الکوفی { وقت سعادتده اسلامه کلمش ایسه‌ده، رؤیت نبی (صلعم) ه نائل اوله‌مامش؛ وجمل وصفین محاربه‌لرنده حضرت علی (رضه) لك معیتنده بولنوب، حضرت مشارالیهدن بعض احادیث نبویه روایت ایتمشدر.

حجر بن یزید الکندی { صحابه‌دن اولوب، (حجر الشر) دیمکله معروفدر. ابتدا حضرت علینك معیتنده ایکن، بعده معاویه‌یه تقربله، بونك طرفندن ارمینیه والیلکنه نصب اولنمشیدی.

حجریه { یمن ولایتنك تعز سنجاغنده بر قضا اولوب، سنجاغك جنوب جهتنده واقع، وغرباً نفس تعز، شمالاً عدین واب، شرقاً، قعطبه قضالریله، جنوباً دخی عدن حدودیله واراضیٔ غیرمضبوطه ایله محدوددر. (قبیطه) ناحیه‌سیله برابر ١٠٨ قریه‌دن مرکب اولوب، اراضیسی مرتفع ومنبت ومحصولداردر.

حجناء { اك مشهور شاعره‌لردن اولوب، شاعر ابوالحجناء نصیبك قیزیدر. پدریله برابر خلیفهٔ عباسی مهدینك خدمتنده بولنوب، مشارالیه حقنده پك چوق قصیده‌لر و مدحیه‌لر سویلمش، وانعام واحسانلرینه نائل اولمشلردی. شو برایکی بیت مهدینك (عیسی‌باذ) ده‌کی تنزهکاهنك وصفنده سویلمش اولدیغی بر قصیده‌سندندر:

رب عیش ولذة ونعیم
وبهاء بمشرق المیدان
بسطة الله فیه ابهی بساط
من بهار وزاهر الحوذان

حجور { یمن ولایتنك حدیده سنجاغنه تابع بر قضا اولوب، جبل سراة اوزرنده واقع اولدیغی حالده، شرق شمالی جهتندن صنعا سنجاغیله، شمال غربی جهتندن حدیده سنجاغنك باجل قضاسیله، غرباً نفس حدیده، جنوب شرقی جهتندن دخی جبل ریمه قضالریله محدوددر. اراضیسی مرتفع اولمغله، هواسی معتدل وطوپراغی منبت ومحصولداردر. محصولاتی بغدای، آرپه، دوره وسائر حبوباتله قهوه، زنجبیل وسائره‌دن عبارتدر. قضا عیس، اتهم، عاهم، خمس وقاره اسملریله ٥ ناحیه‌یی جامعدر. «معجم البلدان» ده یمنده حجور اسمیله بر موضع بولندیغی کبی عمانده دخی بو اسمله بریر اولدیغی مذکور اولوب، بو سببه مبنی اولملیدر. که بوکا (حجور یمانی) دیرلر.

حجه { یمن ولایتنده صنعا سنجاغنك منتهای شمال غربیسنده واقع بر قضا اولوب، شمال شرقی جهتندن اراضیٔ غیر مضبوطه ایله، غرباً حدیده سنجاغنك ابو عریش ولحیه، جنوباً دخی کوکبان وعمران قضالریله محاط ومحدوددر. محلی مرتفع اولمغله، هواسی معتدل واراضیسی منبتدر. بو

قضادن بر قاج نهر نبعانله، غرب وغرب شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، تهامه‌یه اینر. بونلرك اڭ بیوكی (وادی‌مور) در. قضا بنی عوام، شقادره، مسود وعقار اسملریله ٤ ناحیه‌یی و ۳۹ قریه‌یی جامعدر. محصولاتی بغدای، آرپه، دوره وسائر حبوباتله كلیتلی قهوه وانواع میوه‌دن عبارتدر. — قضانك مركزی اولان وجهت شمالیه‌سنده بولنان كوچك بر قصبه دخی بواسمله مسمادر.

حجة الاسلام امام غزالینك لقبیدر. [«غزالی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حُجَیر صحابهٔ رسول الله (صلعم) دن بر ایكی ذاتك اسمیدر.

حداده خراسانده (قوس) ناحیه‌سنده وبسطام ایله دامغان آره‌سنده بیوك بر قریه اولوب، مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

حَداره (یاخود هدره) اندلسده غرناطه‌دن كچن نهرك اسمیدر.

حدباء موصل شهرینه ویریلن اسم اولوب، دجله‌نك بو شهرك اوكنده بر قنبور شكلنی ابراز ایتمسی مناسبتیله ویرلمشدر.

حَدَث ملاطیه ایله مرعش آره‌سنده بر قصبه وقلعه اولوب، حضرت عمرك زمان خلافتنده حبیب بن مسلمة الفهری یدیله فتح اولنمش؛ و مروانك زماننده روملرك الینه دوشوب، تخریب اولنمش ایسه‌ده، خلفای عباسیه‌دن مهدینك زماننده ملاطیه وسمیساطدن اهالی نقلیله، یكیدن اعمار؛ وهارون الرشید طرفندن تحكیم اولنمشدی. بعده یكیدن روملرك ضبطنه كچوب، سیف الدوله حمدانی طرفندن فتح اولنمشدی.

حدرد (ابو خراش سلامه بن عمیر الاسلمی) صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه‌نك ناقلیدر.

حَدّه یمنك عسیر سنجاغنده حبیه قضاسنده بر قلعه‌در. — مكهٔ مكرمه ایله جده آره‌سنده دخی بو اسمله مفرح بر محل اولوب، اسم قدیمی (حداه) در.

حُدَیبیه مكهٔ مكرمه‌دن مدینهٔ منوره‌یه كیدن طریقك اوزرنده ومكه‌دن بر مرحله بعدنده كوچك بر قریه اولوب، قربنده بر قیو وبر آغاج وارایدی، كه بو آغاجك آلتنده حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزه بشنجی سنهٔ هجریه‌ده اصحابی طرفندن بیعت اولنمشدر. شویله‌كه هجرتدن بش سنه ایله اون آی مرورنده حضرت رسول الله (صلعم) معیت نبویه‌لرنده مهاجرین وانصاردن ۱٤۰۰ كشی بولندیغی حالده، عمره نیتیله كعبهٔ شریفه‌یه متهیئ عزیمت اولوب، بو محله وصوللرنده قریشك حرب ایچون قارشی چیقدقلرینی استخبار بیورمسیله، حرب نیتیله كلمیوب، آنجق صله وزیارت بیت الله نیتیله كلدكلرینی بیان بیورمشلرسه‌ده، قریش اوسنه حضرت نبی ذی شانك (صلعم) ایله مسلمینك مكه‌یه دخولنه راضی اولمیوب، ایرتسی سنه دخول ایتمك شرطیله وشرائط سائره ایله معاهده عقد ایتمشلردر. بونك اوزرینه صحابه مذكور شجره‌نك آلتنده حضرت سید الانبیا (صلعم) افندمزه بیعت ایتدكدن صكره، مدینهٔ منوره‌یه عودت بیورلمشدی.

حدیثه بو اسمله ایكی قصبه وبرقریه اولوب، قصبه‌لرك بری موصل قربنده و(زاب) نهری اوزرنده واقعدر. لاجل التفریق (حدیثة الموصل) اسمیله معروف اولان بو قصبه بر روایتده حضرت عمر فاروق (رضه) ڭ زمان خلافتنده وموصلك تأسیسی صره‌سنده، وبر روایتده مروان حارك زماننده تأسیس اولنمش؛ ومشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. الیوم بیوجك بر قریه حالنده موجوددر. — ایكنجیسی فرات اوزرنده وانباردن بر قاج فرسخلق مسافه‌ده واقع اولوب، (حدیثة الفرات) و (حدیثة النوره) اسمیله دخی معروفدر. بو دخی بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر. اوچنجیسی اولان حدیثه قریه‌سی دخی دمشق شام قربنده واقع اولوب (حدیثة حرش) اسمیله تفریق اولنوردی.

حُدَیده یمنده بحر احمر ساحلنده لوا مركزی بر شهر واسكله اولوب، بحر احمر اسكله‌لرینك اڭ مهملرندندر. مخانك ۱٦۰ كیلومتره شمالنده وصنعانك ینه ۱٦۰ كیلومتره قدر غرب جنوبیسنده اوله‌رق ″۳٦ ′٤٦ °١٤ عرض شمالیده واقعدر. شهر سورله محاط اولوب، ٥ قپوسی وبر قاج طابیه‌سی واردر. خانه‌لری كاركیر ودرت بش قاتلی

اوله‌رق، مرتفع اولوب، چارشوسی دخی مکملدر. جوامع ومساجد وابنیهٔ امیریه اوله‌رق بر خیلی بنالری دخی واردر. اهالیسی ۲۰۰۰۰ دن زیاده‌در. لیمانی صیغ ایسه‌ده، جنوب روزکارندن محفوظدر. تجارتی پك ایشلك اولوب، اسکیدن مخادن اخراج اولنان یمن محصولاتی شمدیکی حالده باشلیجه حدیده اسکله‌سندن اخراج اولنور. صنعانك دخی اسکله‌سیدر. صنعانك فتح اخیرندن اول حدیده یمن سواحلنده‌کی خطهٔ عثمانیه‌نك مرکزی اولوب، جده ایالتنه تابع ایدی. یمنك کاملاً فتحندن صکره لوا مرکزی اتخاذ اولنمشدر. هواسی خیلی صیجاق اولوب، یازین حرارت سانتیغراد حسابیله ۴۰ درجه‌یه قدر چیقار وقیشین نادراً ۲۵ درجه‌دن آشاغی‌یه اینر.

حدیده { سنجاغی. یمن ولایتی ترکیب ایدن ۴ سنجاغك بری اولوب، ۹ قضا و ۱۷ ناحیه‌دن مرکبدر. بو سنجاق یمنك قسم وسطیسندن عبارت اولوب، جبال سراة سلسله‌سیله ساحل بحر آره‌سنده ممتد اولور. شمالاً عسیر، شرقاً صنعا، جنوباً دخی تعز سنجاقلریله محاط ومحدوددر. اکثر قسمی تهامه‌دن عبارت اولمغله، اراضیسی دوز وآلچق ویالکز جبل ریمه ایله حجور قضالری مرتفع وطاغلقدر. جبل سراتدن اینن نهرلرك اکثری تهامه چوللرنده قورویوب، نادراً دکیزه و اصل اولورلر. مع هذا ناپدید اولنجه‌یه قدر جریان ایتدکلری یرلری سقی واروا ایدرلر. طوپراغی خیلی منبت اولوب، تهامه قسمنده دوره، مصر، سیسام، توتون، چوید، پاموق، بویا، فصولیه، قاربوز وسائره وجبال سراة اتکلرنده بو محصولاتدن بشقه قهوه، بغدای، آرپه، بقله، مرجك، قات، زنجبیل وسائره حاصل اولور. بعض طرفلرنده کلیتلی خرما ودیکر بعض جهتلرنده دخی پورتقال، لیمون، ومندلینه یتیشیر. سواحلی قارشیسنده بولنان بعض آطه‌لرده اینجی وباغه چیقار. سنجاغك مقدار اهالیسی حقنده بر قید صحیحه دسترس اولنه‌مدقسه‌ده، خیلی معمور ومسکون اولدیغی معلومدر. سنجاغی ترکیب ایدن قضالرله ناحیه‌لر بروجه زیردر:

قضا	ناحیه
حدیده	قران، جبل برع
زبید	حدس، وصاب العالی، وصاب السافل
لحیه	زهره
زیدیه	بنی قیس
جبل ریمه	جعفریه، کسمه، سلفیه
حجور	عبش، حرض، انهم، عاهم، خمس، قاره
بیت الفقیه	
باجل	ملحان، خفاش
ابوعریش	جیزان

حدیدی { اونجی قرن هجری شعرای عثما نیه‌سندن اولوب، ادرنه جوارند قره‌جك قریه‌سندن ایدی. پدری دمیرجی اولدیغ حالده، کندیسی طریق علمه سلوك ایله، مدرس اولمشیدی اشعاری لطافتدن عاریدر.

حدیر { (ابوفوزة السلمی یاخود ابوفورة الاسلمی) صحابه‌دن اولوب، بعض تواریخده «صاحب الفرس الجرور والرمح الثقیل» دیه توصیف اولنمشدر. — بو اسمله صحابه‌دن دیکر بر ذات دخی بولندیغی مرویدر.

حدَیاه { یمنده بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

حذافه { [«شیماء» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حذام { بین العرب اصابت رأیله مشهوره بر قادین اولوب، حقنده سویلنمش اولان بیت آتی ضرب مثل حکمنه کچمشدر:

اذا قالت حذام فصدقوها
فان القول ماقالت حذام

حذَیفه { صحابه‌دن بروجه زیر بر قاچ ذاتك اسمیدر: حذیفة الازدی البارقی، که بنی ازددن بر قاچ کشی ایله برابر جمعه کونی، صائم اولدقلری حالده، نزد حضرت پیغمبری‌یه کلوب، اوروجلرینی

بوزمق امرینی آلدقلرینی و دیگر بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — ابو سریحه حذیفه بن اسید الغفاری، که تحت شجره‌ده بیعت ایدنلردن اولوب، بعده کوفه‌ده ساکن اولمش، واوراده وفات ایتمشدر. — حذیفه بن اوس. — حذیفه بن عبید المرادی، که فتح مصرده حاضر بولنمشدر. — حذیفة القلعانی. که حضرت ابابکر (رضه) طرفندن عکرمه بن ابی جهلدن صکره عمان والیلکنه وبعده حضرت عمر (رضه) طرفندن یمامه ایالتنه تعیین بیورلمشیدی. — ابوعبدالله حذیفه بن الیمان العبسی، که جمله‌سنك اشهری اولوب، پدریله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه یعنی مدینهٔ منوره‌یه کلمکله، مهاجرین ویا انصار صره‌سنه ادخالی حقنده مخیر بیورلدقده، انصاردن عد اولنمسنی اختیار ایتمش، واحد وقعه‌سنده حاضر بولنمش ایدی. حضرت فخر الرسل (صلعم) افندمز منافقلری یالکز بو ذاته کوسترمش، وبو خصوصده کندیسنی سرداش ایتمش ایدی. حضرت عمر فاروق (رضه) زمان خلافتنده عامللری ایچنده منافق بولنوب، بولنمدیغنی صوروب، بولندیغی جوابنی آلمش، وهرنه‌قدر اصرار ایلمش ایسه‌ده، حذیفه منافقلرك کیملر اولدیغنی سویلمه‌مش ایدی. خلیفهٔ مشارالیه صحابه‌دن برینك وفاتنده حذیفه‌نك حاضر بولندیغنی کورمینجه، جنازه‌سنه کیتمزلرمش؛ چونکه حذیفه‌نك حضورینی متوفانك منافقیندن اولمدیغنه دلیل عد بیوریورلردی. حذیفه ایران فتوحاتنده حاضر بولنوب، نهاونده نعمان بن مقرن شهید اولنجه، عساکر مسلمین لواسنی حذیفه الینه آله‌رق، همدان وری ودینوری فتح ایتمش؛ وجزیره‌نك فتحنده دخی حاضر بولنه‌رق، نصیبین والیلکنه تعیین اولنمش ایدی. امنیتده شهرت بولوب، حضرت فاروق یکی فتح اولنان ممالکه «حذیفه نه ایسترسه ویرکز» دیه امر بیورمش اولدیغی حالده، کندیسی کندی یه‌جکیله وآتنك یمیله قناعت ایتمش؛ وعودتنده حضرت فاروق کندیسنك اصلا حالنی دکیشدیرمه‌ینه‌رك ینه فقیرانه بر قیافتده بولندیغنی کورنجه، ممنون اولوب، بوینه صاریله‌رق: «انت اخی وانا اخوك» بیورمشلردی. حذیفه حضرت عثمان (رضه)‌نك شهادتندن ۴۰ کون صکره وفات ایتمشدر.

حذیم { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، بری (ابوحنظله حذیم بن حنیفة الحنفی) ودیکری (حذیم بن عمرو السعدی) در.

حر { (بن قیس بن حصن الفزاری) صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمش، وحضرت عمر فاروقك زمان خلافتنده مقربلرندن بولنمشدر. عن اصل تبوك جهتندن اولوب، عمی (عیینه بن حرض) ایله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه کلمشیدی.

حراء { مکهٔ مکرمه طاغلرنده اولوب، شهردن ۳ میل بعدنده واقعدر.

حَرار { آفریقانك قسم شرقیسنده وعدن کورفزی قربنده بر شهر اولوب، بربره‌نك ۳۵۰ کیلومتره غرب جنوبیسنده وزیلعك ۲۸۰ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق، ۹°۲۲′۴۸″ عرض شمالی و ۴۰°۰′۶″ طول شرقیده واقعدر. موقعی حذای بحردن ۱۷۰۰ متره مرتفعدر. اهالیسی ۳۵۰۰۰ قدر اولوب، جمله‌سی مسلم وشیعی المذهبدر. شهر سورله محاط اولوب، ۵ قپوسی واردر. خانه‌لری کارکیردر. جوامع ومساجدی چوق اولوب، اك بیوکی عثمانلی جوامعی طرزنده اولمغله، اورالرینك حبش ایالتی نامیله ادارهٔ عثمانیه تحتنده بولندقلری زمان تأسیس ایدلمش اوله‌جغی آکلاشیلیور. بعده شهر مستقل بر امیرك تحت اداره‌سنه کچوب، بوندن ۱۵ سنه اول مصر عسکری طرفندن ضبط اولنمش ایسه‌ده، اخیراً حبشه الحاق اولنمشدر. تجارتکاه بر شهر اولوب، زیلع وبربره ایله خیلی تجارتی واردر. اهالیسی بر لسان مخصوصله متکلم ایسه‌لرده، علماسی چوق اولوب، لسان عربی دخی متداولدر.

حراز { یمن ولایتنك صنعا سنجاغنده بر قضا اولوب، شرقاً نفس صنعا، شمالاً کوکبان، جنوباً انس، غرباً دخی حدیده سنجاغنك باجل سنجاقلریله محدوددر. جبل سراتك اوزرنده اولمغله، اراضیسی مرتفع اولوب، هواسی معتدل ومیاه جاریه‌سی چوقدر. یمنك اك بیوك نهرلرندن اولان وادی سهم ووادی الحمیره بو قضاده نبعان واراضیسنی سقی ایدرك، حدیده سنجاغنه کیررلر. طوپراغی منبت ومحصولداردر. قضا عمر، مغمق، وسنوح اسملریله ۳ ناحیه‌یی وجمعاً ۲۰ قریه‌یی حاویدر.

حرام { بن عوف البلوی، حرام بن ابی کعب الانصاری، حرام بن معاویه وحرام بن ملحان الانصاری صحابه‌دن اولوب، اك مشهورلری

اولان دردنجیسی، که انس بن مالکك دایسیدر، بدر واحد غزالرنده حاضر بولنمش، وبئرمؤنه وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

حرام { [«مسجد حرام» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حَرّان { جزیره‌ده اورفه‌نك ٣٥ كیلومتره جنوبنده وجلاب نهری اوزرنده یك قدیم ومشهور بر شهر اولوب، الیوم خراب وبر قریه‌دن عبارتدر. حضرت ابراهیم (عم) ارض بابلدن ابتدا بورایه هجرت ایدوب، بورادن ارض كنعانه داخل اولمشیدی. رومالیلر زماننده دخی معمور بر شهر اولوب، روما تاریخلرنده (قارائه) اسمیله مذكوردر. صابئیونك مركزی اولوب، بودینه تابع اولانلرك عباداتنه مخصوص جسیم معبدلری وپتخانه‌لری وار ایدی. حضرت عمر (رضه) زماننده عیاض بن غنم یدیله فتح اولنه‌رق، اوائل دور اسلامده معمور ایدی. دور اسلامده بو شهرده مشاهیر علمادن بر چوق ذوات یتیشمش اولدیغی كبی، صابئه‌دن دخی بعض حكما واطبا ظهور ایده‌رك، كتب حكمیه وطبیه‌نك عربی‌یه ترجمه‌سنه همت ایدنلرك چوغی حرانلی ایدی.

حرانی { مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، عن‌اصل حرانلی اولدیغی حالده، اندلسه رحلتله، قرطبه‌ده اجرای طبابت ایده‌رك، اوجاع ایچون ترتیب ایلدیكی پك مؤثر بر شربتله شهرت بولمشدر، كه بو شربت «المغیث الكبیر» اسمیله معروف اولوب، صورت ترتیبی ابتدا كندیسندن سرطوتلمش ایسه‌ده، بعده قرطبه اطباسندن بش كشی بر یره كله‌رك، تدقیقات عمیقه اجراسیله، اجزای مركبه‌سنی كشف ایتمش؛ ویالكز مقدارلرینی بوله‌مامشلر ایدی. بونك اوزرینه حرانی صورت ترتیبنی اعلان ایدوب، اووقتدن اعتباراً بتون اندلس اطباسی طرفندن استعمال اولنغه باشلامشدی. اوچنجی قرن هجری اواسطنده واندلس ملوك امویه‌سندن محمد بن عبد الرحمنك زماننده یاشامشدر.

حرانی { (احمد بن یونس وعمر بن یونس) بونلر دخی اندلس اطباسندن ایكی برادر اولوب، ناصر لقبیله ملقب عبد الرحمن ثالث زماننده شرقه رحلتله، بغدادده ثابت بن سنان بن ثابت بن قره‌دن فن طبی وابن وصیفدن كحالتی بعدالتحصیل، اندلسه عودت ایده‌رك، ناصرك خدمت طبابتنه كیرمش؛ و عندنده پك چوق حرمت و اعتبار بولوب، مدینة الزهراده اسكان ایتدیرلمشلردی. عمر آز زمان صكره وفات ایدوب؛ احمد دها خیلی وقت یاشامش؛ وترتیبات مخصوصه‌سندن اولان بعض شربتلر و معجونلرك استحضارنده او قدر شهرت بولمش، كه بونلرك تهیئه‌سیچون دائمی صورتده یانده اون اجزاجی استخدام ایدوب، ادویهٔ مذكوره‌یی مرضا وفقرایه مجاناً ویررمش. كوز خسته‌لقلرینی ایی ایتمه‌ده دخی مهارت كامله‌سی اولوب، قرطبه‌ده بعض فوق العاده موفقیتلری مرویدر. وفاتنده یوز بیك آلتوندن زیاده نقود براقشدر.

حَرّانی { [«ابراهیم صابی» و «ابو الحسن حرانی» ماده‌لرینه مراجعت.]

حرب { صنعا حجاجی طریقنده بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذكوردر. — (باب حرب) دخی بغدادده امام احمد بن حنبلك مرقدی جوارنده بر محله ایدی.

حرب { بنی امیه‌نك جد اعلاسی اولان امیه‌نك اوغلی وابو سفیانك پدریدر. حضرت عثمان ایله مروانك جدی اولان ابو العاص بونك برادری ایدی. — صحابه‌دن دخی بو اسمله ایكی ذات اولوب، بری (حرب بن الحارث المحاربی) ودیكری (حرب بن ابی حرب) در. ایكیسی دخی برر حدیث شریف روایت ایتمشلردر.

حُرّ بن یزید { دولت بنی امیه امراسندن اولوب، یزیدك زماننده بصره والیسی بولنان عبیدالله بن زیاد طرفندن امام حسین (رضه) ك اوزرینه سوق اولندیغی حالده، عسكرندن آیریله‌رق، حضرت امام طرفنه دونمش؛ واغور حضرت امامه جان سپارانه حرب ایدوب، شهید اولمشدر.

حَربی { بغداد ایله تكریت آره‌سنده بر كوچك قصبه اولوب، پاموق منسوجاتیله مشهور اولدیغنی، وبعض علمانك مسقط رأسی بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

حربیه { بغدادده باب حرب قربنده بیوك بر محله ایدی.

حَرَّم { جزیره‌ده ماردین ایله دیئمر آره‌سنده بر کوچك قصبه اولوب، اکثر اهالیسی ارمنی اولدیغی «معجم البلدان» ده‌مذکوردر.

حرقوص { (بن زهیرالسعدی) طبرینك روایتنه‌کوره، صحابه‌دن‌اولوب، حضرت عمر (رضه) طرفندن ایرانك فتحیله مشغول اولان عساکر مسلمینك امدادینه ارسال بیوریله‌رق، سوق‌الاهوازی فتح ایتمش؛ وبعده صفین محاربه‌سنده معیت حضرت مرتضویده بولندیغی حالده، مؤخراً خوارجه قاریشوب، بونلرك حضرت علی (رضه) ه قارشی واقع محاربه‌سنده قتل اولنمشدر.

حرقه { فتوحات اسلامیه‌دن اول، کیاسرهٔ ایرانه تابع اوله‌رق عراق عرب جهتنده حکم سورن (نعمان بن منذر) ك قیزی اولوب، اجدادینك ملکی برادری منذر بن نعمانده ختام بولمغله، عراقك خالد بن ولید حضرتلری طرفندن فتحی اوزرینه، حرقه راهبه اولوب، سرسریانه بر عمر سورمکه باشلامشیدی. فصیحة اللسان وشاعره بر قیز اولمغله، سعد بن وقاص حضرتلریله وسائر صحابه ایله بعض محاوره‌لری وبرطاقم اشعار واقوالی مشهوردر.

حرمله { (بن‌زیدالانصاری) (حرمله‌بن‌عبدالله بن ایاس‌التمیمی العنبری)، (حرمله بن عمرالاسلمی)، (حرمله بن مریطه) و(حرمله المدلجی) صحابه‌دندر.

حرمین { مکهٔ مکرمه ایله مدینهٔ منوره‌یه ویریلن اسمدر. [«مکه» و«مدینه» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

حریث { صحابه‌دن بروجه زیر بر قاچ ذاتك اسمیدر: حریث بن زید الخزرجی، که برادری عبدالله ایله برابر بدر غزاسنده ویالکز اوله‌رق احد وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر. — حریث بن زیدالخیل الطائی، که پدری دخی صحابه‌دن اولدیغی حالده، برادری مکنفله برابر اهل رده محاربه‌سنده خالد بن ولید حضرتلرینك معیتنده بولنمشدر. — حریث بن سلمة الانصاری. — ابوسلمی حریث، که حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزك راعیسی اولوب، اهل شامدن معدوددر. — حریث بن عمروالقرشی المخزومی، که بنه صحابه‌دن عمرووسعیدك پدریدر. — حریث بن عوف، که بنه صحابه‌دن ضمره بن عوفك برادریدر.

حریری { (ابو محمد قاسم بن علی) اعاظم ادبای عربدن اولوب، ادبیات عربیه‌ده برمقام مخصوص احراز ایدن واسمنه اضافتله مشهور اولان «مقامات حریری» نك وسائر بعض آثار ادبیه‌نك صاحبیدر. ٤٤٦ تاریخ هجریسنده بصره قربنده واقع (مشان) قریه‌سنده طوغوب، بصره‌ده تحصیل علوم ایتمش؛ ومقاماتنك قرقنی اوراده‌یازدقدن صکره، ادبای عصرینه وخلیفه مقتدر بالله‌ه عرض ایتمك اوزره، بغداده کیده‌رك، بر مدت اوراده اقامت ایلمش ایدی. کندیسی قصیرالقامه وقبیح‌الوجه اولمغله برابر، محجوب ومحویتلی بر آدم اولدیغندن، ابتدا مقاماتك کندی اثری اولدیغنه اینانلمامش؛ وبعض امتحانلره دخی چکلمش ایدی. اثنای تألیف وتحریرده دوشونورکن صقالنی یولمق عادتی ایمش. حتی بر روایتده کندی اوغللری وبر روایتده بصره والیسی طرفندن صقالنی یولمقدن منع اولنمغله، مقاماتی حضور خلیفه‌یه تقدیمنده، بر یر حاکملکیله مکافاة اولنمسی تکلیفنه جواباً، «بکا کندی صقالمه اولان حاکملکمی اعاده بیورسه‌کز، بشقه حاکملك ایستمم» دیمش اولدیغی مشهوردر. ٥١٦ تاریخنده بصره‌ده وفات ایتمشدر. مقاماتندن بشقه «درةالغواص» عنوانیله مشهور بر نحو منظومه‌سی وبعض اشعاری واردر. مقاماتنه عربی وفارسی وترکجه لسانلرنده برچوق شرحلر وحاشیه‌لر یازلمش اولدیغی کبی، اکثر اوروپا لسانلرینه دخی ترجمه اولنمش؛ ومتنی شرقده وآوروپاده دفعاتله طبع اولنمشدر. شو ایکی بیت حریرینك اشعارندن اولوب، کندیسنك اهل قناعتدن بولنمش اولدیغنه دخی آیریجه بر دلیلدر:

قنعت من الدنیا بقوت وشملة
وشربة ماء کوزها منکسر
فقل لبنی الدنیا غروا من اردتم
وولوا وخلوا من بعدانظروا

حریری { بو مخلصله عثمانلی شعراسندن دخی ایکی کشی اولوب، بری بروسه‌لی وشاعر شبیر احمد پاشانك معاصریدر. ایکنجیسی قسطمونیلیدر. ایکیسنك دخی اشعاری لطافتدن عاریدر.

شو بیت ایکنجیسنك جملهٔ اشعارندندر:

غمزه‌كك دشنه‌لری تشنه کچر جانمزه
ایشی قان ایلمه‌در کیرسه نوله قانمزه

حریز { (بن سراحیل الکندی) صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمش؛ و ٦٦ تاریخنده جارف وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — بو اسمله صحابه‌دن دیگر بر ذات دها اولدیغی مرویدر.

حریش { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، بونلردن (حریش بن هلال القریعی) صاحب «حماسه» ابو تمامك قولنه کوره شو ایکی بیتك قائلیدر:

شهدت مع النبی مسومات
حنیناً وهی داعیة الحوامی
ووقعة خالد شهدت وحکت
سنابکها علی البلد الحرام

آنجق ابن هشام بو بیتلرك سالف الترجمه (حجاف بن حکیم السلمی) نك اولدیغی بیان ایدیور.

حریم { خلافت عباسیه زماننده بغدادك وسطنده اولوب سورله محاط وخلیفه‌نك سرایلریله بعض اکابرك قوناقلرینی وسائر مشتملاتی حاوی بولنمش اولان واسع بر محله‌یه (حریم) ویا (حریم دارالخلافه) نامی ویرلدیکی کبی، بغدادك دیگر بر محله‌سی دخی (حریم طاهری) اسمیله معروف اولوب، بنی طاهرك سرایلرینی حاوی ایدی.

حریمی { شعرای عثمانیه‌دن اولوب، بروسه‌لیدر. سلطان سلیم خان ثانی دورنده وفات ایتمشدر. شو قطعه اونکدر:

ایشم آلتون ایلدی ساقی کوش پیمانه‌لر
کیمیادر وار ایسه خاك درمیخانه‌لر
کرم اولوب اویکه‌تدیکیچون عارض کلنارکه
شمعله محکم طوتشدی بوکیجه پروانه‌لر

حزابه { (بن نعیم) صحابه‌دن اولوب، غزای تبوك سنه‌سی اسلامه کلمش، وبعده فلسطینده ساکن اولمش ایدی.

حزام { (بن خویلد القرشی الاسدی) صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

حزامون { واسط شهرینك بیوك بر محله‌سی اولوب، بعض وقوعات تاریخیه‌نك مجراسی اولمشدر.

حزائل { سریانی ملوکندن اولوب، میلاددن ٨٧٦ سنه اول ابن عدادی اسقاطله، تختنی ضبط ایتدکدن صکره، اسرائیل ویهود ممالکنی استیلا و تخریب ایده‌رك، برچوق مظالم اجرا ایتمش؛ وقبل المیلاد ٨٣٣ تاریخنده فوت اولمشدر.

حزقیا { ملوك یهوددن اولوب، میلاددن ٧٢٠ سنه اول پدری احازه خلف اولمش، و ٩ سنه حکومت سورمشدر. آثور حکمدارلرندن (سناحریب) ی قدسك استیلاسی نیتندن وازکچیرمك ایچون، بیت مقدسك قپوسنده‌کی کوش وآلتونی سوکوب، ویرمش ایسه‌ده، (سناحریب) مصری فتح ایتدکدن صکره، ینه قدسك ضبطنه تصدی ایتمش؛ وآنجق عسکری طاعونه طوتلدیغندن مقتدر اوله‌مامشدر.

حزقیل { انبیای بنی اسرائیلدن اولوب، حضرت حسن بصرینك قولنه کوره ذوالکفل (عم) ك عینیدر. حله ایله کوفه آره‌سنده مدفون اولدیغنه نظراً بنی اسرائیلك ارض بابلده اسیر بولندقلری زمان یاشامشدر.

حزم { (بن ابی کعب الانصاری) صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

حزن { (بن ابی وهب القرشی المخزومی) صحابه‌دن ومهاجریندن اولوب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمش؛ ویمامه وبر روایتده بزاخه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. بعضلری فتح مکه‌ده اسلامه کلنلردن اولدیغنی ادعا ایتمشلردر. سعید بن المسیبك جدیدر. برادرلری هبیره ویزید دخی صحابه‌دندر.

حزنی { ایران شعراسندن اولوب: اصفهانیدر. شو بیت اونکدر:

درچمن بود زلیخا و بحسرت میگفت
یاد زندان که درو انجمن آرائی بود

حزین { (شیخ محمد علی —) ایران متأخرین شعراسندن اولوب، عن اصل لاهیجانلی اولدیغی حالده، اصفهانده نشو ونما بولمش؛ ودولت صفویه‌نك انقراضی اثنالرنده ایرانده ظهور ایدن شورشلر ایچنده یاشایوب، تبریزی فتح ایدن احمد

پاشا ایله دخی کوریشمش؛ و ١١٤٦ تاریخنده نادر شاهك شرندن هندستانه رحلت ایتمش ایدی. هندستاندن خوشلانمدیغی حالده، بقیهٔ عمرینی اوراده کچیروب، ١١٨٠ ده ٧٧ یاشنده بنارسده وفات ایتمشدر. کندی ترجمهٔ حالنی وزماننده وقوع بولان احوال سیاسیه‌یی غایت کوزل بر طرزده یازمشدر. اکثر علوم وفنونه وقوفی اولدیغی اشبو ترجمهٔ حالی مطالعه‌سندن آکلاشیلیور. مرتب دیوانی و عربی و فارسی بعض تألیفاتی واردر. مذکور ترجمهٔ حالنك کرك متن فارسی وکرك انکلیزجه ترجمه‌سی لوندره‌ده طبع ونشر اولنمشدر. شوبیت جملهٔ اشعارندندر:

ای وای بر اسیری کز یاد رفته باشد
دردام مانده باشد صیاد رفته باشد

حزینی { ایران شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (سید حسن قاضی) استرابادلی اولوب، تشیع سببیله عبدالله خان طرفندن قتل اولنمشدر. شوبیت اونکدر:

توان بهجر تو آسان وداع جان کردن
ولی وداع تو آسان نمی توان کردن

— ایکنجیسی (میر —) یزدلی اولوب، تجارتله مشغول ایدی. شوبیت اونکدر.

غمکین نمیشوم زوفای تو با رقیب
از بس‌که بر وفای توام اعتماد نیست

— اوچنجیسی (میرزا محمدرضی) امام رضانسلندن اولان ساداتدن اولوب، شوبیت اونکدر:

زکویش میکند شتم خار درپایم شکست آنجا
بحمدالله که تقریبی شد ازبهر نشست آنجا

حسابی { (میرزا سلمان) ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. اکثر علومه وموسیقی‌یه آشنا ایدی. شوبیت اونکدر:

کینه میورزند باحسرت کشان دور کرد
بخشد انصافی خدا پهلو نشینان ترا

حسام الدین { بنی ارتق دولتی ملوکندن ایکی ذاتك اسمیدر: برنجیسی

حسام‌الدین تمرتاش بن ایلغازی بن ارتقدر. که سلالهٔ مذکوره‌نك دردنجی حکمداری اولوب، ٥١٦ تاریخنده، پدرینك وقوع وفاتی اوزرینه، شهر آمده تختنه جلوس ایتمش؛ و ٥٤٧ تاریخنده‌دك ٣١ سنه حکومت سورمش؛ واهل صلیبله خیلی محاربه‌لر ایتمشدر. — ایکنجیسی (حسام‌الدین بولق آرسلان) برنجیسنك تورونی ایلغازی بن البی بن تمر تاشك اوغلی اولوب، سلالهٔ مذکوره‌نك یدنجی حکمداریدر. ٥٨٠ تاریخنده پدرندن صکره جلوس ایدوب، ٥٩٨ تاریخنه‌دك ١٨ سنه حکومت سورمشدر. عالم وحکیم بر حکمدار اولوب، علما وادبانی حمایه، ومعارفك ترقیسنه خدمت ایده‌رك، مدرسه وکتبخانه کبی خیلی آثار براقشدر.

حسام الدین { (ملك منصور — لاجین) مصرده حکومت سورمش

اولان غلامان اتراك دولتنك اون برنجی حکمداری اولوب، ملك ناصر بن محمد بن قلاونك چکلدکدن صکره ایکی سنه حکومت سورن ملك عادل زین‌الدین کتبغا دخی ترك حکومت ایتدیکندن، ٦٩٥ ده تکرار موقع حکومته کچمش؛ واوچ سنه‌یه قریب اجرای حکومتدن صکره، تکرار چکیله‌رك، ملك ناصر عودت ایتمش؛ وآرتق سلطنت بنی قلاونده قالمش ایدی.

حسام الدین { (چلبی —) حضرت جلال‌الدین رومینك اصحابندن اولوب،

مولانای مشار الیه مثنویٔ شریفی بو ذاتك اخطار ورجاسی اوزرینه یازمش؛ وکندیسنه املا ایتمشدر. مثنویٔ شریفده دفعاتله ذکری کچیور. حضرت پیرك ارتحالندن صکره خلفلری اولوب، ٦٨٤ تاریخنده ارتحال ایتمشدر. مرقدی حضرت مولانانك قبر شریفلری یاننده‌در.

حسام الدین افندی { (جلال افندی حفیدی عمر —)

دور سلطان عبدالعزیز خانیده مشیخت اسلامیه مسندینه نائل اولان متأخرین علمای عثمانیه‌دن اولوب، رئیس‌الکتاب بولنمش اولان عاطف زاده جلال افندینك تورونیدر. پدری جال افندی دور سلطان سلیم خان ثالث علماسندن اولوب، ١٢٢٣ ده وفات ایتمشدی. کندیسی ١٢١٤ ده دنیایه کلوب، تحصیل علوم وعلی‌الاصول دور مدارس وقطع مراتب ایده‌رك، ١٢٦٤ ده سلانیك مولویتنه نصب اولنمش؛ وینه اوسنه مکه پایه‌سیله اوقاف همایون مفتشلکی وکالتنه، و ٦٥ ده ادرنه‌ده تشکل ایدن مجلس کبیر ایالت اعضالغنه تعیین اولنه‌رق، ٦٦ ده استانبول پایه‌سنی احراز ایتمش؛ ومؤخراً بروسه مجلس کبیری وبعده انجمن دانش ومجلس معارف اعضالغنده

بولنه‌رق، ۷۲ تاریخنده صدر آناطولی پایه‌سیله مجلس معارف ریاستنه، وبرمدت صکره باب مشیختده متشکل مجلس انتخاب نواب ریاستنه نصب اولنمش؛ و ۷٦ ده بالفعل آناطولی قاضیعسکری اولمش ایدی. سلطان عبدالعزیز خانك جلوسندن صکره ۷۸ سنه‌سنده صدر روم ایلی‌یه تعیین اولنه‌رق، ۱۲۸۰ ده مسند مشیخته یکچمش؛ و ۲ سنه ایله ۹ آی امور فتوایی حسن اداره ایتدکدن صکره، ۱۲۸۲ ده عزل اولنه‌رق، ۱۲۸۸ ده وفات ایتمش، واسکدارده دفن اولنمشدر. عالم وکاتب بر ذات اولوب، امورعدلیه وسیاسیه‌یه دخی وقوفی وار ایدی.

حسام الدین پاشا { سلطان مصطفی خان ثالث دورنده قپودان پاشالق ایتمش امرای بحریهٔ عثمانیه‌دن اولوب، ینه قپودان پاشا بولنمش اولان جانم خواجه محمد پاشانك حفیدیدر. ۱۱۸۳ تاریخنده آغریبوزلی ابراهیم پاشانك اوستنه قپودان دریا اولوب، ۱۱ آی قدر بو مقامده قالدقدن صکره، دونتما ایله آق دکیزه کیدرکن، ۱۱۸٤ ده کلیبولیده وفات ایتمشدر.

حسام الدین خلیل { لرکوچك اتابکانلك بشنجیسی اولوب، سلاله‌ٔ مذکوره‌نك بانیسی اولان شجاع الدین خورشیدك torونیدر. پدرینك عمیجه زاده‌سی عزالدیندن صکره مقام حکومته یکچوب، آز مدت حکومت سوردکدن صکره، ٦٤۰ تاریخنده وفات ایلمشدر.

حسام الدین عمر { لرکوچك اتابکانلك اونجیسی اولوب، پدری جلال الدین حصردن صکره برآزوقت حکومت سورمش؛ وبدرینك قانیچون غازان خان فرمانیله اعدام اولنمشدر.

حسام بك زاده { (علی پاشا) سلطان محمد خان رابع دوری قپودان پاشالرندن اولوب، ردوس محافظی ایکن، ۱۰٦۰ تاریخنده قپودان دریا اولمش؛ وکرید سفری وقتی اولمغله، بوغاز وندیك دونتماسیله محصور اولدیغی حالده، کیجه وقتی عثمانلی دونتماسنی بوغازدن چیقارمغه موفق اولمش؛ وایکی سنه صکره آق دکیزده‌کی امرای بحریه ایله برلشه‌رك، ایمروز اوکنده دشمنله بر محاربه ایتدکدن صکره، شدتلی بر فرطونه‌یه طوتیله‌رق، اواثناده دشمن دونتماسی دخی هجوم ایتمکله، مغلوبیته دوچار اوله‌رق، دونتما پریشان اولدیغندن، عزل ومالملکی مصادره اولنمشدی. بعده موره محافظلغنه نصب اولنه‌رق، ۱۰۷۰ ده ثانیاً قپودان پاشالغه نصب اولنمش؛ وبودفعه دخی ایکی سنه‌یه قریب بو مقامده قالدقدن صکره، آق دکیز سفرنده ایکن، ۱۰۷۲ ده وفات ایتمشدر.

حسام بن جمیل { (ابو سهل البغدادی) مشاهیر محدثیندن اولوب، ۱۰٤ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حسام زاده { (عبد الرحمن افندی) دور سلطان محمد خان رابعده مشیخت اسلامیه مقامنی احراز ایدن علمای عثمانیه‌دن اولوب، قضاتدن قوجه حسام افندینك اوغلیدر. ۱۰۰۳ تاریخنده درسعادتده طوغوب، تحصیل علم وعلی الاصول دورمدارس ایتدکدن صکره، ۱۰۵۰ تاریخنده حلب وبعده شام مولویتنه، و ۱۰٥٤ ده استانبول قاضیلغنه نصب اولنه‌رق، ۱۰۵۹ ده آناطولی، ۱۰٦۲ ده روم ایلی قاضیعسکری و ۱۰٦٥ ده شیخ الاسلام اولمشدر. ذاتاً مسند مشیختی اولنان ابرام اوزرینه قبول ایتمش، واو اثناده یکیچری کروهنك ایقاع ایتدکلری فتنه‌دن طولایی، ۳٤ کون صکره استعفا ایدوب، قدس قضاسنه نصب اولنمش ایدی. بعده عینتاب وصکره مصرده جیزه آرپه‌لغی ویریله‌رك، ۱۰۸۱ ده اورادە وفات ایتمشدر. خط تعلیقی کوزل یازاردی.

حسامی { مشاهیر شعرادن اولوب، عن‌اصل خوارزملی اولدیغی حالده، ماوراء النهرك قره‌کول قصبه‌سنده ساکن بولنمش؛ ومحمد خان شیبانی زماننده یاشامشدر. اواخر عمرنده دنیادن انقطاع ایله، برزاویه‌ده اختیار فقر وقناعت ایتمشیدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

همچونی درغم او چهرهٔ زردی دارم
کر بنالم عجبی نیست که دردی دارم

حسامی { (شیخ حسام الدین) هندستان شعراسندن اولوب، (قصهٔ کامروب) عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

با یینی عجب بر دست مطرب زادهٔ هوشم
که از حیرت سراپا همچونی که چشم وکه کوشم

حَسّان { (بن ثابت بن المنذر الانصاری الخزرجی) مشاهیر شعرای عربدن واعیان صحابه‌دن اولوب، مدح رسول الله (صلعم) ایله تزیین

لسان ایدنلردندر . کنیه‌سی ابوالولید وبر روایتده ابوعبد الرحمن ویا ابو الحسام ایدی. کفار قریشدن حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزی هجوه جسارت ایدن شعرا ایله وعلی الخصوص ابوسفیان بن حارث بن عبد المطلبه جواب ویرردی. حضرت نبی ذیشان مسجدده حسان بن ثابته مخصوص بر منبر یاپدیرمشلردی. ماریة القبطیه‌نك همشیره‌سی (سیرین) دخی صاحب ترجمه‌یه تزویج بیورلمغله، اوغلی عبدالرحمن اولاد رسول اللهدن حضرت ابراهیمك تیزه زاده‌سی ایدی. حسان زیاده‌سیله جبین اولدیغندن، هیچ بر غزایه اشتراك ایتمه‌مش، وخندق غزاسنده قادینلر وچوجقلرله معسکرده قالمش ایدی. اسلامه کلدیکنده ٦٠ یاشنده اولوب، دها آلتمش سنه یاشامش؛ وبر روایتده ٤٠ تاریخ هجریسندن اول حضرت علی (رضه) نك زمان خلافتنده وبر روایتده دخی ٥٠ ویا ٥٤ تاریخنده ١٢٠ یاشنده وفات ایتمشدر. پدریله جدینك دخی بو قدر یاشامش اولملری غرائب اتفاقاتدندر. شعرای رسول اللهدن حضرت حسان ایله کعب بن مالك شعرای کفاره بین العرب معروف اولان طرزده یعنی نسل و نسبلرینی ذم ایتمکله جواب ویررلردی. بناءً علیه حسان هجویه‌لرینی یازه‌جغی وقت انسابده وقوف تامی اولان حضرت ابابکر صدیق (رضه) ه مراجعتله، اخذ معلومات ایدردی. عبدالله بن رواحه ایسه شعرای قریشك کفرینی واعتقادات باطله‌لرینی هدف اعتراض اتخاذ ایتمشدی. بو سببه مبنیدر که حضرت عمر فاروق (رضه) کندی خلا-فتلرنده حسان وکعبك قریشه قارشی شعرای جاهلیت طرزنده‌کی هجویه‌لرینك اوقونمسنی منع بیورمشلردی. شو ایکی بیت حسانك مدح رسول الله (صلعم) ده سویلمش اولدیغی بر قصیده‌سندندر:

متی یبدی فی الداجی البهیم جبینه
یلح مثل مصباح الدجی المتوقد
فمن کان اومن قد یکون کأحمد
نظام لحق او نکال لملحد

حسان { بواسمله آنف الترجمه حسن بن ثابت حضرتلرندن بشقه صحابه‌دن بروجه زیر برقاچ ذات واردر: حسان بن جابر یاخود ابن ابی جابر السالمی که طائف غزاسنده حاضر بولنمش، وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — حسان بن ابی حسان العبدی . — حسان بن خوط الذهلی البکری، که قومنك اعیانندن اولوب، بر جماعتله نزد حضرت پیغمبری‌یه کله‌رك، اهتدا ایتمش، وجمل محاربه‌سنده معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر. — حسان بن ابی سنان العسکری، که «طالب العلم بین الجهال کالحی بین الاموات» حدیث شریفنك راویسیدر . — حسان بن شداد التمیمی . — حسان بن عبد الرحمن الضبعی. — ابواسود حسان بن قیس التمیمی.

حسان بك { (محمد -) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، رجائی زاده سلیمان هاوی افندینك اوغلیدر. مکتوبیٔ صدر عالی خلفاسندن ایکن، ترك مأموریتله، ١٢٤٢ ده ایفای حج شریف، و ١١٥٢ ده وفات ایتمشدر.

حسانه { (المزنیه) صحابیاتدن برخاتون اولوب، ام المسلمین حضرت خدیجة الکبرا (رضها) نك محبهٔ صادقه‌سی اولمغله، خانهٔ سعادتلرینه کیتدیکنده، جانب رسول الله (صلعم) دن حقنده التفات بیوریله‌رق، کندیسنه «حسن العهد من الایمان» بیوربورلردی. صاحبهٔ ترجمه مسنه اولدیغی حالده، حضرت خدیجه‌نك ارتحالندن صکره دخی احیاناً نزد حضرت پیغمبری‌یه کیدر، والتفات نبویلرینه نائل اولوردی. حتی بر هدیه ویا صدقه ورودنده دخی حضرت فخر المرسلین بر مقدارینی آییره‌رق، «حسانه‌یه کوتورك، زیرا خدیجه‌نك محبه‌سی ایدی» بیوردقلری مرویدر. اصل اسمی (جثامه) اولوب، جانب رسالتپناهیدن حسانه تسمیه بیورلمشدی.

حسانه { (التمیمیه) اندلس ادیبه وشاعره‌لرندن اولوب، شعرادن (ابو الحسین الاندلسی) نك قیزیدر. ملوك امویه‌دن اوچنجی قرن هجری اواسطنده اندلسده حکومت سورمش اولان حکم بن عبدالرحمن زماننده یاشامش؛ واولنه‌دن پدری وفات ایتمکله، جهازسز قالدیغیچون، حکمدار مشار-الیه بر قصیده تقدیم ایدوب، احسانه نائل اولمش ایدی. شو بر ایکی بیت اوقصیده‌سندندر:

الی الیك ابا العاصی موجعة
اباالحسین سقته واکف الدیم
قدکنت ارتقع فی نعماه عاکفة
فالیوم آوی الی نعماك یاحکم الخ

حسبی { اونیجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، اسمی حسیندر.

پدری بودیندە امیرالامرا ایکن اوراده وفات ایتمشدی. عالم ومتفنن برذات اولوب، مشهور ابوالسعود افندینك درسنه دخی مداومت ایتمش؛ وبعض مدرسه‌لرده مدرس اولمش ایدی. اك زیاده معماده شهرت بولمشدر. شوبیت اونکدر:

خراب اولدی یترسنك ملامتدن دل عاشق
عمارت قیل اسیرکه قالسون شاهم بوزوق یازق

بعض اشعار فارسیه‌سی دخی اولوب، شو بیت اوجمله‌دندر:

از نالهٔ شبگیرم آزرده سگش دیدم
رو در کف پای اومالیدم وناليدم

حسدای بن اسحق { اندلس مشاهیر اطباسندن ویهود علماسندن اولوب، ملوك امویه‌دن حکم بن عبدالرحمنك طبیبی ومنظوری ایدی. حکمدار مشارالیهك عندنده قدر واعتبار واقتداری زیاده اولمغله، بغداددن بر چوق کتب عبرانیه جلب ایتدیره‌رك، اندلس یهودیلرینه کندی مذهبلرینه متعلق شرایعی اوکرتمشدر.

حسدای بن یوسف { (ابوالفضل —) مشاهیر علما واطبای عربدن اولوب، یهودی المذهب ایدی. بشنجی قرن هجری اواسطنده اندلسك سرقسطه (یعنی سراغوسه) شهرنده بولنوب طب، تاریخ طبیعی، هندسه، هیئت، موسیقی وسائر فنونده مشار بالبنان اولدیغی کبی، ادبیات عربیه وفصاحت وبلاغتده دخی عصرینك فریدی ایدی.

حسرت { (سید محمد) مشهد مقدس سادا- تندن وایران متأخرین شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

جان پیوسته بحق را خطر از دشمن نیست
هیچ چیزی چو دل خود بخدا بستن نیست

— بری همدانلی ودیکرلری هندلی اولمق اوزره، دیکر بر قاچ شاعر دخی بو مخلصله تخلص ایتمشلردر.

حسرتی { (نواب مصطفی خان بن نواب مرتضی خان) هندستان شعرا وامراسندن اولوب، اجدادی عن اصل همدانلی ایدی. دهلی سلطنتنك انقراضندن صکره پدری بعض راجه‌لره قارشی انکلیزلره یاردیم ایتمکله، نائل اولدیغی مکافاتلر میاننده اوغلی صاحب ترجه دخی (جهانکیر آباد) نوابلغنه نصب اولنمش؛ وبعده ایالت مذکوره انکلیزلرك اداره‌سنه بکه‌رك، کندیسنه تخصیصات باغلانمشیدی. ادیب وشاعر برذات اولوب، اشعاری پك مقبولدر. مرتب دیوانی واردو لسانده یازان شعرانك تراجم احوالنی جامع «گلشن بهار» عنوانیله بر تذکره‌سی واردر. شیفته، دخی تخلص ایدردی. شوبیت جملهٔ اشعارندندر:

تهدید بر ریا کرد دی شیخ شهر مارا
امروز ساغر می خوردیم آشکارا

حِسل { (بن خارجة الاشجعی) و (حسل العامری) صحابه‌دن اولوب، برنجیسی خیبر غزاسنده اسلامه کلمشدر.

حَسَن { (امام —) صحابهٔ کرامدن واهل بیت رسول‌اللهدن اولوب، حضرت علی وحضرت فاطمه(رضیهما)نك بیوك اوغلی وحضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزك سوکیلی تورونیدر. ائمهٔ اثنا عشرك ایکنجیسی وخلفای راشدینك بشنجیسیدر. لقبلری(مجتبی) وکنیه‌لری(ابومحمد) در. جانب حضرت نبویدنٔ «سید شباب اهل الجنة» وصفیله توصیف بیورلمشدر. هجرت نبویه‌نك اوچنجی سنه‌سی نصف رمضانده مدینهٔ منوره‌ده دنیایه کلمشدر. حضرت نبی ذی‌شان (صلعم) افندمزك حضرت امام حسن‌ایله برادری حضرت امام حسینه اولان محبت وارتباط قلبیلری حقنده پك چوق اخبار منقولدر. چوق دفعه کندیلرینی مبارك قوجاغنه ودیزینه آلیرلردی. حقلرنده «هذان ابنای وابنا ابنتی، اللهم انی احبهما، فاحبهما واحب من یحبهما» بیورمشلردر. حضرت امام حسن وجهاً حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزه زیاده‌سیله مشابه ایدی. حلم ورضا ایله وحسن اخلاقله متصف اولوب، صبر وکرمی وسائر مکارم اخلاق حقنده پك چوق نوادر منقولدر. بعض احادیث شریفه نقل بیورمشدر. ارتحال حضرت نبویدن صکره پدر بزرکوارلرینك ،بعیت وخدمتنده بولنوب، حضرت عثمان (رضه) لك محاصره‌سنده برادری امام حسین (رضه) ایله برابر پدرلری طرفندن خلیفهٔ مشار الیهك امدادینه ارسال بیورلمشیدی. جمل محاربه‌سنی متعاقب ینه برادر محترملریله برابر حضرت عایشه (رضها) یی معززاً مدینهٔ منوره‌یه کوتورمکه مأمور اولمشیدی. حضرت علی (رضه) لك شهادتی متعاقب ٤٠ تاریخنده، ٣٧ یاشنده اولدیغی حالده، کوفه‌ده مسند خلافته

جلوسیله، یدی آی قدر عراق وخراسان وحجاز ویمن جهتلرینه حکم ایتدکدن صکره، معاویه شامدن عسکر سوق ایتمکله. حضرت امام دخی مقابله‌یه حاضرلنمش ایسه‌ده، بر چوق مسلمانلقانی دوکلمکسزین طرفیندن بری غالب اوله‌میه‌جغنی دوشونه‌رك، کمال حلم ومرحمتندن، حربدن صرف نظرله، امر حکومتی کندی رضاسیله معاویه‌یه ترك ایتمش؛ وآنجق معاویه‌دن صکره خلافت ینه کندیسنك اولمق، وحجاز وعراق وخراسان اهالیسنه حضرت علی (رضه) ه طرفدارلق ایتدکلرندن طولایی برکونه جزا ومسئولیت ترتب ایتمه‌مك شرطلرینی معاویه‌یه قبول ایتدیرمشدی. بو حرکت قناعتکارانه‌لریله حضرت رسول اکرم (صلعم) افندمزك کندیلری حقنده سویلمش اولدقلری « ان ابنی هذا سید یصلح الله به بین فئتین » حدیث شریفنی تصدیق ایلمشدر. بو وجهله خلافتی ترك ایتدکدن صکره، منبره چیقوب، ذاتاً فصاحت لسانلری اولدیغندن، برخطبهٔ بلیغه ومؤثره ایرادیله بتون حاضرونی آغلاتمشلردی. معاویه کوفه‌یه دخولنده، عمرو بن العاصك تشویقیله وترك خلافت ایتدیکنی علناً اقرار ایتدیرمك مقصدیله، حضرت امامه منبره چیقوب، جماعت مسلمینه توجیه خطابت ایلمسنی امر ایتمش ایسه‌ده، حضرت امام بداههً ایراد ایتدیکی خطبه‌ده اهل بیت نبوینك حقوق صریحه‌سندن وبو حقوقی آنجق دماء مسلمینك دوکلمه‌مسیچون ترك ایتدیکندن بحث ایده‌رك، معاویه‌نك حرکت غاصبانه‌سنی ایما ایلدیکندن، معاویه بوزیلوب، درحال حضرت امامی منبردن ایندیرمش؛ وعمرو بن العاصه قیزوب. «بکا بونی ایشیندیرمك ایچونمی منبره چیقارتدك ؟ » دیمش ایدی. بو فراغدن صکره دها یدی سنه معمر اولوب، ۴۹ تاریخنده، ۴۶ یاشنده مسموماً مدینه‌ده ارتحال ایلمشدر. زوجه‌سی (جعده بنت الاشعث) معاویه طرفندن اوغلی یزید پلیده تزویج ایدلك کبی بر طاقم مواعد کاذبه ایله اغفال اولنه‌رق، حضرت امامه معاویه‌نك اخص اطباسندن سابق الترجمه ابن اثالك ترتیب کرده‌سی اولان مؤثر بر زهردن اوچ دفعه یدیروب، شهادتنه آلت وسبب اولمشدر. حضرت امام حسن حیاتنده، پهلوی حضرت نبویده دفن اولنمق اوزره، حضرت عایشه (رضها) نك مساعده‌سنی استحصال ایتمش اولمغله، تسلیم روح ایده‌جکلری وقت حضرت امام حسینه بو مساعده‌دن بحث ایده‌رك، اورایه دفنی حقنده‌کی آرزوسنی بیانله برابر، بنی امیه‌نك بوکا رضا ویرمیه‌جکلرینی دخی اخطارله، بو تقدیرده بقیعده دفنی وصیت بیورمشلردی. حقیقةً مروان حضرت امامك آرزوسنه وحضرت عایشه (رضها) نك امری اجراسنه ممانعت ایتدیکندن. حضرت امام حسین بقیعده دفننه مجبور اولمشلردر، وقبر شریفلری الیوم اوراده‌در. جنازه نمازنده بنی امیه‌دن یالکز مدینه والیسی بولنان سعید بن العاص بولنمشدر. ابو هریره مروانك حرکتنی ایشیدنجه «حسنك کندی پدرینك یاننه دفننه مانع اولمق بیوك بر ظلمدر!» دیمشیدی. حضرت امام حسن (رضه) نك متعدد اولادی اولوب، امامت اولاد امام حسینده قالمش ایسه‌ده، امام حسنك اولاد واحفادی دخی امیر وشریف عنوان مفخرت نشانی حائز اولمشلردر.

حسن { خلفای عباسیه‌نك اوتوز اوچنجیسی اولان مستضئ بنور الله حسن [«مستضئ بنور الله» ماده‌سنه مراجعت.] — آل بویهك ایکنجیسی اولان رکن الدوله حسن ایله اون اوچنجیسی اولان (شرف الدوله حسن) [«رکن الدوله» و «شرف الدوله» ماده‌لرینه مراجعت.] — غوریان دولتنك مؤسسی اولان علاءالدین حسن بن حسین بن سام [«علاءالدین حسن» ماده‌سنه مراجعت.] — لرکوچکده حکومت سورن اتابکانك سکزنجیسی فلك الدین حسن [«فلك الدین» ماده‌سنه مراجعت.] — قهستان ملاحده‌سنك برنجیسیله دردنجیسی والتنجیسی [«حسن صباح، حسن بن محمد وجلال الدین حسن» ماده‌لرینه مراجعت.] — آق قیونلی دولتنك مؤسسی اولان اوزون حسن. [«اوزون حسن» ماده‌سنه مراجعت.] — سربداران حکمدارلرینك اون برنجیسی اولان پهلوان حسن [«پهلوان حسن» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسن { (امیر شیخ —) چوبانیان اسمیله آذربیجان ودیاربکر جهتلرنده حکومت سورن امرادن اولوب، تیمور تاش بن چوبانك اوغلیدر. ۷۴۰ تاریخ هجریسنده سلاطین ایلخانیه‌نك اخیری اولان سلطان ابوسعیدك وفاتندن صکره آذربیجان ودیاربکر جهتنده اعلان استقلال ایله، حاکم

بغداد بولنان امیر شیخ حسن ایلکانی ایله بر خیلی وقت محاربه ایتمش؛ ودرت بچق سنه حکومتدن صکره، ۷۴۴ ده، وفات ایتمکله یرینه برادری ملك اشرف یچمش ایدی. حسن ایلکانی‌یه (حسن بزرك) دنیلدیکی جهتله اوکا مقابل بوکا (حسن کوچك) دخی دیرلر.

حسن { (ملك ناصر سلطان —) مصرده حکومت سورن غلامان اتراك ملوکندن وقلاون سلاله‌سندن اولوب، ناصرالدین محمد بن قلاونك اوغلیدر. غلامان اتراکك اون طقوزنجیسی اولوب، ۷۴۸ تاریخنده، برادری ملك مظفر امیر حاجك وفاتی اوزرینه، تخت مصره جلوس ایله، اوچ سنه قدر حکومت سوردکدن صکره، کوشه انزوایه چکیله‌رك، برادری ملك صالح الدین صالح جلوس ایتمش ایسه‌ده، اوچ سنه ایله اوچ بچق آیدن صکره صالح چکیله‌رك، صاحب ترجمه حسن ثانیاً جلوس ایتمش؛ وبودفعه دخی یدی سنه‌یه قریب، که جمعاً اون سنه ایله ایکی آی سلطنت سوروب، ۷۶۲ ده وفات ایتمشدر. مصرده بیوك بر جامع شریف بنا ایتمشدر. مشاهیر علمادن شیخ اکمل الدین ایله قوام الدین بونك زماننده ایدیلر.

حسن { (میر —) هندستان مشاهیر شعراسندن اولوب، لکهنوده یاشامش، و ۱۱۰۹ تاریخنده نواب آصف الدوله‌نك نامنه «سحر البیان» عنوانیله اردولسانده بر منظومه یازمشدر، که «منظومهٔ میر حسن» دینمکله شهرت بولمشدر. مرتب دیوانی وبر تذکرة الشعراسی دخی واردر. اجدادی هراتدن دهلی‌یه هجرت ایتمشلردی.

حُسن { صاحب المذهب امام احمد بن حنبلك ام الولد جاریه‌سی اولوب، امام مشارالیهدن احادیث شریفه ومسائل فقهیه روایت ایتمشدر. — بصره مغنیاتندن دخی بو اسمله بر جاریه بولنمشدر.

حسن آردشیر { مشاهیر شعرادن اولوب، فارسی وجغتای لسانلرنده کوزل اشعاری واردر. درویشلکه وتصوفه مائل اولوب، شاه اسماعیل صفوینك اکرام وانعامیله برابر، قلندرانه عمر سورمکدن وازکچه‌مه‌مشدی. صاحب تذکره دولتشاه کندیسنك پدری مقامنده بولنمش اولدیغنی بیان ایدیور. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

چه خوش باشد صبوحی با دلارام
لبالب از قدح دم درکشیدن
چو غنچه هردودر یك پیرهن تنك
بهم پیچیدن ودم درکشیدن

شو بیت اشعار ترکیه‌سندندر:

الهی نور عرفاندن کوکلمه بیر صفا ویرکیل
که عصیان ظلمتی ایچرا خراب احوال وحیران دور

حسن آغا { شعرای عثمانیه‌دن اولوب، تکفور طاغلیدر. ۱۱۴۰ تاریخنده کنج یاشنده وفات ایتمشدر. شو برایکی بیت اونکدر:

هوس دانهٔ خالك ایده‌لی مرغ دلم
رشتهٔ زلفکه پابسته کرفتار کدر
صاقین آلدیرمه الکدن غمی زنهار حسن
نیچه دمدرکه سنك یار وفادارکدر

حسن ابدال { (یاخود بابا حسن) خراسانده سبزوار ساداتندن و مظنه‌دن بر ذات اولوب، شاهرخ بن تیمور معیتنده هندستانه کیتمش، وقندهارده وفات ایتمشدر. تربه‌سی الیوم زیارتکاهدر.

حسن ایلکانی { (امیر شیخ —) اجدادی شعبات چنکیزیه‌دن اولان دولت ایلخانیه‌نك امراسندن اولدقلری وکندیسی روم (یعنی آناطولی) والیسی بولندیغی حالده، سلطان ابوسعیدك وفاتنده عسکرله آذربیجانه کیدوب، علی پادشاه وموسی خان وشیخ حسن چوبانی ایله، بر چوق محاربه‌لر ایده‌رك، کاه غالب وکاه مغلوب اولمش؛ ونهایت عراق عربله قناعت، وبغدادی مرکز حکومت اتخاذ ایده‌رك، ۱۷ سنه بالاستقلال حکومت سوردکدن صکره، ۷۵۷ ده وفات ایتمشدر. سلطان ابوسعیدك محبوبه‌سی وامیر دمشق بن چوبانك قیزی اولان مشهوره بغداد خاتونی ابتدا صاحب ترجمه تزوج ایتمشیدی. شیخ حسنك والده‌سی آرغون خانك همشیره‌سی اولمغله، بوجهتدن نسبی چنکیز خانه منتهی اولور. بوکا (حسن بزرك) و(حسن کبیر) دخی دیرلر. پدرینك بیوك پدری ایلکان بن جلایر اولمغله، شیخ حسنك تأسیس ایتدیکی دولته (ایلکانیان) نامی ویرلمشدر. [« ایلکانیان » ماده‌سنه مراجعت.]

حسن بختری { مشاهیر علمادن اولوب، «کتاب الاخلاص» عنوا-

نیله بر اثری وسائر تألیفاتی واردر. مشهور منصور حلاج حقنده‌کی فکرینی بوکتابدن اقتباس ایتدیکنی سویلیشیدی.

حسن برزك { [« حسن ایلکانی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسن بصری { (ابو سعید بن جعفر) کبار تابعیندن ومشاهیر اتقیادن اولوب، حضرت عثمان بن عفان وحضرت عبدالله بن عباس وسائر صحابهٔ کرامه کوریشمش؛ وبرچوق احادیث شریفه نقل وروایت ایتمشدر. پدری صحابه‌دن زید بن ثابت الانصارینك کوله‌سی ووالده‌سی ازواج مطهرهٔ حضرت رسول اللهدن ام‌سلمه‌نك جاریه‌سی ایدی. حتی مشارالیها کندیسنی طفولیتنده دفعاتله قوجاغنه آلمش، وبر روایتده ممه دخی ویرمش ایدی. احکام شرعیه وفقه وحدیثده زمانینك فریدی اولوب، بصره‌ده حلقهٔ تدریس و وعظنه پك چوق خلق طوپلانیردی. مذهب اعتزالك موجدی اولان واصل بن عطا حضرت حسن بصرینك جلهٔ شاکرداندن اولدیغی حالده، استادینك مسلك وطریقنه مخالف بر طریق مخصوص اتخاذ ایتمکله، حسن بصری حضرتلری او وقت حقنده « قد اعتزل واصل عنا » بیورمش؛ وبومناسبتله مذهب مذکوره اعتزال ویا مذهب معتزله نامی ویرلمشدر. بعض اهل طریقك سلسلهٔ اذکاری مشارالیه منتهی اولور. وحدته متعلق بعض اشعارله سائر بر طاقم آثار مشارالیه اسناد اولنیور. حضرت علی (رضه) ایله معاویه آره‌سنده‌کی اختلافاتده بیطرفلغی التزام ایدوب، خلقه دخی بیطرفلغی توصیه ایدردی. ۲۱ تاریخ هجریسنده طوغوب، ۱۱۰ تاریخنده ۸۹ یاشنده ارتحال ایتمشدر. جنازه‌سنه خلق اوقدر تهالکله جمع اولمشلردی، که اوکون بصره‌ده کیمسه ایکندی نمازینی قیلمغه وقت بوله‌مامشیدی.

حسن بن زیاد اللؤلؤی { مشاهیر فقهاء حنفیه‌دن اولوب، امام ابو یوسفه بعض مسائلده مخالفت ایتمش، وابن جریحدن اون ایکی بیك حدیث شریف نقل ایلمشدر. فقه وحدیثه متعلق برقاچ تألیفی واردر. ۱۸٤ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حسن بن زیرك { مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، اوچنجی قرن هجری اواسطنده مصرده یاشامش، واحمد بن طولونك خدمت طبابتنده بولنمشدر.

حسن بن سهل { (یاخود بن سهیل) مأمون خلیفه‌نك امراسندن اولوب، خلیفهٔ مشارالیهك وزیری اولان فضل بن سهلك برادری وعراق والیسی ایدی. فوق‌العاده ثروت وسامان صاحبی اولوب، قیزی (بوران) ی مأمون خلیفه‌یه تزویجنده مثلی کورلمه‌مش بر سور اجرا ایده‌رك، ملیونلرده کر بر جهاز ترتیب ایتدکدن ماعدا، بتون منسوبینه کرانبها هدیه‌لر واحسانلر ایتمشیدی. بو سور مشهور اولوب، شعرای زمانك پك چوق مدحیه‌لرینه سببیت ویرمشدر. صاحب ترجمه‌نك کرم وسخاوتی دخی ثروتی نسبتنده اولوب، شعرایه وارباب علم وهنره باب احسانی دائما آچیق ایدی. عالم وادیب بر ذات اولوب، « جاودان خرد » عنوانلی کتابی فارسیدن عربی‌یه ترجمه ایدن کندیسی اولدیغی مرویدر.

حسن بن قاسم کنون { ادریسیلرك حکمداراخیری اولوب، ۳٤۷ تاریخنده جلوس ایتمش، وبر طرفدن یکی ظهور ایدن عبیدیلرله بر طرفدن دخی اندلسده‌کی امویلرله محاربه ایده‌رك، اندلسلیلره مغلوب اولمش؛ وحربده اسیر دوشوب، قرطبه‌یه سوق اولنمش ایدی. بر مدت صکره فرار ایدوب، مصره قاچمش: واوراده بر مقدار عسکر تدارك ایدوب، مغرب اقصایی یکیدن ضبطه چالیشیرکن، ۳۷٤ ده وفات ایتمشدر.

حسن بن محمد { ادریسیلرك طقوزنجی حکمداری اولوب، یحیی بن ادریسدن صکره ۳۱۰ تاریخنده جلوس ایتمش؛ و ۳ سنه حکومت سورمشدر.

حسن بن محمد { قهستانده حکومت سورن ملوك ملاحده‌نك دردنجیسی اولوب، حسن صباحك تورونك اوغلیدر. ۵۵۷ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، تخته جلوس، واظهار الحادوزندقه ایده‌رك، دعوای امامت ایتمش؛ و ٤ سنه حکم سوردکدن صکره، ۵٦۱ ده قاینی طرفندن قتل اولنمشدر.

حسن بن نوح القمری { (ابو منصور —) مشاهیر

اطبای اسلامدن اولوب، فن طبده واصول مداواتده‌کی مهارتی حسبیله، ملوك وامرای زمانی عندنده حرمت واکرامه نائل اولمشیدی. کندیسی پك اختیار اولدیغی حالده، ابن سینا ایله کوریشوب، حکیم مشارالیهك صاحب ترجمه‌نك دخی درسنه بر مدت مداومت ایتمش اولدیغی مرویدر. «کتاب غنی ومنی» و «کتاب علل العلل» عنوانلریله طبه متعلق ایکی تألیفی واردر.

حسن بیك { ایران شعراسندن اولوب، عن اصل امرای اتراکدن اولدیغی حالده، ملوك صفویه‌دن شاه عباس ثانی‌یه منسوب بولنمش، ولسان فارسیده اشعار سویلمشدر. شو بیت اونکدر:

سحر آمدم بکویت بشکار رفته بودی
توکه سك نبرده بودی بچه‌کار رفته بودی

حسن پاشا { (خادم —) سلطان محمد خان ثالث دورنده مسند صدارتی احراز ایدن وزرادن اولوب، اندرون همایوندن نشأت ایتمشیدی. سلطان مراد خان ثالث دورنده حرم همایونده خزینه‌دار باشی ایکن، ۹۸۸ تاریخنده رتبهٔ وزارتله مصر والیلکنه نصب اولنمش؛ و ۹۹۱ ده عودت ایدوب، بر مدت یدی قلهده حبس اولندقدن صکره، شروان والیلکنه نصب اولنه‌رق، بر مدت صکره درسعادته جلبله، وزیر رابع اولمشیدی. سلطان محمدخان ثالث اکره سفرینه عزیمت ایتدیکنده، پایتختك اداره‌سنی کندیسنه تودیع بیورمشیدی. ۱۰۰۶ تاریخنده مسند صدارته کچوب، ظلم وتعدی قپوسنی آچغله، وبعض ذواتی اتهام وناحق یره اعدام کبی حرکاته جرأت ایتدیکندن، ٦ آی صکره ویکی جامع شریفك اساسی وضع اولندیغی کون اعدام اولنمشدر. استانبولده بنا کرده‌سی اولان مدرسه خطیره‌سنده مدفوندر. عقل و درایتی وار ایسه‌ده، ظلم وغروری غالب ایدی.

حسن پاشا { (یمشجی —) بوده سلطان محمد خان ثالث دورنده مسند صدارته کچن وزرادن اولوب، آرناوود جنسیتنه منسوبدر. ۹۸۵ تاریخنده زلفلی بالطه‌جیلر زمره‌سنه داخل اولوب، بعده چاشنکیر باشی، قپوجیلر کتخداسی وایکی دفعه یکیچری آغاسی اولمش ایدی. مؤخراً رتبهٔ وزارتله شروان والیلکنه نصب، وبر مدت صکره وزارت رابعه ایله درسعادته جلب اولنه‌رق، تجدید سکه ودیکر بعض مهم مأموریتلر کندیسنه احاله اولنمشدی. ۱۰۰۹ ده قائمقام و ۱۰۱۰ ده صدر اعظم اولمشدر. او اثناده حرب زمانی اولمغله، بالذات مجارستانه عزیمت امرینی آلمش ایسه‌ده، قیشی بهانه ایده‌رك، عزیمتی یازه تأخیر ایده‌بیلمش؛ وموسم صیفك حلولنده عزیمت ایدوب، دشمنك الینه کچمش اولان استونی بلغرادی کوچ حال ایله استرداد ایده‌رك، اظهار نااهلی ایتمش اولدیغندن، دشمن جسارت آلوب، مدونی محاصره ایتمشدی. بو صره‌ده پایتختده فساد ظهور ایتمکله، عودته شتاب ایدوب، بکتاشیان کروهنه التجا ایتمك سایه‌سنده حیاتی قورتارمشدی. علما ورجال دولتك رتبنی تغییر وتنزیل، واهالی‌یی بر طاقم تکالیفله دلکیر ایتدیکندن، ایکی سنه ایله بر آی صدارتدن صکره عزل اولنه‌رق، یکیچریلر مسند صدارته اعاده‌سیچون آیاق باصدقلرندن، ۱۰۱۲ تاریخنده اعدام اولنمشدر. اسکدارده مسکینلرده مدفوندر.

حسن پاشا { (اوخریلی —) سلطان عثمان خان ثانی دورنده مسند صدارته نائل اولان وزرادن اولوب، اوخریلی بر سپاهینك اوغلیدر. حدیقهٔ خاصه‌دن یتیشوب، بوستانجی باشی، روان سفرنده یکیچری آغاسی وبعده روم ایلی بکلر بکیسی اولمشیدی. درسعادته عودتنده وزارت رابعه ایله تلطیف اولنه‌رق، ۱۰۳۰ تاریخنده مسند صدارته کچمشدر. بش آی صکره خوتین سفرنده شهید اولان قره‌قاش محمد پاشایه امداد ایتمه‌مکله اتهام اولنه‌رق، عزل اولنمش، وینه او سنه ظهور ایدن فتنه‌ده شهید اولمشدر. بشکطاشده یحیی افندی تربه‌سی جوارنده مدفوندر. اوخریده بعض خیرات ومبراتی واردر.

حسن پاشا { (داماد —) سلطان احمد خان ثالث دورنده مسند صدارته کچن وزرادن اولوب، موره‌لی ایدی. اندرون همایونه کیره‌رك، قطع مراتبله سلطان محمد خان رابعك دورسلطنتنده سلحدار باشی اولمشیدی. ۱۰۹۹ تاریخنده سلطان سلیمان خان ثانینك جلوسی متعاقب رتبهٔ وزارتله مصر والیلکنه نصب اولنمش؛ وچوق کچمه‌دن درسعادته جلبله، خدیجه سلطان

کندیسنه تزویج ایدیله‌رك، شرف مصاهرته نائل اولمش ایدی. اوصره‌ده دشمن دونماسنك کثرتندن ساقز جزیره‌سنك محافظه‌سی لازم کلمکله، جزیرهٔ مذکوره محافظلغنه تعیین اولنمش ایسه‌ده، محافظه‌سنه مقتدر اوله‌میوب، جزیره‌یی تخلیه وتسلیمه مجبور اولمغله، ادرنه‌یه جلب اولنه‌رق، قپو آره‌سنه حبس وتضییق، وبعده آزاق محافظلغنه تعیین اولنمش ایدی. ١١٠٦ تاریخنده سلطان مصطفی خان ثانینك جلوسنی متعاقب رکاب همایون قائمقاملغنه نصب اولنه‌رق، نمچه مصالحه‌سنده وسائر امور مهمه‌ده عمجه زاده حسین پاشایه معاونت ایتمشدی. سلطان احمد خان ثالثك جلوسندن صکره ١١١٥ تاریخنده کندیسنه مهر صدارت تسلیم اولنه‌رق، کندیسی عاقل ومدبر بر ذات اولمغله، دفع اشرارده وسائر امورده خیلی خدمتی کورلمش ایسه‌ده، مسند صدارتده یالکز ١١ آی قالوب، ١١١٦ ده عزل اولنه‌رق، خاص تقاعدله وخلیله‌سی خدیجه سلطانله برابر ازمیدده اقامته مأمور اولمشدی. بعده خدیجه سلطان درسعادته جلب بیوریله‌رق، کندیسی ثانیا مصر ومتعاقباً طرابلس والیلکنه، صکره کوتاهیه مفتشلکنه ونهایت رقه ایالتنه تعیین اوله‌رق، ١١٥٢ تاریخنده رقه‌ده وفات ایتمشدر.

حسن پاشا } (سعید —) سلطان محمودخان اول دورنده مسند صدارته ارتقا ایدن وزرادن اولوب، قره‌حصار شرقی سنجاغنده اسکفسر ناحیه‌سنك (اورین) قریه‌سندن ایدی. درسعادته کلوب، بکتاشیان زمره‌سنه دخول ایله، نیجه محارباتده بولنه‌رق، چورباجیلق ومرور زمانله قزل کتخدالغی رتبه‌لرینه نائل اولمش ایدی. ١١٥١ ده ودینده وفات ایدن عبد الله پاشا یرینه یکیچری آغاسی اولوب، بلغراد فتحنده وسائر وقوعاتده ابراز شجاعت ایتمکله، رتبهٔ وزراته و ١١٥٦ ده مسند صدارته نائل اوله‌رق ، اوچ سنه‌یه قریب مدت بو مقامنده قالدقدن صکره ، ١١٥٩ ده عزل اچ ایل و بعده دیاربکر ایالتنه نصب اولنه‌رق، ١١٦١ ده اوراده‌وفات ایتمشدر. جاهل ایدیسه‌ده، حلیم وسخی ومستقیم بر ذات ایدی. سلطان بایزید قربنده خان، جامع، سبیل، چشمه ومکتب بنا ایتمشیدی.

حسن پاشا } (کتخدا —) سلطان سلیم خان ثالث دورنده مسند صدارته نائل اولان وزرادن اولوب، چرکس جنسیتنه منسوبدر. سلطان احمد خان ثالث وزراسندن قازنجی حسن پاشانك کوله‌سی اولوب، بعده ملك محمد پاشانك خدمتنه کیره‌رك، کتخداسی اولمشیدی. عقل ودرایتی مجرب اولمغله، ودین محافظی بولنان افندیسی ملك محمد پاشانك وزارتی رفع اولندقده، صاحب ترجمه‌یه وزارت رتبه‌سیله مذکور محافظلق توجیه اولنه‌رق، اردوی همایونله مظهر موفقیت اولمغله، ١٢٠٣ تاریخنده، روسچق صحراسنده اسیرفراش اولدیغی حالده، مهر صدارت کندیسنه تسلیم اولنمش ایسه‌ده، خسته‌لغی تمادی ایتمکله، (میت حسن پاشا) دینمکله شهرت بولمشدر. بش آی صکره صدارتدن عزل، وترحاله سنجاغی توجیه اولنه‌رق، روسچق محافظلغی دخی کندیسنه محول ایکن، ایکی آی صکره وزارتی رفع، و مالی مصادره اولنه‌رق، بوزجه آطه‌ده اقامته مأمور اولمش؛ و ١٢٠٦ ده افندیسی ملك محمد پاشا صدارته کلمکله، وزارتی اعاده، وسلستره وبعد حانیه ایالتی توجیه اولنه‌رق، بر خیلی وقت کریدده قالدقدن صکره، ١٢١٣ ده موره محافظلغنه نصب اولنمش؛ وینه اوسنه متقاعداً یکیشهرده اقامته مأمور اولمشدی. ١٢١٥ ده دفعهٔ ثالثه اوله‌رق وزارتی اعاده ایله، بندر وبعده اینه‌بختی محافظلغنه نصب اولنمش؛ وبعده تکرار یکیشهرده متقاعد اولوب، بر مدت صکره اوراده وفات ایتمشدر. خوتینده بر جامع شریف بنا ایتمشیدی.

حسن پاشا } (غازی —) [«جزایرلی حسن پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسن پاشا } (روسچقلی شریف —) دور سلطان سلیم خان ثالثده مسند صدارته کچن وزرادن اولوب، روسچق اعیانندن چلبی سلیمان آغانك اوغلی ایدی. سلطان مصطفی خان ثالث دورنده سفر اثناسنده سردنکچدی آغاسی اولوب، قریم کرای خان ایله چاپوله کیتدیکنده، ابراز شجاعت ایده‌رك، قپوجی باشی اولمشیدی. ١١٨٧ ده یرکوکی قلعه‌سنی استخلاص ایتمك شرطیله عهده‌سنه وزارت توجیه اولنوب ، قلعهٔ مذکوره‌نك ضبطنه موفق اوله‌مامغله، بالآخره وزارتی رفع اولنه‌رق، بر مدت سلانیك وقلبه‌ده امرار اوقات ایتدکدن صکره، ١٢٠١ ده چلبیك مصطفی پاشانك رجاسیله وزارتی اعاده‌اولنه‌رق، مسوری و بعده ودین محافظلغنه مأمور اولمشدی،

مهادیه سفرنده سنجاغ شریف اردوسنه قائممقام وبعده
راخوه محافظه‌سنه مأمور اولوب، او اثناده صدر۔
اعظم وسردار اکرم بولنان جزایرلی غازی حسن پاشا
شمنی مشتاسنده وفات ایتمکله، قرب وجوارده بولنمق
مناسبتیله، ۱۲۰٤ ده صدارته روا کوریلوب،
تصادفاً اواثناده نیچه اردوسی منهزم اولمش ایسه‌ده،
اسماعیل وطولجی وایساقجی وسائر مواقع مهمه
استخلاص اولنه‌مدیغندن، اون آی ایله اون کون
مسند صدارنده قالدقدن صکره، ۱۲۰۵ ده عزل
ووقورشونله اعدام اولنه‌رق، سرمقطوعی درسعادته
کوندرلمشدر. وجیه وشجیع وشعر وانشایه مقتدر
ایدیسه‌ده، هوای هوسه تابع ومزاج دونتدن بیخبر
ایدی.

حسن پاشا { (اولوج —) [« اولوج حسن پاشا » ماده‌سنه مراجعت.]

حسن پاشا { عصر سلطان مراد خان رابع قپودان پاشالرندن اولوب،
چتالجه‌لیدر. اصطبل عامره‌ده امیر آخور ایکن،
۱۰۳۵ تاریخنده قپودان دریا اولوب، ٦ سنه بو
مقامده قالمش؛ و ۱۰۳۷ ده دونتما ایله قره دکیزه
کیدوب، قریمده اعادهٔ اسایش ایچون، محمد کرایی
اسقاطله، جانی بکی خانلغه نصب ایتمش؛ ومحمد کرای
ایله برادری شاهین کرای قزاقلره التجا ایدوب،
یکرمی بیك قزاقله قریمك اوزرینه یوریمشلرسه‌ده،
مغلوب اولوب، محمد کرای محاربه‌ده مقتول اولمش،
وشاهین کرای لهستانه قاچمش ایدی. بعده قزاقلری
تربیه و ٤۰۰ اسیر اخذ ایدرك، مظفراً درسعادته
عودت ایتمش؛ وترسانه‌یه بر فاج سنجاق دها علاوه‌سیله،
دونتمایی ایلریلتمك ایستمش ایسه‌ده، صدر اعظم بولنان
خسرو پاشا مانع اولمش ایدی. ۱۰٤۰ ده کفالونیه
وآیاماوره آطه‌لرنده موفق اوله‌مامش ایسه‌ده، متعاقباً
قره دکیزه سفر ایدوب، ۲۵ روس کمیسیله ۸۰۰
اسیر آلمشدی. بو اثناده بعض بد خواهلرینك سعایتیله
عزل اولنه‌رق، روم ایلنده عسکر سوریجیلکنه
مأمور اولمش؛ ویکیشهره وصولنده وفات ایتمشدر.
پادشاه مشارالیهك همشیره‌سی عایشه سلطانله عقد
ازدواج ایدوب: صهریت شرفنه دخی نائل اولمشیدی.

حسن پاشا { سلطان مصطفی خان ثالث دوری قپودان پاشالرندن او۔
لوب، یکیچری اوجاغنده تحصیل وزارتله، ۱۱۷٤ ده
میر آخور مصطفی پاشانك اوسته قپودان دریا اولمش؛
و ۱٤ آی بو مقامده قالدقدن صکره، ۱۱۷۵ ده
عزل و آخسخه ایالتنه نصب اولنه‌رق، کرجستان
ومنکرلی طرفلرنده بر خیلی فتوحاته موفق اولمش؛
وبعده بلغراد محافظی اولوب، ۱۱۸۲ ده اوراده
وفات ایتمشدر.

حسن پاشا { سلطان محمود خان ثانی دوری قپودان پاشالرندن اولوب،
دیمتوقه‌لی وبوماق طائفه‌سندن ایدی. ابتدا ماتزملکله
مشغول اولوب، استحصال ثروت ایتدکدن صکره،
۱۲۲۲ سفرنده نزل امینی، وصکره استانبولده
قصاب باشی اولمشیدی. مؤخراً رتبهٔ وزارتله خدا۔
وندکار والیسی و ۱۲۳۳ ده قپودان دریا اولوب،
برسنه ایله سکز آی بو مقامده قالدقدن صکره، دردست
انشا اولان سفن همایونك فیچ قاره‌لری آلتنده بعض
استحکاملر یاپدیرمغه قالقیشدیغندن، عزل وازمیره
نفی، وبر مدت صکره ناردہ محافظه‌سنه تعیین اولنمغله،
اوراده وفات ایتمشدر.

حسن پاشا { سلطان احمد خان ثالث زماننده بغداد والیسی اولوب، ایران
سفری اثناسنده حدودی تجاوزله، کرمانشاه وهمدان
جهتلرنده بر خیلی فتوحاته موفق اولمش؛ واواثناده
۱۱۳٦ ده وفات ایتمشدر.

حسن پاشا { (تللی —) سلطان مراد خان ثالث دوری وزراسندن او۔
لوب، عن اصل وندیکلی ایدی. بر خیلی وقت بوسنه
والیسی بولنوب، آوستریایه قارشی بر چوق محاربه‌لر
ایتمش؛ و ۱۰۰۱ تاریخنده سنان پاشانك اوچنجی
صدارتنده دولت مشارالیهایه قارشی واقع اولان محاربه
ده، یکرمی بیك قدر عسکرله برابر شهید اولمشدر.

حسن پاشا { (فراری —) سلطان مصطفی خان ثانی دوری وزراسندن
اولوب، صدر اعظم کتخداسی اولدقدن صکره،
شهر زور ایالتنه نصب اولنه‌رق، بعده اعدامیچون
چاوش باشی کوندرلدیکی حالده، حسن پاشا چاوش
باشی‌یی قتل ایله فرار ایدرك، استانبولده کندی
خانه‌سنده صاقلانمش؛ و ۱۱۱۵ ده سلطان احمد خان
ثالثك جلوسنی انتاج ایدن فتنه‌ده اوك آیاق اولوب،

بعـده شق اول دفترداری وروم ایلی بکلربکیسی اولمش؛ ومسند صدارته کوزدیکدیکیچون، مصر والیلکنی قبول ایتمیوب، کیتمکدن امتناع ایتدیکندن، اعدام اولنمشدر.

حسن پاشا (تریاکی —) سلطان احمد خان اول دوری رجالندن اولوب، نمچه سفرنده آرشیدوق فردینانده کلیاً مغلوب ومنهزم ایده‌رك، قنیجه‌یی فتح واستخلاص، وغنایم وفیره اخذ ایتمشـدی. بونك اوزرینـه جانب پادشـاهیدن فوق‌العاده التفات ونوازشـه نائل اولوب، روم ایلی بکلربکیسی اولمش؛ و بر خیلی وقت بلغراده صدراعظمه وکالة اردوی همایونه قومانده ایدوب، بعده رتبهٔ وزارتله تقاعدی اجرا اولنمشدی.

حسن پاشا مشهور بارباروس خیرالدین پاشانك اوغلی اولوب، پدرندن وسنان پاشادن صکره جزایر والیسی اولمش؛ ومالطه‌نك پیاله پاشا طرفندن محاصره‌سنده دخی حاضر بولنوب، ابراز شجاعت ایتمشـدی. مشهور طغورت پاشـانك دامادی ایدی.

حسن پاشا (صقوللی زاده —) مشهور صقوللی محمد پاشـانك اوغلی اولوب، سلطان محمد خان ثالث دورنده بوده والیسی ایکن، (پاپا) قلعه‌سنی فتحه موفق اولمش؛ وبعده روم ایلی بکلربکیلکی رتبه‌سیله، آناطولیده ظهورایدن شقی قره‌یازیجینك تنکیلنه مأمور اولوب، ابتدا غالب کلمش ایسـه‌ده، بعده توقادده محـاصره اولنه‌رق، عزل اولندقدن صکره، مقتولاً وفات ایتمشدر.

حسن پاشا (آبازه —) آناطولیده‌کی ترکمان عشیرتلرینك بکی ایکن، اثنای غلوده یکیچریلر طرفندن عزل اولنمغله، سلطان محمد خان رابع زمانـنـده و ١٠٦١ تاریخنـده قسطمونی جهتنده رفع لوای عصیان ایتمشیدی. بغدادوالیلکنه تعیین ایدلمش اولان ابشیر پاشا دخی کندیسـنه التحاق ایتمکله، دائرهٔ عصیانی توسیع ایده‌رك، بروسه‌یی تهدید ایتمك درجه‌سنه کلمشـلردی . او وقت طرف دولتدن کوندریلن مأمور مخصوص مفرفتیله، کندیسنه ینه ترکانلر بکلکی وابشیر پاشایه دخی آرزو ایتدیکی حلب والیلکی ویرلمك شرطیله، عرض انقیاد ایتمشلر ایسه‌ده، بر سنه صکره، حقنده وقوع بولان شکایتلر اوزرینه، آبازه حسن پاشـا یدی قلعه‌ده حبس اولنمش؛ وآنجق چوق کچمه‌دن شیخ الاسلام بهائی افندینك توسـطیله عفو و اطلاق، واوخری سنجاغنه نصب اولنمشدی . ابشیر پاشا صدراعظم اولدیغنده کندیسنی یانـه جلب ایتمش؛ وبونك اعدامنده آبازه حسن پاشـا کندیسنه وفادار قالوب، اخذثاریچـون، بتکرار آناطـولیده عصیان تشـبثنده ایکن، ترکانلر بکلکی کندیسـنه اعاده اولنمغله تسکین اولنمش؛ وبعده سیواس والیسی سیدی احمد پاشا ایله بالاشتراك آناطولیده اجرای مظالم ایتدکلرندن، کندیسنه دیاربکر والیلکی ویرلمش ایسه‌ده، آبازه حسن پاشا مجارستان سفرندن بالاستفاده ، محاربه ایچون عسکر طوپلامق بهانه‌سـیله، معیتنی کیندلجه تکثیر ایتدیره‌رك، وبر چوق سنجاقلرك بکلرینی وحتی بروسه والیلکنه تعیین اولنان کنعان پاشاایله سائر بعض وزرایی دخی دائرهٔ فسادینه ادخال ایتمش، وبتون آناطولی‌یی عصبان آلتنه براقمش ایدی. صدراعظم بولنان کـوپریلی محمد پاشـا بوحالك وخامتنی آکلایه‌رق، دیاربکر والیلکنه آناطولی سردارلغی علاوه‌سیله مرتضی پاشایی تعیین ایتمکله، بو ذات آبازه حسن پاشانك معیتنده‌کی سپاهی ویکیچری‌ولوندرؤساسنی خفیاً کندیسندن آیره‌رق، قوتی آزالتدقدن صـکره، عفو پادشاهی‌یه مظهریتنه توسط ایده‌جکی وعدکاذبیله کندیسنی اغفال ایده‌رك، حلبه جلب ایتمش؛ واوراده اثنای طعامده کندیسیله عونه‌سنی قتل ایتدیره‌رك ، ١٠٦٩ ده سرمقطوعلرینی درسعادته کوندرمش ایدی.

حسن پاشا (مصرلی پرنس —) حالاخدیو مصر بولنـان توفیق پاشـا حضرتلرینـك برادری وخدیو سـابق اسماعیل پاشا حضرتلرینك اوچنجی اوغلی اولوب، مصرده وآوروپاده اکمال تحصـیل ایله، فن حربی واکثر آوروپا لسانلرینی اوکرندکدن صکره، مصره عودتنده پدرلری طرفندن خدمت عسـکریه‌ده استخدام اولنـه‌رق، حبشـه قارشی اولان محاربه‌ده فوق‌العاده شجـاعت واقتدار عسـکری ابراز ایتمش اولدیغی کبی، روسیه‌یه قارشی اولان محـاربهٔ اخیره‌ده دخی مصر عسـکریله وارنه جهتنده بولنوب، مزیت عسکریه‌سنی کوسترمشـدی. پدرلرینك مصردن انفکاکلرنده معیتلرنده آوروپایه کیـدوب، بعده درسـعادته کلمش؛ ودرایت ومعلوماتنه انضمام ایدن حسن اخلاق ولطافت طبعی حسـبیله، توجهات سنیهٔ حضرت پادشـاهی‌یه نائل

اوله‌رق، فوق‌العـاده التفاته مظهر اولمش؛ وياور اکرم حضرت پادشاهی عنوانیله دخی تبجیل اولنمشیدی. مشیریت رتبهٔ جلیله‌سنی حائز وعثمانلی واجنبی متعدد نشـانلری حامل ایدی. هنوز اوتوز بش یاشـلرنده اولدیغی حالده، ۱۳۰۶ تاریخنده درسـعادتده وفات ایدوب، جنازه‌سی مصره نقل، واجدادی یاننده دفن اولنمشدر.

حسن چلبی { (آشجی زاده —) اونجی قرن‌هجری‌عثمانلی علماوشعرا- سـندن اولوب، کلیبولیلی ایدی. مشهور کمال پاشـا زاده‌نك درسـنه مداومتله علامهٔ مشـارالیهك محبت وتوجهنی قرانمش، وحتی یاوز سلطان سلیم خانله مصره عزیمتنـده کمال پاشا زاده کنـدیسنی دخی برابر آلمش ایدی. عالم واديب وحسن اخلاق صـاحبی بر ذات اولوب، جاه ایچون کیسـه‌یه سرفرو ایتدیکنـدن، وذاتاً تأهل ایتمیوب، مجرد اولدیغنـدن، بعض مدر- سلکلرده بولندقدن صکره، بروسـه مولویتنه تعیین اولنمش ایسـه‌ده، متعاقباً اختیار تقاعـد ایده‌رك، قنـاعتکارانه بر عمر سـورمش؛ و ۹۴۲ ده وفات ایتمشدر. شوبیت جملهٔ اشعارندندر:

وجودم دهر باغنده دیکلمش غم نهالیدر
خم اولمش بار محنتدن صنانك درد دالیدر

حسن چلبی { سلطان مراد خان ثالث دوری شعراسـندن اولوب، اول عصر علماسندن اخی زاده افندینك اوغلی ایدی. عالم واديب بر ذات اولوب، کوزل اشعاری وبر «تذکرة الشعرا» سی واردر. سلطان محمد خان ثالث دورنده ۱۰۱۳ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

تیر مژه‌که سینه دمادم سپر اولسون
تك عاشق بیچاره‌که کاهی نظر اولسون

حسن چلبی { [«قنـالی زاده» ماده‌سـنه مراجعت بیوریله.]

حسن خاکی { ایران علماسـندن اولوب، شـیرازلی اولدیغی حالده، اکبر شاهك زمان سلطنتنده هندسـتانه رحلتله، بقیهٔ عمرینی اوراده کچیرمش؛ وحکمدار مشـارالیه ایله خلفی جهانکیرك مدت سـلطنتلری وقوعاتنی حاوی اوله‌رق، «منتخب التواریخ» عنوانیـله بر تاریخ یازمشدر.

حسن خیرالله افندی { [«خیرالله افندی» ماده‌سـنه مرا- جعت بیوریله.]

حسن دامغانی { [«پهلوان حسن» ماده- سنه مراجعت بیوریله.]

حسن دهلوی { (خواجه) — هندستانك مشاهیر شعراسندن او- لوب، امیر خسرو دهلوینـك معاصر ومحبی وشیخ نظام الدینك مریدیدر. اوائل حالنده اکینجی اولوب، ۵۰ یاشنده ایکن، امیر خسروك دلالتیـله شیخ مشار الیه انتساب ایله، طریق صوفیونه سـلوك ایده‌رك، ترك کـسب وکار ایلمش اولدیغی مرویدر. ۷۰۷ تاریخنده دکنده وفات ایدوب، دولت آباده مدفوندر. شیخنـك بعض مکتوبلرینی جامع «فوائد الفـواد» عنوانلی بر اثری وسائر بعض تألیفاتی واردر. دیوانی هندسـتانده متداول واشعاری عاشـقانه‌در. (حسن سنجری) دیمکله دخی معروفدر. شـو بیت اونکدر:

ابر چون چشم زلیخا بهر یوسف ژاله بار
ژاله‌ها چـون دیدهٔ یعقوب پیغمبر سفید

حسن رومی { سـلطان بایزید خان ثانی دوری شعراسندن اولوب، قره‌فریه‌لی ایدی. درویش مشرب بر آدم اولوب، عاقبت بسـبتون قلندرلکه اوره‌رق، آبدال واری کزمکده ایکن، بر شخص طرفندن قتل اولنمشـدی. شوبیت اونکدر:

مصر حسنکده‌که کم قیلدی کوکل جان وسری
شام زلفکده ایش آلدی لبکدن خبری

حسن سلیمی { ایران مشاهیر شعراسندن اولوب، عن اصـل تون قصبه‌سندن ایسه‌ده، سبزوارده نشأت ایتمشدر. ابتدای امرده تحصـیلدار ایکن، بر قوجه قادینك شـکایتی وکندیسنی جزای اخروی ایله تهدیدی اوزرینـه، متأثر اولوب، بومأموریتی ترکله، قلندرانه یاشـامغه باشـلامش؛ وحج شریفه وائمه‌نك مراقدینی زیارته کیـدرك، بقیهٔ عمرینی بو وجهـله کچیروب، ۸۵۴ تاریخنده وفات ایتمشدر. اهل بیت وائمه حقنده کوزل نعتلری واردر. شو بیت بر نعتنك مطلعیدر:

الهی باعزاز آن پنج تن
نبی وولی ودو فرزند وزن

حسن سنجری { [«حسن دهلوی» ماده- سنه مراجعت بیوریله.]

حسن شاملو { (یاخود حسن خان) ایران مشاهیرشعراسندن اولوب، عشایر اتراکدن شاملو عشیرتی رؤساسـندن اولدیغی

حالده، شاه عباس ثانینك خدمتنده ایدی. خیلی وقت هرات والیسی اولوب، اوراده وفات ایتمش، ومشهدده دفن اولنمشدر. ارباب سیف وقلمدن اولوب، خط تعلیق پك کوزل یازاردی. بعض اشعاری دخی واردر. شو بیت اوجهدندر:

ای که می بینی خموشم درو داع دوستان
کر زبان سر داری هر نکاهی ناله ایست

حسن صباح { دولت اسماعیلیهٔ شرقیه‌نك مؤسسی اولوب، یمن امرا- سندن یوسف جبری نسلندن ایدی. کنجلکنده مشهور وزیر نظام الملکه وشاعر عمرخیامله برابر امام موفق نیشابورینك تلامذه‌سندن اولوب، بعده مشارالیه نظام‌الملكك دلالتیله آلب آرسلان سلجو- قینك حاجبی اولمشیدی. مؤخراً نظام‌الملکه بوزیشه‌رق، ۴۷۲ تاریخنده مصره قاچش؛ وشیعی المذهب اولمق حسبیله، مستنصر فاطمیدن اکرام والتفات کورمشیدی. بو اثناده اسماعیل بن امام جعفر صادق نسلندن بر ذاتله کوریشوب، اسماعیلیه مذهبنی قبول، وکندینه مخصوص بر طاقم عقائد اتخاذ ایتمشدی. بعده مسقط رأسی اولان (ری)ه عودت ایدوب، قهستان اهالیسنك بر طاقنی کندی مذهب وعقائدینه تابع ایده‌رك، ۴۷۳ ده (الموته) قلعه‌سنی وکیده‌رك دیکر بر طاقم قلاع مستحکمه‌یی دخی اله کچیرمش؛ واوزرینه کلن دولت سلجوقیه عسکرینه، موقعك متانتی جهتیله، مقاومت ایدوب، بر کوچك دولت تشکیل ایتمشیدی، که (دولت اسماعیلیه) نامنی آلوب، آفریقاده‌کی دولت اسماعیلیه‌دن تفریق ایچون (دولت اسماعیلیهٔ شرقیه) دینلور. (ملاحدهٔ اسماعیلیه) دینکله دخی معروف اولان بو سلاله ۸ کشیدن عبارت اولوب، ۴۷۳ دن ۶۵۴ تاریخنه‌دك ۱۸۱ سنه حکومت سورمشلردر. حسن صباح ۴۵ سنه حکم سوروب، ۵۱۸ ده وفات ایتمشدر. کرك حسن صباح وکرك خلفلری، تابع بولندقلری مذهب‌الحادی قبول ایتدیرمك ایچون، پك چوق مظالم اجرا ایتمش، وممانعت ایدن بر چوق علما ومشایخ وسائر ذواتی شهید ایتمشلردر. [«ملاحده» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسن عسکری { (امام —) ائمهٔ اثنا- عشرك اون برنجیسی اولوب، امام علی نقینك اوغلیدر. ۲۳۲ تاریخنده مدینهٔ منوره‌ده دنیایه کلمشدر. عالم وجسور وکریم وسخی بر ذات ممدوح‌الخصال اولمغله، خلیفهٔ عباسی معتمد باللهك توهمنی موجب اولوب، ۱۶۱ تاریخنده، ۲۸ یاشنده اولدیغی حالده، احتماله کوره، مسموماً وفات ایتمش؛ وبغدادده (سرمن رأی) ده پدرینك یاننده دفن اولنمشدر. یالکز بر اوغلی اولوب، اوده ائمه‌نك اخیری اولان محمد مهدیدر.

حسن علی { قره‌قیونلی دولتنك دردنجی وصونك حکمداری اولوب، میرزا جهانشاه بن قره یوسفك اوغلیدر. پدری زماننده ماکویه قلعه‌سنده محبوس اولوب، حبسی امتداد ایتمکله، شعورینه خفت کلمشیدی. پدرینك وفاتنده تخته جلوس ایدوب متعاقباً اوزون حسنله ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب اولمغله، ابوسعید میرزایه التجا؛ وبونك دخی اوزون حسنه مغلوبیتنده، فارسه فرار ایتمشیدی. ۸۷۳ ده اوزون حسنك اوغلی اوغورلی محمدله ایتدیکی محاربه‌ده همدان قربنده وفات ایتمش؛ وبونکله قره قیونلی سلاله‌سی منقرض اولمشدر.

حسن علی شوستری { ایران شعراسندن اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

ساقی بیاکه روز وشبم ازتو روشنست
ازجبهه ماه داری واز ساغر آفتاب

حسن علی یزدی { ایران شعراسندن اولوب، بر مدت قلندرانه مصر وشامده سیاحت، وایفای حج شریف ایتدکدن صکره، هندستانه رحلتله، خیلی مدت اوراده قالمش؛ وبعده وطننه رجوع ایدوب، ۹۰۰ تاریخلرنده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

روز کردن باتو جانان درشب یلدا خوشست
نی غلط کفتم شب وصل توبی فردا خوشست

حسن غزنوی { مشاهیر شعرای ایراندن وغزنه ساداتندن اولوب، آل سبکتکیندن بهرام شاهك زماننده یاشامشدر. شعر وادبیله وعلم وفضل وصلاح حالیله زماننده شهرت بولوب، وعظنده بیکلرجه خلق طوپلاندیغندن، حکمدار مشارالیه کندیسنه ایکی قلیجله برقین کوندره‌رك، قلیجك ایکیسنی اوقینده قومسنی امر ایتمکله، صاحب ترجمه بهرام شاهك مقصدینی آکلایه‌رق، ایفای حج

نتیجه‌سیله غزنه‌یی ترك ایتمش؛ واثنای عودتنده ٥٣٥ تاریخنده (آزادوار) قصبه‌سنده فجأةً ارتحال ایلمشدر. شو ایکی بیت روضهٔ مطهره‌یی زیارتنده سویلدیکی بر قصیدهٔ بلیغه‌سندندر:

یارب این ماییم واین درگاه صدر انبیاست!
یارب این ماییم واین خاك جناب مصطفاست!
سلموا یاقوم بل صلوا علی صدر الامین
مصطفی ماجاء الا رحمةً للعالمین

حسن فسوی { مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، فارسك فسا قصبه‌سندن ایدی. آل بویهدن بهاءالدوله‌نك خدمت طبابتنده بولنمشدر.

حسن فهمی افندی { خاقان مغفور سلطان عبدالعزیز خان دورنده مسند مشیخت اسلامیه‌یه نائل اولان متأخرین علمای عثمانیه‌دن اولوب، علی‌الاصول دور مدارس وقطع مراتب ایده‌رك، ١٢٨٥ ده مقام فتوایه نصب اولنمش؛ واوچ بچق سنه قدر امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، عزل اولنه‌رق، ١٢٩١ ده ثانیاً شیخ‌الاسلام اولمش؛ وبو دفعه دخی بر بچق سنه‌یه قریب مسند فتواده قالدقدن صکره، ١٢٩٣ ده عزل اولنه‌رق، برقاچ سنه صکره وفات ایتمشدر. بین‌العلما متداول اولان علومه آشنا اولوب، بعض درس کتابلرینه حواشی وتعلیقات یازمشدر.

حسن قزوینی { (قاضی—)شعرادن اولوب، عن اصل قزوینلی اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، اکبر شاهك خدمتنه گیرمش، وگجرات صوبه دارلغنه تعیین اولنمش ایدی. شو بیت اونکدر:

نه پرسشی نه نگه کردنی نه دشنامی
کسی چنین بر جانان خریش خوار مباد

حسن قلعه { ارضروم ولایت وسنجاغنده بر قصبه اولوب، پاسینلر قضاسنك مرکزیدر. ارضرومك ٣٣ کیلومتره شرقنده، آراس نهری کنارنده وطربزوندن ایرانه گیدن جاده‌نك اوزرنده واقعدر. جنویزلردن قالمه خراب بر قلعه‌سی ونافع ایلیجه‌لری واردر.

حسن قمی { (میرزا ابوالحسن) ایران شعراسندن اولوب، عن اصل فراهانلی اولدیغی حالده، قمده یاشامشدر. مرتب دیوانی وعاشقانه اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

گمان مبر که ملامت چنان گران آید
که کف بریدن بیگانگان زلیخارا

حسن کاشی { مشاهیر شعرای ایراندن اولوب، آمله تولد ونشأت ایتمش ایسه‌ده، اجدادی کاشانلی ایدی. فاضل ومتقی بر ذات اولوب، دنیا ایچون کیمسه‌یی مدح ایتمه‌مش، ویالکز ائمه حقنده بعض مدحیه‌لر ونعتلر سویلمشدر. تاریخ وفاتی معلوم اولمیوب، طقوزنجی قرن هجریده یاشامشدر. شو بیت حضرت علی‌المرتضی (رضه) حقنده سویلمش اولدیغی نعتلرندندر:

ای بدور آفرینش پیشوای اهل دین
وی ز عزت مادح بازوی تو روح الامین

حسن گیلانی { ایران شعراسندن اولوب، حکمت وتصوفی بر یره جمع ایتمك اوزره بر تألیفی وبعض اشعاری واردر. شو رباعی اونکدر:

نی‌در طلب معمور ونی اطلس باش
دردیدهٔ امتیاز خار وخس باش
خواهی‌که سری برون بری زمنزل
چون جاده پایمال کس وناکس باش

حسن متکلم { مشاهیر شعرای ایراندن ومولانا مظفر هرویننك تلامذه‌سندن اولوب، نیشابورلیدر. ملوك کرتدن غیاث‌الدینه منسوب اولوب، بونك نامنه صنایع شعره متعلق بر رساله‌سی واردر. سکزنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کس ندادست نشان درختن وچین وچگل
که بتی چون تو بشیرینی وزیبایی هست

حسن معید { اوننجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، سیرزولیدر. خوش طبع وشیرین گفتار بر شاعر ایدی. ابتدا طریق تدریسده بولنوب، بعده بعض قضالره نصب اولنمشدی. شو بیت اونکدر:

تحریك ایدر آهم یم عشقی نوله یارب
دل زورقنك حالی که عمانده بولندی

حسن مولوی { (محمد حسن علی ماهکی) هندستان متأخرین شعرا وعلماسندن اولوب، جداعلاسی شاه فتح الله تغلق شاهك زماننده دهلی‌یه گیده‌رك، بعده جونپوره انتقال ایله، علم وعرفانیله شهرت بولمش، وسلاطین هند طرفندن پك چوق اکرام گورمش ایدی. صاحب ترجمه اله

آباده وبنارسده اکمال تحصیل ایله، فارسی وعربی ادبیا-
تده ید طولی کسب ایتدکدن صکره، انکلیزلرك طلبی
اوزرینه، مدراسه کیدوب، اورانك الك بیوك مکتبی
معلملکنه نصب اولنمش؛ وبر چوق اکرام واحترامه
نائل اولمش ایدی. ۱۲۵۸ تاریخنده اوراده وفات
ایتمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

دوش چون بیرحمیٔ ظالم دل من یادکرد
من جدا فریاد کردم دل جدا فریاد کرد

حسن میمندی { سلطان محمود سبکتکینك وزیر ومشاوری اولدیغی

مروی ومشهور ایسه‌ده، پادشاه مشارالیهك فتوحات
وسائر وقایع مهمه‌سی صره‌سنده ذکری کچمدیکندن،
بعض محققلرك ظننه کوره، حسن میمندی ناصرالدین
سبکتکینك محصللرندن اولوب، آنجق بعض دشمنلرینك
احوالندن کندیسنی خبردار ایتمکله محرم ومعتمدی
ایدی. اوغلی احمد بن حسن میمندی ایسه سلطان محمود
غزنوینك وزراسندن اولمشیدی. هر حالده سلطان
محمود مشارالیه ایله حسن میمندی آره‌سنده جریان
ایتمش پك چوق حکایات وغرائب منقولدر. حتی
شاعر شهیر فردوسیٔ طوسی‌یه وعد اولنان مبالغی
استکثار ایله کندیسنی تشیعله اتهام ایدن وبعده
شکارکاهده فردوسینك اشعارینی اوقوب سلطان
محمودك ندامتنی ایجاب ایدن دخی حسن میمندی
اولدیغی منقولدر. عجبا بو روایاتك جمله‌سنده احمد
بن حسن میمندی‌می مراد اولنیور، یوقسه حسن
میمندی وزرادن اولمدیغی حالده، پادشاه مشارالیهك
ندما ومصاحبلرندن‌می ایدی؟ بوراسی تحقیقه
محتاجدر.

حسنه { (ام شرحبیل) صحابیاتدن اولوب، قوجه‌سی سفیان بن معمر واوغللریله

برابر حبشه هجرت ایتمشیدی.

حسنی { (ابو عبدالله محمد بن محمد العالی) اندلس حذاق اطباسندن وشرفادن اولوب،

«الادویة المفردة» عنوانیله بر تألیفی واردر.

حسنی افندی { (حسن —) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب،

استانبوللیدر. بر مدت سرای همایونده خدمت ایتد-
کدن صکره، دیوان همایون قلمنه چراغ بیورلمشیدی.
بعده مأموریتله سیواس جهتنه کیدوب، اوراده وفات
ایتمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندن اولوب، خواندکان
شهریاریدن صو یولجی زاده حقنده سویلنمشدر:

نه زمان ایلسه تقسیم صو یولجی زاده
سوبسو صو آقیدیر لوله مثالی چشمم

حسیل بن جابر { صحابه‌دن اولوب، او- غللری حذیفه بن الیمان

وصفوان ایله برابر احد وقعه‌سنده بولنمش؛ وپك مسن
اولمق حسبیله، ثابت بن وقشله برابر، اردوکاهده ترك
بیورلمش اولدقلری حالده، غیرته کلوب، قلیجلرینی
آله‌رق، عسکر مسلمینه التحاق ایتمکده ایکن، ثابت
مشرکلر طرفندن وصاحب ترجمه ایسه خطأً اهل
اسلام یدیله قتل اولنمشدر.

حسیل بن خارجه { (یاخود حسیل بن نویره ویاحسل)

صحابه‌دن اولوب، فتح خیبرده حضرت فخر کائنات (صلعم)
افندمزه دلیللك ایتمش، واو واقعه‌ده اسلامه کلمشدر.

حسین { (امام —) حضرت علی المرتضی (رضه) ایله حضرت فاطمة الزهرا

(رضها) نك ایکنجی اوغلی وحضرت رسول الله (صلعم)
افندمزك سوکیلی حفیدی اولوب، ائمهٔ اثنا عشرك
اوچنجیسی واهل بیت نبوینك بشنجیسیدر. هجرت
نبویه‌نك آلتنجی سنه‌سنده وحضرت امام حسن (رضه) ك
ولادتندن ۲۲ آی صکره دنیایه کلوب، پدرلری
طرفندن، برادری کبی، حرب تسمیه اولنمش ایکن،
حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز حسین تسمیه
بیورمشلردر. برادر اکرملری حضرت امام حسنله
برابر رسالتپناه افندمزك فوق العاده محبوبلری اولوب،
مبارك دیزلرندن آیرمازلردی. حقلرنده پك چوق
احادیث شریفهٔ صحیحه منقول اولوب، محبتلری اهل
ایمان ایچون شرط حکمنه کچمشدر. حضرت امام
حسن (رضه) ك صدرندن یوقاریسی وحضرت امام
حسین (رضه) ك صدرندن آشاغیسی سید الانبیا افندمزه
مشابه ایدی. حضرت فخر الرسل (صلعم) افندمزك
ارتحالیله نوازش شفقت آمیز نبویلرندن محروم
قالدقدن صکره، پدر بزرکوارلرینك معیتنده بولنوب،
کندیلری طرفندن تعلیم وتربیه بیورلمشلردی.
حضرت علی (رضه) ك شهادتندن صکره ٤١ تاریخنده
مدینهٔ منوره‌یه عودت بیوروب، برادر اکرمنك
خلافتی معاویه‌یه ترکنی تقدیر ایتمه‌مشیدی. بعده معاویه

كندى اوغلى يزيدى ولىعهد طـانيتديررق، نامنه بيعت طلب ايتـديكنده، حضرت امام حسين (رضه) عبدالرحمن بن ابى بكر، عبدالله بن عمر وعبدالله بن زبير (رضهم) ايله برابر بيعتدن امتناع ايدەرك، معاويه ـ نك وفاتنده دخى يزيده بيعت بيورمامشلردى. اوصرەدە حضرت امام مكهٔ مكرمەدە بولنديغى حالدە، اهل كوفەدن كثيرايله ديگر بعض آدملر مكاتبه‌يه كيريشەرك، وكنديلرينـه بيعت ايدەرك، ارثاً ولياقةً استحقـاقى اولان خلافتى آلمغه دعوت ايتمكله، هرنه قدر برادرى محمد بن حنيفه ايله ابن عمر وابن عباس وديگر بعض ذوات مانع اولمق ايستمشلرسـەدە، امت محمـده برخدمت ايتمك غيرتيله، بونلرك نصايحنى دينلميارك، اهل بيتندن وسائرصحابه وتابعين كزيدەلرندن يتمش ايكى كشى ايله عراقه متوجه اولمشلردى. بو اثنـادە يزيد شامدن خبر آلمغله، عراق واليسى بولنان عبيدالله بن زياده مقابله امرينى ويرمش؛ وبو دخى عمر بن سعد بن ابى وقاصك قيادتى تحتنده بر عسـكر تهيئه ايدەرك، حضرت امامه قارشى كوندرمشدى. كوفه اهاليسى خوفلرندن ويردكلرى سوزدن نكول ايله، حضرت امامى معيتندەكى برآوج آدمله براقشلر، واوحالدە عمر بن سعد عبدالله بن زيادك امرينه اطاعت ايتمكى تكليف ايتمش ايسەدە، حضرت حسين (رضه) عزمندە متين، غيور واولومدن قورقماز بر ذات اولمغله، اولومى اختيـار ايدەرك، دشت كربلادە معيتلرندەكى جماعت قليله ايله عمر بن سعدك عسكرينه قارشى طورمغى تصميم بيورمش؛ ودشمن عسـكرى فرات كنارينى طوتوب صـويى كسمش اولدقلرى حالدە، اوصيجاق يردە صـوسزلغه طيـانەرق، شهيد اولنجه‌يه قدر ثبات بيورمشـدر. اولاد واحفاد عليدن وسائر اولاد صحابه فدائيلرندن معيتنده بولنان ذواته دفعـاتله تسليمى تكليف بيور ـ مشلرسەدە، بونلردخى قبول ايتميوب، حفيد حضرت نبوى ايله برابر رتبهٔ شهادته نائل اولمغى ترجيح ايتمشـلردر. يالكز اهل بيت عليدن ١٩ وجمعاً ٧٢ ذات بوواقعهٔ فاجعەدە شهيد اولمشدر. مخدرات واطفا ـ لك چكدكلرى محن ومشـاقك وكوردكلرى حقاراتك دخى تعريفى دلخراشدر. حضرت امامك قاتلى شمر بن ذى‌الجوشن اولديغى مشهور وعمر بن سـعد اولديغى دخى مروى ايسـەدە، ابن اثيرك تحقيقنه كورە، بو روايت عمر بن سعدك عسكرە قوماندە ايتسندن وشمرك خلقى مقاتله‌يه تهييج وتشويق ايتسـندن وبردە خولى بن يزيد اصبحى‌يى حضرت امامك رأس مباركنى قطع ايتمكه كوندرمسندن ايلرى كلوب، بوقسه اصل قاتل سـنان بن انس نخعى نام خبيث ايمش. مرقوم خولى لعين امامك مبارك سرينى عبيـدالله بن زيادە كوتور ـ ديكنـدە، بو خبيث حضور ناسـدە الندە بولنان بر دكنكله مبارك طوداقلرينـه اورمغه جرأت ايتمش؛ وحاضر بولنان صحـابەدن زيد بن ارقم بوحركتى كورنجـه هونكور هونكور اغلايەرق: «بو سنك اورديغـك طوداقلرە حضرت رسـول‌اللهك مبارك طوداقلرى تماس ايلديكنى دفعاتله كوردم!» ديمش؛ وعبيدالله حدث ايدوب، آنجق اختيارلغنـه حرمة قتلندن وازكچمشدى. يوم قيامته قدر قلوب مسلمينى داغدار ايدن بوواقعهٔ مؤلمه ٦١ سنهٔ هجريه‌سى محر ـ منك اونجى كونى وقوع بولمشدر. حضرت امام ٥٥ ياشندە ايدى. حضرت مشار اليه ايله سـائر شهدانك سر مقطوعلرى و حفيدهٔ رسـول‌الله اولان زينب بنت على ايله سائر مخدرات اهل بيت وطفل بولنان امام زين‌العـابدين بن حسين (رضهما) عبيدالله لعين طرفندن آلاى ايله وبرچوق ناسزا حركات ومعا ـ ملاتله عراقدن شامه كوندريلوب، اورادە دخى يزيد پليد طرفندن اذا وتحقيرە دوچار اولمشلردر. حضرت امام حسـينك كربلادە مرقد شريفلرى زيارتكاه انام اولوب، فوق‌العادە معمور ومزيندر. وقعهٔ دلسـوز كربلايى السنهٔ مختلفهٔ اسلاميه‌دە بك چوق ادبا وشعرا نثراً ونظماً يازمشـلردر؛ وبو بابدە بك چوق محرق مرثيه‌لر دخى نظم اولنمشدر.

حسين { بن ثابت الانصارى وحسين بن اربطه دخى صحابەدندر.

حسين { [«حسين جـلايرى»، «عزالدين حسين» «وبايقرا» مادەلرينـه مراجعت بيوريله.]

حسين { (سلطان —) سـلالهٔ چنكيزيەدن وچغتاى شعبه‌سـندن بركوچك

حكمدار اولوب، خراسانك بر قسمنده حكم فرما ايكن، ۷۷۱ تاريخنده تيمورلنك طرفندن بلخده محاصره واخذ وقتل اولنمشدر. تيمور ابتدا بونك خدمتنده بولنوب، قيزى تركان خاتونى دخى تزوجله دامادى اولمشيدى. تيمورلنك اشبو سلطان حسينك وجودينى قالديردقدن صكره اعلان سلطنت ايتمشدر.

حسين { (مير محمد —) هندستان متأخرين شعراسندن اولوب، (اود) مملكتنده طوغمش؛ وعلوم حكميه‌ده اكتساب معلومات ايتدكدن صكره، سياحته قويلوب، هندستانك اكثر طرفلرينى كزمش؛ وسالف‌الترجمه شيخ على حزين لاهيجانى‌ايله كسب الفت ومحبت ايلمش ايدى. ۱۲۰۵ تاريخنده بنارسده وفات ايتمشدر. ادبيات فارسيه‌ده يد طولى صاحبى اولوب، بولسانده مرتب ديوانى وكوزل اشعارى واردر. شوبيت اونكدر:

آيا كجا دارى وطن كز ماچنين بيگانهٔ
سرو كدامين كلشنى شمع كدامين خانهٔ

حسين آغا { سلطان بايزيد خان ثانى دورنده قزلر اغاسى اولوب، كوچك آياصوفيه‌يى كليسادن جامع شريفه تحويل ايدن اودر. مقتولاً وفات ايدوب، جامع شريف مذكور جوارنده مدفوندر.

حسين اصفهانى { (ميرزا —) شعراى ايراندن اولوب، شو بيت معنيدار اونكدر:

نقش پاى رفتكان پيوسته دارم در نظر
عينك بينايى ازسنك مزارم داده اند

حسين افندى { (اخى زاده —) سلطان مراد خان رابع دورنده مشيخت اسلاميه مسندينه نائل اولان علماى عثمانيه‌دن اولوب، ۹۸۰ تاريخنده درسعادتده طوغمش؛ واكمال تحصيل ايله، على‌الاصول دور مدارس ايتدكدن صكره، ۱۰۱٤ تاريخنده دفعهٔ استانبول قاضيسى، ۱۰۲۰ ده آناطولى، ۱۰۳۲ ده روم ايلى قاضيعسكرى و ۱۰٤۱ ده شيخ‌الاسلام اولمشدر. مسند مشيختى ايكى سنه اداره ايتدكدن صكره، ۱۰٤۳ ده بعض بدخواهلرينك سعايتيله عزل واعدام اولنمشدر. عالم برذات اولوب، بعض درس كتابلرينه تعليقاتى و (هدايى) مخلصيله بعض اشعارى واردر. خانه‌سى

قارشيسنده بر مدرسه بنا ايتمش؛ وبلاطه‌ده بر كليسايى جامعه تحويل ايده‌رك، وظيفه تعيين ايلمش ايدى.

حسين افندى { سلطان مراد خان رابع دورنده سراى همايون منجم باشيسى اولوب، كنديسى يكيچرى اوجاغندن يتيشمش اولديغى حالده، ترتيب ايلديكى زيجلرينك بعض استخراجاتى تصادفاً وقوعاتله تصديق اولنديغندن، بيوك بر اعتبار وشهرت بولوب، پادشاه مشار اليه ايله سلطان ابراهيم خانك زمانلرنده اجراى نفوذ ايتدكدن صكره، نهايت سلطان محمد خان ثالث زماننده مكهٔ مكرمه‌يه نفيى فرمان بيوريله‌رق، بعده منفاسى انقره‌يه تحويل اولنمش، وبالاخره استنبه‌ده اقامتنه مساعده بيورلمشيدى. ۱۰٦۰ تاريخنده بر استخراجندن طولايى قتلنه فتوى ويريلوب، كنديسى خبر آلنغله، فرار ايتمش ايسه‌ده، قلعهٔ سلطانيه قربنده دردست اولنه‌رق، اعدام اولنه‌رق، اموال واملاكى مصادره اولنمشدر.

حسين افندى { [« جنجى خواجه » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حسين بايقرا { [« بايقرا » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حسين بك { سلطان عبدالمجيد خان دوريله سلطان عبدالعزيز خانك اوائل سلطنتى رجالندن اولوب، والده سلطان كتخداسى واحتساب ناظرى ايدى. بوصفت اخيره ايله اجراآتنده كوستردیكى شدت ايله شهرت بولمشدر. بر بيوك ثروته دخى مالك ايدى.

حسين بن ابى الحسين { (ويا حسين بن اسحق) [« ابن كرنيب » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حسين بن سام { غوريان دولتنك مؤسسى اولان علاءالدين حسنك پدرى اولوب، دولت مذكوره‌نك اصل بنيادينى طرح ايدن كنديسيدر. پدرى سام عن اصل غور ولايتنك حاكمى ايكن سلطان محمود غزنوى طرفندن قتل وملكى ضبط ايدلمش اولان (سورى) نك تورونى ايدى. سام بيوك پدرينك مصيبتنده پدريله برابر هندستانه فرار ايدوب، اوراده تجارتله مشغول اولمش، وصاحب ترجمه هندستانده طوغمشدر. پدريله بحر عمانده

سیاحتده ایکن، کیلری قیریلوب، یالکز صاحب ترجه بر تخته‌یه صاریله‌رق، قورتله بیلمش؛ وسرسریانه کزمکده ایکن، مجهول الاحوال کوریلوب، بالتوقیف حبسه قونمشیدی. یدی آی محبوس قالدقدن صکره، سبیلی تخلیه اولنه‌رق، کیتمکده ایکن، بر خیدود چته‌سنك الینه دوشمش؛ وخیدودلر کندیسنی کنج وتوانا کوردکلرندن، جبراً چته‌لرینه الحاق ایتمشلردی. چوق کچمه‌دن خیدودلر طوتیلوب، غزنه‌ده اعداملرینه حکم اولنمغله، صاحب ترجه دخی صلب اولنمق اوزره ایکن، حالنی افاده ایده‌رك، حکمدار بولنان آل سبکتکیندن سلطان ابراهیم طرفندن عفو، وخدمتنه قبول اولنمشدی. قابلیت واستعدادی حسبیله قطع مراتب ایده‌رك، سلطان ابراهیمك خلفی سلطان مسعود زماننده اصل وطنی اولان (غور) ولایتی حاکمی اولمشیدی. آلتنجی قرن هجری اوائلنده بر مدت ولایت مذکوره‌ده حکومت سوردکدن صکره، وفات ایدوب، اوغلی علاءالدین حسن خلفی اولمش؛ وکیده‌رك آل سبکتکینه ضعف طاری اولمغله، علاءالدین غورده اعلان استقلال ایده‌رك، بعده هرات وغزنه‌یی دخی ضبطله، غزنویلر دولتنی استیصال ایده‌رك، غوریان دولتنی تأسیس ایتمشدر.

حسین بن سینا { [« ابن سینا » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسین بن محمد سمعانی { سکزنجی قرن هجری فقهاسندن اولوب، هندستانده پك معتبر ومتداول اولان « خزانة المفتین » کتابنك مؤلفیدر.

حسین پاشا { (مره —) سلطان مصطفی خان اول زماننده ایکی دفعه مسند صدارته کچمش وزرادن اولوب، آرناوۋد جنسیتنه منسوبدر. درسعادتده ورودنده آشجیلق کبی خدمات سفلیه‌ده بولنوب، ساطورجی محمد پاشانك آشجی باشیسی اولمشیدی. بعده سپاهی وچاوشلق ایله سوقاق سلحداری، بر مدت اغنام امینی، قپوجی باشی، قپوجیلر کتخداسی ومیر آخور ثانی اولمش ایدی. ١٠٢٩ تاریخنده مصر والیسی اولوب، ١٠٣٠ ده داود پاشانك اوزرینه مسند صدارته روا کورلمشدی. شدیدالشکیمه اولمغله، آنجق ٢٤ کونلك صدارتدن صکره، عزل اولنه‌رق، فرار واختفا ایتمشدی. ١٠٣٢ ده ثانیاً صدراعظم اولوب، ٧ آی بومسندده قالدقدن صکره عزل اولنه‌رق، ینه اختفا ایتمش ایسه‌ده، سلطان مراد خان رابعك جلوسنی متعاقب ١٠٣٣ ده بولنوب، اعدام اولنمشدر. حبس ویا اعدام ایتدیره‌جکی اشخاص حقنده کندی آدملرینه آرناوۋدجه « آلك » معناسیله (مره) دیمك عادتی اولدیغندن، بو کلمه لقبی اولمشدر.

حسین پاشا { (عموجه زاده —) سلطان مصطفی خان ثانی زماننده مسند صدارتی احراز ایدن وزرای دولت عثمانیه‌دن اولوب، کوپریلی محمد پاشانك کوچك برادری حسن آغانك اوغلی وکوپریلی محمد پاشادن صکره صدر اعظم اولان کوپریلی زاده فاضل احمد پاشانك عموجه‌زاده‌سی اولمغله، بولقبله شهرت بولمشدر. عموجه‌سی وعموجه زاده‌سی زمان صدارتلرنده وبعده مقتول مصطفی پاشانك ایامنده ناز ونعمتله متنعم ومترفه ایکن، ١٠٩٥ ده واقع بچ هزیمتندن صکره، نظردن دوشوب، شهر زور ایالتنه وبعده چارطاق محافظلغنه نصب اولنه‌رق، تبعید اولنمشدی. ١١٠٠ تاریخنده رتبهٔ وزارتله تلطیف اولنه‌رق، سدالبحر محافظلغنه و ١١٠٢ ده آستانه قائمقاملغنه نصب اولندقدن صکره، ١١٠٥ ده سدالبحرده اقامته مأمور اولمش؛ و ١١٠٦ ده مسند قپودانی‌یه نصب اولنه‌رق، ساقزك استخلاصنه خدمت وغیرتی کورلمکله، بر مدت جزیرهٔ مذکوره‌نك اعادهٔ اسایش وانتظامیله اوغراشدقدن صکره، ثانیاً آستانه قائمقاملغیله سفره مأمور اولوب، بلغراد محافظه‌سی دخی عهده‌سنه احاله اولنمشدی. ١١٠٩ ده ادرنه‌یه جلبله مسند صدارته قعود، وهرنه قدر انکلیز سفیری وساطتیله مصالحه مکالماتنه مباشرت اولنمشدیسه‌ده، هنوز مکالمات نتیجه پذیر اولمدیغندن،

عساکر وفیره جمع وتدارکیله بلغراده عودت ایتمشیدی. متعاقباً مصالحه امضا اولنمغله، درسعادته عودت ایده‌رك، بش سنه‌یی متجاوز مدت مقام صدارتی کمال عدل ورویتله اداره ایتدکدن صکره، ۱۱۱٤ ده وجودینه عارض اولان مرضدن طولایی استعفا ایدوب، متقاعداً سلوری قربنده‌کی چفتلکنده اقامت ایتمکده ایکن، ینه اوسنه اورا‌ده وفات ایدوب، جنازه‌سی درسعادته نقل ایله، سراجخانه باشنده بناکرده‌سی اولان دارالحدیث جوارنده استحضار ایلمش اولدیغی تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر. عاقل وعادل بر وزیر ایدیسه‌ده، ذوقنه مجبور اولمغله، تفرعات اموری رئیس‌الکتاب رامی افندینك الینه براقمشیدی.

حسین پاشا [«آغا حسین پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسین پاشا (دلی —) سلطان مراد خان رابع ایله سلطان ابراهیم خان وسلطان محمد خان رابع دورلرنده اوچ دفعه قپودان دریا اولمش وزرادن اولوب، اصطبل عامره‌ده میر آخور ایکن، ۱۰٤۲ تاریخنده رتبهٔ وزارتله مسند قپودانی‌یه نصب اولنه‌رق، رکاب همایونله، وان سفرینه کیتدکدن و ۳ سنه بو مسندده قالدقدن صکره، ۱۰٤۵ ده عزل اولنه‌رق، مصر ایالتنه وبعده کریده نصب اولنمشدی. ۱۰٤۹ ده ثانیاً قپودان دریا اولوب، دونتما ایله قره دکیزه سفر ایتمش؛ و ۱۰۵۱ ده عزل واوزی قلعه‌سی محافظلغنه نصب اولنمشدی. ۱۰٦٦ تاریخنده مسند صدارته نصب اولنمش ایسه‌ده، مهر همایون وصولندن اول عزل اولنه‌رق، ۱۰٦۸ ده ثالثاً قپودان پاشا اولمش؛ وبالکز ٤ آی بو مقامی اداره ایتدکدن صکره، عزل اولنه‌رق، ۱۰۷۱ ده کوپریلی محمد پاشانك غدریله یدی قله‌ده قتل اولنمشدر. جسور بر ذات اولوب، کریدك فتحنده پك چوق خدمتی کورلمشدر.

حسین پاشا (مزه‌مورته —) عصر سلطان مصطفی خان ثانیده قپودان دریا اولان وزرادن اولوب، سلطان احمد خان ثانی دورنده ۱۱۰٤ تاریخنده وندیکلیلرك سافزی استیلالری اوزرینه، باشبوغ اوله‌رق، دونتما ایله کوندرلدکده، وندیك کیلرندن بر قاچنی باتیره‌رق، جزیرهٔ مذکوره‌یی استخلاصه موفق اولمغله، مکافاةً رتبهٔ وزارتله تلطیف بیورلمش؛ و ۱۱۰۷ ده عموجه زاده حسین پاشادن صکره مسند قپودانی‌یه نصب اولنه‌رق، دونتما ایله آق دکیزه واقع اولان سفرنده وندیك دونتماسیله ایتدیکی ایکی محاربه‌ده موفق اولمغله، فوق‌العاده التفاته نائل اولمش ایدی. ۱۱۱۳ تاریخنه‌دك آلتی سنه ایله ایکی بچق آی مسند قپودانیده قالدقدن صکره، عزل اولنه‌رق، ۱۱۱٤ ده ساقزده وفات ایتمشدر. لقبی اولان (مزه‌مورته Mezzomorto) ایتالیانجه «یاری اولی، نیم مرده» دیمك اولوب، وجه تسمیه‌سی معلوم اوله‌مدی.

حسین پاشا (کریدلی —) عصر سلطان سلیم خان ثالثده ۱۲۰۳ ده میرمیرانلقله قپودان پاشا اولوب، ینه اوسنه رتبهٔ وزارتله تبجیل اولنمش؛ و ۱۲۰٦ تاریخنه‌دك ٤ سنه بو مقامده قالدقدن صکره، عزل اولنه‌رق، حانیه محافظلغنه وبعده جده ایالتنه نصب ایدلمش، وجده‌ده وفات ایتمشدر. — بحریه مستعدان فریقانندن بر کریدلی حسین پاشا دخی واردر، که کرید فیلوسی قوماندانی ایکن، ۱۳۰۷ تاریخنده اورا‌ده وفات ایتمشدر. مکتب فنون بحریه‌دن نشأت ایدوب، متفنن بر ذات ایدی.

حسین پاشا (کوچك —) بو دخی سلطان سلیم خان ثالث دوری قپودان پاشالرندن اولوب، اندرون همایونده تربیه اولنمش؛ وپادشاه مشارالیهك سود برادری اولمغله، جلوس همایونلرنده باش چوقدار اولمش ایدی. ۱۲۰٦ تاریخنده آنف‌الترجمه کریدلی حسین پاشانك اوسنته رتبهٔ وزارتله قپودان دریا اولوب، بر قاچ دفعه دونتما ایله آق دکیزه سفر ایتمش؛ وکرك آطه‌لرك تنظیم احوالنده کرك مصرك فرانسزلرك الندن استخلاصنده حسن خدمتی کورلمکله، التفات حضرت پادشاهی‌یه نائل اولوب، مصاهرت شهریاری ایله دخی مشرف اولمشیدی. ۱۲۱۸ تاریخنه‌دك ۱۲ سنه مسند قپودانیده قالوب، تاریخ مذکورده وفات ایتمکله، حضرت ابا ایوب انصاری جوارنده دفن اولنمشدر.

حسین پاشا { جزایرك صوك طایسی (یعنی بكی) اولوب، عن اصل آیدین زیبكلرندن ایدی. جزایرده‌كی یكیچری آغالرندن اولوب، ۱۲۳٤ تاریخنده بكلكه انتخاب وتعیین اولنمش؛ وفرانسه قونسلوسنك واقع اولان بر طاقم تكالیف مزعجه‌سندن بیزار اولوب، كندیسنه النده‌كی سینكلكیله اوره‌رق، بوندن طولایی هیچ بر ترضیه اعطاسنه دخی راضی اولمدیغندن، ۱۲٤٦ تاریخنده فرانسز دونغاسی جزایرك اوكنه كله‌رك، شهری طوپه طوتمش؛ وحسین پاشا ایسه هیچ بر تدارك تدافعیده بولنمدیغندن، ایرتسی كون شهری تسلیمه مجبور اولمش؛ واخذینه مساعده اولنان بر طاقم اموال آله‌رق، ناپولی‌یه، اورادن لیوورنه‌یه وبر آره‌لق پارسه كیتمش؛ و ۱۲٥٤ ده ایتالیانك آلكساندریا شهرنده وفات ایتمشدر.

حسین جلایری { (سلطان —) بغداده حكومت سورن ایلكانیان سلاله‌سنك اوچنجی حكمداری اولوب، دولت مذكوره نك بانیسی اولان حسن بزركك تورونی وامیر شیخ اویسك اوغلیدر. پدرندن صكره ۷۷٦ تاریخنده تخته جلوس ایدوب، سكز سنه عراق عرب وآذر-بایجانده حكم سوردكدن صكره، اوزرینه خروج ایدن برادری سلطان احمد طرفندن قتل، وتبریزده مدرسهٔ دمشقیه‌ده دفن اولنمشدر.

حسین چلبی { (كفه‌لی —) اون برنجی قرن هجری علما وشعرا-سندن اولوب، عن اصل كفه‌لی اولدیغی حالده، درسعادتده نشوونما بولمش؛ وعصری علماسنك حلقهٔ تدریسنه دواملە اكثر علومه واقف اولمش ایدی. بعض مدرسلكلرده وقضالرده بولنوب، عهد سلطان محمد خان ثالثده ۱۰۱۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. معاصر ومحبی اولان صاحب تذكره قنالی زاده فضل وذكاسنی وعلم وعرفانیله اخلاقنی پك چوق مدح ایدیور. شو بیت اونكدر:

غم دلدار كلوب ملك دله حكم ایتسون
جان ودلدن سوره‌لم ذوق وصفایی كیتسون

حسین حسنی پاشا { مشیران دولت عثمانیه-دن اولوب، ۱۲٤٥ تاریخلرنده درسعادتده قاسم پاشا محله‌سنده طوغمش؛ ومكتب فنون حربیه‌یه دخول ایله، ضابط چیقوب، قطع مراتب ایده‌رك، سلطان عبدالعزیز خان دورنده فریقلك رتبه‌سنی احراز ایلمش: وبر مدت دارشورای عسكری ریاستنده وبغدادده اردو مجلسی ریاستنده وسائر خدمات عسكریه‌ده بولندقدن صكره، مسئلهٔ زائله‌ده اشقودره والیسی بولنیوردی. ۱۲۹۷ ده مابین همایونده تشكل ایدن تفتیش عسكری قومیسیون عالیسی اعضالغنه تعیین بیوریله‌رق، ینه اوسنه رتبهٔ مشیری ایله سرعسكر اولمش؛ وبر سنه صكره عزل اولنه‌رق، یاور اكرم صفتیله سرای همایونه مداوم ایكن، ۱۰۳۱ ده وفات ایدوب، سلطان محمود خان تربه‌سی جوارنده دفن اولنمشدر. ذكی ومستقیم بر ذات ایدیسه‌ده، تیز مشرب وحریص جاه ایدی.

حسین حلاج { [«منصور حلاج» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسین حلوایی { اونبجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، ادرنه‌لیدر. كندی اشعاری لطافتدن عاری اولمغله، سائر شعرانك اشعارینی چالمق عادتی اولدیغندن، اكثر تذكره‌لرده كندیسنه اسناد اولنان اشعار بشقه‌لرینكدر.

حسین خوانساری { (آقا —) ایرانك اون ایكنجی قرن هجری مشاهیر علما وشعراسندن اولوب، اكثر علوم وفنونه وقوفیله شهرت بولمش؛ وحلقهٔ تدریسی مرجع تشنكان زلال معارف بولنمشدر. طهران ایله كاشان آره‌سنده واقع خوانسار قصبه‌سندن ایدی. شو قطعه جلهٔ اشعارندندر:

ای باد صبا طرب افزامی آیی
از طوف كدامین كف پا می آیی
از كوی كه بر خاسته‌ئی راست بكو
ای كرد بچشمم آشنا می آیی

حسین دوست { (میر — سنبهلی) هندستانك اون ایكنجی قرن هجری شعرا وعلماسندن اولوب، (سنبهل) قصبه-سندندر. «تذكرهٔ حسینی» عنوانیله معروف بر تذكرة الشعراسی واردر.

حسین سبزواری { خراسان علما وشعرا-سندن اولوب، تصوفه متعلق «لطائف الوظائف» و «راحة الارواح» عنوانلریله ایكی تألیفی واردر.

حسین شاه { هندستانده بنکاله خطه‌سی حکمدارلرندندر. [«علاءالدین حسین شاه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسین شاه { (سید —) هندستان علماسندن اولوب، بهرام کورك حکایهٔ مشهوره‌سنی امیر خسروك «هشت بهشت» عنوانلی منظومه‌سندن «هشت کلکشت» عنوانیله نثره چویرمشدر. ۱۲۵۱ ده وفات ایتمشدر.

حسین شاه شرقی { هندستانك (جونپور) شهرنده حکومت سورن شرقیون سلاله‌سی حکمدارلرندن اولوب، ۸۵۶ تاریخنده برادری محمد شاهك قتلندن صکره، تخته جلوس ایله، دهلی حکمدارلرندن بهلول لودی ایله بر چوق محاربه‌لر ایدوب، ۸۸۱ ده بهلولك عسکری غلبه چالمغله، صاحب ترجه‌یه جزئی بر طاقم یرلر ترك اولنه‌رق، جونپور دهلی حکومتنه الحاق، واداره‌سی بهلولك اوغلی باربکه احاله اولنمشیدی. بهلولك وفاتندن صکره، ۸۹۵ ده تخت موروثنی استخلاصه قالقیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌میوب، بنکاله حاکمی علاءالدین پوربی‌یه التجا، و ۹۰۵ ده وفات ایتمشدر.

حسین صفوی { (شاه —) ایرانده سلطنت سورن سلاله‌ٔ صفویه‌نك طقوزنجی وصوك حکمداری اولوب، شاه سلیمان بن شاه عباس ثانینك اوغلیدر. پدرینك وفاتی اوزرینه ۱۱۰۶ ده اصفهانده تخته جلوس ایدوب، غایت کوشك بر آدم اولمغله، سلطنتنك ایلك ۲۰ سنه‌سی آسایشله کچمش ایسه‌ده، کردلر، خوارزمیلر، افغانیلر ومسقط عربلری هر طرفدن کوندن کونه ایلریلیوب، ایران دولتنك حدودنی کیتدکجه تضییق ایتمکده ایدیلر. نهایت افغانیلر محمودك قوماندەسی آلتنده اصفهانی محاصره ایتمکله، ۱۱۳۵ تاریخنده شاه حسین تخت وسلطنتی تسلیمه مجبور اولمش؛ وکندیسی دها یدی سنه یاشادقدن صکره، ۱۱۴۲ ده وفات ایتمش وبونکله سلالهٔ صفویه منقرض اولمشدر. هر نه‌قدر اوغلی طهماسب، مؤخراً نادر شاه اسمیله اعلان سلطنت ایدن وایرانی افغانلیلردن استخلاصه موفق اولان طهماسب قولی خانك همتیله، رسماً تخت صفویه‌یه اجلاس اولنمش ایسه‌ده، چوق کچمه‌دن اسقاط اولنه‌رق، صبی بولنان اوغلی عباس ثالث اجلاس، وبعده بو دخی حذف وامحا اولنمش؛ ونادر شاه اعلان سلطنت ایلمش ایدی.

حسین قاضیمیر { مشاهیر علما وادبادن اولوب، عن اصل (میبد) قصبه‌لی اولدیغی حالده، شیرازده جلال‌الدین دوانی وسائر مشاهیر علمادن تحصیل علوم وفنون ایتمش؛ وعلی‌الخصوص حکمت ومنطق وهیئت وسائر فنون حکمیه‌ده وتصوفده شهرت بولمشدر. «هدایه» کتابنه «قاضیمیر» عنوانیله مشهور وایادیٔ ناسده متداول بر شرح یازمش اولدیغی کبی، حضرت علی‌المرتضی (رضه)ك دیوان حکمت بیانتی دخی غایت کوزل بر صورتده شرح ایتمش، وبو شرحده رموز ونکات مرتضویه‌یی بحق فهم وافهام ایده‌رك، حکمت وتصوفی مزج ایلمشدر. هیئته متعلق «کیتی نما» عنوانیله بر اثری وسائر فنونه دائر دخی متعدد تألیفاتی واردر. اونجی قرن هجری اوائلنده وفات ایتمشدر. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، اشعارنده (منطقی) تخلص ایدردی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

طبع من پاکست چون دریا زفیض مرتضی
ابر کوهر بار جوید فیض از دریای من

حسین کفوی { [«چلبی حسین» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسین لنکا { هندستانك ملتان خطه‌سنده حکومت سورمش ایکی حکمدارك اسمیدر: برنجیسی ۸۷۴ ده پدری قطب‌الدین لنکایه خلف اولوب، دهلی حکمداری اسکندر لودی ایله اتفاق ایلمش؛ و ۹۰۴ ده وفات ایتمشدر. — ایکنجیسی لنکا سلاله‌سنك حکمدار اخیری اولوب، ۹۳۰ ده جلوس ایتمش؛ وبر مدت حکومت سوردکدن صکره، ملتان دهلی سلاطین تیموریه‌سنك ضبطنه کچمشدر.

حسین مازندرانی { ایران متأخرین شعراسندن اولوب، هندستانه رحلت ایتمشدی. شو بیت اونکدر:

شادم ار درغم تو پر زغبارست دلم
خط مشکین ترا آیینه دارست دلم

حسین مروزی { (خواجه —) اکبر شاهه منسوب شعرادن اولوب، عن اصل مرولی اولدیغی حالده، هندستانه رحلت ایتمش؛ وبر دیوان ایله بعض منظومه‌لر براقمشدر.

حسین مشهدی { (خـواجه —) اون بریجی قرن هجری شعرا- سندن اولوب، سـلطان ابراهیم میرزایه منسـوب بولنمش؛ وبعض قصاید ایله « سدهٔ سکندر » عنوانلی بر منظومه براقمشدر.

حسین معمائی { (میر —) شـعرادن او- لوب، معماده کسب شهرت ایلمش؛ و ۹۰۴ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حسین میرزا { (سلطان —) [« بایقرا » مادەسنه مراجعت بیوریله.]

حسین نظام شاه اول { هندستانك دکن خطه‌سنده‌حکو- مت سـورن نظام سـلاله‌سی حکمدارلرندن اولوب، ۹۶۱ده پدری برهان نظام شاه اوله خلف اولمش؛ و ۹۷۲ ده هندسـتان ملوکنـدن دیکر ایکی ذاتله بالاتفاق (بیجاناکر) راجه‌سنه اعلان حربله، ممالکنی ضبط ایده‌دك، بو فتوحاتدن عودتنده سنهٔ مذکوره‌ده وفات ایتمشدر.

حسین نظام شاه ثانی { [« فتح خان » مادەسـنه مرا- جعت بیوریله.]

حسین نقشی { هندستان‌شعراسندن‌ومهرهٔ حکاکینـدن اولوب، اکبر شاهك زماننده یاشامش؛ و ۹۸۹ ده وفات ایتمشدر.

حسین واعظ { مشـاهیر شعرا وعلمای ایراندن اولوب، سـلطان حسین بایقرا زماننده هراتده واعظ ایدی. عن اصل سبزوارلیدر. (کاشفی) تخلص ایدیور. سورهٔ بقره‌یی « جواهرالتفسیر » عنوانیله تفسیر ایتمش اولدیغی کبی، « مواهب لدنیه » عنوانیله مختصر بر تفسیر شریف یازمش، حضرت منـلای رومك « مثنـوی » سنی « لب‌لباب » عنوانیله اختصار ایتمش ومشهور بیدپایك حکایاتی « انوارسهیلی » عنوانیـله بر طرز بلیغانه‌ده سلك تحریره چکمشـدر. بونلردن بشـقه اهل بیت نبوینك احوالنی ووقایع فجیعهٔ کربلایی مصور « روضة الشهدا » وبونك مختصری اولان « ده‌مجلس »، « اخلاق محسنی »، « مخزن‌الانشـا »، « صبا »، «کاشـفیه »، « اسرار قاسمی »، « مطلع‌الانوار »، « لطائف الطوا- ئف » عنوانلی اثرلری وسائر تألیفاتی واردر. ۹۱۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. «مواهب لدنیه » سی ۱۲۴۶ تاریخنـده خواجکان دیوان همایوندن اسماعیل فرج افندی طرفندن « تفسیر مواکب » عنوانیله ترکجه‌یه ترجه اولنه‌رق، بعده طبع ونشر دخی اولنمشدر.

حسینی { (حسین بن عالم بن حسن) مشاهیر شعرای ایراندن اولوب، عن اصل غور مملکتندن ایسه‌ده، هراتده نشأت ایتمشـدر. علوم ظاهریه وباطنیه‌یی جامع اولوب، شیخ صدرالدین سهروردینك مریداندن ایدی. بر آره‌لق هندسـتانك ملتان خطه‌سنه کیده‌رك، بعده هراته عودت. و۷۱۷ ده اوراده وفات ایتمشدر. مرقدی سیدالسادات عبدالله بن جعفر بن ابی طالب(رضهما) نك تربه‌سی جوارنده‌در. مرتب دیوانی وا‌بیات واخلاق وتصـوفه متعلق منظـوم ومنثور بر قاچ آثار مقبوله‌سی واردر. اك مشهورلری « زادالمسـافرین » ، « نزهة الارواح »، « کنزالرموز »، « روح الارواح »،« طرب‌المجالس »، « سی‌نامه »، « صراط‌المستقیم » وسـائره‌در. بعض قصائد عربیه‌سی دخی واردر. (حسینیٔ سادات) دیمکله متعارفدر.

حسینی افندی { (افضل زاده حید —) [« حید حسینی افندی » مادەسنه مراجعت بیوریله.]

حسینیٔ کاشانی { کاشان ساداتندن بر شاعر اولوب، میرحیدر معما- ئینك همشیره زاده‌سیدر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

فلك بی طالعی چون من ندارد
چراغ بخت من روغن ندارد
بدرد هجر هرکو مبتلا شد
علاجی بهتر از مردن ندارد

حسینیٔ کورکانی { میرزا سلطان حسین بایقرادر. [« بایقرا » مادەسنه مراجعت بیوریله.]

حسینیٔ لاهوری { (غلام علی) هندستان شعراسندن اولوب، جهانکیرك زماننده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

تو در سخن شدی ولذت از شکر کم شد
تولب کشودی وسیرابی از کهر کم شد

حسینیٔ مشهدی (سید فتح علی خان) اجدادی مشهد مقدس ساداتندن اولوب، پدری فرخ سیر زماننده هندستانه رحلتله، بعض مناصب عالیه‌یه نائل اولمش؛ وصاحب ترجمه اوزاده نشوونما بوله‌رق، ۱۲۲٤ تاریخنده (شاهجهان آباد) ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

تاشد دلم باآن بت بیگانه آشنا
هرگز نشد بکعبه وبتخانه آشنا

حشایشی (تقی‌الدین) یدنجی قرن هجری مشاهیر اطباسندن اولوب، ترتیب ایلدیکی تریاقله شهرت بولمشدر.

حشمت مشاهیر شعرای عثمانیه‌دن اولوب، صدوردن عباس افندینك اوغلیدر. راغب پاشانك معاصری ومنظوری ایدی. طریق تدریسه دخول ودور مدارس ایتمکده ایکن، لطائف وهجویاته میلی اولدیغندن، زباندرازلقله اتهام اولنه‌رق، ۱۱۷۵ تاریخنده کرکوکی نورس افندی ایله برابر بروسه‌یه نفی اولنمش، وبعده منفاسی ردوسه تحویل اولنه‌رق، ۱۱۸۲ ده اوراده وفات ایتمکله، مشهور مراد رئیسك تربه‌سی خطیره‌سنده مدفوندر. مرتب دیوانی و «سندالشعرا» عنوانیله منثور بر اثری واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

قوینکدن آیرمه بیل آنك قدرینی ای شوخ
حشمت کبی بر نسخهٔ عرفان اله کیرمز

حشمت (میر محتشم علیخان) هندستان شعراسندن اولوب، اجدادی بدخشانلی اولدیغی حالده، کندیسی دهلیده طوغمش، و ۱۱٦۱ ده وفات ایتمشدر. ۷۰۰۰ بیتی حاوی دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

درتماشایش نه تنها دست ودل ازکارماند
عکس در آیینه همچون نقش بر دیوار ماند

حشمتی (ملا علی بیك) ایران متأخرین شعراسندن اولوب، خوانسارلیدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

گله کم کن اکر بخانهٔ تو
حشمتی شام ویا صباح نرفت
روشنست این سخن‌که هیچ کمی
بی تقاضا بمستراح نرفت

حصار ترکستانده بخارا خانلغنده وبخارانك ۳۸۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده مستحکم بر قصبه اولوب، همنامی اولان خطه‌نك مرکزیدر. ۱۵۰۰۰ اهالیسی وبك مصنع اسلحه وسائر دمیره متعلق معمولاتی واردر. (حصار شادمان) دخی دینلن بو خطه جیحونك شمالنده واقع اولوب، نهر مذکوره دوکیلور سرخ آب وسائر بر قاچ نهر جنوبه مائل بر طاقم کوزل وادیلر تشکیل ایدیور. بو وادیلرك یوقاری جهتلری قارله مستور وجیحون ساحلنه قریب‌یرلری بطاقلق ایسه‌ده، قسم وسطیلری معتدل هوالی وغایت کوزل اولوب، اورالرده نفس حصار ایله شیرآباد، دوشنبه، صاری جوی، فیض آباد کبی بر قاچ قصبه واردر. جیحون سواحلنده (ترمذ) کبی بعض اسکی شهرلر خرابه‌لری کوریلیور. اکثر اهالیسی اوزبك اولمغله، بخاراجه اوزبکستان اسمیله دخی معروفدر. حبوبات، پاموق، بال وسائر محصولاتیله نهرلرنده آلتون معدنی واردر.

حصار هندستانك پنجاب مملکتنده، دهلینك ۱٦٦ کیلومتره غرب شمالنده وفیروز جدولی اوزرنده بر قصبه اولوب، ۱٤۰۰۰ اهالیسی واردر. فیروز شاه طرفندن بنا اولنمغله (حصارفیروز) دخی دینلیر. — مرکزی بولندیغی حصار ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۱٦۸ مربع کیلومتره واهالیسی ٦۷۰ ٤۸٤ کشیدر.

حصار [«آناطولی حصاری، روم ایلی حصاری، قره حصار» وسائر مرکباته مراجعت بیوریله.]

حصار اوکی [«فیلباس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حصارجق طربزون ولایتنده جانیك سنجاغنك بافره قضاسنده کوچك بر قصبه اولوب، آلاچام ایله برابر بر ناحیه اعتبار اولنور.

حصار جق بیغا سنجاغنده بیکار باشی قربنده بر موقع اولوب، ایچنده بعض آثار عتیقه بولنمغله، ابتدا (تروآ) شهر شهیرینك موقعی ظن اولنمش ایسه‌ده، اصل تروآنك موقعی دها جنوبده اولوب، بونك (ایلیوم نووم) یعنی «یکی ایلیون» نامیله بعده تأسیس اولنمش بر قصبه‌نك خرابه‌سی اولدیغی آکلاشلمشدر.

حصری [«ابواسحاق حصری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حِصن { (بن قطن) صحابه‌دن اولوب، ینه صحابه‌دن حارثه بن قطنك برادریدر.

حِصن الاکراد { بیروت ولایتنك طرابلس شام سنجاغنه تابع بر قضا اولوب، طرابلسك شمال شرقی جهتنده واقعدر. ولایتك اڭ بیوك نهری اولان (نهر اسود) اراضیسنی سق ایتمكله، خیلی منبت ومحصولداردر. مقدما مركزی (قلعةالحصن) ایكن، موقعنك صربلغی جهتیله، بعده تبدیل اولنه‌رق، (برج‌العناز) قریه‌سی مركز اتخاذ اولنمشدر. پك اسكی بر قلعه اولوب، اهل صلیب وقوعاتی اثناسنده محافظه‌سیچون ایچنه بعض كردلر اقامه ایدلمش، وبو مناسبتله بو اسمله تسمیه اولنمشدر. بعده كردلر قلعه‌یی ترك وتخلیه ایتمكله، اهل صلیبك الینه دوشمشدی.

حِصن كیفا { دیاربكر ولایتنك ماردین سنجاغنده ودیاربكرك (یعنی آمد شهرینك) ۱۲۰ كیلومتره شرقنده اوله‌رق دجله‌نك ساحل جنوبیسنده بر قصبه اولوب. وقتیله خیلی بیوك ومعمور ایدی. حتی اووقتلرده دجله‌نك ایكی كنارنده اولوب، نهرك اوزرنده بر كرلی جسیم بر كوپریسی وارایدی. یاقوت حموی بوندن یوكسك كوپری كورمدیكنی بیان ایدیور. شمدیكی حالده، كوچك بر قصبه اولوب، مدیات قضاسنه تابع ۶ قریه‌دن مركب بر ناحیه‌نك مركزیدر.

حِصن منصور { معمورة‌العزیز ولایتنك ملاطیه سنجاغنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ملاطیه‌نك ۷۵ كیلومتره جنوبنده وبهسنینك ۵۰ كیلومتره شرقنده واقعدر. بو قصبه‌نك بنی امیه‌نك حكمدار اخیری اولان مروان حمارك رجاندن منصور بن جعونه طرفندن بنا واعمار اولنه‌رق، بو آدم خلفای عباسیه‌نك برنجیسی اولان سفاحك جزیره ولایتنه نصب ایتمش اولدیغی برادری ابو جعفر منصوره بو قصبه‌ده خیلی وقت مقاومت ایتمشیدی. — حصن منصور قضاسی شمالاً نفس ملاطیه، غرباً بهسنی، شرقاً كاخته قضالریله، جنوباً دخی حلب ولایتیله محدود اولوب، اراضیسی فرات وادیسنه تابع بایرلردن عبارتدر. نهر مذكوره منصب اولور بر قاچ كوچك چایله اروا اولنور. اكثر اهالیسی كرد اولوب، بر طاقمی یرلی وبر طاقمی خیمه نشیندر. مقدار اهالیسی ۲۵۰۰۰ راده‌سنده اولوب، یالكز ۱۲۵۵ ی خرستیان وقصوری كاملاً مسلمدر. درون قضاده (سمیساط) شهر قدیمنك خرابه‌لریله دیكر برچوق آثار عتیقه موجوددر.

حصن مهدی { خوزستانده (مسرقان) نهری اوزرنده وبو نهرك منصبی قربنده بر قصبه ایدی.

حصوص { مصیصه قربنده وجیحان نهرینك شرق جهتنده بر قصبه اولوب، ملوك امویه‌دن هشام بن عبدالملك طرفندن بنا وتحكیم ایدلمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

حصیرجی زاده { [«حافظ محمد اغا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حُصَین { جزیره‌ده خابور نهری اوزرنده بر كوچك قصبه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

حُصَین { بو اسمله صحابه‌دن بروجه زیر بر قاچ ذات بولنمشدر: ابو زیاد حصین بن اوس‌التمیمی.كه اهل بصره‌دن معدود اولوب، اوغلی زیاد كندیسندن روایت ایتمشدر. — حصین بن بدرالتمیمی.كه (زبرقان) لقبیله معروفدر. — ابو جندب حصین بن جندب. — حصین بن الحارث بن المطلب بن عبدمناف.كه برادرلری عبیده وطفیل ایله برابر بدر وقعه‌سنده بولنوب، عبیده بو وقعه‌ده شهید اولمش؛ وكندیسی بعده معیت حضرت مرتضویده معاویه‌یه قارشی حرب ایتمشدر. — ابو معینة حصین بن‌الحمام الانصاری.كه شعرای عربدندر. — ابوارطاه حصین بن ربیعة البجلی.كه ذوالخلصه‌نك احراقنی جانب رسول‌الله (صلعم) ه تبشیر ایچون جریر بن عبدالله البجلی طرفندن كوندرلمشیدی. — حصین بن عبیدالخزاعی.كه صحابه‌دن عمران بن الحصینك پدری اولوب، كندیسنك اسلامی مختلف وحقنده بعض روایات منقولدر. — ابوحازم حصین بن عوف البجلی. — حصین بن عوف الخشعمی. — حصین بن محصن‌الانصاری. — حصین بن مروان.كه مكه‌ده نزد حضرت نبویه كله‌رك، معیت سنیه‌لرنده مدینه‌یه هجرت ایتمشدر. — حصین بن مشمت التمیمی.كه نزد حضرت پیغمبری‌یه كله‌رك، بتون مالملكنی تصدق ایتمش، وجانب رسالتپناهیدن كندیسنه بعض اراضی ترك اولنمش ایدی. — حصین بن المعلی

بن ربیعه. — حصین بن نفلةالاسدی.که جانب رسالتپناهیدن بر نامهٔ سعادت اخذی شرفنه نائل اولمشیدی. — حصین بن وحوح الانصاری الاوسی،که طلحه بن البراء حدیثنی روایت ایتمش، وبرادری محصن ایله برابر قادسیه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — ابو رجاء حصین بن یزیدالکلبی،که ١٣٤ یاشنه قدر یاشایوب، بعض احادیث نقل ایتمشدر. — ذوالغصه حصین بن یزیدالحارثی،که بوده ١٠٠ سنه یاشایوب، روایت احادیث شریفه ایتمشدر . — حصین بن یعمرالعبسی.

حَضْر { جزیره‌ده موصلك ٨٥ کیلومتره جنوبنده وثرثار نهرینك ساحل یمیننده آثوریلر زماننده‌ن قالمه جسیم بر شهر قدیم خرابه‌سیدر. یاقوت حموی زماننده قائم اولان ستونلریله بعض دیوار وسائر آثارینی مفصلاً تعریف وتوصیف ایدیور. بوخرابه‌لرده هنوز لایقیله تحریات وحفریات اجرا اولنمامشدر.

حَضْرَموت { جزیرةالعربك بیوك برخطه‌سی اولوب، شبه جزیرهٔ مذکوره‌نك ساحل جنوبیسنده یمن ایله عمان آره‌سنده ممتد اولور. شمالاً (احقاف) دینلن ودهنادن معدود اولان واسع بر چول ایله، جنوباً عدن کورفزیله وبحر عمانله، غرباً خطهٔ یمانیه ایله محدوددر. حدود شرقیه‌سنه گلنجه، تماميله معین اولمیوب، جغرافیون اسلامك بعضی حضرموتك مسماسنی عمان خطه‌سنه قدر تمدید وتوسیع ایدیورلر.که بوتقدیرده جزیرةالعرب ساحل جنوبیسنك ایکی کوشه‌سندن ماعداسی حضرموت صایلمش اولور؛ بعض جغرافیون ایسه حضرموت اسمنی سواحل مذکوره‌نك یالکز قسم غربیسنه حصر ایدوب، (شحر) و (مهره) یی آیریجه بر خطه اعتبار ایتمشلردر. برنجی تقدیرده بویی شرقدن غربه ١٢٠٠ ایله ١٥٠٠ کیلومتره آره‌سنده اولوب، شمالدن جنوبه اولان اکی ایسه پك طاردر. حضرموت خطه‌سی یمندن باشلایه‌رق شرقه طوغری ممتد اولان بر صره طاغلردن عبارتدر،که بو طاغلرك اك مرتفع ذروه‌لری ٢٤٠٠ متره راده‌لرنده اولوب، عرضی ١٢ ونهایت ١٥ کونلك اولمق اوزره، بر بقعهٔ مرتفعه تشکیل ایدرلر. بو طاغلرك اوستی آز چوق دوز ایسه‌ده، طاشلق وقورو اولوب، یالکز غربدن شرقه ممتد اولان وبر قوس شکلنی ابراز ایده‌رك نهایت ساحله این (وادی دوان) ایله بوکا منتهی اولان بعض کوچك وادیلر ووادیٔ دواندن آیریله‌رق ساحله این بعض شعبه‌لر میاه جاریه ایله ونباتاتله معمور اولوب، بو وادیلرده پك چوق قصبه‌لر وقریه‌لر موجوددر. بو قرا وقصبات پك صیق اولمغله برابر، بعضلری عادتا شهر دینه‌جك قدر بیوکدر. اهالیسی غایت چالیشقان اولمغله، وادیلرك صولرینی جمع وقوراقلق زماننده استعمال ایتمك اوزره، جسیم سدلر وحوضلر یاپه‌رق، اراضیلرینی پك کوزل سقی واروا ایدرلر؛ واقلیم وهوانك دخی مساعده‌سیله سنه‌ده اکثریا اوچ وبعضاً درت دفعه محصول آلیرلر. مرکزی اولان (شبام) ایله ایکنجی درجه‌ده شهری اولان (تریم) دخی بو وادی داخلنده‌در. ساحلده دخی مکلا، شحر، مربط وسیحه کبی بر قاچ قصبه واسکله‌سی واردر. قسم شرقیسنده یعنی عمانه قریب اولان جهتنده اراضی کسب انحطاط ایتمکله، مرتفع محللری اولمیوب، چول ساحله تقرب ایدیور؛ وبناءً علیه اوجهتده آثار عمران دها آزدر. محصولاتی یمن محصولاتنه مشابه اولوب، باشلیجه ذره، قهوه، قات، چوید وسائره ایله بر مقدار بغدای وآربه‌دن عبارتدر. میوه وسبزه‌لرك دخی انواعی حاصل اولور. سواحل اهالیسندن بعضیسی گمیجیلکله مشغول اولوب، هندستانه وبصره کورفزیله بحر احمره ایشلرلر. حضرموت بر ادارهٔ مضبوطه تحتنده اولمیوب، هر شهر وقصبه‌ده همان مستقل بر شیخ ویا امیر حکم ایدر. شبام شیخنك بتون حضرموت اوزرینه ادعای حاکمیتی وار ایسه‌ده، بونك‌ده حکمی شبامك خارجنده پك آز جاریدر. اهالیسی کاملاً اسلام واکثریت اوزره زیدی المذهب اولوب، لسان عربی ایله متکلمدرلر. یالکز بعض جبال اهالیسی الیوم (عقبلی) تعبیر اولنور بر لسان مخصوصله متکلمدرلر.که بولسانك قوم عاد لساندن قالمه اولدیغی مظنوندر. قدیمده حضرموت قوم عادله مسکون اولوب، حضرت هود (عم) دخی اوراده ظهور ایتمشدر. جهالت بو خطه‌ده زیاده‌سیله حکم فرما اولوب، حتی اهالی ایچنده شروط اسلامیه‌دن دخی بیخبر افراد بولنور. اهالیسنك قسم اعظمی قرا وقصباتده ساکن اولوب، خیمه نشین بعض قبائل دخی واردر. عمومیت اوزره اهالی مهمانواز وقوم نجیب

عربه مخصوص بعض فضائل اخلاقله ممتازدرلر. مقدار اهالیسی بر بچق ملیون قدر تخمین اولنیورسه‌ده، بو تخمینك صحته درجهٔ تقربی مجهولدر. هر حالده قابل سکنی اولان وادیلرنده ظن اولندیغندن زیاده اهالی بولنوب، اکثر یرلرنده قصبه‌لرله قریه‌لر کسب التصاق ایده‌جك قدر صیقدر.

حضرموت جزیرة العربك پك کنارنده واقع اولوب، پایانسز چوللرله آیرلمش اولدیغندن، اسکیدن بری حقنده‌کی معلومات پك سطحی ومختصر بولنمشدر. حتی عرب جغرافیونی دخی اثرلرنده بو یردن آز بحث ایدیورلر. وقت سعادتده سائر اقطار صره‌سنده حضرموت اهالیسنه دخی نامهٔ سعادت یازیلوب، اشعث بن قیس اهالیدن بر هیئتله نزد حضرت پیغمبری‌یه کله‌رك، اسلامه داخل اولمش؛ وعودتنده مملکتنده نشر اسلام ایلمشلردی. حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزك ارتحاللرنده اشعث بن قیس دخی سائر اهل رده ایله برابر ارتداد ایتمش ایسه‌ده، بعده نادم اولوب، حضرت ابابکر صدیق (رضه) ه التجا ایتمشیدی. بعده عراق وشام وافریقیه و اندلس وسائر اقطارك فتحنده بولنان شجعان عرب میاننده وبو اقطاره هجرت وتوطن ایدن جزیرة العرب اهالیسی بیننده پك چوق حضرموتلیلر دخی بولنوب، اجیال وانسابلری حضرمی لقبنی محافظه ایتمشلردر.

حضرمی { (بن عامرالاسدی) صحابه‌دن اولوب، بر هیئتله برابر بنی اسد طرفندن نزد حضرت پیغمبری‌یه کوندریله‌رك، کلمشلردی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بر ایکی بیت حضور حضرت نبویده انشاد ایتدیکی اشعارندندر:

حی ذوی الاضغان تسب عقولهم
تحیتك الحسنی نقد یرقم النغل
وان حسوا بانکره فاعف تکرما
وان حنسوا عنك الحدیث فلاتسل
فان الذی یؤذیك منه سماعه
وان الذی قالوا ورائك لم یقل

حضرو { دیاربکر ولایت وسنجاغنك سیلوان قضاسنده ناحیه مرکزی برکوچك قصبه‌در. ناحیه‌سی ۸۰ قریه‌دن عبارتدر.

حضن { نجدده بر طاغك اسمی اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

حَضور { یمنده زبید قربنده بر قصبه‌اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

حضوری { سلطان سلیم خان ثانی دوری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، کلیبولیلیدر. فقر وتوکل ایله کوشهٔ قناعتده یاشامش بر مرد خدا ایدی. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

بز کیم بو جهان کلشنی خاره دکیشدك
واردق یوغه یاربنی اغیاره دکیشدك
بو شعر شکرباره ایکن دوشمه حضوری
بز دفترمز مخزن اسراره دکیشدك

حضوری { (میر عزیزالله) ایران شعراسندن و (قم) شهری ساداتندن اولوب، شاه طهماسب صفوی زماننده یاشامش، وبرخیلی وقت نجف اشرفده مجاور بولنمشدر. اصحاب تقوادن بر ذات ایدی. مرتب دیوانی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بیالین آمدی در وقت مردن ناتوانیرا
ازین رحمت بمردن ساختی مائل جهانیرا

حِضوه { مدینهٔ منوره قربنده بر موقع اولوب، اسم قدیمی (عفوه) ایکن، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز طرفندن بو اسمله تسمیه بیورلمشدر.

حطاب { (یاخود خطاب بن حارث القرشی) صحابه‌دن اولوب، برادری حاطب وزوجه‌سی (فکیهه) ایله برابر حبشه هجرت ایده‌رك، اثنای عزیمت و یا عودتنده یولده وفات ایتمشدر. ذریتی قالمشیدی.

حِطّین { سوریه قطعه‌سنده طبریه ایله عکا آره‌سنده برقریه اولوب، صلاح‌الدین ایوبینك بوقریه‌ده اهل صلیبه قارشی بیوك برمظفریته موفق اولمسیله، و قربنده واقع (خیاره) قریه‌سنده حضرت شعیب (عم) ك قبری بولنمسیله مشهوردر. مشاهیر رجالدن بعض ذواتك وازان جمله اجلهٔ زهاد ومحدثیندن (ابومحمد هیاج بن محمد الحطینی) نك مسقط رأسی بولنمشدر.

حطیئه { وقت سعادت عرب شعراسندن وعبس قبیله‌سندن اولوب، بعضلری طرفندن صحابه عدادینه ادخال اولنمش ایسه‌ده، اقوای احتمالاته کوره رؤیت نبی (صلعم) شرفنه نائل اوله‌مامشیدی. فخر کائنات (صلعم) افندمزك حیاتلرنده ایمانه کلوب، بعده ارتداد وبتکرار اسلامه رجوع ایتمشدی. حضرت عمر فاروق (رضه) ك زمان خلافتلرنده (زبرقان بن بدر) ی هجو ایتمکله، بونك واقع اولان شکایتی اوزرینه، « من

احدث فی الاسلام هجاء فاقطعوا لسانه » حدیث شریفنه استناداً، شاعرڭ لسانڭ قطعنه حکم اولنمغله، فرار ایتمش؛ وبر مدت صکره عدالت فاروقیه‌دن مفر اولمدیغنی آکلایه‌رق، ینه جناب خلافتمآبڭ کندیلرینه التجا ایله، کندیلرینی بعض ابیاتله مدح وثنا ایده‌رڭ، عفوینه مظهر اولمشیدی.

حطیم { (یاخود خطیم الحدانی) صحابه‌دن اولوب، کندیسندن بر حدیث شریف منقولدر.

حظیری { (ابوالمعالی سعد بن علی الوراق) آلتنجی قرن هجری ادباسندن اولوب، ثعالبینڭ مشهور « یتیمة الدهر » عنوانلی کتابنه باخرزی طرفندن یازیلان « دمیة القصر » عنوانلی ذیلنه « زینة الدهر » عنوانیله کوزل بر ذیل یازمشدر. لغره متعلق بر کتابی دخی واردر. ٥٦٨ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حفص { (بن ابی جبلة الفزاری) صحابه‌دن اولوب، بر حدیث شریف روایت ایتمشدر. صحبتی مختلف فیهدر. — (حفص السائب) و (حفص بن المغیره) دخی صحابه‌دن اولوب، اسلامده الڭ اول قاریسنی بردن اوچ طلاقله تطلیق ایدن اشبو حفص ابن المغیره‌در.

حفص { ائمهٔ قراءدن اولوب، الیوم اکثر ممالك روم وعربده قرآن کریم بو ذاتڭ قرائتنه توفیقاً تلاوت اولنور. ١٨٠ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حفص بن الولید الحضرمی { دولت امویه امراسندن اولوب، هشام بن عبدالملك زماننده ١٠٨ تاریخنده مصر والیسی اولمش؛ وایکی هفته صکره عزل اولنه‌رق، ١٢٤ تاریخنده ثانیاً والیٔ مصر اولمش؛ وبو دفعه ٣ سنه حکومت ایتدکدن صکره، ١٢٧ تاریخنده مروان حمار طرفندن عزل، و یرینه حسان بن عتاهیه نصب اولنمش ایسه‌ده، ١٦ کون صکره اهالیٔ مصر خروج ایدوب، حسانی طرد، وصاحب ترجمه‌یی جبراً مقام ولایته اعاده ایتمشلردی. اشبو دفعهٔ ثالثه‌سنده دخی ٦ آی حکومت ایتدکدن صکره، مصر اهالیسی مروانڭ اطاعتندن چیقمش اولدقلرندن، ١٢٨ محرمنده شامدن تعیین واعزام اولنان حوثره بن سهل العجلان طرفندن اخذ وقتل اولنمشدر.

حفصه { حضرت سید المرسلین (صلعم) افندمزڭ زوجات مطهراتندن اولوب، حضرت عمر فاروق (رضه) ڭ کریمه‌سیدر. برنجی زوجی بدر غزاسنده حاضر بولنمش اولان صحابه‌دن (خنیس بن حذافة السهمی) ایدی. زوجیله برابر مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایتمشیدی. خنیسڭ وفاتندن صکره حضرت عمر (رضه) تزوجنی حضرت ابابکر (رضه) ه تکلیف ایتمش ایسه‌ده، بر جواب آله‌مینجه، حضرت عثمان (رضه) ه تکلیف ایلمش؛ وآنجق مشار الیهڭ زوجه‌سی حضرت رقیه بنت رسول الله (صلعم) یکی ارتحال ایلمش اولدیغندن، اوصره‌ده اولنمڭ آرزو ایتدیکنی بیان بیورملری اوزرینه، حضرت فاروق نزد پیغمبری‌یه کیده‌رڭ، حضرت عثمانڭ جوابندن شکایت ایتدیکنده، حضرت نبی ذیشان «حفصه‌یی عثماندن ایسی آله‌جق، وعثمان حفصه‌دن ایسنی تزوج ایده‌جکدر» بیوره‌رق، هجرتڭ اوچنجی سنه‌سی حفصه‌یی زوجات مطهره صره‌سنه ادخال، وحضرت عثمانه حضرت ام کلثومی تزویج بیورمشلردر. بعده سورهٔ تحریمده محکی ماجرادن طولایی تطلیق بیوره‌رق، حضرت عمرڭ زیاده‌سیله کدر وتأسف ایلمسی اوزرینه، جبریل امینڭ اشارتیله یکیدن عقد نکاح بیورلمشیدی. حضرت فاروق ارتحاللرنده حضرت حفصه‌یه واونلر دخی برادرلری حضرت عبدالله‌یه وصیت بیورمشلردر. صائمه وقائمه بر خاتون ایدی. هجرت نبویه‌نڭ ٤١ وبر روایتده ٤٥ تاریخنده ارتحال ایتمشدر. کندیلرندن ٦٠ حدیث شریف روایت اولنوب، باشلیجه ناقلی برادری عبدالله بن عمر (رضهما) در.

حفصه بنت الحاج الرکونیه { اندلسڭ مشهور شاعره‌لرندن اولوب، حتی شهرتنه بناء (شاعرة الاندلس) دینمکله دخی معروفه‌در. موحدیندن (عبدالمؤمن بن علی) زماننده غرناطه‌ده یاشامش، ووزیر ابوجعفر ایله وسائر ادبای عصریله مشاعره ایتمشدر. غرناطه کبارندن بر عائله‌یه منسوب اولوب، حسن وجمالیله دخی کسب امتیاز ایتمشیدی. اشعاری پك کوزلدر. شو بر ایکی بیت اوجمله‌دندر:

ازورك ام تزور فان قلبی
الی ماتشتهی ابدا یمیل
فثغری مورد عذب زلال
وفرع ذوائبی ظل ظلیل

حفصه بنت حمدون { بو دخی اندلس شـاعره‌لرندن اولوب، دردنجی قرن هجریده وادی‌الحجاره‌ده یاشا مشدر. کوله‌لرندن شکایتی حاوی اولان شو ایکی بیت اونـکدر:

یارب انی من عبیدی علی
جمرالغضا مافیهم من نجیب
اما جهول ابله متعب
او فطن من کیده لایجیب

حفصه بنت سیرین { معبر مشهور محمد بن سیرینك همشیره سی اولوب، زهد وتقوی ایله مشهوره‌در.

حفصه سلطان { سـلطان سلیم خان اولك قادینلرندن اولوب، قانونی سـلطان سلیمان خانك والده‌سـیدر. حسن وجمالیـله مشهوره ایدی. سـلطان سلیمده تربهٔ مخصوصه‌سنده دفن اولنمشدر.

حفظ‌الله خان { هندستان شعرا وکبراسندن اولوب، شاهجهانك وزیری اولان سعدالله خانك اوغلیدر. عالمکیر پادشاه طرفندن سندك (سیوستان) ایالتنده والی ایکن، ۱۱۱۲ تاریخنده وفات ایتمشدر. مکرم ومنعم بر ذات اولوب، فقرادن بیك کشی‌یه ضیافت ویره‌رك، اللرینی یقامق ایچون دخی بالذات صو دوکدیکی مشهوردر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

ای آن که سراپا همه لطف ونمکی
بر برك کل تازه چکیـده نمکی
جز شیر زپستان ملاحت نمکی
پیغمبر خـوبانی وامانه مکی

حفظی { اونیجی قرن هجری شعراسـندن ایکی کشـینك مخلصی اولوب، بری ادرنه‌لیدر، وقره فریه‌ده مدرس ایکن وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بر دوکمه پیرهندن اولمش یقاکده ظاهر
ای مه صباحه قرشو طاك یلدیزینه بکزر

— ایکنجیسی استانبوللی اولوب، شـو بیت اونکدر:

عالمك مرتبه‌سی کور نقدر بر تردر
باشـدن بزم صفا بر آیاغ آتی یردر

— اون ایکنجی قرن هجری شعراسندن بری دخی بو مخلصـله متخلص اولوب، آنقره ولایتنـده‌کی آیاش قصبه‌سندن ایدی. اوائل دور سلطان سلیم خان ثالثده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت اونکدر:

صرف ایلدیکم یولکه هب نقد سرشکدر
عالمده بنم برکاورم یوق کیدرم وار
اشعارمی هب کاغد یلپازه‌یه یازدم
یارانه بنم باد هـوا چوق اثرم وار

حفید { [«ابوبکر بن زهر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حفیظ { ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. عالمکیرك زماننده هندستانه سیاحت ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

کی ازفنای تن زتوکس دور میشود
شمع ارکداختن همکی نور میشود

حقی { [«ابراهیم حقی» و «اسماعیـل حقی» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

حقی { (شیخ عبدالحق دهلوی) هندسـتانك مشـاهیر شعرا وعلماسـندن اولوب، «شروح مشکوه»، «سفرالسعاده» «اخبارالاخیار» وسـائر ۱۳۰ تألیفی ومرتب دیوانی واردر. ۹۵۸ تاریخنده طـوغوب، شاهجهانك زمانـنده ۱۰۵۲ تاریخنده ۹۴ یاشنده وفات ایتمشدر. شـو بیت جملهٔ اشعارندندر:

آن ترك مردم کش مکو بهر تماشا میرود
شهری همه شد صید او اکنون بصحرا میرود

حقیر { (شیخ کمال‌الدین محمد بن شیخ محمدافضل) هندستان متأخرین شعراسـندن اولوب، اله آبادلیدر. شو بیت اونکدر:

از عدم تابعدم خوش سفری درپیشست
لیك درمنزل هستی خطری درپیشست

حقیر نافع { مشاهیر اطبای عربدن اولوب، یهودی‌المذهب ایدی. فاطمیوندن حاکم بامرالله‌ك زماننده مصرده باشلیجه جراحلقـله مشغول اولوب، ابن مقشرك وسائر اطبانك مداواتندن عاجز قالدقلری بر خسـته‌یی ایی ایتمکله، حکمدار مشارالیهك اطبای خاصه‌سی صره‌سـنه چکمش، وبك چوق انعام واحسانه نائل اولمش ایدی.

حقیری { ایران شعراسندن اولوب، تبریزلیدر. شو بیت اونکدر:

دوش درمجلس حدیث آن لب میکون کذشت
من زخود رفتم ندانستم که آخر چـون کذشت

حقیری { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، صـندقلی قصبه‌سنده طـوغمش؛

وبروسه‌یه هجرتله، طریق خلوتیه‌یه دخالت ایده‌رك، ١١٨٦ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. اشعاری درویشانه‌در. شو بیت اوجمله‌دندر:

حقیری سرّ ایله سویلر نهان علمن عیان ایلر
خبر صور باغ وجهندن نیچون عرفانه کلزسك

حقیقت (سید شاه بن سید عرب شاه) هندستان متأخرین شعرا وعلماسندن اولوب، اون اوچنجی قرن هجری اوائلنده مدراسده وفات ایتمشدر. «تحفة العجم»، «خزینة الامثال»، «هشت کلکشت» عنوانلریله اوچ تألیفی وسائر بعض آثاریله اردولسانده مرتب دیوانی واردر.

حکاری (جغرافیون عرب آثارنده وتواریخ عربیه‌ده هکاری املاسیله مسطوردر) کردستانده وایران حدودی اتصالنده بر خطه اولوب، وقتیله بر قضا صورتنده اداره اولنمقده ایکن، بر قاچ سنه اول، اهمیت موقعیه‌سنه مبنی، بر ولایت اتخاذ اولنمش؛ واخیراً سنجاغه تحویل ایله، وان ولایتنه الحاق ایدلمشدر. غرب جهتنده واقع بهتان، شرق جهتنده واقع چال وشمال جهتنده کائن آلباق خطه‌لری دخی شمدیکی حالده حکاری‌یه تابعدر. بو وجهله تشکل ایدن حکاری سنجاغی شرقاً حدود ایرانیه ایله، شمالاً وان سنجاغیله، شمال غربی جهتندن بتلیس ولایتنك سعرد سنجاغیله، غرب جنوبی جهتندن دیار بکر ولایتنك ماردین سنجاغیله، جنوباً دخی موصل ولایتیله محدوددر. مرکزی (جوله‌مرك) قصبه‌سیدر. اراضیسی طاغلق وطاشلق اولوب، قابل زرع وحراثت یرلری آزدر. دجله تابعلرندن زاب اعلا نهری بو سنجاغك منتهای شمال شرقیسنده وایران حدودی قربنده نبعان ایده‌رك، جنوب غربی‌یه وبعده جنوب شرقی‌یه جریانله لوایی بر یاندن بر یانه شق، وصاغ وصولدن بر چوق چایلر ودره‌لر اخذ ایدر. دجله‌نك کندیسی دخی لوانك غرب جنوبی حدودینی آیریور، وبهتان خطه‌سندن اینن بعض چایلر اخذ ایدیور. اهالیسی همان کاملاً اکرادن عبارت اولوب، مقدارلرینه دائر بر قید صحیحه دسترس اولنه‌مدی. حکاری سنجاغی بروجه زیر ٨ قضا و ٤١ ناحیه‌یه منقسم اولوب، ١٢٠٠ قریه‌یی حاویدر:

قضا	مقدارنواحی	مقدارقرا
حکاری	٤	١٦٦
الباق	٨	١٥٤
کوار	٦	١٨٤
شمدینان	٤	١٢٩
محمودی	٥	٨٣
معمورة الحمید	٢	٣٤
بیت الشباب	٧	٤٦
عمادیه	٥	٤٠٤
جمعاً	٤١	١٢٠٠

حَکَم (بن ابی العاص بن امیه بن عبد شمس) صحابه‌دن اولوب، مشهور مروان لعینك ملعون پدری وحضرت عثمان (رضه)ك عمیجه‌سیدر. فتح مکه کونی اسلامه کلوب، بعده حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك بعض اسرار مهمه‌سنی افشا، وحضرت سید المرسلینی مشی وحرکتلرنده آرقه‌لرندن تقلیده جرأت ایلدیکندن، ودها کیم بیلیر نه خباثتلرده بولندیغندن، فخر کائنات افندمز کندیسنی لعنت ایده‌رك، طائفه نفی بیورمشلردی. دها اول دخی حضرت نبی محترم حکمی کوستره‌رك «ویل لامتی مما فی صلب هذا» بیورمشلردی. حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك حیاتلرنده طائفده قالوب، مروان لعین اوراده طوغمش؛ وحضرت ابابکر وعمر (رضهما) زمان خلافتلرنده کندیسنی منفادن کتیرمکه راضی اولمدقلری حالده، حضرت عثمان مقام خلافته کنجه، قرابتنه بناءً حکمی اوغلیله برابر عفو واطلاق ایده‌رك، مدینه‌یه کتیرمش؛ وحکم حضرت عثمانك زماننده وفات ایدوب، مروان حدیث شریف حضرت نبوی‌یه ماصدق اوله‌رق، امت محمد بیننده اوقدر تفرقه وفساده سبب اولمشدر.

حکم صحابه‌دن بو اسمله بروجه زیر دیگر بر قاچ ذات دها واردر: حکم بن حارث، که اکثر غزواتده معیت حضرت نبویده بولنوب، بعده بصره‌ده ساکن اولمش؛ وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — حکم بن حزن الکلفی. — حکم بن ابی الحکم، که تبوك غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حکم بن رافع بن سنان الانصاری الاوسی، که پدری دخی صحابه‌دن ایدی. — حکم بن سعید بن العاص بن امیه بن عبد شمس، که مکه‌دن مدینه‌یه هجرت ایده‌رك، نزد حضرت پیغمبری‌یه کلمش؛ وجانب رسول الله (صلعم)دن عبد الله تسمیه بیورلمشیدی. بدر وبر روایتده مؤته ویا یمامه غزاسنده شهید اولمشدر. — حکم بن سفیان

(وبر روایتده سفیان بن الحکم) الثقفی،که بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — ابو شبث حکم بن الحکم. — حکم بن الصلت بن مخرمه بن المطلب القرشی،که خیبر غزاسنده حاضر بولنمش، ومحمدبن حذیفه طرفندن عریشده بولنان عمروبن العاصك یانه کیتدیکنده مصر والیلکنده وکیل براغلمش، و « لاتقدموا بین ایدیکم فی صلاتکم وعلی جنائزکم سفهاءکم » حدیث شریفنی روایت ایتمشدر. — حکم بن ابی العاص الثقفی،که ینه صحابه‌دن عثمان بن ابی العاصك برادریدر، و حضرت عمر فاروق (رضه) لك خلافتنده برادری عمان والیسی اولدقده، کندیسنه دخی بحرین ولایتی ویریلوب، عراق جهتنده برچوق فتوحاته موفق اولمش؛ وبعده بصره‌ده ساکن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. کندیسنك صحبته نائل اوله‌میوب، برادرندن نقل احادیث شریفه ایتدیکی دخی مرویدر . — ابو عبدالله حکم الانصاری، که احد غزاسنده حاضر بولنمشدر. تورونی ابویحیی مطیع کندیسندن روایت احادیث شریفه ایتمشدر . — حکم بن عمروالغفاری، که رافع بن عمروك برادری اولوب، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك ارتحالندن صکره بصره‌ده ساکن اولمش؛ ومعاویه‌نك زمان سلطنتنده زیاد طرفندن سهواً خراسان والیلکنه نصب اولنمش؛ وبیت المال مسلمینه نه قدر کوش وآلتون مسکوکات کیررسه کافه‌سنی معاویه‌یه کوندرمسی لزومی حقنده زیاد طرفندن کندیسنه تبلیغ اولنان امرنامه‌یه جواباً « انی وجدت کتاب الله قبل کتاب امیرالمؤمنین » جوابنی ویروب، امره امتثال ایتمه‌مش؛ وبونك اوزرینه جناب حقدن اولومی دعا ایده‌رك، ٥٠ تاریخنده مروده ارتحال ایتمشدر. صحابه‌دن عمرانك صاحب ترجمه‌یی معاویه وزیاد طرفندن ویریلن والیلکی قبولندن طولایی تکدیر ایده‌رك، معصیتده اطاعت جائز اولمدیغی حقنده‌کی حدیث شریفی اخطار ایلمش اولدیغی دخی مرویدر . — حکم بن عمیر الثمالی، که بدر غزاسنده حاضر بولنمش، وبعده حمصده ساکن اولمغله، اهل شامدن عد اولنه‌رق، کندیسندن موسی بن ابی حبیب بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر . — حکم بن کیسان، که ابوجهلك پدری هشام بن المغیره‌نك کوله‌سی اولوب، عسکر مسلمیندن برسریه‌نك الینه اسیر دوشمش، ونزد حضرت پیغمبری‌یه کتیرلدیکنده، اسلامه کلوب، بعده بئر مؤنه واقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حکم بن مره. — ابو مسعود حکم الزرقی، که اوغلی مسعود بن الحکم واسطه‌سیله کندیسندن بر حدیث شریف منقولدر. — حکم بن مینا، که بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر.

حکم بن محمد المازنی { مشاهیر شعرای عربدن اولوب، ایکنجی قرن هجری اواسطنده وسفاحك زماننده بصره‌ده یاشامشدر.

حکم بن هشام { اندلسده حکومت سورن ملوك امویه‌نك اوچنجیسی اولوب، دولت مذکوره‌نك مؤسسی اولان (عبدالرحمن بن معاویه بن هشام عبدالملك بن مروان) ك تورونیدر. ١٨٠ تاریخ هجریسنده، پدری هشامك وفاتی اوزرینه قرطبه‌ده تخته جلوس ایدوب، ابتدا سلطنت دعواسنده بولنان عمیجه‌لری سلیمان وعبدالله‌ه قارشی محاربه ایتمش؛ وسلیمان واقع اولان محاربه‌ده مقتول اولوب، عبدالله فاسه فرار ایلمش؛ وبو صره‌ده قطالونیه‌یه دخول ایتمش اولان فرانسه قرالی مشهور شارلمانك اوغلی لوییه‌یه قارشی دخی محاربه ایدوب، غالب کلمکله، (مظفر) لقبیله تلقیب اولنمش ایدی. بعده سیرتی دکیشدیروب، ظلم وتعدیه واهالی‌یی بر طاقم آغر رسملرله ازعاجه باشلادیغندن، وبو حرکاتنه قارشی اهالی بیننده ظهور ایدن خشنودسزلقلری پك مدهش عقوبتلرله جزالندیردیغندن، زماننده اندلسده مثلی نامسبوق بر ظلم حکم سورمشدر. بو وجهله ٢٦ سنه سلطنت سوردکدن صکره، ٢٠٦ تاریخنده وفات ایدوب، اوغلی عبدالرحمن جانشینی اولمشدر.

حکم بن هشام { خلفای عباسیه‌دن مهدینك زماننده خراسانده ظهور ایتمش بر کذابدر، که تناسخ اعتقادینه و الوهیت دعواسنه قالقیشه‌رق، خلافت عباسیه‌یه قارشی عصیان ایتمش؛ وجانب خلافتدن کوندریلن عسکر طرفندن صیقیشدیریلوب، اله کچیرمش اولدیغی بر قلعهٔ حصینه‌یه تحصن ایلمشیدی. بر مدت مقاومتدن صکره تسلیمه مجبور اوله‌جغنی آکلایه‌رق، ابتدا کندی عونه‌سیله عائله‌سی خلقنی تسمیم ایتمش، وبعده کندینی تیزآب ایله مملو بر فوچی‌یه آته‌رق، تلف اولمشدر. او اثناده صاقلانه‌رق قورتلمش اولان برجاریه‌سی خلیفه‌نك عسکرینه قلعه‌نك قپولرینی آچوب، تسلیم ایتمشدر.

حكمت بك { [«عارف حكمت بك» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حكم دمشقی { بنی امیه زماننده یتیشن مشاهیر اطبادن اولوب، معاویه بن ابی سفیانك خواص اطباسندن بولنمش اولان ابوالحكمك اوغلی وینه مشاهیر اطبادن عیسی بن حكمك پدریدر. نصرانی‌المذهب ایدی. طبده‌كی مهارتی ومداواتده‌كی اصابتیله مشهوردر. ١٠٥ سنه یاشامش، و ٢١٠ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حكم المستنصر { اندلسده حكومت سورن ملوك امویه‌نك طقوزنجیسی اولوب، ٣٥٠ تاریخنده، پدری ناصرلدین‌الله عبدالرحمنك وفاتی اوزرینه، تخت سلطنته جلوس ایله، ذاتاً ولی عهدلكنده باشلامش اولدیغی حمایهٔ علوم ومعارف خصوصنی دها ایلری‌یه كوتوروب، زماننده اندلس قطعه‌سی بر باغ مدنیت وعرفان حكمنه كچمش؛ وباركاهی دائما علما وارباب فن وهنره كشاده اولوب، جابجا مدرسه‌لر، معارف انجمنلری، كتبخانه‌لر وسائر وسائط نشر معارف آچلمش، وصنایع وزراعت واخراج معادن وسائر هرنوع اسباب عمران ومدنیت درجهٔ قصوایه ایصال ایدلمش اولمغله، بونك دوری اندلسده‌كی مدنیت اسلامیه‌نك اك پارلق زمانیدر. یالكز جلوسنی متعاقب، بین‌الاهالی حاصل اولان كفتكو اوزرینه، محاربه‌یه مجبور اولوب، لیون وقشتاله قراللرندن بعض قلاع وممالك ضبط ایتمش؛ وبتون اسپانیا وفرانسه قراللرینی صلح واتفاقنه آرزوكش اولمغه مجبور ایلمشدی. كندیسی عالم ومتفنن وعادل ومرحمتلی بر حكمدار اولوب، ١٥ سنه كمال عدل وحقانیتله حكومت سوردكدن صكره، ٣٦٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. — بونك برادری سلیمانك دخی حكم اسمنده بر اوغلی وار ایدی.كه كندیسی وپدری حكومت سورمدكلری حالده، اوغلی سلیمان هشام بن حكم‌المستنصردن صكره (المستعین‌بالله) لقبیله مسند سلطنته كچوب، اندلسده‌كی ملوك امویه‌نك اخیری اولمشدر.

حكمی { (محمد) اوننجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، كلیبولیلیدر. شو بیت اونكدر:

غم وغصه الم فرقت فغان وماتم وحسرت
پیشوردی بغرمی جانا كباب ایتدی یدی زحمت

حكیم { بو اسمله صحابه‌دن بروجه زیر بر قاچ ذات واردر: حكیم اشعری.كه ابو موسی‌الاشعری ایله برابر بولنمشدر. — حكیم بن امیه،كه ابتدای ظهور اسلامده مكه‌ده ایمانه كلوب، قومنی حضرت فخركائنات (صلعم) افندمزه اظهار عداوتدن منع ایدردی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو قطعه اونكدر:

تبرأت الاوجه من یملك الصبا
واهجركم مادام مدل ونازع
واسلم وجهی للانام ومنطقی
ولو راعنی من ذاالصدیق روائع

— حكیم بن جبله،كه حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزه یتیشمش ایسه‌ده، كوچك اولدیغندن، احادیث شریفه روایت ایتمه‌مشدر. بعده بصره‌ده ساكن اولوب، طلحه وزبیر ایله عایشه (رضهم) حضرت علی‌یه قارشی عسكر سوق‌ایتدكلرنده، حضرت علی طرفندن بصره والیسی بولنان عثمان بن حنیف طرفندن یدی بیك كشی ایله مقابله‌یه چیقاریلوب، اثنای جدالده بر آیاغی كسلمش، وكندیسی كسیلن آیاغنی قالدیروب، كسنه اورمغله اولدیرلدكدن صكره، بر آیاغیله سكه‌رك، جریان دمدن شهید اولنجه‌یه قدر مقاتله‌ده دوام ایتمش ایدی. دها اول حضرت عثمان طرفندن سند مملكتنك احوالنی تفتیشه ارسال بیوریله‌رق، عودتنده مملكت مذكوره‌یه آز عسكر كوندیلورسه، موفق اوله‌میه‌جقلرینی وچوق عسكر كوندریلورسه، آچ قاله‌جقلرینی، والحاصل فتحی مشكل اولدیغنی بیان ایلمش ایدی. — حكیم بن حزام بن خویلد القرشی،كه ام‌المؤمنین خدیجة الكبری بنت خویلد (رضها) نك برادر زاده‌سی وزبیر بن العوام (رضه) ك عمیجه زاده‌سی اولوب، اشراف قریشدن ایدی. بدرده كفارله برلكده بولنوب، فتح مكه‌ده مؤلفهٔ قلوب، صره‌سنده اسلامه كلمش، وبعده اسلامده مأثر صداقت واستقامت كوسترمشدر. مقدار عمرنده اختلاف وار ایسه‌ده، هر حالده اسلامه كلدیكنده خیلی مسن ایكن، دها خیلی وقت یاشایوب، معاویه‌نك زماننده، یوز یاشنی متجاوز اوله‌رق، وفات ایتمشدر. بر چون احادیث شریفه‌نك راویسیدر. — حكیم بن حزن.كه پدریله برابر فتح مكه‌ده اسلامه كلوب، یمامه غزاسنده ایكیسی شهید اولمشلردر. — حكیم بن طلیق بن سفیان بن امیة القرشی، كه مؤلفهٔ قلوبدندر. — حكیم بن

قيس بن سنان التيمى، كه فخر كائنات (صلعم) افندمزك حياتنده دنيايه كلوب، پدرندن روايت احاديث شريفه ايتمشدر. —— حكيم بن معاوية النميرى.

حكيم { متأخرين شعراى فرسدن ايكى ذاتك مخلصيدر: برنجيسى مشهدلى اولوب،

١١٠٠ تاريخلرنده ياشامش، وفارسى وعربى برطاقم اشعارى حاوى بر ديوانله بر مثنوى براقمشدر. —— ايكنجيسى (شاه عبدالحكيم) لاهورلى اولوب، ١١٧٥ تاريخنده اورنك آباده زمانى شعراسنك تراجم احوالنى حاوى «مردم ديده» عنوانيله بر تذكره يازمشدر.

حكيم الزمان { (ابوالفضل عبدالمؤمن بن عمر الاندلسى الجايانى) اندلسك

مشاهير اطبا وادباسندن اولوب، كرك طبده وكاللقده وكرك شعر وادبيات وسائر علوم وفنونده عصرينك فريدى اولمغله، بحق حكيم الزمان عنواننى قزانمشدر. صلاح الدين ايوبى زماننده اندلسدن شامه كلەرك، دمشقده بر اجزاخانه آچش؛ وبقيهٔ عمرينى اوراده كچيروب، پادشاه مشاراليهك توجه و التفاتنه مظهر اولمش؛ وحقنده برچوق قصيده ومدحيه‌لر سويلمشدر. بعضيسى حكمت وتفسير وحديثه، بعضيسى ادبيات وانشا وخطبه‌يه وبعضيسى دخى مدايح وغزلياته متعلق اولمق اوزره، منظوم اون ديوانى واردر، كه بونلرك برى صلاح الدين ايوبينك اهل صليبه قارشى اولان محارباتنى مصوردر. طبه متعلق بعض تعليقاتى و« صفات الادوية المركبة » عنوانيله دخى بر تأليفى واردر. يدنجى قرن هجرى اوائلنده دمشقده وفات ايتمشدر. اوغلى عبدالمؤمن دخى كامل وشاعر اولوب، ملك اشرفك خدمتنده بولنمشدر.

حكيم اوغلى { ياخود حكيم زاده [« على پاشا » مادەسنه مراجعت بيوريله.]

حكيم ترمذى { (ابو عبدالله محمد بن على) مشاهير محدثيندن اولوب،

« كتاب الفروق »، « عرس الموحدين »، « غور الامور »، « كتاب المناهى »، « كتاب شرح الصلوة »، « اثبات العلل الشرعية ». « ختم الولاية » عنوانلى تأليفات ايله سائر بعض آثارك صاحبيدر. ٢٥٥ تاريخنده وفات ايتمشدر. « ختم الولاية » كتابنى نشر ايتديكنده، متعصبان اهالى عليهنده قياملە، كنديسنى ترمذدن طرد واخراج ايتمشلردى.

حكيم خانى { معمورة العزيز ولايتنده ملاطيه سنجاغنك آقچه طاغ قضاسنده

وملاطيه‌نك ٥٥ كيلومتره شمال غربيسنده اولەرق قورى چاى كنارنده واقع ناحيه مركزى بركوچك قصبه‌در.

حكيم شاه { (محمد) سلطان بايزيد خان ثانى دورى مشاهير علما واطباسندن

اولوب، عن اصل ايرانده‌كى قزوين شهرى اهاليسندن ومشهور جلال الدين دوانينك تلامذه‌سندندر. مختصر بر تفسير شريفى، « هدايه » و« نسفى » يه حاشيه‌لرى، « ايساغوجى » و « كافيه » يه شرحلرى وطبده « موجز » اسميله بر تأليفى واردر. دميرينك « حياة الحيوان » اثر مشهورينى تركجه‌يه ترجمه ايتمش، وعلى شيرنواينك تذكرة الشعراسنه دخى ذيل يازمشدر.

حكيمه { بين العرب درت قادينه اطلاق اولنەرق، دردينه بردن (حكيمات العرب)

ديرلر، كه بونلر دخى صحر بنت لقمان، هند بنت الخس، جمعه بنت حابس وعمره بنت عامر بن الظربدر.

حكيمه { (بنت غيلان الثقفيه) صحابياتدن اولوب، يعلى بن مرەنك زوجه‌سى

ايدى. بر حديث شريف نقل ايتمشدر.

حكيمهٔ دمشقيه { زهدوتقوا وعلم وعرفانله شهرت فزانمش صالحات

امتدن اولوب، رابعهٔ شاميه‌نك استاديدر.

حكيمى { ايران شعراسندن اولوب، قزوينليدر. شاه اسماعيل صفوى

زماننده مذهب شيعينك رسماً نشرى اوزرينه اطرافه طاغيلان اهل سنتدن اولوب، دياربكره هجرت، ومولانا مصلح الدين لارينك خدمتنه مداومت ايتمشيدى. بعده سلطان مرادخان ثالث دورنده درسعادته كلەرك، كوشهٔ انزواده ياشامشدر. كوزل اشعار فارسيه‌سى واردر. شو بيت اوجله‌دندر:

عاقبت دركلخن اندوه ومحنت شد مقيم
دل كه هردم فكر كشت بوستانى داشتى

—— بو مخلصله ينه ايران شعراسندن واسترابادسادانندن بر ذات دها واردر، كه علوم حكميه‌ده وفن طبده دخى ماهر ايدى. ٨٨١ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

كر قدم رنجه كنى سوى حكيمى چه شود
تا نثار تو كند نقد دل وجان بر سر

حلاج { [« منصور حلاج » مادەسنه مراجعت بيوريله.]

حلاجی { (یحیی بن ابی حکیم) خلفای عباسیه‌دن معتضد باللهك اطباسندن اولوب، «کتاب تدبیر الابدان النحیفة التی قدعلتها الصفراء» عنوانیله نافع بر کتاب یازمشدر.

حلب { (Alep) سوریه قطعه‌سنك قسم شمالیسنده همنامی اولان ولایتك مرکزی بر شهر اولوب، ممالك عثمانیه‌نك ایکنجی درجه‌ده بیوك شهرلرندن معدوددر. فرات ایله عاصی نهرلری آره‌سنده ممتد اولان واسع بر اووه‌نك ایچنده وبو اووه‌نك غرب شمالی جهتنده کائن تپه‌لرك قربنده اوله‌رق، "۲۵ ′۱۱ °۳٦ عرض شمالی ایله ′٤٥ °۳٤ "۱۳ طول شرقیده واقع اولوب، شمالدن کلن (قویق) چایی ایچندن مرور ایدر. قسم اعظمی سور ایله محاط اولوب، ۹ قپوسی واردر. سورك خارجنده بر قاچ محله وشهرك اورته‌سنده بر ایچ قلعه بولنیور. معمور وتجارتکاه بر شهر اولوب، بیوك چارشی وبازاری، ۱۰۲۰۰۰ اهالیسی، ۱۵۵ جامع شریفی، ۱٦٤ مسجدی، ۲۳ مدرسه‌سی، بر اعدادیه وبر رشدیهٔ عسکریه وملکیه مکتبلریله ۹۰ مکاتب صبیانیه‌سی، اهالیٔ غیر مسلمه‌یه مخصوص ۳۸ مکتبله بر فرانسز مکتبی، ۵ کتبخانه‌سی، ۲ مطبعه‌سی، بر خسته خانه‌سی، ۲ دارالشفاسی، بر قشله‌سی، ۲۳ تکیه‌سی، ۲۱ تربه‌سی، ۱۵ کلیساسی، ۲ حوراسی، ۷۳ حامی، ۱۲۰ خانی و ۱۱ کوپریسی واردر. اولری کارکیر ایسه‌ده، خارجاً زینتدن عاری اولوب، سوقاقلری دخی طار وچوغی قسماً اورتیلیدر. مع هذا سوقاقلرینك چوغی قالدیرملی واولدقجه تمیزدر. جامعلرینك اك بیوك ومصنعی (جامع کبیر) در،که شهرك اورته‌سنده واقع اولوب، نمازکاه وحولیسی واسع وشادروان وموصلقلرله مزین ومدرسین وطلبه وخدمه ایچون آیری آیری متعدد اوطه‌لرله مرتفع وکوزل بر مناره‌یی حاویدر. بو جامع شریف ملوك امویه‌دن سلیمان بن عبدالملك بن مروان طرفندن ۹۰ تاریخنده تأسیس اولنه‌رق، بعده روملر طرفندن تخریب اولنمغله، سیف‌الدوله طرفندن ومؤخراً نورالدین شهید طرفندن، وهلاکونك تخریبندن صکره دخی ثانیاً قره سنقور جانبندن تعمیر وترمیم اولنمشدر. اشبو جامع شریفده حضرت یحیی (عم)ك سرسعادتلرینك بر پارچه‌سی مدفوندر. ایچ قلعه‌ده حضرت ابراهیم (عم) وباب‌الجنانده (مشهد شریف) اسمیله حضرت علی (رضه) مقاملری موجوددر. اهالیسنك ۷٦۰ ۷۲ ی اسلام، ۷۵۲۵ ی یهودی وقصوری مذاهب وفرق مختلفه‌یه منقسم اوله‌رق خرستیاندر. شهرك جهت شرقیه‌سی زیتون وفستق باغچه‌لریله وجهات سائره‌سی دخی سائر میوه آغاجلریله، سبزه باغچه‌لریله وباغ وبوستانلرله مستوردر. هواسی صاغلام اولوب، قیشین نادراً قار یاغارسه‌ده، قورو صوئوغی تأثیرلیدر؛ یازین میزان الحراره بعضاً ٤۰ درجه‌یه قدر چیقار. حلبه مخصوص بر چبان واردر، که اهالیسنده طفل ایکن وبیانجیلرده دخی بر آز مدت اقامتدن صکره چیقوب، بر سنه‌ده آنجق قپانیر، ویری قالیر. حلبك صنایع محلیه‌سی دخی خیلی ایلریده اولوب، ایپکدن دوشمه‌لك وچارشف وسائر کوزل قماشلر یاپیلیر. ال دستکاهلری ۳۰۰۰ مقدارینه قریب اولوب، اخیراً اصول جدیده اوزره وبخارلی ماکینه‌لرله بعض قماش فابریقه‌لری دخی آچلمشدر. یوك وپاموقدن دخی بعض منسوجات ایله عجم تقلیدی شال، باصمه مندیل، آلاجه، دوشمه‌لك اعمال اولنور. قیومجیلغه متعلق معمولات ایله کوزل مصر حصیری، صابون، انفیه، وشکرلمه‌لرك انواعی دخی یاپیلیر. باغچه‌لرینك میوه‌لری مبذول اولوب، قایصی، فستق، اوزوم، انجیر، نار، ویشنه، کراز، اریك وسائره حاصل اولور.

حلب پك اسکی بر شهر اولوب، ظن اولندیغنه کوره، عمالقه طرفندن تأسیس، ویونان قدیم مورخلرینك ضبطنه کوره (حلبون) ودها طوغریسی (حلب) تسمیه اولنمشیدی. بعده ملوك طوائفدن سلفکیلر زماننده تعمیر وتجدید اولنه‌رق، (باروا Berœa) تسمیه ایدلمشیدی. حضرت عمر (رضه)ك زمان خلافتلرنده فتوح شامه مأمور بولنان ابو عبیده بن الجراح حضرتلری طرفندن عیاض بن غنم بر سریه سوق ایده‌رك، حلبی صلحاً ضبط ایتمش؛ وبر روایتده قلعه ترك اولنه‌رق یالکز شهر استیلا اولنمش، ودیکر بر روایتده کوره دخی روملر قلعه‌یی ترك ایده‌رك، انطاکیه‌یه چکلمش اولدقلرندن، حضرت ابو عبیده دخولنده، اهالی بولنمامش ایدی. بعده یکیدن روملرك ضبطنه کچمش ایسه‌ده، چوق کچمه‌دن استخلاص اولنه‌رق، ممالك اسلامیه‌یه ضم اولنمشدی. اهل صلیب ضبطنه چوق چالیشمشلرسه‌ده، مقتدر اوله‌مامشلردی.

٥٦٦ تاریخنده شدتلی بر حرکت ارضدن خیلی تخریب اولندیغی کبی، بعده هلاکو طرفندن دخی ضبط واحراق اولنمش ایسه‌ده، یکیدن تعمیر اولنمش؛ وعلی‌الخصوص ملوك ایوبیه‌دن ملك ظاهر بن صلاح‌الدین طرفندن تعمیر وتحکیم وتزیینه چوق سعی وهمت صرف اولنمشدر. ٩٢٣ تاریخنده یاوز سلطان سلیم خان طرفندن ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولوب، دور عثمانیه‌ده خیلی معموریت کسب ایتمکله، اهالیسی ٣٠٠٠٠٠ مقدارینه تقرب ایتمش ایکن، ١٢٣٨ تاریخنده وقوع بولان شدتلی بر حرکت ارضده، اهالینك نصفندن زیاده‌سی تلف اولمشدر. اوائلده حلب شهری هندستان ایله اوروپا آره‌سنده اجرا اولنان تجارتك بیوك بر مخزنی حکمنده ایکن، امید برونی طریقنك کشفی واخیراً سویش جدولنك کشادی بو اهمیتی ازاله ایتمش ایسه‌ده، ینه ایران وعراق وکردستان وسوریه وآناطولی ایله ممالك غربیه آره‌سنده بیوك بر تجارت مرکزی اولوب، علی‌الخصوص بصره‌دن اسکندرونه تمدیدی متصور اولان دمیر یول خطی انشا ایدیله‌جك اولورسه، حلبك اهمیت تجاریه‌سی ومعموریتی پك چوق آرته‌جغی وهند تجارتنك قسماً ینه بو طریقه چوریله‌جکی شبهه‌سزدر.

حلب ولایتی. آسیاده‌کی ولایات عثمانیه‌نك اڭ بیوکلرندن اولوب. سوریه قطعه‌سنك قسم شمالیسیله آناطولینك وجزیره‌نك بر کوچك پارچه‌سندن عبارتدر. اسکندرون کورفزینك آلتنده یعنی جهت جنوبیه‌سنده بر مقدار ساحلی اولوب، ایچ طرفی شمال وجنوبه طوغری توسع ایدر. غرباً آطنه ولایتیله وآق دکیزله، جنوب غربی جهتندن بیروت وسوریه ولایتلریله جنوب شرقی جهتندن (زور) مستقل سنجاغیله، شمال شرقی جهتندن دیاربکر، شمالاً دخی معمورة‌العزیز وسیواس ولایتلریله محاط ومحدوددر.

بو ولایت اراضیسنك قسم اعظمی یوکسك وقورو اووه‌لردن عبارت اولوب، یالکز حلب شهری جوارلرنده منبتدر، دکیزه قریب اولان قسم غربیسنده آناطولی‌یی شق ایدن طاوروس سلسله‌سیله سوریه‌نك جبل‌لبنان سلسله‌سی آره‌سنده واقع برقاچ طاغ بولنوب، بونلرك باشلیجه‌سی الما طاغیدر. که اسم قدیمی (اماتوس) اولوب، اڭ یوکسك ذروه‌سی سطح بحردن ١٥٠٠ متره ارتفاعنده‌در. اردو طاغی (یعنی جبل اقرع) ایله جبل موسی وجبل قصیر وجبل سمعان بونك شعبه‌لرندندر. بو طاغلرده بعض برکان اثرلری بولنور. آطنه ولایتی داخلنده اولان جبل برکتك ونام دیکرله کاور طاغنك دخی بر اوجی وبعض اتکلری حلب ولایتنه داخل اولور. ولایتك آناطولیدن معدود اولان قسم شمالیسنی تشکیل ایدن مرعش سنجاغی ایسه طاغلق بریر اولوب، طاوروس سلسله‌سی شعباتندن آخور طاغی غرب جنوبیدن شرق شمالی‌یه طوغری سنجاغی شق ایتدیکی کبی، غرب شمالی حدودنده دخی بیك بوغا طاغی ممتد اولور. مذکور سنجاغك البستان قضاسنده (نورحق) اسمیله منفرد بر طاغ واردر، که یاز قیش قارله مستور بولنور. اورفه سنجاغنده دخی قره طاغ اسمیله بر کوچك طاغ واردر. ذکر اولنان جبالك اکثری اورمانلرله مستور اولوب، کراسته‌یه الویریشلی کوزل ویوکسك اشجاری حاویدر.

حلب ولایتی آق دکیزه قریب اولدیغی حالده، تمامیله بحر مذکور مائله‌سنده بولنمیوب، بر بیوك قسمی یعنی جهت شرقیه‌سی بصره کورفزی مائله‌سنه تابع اوله‌رق، فرات وادیسنه داخلدر. بو وجهله جهت مذکوره‌ده اولان میاه جاریه فراته دوکیلور. جهت غربیه‌سنده‌کی صولری ایسه آق دکیزه منصب اولان دیکر ایکی ایرماق جمع ایدر، که بونلرك بری (عاصی) ودیکری (جیحان) ایرماغیدر. بونلرك برنجیسنك منابعی سوریه ولایتنده اولوب، قسم اسفلیله منصبی حلب ولایتنده، وایکنجیسنك بالعکس منابعی حلب ولایتنده اولوب، قسم اسفلیله منصبی آطنه ولایتنده‌در. عاصی نهری، که اسم قدیمی (اورونت) در، نفس حلب سنجاغنك قسم غربیسنی وعمیق اووه‌سنی سقی ایله، انطاکیه‌نك ایچندن کچه‌رك، حلب ولایتنك ایکنجی درجه‌ده‌کی انهارندن اولان (قره صو) و (عفرین) چایلرینی دخی اخذ ایدر. بو ایکی چای شمال شرقی جهتندن اینوب، عمیق کولنی بعدالتشکیل، برلشوب، عاصی ایرماغنه دوکیلورلر. جیحان ایسه مرعش سنجاغنده نبعان ایدن آق صو، سکودلی، خرما چایی کبی بر چوق چایلردن بالتشکل، عادتا ایرماق حالنه کیردکدن صکره، آطنه ولایتنه داخل اولور. حلب شهری ایچندن کچن (قویق) نهری ایسه یوقاریده ذکر اولنان ایکی مائله‌نك هیچ برینه تابع اولمیوب،

حلبك جنوبنده یاغمور موسملرنده بر اوفق كول تشكیل ایدر، وقوراقلق موسمنده قورور. ذكره شایان كولی (عمیق) كولی اولوب، بالیق صیدیله مشهور بر ایكی كوچك كول دها واردر.

هر نقدر حلب ولایتنك جهت شرقیه‌سنده واقع اولوب انك زیاده وسعتنی موجب اولان واسع اووه‌لرك قسم اعظمی چول حالنده ایسه‌ده، قسم غربی وشمالیسی ومركزه قریب یرلری پك منبت ومعمور اولوب، حاصل اولان حبوبات احتیاجات محلیه‌یه كفایت ایتدكدن بشقه، خیلی مقداری دخی اخراج اولنور. پرنج، كتن تخمی وسائره ایله شكر قامشی دخی حاصل اولور. لكن اصل حلب ولایتنك ثروتی موجب محصولاتی زیتون، سیسام، پاموق وتوتوندر. میوه‌لری دخی چوق اولوب، حلب وروم قلعه وعینتاب قضالرنده فستق؛ ینه حلب ایله كلیس، حارم، عینتاب، انطاكیه وجسر شغور جهتلرنده زیتون؛ اورفه وباب قضالرنده مشهور نار؛ ریحاده كراز وویشنه؛ اسكندرون وآنطاكیه جهتنده دخی پورتقال، لیمون وترنج، كلیتله حاصل اولور. مرعالری دخی چوق اولمغله، كلیتلی اغنام وصیغیر بسلنوب، ساده یاغی انك باشلیجه اخراجاتندندر و نفاستیله مشهوردر. طوت آغاجلری دخی چوق اولوب، ایپك بوجكی یتیشدیریلیر؛ وكلیتلی ایپك چیقاریله‌رق، كرك خام وكرك قماش اوله‌رق، اخراج اولنور. آریلری‌ده چوق اولوب، بالی وبال مومی باشلیجه اخراجاتندندر.

ساحلنده برنجی اسكله‌سی اسكندروندر. كه سوریه سواحلنك انك ایشلك اسكله‌لرندن اولوب، آزهمتله وجوده كله‌بیلن لیمانی انشا وهواسنك تصفیه‌سنی موجب اوله‌جق بعض اصلاحات اجرا اولنه‌جق اولسه، معمور بر شهر حالنه كله‌بیلیر. ایكنجی درجه‌ده اسكله‌سی (سویدیه) اولوب، بوده لیمان فقداندن اسكی اهمیتنی غائب ایتمشدر.

حلب شهری جوارنده باقیر وصاری مرمر، حلبك ۲۰ ساعت شرقنده واقع (ابو فیاض) موقعنده كومور معدنی، آنطاكیه قضاسنده وسائر بعض جهتلرده سیملی قورشون. بوراسیت، آمیانت، قروم وآلتون، كلیس قضاسنده قرمزی مرمر وكلیتلی كبل، عینتاب قضاسنده ینه قرمزی مرمر، مرعش قضاسنده كومش، دمیر وقرمزی وسیاه مرمر، زیتون قضاسنده دمیر، اسكندرون قضاسنده ده پترول معدنلری وولایتك سائر بعض طرفلرنده دخی مختلف معدنلر بولنیورسه‌ده، پك آزندن استفاده اولنوب، اكثری اخراج اولنامقده‌در. حلبك شرقنده وچول جهتنده واقع جبول قریه‌سنده بر بیوك وبر قاچ كوچك كول واردر، كه موسم صیفده صولری تبخر ایتمكله، حاوی اولدیغی طوز انجماده ایدر. غایت بیاض ولذیذ اولان بو طوزك آنجق یوزده بری اخذ وصرف اولنه‌بیلدیكی حالده، سنوی یدی ملیون قیه قدر چیقار. كه بو حسابه كوره یالكز بیوك كولدن سنوی یدییوز ملیون قیه چیقارلق ممكندر. میاه معدنیه‌سی دخی چوق اولوب، جسر شغور قضاسنده امراض جلدیه‌یه نافع ایكی قاپلیجه، عمیق اووه‌سنده حرارتی ۴۲ درجه‌ده كوكوردلی بر قاپلیجه، بیره‌جك قضاسنده فرات كنارنده دیكر بر ومرعش وزیتون قضالرنده بر قاپلیجه موجوددر. البستان قضاسنده دخی (ایچمه) نامیله موثوق وامراض متنوعه‌یه نافع بر معدن صویی واردر.

ولایتك هر طرفنده كلیتلی بولنان اغنام وصیغیردن بشقه اورفه سنجاغیله معره ومنبج قضالرنده ومرعش سنجاغنده‌كی كرد عشیرتلرنده كثرت اوزره دوه دخی بولنور. حلب قضاسیله باب، معره، منبج ورقه قضالرنده وچولده جولان ایدن عنزه عشیرتنده اعلا جنس آت وقیصراق دخی بولنور. حلب شهرنده (شامی) اسمیله سودی چوق بر جنس اینك دخی واردر. سائر حیوانات اهلیه‌سی استر، مركب وسائره‌دن عبارتدر. حیوانات وحشیه سنه كلنجه طاغلق محللرنده قپلان، قورد، آیی؛ طوموز، تیلكی، چقال، كیك، جیلان، طاوشان، صانسار، قوندوز؛ فرات كنارلرنده دخی آرسلان بولنور. طیوری انواع معلومه‌دن اولوب، كوللرنده خیلی بالیق دخی واردر. ییلان، عقرب، جیان كبی حشرات مضره‌سی دخی چوقدر.

ولایت اراضیسنده كلوب كچن عنزه عشیرتیله سائر بعض كوچبه عشیرتلر داخل حساب اولمدیغی حالده، حلب ولایتنك اهالیسی ۷۷۶ ۶۵۲ كشیدن عبارت اولوب، بونلرك ۶۷۴ ۵۵۵ ی مسلم، ۹۳ ۰۴۹ ی خرستیان و ۹۵۴۸ ی یهودیدر. اهالیء اسلامیه‌سی عرب، ترك، كرد وچركس؛ وخرستیانلری

سریانی، کلدانی، مارونی، ارمنی وروم جنسیتلرینه منقسم اولوب، آنجق همان جمله‌سی لسان عربی ایله متکلمدرلر. ولایتك قسم جنوبیسنده لسان عمومی عربجه اولوب، خرستیان ویهودیلری دخی عربی تکلم ایدرلر. حلب سنجاغنك غرب وشمال جهتلرنده ترکلر وترکمانلر اکثریت اوزره بولنوب، انلر زیاده ترکجه لسانی مستعملدر. اورفه ومرعش سنجاقلرنده ایسه لسان محلی ترکجه اولوب، ایکنجی درجه‌ده کردجه سویلنیلیر.

حلب ولایتنك قسم اعظمی سوریه قطعه‌سندن ویالکز مرعش سنجاغی کوچك آسیا یعنی آناطولیدن وفراتك اوته‌سنده اولان قسمی دخی مسوپوتامیا یعنی جزیره‌دن معدود اولوب، برکونه حدود طبیعیه ایله ویاقوم وجنسیت وتاریخه مستند حدود اعتباریه ایله مفرز دکلدر. ازمنهٔ قدیمه‌ده بویرلر سریانی وآثوریلرك تحت حکومتنده اولوب، بر آره‌لق مصریلرك وبعده ایرانیلرك ضبطنه کچمشیدی. بیوك اسکندرك قلمرو فتوحاتنه داخل اولدقدن صکره، ماکدونیه‌لی طوائف ملوك زماننده سلفکلیلرك تحت اداره‌سنده بولنوب، بونلرك زماننده خیلی اسباب عمران وجوده کلمشیدی. سلفکلیلردن رومالیلرك الینه کچوب، بونلرله ایران ساسانیلری آره‌سنده خیلی محاربانه میدان اولمشیدی. روما ایمپراطورلغنك انقسامنده شرق ایمپراطورلغنك یعنی قسطنطینیه قیصرلرینك حصه‌سنه دوشمش؛ وحضرت عمر (رضه) ك زمان خلافتنده ابوعبیده وخالد بن ولید حضرتلرینك همتیله فتح اولنه‌رق، ضمیمهٔ ممالك اسلامیه اولمشدر. بر خیلی وقت فتوحات اسلامیه سوریه قطعه‌سنك حدود شمالیه‌سنی تجاوز ایده‌مدیکی جهتله، کرك امویلر وکرك عباسیلر زماننده حلب ولایتنك قسم شمالیسی (ثغور) یعنی حدود نامیله معروف اولوب، اهل اسلامله روملر آره‌سنده وقوع بولان بر چوق محاربه‌لره میدان اولمش، ودفعاتله ضبط وینه استخلاص اولنمش ایدی. بو آرالقده حلبده، خلافت عباسیه‌یه تابع اولمق اوزره، بنی حمدان، بنی مرداس وسلجوقیلر دولتلری صره ایله حکم سوروب، روملرله چاریشان الك زیاده بونلر اولمشدر. بعده بنی ارتق وملوك اتابکیه حکم سوروب، بونلرك زماننده، اهل صلیب ممالك اسلامیه‌یه مسلط اوله‌رق، بوکروه متعصبانه اولنان محاربه‌لردن بر چوغنك میدانی اولمغله، حلب جهتی خیلی تخریباته اوغرامشیدی. صلاح‌الدین ایوبی اهل صلیبی طرد واخراج ایتدکدن صکره، حلب جهتی ایوبیلرك اداره‌سنده قالوب، بونلرك بر شعبه‌سی حکم سورمشدر. ایوبیلردن صکره دخی حلب سوریه‌نك سائر جهتلریله برابر مصر ملوکنك النده قالوب، اتراك وچراکسه غلامانه تابع اولمش، ومرعش جهتنده (ذوالقدریه) حکومتی ظهور ایلمش ایدی. ٩٢١ تاریخنده سنان پاشا طرفندن ذوالقدریه دولتنك وجودی قالدیریلوب، مرعش جهتی ممالك عثمانیه‌یه الحاق اولندیغی کبی، بر سنه صکره دخی حلب وبتون سوریه یاوز سلطان سلیم خان طرفندن فتح اولنمشدر. ١٢٤٧ ده حلب ایالتی سوریه‌نك سائر ایالاتیله وآطنه ایله برابر مصرلی ابراهیم پاشانك ضبطنه کچوب، ١٢٥٥ تاریخنده‌دك ادارهٔ مصریه‌ده قالدقدن صکره، اعاده اولنمشدر.

حلب ولایتی بروجه زیر ٣ سنجاق، ٢٣ قضا و ١٤ ناحیه‌یه منقسم اولوب، مراکز حکومت اولان شهر وقصبه‌لردن بشقه ٣٥٢١ قریه‌یی حاویدر:

سنجاق	قضا	مقدار نواحی	مقدارقرا
حلب	حلب	·	·
	عینتاب	·	٢٠٢
	کلیس	٢	٤٠٩
	اسکندرون	١	٢٦
	انطاکیه	١	٢٧٢
	ادلب	١	١١٧
	حارم	٢	١٤٤
	جسرشغور	٢	١٥
	معره	·	١١٠
	باب	١	١٧٤
	بیلان	·	٤٨
	جبل سمعان	·	١٢٨
	منبج	·	١٣٢
	رقه	·	٣٨
مرعش	مرعش	١	٢٢٠
	زیتون	١	٢٧
	الدستان	١	١٣٥
	پازارجق	·	٧٦
	اندرین	١	٨٢
اورفه	اورفه	·	٢٩٤
	بیره‌جك	·	١٢٩
	روم قلعه	·	١٦٣
	سروج	·	٢٦١
	جمعاً	١٤	٣٥٢١

حلب { سنجاغی. حلب ولايتنك مركز سنجاغی اولوب، ولايت مذكورهيی تركيب ايدن اوج سنجاغك اك واسعی، اك معموری، اك زياده مسكونی واك چوق محصولات ويرنيدر. شمالاً مرعش، شمال شرقی جهتندن اورفه سنجاقلريله وسائر طرفلردن مادهٔ آنفهده بيان اولنان حدود ولايتله محدوددر. حلب ولايتنك سوريه قطعهسندن معدود اولان قسمنی تشكيل ايدن بو سنجاق اولوب، قطعهٔ مذكورهنك قسم شماليسندن عبارتدر. مادهٔ آنفهدهكی جدولدن آكلاشلديغی اوزره، ١٤ قضادن مركب اولوب، ١٠ ناحيه و ٢٠٣٥ قريهيی جامعدر. اهاليسی ٥٠٣١٦٤ نفوسدن عبارت اولوب، اكثريت اوزره دين اسلامله متدين ولسان عربی ايله متكلمدرلر. [احوال سائرهسيچون مادهٔ آنفهيه مراجعت بيوريله.]
— حلب قضاسی حلب شهريله جوارلرندن عبارت اولوب، ١١٠ محلهيه منقسمدر.

حلب { مصرده قاهره ايله فسطاط آرهسنده بر بيوك محله اولديغی ياقوت حموی بيان ايديور.

حلبی { (برهان‌الدين علی بن ابراهيم) اون برنجی قرن هجری مشاهير علماسندن وفقهاء شافعيهدن اولوب، مشهور «سير حلبی» نك صاحبيدر. ٩٧٥ تاريخنده مصرده طوغوب، اوراده تحصيل ايتمش؛ وعلوم عقليه و نقليهده وعلی‌الخصوص فقه وحديث وتفسير ونصوفده عصرينك فريدی اولمغله، حلقهٔ تدريسی مجمع علما وفضلا اولمشيدی. صلاح وتقواسی دخی علم وعرفانيله متناسب ايدی. اوچ بيوك جلد اوزره تأليف و «انسان‌العيون فی‌سيرة‌الامين المأمون» تسميه ايلديكی مذكور «سير حلبی» دن بشقه «مطالع‌البدور فی‌الجمع بين‌ا قطر والشذور»، «غاية‌الاحسان فی‌وصف من‌لقيه من‌ابناء‌الزمان»، «حسن الوصول الی لطائف حكم الفصول»، «المحاسن السنيه من الرسالة القشيريه»، «الجامع‌الازهر لما تفرق من‌ملح‌الشيخ‌الاكبر»، «النفحة العلوية من الاجوبة الحلبية»، «النصيحة العلوية فی بيان حسن طريقة‌الاحدية»، «المختار من حسن الثناء فی‌العفو‌عمن جنا»، «صبابة‌الصبابه»، «انفاذ‌المهج بمختصر‌الفرج»، «اعلام‌الناسك باحكام المناسك» عنوانلی تأليفاتی وسائر آثاريله تصوفه دائر بر رسالهسی، صرفه متعلق بر متنی و كتب مشهورهيه بر چوق شرح وحاشيه وتعليقاتی واردر. ١٠٤٤ تاريخنده مصرده وفات ايتمشدر.

حلبی { [«ابراهيم حلبی» مادهلرينه مراجعت بيوريله.]

حلبه { كريد جزيرهسنده خانيهنك ياريم كيلومتره شرقنده بر كوچك قصبه اولوب، خانيهنك بر محلهسی ويا ضبيفهسی حكمندهدر. بوقصبه اوتوز فرق سنه اول تشكل ايدوب، كيندكجه توسع ايتمكدهدر. ٢٥٠٠ اهاليسی، برجامعی، ايكی روم وبر قتوليك كليساسی، بر اسلام وبر روم مكتبی وبر قاچ دباغخانهسی واردر. هواسی خانيهنك كندن اِبی اولمغله، قونسلوسلر واكثر كبار واغنيا حلبهده اقامت ايدرلر. شهره بر آرابه يوليله مربوطدر.

حلحول { قدس ايله خليل‌الرحمن آرهسنده بر قريه اولوب، حضرت يونس (عم)ك قبری اوندهدر.

حلق‌الوادی { (Goulette) تونس امارتنده وتونس شهرينك ٩ كيلومتره شرقنده بر قصبه اولوب، تونسك اوكنده واقع (بحيره) كولنی دكيزه ربط ايدن بر بوغازك ايكی جانبنده واقعدر. قسم اعظمی بوغازك شمالنده واقع اولوب، (قرتاج) شهر قديمنك خرابهلرينه قدر ممتد اولور. بو قسمده بر قلعه دخی واردر. قسم جنوبيسی ايسه تونسك ترسانهسنی وتونس بكنك يكی واسكی سرای اسملريله ايكی سرايی وبعض خانهلری حاويدر. اهاليسی ٣٠٠٠ كشيدن عبارت اولوب، نصفنه قريب مقداری اجنبی يعنی مالطز، ايتاليان فرانسز وروم ونصفدن زيادهسی اسلامدر. سوقاقلری منتظم وخانهلری اصول جديده اوزره مؤسسدر. تونس شهرينك اسكلهسی حكمنده اولوب، خيلی تجارتی واردر، وشهره ١٧ كيلومتره طولنده بر دمير يول خطيله مربوطدر. ياز موسمنده تونس بكی وكبار واغنيا طاقی دكيز حاملريچون حلق‌الواديه ايتدكله، اوموسمده شنلكی زيادهدر. آوروپاليلر عندنده «بوغاز» ديمك اولان (غولته) اسميله معروفدر.

حلمی { اونبجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اوچ ذاتك مخلصيدر:

برنجیسی (بقال زاده بوستان افندی) بروسه‌لی اولوب، طریق علمه سلوك، وبعده بر قاچ آقچه تقاعدله قناعت ایده‌رك، شامده اقامت ایتمکده ایکن، ۱۰۰۴ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

ماله مالك اولمم صانمه دلا دلداره
زر ایله یوسفی طارتجه نلر چکدی عزیز

— ایکنجیسی (وحی زاده عبدالله افندی) ازنیقلی اولوب، بو دخی طریق علمه سالك ایدی. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

بلن قوچق ابن پس ایلمك امر محال آنجق
آنی کورمش یوق ای دل سویلنور بر قیل وقال آنجق

— اوچنجیسی (عبدالحلیم علی) موره‌لی اولوب، روم ایلنده قاضیلقده کزردی. شو بیت اونکدر:

عرض ایتدی کرچه عارض اول مه نقابدن
کون یوزینه با قلدی اما حجابدن

حلمی { ایران شعراسندن دخی بو مخلصله اوچ ذات کلمشدر:

برنجیسی (ملامقیم) کاشانلی اولوب، داراشکوه زماننده بر مدت هندستانده اقامتدن صکره، زیارت بیت‌الله‌الحرامه کیدوب، مکهٔ مکرمه‌ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

مارا که درعشق زاغیار نباشد
ازیار برنجیم اکر یار نباشد

— ایکنجیسی اصفهانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

بارها کفتم بخود کزدل غمش بیرون کنم
دل نمیخواهد که باشد بیغم اوچون کنم

— اوچنجیسی عن اصل اردبیلی اولوب، برخیلی وقت سیاحتدن صکره، اصفهانده توطن ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

نخواهم سایه افتد بر زمین ازنخل بالایش
که پندارم زپا افتادهٔ افتاد برپایش

حلمی { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (عبدالله حلمی افندی) شیخ القراء یوسف افندی زاده محمد افندینك اوغلی اولوب، ۱۰۸۵ تاریخنده طوغمش؛ وتحصیل علم وکمال ایتدکدن صکره سرای همایون خواجه‌لکنه نصب اولنمش ایدی. عمرینی افاده وتدریسله کچیروب، بخاریٔ شریفه مفصل برشرح یازدیغی کبی بعض کتب معتبره‌یه شرح وحاشیه کبی ۴۰ قدر رساله تألیف ایتمشدر. ۱۱۶۷ ده وفات ایتمشدر. بعض نعوت وقصاید وسائر اشعاری دخی واردر. شو بیت بر نعتندندر.

قضای درکهك کان عطادر یارسول الله
جنابك ملجأ اهل رجادر یا رسول الله

— ایکنجیسی (عبدالله حلمی دده) قاسم پاشالی اولوب، ابتدا قضاتدن ایکن، بعده طریقت مولویه سلوك ایله، عالمدن انقطاع ایتمش؛ و ۱۱۸۰ تاریخنده عربستان طرفنه سیاحت ایدوب، عودتنده اثنای راهده وفات ایتمشدر. شو مطلع جملهٔ اشعارندندر:

قیریلور اوستنه عشاق او کوزی بادامك
زر محبوب ایله فندقلی‌یه جاك آل کامك

— اوچنجیسی (حسن حلمی افندی) قبریسلی اولوب، ۱۱۹۷ ده جزیرهٔ مذکوره‌ده طوغمش؛ وتحصیل علم وکمال ایتدکدن صکره، قبریس مفتیلکنه نصب اولنمش ایدی. اشعاری جمله عندنده مقبول اولوب، حتی سلطان محمود خان حضرتلری طرفندن کندیسنه رئیس الشعرا عنوانی احسان بیورلشیدی. ۱۲۶۴ ده وفات ایتمشدر.

حُلوان { عراقك الك مشهور شهرلرندن اولوب، جبله قریب بر محلده وبغدادك ۱۹۰ کیلومتره شرق شمالیسنده واقع ایدی. خرابه‌لری ایران حدودی داخلنده وبغداددن کرمانشاهه کیدن طریقك اوزرنده اوله‌رق دیاله نهری تابعلرندن بر چایك کنارنده موجوددر. کوکوردلی میاه معدنیه‌سیله، انجیر ونارینك کوزللکیله وشهره کیره‌جك یرده واقع بو غازده موجود بولنمش اولان ایکی خرما آغاجیله مشهوردر. بو ایکی آغاج صانکه وصاله بر علامت عد اولنه‌رق عرب شعراسنك اشعارنده کثرتله ذکرلری کچر. بو شهر اکاسره زماننده معمور اولوب، حضرت عمر (رضه) لك زمان خلافتنده سعد بن ابی و قاصك یکنی هاشم بن عتبه بن ابی وقاص طرفندن صلحاً فتح اولنمش؛ ومشارالیه خیلی وقت حلوانده والیلك ایتمشدر. خلافت عباسیه‌نك اواخرینده دك حلوان معمور اولوب، مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. انکلیز علماسندن بیکباشی (راولنیسون) بو شهرك خرابه‌لرنده حفریات اجرا ایده‌رك، بر طاقم آثار عتیقهٔ ایرانیه

واسلامیه چیقارمشدر. — بو اسمله مصرده قاهره ایله فسطاط آره‌سنده بر بیوك قریه دخی بولنوب، مصرده والیلك ایتمش اولان عبدالعزیز بن مروان اموی طرفندن اعمار اولنمشدی. — خراسانك حدود غربیه‌سنده دخی نیشاپور مضافاتندن بو اسمله بر کوچك قصبه وار ایدی.

حِلّه عراق عربده وبغداد ولایتنده لوامرکزی برقصبه اولوب. بغدادك ١٠٠ کیلومتره جنوبنده وفراتك ایکی کنارنده اوله‌رق ″٣٥ ′٢٨ °٣٢ عرض شمالی ایله ″٣٠ ′١٨ °٤٢ طول شرقیده واقعدر. جمله‌سی مسلم اولمق اوزره ١٠٠٠٠ قدر اهالیسی واردر. قصبه‌نك قسم اعظمی فراتك صاغ ساحلنده یعنی جنوب غربیسنده اولوب، بازار وحکومت قوناغیله قیشله دخی اوجهتده‌در. فرات اوزرنده دوبه‌لر اوزرینه موضوع بر کوپریسی واردر. جوامع ومساجد وسائر خیراتی چوقدر. شمال جهتنده وبر بچق ساعتلق مسافه‌ده مشهور (بابل) شهرینك خرابه‌لری بولنوب، حله‌نك ابنیه‌سی انشاسنده مستعمل اولان طوغله‌لرك چوغی اورادن مأخوذدر. حله شهری ٤٩٥ تاریخ هجریسنده ملوك سلجوقیه امراسندن (سیف‌الدوله صدقه بن منصور بن دبیس بن علی بن مزیدالاسدی) طرفندن تأسیس اولنه‌رق، مشارالیه کندینه واقربا وتعلقاتیله قوم وقبیله‌سنه قوناقلر و خانه‌لر بنا ایتدرمش، ودرعقب تجار تهاجم ایدوب، چارشی وبازاری دخی وجوده کلمشیدی. موقعنك اهمیتی حسبیله حله آززمان ظرفنده توسع وکسب معموریت ایتمکله، بیوك برشهر حالنی آلمشیدی. خلافت عباسیه‌نك انقراضی صره‌لرنده اوجهتك سائر شهرلریله برابر حله‌نك دخی معموریتی تنزل ایتمکله، بر قصبه صورتنی آلمشدر. حله‌ده مشلخ کبی بعض یولك منسوجاتله پاموقدن بزو آلاجه کبی شیلر اعمال اولنه‌رق، باشلیجه تجارتی بونلردن عبارتدر. وقتیله بغداد ایله بصره آره‌سنده دخی (حله) اسمیله ایکی کوچك قصبه بولندیغندن، لاجل التفریق بوکا بانیسنك قبیله‌سی اسمنه نسبتله (حلة بنی مزید) دخی دیرلردی.

حله سنجاغی. بغداد ولایتنی ترکیب ایدن اوچ سنجاغك بری اولوب، شمالاً بغداد سنجاغیله، شرق جنوبی جهتنده بصره ولایتیله، جنوب غربی جهتندن چول ایله، غرباً دخی کربلا سنجاغیله محاط ومحدوددر. فرات نهری سنجاغی شمال غربیدن جنوب شرقیه شق ایتدیکی کبی، دجله دخی شمال شرقی حدودی قربندن وقسماً ایچندن کچر. بو ایکی ایرماق آره‌سنده سقی اراضی ایچون بر چوق جدوللر وار ایسه‌ده، اکثری مسدود ومعطلدر. اراضیسی دوز ومنبت اولوب، وقتیله معموریت ومدنیتله شهرت بولمش اولان بابلستانك مرکزی بولنمش اولدیغی کبی، خلافت عباسیه زماننده دخی پك معمور اولوب، شهر وقصبه‌لری بربرلرینه تماس ایده‌جك قدر صیق ایدی؛ واراضیسی بر باغچه صورتنی ابراز ایدردی. بوکونکی کونده ایسه قسم اعظمی خیمه نشین وزراعت وفلاحته غیر مألوف عربان عشایریله مسکون اولوب، اسکی معموریتندن پك آز نشانلر قالمشدر. معهذا اراضیسنك فوق‌العاده اولان قوهٔ انباتیه‌سی سایه‌سنده اصول زراعتك پك کری ومهمل بر طرز قدیمده اولمسیله واهالیسنك عدم سعی وغیرتیله برابر، بغدای، آربه، سیسام، داری، مرجك، توتون، پاموق ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولوب، مملکتی اداره ایتدکدن صکره، بر ربعی مقداری دخی اخراج اولنور. اهالیسی تقریباً وتخمیناً ٤٠٠٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، یالکز ١٠٠٠ قدری یهودی وقصوری کاملاً مسلم اوله‌رق، نصفی قدرسنی ودیکر نصفی شیعی المذهبدر. خانه‌لرده ساکن اولانلری پك آز اولوب، قسم کلیسی خیمه نشیندر. آنجق اوجهتك خیمه نشینلری ایکی طاقم اولوب، بر طاقملری اغنام ودوه‌لریله قونار کوجر بدویلر وبر طاقمی دخی زراعتله مشغول اولور فلاحلردر. چول جهتنده شمر ومنتفك ایله سائر عربان عشایری جولان ایدر. حیوانات اهلیه‌سی باشلیجه دوه، قویون وآتدن عبارت اولوب، حیوانات وحشیه‌نك انواعی وچول جهتنده ارسلان دخی بولنور. حله‌نك جهت شمالیه‌سنده مواد کلسیه‌یی حاوی اولوب صویی تحجر ایدر برکول وبرطوز مملحه‌سی واردر. درون لواده مذکور بابل خرابه‌سندن بشقه کرك کلدانیلر وآثوریلر زماندن وکرك اوائل دور اسلامدن قالمه بر چوق شهر وقصبه‌لر خرابه‌لری وپك چوق آثار عتیقه موجوددر.

حَلْی یمن ساحلنده ومکهٔ مکرمه‌دن ٨ کونلك مسافه‌ده بر قصبه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذکوردر.

حلیس { صحابه‌دن اولوب، اهل حصدن معدوددر . — حلیس بن زید بن صفوان دخی صحابه‌دن اولوب، ینه صحابه‌دن حارث بن زید بن صفوانك برادریدر .

حلیم کرای { قریم خانلرینك اوتوزدردنجیسی اولوب، الحاج سلیم کرای زاده سعادت کرایك اوغلیدر. عمیجه‌لرندن منکلی کرایك خانلغی زماننده نورالدینلك منصبنده بولنوب، بعده اولاده مشروط اولان سراجه‌لی قریه‌سنده عزلت‌گزین اولدیغی حالده، ۱۱۶۹ تاریخنده سلطان عثمان خان ثالث دورنده قریم خانلغنه نصب اولنه‌رق، ایکی سنه ایله طقوز آی اجرای حکومت ایتدکدن صکره، نوغای تاتارلرینك بغدانده بعض یغماگرلکلر اجرا ایتلری، وتأدیبلریچون طرف باب عالیدن آلدیغی امری اجرا ایده‌مه‌سی اوزرینه، ۱۱۷۲ تاریخنده عزل اولنه‌رق، ینه سراجه‌لی قریه‌سنه چکلمش؛ وبر سنه صکره، یتمش یاشنی متجاوز اولدیغی حالده، اوراده وفات ایتمشدر. گنجلکنده شجاعت وجسارتله مشهور ایدیسه‌ده، خانلغی زماننده عجزی گورلمشدر.

حلیم کرای { قریم خانلری نسلندن عالم وشاعر برذات اولوب، برخیلی وقت درسعادتده یاشامش؛ وبعده چتالجه‌یه نقل وهجرتله، ۱۲۲۹ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. ۱۲۲۶ تاریخنده «گلبن خانان» عنوانیله قریم خانلرینك بر تاریخچه‌سنی یازمشدر، که ۱۲۸۷ تاریخنده مطبعهٔ عامره‌ده طبع اولنمشدر. دیوانچه‌سی دخی واردر.

حلیمه { (بنت ابی ذؤیب السعدیه) حضرت سیدالمرسلین (صلعم) افندمزك سوت والده‌لری اولوب، صحابیاتدن مبارك بر خاتوندر. بنی سعد بن بکر قبیله‌سنه منسوب اولوب، پدرینك آدی عبدالله بن حارث، وقوجه‌سی حارث بن عبدالعزی ایدی. حضرت نبی محترمی طفل ایکن آغوش شفقتنه آلوب، فوق‌العاده سور، وحسن محافظه ایدر ایدی. اعلان نبوت بیورلدقده برحیات اولوب، ایمانه گلمش؛ ونزد حضرت نبوی‌یه واردیغنده فوق‌العاده حرمته نائل اولوب، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز کندیلرینی مبارك ردالری اوزرینه اوتورترلردی. نبوت مآب افندمزی طفولیتلرنده اویوترکن اکثریا شو بیتی ترانه‌سیله ترنمساز اولورلردی:

یارب اذ اعطیته فابقه
واعله الی العلا فارقه
وارخص اباطیل العدا بحقه

حلیمه { (بنت الحارث) ملوك غسانیه‌دن حارث بن ابی شمر الاعرجك قیزی اولوب، پدریله منذر بن ماءالسماء آره‌سنده وقوع بولان واك مشهور ایام عربدن معدود اولان محاربه‌ده، پدرینك عسکرینی تهییج ایتمکله، بو وقعه (یوم حلیمه) اسمیله شهرت بولوب، ضرب مثل حکمنه کچمشدر.

حلیمی { (لطف الله) طقوزنجی قرن هجری مشاهیر علمای عثمانیه‌سندن اولوب، ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی دورنده صدراعظم بولنان محمودپاشانك لطف دیده‌سی ایدی. بعده دها خیلی وقت معمر اولوب، ایران سفرنده ادریس بتلیسی ایله وتاج زاده جعفر بك ایله برابر یاوز سلطان سلیم خانك معیتلرنده بولنمشدر. «بحر الغرائب» عنوانیله بر تألیفی واردر، که ایکی قسمدن مرکب اولوب، قسم اولی لغات فارسیه وقسم ثانیسی دخی عروض وقافیه وبدیع وبیان قواعدینی جامعدر. بوکتاب «لغت حلیمی» دینمکله دخی معروفدر. فرائضه متعلق بر متن وشرحی دخی واردر.

حلیمی { (اخی زاده عبدالحلیم افندی) اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن وعلماسندن اولوب، روم ایلی قاضیعسکری اولمش؛ و ۱۰۱۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

قصدم جهانده برگوزی آهویی صیددر
فکرم کمند کاکل وزلفینه قیددر

حلیمی { بودخی اوننجی قرن هجری علما وشعراسندن اولوب، قسطمونیلیدر. یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری شهزاده‌لکلرنده، طربزون والیسی ایکن، صاحب ترجمه کندیلرینه انتساب ایله، خواجه‌سی اولوب، علم وفضلی وحسن اخلاقی حسبیله شهزادهٔ قدردانك فوق‌العاده محبت والتفاتنه مظهر اولمش ایدی. جلوسلرینی متعاقب صاحب ترجمه‌یی یاننه جلب بیوره‌رق، صحبتلرندن آیرمازلردی. عربستان سفرنده دخی معیت حضرت پادشاهیده بولنوب، دمشقده وفات ایتمشدر. پادشاه مشارالیهك

حلیمینك جنازه‌سنه بالذات کیتدکلری دخی مرویدر. شو بیت صاحب ترجمه‌نك اشعارندندر:

اله کیرمشیدی لطف ایله اول زلف دوتا
صانکه دستمده ایدی مملکت چین وخطا

حما (وعربیسی حماة) سوریه قطعه‌سنك اك مشهور شهرلرندن اولوب. سوریه ولایتنه ملحق همنامی اولان بر سنجاغك مرکزیدر. ولایتك منتهای شمالنده یعنی حلب ولایتك حدودی قربنده، عاصی نهرینك ساحل شرقیسنده و(علا دینان) بر کوچك طاغك اتکنده اوله‌رق، دمشق شامك ٢٠٠ کیلومتره شمال شرقیسنده، ′٨°٣٥ عرض شمالی ایله ″٣٠′٢٣°٣٤ طول شرقیده واقعدر. سور ایله محاط اولوب، سورك خارجنده دخی بعض محله‌لری، بری داخل ودیکری خارج سورده اوله‌رق ایکی چارشیسی، ٢٢ جامع شریفی، ١٢ مسجدی، ٢ تربه‌سی، بر دارالشفاسی واخیراً بوکا علاوه اولنمش بر غربا خسته‌خانه‌سی، بر رشدیه ایله بر ابتدائی و٢٩ صبیان مکتبلری، ٣ کلیساسی، بری ذکور ودیکری اناثه مخصوص ایکی خرستیان مکتبی، ٣ قشله‌سی و بر قلعه‌سی واردر. اطرافی باغ وباغچه‌لرله محاط اولوب، عاصی نهرنده اسکیدن بری بولنان طولابلرله اسقا اولنان بو باغچه‌لرده کوزل وچوق میوه‌لر حاصل اولور. اهالیسی ٢٢٠٠٠ قدر اولوب، قسم کلیسی اسلام وعربدر.

حما اسکی بر قصبه اولوب، توراتده (حماة) اسمیله مذکوردر. اسکندردن صکره سلفکیلر زماننده تعمیر وتوسیع اولنه‌رق، (ایپفانیا) تسمیه اولنمشیدی. بعده سوریه‌نك احوال تاریخیه‌سنه تابع اولوب، رومالیلرك وروملرك اداره‌سنده بولندقدن صکره، ١٧ تاریخ هجریسنده ابو عبیده حضرتلری طرفندن صلحاً فتح اولنه‌رق، ضمیمهٔ ممالك اسلامیه اولمشدر. اوچنجی قرن هجری اواسطنه‌دك حمص مضافاتندن کوچك بر قصبه حالنده اولوب، حتی بعض کتب قدیمهٔ عربیه‌ده (قریه) دیه یاد اولنمشدر. بعده کسب عمران وتوسع ایدوب، حمص بونك مضافاتندن عد اولنمغه باشلامشدر. ٥٠١ تاریخنده اهل صلیبك ید ضبطنه کچوب، بر آره‌لق طغتکین طرفندن استخلاص اولنمش ایسه‌ده، ینه فرنکلر طرفندن ضبط اولنه‌رق، نهایت صلاح‌الدین ایوبی طرفندن طعیاً فتح اولنمشدر. ٥٥٣ ده شدتلی بر حرکت ارضدن خیلی خراب اولوب، اهالیسندن اون بش بیك کشی تلف اولمشدی. بعده ملوك ایوبیه طرفندن تعمیر واعمار اولنه‌رق، بونلرك بر شعبه‌سی‌ده حماده حکم سورمشدر. که مورخ شهیر ابوالفدا دخی اونلردندر. مشاهیر علما وادبای اسلامیه‌دن (حموی) نسبتیله متعارف بر چوق ذواتك مسقط رأسی اولوب، «معجم‌البلدان» صاحبی یاقوت حموی دخی اوجمله‌دندر.

حما سنجاغی. سوریه ولایتنی ترکیب ایدن اوچ سنجاغك بری واك شمالیسی اولوب، شمالاً حلب ولایتیله، شرقاً زور مستقل متصرفلغیله، جنوباً شام سنجاغیله، غرباً دخی بیروت ولایتنك طرابلس ولازقیه سنجاقلریله محدوددر. قسم غربیسی جبل‌لبنانك مابعدی حکمنده اولان جبل نصیریه‌نك شرقی اتکلرندن عبارت اولوب، قسم شرقیسی ایسه دوزلك ویالکز بعض تپه‌لری حاویدر. نام قدیمی (اورونت) اولان (عاصی) نهری بعلبك قربنده نبعانله شماله طوغری آقه‌رق حما سنجاغنه داخل اولدقدن صکره، صاغ وصولدن بر قاچ چایك صولرینی اخذ ایله بیویه‌رك، لوائی جنوبدن شماله شق، ودوزلك اولان اراضیسنی سقی وارروا ایدر. حمصك اوسط طرفنده حمص کولی تعبیر اولنان بر کول دخی تشکیل ایلر. حما سنجاغی سوریه قطعه‌سنك اك منبت ومحصولدار محلی اولوب، باشلیجه محصولاتی بغدای، آرپه، مصر، مرجك، بقله، بیاض داری ویاغ چیقارمغه یارایان بعض حبوباتله پاموق وسائره‌دن ومیوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. جبل نصیریه‌نك اتکلرنده بر خیلی اورمانلر دخی بولنوب، کراسته‌لك واودونلق اشجارك انواعی یتیشیر. مرعالری دخی کوزلدر. طوت آغاجلری‌ده چوق اولوب، خیلی ایپك چیقاریلیر، وبر قسمی محلنده ایشلنه‌رك، کوزل دوشمه‌لکلر وسائر ایپك قاشلرله چارشف وکتفیه وسائره اعمال اولنور. پاموق ویوکدن دخی بعض منسوجات یاپیلیر. معمولات صناعیه‌سی اشبو منسوجات ایله مارپیچ، اکر قانتاغی وبعض معمولات سراجیه‌دن ودمیرجیلك وباقیرجیلق وقیومجیلغه متعلق اوفق تفك ایشلردن عبارتدر. اهالیسی ١٠٦٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، بونلرك یالکز ١٦٠٠٠ ی روم و ٢٠٠٠ قدری سریانی وقصوری کاملاً اسلام اولوب، جمله‌سی لسان عربی ایله متکلمدرلر. درون لواده ١٢٣ جامع شریف،

۲۰ مسجد، ۲ مدرسه، ۲۹ کلیسا، ۳ تکیه، ۷ تربه، ۳ رشدیه و ۱۲۹ صبیان مکتبی، ۲ خسته‌خانه، ۱۰ قابلیجه، ۳۲۱۰ دکان، ۱۹ خان، ۲۸ مغازه، ۶۳ دکرمن، ۱۵ فرون و ۲۶ حمام موجوددر. اراضیٔ مزروعه‌سی ایکی بچق ملیون دونمدن زیاده‌در.

حما سنجاغی بروجه زیر ٤ قضا و ۲ ناحیه‌یه منقسم اولوب، ۳۱٦ قریه‌یی جامعدر.

قضا	نواحی	عدد قرا
حما	.	۹۵
حمص	قصیر، ایکی قپولی	۱۰۹
حمیدیه	.	٦۱
سلیمیه	.	۵۱
جمعاً	۲	۳۱٦

حَمّاد { صحابه‌دن اولوب، وقت سعادتده بك اختیار اولدیغی مرویدر.

حماد { (ابواسماعیل — بن سلیمان) اعاظم فقهادن اولوب، امام اعظم ابوحنیفه حضرتلرینك خواجه‌سیدر. فقهی انس بن مالکدن وحدیثی ابراهیم نخعیدن اخذ ایتمشیدی. ۱۲۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. جود وکرمی حقنده بعض نوادر منقول اولوب، رمضان شریفده اللی فقیر بسلر، وبیرام کونی یکی البسه ایله کیدیرر، واللرینه یوزر درهم (که تقریباً دردر لیرا) ویرر ایمش.

حمادالراویه { (ابوالقاسم — بن میسرة الشیبانی) مشاهیرادبادن اولوب، حفظنده شعرای عربك پك چوق اشعاری بولنه‌رق، روایت ایتمکله، (راویه) لقبیله شهرت بولمشدر. دولت امویه وعباسیه زماننده یاشایوب، ۱٦۵ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حمادالضریر { (ابواسماعیل — بن زید البصری) آنادن طوغمه اعمی اولدیغی حالده، کمال ذکاوتیله، مشاهیر فقها وعلمانك درسلرینه مداومتله، فقه وحدیث وسائر علومده ید طولی صاحبی اولمش؛ وبعده تدریس وافاده ایله مشغول اولوب، مشاهیر علمادن بعض طلبه یتیشدیرمشدر. ایکنجی قرن هجریده بصره‌ده یاشایوب، ۱۷۷ ده وفات ایتمشدر.

حمار { [«مروان حمار» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حمار { (سعید بن فتحون السرقسطی) اندلسك بشنجی قرن هجری مشاهیر علماسندن اولوب، علوم حکمیه ومنطق وسائرده‌ده ید طولی صاحبی ایدی. سرقسطه (یعنی سراغوسه) شهرنده افاده وتدریسله مشغول بولنمشدر.

حمارویه { (ابوالجیش — بن طولون) خلافت عباسیه زماننده مصرده تفرد ایتمش اولان بنی طولون امراسنك ایکنجیسی اولوب، احمد بن طولونك اوغلیدر. ۲۷۰ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، مسند امارته کچوب، پدرینك زماننده محبوس بولنان وبیعتدن امتناع ایدن برادری عباسی قتل ایتمش؛ وخلیفه بولنان معتمد علی‌اللهك برادر زاده‌سی احمد بن موفق باللهله شامده ایتدیکی ایکی محاربه‌ده مغلوب ومصره عودته مجبور اولمش ایسه‌ده، برسنه صکره طرسوس جهتنه کیدوب، کندی نامنه خطبه اوقوتمش ایدی. ۲۸۹ ده معتمد بالله وفات ایدوب، مشارالیه احمد بن موفق معتضد بالله عنوانیله خلیفه اولدقده، صاحب ترجمه هدایای کرانبها ارسالیله ایفای تبریك ایتدیکندن، خلیفهٔ مشارالیه دخی مقابله خلعتلر وقلیج وتاج ارسالیله برابر اوتوز سنه ایچون مصر ایالتنی بافرمان کندیسنه واولادینه ترك وتوجیه ایتمشیدی. اوصره‌ده حمارویه‌نك قیزی (قطرالندا) دخی خلیفهٔ مشارالیهه تنکیح ایدیله‌رك، مکمل آلای ایله واغیر جهازلرله مصردن بغداده کوندرلمشدی. ۱۲ سنه ایله ۱۲ کون حکومت سوردکدن صکره، ۲۸۱ ده دمشقده ایکن، جاریه‌لریله خادملری بینلرنده اتفاق ایدوب، کیجه کندیسنی ذبح ایتملریله، نعشی مصره نقل اولنه‌رق، پدرینك تربه‌سی یاننده دفن اولنمش؛ واوغلی ابوالعساکر جیش خلفی اولمشدر.

حماس { (اللیثی) عهد رسول‌الله (صلعم) ده طوغوب، مدینه‌ده ساکن بولنمش؛ وحضرت عمر (رضه) دن روایت احادیث شریفه ایتمشدر. اوغلی ابو عمرو بن حماس کندیسندن روایت ایتمشدر.

حمالة الحطب { (ام جمیل) ابوسفیان بن حرب امویك همشیره‌سی وابولهبك قاریسی اولوب، حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزه کمال بغض وعداوتندن کیجه‌لین مرور بیوره‌جقلری یولك اوزرینه دیکن وچالی طاشیدیغندن، قرآن

کریمه بو صفتله ذکر بیورلمشدر. عربیده حطب دیدی قودیدن دخی کنایه اولوب، مرقومه پك دیدی قودیجی ونمامه اولمغله، بو معنا ایله دخی بو صفت کندیسنه مناسبدر.

حمام { بو اسمله وبو کلمه‌نك دیگر اسمایله اضنا۔ قنیله جزایر وتونسده وسائر بلاد عربده میاه معدنیهٔ حاره‌یی حاوی بر چوق محللر وقریه‌لر واردر.

حمام علی { موصلك جنوب جهتنده ودجله‌نك ساحل غربیسنده بیوك برکوی اولوب، بعض امراضه نافع اولان قاپلیجه‌لریله مشهوردر.

حمامه { صحابیاتدن اولوب، مشرکیندن برینك جاریه‌سی اولدیغی حالده، اسلامه کلمش اولدیغندن، صاحبلری طرفندن پك چوق اذا وجفایه دوچار اولمغله، ترحماً حضرت ابابکر صدیق (رضه) طرفندن اشترا واعتاق بیورلمشیدی.

حمامه { تونسك ساحل شرقیسنده وتونس شهرینك ۷۱ کیلومترو جنوب شرقیسنده بر قصبه واسکله اولوب، ۳۰۰۰ اهالیسی وزیتون یاغی وبغدای اخراجاتی واردر. سوره محاط اولوب، سورك خارجنده باغچه‌لری وبعض کوزل کوشکلری دخی واردر. جوارلرنده بر قاچ شهر قدیمك خرابه‌لری مشهوددر.

حمدالله { آق شمس‌الدین حضرتلرینك اوغلی اولوب، (حمدی) مخلصیله معروفدر.

[« حمدی » ماده‌سنه مراجعت.]

حمدالله { مشاهیر خطاطیندن اولوب، آماسیه‌لی شیخ مصطفی افندینك اوغلی اولمغله، شیخ زاده دیمکله دخی معروفدر. سلطان بایزید خان ثانی حضرتلری اماسیه‌یی تشریفلرنده کندیسیله کوریشمکله، بعده درسعادته جلبله، اوق میدانی زاویه‌سنه شیخ تعیین بیورمشلردی. کمانکشلکده وبوزیجیلکده دخی مشهور ایدی. ۹۲۰ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حمدالله مستوفی { (خواجه احمد بن ابی بکر قزوینی) مشاهیر مورخیندن اولوب، ۷۳۰ سال هجریسنده « جامع التواریخ » صاحبی وزیر غیاث‌الدین بن رشیدالدینك نامنه « تاریخ کزیده » عنوانیله پك معتبر بر کتاب یازمشدر، که ایران ملوك قدیمه‌سیله خلافت عباسیه زماننده ایرانده ظهور ایدن دول اسلامیه‌نك احوالندن باحثدر. بو تاریخی اکمالندن اون بر سنه صکره « نزهة‌القلوب » عنوانیله جغرافیا وهیئتدن باحث دیگر بر اثر معتبر دخی تألیف ایتمشدر. وفاتی ۷۵۰ تاریخنده واقع اولمشدر. برادری فخرالدین فتح‌الله مستوفی دخی مشاهیردندر.

حمدان { (آل —) خلافت عباسیه زماننده جزیره ایله سوریه‌ده حکومت سورمش بر دولت اولوب، بونك مؤسسی ابوالهیجاعبدالله بن حمداندر؛ واوغللرندن سیف‌الدوله زماننده آل حمدان دولتی پك قوتلی وشانلی اولوب، دائرهٔ حکومتنی توسیع، واناطولیده روملردن بر چوق یرلر فتح وضبط ایتمشیدی. حمدان قبائل عربدن بنی ثعلب قبیله‌سنه منسوب اولوب، خلفای عباسیه‌نك اون آلتنجیسی اولان معتضد بالله‌ك امراسندن ایدی. اوغلی ابوالهیجا عبدالله خلیفه مکتفی بالله طرفندن موصل والیلکنه نصب اولنه‌رق، استقلاله قریب بر حکم ونفوذ قزانمشیدی. ۳۲۲ تاریخنده قاهر بالله‌ك مدافعه‌سنده مقتول اولوب، بیوك اوغلی ناصرالدوله حسن خلفی اولمشدی. یکرمی برنجی خلیفه متقی بالله بغدادی ترکله، موصله کلدیکنده، ناصرالدوله برادری سیف‌الدوله علی ایله برابر خدمت خلیفه‌ده بولنه‌رق، دها بر چوق امتیازاته نائل اولمشلردی. ناصرالدین حسن موصل ایله جوارلرنده وسیف‌الدوله علی حلب وادنه وسائر اوطرفلرده حکم ایدردی. آل بویهدن معزالدوله بغدادی ضبط ایتدیکنده، ناصرالدوله موصلده طوره‌میوب، برادری سیف‌الدوله‌یه التجا ایتمش، وبووجهله آل حمدان دولتی سیف‌الدوله‌ده برلشمش ایدی. مشارالیه سوریه طاغلرنده‌کی خرستیانلره وسوریه‌یه هجوم ایدن فرنکلره قارشی بر چوق محاربه‌لر ایدوب، اکثرنده غالب کلدیکی کبی، قسطنطینیه روم ایمپراطورلغنك النده بولنان آناطولی‌یه دخی ایکی دفعه غزا ایدوب، آنسیه‌یه قدر کلمش، وبر چوق غنائم آلمش ایدی. ۳۵۰ تاریخنده سیف‌الدوله وفات ایدوب. اوغلی سعدالدوله ابوالمعالی وارثی اولمش؛ وباباسی کوله‌لرندن فرعونه ایله اوغراشوب، بر مدت کندیسی حمصده وفرعونه حلبده حکم

ســوردکدن صکره، ینــه باباسی کوله‌لرندن بکجور فرعونه‌یی اخذ وحبس ایتمکله، سعدالدوله حلبه داخل اولوب، بکجوره رقه‌یی ویرمشــدی. سعدالدوله‌دن صکره اوغلی ابوالفضائل حلبده مسـند نشین امارت اولمش ایسه‌ده، اوصره‌ده، فاطمیوندن وزیر ابونصر حلبی ضبط ایتمکله، آل حمدان دولتی منقرض اولمشدر. ابولفضــائلك برادری ابوتغلب آل بویه‌دن بختیــاره التجا ایدوب، عضدالدوله‌یه قارشی کندیســنه امداد ایتمش؛ وبختیــار مغلوب ومقتول اولنجــه، ابو تغلب موصلده عضدالدوله‌نك عســکریله ایتدیکی محاربه‌ده غالب کلمکله، ماردینده اعلان استقلال ایتمش ایسه‌ده، بر ایکنجی محاربه‌ده مغلوب، وفراره مجبور اولوب، رمله‌ده قتل اولنمشــدر. ناصرالدوله‌نك اوغللری ابراهیم و حســین آل بویه‌دن شرف الدوله‌نك خدمتنــده اولدقلری حالده، مصر جانبنــه کیتمکله رخصت آلەرق، موصله وصوللرنده، اورانك والیسنی قتل ایله، اجدادلرینك ملکنی استرداد ایتمشلرسه‌ده، یالکز اوچ سنه حکومت سوروب: ۳۸۰ ده برطرف ایدلمشلردر. بو وجهله ابو تغلب وابراهیم وحســینك آل حــمدان دولتنی یکیدن اویاندیرمق اوزره اولان جهدلری بیهــوده اولوب، آل حمدانك اخــیری ابو الفضائل عداولنه‌بیلیر، که بوده حکم ســورمکه وقت بوله‌مدیغیچون، اصل حکومت سورنلر ناصرالدوله، سیف‌الدوله، وســعدالدوله‌در. بو دولتك آب رویی سیف‌الدوله اولوب، کرك قوت وســطوتجه وکرك معارف وترقیات علمیه جه اڭ پارلاق زمانی بونك عهدیدر. آل حمدان دولتنــك مدت حکومتی ٦۰ ســنه‌یه قریبدر.

حمدونه { اندلســك غرناطه ایالتنــده واقع (وادی‌اش) قصبه‌سندن ادیبه وشاعره برقیز اولوب، شعر وفصاحتده‌کی قوتیله واشعارینك حسن ولطافتیله مشهوردر. شــو برایکی بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

وقانا نفحة الرمضاء واد
سقاه مضاعف الغيث العميم
حللنا دوحة فحنا علينا
حنو المرضعات على الفطيم
وارشفنا على ظمأ زلالا
الذ من المدامة للنديم

حمدونه بنت ندیاب { اندلسك اڭ مشهور مغنیــه‌لرندن او- لوب، وزرادن هشام بن عبدالعزیزك زوجه‌سی ایدی.

حمده { (بنت واثق‌الهیتیــه) علم وفضللریله شهرت شعار قادینلردن اولوب، فقه وحدیث وســائر علومده ید طولی صاحبه‌سی ایدی. دردنجی قرن هجری اواخرنده بغدادده یاشــایوب، فصاحت لسانی اولمغله، وعظ ونصیحتی پك مؤثر ایدی. مخصوص مجلس وعظی وار ایدی. مشاهیر محدثیندن ابن سمعانی صاحبهٔ ترجمــه‌دن روایت احادیث شریفه ایتمشدر.

حمدی { قدمای شعرای عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (حمدالله) سلطان العارفین آق شمس‌الدین حضرتلرینــك اوغلی اولوب، نسلی شیخ شهاب‌الدین سهروردی‌یه منتهی اولور. طریق علمه ســلوك ایله، اکتساب کمالات ایتدکدن صکره، مناصب دولته وحتی وظیفه‌یه دخی میل ورغبت ایتمیوب، کوشــهٔ قناعتی اختیار ایتمشیدی. غزلیاتی اوقدر لطیف دکل ایسه‌ده، مثنویاتی پك لطیف وسایمدر. «یوسف وزلیخا»، «لیلی ومجنــون»، «مولد جسمانی»، «مولد روحانی» و «قیافتنامه» عنوانلریله بش منظومه‌سی اولوب، جمــله‌نك اڭ لطیف واڭ مشهوری «یوسف وزلیخا» سیدر، که ملاجامینك منظومهٔ فارسیه‌ســندن ترجمه ایسه‌ده، خیلی علاوه‌لری دخی واردر. سلطان بایزید خان ثانی دورنده یاشــامش، و ۹۱٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. «یوسف وزلیخا» منظومه‌سی کندی خط دستیله استنساخ ونسخه‌لرینی فروخت ایده‌رك، کدیمینیله کچینرمش. شو برایکی بیت «قیافتنامه» سندندر:

رنك احمر دلیل خون و شتاب
رنك اسمر دلیل فکر وصــواب
کوچاك اولسه کدی کبی کوشی
اوغریلقــده اونوتدیرر موشی

ــــ ایکنجیسی آیاصــوفیه‌ده تعریف خــواننقله معروف اولوب، شیخ ســعدئ شیرازی‌یه دعوای انتساب ایدردی. حفظنده پك چوق قصاید واشعار وار ایدی شو مطلع جملهٔ اشعارندندر:

طیلسانه طولشمه زاهدك ای رند ارلان
قل حذر کژدم صفتدر زهری قویر غنده‌در

حمدی { متأخرین شعرای عثمانیــه‌دن دخی ایکی ذاتك مخلصیدر.

برنجیسی (احمد حمدی افندی) آطنه علماسندن اولوب، شهر مذکورده نشر علوم ایله مشغول ایکن، ۱۲۵۲ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت بر نعتندندر:

اوشب قلدک عروج سدره‌یه جبریل ایله همت
سما ارض اولدی نورکله که نور پرضیاسک سن
کلوب بیت مقدسده صلاتی ایلدک اتمام
اودم جم اولدیلر ارواح امام مقتداسک سن

— ایکنجیسی (احمد مختار حمدی افندی) ـ دوردن کتخدازاده عارف افندینک برادری اولوب، اوائل حالنده مدرسیندن ایکن، بعده سلک مجذوبین حقیقت بینه سلوک ایدرک، دور تکایا وزوایا ایله امرار عمر ایتمشدر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

فراق لعلی ایتدی دیزهٔ الماس‌وش تأثیر
جکرده طاغلر کان بدخشان اولدی کتدکجه
آچنجه بادبان حسرتی عمان اشکمده
نظردن کشتیٔ امید پنهان اولدی کتدکجه

حمدی افندی (احمد —) متأخرین علمای عثمانیه‌دن اولوب، عن اصل داغستانلی اولدیغی حالده، درسعادته ورودله، طریق علمی‌به سلوک ایدرک، باب فتواجه بعض مأموریتلرده بولندقدن‌صکره، مجلس معارف اعضالغنه وبعده معارف نظارتنده (انجمن تفتیش ومعاینه) ریاستنه نصب اولنمش، وحرمین پایه‌سنی احراز ایلمشیدی. محاربهٔ زائله اثناسنده یعنی ۱۲۹٤ ده شیروانی افندینک رفاقتنده، افغانستانه مأمور اولوب، هندستان طریقیله عزیمت وعودت ایتمش؛ وبر « هندستان سیاحتنامه‌سی » تحریر ونشر ایلمشدر. اکثر علومدن معلوماتی وقوهٔ انشائیه‌سی اولوب، فقه وادبیاته وهیئته متعلق بعض آثار مطبوعه‌سی واردر. ۱۳۰۳ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حمدی پاشا (احمد —) پادشاه دوران سلطان عبدالمجید خان ثانی حضرتلرینک اوائل سلطنتلرنده مسند صدارت عظمایه کچمش وزرای دولت علیه‌دن اولوب، دور سلطان عبدالعزیز خانیده علی‌الاصول قطع مراتب ایدرک، وبر چوق ملکیه مأموریتلرنده بولنه‌رق، رتبهٔ وزارتی احراز ایتدکدن صکره، بعض ولایتلر والیلکلرنده ونظارتلرده بولنه‌رق، ۱۲۹۵ سنه‌سی محرمنده مسند صدارته تعیین بیورلمش؛ وبر سنه قدر بو مقامده قالدقدن صکره آیدین وبعده شام والیلکنه نصب اولنه‌رق، ۱۳۰۰ تاریخلرنده شامده وفات ایتمشدر. حلم واستقامتله مشهوردر.

حمراء (الحمراء Alhambra) اندلس عربلرینک اڭ بیوک واڭ مصنع آثار عمرانندن اولوب، غرناطه شهرنده الیوم قائم وزوار وسیاحینک حیرتنی موجب بر سرایدر. بو سرای ملوک طوائف زماننده غرناطه‌ده حکومت سورن بنی احردن ابو عبدالله محمد بن یوسف طرفندن یدنجی قرن هجری اواسطنده بنا اولنمشدر. خارجاً جسیم وتزییناتدن عاری ایسه‌ده، ایچریسی فوق‌العاده مزین ومصنع اولوب، رنکارنک مرمرلردن مصنوع ستونلرینک وکر وقبه‌لرینک ظرافت ولطافتی، مرمر اوزرینه اولان اویمه‌لریله انواع تزییناتی وکرفت یازیلری حیرت افزای عقولدر. حتی بعض کر وقبه‌لریله اویمه‌لرینک بو کونکی کونده، صنایعده‌کی ترقیات حاضره ایله برابر، مثل ونظیری یاپلمق مستحیل اولدیغی آوروپا ارباب هنری بیننده متفق علیهدر. بو سرایک غایت مصنع ومزین ایکی حولیسی واردر، که بری (بنی سراج حولیسی) ودیکری (آرسلانلر حولیسی) دیمکله معروفدر. ایکنجیسنک اورته‌سنده بیاض مرمردن واسع بر حوض بولنوب، اوزرنده سیاه مرمردن مصنوع بر طاقم آرسلان هیکللری آغزلرندن حوضه صو دوکیلور، واورادن یر آلتندن بوریلرله صو سرایک وباغچه‌لرک هر طرفنه طاغیلیردی. بو حولی ۱۲۸ کوزل وبیوک ستونلرله محاطدر. الحاصل الحمرا اندلسده‌کی مدنیت اسلامیه‌نک بر نمونهٔ مجسمه‌سی حکمنده اولوب، حقیقةً سیر وزیارته شایان عجایبندندر.

حمران صحابه‌دن ایکی ذاتک اسمیدر: برنجیسی حمران بن جابر الحنفیدر، که عبدالله بن بدرک جدی اولوب، حضرت سیدالمرسلین (صلعم) افندمزک اوچ دفعه « ویل لبنی امیه » بیورمش اولدقلرینی روایت ایتمشدر. — ایکنجیسی حمران بن حارثهٔ انفزاریدر، که یدی برادریله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه کلەرک، صحابه عدادینه داخل اولمش، ورضوان بیعتنده حاضر بولنمشدر.

حمزه (بن عبدالمطلب بن هاشم) صحابهٔ کرامدن اولوب، حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزک عم بزرکواریدر. کنیه‌سی (ابوعماره)

و (ابو يعلى) در. والده‌سى (هاله بنت وهيب بن عبد-
مناف) ام رسول الله (صلعم) اولان جناب آمنه‌نك عم
زاده‌سى وصفيه بنت عبدالمطلبك لام برادرى ايدى.
حضرت رسول الله (صلعم) افندمزى ارضاع ايتمش
اولان ابوجهلك آزادليسى (ثويبه) حضرت حمزه
(رضه) يى دخى ارضاع ايتمش اولمغله، حضرت رسول
اكرمك سود برادرى ايدى. رسالت مآب افندمزدن
ايكى وبر روايتده درت ياش بيوك ايدى. مبعث
نبوينك ايكنجى سنه‌سى ايمانه كلوب، معيت حضرت
پيغمبريده مدينه‌يه هجرت ايتمش؛ وبدر غزاسنده
حاضر بولنه‌رق، شجاعت وجسارت فوق‌العاده‌سنى
ابراز ايلمشدى. احد غزاسنده دخى حاضر بولنوب،
كفار اعدادن اوتوز بركشى‌يى جهنمه كوندردكدن
صكره، هجرت نبويه‌نك اوچنجى سنه‌سى نصف شوا-
لنده شهيد اولمشدر. مشركينك نساسى شهداء
مسلمينك بطن وصدرلرينى يارمق وبورون وقولاقلرينى
كسمك كبى نامردانه حركاتده بولنمغى اعتياد ايتدكلرندن،
حضرت رسول الله (صلعم) ايله صحابهٔ كرامنه واهل
بيتنه شدت بغضيله مشهوره اولان معاويه‌نك والده‌سى
هند حضرت حمزه‌نك مبارك صدرينى ياروب، قره
جكرينى ديشلريله قوپارمشدر. رسالت پناه افندمز
حضرت حمزه‌نك شهادتنى ايشيدوب كنديسنى اوحالده
كورنجه، زياده‌سيله محزون ومكدر اولوب، چوق
آغلامش؛ وجنازه نمازينى بالذات قيلمشلردر. حضرت
حمزه شهادتنده ٥٧ ياشنده ايديلر.

حمزه { صحابه‌دن بو اسمله بروجه زير ديكر
بر قاچ ذات دخى واردر: حمزه بن
عمر والاسلمى، كه سفرده اوروجى بوزمق جائز اولديغنه
دائر اولان حديث شريفك راويسيدر. ٦١ تاريخنده
٧١ وبر روايتده ٨٠ ياشنده وفات ايتمشدر. —
حمزه بن عمار، كه برادرى سعد ايله برابر احد غزا-
سنده حاضر بولنمشدر. — حمزه بن عوف، كه اوغلى
يزيد ايله برابر نزد حضرت پيغمبري‌يه كله‌رك، دعاى
نبوى‌يه نائل اولمشلردى. — حمزه بن مالك بن ذى
معشار، كه همدان قبيله‌سنك وفديله نزد حضرت
نبوى‌يه كلوب، ستايش رسالتپناهى‌يه مظهر
اولمشلردى.

حمزه { مغرب اقصاده بر قصبه اولوب، شر-
فادن حمزه بن حسن بن سليمان بن حسين
بن على بن حسن بن على بن ابى طالب (رضهم) طر-
فندن بنا اولنمشدر. بانئ مشاراليهك پدرى حسن
شرفادن اك اول مغربه داخل اولانيدر، واوراده
اعقابى تشعب وتكثر ايتمشدر. — (سوق حمزه) دخى
مغرب اقصاده ديكر بر قصبه اولوب، بنه شريف
مشاراليهك بناكرده‌سيدر.

حمزه { بشنجى قرن هجرى اوائلنده فاطميوندن
حاكم بامرالله‌ك زماننده مصرده بر
مذهب الحاد ايجاد ايدن ضرارك مريدى وخليفه‌سى
اولوب، حكمدار مشاراليه دخى بو مذهب باطله تابع
اولمشيدى. درزيلردن بعضلرى اليوم بو مذهب
الحاده تابعدرلر.

حمزه بك { آق‌قيونلى دولتنك مؤسسى اولان
مشهور اوزون حسنك عميجه‌سى
اولوب، پدرى قره عثمان بكدن صكره، دولت تيموريه-
نك تحت تابعيتنده اوله‌رق، دياربكر طرفلرينك
واليسى اولمشيدى. قرق سنه قدر اجراى حكومت
ايتدكدن صكره، ٨٧٢ تاريخنده وفات ايدوب،
خلفى اولان اوزون حسن اعلان سلطنت ايتمشدر.

حمزه بك { سلطان مراد خان ثانى حضر-
تلرينك اك كزيده رجالندن او-
لوب، چلبى سلطان محمد خان حضرتلرينك صادق
بنده‌سى اولان آرناود بايزيد پاشانك برادريدر. صاحب
ترجمه دخى اوچ پادشاهه يعنى چلبى سلطان محمد خان
وسلطان مراد خان ثانى ايله ابوالفتح سلطان محمد خان
ثانى حضرتلرينه خدمت ايتمشدر. چلبى سلطان محمد
خان زماننده لابسكى قوماندانى اولوب، ونديكليلرك
اورايه چيقمسنه مانع اولمش، ودها بعض خدمتلر
ايتمشدى. سلطان مراد خان ثانى زماننده برادرى
مشاراليه بايزيد پاشانك معيتنده اوله‌رق، دوزمه
مصطفايه قارشى مأمور اولوب، ايكيسى دخى سازلى
دره انهزامنده اسير اولمش، ودوزمه‌نك وزيرى مقا-
منده اولان ازمير اوغلى جنيدك يد انتقامنه تسليم
اولنه‌رق، بايزيد پاشا قتل ايدلمش، وصاحب ترجمه
قويويرلمش ايدى. اوتاريخدن اعتباراً سلطان مراد
خانك فوق‌العاده منظور ومنتخبى اولوب، ازميرده
بكيدن اعلان عصيان ايتمش اولان جنيدك تنكيلنه
مأمور اولدقده، آز زماننده موفق اولوب، جنيدى
وعونه واقرباسنى قتل، وسرمقطوعلرينى ادرنه‌يه

ارسال ایلمشیدی. سلطان محمد خان ثانی دورنده کلیبولی سنجاغنه تعیین اولنـەرق، دونتما ایله آطەلرك فتحنـه مأمور اولمش ایسەده، هنوز عثمانلی دونتماسی وندیك دونتماسنك حقندن كله‌جك درجه‌یه كلەمش اولدیغندن، بودفعه بیوك بر خدمتده موفق اولەمامش؛ وادرنه‌یه عودتنده غضب حضرت پادشاهی‌یه اوغرایوب، مجرد پدرلرینه اولان خدماتنـه حرمةً عفو، وآنطالیـه سنجاغنه نصب اولنمش ایدی. بعده اوزون حسـنك ید ضبطنـه كچمش اولان قیونلی حصاری تخلیصـه مأمور اولوب، موفق اولمغله، یكیدن مظهر التفات حضرت پادشاهی اوله‌رق، روم ایلی بكلربكی اولمش؛ ومتعـاقباً قرەمان بكی اسحق بكك تنكیلنـه مأمور اولوب، بونی كلیاً مغلوب وفراره مجبور ایتمشـدر. بوندن صكره تاریخ عثمانیده اسمنه تصادف اولنمدیغندن، دها چوق وقت یاشـامامش اولدیغی آكلاشـیلیور. بروسـەده بك دلنشین بر جامع شریفیله مدرسـه وكتبخانه‌سی واردر. فوق‌العاده جسور اولمغله برابر حلیم بر ذات اولدیغی تواریخده مذكوردر.

حمزه بك { مشهور آرناؤد اسـكندر بكك برادر زاده‌سی اولوب، پدری كنج ایكن دیكر بر برادریله واسكندر بكله برابر عهد سلطان مراد خان ثانیده رهن مقامنده آلنه‌رق، سرای همایونده تربیه اولنمش، ودین اسلامله مشرف اولمش ایدی. حمزه‌بك دخی بو تربیه‌نك ایچنـده بیویوب، بعده عمیجه‌سی اسكندر بك آرناؤدلغه فرار ایتدیكنده، بو دخی كندیسنه رفاقت ایتمش؛ وسـلطان مراد خان ثانی زماننده اسكندر بكك قزاندیغی محاربه‌لرده حمزه بكك شجاعت وجسارتنك دخی چوق یاردیمی اولمش ایدی. بعده سلطان محمد خان ثانی زماننده حمزه بك اسـكندر بكدن آیریلوب، آرناؤدلق بكلكنه نصب اولنمق وعدینه مقابل، اسـكندر بكه قارشی دولته خدمت ایتمكی قبول ایتمش؛ واورنوس بك زاده عیسی بك ایله برابر قرق بیك سـواری عساكر عثمانیه‌سی باشنده آرناؤدلغه كیروب، ابتدا اسكندر بكی وندیكلیلرك الندە بولنان (لش) ه چكلمكه مجبور ایتمش ایسـه‌ده، بعده اسكندر بك حربدەكی مهارت وخدعه‌سی سایه‌سنده غالب كلوب، بینلرنده واقع اولان محاربه‌ده عیسی بك قتـل اولنمش، وحمزه بك اسـیر دوشمش ایدی. جانب پادشـاهیدن تكلیف اولنـان فدیه ایله برابر اسكندر بك ابتدا یكننی تسلیمه راضی اولمامش ایسه‌ده، حمزه بك مواضعةً تسلیمی حالده، درسعادته ورودینی متعاقب اسكندر بكك قاریسیله چوجقلرینی آله‌رق، عودت ایده‌جكنی وعد ایتمسیله، اسـكندر بك دخی بو صـورتی قبول ایتمش؛ وآنجق حمزه بك تسـلیم اولندقدن آزوقت صكره وفات ایتمكله، عمیجه‌سـنه اولان وعدینی ایفا ایده‌مه‌مشدر. آوروپا تاریخلرنده حمزه‌دن غلط اوله‌رق (آمزه Améza) اسمیله مذكوردر.

حمزه بن حسن الاصفهانی { مشاهیر مورخیندن اولوب، دردنجی قرن هجریده یاشامش، وبك معتبر بر تاریخ یازمشـدر. بو تاریخ باشلیجه اسكی ایرانیلر، آثوریلر، سریانیلر، عبرانیلر، مصریلر، یونانیلر وعربلر ملوك واخبارندن بحث ایدوب، خـلیفه مطیع للهك زماننه‌دك اولان احوال اسلامیه‌یی دخی جامعدر.

حمزه بن یوسف السهمی { (ابو القاسم) [«جرجانی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حمزه پاشا { (توقیعی حامد —) سـلطان مصطفی خان ثالث دوری صدور عظامندن اولوب، پدری نیكده سنجاغنده واقع دده‌لی حصار قصبه‌سندن اولدیغی حالده، كندیسی استانبولده طوغمشـدر. صدارت عظمی مكتوبی قلمنه ملازمت ایدوب، اووقت مكتوبجی بولنـان مشهور راغب، پاشانك تربیه‌سـیله تحصیل كتابت ایتمش؛ و ١١٥٣ ده راغب پاشا رئیس‌الكتاب اولدقده، صاحب ترجمه مكتوبجی اولمش ایدی. ١١٦٩ ده رئیس الكتاب اولوب، ینه اوسنه كتخدای دولت وبعده دفتر امینی اولمش؛ و٧١ ده عزل اولنه‌رق، ینه اوسـنه ثانیاً كتخدا اولوب، ٧٢ ده عزل، و ٧٣ ده روزنامچهٔ كبیره نصب اولنمش؛ وینه اوسـنه چاوش باشی و ٧٤ ده توقیعیٔ دیوان همایون اولوب، ٧٦ ده رتبهٔ وزارتله سلانیك سنجاغنـه نصب اولنمش ایسه‌ده، اوصره‌ده صدر اعظم راغب پاشا خسـته‌لنمغله، وكالةً امور صدارتی اداره‌یه مأمور اولوب، ١١٧٦ تاریخنده، راغب پاشانك وقوع وفاتی اوزرینه، مسند صدارته ارقا اولنمشـدر. یدی آیه قریب بو مقـامده قالمش ایسه‌ده، غایت وهام واجراآتی ناقص بر آدم اولمغله، امور دولتی تمشـیه ایچون لازم اولان فعـالیته مالك

اولدیغندن، ۱۱٦۷ ده عزل ایله، قندیه محافظلغنه، بعده کرید والیلکنه، ۱۱۸۰ ده موره محصللغنه، ۸۲ ده ثانیاً کریده و ۸۳ ده جده و حبش والیلکنه نصب اولنه‌رق، سنهٔ مذکوره‌ده عرفاتده وفات ایدوب، وصیتی اوزره، غربا مزارستاننده دفن اولنمشدر.

حمزه پاشا { (سلحدار ماهر —) بو دخی سلطان مصطفی خان ثالث دوری صدور عظامندن اولوب، نیکده سنجاغنده واقع قره حصار قصبه‌سندندر. ۱۱٤۰ تاریخلرنده طوغوب، استانبوله ورودنده حلواخانه نفراتی سلکنه داخل اولمش؛ ۱۱۵۷ ده اندرونده کیلار همایونه چراغ اولمش؛ وبر آره‌لق باش قوللقجی اولوب، بو اثنالرده بر آز علم دخی اوکرنمش؛ و ٦۲ ده خانهٔ خاصه‌یه آلنمش؛ وسلطان مصطفی خان ثالثك جلوسنده یعنی ۱۱۷۱ ده پشکیر آغالغندن سلحدارلغه ترفیع ایدلمش؛ وبرپاشنده بولنان هبةالله سلطان کندیسنه نامزد اولمش ایدی. ۷۲ ده رتبهٔ وزارتله موره محصللغنه، ۷۵ ده روم ایلی ایالتنه نصب اولنمش؛ واوسنه هبةالله سلطان وفات ایتمکله، عزل اولنه‌رق، ۷٦ ده نیکبولی سنجاغی الحاقیله ودین محافظلغنه وبعده اوزی وخوتین سنجاغنده نصب اولنمش؛ و ۷۸ ده عزل ووزارتی رفع اولنه‌رق، دیمتوقه‌یه نفی ایدلمش ایسه‌ده، ینه اوسنه وزارتی اعاده اولنه‌رق، سلانیك سنجاغنه، و ۱۱۸۰ ده مصر والیلکنه، وینه اوسنه حلب ایالتنه و بعده ازمیر محافظلغنه نصب اولنوب، ۱۱۸۲ ده مسند صدارته کچمشدر. نابمحل احسانلرله اسرافده بولندیغندن، وروسیه سفیری اوبرسقوفی یدی قله‌یه حبس ایله، روسیه محاربه‌سنه سببیت ویردیکندن، ۲۷ کونلك صدارتدن صکره عزل وکلیبولی‌یه نفی اولنه‌رق، ۱۱۸۵ ده اوراده وفات ایتمشدر.

حمزه میرزا { ملوك صفویه‌نك دردنجیسی اولان شاه خدابنده‌نك بیوك اوغلی وشاه عباس ماضینك برادریدر. عمیجه‌سی شاه اسماعیل ثانی زماننده پدریله برابر شیرازده مقیم اولوب، کرك بونك وکرك خراسان والیسی بولنان برادری عباسك قتلنه شاه اسماعیل طرفندن فرمان چیقمش ایسه‌ده، اوصره‌ده شاه اسماعیلك وقوع قتلیله ایکیسی دخی قورتلمشلردی. ۹۸۵ تاریخنده پدری تخته جلوس ایدوب، آنجق همان اعمی بر حالده بولندیغندن، والده‌سی ادارهٔ امور ایدر، وصاحب ترجمه دخی قوماندانلقده استخدام اولنوردی. اوصره‌ده یعنی سلطان مراد خان ثالث زماننده شروان واریوان وآذربیجان جهتلرنده عساکر عثمانیه وایرانیه آره‌سنده وقوع بولان محاربات عدیده‌ده صاحب ترجمه پك چوق غیرت وشجاعت کوستره‌رك، عساکر عثمانیه قوماندانلرینی خیلی مشغول ایتمشیدی. اواثناده یعنی ۹۹۰ ده جودی اسمنده بر غلامی طرفندن، اویقوده ایکن، قتل اولنمشدر.

حمص { (اصلی حانك کسریله اولوب، الیوم حانك ضمیله مستعملدر) سوریه قطعه‌سنك اك مشهور شهرلرندن اولوب، سوریه ولایتنده حما سنجاغنه ملحق بر قضانك مرکزیدر. دمشقك ۱۵۰ کیلومتره شمالنده واسکله‌سی اولان طرابلس شامك ۹۰ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق عاصی نهرینك ساحل یمیننده یعنی شرقنده و ۳٤° ٤۳′ ۲۰″ عرض شمالی ایله ۳٤° ۲۲′ ۱۳″ طول شرقیده واقعدر. موقعی حذای بحردن ٤۹٤ متره یوکسکدر. جبل لبنان ایله جبل تصیریه‌نك محل التصاقی شرقنده ممتد اولان واسع وغایت منبت بر اووه‌نك ایچنده اولوب، هواسی پك لطیف وصویی بولادر. ۲۵۰۰۰ قدر اهالیسی، متعدد جوامع شریفه ومساجدی، پك چوق تربه ومقامات وزیارتکاهلری، واسع وپك ایشلك چارشی وبازاری، شهرك جنوبنده بر تپه‌نك اوزرنده قدیم بر قلعه‌سی، اطرافنده باغ وباغچه‌لری وبر چوق آثار عتیقه‌سی واردر. خانه‌لری سیاه طاشدن معمول اولدیغندن، خارجدن منظره‌سی کوزل دکلدر. چارشیسنك باشلیجه تجارتی بدویلرك اخذ وعطاسندن عبارتدر. حمصده یوك وایپلیك وایپکدن صیرمه‌لی وساده چارشفلق ودوشمه‌لك انواع قماشلرله مشلحلر وسائره اعمال اولنور. پك اسکی بر شهر اولوب، عمالقه طرفندن بنا اولنمش، واسکندردن صکره سوریه‌ده حکومت سورن ماکدونیه‌لیلر زماننده خیلی معموریت کسب ایدوب، حمصدن غلط اوله‌رق (امسه Emese) تسمیه اولنمش ایدی. سوریه فتوحاتی صره‌سنده ابو عبیده بن الجراح وخالد بن ولید حضرتلری طرفندن فتح اولنمشدر. معاویه ایله حضرت علی

(رضه) يننده وقوع بولان اختلافده حمص اهاليسى حضرت مرتضايه اڭ زياده بغض كوسترنلردن اولوب، صفين محاربه‌سنده شدتله قتاله كيريشمشلردى. بعده تشيع ايدوب، افراطدن تفريطه دوشمشلردى. اوائل دور اسلامده حمص پك معمور اولوب، مشاهير علما وادبادن بر چوق ذواتڭ مسقط رأسى بولنمشدر. اهل صليب محارباتى زماننده خيلى تخريباته اوغرامش، وبر مدت اوكروه متعصبينك النده قالمش ايدى. جزيره فاتحى عياض بن غنم ايله صحابه‌دن بر چوق ذوات حصده مدفون اولوب، حضرت خالد بن وليدڭ اولديغى متواتر اولان بر مرقد دخى موجود ايسه‌ده، مشار اليهڭ مدينه‌ده وفات ايتديكى محقق اولوب، بعض محققينڭ ظننه كوره مرقد مذكور علما وصلحادن بولنمش اولان خالد بن يزيد بن معاويه‌نكدر. — حمص قضاسى حما سنجاغنى تركيب ايدن درت قضانڭ برى اولوب، لواء مذكورڭ قسم جنوبيسندن عبارتدر. تابعلرى اولان قصير وايكى قپولى جبه‌لريله برابر ۱۰۹ قريه‌دن مركب اولوب، ۵۰۰۰۰ قدر اهاليسى واردر. اراضيسى پك منبت ومحصولدار اولوب، مرعا واورمانلرى وعلى الخصوص خروب آغاجلرى چوقدر. محصولاتى حبوبات متنوعه ايله سبزه وميوه‌لرڭ انواعندن عبارتدر. اغنام وصغير، آت، دوه كبى حيواناتى چوق واسترلرى مشهوردر. درون قضاده ۶۰ جامع، ۵ مسجد، ۳ مدرسه، ۲ رشديه، ۵۸ صبيان وبر اناث مكتبى و ۵ تربه موجوددر.

حمص { اندلس عربلرى سوريه‌ده‌كى حمصه تشبيهاً بو اسمى اشبيليه شهرينه دخى ويرمشلردى.

حمطظ { (بن شريق القرشى) صحابه‌دن اولوب، حضرت رسول الله (صلعم) افندمزه يتيشمش، وخلفاى راشدين زماننده واقع اولان فتوحاتڭ بعضنده حاضر بولنمشدر.

حَمَل { (بن سعدانة الكلبى) صحابه‌دن اولوب، قومى طرفندن مبعوثاً نزد حضرت پيغمبرى‌يه كلمش؛ وبعده خالد بن وليدڭ معيتنده بعض فتوحاتده بولندقدن صكره، صفين محاربه‌سنده معاويه‌نڭ معيتنه كيرمش ايدى. — ابو نضله حمل بن مالك بن نابغة الهذلى دخى صحابه‌دن اولوب، بعده بصره‌ده ساكن اولمش، وبعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر.

حممه { (بن ابى حمة الدوسى) صحابه‌دن اولوب، حضرت عمر (رضه) ڭ زمان خلافتنده اصفهانڭ فتحنده حاضر بولنمش، واوراده شهيد اولمشدر.

حمنن { (بن عوف الزهرى القرشى) صحابه‌دن اولوب، عشرهٔ مبشره‌دن عبد الرحمن بن عوفڭ برادريدر. آلتمش سنه جاهليتده وآلتمش سنه اسلامده ياشايوب، هجرت ايتمه‌مش، ومدينه‌يه اصلا كيرمه‌مش ايدى.

حمنه { (بنت جحش) صحابياتدن اولوب، ازواج مطهرهٔ نبويدن ام المؤمنين حضرت زينب (رضها) نڭ همشيره‌سيدر. صحابه‌دن عبد الله وعبيد اسميله ايكى برادرى وعبد الرحمن بن عوفڭ زوجه‌سى اولان (ام حبيبه) اسميله ديكر بر همشيره‌سى وار ايدى. والده‌سى حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزڭ خاله‌سى اولان (اميه بنت ابى طالب) ايدى. معيت حضرت نبويده مدينه‌يه هجرت ايتمشدى. احد غزاسنده دخى حاضر بولنوب، صوصايان مجاهدين اسلامه صو طاشير، مجروحينى قالدير، ويارەلرينى باغلايوب تداوى ايدر ايدى. حضرت عايشه (رضها) حقنده افكى اختراع ايدن درت كشينڭ برى اولوب، ديكر اوچى حسان بن ثابت، عبد الله بن ابى و مسطح بن اثاثه ايدى. — ينه صحابياتدن بر حمنه دخى واردر كه ابو سفيانڭ قيزى ومعاويه‌نڭ همشيره‌سى ايدى. — ذهنى افندى «مشاهير النسا» سنده (حمنة المعذبه) اسمنده قدماى صحابياتدن ديكر بر خاتون دها ذكر ايديور كه كفاردن برينڭ جاريه‌سى اولمغله، اسلامندن طولايى افنديسى طرفندن عذاب كورديكيچون، حضرت ابابكر صديق (رضه) طرفندن اشترا واعتاق اولنمشدى. آنجق ابن اثيرڭ «اسد الغابه» سنده ذكر اولنمامشدر.

حموى { [«ياقوت حموى»، «ابن ابى الدم» و «سعد الدين حموى» ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

حَمّه { بو اسم جزيرة العرب وآفريقا واندلس وسائر بلاد عربده، ميا. حاره‌لرى مناسبتيله، بر چوق يرلره ويريلوب، اڭ مشهورلرى اندلسده بولنانلريدر كه اسپانيوللرڭ شمديكى تلفظلرينه كوره « آلهامه » ماده‌لرنده ذكر اولنمش؛ واوراده سهواً (الحمام) دن غلط دينلمشدر . جزايرده قسنطينه

اعمالندن وبلاد جرید داخلنده بو اسمله بر قصبه بولندیغنی دخی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

حُمَید { الانصاری وحید بن عبدالرحمن بن عوف وحید بن عبدیغوث صحابه‌دن } اولوب، بو اسمله اولان صحابه‌نك اك مشهوری ایسه ابوالمثنی حمید بن ثوردر، که شعرادن اولوب، حنین وقعه‌سنده زمرهٔ کفار داخلنده بولندیغی حالده، بعده ایمان واسلام الهام اولنمغله، نزد حضرت پیغمبری‌یه گله‌رك، حضور نبویده بر مفصل قصیده انشاد ایتمشیدی، که مطلعی شودر:

اضحی فؤادی من سلیمی مقصدا
ان خطأ منها وان تعمدا

حَمید { آناطولینك غرب جنوبی جهتنده بر خطه اولوب، دولت سلجوقیه امرا- } سندن اوراده حکومت سورمش اولان حمید بکك اسمیله (حمید ایلی) تسمیه اولنمشدر. الیوم قونیه ولایتنه ملحق بر سنجاق اولوب، مرکزی اسپارته قصبه‌سیدر. شرقاً نفس قونیه، جنوباً آنطالیه، غرباً بوردور سنجاقلریله شمالاً دخی خداوندکار ولایتنك قره حصار صاحب سنجاغیله محدوددر. ٢٧° عرض شمالیده و ٣٧° ایله ٣٨° طول شرقی آره‌لرنده واقعدر. اراضیسنك قسم اعظمی طاغلق ومرتفع اولوب، اغلاسون طاغنك اك یوكسك ذروه‌سی اولان (هینو) تپه‌سنك ٢٦٣٣ متره ارتفاعی واردر. هواسی قیشین خیلی صوغوق ویازین معتدلدر. آنطالیه سنجاغنی اروا ایدن (آق صو) ایله کوپری صویی چایلرینك منبعلری ومجرالرینك بر مقداری حمید سنجاغنده اولدیغی کبی، دیگر بر چوق چایلر دخی سنجاغك اراضیسنی بعدالارواء آتی‌البیان گوللره دوکیلور. حمید سنجاغنده ایکی بیوك گول بولنوب، بونلردن (اکردر) گولی سنجاغك اورته‌سنده وبکشهر گولی حمید ایله قونیه سنجاقلری آره‌سنده واقعدر. برنجیسنك محیط دائره‌سی ٩٠ وایکنجیسنك ٢١٠ کیلومتره‌در. ایکیسنك دخی بالیغی چوق اولوب، ایکنجیسنك بر قاج آطه‌سی دخی واردر، که اوستلرنده آت وصیغیر بسلنیر. اورمانلری چوق ایسه‌ده، دکیزدن بعدی ویوللرك فقدانی حسبیله، کراسته اخراج اولنه‌میوب، یالکز محلنده استعمال اولنور. طوپراغی منبت اولوب، ذخایر متنوعه ایله آفیون، خشخاش وسائر محصولاتی چوقدر. هله بغدایی پك اییی اولوب، یوناق وسچایه‌ده پك مقبولدر. باغ وباغچه‌لری واوزومیله سائر میوه‌لری دخی چوقدر. اغنام وسائر حیوانات اهلیه‌سی متوسط حالده اولوب، بر مقدار یباغی دخی اخراج اولنور. قروم، منغانس، دمیر وسائر معدنلری چوق اولدیغی تحقق ایتمش ایسه‌ده، هیچ بری اخراج اولنمامقده‌در. اورمانلرنده آیی، قورد، تیلکی، صکسار، طاوشان وسائر حیوانات وحشیه بولنوب، خیلی کورك دخی چیقار. اخراجاتی باشلیجه بغدای ایله آفیون، خشخاش، یباغی، جوز، کورك وآلاجه‌دن عبارت اوله‌رق سنوی ٤٠٠٠٠٠ عثمانلی لیراسنه، وادخالاتی دخی آوروپا امتعه‌سیله قهوه، شکر وسائره‌دن عبارت اوله‌رق ١٦٠٠٠٠ لیرایه بالغ اولور. بر شوسه یولی آیدین دمیر یولنك اوجنجه صونك موقفی اولان سرای‌کویندن کلوب، مرکز اوادن بالمرور، سنجاغی یاردقدن صکره، قونیه‌یه طوغری تمدید اولنمقده‌در. دیگر شایان ذکر یوللری اولمیوب حتی اسکله‌سی اولان آنطالیه‌یه دخی شوسه ایله مربوط دکلدر. صنایع محلیه کلیم وآلاجه نسجیله باقیر چیلغی ودمیر چیلکه متعلق بعض معمولاتدن عبارتدر. درون لواده ٧٤ جامع شریف، ١٨ مدرسه، ٥ کتبخانه ٣ رشدیه و ٦٤ صبیان مکتبی و ١١ کلیسا موجوددر. حمید خطه‌سی زمان قدیمده (پیسیدیا) اسمیله معروف اولان خطه‌نك غرب شمالی قسمندن عبارت اولوب، اووقتلردن قالمه بعض شهر وقصبه‌لر خرابه‌لری وسائر آثار عتیقه‌سی موجوددر. اهالیسی ١٢٠٠٠٠ راده‌سنده اولوب، یالکز ١٠٠٠٠ قدری روم، بر قاچ یوزی ارمنی ویهودی وقصوری کاملاً اسلامدر. خرستیانلری دخی لسان عثمانی ایله متکلمدرلر. بونلر یالکز قصبه‌لرده بولنیور. سنجاق بروجه زیر ٥ قضا و ٦ ناحیه‌دن مرکب اولوب، ٢٣٠ قریه‌یی جامعدر:

قضا	ناحیه	مقدار قرا
اسپارته	{ کچی‌بورلی، سکرکت }	٥٥
اولوبورلی		٥
یلواچ	حویران	٥٠
قره‌آغاج	افشار	٥١
اکردر	{ بارله، پاولو }	٦٩
جمعاً		٢٣٠

حمید { بو اسمله قونیه ولایتنك نیكده سنجاغنده بر قضـا دخی واردر، كه معدن اسمیله دخی معروفدر. [«معدن» مادهسنه مراجعت بیوریله.]

حمید { فرس شعراسندن بروجه زیر درت كشینك مخلصیدر:

برنجیسی (قاضی حمیـدالدین بلخی) مشـاهیر ادبا وعلمادن اولوب، «مقامات» عنوانیله فارسی بر تفسیر شریفی وكوزل اشـعاری واردر. سـلطان سنجر سلجوقینك معاصری وانوریـنك محبی ایدی. بلخیلر وقعهسنده انوری‌یی اولومدن قورتارمشـیدی. شو رباعی اونكدر:

برنك باد صبا درجهان مسافر باش
بسـان خاك بزیر فلك مقیم مشـو
كهی وار قدم بر فراز طور كذار
زعجز معتكف سـایهٔ كلیم مشو

— ایكنجیسی (مولوی حمیـدالله اردبیلی) علوم ظاهریه وباطنیه‌یه آشـنا اولوب، اون برنجی قرن هجری اوائلنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

آرزوكه روی دل بسویم كردی
دیدار حریص ووصل جویم كردی

— اوچنجیسی هندسـتان ملوك تیموریهسـندن جهانكیر شـاه عصری شعراسندن اولوب، «عصمت نامه» عنوانیـله بر منظومه یازمش، و ۱۰۱۶ ده وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی (مولانا حمیدالدین) ینه هندسـتان شعراسندن اولوب، اورنك زیب عالمكیرك اوستادی ایدی. ۱۲۱۶ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

حای آرام كودرین كلشن
ثمر آسـا رسیدم ورفتم

حمیدالدین دهلوی { (قاضی —) سكزنجی قرن هجری مشاهیر علماسندن اولوب، «هدایه» یه بر شرحی وسائر آثاری واردر. ۷٦٤ ده وفات ایتمشدر.

حمیدالدین ناكوری { هندستانك مشاهیر علماسندن اولوب، تصـوفه متعلق «طوالع الشموس» عنوانلی بر تألیفك وسـائر آثارك صاحبیدر. ٦۹٥ ده وفات ایدوب، دهلیده قطب شاه تربهسنده مدفوندر.

حمیدالله خان { هندستان مورخلرندن اولوب، «تاریخ حمید» عنوانیله دخی معروف «حوادث الخوانین» عنـوانیله بر تاریخی واردر، كه ۱۸۷۱ تاریخ میلادیسـنده كلكتهده طبع اولنمشدر.

حمید بن قحطبه { دولت عباسیه امراسندن اولوب، ابو جعـفر منصورك زماننده و ۱۳۹ ایله ۱٤۰ تاریخنـده ۱٤ آی مصر والیسی بولنمش؛ وبرقهده افریقیه عسكریله محـاربه ایدوب، غالب اولمش، وسردارلری اولان ابوالخطابی قتل ایتمشدر.

حمید تاتنكو { قره ختاییان دولتنك مؤسسی اولان براق حاجب قتلغ خانك برادری، وسلالهٔ مذكورهنك اوچنجی حكمداری اولان سلطان قطب الدین محمدك پدریدر.

حمید حسینی افندی { سلطان بایزید خان ثانی دورنده مشیخت اسلامیه مسندینه چكن علمای عثمانیهدن اولوب، علمادن افضل الدین افندینك اوغلیـدر. پدرندن وسائر علمای عصرندن تحصیل علم ایتدكدن صكره، بروسهده قپلوجه مدرسهسـنه وبعده درسعادتده سـلطان مراد خان مدرسهسـنه مدرس اولمش؛ ومؤخراً دارسـلطنه قاضیعسكری اولوب، ۹۰۱ تاریخنده مسند مشیخته چكمش ایدی. یدی سـنه ایله ایكی آی مقام فتواده قالدقدن صـكره، ۹۰۷ ده وفات ایدوب، حضرت ابا ایوب انصاری جوارنده دفن اولنمشدر. عالم ومستقیم وغیـور بر ذات اولوب، بعض درس كتابلرینـه حاشیه‌لری واردر.

حمیده بانو بیكم { هندستان ملوك تیموریهسـندن همایون شاهك زوجهسی ومشهور اكبر شـاهك والدهسی اولوب، احد جامك نسـلندندر. دهلیده واكرهده وسائر بلاد هندده پك چوق خیراتی واردر. حج شریفدن عودتنده اهالیٔ حرمینـدن ۳۰۰ كشی برابر آلوب، دهلیده كندیلرینه مخصـوص (عرب سرای) اسمیله بر عمارت یاپدیرمش، وجملهسـنه وظیفه و معینات باغـلامش ایدی. ۱۰۱۲ ده وفات ایدوب، همایون شـاهك تربهسی داخلنده مدفوندر.

حمیدة البربریه { حضرت امام موسی كاظمك والدهسی اولوب، عن اصل بربر قومنه منسـوب بر جاریه ایدی. مملوكهسی (ام البنین)ی، عالم معناده جانب رسالت مآبدن آلدیغی

امر و اشارت اوزرینه، اوغلی مشارالیه ویرمش؛ وموی‌الیها حضرت امام رضانك والده‌سی اولمشدر.

حمیده بنت النعمان { انك مشهور شاعره‌لردن اولوب، صحابه‌دن نعمان بن بشیرك قیزیدر. قوجه‌لرینی هجو ایتمك عادتی اولوب، بو سببدن بر قاچ قوجه‌دن تطلیق اولنمشدی. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

لعمری دمشق وفتیانها
احب الی من الجالیه
نکحت المدینی اذجاءنی
فیالك من نکحة الغالیه الخ

حمیدی { کشمیر شعراسندن اولوب، نعت حضرت مرتضی حقنده اولان شوبیت اونکدر:

مرتضی آنکه شه مسند عالی نسبیست
آفتابیستکه برج شرفش دوش نبیست

حمیدی زاده { (مصطفی افندی) دورسلطان سلیم خان ثالثده مسند مشیخت اسلامیه‌یه چیقن علمادن اولوب، مصر قاضیسی ایکن اوراده وفات ایتمش اولان حمیدی محمد افندینك اوغلیدر. ۱۱۴۴ تاریخنده طوغوب، تحصیل علم ایتدکدن صکره طریق نقشبندی‌یه انتسابله، مسلك تصوفه سلوك ایتمشیدی. کیده‌رك دعا ونفسنك تأثیریله شهرت بولوب، دور سلطان عبدالحمید خان اولده سرای همایونه آلنه‌رق، سرای خواجه‌سی اولمش ایدی. بو مناسبتله قطع مراتب ایده‌رك، آناطولی پایه‌سنی احراز ایتمشدی؛ ومذاکرهٔ امور دولتده مجالس ومحافل عالیه‌ده بولنوردی. سلطان سلیم خان ثالثك جلوسلرنده اقبالی برتر اولوب، روم ایلی قاضیعسکری و ۱۲۰۴ ده شیخ الاسلام اولمش ایسه‌ده، طریق علمی‌یی اسکی نظامنه ارجاعه چالیشوب، بو بابده زیاده شدت کوستردیکندن، واسکی طور صوفیانه‌سیله ناقابل توفیق دارات ودبدبه‌یه دوشدیکندن، هرکسی کندیسندن بیزار وطریق علمی منسوبیننی بر چوق خلق مغدور واطوار غریبه‌سیله وکلایی دخی رنجیده ایتمش؛ وبووجهله بر ایشه موفق اوله‌میوب، اون یدی آی ایله اون کون مقام فتواده قالدقدن صکره، عزل اولنه‌رق، انجیر کوینده اقامته مأمور اولمش؛ وبعده منفاسی مغنیسایه تحویل اولنه‌رق، ۱۲۰۸ ده اوراده وفات ایتمشدر.

حمیدیه { قسطمونی ولایتنك بولی سنجاغنه مربوط بر قضا اولوب، شرقاً بارطین، جنوباً کرده، غرباً ارکلی قضالریله، شمالاً دخی قره دکیزله محاطدر. مرکزی چهارشنبه قصبه‌سیدر. یقین وقته کلنجه‌یه قدر بارطین قضاسی چهارشنبه نامیله بر ناحیه ایکن، وسعت وجسامتنه مبنی، اخیراً حمیدیه اسمیله بر قضا اتخاذ اولنمشدر. ۳۴۰ قریه‌دن مرکب اولوب، همان جمله‌سی مسلم اولمق اوزره، ۳۰۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. اراضیسی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله میوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. اورمانلری پك چوق اولوب، خیلی کراسته قطع واخراج اولنور. حیوانات اهلیه‌سی متوسط حالده اولوب، بر مقدار تفنیك کچیسی دخی واردر.

حمیدیه { سیواس ولایتنده قره حصار شرقی سنجاغنه ملحق بر قضا اولوب، لوانك جهت غربیه‌سنده واقعدر. مرکزی اولان حمیدیه قصبه‌سی قره حصار شرقیدن ۱۶ ساعتلق مسافه‌ده واقعدر. قضا مقدما میلاس اسمیله معروف ایکن، شمدی مرکزی بولنان بازار برنده بعض اصحاب خیر طرفندن جامع ومدرسه وبر قاچ خان ودکان انشاسیله قصبه حالنه قونه‌رق، مرکز اتخاذ، وپادشاه زمان سلطان عبدالحمید خان ثانی حضرتلرینك نام نامی شاهانه‌لرینه نسبتله حمیدیه تسمیه اولنمسی اوزرینه، قضایه دخی بو نام ویرلمشدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، کلکیت ومیلاس نهرلریله بونلره منصب اولان بر قاچ چای طرفندن شق اولنیورسه‌ده، انهار مذکوره‌نك یتاقلری درین واطرافلری مرتفع اولمغله، صولری سقی اراضی‌یه استعمال اولنه‌میور. طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سی متوسط حالده اولوب، محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارتدر. قضانك بر چوق محللرنده باقیر ودمیر وقورشون معدنلری بولنیورسه‌ده، اخراج اولنه‌مامقده‌در. (معدن) قریه‌سنده‌کی دمیر معدننده اهالی کندیلرینه مخصوص بر اصول قدیمه اوزره بر مقدار جوهر چیقاروب، صپان وقازمه وبالطه کبی شیلر اعمال ایدرلر. قضانك اورمانلری دخی پك چوق ایسه‌ده، ساحلدن بعدی جهتیله کراسته اخراج اولنه‌مامقده‌در. سیواس ولایتنده نواحی اصول جدیده‌سی اجرا قلنمش اولمغله،

اشبو قضا ۱۰ ناحیه‌یه منقسم اولوب، ۱۵۰ قریه‌یی جامعدر. اهالیسی ۳۴۰۰۰ کشی قدر اولوب، درت بیکه قریب مقداری روم وارمنی اوله‌رق خرستیان وقصوری کاملاً اسلامدر. درون قضاده ۷۱ جامع ومسجد، ۶ مدرسه، ۱ رشدیه، ۸۰ اسلام و ۲۰ خرستیان مکتبی موجوددر.

حمیدیه { سوریه ولایتنك حما سنجاغنده بر قضا اولوب، مقدما جبل کلبیه تسمیه اولنوردی. لوانك جهت غربیه‌سنده واقع اولوب، جبل نصیریه‌نك اتکلرنده بولنمغله، اراضیسی طاغلقدر. اهالیسی قسماً نصیری قسماً اسماعیلی وقسماً دخی سنی اولوب، اکثری حال وحشتده بولنیور. طاغلرنده بعض اورمانلر بولنمغله، اهالیسنك باشلیجه مدار تعیشی اودونجیلق وکورجیلکدر. مرکزی حمانك ۳۰ کیلومتره غرب جنوبیسنده واقع (مصیاف) قصبه‌سیدر. قضا ۶۱ قریه‌دن مرکب اولوب، ۷۰۰۰ اهالیسی واردر.

حمیدیه { درسعادتده باغچه قپوسی قربنده بر محله اولوب، سلطان عبدالحمید خان اولك تربه ومدرسه وکتبخانه‌سنی شامل اولمغله، بو اسمله تسمیه اولنمشدر.

حُمَیر { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، بری (حمیر بن عدی القاری) در، که عبدالله بن ابی سلولدن طول قالمش اولان معاذه‌یی تزوج ایتمشیدی. — ایکنجیسی انصاردن وبر روایتده بنی سلمه آزادلیلرندن اشجعی اولوب، وقتیله مسجد ضرار اصحابندن بولنمش ایکن، بعده توبه ایتمشیدی.

حِمیَر { عرب عاربه‌دن عبدالشمس بن یعرب بن قحطانك اوغلی اولوب، یمن خطه‌سنده (حمیریلر) اسمیله معروف بر دولت تأسیس ایلمشیدی. بونك زمان ظهورینی تعیین ایتمك تمکن اولمیوب، آنجق حمیریلرك اون سکزنجیسی اولان (بلقیس) حضرت سلیمان (عم) ك معاصره‌سی بولندیغنه نظراً، حمیر اوندن بر قاچ یوزسنه اول یاشامش اولسه کرکدر.

حمیراء { حضرت عایشه (رضها) نك لقبیدر.

حِمیَریلر { قبل الاسلام یمنده حکومت سورمش بر حکمداران سلاله‌سی اولوب، زمان جاهلیتده ظهور ایتمش اولان عرب دولتلرینك اڭ بیوکی واڭ متمدنیدر. بونلر زماننده یمن وحضرموت جهتلرنده معموریت پك ایلریلیوب، الیوم خرابه‌لری حیرت افزای عقول اولان بعض صوبند وسدلری وبر طاقم باغچه‌لر وسرایلر یاپدیرمشلردی. (باغ ارم) و (سیل عرم) بو جمله‌دندر. بونلرك اڭ بیوکی واڭ مشهوری (شداد) در. عرب مورخلری حمیریلری عرب عاربه‌دن عد ایدیورلرسه‌ده، حضرت هودك بونلرك زماننده قوم عاده بعث اولندیغنی دخی بیان ایدیورلر؛ حالبوکه قوم عاد عرب بائده‌دن معدوددر. حمیریلردن (ذوالقرنین) ك جهانکیر اولوب، بر چوق ممالك ضبط ایلدیکی وظلماته دخی کیتدیکی؛ افریقه‌سنك آق دکیز سواحلنه قدر چیقوب، بلاد بربری ضبط ایلدیکی، وحتی افریقیه‌نك بونك اسمنه نسبتله بویله تسمیه اولندیغی، وشمر وتبعك چین وتبته قدر توسیع فتوحات ایلدکلری تواریخ عربده مذکور ایسه‌ده، حمیریلرك جزیرة العربك خارجنده برکونه فتوحاتلری امم سائره تواریخنده اصلا مذکور اولمدیغندن، روایات مذکوره مبالغه وخیالاتدن عبارت اولسه کرکدر. یالکز حمیریلردن بر قاچنك، کعبه‌یی تخریب وحجر اسودی سبا وصنعایه نقل ایتمك مقصدیله، حجازه سفرلری وقوع بولمش اولدیغی صحیحدر. ملوك حمیردن بلقیس نام ملکه‌نك حضرت سلیمان (عم) ایله مخابره‌یه کیریشوب، بعده برچوق کرانبها ونادیده هدایا تقدیمیله زیارتنه کیتدیکی دخی محقق اولوب، آنجق مشارالیهانك نبی مشارالیه طرفندن تزوجی حقنده‌کی روایت شایان وثوق دکلدر. اوواقتلردن حمیریلرك بیننده دین موسی انتشار ایتمشیدی. حمیریلردن (ذونواس) زماننده حبش نجاشیسی طرفندن (ابرهه) اسمنده بر قائدك قومانده‌سیله عسکر کوندریله‌رك، یمن ضبط اولنمش، وحمیریلر دولتنه ختام ویرلمش ایدی. اوصره‌ده ابرهه حجازه دخی تجاوز ایدوب، اصحاب فیل وقعه‌سی وقوعه کلمشیدی. بعده حمیریلر بقیه‌سندن سیف ذوالیزن ایران کسراسنك معاونتیله حبشلیلری طرد ایتمش؛ وبو مناسبتله یمن ایرانك حکمی آلتنه کیروب، اورادن والیلر تعیین اولنمغه باشلامشیدی. که وقت سعادتده دخی بو حالده بولنوب، اواخر عمر حضرت رسول الله (صلعم) ده دائرهٔ اسلامه داخل اولمشدر. حمیریلرك کندیلرینه مخصوص بر خطلری وار ایدی، که صاغدن صوله وحروف مقطعه ایله یازیلوب، فنیکه‌لیلرك

خطندن مأخوذ کبی کورینور؛ وبلقیس ایله حضرت سلیمان آره‌سنده تحدث ایدن مناسبات زماننده اخذ ایدلمش اوله‌جغی، ویاخود اوندن اول دخی فنیکه‌لیلرك بحر احمرده واقع سیر وسیاحت وتجارتلرنده حمیریلره کندی خطلرینی اوکرتمش اوله‌جقلری آکلاشیلیور. بو خط ایله محرر یمن وحضرموتده بر چوق آثار مشهود اولوب، ارباب تحقیق حروفاتك صورت قرائتنی حل وفصل ایتمشلردر. آثار مذکوره‌ده مستعمل اولان لسانك لسان عربی ایله مناسبت ومشابهتی ظاهر ایسه‌ده، خیلی فرقلی اولدیغی دخی ناقابل انکاردر. حمیریلرك مرکز قدیملری (سبا) شهر شهیری اولوب، بعده صنعانی مرکز اتخاذ ایتمشلردی. حکومت سورن ملوك حمیر بروجه زیر ۳۶ کشیدر:

۱ حمیر	۱۳ ذوالقرنین	۲۵ تبع
۲ لهلان	۱۴ ذوالمنار	۲۶ کیلرب
۳ وایل	۱۵ افریقس	۲۷ حسان
٤ سکسك	۱٦ ذوالاذعار	۲۸ ذوالاعواد
٥ یعفر	۱۷ سرحبیل	۲۹ عبدکلال
٦ ذورایاش	۱۸ هدهاد	۳۰ حارث
۷ لقمان	۱۹ بلقیس	۳۱ عمرو
۸ سبع	۲۰ ناشر	۳۲ بیعه
۹ شداد	۲۱ شمر	۳۳ صهبان
۱۰ لقمان	۲۲ ابرمالك	۳٤ ذوالجناح
۱۱ شدید	۲۳ عمران	۳٥ ذوشناتر
۱۲ حارث	۲٤ ذوحیشان	۳٦ ذونواس(زرعه)

بونلرك یکرمی بشنجیسی اولان تبعدن صکره کیلره تبع ثانی وتبع اصغر کبی اسملر ویرلمکله، اوندن صکره کلنلر (تبابعه) اسمیله دخی معروفدر.

حُمَیضه { (بن رقیم) صحابه‌دن اولوب، احدده و اوندن صکره‌کی غزواتده حاضر بولنمشدر.

حُمَیل { (بن بصره بن ابی بصره) کندیسی وپدریله جدی صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشلردر.

حَنبَل { (بن خارجه) صحابه‌دن اولوب، حنین غزاسنده حاضر بولنمشدر.

حنش { (بن عقیل) و (ابوالمعتمر حنش) صحابه‌دندر.

حنطب { (بن حارث القرشی المخزومی) صحابه‌دن اولوب، فتح مکه‌ده اسلامه کلمشدر. اوغلی عبدالله وتورونی عبدالمطلب واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه مرویدر.

حنطمه { آفریقای جنوبینك ساحل شرقیسنده واقع (سفالة الذهب) مملکتنده وساحل بحرده بر قصبه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذکوردر.

حنظل { (بن ضرار) صحابه‌دن اولوب، خیلی یاشلی اولدیغی حالده، اسلامه کلمشیدی.

حنظله { بو اسمله صحابه‌دن بروجه زیر برقاچ ذات بولنمشدر: حنظله بن ابی حنظلة الانصاری، که قباء مسجدینك امامی ایدی. — حنظلة الثقفی، که اهل حصدن معدوددر. — حنظله بن حذیم بن حنیفة المالکی، که طفل ایکن، پدری طرفندن نزد حضرت پیغمبری‌یه کوتوریله‌رك، دعای حضرت نبوی‌یه نائل اولمش، و بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — ابو ربعی حنظله بن الربیع، که (حنظلة الاسیدی) دیمکله دخی معروف اولوب، کتاب حضرت نبویدن بولنمش؛ وبعده (قرقیسیا) ده ساکن اولوب، اوراده وفات ایتمشدر. جمل وقعه‌سنده حضرت علی (رضنه)‌ك عليهنده بولنمشدر. — حنظله بن ابی عامر الانصاری الخزرجی، که سادات صحابه‌دن اولوب، (غسیل الملائکه) دیمکله معروف ایدی. پدری ابو عامر راهب حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزه حسد ایدنلردن اولوب، شامده‌کی روم والیسنه التجا ایتمش ایدی. حنظله احد وقعه‌سنده ابو سفیان بن حربله مبارزه ایدوب، برروایتده بونك وبرروایتده ابوسفیانك امدادینه کلن (ابن شعوب شداد بن اسود اللیثی) الیله شهید اولمشدر. — حنظلة العشمی. — حنظله بن علی. — حنظله بن قسالة الطائی، که قیزی زینب ایله برابر نزد حضرت نبوی‌یه کلوب، شرف اسلامله مشرف اولمشدی. — حنظله بن قیس الانصاری، که عهد رسول اللهده طوغوب، حضرت عمر وعثمان (رضهما) دن روایت احادیث شریفه ایتمشدر. — حنظله بن نعمان، که معاویه‌یه قارشی اولان محارباتده معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر.

حنظله بن صفوان { ظهور اسلامدن اول قوم ثمودك بقیه‌سی ظن اولنان (اصحاب الرس) ه مبعوث پیغمبر اولدیغی مرویدر.

حنظله بن صفوان { دولت امویه امراسندن اولوب، یزید بن عبدالملك زماننده برادری بشر بن صفواندن صکره

مصر والیسی اولمش؛ و ۳ سنه والیلك ایدوب، شامدن آلدیغی امر اوزرینه، خطهٔ مصریه‌ده‌کی صنملری شکست وآثارینی امحا ایتمشدی. بعده هشام بن عبد الملك زماننده ثانیاً والئ مصر اولوب، بودفعه دخی ۵ سنه اجرای حکومتله، عصیان ایدن قبطیلری مغلوب ایتمش؛ و ۱۲٤ تاریخنده مصردن چیقوب، مغرب جانبنه گیتمش ایدی.

حنفی محمد افندی { سلطان محمد خان رابع دورنده مشیخت اسلامیه مسندینه چیقن علمادن اولوب، علی الاصول تحصیل علم ایله، دور مدارس ایتدکدن صکره، ۱۰٤٤ ده مدینه، ۱۰۵۱ ده مصر، ۵٦ ده ادرنه مولویتلرینه، ۵۸ ده آناطولی قاضیعسکرلکنه، ۱۰٦۱ ده روم‌ایلی صدرینه و ۱۰٦٦ ده مقام فتوایه نصب اولنه‌رق، آنجق بك اختیار وضعیف اولدیغندن، یالکز ٤ آی بو مقامده قالوب، ۱۰٦۷ ده عزل اولنمش؛ واو سنه وفات ایده‌رك، حضرت ابا ایوب انصاری جوارنده دفن ایدلمشدر.

حنه { حضرت مریم (عم) ك والده‌سی اولوب، قرآن کریمده (امرأة عمران) دیه یاد بیورلمشدر. حضرت زکریانك زوجه‌سی اولان (ایساع) ك همشیره‌سی ایدی.

حنی { (محمد بن علی) شعرادن اولوب، ۷۳۲ تاریخ هجریسنده وفات ایتمشدر.

حنیف { (بن ریاب الانصاری) صحابه‌دن اولوب، احد و اوندن صکره‌کی غزواتده حاضر بولنمش؛ ومعونه محاربه‌سنده شهید اولمشدر.

حنیف بك { (ابراهیم —) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن و خواجکان دیوان همایوندن اولوب، ۱۲۱۱ تاریخندن صکره‌جه وفات ایتمشدر. سیر حضرت نبوی‌یه متعلق ۳ جلد اوزره بر منظومه‌سی واردر. شو بر ایکی بیت اوندندر:

نور اقدم ختم قرآن رسل
مبتدا ومنتهای هر سبل
جان عالم جان وصال
جانلر اولسون یولنده پایمال

حنیفه { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمیدر: برنجیسی سالف الترجمه خدیمك پدری وحنظله بن خدیمك جدی اولوب، اوچیده صحبت رسول الله (صلعم) شرفنه نائل اولمشلردر. — ایکنجیسی ابوحره حکیم بن ابی یزیدك عمیجه‌سی اولوب، (رقاشی) دیمکله معروفدر. بر حدیث شریف روایت ایتمشدر.

حنیفه { حضرت علی المرتضی (رضه) ك زوجاتندن اولوب، حضرت امامیندن صکره اولاد علی بیننده تمیز ایتمش اولان محمد بن حنیفه‌نك والده‌سیدر.

حنیفه بنت القمنی { علم وفضل ایله شهرت بولمش مشاهیر نساء اسلامدن اولوب، علی الخصوص حدیثده ید طولی صاحبه‌سی ایدی. امام سیوطینك اشیاخندندر.

حنین { صحابه‌دن اولوب، حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزك کوله وخادملری ایکن، عم بزرکوارلری حضرت عباسه اهدا بیورلمش، واونلر طرفندن اعتاق اولنمش ایدی. تورونلری ابراهیم بن عبدالله وابوحنین بن عبدالله بن حنین مشاهیر تابعیندن اولوب، جدلرندن روایت احادیث شریفه ایتمشلردر.

حُنَین { مکهٔ مکرمه ایله طائف آره‌سنده بر محل اولوب، هجرت نبویه‌نك سکزنجی سنه‌سی هنوز شرکدن قورتلمامش بعض قبائل عرب، مکه‌یی استرداد مقصدیله هجوم ایتدکلرنده، بو موقعده عساکر اسلامه قارشی کله‌رك، ابتدا غالب کلمشلرسه‌ده، بعده غلبه ونصرت عساکر مسلمینه نصیب اولمشدر. حنین غزوه‌سی غزوات حضرت نبوینك اك مهملرندن اولوب، بونده دخی صحابه‌دن بر خیلی ذوات شهید اولمشلردر.

حُنَین بن اسحق { (ابوزید — العبادی) خلفای عباسیه زماننده یتیشن مشاهیر اطبادن اولوب، نصرانی المذهب ایدی. انوار اسلامیه‌نك انتشار وتعممندن صکره اوته‌ده بریده متفرق قالان خرستیانلر حیره جهتنده اجتماع ایدوب، (عباده) اسمیله تسمیه اولنمشلردی. صاحب ترجمه دخی بونلردن ایدی. ۱٤۹ تاریخنده طوغوب، لسان سریانی‌یی کندی وطننده ویونانی‌یی اسکندریه‌ده تحصیل ایتدیکی کبی، ادبیات عربیه‌یی دخی بصره‌ده خلیل بن احمددن وسائر اعاظم ادبادن تحصیل ایتمش؛ وحتی مشهور سیبویه ایله درس شریکی بولنمشدر. لسان فارسی‌یه دخی آشنا ایدی. ادبیاتی اکمال ایده‌رك، لسان

عربى فصاحت وبلاغتنده يد طولى قزاندقدن صكره، بغداده كيدرك، يوحنا بن ماسويهدن فن طبى تحصيله باشلامش ايسهده، اثناى افاده وتدريسده معلمنى يك دقيق سؤاللرله يورديغندن، وعباده طائفهسى اكثريا تجارت وصرافلقله مشغول اولوب، ايچلرندن اووقته قدر هيچ بر طبيب يتيشمهمش اولديغندن، يوحنا بن ماسويه «كيت بر كوشهده بر صراف دكانى آچ» ديهرك كنديسنى حلقهٔ تدريسندن چيقارمشيدى. حنين بر قاچ سنه نابديد اولوب، تبديل نام وقيافتله تحصيل فن طب ايتدكدن صكره، بتكرار بغداده ظهور ايدوب، يوحنا بن ماسويه كنديسنك اقتدار علميسنى كورنجه، معاملهٔ سابقهسندن طلب عفو ايلمش؛ واوندن صكره، حنين اطباى زمانيله مجلس افاده واستفادهده بولنهرق، عربى ويونانى وسريانى لسانلرندهكى اقتدار فوقالعادهسى حسبيله، بعض كتب طبيه ترجمه ايتمكه باشلامش؛ واووقت حكومت سورمكده اولان مأمون خليفه كتب فنيهٔ يونانيهنك عربىيه ترجمهسنى زيادهسيله آرزو ايتديكندن، حنينك خليفهٔ مشاراليه عندنده قدر و اعتبارى پك زياده اولوب، حتى ترجمه ايتديكى كتابلرك ثقلتنجه آلتون ويرديكى شهرت بولمشدر. اجراى مداواتده دخى مهارت كاملهسى بولنمغله، كرك مشاراليه مأمون خليفهنك وكرك خلفلرى اولان سائر خلفاى عباسيهنك خدمت طبابتنده بولنهرق، پك چوق اموال واعتباره نائل اولمشدى. معاصرلرى اولان اطباى نصرانيه وعلىالخصوص جبرائيل بن بختيشوع ايله رفقاسى حنينك بو اقبالنى چكهميوب، كنديسنك ايى بر مترجم اولديغنى وآنجق فن طبده حذاقتى اولمديغنى ادعا ايله، نظر خلفادن دوشورمكه چاليشهرق، بونكله موفق اولهميهجقلرينى آكلاينجه، خليفه بولنان متوكل علىالله حنينك عقائد نصرانيهيه غير معتقد اولديغنى وحضرت عيسى ومريم ايله حواريونك تصويرلريله اكلنديكنى سويلمشلر؛ وخليفه لاجلالتجربه بويله بر رسمى حنينه كوسترنجه، كنديسى حكيم بر آدم اولمغله، بونك بر رسمدن عبارت اولوب، حرمت وعبادته مستحق اولمديغنى بيان ايتمسى، وخليفهنك تكليفيله بو رسمه توكورمسى اوزرينه، بطريق طرفندن آفروز اولمش؛ وجانب خليفهدن شديداً حبس، وبتون اموال واملاكى مصادره اولنهرق، نهايت متوكلك اوغراديغى بر خستهلق اوزرينه، اطبايه اك زياده محتاج اولديغى بر صرهده، بونلرك تكليفمصرانهسيله، خليفه كنديلرينه حنينك اعدامنى وعد ايتمش ايسهده، اوكيجه خليفهنك رؤياسنده حضرت عيسى (عم) كورينوب، حنينى عالم معناده توصيه ايتمكله، ايرتسى كون اعداسنه رغماً حبسدن چيقاريلوب، اولكندن زياده انعام واحسان واعتباره نائل، وبر معالجهٔ مخصوصه ايله خليفهيى مبتلا اولديغى مرضدن قورتارمغه دخى موفق اولمغله، رئيس الاطبا عنوانيله مظهر اولمشدى. بوحكايهيى كنديسى تأليفاتنك برنده پك مؤثر صورتده حكايه ايتمشدر. حنين بن اسحق كتب طبيه وحكميه نسخهلرينى تحرى ايچون روم ممالكنه دخى سياحت ايتمشدى. كحالقده يعنى كوز طبابتنده دخى مهارتى وار ايدى. ٢٦٤ تاريخنده ٧٠ ياشنده وفات ايتمشدر. داود واسحاق اسملرنده ايكى اوغلى اولوب، بونلردن سالفالترجمه اسحاق بن حنين پدرينك شهرتنه معادل بر شهرت قزانمش، وعربىيه بر چوق كتب حكميهٔ يونانيه ترجمه ايتمشدر. حنينبقراطحكيمك طبهمتعلق اولان متونيلهجالينوسك متون مذكوره اوزرينه يازديغى شرحلرى كاملاً لسان عربىيه نقل ايتدكدن بشقه، بونلرك چوغنى اختصار ايتمش، وكنديلكندن دخى بر قاچ معتبركتاب يازمشدر. ترجمه وتأليف اولهرق آثارى بروجه آتيدر: «كتاب العشر مقالات فى العين»، «كتاب فى العين»، «اختصار ستة عشركتاباً لجالينوس»، «كتابالترياق»، «اختصار كتاب جالينوس فى الادوية المفردة»، «مقالة فى ذكر ماترجم من كتب جالينوس وبعض مالم يترجم كتبها»، «مقالة فى ثبت الكتب التى لم يذكرها جالينوس فى فهرست كتبه»، «مقالة فى اعتذاره لجالينوس فيما قاله فى المقالةالسابعة من كتاب آراءابقراط وفلاطن»، «جل مقالة جالينوس فى اصناف الغلط الخارج عن الطبيعة»، «جوامع كتاب جالينوس فى الذبول»، «جوامع كتاب جالينوس فى انالطبيب يجب ان يكون فيلسوفا»، «جوامع كتاب جالينوس فى كتب ابقراط الصحيحة وغير الصحيحة»، «جوامع كتاب جالينوس فى الحث على تعلم الطب»، «جوامع كتاب المنى لجالينوس»، «ثمار تفسير جالينوس لكتاب الفصول لابقراط»، «ثمار تفسير جالينوس لكتاب تقدمة المعرفة»، «ثمار تفسير

جالينوس لكتاب ابقراط فى تدبير الامراض الحادة »، « ثمار تفسير جالينوس لكتاب ابقراط فى جراحة الرأس »، « ثمار السبع عشرة مقالة الموجودة من تفسير جالينوس لكتاب ابيذيميا لابقراط »، « ثمار تفسير كتاب قاطيطريون لابقراط »، « ثمار تفسير جالينوس لكتاب ابقراط فى الاهوية والازمنة والبلدان »، « شرح كتاب الهواء والماء والمساكن لابقراط »، « شرح كتاب الغذاء لابقراط »، « ثمار المقالة الثالثة من تفسير جالينوس لكتاب طبيعة الانسان لابقراط »، « ثمار كتاب ابقراط فى المولودين لثمانية اشهر »، « فصول من كتاب ابيذيميا »، « فصول من كتاب الاهوية والبلدان »، « مقالة فى تدبير الناقهين »، « رسالة فى قرص العود »، « رسالة الى الطيفورى فى قرص الورد »، « كتاب الى المعتمد فيما سئله عنه من الفرق بين الغذاء والدواء المسهل »، « كتاب قوى الاغذية »، « كتاب فى كيفية ادراك الديانة »، « مسائل فى البول »، « مقالة فى تولد الفروج »، « مسائل من كتب المنطق الاربعة »، « مقالة فى الدلائل على معرفة كل واحد من الامراض »، « كتاب فى النبض »، « كتاب فى الحميات »، « كتاب فى البول »، « كتاب فى معرفة اوجاع المعدة وعلاجها »، « كتاب فى حالات الاعضاء »، مقالة فى ماء البقول »، « كتاب فى اليبس »، « كتاب فى حفظ الاسنان واللثة »، « كتاب فيمن يولد لثمانية اشهر »، « كتاب فى امتحان الاطباء »، « كتاب فى طبايع الاغذية وتدبير الابدان »، حروف هجا ترتيبله « كتاب فى اسماء الادوية المفردة »، « كتاب فى مسائل عربية »، « كتاب فى تسمية الاعضاء على مارتبها جالينوس »، « كتاب فى تركيب العين »، « مقالة فى المد والجزر »، « كتاب فى افعال الشمس والقمر »، « كتاب فى تدبير السوداوين »، « كتاب فى تدبير الاصحاء فى المطعم والمشرب »، « كتاب فى اللبن »، « كتاب فى تدبير المستسقين »، « كتاب فى اسرار الادوية المركبة »، « كتاب فى اسرار الفلاسفة فى الباه »، « جوامع كتاب السماء والعالم »، « كتاب فى المنطق »، « كتاب فى النحو »، « مقالة فى خلق الانسان وانه من مصلحته والتفضل عليه جعل محتاجاً »، « كتاب فيما يقرأ قبل كتب فلاطن »، « مقالة فى تولد النار بين الحجرين »، « كتاب الفوائد »، « مقالة فى الحمام »، « مقالة فى الآجال »، « مقلة فى الدغدغة »، « مقالة فى ضيق النفس »، « كتاب فى اختلاف الطعوم »، « كتاب فى تشريح آلات الغذاء »، « تفسير كتاب النفخ لابقراط »، « تفسير كتاب حفظ الصحة لروفس »، « تفسير كتاب الادوية المكتومة لجالينوس ». « رسالة فى دلالة القدر على التوحيد »، « رسالة الى سلمويه ابن بنان عماسئله من ترجمة مقالة جالينوس فى العادات »، « كتاب فى احكام الاعراب على مذهب اليونانيين »، « مقالة فى السبب الذى من اجله صار مياه البحر مالحة »، « مقالة فى الالوان »، « كتاب قاطيغورياس على رأى ثامسطيوس »، « مقالة فى تولد الحصاة »، « مقالة فى اختيار الادوية المحرقة »، « كتاب فى مياه الحمات »، « كتاب نوادر الفلاسفه والحكماء وآداب المعلمين القدماء »، « كناش مختصر من كناش بولس »، « مقالة فى تقسيم علل العين »، « كتاب اختيار ادوية العين »، « مقالة فى الصرع »، « كتاب الفلاحة »، « مقالة فى التركيب عماوفقه عليه الفاضلان ابقراط وجالينوس »، « مقالة تتعلق بحفظ الصحة وغيرها »، « كلام فى الآثار العلوية »، « مقالة فى قوس قزح »، « كتاب تاريخ العالم والمبدأ والانبياء والملوك والامم والخلفاء و الملوك فى الاسلام »، « حل بعض شكوك جاسيوس الاسكندرانى على كتاب الاعضاء الآلة لجالينوس »، « رسالة فيما اصابه من المحن والشدائد »، « كتاب الى على بن يحيى فيمادعاه اليه من دين الاسلام »، « جوامع مافى المقالة الاولى والثانية والثالثة من كتاب ابيذيميا لابقراط »، « مقالة فى كون الجنين مما جمع من اقاويل جالينوس وابقراط »، « جوامع تفسير القدماء اليونانيين لكتاب ارسطوطاليس فى السماء والعالم »، « مسائل مقدمة لكتاب فرفوريوس المعروف بالمدخل »، « شرح كتاب الفراسة لارسطوطاليس »، « كتاب دفع مضار الاغذية »، « كتاب الزينة »، « كتاب خواص الاحجار »، « كتاب البيطره ». « كتاب حفظ الاسنان »، « كتاب فى ادراك حقيقة الاديان ».
تعدادى بيله انسانى يوران اشبو تأليفاتك اساميسندن دخى آكلاشلديغى اوزره، بو دهانك همتى يالكز بقراط وجالينوسك آثارنى ترجمه‌يه منحصر اولميوب، طبه متعلق كنديلكندن بر چوق كتابلر يازدقدن بشقه، حكمته، علم جوه، تاريخ طبيعى‌يه، فن بيطره‌يه، فلسفه‌يه وحتى تاريخ ونحوه متعلق دخى تأليفات وجوده كتير - مشدر. ترجمه‌لرينك برقاچى يونانيدن سريانى‌يه اولوب، بعده بشقه‌لرى طرفندن عربى‌يه نقل

اولمشدر. بر چوق شاکردان یتیشدیرمشدر، که اوغللریله همشیره‌زاده‌سی وکاتبی اولان حبیش الاعسم دخی او جمله‌دندر.

حَوّاء { ام‌البشر اولوب، حضرت آدم (عم) ك زوجه‌سیدر. جناب حق حضرت آدمی طوپراقدن خلق بیوردقدن صکره، حضرت حوایی آدمك پهلوسندن یاراتمشدر. ایکیسی جنتده اسکان اولنوب، بعده ابلیسك اغواسیله منع بیورلمش اولان بر میوه‌دن اکل ایتمکله، جنتدن اخراج اولنه‌رق، دنیایه هبوط ایتمشلردر. محل هبوطلری حقنده اختلافات واقع اولوب، سرندیب جزیره‌سی اولدیغی منظوندر. حضرت حواء بری ارکك وبری قیز اولمق اوزره توأم اوله‌رق، قرق اولاد دنیایه کتیرمش؛ وحضرت آدمدن صکره ارتحال ایلمشدر. قبری جده‌ده اولدیغنه اعتقاد اولنور.

حواء { (بنت یزید بن سنان) صحابیاتدن اولوب، شعرادن (قیس بن الخطیم) ك زوجه‌سی ایدی. زوجندن اول اسلامه کلوب، دینی کتم ایدر، وبوندن طولایی اذا وجفا کورور ایدی. بعده حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزك مرقوم قیسه توصیه بیورمسی اوزرینه اذادن واز کچمشیدی. — (حواء بنت زید الانصاریه) و (حواء بنت رافع) اسملریله صحابیاتدن دیکر ایکی خاتون دخی بولندیغی بعض مورخین طرفندن ذکر اولنمش ایسه‌ده، بعضلری اوچنك بر شخصدن عبارت اولدیغنی التزام ایتمشلردر.

حوارین { بحرینده بر قصبه اولوب، حضرت علی (رضه) ك اصحابندن زیاد بن عمرو طرفندن فتح اولنمشیدی. — تدمر ایله شام آره‌سنده وتدمردن ایکی قوناقلق مسافه‌ده دخی بو اسمله بر قریه بولنوب، یزید بن معاویه اوراده وفات ایتمشدر.

حواریون { (Les Apôtres) حضرت عیسی (عم) ك اصحابی اولوب، نبی مشارالیهك نبوتنی تصدیق ووحدانیته ایمان کتیرمش؛ وحضرت عیسانك رفعندن صکره اقطار عالمه طاغیلوب، نشر دینه چالیشمشلردر. بونلر بر وجه زیر اون ایکی کشیدر: بطروس (پیرو نام دیکرله شمعون)، آندریاس (بطروسك برادری)، یوحنا، فلیب، یعقوب اکبر، بارتلمی، توما، متی، سیمون (یاخود شمعون)، تادیوس (ونام دیکر یهودا)، یعقوب اصغر، یهودا. بونلرك اخیری خیانت ایدوب، حضرت عیسانی دشمنلرینه تسلیم ایتمکله، حواریون صره‌سندن چیقوب، لعنته مستحق اولدیغندن، یرینه (ماتیاس) کچمشدر. پاولوسی و (بارنابه) یی دخی حواریوندن عد ایدنلر واردر. حواریونه فرنکلر طرفندن ویریلان Apôtres اسمی Ἀπόστολοι یونانیسندن مأخوذ اولوب، بودخی رسولك جمعی اوله‌رق «رسل» دیمك اولدیغندن، بعض کتب نصرانیه‌ده رسل دیه یاد اولنورلر. [بهرینك اسم مخصوصنه مراجعت بیوریله.]

حواریون آطه‌لری { (Iles des Apôtres) یاخود Apostoles } آمریقای جنوبینك منتهای جنوبنده وماجلان بوغازینك غربنده اون ایکی کوچك آطه اولوب، ۵۲° ۵۴' عرض جنوبیده واقعدرلر.

حوثره { (العصری) صحابه‌دن اولوب، بر حدیث شریف روایت ایتمشدر.

حَوران { سوریه قطعه‌سنده بر خطه اولوب، اردن نهرینك جهت شرقیه‌سنده وفلسطینك شرق شمالیسنده واقع اولمغله، شمالاً دمشقك جوارلرندن عبارت اولان غوطه وجنوباً بلقاء خطه‌لریله، شرقاً دخی چول ایله محدوددر. بوخطه جبل حوران ایله بونك اطرافنده بولنان عارضه‌لی ومرتفع محللردن عبارت اولوب، اکثر یرلری حذای بحردن ۵۰۰ متره مرتفعدر. قسم شرقیسنده بولنان مذکور جبل حوراندن ماعدا غرب جهتنده دخی بر طاقم تپه‌لر بولنوب، بونلرك اك یوکسکی جنوب جهتنده‌کی جبل عجلوندر. جبل حوراندن نبعان ایدن بر چوق چایلردن بعضیسی شرقه طوغری جریان ایده‌رك، چول قوملرنده نابدید اولور؛ وبر طاقمی دخی غربه طوغری آقه‌رق وبرلشه‌رك، (یرموك) نهرینی تشکیل ایدرلر، که بوده اردن نهرینه دوکیلور. خطه‌نك شمال غربی جهتنده حولان، حیدور ولجا بقعه‌لری بولنیور. بونلردن لجا بقعه‌سی بریتار طاغك آلت اوست اولمش لاولرندن متحصل اولدیغی آکلاشیلان صارب قیالردن عبارتدر. بوقیالرك آره‌لرنده بر چوق درین یاریقلر ومغاره‌لر بولنوب، بو جهتله بقعهٔ مذکوره اکثریا ملجأ اشرار واشقیا اولور. حورانك اکثر طرفلری غایتله منبت اولوب،

بره سکسان قدر محصول آلنیر. آنجق اهالیسی آز اولمغله برابر بر حال وحشیتده بولنوب، اراضی بحق ایشلنمدیکندن، وطائفهٔ زراع بدوی عربانك هجوم وغارتندن امین بولنمدقلرندن، بو استعداد طبیعیدن بحق استفاده اولنه‌میور. مع هذا یتیشن بغدای، آربه، داری وسائر حبوبات وعلی‌الخصوص نفاستیله مشهور اولان بغدایی اهالی‌یی اداره ایتدکدن صکره، بر خیلی مقداری دخی اسکله‌لره وسوریه‌نك سائر طرفلرینه اخراج اولنور. اهالیسی درزی وعربدن مرکب اولوب، بونلرك بر طاقی چادیرلرده ساکن وزراعتله مشغول بولنور، وبر طاقی دخی سیار اولوب، اغنام ودوه‌لرینی کودرلر. درزیلر ایسه اکثریا مرتفع محللرده قلعه‌یه مشابه طاشدن اولرده اوتورورلر. مقدار اهالیسنه دائر بر قیده دسترس اوله‌مدق.

بنی اسرائیل زماننده بو خطه «ماورای اردن» تعبیر اولنوب، کرك یهودیلر وکرك بعده آثوریلر وکلدانیلر طرفندن ضبط اولندیغنده، خیلی تخریباته اوغرامشیدی. اسکندردن صکره اورالرده حکومت سورن ماکدونیانیلرله رومالیلر زماننده حوران خطه‌سی استعداد طبیعیسیله متناسب بر معموریته نائل اولوب، الیوم اکثرینك خرابه‌لری قائم اولان نیجه شهر وقصبه‌لر تأسیس اولنمش ایدی. رومللر (حوران)دن غلط اوله‌رق بوکا (آورانیتیس) نامنی ویردرك، برقاچ قسمه تقسیم ایتمشلردی. فتوحات اسلامیه زماننده مرکزی الیوم خرابه‌لری (اسکی شام) دنیلان (بصری) شهری ایدی. اکثر طرفلری صلحاً فتح اولندیغندن، بوخطه‌نك خرابیتی، بعض آوروپا محررلرینك رغم ایتدکلری کبی، فتوحات اسلامیه صره‌سنده اولمیوب، اوائل دور اسلامده پك معمور ایدی. خرابیتی چنکیز وتیمور ایله اهل صلیب وقوعات وحشیهٔ مؤلمه‌سی صره‌سنده حاصل اولمش؛ واووقتدن بری عربان عشیرتلرینك پایمال بدویتلری اولمغله، بردها اسکی معموریتنی بوله‌مامشدر. حتی بوکونکی حورانده، شهر شویله طورسون، هیچ بر قصبه‌دخی بولنمیوب، لوا وقضا مرکزلری قریه‌لردن ویا خالی یرلردن عبارتدر.

حوران خطه‌سی سوریه ولایتنه ملحق بر سنجاق اتخاذ اولنه‌رق، زیرده بیان اولندیغی وجهله، ۷ قضا و۲۱ ناحیه‌یه منقسم و ۳۶۳ قریه ایله ۵۱ مزارعی جامعدر. مرکز لوا جیدور ناحیه‌سنده واقع (شیخ سعد) قریه‌سی قربنده‌در. اهالیسنك وحشی حسبیله، بولواده تشکیلات جدیده هنوز اجرا اولنمیوب، مستثنا بر صورتده اداره اولنمقده‌در. هواسی معتدل ویالکز بعض باصیق محللرنده زیاده‌جه صیجاقدر.

قضا	مقدار نواحی	مقدار قرا
حوران	۳	۵۲
قنیطره	۲	۴۱
بصرالحریر	۰	۳۶
درعا	۱	۳۱
جبل دروز	۷	۵۸
ساط	۱	۲۵
عجلون	۷	۱۲۰
جمعاً	۲۱	۳۶۳

حوشب { (ذوطلیم — بن طحیة الحمیری) وقت سعادتده یمن قبائلی رؤساسندن } اولوب، اسود کذابك قتلی حقنده بوکا وذوالکلاع ایله فیروز دیلمی‌یه جانب رسول‌الله (صلعم) دن نامهٔ سعادت یازلمش؛ وبونلر دخی اجابت ایدوب، ایمانه کلمشلردر. رؤیت نبی (صلعم) شرفنه نائل اوله‌مامشیدی. بعده صفین محاربه‌سنده ذوالکلاع ایله برابر معاویه‌نك معیتنده بولنمش، وشامده ساکن اولمش ایدی. — حوشب بن یزید الفهری دخی صحابه‌دن اولوب، بر حدیث شریف نقل ایتمشدر.

حَوصه { (یاخود حوضه) سودان وسطیده بیوك بر خطه اولوب، °۷ ایله } °۱۴ عرض شمالی و °۲ ایله °۱۰ طول شرقی آره‌سنده ممتد اولور. شمالاً صحرای کبیرله، شرقاً بورنو خطه‌سیله، غرباً (نیجر) ایرماغیله، جنوباً دخی کینه کورفزینك ایچ طرفنده واقع اراضئ مجهوله ایله محاط ومحدوددر. بو وجهله حوصه مملکتی آفریقانك سواحل غربیه‌سنه یعنی کینه کورفزینه پك قریب اولدیغی حالده، قطعهٔ مذکوره‌نك سواحل شمالیه‌سیله دخی مناسبات وتجارتی واردر. مرکزی (سوقوتو) شهری اولوب، بعضاً بتون خطه‌یه دخی بو اسم ویریلیر. (حوصه) اسمی جغرافیون عرب آثارنده وابن بطوطه وسائر سیاحین اسلام کتابلرنده مذکور اولمیوب، بونلرك چوغی خطهٔ مذکوره‌نك مرکب بولندیغی کوچك ناحیه‌لری آیری آیری تسمیه وتعداد ایدیورلر. مقریزی ایسه بو خطه‌یه (آفنو)

اسمنی ویریور، که بو اسم اورالردن کلن زنجیلرجه دخی معلوم اولوب، بونلرك بر طاقمی بورنو و بر طاقمی آفنو لسانیله متکلم بولنیورلر. حوصه اهالیسی کاملاً دین اسلامله متدین اولوب، ذکاوت واستعدادجه سائر سودان اهالیسندن فرقلیدرلر. هرنه قدر رنکلری سیاه وصاچلری قیویرجق ایسه‌ده، سیمالری خالص زنجی سیماسندن چوق فرقلی ودوزکون اولوب، بربر ایله زنجی عرقلرینك اختلاطندن متولد اولدقلری آکلاشیلیور. تجارته دخی زیاده میل واستعدادلری اولوب، کندی مملکتلرینك خارجنده‌ده اجرای تجارتله مشغول بولندقلرندن، سائر سودان اهالیسنك چوغی وعلی‌الخصوص تجارتله مشغول اولانلری آفنو لساننه آشنا بولنورلر؛ وبو لسان آفریقانك سواحل غربیه ـ سنده واقع آوروپا مستملکاتی چارشی وبازارلرنده دخی استعمال اولنور. اراضیسی کینه کورفزی مائله‌سنده واقع اولوب، (نیجر) ایرماغی حدود غربیه‌سنی وبونك اك بیوك تابعی اولان (بنوئه) نهری دخی حدود جنوبیه‌سنی تفریق ایدر؛ ودیکر بر چوق نهرلر مملکتی شق وسق ایده‌رك، بو ایکی نهره منصب اولور. بو وجهله میاه جاریه‌سی چوق وطوپراغی پك منبت ومحصولداردر.

حَوصه { ادرنه ولایت وسنجاغنده وادرنه‌نك ٢٦ کیلومتره شرق جنوبیسنده قضا مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، ١٠٠٠ قدر اهالیسی، ٢ جامع شریفی، معطل مدرسه وعمارتخانه‌سی خراب حالنده بیوك بر کاروانسرای وخانی وبرقاپلیجه‌سی واردر. مقدما درسعادت ایله ادرنه آره‌سنده‌کی طریقك اك مهم منزللرندن ایدی. دمیر یول خطنك انشاسندن صکره اهمیتدن دوشمشدر. ـــ حوصه قضاسی ادرنه سنجاغنك قسم شرقیسنده واقع اولوب، شرقاً قرق کلیسا سنجاغیله، شمالاً شرقی روم ایلی حدودیله، غرباً نفس ادرنه ودیمتوقه قضالریله، جنوباً دخی جسر ارکنه قضاسیله محدود ومحاطدر. اراضیسی قسماً جبالدن وقسماً بایر ودره واووه‌لردن عبارت اولوب، شمالدن جنوبه اینن (قوله‌لی) و(آقار) دره‌لری ارکنه نهرینه دوکیلور، حوصه قصبه‌سندن کچن بر کوچك دره دخی (آقار) چاینه تابعدر. طوپراغی منبت ومحصولدار اولوب، حبوبات متنوعه ایله میوه وسبزه وسائره‌دن خیلی محصولاتی ومشهور شرابی واردر. اورمان ومرعالری دخی چوق اولوب، خیلی حیوانات یتیشدیریلیر. قضا قره‌جه صالح ناحیه‌سیله برابر ٣٣ قریه‌دن مرکب اولوب، اسلام وروم وبلغارلردن عبارت ١٣٧٩٠ اهالیسی واردر.

حوضه { [«حوصه» ماده‌لرینك برنجیسنه مراجعت بیوریله.]

حوضه { سیواس ولایتنك آماسیه سنجاغنده، آماسیه‌نك ٣٣ کیلومتره شمال غر ـ بیسنده وصامسونك ٦٠ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٠٠٠ قدر اهالیسی، ٢ جامع شریفی، بر قاچ خانی، ٢٠ دکانی، هفته‌ده بر قوریلور بازاری ومشهور قاپلیجه‌سی واردر. بو قپلوجه‌نك صویی °٥٧ سانتیغراد حرارتنده اولوب، روماتیسمه وشربی معده وباغرصاق خسته‌لقلرینه نافع اولمغله، واوستنده مکمل صورتده حمام یاپلمش اولمغله، موسمنده بر قاچ بیك کشی اجتماع ایده‌رك، استحمام ایدرلر. قصبه‌نك بشقه صویی اولمدیغندن، صوینی صوتوده‌رق ایچرلر. پك خفیف ولذیذ بر صودر. قصبه اورمانلر اورته‌سنده وپك کوزل بر موقعده اولوب، بر طرفدن آماسیه وسیواسه وبر طرفدن دخی صامسونه شوسه ایله مربوطدر. ـــ حوضه قضاسی اولانك قسم شمالیسنده واقع اولوب، شمالاً جانیك سنجاغیله، غرباً کوپری، جنوباً کومش حاجی کویی، شرقاً دخی نفس آماسیه ولادیق قضالریله محاط ومحدوددر. اراضیسی طاغلق اولوب، (ترس آقان) صویی ایچندن مرورله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، یشیل ایرماغه دوکلدیکی حالده، دیکر بر ایکی چای شماله طوغری آقه‌رق، قزیل ایرماغه منصب اولورلر. طوپراغی منبت اولوب، محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولور. اورمانلری دخی چوقدر. قضا ٤ ناحیه و٨٦ قریه‌یی حاوی اولوب، ٢٢٣٢٠ اهالیسی واردر، که بونلرك یالکز ٢٥٠٠ ی ارمنی و ١٠٠٠ قدری روم اولوب، قصوری کاملاً اسلامدر. جمله‌سی لسان عثمانی ایله متکلمدرلر. درون قضاده ٢٢ جامع، ٢٨ مسجد، ٧٧ اسلام و خرستیان مکتبی موجوددر.

حوط { بن قرواش، حوط بن مره، حوط بن یزید الانصاری وحوط العبدی صحابه میاننده مذکوردرلر.

حولاء { صحابیاتدن اوچ خاتونك اسمی اولوب، بونلردن (حولاء بنت تویت القرشیه)
معیت حضرت نبویده مدینه یه هجرت ایتمش، وکثرت عبادتله شهرت بولمش ایدی. — بری دخی مدینه ده عطارلقله اشتغال ایدردی. — اوچنجیسی عثمان بن مظعونك زوجه سی ایدی.

حوله { شامده ایکی ناحیه اولوب، بری حمص ایله طرابلس آره سنده ودیکری
صور قربنده بولندیغی، وعبدالملك بن مروان زماننده دعوای نبوت ایدن (حارث) ك بو ایکنجی ناحیه نك قراسندن برنده ظهور ایتمش اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

حُوَیرث { صحابه دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، بری، که حویرث بن عبدالله
الغفاریدر، آبی اللحم لقبیله معروفدر. — دیکری مالك بن الحویرثك پدری اولوب، اوغلی واسطه سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه نقل اولنمشدر.

حُوَیزه { بصره ایله واسط وخوزستان آره سنده وبطایح تسمیه اولنان بطاقلقلرك
ایچنده بر قصبه اولوب، دولت عباسیه زماننده خیلی معمور ایدیسه ده، ردائت هواسیله شهرتی وار ایدی. بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

حُوَیصه { (بن مسعود الانصاری الاوسی) صحابه دن اولوب، ینه صحابه دن
محیصه نك برادریدر. احد وخندق غزالریله سائر بعض غزاواتده حاضر بولنمشدر.

حُوَیطب { (ابو محمد — بن عبدالعزی القرشی العامری) صحابه دن ومؤلفهٔ
قلوبدن اولوب، بدر وقعه سنده میانهٔ مشرکینده بولنمش اولدیغی حالده، حنین وطائف غزالرنده معیت حضرت نبویده بولنمش؛ ومعاویه نك زماننده یوزیاشی متجاوز اوله رق مدینه ده وفات ایتمشدر. مروان بن حکم کندیسنه مقام تزییفده پك کیچ اسلامه کلدیکنی سویلمکله، صاحب ترجمه نك: «دفعاتله شرف اسلامله مشرف اولمق ایستدیکم حالده، سنك پدرك مانع اولوب، یکی ایجاد اولنمش بر دین ایچون آبا واجدادکك دینینی می ترك ایده جکسك؛ دیمشدی» جوابیله مروانی اسکات ایتمش اولدیغی مرویدر.

حَیّ { بصره ولایتنك منتفك سنجاغنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، (غراف)
نهری اوزرنده واقعدر. ٤٥٠٠ قدر اهالیسی، ٢٠٠ قدر دکانی وایکی جامی واردر. هواسی بصره ولایتنك سائر طرفلرینه نسبةً ایدر. محصولات موسمنده تجار وسائره دن خیلی غلبه لك طوپلانیر. — قضاسی محبریجه وقلعهٔ سکر ناحیه لرینی دخی حاویدر. اراضیسی نهر وجدوللر صوییله وبعض یرلرنده طولابلر واسطه سیله سقی واروا اولنه رق، اولدقجه منبت ومحصولدار ایسه ده، اهالیسی آز اولدیغندن، بحق ایشلنه میور. محصولاتی باشلیجه بغدای وآرپه ایله داری وسائره دن عبارتدر. اهالیسی عموماً عرب وشیعی المذهبدر.

حیا { (شیورام اکبر آبادی) هندستان شعرا سندن اولوب، برهمنی المذهب ایدی.
راجه (مل امتیاز) ك برادری ومشاهیر شعرادن عبدالقادر بیدلك شاکردی ایدی. استادینك «چار عنصر» ینه تقلیداً «کلکشت بهار ارم» عنوانیله بر منظومه یازمشدر. بش بیکدن زیاده بیتی حاوی دیوانی دخی واردر. حسن اخلاق ونزاکت طبع ایله متصف ایدی. ١١٤٤ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

تنها نه همین بر سر مژکان تر آید
از هر بن مویم چوعرق اشك برآید

حیات { شاه اسماعیل صفوینك زوجه لرندن بر شاعره اولوب، ینه شعرده شهرت
ومهارتی اولان (جهان) ك اورتاغی ایدی. جهانك زوجنه خطاباً:

تو پادشاه جهانی جهان زدست منه
که پادشاه جهانرا جهان بکار آید

بیت معنیدارینی سویلمسی اوزرینه، صاحبهٔ ترجمه دخی شو بیتله مقابله ایتمشیدی:

ترك غم جهان بکن تا ز حیات بر خوری
هرکه غم جهان کندکی ز حیات بر خورد

حیاتی { قدمای شعرای عثمانیه دن بر وجه آتی اوچ ذاتك مخلصیدر:
برنجیسی: قسطمونیلی اولوب، صاحب تذکره لطیفینك جدیدر. شو بیت اونکدر:

سینه می تیغ غمیله شرحه شرحه یاره یم
یاره لرله یاره حالم شرح ایده یم واره یم

— ایکنجیسی استانبوللی اولوب، سلطان سلیم جامع شریفنك امامی مصلح الدین خلیفه نك اوغلیدر. کوچك برادرینه ده ظرفا (عمانی) نامنی ویرمشلردی. ایکیسی برابر شام وحلب طرفلرنده بعض مأموریتلرده بولنوب، خیلی ثروته مالك اولمشلر ایکن، بعده حیاتی

مبتلا اولدیغی بر عشق وعلاقه یولنده وارینی اتلاف ایتمکله، مکهٔ مکرمه‌یه هجرت ایدوب، جده امینی بولنان برادری طرفندن تخصیص اولنان معاشله قناعت، و بر مدت صکره اول بقعهٔ مبارکه‌ده ارتحال ایتمشدر. معاصرینندن (پوستی) مخلصیله متخلص بر برشاعرله ملاطفه‌لری اولوب، برکره صاحب ترجمه پوستی‌یه بر پوصله یازه‌رق: «کوپك پوستی، طوموز پوستی دباغت قبول ایدرمی؟» دیه صورمغله، پوستی جواباً «حیاتی ده مردار عماتی ده» دیه یازمش. شو بیت حیاتینك اشعارندندر:

یار اکر عرض عذار ایلیه گلزاره گله
چاك ایده یاقه‌سنی غنچهٔ گل زاره گله

— اوچنجیسی (حیاتی بك) دخی استانبوللی او-لوب، سپاهی زمره‌سندن ایدی. شو بیت اونکدر:

طاتلو گلدی ماکه جانمدن لبك
جان چیقار چیقمز دهانمدن لبك

حیاتی { (حاجی احمد افندی) علمای عثمانیه‌دن اولوب، مرعش سنجاغنده واقع البستان قصبه‌سندندر. پدری قصبهٔ مذکوره مفتیسی بولنمش اولدیغی کبی، کندیسی دخی پدرینك وفاتندن صکره بر مدت اوراده مفتیلك ایتمش؛ وبعده درسعادته گله‌رك، آیاصوفیه‌ده نشر علومله مشغول اولوب. صدراعظم بولنان یوسف ضیا پاشانك دخی خواجه‌سی اولمشیدی. ۱۲۲۴ تاریخنده سرای بوسنه وایکی سنه صکره بغداد مولویتنه نصب اولنه‌رق، درسعادته عودتندن صکره ۱۲۲۹ ده وفات ایتمشدر. علوم شرعیه وسائره ایله ادبیات عربیه وفارسیه‌ده ید طولی صاحبی اولوب، متعدد تألیفاتی وترکی وعربی بعض اشعار وقصایدی واردر. سنبل زاده وهبینك «تحفه» سنه غایت گوزل بر شرحی اولدیغی کبی، «تحفهٔ شاهدی» یی دخی شرح ایتمشدر. وهبینك «محبه» سنی دخی شرحه باشلامش ایسه‌ده، اتمامنه عمری وفا ایتمیوب، اوغلی (شرف افندی) اکمال ایتمشدر. «اسعاف المنه فی شرح اتحاف الجنه» و «تهافت مستحاجه» عنوانلریله ایکی تألیفی ومنطق و آدابه متعلق بر منظومه‌سی واردر. تحفهٔ وهبی‌یه اولان شرحی مطبوع اولوب، لسان فارسینك نکات وقوعدینه دائر برچوق معلومات نافعه‌یی حاوی اولمغله برابر، هر برلغت ایچون شاهد عد اولنه‌بیله‌جك مشاهیر شعرا آثارندن بر ر بیت دخی ایراد ایتدیکندن، حقیقةً باعث استفاده بر اثردر؛ وصاحبنك اوبابده‌کی وسعت معلومات وکثرت مطالعه‌سنه شاهددر. شو مطلع جملهٔ اشعارندندر:

حقیقت گلشننده گلده بلبل کبی دیر هوهو
قمونك مقصدی حقدر گرك لا لا گرك اولو

حیاتی { ایران شعراسندن دخی ایکی ذاتك مخلصیدر: برنجیسی (قاسم بیك) ملوك صفویه‌دن شاه طهماسب ماضینك رجالندن ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

دلم از سینه بشکست خدایا برسان
هرکجا درقفسی مرغ گرفتاری هست

— ایکنجیسی عن اصل کاشانلی اولوب، بعده هندستانه رحلتله، اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

مانجور او خوشیم امانه چندانی که یار
باعث لطف رقیبان سازد آزار مرا

حیاتی زاده { (محمد امین افندی) سلطان محمود خان اول دورنده مسند مشیخت اسلامیه‌یه چیقمش علمای عثمانیه‌دن اولوب، سلطان احمد خان ثالث زماننده سر اطبا بولنمش اولان حیاتی زاده مصطفی افندینك اوغلیدر. علی‌الاصول دور مدارس وقطع مراتب ایدرك، یکیشهر وادرنه مولویتنه نصب اولنمشیدی. فن طبی دخی تحصیل ایتمش اولمغله، ۱۱۴۹ ده سر اطبای حضرت پادشاهی اولوب، استانبول پایه‌سنی احراز ایتدی؛ و ۱۱۵۰ ده بالفعل استانبول قاضیسی وبعده آناطولی وروم ایلی قاضیعسکری اولمش؛ و ۱۱۵۹ سنه‌سی ربیع الاولنده مسند فتوایه نصب اولنه‌رق، یدی آی بو مقامده قالمشدر. عالم وفاضل وعفیف بر ذات ایسه‌ده، نحافت بدنیه‌سی وخسته مزاجلغی بحق تمشیهٔ امور ایتمسنه مانع اولوب، معیتی خلقی دخی بو حالدن استفاده ایله، بعض سؤ استعمالاته بولندقلرندن، طریق علمی منتسبینی کندیسندن دلگیر اولمغله، ینه اوسنه عزل اولنه‌رق، بروسه‌یه نقل اولنمش، ومتعاقباً، ۶۱ سنه‌سی محرمندن ضبط ایتمك اوزره، مکهٔ مکرمه قضاسنه نصب اولنه‌رق، شامه عزیمت ایتمش، وآنجق مبتلا اولدیغی خسته‌لق سفر حجازه مانع اولمغله، استانبوله عودت مأذونیتنی استحصال ایتمکده ایکن، ۱۱۶۰ تاریخنده شامده وفات ایتمشدر.

حیاطله { مورخین عرب آثارنده تبت جهتلرنده ساکن تاتار و هندلیدن

متولد بر قومه ویریلن اسم اولوب، بو قوم ظهور اسلامدن اولجه غرب شمالی‌یه طوغری توسیع دائره ایده‌رك، بلخی مرکز اتخاذ ایتمشلردی. حکمدارلرندن (خشنوار) ایران ملوکندن فیروز بن یزدکردی مغلوب، وقبادی ایران تختنه اجلاس ایتمشدی. بعده قبادك اوغلی نوشیروان خشنواری مغلوب ایدوب، قتل ایتمش، وحیاطله‌یی بلخدن چیقارمش ایدی.

حَیّان { (ابو مروان — بن خلف) اندلسك مشاهیر مورخیندن اولوب، قرطبه‌ لیدر. اندلسك یعنی اسپانیا وپورتکیزك ٦٠ جلد اوزره مکمل بر تاریخنی یازدیغی کبی، ینه اندلسك احوال تاریخیه‌سنه دائر «المقتبس» عنوانیله ٢٠ جلددن مرکب دیکر بر اثر معتبر دخی وجوده کتیرمشدر. وفاتی ٤٦٩ تاریخ هجریسنده واقع اولمشدر. — اندلس مشاهیر ادبا وعلماسندن (ابن حیان) دینمکله دخی معروف اولان (ابو حیان) بشقه‌در. [«ابوحیان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حی بن یقظان { بعض ادبای عرب طرفندن یازیلان کتابلرك قهرمانی اولان بر شخص موهومدر، که کویا طاغده وحیوانات وحشیه آره‌سنده بر کچینك سودینی امه‌رك بیومش؛ وکیسه ایله کوریشمکسزین وبرشی اوکرنمکسزین، مجرد کندی فکریله علوم وحکمتك اسرارینی آکلامق درجه‌سنه کلوب، کندیلکندن بر حکیم وفیلسوف اولمش. بو حکایه (ابو جعفر بن طفیل) اسمنده بر محرر مجهول طرفندن عربیده یازیلوب، آوروپا مستشرقیندن (پوقوکتوس) طرفندن لاتینجه ترجمه‌ سیله برابر طبع ونشر اولنمشدر. عربیده دیکر بعض مؤلفین طرفندن دخی یازلمش؛ وفضل‌الله اصفهانی طرفندن «بدیع الزمان» عنوانیله فارسی‌یه ترجمه اولندیغی کبی، عبرانیجه‌یه دخی نقل ایدلمشدر.

حیدر { حضرت علی المرتضی (رضه) افندمزك اسملرندندر. [«علی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حیدر { شعرای عثمانیه‌دن اولوب، سیوری حصارلیدر. سلطان جمك دفترداری ایدی؛ شهزاده‌نك وفاتندن صکره مخلفات و یادکارلرینی آلوب، سلطان بایزید خانه تقدیم ایتمکله کندیسنه بر اعلا زعامت احسان اولنمشدی. عالم وادیب بر ذات ایدی.

حیدر آباد { هندستانك دکن قطعه‌سنده نظام‌دولت اسلامیه‌سنك مرکزی اولان بیوك بر شهر اولوب، بمبایك ٧٢٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده ومدراسك ٤٩٫٥ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق، ١٧°٢٢′ عرض شمالی ایله ٧٢°١٢′ طول شرقیده واقعدر. شهر واسع بر اووه‌نك اورته‌سنده و ٥٥٧ متره ارتفاعنده اولوب، بو اووه‌ده بر چوق کوللرله بعض قیالق تپه‌لر دخی موجوددر. بمبایدن مدراسه کیدن دمیر یول خطنه بر شعبهٔ مخصوصه ایله مربوطدر. اهالیسی ٤٠٠٠٠٠ نفوسه قریبدر. بو شهر دکن قطعه‌سنك پایتخت قدیمی اولان (کلکونده) خرابه‌لری اوزرینه مؤسس اولوب، ٩٨٩ تاریخنده ابراهیم قطب شاهك اوغلی محمد قولی خان طرفندن بنا اولنمشدر. شهر بر سورله محاط اولوب، (موسی) نهری بوینجه بر مستطیل شکلنی ابراز ایدیور. ایکی بیوك جاده شهری اورته‌سندن یاره‌رق، ووسطنده تقاطع ایده‌رك، درت بیوك قسمه آییریور. وسطنده یعنی بو ایکی جاده‌نك تقاطع ایتدیکی محلده (چارمنار) اسمیله فوقانی بیوك بر مدرسه و (مسجدجامع) اسمیله غایت جسیم وفوق‌العاده مصنع ومزین بر جامع شریف بولنیور. مدرسه مرتفع کرلر وستونلر اوزرینه مؤسس اولوب، مذکور ایکی جاده آلتندن کچر. دیکر سوقاقلری طار واکثری کرلرله مستور اولوب، خانه‌لری ایسه اوج درت قاتلیدر. شهرك ایچنده مذکور مسجد جامعدن بشقه بیوك وکوچك پك چوق جوامع ومساجد وسائر مؤسسات خیریهٔ اسلامیه موجوددر. اهالیسی همان کاملاً مسلمان اولوب، هندستانده عصبیت اسلامیه‌نك اك قوتلی بولندیغی بر بوراسی اولمغله، یقین وقته کلنجه‌یه قدر آوروپالیلرك بو شهره دخولی مساغ دکلیدی. هر نه قدر شمدیکی حالده نظاملر انکلتره دولتنی طانیورلر ایسه‌ده، ینه انکلیزلر ادارهٔ داخلیه‌لرینه قاریشمیوب، (رزیدان) یعنی وکیل وپاقونسلوس عنوانیله بولندیریلان انکلیز مأموری شهرك خارجنده اقامت ایدر. نظامك سرایی پك بیوك ایسه‌ده، صنعت معماریه‌دن عاریدر.

حیدر آباد { هندستانك قسم غربیسنده وبمبای ادارەسنده بر شهر اولوب، سند خطه‌سنك مرکز قدیمیدر. بمبایك ٨٣٠ کیلومتره شمال غربیسنده و سند ایرماغنك تشکیل ایتدیکی بر

جزیره داخلنده اولەرق ٢٢ ′٢٥° عرض شمالی ایله ٨ ′٦٦° طول شرقیده واقعدر. قسم کلیسی مسلم اولمق اوزره، ٤١١٥٠ اهالیسی، منظرەسی غایت کوزل بر قلعەسی، مصنع بر بیوك جامع شریفیله دیکر بر چوق جوامع ومساجدی، مصنع تربەلری و واسع چارشیلری واردر. بر دمیر یول خطنك مبدئی اولدیغی کبی، سند ایرماغنده ایشلین واپورلرك دخی برنجی اسکلەسیدر. بو شهرده کوزل اسلحه ایله صیرمەلی قاشلر وآغاج و معدندن اویمەلی مواد مختلفه اعمال اولنوب، مقدما ایرانله بیوك تجارتی وار ایدی. اسکی ملوك اسلامیەسنك سرایی الیوم موجوددر. شهرك جنوب جهتنده انکلیزلرك دخولندن صکره طرز جدید اوزره یکی بر محله دخی تأسیس اولنمشدر.

حیدر آغازاده { (محمد پاشا) دور سلطان محمد خان ثالثده قپودان دریا اولان وزرادن اولوب، ینکیچری اوجاغندن یتیشمش، ومصر والیسی دخی اولمش ایدی. ١٠٥٩ ده مسند قپودانی‌یه چکوب، اوصرەده کیرید فتوحاتیله اوغراشلدیغندن، دونما ایله آق دکیزه چیقمش؛ وحانیه‌یه یناشەمیوب، عسکر ومهماتی رسمویه چیقارمغه چالیشیرکن، قندیه‌دن دشمن دونغاسنك هجومنی کورنجه، مدللی طرفنه قاچش اولدیغندن، بر سنه مأموریتدن صکره عزل اولنەرق، ١٠٦٦ ده سلوریده قتل اولنمشدر.

حیدرانلی { وان جهتنده جولان ایدر بر عشیرتك اسمیدر.

حیدر بن جنید { (شیخ —) ملوك صفویه‌نك برنجیسی اولان شاه اسماعیلك پدری اولوب، شیخ صفی‌الدین اردبیلینك احفادندندر. ساداتدن اولوب، نسبی امام موسی کاظمه منتهی اولور. والدەسی آق قیونلی ملوکندن اوزون حسنك همشیرەسی اولدیغی کبی، کندیسی دخی اوزون حسنك قیزی عالمشاهی تزوج ایتمشدی. بو دخی پدری شیخ جنید کبی مریدان وطرافدارانی جمع ایله، کرجستانده غزا ایتدکدن صکره، شروانه دخی تعرض ایتمکله، دایی زادەسی وقاینی اولان سلطان یعقوب بن حسنك سرعسکری و شروان والیسی بولنان (فرخ یسار) طرفندن ٨٩٣ ده قتل اولنمشدر.

حیدر پاشا { سلطان سلیم خان ثانی دوری وزراسندن اولوب؛ حرم خاصەدن نشأت ایتمش؛ وروم ایلی والیسی اولوب، اوطرفده وفات ایلمشدر. چرچر قربنده مسجد وچشمەسی واردر.

حیدر پاشا { سلطان سلیم خان ثالث دوری وزراسندن اولوب، سلیمیه قربنده واقع حیدر پاشا قشلەسنك بانیسیدر. بو قشلەنك موقع وهواسی غایتله کوزل وباغچەلری واسع اولمغله، خسته خانه اتخاذ اولنەرق، مکتب طبیهٔ شاهانەدن چیقان اطبا بو خسته خانەده بر مدت معینەده اجرای عملیات ایدرلر. — قاضی کوینك شمال جهتنده واقع اولان واسع بر محله‌یه وبو محله‌نك اتصالنده اولان ابراهیم آغا چایرینه دخی، قشله مناسبتیله، حیدر پاشا نامی ویرلمشدر. بو محله کیتدکجه توسع وکسب معموریت ایتمکده‌در. ازمید طریقیله آنقره واورادن بغداده دردست تمدید اولان دمیر یول خطنك مبدئی حیدر پاشا اسکلەسی اولمغله، بوندن طولایی دخی اهمیتی آرتمقده‌در.

حیدر پاشا { (حسن —) متأخرین شعرادن اولوب، درامه‌لیدر. صدراسبق خورشید پاشانك ترحاله والیلکی اثناسنده واقع التماسی اوزرینه، ١٢٣٦ ده سلحشورلق رتبەسنی احراز ایله، مصره اعزام اولنەرق، بر خیلی مدت اوراده استخدام اولنمش؛ و ١٢٦٤ ده مصر والیسی عباس پاشانك التماسیله عهدەسنه میرمیرانلق رتبەسی احسان بیورلمش؛ و ١٢٦٨ ده درسعادته کلەرك، بیغا متصرفلغنه نصب اولنوب، ١٢٦٩ ده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

تا صباح حشرەدك تنویر ایلر عالمی
شام وحدتده ینان قندیله یاغ اولدی کوکل

حیدر طهماسبی { ایران شعراسندن اولوب، کاشانلیدر؛ وشاه طهماسب صفوی زماننده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

چشمهٔ حیوان کجا لعل لب جانان کجا
هر دو جان بخشند اما این کجا وآن کجا

حیدر علی خان { هندستان غزاتندن اولوب، (میسور) خطه‌سنده بر قلعه محافظنك اوغلی ایدی، وسیادت دعواسنده بولنوردی. هنوز کنج ایکن (مەراجه)لره قارشی ابراز شجاعت ایتمکله، میسور راجەسی طرفندن بر مقام عالی‌یه نصب اولنمش ایسەده، بعده

راجه‌یه قارشی قیامله، میسوری وملابار سواحلیله مالدیب جزایرینی ضبط ایده‌رك، اعلان استقلال ایلمشدی. انکلیزلر بونك فتوحاتنه مانع اولمغه چالیشمشلرسه‌ده، مقتدر اوله‌مامشلردر. ١١٩٦ تاریخنده وفات ایدوب، ملك وسلطنتنی اوغللری مشهور تیپو صاحب ایله کریم صاحبه براقشدر.

حیدر کلیجه { هرات شعراسندن اولوب، ابتدای‌حالنده خالی طوقومق صنعتیله مشغول ایدی. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

کر میسر نشود بوسه زدن پایشرا
هرکجا پای نهد بوسه زنم جایشرا

حیدر مجذوب { ایران‌شعراسندن اولوب، تکمیل علوم ایلدکدن صکره، عقلنه خفت کلمکله، دیوانه واری کزردی. آره‌ده صره‌ده عقلی باشنه کلوب، علما ایله مباحثات علمیه‌یه کیریشیر، وکافهٔ علومده اولان اقتدارینی کوستردیسه‌ده، درعقب صاپیتوب، صاچه صاپان سویلمکه باشلاردی. عقلی باشنه کلدیکی صره‌لرده کوزل اشعار دخی سویلردی. شو بیت اوجله‌دندر:

لب ودندان آن مه باچه ماند
چوقندی بابرنج دانه دانه

حیدر معمائی { ایران شعراسندن اولوب، ملوك صفویه‌دن شاه اسماعیل ثانینك زماننده یاشامش؛ واکبر شاهك زماننده هندستانه سیاحت ایدوب، بحراً ایرانه عودتنده، فیضئ هندینك آثارینی استنساخ ونشر ایتمکه سعی ایلمش ایدی. باشلیجه تاریخ ومعما نظمنده مهارتی وارایدی.

حیدر ملك { هندستانك اون برنجی قرن هجری ادباسندن اولوب، جهانکیر شاهك رجالندن ایدی، و (رئیس‌الملك‌چغتائی) عنوانیله شهرت بولمش ایدی. ١٠٢٨ تاریخنده شاه مشارالیهك معیتنده کشمیره سفر ایدوب، خطهٔ مذکوره‌نك احوالنه کسب اطلاع ایتمکله، مکمل بر «تاریخ کشمیر» یازمشدر.

حیدر میرزا { ملوك صفویه‌نك ایکنجیسی اولان شاه طهماسبك بیوك اوغلی وشاه اسماعیلك تورونی اولوب، ٩٨٣ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، تخته جلوس ایتمش ایسه‌ده، اوکیجه سمحال چرکسك سعییله قتل اولنمشدر.

حیدر میرزا { ملوك صفویه‌دن شاه عباس ماضینك برادرزاده‌سی وسالف الترجمه حمزه میرزانك اوغلی اولوب، سلطان مراد خان ثالث زماننده و ٩٩٨ تاریخنده تکلیف صلح ایچون شاه مشار الیه طرفندن درسعادته اعزام اولنمش؛ وفوق‌العاده صورتده مظهر اکرام والتفات اولوب، مورخ سلانیکی مهمانداری اولمشیدی. حیدر میرزانك تکلیف ایتدیکی صلح تبریز ایله جوارلرینی شروان وکرجستان ایله لورستانی دولت عثمانیه‌یه ترك ایدیوردی. بوصلح طرف دولتدن قبول اولنوب، عقد اولنان معاهده‌یه ایرانیلرك مذهب سنی‌یی قبول ایلملری دخی درج اولنمشیدی.

حیدر میرزا { (یاخود میرحیدر تغلات) هندستان ملوك تیموریه‌سندن بابر شاهك انیشته‌سی یعنی خاله‌سنك قوجه‌سی اولوب، همایون شاهك برادری کامران میرزانك خدمتنده ایکن، ٩٤٦ تاریخنده‌بونی ترکله، طرف حکمداری‌یه دونمش؛ وبرسنه صکره کشمیرك فتحنه مأمور اولوب، آز زمانده موفق اولمغله، اوراده اعلان استقلال ایتمش، وتبتك دخی بعض یرلرینی ضبط ایدوب، ١١ سنه اجرای حکومتدن صکره، ٩٥٨ ده مقتولاً وفات ایتمشدر.

حیدر هروی { ایران شعراسندن اولوب، تجارتله مشغول اولور، وآره‌صره تجارت طریقیله هندستانه کیده‌رك، سائر شعرا کبی کیسه‌یه عرض احتیاج ایتمز ایمش. غزل وقصیده وسائره‌دن اشعاری اون بیك بیتی متجاوزدر. کندی اشعارینه پك معتقد ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

چنان طوطی صفت حیران آن آیینهٔ رویم
که میکویم سخن اما نمیدانم چه میکویم

حیدری { اونجی قرن هجری شعرای‌عثمانیه‌سندن اولوب، استانبوللیدر. شو بیت اونکدر:

همای عشق پرواز اول کل‌ای جان مرغی تندن کچ
علایقدن مجرد اول یوری قید بدندن کچ

حیدری { خراسان شعراسندن اولوب، سبزوارلیدر. مرتب دیوانی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

چون بکویش کشته خواهم شد خوشم کز بیکسی
کشته بکذارند شاید یك شبم درکوی او

حیدری { ایران شعراسندن ولسانیٔ شیرا- زینڭ شاکردانندن اولوب، تبریزلیدر. هندستانه دفعاتله سیاحت ایتمشدی. شو قطعهٔ هندستان شاهنه خطاباً سویلدیکی اشعارندندر :

مشکلی دارم شها خواهم کنم پیش تو عرض
زانکه زین مشکل مراصد داغ حسرت بردلست
سیم وزر انعام کردی لیك از خازن مرا
هم کرفتن مشکل وهم ناکرفتن مشکلست

حیدری { ارضروم ولایت وسنجاغنڭ اووه قضاسنده بر ناحیه اولوب، ۱۱ قریه‌دن مرکبدر.

حیر { سامراده بیوك ومزین بر سرای ایدی،که خلفای عباسیه‌دن متوکل علی‌الله طر- فندن درت ملیون درهمله یاپدریلوب، بعده خلیفه مستعین بالله طرفندن وزیری احمد بن الخصیبه احسان اولنمش ایدی.

حیران { (مولانا مفتی کرام‌الدین بن مولوی نظام‌الدین) هندستان شعرا وعلما- سندن و شیخ عبدالحق محدث دهلوینڭ احفادندن اولوب، ۱۱۹۱ تاریخنده شاهجهان آباده طوغمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

تیر عشق زکه خوردی بدل خود حیران
ناله ومویه وافغان تو بی چیزی نیست

حیرانی { ایران شعراسندن اولوب، (قم) لی اولدیغی حالده، همدانده یاشامش، و ۹۰۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. «بهرام وناهید»، «مناظرهٔ ارض وسما»، «مناظرهٔ شمس وپروانه» و «مناظرهٔ شیخ ومرغ» عنوانلریله درت مثنویسی وبر چوق غزلیات وقصایدی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

دوش آتشی‌که بر سر کویش بلند بود
آتش نبود آه من مستمند بود

حیرت { (قیام‌الدین —) ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. «تذکرهٔ مقالات الشعرا» عنوانیله بر تذکره‌سی وبر خیلی اشعاری واردر. ۱۱۷۴ ده وفات ایتمشدر. شو رباعی اونکدر:

مضطرب حالم از آهو روشان ورم شان
من ندانم بچه تدبیر بدام آرم شان
صفحهٔ روی توچینست ودوچشمت دوغزال
جنبش زلف تو دادست زهر سو رم شان

— کشمیر بر هممنبلرندن دخی بو مخلصله متخلص بر شاعر اولوب، هندستانڭ (لکهنو) شهرنده یاشامش، و ۱۲۳۴ تاریخ هجریسنده ۳۵ یاشنده وفات ایتمشدر.

حیرت { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن او- لوب،دارنده‌لیدر. مملکتنده تحصیل علوم ایتدکدن صکره، درسعادته کله‌رك، دیوان همایون قلمنه مداومتله، خواجه کانلق رتبه‌سنه نائل اولمش؛ وبعده صدر اسبق یوسف ضیا پاشا ایله محمد غالب پاشانڭ وسائر وزرانڭ دیوان کتابتنده بولنمش؛ ونهایت جانب مصره کیده‌رك، محمد علی پاشا مرحومڭ دیوان کاتبی اولدیغی حالده، ۱۲٤۰ تاریخلرنده اوراده وفات ایتمشدر. مفصل بر منشآت مجموعه‌سیله منظوم فارسی بر لغتنامه‌سی وعلم نحودن ابن مالکڭ «الفیه» سنه بر شرحی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

دوندی بر سبحهٔ لؤلؤیه سرشکم حیرت
قطرهٔ خون آراسنده سراغ یاقوت

حیرتی { شعرای عثمانیه‌نڭ کزیده‌لرندن اولوب، واردار ینیجه‌سندندر. فقر وقناعتله یاشامش، واواخر عمرنده کوزلرینه عمی طاری اولمش ایدی. ۹٤۱ ده وفات ایتمشدر. اشعاری لطیف ومعنیدار اولوب، شو بیت اوجله‌دندر :

نه سلیمانه اسیرز نه سلیمك قولی‌یز
کمسه بیلمز بزی بر شاه کریمك قولی‌یز

حیرتی { ایران شعراسندن بروجه زیر درت شاعرڭ مخلصیدر:

برنجیسی مولانا حیرتیدر،که (مرو) لی اولدیغی حالده، (تون) لی اولمق ادعاسنده ایدی. کنجلکنده حسن وجمالیله مشهور اولوب، بعده قلندرلکه اوره‌رق، لاابالیانه بر عمر سورمشدر. نعت کویلقده مهارتی اولدیغی کبی، هجوده دخی ملکه‌سی اولوب، وحید قمی ایله مهاجاتلری واردر. شاه طهماسب ماضینڭ التفاتنه مظهر اولوب، رئیس‌الشعرا عنوانه نائل اولمش؛ و۹۶۲ تاریخنده وفات ایتمشدر. «کلزار» عنوانیله بر منظومه‌سی، «بهجة المباهج» عنوانلی بر تألیفی وجمعاً ٤۰۰۰۰ قدر بیته بالغ اشعاری واردر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

که دل از عشق بتان که جکرم میسوزد
عشق هرلحظه بداغ دکرم میسوزد
من زخود بیخبر وآتش هجران در دل
وه‌که این شعله شبی بیخبرم میسوزد

— ایکنجیسی قزوینلی اولوب، شهر مذکورده

سراجلقله مشغول بولنمش، و خراسان وعراقه دخی سیاحت ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

عید آمد وافزود غمرا غم دیگر
ماتم زده را عیـد بود ماتم دیگر

—— اوچنجیسی (میرحسن) استرآباد سـاداتندن اولوب، ۸۳۹ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

توان بهجر تو آسان وداع جان کفتن
ولی وداع تو آسـان نمیتوان کـفتن

—— دردنجیسی اصفهانلی اولوب، ۹۸۹ تاریخنده هندستانه رحلتله،قطب شاهك حسن قبولنه مظهر اولمشدی. اشعارینه دسترس اولنه‌مدی.

حیرون { (بن رابطه) خلفای عباسیه زمانده لسان یونانیدن عربی‌یه کتب حکمت وطبی ترجمه ایدنلردن اولوب، ترجمه‌سی اوقدر مقبول دکلدر.

حیره { عراق عربده وفراتك صاغ طرفنده اوله‌رق(هندیه)نهرینك ساحل‌یسارنده الیوم (نجف) قصبه‌سنك بولندیغی موقعده بولنمش بر شهر قدیم اولوب، بر خیلی وقت اوجوارلرك مرکزی و بر عرب حکومتنك پایتختی بولنمشـدر . اسـکندر طرفندن بنا اولنه‌رق، ابتدا (اسکندریه) تسمیه اولند-یغی مروی ایسه‌ده، یاقوت حموی (بخت نصر) زمانده تأسـیس اولندیغنی بیان ایتدیکنه نظراً، شهرك دها اسکی اولوبده اسکندر طرفندن تعمیر وتوسیع ایدلمش، وبومناسبتله اسکندریه نامنی آلمش اولمسی دخی محتملدر. بر آره‌لق حیره ایکنجی درجه‌ده قالوب،(انبار) شهری اوجوارك مرکزی حکمنه کچمش ایسه‌ده، بعده ینه حیره تقدم ایدوب، ایران کیاسره‌سنه تابع اولان حیره عرب ملوکنك مقری اولمشـدی . ایرانیلر وبعـده اسکندر بابل و آثوریه اقوامنی مغلوب ایدوب، قوت وحکومتلرینی محو ایتدکلرنده،عراق وجزیره وسوریه-نك بادیه‌یه قریب اولان محللرینـه جزیرة العربدن بر طاقم قبائل،وروایته کوره یمنده حکم سورن حمیریلردن بعض شـعبه‌لر تقرب ، واورالرینی ضبط ایده‌رك، بر طاقلری ایران وبر طاقلری دخی روما دولتنه تابع ومربوط بولنمشلردر.حیره وانبار ایله تدمر ملوکی وبنی غسان بوجمله‌دن ایدیلر . حیره ملوکی دور اسلامه‌دك باقی اولوب، کندیلری وتبعه‌لری خرستیانلغی قبول ایتمشلردی. زمان سعادتده اورالری شمس منیر اسلامك انوار مدنیت پاشی آلتنده قالمغله،حیره دولت صغیره‌سی خالدبن ولیدك همتیله منخسف اولمش؛ وچوق کچمه‌دن اوجوارده (کوفه) شهری تأسیس اولنه‌رق،بتون عراقك مرکزی وحضرت علی ایله امام حسن (رضهما) زمانلرنده مقر خلافت عظمای اسلامیه اتخاذ اولنمغله، اهالیسی اورایه نقل ایده‌رك ، حیره بسبتون متروك قالوب، خراب اولمشـدر . برخیلی وقت مروردن وکوفه‌نك دخی خرابندن صکره، حضرت علی‌المرتضی (رضه)ك تربهٔ شریفه‌سی بولنمق مناسـبتیله، حیره‌نك موقعی ینه برقصبه حالنی آلمغه باشلایه‌رق،الیوم(نجف) و(مشهد علی) نامیله معروفدر. کربلانك ۷۷ کیلومتره جنوب شرقیسـنده واقعدر . [« نجف » ماده‌سـنه مراجعت بیوریله .]

حیره ملوکی بروجه زیر ۱۸ کشیدن عبارتدر:

مالك	امرأ القیس ثانی	منذر ثالث
عمرو	نعمان اعور	عمرو رابع
خذیمه	منذر	قابوس
عمرو ثانی	اسود	ایاس
امرأ القیس	منذر ثانی	رادوبه
عمرو ثالث	علقمه	منذر رابع

حیره { نیشـاپورده بیوك برمحـله اولوب، مشـاهیر علمادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

حَیس { یمنك حدیده سنجاغنه تابع زبید قضا-سنه ملحق ناحیه مرکزی برکوچك قصبه ایله واسع بر ناحیه‌در.

حَیص بَیص { (ابو الفوارس شهاب الدین سعدبن محمد بن الصیفی) مشا-هیر شعرا و ادبای عربدن اولوب،فقه شافعیه وسائر علومده دخی ید طولی صاحبی ایدیسـه‌ده ، باشلیجه اشتغالی شعر وادبیات ایدی . پك نادر لغتلر قوللانمق عادتی اولوب، غایت بلیغ رساله‌لری واردر. خلفای عباسیه‌دن مقتفی لامراللهك زمانده بغدادده یاشایوب، شعرای اطبادن ابو القاسم هبة‌اللهله وسائر شعرای زمانیله مشاعره‌لری وار ایدی. حتی کندیسنه (حیص بیص) لقبنی وضع ایدن مشارالیه ابو القاسم هبة اللهدر. بونك سببی‌ده برکون بغدادده برغلبه‌لك کوردکده: « ماللناس اراهم فی حیص وبیص » دیمسیدر. خلیفهٔ مشـارالیهه خطاباً بعض رسائل بلیغه‌سی وکوزل اشعاری واردر. ۵۷٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ

اشعارندن اولوب، علویلر اغزندن بنی امیه یه خطاباً سویلمشدر:

ملكنا فكان العفو منا سجية
فلما ملكتم سال بالدم ابطح
وحللتم قتل الاسارى وطالما
غدونا على اسرى نعف ونصفح
فحسبكم هذا التفاوت بيننا
وكل اناء بالذى فيه ينضح

حَیفا { سوریه ساحلنده وبیروت ولایتنك عكا سنجاغنده قضا مركزی برقصبه و اسكله اولوب، عكانك ١٣ كیلومتره جنوب غربیسنده وبو ایكی قصبه آره‌سنده‌كی قویك منتهای جنوب غربیسنده واقعدر. برسوریله محاط اولوب، یانندن (زرقا) نهری جریان ایدر. قربنده ١٠٠٠ متره ارتفاعی اولان (جبل كارمل) واقع اولوب، اوزرنده حضرت الیاس (عم)ك مقامی ومشهور بر مناستر واردر. حیفانك اهالیسی ٦٠٠٠ كشی راده‌لرنده اولوب، نصفندن زیاده‌سی مسلم وقصوری خرستیان ویهودیدر. بررشدیه‌سیله ٥ صبیان مكتبی واهالیء غیر مسلمه‌یه مخصوص دخی یدی مكتبی واردر. اطرافی باغ وباغچه‌لرله محاط وجبل مذكور زیتون آغاجلریله مستوردر. او جهتده خرمانك یتیشدیكی محللرك اك شمالیسی اولوب، اطرافنده بر چوق خرما آغاجلری موجوددر. — حیفا قضاسی عكا سنجاغنك منتهای جنوبنده واقع اولمغله، جنوباً بلقا سنجاغیله، شرقاً ناصره، شمالاً نفس عكا قضالریله، غرباً دخی دكیزله محاطدر. اراضیسی خیلی منبت اولوب، محصولاتی حبوبات متنوعه ایله پورتقال، لیمون، زیتون، خرما و سائره‌دن عبارتدر. اهالیسی ٢٥٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، قسم اعظمی مسلم وعربدر. درون قضاده ٢٢ جامع، ٥ مسجد، ١٠ مدرسه و برتكیه موجوددر. حیفا قصبه‌سی جوارنده برطاقم آلمان مهاجرلری توطن ایدوب، اصول جدیده اوزره زراعتله اشتغال ایدیورلر.

حَیفاء { مدینهٔ منوره‌ده بر محل اولوب، حضرت نبی ذی‌شان (صلعم) افندمز مسابقنده اورادن اسب ران اولمشلردی.

حَیق { یمنده برطاغ اولوب، كرهٔ ارضی احاطه ایتدیكی زعم اولنان جبل قافه دخی بعضاً بو اسم ویرلمشدر.

حَیمانه { آنقره ولایت وسنجاغنده واسع بر اووه اولوب، لواء مذكورك قسم جنوبیسندن عبارتدر. آنقره شهریله سیوری حصار جوارلرندن قونیه ولایتی حدودینه قدر ممتد اولور. غرباً سقاریه وشرقاً قزیل ایرماق نهرلریله محدوددر. بو اووه‌نك آره‌لرنده بعض تپه‌لر و منتهای جنوبنده قره‌جه طاغ و پاشا طاغی اسملریله ایكی طاغ واردر. حیمانه‌نك طوپراغی پك منبت ایسه‌ده، حال حاضرنده خالی ومعطل اولوب، برطاقم كرد عشیرتلری خیمه‌لرینی قوره‌رق، حیوانلرینی رعی ایدرلر. بو اراضیء واسعه حیمانه و یا حیمانین اسمیله انقره سنجاغنه تابع بر قضا اتخاذ اولنمشدر.

حَیّه { (بنت ابی حیه) صحابیاتدن اولوب، حضرت ابابكر صدیق (رضه)دن نقلاً بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر.

(حرف الحانك صوكى)

خ

(باب الخاء فصل الالف الخ .)

خابَران { خراسانده سرخس ایله ابیورد آره‌سنده بر قصبه وناحیه اولوب، وقتیله بیوك شهر حالنده بولنمش اولان (میهنه) قریه‌سی دخی بو ناحیه داخلنده‌در.

خابریاس { (Chabrias) اسکی آتنه جمهوریتنك اك مشهور قائدلرندن اولوب، علی‌الخصوص اسفار بحریه‌ده‌کی مهارتیله شهرت بولمشیدی. (آجسیلاس)ك تحت قیادتنده بولنان اسپارته‌لیلری دفعاتله مغلوب ایدوب، قبل‌المیلاد ۳۷۶ تاریخنده دونمالرینی باتیرمش؛ ومصر حکمداری (نکتانبوس)ی تختنه اعاده ایتمش ایدی. میلاددن ۳۵۸ سنه اول، ساقز جزیره‌سنك ضبطنه چالیشیرکن، مغلوب اولوب، اسیر دوشمه‌مك ایچون، کمیسنی باتیره‌رق، تلف اولمشدر.

خابور { جزیره‌ده بیوك بر نهر اولوب، فراتك اك بیوك تابعیدر. دیار بکرك جهت جنوبیه‌سنده واقع قره‌جه طاغك ایکی طرفندن نبعان ورأس العینك آلتنده اجتماع ایدن ایکی چایدن بالتشکل، جنوب شرقیه طوغری جریان، وصولدن یعنی شمالدن (زرقان) ایله (جاججاح) چایلرینی دخی اخذ ایتدکدن صکره، جنوبه طوغری دونر؛ وجبل سنجاردن کلن سنجار چاینی دخی آلدقدن صکره، بر آز غربه میلان ایده‌رك، ابو سرای یعنی قرقیسیا خرابه‌لری یاننده فراته منصب اولور. مجراسنك طولی ۳۵۰ کیلومترویه قریبدر. کرك مجرای اصلیسی وکرك تابعلری کچدکلری یرلری سقی وارو‌ا ایتدکلرندن، وجزیره‌نك طوپراغی فوق‌العاده منبت اولدیغندن، وقتیله مجراسنك اطرافی بك چوق شهر وقصبه وقریه‌لرله معمور ایکن، شمدیکی حالده همان خالی اولوب، جولانکاه عربان وعشایر اولمشدر.

خابور { دجله‌نك تابعلرندن دخی بو اسمله بر نهر اولوب، حکاری طاغلرندن اینن بر چوق دره‌لردن بالتشکل، موصل ولایتنك منتهای شمالنده غربه طوغری جریانله، دیاربکر ولایتنك حدودی قربنده صولدن دجله‌یه منصب اولور. مجراسنك طولی ۱۰۰ کیلومتره قدردر. زاخو قصبه‌سی بو نهرك کنارنده واقعدر.

خاتانغه { (Khatanga) سیبیریاده بر نهر اولوب، (تومسق) ایالتنده نبعان ایله، شرقه وبعده شرق شمالی‌یه آقه‌رق، ۱۰۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، بحر منجمد شمالی‌یه دوکیلور.

خاتم { (آق اووه‌لی زاده احمد — افندی) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، فنار یکیشهرندندر؛ و ۱۱۶۸ تاریخنده شهر مذکورده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. شو مطلع اونکدر:

کوکلر هر بری بر وجهله مفتونك اولمشدر
دل زارم چراغ] طرز کونا کونك اولمشدر

خاتماندو { (Khatmandou) هندستانك شمالنده واقع (نپال) خطه‌سنك مرکزی بر شهر اولوب، هیمالایه جبالنك قسم وسطیسی اتکنده ۱۳۲۳ متره ارتفاعنده و ۲۷°۳۶′ عرض شمالی ایله ۸۳°۴′ طول شرقیده واقعدر. سورله محاط اولوب، ۵۰۰۰۰ اهالیسی، راجه‌یه مخصوص بیوك سرایی، متعدد جسیم بتخانه‌لری وشایان تماشا منظره‌سی واردر. اجنبیلرك بو شهره دخولی بك مساغ دکل ایسه‌ده، انکلتره دولتی بر وکیل ایله بر بلوك عسکر اقامه ایتمشدر.

خاتمی { مشهور مؤید زاده‌نك اشعارنده قوللاندیغی مخلصدر. [«مؤیدزاده» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خاتمی { سلطان سليم خان ثانی دوری شعرا- سندن اولوب، برغوسليدر. پدری قصبهٔ مذكوره‌ده جامعی اولان سنجاق بكی محمد بكك اولادندن زعيم ديوانه محمود چلبيدر. صاحب ترجمه سپاهی زمره‌سندن ايكن، بعده قلندرلكه اوره‌رق، ترك دار وديارله، سياحته چيقمشيدی. شو بيت اشعارندندر:

شيوه‌سندن طوره‌مز بر دم آياغ اوستنه يار
تازه شاخك يته كندويه اولور ميوه‌سی بار

خاتمی { ايران شعرا وخطاطيندن اولوب، اصفهانليدر. شو بيت اونكدر:

بقر بانت شوم شبهای هجران در دلم مكذر
كه اين دريای آتش دوست است از دشمن نميداند

خاتون { مصرده حكومت سورن ملوك ايوبيه خاندانته منسوب ايكی مشهور قادين اولوب، برنجيسی ملك عادل سيف الدين بن ابی بكر بن ايوبك والده‌سی، وايكنجيسی مشار اليه ملك عادلك اوغلی ملك اشرف موسانك كريمه‌سی ايدی. برنجيسی ٥٩٣ ده وايكنجيسی ٦٩٤ ده وفات ايتمشدر. دمشق شامده (خاتونيه) مدرسه‌سی ايكنجيسنك بنا كرده‌سی ايدی.

خاتون { شاعره بر قادين اولوب، قطب الدين شاهك قيزی اولديغی و ٦٩٠ تاريخنده برادرينی قتل ايتديرك، سرير حكومته جلوسله، ٦٩٤ ده ديكر برادری طرفندن قتل ايدلمش اولديغی بعض تذكره‌لرده كورلمش ايسه‌ده، كنديسنك وپدرينك نره‌ده حكومت سوردكلری معلوم اوله‌مامشدر. شو رباعی اونكدر:

بس غصه كه از چشمهٔ نوش تو رسيد
تا دست من امروز بدوش تو رسيد
در كوش تو دانهای در می بينم
آب چشمم مكر بكوش تو رسيد

خاتون خانی { قونيه ولايت وسنجاق وقضا- سنده وقونيه‌نك ٦٠ كيلومتره شمال شرقيسنده بر قريه اولوب، قونيه‌يه كيدن طريقك اوزرنده واقعدر.

خاتون سرايی { ينه قونيه ولايت وسنجا- غنده نفس قونيه قضاسنه ملحق بر ناحيه‌نك مركزی بر قريه اولوب، ناحيه‌سی ٣٤ قريه‌دن مركبدر.

خاخو { ارضروم ولايت وسنجاغنده تورتوم قضاسنه ملحق بر ناحيه اولوب، ٣ قريه‌دن مركبدر.

خادم { فرس شعراسندن درت كشينك مخلصيدر:

برنجيسی (باباقاسم) اصفهانلی اولوب، جامع عباسيده خادم باشی ايدی. مرتب ديوانی واردر. كوزل تاريخ سويلردی. نادر شاهك اواخر دورنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

بمن دشوار شد آخر ره ميخانه پيمودن
باين پيری بكوی ميفروشم خانه بايستی

— ايكنجيسی (حافظ — علی) هندستانده واقع (كيهنل) قصبه‌سندن اولوب، خطوط متنوعه‌يی كوزل يازارمش. «انيس العشاق» عنوانيله بر مجموعه‌سی وفارسی واردو لسانلرنده اشعاری واردر. شو بيت اونكدر:

خواب برزانوی دلدار تمناست مرا
از خدا طالع بيدار تمناست مرا

— اوچنجيسی (مولوی — حسين خان) هندستانده لكهنو مضافاتندن (جاليش) قصبه‌سندن اولوب، برمدت (بنارس) شهرنده تدريس وافاده ايله مشغول اولمش؛ وبعده جونپورده توطن ايدوب، ١٢٧٥ ده اوراده وفات ايتمشدر؛ شو بيت اونكدر:

كيسو بدوش انداخته فتنه دو بالا ساخته
آن دشمن جان ميرسد هان دوستداران مژده

— دردنجيسی (نظربيك) دخی هندستان شعراسندن اولوب، مير محمد فضل ثابت اله آباديتك شاكرديدر. دهلی حكمدارلرندن محمد شاهك عهدنده ١١٦٠ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

ای كه ميكويی دم مردن فراموشم مكن
من كه ميميرم برايت چون فراموشت كنم

خادم حسن پاشا { خادم سليمان پاشا، خادم سنان پاشا، خادم علی پاشا وخادم مسيح پاشا [«حسن پاشا، سليمان پاشا، سنان پاشا، علی پاشا ومسيح پاشا» ماده‌لرينه مراجعت.]

خاراقس { قريمك قديم بر شهری اولوب، اليوم محلی (قره‌قيا) ناميله معروفدر.

خارجه { بو اسمله صحابه‌دن بروجه زير برقاج ذات بولنمشدر: خارجه بن جبله

(یاخود جبله بن خارجه). — خارجه بن جزی العذری. — خارجه بن حذاق القرشی العدوی، که مشاهیر فرساندن اولوب، حضرت عمر فاروق (رضه) زماننده عمرو بن العاص طرفندن طلب اولنغله، حضرت زبیر بن العوام ومقداد بن الاسوده برابر بر سریه ایله عمرو بن العاصك امدادینه کوندرلمشدر؛ ومصرك فتحنده پك چوق خدمتی کوریلوب، بعده خارجیلر حضرت علی (رضه) ایله معاویه‌نك وعمرو بن العاصك قتلنی مراد ایده‌رك، بر آدم تعیین ایتدکلرنده خارجه عمرو طرفندن وكالةً امامت ایتمکده ایکن، بو فعل کریهه مأمور اولان خارجی طرفندن قتل اولنمشدر. بعض احادیث شریفه‌نك راویسیدر. — ابو اسماء خارجه بن حصین الفزاری، که تبوك غزاسندن عودت بیورلدیغی اثناده بر جماعتله نزد حضرت پیغمبری‌یه کله‌رك، قوراقلغه قارشی دعای حضرت نبوی‌یی استرحام ایله ایمانه کلمشلر ایدی. — خارجه بن حمیر الاشجعی، که برادری عبدالله بن حمیر ایله برابر بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — خارجه بن زید الانصاری الخزرجی، که حضرت ابابکر صدیق (رضه)ك قائن پدری وآخرت قرانداشی اولوب، بر روایتده هجرت نبویده ابابکر (رضه) بونك خانه‌سنه مسافر اولمشیدی. بدر وعقبه غزالرنده حاضر بولنوب، احد غزاسنده شهید اولمش؛ وسعد بن الربیع ایله برابر بر مزاره دفن اولنمشدر. بونك اوغلی زید بن خارجه حضرت عثمانك زمان خلافتنده وفات ایدوب، بعد الموت تکلم ایتمکله مشهوردر. — خارجه بن الصلت، که کوفیوندن معدود اولوب، عهد رسول الله (صلعم) ده دنیایه کلمش ایسه‌ده، رؤیت نبی شرفنه نائل اوله‌مامش؛ وعمیجه‌سندن بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — خارجه بن عقفان، که اولاد واحفادی واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — خارجه بن عمرو الانصاری. — خارجه بن عمرو الجمحی.

خارجه { صعید مصرده نیلك غرب جهتنده بر رواخ یعنی اطرافی چول ایله محاط صولی ومحصولدار بر یر اولوب، (داخله) تسمیه اولنان دیکر بر رواخك شرق جهتنده واقعدر. شمالدن جنوبه طوغری ممتد اولوب، بویی ۱۵۰ کیلومتره قدردر. قیولری اللی آلتمش متره عمقنده اولوب، صولری ۲۵ درجه صیجاقدر. بو قیولر واسطه‌سیله اسقا اولنان اراضیسنده بغدای، آرپه، دوره، پرنج وسائره ایله کلیتلی خرما حاصل اولور. اهالیسی آلتی یدی بیك کشی راده‌لرنده‌در. مرکزی (خارجه) اسمیله بر قصبه اولوب، ۲۵° ۱۶′ ۲۶″ عرض شمالی ایله ۲۸° ۲۰′ ۶″ طول شرقیده واقع و ۳۵۰۰ اهالی‌یی جامعدر. ایکنجی درجه‌ده قصبه‌سی جهت جنوبیه‌ده واقع (بریس) در. سوداندن کلن کاروانلرك یولی بو واحه‌ك ایچندن کچر. اسکی مصریلر ورومالیلر زماندن قالمه بعض آثار عتیقه دخی موجوددر.

خارجه بن زید الانصاری { تابعیندن وفقهاء سبعه‌دن اولوب، پدری زید بن ثابت کبار صحابه‌دن ایدی. حضرت عثمانك زمان خلافتنده یتیشمش؛ و ۹۹ تاریخنده مدینهٔ منوره‌ده وفات ایتمشدر.

خارجیلر { (خوارج) حضرت علی (رضه) زماننده ظهور ایتمش بر فرقه‌در، که ۳۷ تاریخنده حضرت مرتضانك معاویه ایله اولان اختلافی فصل ایچون حکم تعیین ایتمسنی ومعاهده ومتارکه‌یه رضا ویرمسنی کفر عد ایده‌رك، بوندن طولایی توبه وتجدید ایمان ایتدکجه، اطاعت ایتمیه‌جکلرینی بیان ایده‌رك، هرنه قدر جانب مرتضویدن کندیلرینه وعظ ونصیحت بیورلمش ایسه‌ده، بر وجهله فکر باطللرندن رجوع ایتمه‌مشلردی. بونکله برابر حضرت علی (رضه) کندیلرینه وعظ ونصیحتدن بشقه بر صورتله مقابله ومعامله ایتمدیکی حالده، کندیلری ایچلرندن عبدالله بن وهبك خانه‌سنه اجتماع ایله، مرقوم عبدالله بن وهبی رئیس انتخاب ایتدکدن صکره، بصره‌دکی همفکر وهممسلکلریله بالمخابره، بر مرکز اتخاذ ایتمك اوزره، نهروانه عزیمت ایتمشلردی. مرقوم عبدالله بن وهبدن صکره باشلیجه رؤسای شبث بن ربعی التمیمی، عبدالله بن الکوا، زرعه بن البرج الطائی، حرقوص بن زهیر السعدی، شریح بن اوفی العبسی، زید بن حصین الطائی، حمزه بن سنان، طرفه بن عادی بن حاتم طائی وسائرلری ایدی. خارجیلرك بو وجهله خروجی (شیعه)نك دخی ظهورینه سببیت ویرمشدر. شویله که حضرت علینك تمامیله طرفدارلری اولانلر، خارجیلرك «لا حکم الا لله» دیمه‌لرینه قارشی، حضرت مرتضایه

« نحن اولياء من والیت و اعداء من عادیت » دیه‌رك آیریجه بر فرقه تشکیل ایتمشلردی. حضرت علی (رضه) ایله معاویه طرفندن نصب اولنان حکملر بر شیئه موفق اوله‌مامغله، حضرت مرتضی (رضه) خار-جیلره مکتوب یازوب، آرزولری وجله اعداء ایله حربه مجبور اولدیغنی بیان، وکندیلرینی محاربه‌یه دعوت ایتدیکنده، بونلر یکیدن توبه وتجدید ایمان تکلیفنی درمیان ایده‌رك، اطاعت ایتمدکلرندن، واو اثناده خارجیلر صحابه‌دن خبابك اوغلی عبدالله ایله زوجه‌سنی اله کچیروب، عقوبتله قتل ایتدکلرندن، ورعایانك اموال وحیواناتنه ایصال کزند کبی حرکاته جرأت‌یاب اولدقلرندن، حضرت مرتضی معاویه‌یه قارشی سفره حاضرلنمقده ایکن، اصحابك تشویق واخطاری اوزرینه، بونلرك حرکات سرکشانه‌سنه بر نتیجه ویرمك اوزره، سفر مذکوری تأخیر ایله، ابتدا حضرت عبدالله بن عباسی کوندره‌رك، اجرای نصح وپند ایتدکدن صکره، برفائده کوره‌مینجه، عسکر سوقنه مجبور اولوب، نهروانده واقع اولان محاربه‌ده خوارجك اکثری قتل وتلف اولنمش، واصحاب حضرت مرتضویدن اون ذات شهید اولمشدر. بو وجهله خوارجك قوتی امحا اولنمش ایسه‌ده، طرفدار ومسلکداشلری قالوب، بونلر نهروانده اوریلان خار-جیلرك قتلنی برظلم عد ایده‌رك، حضرت علی‌یه اولان کین وبغضلری کیندکجه آرته‌رق، نهایت ٤٠ تاریخنده ایچلرندن اوچ شخص، که عبدالرحمن بن ملجم المرادی وبرك بن عبدالله الصریمی و عمر بن بکر السعدیدر، بینلرنده بالاتفاق، حضرت علی (رضه) ایله معاویه وعمرو ابن عاصی بر کونده وصباح نمازنده قتل ایتمکه قرار ویرمشلر؛ وابن ملجم لعین حضرت مرتضانك، عبدالله معاویه‌نك، عمرو دخی عمروك قتلنی درعهده ایده‌رك، ابن ملجم بو فعل ملعنت‌کارانه‌سنی اجرا ایتمش ایسه‌ده، دیکر ایکیسی موفق اوله‌میوب، برك معاویه‌یی آرقه-سندن یاره‌لادیغی حالده، دردست اولنمش؛ و عمرو بن العاص صانجیسی اولدیغنی بهانه ایده‌رك، خارجه بن ابی حبیبه‌یی وکیل ایتمش اولمغله، عمرو بن بکر سهواً خار-جه‌یی قتل ایتمشدر. بووقوعاتدن صکره دخی خارجیلر خیلی وقت باقی قالمشلردر.

خارزنج { (وفارسیسی خارزنك) نیسابور مضافاتندن بر ناحیه اولوب، مشاهیر علمای اسلامدن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

خارقوف { (Kharkof) روسیه‌نك قسم جنوبیسنده ایالت مرکزی وتجارتکاه بر شهر اولوب، موسقوه‌نك ٧٥٤ کیلومتره جنوبنده وپترسبورغدن ١٥٠٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده اوله‌رق ٤٩° ٥٩′ ٢٥″ عرض شمالی ایله ٣٣° ٥٣′ ٣١″ طول شرقیده واقعدر. ایکی چایك محل اجتماعنده واقع خیلی کوزل برشهر اولوب، ١٢٨ ٤٥٠ اهالیسی، بیوك دارالفنونی، مکتب عسکریسی، دباغخانه‌لری، دیکر بعض فابریقه‌لری و سنه‌ده درت دفعه قوریلور بیوك بازاری واردر. بوشهر ١٦٥٠ تاریخ میلادیسنده، قریم تاتارلرینه قارشی بر نقطهٔ مقاومت اولمق اوزره، قزاق‌روساسندن (خارقوف) طرفندن تأسیس اولنمشدر. — خارقوف ایالتی کوچك روسیه‌یی ترکیب ایدن درت ایالتك بری اولوب، شمالاً (قورسق) و (وورونیه) ایالتلریله، شرقاً وشرق جنوبی جهتندن (دون) قزاقلرینك مملکتیله، جنوباً (یقاترینوسلاف)، جنوب غربی جهتندن دخی (پولتاوه) ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٤ ٤٩٤ مربع کیلومتره اولوب، ٢ ٠٧١ ٧٧٧ اهالیسی واردر. اراضیسی دوز وعارضه‌سز اولوب، اکثری (دون) وبر قاچی (دینپر) ایرماغنه دوکلك اوزره، برچوق چایلری وارایسه‌ده، هیچ بری سیر سفائنه صالح دکلدر. هواسی یابسجه اولوب، بغدای، آرپه، چاودار، کنویر، توتون، قاون، آرمود، الما وسائر محصولاتی چوق اولدیغی کبی، بال وبال مومی ایله خیلی ایپك دخی چیقار. خرکله وقیون و سائره‌دن عبارت اولان حیواناتی چوقدر. اورمانلری آز در. بطاقلقلری چوق اولدیغی حالده، هواسی ینه صاغلامدر. ایالتی شق ایدن برقاچ دمیریول خطی تجارتی تسهیل ایدوب، محصولاتك اخراجنه یاردیم ایدیور. ایالت ١١ قصبه‌یه منقسم اولوب، قضا مرکزی اولان ١١ قصبه‌دن بشقه ٦ قصبه‌سی دخی واردر.

خارَك { بصره کورفزنده ایرانك فارس خطه‌سی ساحلنك قربنده وایرانه تابع برکوچك جزیره اولوب، شط العرب منصبنك

١٧٦ کیلومتره جنوب شرقیسنده وبندر بوشیرك ٥٥ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق، ′١٨°٢٩ عرض شمالی ایله °٤٨ طول شرقیده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥ مربع کیلومتره اولوب، ١٠٠٠ قدر اهالیسی واردر. خرماسیله سائر میولری مبذولدر. یاقوت حموی بو آطه‌یه دفعاتله اوغرامش اولدیغنی، وایچنده محمد بن حنفیه‌نك زعم اولنان بر تربه بولندیغنی بیان ایدیور. بعض مشاهیرك مسقط رأسی اولوب، مأمون خلیفه‌نك زماننده یاشامش اولان شاعر خارکی بو جمله‌دندر.

خاروندَاس { حکمای فیثاغوریوندن اولوب، قبل المیلاد ٦٠٠ تاریخلرنده سیچلیه‌نك (قتانیه) و (رجیوم) شهرلری اهالیسنه بعض قوانین ونظامات وضع ایتمشیدی. بو قانونلرك برنده مجمع اهالی اولان محله مسلح کیدلمکی منع ایتمش اولدیغی حالده، کندیسی سهواً اورایه مسلح کیتمکله، مجازات اولمق اوزره، درحال قلیجنی کندی بدننه صاپلایه‌رق، اتلاف نفس ایتمشدر.

خاری { ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، برنجیسی تبریزلیدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بخت آنم کوکه خواب آلوده برخیزی شبی
نالدام بشناسی وکوشی بفر یادم کنی

— ایکنجیسی (قلندر) عن اصل اصفهانلی اولوب، سمنانده توطن ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

نام لیلی بسر تربت مجنون مبرید
بکذاریدکه بیچاره قراری کیرد

خاریبدوس { (Charybde, Χάρυβδος) سیچلیه جزیره‌سنك منتهای شمال شرقیسنده واقع اولوب، الیوم (غاروقالو) تسمیه اولنان بورطه‌نك اسم قدیم یونانیسیدر. بونك قارشیسنده وایتالیانك منتهای جنوبنده (اسکیلا) اسمیله دیکر بر بورطه بولنديغندن، اسکی یونانیلر عندنده بر فنالقدن بترینه اوغرامقدن کنایه اوله‌رق، «خاریبدوسدن اسکیلایه دوشمك» ضرب مثلی مستعمل ایدی. بو ضرب مثل الیوم السنهٔ غربیه‌ده مستعملدر.

خاریدم { (Charidème) یونان قدیمك مشهور قائدلرندن اولوب، (اوبیا) یعنی آغریبوز آطه‌سندن ایدی. معاشه مقابل حرب ایدن بر عسکرك باشنده اولوب، ابتدا آتنه‌لیلرك، بعده (تراکی) حکمداری (قوتس) لك ونهایت ایران سردارلرندن (اردباز) لك خدمتنه کیرمشیدی. ماکدونیه حکمداری (فلیب) ه وبعده اوغلی اسکندره قارشی حرب ایتمکله، اسکندرك غالبیتنده آتنه‌لیلره اعلان اولنان عفو عمومیدن استثنا ایدیله‌رك. ایران حکمداری دارانك نزدینه التجا ایتمش ایسه‌ده، قبل المیلاد ٣٣٢ تاریخنده بونك طرفندن قتل اولنمشدر.

خازر { موصل ایله زاب اعلا آره‌سنده بر نهر اولوب، اطرافنده‌کی ناحیه‌نك (نخلا) تسمیه ایدلدیکی، ومختارك زماننده بو محلده ابراهیم بن مالك اشتر ایله عبیدالله بن زیاد آره‌سنده محاربه وقوع بولوب، عبیداللهك بو وقعه‌ده قتل اولندیغی کتب عربیه‌ده مذکوردر.

خازن { (ابوالفضل — دینوری) مشاهیر خطاطین وشعرادن اولوب، خط رقاع وتوقیعك موجدیدر. ٥١٨ وابن خلکانك روایتنه کوره ٥٤٢ تاریخنده، ٨٠ یاشنده اولدیغی حالده، بغدادده وفات ایتمشدر. بشیوز مصحف شریف یازدیغی مرویدر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

من یستقم یحرم مناه ومن یزغ
یختص بالاسعاف والتمکین
انظر الی الالف استقام ففاته
عجم ففاز به اعوجاج النون

خازنی { (عبدالرحمن —) مشاهیر ریاضیوندن اولوب، آلات رصدیه حقنده بر اثر معتبری واردر.

خاست { و (خاشت) بلخ جوارنده ایکی کوچك قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

خاشع { فرس شعراسندن اولوب، عن اصل ایرانلی اولدیغی حالده، کشمیرده یاشامشدر. ١٠٩٢ تاریخنده ترتیب اولنمش دیوانی واردر. شو بیت اونکدر.

جلوهٔ سرو تو دیدم وزمین کیر شدیم
آن قدر محو توکشتیم که تصویر شدیم

خاشك { مکرانده مشهور بر قصبه اولوب، ایچنده حضرت عبدالله بن عمرك اولدیغی زعم اولنان بر جامع بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خاصکوی { شرقی روم ایلیده وفلبه‌نك ٧٤ کیلومتره جنوب شرقیسنده مریجه تابع بر چایك اوزرنده واقع سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، اسلام وبلغار وروم وسائره‌دن

مركب ۶۰۰۰ اهالیسی واردر. — خاصكوى سنجاغی شرق روم ایلی ایالتنی تركیب ایدن ۶ سنجاغك بری اولوب، ایالت مذكوره‌نك قسم جنوبیسی وسطنده واقع اولمغله، جنوباً سلانیك ولایتنك سیروز و ادرنه ولایتنك كوملجینه سنجاقلریله، شرق جنوبی جهتندن ادرنه سنجاغیله، شرقاً شرقی روم ایلینك اسمیه، شمالاً اسكی زغره، غرباً دخی فلبه سنجاقلریله محاطدر. سنجاق نفس خاصكوی، خرمنلی وغابرووه اسملریله ۳ قضایه منقسم اولوب، تخمیناً ۱۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی منبت ومحصولداردر.

خاصكوی { ادرنه ایله قرق كلیسا آره‌سنده وهمان یاری یولده بر كوچك قصبه‌در.

خاصكوی { بتلیس ولایتنك موش سنجاغنده وموشك كیلومتره شرق جنو. بیسنده بیوك بر قریه‌در.

خاصكوی { استانبولك خلیجی داخلنده وخلیجك ساحل شرقیسنده اوله‌رق، قاسم پاشانك ایلریسنده وایوبك قارشیسنده بر محله اولوب، اهالیسی باشلیجه یهودی وارمنیدن مركبدر.

خاصكی { [« خرم خاصكی » ماده‌سنه مرا- جعت بیوریله.]

خاص مراد پاشا { سلطان محمد خان ثانی دوری رجالندن او- لوب، روم ایلی بكلر بكیسی ایدی. قیاصره‌ٔ رومدن پالیولوغلرك نسلندن اولدیغی مرویدر. ۸۷۸ تاریخنده اوزون حسنه قارشی واقع اولان سفرده مقدمةالجیش قوماندانی اولدیغی حالده، جسارت وشجاعت فوق- العاده‌سی سوقیله، بلا تأمل بك ایلری‌یه واروب، اوزون حسنك قوردیغی دوزاغه دوشمكله، بر خیلی دلاورانه برابر میدان حربده شهید دوشمش ایدی.

خاص یونس { [«یونس پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خافی { متأخرین شعرای ایراندن اولوب، « چهار درویش » عنوانیله بر منظومه‌سی واردر.

خافی خان { (محمد هاشم) هندستان مو- رخلرندن اولوب، عالمكیر شاهك زماننده دهلیده یاشامش؛ وهندستانده حكومت سورن سلاله‌ٔ تیموریه‌نك « منتخب اللباب » عنوانیله فارسی العباره مكمل بر تاریخنی یازمشدر، كه «تاریخ خافی» دیمكله دخی معروفدر. بو تاریخی عالمكیرك زماننده نشرینه مساعده اولنمدیغندن، بعده محمد شاهك زماننده و ۱۱۴۵ تاریخنده میدانه قویمشدر.

خاقان { ایران ملوك قاجاریه‌سندن فتح علی شاهك شعرده قوللاندیغی مخلصدر. شو بیت جمله‌ٔ اشعارندن اولوب ، (دلكشا) اسمیله یاپدیرمش اولدیغی بر باغچه حقنده سویلمشدر:

دلكشا بی‌یار زندان بلاست
هركجا یارست آنجا دلكشاست

[احوال سیاسیه‌سیچون « فتح علی شاه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خاقانی { (افضل الدین ابراهیم بن علی) مشاهیر شعرای ایراندن اولوب، شیروانلیدر. شیروان ملوكندن خاقان كبیر منوچهرك ندماسندن اولدیغیچون بو مخلصله تخلص ایتمشدر. اثیرالدین آخستكی ایله معاصر اولوب، مكاتبه طریقیله بینلرنده بر چوق مشاعره‌لر وقوع بولمشدر. حجه كیدوب، عودتنده عراقیندن كچمكله، بوخطه‌لرك احوالنی مبین « تحفة العراقین » عنوانیله بر كتاب یازمشدر. بر روایته اواخر عمرنده، اختیار عزلت ایتمك اوزره، خاقان كبیردن رخصت ایستیوب، مساعده اولنمامغله، فرار ایتدیكندن، طوتیلوب حبس اولنمش؛ ودیكر بر روایته حجدن عودتنده (اوزی) قومنك الینه اسیر دوشوب، تنصر ایتمك تكلیفنی قبول ایتدیكیچون برمناستره حبس ایدلمش ایدی . هر حالده بر خیلی وقت محبوس قالوب، محبوسیتی حقنده اشعاری واردر. ۵۸۲ تاریخنده تبریزده وفات ایتمشدر. « هفت اقلیم » عنوانیله برمنظومه‌سی ومرتب دیوانی دخی واردر . شو ایكی بیت اثیرالدین آخستكی‌یه قارشی سویلمش اولدیغی بر فخریه‌سندندر:

بكردكار كه دور زمان بدید آورد
كه دور دور منست وزمان زمان منست
منم بوجی معانی پیمبر شعرا
كه معجز سخن امروز دربیان منست

خاقانی { (محمد بك) شعرای عثمانیه‌نك متمیز- لرندن اولوب، مشهور «حلیهٔ شریفه» منظومه‌سنك ناظمیدر. ۱۰۱۵ تاریخنده وفات ایتمشدر. بو اثر جلیلی «حلیهٔ خاقانی» دیمكله متعارف

اولوب، مطبوع ومنتشردر. بعض ابیاتی ضرب مثل حکمنه کچمشدر. شو بیت اوجملهدندر:

کسمش آتمشدر آنی ایمه، جدل
تیغ لایسئل عما یفعل

خاکسار {(شکر الله خان) هندستان شعراسندن اولوب، مرتب دیوانی واردر. ۱۱۰۸ ده وفات ایتمشدر.

خاکی {اونجی قرن هجری شعرای عثمانیهسندن درت کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (محمد) صاحب تذکره عاشق چلبینك کوچك برادری اولوب، شو بیتی تذکرهٔ مذکورهده محرردر:

کوز قیزاردوب کیرمشم بر چشمی آهو عشقنه
چشم خونبارم کوروب صانماك بنی صاحب رمد

— ایکنجیسی (مصطفی) کلیبولیلی اولوب، شو بیت اونکدر:

قاشلرك اوستنده دیر خالك کورن ای مه جبین
بال آچوب پرواز ایدر صان سدرهدن روح الامین

— اوچنجیسی اسکوبلی اولوب، سلطان بایزید خان زماننده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

ملامت چکمزم هرکزکه هجران برکال ایلر
که هرنسنه کال اولسه فلك آنی زوال ایلر

— دردنجیسی قسطمونیلی اولوب، آل اسفندیاردن اسماعیل بکك زماننده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

ای مراد مؤمن وترسا هین مردوزن
قدر تکدر طاشی که مرجان که مرمردوزن

خاکی {(میرزا علی قولیخان لکزی) ایران متأخرین شعراسندن وشاه طهماسب صفوی رجالندن اولوب، شو بیت اونکدر:

غم که پیر عقل تدبیرش بردن میکند
میفروشش چاره دریك آب خوردن میکند

خاکی {(محمد — افندی) متأخرین شعرای عثمانیهدن اولوب، عن اصل حلب ولایتنده کائن کلیس قصبهسندن اولدیغی حالده، درسعادته کلهرك، خواجکان صنفنه داخل اولمش؛ وکیدهرك دفتردار مکتوبجیسی اولوب، ۱۱۷۲ تاریخنده وفات ایتمشدر. صدراعظم راغب پاشا حقنده سویلمش اولدیغی شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

کرم مقاطعهسی تا زمان حاتمدن
قالوب مزادده برکمسه اولمیوب طالب
کمیك نقود عطایاسی وار آنی آلهجق
مکر جناب صدارت پناه اوله راغب

خاکئ شیرازی {بوده شاه طهماسب صفوی دوری شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

بر تربت خاکی زکرم یار کذر کرد
کوجان که فدای قدم یار کند کس

خاکئ کاشغری {درویش مزاجلی برشاعر اولوب، شو بیت اونکدر:

بیچارهٔ که دل بتو نامهربان دهد
آخر در آرزوی وصال تو جان دهد

— بو مخلصله ادبادن بری دخی اولوب، کبار صوفیوندن بهاءالدین نقشبندی وبرهان الدین وجلال الدین حضراتنك ترجمهٔ حاللرینی حاوی «مناقب العارفین» عنوانیله برتألیفی واردر.

خالد {صحابهدن بروجه زیر برقاچ ذاتك اسمیدر: خالد الاحدب الحارثی. — خالد الازرق الغاضری، که صکره حمصده ساکن اولوب، اورادهوفات ایتمشدر. — خالد بن اساف الجهنی، که ینه صحابهدن کلیب وخبیبك برادری اولوب، احد غزاسنده وسائر غزاوتده بولنمش؛ وبعده قادسیه وقعهسنده سعد بن ابی وقاصك معیتنده شهید اولمشدر. کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — خالد بن اسید بن ابی العیص بن امیه القرشی، که مؤلفهٔ قلوبدن اولوب، فتح مکهده اسلامه کلمش، ومکهده وفات ایتمشدر. اوغلی عبدالرحمن واسطهسیله کندیسندن بعض احادیث منقولدر. — خالد الاشعر الخزاعی، که حبیش بن خالدك پدری اولوب، فتح مکه سنهسنده طریق مکهده شهید اولمشدر. — خالد بن ایاس. — خالد بن البکیر بن عبد یالیل اللیثی الکنانی، که عاقل وایاس وعامرك برادری اولوب، برادرلریله برابر بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ وبو غزادن اول عبدالله بن جحش ایله برابر جانب رسول الله (صلعم) دن مأموراً قریش نزدینه ارسال بیورلمش؛ وهجرت نبویهنك دردنجی سنهسی (رجیع) وقعهسنده عاصم بن ثابت ومرثد بن ابی مرثد الغنوی ایله برابر شهید اولمشدر. — خالد بن ثابت الانصاری الظفری، که بئر معونه وقعهسنده شهید اولمشدر. — خالد بن ابی جبل العدوانی، که تحت شجرهده بیعت ایدنلردن اولوب، بعده برروایتده طائفده وبرروایتده دخی کوفهده ساکن اولمش، وروایت احادیث شریفه ایتمشدر.

— خالد بن حزام القرشى،كه حكيم بن حزامك برادرى وحضرت خديجة الكبرانك برادر زادەسى اولوب، اك اول ايمانه كلنلردن وحبشه‌ده هجرت ايدنلردن اولديغى حالده، اثناى راهده ييلان صوقمغله وفات ايتمش؛ وحقنده «ومن يخرج من بيته مهاجراً الى الله ورسوله ثم يدركه الموت فقد وقع اجره على الله» آيت كريمه‌سى نازل اولمشدر. — خالد بن حكيم بن حزام القرشى،كه خالد بن حزامك برادر زادەسى اولوب، برادرلرى هشام وعبدالله ويحيى ايله برابر فتح مكه كونى اسلامه كلمشدر. — خالد بن الحوارى الحبشى. — خالد بن ابى خالد،كه معيت حضرت مرتضويده بولنمشدر. — خالدالخزاعى.كه اوغلى نافع واسطه‌سيله كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر. — خالد بن ابى دجانة الانصارى، كه صفين و سائر محاربانده معيت حضرت مرتضويده بولنمشدر. — خالد بن رافع. — ابورويحه خالد بن رباح، كه حضرت بلال حبشينك بر روايتده اصل برادرى وبرروايتده آخرت برادرى اولوب، رحلت حضرت نبويدن صكره ايكيسى شامك(داريا)قصبه‌سنده ساكن اولمشلردى. — خالد بن ربعى التيمى، كه بنى تيم طرفندن نزد حضرت پيغمبرى‌يه كوندريلن مبعوثلردندر. — خالد بن زيد بن جارية الانصارى،كه برروايتده صحابه‌دن و بر روايتده تابعيندن اولوب، بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. — خالد بن زيد. — خالد بن سطيح الغسانى. — خالد بن سعد. — ابو سعيد خالد بن العاص بن امية القرشى الاموى، كه قدماى صحابه‌دن اولوب، حضرت ابابكر (رضه)دن صكره اسلامه كلمش؛ وپدرى طرفندن اذا وجفا كورديكندن، فرار واختفا ايده‌رك، بعده هجرت ثانيه‌ده زوجه‌سى اميه بنت خالدالخزاعيه ايله وبرادرى عمرو ايله برابر حبشه مهاجرت ايتمش؛ واوغلى سعيد ايله قيزى ام خالد اوراده دنيايه كلمشدر. خيبر وقعه‌سنده برادريله برابر حضرت جعفر بن ابى طالبك معيتنده عودتله، غزاء مذكورده وفتح مكه وحنين وطائف وتبوك غزواتنده حاضر بولنمش؛ وجانب رسول الله (صلعم) دن يمنه وبرادرى اباء بحرينه وديكر برادرى عمر خيبره والى تعيين اولنه‌رق، رحلت حضرت نبوى‌يه قدر اوراده قالمشلردى. بعده حضرت ابابكر (رضه) طرفندن عسكر مسلمينده

استخدام اولنوب، صفر ويا اجنادين وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. — خالد بن سنان بن ابى عبيد،كه احد غزاسنده حاضر بولنمش، وجسر وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. — خالد بن سيار. — خالد بن طفيل الغفارى. — خالد بن العاص بن هشام المخزومى،كه ابو جهلك برادر زادەسى اولوب، پدرى بدر وقعه‌سنده، كافر اولديغى حالده، قتل اولنمش؛ وكنديسى حضرت عمر (رضه) ك زمان خلافتنده وبعده خلافت حضرت عثمانده مكه واليسى اولمش، واوغلى عكرمه واسطه‌سيله كنديسندن بعض احاديث شريفه وازانجمله «اذاوقع الطاعون بارض وانتم بها فلا تخرجوا فراراً منه واذا وقع بارض ولستم بها فلا تدخلوها» حديث شريفى منقولدر. بو حديث شريف عادتا قرانتنه يى آمردر. — خالد بن عبادة الغفارى،كه (حديبيه) وقعه‌سنده جانب رسول الله (صلعم)دن قوربونه ايندريله‌رك حضرت نبى ذبيحه‌سى قوغله‌ صوچيقارمشيدى. — خالد بن عبدالعزى الخزاعى،كه اهل حجازدن معدود اولوب، اوغلى مسعود واسطه‌سيله كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر. — خالد بن عبيدالله السلمى. — خالد بن عدى.كه اهل مدينه‌دن معدود اولوب، كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر. — خالد بن عرفطه الليثى،كه سعد بن وقاص طرفندن كوفه‌ده وكيل براغيلوب، اوراده ساكن اولمش؛ و ٤٠ تاريخنده معاويه كوفه‌يه داخل اولديغنده، خروج ايدن عبدالله بن ابى الحوسايه قارشى كوندريله‌رك، بونى قتل ايتمشيدى. ٦٠ ويا ٦١ تاريخنده وفات ايتمشدر. كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر. — خالد اخو عرفطه،كه حسان بن ثابت واوس بن ثابتك برادر زاده‌سيدر. — خالد بن عقبة الاموى،كه فتح مكه‌ده اسلامه كلوب، بعده رقه‌ده ساكن اولمش، وبعض احفادى مؤخراً قرطبه‌يه هجرت ايتمش ايدى. — خالد بن عمرو الانصارى الخزرجى، كه عقبهٔ ثانيه‌ده وبر روايته كوره بدر غزاسنده دخى حاضر بولنمشدر. — خالد بن عمير. — خالد بن العنبس،كه مصره داخل اولان صحابه‌دندر. — خالد بن غلاب.كه حضرت عثمان (رضه) زماننده اصفهان واليسى اولوب، بعده بصره‌ده ساكن اولمشيدى. — خالد بن فضاء. — خالد بن قيس الانصارى الخزرجى،كه

عقبه وبدر واحد غزالرنده حاضر بولنمشدر.— خالد بن كعب الانصارى الخزرجى،كه بئرمعونه وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. — خالد بن مالك التميمى،كه قعقاع بن معبد تميمى ايله برابر اشرف قومدن اولوب، اسلامه يتيشمش، وبر روايتده نزد حضرت پيغمبرى‌يه كله‌رك، شرف صحبته نائل اولمشلر ايدى.— خالد بن معبد. — خالد بن مغيث.— ابو نافع خالد الخزاعى.كه تحت شجرده بيعت ايدنلردن اولوب، اوغلى نافع واسطه‌سيله كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر. — ابو بزره خالد بن نضلة الاسلمى.— خالد بن الوليد الانصارى،كه صفين محاربه‌سنده معيت حضرت مرتضويده بولنمشدر. — ابو هاشم خالد بن عتبة القرشى العبشمى،كه اخبار صحابه‌دن اولوب، معاويه بن ابى سفيانك دايىسى ايدى. — خالد بن هشام بن المغيره،كه ابو جهلك برادرى اولوب، بدر غزاسنده، كافر اولديغى حالده، عسكر مسلمين طرفندن اسير طوتلمش، وفتح مكه‌ده مؤلفةٌ قلوب ميانده اسلامه كلمشدر.— خالد بن هوذه بن ربيعة العامرى،كه مؤلفةٌ قلوبدن اولوب، قومنك اشرافندن اولدقلرى حالده، برادرى حرمله واوغلى عداء ايله برابر اسلامه كلمشلردى. — خالد بن يزيد بن حارثه.كه زيد بن حارثه‌نك برادر زاده‌سى اولوب، بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. بخارى كنديسنى تابعيندن عد ايتمشدر. — خالد بن يزيد المزنى.

خالد آباد { خراسانده سرخس مضافاتندن بر قريه اولوب، مشاهير فقهادن (ابواسحاق ابراهيم بن محمد خالد آبادى) نك وسائر بعض علمانك مسقط رأسى بولنمشدر.

خالدات { عرب جغرافيونى طرفندن آفريقانك سواحل غربيه‌سى قارشيسنده واقع (قناريه) آطه‌لرينه ويريلن اسمدر. جغرافيون عرب ارضنك طولنى بو آطه‌لردن اعتبار ايدرلردى. [« قناريه آطه‌لرى » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خالد ارضرومى { مشاهير خطاطيندن اولوب، خطوط متنوعه تحريرنده مهارتى وار ايدى. ١٠٤٠ تاريخنده وفات ايتمشدر.

خالد افندى { اون اوچنجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن اولوب، سلوريليدر. كتابتله مشغول ايدى. شو بيت اونكدر:

كرفتار اولدم اى خالد بلاى هجر دلداره
دوچشمم قان دوكر بيلم عجب بن نه‌كناه ايتدم

خالد بن برمك { برمكيلرك برنجيسى اولوب، ابومسلم خراسانينك رفقاسندن اولمغله، دولت امويه‌نك اسقاطنه و دولت عباسيه‌نك تأسيسنه غيرتى سبق ايتديكندن، عباسيلرك برنجيسى اولان ابوالعباس سفاحك وزيرى اولمشيدى. خلفاى مشاراليهمك ايكنجيسى اولان ابوجعفر منصور زماننده بيت الماله مأمور اولمش؛ ومهدينك زماننده ١٦٣ ويا ١٦٦ تاريخنده وفات ايتمشدر. ايرانى الاصل اولوب، خراسانلى ايدى. اولاد واخفادى وزارت ايدوب، بيوك برشهرت قزانمشلردر. [« برمكيلر » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خالد بن زيد { (ابو ايوب — الانصارى) [« ابوايوب انصارى » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خالد بن سنان { بنى عبس بن بغيصدن موحد بر ذات اولوب، حضرت فخرالرسل (صلعم) افندمز بو ذاتك حقنده (هو نبى ضيعه قومه) بيورمشلردر. كنديسى عهد رسول اللهه يتيشه‌مه‌مش ايسه‌ده، قيزى نزد حضرت نبوى‌يه كله‌رك، (قل هوالله احد) آيت كريمه‌سنى قرائت بيوردقلرينى ايشيدنجه، «بونى، بابامده اوقوردى» ديمش اولديغى مرويدر.

خالد بن عبدالله البجلى { (ابويزيد —) دولت امويه رجالندن اولوب، هشام بن عبدالملك زماننده ١٠٥ تاريخنده عراقين واليسى اولمش؛ و دها اول ٨٩ تاريخنده بر سنه مكه‌ده واليلك ايتمش ايدى. جدى يزيد صحابه‌دن ايدى. فصاحت وطلاقت لسانيله مشهور اولوب،كوزل خطبه‌لر ايراد ايدردى. جودوسماحتله دخى كسب اشتهار ايتمشيدى. آنجق ديانت و اعتقادى مشكوك اولوب، خرستيان بولنان والده‌سنه بركليسا ياپديرمغله، خيلى قيل وقالى موجب اولمش ايدى. ١٥ سنه كوفه‌ده واليلك ايدوب، ١٢٠ تاريخنده عزل، وخلفى اولان يوسف بن عمر ثقفى (كه حجاج بن يوسفك برادر زاده‌سيدر) طرفندن حبس ومالى ومصادره اولنه‌رق، ٥ سنه صكره حيره‌ده انواع عقوباتله قتل اولنمشدر.

خالد بن مهاجر { خالد بن وليد حضرتلرينك توروني اولوب،

پدری مهاجر بن خالد صفين محاربه‌سنده معيت حضرت مرتضويده بولنديغی حالده، عمی عبدالرحمن بن خالد معاويه‌نك طرفنده بولنمش اولديغندن، بينلرنده منافرت وارايدی‌سه‌ده، معاويه اهل شامه كنديسنه بر خلف انتخابنی تكليف ايتمسی اوزرينه، اكثريت عبدالرحمن بن خالدك انتخابی رأينده بولنمغله، معاويه‌نك امريله عبدالرحمن ابن اثال نام طبيب نصرانی طرفندن تسميم اولندقده، صاحب ترجمه قرابت عصبيتيله، وعروه بن زبيرك تشويقيله، مكهٔ مكرمه‌دن دمشق شامه كيده‌رك، ابن اثالی قتل ايتمش؛ وطوتيلوب معاويه‌نك حضورينه كوتورلدكده، « مأموری قتل ايتدم، لكن آمر قالدی » ديمسی اوزرينه، حبس اولنه‌رق، بعده سويلديكی بعض ابيات اوزرينه، سبيلی تخليه اولنوب، مكه‌يه عودت ايتمشيدی.

خالد بن الوليد { (ابوسليمان ياخود ابوالوليد — بن المغيرة القرشی المخزومی) اعيان صحابه‌دن وشجعان غزاة اسلامدن اولوب، شام وجزيره وعراق جهتلرنده‌كی فتوحات جليله‌سيله مشهوردر. والده‌سی (لبابة الصغری بنت الحارث بن حزن الهلاليه) ازواج مطهرهٔ رسالتپناهيدن (ميمونه)نك وحضرت عباس بن عبدالمطلب (رضه)ك زوجه‌سی اولان (لبابة الكبرا)نك همشيره‌سی ايدی. سادات قريشدن اولمغله، ابتدا عسكر اسلامه قارشی كفار قريش عسكرينه قيادت ايتمش، وحتی حديبيه وقعه‌سنده عساكر كفار ايچنده بولنمش ايسه‌ده، آز وقت صكره وخيبر غزاسندن اول اوله‌رق، هجرت نبويه‌نك آلتنجی سنه‌سی اواخرنده عمرو بن العاص ايله برابر مدينهٔ منوره‌يه هجرت ايده‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ ومكه فتحنده معيت حضرت نبويده بولنمشدر. بعده رسالتپناه افندمز طرفندن بعض سريه‌لرله غزايه كوندريله‌رك، موفق اولمش ايسه‌ده، بنی جذيمه‌يه قارشی اولان محاربه‌سنده رضای نبويه مغاير اوله‌رق، قتلی لازم كلمين بعض كسانی قتل ايتمش اولديغندن، خاطر عالیٔ جناب پيغمبری‌يی مكدر ايلمش؛ وبونك اوزرينه حضرت علی بن ابی طالب (رضه) واسطه‌سيله مال غنيمتك بر قسم مهمی ارسال بيوريله‌رق، قبيلهٔ مذكوره مصابيننه تقسيم ايله، خاطرلری تطييب بيورلمش ايدی. بعده دومة الجندل صاحبی اكيدر بن عبدالملكه قارشی اعزام بيوريله‌رق، بونی اسير ايدوب، نزد حضرت نبوی‌يه كتيرمشيدی. روملره قارشی اعزام اولنه‌رق، مؤته وقعهٔ مشهوره‌سنده دخی زيد بن حارثه وحضرت جعفر طيار (رضهما) ايله برلكده بولنمش؛ وبو محاربه‌ده فوق‌العاده شجاعت وجسارت كوستره‌رك، اوچ بيك مجاهدين اسلامله هراقليوسك معيننده بولنان يوز بيك كشيلك بر اردويه غلبه چالديغندن، جانب حضرت نبويدن (سيف من سيوف الله) تسميه بيورلمش ايدی. بو محاربه‌ده النده يدی قليچ قيرلديغی مرويدر. ارتحال حضرت نبويدن صكره حضرت ابابكر صديق (رضه) طرفندن مرتدلره قارشی استخدام بيوريله‌رق، ازآنجمله يمامه‌ده مسيلمة الحنفی غائله‌سنی برطرف ايتمكه موفق اولمشيدی. بوصره‌ده قتل ايتمش اولديغی (مالك بن نويره)نك اسلامنه قائل اولانلر بولنمغله، حضرت عمر فاروق (رضه) كمال عدالتندن جناب خالدك قصاصاً اعدامنی مصرانه طلب بيورمش ايسه‌ده، حضرت خالد (مالك بن نويره)نك رسالتپناه افندمز حقنده كنديسنه « صاحبكم » ديمش اولمسيله كفرينی اثبات ايتديكندن، حضرت ابابكر (رضه) اعدامنه راضی اولمامشلردر. خلافت جناب فاروقيده دخی عراق وجزيره وشام جهتلرنده فرس وروم عسكرلرينه قارشی خارق‌العاده اولان اقتدار عسكريسيله بر چوق محاربه‌لر قزانه‌رق، ابو عبيده بن جراحله برابر بر چوق فتوحاته موفق اولمشدر. هله شام يعنی سوريه وفلسطين قطعه‌لری ودمشق شهری باشليجه صاحب ترجمه‌نك همتيله فتح اولنمشدر. الحاصل فوق‌العاده جسور وحربده ماهر بر غازیٔ نامدار ايدی؛ آنجق شجاعتی مرحمتنه غالب بولنديغی مرويدر. كرك كنديسی وكرك معيتنده‌كی امرای اسلام فتوحاتلرنده كوردكلری فرس وروم امراسنه تقليداً ونائل اولدقلری غنيمتلر وثروتلر واسطه‌سيله مطنطن وذی‌قيمت قيافتلر اتخاذ ايلملری فقر ايله افتخاری مسلك ايدنمش اولان جناب فاروقك اغبرارينی موجب اولمش، وهرنه قدر حضرت خالد اغياره قارشی اسلامك شان وسطوتنی محافظه ايچون بو صورتك ضروری اولديغنی مقام اعتذارده بيان ايلمش ايسه‌ده، حضرت عمر (رضه) شان حقيقينك صيرمه‌لی اثوابله دكل بلكه عدل وحقانيتله واختياری اولان

فقر وقناعتله قزانلدیغی حقیقتنه واقف ایدیلر. بناءً علیه امرای اسلامك سنت وسیرت حضرت نبویه‌یه مغایر اوله‌رق بویله آلایشلره دوشدکلرینه زیاده‌سیله محزون اولوب، اشك ریز تأثر اولمشلردی. حضرت خالد (رضه) هجرت نبویه‌نك ٢١ نجی سنه‌سی بر روایتده حمصده و بر روایتده دخی مدینه‌ده ارتحال ایتمشدر. روحنی تسلیم ایده‌جکی وقت، بونجه محاربه‌لرده بولنوب، بوقدر یاره‌لر آلمش اولدیغی حالده، هیچ برندن وفات ایتمیوب‌ده، عاقبت یتاقده اولدیغنه زیاده‌سیله کدر ایتدیکنی بیان بیورمشدر. حمصده قبری موجود ایسه‌ده، یاقوت حموی مشارالیهك مدینه‌ده مدفون اولدیغی التزامله، حمصده‌کی قبرك آتی‌الترجمه خالد بن یزید بن معاویه‌نك اولدیغی بیان ایدیور.

خالد بن یزید { (بن معاویه بن ابی سفیان الاموی) یزید پلیدك اوغلی اولدیغی حالده، یخرج الحی من‌المیت فحواسنجه، بو دخی برادری معاویه کبی صالح ومنصف بر ذات اولوب، قریشدن اك اول تحصیل فنونه رغبت ایدن وبین الاسلام فنونك تداولنه برمثال کوسترن بوذاتدر. علی‌الخصوص فن طب وکیمیاده یدطولی صاحبی اولوب، بوفنلری (مریانس) اسمنده بر راهبدن اخذ وتعلم ایتمشیدی. بو ایکی فنه دائر بر قاچ تألیفی واردر. شعرده وادبیات عربیه‌ده دخی مهارت تامه‌سی وار ایدی. کنیه‌سی ابو هاشمدر. زماننده حکم فرما اولان عبدالملك بن مروانله بعض ماجرالری اولوب، بونلرك برنده خالدك جدوجده‌سی اولان ابو سفیان وهندك اسلامه قارشی سبق ایدن خیانتلری عبدالملك طرفندن خالدك یوزینه اورلمسنه مقابل، خالد بونلرك خیانتلرینی تصدیقله برابر، عبدالملكك جدی اولان حکمك جانب رسول‌الله (صلم) دن لعن وطائفه نفی بیورلمش اولدیغی اونوتمامسی لازم کله‌جکنی اخطار ایلمش ایدی. امام جعفر صادق (رضه) ك وجابر بن حیانك کیمیایی صاحب ترجه‌دن اخذ ایتمش اولدقلری مروی ایسه‌ده، تاریخ وفاتلرینه باقیلیرسه، مشارالیهمانك خالده یتیشمش اولملری مأمول اولمیوب، بوفنك خالددن دیکر بری واسطه‌سیله حضرت امام جعفره واونلردن جابره انتقال ایتمش اولمسی ملحوظدر. خالد بن یزید ٨٥ تاریخ هجریسنده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

تجول خلاخیل النساء ولا اری
لرملة خلخالا یجول ولا قلبا
احب بنی العوام من اجل حبها
ومن اجلها احببت اخوالها کلبا

خالد بن یزید { (بن رومان) اندلسك مشاهیر اطباسندن اولوب، نصرانی المذهب ایدی. قرطبه‌ده ساکن اولوب، اجرای طبابتده واحضار تداویده‌کی مهارت تامه‌سی سایه‌سنده بر بیوك ثروته مالك اولمشیدی. احشیدیون زماننده مصرده کسب اشتهار ایدن طبیب نطاس بن جریحك صاحب ترجه‌یه خطاباً بول حقنده بر رساله‌سی واردر.

خالد ضیاءالدین { متأخرین مشایخدن اولوب، طریق نقشبندی شعباتندن خالدیه طریقتنك مؤسسیدر. عن اصل سلیمانیه‌لی اولوب، شیخ عبدالله دهلویدن اخذ انابت ایتمشیدی. بر مدت بغدادده وبعده دمشق شامك صالحیه درکاهنده ارشاد ونشر علومله مشغول اولوب، ١٢٤٢ تاریخنده اوراده وفات ایتمش، وجبل اربعینده دفن اونمشدر.

خالده { صحابیاتدن اوچ خاتونك اسمیدر. بونلردن خالده بنت‌الاسود بن عبد یغوث القرشیه صالحاتدن اولوب، معیت حضرت نبویده هجرت ایتمشیدی. دیکر ایکیسی (خالده بنت انس‌الانصاریه) وعبدالله بن سلامك خاله‌سی اولان (خالده بنت‌الحارث) در.

خالدی { (ابوالفرج) آل حمداندن سیف‌الدوله‌یه منسوب شعرادن اولوب، خراسانك (خالدیه) قریه‌سندن اولمغله، بولقبله تلقب ایتمشدی.

خالص { بغدادك شرق جهتنده بر بیوك ناحیه اولوب، یاقوت حموی بو اسمك محدث اولمسیله اسکی جغرافیه وتاریخ کتابلرنده کورلمدیکنی بیان ایدیور. الیوم بغداد ولایت وسنجاغنك خراسان قضاسنه ملحق بر ناحیه‌در.

خالص { (محمد الحسینی المکی) ابن عنقاء تمکله دخی معروف اولوب، «انواح فی مستقر الارواح» عنوانلی کتابك مؤلفیدر.

خالص { (سید امتیاز خان) ایران شعراسندن اولوب، مشهدلیدر.

هندستانه رحلتله، عالمکیرڭ توجهنی قزانوب، کجرات والیسی اولمشیدی. اون ایکنجی قرن هجری اوائلنده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

دور از آن کو چو مرغ قبله نما
آن قدرها طپیده‌ام که مپرس

خالص (شیخ احمد — افندی) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، سالف الترجمه شیخ ثاقب افندینڭ اوغلیدر. پدرینڭ وفاتنده کوتاهیه مولویخانه‌سی مشیختنه کچوب، قرق بش سنه قدر پوست نشین بولنمش، و ۱۱۹۱ سنه‌سی وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

غم لعلی ایله خونابه پاش محنت اولدقجه
سر شك چشممی سیر ایدن آدم دم قیاس ایلر

خالصه ابن حوقل صقلیه جزیره‌سنڭ ساحلنده بر قصبه اولدیغنی، وجزیرهٔ مذکوره سلطانڭ اوراده اقامت ایتدیکنی بیان ایدیور. یاقوت حموی خالصه‌نڭ (بلرم) ڭ یعنی پالرمو شهرینڭ مرکز محله‌سی اولدیغنی سویلیور.

خالصی (عبدالحی) شعرای عثمانیه‌دن اولوب، سلطان سلیم خان ثانینڭ خواجه‌سی عطاءالله افندینڭ اوغلیدر. کنج یاشنده شعر سویلمکه باشلامش؛ وسپاهی زمره‌سنه داخل اولوب، بعده طمشوار دفترداری اولمشیدی. شو بیت اونکدر:

دیردم که بر بهانه ایله سیر ایدەم یوزین
هیچ بولمدم بهانه او غنچه دهانه بن

خالع (حسین بن محمد) ادبادن اولوب، ضروب امثال عربیه‌یی جامع «امثال» عنوانیله بر تألیفی واردر.

خالقوندیلاس (دیمیتریوس — D. Chalcondylas) بیزانس یعنی قسطنطنیه روم ایمپراطورلغی ادباسندن اولوب، ۱۴۲۴ تاریخلرنده آتنه‌ده طوغمش؛ وقبل الفتح قسطنطنیه‌ده منطق تدریسیله مشغول اولوب، اثنای فتحده ایتالیایه قاچه‌رق، فلورانسه ومیلانده لسان یونانی معلملکی ایتمکله، لسان وادبیات یونانیه‌نڭ آوروپاجه انتشارینه سبب اولانلردن بولنمشدر. لسان یونانینڭ قواعد صرفیه‌سنه متعلق بر تألیفی واردر. ۱۵۱۲ ده وفات ایتمشدر.

خالقوندیلاس (نیقولاس — N. Chalcondylas) بیزانس مورخلرندن اولوب، اون بشنجی قرن میلادیده یاشامشدر. دولت عثمانیه‌نڭ ظهوریله قسطنطنیه روم ایمپراطورلغنڭ صورت انقراضنه دائر بر تاریخ یازمشدر، که ۱۲۹۸ سنه‌سندن ۱۴۶۲ سنه‌سنه‌دڭ جریان ایدن وقوعاتی حاوی اولوب، مؤخراً طبع ونشر، واکثر آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر.

خالقه (Khalka) روسیه‌نڭ جنوب جهتنده (یقاترینوسلاو) ایالتنده بر نهر اولوب، منصبنه قریب اوله‌رق، (دنیپر) ایرماغنه دوکیلور. ۱۲۲۳ تاریخ میلادیسنده مغوللر بو نهرڭ کنارنده روسلری مغلوب ایتمشلردر.

خالقه (Khalkas) مغول قبائلندن بر قبیله اولوب، مغولستانڭ شرق شمالی جهتنده ساکندرلر. بو قبیله مقدما چوق دها کثرتلی وقوتلی اولوب، دیکر بعض قبائل ایله ایتدکلری محاربه‌لر اوزرینه، ضعفه دوچار اولمشلردر. افرادی خیمه نشین واغنام وخرکله‌لرینڭ رعیله مشغولدرلر.

خالکی (Chalki) هکبه‌لی آطه‌سنڭ اسم اصلی یونانیسیدر. [«هکبه‌لی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خالکیدونیه (Chalcédoine) قاضی کوینڭ اسم قدیم یونانیسیدر. [«قاضی کویی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خالکیدیق (Chalcidique) روم ایلنده وسلانیك ولایتنده سلانیك کورفزیله (رندینه) کورفزی آره‌سنده واقع شبه جزیره‌نڭ اسمیدر. سلانیك وکسندیره ایله آینوروز قضالرینی حاوی اولان بو شبه جزیره‌نڭ منتهای جنوبنده ایکی طار واوزون کورفز بولنوب، شبه جزیره‌نڭ قسم جنوبیسنی اوچ طار واوزون شبه جزیره‌یه تقسیم ایله بر ال شکلنی ابراز ایدرلر. بو ایکی کورفزڭ بری (کسندیره) ودیکری (آینوروز) کورفزی نامیله معروف اولوب، مذکور طار شبه جزیره‌لرڭ دخی جهت غربیه‌ده واقع اولانی (کسندیره) جهت شرقیه‌ده بولنانی (آینوروز) واورته‌کی دخی (لونغه) اسمیله مسمادر. اسم قدیملری ایسه (پاللنه)، (سیتونیه) و (آتوس) در. زمان قدیمده بو شبه

جزیره یونانیلرك مستملکاتندن اولوب، مرکزی (خالکیس) قصبه‌سی ایدی. (اولینته) و (پوتیدیه) دخی باشلیجه قصبه‌لرندن ایدی. ماکدونیه حکمدار-لرندن اسکندرك پدری (فلیب) بو مملکتی یوناندن ضبط ایتمشدر. [احوال حاضره‌سیچون «سلانیك، کسندیره وآینوروز» ماده‌لرینه مراجعت.] — زمان قدیمده یونانده وآناطولی ساحلنده دخی بو اسمله بعض خطه‌لر وار ایدی، که مرکزلری (خالکیس) تسمیه اولنمغله، بو اسمله یاد اولنورلردی.

خالکیدیوس { (Chalcidius) اوچنجی قرن میلادی حکماسندن اولوب، افلاطونك بعض آثارینی شرح ایتمشدر. خرستیان اولوب اولمدیغی مجهولدر.

خالکیس { (Chalcis) آغریبوز جزیره‌سنك مرکزی اولان قصبه‌نك اسم اصلیسی اولوب، (اوریپو) بوغازنده واقع اولمغله، ادارهٔ عثمانیه زماننده قوللانیلان وبتون جزیره‌یه دخی تعمیم اولنان (آغریبوز) اسمی بوغازینك اسمندن محرفدر. وندیکلیلر «قره‌کوپری» معناسیله (نغروپونته) اسمنی ویرمشلردی. زمان قدیمده بو قصبه بیوجك بر شهر حالنده اولوب، باقر معمولاتنك شهرتنه بناءً، لسان یونانیده (خالقوس) دینلن بو معدنه نسبتله خالکیس تسمیه اولنمشدی. [«آغریبوز» ماده‌سنه دخی مراجعت.] — کسندیره شبه جزیره‌سی زمان قدیمده (اوبیا) یعنی آغریبوز جمهوریتنك مستملکاتندن بولنمغله، بو شبه جزیره‌نك مرکزینه دخی (خالکیس) نامی ویرلمشیدی. — سوریه قطعه‌سنده وآنطاکیه‌نك جنوب غربیسنده دخی بو اسمله بر قصبه بولنوب، اطرافنده‌کی بقعه‌یه (خالکیدیق) نامی ویریلیردی.

خالی { (حسن بیك) هندستان شعراسندن اولوب، جهانکیرك زماننده یاشامش؛ و ۱۰۲۱ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

عشق خوبان و فاکیش ندارد سودی
سرآن شوخ بکردم که جفا کیش بود

خالیب { (Chalybes) پافلاغونیا خطهٔ قدیمه‌سنك بر قسمنده یعنی سینوب وآماسیه جهتلرنده ساکن بولنمش بر قوم قدیمك اسمی اولوب، باشلیجه دمیر وچلیك اخراج واعمالیله مشغول اولدقلرندن، یونانیلر طرفندن «چلیکجی» معناسیله بویله تسمیه اونمشلردر.

خالیجی زاده { سلطان محمد خان ثالث دوری وزراسندن اولوب، ۱۰۶۶ تاریخنده قپودان پاشا اولمش؛ واوچ آی صکره عزل اولنه‌رق، مصر والیلکنه تعیین اولنمش ایدی. اوزمانده صدر اعظم بولنان کوپریلی محمد پاشانك دامادی ایدی.

خامفی { (Khamephis) اسکی مصریلر عندنده مصرك حامیلری زعم اولنان اوچ معبود موهوم اولوب، کنف، فتا، فره اسملریله معروف ایدیلر.

خاموش { هندستان برهمنیلری کبراسندن وشعرادن (رای صاحب رام) ك مخلصیدر. دهلیده یاشامشدر. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

فرض کردم همه تقصیر منست
بعد ازین کوکه چه تدبیر منست

خان { خاقان ویا قاآن کلمه‌سنك مخففی اوله‌رق، مغول وتاتار وترك حکمدارلرینه وبعض امرایه ویریلان عنوان اولوب، زمانمزده باشلیجه خیوه، بخارا، بلخ وسائر ترکستان اقطارینك حاکملرینه اطلاق اولنور. مقدما قریم خانلری بو عنوانله شهرت بولمشلردی. [«خیوه، بخارا، بلخ، قریم» وسائره ماده‌لرینه مراجعت.] خانم کلمه‌سی بونك مؤنثیدر.

خان اعظم { (شمس الدین محمد آتکه) هندستان شعراسندن واکبرشاهك رجالندن اولوب، ۹۶۹ تاریخنده مقتولاً وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

منه‌ای طفل اشك ازخانهٔ چشمم قدم بیرون
که مردم زادها ازخانه می آیندکم بیرون

خان اعظم { (میرزا عزیزکوکه) آنف الترجمه شمس الدین محمد آتکه‌نك اوغلی اولوب، اکبر شاه وجهانکیرك رجالندن وشعرادن ایدی. ۱۰۳۴ تاریخنده کجرات والیسی ایکن اوراده وفات ایتمشدر. یاپدیرمش اولدیغی بر کوشکی حقنده سویلمش اولدیغی شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

یارب بصفای دل ارباب تمیز
کان پیش توهست خوبتر ازهمه چیز
چون کشت بتوفیق تواین خانه تمام
از راه کرم فرست مهمان عزیز

خان ایلچی (ابراهیم) ایران مشاهیر خطاطینندن اولوب، ۹۹۰ تاریخنده (قم) شهرنده حاکم ایکن، تبریك سور همایون ایچون سلطان مراد خان ثالث نزدینه اعزام اولنه‌رق، استانبوله کلمشیدی. نسخ وتعلیق خطلرینی کوزل یازاردی.

خان بارچین (ونام دیکرله خسرو پاشا) خداوندکار ولایتنده قره‌حصار صاحب سنجاغنك عزیزیه قضاسنه ملحق بر ناحیه‌نك مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، قره‌حصارك ٤٥ کیلومتره شمال شرقیسنده واقعدر. ۳۰۰۰ قدر اهالیسی، ۳ چشمه‌سی و ۲ مدرسه‌سی واردر. ناحیه‌سی ۱۱ قریه‌دن مرکب اولوب، جمله‌سی مسلم اولمق اوزره، ٦۳۷۰ اهالیسی واردر. طوپراغی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله آفیون حاصل اولور. اورمان ومرعالری دخی چوق اولوب، خیلی کراسته کسیلیر وییاغی وتفنیك دخی چیقار.

خانبَلَك خطاده یعنی ترکستان شرقی ویا چین ومغولستانده بیوك ومعمور برشهر اولدیغی جغرافیون اسلام آثارنده مسطور اولوب، شاهرخ والغ بك زمانرنده بو شهره ایلچیلر کوندرلمشیدی. الیوم نه حالده ونره‌ده بولندیغی تحقق ایده‌مه‌مشدر.

خان بهادر هندستانده (پاتنه) راجه‌سنك اوغلی عالم وادیب بر ذات اولوب، «جامع خان بهادری» عنوانیله فنون حدیده‌یی جامع فارسی بر کتاب یازدیغی کبی، «علم المناظره» عنوانیله دخی بر رساله یازه‌رق، ۱۸۵۱ تاریخ میلادیسنده کلکته‌ده‌کی مستشرقین جمعیتنه تقدیم ایتمشدر.

خان بهادر خان (بن جلال الدین ذوالفقار خان بن رحمت خان) هندستان شعرا وکبراسندن اولوب، ۱۸۵۷ تاریخ میلادیسنده هندستانی ترك ایتمکه مجبور اوله‌رق، مکهٔ مکرمه‌یه هجرت ایتمشیدی. مرتب دیوانی واردر. اشعارنده (مصروف) تخلص ایدر.

خانپور هندستانك پنجاب خطه‌سنده واقع بهوالپور حکومتنده وکراچیدن ملتانه کیدن دمیریول خطی اوزرنده برقصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر.

خان تکری (Khan - Tengri) چینك قسم غربیسنده واقع (تیان‌شان) جبال مرتفعه‌سندن بر طاغ اولوب، سرمدی قارلرله مستوردر. اك یوکسك ذروه‌سی ۷۲۰۰ متره ارتفاعنده در.

خان جدید سیواس ولایتنده ۱۰ قریه‌دن مرکب بر ناحیه‌در.

خان دوران (صمصام الدوله) هندستان شعراسندن ودهلی حکمداری محمد شاهك رجالندن اولوب، ۱۱۵۱ تاریخنده نادر شاهه قارشی مردانه حرب ایتمش؛ وبو محاربه‌ده قتل اولنمشدر شو بیت اونکدر:

بر سر بحر پر کهر کرچه بود نشست ما
همچو حباب مفلسیم ما وهوا بدست ما

خان عالم هندستان شعراسندن وجهانکیرك رجالندن اولوب، سفارتله ایران شاهی شاه عباسك نزدینه کوندرلمشیدی. شو بیت اونکدر:

لباس آل ببر کرده شوخ مهوش من
بجلوه آمده وتیز کرده آتش من

خانقین بغداد ولایت و سنجاغنده و بغدادك کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق همدان وخراسانه کیدن طریقك اوزرنده وایران حدودینك پك یقیننده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی واردر. دیاله نهری تابعلرندن (حلوان‌رود) چایی قصبه‌نك ایچندن کچر. — نیکدره و قزل رباط ناحیه‌لرینی دخی حاوی اولان قضاسی حقنده بر کونه معلوماته دسترس اولنه‌مدی.

خان لنجان اصفهان قربنده بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر عمانك مسقط رأسی بولنمشدر. قلعه‌سی باطنیه‌نك الینه کچوب، ۵۷۰ تاریخنده سلطان محمد طرفندن تخریب اولنمشدر.

خان میرزا سلالهٔ تیموریه‌دن سلطان محمد میرزا بن سلطان ابو سعید میرزانك اوغلی اولوب، هندستان پادشاهی بابرك عمزاده‌سی اولمغله، بدخشان حاکملکنه نصب اولنمش؛ و۹۲۷ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خانو ایرانك قسم جنوبیسنده (لارستان) خطه‌سنده وبندر عباسك ۱۵۰ کیلو-

متره شمال شرقیسنده اوله‌رق رودبار وادیسنده بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی واردر. بو قصبه‌نك حاکمی ارثی ونیم مستقل اولوب، ایران دولتنه مقطوع وجزئی بر ویرکی ویرر. اهالی ایسه بونك جد اعلاسی طرفندن خراساندن کتیرلمش اسرادن عبارت اولوب، چفتدکی حکمنده اولان اراضیسنی ایشلرلر.

خانوقه { رقه قربنده وفرات کنارنده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. الیوم خراب اولسه کرکدر.

خانیجار { بغداد ایله اربل آره‌سنده برقصبه اولوب، هاشم بن عتبه بن ابی وقاص طرفندن فتح اولنمشیدی.

خاوَر { فرانك جنوبنده واقع (کاوار) خطه‌سنك اثیبولك قصبه‌سی اولدیغنی و۴۷ تاریخنده عقبه بن عامر طرفندن فتح ایدلدیکنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خاورانی { (ابوالحسن محمد بن محمد) آلتنجی قرن هجری علماسندن اولوب، خلاط نواحیسندن (خاوران) قریه‌سنده طوغمش، واکثر مشاهیر علما وائمه ایله کوریشه‌رك، کندیلرندن اخذ واستفاده ایتمش ایدی. «کتاب التلویح فی شرح المصابیح»، «کتاب الشرح و البیان»، «کتاب الاربعین»، «شرح حصار الایمان»، «سیرالملوك»، «کتاب بیان قصة ابلیس مع النبی صلعم»، «کتاب النقاوة فی الفرائض»، «کتاب النخب والنکت فی الفرائض»، «کتاب القواعد والفوائد فی النحو»، «نخبة الاعراب»، «کتاب الادوات»، «کتاب التصریف» وسائر نیجه تألیفاتك صاحبیدر.

خاوری { (علی) اونیجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، مناستر لیدر. برمدت قره فریه‌ده مدرسلك ایتدکدن صکره سلانیك واسکوبه قاضی اولمش، ونهایت قره فریه قاضیسی ایکن اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت جله اشعارندندر:

سنی کوزلر دو چشم خون فشانم نیجه دملرله
کل ای نور بصر مردملك ایت دملر قدملرله

خاوری { سمرقند شعراسندن اولوب، شهر مذکورده درزیلکله مشغول ایدی. شو بیت اونکدر:

من که عمری هوس پیروی دل کردم
عمر بکذشت وندانم که چه حاصل کردم

خاوَس { (یاخود خاوص) ماوراء النهرده بر کوچك قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

خایدوکول { چینه تابع اولان ترکستان شرقیده بر نهردر، که (تیان شان) جبالندن نبعانله، جنوب شرقیه طوغری آقه‌رق، (بغراج) کولنی شق ایتدکدن صکره، (غنچه دریا) اسمیله چیقوب، (تاریم) ایرماغیله بعدالاجتماع (لوب نور) کولنه دوکیلور. مجراسی اوزرنده بولنان خراب ومعمور قلعه‌لر اهمیت عسکریه‌سنه بردلیلدر.

خای فونغ { (Khaï-Foung) چینك (هونان) ایالتنده وپکینك ۵۳۰ کیلومتره جنوب غربیسنده برشهر اولوب، ۲۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر. (هونغ‌هو) نهری کنارنده وآنجق نهرك یتاغی حذاسندن آشاغیده بولنمغله، بعض سدلرله محفوظدر. ۱۶۴۲ تاریخ میلادیسنده بو سدلرك ییقلمسیله، صو آلتنده قالوب، ۳۰۰۰۰۰ اهالیسی بوغلمشیدی. بو شهرده اسکیدن بری بعض یهودیلر بولنمقده‌در.

خائوس { (Chaos) اسکی یونانیلر اعتقادنجه الك اسکی اله اولوب، کویا ظلمت وکیجه‌نك پدری ایدی. کائناتك تشکلندن اولکی ظلمتدن کنایه‌در.

خباب { صحابه‌دن بروجه زیر برقاچ ذاتك اسمیدر: خباب بن الارت، که قدما واخیار صحابه‌دن اولوب، اسلامه کلنلرك اون آلتنجیسیدر. کندیسی کوله اولمغله، اسلامی سببندن کفار طرفندن پك چوق جور وجفا واشکنجه‌یه دوچار اولدیغی حالده، صبر و تحمل ایتمش؛ وبعده مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایدوب، بدر واحد وسائر غزواتده حاضر بولنمشدر. مؤخراً کوفه‌ده ساکن اولوب، نهروان وسائر محاربانده معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر. وصفین محاربه‌سی اثناسنده ۳۷ تاریخنده ۷۳ یاشنده وفات ایتمشدر. کندیسندن برچوق احادیث شریفه منقولدر. —— عتبه بن غزوانك کوله‌سی اولان ابویحیی خباب، که افندیسیله برابر بدر وسائر غزواتده حاضر بولنمشدر. —— عطانك پدری اولان خباب، که بر روایتده صحبت رسول الله (صلعم) شرفنه نائل اولوب، حضرت ابابکر صدیق (رضه) دن بعض احادیث شریفه روایت

ایتمشدر. — ابراهیم خزاعینك پدری اولان خباب خزاعی.

خَبار { مدینهٔ منوره قربنده بر موقع اولوب، رسول الله (صلعم) افندمز بدر غزاسندن اول قریشه قارشی عزیمتلرنده اورادن مرور بیورمشلردی.

خُبّان { یمنده همنامی اولان بر وادی داخلنده واقع بر قریه اولوب، اسودکذابك وطنی بولنمش اولمغله، کتب فتوحده مذکوردر.

خَبْت { مکه ایله مدینه آره‌سنده براووه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

خَبَر { فارسده شیراز قربنده بر کوچك قصبه اولوب، مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

خَبوشان { نیشابور مضافاتندن (استوا) ناحیه‌سنك مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

خبیب { صحابه‌دن بروجه‌زیر بر قاچ ذاتك اسمیدر: خبیب بن اساف الانصاری الخزرجی، که بدر غزاسی اثناسنده اسلامه کلوب، غزاء مذکوره‌له احد و خندق غزالرنده حاضر بولنمش؛ وحضرت عثمانك زمان خلافتنده وفات ایتمشدر. خبیب بن عبدالرحمنك جدیدر. بدر وقعه‌سنده امیه بن خلفی قتل ایدن کندیسی اولدیغی مرویدر. حضرت ابابکرك ارتحالندن صکره زوجه‌سی حبیبه بنت خارجه بن زیدی تزوج ایتمشیدی. — خبیب بن الاسود الانصاری الخزرجی، که حجازیوندن معدود اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — ابوعبدالله حبیب الجهنی، که صحبتی مختلف فیهدر. — خبیب بن عدی الانصاری الاوسی، که بدرغزاسنده حاضربولنمش؛ وجانب نبویدن، قره قوللق خدمتنی ایفا ایتمك اوزره، عاصم بن ثابتك معیتنده چیقاریلوب، عاصم شهید اولمش؛ وصاحب ترجمه زید بن الدثنه ایله برابر اسیر دوشوب، مکه‌ده فروخت اولنمش؛ وآلان ادم برخیلی اذا وجفادن صکره کندیسنی صلباً شهید ایتمشدر.

خَبیص { کرمانده بر قصبه اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خَتّ { عمان جبالنده بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

خُتّا { دربندده یعنی شرواندده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خُتَّل { جیحونك جهت شمالیه‌سنده قصبات وقراسی چوق برناحیه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

خَتْلان { ماوراء النهرده سمرقند قربنده بر بقعه اولوب، ختلی لقبیله ملقب بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسیدر.

ختمی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر: برنجیسی (مصطفی بك) سلطان سلیم خان ثانینك لالاسی جعفر بكك اوغلی اولوب، پادشاه مشارالیه زماننده بعض سنجاقلر بکلکنه تعیین اولنمش ایدی. شو بیت اونکدر:

جنت کوینده یارك جلوه‌لر قلماغیچون
ختمیا طاوس وش طاقندی شهپر آفتاب

— ایکنجیسی چورلیلی اولوب، بعض قاضیلقلرده بولنمشدی. شو بیت اونکدر:

کندم کوزم یاشیله دونر بر دکرمنم
چرخ فلکده کمسه‌یه نوبت دکرمنم

خُتَن { الیوم چین دولتنه تابع اولان ترکستان شرقیده بیوك ومشهور برشهر اولوب، یارکندك ٣٠٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده، تاریم ایرماغنه تابع (ختن دریا) نهری کنارنده و ١٣٧٠ متره‌لك ارتفاعده اوله‌رق، ٣٧°٧′٥٠″ عرض شمالی ایله ٧٧°٤٠′ طول شرقیده واقعدر. همان جمله‌سی مسلم وترك اولمق اوزره، ٤٠٠٠٠ اهالیسی، برچوق ایپك وپاموق منسوجات دستکاهلری وخیلی ایشلك تجارتی واردر. جوارلرنده مسك آهولری کثرت اوزره بولنمغله، ختن شهری اسکیدن بری مسکیله مشهور اولوب، بوذی قیمت ماده دنیانك هر طرفنه اورادن نقل اولنور. جوارنده بولنان طاغلرده آلتون، دمیر وکومور معدنلریله بعض ذی‌قیمت احجار بولنور. ختن شهری چیندن ایرانه وآسیانك سائر بلاد غربیه‌سنه کلن طریقك اوزرنده بولنمغله، اسکیدن بری بیوك بر اهمیت تجاریه‌یی حائز اولوب، مقدما یوزبیکه قریب اهالیسی وار ایکن، چین دولتنك ادارهٔ ظالمانه‌سنی تحمل ایده‌مین اهالیسنك واقع اولان قیاملری صره‌سنده بعض تخریباته اوغرامشدر. وقتیله آیریجه بر خانلق تشکیل ایدردی. ١٢٩٠ تاریخلرنده آتالق

غازی یعقوب بك طرفندن استقلالی اعاده اولنان ترکستان شرقی حکومتی داخلنده بولنوب، متعاقباً کاشغرله برابر ینه چینك اداره‌سنه کچمشدر. جوارلری (ختن دریا) واونك تابعی اولان (قره‌قاش) چایلریله اسقا اولنه‌رق، خیلی منبتدر. محصولاتی بغدای، پرنج، پاموق وسائره‌دن عبارتدر. طوت آغاجلری دخی چوق اولوب، کلینلی ونفیس ایپك چیقار. — [« ختن » ماده‌سنه دخی مراجعت بیوریله.]

خُجَند { ماوراء النهرك ائك مشهور شهرلرندن اولوب، سیحونك ساحل یسارنده، (خواجه بهارکان) نهرینك ایکی کنارنده، تاشکندك ١٤٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده و ٢٥٦ متره‌لك ارتفاعده اوله‌رق، ٤٠°١٧′ عرض شمالی ایله ٦٧°١٦′٤٨″ طول شرقیده واقعدر. ایکی سورله محاط اولوب، ٨ قپوسی، بیوك چارشیسی، بر چوق جوامع ومساجد وسائر آثار خیریه‌سی، اطرافنده بر چوق باغ و باغچه‌لریله مشهور میوه‌لری و ٢٩٠٠٠ اهالیسی واردر. اهالیسنك قسم اعظمی تاجیك تعبیر اولنور ایرانیلردن اولوب. قصوری اوزبك وقره‌قرقیز در. خواجه بهارکان نهرینك صاغ ساحلنده اولوب اکثر اهالیسنك هجرتیله خالی قالمش اولان محله‌یه اخیراً روسلر یرلشمکه باشلامشلردر. جوامعنك ائك بیوکی (حضرت رابعه) جامع شریفیدر. مشاهیر علما وادبادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. خجند مقدما مستقل بر خانلغك مرکزی اولوب، او وقت چوق دها بیوك و دها معمور ایدی. بعده فرغانه (یعنی خوقند) خانلغی طرفندن ضبط اولنه‌رق، نهایت روسلرك استیلاسی آلتنه کچمشدر. بو استیلادن بری کاروانلر ایشلمه‌مکه باشلایوب، بعض اهالیسی دخی هجرت ایتمکله، کیتدکجه اهمیتی زائل اولمقده‌در. الیوم سیردریا یعنی سیحون ایالتنه ملحق بر سنجاغك مرکزیدر. سنجاغنك تاجیك و اوزبك و قره قرقیزدن مرکب ١٤٠٠٠٠ اهالیسی واردر. جغرافیون عرب آثارنده (خجنده) صورتنده محرردر.

خجندی { [« کمال خجندی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خدابنده { (سلطان محمد غیاث الدین) سلالهٔ چنکیزیه‌دن دولت ایلخانیه‌نك سکزنجی حکمداری اولوب. (ارغون خان) بن ابقاخان بن (هلاکوخان) ك اوغلیدر. بو دخی برادری سلطان محمود غازان خان کبی دین اسلامی قبول وفضائل کثیره ایله تزیین ذات ایتمشیدی. مغولجه اسم اصلیسی (الجایتو خان) در. دولت مذکوره‌نك حکمدار اخیری اولان سلطان ابو سعیدك پدریدر. برادری مشارالیه غازان خانك وفاتی اوزرینه، ٧٠٣ تاریخنده تخت موروثنه جلوس ایده‌رك، دین اسلامی تقویه‌یه فوق العاده جهد وغیرت، وعلمای اسلامه زیاده‌سیله حرمت و رعایت ایتمشدر. (سلطانیه) شهرینی بنا ایدوب، پایتخت اتخاذ ایتمشدی. علم واقتداریله و تألیفات عدیده‌سیله مشهور اولان (رشیدالدین) وزیری ایدی. بنی قلاونه قارشی شامه عسکر سوق ایتمش ایسه‌ده، رشیدالدینك تدابیریله اختلاف صلحاً تسویه اولنوب، حرب ایتمه‌مشدر. خراسانه تجاوز ایتمش اولان بعض امراء اتراکی اورادن اخراجله، اوغلی ابوسعیدی خراسان والیلکنه نصب ایده‌رك، اورالرینی تسکین واصلاح ایتمشدی. ١٣ سنه‌یه قریب مدت کمال عدالتله حکومت سوردکدن صکره، ٧١٦ تاریخنده ٣٦ یاشنده وفات ایدوب، سلطانیه‌ده احضار ایتمش اولدیغی تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر. مسکوکاتنك بر طرفنی ائمهٔ اثناعشرك اسامیسیله تزیین ایتمشدی.

خدابنده { (شاه —) دولت صفویه‌نك دردنجی حکمداری اولوب، شاه طهماسبك اوغلی وشاه اسماعیلك تورونیدر. برادری شاه اسماعیل ثانیدن صکره ٩٨٥ تاریخنده تخت شاهی‌یه جلوس ایدوب، کندیسی همان هیچ کورمز درجه‌ده علیل وغیر مقتدر اولمغله، بیوك اوغلی حمزه میرزا ادارهٔ امور ایدردی. زماننده یعنی سلطان مراد خان ثالث دورنده طرف دولت عثمانیه‌دن ایرانه عسکر سوقیله بر چوق محاربه‌لر وقوع بولوب، تبریز وشروان وروان وتفلیس وسائر او طرفلر ضبط اولنمش؛ و علی الخصوص حمزه میرزانك قتلندن صکره ایران عسکری بسبتون دوچار هزیمت اولمغله، مملکتنده بیوك بر فساد ظهور ایدوب، ایکنجی اوغلی شاه عباس خراساندن جلبله، تخت ایرانه اجلاس اولنمش؛ وصاحب ترجمه آز وقت صکره وفات ایتمشدر.

خداش { صحابه‌دن بر وجه زیر بر قاچ ذاتك اسمیدر: خداش بن بشیر بن الاصم (یاخود خداش بن حصین بن الاصم)، که بنی معبص

بن عامردن اولوب، برروایتده مسیلمة الکذابك قاتلیدر. — خداش بن ابی خداش المکی، که صفیه بنت بحرك عمی اولوب، مشارالیها کندیسندن بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — ابوسلامه (یاخود ابن ابی سلامة) خداش السلمی: که اهل کوفه‌دن معدود اولوب، بعض احادیث شریفه‌نك راویسیدر. — خداش بن قتادة الانصاری الاوسی، که بدر غزاسنده حاضر بولنمش، واحد وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

خدالعذراء { کثرت میاه واشجاری حسبیله کوفه‌یه ویریلن اسمدر.

خداوندکار { (غازی سلطان مراد خان اول حضرتلرینك مخلصیدر.

[«مراد» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خداوندکار { ولایتی. آناطولی قطعه‌سنك اك بیوك ولایتندن اولوب، کرك معموریته اولان قابلیت طبیعیه‌سیله، کرك درسعادته قربیتیله وکرك دولت علیهٔ عثمانیه‌نك اك اول ظهور وتشکل ایلدیکی محل بولنمغله اهمیت فوق العاده‌یی حائزدر. سلاطین عظام عثمانیه‌نك اوچنجیسی اولان خداوندکار غازی سلطان مراد خان اولك مخلصیله تسمیه اولنمشدر.

خداوندکار ولایتی آناطولی شبه جزیره‌سنك غرب شمالی جهتنده واقع اولوب، شمالاً مرمره دکیزیله، قوجه ایلی (یعنی ازمید مستقل متصرفلغی) ایله وقسطمونی ولایتنه ملحق بولی سنجاغنك برپارچه‌سیله، شرقاً انقره، جنوب شرقی جهتندن قونیه، جنوب غربی جهتندن و غرباً آیدین ولایتلریله، شمال غربی جهتندن دخی بیغا مستقل متصرفلغیله محدود ومحاطدر. بو وجهله روم ایلی قطعه‌سنه اك قریب اولوب بوغازلره قدر ممتد اولان قوجه ایلی ایله بیغا شبه جزیره‌لری خداوندکار ولایتنك خارجنده قالوب، آطه‌لر دکیزنده اولان سواحلی دخی آز اولمغله، بو ولایت باشلیجه مرمره دکیزینه متوجه کورینور ایسه‌ده، اکثر اراضیسی قره دکیز و آق دکیز مائله‌لرنده بولنوب، میاه خارجیه‌سنك چوغی سقاریه ومندرس ایرماقلرینه دوکیلور. ولایت ′۱۵°۳۸ ایله ′۲۰°٤۰ عرض شمالی و ′۱۸°۲٤ ایله °۲۹ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۹۲ ۷٤ مربع کیلومتره‌در.

اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه وبایر ودره‌لردن مرکب اولوب، دنیانك اك کوزل یرلرندندر. طاغلرینك اك یوکسکی مرکز ولایت اولان بروسه شهری اوستنده بولنان کشیش (ونام قدیمله اولیمپوس) طاغی اولوب، ککلیك کورفزی ساحلنه قریب بولناز (فاطرجی) و (بورجین) طاغلری دخی بونك شعبه‌لری حکمنده‌در. جبل مذکورك اك بیوك قولی ایسه شرق جنوبی‌یه طوغری ممتد اولان (دومانیج) طاغیله بوکا مربوط اولان (اخی) یاخود (آهو) طاغیدر. کشیش طاغنك زروه‌سی حذای بحردن ۲۵۰۰ متره مرتفع اولوب، همان دائمی صورتده قارله مستوردر. ولایت جبالنك ایکنجیسی کوتاهیه سنجاغنده بولنان (مراد) طاغی اولوب، غرب جهتنده واقع (شابخانه) طاغی دخی بوکا مربوطدر. ولایتك جنوب شرقی جهتنده قونیه ولایتی حدودنده (امیر) و (سلطان) طاغلری بولندیغی کبی، جهت غربیه‌سنده بیغا وازمیر سنجاقلری حدودنده دخی (قاز) ومادراس طاغلری بولنیور. بروسه سنجاغنك قسم غربیسیله قره‌سی سنجاغنك شرق جنوبی جهتنده دخی مراد طاغنه مربوط برطاقم قوللر وشماله طوغری (ایدا) طاغی اوزانیور.

ولایتك انهاری دخی چوق اولوب، اك بیوکلری سقاریه، بیوك مندرس ومیخالیج ایرماقلریدر. سقاریه نهری مراد طاغی اتکلرندن اینن (پورصق) ایله کوچك سقاریه چایلرندن باتشکل، شرقه طوغری جریانله، آنقره ولایتنه کیردکدن واورانك صولرینی دخی اخذ ایتدکدن صکره، غربه طوغری دونه‌رك، ینه خداوندکار ولایتنه کیرر؛ وشمال غربی‌یه طوغری جریانله، بروسه جوارندن اینن (کوك صو) چایی دخی آله‌رق، قوجه‌ایلنه داخل وقره دکیزه منصب اولور. بیوك مندرس ایرماغی ینه مراد طاغنك جنوبی اتکلرندن نبعانله جنوب غربی‌یه طوغری جریان، وقره‌حصار صاحب سنجاغندن اینن بعض نهرلری دخی اخذ ایله، آیدین ولایتنه داخل اولوب، آق دکیزه دوکیلور. میخالیج ایرماغی ذکر اولنان ایکی ایرماقدن کوچك ایسه‌ده، کرك منابعی وکرك منصبی درون ولایتده اولوب، مرمره دکیزینه دوکیلور. بو ایرماق باشلیجه درت چایدن ترکب ایدر. بودرت چایك برنجیسی (نیلوفر) نهریدر، که شرقدن کلوب، بروسه اووه‌سنی شق ایدر. ایکنجیسی اطرانوس نهریدر، که دومانیج طاغلرندن نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، آبولبوند کولنی

تشكيل ايتدكدن صكره، ميخاليجه دوكيلور. اوچنجيسى واك بيوكى (سماو) ونام ديكرله (صوصيغيراق) نهريدر، كه سماو كولندن خروجله، قره‌سى سنجاغنى شق ايده‌رك، ميخاليج قصبه‌سنده اطره‌نوسله وآتى الذكر قره صو ايله برلشير. دردنجيسى مادراس طاغندن نبعانله ينه قره‌سى سنجاغنى شق و مانياس كولنى تشكيل ايدن (قره‌صو) نهريدر. هر برى آيرى بر ماڭله تشكيل ايله بشقه بر دكيزه منصب اولان مذكور اوچ بيوك ايرماقدن بشقه، ولايت داخلنده مستقل بر قاچ كوچك نهر دخى واردر. بو نلرك برنجيسى قره‌سى سنجاغنده نبعانله ازمير سنجاغنه داخل اولوب آطه‌لر دكيزينه دوكيلن (كدوز)، ايكنجيسى قاز طاغندن نبعانله اردك قربنده مرمره‌يه دوكيلن كونان، اوچنجيسى دخى قره‌حصار صاحبك اوست طرفندن نبعانله شرق جنوبى‌يه جريان ايده‌رك (ابر) كوانى بعد التشكيل قونيه ولايتى داخلنده آق شهر كولنه دوكيلن (آقار) چايلريدر. ولايت داخلنده برقاچ كول دخى بولنوب، بو نلرك اڭ بيوكلرى مرمره سواحلى قربنده كائن ازنيق، آبوليوند، ميخاليج و مانياس كوللريدر. (اكدير) و (كول بازار) ايله كوتاهيه سنجاغنده‌كى (سماو) وقره‌حصار سنجاغنده‌كى (ابر) كبى برقاچ كوچك كول دخى واردر.

ولايت سواحلنك اڭ چوغى مرمره‌ده اولوب، آطه‌لر دكيزنده‌كى ساحلى ادرميد كورفزيله بونك جنوبنده واقع آيوالق جوارندن عبارتدر. مذكور دكيزده‌كى اسكله‌لرى ادرميدك اسكله‌سى اولان آق‌چاى ايله آيوالق اسكله‌سيدر. مرمره‌ده دخى كمليك، مدانيه، باندرمه واردك اسكله‌لرى وار ايسه‌ده، بو صاييلان اسكله‌لرك آلتيسى دخى كوچك واهميتسزدر. مرمره دكيزنده ولايته ملحق بر قاچ آطه بولنوب، بونلر دخى مرمره، پاشا ليمانى، آفيا وامير على جزيره‌لريدر. آطه‌لر دكيزنده دخى آيوالق ليمانى قارشيسنده (مسك آطه‌لرى) ناميله بر قاچ كوچك آطه بولنيور.

يوقاريده ذكر اولنان طاغلرك اكثرى اورمانلرله مستور اولوب، كراسته واودون وكموره يارار مختلف اشجار قطع اولنورسه‌ده، كراسته‌سى يالكز محلنده استعمال اولنوب، اخراج اولنماز. معادنى دخى چوق اولوب، آنجق هنوز تحريات لازمه اجرا اولنمديغندن، اليوم اخراج اولنانلرى برقاچ قروم وزيمپره معدنلر-

ندن عبارتدر. يكيشهر وباليكسرى جهتلرنده دكيز كوپوكى معدنى چيقار. مياه معدنيه‌سى دخى چوق او-لوب، بروسه‌نك قاپليجه‌لرى وچيتلى معدن صويى مشهوردر. مرعالرى پك چوق وغايتله كوزل اولوب، درون ولايتده ايكى بچق مليونى متجاوز اغنام ايله خيلى صيغير و سائر حيوانات اهليه موجوددر. ميخاليج جهتنك صيغير وماندەلرى مشهوردر. طوپراغى پك منبت ومحصولدار اولوب، آنجق زراعت هنوز اسكى اصولده اجرا اولنديغندن، واهاليسنك چوغى پك ده چاليشقان اولمدقلرندن، محصولات ارضيه‌سى استعداد طبيعيسى نسبتنده دكلدر. حتى ذخايرى اكثريا احتيا-جات محليه‌يه تقابل ايده‌ميوب، قونيه ولايتندن وسائر محللردن ادخال اولنور. حبوبات متنوعه‌دن صكره باشليجه محصولى اوزوم اولوب، باغلرى پك چوقدر. مرمره سواحلنه وادرميد كورفزينه قريب اولان محللر-ده كليتلى زيتون دخى حاصل اولور. طوت آغاجلرى دخى پك چوق اولوب، بروسه وبيله‌جك جهتلرنده كليتلى ايپك چيقار. آفيون وخشخاش دخى ولايتك باشليجه محصولاتندن اولوب، على الخصوص قره‌سى وقره‌حصار سنجاقلرنده كثرتله حاصل اولور. پاموق زرعنك تعميمنه خيلى همت اولنمش ايسه‌ده، هنوز لايقيله محصولات آلنه‌مامشدر. ميوه‌لرك انواعى وپك اعلالرى حاصل اولوب، على الخصوص بروسه جوارلرينك كستانه‌سيله شفتاليسى مشهوردر. ولايتك واردات سنويه‌سى ٧٠٠ ٠٠٠ ليرا راده‌لرنده‌در. درون ولايتده ٦ ٨٨٧ ٠٠٠ دونم حبوبات تارله‌سى، ٦٥٨ ٠٠٠ دونم باغ، ٣٤٠ ٠٠٠ دونم باغچه، ٣ ٠٢٤ ٠٠٠ دونم مرعى و ٢٥٣ ٧٠٠ ٠٠٠ دونم اورمان وخالى اراضى بولنور.

هواسى عموميت اوزره معتدل وصاغلام اولوب، آنجق بروسه اووه‌سنده ومرمره سواحلنه قريب محللرده بعض كوللر وبطاقلقلرك وجودى بر درجه‌يه قدر جيادت هوايى مخلدر. كوتاهيه وقره حصار سنجاقلرينك يعنى ولايتك قسم جنوبيسنك اراضيسى خيلى مرتفع اولمغله، اورالرينك قيشلرى سرتجه ايسه‌ده، يازين هوالرى پك كوزلدر.

صنايع هنوز اصول قديمه اوزره ايسه‌ده، اهالينك بعض صنعتلره استعداد طبيعيلرى واسكيدن برى الفتلرى اولمغله، خداوندكار ولايتى صنايعجه مالك عثما-

نیه‌نك اك ایلری بولنـان محللرندن عد اولنـه‌بیلیر. بروسه‌ده و بیله‌جك و سائر بعض محللرده متعدد ایپك فابریقه‌لری بولنه‌رق، ایپكدن نفیس قاشلر و چارشاف وسائره اعمال اولنور. بروسه‌نك خاولیلریله حمام طاقملری دخی مشهوردر. كوتاهیه‌ده اسكیدن بری موجود بر چینی فابریقه‌سی واردر، كه انبوم اولدقجه دوزكون طباق، فنجان وسائره اعمال ایدر. كوتاهیه سنجاغنك عشاق قضاسـنده انفس خالیلر نسج واعمال اولنه‌رق، ازمیر طریقیله اخراج اولنور. سائر صنایع محلیه سراجاق وباقرجیلیق كبی احتیاجات محلیه‌یه عائد اوفق تفك صنعتلر- دن عبارتدر. ولایتك سـاحل بحرده هیچ بر یـوك اسكله‌سی اولمیوب، بوصوك سنه‌لره كلنجه‌یه قدر منتظم یوللری دخی اولمدیغندن، تجارتی كریدر. وقتیله بروسه وكوتاهیه وبالیكسری شهرلری آناطولینك ایچ طرفلر- ندن كلن كاروانلرك بر موقف مهمی بولنغله، اهمیت تجاریه‌یی حائز ایدیسه‌ده، زمانمزده نقلیات تجاریه‌نك بحراً اجراسی دها قولای اولمغله، اسكله‌لر كسب اهمیت ایدوب، كاروانلر پك ایشلمز اولدیغندن، خداوندكار ولایتنك تجارت ومعموریتی خیلی تدنی ایتمشدر. آنجق دردست انشا وتصور اولان دمیر یول خطلری آناطولینك ایچ طرفلرینه طوغری ایلریلدكجه، بو ولایتك اهمیت تجار- یه‌سی آرته‌رق، زراعت وصنایع دخی او نسـبتده ترقی ایده‌جكنه شبهه یوقدر. حیدر پاشادن انقره‌یه تمدید اولنمقده اولان آناطولی دمیر یولی خداوندكار ولایتنك قسم شرقیسی ایچندن كچدیكی كبی، مدانیه‌دن قونیه‌یه تمدیدی متصور اولان خط دخی ولایتی بریاندن بریانه شق ایده‌جك، وبالیكسریدن مدانیه‌یه منتهی اوله‌جق دیكر برخط دخی آیدین ولایتی خطوطیله التصاق ایده- جكدر. شمدیكی حالده مدانیه‌دن بروسه‌یه وكوتاهیه وقره حصار طریقیله قونیه‌یه قدر برآرابه یولی ودیكر بعض شوسه‌لر موجوددر.

اهالئ ولایت حقنده بر قید صحیحه دسترس اولنه- میوب، ۱۳۰۳ سـالنامه‌سنده ۸۰۰۰۰۰ كسور كوستردیكی حالده، ۱۳۰۷ سـالنامه‌سنده بر بچق ملیون راده‌لرنده اولدیغی بیان اولنیور. ولایتك وسعتنه واحوال عمومیه‌سنه نظراً ایكنجی تخمینك حقیقته دها قریب اولمسی مظنوندر. مقدار مذكوردن ۶۸۰۰۰ ی روم و ۲۴۰۰۰ ی ارمنی اولوب، قصـوری كاملاً مسلم وتركدر. بو صوك سنه‌لرده ۱۵۰۰۰۰ ی متجاوز روم ایلی مهاجری دخی اسكان اولنمشدر. سواحلده‌كی جزئی مقدار روملردن بشقه خرستیان اهالیسی دخی تركجه لسانیله متكلمدرلر. درون ولایتده ۳۰۵۹ قریه، ۲۷۲۹ جوامع شریفه، ۸۷ كلیسا، ۳ اعدادیهٔ ملكیه، ۱ اعدادیهٔ عسكریه، ۱ رشدیهٔ عسكریه، ۳۷ ذكور واناث رشدیهٔ ملكیه، ۲۵۵۲ ذكور و ۳۹ اناث صبیان مكاتبی و اهالئ غیر مسلمه‌یه مخصوص ۸ رشدیه ایله ۱۴۵ ذكور و ۲۰ اناث صبیان مكتبی واردر. مركز ولایتده بر اصلاحخانه یعنی صنایع مكتبی، بر حریر دار التعلیمی، بر زراعت مكتبی وبرده دار المعلمین صبیان موجوددر.

خداوندكار ولایتی بركونه حدود طبیعیه ایله مفرز اولمدیغندن، زمان قدیمده مجموعی بر خطه حالنده او- لمیوب، شرق شمالی قسمی یعنی بروسـه وارطغرل سنجاقلری (بیتنیا) وغرب شمالی قسمی (میسیا) اسملریله آیریجه بر خطه عد اولنور، و قسم جنوبیسی یعنی كوتاهیه وقره حصار سنجاقلری آنقره طرفلرینه قدر ممتد اولان (فریجیا) خطه‌سی داخلنده بولنوردی. [بو اسملره مراجعت.] ازمنهٔ قدیمه‌ده بو خطه‌لرك هر برنده بر طاقم حكومات صغیره حكم سوردكدن، و بر آره‌لق ایرانك تحت استیلاسنه كچدكدن صكره، روما دولتنه الحاق اولنمشلردی. روما دولتنك انقسامنده بالطبع شرق ایمپراطورلغنك حصه‌سنه دوشوب، بعده قسطنطینیه قیاصره‌سنك دوچار ضعف اولمسیله، او جهتده دخی نیم مستقل بر طاقم بكلر ظهور ایتمشدی. سلجوقیلر خـداوندكار ولایتنك یالكز شرق جنوبی جهتنی ضبط ایده‌بیلدكلری حالده، دولت سلجوقیه‌نك اواخرنده ارطغرل غازی حضرتلری سكود جهتنده برلشوب، بعده فرزند ارجمندی مؤسس دولت عثمان خان غازی حضرتلریله سلطان اورخان غازی زماننده خداوندكار ولایتنك اكثر طرفلری فتح اولنه‌رق، سـطوت عثمانیه اورادن اطرافه لرزه انداز اولمغه باشـلامش؛ ویالكز جهت جنوبیه‌سی یعنی كوتاهیه وقره حصار جهتی دولت سلجوقیه امراسندن كرمیان بكلرینك النده قالمش؛ و بو مناسبتله او طرف (كرمیان) اسمیله متعارف اولمش ایدی. كرمیان اوغللری سائر بعض امرا كبی قارشی طورمیوب، سـلاطین عظام عثمانیه ایله خوش كچندكلرندن، سلطان مرادخان ثانی

زمانه قدر باقی اولوب، ۸۳۱ تاریخنده بلاولد وفات ایدن کرمیان اوغلی یعقوب بك اوجهتی دخی باوصیتنامه دولت عثمانیه‌یه ترك ایتمشدر. مقدما کوتاهیه و قره‌سی آیریجه برر ایالت صورتنده اداره اولنوب، اخیراً دخی قره‌سی جهتی بیغا ایله برلشدیریله‌رك، آیریجه بر ولایت اتخاذ اولنمش ایسه‌ده، بعده ینه بیغادن بالتفریق خداوندکار ولایتنه الحاق اولنمشدر.

خداوندکار ولایتی بروجه‌زیر ۵ سنجاقدن مرکب اولوب، ۲۴ قضا و ۳۵ ناحیه‌یی جامعدر:

- بروسه
  - بروسه
  - کملیك: بازار کویی، جدید ناحیه
  - مدانیه: ترلیه، امیرعلی
  - میخالیج
  - کرماستی: سنجان
  - اطرانوس: کوکجه طاغ، خرمانجق
- ارطغرل
  - بیله‌جك: کوپلی، بازارجق، یارحصار، لفکه، کول بازاری
  - سکود: ابن اوکی، بوز اویوك، میخال غازی
  - اینه‌کول: ینکیجه، دومانیج
  - ینکیشهر: ازنیق
- کوتاهیه
  - کوتاهیه: اطراف شهر، آلتون طاش، کره‌کی، ویرانجق، کموش، آرمود ایلی، طاوشانلی، اکریکوز
  - اسکیشهر
  - عشاق: بناز، کویك
  - کدوس
  - سماو: طاغ آردی
- قره حصار صاحب
  - قره‌حصار
  - بولیوادین: اسحاقلو
  - صندقلی: شیخلو، کیکلر، طازقیری
  - عزیزیه: خان بارچین
- قره‌سی
  - بالیکسری: بالیه، ایوروندی، کیره‌سون، کبسود، فرط، بلاط
  - آیوالق
  - کمر ادرمید
  - ادرمید: امرود آباد، آونیه
  - اردك: قپو طاغی، پاشا لیمانی، مرمره
  - باندرمه: ایدنجك، مانیاس
  - کونان
  - بیغادیج
  - صندرغی

خُدائی اوتنجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، استانبوللیدر. یاباشی اولوب، بعده بر مدت بو دیونده یکیچری کاتبی اولمشیدی. شو بیت اونکدر:

می تلخ ایچدم ایدی چاره صانوب دفع غمه
یارسز اولملغله آجیدسی چیقدی تیمه

— «تحفهٔ شاهدی» و «کلشن توحید» صاحبی مغله‌لی شاهدینك پدرینك مخلصی دخی (خدائی) اولدیغی تحفهٔ شاهدینك دیباجه‌سنده مذکوردر.

خُدَیج (ابو رشید — بن سلامه بن اوس) صحابه‌دن اولوب، عقبهٔ ثانیه واقعه‌سنده وسائر بعض غزواتده حاضر بولنمشدر.

خَدیجه (بنت خویلد بن اسد بن عبدالعزی بن قصی القرشیه) حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك ایلك زوجه‌سی اولوب، (خدیجة الکبری) دیمکله متعارفه‌در. پدری اشراف قریشدن اولوب، والده‌سی عامر بن لوئی اولادندن (فاطمه بنت زائدة الاصم) در. حضرت نبی ذی‌شان افندمز او وقت ۲۵ یاشلرنده اولوب، حضرت خدیجه ایسه ۴۰ یاشلرنده ایدی. حضرت فخر کائناتدن قبل‌الاسلام (قاسم) اسمیله بر اوغلی اولوب، رسالتپناه افندمزه (ابوالقاسم) کنیه‌سنی قزاندیرمش؛ و یوریمکه باشلادقدن صکره ارتحال ایتمشدر. بعده زینب، ام کلثوم، فاطمه ورقیه اسملریله درت کریمه‌سی اولوب، بعدالاسلام طیب، طاهر وعبدالله اسملریله اوچ اوغلی دخی اولدیغی مروی ایسه

ده، طاهر و طیب مخلصلری و عبدالله اسمی اولمق اوزره، اوچنك بر شخص واحد اولدیغنه دائر اولان روایت احتماله دها قریبدر. بو ذات دخی کوچك یاشنده ارتحال ایتمشدر. سیدالمرسلین افندمزه جبریل امین کورنمکه باشلادیغنده، بو ایشدن ائك اول حضرت خدیجه‌یی خبردار بیوردق، مشارالیها دخی عمی ورقه‌یه حکایهٔ حال ایتمکله، حقیقته واقف اولوب، دعوته قیام بیورلدقده، ائك اول ایمانه کلن حضرت مشارالیهادر. کفار قریش حضرت نبی ذی‌شانی تکذیب ایله تهدید و تعقیب ایتدکلرنده، حضرت خدیجه دائما تسلی و غیرت ویررك، بتون مالملکنی دخی بو اغورده فدا ایتمشدر. حضرت خدیجه (رضها) ٢٤ سنه سیدالمرسلین افندمزله برلکده یاشادقدن صکره، هجرتدن اوچ سنه اول و ابوطالبك وفاتندن اوچ کون صکره، ٦٥ یاشنده اولدقلری حالده، مکهٔ مکرمه‌ده ارتحال ایتمشدر. حضرت پیغمبر (صلعم) افندمز حضرت خدیجه‌نك حیاتنده بشقه‌سیله تزوجه رغبت بیورمامش؛ و بعده دخی ازواج مطهره‌دن هیچ برینی حضرت مشارالیهانك یرینه قویمامشدر. حتی حضرت عایشه (رضها)دن مرویدر، که رسالتپناه افندمز هر وقت حضرت خدیجه (رضها) نك مدح و ثناسنده بولندقلرندن، بر کون «جناب حق سزه اوندن ایسنی ویردی» دیدیکمده، «خیر، اوندن ایسنی ویرمدی. زیرا بتون خلق بنی تکذیب ایتدکلری بر زمانده، او بنی تصدیق ایتدی، و بتون خلق بکا اذا و جفا ایتدکلری صره‌ده، او بکا یار اولدی» بیورمشلردر. حضرت خدیجة الکبری ایله اوچنجی کریمه‌سی حضرت فاطمة الزهرا (رضهما) حدیث شریف صحیحله نساء عالمینك جمله‌سنه فضل و رجحانلری مصدق اولان درت خاتوندن معدود اولوب، دیکر ایکیسی حضرت مریم بنت عمران ایله فرعونك زوجه‌سی آسیه بنت مزاحمدر.

خدیجه بنت بدران { (ام سلمه) علم حدیثده شهرت قزانمش صالحاتدن اولوب، امام سیوطینك اشیاخندندر.

خدیجه بنت جعفر { اندلس ادیبه و شاعره‌لرندن اولوب، کرك اشعاریله و کرك حسن الحانی و فن موسیقیده‌کی مهارتیله زمانده بیوك بر شهرت قزانمش ایدی.

خدیجه بنت الحسن { صالحه و عالمه بر خاتون اولوب، فقه و حدیثده ید طولاسی وار ایدی؛ و مشاهیر علمادن بر چوق ذوات کندیسندن استفاده ایتمشلردر. ٦٤١ ده وفات ایتمشدر.

خدیجه بنت زین الدین { زین الدین مقدسینك قیزی و سالفة الترجمه (حبیبه) نك همشیره‌سی اولوب، علم حدیثده و سائر علومده ید طولاسی اولمغله، قدس شریفده افاده و تدریسله مشغول بولنمش؛ و ٧٠٢ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خدیجه بنت العبیری { بودخی عالمه و صالحه بر خاتون اولوب، طقسان یاشنه قدر فقه و حدیث تدریسیله مشغول بولنمش، و ٥٧٠ ده وفات ایتمشدر.

خدیجه بنت الفیم { [«امة العزیز البغدادیه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خدیجه بنت المأمون { مأمون خلیفه‌نك قیزی اولوب، شعر و فصاحتله شهرت بولمشدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

بالله قولوا لی لمن ذا الرشا
المثقل الردف الهضیم الحشا
اظرف ما کان اذا ما صحا
واملح الناس اذا ما انتشی

خدیجه بنت الملقن { فقهاء شافعیه‌دن ابن الملقن دینمکله معروف علی الانصاری حفیدی شیخ نورالدینك قیزی اولوب، فقه و حدیثده ید طولی صاحبه‌سی بر خاتوندر. امام سیوطینك اشیاخی میانده مذکوردر. طقوزنجی قرن هجری اوائلنده وفات ایتمشدر.

خدیجه بنت النویری { یینه امام سیوطی مشایخندن عالمه و محدثه بر خاتون اولوب، ٧٩٧ تاریخنده مکهٔ مکرمه‌ده طوغمش، و ٨٧٠ ده وفات ایتمشدر.

خديجة الست { بغداد خلفاء عباسيه‌سنك اخيرى اولان مستعصم باللهك قيزى اولوب، هلاكو وقعه‌سندن وپدرينك شهادتندن صكره ٢٠ سنه دها ياشامش؛ و وفاتنده بيوك بر آلايله دفن اولنه‌رق، بتون خلق بونك شخصنده دولت عباسيه‌نك محوينه آغلامشلردى.

خديجة السلجوقيه { عراقده حكومت سورن ملوك سلجوقيه‌دن ركن الدوله طغرل بكك برادر زاده‌سى و داود بن ميكائلك قيزى اولوب، خلفاء عباسيه‌دن قائم بامرالله‌ه وارمشيدى. (آرسلان خاتون) ديمكله دخى معروفه‌در. دوكونى بك مطنطن صورتده اجرا اولنوب، بك قيمتدار جهاز ويرلمشيدى.

خديجة الشاهجهانيه { صالحه و عالمه بر خاتون اولوب، بغدادده اجراى وعظ ايله شهرت بولمشدر. ابن سمعوندن اخذ علم ايتمشدر.

خُديسر { ماوراء النهرده بر قصبه اولوب، مشاهير علمادن بعض ذواتك مسقط رأسى بولنمش اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

خذام { (بن وديعه ياخود ابو وديعه خذام بن خالد الانصارى الاوسى) صحابه‌دن اولوب، صحابيادن خنسانك پدريدر. بر روايته كوره اثناى هجرتده حضرت عثمان (رضه) بوذاتك خانه‌سنه نازل اولمشدى.

خرّاز { [«ابو سعيد خراز» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خُراسان { آسياى وسطينك بيوك بر خطه‌سى اولوب، اسكيدن برى ايراندن معدود بولنمش ايكن، شمديكى حالده يالكز قسم غربيسى ايرانه، قسم شرقيسى افغانستانه وقسم شماليسى دخى روسيه‌يه تابعدر. بو خطه‌نك حدودى جغرافيون عرب آثارنده مختلف صورده بيان اولنوب، بعضلرى بو حدودى زياده توسيع ايله، ماوراءالنهرى وافغانستانك قسم اعظميله بلوجستانى دخى خراساندن عد ايتمشلردر. ياقوت حموى بواختلافك حدود سياسيه‌دن و خراسان ولايتنك وقت و زمانه كوره بيوبوب كوچلمسندن ايلرى كلمش اولديغنى سويليور. ادوار اسلاميه‌ده اصل خراسان خطه‌سى اليوم ايرانه تابع اولان خراسان ايالتيله افغانستانه تابع اولان هرات وبلخ خانلقلرينى وروسيه‌يه تابع اولان (مرو) جهتنى جامع ايدى. بو وجهله شمال شرقى جهتندن جيحون نهريله، شمال غربى جهتندن خوارزم خطه‌سيله، غرباً طبرستان وعراق عجمى ايله، جنوباً كرمان وقهستان وسجستانله، شرقاً كابلستان وبدخشانله محاط ومحدود ايدى. بو خطهٔ واسعه اكثريا درده منقسم اولوب، مركزلرى نيسابور، هرات، بلخ ومرو ايدى. اسكى ايران دولتى يعنى پيشداديان وكيانيان زماننده اصل ايران خراسان ايله جوارلرندن عبارت اولوب، فارس آريجه بر مملكت ايدى؛ وبلخ شهرى ايران دولتنك پايتختى ايدى. بعده ساسانيلر زماننده فارسده‌كى اصطخر پايتخت اتخاذ اولنه‌رق، خراسان بر ايالت حكمنده قالمش؛ و احتماله كوره (خراسان) اسمى او وقتلرده وضع اولنمشدر؛ چونكه بو اسم «كونش» معناسنى افاده ايدر (خور) كلمه‌سندن مركب اولوب، «كونش مملكتى» يعنى شرق ديمكدر. خراسان اسمنك ساسانيلردن اول معلوم بولنمامش اولديغى يونان جغرافيونك تعريفاتندن دخى آكلاشيليور. يونانلر اسكندرك فتوحاتنده اورالره كسب اطلاع ايتدكلرى حالده، بو خطهٔ واسعه‌يى بر اسمله ياد ايتميوب، شمال شرقى قسمنى يعنى بلخ ومرو جهتلرينى (باقتريانه)، وسطى يعنى هرات جهتنى (آريا)، قسم شرقيسنى يعنى اليوم ايران دولتنه تابع اولان نيشابور جهتنى دخى (پارتيانه) تسميه ايتمشلردر.

بوقاريده بيان اولنان حدودله محدود ومعين اولان خراسان خطه‌سى اسكيدن برى كرهٔ ارضك اك متمدن ونوع بشرك اك اول اسكان ايتديكى يرلردن اولوب، اليوم هندستان و ايران ايله بتون آوروپايه منتشر اولان امم آريانيه خطهٔ مذكوره‌دن چيقمشلردر، كه امم مذكوره تناسب اعضا و سيما وبدنجه نوع بشرك اك كوزل عرقيدر. ظهور اسلامدن صكره حضرت عمر

وعثمان(رضهما)نك زمان خلافتلرنده خراسان خطه‌سی حرباً وصلحاً فتح اولندرق، ممالك اسلامیه دائره‌سنه ادخال اولنجه،خراسان اهالیسی دور اسلامده دخی درایت وقابلیت طبیعیه‌لرینی كوستروب،ایچلرندن كرك امور سیاسیه‌ده وكرك علوم ومعارفده كسب اشتهار ایتمش پك چوق رجال یتیشمشدر. علی الخصوص فتوحات اسلامیه زماننده صحابه وتابعیندن‌وشرفا وساداتدن برچوق نجبای‌عرب دخی خراسانی وطن اتخاذ ایده‌رك، ممالك اسلامیه‌نك هر طرفندن زیاده اوراده امرا وسلاطین وعلما ظهور ایتمش؛ و چنكیزك خروجنه‌دك خراسان خطه‌سی مدنیت اسلامیه‌نك اك زیاده شعشعه‌پاش اولدیغی محل بولنمشدر. بعده احفاد تیمور زماننده دخی هرات مركز سلطنت اولمغله،خراسانده یكیدن بر مدنیت اسلامیه ظهور ایتمش ایسه‌ده، اسباب عمران تمامیله تحصل ایده‌میوب، اووقتدن بری دخی او یر متروك ومهمل حالنده قاله‌رق، ترك و تاتار اقوامنك لاینقطع منازعاتنه میدان اولمغله، بو كونكی كونده او اسكی علوم و معارف و مدنیتدن اثر قالمامشدر، دینلسه سزادر.

تبدلات سیاسیه ایله حدود دولك تغیری حالنده ایلریده خراسان خطه‌سنك بر دائره‌یه جمعی و ینه حدود قدیمه‌سنی قزانمسی ممكن ایسه‌ده، شمدیكی حالده خراسان اسمی یالكز بو خطه‌نك ایران دولتنه تابع وقهستان بقعه‌سنی دخی شامل اولان قسم غربیسنه ویرلدیكندن،عموم خراسان حقنده بو قدرله اكتفا ایدوب، خراسان ایالتنی ماده‌ٔ آتیه‌ده ذكر و بیان، واقسام سائره‌سنی دخی هرات و بلخ و مرو ماده‌لرینه عطف وتعلیق ایدرز.

خُراسان { ایران دولتنك اك بیوك ایالاتندن اولوب،دولت مشارالیهانك شرق شمالی‌قسمندن عبارتدر.شرقاً افغانستان، شمالاً روسیه حدودیله ، غرباً استرآباد و عراق عجم ، جنوباً كرمان ایالتلریله، شرق جنوبی جهتندن دخی سیستانله محدوددر. شمالدن جنوبه ممتد غیر منتظم بر مستطیل شكلنده اولوب ، شمال جهتندن (تركمان) و جنوب جهتندن دخی(لوط)چوللریله محاطدر. °٣١ ایله °٣٨ عرض شمالی و°٥٤ ایله °٥٩ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شمالدن جنوبه اولان بویی تقریباً ٧٥٠ وشرقدن غربه اولان اكی دخی ٥٠٠ كیلومتره در. جنوب غربی قسمنده واقع چول جهتی محسوب اولمدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٧٢ ٥٦٠ مربع كیلومتره اولوب،آنجق بوقدر وسعتیله برابر اهالیسی بر ملیون نفوسی متجاوز دكلدر. مركزی شمال شرقی قسمنده واقع (مشهد) شهریدر.

خراسانك قسم شمالیسی طاغلق اولوب،هندوكوه سلسله‌سنه مربوط برصره طاغلر افغانستان حدودندن بحر خزر سواحلی قربنه‌دك شرق جنوبیدن غرب شمالیه طوغری اوزانیور . بوطاغلرك روسیه‌یه تابع تركمان چولی بوینجه ممتد اولانلری كوران ، كوپت، كلستان، قره طاغ و هزار مسجد اسملریله بر صره تشكیل ایدرلر. ارتفاعلری ٢٤٠٠ ایله ٣٢٠٠ متره آره‌لرنده‌در. بو صره‌نك جنوبنده دیكر بر صره طاغلر ممتد اولوب،بینالود، شاهجهان،الاطاغ وخوركوه اسملریله معروفدر. بو صره دها یوكسك اولوب، ارتفاعلری ٣٣٠٠ ایله ٣٩٠٠ متره آره‌لرنده در. مازندران حدودنده (شاه‌كوه) اسمیله یاد اولنان بر دزوه‌سی ٣٩٥٠ متره ارتفاعنده در . بو ایكی صره طاغلرك آره‌سنده ١٣٥٠ متره ارتفاعنده بر وادی واقع اولوب،قسم غربیسنده،بحر خزره منصب اولمق اوزره اترك وجرجان نهرلری آقار، وقسم شرقیسنده (هری رود)ه تابع (كشف رود) جریان ایدر. ایالتك قسم شرقیسنده بو ایكی صره طاغك جنوب جهتنده دخی ١٠٠٠ ایله ٢٠٠٠ متره آره‌سنده مختلف ارتفاعلرده بر طاقم طاغلر تعاقب ایدر. ایالتك قسم جنوبیسی وسطلرنده دخی قهستان طاغلری بولنوب، ایالتك منتهای جنوبنه‌دك بعض اتكلر وقوللر تمدید ایدرلر. قسم غربیسی ایسه عراق عجمی ایالتنك قسم شرقیسیله برابر (دشت كبیر) تعبیر اولنور واسع بر طوزلی چولك داخلنده بولنیور. بوچول شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه طوغری اوزانان برصره تپه‌لرله(لوط) چولندن آیرلمش اولوب،بو ایكنجی چول دخی خراسان ایله كرمان ایالتلرینك بر قسمنی ضبط ایتمشدر. بو وجهله خراسان ایالتنك‌همان نصفی چول وخالی‌اولوب، دیكر نصفی طاغلق وقابل عمراندر. یوقاریده ذكر اولنان اترك وجرجان‌ایله قسماً حدود شرقیه‌سنی تفریق ایدن هریرود وبوكا تابع اولوب مشهدك ایچندن كچن كشف روددن بشقه ذكره شایان انهاری اولمیوب، ذاتاً

هر برود قره قوم چولنده محو اولدیغی کبی، ایالتك قسم وسطی و جنوبیسندهکی طاغلردن اینن بر طاقم کوچك چایلر دخی اثنای جریانده بر طاقم طوزلی بطاقلقلر تشکیل ایدهرك قورومغله ، یالکز مذکور اترك وجرجان نهرلری یاغمورلرك کثرتی موسملرنده بحر خزره واصل اولهبیلیور . بناءً علیه خراسان ایالتی بحر خزر مائلهسنه تابع عد اولنهبیلیر.

طاغلق ومرتفع محللرنده هواسی یازین معتدل وصاغلام اولوب، قیشین صوغوق زیادهجه تأثیرلیدر. جنوب جهتنده و چوله قریب اولان محللرده ایسه حرارت زیادهدر. چوللریله طوزلی بطاقلقلرینك اطرافی زراعته ورعی اغنامه دخی مساعد اولمیوب، یالکز طاغلق جهتلرنده بعض منبت وادی وبایرلری واردر. آنجق اورالرینك دخی صولری قیتدر. مع هذا اهالیسی چالیشقان اولوب، اسکیدن بری خراسانده وایرانك سائر طرفلرنده مستعمل اولان بر طاقم لغملرله اراضییی سقی واروا ایدهرك، کندیلرینی اداره ایدهبیلهجك قدر حبوبات وذخایر یتیشدیریورلر . مشهد جوارلرینك وسائر بعض طرفلرینك باغ وباغچهلری چوق اولوب، اوزومی وسائر میوهلری مشهوردر. پاموق محصولاتی دخی کثرتلی اولوب، برخیلی توتون وتنباکی دخی حاصل اولور سهده، جنسی پك مقبول دکلدر . طاغلرنده دمیر، قورشون، باقیر، آنتیمون، کوکورد، مرمر، آلچی، کوکورد، قیا طوزی وسائر معدنلرله زمرد وفیروزه وسائر ذی قیمت احجار کثرت اوزره بولنور . قیون وکچیلری چوقجه اولوب، یوك وقیللری پك ایی اولمغله ، خالی و شال اعمالنه یارار. خراسانك دوهلری دخی مشهور اولوب ، ۲۵۰ کیلویه قدر یوك قالدیررلر . آتلرینك جنسی دخی ایبدر . صنایعجه خراسان آسیانك وبلکه بتون ممالك اسلامیهنك اك ایلری بولنان یرلرندن معدود اولوب، اهالیسی نفیس خالی وسجاده واعلا شال نسج ایدرلر. خراسان قلیجلری اسکیدن بری مشهور اولوب، بو صنعتله اشتغال ایدنلر یکی اصول اوزره تفنك اعمالنه دخی آلیشمشلردر. صنایع وتجارتك مرکزی مشهد شهریدر. خراساندن کاروانلر واسطهسیله افغانستانه، روسیهنك النده بولنان ترکستان طرفلرینه و بحر خزر وبحر سیاه طریقلریله آوروپایه خیلی اخراجات اجرا اولنوب، بونلرده باشلیجه خالی، سجاده، شال، یوك، دری، پاموق، قورو میوهلر، ذی قیمت احجار و بعض معدنلردن عبارتدر.

خراسان ایالتی بر وجه زیر ۱۹ سنجاق و یاقضایه منقسم اولوب، ۱۸۷۱۰۰ عائله یعنی تقریباً بر ملیون اهالیی جامعدر:

سنجاق ویا قضا	عائله
مشهد	۲۰۰۰۰
نیشاپور	۲۵۰۰۰
طبرستان: سمنان	۱۰۰۰۰
طبرستان: دامغان	۶۰۰۰
طبرستان: بوستان	۸۰۰۰
مسینوم	۸۰۰
سبزوار	۸۰۰۰
کلات نادری	۲۵۰۰
کوچان	۲۸۰۰۰
سفن آباد	۶۰۰
چناران	۳۰۰۰
یکون	۱۱۱۹۰۰

سنجاق ویا قضا	عائله
نقل یکون	۱۱۱۹۰۰
رادکان	۸۰۰
درکز	۱۸۰۰
بوجرد	۱۱۰۰۰
بام	۱۳۰۰
جوین	۱۵۰۰
اسفرایین	۱۴۰۰۰
خران	۸۰۰
تربه	۶۰۰۰
ترشیز	۳۰۰۰
قهستان: تون وتبس	۱۰۰۰۰
قهستان: کام	۲۵۰۰۰
جمعاً	۱۸۷۱۰۰

اهالیسی ایکی صنفه منقسم اولوب، برصنفی شهر وقصبه وقریهلرده ساکن وزراعت وصنایعله مشغولدر. بونلر اصل ایرانی اولوب، لسان فارسی ایله متکلمدرلر. صنف دیکری ایسه خیمه نشین اولوب، رعی اغنام وخرکله ودوهلریله قونار کوچرلر. بونلر ترکمان، کرد وعربدن مرکبدرلر . کردلر ۲۵۰۰۰ ، ترکمانلرله عربلر دخی یوزربیك مقدارلرنده در. لسان اصلیٔ محلی فارسی ایسهده، ترکمان ترکجهسی کوندن کونه کسب توسع ایدهرك ، یواش یواش لسان عمومی حکمنه کچمك استعدادینی قزانمشدر. خراسان اهالیسی اوزون بویلی، تندرست، متناسب الاعضا، غایتله ذکی وچالیشقان آدملردر.

خراسان ایالتنك احوال تاریخیهسی بتون خراسان خطهسی وایران دولتی تاریخنه تابع اولملغه، مادهٔ آنفهیه و « ایران » مادهسنه مراجعت بیوریله.

خُراسان { بغداد ولایت وسنجاغنده وبغدادك شرق شمالی جهتنده برقضا اولوب، مرکزی بغدادك ۶۰ کیلومتره شمال شرقیسنده ودیاله نهری کنارنده واقع (بعقوبا) قصبهسیدر. بوقضا دیاله نهرینك صول ساحلی یعنی جنوبی بویجه ممتد اولوب، شرقاً خانقین، جنوباً مندلی، غرباً نفس بغداد، شمالاً دخی سامرا قضالریله محاط ومحدوددر. تابعلری اولان شهربان و خالص ناحیهلریله برابر ۲۵۰۰۰ قدر اهالیی جامع اولوب، بونلر دخی عرب وکرد وترکدن

مركبدر. اراضيسى دياله نهريله واوكا تابع بعض چايلرله اروا اونه‌رق خيلى منبتدر. محصولاتى بغداى، آرپه، پرنج، دارى، سوسام، نخود وسائره‌دن عبارتدر. درون قضاده خلفاى عباسيه زماننده معمور بولنمش بر چوق شهر وقصبه‌لر خرابه‌لرى موجود در. بوقضا اراضيسى بغداددن خراسانه كيدن طريقك اوزرنده واقع اولمغله، (طريق خراسان) ناميله شهرت بولمش، و اختصاراً خراسان دينلمشدر.

خراسان { ارضروم ولايت وسنجاغنك پاسينلر قضاسنده ١٦ قريه‌دن مركب بر ناحيه‌در.

خراش { صحابه‌دن بروجه آتى بر قاچ ذاتك اسميدر : خراش بن امية الكعبى الخزاعى، كه حديبيه وخيبر غزالرنده حاضر بولنمش؛ وبو وقعه‌لرك برنجيسنده حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك رأس مباركنى تراش ايتمشيدى. ينه او وقعه‌ده جانب نبويدن (ثعلب) دينلن بر دوه‌يه راكباً مكه‌يه ارسال بيوريله‌رق، كفار قريش طرفندن خيلى اذا وجفا كورمش؛ وقتلنه قصد اولنوب، حبشيلر طرفندن قورتارلمش ايدى. معاويه دورى اواخرنده وفات ايتمشدر. — خراش بن حارثه، كه برادرى اسماء بن حارثه و ديكر آلتى قرداشيله برابر اسلامه كلوب، رضوان بيعتنده حاضر بولنمشلردر. —خراش بن اصمة الانصارى الخزرجى، كه بدر واحد غزالرنده حاضر بولنمش؛ واثناى نشانجيلردن اولديغى حالده، احد وقعه‌سنده اون ياره آلمش ايدى. — خراش بن مالك.

خرائطى { (ابوبكر محمد بن جعفر السامرى) مشاهير علمادن اولوب، «اعتلال القلوب» و «كتاب مكارم الاخلاق» عنوانلريله ايكى تأليفى وسائر برچوق آثارى واردر. ٣٢٧ تاريخنده وفات ايتمشدر.

خرباق { (السلمى) صحابه‌دن اولوب، (ذواليدين) لقبيله ملقبدر. برحديث شريف روايت ايتمشدر.

خِرِبتا { اسكندريه جوارنده برناحيه اولوب، حضرت محمد بن ابى بكر (رضـه) وقوعاتنده مذكوردر.

خَرَبه ياخود خربه { جزيرة العرب و شام و مصرده بر چوق مواضع اسمى اولوب، ازجمله سعيد مصرده برقريه‌در، كه (آبيدون) شهر قديمنك خرابه‌لرى اوزرنده واقعدر. ياقوت حموى نيلك شرق جهتنده (خربة الملك) اسمنده برقصبه اولديغنى واطرافنده‌كى ايكى طاغدن زمرد معدنى چيقديغنى بيان ايديور. ايكيسنك بر اولمسى محتملدر.

خرپوت { آناطولينك قسم شرقيسنده (معمورة العزيز) ولايتك مركزى برشهر اولوب، دياربكرك ٩٥ كيلومتره شمال غربيسنده ومراد نهرى مجراسنك قربنده اوله‌رق حذاى بحردن ١٢٣٧ متره ارتفاعى اولان برتپه‌نك اوزرنده واقعدر. حكومت قوناغى اخيراً بوتپه‌نك آلتنده يعنى جنوب غربيسنده واووه‌ده واقع (مزرعه) نام محله ابنديريله‌رك، اوراده بعض ابنيهٔ اميريه وجامع وخان كبى ابنيه انشا اولنمغله، شمديكى حالده خرپوت شهرى ايكى قسمدن مركب اولمشدر. مزرعه خاقان مغفور سلطان عبدالعزيز خانك زماننده اعمار اولنمغله، (معمورة العزيز) نامنى آله‌رق، سنجاغه وبعده تشكل ايدن ولايته دخى بواسم ويرلمشدر. مزرعه ايله برابر خرپوتك ٢٥٠٠٠ اهاليسى اولوب، يالكز ٢٥٠٠ ى ارمنى وقصورى مسلمدر. نفس خرپوتده ١٠ جامع شريف، ١٠ مدرسه، ٨ كتبخانه، ١٣ اسلام و ٩ خرستيان مكتبى، ٨ كليسا، ٩ حمام، ١٢ خان و ٨٤٣ دكان ايله ٢٦٧٥ خانه موجوددر. رشديهٔ ملكيه مكتبى ايله آمريقا ميسيونرلرينك يايديردقلرى جسيم بر پروتستان مكتبى دخى نفس خرپوتده‌در. مزرعه‌ده دخى ٤ جامع شريف، بيوك بر رشديهٔ عسكريه مكتبى ايله اسلام وخرستيانه مخصوص ديكر ٥ مكتب، ٤ حمام، ٣ خان، جسيم برقشله، ٢ منسوجات فابريقه‌سى، ١ دباغخانه، ١٠ مسافرخانه، ١٩ مغازه، ٢٥٠ دكان و ٥٥٥ خانه بولنيور. خرپوتك اطرافنده باغ وباغچه‌لر پك چوق وميوه‌لرى كوزل اولوب، اراضيسى دخى پك منبت ومحصولداردر. جوارلرنده صيق صيق وبيوك قريه‌لر بولنيور. قيشين هواسى زياده‌جه صوغوق ايسه‌ده، يازين سرين وصاغلامدر. خرپوت خيلى اسكى ايسه‌ده، شهرحالنده اولميوب، برقلعه حكمنده ايدى. اصل اسمى (خربرت)-در، كه ارمنى لساننده «طاش قلعه» ديمكدر. عربلر (حصن زياد) تسميه ايتمشلردى. جغرافيون عرب آثارندن (خرتبرت) اسميله دخى مذكوردر. قلعه‌سى اليوم خرابدر. بعده ادارهٔ عثمانيه زماننده توسع ايتمش

اوله‌جغی آكلاشیلیور . پك منبت ومحصولدار اراضی آراسنده وبغداد جاده‌سی اوزرنده واقع اولمغله، خیلی اهمیت تجاریه‌سی اولوب، آناطولی دمیر یولنك اوره‌لره قدر تمدیدی حالنده، بو اهمیتك قات قات آرته‌جغی شبهه‌سزدر . اك قریب اسكله‌سی (كیره‌سون) اولوب، بو اسكله‌یه برشوسه ایله مربوطدر . سیواس طریقیله صامسونه دخی ایندیلیر. خرپوت اسكیدن دیاربكر ولایتنه ملحق برقضا صورتنده اداره اولنوب ، قائمقاملری اكثریا یرلی بكلردن تعیین اولنمغله، بكك مسكنی اولان قریه مركز اتخاذ اولنوردی . بعده ینه دیاربكر ولایتنه ملحق اولمق اوزره، تشكیل اولنان برسنجاغه مركز اتخاذ اولنه‌رق، اولجه مركز لوا اولان (كبان) قصبه‌سی بوكا الحاق اولنمشیدی . نهایت ١٢٩٦ تاریخنده (معمورة العزیز) نامیله تشكیل اولنان ولایته مركز اتخاذ اولنمشدر . [« معمورة العزیز » ماده‌سنه مراجعت .]

خرپوت { سنجاغی . معمورة العزیز ولایتنك مركز سنجاغی اولوب، شرقاً وشرق جنوبی جهتندن دیاربكر ولایتنك ارغنی سنجاغیله، جنوباً ملاطیه سنجاغیله، غرباً سیواس ولایتنك سیواس سنجاغیله، شمالاً ارضروم ولایتنك ارزنجان سنجاغیله، شمال شرقی جهتندن دخی درسم سنجاغیله محاط ومحدوددر. مراد (یعنی فرات) نهری سنجاغك اورته‌سندن بچوب، درون لواده چالطه وقزلق چایلریله قوری چایی و دیكر بر چوق چای و دره‌لر اخذ ایدر . اراضیسی عارضه‌لی اولوب، نهر مذكورك وادیسیله شرق طرفنده اولان خرپوت جهتی پك منبت ومحصولدار ایسه‌ده، غرب شمالی جهتی یعنی اكین وعربكیر قضالری طاشلق وآز محصولاتلیدر. اهالیسی ١٠٠٠٠٠ نفوس راده‌لرنده اولوب، برربعی خرستیان واوچ ربعی اسلامدر. ١٠٠٠٠ نفوسه بالغ كرد عشیرتلری دخی بولنوب، باشلیجه رعی اغنام ایله مشغول اولورلر. بو سنجاق خرپوت، كبان، عربكیر واكین اسملریله ٤ قضادن مركب اولوب، خرپوت شرق جهتنده، كبان مراد نهرینك ایكی طرفنده، عربكیر ایله اكین قضالری دخی سنجاغك غرب شمالی جهتنده واقعدر .

خَرتَبِرت { (یاخود خرت برت) بعض كتب عربیه‌ده خرپوته ویریلن اسمدر. حصن زیاد دخی دیرلردی.

خَرتَنك { سمرقنددن اوچ فرسخلق مسافه‌ده برقریه اولوب، ائمهٔ حدیثدن محمد بن اسماعیل بخاری‌نك قبری اونده‌در. علمای حدیثدن ابو منصور غالب بن جبرائیل خرتنكینك دخی مسقط رأسیدر، كه امام بخاری بوكا مسافر اولوب، خانه‌سنده وفات ایتمشدر.

خَرجِرد { (یاخود خركرد) نیشاپور مضافاتندن (بوشنج) قربنده برقصبه اولوب، مشاهیر علمادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

خُرزاد آردشیر { موصل نواحیسنده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خرس آباد { [مادهٔ آتیه‌یه مراجعت بیوریله.]

خُرستاباد { یاقوت حموی « معجم البلدان » ـ نده بو اسمله دجله‌نك شرق جهتنده ونینوی خرابه‌لری قربنده بر قریه اولوب میاه جاریه‌سیله باغ وباغچه‌لری چوق اولدیغنی وجوارنده (حرعون) اسمیله برشهر قدیم خرابه‌لری بولندیغنی بیان ایدیور. الیوم خرابدر. ١٨٤٣ تاریخ میلادیسنده فرانسه‌نك موصل قونسلوسی موسیو (موتا) بو قریه‌نك خرابه‌لری اطرافنده میخ خطیله منقوش بر چوق آثار عتیقه كشف ایتمشدر. بو مناسبتله قریهٔ مذكوره خرابه‌لری آوروپاجه (خرس آباد Khorsabad) اسمیله شهرت بولمشدر .

خرستوس { (Christ , Χριστός) لسان یونانیده واوندن مأخوذ اوله‌رق آوروپا لسانلرنده « مسیح » معناسیله حضرت عیسی (عم) ه ویریلن اسمدر.

خرستیان { خرستیانیا، خرستیانستاد، خرستینه وسائره [« قرستیان » وسائره ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

خُرسندی { بخارا شعراسندن اولوب، « كنز الغرائب » عنوانیله برمنظومه‌نك ناظمیدر.

خرسو { (Cherso) آدریاتیق دكیزنده آوستریا‌نك (ایلیریا) خطه‌سنه مربوط برآطه و بو آطه‌نك اوزرنده برقصبه اولوب، قصبه‌نك ٧٦٠٠ اهالیسی واردر. آطه صنعی بربرزخله (لوسین) آطه‌سنه ربط اولنمشدر.

خرسوکی (Chrysoko) قبرس جزیره‌سنك ساحل غربیسنده بر کوچك قصبه اولوب، (آقاماس) مدینهٔ قدیمه‌سی محلنده بولندیغی مظنوندر.

خرسون (Cherson) قریم شبه جزیره‌سنك ساحل غربیسنده واحتمال که کوره سیواستوپولك موقعنده بولنمش بر شهر قدیم اولوب، قره دکیز ارکلیسنده ساکن بولنان یونان مهاجرلرینك مستملکاتندن ایدی. بعده اقوام شمالیه‌نك تعرضاتندن امین اولمق ایچون، اهالیسی مهردادك تحت حمایه‌سنه کیروب، نهایت رومالیلرك ضبطنه یکچمشلردی. بو اسم روسلر طرفندن دیکر بر قصبه‌یه ویرلمشدر. [مادهٔ آتیه‌یه نظر بیوریله.]

خرسون (Kherson) روسیه‌نك جنوب جهتنده قره دکیز ساحلنده و(دنیپر) نهرینك منصبی قربنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ۲۵۰۰۰ اهالیسی، استحکاماتی، ترسانه‌سی، عسکری لیمانی، متعدد قشله‌لری وبیوك ذخیره مخزنلری واردر. تجارتی خیلی ایشلك اولوب، کلیتلی ذخیره وکراسته چیقاریر. ۱۷۸۸ تاریخنده تأسیس اولنه‌رق، (خرسون) شهر قدیمنك اسمیله تسمیه اولنمش؛ وابتدا زیاده اهمیت قزانمش ایسه‌ده، بعده بو اهمیت هوجه‌بك ونیقولایفه انتقال ایتمشدر. — خرسون ایالتی جنوباً قره دکیزله، شرق جنوبی جهتندن تاوریده یعنی قریم، شرقاً یقاترینوسلاو، شمالاً کیف وپودولیا، غرباً دخی بسارابیا ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۱ ۲۸٤ مربع کیلومتره واهالیسی ۲ ۱۳۷ ۸۳۶ کشیدن عبارتدر. اراضیسی دوز اولوب، (دنیپر) و (دیستر) ایرماقلری حدود شرقیه وغربیه‌سنی تفریق ایندکلری کبی، (دوغ) و (اینغولج) چایلریله دیکر بعض انهار دخی اورته‌سندن جریان ایدوب، ایالتی اروا ایدرلر. مرکزندن بشقه هوجه‌بك (یعنی اودسا) ونیقولایف ایله (یلیزاوتوغراد) اسملریله اوچ شهری وبر خیلی قصبه‌لری واردر. طوپراغی پك منبت اولمیوب، یالکز قسم غربیسی محصولداردر. باشلیجه حبوبات متنوعه ایله باغ وطوت آغاجلری یتیشیر. اغنامی وسائر حیواناتی دخی چوقدر. ساحلنده متعدد طوزله‌لری واردر.

خرسوه (Khirsovo) بلغارستانك روسجق سنجاغنده وطونه ساحلنده بر قصبه اولوب، ٤۰۰۰ اهالیسی واردر.

خَرَشکَت ماوراء النهرده سمرقندك شرق جهتنده واقع شاش بلادندن بر بلده اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خَرشَنه ملاطیه قربنده بر قصبه اولوب، سیف الدوله بن حمدان طرفندن فتح ایدلمش اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

خرشه بن الحارث المرادی وحرشه بن الحر المحاربی صحابه‌دن اولوب، برنجیسی فتح مصرده حاضر بولنمش، وایکنجیسی حمصه نازل اولمش ایدی. ایکیسی‌ده بعض احادیث شریفه روایت ایتمشلردر.

خُرشید فارس ساحلنده سینیز ایله سیراف آره‌سنده اوله‌رق بر خلیجك ایچنده برقصبه واسکله اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خَرطوم نوبه‌نك قسم اعلاسنده ونیلی تشکیل ایدن بحر ابیض ایله بحر ازرقك محل اجتماعنده اوله‌رق ''۱۰ '۳۷ °۱۵ عرض شمالی ایله ''٤٥ '۱۶ °۳۰ طول شرقیده و حذای بحردن ۳۸۵ متره ارتفاعنده واقع برشهر اولوب، ۵۰۰۰۰ اهالیسی و بر طرفدن سودان وسطی وحبشه‌له، بر طرفدن بحر احمر سواحلنده‌کی مصوع وسواکن وسائر اسکله‌لرله، بر طرفدن دخی قاهره واسکندریه ایله پك ایشلك تجارتی واردر. نیل بیوك بر طریق تجارت اولدقدن بشقه سودانك ایچ طرفلرینه و بحر احمر سواحلنه آمدشد ایدر منتظم کاروانلری دخی واردر. اهالیسی عرب وزنجی وترك وقبطی وسائره‌دن مرکب اوله‌رق، جمله‌سی مسلمدر. خرطوم شهری ۱۲٤۰ تاریخلرنده و سودانك فتحی صره‌سنده محمد علی پاشا مرحوم طرفندن تأسیس اولنه‌رق، سودان مصریه‌یه مرکز اتخاذ اولنمش؛ وموقعنك اهمیتی حسبیله پك آز وقت ظرفنده ترقی وتوسع ایتمشدر. ابنیه‌سنك

الك كوزلى حكومت قوناغيدر . هواسى خيلى صيجاق وآغردر.

خَرفه { نجدده رياضك ٤٨ كيلومترو جنوب غربيسنده وجبل تويقك جنوبنده بر قصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهاليسى واردر.

خَرقاء { صحابياتدن زنجيه بر خاتون اولوب، مسجد شريف حضرت نبويده فراشت خدمتنى ايفا ايدردى. بعضلرى صحبتنه قائل اولمامشلردر.

خرقاء { شعراء عربدن ذوالرمه‌نك محبوبه‌سى بر قادين اولوب، اسمى (ميه) در، و تخفيفله (مى) دخى ديرلر. عاشق اولان ذوالرمه‌نك دخى اصل اسمى غيلان اولمغله ، معشوقه‌سنه اضافتله (غيلان‌مى) ديمكله‌ده مروفدر. شو بيت شاعر موى اليهك صاحبهٔ ترجمه حقنده سويلديكى اشعاردندر :

تمام الحج ان تقف المتايا
على خرقاء واضعة اللثام

خرقاء { (ربطه بنت سعد) بين العرب حمق وغباوتده ضرب مثل حكمنه كچمش بر قادين‌در.

خَرقان { رانك فحيله بسطام، رانك جزميله سمرقند وراء مشددنك فحيله دخى همدان مضافاتندن اوچ قريه اولوب، هر برى بعض مشاهير علمانك مسقط رأسى بولنمشدر.

خَرقانى { [« ابوالحسن خرقانى » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خَركوش { (ومعربى خرجوش) نيشابورده بيوك بر محله اولوب، ٤٠٦ تاريخنده وفات ايدن مشاهير زهاد وفقهادن (ابو سعد عبد الملك بن ابى عثمان خركوشى) نك وسائر بر چوق مشاهيرك مسقط رأسيدر . تأليفات عديده صاحبى اولان زاهد مشار اليهك قبرى محلهٔ مذكوره‌ده‌در.

خُرَّم { قانونى سلطان سليمان خانك زوجاتندن اولوب، سلطان سليم خان ثانى ايله شهزاده بايزيدك وميهرماه سلطانك والده‌سيدر. عن اصل روس اسراسندن اولوب، حسن وجمالى وعقل ودرايتى حسبيله فوق العاده بر نفوذ و اقتدار كسب ايتمشيدى. آنجق نفوذ و اقتدارينى هر وقت خيره آلت ايتميوب، صدور عظامدن ابراهيم و احمد پاشالرك اعدامنه سبب اولمش؛ وروايته كوره پادشاه مشار اليهك بيوك اوغلى شهزاده مصطفايى دخى خفياً قتل ايتديرمشدر. ٩٦٥ ده وفات ايدوب، سليمانيه جامع شريفى حولیسنده تربهٔ مخصوصه‌سنده مدفونه‌در. آوروپاجه (روقسلانه Roxelane) اسميله شهرت بولمشدر.

خُرَّم { اردبيل قربنده بر ناحيه در. —— سرنديب جزيره‌سنده حضرت آدم(عم)ك مرقدى بولنديغى محله دخى بعض كتابلرده بو اسم ويرلمشدر.

خُرَّم { (ميرزا —) هندستان ملوك تيموريه‌سندن شاهجهانك تختنه جلوسندن اولكى اسم اصليسيدر . [« شاهجهان » ماده‌سنه مراجعت]

خرَّم آباد { ايرانك غرب جنوبى جهتنده واقع لورستان ايالتنك مركزى بر قصبه اولوب، اصفهانك ٢٢٠ كيلومترو غرب جنوبيسنده، سفيد كوهك بر واديسنده وكرخه ايرماغنه تابع (كسكان) چايى اوزرنده اوله‌رق، ′٣٢°٣٣ عرض شمالى ايله ′٢٣°٤٥ طول شرقيده واقعدر. اهاليسى ١٥٠٠٠ كشى راده‌لرنده‌در. اوسننده‌كى جبل قيالق اولديغى حالده، نهرك مرورينه يول ويرمك اوزره، بردن بره كسيله‌رك بر چكيد ويرير. شهرك وسطنده منفرد ومرتفع برقيا اولوب، اطرافى استحكاماتله تقويه اولنمشدر . تپه‌سندن كوزل بر صو آقار. الحاصل قصبه‌نك موقع ومنظره‌سى غايت كوزل اولوب، اطرافى باغ و باغچه‌لر و كوشكلرله محاطدر. قيانك اوزرنده كوزل بر سراى ايله بر صو بندى وبعض باغچه‌لر موجوددر . سلجوقيلر زماندن قالمه يوكسك بر مناره‌سيله بعض خطوط عربيه ايله مزين برمرمر ستونى واردر. بو آثاره نظراً قصبه خيلى اسكى ايسه‌ده، كتب اسلاميه‌ده (سمحا) اسم عربيسيله مذكور اولوب، خرم آباد اسمى يكيدر.

خرم آباد { برى بلخ ودیگرى رى مضافاتندن ايكى قريه اولوب، هر برى بعض علمانك مسقط رأسى بولنديغى « معجم البلدان » ده مذكوردر.

خُرمارود { جرجان ايله بسطام آره‌سنده بر نهر و بوغاز اولديغى ياقوت حموى بيان ايديور.

خُرمان { بصره طريق حجاجيله كوفه طريق حجاجنك محل التصاقنده بر تپه

اولوب، یوجیلره رهنما اولمق اوزره، اوزرنده بر بیراق رکز اولنه‌رق، آتش دخی ایقـاد اولندیغنی ینه یاقوت حموی بیان ایدیور.

خرم بخت (میرزا —) دهلی ملوك تیوریه‌سندن شاه عالمك توروني ومیرزا جهاندار شاهك اوغلیدر.

خرمنجك (یاخود خرمانجق) خداوندکار ولایتنده بروسه سنجاغنك اطرانوس قضاسنه تابع همنامی اولان ناحیه‌نك مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، کشیش طاغنك شرق اتکنده وکوك صو کنارنده واقعدر. ٤٠٠٠ قدر اهالیسی، باغ وباغچه‌لری، میاه جاریه‌سی ومسـیره‌لری واردر. — خرمنجك ناحیه‌سی وقتیله (خرمن قیا) دیدکلری متغلبك اراضیسندن عبارت اولوب، ٤٣ قریه‌دن مرکبدر. شرقدن غربه طولی ١٠ وعرضی ٨ ساعت اولوب، مسـافهٔ سطحیه‌سی تقریبـاً ٢٠٠٠ مربع کیلومتره‌در. غرباً نفس اطرانوس قضاسیله وکوکچه طـاغ ناحیه‌سـیله، جنوباً طاغ آردی، شرقاً دومانیج و طاوشانلی ناحیه‌لریله. شمالاً دخی جبل عتیق ایله محاطدر. اهـالیسی ٩٣٨٥ نفوسـدن عبارت اولوب، جـله‌سی مسلمدر. اراضیسی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله آنیسون، پاموق ومیوه‌وسبزه‌لرك انواعی حاصـل اولور. طاغلری اورمانلرله مسـتور اولوب، مرعالری دخی چوقدر. طوموز، قره‌جه، طاوشان، ککلیك وسائر آو حیوانلری کثرت اوزره بولنور. قروم معدنی چوق اولوب، بر قاچ محلده اخراج اولنمقده‌در. مرکز ناحیه‌دن ٣ ساعتلق مسافه‌ده وایلیجه صو قریه‌سی جوارنده بر قاپلیجه وقربنده آقار بر صیجاق صو واردر. درون ناحیه‌ده ٧٤ جامع و٤٣ مکتب موجوددر. صنایع محلیه باشلیجه پاموق بزیله چول و چوال نسجندن عبارتدر.

خرنق معلقات سبعه اصحابندن شاعر شهیر طرفه‌نك همشیره‌سی اولوب، بوده شـاعره بر خاتون ایدی. شو ایکی بیت برادرینك قتلی حقنده سویلمش اولدیغی مرثیه‌دندر:

عددنا له ستاً و عشرین حجةً
فلما توفاها استوی سیداً ضخما
فجعنـا به لمـا رجـونا ایابه
علی خیر حال لاولیدا ولا قحما

خروات (Croates) جنوبی اسلاو اقوامندن بر قوم اولوب، آدریاتیق دکیزینك شمال شرقی کوشه‌سنده وبحر مذکور ایله صاوه واونه نهرلری آره‌لرنده ساکندر. بوقوم ایکی ملیونه قریب نفوسدن عبارت اولوب، همان جله‌سی قتولیك مذهبنه تابعدر. شرق جهتنده بولنان اسلاوونلردن و جنوب شرقی جهتنده ساکن اولان بوشناق و صربلی ودالماتلردن لسانجه پك آز فرقلری واراپسـه‌ده، مذهب بینلرنده مدار تفریق اولوب، قتولیك مذهبنه تابع اولانلری لسانلرینی لاتین واورتودوقس اولانلری اسلاو حروفیله یازارلر، وبناءعلیه ادبیاتلری آیریدر. خرواتلر بو صوڭ سنه‌لرده معارف ملیه‌لرینی خیلی ایلریلدوب، مرکز مدنیتلری اولان آغرام شهرنده آلمان ومجارلسان وادبیاتنه قارشی بر رقابت غیورانه کوسترمکده درلر. قره طاغلیلره خروات دنیلمسی غلطدر. چونکه بونلر صرب جنسیتنه منسوبدرلر.

خرواتستان (Croatie) آدریاتیق دکیزینك شمال شرقی کوشه‌سنده وبحر مذکورك سواحلندن دراوه واونه نهرلری مجرالرینه دك ممتد بر خطه اولوب، قسم اعظمی آوستریا ومجارستان دولتنك حدودی داخلنده اوله‌رق، شرق جهتنده واقع (اسلاوونیه) خطه‌سیله برابر مجارستان قراللغنه تابع قراللق عنوانیله بر ایالت ممتازه صورتنده اداره اولنور. شرق جنوبی قسمی ایسـه ممالك عثمانیه‌دن معدود اولوب، بوسـنه ولایتنك (بیهکه) سنجاغندن عبارتدر. غرباً آدریاتیق دکیزیله و ایستریا خطه‌سیله، شمالاً قارنیوله ایالتیله ونفس مجارستانله، شرقاً اسلاوونیه خطه‌سیله، جنوب شرقی جهتندن بوسنه ایله، جنوباً دخی دالماچیا ایله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٨٨٤٠ مربع کیلومتره اولوب، ١١٥٠٠٠٠ اهالیسی واردر. اراضیسی طاغلق اولوب، (آلپ قارنیق) سلسله‌سنك انکلری بوخطه‌نك ایچنده تشعب ایدیورسه‌ده، طاغلری یوکسك اولمیوب، قسم شمالیسنده شرقه طوغری ممتد اولان (وارازوین) سلسله‌سنك اڭ یوکسك ذروه‌سی ١٠٣٥ وجنوبه طوغری اوزانان (قاپلا) سلسله‌سنك اڭ یوکسکی ١٥٣٣ متره ارتفاعنده‌در. ساحل بوینجه دخی (ولبیج) اسمیله قیالق بر سلسله اوزانوب، خطـه‌نك غایت صرب و طاشـلق اولان سواحلنی تشـکیل ایدر، وبرچوق مغاره‌لرله غریب کردابلری حاوی بولنور. سـاحله پك یقین اولان یرلردن بشقه بتون خطه طونه حوضه‌سی داخلنده

اولوب، بو ایرماغك تابعلرندن (دراوه) حدود شمالیه‌سنی و (اونه) حدود جنوبیه‌سنی تشکیل ایدر؛ صاوه نهری دخی اورته‌سندن کچوب، ایکی ساحلندن خروانستانی اروا ایدن برچوق چایلر اخذ ایدر. طوپراغی آزمنبت اولوب، حاصل اولان ذخایر احتیاج محلیه‌یه کفایت ایتمیور. اورمانلری چوق اولوب، بوللرك قلیتله برابر خیلی کراسنه اخراج اولنور؛ وکثرتله حاصل اولان پلاموط طوموزلری بسلمکه استعمال اولنور. صیغیرلری آز ایسه‌ده، قویونلری چوقدر. معادنی آغرام جوارنده بولنان کوکورد و واراذین جهتنده چیقان باقیردن عبارت اولوب، سواحلندن خیلی مرمر و یاپی طاشی دخی چیقار. ایپك وبال باشلیجه محصولاتندندر. صنایعی پك کری اولوب، بالکز آغرام وفیومه شهرلرنده برقاچ کاغد، شکر، صابون، توتون، اجزای کیمویه، بز، سختیان. جام، دمیر وسائره فابریقه‌لری وفیومه‌ده سفاین اعمالنه مخصوص دستکاهلر واردر. تجارتی باشلیجه ترانسیتدن عبارت اولوب، ایشلك تجارتکاهلری مرکزی بولنان آغرام ایله اسکله‌سی اولان (فیومه) شهریدر. وبانه‌دن تریسته‌یه کیدن دمیر یول خطنك آغرامه برشعبه‌سی واردر، که اورادن دخی، برطرفدن فیومه اسکله‌سنه ایتمك، برطرفدن بوسنه خطیله برلشمك، برطرفدن دخی مجارستانك ایچنه کیرمك اوزره، اوچه تشعب ایدر.

خروانستان زمان قدیمده (کات) اقوامیله مسکون اولوب، قسماً روماللرك ضبطنه کچمش، وبعده غوتلر طرفندن استیلا اولنمشدی. یدنجی قرن میلادیده اسلاولرك جنوبه طوغری هجوملری صره‌سنده بونلردر (خروات) اسمیله مسمی برقوم کلوب، بوخطه‌ده یرلشمش؛ ومتعاقباً خرواتلر خرستیانلغی قبول ایدوب، قسطنطینیه روم ایمپراطورلرینك تحت تابعیتنده اوله‌رق ایکی پرنسلك تشکیل ایتمشلردی. بعده بو ایکی پرنسلك برلشوب، مستقل بر خروات قراللغی تشکیل ایتمش، وبرآره‌لق دالماچیایی دخی دائرهٔ اتحادلرینه آلمشلر ایدی. مؤخراً سواحلی وندیکلیلرك النه کچدیکی کبی، اون ایکنجی قرن میلادیده سائر طرفلری دخی مجارستان قراللغنه الحاق اولنه‌رق، برچوق وقت بوحالده قالمش؛ و ١٨٠٩ ده بوناپارتك ضبطنه کچدکدن صکره، آوستریایه اعاده اولندقده، طوغریدن طوغری‌یه آوستریا ایمپراطورلغنه تابع برایالت ممتازه اتخاذ اولنمش؛ ونهایت ١٨٦٨ ده امتیازاتیله برابر ینه مجارستان قراللغنه ترك اولنمشدر. شمدیکی حالده اسلاوونیه ایله برابر برحکومت ممتازه صورتنده اداره اولنوب، مرکزی آغرام اولمق اوزره، ٨ سنجاق و ٦ ادارهٔ عسکریه‌یه منقسمدر. خصوصی مجلس مبعوثانی اولوب، پشته مجلسنه دخی معین مقدارده مبعوثان کوندریر.

خروشی { (حسن بیك) متأخرین شعرای ایراندن اولوب، تبریزلیدر. شو بیت اونکدر:

پیر مغیان اکر قدحت پر نمیدهد
بستان ودم مزن که تهی از اشاره نیست

خُرَیبه { بصره‌نك برمحله‌سی اولوب، قبل الاسلام (بهشت آباد آردشیر) اسمیله بر قصبه حالنده ایکن، بصره‌نك تأسیسنده خراب حالنده بولنمغله، عربلر طرفندن بواسمله تسمیه اولنمش؛ واعمار اولنوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی اولمشدر. — حضرموت ساحلنده دخی بواسمله برقصبه بولنوب، ١٥°٢٠′ عرض شمالی ایله ٤٠°٢′٥٠″ طول شرقیده واقعدر.

خریت { (بن راشد الناجی) صحابه‌دن اولوب، بعده جمل وقعه‌سنده طلحه وزبیر (رضیهما) معیتنده بولنمش؛ وبووقعه‌دن صکره معیت حضرت مرتضوی‌یه کیرمش ایکن، مؤخراً تکرار آیریلوب، فارسه قاچمش، وبر طاقم نصارا و مرتدینك باشنه کچه‌رك، عصیان ایتمش، وحضرت علینك عسکرینه خیلی تلفات ویردیردکدن صکره قتل اولنمشدر.

خریسوپولیس { (Chrysopolis) اسکدارك اسم قدیم یونانیسیدر. [« اسکدار » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خریسوستوم { (J. Chrysostome) نصارانك اسکی پیشوالرندن اولوب، لسان یونانیده‌کی فصاحت وبلاغتیله وخطبه ونطقلرینك قوت وتأثیریله مشهوردر؛ وبو مناسبتله « ذهبی الفم » دیمك اولان بو لقبله تلقیب اولنمشدر. ٣٤٧ تاریخ میلادیسنده آنطاکیه‌ده طوغوب، اکمال تحصیل ایتدکدن صکره، آووقاتلغه سلوك ایتمش ایسه‌ده، متعاقباً بو صنعتی ترکله، کتب مقدسه‌نك مطالعه‌سنه وپرهیزوریاضته قویله‌رق، ٣٧٤ تاریخنده سوریه طاغلرنده عزلت کزین اولمش ؛ وکثرت ریاضتدن

صحتی منحرف اولمغله، ۳۸۱ ده آنطاکیه‌یه عودته مجبور اولوب، اوراپسقپوسی (فلاویان) کندیسنی معاون وکیل اتخاذ ایتمشدی. بوصره‌ده کرك فصاحت وبلاغتیله ووکرك ریاضت وحقانیتیله شهرت بولوب، ۳۹۸ ده ایمپراطور (آرقادیوس) طرفندن قسطنطینیه‌یه جلبله، پطریقلك مسندینه نصب اولنمشدی. بومسندده بولندیغی مدتجه دین عیسانك نشرینه فوق‌العاده غیرت ایتمکله برابر، یاکز رفض والحاد تعقیب ایدیلوب، اعتقادندن طولایی کیمسه تعذیب اولنمامسی لازم کله‌جکنی التزامله، تعصبه قارشی بولنمشدی. ایمپراطوریچه (اودوقسیه) نك اغتصابات وسفاهتنی تعییب ایتمکله، بونك غضبنه اوغرایه‌رق، ۴۰۷ ده عزل ونفی اولنمش؛ وشیخوختیله برابر منفاسنه پایان و سرعتله کیتمکه اجبار ایدلدیکندن، اثنای راهده قومانه (یعنی توقاد) شهرنده وفات ایتمشدر. آثاری مشهور اولوب، دفعاتله طبع ونشر، واکثر آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر. [خرستیانلر ایچنده یونان قدیم اسانی الك ایی یازانلردن معدوددر.

خریسولوراس { (Chrysoloras) اون دردنجی قرن میلادی روم علماسندن اولوب، قسطنطینیه ایمپراطورلرندن ایکنجی یان پائولوغ طرفندن، عثمانلیلره قارشی استمداد ایچون، آوروپایه کوندریله‌رك، اوراده قالمش؛ و خیلی وقت فلورانسه، وندیك، پاویه وروماده لسان وادبیات یونانیه‌نك تدریسیله مشغول اولوب، ۱۴۱۵ ده (قونستانسه) ده وفات ایتمشدر. بعض تألیفاتی واردر.

خریسیف { (Chrysiphe) حکمای یونانیه‌دن اولوب، قبل‌المیلاد ۲۸۰ تاریخنده طرسوسده طوغمش، و ۲۰۸ ده وفات ایتمشدر. آثاری غائب اولمشدر.

خریم { صحابه‌دن بروجه زیراوچ ذاتك اسمیدر: ابولحاء خریم بن اوس الطائی. که تبوك غزاسندن عودت نبویده نزد حضرت مصطفوی‌یه کلوب، شرف اسلامله مشرف اولمش، وبعده اهل رده‌یه قارشی خالد بن ولیدك معیتنده بولنوب، حیره‌نك فتحنده دخی حاضر بولنمشدر. بعض احادیث شریفه‌نك راویسیدر. — خریم بن ایمن. — ابویحیی خریم بن فاتك، که برادری (سبره) ایله برابر بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ وبعده رقه‌ده ساکن اولوب، شامیوندن عد اولنمشدر. بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. اوغلی (ایمن بن خریم) مروان بن حکمك کندیسنی (مرج راهط) محاربه‌سنه دعوتنه جواباً «پدرم وعمم بدر غزاسنده حاضر بولنمش، وبکا اهل اسلامه قارشی حرب ایتمه‌مکلکمی توصیه ایتمشلردر» دیمش ایدی.

خُرَیم { مدینهٔ منوره ایله جار آره‌سنده بر بوغاز اولوب، حضرت سیدالمرسلین (صلعم) افندمز بدر غزاسندن عودتلرنده اورادن مرور بیورمشلردر.

خَزازْ { بصره ایله حجاز آره‌سنده بر محل اولوب، ایام عربدن معدود برمشهور وقعه‌نك محل جریانی بولنمشدر.

خَزّاز { بطیحه ایله بصره آره‌سنده بیوك بر نهر اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکور اولوب، شطین آره‌سنده واسطهٔ اختلاط اولان جدوللردن اولمسی ملحوظدر.

خزاعِل { بغداد ولایتنده حله سنجاغنك دیوانیه قضاسنده برعرب عشیره‌تیدر.

خزاعی { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، بری (خزاعی بن اسود) یاخود (اسود بن خزاعی) وایکنجیسی (خزاعی بن عبد نهم المزنی) در. ایکنجیسی قومنك معبودی اولا (نهم) اسمیله مسمی صنمك محافظی ایکن، بو صنمی قیروب، نزد حضرت پیغمبری‌یه کلمش، و قومندن برقاچ کشی ایله برابر دین اسلامه داخل اولمشیدی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، بو صره‌ده شو بر ایکی بیتی سویلمشدی:

ذهبت الی نهم لاذبح عنده
عتیرة\نسك کالذی کنت افعل
فقلت لنفسی حین راجعت حزمها
اهذا اله ابکم لیس یعقل
ابیت فدینی الیوم دین محمد
اله السماء الفاضل المتفضل

خزامه { (بن یعمر اللیثی) صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه‌نك راویسیدر.

خزانی { اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، صوفیه‌لیدر. واردار ینیجه‌سنده اورنوس غازی مدرسه‌سنده مدرس ایکن ۹۷۹ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بو مسافر خانه‌دن کوچمه‌ك کرك لیکن هنوز
نحسدر ایاممز بر سعد ساعت بکلرز

خزائيل { بغداد ولايتنده كربلا سنجاغنك هنديه قضاسنده بر عرب عشيرتيدر.

خَزَر { (Khazares) ترك اقوامندن بر قوم اولوب، عن‌اصل بحر خزرك شمال غربيسنده و (اتل) يعنى وولغا نهرينك ايكى جهتنده آسيا ايله آوروپا حدودى اوزرنده ساكن ايديلر. بونلر يدنجى قرن ميلاديده يعنى وقت سعادتده قريب بر زمانده غربه طوغرى ايلريليه‌رك، آوارلردن روسيه‌نك قسم جنوبيسنى ضبط، وحدودلرينى غرباً (دنيپر) وشمالا (اوقه) نهرلرينه‌دك توسيع ايتمشلردى. بو صره‌ده قوت ومكنتلرى آرتوب، قسطنطينيه روم ايمپراطورلريله كسب مناسبات ايتمش؛ وحتى خرستيانلغى دخى قبول ايدوب، حكمدارلرى روم ايمپراطوريله قرابت صهريه حاصل ايتمشدى. ملوك امويه‌دن عبد الملك بن مروان خزر قوميله قافقاس جهتنده حرب ايدوب، كنديلرينى مغلوب ايتمش؛ و بو مغلوبيتدن قورتلان عسكرلرى دين اسلامله متدين اولمشلردى. يهود علماسندن برينك دلالتيله حكمدارلرى و بعض افرادى دين موسايى قبول ايتمش اولدقلرى دخى مرويدر. بعض مورخين اسلام خزر قومى عندنده دين سربست اولوب، ايچلرنده خرستيان و يهودى ومسلم بولنديغنى بيان ايديورلر. هارون‌الرشيد زماننده سفارتله بلغاره اعزام اولنان احمد بن فضلان دخى بو سفرى حقنده يازديغى رساله‌سنده خزر قومى افرادينك بو اوچ دينه منقسم بولندقلرينى تصديق، وايچلرنده بر خيلى مقدار عبدهٔ اوثان بولنديغنى ده علاوه ايديور. اوزمانده مركزلرى اتل نهرينك ايكى طرفنده واقع وينه اتل اسميله مسمى بر شهر اولديغى آكلاشيلوب، بو شهرده اهالئ اسلاميه‌يه مخصوص متعدد جوامع شريفه وار ايدى. مشاراليه احمد بن فضلان خزر قومنك ترك لساننك غيرى وهيچ برلسانله مناسبتى اولميان برلغتله متكلم اولدقلرينى بيان ايديورسه‌ده، (قره خزر) و (آق خزر) اسملريله ايكيه منقسم بولندقلرينى، و حكمدارلرينه (خاقان)، رئيسلرينه (تاك) ديدكلرينى ده علاوه ايديور؛ حالبوكه بو اسملر صرف تركجه اولديغندن، خزر قومنك ترك اقوامندن بولنمش اولديغنده شبهه قالميور. يونان قديم مورخلرى اورالرده (اسكيت) اقوامندن (اغاثيرس) اسميله بر قوم بولنديغنى ذكر ايديورلر. بو اسمك (خزر) اسمندن غلط ومنحرف اولديغى آكلاشلديغندن، خزر قومى پك اسكى اولسه كركدر. بلغارلر خزرلر مملكتنك شمالنده ساكن ايديلر. طقوزنجى قرن ميلادى اواخرنده (وارك) لر خزرلرك اكثر ممالكنى ضبط ايتدكلرى كبى، پچنكلر دخى خزر الكاسنك قسم غربيسنى استيلا ايتمكله، خزر قومنك دائرهٔ حكومتى قريم شبه جزيره‌سيله جوارلرندن عبارت قالوب، نهايت اون يدنجى قرن ميلادى اوائلنده برنجى (اسويانوبولق) بونلرى اورادن دخى اخراج ايتمشدر. اووقتدن برى خزر قومى نابديد اولوب، قالان افرادى سائر ترك اقوامنه قاريشمشدر. بونلرك خزر بن يافث نسلندن اولدقلرى نسابون طرفندن ادعا اولنيور.

خزر { بحر — (Mer Caspienne) آسيا ايله آوروپا آره‌سنده بر دكيز اولوب، هر طرفى قره‌لرله محاط اوله‌رق، سائر دكيزلرله وبحر محيطله اختلاطى اولمديغندن، غايت واسع بر كول عد اولنه‌بيلير. بو اعتبارله كرهٔ ارضك اك بيوك كولى عد اولنمق اقتضا ايدرسه‌ده، وسعتنه و صوينك طوزلى اولديغنه بناءً بحوردن معدوددر. سواحل شماليه وغربيه‌سنده ساكن بولنمش اولان ومادهٔ آنفه‌ده بيان اولنان خزر قومنك اسميله تسميه اولنمشدر. جغرافيون اسلام آثارنده (بحر جرجان)، (بحر ديلم) و(بحر طبرستان) اسملريله دخى مذكوردر. سواحل شرقيه‌سنده ساكن اولان تركمانلر ايسه بوكا (آق دكيز) وبعضاً ساده (دكيز) نامنى ويريورلر. اسكى يونانيلرك وضع ايتدكلرى واليوم آوروپاليلر عندنده مستعمل اولان (قاسپيا) و يا (قاسپين) اسمى ايسه قافقاس سلسلهٔ جبالنه ويريلن (قاسپيوس) اسمندن مأخوذ ظن اولنيور. آنجق بو اسمك (قزوين) اسميله اولان مشابهتى دخى شايان دقتدر. غريبدركه تاريخ و جغرافياى اسلامدن بيخبر اولان بعض يكى عثمانلى جغرافيونى نقطه‌لرك موضعنى دكيشديره‌رك (حرز) صورتنده يازمشلردر؛ وتصحيحى الزم اولان بو غلط فاحش مكتبلرمزده تعمم ايتمشدر.

بحر خزر جنوباً، شرقاً وشرق شمالى جهتندن آسيا، شمال غربى وغرب جهتندن دخى آوروپا ارضيله محدود اولوب، جنوبنده ايران (يعنى جرجان، طبرستان، مازندران وكيلان) بولنيور، و سائر طرفلرى كاملاً روسيه الكاسندن معدوددر. شرق جهتنده خوارزم

ترکمانلری، شمالنده قیرقیز قبائلی، شمال غربیسنده نوغای تاتارلری، غرب جهتنده بلاد قافقاس بولنمغله، سواحل وجوارلری تماماً ممالک اسلامیه‌دن معدوددر. شمالدن جنوبه اولان طولی تقریباً ۱۲۶۰ کیلومتره اولوب، قسم وسطیسنده اولان عرض وسطیسی ۲۸۰ کیلومتره‌در. قسم جنوبیسنده کسب توسع ایدوب، عرضی ٤٥٠ کیلومتره‌یه بالغ اولدیغی کبی، قسم شمالیسنده دخی شرقه طوغری بر کورفز صورتنده اوزانمغله، ٦٥٠ کیلومتره‌یه قدر چیقار. باکو برونیله قارشیسی آره‌سنده و ٤٠° عرض شمالینک براز اوستنده واقع اولان اک طار محلی دخی ۲۰۰ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٤٠ ٣٩٦ مربع کیلومتره‌در. ٣٠′ ٣٦° ایله ٢٠′ ٤٧° عرض شمالی و ٢٠′ ٤٤° ایله ٣٥′ ٥٢° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. قسم شمالیسی آزدرین اولوب، یاغمورلر موسمنده اطرافنده‌کی چوللرک دخی برقسمنی صو باصدیغی حالده، قوراقلق موسملرنده دکیز خیلی چکیلوب، برچوق یرلر قورووقالیر. قسم جنوبیسی ایسه خیلی درین اولوب، باکو قربنده ۷۰۰ و ۸۰۰ متره‌یه قدر درینلک اولچمشلردر. سطحی قره دکیز سطحندن وعلی‌العموم سطح بحردن ۲٦ متره‌ایله ۲٥ میلیمتره آلچق اولوب، دفعاتله تصور اولندیغی کبی، بو ایکی دکیز آره‌سنده برجدول آچیله‌جق اولسه، بحر خزرک ارتفاع کسب ایده‌جکی وتزاید ایده‌جک صولرک سواحلنک آلچق جهتلرینی اورتوب، پک چوق توسع ایلیه‌جکی شبهه‌سزدر. بحر خزرک وقتیله چوق دها واسع وبناءً علیه سطحی دها یوکسک بولنمش اولدیغی ساحلدن اوزاق چوللرده بو دکیزده یاشایان حیوانات مستحاثه‌لری بولنمغله مستدلدر.

بحرخزرک قسم شمالیسنک بتون سواحلی آلچق اولوب، بعض یرلری قوملق و بعضلری بطاقلق وقامشلق حالنده‌در. بعض طرفلرنده ساحلک ایچ طرفلرنده بر طاقم طوزلی کوللر و بطاقلقلر، وبعض جهتلرنده، وعلی‌الخصوص شمال غربی جهتنده، دکیزک ایچنده بربرینه قریب برچوق جزایر صغیره بولنیور. بو قسمک سواحلنده هیچ بر شهر وقصبه اولمیوب، اک بیوک اسکله‌سی اولان اژدرهان وولغا نهری اوزرنده وسائر قرا وقصبات دخی ساحلدن اوزاقجه بولنیور. سواحل غربیه‌سنک قسم وسطیسی قافقاس سلسلهٔ جبالنک اتکلرندن عبارت اولوب، طاغلق و اورمانلق بر ساحل کورینورسه‌ده، بو قسمک منتهای جنوبنده اولان (باکو)دن بشقه هیچ بر لیمان ویا قویی یوقدر. باکودن ایران حدودی قربنه دک ساحل ینه آلچالوب، کور منصبنک آلتنده قره آغاج کورفزی تشکیل ایدیورسه‌ده، یالکز بونک جنوبنده واقع (صاری) آطه‌سی صاغلام بر لیمان تشکیل ایدیور. دکیزک جنوبنده بر قوس صورتنی ابراز ایدن سواحل ایرانیه (البرز) سلسلهٔ جبالنک اتکلرندن عبارت اولوب، بو اتکلر اورمانلرله مستور اوله‌رق کوزل برمنظره پیدا ایدیورسه‌ده، ساحلک کیرنتی وچیقنتیسی اولمیوب، غرب جهتنده‌کی (رشت) اسکله‌سی اوکنده بولنان (انزه‌لی) کورفزیله شرق جهتنده استراباد اسکله‌سی قربنده واقع (اشراف) کورفزی دخی شرائط لازمه‌یی حائز دکلدر. سواحل شرقیه‌سی ایسه بالعکس خیلی کیرینتیلی چیقینتیلی اولوب، بیوک و کوچک بر چوق کورفزلر وشبه جزیره و برونلر وار ایسه‌ده، بو سواحل ذاتاً صیغ وچوغی طوزلی بطاقلق ویا قامشلق حالنده اولدیغندن، بونلردن دخی سیر سفائنجه پک آز استفاده اولنیور. یالکز قسم جنوبیسنده واقع بالقان کورفزی، که (داریجه) شبه جزیره‌سیله ایکی‌یه منقسم و (اوزون آطه) ایله محفوظدر، ضررسز اولوب، روسلر اوراده، آسیای وسطی دمیر یول خطنه مبدأ اولمق اوزره، (میخایلوفسقوی) اسکله‌سنی تأسیس ایتمشلردر. بونک شمالنده (قره بوغاز) نامیله طار بر بوغازله آیرلمش ینه بو اسمله مسمی واسع بر کورفز بولندیغی کبی، بونک شمالنده (کندرلی) و (قوچاق) اسملریله ایکی کورفز واردر. قره بوغاز کورفزیله بحرخزرک شرقه طوغری ممتد اولان قسم شمالیسی آره‌سنده (مان قیشلاق) اسمیله بیوک بر شبه جزیره بولنوب، بونک قسم شمالیسنده (بوزاچی) اسمیله دیکر برشبه جزیره شرقه طوغری اوزانه‌رق، ابتدا جنوب شرقی‌یه و بعده غرب شمالی‌یه طوغری ممتد اوزون بر خلیج تشکیل ایدیور. بحرخزرک سواحل شمالیه‌سنده بر چوق کوچک آطه‌لر بولنوب، اکثری خالیدر. بیوجک وآزچوق اهمیتی حائز اولان جزایری: سواحل غربیه‌سنده (چتره بوغره)، چچن و صاری، سواحل شرقیه‌سنده دخی آیداق، چالکن، قله‌لی، کیرل وبیاردی آطه‌لریدر.

بحر خزرک سواحل شرقیه‌سی چوللردن عبارت

اولمغـله، ایچنه دوکیلن انهار شمال و غرب و جنوب جهتلرندن اینر. بونلرك اڭ بیوكی وولغا (یعنی اتل) ایرماغی اولوب، دكیزك شمال غربی كوشه‌سنده بیوك برداليه تشكيل ايدر. بونك شرق جهتنده وينه سواحل شماليه‌ده (اورال) و (امبا) نهرلرينك منصبلری بولنيور. ســواحل غربيه‌دن كلن انهار قافقـاس جبالنك ايكی مائله‌سندن اينوب، بونلرك اڭ بيوكلری (ترك) ايله (كور) ايرماقلريدر بوايكی ايرماغك آره‌سنده داغستان خطه‌سنده برچوق كوچك نهرلر دخی قافقاس اتكلر-ندن اينوب، بحر خزره دوكيلورلر. سواحل جنو-بيه‌دن يعنی ايران ممالكندن بحر خزره دوكيلن انهاره كلنجه، بونلرك چوغی (البرز) جبالندن اينن بر طاقم ســيللردن عبارت اولوب، يالكز جهت غربيــه‌ده آزربايجاندن اينن (ســفيد رود) ايله جهت شرقيه‌ده خراساندن اينن (جرجان) ايرماق اطلاقنه شـايانـدر. (ترك)ك منصبندن يوقاری بحر خزر ساحلی قربندن آزاق دكيزينه‌دك بربرلرينه مربوط برصره كوللر وبطا-قلقلر بولنوب، بونلرك فضلهٔ مياهی (صاری قامش) اسميله بر چای تشـكيل ايديور،كه (دون) ايرماغيله برلشدكدن صكره، آزاق دكيزينه دوكيلور. اوراری ادارهٔ عثمانيه آلتنده بولنديغی صره‌ده بونك بر جدول صورتنده حفريله بحر خزرله بحر سياه آره‌ســنده بر طريق بحری كشادی دفعاتله تصور اولنمشدی.

بحر خزرك صويی طوزلی وآجی اولوب، هرنه قدر طوزی سائر دكيزلره نسـبتله آز ايســه‌ده، كوكورد تركيباتی زياده در؛ بناءً عليه آجيلغی طوزليلغنه غالبدر. قسم شماليسنده وولغا وسائر انهارك دوكلمســيله صويی اولدقجه طاتلی ايسه‌ده، جنوب روزكاری اسديكنده، اورايه دخی آجيلق سرايت ايدر. كرك دكيزده وكرك بحر مذكوره دوكيلن ايرماقلرك منصبلرنده باليقلرك انواعی كليتله اولوب، اڭ زياده وولغا، اورال، امبا وكور ايرماقلرينك منصبلری قربلرنده و مانقيشلاق سوا-حلنده پك چوق باليق صيد اولنور. او سواحله قريب اهالينك باشليجه تعيشی باليقدن عبارت اولدقدن بشقه اژدرهان جوارنده ٥٠٠٠٠ نفوس صــيد ماهی صنعتيله كچينير، وســنوی بر مليون ليرا قيمتنده باليق اخراج ايدرلر.

بحر خزرده اســكيدن بری بيوك بر تجارت اجرا اولنوب، خلافت عباسيه زماننده ممالك اسـلاميه ايله (بلغار) شهری آره‌ســنده اجرا اولنان تجارت باشليجه بحر خزرك ايچندن سفائن واسطه‌سيله وقوع بولوردی. بعده مغوللرك خروجی بحر مذكورك اطرافنـده‌كی اعمارات اسلاميه‌يی تخريب ايتكله، بو تجارته اوزون بر فاصـله ويرمش؛ واخيراً اژدرهان شهری بلغار شهر قديمنك يرينه كچوب، بحر مذكور اسـكله‌لرينك اڭ مهمی حكمنه كچمشدر. باكو اسكله‌سی دخی قره‌دكيزك پوتی و باطوم اسكله‌لرندن بدأ ايدن دميريول خطنك منتهاسی اولمغله، كوندن‌كونه كسب اهميت ايدوب، آسيای وسطی دميريول خطنه كيدن يوجليرله اشيای تجاريه بو اسكله‌دن مراكب بحريه‌يه نقل اولنور. بو دكيزده اجرا اولنان تجارت باشليجه روسيه ممالكيله ايران آره‌سنده وقوع بولور.

خزرج { (بن حارثه بن ثعلبة العنقا بن عمرو بن مزيقيا بن عامر بن ماء السماء الخ) برادری (اوس) ايله برابر اعيان عربدن اولوب، يثربده ساكن اولمش؛ ونسللری بنی خزرج ايله بنی اوس مدينهٔ منوره اهاليسـنك منقسم بولندقلری باشليجـه ايكی قبيله‌يی تشكيل ايدوب، بنی خزرج هجرتدن اول اسلامه كلمش، وهجرت نبويده انصار عداديه داخل اولوب، واقع اولان غزواتده فوق العاده ابراز شجاعت وجسارت ايتمش، وايچلرندن بر خيليسی شهيد اولمش ايدی. ارتحال حضرت نبويده خليفه‌نك انصاردن اولمسی طلب ايده‌رك، مخالفتده بولنمشلر ايسه‌ده، بعده حضرت ابابكر صديق (رضه) ه بيعت ايتمشـلردی. بعده يزيد بن معاويه‌نك زماننده عبدالله بن زبير (رضهما) يه تابع اولمغله، يزيدك عسكری طرفندن مغلوب اولوب، پريشان اولمشلردر. شام، عراق، مصر، افريقيه، اندلس وسائر طرفلره هجرت ايدنلردن خزرجی لقبيله ملقب بر چوق علما وادبا وسائر مشاهير يتيشمشدر.

خزرج { صحابه‌دن اولوب، اوغـلی حارث واسطه‌سـيله كنديسندن بعض احاديث شريفه منقول ايسه‌ده، روايتی اوقدر موثوق دكلدر.

خزرون { قبائل بربردن معدود مغراوه امرا-سـندن اولوب، ٣٦٧ تاريخنده مغرب اقصاده (سجلماسه) خطه‌سنی ضبط ايله، اندلس حكومت امويه‌سی نامنه خطبه اوقوتمش؛ وكنديسندن صكره اوغلی (وانودين) و بعده بونك اوغلی (مسعود)

(بنو خزرون) نامیله حکومت سوروب، دولت امویه‌نك انقراضنده ملوك طوائف میانده بونلر دخی اعلان استقلال ایتمشلردی. ٤٥٥ تاریخنده‌ك ۸۸ سنه حکومت سوروب، تاریخ مذکورده مرابطین طرفندن مغلوب ومضمحل اولمشلردر. — بنی خزرونك بر شعبه‌سی دخی بر مدت طرابلس غربده حکومت سورمشلردر.

خُزَیمه { صحابه‌دن بر وجه آتی بر قاچ ذاتك اسمیدر: خزیمه بن اوس الانصاری، که بنی نجاردن مسعود بن اوسك برادری اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ وجسر واقعه‌سنده شهید اولمشدر. — ابو عماره خزیمه بن ثابت الانصاری الاوسی، که منسوب بولندیغی بنی خطمه قبیله‌سنك اصنامنی قیرمش؛ وبدر و سائر غزواتده حاضر بولنوب، فتح مکه‌ده بنی خطمه رایتنی حامل ایدی. بعده جمل وصفین وقعه‌لرنده معیت حضرت مرتضویده بولنوب، صفین وقعه‌سنده عمار بن یاسر حضرتلرینك شهید اولدیغنی کورنجه، حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك «تقتل عماراً الفئة الباغیة» بیورمش اولدقلرینی درخاطر ایتمکله، سل سیف ایده‌رك، شهید اولنجه‌یه قدر حرب ایتمشدر. بعض احادیث شریفه راویسیدر. — خزیمه بن ثابت یاخود خزیمه بن حکیم، که قبل الوحی حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزده علامات نبوتی کوروب؛ خبر ویرمش؛ و فتح مکه کونی نزد حضرت پیغمبری‌یه کلوب، شرف اسلامله مشرف اولمش ایدی. — خزیمه بن جزی السلمی، که بعده بصره‌ده ساکن اولوب، برادری حبان کندیسندن بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — خزیمه بن جهم، که نجاشی طرفندن عمرو بن اب ایله برابر سفینه‌یه ارکاب اولنانلردندر. — خزیمه بن الحارث که اهل مصردن معدوددر. — خزیمه بن خرمه، که احد وسائر غزواتده حاضر بولنمشدر. — خزیمه بن عاصم العکلی، که قومی طرفندن مبعوثاً نزد حضرت نبویه کلوب؛ شرف اسلامله مشرف اولمش؛ وحضرت رسول الله (صلعم) افندمز مبارك الیله یوزینی مسح بیوروب، قومنك صدقاتنه مأمور ایتمشدی. — ابو معمر خزیمه بن معمر الانصاری الخطمی، که کندیسندن ابن منکدر بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — صحابیاتدن خزیمه بنت جهم العبدریه دخی پدر و والده‌سیله برابر حبشه هجرت ایتمشدی.

خزیمه بن نهد { زمان جاهلیت عرب شعراسندن اولوب، مشئوم وفاسد بر آدم اولمغله، طائفهٔ نسابه تعرض ایدردی. (فاطمه بنت یذکر بن عنزه) اسمنده بر قیزه علاقه ایدوب، پدری کندیسنه ویرمدیکندن، بونی قتل ایتمش؛ و بو سببدن ایکی قبیله آره‌سنده وقوع بولان محاربه‌ده قتل اولنمشدر. مرقومی قتل ایتمسی حقنده سویلدیکی شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

فتاة کان رضاب العصیر
بفیها یعل به الزنجبیل
قتلت اباها علی حبها
فتبخل ان بخلت او تنیل

خُسرَو { ایرانك ملوك ساسانیه‌سندن مشهور نوشیروان عادلك اسمیدر. [«نوشیروان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خسرو { فرس قدیمك اشکانیان طبقه‌سنه منسوب ملوکندن اوچ کشینك اسمیدر:

برنجیسی اشکانیان سلاله‌سنك ایکنجی حکمداری اولوب، (اشك)ك اوغلیدر. پدرینه خلف اولوب، ۱۲ سنه حکومت سورمشدر. روایته کوره حضرت عیسی (عم) بونك زماننده طوغمشدر.

— ایکنجیسی طبقهٔ مذکوره‌نك حکمدار اخیری اولوب، بلاشانك اوغلیدر. پدرینه خلف اولوب، ۱۳ سنه حکومت سورمشدر.

— اوچنجیسی اشکانیانك آذربایجان و دیاربکر جهتلرنده حکومت سورن شعبه‌سنه منسوب اولوب، میلادك ۲۱۳ تاریخندن ۲۵۸ تاریخنه‌دك حکومت سورمش؛ وساسانیان دولتنك مؤسسی اولان آردشیر بن ساسان ایله خیلی وقت محاربه ایدوب، نهایت بونك طرفندن قتل ایتدیرلمشدر.

خسرو { (سلطان—) دهلی ملوك تیوریه‌سندن جهانکیرك بیوك اوغلی اولوب، ۱۰۳۱ تاریخنده، ۳٦ یاشنده اولدیغی حالده، دکنده برادری شاهجهان طرفندن قتل ایتدیرلمشدر.

خسرو { (قبا—وفیروز—) آل بویه‌دن ایکی حکمدارك اسمیدر. [«عضد الدوله» و «جلال الدوله» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله]

خسرو { (ملا — محمد افندی) اعاظم علمای عثمانیه‌دن اولوب، دولت عثمانیه‌ده

مشیخت اسلامیه‌یی احراز ایدن علمانك اوچنجیسیدر. پدری فرامرز رومدن و بر روایتده فرانسزدن دونمه اولوب، قیزینی امرای عثمانیه‌دن امیر خسرو اسمنده بر ذاته تزویج ایتمکله، صاحب ترجمه صغر سننده انیشته‌سی یاننده بولندیغندن، امیر خسرو قاینی نامیله یاد اولنوب، کثرت استعمالله ملا خسرو دینمکله شهرت بولمش ایدی. برهان الدین حیدر هروی وسائر اعاظم علمادن تحصیل علوم ایتدکدن صکره، ادرنه‌ده شاه ملك و بعده چلبی مدرسه‌سنده تدریس وافاده ایله مشغول اولوب، سلطان مراد خان ثانی دورنده ۸۳۲ تاریخنده قاضیعسکر اولمش؛ وسلطان محمد خان ثانی حضرتلرینك جلوسلرنده قاضیعسکرلکده ابقا اولنمش؛ وسلطان مراد خان ثانی حضرتلرینك ثانیاً جلوسلرنده معیت حضرت سلطان محمد خانیده مغنیسایه عزیمت ایتمش ایدی. سلطان محمد خانك ایکنجی جلوسلرنده کندیسنه وظیفه تعیین اولنوب، استانبولك فتحندن صکره ۸۶۲ تاریخنده استانبول وغلطه و اسکدار قاضیلقلرینه نصب اولنه‌رق، آیاصوفیه مدرسلکی دخی کندیسنه توجیه بیورلمش ایدی. بعده بر ولیمه جمعیتنده حضرت فاتح ملا کورانی‌یی صاغ وصاحب ترجمه‌یی صول طرفنه آلدیغندن، مغبر اولوب، بروسه‌یه عزیمت، واوراده برمدرسه بنا ایله، تدریس وافاده ایله مشغول اولمقده ایکن، ۸۶۵ تاریخنده درسعادته جلبله، فخرالدین عجمیدن صکره مشیخت اسلامیه مسندینه نصب اولنمش؛ و ۲۰ سنه بو مسند عالی‌یی کمال عدالتله اداره ایتدکدن صکره، ۸۸۵ سنه‌سی وفات ایدوب، نعشی بروسه‌یه نقل ایله مدرسه‌سی خطیره‌سنده دفن اولنمشدر. استانبولده متعدد مساجد بنا ایتمشدر. عالم وفاضل برذات اولوب، فقهده «درر» عنوانیله برمتن و «غرر» عنوانیله برشرح یازمشدر، که ایکیسی ده مشهور و بین العلما متداولدر. «شرح مطول» ه، فن اصولده «تلویح» ه، تفسیر بیضاوی‌یه وسائر کتب معتبره‌یه حواشی و تعلیقاتی اولدیغی کبی، علم اصولده «مرقات الوصول» عنوانیله برمتنی و «مرآت الاصول» عنوانیله برشرحی واردر. «تلخیص» ه دخی بر شرح یازمشدر. فاتح حضرتلری کندیسی حقنده زمانمزك ابوحنیفه‌سیدر بیورورلرمش. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بیت جمله اشعارندندر:

بو چشمم چشمه ساریتك عجب طورماز آقار یاشی
مکر وار ایسه اول عینك بلا طاغنده در باشی

خسرو { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، قره‌کوزبك دینمکله معروف برسنجاق بکنك اوغلی اولدیغی حالده، یکیچری بلوکنده مستخدم ایدی. شو بیت اشعارندندر:

بو دهر دهشت آبادك کچوب جام صفاسندن
چویردم یوزمی آیینۀ عالم نماسندن

خسرو افندی { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، آطنه‌لیدر. حالت افندینك دائره‌سنده تربیه اولنوب، بعده بعض وزرانك دیوان کتابتنده بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

دون کیجه سنك اغزکی پك چوق آرامشلر
خسرو هله دیوانه دیمشلر خبرم وار

خسرو بك { بو دخی متأخرین شعرای عثمانیه‌دن و خدیویت مصریه رجالندن اولوب، درامه‌لیدر. سرکرده‌لکله مصر جانبنه کیدوب، محمد علی پاشا مرحومه داماد اولمش؛ ومصر دفتردارلغنه نصب اولنمش ایدی. بعده سودانك تنظیم اداره‌سیله ضبط وربطنه مأمور اولوب، خیلی خدمتی کورلدکدن صکره، قاهره‌یه عودتله، ۱۲۴۹ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

اونورمش بستر ناز اوزره استغنا سریرنده
سر کوینده اولان آه و واویلایی بیلمز اول

خسرو پاشا { قانونی سلطان سلیمان خان دوری رجالندن اولوب، ۳۰ سنه بوسنه‌ده والیلك ایتمش؛ ومجارستانده واقع اولان مهاج محاربه‌سیله سائر محاربانده پك چوق غیرت وهمتی کورلمش ایدی. بعده غضب پادشاهی‌یه اوغرایوب، عزل و رتبه‌سی رفع اولنمغله، مأیوسیتندن کندینی آچ براقه‌رق، ۹۵۴ تاریخنده تلف اولمشدر.

خسرو پاشا { سلطان مراد خان رابع دورنده مسند صدارته کچن وزرادن اولوب، بوسنه‌لیدر. حرم همایونده تربیه اولنه‌رق، سلحدارلق رتبه‌سنی احراز ایلمش، ویکیچری آغالغیله سرای همایوندن چیقمش ایدی. ۱۰۳۷ تاریخنده وزیر ثانی اولوب، متعاقباً مسند صدارته تعیین اولنمغله برابر، آناطولیده رفع لوای عصیان ایتمش اولان آبازه پاشانك تنکیلنه مأمور اولوب، ارضرومده کندیسنی محاصره وامان دیلمکه مجبور ایتدکدن صکره، مظفراً درسعادته عودت ایتمش؛ و ۱۰۳۸ تاریخنده ایران سفری آچلدقده، سردارلقله اوطرفه عزیمت ایدوب،

همدان جوارلرینی تخریب، و ایرانیلری کلیاً مغلوب ایدەرك، بغدادك فتحنه آیلرجه چالیشمش ایسەدە، موفق اولەمیوب، ماردین مشتاسنه عودت ایتمشیدی. ١٠٤٠ سنەسی صفرنده ماردینه کلیتلی عسکر تجمع ایدوب، ایرانله محاربەیه کیریشمکی تعجیل ایتدکلری حالدە، صاحب ترجه کاه تاتار عسکرینك ورودینه انتظار ایتدیکنی و کاه دیکر بعض وسیلەلر درمیان، ونهایت بغداد سفرینك زمانی کچمش اولدیغنی بیان ایدەرك، حربدن اجتناب ایتدیکندن، عسکر بیننده یولسز حرکات ظهور ایتمکه باشلامش، وکندیسی دیاربکرە عودت ایتمش ایدی. بو حال درسعادتده معلوم اولنجه، عزل اولنەرق، کندیسی استعفای قصور مقصدیله، درسعادته متهیء عزیمت اولمش ایسەدە، توقاده وصولنده، خستەلنوب یاتمش؛ و دیاربکر والیلکنه تعیین اولنان مرتضی پاشا قتلی فرمانی حامل بولنمغله، کندیسنی اوراده اعدام ایدوب، سرمقطوعنی استانبوله کوندرمشدر. مدت صدارتی ٣ سنه ایله ٨ آیدر. جسور وکار آشنا بر وزیر ایدیسەدە، غدار وخونریز ایدی.

خسرو پاشا { (محمد —) سلطان سلیم خان ثالث ایله سلطان محمود خان ثانی وسلطان عبدالمجیدخان دوری وزراسندن اولوب، آبازەلیدر. کوچك ایکن اندرون همایونه آلنەرق، اوراده تربیه اولنمش؛ و ١٢٠٦ تاریخنده کوچك حسین پاشا ایله سرای همایوندن چیقوب، مشارالیه مهردار وبعده کتخدا اولمش ایدی. ١٢١٦ تاریخنده رتبهٔ میرمیرانی ایله قرەحصاره والی اولوب، ینه او سنه فرانسزلرك مصردن اخراجلری اوزرینه، صدراسبق خورشید پاشانك معیتنده مصره عزیمت ایدوب، اسکندریه محافظی اولمش؛ واوراده ایکن مصر والیلکی کندیسنه توجیه اولنمش ایدی. اوصرەدە مصرکوملنلری ایقاع شورشدن خالی قالمیوب، عساکر معاونه سرکردەسی بولنان محمد علینك دخی وقوع بولان فتنەلره مداخلەسی اولدیغندن، صاحب ترجه دفع فتنەیه موفق اولەمدقدن بشقه، مصرجه بیوك بر نفوذ واقتدار قزانمش اولان محمد علی‌یی دخی بسبتون توحیش ایلدیکندن، موقعنی محافظەیه مقتدر اولەمیوب، مصری ترك ایله چکلمکه مجبور اولمش ایدی. بعده رسمو، سلانیك، بوسنه، ارائیل، ینه سلانیك، بولی والیلك و محافظلقلرنده بولنەرق، عصر سلطان محمود خانیده ١٢٢٦ تاریخنده قپودان دریا اولوب، آلتی سنەیی متجاوز زمان بو مقامده قالدقدن صکره، ١٢٣٣ ده عزل، وارضروم، بعده قارص، بولی وآغریبوز سنجاقلرینه وبر مدت شرق سرعسکرلکنه نصب اولنمش؛ و ١٢٣٨ ده ثانیاً قپودان دریا اولوب، بو دفعه دخی درت سنەدن زیاده امور بحریەیی اداره ایتمش، و آق دکیزده بعض موفقیاته نائل اولمش ایدی. ١٢٤٢ ده عزل اولنەرق، بر مدت صکره کیلرده بولنان بکلك بیراق عسکرلرینه ایتدیرمش اولدیغی تعلیم جدید منظور ومقبول پادشاهی اولمغله، آغا حسین پاشادن صکره ایکنجی اولەرق، سرعسکر اولمش؛ واون سنەیه قریب مدت بو مقامی اداره ایتدکدن صکره، ١٢٥٢ تاریخنده شیخوختندن طولایی تقاعد ایدیلەرك، برسنه صکره مجلس احکام عدلیه ریاستنه تعیین اولنمش ایدی. ١٢٥٥ تاریخنده سلطان عبد المجید خانك جلوسلرنده صدراعظم اولوب، اون بچق آی قدر اجرای وکالت ایتدکدن صکره، ١٢٥٦ ده ینه شیخوختندن طولایی عزل اولنەرق، خانەسنده اوتورمقده ایکن، بعض سوء احوالی کورلمسی اوزرینه، تکفور طاغنه اقامته مأمور اولوب، حقنده تحقیقات اجراسی صرەسنده بعض رشوت وهدایا مادەلری دخی ظهور ایتمکله، وزارتی رفع اولنەرق، ایکی سنه مدتله تکفورطاغنده منفی بولنمسه وسکز ماه قرەغول آلتنه آلنمسنه قرار ویرلمش ایدی. ١٢٥٧ ده حال شیخوختنه ترحماً عفوبیوریلەرق، درسعادته عودت ایتمش؛ ومتعاقباً مجالس عالیەیه مأمور اولمش ایدی. ١٢٦٢ ده ثانیاً سرعسکر اولوب، اون بچق آی قدر بو مقامده قالدقدن صکره، ینه ضعف پیریسندن طولایی عزل اولنەرق، مجالس خاص وکلایه مأمور اولمش؛ و ١٢٧١ سنەسی جماذی‌الاخرەسنده، طقسان یاشنی متجاوز اولدیغی حالده، وفات ایدوب، حضرت ابا ایوب انصاری جوارنده دفن اولنمشدر. کولر یوزلی حلیم وکریم برذات اولوب، آدم یتیشدیرمکی چوق سوردی. تربیه کردەلری اولان آزادیلرندن بر چوق ذوات مقامات عالیەیه نائل اولمشلردر. مصرلی محمد علی پاشا مرحومه فوق العاده کین وخصومتی وار ایدی. تربەسی جوارنده برنقشبندی تکیەسیله بر کتبخانەسی واردر.

خسرو پاشا { [« خان بارچینلو » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خسرو پرویز { ایران قدیم ملوکندن ساسانیان سلاله‌سنك یکرمی ایکنجی حکمداری اولوب، هرمزك اوغلی ومشهور نوشیروان عادلك تورونیدر. میلادك ٥٩٠ تاریخنده بهرام چوبینه طرفندن پدری اسقاطله کندیسی تخته اجلاس اولنمش ایسه‌ده، درعقب بهرام چوبینه کندیسی اعلان سلطنت ایتدیکندن، خسرو پرویز قسطنطنیه روم ایمپراطوری (موریس) ك نزدینه التجا ایتمکه مجبور اولمش؛ و ایمپراطور کندیسنی داماد ایدوب، معیتنه عسکر ویرمکله، بهرام چوبینه‌یی ایراندن طرد ایده‌رك، ملك موروثنی ضبط ایلمشیدی. بعده موریس قتل اولندقده، خسرو بونك انتقامنی آلمق بهانه‌سیله، ٦٠٤ تاریخنده کلیتلی عسکرله بلاد رومه هجوم ایدوب، آناطولی جهتنی تخریب، و بر خیلی یرلر ضبط ایتمش ایسه‌ده، ٦٢٢ ده هراقلیوس طرفندن مغلوب اولوب، ضبط ایتدیکی یرلری ترکه مجبور اولمشیدی. نهایت سفاهته مبتلا اولمغله، ٣٨ سنه‌لك حکومتدن صکره ٦٢٨ تاریخنده اسقاط وحبس اولنه‌رق، اوغلی شیرویه اجلاس اولنمشدر. شیرین اسمنده برقیزله اولان معاشقه‌سی مشهور بر داستاندر. زوجه‌سی اولان روم ایمپراطورینك قیزی کتب شرقیه‌ده (مریم) اسمیله یاد اولنمش ایسه ده، بعض غربیون بونك اسمی (ایرن) اولوب (شیرین) اسمنك بونك غلطی اولدیغنی التزام ایتمشلردر. حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك دعوتی خسرو پرویزك زماننه تصادف ایدوب، کندیسنه ارسال بیوریلان نامهٔ سعادتی ییرتمق کبی جرأت کستاخانه‌ده بولندیغی مرویدر.

خسرو دهلوی { (امیر —) اعاظم شعرای فرسدن اولوب، اجدادی ترکستانده (لاچین) اولوسندن ایکن، کندیسی هندستانده تولد ونشأت ایتمشدر. پدری امیر محمود جنکیز فتنه‌سنده وطنی اولان (کش) قصبه‌سنی ترکله، دهلی حکمداری شاه محمد تغلقك یانه کیده‌رك، بونك امراسی صره‌سنه کچمش؛ وصاحب ترجمه ٦٥١ تاریخنده طوغوب، پدرینك وفاتنده یرینه قائم اولمش؛ ودهلی حکمدارلرندن برقاچنك خدمتنده بولنمش ایدی. اشعار وادبیاتیله وکمالات ظاهریه‌سیله کسب اشتهار ایتدکدن صکره، مشاهیر اولیاء اللهدن شیخ نظام الدینه انتسابله، کمالات باطنیه ایله دخی تزیین ذات ایده‌رك، نهایت علائق دنیادن منقطع اولوب، صوفیانه برعمر سورمکه باشلامش؛ وتصوفه دائر برچوق آثار وجوده کتیرمشدر. غزلیات وقصاید ومثنوی وسائر انواع شعرده مهارتی وموسیقیدن دخی بهره‌سی وار ایدی. ٩٩ کتب و رسائل تألیف ایتمش اولدیغی، واشعارینك درتیوز بیك بیته بالغ بولندیغی مرویدر. سلطان سعید بایسنغر صاحب ترجمه‌یه زیاده‌سیله معتقد اولمغله، اشعارینك جمعنه چوق سعی ایتمش ایسه‌ده، یوز یکرمی بیك بیتدن زیاده بوله‌میوب، بعده ایکی بیك دها بولنمش ایسه‌ده، باقیسنه دسترس اولنه‌مامشدر. سلطان مشارالیه امیر خسرونك خمسه‌سنی و مشهور الغ بك خمسهٔ نظامی‌یی ترجیح ایتدیکندن، بینلرنده بو ترجیح حقنده برچوق مناقشه‌لر جریان ایتمشدر. امیر خسرونك حیاتنده دخی شهرتی عالمگیر اولوب، حتی شاعر شهیر شیخ سعدیٔ شیرازینك، سن شیخوختنده، محضا صاحب ترجمه ایله کوریشمك ایچون، هندستانه سیاحت ایتمش اولدیغی مرویدر. امیر خسرونك بعض اشعاری دخی بو ملاقاته دلالت ایدر. ٧٢٥ تاریخنده ٧٢ یاشنده وفات ایدوب، دهلینك (غیاث پور) محلنده واقع شیخ نظام الدینك تربه‌سنده دفن اولنمشدر. اشعارنی کندیسی درت قسمه آیروب، کنجلکنده سویلمش اولدیغی اشعاری « تحفة الصغر »، وسط عمرنده سویلدکلرینی « وسط الحیاة »، اوائل شیخوختنده سویلدکلرینی « قرة الکمال »، نهایت شیخوختنده کندیسندن صادر اولانلرینی دخی « بقیة البقیه » عنوانلریله تدوین ایتمشیدی. غزلیات وقصایدندن بشقه برچوق مثنوی ومنظومه‌لری دخی اولوب، بونلرك بشی، که « هشت بهشت »، « سکندر نامه »، « پنج کنج »، « لیلی ومجنون » و« شیرین وخسرو » در، « خمسهٔ امیر خسرو » عنوانیله بر مجموعه تشکیل ایدیور. بوندن بشقه « خضر نامه »، « آیینهٔ سکندر »، « اعجاز خسروی »، « جواهر البحر »، « قران سعدین »، « بحر الابرار »، « انیس القلوب »، « مرآت الصفا »، « مناقب هند »، « تاریخ دهلی »، « تغلقنامه »، « مطلع الانوار »، « مقالات جهاریار » عنوانلریله منظومه‌لری ومنظوم ومنثور دیگر برچوق رساله‌لری واردر. شورباعی جلهٔ اشعارندندر:

اقبال‌را بقا نبود دل برو مبند
عمری که در غرور گذاری هبا بود
ورنیست باورت زمن این نکتهٔ شریف
(اقبال) را چو قلب کنی (لابقا) بود

خسرو زاده (مصطفى بن محمد) اوننجی قرن هجری عثمانلی علماسندن اولوب، قطب الدین محمد بن احمد المکینك خطهٔ یمانیه‌نك سنان پاشا طرفندن فتحی حاکی اوله‌رق یازدیغی «البرق الیمانی فی الفتح العثمانی» عنوانلی تاریخی لسان ترکی‌یه ترجمه ایتمشدر. وفاتی ۹۷۸ ده واقع اولمشدر.

خسرو شاه غزنویلر سلاله‌سنك اون دردنجی وصوڭ حکمداری اولوب، ۵۴۴ تاریخنده لاهورده پدری بهرامشاهه خلف اولمش؛ و ۵ سنه حکومت سورمش ایسه‌ده، پدری زماننده غزنه‌یی ضبط ایتمش اولان غوریلر ۵۴۹ تاریخنده بونی دخی اخذ وحبس ایده‌رك، غزنویلر دولتنه ختام ویرمشلردر.

خسرو شاه (ناصرالدین) دهلی حکمدارلرندن سلطان مبارکشاهك بنده‌سی و وزیری اولدیغی حالده، ۷۲۱ تاریخنده حکمدار مشارالیهی قتل ایله، تختنی ضبط ایتمش ایسه ده، ینه اوسنه غیاث الدین تغلق شاه طرفندن اسقاط وطرد اولنمشدر.

خسرو شاهی [«شمس الدین خسرو شاهی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خسرو کرد خراسانده نیسابور مضافاتندن (بیهق) ناحیه‌سنك مرکز قدیمی بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر. بعده (سبزوار) ناحیهٔ مذکوره‌یه مرکز اتخاذ اولنه‌رق، خسروکرد متروك قالمشدی.

خسروی اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، سالف الترجمه ملا خسروك حفیدیدر. یوقاریده ذکر اولنان (خسرو زاده) نك عینی اولمق محتملدر. شو بیت اوننکدر:

یانکه آلوب رقیبی ایلدك سیر چمن
یانکه قالورمی ای سروسهی سیر ایله سن

خسروی ماوراء النهر شعراسندن وعبدالله خان اوزبکینك مداحلرندن اولوب، سمرقندلیدر. شو بیت اوننکدر:

طفل اشکم خویشرا رسوای مردم کرده است
میدود هر سو نمیدانم کراکم کرده است

خشخاش (بن حارث العنبری التمیمی) صحابه‌دن و مؤلفة قلوبدن اولوب، اوغللری مالك وقیس وعبید دخی صحابه‌دندر.

خشرم (بن الحباب الانصاری الخزرجی) صحابه‌دن اولوب، حدیبیه وقعه‌سنده ورضوان بیعتنده حاضر بولنمشدر.

خشف (الواضحیه) خلفای عباسیه‌دن متوکل علی الله زماننده یتیشن اك مشهور مغنیه‌لردن اولوب، ینه مغنیاتدن (عریب) ك معاصره‌سیدر.

خَصاصه حجاز ایله تهامه آره‌سنده کوچك بر قصبه اولوب، حضرت ابابکر صدیق (رضنه) زماننده عکرمه بن ابی جهل طرفندن فتح اولنمشدر.

خَصّاف [«ابوبکر خصاف» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خصالی ایران شعراسندن ایکی کشی‌نك مخلصیدر:

برنجیسی (حسن بیك) عن اصل چغتای اولوسندن اولدیغی حالده، خراسانده یاشامشدر. شو بیت اوننکدر:

یك شیشه می آرید ز ایران سوی توران
تاخون جکر کوشهٔ کاوبین ببندم

— ایکنجیسی کاشانلی اولوب، مولانا محتشمك شاکردانندن ایدی. شو بیت اوننکدر:

مکن منع من بیدل زبسیار آمدن سویت
که کر صد بار دارم آرزو یکبار می آیم

خُصَیب هارون الرشیدك برزی کوله‌سی اولوب، جهل وحمقیله مشهوردر. خلیفهٔ مشارالیه طرفندن، ملك مصره مغروراً الوهیت دعواسنی ایتمش اولان فرعونه رغماً، مصر والیلکنه نصب ایدلمش اولدیغی مرویدر.

خُصَیب خلافت عباسیه اوائلنده ظهور ایدن اطبادن اولوب، نصرانی المذهب ایدی. بصره‌ده یاشامشدر.

خضر انبیادن اولوب، حضرت موسی ایله ملاقاتی وذوالقرنین ایله ظلماته کیدوب، آب حیات ایچدیکی، وبناءً علیه الیوم برحیات بولندیغی مشهوردر. اسمی (بلیا بن ملکان) اولدیغی بعض کتب تفسیرده مذکور ایسه‌ده، کتب مقدسهٔ بنی اسرائیلده بو اسم ایله برنبی ذکر اولنمدیغندن، سمایه رفعی کتب مذکوره‌ده مصرح اولان الیاس نبی (عم) ك عینی اولمسی محتملدر. حضرت ابراهیم (عم) ك زماننده

باشامش اولمسی وحضرت موسی (عم) له ملاقاتی حقنده اولان روایتلر زماننك دخی مجهول ومختلف فیه اولدیغنی کوستریور.

خضر { [«جلال الدین حضر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خضر { (مظفر بن عثمان البرمکی) اونجی قرن هجری علماسندن اولوب، «اخلاق الاتقیاء وصفات الاصفیا» عنوانیله صوفیانه بر تألیفی واردر. ٩٦٤ ده وفات ایتمشدر.

خضر بك { (— چلبی بن جلال الدین) اعاظم علمای عثمانیه‌دن اولوب، سیوری‌حصارلیدر. پدری بلدهٔ مذکوره‌ده قاضی اولدیغی حالده، اوراده کندیسندن تحصیل علوم ایدوب، بعده مولانا یکانه انتسابله، اوندن علوم عقلیه ونقلیه‌یی تکمیل ایتمش، وقیزینی دخی آلوب، دامادی اولمش ایدی. وفرت ذکاسی و فوق العاده جد و اهتمامی حسبیله، متداول اولمیان بر چوق علوم وفنونده دخی ید طولی کسب ایدوب، بملکتنده مدرس اولمشیدی. ابوالفتح سلطان محمد خان حضرتلرینك اوائل سلطنتلرنده بلاد عربدن برذات کلوب، علوم وفنون مختلفه‌دن اسئله ایراد ایتدیکی حالده، علمای زمانك هیچ بری جواب ویرمکه مقتدر اوله‌مامغله، حضرت فاتحك بوندن جانی صیقلدقده، صاحب ترجه‌دن خبر ویریلوب، جلب اولنمش؛ وکندیسی اووقت هنوز اوتوزیاشلرنده وزی عسکریده بولنغله، سن وقیافتی مشاهیر علمایه میدان اوقویان ذاتك خندهٔ استخفافنی دعوت ایتمش ایسه‌ده، کندیسنك ایراد ایتدیکی اسئله‌نك کافه‌سنه خضر بك جواب ویرمش، و حالبوکه حضر بکك سؤاللرینه کندیسی جوابدن عاجز قالوب، مغلوب اولمش ایدی. بو حال سلطان محمد خان حضرتلرینك فوق العاده ممنونیتنی موجب اولمغله، علامهٔ مشارالیه حقنده نظر و توجهی کوندن کونه تزاید ایدوب، بروسه‌ده بعض مدرسه‌لرك مدرسلکی توجیه، وبرچوق وظائف ومخصصات تعیین بیورلمش؛ وبعده آناطولی وروم ایلنده بعض قضالره دخی نصب اولنمش ایدی. استانبولك فتحنده برنجی اوله‌رق استانبول قاضیسی اولوب، وفاتنه‌دك یعنی ٦ سنه بو مقامده قاله‌رق، اجرای عدل و حقانیتله کسب اشتهار ایتمش؛ و ٨٦٣ ده وفات ایدوب، حضرت ابا ایوب انصاری جوارنده دفن اولنمشدر. حلقهٔ تدریسنه مداومت و علم وعرفانندن استفاده ایدنلر پك چوق اولوب، ایچلرندن مولانا مصلح الدین قسطلانی، علی العربی، خواجه زاده وخیالی کبی مشاهیر علما یتیشمشدر. حسن اخلاق وزهد وتقواسی دخی علمیله متناسب ایدی. ادبیات عربیه وفارسیه وترکیه‌ده دخی معلومات واسعه‌سی وطبیعت شعریه‌سی اولوب، السنهٔ ثلثه‌ده مقبول اشعاری واردر. عقائده دائر مشهور بر «قصیدهٔ نونیه» نظم ایتمشدر، که شاکردی ملا خیالی وسائر علما طرفندن شرح اولنمشدر. «عجالة ليلة اوليلتين» عنوانیله عربی العباره دیکر بر قصیدهٔ نونیه‌سی و سائر بعض آثاری واردر.

اشعار عربیه‌سندن:

لو مر علی تربی من جسمك ظل
یامونس روحی
حیاك من القبر عظامی ورفاتی
من بعد وفاتی

اشعار فارسیه‌سندن:

عشقرا بیرون زهفتاد ودوملت حالتیست
در میان جمع وکثرت عاشقانرا حلوتیست

اشعار ترکیه‌سندن:

ویرمش صبا بنفشه‌یه پیغام زلف یار
اول لذتك هواسی دماغنده در دخی

خضر بك { سلطان بایزید خان ثانی دوری شعرا و مشایخندن اولوب، مشاهیر علما وادبادن احد پاشانك اوغلیدر. حضری تخلص ایدردی. ٩١٤ ده وفات ایتمشدر. شیخ امیر بخاری‌یه انتساب ایتمشدی. ترکی وفارسی اهل دلانه اشعاری واردر. شو ایکی بیت او جمله‌دندر:

کر حجاب اولور ایسه طلعت جانانه تنم
بر آوج خاك ندر کیم قاله کوزمده بنم
نیجه صبر ایلیم ای دوست جفا تیغنه کیم
طاش دکلدر یورکم برج دکلدر بدنم

خضر بن ابی بکر { (المهرانی العدوی) مشاهیر مشایخدن اولوب، کردی الاصلدر. ملوك مصردن ملك ظاهر بیبرسك جلوسنی اولدن خبر ویرمکله، ولایتنه اعتقاد اولنه‌رق، حکمدار مشارالیهك عندنده قدر واعتباری پك زیاده اولمش؛ وبك چوق مریدان پیدا ایتمش ایدی. بعده ملك ظاهر کندیسندن متوهم اولوب، قلعة الجبله حبس، واختلاطدن منع ایلمشدی. ٦٧٦ تاریخنده مکهٔ مکرمه‌ده وفات ایتمشدر.

خضر بن حسین ماردینی { شارح «کافیه»

هندینك تورونی اولوب، سلطان احمد خان اول دوری مشایخ وادباسندندر. نصوح پاشانك پك معتمد ومحرمی اولوب، شاه عباسله عقد مصالحه‌یه مأمور اولمش؛ وبو مأموریتنده موفق اولمغله، عودتنده مصالحه‌نك مجرد کندیسنك همتیله میسر اولدیغنی سویلدیکندن، نصوح پاشا کندیسنی وان دفتردارلغنه نصب ایتمش، وآرقه‌سندن آدم کوندروب، بوغدیرمشدر. «شافیه»یی نظمه چکمش اولدیغی مرویدر.

خضر بن عطاء الله الموصلی { علماوادبادن اولوب،

شرفاء مکه‌دن حسین بن ابی نمی‌یه منسوب ایدی بونك نامنه «الاسعاف بشرح ابیات القاضی والکشاف» عنوانیله بر کتاب واهل بیتك فضائلی حقنده مفصل بر ارجوزه یازمشدر. بعده شریف مشار الیهك توجهنی غائب ایتمکله، مدینهٔ منوره‌یه کیتمکده ایکن، ١٠٠٧ تاریخنده یولده وفات ایتمشدر.

خضر بن نصر { (ابو العباس — الاربلی) مشاهیر علمادن وفقهاء

شافعیه‌دن اولوب، ٤٧٨ تاریخنده طوغمش، و٥٦٧ ده وفات ایتمشدر. بغدادده تحصیل علوم ایتدکدن صکره، اربله عودت ایدوب، اورانك صاحبی طرفندن کندیسنه مخصوص اوله‌رق بنا ایتدیریلان مدرسه‌ده تدریس وافاده ایله مشغول اولمش؛ وتفسیر وفقهه متعلق بر قاچ کتاب تألیف ایتمشدر. حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك ٢٠ خطبهٔ صحیحه‌سنی دخی جمع وتحریره موفق اولمشدر.

خضر پاشا { سلطان محمد خان ثالث وسلطان احمدخان اول دوری وزراسندن

اولوب، ١٠١٠ تاریخنده‌ك ٣ سنه مصر والیسی بولنمش؛ و بعده طونه و سائر طرفلرده محافظلق ودرسعادتده قائمقاملق ایدوب، ١٠١٨ ده وفات ایتمشدر.

خضر چلبی { (تپه کوز —) [«خضری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خضر خان { ملکشاه سلجوقی زمانده ماوراء النهرده حکومت سورمش بر حکمدار اولوب، عسکر و خزائنك کثرتی بعض کتب تواریخده مذکوردر.

خضر خان { (سید —) ملتان حاکمی ملك سلیمانك اوغلی اولوب، ٨١٧

تاریخنده دهلی حکمداری دولتخان لودی‌یی مغلوب ایده‌رك، دهلی‌یی ضبط ایتمش ایسه‌ده، کندی نامنه اعلان سلطنت ایتمیوب، شاهرخ بن تیمور نامنه خطبه اوقوتمش؛ و ٧ سنه حکومت سوروب، ٨٢٤ ده وفات ایتمشدر. کندیسندن صکره اوغلی مبارکشاه، بعده تورونی محمدشاه بن فرید وبوندن صکره علاء الدین بن محمد شاه دهلیده حکومت سوروب، ٨٤٩ ده بهلول لودی بو سلاله‌نك حکومتنه ختام ویرمشدر.

خضر شاه { صاروخان بکی ایکن، یلدیرم سلطان بایزید خان طرفندن

الکاسی ضبط، وبعده تیمورلنك طرفندن کندیسنه اعاده اولنمش ایدی. زمان فطرتده مغنیساده حکومت سورمکده اولوب، چلبی سلطان محمد خان حضرتلرینه قارشی عیسی چلبی‌یه امداد ایتمکله، پادشاه مشار الیه عسکری طرفندن جامده طوتیلوب، قتل اولنمشدر.

خضره { صحابیاتدن اولوب، حضرت نبی محترم (صلعم) افندمزك خدمت شریفه‌لرنده بولنمشدر.

خضری { (ابو عبد الله محمد بن احمد المروزی) مشاهیر فقهاء شافعیه‌دن اولوب،

مروده تدریس وافتا ایله مشغول بولنمش؛ و٣٨٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. علم حدیثده دخی ید طولی صاحبی ایدی.

خضری { عثمانلی شعراسندن بروجه آتی درت ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی مشهور احمد پاشا زاده خضر بکدر. [«خضر بك» ماده‌سنه مراجعت.]

— ایکنجیسی (تپه کوز خضر چلبی) در، که ادرنه‌لی اولوب، مرحبا افندینك درسنه ملازمت ایتمشیدی. بروسه‌ده یلدیرم بایزید خان مدرسه‌سنده مدرس اولوب، ٩٧٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت اونکدر:

قصد دل اول زلف عنبر فامه‌در
بر قلندر در که عزمی شامه در
کریکم دل ماجراسن یازمغه
کاتب چشمم الننده خامه در

— اوچنجیسی یکی حصارلی اولوب، طاشکپری زاده استانبول قاضیسی ایکن، معیتنده دانشمند ایدی. عیش وعشرته مبتلا ایمش. شو بیت اونکدر:

زنخدانده دل کم اولمشیدی
خط دلدار کلدی خضر ایرشدی

— دردنجیسی آماسیه‌لی اولوب، قانونی سلطان سلیمان خانك بغداد سفرینه عزیمتلری اثناسنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

اشکم ایچره روی زردم ای کل خوش ترهمان
صویه دوشمش بر خزان یپراغنه بکزر همان

— متأخرین شعرادن دخی (خضری) تخلص ایدن حاجی خضر افندی اسمنده بر شاعر واردر، که زنبیل بردوش اوله‌رق کتاب صاتمغله، واشعاری مقابلنده کبرادن جائزه‌لر آلمغله مشغول اولوب، خیلی آقچه طوپلامش ایسه‌ده، کمال خسّتندن ینه ضرورت ایچنده یاشایوب، ١٢٦٢ ده وفات ایتمشدر. اکثر اشعاری مشوش وبی مألدر. شو بیت اونکدر:

عاکف بیت العلومه پیرو اولدم خضریا
حضرتیله توله ایتسم دائما کفتار عشق

خضری { ایران شعراسندن دخی درت کشینك مخلصیدر:

برنجیسی قزوینلی اولوب، شو بیت اونکدر:

سر کوی یار خضری بحریم کعبه ماند
که بهر طرف کنی رو بتوان نماز کردن

— ایکنجیسی خوانسارلی اولوب، شو بیت اونکدر:

مویی زسر زلف توام تارکفن شد
در حشر همین باعث آمرزش من شد

— اوچنجیسی لارلی اولوب، شو بیت اونکدر:

بختم آورده بصد خون جکر تادر دوست
مژه بر هم مزن ای دیده که خوابم نبرد

— دردنجیسی استرابادلی اولوب، امی اولدیغی حالده، معنیدار اشعاری واردر. شو بیت اوجله‌دندر:

ناله پیش چشم بیمارش مکن
فتنه در خوابست بیدارش مکن

خطّ { عمان ایله بحرین آره‌سنده‌کی سواحله اطلاق اولنوب، هندن کلن مشهور غرغیلر بوسواحلده‌کی اسکله‌لرده صاتلمغله. (رماح الخط) دینمکله شهرت بولمشیدی. دیکر بر روایتده دخی بحرینك باشلیجه اسکله‌لرندن اولوب، ایکنجیسی ده (هجر) در. شمدیکی حالده سواحل مذکوره‌ده بو اسمله اسکله بولندیغی بیلنمیور.

خَطا { (یاخود خطای) تواریخ وکتب ادبیهٔ اسلامیه‌ده کثیر الاستعمال اولان بو اسمك مسماسنی تماميله تعیین مشکلجه ایسه‌ده، هرحالده چینك قسم شمالیسنه یعنی مانچوریا و مغولستان ایله ترکستان شرقی جهتلرینه اطلاق اولنه‌رق، سیبریانك دخی بر قسمنی جامع بولندیغی آکلاشیلیور. اصل (خطا) ویاخود (خطان) مغول طوائفندن بر طائفه‌نك اسمیدر، که بو طائفه دردنجی قرن هجری ابتدالرنده (بولیجی آبوآکی) نام رئیسنك تحت قیادتنده اوله‌رق، بتون مغولستانی وچینك برقسمنی ضبط ایتمشیدی. ایشته اووقت خطا اسمی بو طائفه‌نك تحت حکمنده بولنان ممالك واسعهٔ مذکوره‌یه اطلاق اولنوب، بو دولت ایکیوز سنه قدر سوردکدن صکره، مانچو طوائفندن (یوشی) طائفه‌سی غلبه چالوب، ممالك مذکوره‌نك اکثر طرفلرینی ضبط ایتمکله، خطا خاندان حکمداریسنه منسوب برشخص مغولستانك شمال غربی جهتلرنده واقع (جونغاریه) خطه‌سنه کله‌رك، اوراده بر کوچك دولت تأسیس ایتمشدر، که بو مملکتك اورمانلری چوق اولاق حسبیله، (قره خطا) اسمیله شهرت بولمشیدی. بناءً علیه خطا اسمی که یوقاریده بیان اولنان ممالك واسعه‌نك جمله‌سنه اطلاق، وکاه یالکز قره خطا دینلن مغولستانك شمال غربی قسمنه حصر ایدیله‌رك استعمال اولنور.

خَطّاب { (بن نفیل بن عبد عزی بن ریاح بن عبد الله بن فرط بن زراح بن عدی بن کعب القرشی العدوی) امیر المؤمنین عمر (رضه) ك پدری اولوب، عشرهٔ مبشره‌دن سعید بن زید (رضه) ك جدی اولان عمرو دخی برادری ایدی. حضرت عمر (رضه) ك اسلامه دخولندن اول مشرك اوله‌رق وفات ایتمشدر.

خطّابی { (ابوسلیمان حمد بن محمد البستی) مشاهیر محدثین وادبادن اولوب، علم فقهده دخی یدطولی صاحبی ایدی. عراقده تحصیل علوم و فنون و استماع حدیث ایتدکدن صکره، وطنی اولان (بست) شهرینه عودتله، افاده وتدریسله امرار عمر ایتمشدر. «غریب الحدیث»، «معالم السنن فی شرح سنن داود»، «اعلام السنن فی شرح البخاری»،

«کتاب الشجاج» «کتاب شان الدعاء» و «کتاب اصلاح غلط المحدثین» کبی برچوق تألیفات معتبره‌سی واردر. ۳۸۸ تاریخنده وفات ایتمشدر. زهد وتقواسی دخی عملیله متناسب ایدی. نفیس اشعاری دخی اولوب، شو رباعی اوجله‌دندر:

شر السباع العوادی دونه وزر
والناس شرهم مادونه وزر
کم معشر سلموا لم یؤذ سبع
و ماتری بشراً لم یؤذه بشر

خطائی { شاه اسماعیل صفوینك شعرده قوللاندیغی مخلصدر. فارسی وترکی اشعاری واردر. ترجمهٔ حالی «اسماعیل صفوی» ماده‌سنده سبق ایدوب، شوراجقده یالکز اشعارندن بر بیت ایرادیله اکتفا اولنور:

چنان خوبست ماه عارض وچاه زنخدانش
که یوسف مبتلا کشتست واسماعیل قربانش

— ایران شعراسندن بو مخلصله متخلص دیکر بری دخی واردر، که هندستانه رحلتله، بر خیلی وقت کجراتده یاشامشدر: شو رباعی اونکدر:

سیه چشمان کجراتی که رشك صورت چین اند
نکویم کافر ایشانرا ولی غارتکر دین اند
بکیسو جمله چون عنبر و لیکن عنبر سارا
بچشمان جمله چون آهو ولی آهوی مشکین اند

خطی { (موقوفاتجی مصطفی — افندی) سلطان محمود خان اول دوری رجالندن اولوب، ادیب وشاعر بر ذات ایدی. عن اصل قسطمونیلی اولوب، صغرسننده درسعادته کله‌رك، تحصیل علم ایتدکدن صکره، طاوقجی باشی علی آغایه داماد اولمش؛ وسلطان احمدخان ثالث دوری اولان ۱۱۳۱ تاریخنده وفات ایدن قائن پدری یرینه نصب اولنمش ایسه‌ده، علم وادبه میل ورغبتی اولمغله، سلطان محمود خان اولك جلوسی سنه‌سی اولان ۱۱۴۳ ده مقاطعه‌جی خواجه‌لغی مأموریتیله زمرهٔ خواجکانه داخل اولمشیدی. ادب وتربیه‌سی وحسن محاضره‌سی مسلّم اولمغله، اوسنه جلوس همایون خبرینی ایصاله ایتمك اوزره، سفارتله ویانه‌یه اعزام اولنمشیدی. بوسفارتدن عودتی متعاقب دیوان همایونجه بعض مناصبه تعیین اولنه‌رق، ۱۱۴۵ ده بکلکجی اولمش؛ و ۴۹ ده رئیس الکتاب اسماعیل افندی معیتنده روسیه حدودی تعیيننه مأمور اولوب، اوصره‌ده نادرشاه طرفندن درسعادته کوندریلن سفرا ایله مکالمه‌یه مأمور اولمق اوزره، جلب اولنه‌رق، بو مأموریتده دخی اظهار لیاقت واقتدار ایتمکله، ۱۱۴۹ ده رئیس الکتاب اولمش؛ و درت سنه دوام ایدن بو مأموریتی اثناسنده روسیه‌لی ایله اولنان مکالمه‌ده و اطه‌قلعه و بلغراد فتحلرنده حاضر بولنه‌رق، حسن خدمتی کورلمکله، بعض حسودلرك سعایتی اوزرینه، ۱۱۵۳ ده عزل اولنه‌رق، مملکتی اولان قسطمونی‌یه اقامته مأمور اولوب، بو اثناده ایفای فریضهٔ حج ایتمش؛ و ۵۵ تاریخنده دفتر امینی اولوب، ۵۷ ده ثانیاً رئیس الکتاب اولمش؛ و ۱۱۶۰ ده معزولاً ادرنه‌ده اقامته مأمور اولمش ایسه‌ده، ۶۱ ده برنجی فرانسوا آنك آلمانیا ایمپراطورلغی تختنه جلوسنی تبریك، ومشارالیه ایله ایمپراطوریچه (ماریه ترزه)یه بر طاقم هدایای کرانبها ایصال ایتمك اوزره، ثانیاً سفارتله ونشانجی رتبه‌سیله ویانه‌یه اعزام اولنمشیدی. غایتله مطنطن صورتده وقوع بولان بو سفارتدن عودتنده روزنامچهٔ اول اولوب، ۱۱۶۲ ده وفات ایتمشدر. ویانه‌یه واقع سفارتی کندیسی قلمه آلمشدر. ترکی وعربی وفارسی لسانلرنده شعر و انشایه اقتداری وار ایدی. شو قطعه اونکدر:

شهنشاه جهان سلطان محمودك بو در اشته
بتون دنیایی تسخیر ایلاین طغرای فرمانی
تماشا ایت نشان حکمنی سیر ایتمك ایسترسه‌ك
مدار ضبط انس وجن اولان مهر سلیمانی

خطیب { (قاسم بن یعقوب) سلطان بایزید خان ثانی دوری علماسندن اولوب، آماسیه‌لیدر. پادشاه مشارالیه حضرتلری آماسیه والیلکلری اثناسنده معلملری بولنمش؛ وجلوسلرنده بروسه‌ده واقع سلطان مراد خان مدرسه‌سی مدرسلکی توجیه بیوریله‌رق، بعده آماسیه‌یه عودتله، شهزاده احمدك معلمی اولمشیدی. فقه وحدیث وسائر علومده یدطولی صاحبی اولوب، ارباب تصوفه دخی میلی وبونلرله الفتی وار ایدی.

خطیب آیاصوفیه { (محمد بن احمد) مشاهیر خطاطیندن اولوب، آیاصوفیه جوارنده مکتب خواجه‌سی ایدی. (ابری) تعبیر اولنان منقش کاغد بونك ایجادیدر. ۱۱۸۷ ده خانه‌سندن آتش ظهور ایده‌رك، ایچنده محترق اولمشدر.

خطیب الانبیاء { حضرت شعیب (عم) ه ویریلن اسمدر.

خطیب بغدادی { [«ابوبکر خطیب بغدادی» مادەسنه مراجعت.]

خطیب تبریزی { (ابو زکریا یحیی بن علی الشیبانی) ائمهٔ لغتدن ومشاهیر ادبادن اولوب، علم حدیثده وسائر علومده دخی یدطولی صاحبی ایدی. خطیب بغدادی و دیگر بعض مشاهیر کندیسندن اخذ وروایت ایتمشلردر. ادبیانه متعلق بعض نافع کتابلری و کتب مشهورهٔ ادبیه‌یه معتبر شرحلری واردر. «شرح الحماسه». «شرح سقط الزند»، «شرح دیوان متنبی»، «شرالمعلقات السبع» و «شرح المفضلیات» عنوانلی اثرلری بو قبیلدندر. «غریب الحدیث» و «اصلاح المنطق» عنوانلریله ایکی تألیفی، نحوه متعلق بعض مقدماتی، عروض وقافیه‌یه دائر «الکافی» عنوانیله بر کتابی، ٤ جلد اوزره «معرب القرآن» ی وسائر نیجه تألیفاتی واردر. ٤٢١ تاریخنده تبریزده طوغوب، ٥٠٢ تاریخنده بغدادده فجأةً وفات ایتمشدر. شرح حماسه‌سی (لیدن) ده طبع ونشر اولنمشدر.

خطیب حصکفی { (ابوالفضل معین الدین یحیی بن سلامه) مشاهیر شعرا و ادبادن اولوب، دیوان اشعاریله بعض خطب و رسائلی مشهوردر. حصن کیفاده دنیایه کلوب، علوم ادبیه‌یی آنف الترجه خطیب تبریزیدن وفقه شافعی ایله سائر علومی بعض علمادن اخذ ایده‌رك، میافارقینده خطیب ومفتی اولمشیدی. ٥٥١ تاریخنده، طقسان یاشنی متجاوز اولدیغی حالده، وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

اشکوالی الله من نارین واحدة
فی وجنتیه واخری منه فی کبدی
ومن سقمین سقم قد احل دمی
من الجفون وسقم حل فی جسدی الخ

خطیب دمشق { (جلال الدین قزوینی) مشاهیر علمادن اولوب، عن اصل قزوینلی اولدیغی حالده، بلاد رومده یعنی آناطولیده بعض قاضیلقلرده بولنمش؛ وبعده دمشق شام جامعنده خطیب اولمش، وشهر مذکور قاضیلغی دخی کندیسنه توجیه اولنمش ایدی. بعده ملك ناصر طرفندن مصره جلب اولنه‌رق، مصر قاضیسی اولمشدی. ٧٣٩ تاریخنده وفات ایتمشدر. معانیده مشهور و متداول اولان «تلخیص المفتاح» کتاب معتبری بونك جمله مؤلفاتندن اولدیغی کبی، «ایضاح التلخیص» و «سور المرجانی من شعر الارجانی» عنوانلریله دیگر ایکی تألیفی وسائر آثاری واردر.

خطیب زاده { (محیی الدین محمد) مشاهیر علمای عثمانیه‌دن اولوب، ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی و سلطان بایزید خان ثانی زمانلرنده یاشامشدر. پدری مولانا تاج الدیندن وعلامه علی طوسی وسالف الترجه خضر بکدن تحصیل علوم ایدوب، ازنیقده وبعده مدارس ثماندن برنده مدرسلك ایتمش؛ وآنجق تندخو، علمیله مفتخر ومتکبر اولدیغندن، پادشاهان مشارالیهمایی وکبری دولتی دفعاتله دلگیر ایتمشیدی. رتبه‌جه کندیسنه تقدم ایدن خواجه زاده‌یه قارشی رقابت وخصومتی وار ایدی. برآرەلق سلطان محمد خان حضرتلرینه معلملك دخی ایتمشیدی. علاءالدین عربی ایله وسائر بعض معاصرینیله مباحثه‌لری یکمشدر. سید شریفك «شرح تجرید» ینه و «حاشیهٔ الکشاف» ینه وصدرالشریعه‌نك «شرح الوقایه» سنه وسائر بعض درس کتابلرینه حاشیه‌لری، رؤیت وکلام حقنده بر رساله‌سی، وسائر بعض آثاری واردر. خطیب زاده ٩٠١ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خطیب عراقی { [«ابواسحاق عراقی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خطیب وزیری { (شمس الدین محمد بن ابراهیم المالکی) مشاهیر علمادن اولوب، علوم متنوعه‌یه متعلق بر قاچ تألیفی واردر. ٨٩١ ده وفات ایتمشدر.

خطیری { (امیرعزالدین ایدمر) ملوك مصردن ملك ناصر محمد بن قلاوونك امراسندن اولوب، حکمدار مشارالیه زماننده فوق العاده اقتدار واعتباره نائل اولمغله، کرم وسخاوتیله شهرت بولمش؛ ومبالغ کثیره صرفیله بولاقده بیوك بر جامع وکتبخانه تأسیس ایتمشیدی. ٧٣٧ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خطیری { یا خوحظیری (ابوالمعالی سعدوراق بن علی) مشاهیر ادبا و شعرادن اولوب، برچوق کوزل مجموعه‌لری واردر. ثعالبینك «یتیمة الدهر» عنوانلی تألیف مشهورینك اوچنجی ذیلی حکمنده اولان «زینة الدهر فی ذکر الطاف شعر-

العصر » عنوانلی کتاب صاحب ترجمه‌نك اك مشهور ومعتبر تألیفیدر. وسعت اطلاعنه دال اولمق اوزره، «لمح الملح» عنوانیله بر تألیف معتبری دها واردر. ۵۶۸ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جمله اشعارندندر:

شکوت هوی من شف قلبی بعده
توقد نار لیس یطفی سعیره
فقال بعادی عنك اکثر راحة
ولولا بعاد الشمس احرق نورها

خفاجه { بنی عقیلدن بیوك بر قبیله اولوب، کوفه اطرافنده ساکن ایدیلر. بشنجی قرن هجریده انبار وکوفه و بصره طرفلرینه و بعضاً حجاجه مسلط اولوب، دفعاتله اوزرلرینه عسکر سوق اولنه‌رق، مغلوب اولمشلر سه‌ده، ینه ایقاع فساددن کری طورمامشلردی.

خفاجی { (ابو محمد عبدالله بن محمد) شعرای عربدن اولوب، شیعی المذهب ایدی. ۴۶۶ ده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جمله اشعارندندر:

بقیت و قد شطت بکم غربة النوی
وماکنت اخشی اننی بعدکم ابقی
و عالمتونی کیف اصبر عنکم
و اطلب من رق الغرام بکم عتقا الخ

خفاجی { (محمد بن عمر) مصر علماسندن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، شعرادن شهاب الدین خفاجینك پدریدر. [«شهاب الدین خفاجی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خفاف { (ابوخرشه — بن ندبه) صحابه‌دن ومشاهیر شعرادن اولوب، فرسان عربدن معدوددر. جاهلیتده بعض قهرمانلقلری سبق ایدوب، شهرت قزانمشیدی. مدینهٔ منوره‌ده نزد حضرت پیغمبری‌یه کله‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ وحنین وطائف غزالرنده وبر روایتده فتح مکه‌ده دخی حاضر بولنمش ایدی. اهل رده صره‌سنده اسلامنده ثابت قالوب، حضرت عمر (رضنه) ك زمان خلافتنده وفات ایتمشدر. و الده‌سی (ندبه) زنجیه و کندیسی دخی ملز ایدی. شو بر ایکی بیت جمله اشعارندندر:

ان تك خیلی قد اصیب صمیمها
فعمداً علی عینی تیممت مالکا
وقفت له علوی وقدحان صحبتی
لا بنی مجداً اولا ثارها لکا

— (خفاف بن ایماء الغفاری) و (خفاف بن نضلة الثقفی) دخی صحابه‌دندر.

خفتیان یاخود خفتیذکان { اربل جوارنده ایکی بیوك قلعه اولوب، مراغه طریقنده اولانی (خفتیان الزرزاری) و شهرزور طریقنده اولانی (خفتیان سرخاب) اسمیله تفریق اولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خفی { ابو الفتح سلطان محمد خان ثانی دوری شعراسندن اولوب، ادرنه‌لیدر. خفاف اصنافندن اولوب، امی اولدیغی حالده، معتدار اشعاری واردر. شو بیتی اوجمله‌دندر:

فتنه‌دن کرچه آنك خالی دخی خالی دکل
لیك جان ودل آلان کوزلریدر خالی دکل

خل { خلافت عباسیه زمانده کسب شهرت ایدن مغنیاتدن اولوب، (فریده) ایله برابر (عمرو بن بانه) نك مملوکه‌لری ایدی. جمال و ذکاوتی دخی حسن صوتیله متناسب ایدی.

خلاد { صحابه‌دن بروجه زیر بر قاچ ذاتك اسمیدر: خلاد انصاری، که اوغلی عبد الرحمن کندیسندن بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — دیکر خلاد انصاری، که قریظه وقعه‌سنده شهید اولوب، ایکی شهید اجرینه مستحق اولدیغی جانب رسالتپناهیدن والده‌سنه تبشیر بیورلمشیدی. — خلاد بن رافع الانصاری الخزرجی، که برادری رفاعه بن رافعله برابر بدر غزاسنده بولنمشدر. — خلاد بن سائب الانصاری الخزرجی، که بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ واوغلی سائب معاویه طرفندن یمن والیلکنه نصب اولنمش ایدی. — خلاد بن عمرو الانصاری الخزرجی، که بدر غزاسنده حاضر بولنوب، احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

خلاصی { ایران شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

زقول مدعی کشتم جدا از آفت جانم
چسان خواهد شدن حال دلم بی او نمیدانم

خلاط { وان ولایتنده‌کی اخلاط قصبه‌سنك کتب عربیه‌ده مستعمل اسمیدر. [«آخلاط» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خلاطی { (نجم الدین ایوب بن عین الدوله) علمادن اولوب، «اصول الاحکام» عنوانلی کتابك مؤلفیدر.

خلّال { (ابو محمد عبد الله بن نجم الجذامی السعدی) مشاهیر فقهاء مالکیه‌دن اولوب، فقه مالکیده امام غزالینك «وجیز»ی طرزنده یازلمش «الجواهر الثمینه فی مذهب عالم المدینه» عنوانیله پك معتبر بر تألیفی واردر. مصرده تدریس وافاده ایله مشغول ایکن، اهل صلیبك دمیاطی ضبط ایتلری اوزرینه، غزاینیله اورایه کیده‌رك، ۶۱۶ ده اوراده وفات ایتمشدر.

خلال همذانی { (ابوسلمه حفص بن سلیمان) الك اول وزیر عنوانی حائز اولان ذات اولوب، دولت عباسیه‌نك تأسسنده ابو العباس سفاحك برنجی وزیری اولمشیدی. کندیسی جسور ومدبر و ثروت وسامان صاحبی اولوب، دولت امویه‌یه قارشی رفع لوای قیام ایدن بو ذات ایدی، وابو مسلم کندیسنك معیتنده بولنوردی. مالملکنك قسم اعظمی دخی بو اوغورده صرف ایتمشیدی. ابو العباس سفاح تخت خلافته جلوس ایدنجه، کندیسنی وزیر اتخاذ ایده‌رك، کیجه وکوندوز یانندن آیرمازدی. آنجق کندیسی سفاحك برادری امام ابراهیمه بیعت ایتدیرمك ایستمش، وبونك مروان حار طرفندن قتل اولنمسی اوزرینه، علویون طرفنه میل ایتمش ایدی. بوندن طولایی سفاحك خاطرنده صاحب ترجمه حقنده وهم عارض اولوب، بو وهمی ابو مسلمه یازدیغنده، اودخی خلالك علویلره اولان میلنی تصدیق ایله، قتلی لزومنی بیان ایتمش؛ آنجق خلیفه خدمات واقعه‌سنه حرمةً عفوی طرفنه میل ایلمش ایدی. ابو مسلم بونی آکلاینجه آدم قویه‌رق، بر کیجه انبارده عادتی اوزره سفاحك سراینده چیقوب، اوینه کیدرکن قتل ایتدیرمشدر. خارجیلر طرفندن قتل اولندیغی شایع اولمشدی. وزارتی ۴ آی سوروب، خلافت عباسیه‌نك تأسسی سنه‌سی یعنی ۱۳۲ تاریخنده وفات ایتمشدر. یمنده‌کی (همدان) قبیله‌سنه منسوب ایدی.

خلاّبی { (برهان الدین عدوی) مشاهیر فقهادن اولوب، ابن شحنه‌نك ناتمام براقدیغی «لسان الحکام» عنوانلی کتابك صوك طقوز فصلنی علاوه ایدن بو ذاتدر.

خلبتا { موصلك شرق طرفنده طاغ اتکنده بیوك بر قریه اولوب، آب وهواسنك وباغ وباغچه‌لرینك لطافتیله، جامعنك کوزللکیله وصوبی پك صوئوق بر فواره‌سیله مشهور اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خَلخال { ایرانك آذربایجان خطه‌سنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، کیلان خطه‌سی حدودنده وطاغلق بر محلده واقعدر.

خُلد { بغداد بانیسی ابوجعفر منصور طرفندن شهر مذکورده بنا اولنمش بر سرایك اسمی اولوب، بو سرایك عرصه‌سنده بغدادك تأسیسندن اول بر مناستر بولنوردی. ارتفاعی وهواسنك لطافتی حسبیله انتخاب اولنمشدی. بو اسم بعده جوارنده‌کی محله‌یه دخی ویریلوب، بیمارستان عضدی دخی بو محله‌ده ایدی.

خالده { صحابه‌دن وانصاردن اولوب، کندیسندن بر حدیث شریف منقولدر.

خُلدی { (جعفر بن محمد الخواص) مشاهیر زهاد وصوفیوندن وجنیدك اصحابندن اولوب، بغدادده تولد ونشأت ایتمشدر. آلتمش دفعه قدر ایفای حج ایدوب، ۳۴۸ تاریخنده بغدادده وفات ایتمشدر. بعض اقوال صوفیانه‌سی مشهوردر.

خُلدی { (مصطفی — افندی) شعراء عثمانیه‌دن اولوب، بروسه‌لیدر. ۱۰۷۸ ده طوغوب، ۱۱۳۸ ده وفات ایتمشدر. شو قطعه اونکدر:

کوکلم ینه بر سروقده یار اولمیم دیر
آزاده ایکن درده کرفتار اولمیم دیر
شمدی یکی باشدن ینه دیوانه‌لك ایستر
آشفته سر طرهٔ طرار اولمیم دیر

خلصاء { (الخلصاء) خلیل الرحمندن طورسینایه کیدن طریق اوزرنده اسکی بر شهر اولوب، خرابه‌لری الیوم موجوددر. بطلیموسك جغرافیاسنده (الوسه Elusa) اسمیله مذکوردر.

خِلعی { (ابو الحسن علی بن حسن) مشاهیر محدثیندن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، عن اصل موصللی اولدیغی حالده، مصرده نشأت، واوراده وفات ایتمشدر. زماننده مصرك مسندی ایدی. حلب مضافاتندن (فامیه) قاضیلغنه نصب اولنمش ایسه‌ده، یالکز بر کون قالوب، استعفا ایتمش؛ ومصرك قرافهٔ صغراسنده انزوایه چکلمش ایدی. ولادتی ۴۰۵ ده واقع اولوب، ۴۹۲ ده وفات ایتمشدر.

خَلَف { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، بری (آبی اللحم) قبیله ملقب (خلف بن مالك الغفاری) ودیکری ینه صحابه‌دن (اسود) ك پدریدر.

خلف بن عباس الزهراوی { اندلسك مشاهیر اطباسندن اولوب، «التصریف لمن عجز عن التألیف» عنوانیله بیوك ومعتبر بر تألیفیله «کتاب الزهراوی» دینمکله معروف دیکر بر اثری و سائر بعض مؤلفات طبیه‌سی واردر.

خلف طولونی { بو دخی اندلس مشاهیر اطباسندن اولوب، علی الخصوص کحالقدکی معلومات ومهارتیله مشهور ایدی. برچوق تألیفات معتبره‌سی اولوب، اك مشهوری «کتاب النهایة والکفایة فی ترکیب العینین و خلقتهما وعلاجهما وادویتهما» عنوانلی اثریدر، که ٢٦٤ ده باشلانوب، ٣٠٢ تاریخنده اکمال اولنمشدر.

خلفیه { خوارجدن بر فرقه اولوب، کرمان ومکران جهتلرینك خارجیلری ایدی. بونلر امامسز نمازی تجویز ایتمزلردی.

خُلم { افغانستانك شمالنده، ملغا بلخ امارتنده، بلخ ایله قوندوز آره‌سنده وجیحونك ٣٠ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق همنامی اولان چایك کنارنده برقصبه‌در. اکثری تاجیك یعنی ایرانی اولمق اوزره، ١٠٠٠٠ اهالیسی واردر. قوزی دریسیله حیوانات سائره پوستلرندن خیلی تجارت اجرا اولنور. تواریخ اسلامیه‌ده مذکور (خلم) قصبه‌سنك خرابه‌لری ٨ کیلومترهلك مسافه‌ده اولوب، شمدیکی قصبه اخیراً بنا اولنمش، واوزبکلر طرفندن (طاش کورکان) تسمیه اولنمشدر. اطرافی باغ وباغچه‌لرله محاطدر. مقدما مستقل برخانلق مرکزی اولوب، دائره‌سی ٣٠٠٠٠٠ اهالی‌یی حاوی ایدی.

خلوص { (سیدمحمدبن خواجه حسن چشتی) هندستان شعراسندن اولوب، مدراسلیدر. اون اوچنجی قرن هجری اوائلنده شهیداً وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

من وصد آه وافغان و نی و صد بوسه بر لعلش
هزاران پیچ و تابم داد این قلیان کشید نها

خلوص دده { (اسماعیل —) عثمانلی شعراسندن و طریقت مولویه درویشانندن اولوب، مرحوم شیخ غالب افندی غلطه مولویخانه‌سنك شیخی ایکن، صاحب ترجمه درکاهك آشجی باشیسی ایدی. ١٢٢٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کهی زلفکده‌که چاه زنخدانکده آه ایلر
رها بولمز خلوصك هیچ دل آزادی بر یرده

خلیج امیر المؤمنین { فسطاطدن یعنی قاهره جوارندن بحر احمره قدر ممتد ونیل ایله بحر مذکور آره‌سنده اختلاطی موجب بر جدول اولوب، عمر بن الخطاب (رضه) زماننده وحضرت مشارالیهك امریله عمرو بن العاص طرفندن حفر اولنه‌رق، ٢٣ تاریخ هجریسنده حفرینه بدأ، وآلتی آیده اکمال اولنمش. ویدنجی آیی سفاین بحراحمردن نیله ونهر مذکور واسطه‌سیله بحر رومه یعنی آق‌دکیزه آمد شد ایتمکه باشلامش ایدی. مقریزی ایسه بو جدولك فراعنهٔ مصردن (طولمیس) طرفندن حفر ایدلمش اولدیغنی بیان ایدیور. هر حالده مؤخراً قپانمش، وحضرت عمر (رضه) زماننده یکیدن کشاد ایدلمش اولدیغنده شبهه یوقدر. اسمندن دخی بو آکلاشیلیور. اوائل دوراسلامده مصره کیدن ولاة بوجدول طریقیله کیدوب، حتی عمر بن عبدالعزیز دخی، مصر والیسی اولدیغنده، بوطریقله کیتمشیدی. بعده قوملرك تراکمیله طولوب، تعمیرینه همت اولنمدیغندن، بطال قالمش؛ وبر روایتده (محمد بن عبدالله بن حسن بن حسن بن علی بن ابی طالب) ك مدینه‌ده خروجی زماننده، مصر ایله حجاز آره‌سنده ارتباط و مناسباتی قطع ایتمك مقصدیله، خلیفهٔ عباسی ابو جعفر منصور طرفندن قصداً قپادلمشدر. یاقوت حموی بو جدولك آثاری کندی زماننده باقی اولدیغنی علاوه ایدیور.

خلیج قسطنطینیه { بو اسم عربلر طرفندن مرمره دکیزیله بوغاز ایچنه وکاغدخانه کورفزینه ویرلمشدر.

خلید { الحضرمی وخلید بن قیس صحابه‌دن اولوب، برنجیسی اهل مصردن معدوددر؛ وایکنجیسی بدر واحد غزالرنده حاضر بولنمشدر.

خلیده { بنت الحباب وخلیده بنت قعنب صحابیاتدن اولوب، برنجیسی انصاریاتدن وایکنجیسی مهاجراتدندر.

خلیدة الملکیه { اغانی کبیرده مذکور مغنیاتدن اولوب، ربیحه

وعقبله نام دیگر ایکی مغنیه ایله برابر ابن شماسك جار-
یه‌لری اولدقلرندن ، اوچی (شماسـیات) دیگله
معروفدرلر.

خلیسه { صحابیاتدن ایکی خاتون اولوب، بری
ازواج مطهره‌دن حضرت حفصه
بنت عمر (رضیها) نك جاریه‌سی ودیکری حضرت سلمان
فارسی (رضه) نك خانمی ایدی، واسلامه کلدکدن صکره
واقع اولان امر نبوی اوزرینه، حضرت سلمانی اعتاق
ایتمشدی.

خلیع { (حسین بن ضحاك بن یاسر الباهلی) مشا-
هیر شعرای عربدن اولوب، خلافت
عباسیه زماننده بصره‌ده تولد ونشـأت ایتمش، وابن
نواسله معاصر بولنمشدر. محمد امین بن هارون الرشید
زماننده بغداده کیدوب، خلیفهٔ مشارالیه انتسـاب
ایتمش، ومدحنده بر چوق اشعار سویلمشدی. بعده
دها چوق وقت معمر اولوب، معتصم وواثق ومتوکل
ومسـتنصر و مسـتعینك دور خلافتلرینه یتیشمش؛
و ٢٥٠ تاریخنـده، یوز یاشلرنده وفات ایتمشـدر.
معتصم وواثق ومتوکلك مدحلری حقنده دخی اشعاری
واردر؛ وجمله‌سنك احساناتنه نائل اولمشدی. اشعاری
غایتله فصیح وسلیس ومؤثر اولوب، حتی خلیفه واثق
بالله کندیسنه « لله درك یاحسین مااقرب قلبك من
لسانك » دیمش اولدیغی مشهوردر. شو برایکی بیت محمد
امین حقنده سویلدیکی مرثیه‌لرندندر:

اطل حزناً وابك الامام محمدا
بحزن وان خفت الحسام المهندا
فـلاتمت الاشـیاء بعـد محمـد
ولازال شمل الملك منها مبـددا
فلا فرح المأمـون بالملك بعـده
ولازال فی الدنیا طریدا مشردا

خلیفه بن ابی الفرج { (الزمی البیضاوی)
ادبادن وفقهاء شا-
فعیه‌دن اولوب، مکهٔ مکرمه‌ده تولد ونشأت، و ١٠٦٠
تاریخنده وفات ایتمشدر . « رونق الحسـان فی فضائل
الجشان » عنوانیله برکتابی واردر.

خلیفه بن خیاط { (ابوعمرو الشباب) مشاهیر
محدثین ومورخیندن او-
لوب، ٢٣٠ ویا ٢٤٠ تاریخنده وفات ایتمشـدر.

خلیفه بن عدی { صحابه‌دن وانصاردن او-
لوب، بدر واحد غزالرنده
وبعده معیت حضرت مرتضویه‌ده بولنمشدر.

خلیفه بن یونس { (ابن ابی اصیبعه —
الخزرجی السعدی) مشا-
هیر علمادن اولوب، دمشق شامده تولد ونشأت ایتمش؛
و بعـده صـلاح الدین ایوبی زماننده مصره کیده‌رك،
مشارالیهك خدمتنده بولنمش؛ و اولاد واحفادینی علوم
طبیه وفنون سـائره‌نك تحصیلنه سوق ایلمش ایدی.
« عیون الانباء فی طبقات الاطباء » عنوانلی کتاب
قیمتدارك صـاحبی (موفق الدین ابو العباس احمـد بن
قاسم)، که (ابن ابی اصیبعه) دیمکله مشهوردر، صاحب
ترجمه‌نك تورونیدر.

خلیل { (ابوعبدالرحمن — بن احمد الفراهیدی)
ائمهٔ نحاتدن اولوب، علم عروضك مو-
جدیدر، ونجوم ولغت وسـائر علومده دخی ید طولی
صاحبی ایدی. حکیم وزاهد وصـاحب قناعت بر ذات
اولوب، بر چوق پندآمیز اقوال حکیمانه‌سی واردر. ابن
مقفع ایله کوریشمش، وسیبویه کبی شاکردان یتیشدیر-
مشدر. تألیفاتی « کتاب العین ». « کتاب العروض »،
« کتاب الشواهد »، « کتاب النقط والشکل ». « کتاب
النغم » ، « کتاب فی العوامل » و سـائره‌دن عبارتدر.
١٧٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. اوغلنه خطاباً سویلدیکی
شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

لوکـنت تعلم ما اقول عذرتنی
او کـنت اجهل ما تقول عذلتکا
لکن جهلت مقالتی فعذلتنی
و علمت انك جاهل فعذرتکا

خلیل { (اصالت خان) هندستان شعرا سـندن
اولوب، دکن خطه‌سنده‌کی حیدر آباد
رئیسی ابو الحسنك رجالندن سید مظفرك اوغلی ایدی.
برادری نجـابت خان ایله برابر دهلی‌یه کلوب، عالمکیر
شاهك خدمتنه کیرمشدی. شو بیت اونکدر:

قطرهٔ خورشید را حکم چکیدن دهم
تشنه لب عشقرا ذوق چشـیدن دهم

خلیل { (شیخ خلیل الله) اصفهان شعرا ومشا-
یخندن اولوب، ازوا وزهـد وتقوی
ایله شهرت بولمشدر. حسن خطی دخی وار ایدی. شو
رباعی اونکدر:

تاکی زغمش چو شمع کریان باشم
وز آتش عشق او فروزان باشم
تا چند در انتظار او آینه وار
سرتا بقـدم دیدهٔ حـیران باشم

خلیل { حصن کیفاده حکومت سورن ایوبیه
شـعبه‌سی ملوکندن اولوب، پدری

ملك اشرفدن صكره سلطان مصرك فرمانيله حصن كيفاده حاكم اولمش ايسه‌ده، چوق بچمه‌دن اوغلى خلف طرفندن شهيد ايدلمش؛ و اودخى متعاقباً اوزون حسن طرفندن مغلوب اولوب، اشبو شعبهٔ ايوبيه منقرض اولمشدر.

خليل { ذوالقدريه ملوكنك برنجيسى اولوب، پدرى قره‌جه بكك حاضرلمش اولديغى ملكه وارث اولمغله، ٧٨٠ تاريخنده البستان بكى مبارك شاهى قتل، وفتوحاتى تبريزه قدر توسيع ايله، اكتساب قوت ومكنت ايتدكدن صكره، شام وحلبده بولنان مصر عسكرينى دخى مغلوب ايتمش؛ و ٧٨٨ تاريخنده‌دك حكومت سوروب، تاريخ مذكورده قتل وسر مقطوعى مصره نقل اولنمشدى . برادرى سولى بك جانشينى اولمشدر.

خليل { (اوزون —) سلطان احمد خان اولك جلوسنى متعاقب آناطوليده عصيان ايده‌رك، خيلى وقت دولتى مشغول، وبوليواديندە وزير نصوح پاشايى مغلوب ايتمشدى. بونك اوزرينه پادشاه مشاراليه بالذات بروسه‌يه كيدوب، اوزرينه عسكر سوق ايلمشدى. كنديسنه تكليف اولنان اطاعته قار-شى آناطولى وسيواس ايله حلب ولايتلرينى ايستمش ايسه‌ده، بو تكليفى قبول اولنميوب، بر مدت صكره دفع و تنكيل اولنمشدر.

خليل { (ملك اشرف صلاح الدين —) [« اشرف » ماده‌سنه مراجعت.]

خليل { (حسام الدين —) [« حسام الدين خليل » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خليل { (سلطان —) آق قيونلى دولتنك ايكنجى حكمدارى ودولت مذكوره‌نك بانيسى اولان اوزون حسنك اوغلى اولوب، پدرينك حياتنده فارس حاكمى ايدى. اكبر اولادى اولمق حسبيله، اوزون حسنك وفاتى اوزرينه، ٨٨٢ ده تبريزه كيدوب، تخت موروثنه جلوس ايتمش؛ ومتعاقباً وقوع بولان شورشلردن صكره حكومت برادرى يعقوب بكه قالمشدى. مدت حكومتى يالكز ٦ آيدر.

خليل { (سيد —) يمنده حكومت سورن ائمهٔ مهديه‌نك ايكنجيسى اولوب، سلالهٔ مذكوره‌نك بانيسى اولان امام مهدى احمد بن يحيانك اوغليدر. اونجى قرن هجرى اوائلنده پدرندن صكره برمدت حكومت ايتمشدر.

خليل { (قره —) [« خيرالدين پاشا » و« قره خليل » ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

خليل { (ميرزا —) هندستان شعراسندن اولوب، اورنك زيب عالمكيرك قيزى (زيب النسابيكم) ك خدمتنده بولنوردى، ومشاراليها-نك آثار قلميه‌سنى « زيب المنشآت »عنوانيله جمع وتدوين ايتمشدر.

خليل افندى { (الحاج —) سلطان محمودخان ثانى دورنده مشيخت اسلاميه مسندينه‌ چيقن علمادن اولوب، چركسى الاصلدر. والده‌سى سلطان مصطفى خان ثالث اولادينك برنجيسى اولان هبة الله سلطانه دايه آلنوب، چركستانده قالمش اولان بر كوچك اوغليچون روز وشب فغان ايتديكى مسموع پادشاهى اولمغله، آدملر كوندريله‌رك، صاحب ترجمه بولديريلوب، او اثناده دنيايه كلن سلطان سليم خان ثالث حضرتلريله برلكده بيومش، وتربيه اولنمش ايدى. سلطان عبدالحميد خان اول زماننده سراى همايوندن اخراج وخزينه‌يه ارسال اولنه‌رق، ١٥ سنه دور ومهجور قالدقدن صكره، مشاراليه سلطان سليم خان ثالثك جلوسنده كنديسنه خزينه كتخدالغى توجيه اولنمشدى. ١٣ سنه صكره غلطه مولويتيله سراى همايوندن چيقه‌رق، ١٢١٨ ده مكهٔ مكرمه پايه‌سيله تبجيل اولنمغله، اوسنه جانب حجازه كيدوب، ايفاى حج ايتدكدن صكره، عودتنده استانبول پايه‌سنى و چوق بچمه‌دن آناطولى قاضيعسكرلكنى احراز ايتمش؛ ودور سلطان محمودخان ثانيده ١٢٢٤ ده روم ايلى پايه‌سنه ترفيع ايله مجالس عاليه‌يه مأمور اولمش ايدى. ١٢٢٨ ده بالفعل روم ايلى قاضيعسكرى اولوب، ١٢٣٤ ده ثانياً روم ايلى قاضيعسكرى اولدقدن صكره، مشيخت اسلاميه مسند-ينه تعيين اولنمشدر. يكرمى آى بو مسندده قالوب، روم فترتى ظهورنده، كنديسنه عزو اولنان قصوردن طولايى عزل، وكنديسى قره حصار صاحبه، زوجه‌سى خواجه خانم دخى بروسه‌يه نفى اولنمش؛ ومنفاسنه وصولنده زوجه‌سنك بروسه‌ده اعدام اولنديغى خبر آلنجه، شعورينى غائب ايده‌رك، او سنه يعنى ١٢٣٦ ده متأثراً وفات ايتمشدر.

خليل افندى زاده { (محمد سعيد افندى) سلطان محمود خان اول دورنده مشيخت اسلاميه مسندينه چيقن علمادن او.

لوب، ایکی دفعه آناطولی قاضیعسکری اولمش اولان برکیلی خلیل افندینك اوغلیدر. پدرندن تحصیل علوم، وعلی الاصول دور مدارس ایتدکدن صکره، یکیشهر و ۱۱۴۱ ده بروسه مولویتنه نصب اولنمش ایدی. ۱۱۴۸ ده استانبول قاضیسی، ۱۱۵۲ ده آناطولی، ۱۱۶۱ ده روم ایلی قاضیعسکری و ۱۱۶۲ ده شیخ الاسلام اولوب، اون‌آی‌قدر بومقامده قالدقدن صکره، خشونت طبعی حسبیله، عزل وبروسه‌یه نفی اولنه‌رق، اوراده مطالعهٔ کتبله وبعض تألیفاتله مشغول ایکن، ۱۱۶۸ ده وفات ایدوب، امیر سلطان قربنده دفن اولنمشدر. عالم وعادل وقوهٔ قلمیه‌یه مالك برذات‌اولوب، عینی تاریخنی ترکجه‌یه ترجمه ایتمشدر.

خلیل الرحمن { حضرت ابراهیم (عم) ك قبر شریفنی حاوی اولمق مناسبتیله، فلسطینده واقع (حبرون) قصبه‌سنه ویریلن اسمدر. [« حبرون » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خلیل الله { (وخلیل الرحمن) ابراهیم (عم) ك صفت شریفه‌سیدر.

خلیل بن احمد البصری { [« خلیل » ماده‌لرینك برنجیسنه مراجعت بیوریله.]

خلیل بن اسحاق { الاندلسی مشاهیر فقهاء مالکیه‌دن اولوب. فقه مالکی حقنده « المختصر » عنوانیله برتألیف معتبری واردر، که فرانسه علماسندن موسیو (پرون) طرفندن فرانسزجه‌یه ترجمه اولنه‌رق، ۱۸۴۹ تاریخ میلادیسنده پارسده نشر اولنمشدر.

خلیل بن ایبك الصفدی { (صلاح الدین —) مشاهیر علما و مؤرخیندن اولوب، ۷۶۴ تاریخنده وفات ایتمشدر. برچوق تألیفاتی اولوب، اك مشهورلری « الوافی بالوفیات » ایله « اعیان العصر واعوان النصر » عنوانلی اثرلریدر، که تراجم احوالی جامع بك قیمتدار ایکی کتابدر.

خلیل بیك { (میرزا —) ایران شعراسندن اولوب، هندستانه رحلتله، بر مدت اوراده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

ازبا فکند چون شمع اشکم ز بس دویدن
بر باد داد خاکم درسینه دل طپیدن

خلیل پاشا { دولت عثمانیه‌ده صدارت عظمی مسندینه چکن وزرانك آلتنجیسی وخاندان سلطنته منسوب اولان علاء الدین وسلیمان پاشالردن صکره متسلسلاً بو مقامی اداره ایدن چاندرلی قره خلیل دیمکله مشهور خیرالدین پاشانك توروني ابراهیم پاشانك اوغلیدر. سلطان مراد خان ثانی حضرتلرینك زمان سلطنتلرنده و ۸۳۱ تاریخنده، قاضی عسکر ایکن، پدری ابراهیم پاشانك وفاتی اوزرینه، مسند صدارته چکوب، پادشاه مشارالیهك و ابوالفتح سلطان محمد خان حضرتلرینك زماننده ۲۶ سنه بو مقامی اداره ایتمشدر. آنجق استانبولك فتحنی متعاقب خلیل پاشانك روملری تشجیع بولنده اولان مکاتیب خفیه‌سی نوتاراس طرفندن حضور پادشاهی‌یه ابراز اولنجه، خیانتی رأی العین کوره‌رك، کندیسنی حبسه القا ایتمش؛ و قرق کون محبوسیتدن صکره ۸۵۷ تاریخنده اعدامنه فرمان پادشاهی صادر اولمشدر. دولت عثمانیه‌ده برنجی اوله‌رق اعدام اولنان صدراعظم بودر. اعدامنده یوز یکرمی بیك آلتون نقودی چیقوب، مصادره اولنمشدر. قلعهٔ خارجنده مدفوندر.

خلیل پاشا { (قیصریه‌لی —) دولت عثمانیه صدورعظامندن اولوب، قیصریه مضافاتندن زیتون قریه‌سنده طوغمش، ودرسعادته ورودله سرای همایونه داخل اولوب، چاقرجی باشیلیقله طشره‌یه چیقمش، وبعده یکیچری آغاسی اولمش ایدی. عصر سلطان احمد خان اولده ۱۰۱۷ تاریخنده قپودان دریا اولوب، ایکی سنه بومقامی اداره ایتمش، وبعض خدمات بحریه‌یه موفق اولوب، رتبهٔ وزارتی احراز ایلمش ایدی. ۱۰۲۲ ده اوکوز محمد پاشادن صکره ثانیاً قپودان پاشا اولوب، یالکز ۵۰ کون بو مقامده قالمش؛ و۱۰۲۶ ده مهر صدارت کندیسنه تسلیم اولنه‌رق، سردارلقله ایران سفرینه عزیمت ایتمش؛ وهرنه قدر انهزامه دوچار اولمش‌ایسه‌ده، ایران شاهیله دولت عثمانیه حقنده نافع بر معاهده عقدینه موفق اولدیغندن، التفات پادشاهی‌یه نائل اولمش؛ وآنجق معاهده‌نك بقاسی اولمیوب، ایران شاهی نکول ایتدیکندن، ارضرومده ایکن ۱۰۲۸ ده عزل اولنه‌رق، درسعادته ورودنده، اسکدارده هدایی محمود افندینك زاویه‌سنده عزلت کزین اولمش ایدی. ایکی سنه سورن مدت صدارتنده سلطان احمد خان حضرتلری ارتحال، وسلطان مصطفی خان اول وبعده سلطان عثمان خان ثانی حضرتلری جلوس ایتمش؛

ومشارالیهما طرفلرندن دخی مسند صدارتده ابقا بیورلمش ایدی. بر خیلی مدت گوشه نشین انزوا اولدقدن صکره، ۱۰۲۹ ده ثالثاً قپودان دریا اولوب، لە سفری اثناسنده خیلی خدماته موفق اولمش؛ واوصرەده ظهور ایدن آبازه پاشا ایله طرفدارلقله اتهام اولندیغندن، بر سنه لك خدمتدن صکره عزل وتبعید اولنمش ایسه‌ده، ۱۰۳۰ ده رابعاً قپودان دریا اولوب، بر بچق سنه‌یه قریب ترسانه‌یی اداره ایتمشدر. سلطان مراد خان رابع زماننده ۱۰۳۷ ده ثانیاً مهر صدارت عهده‌سنه تودیع اولنه‌رق، ینه سردارلقله شرق سفرینه عزیمت ایتمش ایسه ده، ارضرومده عصیان ایتمش اولان آبازه پاشایه قارشی موفق اوله‌میوب، قیش موسمی دخی اولمغله، اردوی همایون شدت برودتدن خیلی رخنه‌دار اولدیغندن، توقاد مشتاسنده ایکن عزل اولنه‌رق، استانبوله ورودنده، شیخوختنه حرمةً حقنده عفو ایله معامله بیوریله‌رق، تقاعد اولنمش؛ و ۱۰٤۰ تاریخنده وفات ایدوب، هدایی قربنده تهیئه ایتدیگی تربه‌سنده دفن اولنمشدر. درویش نهاد بر ذات اولوب، فاتح جوارنده جامعی وسائر خیراتی واردر. بکلر بکی شهید محمد پاشا بونك برادری ایدی.

خلیل پاشا { سلطان احمد خان ثالث زماننده مسند صدارته کچن وزرادن اولوب، آرناود جنسیتنه منسوبدر. ایلبصانلی اولوب، برادری سنان آغا بوستانجی باشی اولدقده، یانه کله‌رك، بعده شطرجی باشیلق خدمتیله قلایلی محمد پاشانك معیتنده بغداده عزیمت ایتمش؛ وعودتنده یکیچری اوجاغنده قطع مراتب ایده‌رك، بوستانجی باشی اولمشیدی. خدماتی نزد حضرت پادشاهیده مقبول اولمغله، قدری برتر اوله‌رق، ۱۱۲۸ ده رتبهٔ میرمیرانی ایله ارضروم ایالتی عهده‌سنه توجیه اولنمش؛ ونمچه سفری هنگامی اولمغله، نیش قلعه‌سنك تعمیرینه مأمور اولمش ایدی. بومأموریتی حسن ایفایه موفق اولدیغندن، عهده‌سنه دیاربکر ایالتی توجیه اولنمش ایسه‌ده، حسب الاقتضا بلغراد محافظلغنه نقل اولنمشدی. او صره‌ده صدراعظم علی پاشا شهید اولمغله، معسکر همایونده متحیز بر ذاتك سردار تعیین اولنمسنه لزوم گوریله‌رك، قرانمش اولدیغی نیکنامی‌یه بناءً سنهٔ مذکوره رمضاننده مهر صدارت کندیسنه تودیع بیورلمش؛ وسنهٔ مذکوره ذی الحجه‌سنده ادرنه مشتاسنده معاودتله، شرف پای بوس حضرت پادشاهی ایله مشرف اولدقدن صکره، ۱۱۲۹ رجبنده اردوی همایونله بلغراد دارالجهادینه عزیمت ایده‌رك، واقع اولان محاربه‌ده موفق اوله‌مامغله، نیشه عودتنده صدارتدن عزل اولنه‌رق، سلانیك ایالتنه نصب اولنمش ایسه‌ده، وهمه تابع اولوب، فرار و اختفا ایتمش؛ وایکی سنه مختفی قالدقدن صکره، سن شیخوختنه ترحماً عفو بیوریله‌رق، بوغاز حصاری محافظلغنه نصب اولنمشدی. فراری اثناسنده کندیسنی گیزلمش اولان عبدی خصکی‌یی کتخدالغنده استخدام ایتمکله، موی الیهك مظالم واقعه‌سندن اشتکا تکثر ایدنجه، حامیسی اولان صاحب ترجمه‌یه ضرری طوقنه‌رق، مدللی‌یه نفی اولنمش؛ و ۱۱٤۰ ده وزارتی اعاده اولنه‌رق، آغریبوز و بعده قندیه وحانیه وبتکرار قندیه محافظلغنه نصب اولنوب، اوراده ترك دغدغهٔ حیات ایتمشدر. مدت صدارتی اون اوچ آیه قریبدر. لین الجانب، متواضع ودیندار بر ذات ایدی.

خلیل پاشا { (عوض زاده —) سلطان مصطفی خان ثالث دورنده مسند صدارت عظمایه کچن وزرادن اولوب، استانبوللیدر. ۱۱۳۷ ده طوغوب، ۱۱۷۰ ده میرآخور اول اولمش؛ وسائر بعض مناصبه تعیین اولندقدن صکره، ۱۱۸۲ ده کتخدای قائممقامی، ومتعاقباً رتبهٔ وزارتله خوتین محافظی اولمش ایدی. ۱۱۸۳ ده مسند صدارت وسرداری‌یه تعیین اولنه‌رق، روسیه‌لی ایله واقع اولان محاربه‌ده قرتال صحراسنده وقوعه گلن هزیمت اوزرینه، عزل ورتبه‌سی رفع ایله قلعه‌ده اقامته مأمور اولمش؛ و ۱۱۸۷ ده وزارتی اعاده اولنه‌رق، آغریبوز وبعده بوسنه، سلانیك ونهایت سیواس والیلکنه نصب اولنمشدی. مأموریت اخیره‌سنه گیدرکن، ۱۱۹۱ ده اثنای راهده نعلبو خانده وفات ایتمشدر. مسند مشیخت اسلامیه‌یه واصل اولان ابراهیم بك ملانك برادریدر.

خلیل پاشا { سلطان مراد خان ثالث زماننده قپودان پاشالق ایتمش وزرادن اولوب، افرنجی الاصلدر. ایتالیانك آنقونه شهرندن اولوب، درسعادته التجا واهتدا ایتمشیدی. قبل الاهتدا اسمی (باجی) ایدی. ۱۰۰۰ تاریخنده امیرآخور اول ایکن، یکیچری آغاسی اولمش؛ ۱۰۰۲ ده پادشاه مشارالیهك کریمه‌سیله ازدواجی اجرا اولنه‌رق، شرف مصاهرته نائل اولمش؛ و ۱۰۰۳ ده قپودان دریا

اولوب، ۳ سنه بو مقامده قالمشدر. بقیهٔ احوالنه دسترس اولنه‌مدی.

خلیل چندری [« خیرالدین پاشا (قره خلیل) » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خلیل حمید پاشا سلطان عبدالحمید خان اول زماننده مسندصدارته

کچن وزرادن اولوب، بولاد پاشانك کوله‌لرندن کورجی حاجی مصطفی آغانك اوغلیدر. اسپارته ده طوغوب، درسعادته ورودنده کتابت سلکنه دخول ایله، خیلی مدت دیوان قلمنده وبکلکجی معیتنده بولنمش؛ و۱۱۸۲ ده خواجکانلق رتبه‌سیله اردوی همایون معیتنه کیدوب، عودتنده سلحدار محمد پاشانك التماسیله آمدجی، ۹۳ ده بیوك تذکره‌جی و ۹۴ ده کتخدای صدر عالی اولمشدی. محمد پاشا عزل اولنوب، عزت پاشا صدراعظم اولدقده، صاحب ترجه دخی عزل اولنه‌رق، ۹۵ ده ترسانه اماتی کندیسنه تودیع اولنمش؛ و۹۶ ده عزت پاشانك یرینه یکن محمد پاشا صدراعظم اولنجه، ثانیاً کتخدای صدر عالی اولوب، ۱۱۹۷ ده مسندصدارته کچمشدر. بومقامه واصل اولنجه، میدانی رقبادن تخلیه ایتمك هوسنه دوشوب، کرك باب عالیدن وکرك اندرون همایوندن بر چوق ذواتی وحتی کندیلرندن ایلك و افندیلك کورمش اولدیغی بعض کبرایی دخی بر صورتله تبعید ایدرك، هرکسی دلگیر ایتمش، واواخر صدارتنده ارتکابه دخی آلیشمش اولدیغندن، ۲ سنه ۳ آی و ۲۵ کونلك صدارتدن صکره، ۱۱۹۹ ده عزل اولنه‌رق، مالی مصادره ورتبه‌سی رفع اولندیغی حالده، کلیبولی‌یه نفی اولنمش؛ ویکرمی کون صکره جده ایالتنه نصب اولنه‌رق، بوزجه آطه قپوسنی تنظیم ایلمك امرینی دخی آلمغله، جزیرهٔ مذکوره‌یه و صولنده اعدام ایدلشدر. عشرت وسفاهته مائل بر آدم ایدی.

خلیل رفعت پاشا مشیران دولت عثمانیه‌دن اولوب، سالف الترجه

خسرو پاشانك کوله‌لرندندر. چرکسی الاصل اولوب، مشارالیه خسرو پاشانك مهرداری ایدی. خسرو پاشانك عساکر منصوره سرعسکرلکنده میرمیرانلق رتبه‌سنه نائل اولوب، ۱۲۴۳ تاریخنده وقوعه کلن روسیه سفرنده رتبهٔ وزارتله وسرعسکر قائمقامی

عنوانیله سرعسکر آغا حسین پاشانك معیتنده شمنی‌یه اعزام اولنه‌رق، عودتنده مصالحه تصدیقنامه‌سنی کوتورمك اوزره، بیوك ایلچیلکله روسیه‌یه کوندرلمش؛ و ۴۵ تاریخنده قپودان دریا اولوب، ۴۶ ده دونغما ایله مصره عزیمت ایتمش؛ و ۴۸ ده طوبخانه مشیریتنه تعیین بیورلمغله برابر، مصاهرت پادشاهی شرفنه دخی نائل اولمش ایدی. ۱۲۵۲ ده خسرو پاشادن صکره سرعسکر اولوب، اون آلتی بچق آی بو مقامده قالدقدن صکره، عزل اولنه‌رق، بعده بر مدت دخی تجارت مشیری اولمشدی. ۱۲۵۵ ده جلوس سلطان عبدالمجید خانیده ثانیاً سرعسکر اولوب، بو دفعه دخی اون بربچق آی قدر بومقامی اداره ایتدکدن صکره، عزل اولنه‌رق، بر قاچ آی مرورنده مجلس والای احکام عدلیه اعضالغنه و بعده ریاستنه تعیین بیورلمش؛ و ۵۹ تاریخنده ثانیاً قپودان دریا اولوب، ۶۳ ده ثالثاً سکز بچق آی بو مقامده بولنمش؛ و ۷۰ ده رابعاً قپودان دریا اولوب، بر بچق سنه ترسانه اموریله اشتغال ایتمشدر. طوبخانه مشیرلکنده دخی دفعاتله بولنوب، کندیسی غیور وفعال بر ذات اولمغله، کرك ترسانه وکرك طوبخانه‌جه خیلی اصلاحات وانشاآته موفق اولمشدر. ۱۲۷۲ تاریخنده ارتحال ایدوب، تفسیده‌کی مزارستانده مدفوندر.

خلیل سلطان (یاخود سلطان خلیل ویامیرزا خلیل) تیمورلنكك تورونی

وجلال الدین میرانشاهك اوغلی اولوب، تیمورلنكك وفاتنده پایتخت سلطنت تیموریه اولان سمرقندده بولنمغله، بیوك پدرینك یرینه تختنه جلوس ایتمش؛ وآنجق اولاد تیموردن شاهرخ خراسانده وصاحب ترجه‌نك پدری میرانشاه آذربایجانده آیریجه اعلان سلطنت ایتدکلرندن، خلیل سلطانك حکمی ماوراء النهره منحصر قالمش ایدی. درت سنه حکومت سوردکدن صکره، امراسندن (الله داد) و (آرغون خان) ایله سائرلری عصیان ایدوب، ملکنده فتنه وفساد چوغالمش؛ وکندیسی عالم وادیب برذات ایدیسه‌ده، (شادملك) اسمنده بر محبوبه‌سنك عشقنه کرفتار اولوب، امور حکومتی بعض نااهلر یدینه براقش اولدیغندن، فسادی تسکینه مقتدر اوله‌میوب، نهایت عمی شاهرخ خراساندن عسکر سوق ایدرك، کندیسنی عصاتك الندن قورتارمش؛ وارباب فسادی تأدیب ومجازاة ایدوب، ماوراء النهری

اوغلی مشهور الغ بکه ویرمش؛ وصاحب ترجمه‌یی ری وهمدان جهتلری امارتنه نصب ایتمشدی. اوراده دخی ایکی سنه حکومت سوردکدن صکره، ٨١٤ تاریخنده ٢٨ یاشنده وفات ایتمشدر. محبوبه‌سی شادملك کندیسندن صکره یاشامغی ایستمیوب، اتلاف نفس ایتمکله، ایکیسی بر مزاره دفن اولنمشدر. خلیل سلطانك طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

هرکسی پیش دلارام کشد هر چه بود
دل من هیچ نمیداشت ازآن آه کشید

خلیل شاه (یاخود سلطان خلیل) شروانده حکومت سورن ملوك دربندیه‌دن اولوب، طقوزنجی قرن هجری اواخرنده پدری شیخ ابراهیمدن صکره جلوس ایتمش؛ وقره قویونلی یوسفله حرب ایتمشدر.

خلیل شریف پاشا متأخرین وزرای دولت عثمانیه‌دن اولوب، عن اصل خدیویت مصریه خدمتنده ایکن، بعده درسعادته کله‌رك، لسان فرانسوی‌یه آشنا اولمغله، امور خارجیه‌ده استخدام اولنه‌رق، بعض سفارتلرده بولنمش؛ و سلطان عبدالعزیز خانك زماننده رتبهٔ وزارته نائل اولوب، ١٢٩١ ده بر مدت خارجیه ناظری دخی اولمشدی. بعده بر نوع علته مبتلا اولوب، ١٢٩٣ ده وفات ایتمشدر. اواخر عمرنده مصرلی مصطفی فاضل پاشانك بیوك کریمه‌سیله ازدواج ایتمشدی. افکار جدیده اصحابندن ترقی پرور بر ذات ایدیسه‌ده، سفاهت وقماره زیاده میل و انهماکی وار ایدی.

خلیلی شعرای عثمانیه‌دن اولوب، دیاربکرلیدر. فاتح زماننده ازنیقه کلوب، تحصیل علم ایله مشغول ایکن، بر عشق وسودایه مبتلا اولمغله، ترك طریق ایتمشیدی. کندی حالنی مصور بر منظومه‌سی واردر، که «فرقتنامهٔ خلیلی» دیمکله مشهوردر. شو بر ایکی بیت اوندندر:

دیدم ای نامهٔ فرخنده اختر
چو سنسك بر همای عنبرین بر
برونك مظهر انوار اشواق
درونك مخزن اسرار عشاق
عجب نطق فصیحك وار زبانسز
سوزکی عرض ایدرسك ترجمانسز

خلیلی بوده شعرای عثمانیه‌دن اولوب، بروسه‌لیدر. غایت نحیف وصاری بکزلی اولدیغیچون، صاری خلیل دیمکله شهرت بولمشدر. عاشقانه اشعاری واردر. لامعینك اوغلی اولوب کندیسنك محبوبی اولان پرتوی اسمنده بر جوانك (شمس میخانه‌سی) دیمکله معروف بر میکده‌یه دخولنده بداههً سویلمش اولدیغی شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

پرتوی مهر رخك بزمزه ویردی ضیا
شمس میخانه‌سنك شمدی کونی طوغدی شها

خلیل یخشی بك سالف الترجمه بایزید پاشانك ایشته‌سی اولوب، سلطان مراد خان ثانی حضرتلری طرفندن ازمیر بکی جنیدك تنکیلنه مأمور اولمغله، قانی بایزید پاشانك انتقامنی آلمق آرزوسی دخی مأموریتنه منضم اولوب، ابتدا جنیدك اوغلی قوردی وبرادری بایزیدی اسیرایده‌رك، ادرنه‌یه کوندرمش؛ وبعده جنیدی دخی طوتوب، کندیسنه امداد ایچون کوندرلمش اولان بایزید پاشانك برادری حمزه بکك ید انتقامنه تسلیم ایتمش؛ و ایکیسی برابر جنید خاندانی امحا ایدوب، سر مقطوعلرینی پایتخته ارسال ایتمشلردی. جسور وحرب آزما بر ذات ایدی.

خُم (غدیر —) مکهٔ مکرمه ایله مدینهٔ منوره آره‌سنده بر کوچك کول اولوب، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز بو کولك کنارنده بر خطبه ایراد بیورمشلردی. وقت جاهلیت واسلامده اهل مکه تنزه ایچون بو کولك اطرافنه کیدرلردی.

خماریه بعض کتبده کورلدیکی اوزره، حاء مهمله ایله ذکری سبق ایتمشدر.
[«حماریه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خمخام (بن حارث البکری) صحابه‌دن اولوب، دیکر بعض آرقداشلریله بکر بن وائل قبیله‌سی طرفندن مبعوثاً نزد حضرت پیغمبری‌یه کلمش؛ وحنین غزاسنده حاضر بولنمشدر.

خَمِر یمنده صنعانك ١٦٠ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، بنی سریم قبیله‌سیله مسکوندر.

خُمران خراسانده بر قصبه اولوب، کتب فتوحده مذکوردر.

خَملیخ بلاد خزردن برقصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خُمس طرابلس غرب ولایتنده وطرابلس غربك ١٢٠ کیلومتره قدر شرقنده

اولەرق ساحل بحردن برساعتلق مسافەدە سنجاق مرکزی کوچك بر قصبە اولوب، ٤٠٠٠ قدر اهالیسی، لطیف هواسی و اطرافندە پورتقال ولیمون باغچەلریلە زیتونلقلری واردر. خمسك قربندە وساحل بحردە (لبدە) شهر قدیمنك بعض خرابەلری بولنوب، ساحل قوملری ایچندە یوزوك طاشی کبی بر چوق آثار عتیقە بولنور. — خمس سنجاغی طرابلس غرب ولایتی ترکیب ایدن درت سنجاغك بری اولوب، غرباً نفس طرابلس، جنوباً فزان سنجاقلریلە، شرقاً بنغازی مستقل متصرفلغیلە، شمالاً دخی آق دکیزلە محاط ومحدوددر. غرب شمالی قسمی معمورجە اولوب، قسم شرقیسی سرت چوللردن عبارتدر. سنجاق نفس خمس، مصراطە، سرت، ظلتین و مسلاطە اسملریلە ٥ قضایە منقسم اولوب، مرکزە ملحق طابیە وطاورغە اسملریلە ایکی ناحیەسی دخی واردر. اراضیسی عمومیت اوزرە قوملق ایسەدە، نیساندە یاغمور یاغدیغی سنەلر خیلی محصولات ویرر. باشلیجە محصولاتی آربە وخرما اولوب، ساحلە قریب محللرندە پورتقال، لیمون وزیتون آغاجلری دخی چوقدر. طاغلرندە حلفە تعبیر اولنان اوت چیقار. سواحلندە مملحەلری چوق اولوب، ایتالیا وفرانسەیە خیلی مقدار طوز کیدر. صیغیر وسائر بعض حیوانات دخی اخراج اولنور.

خمیر { ایرانك لارستان خطەسندە وبحر فارس ساحلندە اولەرق (کیش) جزیرەسی قارشیسندە ولارك ١٦٥ کیلومترە شرق جنوبیسندە بر قصبە اولوب، کوکورد معدنی واردر.

خُمیر { تونسك غرب شمالی جهتندە وجزایر حدودندە بیوك بر قبیلە اولوب، فرانسزلر غلط اولەرق (قرومیر Kroumirs) دیرلر.

خمیصە { (بن ابان الحدانی) صحابەدن اولوب. عمان اهالیسنی ایمانە دعوت ایچون، مدینەدن اوطرفە عزیمت ایتمشدی.

خُناصرە { حلبە ملحق وبادیە جهتندە اولەرق قنسرینك قارشیسندە بر قصبە اولدیغی جغرافیون عرب آثارندە محرر اولوب، عمر بن عبدالعزیزك اقامتگاهی بولندیغی مرویدر.

خنافر { (بن توأم الحِبری) صحابەدن اولوب، عن اصل یمندەکی حیریلر کاهنلرندن ایکن، معاذ بن جبل حضرتلرینك دلالتیلە اسلامە کلمشدی.

خنافس { انبار قربندە بر محل اولوب، (سوق خنافس) دینلن بازارێلە و حضرت ابابکر وبعدە حضرت عمر (رضیهما) زمانلرندە جریان ایدن ایکی وقعە ایلە شهرت بولمشدر.

خُنان { کرجستاندە بر قصبە اولوب، حبیب بن مسلمە طرفندن فتح اولندیغی کتب فتوحدە مذکوردر.

خنداں { (سلطان محمد —) مشاهیر خطاطیندن اولوب، هراتلیدر. ٩٥٠ تاریخندە وفات ایتمشدر.

خَندَق { بو اسملە جرجاندە بر بیوك محلە ومصردە قاهرە قربندە بر قریە وار ایدی. — غزاء خندق غزوات حضرت سیدالمرسلین (صلعم) دن اولوب، هجرت نبویەنك بشنجی سنەسی شوالندە وقوع بولمشدر. اصل محاربەیی اویاندیرانلر (بنی نضیر) قبیلەسی اولوب، بونلر قریش ایلە غطفان قبیلەلرینی دخی دعوت ایتدکلە، جملەسی بردن مدینۀ منورەیە هجوم ایتدکلرندە، حضرت رسول الله (صلعم) افندمز سلمان فارسینك رأیلە مدینەنك اطرافنە خندق حفرینی امر بیورەرق، بو مناسبتلە (غزوۀ خندق) دینلمکلە شهرت بولمشدر. محاربە بر آی قدر دوام ایدوب، نهایت یهودایلە قریش آرەسندە نفاق دوشمش، وکفار بر باد صرصرە طوتیلوب، پریشان بر حالدە رجعت ایتمشلردر.

خندق { قوجە ایلی خطەسندە یعنی ازمید سنجاغندە بر کوچك قصبە اولوب، سقاریەیە تابع بر چایك اوزرندە و آطە بازارینك ٢٥ کیلومترە شرقندە واقعدر.

خَندَمە { مکۀ مکرمە قربندە بر طاغ اولوب، فتح مکە سنەسی بو طاغدە کفار قریش ایلە مسلمین آرەسندە شدتلی بر محاربە وقوع بولەرق، کفار منهزم وپریشان اولمشلردر.

خندی { شعرادن اولوب، قبریس جزیرەسنك لفقوشە قصبەسندەکی مولویخانەنك شیخی ایدی. ١٠٤٠ دە وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

اغیارە مونس اولدی او وحشی غزالمز
آخر شکار اولور کورەسك کوسترش بودر

خِنس { ارضروم ولایت وسنجاغندە وارضروم ملك ٩٠ کیلومترە شرق جنوبیسندە اولەرق وان طریقی اوزرندە قضا مرکزی بر کوچك

قصبه اولوب، بر حکومت قوناغی، بر رشدیه مکتبی وبرقشله‌سی واردر. — خنس قضاسی ارضروم سنجاغنك منتهای شرق جنوبیسنده واقع اولوب، جنوباً بتلیس ولایتیله، شرقاً بایزید سنجاغیله، شمالاً پاسین، غرباً دخی ترجان وکیغی قضالریله محاط ومحدوددر. بیك کول طاغی وتکمان ناحیه‌سنی دخی حاویدر. بیك کول طاغنك شمالی اتکندن نبعان ایدن (آراس) نهری قضانك قسم شمالیسی ایچندن کچدیکی کبی، جبل مذکورك شرق جنوبی جهتلرندن این بر چوق چایلر دخی اراضیٔ قضانی بعدالاسقا فرات نهرینه دوکیلورلر. قضا ٢٣٦ قریه‌دن مرکب اولوب، تقریباً ٢٧٠٠٠ اهالیسی واردر، که بو مقداردن ١٧ بیك قدری اسلام و ١٠ بیکی ارمنیدر. اراضیسی منبت و محصولدار اولوب، ذخایری احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایتدکدن صکره خیلی مقداری ده ارضرومه نقل اولنور. درون قضاده ٧ جامع، ٢٦ مکتب، ٣٥ مدرسه، ٣٣ بزیرخانه، ٧٨ دکرمن و ٣ کوپری موجوددر. اورمانلری آز اولوب؛ مرعالری چوقدر. صنایع محلیه باشلیجه نفیس سجاده وکلیم نسجندن عبارتدر.

خَنساء { (تماضر بنت عمرو بن الحرث بن الشرید السلمیه) عرب شاعره‌لرینك اڭ بیوکی وا‌ڭ مشهوره‌سی اولوب، جاهلیت واسلام دورلرینه یتیشمش ودورینده بونك کبی شاعره کلمه‌مشدر. اسمی فحول شعرای عرب صره‌سنده مذکوردر، وحتی کندیسنی حسان وجریر کبی اعاظم شعرایه تقدیم ایدنلر دخی واردر. زمان جاهلیتده فوق‌العاده سودیکی برادرلری صخر ومعاویه‌نك قتلی اوزرینه، بونلر حقنده مرثیه‌لر سویلمکه باشلامش، وبو مرثیه‌لری شهرت بولوب، بین العرب اشتهارینه سبب اولمشدی. بعده قبیله‌سی مبعوثانیله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه کله‌رك، شرف اسلامله مشرف و صحابیات عدادینه داخل اولمشدر. حضرت نبی ذی شان (صلعم) افندمز خنسایه کندی اشعارینی اوقوده‌رق، فوق العاده متلذذ اولورلرمش. درت اوغلی اولوب، حضرت عمر فاروق (رضه) ڭ زمان خلافتلرنده برابرلرنده قادسیه غزاسنه عزیمت ایده‌رك، کندیلرینی حربه تشویق وتشجیع ایتمش؛ وردری دخی اوراده شهید اولمغله، جانب حضرت فاروقیدن صاحبهٔ ترجمه‌یه ایکیوز درهم معیشت باغلانمشدی. بعده معاویه‌نك زماننده وفات ایتمشدر. اکثر اشعاری برادرلری حقنده مراثیدن عبارت اولوب، شو بر ایکی بیت او جمله‌دندر:

اعینی جوداً ولا تجمدا
الا تبکیان لصخر الندی
الا تبکیان الجری الجمیل
الا تبکیان الفتی السیدا الخ

خُنلیق { دربندده (یعنی داغستانده) بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خنیس { صحابه‌دن بر وجهه زیر درت ذاتك اسمیدر: خنیس بن حذافة القرشی السهمی، که سابقیندن اولوب، حبشه هجرت ایتمش، وبعده مدینهٔ منوره‌یه دونوب، بدر واحد غزالرنده حاضر بولنمش؛ وبوغزالرك ایکنجیسنده آلدیغی جریحه‌دن متأثراً وفات ایتمشدر. حضرت حفصه بنت عمر (رضهما) ابتدا بونك زوجه‌سی ایدی، وبونك وفاتندن صکره ازواج مطهرهٔ سید المرسلین عدادینه داخل اولمشدر. — ابو صخر خنیس بن خالد الخزاعی الکعبی، که فتح مکه‌ده کرز بن جابرله برابر خالد بن ولیدك معیتنده بولنوب، ایکیسی ده بووقعه‌ده شهید اولمشدر. — خنیس بن ابی السائب الانصاری الاوسی، که بیعت رضوانده و اکثر غزواتده حاضر بولنوب، بعده عراق فتحنده دخی خدمتی کورلمشدر. — خنیس ودها طوغریسی ابوخنیس الغفاری.

خوابی { بیروت ولایتنده لازقیه سنجاغنك مرقب قضاسنده بیوك بر ناحیه اولوب، ١٦١ قریه‌دن مرکبدر.

خوات { (بوعبدالله — بن جبیر الانصاری الاوسی) فرسان صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده بولنمش؛ وبر روایتده غزاء مذکوره کیدرکن آیاغنه بر طاش اصابت ایتمکله، کری دونوب، حضرت فخر کائنات (صلعم) کندیسنك بر سهمنی آله‌رق، اثنای حربده رمی بیورمشلردی. بعض احادیث شریفه‌نك راویسیدر. هجرت نبویه‌نك قرقنجی سنه‌سی، ٧٤ یاشنده اولدیغی حالده، مدینه‌ده وفات ایتمشدر.

خواجو زاده { هندستان شعراسندن اولوب، عن‌اصل کابللی اولدیغی حالده، همایون واکبر شاهك زمانلرنده دهلیده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

بر رخ نشست کرد غریبی بسی مرا
نبود عجب اکر نشنا سد کسی مرا

خواجوی کرمانی { اعاظم شعرای ایراندن اولوب، کرمانلی او-لدیغی حالده، اکثر عمرینی بغدادده وسائر ممالکده کچیرمشدر. شیخ علاءالدولهٔ سمنانینك مریداندن اولوب، شیخ مشارالیهك اشعارینی جمع وتدوین ایتمشدر. (نخلبند شعرا) لقبنه مظهر اولمشدر. یکرمی بیك قدر بیتی حاوی دیوان اشعاری و «همای همایون» عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. ۷۶۲ ده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

خوشا باد عنبر شمیم سحر
که بر خاك کرمانش باشد گذر
خوشا وقت آن مرغ بوستان سرای
که دارد در آن بوم فرخنده جای
زمن تاچه آمد که چرخ بلند
ازان خاك پاکم بغربت فکند
بیغداد بیرچه سازم وطن
که ناید بجز دجله در چشم من

خواجه { سربداران حکمدارلرندن اکثرینك وسائر برچوق ذواتك اسملرینه ادخال اولنور بر عنواندر. بوراده بولنمیانلرینك اسم اصلیلرینه مراجعت بیورلمق اقتضا ایدر.

خواجه افندی { تاریخ صاحبی خواجه سعدالدین افندی مراد اولنور. [«سعدالدین افندی» ماده‌سنه مراجعت.]

خواجه اویس { [«خواجه پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خواجه پارسا { مشاهیر صوفیوندن ومشایخ نقشبندیه‌دن اولوب، «فصل الکتاب فی المحاضرات» عنوانیله بر کتابی وسائر بعض تألیفاتی واردر. شاهرخك زمانده یاشایوب، ۸۲۲ تاریخنده ارتحال ایتمشدر.

خواجه پاشا { سلطان سلیم خان ثانی ومراد خان ثالث دوری وزراسندن اولوب، اسمی (اویس) در. بر مدت مصر والیسی بولندقدن صکره، ۹۹۹ تاریخنده مقتولاً وفات ایدوب، مسیح پاشا قربنده بنا کرده‌سی اولان خواجه اویس مسجدینك محرابی اوکنده دفن اولنمشدر. استانبولده باب عالینك آلت طرفنده اسمیله مسمی محله‌ده واقع جامع شریف دخی صاحب ترجمه‌نك بنا کرده‌سیدر.

خواجهٔ جهان { هندستانده شرقیون دولتنك مؤسسی اولوب، اصل اسمی ملك شرواردر. کندیسی دهلی حکمدارلرندن سلطان محمد شاه بن فیروز شاه تغلقك خادملرندن اولوب، بعده (خواجهٔ جهان) عنوانیله وزیری ومؤخراً جونپور و سائر ایالات شرقیه والیسی اولمش ایدی. محمد شاهك وفاتیله محمود شاه تغلقك جلوسنی متعاقب ظهور ایدن فتنه‌لر صره‌سنده ۷۹۶ تاریخنده صاحب ترجمه آیریجه بر دولت تأسیس ایتمش؛ و ۸۵۲ تاریخنه‌دك حکومت سورمشدر. کندیسندن صکره آخرت اوغلی مبارك شاه وبعده بونك سلاله‌سی حکم سوروب، شرقیون عنوانیله شهرت بولمشلردر.

خواجه چلبی { مشهور ابوالسعود افندی مراد اولنور. [«ابوالسعود عمادی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خواجه خیرالدین { (جازم بن عیسی) سلطان سلیمان خانك خواجه‌سی اولوب، ۹۵۳ ده وفات ایتمشدر. کچه جیلر قربنده بر مسجدی اولوب، اطرافنده‌کی محله دخی اسمیله مسمادر.

خواجه زاده { (مصلح الدین مصطفی بن یوسف) اعاظم علمای عثمانیه‌دن اولوب، بروسه‌لیدر. پدری تجارتله مشغول اولوب، فوق العاده زنکین اولدیغی حالده، صاحب ترجمه کندیسنك مسلکنی ترکله طلب علمه سلوك ایتدیکیچون، کندیسنی نظردن دوشوروب، برادرلری ناز ونعم ایچنده بیودکلری حالده، بیچاره کتاب مبایعه سنه مقتدر اوله‌میوب، کیجه‌لری ترك خواب وراحتله اوقویه‌جغی کتابلری استنساخ ایدردی. بو وجهله کمال فقر وضرورتله تحصیل علوم ایدوب، سلطان محمد خان ثانی حضرتلرینك استانبولی فتح بیورملری اوزرینه، سائر علما کبی حضور پادشاهی‌یه چیقمق اوزره، بروسه‌دن استانبوله کلمك ایچون اوشاغندن اقچه استقراضنه مجبور اولمش؛ وحضور پادشاهیده مولا نازیرك ایله مباحثه ایدوب، مولانای مومی الیهی الزام ایتمش ایکن، هر نصاسه برجایزه واحسانه نائل اوله‌میوب، کمال فقر وضرورتله معیت حضرت پادشاهی‌یه قاتیلوب، ادرنه‌یه کیتمکده ایکن، اثنای راهده بردن بره طالعی دونوب، حضرت پادشاهك معلمکنه نصب اولنمغله، فوق العاده احتشامه نائل اولمش ایدی. بعده ادرنه واستانبول قاضیسی وقاضیعسکر اولوب، مؤخراً بعض حسودلرینك سوقیله ازنیق قضاسنه ونهایت بروسه مفتیلکنه وبعض مدارسك مدرسلکنه نصب اولنمش؛ واواخر

عمرنده ایکی آیاغیله بر الی مفلوج اولدیغی حالده، ینه مطالعه وتدریس وافتا ایله مشغول اولوب، ۸۹۳ تاریخنده بروسه‌ده وفات ایتمش، وامیر بخاری جوارینه دفن اولنمشدر. علمه رغبتی فوق العاده اولوب، طلب علم ایچون کنجلکنده پدرینک ثروت ونعمتندن محروم اولمغی کوزینه آلمش اولدیغی کبی، بعده دخی منصبدن زیاده مدرسلکله افتخار ایدر، وبلکه مطالعه‌یه مانع اولور فکریله منصبی کرهاً قبول ایلردی. حضرت فاتحک امریله «التهافت» عنوانلی کتاب مشهوری یازمش اولدیغی کبی، سلطان بایزید خان ثانینک امریله دخی «شرح المواقف»ه برحاشیه وسائر بعض حواشی و تعلیقات تحریر ایتمشدر. صیت و شهرتی آفاقه بایلوب، حتی سلطان حسین بایقرا، سلطان بایزید خانک جلوسنی تبریک ایچون، هدایا ایله سفیرلر کوندردیکی وقت، خواجه زاده‌نک درسندن استفاده ایتمک التماسیله خراسانک اذکیای طلبه‌سندن بر ذات دخی کوندرمشیدی.

خواجه سلیمان پاشا } سلطان احمد خان ثالث دوری رجالندن اولوب، لیمان رئیسی ایکن، ۱۱۲۵ ده قپودان دریا اوله‌رق، برسنه بو مقامده قالمش؛ و ۱۱۳۱ ده رتبهٔ وزارتله ثانیا مسند قپودانی‌یه کچوب، بو دفعه دخی بر بچق سنه‌یه قریب مدت ادارهٔ امور بحریه ایتدکدن صکره، ساقز محافظلغنه نصب اولنه‌رق، اوراده وفات ایتمشدر.

خواجه صدر نظامی } هندستان ادباسندن اولوب، ۶۰۵ تاریخنده دهلی حکمداری سلطان قطب الدین ایبک نامنه «تاج المآثر» عنوانیله بر کتاب یازمشدر.

خواجه کامکار } (غیرت خان بن سردار خان) هندستان امرا وادباسندن اولوب، ۱۰۵۰ تاریخنده (تاته) والیسی ایکن، اوراده وفات ایتمشدر. «جهانکیر نامه» عنوانیله بر اثری واردر.

خواجه محمد طاغی } بدخشانده هندوکوه سلسله‌سنه مربوط برطاغ اولوب، جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه طوغری اوزانیر. باقیر وقورشون معدنلرینی حاویدر، ویانلرندن آقان دره‌لرده آلتون توزی بولنور.

خُوار } (ری) اعمالندن وری ایله سمنان آره‌سنده بیوک بر قصبه ایدی. ۶۱۳ تاریخنده کوردیکنده خرابه یوز طوتمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. بعض مشاهیر علمانک مسقط رأسی بولنمشدر.

خوارِزم } بحر خزرک جهت شرقیه‌سنده وبحر مذکور ایله آرال کولی وجیحون ایرماغی آره‌سنده بر خطهٔ واسعه اولوب، الیوم قسم شرقیسی (خیوه خانلغی) نامیله مستقل بر حکومت اسلامیه حالنده وسائر طرفلری روسیه‌نک «ماوراء بحر خزر» دنیلن ایالتی داخلنده بولنقده‌در. بو خطه ازمنهٔ قدیمه‌دن بری بو اسمله معروف اولوب، حتی هرودوتک تاریخنده دخی بو وجهله مذکور اولدیغی کبی، قرون وسطاده و تواریخ اسلامیه‌ده دخی خوارزم اسمی بیوک بر اهمیتله یاد اولنور. آنجق زمانمزده بو اسم بسبتون متروک وخریطه‌لردن مهجور اولوب، خطهٔ مذکوره‌نک شرق شمالی قسمی (خیوه خانلغی)، غرب شمالی قسمی (اوست یورت) وقسم جنوبیسی دخی (قره قوم) اسملریله معروفدر. خوارزم خطه‌سی غرباً بحر خزرله، شمالاً دشت قپچاقله وآرال کولیله، شرقاً ماوراء النهرله، جنوباً دخی خراسان خطه‌سیله محاط ومحدود ایدی. جیحون ایرماغنک مجراسی خوارزمی ماوراء النهردن آییریور ایسه‌ده، آرال کولنه قریب اولان قسم شمالیسنده جیحونک ساحل یمیننده یعنی شرق جهتنده‌کی یرلر دخی خوارزمدن عد اولنوردی. آرال کولی دخی بو خطه‌یه منسوب اولوب، اکثر جغرافیون اسلام آثارنده بحر خوارزم اسمیله مذکوردر. خوارزم خطه‌سی بعض معموره‌لری وبر چوق چوللری حاوی اولوب، مرکزی (جرجانیه) نام دیکرله (کرکنج) شهری ایدی. چول اولمیان یرلری خیلی معمور وآبادان اولوب، علوم ومعارف دخی لایقیله ترقی ایتمش اولدیغندن، مدنیت زمانلرنده خوارزمدن بر چوق علما وادبا وسائر مشاهیر ظهور ایتمشدر. یاقوت حموینک وسائر مؤلفین اسلامک روایتنه کوره خوارزم اهالیسی، ترک جاریه‌لری استفراش ایتمک سببیله، سیماجه ترکلره مشابه ایسه‌لرده، کندیلری ترک اولمیوب، ایرانیلردن معدود ومع هذا کندیلرینه مخصوص بر لسانله متکلم ایدیلر. لسان فارسینک شعبه‌لرندن اولمسی ملحوظ اولان بو لسان، ادبیاتدن محروم اولمغله، مرور

زمانلە اونوديلوب، لسان ادبىٔ محلى حكمنه كچمش اولان فارسى دخى ترك اولنەرق، چنكيز وتيمورك غلبەسندن صكره اورالره ترك و تركمان اقوامى كلمش اولديغندن، بوكونكى كونده لسان محلى شرقى تركجەسيدر. يالكز شهر وقصبەلردە لسان فارسى ايلە متكلم (تاجيك) تعبير اولنور برصنف اهالى قالمشدر. خوارزم خطەسى كتب اسلاميەدە موسم شتادەكى برودت هواسيلە دخى مشهوردر. بو خطه حضرت عثمان (رضه) ك زمان خلافتندە فتح اولنەرق، خلافت عباسيه زماننده سامانيلر وسلجوقيلرك تحت ادارەسنده بولندقدن صكره، ٤٤٠ تاريخنده دولت سلجوقيه امراسندن (قطب الدين محمد) خوارزمده كسب استقلال ايتكله، آريجه بر دولت تأسيس ايتمش؛ وسلالەسى (خوارزمشاهيلر) ناميلە چنكيزك استيلاسنەدك خوارزمدە حكم سوردكدن بشقه، ماوراء النهر وخراسان وسائر بعض بلادى دخى ضبط ايتمشلردى. [« خوارزمشاهيان » مادەسنە مراجعت.] چنكيزدن صكره خوارزم قپچاق دولتنه الحاق اولنوب، طقوزنجى قرن هجرى اواخرنده البرس شيبانى معرفتيلە قپچاقدن بالتفريق، يكيدن بر حكومت مستقلە حالنە كيرمش؛ وخيوه خانلغى تشكل ايلمشدر. قرن حاضرده اكثر يرلرى روسلر طرفندن ضبط اولنەرق، يالكز آرال كولندن بخارا خانلغى حدودينە دك جيحون بويتجه بر مقدار يرلر خيوه خانك يدنده قالەبيلمشدر. [« خيوه خانلغى » مادەسنە دخى مراجعت.]

خوارزمشاه {(قطب الدين محمد بن انوشتكين) خوارزمشاهيان دولتنك موسسيدر. [« قطب الدين خوارزمشاه » مادەسنە ومادهٔ آتيەيە مراجعت بيوريلە.]

خوارزمشاهيان {(ياخود دولت خوارزمشاهيه) بشنجى قرن هجرى اواخرندن يدنجى قرن هجرى اوائلنە دك خوارزمدە حكومت سورمش بر دولت اولوب، قطب الدين خوارزمشاه طرفندن تأسيس اولنمشدر. مشار اليهك پدرى انوشتكين دولت سلجوقيه نامنه خوارزم شحنەسى بولنان بيلكاتكينك كولەسى اولوب، افنديسنك وفاتنده ملكشاه سلجوقى فرمانيلە خوارزم واليسى اولمش؛ و ٤٩١ دە وقوع وفاتيلە واليلك اوغلى قطب الدينە توجيه اولنمشدى. بو ذات زيادەسيلە جسور وعادل ومدبر اولوب، ترقىٔ علوم ومعارفه دخى فوق العادە خدمت ايتديكندن، نوعاما استقلالە نائل اولوب، سلطان سنجر سلجوقى طرفندن كنديسنە (خوارزمشاه) عنوانى ويرلمشيدى. اوغلى اتسز وتورونى ايل ارسلان ملوك سلجوقيە ايلە محاربە ايدوب، بسببنون كسب استقلال ايتدكدن صكره، خوارزمشاهيان ماوراء النهرى وكيدەرك خراسانى وبعده عراق وفارسى دخى ضبطلە، دولت سلجوقيەيى استيصال ايدوب، اونك يرينه قائم اولمشلردى. بودولتك ذروهٔ اقبالى يدنجى حكمدار اولان سلطان قطب الدين محمد ثانى زماننده اولوب، آنجق زوال وانقراضى دخى مشار اليهك زماننده وقوع بولمشدر. كنديسى اهل اسلامدن اك اول چنكيزك هجومنە قارشى كلوب، برخيلى محاربادن صكره، فرارلە آبسكون آطەسنده مأيوساً وفات ايتمش؛ واوغلى جلال الدين مغوللرلە پك چوق اوغراشمش ايسەدە، پدرينك ملك موروثنى تماميلە الە كچيرمكە موفق اولەميوب، بونكلە خوارزمشاهيان دولتى منقرض اولمشدر. بونك ايكى برادرى غياث الدين وركن الدين دخى بر مدت تاتار عسكريلە محاربە ايدوب، بعض مورخلر طرفندن ملوك خوارزمشاهيە صرەسنە ادخال اولنمشلرسەدە، بحق اجراى سلطنت ايدەمەمشلردر. خوارزمشاهيان دولتى ٤٩١ تاريخندن ٦٢٨ تاريخنە دك ١٣٧ سنە سوروب، بو سلالەيى تركيب ايدن حكمدارلرك اسملريلە تاريخ جلوسلرى بروجه زيردر:

١	قطب الدين محمد بن انوشتكين	٤٩١
٢	اتسز بن قطب الدين	٥٢١
٣	ايل آرسلان بن اتسز	٥٥١
٤	سلطان شاه بن ايل آرسلان	٥٥٨
٥	علاءالدين تكين بن ايل آرسلان	٥٨٩
٦	قطب الدين محمد ثانى بن تكين	٥٩٦
٧	جلال الدين بن قطب الدين	٦١٧

خوارزمى {خوارزم ديارنده ظهور ايتمش بر چوق علما و سائر مشاهيرك لقبيدر. [اسم وكنيەلرينه مراجعت بيوريلە.]

خوارى {ايران شعراسندن و خطاطيندن اولوب، تبريزليدر. لسانىٔ شيرازى شاكردانندن اولوب، ٤ ٥ تاريخنده شيرازده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

بخت آنم كوكه خواب آلوده بر خيزى شبى
نالەام نشناسى و كوشى بفريادم كنى

خواش { سجستانده (یعنی سیستانده) بر قصبه اولوب، صولریله قناللری واشجاری چوق اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خواص محمد پاشا { آماسیه سنجاغنده قضا مرکزی بر قصبه‌در. [« حوضه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خَواف { خراسانده نیشابور مضافاتندن بر شهر اولوب، باخرز وزوزن وسنجان قصبه‌لری دخی اعمالندندر. وقتیله خیلی بیوك ومعمور اولوب، بر چوق علما وسائر مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر. ناحیه‌سی ۲۰۰ قریه‌دن عبارت ایدی.

خوافی { (ابو المظفر احمد بن محمد) مشاهیر علمادن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب. آنف البیان خواف شهرنده تولد ونشأت ایتمشدر. امام غزالینك درس آرقداشلرندن ایدی. علم مناظره‌ده زمانینك فریدی ایدی. بر خیلی مدت طوسده قاضی بولنمش؛ و ۵۰۰ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خواقند { ماوراء النهرده فرغانه خطه‌سنده بر شهر اولوب، طاشکندك ۱۶۷ کیلومتره جنوب شرقیسنده وسیحونه تابع قره صو نهری کنارنده اوله‌رق ۴۰°۳۱′۳۸″ عرض شمالی ایله ۶۸°۲۶′۴۸″ طول شرقیده واقعدر. اسکی بر قصبه ایسه‌ده، قرون اخیره‌ده کسب توسع ایدوب، بتون فرغانه‌نك مرکزی ومستقل برخانلغك مقری اولمشدی. ۱۲۹۲ ده روسلر خانلرك اخیری اولان خدایار خانی مغلوب ایده‌رك، فرغانه خطه‌سیله برابر خواقندی دخی ضبط ایدوب، آیریجه بر ولایت صورتنه قودقلری فرغانه‌یه مرکز اتخاذ ایتمشلرسه‌ده، بعده مرکزی (مرکلان) قصبه‌سنه نقل ایتمشلردر. خواقند کوزل بر شهر اولوب، ۳۵۰۰۰ اهالیسی، کنیش وتمیز سوقاقلری، مکمل چارشیسی، مصنع جوامع شریفه‌سیله سائر ابنیه‌سی، کوزل برکوپریسی، مجوهرات واثواب و اقمشه واسلحه وآوانی‌یه متعلق خیلی صنایعی وایشلك تجارتی واردر.

خواند { (امیر —) [« میرخواند » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خواند { ملاحدهٔ اسمعیلیه حکمدارلرندن بعضنه ویریلن عنواندر. [« محمد، جلال الدین حسن، علاء الدین محمد ورکن الدین خورشید » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

خواندمیر { (غیاث الدین محمد بن حمید الدین) مورخ مشهور میر خواندك اوغلی اولوب، کندیسی دخی مشاهیر مورخیندندر. ۸۸۰ تاریخنده هراتده طوغوب، سلطان حسین بایقرا زماننده پرورش یاب، وعلیشیر نوایینك توجهنه نائل اولمشیدی. پدرینك ناتمام براقدیغی « روضة الصفا » عنوانلی تاریخ مشهورك یدنجی فصلنی تحریرله اکمال ایتدیکی کبی، بونی « خلاصة الاخبار » عنوانیله اختصار دخی ایتمش؛ واستادی مولانا کریم الدین حبیب الله اردبیلی نامنه « حبیب السیر » عنوانیله دخی بك مقبول بر تاریخ یازمشدر. بو ایکی تاریخدن بشقه « مآثر الملوك »، « دستور الوزراء »، « اخبار الاخیار »، « مکارم الاخلاق »، « منتخب تاریخ وصاف »، « غرائب الاسرار » و « جواهر الاخبار » عنوانلریله تألیفاتی واردر. ۹۳۲ تاریخنده وقوع بولان شورشلر اوزرینه هراتی ترکه مجبور اولوب، هندستانه رحلتله، اکره‌ده بابر شاهه انتساب، ومعیتنده بنکاله سفرینه عزیمت ایتمش ایدی. بابر شاهك وفاتندن صکره اوغلی همایون شاهه انتسابله، بونك نامنه « قانون همایونی » عنوانلی کتابی یازمشدر. ۹۴۲ ده حکمدار مشارالیهك معیتنده کجرات سفرینه کیدوب، اثنای سفرده وفات ایتمش؛ وجنازه‌سی دهلی‌یه نقل اولنه‌رق، نظام الدین اولیا وامیر خسرو دهلوی جوارنده دفن اولنمشدر. کرك کندیسنك و کرك پدرینك تاریخلری مشهور اولوب، اکثر آوروپا لسانلرینه ترجمه‌ده اولنمشدر.

خوانسار { ایران وسطیده عراق عجمی ایالتنك فرهان سنجاغنده واصفهانك ۱۵۰ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ۱۳۰۰۰ اهالیسی، باغ وباغچه‌لری وپاموق منسوجات دستکاهلری واردر. غایت کوزل بر وادی ایچنده واقع اولوب، ایچندن کچن نهر وادی‌یی اروا ایتمکله، زمرد آسا بر منظره حاصل ایدیور. قصبه نهر بوینجه اون اون ایکی کیلومتره‌لك محلده ممتد اولور.

خوبذان { فارسده ارجان ایله نوبندجان آره‌سنده بر موقع اولوب، غایت مصنع وعجیب برکوپریسی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خوپر { (Khoper) روسیه‌ده بر نهردرکه، ساراتوف ایالتنده نبعانله (وورونیه)

دون ایالتلرینی شق ایدەرك، ٧٥٠ كیلومترەلك جریاندن صكره ، دون ایرماغنه دوكیلور.

خوپه { طرابزون ولایتنك لازستان سنجاغنده و ولایتك منتهای شرقنده اولەرق } روسیه حدودی قربنده وساحل بحرده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ قدر اهالیسی وبازاری واردر. — خوپه قضاسی ٢٨ ٠٠٠ اهالیلی جامع اولوب، قسم اعظمی لاز جنسیتنه منسوب مسلمدر. اراضیسی سنكستان ایسەده، مزروع یرلری دخی اولوب، حبوبات متنوعه ایله كنویر وسائر محصولاتی واردر. شیاغه مشابه بر نوع شال دخی اعمال اولنوب، محلنده صرف اولنور. درون قضاده برونت قریەسنده وكرچخانه موقعنده ایكی قاپلیجه واردر.

خوتین { (Khotin) روسیەنك بسارابیه خطەسنده وكیشنفك ٢٣٥ كیلو } متره شمال غربیسنده اولەرق (دنیستر) ایرماغی كنارنده بر قصبه اولوب، ١٥ ٧٨٠ اهالیسی واردر. وقتیله جنویزلرك النده بولنوب، بعده دولت عثمانیەنك ضبطنه كچمش؛ وبرخیلی زمان لهلیلره ورسلره قارشی استنادكاه اتخاذ اولنەرق، بر چوق قانلی محاربەلرك میدانی اولمشدر.

خوجان { (یاخود خوشان) نیشابور مضافاتندن (استوا) ناحیەسنك مركزی } بر قصبه اولوب، علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمش اولدیغی « معجم البلدان » ده مذكوردر.

خورپشته { (Krupista) مناستر ولایتنده كوریجه سنجاغنك كسریه قضا } سنه تابع ناحیه مركزی بر كوچك قصبه اولوب، كسریەنك ٧ كیلومتره جنوبنده واینجه قره صویه تابع (بیلیچه) چایی كنارنده واقعدر. اكثری مسلم اولمق اوزره ٢٠٠٠ اهالیسی، بر جامع شریفی، ایكی كلیساسی، ٢٥٠ دكانی ، ٩ خانی، بر رشدیه و ٦ صبیان اسلام مكتبیله ایكیسی روملره وبری اولاخلره مخصوص ٣ خرستیان مكتبی واردر. بو قصبەده تركجه ، آرناودجه ، رومجه و اولاخجه تكلم اولنور. — ناحیەسی ٣٦ قریەدن مركب اولوب، اسلام وروم واولاخدن مركب ١٠ ٠٠٠ قدر اهالیسی واردر. اراضیسی اولدقجه منبت اولوب، باشلیجه محصولاتی حبوبات متنوعه ایله اوزوم وسائرەدن عبارتدر. درون قضاده ١٣ جامع، ٤٦ كلیسا، ٣٩ مكتب وبرخستەخانه موجوددر.

خورشاه { (خواند ركن الدین —) [« ركن الدین خورشاه » مادەسنه } مراجعت بیوریله.]

خورشید { [« شجاع الدین خورشید » مادەسنه مراجعت بیوریله.] }

خورشید پاشا { (احمد —) دور سلطان محمود خان ثانیده مسند } صدارت عظمایه نائل اولان وزرادن اولوب، كورجی الاصلدر. عن اصل زمرۂ تاتاردن برینك كولەسی ایكن، روم ایلی والیسی سلیم سری پاشایه كچمش؛ وآزاد اولدقدن صكره راسخ افندینك دائرۂ تربیەسنه دخول ایله ، بعده قپودان دریا كوچك حسین پاشایه انتساب ایدەرك، بونك حمایەسیله ١٢١٧ ده رتبۂ میرمیرانی ایله اسكندریه محافظلغنه، وبر سنه صكره، مصرك فرانسزلردن تخلیەسی اوزرینه، رتبۂ وزارتله مصر والیلكنه نصب اولنمش ایسەده، اوصرەده مصرك احوالی پك قاریشیق اولوب، محمدعلی پاشانك والی نصبی اقتضا ایتدیكندن، صاحب ترجمه عزل، بعده ایران سفرلرنده استخدام اولنەرق، شجاعت وحسن خدمتی كورلمكله، سلانیك و صكره بوسنه والیسی اولمش؛ وصربلیلره قارشی وقوع بولان محاربەده سردار نصب اولنمش ایدی. اوائل سلطنت سلطان محمود خانیده بش سنه سورن محاربه اثناسنده خدماتی كورلمكله، ١٢٢٧ تاریخنده مهر صدارت كندیسنه تودیع بیوریلەرق، اعادۂ صلحه وبلغرادك تخلیصنه موفق اولدقدن صكره، ١٢٢٩ سنەسی محرمنده درسعادته كلەرك، التفات حضرت پادشاهی‌یه نائل اولمش؛ وایكی یچق سنەیه قریب مدت مسند صدارتده قالدقدن صكره ١٢٣٠ ده عزل اولنەرق، تكفور طاغنده اقامته مأمور اولمش؛ وبعده كوتاهیه، حلب، روم ایلی ونهایت موره والیلكنه نصب اولنەرق، ١٢٣٧ ده تپەدلنلی علی پاشانك فرمانلی اولمسی اوزرینه، صاحب ترجمه تپەدلنلی‌یه قارشی عسكر سوقنه مأمور اولوب، یانیه‌یی محاصره ایتمش؛ وعلی پاشا استیمان ایتدیكی حالده، كندیسنی قتل ایتدیرەرك، سر مقطوعنی درسعادته كوندرمش ایدی. اوصرەده موره‌ده عصیان ظهور ایتمكله، صاحب ترجمه اوطرفه عسكر سوق ایتمك تداركنده ایكن، ١٢٣٨ ده یكیشهرده وفات ایتمشدر.

خورمی { ایران شعراسندن ومولانا جامینك معاصریندن اولوب، هراتلیدر.
شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کشتم بر صفحهٔ جان صورت جانانهٔ خودرا
بدین صورت دهم تسکین دل دیوانهٔ خودرا

خُوَرنَق { حیره جوارنده بر قصر اولوب، حیره ملوکندن نعمان طرفندن وبر روایتده ایران ملوکندن یزدجردك امریله و(سنمار) نام معمارك معرفتیله بنا اولنمشدی. حقنده بر چوق روایات اولوب، شعراء عرب طرفندن بر طاقم اشعار دخی سویلنمشدر. — بو اسمله مغربده برقصبه‌دخی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خوریه موریه { (یاخود خوریان موریان) جزیرةالعربك ساحل جنوبیسی قارشیسنده بر طاقم آطه‌لر اولوب، همنامی اولان بر کورفزك ایچنده واقعدر. بوطاقم اوچ بیوك ودرت کوچك آطه‌دن مرکب اولوب، بیوکلری: هلانیه، السوداء والقبلیه اسملریله مسمادر. بونلرك یالکز برنجیسی ۳۰ قدر عائله‌یی جامع اولوب، دیکرلری خالیدر. اهالئ مذکوره بنی جناب قبیله‌سنه منسوب اولوب، بطلمیوسك جغرافیه‌سنده (جزایر زنوبیه) اسمیله یاد اولنملری بو قبیله‌نك قدیملکنه دلالت ایدیور. حقیقةً بونلر الیوم حمیری لسانیله متکلمدرلر. جزایر مذکوره اخیراً انکلترەنك ید ضبطنه کچمشدر.

خوز { (بلاد —) [« خوزستان » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خوزات { درسم سنجاغنك مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، خربوتك ۵۰ کیلومتره شمالنده واقعدر.

خوزستان { (ونام دیکرله عربستان) ایرانك منتهای غرب جنوبیسنده بر خطه وایالت اولوب، شمالاً لورستان وعراق عجمی ایله، شرقاً فارس ایله، جنوباً بصره کورفزیله، غرباً دخی ممالك عثمانیه‌نك بغداد وبصره ولایتلریله محدود ومحاطدر. ۳۰° ایله ۳۳° عرض شمالی و ۴۵° ایله ۴۹°۳۰′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شمالدن جنوبه بویی قوش اوچشی حسابیله ۳۰۰ وشرقدن غربه اکی‌ده ۲۰۰ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ۱۰۱ ۴۸۱ مربع کیلومتره‌در. مقدار اهالیسی حقنده تخمینات مختلف اولوب، بعضلری ۴۰۰۰۰۰ کشیدن زیاده اولمدقلرینی التزام، و بعضلری ۹۰۰۰۰۰ کشی‌یه بالغ اولدقلرینی ادعا ایتمشلردر. بوخطه زمان قدیمده (سوسیانه) اسمیله معروف اولوب، ایران قدیمك مشهور پایتختلرندن (سوسه)شهری بونده ایدی. آنجق کرك سوسیانه خطهٔ قدیمه‌سی وکرك جغرافیون اسلام آثارنده تعریف اولنان خوزستان خطه‌سی بوکونکی خوزستان ایالتی قدر واسع اولمیوب، بو ایالتك یالکز قسم اسفلندن یعنی جنوب غربی جهتندن عبارت ایدی. خوزستان اهالیسی ایکی جنسیتدن مرکب اولوب. قسم اسفلنده یعنی جنوب غربی جهتنده ساکن اولانلری اکثریت اوزره عرب، وقسم اعلاسنده یعنی شمال شرقی جهتنده‌کی طاغلرده ساکن اولانلری کرد اجناسندن (لوری) جنسیتنه منسوبدرلر. یاقوت حموی دخی خوزستان اهالیسنك عربی وفارسیدن بشقه کندیلرینه مخصوص بر لسانله متکلم اولدقلرینی بیان ایدیور. بونلرك اسکیدن بری حست ودنائت اخلاقله شهرتلری واردر.

طبیعت اراضی وهواجه دخی خوزستان ایکی‌یه منقسم اولوب، غرب جنوبی جهتنده اولان قسم اسفلی بصره ولایتنه مشابه وشرق شمالی جهتی ایسه طاغلق ومرتفعدر. قسم اسفلی قیشین صو آلتنده وبطاقلق حالنده اولوب، یازین ایسه کثرت حرارتدن چول حالنه کچر. قسم اعلاسی ایسه اکثریا قارله مستور یوکسك طاغلردن عبارتدر. آنجق یوکسك طاغلریله آلچق اوه‌لری آره‌سنده بر طاقم تپه‌لر وبایرلردن عبارت وسطی اراضیسی واردر، که بورالرینك هواسی معتدل اولدیغی کبی، طوپراغی دخی پك منبت ومیاه جاریه ومرعالری چوق اولوب، اسکیدن بری خطه‌نك معمور جهتی بورالری بولنمشدر. طاغلری بر طرفدن لورستان وکردستان وبر طرفدن دخی فارس جبالیله کسب اتصال ایدوب، باشلیجه سلسله‌سی (شترنك) طاغیدر. بوغازلری دخی چوق اولوب مناسبتیله خطه (تنکسیر) اسمیله دخی یاد اولنور. خوزستان خطه‌سی کاملاً بصره کورفزی مائله‌سنده وباشلیجه شط العرب حوضه‌سنده واقع اولوب، اکثر میاه جاریه‌سی مذکور ایرماغه دوکیلور. اك بیوك نهری (کارون) در، که (آبدزفول)ی وسائر برچوق انهاری دخی اخذ ایله، ممالك عثمانیه حدودنده شط العربه منصب اولور. آنجق صوینك برمقداری‌ده آیریلوب، طوغریدن طوغری‌یه بصره کورفزینه

دوکیلور. ایکنجیسی اولان (کرخه) نهری لورستاندن کلوب، خوزستانك شمال غربی کوشه‌سنی شق ایتدکدن صکره، ممالك عثمانیه‌یه دخول ایله، قرنه‌نك اوست طرفنده دجله‌یه منصب اولور. اوچنجیسی اولان (جریحه) ایله دردنجیسی بولنان (زاب) نهرلری ایسه خطه‌نك شرق جهتنده‌کی طاغلردن نبعان ایله، جنوب غربی‌یه طوغری آقه‌رق، طوغریدن طوغری‌یه بصره کورفزینه دوکیلور. کارون نهری سیرسفائنه صالحدر. کارون ایله کرخه آره‌سنده بر چوق جدوللر بولنیور.

مرکز حکومتی ۲۰۰۰۰ قدر اهالیسی اولان (شوستر) شهری اولوب، اڭ بیوك شهری ایسه ۳۰۰۰۰ اهالی‌یی جامع اولان (دیزفول) در. کارون ایله شط العربك محل تلاقیسنده واقع (محمره) قصبه‌سی دخی تجارتگاه بر یردر. اهواز قصبه‌سی وقتیله خطه‌نك مرکزی اولوب، شمدیکی حالده تدنیده‌در. حرم آباد وبیبهان قصبه‌لری‌ده باشلیجه معموره‌لرندندر. سواحلنده بر ایکی اسکله‌سی وار ایسه‌ده، اهمیتلی شهری یوقدر. ساسانیلر زماننده ایرانك پایتختی بولنمش اولان (سوسه) شهر قدیمنك خرابه‌لری دیزفولك غرب جنوبی وشوسترك غرب شمالی جهتنده موجوددر.

محصولاتی باشلیجه بغدای، آربه، پرنج وسائر حبوباتله پاموق، شکر قامشی، توتون وسائره‌دن عبارتدر. وقتیله بو خطه‌ده مشهور ایپك قماشلر و اثواب یاپلمقده ایکن، شمدیکی حالده صنایع محلیه بعض قبا پاموق منسوجاتله جزئی ایپك قماشلردن وخالیدن عبارتدر. قویون وصیغیر ایله سائر حیواناتی دخی چوقدر.

خوزنس { ارضروم ولایتنده ارزنجان سنجاق وقضاسنده بر ناحیه اولوب، ۱۳ قریه‌دن مرکبدر.

خَوست { بلخ حوارنده طخارستان خطه‌سنك اندرابه ناحیه‌سنده دردده منقسم واشجاری چوق برقصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خوشاب { [« محمودی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خوشدل { هندستان شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (میر محمد قایم) شاهجهان آبادلی اولوب، ۱۱۶۶ ده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی (رای امرسنکه) کایتهان قومی هندولرندن اولوب، بعض راجه‌لرك خدمتنده بولندقدن صکره، نواب ابو المنصور خان صفدر جنکه انتساب ایتمش؛ ونهایت انکلیزلرك خدمتنه کیروب، ۱۲۲۵ ده وفات ایتمشدر. « بهاردانش » عنوانیله برمنظومه‌سی، بر تاریخی و ۵۰۰۰ بیتدن عبارت اشعاری واردر. « بهار دانش » ی ترکجه‌یه ترجمه وطبع اولنمشدر. شو بیت اونکدر:

کرم است بس که نالهٔ آتش فشان ما
سوزد برنك شمع زبان در دهان ما

خوشقدم { (ملك ناصر — ناصری) مصرده حکومت سورن غلامان چراکسه‌نك اون دردنجیسی اولوب، حکمداران مشار الیهمك دردنجیسی اولان ملك مؤید شیخ محمودی ظاهرینك عتقاسندن ایدی. ملك مؤید شهاب الدین احمدك اتابکی اولوب، ۸۶۵ ده حکمدار اولمش و آلتی بچوق سنه حکومت سوردکدن صکره، ۸۷۲ ده وفات ایتمشدر. کریم و سخی بر ذات اولوب، بعض خیراته موفق اولمشدر.

خوشکو { هندستانك بر هندی شعراسندن اولوب، « سفینهٔ خوشکو » عنوانیله بر تذکرة الشعراسی وخیلی اشعاری واردر. اون ایکنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر.

خوقند { [املای صحیحی اولان « خواقند » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خَولان { بو اسمله یمنده ایکی قصبه اولوب، بری صنعانك شمالنده ودیکری صنعا ایله معرب آره‌سنده واقعدر. برنجیسی حضرت عمرك زمان خلافتنده و ۱۳ یاخود ۱۴ تاریخنده یعلی بن منبه یدیله فتح اولنمشدر.

خوله { صحابیاتدن بروجه زیر بر قاچ خاتونك اسمیدر: ام حرمله خوله بنت الاسود الخزاعیه، که زوجی جهیم بن قیسله برابر حبشه هجرت ایدنلردندر. — خوله بنت ثامر الانصاریه، که بر حدیث شریفك راویه‌سیدر. — خوله بنت ثعلبة الانصاریه، که اوس ابن الصامتك زوجه‌سی اولوب، حقلرنده سورة المجادله‌نك باش طرفی نازل اولمشدر.

— خوله بنت حكيم الانصاريه،كه بر حديث شريفك راويه‌سيدر . — خوله (ياخود خويله) بنت حكيم السلميه، كه عثمان بن مظعونك زوجه‌سى اولوب، كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر. — حفص بن سعيدك جده‌سى اولان خوله،كه فخر كائنات (صلعم) افندمزك خادمه‌لرندندر. —هلال بن اميه‌نك زوجه‌سى اولان خوله بنت عاصم. — خوله بنت عبدالله الانصاريه،كه بعده بصره‌ده ساكن اولوب، بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر . — حضرت حمزه (رضه) نك زوجه‌سى اولان ام محمد خوله بنت قيس الانصاريه . — ام صبيه خوله بنت قيس الجهنيه. — خوله بنت الهذيل التغلبيه،كه حضرت رسول الله (صلعم) افندمز طرفندن تزوج بيورلمش ايسه‌ده، يولده وفات ايدوب، رسالتپناه افندمزه واصل اوله‌مامشدر.— خوله بنت يسار . — خوله بنت اليمان العبسيه.

خولى { صحابه‌دن ايكى ذاتك اسميدر. برنجيسى (خولى بن اوس انصارى) در، كه بر روايتده حضرت على (رضه) ايله برابر فخر كائنات (صلعم) افندمزك مبارك جنازه‌سنى قبره ايندير مشدر. — ايكنجيسى خولى بن ابى خوليدر، كه برادرلرى هلال وعبدالله ايله برابر بدر غزاسنده بولنمش؛ وحضرت عمر (رضه) نك زمان خلافتنده ارتحال ايتمشدر.

خونا { آذربايجانك منتهاى شرقنده بر قصبه اولوب، ايچنده كليتلى كاغد اعمال اولندينى مناسبتيله، (كاغدكنان) دخى تسميه اولنديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

خونجى { [«افضل الدين خونجى» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خونى { (ميرـــ) ايران خطاطيننددن وسلطان على مشهدى شاكردانندن اولوب، قانونى سلطان سليمان خان زماننده درسعادته كله‌رك، شاهنامهٔ خاقانى تحريرينه مأمور اولمشدى.

خوى { ايرانك آذربايجان خطه‌سنده تبريزك ١١٠ كيلومتره غرب شماليسنده وحدود عثمانيه‌دن ٣٨ كيلومترهلك مسافه‌ده بر قصبه اولوب، ٣٠٠٠٠ اهاليسى، واسع چارشى وبازارلرى، مياه جاريه‌سى واطرافنده پك چوق باغ وباغچه واشجارى واردر. بو قصبه‌نك خارجنده ياوز سلطان سليم خان ايله شاه اسماعيل صفوى آره‌سنده بر محاربه وقوع بولمشدر. خوى قصبه‌سى سلطان مراد خان رابع وبعده سلطان احمد خان ثالث زماننده فتح اولنه‌رق، خيلى وقت تحت ادارهٔ عثمانيه‌ده بولنمشدر.

خويران { قونيه ولايتنده جديد سنجاغنك يلواج قضاسنه تابع بر ناحيه اولوب، همنامى اولان كولك اطرافنده واقعدر. — خويران كولى اكردير كولنك قسم شماليسندن عبارتدر. [«اكردير» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خُوَيلِد { صحابه‌دن بر وجه‌زير بر قاچ ذاتك اسمى اولوب، اك مشهورلرى (ابو ذؤيب هذلى) ديمكله مشهور اولان شاعر خويلد بن خالددر . [«ابوذؤيب هذلى» ماده‌سنه مراجعت.] — ابو عقرب خويلد بن خالد الكنانى العريجى، كه كنديسى مكه‌ده قائم اولوب، اولادى بصره‌يه نقل ايتمشلردى. — خويلد بن عمرو الانصارى السلمى،كه بدر غزاسنده وبعده معيت حضرت مرتضويده بولنمشدر. — ابوشريح خويلد بن عمرو الخزاعى،كه فتح مكه‌دن اول اسلامه كلوب، ٦٨ تاريخنده وفات ايتمشدر .

خويى { [«شمس الدين خويى» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خيال { (مير محمد تقى) ايرانك اون ايكنجى قرن هجرى شعراسندن اولوب، «بوستان خيال» عنوانيله بر تأليفى واردر.

خيالى { عثمانلى شعراسندن اوچ ذاتك مخلصيدر:

برنجيسى ابوالفتح سلطان محمد خان حضرتلرينك دورى علماسندن وخضر بك شاكردانندن اولوب، ازنيقليدر. شرح عقائده بر حاشيه‌سى واردر. علم نحوده يد طولى صاحبى اولوب، اكمال تحصيل ايچون مصره دخى كيتمشيدى. شو بيت اونكدر:

دور رخنده سلسلهٔ زلفى دير كورن
جمع اولدى كور تسلسل ايله دورى جملهٔ

— ايكنجيسى علمادن مولانا عبدالكريمك اوغلى اولوب، اسمى عبدالوهابدر. ملانيك ومغنيسا قضالرنده بولندقدن صكره، سلطان سليم خان اولك دفتردارى ومصاحبى اولمشيدى. ليلى ومجنون منظومه‌سى وبعض غزلياتى واردر.

— اوچنجیسی والـٔ مشهوری سلطان سلیمان خان دوری شعراسندن اولوب، واردار ینکیجه‌سندندر. اسکندر چلبی‌یه وصدراعظم ابراهیم پاشایه انتساب ایدوب، بونلرك دلالتیله صحبت حضرت پادشاهی‌یه نائل اولمشیدی. ۹۶۴ ده ادرنه‌ده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر.

خیالی { فرس شعراسندن دخی اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی و اك مشهوری خیالیٔ بخاریدر، که بخاراده تولد ونشأت ایتمش؛ ومشهور الغ بکه انتساب ایدوب، بر مدت هراتده بولنمشدر. دیوان اشعاری ماوراءالنهر وترکستان وخراسانده مشهور ومتداولدر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

ای تیر غمترا دل عشاق نشانه
خلقی بتو مشغول وتوغائب زمیانه
که معتکف دیرم وکه ساکن مسجد
یعنی که ترا میطلبم خانه بخانه

— ایکنجیسی کاشانلی اولوب، شهر مذکورده مکتب خواجه‌سی ایدی. برخمسه نظمنه باشلامش ایسه‌ده، اکمالنه عمری وافی اوله‌مامشدر. شو بیت اونکدر:

مده ای خضر فریبم بحیات جاودانی
من وخاك آستانش تو وآب زندکانی

— اوچنجیسی هندستان شعراسندن اولوب، لکهنولیدر. یوز قدر تألیفاتی وفارسی واردو لسانلرنده اشعاری واردر. ۱۲۷۹ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت برقصیده‌سندندر:

دلم ز پرتو نورست آنچنان پرنور
که لوح سینه بود تابناك همچو بلور
منور ست چنان طبع تیره ام که رسد
شعاع روشنیٔ او زاستعاره بطور

خیّام { (عمر —) مشاهیر شعرای ایراندن واعاظم حکماوصوفیون اسلامدن اولوب، نیشابورلیدر. علوم عقلیه‌ده وحکمت وتصوفده یدطولی صاحبی اولوب، نیجه رموز ونکاتی ومعانیٔ دقیقهٔ فنیه‌یی جامع اولان رباعیاتی مشهور اولوب، حتی بعض آوروپا لسانلرینه دخی ترجمه اولنمشدر. رباعیاتنك بر طاقمی عصرمز ادباسندن فیضی افندی طرفندن نشر اولنمشدر. سلطان سنجر سلجوقینك فوق‌العاده حرمت واعتبارینه مظهر اولوب، حتی کندیسیله برابر تختنه اوتورتمش اولدیغی مرویدر. ابوالحسن اشعرینك شاکردانندن و مدرسهٔ نظامیه صاحبی مشهور نظام الملکك درس شریکی اولوب، مشارالیه طرفندن کندیسنه نیشابور جوارنده بر خیلی اراضی احسان اولنمش؛ واراضیٔ مذکوره‌نك زرعیله مشغول اولمش ایدی. ۵۱۸ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

ناکرده کناه در جهان کیست بکو
آن کس‌که‌کنه نکرد چون زیست بکو
من بد کنم وتوبد مکافاة دهی
پس فرق میان من وتوچیست بکو

خیان لونغ { (Khian-Loung) مانچـو جنسیتنه‌منسوب چین حکمدارلرندن اولوب، ۱۷۳۶ تاریخ میلادیسنده تختنه جلوس ایله، ۱۷۵۵ ده تاتارلرك واقع اولان قیامنی باصدیروب، بتون مغولستان وترکستان‌شرقی‌یی ضبط، ۶۰۰۰۰۰ جلددن مرکب برکتبخانه تشکیل، وعلوم ومعارفه خدمتله بعض کتابلر دخی تألیف ایتمشدر. چینده خرستیانلغی منع ایتمشدی. ۱۷۹۵ ده تختی اوغلنه ترك ایتمشدی.

خَیبَر { جزیرة العربده حجازك حدود شرقیه‌سنده ومدینهٔ منوره‌نك ۱۷۰ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، شمر بلادندن معدود وخیل حکومتنه تابعدر. چول ایله محاط کوزل بر واحك اورته‌سنده اولوب، خانه‌لری برمرتفع قیانك اوزرنده مؤسس بر قلعه‌نك اطرافنده بولنیور. ۲۵۰۰ اهالیسی ومیوه‌لری مشهور پك چوق خرما آغاجلری واردر. خیبر اسکی برقصبه اولوب، هجرت نبویه‌نك یدنجی سنه‌سی وقوع بولان غزای حضرت نبوی‌ایله مشهوردر. سنهٔ مذکوره‌ده حضرت فخرالرسل (صلعم) افندمز حدیبیه‌دن عودتلرینی متعاقب ۱۲۰۰ پیاده و ۲۰۰ سواری ایله خیبرك فتحنه عزیمت بیوروب، خیبر ناحیه‌سنی ترکیب ایدن یدی قلعه‌نك بعضیسنی فتح بیورمش؛ وحضرت علی (رضه) مبارك کوزلرندن راحتسز اولمغله، معیت حضرت نبویده بولنه‌مامش ایسه‌ده، بعده یتیشوب، خیبرك تمام فتحی مشارالیهك انضمام همت حیدرانه‌سیله حصول پذیر اولمشدر. کتب فتوحده روایت اولندیغنه‌کوره، خیبر

عموم ناحیه‌نك اسمی اولوب، بونی ترکیب ایدن قلاع سبعه دخی: حصن ناعم، حصن ابی الحقیق، حصن الشـق، حصن النطاة، حصن السـلالم، حصن الوطیح وحصن الکتیبه ایدی. شمدیکی خیبر قصبه‌سی بو حصونك برندن عبارت اولسه کرکدر. خیبرك اهالئ قدیمه‌سی یهودی اولوب، بعد الفتح خراج کذار اوله‌رق وطنلرنده ترك بیورلمشلردیسه‌ده، حضرت عمر فاروق (رضه) سید الانبیاء (صلعم) افندمزك صوك خسـته‌لقلرنده «لا یجتمع دینان فی جزیرة العرب» بیورمش اولدقلرینی ایشیتمش اولملریله، بو حدیث شریفه اسـتناداً زمان خلافتلرنده خیبردن یهودیلری چیقاروب، شامه نقل بیورمشلردر. خیبر غزاسی هنکامنده اهـل خیبردن (زینب بنت الحارث) حضرت رسول الله (صلعم) افندمزه مسموم بر پارچه ات یدیرمکله، بالاخره بو سم رسالتپناه افندمزك ارتحالنه سبب اولمشدر. خیبرك کتب عربیه‌ده ردائت هوا وصیتمه ایله شهرتی واردر. خیبر ناحیه‌سنی تشکیل ایدن واحك ۱۵۰۰۰ قدر اهالیسی واردر.

خیبر { افغانسـتان ایله هندسـتان حدودنده وکابلدن پیشاوره کیدن طریق اوزنده اوله‌رق سلیمان طـاغنده مشهور واهمیت عسـکریه‌یی حائز بر بوغاز اولوب، ۱۸۷۸ تاریخ میلادیسنده افغانستان امیری طرفندن انکلتره دولتنه ترك اولنمشدر.

خیبری { (بن النعمان الطائی) صحابه‌دن وشعرادن اولوب، قبل الاسـلام مشهور خاتم طائی ایله مشاعره‌سی کچمشدر. شو بیت خاتم حقنده سویلدیکی اشعارندندر:

انا الخیبری وانت امرؤ
ظلوم العشیرة حساد ها

خیبری { (مولانا ـــ) ایران شعراسندن اولوب، خوارزملیدر. دیوانه مشرب بر آدم اولوب، اکثر اشـعاری آکلاشلماز، وکندیسندن صـورلدقده دخی حل ایتمز ایمش. شـو بیت اونکدر:

بروز تشنکی آب روان نبود هوس مارا
دم تیغ تراکر بر کلو یابیم بس مارا

خیثمه { (بن الحارث الانصاری الاوسی) صحابه‌دن اولوب، ینه صحـابه‌دن سـعدك پدریدر. احد وقعه‌سنده هبیره بن ابی وهب المخزومی یدیله شهید اولمشدر.

خیرآباد { بو اسمله هندسـتانده ایکی قصـبه واردر. برنجیسی اود خطه‌سـنده وکنك ایرماغنه تابع (کومتی) نهری اوزرنده اوله‌رق (سیتاپور) ایالت وسنجاغنده و سیتاپورك ۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقعدر. ۱۵۶۸۰ اهالیسی، ٤٠ جامع شریفی، ۳۰ بتخـانه‌سی و دیکر خیلی آثاری واردر. — ایکنجیسی پنجاب خطه‌سنده وپیشـاورك ۵۹ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق سند ایرماغنك سـاحل یسارنده واقعدر. — افغانستانده میمنه‌نك ٤٥ کیلومتره شمال شرقیسنده و (ناری) نهرینك کنارنده دخی بو اسمله بر قصبه اولوب، اوزبك اهالی ایله مسکون وباغ وباغچه‌لرله محاطدر.

خیرالدین { ابو الفتح سـلطان محمـد خان ثانی عصری علماسندن وعلامه خضر بکك شاکردانندن اولوب، پادشاه مشارالیهك معلمی اولمش، واواخر سلطنتنده وفات ایتمشدر.

خیرالدین باربروس { [«خـیر الدین پاشـا» ماده‌لرینك ایکنجیسنه مراجعت بیوریله.]

خیرالدین پاشا { (چاندرلی قره خلیل) دولت علیهٔ عثمانیه‌ده خاندان سلطنته منسوب اولمقسزین مسند صدارته نائل اولان وزرانك برنجیسی وعلی العموم صـدور عظام دولت مشارالیهانك اوچنجیسـیدر. عن اصل علمادن اولوب، قره خلیل دینمکله معروف ایدی. شیخ اده بالینك نسلندن اولوب، مولانا قره علاءالدیندن تحصیل علم ایتدکدن صکره، سلطان اورخان غازی زماننده وپادشاه مشارالیهك التماسیله ازنیق وبیله‌جکده اجرای احکام شرعیه‌یه مأمور اولوب، ۷۶۱ تاریخنده بروسه قاضیسی ایکن، حضرت خداوندکار غازینك اوائل سلطنتلرنده، برنجی اوله‌رق، قاضی عسـکر تعیین اولنه‌رق، حضر وسفرده پادشاه مشارالیهك معیتلرنده بولنمش؛ و ۷۷۰ تاریخنده (خیرالدین پاشا) نامیله مسند صدارت عظمایه تعیین اولنمشدر. امور ملکیه وسیاسیه‌ده‌کی معلومات ومهارتیله جسارتی دخی علم وفقهی نسبتنده اولمغله، کرك قاضیلق وقاضیعسکرلکده وکرك صدارتنده دولته بك چوق خدمتلر ارازینه موفق اولوب، ۱۸ سنه مسند صدارتده قالدقدن صکره، ۷۸۸ تاریخنده اردو ایله فنار یکیشهرینی فتح ایتمکه کیدرکن، واردار یکیجه‌سنده وفات ایدوب، اوراده مدفوندر. کندیسندن صـکره اوغلی علی پاشا، بعده بونك اوغلی ابراهیم پاشا وصکره

بونك اوغلی خلیل پاشا مسند صدارته کچوب، استانبولك فتحنده دك ۸۷ سنه مهر وکالت صاحب ترجمه خیرالدین پاشانك نسلنده قالمشدر. بو سلاله‌یی ترکیب ایدن صدر- اعظملرك دردی دخی مدرسلکدن وقاضیعسکرلکدن کلوب، عالم آدملر ایدی.

خیرالدین پاشا { (باربروس —) عثمانلی بحریونك اك مشهوری

اولوب، اعاظم غزاة اسلامدن معدوددر. عن اصل مدللیلی اولوب، ۸۷۸ تاریخنده طوغمش؛ وبیوك برادری (اوروج) ایله برابر کمیجیلکه سلوك ایدوب، مرور زمانله بو صنعتده فوق العاده مهارت واقتدار کسب ایتمکله برابر، جسارت وشجاعت فطریه‌لرینك دخی انضمامیله آق دکیزده قورصانلقله شهرت بولمشلردی. اوصره‌ده دکیزده اك قوتلی دولتلر اسپانیوللرله وندیکلیلر اولوب، اسپانیالیلر اندلس اهل اسلامی حقنده‌کی معاملات دلخراشلریله اکتفا ایتمیه‌رك، آفریقاده ممالك اسلامیه‌یه دخی مسلط اولدقلرندن، بو ایکی برادر تونسده‌کی بنی حفص ملوکی طرفندن امداده دعوت اولنه‌رق، اسپانیا دونمانسنه برقاچ دفعه میدان اوقومش؛ ونهایت جزایری اسپانیوللرك ید غصبندن قورتاره‌رق، برحکومت اسلامیه تشکیل ایتمشلر ایدی. اوروج رئیس ۹۲۴ تاریخ هجریسنده شهیداً وفات ایتمکله، جزایر حکومتی صاحب ترجمه خیرالدینه قالوب، کندیسی یاوز سلطان سلیم خان حضرتلرینه عرض اطاعتله، جزایری ممالك عثمانیه‌یه ضم والحاق ایتدیکنده، پاشالق عنوانیله برابر جزایر والیلکی عهده‌سنده ابقا اولنمشدی. ۱۹ سنه جزایر والیسی بولنوب، آق دکیزده آوروپا دونمالرینی لرزه‌ناك خوف ودهشت و بر درجه دها اکتساب صیت وشهرت ایتدکدن صکره، ۹۴۱ تاریخنده قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلری طرفندن درسعادته جلب اولنه‌رق، قپودان دریا تعیین بیورلمشدی. اون سنه بو مقامده قالوب، دولت علیهٔ عثمانیه‌یه قوهٔ بحریه‌ده دخی برنجیلکی قزاندیرمش؛ وآق دکیزده برچوق فتوحاته نائل اولوب، یونان جزایرینك اکثریله قندیه‌یی ومسینه و سائر بعض ایتالیا سواحلنی ضبط و تخریب، و وندیك جمهوریتنك اك مشهور قپودانی اولان (آندریادوریا)یی پروزه اوکنده کلیاً مغلوب ودونماسنی غرق ایتمش؛ وفرانسه قرالی برنجی فرانسوا آنك سلطان سلیمان خانه مراجعتی اوزرینه، دونما ایله نیسه‌یه کیدوب، شهر مذکوری ضبط وفرانسزلره تسلیم ایله، شارل کینتك دونماسنی کلیاً منهزم وپریشان ایدرك، فرانسوا یی بونك اسارتندن بالتخلیص، فرانسه تختنه اعاده واجلاس ایلمشدر. عمرینی بویله شانلی موفقیات وفتوحاتله کچیردکدن صکره، ۹۵۲ تاریخنده ارتحال ایدوب، بشکطاشده نامیله معروف محله‌ده تربهٔ مخصوصه‌سنده مدفوندر. آوروپالیلر طرفندن ایکی برادره ویریلین (باربروس) اسمی صقاللرینك قرمزی اولمسی مناسبتیله تعین ایلمش اولدیغی مظنون ایسه ده، بو اسمك ایکی برادردن بیوکنه علم اولان (بابا اوروج) دن غلط اولمسی احتمالی عقله دها قریبدر.

خیرالدین پاشا { پادشاه زمان سلطان عبد الحمیدخان ثانی حضرتلرینك

عصر همایونلرنده مسند صدارت عظمایه کچن وزرادن اولوب، چرکسی الاصلدر. تونسده تربیه اولنه‌رق، علوم وفنون متنوعه‌یه وعربی وفرانسز لسان وادبیاتنه وقوفی وعقل ودرایتی حسبیله، تونس امارتنده قطع مراتب ایده‌رك، آوروپاجه بعض دیپلوماتلق ایشلرنده وبعده خیلی وقت امارت مشارالیها مدیران ریاستنده بولنمش؛ وبو مأموریتی اثناسنده امارتك دولت علیهٔ عثمانیه‌یه اولان تابعیتی روابطنی تأکیده خیلی خدمتلر ایدوب، سلطان عبد العزیز خان حضرتلری زماننده، بو روابطی مؤید اولمق اوزره، بر فرمان استحصالنه موفق اولمشدی. بعده تونس والئ سابقی صادق پاشا ایله بوزیشه‌رق، تونسی ترکله، پارسه چکلمشدی. ۱۲۹۴ تاریخنده پادشاه قدردان سلطان عبدالحمید خان افندمز طرفندن درسعادته جلب ودعوت بیوریله‌رق، التفات حضرت پادشاهی‌یه نائل اولمش؛ وابتدا شورای دولت ریاستنه نصب اولنه‌رق، ۱۲۹۵ ده مهر صدارت عهده‌سنه احاله بیورلمشدر. ۸ آی بو مقامده قالدقدن صکره، استعفا ایدوب، قوری چشمه‌ده‌کی ساحلخانه‌سنده و بعده نشان طاشنده کندیسنه مخصوص اوله‌رق انشا ایدیلان کوشکده اقامت ایتمکده ایکن، ۱۳۰۷ تاریخنده ۷۰ یاشلرنده وفات ایتمشدر. «اقوم المسالك فی معرفة احوال الممالك» عنوانیله عربی العباره کوزل بر تألیفی واردر، که ترکجه‌یه و فرانسزجه‌یه دخی ترجمه و طبع اولنمشدر.

خیرالدین خضر { (عطوفی —) یاوز سلطان سلیم خان دوری

علماسندن اولوب، علوم فقهيه وادبيه‌ده وتفسير وحديثده يد طولى صاحبى ايدى. «كشاف» ه حاشيه‌لرى، «مشارق» ه بر شرحى، فن طبده بر كتابى وعلم كلام وسائره‌يه متعلق بعض رسائلى واردر. ٩٤٧ تاريخنده وفات ايتمشدر.

خيرالدين خليل { ابو الفتح سلطان محمد خان دورى علماسندن اولوب، صاحب «شقايق» طاشكبرى زاده‌نك جديدر.

خيرالدين رملى { اون برنجى قرن هجرى مشاهير علماسندن اولوب، علوم فقهيه وادبيه‌ده يد طولى صاحبى ايدى. ٩٩٣ تاريخنده فلسطينك رمله قصبه‌سنده طوغوب، مصرده تحصيل علوم وفنون ايتدكدن صكره، رمله‌يه عودتله، تدريس وافتا ايله مشغول اولمش؛ وقپوسى مرجع انام اولوب، هر طرفدن حل مسائل ايچون كنديسنه مراجعت اولنوردى. كنديسى وقفدن وظيفه ومخصصات قبول ايتميوب، كندى اليله باغ واشجار مثمره يتيشديرمكله كچينيردى؛ وتعمير جوامع ومدارس كبى خيلى خيراته موفق اولمشدى. ١٠٨١ تاريخنده رمله‌ده وفات ايتمشدر. فتوالرى «فتاوىء خيريه» عنوانيله مشهور اولوب، بعض كتب فقهيه‌يه حاشيه وشرحلريله مرتب ديوان اشعارى دخى واردر.

خيرالله افندى { (حسن —) متأخرين علماى عثمانيه‌دن اولوب، بر مدت سلطان عبدالعزيز خان حضرتلرينك امام اولى بولنمش؛ و ١٢٩١ ده شيخ الاسلام اولوب، يالكز ٣٨ كون بو مقامده قالمشدى. ١٢٩٣ ده ثانيا شيخ الاسلام اولوب، بر سنه ايله اوچ آى قدر بو مسندده بولنمش؛ و بعده طائفده اقامته مأمور اولوب، اوراده وفات ايتمشدر.

خيرالله افندى { سلطان عبد المجيد خان وعبدالعزيز خان دورلرى رجالندن اولوب، سلطان محمود خانك رئيس الاطباسى و مكتب فنون طبيه ناظرى بولنمش اولان صدوردن رئيس العلماء عبد الحق افنديك اوغليدر. مكتب فنون طبيه‌ده فن طبابتى و فنون جديده‌يى بعدالتحصيل مجلس معارف رياست ثانيه‌سنده، انجمن دانش رياستنده و سائر بو كبى خدمات علميه‌ده بولنوب، بر مدت مكتب طبيه ناظرى دخى اولمشدى. زراعت و جغرافيا وسائر فنونه متعلق بر قاچ كتاب ترجمه ايتمش اولديغى كبى، دولت عليهٔ عثمانيه‌نك مكمل بر تاريخنى يازمغه دخى باشلا-يوب. قانونى سلطان سليمان خان دورينه دك اولان وقوعاتى حاوى ٣ جلدينى اكمال ايتمشدر. بعض اشعارى‌ده واردر. ١٢٨٢ تاريخنده طهران سفيرى ايكن اوراده وفات ايتمشدر. تاريخ ولغت وطبه متعلق بعض آثار غير مطبوعه‌سى دخى واردر. اليوم طهران سفيرى بولنان رتبهٔ بالا اصحابندن نصوحى بك افندى حضرتلريله عصرمز شعراسندن لوندره سفارت سنيه‌سى باش كاتبى عبد الحق حامد بك افنديك بدربدر.

خيرالنسا خاتون { اك مشهور شاعره‌لردن اولوب، سمرقند قاضيسنك قيزى ايدى. خراسانده ياشامشدر.

خيرباى { امراى چراكسه‌دن اولوب، سلطان غورى طرفندن حلب ملك الامراسى ايدى. سلطان غورى ياوز سلطان سليم خان ايله واقع اولان محاربه‌ده مغلوب ومقتول اولدقده، خيرباى حما وحمص جهتنه فرار ايتمشيدى. بعده پادشاه مشاراليهه التجا ايله، وزير يونس پاشا توسطيله مظهر عفو والتفات اولمش؛ ومعيت پادشاهيده مصره كيتمشيدى. استانبوله عودت مقرر اولدقده، مصر واليلكى مشاراليه يونس پاشايه وعد اولنمش ايكن، جمع مال قيدنده بولنديغى معلوم شاهانه اولمغله، بوندن صرف نظر اولنه‌رق، صاحب ترجمه مصرده والى براغلمشيدى. ٩٢٣ تاريخندن اعتباراً بش سنه ايله اوچ آى واليلك ايدوب، عصر سلطان سليمان خانيده ٩٢٨ ده مصرده وفات ايتمشدر. مستقيم ودیندار برذات ايدى.

خيرپور { هندستانك (سند) خطه‌سنده حيدر آبادك ٢٤٠ كيلومتره شمال شرقيسنده وسند نهرى ساحل يسارندن ٢٤ كيلومتره‌لك مسافه‌ده واقع بر قصبه اولوب، بر امارت اسلاميه‌نك مركزيدر. قصبه ٧٢٧٥ اهاليى جامع اولوب، سند نهرينك طغيانندن بطاقلق حالنده بولنان بر اووه‌ده واقع اولمغله، هواسى آغيردر. ايچنده صرمه‌لى قاشلر، آلتوندن معمول مزينات ومشهور اسلحه اعمال اولنور. اميرينه مخصوص بيوك بر سرايى دخى واردر. —— خيرپور امارتى سند ايرماغنك ساحل يسارندن (طار) چولنه‌دك ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ١٥٨٢٢ مربع كيلومتره واهاليسى ١٣٠٣٥٠ كشيدر. يالكز سند ايرماغيله بوكا تابع (ناره) نهرى آرسنده‌كى قسمى منبت اولوب، باشليجه بغداى وچاودار محصولاتى واردر. سائر جهتلرى قوملق وچانيلق اولوب، غير منبتدر. شرق جهتنده نفط چيقار. قپلان، صرتلان،

قورد وسائر حیوانات وحشیه‌سیله ییلانلری چوقدر. سند وادیسنده غزاللر سوری‌ایله کزوب، ککلك وسائر آو حیواناتی دخی بولدر. (امیر) عنوانتی حائز اولان حاکمی (بلوچ) قومنه منسوب اولوب، انکلتره‌یه تابع عد اولنیورسه‌ده، هیچ برویرکی ویرمیور. — سند خطه‌سنده (خیرپور) اسمیله دیکر برقاج کوچك قصبه دها واردر.

خیرپور { هندستانك پنجاب خطه‌سنده ملتان ایالتنك مظفرکر سنجاغنده برقصبه اولوب، ۳۵٤۰ اهالیسی وسندخطه‌سیله پیاغی ویاموق وحبوبات تجارتی واردر.

خیرنساج { (ابوالحسن) مشاهیر صوفیوندن اولوب، عن‌اصل سامرالی اولدیغی حالده، بغدادده یاشامش؛ وسری سقطی وشبلی کبی کبار مشایخ صوفیه ایله صحبت ایدوب، ۳۲۲ ده ارتحال ایتمشدر.

خیرون { (Chiron) اساطیر یونانیه‌ده (قنطور) تعبیر اولنور جنلردن اولوب کویا زمان الهی زعم اولنان (قرونوس) ونام دیکرله (ساتورن) ك (فیلیره) اسمنده بر پری ایله اجتماعندن تولد ایتمشیدی. تسالیاده (پلیون) طاغنده ساکن اولدیغنه و آوجیلق، منجملك و طبابتله مشغول بولندیغنه ایناینرلردی. کویا هرکولك و بعده آخیلائوسك معلمی ایدی. مؤخراً سهواً مسموم براوقله اوریله‌رق، اولومی آرزو ایتمش؛ وکویا ابو الآلهه زعم اولنان مشتری کندیسنی سمایه رفع ایدوب، بوندن قدس کوکبه‌سنی تشکیل ایلمشدی.

خیره { صحابیاتدن ایکی خاتونك اسمی اولوب، بری صحابه‌دن ابوالدردانك زوجه‌سی اولان (ام الدرداء خیره بنت حدرد) در، که صحابیات میاننده عقل ودرایت وتقوی‌ایله ممتاز اولوب، برخیلی احادیث شریفه روایت، وحضرت عثمان (رضه) ك زمان خلافتنده شامده وفات ایتمشدر. کندیسندن صکره ابوالدرداء هجیمه اسمنده برقادینله عقد ازدواج ایتدیکندن، بوکا (ام الدرداء الصغری) وصاحبهٔ ترجمه‌یه (ام الدرداء الکبری) دیرلر. — ایکنجیسی کعب بن مالك انصارینك زوجه‌سیدر.

خیره { تابعیاتدن برخاتون اولوب، ام‌المؤمنین (ام‌سلمه)نك جاریه‌سی و حسن بصری (رضه) ك والده‌سیدر. — (خیره بنت خفاف) و(خیره بنت عبد الرحمن) دخی محدثاتدندر.

خیره بولی { ادرنه ولایتنك تکفور طاغی سنجاغنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، تکفور طاغنك ٤٧ کیلومتره شمال غربیسنده ودمیریولك باباسکی موقفنك ١٥ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق ارکنه نهرینه تابع همنامی برچایك اوزرنده واقعدر. ۲۷۵۸ اهالیسی اولوب، اکثری اسلام وقصوری رومدر. قصبه داخلنده ٤ جامع، ۲ مسجد، ۲ تکیه، ۲ زاویه، بررشدیه، اوچی اهالئ اسلامیه‌یه وایکیسی روم اهالیه مخصوص ٥ صبیان مکتبی، بر اون فابریقه‌سی، ۸ چشمه، ۲ کره‌مید خانه و ٤ چوملکخانه ایله بعض مشاهیر مرقد وتربه‌لری وقصبه خارجنده جسیم برکارکیر کوپری موجوددر. بو قصبه ۷۵۹ تاریخنده شهزاده غازی سلیمان پاشا حضرتلری طرفندن فتح اولنمشدر. — خیره بولی قضاسی جنوباً نفس تکفور طاغی ومعلغره قضالریله، شمال شرقی جهتندن قرق کلیسا، وشمال غربی طرفندن دخی نفس ادرنه سنجاقلریله محدود اولوب، امور بك ناحیه‌سنی دخی جامع اولدیغی حالده، ۷۲ قریه‌دن مرکبدر. اهالیسی ١٦٧٤٢ کشیدن عبارت اولوب، اون اوچ بیکه قریب مقداری اسلام وقصوری روم وبلغار وارمنیدر. اراضیسی آزعربضه‌لی وغایتله منبت اولوب، حبوبات متنوعه وسائر محصولاتی چوقدر. مرعالری وحیواناتی دخی چوق اولوب، ذخائردن بشقه، حیوانات، دری، پیاغی وپنیره متعلق دخی خیلی اخراجاتی واردر. قضانك بعض جهتلرنده کور معدنی موجود ایسه‌ده، چیقارلمیور. معمولات صناعیه‌سی کویلیلر طرفندن اعمال واستعمال اولنان بعض قبا منسوجاتدن عبارتدر.

خیری { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن بروجه‌زیر برقاج ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (محمد خیری افندی) عن اصل ویران شهر قضاسندن اولوب، ١١٤٠ تاریخنده طوغمش؛ و درسعادته ورودله قطع مراتب ایده‌رك، بکلکجیئ دیوان همایون وبعده اوچ دفعه رئیسی الکتاب اولمش؛ و١٢٠٤ تاریخنده (موزه) نهرنده مغروقاً وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. شوبیت جملهٔ اشعاندندر:

اختلافات شئونك غایتی توحید در
کوسترن اجسامی اضداد عناصر در بتون

— ایکنجیسی (خیر الله خیری افندی) سنبل زاده وهبی افندینك اوغلی اولوب، ١١٩٥ تاریخنده درسعادتده طوغمش؛ وطریق قضایه داخل اولوب، خیلی ایلریلمش ایکن، بعده فقره دوچار اولوب، بعض اکابره قصیده‌لر تقدیمیله آلدیغی جائزه‌لرله کچینیردی. ١٢٦٧ ده وفات ایتمشدر. شو مطلع اونکدر:

امـوب کلنـار لعلن ایلیـه آرزدهٔ دندان
که جان ویرسه‌ك ده شکره قورتلش یوق دیش کراسندن

— اوچنجیسی صدور عظامدن سراطبای شهریاری عبدالحق افندی زاده تاریخ صاحبی (خیرالله خیری افندی) در. [« خیرالله افندی » ماده‌سنه مراجعت]

خیزران { خلفای عباسیه‌دن مهدینك جاریه‌سی وهادی ایله هارون الرشیدك والده‌سیدر. ادیبه و شاعره بر قادین اولوب، کرك مهدینك وکرك اوغللرینك زمانلرنده خیلی اهمیت واقتداری حائز بولنمشدر. بر چوق خیراتی اولوب، مکهٔ مکرمه‌ده دخی (دارالخیزران) نامیله بر بنا تأسیس ایتمشدی.

خَیسار { غزنه ایله هرات آره‌سنده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خَیل { ری ایله قزوین آره‌سنده بر کوچك قصبه وناحیه اولدیغی « معجم البلدان » ده مذکوردر.

خیلون { (Chilon) یونان حکماء سبعه سنك بری اولوب، میلاد عیسی (عم) دن ٦٠٠ سنه اول لاکدمونیه‌ده یاشامشدر.

خیماره { یانیـه ولایتنده ارکری سنجـاغنك (قورولش) قضـاسنه تابع بر ناحیه اولوب، ساحل بحر بوینجه ممتد چیلاق بر طاقم طاغلردن عبارتدر. آرناؤدلغك (لاپلق) خطه‌سندن معدود اولوب، اهالیسی اکثریت اوزره خرستیان ایسه‌ده، زمان قدیمدن بری سلاح طاشیمق ومحاربه زماننده خدمت عسکریه‌ده بولنمق صلاحیتنی محافظه ایتمشلردی. اراضیسی زراعته غیرقابل اولمغله، اهالی رعی اغنامله وکمیجیلکله مشغول اولورلر. مرکزی (پالرمو) لیماننك ٨ کیلومتره شمالنده وساحل قربنده واقع خیماره قریه‌سیدر. بو ناحیه آرناؤدلر بیننده (برغو دتیت) یعنی « ساحل » اسمیله معروفدر. خیماره طاغلری اسکی یونانیلر عندنده (کراونیا اوری) یعنی « یلدیرم طاغلری » نامیله معروف اولوب، بو طاغلرك اوته‌سی (کیغه) تعبیر ایتدکلری دیولرله مسکون زعم اولنوردی.

خیمهٔ ام معبد { (یاخود بئرام معبد) مکهٔ مکرمه ایله مدینهٔ منوره آره‌سنده بر محل اولوب، حضرت رسول الله (صلعم) افندمز اثنای هجرتده حضرت ابا بکر صدیق (رضه) ایله برابر بو محله نزول بیورمشلردی.

خین { خراسانده طوس نواحیسندن بر قصبه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

خینغان { (Khingan) مغلستانك قسم شرقیسیله مانجوریاده برسلسلهٔ جبالدرکه نفس چین حدودندن وپکینك اوست طرفندن باشلایه‌رق، شمال شرقی‌یه طوغری امتدادله، آمور نهری ساحلنه وسیبریا حدودینه واصل اولور. ارتفاعی حقنده روایات مختلفه اولوب، ٢٥٠٠ مترودن یوکسك یرلری اولمدیغی مرویدر. غربی اتکلری قورو وچیلاق اولوب، شرق اتکلرنده بر طاقم اورمانلر ودره وبایرلر موجوددر. بوسلسله‌نك اکثر ذروه‌لری سونمش برکانلردن عبارتدر. آمور نهری مجراسنك اوته‌سنده سیبریاده ینه بو استقامتده ممتد اولان بر سلسلهٔ جباله دخی روسلر طرفندن خینغان نامی ویریلوب، تفریق ایچون سیبریاده کینه کوچك ومغلستانده کینه بیوك خینغان دیرلر.

خَیوان { یمنده صنعادن مکه‌یه کیدن طریق اوزرنده وصنعانك ١٥٠ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه‌در. قصبه وجوارلری بنی ضحاك قبیله‌لریله مسکوندر.

خیوط { بتلیس ولایت وسنجاغنده موطکی قضاسنه تابع بر ناحیه اولوب، ٤٧ قریه‌دن مرکبدر.

خیوق { خیوه‌نك معربی اولوب، یاقوت حموی بوقصبه اهالیسنك سائر اهل خوارزمك خلافنه اوله‌رق شافعی المذهب اولدقلرینی بیان ایدیور.

خیونغ چئو { [« کیونغ چئو » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خیوه { ترکستان شرقیده و خوارزم خطه‌سنده بر شهر اولوب، همنامی اولان خانلغك مرکزیدر. ٢٣′ ٤١° عرض شمالی ایله ٤′ ٥٨° طول شرقیده اوله‌رق جیحونك ساحل یسارینك ٣٠

کیلومتره غربنده وبو نهردن آیریلان (پهلوان آباد) جدولنك (چیرجلی) شعبه‌سی اوزرنده واقعدر. حذای بحردن ارتفاعی ۸۴ متره‌در. شهر بر سورایله محاط اولوب، متعدد قپولری، بر ایچ قلعه‌سی، ۳۰ قدر جامع شریفی، متعدد مدرسه‌لری، چارشی وبازاری وجهت غربیه‌سنده بر چوق باغ وباغچه‌لریله اشجاری وجدوللری واردر . ابنیه‌سنك الڭ کوزللری خانڭ سرایی ایله اهالیسنك اعتقاد تامنه مظهر اولان شیخ پهلوانك تربه‌سیدر . اهالیسی ۱۵۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، قسم اعظمی اوزبك جنسیتنه منسوبدر. تاجیك تعبیر اولنان ایرانیلر دخی چوقدر. صنایعی باشلیجه خالی وسجاده‌ایله ایپك وپاموقدن بعض منسوجاتدن عبارتدر. مدنیت اسلامیه زماننده خوارزمك سائر شهرلرینه نسبتله عادی بر قصبه اولوب، ینه خیوه یاخود خیوق اسمیله معروف ایدی. شمدیکی حالده خطهٔ مذکوره‌نك الڭ بیوك معموره‌سیدر.

خیوه خانلغی (Khanat de Khiva) یاخود (Khivie) ترکستانك قسم غربیسنده وخوارزم خطه‌سنده بر حکومت اسلامیه اولوب، ۱۸۷۳ تاریخ میلادیسندن بری روسیه‌نك حمایه‌سی آلتنده بولنیور.

موقعی، حدود و مساحه‌سی . — خیوه خانلغی آرال کولنك (یعنی بحر خوارزمك) ساحل جنوبیسندن باشلایه‌رق، جیحونك ساحل غربیسی بوینجه جنوب شرقیه طوغری ممتد اولور، وقسم شمالیسی بك طار اولدیغی حالده، جنوبه طوغری اوزاندقجه کسب توسع ایده‌رك، غیر منتظم برپارچه تخته‌سی شکلنی ابراز ایدر. شرقاً بخارا خانلغیله وروسیه‌نك النده اولان (آمودریا) ایالتیله محدود اولوب، جیحونك مجراسیله آیرلمشدر . شمالاً آرال کولیله، غرباً و جنوباً ینه روسیه‌نك ید ضبطنه کچمش اولان (اوست یورت) وقره قوم چوللریله یعنی « ماوراء خزر » ایالتیله محاطدر. حدود غربیه‌سی ′۳۰°۵۵ طول شرقی و حدود جنوبیه‌سی دخی ′۲۰″۴۰ عرض شمالی حذالرنده ممتد خطوط مستقیمهٔ موهومه‌دن عبارتدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۷۸۰۰ مربع کیلومتره‌در. یکرمی سنه مقدم خیوه خانلغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۴۵۳۷۳ مربع کیلومتره‌یه بالغ اولوب، اوتاریخلرده ثلثاننه قریب محللری یعنی شمال غربی قسمی روسیه‌نك ید استیلاسنه کچمشدر.

احوال طبیعیه‌سی . — خیوه خانلغنك اراضیسی عمومیت اوزره دوز اولوب، یالکز چول جهتنده بعض قوم تپه‌لریله بر طاقم کوچك وقورو طاغلر بولنیور. بواراضینك مابه الحیاتی جیحون اولوب، هرنه قدر بو ایرماغك منصبنه قریب تشکیل ایتدیکی دالیه قامشلق وبطاقلق حالنده اولدیغندن، نیلك دالیه‌سی کبی استفاده‌یی موجب دکل ایسه‌ده، دها یوقاریده جیحوندن برطاقم صنعی جدوللرله صو نهرك ساحل غربیسندن ۱۰۰ و ۱۵۰ کیلومتره‌لك محللره قدر سوق اولنه‌رق، چوللرك ایچنده صنعی برواح حصوله کلیور، که ایشته خیوه خانلغنك منبت ومحصولدار جهتی بونلردن عبارتدر . سائر طرفلری ایسه قوملق وچیلاق اولوب، یالکز بعض چالیلر بیتر، که بونلردن‌ده اهالی کور اعمال ایدرلر. پك اسکی برزمانلرده جیحون نهری بحر خزره منصب اولمغله، چوللری شق ایدن بواسکی مجراسی برآز رطوبتی محافظه ایدوب، بونده بعض اشجار ونباتات بولنیور. صنعی جدوللرك حفر ومحافظه‌سنه خیوه‌لیلرك سعی وغیرتی مشهود ایسه‌ده، جیحون مجراسنك بعض محللرنده سدلر یاپلوب، فنه تطبیقاً جدوللر تزیید ایدیله‌جك اولسه، خانلغك اراضیٔ منبته‌سی دها خیلی تزاید ایده‌بیلیر.

اقلیم و هواسی . — خیوه خانلغنك وسعتی آز اولدیغندن، هرطرفنك هواسی براولوب، یازین فوق‌العاده صیجاق اولور. آنجق اکثریت اوزره شرق وشرق جنوبی جهتلرندن اسن روزکارلر حرارتی برآز تعدیل ایدر. یاغمورلر سیرك اولوب، حتی صوك بهارده بیله پك آز یاغمور یاغار، وبالعکس بو موسمده چوللدن اسن روزکار اینجه برتوز یاغدیریر، که انسانی پك راحتسز ایدر. قیشین صوغوغی دخی زیاده اولوب، قار آز یاغارسه‌ده، تشرین ثانیدن شباطه قدر جیحون منجمد حالنده بولنوب، قورو صوغوغی پك تأثیرلیدر.

محصولات وحیواناتی . — خیوه خانلغنك باشلیجه محصولاتی : بغدای، آربه، داری، پرنج، سیسام، پاموق، نخود، مرجك، توتون، صفران، خشخاش، کنویر، قاؤن، قاربوز وسائره‌دن عبارتدر. باغ وباغچه‌لری دخی چوق اولوب، میوه‌لرك انواعیله اوزوم حاصل اولور .

یوك حیواناتی دوه ومرکب وآتدن عبارت اولوب،

براو کوچلی اولان دوه‌لری پك چوقدر. ترکمان آتلری پك مقبول اولوب، قیرغیزلرك کیلر ایسه ضعیف وکوچکدر. صیغیر وقیونلری آز اولوب، قویونلری قره‌مان جنسنه مشابهدر. حیوانات وحشیه‌سی باشلیجه قورد، تیلکی، چقال، کیك، جیلان وسائره‌دن عبارتدر. قره‌قوش وشاهین ایله سائر طیور دخی کثرتلی اولوب، اهالی بعض طیوری و حتی طاغ کچیلرینی دخی شکار ایتمك اوزره، آتمجه قوللانیرلر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — خیوه خانلغنك اهالیسی ۷۰۰۰۰۰ راده‌لرنده تخمین اولنوب، بونلردن ۳۰۰۰۰۰ کشی قصبه وقریه‌لرده ساکن بولنور، ودیکر ۴۰۰۰۰۰ ی چوللرده وقیرلرده قونار کوچر. عمومیت اوزره اهالی ایکی جنسه منقسم اولوب، بری ترك دیکری تاجیك نامیله ایرانی جنسیدر. تاجیکلر خوارزملك اهالیء قدیمه‌سندن اولوب، کندیلری صنعت وزراعت ومدنیتده دها مستعد وسیله‌لری دخی دوزکوندر. بونلر فارسی لسانیله متکلمدرلر. بو صنف اهالی مقدما قوم حاکم اولان اوزبکلرك استبدادی تحتنده ایدیسه‌ده، یواش یواش امور حکومته صوقلمش، وتجارت وثروت مملکتی دخی اللرینه کچیرمکله، خیلی نفوذ واقتدار قزانمشلردر. ترك جنسیتنه منسوب اولان اهالی دخی درت قومه منقسم اولوب، اك کثرتلی و اهمیتلیسی اوزبك قومیدر، که اسکی اویغورلردن متولد اولدقلری مظنوندر؛ ایکنجیسی ترکمان، اوچنجیسی قره قالپاق و دردنجیسی قیرغیز قوملریدر. اوزبکلرله قره قالپاقلرك اکثری وترکمانلرك بر طاقمی قیشین قرا وقصباتده ساکن اولوب، یالکز یازین حیوانلریله یایلالرده خیمه قورارلر. برطاقملری دخی دائمی صورتده کوچبه حالنده بولنوب، خیوه خانلغنده وبخارا خانلغیله روسیه‌یه تابع صحرالرده جولان ایدرلر. بونلردن ترکمانلر خراسان وایرانه قدر یاییلوب، یغما کرلك ایدرلر. خیوه خانلغنك بتون اهالیسی سائر ترکستان اهالیسی کبی کاملاً مسلم وسنی المذهب اولوب، مذهب حنفیه تابعدرلر.

شهر وقصبه‌لری. — خیوه خانلغنك مرکزی اولان خیوه شهرندن بشقه شهر نامنی حائز ۱۵ قدر معموره‌لری وآلتمش قدر قصبه‌سی واردر. باشلیجه‌لری: کهنه اورکنج، یکی اورکنج، هزار اسب، شاه آباد، خن-آباد وسائره‌در. اکثریسنك خانه‌لری وسورلری طوپراقدن اولوب، بعض جوامع شریفه‌دن بشقه مصنع ابنیه‌لری یوقدر. قریه‌لرینك برطاقمی دخی تجارت نقطهٔ نظرندن خیلی اهمیتی حائزدرلر. شهر وقصبه‌لری آره‌سنده‌کی طرق ومعابر حال طبیعیده اولوب، تسویه اولنمش هیچ بر یولی یوقدر.

اصول اداره‌سی. — خیوه خانلغی الآن اسکی بر اصولده اداره اولنوب، مع‌هذا برزمان اول مجرمین حقنده اجرا اولنان اشکنجه‌لره ومحاکمه‌سز مجازاتلره ختام ویریله‌رك، بر درجه‌یه قدر شرع شریفه توفیق حرکت اولنمقده‌در. اداره‌سی بر نوع ادارهٔ عسکریه اولوب، خاندن صکره اك نفوذلی آمرلر قاضی القضاة یرینی طوتان نقیب الاشراف ایله (مهتر) تعبیر اولنان داخلیه ناظریدر. خیوه‌نك روسیه‌یه قارشی واقع اولان مقاومت مردانه‌سنی متعاقب عقد اولنان معاهده حکمنجه خان روسیه ایمپراطورینی طانیمق وخانلغك ایچنده روسیه‌نك تجارتی سربست براقمق مجبوریتنده بولنوب، دولت مشارالیهایه تضمینات حربیه نامیله بورجلی اولدیغی ۲۲۰۰۰۰۰ روبله‌یه قارشی دخی مملکتنی ترهین ایتمش اولدیغندن، خیوه‌ده مقیم روسیه سفیرینك دخی بیوك بر قوت ونفوذی اولوب، خانلغك امور داخلیه‌سنه دخی قاریشیر. خیوه خانلغنك یکی اصولده عسکری وبرکونا تأسیسات نافعه‌سی یوقدر.

احوال تاریخیه‌سی. — خیوه خانلغی خوارزم خطه‌سنك برقسمندن عبارت اولمغله، احوال تاریخیه‌سی حقنده سویلنه‌بیله‌جکمزی «خوارزم» ماده‌سنده بیان ایتدکسه‌ده، شوراجقده دخی برایکی سوز علاوه ایده‌لم. بو خطه‌نك قبل الاسلام اولان احوالی پك ده معلوم اولمیوب، ممالك اسلامیه دائره‌سنه داخل اولدقدن صکره دخی اك اهمیتلی زمانی خوارزمشاهیان دولتنك هنکامیدر، که او صره‌ده خوارزم کندی باشنه بر دولت اولدقدن بشقه، ماوراء النهر وخراسان وایرانك دیکر بر خیلی یرلری خوارزمه تابع ایدی. بعده چنکیزك ید ضبطنه کچوب، چنکیزدن صکره اولاد چنکیزدن چغتای و قبچاق حکمدارلرینه تابع اولوب، بعده تیمورك واولاد واحفادینك ید اداره‌سنده بولنمش؛ واونجی قرن هجری اوائلنده اوبغور اولادندن اولان اوزبکلر کلوب، مستقل بر خانلق تشکیل ایتمشلردر.

خوارزمك اسكی مركزی اولان اوركنج مغوللرك هجوملری زماننده خرابه اوغرامش اولدیغندن، اوزبكلر خیوه‌یی مركز اتخاذ ایتمشلردر. خیوه خانلغی ابتدا بتون خوارزم خطه‌سندن عبارت ایكن، بوصوك زمانلرده روسلر اوطرفده توسیع ممالك ایتدكجه، خانلغك حدودینی طارلاشدیرمشلردر. روسیه دولتی بیوك پترو زماننده بری خیوه‌نك ضبطنه چالیشمقده اولوب، تواریخ مختلفه ایله اردولر سوق ایتمش؛ وآنجق خیوه‌لیلر جسور وحرب آزما آدملر اولمغله، مردانه مقاومت ایدوب، روسیه عسكرینی دفعاتله كلیاً منهزم ایتمش، وبك چوق تلفاته اوغراتمشلردر. نهایت ۱۸۷۳ تاریخ میلادیسنده طاشكند والیسی جنرال قاوفمان اوچ جهتدن عسكر سوقیله بر چوق محاربادن صكره خیوه‌یه داخل اوله‌بیلمش؛ ویوقاریده ذكر اولنان معاهده‌یی امضا ایتدیرمشدر. او وقتدن بری روسیه خیوه حدودنده بر طاقم استحكامات یاپدیروب، قزاقلر اسكان ایتدیرمكده‌در. بو استحكاماتك اڭ مهمی خیوه قربنده و جیحونك ساحل یمیننده واقع (پترو آلكساندروفسق) استحكامیدر.

(حرف الخانك صوكی)

د

(باب الدال فصل الالف الخ.)

دابق { حلب قرینده بر قریه اولوب، ملوك امویه‌دن سلیمان بن عبد الملك، استانبولی فتح ایتمدکجه، دمشقه عودت ایتمه‌مکی نیت ایتمش اولمغله، اوراده وفات ایتمش؛ وتل سلیمان دینلن محل مخصوصه دفن اولنمشدر.

دابّه { نوبه‌نك حدود جنوبیه‌سنده ونیلك ساحل یسارنده بر قصبه اولوب، سودانه کیدن کاروانلرك مبدئیدر.

داتام { (Datame) تواریخ یونانیه‌یه کوره، پنج آردشیر(؟)ك زماننده ایران سردارلرندن اولوب، آناطولیده واقع (قپادوقیا) خطه‌سنده عصیان ایتمش؛ واوزرینه عسکر سوق ایدن (آردباز)ی مغلوب ایدوب، بر حکومت مستقله تشکیل ایتمش ایسه‌ده، قبل المیلاد ۳۶۱ تاریخنده قتل ایندیریله‌رك، قپادوقیا ایران ممالکنه الحاق اولنمشدی.

داتیس { (Datis) یونان مورخلرینك قولنه کوره، برنجی داریوس یعنی اسفندیار زماننده ایران سردارلرندن اولوب، (آرتافرن) ایله برابر یونانه سوق عسکر ایتمکله، قبل المیلاد ۴۹۰ تاریخنده (میلتیادیس) طرفندن (ماراتونه) ده مغلوب اولمشدی.

داجل { هندستانده پنجاب خطه‌سنك شمال غربی حدودنده مستحکم بر قصبه اولوب، ۲۹°۳۷′ عرض شمالی ایله ۶۷°۵۹′ طول شرقیده واقعدر.

داچ { (Daces) آوروپانك اقوام قدیمه‌سندن اولوب، رومانیا جهتنده ساکن ایدیلر. وحشیلکلریله معروف ایدیلر. بونلرك اصل وجنسلری تماميله معلوم دکل ایسه‌ده، اقوام آریانیه‌دن بولندقلری مظنون اولوب، (داج) اسمنك آلمانلرك اسم اصلیلری اولان (دایچ) اسمیله ظاهر اولان مناسبتی بو قومك آلمان اقوامندن اولمسنه دخی احتمال ویریور. روما سردارلرندن (ترایان) ایکنجی قرن میلادیده بونلری مغلوب وپریشان ایتمشدر.

داچیا { (Dacie) آوروپانك بیوك بر خطهٔ قدیمه‌سی اولوب، افلاق، بغدان، بساربیه، اردل ومجارستانك بر قسمندن عبارت ایدی. جنوباً طونه نهریله، شرقاً قره‌دکیزله ودنیستر نهریله، شمالاً قرپات طاغلریله، غرباً دخی تیس نهریله محاط ومحدود ایدی. بو خطه‌نك احوال قدیمه‌سی مجهول اولوب، اسکی یونانیلر آثارنده اهالیسی وحشیلکلریله یاد اولنورلر. ایکنجی قرن میلادی اوائلنده روما سردارلرندن (ترایان) داچیالیلرله اون سنه محاربه ایدوب، کندیلرینی مغلوب ایتمش؛ و ایتالیادن بر چوق اهالی کتیروب: اسکان ایندیرمکله، بونلرك داچ قومنك بقیة السیوفیله اولان اختلاطندن شمدیکی اولاخلر تولد ایتمشدر. روما دولتی زماننده (داچیا) آیریجه بر ایالت اتخاذ اولنوب، بعده (آورلیوس) طونه‌نك جنوبنده واقع خطه‌یه یعنی بلغارستانك بر قسمنه دخی (داچیا) اسمنی ویرمکله، بوکا (آورلیوس داچیاسی Dacie Aurelienne) واصل داچیایه (ترایان داچیاسی Dacie Trajane) دیرلردی. بعده بیزانس دولتی زماننده داچیا بر چوق صفقتلرله برقاچ ایالته تقسیم اولنه‌رق، صربیه واسکوب واشقودره جهتلرینه وارنجه‌یه دك بتون روم ایلینك قسم شمالیسنه اطلاق اولنمشدی.

داخل { (الواح الداخل) صعید مصرده نیلك غرب جهتنده بیوك بر واح اولوب، (الواح الخارج)ك غربنده واقعدر. شرقدن غربه ممتد بر طاقم تپه‌لردن عبارت اولوب، بویی ۱۴۰ واکی ۲۰ کیلومتره‌در. سطحی حذای بحردن ۱۰۰

متره یوکسکدر. مرکزی اولان القصر قصبه‌سی ۲۵° ۴۱′ ۳۲″ عرض شمالی ایله ۲۶° ۳۹′ ۶″ طول شرقیده واقع اولوب، ۱۵۰۰ قدر اهالیسی واردر. بو قصبه‌دن بر ساعتلق مسافه‌ده اسکی بر معبد خرابه‌لری موجود اولوب، (دیرالحجر) اسمیله معروفدر. کرك بو معبد وکرك قصبه‌نك جوارنده‌کی ویرانه‌لر اوراده زمان قدیمده بیوك بر شهر بولنمش اولدیغنه دلالت ایدیور. قصبه‌ده (عین القباد) اسمیله صیجاق بر صو منبعی بولنوب، جامعك اطرافنده بو صوایله اداره اولنور بر قاج حمام واردر. القصردن بشقه (قلمون) اسمیله دیکر برقصبه ایله ۱۲ قریه موجوددر. واحك اهالیسی ۱۷۰۰۰ کشی قدر در. قیشین یاغمورلری چوق اولوب، شدتلی روزکارلر دخی اسر. محصولاتی باشلیجه خرمادن عبارتدر. القصرك اهالیسی قریش نسلندن اولمق ادعاسنده بولنوب، قلمون اهالیسی ایسه یاوز سلطان سلیم خان زمانده اسکان اولنمش ترك اولادندندر.

داخلیه { مصر سفلاده بر مدیریت اولوب، شرق شمالی جهتندن آق دکیزله، شمال غربی جهتندن غربیه، جنوب شرقی طرفندن دخی شرقیه مدیریتلریله محاط ومحدود در. نیلك دمیاطدن کچن بر بیوك قولی مدیریتك حدود غربیه‌سنی تشکیل، ودیکر بر چوق قوللر دخی اراضیسنی سقی ایدیور. مرکزی (منصوره) شهریدر. اهالیسی ۵۰۰۳۰۰ کشیدن عبارتدر. احوال سائره‌سیچون «مصر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.

دادار { بلوجستانده (بولان) نهری کنارنده وبولان بوغازندن ۸ کیلومتره‌لك مسافه‌ده بر قصبه اولوب، ۲۰۰۰ اهالیسی واردر. دنیانك اك صیجاق محلی عد اولنوب، حرارت ۶۰ درجه‌یه قدر چیقارمش.

داذویه { صحابه‌دن اولوب، قیس بن مکشوح وفیروز دیلمی ایله برابر عهد رسول الله (صلعم) ده ادعای نبوت ایدن اسود عنسی‌یی قتل ایتمشدر.

دارا { ایران قدیم ملوکندن کیانیان سلاله‌سنك طقوزنجی وصوك حکمداری اولوب، دارابك اوغلیدر. پدرندن صکره ایران تختنه جلوس ایدوب، قبل المیلاد ۳۴۲ تاریخندن ۳۳۰ تاریخنه‌دك ۱۲ سنه حکومت سورمشدر. ماکدونیا حکمداری اسکندر کبیر پدرینك منویٔ ضمیری بولنمش اولان ایران سفرینه تشنه اولدیغندن، عسکر سوق ایده‌رك، آناطولی وسوریه و مصر جهتلرینی ضبط ایتدکدن صکره، دارانك تکلیف ایتدیکی صلحی قبول ایتمیه‌رك، ایرانه طوغری حرکت ایتمش؛ و اربلده وقوع بولان محاربهٔ عظیمه‌ده دارا مغلوب اولوب، فرار ایتمکده ایکن، وفات ایتمشدر؛ و بونك وفاتیله کیانیان دولتی ختام بولوب، بر مدت ایران ممالکی ماکدونیالیلرك ید اداره‌سنده قالدقدن، واشکانیان ایله سائر بعض طوائف ملوك حکم سوردکدن صکره، ساسانیان دولتی ظهور ایدوب، ایران دولتنی یکیدن احیا ایتمشدر. دارایه یونان قدیم مورخلری و اونلردن اقتباساً آوروپالیلر (داریوس Darius) اسمنی ویروب، آنجق بونلر ایران ملوکندن اوچ داریوس تعداد ایتدکلرندن، تفریق ایچون بوکا (داریوس قودومان) نامنی ویرمشلردر. بو اوچ داریوسك برنجیسی (اسفندیار بن کشتاسب) وایکنجیسی (داراب بن بهمن) در. [«اسفندیار» و «داراب» ماده‌لرینه مراجعت.] یونان مورخلری دارایی ایکنجی دارانك یعنی دارابك اوغلی عد ایتمیوب، اونك نسلندن فرض ایدیورلر. وبینلرنده دها بر قاچ حکمدار ایله ایران تاریخلرنده ذکر اولنمیان بر طاقم وقوعات بیان ایلیورلر.

دارا { جزیره‌ده نصیبین ایله ماردین آره‌سنده بر قصبه اولوب، روایته کوره دارانك مغلوبیتندن صکره اسکندر طرفندن بنا، ودارانك اسمیله تسمیه اولنمشدی. روملر بوقصبه‌یی ضبط وتحکیم ایده‌رك، خیلی وقت ایرانیلره قارشی برقره‌غول حکمنده طوتمشلردی. ابن بطوطه بو قصبه‌یی کورمش اولدیغنی، وخانه‌لری بیاض اولوب، مشرف خراب برقلعه‌سی ده بولندیغنی بیان ایدیور. الیوم خراب اولوب، قربنده بر قریه واردر.

داراب { ایران ملوك قدیمه‌سندن کیانیان سلاله‌سنك سکزنجی حکمداری اولوب، بهمن آردشیر درازدست بن اسفندیارك اوغلیدر. والده‌سی همایدن صکره ایران تختنه جلوس ایدوب، ۱۴ سنه حکومت سورمشدر. ایران مورخلری بونك ماکدونیا حکمداری فلیپله محاربه ایدوب غالب کلدیکنی بیان ایدیورلرسه‌ده، بویله بر محاربه‌نك اصلی یوقدر. آنجق بونك زمانده آیدین جهتلرندن عبارت

اولان (لیدیا) ایالتنك اهالیسی عصیان ایدوب، ایراندن کوندریلن عسکر طرفندن مغلوب اولدقلرندن، قربیت محل مناسبتیله بو سفری ایرانیلر قلیبه قارشی ظن ایتمش اولسه‌لر کرکدر. یونان قدیم مورخلری دارابه ایکنجی داریوس نامنی و (اوخوس) یعنی «پیچ» لقبنی ویروب، آردشیر درازدستك اوغلی و آردشیر بهمنك پدری اولادیغنه ذاهب اولمشلردر. حالبوکه ایران مورخلری آردشیر درازدست ایله آردشیر بهمنی برشخصدن عبارت عد ایدیورلر. یونان مورخلرینك قولنه‌کوره ایکنجی داریوس یعنی داراب میلاددن ۴۲۳ ودارادن ۸۳ سنه اول تخته جلوس ایتمشدر. بوحالده دارانك پدری اوله‌ماز.

دارابخت { (میرزا —) دهلیده حکومت سورن سلالهٔ تیموریه‌نك حکمدار اخیری اولان بهادر شاهك اوغلی اولوب. ادیب وشاعر بر ذات ایدی. مرتب دیوانی واردر.

دارابکرد { (ومعربی دارابجرد) ایرانك فارس خطه‌سنده فسا مضافاتندن بر قصبه اولوب، شیرازك ۲۰۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقع و ۱۵۰۰۰ قدر اهالیبی جامعدر. وقتیله دها بیوك ومعمور اولوب، شمدیکی حالده اکثر یرلری خرابدر. قربنده قیا طوزی معدنی واردر. — یاقوت حوینك روایتنه کوره، بواسمله ایکی قریه دخی بولنوب، بری اصطخر قربنده ودیکری نیسابور جهتنده ایمش. برنجیسی یانده‌کی جیوه معدنیله مشهور ایدی. بواسم فرس ملوك قدیمه‌سندن داراب بن بهمن طرفندن تأسیس ایدلمش اولدیغنی کوستریور.

داراشکوه { دهلی ملوك تیموریه‌سندن شاه‌جهانك بیوك اوغلی اولوب، عالم وادیب وشاعر بر ذات ایدی. بر چوق تألیفاتی ودیوان اشعاری واردر. ولادتی ۱۰۲۴ ووفاتی ۱۰۶۹ ده وقوع بولمشدر. سلیمان شکوه وسپهر شکوه اسملریله ایکی اوغلی اولوب، بونلر دخی برر مدت فرار واختفاده یاشادقدن صکره، پدرلرینك اوغرادیغنه اوغرامشلردر. داراشکوهك مذکور «مجمع البحرین» دن بشقه «سفینة الاولیا»، «حسنات العارفین»، «حق نامه» عنوانلریله بر قاچ تألیفاتی ومرتب دیوان اشعاری واردر. سانسکری یعنی اسکی هند لسانه دخی آشنا اولوب، لسان مذکوردن «سرالاسرار» عنوانیله فارسی‌یه بر کتاب ترجمه ایتمشدی، که پك قیمتدار بر اثر اولوب، بعض آوروپا لسانلرینه دخی نقل اولنمشدر. اشعارنده مخلصی (قادری) در.

دارالبطیخ { بغدادده بر محله اولوب، میوه بازاری اوندء ایدی.

دارالبنود { فاطمیون زماننده قاهره‌ده بر سلاحخانه اولوب، قتلی مراد اولنانلر دخی اوراده حبس اولنوردی.

دارالبیضاء { (الدارالبیضاء) مراکش دولتنك (فاس) ایالتنده وبحر محیط آطلاسی ساحلنده بر قصبه واسکله اولوب، ۳۳°۳۷′ عرض شمالی ایله ۹°۵۵′۵۰″ طول غربیده واقعدر. اهالیسی ۸۰۰۰ کشیدن زیاده اولوب، بیك قدری یهودی، بر قاچ یوزی آوروپالی وقصوری عرب واسلامدر. تجارتکاه بر محل اولوب، خیلی اخراجات وادخالاتی واردر. اسم قدیمی (انفا) اولوب، آوروپالیلر (قازه‌بلانقه) دخی دیرلر، که دارالبیضانك ترجمه‌سیدر.

دارالجهاد { تواریخ عثمانیه‌ده حدود ده بولنوب اکثریا معسکر اتخاذ اولنان بلغراد، بغداد، جزایر، تونس وطرابلس غرب کبی بعض شهرلره اطلاق اولنور.

دارالحکیم { کوفه‌ده مشهور بر محله ایدی.

دارالخلافه { بغداد و قاهره و استانبول کبی طول مدت مرکز خلافت عظمی بولنمش وبولنان شهرلره اطلاق اولنور.

دارالخیل { بغداده حوالیسی غایت واسع بر سرای ایدی، که بیرام الایلرنده ودول سائره‌دن سفرا ورودنده بو حولی داخلنك هر طرفنده آلتین رختلی ۵۰۰ آت طورور وهر برآتك دیزکیننی بر سایس طوتاردی.

دارالرقیق { بغدادده بیوك بر چارشی او ـ لوب، درت قپوسی، اورتەسندە واسع بر میدانی وبر باغچەسی وار ایدی. ۵۰۳ ده بناسنه باشلانوب، ۵۰۷ ده اکمال اولنمشدی.

دارالسلام { (ومدینة السلام) بغداده ویریلن اسمدر.

دارالسلام { زنکبار ساحلنده وزنکبار جز ـ یرەسنك قارشیسنده وجنوبنده بر قصبه واسکله اولوب، ۶°۴۹′ عرض جنوبی ایله ۳۷°۲۱′۴۶″ طول شرقیده واقعدر. آفریقانك ایچ طرفلرینه طوغری کیدن کاروانلرك مبدئی اولوب، خیلی تجارتکاه بر یردر.

دارالشجرة { بغدادده خلیفه مقتدر بالله طرفندن بنا اولنمش بر سرای ایدی. یاقوت حوینك روایتنه کوره بو سرایك حولیسنده بیوك بر حوضك اورتەسنده کومش وآلتوندن معمول جسیم بر آغاج اولوب، داللرنده آلتون وکومشدن وذی قیمت احجاردن چیچکلر و میوەلر و انواع طیور بولنوردی؛ وروزکار اسدکجه، قوشلر حرکت ایدوب، غزللردن بعض سسلر چیقاردی. سرایك اوکنده حوضك ایکی طرفنده آته بینمش واللرنده مزراق وسپر طوتار اون بشر سواریتك هیکللری وار ایدی. سرایك دارالشجره تسمیه اولنمسی مذکور شجرۀ مصنوعەدن طولاییدر.

دارالطواویس { ودارعماره، دارفرج، دارالقز ودارالقطن خلا ـ فت عباسیه زماننده بغدادك محله‌لرندن ایدی.

دارالندوه { مکۀ مکرمەده زمان جاهلیتده مشاورات ادبیه وسیاسیەیه مخصوص بر خانه اولوب، قریشدن قصی بن کلاب طرفندن تأسیس اولنمش؛ وبونك وفاتنده اوغلی عبد الداره وبونك نسلنه قالوب، بعد الاسلام عکرمه بن عامر وبر روایتده حکیم بن حزام طرفندن یوز بیك درهم مقابلنده معاویەیه صاتلمش؛ وبونك طرفندن دارالاماره اتخاذ اولنمشدی. دارلندوەده جریان ایدن مباحثات قریشیلرك تشحیذ اذهانه خیلی خدمت ایتمش؛ واسکندریەده تدریس اولنان حکمت یونانیەدن بر چوق حقیقتلر دخی دارالندوه مذاکراتی صرەسنه کیره‌بیلمشدی.

دارائی { یاخود دارانی (عبدالرحمن بن عطیه) قدمای صوفیوندن اولوب، دمشق شام مضافاتندن (دارا) قریەسنده طوغمش؛ و ۲۱۵ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. بعض اقوال ومواعظ صوفیانەسی واردر.

داربنده { آفریقای وسطیده نیل منابعیله (قونغو) و (چاد) منابعنك آرەسندکی تقسیم میاه خطنده مرتفع بر خطه اولوب، شمال غربی جهتندن دارفور و ودای، شمال غربی طرفندن باکرمی خطەلریله، جنوباً دخی (نیام نیام) ممالکیله محاط ومحدو ـ ددر. ۶° ایله ۴° عرض شمالی آرەسنده ممتد اولور. اهالیسی نیام نیام اقوامندن معدود در. احوالی هنوز تمامیله معلوم دکلدر.

داربهنکه { (Darbhangha) هندستانك شمال شرقی جهتنده (بهار) خطه ـ سنك پاطنه ایالتنده سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ۲۶°۱۰′۲″ عرض شمالی ایله ۸۳°۳۶′ طول شر ـ قیده وکملك ایرماغنه تابع بر نهر کنارنده واقعدر. چارشی وبازارلریله کوللری چوق وتجارتکاه بر شهر اولوب، ۱۴۰۰۰ قدری مسلم اولمق اوزره، ۴۷۴۵۰ اهالیسی واردر. پیشاوردن کلکتەیه کیدن دمیریول خطنه بر شعبۀ مخصوصه ایله مربوطدر.

دارپورام { (Darpouram) هندستانك مدراس ایالتنده وکاوری ایرماغنه تابع برچای کنارنده واقع بر قصبه اولوب، ۷۰۰۰ اهالیسی واردر.

دارتفورد { (Dartford) انکلترەنك (کنت) ایالتنده، لوندرەنك ۲۴ کیلو ـ مترە شرق جنوبیسنده وتامیسەیه تابع (دارنت) چایی اوزنده واقع برقصبه اولوب، ۸۳۰۰ اهالیسی وکاغد فابریقەلری واردر. نهر مذکورده سفائن ایشلدیکی کبی، دمیریول موقعی دخی واردر.

دارتموت { (Dartmouth) انکلترەنك (دوون) ایالتنده و (دارت) نهری منصبنك قربنده برقصبه اولوب، ناحیەسنی تشکیل ایدن جوارلریله برابر ۵۳۴۰ اهالیسی واردر. ۱۱۹۰ تاریخ میلادیسنده اهل صلیب بو اسکلەدن بادبان کشای تعصب اولمشلردر. — آمریقای شمالیده

(دومینیون) قطعه‌سنك (یکی اسقوچیا) خطه‌سنده دخی بو اسمله برقصبه بولنوب، خطهٔ مذکوره‌نك مرکزی اولان (هالیفاقس) شهرینك قارشیسنده وهالیفاقس کورفزی ایچنده واقعدر. ۴۳۶۰ اهالیسی، تجارخانه‌سی وقربنده آلتین معدنی واردر. دومینیونی بر یاندن بریانه شق ایله بحر محیط آطلاسیدن بحر محیط کبیر ساحلنه قدر ممتد اولان دمیر یول خط کبیرینك مبدئیدر.

داردانه‌له (Dardanelles) بحرسفید بوغازینه اسکی یونانیلر طرفندن واونلره امتثالاً الیوم السنهٔ اجنبیه‌ده ویریلن اسم اولوب، دهااسکی اسم یونانیسی (هلیسپونت)در. داردانه‌له اسمی قلعهٔ سلطانیه‌نك جنوب جهتنده بولنمش اولان (داردانیه) قصبه‌سنه نسبتله تحصل ایتمشدر. بوبوغاز آطه‌لردکیزیله مرمره دکیزی آره‌سنده اختلاطی موجب اولوب، غرب جنوبیدن شمال شرقی‌یه طوغری ممتد اولور. سدالبحر ایله قوم قلعه‌سی آره‌سندن کلیبولی‌یه قدر اوزانوب، طولی ۷۰ کیلومتره وعرضی ۱۸۰۰ ایله ۷۰۰۰ متره آره‌سنده‌در روم ایلی جهتنده‌کی ساحلی صرب وآناطولی ساحلی ایسه دها دوز وبعض یرلرنده قوملقدر. عمقی اکثر محللرنده ۵۰ ایله ۶۰ متره آره‌سنده‌در. اك طار محلی قلعهٔ سلطانیه ایله کلیدالبحر آره‌سنده‌در. بوصوك زمانلرده بوغازك محافظه‌سیچون اصول جدیده اوزره پك جسیم ومتین استحکاملر انشا اولنمشدر.

داردانوس (Dardanus) تروآ مملکت قدیمه‌سنك اك اسکی حکمداری وتروآدولتنك مؤسسی اولوب، اساطیر یونانیه‌یه کوره کویا ابوالآلهه زعم اولنان مشتریك اوغلی ایدی. ایتالیاده واقع (اتروریا) خطهٔ قدیمه‌سنك (قوریته) بلده‌سنده طوغمش؛ وبرادری (یاسیون) ی قتل ایتدیکیچون، مملکتی ترك ایتمکه مجبور اولوب، آناطولی ساحلنه چیقه‌رق. (توکریا) حکمداری (توسر) ك قیزینی تزوجله، قائن پدرینه خلف اولوب، قبل المیلاد ۱۵۶۸ دن ۱۵۳۷ تاریخنه‌دك حکومت سورمش؛ و (تروآ) شهرینی بنا ایلمش ایدی. بومناسبتله تروآ مملکتنه (داردانیه) دخی دیرلردی.

داردانیه (Dardanie) بیغا سنجاغندن عبارت بولنمش اولان تروآمملکت قدیمه‌سنك اسم دیکری اولوب، آنف الترجمه (داردانوس) ه نسبتله بویله تسمیه اولنوردی. — آبیدوس قربنده بواسمله برقصبه دخی وار ایدی، که میلاددن ۸۵ سنه اول روما سردارلرندن (سیلا) بوقصبه‌ده مهرداده بر معاهده عقد ایتمشیدی. بحرسفید بوغازینه (داردانه‌له) سمی ویرلمسنه سبب بوقصبه‌در.

داردانیه (Dardanie) آوروپا قطعه‌سنده دخی بواسمله برخطه وار ایدی، که ماکدونیانك شمالنده ومیسیانك جنوبنده واقع اولوب، شمدیکی قوصوه حوالیسندن عبارت ایدی. مرکزی (سقوپی) یعنی اسکوب شهری ایدی. ماکدونیا حکمدارلرندن فلیب واسکندر داردانیه‌یی ضبط ایتمشلر ایسه‌ده، اهالیسی بسبتون رام اولمیوب، بردرجه‌یه قدر استقلاللرینی محافظه ایده‌بیلمشلردی. کرك بوداردانیه‌نك وکرك آناطولیده‌کینك اهالیسی اقوام پلاسجیه‌دن بولندقلری جهتله، بو ایکی خطه‌نك براسمله تسمیه‌لری اهالیسنك همجنس اولمسنه وبینلرنده بر قرابت ومناسبت بولنمسنه مبنی اوله‌بیلیر.

داردستان (Dardistan) هندستانك منتهای شمال غربیسنده، هیمالایا ایله هندوکوهك محل التصاقنده وکشمیر ایله افغانستان آره‌سنده بر خطه اولوب، (کافرستان) اسمیله دخی معروفدر. [«کافرستان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

داردینار بری کبری ودیکری صغری اوله‌رق بغدادده بو اسمله ایکی بیوك محله اولوب، هارون الرشیدك آزادلیلرندن ومأمونك امراسندن دینار بن عبدالله منسوب ایدیلر.

دارزاله (Darzala) سودان وسطیده بر خطه اولوب، (برغو) اسمیله دخی معروفدر. [«برغو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دارس (Dares) تروآده (وولقان) ك یعنی آتش الهنك عبادتنه مخصوص بیوك بر راهب اولوب، تروآ محاربهٔ مشهوره‌سی زمانده یاشامش، وکویا تروآ دولتنك صورت زوالنی نظمه چکمشدر. یونانیلك بری طرفندن بو نام مستعارله یازلمش اوله‌جغی ملحوظ اولان بو منظومه‌نك اصل یونانیسی نابود اولوب، لاتینجه ترجمه‌سی موجوددر.

دارسه ژان — وپیرژوزف — (J. Darset) (P. J. Darset,) بابا اوغل مشهور ایکی فرانسز کیمیاکردر. برنجیسی ۱۷۲۵ ده طوغوب،

١٨٠١ ده وفات ایتمشدر. ابتدا مونتسکونك اولادینك مربیسی اولوب، مشارالیهك اخص احبابندن ایدی. بعده ضربخانه‌ده وسائر بعض خدمتلرده بولنوب، آقادمیا ومجلس اعیان اعضاسی صره‌سنه دخی کچمشیدی. کیمیایه متعلق بر چوق کشفیات نافعه‌سیله بعض تألیفاتی واردر. — اوغلی ١٧٧٧ ده طوغوب، ١٨٤٤ ده وفات ایتمشدر. پدرینك اثرینه تبعیتله، بو دخی کیمیاجه بر چوق خدمات وکشفیاته موفق اولمشدر.

دارفرتیت { و دارورونغه [« فرتیت » و « رونغـه » ماده‌لرینـه مراجعت بیوریله]

دارفور { (Darfour) سودان شرقیده بر مملکت اولوب، شرقاً (کردفان)، غرباً ودای)، شمالاً صحرای کبیر، جنوباً دخی (دارفرتیت) و (دارورونغه) ایله محاط ومحدوددر. ٩° ایله ١٦° عرض شمالی و ٢٠° ایله ٢٦° طول شرقی آره‌سنده ممتد اولوب، غیر منتظم بر مربع شکلی ابراز ایدیور. اورته‌سندن (جبل ماره) اسمیله بر طاغ اوزانوب ١٥٠٠ متره قدر ارتفاعی وبر چوق بوغازلری واردر. نیل وقونغو ایرماقلرینك منابعنه قریب بولنمغله، عمومیت اوزره اراضیسی مرتفعجه اولوب، ارتفاع وسطیسی ٦٠٠ متره‌در. شمال وشرق شمالی جهتلری قورو وچوله مشابه اولوب، غرب وجنوب ایله شرق جنوبی جهتلرنده ایسه میاه جاریه ورطوبت زیاده‌در. بناءً علیه مملکتك منبت ومعمور یرلری غرب وجنوب جهتلرنده اولوب، شرق وشمال طرفلرنده بر طاقم عرب وبربر قبائلی خیمه‌زن اولورلر. جبل ماره اوزرنده دخی نیم وحشی بر طاقم قبائل زنجیه ساکن اولوب، بونلر سائر اهالی ایله اختلاط ایتمزلر. جبل ماره‌نك غرب وجنوب اتکلرندن بر چوق نهرلر آقوب، چاد کولنه طوغری آقارلر. بونلرك اك بیوکی (بحر السلام) در. جنوب شرقی اتکلرندن دخی بر قاچ نهر آقوب. نیله طوغری جریان ایدرلر. بونلرك دخی اك بیوکی (بحر العرب) در. اك بیوك واك تجارتگاه قصبه‌سی (قبه) ایسه‌ده، مرکزی (فاشر) قصبه‌سیدر. بو ایکی قصبه‌دن بشقه دها خیلی قصبه‌لری اولوب، شمالدن باشلایه‌رق باشلیجه‌لری: بئرمدوب، بئرمدون، بکاریه، ام بدر، فوجه، میلت، کوکبیه، کلکول، نوره، داره، توشه، شکه، کلکه، تایمو، دانغو، حفر النحاس وسائره‌در.

خانه‌لری سودانك سائر طرفلرنده دخی اولدیغی کبی، طوپراقدن اولوب، داری صمانیله مستور وقازیقدن چیتلرله محاطدر. هواسی غایتله صیجاق ایسه‌ده، صاغلامدر؛ یالکز جنوب غربی جهتنك هواسی یبانجیلر ایچون آغرجه‌در. سنه‌سی درت فصله منقسم اولوب، حزیران وتموز واغستوس آیلری فصل حرانی حکمنده در. بو اوچ آیده کثرتله واکثریا شدتلی فورطونه‌لرله قاریشیق یاغمور یاغار. بو موسمی تعاقب ایدن اوچ آیده هوا نسبةً سرینجه اولوب، بزم قیشمزه مصادف اولان کانونلر وشباط آیلری دخی اورانك ایلك بهاری حکمنده در. بزم بهارمزی تشکیل ایدن مارت، نیسان ومایس آیلرنده ایسه حرارت صوك درجه‌ده اولور. محصولاتی چوق اولوب، یوکسك یرلرنده بغدای وآرپه ایله سائر حبوبات وآلچق یرلرنده ایکی نوع داری، پرنج، پاموق، توتون، طوماتس، قارپوز وسائر میوه وسبزه‌لرك انواعی وصولی یرلرده پرنج دخی حاصل اولور. تمرهندی کثرت اوزره اولوب، دیکر بر چوق نباتات طبیه دخی بولنور. خرمالری پك کوچك ولذتسزدر. اکثر وادیلری اورمانلرله مستوردر. شرق جهتلرنده (بواباب) دینلن جسیم آغاجلردن دخی بولنور. آتلری آز وکوچك اولوب، باشلیجه مرکب ودوه قوللانیرلر. قیون وصیغیرلری چوقدر. یاغ، بال، بالمومی و دری دخی مملکتك باشلیجه اخراجاتندندر. تجارتی خیلی ایشلك اولوب، جنوب وغرب جهتلرندن کلن کاروانلر دارفورده بر مدت مکث ایله، اکثریا اون بش بیك دوه‌یه بالغ اولدقلری حالده، سیوطه واورادن قاهره‌یه طوغری حرکت ایدرلر. اهالیسی ٤ ملیون راده‌لرنده اولوب، یالکز ٥٠٠٠٠٠ قدری خیمه‌نشین وقصوری ساکندر. اهالی باشلیجه اوچ جنسیته منقسم اولوب، اهالیء اصلیهٔ قدیمه‌سی اولان زنجیلردن بشقه بر چوق عربلر وبربرلر دخی بولنور. اصل زنجیلر زیاده‌سیله سیاه رنکلی، یاصی بورونلی، قیویرجق وقیصه صاچلی وپك چرکین آدملردر. آنجق بربرلر وعربلرله اختلاطلرندن متولد اولانلرك چهره‌لری اولدیجه دوزکوندر. یقین وقتلره کلنجه‌یه قدر اهالیء اصلیه‌نك بر طاقمی مشرك اولوب، حتی ایچلرنده انسان اتی ییئنلر دخی وار ایکن، بوکونکی کونده مملکت لوث شرکدن پاك اولوب، کافهٔ اهالی دین اسلامله متدیندر. زنجیلر وبربرلر کندیلرینه مخصوص لسانلرله

متكلم ايسه‌لرده، همان جمله‌سی لسان عربی‌یه آشنا
اولوب، چارشی وبازارده باشليجه عربجه لسانی استعمال
اولنور. قرآن كريمك قرائتی خيلی منتشر ايسه‌ده، اك
زياده سحر وافسونه رعايت اولنوب، اجرای طبابت
ادعاسنده بولنور افسونجيلری واردر.

دارفور يقين وقتلره كلنجه‌يه قدر مستقل برحكو-
مت اسلاميه اولوب، حاكملرندن محمد الحسين و محمد
الفضل ايله سائرلری زماننده كردفان و دارفرتيت ايله
دار رونغه دخی دارفور حكومتنه تابع اولمش ايسه‌ده،
ابتدا كردفان و بعده ۱۲۹۲ تاريخنده زبير پاشا
طرفندن دارفور دخی ضبط اولنه‌رق، ادارهٔ مصريه‌یه
تابع اولمشدی. بوندن مقدم سودان مصريده ظهور
ايدن شورشلر ميانده دارفور دخی ادارهٔ مصريه‌دن
چيقوب، مهدينك تشكيل ايتديكی حكومته تابع
بولنقده‌در.

دارقطنی { (ابوالحسن علی بن عمر) ائمهٔ حديثدن وفقهاء شافعيه‌دن اولوب، بغدادك
(دارالقطن) محله‌سندن اولمغله، بولقبله شهرت بولمشدر.
حديثده زمانك فريدی اولديغی كبی، فقه و تفسيرده
وعلوم ادبيه‌ده دخی يد طولی صاحبی ايدی. بغدادده
تدريس ايله مشغول اولوب، كافور اخشيدينك وزيری
ابوالفضل بن خزابه طرفندن دعوت اولنه‌رق، مصره
دخی كيتمشيدی. «كتاب السنن» و«المختلف والمؤتلف»
عنوانلريله ايكی مشهور كتابی و ديكر بعض تأليفاتی
واردر. ۳۸۵ تاريخ هجريسنده ۷۹ ياشنده وفات
ايدوب، معروف كرخی جوارنده دفن اولنمشدر.

دارلاستون { (Darlaston) انكلتره‌نك استافوردايالتنده واستافوردك
۳۰ كيلومتره جنوبنده بر قصبه اولوب، جوارلريله
برابر ۱٤٤۱۵ اهاليسی، دمير يولی، كور ودمير
معدنلری ودميرخانه‌لری واردر.

دارلينغ { (Darling) آوستراليا ده بيوك بر نهردر، كه قطعهٔ مذكوره‌نك
سواحل شرقيه‌سی قربنده بولنان (توانغلاند) سلسلهٔ
جبالندن نبعان و(قوئنسلاند) ايله (يكی جنوبی والس)
حكومترنده جريان ايدن برچوق چايلردن بالتشكل،
بو ايكيجی حكومت داخلنده شمال شرقيدن جنوب
غربی‌یه طوغری آقه‌رق، ۲۰۰۰ كيلومترو‌يه قريب
مسافه قطع ايتدكدن صكره، بويجه كنديندن كوچك
اولان (موره‌ای) ايرماغنه دوكيلور. آوستراليانك سائر
نهرلری كبی بونك دخی صويی آز اولوب، مجراسنك
طوليله متناسب دكلدر. حوضه‌سی ۳۱۷۰۰۰ مربع
كيلومتره وسعتنده اولوب، اهاليسی هنوز آز اولان
بو اراضیء واسعه پك كنيش وكوزل مرعالری حاويدر.
نهر مذكور (بوركه)، ويلقانيه، منيندی وسائر بر
چوق قصبه‌لرك يانندن كچر. — بونهرك اسمی ديكر
برطاقم اسملرله تركيب اولنه‌رق، آوستراليا ده برقاچ
ايالت اسملرينی تشكيل ايديور.

دارلينغتون { (Darlington) انكلتره‌نك (دورهام) ايالتنده ودورهامك
۲۹ كيلومتره جنوبنده بر قصبه اولوب، جوارلريله
برابر ۳۰۰۰۰ اهاليسی، دمير يولی، بيوك وكتن
وپاموق منسوجات ايله كوزلك جاملری فابريقه‌لری
واردر. — آوستراليانك (ويقتوريا) حكومتنده
و(مابورن)ك ۱۰۰ كيلومتره غرب جنوبيسنده بو
بو اسمله بر قصبه بولنديغی كبی، آمريقای شماليده ممالك
مجتمعه‌نك (ويسقونسن) جمهوريتنده دخی بر قصبه
واردر.

دارم { (بن ابی دارم الجرشی ياخود التميمی) صحابه‌دن اولوب، اوغلی اشعث واسطه-
سيله كنديسندن بر حديث شريف مرويدر.

دارمستاد { (Darmstadt) آلمانيانك غرب جهتنده (هسه) بيوك دوقه‌لغنك
مركزی بر شهر اولوب، (رين) ايرماغی ساحل يميننده
۱۵ كيلومتره‌لك مسافه‌ده وبو ايرماغه دوكيلن (دارم
چايی اوزرنده واقع و ۴۷۵۰۰ اهاليی جامعدر.
اسكی و يكی دارمستاد نامیله ايكی‌يه منقسم اولوب،
دوقه‌یه مخصوص سرايی، موزه‌سی، حربيه مكتبی،
ديكر مكاتبی، بيوك كتبخانه‌سی، جمعيات علميه‌سی، نبا-
تات باغچه‌سی، تياتروسی، چوقه وبز فابريقه‌لری ودبا-
غخانه‌لری واردر. موقعی پك مفرح اولديغی كبی يكی
دارمستادك ابنيه وسوقاقلری دخی كوزلدر.

دارمی { (ابومحمد عبدالله بن عبدالرحمن السمر- قندی) ائمهٔ حديثدن اولوب، ۱۸۱
تاريخنده سمرقندده طوغمش، و۲۵۵ ده وفات ايتمشدر.
«مسندالدارمی» ديمكله مشهور بر تأليف معتبری
واردر.

دارمی { (ابوالفضل محمد بن عبدالواحد التميمی) شعرا و وزرادن اولوب، بغدادليدر.

خلفاء عباسیه‌دن قائم طرفندن سفارتله افریقیه صاحبی معزبن بادیس نزدینه کوندریله‌رك، اوراده ایکن بر شورش ظهور ایتمکله، طرابلسده مأمون بن ذی النونك یاننه کیتمش؛ وخیلی وقت بونك یاننده قالوب، بونك حقنده برچوق مدحیه‌لر سویلمش؛ و ٤٥٥ تاریخنده، ٤٧ یاشنده اولدیغی حالده، اوراده وفات ایتمشدر. حلبده معری ایله دخی کوریشمشدی. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعار رقیقه‌سندندر:

اینفع قولی اننی لااحبه
ودمعی بانهماله وجدی یکتب
اذاقلت للواشین لست بعاشق
یقول لهم فیض المدامع یکذب

دارمی { شعرا ومغنییندن اولوب، عمر بن عبدالعزیزك خلافتی زماننده مکه‌ده ایدی. ظرفادن اولوب، حقنده برچوق نوادر منقولدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

قل للملیحة فی الخمار الاسود
ماذا صنعت بناسك متعبد
قدکان شمر للعبادة ذیله
حتی وقفت له بباب المسجد

دارنتال { (Darnetal) فرانسه‌نك (آشاغی سینه) ایالتنده (روئن) قضاسنده وروئنك ٤ کیلومتره شرقنده ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ٥٥٧٠ اهالیسی، یوك وپاموق منسوجات فابریقه‌لری، ایپلیکخانه‌لری ودمیرخانه‌لری واردر.

دارنده { سیواس ولایت وسنجاغنده وسیواسك ١٣٠ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق فراته تابع (طوخه) نهری اوزرنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٤٠٠٠ قدر اهالیسی، ٣١٢ دکانی، ٢ خانی، ٢ جامعی، ٨ مدرسه‌سی، بر رشدیه مکتبی، و بر کتبخانه‌سی واردر. اسکی برقصبه اولوب، حکومت امویه‌نك اوائلنده فتح اولنمشدی. —— دارنده قضاسی سیواس ولایتنك منتهای جنوبنده اولوب، شمال وغرب جهتلرندن کورون قضاسیله، جنوباً مرعش، شرقاً دخی ملاطیه سنجاقلریله محاطدر. ٦ ناحیه و ٢٠ قریه‌دن مرکب اولوب، ١٨٥٠٠ اهالیسی واردر، که بونلرك یالکز ٢٠٠٠ قدری ارمنی وقصوری کاملاً اسلامدر. اراضیسی قسماً طاغلق و قسماً اووه اولوب، فرات حوضه‌سی داخلنده بولندیغله، قضادن شق واروا ایدن مذکور طوخه و آشوری وسترك نهرلری فراته منصب اولورلر. طوپراغی اولدقجه منبت اولوب، بغدای، آرپه وسائر حبوباتله آفیون، توتون، طوت، انجاز تعبیر اولنور خوشابلق اریك وسائر میوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. مرعالری دخی ضررسز اولوب، قویون، کچی، صیغیر وسائر حیوانات اهلیه‌سی واردر. درون قضاده ١٥ جامع، ٨ مسجد، ٤ کلیسا، ٢٠ اسلام و ٤ خرستیان مکتبی موجوددر.

دارنده‌لی محمد پاشا { [«محمد پاشا» ماده‌سنه مراجعت.

دارنلی { لورد —— (L. Darnley) اسقوچیا زادکانندن اولوب، انکلتره قرالی سکزنجی هنریك یکنی مارکریته‌نك اوغلیدر. اسقوچیا قرالیچه‌سی (ماریا استوآرت) کندیسنه علاقه ایتمکله، ١٦٦٥ ده ٢٠ یاشنده ایکن مشارالیهانك زوجی اولوب، قرالیچه‌نك توجهنه مظهر اولان نیجه کبرایی دفع وتبعید ایتدیکی کبی، قرالیچه‌نك کاتبی (ریچیو)یی دخی قتل ایتدیرمش؛ ونهایت ١٥٦٧ ده بولندیغی خانه هوایه آتیلوب، تلف اولمشدر. بو فعل قتلك قرالیچه‌نك امریله وقوع بولدیغی مظنوندر.

دارو { (Darro) اسپانیاده کوچك لکن مشهور بر نهر اولوب، غرناطه شهری قربنده (شنیل) نهرینه منصب اولور.

داروم { قدسدن مصره کیدن طریق اوزرنده وغزه‌نك اوته‌سنده اوله‌رق ساحل بحردن برفرسخلق مسافه‌ده بر قلعه اولوب، اهل صلیب محارباتی صره‌سنده صلاح الدین ایوبی طرفندن تخریب اولنمشدر.

داروین { اراسم —— (Er. Darwin) انکلتره شعرا واطباسندن اولوب، ١٧٣١ تاریخنده (السنون) قصبه‌سنده طوغمش، و ١٨٠٢ ده وفات ایتمشدر. «نباتات باغچه‌سی» عنوانیله برمنظومه‌سی ودیکر بعض آثار ادبیه وفنیه‌سی واردر.

داروین { شارل روبرت —— (Ch. R. Darwin) انکلتره‌نك مشاهیر طبیعیونندن اولوب، آنف الترجمه شاعر اراسم داروینك تورونیدر. ١٨٠٩ تاریخنده (اشروسبورغ)ده طوغوب، مملکتنك مکاتبنده علوم ابتدائیه‌یی تحصیل ایتدکدن صکره، ادیمبورغ دارالفنونه کیرمش؛ و ١٨٣١ ده (قامبریج) دارالفنونندن باشهادتنامه چیقوب، اوسنه دورعالمه کیدن قپودان (فیچروی)ك معیتنده فنون طبیعیه مأموری صفتیله سیاحته چیقه‌رق، بش سنه متمادیاً

برازیلیا وآمریقای جنوبی سواحل غربیه‌سیله بحر محیط کبیر جزایرینی کزوب، تاریخ طبیعی حقنده پك چوق معلومات وتجارب اکتساب ایله ، ١٨٣٦ ده انکلتره‌یه عودت ایتمش؛ ودیکر بعض رفقاسنك مشارکتیله بوسیاحتك مشهوداتنی نشرایتدیکی کبی، علم نباتات وحیوانات حقنده‌کی معلومات مکتسبه‌سنی‌دخی دیکر برقاچ اثریله میدانه قویمشدی . فنون طبیعیه‌ده‌کی معلومات واسعه وتجارب کثیره‌سیله برابر خارق‌العاده برذکاوت وفطانته مالك اولمغله ، عمرینی مطالعات وتحقیقات فنیه‌یه حصر ایده‌رك، فنون مذکوره‌نك الـٔبیوك عالملری صره‌سنه کچمش ، وکندینه مخصوص برفکر ومسلك صاحبی اولمشدر، که‌بوفکر ابتدا کتب سماویه‌یه منافی کورینه‌رك، اکثر خلق طرفندن کفر محض عد اولنوب ، شدیداً رد اولنمش ایسه‌ده، مسئله‌یه دها بیطرفانه باقلدقجه، حقیقت حالك ظن اولندیغی کبی اولمیوب ، داروینك درمیان ایتدیکی ادله‌نك پك واضح ومقنع اولدیغی آکلاشلمغله ، بوکونکی کونده (داروینیسم) تعبیر اولنان اوفکر ومسلك کافهٔ طبیعیون طرفندن قبول اولنمش برحقیقت فنیه حکمنی آلمشدر . داروین باشلیجه حیوانات ونباتات انواع واجناسی بیننده‌کی فرق ومشابهتك درجاتیله، بونلر براصلدن متفرع اولدقلری حالده، بینلرنده‌کی فرقك نه‌دن ونه صورتله حاصل اولدیغنی کشف وتحری ایتمك مسئله‌سیله اشتغال ایدوب ، بو خصوصده کندیسندن اول فرانسه وسائر آوروپا طبیعیوندن بعضلری برطاقم افکار متفرقه میدانه قویمشلر ایسه‌ده ، بونی برعلم مخصوص صورتنه قویوب، قوانین فنیه وبراهین مقنعه ایله اثبات ایدن داروین‌در . بناءً علیه کشفی شرفی بوذاته عائد اولوب ، بومسلکه بحق (داروینیسم) اسمی ویرلمشدر . بوبابده متعدد تألیفاتی اولوب ، آوروپانك سائر لسانلرینه دخی ترجمه ونشر اولنمغله ، داروینك اشتهارینه سبب اولوب ، آز مدت ظرفنده اسمی بتون عالمك معلومی اولمشدی . آنجق اکثر خلق فکر ومسلکنی تماميله آکلامیه‌رق، وکندیسنك اتخاذ ایتدیکی اصول ایله افکارینك ماهیتنی فرق ایتمیه‌رك ، مجرد انسانك میموندن متولد اولدیغنی التزام ایلمسی ظن باطلیله بودهانك کشف ایتدیکی حقیقت فنیه‌یی هرکسك نظرینه مردود ومنفور کوسترمکه چالشمشلردی . حتی فرانسه آقادمیاسی کندیسنی فخری اعضاسی میانه ادخاله کوج حال ایله مقتدر اوله‌بیلوب ، ینه بوندن طولایی قتولیك مطبوعاتنك پك شدتلی تعریضاتنه اوغرامشدی . انکلتره‌نك اکثر جمعیات فنیه‌سی اعضالغنده بولندیغی کبی، وبانه وبرلین آقادمیالری طرفندن دخی فخری اعضالغه انتخاب اولنمشدی . ١٨٨٢ تاریخ میلادیسنده وفات ایتمشدر .

داریا { شامده دمشق قربنده بر بیوك قریه اولوب ، بعض مشاهیر علما وزهادك مسقط رأسی اولمغله شهرت بولمشدر .

داری آباد { هندستانك (اود) خطه‌سنده والکهنونك ٧٨ کیلومتره شرقنده برقصبه اولوب ، شهر مذکوردن فیض آباده کیدن دمیر یول خطی اوزرنده واقع و ٦٠٣٠ اهالی‌یی جامعدر .

داریان { (Darien) آمریقای وسطیده پانامه برزخنك شرق جنوبی جهتنده اولەرق (قولومبیا) ممالك مجتمعه‌سی داخلنده بر برزخ اولوب، جنوب غربی جهتنده (میکل) کورفزی بولنیور . بوبرزخ ′٣٠°٧ ایله ′٣٠°٩ عرض شمالی آره‌سنده ممتد اولوب ، ینه (داریان) اسمیله برصره طاغلری واردر . اراضیسی اشجار ونباتات وحشیه ایله مستوردر . بوبرزخك دفعتله حفر وکشادینه تشبث اولنمش ایسه‌ده، بر نتیجه حاصل اوله‌مامشدر . — برزخك شرق طرفنده وآنتیل دکیزنده واقع برکورفزه دخی بو اسم ویریلیور .

داری دره { ادرنه ولایتنك کوملجنه سنجاغنده وکوملجنه‌نك ٤٠ کیلومتره شمال غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، دسپوط طاغی اتکنده وآرده نهرینه تابع بردره‌نك اوزرنده واقعدر . ٤٠٠٠ قدر اهالیسی، رشدیه وابتدائیه مکتبلری، چارشیسی وبرقاچ جامع شریفی واردر . — داری دره قضاسی جنوباً نفس کوملجنه واسکیجه ، غرباً وغرب شمالی جهتندن اخی چلبی، شرق شمالی جهتندن جبل، شرقاً دخی سلطان یری قضالریله محاطدر . شاهین وآق بیکار ناحیه‌لریله برابر ٢٧ قریه‌دن مرکب اولوب، اکثری اسلام وقصوری بلغار وروم وسائره‌دن عبارت ٢١١٧٤ اهالیسی واردر . اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق وسنکستان اولوب ، بعض منبت یرلری دخی واردر . محصولاتی بغدای ، آرپه ، چاودار ، فصولیه و سائر حبوبات ایله پتاتس وتوتوندن عبارتدر . درون قضاده ٣٨ جامع ومسجد ، ٥ مدرسه ، ٧٠ مکتب، ٤ تکیه ، ٢ کلیسا ، ١١٣ دکان ومغازه ، ١٢٧ صو

دکرمنی، برصو بیاق طراغی، برعبا طولابی، برحمام، ۶ چشمه وبرایکی کرمیت وکرج فرونی موجوددر .

داریل { یاخود داریال (Dariel, Darial) جبال قافقاسك اك مهم بوغازی اولان باب‌الانده اسکی ومشهور برقلعه اولوب ، ۱۳۷۴ متره ارتفاعی اولان برقیانك اوزرنده مؤسس ایدی . ترك نهری بو قلعه‌نك آلتندن یچمکله، اوزرنده برکارکیر کوپری دخی وار ایدی . روسلر بوقلعه‌یی تخریب وقیانك برقسمنی دخی هدم ایتدکاری کبی ، کوپری‌ده یقیلوب، دها آشاغیده براخشاب کوپری یاپلمشدر .

دارین { عمانده برقصبه اولوب ، حضرت ابابکر صدیق (رضه) زمانده فتح اولنمشدر . یاقوت حوینك ظننه‌کوره (اوال) قصبه‌سنك عینیدر .

داریوس { (Darius) یونان قدیم مورخلری بو اسمله فرس قدیم ملوکندن اوچ ذات تعداد ایدرلر :

برنجیسی (هیستاسب)ك اوغلی ویونك‌داریوسدر، که تواریخ یونانیه‌یه کوره ، کیخسروك اوغلی قامبیس (کاوس ؟ قباد ؟) دن صکره وقوعه کلن فترتدن صکره، کبرای دولت بیننده ، اك اول آتی کیشنین تخته اوتورمق اوزره ، واقع اولان اتفاق اوزرینه ، سایسنك دسیسه‌سیله کندیسنك آتی کیشندیکندن، قبل‌المیلاد ۵۲۱ تاریخنده ایران تختنه جلوس ایدوب، عصیان ایتمش اولان بابلیلری تأدیبله، بابلستانی یکیدن فتح ایتمش؛ واسکیتلرله (یعنی تورانیلرله) محاربه ایدوب، مغلوب اولمش، و بعده تراکیا خطه‌سنه یعنی روم ایلی‌یه عسکر سوق ایدرك، بو قطعه‌یی ضبط ایلمش ؛ و(یونانیا) ده یعنی آناطولی سواحل غربیه‌سنده عصیان ایدن یونانیلره امداد ایتدکلری ایچون ، یونانك اوزرینه‌کلیتلی عسکر کوندرمش ایسه‌ده ، (ماردونیوس)ك قوماندسی آلتنده بولنان دونتماسی (آتوس) یعنی آینوروز اوکنده باتدیغی کبی، یونانه داخل اولان سردارلری (دانیس) ایله (آرتافرن) دخی ماراتونه‌ده (میلتیاد) طرفندن مغلوب اولوب ، ۲۰۰۰۰۰ عسکری تلف اولمشدی. اوصره‌ده داریوس هندستانه سفر ایدوب ، بر خیلی یرلر ضبط ایتمش، واخذ انتقام ایچون یونانه‌قارشی سفرتدارکاتنده ایکن، قبل المیلاد ۴۹۰ تاریخنده وفات ایتمشدر . بو داریوسك، کندیسیله پدرینك اسمندن آکلاشلدیغی اوزره ، تواریخ ایرانیه‌ده بیان اولنان (اسفندیاربن کشتاسب) اوله‌جغنده شبهه یوغیسه‌ده ، کرك تخته جلوسی وکرك محاربانی حقندکی روایات یونانیه نقلیات ایرانیه ایله ناقابل توفیقدر .

— ایکنجیسی (اوخوس) لقبیله ملقبدر ؛ میلاددن ۴۲۳ سنه اول تخته جلوس ایدوب، عصیان ایتمش اولان مصرولیدیا و میدیایی تسکین ایتمش؛ و ۴۰۴ تاریخنده وفات ایدوب، اوغلی (آردشیربهمن) خلفی اولمشدر. بونك تواریخ ایرانیه‌ده مذکور (دارب)ك عینی اولمسی اقتضا ایدرسه‌ده ، ایکنجی اکسرسیسك کبم اولدیغی ، وایرانیلر دراز دست لقبنی دارابك پدری (آردشیر بهمن)ه ویردکلری حالده، یونانیلر آردشیر دراز دستی داریوسك پدری وآردشیر بهمنی بونك اوغلی زعم ایتدکلرندن، بوایکی روایتك خانغیسی حقیقته دها مقرون بولندیغی آکلاشیله‌میور .

— اوچنجیسی (قودومان) لقبیله ملقب اولوب، اسکندرك مغلوب ایتدیکی دارانك عینیدر .

— توراتده دخی (دانیال نبی) سفرنده (میدیا) یعنی آذربایجان جهتی حکمدارلرندن بر(داریوس) مذکور اولوب، بونك دخی اسفندریا بن کشتاسبدن عبارت اوله‌جغی مظنوندر . [« اسفندریا، داراب ودارا » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله .]

داسارتیه { (Dassaretie) ماکدونیا خطهٔ قدیمه‌سی اقسامندن اولوب، اوخری جهتندن عبارت ایدی. مرکزی (لیخنیدوس) یعنی اوخری قصبه‌سی ایدی .

داستان { مشهور رستم زالك جدی نریمانك لقبیدر .

داش { فونتسه — (Contesse Dach) فرانسه‌نك اك مشهور ادیبه‌لرندن اولوب، ۱۸۰۵ تاریخنده پارسده طوغمش؛ و۱۸۷۲ ده وفات ایتمشدر. ابتدا بعض درجه ضرورت چکوب، بعده (فونتسه داش) اسم مستعاریله برچوق حکایه کتابلری نشر ایدرك ، تألیفاتی عمومك حسن قبولنه مظهر اولمغله، خیلی ثروت قزانمشیدی .

داعی { شعرای عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر .

برنجیسی سلطان محمد خان ثانی دوری شعراسندن اولوب، قسطنطینیه‌لیدر. شو بیت اونکدر:

ضرب آهم شوقدر سله‌لر ای ماه کوکی
حشره‌دك دونر ایسه کیتمیه‌بر ذره کوکی

— ایکنجیسی ایاس پاشا منسوبیننده اولوب، درویش نهاد برآدم ایدی. شو تاریخ جملهٔ اشعارندندر:

دریغ اول نوجوانی بو جهاندن
اجل پیکی ایریشوب قیلدی دعوت
دعالر ایدوب آکا جان ودلدن
دیدم تاریخ اوله روحنه رحمت

داعی { ایران شعراسندن دخی بروجه‌زیر بش ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی اصفهانلی اولوب، اسمی (ملامیرك).ر. ابتدای حالنده پدری ملاضمیرینك اشعارینی تحریرله مشغول اولوب، بعده کندیسی دخی اشعار سویلمشدر. شو بیت اونکدر:

خوش آن شبهاکه همچون شمع باشم همنشین با او
شود مجلس تهی از غیر ومن ماتم همین با او

— ایکنجیسی (قم) مضافاتندن (انجدان) قریه‌لی اولوب، ملك طیفور انجدانینك برادریدر. شو قطعه اونکدر:

آمدی رفت زخود دل بکنارم بنشین
بنشین تابخود آید دل زارم بنشین
دلودین بردی واکنون پی‌جان آمده‌ئی
بنشین تابتو آن هم بسپارم بنشین

— اوچنجیسی خراسانك سرخس قصبه‌سندن اولوب، شاه اسماعیل صفوی زماننده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

هردم از ناخن خراشم سینهٔ افکاررا
تازدل بیرون کنم غیر از خیال یاررا

— دردنجیسی استرابادلی اولوب، شو بیت اونکدر:

هردم زهجر یار مراچشم ترهنوز
یعنی نکرده ام زتو قطع نظرهنوز

— بشنجیسی (مولانا محمد مؤمن) قم مضافاتندن (تفرش) قریه‌سی ساداتندن اولوب، اکثر عمرینی اصفهانده کچیرمش، و ١١٥٥ ده وفات ایتمشدر. شو برایکی بیت برقصیده‌سندندر:

شب زنشئهٔ صهبای بیخودی سرشار
کشیده ساغر وحدت بطاق ابرو یار
چوشب بنرکس جادوی حسن سرمه فروش
چوشب بابروی دلجوی یار وسمه کذار الخ

داغانه { (Daghana) آفریقای غربیده (سنغال) ایرماغی کنارنده و (سنت لویی) نك ١١٤ کیلو متره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، اورا حاکمنك مقریدر. فرانسزلر بو قصبه‌ده بعض استحکامات ایدنمشلردر. ضمغی مشهوردر.

داغستان { بلاد قفقاسیه‌دن بر خطه وایالت اولوب، قافقاس سلسلهٔ جبالنك شمال شرقیسنده وسلسلهٔ مذکوره ایله بحر خزر آره‌سنده واقعدر.

حدود ومساحه‌سی. — داغستان خطه‌سی ٤١°١٥′ ایله ٤٣°٢٢′ عرض شمالی و ٤٢°٥٥′ ایله ٤٦°٨′ طول شرقی آره‌لرنده اوله‌رق بحر خزرك ساحل غربیسنده ممتد اولوب، شمالاً (ترك) ایالتیله، غرب جنوبی جهتندن تفلیس ایالتیله یعنی کرجستان خطه‌سیله، جنوباً یلیزاوتوپول وباکو ایالتلریله، شرقاً دخی بحر خزرله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٩٨٤٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٤٥٠٠٠٠ کشیدر.

احوال طبیعیه‌سی، جبال وانهاری. — داغستان خطه‌سی قافقاس سلسله‌سنك بحر خزر سواحلنه طوغری ممتد شمالی اتکلرندن وشعبه‌لرندن عبارت اولوب، بو شعبه‌لرك اك بیوکی (دربند)ه منتهی اولان (تباسران) طاغیدر، که ساحله قریب محله قدر ممتد اولوب، اوراده کچید ویریور. بو مناسبتله شهر (دربند) تسمیه اولنمشدر. بو محل اسکی یونانیلر طرفندن (پیلی آلبانیه Πύλαι Ἀλβανίαι)، عربلر طرفندن (باب الابواب). ایرانیلر طرفندن (دربند) وتاتارلر طرفندن (دمیرقپو) تسمیه اولنمشدر. الحاصل داغستان خطه‌سی طاغلق بریر اولوب، حتی اسمنك دخی (طاغ) کلمهٔ ترکیه‌سیله (ستان) ادات فارسیه‌سندن مرکب اولمسی مظنون ایسه‌ده، اقوای احتمالاته کوره، بو اسم اوراده ساکن بولنمش اولان (داغ) یاخود (داك) قومنك اسمندن مشتقدر. طاغلرینك اکثری کلسی اولوب، اوزرلرنده برکان اثری هنوز کورلمه‌مشدر.

داغستانك نهرلری عمومیت اوزره قافقاس سلسله‌سی اتکلرندن نبعانله، شمال شرقیه طوغری جریان، وخطه‌یی بر چوق موازی حوضه‌لره تقسیم ایده‌رك، بحر خزره منصب اولور. بونلرك اك بیوکی (صولاق) ایرماغیدر، که (قویصو) نهرینی دخی اخذ ایده‌رك، داغستانك بتون شمال غربی قسمنك صولرینی جمع ومجراسنك آشاغی قسمی خطه‌نك حدود شمالیه‌سنی تشکیل ایدیور. آنجق منبعندن یوقاری ایکی قوله آیر-

یاوب، (آغراخان) اسمنی آلان شمالی قولی حدودی تحدیدده دوام، وصولاق اسمنی محافظه ایدن جنوبی قولی دها آشاغیده انصباب ایدر. بو ایکی قول آره‌سنده (اوج) اسمیله اوزون بر شبه‌جزیره ایله بر طاقم آلچق اراضی بولنیور. یوکلکده ایکنجیسی داغستانك حدود جنوبیه‌سنی تشکیل ایدن (سمور) نهریدر. بو ایکی نهر آره‌سنده طوغریدن طوغری‌یه دکیزه دوکیلور برچوق نهرلر واردر، که بونلرك ده باشلیجه‌لری شمالدن باشلایه‌رق: تورقه‌لی، مناس، اینجیك، قری، باخلی، بوغان، درباخ، روباه وکیلکری نهرلریدر. سواحلی دوز اولوب، یوقاریده ذکر اولنان (اوج) شبه جزیره‌سنك تشکیل ایتدیکی آغراخان کورفزندن بشقه هیچ برقویی ولیمانی یوقدر.

اقلیم وهواسی. — هرنه قدر داغستانك یوکسك یرلرنده هوا سرینجه وصاغلام ایسه‌ده، سواحله قریب اولان محللرنده یازین حرارت پك شدتلی اولوب، میزان الحراره کولکه‌ده سانتیغراد حسابیله ۴۸ درجه‌یه قدر چیقار. صیتمه‌لری دخی چوق و علی‌الخصوص یبانجیلر ایچون مهلکدر. وباعلت مدهشه‌سی کثیر الوقوعدر.

محصولاتی. — طاغ انکلریله ساحل آره‌سنده اولان آلچق یرلرینك محصولاتی پك آز اولوب، تموز وآغستوسده کثرت حرارت نباتات ومزروعاتی یاقار. بوجهتده باغلرله طوت آغاجلری چوقجه اولوب، خیلی شراب وایپك چیقار. یوکسك یرلری ایسه زراعته دها الویریشلی ایسه‌ده، پك ده مزروع اولمیوب، قسم اعظمی اورمان ومعادن عبارتدر. بغدای، مصر، داری، صفران، کنویر و سائره‌دن عبارت اولان محصولاتی آز مقدارده در. حیوانات اهلیه‌سی وعلی‌الخصوص قیون، صیغیر وخرکله‌سی زیاده‌در. طاغلرده آو حیوانلریله سائر حیوانات وحشیه‌سی چوق اولوب، آیی، قورد، تیلکی، چقال، کیك، یبانی صیغیر، یبانی کچی، یبانی کدی، مسك کدیسی وسائره بولنور.

تقسیمات ملکیه‌سی، مقدار اهالیسی، شهر وقصبه‌لری. — داغستان هنوز روسیه حکومتی طرفندن سائر ایالتلرکبی منتظم صورتده قضالره تقسیم اولنمیوب، خانلق ونیابت وسائر عنوانلرله ۱۰ دائره‌یه منقسم بولنیور، که شونلردر: دربند، دمیرخان، شوارا، غونیب، قاضی قوموق، آندی، آوار، قایتاق تباسران، دارغو، کورین، سامور. بعض کتابلرده دخی تقسیمیله مقدار اهالیسی بروجه زیر ضبط اولنمشدر:

	۱ شمالی داغستان	مقدار اهالی
۱	صولاق نیابتی	۱۱ ۵۵۱
۲	تارقو خانلغی	۲۷ ۷۹۶
۳	مختولین خانلغی	۱۵ ۱۹۲
۴	دارغو قضاسی	۶۲ ۶۶۲
	۲ وسطی داغستان	
۵	غونزیب قضاسی	۴۸ ۶۳۱
۶	قاضی قوموق »	۳۱ ۲۴۵
۷	آوار »	۲۸ ۶۵۴
۸	آندی »	۲۹ ۴۳۴
	۳ جنوبی داغستان	
۹	قایتاق تباسران قضاسی	۷۲ ۳۲۸
۱۰	قورین »	۳۱ ۷۹۰
۱۱	سمور »	۳۰ ۶۵۴
	۴ یوقاری داغستان	
۱۲	بشیتا قضاسی	۱۴ ۲۸۹
۱۳	زقانالی »	۵۲ ۵۸۸
	۵ دربند دائره‌سی	
۱۴	دربند قصبه‌سیله جوارلری	۱۴ ۱۳۱
	جمعاً	۴۷۰ ۸۴۷

داغستانده شهر نامنه لایق هیچ بر معموره اولمیوب، قصبه دینله‌بیله‌جك محللری دخی مرکزی اولان (دربند) ایله تارقو قصبه‌سندن عبارتدر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — داغستانك اهالیٔ اصلیه‌سی (لزکی) جنسیتنه منسوب اولوب، لزکی قومی اصل ونسبلری مجهول اولان اقوام قافقاسیه‌دندر. بو قوم خطهٔ مذکورده پك قدیم اولوب، میلاد عیسادن ۴۵۰ سنه اول یازلمش اولان مشهور (هرودوت)ك تاریخنده دخی بو اسمله مذکوردر. لزکیلرك ایرانك مازندران خطه‌سندن داغستانه هجرت ایتمش اولدقلری حقنده بر روایت وار ایسه‌ده، درجهٔ صحتی مجهول اولوب، بو قومك سویلدیکی لسانك السنهٔ آریانیه ایله برکونه مناسبتی یوقدر. لزکیلرك اولسه اولسه چرکسلر، کورجیلر، لازلر وسائر اقوام قافقاسیه ایله مناسبت وقرابت جنسیه‌لری اولمق احتمالی وار ایسه‌ده، بونكده اثباتی تحقیقات وتحریات عمیقه‌یه متوقفدر. هرحالده لزکی قومی پك کوچك بر یرده یاشادیغنه کوره متحداللسان اولمسی اقتضا ایدرکن، بر چوق شعبه وقبیله‌لره منقسم اولوب، بونلرك هربری کندینه مخصوص برلسانله

متكلمدر. بو لسانلر برلسان اصلینڭ شعبه‌لری اولمغله، بینلرنده قرابت ومناسبت بولنمق لازم کلیور ایسه‌ده، بعضلری بیننده بربرینڭ لسانی اصلا آکلایه‌میه‌جق درجه‌ده فرق واردر. باشلیجه‌لری آلتی یدی عددنده اولوب، هربری برقاچ نوعه منقسمدر. بو لسانلرڭ بعضلری یالکز بر ایکی کوی اهالیسی بیننده مستعمل اولوب، بو حال ایسه ارمنهٔ قدیمه‌دن بری، آسیادن آوروپایه کیتمك اوزره. قافقاس برزخندن کچمش اولان اقوام مختلفه‌دن اورالرده بر مقدار افراد قالمش اوله‌جغنه دلالت ایدیور؛ چونکه بو لسانلردن بعضلرینڭ قومشولرینڭ لسانیله اصلا مشابهتی اولمدیغی مرویدر. ذاتاً لزکی لسانی حال اصلیسنده قالمیوب، عربی، فارسی، ترکجه وسائر لسانلردن برچوق کلمه‌لر استعاره ایتمشدر.

الحاصل داغستانڭ اصل اهالیسی لزکی قومندن عبارت ایسه‌ده، بونلر طاغلق ومرتفع محللرنده ساکن اولوب، بحر خزر سواحلنه قریب اولان آلچاق یرلرینڭ اهالیسی ترك، ترکمان، تاتار، نوغای وسائر اقوام تورانیه‌دندر. لزکیلر اکثریت اوزره اوزون بویلی، تندرست، ایری کوزلی وکستانه صاچلی آدملر اولوب، سیمالری غایتله دوزکون ومشی وحرکتلری لونداندر. استعداد وذکاوت طبیعیه‌لری فوق‌العاده اولوب، مقدما سرقت ویغمایه انهماکلری وارایدیسه‌ده، روسیه‌نڭ ضبطی آلتنه کچه‌لی بو اخلاقدن واز کچمکه مجبور اولمشلردر. جمله‌سی مسلم وسنی‌المذهبدرلر. لزکی لسانڭ ادبیات مخصوصه‌سی اولمیوب، اهالیڭ لسان ادبیسی عربیدر. مع هذا لزکی لساننده دخی حروف عربیه ایله محرر برقاچ کتاب واردر.

احوال تاریخیه‌سی. — داغستانڭ دخی سائر بلاد قافقاس کبی برکونه وقوعات قدیمه واحوال تاریخیهٔ مخصوصه‌سی اولمیوب، زمان قدیمده بو یرلر حقنده‌کی معلومات پك سطحی ایدی. اسکی یونانیلر ورومالیلر داغستانه وبونڭ جنوبنده واقع شروان خطه‌سنه (آلبانیا) نامنی ویررلردی. بعده بو اسم آرناوودلغه کچمش؛ و(آسیا آلبانیاسی) ایله (آوروپا آلبانیاسی) ناملریله تفریق اولنه‌رق، بو اسم مشارکتی بعض مورخینجه آرناوودلرڭ داغستان جهتندن کلمش اولملرینه احتمال ویرمش ایسه‌ده، بو فکرڭ باطل اولدیغی «آرناوود» ماده‌سنده کوسترمشدر. لزکی اسمی کرجیلر وسائر اقوام متجاوره طرفندن ویریلوب، کندیلرینڭ مجهولی اولدیغی کبی، (آلبانیا) اسمی دخی رومالیلر طرفندن ویریلوب، مملکتڭ طاغلق اولمسی مناسبتیله وضع ایدلمش اولمسی ملحوظدر.

ازمنهٔ قدیمه‌ده داغستان دخی سائر بلاد قافقاس کبی کیخسروڭ وسائر بعض جهانکیرلرڭ ضبطی آلتنه کچمش ایسه‌ده، موانع واراضیسنڭ متانتی حسبیله، اهالیسی بسبتون رام وطول مدت جذبه کذار اولمیوب، متغلبین برصغانق کبی مملکتڭ اوستندن کلوب کچمشدی. اقطار شمالیه‌دن هجوم ایدن اقوام تورانیهٔ وحشیه‌نڭ بعضیسی طرفندن دخی پایمال اولوب، بونلردن (آوار)لرڭ داغستانده ذریت براقمش اولادلری دخی ملحوظدر. حضرت عثمانڭ دور خلافتندن باشلایه‌رق امویلر وعباسیلر زماننده اوجهتده برچوق محاربه‌لر وقوع بولمش ایسه‌ده، آکلاشلدیغنه کوره، داغستان اهالیسی یعنی لزکیلر اووقتلرده کندی مملکتلرینه مالك اولمیوب، خزرلرڭ وسائر اقوام ترکیه‌نڭ تحت ضبطنده بولندقلرندن، غزاة اسلام لزکیلرله دکل، بلکه بونلرڭ حاکملریله محاربه ایتمشلردر. هرحالده اووقتلرده لزکیلر دین اسلامی قبول ایدوب، داغستان ممالك اسلامیه دائره‌سنه داخل اولمش؛ وخرستیانلغی قبول ایتمش اولان قومشولری کرجیلرله دخی پك چوق محاربه ومقاتله‌لری وقوع بولمشدر. چنکیز وتیمورڭ خروجلرندن صکره داغستان شروانله برابر بر حکومت مستقله صورتنه کچوب، شروانشاهان وملوك دربندیه نامیله معروف اولان حکمدارلری بر خیلی وقت آق قیونلیلرله وملوك صفویه ایله محاربه ایدرك، نهایت داغستان شروانله برابر ایرانڭ یدضبطنه کچمش؛ وعثمانلیلرله ایرانیلر آره‌سنده وقوع بولان محاربات عدیده‌ده میدان حرب حالنده بولنوب، دفعاتله ممالك عثمانیه دائره‌سنه ادخال اولنمشدی. نهایت قرن سابقده ایرانیلر بو خطه‌یی روسیه دولتنه ترکه مجبور اولوب، لکن اهالیسی طول مدت روس عسکرینه قارشی مقاومت ایتمش؛ وآنجق ١٨٦٤ تاریخ میلادیسنده روسلر مملکتی ضبطه مقتدر اوله‌بیلمشلردر. داغستاندن کرك منفرداً وکرك مجتمعاً برچوق اهالی ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایتمشلردر.

داغستانی } [«واله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

داغو { (Dago)بالطيق دكيزنده فينلانده كورفزى مدخلنك جنوب غربيسنده روسيه‌يه تابع برآطه اولوب ۱۰۰۰۰ اهاليسى واردر.

داغوبرت { (Dagobert) فرانق حكمدارلرندن اوچ كشينك اسميدر:

برنجيسى ايكنجى قلوترك اوغلى اولوب، ۶۰۴ تاريخ ميلاديسنده طوغمش؛ و ۶۲۲ ده آوستراسيا حكمدارى اولوب، ۶۲۸ ده، پدرينك وفاتى اوزرينه، نوستراسيايى، و ۶۳۱ ده، برادرى (قاريبرت) ك وفاتى اوزرينه، آكيتانيه‌يى دخى دائرهٔ قلمروى داخلنه آلمش؛ وصاقسونلرله غاسقونلرى وبرتونلرى مغلوب ايدرك، بيوك برقوت قزانمش ايسه‌ده، ظلم واعتسافى وسفاهته اولان تمايلى شهرتنى لكه‌دار ايتمشدر. صنايعك وعلى‌الخصوص قيومجيلقله هيكلتراشلق صنعتلرينك ترقياتنه دخى بعض خدمتلرى كورلمشدر. (سنت‌دنيس) شهرينى بنا ايدوب، ۶۳۸ تاريخنده ۳۴ ياشنده وفاتى وقوع بولمغله، شهر مذكورده دفن اولنمشدر. «فرانسه‌نك سليمانى» لقبيله تلقيب اولنمشدر.

— ايكنجيسى «كنج» لقبيله ملقب اولوب، ۶۵۶ تاريخنده اوستراسيا قرالنده پدرى ايكنجى (سيجبرت) ه خلف اولمش ايسه‌ده، وزيرى بولنان (غريموآلد) طرفندن حكمى الندن آلدقدن صكره، انكلتره‌يه تبعيد ايدلمش؛ و ۶۷۴ ده عودت ايدوب، ملكنك برقسمنى ضبطله، كندى حالده ياشامقده ايكن، ۶۷۹ ده (غريموآلد) طرفدارلرندن قتل ايدلمشدر.

— اوچنجيسى ۷۱۱ تاريخنده، ۱۲ ياشنده اولديغى حالده، پدرى اوچنجى (كيلدبرت) ه خلف اولمش؛ ووزيرى بولنان شيشمار (پپن) ك وصايتى تحتنده حكومت سورمشدر.

داغون { (Dagon)اسكى فلسطينلرك معبودلرندن اولوب، يارى باليق يارى انسان صورتنده تصوير اولنوردى.

دافنه { (Daphné) اساطير يونانيه‌ده برپرينك اسميدر. كه كويا شمسدن كنايه اولان (آپولون) بربوزينه نفى اولندقده بوكا عاشق اولوب، كنديسنى تساليا‌ده‌كى (پنه) يعنى (كوستم) نهرى كنارنده تعقيب ايدركن، بو پرى (تفنه) آغاجنه تبديل اولنمش. تفنه‌دن كنايه اولديغى اسمندن دخى آكلاشيلير.

دافنيس { (Daphnis) اساطير يونانيه‌ده سيجيليالى بر چوبان اولوب، كويا عطارديله برپرينك اوغلى ايدى. (پان) دينان چوبانلق مربيسندن چوبانلغى وقوال چالمغى اوكرنوب، معارف مربيه‌لرى طرفندن دخى حمايه اولنه‌رق كنديسنه شعر تعليم اولنمش.

داقس { (Dax) فرانسه‌نك (لانده) ايالتنده، (آدور) نهرى اوزرنده و (مونت دومارسان) ك ۵۵ كيلو متره جنوب غربيسنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ۱۰۲۵۰ اهاليسى، سورى، قلعه‌سى، قاپلیجه‌لرى وكوزل بركوپريسى واردر.

داقوته { (Dakota) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه‌نك قسم شماليسنده واسع برخطه اولوب، اخيراً ادارهٔ منتظمه آلتنه آلنمش اولمغله، هنوز جمهوريت حالنه قونمبوب، ايالت صورتنده اداره اولنمقده‌در. شمالاً (دومينيون) حدوديله، شرقاً (مينزوته) و (يووه)، جنوباً (نبراسقه)، غرباً دخى (ويومينغ) و (مونتانه) جمهوريتلريله محاط ومحدوددر. مستطيل‌الشكل بربر اولوب، يالكز حدود شرقيه‌سى قسماً «شمالى قزيل ايرماق» نهرينك وحدود جنوبيه منك قسم شرقيسى ميسورى ايرماغنك مجراريله وسائر طرفلردن خطوط مستقيمهٔ مفروضه ايله آيرلمشدر. مساحهٔ سطحيه‌سى ۳۸۶۱۵۳ مربع كيلو متره واهاليسى ۵۵۰۰۰۰ كشيدر. اراضئ واسعه‌سى برقاچ سنه اولنه كلنجه‌يه قدر (داقوته) ونام ديكرله (سيو) تعبيراولنان اقوام وحشيه افرادينك جولانكاهى اولوب، آوروپالى اهاليسى پك آزايكن، بوصوك سنه‌لرده اسكان واعمارينه فوق‌العاده غيرت اولنمغله، ممالك مجتمعه‌نك سائر طرفلرندن وآوروپادن برچوق مهاجرلر كيدوب يرلشمش؛ وشهر وقصبه وقريه‌لرى كيتدكجه چوغالمقده اولوب، بردمير يول خطى دخى خطه‌يى شرقدن غربه شق ايتمشدر. ميسورى ايرماغى شمال غربيدن جنوب شرقيه طوغرى خطه‌يى شق ايتديكى كبى، بوايرماغه دوكلك اوزره بر چوق چايلر دخى مختلف استقامتلرده جريان، واراضيسنى سقى ايدرلر. بونلرك بيوكى يته (داقوته) اسميله معروف اولان نهردر، كه خطه‌نك حدود شماليه‌سى قربنده نبعانله، جنوبه طوغرى جريان ايدرك، حدود جنوبيه سنده ميسوري‌يه منصب اولور. اراضيسى

منبت وعلی‌الخصوص مرعالری پك چوق ایسه‌ده، هنوز لایقیله اعمار اولنمیوب، اکثر یرلری معطلدر. یبانی صیغیرلر سوریلرله گزوب اوتلارلر. شمالی وجنوبی داقوته اسملریله ایکی دائره‌یه منقسم اولوب، ١٤ قونتلغی یعنی قضالی حاویدر. مرکزی داقوته نهری کنارنده ودمیریول خطی اوزره واقع (یانقتون) قصبه‌سیدر.

داقوته { (Dakota) آمریقای شمالیده همنامی اولان ایالتده بر نهر اولوب، ایالت مذکوره‌نك قسم شمالیسنده نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، و (یانقتون) قصبه‌سی ایچندن کچه‌رك، ٦٠٠ کیلومترلك جریاندن صکره، میسوری ایرماغنه دوکیلور.

داقوته { (Dakotas) آمریقای شمالی اقوام اصلیه و وحشیه‌سندن اولوب. (سیو) اسمیله دخی معروفدر. [«سیو» ماده‌سنه مراجعت.]

داگر { (Daguerre) فطوغرافیانك موجدلرندن اولوب، ١٧٨٨ تاریخنده فرانسه‌نك (قورنی‌ان پاریزیس) قصبه‌سنده طوغمش؛ و ١٨٥١ ده وفات ایتمشدر. ابتدا نقاشلغه سلوك ایدوب، پك گوزل رسملر یاپمغه موفق اولمش؛ و ١٨٢٢ ده (دیورامه) دینلن رسم اصولنی کشف ایتمش ایدی. بعده ضیا واسطه‌سیله رسملری تمثیل طریقنی تحری ایله مشغول اولان (نیپسه) ایله برلشوب، برابر چالیشمش؛ و (نیپسه) نك وفاتندن ٦ سنه صکره یعنی ١٨٣٩ ده رسملری بر معدن صفحه‌سی اوزرینه قالدیرمق اصولنی کشف ایتمشدر. بو اصوله کندی اسمنه نسبتله (داگرئوتیپی) اسمی ویرلمشدر. بو صنعته متعلق بر ایکی تألیفی دخی واردر.

داکور { (Dakour) هندستانك گجرات خطه‌سنده (کیره) سنجاغنده وکیره‌نك ٥٥ کیلومتره شرقنده بر قصبه اولوب، ٧٧٤٠ اهالیسی واردر.

دال { (Dal, Dalelf) یاخود دالالف اسوجده بر نهردر، که (دورفین) طاغندن نبعانله ٥٠٠ کیلومترلك جریاندن صکره، (بوتنیا) کورفزینه دوکیلور. گوزل شلاله‌لری واردر.

دالایراق { (Dalayrac) فرانسه‌نك الڭ مشهور بسته‌کارلرندن اولوب، ١٧٥٢ ده (موره) قصبه‌سنده طوغمش؛ و ١٨٠٩ ده پاریسده وفات ایتمشدر. برچوق اوپرالری واردر.

دالای نور { (Dalaï - Nor) یعنی «بیوك گول»، مغولستان شرقیده ایکی گولك اسمیدر:

برنجیسی (قولون نور) اسمیله دخی مسمی اولوب، مغولستانك شمال شرقی گوشه‌سنده، سیبریا حدودی قربنده و ٤٩° عرض شمالیده واقع اولدیغی حالده، محیط دائره‌سی ٢٩٠ کیلومتره‌در. جنوب جهتندن (کرولن) وشرق طرفندن (خلقه گول) نهرلرینی اخذ ایدر. (آرغون) نهری بوگولك آیاغی حکمنده اولوب، شمالدن (آمور) ایرماغنه دوکیلور.

— ایکنجیسی مغولستانك شرق‌جنوبی گوشه‌سنده وپکینك ٣٥٠ کیلومتره شمالنده واقع اولوب، محیط دائره‌سی ٦٥ کیلومتره‌در، و بر قاچ نهرك صولرینی اخذ ایدر. صویی طوزلی وبالیغی چوقدر.

دالتون { (Dalton) انکلتره‌نك (یورق) ایالتنده و (هودرسفیلد) ك ٣ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٦١٧٠ اهالیسی واردر.

دالتون { جون — (J. Dalton) انکلتره‌نك مشاهیر طبیعیون وکیمیویوننندن اولوب، ١٧٦٦ ده طوغمش؛ و ١٨٤٤ ده وفات ایتمشدر. اجسامك ذراتدن مرکب اولدیغنی اثبات ایتمش، وبعض تألیفات برافمشدر.

دالتون این فورنس { (Dalton - In - Furness) انکلتره‌نك (لانقاستر) ایالتنده ولانقاسترك ٢٧ کیلومتره غرب شمالیسنده وایرلانده دکیزنده واقع (مورقامبه) کورفزی ایچنده بر قصبه اولوب، ٩٣٠ اهالیسی ودمیر فابریقه‌لری واردر.

دالتون لدال { (Dalton - le - Dale) انکلتره‌نك (دورهام) ایالتنده، (سوندرلاند) ك ١٠ کیلومتره جنوبنده وبحر شمالی ساحلنده برقصبه اولوب، ١٠ ٣٧٥ اهالیسی واردر.

دالری { (Dalry) اسقوچیانك (آیر) ایالتنده وآیرك ٢٩ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ٥٢١٥ اهالیسی، کومور معدنی، دمیرخانه‌لری ویوك منسوجات فابریقه‌لری واردر.

دالریمپل { (Dalrymple) اسقوچیا مشاهیر جغرافیوننندن اولوب، ١٧٣٧ ده

أدیمبورغده طوغمش؛ و ١٨٠٨ ده وفات ایتمشدر. بحر محیط کبیرده سیاحت ایدوب، بر سیاحتنامه یازمش، وجزایر بحر محیطك مکمل بر خریطه‌سنی ترتیب ایلمش ایدی. انکلتره دولتی بوذاتك ترتیبی اوزره مشهور قپودان قوقی سیاحته چیقارمشدی.

دالسم { (Dalesme) فرانسه‌نك مشاهیر طبیعیوندن اولوب، ١٦٦٠ تاریخلرنده طوغمش، و ١٧٢٧ ده وفات ایتمشدر. قوتلی برماچونه ایله دومانی طولاشدیروب آتشه اعاده ایله آلوه تحویل ایدر بر فرون ایجاد ایتمشدر.

دال طبان مصطفی پاشا { [«مصطفی پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دالقارلیه { (Dalecarlie) واسوججه (دالارنه Dalarne) اسوجك وسطلرنده بر خطه وایالت اولوب، غرباً نوروج حدودیله، شمال شرقی جهتندن (نورلاند) جنوباً دخی (اسوآلاند) خطه‌لریله محدوددر. اورته‌سندن جریان ایدن (دال) نهرینه نسبتله بو اسمله تسمیه اونمشدر. طاغلق واورمانلق بر یر اولوب، معدنلری دخی چوقدر. اهالیسی اسوجك استقلالی ایچون هردائم غیرت ایتمشلردر.

دالکیت { (Dalkeith) اسقوچیانك ادیمبورغ ایالتنده و ادیمبورغك ١٣ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٦٩٣٠ اهالیسی، دمیر فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر.

دالماتوف { (Dalmatof) روسیه‌نك (پرام) ایالتنده (شادرینسك) قضاسنده وشادرینسكك ٥٧ کیلومتره غربنده بر قصبه اولوب، ٣٦٨٠ اهالیسی وسنه‌ده اوچ کره قوریلور بازاری واردر. بوبازاره سیبریادن کایتلی قورو بالق، دری، ایچ یاغی، داری وال ایله ایشلنمش بعض یوك منسوجات چیقاریلیر.

دالماچیه { (Dalmatie) آوستریا ومجارستان دولتنك بر خطه وایالتی اولوب، طوغریدن طوغری‌یه آوستریا ایمپراطورلغنه تابعدر.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — دالماچیا خطه‌سی آدریاتیق دکیزی سواحل شرقیه‌سنك قسم شمالیسنی تشکیل ایدوب، ساحل مذکور بوینجه شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری ممتد طار واوزون بر یر ایله قارشیسنده بولنان واکثری ینه بویله طار واوزون اولان برچوق آطه‌لردن مرکبدر. جنوبه طوغری اوزاندقجه دها زیاده طارلاشیر. ساحلنك بویی خط مستقیم اوزره ٤٦٠ وسواحلنك کیرتی وچیقنتیلری دخی داخل حساب اولورسه، ١٣٧٨ کیلومتره طولندهدر. ٢٥′ ٤٤° ایله ١٠′ ٤٢° عرض شمالی آره‌سنده ممتد اولوب، قره سنك شمال غربی کوشه‌سی ٤٦′ ١٢° ومنتهای جنوب شرقیسی دخی ٤٠′ ١٦° طول شرقیده واقعدر. شمالاً مجارستان قراللغنه تابع خرواتستانله محدود اولوب، آنجق خرواتستان ساحلنك قارشیسنده واقع (پاغو) و (آربه) آطه‌لری دخی دالماچیادن معدوددر. شرق شمالی جهتندن بوسنه، هرسك وقره‌طاغله، جنوباً آرناؤدلقله، غرب جنوبی جهتندن دخی آدریاتیق دکیزیله محدوددر. (آلپ دیناریق) سلسلهٔ جبالیله بوسنه‌دن آیرلمش اولوب، سلسلهٔ مذکورەنك ساحل بحره قدر اولان اتکلرندن عبارتدر. قسم شمالیسنده اکی اللی آلتمش کیلومتره قدر ایسه‌ده، قسم جنوبیسی پك طار اولوب، مثلا راغوزه اسکله‌سنده وسعتی ٤ کیلومتره‌دن یعنی بر ساعتلق مسافه‌دن زیاده دکلدر. دالماچیانك بوسنه‌نك اوکنده بولنان قسمی آیریجه بر خطه اعتبار اولنمغه شایان اولمه‌یه‌رق، قسم جنوبیسی هرسك وقره‌طاغك سواحلندن عبارتدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٢ ٧٩٣ مربع کیلومتره اولوب، بونك ١٠ ٤٧٤ ی قره و ٢٣١٩ ی جزایردن عبارتدر.

احوال طبیعیه‌سی، جبال وانهاری. — دالماچیا عمومیت اوزره طاغلق و طاشلق بر یر اولوب، حدود شمالیه‌سنده (ولبیت) وحدود شرقیه‌سنده (آلپ دیناریق) طاغلری بولنیور. برنجیسنك اڭ یوکسك ذروه‌سی اولان (بیچونه) طاغنك ١٦٣ و ایکنجیسنك اڭ مرتفع اولان (دیناره) طاغنك ١٨١٠ متره ارتفاعی واردر. آلپ دیناریق سلسله‌سی بوسنه ایله دالماچیا حدودینی بعد التفریق خط حدودی ترکله، هرسکه داخل اولوب، بالقان وشار سلسله‌لریله کسب التصاق ایتمك اوزره؛ یکبیازاره طوغری اوزانیر. آلپ دیناریقدن بر چوق شعبه‌لر آیریلوب؛ ساحله طوغری اوزانیرلر. بو طاغلرك جله‌سی کلسی یعنی بیاض طاشدن عبارت اولوب، دیك وصرپ قیالری، چقور،

یاربق، مغاره، بوغاز و اوچورملری چوقدر. مسا-
فه‌سنك آزلغی مناسبتیله، بیوك نهرلری اولمیوب،
باشلیجه‌لری قسم شمالیسنده اولان (کرقه) ایله (چتینه)
نهرلریدر. هرسکدن کلن (نارتوه) نهرینك دخی منصبی
هرسکك قسم جنوبیسنده واقعدر. ذاتاً شدتلی وکثرتلی
اولان یاغمورلرینك صولری دالماچیا قیالرینك آره‌لرینه
کیروب محو اولور، وبعضلری ساحله قریب محللرده
ویاخود دکیزك ایچنده بردن بره یر آلتندن چیقارلر.
بونلردن بعضلرینك صویی چوق اولوب، سیر سفائنه
دخی قابیلتلری واردر. دالماچیانك غریب وشایان تماشا
مغاره‌لری دخی چوقدر.

اقلیم وهواسی. — نارتوه ایله کرقه وسائر بعض
نهرلرك بتاقلری اطرافنده‌کی بطاقلقلر ایله محلده‌لره
قریب محللر مستثنی اوله‌رق، دالماچیانك هواسی عمومیت
اوزره صاغلام اولوب، ساحله قریب اولان آلچاق
یرلرنده یازین حرارت زیاده‌جه‌در. میزان الحرارەنك
درجهٔ وسطیه‌سی ١٧° اولوب، یازین نادراً ٣٢° یی
کچر وقیشین تحت الصفر ٧° دن آشاغی اینمز. بیاض
قیالرینك انعکاسندن حرارتی تأثیرلیدر. یازین یاغمورلر
سیرك اولوب، صوك بهارده صیق وشدتلی یاغمورلر
یاغار. اکثریا شمال غربیدن اسن ملتمر هواسنی تعدیل
ایدوب، جنوب غربی روزکاری ایسه حرارتی تزییدله
برابر سیوری سنکلرك دخی تکثرینی موجب اولور.
قیشین نادراً قار یاغوب، برایکی کوندن زیاده طیانماز.
صوك بهارده هوالر پك سریع التحول اولمغله،
علی الخصوص یبانجیلر ایچون برآز تهلکه‌لیدر. طاغلق
جهتلرنده ایسه طاغلرك ارتفاعنه کوره هوا دها
صوغوقدر.

محصولات ونباتات وحیواناتی. — دالماچیانك
کرك قره‌سنده وکرك آطه‌لرنده نباتاتی پك چوق
اولوب، بعض نباتیون بو خطه‌ده ٢٥٠٠ نوع قره
و ٧٠٠ نوع صو نباتاتی طوپلامشلردر. بناءً علیه
طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سی پك ایی ایسه‌ده، فن زراعتك
هنوز پك کری اولمسندن و اهالیسنك عدم سعی
وتقیدندن محصولات زرعیه‌سی بو نسبتده اولمیوب،
اك زیاده زرع اولنان آرپه و مصر دخی احتیاجات
محلیه‌یه کفایت ایتمیور. شراب ایله زیتون یاغی باشلیجه
حاصلاتندندر. برمدتدن بری طوت آغاجلری تکثیر
اولنه‌رق، خیلی ایپك دخی چیقاریلیر. مرعاری چوق

وطاغلر اهالیسنك باشلیجه مشغولیتی چوبانلق ایسه‌ده،
حیوانات یتیشدیرمکده وجنسلرینی اصلاح خصوصنده
دخی سعی ومعلوماتلری ناقص اولوب، حیوانلرینك
چوغی کچی ویپاغیسی پك قبا بر جنس قیوندن عبار-
تدر. سواحلده پك چوق بالیق صید اولنوب، دالماتلرك
اك باشلی مشغولیتلری بالقیجیلقدر. آطه‌لرده اورمانلر
پك چوق اولوب، قره جهتك طاغلری ایسه چبلا-
قدر. حتی اوجهتك اودون وکراسته‌سی دخی آطه‌لردن
وخرواتستاندن جلب اولنور. کور ودمیر وسائره‌یه
متعلق خیلی معدنلری وار ایسه‌ده، یالکز بر محلنده
کورمعدنی اخراج اولنمقده‌در. محلده‌لری چوق اولوب،
خیلی طوز چیقار. معدن صولریله ایلیجه‌لری چوق
ایسه‌ده، یالکز جوار اهالیسنك معلومیدر.

صنایع وتجارتی، طرق ومعابری. — دالماچیاده
اصول جدیده اوزره فابریقه‌لر بولنمیوب، صنایعی پك
کریدر. مع هذا اصول عتیقه اوزره و ال دستکاهلر-
نده بعض منسوجات وسائره اعمال اولنور. راغوزه‌ده
بر نوع مائی چوخه نسج اولنوب، باشلیجه قره طاغ
و هرسکده صرف اولنور. محلنده استعمال اولنور
بعض قبا شیاقلر وعبالر ایله یاموق وکتندن بزلر دخی
یاپیلیر. اسپالاتو ایله راغوزه ده خیلی دباغخانه‌لر بولنوب،
سختیان اعمال اولنور. زاره‌نك مسکراتی چوقدر.
میلنه واسپالاتو وسائر بعض لیمانلرنده سفائن مختلفه
انشا اولنوب، خفیفلکلریله وصاغلاملقلریله مشهور
در. کمی خلاطی دخی یاپیلیر. راغوزه‌ده کمیجیلره
مخصوص بر نوع باصدیرمه یاپارلر. راغوزه‌نك قبو-
جیغنه متعلق معمولاتی دخی مشهوردر.

ساحله قریبی ولیمانلرینك کثرتی حسبیله تجارتی
خیلی ایشلك اولوب، سنوی تقریباً ٢٣ ملیون فرانقلق
ادخالاتی و ٢٥ ملیونلق اخراجاتی واردر. اخراجاتنك
١٥ ملیونی زیتون یاغندن و ٢ ملیونی شرابدن
عبارتدر. ایکنجی درجه‌ده‌کی اخراجاتی دخی دری،
یپاغی، طوز، ساردلیه، انجیر وسائره‌دن عبارتدر.
ادخالاتی باشلیجه بغدای، توتون، اقمشه ومنسوجات
مختلفه، بال، صغیر وسائره‌دن عبارت اولوب، آوستریا-
نك سائر ممالکندن جلب اولنور.

دالماچیاده کمیجیلك پك ایلری اولوب، آوستریا
ومجارستان سفائن تجاریه‌سنك بربیوك قسمی دالماچیایه
منسوبدر. بیوك سفائنی ٨٠٠، وسطیلری ١٠٢٥،

بالیقجی قایقلری ۱۴۷۷ و عادی قایق و صندالری ۲۲۹۶ یعنی جمله‌سی ۴۸۸۶ پارچه‌دن عبارت اولوب، مجموع استیعابلری ۹۸۱۸۸ طونیلاته‌در. بوسفائنده مستخدم ۱۷۷۵۰ کمیجی بولنور. کمی انشا اولنان دستگاهلرده دخی ۲۰۰۰ ی متجاوز عمله استخدام اولنور. راغوزه، قتارو، اسپالاتو وزاره باشلیجه اسکله‌لری ایسه‌ده، تجارت بحریه‌سیچون برمرکز عمومی اولمیوب، اسکله‌لرینك هر بری طوغریدن طوغری‌یه تریسته ایله معامله ایدر. دالماچیاده ۳ بحریه مکتبی واردر.

دالماچیانك باشلیجه وسائط اختلاط وموارداتی بحراً اولوب، طرق بریه‌یه اهمیت ویردکاری یوقدر. یالکز فرانسه‌نك یداداره‌سنده بولندیغی مدتجه بیوك ناپولیون خطه‌نك طولنجه ایکی یول یاپدیرمشیدی، که بری ساحل بحردن ودیکری دها ایچریدن کچردی. آنجق بونلر دخی ناتمام قالمشیدی. باشلیجه اسکله‌لرندن خرواتستانه، بوسنه‌یه، هرسکه وقره‌طاغه طوغری بر قاچ یولی وار ایسه‌ده، یالکز راغوزه‌نك‌کی آرابه یولی اولوب، دیکرلرندن آرابه ایشلیه‌مز. اخیراً خطه‌نك بوینجه بر دمیر یول دخی انشا اولنمشدر.

اصول اداره‌سی، تقسیمات ملکیه‌سی، شهروقصبه‌لری. — دالماچیا دخی، آوستریانك سائر ممالکی کبی، مختاریت اداره‌یه نائل اولوب، کندینه مخصوص (دیت) ی یعنی مجلس مبعوثانی واردر؛ ویانه مجلس مبعوثانه دخی ۵ مبعوث کوندرمك حقنی حائزدر. دیتی ۴۳ مبعوثدن مرکبدر. مرکزی (زاره) شهریدر. ۱۸۶۷ تاریخنه‌دك دالماچیا: زاره، راغوزه، اسپالاتو وقتارو اسملریله ۴ سنجاغه منقسم اولوب، زاره شهری دخی آیریجه اداره اولنوردی. بعده سنجاقلر لغو اولنه‌رق، شمدیکی حالده ۱۳ قضایه منقسمدر. اشبو قضالرك اسامیسیله مساحهٔ سطحیه ومقدار اهالیسی بروجه زیردر:

قضا	مربع کیلومتره	مقدار اهالی
بنقوواج	۱۸۵۱	۲۹۹۰۳
قتارو	۶۳۵	۳۰۵۴۳
قورزوله	۵۸۹	۱۹۷۳۹
ایموسکی	۶۴۱	۲۵۹۲۸
فنین	۱۴۱۱	۹۵۴۴۲
لسینه	۴۱۳	۱۹۸۶۳
مقارسقه	۹۲۵	۲۷۹۵۵
راغوزه	۷۷۵	۳۳۶۳۵
سبنیقو	۹۶۱	۳۵۹۶۵
سینی	۱۳۳۵	۳۸۶۰۸
اسپالاتر	۱۸۸۵	۸۴۷۶۳
زاره شهری	۳	۲۰۸۴۹
زاره جوارلری	۱۶۳۲	۳۲۰۹۱
جمعاً	۱۲۷۹۲	۴۴۲۷۹۶

دالماچیاده مرکز اداره اولان (زاره) دن بشقه راغوزه، اسپالاتو وقتارو دخی شهر عنوانه لایق اولوب، ۵۰ قدر قصبه‌سی دخی وار ایسه‌ده، بونلرك چوغی چارشیلی بیوجك کویلردن عبارت اولوب، قضا مرکزلرینك بعضیسی دخی دوائر حکومتله برکلیسادن عبارتدر. دالماچیالیلر دخی آرناؤدلر کبی سیرك سیرك او یاپدیرمغی ومتفرق بر حالده یاشامغی سودکارندن، قریه و قصبه‌لرك اکثری تپه‌لرده طغنیق خانه‌لردن مرکبدر.

اهالیسی، جنسیت و لسان ومذهبلری. — دالماچیانك اهالیسی عسکرله برابر ۵۳۵ ۴۶۷ مقدارنده اولوب، هرمربع کیلومتره باشنه ۳۶ کشی دوشبور. بونلرك قسم کلیسی (یوغوسلاو) یعنی جنوبی اسلاو جنسیتنه منسوب اولوب، بوشناقلر وصربلیلر وقره‌طاغلیلرله همجنس و هملساندرلر. ۵۶۰۰۰ قدر ایتالیان وبرایکی بیك آرناؤد واولاخ وسائره دخی بولنور. بونلرك قسم کلیسی قتولیك مذهبنه تابع اولوب، یالکز ۸۳۰۰۰ ی اورتودوقسدر. ۳۰۰ قدر یهودی دخی واردر. طاغلرده ساکن اولان دالماتلرك بر قسمی دخی (مورلاق) اسمیله آیریجه برصنف تشکیل ایدوب، بونلر اسلاو ایله آرناؤد جنسیتلرینك اختلاط وامتزاجلرندن متولددرلر. مورلاقلر مدنیتجه دها کری ایسه‌لرده، سیمالری کوزل، قدوقامتلری موزون و قیافتلری پك سوسلیدر. لسان عمومی اسلاوجه ایسه‌ده، سواحل وجزایرده ایتالیان لسانی دخی پك مستعملدر. دالماتلر قتولیك اولمق مناسبتیله لسانلرینی لاتین حروفاتیله یازارلر. معارف وادبیاتلری دها پك کریدر.

احوال تاریخیه‌سی. — دالماچیا ازمنهٔ قدیمه‌ده بوسنه و هرسك وقره طاغ ایله وآرناؤدلغك نصف شمالیسیله برابر (ایلیریا) اسمیله یاد اولنوب، اهالئ قدیمه‌سنك ایلیریان یعنی آرناؤد قومنه منسوب بولنمش اولملری محتملدر. رومالیلر بو خطه‌نك ضبطنه کیتدکلرنده پك ثباتلی ومتانتلی برمقاومته تصادف ایدوب،

برچوق فداکار اقلرله ضبط ایده بیلمشلردی. روما دولتنك انقسامنده شرق ایمپراطورلغی حصه‌سنه دوشوب، بو ایمپراطورلغك انقراضنده غوتلرك و ٤٩٠ تاریخ میلادیسنده آوارلرك ضبطنه کچمشدی. ٦٢٠ تاریخنده اسلاولر هجوم ایله، بوسنه و صربیه وسائر اوجهتلری استیلا ایتدکاری صره‌ده، دالماچیایه دخی دخول ایدوب، بر حکومت مستقله تأسیس، واهالیٔ اصلیه وغوت وآوار بقیه‌لریله برلشه‌رك شمدیکی دالماتلری تولید ایتمشلردر. اون برنجی قرن میلادی اوائلنده مجارستان قرالی (لادیسلاس) دالماچیانك برقسمنی ضبطله، خرواتستان ایالتنه الحاق ایتمشدی. دیکر قسمی دخی مؤخراً عثمانلیلرك فتوحاتنه قارشی وندیك جمهوریتنك حمایه‌سنی قبول ایدوب، بر دوقه‌لق صورتنه افراز اولنمش؛ ومع‌هذا برقسمی ممالك عثمانیه دائره‌سنه ادخال ایدلمش ایدی. ١٧٩٧ ده دالماچیانك وندیکه تابع اولان قسمی وندیکله برابر، آوستریانك ضبطنه کچوب، ١٨٠٥ ده آوستریا طرفندن بیوك ناپولیونه ترك اولنه‌رق، ایتالیا قراللغنه الحاق اولنمش؛ و ١٨١٤ ده آوستریایه اعاده اولنه‌رق، ١٨٦٧ ده شمدیکی امتیازته نائل اولمشدر.

دالمبرت { [« آلمبرت » ماده‌سنه مراجعت بیوریله]

دالیه { فراتك ساحل غربیسنده وعانه ایله رحبه آره‌سنده برقصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دام { (Damm) پروسیه‌نك پومرانیه خطه‌سنده و(استتین) ك ٧ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی وقلعه‌سی واردر.

داماد { (میر محمد —) ادبا وعلمادن اولوب، ملوك صفویه‌دن شاه عباس ماضینك دامادی ایدی. عن‌اصل استرابادلی اولوب، اصفهانده یاشامشدر. « الافق المبین » عنوانیله برتألیفی، « شرح مختصر اصول » ه حاشیه‌لری ودیکر بعض آثاری واردر. ١٠٤٠ تاریخنده وفات ایتمشدر.

داماد ابراهیم پاشا { داماد احمد پاشا، داماد حسن پاشا، داماد خلیل پاشا، داماد علی پاشا، داماد محمد پاشا وداماد محمد علی پاشا [« ابراهیم پاشا، احمد پاشا، حسن پاشا، خلیل پاشا، علی پاشا، محمد پاشا و محمد علی پاشا » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

داماد زاده { (ابوالخیر احمد افندی) سلطان محمود خان اول دورنده مشیخت اسلامیه مقامنه کچن علمادن اولوب، شیخ الاسلام منقاری زاده یحیی افندینك دامادی قاضیعسکر کنغریلی مصطفی افندینك اوغلیدر. ١٠٧٦ ده درسعادتده طوغوب، تحصیل علوم وعلی المعتاد دور مدارس ایتدکدن صکره، سلانیك و ١١١٢ ده بروسه و ١١١٨ ده استانبول قاضیسی اولمشیدی. ١١٢٢ ده آناطولی و ١١٢٦ ده روم ایلی قاضیعسکری اولوب، دفعاتله بالفعل روم ایلی قاضیعسکرلکنده بولندقدن صکره، ١١٤٤ ده شیخ الاسلام اولوب، برسنه‌ایله سکز بچق آی امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، شیخوختندن وخسته مزاجلغندن طولایی عزل اولنه‌رق، بیوکدره وبعده سودلیجه‌ده وروم ایلی حصارنده واقع یالیسنده اقامت ایتمکده ایکن، ١١٥٤ ده وفات ایدوب، ایوبده شیخ مراد تکه‌سنده مدفوندر. الی دیتردیکی مناسبتله فتوالری امضا ایده‌میوب، تمهیره مأذون اولمشدی.

داماد زاده { (فیض الله افندی) سلطان عثمان خان ثالث دورنده مسند مشیخت اسلامیه‌یه واصل اولان علمادن اولوب، آنف الترجمه داماد زاده ابوالخیر افندینك اوغلیدر. ١١١٢ تاریخنده بروسه‌ده طوغوب، تحصیل علوم ودور مدارس ایتدکدن صکره، غلطه و ١١٤٣ ده بروسه حاکمی اولوب، استانبول پایه‌سنی احراز ایتمش؛ و ١١٥٢ ده آناطولی و ١١٦٣ ده روم ایلی قاضیعسکری اولمش ایدی. ١١٦٨ ده شیخ الاسلام اولوب، ١٤ آی بو مقامده قالدقدن صکره، عزل اولنه‌رق، سلطان مصطفی خان ثالث دورنده ١١٧٠ تاریخنده ثانیاً شیخ الاسلام اولمش، و بودفعه دخی برسنه‌یه قریب مدت امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، عزل اولنه‌رق، سودلیجه‌ده کائن یالیسنده اقامت ایتمکده ایکن، ١١٧٥ ده وفات ایدوب، سودلیجه آرقه‌سنده بنا کرده‌سی اولان زاویه حوالیسنده دفن اولنمشدر. فن طب وعلم موسیقیه دخی آشنا ایدی.

دامارا { (Damaras) آفریقه‌نك جنوبینك ساحل غربیسی قربنده و ١٩° ایله ٢٢° عرض جنوبی آره‌لرنده ساکن برقوم اولوب،

جنوب جهتنده بولنان (ناماقوآ) قومیله و(هوتنتوت) جنسیتیله مناسبت ومشابهت جنسیه‌سی واردر. رنکلری قویو اسمر اولوب، اوستلرینی بونجق انواعیله تزیین ایدرلر. اووه‌ده ساکن اولانلری آو ایله وطوپلادقلری کوکلرله و طاغلرده‌کیلر بسلدکلری صیغیرلرك سود وایله تعیش ایدرلر. بونلرك مملکتنه اوللری بو یرلر و بعض انکلیز میسیونرلری یرلشمك ایستمشلرسه‌ده، اخیراً سائر اوطرفلرله برابر آلمانیانك مستعمرکات جدیده‌سی عدادینه داخل اولمشدر.

داماس { (Damase) بو اسمله ایکی پاپا کلمشدر:

برنجیسی اعزه‌دن معدود اولوب، پورتکیزده طوغمش، و ۳۶۶ تاریخ میلادیسنده انتخاب اولنمش، وراهبلره برطاقم نظامات وضع ایدوب، آریوسه تابع اولانلرله سائر رفض ایله متهم بولنانلری لعن و تبعید ایتمشدر. ۳۸٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. عقایده متعلق تألیفاتی وینه دینه دائر بعض اشعاری واردر. کانون اولك ۱۱ نده یورطیسی اجرا اولنور.

— ایکنجیسی تیرولده (بریکسن) پسقوسی ایکن، انتخاب اولنمقسزین، ۱۰٤۸ ده ایمپراطور اوچنجی هنری طرفندن پاپالغه نصب اولنمش؛ ویالکز ۲۳ کون بومقامده قاله بیلمشدر.

داماسقوس { باخود داماس و یا داما (Damas, Damascus)

دمشقدن غلط اوله‌رق السنهٔ اجنبیه‌ده دمشق شام شهرینه ویریلن اسمدر.

داماسقیوس { (Damascius) حکمادن اولوب، میلادك ٤٨٠ تاریخنده

دمشق شامده طوغمش؛ و آتنه‌ده تدریسله اشتغاله باشلامش ایدی. قسطنطنیه روم ایمپراطورلرندن یوستنیانوس مشرکلرك مدارسنی قپاتدیغنده، صاحب ترجه ایران شاهی خسروك یانه التجا ایتمش؛ وبونك التماسیله وطننه عودته مأذون اولمش ایدی. تألیفاتك یالکز بعض قسملری بولنه بیلمشدر.

داماله { (Damala) یونانك آرغولیده ایالتنده و (پوروس) ك ۸ کیلومتره غربنده

بر قصبه اولوب، اطرافنده بعض آثار عتیقه موجوددر.

دامان { (Daman) هندستانك (سوراته) خطه‌سنده و بمبایك ۱۳۰ کیلومتره

شمالنده بر قصبه اولوب، ۱۵۳۱ تاریخندن بری پورتکیز دولتنك ضبطنده‌در. ۶۰۰۰ اهالیسی ومشهور بر آتشکده‌سی واردر. ینه پورتکیز دولتنه تابع اولان جوارلریله برابر ٤۱۰۰۰ اهالیسی واردر.

دامپیه { (Dampier) انکلتره‌نك مشاهیر سیاحیندن اولوب، ایکی دفعه دور عالم ایتمشدر. بو سیاحتلرینك برنجیسی ۱۶۷۳ دن ۱۶۹۱ تاریخنه‌دك و ایکنجیسی ۱۶۹۹ دن ۱۷۰۱ سنه‌سنه‌دك دوام ایتمشدر.

دامپیه آطه‌لری { (Archipel Dampier) آوسترالیانك غرب شمالی

ساحلی قربنده برقاچ کوچك آطه اولوب، آنف الترجمه سیاح طرفندن کشف اولنمش اولمغله، بو اسمله تسمیه اولنمشلردر.

دامپیه بوغازی { (Détr. de Dampier) یکی کینه ایله یکی بریتانیه

آطه‌لری آره‌سنده بر بوغاز اولوب، ۸۹ کیلومتره وسعتنده‌در.

دامغان { ایرانك طبرستان خطه‌سنده و(ری) ایله نیشابور آره‌سنده بر قصبه

اولوب، استرابادك ٦٤ کیلومتره جنوبنده والبرز طاغنك جنوبی اتکنده اوله‌رق ۱۱۷٤ مترەلك ارتفاعده واقعدر. وقتیله (قومس) ناحیه‌سنك مرکزی اولوب، بیوك برشهر حالنده ایدی، ومشاهیر علما وادبادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. حتی شاه عباس ماضی زماننده دخی ۱۵۰۰ خانه‌یی یعنی تقریباً ۷۵۰۰۰ اهالیسی وار ایدی. شمدیکی حالده مسکون خانه‌لری آنجق ۳۰۰۰ اولوب، سورینك وسعتی وبرچوق خانه خرابه‌لری اسکی بیوکلکنه شاهددر. جهت غربیه‌سنده برقلعه‌سی واردر. میوه‌لری مشهوردر. جغرافیون اسلام بوشهرك خارجنده سامانیلر زماندن قالمه جسیم وغایتله مصنع بر صویولی بولنوب طاغدن اینن صویك یوزه تقسیم اولندیغنی وهر قسمنك برناحیه‌یی اروا ایتدیکنی بیان ایدیورلر. یاقوت حموی دامغانده آز اوتوردیغی مناسبتله بو صویولی کوره‌مدیکنی سویلیور. شمدیکی حالده خراب اولسه کرکدر.

دامن کوه { (یعنی «طاغ اتکی») ایرانك شمال شرقی حدودینی تفریق

ایدن وخراسانی قره‌قوم چوللدن آیران سلسلهٔ جبالیله ودها طوغریسی بو سلسله‌نك جنوبی اتكلرینی تشكیل ایدن خطه‌یه ویریلن اسمدر. سلسلهٔ مذكوره (هری رود) ساحلندن بحر خزر ساحلنه‌دك جنوب شرقیدن شمال غربی‌یه ممتد اولوب، اقسامی قره‌طاغ. كلستان، كوپت طاغی وكوران طاغی اسملریله معروف اولوب، اڭ یوكسك محللرنده ۲۰۰۰ متره‌قدر ارتفاعی واردر.

داموده (Damouda) هندستانك بنكاله خطه‌سنده برنهر اولوب، (هزار باغ) خطه‌سنك غرب جهتنده نبعانله، شرقه وبعده جنوبه طوغری آقه‌رق، ٥٦٠ كیلومترولك جریاندن صكره بنكاله كورفزینه دوكیلور. مجراسنك اوست طرفنده پك چوق كور معدنی بولنوب، بومعدن هندستانك شمالی دمیر یوللرینی اداره ایدیور.

داموس مغربده (جزایر بنی مزغنای) یعنی بوكونكی جزایر شهری قربنده برقصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دامون (Damon) یونان حكمای قدیمه‌سندن وفیثاغوریوندن اولوب، محب صادق اولان (پیتیاس) ایله برابر كنج (دنیس) ڭ زماننده ومیلاددن ٤۰۰ سنه اول سیجلیانك (سیراقوسه) شهرنده یاشامشدر. دامون حكمدار موی الیه طرفندن اعدامله محكوم اولوب، قبل الاعدام امور بیتیه‌سنی تسویه ایچون مملكتنه عزیمته مأذون اولمش؛ ومحبی پیتیاس كندیسنه تكفل ایلمش ایدی. مدتی منقضی اولدقده، (پیتیاس) كفالتی حسبیله محبی یرینه اعدام اولنمغه كوتوریلوب، تام بونی اوریله‌جغی دقیقه‌ده دامون یتیشمش؛ و «بن اعدام اولنه‌جغم، بن اعدام اولنه‌جغم» دیه‌رك بینلرنده منازعه ظهور ایتمكله، دنیس بو حالی كورنجه، رقته كلوب، ایكیسنی‌ده عفو ایتمش؛ وكندیسنك دخی ایكیسی طرفندن احبابلغه قبول اولنمسنی رجا ایلمش ایدی.

دامه (Damma, Damme) جزایر بحر محیطده بركوچك آطه اولوب. (تیمور جزیره‌سنك شمالی كوشه‌سنك ۲۰٤ كیلومتره شرق شمالیسنده و ۷° عرض جنوبیده واقعدر. شمال شرقی كوشه‌سنده بر یوكسك بركانی اولوب، وقت وقت آلولنیر. طاغلری اورمانلرله مستور اولوب؛ بهاراتدن هندستان جوزی خدایی نابت حالنده بولنور.

دامیرون (Damiron) فرانسه علماسندن اولوب، ۱۷۹٤ ده طوغمش، و ۱۸٦۲ ده وفات ایتمشدر. «اون یدنجی واون طقوزنجی قرنده فرانسه‌ده فلسفه» عنوانیله بر تألیفی واردر.

دامیلاویل (Damillaville) وولترڭ احباسندن اولوب، ۱۷۱۹ ده طوغمش، و ۱۷٦۸ ده وفات ایتمشدر.

دان (Dan) حضرت یعقوب (عم) ڭ اون ایكی اولادندن بری اولوب، اسباط اثنا عشردن برینك جدیدر. والده‌سی حضرت یعقوبك زوجه‌سی (راحیل) ڭ جاریه‌سی (تلهه) ایدی. دان سبطنك مملكتی شرقاً بنیامین ویهودا، جنوباً یهودا، شمالاً افرایم سبطلریله وغرباً دكیزله محدود ایدی. — بو اسمله فلسطینك شمالنده بر قصبه دخی اولوب، اسم دیگری (لاشم) ایدی.

دانا (Dana) آفریقای شرقیده برنهر اولوب، ۲° ۳۰′ عرض جنوبیده بحر محیط هندی‌یه منصب اولور. مجراسی ۳٥۰ كیلومتره‌در.

دانا حلب ولایت وسنجاغنده وحلب ایله انطاكیه آره‌سنده‌كی طریق اوزرنده بیوك برقریه اولوب، جوارنده رومالیلرڭ آثارندن بعض خرابه‌لر موجوددر.

دانا (ملا فخرالدین كشمیری) مشاهیر شعرادن اولوب، فرح سیر زماننده شاهجهان آباده ورودله، حكمدار مشارالیهڭ منشیانی زمره‌سنه داخل، و فارغای تقی ایله برابر «شاهنامهٔ فرخ سیری» نك تحریرینه مأمور اولمش ایدی. بعده كشمیره عودت ایدوب، ۱۱٥۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

دل بر خیال روی عرقناك بسته ام
خیزد شمیم روغن گل از كباب من

دانائوس (Danaüs) مصر قدیم حكمدار-لرندن (بلوس) ڭ اوغلی اولوب، ابتدا برادریله برابر حكم سورمش ایسه‌ده، بعده بینلرنده ظهور ایدن نزاع اوزرینه، مصری تركله، یونانه كیده‌رك، آرغوس حكمدارلغی (جلانور) طرفندن حسن قبول اولنمش: اساطیر یونانیه‌یه كوره (دانایده) اسمیله شهرت بولان ٥۰ قیزی اولوب، دامادی (لینكیوس)

خلقی اولمشدر. بونك اسمنه نسبتله یونانیلره (داناؤ) اسمی دخی ویرلمشدر. بونك زماننده یونانیلر مـدنیت مصریه‌دن خیلی بهره‌یاب اولمشلردر.

دانائه { (Danaé) اسـاطیر یونانیه‌یه کوره، آرغوس حکمداری (آقریسـیوس) ك قیزی اولوب، بو حکمداره قیزینك اوغلی طرفندن قتل اولنه‌جغی (کاهن) طرفندن خبر ویرلمش اولدیغندن، دانائه‌یی تونجدن برقله‌یه حبس ایتمش؛ وکویا ابوالآلهه زعم اولنان مشتری آلتوندن بریاغمور صورتنده بوقله‌یه کیروب، دانائه‌یی حامله براقغـله، بو اجتماع غریبدن (پرسیوس) اسمنده بر چوجق طوغمش؛ و آقریسیوس چوجغی والده‌سـیله برابر بر صندیغه قویوب، دکیزه آتمش ایسه‌ده، صندیق (سریفه) آطه‌سنك ساحلنه دوشمکله، ایکیسی قورتاریلوب، مؤخراً (پرسیوس) ایستمه‌رك بیوك پدرینی قتل ایله کاهنك سوزینی یرینه کتیرمش.

دانائیده { (Danaïdes) اسـاطیر یونانیه‌ده آنف الترجـمه (داناؤس)ك ٥٠ قیزینه‌ویریلان اسم اولوب،کویایونلری مصرحکمداری بولنان عمیجه‌لری (اجیپتیوس) ٥٠ اوغلنه ایستدیکی حالده، کندیلری عمیجه‌لری اوغللرینه وارمغی حرام عد ایده‌رك، امتناع ایتمشـلر؛ وبونك اوزرینه مصر حکمداری ٥٠ اوغلنی قوتلی بر عسکرله کوندروب، قیزلری قاپدیرمش ایسه‌ده، بابالری کندیلرینه زفاف کیجه‌سی‌قوجه‌لرینی اتلاف ایتمکی تنبیه ایتمکله؛دانائیده‌لر بوتنبیهی اجرا ایتمشلر؛وایچلرندن یالکز (هیپرمنستره) قوجه‌سی اولان (لینکیوس) ی قتل ایتـه‌مش کویا ابوالآلهه مشتری، دانائیده‌لرك بوجنایتنه جزا اولمق اوزره، کندیلرینی جهنمه آتوب، اوراده دیبسز بر فوچی طولدیرمغه مکلف ایتمش.

دانبوری { (Danbury) آمریقـای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (قونکتیقوت) جمهوریتنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، (نوهاون)ك ٤٥ کیلومتره غربنده اوله‌رق دمیریول خطی اوزرنده واقعدر. ٦٥٤٠ اهالیسی وشابقه فابریقه‌لری وارد.

دانت { یاخـود دانته آلیکری (Dante Alighieri) ایتالیانك اك مشهورشاعر-لرندن اولوب، ١٢٦٥ تاریخ میلادیسنده فلورانسه‌ده طوغمش؛ واووقت‌معلوم اولان‌کافهٔ‌علوم وفنونی تحصیل ایدوب، شعرده (رونتو لاتینی) دن تلمذ ایتمشـدر. کنجلکنده (بیاتریکس) اسمنده برقیزه تعشق ایدوب، معشوقه‌سی کنج یاشده وفات ایتمکله، عاشق بر چوق اشعاریله اسمنی تأبید ایتمشدر. اووقت ایتالیانك منقسم بولندیغی فرق سیاسیه‌یه قاریشـوب، بولونیه وپیزه حکومتلرینه قارشی خیلی وقت محاربه ایتمش؛ و ابراز شجاعت ایده‌رك، وطنداشـلرینك بعض غالبیتلرینه سبب اولمشـدی. بونك اوزرینه ١٣٠٠ تاریخنده فلورانسه رأس حکومتنده بولنان حکام صره‌ســنه کچوب، بعده شهر مذکورده ظهور ایدن داخلی فساد اوزرینه وطنندن نفی واجلا اولنه‌رق، بر خیلی وقت کمال ضرورتله شهردن شهره کزدکدن، و بر مـدت پارسده اقامتله، بو شهرك دارالفنوننه دوام ایتدکدن صکره، (راونه) ده اختیار اقامت ایده‌رك، ١٣٢١ ده اوراده وفات ایتمشدر. مشعوقه‌سنك وفاتندن صکره اولنوب، بر قاچ اولادی اولمشـدی. دانتك بر چوق اشعاری وغزلیات ومنظومه‌لری اولوب،اك مشهوری «مضحکهٔ الهیه» (Divina Comédia) عنوانلی منظومه‌سـیدر. ادبیات غربیه‌نك اك قیمتلی آثارندن معدود اولوب، «جهنم، جنت و عراف» اسملریله اوچ قسمه منقسمدر. ایتالیان لساننده اك اول شـعر سویلین (دانت) اولوب، اوندن اول شـعر وادبیاتده لاتین لسانی استعمال اولنوردی.

دانتون { (Danton) فرانسه‌نك ایلك جمهوریتنك اك مشهور رجالندن اولوب، ١٧٥٩ د (آرسیس سورواب) قصبه‌سنده طوغمشدر. اختلالك وقوعنده محـاکم قرالیده آووقات ایدی. جمهوریت افکارینی قبول ایله،مأموریتندن چکیله‌رك، مالك اولدیغی فصـاحت وطلاقت لسان سـایه‌سنده وسسنك ایریلکیله چهره‌سنك مؤثرلکی قوتیله اهالینك محبت وحسن ظننی قزانمشدی. «قوندره‌جیلر قلوبی» اسمیله برقلوب تأسیس ایدوب، قوهٔ ناطقه‌سیله اطرافنه بر چوق خلق طوپلاردی. ١٧٩١ ده سنه ایاپتنك مجلس اداره‌سی اعضالغنه و ١٧٩٢ ده پارس دائرهٔ بلدیه‌سنك برمأموریتنه انتخاب اولنمشدی. سـنهٔ مذکوره‌نك آغسـتوسی ١٠ نده ظهور ایدن وقوعاتده بیـوك بر نفوذ و تأثیر اجرا ایده‌رك، بو

وقوعاتدن صکره عدلیه ناظری اولمشدی. سنهٔ مذکوره ایلولی ۲ سنده، پروسیه ایلرك (شامپانیه)یه دخولی اوزرینه، پارس اهالیسنی ضبط ایدن خوف وفتوری دفعه مقتدر اولمش ایسه‌ده، (ترور) یعنی «دهشت» اسمیله معروف اولان مجازات شدیده اصولنی قبول ایله، فرانسه‌نك هر طرفنی دار آغاجلریله طولدیره‌رق، نامنی لکه‌دار ایتمشدر. بعده عدلیه نظارتنی ترکله، جمع ایتدیکی مجلس عمومی‌یه مبعوث صفتیله داخل اولمش؛ و (روبسپیر) ایله رقابته کیریشمشدی. بر مدت استراحت ایتمك اوزره، وطننه چکیلوب، عودتنده نامنك اونودلمش وکندیسی یرینه (روبسپیر)ك شهرت بولمش اولدیغنی کورمش؛ وکندیسی اعتدالی التزام ایدوب، آرتق اصول دهشته حاجت قالدیغنی درمیان ایتدیکیچون، جمهوریت اعداسندن عد اولنه‌رق، (روبسپیر)ك امریله توقیف، و ۱۷۹٤ سنه‌سی نیساننده اعدام اولنمشدر.

دانچیغ { [«دانسیغ» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

داندونغ { (Dandenong) آوسترالیانك ویقتوریا حکومتنده و(ملبورن)ك ۳۲ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، (فلیب پورت) قویندن ۱۳ کیلومترهلك مسافه‌ده ومذکور قویه دوکیلان بالیقلرینك کثرتیله مشهور اولان (داندونغ قریق) نهری اوزرنده واقعدر. (داندونغ رانج) تسمیه اولنان سلسلهٔ جبالك منتهای غربیسنده بولنوب، موقعی غایت کوزل وپك یوکسك اوقالیپتوس آغاجلریله مستوردر. قربنده بر آلتون معدنی و اطرافنده کوزل و واسع مرعالری واردر.

داندولو { (Dandolo) وندیکده اسکی بر خاندان اولوب، بو خانداندن بر چوق (دوژ) لر یعنی جمهوریت رئیسلری کلمشدر. بونلرك الك مشهوری (انریقو داندولو) درکه ۱۱۹۲ تاریخ میلادیسنده، ۸۲ یاشنده اولدیغی حالده، ریاسته انتخاب اولنمش؛ و دردنجی اهل صلیب سفرینك باشلیجه مرتبلرندن اولوب، وندیك جمهوریتی نامنه (زاره) یی ضبط ایتمش؛ واهل صلیبی قسطنطینیه‌یه طوغری سورمشدی. قسطنطینیه‌نك اهل صلیب طرفندن ضبطی اوزرینه، کندیسنه تکلیف اولنان حکمدارلیغی رد ایله، یالکز شهر مذکورك بر محله‌سنی (یعنی غلطه‌یی) و جزایر بحر سفیدی وندیکه الحاق ایتمش؛ وکندیسی رومانیا دسپوطلغیله اکتفا ایلمش ایدی. بر سنه صکره یعنی ۱۲۰۵ ده قسطنطینیه‌ده وفات ایتمشدر. — جووانی داندولو ۱۲۸۰ ده دوژلغه انتخاب اولنوب، ۱۲۸۹ ده وفات ایتمشدر. — فرانچسقو داندولو ۱۳۲۸ دن ۱۳۳۹ تاریخنه‌دك دوژلق ایتمشدر. — آندریا داندولو ۱۳٤۲ ده انتخاب اولنه‌رق، مجارلره قارشی ایتدیکی محاربه‌ده موفق اوله‌مامش ایسه‌ده، علوم ومعارفی ارقا ومشهور (پترارق) ی حمایه ایتمکله اکتساب نیکنامی ایلمش؛ و ۱۳۵٤ ده وفات ایتمشدر.

دانسیغ { یاخود دانچیغ (Dantzig) وآلمانجه (Danzig) پروسیه‌نك شمال شرقی جهتنده و برلینك ٤۰۷ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق ویستوله ایرماغنك ساحل یسارنده ونهر مذکور منصبندن ۷ کیلومتره یوقاریده واقع سنجاق مرکزی بر شهر واسکله اولوب، بیوك لیمانی، جسیم استحکاماتی، متعدد دمیریوللری و ۱۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر. موقعی پك کوزل ایسه‌ده، خارجنده بولنان بعض یکی محله‌لرندن ماعداسی طرز قدیم اوزره اولوب، سوقاقلری طار و طولاشقلیدر. الك کوزل ابنیه‌سی بلدیه دائره‌سیله تیاتروسی وطوبخانه‌سیدر. ۲۳ کلیساسی، کتبخانه‌سی، مکتب اعدادیسی، تجارت، صنایع وبحریه مکتبلری، موزه‌سی، بورسه‌سی، بانقه‌سی، متعدد تأسیسات علمیه وتجاریه‌سی، سفائن اعمالنه مخصوص بیوك دستکاهلری، چوخه، اجزای کیمیویه، اسلحه، مشهور قونیاق وسائره فابریقه‌لریله پك ایشلك تجارتی واردر. اسکی بر شهر اولوب، خیلی وقت دانیمارقه‌لیلرله اسوجلیلر آره‌سنده سبب مجادله بولنمش، و بر آره‌لق لهستانه تابع اولمش ایدی. — دانسیغ سنجاغی ۸ قضایی حاوی اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۸۰۵۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۵٤۲۰۰۰ کیشیدر.

دانش { فرس شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر: برنجیسی (میرزا محمد رضی) طوسلی اولوب، امام علی رضا نسلندن اولان ساداتدندر. ۱۰۷۶ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

تا کرا سیراب کن ای ابر نیسان زینهار
قطره می تاموتواند شد چرا کوهر شود

— ایکنجیسی (منشی دانش علیخان) برادری منشی رونق علیخان ایله برابر هندستانده اود خطه‌سنك حکمداری نواب سعادت علیخانك کتابتنده بولنمش، ولکهنوده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

آن سلسلهٔ زلف مجنبان ذکر ای باد
درشور میاور دل شوریدهٔ مارا

دانش بك { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، استانبوللیدر. دیوان همایون مهمه اوطه‌سی خلفاسندن ایکن، ١٢٤٥ تاریخنده کنج یاشنده وفات ایتمشدر. بر دیوانچه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

کورمدم کیتدکجه هجران ایچره صبح وصلنی
اول مه خوابیده‌نك بختم شب یلداسیدر

دانشمند { (غازی احمد بن علی بن نصر) ترکان امراسندن اولوب، دانشمندلی دولتنك مؤسسیدر. کندیسی عالم وفاضل ومجاهد برذات اولوب، ٤٥٠ تاریخلرنده بلاد رومده یعنی آناطولی جهتنده غزا ایتمك اوزره، خلیفهٔ عباسیدن مساعده استحصال ایدوب، فتح ایده‌جکی ممالك ولایتی جانب خلافتدن کندیسنه تودیع اولنمشدی. بونك اوزرینه ملاطیه‌یه عزیمت ایدوب، سیواسی فتح، ومقر اداره اتخاذ ایتدکدن صکره، قسطمونی‌یه قدر توسیع فتوحات ایلمش؛ ونیکساری محاصره ایتمکده ایکن، شهیداً وفات ایتمشدر.

دانشمند { (عبد الباقی) ایران شعراسندن اولوب، تبریزلیدر، وبغدادده امرار عمر ایتمشدر. نسخ وثلث خطلرنی پك ایی یازدیغی مناسبتله، شاه عباس ماضی طرفندن اصفهانه جلب اولنه‌رق، جامع کبیرك خطلرنی یازمشدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بود کلام توثبتم بصفحه صفحهٔ دل
بسینه ام دل صدپاره مصحف بغلی است

دانشمندلی { (یاخود دولت دانشمندیه) آنف الترجمه غازی احمد دانشمند طرفندن تأسیس اولنمش بر دولت اولوب، مرکزی سیواس شهری ایدی. بو دولت ٤٦٤ تاریخنده تأسس ایدوب، ٥٦٠ تاریخلرینه‌دك تقریباً یوز سنه سورمشدر. دانشمندلی دولتنی ترکیب ایدن حکمدارلر ٦ کشی اولوب، اسملریله تاریخ جلوسلری بر وجه زیردر:

غازی احمد دانشمند	٤٦٤
غازی محمد بن دانشمند	—
یاغی بصان ابوالمظفر نظام الدین بن محمد	٥٣٨
غازی جمال الدین بن نظام الدین	٥٦٢
ابراهیم بن محمد بن دانشمند	—
ابوالفداء اسماعیل بن ابراهیم	—

بونلردن غازی محمد بن دانشمند اهل صلیبك شامه هجومنده ٥١٨ تاریخنده اوزرلرینه عسکر سوق ایده‌رك، غلبه چالمش، وکندیلرینه خیلی تلفات ویردیروب، بر چوق اسیر طوتمشدی. دولت دانشمندیه‌نك انقراضنده ملکلری دولت سلجوقیه‌یه انتقال ایتمشدر.

دانشی { (سلیمانکی زاده پیری چلبی) اونتجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، بر مدت مدرسلك ایتدکدن صکره، مصرده منوفه قاضیلغنه تعیین اولنه‌رق، کیدرکن، کمی باتمغله، مغروقاً وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

قاتی حلقه تنی زرد اولانی اونوتمه
قولاغکده کوپه اولسون سنك ایکل سوزمز

دانقورت { (Dancourt) فرانسه‌نك فاجعه‌نویس محررلرندن اولوب، ١٦٦١ ده (فونتنبلو) ده طوغمش، و١٧٢٦ ده وفات ایتمشدر. برچوق تیاترو اویونلری یازمشدر.

دانوب { (Danube) السنهٔ اجنبیه‌ده طونه نهرینه ویریلان اسمدر. [«طونه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دانور { (Danvers) آمریقای شمالیده جماهیر متفقه‌نك (مساچوست) جمهوریتنده و بوستونك ٢٠ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ٥٦٠٠ اهالیسی، بیوك بر مکتبی وقوندره فابریقه‌لری واردر.

دانویل { (Danville) بو اسمله آمریقای شمالینك ممالك مجتمعه‌سنده ٤ قصبه واردر:

برنجیسی (ایلینویس) جمهوریتنده وشیقاغونك ٢٠٠ کیلومتره جنوبنده. و (ورمیلیون) نهرینی تشکیل ایدن ایکی چایك محل تلاقیسنده واقع اولوب، ٤٧٥٠ اهالیسی، ٦ دمیریول خطی و جوارلرنده پك منبت اراضیسی واردر. قضا مرکزیدر.

— ایکنجیسی (کنتوکی) جمهوریتنده و(فرا-

نقفورت)ك ٦٥ كیلومتره جنوبنده واقع اولوب، ٢٥٤٠ اهالیسی، صاغر و دیلسزلره مخصوص مكتبی، عقائد مكتبی و مكمل بر كتبخانه‌سی واردر. ١٧٩٢ تاریخنده دك كنتوكی جمهوریتنك مركزی بولنوب، شمدیكی حالده قضا مركزیدر.

— اوچنجیسی پانسیلوانیا جمهوریتنده و (هاریسبورغ)ك ٨٠ كیلومتره شمال شرقیسنده واقع اولوب، ٨٤٣٠ اهالیسی، بر قنالی، دمیر یوللری، جوارنده كلیتلی دمیر و آنتراسیت معدنلریله بر چوق دمیرخانه وسائر فابریقه‌لری واردر.

— دردنجیسی (ویرجینیا) جمهوریتنده و (ریچموند)ك ٢٢٠ كیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (دان) نهری اوزرنده واقع اولوب، ٣٤٠٠ اهالیسی واردر.

دانی (عثمان بن سعید) علم قرائتده «الاقتصاد فی رسم المصحف» عنوانلی كتابك مؤلفی اولوب، ٤٤٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. — (ابو اسحق ابراهیم دانی) دخی مغرب اطباسندن اولوب، ناصر بن مستنصرك زماننده مراكشده وفات ایتمشدر. ایكیسی دخی اندلسك (دانیه) شهرندن ایدیلر.

دانیال (Daniel) انبیاء بنی اسرائیلدن وحضرت داود (عم)ك نسلندن اولوب، میلاد عیسی (عم) دن ٦٠٦ سنه اول، چوجق اولدیغی حالده، بخت نصر طرفندن اسیر ایدیلن بنی اسرائیل افرادیله برابر بابله كوتوریله‌رك، بو حكمدارك سراینده بیومش، وكندیسیله خلفی بالطاسارك معبر باشیسی اولمشیدی. حكمدارك تصویرینه سجده ایتمكدن امتناع ایتدیكیچون، آرسلانلره آتلدیغی حالده، صاغ وسالم چیقمشدی. تاریخ وفاتی معلوم دكلدر. عزیر (عم) له معاصر بولنمشدر. بخت نصرك وفاتندن صكره بهمن بن اسفندیار طرفندن حضرت عزیرله برابر قدسه كوندریله‌رك، عودتنده اهواز قربنده واقع (سوسه) شهر قدیمنده وفات ایتمش اولدیغی مرویدر. رمل وتعبیر رؤیایی ایجاد ایدن حضرت دانیال (عم) اولدیغی متواتردر.

دانیال میرزا هندستان ملوك تیموریه‌سندن مشهور اكبر شاهك اوچنجی اوغلی اولوب، پدری طرفندن عسكرله دكنه كوندرلمش اولدیغی حالده، ١٠١٣ تاریخنده ٣٣ یاشنده برهانپورده وفات ایتمشدر.

دانیل سنت — (St. Daniel) خرستیانلرك اعزه‌سندن اولوب، ٤١٠ تاریخنده سوریه‌ده سمیساط قربنده طوغمش، و ٤٩٠ ده وفات ایتمشدر. بر قاچ سنه بر ستون اوزرنده ریاضت وعبادتله اشتغال ایده‌رك یاشامشدر. كانون اولك ١٠ نده یورطیسی اجرا اولنور.

دانیلوف (Danilof) روسیه‌نك (یاروسلاو) ایالتنده ویاروسلاوك ٧٠ كیلومتره شمالنده اوله‌رق (پانده) نهری اوزرنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٤٥٧٠ اهالیسی واردر.

دانیمارقه (Danemark) آوروپانك دول صغیرهٔ شمالیه‌سندندر.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — دانیمارقه قراللغی ١٨٦٤ معاهده‌لرندن بری (كیمبریق) شبه جزیره‌سنك قسم شمالیسندن وبو شبه جزیره ایله اسوجك جنوب غربی سواحلی آره‌سنده واقع جزایردن مركب اولوب، جنوباً پروسیه‌یه الحاق ایدلمش اولان (اشلسویغ) خطه‌سنه مربوط اولدیغی حالده، سائر جهتلردن قره‌یه ارتباطی وحدود بریه‌سی یوقدر. حدود جنوبیه‌سی قسماً بعض كوچك نهرلرك مجرالرندن وقسماً خطوط موهومه‌دن عبارتدر. غرباً بحر شمالی ایله، شمالاً (اسقاكراق) بوغازیله، شرقاً (قاتغات) بوغازیله، شرق جنوبی جهتندن دخی بحر بالطیقله محاطدر. دانیمارقه جزایری قاتغات دكزیله بحر بالطیق آره‌سنده واقع اولوب، بینلرنده بیوك وكوچك (بلت) و (سوند) اسملریله اوچ بوغاز و كوچك آطه‌لرك آره‌لرنده دخی بر چوق بوغازلر تحصل ایدیور. قره قسمی شمالدن جنوبه ٣٠٠ كیلومتره طولنده اولوب، عرضی ١٠٠ ایله ١٢٠ كیلومتره آره‌سنده‌در. آنجق جزایر دخی داخل اولدیغی حالده، دانیمارقه انكلسنك شمال غربیدن جنوب شرقیه طولی ٤٣٥ وعرضی ٣٠٠ كیلومتره در. دانیمارقه الكاسی ٥٤°٣٣′ ایله ٥٧°٤٥′ عرض شمالی و ٤°٥′ ایله ١٠°١٧′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. بحر بالطیقك آچیقلرنده بولنان (بورنهولم) آطه‌سی بو داره‌نك خارجنده در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٨٢٥٧ مربع كیلومتره اولوب، بونك ٢٥٢٤٤ كیلومتره‌سی قره‌یه یعنی (یوتلاند) خطه‌سنه و ١٢٩٩٣ كیلومتره‌لكی ده جزائره عائددر.

احوال طبیعیه‌سی. — دانیمارقه بالطیق دكزینك

جنوب وشرق طرفلرنده ممتد اولان واسع اووه‌لرك بقیه‌سی حکمنده اولمغله، طبیعت اراضیجه بواووه‌لردن فرقی اولمیوب، عمومیت اوزره آلچق یرلردن عبارتدر. ارتفاع وسطیسی ۳۵ متره ایله ۲۰ سانتیمتره اولوب، آوروپا قطعه‌سنده یالکز فلمنك مملکتی دانیمارقه‌دن دها آلچقدر. قره جهتنی تشکیل ایدن (یوتلاند) شبه جزیره‌سنك سواحل شرقیه‌سی وعلی الخصوص بوسواحلك قسم جنوبیسی پك کیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، اشجارله مستور ومحصولدار تپه‌لردن عبارت ایسه‌ده، ایچ طرفی قوملق، طاشلق، وچالیلق اولوب، غیر منبت وحزین منظره‌لیدر. سواحل غربیه‌سی اولدجه منبت وواسع مرعالری حاوی ایسه‌ده، متحرك بعض قوم تپه‌لری واردر، که بعضاً کلیتلی خساری موجب اولور. آطه‌لر عمومیت اوزره ارتفاعی آز تپه‌لردن عبارت اولوب، ساحللری اشجارله مستور اولمغله، بینلرنده تشکل ایدن بوغازلر دنیانك اك کوزل یرلرندن معدوددر. آنجق بو جزائرك اك بیوکلری اولان (سیلاند) ایله (فیونیه) نك ایچ طرفلری نظاره اوصانج ویره‌جك صورتده متحد الشکل اووه‌لردن عبارتدر.

دانیمارقه‌نك وسعت اراضیسی و طاغلری اولمدیغی جهتله، بیوك نهر وایرماقلری اولمیوب، «صو» معناسنی افاده ایدن (آ) ترکیبیله یاد اولنور برطاقم چایلری واردر. بونلرك اك بیوکی (یوتلاند) ك اورته‌لرنده نبعانله شرق شمالی‌یه طوغری آقه‌رق و بر طاقم کوللرك ایچلرندن کچه‌رك (راندس فیورد) قوینه دوکیلن (غودن آ) در، که مجراسنك طولی یالکز ۱۳۲ کیلومتره‌دن عبارتدر. مجراسی ۷۵ کیلومتره طولنده اولان (استورآ) دخی غربه طوغری جریانله (نیسوم فیورد) قوینه دوکیلور. یوتلاندك وسطرله قسم شرقیسنده وآطه‌لرده بر چوق کوللر دخی بولنور. انهاره بدل دانیمارقه‌نك (فیورد) اسمیله مسمی بر چوق طار واوزون قویلری واردر، که قره‌لرك ایچنه پك درین کیروب، سیرسفائنی تسهیل ایدیورلر. بونلرك اك بیوکی (ایم فیورد) در، که یوتلاندك قسم شمالیسنده ساحل شرقیدن باشلایوب، غربه طوغری ایلریلدکجه توسع، وبرطاقم کنیش کوللر وبوکوللرك اورته‌لرنده برطاقم آطه‌لر تشکیل ایده‌رك، شبه جزیره‌نك ساحل غربیسی قربنه قدر کیتدیکی حالده، ۱۸۲۵ تاریخ میلادیسنده بونك منتهاسیله دکیز آره‌سنده‌کی فاصله دخی دکیزك طالغه‌لرندن رفع اولنه‌رق، بواوزون کورفز قاتغات دکیزیله بحر شمالی آره‌سنده بر قنال صورتنی آلمش، ویوتلاندك قسم شمالیسنی آیروب بر آطه حکمنده براقمشدر. آنجق بو قنالك بحر شمالی جهتندکی آغزی صیغ وآچلمسی مصارف کثیره‌یه متوقف اولدیغندن، سیرسفائن حقنده برفائده‌یی مستلزم اوله‌میور.

دانیمارقه جزایری بینندکی بوغازلرده سیرسفائن مخاطره‌دن خالی اولمدیغی کبی، سواحلنك سائر طرفلرنده دخی صیغلر، آقنتیلر و شدتلی طالغه‌لر چوق اولمغله، سفائن مهونتله ایشلیه‌میور.

اقلیم وهواسی. — دانیمار دکیزله محاط کوچك یرلردن عبارت اولمغله، اکثریا صوئوق ورطوبتلی سیسلرله مستور اولوب، قیشین میزان الحراره صفردن یوقاری ۳ ایله صفردن آشاغی ٤ درجه‌لری آره‌لرنده بولنور؛ وبعضاً تحت الصفر ۱۵ درجه‌یه قدر اینوب، بوغازلر وساحللر طونار. یازین میزان الحراره ۱۵ ایله ۲۲ درجه‌لری آره‌لرنده بولنور. یاز موسمی حزیراندن آغستوسك نصفنه قدر دوام ایدوب، بو موسمده هوا پك سریع التحولدر. صوك بهاری کوزل ایسه‌ده، پك قیصه اولوب، تشرین اولده صوئوقلر باشلار، و تشرین ثانیده یاغمور وفرطونه‌لر چوق اولور. کوندوز وکیجه‌لرك اك اوزونی ۱۷ واك قیصه‌سی ۷ ساعتدر. یازین دخی کیجه‌لری سرینددر. مانع اوله‌جق جبالك فقدانندن طولایی روزکاری پك شدتلی اولوب، اکثریا بلوطلری طاغیدیر.

تقسیمات جغرافیه وملکیه‌سی. — بوقاریده ذکر اولندیغی اوزره دانیماقه (یوتلاند) تسمیه اولنان برشبه جزیره ایله برطاقم جزایردن مرکبدر. بوجزایر بیوك، اورته وکوچك اوله‌رق اوچ صنفه منقسم اولوب، بیوکلری: سیلاند، فیونیه، لالاند و فالستر اسملریله ٤؛ اورتانجه‌لری: لانکلاند، آرو، موئن، سامو، آنهولت، لاسو و بورنهولم اسملریله ۷ آطه‌دن عبارتدر. کوچکلری دخی بیوك و اورتانجه جزایر ایله یوتلاند سواحلی اطرافنده بولنور.

اداره‌جه دانیمارقه ۷ ایالته منقسم اولوب، ۳ ی آطه‌لرده و ٤ ی یوتلانده‌در. بو ۷ ایالت بروجه زیر ۱۸ قضایه منقسمدر:

(جزایرده)

ایالت		قضا
١ سیلاند	١	قوپنهاغ
	٢	فردریقسبورغ
	٣	هوالبك
	٤	پرستو
	٥	سورو
	٦	بورنهولم
٢ فیونیه	٧	اودنسه
	٨	اسوندبورغ
٣ لالاند	٩	ماریبو

(قره‌ده)

ایالت		قضا
٤ آلبورغ	١٠	آلبورغ
	١١	هیورینغ
	١٢	تریستد
٥ ویبورغ	١٣	ویبورغ
٦ آرهوس	١٤	آرهوس
	١٥	راندرس
٧ ریبه	١٦	ریبه
	١٧	ویله
	١٨	رینکیوبینغ

بحر محیط شمالیده واقع ایسلانده جزیرهٔ کبیره‌سیله (فرویر) جزایر صغیره‌سی دخی دانیمارقه‌نك ممالك متمه‌سندن اولوب، آیریجه برر ایالت صورتنده اداره اولنور.

محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. — دانیمارقه‌نك کثرت رطوبتی نباتاتك نشوونماسنه پك مساعد ایسه‌ده، شدتلی روزکاری اکثریا آغاجلری قیرار، وشمال غربیدن اسن روزکار اشجارك اوجلرینی قورودور. مع هذا یوتلاندك جهت شرقیه‌سیله فیونیه وسیلانده خیلی اورمانلر بولنوب، میشه، کورکن، سکود، قاین آغاجی وسائر اشجار بولنور. چام آغاجلری آز در. چایرلری پك چوق و پك کوزل اولوب، اهالینك سعی وغیرتیله برچوق بطاقلقلر قورودلمش، وصنعی چایرلر وجوده کلمشدر. مرعالری دخی چوقدر. ذخایری ادارهٔ مملکته کافی اولوب، یوتلاندك چاوداری، بورنهولمك بولافی، لالاندك آرپه‌سی وسیلاندك بغدایی مشهوردر. بوندن بشقه کتن، کنویر، توتون، مصر، تانس، کیمیون، خردال وسائره حاصل اولور. سبزه باغچه‌لری دخی چوق اولوب، انکینار، قرن بهار، قوش قونماز و سائر سبزه‌لرله قاون و قاربوز یتیشدیریلیر. اوزوم آنجق صوبه ایله یتیشدیریلوب، شفتالی وقیسی دخی آز ایسه‌ده، اریك، کراز، آرمود والما کبی میوه‌لری پك چوق وپك کوزلدر. میوه محصولاتندن اسوجه وروسیه‌یه خیلی اخراجاتی اولور.

برقاج قرن اول دانیمارقه‌نك اورمانلری پك چوق اولوب، او وقتلرده قورد و آیی وکیك کبی حیوانات وحشیه‌لری ده کثرتلی ایدیسه‌ده، اورمانلرینك آزالمه‌سیله برابر بو حیوانلر دخی کسب ندرت ایدوب، شمدیکی حالده یالکز تیلکی وطاوشان کبی کوچك حیوانلرله ککلیك وسائر آو طیوری بولنور. یبانی قاز واوردکلری چوقدر. حیوانات اهلیه دانیمارقه‌نك باشلیجه منابع ثروتندن اولوب، صیغیر وقویونلری چوقدر. قویونلری انکلیز واسپانیول قویونلرله قاریشدیره‌رق، جنسلرینی اصلاح ایتمشلردر. دانیمارقه‌نك آتلری ایکی جنس اولوب، آطه‌لرده‌کیلر کوچك بویلی لکن پك قوتلیدر. یوتلانده‌کیلر ایسه ایری اولوب، ممالك اجنبیه‌ده دخی مقبولدر. صیغیرلرك یوتلانده‌کیلر دها بیوك وآطه‌لرك‌کیلر کوچکدر. یوتلانده طوموزلر دخی چوقدر. قاز واوردك وسائر طیور اهلیه دخی کثرتلیدر. دانیمارقه‌لیلر زراعته و حیوانات یتیشدیرمکه پك چوق سعی وغیرت ایدوب، بو سایه‌ده جمله‌سی رفاهله کچینیرلر، وهر نه‌قدر پك زنکینلری نادر ایسه‌ده، ضرورت چکنلری دخی پك نادر اولوب، هله دیلنجیلکك نامی بیله مجهولدر. دانیمارقه‌نك دکیزلری نوروج سواحلی قدر دکلسه‌ده، هر حالده کلیتلی بالیقلری حاوی اولوب، بالقجیلق دانیمارقه‌لیلرك باشلیجه مدار تعیشلرندندر. قاتغات دکیزنده استاقوزلر کثرتلی اولدیغی کبی، بعض کول ونهرلرنده دخی ییلان بالیغی وسائر طاتلی صو بالقلری چوقدر.

صنایع وتجارتی. — دانیمارقه‌ده صنایع پك ترقی ایتمه‌مش ایسه‌ده، یوتلاندك طوغله وکرمید ایله صاقسی‌یه متعلق سائر مصنوعاتی چوقدر. مملکت مذکوره‌نك ارککلری زراعتله، حیواناته، بالقجیلقله، کمیجیلکله وسائر بوکبی ایشلرله مشغول اولدقلری حالده، قادینلری یوك ویاموقدن ایبلك بوکه‌رك، کندی مابوسانلرینی کندیلری نسج واعمال ایدرلر. یوتلاندك شرق جهتنده کیلرده مستعمل ایپ وخلاط دخی یاپیلیر، وکلیتلی اسپرتو وراقی چیقاریلیر. دانیمارقه‌دن بهر سنه برچوق ارککلر دخی ترك وطنله، کمیجیلك وسائر خدمتلرده استخدام اولنمق اوزره، ممالك اجنبیه وعلی‌الخصوص آمریقا ممالك مجتمعه‌سنه هجرت ایدرلر.

دانیمارقه‌نك اخراجاتی آز دکل ایسه‌ده، باشلیجه دری، یاغی، طوموز پاصدیرمه‌سی، پینیر، حیوانات

وحبوبات کبی محصولات طبیعیه‌دن اولوب، منسوجات وسائر معمولات صناعیه‌یه متعلق اخراجاتی یوقدر. ادخالاتی ایسه باشلیجه فابریقه محصولاتندن معدود اولان منسوجات واقمشهٔ مختلفه ایله ماکینه وسائره‌دن عبارتدر. اخراجاتی سنوی تقریباً ٢٤٠ وادخالاتی ٣٢٠ ملیون فرانق قیمتنده‌در. سواحل ولیمانلری چوق اولمدقدن بشقه، دمیر یوللری دخی چوق اولوب، مجموع خطوطی تقریباً ٢٠٠٠ کیلو متره طولنده‌در.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — دانیمارقه‌نك اهالیسی ٢١٧٢٢٠٥ عددنده اولوب، بو مقدارك ٩٤٢٣٦١ ی یوتلانده ٩١٧٤٥٧ سی جزایرده و٣١٢٣٨٧ سی ده پایتختی اولان قوپنهاغ شهرنده ساکندر. دانیمارقه‌لیلر جرمان جنسنك (اسقاندیناو) شعبه‌سندن اولوب، لسانلرینك اسوج ونوروج لسانلریله مناسبت ومشابهت تامه‌سی وآلمان لسانیله دخی قرابتی واردر. دانیمارقه لسانی نوروجك بیوك شهرلرنده دخی تکلم اولنور، ونوروجك دخی لسان رسمیسیدر. مذهبجه بتون اهالی پروتستاندر. دانیمارقه‌لیلر عمومیت اوزره اورته بویلی، صاری صاچلی، مائی کوزلی، چالیشقان، ناموسلی، متواضع وجسور آدملر اولوب، کندی حاللرنده بولنورلر، وشعشعه‌لی حرکاتی سومزلر. هر نه‌قدر کندی بینلرنده جنبش واکلنجه‌یی سوب مونس آدملر ایسه‌ده، بیانجیلره قارشی براز صوغوقدرلر. معارف دانیمارقه‌ده پك منتشر اولوب، اوقومه یازمه بیلمینلری پك نادردر. اهالیسی بیننده علوم وفنونك هر برنده بتون آوروپاجه صیت وشهرت قزانمش پك چوق آدملر یتیشمشدر. فلکیوندن مذهب مخصوص صاحبی (تیهوبراهه) ایله مشاهیر سیاحیندن (نیبوهر) بو جمله‌دندر.

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه وعسکریه‌سی. — دانیمارقه قراللق اولوب، حکومتی مشروطیتله اداره اولنورسه‌ده، مجلس مبعوثانك بودجه‌یه مداخله ایتمکه حقی یوقدر. قراللری اسکی برخاندانه منسوب اولمغله، اکثر آوروپا خاندان حکمدارلریله قرابت صوریه‌سی واردر. مجلس اعیانی ٦٦ اعضادن مرکب اولوب، بونلرك ١٢ سی قرال طرفندن قید حیات شرطیله تعیین، ودیکرلری اهالی طرفندن ایکنجی درجه‌ده انتخابله و ٨ سنه مدتله انتخاب اولنورلر. مجلس مبعوثانی دخی طوغریدن طوغری‌یه اهالی طرفندن وبهر ١٦٠٠٠ کشی ایچون بر مبعوث حسابیله انتخاب اولنمش یوزی متجاوز اعضادن مرکبدر. ایسلانده دانیمارقه‌نك اجزای متممه‌سندن معدود اولدیغی حالده، آیریجه مجلس مبعوثانی اولوب، قوپنهاغه مبعوث کوندرمز. (فروئر) جزایری ایسه مجلس اعیانه بر مبعوث کوندرمك حقنی حائزدر. اهالی: زادکان، تجار ورنجبر اوله‌رق ٣ صنفه منقسم اولوب، زادکانك الیوم اعتبارلری چوقدر، وبو اعتباره قارشی دولته مخصوص بر ویرکی ویررلر. مأمورین دولت دخی زادکاندن معدوددرلر. سنوی واردات ومصارفی ٨٠ ملیون فرانق یعنی ٣ ½ ملیون لیرا راده‌لرنده‌در. عسکری صلح زماننده ٤٥ وحرب زماننده ٦٠ بیك موجوددن عبارتدر. سفائن حربیه‌سی ٤٥ عددنده اولوب، بونلرك ٨ ی زرهلی و ٢٠ سی تورپیلیوزدر.

مستملکاتی. — دانیمارقه دولتنك دانیمارقه‌نك خارجنده بعض مستملکاتی اولوب، بونلرده بحر محیط شمالیده واقع ایسلانده جزیرهٔ کبیره‌سیله (فروئر) جزایر صغیره‌سندن و (غروئنلاند) ك جنوب غربی سواحلیله آنتیل دکیزنده واقع سنت قروا، سنت طوماس وسنت ژان آطه‌لرندن عبارتدر. جمله‌سنك اهالیسی ١٣٠٠٠٠ راده‌لرنده‌در.

احوال تاریخیه‌سی. — دانیمارقه‌نك اسکی اهالیسی (کیبر) یاخود (چیبر) اسمیله معروف اولوب، جنسیجه اقربالری اولان (توتون) لرله برابر غال ممالکنه کیره‌رك، رومالیلره قارشی خیلی محاربه وابراز شجاعت ایتمشلردی. بعده (غوت) قومی دانیمارقه واسوج ایله نوروجه کیره‌رك، بونلردن بعض حکمدارلر دانیمارقه‌ده حکومت سورمشلردر. دانیمارقه‌نك الك اسکی حکمداری (اسکولد) اسمنده اولوب، بونك نسلندن کلن حکمدارانه (اسکولدیون) نامی ویرمشلردر. اسکولد ایله خلفلرینك احوال تاریخیه‌سی بر چوق مصاللر وخارق عاده وقوعات ایله ممزوج بولندیغندن، حقیقت نظریله باقیله‌ماز. دانیمارقه اهالئ قدیمه‌سی همجنسلری اولان اسوج ونوروج اهالیسیله برابر ذاتاً کمیجی اولوب، قورصانلغه میل طبیعیلری

بولنديغندن، روما دولتنك قوتى زائل اولنجه جنوبه طوغرى يايبله‌رق، برطاقم سواحل ونهر منصبلرى ضبط ايتمش؛ و (نورمان) يعنى «شمال آدملرى» ناميله شهرت بولمشلردى. بونلر جسارتلرى نسبتنده وحشى، خونخوار ويغماكر آدملر ايدى. ۸۳۲ تاريخ ميلاديسنده انكلتره‌يى استيلا ايده‌رك، اوراده ايكى دولت تأسيس ايتدكلرى كبى، ۹۱۱ ده دخى فرانسه‌نك او وقتدن (نورمانديا) تسميه اولنان خطه‌سيله فرووِر، شتلاند، اورقاده وايسلانده جزايرنده يرلشمش؛ ومؤخراً يغماكرلكلرينى اسپانيا وايتاليا وسيجيليايه قدر توسيع ايتمشلردى. اووقتلرده كنديلرى برچوق قبائله منقسم اولوب، هربر قبيله كندى رئيسنه تابع ايدى. بعده فرانق حكمدارلرى كنديلرينك حقوقنه مداخله ايتمك ايستدكلرندن، بو قبيله‌لر برلشه‌رك، اوچ دولت تشكيل ايتمشلردى،كه دانيمارقه، اسوج ونوروج دولتلريدر.

(ايوان ميكبلاتى) سيلاند ايله سائر آطه‌لرى (اسقانه) يه ضم ايده‌رك، بووجهله تشكل ايدن دولت (دانيمارقه) نامنى آلمشدى. خلفلرندن (اختيار غورموند) ۸۸۵ تاريخندن ۹۲۰ تاريخنه‌دك بونلاندى وبتون دانيمارقه قبائلنى دخى رام ايده‌رك،دولتنى توسيع ايتديكى كبى، تورونى (اسوتون) دخى ۱۰۰۰ تاريخنده نوروجك برقسمنى و ۱۰۱۳ ده انكلتره‌نك قسم اعظمنى ضبط ايتمش؛ واوغلى (قانوت) بو ايكى مملكتى كاملاً دائرهٔ اطاعتنه كتيردكدن صكره، اسقوچيه‌نك دخى قسم اعظمنى استيلا ايلمشدى. بونك زماننده دانيمارقه دولتنك قوت وسطوتى درجهٔ نهايته واصل اولوب، آنجق متعاقباً زواله باشلايه‌رق، ۱۰۴۲ ده انكلتره واسقوچيه و ۱۰۴۷ ده نوروج دانيمارقه دولتندن آيرلمشدر. قانوت بعض اسباب سياسيه‌دن طولايى خرستيانلغى قبول ودانيمارقه‌يه ادخال ايتمشدر. اوصره‌ده ظهور ايدن مناقشات داخليه دانيمارقه دولتنك ضعفنى موجب اولوب، ۱۰۴۷ ده (اسوتون استريتسون) يكى بر دولت تأسيس ايتمش ايسه‌ده، بونك سلاله‌سندن دخى يالكز ايكى اوچ ابى حكمدار كلوب، بونلردن ايكنجى (والدمار) ك زماننده واون اوچنجى قرن ميلادى اواسطنده دانيمارقه دولتى بالطبق دكيزينك بتون سواحل جنوبيه‌سنه حاكم ايدى. بو دولت زماننده دره بكلرى بيوك بر قوت ونفوذ قزانه‌رق، قراللرك النده هيچ بر حكم براقمامش؛ وزرع دره بكلرينك اسارتى آلتنده ازيلوب، زراعت كريلمش، وتجارت (توتور)لرك الينه كچمش ايدى. ۱۳۸۷ ده (استريتسون) سلاله‌سندن اركك قالمامغله، اوچنجى والدمارك قيزى (ماركريته) تخته چقوب، ۱۳۹۷ ده اسوج ونوروجى دخى دانيمارقه‌يه الحاق ايده‌رك،«قالمار اتحادى» ناميله معروف بردولت تشكيل ايتمشدر. ۱۴۴۸ ده (اسكولد) نسلى منقرض اولمغله، دانيمارقه‌لىلر (اولدنبور) قونتى قراللغه انتخاب ايتمشلر؛ وبو ذات برنجى (قريستيان) ناميله تخته اوتوروب، سلاله‌سى بوكونه قدر دانيمارقه‌ده حكم سورمكده اولدقدن بشقه، بو سلاله‌دن اسوج وروسيه‌ده حكومت سورمش حكمدارلر كلمشدر. بو سلاله زماننده دخى دره بكلرى واعضاى بونلر طرفندن منتخب اولان (سناتو) يعنى مجلس اعيان بيوك بر قوت ونفوذ قزانه‌رق، حكمدارلرك النده يك آز حكم براقمشلردى. اسوج دخى اتفاقدن آيريلوب، دانيمارقه ايله بالدفعات محاربه‌يه كيريشمشدر. ۱۶۶۰ ده اهالى قيام ايدوب، دره بكلرينك قوتنه بر حد قويه‌رق، وحكم واقتدارى سناتودن قالديره‌رق، ادارهٔ مملكتى قراللرينك الينه تسليم ايتمشلردر. اوندن صكره دانيمارقه اسوجله، روسيه ايله وانكلتره ايله برچوق محاربه‌لر ايدوب، هله قرن حاضر ميلادى ابتدالرنده بيوك ناپوليونله اتفاق ايده‌رك، سائر دولتلرله بوزيشمقدن خيلى غائب ايتمش؛ ونوروجى اسوجه ترك ايتمكه مجبور اولديغى كبى، هندستان وبحر محيط هنديده‌كى مستملكاتى دخى انكلتره‌يه براقش ايدى. ۱۸۴۹ ده يدنجى فردريق مشروطيتى اعلان ايتمشدر. ۱۲۶۳ ده آلمانيا هيئت متفقه‌سى (اشلسويغ) ايله (هولشتاين)ى آلمانيا دائرهٔ اتحادينه ادخال ايتمكله، بونك اجراسنى درعهده ايدن آوستريا وپروسيه دانيمارقه دولتيله حرب ايده‌رك، ۱۸۶۴ ده دانيمارقه مذكور ايكى مملكتى ولاينبورغى ترك ايتمكه مجبور اولمش؛ و ۱۸۶۶ ده پروسيه آوستريايه ايتديكى غلبه اوزرينه مملكتين مذكورتينى ضبط ايتمشدر.

دانيّه } اندلسده بلنسيه اعمالندن بر قصبه اولوب، حكومت اسلاميه زماننده بيوك ومعمور برشهر ايدى. طوائف ملوك زماننده ابوالحسن مجاهد عامرى طرفندن پايتخت اتخاذ اولنمش؛ وكنديسى

قرائه زياده حرمت و رعايت ايده‌يكندن، هر طرفدن علماء قرائت جمع اولنه‌رق، اك مشهور قراء بوشهرده ظهور ايتمشدر. دانى لقبيله ملقب بر چوق علمانك دخى مسقط رأسيدر. مجاهدك نسلى منقرض اولدقده يعنى ٤٧٨ تاريخ هجريسنده دانيه بنى هوددن مقتدربالله احمد بن سليمانك اليته كچمشدى. بوقصبه قديما قردن كنايه اولان (ديانه) معبوده‌سـنك جسيم بر هيكليله مشهور اولوب، بومناسبتله (ديانيوم) تسميه اولنمشدى. اليوم (دنيه Denia) اسميله بر قريه حكمنده اولوب، آليقنت ايالتنده وآليقنتك ٨١ كيلومتره شمال شرقيسـنده اوله‌رق سـاحل بحرده واقعدر. ليمانى پك مخاطره‌ليدر.

داود { (عليه السلام) انبياء بنى اسرائيلدن اولوب، نبوت ايله سلطنتى جمع ايتمشدر. ميلاد عيسى (عم) دن ١٠٨٦ و يا ١٠٧١ سنه اول بيت لحمده طوغوب، پدرى (ايشا) نك قيونلرينى رعى ايتمكله مشغول ايكن، ١٥ ياشنده اولديغى حالده، حضرت اشموئل طرفندن طـالوته خلف تعيين اولنه‌رق، بنى اسرائيلى تضييق ايدن حكمدار جالوتى قتل ايتمك شرطيله، طالوتك قيزينه دخى نامزد اولمشـدى. آنجق طالوت حضرت داود (عم) ك غالبيت ونام وشهرتنى چكه‌ميوب، قتلنى قصد ايتمكله، نبى مشاراليه فرار و اختفـايه مجبور اولمش؛ وقبل الميلاد ١٠٥٦ و يا ١٠٤٠ تاريخنده، طـالوتك وقوع قتلى اوزرينـه، جرونده تخته جلوس ايدوب، يدى سنه قدر طالوتك اوغليله اوغراشـدقدن صـكره، بونك وقوع قتليله، رقيبسز قاله‌رق، قدس وسوريه وجزيره‌نك برر قسمنى فتح ايله، مملكتنى توسيع ايتمشدى. امراسندن اورياك زوجه‌سنه كوكل ويره‌رك، مرقومى تهلكه‌لى بر محاربه‌يه اعزامله؛ قتل اولنديغى خبر آلدقده، زوجه‌سنى تزوج ايتمك كبى بر حركتده بولنمش ايسـه‌ده، بعـده نادم اولوب، طول مدت توبه واستغفار وناله وفرياد ايتمكله، توبه‌سى نزد الهيده مقبول اولمشدى. طالوتك قيزندن متولد اوغلى (ابشالوم) برادرى (عمنون) ى قتل ايتدكدن صكره، پدرينه دخى عصيان ايدوب، واقع اولان محاربه‌ده قتل اولنمش؛ وبو وقوعات دخى نبى مشاراليهك قلبنى دلخون ايلمش ايدى. اورياك زوجه‌سندن دخى حضرت سليمان (عم) متولد اولوب، اصـغر اولادى اولديغى حالده، خلفى اولمشدر. حضرت داود حسن الحان ايله مشهور اولوب، صوتى پك مؤثر، وكنديسى مزمار چالمده پك ماهر ايدى. كنديلرينه نازل اولان زبور لسان عبرانيده منظوم اولوب، منظومات قديمه‌نك اك مشهورلرندندر؛ وهربر آيتى نبى مشاراليهك قلب نالاننك بر تصوير مجسمى حكمنده‌در. حضرت داود (عم) قبل الميلاد ١٠١٦ ويا ١٠٠١ تاريخنـده، يتمش ياشنده ارتحال ايتمشدر. بيت مقدسك اساسنى حضرت داود وضع ايدوب، حضرت سليمان اكمال ايتمشـدر. حضرت داود (عم) قدس شريف سـورى خارجنده مدفوندر.

داود { (ملك زاهر ابوسليمان مجيرالدين — بن صلاح الدين الايوبى) سلطان صلاح الدينك اون ايكنجى اوغلى اولوب، سـائر اولادندن زياده پدرينه مشابه ايدى. ٥٧٣ تاريخنده مصرده طوغوب، بيره (يعنى بيره‌جك) صاحبى ايكن، ٦٣٢ تاريخنده وفات ايتمش؛ وبرادرى ملك ظاهرك اوغلى ملك عزيز خلفى اولمشدر.

داود { (ميرزا —) ايران شعراسندن وسلالۀ صفويه شهزادكانندن اولوب، شو بيت جملۀ اشعارندندر:

ازلعل لبت درتب وتابست دل ما
در آتش ياقوت كبابسـت دل ما

— ديكر بر ميرزا داود دخى اصفهان ساداتندن اولوب، شاه سليمان صفوينك دامادى و مشهد واليسى ايدى. شو بيت جملۀ اشعارندندر:

نكويد آنكه بداند چه كويد آنكه نداند
بحـيرتم كه سراغ وصـالت ازكه بگيرم

داود انطاكى { (بن عمر البصير) مشـاهير اطبـا وحكمـادن اولوب، ٩٥٠ تاريخنده انطاكيه‌ده طوغمش؛ وعلوم رياضيه وطبيعيه ايله فن طبى ولسـان يونانى‌يى بعدالتحصيل، شامك هرطرفنى كزه‌رك، علماسندن اخذ علوم متنوعه ايتمش؛ وصكره مصره كيده‌رك، اوراده توطن ايتمش؛ وكرك اجراى طبابتده كرك علوم وفنون متنوعه‌ده ابراز مهارت تامه ايده‌رك، شهرت تامه قزانمش ايدى. شريف مكه حسن بن ابى نمى طرفنـدن دعـوت اولنه‌رق، مكۀ مكرمه‌يه كيتمشـيدى. ايكى كوزندن عاجز اولوب، و فرط ذكاسى سببيله (بصـير) لقبيله تلقيب اولنمشدى. فن طبده «التذكره» عنوانلى بر تأليفى، «كتـاب البهجة والدرة المنتخبة فى ماصح

من الادوية المجربة » ، « رسالة فى الحمام » ، « شرح قصيدة ابن سينا فى النفس » ، « غاية المرام فى علم الكلام » ، « نزهة الاذهان فى اصلاح الابدان » ، « زينة الطروس فى احكام العقول و النفوس » ، « القبة فى الطب » ، « رسالة فى الهيئة » ، « كفاية المحتاج فى علم العلاج » عنوانلريله كتابلرى و سائر بر چوق آثاريله اشعارى واردر . شيعى المذهب اولوب ، معراجى منكر ايدى ، واهل سنته قارشى پك شدتلى اعتراضاتده بولنوردى . حذاقتى ووفرت ذكاسى حقنده بعض نوادر منقولدر . ١٠٠٨ تاريخنده مكۀ مكرمه‌ده وفات ايتمشدر .

داود بن ابى البيان { [« سديدالدين بن ابى البيان » ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

داود بن ابى المنى { [« ابو سليمان » ماده‌سنه مراجعت .]

داود بن حنين { مشاهير اطبادن حنين بن اسحقك اوغلى اولوب ، بو دخى اطبادن بولنمش ؛ و برادرى اسحق بن حنين قدر شهرت بولمامش ايسه‌ده ، فن طبده بركتاش براقمشدر .

داود بن ديلم { مشاهير اطباى عربدن اولوب ، خلفاى عباسيه‌دن معتضد باللهك رئيس الاطباسى بولنمش ؛ وخليفۀ مشاراليهك فوق العاده حرمت و اعتبارينه و بر چوق احسانلرينه نائل اولوب ، بيوك بر نفوذ واقتدار قزانمش ايدى . ٣٢٩ تاريخنده بغدادده وفات ايتمشدر .

داود بن سرابيون { فن طبك لسان سريانى و عربيه نقلنه همت ايدن اطبادن اولوب ، پدرى سرابيون وبرادرى يوحنا ايله برابر بو بابده سعى ايتمشدر .

داود بن سليمان { [« داود سلجوقى » ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

داود بن نصير { [« داود طائى » ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

داود بن يزيد المهلبى { دولت عباسيه امراسندن اولوب ، ١٧٤ تاريخنده هارون الرشيد طرفندن مصر واليلكنه تعيين اولنه‌رق ، برسنه خطۀ مصريه‌يى اداره ايتمشدى . ابن اثيرك روايتنه كوره ، اوندن اول ١٧٠ ده افريقيه واليلكنه تعيين اولنمش ؛ وبعده ١٧٤ ده سند واليسى اولوب ، ٢٠٥ ده اوراده وفات ايتمشدر .

داود پاشا { سلطان بايزيد خان ثانى دورنده مسند صدارته نائل اولان وزرادن اولوب ، عن اصل آرناود اولديغى حالده ، سن شبابنده اسير دوشمش ؛ وبعدالاهتدا ، استعداد فطريسى حسبيله ، قطع مراتب ايده‌رك ، ابو الفتح سلطان محمد خان ثانى حضرتلرينك دور سلطنتلرنده روم ايلى بكلربكيسى اولمش ؛ واشقودره‌يى محاصره ايتمك كبى بعض خدمات مهمه‌ده بولنمش ايدى . عهد سلطان بايزيد خانيده ٨٨٨ تاريخنده ، آناطولى بكلربكيسى ايكن ، اسحق پاشانك اوستنه مقام صدارته چيقوب ، ١٤ سنه امور مهمۀ دولتى حسن اداره ايتمش ؛ وفرمانه عسكر سوق ايده‌رك ، اوراده ظهور ايدن عصيانى باصديرمغه موفق اولمش ايدى . ٩٠٢ تاريخنده عزل اولنه‌رق ، وانى تقاعد معاشيله ديمتوقه‌ده اختيار عزلت ايتمش ؛ وايكى سنه صكره اوراده وفات ايدوب ، جنازه‌سى استانبوله نقل ايله ، بنا كرده‌سى اولان جامعك محرابى اوكنده تربۀ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر . محب علما ، ديندار ودرايتلى بر وزير ايدى . استانبولده اسميله مسمى محله‌ده جامع شريفيله مدرسه‌سى ، مكتبى ، چشمه‌سى وعمارتخانه‌سى و سائر يرلرده دخى بعض خيراتى واردر . استانبولك خارجنده اولوب ، وقتيله روم ايلى طرفنه كيدن اردوى همايونك مبدأ حركتى اتخاذ اولنان صحرايه دخى صاحب ترجمه‌نك نامى ويريلوب ، اليوم محل مذكورده بولنان قشله دخى بو نامله ياد اولنمقده در .

داود پاشا { سلطان مصطفى خان اول دورنده مسند صدارته نائل اولان وزرادن اولوب ، عن اصل بوسنه‌ليدر . حرم همايونده چوقدار ايكن ، سلطان محمد خان ثالث دورنده قپوجى باشيلق ايله طشره‌يه چيقوب ، ١٠١٣ ده رتبۀ وزارته نائل اولمش ؛ وخوتين سفرينه روم ايلى ايالتيله كيتمشيدى . ١٠٢٦ ده قپودان دريا اولوب ، برسنه‌يى متجاوز زمان ترسانه‌يى اداره ايتدكدن صكره ، سلطان مصطفى خانك ايكنجى جلوسلرنده ١٠٣١ ده مهر وكالت كنديسنه تسليم اولنمشدى . غدار وظالم وسفله پرور بر شخص اولمغله ، عمومى دلكير ايدوب ، يالكز يكرمى آلتى كون مقام صدارتده قالدقدن صكره ، وقوع بولان هجوم عوام اوزرينه ، عزل اولنه‌رق ، جان خوفيله فرار واختفا ايتمش ؛ وبرسنه صكره

ایوب جوارنده بر آخورده بولنوب، میدان سیاسته کتیرلمش ایکن، بعض ینکیچریلرك غلوبله قورتلمش ایسه‌ده، متعاقباً یدی قله محبسنه نقل اولنه‌رق، قتل اولنمشدر.

داود پاشا { عصر سلطان بایزید خان ثانیده ٨٩٨ دن ٩٠٢ تاریخنه دك

١٤ سنه قپودان دریا اولوب، دونغا ایله اینه‌بختی فتحنه ومدللینك امدادینه کیتمش ایدی. بقیهٔ احوالنه دسترس اولنه‌مدی.

داود پاشا { عصر سلطان سلیمان خانیده ١١ سنه مصرده والیلك

ایدوب، ٩٥٦ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. اندرون همایوندن یتیشمه مقدم ومستقیم بر ذات ایمش

داود پاشا { عصر سلطان محمود خانیده خیلی مدت بغداد والیسی بولنمش

وزرادن اولوب، کورجی الاصل ایدی. بغداد والیسی سلیمان پاشانك کوله‌لرندن اولوب، مشارالیهك اوغلی سعید پاشانك والیلکی زماننده بغداد دفترداری ایکن، اورادن عزل واخراج اولنمش؛ و سعید پاشانك قتلی اوزرینه بغداد والیلکنه نصب اولنمش ایدی. تمرد وتفردی سببیله، ١٢٤٦ تاریخنده علی رضا پاشا اوزرینه کوندریله‌رك، صاحب ترجمه تحصن ایتمش؛ واوصره‌ده طاعون ظهور ایدوب، دجله‌نك طغیانیله دخی بغدادك بعض محللرینی صو باصمش اولدیغندن، اهالی شهرك قپولرینی آچوب، علی رضا پاشایی قبول ایتمشلردی. داود پاشا درسعادته کتیریله‌رك، ابتدا بر محله نفی اولنمش ایسه‌ده، بعده عفو بیوریله‌رق، مدینهٔ منوره شیخ الحرمی اولمش؛ و١٢٦٧ ده اوراده وفات ایتمشدر. عالم برذات اولوب، بغداد والیلکی زماننده قتل نفوس ومصادرهٔ اموال کبی حرکاتده بولنمش ایسه‌ده، برچوق خیرات دخی براقمشدر. طبیعت شعریه‌سی دخی واردر.

داود پاشا { دور سلطان عبدالعزیز خانی وزراسندن اولوب. ارمنی ملتنه

وقتولیك مذهبنه منسوب ایدی. ١٨١٦ تاریخ میلادیسنده درسعادتده طوغوب، خارجیه نظارتنجه بعض خدماتده استخدام، وسفارت معیتنده برلینه وقونسلوسلقله دخی ویانه‌یه ارسال اولنمش ایدی. ١٨٥٧ ده درسعادته جلب ایله، مطبوعات مدیریتنه، وبر سنه صکره تلغراف نظارتنه تعیین اولنمش ایدی. ١٨٦١ ده جبل لبنانك ممتاز بر متصرفلغه تحویلنه قرار ویرلمسی اوزرینه، رتبهٔ وزارتله برنجی اوله‌رق جبل مذکور متصرفلغنه تعیین اولنمش؛ وایالك مدت متصرفلغی اولان اوچ سنه ده حسن اداره‌یه مقتدر اولوب، مدتی بش سنه دها تمدید اولنمش ایسه ده، بو ایکنجی مدتده بعض رؤساء اهالی ایله اویوشه‌مدیغندن، بر وقت اوغراشدقدن صکره، درسعادته جلبیله، نافعه نظارتنه تعیین اولنمش؛ واستقراض عقدیچون آوروپایه کوندریله‌رك، بوایشده رضای دولته مغایر بعض حرکات و سؤاستعمالاته جرأت ایتمکله، درسعادته عودت ایده‌میوب، اوراده قالمش؛ و ١٨٦٩ ده آوروپاده وفات ایتمشدر.

داود سلجوقی { خاندان سلجوقیدن داود اسمیله اوچ ذات کلمشدر:

برنجیسی ایرانده حکومت سورن ملوك سلجوقیه‌نك برنجیسی اولان طغرل بك بن میکائیل بن سلجوقك برادری اولوب، برادری فرمانیله خراسان حاکمی اولمش؛ وآل سبکتکینه قارشی خیلی محاربه ومقاومت ایدوب، ٤٥١ تاریخنده وفات ایتمشدر. عالم وعادل وصاحب خیر برذات ایدی.

— ایکنجیسی رومده حکومت سورن ملوك سلجوقیه‌نك ایکنجیسی اولوب، دولت مذکوره‌نك بانیسی اولان سلیمان بن قوتلمشك اوغلیدر. پدری باشلیجه حلب وشام جهتنده حکومت سورمش ایکن، صاحب ترجمه آناطولینك اکثر طرفلرینی ضبط، و قونیه‌یی فتح ایله پایتخت اتخاذ ایدرك، دولت مذکوره‌نك اصل بانیسی عد اولنمغه سزادر. ٤٨٠ ده ملکشاه سلجوقی فرمانیله حاکم روم اولوب، ٢٠ سنه‌لك حکومتدن صکره، ٥٠٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. برادری قلیج آرسلان خلفی اولمشدر.

— اوچنجیسی ایرانده حکومت سورن ملوك سلجوقیه‌دن محمد بن ملکشاهك اوغلی اولوب، پدرینك وفاتنده یعنی ٥٢٥ تاریخنده جبل وآذربایجانده اعلان سلطنت ایتمش ایسه‌ده، عمی مسعود ایله محاربه ایدوب، مغلوب ومقتول اولمشدر.

داود شاه { بنکاله ملوکندن وسلیمان کرانی اولادندن اولوب، ٩٨١ تاریخنده برادری بایزید شاهدن صکره برمدت حکومت

سورمش؛ وزمانده بنگاله اکبر شاه طرفندن ضبط اولنه‌رق، دهلی دولتنه الحاق اولنمشدر.

داود شاه بهمنی { هندستانك دکن خطه‌سنده حکومت سورن سلالهٔ بهمنیه ملوکندن اولوب، ٧٨٠ تاریخ هجریسنده، مجاهد شاهك قتلی اوزرینه، تخته جلوس ایتمش؛ وینه اوسنه کلبرگه جامعنده قتل اولنمشدر.

داود شاه گجراتی { گجرات ملوکندن اولوب، ١٤٣٩ تاریخ میلادیسنده یکنی قطب شاهدن صکره تخته جلوس ایتمش ایسه‌ده، یدی کون صکره اسقاط اولنه‌رق، ١٤ یاشنده بولنان محمود شاه خلف اولنمشدر.

داود طائی { (ابوسلیمان — بن نصیر الکوفی) مشاهیر اتقیا وزهاددن اولوب، ابتدا علم فقه ایله وتدریس وافاده ایله مشغول اولمش؛ وامام اعظم ابو حنیفه حضرتلریله مباحثاتده بولنمش ایدی. بعده انقطاع وانفراد ایدوب، عبادتله مشغول وقناعتله شهرت بولمشدر. هارون الرشیدك وسائر زمانی اکابرینك کندیسنه تقدیم واحسان ایتدکلری هدایا ومبالغ کلیه‌یی رد ایله، دنیاده هیچ بر شیئه نظر التفاته باقامشدر. زهد وتقوی و قناعتی حقنده بك چوق نوادر منقولدر. ١٦٠ تاریخنده وفات ایتمشدر.

داود ظاهری { (ابو سلیمان — بن علی الاصفهانی) مشاهیر علما واتقیادن اولوب، اجدادی اصفهانلی اولدیغی حالده، ٢٠٢ تاریخنده کوفه‌ده طوغمش؛ و ٢٧٠ ده بغدادده وفات ایتمشدر. امام شافعی حضرتلرینك متعصبانه طرفکیرلرندن اولوب، مشارالیهك مدح وثناسنه دائر ایکی کتاب یازمشدر. ظاهریه اسمیله معروف مذهب مخصوص اصحابنك امامی اولوب، حلقهٔ تدریسنه درت‌یوزی متجاوز طلبه طوپلانیردی.

داود قیصری { مشاهیر علمای رومدن اولوب، قیصریه‌ده طوغمش؛ وملکنده تحصیل علوم ایتدکدن صکره، مصره عزیمتله، اورانك فحول علماسندن استفاده ایدرك، فقه وحدیث وتصوف ایله علوم عقلیه‌ده کسب شهرت ایتمش ایدی. سلطان اورخان غازی حضرتلری ازنیقده دولت علیهٔ عثمانیه‌ده ایلك تأسیس اولنان مدرسه‌یی بنا ایدرك، صاحب ترجمه‌یی جلب و دعوتله، مدرسلکنی کندیسنه احاله ایتمشلر ایدی. محی‌الدین عربینك «فصوص» نه و «حدیث اربعین» ه بر شرح معتبری واردر. ٧٥١ تاریخنده وفات ایتمشدر.

داود نگر { هندستانك بهار خطه‌سنده وکنك ایرماغنه تابع (سونه) نهری کنارنده بر قصبه اولوب، بر محله‌سی حکمنده اولان (احدکنج) ایله برابر ١٠٠٠٠ اهالیسی، ایشلك چارشیسی وپاموق ویوك وایپك اقمشه‌سی واردر.

داودون { (Dawdon) انکلتره‌نك (دورهام) ایالتنده و(سوندرلاند)ك ١٠ کیلومتره جنوبنده بر قصبه اولوب، ٧١٣٠ اهالیسی وکومور معدنی واردر.

داوَر { (یاخود زمین داور) سجستان ایله غور آره‌سنده یعنی افغانستانده بر بیوك ناحیه اولوب، مشاهیر علمادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولندیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

داوردان { واسطه‌ده برقصبه ایدی. بعض علمانك مسقط رأسی بولنمشدر. حضرت ابن عباس (رضه) ك روایتنه کوره «الم تر الی الذین خرجوا من دیارهم وهم الوف حذر الموت» آیت کریمه‌سیله ایما بیوریلان وقوعاتك محل جریانی بولنمشدر. بوقصبه‌ده حضرت حزقیل (عم) ه منسوب بر دیر دخی وار ایدی.

داوری { (سلطان ابراهیم) ایران شعراسندن اولوب، کاشانلیدر. خراسانده برینی مدح ایدوب، مدحیه‌سی ممدوح طرفندن معناسز بولنمغله، بوبابده سویلمش اولدیغی شوقطعه جملهٔ اشعارندندر:

در خراسان مدحتی کفتم نه از روی طمع
اوغلط فهمیده کفتا مدح مامعنی نداشت
کفتمش بسیار نیکو کفت این انصاف بود
بنده هم دانسته‌ام مدح شما معنی نداشت

داوریه { آسیانك شمال شرقی جهتنده روسیه ایله چینك حدودنده واقع برخطه اولوب، نصفی چینه تابع (مانچوریا) مملکتنه ونصف دیکری سیبریانك (ایرقوتچق) ایالتنه داخلدر. اهالیسی (تونغوز) قومنه منسوبدر. کومش، باقیر، قورشون ودمیر معدنلری چوقدر.

داوسون ایسلاند { (Dawson Island) آمریقای جنوبینك منتهای جنوبیسنده واقع آتش ارضی آطه‌لرینك بری اولوب، ماجلان بوغازینك جنوبی کوشه‌سنده ونفس

(آتش ارضی) نك غرب شمالیسنده واقعدر. بویی ۸۵ واکی ۳۵ کیلومتره در.

داولاکیری { (Daoulaghiri) هندستان ایله تیبت آره‌سنده واقع (هیمالایه) جبال مرتفعه‌سنك الڭ بوكسك ذروه‌لرندن اولوب، (نپال) خطه‌سنك حدودنده و ۲۹°۴′ عرض شمالی ایله ۷۹°۳۱′ طول شرقیده واقعدر. ارتفاعی ۸۱۷۶ متره در.

داونانت { سیرویلیام — (Sir Will. Davenant) انكلتره شعراسندن اولوب، ۱۶۰۵ تاریخنده طوغمش، و۱۶۶۶ ده وفات ایتمشدر. فاجعه وهاٰئله وسائره‌دن عبارت برچوق اشعاری واردر. — اوغلی (چارلس داونانت) دخی امور سیاسیه وعلم ثروته متعلق ۵ جلدن مركب تألیفات براقمشدر.

داونپورت { (Davenport) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك وسطی جمهوریتلرندن (یووا) جمهوریتنده برشهر اولوب، (میسیسیپی) ایرماغی كنارنده وبحرمحیط آطلاسیدن بحرمحیط كبیر ساحلنه قدر ممتد اولان بیوك دمیر یول خطی اوزرنده واقعدر. شهرك ۲۳۴۰۰ ونهرك اوبر كنارنده واقع قصبه‌یله برابر ۴۰۰۰۰ اهالیسی، متعدد دمیرخانه‌لری وسائر فابریقه‌لری: ایشلك تجارتی، جوارنده كومور معدنلری وایرماغك اوزرنده بركوپریسی واردر. واپورلر نهرده بوشهره قدر ایشلرلر.

داونتری { (Da ventry) انكلتره‌نك (نورتامپتون) ایالتنده ونورتامپتونك ۲۰ كیلومتره غرب شمالیسنده بر قصبه اولوب، ۴۰۵۰ اهالیسی ومنسوجات فابریقه‌لری واردر.

داوودان { بصره نواحیسنده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

داوی { (Davy) انكلیز مشاهیر كیمیویوننندن اولوب، ۱۷۷۸ تاریخنده (پنزانشه) ده طوغمش، و ۱۸۲۹ ده جنوه‌ده وفات ایتمشدر. كیمیایه متعلق بر چوق كشفیات مهمه ونافعه‌یه موفق اولمشدر.

داوید { (David) خرستیانلر طرفندن حضرت داود (ع‍م) ، ویربان اسمدر.

داوید { سنت — (S. David) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، انكلتره‌ده واقع (والس) مملكتنك حامیسی عد اولنور. میلادك ۴۸۰ تاریخلرنده طوغوب، ۵۴۴ ده وفات ایتمشدر. انكلتره‌نك جنوب جهتنده خرستیانلغی نشر ایدوب، ۱۲ مناستر تأسیس ایتمش؛ و(منویا) پسقپوسی اولمش ایدی. مارتك برنجی كونی یورطیسی اجرا اولنور.

داوید { اسقوچیا حكمدارلرندن بواسمله ایكی كشی كلمشدر. [« اسقوچیا » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

داوید { فرانسه‌نك الڭ مشهور رساملرندن اولوب، ۱۷۴۷ تاریخنده پارسده طوغمش و ۱۸۲۵ ده وفات ایتمشدر. روما و یونان آثار عتیقه‌سنك زیاده‌سیله طرفداری اولوب، او اصولك تجدید واحیاسنه چالیشمش؛ وبر چوق كوزل رسملر براقمشدر.

داوید { (پیرژان —) فرانسه‌نك الڭ مشهور هیكلتراشلرندن اولوب، ۱۷۹۲ ده (آنژو) ده طوغمش و ۱۸۵۶ ده وفات ایتمشدر. بر چوق مشهور ذواتك هیكللرینی وسائر بعض آثار نفیسه براقمشدر.

داوید { (David) آمریقای وسطیده قولومبیا جماهیر متفقه‌سنك پانامه جمهوریتنده وپانامه‌نك ۳۵۰ كیلومتره غربنده اوله‌رق همنامی اولان نهرك كنارنده بر قصبه اولوب، ۶۰۰۰ قدر اهالیسی ونسبةً ایی هواسی واردر.

داوید قومنوس { (D. Commènes) طربزونده حكومت سورن روم ایمپراطورلرینك اخیری اولوب، ۱۴۵۸ تاریخ میلادیسنده مملكتی ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی حضرتلرینه ترك وتسلیم، و قیزینی دخی تزویج ایتمش ایدی.

داوید نركن { (David de Nerken) رمنی بر فیلسوف اولوب، (موسی خورن)ك شاكردی وعم زاده‌سی ایدی. سیریانوسك زماننده وبشنجی قرن میلادی اواخرنده آتنه‌ده تحصیل ایدوب، بعده ادسه (یعنی اورفه) ، اسكندریه وقسطنطینیه‌یه سیاحتله، اكمال تحصیل، وبرچوق كتابلر جمع ایتمش؛ وآرسطونك منطقه متعلق تألیفاتی

ارمنیجه‌یه ترجمه ایله، سائر بعض آثارینی وپورفیریوسك بعض تألیفاتنی یونانیجه و ارمنیجه لسانلرنده شرح ایلمشدر.

داویس { جون (J. Davis) — انکلیز مشاهیر بحریوننندن اولوب، } ١٥٨٥ تاریخیله سنین متعاقبه‌ده آوروپانك شمال طرفندن هنده برطریق بحری آچق مقصدیله متعدد سیاحتلر ایده‌رك، (غروئنلاند) سواحلنی طولاشمش، واسمیله یاد اولنان بوغازی کشف ایتمش ایسه‌ده، آرادیغی طریقی بوله‌مامشدی. بعده شرقی هند قومپانیه‌سی نامنه برچوق سیاحتلر ایدوب، ١٦٠٥ ده مالاقه ساحلنده (پاتانی) قربنده برطاقم جاپونیه‌لی قورصانلر طرفندن قتل اولنمشدر. سیاحتلرینی کندیسی یازمشدر.

داویس بوغازی { (Détroit de Davis) آمریقانك شمالنده (بافن) } دکیزیله بحرمحیط آطلاسی آره‌سنده بر بوغاز اولوب، شمال شرقی جهتنده قومبرلاند سواحلی بولنیور. ٦٣° ایله ٦٧° عرض شمالی و ″٥٢ ایله ′٢٠ °٦٨ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولور. آنف الترجمه سیاح طرفندن کشف اولنمغله، اسمیله تسمیه اولنمشدر.

داهریه { بغداد جوارنده محول ایله سندیه آره‌سنده معموریتیله مشهور برکوی } ایدی.

داهلن { (Dahlen) پروسیه‌نك رین ایالتنده، (درسلدورف) سنجاغنك (غلادباخ) } قضاسنده وغلادباخك ٨ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ٦٠٣٥ اهالیسی وپاموق وکتان وایپکدن منسوجاتی واردر. — صافسه قراللغنك لیپسیغ ایالتنده دخی بو اسمله بر کوچك قصبه موجوددر.

داهومی { (Dahomey) آفریقای غربینك ساحل جنوبیسنده وکینهٔ شمالی } داخلنده بر مملکت اولوب، غرباً آلتون ساحل وآشانتی مملکتلرندن (وولتا) نهریله، شرقاً دخی بنین ویوروبه خطه‌لرندن (وپاره) چایله آیرلمشدر. ′٣٠ °٦ عرض شمالیده شرقدن غربه ایکی بچق درجهٔ جغرافیه یعنی تقریباً ٢٨٠ کیلومتره وسعتی اولوب، شماله طوغری نره‌یه قدر ممتد اولدیغی هنوز مجهول وغیر معیندر. °٩ عرض شمالیده واقع اولمسی محتمل اولان ونیجر حوضه‌سنی ساحل ماله‌سندن آیران بر صره طاغلره قدر ممتد اولمسی ملحوظدر. ساحل جهتی «اسرا ساحلی» نامیله معروفدر؛ چونکه مقدماکیلر طولوسیله آمریقایه نقل اولنان اسیرلرك چوغی بورالردن آلنیردی.

داهومیك ساحله قریب یرلری آلچق اولوب، داخلدن‌کلن متعدد نهرلرك آغزلری دخی قوم سدلریله مسدود اولدیغندن، صولر تراکم وانتشار ایده‌رك، یاغمور موسملرنده واسع کوللر وقوراقلق زماننده مهلك صیته‌لری مولد برطاقم بطاقلقلر تشکیل ایدر. ایچ طرفلری درجه درجه کسب ارتفاع ایدوب، شایان تصویر منظره‌لر ابراز ایدر، واشجار ونباتاتله مستور بولنور. آنجق اورالرینك احوالی وکرك نهرلرینك منبع ومجرالری هنوز تماميله معلوم دکلدر. سواحلی اوکنده بر طاقم قیالر صره‌لنمش برحالده بولندیغندن، سفاینك تقربی مخاطره‌لیدر، وهمان هیچ بر لیمانی یوقدر.

ساحل بوینده یرلیلرك برچوق کویلری واردر، که صمان وقامشله اورتلمش مدور الشکل برطاقم قلبه‌لردن عبارت اولوب، بعضیلرنده آوروپا دولتك تجارت اداره‌خانه‌لری بولنیور. بونلرك اك معروفلری: کسنه، پوپو، ویده وپورتو نوودر. (باداغری) ایله (لاغوس) اسکله‌لری ایسه انکلتره‌نك النده بولنوب، داهومی مملکتندن خارج قالمشدر. ایچ طرفلرینه کلنجه، یالکز (پورتونووو) ایله داهومیك مرکزی اولان (آبومی) آره‌سنده‌کی ١٠٠٥ کیلومتره‌لك بر طریق معلوم اولوب، بو طریقك اوزرنده بولنان معموره‌لرك باشلیجه‌لری: ساوه، تولی، آلوده وقانه‌در.

داهومیك هنوز حدودی و درجهٔ وسعتی معلوم اولمدیغندن، مقدار اهالیسی حقنده برشی دینله‌میوب، سیاحینك بعضیسی بو مملکت اهالیسنی ٩٠٠٠٠٠ مقدارینه چیقارمش، وبعضلری ١٥٠٠٠٠ دن زیاده اولمدقلرینی التزام ایتمشلر ایسه‌ده، بو رقملرك هیچ بری برتخمین تقریبی اوزرینه مؤسس اولمیوب، شمدیلك یالکز بو مملکتك اهالیسی زیاده‌جه ومعموره‌لری خیلی صیق اولدیغنی وبعضلرنده کثرت نفوس بولندیغنی ذکر ایتمکله اکتفا ایتمك اقتضا ایدر. اهالیسی ایکی جنسیته منسوب اولوب، حکمدار عائله‌سیله

ارباب حكم ونفوذك رنكلری پك قوزغونی سیاه اولمه‌یغی كبی، سیمالری دخی دوزكون وعرب سیماسنه مشابهدر. بونلرك آفریقای وسطی ویاشمالیدن اورایه كلوب مملكتی ضبط ایتمش اولملری ملحوظدر. عوام ایسه خالص زنجی اولوب، رنكلری پك سیاه وسیمالری غایتله چركیندر، وناصیه‌لرنده اصلا اثر ذكاوت یوقدر.

داهومینك برحكمدار مستقلی اولوب، هربر ناحیه‌نك دخی كندینه مخصوص رئیسی واردر. كرك حكمدار وكرك رؤسانك اهالی اوزرینه حكم ونفوذلری چوق اولوب، عموم اهالینك ثلثانی دخی اسرادن مركبدر. حكمدارك ذاتنه مخصوص ارله‌رق بر قاچ بیك قادیندن مركب بر فرقه‌سی واردر، كه بونلرك جمله‌سی بكار اولوب، حكمدار معیتنده جنكه كیدرلر. دینلری جن وپریلره عبادتدن عبارت اولوب، علی الخصوص جنلرك شرندن امین اولمق ایچون، برچوق كونلنج رسم وآیینلری واردر. طوپراقدن پك قبا برطاقم صنملره دخی پرستش ایدرلر. انسان قربان ایتمك عادت مكروهه‌سی دخی بونلرده جاری اولوب، هله بعض ایام رسمیه‌ده پك چوق انسان قانی دوكرلر. دین اسلام سودان غربیدن بوسواحله طوغری كیتدكجه ایلریلمكده ایسه‌ده، هنوز داهومیه داخل اوله‌مشدر. مأمولدركه انوار اسلامیه قریباً بوبیچاره‌لری دخی بوحال وحشتدن قورتاره‌جقدر.

اك برنجی محصولی بر نوع آغاجدن چیقان یاغ اولوب، بوندن كلیتلی تجارت اوله‌بیلیردیسه‌ده، موسم استحصالی اولان شباط آیی حكمدارك سفره چیقدیغی ومركزده بر طاقم آیینلر اجراسی زمانلرینه تصادف ایتدیكندن، اهالی بویاغك استحصاله وقت بوله‌میورلر. صنایع محلیه طوپراقدن بر طاقم صاقسیلر ودمیردن اسلحهٔ جارحه وآلات زرعیه اعمالیله پاموقدن طار بر طاقم بزلر نسجندن عبارتدر. مملكتده خیلی پاموق وبر نوع حریر نباتی دخی حاصل اولور.

بوكونكی كونده داهومیده حكومت سورن قوم (فویین) اسمیله معروف اولوب، بونلر ایكی عصر اوله كلنجه‌یه قدر یالكز جسارت وجنكاورلكلریله مشهور اولدقلری حالده، قرن سابق میلادی اوائلنده (آبومی)ی ضبط ایله، بر دولت تأسیس ایتمش؛ وآوروپالیلر عندنده اسیر تجارتیله وكلیتلی انسان قربان ایتمك كبی عادات وحشیانه‌لریله شهرت بولمشلردر. انكلتره دولتی هم اسرا تجارتنی هم انسان ذبحنی منع ایچون بونلرله خیلی وقت محاربه ایتمشدر. برسنه‌دن بری دخی فرانسه جمهوریتی داهومی ایله محاربه ایتمكده اولوب، داهومیلیلر مردانه مقاومت ایتدكلرندن، خیلی قان دوكلمكده‌در.

داياق { (Dayaks) جزایر بحر محیطدن (بورنئو) آطه‌سنك اهالیٔ اصلیه‌سی اولان بر قوم اولوب، بر قاچ قرن اول ملایلر جزیره‌نك سواحلیله ساحله قریب محللرینی ضبط، واورالرده برطاقم حكومتلر تشكیل ایتدكلرندن، بونلر آطه‌نك ایچ طرفلرینه وطاغلرینه چكلمكه باشلامشلردر. برطاقلری طاغلرده نیم وحشی برحالده یاشامقده اولوب، بر طاقلری دخی ملایلرله اختلاط، ودین اسلامی قبول ایده‌رك، آزچوق تمدن ایتمشلردر. متمدن ومسلم اولانلری باشلیجه پرنج زرعیله وبر طاقم بزلر نسجی كبی بعض صنایعله مشغول اولوب، وحشیلری ایسه همان یالكز آو ایله یاشامقده‌درلر. بونلر قورقاق وساكن ایسه‌لرده، پك خائن اولوب، قریه وقصبه‌لری اركككدن خالی بولنجه، هجومله مقاومت ایدن قادینلری اولدیره‌رك، اله كچیردكلری چوجقلری آلوب بشقه یرلرده صاتمق عادتلریدر. بونلرك او جهته‌كی سائر جزائرك بعضنده بولنان اقوام اصلیه ایله نه درجه‌لرده مناسبت وقرابت جنسیه‌لری اولدیغی ولسانلرینك خانقی زمره‌یه منسوب بولندیغی هنوز تعین ایده‌مه‌مشدر. سیما وتناسب اعضاجه ملایلره مرجح اولوب، رنكلری صاریه مائل اسمر ایسه‌ده. بونلری ملایلرك كبی یاصیق وكوزلرینك استقامتی مائل اولمیوب، قافقاسی جنسنه دها زیاده مشابهتلری واردر؛ وایچلرنده عادتا كوزل اشخاص دخی بولنور. مسلم اولانلرینك ملایلرله اختلاطلرندن سیمالری آز چوق دكیشوب، وحشیت حالنده یاشایانلری ایسه اصل شكل وسیمالرینی محافظه ایتمكده درلر. آنجق بونلرك ده عددی كوندن كونه تناقصده‌در. بونلر دشمنلرندن اولدیردكلری آدملرك قفالرینی صاقلایوب، بعض ایام رسمیه‌ده ورؤسالرینك وفاتنده بونلری معبودلرینه تقدیم، و بعضاً انسان دخی ذبح ایدرلر. قازقلر اوزرنده یاپلمش وبرچوق قسملره تقسیم اولنمش

واسع قلبه‌لرده ساكن اولوب. هربر عائله بر اوطه‌ده اوتورور. محاربه‌ده سملی اوقلر قوللانیرلر. اثوابلری بللرینه صاردقلری وقادینلرده دیزه قدر صارقان برر فوطه‌دن عبارت اولوب، بونلرك عادیلری آغاج قبوغندن یاپدقلری بر نوع بزدن وسوسلیلری برنوع پاموق بزدندر. بدنلرینی توسیم ایتمك وقولاقلرینه كوپه مقامنده آغاج وسائره‌دن بیوك شیلر صوقمق عادتلری جمله‌سندندر. آنجق دین اسلامی قبول ایتدكجه، بو عادات قبیحه‌نك جمله‌سندن وازگچمكده‌درلر.

دایان { یمنده صنعا مضافاتندن برقلعه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دایتون { (Dayton) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك اوهیو جمهوریتنده (مونتغومری) ایالتنك مركزی بر شهر اولوب، (سینسیناتی)نك ٧٥ كیلومتره شمال شرقیسنده، (ماد ریور)ایله(غرآت میامی) نهرلرینك ملتقاسنده‌ویدی دمیریول خطنك محل التصاقنده واقع و ٣٠ ٤٧٥ اهالیلی جامعدر. غایت منتظم وگوزل بر شهر اولوب، سوقاقلری ٣٠ متره وسعتنده وشطرنج رسمنده در. گوزل ابنیه‌سی وزراعت ماكینه‌لریله منسوجات متنوعه فابریقه‌لری واردر، كه چوغی (ماد ریور) صوییله تحریك اولنور.

دایچ { (Deutsch) آلمانلرك كندی قوم وجنسیتلرینه ویردكلری اسم اولوب، بومناسبتله آلمانیایه دخی (دایچ لاند) دیرلر. [«آلمان» و «آلمانیا» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

دایچ قرون { (Deutsch - Krone) پروسیه‌نك نفس پروسیه ایالتنده، (ماریئنوردر)قضاسنده و(ماریئنوردر)ك ٢١٥ كیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق ایكی گولك آره‌سنده برقصبه اولوب، ٦٠٦٥ اهالیسی ایله باقر وبیوك منسوجات فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر.

دایلسفورد { (Daylesford) آوستترالیاده (ویقتوریا) حكومتنك(تالبوت) ایالتنده و(بالارات)نك كیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، معدنیاتی چوق برمحلده واقع و ٤٨٠٠ (وجوارلریله برابر ١٨٥٢٥) اهالیلی جامعدر. متعدد معدن فابریقه‌لری وبیوك بر صو بندی واردر.

دائمیل { (Daïmiel) اسپانیانك (چوداد ریال) ایالتنده ومادریدك ٢١٩ كیلومتره جنوبنده اوله‌رق (مانشه) ناحیه‌سنده بر قصبه اولوب، ١٢٤٥٠ اهالیسی، اطرافنده منبت وواسع براووه‌سی، دمیریولی وجوارنده (غوآدیانه) یعنی (وادی آنه)نك منبعلری واردر.

دبا { (Deba) تیبتك جنوب غربی جهتنده و(سند) ایرماغنه تابع (سادلج) نهری كنارنده بر قصبه اولوب، هندستان برهمنلرینك زیارتگاهی اولان بیوك بر معبدیله مشهوردر. ٣٠° ١٣′ عرض شمالی ایله ٧٨° طول شرقیده اوله‌رق ٤٥٠٠ متره ارتفاعنده واقعدر. جوارلرنده قبیله‌لرینك گوزللكیله مشهور كچیلر بولنور.

دَبا { عمانده بر قصبه اولوب، حضرت رسول الله (صلعم) عهدنده اهالیسی حذیفه بن محصن الازدی ریاست ودلالتیله مدینهٔ منوره‌یه بر هیئت ارسال ایده‌رك، دین اسلامی قبول ایتمش؛ وارتحال حضرت سید المرسلین (صلعم) ده ارتداد ایتمرلیه، زكاتلرینی آلمغه مأمور اولان مذكور حذیفه‌نك اخبار واستمدادی اوزرینه، عكرمه بن ابی جهل اعزام بیوریله‌رق، قهراً دین اسلامه اعاده ایتمشدی. اصمعی بو اسمله عمانده بر بازار بولندیغنی ذكر ایتدیكنه نظراً قصبه‌نك بعده خراب اولدیغی آكلاشیلیر.

دُبّا { بصره نواحیسندن انهاری چوق بر محل اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دباغ زاده { (محمد افندی) دولت عثمانیه مشایخ الاسلامندن اولوب، دباغ شیخ محمود افندینك اوغلیدر. ١٠٦٧ تاریخنده خارج رتبه‌سنه نائل اولوب، ١٠٧٧ ده دارالحدیث مدرسلكندن شام و ٨١ ده ادرنه مولویتنه نصب اولنه‌رق، ٨٥ ده استانبول قاضیسی، ٩٠ ده اناطولی و ٩٨ ده روم ایلی قاضیعسكری اولمشیدی. ١٠٩٨ ده عهد سلطان محمد خان رابعده انقروینك وفاتی اوزرینه، مقام مشیخته گچوب، اوچ بچق آی صكره، پادشاه مشار الیه وقعه‌سندن صكره عهد سلطان سلیمان خان ثانیده عزل وتقاعد اولنمش ایسه‌ده، ١٨ گون صكره ثانیاً مسند مشیخته گلوب، بودفعه دخی مشار الیه سلطان سلیمان ایله سلطان احمد خان ثانی دورلرنده ٢ سنه ایله ٤½ آی امور فتوایی اداره ایتدكدن صكره، مناصب عالیه اربابنی صیق صیق عزل وتبدیل

ایچکی اعتیاد ایتدیکندن، بین العلما حاصل اولان خشنود-
سزلق اوزرینه، ۱۰۹۹ ده عزل اولنه‌رق، ۱۱۱٤
تاریخنده وفات ایتمش؛ وسلطان سلیم قربنده بنا کردنه‌سی
اولان مدرسه حوالیسنده دفن اولنمشدر.

دُباوَند { یاخود دنباوند [« دماوند » ماده‌سنه
مراجعت بیوریله.]

دبرچین { (Debreczin) مجارستانك شرق
جهتنده (وارادین) ك ۷۰ کیلو-
متره شرقنده بر شهر اولوب، غیر منبت و بطاقلقلری
حاوی براووه‌نك اورته‌سنده واقع و ٤٦١١۰ اهالیلی
جامعدر. هر نه قدر دوائر رسمیه‌سی، مؤسسات علمیه
وصناعیه‌سی، اهمیت تجاریه‌سی وبازار وچارشیلری
وار ایسه‌ده، خانه‌لرینك اکثری برله برابر وسوقاقلری
بك چامورلی اولوب، عادتا بیوك برقریه شکلنی ابراز
ایدیور. سنه‌ده بر کره فوریلان بنایرده حیوانات،
دری، بال وسائره‌دن کلیتلی تجارت اولنوب، باشلیجه
اردل اهالیسی استفاده ایدرلر. بوشهرك اهالیسی سلطان
محمد خان زماننده آلمانیا ایمپراطورینك بعض تکالیفنه
قارشی دولت عثمانیه‌یه التجا ایدوب، باب عالینك تحت
حمایه‌سنه کیرمشلردی؛ و بعده شهر مذکور ممالك
عثمانیه دائره‌سنه داخل اولمشدی. اکثر اهالیسی
پروتستان اولوب، بومذهبه تابع مجارلرك مرکزی عد
اولنور.

دبروس { (Debrosse) ژاق — اون آلتنجی
قرن میلادی مشاهیر معمارندن
اولوب، فرانسه و ایتالیاده بر چوق آثار معماریه‌سی
واردر. — شارل — دخی فرانسه‌نك مشاهیر مور-
خیندن اولوب، برخیلی آثار معتبره‌ٔ تاریخیه‌سی واردر.
۱۷۷۷ ده وفات ایتمشدر.

دبره { (Dibra) آرناودلغك باشلیجه شهرلرندن
اولوب، مناستر ولایتنه ملحق همنامی
اولان سنجاغك مرکزیدر. مناسترك ۹۰ کیلومتره
غرب شمالیسنده، (رادیقه) نهرینك (فره‌درین) ایرماغنه
دوکلدیکی محلك بر چاریك شمال شرقیسنده و (دشات)
طاغنك جنوب غربی اتکنده اوله‌رق کوزل بر بایرده
و ۴۱° ۳۳′ عرض شمالی ایله ۱۸° ۱٦′ طول شر-
قیده واقعدر. موقعی وآب وهواسی بك کوزل
اولوب، شمال غربی جهتنه طوغری (درین) مجراسی
بوینجه کوزل ومنبت بر اووه ممتد اولور. شهرك
تقریباً ۲۰۰۰۰ اهالیسی، ۹ جامع شریفی، ۵ تکیه-
سی، ۱۰ مدرسه‌سی، ۱ رشدیه و ۱۱ ابتدائی صبیان
مکتبی، ۱ کلیساسی، ۳ خرستیان ابتدائی مکتبی،
٤۲۰ دکانی حاوی چارشیسی، ۹ خانی، ۲ حمامی،
۱ ساعت قله‌سی و ۱ قشله‌سی واردر. اهالیسی کاملاً
آرناود اولوب؛ قسم کلیسی مسلمدر. ملحق عد اولنان
قرانك بر طاقی یعنی شمال غربی جهتنده بولنانلری
اوته‌دن بری آیریجه برقضا و یاناحیه صورتنده اداره
اولنه‌رق، دبره‌ٔ زیر اسمیله تفریق اولنقده و بوکا مقابل
اصل دبره شهریله قضاسنه دخی دبره‌ٔ بالا اطلاق اولنمقده
در. — دبره قضاسی شمالاً رقه‌لر ودبره‌ٔ زیر، شرقاً
مناستر سنجاغنك قرچوه واوخری قضالریله، جنوباً ینه
اوخری قضاسنك استروغه واستاروه قضاسنك کوکس
ناحیه‌لریله وایلبصان سنجاغنك مرکز قضاسیله، غرباً دخی
ماط قضاسیله محاط اولوب، ۱۱۱ قریه‌یی وتخمیناً
۷۵۰۰۰ اهالیی حاویدر. قرانك بر طاقی اووه‌ده
وبر طاقی طاغلرده اولوب، اهالیسی مالیسور یعنی
طاغلی عد اولنور. اهالی عمومیه‌سنك ثلثی اسلام
وبر ثلث قدری خرستیان اولوب، اکثری زراعت
ورعی اغنامله وبر طاقی دخی اوفق تفك صنایعله
مشغولدرلر. بر خیلی افرادی دخی استانبولده وسائر
بعض شهرلرده اکمکجیلك ومحالبه‌جیلك، طوکدیرمه-
جیلق کبی صنعتلرله وبعض اغنیاسی ده ملتزملکله
کچینیرلر. قضانك محصولاتی بغدای، آرپه، مصر کبی
حبوباتدن وبعض میوه وسبزه‌لردن عبارتدر. اورما-
نلری آز و مراعی چوقدر.

دبره { سنجاغی. دبره سنجاغی مناستر ولایتی
ترکیب ایدن ٥ سنجاغك بری اولوب،
غرباً وغرب شمالی جهتندن اشقودره ولایتیله، شمالاً
قوصوه ولایتنك پرزرین سنجاغیله، شرقاً مناستر،
جنوباً دخی ایلبصان سنجاقلریله محاط و محدوددر.
دبره‌ٔ بالا، دبره‌ٔ زیر، رقه‌لر و ماط اسملریله ٤ قضادن
مرکب اولوب، دبره شهریله ۱۷٤ قریه‌دن مرکبدر.
مرکز لوادن بشقه شهر وقصبه‌سی اولمیوب، دیگر

قضالرینك مركزلری برر قریه‌دن عبارتدر. تحریر نفوس حقیله اجرا اولنه‌مدیغندن، مقدار اهالیسی حقنده قطعی بر شی دینله‌مز سه‌ده، ۲۰۰۰۰۰ نفوسدن آشاغی اولمدیغی محقق اولوب، جمله‌سی آرناؤد اولدقلری حالده، یالکز ۲۰۰۰۰ قدری اورتودوقس مذهبنه تابع خرستیان وقصوری کاملاً اسلامدر. اهالیسی تندرست وایری آدملر اولوب، صلابت و شجاعتلریله مشهوردرلر. عائله‌لری تشعب ایتدیکی حالده، ینه برلکده یاشامق عادتلری اولدیغندن، علی‌الخصوص مالیسیاده یعنی طاغلرنده بعض خانه‌لرده یوز کشیدن زیاده بولنور. اووه‌ده وعمر اولان کویلرده اهالی شهری یاشایشنه قریب بر صورتده یاشایورلر سه‌ده، طاغلرده‌کیلر برحال بدویتده یاشایوب، بونلرده تستر دخی عادت اولمامشدر؛ وحتی مسافرلری قبول ایله کندیلرینه اکرام ایتمك وظیفه‌سی قادینلره عائد عد اولنور. معهذا ناموس خصوصنده‌کی مبالات وتعصبلری فوق مایتصوردر. بسایه و قان کودمك عادتلرینه رعایتلری چوقدر.

دبره سنجاغنك اراضیسی طاغلق اولوب، یالکز درین ورادیقه نهرلرینك مجرالری بوینجه طار واوزون ایکی اووه ممتد اولور؛ وماط قضاسی دخی طاغلرله محاط آچیق وکوزل تپه‌لردن عبارتدر. عمومیت اوزره طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سی آز اولوب، اهالینك بینلرنده‌کی لاینقطع مخاصمه‌لری دخی بحق چالیشمه‌لرینه مانع اولور. بناءً علیه، حبوبات وسائره‌دن عبارت اولان محصولاتی احتیاجات محلیه‌نك دفعنه دخی تماميله کفایت ایتمیور. قیون، کچی و سائر حیواناتی دخی آزدر.

دبره سنجاغنك قسم اعظمی (شار) سلسله‌سنه مربوط (دشات) طاغنك صرت واتکلرندن عبارت اولوب، بو طاغك شرق اتکلرنده رقه‌لر، جنوب غربی قسمنده دبرهٔ بالا وشرقی اتکلرنده دخی دبرهٔ زیر بولنور. سنجاغك جنوب جهتنده (یابلانیچه) و(مارتنش) وغرب جهتنده دخی (تومنیشت) و (والمور) طاغلریله بونلرك شعبه‌لری ممتد اولور. سنجاغك اراضیسی تماميله آدریاتیق حاله‌سنده اولوب، قسم اعظمی (درین) حوضه‌سی داخلنده بولنیور؛ ویالکز ماط قضاسی همنامی اولان ایرماغك حوضه‌سنك اوست طرفندن عبارتدر. سنجاغك بتون صولری بو ایکی نهره جمع اولنور. درین ویا قره‌درین نهری مناستر سنجاغنده اوخری کولندن خروجله، شمال و شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، دبره سنجاغنی بریاندن بریانه شق ایتدکدن صکره، پرزرین سنجاغی داخلنده شمالدن کلن (آق‌درین) ایله برلشه‌رك، وغربه طوغری دونه‌رك، اشقودره ولایتنی دخی شق ایله آدریاتیق دکیزینه دوکیلور. بو نهرك دبره سنجاغنده‌کی مجراسنك بر خیلی یرلری اووه ایسه‌ده، یتاغی درین اولدیغندن، اراضی اروانسه یارایه‌میور. کوپریلری دخی آز اولدیغندن، ایچندن عبور ایدنلرجه بهر سنه تلفات وقوع بولیور. (رادیقه) نهری شار طاغنك شرقی اتکلرندن نبعانله، جنوب غربی‌یه طوغری آقدیغی حالده، دبره شهرینك آلت طرفنده (درین) ایرماغنه دوکیلوب، شمال غربی‌یه طوغری دونر. شارودشات طاغلرینك غربی اتکلرندن وسنجاغك جهت غربیه‌سنده بولنان طاغلردن اینن برچوق چای ودره‌لر دخی درین نهرینه دوکیلوب، بونك صولرینی چوغالتیورلر. دشاتدن ایننلرینك باشلیجه‌لری: غرامه، ولشا و (بوشتریچه)؛ غرب جهتندن ایننلرینك دخی الك بیوکلری: وبیونج، زنه و(لورسا) چایلریدر. (ماط) نهری ایسه (مارتنش) طاغنك غرب شمالی اتکلرندن نبعان وشمال غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، همنامی اولان قضانك صولرینی دخی آلدقدن صکره، اشقودره ولایتنه دخول ایله، میردیته وآچقه حصار قضالرینی شق ایده‌رك آدریاتیق دکیزینه دوکیلور.

دبره سنجاغی داخلنده ۴۹ جامع ومسجد، ۴۳ مکتب، ۱ رشدیه مکتبی، ۷ مدرسه، ۳۴ تکیه، ۳ کلیسا، ۴۲۵ دکان، ۲۳ فرون، ۲۷ خان، ۲ حمام، ۳۶۸ دکرمن، ۵۱۷۴ باغ، ۳۷۴ باغچه، ۳۴۴۰۱ تارله، ۶۲۹۴ چایر، ۹۸۰ مرعی و۵۸ اورمان موجوددر.

دبرهٔ بالا } [«دبره» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دبره تابور } (Débra - Tabor) حبشستانك قسم جنوبیسنده واقع (امهاره) خطه‌سنده، (چان) کولنك ۲۰ ساعت شرقنده بر

قصبه اولوب، نجاشی تئودورك زمانه دك حبشستانك پایتختی ایدی.

دبرۀ زیر (Dibre) وآرناوودجه دبره پوشته (Pochte) آرناوودلقده مناستر ولایتنك دبره سنجاغنده برقضا اولوب، لواء مذكورك شمال غربی قسمندن عبارتدر. (شار) طاغنك غربی اتكلریله (درین) مجراسنك برقسمندن وبونك غرب جهتنده‌كی بعض طاغ اتكلرندن عبارت اولوب، شرقاً رقه‌لر، جنوباً دبرۀ بالا، غرباً ماط قضالریله، شمالاً دخی اشقودره ولایتیله وپرزرین سنجاغیله محاطدر. اراضیسی طاغلق وآز منبتدر. قصبه‌سی اولمیوب، مركزی (پشقوپه) قریه‌سیدر. قضا مع‌مركز ۳۹ قریه‌دن مركب اولوب، ۲۰۰۰۰ قدر اهالیسی واردر، كه یالكز ۳۰۰ ی خرستیان وقصوری كاملاً اسلامدر. درون قضاده ۶ جامع، ۲ مكتب، ۷ تكیه، ۱۵ دكان، ۳ فرون، ۱ خان، ۲۰ دكرمن، ۲۵۰۰ باغ، ۱۴۷ باغچه، ۳۲۲۹ تارله، ۶۷۰ چایر، ۴۵۲ مرعی و ۶ اورمان موجوددر.

دبو (Débou) سودان غربیده ۷° طول غربیده و ۲۰′ ۱۵° ایله ۳۰′ ۱۵° عرض شمالی آره‌سنده اوله‌رق (تمبكتو) نك ۲۴۰ كیلومتره جنوب غربیسنده بركول اولوب، (نیجر) ایرماغی صویندن تشكل ایدیور. عربلرجه (بحرطیب) اسمیله معروفدر.

دبورد والمور (Desbordes Valmore) فرانسه شاعره‌لرندن اولوب، ۱۷۸۷ تاریخنده (دوئه) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۸۵۹ ده وفات ایتمشدر. ابتدا آقتریس اولوب، تیاترو اویونجیلرندن برینه وارمش؛ وبعده تیاترودن چكیلوب، بر طاقم اشعار ایله بعض حكایه كتابلری وچوجقلره مخصوص بر طاقم نظملر نشریله اشتغال ایتمشدر.

دبوره (Débora) بنی اسرائیل حاكه‌لرندن اولوب، قبل‌المیلاد ۱۳۹۶ تاریخندن ۱۳۵۶ تاریخنه‌دك ۴۰ سنه حكم سورمش؛ وسردار (برك) ایله برابر محاربه‌یه كیدوب، قزاندیغی غالبیتله قومنی كنعانیونك الندن تخلیص ایتمشدر. بو غالبیت حقنده سویلدیكی برقصیده كتب مقدسه مجموعه‌سنده مندرجدر.

دَبوریه اردن حوضه‌سنده و طبریه قریبنده بر كوچك قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دبوسی (ابوزید عبیدالله بن عمر) مشاهیر فقهاء حنفیه‌دن اولوب، آتی‌البیان (دبوسیه) قصبه‌سنده طوغمش؛ و ۴۰۳ تاریخنده بخاراده وفات ایتمشدر. «كتاب الاسرار» و «تقویم الادله» عنوانلریله ایكی تألیف معتبری واردر.

دبوسیه (صغد) ده یعنی بخارا قریبنده بر كوچك قصبه اولوب، دبوسی لقبیله ملقب برچوق علماو فقهانك مسقط رأسی اولدیغی «معجم البلدان» ده مذكوردر.

دَبه (تخفیف یاخود تشدیدله) اصافر ایله بدر آره‌سنده بر قصبه اولوب، فخر كائنات (صلعم) افندمز بدر غزاسنه عزیمتلرنده بورادن مرور بیورمشلردی.

دبیر هندستان شعراسندن ایكی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی برهمنی المذهب اولوب، لاهور مضافاتندن كنجاوه قصبه‌سنده‌كی (كهتری) قومی رئیسنك اوغلی ایدی. زمانك مشاهیر علمای اسلامیه‌سندن تحصیل علوم ادبیه وفنون عقلیه ایدوب، بعده بعض نوابلرك منشیلك خدمتنده بولنمش؛ درانیلرك هجومی اثناسنده شاهجهان آبادی ترك مجبور اولوب، برمدت شهردن شهره كزمش؛ و ۱۲۰۵ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملۀ اشعار مقبوله‌سندندر:

دل صد چاك دارد شانه زان رو
كه با اشعار باشد الفت او

— ایكنجیسی ینه عن‌اصل برهمنی المذهب ایكن، اهتدا ایده‌رك مذهب شیعی‌یی اختیار ایتمش اولان (سلامت علی) در، كه اردو لساننده یانند مرثیه‌لری وفارسیده دخی باشلیجه ائمۀ اثنا عشر حقنده كوزل نعتلری واردر. ۱۲۹۲ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو مخمس جملۀ اشعارندندر:

چون دبیر مدح خوانت ای امام دین پناه
بندۀ خاص خدا و سایۀ لطف اله
باكمال عجز از تقصیر خدمت عذر خواه
بندۀ بیچاره كاشی ازدل و جان سال و ماه
روز وشب در خطۀ آمل ثنا خوان شماست

دبیس (ابوالاعز نورالدوله — بن سیف الدوله ابی الحسن الصدقه بن منصور

بن دبیس بن علی بن مزید) حله‌ده حکومت سورن بنی مزید ملوکندن اولوب، ۵۰۱ تاریخنده پدری صدقه، که حله‌نک بانیسیدر، سلطان محمد بن ملکشاه سلجوقی ایله واقع محاربه‌سنده قتل اولندقده، صاحب ترجمه سلطان مشارالیهک اسارتنه دوشوب، بغداده سوق اولنمش؛ و صداقتیچون یمین ایتدکدن صکره، پادشاه مشارالیه طرفندن استخدام اولنمش ایدی. سلطان محمدک وفاتیله برادری سلطان محمود بن ملکشاه سلجوقی تخته جلوس ایتدیکنده، دبیس حله‌یه عودت ایتمکه مساعده استحصال ایتمش؛ و شهر مذکوره وصولیله برابر عرب وکردن بر چوق آدملر جمعیله کندینی امیر طانیتمش ایدی. خلیفهٔ عباسی مستظهر باللهک وفاتی اوزرینه، اوغلی مسترشد بالله جلوس ایتدیکنده، دعوای وراثتله فرار ایدن برادری ابوالحسن بن المستظهر صاحب ترجمه‌نک نزدینه التجا ایتمش؛ ودبیس تسلیمنه راضی اولمامش ایسه‌ده، ابوالحسن حله‌دن خروجله واسطه مستولی اولدقده، مستظهرک اشعاری اوزرینه، عسکر سوقیله کندیسنی طوتوب، بغداده کوندرمش ایدی. بعده دبیس سلطان محمود سلجوقی ایله برادر زاده‌سی مسعود بیننده القای فساد ایتمکه باشلایه‌رق، بونلرک منازعه‌لرندن بالاستفاده، عراقده نهب وغارته قویلمش، وحتی بغدادی محاصره ایتمش ایدی. بونک اوزرینه خلیفه مسترشد باللهک فوق‌العاده خصومتنه اوغرایوب، ۵۱۴ تاریخنه دک کرک خلیفهٔ مشارالیه ایله وکرک سلطان محمود سلجوقی ایله بالدفعات محاربه ایده‌رک. مغلوب اولدقجه، کاه قاین پدری بولنان ماردین صاحبی ایلغازی‌یه وکاه نجد عرب قبائلندن منتفق قبیله‌سنه التجا ایله، بونلرله برابر بصره و عراق طرفلرنده یغماگرلک ایده‌رک، امرار عمر ایتمش؛ و نهایت ۵۲۹ تاریخنده سلطان محمود سلجوقی مراغه‌ده مسترشدی قتل ایتدیکنده، فعل قتلی معیتنده بولنان دبیسه اسنادایله، کندیسنی خیمه‌سی قپوسنده قتل ایتدیرمشدر. سلطان مشارالیه دبیسک قیزینی تزوج ایتمشدر. دبیسک زوجه‌سی اولان کهار خاتون بنت ایلغازی ایسه وزیر شهیر نظام الملکک قیزی زبیده‌نک کریمه‌سی شرف خاتونک قیزی ایدی. دبیس ادیب وشاعر وکریم وشجیع بر ذات ایدی.

دبیس (ابوالاعز نورالدوله — بن علی بن مزید) بنی مزید ملوکندن اولوب، پدرینک وفاتنده ۴۰۷ تاریخنده آل بویه‌دن سلطان الدوله‌نک فرمانیله مسند امارته چیقه‌رق، برادریله، عم زاده‌لریله بنی خفاجه‌ایله وآل بویه وطغرل بک سلجوقی ایله برچوق وقت اوغراشدقدن صکره، ۴۷۴ تاریخنده ۸۰ یاشنده وفات ایتمشدر. مدت امارتی ۵۷ سنه‌در.

دَبیق مصرده فرما ایله تنیس آره‌سنده بر کوچک قصبه اولوب، اهالیسنک اعمال ایتدکلری (دبیقی) دینلکله معروف غایتله مقبول بر نوع ایپک قماشیله مشهور ایدی.

دَبیل ثغور ممالک اسلامیه‌ده و(اران)فربنده بر قصبه اولوب، حضرت عثمان (رضنه)ک خلافتی ومعاویه‌نک شام والیلکی زماننده حبیب بن مسلمه یدیله فتح ایدلمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. — بواسمله جزیرة العرب وسوریه‌ده بعض قرا و مواضع بولندیغی دخی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دپسنک (Dapsang) آسیای وسطیده قره قوروم سلسله‌سنه مربوط یوکسک برطاغ اولوب، کشمیره تابع اولان کوچک تبت خطه‌سی ترکستان شرقینک (یارقند) خطه‌سندن آیریور. ارتفاعی ۸۵۶۸ متره اولوب، جهت جنوبیه‌سنده ۵۶۰۰ وجهت شمالیه‌سنده ۵۹۰۰ متره‌دن یوقاریسی سرمدی قارلرله مستوردر. منجمد دره‌لرندن آقان صو (لوب نور) کولنه دوکیلان یارقند نهرینی تشکیل ایدر.

دپتفورد (Deptford) انکلتره‌نک (کنت) ایالتنده، (تامیسه) نک جنوبی ساحلنده ولوندره کوپریسنک ۵ کیلومتره آشاغیسنده اوله‌رق (غرنویج)ک اتصالنده برشهر اولوب، ۵۳۷۰۰ اهالیسی واردر. لوندره‌نک توسعی اوزرینه، انکلتره‌نک پایتختنه کسب اتصال ایدوب، الیوم محلاتندن عد اولنه بیلیر. ترسانه‌سی وچینی وسائره فابریقه‌لری واردر.

دتروا (Détroit) یعنی «بوغاز»، آمریقای شمالیده ممالک مجتمعه‌نک جماهیر شمالیه‌سندن (میشیغان) جمهوریتنده سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، (سنت قلر) ایله (اریه) کوللری آره‌سنده واقع (سنت لوران) بوغازی اوزرنده بولنمغله، اوراتک

ایلك صاحبلری اولان فرانسزلر طرفندن بو اسمله
تسمیه اولنمشدر . ۴۲°۲۰′ عرض شمالی ایله
۸۵°۱۸′ طول غربیده واقع اولوب، ۷۹۵۹۵
اهالیسی، بك ایشلك تجارتی، متعدد دمیریوللری،
سفاین دستگاهلری، دوکمخانه ودمیرخانه‌لری، آلات
زراعیه وسائره فابریقه‌لری واردر. لیمانی بك کوزل
و صاغلام ایسه‌ده، قیشین ٤ آی منجمد بولنور.

دتروآ { (Détroits) یعنی «بوغازلر» ، انکلتره حکومتنجه ملاقه بوغازیله
شبه جزیره‌سنده واقع مستملکاته ویریلن اسم اولوب،
مستملکات مذکوره (پنانغ) جزیره‌سیله (ولسلی)، ملاقه
وسینغاپوردن عبارتدر. وقتیله هندستانه ملحق ایکن،
۱۸۶۷ تاریخنده اورالری تفریق ایدیله‌رك، طوغر-
یدن طوغری‌یه لوندره حکومتنه تابع برایالت حکمنه
قونلمشدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۱۲۵ مربع کیلومتره
واهالیسی ۳۰۸۰۰۰ کشیدر.

دتمولد { (Detmold) آلمانیاده (لیپه دتمولد) پرنسلکنك مرکزی بر قصبه او-
لوب، برلینك ۳۳۰ کیلومتره غرب جنوبیسنده
وهانوورك ۸۰ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق
(وسر) ایرماغنه تابع (ورا) نهری اوزرنده واقعدر.
۶۹۱۵ اهالیسی، پرنسه مخصوص سرایی، متعدد
مکاتبی، تیاتروسی، منسوجات فابریقه‌لری و جوارنده
مرمر وتباشیر اوجاقلری واردر.

دتوش { (Destouches) فرانسه ادباسندن اولوب، ابتدا آفتورلق ایتمش، وبعده
امور سیاسیه‌یه قاریشوب، نهایت تألیفات ادبیه‌یه
حصر مساعی ایله بر چوق تیاترو اویونلری یازمش؛
و فرانسه انجمن دانشی اعضالغنه ده قبول اولنمش
ایدی. ۱۶۸۰ ده (تور) ده طوغوب، ۱۷۵۴ ده
پارسده وفات ایتمشدر.

دجله { (Tigre) آسیای عثمانینك فراتدن صکره اڭ بیوك نهری اولوب، دیار بکر ولا-
یتنك شمال غربی حدودنده‌کی طاغلردن نبعان ایدن بر
چوق چای ودره‌لردن باتشکل، جنوب شرقی‌یه طوغری
جریانله، نفس دیار بکر یعنی آمد شهری ایچندن بچدکدن
صکره، شرقه دونوب، ولایت مذکوره‌نك حدود
شرقیه‌سنه قدر بو استقامتده جریان، وشمالدن بطمان
صوییله سعرد نهرینی وسائر بعض چایلری اخذ ایتدکدن
صکره، ینه جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، موصل
شهری یانندن بعدالمرور، صولدن (زاب اعلا) نهرینی
دخی اخذ ایله، جنوبه طوغری دونه‌رك، بغداد ولا-
یتی حدودی قربنده ینه صولدن (زاب اسفل) ی دخی
اخذ ایدر، وسامرانك آلتنده شرق جنوبی‌یه طوغری
دونه‌رك، ینه صولدن (ادهم) چایی دخی اخذ ایتدکدن
صکره، جنوب وجنوب غربی وبعده شرقی‌یه طوغری
آقه‌رق، بغداده واصل اولور. بغدادك اوست وآلت
طرفنده فرات مجراسنه زیاده قریب بولندیغندن، صاغدن
بر چوق صنعی وطبیعی جدوللر واسطه‌سیله فراتله
اختلاط ایدر. بغدادك آلت طرفنده صولدن (دیاله)
نهرینی اخذ ایله، جنوب شرقی‌یه طوغری غایت طولا-
شیقلی بر مجرا تشکیل ایدر؛ و (کوت العماره)‌یه واصل
اولنجه، (شط الحی) نامیله فراته بر بیوك جدول آیر-
دقدن صکره، شرق وبعده ینه شرق جنوبی‌یه طوغری
دونه‌رك، ایران حدودندن کلن بر چوق چایلرك صو-
لرینی ونهایت (کرخه) نهرینی آلیر؛ وقرنه‌ده فرات
نهریله برلشه‌رك، (شط العرب) ایرماغنی تشکیل ایدر،
که بوده ینه او استقامتده دوامله، بصره‌نك ایچندن
بالمرور، خوزستاندن کلن (کارون) ایله برلشه‌رك،
بصره کورفزینه یعنی بحر فارسه منصب اولور. دجله-
نك مجراسی تقریباً ۱۲۵۰ کیلومتره طولنده اولوب،
جریانی بك سرعتلیدر. مجراسنك یوقاری قسمی وعلی-
الخصوص موصله قدر اولان قسمی طاغلر آره‌سنده
وبك اینیشلی اولوب، دیار بکردن موصله کلکله‌وخیلی
زحمتله یوزیلیر. موصلدن بغداده قدر کوچك کیلر
ایشله‌یه‌بیلیر. بغداددن آشاغی اولان قسمنك ایسه صو-
لری چوق ومجراسی دوز اولدیغندن، بیوجك کیلر
وواپورلر سیرینه قابل اوله‌بیله‌جك بر حالده قونلمسی
آساندر. بصره ولایتی داخلنده اولان مجراسنك ایکی
طرفنده بعض بطاقلقلر موجوددر. نیسانده طاغلر-
ده‌کی قارلرك اریمسندن وتشرین ثانیده دخی موسم
یاغمورلرینك کثرتندن دجله‌نك صولری طاشوب، بعض

دفعه مجراسی اطرافنده‌كی مزروعاتی وبغداد شهرینی دخی صو باصار، دجله‌نك منابعی فرات مجراسنك اوسط قسمنك تشكیل ایتدیكی بر نصف دائره‌نك داخلنده اولوب، دجله مجراسنك الك یوقاری جهتی فرات مجراسنه پك قریب اولدیغی حالده، دجله‌نك شرقه وفراتك غرب جنوبی‌یه طوغری آقسیله، بینلرنده دیار بكر وجزیره اسملریله واسع بر خطه قالبورسه‌ده، بو ایكی نهر عظیمك ایكیسی‌ده شرق جنوبی‌یه طوغری متوازیاً آقسیله، وفراتك شرقه طوغری میلانی زیاده اولمسیله، بغداد قربنده بربرینه تقرب وبر چوق جدوللرله اختلاط ایده‌رك، جزیره‌یی قپارلر؛ ودها آشاغیده تكرار بربرینك شرقه ودیكرینك غربه طوغری میلانیله بر ایكنجی جزیره تشكیل ایدر، كه بغداد ایله قرنه آره‌سنده اولوب، عراق وواسط اسملریله معروفدر. جزیره‌ده‌كی سیرك وادیلرك همان جمله‌سی فراته منصب اولوب، دجله‌نك صولری مجراسنك صول طرفندن یعنی بتلیس ووان طاغلریله حدود ایرانیه بوینجه ممتد اولان طاغلردن وقسماً ممالك ایرانیه‌دن كلیر. باشلیجه‌لری یوقاریده صره‌سیله ذكر اولنان تابعلرینك الك بیوكلری (زاب اعلا) ایله (دیاله) نهرلریدر.

كرك دجله وكرك فراتك جزیره وعراق جهتلرنجه پك چوق اهمیتلری اولوب، بو صولر اورالرك عروق حیاتیه‌سی حكمنده‌در؛ وكرك اروای اراضیجه كرك سیر سفائن خصوصنجه صولرندن پك چوق استفاده اولنه‌بیلیر. ازمنهٔ قدیمه‌ده بو ایكی نهر آره‌سنده برچوق جدوللر بولنوب، عراق وجزیره‌نك هر طرفی فاصله‌سز برباغچه حكمنده ایدی؛ وهله دجله مجراسی اوزرنده پك چوق شهر و قصبه‌لر بولنوردی. الیوم دجله شق ایتدیكی اوچ ولایتك مركزلری ایچندن یعنی آمد (دیار بكر)، موصل و بغداددن مرور ایدر، وفراته برلشدكدن صكره دخی شق ایتدیكی ولایتلرك دردنجیسی اولان بصره ولایتنك مركزی ایچندن كچر. مجراسی اوزرنده وقتیله بولنمش اولان شهرلر شمدی یوقایسه‌ده، تكریت وسامرا كبی بعض قصبه‌لر دخی موجوددر. موصل وبغداد وعماره‌ده برر كوپریسی واردر. مجراسنده بر چوق كوچك آطه‌لر بولنیور.

دجله‌نك فراته مناسبت واختلاطی اولدیغندن ایكیسنك حوضه‌سی برعد ایتمك اقتضا ایدرسه‌ده، آیریجه اعتبار اولندیغی حالده، دجله‌نك حوضه‌سی خیلی واسع اولوب، اصل كردستان دیلن وجغرافیون اسلام آثارنده جبال وكوهستان اسملریله معروف اولان طاغلق یرلر بو حوضه‌یه داخلدر. دیار بكر، بتلیس ووان ولایتلرینك نصفلریله موصل ولایتنك بتونی وبغداد و بصره ولایتلرینك نصفلری دجله‌نك حوضه‌سی داخلنده بولنیور. حدود ایرانیه اكثر طرفلرده تقسیم میاه خطنی تعقیب ایدیورسه‌ده، زاب اسفلك منابعی و (دیاله) مجراسنك قسم اعلاسی ممالك ایرانیه داخلنده بولنمغله، ایرانه تابع (آردبلان) ایالتنك دخی بر قسمی ولورستانك قسم غربیسی دجله حوضه‌سی داخلنده بولنیور.

دُجَیل { (یعنی دجله‌جك) بو اسمله جغرافیون اسلام آثارنده ایكی نهر ذكر اولنیور: بری دجله‌یه تابع اولوب، قادسیه قربنده بو ایرماغه منصب اولدیغی بیان اولندیغنه نظراً الیوم (شط الادهم) دینلن چایك عینی اولسه كركدر. — دیكری ایرانده اولوب، خوزستان طاغلرندن نبعانله، بحر فارسه منصب اولور.

دَحل { یمن تهامه‌سیله صعید مصرك بجا ساحلی آره‌سنده برجزیره اولدیغی «معجم البلدان» ده مذكور اولوب، مصوعك اوكنده‌كی جزایرك الك بیوكی اولان و آوروپالیلرك خریطه‌لرنده (دحلك Dahlak) صورتنده محرر بولنان آطه‌نك عینی اولمسی ملحوظدر. ١٠ قدر قریه‌سی و ١٥٠٠ اهالیسی واردر. وقتیله بو جزیره اینجی وصدف صیادلرینك مركزی اولوب، بوتجارتله مشغول اولان اهالیسی پك زنكین ایدی.

دَحمان { (ابو عمرو عبدالرحمن بن عمرو) الك مشهور مغنیلردن وظرفادن اولوب، خلفای عباسیه‌دن مهدی وهادینك زماننده یاشامش، وابراهیم موصلی ایله معاصر بولنمشدر. حسن الحانیله خلفا وكبرانك پك چوق عطیه‌لرینه نائل اولمشدی. حقنده بعض حكایات ونوادر منقولدر. وفاتی هارون الرشیدك خلافتندن اولدر.

دحیه { (بن خلیفة الكلبی) خواص صحابه‌دن اولوب، جانب رسول الله (صلعم) دن

دن حفه دعوت ایچون قیصر رومك نزدینه اعزام بیورلمشیدی . حضرت جبرائیلك رسالتپناه افندمزه بعضاً بو ذاتك صورتنده کوروندیکی مرویدر . خالد بن یزید بن معاویه وسائر بعض تابعین کندیسندن احادیث شریفه روایت ایتمشلردر .

دُختَر { ایران شاعره‌لرندن اولوب ، شو بیت جله‌ٔ اشعارندندر :

مگو رسوای عشق ازمردم دانا کسی دارد
که عاشق کشتن ورسوا شدن هم عالمی دارد

دختنوس { بین‌العرب عقل وذکاسیله وشعر وفصاحتیله مشهوره بر قادین اولوب ، بنی تمیم قبیله‌سنك رئیسی اولان اقیط بن زراره‌نك قیزی ایدی . ولادت حضرت سید المرسلین (صلعم) اثنالرنده بنی تمیم ایله بنی عامر آره‌سنده وقوعه کلن (یوم‌شعب‌جبله) حادثه‌سی تاریخنده ذکری کچبور . بو محاربه‌ده قتل اولنان پدری حقنده بر مرثیه‌سی وسائر اشعاری اولوب ، «اغانی» ده مذکوردر . اسمی (دخترنوش) دن معرب اولوب ، بو اسم ابتدا نوشروانك قیزینه قونمشدی .

دخلی { ایران شعراسندن اولوب ، اصفهانلی اولدیغی حالده ، هندستانه رحلتله اکبر شاهك (احدیان) ی زمره‌سنه داخل اولمشدی . منصب مذکوری استرحام ضمننده شاه مشارالیهه تقدیم ایلمش اولدیغی شو رباعی جله‌ٔ اشعارندندر .

این ساده دل آخر احدی خواهد شد
محتاج کلاه نمدی خواهد شد
از غایت اضطرار روزی صد بار
قربان بروت سرمدی خواهد شد

دده آغاج { روم ایلینك آطه‌لر دکیزی ساحلنده بر قصبه اولوب ، ادرنه ولایتنه تابع بر سنجاغك مرکزیدر . قصبه ادرنه‌نك ۱۴۹ کیلو متره جنوب غربیسنده ومریجك منصبنده واقع اینوسك ۲۲ کیلو متره شمال غربیسنده واقعدر . بك یکی بر قصبه اولوب ، روم ایلی دمیر یولنك لوله‌لی برغوس موقفندن آیریلان برشعبه‌نك منتهاسی اتخاذ اولنه‌لی یعنی ۱۲۸۸ تاریخندن بری کوندن کونه کسب عمران ایتمکده‌در . انشاسی منصور اولان لیمانك وجوده کلسی واطرافنده‌کی بطاقلقلرك تطهیری حالنده دها زیاده ترقی وتوسع ایده‌جکی مأمولدر . شمدیکی حالده ۴۲۹ خانه و ۲۱۰۱ اهالیسی ، بر جامع شریفی ، بر مسجدی ، قشله‌سی ، حکومت قوناغی ، مکتب اعدادیسی ، ۳ مکاتب ابتدائیه‌سی ، ۲ جامی ومتعدد خانه ودکانی واردر . — دده آغاج قضاسی همنامی اولان لوایی ترکیب ایدن اوچ قضانك بری اولوب ، غرب شمالی جهتندن کومولجنه سنجاغیله شمال شرقی جهتندن صوفیلو ، شرق جنوبی جهتندن اینوز قضالریله جنوباً دخی آطه‌لر دکیزیله محاطدر . سمادرك آطه‌سی دخی بو قضایه ملحقدر . سمادرك ، مکری ، فرەجك ، شاهینلر و طوغانحصار اسملریله ٥ ناحیه ایله ٤٣ قریه‌یی جامعدر . اهالیسی ٢٦٦ ٢١ کشیدن عبارت اولوب ، ٨٦٠ ی اسلام ، ٣١٦٢ سی روم ، ٩٠٢١ بلغار وقصوری ارمنی ، یهودی وقبطیدر .

دده آغاج { سنجاغی . ادرنه ولایتنی ترکیب ایدن ٩ سنجاغك بری اولوب ، غرباً کومولجنه ، شمالاً ادرنه ، شرقاً کلیبولی سنجاقلریله ، جنوباً دخی آطه‌لر دکیزیله محاط ومحدوددر . سنجاق مریج مجراسنك قسم اسفلیله حوالرلرندن عبارت اولوب ، قارشیسنده بولنان (سمادرك) آطه‌سی دخی بولوایه مربوط وملحق اولدیغی حالده ، زیرده‌کی جدولده کوستردیکی اوزره ، ٣ قضادن مرکب اولوب ، ١٢ ناحیه و١٦٨ قریه‌یی جامعدر . اهالیسی ٢٩٠ ٦٦ کشیدن عبارت اولوب ، بو مقدارك ٤٢٧ ٢٨ سی اسلام ، ٣٤٠٩٧ سی روم ، ١٢٨٩٩ ی بلغار وجزئی مقداری‌ده ارمنی ، یهودی وقبطیدر . اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً دوز وآلچق تپه‌لردن عبارت اولوب ، طوپراغی پك منبتدر . مریج نهری شمالدن جنوبه طوغری جریانله اینوزده دکیزه منصب اولور . داخل لواده نبعان وجریان ایدن صولرك همان کافه‌سی بو ایرماغه منصب اولوب ، یالکز بر قاچ کوچك دره طوغریدن دکیزه دوکیلور . بو ایرماقده مقدما کوچك کیلر سیر ایدوب ، اورته‌یه قدر چیقمقده ایکن ، منصب ومجراسنك قومله طوله‌سندن ودکرمنلره صو آلمق ایچون یاپدیریلان سدلردن طولایی شمدیکی حالده یالکز بعض کوچك صاللر یوزدیریله بیلیور . ینه بو سببدن یاغمورلر موسملرنده صولر طاشوب ، اطرافنده ، وعلی‌الخصوص منصبی قربنده بر بطاقلق تشکل ایدر ، که بونلر حد ذاتنده صاغلام اولان هواسنی دخی اخلال ایتمکله ، اینوز ودده آغاج ایله جوارلرینك صحته‌سی چوقدر . باشلیجه محصولاتی بغدای ، آرپه ، سیسام ، بورچاق ، چاودار ، داری ،

آنیسون، مرجك و سائر حبوباتله توتون، پاموق، کتن، اوزوم، زیتون وسائر میوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. مکریده کوزل بر نوع قیصی حاصل اولوب، کلیتلی محصولاتی آلنیر. داخل لواده سنوی تقریباً ٥٠٠٠٠٠ کیله بغدای حاصل اولور. پلاموطی دخی چوقدر. ایپك بوجکلری‌ده یتیشدیریلوب، سنوی ١٥٠٠٠٠ کیلو قوزه آلنیر. سنوی ١٢٠٠٠٠٠ قییه شراب دخی چیقار. اوزوم وتوتون واپکك اك کلیتلیسی صوفیلو قضاسنده حاصل اولور. قیون، کچی، صیغیر وجانوار کبی حیوانات اهلیه‌سی دخی چوقدر. صنایع محلیه جزئیاتدن عبارت اولوب، بعض کویلرده طیانیقلی بر نوع کلیم ایله عادی خالی اعمال اولنور. اورمانلری تقریباً ٤٠٠٠٠ دونم وسعتنده اولوب، کراسته واودون وکوره الویریشلی چام، میشه، کورکن، قاین، پرنار وسائر آغاجلر بولنور. نفس دده آغاج قضاسنده (فره‌قیا) و (خواجه کویی) جوارنده وصوفیلو قضاسنك آشاغی وبوقاری قنبرلرله قره وبران قریه‌لرنده سیملی قورشون، باقیر وآنتیمون معدنلری ودده آغاج قضاسنك شاهینلر ناحیه‌سنده واقع (ایندره) موقعنده دخی کور معدنی موجوددر. دکرمن وابنیه طاشلری دخی چوقدر. مرکز لوایه ایکی ساعت مسافه‌ده واقع (فره) ده ایکی ایلیجه اولوب، بعض امراضه نافع اولمغله، مایس وآغستوس آیلرنده خیلی آدملر طوپلانیر. بعض خراب ابنیه‌لری دخی واردر. درون لواده ١٠٣ جامع، ٢ مسجد، ٢ مدرسه، ١١١ مکتب، ١٨ تکیه وتربه، ٨١ کلیسا ومناستر، ٦ حمام، ١٥٩٥ دکان ومغازه، ٦٩ فرون، ٢٢ خان، ٣٤٠ دکرمن، ٣ دقیق فابریقه‌سی، ٢٠ چفتلك، ١٩١٩١ باغ، ٦٠٥ باغچه، ١٠٣٦٢٨ تارله، ١٨٥١ چایر، ٢١٤ مرعی، ٢٠٤٠ اورمان و ٢٤٩ چشمه موجوددر. سنجاغك قضا وناحیه‌لره تقسیمی بروجه آتیدر:

قضا	ناحیه	مقدار قرا
دده آغاج	مکری	١٣
	فره‌جك	١٠
	شاهینلر	١٠
	طوغانحصار	٩
	سمادرك	١
اینوز	قوجه‌علی	١٨
صوفیلو	ایپصاله	١٢
	پشمان	٦
	تیکلی	٢٠
	اده	٩
	قنبرلر	٢٧
	دربندکبیر	٢٠

ددهام (Dedham) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (مساچوست) جمهوریتنده وبوستونك ١٨ کیلومتره جنوب غربیسنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ٧٣٥٠ اهالیسی ومتعدد دمیر یوللری واردر.

دده زاده (سید محمد سعید) مشاهیر خطاطیندن اولوب، خط تعلیقده مهارت تامه‌سی وار ایدی. ١١٧٣ ده وفات ایتمشدر.

درابجرد (دارابکرد) ك معربیدر. [« دارابکرد » ماده‌سنه مراجعت]

دراج (Durazzo) آرناودلقده وآدریاتیق دکیزی ساحلنده بر قصبه اولوب، اشقودره ولایتنده بر سنجاغك مرکزیدر. اشقودره‌نك ٨٠ کیلومتره جنوبنده و براتك همان او قدر شمال غربیسنده اوله‌رق ٤١°١٧′٣٢″ عرض شمالی ایله ١٧°٦′٢٠″ طول شرقیده واقعدر. قصبه واسع برقوبك منتهای شمال غربیسنده قیالق بر برونك اوزرنده مؤسس اولوب، جنوبنده اوفق وغیر محفوظ بر لیمانی واردر. شمال جهتنده واسع برطوزلی کول بولنیور که وقتیله شمال طرفندن دکیزله اختلاط ایدوب، شهرك لیمانی ایکن فتحدن صکره وندیك سفائننك تقربنی منع ایچون مدخلی سد اولنه‌رق، کول ودها طوغریسی بطاقلق حالنه کچمش؛ ویالکز دکیز فرطونه‌لی اولدیغی وقت طالغه‌لر ایچری‌یه کیروب، بعده تعفن ایتمکله، صیتمه‌یی تولید، وقصبه‌نك هواسنی اخلال ایدرلر. دراجك شمدیکی حالده یالکز ٢٠٠٠ قدر اهالیسی، خراب برسور وقلعه‌سی، متعدد جوامع شریفه‌سی، خیلی ایشلك تجارتی وبرچوق آثار عتیقه‌سی واردر. سنجاق مرکزی اتخاذ اولنه‌لی توسع وترقی ایتمکده ایسه‌ده، موقعاً بتون روم ایلینك آدریاتیق دکیزنده برنجی اسکله‌سی اولدیغنه، وبرندیسینك قارشیسنده بولندیغنه کوره، یکیدن اهمیت قدیمه‌سنی بولمق ایچون، مسدود اولان لیمانك کشادینه ومناستر طریقیله سلانیك واستانبوله بر دمیر یول خطیله ربط اولنمغه محتاجدر. جوارلرنده واسع ومنبت اووه‌لر وکوزل اورمانلر بولندیغی کبی، کثرتلی کور معدنی بولندیغی دخی مرویدر.

دراج پك اسکی اولوب، زمان قدیمده اهمیتلی، بیوك وتجارتکاه بر شهر ایدی. بر روایتده ایلیریا

حكمدارلرندن (ايبدامنوس) طرفندن تأسيس اولنه‌رق، بونك اسميله تسميه اولنمش؛ و بعده بونك اخلافندن (ديراخيوس) طرفندن توسيع و تزيين اولنه‌رق، (ديراخيوم) اسمنى آلمش ايدى. اسكى يونان مورخلرينك روايتنه كوره ايسه بو شهر قورنته يونانيلرى طرفندن تأسيس اولنه‌رق، اوجوارده فرطونه‌لرك شدتلى اولديغنه بناءً «مخاطره‌لى» معناسيله (ايبدامنوس Epidamnus) وايكى قيا اوزرينه تأسيس اولنديغنه مبنى «صخرتين» معناسيله (ديراخيون Δυρράχιον) تسميه اولنمشدر. كرك تركجه ده مستعمل دراج اسمنك وكرك محلنده آرناودلرك ويردكلرى (دورس Durres) نامنك اشبو (ديراخيوم) ولاتين لسانك شيوه‌سنجه (ديراخيوم) اسمندن مأخوذ اولديغنده شبهه يوقدر. هر حالده زمان قديمده بو شهر يونانيلرك مستملكاتندن اولوب، يونانيلرله مسكون ايدى؛ وبونده اقامت ايدن يونانيلر، اطرافلرنده ساكن اولان ايليريانلردن امين اولمق ايچون، بونلره مقنن ومعين ويركيلر ويرمك مجبوريتنده ايديلر. بعده ايليريا حكمدارلرى كسب قوت ايتدكلرنده، بو شهرى دخى ضبط، وادكالرينه الحاق ايدوب، نهايت روما جمهوريتى بك چوق قانلر دوككله ايليريانلردن آله بيلمش ايدى. روما جمهوريتى زماننده ديراخيوم زياده‌سيله توسع وتزين ايدوب، بيوك براهميت قزانمش؛ وروما‌دن خيلى بيوك عائله‌لر بو شهرى وطن اتخاذ ايتمشلردى. حتى شهر بعض امتيازاته دخى نائل اولوب، مستقل اداره‌سى وار ايدى؛ وروماليى ترككه مجبور اولان كبرانك مجلسى حكمنه كچوب، چيچرون وبعده پومپيوس وسائر سناتورلر اورايه چكلمشلردى. روما ايمپراطورلغنك ايكيه انقسامنده شرق ايمپراطورلغنك پايتختى اتخاذ اولنمسى تصور اولنمش؛ وايلريا ايالتنك مركزى اولوب، بو ايمپراطورلغك قسطنطينيه‌دن صكره اك مهم شهرى حكمنه كچمش ايدى. اوصره‌ده اهميتنه كوره تحكيم اولنه‌رق، اداره‌سى شهرك اعيانندن بر خاندانه احاله اولنمش، وبونلره (دوراچودوقه‌سى) نامى ويرلمش ايدى. قسطنطينيه روم ايمپراطورلغنك دوچار ضعف اولمسى اوزرينه، نورمانلرك ضبطنه كچوب، بونلر اوراده ناپولى قراللرينك حمايه‌سى تحتنده بر كوچك حكومت تشكيل ايله، بر قاچ قرال حكم سورمشدر. بعده ونديك جمهوريتنك ضبطنه كچوب، نهايت ۹۰۸ تاريخنده سلطان بايزيد خان ثانى زماننده فتح اولنه‌رق، ممالك عثمانيه دائره‌سنه ادخال اولنمشدر. اووقتدن برى تدنيده اولوب، بوندن اول كوچك بر ناحيه مركزى ايدى. روماليلر زماننده دراجى سلانيكه ربط ايدر (ايغناتيوس) اسميله مكمل بر طريق وار ايدى. [«ايغناتيوس» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

— دراج قضاسى قصبه ايله حوارنده بولنان ۵ قريه‌دن مركب اولوب، شمالاً (شياق)، شرقاً (تيران)، جنوباً قوايه قضالريله، غرباً دخى دكيزله محاطدر. اراضيسى منبت اولوب، آنجق زراعتنه چاليشلمامقده در.

دراج { سنجاغى. اشقودره ولايتنى تركيب ايدن ايكى سنجاغك برى اولوب، ولايتك قسم جنوبيسنى تشكيل ايديور. شمالاً اشقودره، شمال شرقى جهتندن مناستر ولايتك ديره، شرقاً و جنوباً ايلبصان سنجاقلريله، غرباً دخى آدرياتيق دكيزيله محاط ومحدوددر. دراج، شياق، تيران و قوايه اسملريله ۴ قضادن مركب اولوب، شياق قضاسنه ملحق (پرز) و (ايشم) اسملريله ۲ ناحيه‌سى دخى واردر، و۳۰۳ قريه‌يى جامعدر. مقدار اهاليسى حقنده بر قيد صحيحه دسترس اولنه‌مدى. بتون اهاليسى آرناود ومركز لواده‌كى جزئى مقدار خرستيانلردن ماعداسى مسلمدر. اراضيسى اكثريت اوزره دوز واووه‌لق اولوب، يالكز تيران وقوايه قضالرينك شرق جهتى طاغلقدر. بو جهتده (غراب) طاغى بر نصف دائره شكلنده ممتد اولوب، اتكلرندن (ايشم) و(آرسن) نهرلرى آقار، كه ايكيسى متوازياً بر كوزل ومنبت اووه‌نك ايچندن جريان ايده‌رك، آدرياتيق دكيزينه دوكيلور. برنجيسى (ززى)، تركوش و(روسبوته) چايلرينى، وايكنجيسى (سارانيقه) چاينى اخذ ايدر. قوايه قضاسنده دخى (دارچى) و(قوايه) اسميله ايكى كوچك چاى واردر. طوپراغى بك منبت ومحصولدار اولوب، حقيله ايشلنمديكى حالده، خيلى مقدار بغداى، مصر، آرپه، پرنج وسائر حبوبات ايله ميوه وسبزه‌لرك انواعى حاصل اولور؛ ودراج اسكله‌سندن ترييسته وايتاليايه خيلى ذخاير نقل واخراج اولنور. اورمانلرى دخى چوق ودكيزه قريب اولمغله، كراسته‌دن كليتلى استفاده اولنه‌بيلير. بتحه‌لرى دخى چوقدر. برخيلى

معادن دخی بولندیغی مروی ایسه‌ده، هیچ بری اخراج اولنمامقده‌در.

دراسماعیل خان { هندستانك پنجاب خطه‌سنده ولاهورك ۳۲۶ کیلو متره شمالنده اوله‌رق (سند) نهرینك ساحل یمینی قربنده برشهر اولوب، ۲۴۹۰۵ اهالیسی، کلیتلی باموق منسوجاتی وافغانستانله ایشلك تجارتی واردر. (درجات) ایالتنك مرکزیدر.

دراغونره { (Dragonera) اسپانیانك آق دکیزده واقع (بابار) جزایرندن (مایورقه) جزیره‌سنك قربنده بر کوچك آطه‌در.

دراق { (Drac) فرانسه‌نك جنوب شرقی جهتنده برنهر اولوب، «بوقاری آلپ» طاغلرندن نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، وبر چوق چایلرك صولرینی آله‌رق، (ایزره) ایالتنه کیرر؛ و ۱۵۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (ایزره) نهرینه دوکیلور. بر سیل حکمنده اولوب، عادی وقتلرده ثانیه‌ده یالکز ۴۰ مکعب متره صو ویردیکی حالده، فیضاننده ثانیه‌ده ویردیکی صو ۴۰۰۰ مکعب متره‌یه بالغ اولور.

دراقون { (Dracon) اسکی آتنه جمهوریتی رؤساسندن اولوب، قبل المیلاد ۶۲۴ تاریخلرنده غایت شدتلی بر طاقم قوانین وضع ایتمشدی. «قاله محرر» تعبیریله توصیف اولنان بو قوانینی (سولون) ك قوانین حکیمانه‌سی ابطال ایتمشدر.

دراکنبرکه { یاخود دراکنسبرغ (Draken-berge, Drakensberg) آفریقای جنوبیده برسلسلهٔ جبال اولوب، ۳۱°۳۰′ ایله ۲۴°۳۰′ عرض جنوبی آره‌سنده وامید برونی حکومتندن (ترانسوال) حکومتنك اورته‌لرینه قدر ممتد اولور. استقامتی جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه طوغری اولوب، ساحل ایله متوازیاً وساحلدن تقریباً ۲۶۰ کیلومترەلك مسافه‌ده اوزانیر. اڭ بوکسك ذروه‌لرینك ارتفاعی ۳۳۵۰ متره‌یه قدردر. بو سلسله بحر محیط هندی مائله‌سی بحر محیط آطلاسی مائله‌سنده بولنان (اورانژ) ایرماغی حوضه‌سندن آییرور. یرلیلر طرفندن (قاهلامبه) تسمیه اولنوب، (دراکنبرکه) اسمی اڭ اول اورالرینی اعمار ایدن فلمنکلیلر طرفندن ویرلمشدر.

دراکو { (Dragö) نوروجك ساحل جنوبیسی قارشیسنده و (فلکفیورد) قصبه‌سی قربنده برآطه اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳۰ یکی دونمدر (هکتاردن)، اهالیسی ۱۱۸۵ کشیدن عبارتدر.

دراکه { فرانسوآ (Fr. Drake) انکلتره‌نك اڭ مشهور قپودانلرندن اولوب، ۱۶ نجی قرن میلادیده کرهٔ ارضك اطرافنده بر سیاحت اجرا، وآمریقا وسائر جهانده اسپانیوللرله بر چوق محاربه‌لر ایده‌رك، بر خیلی یرلر ضبط ایتمش ایدی. پتاتسی اڭ اول مکسیقه‌دن آوروپایه نقل ایدن بوذات اولدیغی مرویدر. ۱۵۹۶ ده وفات ایتمشدر. سیاحتیله اسفار بحریه‌سی ضبط وتحریر ونشر اولنمشدر.

دراکیذیان { (Draguignan) فرانسه‌نك جنوب شرقی ایالتندن (وار) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، مارسلیادن نیسه‌یه کیدن دمیر یول خطنك تشعبی نقطه‌سنده وپارسك ۸۵۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقعدر. ۷۳۵۰ اهالیسی، متعددمکتبلری، کتبخانه‌سی، کوچك موزه‌سی، نباتات باغچه‌سی، بر چوق چشمه‌لری، کوزل تفرجکاهلری، ایپك وباموق منسوجاتله چوراب، صابون، مسکرات وسائره فابریقه‌لری وزیتون یاغی وسائره‌یه متعلق ایشلك تجارتی واردر.

درامبورغ { (Dramburg) پروسیه‌نك پومرانیا ایالتنده (کوسلن) سنجاغنده وکوسلنك ۸۰ کیلومترو جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۶۲۵ اهالیسی وبوك ایپلك ایله چوخه فابریقه‌لری واردر.

درامن { یاخود درام (Drammen, Dram) نوروجده (قریستیانیا) ایالتنده وقریستیانیانك ۳۳ کیلو متره جنوب غربیسنده و (درامسلف) نهری اوزرنده برشهر اولوب، ۲۹۰۰۰ اهالیسی، نهرده بیوك سفائنك دخی دخولنه مساعد لیمانی وایشلك تجارتی واردر. اطرافنده‌کی اورمانلردن کسیلن کلیتلی اودون اسکله‌سندن انکلتره‌یه وسائر طرفلره اخراج اولنور.

درامه { (Drama) روم ایلنده تراکیا ایله ماکدونیا خطه‌لری حدودنده برقصبه اولوب، سلانیك ولایتنه ملحق بر سنجاغك مرکزیدر. سلانیكك ۱۲۰ کیلومتره شرق شمالیسنده، سیروزك

٤٨ كيلومتره شرقنده واسكله‌سی اولان قواله‌نك ٥٣ كيلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق، (تخيانوس) كولنه دوكيلن (آنكيسته) ونام ديكرله (درامانيچه) نهری تابعلرندن برچايك اوزرنده واقعدر. كوزل بر قصبه اولوب، ٧٥٠٠ اهاليسی، فرح فزا موقعی، اطرافنده آقار صولريله اشجاری، كوزل باغچه‌لری، بری يلديرم سلطان بايزيد خان حضرتلرينك بناكرده‌سی اولمق اوزره، ٣ جامع شريفی وبهرنده بر كوچك كتبخانه‌سی، براعداديه وبررشديه وبرقاچ صبيان مكتبی، پاموقدن بعض منسوجاته مخصوص دستگاهلری وتوتون وسائره‌يه متعلق خيلی ايشلك تجارتی واردر. اطرافنده‌كی اووه پك منبت ومحصولداردر. اهاليسنك قسم اعظمی مسلم وقصوری روم وبلغار وسائره‌در. پك اسكی بر قصبه اولوب، اسم قديمی (درابسقوس) در، كه بونده زمان قديمده آتنه جمهوريتنك ١٠٠٠٠ كشيدن مركب بر فرقهٔ عسكريه‌سی تراكياليلر طرفندن كلياً امحا اولنمشدی. — درامه قضاسی همنامی اولان سنجاغی تركيب ايدن اوچ قضانك بری اولوب، لوانك غرب شمالی قسمنی تشكيل ايدر. غرباً وشمال غربی جهتندن سيروز سنجاغيله، شمال شرقی طرفندن ادرنه ولايتنك كوملجنه سنجاغيله، جنوب شرقی جهتندن صاری شعبان، جنوباً دخی قواله قضالريله محدود ومحاطدر. پراويشته وپرسيچان وچچ ناحيه‌لريله برابر ١٣١ قريه‌يی جامعدر. اراضيسی پك منبت ومحصولدار اولوب، بغدای، آرپه، چاودار وسائر حبوبات ايله كليتلی توتون وبر مقدار پاموق حاصل اولور. باغلری دخی چوق اولوب، خيلی اوزوم وشراب چيقار. آری قوغانلرندن خيلی بال وبال مومی دخی آلنير. اهاليسی ٥٣١٦٧ كشيدن عبارت اولوب، بونلرك يالكز ٦٥٠٠ قدری روم، ٣٠٠٠ قدری بلغار، ٣٠٠٠ قدری چنكانه وقصوری كاملاً اسلامدر.

درامه { سنجاغی. سلانيك ولايتی تركيب ايدن اوچ سنجاغك بری والك شرقيسی اولوب، غرباً وغرب شمالی جهتندن سيروز سنجاغيله، شرقاً وشرق شمالی طرفندن ادرنه ولايتنك كوملجنه سنجاغيله جنوباً دخی آطه‌لر دكزيله محدود ومحاطدر. وسعت اراضيجه كوچك برسنجاق اولوب، درامه، قواله وصاری شعبان اسمليله ٣ قضا ايله مركزه ملحق پراويشته وپرسيچان وچچ اسملريله ٣ ناحيه‌دن مركب و ٢٠٥ قريه‌يی حاوی اولديغی حالده، ٨٥٥٣٥ اهاليسی واردر، كه ثلثاندن زياده‌سی اسلام وقصوری روم، بلغار وسائره‌در. اراضيسی عارضه‌لی اولوب، كوزل اووه‌لری و منبت دره وبايرلری واردر. قره صو نهری شمالدن جنوبه كلوب، سنجاغك اكثر مياه جاريه‌سنی جمع ايله قواله‌ده دكيزه منصب اولور. درامه قصبه‌سی اطرافنده‌كی اووه‌لری اروا ايدن صولر ايسه غرب جنوبی‌يه طوغری آقه‌رق، سيروز سنجاغنده‌كی ديكر قره صويه منصب اولور. باشليجه محصولاتی بغدای، آرپه، چاودار وسائر حبوباتله كليتلی توتوندن وبكی زرع اولنمغه باشلايان پاموق وسائره‌دن عبارتدر. توتونی ممالك عثمانيه‌ده حاصل اولان توتونلرك اك ايیسی اولوب، پك مقبول اولمغله، آوروپانك هرطرفنه نقل واخراج اولنور. باغلری ده چوق اولوب، خيلی شراب ياپيلير وبال وبال مومی حاصلاتی دخی چوقجه‌در. اورمانلری ده چوق اولوب، كراسته وكومور واودون امحالنه يارار اشجار مختلفه‌سی واردر. اسكله‌سی اولان قواله قصبه‌سی خيلی تجارتكاه اولوب، اورادن كليتلی توتون وذخاير وسائره اخراج اولنور. دده آغاجندن سلانيكه تمديدی متصور اولان دميريول شعبه‌سی بو سنجاغك معموريتنی بر قات دها آرتيره‌جقدر.

درانسه { (Dranse) بواسمله فرانسه‌ده ايكی نهر واردر: بری (يوقاری ساووا) ايالتنده نبعانله، (تونون) قصبه‌سی قربنده (لمان) كولنه دوكيلور. مجراسی ٥٠ كيلومتره‌دن عبارت ايسه‌ده، صويی پك چوق اولوب، آشاغی قسمی صال يوزديرلمسنه مساعددر. فيضانی زمانده پك چوق طاشلر وطوپراقلر اينديرمكله، منصبی كولك ايچنده بربورون تشكيل ايتمشدر. — ديكری اسويچره‌ده آلپ سلسله‌سنك اك يوكسك محللرندن نبعانله، خيلی بر سيل صورتنده آقه‌رق، فرانسه‌ده (مارتينی) قربنده (رونه) ايرماغنه دوكيلور.

درانكيانه { (Drangiane) ياخود درانجيانه اسكی يونان جغرافيونی طرفندن ايران قديم دولتنك برايالتنه ويريلن اسم اولوب، سيستان (سجستان) ايله قندهار جهتندن عبارت ايدی ماكدونياليلرك تغلبی زمانده مركزی پروفتاسيه (؟) شهری ايدی.

دراووه { (Dranova) طونه‌نك منصبنده دوبریجه‌یه ملحق بر كوچك آطه اولوب، اراضیسی آلچاق وبطاقلق اولمغله، خالیدر.

دراوه { (Drave) آوستریاده بر نهر اولوب، طونه‌نك اڭ بیوك تابعلرندندر. تیرول خطه‌سنك قسم شرقیسنده (توبلاش) صیرتندن نبعانله، (قارینتیه) و (استیریه) خطه‌لرینی شق، وبعده خرواتستان واسلاوونیه ایالتنی مجارستاندن فصل و تفریق ایله. وارادین واسك شهرلری ایچندن كچدكدن صكره، طونه‌یه منصب اولور. مجراسنك طولی ٦٥٠ كیلومتره اولوب، استقامتی غربدن شرقه طوغریدر. مجراسنك اوسط طرفی طاغلر آره‌سنده درین بر یاتاقدن عبارت اولوب، وارادیندن آشاغیسی ایسه اووه‌لق وبتغی آزدرین اولمغله، نهرك صولری یاییلوب. بر بطاقلق ایچندن آقار. وارادین اوكنده وسعتی ١٢٦ واسكده ٣١٦ متره‌در. خرواتستانده‌كی مجراسی سیر سفائنه صالحدر. تابعلرینك اڭ بیوكی (غراج) شهری ایچندن كچن (مور) نهری وایكنجی درجه‌ده‌كیلر دخی بدینه، بیستره، زارانیچه چایلریدر، كه جمله‌سی خرواتستان واسلاوونیه ایالتنی سقی ایله صاغدن دراوه‌یه منصب اولورلر. بونلرك صولری آزایسه‌ده، فیضانلری زماننده طاشوب. اطرافلرنده‌كی اووه‌لرده بر طاقم بطاقلقلر تشكیل ایدرلر.

دَرب { «جاده» دیمك اولان بوكلمه بغداده بر محله‌یه علم اولدیغی كبی، طرسوس ایله بلاد روم یعنی قونیه وحوالیسی آره‌سنده‌كی جهته دخی اطلاق اولنوردی. —— دیگر بعض كلماته اضافتله دخی بغداد وموصل و نهاوند و سائر شهرلرده بعض محله‌لرك اسماء مركبه‌سنی تشكیل ایدردی. —— درب الكلاب دیار بكرده میافارقین قربنده بر محل ایدی.

دَربند { بلاد قافقاسدن داغستان خطه‌سنك مركزی بولنان بر قصبه اولوب، بحر خزرك ساحل غربیسنده وتفلیسك ٢٩٦ كیلومتره شرقنده اوله‌رق ٤٢° ٤′ عرض شمالی ایله ٤٥° ٥٣′ طول شرقیده واقعدر. قافقاس سلسله‌سی شعباتندن بر طاغك اتكنده واقع اولوب، بر نصف دائره شكلنده اولدیغی حالده، برآسورله محاطدر. قصبه‌نك اوسنده‌كی طاغك تپه‌سنده بر قلعه اولوب، قصبه‌یه بو اسمی قزاندیران بوغاز دخی ٢ كیلومتره طوانده ایكی صره‌لی جسیم دیوارله مسدوددر. قسم اعظمی مسلم اولمق اوزره، ١٣٧٧٥ اهالیسی، ١٥ جامع شریفی، ٢ كلیساسی، ٣ حاورسی، ٢١ مكتبی، ٣ چارشیسی وخیلی دباغخانه‌لریله اسلحه وایپك وبوك منسوجات دستگاهلری واردر. لیمانی اولمیوب، اوكی آچیقدر. پك اسكی بر قصبه اولوب، قباد ویا نوشیروان طرفندن تأسیس ایدلمش اولدیغی مرویدر. تأسیسنك مقصدی (خزر) قومنك تجاوزاته قارشی برسپر اولمقدن عبارت بولنمش اولدیغندن، امر تحكیمنه زیاده‌سیله اعتنا اولنمشدی. اوائل دور اسلامده معمور بر شهر اولوب. مشاهیر علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. جغرافیون اسلام متانت و استحكامنی توصیفده مبالغه‌ایدیورلر. عربلر عندنده (باب الابواب) و (الباب) اسملریله معروف اولوب، تركلر عندنده دخی (دمیرقپو) اسمنی آلمشدر. دولت عثمانیه ایله دولت صفویه آره‌سنده وقوع بولان محاربات صره‌سنده دفعاتله عساكر عثمانیه طرفندن فتح واسترداد اوله‌رق، خیلی وقت ممالك عثمانیه‌دن معدود بولنمشدر. ١٧٢٢ تاریخ میلادیسنده بیوك پترو طرفندن ضبط اولنه‌رق، ٦ سنه صكره نادرشاه طرفندن استرداد، و ١٨١٣ ده بتكرار روسیه‌یه ترك اولنمشدر.

—— روسیه‌نك (استاوروپول) ایالتنده وبحر خزره دوكیلن (قومه) نهری اوزرنده دخی بو اسمله بر كوچك قصبه اولوب، اكثری ارمنی اولمق اوزره، ٢٠٠٠ اهالیسی واردر.

—— بوسنه‌نك بانالوقه سنجاغنده دخی بو اسمله بر كوچك قصبه واردر.

دربندی { (ابوالولید حسن بن محمد) مشاهیر محدثیندن اولوب، جمع احادیث شریفه ایچون ممالك اسلامیه‌نك هر طرفنه سیاحت ایتمش؛ وكندیسندن برچوق محدثلر روایت ایلمشلر. در. ٤٥٦ تاریخنده وفات ایتمشدر.

دربندیه { (دولت ——) طقوزنجی قرن هجری اواخریله اوننجی قرنده شرواندہ حكومت سورمش بر كوچك دولت اولوب، پایتختی (دربند) قصبه‌سی اولدیغی اجلدن، بو اسمله شهرت بولمشدر. بو دولتك مؤسسی شیخ ابراهیم اولوب، كندیسی اهالی طرفندن حكمدار انتخاب اولنه‌رق، او صره‌ده خروج ایدن تیمورلنكه عرض مطاوعت

ایتمکله، یرنده بقا بولمش؛ و وفاتنده اوغلی سلطان خلیل خلفی اولوب، دولت موروثه‌سنی بر قات دها تقویه ایلمش؛ وقره یوسف ترکمان ایله محاربه ایدوب، غالب گلمش ایدی. اوغلی وخلفی شروان شاه زماننده شیخ حیدر صوفی ظهور ایدوب، دولت دربندیه‌یه مسلط اولمش ایسه‌ده، شروان شاه اوزون یعقوبك امدادیله بونك شرندن قورتلمش ایدی. بعده شاه اسماعیل صفوی شروان شاهی مغلوب ایله، شروان خطه‌سنی ضبط ایتمش ایسه‌ده، چوق طوتمه‌میوب، ترك ایتمکله، شروان شاهك اوغلی غازی بك تخته چیقوب، ٦ آی صکره مقتولاً وفات ایتمش وبعده کیلان والیسی بولنان برادری شیخ شاه تخته چیقمشدر. محمود شاه اسماعیل صفوی‌یه التجا ایله، شیخ شاهه قارشی عسکر سوق ایتمش ایسه‌ده، مغلوب ومقتول اولوب، شیخ شاه تقرر ایتمش؛ وکندیسی عاقل وعادل بر ذات اولمغله، بونك زماننده دولت دربندیه یکیدن بر فر آلمش ایدی. بوندن صکره حکومت سورن اوغلی خلیل ایله تورونی شاهرخ بن فرخ میرزا زمانلرنده دولت دربندیه‌یه ضعف طاری اولوب، ۹۵۵ تاریخنده طهماسب صفوی شروانی ضبط ایتمش ایدی. سلطان سلیمان خان زماننده طهماسب عساکر عثمانیه‌یه مغلوب اولوب، فرار ایتدیکنده، شاهرخك عمیجه‌سی برهان ملك موروثی استرداد ایله، ۷ سنه حکومت سورمش؛ وبعده شروان ممالك عثمانیه‌یه الحاق اولندقده، بونك اوغلی ابا بکر میرزا طرف دولت علیه‌دن شروان والیلکنه نصب اولنمش ایدی. تقریباً ۱۰۰ سنه حکومت سورن دولت دربندیه حکمدارلریله تاریخ جلوسلری بروجه زیردر:

شیخ ابراهیم	
سلطان خلیل بن ابراهیم	۸۲۱
شروان شاه بن خلیل	
غازی بیبك	۹۰٦
محمود بن غازی بیبك	۹۰٦
شیخ شاه بن غازی بیبك	۹۰۷
خلیل شاه بن شیخ شاه	۹۲۵
شاهرخ بن فرخ میرزا	۹٤٥ الی ۹۵۱
برهان بن شاهرخ	۹۵۵ « ۹٦۲

دربی (Derby) انکلتره‌ده لوندره‌نك ۱۷۸ کیلومتره شمال غربیسنده و (درونت)

نهری اوزرنده بر شهر اولوب، همنامی اولان قونتلغك (یعنی ایالتك) مرکزیدر. ٤۹ ۱۰۰ اهالیسی، طوبخانه‌سی، باروتخانه‌سی، منسوجات فابریقه‌لری، قبوجیلغه متعلق معمولاتی ودمیر یول موقفی واردر. —— دربی ایالتنك بوبی ۸۸ و اکی ۳۵ کیلومتره اولوب، ۳۸۰ ۰۰۰ اهالیسی، منسوجات متنوعه فابریقه‌لری و بر چوق معدنلری واردر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، آلچق یرلری پك منبتدر. کوللری دخی چوقدر.

—— بو اسمله آمریقه‌ی شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (قونکتیقوت) جمهوریتنده، (نیوهاون) ایالتنده ونیوهاونك ۱۲ کیلومتره غربنده دخی بر قصبه اولوب، ۸۰۲۰ اهالیسی واردر.

دربی لورد —— (L. Derby) انکلتره سیاسیونندن اولوب، دربی قونتلرینك اون دردنجیسیدر. خدمات علمیه‌ده و مجلس مبعوثان اعضالغنده بولندقدن صکره، ۱۸٦۸ ده وفات ایدن پدرینك یرینه خارجیه مستشاری و ۱۸۷٤ ده دیزرائلی قابینه‌سنده خارجیه ناظری اولمشیدی. صوك روسیه محاربه‌سنده استعفایه مجبور اولمش؛ وبر قاچ سنه صکره وفات ایتمشدر. بش چوجغی اولان مارکی دوسالیسبورینك طول قاریسنی تزوج ایدوب، کندیسنك اولادی اولمامشدر.

دربی وست (Derby-West) یعنی «غربی دربی» انکلتره‌نك (لانقاستر) ایالتنده ولیورپولك ۷ کیلومتره شمال شرقیسنده بر شهر اولوب. لیورپولك بر محله‌سی عد اولنور. ۲۷ ۲۹۰ ودائرهٔ بلدیه‌سیله برابر ۷۸ ۰۰۰ اهالیسی واردر.

درپانه (Drepane) سیجیله‌ده‌کی (تراپانی) قصبه‌سنك اسم قدیمیدر.

درجات (Dérajat) هندستانك پنجاب خطه‌سنده بر ایالت اولوب، افغانستان حدودنده وسلیمان کوه ایله سند ایرماغی آره‌سنده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۲ ۵٤۲ مربع کیلومتره و اهالیسی ۹۹۱ ۲۵۱ کشی اولوب، جمله‌سی افغان جنسیتنه منسوب ودین اسلامله متدیندرلر. نهرلرك

کنارلرنده بولنان ویا قیو ایله اروا ایدیله‌بیلن اراضیسی یك منبت ومحصولدار اولوب ، سائر طرفلری چوللق ودیکنلرله مستوردر .

درد { (خواجه میر محمد بن خواجه ناصر دهلوی) هندستانك مشاهیر شعرا وصوفیوندن اولوب ، فارسی واردو اسانلرنده بر دیوانی ، تصوفه متعلق « رسالة الواردات » اسمیله بر کتابی ، « درددل » ، « ناله ودرد » ، « علم الکتاب » عنوانلریله تألیفاتی وسائر بعض آثاری واردر. ۱۱۹۹ تاریخنده وفات ایتمشدر .

دردمند { (محمدتقیٔ دهلوی) بودخی هندستان شعراسندن اولوب ، بردیوانیله بر ساقی‌نامه‌سی واردر. ۱۱۷۶ تاریخنده وفات ایتمشدر .

دردی { ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر : بری افشار عشیرتی رؤساسندن اولوب ، شو بیت اونکدر :

توبی وقوت یك نالهٔ دکر دردی
نعوذ بالله اکر دردلش اثر نکند

—— دیکری سمرقندلی اولوب ، فقر وفنا اصحابندن ایدی . شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

نهم بر زخم پیکا نش دمادم مرهم دیکر
که بهر تیر دیکر زنده باشم تادم دیکر

دَرَزی { وجمعی دروز (Druzes) سوریه‌ده بر طائفه در، که باشلیجه جبل لبنان ایله جبل حورانده وراشیا وحصبیا ایله دمشق شامك اطرافنده ساکن اولوب ، حلب ومرعش وحله طرفلرنده دخی بعض فرقه‌لری بولنور . بونلر آیریجه بر دین ایله متدین زعم اولنمشلر ایسه‌ده ، اساساً مسلم اولوب ، یالکز مذهبلری آیریدر . کندیلرینك ادعاسنه کوره ، آل تنوخدن اولان ملوك قدیمهٔ عربك اتباعندن اولوب ، حیره دولتنك کسری طرفندن انحلالی صره‌سنده آل تنوخك بقیة السیوفیله حلبك معره جهتنه هجرت ایتمش ؛ وصدر اسلامده شامك فتحنه کیدن صحابهٔ کرامه امداد ایدوب ، ایکنجی قرن هجریده بیروت جهتنده اختیار وطن ایلمشلردر . فاطمیون مصرده اجرای حکومت ایتدکلری اثناده درزیلر بونلره انتساب ایدوب، علی‌الخصوص حاکمك زماننده بیوك بر نفوذ واقتدار قزانمشلردی . حاکم بامرالله‌ك ضرار اسمنده بر ملحده اویوب، کفر درجه‌سنه واران بر طاقم افکار واعتقادات باطله‌یه صاپدیغی ، وضرارك مریداندن (حمزه) نك بو افکار واعتقادات باطله‌یی عادتا بر مذهب صورتنه وضع ایلدیکی معلومدر . ایشته درزیلر دخی اووقت، حاکمه اولان انتسابلری حسبیله ، بو مذهبه تابع اولوب ، الی یومنا هذا او اعتقادات باطله‌یی محافظه ایتمکده‌درلر . وحدانیته وانبیاء عظامه اینانوب ، صحابه‌دن سلمان فارسی (رضه) حقنده حرمت واعتقادلری زیاده‌در . تناسخه دخی اینانیرلر . مذهبلرینك اصول وفروعی سر اولوب ، اغیاره شویله طورسون، کندی ایچلرندن (جهال) تعبیر ایتدکلری عوامه دخی کوسترمزلر ؛ و (خلوة) تعبیر ایتدکلری معبدلرینه هر پنجشنبه اقشامی واقع اولان اجتماعلرنده یالکز (عقال) تعبیر ایتدکلری خواص بولنوب، جهاله دخول وتقرب مساغ دکلدر . قرآن کریمه اعتقادلری وار ایسه‌ده ، بعض آیات کریمه‌یی اهل سنتك رأینه مخالف یولده تفسیر ایدرلر . کتب مذهبیه‌لرینك قرائتی دخی عقاله مخصوص اولوب، بو کتابلر کیزلی طوتیلیر ؛ واله یکنلری دخی، بر طاقم اشارات ورموزاتله محرر اولدقلرندن، تمامیله آکلاشیله‌ماز. کندیلرینه قرداش واولاد تزوجی کبی بر طاقم افعال شنیعه دخی اسناد اولنیور ایسه‌ده، کندیلری بوکبی افعالی منکر اولوب، علی‌الخصوص عاقللرینك کافهٔ محرماتدن اجتنابلری شرطدر. تعدد ازواج کندیلرنجه محرمدن اولوب، تطلیق ایتدکلری زوجاتی دخی بردها آله‌مازلر.

درزیلر سائر اهل اسلامله مصاهرت ایتمدکلرندن، نسللری هر اختلاط وامتزاجدن عاری اولوب، سیمالری‌ده کندیلرینه مخصوص بر طرزده‌در. اکثریت اوزره ایری، تندرست، تناسب اعضایه مالك وشانلی آدملر اولوب، ایچلرنده صاری صاچلی ومائی کوزلی افراد دخی بولنور. جسارت وشجاعتله متصف اولوب، مهمان‌نوازلقلری دخی مشهوردر. آنجق بعضلری وعلی‌الخصوص جبل حوارنده اقامت ایدنلری سرکشلك وتمردله مألوف اولوب، اخذ ثاره وغدارانه سفك دمایه انهماکلری زیاده‌در. بتون درزیلرك مقداری سکسان ایله یوز بیك آره‌سنده تخمین اولنمقده‌در. اهل صلیب محارباتی زمانلرنده امرای اسلامك تحت قیادتنده فرنکلره قارشی پك جسورانه حرب ایتدکدن صکره، کندی استقلاللرینی محافظه ایچون، اکثریا

غالبیندن صکره سلاحلرینی امرای مشارالیهه قارشی چویرمشلردر. یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری شامك فتحنه کیندیکنده، درزیلر عرض مطاوعتله حرباً امداد ایتدکلرندن، بعض امتیازاته نائل اولوب، اداره‌لری کندی بکلرندن امیر فخر الدینه احاله اولنمشیدی. بعده عدم انقیاده تصدی ایتمرله، سلطان مراد خان ثالث زماننده ابراهیم پاشا یدیله تربیه اولنمشلردی. متوليلرك عصیانی صره‌سنده ایسه بونلره قارشی عساکر دولته یاردیم ایتمشلردر. جبل لبنانده وسوریه‌نك سائر طرفلرنده بولنان خرستیانلرله منافرتلری پك زیاده اولوب، دفعاتله بینلرنده حرب ونزاع وقوع بولمشدر. بو منازعاتك اك مشهوری آوروپا دولتلرینك مداخله‌سنی منتج اولان شام وقعه‌سیدر، که ۱۲۷۷ تاریخنده وقوع بولمشدر. جبل لبنانده‌کیلر بوصوك وقتلرده طریق تمدن وترقی‌یه سلوك ایدوب، کندیلرینه مخصوص بعض منتظم مکتبلری واردر؛ واکثریت اوزره بولندقلری شؤون قضاسیله سائر بعض محللرك مأمورین ملکیه و عدلیه‌سی دخی کندیلرندر. درزیلرك اکثری فلاحت وزراعتله مشغول اولوب، ایچلرنده ارباب حرف وصنعت آزدر.

دَرزیجان { بغدادك آلت طرفنده ودجله‌نك ساحل غربیسنده بر بیوك قریه اولوب، مورخ شهیر خطیب بغدادینك پدرینك وطنی ایدی. کیاسره زماننده (مدائن) اسمیله معروف مدن سبعه‌نك بری بولنمش اولدیغی کتب عربیه‌ده مذکوردر.

درسده { والمانجه درسدن Dresde, Dresden } آلمانیاده صاقسه قراللغنك پایتختی بر شهر اولوب، برلینك ۱۷۰ کیلومتره جنوبنده و(البه) ایرماغنك ایکی ساحلنده اوله‌رق ۵۱° ۳′ ۳۹″ عرض شمالی ایله ۱۱° ۲۳′ ۴۷″ طول شرقیده واقعدر. کرك موقعجه وکرك ابنیه وسوقاقلری جهتیله آلمانیانك وبلکه بتون آوروپانك اك کوزل واك فرح‌فزا شهری اولوب، ۲۵۰۰۰۰ اهالیسی، ایکی کوزل واوزون کوپریسی، ۲ سرایی، متعدد مصنع کلیسالری، دلنشین ابنیهٔ امیریه وعمومیه‌سی، بیوك تیاترولری، آقادمیاسی، طب وفن جراحی مکتبیله بوکا مربوط نباتات باغچه‌سی، تشریح سرکیسی، آلات جراحیه موزه‌سی، فن بیطره وفن قباله مکتبلری، مکتب صنایعی، پیاده وسواری وطوبجیلر ایچون مکاتب عسکریه‌سی، موسیقی نمونه‌خانه‌سی، فن معماری مکتبی، ۳۰۰۰۰۰ جلدی حاوی اولان کتبخانهٔ قرالی ایله دیکر متعدد کتبخانه‌لری، فنون طبیعیه، علم ثروت، جغرافیا، طب، استاتستیق وسائره‌یه مخصوص جمعیات علمیه‌سی، علوم ریاضیه وحکمت طبیعیه آلات وادواتنه مخصوص نمونه‌خانه‌سی، مکمل بر موزه‌سی وسائر مؤسسات علمیه وخیریه‌سی واردر. علوم ریاضیه نمونه‌خانه‌سنده مشاهیر منجمین اسلامدن محمد بن مجد دمشقی طرفندن یدنجی قرن هجری ابتدالرنده معمول بر کرهٔ مصنعه دخی موجوددر. درسده شهری علوم وفنونك اك پارلاق مراکزندن اولمغله، بحق «آلمانیانك فلورانسه‌سی» تسمیه اولنمشدر. کوندن کونه دخی کسب توسع ایتمکده اولوب، اهالیسی سنه‌دن سنه‌یه عقوله حیرت ویره‌جك بر صورتله تزاید ایتمکده‌در. البه ایرماغی وبوکا منصب اولمق اوزره ایکی جهتندن آقان ایکی چای شهری درده تقسیم ایدیور. اسکی استحکاماتی هدم ایدیلوب، کوزل تفرجکاهلره تحویل اولنمشدر.

دَرسیم { آناطولی ایله کردستان آره‌سنده بر کوچك خطه اولوب، معمورة العزیز ولایتنه ملحق بر سنجاق تشکیل ایدیور. ۳۸° ۴۰′ ایله ۳۹° ۳۷′ عرض شمالی و ۳۶° ۷′ ایله ۳۷° ۵۸′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، جنوباً وغرباً خربوت سنجاغیله، شمالاً ارضروم ولایتیله، شرقاً دخی ینه ارضروم ودیاربکر ولایتلریله محاط اولوب، (مزور) طاغنك جنوبی اتکلرندن عبارتدر. فرات غربی ونام دیکرله قره‌صو مزور طاغنك شمالی اتکلرندن طولاشه‌رق، سنجاغك حدود غربیه‌سنی آیردیغی کبی، فرات شرقی ونام دیکرله مراد نهری دخی حدود جنوبیه‌سنی تشکیل ایده‌رك، بو ایکی نهر درسمك غرب جنوبی کوشه‌سنده برلشیرلر. مراد نهری تابعلرندن (پری صویی) ودرسم چایی دخی سنجاغك ایچندن کچه‌رك، مراد نهرینه دوکیلورلر. بو وجهله درسم همان هر طرفدن نهر مجرالریله وطاغ صرتلریله آیرلمش اولوب، طاغلق وصرب بر یر اولمغله، اوته‌دن بری بعض عشایر اکرادك جولانکاهی حکمنده قالمشدر. بو سببه مبنیدر، که مقدما ارضروم ولایتنه ملحق اهمیتسز بر یر ایکن، بعده آیریجه بر ولایت اتخاذ اولنمش؛

وآنجق مأمول اولان نتیجه استحصال اولنه مدیغندن، اخیراً سنجاق صورتنه چویریلوب، معمورة العزیز ولایتنه الحاق اولنمشدر. مرکزی (خوزات) قریه‌سی اوله‌رق، مرکز ایله اووه‌جق، چشکزك، چارسنجاق، مازکرد، قوزیچان، قزلکلیسا وپاخ اسملریله ۸ قضایه منقسم وجمعاً ۵۳۳ قریه‌یی جامعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳ ٤٦۰ مربع کیلومتره‌دن یعنی ۱٤ ۱۱٦ ۲۰۰ دونمدن عبارت اولوب، بوندن ۸ ۱۸۷ ۰۰۰ دونمی ناقابل زراعت طاغلق وطاشلق، ۵ ۲۱۹ ۰۰۰ دونمی مزروع، ٥٦۰ ۰۰۰ دونمی مرعی، ۱۵۰ ۰۰۰ دونمی دخی اورماندر. اهالیسی ٦۳ ٤۳۰ کشیدن عبارت اولوب، ٤۳ ۲٦۰ ی ترك، ۱۲ ۰۰۰ ی کرد، که جمعاً ۵۵ ۲٦۰ ی اسلام و ۸ ۱۷۰ ی ارمنی اوله‌رق، ارمنیلرك ٦۱۰ ی پروتستاندر. طاغلرده ساکن اولان کردلر قیشین بر آلتنده بر طاقم قلبه‌لرده ویازین آچیقده یاشارلر. یوقاریده‌کی تقسیمدن دخی آکلاشلدیغی اوزره، اراضیسنك اکثری غیرقابل زراعت اولوب، اهالینك چوغی دخی چوبانلقله کچینیرلر. چارشیلی وبازارلی قصبه‌سی اولمیوب، اهالینك محتاج اولدقلری جزئی منسوجات وسائره‌یی بعض سیار صاتیجیلر کزدیررلر. مع هذا کرد قاریلری اولدقجه مقبول کلیم وخالی اعمال ایدرلر. محصولات ارضیه‌سی بغدای، آرپه، نخود، فاصولیه، توتون وسائره‌دن عبارت اولوب احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایدیور. خیلی بال، بال مومی، کراسته واودون ایله اغنام محصولاتندن دری، یوك، کچی قیلی وسائره دخی چیقار. آنجق یوللرك فقدانی وقیشلك شدت وامتدادی فضلهٔ محصولاتك اخراجنه وبرکونه تجارت اجراسنه دخی مانع اولور. درون لواده ٦ مدرسه ایله ۹ اسلام و ۸ ارمنی صبیان مکتبی موجوددر.

دَرعه { مغرب اقصاده مراکش حکومتنك قسم غربیسنده حدود جنوبیه‌یی تشکیل ایدر بر نهر اولوب، درن (یعنی اطلاس) سلسلهٔ جبالنك الك یوکسك محللرندن نبعانله، ابتدا جنوبه وبعده غربه طوغری آقه‌رق، تقریباً ۱۵۰۰ کیلو-متره‌لك جریاندن صکره، (رأس النون)ك ٦۰ کیلومتره جنوب غربیسنده بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور. مجراسنك قسم اسفلنده یتاغی ۱۵۰ متره قدر کنیش ایسه‌ده، عمقی برمتره‌دن آشاغیدر. منابعی اطرافنده‌کی قارلرك اریمسی موسمنده طاشوب، بعض کوللر تشکیل ایدر. وادیسی پك منبت اولوب، مزروعاتی، باغلری وخرما ونار آغاجلری چوقدر. بو وادیده کویلر پك صیق واهالی چوقدر. — یاقوت حموی «معجم البلدان»نده بو اسمله اورالرده برقصبه بولندیغنی بیان ایدیور. بونهرك کنارنده اولمسیله نهرك بوقصبه‌نك اسمیله تسمیه ایدلمش اولمسی محتملدر.

دَرعیه { جزیرة العربده نجدك مرکزی اولان (ریاض)ك ۱۰ کیلومتره غرب شمالیسنده بر قصبه اولوب، ریاضدن اول وهابیلرك مرکزی ایدی. اووقت ۵ محله‌دن مرکب اولوب، هر بری آیریجه برسورله محاط ایدی. وهابیلر مسئله‌سنده تخریب اولنوب، شمدیکی حالده یالکز ۱۵۰۰ اهالیسی واردر.

درغازی خان { هندستانده پنجاب خطه‌سنك درجات ایالتنده وملتانك ٤٤ کیلومتره غرب جنوبیسنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ۱۷ ۱٦۵ اهالیسی، ۱٦۰۰ دکاندن مرکب ایشلك چارشیسی، هندستانله وآسیای وسطی ایله بیوك تجارتی واردر. جوارلری پك منبت اولوب، کاملی حبوبات، پاموق، چوید، شکر وپك کوزل میوه‌لر حاصل اولور. هواسی آغیردر. اهالیسی افغانیدر. — سنجاغی سند نهریله سلیمان طاغی آره‌سنده اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۲ ۲۷٦ مربع کیلومتره واهالیسی ۳۰۸ ۸٤۰ کشیدر.

درغان { جیحونك ساحل جنوبیسندن ایکی میل مسافه‌ده و (مرو)دن خوارزمه کیدن طریق اوزرنده برقصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

دَرغَم { سمرقند مضافاتندن بر قصبه وناحیه اولدیغی «معجم البلدان»ده مذکوردر.

درغور { سجستان یعنی سیستانده برقصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

درفاتح خان { پنجابك درجات ایالتنده ودامن خطه‌سنده برقصبه اولوب، آنف البیان درغازی خانك ۱۲۰ کیلومتره شمالنده وسند نهرینك بر شعبه‌سی کنارنده واقعدر. ۵۰۰۰ اهالیسی واطرافنده پاموق، چوید، توتون، آفیون وشکر محصولاتی وبرر منبت اراضیسی واردر.

دَرَق { سمرقند جوارنده اعلی واسفل اوله‌رق ایکی قصبه ایدی.

دَرَك { مکرانده بر قصبه وطوس جوارنده بر قلعه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دَرَکی { ایران شعراسندن اولوب، (قم)لیدر. شاه عباس زماننده یاشامش؛ وبعده (دکن)ه کیدوب، اوراده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

نه یاری حلقه بردر زد نه صبحی خنده بر روزن
بتنك از سوختن آمد چراغم داد ازین شبها

دَرَن { آفریقانك شمالنده واقع آطلاس سلسلهٔ جبالنه یرلیلر طرفندن ویریلان اسم اولوب، کتب عربیه‌ده بو اسمله مذکوردر. [«آطلاس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

درنته { (Drenthe) فلمنکك شمال شرقی جهتنده بر ایالتی اولوب، شمالاً وغرباً وجنوباً غرونینکه، اوور ایسل وفریزه ایالتلریله، شرقاً دخی هانووره حکومتیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٦٦٣ مربع کیلومتره واهالیسی ١١٨ ٨٤٥ کشیدر. اراضیسی قوملق وآز منبت اولوب، مرعالری چوقدر. محصولاتی بغدای، چاودار، مصر، کتن، شربتجی اوتی وسائره‌دن عبارت اولوب، احتیاجات محلیه‌یه کافی اولمامغله، اهالینك باشلیجه مدار تعیشی حیواناتدر. قیون، کچی، صیغیر، طوموز وسائر حیواناتیله طیور بیتیه وآریلری چوقدر. مرکزی (آسن) قصبه‌سی اولوب، (میل) اسمیله بر قصبه‌سی دها واردر. بردمیریول خطیله برقاچ جدول خطه‌یی شق ایدیور. صنایعی جزئیاتدن عبارتدر.

درنکام { (Dharangam) هندستانك دکن قطعه‌سنده بمبای ریاستك (کندش) سنجاغنده ودولیه‌نك ٥٥ کیلومتره شرق شمالیسنده برقصبه اولوب، ١١ ٠٨٥ اهالیسی واردر.

درنه { برقه خطه‌سنده یعنی بنغازی سنجاغنده قضا مرکزی برقصبه واسکله اولوب، بنغازینك ٣٣٣ کیلومتره شرق شمالیسنده و ٣٢° ٤٢′ ٢٢ ٥٥″ عرض شمالی ایله ٢٠° ١٥′ ٥٠″ طول شرقیده واقعدر. بنغازیدن جبل اخضر ایله آیرلمش اولوب، ٢٠٠٠ اهالیسی واردر. قصبه‌نك ایچندن کچن بردره باغچه‌لرینی اروا ایتمکله، پك کوزل پورتقال، لیمون، موس، نار وسائر میوه‌لر حاصل اولور. بدویلرك اطرافدن ایندیردکلری ساده یاغ دخی بو اسکله‌دن اخراج اولنمغله درنه یاغیله معروفدر. درنه‌نك صولری قصبه‌نك اطرافنده بعض بطاقلقلر تشکیل ایتمکله، هواسی آغرجه‌در. بنغازی ومالطه وکریدایله تجارتی واردر. ازمنهٔ قدیمه‌ده (درنیس Dernis) اسمیله معروف اولوب، هله رومالیلر زماننده پك معمور ایدی. سوری ابنیهٔ قدیمه‌نك طاشلریله معمولدر. ٧٦ تاریخ هجریسنده درنه‌ده زهیر بن قیس علوی ایله برخیلی مجاهد شهید اولوب، اوراده مدفوندرلر. — درنه قضاسی بنغازی مستقل متصرفلغی ترکیب ایدن ٤ قضانك بری اولوب، قبه، بومبا وطبرق اسملریله ٣ ناحیه‌یی دخی حاویدر.

درو { (Dreux) فرانسه‌نك (اوره معاوآره) ایالتنده و(شارتره)نك ٣٣ کیلومتره شمال غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، (بلزه) نهری اوزرنده واقع و ٦٤٠٠ اهالیی جامعدر. مکتب اعدادیسی، کتبخانه‌سی، دباغخانه‌لری وباقیرجیلق ودمیرجیلکه متعلق فابریقه‌لری واردر. پك اسکی بر قصبه اولوب، اسکی برکلیساسی وبعض آثار عتیقه بقایاسی قائمدر. قرون وسطاده کوچك بر قونتلغك مرکزی ایدی.

دروار { (Dharvar) هندستانك دکن قطعه‌سنده بمبای ریاستنده وبمبایك ٤٦٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ٢٧ ١٣٥ اهالیسی وایندلك پاموق تجارتی واردر. — سنجاغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ١٢ ٦٠٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٩٨٨ ٠٤٠ کشیدن عبارت اولوب، هندستان غربینك اك زیاده پاموق محصولاتی ویرر یریدر.

درواز { ترکستانك منتهای جنوب شرقیسنده وبدخشان خطه‌سی داخلنده برناحیه اولوب، سرخ آب نهریله اروا اولندیغندن، منبت ومحصولداردر. اهالیسی تاجیك یعنی ایرانی جنسنه منسوبدر.

دروپولی { (Dropoli) آرناؤدلقده یانیه ولایتك ارکری سنجاق وقضاسنده واقع ارکرینك جهت جنوبیه‌سنده بر بر اولوب، (درینو) نهری وادیسنده کائن طار واوزون بر

اووه‌دن عبارتدر. بو اووه‌ده بولنان کویلرك جمله‌سی چفتلك اولوب، زراعی وقتیله خارجدن نقل واسکان ایدلمش روملردر. اراضیسی پك منبت و محصولدار در. — مذکور (درینو) نهرینه دخی بعضاً (درو-بولی) نامی ویریلیور.

دروت { یاخود درویت (Drot, Dropt) فرانسه‌نك جنوب غربی جهتنده (غارونه) ایرماغنه تابع برنهر اولوب، (دوردونیه) ایالتنده نبعانله، دفعاتله مذکور ایالتدن (لوت مع غارونه) ایالتنه یکه‌رك، وبر چوق قصبه‌لری اروا ایده‌رك، ۱۲۸۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، ایکی قوله آیریله‌رق، غارونه‌یه دوکیلور. مجراسنك نصف اسفلی بعض سدلر واسطه‌سیله سیر سفائنه صالح اوله‌جق حاله قونمشدر.

دروز { [«درزی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دروسن { (Drossen) پروسیه‌نك (راندبورغ) ایالتنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، (اودر) نهری اوزرنده‌کی فرانقفورتك ۳۰ کیلومتره شمال شرقیسنده‌واقع و ۵۱۷۰ اهالیلی جامعدر.

دروسوس { (Drusus) بو اسمله اسکی روما رجالندن درت کشی کلمشدر: برنجیسی (لیویوس —) میلاددن ۱۲۲ سنه اول تریبون اولوب، رقیبی اولان (غراقخوس)ه غلبه چالمق ایچون، اهالی‌یه اراضی توزیع ایتمك کبی بعض سماحتلرده بولنمش؛ و قبل المیلاد ۱۱۲ تاریخنده قونسلوس اولوب، (اسقوردیسق) لری مغلوب ایتمش ایدی.

— ایکنجیسی (لیویوس —) برنجینك اوغلی اولوب، قبل المیلاد ۹۱ تاریخنده تریبون اولمش؛ و پدرینك اثرینه تبعیتله، اهالی حقنده نافع بر طاقم قوانین وضع ایده‌رك، ۹۰ تاریخنده مقتولاً وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی (قلودیوس نرو—) لیویانك اوغلی و(تیبر)ك کوچك برادری اولوب، آوغسطوس طرفندن اوغللغه قبول اولنمش؛ وفرانسه وآلمانیا طرفلرنده بر چوق غالبیتلره نائل اولوب، الك اول (جرمانیقوس) لقبیله تلقیب ایدلمش؛ و(رین) ایله (ایسل) ایرماقلری آره‌سنده (فوسادروسیانه) اسمیله معروف بر جدول آچدیرمشیدی. میلاددن ۳۸ سنه اول طوغوب، ۹ سنه اول وفات ایتمشدر. مشهور جرمانیقوس ایله ایمپراطور قلودیوسك پدریدر.

— دردنجیسی (قیصر —) تیبر ایله ایکنجی قاریسی (ویپسانیه)نك اوغلی اولوب، جسور بر آدم اولمغله، میلادك ۱٤ تاریخنده (پانونیا) آلایلرینك عصیانی باصدیرمش، و(آلمان) قومنی مغلوب ایتمش اولدیغندن، ۲۱ تاریخ میلادیسنده پدری طرفندن قونسلوسلغه نصب اولنمش؛ و (سیان)ه بر طوقات اوردیغیچون، ۲۳ده بونك طرفندن تسمیم اولنمشدر.

دَرَوقره { عراقده بر قصبه اولوب، حجاج طرفندن تخریب واهالیسی واسطه نقل ایدلمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دَرَوقه { اندلسده بر قصبه اولوب، ۵۳۰ تاریخنده صعید مصرك قفط قصبه‌سنده وفات ایدن مشاهیر علما وقراءدن (ابو زکریا یحیی بن عبدالله الدروقی) نك مسقط رأسی اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

دروکده { (Drogheda) ایرلانده‌نك (لینستر) خطه‌سنده همنامی اولان سنجاغك مرکزی برقصبه واسکله اولوب، دوبلینك ۳۸ کیلومتره شمالنده و(بونیه) نهری اوزرنده واقعدر. تجارتکاه براسکله اولوب، ۱۳ ۵۱۰ اهالیسی، ذخایر اخراجاتی وبیره وبز فابریقه‌لری واردر. — سنجاغی قصبه ایله جوارلرندن عبارتدر.

دروموره { (Dromore) ایرلانده‌نك (دوون) ایالتنده و(دوون پاتریق)ك ۳۰ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ۱۵۰۰۰ اهالیسی وایرلانده‌نك قتولیك باش پسقپوسلغنه مخصوص دائره‌سی واردر.

دروموند { (Drummond) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (ویرجینیا) جمهوریتنده وشمالی قاروینه حدودی قربنده برکول اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۲ مربع کیلومتره‌یه قریبدر.
— ینه ممالك مجتمعه‌نك (میشیغان) جمهوریتنده واقع (هورون) کولی داخلنده بو اسمله برآطه اولوب، (مانیتولین) جزایر مجتمعه‌سندن معدوددر. — بحرمحیط معتدلده کائن (حیلبرت) جزایر مجتمعه‌سندن بر کوچك آطه دخی بو اسمله تسمیه اولنوب، اصل اهالیسی عندنده

درومه { (Drome) فرانسه‌نك جنوب شرقى جهتنده همنامى اولان ايالتده بر نهر اولوب، (بوقارى پيرنه) ايالتى حدودنده نبعانله، ابتدا شمال غربى‌به، بعده جنوبه ونهايت ينه غرب شمالى‌يه طوغرى آقه‌رق، مذكور ايالتى اورته‌سندن شق‌ايله، ۱۲۰ كيلومترهلك جرياندن صكره (رونه) ايرماغنه دوكيلور. عادى وقتلرده صويى آز ايسه‌ده، ياغمور ياغديغنده سيللردن آرتوب، پك مخاطره‌لى اولور. رونه دوكلرندن اول پارسدن مارسليه‌يه كيدن دميريولك كچديكى ٦ كرلى بركوپرينك آلتندن كچر.

درومه { (Drome) فرانسه‌نك ايالات جنوبيه‌سندن اولوب، رونه ايرماغى مجراسنك شرق طرفنده‌در. غرباً (آردش)، جنوباً بوقارى پيرنه، شرقاً (ووقلوزه)، شمالاً دخى (ايزره) ايالتلريله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحيه‌سى ۸۰۶۵۷ مربع كيلومتره اولوب، ۳۲۱ ۷۵۰ اهاليسى واردر. (دوفينه) ايله (پرووانسه) خطه‌لرينك بر قسمندن متشكل اولوب، مركزى (والانسه) شهريدر. اراضيسى منبت اولوب، حبوبات وميوه وسبزه‌لرك انواعيله، صفران، كنوير وسائره حاصل اولور. باغلرى چوق اولوب، چوق شراب چيقار. بالى دخى چوقدر. معدن كورى، بياض مرمر، هيكل اعمالنه الويريشلى طاش، آلچى، صاقسى طوپراغى، يابى طاشى وسائره دخى بولنور. قسم شرقيسنده اورمانلر دخى چوقدر. صنايع محليه عادى بوك منسوجاتله، صاقسى، جام، كاغد، اسپرتو وسائره اعمالندن عبارت اولوب، خيلى فابريقه‌لر واردر. تجارتى باشليجه شراب، بال، بال مومى، بادم وسائره‌يه متعلقدر. ايالت والانسه، ديه، نيون ومونتليمار اسملريله ٤ قضايه منقسم اولوب، ۲۹ ناحيه و۳۷۲ دوائر بلديه‌يى حاويدر.

درونت { (Derwent) انكلتره‌ده بو اسمله ٤ نهر واردر: برى دربى سنجاغنك منتهاى شمالنده نبعانله، جنوب شرقى‌به طوغرى آقه‌رق، دربى قصبه‌سى ايچندن كچدكدن صكره، سير سفائنه صالح برحاله كلوب، ۸۰ كيلومترهلك جرياندن صكره، (ليچستر) سنجاغى حدودنده صولدن (ترنت) ايرماغنه دوكيلور. — ايكنجيسى (يورق) سنجاغنك قسم شماليسنده نبعانله، جنوبه وبعده غربه طوغرى جريان ايدەرك، (نيومالتون) ايچندن كچدكدن صكره، سير سفائنه كسب قابليت ايدەرك، تقريباً ۱۰۰ كيلومترهلك جرياندن صكره، صولدن (اوزه) ايرماغنه دوكيلور. — اوچنجيسى (قومبرلاند) سنجاغنده نبعانله، شماله طوغرى آقه‌رق، و (درونت واتر) ايله (باسنتوايت واتر) اسملريله ايكى كوزل كولك ايچندن كچه‌رك، ۵۵ كيلومترهلك جرياندن صكره، ايرلانده دكزينه دوكيلور. — دردنجيسى دورهام ايله نورتومبرلاند سنجاقلرى آره‌سنده آقوب، تقريباً ۵۰ كيلومترهلك جرياندن صكره، (نيوقاستل)ك اوست طرفنده صاغدن (تينه) نهرينه دوكيلور.
— آوسترالياك (تاسمانيا) جزيرهٔ كبيره‌سنده دخى بو اسمله بر ايرماق اولوب، جزيره‌نك وسطلرنده نبعانله، (سنت قلر) كولنك جنوب غربى كوشه‌سنى شق ايتدكدن صكره، شمال غربيدن جنوب شرقى‌به طوغرى آقه‌رق، درت بچق كيلومترهلك بر آغزدن بحر محيط معتدله منصب اولور. مجراسى تقريباً ۲۰۰۰ كيلومتره‌در.

درونت‌واتر { (Derwentwater) انكلتره‌نك (قومبرلاند) سنجاغنده بر كول اولوب، آنفاً ذكر اولنان (درونت) نهرى صوينك يايلمسندن متشكلدر. بويى ٥ واكى ١½ كيلومتره اولوب، اطرافى اورمانلرله وباغچه وكوشكلرله مستور تپه‌لرله محاط اولديغى كبى، ايچنده دخى باغچه‌لرله مستور ايكى كوچك آطه بولنمغله، غايتله كوزل وفرح‌فزا بر منظره پيدا ايدوب، دنيانك اك كوزل كولى عد اولنور.

درونتهايم { ياخود تروندهيم (Drontheim, Trondhjem) نوروچك (نوردنفيلس) ايالتنده و(نيد) نهرينك منصبنده اوله‌رق قريستيانيانك ۴۰۰ كيلومتره شمالنده برشهر واسكله اولوب، ۲۰۰۰۰ اهاليسى، كوزل ليمانى، مصنع بركليساسى، فنون آقادمياسى، فنون طبيعيه نمونه‌خانه‌سى، كتبخانه‌سى، لاپونلرك تعليم وتربيه‌سنه مخصوص مدرسه‌سى، كراسته وبالق وبالق ياغنه متعلق ايشلك تجارتى واردر. (روراس) ده چيقان باقير معدنلرينك مركزى حكمنده‌در. اولرى اخشاب

اولدیغندن، یانغینلری کثیرالوقوعدر. نوروچ قراللری بوشهرده تتویج اولنورلردی.

درونه { (Dronne) فرانسه‌نك جنوب غربی قسمنده برنهردر، که (بوقاری ویانه) ایالتنده نبعانله، جنوب غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، برآز یرده (بوقاری ویانه) ایله (دوردونیه) ایالتلرینك حدودینی آیردقدن صکره، دوردونیه ایالتنه بالدخول، بو ایالتك قسم غربیسـنی شق، و بر خیلی یرده حدود غربیه‌سـنی تفریق ایله، (ژیرونده) ایالتنه کیره‌رك، (قوتراس) قصبه‌سنك آلت طرفنده ژیرونده ایرماغی تابعلرندن (ایسله) نهرینه دوکیلور. برچوق چایلرك صولرینی اخذ ایدوب، بونلرك اك بیوکلری (نیزونه) ایله (تووه) در. مجراسی ۱۸۰ کیلومتره طـولنده اولوب، سیر سـفائنه صالح دکلسه‌ده، غایتله کوزل واطرافی منبتدر.

درونی { شـعرای عثمانیـه‌دن اوج ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی ازنیقلی اولوب، ابتـدای حالنـده ترزیلکله مشـغول بر امی ایکن، بعده تحصیل علم ایتمش؛ وآفیـونه مبتلا اولوب، بونك تأثیریله وفات ایلمشدر. کوزل‌اشعاری‌اولوب، شو بیت اوجله‌دندر:

قوت ایدنمشدر بزی مور اجل ارزن کبی
کیم طاشـور زیر زمینـه دانهٔ خرمن کبی

— ایکنجیسی واردار یکیجه‌سندن اولوب، شو بیت اونکدر:

شام زلفك دخی بغداد نه حائل کوریجك
کوزمك بریسی دجله بریسی اولدی فرات

— اوچنجیسی مغنیسالی اولوب، طنبور چالمه‌ده وفن‌موسیقیده دخی مهارتی وار ایدی. شهزاده‌لکنده سـلطان سلیم خان ثانی‌یه انتساب ایتمشدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

جابجا یلکن آچوب چیقدی آچلدی ازهار
صانکه دریای سـفید اولدی فضای کلشن

دروهوبیـچ { (Drohobycz) آوستریا ومجار رستان دولتنك غالیچیا ایالتنده، (سامبور) سنجاغنده وسامبورك ۲۸ کیلومتره جنوب شرقیسـنده اوله‌رق (دنیستر) نهری تابعلرندن بری اوزرنده واقع برقصبه اولوب، ۱٦۸۹۰ اهالیسی، مصنع برکلیسا وحاوردسی، بازاری، طوز وغاز تطهیر خانه‌لری ومجارستانله ایشلك تجارتی واردر.

درویش { شـعرای عثمـانیه‌دن اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی اسـتانبوللی اولوب، رئیس الکتـاب اولمشدی. کوزل اشعاری وار ایدی.

— ایکنجیسی قونیه‌لی اولوب، طریقت مولویه‌یه انتسابی ومثنوی شریفله اشتغالی واردر. شام بکلربکی مصطفی پاشانك معیتنده شهر مذکوره کیدوب، اوراده برمولویخانه تأسیس، و ۹۸۰ ده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

طوتدی جهانی خیمهٔ کردون طنابلر
صحرایی زین ایلدی چادر چیچکلری

— اوچنجیسی ادرنه‌لی اولوب، شو بیت اونکدر:

قد دلجویك خیالی دیدهٔ خونابده
کوییا برسرو رعنادر کنار آبده

درویش آغا { شـعرای عثمانیه‌دن اولوب، بوسنه‌نك (موستار) قصبه‌سندندر. سلطان مراد خان ثالثك التفات وحمایه‌سنه مظهر اولوب، فرمان پادشاهیلریله (بنایی)نك «سخنامه» سنی نظماً ترکجه‌یه ترجمه ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

عارض سیمینك اوستنده سنك کاکلیدر
سایه صالمش برك نسرین اوزره یاسنبلیدر

درویش پاشا { عهد سلطان احمد خان اولده مسند صدارته چیقن وزرادن اولوب، حدیقهٔ خاصه‌دن نشأت ایله، بوستانجی باشی اولدقدن صـکره، ۱۰۱٤ تاریخنـده قپودان دریا و ۱۰۱۵ ده لاله محمد پاشـادن صکره صدراعظم اولمشیدی. عقل وتدبیری آز وظلم وخباثتی چوق اولمغله، او صره‌ده آچیلان ایران سفرینه دیوانه فرهاد پاشـا کبی بر نااهلی کـوندره‌رك، باعث کفت وکو اولمش؛ و ۷ آی صدارتدن صکره بنه اوسـنه عزل، و قتل اوله‌رق، وجودینك رفعی عمومك ممنونیتنی جلب ایتمش ایدی.

درویش پاشا { سلطان عبدالحمید خان اول دورنده مسندصدارت‌عظما اسمی (تاپوتو) در. ′۲۰ °۱ عرض جنوبی ایله °۱۷۲ ″۵۰ ′۳٦ طـول شرقیـده واقع اولوب، ٦۲۰۰ اهالیسی واردر.

به نائل اولان وزرادن اولوب، استانبوللیدر. سلطان
باغچه‌جیسی قدری آغانك اوغلی اولوب، ١١٤٨
تاریخنده خوشقدم محله‌سنده طوغمش؛ وابتدا بعض
وزرانك مهردارلق ودواتدارلق خدمتلرنده بولنوب،
بعده مدت مدیده دفتردار کیسه‌داری بولنمش؛
و١١٨٢ده ینه دفتردار کیسه‌دارلغیله اردوی همایونه
اعزام اولنه‌رق، برمدت دفتردار وکالتنده بولندقدن
صکره، ٨٥ده شمنی قشلاغنده شق اول دفترداری
اولمش؛ و درسعادته عودتنده عزل اولنمش ایسه‌ده،
یکرمی کون صکره ثانیاً شق اول دفتردارلغنه، و٩٢ده
صدر عالی کتخدالغنه نصب اولنه‌رق، اوچ آی صکره
عزت محمد پاشانك دفعهٔ اولی صدارتندن عزلی اوزرینه،
مسند صدارت عظمایه چیقوب، بر بچوق سنه‌دن زیاده‌جه
امور دولتی اداره ایتدکدن صکره، ١١٩٠ تاریخنده
عزل اولنه‌رق، خانیه محافظلغیله کریده عزیمت ایتمکده
ایکن، اثنای راهده خسته‌لنه‌رق، سافزده وفات
ایتمشدر. حلیم وسلیم بر وزیر ایدی. روسیه ایله
مصالحه اولندیغی صره‌ده وایام صدارتنده اوچ دفعه
شهر دونتماسی وقوعندن طولایی بر چوق هدیه‌لر
ویروب، عزلنده کلیتلی دیونی ظهور ایتمشیدی. بعض
خیراتی واردر.

درویش پاشا { (کیمیاکر —) متأخرین مشیران دولت عثمانیه‌دن
اولوب، ١٢٣٣ تاریخنده استانبولده ایوبده طوغمشدر.
پدری محله امامی ومکتب خواجه‌سی ایدی. اون ایکی
یاشنده ایکن یکی کشاد اولنان مهندسخانهٔ بریهٔ همایون
مکتبنه دخول ایله، مکتب مذکوردن خروجندن
صکره طرف دولتدن اکمال تحصیل ایچون آوروپایه
کوندریلن ضابطان میاننده بولنه‌رق، بر قاچ سنه
انکلتره‌ده واوچ سنه دخی پارسده اقامتله، معادن
مکتبنه دوام ایتمشیدی. استانبوله عودتنده کبان
وارغنی معدنلرینك سرمهندسلکیله آناطولی‌یه اعزام،
وبعده مکتب فنون حربیه‌ده حکمت طبیعیه و کیمیا
معلملکنه نصب اولنه‌رق، وبو آرالقده قطع مراتب
دخی ایدرك، نهایت میرالواق رتبه‌سیله مکتب فنون
حربیه مدیریتنه تعیین اولنمشدی. ١٢٦٦ تاریخنده
فریقلك رتبه‌سیله تحدید حدود ایرانیه‌یه مأمور او-
لوب، برهیئت مخصوصه ایله اوطرفه عزیمت ایتمش؛
ودرت سنه‌یه قریب دوام ایدن بو مأموریتدن عودتنده
مملکتین بکلرینی مقاملرینه اعاده ایتمك مأموریتیله
اوطرفه اعزام اولنه‌رق، عودتنده عموم مکاتب
عسکریه ناظری اولمش ایدی. ١٨٥٦ تاریخ میلا-
دیسنده پارسده انعقاد ایدن مجلس عمومی عسکریده
طرف دولت علیه‌دن مرخص تعیین اولنه‌رق، روسیه
مصالحه‌سندن صکره بسارابیه حدودی تعیننه مأمور
اولمش ایدی. سلطان عبدالعزیز خان حضرتلرینك
جلوسنی متعاقب تشکیل بیوریلان اورمان ومعادن
مدیریتنه نصب اولنه‌رق، شام وقعه‌سندن صکره دخی
جبل لبنانده اعادهٔ آسایش ایتمك مأموریت مخصوصه-
سیله سوریه‌یه کوندرلمشیدی. بعده بعض مجالس
عسکریه اعضالق وریاستلرنده وسائر مهم مأموریتلرده
بولنه‌رق، واکثر مکاتبده حکمت طبیعیه وکیمیا معلملکی
ایدرك، سلطان عبدالعزیز خانك اواسط سلطنتلرنده
رتبهٔ مشیری‌یی احراز ایلمش؛ و١٢٩٨ تاریخنده
وفات ایتمشدر. بر کیمیا وحکمت طبیعیه ترجمه‌سیله سائر
بعض آثاری واردر.

درویش حسن { شعرای عثمانیه‌دن اولوب، ابنه بختیلی ایدی. دور
سلطان مراد خان ثالثده بعض کبرا معیتنده بك چوق
سیر وسیاحت ایتمشدی.

درویش دهکی { مشاهیر شعرای ایراندن اولوب، قزوینلیدر.
شهر مذکورك (دهك) محله‌سنه نسبتله معروفدر.
چولهالق و کرپیچجیلك صنعتلریله مشغول ایکن،
بعض اشعاری سلطان یعقوبك حضورنده اوقونمغله،
خوشنه کیتدیکندن، حکمدار مشارالیه طرفندن
جلب اولنه‌رق، التفات و نوازشه مظهر اولمش
ایدی. علی شیر نوایی صاحب ترجمه‌نك اشعارینی تقدیر
ایتدیکی کبی، مولانا جامی دخی شو بیتنی چوق تحسین
ایتمشدر:

منزل عشق که وادیٔ سمومست وسراب
غیر مجنون که درآن آب و هوا دارد تاب

درویش علی { مشاهیر خطاطیندن اولوب، ثلث و نسخ خطلرینی خالد
ارضرومیدن اخذ ایلمشدر. یوزلرجه شاکردی او-
لوب، حتی کوپریلی زاده احمد پاشا دخی شاکردانندن

بولنمشدر. فرقی متجاوز مصحف شریف ایله برچوق انعام واوراد ومرقعات یازمشدر. ١٠٨٠ تاریخنده وفات ایدوب، طوپ‌قپو خارجنده مدفوندر.

درویش قاسمی { شعرای ایراندن اولوب، عن‌اصل هراتلی اولد- یغی حالده، (تون) شهرینه نقل وتوطن ایتمکله، تونی لقبیله شهرت بولمشدر. درویش نهاد وصاحب قناعت بر آدم ایدی. شو بیت اونکدر:

از همت بلند نباشد که قاسمی
شهر هری گذارد وقانع بتون شود

درویش محمد پاشا { دولت عثمانیه‌نك مسند صدارته کچمش وزرا- سندن اولوب، چرکس الاصلدر. طبانی یاصی محمد پاشانك صدارتنده صدراعظم کتخداسی اولوب، ١٠٤٧ تاریخنده شام و ٤٨ ده دیاربکر والیسی اولمشیدی. ١٠٤٩ ده رتبهٔ وزارتله بغداد محافظلغنه تعیین اولنمش؛ ١٠٥٤ ده حلب، ٥٥ ده آناطولی، ٥٩ ده سلستره والیسی اولوب، ١٠٦١ ده ثانیاً آناطولی وبوغاز حصاری محافظه‌سنه مأمور اولدقدن صکره، ٦٢ ده قپودان دریا اولمش؛ و١٠٦٣ ده، سلطان محمد خان رابع دورنده، طرخونجی احمد پاشادن صکره مسند صدارت عظمایه کچمشیدی. فوق‌العاده زنکین ومستغنی و ذوق وصفاسیله مشغول بر آدم ایدی، و حتی امور مالیه‌یی تمامیله دفترداره براقوب، قاریشمامشیدی. مزاح و لطائفه دخی طبعی مائل اولوب، ارباب مناصبه رتبه‌لرینه کوره معامله ایتدیکی وحتی قیافتلرینه کوره حرمت ایلدیکی مرویدر. ٢١ آی صدارتدن صکره، کندیسنه نزول اصابت ایتمکله، عزل اولنه‌رق، درت آی صکره وفات ایتمش؛ ودیکیلی طاش قربنده اسکی علی پاشا جامعی خطیره‌سنده دفن اولنمشدر. مخلفات سائره‌دن بشقه ١١٠٠ کیسه نقدی چیقمشدی. وفاتنده آلتمش یاشلرنده ایدی.

درویش محمد پاشا { جنتمکان سلطان محمود خان ثانی حضرتلرینك دور سلطنتلرنده مسند صدارته کچن وزرادن اولوب، موره‌ده واقع آناطولی قصبه‌سندن ایدی. موره‌لی صلاقباش احمد پاشانك دائره‌سنه انتسابله، مهرداری اولمش؛ وبعده اونك سوق ودلالتیله رتبهٔ میرمیرانی‌یه نائل اولوب، بالیکسری متصرفلغنه نصب اولنمش ایدی. ١٢٣٠ تاریخنده آنطاکیه وبعده برطوغ دها احسا- نیله کوتاهیه ومؤخراً خداوندکار والیلکنه تعیین اولنمشدی. ١٢٣٣ ده، محمد امین رؤف پاشانك ایلك دفعه‌کی صدارتدن عزلنده، مهر صدارت عظمی کندیسنه احاله اولنه‌رق، ایکی سنه‌یی متجاوز زمان امور دولتی اداره ایتدکدن صکره، ١٢٣٥ ده عزل اولنمش؛ و٣٦ ده شام ومؤخراً کوتاهیه وصکره قره حصار والیسی اولوب، بعدالعزل قره‌حصارده اقامته مأمور اولمش ایدی. ١٢٤٧ تاریخنده، استدعاسی اوزرینه، منفاسی بروسه‌یه تحویل اولنه‌رق، ١٢٥٣ ده عفو ایله شیخ‌الحرم اولوب، مدینهٔ منوره‌یه عزیمت ایتدیکی حالده، ینبوعه وصولنده، حلول اجل موعو- دیله اوراده ترك حیات ایتمشدر. وفاتنده یتمش یاشنی متجاوز نحیف وضعیف ایدی. استانبولده وبروسه‌ده بعض خیراتی واردر.

درویش منصور { ایران شعراسندن او- لوب، درویش نهاد وپرهیزکار برآدم ایدی. عن‌اصل سبزوارلی ایدی. عروضده ید طولاسی اولوب، بوعلمده ایکی تألیفی دخی واردر. صاحب تذکره دولتشاه عروضی صاحب ترجمه‌دن اوکرندیکنی وسنی اللی‌یه واصل اولنجه وفات ایدوب خواجه طاقده دفن اولندیغنی بیان ایدیور. شو بیت برقصیده‌سنك مطلعیدر:

بس دویدم بر هوای وصل یار
کس ندیدم آشنای اصل کار

درویش ناصر { [«ناصر بخاری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دَره { هرات ایله سجستان آره‌سنده بر قصبه اولوب، هرات ولایتنك منتهای حدو- دنده بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دُرّه { صحابیاتدن اوچ خاتونك اسمیدر. برنجیسی (دره بنت ابی سفیان) که فخر کائنات (صلعم) افندمزك بالدیزیدر. — ایکنجیسی دره بنت ابی سلمه، که زوجات مطهره‌دن ام سلمه‌نك قیزی ورسول اکرم (صلعم) افندمزك اوکی قیزیدر. بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — اوچنجیسی (دره بنت ابی لهب) در، که پدرینك کفر وعنادینه قارشی ایمانه کلوب، مدینهٔ منوره‌یه مهاجرت ایتمشدی.

درهم { ابو زیاد وابو معاویه کنیه‌لریله بو اسمده صحابه‌دن ایکی ذات اولوب، ایکیسندن برر حدیث شریف مرویدر.

دُرّی { شعراء عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر: برنجیسی اسکوبلی اولوب، درویش نهاد وفقر وقناعته مائل برذات ایدی.

— ایکنجیسی بروسه‌لی اولوب، سلطان محمد خان ثانی دورنده یاشامشدر. شوبیت اونکدر:

عارضك یادی ایله اوینار بوزلف عنبرین
صانکه‌ایلر جلوه‌لر طاوس فردوس برین

دُرّی { (محمد افندی) عصر سلطان محمود خان اولده مقام مشیخته کچن علماذن اولوب، علی الاصول دور مدارس و قطع مراتبله، ١١٢١ تاریخنده حلبدن معزولاً مصر و٢٩ده مکهٔ مکرمه مولویتنه و٣٢ ده استانبول قاضیلکنه نصب اولنه‌رق، ٣٨ده آناطولی ومتعاقباً روم‌ایلی قاضیعسکری اولمش؛ و١١٤٧ده مسندمشیخت اسلامیه‌یه کچوب، بریچق سنه‌یه قریب مدت امورفتوایی اداره ایتدکدن صکره، شیخوخت ومعلولیتنه مبنی، عزل اولنه‌رق، اسکدارده‌کی خانه‌سنده اقامت‌ایتمکده‌ایکن، ١١٤٩ده وفات ایدوب، قرەجه احمد قربنده دفن اولنمشدر.

دریاده { (Dryades) اسکی یونانیلر اساطیرنده اورمانلرك حامیه‌لری زعم‌اولنان وکویا آغاجلرك اطرافنده خوره تپوب قوف کوتوکلرك ایچنده اقامت ایدن برطاقم موهوم پریلر ایدی.

دریا عماد شاه { هندستانده دکن‌قطعه‌سنك (برار) خطه‌سنده‌حکومت سورن ملوك عمادیه‌دن اولوب، علاءالدین عماد شاهك اوغلیدر. ٩٣٩ تاریخ هجریسنده بدرینه خلف اولوب، قرق سنه‌یه قریب حکومت سوره‌رك، دکن ملوکندن ابراهیم عادل شاهه همشیره‌سنی وحسن نظام شاهه قیزینی ویرمکله، جمله‌سیله صلح ومسالمت اوزره یاشامش؛ ووفاتنده اوغلی برهان عماد شاه تخته جلوس ایتمش ایسه‌ده، ادامهٔ سلطنته موفق اوله‌میوب، ٩٨٠ده دولت عمادیه منقرض اولمشدر.

دری افندی { (احمد —) متأخرین‌شعراء عثمانیه‌دن اولوب، وانلیدر. درسعادته ورودله، دیوان همایون قلمنه بر مدت مدا‌ومتدن صکره، ١١٣٢ تاریخنده سفارتله ایرانه کیده‌رك، عودتنده باش محاسبه‌جی اولمش؛ و ١١٣٧ تاریخنده وفات ایتمشدر. یکچشم اولدیغنی ایما ایدن شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

خاکپایك کحلی ایچون بو ایکی چشم سفید
بربریله جنك ایدوب آخر بری اولدی شهید

— (سلیمان دری افندی) اسمنده دیکر بر شاعر دها واردر، که ١٢٦٦ تاریخلرینه‌دك برحیات اولوب، «کهریز» عنوانیله تحفهٔ وهبی‌یه نظیره‌کونه برلغت منظومه‌سی یازمشدر.

دریاندر { یوناس انجمان — Jonas Enchmann Dryander } اسوج مشاهیر طبیعیوننددن اولوب، تاریخ طبیعی واضعی اولان مشهور (لینه) نك شاکردیدر. ١٧٤٨ ده طوغوب، ١٨١٠ ده وفات ایتمش؛ وتاریخ طبیعی‌یه متعلق بعض آثار براقمشدر.

دریتند { (Deritend) انکلتره‌نك (واروبق) سنجاغنده بر قصبه اولوب، (بیرمینغهام) شهرینك بر محله‌سی حکمنده‌در. ١٠٨٠٠ اهالیسی واردر.

دُرَید { (ابن الصمه) مشاهیر شعرا و شجعان عربدن اولوب، هوازن قبائلندن نی جشم قبیله‌سنك رئیسی ایدی. زمان‌جاهلیتده‌یاشایوب، یوزقدر محاربه‌ده بولنمش، وهیچ‌برنده مغلوب‌اولمامش ایدی. وقت سعادته یتیشمش ایسه‌ده، اسلامه‌کلیوب، حنین وقعه‌سنده، ١٢٠ یاشلرنده اولدیغی حالده، هوازن کفاری ایچنده بولنه‌رق، صحابه‌دن (ربیعه بن یربوع‌السلمی) یدیله قتل اولنمشدر. مرثیه وهجویه ومدحیه قبیلندن بر چوق اشعاری واردر. حقنده بعض نوادر منقولدر. شو بیت برادری عبدالله‌ك قتلنده سویلمش اولدیغی مرثیه‌سنك مطلعیدر:

ارث جدید الحبل من ام معبد
بعاقبة قد اخلفت کل موعد

دریدن { (Dryden) انکلتره‌نك اك مشهور شاعرلرندن اولوب، ١٦٣١ ده (آدونیقله) قصبه‌سنده طوغمش، و١٧٠١ده وفات ایتمشدر. مکتب شاکردی ایکن شعر سویلمکه باشلایوب، ابتدا بعض مدحیه‌لر نظم ایتمش، وقرالی مدح ایتمه‌سی اوزرینه، رئیس‌الشعرا عنواننه وبر خبلی

مخصصاته نائل اولمش ایدی. بعده منظوم تیاترو کتابلری تألیفنه قویلوب، سنه‌لرجه آثاری تیاترولرده تقدیر وتحسین عمومی‌یه مظهر اولمش ایدی. ایکنجی ژاقك زماننده قتولیك مذهبنی قبول ایتمش اولدیغیچون، اورانژلی کویوم زماننده رئیس الشعرا عنوانی رفع ومخصصاتی قطع اولنه‌رق، خیلی یاشلی اولدیغی حالده، پاره‌یه باقمق ایچون، زیاده چالیشمغه مجبور اولمش؛ وبر چوق کوزل اثرلر میدانه قویمش ایدی. تألیفاتی ١٨ جلد اوزره نشر اولنه‌رق، انکلیز ادبیاتنك اك مقبول نمونه‌لرندن معدوددر.

دری زاده { (مصطفی افندی) مسند مشیخت اسلامیه‌یه چیقن علمای دولت عثمانیه‌دن اولوب، سالف الترجمه شیخ الاسلام دری محمد افندینك اوغلیدر. ١١١٤ تاریخنده طوغوب، تحصیل علم ودور مدارس ایتدکدن صکره، پدرینك مشیختی زماننده غلطه مولویتنه وادرنه ومکه پایه‌لرینه نائل اولمش؛ وپدرینك وفاتندن صکره ١١٥٢ ده استانبول قاضیسی، ٥٩ ده آناطولی و٦٤ ده روم ایلی قاضیعسکری اولمش؛ و١١٦٩ ده عهد سلطان عثمان خان ثالثده، ثانیاً صدر روم ایکن، مسند مشیخت اسلامیه‌یه ترفیع اولنه‌رق، سکز آی قدر امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، ١١٧٠ ده عزل ایله، کلیبولیده اقامته مأمور اولمش ایدی. ١١٧٥ ده، سلطان مصطفی خان ثالث دورنده، ثانیاً شیخ الاسلام اولوب، بش سنه‌یی متجاوز زمان مسند فتواده قالمش؛ و١١٨٠ ده عزل اولنمش ایدی. سلطان عبدالحمید خان اول زماننده ١١٨٧ تاریخنده ثالثاً مفتئ انام اولوب، یدی آی امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، ١١٨٨ ده عزل اولنه‌رق، او سنه وفات ایتمش؛ وادرنه قپوسی خارجنده دفن اولنمشدر. عفیف ومتقی وعالم برذات اولوب، فقهه متعلق «دره بیضی» عنوانیله برتألیفی واردر.

دری زاده { (السید محمد عطاء الله افندی) بو دخی دولت علیه مشایخ الاسلامندن اولوب، آنف الترجمه دری زاده مصطفی افندینك اوغلیدر. ١١٤٢ تاریخنده طوغوب، ١١٧٢ ده سلانیك ملاسی اولمش، ٨٧ ده مکه پایه‌سنی احراز ایتمش، ١١٨٣ ده استانبول قاضیسی، ٨٨ ده آناطولی و٩٢ ده روم ایلی قاضیعسکری اولمش ایدی. دور سلطان عبدالحمید خان اولده، ٩٧ ده، ثانیاً روم ایلی قاضیعسکری ایکن، مسند فتوایه ترفیع اولنه‌رق، ایکی سنه‌یه قریب بو مقام عالیده قالدقدن صکره، صدراعظم مقتول خلیل حمید پاشایه مماشات ایتمکله اتهام اولنه‌رق، غضب پادشاهی‌یه اوغرامغله، نفینه ارادهٔ پادشاهی متعلق اولمش؛ وایفای فریضهٔ حج ایچون، جانب حجازه عزیمت ایدوب، کلیبولی‌یه وصولنده ١١٩٩ ده مبتلا اولدیغی استسقا علتندن وفات ایدوب، اوراده دفن اولنمشدر. حلیم ومتواضع وجلب قلوبه مائل برذات ایدی.

دری زاده { (السید محمد عارف افندی) بو دخی دولت علیه‌ده مشیخت اسلامیه مسند عالیسنه چیقمش علمادن اولوب، دری زاده مصطفی افندینك اوغلی وآنف الترجمه محمد عطاء الله افندینك برادریدر. ١١٨٨ ده بروسه و١١٩٤ ده استانبول قاضیسی، ٩٦ ده نقیب الاشراف، ٩٧ ده آناطولی و٩٨ ده روم ایلی قاضیعسکری اولمش ایدی. سلطان عبدالحمید خان اول دورنده و١١٩٩ تاریخنده مسند مشیخت اسلامیه‌یه چیقوب، آلتی آی قدر بو مقامده قالدقدن صکره، عزل اولنه‌رق، خلفی حمیدی زاده افندی طرفندن نفینه سعی اولنمغله، موسم حجه دك کوتاهیه‌ده وایفای حجدن صکره طائفده اقامته مأمور اولمش ایسه‌ده، بعده طائفدن عفو اولنه‌رق، بعدالحج ینه کوتاهیه‌یه عودت ایتمش؛ ومکی افندینك زمان مشیختنده درسعادته عودته مأذون اولوب، سلطان سلیم خان ثالث دورنده و١٢٠٦ تاریخنده ثانیاً شیخ الاسلام اولمش ایدی. آلتی سنه‌یی متجاوز زمان امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، ١٢١٣ تاریخنده روم ایلنده پاسبان اوغلینك عصیانی وفرانسزلرك مصره تجاوزی کبی وقوعاتدن طولایی صدراعظم عزت محمد پاشا ایله برابر عزل، وبروسه‌یه نفی اولنمش؛ ومتعاقباً عفوه مظهر اولوب، درسعادته عودت ایتمش ایدی. ١٢١٥ ده وفات ایدوب، مسکینلر قربنده پدر وجدینك یاننده مدفوندر.

دریغلینغتون { (Drighlington) انکلترنك (یورق) ایالتنده و(برادفورد) ك ٨ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٤٤٠٠ اهالیسی، دمیریولی وچوخه فابریقه‌لری واردر.

دریفیلد { (Driffield) انکلتره‌نك (یورق) ایالتنده ویورقك ۴۲ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق (هول) نهری اوزرنده‌واوچ دمیریول خطنك نقطهٔ اتصالنده بر قصبه اولوب، ۵۴۲۵ اهالیسی، بغدای تجارتی ویوك وپاموق‌منسوجاتی واردر.

درین { (Drin) آرناودلغك اك بیوك ایرماغی اولوب، (آق درین) و(قره درین) اسمیله باشلیجه ایکی نهرك اجتماعندن تشکل وتحصل ایدیور.

آق درین آرناودلغی یکیبازاردن وآدریاتیق ماٌله‌سنی طونه حوضه‌سندن آیران (موقره) و(سوخه پلانینه) طاغلرندن نبعانله، (ایپك) قصبه‌سی ایچندن کچه‌رك، برخیلی مسافه‌ده شرقه طوغری آقدقدن صکره، جنوبه طوغری دونوب، یالوه‌نك شرق جهتندن ودها آشاغیده پرزرینك غرب طرفندن جریان، وبو ایکی شهرك ایچندن کچن ایکی چای ایله دیکر بعض دره‌لر احذ ایده‌رك، پرزرینك آلتنده غرب جنوبیه طوغری‌دونر، و(لومه) ناحیه‌سنده (کوکس) قریه‌سی قربنده قره‌درین ایله برلشیر. آق درینك مجراسی تقریباً ۱۵۰ کیلومتره طولنده اولوب، یتاغنك‌قسم اعظمی طاغلرآره‌سنده طار ودرین‌ایسه‌ده، جهتیننده دوز ومنبت بعض یرلر دخی بولنور. مجراسی ایپك وپرزرین سنجاقلری داخلنده‌در.

قره درین ایسه اوخری کولنك آیاغی حکمنده اولوب، (استروغه) قصبه‌سنده مذکور کولك منتهای شمالندن چیقار؛ وشماله‌طوغری آقوب، دبره‌شهرینك آلتنده شمال شرقیدن وشار طاغنك آرقه‌سندن کلن (رادیقه) نهرینك صولرینی دخی آله‌رق، شار سلسله‌سنك غربی اتکلرینی تعقیب ایله، بوده تقریباً ۱۵۰ کیلومترولك جریاندن صکره، آق درینه قاریشیر. مجرا ویتاغی آق درینك کینه مماثلدر. قره‌درین‌مناستر ودبره سنجاقلری ایچنده آقیور.

وجه مشروح اوزره آق درین ایله قره درینك برلشمسندن حاصل اولان اصل (درین) مذکور کوکس قریه‌سندن غرب شمالیه طوغری آقه‌رق، اشقودره ولایتنه کیرر، وبعده جنوب غربیه وصکره غربه طوغری جریان ایده‌رك، اشقودره اووه‌سنه دوشر، اووه‌یه دوشدکدن صکره اصل مجراسی جنوب غربیه طوغری اولوب، (لش) قصبه‌سنك یانندن کچدکدن صکره (ماط) نهری منصبنك اوست طرفنده آدریاتیق دکیزینه منصب اولور، وبرکوچك دالیه دخی تشکیل ایدردی؛ ویالکز فیضانی زمانده فضلهٔ میاهی غرب شمالیه طوغری آیریله‌رق، اشقودره شهرینك آلتنده اشقودره کولنك آیاغی اولان (بویانه) یه قاریشیردی. آنجق اوتوز قرق سنه‌دن بری نهرك ایندیردیکی قوم وچامور مجرای قدیمی سدایتمکله، همان‌بتون‌صولری دائمی صورتده بویانه‌یه قاریشیور؛ یعنی اسکی‌مجراسنی براقوب، بویانه‌نك مجراسنی ضبط ایتمشدر. قره‌درین ایله آق درینك اجتماعندن صکره درینك مجراسی‌صرب طاغلر آره‌سنده طار وطاشلق بربوغازدن عبارت اولوب، بعض یرلرنده شلاله‌لری وسرعتلی اینیشلری دخی‌واردر. بوقسمنك‌طولی ۲۰۰ کیلومتره‌یه‌قریبدر. اشقودره اووه‌سنه ایندکدن صکره ایسه مجراسی دوز وکوچك کیلر سیرینه مساعد اولوب، اطرافی دخی منبت ومحصولدار ایسه‌ده، صولی یتاغنه‌صیغمدیغندن اطرافه‌یاییلوب، برطاقم بطاقلقلر تشکیل ومخاطره‌لی صیتمه‌لر تولید ایدیور. اسکی یتاغنك کشادیله ایجاب ایدن سدلرك انشاسی حالنده، هم اشقودره شهری ایکیده برده طغیان میاه خسارندن قورتارلمش، هم اووه‌نك احوال صحیه وزراعیه‌سی اصلاح اولنه‌رق، خیلی استفاده ایدلمش اوله جقدر. موانع موجوده‌نك رفعیله درینك ممکن اوله‌بیله‌جکی محله قدر سیر سفائنه صالح برحاله ارجاعی دخی تجارت نقطهٔ نظرنجه بیوك منافعی موجب اوله‌بیلیر.

درینو { یاخود دروپولی (Drino, Dropoli) آرناودلقده برنهر اولوب، یانیه ولایتنك ارکری سنجاغنده (دلویناکی) قریه‌سی قربنده نبعانله، شمال غربیه طوغری آقه‌رق، دروپولی اووه‌سنی سقی ایدر؛ وارکری قصبه‌سنك آلتندن کچه‌رك، ۸۰ کیلومترولك جریاندن صکره، تپه‌دلنك اوست طرفنده (ویوسه) ایرماغنه دوکیلور. وادیسی منبت ومحصولداردر.

درینه { (Drina) بوسنه‌ده برنهردر، که قره طاغ حدودی قربنده قره طاغدن کلن (تاره) ایله (پیوه) چایلرندن بالتشکل، شماله‌طوغری جریان ایده‌رك، فوچه قصبه‌سندن کچدکدن صکره، شرقه طوغری دونر، وینه قره طاغ حدودندن وبکی

بازاردن کان (ایم) نهرینی دخی اخذ ایله، صربیه حدودینه واصل اولور، وبعده شماله طوغری آقه‌رق، وصربیه ایله بوسنه آره‌سنده‌کی خط حدودی تعقیب ایده‌رك، آوستریا ومجارستان حدودی قارشیسنده‌طونه تابعلرندن (صاوه) نهرینه دوکیلور. مجراسی (ایم) نهرینك منابعندن اعتباراً ۴۰۰ کیلومترویه قریب اولوب، وادیسی دنیانك اڭ کوزل یرلرندن معدودر.

دریوپ (Dryopes) اسکی پلاسج اقوامندن برقوم اولوب، عن‌اصل تسالیاده ساکن اولدقلری حالده، مشهور قهرمان (هرکول) طرفندن ممالکلرندن اخراج اولنه‌رق، بر طاقی آرغولیده‌یه، برطاقی اوبیا (یعنی اغریبوز) آطه‌سنه، بر طاقی ازنیق جهتلرینه، بر طاقی دخی قبرسه هجرت ایتمشلردی.

دزارغ (Désargues) فرانسه مشاهیر مهندسیننن اولوب، ۱۵۹۳ تاریخنده لیونده طوغمش، و۱۶۶۲ده وفات ایتمشدر. هندسهٔ مجسمه ومخروطات حقنده بعض کشفیاتەموفق اولوب، برطاقم تألیفات براقمشدر. حکیم شهیر (دقارت)ڭ فوق‌العاده محب وطرفداری ایدی.

دزاغوآدرو (Desaguadero) آمریقای جنوبینك (بولیویه) مملکتنده برنهردر، که مشهور (تیتیقاقه) کولنك آیاغی مقامنده اولوب، مذکورکولدنخروجله، ۳۰۰ کیلومترولك جریاندن صکره (آوغالاس) کولنه دوکیلور. وادیسی (آند) سلسلهٔ جبالی آره‌سنده ۳۸۰۰ متره ارتفاعنده‌در. بو نهر پك درین اولوب، وسعتی ۵۰ ایله ۱۵۰ متره آره‌لرنده‌در . وادیسی پك یوکسك اولدیغندن، حبوبات یتیشمه‌میوب، یالکز پتاتس ایله پنجار حاصل اولور. — بواسمله آمریقای‌جنوبیده ینه بویله کوللر آره‌سنده دیکر بعض نهرلر دخی واردر .

دزفول ایرانك خوزستان ایالتنده وشسترك ۵۰ کیلومتره غرب شمالیسنده وکارونه تابع همنامی برچایك اوزرنده برشهر اولوب، ۳۰۰۰۰ اهالیسی و ایشلك تجارتی واردر. آردشیر بابکانك بنا کرده‌سی اولدیغی مرویدر.

دزیراده (Désirade) آنتیل جزایر صغیره‌سنك فرانسه دولتنه تابع اولانلرندن اولوب، بونلرڭ مرکزی بولنان (غوآدلوپه)جزیره‌سنك ۱۴ کیلومتره شمال شرقیسنده و ۱۶°۲۰′ عرض شمالی ایله ۶۳°۲۲′ طول غربیده واقعدر. بویی ۱۸ وعرضی ۳ ایله ٤ کیلومتره آره‌سنده اولوب، ۱۵۰۰ قدر اهالیسی واردر، که بونلرڭ‌ده یالکز ۲۰۰ قدری آوروپالی وقصوری زنجی وملزدر. اراضیسنك برطرفی صرب ودیکر طرفی شبولی اولوب، طوپراغی قوتلی اولمغله، پاموقدن بشقه محصولاته پك الویریشلی دکلدر. پاموغی پك مقبولدر. سواحلنده بالیغی چوقدر. لیمانی اولمیوب، ۳۰ کیلومترولك مسافه‌دن کوزیکور بر فناری واردر . بو آطه قریستوف قولومبك ایکنجی سفرنده ایلك کشف ایتدیکی آطه‌در. هواسی صاغلامدر.

دسالین (Dessalines) فرانسه‌نك ایلك جمهوریتی زماننده آمریقانك (هایتی) جزیره‌سنده ظهور ایدن قاریشیقلقلر اثناسنده ایمپراطورلغی اعلان ایتمش بر زنجی اولوب، ۲ سنه حکومت سوردکدن صکره، ۱۸۰٦ تاریخنده پوصیده اورلمشدر.

دسپنه پروس (Despena Perros) اسپانیاده آندالوسیا ایله یکی قشتاله خطه‌لری آره‌سنده و ۷۲۵ متره ارتفاعنده بر بوغاز اولوب، بر دمیریول خطنك دخی ممریدر.

دسپوط طاغی ردوب سلسلهٔ جبالنك نام دیکریدر. [« ردوب » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دَستَبی همدان ایله (ری) آره‌سنده ۱۰۰ دن زیاده قریه‌یی حاوی برناحیه اولوب، قسم اعظمی ری و بر مقداری همدانه تابع ایکن، بعده بتونی قزوینه الحاق اولنمشدی.

دسترو (Destero) برازیلیانك قسم جنوبیسی ساحلی قارشیسنده واقع (سانته قترینه) جزیره‌سنده وجزیره‌نك ساحل غربیسی اورته‌لرنده برقصبه اولوب، ۹۰۰۰ اهالیسی، فوق‌العاده دلکشا موقعی، اطرافنده کوزل باغچه‌لریله تفرجکاهلری ومنتظم سوقاقلری واردر. لیمانی محفوظ و واسع ایسه‌ده، مدخلی صیغ اولدیغندن، بیوك کیلر جزیره ایله ساحل آره‌سنده‌کی قویده لنکرانداز اولورلر. جزیره‌نك اسمیله دخی تسمیه اولنان بوقصبه‌یه برازیلیالیلر « برازیلیانك جنتی » دیرلر.

دستجرد { ایران وماوراء النهرده بو اسمله بر قاچ قریه اولوب، بعضیسی بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر. — نهاوند قربنده اولان (دستجرد کسرویه) ده مرمردن مصنوع موجب حیرت ایوانلر و ابنیهٔ عالیه ویرانه‌لری بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دَستمیسان { بصره ایله واسط واهواز آره‌سنده بیوك بر ناحیه اولوب، مرکزی (بسامتی) قصبه‌سی ایدی.

دستن { (Destin) و لاتینجه فاتوم (Fatum) بخت وطالعدن کنایه اوله‌رق اسکی یونان وروما آلههٔ کاذبه‌سندندر.

دَستوا { اهواز ایله فارس آره‌سنده بر ناحیه اولوب، (دستوانیه) اسمیله مشهور البسه واقمشه‌سیله شهرت بولمش، و (دستوانی) لقبیله ملقب بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

دسقابزادو { (Descabezado) آمریقای جنوبیده (شیلی) جمهوریتنك (تالقه) ایالتنده بر برکان اولوب، (سروآزول) طاغیله برابر (آند) سلسله‌سنك اوکنده آیریجه برکومه تشکیل ایدیور. ۳۵°۳۵′ عرض جنوبیده اولوب، ۳۸۸۸ متره ارتفاعی واردر. — کوچك دسقابزادو اسمیله دیکر بر برکان دخی برنجیسنك شمال شرقیسنده و شیلی ایله آرجنتین حدودنده واقع اولوب، ۲۵۳۰ متره ارتفاعی واردر.

دسموآن { (Desmoines) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (یووه) جمهوریتنده بر نهر در، که (مینسوته) جمهوریتنك غرب جنوبی کوشه‌سنده و ۴۴° عرض شمالی ایله ۹۷° طول غربیده نبعان و جنوب شرقی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، (یووه) جمهوریتی اورته‌سندن شق ایله، ۶۰۰ کیلومترولك مسافه‌یی قطع ایتدکدن صکره، صاغدن (میسیسیپی) ایرماغنه دوکیلور. منصبی ۱۵۰ متره کنیشلکنده‌در. منصبندن اعتباراً ۲۲۵ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر. حوضه‌سی ۵۰۰۰۰ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، منبت اراضی‌یی وکلیتلی معدن کومورینی حاویدر. مجراسی اوزرنده (دسموآن سیتی) ایله (فورت دوجه) قصبه‌لری بولنیور.

دسموآن سیتی { (Desmoines - City) ممالك مجتمعه‌نك جماهیر وسطیه‌سندن (یووه) جمهوریتنك مرکزی بر قصبه اولوب، آنف البیان (دسموآن) نهری اوزرنده وبر قاچ دمیر یول خطوطنك نقطهٔ التصاقنده واقع و ۱۲۰۳۳ اهالی‌یی جامعدر. کیلر (میسیسیپی) ایرماغندن بوقصبه‌یه قدر چیقارلر. منسوجات ودمیر فابریقه‌لریله اطرافنده کوزل موقعلری واردر.

دسنا { (Desna) روسیه‌نك جنوب غربی قسمنده (دنیپر) ایرماغنه تابع برنهر اولوب، (اسمولنسك) ایالتنده نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، ۷۵۰ کیلومترولك مسافه‌یی قطع، وصاغ وصولدن برطاقم چایلرك صولرینی‌جمع ایتدکدن صکره، مذکور ایرماغه دوکیلور. طولنك نصفندن زیاده‌سی سیر سفائنه صالح ایسه‌ده، تشرین ثانیدن مارتك نهایتنه‌دك منجمد بولنور. مجراسنك صاغ طرفی صرب وطاشلق اولوب، صول طرفی قسماً اورمانلر وچایرلرله مستور وقسماً بطاقلقدن عبارتدر. اوزرنده بولنان باشلیجه اسکله‌لری: (اورل) ایالتنده‌کی (بریانسق) و (ترویشوسق) ایله (چرنیغوف) ایالتنده‌کی (نووغورود سیورسك)، فوروب، سوسنیچه، چرنیغوف و (اوستر) قصبه‌لریدر.

دسو { یاخود دساؤ (Dessau) آلمانیانك وسطلرنده واقع (آنهالت) دوقه‌لغنك مرکزی بر شهر اولوب، برلینك ۱۲۶ کیلومتره جنوب غربیسنده وبراز آشاغیسنده (البه) ایرماغنه دوکیلان (مولده) نهری اوزرنده واقع و ۱۹۶۴۵ اهالی‌یی جامعدر. متعدد مکاتب عالیه‌سی، جمعیات علمیه‌سی، مؤسسات خیریه‌سی، کتبخانه‌سی، تیاتروسی، دوقه‌یه مخصوص سرایی وکوزل باغچه‌لریله تفرجکاهلری واردر.

دَسوق { مصر سفلانك بحیره مدیریتنده ودمنهورك ۱۹ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق نیلك قوللرندن رشید نهری اوزرنده برقصبه اولوب، مشاهیر اولیاء اللهدن ابراهیم دسوقینك وطنیدر. مشارالیهك قصبه‌ده کائن تربه‌سی زیارتنه بك چوق خلق اجتماع ایدر. سنه‌ده اوچ دفعه دخی بازار قوریلور.

دسوقی { [«ابراهیم دسوقی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دسیزه { (Decize) فرانسه‌نك نیوره ایالتنده، لوآره نهرنده واقع بر آطه‌ده و(و.رس)ك ۳٤ کیلومتره جنوب شرقیسنده ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ٤٥٠٠ اهالیسی واردر.

دسیما { (Desima) جاپونیه‌ده (ناغاساکی) شهرینك جنوب غربیسنده صنعی بر آطه اولوب، شهر مذکوره برکوپری ایله مربوطدر. فلمنکلیلر بو آطه‌یی جاپونیه‌ده‌کی تجارتلرینه مرکز اتخاذ ایتمشلردر.

دسیوس { یاخود دچیوس (Dèce, Decius) روما ایمپراطورلرندن اولوب، میلادك ۲۰۱ تاریخنده (پانونیا)نك (سیرمیوم) شهری قربنده طوغمش؛ وعرب فلیپك ایمپراطورلغی زماننده (میسیا) والیسی اولمشیدی. مذکور والیلکده ایکن ۲٤۹ تاریخنده حکومتی اعلان اولنمغله، فلیپ ایله (ورون) قربنده وقوع بولان محاربه‌ده صاحب ترجه غالب کلوب، فلیپی کندی الیله اولدیرمش؛ وایکی سنه حکومت سوردکدن صکره، تراکیا قطعه‌سنده غوتلرله ایتدیکی محاربه‌ده قتل اولنمشدر. او وقتلرده نوظهور اولان خرستیانلغك منعنه قالقیشوب، خرستیانلره ایتدیکی جفا واذیتله شهرت بولمشدر.

دشان { (Deschamps) فرانسه‌نك اسکی شعراسندن اولوب، ۱۳۲۵ ده (ورتو) ده طوغمش، و۱٤۲۱ ده وفات ایتمشدر. بشنجی وآلتنجی شارلك خدمتنده بولنمش؛ وبر چوق اشعار ایله بعض منظومه‌لر براقمشدر.

— (امیل دشان) دخی فرانسه‌نك متأخرین ادباسندن اولوب، بعض اشعار ایله ایتالیانجه وانکلیزجه‌دن بعض منظوم ترجه‌لر براقمشدر. ۱۷۹۱ ده طوغوب، ۱۸۷۱ ده وفات ایتمشدر. — بنه اوسنه وفات ایدن برادری (آنتونی دشان)ك دخی بعض آثار ادبیه‌سی اولوب، ازجمله دانته‌نك مشهور (دیوینه قومدیه) سنی نظماً ترجه ایتمشدر.

دشت { بلوجستانه تابع مکران خطه‌سنده وساحل بحرده برناحیه اولوب، ایران حدودینه قدر ممتد اولور. ایچندن جریان ایدن (نهنك) ایرماغی اراضیسنی اروا ایتمکله، خیلی حبوبات ویاموق حاصل اولور.

— بو اسمله اصفهان قربنده بربیوك قریه وکر-دستانده اربل ایله تبریز آره‌سنده برکوچك قصبه دخی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دشت بادین { فارسده بر قصبه اولوب، باغ وباغچه وآقار صویی اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دشت بیاض { ایرانك خراسان خطه‌سنده ومشهدك ۳۹۰ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق سیستان جاده‌سنده برقصبه اولوب، ۲۰۰۰ قدر اهالیسی، متعدد جوامعی وبازاری واردر. کوزل بروادیده واقعدر.

دشتستان { ایرانده خوزستان ایله فارس خطه‌لرینك بصره کورفزینه قریب اولان آچیق یرلرینه ویریلان اسمدر.

دشت قپچاق { [«قپچاق» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دشتك { ایرانك سیستان خطه‌سنده، ناصر آبادك ۲۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده، آفغانستان حدودی قربنده و(هلمند) نهرینك بر جدولی اوزرنده بر قصبه اولوب، ۳۰۰۰ قدر اهالیسی، اطرافنده باغ وباغچه‌لر ایله اراضی منبته‌سی واهمیت موقعیه‌سی واردر. — بو اسمله اصفهان وری قربلرنده برر قریه واسترابادده برمحله دخی بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دشت کبیر { ایرانده واسع بر چولدر، که غرباً طهرانك جنوبندن باشلایه‌رق شرقاً خراسان طاغلرینه، وشمالاً البرز سلسله‌سنك مابعدی حکمنده اولان طبرستان واستراباد طاغلرندن کرمان حدودینه یعنی ۳٤° عرض شمالی‌یه قدر ممتد اولور. بویی ۷۰۰ واکی ۲۰۰ کیلومتره قدر اولوب، قوملق وطاشلقدر. ایچنده بعض قورو طاغلر وتپه‌لرله برطاقم طوزلی بطاقلقلر دخی بولنیور.

دِشنه { اندلسده شنتریه (یعنی پورتکیزده سانته ماریه) مضافاتندن بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دِشنی { صعیدمصرده، نیلك ساحل شرقیسنده برقصبه اولوب، باغ وباغچه‌لری وشکر معصره‌لری چوق اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

دشنیچه { (Dechnitza) آرناودلقده یانیه ولایتنك ارکری سنجاغنده پرمدی

قضاسنه مربوط بر ناحیه اولوب ، ایچندن کچن (ویوسه) ایرماغنه دوکیلان بر دره‌نك اسمیله تسمیه اولنمشدر. کوزل ومنبت بر وادیده واقع ٤٠ قدر قریه‌دن مرکب اولوب، کافهٔ اهالیسی اسلامدر. میوه‌لری چوقدر. — کوریجه قصبه‌سی قربنده دخی بو اسمله بر قریه واردر.

دعایی { شعراء عثمانیه‌دن اولوب، بروسه‌لیدر. جوامعده معرف اولمغله ، بو مخلصی اختیار ایتمشدی. شو بیت اونکدر:

عارضك عرض ایت كله كلشنده زیبالنسون
سروه کوستر قدی ناز ایله رعنالنسون

دِعبِل { (ابو علی — بن علی بن رزین بن سلیمان الخزاعی) مشاهیر شعرای عربدن اولوب، بحتری و ابو تمامك معاصری وبحترینك محب صادقی ایدی. فحول شعرادن مسلم بن ولیدك شاکردی اولوب، حقنده حرمت مخصوصه‌سی وارایدیسه‌ده، بحتری صاحب ترجمه‌نك اشعارینی مسلمك اشعارینه ترجیح ایدەرك، شیوهٔ عربه دها موافق بولوردی. دعبل تعصب درجه‌سنده شیعی اولوب، اهل بیت نبوی حقنده کوزل نعتلری واردر. بشقه کیمسه‌یی مدح ایتمیوب، زمانك اکابرینی هجو ایدردی، وکیمسه لساندن قورتله‌مازدی. حتی هارون الرشید ایله مأمون ومعتصمك حقنده هجویه‌لری واردر. هجویاتندن طولایی دائما خوف اوزره اولوب، اکثریا سنه‌لرجه بغداددن غیبوبت ایدردی؛ و بو مناسبتله چوق سیاحت ایتمشدی . حقنده بك چوق نوادر منقولدر. ٢٤٦ تاریخنده ٩٨ یاشنده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

یالیت شعری کیف یومکما
یا صاحبی اذا دمی سفکا
لاتأخذوا بظلامتی احداً
قلبی وطرفی فی دمی اشترکا

حضرت امام علی بن موسی رضا جانب خراسانه عزیمت بیوردقلرنده، دعبل دخی کندیلرینه رفاقت ایدوب، اثنای راهده اشعار ونوادر نقلیله خاطرلرینی تسلیت ایدردی. حتی بوصره‌ده حضرت امامك حقنده سویلمش اولدیغی بر مرثیه‌یی اوقویوب،

فقبر ببغداد لنفس ذکیة
تضمنها الرحمن للغرفات

بیتنه کلنجه، حضرت امام «قصیده‌یی اکمال ایچون بر بیتده بن سویلیه‌یم» دیەرك، زیرده‌کی بیتی اوقومش؛ وکندیلرینك طوسده وفات ایده‌جکنی خبر ویرمشلر ایدی:

وقبر بطوس یالها من مصیبة
توقد الاحشاء منه الحرقات

دعثور { (یاخود غورث بن الحارث الغطفانی) صحابه‌دن اولوب، روایته کوره، غزوهٔ انمار اثناسنده حضرت فخر الرسل (صلعم) افندمز یاغموردن ایصلانان اثوابلرینی قورولتمق ایچون، اصحابدن آیری وتنها بولندیغی حالده، بوذات النده بر قلیج مبارك باشلری اوجنه کلوب، «یا محمد سنی بندن کیم قورتاره‌بیلیر؟» دیمسیله، لسان حضرت نبویدن «بنی الله قورتاریر» کلام شریفی صادر اولمش؛ و درحال دعثورك الندن قلیج یره دوشمکله، رسالتپناه افندمز او قلیجی آله‌رق «یاسنی کیم قورتاریر؟» بیورمغله، «کیمسه قورتاره‌ماز» دیمسی اوزرینه، «اوله ایسه هایدی قومکه کیت» دیەرك عفو بیورمشلر؛ ودعثور او آنده اسلامه کلوب، بو علو جناب حضرت پیغمبری‌یی قومنه نقل ایله، اونلری دخی دین حقه دعوت ایلمشدی . آنجق کرك بو روایت و کرك صاحب ترجمه‌نك صحبتی مختلف فیهدر.

دعد { حضرت ابابکر صدیقك زوجه‌سی (ام رومان)ك اسمیدر. [«ام رومان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دغفل { (بن حنظلة الشیبانی) صحابه‌دن و بر روایتده تابعیندن اولوب، کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. معاویه بن ابی سفیانك صاحب ترجمه‌یه عربیات وانساب ونجوم حقنده بر طاقم اسئله ایراد ایتمسیله ، کثرت وقوف و معلوماتنه دلالت ایدر جوابلر آلدیغی مرویدر. فارسده (دولاب)ده وقوع بولان خوارج محاربه‌سنده غرق اولمشدر.

دغه { (ماریه بنت منعج یاخود بنت ربیعه) بین العرب حمقیله مشهوره بر قادین اولوب، حقنده بر چوق نوادر ومضحکات منقولدر.

دفاق { دولت عباسیه زماننده یتیشن مغنیه‌لرك اك مشهوره‌لرندن اولوب ، یحیی بن ربیعك اوطه‌لغی ایدی. بومناسبتله یحیانك اوغلی احمد (ابن دفاق) دینمکله شهرت بولمشدر . حسن وملاحت وفن موسیقیده‌کی مهارتیله مشهوره اولوب، ظریفانه بعض سوزلری دخی منقولدر. یحیانك وفاتندن صکره

بر قاچ آدمه واروب، زوجلری حقنده شآمتی مرویدر.

دفترار مصطفی پاشا { وزرای دولت علیه‌دن اولوب، ینکده‌لیدر. خوتین سفرنده ینکیچری آغاسی اولوب، بو سفردن کوپری‌یه عودتنده، سلطان عثمان خان ثانی دوری اولان ١٠٣٠ تاریخنده قپودان دریا اولمغله برابر، کوپری محافظه‌سنه‌دخی مأمور اولمش؛ وبونك محافظه‌سنه موفق اوله‌مدیغیچون، ٦ آیلق مأموریتدن صکره عزل اولنه‌رق، بعده مصر والیسی ودفتردار یعنی مالیه ناظری اولوب، ١٠٤١ ده موسی چلبی وقعه‌سنده قتل اولنمشدر.

دفره { صحابیاندن وثقاتدن بصره‌لی بر خاتون اولوب، بعض صحابه‌دن روایت احادیث شریفه ایتمشدر.

دفوئه { دانیل — (D. Defoe) انکلتره مشاهیر ادباسندن اولوب، ١٦٦٣ده لوندره‌ده طوغمش، و١٧٣١ده وفات ایتمشدر. مشهور «روبنسون»ك وسائر برچوق آثار ادبیه‌نك مؤلفیدر.

دفه { (یاخود ذفه بن ایاس بن عمرو الانصاری) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر.

دقاپول { (Décapole) «اون قصبه» دیمك اولان بو اسم اسکی یونانیلر طرفندن عن اصل اون قصبه‌یی حاوی بعض نواحی‌یه ویرلمشیدی. بو اسمله مسمی نواحینك بری فلسطینده ایدی.

دُقاتِش { صعید مصرده بهنسی قربنده بر محل اولوب، حضرت عثمانك شهادتی مسئله‌سندن طولایی بو محلده معاویه بن خدیج ایله محمد بن ابی حذیفه آره‌سنده بر محاربه وقوع بولمش ایدی.

دقاتور { (Décatur) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (ایلینویس) جمهوریتنده و(اسپرینغفیلد)ك ٦٠ کیلومتره شرقنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٧١٦٠ اهالیسی واردر. بر چوق دمیریوللرك محل التصاقنده بولنمغله، اهمیت تجاریه‌سی زیاده اولوب، کوندن کونه کسب توسع ومعموریت ایتمکده‌در.

دقارت { (Descartes) فرانسه‌نك مشاهیر حکماسندن اولوب، ١٥٩٦ تاریخنده (تورنه) خطه‌سنك (لاهایه) قصبه‌سنده طوغمش؛ وزادکاندن بر عائله‌یه منسوب اولدیغی حالده، جزویتلرك (لافلش) مکتبنده تحصیل علوم ایدوب، الك زیاده فلسفه‌یه انتساب ایتمش، واروقتدن اسکی فلسفه‌نك بطلانتی آکلامش ایدی. اکمال تحصیل ایتدکدن صکره، ابتدا عسکرلکه سلوك ایدوب، ١٦١٧ده ناسو حاکمی (موریس)ك و١٦١٩ ده باویره دوقه‌سنك خدمت عسکریه‌سنده بولنمش ایسه‌ده، بعده بو مسلکی ترکله، ١٦٢٠ تاریخندن اعتباراً سیاحته چیقه‌رق، آلمانیا وفلمنك وایتالیانك اکثر طرفلرینی کزدکدن صکره، پارسده اختیار اقامتله، زمانك مشاهیر علماسیله کسب الفت ایتمشیدی. برقاچ سنه صکره فلسفه‌یه ومطالعات فکریه‌یه حصر وجود ایتمکه قرار ویره‌رك، تنها بر یر آرامغه مجبور اولمغله، ١٦٢٩ده فلمنکه کیدوب، وحدت وانزواده یاشامغه باشلامش؛ وبرنجی تألیفی اولان اوزره، علم هیئته متعلق برکتاب میدانه قومش ایدی. بو کتابنده غالیله‌نك فکرینی التزامله، کرهٔ ارضك دونیکنی بیان ایدیوردیسه‌ده، ١٦٣٣ده غالیله‌نك بو فکرندن طولایی، ایتالیاده اعدام اولنه‌دیغنی ایشیدنجه، بو کتابنی اخفایه مجبور اولمش ایدی. بعده اصول حقنده‌کی نطق مشهورینی ومتعاقباً جو هوایه، هندسه‌یه وسائر فنونه دائر بعض تألیفاتی ظهور ایتمشیدی. ١٦٤١ده «فلسفهٔ قدیمه حقنده مطالعات» و١٦٤٤ ده «اصول فلسفه» عنوانلریله ایکی کتاب میدانه قومشدر، که فکر ومذهب فلسفیسی بونلرده مصرح اولمغله، افکارینی تقدیر وتحسین ایدنلر چوغالمغه باشلایوب، بیوك برشهرت وبرچوق طرفدارلر قزانمش ایسه‌ده، خصماسی دخی چوغالوب، کندیسی الحاده اتهام اولنمش، وکتابلرینك احراقنه رمق قالمش ایدی. بعض آثارینك قرائتی پاپا طرفندن منع اولنمش ایسه‌ده، بو ممنوعیت کندیسنك وفاتندن صکره وقوع بولمشدر. برچوق اعتراضاته جواب ویرمك مجبوریتنده بولنمش ایسه‌ده، الك بیوك ارباب علم ومعارفدن وزمانی کبراسندن برچوق طرفکیرلری دخی وار ایدی. بشنجی فردریقك قیزی (الیزابت)ك صاحب ترجمه‌نك صحبتنه زیاده میلی وار ایدی؛ و(مازارن) کندیسنه معاش تخصیص ایتمش ایدی. اسوج قرالیچه‌سی (قریستینه) کندیسنی سراینه دعوت ایتمکله، دقارت اجابت ایدوب، کیتمش ایسه‌ده، استوقهولمك هواسیله امتزاج ایده‌میوب،

۱٦٥٠ تاریخنده اورادہ وفات ایتمش؛ و۱٦٦٧ده كیكلری فرانسه‌یه نقل اولنه‌رق، كال تعظیمله (سنت ژنویوه) كلیساسنده دفن اولنمش ایسه‌ده، جنازه دعاسنك اجراسنه طائفهٔ رهبان طرفندن موافقت اولنمامش ایدی. دقارت فلسفه‌یه وفنون حكمیه‌یه خیلی خدمت ایدوب، فلسفه‌ده برمذهب مخصوص تأسیسنه وعلوم ریاضیه ایله هیئت وحكمت طبیعیه وسائر فنونده بعض كشفیات نافعه‌یه موفق اولمشدر. فلسفه‌سی بر خیلی وقت بتون آوروپاجه مقبول ومتداول بولنمش ایسه‌ده، لوق، نیوتون ولیبنیچ كبی حكمانك ونهایت وولترك فلسفه‌سی دقارتك فلسفه‌سنی چوروتدوب، متروك ومهمل حالنه قویمشدر. اكثر تألیفاتی لاتین لسانندہ ایسه‌ده، بونلردخی فرانسزجه‌یه ترجمه، و۱۱ بیوك جلد اوزره نشر اولنمشدر.

دقاز { دوق — (Duc Decazes) فرانسه سیاسیوننده اولوب، ۱۷۸۰ ده طوغمش، و۱۸٦٠ ده وفات ایتمشدر. اون سكزنجی لویی ولویی فلیپ زمانلرنده بعض نظارتلرده وسائر بیوك مأموریتلرده بولنه‌رق، برطاقم قوانین ونظامات وضع ایتمش ایدی. — اوغلی ماق‌ماهونك جمهوریت ریاستنده فرانسه خارجیه ناظری بولنمشدر.

دقازویل { (Decazeville) فرانسه‌نك (آویرون) خطه‌سنده و(ویلفرانشه)نك ٤٠ كیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۹٦٠٠ اهالیسی، معدن كوری ودمیر یول چبوقلریله سائر دمیر فابریقه‌لری واردر. بو قصبه یك یكی اولوب، آنفاً لترجمه دوق دقازك یاپدیرمش اولدیغی فابریقه تأسس وتشكلنه سبب اولمشدر.

دقّاق { ملوك سلجوقیه‌دن مشهور آلپ آرسلانك تورونی وسالف‌الترجمه (تتش)ك اوغلیدر. ٤٨٧ تاریخنده، پدرینك قتلی اوزرینه، شامده‌كی ممالكنك بر قسمنده برمدت حكومت سورمشدر. دیكر قسمنی برادری رضوان ضبط ایتمشیدی. [«تتش» و«رضوان» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

دقّاق { (ابوبكر احمد بن نصر) اولیاء اللهدن اولوب، نیشابورلیدر. ٤٠٥ده وفات ایتمشدر. بعض كراماتی منقولدر.

دقوقاء { اربل ایله بغداد آره‌سنده برقصبه اولوب، بونده خوارجله بر محاربه وقوع بولمش ایدی.

دقهله { مصرده، نیلك بر قولی اوزرنده، دمیاطدن ٤ ودمیره‌دن ٦ فرسخلق مسافه‌ده برقصبه اولدیغی، و(دقهلیه) خطه‌سنك اسمی بوكا نسبتله وضع ایدلدیكنی یاقوت حموی بیان ایدیور. شمدی خراب اولسه كركدر.

دقهلیه { مصر سفلاده بر مدیریت اولوب، نیلك دمیاطدن بچن قولنك شرق جهتنده واقع اولمغله، غرباً وغرب شمالی جهتندن غربیه، جنوب شرقی طرفندن شرقیه مدیریتلریله، شمال شرقی جهتندن دخی آق دكیزله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٠٦١ مربع كیلومتره اولوب، ۳۰۰ ۵۰۰ اهالیسی واردر. مركزی منصوره شهریدر. نیلك برقاچ قولیله برچوق جدوللری اراضیسنی سقی واروا ایتمكله، محصولاتی چوقدر. شمال شرقی قسمی منزله كولی ضبط ایتمشدر. بومدیریت داخلنده ۳۵۰۰۰ صیغیر، ٤٦٠ آت، ۱۸۰۰ دوه، ۷۵٤٦ مركب واستر و ۲۷۵۰۰ قیون وكچی موجوددر. [سهواً «داخلیه» دخی یازلمشدر.]

دقیق { (بدرالدین —) مشاهیر مشایخدن اولوب، حاجی بیرام ولینك مریدانندر.

دقیقی { (استاد منصور بن احمد) ندمای شعرای ایراندن اولوب، سمرقندده و بر روایتده طوس و یا بخاراده طوغمش، و سامانیلر زماننده یاشامشدر. شاهنامه‌یی ابتدا بو ذات نظم و تحریره باشلایوب، زردشتك ظهوریله كشتاسب واسفندیارك وقوعاتنه دائر یكرمی بیك بیت قدر یازمش ایسه‌ده، اكمالنه عمری وفا ایتمه‌مشدر. فردوسی عالم معناده دقیقیدن آلدیغی امر اوزرینه شاهنامه‌نك نظمنه باشلادیغنی بیان ایدیور؛ ودقیقینك ابیاتی عیناً آلوب، شاهنامه‌سنه درج ایتمشدر. دقیقینك بر ترك غلامی الیله قتل اولندیغی مرویدر. شوقطعه جملهٔ اشعارندندر:

كویند صبر كن كه تراصبر بر دهد
آری دهد ولی بعمری دكر دهد
من عمر خویشرا بصبوری كذاشتم
عمری دكر بباید تاصبر بر دهد

دكّاله { مغربده بربر اهالی ایله مسكون برقصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذكوردر.

دكرمن آطه‌سی { جزایر یونانیه‌دن (میلوس) آطه‌سنه ادارهٔ عثمانیه زماننده ویریلن اسمدر. [«میلوس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دکزلی { آناطولینك آیدین ولایتنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، آیدینك ۱۲۵ وازمیرك ۲۲۵ کیلومتره شرق جنوبیسنده اولەرق، بیوك مندرس تابعلرندن (چوروك صو) بە منتهی بر وادیده و ۳۷۰ مترەلك ارتفاعده واقعدر. آیدین دمیر یول خطنك سرای کوی موقفندن اوج چاریك اوزاق اولوب، برشعبه ایله بوخطه ربطی متصوردر. موقعی ′۴۵ °۳۷ عرض شمالیده‌در. قصبه‌نك اوج جهتی طاغلرله محاط اولوب، شمال طرفندن بر اوویه ناظردر. قصبه‌نك ۱۲۰۹۲ اهالیسی، ۲۸ جامع شریفی، ۲۵ مسجدی، ۹ تکیه‌سی، ۱۲ مدرسه‌سی، ۲ کتبخانه‌سی، ۱۹ اسلام و ۲ خرستیان مکتبی، ۲ کلیساسی، ۶۳۱ دکانی، ۲٤۸ مغازه‌سی، ۲۲ خانی، ۷ حمامی و ۹ اون فابریقه‌سی واردر. میاه جاریه‌سی پك چوق اولوب، هر اوده چشمه وار ایسه‌ده، بوسببدن هواسی پك رطوبتلی وسوقاقلری طاردر. او جوارلر ذخایرینك مرکزی اولوب، کلیتلی ذخیره تجارتی اجرا اولنور. قصبه‌نك برساعت شمالنده (اسکی حصار) اسمیله معروف محلده کوچك آسیانك الك بیوك و الك مشهور مدن قدیمه‌سندن (لائودیقه) شهرینك خرابه‌لری موجوددر. دکزلینك ۱٤ کیلومتره شمالنده دخی (یرابولیس) شهر شهیرینك خرابه‌لری بولنور. — دکزلی قضاسی جنوباً طواس، غرب شمالی جهتندن سرای کوی، شمال شرقی جهتندن چال قضالریله، شرقاً دخی خداوندکار ولایتی حدودیله محدوددر. خوناز ناحیه‌سیله برابر ۸۶ قریه‌یی جامع اولوب، ۳۵۷۲۷ اهالیسی واردر، بونلرك یالکز ۲۸۳ ی روم وارمنی و سائره اولوب، قصوری کاملاً مسلمدر. اراضیسی منبت ومحصولدار اولوب، کلیتلی ذخایر وسائر محصولاتی وواسع اورمانلری واردر.

دکزلی { سنجاغی. آیدین ولایتی ترکیب ایدن بش سنجاغك بری اولوب، الك شرقیسی والك کوچکیدر. دیکر اوج سنجاغك سواحلی اولدیغی حالده، بونك، اسمی خلافنده اولەرق، دکیزه قریبتی یوقدر. شمال غربی جهتندن صاروخان، غرباً آیدین، جنوباً منتشا سنجاقلریله، شرقاً دخی قونیه وخداوندکار ولایتلریله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۸۱۶ مربع کیلومتره ولوب، ۲۱۲۵۱٤ اهالیسی واردر، که بهر مربع کیلومتره باشنه ۲۷ کشیدن زیاده‌جه دوشر. اهالیسندن یالکز ۲۵۶۲ سی روم و ۶۰۱ ی ارمنی اولوب، قصوری کاملاً مسلمدر. خرستیانلری دخی لسان ترکی ایله متکلمدرلر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، منبت دره وبایرلری دخی چوقدر. قوت انباتیه ومحصولاتی ازمیر وآیدین وصاروخان سنجاقلرندن کری ومنتشا سنجاغندن ایلریدر. بو سنجاق بیوك مندرس ایرماغی حوضه‌سنك یوقاری قسمندن عبارت اولوب، خداوندکار ولایتندن کلن نهر مذکور سنجاغك قسم شمالیسنی شرقدن غربه شق ایدر. سنجاغك بتون صولری بوایرماغه دوکیلوب، بونلرك الك بیوکی (چوروك صو) در، که سنجاغك حدود شرقیه‌سندن نبعان ایدوب، دکزلی قصبه‌سی جوارلرینی سقی، واوره‌لردن آقان بر چوق دره‌لری جمع ایله، شماله طوغری جریان ایدەرك، مندرسه دوکیلور. (کوبل) و(باناز) چایلریله دیکر برقاج دره دخی شمالدن جنوبه طوغری آقوب، مذکور ایرماغه دوکیلورلر. (آق چای) ایسه سنجاغك قسم جنوبیسی صولرینك اجتماعندن حاصل اولوب، غرب شمالیه طوغری جریانله، آیدین سنجاغی داخلنده مندرسه منصب اولور. جبالك الك بیوکلری شرق وجنوب جهتلرنده واقع خوناز وبابا طاغلریدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن وتوتون، کتن وسائره‌دن عبارت اولوب، آیدین دمیر یول خطی سنجاغك ایچ طرفلرینه قدر تمدید اولنمغله، خیلی ذخیره‌سی اخراج اولنور. اورمانلری چوق اولوب، کراسته و اودون وکوره الویریشلی اشجارك انواعی بولنور. معادنی پك چوق اولوب، بعض کوکورد وقروم معدنلرینك امتیازی دخی آلنمش ایسه‌ده، الآن هیچ بری اخراج اولنمامقده‌در. میاه معدنیه‌سی دخی چوق اولوب، امراض مختلفه‌یه نافع باشلیجه سکز ایلیجه وبعض ایچیله‌جك معدن صولری موجوددر. بوقاریده مقدار عمومیسی بیان اولنان اراضیسندن ۲۶۰۰ مربع کیلومتره‌سی قابل زراعت اولوب، بونك ۱۹۰۸ مربع کیلومتره‌سی مزروع وقصوری معطلدر. اورمانلری دخی ۱۳۰۷ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. حیوانات اهلیه‌سی قیون، کچی، صیغیر وسائره‌دن عبارت اولوب، آریلری دخی چوقجه اولمغله، خیلی بال چیقار. صنایع محلیه کلیم وعبا نسجی کبی شیلردن عبارت اولوب، تجارتی دخی باشلیجه ذخیره اخراجنه متعلقدر.

دكزلی سنجاغی قدیما (فریجیا) خطه‌سندن معدود وكوتاهیه وآنقره جهتلریله متحد اولوب، بر وقت (ایدیا) دولتنه تابع بولنمش، وبعده ایرانیلر، ماكدونیه‌لیلر ونهایت رومالیلر طرفندن ضبط اولنمش ایدی. مدن قدیمه‌سندن (برابولیس)ك خرابه‌لری ایله د (پاموق قلعه) و(لائودیقیه)ك ویرانه‌لری (اسكی حصار) سملریله معروف اولدقلری كبی، فریجیانك الك بیوك شهرلرندن بولنمش اولان (قولوسه) نك دخی خرابه‌لری موجوددر، و(خوناز) وبولدان قصبه‌لری دخی (خونوس) و(تریپولیس) شهر قدیملرینك بقیه‌لریدر. بعده بورالری سلجوقیلرك الینه كچوب، دولت عثمانیه‌نك ابتدای تأسسی زمانلرنده دكزلی جهتی (كرمیان) خطه‌سندن معدود بولنمشدر.

دكزلی سنجاغی بروجه‌زیر ٦ قضایه منقسم اولوب، ٥ ناحیه و٣٧٢ قریه‌یی حاویدر.

قضا	ناحیه	مقدار قرا
دكزلی	خوناز	٨٦
سرای كوی	قاضی‌كوی	٣٦
بولدان	كونای	٤١
چال	بقلاك	٦١
طواس	.	٦٢
غربی قره آغاج	ایرله	٨٦

دكسيپ (Dexippe) روم قائد ومورخلرندن اولوب، میلادك ٢٦٩ تاریخنده (آتیقه) خطه‌سنی ضبط ایتمش اولان (غوت)لره قارشی حرب ایتمش، وبر تاریخ عمومی یازمشدر، كه یالكز بعض فصللری موجوددر.

دكن (Dekkan) هندستانك قسم جنوبیسنه یعنی اصل شبه جزیره شكلنده اولان جهتنه وریلن اسم اولوب، دكن قطعه‌سی (كنك) ایرماغنك حوضه‌سنی (نرباده) و(مهانادی) ایرماقلری حوضه‌لرندن آیران (وندیا) سلسلهٔ جبالیله نفس هندستاندن یعنی هندك قسم شمالیسندن آیرلمشدر. بووجهله شمالاً كجرات وبنكاله ایله بوایكی خطه‌نك آره‌سنده‌كی برلرله محدود اولوب، نفس دكن، برار، نظام، میسور وكرنتیك خطه‌لریله ملابار وكروماندل سواحلی دكن قطعه‌سندن معدود اولمغله، بمبای اداره‌سنك نصفیله مادراس اداره‌سنك بتونی ونظام دولت اسلامیه‌سنی جامعدر. بمبای، مادراس وحیدر آباد شهرلری دكن داخلنده در. دكنك اهالیسی ٥٩ ملیوندن زیاده اولوب، مسلمانلری چوقدر، وعلی الخصوص قسم وسطی وشمالیسنده دین اسلام پك منتشردر. [تفصیلات احوالیچون «هند» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

—— انكلیز حكومتی دكن اسمنی رسماً بوقطعه‌نك یالكز بر قسمنه یعنی شمال غربی جهتنه حصر وتخصیص ایدوب، دكن ایالتی نامیله بر ایالت تشكیل ایتمشدر، كه سواحل غربیه بوینجه كجراتدن میسوره قدر ممتد اولوب، شرقاً برار خطه‌سیله ونظام الكاسیله محدوددر. بمبای شهری دخی بونك ساحلنده‌در. بو ایالت واسعه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٠٠ ١٣٦ مربع كیلومتره اولوب، ٠٦١ ٩٦٦ ٧ اهالیسی واردر.

دكندورف (Deggendorf) باویره‌نك (اشاغی باویره) ایالتنده، (پاسو)نك ٥٠ كیلومتره شمال شرقیسنده و(بوهمروالد) طاغنك اتكنده اوله‌رق طونه‌نك ساحل یسارنده قضا مركزی برقصبه اولوب، ٦٧٦٠ اهالیسی، دمیریولی، بیوك برسرایی، مصنع كلیساسی، كنیش بر كوپریسی وچینی فابریقه‌لری واردر.

دكن شهبازپور هندستانده كنك ایرماغنك منصبنده تشكیل ایتدیكی (سندربند) جزایرینك الك شرقیسی اولوب، ٢١١٨ مربع كیلومتره مساحهٔ سطحیه‌سی و٢٢١٠٣٧ اهالیسی واردر. اهالیسنك قسم كلیسی یعنی ١٨٣٠٠٠ ی مسلماندر. بنكاله‌نك (دكه) ایالتنه ملحق اولوب، شهر وقصبه‌سی یوقدر. مركزی اولان (دولتخان) دخی بر قریه‌در.

دكه (Dacca) هندستانك بنكاله خطه‌سنده وكلكته‌نك ٢٤٠ كیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق براهماپوتره ایرماغنك (دلاسری) قولی اوزرنده ایالت مركزی بر شهر اولوب، ٢١٠ ٦٩ اهالیسی، باشلیجه برنج وجویده متعلق ایشلك تجارتی وایپك وبوك منسوجات دستكاهلریله بویاخانه‌لری واردر. —— دكه ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٥٠٣ مربع كیلومتره واهالیسی ٠٠٠ ١٨٥٣ كشیدر.

دكین (بن سعید الخثعمی) صحابه‌دن اولوب، كندیسندن بعض منقولات مرویدر.

دكینی (Deguignes) مستشرقیندن اولوب، ١٧٢٠ ده (پونتوآزه)ده طوغمش، ١٨٠٠ ده وفات ایتمشدر. تركلرله تاتارلرك وهونلرله سائر اقوام تاتاریه‌نك تاریخنی یازمشدر.

دِل {(میر قاسم) ایران متأخرین شعراسندن وساداتدن اولوب، سیف وقلمده مهارتی اولمغله، افغانلیلر مسئله‌سنده اصفهان محاصره‌سنده مقتول اولمشدر. شوربامی جله‌ٔ اشعارندندر:

ترک من و دلربائی نکنی
دوری زتو مرگست جدائی نکنی
ترسم که بمیرم ونبینم دگرت
ای عمر عزیز بی‌وفائی نکنی

دلارام چنکی {ملوك فرسدن مشهور بهرام کورك عقل وجمالیله مشهوره برجاریه‌سی اولوب، لسان فارسیده اك اول شعر سویلینلردن اولدیغی مرویدر.

دلاروش {(Delaroche) فرانسه‌نك اك مشهور و اك ماهر رساملرندن اولوب، ۱۷۹۷ تاریخنده‌پاریسده‌طوغمش، و۱۸۵۶ ده وفات ایتمشدر. برچوق کوزل رسملر براقمشدر.

دَلاص {صعید مصرده نیلك غرب جهتنده بهنسی مضافاتندن بر قصبه وناحیه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

دلاغوآ {(Delagoa) آفریقای جنوبینك ساحل‌شرقیسنده وبحرمحیط‌هندیده برکورفز در، که مدخلی ۲۶° عرض جنوبی و۳۰° ۲۸′ طول شرقیده واقع اولوب، شرقدن غربه اکی ۲۵ وشمالدن‌جنوبه‌بویی ۳۵ کیلومتره قدردر. ایچنده «فیل آطه‌لری» اسمیله برقاچ آطه اولوب، قارشیلرنده (تمبه) نهرینك منصبی بولنور. مذکور نهردن بشقه شمال جهتندن (مانیسو) وجنوب جهتندن (مابوتو)چایلری بوکورفزه دوکیلور. کورفزك جنوب جهتنده برطاقم بطاقلقلر بولنوب، بو مناسبتله پورتکیزلیلر طرفندن (بابه دلاغوآ) یعنی «بطاقلق قویی» تسمیه اولنمشدر. پورتکیزلیلر بوکورفزك ایچنده (لورنسومارکس) اسمیله بر اسکله تأسیس ایتمشلردر. انکلیزلر مقدما کورفزك قسم جنوبیسنی اله کچیرمشلر ایسه‌ده، بعده‌حکم نصب اولنان فرانسه رئیس جمهورینك قراریله ترکه مجبور اولمشلردر.

دلاقروآ {(Delacroix) فرانسه‌نك مشهور رسام‌لرندن اولوب، ۱۷۹۸ ده (شارنتون سنت موریس) ده طوغمش، و۱۸۶۳ ده وفات ایتمشدر. برچوق کوزل رسملره بعض محرراتی واردر.

دلامبر {(Delambre) فرانسه منجملرندن اولوب، ۱۷۴۹ ده آمیانده طوغمش، و۱۸۲۲ ده وفات ایتمشدر. ابتدا ادبیاتله مشغول اولوب، ۳۶ یاشنده علم هیئت مطالعاتیله اوغراشمغه باشلامش؛ وهیئت وعلوم ریاضیه‌یه متعلق نشرایتدیکی تألیفات اوزرینه، فرانسه فنون آقادمیاسی اعضالغنه انتخاب، وهیئت معلمکنه نصب اولنمشدی. ۳ جلد اوزرینه برعلم هیئت تاریخی دخی یازمشدر.

دلاوار {(Delaware) آمریقای‌شمالینك‌ممالك مجتمعه‌سنده برنهردر، که (نیویورق) جمهوریتنده (قاچکیل) سلسله‌ٔ جبالنك غربی‌انکلرندن نبعانله، (بیاقنوز) چائی‌دخی اخذایتدکدن‌صکره، ابتدا شرقه طوغری جریانله، پانسلوانیا ایله نیویورق، وبعده جنوبه طوغری دونوب، (نیوجرسی) ایله پانسلوانیا آره‌سنده‌کی خط حدودی تشکیل ایده‌رك، و«مانی طاغلر» ك آره‌سنده (واترغاب) اسمیله مشهور واوج درت یوز متره یوکسك دیك قیالردن متشکل غریب بر بوغازدن کچه‌رك، (فیلادلفیا) شهری اوکنه کلدکده، بیوك سفائن ایچون دخی قابل سیر اوله‌حق درجه‌ده کسب توسع ایتمش بولنور؛ وینه بو اسمله معروف برقوی تشکیل ایده‌رك، بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور. مجراسنك طولی ۵۰۰ کیلومتره اولوب، فیلادلفیایه قدر اولان ۶۴ کیلومترەلك محلنده بیوك سفائن وترنتونه قدر اولان دیکر ۳۳ کیلومترەلك محلنده‌ده کوچك وابورلر ایشلر.

دلاوار {(Delaware) آمریقای شمالیده‌ممالك مجتمعه جماهیرندن اولوب، اك اول تشکل ایدن ۱۳ جمهوریتك بریدر. همنامی اولان نهر وقویك جنوبنده و(چساپیق) کورفزینك شمال شرقیسنده واقع کوچك بر یر اولوب، شمالاً پانسلوانیا وجنوباً (ماریلاند) جمهوریتلریله محدوددر. وسعت اراضیجه یالکز (رود ایسلاند) جمهوریتی بوندن‌کوچك اولدیغی حالده، کثرت نفوسجه جماهیر متفقه‌نك اوتوز دردنجیسیدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۳۰۹ مربع کیلومتره اولوب، ۱۶۱ ۸۷۱ اهالیسی واردر. قسم شمالیسی عارضه‌لی ومنبت ومحصولدار اولوب، جنوب جهتی قوملق وبعض یرلرده بطاقلقدر. هواسی‌معتدل وصاغلامدر. اهالیسی باشلیجه زراعت وحیواناتله مشغول اولوب، فابریقه‌لری آزدر. تجارتی دخی کری

اولوب، محصولاتنك قسم اعظمی فیلادلفیا ونیویورقه نقل اولنـور. اوچ سنجاغه منقسم اولوب، مرکزی (دوور) ایسـه‌ده، باشلیجه شهری (ویلمینغتـون)در. بو مملکت ابتدا ۱٦۳۸ ده اسـوجلیلر وفیلاندەلیلر طرفندن اعمار اولنەرق، بعـده فلمنکلیلرك ونهایت انکلیزلرك الینه کچمش؛ و۱۷۷٦ده کسب استقلال ایتمشدر.

دلاوار { (Delaware) آمریقای شمالیده‌ء‌الك مجتمعه‌نك (اوهیو) جمهوریتنـده، (شرقی شیوتو) نهری اوزرنده و(قولومبوس)ك ٤٥ کیلومتره شمالنده سنجاق مرکزی بر قصـبه اولوب، ٥٦٤٠ اهالیسی ودارالفنونی واردر.

دلاوار { (لرد د— L.Delaware)ءالك مجتمعه انکلتره مستملکاتندن ایکن، برنجی ژاق زماننده (ویرجینیا) والیسی اولوب، اورالرینك اعمار وترقیسـنه بك چوق خدمتلر ایتمش اولدیغنـه بناءً، آنف البیان نهر وقوی وجمهوریت وقصبه ایله دیکر بر طاقم کوچك قصبه‌لر وبرچوق سنجاقلر بونك اسمیله تسمیه اولنمشدر.

دلاور آغازاده { (عمر افندی) ادبادن اولوب، اندرون همایوندن زعامتله مخرج دلاور آغانك اوغلیدر. ۱۱۰۰ تاریخلرنده طوغوب، دور سـلطان احمد خان ثالثده خواجکان دیوان همایون سلکنه داخل، وقطع مراتبله، باش محاسبه‌جیلکه وتشریفاتجیلغه دخی نائل اولمش ایدی. بعده برخیلی وقت معزول قالوب، دور سلطان مصطفی خان ثالثده ۱۱۷۲ تاریخنـده قلم آرقداشی بولنمش اولان صدراعظم راغب پاشانك دلالتیله رئیس الکتاب اولمش؛ وآنجق قرق کون صـکره وفات ایتمشدر. عثمان نائب افندینك «حدیقة الوزرا» سـنه بر ذیلی وبعض اشعاری واردر.

دلاور پاشا { مسند صدارت عظمایه کچن وزرادن اولـوب، خروانی الاصلدر. حرم همایونده تربیه اولنوب، چاشنکیر باشیلقله طشره‌یه چیقمش؛ وبعده قبرس وبغـداد ایالتلرینه نصب اولنمش ایدی. ۱۰۳۰ تاریخنده دیاربکر والیلکیله خوتین سفرنده بولنمغله، حسین پاشانك مغلوبیت وعزلی اوزرینه، مهر همایون کندیسـنه تودیع اولنه‌رق، عصر سلطان عثمان خان ثانیده ۱٦ آی مسـند صدارتده قالمش؛ ووقعهٔ هائلهٔ معلومه‌ده اشقیاالنده شهیداً وفات ایتمشدر. مسکینلرده‌مدفوندر. عقل وتدبیری متوسطحالده حلیم وسلیم برذات ایدی.

دلاور خان { هندستانك (مالوه) خطه‌سنده ائك اول تشـکل ایدن دولت اسلامیه‌نك مؤسسی اولوب، شهاب الدین غوری اقرباسندندر. مملکت مذکوره ۷۱۰ تاریخ هجریسـنده دهلی حکمدارلرندن غیاث الدین بلبان طرفنـدن فتح اولنه‌رق، محمدشاه تغلق ثانی زماننده و۷۸۹ تاریخنده صاحب ترجه والی نصب اولنمشدی. ۸۰۱ده دلاور خان اعلان استقلال ایدوب، ۷ سنه دخی بالاستقلال حکومت سـوردکدن صکره، ۸۰۸ ده وفات ایتمش؛ واوغلی آلب خان هوشنك شاه نامیله خلفی اولمشدر. بونك سلاله‌سی کندیسیله برابر بروجه‌زیر ۱۱ کشیدن عبارت اولوب، همایون شـاهك زماننده‌دك حکومت سورمشلر؛ وحکمدار مشارالیه طرفندن مالوه دهلی دولت تیموریه‌سنه الحاق اولنه‌رق، غوریلر حکومتنه ختام ویرلمشدر.

۱ دلاور خان غوری
۲ هوشنك شاه بن دلاور
۳ سلطان محمد شاه
٤ سلطان محمود خلجی بن ملك مغیث
٥ غیاث الدین خلجی
٦ ناصر الدین
۷ محمود ثانی
۸ بهادر شاه (حکمدار کجرات)
۹ قادر شاه
۱۰ شجاع خان
۱۱ باز بهادر بن شجاع

دلاوینی { (Delavigne) فرانسه ادبا وشعراسندن اولوب، ۱۷۹۳ده (هاوره)ده طوغمش، و۱۸٤۳ده وفات ایتمشدر. مکتب شاکرداندن ایکن شعرسویلمکه باشلایوب، ۱۸۱۵ده فرانسـه‌نك اوغرادیغی مصـائبی مصور (مسـینیانه Messeniennes) عنـوانیله بر منظـومه ترتیب، ودیکر بر چوق اشـعار نشر ایتمشدی. صـورت افکارندن طـولایی مستخـدم بولنـدیغی حافظ کتبلکدن عزل اولنمش ایسه‌ده، بعده قرال کتبخانه‌سنك حافظ کتبی اولمشدی. برچوق تیاترو منظومه.

لریله سائر آثار ادبیه‌سی واردر. آثاری بك مقبول ومعتبر اولوب، برادری (ژرمن دلاونی) طرفندن ٨ جلد اوزره جمع ونشر اولنمشدر. آقادمیا اعضالغنه دخی انتخاب اولنمشدی.

دلایه { اندلسده مریه مضافاتندن برقصبه واسکله اولدیغی، ومشاهیر علمادن «اعلام النبوة» وجغرافیایه متعلق «نظام المرجان» کتابلرینك صاحبی (ابو العباس احمد بن عمر المری)نك مسقط رأسی بولندیغی یاقوت حموی بیان ایدیور. مشارالیه ابو العباس مری (عمر بن عبدالبر) کبی نجبه مشاهیر علمانك معلمی بولنمشدر؛ و ٤٧٨ ده بلنسیه‌ده وفات ایتمشدر.

دُلدُل { فخر کائنات (صلعم) افندمزك رکوبلرینه مخصوص سریع الحرکه وخوش رفتار بربیاض استر ایدی، که (مقوقس) طرفندن جانب رسالتپناهی‌یه اهدا اولنه‌رق، ارتحال نبویدن صکره حضرت علی المرتضی (رضه) افندمزه انتقال ایتمشدی.

دلشاد خاتون { امیر چوبانك حفیده‌سی وامیر دمشقك قیزی اولوب، حسن وذکاوتیله مشهوره بر قادیندر. سلطان ابو سعید صاحبهٔ ترجمه‌نك خاله‌سی بغداد خاتونی بغداد حاکمی بولنان حسن بزرکه تطلیقا ایتدیروب کندیسی آلدقدن صکره، دلشاد خاتونی دخی تزوج ایتمشدی. سلطان ابو سعیدك وفاتندن صکره حسن بزرك دلشاد خاتونی تزوج ایدوب، آشفتهٔ حسن وجمالی اولمغله، امور حکومتی بونك الینه تسلیم ایتمش ایدی. سلطان اویس بهادر بوندن تولد ایتمشدر. مشاهیر شعرادن خواجه سلمان ساوجی مداحلرندندر. فقراپرور برقادین ایدی. زوجندن اول وفات ایدوب، روایته کوره حسن بزرك بونك عم زاده‌سی اشرف بن تمرتاشه میلی حس ایتمکله، تسمیم ایتمشدر.

— ایران شاعره‌لرندن دخی دلشاد اسمیله ایکی قادین اولوب، بری فتحعلی شاهك زوجاتندن ایدی. شو بیت ایکنجیسنك جملهٔ اشعارندندر:

طاعات منکرات محبت قبول نیست
صدبار اکر بچشمهٔ زمزم وضو کنند

دلغادو { (Delgado) آفریقای جنوبینك ساحل شرقیسنده وپورتکیز مستملکاتندن اولان (موزامبیق) ایله زنکبار حدودنده بر برون اولوب، ′٢٤ °١٠ عرض جنوبی ایله °٣٨ ′٢٠ طول شرقیده و(تونکو) کورفزینك منتهای شمالنده واقعدر. موزامبیق داخلنده اوله‌رق اطرافنده بولنان یرلر (قابو دلغادو) یعنی «دلغادو برونی» نامیله برسنجاق تشکیل ایدوب، مرکزی (ابیو) قصبه‌سیدر.

دلف { (Delphes) یونان قدیمك فوکیده خطه‌سنده و (پارناس) طاغنك جنوب غربی اتکنده غایت قدیم ومشهور بر شهر اولوب، شمسدن کنایه اولان (آپولون)ك عبادتنه مخصوص معبد مشهوری مناسبتیله مقدس عد اولنوردی. بو معبدده غایبدن خبر ویرملك ادعاسیله بعض کاهنه‌لر بولنوب، هرکس استخاره مقصدیله مراجعت ایدر؛ ویالکز یونانیلر دکل، اجنبی حکمدارلر دخی بو معبده بك کرانبها هدیه‌لر کوندررلر ایدی. بومناسبتله معبد بك مزین وذی قیمت اوانی واشیایی حاوی اولمغله، قبل المیلاد ٣٥٥ دن ٣٤٥ تاریخنه‌دك وقوع بولان محاربانده دفعاتله غارت اولنمشیدی. غاللر یعنی فرانسه اهالیٔ قدیمه‌سی دخی میلاددن ٢٧٨ سنه اول معبدی یغما ایتمك نیتیله یونانه قدر کلمشلرسه ده، پارناس طاغنك بوغازنده انهزامه اوغرایوب، عودته مجبور اولمشلردی. شمدیکی حالده خراب اولوب، یرنده (دلفی) یاخود (قاستری) اسمیله آرناود اهالی ایله مسکون بر قریه واطرافنده برچوق ویرانه‌لر وآثار عتیقه بولنیور. (آتیقه مع بئوتیا) ایالتنك حدود شمالیه‌سنده واقعدر.

دلفت { (Delft) فلمنکك (جنوبی هولاند) ایالتنده و (لاهای)ك ٩ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق موزه ایرماغنه منتهی اولان (شیه) جدولی اوزرنده بر شهر اولوب، ٢٤ ٥١٠ اهالیسی، دمیر یولی، کوزل سوقاقلری، مصنع کلیسالریله ابنیهٔ امیریه وخصوصیه‌سی، کوزل تفرجکاهلری، طوبخانه‌سی وسائر بعض فابریقه‌لری واردر. وقتیله استحکاماتی چوق ایدیسه‌ده، اخیراً هدم ایدیلوب، تفرجکاهلره تحویل اولنمشدر. چینی فابریقه‌لری وقتیله بك مشهور ایدیسه‌ده، شمدی اهمیتندن دوشمشدر. کیلر موزه نهریله شیه جدولندن شهره قدر چیقارلر. معهذا تجارتی‌ده آزدر.

دلفشاون { (Delfshaven) فلمنكك (جنوبى هولانده) ایالتنده و (روترلاند)ك ۳ كیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (موزه) ارماغی كنارنده ، قصبه اولوب، آنف البیان (دلفت) شهرینك اسكله‌سی حكمنده‌در، وشهر مذكوره (شبه) جدولی وبر دمیریول خطیله مربوطدر. ۴۸۳۵ اهالیسی واردر.

دلمینیوم { (Delminium) ازمنهٔ قدیمه‌ده دالماچیانك مركزی بولنمش بر شهر اولوب، الیوم (دوونو) دینان قصبه اولمسی محتملدر. میلاددن ۱۵۵ سنه اول رومالیلر طرفندن ضبط اولنمشدی.

دلورم { (Delorme) بو اسمله فرانسه‌ده مشهور برمعمار (۱۵۱۸-۱۵۷۰) وبررسام (۱۷۸۳-۱۸۵۹) كلمشدر. — (ماریون دلورم) دخی حسن وآنیله ووفرت ذكاسیله مشهوره بر قادن اولوب، مشاهیر ادبادن وزمانی كبراسندن برچوق ذواتك وحتی اون اوچنجی لویینك دخی معشوقه‌سی بولنمش؛ و ۱۶۵۰ وقوعاتنده توقیف اولنمق اوزره ایكن بغتةً وفات ایتمشدر. ویقتور هوغو بونك نامنه كوزل ، فاجعه یازمشدر.

دلوس { (Delos) یونانك (كقلاده) جزائرندن كوچك برجزیره اولوب، یاننده بولنان (رنه) نام دیگر له (بیوك دلوس) ایله برابر (میقونه) ایله (شیره) آطه‌لری آره‌سنده و ۲۵َ ۳۷° عرض شمالیده واقعدر. اسكی یونانیلر عندنده مقدس بر آطه عد اولنه‌رق، شمس وقمردن كنایه اولان (آپولون) ایله (دیانه)نك عبادتنه مخصوص معبدلری وار ایدی. ساحلنده ینه دلوس اسمیله برقصبه دخی بولنیوردی. بوآطه تجاوزدن مصون اولوب، ایرانیلر یونان سفرلرنده دا، سه طوقنمامشلردیسه‌ده، بعده مهردادك عسكری طرفندن غارت وتخریب اولنه‌رق، اووقتدن بری خراب وخالیدر. زمان قدیمه‌ده دلوسده طوغورمق قادینلره ممنوع اولدیغی كبی، بوآطه‌ده دفن اموات دخی مجاز اولمدیغندن، اهالیسی جنازه‌لرینی (رنه) آطه‌سنه نقل ایدر، وحامله قادینلر اورایه كیدوب طوغورورلر ایدی.

دلوكه { (بنت زباء) بعض تواریخ اسلامیه‌نك روایتنه كوره، مصر قدیمه بواسمله برملكه كلوب، كویا خطهٔ مصریه‌یی برسورله احاطه ایتمش؛ وبو سورك باقی قالان بعض قسملرینه بعده عربلر طرفندن (جدار العجوز) و (حائط العجوز) نامی ویرلمشدر.

دلویناكی { (Delvinaki) آرناوودلقده، یانیه ولایتنده، اركری سنجاغنك پوغون قضاسنده بركوچك قصبه اولوب، اركرینك ۴۵ كیلومتره جنوب شرقیسنده ودرینونهری منبعنك قربنده واقعدر. ۱۵۰۰ قدر اهالیسی اولوب، طائفهٔ نساسنك حسن وجمالیله مشهوردر.

دلوینه { (Delvina) آرناوودلقده یانیه ولایتنك اركری سنجاغنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، اركرینك ۲۰ كیلومتره جنوب غربیسنده ویانیه‌نك ۷۰ كیلومتره شمال غربیسنده ا.له ق طاغ اتكنده واقع برقاج تپه‌نك اوزرنده ومنبت براووه‌نك كنارنده واقعدر. خانه‌لری سیرك وآب وهواسی بك لطیف اولوب، ۷۵۰۰ اهالیسی، ۱۲ جامع شریفی، ۲ مدرسه‌سی، ۱ رشدیه مكتبی، ۸ تربه‌سی، ۱۲۰ دكانی و ۱۴ خانی واردر. اسكله‌سی اولان آیاساراندن یانیه‌یه كیدن جاده اوزرنده واقع اولمغله، اولدقجه تجارتی واردر. — دلوینه قضاسی اركری سنجاغنی تركیب ایدن ۶ قضانك بری اولوب، شمالاً اركری وفورولش، شرقاً پوغون، جنوباً یانیه سنجاغنه تابع فیلات قضالریله وغرباً آدریاتیق دكیزیله محدود اولوب، سراندوس ناحیه‌سیله برابر ۱۰۱ قریه‌دن مركب اولوب، نصفندن زیاده‌سی مسلم اولمق اوزره، ۳۳۰۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی قسماً طاغلق، قسماً اووه اولوب، پك منبت ومحصولداردر. (پالوا) ایله (بیستریجه) نهرلری دلوینه اووه‌سنی شق وارواء ایده‌رك، بووار كولنه دوكیلور، ومذكور كول (بوترنتو) شهرقدیمی خرابه‌لری یاننده دكیزله اختلاط ایدر. بو كولك اطرافنده بر طاقم بطاقلقلر تحصل ایدر. اورمانلری آز ایسه‌ده مرعالری چوق اولوب، خیلی اغنام بولنور. مذكور بوترنتودن بشقه ایا سراندوس اسكله‌سنده وقبیكه قریه‌سیله قضانك سائر بعض محللرنده برطاقم آثار عتیقه موجوددر. دوقضاده ۶۷ جامع ومسجد، ۲ مدرسه، ۸۲ مكتب، ۷۵ كلیسا، ۱۲ كوپری، ۵۰ دكرمن، ۱۴ خان و ۲۳۰ دكان موجوددر.

دلهی { (Delhi) آوروپالیلر طرفندن (دهلی) شهرینه ویریلان اسمدر. [«دهلی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دلهى { (Delhi) سوماتره جزیرهٔ کبیره‌سنك قسم شمالیسنده وساحل شرقیده اوله‌رق برکوچك نهرك منصبنده برقصبه اولوب، نم مستقل برحکومت اسلامیه‌نك مرکزیدر. دلهی حکومت اسلامیه‌سی وقتیله آچین حکمدارینه تابع ایکن، ۱۸۱٤ تاریخ میلادیسنده کسب استقلال ایتمش، و۱۸٦۲ ده رسماً فلمنك دولتنك تابعیتنی طانیمشدر. اصل دلهی اسمی خطه‌یه مخصوص اولوب، قصبه‌نك اسمی (لابوار) در.

دلی برادر { سلطان بایزید خان ثانی وسلیم خان اول دوری علما وادباسندن اولوب، اشعارنده (غزالی) تخلص ایدردی. [«غزالی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله]

دلیجان { اصفهان قربنده برکوچك قصبه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دلیجه ایرماق { آناطولیده آنقره ولایتنك بوزغاد سنجاغنده قزیل ایرماغه تابع بر نهر اولوب، لواء مذکورك منتهای شرقنده وسیواس ولایتی حدودنده آق طاغدن نبعانله، غربه وبعده غرب جنوبیه طوغری جریان ایدرك، بوزغاد قصبه‌سی ایچندن کچن چایی و صولدن دخی برقاج چای آلدقدن صکره، شماله طوغری دونرك، سنجاغك حدود شمالیه‌سنده وکنغری سنجاغنه تابع (اووه‌جق) قربنده قزیل ایرماغه دوکیلور. مجراسنك طولی ۲۹۰ کیلومترویه قریب اولوب، حوضه‌سی بوزغاد سنجاغنك قسم اعظمیله قیرشهر سنجاغنك قسم شمالیسنی حاویدر. اسمندن دخی آکلاشلدیغی اوزره، جریانی خنزلیدر.

دلیچ { (Delitsch) پروسیه‌نك صاقسه ایالتنده، مرسبورغ سنجاغنده ومرسبورغك ٤٥ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (لوبر) نهری کنارنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۸۲۳۰ اهالیسی، دمیر یولی وتوتون و چیغاره ایله اپلیك فابریقه‌لری واردر.

دلی حسن { سلطان محمد خان ثالثك اواخر سلطنتلرنده آناطولیده رفع لوای شقاوت ایتمش اولان قره یازیجینك برادری اولوب، مرقومك جانیکده فوتندن صکره، کندیسی رئیس اولمش؛ و ۱۰۱۲ تاریخنده توقادی محا-

صره دوضبط ایتمشیدی. بعده استیمان ودخالت ایدوب، سلطان احمد خان اول حضرتلری طرفندن بوسنه والیلکنه نصب‌بله، صدراعظم وسردار اکرم بولنان لالا محمد پاشانك معیتنده مجارستان محاربه‌سنه کوندرلمشیدی. معیتنده بولنان اون بیك کشیلك فرقه اکثری چپلاق وغریب القیافه آدملر اولمغله، اردوی همایونده بولنان قریم خانی بونلرله برلکده حرب ایتمکی قبول ایتمیوب، اردوی همایونی ترکله، قریمه عودت ایتمشدی. بوسنه اهالیسی صاحب ترجمه‌نك ظلمندن مشتکی اولمغله، کندیسنك استدعاسی اوزرینه، طمشوار والیلکنه نقل اولنمش ایسه‌ده، اورانك اهالیسی دخی شکایته باشلادقلرندن، و لالا محمد پاشانك اوامرینی دیکلمدیکندن، ورروایتده دالماجیا قلاعندن برینی پاپایه صاتمق تشبثنده بولنوب، مکتوبلری طوتلدیغندن، ۱۰۱٤ ده اعدامنه فرمان پادشاهی صادر اولوب، آنجق حکمنك اجراسندن اول بلغراده مقتولاً وفات ایتمشدر.

دلی حسین پاشا { [«حسین پاشا» ماده‌لرینك بشنجیسنه مراجعت بیوریله.]

دلیر { هندستان شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر: برنجیسی (نواب همت خان بهادر مظفر جنك) شاه عالم دوری امراسندن اولوب، فرخ آبادك رئیسی ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کفتمش قتل من خسته چسان خواهی کرد
کفت کاهی بتغافل بنکاهی کاهی

— ایکنجیسی (محمد —) فارسی واردو لسانلرنده بعض منظومه‌لر و سائر اشعار صاحبی اولوب، «قران السعدین» طرزنده «قصهٔ کامروپ» عنوانیله برمنظومه‌سی و «پنج کنج» عنوانیله بر رساله‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

نمیدانم چه غفلت دارد این می
که ساقی در بر ومن طالب وی

دلی عبدالله پاشا { [«عبدالله پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دلیغراد { (Deligrad) صربیه‌نك آلکسیناچ قضاسنده وآلکسیناچك ۱۲ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق نیشدن بلغراده کیدن طریق اوزرنده وموراوه وادیسنده مستحکم برقصبه اولوب، صربلیلر عثمانلیلره قارشی ایتدکلری محاربه-

لرك اكثرنده بونده تحصن ایتمشلرسه‌ده، صوك محاربه‌ده آنكسیلاچك ضبطی اوزرینه بوموقعی دخی تخلیه‌یه مجبور اولمشلردر.

دلیكلی طاش { سیواس ولایتنك مركز قضاسنده وسیواسك ۵۰ كیلومتره جنوبنده ناحیه مركزی بیوك برقریه وبر چیفتلك اولوب، قانغال وآلاجه خان ناحیه‌لریله برابر یوكسك وقیشین قارله مستور برمحلده واقع اولمغله، بغداد جاده‌سنك ممری بولندیغندن، امر محافظه‌سیله یوللرك قاردن تطهیری اسكیدن بری اورانك آغالرینه واهالیسنه محولدر.

دلیل { (Delille) فرانسه مشاهیر شعراسندن اولوب، ۱۷۳۸ده طوغمش، ۱۸۱۳ده وفات ایتمشدر. پاریسده بعض مكاتب معلمكنده بولنوب، الك اول روما شعراسندن مشهور (ویرجیل)ك زراع حقنده‌كی منظومهٔ مشهوره‌سنی لاتینجه‌دن نظماً فرانسزجه‌یه ترجمه ایتمكله، بو اثر فوق العاده رغبت عمومیه‌یه مظهر اولوب، صیت وشهرتنه سبب اولمشدر. بونك اوزرینه فرانسه آقادمیاسی اعضالغنه انتخاب اولنه‌رق، «باغچه‌لر» عنوانیله دیگر بر منظومه دخی یازمشدر، كه بو دخی زیاده‌سیله مقبوله چكمشدر. ۱۷۶۴ده فرانسه سفارتی معیتیله استانبوله كلوب، بر مدت اقامت ایتمشدر. بر قاریشقلقده كلی ضرر وزیانه اوغرایوب، فرانسه‌یی دخی تركه مجبور اولمغله، برمدت اسویچره وآلمانیا وانكلتره‌ده سیاحت ایدوب، ۱۸۰۲ده پاریسه عودتله، ینه معلملك ایتمكه باشلامش؛ وبرچوق منظومه‌لرله سائر اشعار یازمشدر. اواخر عمرنده ایكی كوزندن كور اولمشدی. آثار منظومه‌سی ۱۶ جلددن مركب اولوب، دفعاتله طبع ونشر اولنمشدر.

دلیله { فلسطینده بر قادین ایدی، كه قوتله مشهور اولان (شمشون)ك معشوقه‌سی اولوب، كویا بوقهرمانك خصمانی طرفندن آقچه ایله قاندیریله‌رق، قهرمان مومی الیهك مركز قوتی اولان صاچلرینی كسمش، وبعده اللری آیاقلری باغلی دشمنلرینه تسلیم ایتمش.

دلیم { بغداد ولایت وسنجاغنده وبغدادك شمال غربیسنده اوله‌رق فراتك ایكی جهتنده بر قضا اولوب، مركزی فراتك ساحل غربیسنده بولنان (قلعهٔ رمادی) در. هیت، كبیسه وصقلاویه اسملریله اوچ ناحیه‌یی حاویدر. اراضی واهالیسنك احوالنه دائر بركونه تفصیلاته دسترس اولنه‌مدی.

دلیون { یاخود دلیوم (Delium) یونانك (بئوتیا) خطهٔ قدیمه‌سنده واوبیا (یعنی اغریبه، ز) جزیره‌سی قارشیسنده برقصبه اولوب، میلاددن ۴۲۴ سنه اول بونده آتنه‌لیلرله تیبه‌لیلر آره‌سنده برمحاربه اولمش؛ وبومحاربه‌ده سقراط آلكیبیاد ایله اكسنوفونی اولومدن قورتارمش ایدی.

دلیون بولدوق { (Delioun-Boldok) سیبریانك قسم شرقیسنده، ماوراء ابقال ایالتنده، (نرچینسق) قضاسنده ونرچینسقك ۲۴۵ كیلومتره جنوب غربیسنده. بیوك بر قریه اولوب، بعض مورخین بو قریه‌نك مشهور جهانگیر چنگیزك وطنی اولدیغنی بیان ایتمشلرسه‌ده، اهالیسنك بوندن بركونه معلوماتلری یوقدر.

دما { عماننده برقصبه وبازار اولدیغی «معجم البلدان» ده مذكوردر.

دماد { (Démade) یونان قدیم خطیبلرندن اولوب، عن اصل عادی بر كمیجی ایكن، مجرد فصاحت وطلاقت لسانیله بیوك بر مرتبه احراز ایتمشیدی. خرونه محاربه‌سنده ماكدونیه حكمداری فلیپك اسارتنه دوشوب، قوهٔ ناطقه‌سیله بونك محبتنی جلب ایله، سبیلی تخلیه اولنمش؛ واو وقتدن اعتباراً ماكدونیه طرفداری قالوب، وطنداشلرینی او طرفه اماله‌یه چالیشمش؛ وبوسببله مشهور دموستن بونك علیهنده بولنمش ایدی. (آنتیپاتر)ك آتنه‌یی ضبط ایده‌جكی آكلاشلدیغنده، ماكدونیه‌لیلرك غضبنی جلب ایتمشدر دیه، دموستنك اعدامنه حكم اولنمسنی تكلیف ایتمشدی. بعده پردیقاسك لهنده اوله‌رق آنتیپاتره خیانت ایتدیكیچون، بونك اوغلی قساندر طرفندن قبل المیلاد ۳۱۸ تاریخنده قتل اولنمشدر. یالكز بر نطقی باقیدر.

دمارات { (Démarate) روماده حكومت سورن تاركینك پدری اولوب، عن اصل قورنته‌لی اولدیغی حالده، میلاددن ۶۵۸ سنه اول اورادن طرد ونفی اولنه‌رق، ایتالیانك (تاركینیه) قصبه‌سنه چكمشیدی.

— اسپارته حكمدارلرندن دخی بو اسمده بری

اولوب، قبل المیلاد ٥٢٠ دن ٤٩٢ تاریخنه دك حکم سورمش؛ وحکومتده شریکی اولان (فلئومن) طرفندن بیچاره‌لدیغی ادعا اولنمغله، وطننـدن نفی اولنـه‌رق، ایران حکمداری داریوسه (یعنی اسفندیاره) التجا ایتمش؛ وحکمدارك یونان حقنده‌کی فکر ونیتندن یونانیلری خبردار ایتدیکیچون، اعدام اولنمشدر.

دُمانس { تفلیس قربنده بر قصبه اولوب، ابریشمیله مشهور اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دَماوند { ایرانك جهت شمالیه‌سنده بحر خزر سواحلنه متوازیاً ممتد اولان (البرز) سلسلهٔ جبالنك اك یوکسك طاغی اولوب، (ری) ایله طبرستان آره‌سنده وطهرانك ١٠٠ قدر کیلومتره شمال شرقیسنده واقعدر. ایرانك اك یوکسك نقطه‌سی اولوب، ٦٠٠٠ مترودن زیاده ارتفاعی واردر، و ٤٣٠٠ مترودن یوقاریسی یاز قیش قار ایله مستوردر. بر چوق منجمد دره‌لری اولوب، اك بیوکی (دنای یخ) یعنی «بوز دکیزی» اسمیله معروفدر. جغرافیون اسلام آثارنده (دباوند) و(دنباوند) صورتلرنده دخی محرر بولنور. یاقوت حموی بو طاغك اطرافنده‌کی ناحیه‌نك دخی بو اسمله مسمی اولدیغنی بیان ایدیور. — طاغك جنوبی اتکنده بو اسمله وقتیله خیلی بیوك برقصبه حالنده بولنمش اولدیغی خرابه‌لرندن آکلاشیلیر برقریه دخی موجوددر.

دمبعه { (Dembia) حبشك امهاره خطه‌سنده برناحیه اولوب، (جانه)کولنك اطرافنده بولنمغله، مذکور کوله دخی بعضاً بو اسم ویریلیر. بو کول ٢٠ عرض شمالی ایله ١٧° ١٥′ طول شرقیده واقع اولوب، نیلك شرقی قولی اولان بحر ازرق ایچندن کچر.

دمتره { (Démètre) «برآنا» معناسیله اسکی یونانیلر طرفندن لاتینلرك (سرس) دیدکلری زراعت الههٔ موهومه‌سنه ویریلن اسمدر. [«سرس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دمتریاده { (Démétriade) تسالیانك (مغنسیا) خطهٔ قدیمه‌سنده وغلوس کورفزنده اوله‌رق شمدیکی غلوس قصبه‌سنك قربنده بولنمش برشهر قدیم اولوب، ماکدونیه حکمدارلرندن (دمتریوس پولیورکیت) طرفندن تأسیس اولنمش؛ وخیلی وقت ماکدونیه‌نك پایتختی بولنمشدر.

دمتریوس { (Démétrius) ماکدونیه حکمدارلرندن بو اسمله ایکی کشی کلمشدر:

برنجیسی (پولیورکیت) یعنی «محاصر» لقبیله ملقب اولوب، اسکندرك سردارلرندن وخلفلرندن (آنتیغون) ك اوغلیدر. قبل المیلاد ٣٣٧ تاریخنده طوغوب، ابتدا پدرینك معیتنده حرب ایتمش؛ وپدرینك حقوقنی مدافعه ایچون عراقده سلفقوسه وسوریه‌ده بطلمیوسه قارشی محاربه‌ده بولنمش ایسه‌ده، موفق اوله‌میوب، استقلالنی محافظه بهانه‌سیله ٣٠٨ ده آتنه‌یی ضبط و(فالره‌لی دمتریوس) ی اورادن اخراج ایدرك، حکمدارلغنی اعلان ایتمشیدی. قساندردن بتون آتیقه وبیوتیا ایله پلوپونسك برقسمنی ضبط ایدوب، بعده قبریس، صور وصیدایی دخی ممالکنه الحاق ایتمش؛ وردوسی دخی محاصره ایتمش ایسه‌ده، فتحنه موفق اوله‌مامشدی. ٣٠١ ده پدریله برابر (ایپسوس) محاربه‌سنده مغلوب اولوب، بر مدت سرسریانه کزمش؛ وقساندرك وفاتندن صکره ماکدونیه‌یی ضبط ایدوب، ٢٩٥ دن ٢٨٧ تاریخنه‌دك ٨ سنه حکومت سورمش؛ وتاریخ مذکورده (پیروس) طرفندن مغلوب اولوب، ماکدونیه‌دن اخراج اولنمغله، آسیایه کچه‌رك، سلفقوسك ممالکنی یغمایه باشلادیغندن، بونك ید اسارتنه دوشوب، ٥ سنه اسارتده یاشادقدن صکره، قبل المیلاد ٢٨٣ تاریخنده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی (آنتیغون قوناتاس)ك اوغلی وبرنجی دمتریوسك تورونی اولوب، قبل المیلاد ٢٤٢ دن ٢٣٢ تاریخنه‌دك ١٠ سنه ماکدونیه‌ده حکومت سورمش؛ واتولیالیلرله، آتنه‌لیلرله، واپیر حکمداری ایکنجی آلکساندر ایله محاربه ایدوب، (کیرنائیق) یعنی برقه خطه‌سنی دخی ضبط ایتمش ایدی.

دمتریوس { اسکندردن صکره سوریه‌ده حکومت سورن ماکدونیه‌لی طوائف ملوکدن دخی بو اسمله اوچ حکمدار کلمشدر:

برنجیسی (سوتیر) یعنی «مخلص» لقبیله ملقب اولوب، (سلفقوس فیلوپاتور)ك اوغلیدر. چوجق ایکن رهن مقامنده رومایه کوندریلوب، باباسنك وفاتندن صکره، اورادن فراراله، سوریه‌یه کچه‌رك، ملك موروثنی ضبط ایتمش اولان (آنتیوخس اوپا-

تور)ی طرد واخراج ایدەرك، قبل‌المیلاد ١٦٢ دە حکمدارلغنی اعلان‌ایتمش؛ ویهودیلرە اعلان حرب‌ایلە، قپادوقیایی دخی ضبط ایتدکدن صکرە، مصر حکمداری (بطلمیوس فیلومیتور)ك تحت حمایەسندە بولنان (آلکساندر بالا) نام کمسە طرفندن ١٤٩ دە مغلوب ایدلمشدر.

— ایکنجیسی (نیقاتور) یعنی «غالب» لقبیلە ملقب اولوب، دمتریوس سوتیرك اوغلیدر. آلتنجی بطلمیوسك‌ قیزی قلیوپاترەیی تزوج ایدوب، قاین‌پدرینك امدادیلە آلکساندر بالایی طرد واخراج ایدەرك، قبل المیلاد ١٤٤ تاریخندە حکمدارلغنی اعلان ایتمش ایدی. اشکانیانلە محاربە ایدوب، مهردادك اسارتنە دوشمش، وبونك طرفندن حسن معاملە کوروب، قیزینی تزوج ایلمش ایدی. ایلك قاریسی قلیوپاترە بووجهلە زوجی طرفندن ترك اولنجە، قاینی (آنتیوخس سیدل)ە واروب، بونی سوریە تختنە اجلاس ایتمش ایسەدە، متعاقبا دمتریوس نیقاتور اسارتدن قورتارلە، سوریەیی ضبط ایتمش؛ وآنجق (آلکساندر زبینا) طرفندن ملکی ضبط اولنمشدر.

— اوچنجیسی (اوکروس) یعنی «وقتی خوش» لقبیلە ملقب اولوب، سکزنجی آنطیوخسك اوغلیدر. میلاددن ٩٥ سنە اول برادری فلیپلە مشترکاً سوریە تختنە جلوس ایتمشلر ایسەدە، متعاقباً بینلرندە نزاع ظهور ایتمکلە، فلیپ اشکانیانك امدادینە مراجعت ایتمش؛ وبونلرك حکمداری مهرداد صاحب ترجمەیی اسیر ایتمش؛ وحقندە حسن معاملەدە بولنمش ایسەدە، قبل‌المیلاد ٨٧ تاریخندە وقوع بولان وفاتنەدك اسارتدە طوتمشدر.

دمتریوس { فالرەلی — (Démétrius de Phalère) آتنەلی برخطیب وسیاسی آدم اولوب، ماکدونیە طرفنی التزام‌ایتمکلە، آتنەنك ضبطندن صکرە قبل المیلاد ٣١٨ تاریخندە قساندرك نامنە آتنە جمهوریتی ریاستنە نصب اولنمش؛ وحسن ادارەسیلە آتنەلیلرك محبتنی قزانمش ایدی. (دمتریوس پولیورکیت) کویا آتنەیی بسبتون مستقل براقمق بهانەسیلە، صاحب ترجمەیی موقع اقتداردن دوشورمش؛ وبونك اوزرینە فالرەلی دمتریوس مصرە قاچوب، بطلمیوس لاغوس طرفندن حسن قبولە مظهر اولمش؛ وروایتە کورە اسکندریە کتبخانەسیلە موزەسی بونك اخطاری اوزرینە تأسیس اولنمش‌ایدی. بطلمیوس لاغوسك وفاتندن صکرە، اوغلی بطلمیوس فیلادلف صاحب ترجمەیی صعید مصرە نفی ایدوب، اورادە محافظە آلتندە بولندیرلمغلە، کندیسی بو اسارتی چکەمیوب، اتلاف نفس ایتمشدر.

دمتریوس { (سنت —) روملرك عزیزلرندن اولوب، روز قاسمدە یورطیسی اجرا اولنور.

دمتریوس قانتاقوزن { [«قانتاقوزن» مادەسنە مراجعت بیوریلە.]

دمتریوس لاسقاریس { (D. Lascaris) قسطنطینیە روم ایمپراطورلرندن (مانوئل پالیولغوس)ك امراسندن اولوب، دوزمە مصطفی ایلە جنیدك سلانیك جهتنە التجالرندە سلانیك والیسی ایدی؛ وچلبی سلطان محمد خانك طلبنە جواب رد ویروب، موی‌الیهمایی تسلیم ایتمەمشیدی. پادشاه مشارالیه حضرتلری استانبولدن چکلدکلرندە، صاحب ترجمە استقبالنە مأمور اولمش؛ وسلطان محمدك ارتحالندن صکرە، مدللی‌یە کیدوب، دوزمە مصطفی ایلە برمعاهدە عقد ایتمش، وعسکریلە یاردیم ایدوب، تغلبنی تسهیل ایتمك ایستمش ایدی.

دَمَخ { نجددە بویوکسك برطاغ اولوب، اشعار عربیەدە مذکوردر.

دمر { (Demer) بلجیقەدە بر نهردر، که (لیمبورغ) ایالتندە نبعانلە، غربە طوغری جریان ایدەرك، (برابانت) ایالتنە کیرر، وبرقاچ چای آلدقدن صکرە، کندندن کوچك اولان (ژیله) نهریلە برلشەرك، اسقو ایرماغی تابعلرندن (روپل) نهرینە منصب اولور. مجراسنك طولی ٩٥ کیلومترە ایسەدە، صویی آزدر؛ معهذا برابانت ایالتندەکی (دیست) قصبەسنەدك سیر سفائنە صالحدر.

دمراره { (Demerara) آمریقای جنوبینك ساحل شمالیسندە واقع (غوینە) مملکتنك انکلترەنك ضبطندە بولنان قسمندە برنهردر، کە ایچ طرفلردەکی جبال مجهولەدن نبعانلە، شمالە طوغری جریان ایدەرك، مرکز ادارە اولان (جورجتوون) شهرندە و(اسکیبو) ایرماغی منصبنك قربندە

بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور. مجراسی ۲۶۰ کیلومتره طولنده اولوب، درینلکی وکنیشلکی چوقدر. منصبنه قریب محلی کسب توسع ایده‌رك، ودکیزك صویله دخی قاریشه‌رق، ۳ کیلومتره عرضنده برقوی تشکیل ایدیور، که کوزل بر لیمن ایسه‌ده، مدخلی صیغدر. بونهرك قسم اعظمی سیر سفائنه صالحدر.

— نهر مذکورك منصبی قربنده اولان وعملکتك مرکز اداره‌سی بولنان (جورجتوون) شهرینه دخی بعضاً بو اسم ویریلیر.

— انکلتره‌یه تابع غویانه‌نك منقسم بولندیغی اوچ ایالتك بری دخی (دمرارد) اسمیله مسمی اولوب، ۸۶۲۵۰ اهالیسی وکلیتلی قهوه، شکر وپرنج محصولاتی واردر.

دِمِشق } یاخود دمشق الشام (Damas) سوریه ولایتك وبتون سوریه قطعه‌سنك مرکزی بر شهر اولوب، آسیا قطعه‌سنده بلاد عثمانیه‌نك اك بیوك واك مهم شهریدر. شرق و جنوب جهتندن (برالشام) دینلن چوله قدر ممتد اولان (غوطه) اسمیله معروف کوزل ومنبت براووه‌نك کنارنده واقع اولوب، شمالاً (قاسیون) طاغیله وغرباً وغرب جنوبی جهتندن دخی (جبل الشیخ) ك دیکر اتکلریله محاطدر. اطراف اربعه‌سنده کوزل باغ وباغچه‌لر بولنوب، جبل قاسیوندن اینن (بردی) نهرینك براق وخوشکوار صویی بر چوق جدوللره آیریله‌رق، هم بو باغچه‌لری هم شهری وهمده بتون غوطه اووه‌سی سقی وارووا ایدر. اصل غربدن شرقه ممتد بر مستطیل شکلنده اولوب، خراب برسورله محاطدر. آنجق سورك خارجنده غرب و شمال وجنوب جهتلرنده دخی واسع محله‌لر بولنوب، علی الخصوص (میدان) تعبیر اولنان قسمی جنوبه طوغری خیلی مسافه‌ده ممتد اولور. شمال جهتنده و (بردی) جدولنك اوته‌سنده بولنان قسمی (عماره) اسمیله یاد اولنور. عماره‌نك ۲۰ دقیقه قدر شمالنده وجبل قاسیون اتکنده واقع و ۷۰۰۰ اهالیلی جامع اولان (صالحیه) قصبه‌سی دخی دمشقك اقسام ومحلاتندن معدوددر. شهر ۳۳° ۲۲′ ۲۷″ عرض شمالی ایله ۳۳° ۵۹′ ۴۷″ طول شرقیده و حذای بحردن ۶۹۶ متره ارتفاعنده واقع اولوب، خارجدن موقع ومنظره‌سی غایتله کوزل ودلنشین ایسه‌ده، اکثر سوقاقلری طار، طولاشیقلی وچامورلی اولدیغی کبی، خانه‌لری دخی تزیینات خارجیه‌دن عاری اولدیغندن، وشهرك ایچنده هیچ بر میدان بولنمدیغندن، ایچریسی اولدجه صقیندیلیدر. اولرك ایچی ایسه عمومیت اوزره بالعکس پك مزین و دلکشا اولوب، همان هر اولك ماءجاریسی وحوض و شادروانی ومرمر دوشه‌لی حولیلری واردر. هرحالده بوشهر هیچ بر تبدل وتجدده اوغرامیوب، اسکی طرز و اصولنی محافظه ایتمش اولدیغندن، کندینه مخصوص برلطافتی واردر. اهالیسی ۱۵۰۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، بو مقدارك ۱۳۰۰۰۰ ی مسلم، ۱۵۰۰۰ ی روم، قتولیك، پروتستان و سریانی اوله‌رق خرستیان و ۵۰۰۰ ی اسرائیلیدر. جمله‌سی لسان عربی ایله متکلم اولوب، دمشقده سویلنیلان عربی پك فصیح دکل ایسه‌ده، سوریه‌نك سائر جهتلرنده سویلنیلان عربیجه‌لرك اك فصیحیدر. اهالیسی تناسب اعضا وحسن اندامه مالك ذکی وچالیشقان آدملردر.

دمشقك خراب بر سوری، جهت غربیه‌سنده مربع الشکل برقلعه‌سی، جسیم حکومت قوناغیله، دائرهٔ عسکریه‌سی ومتعدد قشله‌لری، ۲۰۰ قدر جامع شریفی، متعدد مدرسه‌لریله صبیان مکاتبی، ملکی وعسکری رشدی واعدادی مکتبلری، جماعات غیر مسلمه‌یه مخصوص برقاچ مکتبی، برکتبخانه‌سی، ۲ مطبعه‌سی، اسکی بیمارستاندن مبدل بر مکتب صنایعی وبرقاچ بیوك چارشیسی واردر. جوامع شریفه‌سنك اك بیوکی مشهور (جامع اموی) در، که غایت جسیم ومصنع اولوب، بعده کلیسایه تحویل اولنمش اولان پك اسکی برمعبدك یرنده، ملوك امویه‌دن (ولید بن عبد الملك بن مروان) طرفندن بنا اولنمشدر. مذکور معبد قدیمدن قالمه بعض دیوار وستونلری الیوم طوریور. ایکنجیسی سنان پاشا طرفندن تأسیس ایدلمش اولان (سنانیه) جامعیدر. تربه ومقابرلری حد وحسابدن افزون اولوب، حضرت یحیی (عم) ایله حضرت علی وامام حسین (رضیهما) لك وزوجات مطهرهٔ حضرت نبویدن اوچ خاتون ایله صحابه وتابعیندن برچوق ذواتك مقابرلری وبعضلرینك تربه‌لری زیارتکاه انامدر. قاسیون طاغنك برچوق مغاره‌لریله سائر محللری دخی بعض انبیاء عظامه نسبتله یاد اولنه‌رق، زیارتکاه اتخاذ اولنمشدر. صلاح الدین ایوبینك تربه‌سی جامع کبیر (یعنی جامع اموی) خطیره‌سنده وشیخ اکبر محی الدین عربینك مرقدی دخی صالحیه‌ده بولنور.

دمشق شهری سوریه سواحلیله بغداد وایران وهند وجزیرة العرب آره‌سنده واسکیدن بری کاروانلرك ممری اوزرنده واقع اولوب، کندی مصنوعات ومحصولاتی دخی چوق اولمغله، پك تجارتگاه برشهر اولوب، چارشی وبازارلری ذی‌قیمت اشیا واموال ایله طولوب بوشانمقده‌در. برطرفدن آوروپادن کلن امتعه واشیای مختلفه اورادن جزیره وعراق وجزیرة العرب طرفلرینه سوق اولنمقده، وبرطرفدن دخی بصره کورفزیله ایران وهندستاندن کلن اقمشه ومواد سائرهٔ متنوعه دمشق چارشیلرندن اوروپایه کوندرلمکده‌در. مصنوعات محلیه‌سی دخی چوق اولوب، ایپك قماشلرله پاموق وبویك منسوجات، دوشمه‌لك قلابدانلی منسوجات، کنفیه‌لر، مشلحلر وسائر انواع منسوجات ومرانغوزلغه متعلق صدفلی واویمه‌لی انواع شیلرله توتجدن معمول اوانیٔ مختلفه اعمال، وکلیتله آوروپایه ارسال اولنیور. دمشقك مشهور قلیج وقمه وسائر اسلحهٔ جارحه‌سی ایسه چوقدن یاپیله‌مامقده‌در. طاتلی ورچللری دخی مشهوردر. اهالیسنك قسم اعظمی صنعت وتجارتله مشغول اولوب، اغنیاسی چوقدر. باغچه‌لر دخی اهالینك اك باشلیجه منابع ثروتندن معدود اولوب، امثالسز قیصی، پورتقال، لیمون، وسائر میوه‌لرك انواعی یتیشیر. اوزومك دخی برقاچ نوعی حاصل اولور.

دمشق شهری پك اسکی اولوب، کیمك طرفندن ونه‌زمان تأسیس اولندیغی معلوم اولمامغله، حضرت ابراهیم (عم) زماننده دخی بو شهرك موجود بولنمش اولدیغی مرویدر. بنی اسرائیل زمانلرنده دمشقده ملوك نبطدن بعض حکمدارلر حکومت سورمشلردی. حضرت داود وحضرت سلیمان (عم) زمانلرنده برمدت یهودیلرك تحت حکمنده بولنوب، بعده ارض مقدس ایله برابر آثوریلرك وبونلرك ملکیله معاً ایرانیلرك تحت ضبطنه کچمش؛ واسکندردن صکره ماکدونیه‌لیلرك النده قالوب، سوریه‌ده حکومت سورن سلفقوسیلر آنطاکیه‌یه زیاده اهمیت ویرمشلرسه‌ده، دمشق دخی بسبتون اهمیتدن دوشمیوب، آنطاکیه‌یه رقابت ایده‌جك درجه‌ده معموریت واهمیتی محافظه ایتمشیدی. بعده روما لیلرك ضبطنه کچوب، بونلرك زماننده برقات دها کسب عمران ایتمشیدی. اکثر آثار عمرانی اوزماندن اولوب حتی باب جابیدن باب شرقی‌یه قدر شهرك اورته‌سندن اوزانان طوغری یول دخی آثار مذکوره‌دندر. روما ایمپراطورلغك انقسامنده شرق ایمپراطورلغی یعنی قسطنطینیه قیصرلغی حصه‌سنه دوشوب، سوریه ایالتنك مرکزی ایدی. ١٤ تاریخ هجریسنده وعهد خلافت حضرت فاروقده خالد بن ولید ایله عبیده بن جراح ویزید بن ابی سفیان طرفندن فتح اولنه‌رق، ضمیمهٔ ممالك اسلامیه اولمغله، شام یعنی سوریه قطعه‌سنه مرکز اتخاذ اولنه‌رق، عهد حضرت عثمانده والیسی بولنان معاویه‌نك بعده اعلان استقلال ایتمسیله، ٤٠ تاریخندن اعتباراً دولت امویه‌نك پایتختی وبتون ممالك اسلامیه‌نك مرکزی اولمشدی. دولت امویه‌نك سال نهایتی اولان ١٣٢ تاریخنه‌دك ٩٢ سنه دارالخلافه اولوب، بوصره‌ده خیلی بیومش، وبرقات دها اهمیت کسب ایتمش ایدی. خلافت عباسیه‌نك تأسسندن صکره دخی دمشق اهمیتدن دوشمیوب، بغداددن صکره مدن اسلامیه‌نك اك بیوك واك معموری حالنده قالمشیدی. مصر خلافت عباسیه‌دن آیرلدیقدن صکره، دمشق، موقعی حسبیله، کاه مصره وکاه بغداده تابع اولوب، سلجوقیلرك ظهورندن صکره، بونلرك بعض شعبه‌لری وبنی حمدان وبنی طغتکین کبی بعض کوچك دولتلر دمشقده حکومت سورمش؛ واهل صلیب طرفندن محاصره اولنمش ایسه‌ده ضبط اولنه‌مامشدی. ملوك ایوبیه‌دن دخی برشعبه دمشقده حکومت سورمش؛ وهلاکو طرفندن ضبط اولنمشدی. بعده مصر چراکسه‌سنك النده ایکن، تیمورلنك طرفندن ضبط اولنه‌رق، کاملاً تخریب واهالیسی قتل عام ایدلمش؛ واووقت مشهور دمشق قلیجلری یاپان صنعتکران دخی ماوراء النهره نقل اولنه‌رق، بو صنعت الابد محو اولمشدر. ٩٢٢ تاریخنده یاوز سلطان سلیم خان طرفندن مصر چراکسه‌سی الندن ضبطله، ممالك عثمانیه‌یه الحاق اولنه‌رق، شام ایالتنه مرکز اتخاذ اولنمش؛ واخیراً ولایات اصولنك احداثنده (سوریه) نامیله تشکیل اولنان ولایته مرکز اتخاذ اولنوب، بعده فلسطین جهتی قدس مستقل متصرفلغی نامیله آیرلدیغی کبی، بودفعه دخی ساحل وجنوب قسمی (بیروت ولایتی) نامیله آیریلوب، دمشق شام یعنی سوریه خطه‌سندن یالکز قسم وسطیسی جهت شرقیه.

سنك مركزى قالمشدر. (ابن عساكر) دمشقك ۸۰ جلد اوزره مكمل بر تاريخنى يازمشدر، كه آثاراسلافك الكزيده‌لرندن معدود بر اثر قيمتداردر.

دمشق شهرينه بين العوام (شام) دينلبور ايسه‌ده، شام بتون خطه‌نك يعنى سوريه قطعه‌سنك نام عموميسى اولوب، شهرك اسمى (دمشق) اولدبغندن، بوراده ذكرى مناسب كورلدى. [«شام» و«سوريه» ماده‌لرينه دخى مراجعت بيوريله]

دمشق { (امير —) امير چوبانك اوچنجى اوغلى وسلطان ابو سعيدك همشيره‌سى دلشاد خاتونك پدرى اولوب، پدرى خراسانه عزيمت ايتديكنده، قائممقامى اوله‌رق خدمت ابو سعيد خانده قالمش ايدى. آزمدت صكره، خان مشار اليهك امريله قتل اولنمشدر.

دمشقى { (محمد —) قدماى شعراى ايراندن اولوب، برمكيلردن فاضل بن يحيانك مداحلرندندر.

دُمقله { (Dongola) نوبه‌ده، نيلك ساحل غربيسنده و ″۴۱ ′۱۳ °۱۹ عرض شمالى ايله ″۲۰ ′۴۷ °۲۸ طول شرقيده همنامى اولان خطه‌نك مركزى برقصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهاليسى، برطرفدن مصرله وبرطرفدن دخى خرطوم، دارفور وكردفاله ايشلك تجارتى واردر. ارمنة قديمه‌ده بيوك بر شهر اولوب، عهد خلافت حضرت عثمانده ۳۱ تاريخنده (عبدالله بن سعد بن ابى سرح) يديله فتح اولنمش؛ ومعاويه بن حديجك كوزى بو غزاده سقطلنمش ايدى آنجق اسكى دمقله شمديكينك ۲۵ ساعت قدر جنوبنده ونيلك ساحل شرقيسنده ايدى. قرن سابق اواسطنده اسكيسى ترك اولنمشدر. خراب اولان اسكيسنه (دمقلة العجوز) ويكيسنه (دمقله اردو) ديرلر

دمقله { خطه‌سى ياخود (داردمقله) نوبه‌نك اواسطنده يعنى سودان مصريده بر خطه اولوب، بشاره خطه‌سنك جهت غربيه‌سنده ونيلك ايكى طرفنده واقع وشمالاً (درمهاس)، جنوباً (دارشخيبه) ايله محدوددر. ′۴۲ °۱۹ ايله °۱۸ عرض شمالى آره‌سنده ممتد اولوب، نيل بونجه طولى ۲۶۰ كيلو مترودر. اهاليسى تقريباً ۲۵۰۰۰۰ نفوسدن عبارت وعرب وبرابره‌دن مركبدر. اراضئ منبته‌سى يالكز نيلك ايكى طرفنده‌كى طار يرلرندن عبارت اولوب، قصورى چولدر. هواسى عرضنه

كوره صيجاق اوليوب، حتى كانونلرده حبشك قارلى طاغلرندن اسن روزكار خيلى صوئوقدر. باشليجه محصولاتى خرمادر.

دملوه { يمنده بيوك برقلعه اولوب، اوجواره مستولى اولان (بنى زريع) ك مقرى ايدى.

دَمَندان { كرمانده بيوك بر شهر اولوب، دمير، بافير، كومش، آلتون، قلاى ونشادر معدنلريله مشهور ايدى بوكونكى ايران خريطه‌لرنده بواسمله برشهر اشارت اولنميوب، آنجق خراسانك كرمانه همحدود اولان قسم جنوبيسنده (نهندان) اسميله برقصبه كوربليور. عينى اولوب اولمديغى كسديريله‌مه‌مشدر.

دَمَنِّش { صقليه يعنى سيجليه ساحلنده برقصبه اولديغى «معجم البلدان» ده منقولدر.

دَمَنهور { مصر سفلاده بحريه مديريتنك مركزى برشهر اولوب، اسكندريه‌نك ۶۲ كيلو متره شرق جنوبيسنده وقاهره‌نك ۱۴۰ كيلو متره شمالى غربيسنده ونيلك رشيده طوغرى آقان قولنك برجدولى اوزرنده واقع و۲۵۰۰۰ اهاليلى جامعدر. اسكندريه‌دن قاهره‌يه كيدن دميريول خطى اوزرنده واقع اولوب، اورادن برى رشيده وديكرى دسوقه طوغرى ايكى شعبه آيرلمغله، اوچ دميريولك نقطهٔ اتصاقنده بولنيور. شهر اسكى طرز واصولده اولوب، مع هذا خيلى تجارتى واردر، واو جوارلرده ياپيلان پاموق وبوك منسوجاتك مخزنى حكمنده‌در.

دَمنو { صعيد مصرده ونيلك ساحل غربيسنده برقريه اولوب، خرستيانلرجه زيارتكاه اولان بيوك بر كليساسيله مشهور اولديغى ياقوت حموى بيان ايديور.

دموستن { (Démosthène) يونان قديم خطيبلرينك اك مشهورى اولوب، ميلاددن ۳۸۱ ويا ۳۸۵ سنه اول آتنه‌ده طوغمش؛ و۱۷ ياشنده ايكن مال موروثنى بملك ايستيان وصيلرى عليهنده حضور محكمه‌ده بالذات دعوى ايدوب، دعواسنى قزانمش ايدى. بوموفقيتدن جسارت آله‌رق، عمومك حضورنده خطبه ايراد ايتمك ايستمش ايسه‌ده، بدنك بعض قصورلريله ركاكت لسانى

خنده‌سنی جلب ایتمش ایدی. دموستن مأیوس او-
لیوب، برازوایه چکلمش؛ وفصاحت وبلاغتده ترقی
ایتمك ایچون، اك مشهور محررلرك آثارینی دفعاتله او-
قویوب استنساخ ایتمکله؛ ورکاکت لسانی کیدرمك
ایچون، ساحل بحرده طالغه‌لرك کورلدیسنه قارشی
آغزینه اوفق چاقل طاشلری طولدیره‌رق یوکسك
سسله نطق ایرادینه باشلامشیدی. سویلرکن براو-
موزنی اویناتمق عادتندن دخی واز کچمك ایچون، او
اوموزینك اوزرینه بر قلیج آصمغی دوشونمشیدی. بو
صورتله اون سنه اجرای تجاربدن صکره، آتنه‌یه
عودتله، عمومك حضورنده نطق ایراد ایدنجه، جمله-
نك نظر تقدیر وحیرتنی جلب ایتمش ایدی. اوصره‌ده
ماکدونیه حکمداری فلیپ آتنه‌لیلرك ماکدونیه سوا-
حلنده اولان بعض مستملکاتنه مستولی اولوب، بتون
یونانی ضبط ایتمك هوسنده دخی بولندیغندن، دموستن
جبینك برتمثال مجسمی کسیلوب، نطقلر ایرادینه
قویلمش؛ وبو حکمداره قارشی یونان جماهیرینك
اتفاقنی آرزو ایدوب، همشهریلرینی بو مقصده
جلب ودعوت یولنده حصر وجود ایتمشیدی.
قبل‌المیلاد ۳۳۸ تاریخنده آتنه وتبه عسکریله فلیپك
عسکرینه قارشی محاربه‌یه دخی کیتمش ایسه‌ده، سوزله
کوستردیکی جسارتی فعلاً کوستره‌میوب، ماکدونیه-
لیلرك غالبیتنی آکلاینجه، میدان حربدن فرار ایتمشیدی.
فلیپ وفات ایدوب، اسکندر ماکدونیه تختنه جلوس
ایدنجه، دموستن یکیدن یونانیلری حربه تشویق
ایتمکده ایکن، اسکندر (تبه) یی ضبطله، آتنه‌لیلری
خطیبانی تسلیم ایتمکه مجبور ایلمش؛ و دموستن تسلیم
اولنمش ایسه‌ده، اسکندرك قدردانلغی سایه‌سنده قور-
تلمش ایدی. برقاچ سنه صکره آتنه‌لیلری اسکندره
قارشی تحریك ایدن (هارپالوس) ایله متفق اولمسی
تهمتیله آتنه‌دن نفی اولنمش ایسه‌ده، اسکندرك وفاتنده
وطننه جلب اولنمش؛ و یکیدن همشهریلرینی ماکدونیه-
لیلره قارشی حرب وشقاوه تشویق ایتمکله؛ محاربه‌یی
اویاندیرمغه موفق اولمش ایسه‌ده، ماکدونیه والیسی
(آنتیپاتر) (قرانون) ده غالب اولنجه، دموستنك
کندیسنه تسلیم اولنمسنی ایستمش؛ ودموستن (قالاوریه)یه
قاچوب، تجاوزدن مصون اولان (نپتون)ك معبدینه
التجا ایتمش؛ وبرقاچ نفرك کندیسنی طوتمغه کلدیکنی
کورنجه، اولجه قلمنك اوجنه سورمش اولدیغی زهری
یالایوب، قبل المیلاد ۳۲۲ تاریخنده وفات ایتمشدر.
فلیپه حقنده اولان نطقلریله دیکر بعض خطبه‌ی وبر
طاقم رسائلی موجود اولوب، فصاحت وبلاغتیله قوهٔ
ناطقه‌سی حیرت افزادر. آثاری دفعاتله طبع، واکثر
آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر. فلیپ واسکندرك
و بتون ماکدونیه‌لیلرك یونانی الجنس اولمدقلرینی
دموستنك نطقلری پك اعلا اثبات ایدیور.

— بو اسمله آتنه‌لی برقائد دخی وار ایدی، که
قبل المیلاد ۴۱۶ تاریخنده، دونغایله سیجلیه‌نك ضبطنه
مأمور اولوب، برقاچ محاربه‌ده مغلوب، وسیراقوسه-
ده بتون منهزم اولمغله، کندینی تسمیم ایتمشدی.

دموقریت { (Démocrite) یونان قدیم حکما-
سندن اولوب، قواله قربنده
بولنمش اولان (آبدره) شهرنده قبل المیلاد ۴۹۰ ویا
۴۷۰ تاریخنده طوغمش؛ وایرانك استیلاسندن بری
اوراده قالمش اولان بعض مجوسیلر طرفندن تربیه
اولنه‌رق، بعده (لوکیپ)ك درسنه دوام ایتمشیدی.
مصره وآسیایه برخیلی وقت سیاحت ایدوب، اکمال
وتوسیع معلومات ایتمشیدی. مال موروثی بوسیاحتلرده
و بعض تجارب و تجربیات فنیه‌ده صرف و استهلاك
ایتمکله، وطننه عودتنده اهالینك اعانه‌سنه محتاج او-
لوب، عالم حقنده یازمش اولدیغی کتابی محضر عمومیده
اوقوینجه، هرکس تقدیر وتحسینله برابر اعانه‌یه شتاب
ایتمش ایدی. کندینه مخصوص بریاشایشی اولمغله،
وطنداشلری جنتنه حکم ایده‌رك، تداویسیچون مشهور
بقراط حکیمی جلب ایتمشلرسه‌ده، حکیم مشارالیه
دموقریتك عاقلی و کندیلرینك مجنون اولدقلرینی
سویلمشیدی. (هراقلیت) نوع بشرك حالنه دائما
اغلامغله شهرت بولدیغی کبی، دموقریت دخی انسا-
نلرك جنتنه دائما کولمکله شهرت بولمشدر. ۱۰۰
یاشلرینه قدر یاشامشدر. فلسفه‌سی کائناتی ذرات
وحرکت وخلا اساسلری اوزرینه مؤسس عد ایتمکدن
عبارت ایدی. آثارندن یالکز بعض بحثلر بولنه‌بیلمشدر.
عربلر عنده (دمقراط) و(دیمقراطیس) اسملریله
معروفدر.

دموکید { یاخود دیموکیدس (Démocède)
یونان قدیم حکما واطباسندن او-
لوب. قبل‌المیلاد ۵۵۸ تاریخلرنده طوغمش، وسیسام
حکمداری (پولیقرات)ك خدمت طبابتنه کیرمش

ایدی. ایران شاهی اسفندیارك سیاسی ضبطنده بونك اسارتنه دوشـوب، او صره‌ده شاهك آیاغنده حاصل اولان بر چیقیغی ایی ایتمکله، بونك انعام واحسـاننه نائل اولمش؛ واسـفندیار سترطـبابتی تکلیف ایلمش ایسـه‌ده، صاحب ترجمه وطننه عودتی ترجیح ایتمش ایدی.

دمولن (Desmoulins) فرانسه‌نك بیوك قارشیقلغنده کسب شهرت ایدن جهوریوندن اولوب، (دانتـون) ك آرقداشلرندن ایدی. ۱۷۶۰ تاریخنده (کیزه) ده طوغوب، قارشیقلقدن اول، دعـوی وکیلی ایدی. ایکی غزته نشر ایتمش، وبعض کتـابلر دخی یازمشـدر. سفك دمایه حاجت قالمدیغی درکاه، دانتـونله برابر اعتدالی التزام ایتدیکیچون، (روبسپیر) طرفندن اعدامنه حکم اولنه‌رق، مدافعه‌سنه مجال ویرلمکسزین، ۱۷۹۴ سنه‌سی نیسانك بشنده دار آغاجنه چکلمش؛ وبرقاچ کون صکره‌ده زوجه‌سی اعدام اولنمشدر. آثاریله بعض مخابراتی جمع ونشر اولنمشدر.

دموناقس (Démonax) یونان قـدیم حکمای کلبیوندن اولوب، دائما شن وکولر یوزلی اولمسیله ونکات ولطائفیله مشهوردر. آدریانوس و مارق آورل زمانلرنده قبریسـده یاشایوب، یوز سنه قدر معمر اولمش؛ ونهایت کندینی آج براقه‌رق اتلاف نفس ایتمشـدر. صوك نفسـنی ویررکن حاضرونه : « آرتق چکیلك شـقه بیتدی » دیدیکی مشهوردر. آتنـه‌لیلر بر حقه‌باز خانه یاپیق ایسـتدکلرنده « ابتدا اجـدادکزك یاپمش اولدقلری کهانت معبدلرینی ییقك » دیدیکی دخی متواتردر.

دمیاط (Damiette) مصر اسفلده بر شهر اولوب، قاهره‌نك ۱۹۰ کیلومتره شمال‌شرقیسنده ونیلك الشرقی قولنك ساحل یمیننده، بو نهرك منصـبندن یعنی ساحل بحردن ۱۲ و(منزله) کولندن ۱ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقعدر. کیلر نهرك ایچنـده شهره قدر ایشلمکله، اسکندریه‌دن صـکره مصرك اك بیوك واك مهم اسکله‌لرندندر. ۲۵′ ۳۱° عرض شمالی ایله ۵۰″ ۲۶′ ۲۹° طـول شرقیـده واقع اولوب، بردمبر یولی خطیله منصوره‌یه ومصرك سائر شهرلرینه مربوطدر. ۲۴۰۴۴ اهالیسی، برنج و سـائره‌یه متعلق پك ایشلك تجارتی، مشهور برنوع سیاه چوملکلری، نیلدن آیریلیر ایکی جدولی، جوارلرنده واسع برنج تارله‌لری وکلیتلی صید ماهیسی واردر. برنج تارله‌لری هواسنی اخلال ایدوب، صحته‌یی تولید ایدیور. بك اسکی برشهر اولوب قدیمك اهمیتی حقنده برحدیث شریف دخی مرویدر. متوکلك زماننده روملر طرفنـدن ضبط اولنمغله، بعد الاسترداد استحکاماتنـه فوق العاده اهمیت ویرلمش، ومـالك اسلامیه‌نك اك مستحکم محللری صره‌سنه یچمشیدی. اهل صلیب محارباتنده بونلر طرفندن دفعاتله محاصره اولنوب، ضبطی کندیلرینه میسر اوله‌مامش؛ و ۶۱۶ ده فرانسه قرالی (سنت لوبی) ضبط ایده‌بیلمش ایسه‌ده، ایکی سنه صکره کندیسی ایادیٔ مسلمینه اسیر دوشمکله، فدیهٔ نجات اوله‌رق کری ویرمکه مجبور اولمشدی. آنجق اسکی شهر شمدیکینك ۶ کیلومتره آشـاغیسنده ودکیزه دها قریب اولوب، ملوك چراکسـه‌دن بیبرس طرفنـدن هدم وتخریب اولنمغله، انقاضندن شمدیکی شهر بنا اولنمشدر. یاقوت حموی دمیاطك اثواب فاخره‌سیله وصید ماهیسیله مشهور اولدیغنی بیـان، وبو اثوابك بهری اوج بیك آلتونه قدر صاتلدیغنی علاوه ایدیور. — دمیاط غربیه مدیریتی داخلنده بولینورسـه‌ده، قاهره واسکندریه ورشید کبی آیریجه اداره اولنه‌رق، دائره‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۱ مربع کیلومتره واهالیسی ۴۳۶۱۶ کشیدر.

دمیانه اندلسده اکـشونه اعمالندن بر قصبه اولدیغی « معجم البلدان » ده مسطوردر.

دمیتروف (Dmitrov) روسـیه نك موسقوه ایالتنده وموسقوه‌نك ۶۵ کیلومتره شمـالنده بر قصبه اولوب، ۳۲۰۰ اهالیسی واردر.

دمیتری (Dmitri, Dimitri) یاخود دیمتری روسیه حکمدارلرندن درت کشینك اسمیدر:

برنجیسی آلکسـاندر نوسـکینك اوغلی اولوب، ۱۲۷۶ تاریخ میلادیسـندن ۱۲۹۴ تاریخنـه‌دك ولادیمیرده پرنس عنوانیله حکومت سـورمش؛ وبرادری (آندریا) ایله اوغراشوب، نهـایت کندیسیله اوبوشمش ایسـه‌ده، تاتارلر ممـالکنی استیلا ایدنجه، مقاومته مقتدر اوله‌مدیغیچون، راهب اولوب، انزوایه چکلمشدی.

— ایکنجیسی (تورلی) دیمکله معروف اولوب، ۱۳۲۳ تاریخ میلادیسندن ۱۳۲۶ یه قدر ولادمیرده بیوك پرنس عنوانیله حکومت سورمش ایسه‌ده، تاتارلرك امریله حرکت ایتمکه مجبور اولوب، نهایت پدرینك قاتلنی اولدیردیکیچون، تاتارلرك خانی اوز بك خانك امریله اعدام اولنمشدر.

— اوچنجیسی (سوزدالی) لقبیله ملقب اولوب، ۱۳۵۹ دن ۱۳۶۲ یه قدر موسقوه‌ده حکومت سوردکدن صکره، کندی عمزاده‌سی ایوان اوغلی دمیتری‌یه ترکه مجبور اولمشدر.

— دردنجیسی (دومسقوی) لقبیله ملقب اولوب، اوچنجی دمیترینك قیزینی تزوج ایتدکدن صکره، ۱۳۶۳ ده قائن پدرینی تختی کندیسنه ترك ایتمکه مجبور ایدوب، ۱۳۸۹ تاریخنه دك حکم سورمش؛ وادعای حکومت ایدن (تور) و (یازان) پرنسلرینی و(دون) کنارنده تاتارلری مغلوب ایتمش ایسه‌ده، بعده بونلر طرفندن پایتختی دخی ضبط و غارت اولنغله، کندیلرینه جزیه اعطاسنه مجبور اولمشدی.

— دیگر بردمیتری دخی دردنجی ایوانك اوغلی و (روریق) سلاله‌سنك بکنا وارثی اولوب، چوجق ایکن، برادری (فدور) ك وصیسی (غودونوف) طرفندن خفیاً قتل ایتدیرلمکله، بونك غیبوبتی بعض اشخاصك دمیتری اولمق ادعاسیله ظهورینه سببیت ویرمشیدی. بونلرك اك اهمیتلیسی ۱۶۰۳ده لهستانده ظهور ایدیدر، که بر چوق عسکر جمعیله، مرقوم (غودونوف)ی مغلوب ایده‌رك، بونك بغته‌ً وفاتی اوزرینه، ۱۶۰۵ ده روسیه ایمپراطوری اولمش ایسه‌ده، روسلرك عاداتی تحقیرله اهلیلری جابه وترجح ایتدیکیچون، برسنه‌صکره (شویسکی)طرفندن قتل اولنمشدر. اوندن‌صکره دها بر طاقم دوزمه دمیتریلر چیقوب، نهایت (رومانوف) سلاله‌سنك تقرری بوادعالره ختام ویرمشدر.

دمیتریف { (Dmitrieff) (ایوان ایوانویچ) روسیه مشاهیر شعراسندن اولوب، ۱۷۶۰ ده (سیمبیرسك) ده طوغمش، و۱۸۳۷ ده وفات ایتمشدر. ابتدا عسکر اولوب، میرالای رتبه‌سنی احراز ایتمش؛ وبرنجی پاولونك زمانده مدعیٔ عمومی وآلکساندرك زمانده عدلیه ناظری

اولمش ایدی. بعض منظوم حکایات و امثالی و سائر اشعاری واردر.

دمیرآپاران { شروانده کوك صو نهرینه تابع برچایدر.

دمیرجی { دمیر خصار، دمیرطاش، دمیر قپو وسائره. [«تیمورجی» وسائره ماده‌لرینه مراجعت بیوریله]

دمیره { مصرده دمیاط قرینده ونیلك ایکی ساحلنده بیوك برقریه اولوب، مشهور دمیری ایله برچوق علما ومحدثینك مسقط رأسی بولنمشدر.

دمیری { (کمال الدین محمد بن موسی) مشاهیر علمادن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، مصرك آنف‌البیان دمیره قریه‌سنده طوغمش؛ و۸۰۸ تاریخنده وفات ایتمشدر. «حیوة الحیوان» عنوانیله بیوك برتألیفی واردر، که حروف هجا ترتیبیله کافهٔ حیوانانك اسملرینی واحواللرینی و هربری حقنده بر طاقم منقولات وحکایاتی حاویدر. دمیری علوم‌طبیعیه علماسندن اولمدیغیچون، تاریخ طبیعی نقطهٔ نظرندن بو کتابك اهمیتی پك آز اولوب، برچوق خطایالی وبعض نامعقول‌تفصیلاتی‌حاوی‌ایسه‌ده، کثرت‌محتویاتی‌حسبیله پك شهرت قزانمشدر. آوروپالیلر دمیری‌یی مشهور بوفونه‌تشبیه ایدوب، عربلرك بوفونی‌تسمیه‌ایتمشلردر. «حیوة‌الحیوان» ی برچوق ذوات اختصار، وبعضلری تنقید وتصحیح ایتمشلردر. حکیم شاه محمد قزوینی یاوز سلطان سلیم خانك نامنه فارسی‌یه ترجمه ایتمشدر. ترکجه‌ده دخی برمختصر ترجمه‌سی واردر.

دمین { (Demmin) پروسیه‌نك پومرانیا خطه‌سنده، (اسنتن) ایالتنده واستتنك ۱۳۸ کیلومتره شمال غربیسنده ومکلنبورغ حدودی قربنده برقصبه اولوب، ۹۷۸۵ اهالیسی وچوخه وبز وتوتون فابریقه‌لری واردر.

دناقل { (دنقلی) نك جمعی اوله‌رق، حبش ایله بحر احمر آره‌سنده ساکن اولان قومه ویریلان اسمدر. [«آفار» ماده‌سنه مراجعت.]

دنانیر { خلافت عباسیه زمانده حسن الحان وشعر وادبله کسب شهرت ایتمش‌ایکی مغنیه‌نك اسمیدر:

برنجیسی وزیر شهیر یحیی بن خالد برمکینك جاریه‌سی اولوب، سالفة الترجمه (بذل) ك شاکردیدر؛

ومشاهیر موسیقیوندن ابراهیم موصلی واوغلی اسحاق موصلی ایله صحبتی واردر. هارون الرشید صاحبهٔ ترجمه‌نك تغنیسنه زیاده‌سیله مفتون اولوب، یحیانك قوناغنه کیندکجه، الحانندن تلذذ ایدر ایدی. حسن وآنی دخی الحانیله متناسب اولوب، صالح بن هارونك آزادلیسی اولان مهرهٔ موسیقیوندن وشعرادن عقیل دنانیره اولان عشق وعلاقه‌سیله شهرت بولمشدر. ذکاوت فوق العاده‌سی وطبیعت شعریه‌سی دخی وار ایدی. برکون افندیسیله باغچه‌ده طولاشیرکن، یحیی:

الورد احسن منظراً فتمتعوا بالحظ منه

بیتنی اوقویجه، دنانیر بداهةً شوبیتی سویلمشدی:

فاذا انقضت ایامه و رد الخدود ینوب عنه

ابراهیم موصلینك دنانیرك بر بیتنه‌سنی تصحیحه چالیشوب مقتدر اوله‌مدیغی، یعنی هیچ برقصور بوله‌مدیغی اوغلی اسحاق موصلیدن مرویدر.

—— ایکنجیسی شعرا وصلحادن ابن کناسه‌نك جاریه‌سی اولوب، زمانی ادبا وشعراسیله صحبت ومشاعره‌سی وارایدی. بوجمله‌دن اولان علی بن عثمان کلابی‌یی برکون محزون کورمکله، سببنی صوروب، برادری وفات ایتمش اولدیغنی خبر آلنجه، بداهةً شو قطعه‌یی سویلمشدی:

بکیت علی اخ لك من قریش
فابکانا بکاؤك یاعلی
فمات و ما خبرناه ولکن
طهارة صحبه الخبر الجلی

دنباوند [« دماوند » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دنبیغ (Denbigh) انکلتره‌نك (والس) خطه‌سنده و(روتین)ك ١١ کیلومتره شمال غربیسنده همنامی اولان سنجاغك مرکزی برقصبه اولوب، ٦٢٥٥ اهالیسی، دباغخانه‌لری وبراسکی قلعه خرابه‌لری واردر.

دنتون (Denton) انکلتره‌نك لانقاستر سنجاغنده، (تامه) نهری قربنده و(مانچستر)دن (شفیلد)ه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده برقصبه اولوب، ٥١٢٠ اهالیسی، معدن کوری وشابقه فابریقه‌لری واردر.

دَندانقان مرو ایله سرخس آره‌سنده برقصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمش اولدیغی حالده، ٥٥٣ تاریخنده اتراك طرفندن تخریب ایدلمش اولمغله، یاقوت حموی یالکز ویرانه‌لرینی کورمش اولدیغنی بیان ایدیور.

دَندَر نوبه‌نك جهت جنوبیه‌سنده برنهردر، که حبش طاغلرندن نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، ٤٠٠ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، نیلی ترکیب ایدن ایکی نهردن (بحرازرق) ه دوکیلور.

دَندَره صعید مصرده ونیلك ساحل یسارنده اوله‌رق (کنه)نك ٥ کیلومتره غربنده و٢٦°٨′٣٦″ عرض شمالی ایله ٣٠°١٦′١١″ طول شرقیده بر قریه اولوب، اسکی یونانیلرك (تنطوریس) و قبطیلرك (تناطوره) تسمیه ایتدکلری برشهر قدیمك خرابه‌لری اوزرنده واقعدر. غایتله جسیم برمعبدینك اکثر اقسامی هنوز قائمدر. بومعبدك بطالسه زماننده تأسیس ایدلمش اولدیغی کرك هیروغلیف ایله وکرك خط یونانی ایله دیوارلرنده بولنان کتابه‌لردن وقلیوپاتره‌نك رسمندن آکلاشیلیورسه ده، فراعنه زماندن قالمه دها اسکی بر معبدك انقاضیله یاپلمش اولدیغی دخی بعض حفریاتدن استنباط اولنمشدر. اك اسکی معبد (هاطور) الههٔ کاذبه‌سنك عبادتنه مخصوص اولوب، شهر دخی اوکا منسوب عد اولنوردی؛ وبومناسبتله (تناطور) یاخود (تن‌هاطور) یعنی « ارض هاطور » تسمیه اولنمشدی. معبد مذکور فن معماری نقطهٔ نظرنجه مصنع ایسه‌ده، برتدنی دورنده تجدید اولنمغله، رسوم وخطوطی بك عادیدر. دندره‌نك ازمنهٔ قدیمهٔ اسلامیه‌ده دخی باغ وباغچه‌لری چوق اولدیغجه برقصبه اولوب، قضا مرکزی بولنمش اولدیغی یاقوت حموینك تعریفندن آکلاشیلیور.

دنقله یاخود دنکله [« دمقله » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دنکور (Dankor) هندستانك (میرات) خطه‌سنده و(بلندشهر)ك ٣٥ کیلومتره غربنده اوله‌رق (جمنه) نهری تابعلرندن بر چایك اوزرنده واقع برقصبه اولوب، ٤٥٢٥ اهالیسی واطرافنده منبت براووه‌سی واردر.

دنکیز (یعنی دکیز) بواسمله قیرغیزلر ءالکنده بر قاچ کول بولنوب، اك بیوکلری (آق‌مولنسك) ایالتنده‌کی شمالی وجنوبی دنکیزدر.

برنجیسی (اومسق)ك ۱۶۰ كیلومتره جنوبنده واقع اولوب، بویی ۷۵ واكی ۲۵ كیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی‌ده ۱۲۶۹ مربع كیلومتره‌در . (سلنه) ایله (قزیل قره‌صو) چایلری بوكوله دوكیلور. برنجیسنك مجراسی ۳۰۰ كیلومتره طولنده وبالیغی چوقدر.— ایكنجی كول آق‌مولنسكك ۱۲۸ كیلومتره جنوب غربیسنده واقع اولوب، بویی ۹۰ ، اكی ۳۵ كیلو. متره ومساحهٔ سطحیه‌سی دخی ۱۵۰۲ مربع كیلومتره. در. بونك صویی طوزلیدر.

دنن { (Denain) فرانسه‌نك «شمال» ایالتنده، (والانسیانه) قضاسنك (بوشن) ناحیه. سنده وبوشنك ۱۰ كیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ۱۱۷۴۰ اهالیسی، معدن كوری، دمیرخا. نه‌لری، شكر واسپرتو فابریقه‌لری ودكیزه قدر سیرسفائنه صالح برجدولی واردر.

دنور { یاخود دنورسیتی (Denver, Den-ver City) آمریقه‌ای شمالیده ء لك مجتمعه‌نك وسطلرنده واقع (قولورادو) مملكتنك مركزی برشهر اولوب، «قیالی طاغلر» ك شرقی اتكندن ۲۰ كیلومتره‌لك مسافه‌ده، (میسوری) یه تابع (پلاته) نهرینه دوكیلن (سوث فورق) چاینك جنوبی قولی اوزرنده و ۱۶۲۴ متره‌لك ارتفاعده واقع و ۲۰۰۰۰ اهالیی جامعدر . پك یكی برشهر اولوب، ۱۸۵۸ده تأسیس اولندیغی حالده، اهمیت تجاریه‌سی حسبیله، كوندن كونه كسب عمران وتوسع ایتمكده‌در.

دنهام { (Denham) ایرلانده مشاهیر شعرا. سندن اولوب، ۱۶۱۵ ده دوبلینده طوغمش، و۱۶۶۸ ده وفات ایتمشدر. بعض منظوم هاله وفاجعه‌لر ایله سائر آثار منظومه‌سی واردر.— بو اسمده انكلتره سیاحلرندن بری دخی واردر ، كه ۱۷۸۶ ده لوندره ده طوغوب، ۱۸۲۸ ده وفات ایتمش؛ وسودانه برسیاحت ایدوب، سیاحتنامه‌سنی یازمشدر.

دنیا { (Denia) [«دانیه» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

دنیا { عرب شاعره‌لرندن مشهور ایكی جاریه‌نك اسمیدر :

برنجیسی (دیك الجن) دینمكله معروف شاعر عبد. السلامك جاریه‌سی اولوب، ابن خلكانك روایتنه كوره، افندیسی كندیسنك بركوله‌سیله مناسبات غیر مشروعه‌سی اولدیغندن شبهه‌لنه‌رك، ایكیسنی قتل ایتمشدی. «اغانی» ده ایسه دیك الجنك قتل ایتدیكی جاریه‌نك اسمی (ورد) اولدیغی مسطوردر. شو بیت براوغلنك وفاتنده سویلدیكی مرثیه‌سندندر :

بأبي نبذ تك بالعراء المقفر
وسترت وجهك بالتراب الاعفر

— ایكنجیسی دولت عباسیه شعراسندن بصره‌لی (ابوعیینه)نك جاریه‌سی ومعشوقه‌سیدر.

دنیپر { (Dnieper) روسیه‌نك قسم جنوبیسنده بیوك بر ایرماقدر ، كه روسیه‌نك وسطلرنده، واقع (اسمولنسك) ایالتنده ۵۵°۵۲′ عرض شمالی ایله ۳۱°۲۰′ طول شرقیده واقع (مشاره) كولندن چیقه‌رق، (دوروغوبوژ)ه قدر جنوبه وبعده غربه طوغری جریانله، (موهیلف) ایالتنده (اورشه) قصبه‌سنه واصل اولنجه، ینه جنوبه، و (برزینه) نهرینی آلدقدن صكره، جنوب شرقی‌یه طوغری دونه. رك، موهیلف، چرنیغوف وپولتاوه ایالتلرینی مینسك، كیف، خرسون ویقاترینوسلاف ایالتلرندن آیردقدن صكره، بوصوك ایالته كیروب، یقاترینوسلاف شهرینه واصل اولنجه، بردن بره جنوبه و (آلكساندروفسق)ه واصل اولدقدن صكره غربه ونهایت غرب جنوبی‌یی دونوب، ابتدا یقاترینوسلاف ایله تاوریده وبعده تاوریده ایله خرسون ایالتلری بیننده‌كی خط حدودی تشكیل ایله، خرسون شهری ایچندن دخی كچدكدن صكرد، (دنیپر لیمانی) اسمیله یاد اولنان وغربدن، شرقه ممتد اولان طار واوزون بر خلیجك ایچنه دوكیلور . بوخلیجك شماله طوغری ممتد اولان برقولنده‌ده نیقو. لایفك ایچندن آقان (بونغ) و(اینغول) نهرلری منصب اولور . مجراسی ۱۹۵۰ كیلومتره طولنده اولوب، قسم اعظمی سیر سفائنه صالحدر؛ ویقاترینوسلاف ایله (آلكساندروفسق) آره‌سنده قیالری ودیكر بعض محللرنده دخی اینیشلری سیر سفائنه بر درجه‌یه قدر مانع اولیورسه‌ده، بونهر جنوبی روسیه‌نك اك بیوك طرق تجارتندن اولوب، هوجه بكدن اخراج اولنان ذخایرك چوغی بوطریقله ایندیریلیر. كیف، یقاترینو. سلاف وخرسوندن بشقه برچوق تجارتكاه شهر وقصبه‌لرك ایچندن كچر. كیفده ۱۰۰۰ متره طولنده دوبه‌لر اوزرینه مبنی بركوزل كوپریسی وایكی برنده

دمیر یول کوپریلری واردر. حوضه‌سی ٤٦٠ ٠٠٠ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، برچوق نهرلرك صولرینی جمع ایدر. که بونلرك بعضلری عادتا بیوك انهاردن معدود اولوب، متعدد تابعلری واردر. تابعلرینك باشلیجه‌لری صولدن: سوی، دسنه، سوله، ووسقلا، اورل وسامارە؛ صاغدن دخی: برزینه، برپیت و(روس) نهرلریدر. لیانه دوکیلان (اینغول) ایله (بونغ) دخی (دنیپر)ك تابعلرندن عد اولنه‌بیلیر. (دنیپر) ایرماغنك ثانیه‌ده دوکدیکی صو ٢٨٠٠ مکعب کیلومتره مقدارنده‌در. مجراسنك بعض محللرنده بر طاقم بطاقلقلی چایرلر تشکیل ایدر. بالیغی پك چوقدر. بو ایرماق ازمنهٔ قدیمه‌ده (بوریستنه) تسمیه اولنوب، ترکلر عندنده (اوزی) وتاتارلرجه (اکثی صو) اسمیله معروفدر.

دنیس { یاخود دیونیسیوس (Denys, Dionysius) «قدیم» و «ظالم»

دیمکله مشهور اولوب، سیجلیه‌ده‌کی (سیراقوسه) شهرنده حکمدارلق ایتمشدر. مجهول بر عائله‌یه منسوب اولوب، وطنداشلرینك قارتاجلیلره قارشی ایتدکلری محاربانده نفر خدمتیله کوستردیکی جسارت و شجاعتله آرقداشلرینك محبتنی قزاندقدن صکره، میلاددن ٤٠٥ سنه اول، ٢٥ یاشنده اولدیغی حالده، حکمدارلغنی اعلان ایده‌رك، قارتاجلیلری سیجلیه‌دن اخراج ایتدکدن بشقه، ایتالیانك بعض سواحلنی دخی ضبط ایتمشدی. و٣٨ سنه حکومت سوردکدن صکره، قبل المیلاد ٣٦٧ تاریخنده ٦٣ یاشنده اولدیغی حالده، بر ضیافتك عقبنده هضمسزلکدن وفات ایتمشدر. ظلمیله برابر محب علم وعرفان اولوب، سرایی مجمع علما وادبا ایدی. حتی حکیم شهیر افلاطونی دخی جلب ودعوتله، حقنده حرمت ورعایت ایتمشیدی. کندیسی دخی ادیب وشاعر اولوب، یازدیغی بر حماسه‌سی آتنه‌ده مظهر تحسین اولمشیدی.

— ایکنجیسی «کنج» لقبیله ملقب اولوب، برنجینك اوغلیدر. پدرینك وفاتنده اینشته‌سی (دیون)ك وصایتیله خلق اولوب، افلاطونی جلب ایتمش، وحکیم مشارالیهك کوستردیکی طریقه سلوك ایدر کبی کورنمش ایسه‌ده، بعده افلاطونی طردله، ظلم وسفاهته قویلمش؛ و وصیسی دیونی نفی ایتمش ایدی. آنجق دیون باشنه برمقدار عسکر جمع ایله، سیراقوسه‌یی اوچ کونده ضبط ایده‌رك، قبل المیلاد ٣٥٧ ده دنیسی طرد واخراج ایتمش ایدی. اون سنه صکره دنیس سیراقوسه‌یی یکیدن ضبط ایتمش ایسه‌ده، نهایت (قورنته) قائدلرندن (تیمولئون) طرفندن اسقاط اولنه‌رق، قورنته‌یه کیدوب، مکتب معلمی اولمشیدی.

دنیس { یونان قدیم علما و مورخلرندن دخی بو اسمله درت کشی کلمشدر:

برنجیسی (میلت) لی اولوب، میلاددن ٥ عصر اول یاشامش، وایکی تاریخ یازمشدر.

— ایکنجیسی (هالیقارناسه) لی یعنی بودرروملی اولوب، میلاد عیسادن ٣٠ سنه اول رومایه کیتمش، و میلاددن ٧ سنه اول «رومانك احوال قدیمه‌سی» عنوانیله برکتاب نشر ایتمش ایدی، که روماليلرك تاریخ قدیمنه دائر پك مفصل ومکمل معلوماتی حاویدر. بو کتابك ٢٠ فصلندن یالکز ١١ فصلیله دیکرلرندن بعض فقره‌لر باقی وموجوددر. منطق وادبیاته و یونانك مشهور محررلری آثارینی تنقیده متعلق بعض آثاری دخی واردر.

— اوچنجیسی عن‌اصل تراکیالی اولمغله، تراکیایه نسبتله شهرت بولوب، قبل المیلاد ١٠٠ تاریخلرنده اسکندریه‌ده طوغمش، واك اول لسان یونانینك صرف ونحوینی وضع ایتمشدر. پومپیوس زماننده رومادە معلملك ایدردی. یازدیغی صرف و نحو کتابی موجوددر.

— دردنجیسی «سیاح» لقبیله ملقب اولوب، اسکندردن صکره ایرانده قالان یونانیلر اولادندندر، و (سوسیانه) یعنی خوزستان خطه‌سنك (خاراکس) مدینهٔ قدیمه‌سنده طوغمش، ومیلادك برنجی قرننده یاشامشدر. منظوم برسیاحتنامه‌سی واردر، که متنی ولاتینجه منظوم ومنثور ترجمه‌لری موجوددر.

دنیس { (سنت —) خرستیانلرك بو اسمله ٣ عزیزلری واردر:

برنجیسی حواریوندن (پاولوس) ی محاکمه ایتمش اولان محکمهٔ عالیه اعضاسندن بولنمش اولمغله، (حاکم Aréopagite) لقبیله ملقب اولوب، مشارالیهك

مدافعه یوللی سویلدیکی سوزلره قانەرق، خرستیان اولمش؛ وبوندن طولایی ۹۵ تاریخ میلادیسنده، احراق بالنار اولنمشدر. پاولوس طرفندن آتنه پسقپوسلغنه نصب اولنمشدی. عقائد وتصوفه وکلام وفلسفه‌یه متعلق بعض آثار بوکا اسناد اولنیور. تشرین اولک ۳ نده یورطیسی اجرا اولنور.

— ایکنجیسی ۲۵۰ تاریخ میلادیسنده رومادن نشر دین ایچون غالیایه کوندریلەرك، برنجی اولەرق پارس پسقپوسی اولمش، وفرانسەده بر چوق کلیسالر تأسیس ایتمشدر. (والریان)ك تعقیباتی صره‌سنده ۲۷۲ تاریخنده قتل اولنمشدر. یورطیسی تشرین اولك ۹ نده اجرا اولنور.

— اوچنجیسی ۲۵۹ تاریخ میلادیسندن ۲۶۰ تاریخنەدك برسنه رومادە پاپالق ایتمشدر. کانون اولك ۲۶ سنده یورطیسی اجرا ایدرلر.

دنیس { (Denys) پورتکیز قراللرندن اولوب، ۱۲۶۱ تاریخ میلادیسنده لیسبونەده طوغمش، و ۱۳۲۵ ده وفات ایتمشدر. ۱۲۷۹ ده پدرینه خلف اولوب، دره بکلرینه قارشی اهالی‌یه برطاقم امتیازات ویرەرك، وعلوم ومعارفی حمایه ایدەرك، تبعه‌سنك محبتنی قزانمشیدی.

دنیستر { (Dniester) آوستریا ایله روسیه‌نك جنوب غربی جهتنده بریوك ایرماقدر، که (قاربات) سلسلهٔ جبالنك شمالی اتکلرنده نبعان ایله، جنوب شرقی‌یه طوغری آقەرق، وصاغ وصولدن برچوق چایلر اخذ ایدەرك، غالیچیا خطه‌سنی بوینه شق، و ۵۵۰ کیلومترەلك مسافه‌یی قطع ایتدکدن صکره، خوتینك، اوست طرفنده روسیه‌یه دخول ایله، (بسارابیه) خطه‌سنی (پودولیه) خطه‌سندن وخرسون ایالتندن فصل وتفریق ایله، موهیلف، کیشنف وبندر شهر وقصبه‌لرندن بالمرور، هوجه بکك جنوب غربیسنده واقع آق کرمان قوینه دوکیلور. مجراسی ۱۲۰۰ کیلومترە طولنده اولوب، ثانیه‌ده حد وسطی اولەرق، ۲۱۲ مکعب مترە صو دوکر. مجراسنده برچوق قوم سدلری بولنوب، بیوك سفائنك سیرینه مانع اولیورسه‌ده، کوچك کیلرله خیلی ذخیره ایندیریلیر. بالیغی پك چوقدر. تابعلری چوق ایسه‌ده، هیچ بری بیوك وشایان ذکر دکلدر. بونهر اسکی زمانده (توراس) تسمیه اولنوب، حدود عثمانیه‌یی تشکیل ایتدیکی زمانلرده ترکجه (طورله) اسمیله معروف ایدی.

دُنَیسِر { جزیرەده ماردینك ۱۲ کیلو مترە جنوب غربیسنده بربلده اولوب، یاقوت حموی چوجقلغنده بونی برقریه وبعده جسیم وکوزل برشهر حالنده کورمش اولدیغی و(قوچ حصار) دخی تسمیه اولندیغنی بیان ایدیور. الیوم بو اسمله کوچك بر قصبه حالندەدر. مشاهیر اطبا وشعرادن (عمادالدین دنیسری)نك وطنیدر.

دنیسری { [«عماد الدین دنیسری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دوا { (Deva) اسپانیاده بو اسمله ایکی نهر واردر:

بری ایکی قستیله خطه‌سنده قاینار حالنده نبعان ایله، غرب برطاقم بوغازلردن کچدکدن صکره، (آستوریا)نك (اوویدو) ایالتنه کیرەرك، بحر محیط آطلاسیکك (ریا) قوینه دوکیلور. مجراسیله حوضه‌سنه نسبةً صویی پك چوقدر.

— دیکری (کیپوزقوآ) ایالتنده پیرنه طاغلرندن نبعان ایله، دربن وغریب بر وادی ایچندن جریان ایدەرك، همنامی اولان قصبه‌ده بحرمحیط آطلاسی‌یه منصب اولور.

دوا { (Deva) اسپانیانك ایالات شمالیه‌سندن (کیپوزقوا) ایالتنده و (سان سباستیانو)نك ۴۷ کیلو مترە غربنده اولەرق همنامی اولان نهرك منصبنده برقصبه اولوب، ۲۵۰۰ اهالیسی ومشهور دکیز حاملری واردر.

دوا { [«دیو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دوآب { «ایکی صو» دیمك اولان بو اسم هندستانك جهت شمالیه‌سنده ایکی نهر آره‌سنده بولنان بعض یرلره اطلاق اولنور. بونلرك اك بیوکی (کنك) ایله (جمنه) نهرلرینك (هیمالایه) جبالندەکی منبعلرندن (اله آباد)ده واقع تلاقیلرینه قدر آره‌لرنده ممتد اولان واسع براووەدر، که شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه متوجه اولان طولی ۷۲۰، (مترە) ایله (فرح آباد) آره سنده اولان عرض اعظمی ۲۰۰ وعرض وسطیسی ۱۰۰ کیلومترەدر. غایتله منبت

بریر اولوب مذکور ایکی نهر آره‌سنده آچلمش برچوق جدوللرله اروا اولنور، وکلیتلی پاموق وپرنج محصولاتی ویرر. کلکته‌دن پیشاوره کیدن دمیریول خطی بواووه‌یی اورته‌سندن شق ایتدیکی کبی، سیر سفائنه صالح اولان مذکور ایکی نهر دخی محصولاتک اخراجنی تسهیل ایدر. — پنجاب قطعه‌سنک بش نهرندن هر ایکیسنک آره‌سنده‌کی یرلره دخی (دوآب) نامی ویریلیور.

دوآر { (Doire) [«دوره» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دوآرننز { (Douarnenez) فرانسه‌نک ایالات غربیه‌سندن (فینیستر) ایالتنده و(کیمپر)ک ۲۲ کیلو متره شمال غربیسنده اوله‌رق همنامی اولان برکورفزک ایچنده قضا مرکزی برقصبه واسکله اولوب، ۸۶۴۰ اهالیسی وکلیتلی صیدماهیسی واردر. — دوآرننز کورفزی کوزل برقوی اولوب، محیط دائره‌سی ۵۴ کیلومتره‌در.

دواتدار محمد پاشا { مسند صدارت عظمایه چکن وزرای دولت عثمانیه‌دن اولوب، بصره والیسی ایکن اوراده وفات ایدن آشچی باشی محمد پاشانک اوغلیدر. صدر اعظم داماد ابراهیم پاشایه انتساب ایدوب، دواتداری اولمغله، دواتداریک دیمکله شهرت بولمشیدی. صدر مشارالیهک داماد وکتخداسی محمد پاشایه داماد اولوب، بعض معتنا مأموریتلرده بولندقدن صکره، ۱۱۴۳ده واقع جلوس سلطان محمود خان اولده نظردن دوشوب، بعده ینه برطاقم مأموریتلره و۱۱۵۵ده شهر امانتنه تعیین اولنمش؛ ومؤخراً موقوفاتی، ۵۸ده یکیچری افندیسی، ۶۰ده ترسانه امینی و۶۲ده کتخدای صدر عالی اولدقدن صکره، ینه اوسنه مهر صدارت عهده‌سنه تودیع اولنه‌رق، ایکی بچق سنه‌یه قریب مدت امور دولتی اداره ایتمش؛ و۱۱۶۵ده یکیچریلرک بعض اوضاع نامرضیه‌سی رخاوتنه حمل اولنه‌رق، عزل وردوسه نفی اولنمش؛ و۶۶ده مصر والیسی اولمش ایسه‌ده، مصره دخولی کونی وفات ایتمشدر. عالم ودرایتلی برذات ایدی.

دواد { (Devad, Dohat) یاخود دهات هندستانک کجرات قطعه‌سنده و(ملوه) حدودنده برقصبه اولوب، (پنج محل) اسمیله برکوچک حکومتک مرکزیدر. فن حرب نقطهٔ نظرنجه اهمیتلی برموقعده اولوب، اورنک زیب طرفندن یاپلمش بر قلعه‌سی و۱۱۴۷۰ اهالیسی واردر.

دَواسِر { جزیرة العربده نجد ایله عسیر آره‌سنده‌کی (وادی دواسر)ده بولنور بربیوک عرب عشیرتی اولوب، بونلر مستثنی برحالده وباشلیجه دوه قوشی صیدیله یاشارلر. — بصره ولایتنده دخی بو اسمله برناحیه واردر، که عشیرت مذکوره طرفندن اسکان اولندیغندن، بواسمله تسمیه ایدلمش اولمسی محتملدر.

دوالاکیری { (Devalaghiri) یاخود (Dhavalaghiri) هندستان ایله تبت آره‌سنده واقع (هیمالایه) جبال مشهوره‌سنک یوکسک ذروه‌لرندن بر طاغ اولوب، ارتفاعجه جبال مذکوره‌نک اوچنجیسیدر. (نپال) خطه‌سنده و۲۸° ۴۱′ ۸″ عرض شمالی ایله ۸۱° ۸′ طول شرقیده واقع اولوب ۸۱۸۱ متره ارتفاعی واردر. قارله مستور اولوب، بر طاقم بوز دره‌لری واردر. اسمی «آق طاغ» معناسنی بیان ایدیور.

دَوان { حضرموت قطعه‌سنده بیوک بر وادیدر، که یمن طاغلرندن بدأ ایله، شرقه وبعده شرق جنوبی‌یه طوغری اوزانه‌رق، بحر محیط هندی‌یه منتهی اولور. محلنجه کوره (وادی منوا) و (وادی قصر)و (وادی میسرت) اسملریله دخی معروف اولان بواوزون وادی بعض یرلرنده پک دربن وبعض جهتلرده پک واسع اولوب، (وادی نبی) و (وادی آمد) ایله دیکر برطاقم وادیلر دخی تابعلری مقامنده‌در. بو وادینک ایکی جهتی جزیرة العربک اک معمور ومسکون محلی اولوب، سیاحک بری سکز ساعتلق مسافه‌ده ۱۴ قصبه و ۱۰ قریه‌یه تصادف ایتمشدر، که بو قصبه‌لرک‌ده اکثری ۱۰۰۰۰ دن زیاده اهالیلی جامعدر. — سیاح مشهور (نیبوهر) بواسمله صنعادن ۲۵ وساحل بحرده اولان (کشیم) دن ۱۱ کونلک مسافه‌ده برقصبه دخی بولندیغنی بیان ایدیور. یاقوت حموی ایسه بو اسمله عمان ساحلنده برناحیه بولندیغنی یازیور.

دَوان { فارسده برناحیه اولوب، شرابنک کوزللکیله مشهور ایدی. مشاهیر علما وشعرادن ملاجلال‌الدین دوانی بوناحیه‌دن ایدی.

دواناکیری (Devanaghiri) هندستانك میسور خطه‌سنده نکر ایالتنك (چیتالدروغ) قضاسنده وچیتالدروغدن ٤٨ کیلومتره‌لك مسافه‌ده برقصبه اولوب، ٦٥٩٥ اهالیسی واردر.

دوانی [« جلال الدین دوانی » ماده سنه مراجعت بیوریله.]

دواوانیه (Devavanya) مجارستانك ایالات وسطیه‌سندن (هوس) ایالتنك (مزوتیسا) قضاسنده ودبرسینك ٧٥ کیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ١٠٢٠٠ اهالیسی واردر.

دوب (Doubs) فرانسه‌نك شرق جهتنده بربیوك نهردر، که همنامی اولان ایالتده نبعانله، شمال شرقی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، برخیلی مسافه‌ده فرانسه ایله اسویچره حدودینی آیردقدن صکره، اسویچره‌یه دخول ایله، (رین) ایرماغنه طوغری متوجه اولدیغی حالده، اسویچره‌نك (سنت اورسان) قصبه‌سنه واصل اولنجه، بردن بره غربه طوغری دونه‌رك، یکیدن فرانسه‌یه کیرر؛ و (سنت هیپولیت) قصبه‌سنی کچدکدن صکره، شماله طوغری دونه‌رك، (آلنه) قصبه‌سنده (رین) ایله (رونه) ایرماقلری آره‌سنده‌کی جدولله برلشه‌رك، جنوب غربی‌یه طوغری دونر؛ وهمنامی اولان ایالتی یکیدن بریاندن بریانه شق ایده‌رك، و (بزانسون) شهری ایچندن کچه‌رك، بعده (ژوره) ایالتنك دخی شمال غربی قسمنی شق ایله (ساؤنه مع لوآره) ایالتنه داخل اولوب، برخیلی مسافه‌ده غربه طوغری آقدقدن صکره (وردون) قصبه‌سنده (رونه) ایرماغنه تابع (ساؤنه) نهرینه دوکیلور. قسم اعظمی سیر سفائنه صالح اولوب، (آلن)دن (وردون)ه قدر (رونه) ایله (رین) ایرماقلری آره‌سنده برجدول برینی طوتیور. دها بوقاریده برایکی کولك ایچندن کچر، و ٢٧ متره ارتفاعی اولان کوزل برشلاله دخی تشکیل ایدر. منبعیله منصبی آره‌سنده‌کی مسافه ٩٥ کیلومتره‌دن زیاده اولمدیغی حالده، شماله طوغری آقوب‌ده کری دونمسیله، مجراسی ٤٣٠ کیلومتره طولنده‌در.

دوب (Doubs) فرانسه‌نك ایالات شرقیه‌سندن برایالت اولوب، آنفاً البیان نهرك اسمیله تسمیه اولنمشدر. شرق جنوبی جهتندن اسویچره حدودیله، شمال شرقی طرفندن (بلفور) محافظلغیله، شمال غربی جهتندن یوقاری ساؤنه، جنوب غربی جهتندن دخی (ژوره) ایالتلریله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٢٢٧ مربع کیلو متره اولوب، ٣١٠٩٦٣ اهالیسی واردر. اراضیسی (ژوره) سلسله‌لهٔ جبالنك انکلریله بعض شعبه‌لرندن عبارت اولوب، اك یوکسك طاغی اولان (سوشه)‌لك ١٦١٠ متره ارتفاعی واردر. همنامی اولان نهر ایالتی ابتدا کنارندن ودونشنده اورته‌سندن ایکی دفعه شق ایدوب، بوکا تابع بعض چای ودره‌لری واردر. منبت وادیلری چوق اولوب، اوج کولیله برطاقم طوزلی بطاقلقلری دخی واردر. اورمانلریله مرعالری چوق اولوب، دمیر معدنیله مرمر، آلچی وبایی طاشی دخی چیقار. محصولاتی باشلیجه مصر، پتانس، شراب ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارتدر. بیکیرلری قوتلی اولوب، صیغیرلری کوزل وقویون وکچیلری دخی چوقدر. دمیر خانه‌لریله چوخه، بز، کاغد، جام، دانتله وساٸره فابریقه‌لری چوق اولوب، برخیلی غراویره پینیری دخی چیقار. تجارتی ایشلکدر. مرکزی (بزانسون) شهری اولوب، ٤ قضا و ٢٧ ناحیه‌یه منقسم و ٦٣٨ دواٸر بلدیه‌یی جامعدر.

دوبروونديك « ایی وندیك » معناسیله اسلاوجه‌دن مأخوذ اوله‌رق (راغوزه) شهرینه ویریلان اسمدر.

دوبریجه (Dobroudja) روم ایلینك منتهای شرق شمالیسنده وقره دکیز ساحلنده برخطه اولوب، شرقاً قره‌دکیزله وشمال وغرب جهتلرندن دخی طونه ایرماغیله محاط اوله‌رق، یالکز جنوباً بلغارستانه مربوط اولدیغندن، برشبه جزیره صورتنی ابراز ایدیور. بووجهله طبعاً بلغارستانه مربوط اولدیغی حالده، برلین معاهده‌سنده روسیه‌یه اعاده اولنان بساراییه‌نك بر قسمنه بدل رومانیه‌یه ترك اولنمشدر. اصطلاح جغرافیجه دوبریجه خطه‌سی جنوباً بالچیغه قدر ممتد ایسه‌ده، بازارجق قضاسی بلغارستانده قالمشدر.

دوبریجه خطه‌سی مرتفعجه بریر اولوب، طونه وقره دکیز سواحلنده بردن بره انحطاط ایدر. ارتفاع وسطیسی ٦٠ ویا ٨٠ متره اولوب، اك یوکسك یرلری دخی ٥٠٠ متره‌یی تجاوز ایتمز. ایچ طرفلری قوری وصوسز اولوب، طوپراغی قوتلی وکیرجلی اولدیغندن، یاغمور صولرینی بلع ایدر. سیرك بولنان کویلر اهالیسی

يك درين قويولردن صو چيقارمق مجبوريتنده‌در. اوتلر غايتله يوكسك اولوب، اهالينك طوپلاديغي حزتي مقداردن ماعداسي بيرسنه طوتيشوب يانار. آغاجلري هيچ يوق حكمنده‌در. طونه مجراسنه ودكيزه قريب محللرنده ايسه برطاقم كوللر بولنوب، طونه‌نك صولري آرتديغنده، بونلر كسب وسعتله اطرافه صو باصار؛ وحاصل اولان بطاقلقلردن صيتمه‌لر تولد ايدر. ايچ طرفلرنده روسيه‌نك بوجاق يعني بساراييه جهتندن اورايه هجرت ايتمش توغاي تاتارلري بولنوب، زراعتله ورعي اغنامله مشغول اولورلر. بعده قريم تاتارلرندن وقافقاس چركسلرندن برچوق مهاجرلر دخي اورالرده يرلشمش ايسه‌ده، محاربهٔ اخيره‌دن صكره بونلرك‌ده چوغي ممالك عثمانيه‌يه هجرت ايتمشلردر. بناءً عليه شمديكي حالده دوبريجه اولكندن زياده خالي وخرابدر. كوستنجه‌دن (چرناووده)‌يه يعني قره‌دكيز ساحلندن طونه كناريه‌دك ممتد اولان دميريول خطي اوزرنده جنتمكان سلطان عبدالمجيد خان زماننده تأسيس ايدلمش اولان (مجيديه) دن بشقه ايچ طرفنده قصبه بولنميوب، طولجي، ايساقچه، ماچين، خرسووه، چرناووده واسووه قصبه‌لري طونه كنارنده وكوستنجه ايله سنه (سولينه) دخي قره دكيز ساحلنده بولنيور. شمالدن جنوبه اولان بويي ٢٠٠ كيلومتره اولوب، دميريول خطنك قطع ايتديكي اك طار محلي ٥٠ كيلومتره كنيشلكنده ايسه‌ده، شمال وجنوب جهتلرنده وسعتي ٨٠ كيلومتره‌يه قدر چيقار. مساحهٔ سطحيه‌سي تقريباً ١٢٠٠٠ كيلومتره‌در.

دوبلن (Dobeln) صاقسه قراللغنك (لايپسيغ) ايالتنده ولايپسيغك ٦٤ كيلو متره جنوب شرقيسنده قضا مركزي بر قصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهاليسي، چوخه وايپليك فابريقه‌لري ودباغخانه‌لري واردر.

دوبلين (Dublin) ايرلانده‌نك مركزي بر شهر اولوب، جزيرهٔ مذكوره‌نك ساحل شرقيسنده، همنامي اولان بر كوزل قويك ايچنده، (ليفي) نهرينك ايكي ساحلنده و (روآيال قنال) ديدكلري جدولك كنارنده اوله‌رق، ٥٣°٢٣′١٢″ عرض شمالي ايله ٨°٤٠′٢٩″ طول غربيده واقعدر. بيوك وكوزل برشهر اولوب، ٢٥٢٠٠٠ اهاليسي، مصنع كليسالريله كوزل ابنيهٔ عموميه وخصوصيه‌سي، اشجارله مستور كوزل ميدانلري، متعدد جدوللري، آقادمياسي، پروتستانلره مخصوص دارالفنوني وبوكا مربوط نباتات باغچه‌سي، بيوك كتبخانه‌سي، فنون متنوعه موزه‌لري، متعدد جمعيات علميه وفنيه‌سي، آيريجه نباتات وحيوانات باغچه‌لري، اطرافنده كوزل تفرجكاهلري، برقاچ قلعه‌سي، كوزل ليماني ودكيز بانيه‌لري واردر. آلتي دميريول خطي بو شهردن باشلايوب، ايرلانده‌نك هر طرفنه طوغري تشعب ايدرلر. هرنه‌قدر دوبلين صنايع مراكزندن معدود دكل ايسه‌ده، برچوق دميرخانه‌لري، دباغخانه‌لري، جام، يلكن بزي، كاغد، نشاسته، قوله، قناويچه، شاپقه، آرابه، بيره، صابون وسائره فابريقه‌لري وخيلي ايشلك تجارتي واردر. يك ايسكي بر شهر اولوب، بطلميوسك جغرافياسنده (ايلانه) اسميله مذكوردر.— دوبلين قويي واسع وكوزل ايسه‌ده، شرق روزكارينه قارشي آچيق وبعض طرفلري صيغ اولديغندن، شهرك اوكنده صنعي برليمان ونهرك ايكي ساحلنده كوزل ايكي ريختيم ياپيلمشدر. نهرك ايچنده دخي سفائن سير ايدر.

دوبنو (Doubno) روسيه‌نك ايالات غربيه‌سندن (وولهينيه) ايالتنده (ژيتومير) قضاسنده وژيتوميرك ٢٤٥ كيلومتره غربنده اوله‌رق (دنيپر) حوضه‌سنده واقع (ايواق) نهري اوزرنده بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ ي اسرائيلي و قصوري اهلي اولمق اوزره، ٧٩٥٥ اهاليسي، دباغخانه‌لري وتوتون وطوغله فابريقه‌لري واردر. سنه‌ده ايكي دفعه پناير قوريلوب، كليتلي حبوبات، حيوانات، يوك، دري وسائره تجارتي اجرا اولنور.

دوبنيچه (Doubnitza) بلغارستانك صوفيه سنجاغنده و صوفيه‌نك ٥٠ كيلومتره جنوبنده و جرمان صويي كنارنده اوله‌رق (ريلو) طاغنك غربي اتكنده برقصبه اولوب، ٥٥٠٠ اهاليسي واردر.

دوبو (Dubbo) آوستراليانك يكي (جنوبي والس) مهجرنده (لينقولان) ايالتنده و (دارلينغ)، تابع (ماقاريه) نهرينك ساحل يميننده بر قصبه اولوب، حبوبات، شراب، شكر، پاموق، توتون وحيواناته متعلق خيلي تجارتي اولمغله، (سيدني)‌ه بر دميريول خطيله ربط اولنمشدر.

دوبوساری (Doubossary) روسیه‌نك ایالات جنوبیه‌سندن خرسون ایالتنك (تیراسپول) قضاسنده وتیراسپولك ۶۲ وهوجه بكك ۱۶۳ كیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (دنیستر) ایرماغی كنارنده برقصبه اولوب، ۶۴۰۰ اهالیسی وتوتون تجارتی واردر.

دوبوك (Dubuque) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك جماهیر وسطیه‌سندن (یووه) جمهوریتنده، (دسموآر)ك ۲۵۰ كیلومتره شمال شرقیسنده و(سنت لویی)دن ۷۲۰ كیلومتره یوقاریده، (میسیسیپی) ایرماغنك ساحل یمینی اوزرینه حاكم بولنان یوكسك وغایتله لطیف برموقعده واقع سنجاق مركزی برقصبه اولوب، اكثری آلمان اولمق اوزره، ۱۸۴۳۰ اهالیسی واردر. اوحوالیلرده چیقان قورشون معدنلرینك مركزی اولوب، میسیسیپی نهریله ودمیر یول ایله خیلی قورشون وذخایر اخراج ایدر.

دوبهای (Doubhaï) هندستانك كجرات خطه‌سنده و(بارووده)نك ۲۵ كیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ۱۴۹۰۰ اهالیسی، برچوق مصنع بتخانه‌لری، اورته‌سنده كوزل وواسع بر حوضی وعجائب عالمدن عد اولنمغه سزا سوربله قلعه‌لری واستحكاماتی واردر.

دوبینقه (Donbienka) لهستانك (لوبلین) ایالتنده (غروبیه‌شوف) قضاسنده ومركز قضانك ۳۲ كیلومتره شمالنده برقصبه اولوب، ۴۳۴۰ اهالیسی واردر.

دوپویترن (Dupuytren) فرانسه‌نك اك مشهور جراحلرندن اولوب، ۱۷۷۷ده (پیربوفیر) قصبه‌سنده طوغمش، و۱۸۳۵ده وفات ایتمشدر. پارسده طب مكتبنده معلملك وبعض خسته‌خانه‌لرده عملیاتجیلق ایدوب، عملیات جراحیه‌ده‌كی مهارت وموفقیت فوق‌العاده‌سیله شهرت بولمشدر. اوچ ملیون فرانقدن زیاده برثروت قزانوب، پارس طب مكتبنه ۲۰۰۰۰۰ فرانق براقمشدر، كه بونكله برتشریح مرضی درسی آچلمش، واسمنه نسبتله یاد اولنور بر تشریح موزه‌سی كشاد اولنمشدر. بعض تألیفات ومقالاتی واردر.

دوپویی (Du Puy) فرانسه دره‌بكلرندن بر خاندان اولوب، بو خاندانه منسوب (هوغ دوپویی) اوچ اوغلیله برابر اهل‌صلیب كروهنه قاتلمش؛ ونونك اوچنجی اوغلی (رایموند دوپویی) ۱۱۲۱ تاریخ میلادیسنده (جرار)دن صكره قدس شوالیه‌لرینك رئیسی اولوب، عسقلانی دخی ضبط ایتمش ایدی.

دوتاق ارضروم ولایتنك بایزید سنجاغنه تابع (عنتاب)قضاسنك مركزی برقریه‌در.

دوتوآتس‌پان (Du Toits Pan) آفریقای جنوبیده امیدبرونی مهجرنده و (كیمبرلی)ك ۷۲۵ كیلومتره غرب شمالیسنده برقصبه اولوب، اطرافنده چیقان الماس معدنیله مشهوردر. مقدما ۲۰۰۰۰ عمله‌سی وار ایكن، بشقه طرفلرده دها ایی الماسلر بولندیغندن، تدنی‌یه یوز طوتمشدر.

دوجانه (Doudjanah) هندستانك سرهند خطه‌سنده ودهلینك ۸۷ كیلومتره غربنده بر قصبه اولوب، بر كوچك حكومت ممتازهٔ اسلامیه‌نك مركزیدر. ۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر. — دوجانه حكومتی نواب عنوانیله بررئیسك تحت اداره‌سنده اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۵۹ مربع كیلومتره واهالیسی ۲۷۰۰۰ كشیدر.

دوچه یاخود ریودوچه (Rio Doce) یعنی «طاتلی ایرماق» برازیلیا جماهیر متفقه‌سنك جهت شرقیه‌سنده بر نهردر، كه میناس جرائس جمهوریتنده (سرادو اسپیناچو) طاغلرندن اینن برقاچ نهرك اجتماعندن بالتشكل، شرقه طوغری جریانله، (اسپیریتو سانتو) جمهوریتنی دخی شق ایده‌رك، ۱۹°۲۵′ عرض جنوبیده بحر محیط آطلاسی‌یه دوكیلور. مجراسی، ۷۵۰ كیلومتره طولنده اولوب، حوضه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۰۰۰۰۰ مربع كیلومتره‌در. مجراسنك میناس جرائس جمهوریتنده‌كی قسمی بالطه كورمه‌مش اورمانلرله مستور اولوب، سرعتلی اینیشلری وشلاله‌لری چوقدر. (اسپیریتو سانتو) جمهوریتنده‌كی قسمی ایسه دوز وسیر سفائنه صالح ایسه‌ده، منصبنده‌كی قوم سدلری بوكا مانعدر. بعض محللرده ۸۰۰ متره قدر وسعتی واردر. صویی پك براق اولوب، بعض آلتون ریزه‌لرینی دخی حاویدر. منصبنه قریب محللرده بعض بطاقلقلر تشكیل ایدوب، هوایی اخلال وصتمه‌یی تولید ایدر.

دودرستاد { (Duderstadt) پروسیه‌نك شمال غربیسنده واقع هانووره حكومتنده، (هیلد سهایم) سنجاغنك (اوستروده) قضاسنده و اوستروده‌نك ۲۵ كیلومتره جنوبنده برقصبه اولوب، ۴۱۲۵ اهالیسی ویوك منسوجات فابریقه‌لریله پك ایشلك حیوانات بازاری واردر.

دودفانت { (M. du Deffant) — ماركیزه حسن وآنیله وعقل وذكاوتیله مشهوره بر فرانسز قادین اولوب، ۱۶۹۷ ده طوغمش، و ۱۷۸۰ ده پارسده وفات ایتمشدر. اصیل لكن فقیر برعائله‌یه منسوب اولوب، پك كنج ایكن خرجلی یاشلی اولان ماركی دودفانته وارمش؛ ومتعاقباً كندیسندن آیریلوب، مشربی آچیقجه اولمغله، زمانك كبرا وحكماسیله كوریشه‌رك، بر عشاق دائره‌سی مركزنده امرار عمر ایتمكه باشلامشیدی. وولتر ایله دالمبرت سالوننه دوام ایدنلرك جمله‌سندن اولوب، بونلرله وسائر بعض ذواتله اولان مكاتبه‌لری مشهوردر، وجمع نشر ایدلمشدر. ۵۴ یاشنده ایكن ایكی كوزندن كور اولمش ایسه‌ده، ینه هركس صحبتنه میل وشتاب ایدوب، ۸۴ یاشنه قدر بوحالده یاشامشدر.

دودلی { (Dudley) انكلتره‌نك (ورچستر) سنجاغنده، ورچسترك ۳۸ كیلومتره شمال شرقیسنده وبیرمینغهامك ۱۲ كیلو متره شمال غربیسنده اوله‌رق بر چوق جدوللرله دمیر یوللرك محل تقاطعنده واقع برشهر اولوب، ۴۳۸۰۰ اهالیسی، دمیر وكور معدنلری، دمیرخانه‌لری، جام وایكنه فابریقه‌لری، براسكی قلعه ویرانه‌لری وكوزل برروضه‌سی واردر.

دودونه { (Dodone) اسكی (اپیر) خطه‌سنده (یعنی یانیه ولایتنده) بولنمش بر قصبه اولوب، (ژوپیتر)ك یعنی ابوالآلهه زعم اولنان مشتری‌نك عبادتنه مخصوص بولنمش اولان معبد شهیریله شهرت بولمشدر. بوقصبه ومعبدك موقعی هنوز حقیله تعین ایتمیوب، نارده‌لی موسیو قره‌پانوس یانیه ایله نارده آره‌سنده كشف وتحری ایلدیكی ویرانه‌لرله بعض آثار عتیقه‌دن دودونه‌نك اوراده بولنمش اولدیغنی ادعا، وبوكا متعلق بعض رساله‌لر نشر ایتمش ایسه‌ده، محل مذكور اومیروسك وسائر شعرا ومورخین قدیمه‌نك تعریفاتنه پك‌ده توافق ایتمیور. اومیروس دودونه‌یی «پك شمالی»، «غایت صوغوق وقارلی»، «زیاده مرتفع» صفتلریله توصیف ایدیور. حالبوكه موسیو قره‌پانوسك كشف ایتدیكی ویرانه‌لر آلچق براووه‌ده وهیچ قار یاغماز برمحلده بولنمغله برابر یونان قدیمك حدودینه دخی قریب اولدیغندن، پك شمالی دخی دنیله‌مز. دودونه‌نك (توماروس) اسمنده برطاغك اوزرنده بولنمش اولدیغی معلومدر. بوحالده یانیه ولایتنك جهت شمالیه‌سنده ویرات قصبه‌سی قربنده الیوم (تومور) اسمیله معروف پك مرتفع ومنفرد بر طاغ واردر، كه الیوم جوار اهالیسی عندنده مقدس عد اولنه‌رق، آره‌صره ایچندن طوپ سسنه مشابه چیقان سسك دخی بعض احوال فوق العاده‌یی قبل‌الوقوع خبر ویردیكنه اعتقاد اولنور. بوطاغك تپه‌سنه كیمسه چیقمغه جسارت ایتمیوب، چیقانلرك تلف اولدیغنه دخی اینانیلیر. بوكبی اعتقادلردن، تومور طاغنك اسمیله حال وارتفاعندن، یونانه نسبتله پك شمالده بولنمسندن واوته‌نده بولنان بعض ویرانه‌لردن (دودونه)نك اوراده بولنمش اولمسی احتماله دها قریبدر. هرحالده دودونه شهرك ویا معبدك جسامت ومعموریتیله مشهور اولمیوب، بادیء شهرتی قدیملكی وكهانتك ادعا اولنان اصابتی ایدی. بومعبد اساطیر یونانیه‌نك اصل موجدلری اولان (پلاسج) قومنه مخصوص اولوب، جوارلرینك بتون اهالیسی بوجنسیته منسوب بولنمش اولدقلری كبی، معبدده اجرای كهانتله غائبدن خبر ویرن قوجه قاریلر دخی پلاسج قومی نساسندن ایدی. معبدك یاننده مشتری‌یه مخصوص زعم اولنان برجسیم میشه آغاجیله برطاقم كوكرجینلر وبعض جسیم قزانلر بولنیوردی. كهانت باشلیجه سسله اجرا اولنوب، كاهنه‌لر روزكارك میشه آغاجنك یاپراقلرینه اوردیغی‌چیقاردیغی سسدن، كوكرجینلرك اوتمه‌سندن وقزانلره اوردقجه چیقان صدادن احكام چیقاریرلردی. دودونه معبدی پلاسجلر، مخصوص ایدیسه‌ده، یونانیلرك وسائر اقوامك دخی بوكا رعایت واعتبارلری زیاده اولوب، پك اوزاقلردن هدیه‌لرله كیده‌رك، استخاره ایدرلردی.

دور { (Dour) بلجیقه‌ده (هاینو) خطه‌سنده (مونس) ایالتنده ومونسك ۱۶ كیلومتره غرب جنوبیسنده بر قصبه اولوب، ۹۸۶۵ اهالیسی، كوزل معدن كوری، ایپلیكخانه‌لری، دباغخانه‌لری وایپ فابریقه‌لری واردر.

دور { سائر اسملره اضافتله عراق و خراسان وسائر طرفلرده بعض قرا ومحلاتك } اسمی اولوب، بونلرك هربری (دوری) لقبیله ملقب بعض علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

دوراچو { (Durazzo) دراج قصبه‌سنه السنهٔ اجنبیه‌ده ویریلن اسمدر . } [«دراج» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دورامه { نجدده ریاضك ۱۱۰ کیلومتره غرب شمالیسنده وایراندن مکهٔ } مکرمه‌یه کیدن حجاج طریقی اوزرنده اوله‌رق حنیفه وادیسنده برقصبه اولوب، ۸۰۰۰ اهالیسی واردر. وهابیلر مسئله‌سنده مصرلی ابراهیم پاشا طرفندن تخریب اولنمش ایسه‌ده، یکیدن کسب معموریت ایتمشدر.

دوران { یمنده صنعانك ۷۰ کیلومتره جنوبنده براسکی قصبه‌در. }

دورانسه { (Durance) فرانسه‌نك شرق جنوبی جهتنده برنهردر. که ابتدا } لیا حدودنده آلپ سلسلهٔ جبالك (ژنوره) طاغندن نبعانله، جنوب وجنوب غربی‌یه طوغری آقه‌رق، وصاغ وصولدن برطاقم چایلر آله‌رق «یوقاری آلپ» ایالتنی شق، وبرخیلی مسافه‌ده ایالت مذکوره ایله «آشاغی آلپ» ایالتنك حدودینی تفریق ایتدکدن صکره، بوایکنجی ایالته داخل اولور، وبعده غرب شمالی‌یه طوغری دونه‌رك، «رونه منصبی» ایالتنی (ووقلوزه) ایالتندن تفریقله، (آوینیون) شهرینك آلت طرفنده (رونه) ایرماغنه دوکیلور. مجراسنك طولی ۳۸۰ کیلومتره اولوب، حوضه‌سی ۱۳۴۰۰ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. صویی چوق وبتاغی واسع ایسه‌ده، جریانی سرعتلی اولوب، اینیشلری دخی چوق اولدیغندن، سیر سفائنه صالح اولمیوب، یالکز کراسنه ایندیرمکه یارار.

دورانغو { (Durango) مکسیقه‌نك جهت شمالیه‌سنده ومکسیقونك ۸۰۰ } کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق ۲۴° ۵۴′ عرض شمالی ایله ۱۰۶° ۲۴′ ۳۲″ طول غربیده و ۲۰۰۰ متره‌لك ارتفاعده ایالت مرکزی برقصبه اولوب، ۱۲۵۰۰ اهالیسی، کوزل ابنیه‌سی وکنیش وطوغری سوقاقلری واردر. — ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۱۰۰۷۰ مربع کیلومتره اولوب، ۱۹۰۸۵۰ اهالیسی واردر.

دوربان { (Durban) آفریقای جنوبیده (ناتال) مهجرنده و (قاپتوون) دن } بحراً ۱۶۰۰ کیلومترولك مسافه‌ده اوله‌رق ۲۹° ۳۰′ عرض جنوبی ایله ۲۸° ۵۰′ طول شرقیده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ۱۰۵۰۰ اهالیسی، کوزل لیمانی، فناری، نباتات باغچه‌سی وخیلی ایشلك تجارتی واردر. آفریقای جنوبیده‌کی انکلیز مستملکاتنك اوچنجی قصبه‌سی اولوب، اورانژ، حکومت مستقله‌سیله ترانسوال مهجرینك دخی باشلیجه اسکله‌سیدر. اورالرده اخراج اولنان الماس ایله آلتون معدنك چوغی بواسکله‌دن اخراج اولنور. هواسی معتدل اولوب، مقیاس الحراره کانون ثانیده ۲۳ درجه‌یه قدر چیقار، وتموزده ۱۹ دن آشاغی‌یه اینر.

دورپات { (Dorpat) روسیه‌نك شمال غربی جهتنده واقع (لیوونیه) خطه } وایالتنده، ریغانك ۳۴۵ کیلومتره شمال شرقیسنده و ۵۸° ۲۲′ ۴۷″ عرض شمالی ایله ۲۴° ۲۶′ ۱۳″ طول شرقیده واقع قضا مرکزی برشهر اولوب، ۲۰۵۴۰ اهالیسی، مکمل دارالفنونی وبوکا مربوط ۸۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، رصدخانه‌سی، مکتب اعدادیسیله سائر مکاتبی، متعدد جمعیات علمیه‌سی، امباش نهری اوزرنده بردمیر کوپریسی، برقاچ فابریقه‌سی وسنه‌ده درت پنایری واردر. یانغینلری پك صیقدر.

دورچستر { (Dorchester) انکلتره‌نك جهت جنوبیه‌سنده (دورست) } سنجاغنك مرکزی برقصبه اولوب، لوندره‌نك ۲۲۵ کیلومتره غرب جنوبیسنده و (فرومه) چایی اوزرنده واقعدر. پك اسکی برقصبه اولوب، خیلی آثار عتیقه‌سی، ۷۰۰۰ اهالیسی وچوخه فابریقه‌لری واردر.

دورچستر { (Dorchester) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (ماساچوست) } جمهوریتنده برقصبه اولوب، بوستون شهرینك بر محله‌سی حکمنده‌در. بوستون قوینك جنوبنده‌کی تپه‌لرك اوزرنده واقع اولوب، کوزل ابنیه وکوشکلری حاویدر. ۱۵۰۰۰ اهالیسی واردر.

دورخایم { (Durkheim) باویره‌نك (بالا- تینات رنان) ایالتنده، نابستاد } قضاسنده ونابستادك ۱۶ کیلو متره شمالنده ناحیه

مرکزی برقصبه اولوب، ۵۸٤۰ اهالیسی، معدن صولری وجام فابریقه‌لری واردر.

دوردرخت { یاخود دورت (Dordrecht,) (Dort) فلمنکك جنوبی هولانده ایالتنده و (روتردام)ك ۱۹ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (موزه) ایرماغنك شمالی قولنك ساحل جنوبیسنده واقع قضا مرکزی برشهر اولوب، ۲٦۵۷۵ اهالیسی، مکتب صنایعی، متعدد جمعیات علمیه وخیریه‌سی، مختلف فابریقه‌لری، نهرده کوزل لیمانی وپك ایشلك تجارتی واردر. — امید برونی مهجرنده دخی بواسمله برکوچك قصبه بولنیور.

دوردونیه { (Derdogne) فرانسه‌نك جهت غربیه‌سنده بیوك بر نهردر، که فرانسه‌نك وسطلرنده (پویی دودوم) ایالتنده (مونت دوره) طاغندن نبعان ایله، جنوب غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، برآز مسافه‌ده ایالت مذکوره ایله (قورزه) ایالتی وبعده بوایالتله (قانتال) ایالتی آره‌سنده خط حدودی تشکیل ایتدکدن صکره، قورزه ایالتنه کیرر، وبعده (لوت) ایالتنه کیروب، غربه طوغری دونر، وصولدن (سره) نهرینی دخی اخذ ایله ایالت مذکوره‌نك قسم شمالیسنی شق ایده‌رك، همنامی اولان ایالته داخل اولور، وبونده صاغدن (اوزره) نهرینی دخی اخذ ایله، بروقت بوایالتله (ژیرونده) ایالتنی بعد التفریق، ژیرونده ایالتنه کیروب، ینه صاغدن (ایسله) نهرینی دخی آلدقدن صکره، بوردو شهرینك آلت طرفنده (غارونه) ایرماغنه دوکیلور، ودها طوغریسی (غارونه) نهریله برلشه‌رك، بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلن (ژیرونده) ایرماغنی تشکیل ایدر. (برژراق) و (لیبورن) شهرلریله برچوق قصبه‌لرك ایچندن کچر. مجراسی ٤٦۰ کیلومتره طولنده اولوب، حوضه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۳٤۰۰۰۰ یکی دونمدر. مجراسنك یوقاری طرفی اکثریا درین دره‌لر وطار بوغازلردن عبارت ایسه‌ده، آشاغی طرفی کنیش وسیر سفاینه صالحدر.

دوردونیه { (Dordogne) فرانسه‌نك ایالات غربیه‌سندن برایالت اولوب، قسم جنوبیسنی شق ایدن آنف‌البیان نهرك اسمیله تسمیه اولنمشدر. شمالاً (شارنته) و (یوقاری ویانه)، شرقاً (قورزه) و (لوت)، جنوباً (لوت مع غارونه)، غرباً دخی (ژیرونده) و (آشاغی شارنته) ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۹۱۸۳ مربع کیلومتره واهالیسی ٤۹۲۲۰۵ کشیدر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، کوزل وادی وبایرلری دخی وار ایسه‌ده، ناقابل زراعت اراضیٔ خالیه‌سی دخی چوقدر. تمامیله بحر محیط آطلاسی مائله‌سنده وقسم کلیسی (ژیرونده) حوضه‌سنده بولنوب، یالکز منتهای شمالیسنك صولری (شارنته) ایرماغنه دوکیلور. دوردونیه ایرماغی ایالتی شرقدن غربه شق ایتدیکی کبی، بونك تابعلرندن (اوزره)، ایسله ودرونه نهرلری شرق شمالیدن غرب جنوبی‌یه طوغری آقار، وبرچوق چایلر ودره‌لر دخی بونهرلره دوکیلور. طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سی متوسط حالده ایسه‌ده، فن زراعته زیاده اهمیت ویرلمکله، خیلی حبوبات حاصل اولور. باغلری پك چوق اولوب، کلیتلی شراب چیقار. کستانه‌لری دخی چوقدر. طاغلرینك اکثری اورمانلرله مستور اولوب، دمیر، باقیر، قورشون، منغانس وکور معدنلریله مرمر، آلچی وتباشیر دخی بولنور. صیغیرلریله مرکب واسترلری، طوموزلری وکوچك آو حیوانلری چوقدر. فابریقه‌لری باشلیجه دمیرخانه‌لرله دباغخانه‌لردن واسپیرتو وکاغد فابریقه‌لرندن عبارتدر. مرکزی (پریکو) شهری اولوب، ۵ قضا و ٤۷ ناحیه‌یه منقسم و ۵۸۲ دوائر بلدیه‌یی حاویدر.

دَورَق { ایرانك خوزستان خطه‌سنده، دزفولك ۳۰۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده وبصره‌نك ۹۰ کیلومتره شرقنده، جراحی نهری اوزرنده وبونهر ایله (کارون) آره‌سنده‌کی جدولك آیرلدیغی محلده واقع برقصبه اولوب، ٦۰۰۰ اهالیسی وخیلی تجارتی وار ایسه‌ده، اطرافنده‌کی اووه‌نك بطاقلقلری حسبیله، هواسی آغیردر. اسکی برقصبه اولوب، یاقوت حموی دورقده قباد زماندن قالمه برچوق آثار عتیقه وجوارنده کبریت اصفر معدنی بولندیغنی واهالیسنك سماحتله متصف اولدقلرینی بیان ایدیور.

دَورقستان { (وبوین دوسنت مارتن) بواسمی آنف‌البیان (دورق) قصبه‌سنك ناحیه‌سنه ویریورسه‌ده، یاقوت حموی ناحیهٔ مذکوره‌یی (سرق) تسمیه ایدوب، (دررقستان) اسمیله دخی (عسکر مکرم) نهری منصبنده برکوچك قصبه واسکله

بولندیغی وهنددن کلن سفائنك اورایه اوغرادیغنی بیان ایدیور .

دورقه { اندلسك سرقسطه (یعنی اسپانیانك سراغوسه) شهری جوارنده بر قصبه اولوب ، مشاهیر علمای عربدن برقاچ ذاتك مسقط رأسی بولندیغی جغرافیون عرب آثارنده مذکوردر.

دورك { قسطمونی ولایتنده برچایدر ، که کنغرینك شمالنده ایشیق طاغنك شرقی اتکلرندن نبعانله ، شرق شمالی‌یه طوغری جریان، وقوچ حصار ایله طوسیه ایچندن مرور ایدرك ، وصاغ وصولدن برقاچ دره آله‌رق ، ۱۵۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره ، سیواس ولایتنك اماسیه سنجاغی حدودنده قارغی قصبه‌سی یاننده ، قزل ایرماغه دوکیلور .

دورکانی { قسطمونی ولایت وسنجاغنك مرکز قضاسنده وقسطمونینك ۸ کیلومتره شمال غربیسنده ناحیه مرکزی برقریه اولوب، ناحیه‌سی ۱۴ قریه‌دن مرکبدر.

دورکینغ { (Dorking) انکلتره‌نك (سوری) سنجاغنده و (کیلدفورد)ك ۱۹ کیلومتره شرقنده اوله‌رق، (تامیسه)یه تابع (موله) نهری اوزرنده وبرقاچ دمیریولك نقطهٔ تقاطعنده بر قصبه اولوب ، ۵۵۰۰ اهالیسی ومشهور طبور یتیشه‌سی واردر .

دورلاخ { (Durlach) باده بیوك دوقه‌لغنك (قارلسروهه)سنجاغنده وقارلسروهه‌نك ۶ کیلومتره شرقنده اوله‌رق (رین) ایرماغنه تابع (پفینز) چایی اوزرنده برقصبه اولوب، ۶۷۸۰ اهالیسی، چلیکلی بانیه‌لری وتوتون ویاموق منسوجات ایله چینی فابریقه‌لری وروماليلردن قالمه بعض آثار عتیقه‌سی واردر .

دورمیتور { (Dormitor) هرسکك برلین معاهده‌سیله قره‌طاغه ترك اولنان قسم جنوبیسنده و (درینه) ایله (پیوه) نهرلری آره‌سنده برطاغ اولوب، اك یوکسك ذروه‌سی ۲۴۰۹ متره ارتفاعنده‌در. اکثر محللری صرب اولوب، چیقلمسی متعسردر.

دورن { (Düren) پروسیه‌نك (رین) ایالتنده، (اکس لاشاپل) سنجاق وقضاسنده واکس لاشاپلك ۳۰ کیلومتره شرقنده برقصبه اولوب، ۱۴۵۱۵ اهالیسی، دمیریولی، بیوك چوخه فابریقه‌لریله دمیرخانه‌لری وکاغد فابریقه‌لری واردر.

دورنبورغ { (Dornburg) ساقس وایمر بیوك دوقه‌لغنده، (وایمار)ك ۳۰ کیلومتره شرقنده و (ساله) نهری کنارنده کائن برتپه‌نك اتکنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۸۰۰۰ اهالیسی واوچ اسکی قلعه خرابه‌لری واردر.

دورنفورد { (Durnford) زنکبار ساحلنده ۱°۱۳′ عرض جنوبی ایله ۳۹°۳۴′ طول شرقیده واقع برلیمان ایله بولیمانه منصب اولان نهره انکلیزلر طرفندن ویریلان اسمدر. عرب بحریونی بوکا (بندر رنجتین) دیرلر.

دورو { (Douro, Douero) یاخود دوئرو اسپانیا وپورتکیزده بیوك برایرماقدر، که اسپانیاده اسکی قستیله خطه‌سنك (سوریا) ایالتنده نبعانله ، ابتدا جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، سوریا شهرینه واصل اولنجه، جنوبه وبعده غربه طوغری دونر؛ واسکی قستیله‌یی اورته‌سندن شق ایله ، خطهٔ مذکوره‌یی اسقا ایدن برچوق انهارك صولرینی جمع ایدرك، پورتکیز حدودینه واصل اولنجه ، جنوب غربی‌یه طوغری دونوب، برخیلی مسافه‌ده دولتین بیننده‌کی حدودی بعدالتفریق، پورتکیزه دخول ایله، ابتدا غرب شمالی‌یه وبعده غربه طوغری آقه‌رق، و (تراس اوس مونتس) خطه‌سنی (بیرا) خطه‌سندن آیره‌رق، (پورتو) شهرینك آلتنده بحر محیط اطلاسی‌یه منصب اولور. منصبی واسع اولوب، کوزل برلیمان تشکیل ایدیور. مجراسنك طولی تقریباً ۸۵۰ کیلومتره اولوب ، بونك ۳۵۰ کیلو متره‌لکی پورتکیزده وقصوری اسپانیاده‌در. اسپانیوللرجه (دوئرو) وپورتکیزده (دورو) اسمیله معروفدر. مجراسنك یوقاری جهتی طاغلر آره‌سنده ومرتفع محللرده اولوب، بعده (والادولیده) اووه‌سنه دوشر؛ وپورتکیز حدودینه تقرب ایدنجه، یتاغی طاراشوب دربنلشه‌رك، بعض یرلرده برکنارندن اوبرکنارینه صیچرانه‌جق درجه‌ده تضییق ایدر. پورتکیزه کیردکدن صکره دخی برخیلی مسافه‌ده بوحالده بولنوب، بعده آلچق یرلره اینه‌رك، کسب توسع ایدر. منصبندن اعتباراً ۲۳۸ کیلومتره‌لك محلی سیر سفائنه صالح عد اولنیورسه‌ده، یالکز قسم اسفلنده کیلر سربست ایشلیه‌بیلیور. آغزنده‌کی

سدلر آچدیرلمش ایسه‌ده، منصبنده دریالکی حالت جذرده ۲ ½ متره‌دن زیاده اولمدیغندن، بیوك سفائن تقرب ایده‌میور. معهذا بونهر بیوك برتجارت طریقیدر. پورتکیزده‌کی وادیسنك باغلری چوق اولوب، کلیتله چیقان شرابی مشهوردر. تابعلرینك باشلیجه‌لری اسپانیاده صاغدن: (والادولیده) شهری ایچندن کچن (پیسوئرغه) ایله (والدرادوئی) و (اسلا) وصولدن: زیاده، دورتون، سغا، آداجا، تورمس، یلدس وآغوئده؛ پورتکیزده دخی صاغدن: سابور، توآ، تامغا وصولدن: فوآ، تاوورا وپایوه نهرلریدر. حوضه‌سی پك واسع اولوب، یالکز پورتکیزده‌کی قسمی ۱۸۷٦۰ مربع کیلومتره‌در.

دوروته { سنته (Ste. Dorothée) — خرستیانلرك عزیزه‌لرندن اولوب، (ماقسیمیوس) زمانده خرستیانلغی قبول ایتدیکیچون، ۲۱۱ تاریخ میلادیسنده مالملکی مصادره وکندیسی نفی اولنمشدی. شباطك ٦ سنده یورطیسی اجرا اولنور.

دوروته { سنت (Ste. Dorothée) — خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، صورلی اولدیغی حالده، انطاکیه‌ده یاشامش، وسنت کبریلوسك معاصری بولنمشدر. ۳٦۲ ده قتل اولنمشدر. یورطیسی حزیرانك ٥ نده اجرا اولنور.

دوروغوبوی { (Dorogobouj) روسیه‌نك (اسمولنسك) ایالتنده واسمولنسكك ۸۸ کیلومتره شرقنده اوله‌رق (دنیپر) ایرماغنك ایکی ساحلنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۹۱۰۰ اهالیسی واردر. سفائن مذکور ایرماقده بو قصبه‌یه قدر چیقار.

دوروهوی { (Dorohoï) رومانیانك بغدان خطه‌سنده ویاشك ۱۳٥ کیلومتره شمال غربیسنده و (بوقووین) ایله بساراییه حدودی قربنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر.

دورویل { (Durville) یکی زلانده‌یی ترکیب ایدن ایکی بیوك جزیره‌دن جنوبده‌کینك شمال شرقی ساحلی قارشیسنده و (تاسمان) کورفزیله (قوق) بوغازی آره‌سنده برآطه اولوب، بویی ۳۲ واکی ۱٦ کیلومتره‌در. قسم جنوبیسنده منفرد برطاغی واردر.

دوره { یاخود مونت دوره (Mont-Doré) فرانسه‌نك وسطلرنده (پوی دودوم) ایالتنك جنوب غربیسنده برطاغ اولوب، حدودده بولنان آلپ وپیرنه سلسله‌لرندن صکره فرانسه‌نك الك بوکسك طاغیدر. الك مرتفع ذروه‌سی اولان (پوی دوسانسی)نك ۱۸۸٦ متره ارتفاعی واردر. (دوردونیه) نهریله دیکر برقاچ نهر بوطاغدن نبعان ایدر.

دوره { (Doré) فرانسه‌نك (پوی دودوم) ایالتنده نبعانله ابتدا جنوبه وبعده شماله طوغری جریان ایدر (دولوره) نهریله دخی برلشدکدن صکره (آلیه) نهرینه دوکیلور برنهردر. مجراسی ۱۳۰ کیلومتره اولوب، صوبی چوقجه‌در.

دوره { (Dorch) سودان وسطیده (سوقوتو)نك ٦۰۰ کیلومتره غرب شمالیسنده تمبکتویه کیدن کاروان یولی اوزرنده و (نیجر) ایرماغنك ساحل یمیننده ۱۳۰ کیلومترولك مسافه‌ده واقع برقصبه اولوب، برکوچك حکومت اسلامیه‌نك مرکزیدر. پك ایشلك تجارتی واردر.

دوره { (Dora) وفرانسزجه دوآر (Doire) ایتالیانك (پیامونته) خطه‌سنده (پو) ایرماغنه تابع ایکی نهر اولوب، برینه (دوره بالتئا) (D. Baltea) یاخود (دوره ماژور) (D. Major) یعنی «بیوك دوره» ودیکرینه (دوره ریپاریه) (D. Riparia) یاخود (دوره مینور) (D. Minor) یعنی «کوچك دوره» دیرلر. برنجیسی (مونت بلان) ایله (تی سنت برنار) طاغلرندن اینن برطاقم سیللردن بالتشکل، ابتدا غربه وبعده غرب جنوبی‌یه طوغری جریانله، اووه‌یه دوشدکدن صکره (پو) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ۱٤۸ کیلومتره طولنده اولوب، جریانی سرعتلیدر. ایکنجیسی برنجیسنك جنوب غربیسنده اولوب، آلپ سلسله‌سنك ساحله قریب قسمندن نبعانله، ابتدا شمال غربی‌یه بعده شمال شرقی‌یه ونهایت شرقه طوغری آقه‌رق، ۱۱۰ کیلو مترولك مسافه قطع ایتدکدن صکره، تورینونك آلت طرفنده (پو) ایرماغنه دوکیلور.

دورهام { (Durham) انکلتره‌نك جهت شمالیه‌سنده، لوندره‌نك ۳۷۰ کیلو متره شمال غربیسنده وبحر شمالیدن ۱۸ کیلومترولك مسافه‌ده اوله‌رق بر قاچ دمیریول خطنك نقطهٔ التصاقنده واقع سنجاق مرکزی برقصبه اولوب،

۲۰۰۰۰ اهالیسی، دار الفنونی، مصنع برکلیساسی ویك صاغلام هواسی واردر. — سنجاغنك بویی ۷۱ واکی ٤٤ کیلو متره اولوب، ۶۸۶۰۰۰ اهالیسی، منبت اراضیسی، مشهور آتلرله صیغیرلری، معادنه متعلق فابریقه‌لری وکور، دمیر وقورشون معدنلری واردر.

دوره دیستریا { (Dora d'Istria) علم ومعارفیله ووفرت ذکا ومعلوماتیله مشهوره برقادین اولوب، افلاقده بکلك ایتمش اولان (کیقه) عائله‌سنه منسوبدر. اصل اسمی (هلنه کیقه) اولوب، تألیفاتنده (دوره دیستریا) اسم کاذبنی اختیار ایتمشدر. افلاق بکی آلکساندر کیقه‌نك یکنی ومیخال کیقه‌نك قیزی اولوب، ۱۸۲۹ ده بکرشده طوغمش؛ وتحصیل علوم وفنون ایتدکدن صکره، آلمانیا، اسویچره، ایتالیا، بلجیقه‌یه وآوروپانك سائر طرفلرینه خیلی وقت سیاحت وبعض یرلرده اقامت ایدرك، معلوماتنی توسیع ایتمشدر. اسکی یونان ولاتین لسانلرندن بشقه بتون آوروپانك السنهٔ جدیده‌سنی دخی اوکرنوب، دها ۱۵ یاشنده ایکن اومیروسك مشهور «ایلیاده» منظومه‌سنی آلمانجه‌یه ترجمه ایتمش، وبعض تیاترو رساله‌لری دخی یازمش ایدی. حسن وجمالی دخی عقل وعلمیله متناسب اولوب، ۱۸۴۹ تاریخنده روسیه برنسلرندن (قولچوف ماسالسکی)یه وارمش ایسه‌ده، تحریرات علمیه وفنیه‌یه اولان انهماکی برقوجه‌نك تحت تحکمنده یاشامسنه مانع اولدیغندن، چوق کچمه‌دن بوندن آیریلوب، ینه سیاحته چیقمش؛ ونهایت فلورانسه‌ده اختیار اقامت ایلمش ایدی. «شرقده قادینلر» عنوانیله ۲ جلد اوزره یك معتبر بر اثری اولدیغی کبی، «قادینلر حقنده برقادینك مطالعاتی» عنوانیله دیکر برکتابی ودها برچوق تألیفاتی واردر، که اکثری فرانسز وبعضیسی ایتالیان لساننده یازیلی اولوب، هربری وفرت معلوماتنه برشاهد عادلدر. ایتالیا وفرانسه‌ده چیقان رسائل موقوته‌یه وازآن جمله Revue des deux mondes رسالهٔ مشهوره‌سنه علمی وفنی برچوق کوزل مقاله‌لر یازمشدر. کیقه فامیلیاسنك عن اصل آرناود اولدیغنی اونوتمیه‌رق، آرناود قومنك احوال واخلاق وفضائلی حقنده برچوق مقاله‌لر نشر ایتمشدر. اکثر آقادمیالر طرفندن اعضالغه قبول اولنوب، حتی بعض آقادمیالرك قادین قبول ایتمسی مجاز دکل ایکن، محضا صاحبهٔ ترجمه ایچون بالاستثنا نظاملرینی بوزمشلردر. تا آمریقاده بیله تشکل ایدن جمعیات علمیه طرفندن دعوت اولنوردی. ۱۸۹۰ تاریخ میلادیسنده فلورانسه‌ده وفات ایتمشدر. رسامنقده دخی مهارتی وار ایدی.

دوریا { (Doria) جنوه جمهوریتنده بربیوك خاندان ایدی، که اکثر اعضاسی بحریوندن اولوب، پیزه وونديك جمهوریتلریله سائر حکومتلره قارشی ایتدکلری محاربات بحریه‌ده شهرت قزانمشلردر. بونلرك اك مشهوری (آندریا دوریا)در، که مملکتنی برطاقم داخلی تفرقه‌لر آتنده کورنجه، ابتدا پاپانك وبعده ناپولی قرالنك خدمتنه کیرمش؛ وبعده خدمت بریه‌یی ترکله، فرانسه قرالی برنجی فرانسوآنك خدمت بحریه‌سنه کیروب، شارل کینته قارشی بعض غالبیتلره نائل اولدقدن صکره، فرانسوآنك وکلاسنك حسدینی جلب ایتدیکنی وقرالك جنوه حقنده‌کی وعدلرینی اجرا ایتمدیکنی کوره‌رك، شارل کینتك خدمتنه کیرمش؛ وبونك دونماسیله دفعاتله عثمانلی دونماسنه قارشی حرب ایده‌رك، بعض کیملر ضبط واحراق ایتمش ایسه‌ده، نهایت (آیاماوره) آطه‌سی اوکنده مشهور خیرالدین باربار وس ایله طغورت پاشا طرفندن کلیاً منهزم اولمش ایدی. شارل کینته اولان خدمتی جنوه‌نك تخلیصی شرطیله مشروط اولدیغندن، بونك دونماسی جنوه‌نك اوکنه کوتوره‌رك، فرانسزلری اورادن طرد واخراج ایتمش؛ مملکتنك حریتنی اعاده ایدوب، کندیسنه تکلیف اولنان دوجلق یعنی ریاستی قبول ایتمه‌مش، وآنجق ظهور ایدن برعصیانده مدخلی اولانلر حقنده شدتلی مجازاتده بولنمغله نامنی لکه‌دار ایتمشدر. ۱۴۶۸ ده طوغوب، ۱۵۶۰ ده وفات ایتمشدر.

دوریان { (Doriens) اسکی یونانیلرك منقسم بولندقلری ٤ بیوك قومك بری اولوب، سائر یونانیلردن صکره یونانه داخل اولمشدر. دوریانلر ابتدا تسالیا جهتلرنده ویندوس طاغنك اتکلرنده ساکن اولوب، بعده تسالیانك جنوبنده واقع (دریوپیده) خطه‌سنی ضبطله، بو خطه‌نك (دوریده) تسمیه اولنمسنه سبب اولمشلردر. برخیلی وقت صکره (پلوپونس) شبه جزیره‌سنه تجاوزله، موره‌نك جنوب وشرق جهتلرینه یعنی مسینیا،

لافونیا، آرغولیده ونهایت قورینته ومغاره خطه‌لرینه دخی یرلشمشلردی. مؤخراً بونلر دخی سائر یونان اقوامی کبی مستملکات هوس واحتیاجنده بولنوب، کرید ایله ردوس واستانکوی جزیره‌لرینی وبونلره جوار اولان بعض کوچك آطه‌لرله ردوس واستانکو‌یك قارشیسنده‌کی سواحلی ضبط ایتمشلردی. قورفه جزیره‌سیله نارده جوارلری دخی دوریانلرله مسکون ایدی. دوریانلر یونانه داخل اولدقلرنده، سائر یونانیلر خیلی ترقیاته نائل اولوب، کندیلری ایسه نیم وحشی بر حالده بولندقلرندن، مدنیت یونانیه‌نك برحیلی زمان دها تأخرینه سبب اولمشلردر.

دوریده (Doride) یونان قدیمده برکوچك خطه ایدی، که تساليا ایله دوکیده ولوقریده آره‌لرنده بولنوب، دوریانلر طرفندن وطن اتخاذ ایدلمش اولمغله، بواسمله تسمیه اولنمشدر. دها اول (دریوپ) قومنك مسکنی اولوب، (دریوپیده) تسمیه اولنوردی. — (قاریا) خطهٔ قدیمه‌سنك یعنی منتشا سنجاغنك جنوب غربی سواحلی دخی، دوریانلرله مسکون اولدیغندن، بواسمله تسمیه اولنوردی.

دوریر (Du Ryer) فرانسه مستشرقلرندن اولوب، ۱۵۸۰ ده طوغمش؛ وسفارت معیتنده استانبولده وقونسلوسلقله اسکندریه‌ده بولنوب، لاتین لساننده برصرف عثمانی یازمش؛ وقرآن کریم ایله سعدینك کلستانی فرانسزجه‌یه ترجمه ایتمش ایدی. ترکجه‌دن لاتینجه‌یه برلغت کتابی دخی جمع ایتمش ایسه‌ده، نشر ایدممشدر.

دوریس (Duris) یونان قدیم مورخلرندن اولوب، سیسامليدر. قبل الميلاد ۳۴۰ تاریخلرنده طوغوب، ۲۷۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. سیسامك حکومتنی ضبط وغصب ایتمش ایسه‌ده، ۳۰۱ ده طرد واخراج اولنمشدی. یازدیغی تاریخدن یالکز بعض فقره‌لر بولنه‌بیلمشدر.

دوریس (Doris) اساطیر یونانیه‌ده اوقیانوس ایله (تتیس)ك قیزی زعم اولوب، کویا (نرئوس) اسمنده برشخص موهومه وارمش، وبوندن دکیز پریلرندن (نرئید) دینلن ۵۰ قیز دنیا کتیرمش.

دوریلیوم (Dorylée, Dorylium) قونیه ولایتنده‌کی اسکیشهرك نام قدیمیدر.

دوزجه قسطمونی ولایتنك بولی سنجاغنده وبولینك ۳۲ کیلو متره غربنده قضا مرکزی برکوچك قصبه اولوب، منبت براووه‌نك ایچنده واقعدر. بوندن اول قریه حالنده اولوب، کیتدکجه خانه‌لری ودکان ومغازه‌لری چوغالمقده‌در. — دوزجه قضاسی ولایتك منتهای غرب شمالیسنده واقع اولوب، شرقاً نفس بولی وارکلی، جنوباً مدرنی قضالریله، غرباً ازمید سنجاغیله، شمالاً دخی بحر سیاهله محاط ومحدوددر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه‌دن عبارت اولوب، مرکز قضانك اطرافنده بولنان اووه ایله ساحل بحر آره‌سنده (چیله) طاغی ممتد اولور (میلان) نهری قضانك جنوب شرقی حدودندن کلەرك، (افتی) کولنی شق ایتدکدن صکره، شماله طوغری جریانله، قضانك اراضیسنی سقی ایده‌رك، قره‌دکیزه دوکیلور. مرکز قضانك شمال جهتنده (اسکوبی) نامیله برکوچك قصبه وساحل بحرده (آقچه شهر) اسمیله ناحیه مرکزی بر اسکله بولنیور. بواسکله‌دن، اسکوبی ودوزجه‌دن کچەك اوزره، بولی‌یه قدر بر شوسه یاپلمقده‌در. طوپراغی منبت اولوب، محصولاتی بغدای، آرپه، مصر، چاودار، بولاف، پرنج وسائر حبوباتله کتان، توتون ومیوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. سنه‌ده ۱۵۰ ۰۰۰ کیله قدر ذخیره و ۲۰۰ ۰۰۰ قیه توتون اخراج اولنور. میلان نهری کنارلرنده بر خیلی حزارلر ودکرمنلر بولنور. افتی کولنك کنارنده خراب برقابلیجه ونهرك کنارنده بر طقم آثار عتیقه واردر. اورمانلری چوق اولوب، کستانه، میشه، کورکن، اخلامور، قره وصاری چام آغاجلری بولنور، وخیلی کراسته قطع اولنه‌رق، اقچه شهر اسکله‌سنه ومیلان نهری آغزینه ایندیریلیر. قضا ۱۳۰ قریه‌دن مرکب اولوب، ۲۱ ۷۷۲ اهالیسی واردر، که بونلرك یالکز ۱۱۷ سی خرستیان وقصوری کاملاً مسلماندر. درون قضاده ۱۴۰ جامع ومسجد، ۶ مدرسه، ۳ تکیه، ۲ رشدیه، ۱ ابتدائی و ۱۵۷ صبیان مکتبی، ۲ خان، ۲ حمام، ۴۵۰ دکان، ۵۱ دکرمن و ۷ صو حزاری موجوددر.

دوزمه مصطفی [« مصطفی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دوس صحابه‌دن وحضرت رسول الله (صلعم) افندمزك آزاد ایلدکلرندن اولدیغی مرویدر.

دوسبوری { (Dewsbury) انكلتره‌نك (يورق) ايالتنده، (بيدس‌اك ۱۳ كيلومتره جنوب غربيسنده. (هل)در (ليورپول)ه كيدن جدول قربنده، (قالدر) نهری كنارنده كائن برتپه‌نك اوزرنده و بكی دمير يولك محل التصاقنده واقع برشهر اولوب، ۲٤ ۷٦٥ اهاليسی، خالی وسائر يوك منسوجات فابريقه‌لری وجوارنده كومور معدنلری واردر.

دوست { (محمد) كشمير شعراسندن اولوب، دهلی حكمدارلرندن شاهجهانك زماننده وشاه مشارالیهك بعض وكلاسی صحبتنده ياشامشدر. شطرنج اويناماده مهارت فوق‌العاده‌سی وار ايدی. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

بلاست ازتو بما هرزمان جفای دگر
جفا كه بردل مايكی بلای دگر

دوست محمد خان { افغانستانده اليوم حكومت سورمكده بولان دولتك مؤسسی اولوب، وزير فتح خانك برادری ايدی. فتح خان (بركزی) قبيله‌سنك رئيسی اولوب، نادر شاهدن صكره تأسس ايتمش اولان (درانی) دولتنك اوچنجی حكمداری بولنان (شاه زمان بن تيمور بن احمد شاه درانی) زماننده هرات واليسی ايكن، ايرانه قاچمش اولان حكمدار مشارالیهك برادری محموده انتساب ايتمش؛ وبرچوق محاربادن صكره شاه زمانی واوندن صكره حكومتی ضبط ايدن ديكر برادری شاه شجاعی كابلدن طرد واخراجله، محمودی افغان تختنه چيقمغه موفق اولمش؛ وبونك كوشكلكندن بالاستفاده، اون سكز برادرلرينی وسائر اقربا وتعلقاتنی مناصب مهمه‌يه يرلشديره‌رك، عنان حكومتی الينه آلمش ايدی. محمودك اوغلی كامران بونك نفوذ واقتدارينی چكه‌ميه‌رك، پدرينی اقناع ايله، فتح خانی قتل ايتديرمجد؛ بونك برادرلری هرطرفدن رفع لوای عصيان ايده‌رك، محمودی بلامقاومت قاچمغه مجبور ايتمش، وهربرلری افغانستانك بر طرفنی ضبط ايتديكی صره‌ده، كشمير واليسی بولنمش اولان صاحب ترجمه دوست محمد خان دخی كابلده يرلشمش ايدی. محمودك اوغلی كامران ايسه هراتی محافظه ايده‌بيلمشيدی. بووجهله افغانستان برچوق كوچك حكومتلره منقسم اولوب، نفاق وتفرقه‌يه واكثر، يرلری

تاهالر الينه دوشمش اولديغی حالده، برطرفدن روسيه وبرطرفدن دخی انكلتره دولتلری كندی مراملرينی ترويج ايچون مداخلانه باشلايوب. دوست محمد خان انكلترلك مقاصدينه موافقت ايتمديكچون، دولت مشارالیها هندستانده بولنان شاه شجاعی قوتلی بر عسكرله افغانستانه كوندره‌رك، وقندهار ايله جلال آباده عسكر اقامه ايده‌رك، شجاع خانی كابل تختنه اجلاس، ودوست محمد خانی هندستانه نقل ايله، كاپتلی معاش تخصيص ايده‌رك، محافظه ايتمش ايدی. آنجق افغانستانده شورش وقتنه زائل اولميوب، انكليز محافظه عسكرينك چوغی اتلاف، وشجاع خان تضييق اولنمغله، اوصره‌ده دخی بوحركتی تقدير ايتمين سربستی طرفدارلری لوندره‌ده موقع اقتداره كلمش اولديغندن، افغانليلر برای انتقام تأديب اولندقدن صكره، كندی حاللرنده براغيلوب، درعقب دوست محمد خان كابله عودتله، بتون افغانستانی تحت اطاعتنه آلمش؛ و ۱۲٥۸ دن ۱۲۷۹ تاريخنه‌دك ۲۱ سنه حكومت سوردكدن صكره، وفات ايدوب، اوغلی شير علی خان خلفی اولمشدر. اليوم حكومت سورن عبدالرحمن خان دخی دوست محمد خانك اوغلی وشير علی خانك برادريدر.

دوسر { فرات واديسنده وصفين قربنده بر قريه اولوب، قلعهٔ جعبرك محلنده بولنديغی مروی اولديغنی ياقوت حموی بيان ايديور.

دوسلدورف { (Düsseldorf) پروسيه‌نك (رين) خطه‌سنده، رين ايرماغنك ساحل يميننده و(دوسل) نهرينك منصبنده اوله‌رق، قولونيه‌نك ٤٤ كيلو متره شمال غربيسنده و ٥١°١٢′٤٢″ عرض شمالی ايله ٤°٢٦′١٤″ طول شرقيده واقع برشهر اولوب، خطهٔ مذكوره‌نك منقسم بولنديغی بش ايالتدن برينك مركزيدر، و ۸۰ ۷۰۰ اهاليی جامعدر. آلمانيانك اك كوزل شهرلرندن اولوب، كوزل ومنتظم ابنيه‌سی، كنيش سوقاقلری، واسع ميدانلری، استحكاماتنك هدميله ميدانه كلمش كوزل تفرجگاهلری، پروتستان وقتوليكلره مخصوص ۱۰ بيوك كليساسی، برحاوره‌سی، ۲ خسته‌خانه‌سی، ۲ يتيمخانه‌سی، ۲ تيمارخانه‌سی، متعدد بيوك قشله‌لری، برقاچ مكتبی، جمعيت علميه‌سی، كتبخانه‌سی، رصدخانه‌سی، رسم وفن نقره مخصوص جمعيتی وموزه‌

سی، برچوق دمیرخانه‌لریله باصمه، طوغله، اسپیرتو، بیره، خرنال، توتون، ماکینه وسائره فابریقه‌لری وبك ایشلك تجارتی واردر. رین ایرماغنده کمیلر ایشلیوب، تجارتی تسهیل ایدر. — ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٤٦٧ مربع کیلومتره اولوب، ١٤٦٠٣٧٥ اهالیسی واردر.

دوشاتله { مارکیزه — (M. Du Chatelet) عقل وذکاوتیله وحسن وجمالیله شهرت‌بولمش فرانسز برقادین اولوب، پك کنج ایکن (مارکی‌دوشاتله)یه وارمش؛ وآچیقجه‌مشربلی‌اولمغله، زمانك اك مشهور ادبا وحکماسیله وازآنجمله حکیم‌شهیر وولتر ایله الفت ومصاحبت ایتمش ایدی. حتی وولتر بر قاچ سنه (سیری)ده بونك یاننده اقامت ایتمشدی. بر قاچ لسانه برابر حکمت وکیمیا وسائر فنونده یدطولی قزنمش اولدیغندن، (نیوتون)ك بعض آثار فنیه‌سنی فرانسزجه‌یه ترجمه ایتمش، ودیگر بعض آثار فنیه دخی نشر ایتمشیدی. وولتر ایله وسائر بعض ذواتله اولان مخابراتی دخی جمع ونشر اولنمشدر. ١٧٠٦ تاریخنده پاریسده طوغوب، ١٧٤٩ ده وفات ایتمشدر.

دوشنبه { قونیه ولایتنده نکده سنجاغنك علائیه قضاسنه تابع برناحیه اولوب، ٥١ قریه‌دن مرکبدر.

دَوغان { جزیرده نصیبین ایله رأس‌العین آره‌سنده بربیوك قریه اولوب، بازاریله مشهور اولدیغی، وآنجق کندی زماننده بازاردن اثر قالمدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دوغلاس { انکلتره‌نك (مان) (Douglas) جزیره‌سنده، آطه‌نك ساحل‌شرقیسنده، همنامی‌اولان نهرك منصبنده و(قاسلتلتوون)ك ١٨ کیلومتره شمال‌شرقیسنده برقصبه اولوب، ١٣٩٨٠ اهالیسی، صیدماهیسی، سفائن‌دستکاهلری، دباغخانه‌لری، دمیرخانه‌لری، مشهور دکیز حماملری وجوارلرنده کوزل باغچه‌لریله کوشکلری واردر.

دوغه { (Douga) هرسکده برناحیه اولوب، مسئلهٔ اخیره‌ده قره طاغه ترك اولنمشدر. جنوب غربی جهتندن (بانیانی) ناحیه‌سیله وسائر طرفلردن نفشیك قضاسیله محاط اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٢٠ مربع کیلومتره واهالیسی ١٢٠٠٠ کشیدر. اراضیسی طاغلق وطاشلقدر.

دوغه { (Dougga) تونسك جهت شمالیه‌سنده و(تبورسوق)ك قربنده اوله‌رق (مجرده) ایرماغنه تابع (وادی خالد) ه حاکم بر تپه‌نك اوزرنده بر خرابه اولوب (توغه Thugga) مدینهٔ قدیمه‌سنك ویرانه‌لرندن‌عبارت اولدیغی‌مظنوندر. رومالیلرله یونانیلرزمانلرندن‌قالمه‌اولان بوآثارك ایچنده بیاض مرمردن یاپلمش غایت مصنع ایکی معبدله بر تیاترونك وسائر برچوق ابنیهٔ جسیمه‌نك بقایاسی کوریلیور. بوندن ماعدا رومالیلرله یونانیلرك استیلاسندن اولکی آفریقا اقوام قدیمه‌سندن قالمه بعض تربه‌لر موجود اولوب، اقوام‌مذکوره‌یه مخصوص‌خطوطله‌یازیلیدر. زیتون اشجاریله وچالیلرله مستور اولان بو ویرانه‌لر آثار عتیقه‌نك اك کوزللرندن معدوددر.

دوف { (Duff) بحر محیط کبیرده (سانته‌قروز) جزایرینه‌ملحق برطاقم‌کوچك آطه‌لر اولوب، شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری ٣٠ کیلومترهلك مسافه‌ده ممتد ١١ آطه‌دن عبارتدر. اك شمالیسی ″٣٠ ′٤٥ °٩ عرض جنوبی ایله °١٦٤ ″٣٠ ′٤٩ طول شرقیده واقعدر. بوآطه‌لر ١٧٩٧ تاریخنده (دوف) سفینه‌سنه راکب اولان قپودان (ویلسون) طرفندن کشف اولنمشدر.

دوفرینه { (Dofrines) اسقاندیناویا شبه‌جزیره‌سنی شمالدن جنوبه بوینه یاره‌رق، اسوجی نوروجدن وبالطبع دکیزی ماڭه‌سنی بحر شمالی ماڭه‌سندن آیران بر صره طاغلر اولوب اك یوکسك‌محلی‌اولان(اسنیهتان)ك ٢٥٠٠ متره ارتفاعی واردر. بعض محللرنده آلچق تپه‌لردن عبارتدر. بو طاغلرده کلیتلی دمیر وباقیر چیقار، وقورشون، جیوه، قوبالت وکوموش معدنلری دخی بولنور. (اسقاندیناویا آلپلری Alpes Scandinaves) اسمیله دخی معروفدر.

دوفینه { (Dauphiné) فرانسه‌نك تقسیمات سابقه‌سنده شرق جهتنده بر خطه اولوب، شرقاً ساووا وپیه‌مونته، جنوباً پرووانسه، غرباً لیونه، فورز وویواره، شمالاً دخی (برسه) و (بوژی) خطه‌لریله محدود ایدی. شمدیکی تقسیمنده (ایزره) و «یوقاری آلپ» ایالتلریله (دروم) ایالتنك بر قسمنی حاویدر. یوقاری وآشاغی دوفینه‌یه منقسم اولوب، مرکزی (غرنوبله) شهری ایدی. اراضیسی پك عارضه‌لی اولوب، شایان تماشا برچوق مواقع ومناظر غریبه‌سی واردر.

دوقات { آرناوودلقده یانیه ولایتنه ملحق برات سنجاغنك آولونیه قضاسنده، آولونیه‌نك ۲۰ کیلومتره جنوبنده وباشا لیمانك ۱۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقع بیوك برقریه اولوب، لابلرك مرکزی حکمنده‌در. اطرافنك مرعالری چوق اولمغله، اهالیسی باشلیجه رعی اغنامله مشغولدر. بو قریه ایله مذکور لیمان آره‌سنده (اوریقوم) مدینهٔ قدیمه‌سنك خرابه‌لری بولنور.

دوقاس { (Ducas) قسطنطینیه‌ده حکومت سورن قیاصره‌دن بعضیسنك منسوب بولندیغی برخاندان‌در. [«آلکسیس، قسطنطین ویانی» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله] — مخال دوقاس دخی بوخاندانه منسوب اولوب، قسطنطنیه‌نك سلطان محمد خان حضرتلری طرفندن فتحنده حاضر بولنمش، وبعده مدللی جزیره‌سنه چکیلوب، یانی قانتا قوزندن اعتباراً قسطنطینه قیاصره‌سنك تاریخنی یازمشدر. بوتاریخ موجود اولوب، نشر واکثر اوروپا السنه‌سنه ترجمه اولنمشدر.

دوقالیون { (Deucalion) اساطیر یونانیه‌یه کوره، تسالیاده حکمدار اولوب، کویا بونك زمانده طوفان وقوع بولمغله، بتون انسانلر غرق اولدیغی حالده، یالکز کندیسیله زوجه‌سی (پیرا) کال عدالتلرندن طولایی، پارناس طاغی اوزرینه چکیلوب، قورتلمشلر؛ وطوفان صولری چکلدکدن صکره، (تمیس) کهانتی طرفندن کندیلرینه بیوك والده‌لرینك کمیکلرینی آلوب آرقه‌لرینه آتملری تنبیه واشارت اولنمغله، کندیلری بیوك والده‌دن مراد طوپراق وبونك کمیکلرندن مقصد طاشلر اوله‌جغنی آکلایه‌رق، همان طاش آلوب آرقه‌لرینه آتملریله، دوقالیون طرفندن آتیلان طاشلر ارکك وپیرا طرفندن آتیلانلر قادین اولوب، یریوزی یکیدن اسکان اولنمش. دوقالیونك طوفانی دینلکله معروف اولان بوطوفانك میلاد عیسی (عم) دن ۱۶۰۰ ویا ۱۵۰۰ سنه اول وقوعی زعم اولنور.

دَوقَره { عراقده واسط قربنده بولنمش اسکی برقصبه اولوب، یوسف حجاج طرفندن واسطك تأسیسنده خراب اولمشدر.

دوقکین { ودها طوغریسی دوقه کین (Le duc Jean) فتحدن اول وقسطنطینیه روم ایمپراطورلرینك قوتی زائل اولدقدن صکره، آرناوودلغك بعض طرفلرینی ضبط ایتمش اولان (نورماندیا) بکلرندن اولوب، اشقودره جهتنی ضبط ایتمشدی. بونك نسلی آرناوودلشوب، دوقکین اسمی کندیلرینه فامیلیا اسمی صورتنده اطلاق اولنمش؛ وبونلرك اك مشهوری (لك یعنی آلکساندر دوقکین) بولنمشدر، که آرناوودلره برطاقم نظامات وضع ایدوب، بونظامات الیوم مالیسورلر بیننده مرعی ومستعمل اوله‌رق (لك دوقکین قانونی) اسمیله معروفدر. بعده قره طاغ جهتنده بولنان (بالسا)لر دوقکین فامیلیاسنك اکثر ممالکنی ضبط ایدوب، بونلر درین نهرینك جنوبنده الیوم (دوقکین) دینلن ناحیه ایله (میردیته) جهتنده قالمشلردی. اسکندر بك عصرنده آرناوودلغك ریاست وقوماندانلغی عهده‌سنه آلدیغنده (دوقکین) بکی دخی اسکندر بکك ریاستنی قبول ایدوب، معیتنده بولنمشدی. بعده آرناوودلق فتح اولندقده، دوقکین افراد خاندانی شرف اسلامله مشرف اولوب، ایچلرنده مناصب عالیهٔ دولت عثمانیه‌یه نائل اولمش بعض رجال ایله علوم وادبیات عثمانیه‌ده شهرت بولمش بعض ذوات یتیشمشدر.

دوقکین زاده { (محمد پاشا) سلطان سلیم خان وقانونی سلیمان خان دورلری وزراسندن اولوب، آنف البیان دوقکین پرنسلرندن اك صکره‌کنك اوغلیدر. یاوز سلطان سلیم خانه اك زیاده خدمت ایدنلردن اولوب، پادشاه مشار الیهه داماد اولمشیدی. بعده حلب ودها صکره مصر والیسی اولوب، ۹۶۲ ده معزولا درسعادته عودت، وبر مدت صکره وفات ایتمشدر.

دوقکین زاده احمد بك { اونجی قرن هجری شعراسندن اولوب، بو دخی آنف البیان دوقکین پرنسلری سلاله‌سندندر. آغر زعامتی وار ایکن، کوشهٔ فنا وانزواده اختیار قناعت ایتمشدی. فقر وفنا وتصوفه متعلق کوزل اشعاری واردر. شو برایکی بیت او جمله‌دندر.

زین ایتمکیچون جنته انسان ایلدیلر
قوللوغنه آنك حوری وغلمان ایلدیلر
جان یوسفنی مصر وجودکده بولورسك
کنعان ایلنه اسمکی سلطان ایلدیلر
واعظ بزی قورقتمه جهنمده اود اولمز
هر کیشی اودین یانغه بوندن ایلدیلر

دوقكين زاده عثمان افندی { سلطان مرادثالث دوری علماسندن اولوب، دوقكين زاده محمد پاشانك اوغلیدر. ۱۰۰۹ تاریخنده استانبول قاضیسی اولوب، ایكی سنه امور قضا ایله اشتغال ایتمشدر؛ واستانبول قاضیلرینك حروف هجا ترتیبیله تراجم احوالنی جمع وتألیف ایدوب، پادشاه مشار الیهك نامنه «ازهار الجنائل» عنوانیله بركتاب یازمشدر. ۱۰۱۲ تاریخندن صكره‌جه وفات ایتمشدر.

دوقو { (Dokkos) آفریقاده حبشك جنوب غربیسنده احوالی هنوز مجهول بر قوم اولوب، زنكبارك شمال غربیسی طرفلرینه قدر منتشر بولنورلر. غایتله قصیرالقامه اولمریله مشهور اولوب، نیم وحشی برحالده یاشایورلر.

دوقوم { (Dokum) فلمنكك (فریزه) ایالتنده و (لیوواردن)ك ۱۹ كیلومتره شمال شرقیسنده وله‌رق بحر شمالی ساحلی قریبنده قضا مركزی برقصبه اولوب، ۴۵۴۰ اهالیسی واردر.

دوكربانق { (Dogger-Bank) یعنی «كوپك صیغی» بحر شمالیده انكلتره ایله فلمنك ودانیمارقه آره‌سنده قوملق برصیغ اولوب، ۵۴° ۱۰′ ایله ۵۷° ۲۳′ عرض شمالی و ۱° ۲۰′ ایله ۴° ۱۷′ طول شرقی آره‌لرنده واقعدر. بو محلده بك چوق مورینه بالغی صید اولنور.

دوك ریور { (Duck-River) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك وسطلرنده (تنسه) نهرینه تابع برچای اولوب، (كومبرلاند) طاغلرندن نبعان، وغرب شمالی‌یه طوغری جریانله، (تنسه) جمهوریتنی شق، وكوزل براووه اروا ایتدكدن صكره، (اوهیو) یه منصب اولدیغی محلدن ۱۶۰ كیلومتره بوقاریده (تنسه) نهرینه دوكیلور. مانچستر، شلبویل وقولومبیا قصبه‌لری ایچندن كچر، وبرقاچ دمیریول كوپریسی واردر. مجراسنك طولی ۳۰۰ كیلومتره‌دن زیاده‌در.

دوكینفیلد { (Dukinfield) انكلتره‌نك چستر ایالتنده، (آشتون اوندرلینه) قربنده و (تامس) نهریله برحدودك اوزرنده واقع برقصبه اولوب، ۱۴۰۸۵ اهالیسی وكور معدنیله پاموق ایپلیك فابریقه‌لری واردر.

دول { (Dol) فرانسه‌نك (ایله مع دیلنه) ایالتنده و (سنت مالو)نك ۲۸ كیلومتره جنوب شرقیسنده ناحیه مركزی برقصبه اولوب، ۴۰۰۰ اهالیسی ومكتب اعدادیسی واردر. وقتیله مهم برموقع مستحكم ایدی.

دولاب { (دالك ضمی ویا فتحیله) بواسمله بغداده برمحله وری، اهواز خراسان وسائر طرفلرده بعض قرا اولوب، علمادن (دولابی) لقبیله ملقب بعض ذواتك مسقط رأسلری بولنمشدر.

دولابلا { (Dolabella) مشهور چیچرونك دامادی اولوب، قیصرك طرفداری ایدی؛ وبونك معیتنده برقاچ محاربه‌ده بولنه‌دقدن صكره، سوریه والیسی اولمشدی. قیصرك وفاتندن صكره (قاسیوس) طرفندن عزل اولنمغله، قیصرك قاتللرندن اولوب آسیای صغیر والیسی بولنان (تربونیوس)ی قتل ایتدیرمشیدی. بوسببدن روما جمهوریتنك دشمنی اولدیغنه حكم اولنمغله، لارقیه‌ده قپانمش؛ وقاسیوس طرفندن محاصره اولنه‌رق، میلاددن ۳۰ سنه اول اتلاف نفسه مجبور اولمشدر.

دولارت { (Dollart) بحر شمالیده فلمنكك (غرونینكه) ایالتیله هانووره‌نك (شرقی فریزه) ایالتی آره‌سنده و (امس) ایرماغنك منصبنده برقوی اولوب، قریبه طوغری بویی ۳۵ وانی ۱۵ كیلومتره‌در. وقتیله اورامی قره اولوب، میلادك ۱۲۷۷ و ۱۲۸۷ تاریخلرنده ایكی دفعه صو باصمغله، ۳۳ كوی محو و ۱۰۰۰۰۰ نفوس غرق اوله‌رق، دكیزه تحول ایتمشدر.

دولت آباد { هندستانك دكن قطعه‌سنده ونظام حكومت اسلامیه‌سنك قلمروی داخلنده ایالت مركزی برقصبه اولوب، اورنك آبادك ۱۵ كیلومتره شمال غربیسنده واقعدر. واسع براووه‌نك وسطنده اولدیغی حالده، اوسطنده ۸۰ متره ارتفاعنده مخروطی الشكل برمنفرد قیا بولنوب، بوقیانك اوزرنده متین برقلعه بنا اولنمشدر، كه دبك وطار برمردیوله چیقیلیر. بو محلده ازمنهٔ قدیمه‌ده هندلیلرجه (دوكر) ویونان قدیم جغرافیونی عندنده (تاغاره) اسمیله مشهور برشهر عظیم وارایدی، كه بتون دكن قطعه‌سنك مركزی ایدی. ۶۹۴ تاریخ هجریسنده سلطان علاء الدین طرفندن فتح اولنمش؛

واخلافندن محمد شاه تغلق طرفندن پایتخت اتخاذ اولنمق مقصدیله، دولت آباد شهری تأسیس، ودهلیدن ۶۰۰۰۰ نفوس هجرت ایندیریله‌رك، اسکان ایدلمش ایدی. بعده اهمیتدن دوشوب، شمدیکی حالده کوچك بر قصبه‌در. قلعه‌سنده نظام طرفندن بر مقدار محافظه عسکری بولندیریلیور.

دولت آباد { ایرانك طبرستان ایالتنده دامغانك ۵ ½ ساعت جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، فتحعلی شاهك اوغللرندن بری طرفندن بنا اولنمش قلعه‌سی، جامعی، حمامی وسائر مؤسساتیله کوزل باغچه‌لری دخی وار ایسه‌ده، اهالیسی ۱۰۰۰ کشیدن زیاده دکلدر. اطرافی پك کوزل ومنبتدر. — شیراز قربنده بو اسمله بر محل بولندیغی دخی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دولت خاتون { لرکه چکده حکومت سورن اتابکان خورشیدیه ملوکندن عزالدین محمدك زوجه‌سی اولوب، ۷۱۶ تاریخنده واقع قوجه‌سنك وفاتنده، کندیسی تخت سلطنته جلوس ایتمش ایسه‌ده، هر طرفدن هجوم وتغلب ایدن مغوللره مقاومت ایده‌میه‌رك، بونکله سلالهٔ مذکوره منقرض اولمشدر.

دولت خان لودی { هندستان ملوکندن محمود شاه تغلقك منشیسی اولوب، بعده قدری اعلا اولنه‌رق، «عزیز الممالك» عنوانه نائل اولمشیدی. شاه مشارالیهك ۸۱۶ ده واقع وفاتنده، دهلی تختنی ضبط ایتمش ایسه‌ده، بر سنه صکره ملتان حاکمی خضر خان طرفندن اسقاط، وفیروز آباد قلعه‌سنده حبس اولنه‌رق، ایکی آی صکره وفات ایتمشدر. — بونك احفادندن دیکر بر دولت خان لودی کلمشدر، که شعر وادبیله معروف اولوب، سلالهٔ تیموریه‌دن بابر شاهی هندستانك فتحنه سوق وترغیب ایتمش؛ وبابر شاه ۹۱۲ تاریخنده دهلی‌یی ضبط ایلمشدر.

دولتشاه { (درویش - بن علاء الدین بختی شاه سمرقندی) مشاهیر ادبادن اولوب، «تذکرهٔ دولتشاهی» عنوانیله معروف ومتداول اولان تذکرة الشعرانك صاحبیدر. عن اصل سمرقندلی اولوب، سلطان حسین بایقرا زماننده هرانده یاشامش؛ وکتاب مذکوری ۹۹۵ تاریخنده پادشاه مشارالیه ایله وزیری علی شیر نواینك نامنه یازمشدر.

بو تذکره اعاظم شعرای عربدن ۹ ذات ایله فرس شعراسنك تراجم احوالنی وبر چوق اشعارلرینی حاوی اولدقدن بشقه، بالمناسبه زمانلری ملوك و وزراسی احوالندن وبر خیلی وقوعات سیاسیه‌دن دخی بحث ایدر بر اثر قیمتداردر. سلطان محمود خان ثانی دورنده خواجکان دیوان همایوندن سلیمان فهیم افندی طرفندن ترکجه‌یه ترجمه اولنمش ایسه‌ده، اکثر مترجملرك عادتی اوزره، کتابك وقایع سیاسیه‌یه متعلق قسملری وسائر بعض یرلری طی، ودیکر بر طاقم فقرات علاوه اولنه‌رق، دیکر بر کتاب صورتنی آلمشدر. «سفینة الشعرا» تسمیه اولنان بو ترجمه ۱۲۵۹ ده، مترجمی برحیات اولدیغی حالده، مطبعهٔ عامره‌ده طبع اولنمشدر.

دولتکرای خان { قریم خانلرندن بو اسمله درت ذات کلمشدر:

برنجیسی قریم خانلرینك آلتنجیسی اولوب، خانان مشارالیهمك ایکنجیسی اولان منکلی کرای خانك توروني ومبارك کرای سلطانك اوغلیدر. پدری یاوز سلطان سلیم خانك معیتنده مصر فتحنده شهید اولمغله، والده‌سنی عمی محمد کرای وبعده دیکر عمی سعادت کرای تزوج ایتمش؛ ومشارالیه سعادتکرای مسند خانی‌یه چیقدیغنده، صاحب ترجمه قلغایلق منصبنه نصب اولنمش ایدی. اسلام کرای وقعه‌سی اوزرینه، سعادتکرای ایله برابر درسعادته کلوب، پادشاه زمان قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلرینه انتساب ایله، نائل التفات شاهانه اولوب، سفر وحضرده معیت حضرت پادشاهیده بولنمش؛ وبو اقبالی چکه‌مین قریم خانی صاحب کرای قزان خانلغنه نصبنی عرض ایله، درسعادتدن تبعیدینه چالیشمش ایسه‌ده، بو حرکت موجب انفعال حضرت شهریاری اولوب، ۹۵۸ تاریخنده دولتکرای خان قریم خانلغنه نصب اولنمشدی. دولتکرای خان سابقك هنوز صبی اولان اولاد واحفادینی قتل، وبر چوق اموال وحیواناتنی غصب ایله، خان جدیده قزاندیرمش اولدیغندن، مکافاة قالغایلق منصبنه نصب اولنمش ایسه‌ده، برکون خانك مجلسنده صاحب کرایك صورت قتلنی نقل ایتدیکنده، دولتکرای غیرته کلوب، همان خنجرینی چکه‌رك، کندیسنی اتلاف ایتمشدی. دولتکرای ۲۵ سنه خانلق ایدوب، سلطان سلیمان خان دورینه لایق صورتده موفقیاته نائل اولمش؛

وروسلری بالدفعات مغلوب ایدوب، مسقوویی دخی محاصره وفتح ایده‌رك، روسیه حکومتنی جزیه‌یه باغلامش، وبو مناسبتله (تخت آلغان) لقبنی قزانمش ایدی. ۹۸۵ تاریخنده طاعوندن وفات ایدوب، باغچه سرایده خان جامعی خطیره‌سنده دفن اولنمشدر. کوزلوه قصبه‌سنده بر بیوك جامعی ومتعدد چشمه‌لرله سائر بعض خیراتی واردر. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بیت کندیسنکدر:

یاقه سن چاك ایدن هر برك كلك
کلشن ایچره ناله‌سیدر بلبلك

— ایکنجیسی یکرمی دردنجی خان اولوب، حاجی سلیمکرای خانك اوغلیدر. پدرینك ایکی دفعه خانلغنده وبعده حاجی کرای و سعادتکرایك خانلقلرنده قالغایلق منصبنده بولنوب، ۱۱۱۰ تاریخنده، پدرینك فراغتی اوزرینه، قریم خانلغنه نصب اولنمشدی. قالغای نصب ایتدیکی برادری سعادتکرای کندیسندن روکردان اولوب، بوحادثه (یعنی بسارابیه‌ده) رفع لوای عصیان ایدن نوغایلره التحاق ایتدیکی، دیکر طرفلرده دخی فتنه‌لر چیقارلمغله، ۱۱۱٤ ده صاحب ترجمه عزل وردوسه نفی اولنمشدی. ۱۱۲۰ تاریخنده ایکنجی دفعه اوله‌رق قریم خانلغنه نصب اولنه‌رق، روسیه‌لی ایله بر قاچ محاربه ایتمش؛ واو صره‌ده ظهور ایدن روسیه سفرنده پروت کنارنده اردوی همایونه خدمات مبروره‌سی کورلمشدر. بعده اسوج قرالی مشهور اون آلتنجی شارل مسئله‌سندن طولایی کندیسنه تهمت عزو اولنه‌رق، ۱۱۲۵ ده عزل، وینه ردوسه نفی اولنمش؛ و۱۱۲۸ ده نفیدن عفو اولنه‌رق، ۱۱۳۷ ده تمش یاشنی متجاوز اولدیغی حالده، وفات ایدوب، ویزه قصبه‌سنده ایاس پاشا جامعی خطیره‌سنده مدفوندر.

— اوچنجیسی یکرمی بدنجی خان اولوب، (قره دولتکرای خان) دنمکله شهیردر. سلامتکرای خانك اولادندن عادلکرای سلطانك اوغلی اولوب، عمی صفا کرای خانك زماننده قالغایلق منصبنه نصب اولنمش ایسه‌ده، بعده عزل وبانبولی‌یه نفی اولنمش؛ و ۱۱۲۸ سنه‌سی اواخرنده قپلان کرای خانك عزلی اوزرینه، کلیتلی عسکرله اردوی همایونه یتیشمك شرطیله، قریم خانلغنه نصب اولنمش، وعسکر تدارکیله، بوجاغه واصل اولمش ایسه‌ده، قریم اهالیسنك عرض محضری اوزرینه، اوچ آی صکره عزل، ورتبه‌سی رفع اولنه‌رق، یانبولیده اقامته مأمور اولمش؛ ومتعاقباً ۷۰ یاشنی متجاوز اولدیغی حالده، وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی اوتوز سکزنجی خان اولوب، آرسلانکرای خانك اوغلیدر. پدرینك خانلغی زماننده قالغای بولنوب، ۱۱۸۲ تاریخنده، عمی قریمکرای خانك وفاتی اوزرینه، خانلق مقامنه نصب اولنه‌رق، سفر وقتی اولمغله، عسکر تاتارله بوجاغه شتاب ایتمش ایسه‌ده، روسیه‌لینك خوتین قلعه‌سنی ضبط وبغدانه تجاوز ایلمسی صدراعظم ملدوانجی علی پاشا ایله صاحب ترجمه‌نك رخاوتنه اسناد اولنه‌رق، ۱۱۸۳ ده عزل ونفینه اراده‌ٔ پادشاهی صادر اولمش ایکن، بعده معلقره‌دن اعاده اولنه‌رق، چفتلکنده استراحته مأمور اولمش؛ و۱۱۸۷ تاریخنده روسیه‌لینك تجاوزاتی اوزرینه حانیکلی علی پاشا ایله برابر مقابله‌یه مأمور اولوب، تاتار وچرکس ونوغای عسکریله دشمنی دفعه موفق اولمش؛ وبعدالمصالحه ثانیاً قریم خانلغنه نصب اولنمش، و ۱۱۹۰ ده عزل اولنه‌رق، ویزه‌ده اقامت ایتمکده ایکن، ۱۱۹٤ ده ۵۲ یاشنده وفات ایتمشدر.

دولجه { غولفو (Golfo Dulce) — یعنی « طاتلی قوی ». اواسط آمریقاده برکورفز ایله برکول واردر:

کورفز آمریقای وسطیده (قوسته‌ریقا) مملکتنك ساحل غربیسنده وبحر محیط معتدلده اوله‌رق ۸°۲۵′ عرض شمالیده واقعدر. مدخلنده کنیشلکی ۲۵ کیلو متره اولوب، ایچ طرفی ۳۰ کیلو متره‌یه قدر توسع ایدر. قره‌یه طوغری بویی دخی ۶۰ کیلومتره‌در. بحر محیطدن طار واوزون بربورونله آیرلمشدر. ایچنده سیرسفائن قولای ایسه‌ده، پك درین اولدیغیچون، یالکز سواحله قریب محللرینه دمیر آتیله‌بیلیر.

— دولجه کولی ایسه غواتمالا مملکتنك ساحل شرقیسنه قریب اولوب، بویی ۷۰ واکی ۱۵ کیلومتره‌در. کنارنده ایالت مرکزی اولان (ازابال) قصبه‌سی بولنیور. بوکوله برنهر دوکیلور، وکول دخی بر آیاق واسطه‌سیله (هوندو راس) کورفزیله اختلاط ایدر.

دولجه { ریو (Rio Dulce) — یعنی « طاتلی چای ». آمریقای جنوبینك

آرجنتین جمهوریتنده بر نهردر، که توقومان ایالتنك (سیرا آقونکیه) طاغندن نبعانله، جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، و (سانتیاغو دل استرو) ایالتنی دخی شق ایده‌رك، ۷۰۰ کیلومترهلك مسافه قطع ایتدکدن صکره، (بوروتغاس) کولنه دوکیلور. منبعه قریب قسمی (تاله) ودها آشاغیسی (ساله) تسمیه اولندیغی کبی، منصبه قریب قسمی دخی (سالادیلو) تسمیه اولنه‌رق، (دولجه) اسمی قسم وسطیسنه مخصوصدر. (سانتیاغو) شهرینه قدر صویی براق وطاتلی اولوب، اوندن آشاغیده بولانیق وطوزلیدر، ونهایت بر بطاقلق حالنی آلیر.

دولچه { (C. Dolce) ایتالیانك اك مشهور رساملرندن اولوب، ۱۶۱۶ ده فلورانسه‌ده طوغمش، و ۱۶۸۶ ده وفات ایتمشدر.

دولچینیو { (Dulcigno) اولکون قصبه‌سنه السنهٔ اجنبیه‌ده ویریلن اسمدر. [«اولکون» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دَوَامی { (ابو القاسم عبدالملك بن زید) مشاهیر علما وصلحادن اولوب، دمشق خطیبی ایدی. ۵۰۷ تاریخنده موصل ملحقاتندن (دولعیه) قریه‌سنده طوغمش؛ وموصل وبغدادده تحصیل علوم ایدوب، بعده دمشقه انتقال ایله، اوراده اکمال عمر ایده‌رك، ۵۹۸ ده وفات ایتمشدر.

دولعیه { موصل ایله نصیبین آره‌سنده وموصلدن برکونلك مسافه‌ده بیوك بر قریه اولوب، آنف الترجمه خطیب دمشقك مسقط رأسیدر.

دولغان { یاخود طولغار (Dolgans) سیبریاده ساکن اقوام ترکیه‌دن اولوب، (ینکیسی) ایرماغی کنارلرنده ساکندر. دولغانلر (لنا) نهری کنارلرنده ساکن اولان (یاقوت) قومی افرادینه مشابه اولوب، آنجق سیمالری باقر رنکنه چاله‌رق دها قویودر. لسانلری خالص ترکجه اولوب، تونواسق تاتارلرینك سویلدکلری لسانه بکزر.

دولغوروکی { (Dolgorouki) روسیه‌ده بیوك واسکی بر خانداند، که جد اعلالرندن برقاچ کشی اون ایکنجی قرن میلادیده موسقوه‌ده وکیفده حکومت سورمشدر. ازمنهٔ متأخره‌ده دخی بو خاندانه منسوب اوله‌رق روسیه‌ده برقاچ جنرال وسائر رجال ایله ۱۸۲٤ ده وفات ایدن برشاعر یتیشمشدر.

دولکن { (Dulken) پروسیانك رن ایالتنده دوسلدورف سنجاغنده و دوسلدودن (ونلو)یه کیدر دمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، ٦۱۰۰ اهالیسی واردر.

دولان { (Doullens) فرانسه‌نك سومه ایالتنده و (آمیان)ك ۳۰ کیلومتره شمالنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۳۲۲۰ اهالیسی واردر.

دولوپ { (Dolopes) تسالیانك اقوام قدیمه‌سندن اولوب، خطهٔ مذکوره‌نك جنوب غربیسنده، پیندوس جبالی اتکلرنده وایپر ایله اتولیا حدودنده ساکن ایدیلر. فنیکس)ك ریاستیله تروا محاربه‌سنه کیتمشلردی.

دولور { (Dulaure) فرانسه مشاهیر مورخیندن اولوب، ۱۷۵۵ ده (قلرمونت فراند)ده طوغمش، و ۱۸۳۵ ده وفات ایتمشدر. زمانی وقایع مهمه‌سنه، فرانسه تاریخنه دائر متعدد جلدلردن مرکب برقاچ کتاب یازمشدر.

دولورس { (Dolores) اسپانیانك الیقنت ایالتنده و (اوریوئلا)نك ۱٦ کیلومتره شرق شمالیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۳۰۰۰ اهالیسی واردر. اطرافی (سغوره) نهرندن آلنمش برقاچ جدولله اروا اولنور منبت بر اووه‌دن عبارتدر.

— آمریقای جنوبیده (آرجنتین) جمهوریتك (بوئنوس آیرس) ایالتنده و (بوئنوس آیرس)ك ۲۱۱ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ۳۱۲۵ اهالیسی واردر. اهالیسنك چوغی (باسق) قومیتنه منسوبدر. بوئنوس آیرسه بر دمیر یول خطیله مربوطدر.

— آمریقای وسطینك غواتمالا مملکتنده و (فلورس)ك ٦۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده دخی بواسمله برمحل واردر، آمریقانك اهالئ قدیمه‌سندن قالمه برطاقم مهم خرابه‌لری حاوی اولمغله مشهوردر.

دولورس هیدالغو { (Dolores-Hidalgo) مکسیقه‌نك ایالات وسطیه‌سندن (غوآناجوآتو) ایالتنك (سان میکل)

قصاسنده وسان میکلک ۲۸ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ۶۲۷۰ اهالیسی واردر. ۱۸۱۰ تاریخنده اسپانیا حکومتنه قارشی وقوع بولان اختلال ابتدا بوقصبه‌ده و (هیدالغو) نام راهبک سوقیله ظهور ایتمشدر.

دولورن { (Dulaurens) فرانسه حکماسندن اولوب، ۱۷۱۹ ده (دوئه) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۷۹۷ ده وفات ایتمشدر. جزوتلره وعلی العموم خرستیانلغه قارشی بعض کتابلر یازدیغیچون، فرانسه‌یی ترکله، فلمنکه قاچمغه مجبور اولمش؛ وبعده مجلس روحانی طرفندن مؤبداً حبسنه حکم اولنه‌رق، ۱۷۶۹ ده (ماریابوم) مناسترنده حبس اولنمش؛ و ۲۰ سنه محبوس قالوب، ۷۸ یاشنده محبسده وفات ایتمشدر. برچوق آثار منثوره ومنظومه‌سی واردر.

دولومیو { (Dolomieu) علم الارض وعلم المعادن مشاهیر علماسندن اولوب، ۱۷۵۰ تاریخنده فرانسه‌نک دوفینه خطه‌سنده طوغمش، و ۱۸۰۱ ده وفات ایتمشدر. آوروپانک اکثر طرفلرینی پایان گزوب، اجرای تحریات فنیه ایتمش، وبوناپارتک معیتنده مصره دخی گیتمش ایدی. علم الارضه متعلق برچوق تألیفات معتبره‌سی واردر.

دولونغ { (Dulong) فرانسه‌نک مشاهیر طبیعیه‌سندن اولوب، ۱۷۸۵ ده (روئن)ده طوغمش، و ۱۸۳۸ ده وفات ایتمشدر. حکمت طبیعیه وکیمیایه متعلق بر قاچ معتبر کتاب تألیفنه وبوایکی فنده برخیلی کشفیات نافعه‌یه موفق اولمشدر.

دولونور { (Dolonnor) مغولستانک جنوب شرقی جهتنده، پکینک ۲۵۰ کیلومتره شمالنده و (کینغان) سلسلهٔ جبالنک غربی اتکلرنده اوله‌رق ۱۳۰۷ متره‌لک ارتفاعده برشهر اولوب، ۲۰۰۰۰ قدر اهالیسی، چین ومغولستان شرقی ایله ایشلک تجارتی و متعدد بتخانه‌سی واردر. اطرافنده یدی کوچک کول بولندیغی، مغولجه «یدی کول» دیمک اولان بواسمله تسمیه اولنمشدر. بو شهرده توجدن چاکلر وصنملر دخی اعمال اولنور. جوارلرنده لاما عبادتنه مخصوص معبدلری چوق اولدیغی، چینلیلر عندنده (لاما میائو) اسمیله معروفدر.

۲۴° ۱۶′ ۴۸″ عرض شمالی ایله ۱۱۳° ۴۲′ ۴۵″ طول شرقیده واقعدر.

دوله { (Dôle) فرانسه‌نک ایالات شرقیه‌سندن (ژورا) ایالتنده و پاریسک ۳۶۱ کیلومتره شرقنده اوله‌رق (دوب) نهرینک وربن ایله رونه ایرماقلری آره‌سنده‌کی جدولک اوزرنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۳۰۰۰ اهالیسی، وقتیله مشهور بولنمش جزوتیلره مخصوص مکتبیله سائر مکاتبی، ۴۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، موزه‌سی، زراعت اوطه‌سی، باقیر ودمیره متعلق مواد مختلفه وموم فابریقه‌لری وایشلک تجارتی واردر. ایالت مذکورنک اک مهم قصبه‌سی اولوب، گوزل سوقاقلریله ابنیه‌سی دخی واردر.

دوله { (Dolet) فرانسه قدمای علماسندن اولوب، ۱۵۰۹ ده اورلیانده طوغمشدر. کنجلکنده وندک سفارتی کتابتنده بولنوب، بعده تولوزه‌ده علم حقوق تحصیلیله مشغول اولمش؛ وآنجق زمانک افکار وعاداتنه رعایت ایتمدیکیچون، شهر مذکوردن طرد واخراج اولنه‌رق، لیونه گیدوب، برمطبعه آچش ایسه‌ده، امور مذهبیه‌یه منافی عد اولنان بعض کتابلر نشر ایتدیکیچون، حبس اولنه‌رق، بعده سبیلی تخلیه اولنمش ایسه‌ده، اهالینک شکایتی اوزرینه‌یکیدن توقیف اولنمش؛ واوصره‌ده قرال برنجی فرانسوا آنک قزانمش اولدیغی توجهنی دخی غائب ایتمکله، مجلس رهبان طرفندن اعدامنه حکم اولنه‌رق، ۱۵۴۶ تاریخنده پاریسه کوتوریله‌رك، اوراده صلب واحراق اولنمشدر. برخیلی تألیفاتی ویونان ولاتین لسانلرندن بعض ترجمه‌لری واردر. بهانهٔ اعدامی مظنون الحادی وپروتستانلغه میلی اولمشدر.

دولینه { (Dolina) آوستریانک غالیچیا خطه‌سنده، (استری) سنجاغنده واستری‌نک ۵۰ کیلومتره جنوبنده برقصبه اولوب، ۶۹۲۰ اهالیسی، معدن صولری وطوز تطهیرخانه‌لری واردر.

دوم { (Doums) هندستانک جهت شمالیه‌سنده هیمالایه سلسلهٔ جبالنک جنوبی اتکلرندن کنک ایرماغنک وادیسنه وهندوکوهدن هند چینیه قدر اولان اراضیٔ واسعه‌ده ساکن بر قوم اولوب، بزده چنکانه‌لر اولدیغی کبی، بونلر دخی کرک مسلمان

وكرك برهمنی هندیلر عندنده پك خوار وحقیردرلر. وكور وكرپيچ ياپوب صاتمق كبی خدمات شاقه ایله مشغولدرلر. بونلر هندستانك آريالرك هجرتندن اولكی اهالیسنك بقیة السیفی اولهرق اولدقلری مظنوندر. كندیلرینه مخصوص لسان ومذهبلری واردر. لسانلری دراویدان دینلن السنه زمره‌سندندر. بویلری قیصه، صاچلری اوزون، صقاللری سیرك ورنكلری پك اسمردر.

دوما — آلكساندر (A. Dumas) فرانسه مشاهیر محرریندن اولوب، جنرال (داوی دوما) نك اوغلی و (ماركی دلا پایتری) نك طورونیدر. پدرینك والده‌سی زنجیه اولدیغی كبی، كندی والده‌سی دخی زنجیه اولمغله، سیما ورنكجه زنجی جنسنه پك مشابه ایدی. ۱۸۰۳ تاریخنده (ویلرقوترت) ده طوغوب، ۱۸۷۰ ده وفات ایتمشدر. پك كنج ایكن، پاریسه كیدوب، جنرال (فوی) ك وساطتیله اورلئان دوقه‌سنك خدمت كتابتنه كیرمش؛ و ۱۸۲٦ ده «نوادر» عنوانیله بر كتاب نشریله عالم مطبوعاته قاریشه‌رق، افكار تجددكارانه‌ده بولنان ادبا زمره‌سنه التحاق ایتمش، وتیاترولره كتاب یازمغه باشلامش ایدی. ۱۸۲۹ ده «اوچنجی هانری» عنوانیله یازدیغی فاجعه فوق العاده مظهر تقدیر وتحسین عمومی اولمغله، اورلئان دوقه‌سی طرفندن حافظ كتب نصب اولنمشدی. لویی فلیپك قراللغی مدتنجه قرال سراینده حرمت واعتباری پك زیاده اولوب، عمرینك الك پارلاق زمانی او زمان اولمشدر. او صره‌ده یالكز ویا آرقداشیله برچوق فاجعه‌لر ومضحكه‌لر یازوب، بونلر تیاترولرده اوقدر رغبت وحسن قبوله مظهر اولوردی، كه ۱۸٤٦ ده كندی آثارینی اوینامغه مخصوص بر تیاترو آچدیرمش ایدی. بوندن بشقه غزته تفرقه‌لرینه ورسائل موقوته‌یه برچوق حكایه كتابلری یتیشدیرردی. بونلرك اكثری اوقدر اعتبار بولمشدی، كه آیریجه دخی دفعاتله باصلدقدن صكره، عمومك طلب وآرزوسی اوزرینه، تیاترولرده اوینانه‌جق صورتده دخی افراغ اولنوردی. ۱۸٤۸ ده امور سیاسیه‌یه قاریشمق ایستمشیله، ۱۸۵۲ ده اوچنجی ناپلیونك، واقع اولان عهد ویمیننه قارشی اولهرق، امپراطورلغی اعلان ایتمسنده، بلجیقه‌یه قاچمغه مجبور اولمشدی. ۱۸٦۰ ده ایتالیایه كلوب، غاریبالدینك رفقاسی زمره‌سنه داخل اولمش، ووقعه نوبه‌لكی احرازتكله برابر، ناپولی موزه‌لری مدیرلكنه نصب اولنمشدی. پاریسه عودتنده یكیدن بعض حكایه كتابلری وبعض غزته‌لر نشرینه باشلامش ایسه‌ده، آثاری اسكی رغبته مظهر اوله‌مدیغی كبی، غزته‌جیلكده دخی موفق اوله‌مامشدر؛ ومع هذا «سیاحت تأثیراتی» و «لوایح وخواطر» عنوانلریله بعض گوزل اثرلر دخی میدانه قویمشدر. وسعت قریحه‌سی وفكر ایجادكارانه‌سی امثالسز اولوب، آنجق كندیسی پك چوق آثار یازدیغی ایچون، طول مدت باقی اولوب‌ده نامنی تأیید ایده‌جك آثار سنجیده تحریرینه موفق اوله‌مامشدر. یازدیغی آثار اوقدر چوقدر، كه جمله‌سنك كندی محصول قلمی اولدیغنه ایناننلمیور. واقعا بعض رفقای تحریری وار ایدیسه‌ده، بونلرك هیچ بری آیریجه اوله‌رق اوله براثر میدانه كتیرمه‌مش اولدیغندن، جمله‌سنده كندیسینك حصهٔ همتی بیوك اولدیغی نا قابل انكاردر. اوغلی (آلكساندر دوما اوغل A. Dumas fils) الیوم فرانسه‌نك اعاظم ادباسندن اولوب، حتی پدرینك نائل اوله‌مدیغی آقادمیا اعضالغنه دخی نائل اولمشدر. — ۱۸۷۸ ده وفات ایدن قیزی (ماریه دوما) دخی بر قاچ حكایه كتابی یازمش، ورساملقده‌ده شهرت بولمشدر.

دوما (Daumas) فرانسه جنراللرندن اولوب، ۱۸۰۳ ده طوغمش، و ۱۸۷۱ ده وفات ایتمشدر. جزائرده قطع مراتب ایدوب، عمرینی اوراده كچیرمش اولمغله، مملكت مذكوره‌نك احوالنه دائر بر قاچ كتاب یازمشدر. فرقه‌لك رتبه‌سنی احراز ایدوب، مجلس اعیان اعضالغنه دخی نصب اولنمشدی.

دومبارتون (Dumbarton) اسقوچیانك وسطلرنده وغلاسقوولك ۲۰ كیلومتره غرب شمالیسنده سنجاق مركزی بر قصبه اولوب، (قلیده) نهرینك ساحل یميننده و (لون) چاینك منصبنده اوله‌رق بر قاچ دمیر یولك نقطهٔ التصاقنده واقع و ۱۱٤۲۵ اهالیی جامعدر. بر مطبعه‌سی وجام، شاقه وایپك قماش فابریقه‌لری واردر. پك اسكی بر قصبه اولوب، وقتیله اسقوچیانك پایتختی بولنمشدر.

دومبازی (Dombazi) آفریقای جنوبینك انهار عظیمه‌سندن (زامبز) ایرما.

غنه اهالیٔ محلیه طرفندن ویریلن اسمدر. [«زامبز» ماده‌سنه مراجعت بیورله.]

دومبوویچه { (Dombovitza) رومانیانك افلاق خطه‌سنده برنهردرکه ترانسیلوانیانك (ناماس) طاغندن نبعاناله، جنوب شرقیه طوغری آقه‌رق، بکرشلك ایچندن کچدکدن صکره، طونه‌یه تابع (آرجیش) نهرینه دوکیلور. مجراسنك طولی ۱۹۰ کیلومتره‌در.

دومَریه { صعید مصرده نیلك ایچنده معمور واشجاری چوق برجزیره اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دومفرونت { (Domfront) فرانسه‌نك (اورنه) ایالتنده و(آلنسون)ك ۶۲ کیلومتره غرب شمالیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۲۶۳۰ اهالیسی واردر. بك اسکی ووقتیله استحکاماتیله مشهور برقصبه اولوب، برخیلی خرابه‌لری و ۳۰۰۰ جلدی حاوی برکتبخانه‌سی واردر.

دومفریس { (Dumfries) اسقوچیانك قسم جنوبیسنده وغلاسقوك ۱۲۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۵ ۴۴۰ اهالیسی وابشلك تجارتی واردر. (نیث) نهرینك ساحل یسارنده ومنصبندن ۱۴ کیلومتره یوقاریده اولوب، کوچك کمیلر قصبه‌یه قدر چیقار.

دومکه { (Domoko) تسالیاده ترحاله‌نك ۸۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده ویونان حدود سابقه‌سی قربنده برقصبه اولوب، ۳۰۰۰ اهالیسی واردر. قصبه ایله جوارلرینك اکثر اهالیسی مسلم اولوب، یونانه ترکنده ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایتمشلردر. بك اسکی قصبه اولوب، اسم قدیمی (تاماکیا Thaumacie) در.

دومنك { (Domenitza) مناستر ولایتنده سرفجه سنجاغنك آلاصونیه قضاسنده وآلاصونیه‌نك ۱۷ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق کوتم ایرماغنه تابع (اکسریا) نهرینه دوکیلور بردره‌نك کنارنده واقع ناحیه مرکزی برکوچك قصبه اولوب، ۱۰۰۰ قدر اهالیسی و ۱۵ دکانی واردر. — ناحیه‌سی طاغلق بریر اولوب، ۱۶ قریه‌یی حاویدر.

دومه { (Dome) فرانسه‌نك وسطلرنده ویونان اوورنی طاغلرندن اولوب، (لوآره) ایرماغنه تابع (آلیه) نهریله بوکا تابع (سیوله) چایی آره‌سنده جنوبدن شماله طوغری یمتد اولور، وجنوباً (دوره) طاغنه مربوط بولنور. الك یوکسك ذروه‌سی اولان (یوی دودومه) نك ۱۴۶۳ متره ارتفاعی واردر. سونمش برکانلرینك کثرتیله وشکل غریبیله مشهور اولوب، اوزرنده آلتمش برکان آغزی وبرچوق مغاره‌لر موجوددر. اکثر طرفلری قورو وچیلاق اولوب، اورمانلری آز ومرعالری بك یاواندر.

دومة الجندل { جزیرة العربده مدینهٔ منوره ایله دمشق شام آره‌سنده ودمشقدن آلتی مرحله‌لك مسافه‌ده برقصبه اولوب، برسورله محاط. (مارد) اسمیله برحصن متینی حاوی ایدی. زمان سعادت نشان حضرت نبویده بوحصنده اکیدر بن عبدالملك الکندی حاکم اولوب، هجرت نبویه‌نك طقوزنجی سنه‌سی خالد بن ولید حضرتلری جانب رسول الله (صلعم) دن اعزام بیوریله‌رق، موی الیه اکیدرك برادری حسانی اثنای حربده قتل، وکندیسنی اسیر ایدوب، نزد حضرت نبویه کتیرمشیدی. اکیدر دین اسلامی قبول ایتمکله، اعطای ذکات ایتمك شرطیله، دومة الجندله اعاده بیورلمش ایسه‌ده، رحلت حضرت رسالتپناهیدن صکره ارتداد ایدوب، برروایتده حیره جانبنه قاچه‌رق، اوراده (دومة حیره) اسمیله معروف قصبه‌یی تأسیس، ومسکن اتخاذ ایتمش؛ ودیکر برروایتده دخی اکیدر ارتداد ایتدکدن صکره دخی دومة الجندلده قالوب، هجرت نبویه‌نك ۱۲ نجی سالنده وحضرت ابوبکر صدیق (رضه)ك زمان خلافتنده خالد بن ولید حضرتلری دومة الجندلی ثانیاً فتح، واکیدری قتل ایتمشدر. هرایکی تقدیرده دومة الجندل اکیدردن صکره برادری حریثه ویریلوب، یزید بن معاویه بونك قیزینی تزوج ایتمش ایدی. دومة الجندل بك اسکی اولوب، حضرت اسماعیل (عم) اولادندن (دوماء) طرفندن تأسیس ایدلمش اولدیغی مرویدر. ماء جاریسی وباغچه‌لری اولوب، اطرافنده برچوق قرا دخی بولنوردی. بعده خراب اولمشدر.

دومة حیره { کوفه ونجف جهتنده وعین تمر قربنده برقصبه ایدی،که

بر روایته، مادهٔ آنفه‌ده بیان اولندیغی كبی، دومة الجندلی ترك ایتدكدن صكره اكیدر طرفندن بنا اولنمش؛ ودیگر برروایتده اكیدرك اجدادینك اصل وطنی بو اولوب، بعده حجازه نقل ایله، دومة الجندلی تأسیس، ووطن اتخاذ ایتمشلردی.

دومی { (بن قیس) صحابه‌دن وبنی ذهلدن اولوب، قومی طرفندن مبعوثاً نزد حضرت پیغمبری‌یه كله‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمشدی.

دومیتیان { یاخود دومیطانوس (Domitien) روما ایمپراطورلرندن اولوب، وسپاسیانك ایكنجی اوغلیدر. میلادك ۵۱ تاریخنده طوغوب، ۸۱ ده برادری تیتوسه خلف اولمش؛ وابتدا اظهار عدالتله، برطاقم ابنیهٔ خیریه تأسیس ایتمش، وحرمانلره غلبه چالشمش ایسه‌ده، درعقب خصلت طبیعیه‌سنی میدانه چیقاره‌رق، انواع مظالم اجراسنه، واعیان واغنیادن برچوق آدملر قتل ایله، ماللرینی مصادره ایتمكه ورذیلانه فسق وفجور وسفاهته باشلامش؛ وبوصورتله ۱۴ سنه حكم سوردكدن صكره، زوجه‌سی (دومیتیا) طرفندن قتل ایتدیرلمشدر. خرستیانلره وحكما ومورخینه دخی پك چوق جور واذا ایتمش؛ ونهایت الوهیت دعواسنه دخی قالقیشوب، كندی عبادتنه مخصوص اولمق اوزره، معبدلر تأسیس ایلمش ایدی.

دومینیق { (St. Dominique) قتولیكلرك عزیزلرندن اولوب، (دومینیكن) اسمیله معروف رهبان طریقتك مؤسسیدر. ۱۱۷۰ تاریخ میلادیسنده اسپانیاده اسكی قستیله‌نك (قالاهوره) قصبه‌سنده طوغمش؛ وبرمدت (بالنسیه) ده عقائد معلملكی ایتدكدن صكره، بسقپوس (اوسما) نك معیتنده قستیله قرالی طرفندن فرانسه‌یه كوندریله‌رك، عودتنده (لانكدوق) ده رفض عد اولنان برمذهبه تابع اولمش اولان اهالی‌یی وعظ ونصیحتله قتولیكله ارجاعه جهد ایتمش؛ وبرمناستر تأسیس ایدوب، بر طائفهٔ رهبان تشكیل ایلمش ایدی، كه اسمنه نسبتله یاد اولنورلر. بعده رومایه كیدوب، واتیقانده عقائد وعلوم دینیه تدریسنه مأمور اولمش؛ و ۱۲۲۱ ده بولونیه‌ده وفات ایتمشدر. یورطیسی اغستوسك ٤ نده اجرا اولنور. انكیزیسیون محكمهٔ ملعنت كارانه‌سنك موجدی زعم اولنمش ایسه‌ده، بعض مورخین انكیزیسیونك بوندن اول دخی موجود بولنمش اولدیغنی التزام ایتمشلردر.

— دیگر برسنت دومینیق دها واردر، كه ایتالیاده آپنین طاغلرنده شدتلی برریاضته عمرینی كچیروب، دائما زره كیه‌رك وكسر نفس ادعاسیله كندینی قیرباجلامغی اعتیاد ایتمشیدی. ۱۰۶۰ تاریخ میلادیسنده وفات ایدوب، تشرین اولك ۱۴ نده یورطیسی اجرا اولنور.

دومینیق { (Dominique) آمریقاده‌كی آنتیل جزایرینك جهت شرقیه‌سنده بولنان كوچكلرندن برجزیره اولوب، انكلتره‌نك مستملكاتندندر. ′۱۲ °۱۵ ایله ′۲۶ °۱۵ عرض شمالی و ′۳۷ °۶۳ ایله ′۵٤ °۶۳ طول غربی آره‌لرنده شمالدن جنوبه ممتد اولوب، بویی ٤٨ واكی ٢٥ كیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۵۰ كیلومتره مدور اولوب، ۲۸۸۱۰ اهالیسی واردر. (غوادلوپه) ایله (مارتینیق) آطه‌لری آره‌سنده اولوب، سائر اوصره‌ده‌كی آطه‌لر كبی اراضی بركانیه‌دن عبارتدر. طاغلق بر اولوب، اك بویوك طاغنك ۱۸۰۰ متره ارتفاعی واردر. كوكوردلی صولری چوق اولوب، بربركانك واسع اغزنده تحصل ایتمش اولان بركولك صولری یر آلتندن چیقان كوكورددن دائمی صورتده فوران وتموجده بولنور. بوآطه ۱٤۹۲ ده قریستوف قولومبك كندیسی طرفندن بر بازار كونی كشف اولنمغله، «بازار» دیمك اولان بواسمله تسمیه اولنمشدر. بعده فرانسزلر طرفندن اسكان اولنمش؛ و ۱۷۶۳ ده انكلتره‌نك ضبطنه كچمشدر. الیوم اك زیاده سویلنیلان لسان فرانسزجه‌در. اهالیٔ قدیمه‌سی اولان (غرائب) قوم وحشیسی افرادندن دخی بوآطه‌ده برخیلی اهالی بولنوب، بونلر كندیلری انتخاب ایتدكلری بررئیس معرفتیله اداره اولنورلر.

دومینیق { (La Dominiqne) بحر محیط كبیر جزایرندن فرانسه‌یه تابع (ماركیز) آطه‌لرینك اك بیوكلرندن برجزیره اولوب، ′۵۰ °۹ عرض جنوبی ایله ′۳۰ °۱٤۱ طول شرقیده واقعدر. اك بویوك محلی ۱۲۵۹ متره ارتفاعنده‌در. اهالیٔ اصلیه‌سی عندنده اسمی (هیوه‌اوآ) در.

دومینیکن { جمهوریتی . [«سان دومینغو» مادەسنه مراجعت بیوریله]

دومینیکینو { (Dominiquin, Domi-nichino) ایتالیانك مشهور رساملرندن اولوب، ۱۵۸۱ ده بولونیه‌ده طوغمش، و ۱۵٤۱ ده ناپولیده وفات ایتمشدر. اوورەده وسائر محللرده برچوق آثار نفیسه‌سی موجوددر. فن معماری وهیکلتراشیده دخی مهارتی وار ایدی .

دومینیون { (Dominion) آمریقای شمالینك قسم شمالیسندن عبارت واسع برمملکت اولوب، انکلتره دولتی مستملکاتندن اولدیغی حالده، دولت مشارالیها طرفندن منصوب بر والینك تحت ادارەسنده اوله‌رق، حکومات متفقه صورتنده اداره اولنور. جنوب شرقی قسمی (قناده) اسمیله معروف اولوب، انکلیزلر قطعەنك بتونه (دومینیون اوف قناده) یعنی «قناده قلمروی» نامنی ویرمشلردر. که احتصارله یالکز دومینیون دخی علم اولمشدر .

بوقطعهٔ واسعه بحر محیط آطلاسیدن بحر محیط معتدله قدر ممتد اولوب، آمریقای شمالینك همان نصفی بیوکلکنده‌در. ویالکز منتهای شمال غربیسنده (آلاسقه) نامیله معروف اولان واسع براوون ایله بونك جنوبندکی بعض سواحل وجزائر خارج قالوب، روسیه طرفندن ترك اولنه‌رق ممالك مجتمعه‌یه تابعدر. بووجهله دومینیون شرقاً بحر محیط آطلاسی، شمالاً بحر منجمد شمالی، غرباً آلاسقه وبحر محیط معتدل ایله، جنوباً دخی ممالك مجتمعه ایله محدوددر. منتهای شرق شمالیسنده واقع (لابرادور) خطه‌سیله سواحل شرقیه‌سی قارشیسنده واقع (ترنو) جزیرەسی، انکلتره مستملکاتندن اولدیغی حالده، آیریجه اداره اولنوب، دومینیونه تابع دکلدر . دومینیونك مساحهٔ سطحیه‌سی ۷ ۹۹۰ ۷۰۶ مربع کیلو متره یعنی بتون آوروپا قطعه‌سی وسعتنه قریب اولدیغی حالده، یالکز ٤ ۱۹۰ ۳٤۳ اهالیسی واردر .

آمریقا قطعه‌سنك منتهای شمالندن منتهای جنوبنه‌دك ممتد اولان وآمریقای شمالیده «قیالی طاغلر» اسمیله معروف اولان سلسلهٔ جبال دومینیونك قسم غربیسنی شق ایتدکله، اوجهت طاغلق اولوب، جبال مذکورەنك بعض شعبه‌لری مملکتك اواسطنه طوغری ممتد اولیورسه‌ده، سائر طرفلری وعلی‌الخصوص جهت شرقیه وشمالیه‌سی دوز وآچیق برلردن عبارت اولوب، کوللری پك چوقدر. بعضلری پك واسع اولان بوکوللرك چوغی بربرلریله اختلاط ایدر، نهرلر دخی کوللرك بعضلرندن کچر. وتعبیر آخرله، نهرلرده کوللر تشکیل ایدرلر. ممالك مجتمعه حدودینك قسم شرقیسی دخی بربریله اختلاط ونهایت سنت لوران ایرماغنی تشکیل ایدن واسع کوللردن عبارتدر. سنت لوران ایرماغی طبیعی برحدود اولوب، بونك سواحل جنوبیه‌سی ممالك مجتمعه‌یه عائد اولمق لازم کلیرسه‌ده، بو سواحلك تشکیل ایتدیکی شبه جزیرەنك منتهای شمال شرقیسی دومینیوندن معدود اولوب، بوقطعەنك اك معمور برلرندندر. بووجهله باشلیجه دومینیونه عائد اولان مذکور (سنت لوران) دن صکره بومملکتك اك بیوك ایرماغی (ماکنزیه) نهریدر، که قیالی طاغلردن اینن برچوق کوللرك ایچندن کچن متعدد نهرلردن بالتشکل، شمال غربیه طوغری جریانله، آلاسقه حدودی قربنده برچوق اغزلردن بحر منجمد شمالی‌یه دوکیلور. قیالی طاغلرك غربی اتکلرندن اینەرك بحر محیط معتدله دوکیلن انهاری دخی چوقدر . مملکتك قسم شرقیسی ایچنه دربن کیرمش اولان (هودسون) کورفزینه دخی اطرافده‌کی کوللردن برچوق نهرلر دوکیلوب، بونلرك اك بیوکی قسم جنوبیسنده‌کی (آلبانی) نهریدر .

بومملکت واسعه‌نك قسم شمالیسی، اقلیمی اقتضاسنجه، پك صوغوق واکثریا قارله مستور اولوب، ناقابل عمران واسکان اولمغله، یالکز کورك تجار وآوجیلرینه مخصوص اوته‌سنده برسنده بعض قلعه‌لر یاپلمشدر؛ وبعض طرفلرنده وعلی‌الخصوص هودسون کورفزی اطرافنده (اسکیمو) قومی جولان ایدر. بونك ایچون یالکز معمور ومسکون اولان جهتلری حکومات متفقه صورتنده وهربرینك کندینه مخصوص مجلس مبعوثانی اولمق اوزره اداره اولنوب، سائر طرفلری «ارضی» نامیله مستثنا برحالده بولنیور. قابل اعمار اولوب‌ده الآن برادارهٔ ممتازه‌یه مستحق اوله‌میان بعض برلری دخی، ایلریده حکومات ممتازه‌یه بالتحویل دائرهٔ متفقه‌یه ادخال اولنمق اوزره، شمدیلك واسع فضالر صورتنده اداره اولنورلر . بووجهله

دومینیون بروجه زیر ٧ حکومت منفقه ایله ٤ قضایه منقسم اولوب، اراضیٔ شمالیهٔ غربیه واراضیٔ شمالیهٔ شرقیه اسملریله دخی بلك واسع اراضیٔ خالیه‌لی حاویدر .

حکومات منفقه	مساحهٔ سطحیه	مقدار اهالی
کبك	٤٩٩ ٨٥٠	١٣٥٩ ٠٣٧
اونتاریو	٥٧٧ ٥٥٠	١٩٢٣ ٢٢٨
یکی برونسویق	٧٢ ٤١٣	٣٢١ ٣٣٣
یکی اسقوچیا	٥٤ ١٤٦	٤٤٠ ٥٧٢
پرنس ادوآرد آطه‌سی	٥ ٥٢٤	١٠٨ ٨٩١
مانیتوبه	١٧٠ ٩٠٠	١٠٨ ٦٤٠
برتانیه قولومبیه‌سی	٩٩٧ ١٠٠	٤٩ ٤٥٩
قضالر		
آلبرته	٢٧٤ ٠٠٠	١٥ ٥٣٣
آسینیبویه	٢٣٣ ٠٠٠	٢٢ ٠٨٣
سانقاچوان	٢٧٤ ٠٠٠	١٠ ٧٤٦
آتاباسقه قضاسی / اراضی خالیهٔ شمالیه	٤٨٣٢ ٣٤٤	٣٠ ٩٣١
جمعاً دومینیون	٦٩٩٠ ٧٠٦	٤٣٩٠ ٢٤٣

دومینیون اهالیسنك برثلثه قریب مقداری فرانسز اولوب، قناده‌نك فرانسه مستملکاتندن اولدیغی زماندن قالمشلردر. قصوربنك قسم اعظمی انکلیز ویرمقداری آلمان، دانیمارقه‌لی، ایتالیان وسائر آوروپا اقوامندندر. یوز بیکدن زیاده مقداری دخی اسکیمو وسائر اقوام اصلیهٔ وحشیه افرادندندر. مذهبجه نصفندن زیاده‌سی پروتستان، نصفه قریب مقداری قتولیك، درت بیکدن زیاده‌سی بت پرست وبرابکی بیکی اسرائیلیدر .

مرکز عمومیسی ٤٠٠٠٠ اهالیلی حاوی اولان (اوتاوه) شهری اولوب، اك بیوك شهری ایسه ٢٠٠ ٠٠٠ اهالیلی جامع اولان (مونترآل) شهریدر. دیکر بیوك شهرلریله مقدار نفوسلری دخی بروجه زیردر :

لوندون	٢٦ ٩٦٠		
سنت جون	٢٦ ١٢٧		
تورونتو	١٦٦ ٨٩٩	وینیپغ	٢٢ ٠٩٨
کبك	٦٢ ٤٤٦	پورتلاند	١٤ ٣٢٦
هامیلتون	٤٣ ٨٢		
هالیفاقس	٤٠ ٠٠٠		

دومینیون حکومات منفقه سنك واردات ومصارف سنویه‌سی ٧١ ملیون دولار راده‌لرنده اولوب، قوهٔ عسکریه‌سی ایکی طابور پیاده و ٢ بطاریه طوپچی اوله‌رق جمعاً ١٢٠٠ کشیلك منتظم عسکردن وحال حضربده ٢٧٣٤٠ وسفر برلك حالنده ٦٥٥ ٠٠٠ کشیدن مرکب عساکر ملیه‌دن مرکبدر. اراضیٔ شمالیهٔ غربیه‌ده ١٠٠٠ کشیدن مرکب برسواری ژاندارمه آلایی دخی واردر. سفائن حربیه‌سی ٥ دکیز و ٢ نهر واپورندن عبارتدر. کبکدن بحر محیط معتدل ساحلنه قدر بردمیر یولیله دها بر چوق خطوطی واردر. سفائن تجاریه‌سی چوق وتجارتی خیلی ایشلکدر [«قناده، اسقوچیا (یکی -)»، برونسویق (یکی -) ماده‌لرینه دخی مراجعت بیوریله.]

دون { (Don) روسیه‌نك جهت جنوبیه‌سنده بربیوك ایرماقدرکه روسیه‌نك اورته لرنده (توله) ایالتنده وتوله شهرینك جنوبنده نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایدەرك، ریازنه، تامبوف و (اورل) ایالتلرینك بر کوشه سنی اروا ایتدکدن صکره، (ورونی) یالتنه دخول ایله، بوایالتی شمالدن جنوبه اورته‌سندن شق ایدەرك، بعده شرق جنوبیه طوغری دونوب، همنامی اولان ایالته کیرر؛ وشرقه طوغری دونەرك (وولغا) ایرماغنه دوکیله‌جك کبی مذکور ایرماق مجراسنه خیلی تقرب ایتدکدن صکره، بردن بره جنوب غربیه، بعده غربه ونهایت غرب جنوبیه دونوب، ینه همنامی اولان ایالت داخلنده وطیغانك جهت شرقیه‌سنده آزاق دکیزینه دوکیلور. مجراسی پك طولاشیقلی اولوب، طولی ٢١٠٠ کیلومتره‌در. نایبه‌ده دوکدیکی صو حد وسطی اوزره ٩٠٠ مکعب متره‌در. مجراسنك قسم اعظمی یعنی ١٥٠٠ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر. مجراسنده هیچ بربیوك شهر یوقدر. تابعلری آز اولوب، منصبنه قریب صولدن سال چایی دخی آلان (مانیچ) ودها یوقاریده صاغدن تابعلرینك اك بیوکی اولان (دونج) نهری، ویوقاریده شرقه طوغری اولان جریاننده صولدن آلدیغی (خوپر) ایله (مدبودیج) چایلری باشلیجه تابعلریدر .

دون { (Don) انکلتره‌نك یورق سنجاغنده (اوزه) نهرینه تابع برچای اولوب، چستر ایله دربی سنجاقلری حدودنده نبعانله، ابتدا شرق جنوبیه وبعده شرق شمالیه طوغری آقەرق، ٩٠ کیلو متره‌لك جریاندن صکره، مذکور اوزه نهرینه دوکیلور. برقسمی سیر سفائنه صالح اولوب، (ترنب) و (قالدر) نهرلرینه دخی برر جدولله مربوطدر.

— اسقوچياده دخی بو اسمله بر نهر اولوب، (بن آون) قربنده نبعان ایله، شرقه طوغری جريان ايدەرك، ١٠٠ كيلومترەلك جرياندن صكره، بحر شمالی‌يه دوكيلور.

دون (Don) فرانسه‌نك آشاغی (لوآره) ايالتنده برچای اولوب، (بن) كولندن نبعان ایله، غربه طوغری جريان ايدەرك، ٨٥ كيلومترەلك مسافه قطع ايتدكدن صكره، (ويلنه) نهرينه دوكيلور. ٨ كيلومترەلك سير سفائنه صالحدر.

دون ايالتی ياخود دون قزاقلری ايلی (Prov. du Don ياخود Pays des Cosaques du Don) روسيه‌نك ايالات جنوبيه‌سندن بيوك بر ايالت اولوب، آزاق دكزينك شمال شرقيسنده اولديغی حالده، وولغه مجراسی قربنه قدر ممتد اولور، ودون ايرمغی حوضه‌سنك قسم اعظمنی حاوی بولنور. غرب‌شمالی جهتندن قاترينوسلاو، خرقوف و(وورونی)، شمال شرقی طرفندن ساراتوف، شرقاً ينه ساراتوف واژدرهان، جنوباً استاوروپول وقوبان ايالتلريله، جنوب غربی جهتندن دخی آزاق دكزيله محاط ومحدوددر. مساحۀ سطحيه‌سی ١٦٤٦٠٧ كيلومترە اولوب، ١٦٨٣٣٢٧ اهاليسی واردر. مركزی چرقاسق شهريدر. اراضيسی دوز وآچق اولوب، واسع چاير ومرعالری وايرماغك مجرا و منصبنه قريب محللرده قامشلق بطاقلقلری واردر. طوپراغی منبت ايسه‌ده، باشلیجه اهاليسی اولان قزاقلر حيوانات يتيشديرمكله مشغول اولوب، زرعته ميللری اولمديغندن، حبوبات وذخايری آزدر، وياكز بو صوك سنه‌لرده زراعته اهميت ويرلمكه باشلانمشدر. دون ايرماغنك صاغ كنارلرنده خيلی باغلر دخی واردر. ايالت داخلنده ٣٧٣٠٠٠ آت، ٩٩١٠٠٠ صيغير و ٢٢٤٢٠٠٠ اغنام موجوددر. اهاليسی بيننده (بودا) دينلەن تابع ٢٦٠٠٠ قالموق تاتارلری دخی بولنور.

دونا (Duna) روسيه‌نك غرب جهتنده (باتيق دكزی) مائله‌سنده بر ايرماق اولوب، آلمانلرجه بو اسمله، روسلرجه (غربی دونيه) وليتوآنيالر عندنده دخی (داوغاو) اسميله معروفدر. (تور) ايالتنده وولغا ايله دنيپر منابعی قربنده نبعان ایله غرب جنوبی‌يه طوغری جريان ايدەرك، اسمولنسك ايالتنك شمالی كوشه‌سنی ياردقدن صكره، (ويتپسك) ايالتنه كيرر، و ويتپسك شهری ايچندن بعدالمرور، دها آشاغيده غرب‌شمالی‌يه طوغری دونەرك، وشمالنده‌كی ويتپسك ايله ليوونيه ايالتلرينی حدودنده بولنان (ويلنو) ايله قورلانده ايالتلرندن بعدالتفريق، (ريغ) شهرنده (ريغا) كورفزينه دوكيلور. مجراسی ٩٦٠ طولنده اولوب، (ويتپسك) شهرينه قدر اولان قسم اعظمی سير سفائنه صالح ايسه‌ده، منصبنده‌كی قوم سدلريله بعض يرلرنده‌كی ايتيشلری بيوك كيلرك ايشلمه‌سنه مانع اولور؛ وتشرين ثانی اواخرندن مارت اواخرينه‌دك منجمد حالنده بولنور. نيسانك اواسطندن حزيرانه قدر دوام ايدن طغيانی موسمنده خيلی كراسنه يوزدريلوب ايندريلير. باشلیجه تابعلری: ميا، بولوته، دیسنا، دريسا و (اوست) چايلريدر.

دونابورغ (Dunabourg) روسيه‌نك قسم غربيسنده كائن ويتپسك ايالتنده ويتپسكك ٢٩٤ كيلو متره شمال غربيسنده اولەرق دونا نهری كنارنده وايكی دمير يول خطنك نقطۀ تقاطعنده واقع قضا مركزی برشهر اولوب، ٢٩٦١٦ اهاليسی وباشليجه بوك، كتن، كنوبر وكراسنه‌يه متعلق ايشلك تجارتی واردر. شهر درت قسمه منقسم اولوب، برقلعه‌سی دخی واردر.

دونات (Donat) دردنجی قرن ميلاديده اوثلنده بربرينی متعاقب قرتاج پسقپوسی بولنمش ايكی رئيس روحانينك اسمی اولوب، بونلر حرستيانلقده برمذهب مخصوص ايجاد ايتمشلر، وطرفكيرلری (دوناتست) تسميه اولنمشلردر. پاپا طرفندن لعنتله‌يه مظهر اولوب، ايكنجيسی قنوليكلره وروم ايمپراطورلرينه قارشی رفع لوای عصيانله، واندالرك استيلاسنه وافريقيه‌ده برطاقم محاربات داخليه دوامنه سبب اولمشدر.

دونافولد وار (Duna-Foldvar) مجارستانك (تونه) ايالتنده و(سكزرد)ك ٥٢ كيلومترە شمال شرقيسنده اولەرق طونه‌نك ساحل يمينده واقع قضا مركزی برقصبه اولوب، ١٢٣٨٠ اهاليسی ونهرده وابور اسكله‌سی واردر.

دونالد (Donald) بو اسمله اسقوچيا حكمدارلرندن ٨ كشی كلمشدر:

برنجیسی میلادك ۱۹۵ تاریخندن ۲۱۶ تاریخنه‌دك حکم سوروب، روما ایمپراطورلرندن (سپتیم سور)ك متفق بولنمش؛ وخرستیانلغی قبول ایدوب، تبعه‌سنه دخی قبول ایندیرملك ایستمش ایسه‌ده، مقتدر اوله‌مامش ایدی.

— ایکنجیسی ۲۵۴ تاریخنده قرال اولوب، ینه او سنه هبریده آطه‌لرینك حاکمی اوچنجی دونالدله ایندیکی محاربه‌ده آلدیغی جریحه‌دن وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی، بروجه مذکور هبریده آطه‌لری حاکمی ایکن، ایکنجی دونالدی مغلوب ایتمکله، بونك وفاتی اوزرینه، ۲۵۴ ده اسقوچیا حکمداری اولوب، ۲۶۰ تاریخنده وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی‌دیندار برحکمدار اولوب، ۶۳۶دن ۶۵۱ تاریخنه‌دك حکومت سورمش؛ و(نورتومبرلاند)دن طرد ایدلمش اولان (انلرد) خاندانی قبول ایدوب، علکنی حکومتنه عودتنه یاردیم ایتمش؛ وعلکت مذکوره‌ده خرستیانلغی نشر ایچون میسیونرلر کوندرمش ایدی.

— بشنجیسی ۸۵۷ تاریخنده جلوس ایدوب، (پیکت) و (برتون) قوملریله ایندیکی محاربانده موفق اوله‌مامش و ۸۵۸ ده وفات ایتمشدر.

— آلتنجیسی ۸۹۲ دن ۹۰۳ تاریخنه‌دك حکومت سوروب، دانیمارقه‌لیلره قارشی آلفرده امداد ایتمش؛ وعدالت ومرحمتیله تبعه‌سنك محبتنی قزانمش ایدی.

— یدنجیسی ۱۰۲۳ دن ۱۰۴۰ تاریخنه‌دك حکومت سوروب، نوروج قرالی (سوئرون)ه قارشی غالبانه حرب ایتدکدن صکره، (ماقبث) طرفندن قتل اولنمشدر. شاعر شکسپیرك مشهور «ماقبث» فاجعه‌سنده (دونقان) تسمیه اولنان قرال بودر.

— سکزنجیسی یدنجینك اوغلی اولوب، ماقبثك زوربانی زماننده هبریده آطه‌لرینه قاچمش؛ و۱۰۹۳ ده بیوك برادری اوچنجی مالقولك اوغللرینك حقنی ابطال ایله، اسقوچیا تختنی ضبط ایتمش؛ وهبریده آطه‌لرینی نوروج قرالنه ترك ایندیکیچون، آلتی آی صکره دونقان طرفندن اسقاط اولنمش؛ وخلفنك سرتلکندن طولایی، درعقب اعاده اولنمش ایسه‌ده، نهایت مالقو-

لك اوغلی ادغار طرفندن ثانیاً اسقاط اولنمش؛ وبونك یدینه تسلیم اولنمغله، حبس اولنه‌رق، ۱۰۹۸ ده محبسده وفات ایتمشدر.

دونامنسیا { (Dona Mencia) اسپانیاده (آندالوسیا) خطه‌سنك قوردو (یعنی قرطبه) ایالتنده، قابره قضاسنده و (باثنا) نك ۷ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق وادی الکبیره تابع غوآدابوز (یعنی وادی بوز) نهری کنارنده بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی واردر.

دوناوسه { (Duna - Vesce) مجارستانده پشته ایالتنك (سولت) سنجاغنده وسولتك ۱۲ کیلو متره شمالنده اوله‌رق طونه‌نك ساحل یسارنده برقصبه اولوب، ۴۲۰۵ اهالیسی واردر.

دونایشینکن { (Donaueschingen) باده بیوك دوقه‌لغنك قونستانسه سنجاغنده و (وبلینکن)ك ۵۹ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق طونه‌یی تشکیل ایدن (بریغاج) ایله (برغ) نهرلرینك محل اجتماعنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۲۲۶۵ اهالیسی، اسکی برسرایی، مکتب اعدادیسی، ۶۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی ورسم موزه‌سی واردر. سرای مذکورك باغچه‌سنده نبعان ایدن برکوچك دره طونه‌نك منبع اصلیسی عد اولنیورسه‌ده، اصل منبعلری ذکر اولنان بریغاج ایله برغ چایلریدر.

دون بنیتو { (Don Benito) اسپانیاده استرمادوره خطه‌سنك باداجوز ایالتنده وباداجوزك ۱۱۲ کیلومتره شرقنده اوله‌رق غوآدیانه (یعنی وادی آنه) مجراسنه حاکم برتپه‌نك اتکنده ومادریددن لیسبونه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۴۰۰۰ اهالیسی واطرافنده کوزل میوه وسبزه باغچه‌لری‌واردر.

دونتر { (Deventer) فلمنکك (اووه ایسل) ایالتنده وآمستردامك ۱۲۵ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق (ایسل) نهرینك ساحل یمیننده و (شیئیك) چاینك بونهره دوکلدیکی محلده‌واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۸۵۷۵ اهالیسی، کوزل ابنیه وتفرجکاهلری، استحکاماتی، بز، دمیر

وخالی فابریقه‌لری وحیوانات، حبوبات، یوك، یاغ، پینیر وساره‌یه متعلق ایشلك تجارتی واردر.

دونچ (Donetz) روسیه‌نك قسم جنوبیسنده (دون) ایرماغنه تابع بیوك برنهر اولوب، (قورسق) ایالتنده نبعان ایله، ابتدا جنوبه، و (زمیف)ه واصل اولدقدن صکره شرق جنوبی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، (اوسقول) قصبه‌سنه واصل اولنجه، تابعلرینك اك بیوکی اولان (اوسقول) چاینی دخی اخذ ایله، سیر سفائنه کسب صلاحیت ایدر؛ وخرقوف ایالتنی یقاترینوسلاو ایالتندن وبعده بریکنی دون ایالتندن تفریق ایله، نهایت دون ایالتنه کیروب، بریردن ۲۸ کیلومتره اوزاق ایکی آغزدن دون ایرماغنه دوکیلور. مجراسنك طولی ۱۰۹۵ کیلومتره‌در.

دوندا (Dundas) آفریقانك ساحل شرقیسی قربنده و (جب) نهرینك منصبی قارشیسنده ۵۰۰ قدر کوچك آطه‌نك جمله‌سنه ویریلن اسم اولوب، بونلر اراضی مرجانیه‌دن متشکل و ۰° ۳۰′ ایله ۲° ۲′ عرض جنوبی آره‌سنده واقعدرلر. نهرك اسمیله (جب) (آطه‌لری) دیمکله‌دخی معروفدرلر.

دونداس (Dundas) آمریقای شمالیده دومینیون قطعه‌سنك (اونتاریو) حکومتنده و (هامیلتون)دن ۸ کیلومتره‌لك مسافه‌ده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ۲۱۲۰ اهالیسی واردر.

دونداس (Dundas) آوسترالیانك ساحل شمالیسنده، شرقاً (قوبورغ) شبه جزیره‌سیله غرباً (ملویل) آطه‌سی آره‌سنده و ۱۱° ۲۰′ عرض جنوبی ایله ۱۲۹° ۲۰′ طول شرقیده بربوغاز اولوب، (وان دیمن) کورفزینك شرقی مدخلنی تشکیل ایدیور. اك طار محلی ۲۵ کیلومتره وسعتنده‌در.

دوندالق (Dundalk) ایرلانده‌نك (لینستر) خطه‌سنده (لوت) سنجاغنك مرکزی برقصبه اولوب، دوبلینك ۸۰ کیلومتره شمال غربیسنده وهمنامی اولان قویك ساحلنده واقع و ۱۱۲۲۰ اهالی‌یی جامعدر. دمیر یول موقفی، حیوانات وحبوباته متعلق اخراجاتی، بیره، آینه وطوپلی ایکنه فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری وصیدماهیسی واردر. باشلیجه تجارتی لیوربول ایله‌در. — دوندا.

لق قوینك قربنك ایچنه طوغری طولی ۲۰ وآغزنده عرضی ۲۰ کیلومتره اولوب، قامتلتوون، فانه وغلبده نهرلری بوقویك ایچنه دوکیلور. استریدیه‌سی چوقدر.

دونده‌ره (Dondra) سرندیب جزیره‌سنك منتهای جنوبنده بربرون اولوب، ۵° ۵٦′ عرض شمالیده واقعدر. قبالق برتپه اولوب، قره‌یه بر برزخله مربوطدر. بومحل ازمنهٔ قدیمه‌دن بری هندیلر عندنده مقدس عد اولنه‌رق، مذکور برزخده بولنمش اولان (دونده‌ره) شهرنده کرك برهمنیلرك وکرك بودا دیننه تابع هندولرك مصنع معبدلری وذی‌قیمت معادندن ومرمردن جسیم صنملری وار ایدی. شهر ۱۵۸۷ تاریخ میلادیسنده پورتکیزلیلر طرفندن ضبط وتخریب اولنه‌رق، معبدلرینك اموال کثیره‌سی یغما وصنملری شکست اولنمش ایسه‌ده، بعده مجدداً برتبخانه تأسیس اولنمشدر.

دوندو (Dondo) آفریقای جنوبینك ساحل غربیسنده پورتکیز مستملکاتندن (آنغوله) مملکتنده، ۹° ۲۰′ ۲۵″ عرض جنوبی ایله ۱۲° ۲۵′ ۱۵″ طول شرقیده و (قوآنزه) نهری کنارنده برقصبه واسکله اولوب، ۲۰۰ قدر خانه‌سی وپك ایشلك تجارتی وار ایسه‌ده، هواسی پك آغردر.

دوندی (Dundee) اسقوچیانك (فورفار) سنجاغنده وفورفارك ۲۱ کیلومتره جنوب غربیسنده وادینبورغك ۷۰ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (تی) آغزینك ساحل شمالیسنده واقع برشهر اولوب، ۸٦۵۳۰ اهالیسی، صاغلام لیمانی، کوزل ریحتملری، کنیش سوقاقلری، کوزل ابنیه‌سی، بیوك برخسته‌خانه‌سی، واسع برنباتات باغچه‌سی، ۳۱۷۱ متره طولنده واورته‌سی ۲٦ متره ارتفاعنده بردمیر کوپریسی، آچیقده بیوك برفناری، کتن وپاموق منسوجات متنوعه‌سیله قنواچه، کچه، ایپ وخلاط، دمیره متعلق آلات متنوعه ایله ماکینه فابریقه‌لری، سفائن دستگاهلری، دباغخانه‌لری وآمریقا وهندستانله موارداث تجاریه‌سی واردر.

دوندین (Dunedin) بحر محیط کبیرده واقع انکلتره مستملکاتندن یکی زلانده‌یی ترکیب ایدن ایکی بیوك جزیره‌دن جنوبیده کینك ساحل شرقیسنده (اوتاغو) سنجاغنده و(اوتاغو)

قوبی ایچنده بر شهر اولوب، ۴۲۷۹۴ اهالیسی، کنیش وگوزل دوشنمش سوقاقلری، ایچریلره طوغری متعدد دمیر یوللری، دارالفنونی، کتبخانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، موزه‌سی، بیوك ومصنع بر کلیساسی، ایکی تیاترویی، بر چوق فابریقه‌لری، مشهور بیره‌سی وپك ایشلك تجارتی واردر. ۱۸۴۸ ده تأسیس اولنوب، جوارنده بولنان آلتون معدنی مناسبتیله، آز زمان ظرفنده یکی زلاندەنك اك بیوك شهری حکمنه بچمشدر، وکوندن کونه کسب وسعت ومعموریت ایتمکده‌در.

دونغاروان { (Dongarvan) ایرلانده‌نك (مونستر) سنجاغنده، (واترفورد)ك ۴۲ کیلومتره جنوب غربیسنده و(قولیغان) نهرینك منصبنده اوله‌رق واسع بر قویك ایچنده واقع بر قصبه واسکله اولوب، ۶۵۲۰ اهالیسی، اسکی برقلعه‌سی، صیدماهیسی، دکیزحاملری وحبوبات وحیواناته متعلق اخراجاتی واردر.

دونغان { یاخود طونغان Doungâns, (Toungans) مغولستانده وعلی‌الخصوص جونغاریه خطه‌سنده تاتار اقوامندن بیوك بر قوم اولوب، ۳۰ ملیونه قریب تخمین اولنان کافهٔ افرادی دین اسلامله متدیندرلر. بعض سیاحلر بونلرك آیریجه بر قوم اولمیوب، اشبو دونغان (احتمالدرکه دونن ودونمه معناسیله) علی الاطلاق چینده‌کی اهل اسلامه اطلاق اولندیغنی التزام ایتمشلر ایسه‌ده، دیکر بعض سیاحلر دخی بونلرك سائر اهل اسلام میاننده‌ده بو اسمله یاد وتفریق اولندقلرینی درمیان ایده‌رك، آیریجه بر قوم اولدقلری فکرنده بولنمشلردر. بوندن ۳۰ سنه اول بونلر مغولستانك بتون شمال غربی قسمنی استیلا ایتمشلرسه‌ده، ایندکاری مظالم اوزرینه، ۳ سنه صکره ترکستان شرقی مسلمانلری قالقوب، کندیلرینی دفع ایتمشلردر. او وقت دونغانلرك برطاقمی روسیه‌نك تحت ضبطنده بولنان قولجه خطه‌سنه هجرت ایتمشلردر.

دونغو { (Dongos) خط استوایه قریب بولنان آفریقای وسطیده ساکن اقوام زنجیه‌دن بر قوم اولوب، بونلر بویلرینك کوچکلکیله مشهوردرلر.

دونفرملینه { (Donfermline) اسقوچیانك (فیفه) سنجاغنده وادیمبورغك ۲۶ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ۱۵۰۰۰ اهالیسی، اینجه بز ایله سفره بزی فابریقه‌لری، دمیرخانه‌لری وسائر بر چوق فابریقه‌لری، جوارنده دمیر وکمور معدنلری وبعض اسکی آثاری واردر.

دونق { نهاوندن ایکی میللك مسافه‌ده باغ وباغچه‌سی چوق بر قریه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولندیغی وصوفیلره مخصوص بر رباطی اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

دونقاستر { (Doncaster) انکلتره‌نك یورق سنجاغنده ویورقك ۵۳ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق (اوزه) نهرینه تابع (دون) چایی اوزرنده بر شهر اولوب، یدی دمیر یول خطنك نقطهٔ التصاق وتقاطعنده واقع و ۲۱۳۰۰ اهالیی جامعدر. هر نه قدر پك اسکی بر شهر ایسه‌ده، سوقاق وابنیه‌سی طرز جدید اوزره اولوب، بعض ایپلیك ومنسوجات فابریقه‌لری وحبوباته متعلق ایشلك تجارتی واردر. نهرده سفائن ایشلیوب، کوچکلری شهره قدر چیقار. خارجنده بهر سنه آت یاریشلری اجرا اولنوب، برچوق خلق طوپلانیر.

دونقان { (Duncan) اسقوچیاده بواسمله ایکی حکمدار کلمشدر:

برنجیسنك اصل اسمی دونالد اولوب، بو اسمله مسمی اسقوچیا حکمدارلرینك یدنجیسیدر. [«دونالد» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

— ایکنجیسی اوچنجی مالقولمك ولد غیرمشروعی اولوب، ۱۰۹۳ تاریخ میلادیسنده سکزنجی دونالدك یرینه قعود ایتمش و ۱۰۹۵ ده دونالد طرفندن قتل ایتدیرلمشدر.

دونقان { (Duncan) آمریقای شمالینك ساحل غربیسی قارشیسنده (دومینیون)ك انکلیز قولومبیاسی خطه‌سنه ملحق بر آطه اولوب، (غراهام) آطه‌سیله (نامه) نهرینك منصبی آره‌سنده واقعدر. قره‌دن (شاتام‌سوند) بوغازیله آیرلمش اولدیغی حالده، بویی ۳۲ واکی ۸ کیلومتره‌در.

— آمریقای جنوبینك (اقوآدور) جمهوریتنده وینه بحر محیط معتدلده بو اسمله دیگر بر آطه دخی بولنوب، (غالاپاغوس) جزایرندن معدوددر.

— بحر محیط کبیرده دخی بو اسمله بر آطه بولنوب ٦° عرض جنوبی ایله ٤٠′ ٢٥١° طول شرقیده واقعدر. ١٧٨٧ ده انکلیز قپودانلرندن (دونقان) طرفندن کشف اولنمشدر.

دونکرق (Dunquerque) فرانسه‌نك ساحل شمالیسنده و (لیل) ك ٧٩ کیلومتره شمال غربیسنده «شمال» ایالتنك مرکزی بر شهر واسکله اولوب، ٣٥٠٧١ اهالیسی، گوزل ریختمی، قلعه‌سی، سفائن حوضی، فناری، بحریه واعدادیه مکتبی، کتبخانه‌سی، زراعت جمعیتی، دمیر وبافیر دوکمخانه‌لری، صابون، نشاسته، یاغ، تنکه، اسپیرتو، یلکن بزی وسائره فابریقه‌لری وسفائن دستگاهلری واردر. بردمیر یول خطیله اوچ جدولك منتهاسنده بولنمغله، تجارتی پك ایشلکدر.

دونکیرق (Dunkirk) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (نیویورق) جمهوریتنده و (بوفالو) نك ٧٠ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (اریه) کولنك ساحل جنوبیسنده واقع بر قصبه اولوب، ٥٢٣٠ اهالیسی، صاغلام لیمانی وخیلی تجارتی واردر.

دون‌لروآ (Dun-Le-Roi) فرانسه‌نك (شر) ایالتنده، (سنت‌آماند مونت روند) قضاسنده ومرکز قضانك ٢٢ کیلومتره شمال شرقیسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ٤٣٤٠ اهالیسی، دمیر معدنی ودمیرخانه‌لری واردر.

دونه (Dona) بلغارستانده وارنه قربنده طار واوزون برکول اولوب، شرقدن غربه اولان طولی ٢٠ کیلومتره‌در. وارنه قوییله اختلاطی واردر. وارنه‌دن روسچقه گیدن دمیر یول خطی بو کولك کنارندن کچر.

دوور (Dover, Douvres) و فرانسزجه دووره انکلتره‌نك (کنت) سنجاغنده ولوندره‌نك ١١٤ کیلومتره شرق جنوبیسنده وانکلیزلرك (دووراسترت) یعنی «دوور بوغازی» تسمیه ایتدکلری (پادوقاله) بوغازنده برقصبه واسکله اولوب، ١٥٢٤٠ اهالیسی، پك ایشلك تجارت بحریه‌سی، صید ماهیسی، دکیز حماملری وبعض استحکاماتی واردر. سوقاقلری طار وقرانلقدر. انکلتره‌نك فرانسه‌یه اك قریب اسکله‌سی اولوب، بوایکی مملکت آره‌سنده تحت البحر تمدیدی منصور اولان دمیر یولك براوجی بونده اوله‌جقدر.

دوور (Dover) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (نوهامپشیر) جمهوریتنده (استرافورد) سنجاغنده و (پورچوت) ك ٣٠ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (فوشقو) نهرینك ایکی ساحلنده وبحر محیط آطلاسی ساحلندن ٢٥ کیلومتره‌لك مسافه‌ده بر قصبه اولوب، ٩٣٠٠ اهالیسی ونهر مذکور شلاله‌سیله تحریك اولنور برچوق ماکینه‌لری واردر. کوچك کمیلر قصبه‌یه قدر ایشلرلر. — ممالك مذکوره‌دن (دلاوار) جمهوریتنك مرکزی اولان دیگر بر(دوور) قصبه‌سی دخی واردر، که (ویلمینغتون)ك ٨٠ کیلومتره جنوبنده اولوب، یالکز ١٩١٠ اهالیسی، جامع بر بازار محلی حکمنده‌در.

دوورفیلد (Dovrefiield) اسوج ایله نوروج آره‌سنده اولوب (دوفرنیه) اسمیله معروف اولان سلسلهٔ جبالك اسم اصلی محلیسیدر. [«دوفرینه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دووره (Douvres) [«دوور» ماده‌لرینك برنجیسنه مراجعت بیوریله.]

دوول (Devol) آرناوودلقده بر نهردر، که مناستر ولایتنده کوریجه سنجاغنك کسریه قضاسنده بری شرقی ودیگری غربی دوول نامیله (ترچقه) و (غراموس) طاغلرندن نبعان ایدن ایکی چایدن بالتشکل، غرب شمالی‌یه طوغری جریانله، (ونتروق) کولنك آیاغی اولان (ونتروق) چایی دخی اخذ ایتدکدن صکره، کوریجه اووه‌سنه دوشوب، (اسوپرینه) و (مالك) کوللری ایچندن بعدالمرور، طاغلر آره‌سنده آقه‌رق، (اشقومبی) یه دوکیله‌جك کبی نهر مذکوره خیلی تقرب ایتدیکی حالده، یردن بره جنوبه دونه‌رك، (موزاکه) اووه‌سنه دوشر، و(برات) قصبه‌سنك ١٢ کیلومتره آشاغیسنده یعنی شمال غربیسنده (اوسون) ونام دیگرله (برات) نهریله برلشه‌رك، (سمان) ونام دیگرله (ارکنت) یعنی

«کومش» ایرماغنی تشکیل ایدر، که بو دخی بعضاً (دوول) ویا (برات نهری) نامنی محافظه ایدر؛ وغربه طوغری جریانله، موزاکه اووه‌سنی شق، وبر چوق بطاقلقلر تشکیل ایده‌رك، بنه بطاقلقلی قوم سدلریله مسدود بر آغزدن آدریاتیق دکیزینه دوکیلور. منصبی اطرافنده واسع بحیره‌لر بولنیور. برات نهریله برلشنجه‌یه قدر اولان مجراسی ۱۵۰ ومنصبنه قدر ۱۹۵ کیلو متره طولنده‌در. — نهر مذکوری تشکیل ایدن ایکی چایك آره‌سنده وکسریه قصبه‌سنك شمال غربیسنده واقع اولوب بهلشنه ناحیه‌سنی تشکیل ایدن بقعه‌یه دخی (دوول) نامی ویریلیر. بو بقعه‌نك اهالیسی کاملاً آرناود ومسلم اولوب، جسارتلریله مشهوردرلر.

دوون { یاخود دوونشیر (Devons, Devonshire) انکلتره‌نك منتهای جنوب غربیسنده ومانشه دکیزیله بریستول قنالی‌دینلن کورفز آره‌سنده‌کی شبه جزیره‌ده بر خطه وایالت اولوب، شبه جزیرهٔ مذکوره‌نك قسم شرقیسندن عبارتدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۶۲۸ مربع کیلومتره اولوب، ۶۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، معادنی پك چوق وزراعت وصنایعی پك ایلریدر. شهر وقصبه واسکله‌لری چوقدر.

دوون { شمالی ـ (North Devon) بحر منجمد شمالیده واقع (پاری) جزایرندن بربیوك جزیره اولوب، (بافن) کورفزینك شمال غربیسنده واقعدر. شمالاً (جونس) وجنوباً (لانقاستر) و (باروو) بوغازلریله دیکر آطه‌لردن تفریق اولنمشدر. واسع بر بر ایسه‌ده، سائر اوطرفلر کبی همان دائمی صورتده قار وبوزله مستور اولوب، غیر مسکوندر.

دوونپورت { (Devonport) انکلتره‌ده (دوون) سنجاغنك ساحلی جنوبیسنده برشهر واسکله اولوب، (پلیموت)ك قربنده وجهت غربیه‌سنده وپلیموت کورفزی داخلنده اوله‌رق (تامار) نهرینك منصبنده واقعدر. ۵۴۰۰۰ اهالیسی وسفائن اعمالنه مخصوص دستکاه وحوضلری واردر. پلیموت و (استونهوزه) ایله برابر (دی تره توون) یعنی «اوچ شهر» اسمیله بر معموره تشکیل ایدیور.

دوونشیر { [«دوون» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دوهاق { موصلك تقریباً ۷۵ کیلو متره شمالنده بر بر اولوب، بعض محللرنده اسکی آثوریلردن قالمه بر طاقم آثار عتیقه بولنمشدر.

دوه‌لو { (قره حصار) انقره ولایتنك قیصریه سنجاغنده وقیصریه‌نك ۵۰ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، (زنجبار) اسمیله اسکی وغریب برقلعه‌سی، اکثری خراب ومناره‌سز اوله‌رق بر قاچ جامعی و ۲۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. (تیانه) یاخود (نوره) ویا (کوبیستره) شهر قدیمنك محلنده اولدیغی مظنون وشمدیکی حالده متروك وخراب اولوب، حتی حکومت قوناغی دخی ۴۰۰۰ اهالی‌لی جامع‌اولان (اورك) قریه‌سنه نقل اولنمشدر. — دوه‌لو قضاسی (کوستره) ناحیه‌سیله برابر ۵۷ قریه‌دن مرکب اولوب، ولایتك منتهای جنوب شرقیسنده بولنمغله، شمالاً نفس قیصریه وانجه صو قضالریله، شرقاً سیواس وآطنه، جنوباً دخی قونیه ولایتلریله محدوددر. اهالیسی ۲۵۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، قسم اعظمی مسلم وقصوری ارمنی وروم ایسه‌ده، جمله‌سی لسان ترکی ایله متکلمدرلر. اراضیسی عمومیت اوزره اووه اولوب، شمالاً ارجیش طاغی انکلریله محدوددر.

دُوَیره { بغدادده بر محله ونیشابور قربنده برقریه اولوب، هریری (دویری) لقبیله ملقب بعض علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

دویره { (Deuera) جزایرده نفس جزایرك ۲۳ کیلو متره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، جوارلریله معاً ۳۱۵۲ اهالیسی، وخسته‌خانه‌سی، اسکی برسوری واطرافنده پك چوق باغلری واردر.

دویزه { (Devizes) انکلتره‌نك (ویلج) سنجاغنده و (سالیسبوری)نك ۳۴ کیلو متره شمال غربیسنده اوله‌رق (آوون کنت) جدولی اوزرنده برقصبه اولوب، ۶۸۴۰ اهالیسی، دمیر یول موقفی وابریشیم فابریقه‌لری واردر.

دوئسبورغ { (Doesborg) فلمنككٔ كلدره ایالتنـده و (زوتفن) لـٔ ١٦ كیلومتره جنوب غربیسـنده اوله‌رق (ایسل) نهرینك ساحل یمیننده ناحیه‌مركزی برقصبه اولوب، ٤٥١٥ اهالیسی وبعض كوزل ابنیه‌سیله خیلی تجارتی واردر.

دویلس غاته { (Devil's Gate) یعنی «شیطان‌قپوسی»، آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (ویومینغ) مملكتنـده وقیالی طاغلرده غریب بر بوغاز اولوب، ٢٦° ٤٢′ عرض شمالی ایله ١٩٠° ٥٠′ طول غربیده وحذای بحردن ١٨٣٠ متره ارتفاعنـده‌در. بوغازك طولی ٢٣٠ متره وكنیشلكی ١٢ ایله ٣٠ متره آره‌سنده اولوب، ایكی یاندن ١٠٠ متره‌دن زیاده یوكسك دیم دیك قیا-لرله محاطدر. بو بوغازك ایچنـدن (ینبابا) اسمیله بر چای آقوب، قیالره چارپه‌رق كوزل چاغلایانلر تشكیل ایدر.

دویلس لاكه { (Devil's Lake) یعنی « شیطان كولی » آمریقای شمالیـده ممالك مجتمعه‌نك (داقوته) مملكتنـده، ٤٨° عرض شمالی ایله ١٠١° طـول غربیده بركول او-لوب، سطحی حذای بحردن ٤٥٠ متره مرتفع اولدیغی حالده، كنارلری سطح مادن ٥٠ الی ٧٠ متره یوكسك ودیكدر. شرقدن غربه بویی ٧٠ واكی ٢٥ كیلو-متره‌در. آیاغی اولمیـوب، دومینیون حدودنده واقع بر كوچك كولك آیاغنی اخذ ایدر.

دویل لس روئن { (Deville lès Rouen) فرانسه‌ده آشاغی سینه ایالتنك (روئن) قضاسـنده و (سینه) ایرماغنـه تابع (قابی) چاینك صاغ كنارنده برقصبه اولوب، ٤١٨٠ اهالیسی، دمیرخانه‌سی وكراسته فابریقه‌سی واردر.

دوییلیوس نپوس { (Duillius Nepos) روما قونسلوسلرندن اولوب، رومالیـلردن اك اول بحراً حرب ایدن بو ذاتدر. قبل المیلاد ٢٦٠ تاریخلرنده سیجلیه سواحلی قربنده قرتاجلیلرله بحراً حرب ایدوب، بونلرك ٥٨ كمیسنی ضبط ایتمشـیدی. رومایه عودتنده كمال تعظیم واكرامله استقبال اولنه‌رق، بو موفقیتك یادینه بر ستون دخی ركز اولنمشدی، كه الیوم برقسمی باقیدره

دوین { اران نواحیسندن تفلیس قربنده بر قصبه‌اولدیغنی وملوك شامدن بنی‌ایوبك وطنی وامام غزالینك شـاكردانندن (ابو الفتـوح نصرالله بن‌منصور الدوینی) نك مسقط رأسی بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. — نیسـابور قربنده بو اسمله بر قریه بولنـدیغی دخی « معجم البلدان » ده مذكوردر.

دوینه { (Dvina) روسیه‌نك قسم شمالیسنده برابرماق اولوب، ٢٠° ٦١′ عرض شمالیده براشن (ویچدغه) ایله (سـوخونه) چایلرندن بالتشكل، شمال غربی‌یه طوغری جریانله، (آرخانكل) شهرینك ٤٠ كیلومتره آشاغیسنده بحر منجمد شمالی‌یه مربوط شمالی آق دكیزك آرخانكل كورفزینه‌دوكیلور. منصبنده برقاچ قوله آیریلوب، آرخانكل شهری بو قوللرك تشعبی نقطه‌سـنده واقعدر. مجراسی ٣٦٠ كیلومتره طولنده اولوب، سـیر سفائنه صـالحدر، وبالیغی پك چوقدر. باشلیجه تابعلری صولدن (واغه) وصـاغدن (پینغه) چایلریدر. مذكور (ویچدغه) نهریله (قامه) نهری آره‌سنده آچلمش اولان (فتزینه) جدولی (دوینه) ایله بحر خزره منصب اولان (وولغا) ایرماقلری آره‌سـنده اوزون بر سیر سـفائن طریقی تشكیل ایدیور. شـوخونه‌نك منبعی حكمنده اولان (قوبنسقوئه) كولیله (بیله اوزرو) كولی آره‌سـنده اولان (كریلوف) جـدولی دخی دوینـه‌یی (نوه) كولیله وبحر بالطقله اختلاطده بولندیریور.

دوینیچه { (Dvinitza) روسیه‌نك قسم شما. لیسـنده (وولوغده) ایالتنـده (دوینـه) ایرماغنی تركیب ایدن ایكی نهرك بری اولان (سوخونه)یه تابع برچای اولوب، برطاقم بطاقلقلردن نبعانله، شماله طوغری اورمانلرك ایچنده جریان ایدر. مجراسنك طولی ٢٠٠ كیلومتره اولوب، یازین بعض محللرده قورور.

دوئه { (Douai) فرانسه‌نك « شمال » ایالتنده و (لیل) لـٔ ٣٢ كیلومتره جنوبنـده و (اسقو) یه تابع (اسـقارپه) نهری اوزرنده قضـا مركزی برقصبه اولوب، ١٩٠٠٠ اهالیسی، طوبجی مكتبی، طوبخـانه‌سی، استحكاماتی، دارالفنـونی، دارالمعلمین ودار المعلماتی، انكلیز مكتبی، موسیقی ورسم وسـائره درسخانه‌لری، ٥٥٠٠٠ جلدیٍ حاوی

کتبخانه‌سی، رسم وآثار عتیقه وتاریخ طبیعی موزه‌سی، متعدد جمعیات علمیه وفنیه‌سی، بیره، کاغد، شکر، قایش، جام وسائره فابریقه‌لری وحبوبات وسائره‌یه متعلق ایشلك تجارتی واردر. بك اسکی بر قصبه ایسه‌ده، تجدد ایدوب، منتظم وکوزل سوقاقلریله ابنیه‌سی واردر.

دویده { (Duida) آمریقای جنوبیده (ونزوئلا) جمهوریتنك (آمازون) ایالتنده و (سیراپاریمه) سلسلهٔ جبالنك غربی مائله‌سنده برطاغ اولوب، ٢٤٧٤ متره ارتفاعی اولدیغی حالده، بك اوزاقلردن کوزیکن ذروه‌سی قیالق وچبلاق واتکلری ایسه اورمانلرله مستوردر. (اورنوق) نهر عظیمی بوطاغك اتکلرینی طولاشیر، وبوطاغك آلتنده (آمازون) ایرماغنه تابع (ریو نغرو) یه برقول اوزانه‌رق آنتیل دکیزیله بحر محیط آطلاسی بیننده ونزوئلا وبرازیلیا ممالك واسعه‌سی آره‌سندن طبیعی برجدول تشکیل ایدر.

دویسبورغ { (Duisbourg) پروسیه‌نك (رین) خطه‌سنده، دوسلدورف ایالتنده ودوسلدورفك ٢٢ کیلو متره شمالنده، (رین نهرینك ساحل یمینیله دها آشاغیده رینه دوکیلان (رور) چاینك ساحل یساری قربنده اوله‌رق بوایکی نهر آره‌سنده‌کی جدول اوزرنده قضا مرکزی برشهر اولوب، ٢٧ ٢٨٠ اهالیسی، دمیر یول موقفی، ایپلك ومتنوع اقمشه ایله مواد کیمیویه، بیره، توتون وسائره فابریقه‌لریله دمیرخانه وبویاخانه‌لری، ایشلك تجارتی، زراعت اوطه‌سی، صنایع مکتبی ومکاتب سائرهٔ متنوعه‌سی واردر. دار الفنونی دخی وار ایدیسه‌ده، ١٨٣١ ده دوسلدورفه نقل اولنمشدر.

ده حاجی { یعنی «حاجی کوبی» افغانستانده قندهارك ٣٠ کیلومتره جنوبنده و (هلمند)ه تابع (ارکنداب)ه دوکیلن (ارکسان) نهری اوزرنده مستحکم بر قصبه اولوب، ٢٠٠٠ اهالیسی واردر.

دَهر { حضر موتده بروادی اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دهر { (بن الاحرم الاسلمی) کندیسی واوغلی نصربن دهر صحابه‌دندر.

دهرور { ایرانك خراسان خطه‌سنده مشهدك غرب جهتنده ونیشابوره حاکم اولان طاغلر آره‌سنده باغ وباغچه‌لرله مستور بروادی ایچنده برقصبه اولوب، ٣٠٠٠ اهالیسی واردر.

دهروط { صعید مصرده بهنسی قربنده ونیلك ساحل غربیسنده برکوچك قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دهره { (Dehra) هندستانك میرات ایالتنده ومیراتك ١٤٠ کیلومتره شمال شرقیسنده (دهره دون) قضاسنك مرکزی برقصبه اولوب، ٧٥١٥ اهالیسی واردر.

دهستان { مازندران جهتنده وخوارزم ایله جرجان قربنده بر قصبه وناحیه ایدی. — کرمانده دخی بو اسمله بر قصبه وهرات قربنده بر ناحیه بولندیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دهشتك { هارون الرشید دوری مشاهیر اطباسندن اولوب، جندی سابور بیمارستاننك مدیری ایدی.

دهشور { مصرده ونیلك ساحل غربیسنده جیزه اعمالندن بیوك بر قریه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دهك { ری مضافاتندن بر قریه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولندیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دَهلَك { بحراحمرده حبش ساحلی قارشیسنده ومصوع قربنده بولنان جزایرك اك بیوکی اولوب، ١٠ قریه‌ده ١٥٠٠ اهالیسی واردر. کوپریلرینك اك بیوکی بنه (دهلك) اسمیله ساحل غربیسنده واقعدر. اهالیسی نوبه‌لی وعربدن مرکبدر. روماللیرك زماننده اینجی صیدیله مشهور اولوب، زنکین تجاری وار ایدی. شمدیکی حالده، اینجی مفقود ویا صیدی متروکدر. هواسی بك آغر وصیجاق اولدیغندن، دولت امویه زماننده مجرملرله سیاست متهملری بو آطه‌یه نفی اولنوردی. (دحلك) آطه‌سی بشقه اولوب، «دحلك» ماده‌سنده سهواً ایکیسی بر ظن اولنمشدر.

دهلی { (Delhi) هندستانك اك مشهور شهری لوندن اولوب، انکلیزلرك دخولندن

اول دولت اسلامیهٔ تیموریه‌نك پایتختی وبتون هندستانك مرکزی ایدی. شمدیکی حالده پنجاب حکومت انکلیزیه سنده ایالت مرکزیدر. کلکته‌نك خط مستقیم اوزره ۱۳۰۰ ودمیر یول خطیله ۱۶۲۸ کیلومتره شمال غربیسنده، اکره‌نك ۱۷۹ کیلومتره شمال شرقیسنده ولاهورك ٤٤٨ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق حذای بحردن ۲۵۲ مترولك ارتفاعده و ′٤٠ °٢٨ ″٣٠ عرض شمالی ایله ″٨ ′٥٢ °٧٤ طول شرقیده واقعدر. اهالیسی ۱۷۳ ۳۹۳ مقدارنده اولوب، قسم اعظمی مسلمدر. کنك ایرماغنه تابع (جمنه) نهر عظیمی کنارنده وجنوبه طوغری ممتد اولان واسع بر اووه‌نك ایچنده مؤسس اولوب، پك قدیم بر شهر اولمسیله برابر، ازمنهٔ قدیمه‌دن بری دولتلر تبدل وتجدد ایتدکجه، شهر دخی دفعاتله تخریب ویکیدن بنا ایدلمش اولمغله، مذکور اووه ویرانه‌لرله وبعض آثار باقیه ایله مملودر. یکی دهلی ملوك تیموریه‌دن شاهجهان طرفندن تأسیس وتجدید ایدیله‌رك، شاهجهان آباد اسمیله دخی معروفدر. سوقاقلری دوز و واسع اولوب، علی‌الخصوص شهری بر اوجدن بر اوجه‌شق ایدرکنیش وطوغری برجاده‌سی واردر، که مجوهرات وصیرمه‌لی قاشلرله شاللر وکوش وآلتون قاقمه‌لی چکمجه وساژره ایله دهلینك اك کوزل واك قیمتلی معمولاتنك صاتلدیغی چارشولر دخی بو جاده‌ده‌در. شهر ۱۱ کیلومتره محیط دائره‌سی اولان بر سورله ومتعدد برجلرله محاط اولوب، ۱۱ قپوسی واردر. ملوك تیموریه‌نك سراینی ومرمردن معمول بر چوق جوامع شریفه ایله حمام وساژره کبی ابنیهٔ مصنعه‌یی حاوی اولان ایچ قلعه شهرك جهت شرقیه‌سنده وجمنه‌نك کنارنده‌در. ابنیهٔ مصنعهٔ مذکوره‌نك شمدیکی حالده پك آزی قائم اولوب، دولت اسلامیه‌نك شوکت وعظمتنه دلالت ایدن بو آثار نفیسه‌نك چوغی بالالتزام هدم وتخریب اولنمشدر. مع هذا شهرك پك جسیم ومصنع آثار اسلامیه‌سی مفقود اولمیوب، بیاض وسیاه وپنبه مرمردن معمول پك مصنع ومزین برجامع کبیری، (کالامسجد) یعنی «مسجد سیاه» اسمیله دیکر برجامع شریفی وساژ پك چوق ابنیهٔ جسیمه‌سی واردر. لکن اصل آثار مصنعه‌سی سورك خارجنده وذکر اولنان اووه‌ده اولوب، بونلرك باشلیجه‌لری شمالدن باشلایه‌رق، تیمورلنك طرفندن تخریب اولنان فیروز شاهك سرایی، (پورانه کیلا) اسمنده بر معبد قدیم، دولت لودی جامعی، همایون شاهك تربه‌سی، بی‌سینکه نام راجه طرفندن تأسیس اولنمش جسیم رصدخانه، اود نوابی صفدر جنکك تربه‌سی، نظام الدین جامعی واطرافنده‌کی متعدد تربه‌لر، قطب الدین شاه طرفندن بنا اولنمش (مسجد جمعه) ایله ۷۰ متره ارتفاعنده اولان مصنع مناره، علاء الدین قپوسی، التمشك تربه‌سی، ۱۵۰۰ سنه اول تأسیس ایدلمش بر صره سنونلر، ۱٤ متره ارتفاعنده اولان جسیم بر دمیر سنون ونهایت تغلق شاهك جسیم طاشلردن معمول غریب ابنیه‌سی وساژه‌در. انکلیزلرك یکی تشکیل ایتدکلری محله دخی شهرك شمالنده اولوب، کوزل باغچه‌لرله محاطدر.

دهلی شهری پك قدیم اولوب، اسکی هند کتابلرنده (اینددره پخته) اسمیله مذکوردر. برهمنیلرك حسابنه کوره بو شهرك میلاد عیسادن ۳۰۰۰ سنه اول تأسیس ایدلمش اولمسی لازم کلیور ایسه‌ده، بونك درجهٔ صحتی مجهولدر. میلاددن ۵۷ سنه اول هند حکمدارلرندن (دیلو) شهر قدیم مذکورك خرابه‌لری اوزرینه (دهلی) اسمیله برشهر جدید تأسیس ایتمشدی. برخیلی وقت بونك سلاله‌سنك پایتختی اولوب، برچوق آثارله تزیین اولندقدن صکره، ترك اولنه‌رق، (قنوج) شهری پایتخت اتخاذ اولنمش؛ و ۱۱۵۲ تاریخ میلادیسنده (ویساله دیوا) نام حکمدار طرفندن یکیدن تخت حکومت دهلی‌یه نقل ایدلمش ایدی. ۵۹۰ تاریخ هجریسنده محمد شهاب الدین غوری سردارلرندن قطب الدین طرفندن فتح اولنه‌رق، بعده سردار مشارالیه اعلان استقلال ایتدیکنده، دهلی‌یی پایتخت اتخاذ ایتمش؛ وکرك کندیسی کرك خلفلری وعلی‌الخصوص التمش وعلاء الدین بر چوق آثار مصنعه علاوه‌سیله توسیع وتزیینه همت ایلمشلردر. ۷۲۱ ده تغلق شاه دهلی‌یی ضبطله، یکی تأسیس ایتدیکی دولته پایتخت اتخاذ ایده‌رك، بر قاچ کیلومتره شرقه طوغری چکمش؛ وبونك خلفلرندن فیروز شاه ثالث شماله طوغری اسکی (ایندراپخته) نك برینه نقل ایلمشدر. ۸۰۰ تاریخنده تیمورلنك طرفندن بسبتون تخریب واهالیسی قتل اولنه‌رق، ۱۵ سنه صکره دولت

لودیه طرفندن یکیدن تأسیس، وپایتخت اتخاذ اولنمشدی. ۹۶۲ ده احفاد تیموردن همایون شاه بن بابر دهلی‌یی ضبطله، پایتخت اتخاذ ایتمش؛ واخلافندن اکبر شاه ایله جهانکیر پایتختی اکره واله آباد ولاهوره نقل ایده‌رك، دهلی‌یی متروك بر حالده براقمشلرسه‌ده، نهایت ۱۰٤۱ تاریخنده شاهجهان دهلی‌یی یکیدن اعمارله، (شاهجهان آباد) تسمیه ایده‌رك، پایتخت اتخاذ ایتمشدر، که الیوم موجود اولان دهلی شهری بودر. بعده نادر شاه وافغانلیلرله مهراته‌لر طرفندن اوچ دفعه یغما اولنمش ایسه‌ده، بسبتون تخریب اولنمیوب، نهایت ۱۲۲۱ تاریخ هجریسنده انکلیزلر سلالهٔ تیموریه‌دن واحفاد شاهجهاندن اولان دهلی حکمدارلرینی مهراته‌لرك تجاوزندن محافظه ایتمك بهانه‌سیله، شهره عسکر ادخال ایده‌رك، حقیقتده ملوك تیموریه‌یی بو شهرده محبوس وموقوف بر حالده محافظه ایتمش؛ و ۱۲۷٤ ده وقوع بولان قیام اوزرینه، انکلتره دولتی بر اوزون محاصره‌دن صکره شهری ضبطله، دولت تیموریه‌نك نامنی دخی رفع، ودهلی‌یی اهمیتدن دوشورمك ایچون، عادی بر ایالت مرکزی صفتیله پنجاب حکومتنه الحاق ایلمشدر. آنجق اهمیت موقعیه وتاریخیه‌سی حسبیله، هندلیلر دهلینك بتون هندستانه مرکز اتخاذ اولنمسنی آرزو وطلب ایتمکدن فارغ اولمیورلر. انکلتره قرالیچه‌سنك هندستان ایمپراطوریچه‌لغی دخی بو شهرده رسماً اعلان اولنمشدر. دهلی مشاهیر علما وادبای اسلامدن بر چوق ذواتك منشأ ومسقط رأسیدر.

دهنا { جزیرة العربك ایچ طرفلرنده وعلی‌الخصوص قسم جنوبیسنده واسع بر بیابان اولوب، شمالاً نجد، غرباً یمن، جنوباً حضرموت وصحره، شرقاً عمان وحسا خطه‌لریله محدوددر. شمال جهتندن (نفود الاصغر) اسمیله طار بر بیابان صورتنده نجد ایله حسا آره‌سنده امتداد ایده‌رك، شمر اراضیسیله بر الشام آره‌سنده‌کی (نفود الاکبر) بیابانیله دخی کسب اتصال ایدر. اصل دهنا غربدن شرقه ایکی بچق درجهٔ جغرافیه‌یی متجاوز اولوب، شمالدن جنوبه دخی ایکی درجهٔ جغرافیه‌یه قریبدر. بو کنیش صحرا صو ونباتات واشجاردن بسبتون محروم اولوب، بر قوم دریاسی صورتنی ابراز ایدر. قومك درینلکی حد وسطی اوزره ۱۲۰ متره‌دن زیاده اولوب، بعض طاغلر وتپه‌لر دخی تشکیل ایدرسه‌ده، بونلر متحرك ومتحول اولوب، بعض دفعه بیوك کاروانلر کاملاً قومك التنده قاله‌رق، محو وهلاك اولورلر. قومك آلتی غرانیت وبعض یرلرده بازالت طاشندن عبارت قیاالقدر. یوقاریده ذکر اولنان (نفود الاصغر) بیابانی دخی بعضاً دهنا مسماسنه داخل اولوب، اصل کاروانلرك شق ایتدکلری دهنا بو بیوك دهنانك بعض کوشه وکنارلریدر؛ یوقسه بیوك دهنایی اورته‌دن شقی ایله ایچنه کیرمك محال قبیلندندر.

دهنخیرجان { اذربیجانده تبریز ایله مراغه آره‌سنده و (اورمیه) کولنك شرق جهتنده بر قصبه اولوب، مذکور کوله دوکیلان بر چایك اوزرنده واقعدر. یاقوت حموی بونك بیوك بر شهر اولدیغنی بیان ایدیورسه‌ده، شمدیکی حالده کوچك بر قصبه اولدیغندن، بعده اهمیتندن دوشمش اولسه کرکدر.

دهوك { موصل ولایتنده وموصلك شرق شمالی جهتنده قضا مرکزی بیوجك بر قریه اولوب، اطرافنده آثوریلر زماندن قالمه بر چوق آثار عتیقه بولنمشدر. — دهوك قضاسی (مروزی) ناحیه‌سیله برابر ۲۱۱ قریه‌یی حاوی اولوب، اهالیسی اکثریت اوزره کرددر.

دی { (Dee) بیوك برتانیه‌ده بو اسمله بر قاچ نهر واردر. الك بیوکلرندن بری (والس) مملکتنده اولوب، (چستر) ایچندن مرورله، ایرلانده دکیزینه دوکیلور. — دیکر بری دخی اسقوچیه‌ده (کرنتول) طاغندن نبعاناله، جنوبه طوغری آقه‌رق، ۱۵۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (آبردین) قربنده بحر شمالی‌یه منصب اولور.

دیابلره { (Diablerets) اسویچره‌ده آلب سلسله‌سنه مربوط بر طاغ اولوب، برنه آلپلرینك منتهای غربیسنده و (واله) ایله (وود) جمهوریتلری آره‌سنده واقعدر. الك یوکسك ذروه‌سی ۳۰۰۰ متره ارتفاعنده اولوب، بوز دره‌لری دخی واردر.

دیادومنیانوس { (Diadumenianus) روما ایمپراطورلرندن (ماقرین)ك

اوغلی اولوب، (قراقاله) نك وفاتندن صکره ٢١٧ تاریخ میلادیسنده پدری طرفندن سلطنته تشریك اولنمش ایسه‌ده، بر سنه صکره کندی عسکری طرفندن قتل اولنمشدر.

دیادین { ارضروم ولایتنك بایزید سنجاغنده وبایزیدك ٤٠ کیلومتره غربنده اوله‌رق الاطاغك شمال شرقی اتکنده ومراد چایی کنارنده قضا مرکزی برقصبه‌اولوب، ٣٠٠٠ قدر اهالیسی، ٢ جامعی، ١ مدرسه‌سی، ١ کلیساسی، ٤ صبیان مکتبی وبرخراب قلعه‌سی واردر. — دیادین قضاسی نفس‌بایزید قضاسنك غرب جهتنده واقع اولوب، شمال غربی جهتندن قره کلیسا وجنوب غربی طرفندن عتناب قضالریله محدوددر. حاوی اولدیغی ٣ ناحیه ایله برابر ٧٩ قریه‌یی حاوی اولوب، اکثری کرد وترك اوله‌رق مسلم وقصوری ارمنی اولمق اوزره ١٠٢١٦ اهالیسی واردر. اراضیسی طاغلق ومرتفع اولوب، قوهٔ انباتیه‌سی آزدر. محصولاتی بغدای، آرپه وسائر حبوباتله بعض سبزه‌لردن عبارتدر. فرات ایرماغنی تشکیل ایدن ایکی نهرك بری واك بیوکی اولان مراد چاینك منبعی بو قضاده‌در. قضا داخلنده ایکی قابلیجه بولنوب، بری کوکوردلیدر.

دیاربکر { الیوم برشهر ایله بر ولایته ویردیکمز بو اسم عن اصل فرات ایله دجله آره‌سنده‌کی جزیره خطهٔ واسعه‌سنك قسم شمالیسنه مخصوصدر. عربلر قبل الاسلام دخی جزیره‌یه دخول ایدوب، اسکان، وبعض کوچك حکومتلر تشکیل ایتمشلردی. بو صره‌ده بکر بن وائل قبیله‌سی جزیره‌نك طاغلق ومرتفع اولان قسم شمالیسنده یرلشوب، بو مناسبتله جهت مذکوره (دیاربکر) تسمیه اولنمشدی. مرکزی الیوم (دیاربکر) دیدیکمز (آمد) شهری ایدی. جزیره‌نك شرق جنوبی قسمی دخی ساکنلری بولنان بنی ربیعه‌یه نسبتله دیار ربیعه تسمیه اولنوب، بو اسم اعم اولمغله بعض دفعه دیاربکری دخی شامل اولمق اوزره، جزیره‌نك بتون قسم شرقی وشمالیسنه اطلاق اولنوردی. خطهٔ مذکوره‌نك غرب جنوبی قسمی ایسه قبائل عربدن اورایه هجرت ایتمش اولان (بنی مضر) ه نسبتله (دیار مضر) تسمیه اولنمشدی. [«جزیره» و «دیاربکر ولایتی» ماده‌لرینه دخی مراجعت بیوریله.]

دیار بکر { شهری. آسیای عثمانی جزیره خطه‌سنك منتهای شمالنده اوله‌رق دجله‌نك ساحل یمین یعنی غربیسنده همنامی اولان ولایتك مرکزی برشهر اولوب، ٣٧°٢٥′٢٠″ عرض شمالی ایله ٣٨°٢′ طول شرقیده وحذای بحردن ٦٢٦ متره ارتفاعنده واقعدر. پك اسکی ومشهور برشهر اولوب، اصل اسمی (آمد) در؛ وابنیه‌سی قره طاشدن معمول اولوب، سیاه برمنظره ابراز ایتمکله، (قره آمد) دینمکله شهرت بولمشدر. اهالیسی ٣٥٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، ٢٠٠٠٠ دن زیاده‌سی مسلم، ٨٥٠٠ قدری ارمنی، ٣٠٠ قدری یهودی وقصوری سریانی، کلدانی، یعقوبی وسائره‌در. اهالیٔ مسلمه‌سنك قسم اعظمی ترك اولوب، ٥٠٠٠ قدری دخی کرد وعربدر. لسان عمومیسی ترکجه اولوب، کردجه وعربجه دخی سویلنیر. شهر دجله‌نك ساحل غربیسندن یاریم ساعتلق مسافه‌ده واقع اولوب، آره‌ده کوزل باغچه‌لر بولنیور. ایکی مرتفع سورله محاط اولوب، درت قپوسی، برچوق برجلری وداخلنده برایچ قلعه‌سی دخی واردر. خارجی سورك محیط دائره‌سی ٨ کیلومتره طولنده‌در. خارجدن منظره‌سی پك کوزل اولوب، شهرك اوستنده کوزل نظارتلی بعض محللری دخی وار ایسه‌ده، داخلاً سوقاقلری طار وخانه‌لری سیاه طاشدن معمول اولمغله، خیلی قسوت انکیزدر. اسکی حکومت قوناغی دجله وادیسندن ١٠٠ متره مرتفع برقیانك اوزرنده بولنوب، کرك موقع ومنظره‌جه وکرك تزیینات معماریه‌جه دیاربکر ابنیه‌سنك اك برنجیسی عد اولنمغه شایان ایسه‌ده، پك خراب وبناءً علیه متروکدر. ایچ قلعه درونده رومالیلرله روملر زماننده قالمه ایکی معبد بولنوب، بری سلاحخانه‌یه ودیکری جامع شریفه تحویل اولنمشدر. درون‌شهرده ٢٨ جامع شریف، ٣٢ مسجد، ٩ مدرسه، براعدادیهٔ ملکیه، بر رشدیهٔ عسکریه وبرر شدیهٔ ملکیه مکتبلریله بر ابتدائی و ٢٠ قدر صبیان مکتبی، ٧ کتبخانه، ٥ تکیه، ١١ کلیسا، ١٩ خرستیان مکتب ابتدائیسی، ١٩ خان، اوستی اورتیلی بربیوك چارشی، ٨ حمام، عموم ایچون ١٣٠ وخانه‌لرده ٤٣٠ چشمه موجوددر. بوچشمه‌لرك صویی پك ایی اولوب، ٢٥٠٠ ماسوره‌لق برصو یولیله شهره کلیر.

شهرك يارىم ساعت آشاغيسنده دجله اوزرنده ١١ كمر اوزرينه مبنى جسيم ومتين بركاركير كوپرى واردر. شهرك داخل وخارجنده صحابه وتابعيندن واوليا وسائر مشاهير اسلامدن برچوق ذواتك قبرلريله مقاملرى بولنوب، زيارت اولنور. هواسى يازين زياده صيجاق وقيشين بالعكس پك صوئوق اولوب، سورك ارتفاعى جريان هوايه مانع اولمغله برابر، شهرك ايچنده برچوق سوپرنتى يغينـلرى دخى بولنه‌رق، نظـافته رعايت اولنمديغندن، جبادت هواسى يوقدر.

ديار بكرده اليوم خيلى صنعتلر اجرا اولنـه‌رق، ايپك وپاموقدن منسوجات، مشهور سختيان، باقيردن اوانئ مختلفه، شيشـه وچوملك اعمـال اولنور. ٢٨ دباغخانه، ٢١ قماش كارخانه‌سى، ٣٠ بوياخانه، ١٢ باقيرجى، ٩ شيشه‌جى و ١٠ چوملكجى عملخانه‌سى موجـود اولديغى كبى، اولرده ايپـك بوجكى يتيشـديريلوب، خيلى قوزه دخى چيقاريليير. بوشهر قره دكيزله آق دكيز وبصره كورفزى آره‌سـنده اولوب، صـامسون واسكندرون وبغـداد وبصره طريقلرينـك نقطهٔ اجتماعنـده واقع اولمغله، اهميت تجاريه‌سى دخى پك بيوك اولوب، شمديكى حالده بوللرك مطلوب صورتده بولنماسـيله برابر، خيلى تجـارت اجرا اولنور. باغچـه‌لرنده كليتلى وپك كوزل كللرله خرما وپورتقال وليمون كبيلرندن بشقه انواع ميوه‌لر حاصل اولور. دجـله‌نك ايكى كنارنده‌كى باغچـه‌لرده دانه‌سى اللى اوقه‌لغه قدر لذيذ قاربوزلر و ٢٠ اوقه‌لغه قدرده قاوُنلر حاصل اولور.

ديار بكر شهرينـك او جهنده حكومت سـورن اشكا نيان ملوكى طرفندن تأسيس اولنديغى مظنون اولوب، ميخ خطيله محرر بعض آثار دخى بولنمشدر. بعده ساسانيلرك الينه كچوب، برخيلى وقت ايرانيلرله روملر بيننده مدار حرب وجدال بولنمش، ودفعاتله روم‌ايمپراطورلرينك ضبطنه كچمش ايدى. قسطنطينيه قيا صره سـندن ايكنجى قسطنطين سورينى انشـا ايدوب، بعده شـاپور ضبط ايتمش؛ ومؤخراً ينـه روملرك الينه كچه‌رك، يوستنيانوس طرفندن سورى واستحكاماتى اكمال اولنمشيدى. حضرت فاروقك زمان خلافتنـده جزيره فاتحى عياض بن غنم حضرتلرى طرفنـدن محاصره اولنوب، محـاصره‌نك اوزانمسى جهتيله، شـام فتوحاتيله مشغول بولنان حضرت خالد بن وليـدك دخى امداديله، هجرت نبويه‌نك ١١ نجى سالنده فتح اولنه‌رق، ممالك اسلاميه دائره‌سنه ادخال اولنمشدر. حضرت خالدك اوغلى سليمان اثناى فتحده شهيد اولوب، ايچ قلعه‌ده‌كى جامع شريف اتصـالنده مدفوندر. عباسيلر زماننده ديار بكر خيلى وقت آل بويه ملوكى آره‌سـنده ظهور ايدن منازعاته ميدان اولوب، برمدت بنى حمدانه مركز اولدقدن صكره، ٣٨٠ تاريخ هجريسـنده (آل مروان) ناميله تأسس ايدن كرد دولت صغيره‌سنه وبعده بنى ارتق دولتنك برشعبه‌سنه مقر اولمشيدى. مغول استيلاسندن صكره قره قيونلى وآق قيونلى دولتلرى برر مدت ديار بكرده حكومت سـورمش؛ وبعده ديار بكر شـاه اسماعيل صفوينك ضبطنه كچوب، چالديران غالبيتى اوزرينه، كرد بكلرى ياوز سلطان سليم خان حضرتلرينه التجا، وشهرى تسـليم ايتمكله، اووقتدن برى دولت عليهٔ عثمانيه‌نك يد اداره‌سـنده بولنمقده‌در. بر خيلى مدت ايالت مركزى بولندقدن صكره، ولايات تشـكيلنده (ديار بكر) ناميله تشـكيل اولنان ولايته مركز اتخـاذ اولنمشدر.

ديار بكر { ولايتى. آسيا قطعه‌سنده‌كى ولايات عثمانيـه‌نك بريدر. شرق وغرب سـنك اصل ديار بكر دينلن قسم شماليسيله كردستانك جهتلرندن برخيلى مسافه‌ده ذاتاً جزيره‌نك حدودى اولان دجله وفرات مجرالرى ولايتك حدودينى تشكيل ايديور. سه‌ده، شرق شمالى جهتندن دجله‌يى تجاوزله، بطمان صوينه قدر ممتد اولديغى كبى، شمالاً دخى فرات مجراسنى تجاوزله، بوكا تابع (پرى صويى) مجراسنه قدر توسع ايدر. ديار بكر ولايتى غرب جنوبى طرفندن حلب، شمال غربى جهتندن معمورة العزيز، شمالاً ارضروم، شمال شرقى جهتندن بتليس ووان، شرق جنوبى طرفندن موصل ولايتلريله، جنوباً دخى زور مسـتقل متصرفلغيله محـاط ومحدود اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٤٦٨٠٠ مربع كيلومتره واهاليسى ٤٧١٤٦٢ نفوسدن عبارتدر. اراضيسى عموميت اوزره طاغلق وعارضه‌لى اولوب، طاغلرى باشليجه اوچ سلسـله‌يه منقسمدر: برنجيسى (طاوروس) سلسـلهٔ عظيمه‌سندن معـدود اولوب، ولايتك قسم شماليسنده بولنان وفرات واديسنى دجله حوضه‌سندن آيران (آق طاغ) سلسله‌سيدر، كه جنوب

غربیه طوغری اوزانه‌رق، معمورة‌العزیز ولایتنه کیرر، و (محراب طاغی) اسمیله داخل ولایتده برشعبه صالار؛ ایکنجیسی (قره‌جه طاغ) سلسله‌سیدر، که شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری ممتد اولوب، بودخی اوجهتدن دجله حوضه‌سنی فرات حوضه‌سندن آیرر، وجنوبی اتکلری ولایتك حدود جنوبیه‌سنی تشکیل ایدر؛ اوچنجیسی دخی ولایتك شرق جنوبی قسمنده ینه شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه ممتد اولان وینه مذکور ایکی ایرماغك حوضه‌سنی آیران (طور عابدین) سلسله‌سیدر، که ماردین طاغلری دینلکله دخی معروفدر. ولایتك قسم اعظمی دجله حوضه‌سی داخلنده اولوب، نهر مذکورك منابعنی حاوی اولمغله، بوحوضه‌نك اك یوقاری قسمیدر. فرات ایرماغی ایسه ولایتك اك شمالده‌کی کوشه‌سنی شق ایتدکدن صکره، معمورة العزیز ولایتنه داخل، وبعده طولاشه‌رق، دیاربکر ولایتی حدودینه واصل اولور، وبر خیلی مسافه‌ده ولایتین بیننده خط حدودی تشکیل ایدر. ولایتك غرب جنوبی وجنوب جهتلری وعلی‌الخصوص سیورك، دیرك ونصیبین قضالری فرات حوضه‌سی داخلنده بولنوب، سائر طرفلری دجله حوضه‌سی داخلنده‌در. فراته منصب اولمق اوزره، ولایتك قسم غربیسنده آقان چایلر کوچك دره‌لردن عبارت اولوب، جنوب جهتندن ایسه باشلیجه جرجیب، زرنمان وجاغجغه اسملریله اوچ چای آقیور، که اوچی‌ده زور سنجاغنده برلشوب، فراتك اك بیوك تابعی اولان (خابور) نهرینی تشکیل ایدرلر. ولایتك قسم اعظمی اولان شمال وشرق جهتلرنده آقوب دجله ایرماغنه دوکیلن انهار ایسه دها چوق اولوب، باشلیجه‌لری صولدن یعنی شمالدن زیبنه، عنبر، خازور، چاتلانیس وبطمان، صاغدن یعنی جنوبدن دخی (قره صو) و (آق صو) ایله دیکر برطاقم کوچك انهاردر. طوپراغی پك منبت ومیاه جاریه‌سی چوق ایسه‌ده، مخرجلرینك بعدیتی سببیله اهالی یالکز کندی احتیاجلرینه کوره اکوب بیچمك مجبوریتنده‌درلر. یوقاریده ذکر اولنان ٤٦٨٠٠ مربع کیلومتره‌لك مساحهٔ سطحیه‌سندن ٢٦٤٩٤ مربع کیلومتره‌لکی ناقابل زراعت اوله‌جق صورتده طاغلق وطاشلق و١٧٢٢ مربع کیلومتره‌لکی دخی اورمانلقدر. باشلیجه محصولاتی بغدای، آرپه، فصولیه، مرجك، برنج، سوسام، کتن تخمی، پاموق، میان کوکی، مازی، صوغان وسائره ایله بادم، اوزوم، زیتون، نار وسائر اقالیم معتدله‌یه مخصوص میوه‌لرك انواعی حاصل اولور. دجله کنارلرنده حاصل اولان قاون وقاربوزلرك کرك لذتده وکرك بیوکلکده امثالی یوقدر. شهر وقصبه وقریه‌لرك جمله‌سی کوزل باغ وباغچه‌لرله محاط اولوب، حاصل اولان میوه‌لرك کرك تازه وکرك قوروسندن خیلی اخراجات اولور. دیاربکرده کوزل شروبلر وشهر مذکور ایله ماردینده مشهور شرابلر دخی اعمال اولنور. کللریله سائر چیچکلری‌ده چوقدر. مرعالری پك چوق اولوب، هله نصیبین وجزره طرفلرینك یبانی چیچکلرله مزین چایرلری مشهوردر. حیوانات اهلیه‌سی وعلی‌الخصوص قیون وکچیلری چوق اولوب، قیونلرینك یباغیسی مرینوس قیونلرینك کینه قریب وکچیلرینك قیلی دخی یموشاقدر. داخل ولایتده ٢٨٠٠٠ صیغیر، ٤٠٥٤٢ فرس، ٦٢١٠٦ استرومرکب، ٢٠٠٠ دوه، ٦١٦٩٨٤ قیون و ٢٩١١٠ کچی موجود اولوب، آتلرینك برطاقمی عرب جنسنه منسوب وهله قیصراقلری پك مقبولدر. استرلری دخی ایری وتوانا اولور. دوه یالکز ولایتك جنوب جهتلرنده‌کی عشیرتلرده بولنور. قیون وکچیلرك چوغی دخی کرد وعرب عشیرتلرینکدر. بال آریلری‌ده کثرت اوزره اولوب، علی‌الخصوص جزره ونصیبین جهتلرینك بالی مشهوردر، وخیلی مقدار بال مومی دخی اخراج اولنور. حیوانات وحشیه‌سی: بوز وسیاه آیی، قورد، طوموز، صرتلان، تیلکی، چقال، طاوشان، کیك، قره‌جه، یبانی قوج وکچی وسائره‌دن عبارت اولوب، طیورك دخی انواعی بولنور. اسکندرك وبعده رومالیلرك زماننده او طرفلرك واسع اورمانلرله مستور بولنمش اولدیغی او وقتلرده یازلمش تواریخك شهادتیله معلوم اولدیغی حالده، قرون سالفه‌ده بربرلرینی تعقیب ایدن محاربه‌لرك تخریباتی اورمانلری اتلاف ایتمش اولمغله، شمدیکی حالده، یوقاریده‌کی رقملردن آکلاشلدیغی اوزره، اورمانلری پك آز اولوب، اودون وکراسته‌جه اهالی طرفندن ضرورت چکلمکده‌در. معدنلری چوق ایسه‌ده، الیوم یالکز ارغنی سنجاغنده‌کی باقیر معدنیله پالو قضاسنده بولنان قلوشین باقیر معدنی وارغنی

قضاسنده کانْ (نکل) کوکوردی اخراج اولنمقده‌در. سیلوان قضاسنك (هازو) قریه‌سنده وجزره قضاسنك خربوت قریه‌سنده دخی کور معدنی کشف اولنمش ایسه‌ده، اخراج اولنمیور. وقتیله کومش وآلتون معدنلری دخی اخراج اولنور ایکن، شمدی بوذی‌قیمت معدنلره دسترس اولنه‌مامشدر. لیجه قضاسنده برطوز معدنی بولنوب، سنوی ۲۵۰۰۰۰ قیه قدر طوز چیقار؛ وولایتده صرف اولنان طوزك قسم کلیسی سعرد سنجاغندن جلب اولنور.

دیاربکر ولایتنده اسکیدن بری بعض صنایع اجرا اولنمقده اولوب، باشلیجه صنایع مرکزلری دیار بکر ایله ماردین شهرلریدر. پاموقدن چتاری ومانوسه ایله بزلرك انواعی، ایپکدن قطنی، غزلیه وسائر اقمشه، یوکدن دخی خالی، کلیم، سجاده، شال، عبا وسائره نسیج اولنور. مشین وسختیان وکا وساله دخی مصنوعات محلیه‌نك باشلیجه‌لرندندر. قیومجیلغه متعلق آلتون وکوشدن پك کوزل شیلر اعمال اولندیغی کبی، صیرمه‌کشلك وسراجلق صنعتلری دخی پك ایلریدر، وقیزلر ایپك وصیرمه‌دن کوزل نقشلر واویمه‌لر یاپارلر. باقیردن آوانی ودمیر وچلیکدن آلات مختلفه دخی اعمال اولنور. ماردینده بطوم تعبیر اولنور برنوع فستیق یاغندن صابون یاپیلیر. ولایتك معمولات صناعیه‌سندن برقسمندن زیاده مقداری اخراج اولنوب، بونك بر خیلیسی آوروپایه نقل، وقسم دیگری قریب مقداری دخی محلنده صرف اولنور. اسکله‌لرك بعد مسافه‌سی ویوللرك فقدانیله برابر ولایت معمولاتنك بودرجه‌ده رواجی اهالیٔ ولایتك صنایعه اولان میل واستعدادینه ومصنوعاتك نفاستنه بردلیل اولمغله، یوللرك مکمل صورتده انشاسی حالنده، بوصنایعك پك چوق ترقی وتوسع ایلیه‌جکی شبهه‌سزدر. دیاربکر ولایتنك ایران، عراق، سوریه وآناطولی آره‌سنده وصامسون واسکندروندن کلن ایکی بیوك طریقك مجمعنده بولنمسی، اراضیسنك قوهٔ انباتیه‌سیله محصولات زرعیه‌سنك کثرتی واهالیسنك صنایعه اولان الفت واستعدادلریله معمولات صناعیه‌سنك نفاستی تجارتنك توسع وترقیسنی موجب اوله‌جق اسبابدن ایسه‌ده، اسکله‌لری اولان اسکندرون وصامسونك بعد مسافه‌سیله یوللرك عدم انتظامی بوکا مانع اولدیغندن، تجارتی سنه‌دن سنه‌یه تدنی ایتمکده‌در. بوصوك سنه‌لرده ولایتك اخراجاتی ۱۷۲۰۰۰ وادخالاتی ۱۷۸۰۰۰ لیرا راده‌لرنده اولوب، اخراجاتنك ۷۳۰۰۰ لیرالغی ممالك اجنبیه‌یه وقصوری سائر ولایاته کیدر؛ ادخالاتنك دخی ۱۱۳۰۰۰ لیرالغی ممالك اجنبیه‌دن وقصوری سائر ولایاتدن کلیر.

ولایت اهالیسنك مقدار عمومیسی اولان ۴۷۱۴۶۲ نفوسك اوچ ربعندن زیاده‌سی مسلم اولوب، ۱۳۲۵۴۹ خرستیان و ۱۲۶۹ اسرائیلی ایله برقاچ بیك یزیدی وچنگانه وسائره واردر. اهالیٔ مسلمه‌سنك قسم اعظمی ترك وقصوری کرد وعرب اولوب، اون بیك قدر چرکس دخی بولنور. مسلمانلرك همان جمله‌سی سنی اولوب، یالکز برایکی بیکی قزلباشدر. خرستیانلرك نصفی ارمنی اولوب، نصف دیگری قتولیك، پروتستان، سریانی، کلدانی وسائره‌دن مرکبدر.

معارف هنوز کری اولوب، یالکز مرکز ولایتده براعدادیهٔ ملکیه ایله بررشدیهٔ عسکریه مکتبی وبتون ولایتده ۵ رشدیهٔ ملکیه ایله مسلمانلره مخصوص ۱۰۶۵ ارکك و۲ قیز صبیان مکتبی، ۷ مدرسه، ارمنیلره مخصوص ۱۲۵ ذکور و ۱ اناث، ارمنی قتولیکلرینك ۱۶ ذکور، ارمنی پروتستانلرینك ۵ ذکور و۳ اناث، روملرك ۳ ذکوروبراناث، کلدانیلرك ۲۵ ذکور و ۱ اناث، سریانیلرك ۲۴ ذکور و ۱ اناث، لاتینلرك ۲ ذکور و ۲ اناث، اسرائیلیلرك دخی ۱ ذکور و ۱ اناث ابتدائی مکتبی واردر. جمعاً ولایتده مکاتب ومدارسك عددی ۱۸۰۵ اولوب، ۶۱۵۱۱ شاکردان و ۱۸۷۶ معلم بولنیور. پروتستان وقتولیکلرك مکتبلری باشلیجه اجنبی میسیونرله راهبه‌لرك تحت اداره‌سنده‌در.

دیاربکر ولایتنك هواسی یازین پك صیجاق اولوب، حد وسطی اوزره میزان الحراره سانتیغراد حسابیله ۲۵ درجه کوسترر، و ۴۰ و ۴۵ درجه‌یه قدر دخی چیقار. قیشین دخی حد وسطیسی تحت الصفر ۱۰ درکه‌دن عبارت اولوب، ۲۰ درکه‌یه قدر ایندیکی اولور. کانونلرده متمادیا قار یاغوب، ایلك وصوك بهارلرده دخی ایکیشر بچق آی کثرتله یاغمور یاغار، ونیسانك اواسطندن ایلولك اواسطنه‌دك قوراقلق حکم سورر. بومحولات عظیمه ایله برابر مرکزی اولان دیاربکر شهرندن ماعدا ولایتك هر طرفنك هواسی پك صاغلام اولوب، علل مستولیه یوق حکمنده‌در.

ولايتك تسويه اولنمش شوسه‌لری جمعاً ۳۲۹ كيلومتره طولنده اولوب، ايكی جاده‌دن عبارتدر . بری صامسوندن بغداده كيدن جاده‌نك بر قسمندن عبارت اولمق اوزره، ولايتك غرب شمالی حدودندن ارغنی، دياربكر وماردينـدن كچه‌رك ، نصيبينه قدر واصل اولور. ۲۲۶ كيلومتره طولنده اولان بو يول صامسوندن آماسيه، توقاد، سيواس وخربوتدن كچه‌رك كلن طريقك مابعدی اولوب، نصيبينه قدر آز چوق تسويه اولنمش ايسه‌ده، موصل وبغداد ولا- يتلری داخلنده اولان مابعدی هنوز ياپلمامشدر . ايكنجی طريق دياربكردن اورفه، بيره‌جك وحلبدن كچه‌رك اسكندرونه واصل اوله‌جق جاده اولوب ، بونك دخی دياربكردن سيوركه و ولايتك جنوب غربی حدودينه‌دك اولان ۱۰۳ كيلومتره‌لكی تسويه اولنمش ايسه‌ده، هنوز حلب ولايتنده‌كی تسويه اولنمش قسميله كسب التصاق ايده‌مه‌مشدر. دجله نهری دخی دياربكر ايله موصل آره‌سنده بر طريق حكمنده اولوب، كلكله سير اولنيورسه‌ده، سرعتلی جريانلريله اينيشلری چوق اولديغندن، بو طريق پك زحمتلی ومخاطره‌ليدر.

دياربكر ولايتی بروجه زير ۳ سنجاق و ۱۳ قضايه منقسم اولوب، ۸۸ ناحيه و ۳۲۰۱ قريه‌يی جامعدر.

سنجاق	قضا	ناحيه
دياربكر	دياربكر	شرق، بهرامكی، غرب، بشيری، تركان، كيلی، ايكور، عمركان
	سيورك	بوجاق، هوشين، بورهان، يكيشهر، قره كچی، قره‌جه طاغ، جم عرب
	سيلوان	حضرو، مهرانی، بادبكان
	دريك	محل، متينان، دشنكور، ليف
	ليجه	هانی

سنجاق	قضا	ناحيه
ماردين	ماردين	اطراف شهر، قوچ حصار، دار اوقلندران، خواص همايون، ميرستيان، جم وبريفان وكوجيكان، ميللی، دقوری، جيكی كريكان، كبكی خليجان
	نصيبين	بكار علی، پولستری، ازناور، ايليان، چسنبان، صقان، طی
	جزره	حسنان، محسان، شاخ، هارونا باقی، علوان، عليكان، عمركان، عماران، زيباری، پشخابور، شاه يسند بالا، شاه يسند زير، سلوبی
	مديات	محلمی، لزيزح، اربو، عليكان، حباب، درمهكان، دوماتان، باصبرين، حسنكيف (حصن كيفا)، درهاز، سيوان، باسقلی، تراتر، چليك، كرچوی، حصار، جزيلی، كولكان، عرناس، دمان
	عوينه	عمركان، صاور، غورس، سوركچی، شيحان

سنجاق	قضا	ناحیه
ارغنی	ارغنی معدنی	ارغنی اکیل
	پالو	اشمشان بولانق اوخی قره‌چور کوك دره هون رشید سیوان
	چرمیك	چونکش

اشبو جدولده ذکر اولنان نواحی اصول جدیده اوزره تشکیل ایدلمش اولوب، اکثری مرکز قضادن اداره اولنور. ویك آزینك آیریجه مدیرلری وحکومتلری واردر.

[دیار بکر ولایتنك احوال تاریخیه‌سیچون «جزیره، کردستان ودیار بکر (شهری)» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

دیار بکر { سنجاغی. همنامی اولان ولایتی ترکیب ایدن اوچ سنجاغك بری یعنی مرکز سنجاغی اولوب، غرب شمالی جهتندن ارغنی، شرق جنوبی جهتندن ماردین سنجاقلریله جهات سائره‌دن دخی ولایتك حدودیله محدوددر. قسم اعظمی دجله حوضه‌سی داخلنده اولوب، یالکز جنوب غربی قسمی فرات حوضه‌سنده بولنبور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۷ ۵۲۰ مربع کیلومتره اولوب، تربیعاً ۱۳ ۶۹۲ کیلو متره‌لکی قابل زراعت، ۳۲۸۶ کیلومتره‌لکی طاغلق و ۵۵۲ کیلو متره‌لکی دخی اورمانقدر. اهالیسی ۱۴۲ ۹۳۲ کشیدن عبارت اولوب، بومقدارك ۹۹ ۶۹۰ ی ترك، کرد، عرب وچرکسدن مرکب مسلمان، ۴۰ ۹۴۲ ی ارمنی کلدانی وسریانی جنسلرینه واورتودوقس، قتولیك وپروتستان مذهبلرینه منقسم خرستیان، ۲۰۰۰ ی یزیدی وچنکانه، ۲۸۴ ی دخی اسرائیلیدر.

سنجاغك محصولاتیله تقسیمات ملکیه‌سی واحوال سائره‌سی حقنده ویریله‌جك معلومات بوندن اولکی ماده‌ده مفصلاً بیان اولندیغندن، تکرارینه حاجت یوقدر.

دیار ربیعه { فرات ایله دجله آره‌سنده‌کی جزیره خطه‌سنك قسم شرقیسنه ویریلن اسم اولوب، موصلدن خابورنهری مجراسنه‌دك ممتد اولوردی. شمالاً دیاربکر وغرباً دیار مضر ایله محدود ایدی. قبل الاسلام اوطرفلرده یرلشمش اولان قبائل عربدن بنی ربیعه قبیله‌سنك اسمیله تسمیه اولنوب، دیار بکرده حکم سورمش اولان (بکر بن وائل) دخی بنی ربیعه قبیله‌سنه منسوب بولندیغندن، دیار ربیعه‌نك مسماسی بعضاً دیاربکری دخی شاملی اولمق اوزره، تعمیم اولنور. هرحالده بواسم جغرافیون ومورخین عرب آثارنده موجود اولوب، الیوم متروك وغیر مستعملدر. [«جزیره» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیار مضر { فرات ایله دجله آره‌سنده واقع جزیره خطه‌سنك فرات ایله خابور آره‌سنده اولان غرب جنوبی قسمنه ویریلن اسم اولوب، حران ورقه وشمشاط وسروج طرفلرینی یعنی اورفه سنجاغنك برقسمیله زور متصرفلغنی حاوی ایدی. قبل الاسلام اورالرده یرلشمش اولان قبائل عربدن بنی مضره نسبتله وضع ایدلمش اولان بواسم الیوم متروك وغیر مستعملدر. [«جزیره» و «زور» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

دیاز { بارتلمی — (B. Diaz) پورتکیز مشاهیر بحریوندن اولوب، آفریقا قطعه‌سنك منتهای جنوبنده اولان امید بروننك کاشفیدر. ۱۴۸۶ تاریخ میلادیسنده بومحلی کشف ایدوب، اوراده دوچار اولدیغی فرطونه‌لردن طولایی «اضطراب برونی» تسمیه ایتمش ایسه‌ده، پورتکیز قرالی اورادن هند طرفلرینه کیدیله‌بیله‌جکی امیدینه بناءً، بواسمه بدل «امید برونی» اسمنی اختیار ایتمشدی. دیاز ۱۵۰۰ تاریخ میلادیسنده شدتلی برفرطونه‌یه طوتیلوب، مغروقاً تلف اولمشدر.

دیاز { میکل — (M. Diaz) اسپانیا بحریوندن‌اولوب، آراغونه‌لیدر. قریستوف قولومبك آرقداشلرندن اولوب، ۱۴۹۵ ده (سنت دومینغ) جزیره‌سنده (هایته) آلتون معدنلرینی کشف ایتمش؛ و ۱۵۰۹ ده (پورتوریقو) والیسی اولمش ایدی.

دیاز { بالتازار — (B. Diaz) پورتکیز مشاهیر شعراسندن اولوب، آنادن طوغمه اعمی اولدیغی حالده، بك کوزل برطاقم فاجعه‌لر وسائر منظومه‌لر ترتیبنه موفق اولمش، واك بیوك شعرا

صره‌سنه بکمشدر. (مادره) جزیره‌سنده طوغوب، اون بدنجی قرن میلادیده یاشامشدر .

دیاسقوریدس { ودیسقوریدس، دیوسقوریدسه عربلر عندنده ویریلن اسمدر. [«دیوسقوریدس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیاغوراس { (Diagoras) یونان قدیم حکما وشعراسندن اولوب، عن‌اصل آزاد اولمش برکوله ایدی. (میلوس) جزیره‌سنده طوغوب، دموقریطه تلمذ ایتمشیدی. ابتدا بك متعصب ایکن، بعده بر تحقیر کوروب، انتقامنی آلمدیغندن، قومنك معتقدی اولان الههٔ کاذبه‌یه کوسه‌رك، دینسز اولمش؛ و بعض آیینلرله اکلنمش اولدیغندن، میلاددن ٤١٥ سنه اول آتنه‌دن طرد اولنمش؛ وبعده قاتلنه مکافاة وعدی اعلان اولندیغندن، قبل‌المیلاد ٤٠٠ تاریخنده یونانی ترکه مجبور اولوب، بر فرطونه‌یه طوتلمغله، مغروقاً وفات ایتمشدر. اشعارندن بعض ابیات بولنه‌بیلمشدر.

دیافونو { (Diafounou) آفریقای غربیده، سنغال نهری کنارنده، صحرای کبیرك جنوبنده و(مدینه)نك شمالنده بربر اولوب، فرانسه دولتی بعض نقطه‌لرینی ضبط ایتمشدر. ممالك اسلامیه‌دن اولوب، مرکزی (تامباقاره) یاخود (تمبکره) قصبه‌سیدر .

دیاقوه { (Diakova) یاقوه قصبه‌سنه السنهٔ اجنبیه‌ده ویریلن اسمدر. [«یاقوه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیال { (Deal) انکلتره‌نك (کنت) سنجاغنده و (قانتوربری)نك ٢٢ کیلو متره جنوب شرقیسنده اوله‌رق مانشه دکیزی ساحلنده برقصبه واسکله اولوب، ٨٢٠٠ اهالیسی واستحکاماتی واردر .

دیالماط { (Dialmath) آفریقای غربیده سنغامبیانك (دیمار) خطه‌سنده برقصبه وقلعه اولوب، فرانسه دولتی طرفندن بوقصبه‌ده برقره‌غول بولندیریلیور .

دیاله { عراقده دجله‌یه تابع بیوك برنهر اولوب، ایرانك (اردلان) ایالتنده نبعانله، (آب شیروان) نامیله غربه طوغری آقه‌رق ، حدود عثمانیه‌یه واصل اولنجه، دیاله اسمنی آلیر؛ وابتدا غرب شمالی‌یه بعده جنوب غربی‌یه طوغری جریانله سلیمانیه سنجاغنك حدود جنوبیه‌سنده برخیلی مسافه‌ده حدود ایرانیه خطنی تشکیل ایتدکدن صکره، بر خیلی مسافه‌ده دخی موصل وبغداد ولایتلرینی آیرر، وبعده بغداد سنجاغنه کیروب، بغدادك ایکی بچق ساعت آشاغیسنده صولدن دجله ایرماغنه منصب اولور. ایران ممالکنده بر قاچ چای ودره اخذ ایلدیکی کبی، ممالك عثمانیه‌ده دخی صاغدن سلیمانیه وشهر زور سنجاقلرندن وصولدن خانقین قضاسندن بر قاچ چای دیاله نهرینه دوکیلور . خانقین قربنده بر قاچ قوله آیریلوب، بعده جمله‌سی یکیدن برلشیر. دیاله نهرینك صویی چوق اولوب، خراسان قضاسنده بر چوق جدوللر آیریله‌رق، اراضی سقی اولنور . مجراسنك طولی تقریباً ٥٠٠ کیلومتره اولوب، ١٧٥ کیلومتره‌لکی ایرانده، ١٠٠ کیلومتره‌لکی حدودده و ٢٢٥ کیلومتره‌لکی دخی ممالك عثمانیه داخلنده‌در. آزمتله سیرسفاینه صالح اوله‌جق حاله قونیله بیلیر . جغرافیون عرب آثارنده (دیالی) صورتنده محرر اولوب، یاقوت حموی بونك (نهر بعقوبا) و (تامرا) دخی تسمیه اولندیغنی بیان ایدیور.

دیامانتینو { (Diamantino) برازیلیانك (ماتوغروسو) ایالتنده و (قویابه) نك ١٤٠ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (پاراغوآی) ایرماغی منابعی قربنده بر قصبه اولوب، ٤٨٠ اهالیسی واردر.

دیامانتینه { (Diamantina) برازیلیانك (میناس‌جرائس) ایالتنده و(اورو پرتو) نك ٢٣٠ کیلومتره شمال شرقیسنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ١٤٠٠٠ اهالیسی، کوزل منظره‌سی ، خیلی تجارتی ومعمولات دباغیه ایله قیوجیلغه متعلق مصنوعاتی واردر . جوارلرنده‌کی نهرلرده خیلی‌الماس چیقدیغیچون بواسمله تسمیه‌اولنمشدر.

دیامانتینه { (Diamantina) آوستورالیانك ایچ طرفلرنده بر نهردر ، که (قوینسلاند) حکومتنك وسطلرنده و ٢٢° عرض جنوبیده نبعانله، جنوب غربی‌یه طوغری آقه‌رق، جنوبی آوستورالیا حکومتنده و ٣٢° عرض جنوبی قربنده (اریه) کولنه دوکیلور. بو نهر ١٨٧٧ ده کشف اولنمشدر.

دیانه { (Diane) اسکی یونان وروما اساطیر . ندە غردن کنایه اولان الههٔ کاذبه‌نك لاتینجه اسمی اولوب، یونانیلر عندنده (آرتمیس) تسمیه اولنوردی. کویا ابو الآلهه زعم اولنان مشترینك قیزی وشمسدن کنایه اولان (آپو لون)ك همشیره‌سی اولوب، بودخی برادری کبی (دلوس) جزیره‌سنده طوغمشیدی. آوك وعصمتك حامیه‌سی زعم اولنه‌رق، حامله قادینلر دخی بوندن استمداد ایدرلردی. (آقتیون) اسمنده برآوجی حمامده چیلاق اولدیغی حالده، کندیسنه باقمغه جرأت ایتدیکیچون، کویا دیانه بونی کیکه تحویل ایتمش؛ وبوملت ادعاسینه برابر (اندیمیون) ایله (پان)ی و (اوریون)ی سومش ایدی. (افس) یعنی آیاثلوغده عبادتنه مخصوص بك جسیم ومصنع بر معبد وار ایدی،که ایفسای نام ایچون (اوروستراث) طرفندن احراق اولنمشدی. (تاوریده)ده یعنی قریمده دخی بوکا عبادت اولنور، وقرطونه‌یه طوتیلوب او سواحله کتورلمش یبانجیلر قربان ایدیلیردی. روما جوارنده کائن (آریکیا)ده دخی دیانه‌نك عبادتنه مخصوص بر معبد اولنوب، بونده راهب اولمق ایستینك سلفنی اولدیرمسی شرط ایدی. اکثریا اینجه وقیصه برکوملك کیمش، النده براوق ویاننده بردیشی کیك ویا برآو کوپکی اولدیغی حالده تصویر اولنوردی .

دیانیره { (Déjanire) اساطیر یونانیه‌ده (هرکول) نام مشهور قهرمانك زوجه‌سی و اتولیاده واقع (قالیدون) حکمداری (انئوس)ك قیزی اولوب، کویا کندیسنی (اوتوس) نهرندن کچیرمك ایچون آرقه‌سنه آلمش اولان (نسوس) اسمنده بردیو بونی قاچیرمق ایستدیکندن، هرکول بودیوی برسهمله اوقله اتلاف ایتمش؛ ودیو اولمزدن اول قانلی کوملکنی دیانیره‌یه ویره‌رك، هرنه وقت قوجه‌سی بروفاسزلقده بولنورسه، بوکوملکی کیدیره‌رك بوله کتیره‌بیله‌جکنی سویلمش ایدی. مؤخراً هرکول (قیوله) اسمنده برقیز سومکله، دیانیره بوکوملکی کیدیرمش؛ وهرکول بوندن متأثراً وفات ایتمکله ، دیانیره دخی مأیوسیتندن کندینی اتلاف ایتمشدر. بو مصائب بعض شعرا ورسامله سرمایه اولمشدر.

دیانیوم { (Dianium) اسپانیاده‌کی دانیه ویادنیه قصبه سنك اسم قدیمیدر. اسکی زمانده بیوجك بر شهر اولوب، دیانه معبوده سنه منسوب عد اولنوردی. مارسلیاده‌کی یونانیلرك مهجری ایدی .

دیاهوت { (Diahot) جزایر بحر محیطدن یکی قالدونیه آطه سنده بر نهر اولوب، جنوب شرقیدن شمال غربی‌یه طوغری آطه‌نك بوینجه آقه‌رق ، جزیره‌نك منتهاسی شمالنده واقع (هارفورت) قوینه دوکیلور. مجراسنك طولی ۱۵۰ کیلومتره اولوب، آشاغیکی ۴۰ کیلومتره‌لك یری سیر سفائنه صالحدر. کنیشلکی ۱۰۰ و ۱۵۰ متره اولوب ، منصبنه قریب محلده ایسه ۱۵۰۰ متره‌یه بالغ اولور. مجراسنك یوقاری طرفلری طاغلر وبوغازلر آره‌لرنده اولوب ، آشاغی جهتی ایسه خفیف صورتده طالغه‌لی اووه‌لرده بولنیور، که بوجهتده آلتون وباقیر معدنلری بولنوب، کلیتلی کولیجه اخراج اولنور.

دیبان { [« ذیبان » ماده سنه مراجعت بیوریله.]

دیبای { (Dibaï) هند ستانده میرات خطه سنك (بلند شهر) سنجاغنده برقصبه اولوب، ۷۷۸۰ اهالیسی واردر.

دیبجات { هندستانك جنوب غربیسنده واقع (مالدیو) جزایرینه جغرافیون عرب آثارنده ویریلن اسمدر. (دیب) یاخود (دیو) کلمه‌سی لسان هندیده « آطه » دیمك اولدیغندن (دیبجات) بونك جمعی اوله‌بیلیر.

دَیبُل { هندستانك ساحل غربیسنك منتهای شمالنده وسند نهرینك منصبنده برشهر اولوب، مشاهیر علمای اسلامدن برقاچ ذاتك مسقط رأسی بولنمشدر . اوائل دور اسلامده بك بیوك ومشهور بر شهر ایکن، شمدیکی حالده خریطه‌لرده بویله براسم کورلمدیکندن، خراب اولمش اولسه کرکدر. دربلو «کتبخانهٔ شرقی»سنده بوشهرك البوم (دیو) دیمان و پورتکیزلیلرك النده بولنان اسکله‌دن عبارت اولدیغی ادعا ایدیور ایسه‌ده، دیو برآطه اوزرنده‌اولوب، پورتکیزلیلر طرفندن تأسیس ایدلمش اولدیغندن، و حالبوکه یاقوت حموی لاهور وملتان صولرینك دیبلده بحره منصب اولدیغی بیان‌ایتدیکندن، دیبلك سند ایرماغی منصبنده بولنمش اولمسی احتمالی دها قریبدر .

دیبنك { یاخود دیبانغ (Dibang) تیبتده (لهاسه) قربنده برقصبه اولوب، لامەلره مخصوص بیوك برمناستری و ۷۷۰۰ اهالیسی واردر.

دیبور { جزیرهٔ ابن عمر قربنده بر ناحیه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دیبورغ { (Dieburg) آلمانیاده (هسه) بیوك دوقەلغنك (استارکنبورغ) ایالتنده ودارمسشادك ۱٤ کیلومترو شرق شمالیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۳۸۸۰ اهالیسی وصاج، تنکه، مغوی وچناق چوملك فابریقەلری واردر.

دیبونغ { یاخود دیبنك (Dibong) هندستانك جهت شرقیەسنده آسام خطەسنده (براهما پوتره) ایرماغنی تشکیل ایدن اوج نهرك بری اولوب، ظن اولندیغنه کوره تیبتده (لهاسه)نك شمالنده واقع بیوك کوللردن چیقەرق، ابتدا شمال شرقیه وبعده غرب جنوبیه آقار؛ و(لوهیت) ایله (دیبونغ) نهرلری آرەسنده براهما پوترەیه دوکیلور.

دیپه { (Dieppe) فرانسەنك قسم شمالیسنده آشاغی سینه ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، پارسك ۱٦۷ (و دمیر یول طریقیله ۲۰۱) کیلومترو شمال غربیسنده، مانشه دکیزی ساحلنده و (آرقه) نهرینك منصبنده واقعدر. ایکی قسمدن مرکب اولوب، ۲۰٤۰۰ اهالیسی، صاغلام لکن آغزی طار لیمانی، دمیر یولی، تحت البحر تلغرافی، اسکی سور وقلعەسی، ٦۸ چشمەسی، مشهور دکیزبانیەلری، مکتب اعدادیسیله بحریه مکتبی، کتبخانەسی، سفائن اعمالنه مخصوص دستکاهلری، ایپ وخلاط فابریقەلری، کیك وفیل دیشندن معمولاتی وایشلك تجارتی واردر. اون برنجی قرن میلادیده بربالیقجی کویی حالنده اولوب، بعده بیومش؛ وآنجق بو صوك زمانلرده اوجوارده بولنان (هاوره) اهمیت قزانمغله، (دیپه) کری قالمشدر. قرون وسطاده اهالیسنك کمیجیلکدەکی مهارتیله شهرت بولوب، دیپەلیلر آفریقای غربیده وآمریقاده برچوق کشفیاته وبعض مهاجرلر تأسیسنه موفق اولمشلردر.

دیج { (Dietz) پروسیەده (ناسو)نك ۹ کیلومترو شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ٦۰۰۰ اهالیسی ومیوه آغاجلری یتیشدیرمکه مخصوص مشهور فدانلقلری واردر.

دَیدان { حجازده بلقاء طرفنده کوزل بر قصبه ایکن خراب اولمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دیدرو { (Diderot) فرانسه مشاهیر حکماسندن اولوب، ۱۷۱۲ تاریخنده (لانغره)ده طوغمش، و ۱۷۸٤ ده وفات ایتمشدر. بربیچاقجینك اوغلی اولوب، پاپاس اولمق اوزره، علم عقائدی اوکرنمك ایچون پارسه کوندرلمش، وبعده برمتعهدك یانته کیرمش ایسەده، علوم ومعارفله اشتغالدن بشقه برشیئه میلی اولمدیغندن، متعاقباً هر ایشدن چکیلوب، ادبیات وفلسفه وهندسه ایله اوغراشمغه، وکد یمینیله یاشامق اوزره، درس ویرمکه وکتاب یازوب نشر ایتمکه باشلامش ایدی. ابتدا انکلیزجەدن برطاقم کتابلر ترجمه ایدوب، بعده «فضیلتك قدری» عنوانیله برکتاب وبر طاقم امثال حکمیه نشر ایتمش؛ وبوایکنجی کتابی پارلمانك قرارلیه جمع واحراق اولنمشدی. ۱۷٤۹ ده «کورلره عبرت اولمق اوزره کورلر حقنده رساله» عنوانیله براثر نشر ایدوب، بونده امور دینیەیه قارشی وبعض اکابره طوقنور برطاقم رموزات مندرج بولنمغله، (وینسنه) مجلسنه حبس اولنمشدی. سبیلی تخلیه اولندقدن صکره، مشهور «مجموعهٔ فنون»ك یعنی (آنسیقلوپدیا)نك تحریرینی قوروب، دالمبرله اشتراك ایتمش؛ وطائفهٔ رهبان ایله حکومتك کوستردیکی موانع کثیره ایله برابر، ۱۷۵۱ دن ۱۷۷۲ تاریخنەدك ۲۱ سنه بوبیوك اثره چالیشەرق، ۱۷سی متن و ۱۱ ی اشکال اولمق اوزره، ۲۸ بیوك جلددن مرکب اولان اثر مذکورك وجوده کلمسنه سبب اولمشدر. بو اثرده کندیسی فلسفهٔ قدیمه وصنایعه دائر اولان مقالاتی یازوب، اقتدارینی اثبات ایتمشدر. بوندن ماعدا برچوق جدی تألیفاتله، بعض حکایه وتیاترو کتابلری یازمش؛ واسمنی بللی ایتمکسزین دخی بعض کتابلر نشر ایتمشدی. دیدرو خرستیانلغك یك علیهنده اولوب، اکثر آثاری راهبلره قارشیدر. الحاد درجەسنه قدر دخی واریر. وولتر، روسو، دالمبرت، هولباش وسائر معاصرین حکما ایله وعلی الخصوص غریم ونژون ایله یك دوست اولوب، یالکز

روسو ایله بعده بوزشمشـدی. کنج ایکن اولنوب، برقیزی دنیایه کلمشدی، وبو قیزی فوق العاده سوردی. نشر ایتدیکی آثار کندیسنی رفاهله یاشاته‌میوب، کتابلرینی صاتمغه مجبوریتنده بولنمش ایسه‌ده، روسیه ایمپراطوریچه‌سی ایکنجی قاترینه، دیدرو صاغ اولدقجه کندیسی قوللانمق شرطیـله، کتابلرینی ۵۰۰۰۰ فرانقه اشـترا، وکندیسنه معـاش دخی تخصیص ایده‌رك، قید ضروردن قورتارمش؛ و ۱۷۷۳ ده دیدرو برای تشـکر پترسبورغه کیدوب، عودتنده بقیهٔ عمرینی انزواده کچیرمشـدر. (نژون) دیدرونك آثارینی جمعله، ۱۵ جلد اوزره نشر ایتمشدر . بعده دیدرونك آثاری دفعـاتله طبع اولنه‌رق، صکره‌دن بولنمش بعض تألیفات ومخابراتی دخی علاوه اولنمشدر. قیزی ترجمهٔ حالنی دخی یازمشدر.

دیدو (Didot) فرانسه‌ده مشهور برمطبعه‌جی عائله‌سی اولوب، برنجیلری اولان (فرانسوا دیدو)، که ۱۷۲۰ ده پارسـده طوغوب ۱۸۰۴ ده وفات ایتمشـدر، برمطبعه وبر حروفات دوکمخانه‌سی تأسیس ایدوب، حروفاتی کوزللشدیرمش؛ بویله کوزل ومصحح کتـابلر نشر ایده‌رك، هم فن طباعتك هم معارفك ترقیسنه بیوك خـدمتلر ایتمشـدر . — بیوك اوغلی (پیر دیدو) ایله کوچك اوغلی (فیرمین دیدو) وبونك اوغللری دخی بوصنعته دوامله، فن طباعتك ترقیسنه بیوك خدمتلر ایتدکدن بشقه، بعض نافع کتابلر دخی تألیف ایتمشلردر .

دیدون (Didon) صـور حاکمی مشهور پیکمالیونك همشیره‌سی وبعلك قیزی اولوب، صوری ترکله برطاقم فنیکه‌لیلرله قبل المیلاد ۸۶۰ ویا ۸۸۰ تاریخلرنده آفریقایه کچه‌رك، تونس جوارنده بولنمش اولان (قارتاج) شهر قدیمنی تأسیس ایلمشیدی . روایته کوره (جتول) قومنك حکمداری (یارباس) صاحبهٔ ترجمه‌یه عاشق اولوب، تزوجنه اصرار ایتدیکندن، دیدون بونك تعقیباتندن قورتلمق ایچون، اتلاف نفس ایتمشدر. بعض شعرانك منظومه‌لرینه مبنی علیه اولمش؛ وبعض مشهور رسـاملر طرفندن تصویر اولنمشدر.

دیدیموتیخوس (Didymotichos) دیمتوقه‌نك اسم اصلی قدیمیدر. [« دیمتوقه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیدیوس یولیانوس (Didius Julianus) روما ایمپراطورلرندن اولوب، ۱۳۳ تاریخ میلادیسنده میلانده طوغمش؛ وقومودیوسـك زماننده خـدمت ایدوب، جرمان اقوامندن (قات) قومنی مغلوب ایتمشیدی. (پرتیناقس)ك وفاتنـده ۱۹۳ تاریخنده ایمپراطورلغه قعود ایتمش وایکی سنه صکره، مقتولاً وفات ایتمشدر.

دیدیه (Didier) لومبـاردلرك صـوك حکمداری اولوب، ابتدا (ایسـتریا) دوقه‌سی ایکن، (آستولف)ك بلا ولد وفاتی اوزرینه، ۷۵۷ تاریخ میلادیسـنده، لومبـاردلر حکمداری اولمش؛ وپاپا ایکنجی اتیـانه قارشی محـاربه ایدوب، (پپین) طرفندن مغلوب اولمش ایدی. اتفاقی قزانمق امیدیله، قیزینی شـارلمانه ویرمش ایسه‌ده، برسـنه صکره شارلمان قیزینی تطلیق ایتمش؛ ودیدیه شارلمانك طرد ایتـدیکی یکنلرینی وملکنی ضبط ایتمش اولدیغی آکیتانه دوقه‌سی (هونالد)ی حسن قبول ایتدیکندن، شارلمانك خصومتنی قزانوب، نهـایت ۷۷۳ ده، پاپا طرفندن اولنان استمداد اوزرینه، شـارلمان دیدیه‌نك ممالکنی ضبط، وکندیسـنی دخی اخذ ایله، (قوربیه) مناسترینه حبس ایتمکله، اوراده وفات ایتمشدر .

دیدیه (Didier) فرانسه متأخرین ادباسندن اولوب ، ۱۸۰۴ ده اسـویچره‌نك (جنو) شهرنده طوغمش، و۱۸۶۴ده وفات ایتمشدر. برچوق حکایه کتابلری یازمشدر .

دیدیه (St. Didier) سنت — قتولیکلرك بواسمله ایکی عزیزلری اولوب، برنجیسی (لانغره) پسقپوسی ایکن، ۲۶۴ تاریخ میلادیسـنده قتل اولنمشـدر. مایسك ۲۳ نده یورطیسی اجرا اولنور . — ایکنجیسی فرانسـه‌ده‌کی (ویانه) باش پسقپوسی ایکن، ۶۰۸ ویا ۶۱۲ ده ابون قربنـده قتل اولنمشـدر. بونك دخی یورطیسی یوم مذکورده اجرا اولنور .

دیر زور مسـتقل متصرفلغنـك مرکزی برقصبه اولوب، برالشـام ایله جزیره

آره‌سنده وفراتك ساحل غربيسنده اوله‌رق، رقه‌نك ۱۲۰ كيلومتره شرق جنوبيسنده و (خابور) منصبنك بعنى (قرقسيه) خرابه‌لرينك ۲۰ كيلومتره غرب شماليسنده، ۲۰′ ۳۵° عرض شمالى ايله ۴۵′ ۳۷° طول شرقيده واقعدر. ۲۵۰۰ خانه‌سى و ۲۰۰۰۰ اهاليسى اولوب، ۱۸۷۵۰ سى مسلم و قصورى سريانى وارمنى و يهوديدر. كوزل برقصبه اولوب خانه‌لرى بياض و سوقاقلرى دوزدر. مكمل برحكومت قوناغى، ۳ جامع شريفى، ۲ كليساسى، بر رشديه و ٤ ابتدائى مكتبى، برعسكرى خسته‌خانه‌سى، برحامى، ۳۰۰ دكانى حاوى، ٥ چارشيسى و ٤ خانى واردر. قارشيسنده اوله‌رق فراتك ايچنده بولنان (احويجه) آطه‌سى اشجار ونباتاتله مستور وقصبه‌يه بركوپرى ايله مربوطدر. يكى بر قصبه ايسه‌ده، شام ايله بغداد آره‌سنده‌كى كاروان طريقنك اوزرنده واقع اولمغله‌برابر، برالشام وجزيره جهتلرنده طولاشان عربانك دخى مركزى بولنديغندن، خيلى اهميت تجاريه‌سى واردر. قبولرينك صويى پك آجى اولوب، اهاليسى فرات صويندن ايچر. بورانك دخى چبانى واردر. اصل اسمى (ديررمان)در. (زور) متصرفلغنك مركزى اولمق مناسبتيله (دير زور) دخى ديرلرسه‌ده، اصل (دير زور) اهواز جهتنده برمناستر ايدى.

دَير { «مناستر» ديمك اولان بوكلمه ديكر برطاقم اسملره اضافتله جزيره و عراق وشام ومصر و سائر بلاد عربيه‌ده برچوق مشهور مناسترلره وبعض قرا وسائر محلاره علم اولمشدر. بونلرك الك مشهورى موصل قربنده بولنان (ديرا بون) در، كه حضرت نوح (عم)ك قبرينى حاوى اولديغى مظنوندر.

دير { آسياى وسطيده كابل نهريله هندوكوه آره‌سنده وكابل نهرينه دوكيلن (كونه) نهرى اوزرنده برقصبه اولوب، ۱٤′ ۳۵° عرض شمالى ايله ۲۹′ ٦۹° طول شرقيده واقعدر.

ديراخيوم { ياخود دوراخيوم (Dyrachium) دراج قصبه‌سنك اسم اصلى قديميدر.

ديرالقمر { جبل لبنان مستقل متصرفلغنك مركزى اولان بر قريه اولوب، بيروتك ۳۰ كيلومتره جنوب شرقيسنده، طاغلر آره‌سنده، ۹۰۰ متره ارتفاعنده وبيروت ايله صيدا آره‌سنده (نهر الدامور) اسميله دكيزه منصب اولان (وادى القاضى) اوزرنده واقعدر. باشليجه درزى ومارونيلردن مركب ۲۱۷۵ اهاليسى، بركليسا ومناسترى وسدلر اوزرينه ياپلمش كوزل باغچه‌لرى واردر. قارشيسنده ووادينك او بر طرفنده درزيلر اميرى بشيرك مقرى بولنمش اولان (بيت الدين) سرايى بولنيور.

ديرشاو { (Dirschau) پروسيه‌نك شمال شرقى جهتنده واقع نفس پروسيه ايالتنده، (دانسيغ) سنجاغنك (استارغارد) قضاسنده واستارغاردك ۲٤ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق، (ويستوله) ايرماغنك منصبنه قريب منقسم اولديغى قوللرك الك غربيسى اوزرنده برقصبه اولوب، ۹۷۱٥ اهاليسى، دمير دوكمخانه‌سى، چناق چوملك وطوغله فابريقه‌لرى، دباغخانه‌لرى، اودون تجارتى وويستوله اوزرنده كوزل بركوپريسى واردر. مشهور قپودان قوقك معيتنده دور عالم ايتمش اولان مشاهير طبيعيون وسياحيندن (فورستر)ك مسقط رأسيدر.

ديرق هارتوغ { (Dirk - Hartog) آوستراليانك ساحل غربيسى قارشيسنده و «كوپكلر قويى» نك مدخلنده اوله‌رق ۲٦° عرض جنوبيده واقع اوچ آطه‌نك الك غربيسى والك بيوكى اولوب، بويى ۷۰ واكى ۱٥ كيلومتره‌در. سواحلى صرب ودبك اولوب، اوستى دوزدر. آقار صولرى چوق اولوب، پك كوزل وواسع مرعالرى حاوى اولمغله اخيراً بعض انكليزلر يرلشوب، كليتلى سوريلر تشكيل ايتمشلردر. صوينك كثرتى حسبيله كيلر دخى چوق اوغرارلر.

ديرك { ديار بكر ولايت وسنجاغنده، دياربكرك ٦٥ كيلومتره جنوبنده وماردينك ۳٦ كيلومتره غربنده اوله‌رق قره‌جه طاغك اتكنده وخابوره تابع جرجب نهرى اوزرنده واقع قضا مركزى برقصبه اولوب، پك قدرى ارمنى وقصورى كرد اولمق اوزره، ۲٥۰۰ اهاليسى، برجامعى، بركليساسى، برحامى، برخانى، ۱٥۰ دكانى و ۱۰ چشمه‌سى واردر. آب وهواسى كوزل اولوب، زيتون

وانجیر ونار آغاجلریله محاطدر . — دیرك قضاسی شمالاً نفس دیار بكر، غرباً سیورك قضالریله، شرقاً ماردین سنجاغیله، جنوباً دخی زور مستقل متصرفلغیله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٤٤٨ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولوب، تربیعاً ٢٧٨٤ کیلومتره‌لکی قابل زراعت، ٦٤٦ کیلو متره‌لکی طاغلق وطاشلق، ١٨ کیلومتره‌لکی دخی اورمانقدر. اهالیسی ١٨٢٨٨ کشیدن عبارت اولوب، ١٥٢٨٨ ی ترك وکرد وعرب وچرکس اوله‌رق مسلم و ٣٠٠٠ ی ارمنی وسریانی اوله‌رق خرستیاندر. قضا ٧٨ قریه‌دن مرکب اولوب، محل، منبنان، شنکور ولیف اسملریله درت ناحیه‌یی حاویدر. تماميله فرات حوضه‌سنده بولنوب ، خابور نهرینه تابع جرجب چاینك منابعنی جامعدر. اراضیسی پك منبت ومحصولدار اولوب، اهالیسنك زراعته عدم اهتماملریله ومخرجلرینك بعد مسافه‌سیله برابر خیلی محصولات آلنیر. اشجار مثمره‌سی وباغچه‌لری پك چوق اولوب، میوه‌لری پك مبذولدر. باغلری دخی چوق اولوب، پك مقبول برنوع شراب چیقار. مرعالری پك چوق واوتلری رایحه‌دار اولمغله، پك کلیتلی اولان قیونلری سودندن کوزل رایحه‌لی یاغلر چیقار. صیغیر، آت، مرکب، استر کبی حیوانات اهلیه‌سی دخی چوقدر .

دیروت { مصرده رشید اداره‌سنده ورشیدك ٢١ کیلومتره جنوب شرقیسنده ونیلك رشید قولی اوزرنده برکوچك قصبه‌در .

دیره { بحر احرده باب المندبك ساحل غربیسنده بولنمش اسکی برقصبه‌نك اسمیدر.

دیریا { (Deirie) آلتنجی قرن میلادیده بیوك بریتانیه‌ده (آنغل) قومی طرفندن تشکیل اولنمش برکوچك دولت اولوب، بعده (برنیکیه) دولتیله برلشدیریله‌رك، حکومات سبعه‌نك بری اولان (نورتومبرلاند) دولتنی تشکیل ایتمشدر.

دیزرائلی { (D' Israeli) [« اسرائلی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیزك { ایرانك شرق جنوبی جهتنده وبلوجستان حدودی قربنده اوله‌رق (مشکد) نهرینه تابع برچای وادیسنده برقصبه اولوب،

همنامی اولان ناحیه‌نك مرکزیدر . حقیقتده قصبه بربرینه یقین ٦ قریه‌دن مرکبدر . ناحیه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ١٣٠٠٠ مربع کیلو متره واهالیسی ٣٠٠٠٠ کشی اولوب، حبوباته متعلق محصولاتیله خرمالری چوقدر . — اسطخری بو اسمله سمر قند قربنده برقریه دخی بولندیغنی، وبعض علمانك مسقط رأسی اولوب، ماء جاریسی ورباطی اولدیغنی بیان ایدیور.

دیژون { (Dijon) فرانسه‌نك جهت شرقیه‌سنده (قوته دور) یعنی «آلتون ساحل» ایالتنك و (بورغونیه) خطه‌سنك مرکزی برشهر اولوب ، پاریسك ٢٧١ کیلو متره جنوب شرقیسنده و (اوشه) ایله (سوزون) نهرلری ملتقاسی اوزرنده واقعدر . کوزل و تجارتکاه برشهر اولوب، ٤٨٠٠٠ اهالیسی، کوزل ابنیه‌سی، مفرح تفرجکاهلری، آقادمیاسی، علوم وفنون درسخانه‌سی، حقوق وطب مکتبلری، مکتب اعدادیسی، جمعیت علمیه‌سی، کتبخانه‌سی ، نباتات باغچه‌سی وسائر مؤسسات علمیه وخیریه‌سی، وقتیله پولتیقه متهملریچون محبس اتخاذ اولنان برقلعه‌سی، متعدد دمیر یوللری وبعض آثار عتیقه‌سی واردر. خردالی مشهوردر. اسکی برشهر اولوب، ابتدا قیصر طرفندن اردوکاه اتخاذ اولنمش؛ وروما ایمپراطورلرندن (آورلیان) جمع صیغه‌سیله (دیویس) دینان بتون آلههٔ کاذبه‌نك عبادتنه مخصوص برمعبد تأسیس ایتمکله ، (دیویو Divio) تسمیه اولنمشدی، که دیژون بوندن مأخوذدر . طقوزنجی قرن میلادیدن صکره کسب اهمیت ایتمکه باشلامشدر.

دیژونه { (Dijonnais) فرانسه‌نك بورغونیه خطه‌سنده دیژون شهریله اطرافندن عبارت بربقعه ایدی. تقسیمات جدیده‌ده (قوته‌دور) ایالتی داخلنده بولنیور.

دیس { (Diss) انکلتره‌نك (نورفولق) سنجاغنده و (نورویچ)‌ك ٣٢ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق شمالی دکیزینه دوکیلان (وادنی) نهرینك ساحل یمیننده برقصبه اولوب، ٣٨٥٠ اهالیسی وکتن ایپلیك ایله چوراب وسائره‌یه متعلق بعض معمولاتی واردر.

دیسا { (Dissa, Deesa) هندستانده کجرات خطه‌سنك (کیکوار) حکومت ممتازه.

سنده واحد آبادك ١٥٠ كيلومتره شمال شرقيسنده برقصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهاليسی واردر. اطرافنده‌كی اورمانلرده چوق آرسلان وفيلان بولنور.

ديست { (Diest) بلجيقه‌نك (برابانت)ايالتنده و(لوون)ك ٢٤ كيلومتره شرق شماليسنده برقصبه اولوب، ٧٣٢٠ اهاليسی، استحكاماتی، چوخه وسائر منسوجاته بيره فابريقه‌لری وباقر دوكمخانه‌سی واردر. بيره‌سی مشهوردر.

ديسقو { (Disco) غروئنلاندك ساحل غربيسی قارشيسنده بر بيوك آطه اولوب، منتهای جنوبيسی ′١١ °٦٦ عرض شمالی ايله °٥٥ طول غربيده واقعدر. بوبی تقريباً ١٦٠ كيلومتره اولوب، °٧٩ عرض شماليده دكيزك ايچنـدن قيالق بر قول اوزانه‌رق، صاغلام بر ليمان تشكيل ايديور، كه بو ليمانك ايچنده دانيمارقه‌نك اوجهنده‌كی مستعمراتنك مركز اداره‌سی اولان (غودهاون) قصبه‌سی بولنيور. بو قصبه باليه آوجيلرينك التجاگاهيدر. جزيرهٔ مذكوره ايله غروئنلاند آره‌سنده‌كی ديسقو قوبی ١٠٠ كيلومتره عرضنده اولوب، يازين غيرمنجمد حالنده بولنور، و يالكز اونه بريسنده بعض بوز قيالری بوزر.

ديسقوريدس { [«ديوسقوريدس» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

ديسمال { (Dismal) آمريقای شماليده ممالك مجتمعه‌نك سواحل شرقيه‌سی قربنده و(ويرجينيا) ايله شمالی قارولينه جمهوريتلری آره‌سنده بيوك بر بطاقلق اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سی ٨٠٠ مربع كيلومتره‌در. يوكسك اوتلر وقامشلرله مستوردر.

ديسنا { (Disna) روسيه‌نك جهت غربيه‌سنده غربی دوينه‌يه تابع بر نهردر، كه (قوونو) ايالتنك (نووو آلكساندروفسق) قضاسنده همنامی اولان بر كوچك كولدن چيقه‌رق، بطاقلق واورمانلق بر طاقم اراضينك ايچنـده ابتدا جنوب شرقی‌يه وبعده شمال شرقی‌يه طوغری جريانله، ١٤٠ كيلومتره‌لك مسافه قطع ايتدكدن صكره، همنامی اولان قصبه‌ده صولدن دوينه‌يه دوكيلور.

ديسنا { (Disna) روسيه‌نك جهت غربيه‌سنده، (ويلنا) ايالتنده و ويلنانك ٢٣١ كيلومتره شمالی شرقيسنده اوله‌رق همنامی اولان چايك غربی دوينه‌يه دوكلديكی محلده واقع قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٦١١٠ اهاليسی، چناق چوملك وطوغله فابريقه‌لری وحبوباتله كتن وحيوانات تجارتی واردر.

ديصا { مصرده اسكی برقصبه اولوب، جوارلرينك دخی بو اسمه اضافتله تسميه اولنديغنی ياقوت حموی بيان ايديور.

ديغوراميرز { (Diego Ramirez) بحر منجمد جنوبيده، آمريقای جنوبينك منتهای جنوبنده واقع (هورن) برونك ٩٣ كيلومتره جنوب غربيسنده و′٣٠ °٥٩ عرض جنوبی ايله ″٢٤′٥٥°٧٠ طول غربيده بر طاقم كوچك آطه‌لر اولوب، الك بيوكلرينك حذای بحردن اللی آلتمش متره ارتفاعلری واردر. اوزرلرنده يوكسك اوتلر وبعض طاتلی صو منبعلری بولنور.

ديغوسوآرز { (Diego Suarez) مداغسقار جزيره‌سنك منتهای شمالنده واسع وامين برقوی اولوب، جوارلريله برابرفرانسه‌نك تحت ضبطنده‌در.

ديغوغارسيا { (Diego Garcia) بحرمحيط هنديده (موريس) آطه‌سی قربنده‌كی (شاغو) جزاير صغيره‌سنك الك بيوكی والك مهميدر.

ديغونقو { (Diegunko) سودان غربيده (فوته‌جالو) خطه‌سنده اهميتلی بر قصبه‌در.

ديغوه { (Digoa) سودان وسطيده (بورنو) حكومتنه تابع وقوقه (ياخود كوكه)نك ١٠٠ كيلومتره جنوبنده واقع بر قصبه اولوب، ٣٠٠٠٠ اهاليسی اولديغی مرويدر.

ديفوبوس { (Deiphobe) تروآ حكمداری مشهور (پريام)ك اوغلی اولوب، برادری (پارس)ك وفاتندن صكره، يونانيلرله تروآليلر آره‌سنده سبب محاربه اولان هلنه‌يی تزوج ايتمش؛ وبعده منلاس هلنه طرفندن اوطه‌سنه ادخال اوله‌رق، كنديسنی اويقوده باصوب، بيجاقله اولدرمشدر.

ديفوبه { (Deiphobe) اساطير يونانيه‌يه كوره بركاهنـه اولوب، كويا كنج ايكن شمسدن كنايه اولان (آپولون)ك معشوقه‌سی اولمغله،

بوندن آوجنده طوغدیغی قوم دانه‌لری قدر سنه یاشامغی طلب ایتمش، و آنجق کنجلککنك دوامنی دخی برابر طلب ایتمکه اونوتدیغندن، اختیارلغی امتداد ایتمش؛ وکویا (انیوس) ایتالیایه کیتدیککنده، بوعجوزه ٧٠٠ یاشنده اولوب، کندیسنه جنت وجهنمی کزدیرمش؛ وتارکینه دخی کهانت کتابلرینی صاتمش.

دیفیل (Diphile) یونانیلرك اسکی مضحکه نویس شعراسندن اولوب، قبل المیلاد ٣٠٠ تاریخلرنده سینوپده یاشامش، و یوز قدر مضحکه یازمش ایسه‌ده، یالکز بعض فقره‌لری بولنه بیلمشدر.

دیك (Digh, Deeg) هندستانك شمال غربی جهتنده (بهارتپور) حکومت ممتازه‌سی داخلنده و (متره) نك ٤٠ کیلومتره غربنده بر قصبه اولوب، ٢٠٠٠٠ اهالیسی واردر. قرن حاضر میلادی اوائلنده انکلیزلره قارشی اولنان محاربانده کسب شهرت ایتمشدر. ذاتاً پك قدیم بر قصبه‌در. قصبه‌نك خارجنده اسکی وبیوك بر سرای واردر.

دیکدان فارسك کرمانه قریب اولان ساحلنده وهرمز جزیره‌سنك قارشیسنده مستحکم برقلعه ایدی، که آل جلندی ضبطنده بولنوب، بونلر اورادن مرور ایدن سفائندن رسم آلیرلردی.

دیکسون (Dixon) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (ایلینوئیس) جمهوریتنده، و (شیقاغو) نك ١٨٠ کیلومتره غربنده و (روق‌ریور) نهرینك ساحل یسارنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ٤٠٥٠ اهالیسی وبرقاچ دمیر یولی واردر.

دیکمار (Diquemare) فرانسه علمای طبیعیوننك برآبه اولوب، ١٧٣٣ تاریخنده هاورده طوغمش، و ١٧٨٩ ده وفات ایتمشدر. تاریخ طبیعی وهیئت وجغرافیا ایله اوغراشه‌رق، خیلی نافع کتابلر یازمش، وبعض کشفیاته دخی موفق اولمشدر.

دیکن شارل (Ch. Dickens) انکلتره‌نك اك مشهور حکایه نویساننده اولوب، ١٨١٢ ده پورچوتده طوغمش، و ١٨٧٠ ده وفات ایتمشدر. برچوق حکایه کتابلری یازوب، قوهٔ مخیله‌سنك وسعتیله و افاده‌سنك سلاست ولطافتیله شهرت بولمشدر. ممالك مجتمعه‌یه وایتالیایه واقع ایکی سیاحتنی دخی بر طرز دلنشینده یازمشدر. آثاری آوروپا لسانلرینك اکثرینه ترجمه اولنمشدر.

دیکیلی آیدین ولایتنده ازمیرسنجاغنك برغمه قضاسنده وبرغمه‌نك ١٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ساحل بحرده ومدللینك قارشیسنده واقع و ٣٢٧٧ اهالیی جامعدر. — دیکیلی ناحیه‌سی برغمه قضاسنك جهت غربیه‌سندن عبارت اولوب، شمالاً آیازمند وقوزاق، جنوباً دخی چاندارلی ناحیه‌لریله محدوددر. ناحیه ١١ قریه‌دن مرکب اولوب، ١٠٠٠٠ قدر اهالیسی واردر. اراضیسی منبت ومحصولداردر.

دیکیلی طاش استانبولده سلطان احمد جامع شریفی قارشیسنده وآت میداننده بولنان مسلّه‌یه وریلن اسمدر. [«آت میدانی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیلم ایرانك شمال غربی جهتنده وبحرخزرك جنوب غربی ساحلنده برقطعه اولوب، کیلان خطه‌سنك شمالی غربی قسمندن عبارتدر. بو یر اسکیدن اتراکله مسکون اولوب، آل بویه سلاطینی دخی دیلملی ایدیلر. [«کیلان» ماده‌سنه مراجعت.]

دیلم (بن فیروز الحمیری) صحابه‌دن ویمنده‌کی بنی حمیردن اولوب، اورادن اك اول نزد حضرت پیغمبری‌یه کله‌رك شرف اسلامله مشرف اولان بو ذاتدر. فتح مصرده حاضر بولنوب، اوراده قالمش ایدی. کندیسندن برحدیث شریف منقولدر. بعض مورخین بوذاتی اسود عنسی‌یی قتل ایدن (فیروز دیلمی) دن فرق ایتمه‌مشلردر.

دیلم خلفای عباسیه زماننده بغدادده کسب اشتهار ایدن اطبادن اولوب، خلیفه معتمد باللهك وزیری بولنان حسن بن مخلدك خدمت طبابتنده بولنوردی. اوغلی داود بن دیلم دخی خلیفه معتضد باللهك خدمت طبابتنده بولنمشدر.

دیلمان ایرانك آذربیجان خطه‌سنده وتبریزك ١٢٥ کیلومتره غربنده اوله‌رق، اورمیه کولنه دوکیلن بر چایك اوزرنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی واردر.

— اصفهان قربنده بو اسمده بر قریه اولدیغنی دخی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دیلمی { [« فیروز دیلمی » مادەسنه مراجعت بیوریله.]

دیلمی { ایران شعراسندن اولوب، قزوینلیدر. شو بر ایکی بیت اونکدر :

همرنگ‌دمی لبانش وهمرنگ گل قبای
بر دست می گرفته وبرگل نهاده پای
نور بهار یافته ازدست او نبید
بوی بهشت یافته ازپای او سرای

دیلنبورغ { (Dillenburg) پروسیه‌نك جهت غربیه‌سنده (هسه‌ناسو) ایالتنك (ویسبادن) قضاسنده و ویسبادنك ۸۰ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ۳۶۳۰ اهالیسی، بافیرله نیکل ودمیر معدنلری، کیرج فرونلری ودباغخانه‌لری واردر.

دیلولو { (Dilolo) آفریقه‌نك جنوبینك وسطلرنده، ۳۰َ ۱۱° عرض جنوبی ایله ۱۹° طول شرقیده بر کول اولوب، (زامبز) ایله (قولغو) ایرماقلرینك منابعی آره‌سنده واقعدر. ۱۸۵٤ده سیاح شهیر (لیوینغستون) طرفندن کشف اولنه‌رق، ۱۸۷۵ده دخی (قامرون) طرفندن کورلمش ایسه‌ده، هنوز هر طرفی واحوالی تمامیله تعیین ایده‌مه‌مشدر.

دیله { (Dyle) بلجیقه‌ده برچای اولوب، اسقو ایرماغنه تابع (روپل) نهرینی تشکیل ایدن ایکی چایك بریدر. باشلیجه (برابانت) ایالتنده ابتدا شمال شرقی‌یه بعده شمال غربی‌یه ونهایت غربه طوغری آقه‌رق، ۸٦ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (نته) نهریله برلشه‌رك، (روپل) نهرینی تشکیل ایدر، که بوده، بر کیلومتره دها آشاغیده اسقویه دوکیلور. مجراسنك ۲۳ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر.

دیلینکن { (Dillingen) باویره‌نك (سوآبه) سنجاغنده و (آوغسبورغ)ك ٤٦ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق طونه‌نك ساحل یسارنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۰۳۰ اهالیسی وچوخه وکاغد فابریقه‌لری واردر. — پروسیه‌نك رین ایالتنده (تروه) سنجاغنك (سارلوبی) قضاسنده و مرکز قضانك ۳ کیلومتره شمال غربیسنده دخی بو اسمده برکوچك قصبه بولنوب، ۲۷۲۰ اهالیسی وکاغد فابریقه‌سی واردر.

دیمبوویچه { (Dimbovitza) رومانیانك افلاق خطه‌سنده بر نهردر، که (قارپات) سلسلهٔ جبالنده (موسنلو) سنجاغنده ۲۵۰۰ متره ارتفاعی اولان بر محلده نبعانله، جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، بکرشلك ایچندن کچدکدن صکره طونه تابعلرندن (آرچو) ونام دیکرله (آرجش) نهرینه دوکیلور. مجراسی ۲۲۵ کیلومتره طولنده اولوب، طاغلرده‌کی صویی براق ایسه‌ده، اووه‌یه اینه‌دکدن صکره، صاری‌بتراق بر رنك آلیر. — بو نهرك شقی ایندیکی ایالت دخی بو اسمله مسمی اولوب، ۱٤۱۹۸۵ اهالیسی واردر. مرکزی تیرغوویچه قصبه‌سیدر.

دیمتوقه { (Dimotika) ادرنه ولایت وسنجاغنده و ادرنه‌نك ٤٠ کیلومتره جنوبنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، قزیل دلی نهرینك ساحل یسارنده یعنی شمالنده وبو نهرك مریج ایرماغنه دوکلدیکی محل قربنده اوله‌رق، روم‌ایلی بیوك خطندن تشعبله دده اغاجنه منتهی اولان دمیر یولك کذرکاهی اوزرنده واقعدر. اکثری مسلم وقصوری روم، ارمنی، بلغار ویهودی اولمق اوزره، ۸۷۰۷ اهالیسی، قصبه‌نك اوسطنده واقع تپه‌ده خراب بر قلعه‌سی، سوری، ۷ جامع شریفی، ۳ مسجدی، ۳ تکیه‌سی، ۳ کلیساسی، ۱ خاوره‌سی، رشدیه مکتبی، ۲ مسلم وبر قاچ روم وارمنی وبلغار مکاتب ابتدائیه‌سی، بعده حبسخانه اتخاذ اولنمش قدیم و واسع بر صهریجی وسائر بعض آثار عتیقه‌سی، اطرافنده باغ وباغچه‌لری، بر عسکری وبر غربا خسته‌خانه‌سی، سنه‌ده بر کره پاسقالیه‌دن اول فوریلور پنایری وبهر هفته بازاری واردر. اسکی بر قصبه اولوب، اسم قدیمی (دیدیموتیخوس) یعنی « ایکیزلر سوری » در. ۷٦۳ تاریخ هجریسنده غازی خداوندکار جانبندن فتح اولنه‌رق، موقعنك لطافتی حسبیله، بر سرای دخی تأسیس بیورلمش، و ادرنه‌نك فتحنه دکین بر ایکنجی پایتخت حکمنده بولنمشدر. تیمورطاش دینمکله شهیر اسوج قرالی اون ایکنجی شارل پولتاوه محاربه‌سندن صکره بر مدت بو قصبه‌ده اقامت ایتمشدر. — دیمتوقه قضاسی

شمالاً نفس ادرنه، غرب شمالی جهتندن اورنه کوی، جنوباً صوفیلو، شرقاً دخی جسرارکنه قضالریله محاط ومحدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۷۶ ۳۱۷ دونمدن عبارت واراضیسی عارضه‌لی واولدقجه منبتدر. مریچ حوضه‌سی داخلنده اولوب، نهر مذکور ایله قزیل دلی چایی وبونلره تابع بعض دره‌لر قضایی شق وارواایدرلر. محصولات زرعیه‌سی حبوبات متنوعه ایله توتون، پاموق، قاون، قاربوز، اوزوم وسائر میوه‌لرله سبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. خیلی ایپك قوزه‌سی وبال دخی چیقار. کلیتلی شراب دخی یاپیلور. معمولات صناعیه‌سی قادینلر طرفندن یاپیلان چوراب، شیاق وعبا کبی منسوجاتله چناق چوملك کبی جزئی شیلردن عبارتدر. اورمانلری چوقجه ایسه‌ده باشلیجه اودون قطعنه یارار. داخل قضاده ۱۱ جامع، ۱۲ مسجد، ۲ خراب مدرسه، ۱۸ اسلام، ۱۲ روم، ۲ بلغار، ۱ ارمنی و بر یهودی مکتبی، ۳۱ روم و برر بلغار وارمنی کلیساسیله بر حاوره، متعدد طاش وکرج اوجاقلری و ۸ کرمید وطوغله فابریقه‌سی موجوددر. قضا: قلعه‌لی برغوس، قره‌جه خلیل، صالتق و قره کلیسا اسملریله درت ناحیه و ۴۲ قریه‌یی حاوی اولوب، اهالیسی ۲۶۵۵۱ کشیدن عبارتدر. مقدار مذکوردن ۸۰۸۳ ی مسلم، ۱۷۳۶۱ ی روم، ۱۱۵۳ ی بلغار، ۲۱۶ سی ارمنی و ۲۲۸ ی‌ده یهودیدر. حیوانات اهلیه‌سی ۹۳۳۰ صیغیر، ۱۲۰۰ بیکیر، ۳۹۱۳۴ قیون، ۲۴۹۱۵ کچی، ۲۲۵۶ طوموز، ۵۰۰ مرکب و ۳۵ استردن عبارتدر.

دیمقراطیس (یاخود دمقراط) [«دیمو. قریت» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیمن [«وان دیمن» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیناپور (Dinapour) هندستانده بهار خطه‌سنك (پاتنه) ایالت وسنجاغنده و پاتنه‌نك ۱۶ کیلومتره غربنده اوله‌رق کنك ایرماغنك صاغ یعنی جنوبی ساحلنده وکلکته‌دن اله‌آباده کیدن دمیر یول خطی اوزرنده برشهر اولوب، ۴۲۰۸۵ اهالیسی واردر.

دیناجپور (Dinadjpour) هندستانده بنگاله خطه‌سنك راجشاهی ایالتنده و کلکته‌نك ۴۰۰ کیلومتره شمالنده اوله‌رق (پورنابهاده) نهری اوزرنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ۱۳۰۰۰ اهالیسی واردر. — سنجاغی غایت منبت وکاملاً مزروع اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۰۶۸۶ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولدیغی حالده ۱۵۰۱۹۲۴ اهالیسی واردر.

دینار خداوندکار ولایتنك منتهای جنوبنده قره‌حصار سنجاغنك صندقلی قضاسنه ملحق کیکلر ناحیه‌سنك مرکزی برقریه اولوب، قره حصارك ۷۰ وصندیقلینك ۵۰ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. آیدین دمیر یولنك شمدیکی حالده صوك موقفیدر.

دینار بو اسمله صحابه‌دن ایکی ذات بولندیغی مروی اولوب، بری انصاردن وعدی بن ثابتك ودیکری عمرو بن دینارك پدریدر.

دینارق (Dinarque) یونان قدیم مشاهیر خطباسندن اولوب، قبل المیلاد ۳۰۰ تاریخلرنده (قورنته)ده طوغمش، وآتنه‌ده دعوی وکیللکی ایتمکله بیوك برثروت قزانمش ایدی. خطبه‌لرندن بعضیسی موجوددر.

دیناره (Dinara) آوستریاده دالماچیا ایله خرواتستان آره‌سنده برطاغ اولوب، ۲۲۷۳ متره ارتفاعی واردر. آلپ جبالنك الك شرقی قولی بوطاغه نسبتله (آلپ دیناریق) تسمیه اولنمشدر. [«آلپ» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیناغات (Dinagat) اسپانیا مستملکاتندن اولان فلیبین جزایرندن برکوچك آطه اولوب، (میندانائو) جزیرهٔ کبیره‌سنك شمالی اوجنك قارشیسنده واقعدر.

دینان (Dinan) فرانسه‌نك «ساحل شمالی» ایالتنده و (سنت بریو) نك ۶۰ کیلومتره شرقنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۸۲۳۷ اهالیسی، کوچك لیمانی، سوری، اسکی برقلعه‌سی، بز، قائله وسائره فابریقه‌لری وجوارنده معدن صولری واردر.

دیناناکر (Dinanagar) هندستانده پنجاب خطه‌سنك (امریتسیر)

ایالتنده ولاهورڭ ۱۴۲ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ۷۶۴۰ اهالیسی واردر.

دینانت (Dinant) بلجیقه‌نڭ نامور ایالتنده ونامورڭ ۲۷ کیلو متره جنوبنده و (موزه) ایرماغی کنارنده قضا مرکزی مستحکم بر قصبه اولوب، ۶۰۲۰ اهالیسی، باقیر ودمیره متعلق معمولاتی وسیاه مرمر اوجاقلری واردر.

دیندیغال (Dindigal) هندستانده مدراس ایالتنڭ (مادوره) سنجاغنده ومادوره‌نڭ ۵۰ کیلومتره شمالنده برقصبه اولوب، ۱۲۸۶۵ اهالیسی واوسطنده‌کی تپه‌ده برقلعه‌سی واردر.

دیندینغ (Dinding) ملاقه شبه جزیره‌سنڭ ساحل غربیسی قارشیسنده وملاقه بوغازی قربنده برطاقم کوچك آطه‌لر اولوب، ۴° ۲۰′ عرض شمالیده واقعدرلر.

دینقه (Dinkas) سودان شرقیده نیلڭ غربی قولی اولان بحر الابیضڭ وادیسی اطرافنده و ۱۲° ایله ۵° عرض شمالیسی آره‌سنده ساکن برقوم اولوب، زنجی ایله بربر جنسلرینڭ امتزاجندن حاصل اولمشدر. برچوق قبائله منقسم اولوب، جمله‌سی برلسانله متکلمدرلر. سیمالری دوزکون وبویلری قیصه اولوب، مونس آدملردر.

دینکلسبول (Dinkelsbühl) باویره‌نڭ وسطی فرانقونیه ایالتنده وآنسپاخڭ ۳۶ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق طونه‌یه تابع (وورنیج) چایی اوزرنده و (وورتمبرغ) حدودی قربنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۵۲۴۰ اهالیسی و غانت، شابقه، بویا وساٸره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واردر.

دینور عراق عجمیده همداندن یکرمی فرسخدن زیاده‌جه مسافه‌ده واقع برشهر ایدی، که مدنیت اسلامیه زمانلرنده پك معمور اولوب، مشاهیر علمادن برچوق ذواتڭ مسقط رأسی بولنمشدر. الیوم خرابدر. یاقوت حموی بوشهرڭ همدانڭ ثلثانی بیوکلکنده اولدیغنی بیان ایدیور.

دینوری (ابومحمد عبد الله بن مسلم) [«ابن قتیبه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] — عبدالله بن محمد بن وهب دینوری مشاهیر محدثیندن اولوب، کندیسندن برچوق ذوات روایت احادیث شریفه ایتمشلرسه‌ده، روایتی اوقدر موثوق دکلدر. — احمد بن داود دینوری مورخیندن اولوب، امام اعظم ابوحنیفه‌نڭ ترجمهٔ حالنی یازمشدر. — ابوبکر بن حسن دینوری دخی مورخیندن اولوب، فارسی لسانده برتاریخ یازمشدر.

دینوقرات (Dinocrate) ماکدونیه‌لی مشهور بر معمار اولوب، اروستات طرفندن احراق ایدلمش اولان افس معبد مشهورینی یکیدن بنا ایتمشدی. روایته کوره آتوس یعنی آینوروز طاغنی حفر ایله النده بر شهر طوتار جسیم برهیکل صورتنه قومغی دخی قورمشیدی. بطلیوس فیلادلف طرفندن مصره جلب اولنه‌رق، اسکندریه شهرینی تزیین ایتمشدی.

دینیانو (Dignano) آوستریانڭ ایستریا خطه‌سنده و (پولا)نڭ ۱۳ کیلومتره شمالنده وساحل بحردن ۶ کیلومتره ایچریده برقصبه اولوب، ۴۷۰۰ اهالیسی واردر. تریسته‌دن پولایه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده واقعدر.

دینیه (Digne) فرانسه‌نڭ پرووانس خطه‌سنده «آشاغی آلپ» ایالتنده و پاریسڭ ۷۵۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ۴۷۰۰ اهالیسی، معدن صولری وقورو میوه‌لریله شکرلمه‌لری واردر.

دیو بواسم السنهٔ آریانیه‌نڭ اڭ قدیمی اولان سانسکری لساننده «اله» معناسنی بیان ایدوب، اسکی یونانیلرڭ (ذیوس) و (تئوس) و آوروپالیلرڭ (دیو) کلمه‌لری بوندن مأخوذدر. زردشت برهمنیلر دیننده‌ن آیریلوب، مجوس دینی ایجاد ایتدیکنده، برهمنیلرڭ آلههٔ متعدده‌سنی رد و ارواح خبیثه‌دن عد ایتمکله، فارسیده بواسم الیوم «جن» معناسیله مستعملدر.

دیو (Dieu و دها طوغریسی D'yeu) فرانسه‌نڭ ساحل غربیسی قارشیسنده (وانده) ایالتنه ملحق برکوچك آطه اولوب، ساحلدن ۱۹ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقعدر. بوبی ۱۳ واکی ۴ کیلومتره اولوب، ۲۶۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی قیالق اولوب، بر قلعه‌سی و بر بالیقچی کویی واردر.

دیو { (Diu) هندستانك كجرات خطه‌سنه مربوط (كتیوار) شبه جزیره‌سی قار-
شیسنده وهمنامی اولان بروتك شرق طرفنده بركو-
چك آطه اولوب، پورتكیز مستملكاتندندر. قره‌دن
طار بربوغازله آیرلمش اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی
۳۰ مربع كیلومتره واهالیسی ۱۳۸۹۸ كشیدن
عبارتدر. شمال شرقی كوشه‌سنده جسیم استحكاماتی
واردر. ساحل غربیسنده واقع (برسه) قصبه‌سنه
دخی دیو اسمی اطلاق اولنور. بوقصبه ۱۵۵۵ تاریخ
میلادیسنده پورتكیزلیلر طرفندن تأسیس اولنه‌رق،
بروقت بك اهمیتلی وتجارتكاه ایكن، بعده اهمیتدن
دوشمشدر.

دیو { یاخود دیوه (Dive) فرانسه‌نك جهت غربیه‌سنده برچایدر، كه (ویانه) ایالتنده
نبعانله، ایالات مذكوره‌یی (سوره) ایالتندن تفریق
ایده‌رك، ۶۵ كیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدكدن‌صكره،
(سنت هیپولیت) قصبه‌سنده (توئت) نهرینه دوكیلور.
برقسمی سیر سفائنه صالح حالنه قونمشدر.

دیو { (Dives) فرانسه‌ده برنهر اولوب، (اورنه) ایله (قالوادو) ایالتلرینی شق
ایده‌رك، ۹۰ كیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدكدن
صكره، (مانشه) دكیزینه دوكیلور.

دیوانه { هندستان شعراسندن اوچ ذاتك مخلصی اولوب، بری ۱۱۵۰ ده وفات
ایدن محمد جان، بری بنارسلی میرزا محمد علی خان،
بری‌ده ۱۲۰۶ ده وفات ایدن لكهنولی برهمنی (رابه-
سرابسرخ) در. اوچنجیسنك اون بیكدن زیاده بیتی
حاوی فارسی ایكی دیوانی واردر.

دیوانیه { بغداد ولایتنك حله سنجاغنده وحله‌نك ۱۸ ساعت جنوب شر-
قیسنده اوله‌رق فراتك صول یعنی شرقی ساحلنده
واقع قضا مركزی برقصبه اولوب، ۷۰۰۰ اهالیسی
واردر.

دیوبند { طهمورث — [«طهمورث» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیوبند { (Déoband) هندستانده میرات ایالتنك (سهرنپور) سنجاغنده
ومهرنپورك ۳۴ كیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق
پك منبت براووه‌نك اورته‌سنده واقع برقصبه اولوب،
۱۹۱۷۰ اهالیسی واردر.

دیوجانس { یاخود دیوجن (Diogène) یونان قدیم مشاهیر حكماسی
كلبیوندن اولوب، میلاددن ۴۱۳ سنه اول اووقت
یونان مستملكاتندن بولنان سینوپده طوغمش، وقبل
المیلاد ۳۲۴ تاریخنده قورنته‌ده وفات ایتمشدر.
كنج ایكن پدریله برابر قلبزنلقله اتهام اولنه‌رق،
وطننی تركله، آتنه‌یه كیدوب، (آنتیستن)دن فلسفه
تحصیلنه باشلامش؛ وبیوك برفقر وضرورتله یاشامش
ایدی. بعده بعض قورصانلرك الینه اسیر دوشوب،
قورنته‌ده صاتلمقله، (اكسنیادیس) اسمنده برفیلسوف
طرفندن اشترا اولنه‌رق، بونك طرفندن وكیل خرج
ومربی اطفال صفتیله استخدام اولنمش ایدی. صكره
دنیادن چكیلوب، برفوچینك ایچنده اقامت ایدر،
ویالكز برطوربه ایله برعصا و برچناقه مالك بولنور
ایدی. حتی بركون برچوجغك آوجنده صو ایچدیكنی
كورمكله، چناغك دخی لزومسزلغنی آكلایه‌رق
آتدیغی مرویدر. بوفقر اختیاریسیله مفتخر اولوب،
اهل دنیایه وزمانی آدملرینه نظر حقارتله باقردی.
بركون كوندوزین النده برفناراله طولاشوب، صو-
رانلره آدم آرایورم دیرایمش. بیوك اسكندر قو-
رنته‌یی ضبط ایتدیكنده دیوجانسی زیارت ایدوب،
كونشه ایصینقده بولمش، واوكنده طوروب، بندن
هرنه آرزو ایدرسه‌ك ویره‌یم دیمش؛ حكیم جواباً
«كولكه ایته‌مكزی ایسترم» دیمش. حقنده بوكبی پك
چوق نوادر منقولدر. وفاتنده جنازه‌سنك مزبله‌یه
آتلمسنی وصیت ایتمش ایسه‌ده، احباسی كمال تعظیمله
دفن، و مزاری اوزرینه مرمردن بركلب هیكلی ركز
ایتمشلردی. عربلر عندنده یونانجه‌دن مستعرب
(دیوجانس) اسمیله متعارف ایكن، زمانمزده فرانسز-
جه‌یه تقلیداً (دیوژن) اسمیله شهرت بولمشدر.

— بواسمله یونان قدیم حكماسندن دیكر اوچ
ذات دها واردر.

برنجیسی كریده‌ده‌كی آپولونیا شهر قدیمندن اولوب،
قبل المیلاد ۵۰۰ تاریخلرنده تدریس فلسفه ایله
مشغول بولنمش؛ والحاده اتهام اولنه‌رق، اعدامنه

قصد اولنمش ایدی. آثارینك بعض فقراتی موجوددر.

— ایكنجیسی بابللی دیمكله شهیر اولوب، قبل المیلاد ۳۰۰ تاریخنده صكره سلفكیه‌ده طوغمش؛ و آتنه‌لیلر طرفندن سفارتله رومایه كوندریله‌رك، اوراده برمكتب آچمش ایدی.

— اوچنجیسی (كهلیكیا) یعنی آطنه جهتنده‌كی (لائرته) شهرندن اولوب، میلادك ۱۹۰ تاریخلرنده برحیات ایدی. ظن اولندیغنه كوره، (اپیكور)ك مذهب فلسفیسنه تابع اولوب، مذاهب متنوعهٔ فلسفه‌یه متعلق مفصل بركتاب یازمشدر، كه الیوم موجوددر. آنجق بوكتابده تنقید یولنی التزام ایتیوب، هرمسموعاتنی وبعض فقرات ادبیه‌یی دخی درج ایتمشدر.

دیودور { سیجلیه‌لی — (Diodore de Sicile) یونان قدیم مشاهیر مورخینندن اولوب، سیجلیه‌نك (آجیریوم) شهرنده طوغمش، وقیصر ایله آوغستوسك زمانلرنده یاشامشدر. آوروپا وآسیا ممالكنی دور ایتدكدن صكره، «كتبخانهٔ تاریخ» عنوانیله ۴۰ فصل اوزره مكمل برتاریخ عمومی یازمشدر. بوتاریخك ۱۵ فصلی موجود اولوب، دیكرلرندن یالكز بعض فقره‌لر طوپلانه بیلمشدر. هر نه قدر بوكتابده حسن انتخاب وتنقید مفقود ایسه‌ده، دیكر تاریخلرده بولنمیان برچوق تفصیلات بولندیغندن، الك قیمتدار آثاردن معدوددر.

دیور { (Diour) سودان شرقیسنده نیله تابع بحرالغزاله دوكیلور برنهر ایله بونهرك بحراسی اطرافنده ساكن قومك اسمیدر. نهرمذكور ۴° عرض شمالی جوارنده ونیام نیام مملكتنده نبعانله شماله طوغری جریان ایدر.

دیوركی { سیواس ولایت وسنجاغنده وولایتك حدود شرقیه‌سی قربنده اوله‌رق سیواسك ۱۲۶ كیلومترو شرق جنوبیسنده قضا مركزی برقصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ دن زیاده اهالیسی، ۱۲ جامع شریفی، ۱۵ مسجدی، ۳ مدرسه‌سی، ۱ كتبخانه‌سی، مكتب رشدیسی، ۹ اسلام و۱ خرستیان صبیان مكتبی، ۱۳ خانی، ۳ حمامی، ۵۲۰ دكانی، ۵ فورنی وبرخراب قلعه‌سی واردر. اطرافی طاغلرله محاط واسع بروادیده واقع اولوب، خانه‌لری اطرافنده كنیش باغچه‌لر بولندیغندن، قصبه خیلی طاغینیقدر. بعا طاغندن نبعان ایدن برچای شماله طوغری جریانله قصبه‌نك ایچندن كچدكدن، واراضیسینی سقی ایتدكدن صكره، قصبه‌نك آلت طرفنده فراته تابع چولته نهرینه دوكیلور. اسكی برقصبه اولوب، روما سردارلرندن پومپیوسك مهرداده قارشی قزاندیغی غالبیت یادینه تأسیس ایتمش اولدیغی (نیقوپولیس) یعنی «مدینة الظفر» شهر قدیمنك موقعنده بولندیغی مظنوندر. سكز قرن اول بنا ایدلمش قلعه‌سیله احمد شاه جامعی عرب طرز معماریسنك الك كوزل آثارندن اولوب، جامع مذكورك محرابی پك مصنعدر. — دوریكی قضاسی شمالاً وغرباً قوچكیری، فوریچای، حافیق قضالریله وقنغال ناحیه‌سیله، شرقاً وجنوباً دخی معمورة العزیز ولایتنك اكین وعربكیر قضالریله محاط ومحدود اولوب، طولی ۲۵ وعرضی ۱۶ ساعتدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، منبت اووه و وادیلری دخی واردر. اراضئ مزروعه‌سی ۴۲۱۶۵۴ دونمدن عبارت اولوب، باغلری ومیوه وسبزه باغچه‌لری دخی چوقدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، پتاتس دخی حاصل اولور. مركز قضاده بز نسجنه مخصوص بعض دستگاهلر اولوب، سائر معمولات صناعیه‌سی یوق حكمنده‌در. قضا ۱۱۸ قریه‌دن مركب اولوب، ۹ ناحیه اعتبار اولنور. اهالیسی ۳۴۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، یالكز ۷۰۰۰ ی ارمنی وسائره اوله‌رق خرستیان وقصوری كاملاً اسلامدر. درون قضاده ۵۲ جامع، ۳۱ مسجد و۳۵ مكتب موجوددر.

دیوزه { (Dieuze) آلساس اورن خطه‌سنك (مورته) خطه‌سنده و (شاتوسالن)ك ۱۵ كیلومترو شرقنده برقصبه اولوب، ۲۹۶۵ اهالیسی، داخلی مكتبی وكلیسی قبا طوزی واردر. اسكی برقصبه اولوب، روماليلر زماننده دخی مواقع مهمهٔ عسكریه‌دن معدود ایدی.

دیوژن { [«دیوجانس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیوسپولیس { (Diospolis) «مشتری‌نك شهری» دیمك اولان بواسمله زمان قدیمده یونانیلر عندنده برقاچ شهر وقصبه معروف اولوب، بونلرك چوغی مصرده ایدی.

ديوسقورياده (Dioscuriade) قريمه‌كى سبوا سنوپول قصبه‌سنك اسم قديميدر .

ديوسقوريدس (Dioscoride) يونان قديم مشاهير اطباسندن اولوب، برنجى قرن ميلاديده كيليكيانك (يعنى آطنه جهتنك) آنازاربه شهر قديمنده ياشـايوردى . طبه متعلق يازديغى كتابلر نباتاته دائر بك چوق معلوماتى حاويدر . آثارى عربى‌يه دخى مترجم اولوب، عربلر عندنده (ديوسقوريدس) اسميله معروفدر .

ديوفانت ياخود ديوفنطس (Diophante) يونان قديم مشاهير رياضيونندن اولوب، نرون ياخود آنتونين و يا يوليانوس زماننده اسكندريه‌ده ياشايوردى. جبره متعلق ال‌ك اول بعض قواعد يازان بو ذات اولمغله، كنديسـنه بو علمك موجدى نظريله باقانلر وار ايسـه‌ده، اصل علم جبر عربلرك ايجادكرده‌سى اولديغى كافهٔ امم طرفندن قبول اولنان امر عربيسـندن دخى معلوم اولور. يازمش اولديغى كتابك يالكز بر قسمى باقيدر.

ديوقلتيان (Dioclétien) روما ايمپراطورلرندن اولوب، ميـلادك ۲٤٥ تاريخنده دالماچيانك (سـالونه) قصـبه‌سى جوارنده طـوغمش؛ وپدرى عادى بر آشيجى اولديغى حالده، كنديسى عسكره يازيلوب، ۲۸٤ تاريخنده، (نومريان) قتل اولنديغنده، سراى ضابطانك قوماندانى بولنوردى. حكمدار موى اليهك قاتلنى كنـدى اليله قتل ايدوب، نيقومديا يعنى ازميدده كنـدى ايمپراطورلغنى اعلان ايتمش؛ وايكى سـنه صكره (ماقسيميان هركول) ى تشريكله، بونى غرب جهتى قوماندانلغنه كوندره‌رك، كنديسى شرق جهتنى محافظه ايلمش ايدى. ايرانيلرله حرب ايدوب، جزيره‌يى ضبط ايتديككى كبى، جرمانلرى دخى مغلوب ايتمشدى. مرقوم ماقسيميانه آوغستوس عنـوانى ويرمش اولديغى كبى، ۲۹۲ تاريخنـده (قونستانس قلور) ايله (غالريوس) ى دخى قيصر عنوانيله حكومته تشريك ايتمش؛ وهر برينه دولتك بر طرفنى ويروب، كنديسى عموم اوزرينـه حاكمليكى محافظه ايله، مصر عصيانى باصدرمغه كيتمش؛ وهر برلرى بر طـاقم غالبيتلره نائل اوله‌رق، ۳۰۳ ده روماده اجتماع ايلمشلر ايدى . او سـنه‌دن اعتباراً غالريوسك اخطاريله خريسـتيانلره قارشى تعقيبات وتعديانه باشلايوب، بو تعقيبات اون سنه دوام ايتمشدر. برسنه صكره بر اوزون خسـته‌لغه طوتيلوب، شـعورينه ضعف طارى اولمغله، ۳۰۵ ده غالريوسك تهديداتى اوزرينه فراغته مجبور اولوب، وطنى اولان سالونه‌يه چكيله‌رك، كندى اليله باغچه‌سنى ايشلمكه باشلامش؛ وعمرينك لذتنى اوكوندن آكلامغه باشلامش اولديغنى سويلمكى اعتياد ايتمش ايدى. حتى يكيدن تخته چيقمه‌سنى تكليف ايدن ماقسيميـانه جواباً «سـالونه‌يه كل‌ده باغچه‌مى كور» ديمش اولديغى مشهوردر.

ديوقلس (Dioclès) يونان قديم اطباسندن اولوب، اويـا (يعنى اغريبوز) آطه‌سنك (قاريستـه) قصبه‌سندن ايدى . بقراطدن مقدم ظهور ايدوب، ال‌ك اول تشريح وفن تداوى ايله اشتغال ايدن كنديسيدر .

—— بو اسمله سيجليه‌ده‌كى سيراقوسه شهرى اهاليسندن برى دخى بولنوب، ميلاددن ٤۱۲ سنه اول وطنداشلرينه برطاقم قوانين حكيمانه وضع ايتمشيدى. روايتـه كوره، شهره مسلح كيرنلرك اعدامى بو قانون اقتضاسـندن اولديغى حالده، كنديسى سهواً شهره مسلح كيرمش، وكندى كندينه مجازات ويروب، قليجيله اتلاف نفس ايتمشـدر . بو حكايه (خارونداس) اسمنده برى حقنده دخى مرويدر .

ديولى (Déoli) هندستانك وسطلرنده تكپور ايالتنك (وارده) سنجاغنده وارده‌نك ۱۸ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق يمبايدن نكپوره كيدن دميريولى خطى اوزرنده بر قصبه اولوب، ٥٥٦٠ اهاليسى و باموق تجارتى واردر.

ديوليا (Déolia) هندسـتانده راجـپوتانه خطه‌سنك (آجمير) ايالتنـده وآجميرك ٦٥ كيلومتره جنوبنده بر قصـبه اولوب، ٦٠٠٠ اهاليسى واردر .

ديوليبه (Dioliba) سـودان غربيده بر نهردر . [«نيجر» و «كواره» ماده‌لرينه مراجعت بيوريله .]

ديوم (Dium) ماكدونيه‌ده سـلانيك كورفزى ساحلنده اسكى بر قصـبه ايدى . اليوم (مالاتريا) اسمـنده برقريه‌در. —— اويا (يعنى

اغریبوز) آطه‌سنده دخی بو اسمله بر قصبه وارایدی. شمدی (آبا) اسمیله بر کویدر.

دیومد (Diomède) یونان قدیم قهرمانلرندن اولوب، اتولیا حکمداری ایدی. تروآ محاصره‌سنه گیدوب، (هکتور) و (انیاس)ه قارشی مردانه مبارزه‌لر ایتمش؛ واوایسی لنی جزیره‌سنه کوتوره‌رك، اوراده (فیلوقتیت)ك اوقلرینی و (رسوس)ك صاچلرینی آلمش؛ و تروآده تخته‌دن یاپدقلری آت هیکلنك ایچنه صاقلانه‌رق، (پالادیوم)، دخول ایله قلعه‌یی ضبط ایلمش ایدی. گویا (پالاس) طرفندن سوق اولنه‌رق آلهه کاذبه‌دن (انیاس)ه یاردیم ایتمش اولان مریخ و زهره‌یی یاره‌لامش ایدی. تروآدن عودتنده، زوجه‌سی (اجالیا)نك ناموسسزلغندن طولایی، وطننی ترکه مجبور اولوب، ایتالیایه قاچمش؛ واوراده برقاچ شهر وقصبه تأسیس ایتمشدی.

دیومدآطه‌لری (Iles Diomède) بهرنك بوغازنده وآسیا ایله آمریقا ساحللرندن همان مساوی مسافه‌ده اوچ کوچك آطه اولوب، ′۵۰ °۶۵ عرض شمالی ایله °۱۷۱ و °۱۷۲ طول شرقیده واقعدرلر. ۱۷۲۸ تاریخ میلادیسنده قپودان بهرنك طرفندن کشف اولنمشلردر.

دیومه (Dioma) روسیه‌نك قسم شرقیسنده اورنبورغ ایالتنده بر نهردر، که (سامار) ایالتی حدودنده نبعانله، شمال شرقی‌یه طوغری جریان، و خیلی منبت بر اووه‌یی سقی ایده‌رك، ۳۷۵ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، (اوفه) دن آشاغی (قامه) یه تابع (بیالایه) نهرینه دوکیلور. مجراسنك اطرافنده باقیر معدنی و اشجار مستحاثه ایله تحجر ایتمش (ماموت) فیلی کیکلری بولنور. صویی آز و بولانیق اولوب، سیر سفاینه صالح دکلدر.

دیون (Dion) سیچیلیه‌ده‌کی سیرافوسه شهری اهالیسندن اولوب، افلاطونك محبی وشاکردی ایدی. سیرافوسه حاکمی دنیس قدیمك دامادی و منظوری اولوب، بونك وفاتندن صکره اوغلی کنج دنیس طرفندن نفی اولنمش ایسه‌ده، میلاددن ۳۵۷ سنه اول دنیسدن بیزار اولان اهالی طرفندن جلب ایله، تخته اجلاس اولنمش؛ واوچ سنه صکره لطف‌دیده‌سی اولان (قالیه) اسمنده بر آتنه‌لی طرفندن قتل اولنمشدر. پلوتارق بونك‌ده ترجمهٔ حالنی یازمشدر.

دیون خریسوستوم (Dion Chrysostôme) یونان قدیم مشاهیر خطباسندن اولوب، بروسه‌لیدر. ۳۰ تاریخ میلادیسنده طوغوب، ۱۱۶ ده وفات ایتمشدر. نرونك وخلفلرینك زماننده رومادە وسائر طرفلرده قوهٔ ناطقه‌سیله شهرت بولمشیدی. وسپاسیان طرفندن لاجل الاستشاره سوریه‌یه جلب اولندقده، کندیسنه بعض اخطاراتده بولنمش؛ ودومیتیان زماننده ظهور ایدن برفساده ذی مدخل ظن اولنه‌رق، شمال ممالکنه فرار واختفایه مجبور اولمشیدی. دومیتیانك وفاتی خبر آلندقده، طونه‌ده بولنان عسکر حرکت ایتمکله، دیلنجی قیافتیله اردوکاهده بولنان صاحب ترجمه مؤثر نطقلر ایراد ایده‌رك، اسایشی محافظه، و (نرو) نك تخته جلوسنه یاردیم ایتمش؛ و بونك وترایانك حسن توجهنی قزانمش ایدی. ۸۰ نطقی باقیدر.

دیون قاسیوس (Dion Cassius) یونان قدیم مورخلرندن اولوب، والده‌سی طرفندن آنف الترجمه دیون خریسوستومك حفیدیدر. ۱۵۵ تاریخ میلادیسنده ازنیقده طوغوب، روما دولتنده بیوك مسانده نائل اولمش؛ وبعده ازنیقه چکیلوب، رومانك مکمل برتاریخنی یازمغله اشتغال ایتمش ایدی. تاریخنك یالکز برقسمی موجوددر.

دیونوسیوس عربلر طرفندن (سنت دنیس)ه ویربلان اسمدر. [«دنیس (سنت)» ماده‌لرینك برنجیسنه مراجعت.]

دیونه (Dioné) اساطیر یونانیه‌ده حسن وعشق الهه‌سی زعم اولنان (زهره) نك والده‌سی و اوقیانوس ایله (تتیس)ك قیزی زعم اولنوردی.

دیونیسوس (Dionysos) اساطیر یونانیه‌ده عشرت الهی زعم اولنان (باقخوس)ك نام دیکریدر.

دیونیسیوس (Dionysius) [«دنیس» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

دیویدینغ رانجه (Dividing Range) آوسترالیانك جهت

شرقیه‌سنده بیوك برسلسلهٔ جبال اولوب، قطعهٔ مذكوره‌نك شرق جنوبی كوشه‌سنده واقع (ویقتوریا) دائره‌سنده ساحل بحردن ۹۵ الی ۱۱۵ كیلومتره‌لك مسافه‌ده غربدن شرقه طوغری اوزانیر؛ وبعده شمال شرقی‌یه طوغری دونه‌رك، «یكی جنوبی والس» دائره‌سنه دخول ایله، ساحل بحردن ۸۰ الی ۲٤۰ كیلومتره‌لك مسافه‌ده دائرهٔ مذكوره‌یی شق ایده‌رك، (قوئینسلاند) دائره‌سنه داخل ودائرهٔ مذكوره‌نك اراضئ واسعه‌سنك اورته‌لرینه قدر واصل اولور. بواوج دائره‌ده مختلف اسملرله قول وشعبه‌لری دخی واردر. اك مرتفع محلی «یكی جنوبی والس»ده واقع (قوسیچوسقو) طاغیدر، كه ۲۲۰۰ متره ارتفاعی اولوب، ذروه‌لری قارله مستوردر. بوسلسلهٔ جبال آوسترالیانك اوجهتنی ایكی مائله‌یه آیروب، دكیز جهتنده اولان طار مائله‌سنك صوبی ونباتاتی چوقدر؛ داخله ناظر اولان مائلهٔ واسعه‌سنك ایسه انهاری وار ایسه‌ده، اكثریا صولری یولده قورویوب، قوراقلق موسملری پك شدتلیدر.

دیه (Die) فرانسه‌نك (درون) ایالتنده و (والنسه)نك ٦٧ كیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق درون نهری اوزرنده قضامركزی برقصبه اولوب، ۳٤۰۰ اهالیسی، كوزل شرابی وایپك معمولاتی واردر.

دیهونغ (Dihong) آسام خطه‌سنك منتهای شمال شرقیسنده برلشه‌رك براهما پوتره ایرماغنی تشكیل ایدن اوچ نهرك بری اولوب، هنوز منابعی ومجراسنك قسم اعظمی مجهولدر.

(حرف الدالك صوكی)

ذ

(باب الذال ـ فصل الالف الخ)

ذابل { (بن طفيل السدوسى) صحابه‌دن اولوب، قبيله‌سى جيبه واسطه‌سيله كنديسندن بر حديث شريف مرويدر.

ذات الخال { هارون الرشيدك معشوقه‌سى اولان بر جاريه اولوب، حسن وآنيله وهنر ومعرفتيله مشهوره‌در. اسمى خنث اولوب، اوست دوداغنده بر كوزل بكى اولديغندن، بو لقبله شهرت بولمشدر.

ذات النطاقين { [« اسماء بنت ابى بكر » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

ذاتى { مشاهير شعراى عثمانيه‌دن اولوب، بالكسريليدر. اسمى عوض اولوب، ٨٧٦ ده طوغمشدر. اوائل حالنده، شعر وادبله اشتغالله برابر، چيزمه ديكمك صنعتيله تعيش ايدوب، بعده درسعادته وروده، سلطان بايزيد خان ثانى حضرتلرينه واكابر زمانه تقديم اشعار ايده‌رك جائزه‌لرله كچينمكه باشلامش؛ وبر آره‌لق بعض توليتلره دخى نصب اولنمش ايدى. بعده جائزه‌لر كسلمش، وشاعر خياليلك دخى سعايتنه اوغرامش اولمغله، فقر وضرورته دوچار اولوب، سلطان بايزيد جامعى حواليسنده رمالق ايتمكه مجبور اولمشدى. كنديسى صاغر ايدى. ٩٥٣ تاريخنده وفات ايتمشدر. كلدى قولى اوزره ١٦٠٠ دن زياده غزلى و ٤٠٠ ى متجاوز قصيده‌سيله « شمع وپروانه » و « احمد ومحمود » عنوانلريله ايكى منظومه‌سى وبعض لطائفى واردر. اشعارى برنسقده اولميوب، ايچلرنده پك معنيدارلرى وپك عاديلرى واردر. شو بيت اونكدر :

دوشمدم نهان پاى سگ دلبر اوستنه
اول غنچه كلدى ديدى يوزك كللر اوستنه

ذاتى { (شيخ سليمان ـ) شعرادن ومشايخ خلوتيه‌دن اولوب، روم ايلنده‌كى كشـان قصبه‌سندندر. بروسه‌لى شيخ حقى افندى مستخلفلرندن اولوب، قصبهٔ مذكوره‌ده‌كى خلوتى تكيه‌سنده پوست نشين ايكن، ١١٥١ ده وفات ايتمشدر. اشعارى متصوفانه اولوب، مطبوع بر ديوانچه‌سى واردر. شو بيت اونكدر :

بو مرده جسمك جان جانيدر فيض
بودردلو سينه‌مك درمانيدر فيض

ذائق { (شيخ محمد امين ـ افندى) متأخرين شعراى عثمانيه‌دن وطريقت مصريه مشايخندن اولوب، ١٢٦٩ ده درسعادتده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر :

هوس عشق يار وار دلده
صيد اولنماز شكار وار دلده

ذباب { (ذالك ضميله ويا كسريله) مدينه‌ده بر طاغ اولوب، كتب مغازى واخبارده مذكوردر.

ذباب { (بن الحارث) صحابه‌دن وانس‌الله بن سعد العشيره قبيله‌سندن اولوب، قبيله‌سنك معبودى اولان (فراض) اسمنده‌كى صنمى شكست ايله، نزد حضرت نبوى‌يه كلرك، شرف ايمانله مشرف اولمشدى. طبيعت شعريه‌سى دخى اولوب، شو بر ايكى بيت اسلامى حقنده سويلديكى بر قصيده‌سندندر :

تبعت رسول الله اذجاء بالهدى
وخلفت فراضاً بدار هوان
شددت عليه شدة فكسرته
كأن لم يكن والدهر ذو حدثان

ذبيان { اردن وادبسنده بلقابه مضاف بر قصبه اولوب، ساكن بولنان قبيله‌نك اسميله مسمى اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

ذبيح { (اسماعيل ——) متأخرين شعراى ايرانيه‌دن اولوب، درويش نهاد بر آدم ايدى، وسياحتله امرار وقت ايتمشدر. شو رباعى اونكدر.

درحقیقت مرد دنیادار کوری بیش نیست
مال وجاهش مایهٔ عجب وغروری بیش نیست
پا منه آنجا مگر بهر قضای حاجتی
خانهٔ اهل دول جای ضروری بیش نیست

ذره { صحابیه‌دن بر خاتون اولوب، ایتام و ارامل و مساکینه باقانلرك اجر اخروبسنه دائر برحدیث شریفك راویه‌سیدر. محمد بن المنکدر و زید بن اسلم کندیسندن روایت ایتمشلردر.

ذره { (میرزا عبدالله بن ملا محمد باقر) ایران متأخرین شعراسندن ومجتهدین امامیه‌دن اولوب، اصفهان محاصره‌سی زماننده اورادن خرم آباده هجرتله، قصبهٔ مذکوره‌ده توطن ایتمش؛ و ۱۱۳۷ ده وفات ایلمشدر. شورباعی اونکدر:

آرایشی بهر خس وخاك ازبهار ماند
نخل حیات ماست که بی برك وبار ماند
چونشاخ خشك دستم زآغوش گل جداست
داغی بدل زلاله‌رخی یادکار ماند

— هندستان شعراسندن وپنجابده کهتری قومی افرادندن بری دخی اشعار فارسیه‌سنده بومخلصله اردو لساننده‌کی اشعارنده (مهر) مخلصیله تخلص ایتمشدر. شو بیت اونکدر.

ذره کاری‌نیست با دوزخ مراژنی بابهشت
اندکی درخانهٔ خمار باید جا مرا

ذکائی { (شیخ مصطفی — افندی) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن ومشایخ شعبانیه‌دن اولوب، اسکدار محافظی میربراندن ابراهیم بکك اوغلیدر. اسکدارده طوغوب، تحصیل علوم ایتدکدن صکره، برمدت سیاحت ایدوب، سماوده شیخ حسن افندیدن اخذ انابت و خلافتله، ۱۲۲۰ ده درسعادته عودت ایده‌رك، شهر امیننده امی سنان درکاهی مشیختنه نائل اولمش؛ و ۱۲۲۷ ده وفات ایتمشدر. متصوفانه اشعاری اولوب، مرتب دیوانی واردر. شو مطلع اوندندر:

کهی جوش ایلیوب دریای بیپایان اولور کوکلم
کهی برقطره ایچره کیزلنوب پنهان اولور کوکلم

ذکری { (ابراهیم افندی) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، ۱۲۱۰ تاریخنده صربیه‌ده بلغراد قربنده واقع (اوزیجه)‌ده طوغمش، وبوسنه‌ده تحصیل علوم ایتدکدن صکره، تمکیننه عودت ایدوب، کوچك آغا دیمکله شهرت بولمش ایدی. بعض اشعاری وسائر آثاری اولدیغی تذکرهٔ فطینده مذکوردر. شومطلع اونکدر:

جوش ایدلدن بیت قلبمده خم صهبای عشق
برعجب حالت کتوردی نفسمه سودای عشق

ذکوان { (ابوالسبع — بن عبد قیس الانصاری الخزرجی) صحابه‌دن واهل مدینه‌دن اولوب، هجرتدن مقدم مکه‌یه کیده‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ وبعده حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزله برابر مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایده‌رك، بدر غزاسنده حاضر بولنمش، واحد وقعه‌سنده ابوالحکم بن الاخنس یدیله شهید اولمشدر. — (ذکوان بن یامین النضیری) ایله بری حضرت رسالتپناه (صلعم) افندمزك، بری بنی امیه‌نك بری دخی انصارك آزادلیسی اولمق اوزره، دیکر اوچ ذکوان دخی صحابه‌دندر.

ذلفاء { بو اسمله شعر وادبده وحسن وملاحتده شهرت تشعار ابکی جاریه اولوب، برنجیسی مدینه‌لی ایدی، وبنی امیه زماننده یاشایوب، ابتدا سعید بن عبد الملك و بعده برادری سلیمان بن عبد الملك طرفندن اشترا اولنمش ایسه‌ده، اولدن بر عاشق معشوقی اولوب، اونك محبتدن بر وجهله واز کچه‌مه‌مشیدی. بو خصوصده بعض ابیاتی واردر.

— ایکنجیسی عباسیلر زماننده یاشایوب، شاعر شهیر ابو نواس ایله بعض ماجرالری مرویدر.

ذمار { (ذالك فتحی ویا کسریله) یمنده صنعا سنجاغنه تابع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، صنعانك ۱۵ ساعت قدر جنوبنده واقعدر. اسکی بر قصبه اولوب، حمیریلر زماننده خیلی اهمیتی بولنمش اولدیغی کبی، اوائل دور اسلامده دخی برچوق محدثین وسائر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر. — ذمار قضاسی شمالاً نفس صنعا، جنوباً بریم قضاسیله، غرباً حدیده سنجاغنك ریمه قضاسیله، شرقاً دخی اراضیٔ غیر مضبوطه ایله محدوددر. طاغلق ومرتفع بر یر اولوب، صولرینك بر طاقی حدیده سنجاغندن بحر احمره وبر طاقی حضر موتدن بحر عمانه دوکیلور. قویونلری چوق وجنسلری کوزلدر.

ذوالاصابع { (التمیمی یاخود الخزاعی) صحا-
بهدن اولوب، ارتحال حضرت
نبویدن صکره قدسده اقامت ایتمشدر.

ذوالاکتاف { (شـابور ـ) [«شـابور»
مادهسنه مراجعت.]

ذوالبجادین { (عبدالله ـ) صحابهدن اولوب،
تبـوك وقعهسی هنگامنـده
وفات ایتمشدر.

ذوالجوشن { (الضبابی) صحابهدن وبنی عامر
فرساندن اولوب، سیدالشهدا
حضرت امام حسین (رضـه) لك قاتللرندن [شمر لعینك
پدریدر. كندیسـندن روایت اولندیغنـه كوره،
حضرت فخر كائنات (صلعم) افنـدمزه بر طای تقدیم
ایدوب، جناب رسالتپناهیدن طای رد، وكندیسنه
اسـلام تكلیف بیورلمش ایسـهده، فتح مكهدن اول
اسـلامه كلهمیهجكنی بیـانله، چكلمش؛ وبعد الفتح
اسلامه كلوب، بعده كوفهده ساكن اولمش ایدی.

ذوالخویصره { (التمیمی) صحابهدن اولوب،
برغزا غنائمنك تقسیمنـده
حضرت فخر الرسل (صلعم) افندمزه تعریضه جرأت
ایتمش؛ وحضرت عمر (رضه) درحال بیونی اورمق
اوزره استیذان ایتمش ایسهده، جانب رسالتپناهیدن
مساعده بیورلمیوب، بو مناسبتله عواقب حالنه دائر
بر حـدیث شریف صـادر بیورلمش؛ وفی الواقع
ذوالخویصره عهد حضرت مرتضویده خارجـیلرك
اوك آیاقی اولانلرندن اولوب، خوارج وقعهسـنده
قتل اولنمشدر.

ذوالزوائد { (الجهنی) صحابهدن اولوب، بعده
دخی مدینهٔ منورهده قالانلردندر.

ذوالشمالین { (عمر بن عبد عمرو) صحابهدن
اولوب، بدر غزاسـنده شهید
اولمشدر.

ذوالغره { (یعیش الجهنی یاخود الطـائی ویا
الهلالی) صحابهدن اولوب، كند-
یسندن بر حدیث شریف منقولدر.

ذوالغصه { (حصین بن یزید الحارثی) صحابه-
دندر.

ذوالفقار { حضرت علی (رضـه) لك قلیجی
اولوب، بو قلیج عن اصل مشر-
كیندن (عاص بن منبه) لك ایكن، بدر غزاسنده بونك
قتلیله اغتنام اولنمش؛ وجانب رسالتپناهیدن حضرت
مشارالیهه احسان بیورلمش ایدی. ایكی چتال اولدیغنه
دائر اولان روایتك اصلی یوقدر.

ذوالفقار شیروانی { مشاهیر شعرا وسا-
داتدن اولوب،
سلطان محمد خوارزمشاه زماننده یاشامش؛ وپادشاه
مشارالیهك منظوم بر تاریخنی یازمشـدر. شو بیت
جملهٔ اشعارندندر:

كل صد برك دلبر وار چون در بوستان آمد
بهـار وباغ دركلزار چون بیدل خزان آمد

ذوالفقار علی { هندستانك متأخرین شعرا-
سندن اولوب، اشـعارنده
(مست) مخلصیله تخلص ایدر. كلكته وبنارس شعرا-
سنك تراجم احوالنی حاوی «ریاض الوفاق» عنوانیله
بر تذكرهسی وسـائر بعض تألیفاتی واردر. مذكور
تذكرهیی ۱۲۲۹ ده اكمال ایتمشدر.

ذوالقدریه { سـكزنجی قرن هجری اوا-
خرندن اونجی قرن اوائلنه دك
مرعش وحوالیسنده حكومت سـورمش كوچك بر
تركمان دولتیدر. بانیسی (ذوالقدر زین الدین قرهجه) در،
كه تركمان قبائلندن برینك رئیسی اولدیغی حالده، ۷۸۰
تاریخنده مرعشی وبعده البستانی ضبط ایتمشدر. اوغلی
خلیل بك ملاطیه وخربوت ایله بهسنیی دخی ضم ایدهرك،
توسیع ممالك ایتمش؛ وبونك برادری وخلفی سولی بك قیز-
لرندن برینی چلبی سلطان محمدك اوغلی بایزیده وبرینی
دخی سـیواس حاكمی قاضی برهان الدینـه تزویج
ایدهرك، متفقلر ایدنمكه چالیشمش ایدی. حاكمنك
دخی ملكنی ضبط ایتمش ایسهده، متعاقباً مصر ملوك
چراكسهسندن بر قوق ایله ایتدیكی محاربهده مغلوب
ومقتول اولمشـدر. او صرهده مرعش ایله ملاطیه
آناطولیده فتوحاتله مشغول بولنان تیمور طاش پاشا
طرفندن ضبط، وممالك عثمانیهیه علاوه اولنمشـدی.
سـولی بكك یكنی وخلفی نصیر الدین محمد بر مدت
مصر ملوكندن ملك مؤیدله محاربه ایتدكدن صكره،
بونكله تجاوزی وتدافعی بر معـاهده عقد ایدهرك،
مصر عسكرینك معاونتیله قرهمان حاكمی محمد بكی مغلوب
واسیر ایدوب، زنجیر بند اولهرق مصره كوندرمش؛

وبعده سلطان مراد خان ثانینڭ امدادیله قرهمان حاكمی ابراهیم بكه غلبه ایدوب، قیصریه‌یی ضبط ایلمش؛ ومصره برسیاحت ایدوب، بیوك اكرامله نائل اولمش ایدی. اوغلی سلیمان خانی اولمشدر. سلطان مراد خان ثانی حضرتلری برهیئت سفارت اعزامیله، بش قیزندن (سینی) اسمنده‌كی الڭ كوزلنی بالانتخاب، شهزاده سلطان محمد خانه آلدیرمش ایدی. سلیمان بكدن صكره درت اوغلی: آرسلان، شهسوار، شاه بوداق وعلاءالدوله صره ایله حكومت سورمشلردر. شاه بوداق مصر طرفندن مسند امارته كچیرلمش ایسه‌ده، مملكتڭ بكلری ابوالفتح سلطان محمد خان حضرتلرینه مراجعت ایتملریله، شاه بوداق عساكر عثمانیه طرفندن طرد واخراج اولنه‌رق، برادری شهسوار اقعاد اولنمش؛ وآنجق شاه بوداق مصره قاچوب، عساكر مصریه ایله دونه‌رك، شهسوار ایله خیلی وقت محاربه ایتمش؛ ونهایت مصر حاكمی قیتبای، سلطان محمد خانه شهسوار بكی ترك ایلمسنی، وكندیسی بوندن انتقامنی آلنجه، مملكتنی دولت عثمانیه‌یه ترك ایده‌جكنی وعد وتعهد ایلمش ایسه‌ده، شهسوار بكی مغلوب ایده‌رك، مصرده صلب ایلدیكی حالده، پادشاه مشارالیهڭ روم ایلنده‌كی مشغولیتندن بالاستفاده، یرینه محمیسی اولان برادری بوداق بكی اقعاد ایلمشدی. آنجق اون سنه صكره سلطان محمد خان حضرتلری عسكر اعزامیله شاه بوداغی ثانیاً طرد، وبرادری علاءالدوله‌یی اقعاد ایتدیرمشلردی. علاءالدوله یاوز سلطان سلیم خانڭ دورینه‌دك برحیات اولوب، شاه اسماعیلڭ او طرفلره تجاوزنده اوغلیله تورونی بونڭ الینه اسیر دوشمكله، پیشیریلوب یدیرمشدی. سلطان سلیم خانڭ شاه اسماعیله قارشی اولان سفرنده ذوالقدریه بكلرندن بوزوق حاكمی بولنان سلیمان بكدن برمقدار سواری عسكری استمدیكی حالده، ویرمدكدن بشقه، عثمانلی اردو-سنڭ حركاتنه دخی بعض موانع ومشكلات ایقاع ایلدیكندن، سلطان سلیم خان حضرتلری چالدیران مظفریتندن عودتلرنده ۹۲۰ تاریخنده سنان پاشایی علاءالدوله‌نڭ اوزرینه سوق ایدوب، كندیسنی وبر قاچ اوغلیله برادرینی قتل، ومملكتی تماميله ضبط ایدوب، خدمتلرنده بولنان ذوالقدریه سلاله‌سندن شهسوار بك زاده علی بكی والی تعیین ایتمشلردی.

بو وجهله ذوالقدریه دولتی ۷۸۰ تاریخندن ۹۲۱ تاریخنه‌دك ۱۴۱ سنه حكم سوروب، بو سلاله‌یی تركیب ایدن وبوخلاصه‌ده ذكرلری كچن امرا ۹ كشیدن عبارتدر. تاریخ قعودلری بروجه زیردر:

۱	زین الدین قره‌جه	۷۸۰
۲	خلیل بك بن زین الدین	۷۵۷
۳	سولی بك بن زین الدین	۷۸۸
۴	نصیر الدین محمد بك بن خلیل	۸۰۰
۵	سلیمان بك بن نصیر الدین	۸۴۶
۶	آرسلان بك بن سلیمان	۸۵۸
۷	شاه بوداق بك بن سلیمان	۸۷۰
۸	شهسوار بك بن سلیمان	۸۷۲
	ثانیاً شاه بوداق	۸۷۵
۹	علاءالدوله بن سلیمان	۸۸۵

ذوالقرنین { الڭ بیوك جهانكیرلردن ماكدونیه‌لی اسكندر بن فیلیپوسڭ شرقیون عندنده معروف لقبی اولوب، برروایتده شرق وغربه حكم سوردیكیچون، وبرروایتده دخی تاجنڭ ایكی اوجنده بوینوزه مشابه ایكی چیقندی بولندیغیچون بو وجهله تلقیب اولنمشدر. [«اسكندر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله]

ذوالقرنین اسمی قرآن كریمده دخی مذكور اولوب، بواسمله تسمیه اولنان ذاتڭ ملك وسلطنت صاحبی اولدیغی، وجهانكیرلكله برچوق یرلر فتح ایتدكدن صكره، چینه دخی دخول ایله یأجوج مأجوجه قارشی بربیوك سد یاپدیردیغی، وظلماته كیروب، آب حیات چشمه‌سنی آرادیغی، وآنجق بوچشمه‌یی بوله‌میوب، عسكرینڭ مقدمه‌سنده بولنان حضر بولدیغی تواریخ اسلامیه‌ده مسطوردر. ذوالقرنینڭ نبوتی مختلف فیه اولوب، بعضلری ولایتنه قائل اولمشلردر.

ابن اثیر وسائر بعض مشاهیر مورخین قرآن كریمده مذكور اولان ذوالقرنینڭ اسكندر ذوالقرنین رومینڭ كندیسی اولدیغی التزامیله، سدیأجوجڭ بناسنی وظلماته دخولی دخی بوجهانكیره اسناد ایتمشلردر. دیكر بعض مورخلر ایسه اسكندر رومی بشقه ونبوت وولایتی مختلف فیه اولان ذوالقرنین بشقه اولدیغنی ادعا ایده‌رك، ذوالقرنینڭ حضرت ابراهیم (ع م) دن اول ظهور ایتمش اولدیغنی بیان ایدیورلر. یمن ملوكندن اولوب، هندوچینه قدر توسیع فتوحاتله ظلماته دخولی دخی مرویدر.

برطرفدن يمندن بويله برجهانكير ظهورى بيلنميوب، سد يأجوج عد اولنان چينده‌كى مشهور سدك دخى چين حكمدارلرى طرفندن تأسيس اولندیغى معلوم اولديغندن؛ وبرطرفدن دخى اسكندر روميڭ ماوراءالنهره وهندڭ شمال غربى كوشه‌سنه قدر كيدوب، دها اوته‌يه توسيع فتوحات ايده‌مديكى، وظلماته كيره‌جك قدر قطب شمالى‌يه تقرب ايتمديكى كندى زماننده يازلمش تاريخلرله مثبت بولنديغندن، اشبو ذوالقرنين دينلن ذاتڭ كيم اولديغى ونه وقت نره‌ده ظهور ايتديكى حقنده طوغرى برفكر حاصل ايتمك پك مشكل اولوب، بومسئله مبهم وقرانلقدر. هله ذوالقرنينى يمن ملوكندن عد ايدوب‌ده ينه براسم يونانى ايله (اسكندر) تسميه ايتمك قدر عبث شى اوله‌ماز.

ذوالكفل { انبياء بنى اسرائيلدن اولمق اوزره قرآن كريمده مذكور اولوب، آنجق بواسم عربى اولمغله، اصل اسم عبرانيسى حقنده اختلاف وقوع بولمشدر. حزقيلڭ عينى اولديغى مظنوندر. اليسعدن صكره نبوت بوكا كچمشدر. قبرى بتليس قربنده اولديغى مروى اولوب، شامده وسائر بعض محللرده دخى مقاملرى واردر. بعض اجنبى تاريخلرنده ايسه ذوالكفلڭ بنى اسرائيلدن اولميوب، عرب قبائلندن برينه منسوب بولنديغى، وافكار ومواعظنڭ اعتقادات بنى اسرائيله مخالف اولمغله، بونلر طرفندن تعقيب ايدلمش اولديغى مسطور اولوب، نبوتى انكار اولنمشدر.

ذوالكلاع { (ابو شراحيل اسميفع بن ناكور) زمان سعادت نشان حضرت نبويده شرف اسلامله مشرف اولان رؤساى عربدن اولوب، صحبتى يعنى رؤيت نبى (صلعم)ه نائل اولوب اولمديغى مختلف فيهدر. حضرت رسول الله (صلعم) صاحب ترجمه‌يه جرير بن عبد الله بجلى واسطه‌سيله برنامهٔ سعادت ارسال ايله، اسود عنسى‌يه قارشى معاونتنى طلب بيورمشلردى. بعده شامده ساكن اولوب، صفين محاربه‌سنده معاويه‌نڭ معيتنده بولنديغى حالده، عمار بن ياسرڭ شهادتندن اولجه قتل اولنمشدر. بونڭ قتلى معاويه‌يى پك مسرور ايتمشدى؛ زيرا كندىيسى عمار بن ياسرڭ فئهٔ باغيه طرفندن قتل اولنه‌جغى حقنده‌كى حديث شريفه واقف بولنمغله، عمارڭ حضرت على ايله برابر اولديغنى ايشيدنجه، بونلره قارشى حرب ايتمكه معترض بولنمش؛ ومعاويه عمارڭ كنديلرى طرفنه دونه‌جكنى سويليه‌رك، كنديسنى قاندیرمش ايدى. عمار بن ياسرڭ شهادتنى ايشيدنجه؛ معاويه «ذوالكلاع صاغ اوله ايدى، شمدى برقاچ بيڭ كشى ايله علينڭ طرفنه دونردى» ديمش.

ذواللحيه { (شريح بن عامر الكلابى) صحابه‌دن اولوب، كنديسندن بر حديث شريف منقولدر.

ذواللسانين { (موله بن كثيف) صحابه‌دن اولوب، فصاحتندن طولايى بولقبله تلقيب اولنمشدى.

ذوالنون { (ابو الفضل ثوبان بن ابراهيم المصرى) مشاهير اولياء اللهدن اولوب، مصرده صوفيون طريقنى ائڭ اول ايجاد ايدن بوذاتدر. جهلا طرفندن متوكلڭ عندنده زنديقلقله اتهام اولنه‌رق، خليفهٔ مشاراليه طرفندن بغداده جلب ايدلمش ايسه‌ده، صلاح حالى مشاهده اولننجه، كمال اكرام وتوقير ايله مصره اعاده اولنمشدى. مكهٔ مكرمه‌ده دخى بركره حبس اولنه‌رق، عمرنده برچوق جور وجفالره دوچار اولمش؛ وجمله‌سنه عطاياى الهيه نظريله باقوب، اصلا دلتنڭ اولمامش ايدى. كراماتى واقوال صوفيانه‌سيله حكم ومواعظى مشهوردر. ۲٤٥ تاريخنده مصرده وفات ايتمشدر.

ذوالنون { ايران شعرا واطباسندن اولوب، شاه اسماعيلڭ اوغلى صاحب تذكره سام ميرزانڭ منظورى والطف ديده‌سى ايدى. شو بيت اونكدر:

نسبت روى خود بماه مكن
نسبتى نيست اشتباه مكن

ذوأله { (بن عوفلة البانى) صحابه‌دن اولوب، قومى طرفندن مبعوثاً يمندن نزد حضرت پيغمبرى‌يه كله‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمشدى. كنديسندن تفضيل صحابه حقنده برحديث شريف منقولدر.

ذواليدين { (خرباق ـ) صحابه‌دن اولوب، حضرت فخر كائنات (صلعم)

افنـدمزك برايكندی نمـازنده اونوتدقلری ركعتلری اخطار ايدن بوذاندر.

ذواليمينين { [« طاهر ذواليمينين » مادهسنه مراجعت بيوريله .]

ذوبيانی { (نابغـا ـ) [« نابغا » مادهسـنه مراجعت بيوريله .]

ذوظُلَيم { (حوشب بن طخمه) عهدرسول الله (صلعم) ده اسـلامه كلن رؤساء عربدن اولوب، بودخی سـالف الترجمه ذوالكلاع كبی جرير بن عبـد الله واسطهسـيله ارسال بيـوريلان نامهٔ سعادتله اسود عنسی‌يه قارشی امداده دعوت بيوريلهرق، ايمانه كلمش؛ وصفين محاربهسنده معاويه‌نك معيتنده اولديغی حالده، قتل اولنمشدر.

ذوعمرو { اهل يمندن برآدم اولوب، اسلامه كلدكدن صـكره، ذوالكلاع ايله نزد حضرت پيغمبری‌يه كلمكده ايكن، ارتحـال جناب نبوی‌يی خبر آلمغله، يارى يولدن عودت ايلمشلردی.

ذوفنون جنونی { [« جنونی » مادهسـنه مراجعت بيوريله.]

ذوقی { ايران شعراسندن ايكی ذاتك مخلصيدر: برنجيسی (محمدامين) تركمان طائفهسندن اولوب، كاشانده متوطن بولنمش، وبرمدت خراسان وعراق وفارسده سياحت ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

كناهمرا عذابی بايد از دوزخ فزون ترسم
كه سـوزندم بداغ هجر فردای قيامت هم

ـــ ايكنجيسی عن اصل اردسـتانلی اولوب، اصفهانده ياشامش، و ۱۰۴۵ تاريخنده وفات ايتمشدر. مرتب ديوانی واردر. شو بيت اوندندر:

بيتوشب تنهائی زين ذوق كه می آئی
تاكی من سـودائی بنشينم وبرخيزم

ذومخبر { (ياخود ذومخمر) صحـابه‌دن ونزد پيغمبری‌يه كلمش اولان يتمش ايكی حبشيلردن اولوب، حبش نجاشيسنك برادر زادهسی اولديغی مرويدر. فخركائنات (صلعم) افندمزك خدمتنده بولنمغی اختيار ايدوب، بعده شـامده ساكن اولمش؛ وبعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر.

ذويب { صحـابه‌دن درت ذاتك اسميـدر: برنجيسی (ذويب بن حلحلة الخزاعی) در، كه حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك هدا‌ياسنی ايصاله مأموراولوب، فتح مكه‌ده حاضربولنمش؛ ومعاويه‌نك زمانه‌دك برحيات بولنمشـدر. قبيصه‌نك پدريدر. ابن عبـاس (رضه) بوندن روايت احاديث شريفه ايتمشدر. ـــ ايكنجيسی (ذويب بن شعثن)در، كه معيت حضرت نبويده اوچ غزاده بولنوب، بعده بصره‌ده ساكن اولمشدی. ـــ اوچنجيسی (ذويب بن كليب الخولانی) در، كه اهل يمندن ان اول ايمانه كلوب، روايته كوره بوندن طولايی اسـود عنسی طرفندن آتشه القا اولنديغی حالده، يانمامش. ـــ دردنجيسی اسمانك برادری (ذويب بن حارثة الاسلمی) در.

ذويزن { (ملك بن مرارة الرهاوی) صحابه‌دن اولوب، حميريلردن زرعه طرفندن مبعوثاً نزد حضرت پيغمبری‌يه كلمشيدی.

ذهبی { (ابو عبدالله شمس الدين محمد بن احمد) مشاهير مؤرخيندن اولوب، ظهور اسلامدن ۷۴۰ سنه‌سنه‌دك اولان وقايعی ومشـاهير اسـلامك تراجمنی حاوی « تاريخ الاسلام » اسميله بر تأليفی واردر، كه ۱۲ جلددن مركب بك مقبول ومعتبر بر اثردر. مؤلف كنديسی بوكتابدن تلخيصاً « العبر » « سيرالنبلاء » ، « طبقات الحفاظ » ، « طبقات القراء » عنوانلريله برقاچ كتـاب ميدانه كتيرديكی كبی، ديكر بعض مورخين دخی تاريخنی اختصار ايتمش؛ و (شمس الدين محمد بن عبدالرحمن شماوی) دخی ذيلنی يازمشدر. ذهبی ۷۴۸ تاريخنده وفات ايتمشدر.

ذهبی { (ابو جعفر ـ) اندلسـده علوم حكميه‌ده شهرت بولان علماء اسلامدن اولوب، حكيم شهير ابن رشدك معاصری ايدی.

ذهنی { متقدمين شعراء عثمانيه‌دن بش ذاتك مخلصيدر: برنجيسی بروسـه‌لی اولوب، (موجی زاده بالی چلبی) ديمكله معروفدر. طريق علمه سالك اولوب، برآره‌لق اسكدار وبعده غلطه قاضيسی اولمشـيدی. ۹۸۳ ده وفات ايتمشدر. اشعاری ساده‌در. شو بيت اوجمله‌دندر :

جام عيشك پيره چالدك خاكه يكسـان ايلدك
نيتدك ای ساقی دوران كوز كوره قان ايلدك

ـــ ايكنجيسی اسـتانبوللی اولوب، بونك دخی اسمی باليدر. شهزاده‌لكنده سـلطان سليم خان ثانی

حضرتلرینه منسوب اولوب، پادشاه مشارالیهك جلوسلرندن صکره آرپه امینی وبعده دیاربکره، قبرسه وحلبه دفتردار اولمش؛ ونهایت تقاعد اولوب کوشهٔ انزوایه چکلمش ایدی. شو بیت نکته‌دار اونکدر:

یار چاه ذقنم عین وفادر دیر ایسه
آکا ای عاشق شوریده اینانمه‌چکه‌در

— اوچنجیسی بغدادلی اولوب، اسمی عبد الدائمدر، و (نجف زاده) دینکله معروفدر. سلطان مراد خان ثالث زماننده اسکندر پاشا زاده احمد پاشا ایله استانبوله کلمشیدی. اشعار فارسیه وترکیه‌سیله معماو فن موسقیده مهارتی وار ایدی. شو بیت اونکدر:

کولسه‌ك آچلسه‌ك رقیب ایله نوله ای غنچه لب
شمدی می اولدی کل رعنا آچلق خار ایله

— دردنجیسی سلطان بایزید خان ثانی شهزاده‌لرندن سلطان محمدك کفه متصرفلغنده دفترداری ایدی.

اشعاری ساده وعادیدر شایان نقل بریتنه دسترس اولنه‌مدی.

— بشنجیسی سلطان علمشاهك خدمت کتابتنده ایدی. شو بیت اونکدر:

نیلرم شول بزمی کانك ساغر ومهروسی یوق
یاشو مجلسدن نولورکیم مطرب خوش کوسی یوق

— ایران شعراسندن دخی بومخلصله متخلص بری اولوب، کاشانلیدر. شو بیت اونکدر:

ترنجیم باغیر اکر خوکی
توباماچه کردی کبابا اوکنی

ذهین { (بن فرضم المهری) صحابه‌دناولوب، جزیرة العربك ساحل جنوبیسنده واقع شحر مملکتندن نزد حضرت پیغمبری‌یه کلمش؛ و مملکتنك بعد مسافه‌سی حسبیله اکرام جناب رسالتپناهی‌یه نائل اولوب، بعده مملکتنه اعاده بیورلمشیدی.

ذی‌شراق { یمن ولایتنده تعز سنجاق وقضاسنده برناحیه اولوب، ۳۸ قریه‌دن مرکبدر.

(باب الذالك صوکی)

(باب الراء ـ فصل الالف الخ)

راب { ومجارجه رابه (Raab, Raba) مجارستانده بر نهردر، كه استيريه‌ده نبعانله، آبسنبورغ واودنبورغ ايالتلرينى شق ايده‌رك، (پنيقه) و (نيسترچ) چايلرينى اخذ ايتدكدن صكره، طونه‌يه منصب اولور. مجراسى ٢٦٠ كيلومتره‌در.

راب { ومجارجه كور (Raab, Györ) مجارستانده همنامى اولان نهرك طونه‌يه دوكلديكى محلده وپشته‌نك ١٣٠ كيلومتره شمال غربيسنده ايالت مركزى مستحكم بر شهر اولوب، ٢١٠٠٠ اهاليسى، آقادمياسى، مكتب اعداديسى، مصنع بر كليساسى، بعض آثار عتيقه‌سى وايشلك تجارتى واردر.

رابط { (ملك محمد) ايران شعراسندن اولوب، اصفهانليدر. شهر مذكورده صحافلقله مشغول ايدى. آثار قدما وعلى الخصوص نظامى‌يه تتبع ايدردى. شو بيت اونكدر:

حسن تو بكلبرك تر آميخت جهانرا
ابروى تو بر طاقمه آويخت كانرا

رابعة الشاميه { زهد وتقوى ايله كسب اشتهار ايتمش صالحاتدن اولوب، بعض اشعارى دخى منقولدر. شو ايكى بيت اوجمله‌دندر:

حبيب ليس يعدله حبيب
وما لسواه فى قلبى نصيب
حبيب غاب عن بصرى وشخصى
ولكن عن فؤادى مايغيب

رابعة العدويه { (ام الخير ـ بنت اسماعيل) زهد وصلاح ايله شهرت بولمش بر خاتون اولوب، بصره‌ليدر. (تاج الرجال) عنوان شرفبخشاسنه نائل اولمشدر. بعض اقوال عارفانه‌سيله مواعظى منقول اولوب، بر طاقم كراماتى دخى مرويدر. سفيان ثورى وسائر صلحاى عصريله صحبتى واردر. ١٣٥ ويا ١٨٠ تاريخنده وفات ايدوب، قبرى قدس جوارنده زيارتكاهدر. زوجنك وفاتندن صكره حسن بصرى حضرتلرى طرفندن تزوجه طلب اولنديغى وبعض ابيات ايله جواب رد ويرديكى بر چوق كتبده مسطور اولوب، بو تقديرده وفاتنك ١٣٥ ده وقوعى لازم گلير؛ زيرا حسن بصرى حضرتلرى ١١٠ ده وفات ايتمشدر. شو بر ايكى بيت مشارالبهانك اولاق اوزره منقولدر:

احبك حبين حب الهوى
وحباً لانك اهل لذاك
فاما الذى هو حب الهوى
فشغلى بذكراك عمن سواك
فلا الحمد فى ذا ولا ذاك لى
ولكن لك الحمد فى ذا وذاك

رابله { (Rabelais) فرانسه مشاهير علماسندن اولوب، ١٤٨٣ده (شينون)ده طوغمش، و ١٥٥٣ ده وفات ايتمشدر. ابتدا زمرهٔ رهبانه التحاق ايدوب، بعده بوطريقى تركله، فن طبى تحصيل ايده‌رك، (مونپليه) طب مكتبنده بعض خدمتلرده بولنمش؛ وصكره رومايه كيدوب، يكيدن رهبانيتى قبول ايتمش ايسه‌ده، يازديغى آثارده راهبلرله وخرستيانلرك رسم وآيينلريله استهزا ايتمشدر. بعض كتابلرينك مطالعه‌سى او وقت پاپا طرفندن منع اولنمشدى. بعض تأليفاتى‌ده وفاتندن صكره ظهور ايتمشدر.

رابنيچ { (Rabnitz) مجارستانده (راب) نهرينه تابع بر چاى اولوب، ١٩٠ كيلومتره‌لك جرياندن صكره (راب) شهرينك اوست طرفنده صولدن نهر مذكوره منصب اولور.

رابه { (Raba) آوستريانك غاليچيا خطه‌سنده (ويستوله) ايرماغنه تابع بر نهر اولوب، قارپات جبالنك شمالى انتكلرندن نبعانله، شمال شرقيه

طوغری جریان ایدر. مجراسی ١٣٠ کیلومتره طولنده اولوب، کوزل بروادی ایچندن آقار .

رابه { صقلیه جزیره‌سنك اورته‌لرنده برقصبه اولدیغنی «معجم البلدان» مذکوردر.

رابه { (Rabba) سودان وسطیده کائن (نوبه) مملکتنده، نیجرك ساحل یسارنده وممالکت مذکوره‌نك مرکزی اولان (بیده)‌نك ١٢٥ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق ٢٠″ ١٢° ٩ عرض شمالی ایله ٥٩° ٢° طول شرقیده واقع بر قصبه‌در. وقتیله مملکت مذکوره‌نك مرکزی ایدی. شمدی ٢٠٠٠ قدر اهالیسی واردر.

رابه { سوریه قطعه‌سنده بلقا سنجاغنده وقدسك ٧٥ کیلومتره شرق شمالیسنده برخرابه اولوب، اسکی زمانده معابلرك مرکزی ایدی. (رباط معاب) اسمیله دخی معروفدر. روملر تعبیر ایدوب، (آقروپولیس) تسمیه ایتمشلردی. بعض ستونلری وسائر انقاضی موجوددر .

راپاهانوق { (Rappahannock) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك ویرجینیا جمهوریتنده برنهردر، که ماوی طاغلرك جنوب شرق اتکلرندن نبعانله، جنوب شرقی‌یه طوغری دیگر ایکی نهرك مجرالری آره‌سنده آقه‌رق، ٢٢٥ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (چیساپیق) کورفزینه دوکیلور. منصبی ٧٤ کیلومتره طولنده و ٢ نهایت ٥ کیلومتره عرضنده برخلیج صورتنده‌در. مجراسنك ١٤٠ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر.

راپتی { (Rapti) هندستانك قسم شمالیسنده کنگك نهر عظیمنه منصب اولان (کوکره) نهرینه تابع برچای اولوب، هیمالایه طاغلرندن نبعانله، ابتدا جنوب غربی‌یه، بعده غرب شمالی‌یه ونهایت جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، ومجراسنده برچوق دره‌لر اخذ ایده‌رك، ٦٥٠ کیلو متره‌لك جریاندن صکره، ١٥′ ٢٦° عرض شمالی ایله ٢٢′ ٨١° طول شرقیده نهر مذکوره دوکیلور.

راپل { (Rapel) شیلیده برنهردر، که آند سلسلهٔ جبالندن اینوب، سانتیاغو ایله قولشاغوآ ایالتلری آره‌سنده آقه‌رق، ٢٢٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، بحر محیط معتدله منصب اولور. مجراسنك یالکز ١٣ کیلومتره‌لکی سیرسفائنه صالحدر.

راپه { (Rapa) بحر محیط کبیر جزایرندن فرانسه‌یه تابع اولان (توبوآی) آطه‌لرینك بری اولوب، ٤٦″ ٣٥′ ٢٧° عرض جنوبی ایله ٣٥″ ٣٧′ ١٤٦° طول غربیده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٢ مربع کیلومتره اولوب، طاغلق بریردر. شمال غربی وشمال شرقی ساحللرنده ایکی قوبی وبرنده صاغلام لیمانی واردر.

راپید { (Rapide) ویا (Canal des Rapides) میلانی زیاده وسریع الجریان برنهره دلالت ایدن بواسم آمریقای شمالیده (دومینیون) قطعه‌سنده برقاچ نهر وجدوله علم اولمشدر.

رات { (Rât, Rath) یاخود راط هندستانك اله آباد ایالتنده وهامیرپورك ٧٢ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٤٠٠٠ ی مسلم اولمق اوزره، ١٤٤٨٠ اهالیسی واردر .

راتاچی { (Ratazzi) ایتالیا مشاهیر سیاسیونندن اولوب، ١٨٠٨ ده آلکساندریه شهرنده طوغمش، و ١٨٧٣ ده وفات ایتمشدر. ابتدا تورینوده دعوی وکیلی اولوب، بعده مبعوث انتخاب اولنمش؛ مؤخراً هیئت وکلایه داخل اولمش؛ امور مذهبیه‌نك امور ملکیه‌دن بتون تفریقی حقنده برچوق نظامات تنظیم ایتمش؛ وایتالیانك توحیدیله رومانك پایتخت اتخاذیچون چالیشمشدر. بعده مجلس مبعوثان رئیسی وایکی دفعه باش وکیل اولوب، ایتالیانك اتحادندن صکره مجلس مبعوثانده بولنمشدر .

راتب افندی { (ابو بکر) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، سلطان سلیم خان ثالث زماننده ١٢٠٩ دن ١٢١١ تاریخنه‌دك رئیس الکتاب بولنمش؛ و ١٢١٤ ده منفی بولندیغی ردوسده اعدام اولنمشدر. طوسیه‌لی اولوب، آمدی اوطه‌سندن نشأت ایتمشدی. شو بیت اونکدر:

کلك فکرم رشحه پاش منقل آشوبدر
نار نمروده نم بلبل بهار اولسونمی هیچ

راتب پاشا { (احمد) وزرا وشعرای عثمانیه‌دن اولوب، صدر اسبق طوپال عثمان پاشانك اوغلیدر. فنار یکیشهرنده طوغوب، پدرینك وفاتنده عهده‌سنه رتبهٔ وزارت

توجیه، و ۱۱۵٦ تاریخنده قپودان دریا نصب اولنمش؛ وصدربت شرفنه دخی نائل اولمش ایدی. بعده موره والیلکنه تعیین اولنه‌رق، ۱۱۷۵ ده اوراده وفات ایتمشدر. بر دیوانچه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

ایدردم مرغ دلله پاره ارسال عرضحال اما
بو یرلردن قوش اوچماز نیلیم سمت دلارایه

راتلام { یاخود رتلم (Ratlam) هندستانک ملوه خطه‌سنده واینده‌وره‌نک ۱٦ کیلومتره شمال غربیسنده وبمبایدن دهلی‌یه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده بر شهر اولوب، همنامی اولان کوچک بر حکومت ممتازه‌نک مرکزیدر. ۷۳۵۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۳۱۰٦۵ اهالیسی، کوزل بر سرایی وبک ایشلک آفیون تجارتی واردر. — بر راجه‌نک تحت اداره‌سنده بولنان راتلام حکومتنک مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۸۸۸ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولوب، ۹۹۱۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۸۳۳۱٤ اهالیسی واردر.

راتلین { (Rathlin) ایرلانده‌نک ساحل شمالیسی قارشیسنده بر کوچک آطه اولوب، طولی ۱۰ کیلومتره وعرض اعظمی ۱٦۰۰ متره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱٤ مربع کیلومتره اولوب، ۳٦۱ اهالیسی واردر.

راتنا کیری { یاخود رتنا کیری (Ratna-ghiri) هندستانک ساحل غربیسنده وبمبایک ۲۲۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۳۰۷۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۲٦۱۵ اهالیسی، خسته‌خانه‌سی، مسکینخانه‌سی وبر قاچ مکتبی واردر.

راتنپور { (Ratanpour) بو اسمله هندستانده ایکی قصبه اولوب، بری غرب جهتنده، کجرات خطه‌سنده وباروجک ۳۸ کیلومتره شرقنده‌در. — دیکری ایالات وسطیه‌دن (چاتیسکر) ایالتنک (بیلاسپور) سنجاغنده و بیلاسپورک ۲۰ کیلومتره شمالنده‌در. ۹۰۰ قدری مسلم اولمق اوزره، ٥٦۱٥ اهالیسی واردر.

راتنکر { (Ratanghar) هندستانک راجپوتانه خطه‌سنده، (بیکانیر) حکومت ممتازه‌سنده و بیکانیرک ۱۳۰ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ۷٥۸۰ اهالیسی واردر.

راتنو { (Rathenow) پروسیه‌نک براندنبورغ ایالتنده (پوتسدام) سنجاغنه تابع (وست هاولاند) قضاسنک مرکزی بر قصبه اولوب، پوتسدامک ٥٥ کیلومتره غرب شمالیسنده و (البه) ایرماغنه تابع (هاول) چانی اوزرنده واقع و ۱۳۰۷۰ اهالیلی جامعدر.

راتیبور { (Ratibor) پروسیه‌نک جنوب شرقیسنده‌واقع (سیلزیا) خطه‌سنک (اوپلن) سنجاغنده واوپلنک ٦۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (اودر) ایرماغنک ساحل یسارنده ودمیر یول خطی اوزرنده برقصبه اولوب، ۱۹٥۲٥ اهالیسی، اسکی بر سرایی، متعدد مکتبلری، بیمارخانه‌سی، صاغر ودیلسزلره مخصوص مکتبی، ایشلک تجارتی وشکر، سیغاره، انفیه، کاغد، بیره وسائره فابریقه‌لری واردر.

راتیسبونه { وآلمانجه رکنسبورغ (Ratis-bonne, Regensburg) باویره‌ده یوقاری بالاتینات ایالتنک مرکزی بر شهر اولوب، مونیخک ۱۰٥ کیلومتره شمال شرقیسنده وطونه‌نک ساحل یمیننده واقعدر. اوکنده طونه‌نک ایچنده ایکی آطه وقارشیسنده (اشتاتامیوف) قصبه‌سی بولنوب، آره‌لرنده ۱٥ کمرلی برکارکیر کوپری ایله اختلاط اولنور. اسکی طرزده بر شهر اولوب، ۳٦۰۹٥ اهالیسی، مصنع کلیسالری، بعض اسکی ابنیه‌سی، متعدد مکتبلری، مختلف جمعیات علمیه‌سی، ۳۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، رصدخانه‌سی، موزه‌سی، نباتات باغچه‌سی وبک کوزل تفرجکاهلری واردر. وقتیله اهمیت تجاریه‌سی زیاده ایکن، بعده تدنی ایتمشدر.

راجانپور { (Radjanpour) هندستانک پنجاب خطه‌سنده، درجات ایالتنک درغازی خان سنجاغنده ودرغازی خانک ۱۱٦ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق سند ایرماغنک ساحل یمیننده ۱٥ کیلومتره‌لک مسافه‌ده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۳۰۱۰ ی مسلم اولمق اوزره، ٤۹۳۰ اهالیسی واردر.

راجاولی { (Radjaoli) هندستانده بهار خطه‌سنک (پاتنه) ایالتنده (کایه) سنجاغنده وکایه‌نک ٥۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده بر قصبه اولوب، ٤۸۱۰ اهالیسی واردر.

راجپوت (Radjpout) هندستان برهمنیلرینك منقسم بولندقلری صنوف اهالیدن بر صنف اولوب، طائفهٔ رهباندن صکره اڭ معتبر صنفدر. بونلر وقتیله حکومت وقوماندانلق حقنی حائز اولان (کهتری) قومنك یرینی طوتوب، کهتری قومنك یالکز (اود) خطه‌سنده بعض افرادی قالمشدر. روایته کوره، بیوك اسکندر زماندن صکره اقوام تورانیه‌دن (ماوری) اسمنده برقوم ظهور ایله، برخیلی مدت حکومت سوره‌رك، کهتری قومنك حکم ونفوذینی امحا ایتمش؛ و (ماوری) لرك اضمحلالندن صکره ریاست وحکومت (راجپوت) یاخود (راجپوتره) یعنی «شاهزادکان» قومنه کچمشدر. بوقومك دخی تورانی الاصل اولوب (جات) قومیله قرابت جنسیه‌لری اولدیغی مظنوندر. هر حالده راجپوت قومی هندستانده اقوام سائره ایله دخی امتزاج واختلاط وسائر بر چوق افراد بو قومه التحاق ایده‌رك، شمدیکی حالده بتون هندستانده‌کی افرادی سکز ملیونی متجاوز، وبر خیلیسی بوکونکی کونده‌دین اسلام ایله متدیندر.

راجپوتانه (Radjpoutana) هندستانك غرب شمالی قسمنده واسع بر خطه اولوب، شمدیکی حدودینه کوره، شمال غربی جهتندن (بهلوالپور)، شمالاً پنجاب خطه‌لریله، شرق شمالی جهتندن «شمال غربی ایالاتی» ایله، شرقاً (مالوه)، جنوباً ینه مالوه وگجرات، غرباً دخی سند خطه‌لریله محدوددر. بر مخمس الاضلاع شکلنده اولوب، شرقدن غربه طول اعظمی ۸۸۰ وشمالدن جنوبه عرضی دخی ۷۸۵ کیلومتره‌در. آلتی کوشه‌سندن بری یعنی غرب جنوبیسی ساحل بحره قدر ممتد اولوب، (کچ) کورفزینه واصل اولور. ۹َ ۲۳° ایله ۳۰° ۱۱َ عرض شمالی و ۱۱َ ۶۷° ایله ۵۸َ ۷۵° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۴۳۰۵۳ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۰۷۲۹۱۱۴ کشیدر. بو خطهٔ واسعه ۲۰ حکومت ممتازه ایله وسطنده طوغریدن طوغری‌یه انکلیز حکومتنه تابع (آجمیر) ایالتنی حاویدر.

حال طبیعیسی، جبال وانهاری. — (آراوالی) سلسلهٔ جبالی غرب جنوبیدن شرق شمالی‌یه طوغری راجپوتانه‌نك ایچنده اوزانه‌رق، شمال غربی جهتنده قالان (تار) چولیله (مروار) خطه‌سنی راجپوتانه‌نك سائر طرفلرندن تفریق ایدرلر. بوقسم چول وصوسز اولوب، یالکز جنوب غربی کوشه‌سی (کچ) کورفزینه دوکیلان (لونی) نهرینك حوضه‌سندن عبارتدر. خطه‌نك حدود غربیه‌سنده (ماهی) سلسله‌سی آراوالی سلسله‌سنك برقولی صورتنده جنوب شرقی‌یه طوغری اوزانه‌رق، جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه طوغری ممتد اولان (وبندیا) سلسلهٔ عظیمه‌سنه اولاشیر. بواوچ سلسله‌نك آره‌سنده قالان یرلر، که راجپوتانه خطه‌سنك اڭ منبت ومعمور قسمیدر، شرق شمالی‌یه ناظر واسع بر حوضه اولوب، کنكك ایرماغنه تابع (جمنه) نهرینه دوکیلان (چمبال) نهرینی تشکیل ایدن بر چوق چایلری واردر. جایپور ایله مروار حدودنده دخی (سمبهار) اسمیله بیوك برکول بولنوب، بوکا دخی برایکی نهر دوکیلور. مرواره کلیتلی طوز وبرر دیکر ایکی کول دها واردر.

اقلیم وهواسی. — هواسی عمومیت اوزره صیجاق ویابس اولوب، یالکز طاغلرك اوزرنده کسب اعتدال ایدر. علی الخصوص شمال غربی قسمنده یاغمورلر پك سیرك اولوب، کوندوزین پك صیجاق اولدیغی حالده، کیجه صولرك طوندیغی واردر. جنوب شرقی قسمنده کرك بحر عماندن وکرك بنکاله کورفزندن کلن بلوطلر خیلی یاغمورلر دوکر ایسه‌ده، بعض قوراق سنه‌لر دخی اولور. قیشین هندستانك شمالنده کثرتله یاغان یاغمورلردن بوخطه محرومدر. الحاصل هواسی غیر مطرد وسریع التحولدر. قولره همان هرسنه ظهور ایدرسه‌ده، برقاچ سنه‌دن بری اجرا اولنمقده اولان تطهیرات واتخاذ اولنان تدابیر صحیه سایه‌سنده او قدر تلفاتی موجب اولمیور.

نباتات وحیواناتی، منابع ثروتی. — آراوالی جبالنك شمال غربیسنده بولنان یرلر همان چول حالنده اولوب، قیولری دخی پك درین اولمغله، ارواء اراضی ممکن اوله‌مدیغندن، یالکز یاغمورلی سنه‌لرده درینجه اکیلن تخملردن کلیتلی محصولات آلنیر. قوراق سنه‌لرده ایسه تخم دخی ضایع اولدیغندن، وبرکتلی سنه‌لرك فضلهٔ محصولاتی کویلرده حفظ اولنوب، لزومی قدر کوب تدارکی ایسه قولای اولمدیغندن، قحط وغلا کثیر الوقوعدر. بوطرفك باشلیجه محصولاتی برنوع

داری ایله برنوع بیزلیه‌دن عبارتدر. اهالینك باشلیجه مدار معیشتی ایسه حیوانات اولوب، دوه، صیغیر وقیونلری پك چوق وجنسلری پك مقبولدر. لونی نهری فیضاننده منصبنه قریب اولان محللری باصوب، چکلدیکنده، قپاق کبی برچامور ترك ایتدکله، اوراسی پك منبت ومحصولدار اولدیغی کبی، تابعلرینك وادیلری دخی کوزل ومحصولدار اولوب، قحط سنه‌لرنده سائر طرفلرك ذخیره‌سنی دخی حاصل ایدر. آراوالی سلسلهٔ جبالنك شرق جنوبیسنده اولان یرلر ایسه پك منبت اولوب، سنه‌ده ایکی دفعه محصولات ویرر. محصولاتی بغدای، آرپه، پرنج، داری، پاموق، آفیون، لعل، شکر قامشی وسائره‌دن عبارتدر.

چول جهتنك بالطبع اورمانلری اولمدیغی کبی، لونی حوضه‌سنك دخی اشجاری آز اولوب، علی‌الخصوص نهر مذکور وادیسنك آشاغی طرفلری قامشلقدر. جنوب شرقی قسمنك ایسه اورمانلری چوق اولوب، صندال کبی ذی قیمت آغاجلری دخی واردر. حیوانات وحشیه‌سی هندستانك وآسیای وسطینك سائر طرفلرنده بولنانلردن عبارت اولمغله، تعدادینه حاجت یوقدر.

معادنجه بوخطه هندستانك اك ایلری بولنان یری ایسه‌ده، پك آزی چیقارلمقده‌در. چیقاریلانلرینك باشلیجه‌لری قورشون، باقیر، قوبالت، دمیر، شاب وسائره‌دن عبارتدر. کوللردن کلینلی طوز دخی چیقار.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — راجپوتانه‌نك اهالیسی برچوق اقوامه وهندولرك عادتی اوزره بر طاقم صنوفه منقسم اولوب، چوغی راجپوت وایکنجی درجه‌ده (جات) جنسیتلرینه منسوبدرلر. جمله‌سنك لسانی هندی اولوب، اسکی سانسکری لساندن مترجم واساساً هندی لساننده محرر برطاقم منظومه‌لری واردر. مذهبجه اهالینك قسم کلیسی برهمنی اولوب، اهل اسلام، خیلی نفوذ واهمیتی حائز اولدقلری حالده، اقلیتده بولنه‌رق، ۸۶۱ ۷۴۷ نفوسدن عبارتدرلر. مسلمانلر اك زیاده خطه‌نك شمال وشرق جهتلرنده بولنورلر. اهالینك برقسمی هنوز نیم وحشی حالنده بولنوب، بعضلری انسان ذبح ایتمك عادت منفوره‌سنی دخی یقین وقتلره کلنجه‌یه قدر محافظه ایتمشلردر.

تقسیماتی. — یوقاریده دخی بیان اولندیغی اوزره، راجپوتانه خطه‌سی طوغریدن طوغری‌یه انکلیز حکومتنه تابع اولان (آجمیر) ایالتیله ۲۰ حکومت ممتازه‌دن مرکب اولوب، حکومات مذکوره‌نك بری یعنی (تونق) یاخود (تنك) حکومتی حکومت اسلامیه‌در. دیکرلرندن ایکیسی یعنی (بهارتپور) ایله (دولپور) حکومتلری جات، وقالان اون یدیسی راجپوت قوملرینه مخصوصدرلر. حکومات مذکوره‌نك اسامیسیله مساحهٔ سطحیه‌لری ومقدار نفوسلری بروجه زیردر:

حکومت	مربع کیلومتره	مقدار اهالیسی
جودپور (مروار)	۰۵ ۸۲٤	۱ ۷۵۰ ٤۰۳
بیکانیر	۵۷ ۸۵۷	۱۰۸ ۱٤۳
جسالمیر	٤۲ ۵۹۵	۵۰۹ ۰۲۱
جایپور	۳۷ ٤٦۲	۲ ۵۳٤ ۳۵۷
ادیپور	۳۲ ۸۱۳	۱ ٤۹٤ ۲۲۰
کوته	۹ ۸۲٤	۵۱۷ ۲۷۵
آلوار	۷ ۸۳۲	٦۸۲ ۹۲٦
سیروهی	۷ ۸۲۱	۱۲۲ ۹۰۳
جلوار	٦ ۹۷۷	۳٤۰ ٤۸۸
تونك (تنك)	٦ ٤۹۸	۳۳۸ ۰۲۹
بوندی	۵ ۹۵۷	۲۵٤ ۷۰۱
بهارتپور	۵ ۱۱۲	٦٤۵ ۵٤۰
بانسواره	۳ ۸۸۵	۱۵۲ ۰٤۵
پرتابکر	۳ ۷۸۱	۷۹ ۵٦۸
کراولی	۳ ۱۲۸	۱٤۸ ٦۷۰
وهولپور	۳ ۱۰۸	۲٤۹ ٦۵۷
دونکار رپور	۵ ۵۹۰	
ایشنکر	۱ ۸۷۵	۱۱۲ ٦۳۳
شاهپوره	۱ ۰۲٦	۵۱ ۷۵۰
لاوه	٤۷	۲ ٦۸۲
جمعاً حکومات ممتازه	۲۳٦ ۰۳۲	۱۰ ۲٦۸ ۳۹۲
آجمیر ایالتی	۷ ۷۲۱	٤٦۰ ۷۲۲
جمعاً راجپوتانه‌خطه‌سی	۳٤۳ ۰۵۳	۱۰ ۷۲۹ ۱۱٤

راجپوتانه‌نك شهر وقصبه وقریه‌لری ۲۰ ۷۲۹ مقدارنده اولوب، بونلردن اوننك ۲۰ ۰۰۰ دن، بشنك ۱۵ ۰۰۰ دن، اون آلتیسنك ۱۰ ۰۰۰ دن، یکرمیسنك ۵۰۰۰ دن زیاده وقصورینك ۵۰۰۰ دن آشاغی اهالیسی واردر. باشلیجه شهرلریله مقدار نفوسلری بروجه زیردر:

جایپور	۱٤۲ ۵۷۷
بهارتپور	٦٦ ۱٦۳
آلوار	٤۹ ۸٦۷
آجمیر	٤۸ ۷۳۵
بیکانیر	٤۲ ۳۸۰

تونك	۴۰ ۷۲٦
کوته	۴۰ ۲۷۰
کراولی	۲۵ ٦۰۷
ناصرآباد	۲۱ ۲۲۰
بوندی	۲۰ ۷۲۲

معارف وصنایع وتجارتی . — راجپوتانه خطه‌سنده بوصوك وقتلرده معارف خیلی ترقی ایدوب، کرك هندولر وکرك مسلمانلر برچوق مکتبلر آچشلردر. مسلمانلرك تحصیلی عربی وفارسی و هندی لسانلرنده اولوب، برهمنیلر ایسه هندی وسانسکری لسانلرینی تدریس وتدرس ایدرلر. آنجق انائه مخصوص مکتبلری یوق حکمنده‌در. معارفجه مرکزلری جایپور شهریدر.

صنایع خیلی متنوع اولوب، بافیر وتونجدن اوانئ مختلفه، یوك قاشلر، خالیلر، صندال وسائر قیمتلی آغاجلردن اویمه‌لی چکمجه‌لر، قبوجیلغه متعلق مینه‌لی غایت کوزل زینتلر، سختیانلر، آبانی صاریقلر، قلیج وقاکبی اسلحهٔ جارحه وسائر ظریف وقیمتلی شیلر اعمال اولنورسه‌ده، بونلرك چوغی اغنیایه مخصوص تحف ونادراتدن اولوب، عمومك حوائج ضروریه‌سیچون اقتضا ایدن معمولات ومنسوجات آوروپادن ادخال اولنور. دمیر یوللری وسائر وسائط نقلیه‌سی چوق اولوب، موقعنك دخی اهمیتی اولمغله، تجارتی خیلی ایشلکدر. باشلیجه اخراجاتی پاموق، یاغی، آفیون، قیون وسائره‌در.

احوال تاریخیه‌سی . — راجپوتانه‌نك اك اسکی اهالیسی الیوم برحال وحشیده یاشایان (بهیل) و (مینا) قوملرینك اجدادی اولوب، اقوام تورانیه‌دن اولمسی محتمل اولان (جات) قومی تعیین ایده‌میه‌جکمز برزمانده بوخطه‌یی ضبط، واهالئ اصلیه‌سنی رام ایتمشدی. بعده اقوام آریانیه‌دن (راجپوت) قومی مملکتی استیلا ایدوب، اسمی ولسانی دخی ویرمشدر.

خطه‌نك احوال تاریخیهٔ قدیمه‌سنه دائر بیان ایده‌بیله‌جکمز معلومات بوندن عبارت اولوب، بشنجی قرن هجری ابتداسنده بوراسی دخی هندستان شمالینك سائر طرفلریله برابر سلطان محمود غزنوی طرفندن فتح اولنه‌رق، غزنویلردن صکره غوریلرك وبونلردن صکره‌ده آل تیمورك یداداره‌سنه کچمش؛ وبووجهله سلطان محمود مشارالیه دورندن بری حکومت اسلامیه تحتنده قالوب، بعده بنه دهلی دولت اسلامیه‌سنه جزیه‌ گذار برطاقم مهرانه‌لر ظهور ایتمشدی. برآره‌لق علاءالدین خلجی راجپوتانه‌ده بر حکومت مستقلهٔ اسلامیه تأسیس ایتمش ایسه‌ده، بقا بوله‌میوب، کرك بوخطه‌ده وکرك کرانده وسائر اوجوارلرده تشکل ایدن حکومات اسلامیه وغیر اسلامیه بیننده‌کی منازعات، انکلیزلره فرصت ویرمکله، بونلر راجپوتلری حمایه وسیله‌سیله کندیلرینه انکلتره تابعیتنی طانیندیرمش، وجابجا استحکاملر انشاسیله مواقع عسکریه اتخاذ ایده‌رك، حاکمیتلرینی تقویه ایتمشلردر. بعده محلی پرنسلرندن (سندیا) آجیری بسبتون انکلیز حکومتنه تسلیم ایتمشدر.

راجپور { (Radjpour) هندستانده بو اسمله ایکی قصبه واردر: بری بنکاله خطه‌سنك کلکته ایالتنده واقع اولوب، ۸۴۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۰ ۵۷۵ اهالیسی واردر . — دیکری (میرات) خطه‌سنك (دهره‌دون) ایالتنده ودهره‌نك ۱۲ کیلومتره شمال شرقیسنده اولوب، ۳۲۰۰ اهالیسی واردر.

راجس { یاخود رایس (Ragès) ایرانده‌کی (ری) شهر قدیمنك یونان قدیم جغرافیونی عندنده اسمیدر. بعده (اورروپوس) و (آرساکیا) یعنی (ارشکیه) اسملریله دخی تسمیه اولنمشدی.

راجشاهی { (Radjchahi) هندستانده بنکاله خطه‌سنك قسم شمالیسنده برایالت اولوب، شمالاً بوتان وسکیم، شرقاً آسام خطه‌لریله، شرق جنوبی جهتندن (دکه)، جنوباً کلکته ایالتلریله، غرباً دخی بهار ونپال خطه‌لریله محاطدر. ایچنده (کوچ بهار) حکومت عنازه‌سی دخی بولنیور. ′۴۹ °۲۳ ایله ″۴۰ ′۱۲ °۲۷ عرض شمالی و ′۴۲ °۸۵ ایله ″۳۰ ′۳۵ °۸۷ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۵ ۱۳۵ مربع کیلومتره واهالیسی ۷ ۷۳۳ ۷۷۵ کشیدر. آلتی سنجاغه منقسم اولوب، مرکزی (رامپوربا ولیه) شهریدر. اراضیسی هیمالایه سلسلهٔ جبالنك جنوبی اتکلریله بو اتکلرك آلتنده ممتد واسع اووه‌لردن عبارت اولوب، براهما یوتره ایرماغی برقسمنی شق، وکرك بونهره کرك طوغریدن طوغری‌یه کنك ایرماغنه دوکیلان برچوق انهار اراضیسنی سقی ایدر.

طوپراغی پك منبت اولوب، اك كلينلی محصولی برنجدر. بغدای وآرپه پك آز حاصل اولوب، سائر محصولاتنك باشليجه‌لری دخی آفيون، شكر قامشی، چيويد، چای، توتون، باغ اخراجنه مخصوص حبوبات متنوعه وقينه قينه‌در. بردمير يول خطی ايالتی شق ايدوب، بعض شعبه‌لری دخی واردر. اهاليسنك ثلثاندن زياده‌سی مسلمان وقصوری برهمنی وجزئی مقداری بوده دينيله واديان سائره ايله متدينيدر. ايالتك ۲۸ ۸۲۷ قريه و ۲۷ شهر وقصبه‌سی اولوب، بونلردن ۸ ينك ۱۰ ۰۰۰ دن زياده اهاليسی واردر. مركزينك ۱۹ ۲۳۰ اهاليسی اولوب، اك بيوك شهری اولان (ديناجپور) ايسه ۲۱ ۰۴۰ نفوسی جامعدر. مركزنده اهالئ اسلاميه‌يه مخصوص بربيوك مكتب ايله برمدرسه اولوب، سنجاق مركزلرنده دخی برر اعدادی واردر. برقاچ انكليز مكتبی دخی آچلمشدر. هواسی عموميت اوزره صيجاق اولوب، بعض مواقعده ارتفاعله كسب اعتدال ايدر. ايالتی تركيب ايدن سنجاقلرك بری دخی بو اسمله مسمادر.

راجكر (Radjgarh) بو اسمله هندستانده ايكی قصبه واردر:

بری مالوه خطه‌سنده وبهوپالك ۱۰۸ كيلومتره شمال غربيسنده واقع اولوب، همنامی اولان، برحكومت ممتازه‌نك مركزيدر. ۱۳۳۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۶۸۸۰ اهاليسی واردر. — راجكر حكومت ممتازه‌سنك مساحهٔ سطحيه‌سی ۱۶۹۶ مربع كيلومتره اولوب، ۵۸۳۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۱۷ ۵۵۵ اهاليسی واردر. محصولاتی حبوبات متنوعه ايله آفيوندن عبارتدر. راجه‌سی ۱۸۷۱ تاريخ ميلاديسنده شرف اسلامله مشرف اولوب، انكليز حكومتی طرفندن (نواب) عنوانه لايق اولمش ايسه‌ده، خلقی برهمنی دينده ثبات ايتمشدر.

— ديكری راجپوتانه خطه‌سنك (آلوار) حكومت ممتازه‌سی داخلنده و آلوارك ۳۷ كيلومتره جنوبنده واقع اولوب، دوز صوقاقلری، گوزل باغچه‌لری و براسكی سرايی واردر.

— بو اسمله هندستانده ديكر برقاچ كوچك قصبه وقلعه‌لر دخی بولنيور.

راجكوت (Radjkot) هندستانده كجرات خطه‌سنك (كتيوار) شبه جزيره‌سنده وجوانكرك ۹۳ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق ۲۲° ۱۷′ ۴۰″ عرض شمالی ايله ۶۸° ۳۵′ ۴۵″ طول شرقيده واقع حكومت ممتازه مركزی بر شهر اولوب، ۴۷۰۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۲۱۱۵۰ اهاليسی، كبرا اولادينه مخصوص مكتبی، مكتب صنايعی، ايشلك تجارتی ومشهور بوياخانه‌لری واردر. — راجكوت حكومت ممتازه‌سنك مساحهٔ سطحيه‌سی ۷۳۳ مربع كيلومتره اولوب، ۶۷۷۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۴۶ ۵۴۰ اهاليسی واردر. اكثر اراضيسی طاشلق اولوب، محصولاتی ذخيره ايله شكر وپاموقدن عبارتدر.

راجمحل (Radjmahal) هندستانده بهار خطه‌سنك (بهاكلپور) ايالتنده و (نابه‌دومكه) نك ۱۰۴ كيلومتره شمال شرقيسنده بر قصبه اولوب، ۳۸۴۰ اهاليسی واردر. وقتيله چوق دها بيوك اولوب، حتی قرن حاضر ميلادی اوائلنده دخی ۳۰ ۰۰۰ اهاليسی وار ايدی. — بو اسمله ينه بهار خطه‌سنده بر تپه‌لر صره‌سی دخی واردر.

راجوقتال (سيد سعدالدين) هندستانده مظنه‌دن بر ذات اولوب، (مخدوم جهانيان جهانكشت شيخ جلال) ك برادريدر. ملتانك (اوچه) قصبه‌سنده تربه‌سی زيارتگاهدر. ۸۰۶ تاريخنده وفات ايتمشدر. «تحفة النصايح» عنوانيله مقبول بر تأليفی واردر.

راجه‌پاليام (Radjapaliyam) هندستانده مدراس اداره‌سنه تابع (تينولی) ايالتنك (سريويليپاتور) سنجاغنده و (واپار) واديسنك بوقاری جهتنده بر قصبه اولوب، ۱۲ ۰۰۰ اهاليسی واردر.

راجه‌پور (Radjapour) بو اسمله هندستانده ايكی قصبه واردر:

بری اله آباد ايالتنك (بانده) سنجاغنده وجمنه نهرينك ساحل يميننده واقع اولوب، ۷۳۳۰ اهاليسی وبرچوق بتخانه‌لری واردر.

— ديكری بمبای اداره‌سنده واقع (كولكان) ايالتنك (راتناكيری) سنجاغنده وراتناكيرينك ۴۸

كيلومترە جنوب شرقيسندە اولوب، ٢٦٩٠ ى مسلم اولمق اوزرە، ٧٤٥٠ اهاليسى واردر. (سافنادى) نهرى اوزرندە اولوب، سفائن بحريە بنا اشمغلە، ايشلك بر اسكلەدر. جزيرة العرب كيجيلرى بو اسكلەيە چوق آمد وشد ايدرلر.

راجەجنك { (Radjadjang) هندستاندە پنجاب خطەسنك لاهور اياات وسنجاغندە ولاهورك ٤٥ كيلومترە جنوب غربيسندە اولەرق دمير يول خطى اوزرندە بر قصبە اولوب، ٣٠٩٥ ى مسلم اولمق اوزرە، ٥١٩٠ اهاليسى واردر.

راجەخرا { (Radjakhéra) هندستاندە راجپوتانە خطەسنك (دهولپور) حكومت ممتازەسندە ودهولپورك ٣٥ كيلومترە شمال شرقيسندە برقصبە اولوب، ٦٢٥٠ اهاليسى واردر.

راجەكريها { (Radjagriha) هندستاندە بهار خطەسنك (پاتنە) اياتندە وپاتنەنك ٧٠ كيلومترە جنوب شرقيسندە اولەرق همنامى اولان بر تپەلر سلسلەسى اتكندە واقع قديم بر شهر خرابەسيدر.

راجەماندرى { (Radjamandri) هندستانك (مدراس) ادارەسندە ومدراسك ٤٦٠ كيلومترە شمال شرقيسندە (كوداورى) سنجاغنك مركزى بر شهر اولوب، يالكز ١٧٨٥ ى مسلم اولمق اوزرە، ٢٤٥٥ اهاليسى، كوزل بر جامع شريفى، متعدد بتخانەسى، ٢ كليساسى، موزەسى، نباتات باغچەسى، بر قاچ مكتبى وبر خستەخانەسى واردر. (كوداورى) نهرى ساحلنجە اوزانمش بر شهر اولوب، كوزل ابنيەسى و باغچەلرى واردر. آوروپاليلرك اسكان ايتدكلرى محلە آيريدر.

راجيم { (Radjim) هندستاندە چانيسكر اياتنك (رايپور) سنجاغندە و رايپورك ٤٠ كيلومترە جنوب شرقيسندە اولەرق (مهانادى) ايرماغى كنارندە بر قصبە اولوب، ٣٢٥ اهاليسى ومشهور بر بتخانەسى واردر.

راجيمين { (Radjymin) لهستانك (وارسوويا) اياتندە و وارسوويانك ٢٥ كيلومترە شمال شرقيسندە قضا مركزى برقصبە اولوب، ٣٩٩٠ اهاليسى واردر.

راجين { (Radjyn) لهستانك (سيدلچە) اياتندە وسيدلچەنك ٣٥ كيلومترە جنوب شرقيسندە قضا مركزى برقصبە اولوب، ٤١١٠ اهاليسى واردر.

راجبورغ { (Ratzeburg) آلمانيادە (مكلنبورغ اشورين)ك منتهاى غرب شماليسندە واقع و (مكلنبورغ استرليچ) بيوك دوقەلغنە تابع كوچك بر برنسلك اولوب، شمال شرقى جهتندن و شرقاً (مكلنبورغ اشورين) بيوك دوقەلغيلە، جنوباً وغرباً (لاينبورغ) دوقەلغيلە، غرب شمالى جهتندن (لوبك) شهر مستقلنك اراضيسيلە محاط ومحدوددر. مساحۀ سطحيەسى ٣٧٢ مربع كيلومترە اولوب، ١٦٦٠٠ اهاليسى واردر. اراضيسى دوز وآز منبتدر. بش ناحيەيە منقسم اولوب، مركزى ٢٩٥٠ اهاليلى جامع (شونبورغ) قصبەسيدر. بو برنسلكە اسمى ويرن قصبە ايسە البوم لاينبورغ دوقەلغى داخلندەدر.

راجبورغ اين لاينبورغ { (Ratze-burg-in-Lauenburg) آلمانيادە (اشلسويغ هولستاين) خطەسنك لاينبورغ دوقەلغندە و لاينبورغك ٤٠ كيلومترە شمال شرقيسندە (راجبورغ) كولنك جهت جنوبيەسندە واقع بركوچوك آطەنك اوزرندە واقع برقصبە اولوب، ٤٣١٥ اهاليسى، مربلر يتيشديرمكە مخصوص مكتبى، چوخە فابريقەسى وحرازلرى واردر.

راجبورغ سەئە { (Ratzeburg-See) يعنى «راجبورغ كولى» آلمانيادە لاينبورغ ايلە مكلنبورغ آرەسندە اوزون و طار بر كول اولوب، شمالدن جنوبە بويى ١٣ وعرض اعظمى ٢ كيلومترەدر.

راچكوە { (Razckeve) مجارستانك پشتە اياتندە و بودە پشتەنك ٣٧ كيلومترە جنوبندە (پشت آلسو) قضاسنك مركزى برقصبە اولوب، طونەنك ساحل يسارندە كائن (سپل) آطەسى اوزرندە واقع و ٥٤٦٥ اهاليلى جامعدر.

راچول { (Rathol) هندستانك ساحل غربيسندە و پورتكيز دولتنە تابع

(غوآ) یاخود (کوه) خطه‌سنده برکوچك ایرماقدر، که (کات) سلسلهٔ جبالندن نبعانله ٦٥ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، برچوق قوللره آیریلوب، ١٨ آطه ومنصبنده واسع وصاغلام برلیمان تشکیل ایدر. بمبایدن مدراسه کیدن دمیریول خطی برکوپری ایله بو نهرك اوستندن کچر، وخیلی مسافه‌ده برکنارینی تعقیب ایدر.

راحل حضرت یعقوبك زوجه‌سی وعمیجه‌سی لابنك قیزیدر. حضرت یعقوب راحله عاشق اولمغله، کندیسنه نائل اولمق ایچون، یدی سنه عمیجه‌سنه خدمت ایتمکه مجبور اولمش؛ وآنجق بومدتك انقضاسنده (لابن) بیوك قیزی (لیا)یی ویرمکله، حضرت یعقوب، معشوقه‌سنه واصل اولمق ایچون دها یدی سنه خدمت ایتمکه مجبور اولمشدی. تأهلنك آلتنجی سنه‌سی راحلدن حضرت یوسف و ١٦ سنه صکره اصغر اولادی اولان بنیامین دنیایه کلمشدی.

راخوه (Rakhovo) بلغارستانده طونه‌نك ساحل یمیننده، (ژول) نهرینك منصبی قارشیسنده وصوفیه‌نك ١٤٩ کیلومتره شمال شرقیسنده سنجاق مرکزی برقصبه واسکله اولوب، ٣٨٤٠ اهالیسی وخیلی تجارتی واردر. — راخوه سنجاغنك ٦٦ ٧٤٠ اهالیسی واردر.

راداپورام (Radapouram) هندستانده مدراس ایالتنك (تینولی) سنجاغنده و (تینولی) نك ٥٤ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق (منار) کورفزی ایچنده برقصبه اولوب، ٥٢١٥ اهالیسی واردر.

راداکز (Radagaise) اسکی جرمان رؤساسندن اولوب، ٤٠٦ تاریخ میلادیسنده اقوام مختلفهٔ وحشیه‌دن مرکب ٢٠٠ ٠٠٠ عسکرله ایتالیایه هجومله، بوملکتك قسم شمالیسنی ضبط، وفلورانسه‌یی محاصره ایتمش ایسه‌ده، ینه او سنه هونوریوسك جنراللرندن (استیلیقون) طرفندن اخذ وقتل اولنمشدر.

رادانپور (Radanpour) هندستانك کجرات خطه‌سنده و (پالانپور)ك ٩٢ کیلومتره غرب جنوبیسنده حکومت متنازعهٔ اسلامیه مرکزی برقصبه اولوب، ٤٦٠٠ ی مسلم اولمق اوزره، ١٤ ٧٢٠ اهالیسی، برسوری، برقلعه‌سی وخیلی تجارتی واردر. — رادانپور نوابلغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٩٧٨ مربع کیلومتره اولوب، ١١ ٧٦٠ ی مسلم اولمق اوزره، ٩٨ ١٢٠ اهالیسی واردر.

راداولی (Radaoli) هندستانده (اود) خطه‌سنك لکهنو ایالتنده برقصبه اولوب، ٦٣٦٠ ی مسلم اولمق اوزره، ١١ ٢٩٥ اهالیسی، دمیریولی وایشلك تجارتی واردر.

رادایچ (Radautz) آوستریا ومجارستان دولتنك (بوقووینه) خطه‌سنده و (کزرنوویچ)ك ٥٦ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق لنبرغدن یاشی‌یه کیدن دمیریول خطی اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ١١ ١٦٠ اهالیسی، جام فابریقه‌سی وحارالری واردر.

رادبرغ (Radeberg) صاقسه قراللغنك (درسده) ایالتنده و (درسده نایستاد)ك ١٢ کیلومتره شرق شمالیسنده برقصبه اولوب، ٧٣٨٥ اهالیسی، دمیرخانه‌لری وجام، کاغد بیره، طوغله وسائره فابریقه‌لری واردر. ٢ کیلومتره شمال غربیسنده (لاتقیابن) معدن صولری بولنیور.

رادس تونسك اوکنده‌کی دکیزك اسمی اولوب، یاقوت حوینك استخبار ایتمش اولدیغنه کوره اصل بو اسم او ساحلده واقع وبر معبدی حاوی بر قریه‌یه مخصوص ایمش.

رادغونده (Ste Radegonde) سنته — فتـو لیکلرك عزیزه‌لرندن اولوب، ٥١٩ تاریخ میلادیسنده طوغمش، و ٥٨٧ ده وفات ایتمشدر. (تورنیکه) قرالی (برتر)ك قیزی اولوب، مشرکه ایکن، فرانسه قرالی برنجی فلوتر کندیسنی خرستیان ایدوب، تزوج ایتمش؛ وصاحبهٔ ترجمه ٦ سنه قرالیچه بولندقدن صکره، راهبه اولوب، (پوآتیه) ده تأسیس ایتدیکی مناسترده بقیهٔ عمرینی ریاضتله کچیرمشدر. اغستوسك ١٣ نده یورطیسی اجرا اولنور.

رادفورد (Radford) انکلتره‌نك (نوتینغهام) ایالتنده ونوتینغهامك ٢ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق دمیریول خطی اوزرنده برقصبه اولوب، ٢٠ ٩٥٥ اهالیسی، دانتله وچوراب فابریقه‌لری ومعدن کوری واردر.

رادقلیف (Radcliffe) انکلتره‌نك (لانقاستر) ایالتنده و مانچسترك ۹ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق ایکی دمیر یول خطنك محل تقاطعنده واقع برقصبه اولوب، جواریله برابر ۱۶۲۶۵ اهالیسی، جمعیت علمیه‌سی، کتبخانه‌سی، اسکی برکلیساسی، بز وسائره فابریقه‌لری ومعدن کوری واردر.

رادکان خراسانده مشهدك ۱۴۰ کیلومتره شمال غربیسنده و (هری‌رود) ه تابع (کشف رود) ك نبعان ایتدیکی بطاقلق قربنده بر قصبه اولوب، ۴۰۰۰ اهالیسی، مشهور دوه‌لری وجوارنده بر تپه‌نك اوزرنده کوفی خطلریله منقوش طوغله‌دن یوکسك وقدیم بر قله‌سی واردر.

رادوم (Radom) لهستانده وارسوویانك ۹۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۲۴۰۰ اهالیسی، دمیر یولی وایشلك چارشیسی واردر. — رادوم بر ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۲۳۵۲ مربع کیلومتره واهالیسی ۷۱۱۶۱۳ کشیدر.

رادومیر (Radomir) بلغارستانك کوستندیل سنجاغنده وکوستندیلك ۳۷ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق ویتوش طاغی اتکنده واستروجه‌وادیسنك یوقاری جهتنده برقصبه اولوب، ۲۳۷۰ اهالیسی واردر.

رادومیسل (Radomysle) روسیه‌نك کیف ایالتنده وکیفك ۹۱ کیلومتره غرب شمالیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، نصفندن زیاده‌سی یهودی اولمق اوزره، ۷۰۸۵ اهالیسی، شمعدان وبیره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری، سنه‌ده ۳ پناری وایشلك تجارتی واردر.

رادوویز مقدما یونانه ترك اولنان نارده قضاسنده بر ناحیه‌در.

رادوویشته (Radovichta) قوصوه ولایتنك اسکوب سنجاغنده واسکوبك ۱۰۷ و اشتیبك ۳۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق استروجه نهرینه دوکیلن بر دره‌نك اوزرنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۷۰۰۰ اهالیسی، ۶ جامع ومسجدی، برمدرسه‌سی، بر کتبخانه‌سی، برکلیساسی، بر رشدیه و۳ صبیان مکتبی، بر چالار ساعتی، ۷ خانی و ۱۵۰ قدر دکانی واردر. — رادوویشته قضاسی قوصوه ولایتنك منتهای جنوب شرقیسنده اولوب، شرق شمالی جهتندن بلغارستان حدودیله، شرق جنوبی جهتندن وجنوباً وجنوب غربی طرفندن سلانیك ولایتیله، غرب شمالی جهتندن دخی اشتیب وقوچانه قضالریله محاط ومحدوددر. ۵۹ قریه‌دن مرکب اولوب، ۱۹۰۶۲ اهالیسی واردر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، حدودلرنده بیوك طاغلر وآره‌لرنده اووه‌لر ومنبت وادیلر واردر. طوپراغی منبت اولوب، ذخائر متنوعه ایله آفیون، کتن، پاموق، پرنج وسائره حاصل اولور. فضلهٔ محصولاتیله قیون، کچی، بیاغی وسائره‌یه متعلق اخراجاتی ادخال اولنان امتعهٔ اجنبیه‌یه تقابل ایدر. مرکز قضانك غربنده غازیٔ شهیر اورنوس بکك تربه‌سی موجوددر.

راراقه (Raraka) بحر محیط کبیرده فرانسه دولتنه تابع (توآموتو) جزایرندن بری اولوب، ″۵۹ ′۴ °۱۶ عرض جنوبی ایله ″۳۳ ′۱۷ °۱۴۷ طول غربیده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۰ مربع کیلومتره‌در.

راروتونغه (Rarotonga) بحر محیط کبیرك پولینسیا جهتنده واقع (هروی) ونام دیکرله (فوق) جزایرینك بری اولوب، ′۵۷ °۲۱ عرض جنوبی ایله ′۲۷ °۱۰۶ طول شرقیده واقعدر. جزایر مذکوره‌نك اك مهمی اولوب، ۸۱ مربع کیلومتره مساحهٔ سطحیه‌سی واردر. اورته‌سی طاغلق اولوب، سواحلنده‌کی دوز یرلری پك منبت اولدیغی کبی، طاغلری دخی غایت کوزل منظره‌لی واورمانلرله مستوردر. اهالیسی ۲۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، انکلیز میسیونرلرینك تلقیناتیله پروتستان مذهبنی قبول، وکندی لسانلرنده مکتبلر تأسیس ایده‌رك، حتی بر غزته دخی نشر ایتمکه باشلامشلردر. ایکی قادین حکم ایدوب، بری اخیراً انکلتره‌نك حمایه‌سی آلتنه کیرمشدر. بر نوع مجلس مبعوثانلری دخی واردر.

رارویه (Raroia) بحر محیط کبیرده فرانسه‌یه تابع (توآموتو) جزایرینك بری اولوب، ″۳۷ ′۱۳ °۱۶ عرض جنوبی ایله ″۳۰ ′۵۲ °۱۴۴ طول غربیده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۰ مربع کیلومتره‌در.

راز { (میرنوازش خان بن علیمردان خان) ایران متأخرین شعرا سندن اولوب، اصفهانلی اولدیغی حالده، شاه حسین طرفندن فرخ سیر نزدینه سفارتله هندستانه کوندریله‌رك، نواب آصفجاهه وبونك وفاتندن صکره بنکاله حاکمی سراج الدوله‌یه انتساب ایتمشدی. بعده (کرناتك) حاکمی طرفندن دعوت اولنه‌رق، اورایه کیتمکده ایکن، اثنای راهده ۱۱۸۰ سنه‌سنده وفات ایدوب، جنازه‌سی اورنك آباده نقل ودفن اولنمشدر. احبا. سندن میرغلام علی آزاد بلکرامی اشعارینی جمع وتدوین ایتمشدر. شوقطعه اونکدر:

میتوان راد سیلرا بستن
چه علاجست دیده‌ٔ ترا
در هوایت مدام میکردد
کوی چوکان خودکن این‌سررا

رازغراد { (Razgrad) [«هزار غراد» (ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رازلق { (ونام دیکرله مهومیه) سلانیك ولایتنده سیروز سنجاغنك (نوره. وب) قضاسنده ونوره‌قوبك ٤۰ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق قره صویه دوکیلور برچایك اوزرنده واقع ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ۳۷۰۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۸٤۰۰ اهالیسی، برقاچ دکانی وبرمملکت ساعتی واردر. — رازلق ناحیه‌سی ۱۲ قریه‌دن مرکب اولوب، تقریباً ۳۲۰۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی عارضه‌لی وخیلی منبت اولوب، حبوبات متنوعه وسائره حاصل اولور. درون ناحیه‌ده ۱۰ جامع شریف، ۲ مدرسه، ۱۳ کلیسا، ٤۱۱ دکان ومغازه، ۱۱ خان، ۲ قاپلیجه، برعسکری قشله‌سی وحدودده برطاقم قله‌لر موجوددر.

رازی { (ری) شهرینه نسبتله مشاهیر علمای اسلامدن برچوق ذواتك لقبی او. لوب، اك مشهورلری حکیم شهیر ابو بکر رازی ایله تفسیر کبیر صاحبی فخر الدین رازیدر. [«ابو بکر رازی» و «فخر الدین رازی» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

رازی { (ابو الحسین عبدالرحمن بن عمر) مشاهیر صوفیوندن اولوب، ۳۷٦ تاریخنده ۸۵ یاشنده وفات ایتمشدر.

رازی { (قطب الدین) علمادن اولوب، «محاکمات بین الانام» عنوانیله برکتاب یازمش؛ ونصیر الدین طوسینك هیئته متعلق بعض کتابلرینی شرح ایتمشدر.

رازی { (یعنی سره منسوب) متأخرین شعرای ایراندن اوچ ذاتك مخلصیدر: برنجیسی (مولانا —) شوسترلی اولوب، اکثر اوقاتنی شیرازده کچیرمش، واصفهانده وفات ایتمشدر. شوبیت اونکدر:

زدی آتشم بجان وزمنت خبر نباشد
خبرت شود زمانی که زمن اثر نباشد

— ایکنجیسی اصفهانلی اولوب، شاه طهماسبك وزراسندن ایدی. شوقطعه اونکدر:

نه‌آن بد مهررا باخویش همدم میتوانم کرد
نه ازدل آرزوی دیدنش کم میتوانم کرد
نمیخواهم که مردم بشنوند آوازهٔ حسنش
وکرنه آنچه مجنون کرد من هم میتوانم کرد

— اوچنجیسی تبریزلی اولوب، ایکی دفعه هندستانه سیاحت ایتمشدی. شوبیت اونکدر:

چندان که صحن باغ زبرك خزان پرست
از ناخن شکسته دلم بیش ازآن پرست

راساغ { (Raasag) اسقوچیه‌یه ملحق هبریده آطه‌لرندن اولوب، غرباً (اسکیه) آطه‌سندن همنامی بربوغازله آیرلشدر. شمالدن جنوبه بویی ۲۱ وعرض اعظمی ۵ کیلومتره اولوب، ٤۷۸ اهالیسی واردر. اراضیسی بطاقلقدر.

رأس الابیض { (الرأس الابیض) سوریه ساحلنده صور ایله یافه آره‌سنده بر بروندر.

رأس البئر { آفریقانك ساحل شرقیسنده وباب المندبك ۷۳ کیلو متره جنوبنده بر بروندر.

رأس الجدید { جزایرك قسنطینه ایالتنده بر بروندر، که ″۵ ′۵ °۳۷ عرض شمالی ایله ″۲۱ ′۹٤ °٤ طول شرقیده واقع اولوب، یاننده برلیمان واوزرنده برفنار واردر.

رأس الخنزیر { سوریه ساحلنده اسکندرون کورفزینك منتهای جنوبنده بر برون اولوب، حذای بحردن ۱٦۰ متره یوکسکلیك برقیادن عبارتدر.

رأس الخيمه { جزيرة العربك عمان خطه‌-سنده ومسقطك ٤١١ كيلو- متره غرب شماليسنده اوله‌رق بحر فارس ساحلنده برقصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهاليسی واردر .

رأس الدوره { فاسك قسم شماليسنده وبحر محيط آطلاسی ساحلی قربنده بركول ودها طوغريسی بطاقلق اولوب، بويی ٤٥ واكی ٢ ايله ١٣ كيلومتره آره‌سنده‌در. صوينك فيضانی زماننده (مرج الغرب) و (سبو) اسمنده ديكر ايكی كول ايله دخی كسب اختلاط ايدر .

رأس الدير { فاس مملكتنك ساحل شما-ليسنده ، (ملويه) نهری منصبنك ٦٠ كيلومتره شمال غربيسنده بر برون او-لوب، اوكنده برايصسز آطه ايله سفائن حقنده مخاطره لی برطاقم قيالر موجوددر.

رأس العين { (ودها طوغريسی رأس‌عين) جزيره‌ده، زور مستقل متصر-فلغنده، ديرك ١٦٥ كيلومتره شمالنده واورفه‌نك ١٠٠ كيلومتره شرقنده اوله‌رق (خابور) نهری كنارنده و ٥٠َ ٣٦° عرض شمالی ايله ٤٠َ ٢٧° طول شرقيده واقع قضا مركزی برقصبه‌در. پك اسكی برقصبه اولوب، روماليلر زماننده ينه عربيدن مأخوذ اوله‌رق (رسنا Resena) و تؤدوسيوپوليس اسملريله معروف ايدی . مدنيت اسلاميه زماننده پك معمور وبيوك اولوب، (رسعنی) لقبيله ملقب برچوق علمانك مسقط رأسی بولنمشدر. خابوره منصب اولمق اوزره قصبه-نك ايچندن برقاچ صو چقوب، باغچه‌لرينی اروا ايدر، ودكرمنلرينی چويرر. ياقوت حموی بوصولرك براقلغنی مدح، ووقتيله ايچلرنده قايق ايشلديكنی بيان ايديور. شمديكی حالده بر جامع شريف ايله اطرافنده بولنان برقاچ خانه ودكاندن عبارت اولوب، آنجق ١٥٠٠ اهاليسی واردر . — رأس العين قضاسی لوانك منتهای شمالنده اولوب، جنوباً نفس دير قضاسيله، شرقاً موصل ، شمالاً ديار بكر، غرباً دخی حلب ولايتلريله محاط ومحدوددر. اراضيسی منبت ومحصو-لدار اولوب ، خابور نهريله وبو نهره منصب اولمق اوزره شمالدن جنوبه آقان برچوق چايلرله سق واروا اولنور. محصولاتی برنجی درجه‌ده مصر وايكنجی درجه‌ده بغدای، آرپه وسوسام ايله سائر حبوباتدن وسبزه وميوه‌لرك انواعندن عبارتدر. صيغير، مركب، آت، دوه وقيون كبی حيوانات اهليه‌سی چوقدر. قضا ٢٤ قريه‌دن مركب اولوب، ايچلرنده (ويرانشهر) اسميله برچوق خرابه‌لری حاوی بركوچك قصبه دخی واردر. رشديه‌سی اولميوب، صبيان مكاتبی دخی پك آزدر. اهاليسی ١٦٠٠٠ نفوس راده‌لرنده آولوب، جمله‌سی مسلم وسنی ولسان عربی ايله متكلمدرلر .

راستات { (Rastatt) آلمانيانك بادن بيوك دوقه‌لغنده وبادنك ١١ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق (رين) ايرماغنه تابع (اوسباخ) ايله (مورغ) نهرلرينك ملتقاسنده وقار-لسروهه‌دن (باله) يه كيدن دمير يول خطی اوزرنده قضا مركزی برقصبه اولوب، ١١٧٤٥ اهاليسی، رنكلی كاغد، مطبخ صوبه‌سی، طلومبه، چاك وچيغاره فابريقه‌لری، دوكمخانه‌لری، مكتب اعداديسی، صنايع مكتبی، تيمارخانه‌سی وكوزل برقلعه‌سی واردر .

راستريق { (Rastrick) انكلتره‌نك (يورق ايالتنده و(هاليفاقس)ك ٧ كيلو-متره جنوب شرقيسنده بر قصبه اولوب، ١٠٠٤٠ اهاليسی، چوخه وايپك قماشلر فابريقه‌لری وطاش اوجاقلری واردر.

راستنبورغ { (Rastenburg) پروسيه‌نك « شرق پروسيه » ايالتنده، (كونيكبرغ) قضاسنده وكونيكبرغك ٩٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده ناحيه مركزی بر قصبه اولوب، ٧١٩٠ اهاليسی، دمير وباقير دوكمخانه‌لری، دباغخا-نه‌لری، ياغ، بيره، طوغله وسائره فابريقه‌لری وآت بازاری واردر.

راستی { ايران شعراسندن وتبريز ساداتندن اولوب ، شاه طهماسب صفوی زماننده اورانك محصلی ايدی. شوبيت اونكدر :

دل مراكشتهٔ آن غمزهٔ پرفن ميخواست
لله الحمد چنان شدكه دل من ميخواست

راسخ { متأخرين شعرای عثمانيه‌دن اوچ ذاتك مخلصيدر :

برنجيسی (محمد — افندی) متأخرين شعرا وخطاطيندن اولوب ، روم ايلی حصارنده طوغمش، و پدری يرينه اورانك دزداری اولمش ايدی . ١١٨١ ده وفات ايتمشدر .

— ایکنجیسی اندرون همایون خدمه‌سندن مهتر باشی عثمان آغانك اوغلی اولوب، سرای همایونجه بعض خدماتده بولندقدن صکره، خداوندکار والیسی اولمش؛ و ١٢٥٣ ده وفات ایتمشدر. علم موسیقی‌یه آشنا ایدی. شومطلع اونکدر:

کالای دله غمزه‌ك اولوب مشتری ویردم
پی ویرمش ایدی آخری اما کیری ویردم

— اوچنجیسی، «طریقت محمدیه» شارحی محمد افندینك طورونی اولوب، ١٢٤٤ ده قونیه‌ده تکمیل تحصیل ایده‌رك، اوراده تدریسله مشغول ایکن، بعده طرسوس قائممقامی اولمشدی. کندیسی ساداتدن اولوب، طریقت مولویه‌یه منسوبیتی وچلبی افندی‌یه صهریتی وار ایدی. شوقطعه اونکدر:

برقطعه نظمن ایتدم ایسه راسخ آرزو
وصف گزین پیر معلا جنابده
پك چوق تجسس ایلدم اماکه شانته
لایق لغت بولنمدی هیچ برکتابده

— هندستان شعراسندن دخی ایکی ذاتك مخلصی اولوب، برنجیسی (میر محمد زمان) سرهند ساداتندن وشاه عالمکیر زاده عظیم شاهك منسوبیندن ایدی. ١١٠٧ ده وفات ایتمشدر. — دیکری (غلام علی) پاتنه‌لی بردرویش اولوب، ١٢٤٠ ده وفات ایتمش؛ واردو لساننده بردیوان براقمشدر.

راسرا (Rasra) هندستانده بنارس ایالتنك (بالیه) سنجاغنده وبالیه‌نك ٢٢ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق کنك ایرماغنه تابع (سرجو) نهری کنارنده برقصبه اولوب، ٣٦٢٥ ی مسلم اولمق اوزره، ١١ ٢٢٥ اهالیسی واردر.

راسق (Rask) دانیمارقه مشاهیر علماسندن ومستشرقیندن اولوب، ١٧٨٧ ده فیونیه آطه‌سنده طوغمش، و ١٨٣٢ ده وفات ایتمشدر. روسیه وایران وهندستانه سیاحت ایدوب، اورالرینك لسان و ادبیاتنه دائر تحقیقات ادبیه اجرا ایتمش؛ وعودتنده قوپنهاغ دارالفنوننده حافظ کتب بعده تاریخ طبیعی ونهایت السنهٔ شرقیه معلمی اولمش ایدی. هندجه‌دن بعض کتابلر ترجمه ایتمش؛ ایسلانده‌نك لسانی حقنده تتبعات و تحقیقات مکمله اجرا ایده‌رك، بولسانك قواعدینی ضبط ایلمش؛ واسپانیول، ایتالیان و سائر آوروپا لسانلری حقنده دخی بعض نشریاتده بولنمشدر.

راسك مکرانك اك مشهور قصبه‌لرندن اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

رأس کیفا جزیره‌نك دیار مضر خطه‌سنده یعنی قسم غربیسنده وحران قربنده برقصبه ایدی.

راسم متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اوچ کشینك اسمیدر:
برنجیسی خطاطلقده دخی مشهور اولان (اکری قپولی محمد — افندی) درکه ١٠٩٩ ده استانبولده طوغوب، مدت مدیده سرای همایونده یازی خواجه‌سی بولنمش؛ و ١١٦٩ ده وفات ایتمشدر. شوبرایکی بیت اونکدر:

ای بت صیاد اعجاز آفرین آیا نیجه
صید ایدر مرغ دلی بی‌دانه دام پرچمك
برپریشان طور سرکشدر سیه‌دلدر صاقین
یوزویروب باشدن چیقارمه طرهٔ خمدرخمك

— ایکنجیسی (سید عمر — افندی) روم‌ایلنده‌کی فره‌جك قصبه‌سندن اولوب، ١١٩٢ ده طوغمش؛ ودرسعادته ورودله، قطع مراتب ایده‌رك، بعض بیوجك مأموریتلرده بولندقدن صکره، متقاعد اولدیغی حالده، ١٢٦٦ ده جانب حجازه کیده‌رك، برسنه صکره اوراده وفات ایتمشدر. شو برایکی بیت اونکدر:

صانماکز شمدی بنده‌در کوکلم
برشه حسنه بنده در کوکلم
قیل نوازش آنی غریب ایتمه
سودیکم چونکه سنده‌در کوکلم

— اوچنجیسی (قدولجی‌زاده احمد — افندی) اسکدارلی اولوب، مکتوبیٔ صدر عالی اوطه‌سنه برمدت مداومت ایتمش؛ وبعض مهمجه مأموریتلرده بولنمش ایدی. بر دیوانچه‌سی واردر. ١٢٧٠ ده وفات ایتمشدر. شو مطلع اونکدر:

پیر ایتدی بنی یاره جوانم دیمش اولدم
خون ایتدی دلی غنچه دهانم دیمش اولدم

رأس محمد بحر احمرده عقبه ایله سویش کورفزلری آره‌سنده وطور سینانك آلتنده بربروندر.

راسواس { (Rasvas) هندستانك بهوپال حکومت ممتازهٔ اسلامیه‌سنده یالوه ایالتنه ملحق برقصبه اولوب، ۵۱۷۰ اهالیسی واردر.

راسووه { (Rassova) دوبریجه‌ده سلستره‌نك ۷۰ کیلومتره شرق شمالیسنده وچرناووده‌نك ۲۵ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق طونه‌نك ساحل یمیننده برقصبه اولوب، ۲۰۰۰ اهالیسی وایشلك ذخیره‌تجارتی واردر. طونه ساحلندن قره دکیز ساحلنه دك ممتد اولان مشهور (ترایان) دیواری راسووه‌نك قربندن باشلار.

راسه { (Rasa) بحر محیط کبیرك میقرونسیا قسمنده واقع (ماجلان) جزایرندن کوچك برآطه اولوب، ۲۷′ ۲٤° عرض شمالی ایله ۳۶″ ٤۱′ ۱۲۸° طول شرقیده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی برمربع کیلومتره‌دن عبارت اولوب، صیق ویوکسك اورمانلرله مستوردر.

راسیا { یاخود راسکیا (Rascie) یکیبازار جهتنك اسکی اسمی اولوب، طقوزنجی قرن میلادیدن صکره استعمال اولنان بواسم اوجهتده ساکن بولنمش اولان (راسیان) یاخود (راسکیان) اسمنده برقومه نسبتله حاصل اولمشدر. بوقومدن بعض افراد الیوم مجارستانده بولنورمش.

راسین { ژان — (J. Racine) فرانسه‌نك اك مشهور هائله نویس شعراسندن اولوب، ۱۸۳۹ ده (لافرته‌میلون) ده طوغمش، و ۱۶۹۹ ده وفات ایتمشدر. پدری مملکتنده طوز انبارجیسی اولوب، وفاتنده صاحب ترجمه درت یاشنده ایدی. (پورت روآیال) ده تحصیل علم ایدوب، ادبیات قسمنه زیاده میل ایتمش؛ وهنوز یکرمی یاشنده ایکن، بعض اشعاریله جلب نظر دقت ایدوب، اون دردنجی لوئینك تأهلی حقنده سویلش اولدیغی برقصیده‌خاندان قرالیجه‌التفاته مظهریتنی‌موجب اولمشدی. کنج ایکن مشاهیر شعرادن (مولیر) و (بوآلو) ایله کسب الفت ایدوب، بونلر کندیسنه شعر و ادبیاتده رهبرلك ایتمشلردر. تاریخه مستند اوله‌رق بربرینی متعاقب برقاچ کوزل هائله یازوب، کسب شهرت ایتمکله برابر، بعض معاصرلرینك عروق حسدینی دخی اویاندیرمغله، «فدره» اسمنده‌کی هائله‌سنك اجراسنده تیاترووده ایصلق چالنمش؛ و بونك اوزرینه، هنوز ۳۸ یاشنده اولدیغی حالده، تیاترودن ال چکوب، ۱۶۷۷ ده قرالك وقعه نویسلکنه نصب اولنمش؛ واوسنه اولنوب، عائله‌سیله توغله باشلامش ایدی. ۱۲ سنه صکره مادام (منتنو) نك ابرامیله تاریخ مقدسدن مأخوذ ایکی هائله یازوب، صورت خصوصیه‌ده وقرال سرایی قیزلری معرفتیله اجرا ایتدیرمش؛ وآنجق بونلرك بری نشر اولنـدقده، بعض تعریضاته اوغرادیغندن، راسین تیاتروکتابلری یازمقدن بسبتون واز کچمشدی. اون‌دردنجی لوئینك فوق‌العاده‌التفاته مظهر اولوب، تخصیصاته وانواع نعمه نائل اولمش ایکن، مادام منتنونك ابرامیله اهالینك ضرورت و اذیتی حقنده یازمش اولدیغی برخاطره قرالك منظوری اولدقده، اغبرارینی موجب اولوب، شاعر حقنده شدتلی لسان قوللانمش اولدیغی راسینه انعکاس ایدنجه، فوق‌العاده محزون ومتأثر اولوب، بو تأثر ایله کوندن کونه صوله‌رق، ایکی سنه صکره وفات ایتمشدر. آقادمیا اعضالغنه دخی نائل اولمشیدی. اشعاری غایتله فصیح اولوب، فرانسز ادبیاتنده نمونه اتخاذ اولنان آثاردندر. هائله‌لرندن بشقه برمضحکه‌سی، بعض قصاید وسائر اشعاری وبرطاقم‌مکاتیبیله سائر آثاری واردر. نثری دخی پك کوزل اولوب، وقعه‌نویس صفتیله اون‌دردنجی لوئینك کوزل برتاریخنی یازمش‌ایسه‌ده، برحریقده یانوب نسخه‌سی قالمامشدر. آثاری وعلی الخصوص هائله‌لری دفعاتله نشر، واکثر آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر.

— اوغلی (لویی راسین) دخی شاعر اولوب، ۱۶۹۲ ده پارسده طوغمش، و ۱۷۶۳ ده وفات ایتمشدر.

راسینه { (Racine) ممالك مجتمعه‌نك (ویسقونسن) جمهوریتنده و (مادیسون) ك ۱۳۸ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق (میشیغان) کولنك غربی ساحلنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ۱۶۰۳۰ اهالیسی، کوزل لیمانی، ذخیره وکراسته تجارتی، آرابه، واغون، کاغد ویوك منسوجات فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری وحرازلری واردر.

راشت { خراسانك اقصاسنده وترمذدن ۸۰ فرسخلق مسافه‌ده برقصبه

اولوب، ایکی طاغ آره‌سنده واقع اولمغله، اقوام مغولیه‌نك ممالك اسلامیه‌یه غارت ایچون هجوملری اورادن وقوع بولدیغندن، برمکیلردن فضل بن یحیانك اوراده محکم برقپو یاپمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

راشد { صحابه‌دن اوچ ذاتك اسمی اولوب، بری (ابو اثیله راشد بن حفص السلمی)در،که اصل اسمی (ظالم) اولوب، جانب رسول الله (صلعم) دن راشد تسمیه بیورلمشیدی. فتح مکه‌ده حاضر بولنوب، طبیعت شعریه‌سی دخی اولمغله، صنملرك سقوط وکسری حقنده شوشعری سویلمشدر:

قالت هلم الی الحدیث فقلت لا
یأبی علیك الله و الاسلام
لوما شهدت محمداً و قبیله
بالفتح حین تکسر الاصنام
لرأیت نور الله اضحی ساطعاً
و الشرك یغشی وجهه الاظلام

— ایکنجیسی (راشد بن شهاب الایادی) در، که اصل اسمی (قرضاب) اولوب، قومی طرفندن مبعوثاً نزد حضرت نبوی‌یه کلدیکنده، راشد تسمیه بیورلمشیدی.

— اوچنجیسی شاملیلردن معدود اولان (راشد بن حبیش) در، که بعض احادیث شریفه‌نك راویسی اولوب، آنجق صحابه‌دن ویا تابعیندن اولسی مختلف فیهدر.

راشد { (محمد — افندی) متأخرین علما وشعراء عثمانیه‌دن اولوب، زمانتك وقعه‌نویسی بولنمش؛ و۲ جلد اوزره برتاریخ یازمشدر، که عباره‌سی کلفتلی اولمغله برابر تواریخ معتبره‌دن معدوددر. موالیدن ملاطیه‌لی مصطفی افندینك اوغلی اولوب، ١١٠٤ تاریخنده طریق تدریسه داخل اولمش؛ و١١٣٤ ده حلب مولویتنه تعیین اولنمش ایدی. ١١٤١ده سفارتله ایرانه کیدوب، عودتنده استانبول قاضیسی اولمش؛ و بعده برمدت بروسه‌ده اقامته مأمور اولوب، ١١٤٦ ده اطلاق اولنه‌رق، درسعادته عودتله، برسنه صکره آناطولی قاضی عسکری اولدقدن صکره وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی دخی واردر. شوبیت اونکدر:

خالص اولمازسه زرتاب کبی اصل مقال
کیرسه بیك پوته‌یه تمییره ینه قال اولماز

راشد افندی { بونام ایله متأخرین شعراء عثمانیه‌دن دها برقاچ ذات واردر:

برنجیسی رئیس الکتاب محمد راشد افندیدر، که ١١٦٧ تاریخنده طوغوب، بکلکجی کیسه‌داری، بعده بکلکجی ودها صکره صدارت مکتوبجیسی اولمش؛ وایکنجی دفعه بکلکجی اولدقدن صکره ١٢٠٢ ده رئیس الکتاب اولمش؛ ومؤخراً چاوش باشی وثانیاً رئیس الکتاب وترسانه امینی اولوب، ١٢١٢ ده ثالثاً رئیس الکتاب ایکن وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

کردنده دانهٔ خال سیه کیسولره
مرغ دل افتاده‌درکویا اسیر دامدر

— ایکنجیسی (محمد —) بروسه‌لی اولوب، ١١٩٥ده طوغمش، و١٢٣١ ده وفات ایتمشدر. طریقت نقشبندیه‌یه منسوب وباقرجیلق صنعتیله مشغول ایدی. شوبیت اونکدر:

اهل حق ذره حوادثله مکدر اولماز
قیل وقال‌ده جهانك قوری غوغادندر

— اوچنجیسی (مصطفی —) فلبه‌لی اولوب، ١٢٣٨ ده طوغمش، و١٢٦٥ ده وفات ایتمشدر. تحصیل علوم ایتدکدن صکره، بعض تحریرات مدیرلکلرنده بولنمشدی. شومطلع اونکدر:

کوکلده تابش حسرت نمایان اولدی کیتدکجه
تنده رنجش فرقت فراوان اولدی کیتدکجه

— دردنجیسی علائیه قضاسنده واقع ابرادی قصبه‌سندن اولوب، ١٢٢٠ ده طوغمش، و١٢٦٧ ده وفات ایتمشدر. قاضیلقله امرار ایام ایتمشدر. شو مطلع اونکدر:

سواد نقطهٔ رخساریکی ظن ایله مودن
چکیده قطرهٔ مشکیندر آثار کیسودن

راشد بالله { (منصور بن فضل المسترشد) خلفاء عباسیه‌نك اوتوزنجیسی اولوب، ٤٨٩ تاریخنده طوغمش؛ و٥٢٩ تاریخنده پدری مسترشدك شهادتی اوزرینه مسند خلافته جلوس ایله، برسنه واون برکون خلافتدن صکره، عمیجه‌سی (مقتفی لامرالله محمد) جلوس ایتمش؛ وصاحب ترجمه ٥٣٢ تاریخنده اصفهانده شهید اولوب، اوراده دفن اولنمشدر.

راشد بك { متأخرين شعراء عثمانيه‌دن اوچ ذاتدر :

برنجیسی صارم ابراهیم پاشانك اوغلی اولوب، طریق تدریسه سلوك ایله، بعض تولیتلرده بولنمشدی. ۱۲۱۹ تاریخنده یکیشهر فنار مولویتندن معزول ایکن وفات ایتمشدر. سلطان سلیم خان ثالثك مدحنه دائر اولان برقصیده‌سندن شو برایکی بیت ایراد اولندی :

بحمد الله ینه فتاح باب مشکل عالم
رهین انبساط ایتدی دل اعلا وادنانی
جناب حق عموما کائناتی ایلیوب احیا
صفایاب ایلدی قلب خدیو کشور آرایی الخ

— ایکنجیسی موالیدن اولوب، مصر منلالغندن معزول اولدیغی حالده، ۱۲۵۲ ده درسعادتده وفات ایتمشدر. شو مطلع اونکدر:

دود آهم عشقله هرشب فلك فرسا اولور
اول‌کسافتله مه نو چون خط ترسا اولور

— اوچنجیسی عینتابلی اولوب، بعض دیوان کتابتلرنده بولنمش؛ و ۱۲۳۹ تاریخنده یکیچری شورشنده شهید اولمشدر. شوبیت اونکدر :

طنین انداز آفاق اولمسون‌می صیت افغانم
فلك جام دل‌ناکامه سنك انکسار آتدی

راشدیه { بغداد ولایت وسنجاغنك خراسان قضاسنده‌ناحیه مرکزی برقریه‌در.

راشغون { یاخود رشقون (Rachgoun) جزایرك وهران ایالتنده (طفنه) نهرینك منصبی قارشیسنده وساحلدن ۲ کیلومتره‌لك مسافه‌ده برکوچك آطه ونهر مذکور منصبنده بر قریه‌در . آطه‌نك اوزرنده برفنار واردر . قریه برقصبه واسکله اولمق استعدادینی حائزدر.

راشیا { سوریه ولایتنك شام سنجاغنده ودمشق شامك ٤٤ کیلومتره غربنده اوله‌رق جبل‌الشیخك اتکنده واردن نهری تابعلرندن (وادی الطین) ك کنارنده و ۱۱٤۳ مترملك ارتفاعده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، تقریباً ۳۰۰۰ اهالیسی، اسکیدن قالمه مرتفع بر حکومت قوناغی واطرافنده باغ وزیتونلقلری واردر. ارتفاعی حسبیله، هواسی قیشین پك سرت اولدیغی کبی، یازین دخی بعض طورغون صولرك سببندن آغر وصیتمه‌لیدر . — راشیا قضاسی ۱۷ قریه‌دن مرکب اولوب، اراضیسی طاغلقدر . محصولات ارضیه‌سی بغدای، آرپه، مرجمك، بقله، توتون، زیتون، اوزوم وسائره‌دن عبارتدر . معمولات صناعیه‌سی ایپك وقیلدن بعض منسوجاته منحصردر.

راصد { (تقی الدین محمد) مشاهیر فلکیون وریاضیوندن اولوب، «غنیة الطلاب فی علم الحساب» عنوانیله برکتابی وسائر تألیفاتی واردر. ۹۹۳ تاریخنده وفات ایتمشدر .

راضی { ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. نقاشلقده دخی شهرتی اولوب، (زمانای نقاش) دینمکله مشهوردر. ۱۱۱۲ تاریخلرنده برحیات ایدی. بردیوانیله برمثنویسی واردر. شوبیت اونکدر :

کر وحشیانه از روش خلق میرمم
عذرم بسی بجاست‌که آدم ندیده ام

راضی بالله { (محمد بن جعفر المقتدر) خلفاء عباسیه‌نك یکرمنجیسی اولوب، ۲۹۷ تاریخنده طوغمش؛ و ۳۲۲ ده، عمی قاهر باللهك سقوطی اوزرینه، تحت خلافته جلوس ایدوب، آلتی سنه ایله اون آی مسند خلافتده قالدقدن‌صکره، ۳۲۹ تاریخنده استسقا مرضندن وفات ایتمشدر. عمادالدین بن بویه (امیر الامرا) عنوانی ویرمش؛ واکثر ممالك آل بویهك وسائر امرانك الینه کچمشدر .

راغب { (میر مبارك الله خان) هندستان شعراسندن اولوب، جدی عن‌اصل بلخلی اولدیغی حالده ، دکنك حیدر آباد شهرینه ورودله، اورانك نوابی عندنده قدر واعتبار بولمش؛ وپدری مدراس حاکمنك نزدینه کیدوب، صاحب ترجمه ۱۲۰۲ ده طوغمشدر. مرتب دیوانی و «ساقی نامه» و « فراق نامه » عنوانلریله ایکی منظومه‌سی واردر. شوبیت اونکدر :

ز اضطراب خود آرام یافتم راغب
بسان جنبش کهواره شد تپیدن من

راغب اردبیلی { (میر یوسف) ایران شعراسندندر. شو رباعی‌یی جان ویره‌جکی وقت سویلمش اولدیغی مرویدر:

ای دل قرارگیر نه‌وقت طپیدنست
ای‌دیده خون مبارکه هنگام‌دیدنست
می درقدح کنید حریفان وگل بجیب
رسم عزای ما نه گریبان دریدنست

راغب اصفهانی { مشاهیر علمادن اولوب، «احتجاج القرآن» عنوانیله برتألیف مقبولی وسائر آثاری واردر. ۳۹۹ تاریخنده وفات ایتمشدر.

راغب افندی { متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اولوب، ۱۲۶۶ تاریخنده شام مولویتنده بولنوردی. شوبیتی مشهوردر :

وصلت یارایچون اغیاره مدارا ایلر
زهر ایچر عاشق دلخسته شفا نیتنه

راغب پاشا { مسند صدارت عظمایه کچمش وزرادن واعاظم ادبا وشعراء عثمانیه‌دن اولوب، اسمی محمددر، (قوجه راغب) دینمکله دخی‌مشهوردر. استانبوللی اولوب، ۱۱۱۰ تاریخنده طوغمشدر. پدری دفترخانه کتبه سندن اولمغله، کندیسی دخی ابتدا اورایه دوام ایتمش؛ ومعلومات مکتسبه‌سی واستعداد طبیعیسی حسبیله، ۱۱۳۵ ده ایراندن ضبط اولنان یرلرك تحریرینه مأمور اولوب، وان والیسی عارفی احمد پاشا وکوپریلی زاده عبدالرحمن پاشا وتبریز والیسی علی پاشانك وبعده بغداد والیسی احمد پاشانك معیتلرنده او طرفلرده ایفای وظائف مأموریت وابراز اقتدار وروئیت ایتدکدن صکره، ۱۱٤۱ تاریخنده درسعادته عودت ایدوب، ٤۲ ده ریاست وکالتیله ینه بغداد جانبنه اعزام اولنمش؛ و٤۲ ده بغداد دفترداری اولوب، ٤٦ ده بغدادك محاصره‌سندن صکره استانبوله عودتله، مالیه تذکره‌جیلکنه نصب اولنمش؛ و ٤۸ ده ارضروم جهتی سرعسکرلکنه تعیین اولنان سابق بغداد والیسی احمد پاشا معیتیله ورئیس‌الکتاب وکالتنه انضماماً اردو دفتردارلغیله اوطرفه عزیمت، وینه اوسنه داخلنده عودت ایده‌رك، ٤۹ ده جزیه محاسبه‌جیلکیله ایساقجی سفرینه عزیمت ایتمش؛ ومتعاقباً ورود ایدن ایران ایلچیلریله مکالمه‌ده بولنمق اوزره، درسعادته جلب اولنه‌رق، صدارت مکتوبجیلغنه نصب اولنوب، بو مأموریتده ایکن دخی برطاقم امور سیاسیهٔ مهمه‌ده خدمتی کورلمش؛ و ۵۳ سنه‌سنده رئیس الکتاب اولوب، اوچ سنه بومنصبده قالدقدن صکره، ۵۷ سنه‌سی رتبهٔ وزارتله مصر والیلکنه نصب اولنه‌رق، بش سنه خطهٔ مصریه‌ده قالمش؛ و ٦۱ ده آیدین محصللغنه، ٦٤ رقه و ٦۸ ده حلب والیلکنه تعیین اولنمش؛ و ۱۱۷۰ تاریخنده امیرالحاج وشام والیسی اولمش ایسه‌ده، محل مأموریت جدیده‌سنه وصولدن اول درسعادته جلبله، مهر صدارت عهده‌سنه توديع اولنمشدی. دور سلطان عثمان خان ثالثده سکز ماه ایله آلتی کون وعصر مصطفی خان ثالثده بش سنه ویدی ماه‌که جمعاً آلتی سنه ایله اوچ بچق آی مسند صدارتده قالوب، امور دولتی حسن تمشیه ایتمش، وزمانی صلح وصلاح ایله کچمشدر. سلطان مصطفی خانك همشیره‌لری صالحه سلطانه اقترانله شرف صهریته دخی نائل اولمشدی. ۱۱۷٦ سنه‌سی رمضاننده وفات ایدوب، قوسقه‌ده احیا کرده‌سی اولان کتبخانه‌سی جوارنده دفن اولنمشدر. عالم وعاقل وعادل بروزیر اولوب، السنهٔ ثلثه‌ده اشعار ومنشآتی و «سفینة العلوم» عنوانیله فنون مختلفه‌دن باحث عربی العباره برتألیف معتبری واردر، که آوروپاده طبع ونشر اولنمشدر. زمان صدارتنده دائره‌سی مجمع علما وادبا اولوب، کندیسی مزاح ولطائفه دخی مائل اولمغله، شاعرهٔ مشهوره فطنت خانمله وسائر شعراء زمانیله بعض مشاعره وملاطفه‌لری منقولدر. مرتب دیوانی واردر. برچوق کتب نادره‌یی جامع اولان مذکور کتبخانه‌سیله یانده‌کی مکتب وچشمه‌دن بشقه حلب وآناطولی جهتلرنده کوپری وسائره اوله‌رق برچوق خیرات ومبراته موفق اولمشدر. برچوق ابیاتی ضروب امثال حکمنه کچمشدر. شوبر ایکی بیت اوجمله‌دندر :

کالکدن خبر ویر کیسه سندن احتشام آلماز
مظفر وقت فرصتده عدودن انتقـام آلماز

کوردیکندن کیسه‌لر عالمده مهجور اولمسون
بولمسون یا رب تعیین ناسزالردن بری

راغب پاشا { (شاملی —) وزرادن اولوب، دیوان همایون قلمنه دوام ایتمش؛ وبعده باروتخانه امانتنه نصب، وبر آره‌لق سفارتله فرانسه وایران طرفلرینه اعزام اولنه‌رق، عودتنده صدارت عظمی کتخدالغنه کچمش؛ وسلطان مصطفی خان رابع دورنده رتبهٔ وزارته نائل اولمش ایسه‌ده، اکثر اوقاتنی منفالرده کچیروب، ۱۲٤٤ ده

قونیه‌ده منفی ایکن اوراده وفات ایتمشدر. شعر سو-
یلمکه اوزنوب، همنامی اولان راغب پاشانی تقلیده
چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌مامشدر .

راغب تبریزی { (کلب حسین بیک) ایران شعراسندن اولوب، شو
بیت اونکدر:

صد نامه نوشتیم و جوابی ننوشتی
این هم که جوابی ننویسند جوابست

راغد { حبشك آلت طرفنده واقع دناقل مملکتنده وبحر احمر ساحلنك ۱۲۰
کیلو متره غربنده آلچق براووه اولوب، ۲۴۰۰
مربع کیلومتره وسعتنده‌در. حذای بحردن ۶۱ متره
آلچقدر .

راغوچکی { (Ragotzky) اردلده پرنسلك ایتمش برمجار خاندانی اولوب،
برنجیسی اولان (سجیسموند) آرزوسی خلافنه اوله‌رق
۱۶۰۷ تاریخ میلادیسنده بوجقادن صکره اردل
پرنسلکنه انتخاب اولنمش ایسه‌ده، برسنه صکره
پرنسلکی غابریل باتوری‌یه ترك ایده‌رك، ایشدن
چکلمشدی . — ایکنجیسی اولان (اختیار جورج)
۱۶۳۰ دن ۱۶۴۸ تاریخنه‌دك ۱۸ سنه پرنسلك
ایدوب، پرنسلکی سلطان مراد خان رابع طرفندن
تصدیق بیورلمش، واوتوز سنه‌لك محاربه‌ده اسوجلیلر-
له اتفاق ایدوب، علناً آلمانیا ایمپراطورینه قارشی
بولنمش؛ ومملکتنه افلاق دخی ضم ایلمش‌ایدی . —
اوچنجیسی اولان (کنج جورج —) ایکنجیسنه خلف
اولوب، ۱۶۶۱ تاریخنه‌دك ۱۳ سنه پرنسلك ایتمش؛
ومقام صدارت عظمادن آلدیغی امره مخالف اوله‌رق
لهلیلره قارشی اسوجلیلرله اتفاق ایتدیکندن، جانب
باب عالیدن اسقاط اولنه‌رق، یکیدن اردل حکومتنی
اله کچیرمك ایچون ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمشدر.
— بونك تورونی (فرانسوا لئوپولد —) ویانه‌ده
سرای ایمپراطوریده تربیه اولنه‌رق، بعده ملك مو-
روثنی استرداد ادعاسنده بولندیغیچون، برقلعه‌یه
حبس اولنمش؛ و ۱۷۰۱ ده فرار ایدوب، مجارلرك
مخالفین کروهنه التحاق ایتمش؛ وبونلرك باشنه کچوب،
اون سنه مجارستانی آوستریادن آیری طوتمش؛
و ۱۷۱۱ مصالحه‌سندن صکره محکوم اولوب، بقیهٔ
عمرینی فرانسه‌ده وممالك عثمانیه‌ده کچیرمش؛
و ۱۷۳۵ ده تکفور طاغنده وفات ایتمشدر. کندی
سرکذشتیله زمانی وقایعنی یازمشدر .

راغوزه { (Raguse) واسلاوجه (دوبرو- ونديك) آوستریانك دالماچیا خطه-
سنده (زاره) نك ۲۸۵ ونارنده منصبنك ۶۸ کیلو-
متره جنوب شرقیسنده آچیق برقویك ایچنده واقع
قضا مرکزی برقصبه واسکله اولوب، ۷۲۴۵
وجوارلریله برابر ۱۰۹۳۵ اهالیسی، سوری، خند-
غی، اوستنده‌کی تپه‌ده واطرافنده برقاچ قلعه‌سی،
ایکی لیمانی، برمصنع کلیساسی وسائر ابنیهٔ قدیمه‌سی،
بربحریه وبراعدادیه مکتبیله مکاتب سائره‌سی وتیاترو-
سی واردر. راغوزه یدنجی قرن میلادیده وسالونه
شهرینك خرابی عقیبنده تأسیس اولنه‌رق، برچوق
وقت فوق‌العاده اهمیت تجاریه‌یی حائز بولنمش؛ و
مستقل برکوچك جمهوریت صورتنده اداره اولنمشدر.
برخیلی وقت برطرفدن باب عالی‌یه وبرطرفدن دخی
ونديك جمهوریتنه جزیه ویره‌رك استقلالنی محافظه
ایتمشدر. بوکونکی کونده دخی دالماچیانك اك ایشلك
اسکله‌سی ایسه‌ده، اسکی اهمیتنی ضایع ایتمشدر .

راغوزه { (Ragusa) سجلیه‌ده سیراقوزه ایالتنك (مدیقه) قضاسنده ومد-
یقه‌نك ۸ کیلو متره شمال غربیسنده برقصبه اولوب،
۲۴۲۴۰ اهالیسی، اییك قماشلرله چوخه وسائر
منسوجات فابریقه‌لری وشراب، زیتون یاغی، بغدای
وپینیر تجارتی واردر. ایچندن کچن (ارمینئو) نهری
اوزرنده ایکی قات کمرلی برکوپریسی واردر . —
بوقصبه‌دن ۵۰۰ متره آشاغیده ینه بواسمله ۶۳۸۰
اهالیی جامع دیکر برقصبه دخی بولندیغندن، برنجیسی
(سوپریوره) یعنی «بالا» و ایکنجیسی (اینفریوره)
یعنی «زیر» صفتیله تفریق اولنور.

راف { رمله قصبه‌سنك اسم دیکریدر. [«رمله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رافادالی { (Raffadali) سجلیه‌نك جرجنتی ایالتنده وجرجنتینك ۱۲ کیلو-
متره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ۷۶۳۵ اها-
لیسی واردر.

رافائل { (Raphaël) توراتده مذکور یدی ملائکهٔ مقربینك بریدر.

رافائل (Raphaël) ایتالیانك وبتون عالمك اك مشهور رسامی اولوب، ۱٤۸۳ تاریخ میلادیسنده (اوربین) قصبه‌سنده طوغمش؛ وابتدا پدرندن رسم مشق آلوب، بعده (پروزه)یه عزیمتله، (پروجین) دن تلمذه باشلامش؛ وچوق کچمه‌دن بو استادینه کسب تفوق ایتمش ایدی. دها ۱۷ یاشنده ایکن بر کلیسا ایچون بررسم یاپوب، اکتساب شهرت ایتمش؛ وزمانی رساملریله دعوای مسابقته کیرشمش ایدی. ۱۵۰۸ده عمیجه‌سی بولنان معمار (درامانته) نك دلالتیله رومایه جلب اولنه‌رق، واتیقانك سالونلرینی ترسیمه مأمور اولمش، وبرقاچ سنه سورن بو بیوك ایش برقات دها اشتهارینی و (میکل آنجلو) نك رقابتنی موجب اولمشدی. ۱۵۱٤ تاریخنده عمیجه‌سی برامانته‌نك وفاتی اوزرینه، پاپا اونجی لئون طرفندن رومادە انشا ایتدیریلن ابنیهٔ جسیمه‌نك سر معمارلغی دخی صاحب ترجمه‌یه احاله اولنه‌رق، فن معماریده‌ده فوق العاده براقتدار ومهارت کوسترمشدی. فرانسه قرالی برنجی فرانسوا رافائلی فرانسه‌یه جلب ایتمکه چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌میجه، کندیسنه برقاچ رسم یاپدیرمغله قناعت ایتمشدی،که بورسملر الیوم (لووره) سراینده حیرت بخش ارباب هنردر. رسمك انواع مختلفه‌سنده مهارت واقتدار فوق العاده‌سی اولوب، آثاری حقیقةً موجب حیرتدر. حیاتنده برچوق شاکردان یتیشدیروب، بونلرك‌ده هربری کسب اشتهار ایتمشدر. کثرت اشتغالدن وشهوات نفسانیه‌یه انهماکندن دها ۳۷ یاشنده ایکن ۱۵۲۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. براکمکجی قیزینه علاقه‌سی اولوب، بونك برچوق رسملرینی ترسیم ایتمشدر. آثارندن برچوق رسملر موجود اولوب، پك قیمتداردر.

رأفت (میرزا عبد الله بن میرزا کاظم) هندستان شعرا سندن اولوب، لکهنولیدر. وزیر الممالك نواب آصف الدوله‌نك ملازملرندن ایدی. شوبیت جملهٔ اشعارندندر:

نی همین دل زغم عشق بجان می آید
دل بجان جان بلب ولب بفغان می‌آید

رأفت افندی متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اوچ ذاتك اسمیدر:

— برنجیسی (محمد —) بروسه‌لی اولوب، مدرسیندن بولنمش؛ و ۱۲۲۸ تاریخنده، هنوز ۲۰ یاشنده اولدیغی حالده، درسعادتده طاعوندن وفات ایتمشدر. شومطلع اونکدر:

کوز یاری آکدیلر دلدار کلدی خاطره
جنتی وصف ایتدیلر دیدار کلدی خاطره

— ایکنجیسی (الحاج محمد —) سلیمانیه‌لی اولوب، ۱۲۵۳ تاریخنده درسعادته وروده‌له، بعض مکاتبده فارسی معلملکی ایتمشدر. شومطلع اونکدر:

ید بیضای کلیمده عصادر خامه‌م
دشمنك سحرینه اعجاز نمادر خامه‌م

— اوچنجیسی (صالح —) استانبوللی اولوب، ۱۲٦۰ تاریخلرنده مالیه‌ده جریده محاسبه جیسی بولنمشدر. شوبیت اونکدر:

آنك تعریف حسنی خیلی مشکلدر خدا عالم
نه یاپسون رأفت ناچار کیم کمتر سخنوردر

رأفت بك متأخرین شعراء عثمانیه‌دن ایکی ذاتك اسمیدر:

— برنجیسی (عبدالله —) محمد رامی پاشانك اوغلی اولوب، بعض مناصب دیوانیه‌ده بولندقدن صکره، صرهٔ همایون امانتیله حجازه عزیمت ایده‌رك، عودتنده ۱۱۵۷ تاریخنده (وادی فاطمه) موقعنده وفات ایتمشدر. شومطلع اونکدر:

حیات تازه ویروب دهره مقدم نوروز
خوشا ایرشدی مشام دمه دم نوروز

— ایکنجیسی (عبدالله —) شیخ الاسلام اسبق عارف حکمت بکك برادری اولوب، طریق تدریسه دخول ایله، ازمیر، شام ومدینهٔ منوره مولویتلرنده بولندقدن صکره، ۱۲٦۷ ده استانبول قاضیسی، وبرسنه صکره آناطولی قاضیعسکری اولمش ایدی. برخیلی تواریخی وسائر اشعاری واردر. شو تاریخ اوجمله‌دندر:

رزم اولوب عریان قاچوب آلدی حصارین طیبه‌نك
شاه محمودك بو فتحن ایلیه یزدان سعید

رأفت پاشا [« سلیمان رأفت پاشا » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رافسو (Rafso) روسیه‌نك فینلانده خطه‌سی ساحلنده واقع (بیورنبورغ) قصبه‌سی قارشیسنده و (بوتنیا) کورفزی داخلنده برکوچك آطه اولوب، مذکور قصبه‌نك اسکله‌سی مقامنده‌در، وبینلرنده کونده برقاچ دفعه واپور ایشلر. برطاقم صیفیه‌لری حاویدر.

رافسوند { (Rafsund) نوروجك غرب شمالی ساحلیله (مولدا) جزایری آره‌سنده بر بوغاز اولوب، اورادن بحر منجمد شمالی‌یه چیقیلر. شدتلی آقنتیلری واردر .

رافع { صحابه‌دن بر وجه زیر برقاچ ذاتك اسمیدر: (رافع بن بدیل بن ورقاء الخزاعی)كه بئر معونه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. پدریله برادرلری عبدالله وعبدالرحمن وسلمه دخی صحابه‌دن ایدی . — ذكر اولنان بدیل بن‌ورقانك آزادلیسی رافع . — (رافع بن بشیر السلمی)كه اوغلی بشیر واسطه‌سیله كندیسندن برحدیث شریف مرویدر . — (ابوالبهی رافع)كه سعید بن‌العاصك كوله‌سی ایكن، بونك طرفندن رسول الله (صلعم) افندمزه هبه اولنه‌رق، درحال آزاد بیورلمشیدی . — (رافع بن ثابت) یاخود (رویفع بن ثابت)كه مصریوندن معدود اولوب، حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزله خرما اكل ایتمشیدی. — (رافع بن‌جعدبه)كه انصاردن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمشیدی . — (ابو الجعد رافع)كه صحابه‌دن سالم ایله برادرلرینك پدریدر . — (رافع بن‌الحارث) كه بدر واحد وخندق وسائر غزواتده معیت حضرت نبویده بولنوب، حضرت عثمان (رضه)ك زمان خلافتنده وفات ایتمشدر . — (رافع بن حدیج الخزرجی)كه بدر غزاسنده حاضر بولنمق ایستمش ایسه‌ده، صغرسنی جهتیله جانب رسول الله (صلعم)دن قبول بیورلمامش، وبعده احد غزاسیله سائر غزوا-تده حاضر بولنمش؛ وعبدالملك بن مروانك زماننده ۸۶ یاشنده وفات ایتمشدر. صحابه وتابعیندن برچوق ذوات كندیسندن روایت احادیث شریفه ایتمشلردر . — (رافع بن رفاعه الخزرجی)كه كندیسندن بعض احادیث شریفه منقول اولوب، آنجق صحیق مختلف فیهدر . — (رافع بن زید یاخود بن یزید الاوسی)كه بدر غزاسنده بولنوب، احد وقعه‌سنده شهید اولمش، وبر روایتده هجرتك اوچنجی سنه‌سی وفات ایتمشدر. — (ابوالحكم رافع بن سنان الاوسی)كه تورونی عبدالحمید بن جعفر واسطه‌سیله كندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر . — (رافع بن سهل الانصاری)كه احد واوندن صكره‌كی غزواتده حاضر بولنوب، یمامه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. بدر غزاسنده دخی بولندیغی مرویدر . — (رافع بن سهل بن زید الانصاری)كه برادری عبدالله ایله احد وخندق غزالرنده بولنمش؛ وبرنجیسنده ایكیسی دخی مجروح اولوب، ایكنجیسنده برادری شهید اولمش ایسه‌ده، كندیسنك تاریخ وصورت وفاتی معلوم دكلدر . — حضرت عایشه (رضها)نك آزادلیسی اولان (رافع)كه «عادی الله من عادی علیاً» حدیث شریفنك راویسیدر . — (رافع بن عمرو الكنانی الضمری)كه حكم بن‌عمرو الغفارینك برادری اولوب، بعده بصره‌ده ساكن اولمش؛ وبعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر . — (رافع بن عمرو المزنی)كه برادری عائذله برابر صحبته نائل اولمش، وبعده بصره‌ده ساكن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشلردر . — (رافع بن عمیر)كه اهل شامدن معدود اولوب، بر حدیث شریفك راویسیدر . — (رافع بن عمیرة الطائی)كه خالد بن ولید حضرتلرینه شامه عزیمتنده رهبرلك ایتمش، و ۲۳ تاریخنده وفات ایلمشدر . — (رافع بن عنجره یاخود عنجدة الانصاری الاوسی)كه بدر واحد وخندق غزالرنده حاضر بولنمشدر . — غزیه بن عمرك آزادلیسی اولان (رافع)كه احد غزاسنده شهید اولمشدر . — (رافع بن مالك بن العجلان الانصاری الخزرجی)كه انصاردن اك اول ایمانه كلنلردن ونقبادن اولوب، عقبه بیعتلرنده وبرروایتده بدر غزوه‌سنده دخی حاضر بولنمش، واحد وقعه‌سنده شهید اولمشدر . — (ابو الحسن رافع بن معبد الانصاری)كه بعده حمصده ساكن اولوب، روایت احادیث شریفه ایتمشدر . — (رافع بن المعلی الخزرجی)كه بدر غزاسنده عكرمه بن ابی جهل یدیله شهید اولمشدر . — (رافع بن مكیث الجهنی)كه حدیبه غزاسنده حاضر بولنمشدر . — (رافع بن النعمان النجاری)كه احد وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر . — (رافع بن یزید الثقفی)كه بصریو-ندن معدود اولوب، حسن بصری حضرتلری كند-یسندن روایت ایتمشدر .

رافع { (سید محمد كاظم) هندستان شعراسندن اولوب، شاه فرخ سیرك خدمتنده بولنمشدر. شوقطعه اونكدر :

بهار تازهٔ دیدم رخشرا نیمرنك امشب
كه میرٌد آتش صدرنك درشهر فرنك امشب
كنون ماند دل صد چاك چاكم تادم محشر
زمژكان درازی خورده ام زخم‌خدنك امشب

رافعی { (ابو القاسم عبد الكريم بن محمد) مشاهیر علما وشعرادن اولوب، قزوینلیدر. «الفتح العزیز فی شرح الوجیز»، «المحرر»، «شرح مسند الشافعی»، «الامالی الشارحه علی مفردات الفاتحه»، «كتاب الایجاز فی احضار المجاز» كبی تفسیر وحدیث وسائر علومه دائر برخیلی تألیفاتی واردر. ۶۲۳ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر.

وصل شد وهجرماند حیف‌كه درباغ عشق
خاربپیری رسید كل بجوانی بمرد

رافعی { (امام الدین —) هندستان شعراسندن اولوب، لسان فارسیده «تدوین» عنوانیله بركتابی وسائر بعض تألیفاتی واردر.

رافقه { جزیره‌ده رقه شهر قدیمنك قارشیسنده وشمدیكی رقه‌نك محلنده بر قصبه ایدی، كه خلفاء عباسیه‌دن منصور طرفندن ۱۵۵ تاریخنده بغدادك رسمنده بنا اولنمش؛ وبعده كسب توسع ایدوب، مرور زمانله (رقه) خراب اولمغله، چارشی وبازاری دخی رافقه‌یه نقل اولنمش؛ و(رقه) اسمی دخی بو قصبه‌یه كچوب، رافقه اسمی ابطال ایدلمشدر. [« رقه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رافلنك { (Rapheleng) مشاهیر مستشرقیندن اولوب، ۱۵۳۹ ده فرانسه‌ده (لیل) شهری قربنده واقع (لونوی) قصبه‌سنده طوغمش، و۱۵۹۷ ده وفات ایتمشدر. ابتدا انكلتره‌ده یونانیٔ قدیم لساننك تدریسیله مشغول اولوب، بعده (لیده) ده عربی وعبرانی لسانلرینك معلمی اولمش ایدی. كتب مقدسه‌نك السنهٔ مختلفه‌یه ترجمه‌سنده اشتراكی اولدیغی كبی، عربی وكلدانی لسانلرینك بر لغت كتابنی دخی یازمشدر.

رافوئه { (Raphoe) ایرلانده‌نك دونغال ایالتنده ودونغالك ۳۸ كیلومتره‌شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ۸٤۰ اهالیسی ومصنع بركلیساسی واردر.

رافیدیم { (Raphidim) كتب عبرانیه‌ده مذكور اولدیغنه كوره، صحرای تیهده بر محل اولوب، بنی اسرائیلك اون برنجی منزلی بولنمش؛ وحضرت موسی (عم) اوراده عصاسیله صو چیقارمق معجزه‌سنی اجرا ایتمشدر.

رافیه { (Raphia) [« رفح » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

راقالموتو { (Racalmuto) سیجیلیه‌نك جرجنتی ایالتنده وجرجنتینك ۱۸ كیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق شهر مذكوردن قتانیه‌یه كیدن دمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، ۱۳٤٤۰ اهالیسی وقیا طوزیله كوكورد وجیوه معدنلری واردر. عربلرك تأسیس كرده‌سی اولوب، اسمنك دخی عربیدن غلط اولدیغی آكلاشیلیور. سه‌ده، املای صحیحنه دسترس اولنه‌مامشدر.

راقم { مشاهیر خطاطیندن بروجه زیر ایكی ذاتك اسمیدر:

برنجیسی (مصطفی — افندی) یدی قله‌لینك شاكرداندن اولوب، ۱۱۸۱ده وفات ایتمشدر. مركز افندی قبرستاننده مدفوندر. یوز قدر مصحف شریف یازمشدر.

— ایكنجیسی آناطولی قاضی عسكرلرندن اولوب، ۱۲٤۱ده وفات ایتمشدر. زنجیرلی قیو جوارنده‌مدفوندر. مزارطاشلرینك‌یازیلری‌كندیسنكدر. قاووق كیین قاضیعسكرلرك اخیریدر.

راقم افندی { (ابراهیم —) عثمانلی شعراسندن اولوب، بروسه‌لیدر. شهر مذكورده علی پاشا جامعنك امامی ومحكمه‌نك ایكنجی كاتبی ایدی. ۱۱۶۳ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

بتر خاكنده تخم عشقدن آنك هزاران كل
او سینه اوزره كیم برداغ مهرمهلقا قالدی

راقم پاشا { (محمد —) وزرا وشعرادن اولوب، دفتردار شق اول ابراهیم افندینك اوغلیدر. بر مدت مصر والیسی بولندقدن صكره، جده‌یه نقل مأموریت ایده‌رك، ۱۱۸۳ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

ترك ایلمش جهانی کوکل یاخود ایچامش
مارکران اولورمی هیچ ابداله کشکلی

راقون { (Raccoon) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (یووه) جمهوریتنده (میسیسیپی) ایرماغنه تابع (دسموآن) نهرینه دوکیلور بر چای اولوب، منبت اراضی ایچندن آقار. مجراسی ۲۹۰ کیلومتره طولنده‌در.

راقونیجی { (Racconigi) ایتالیاده (پیامونته) خطه‌سنك (قونی) ایالتنده و(سالوچه)نك ۲۱ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۹۵٦۵ اهالیسی، اسکی بر سرایی و ییوك وایپك منسوجات فابریقه‌لری واردر.

راقونیچ { (Rakonitz) چهستانك پراغه ایالتنده وپراغه‌نك ۵۰ کیلومتره غربنده وهمنامی اولان نهرك کنارنده برقصبه اولوب، ۵۲٤۵ اهالیسی، دمیر وکمور معدنلری، بز، کاغد، شکر، چینی وسائره فابریقه‌لری ودمیرخانه‌لری واردر.

رالیغ { (Raleigh) ممالك مجتمعه‌ده شمالی قارولینه جمهوریتنك مرکزی بر قصبه اولوب، واشینغتونك ۳۸٤ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. کوزل بر قصبه اولوب، ۳۰ متره عرضنده اولان سوقاقلری جسیم میشه آغاجلریله محاطدر. نصفی قدر زنجی اولمق اوزره، ۹۲٦۵ اهالیسی، اورته‌سنده‌کی واسع میدانده بر طاقم مصنع ابنیه‌سی، صاغر ودیلسزلره وکورلره مخصوص مکتبلری، تیمارخانه‌سی، علم الارض موزه‌سی وسائر مؤسسات علمیه وخیریه‌سی، دمیر دوکمخانه‌لری، سیغاره فابریقه‌لری وتوتون وحبوباته متعلق ایشلك تجارتی واردر. بو قصبه ۱۷۹۲ ده تأسیس اولنمشدر.

رالیغ { (Sir W. Raleigh) — سیر والتر انکلتره مشاهیر رجالندن اولوب، ۱۵۵۲ تاریخنده (دوونشیر)ك (هایس) قصبه‌سنده طوغمش؛ وقرالیچه (الیزابت)ك توجهنی قزانوب، عصیان ایتمش اولان ایرلانده‌لیلره قارشی مردانه محاربه ایتمش؛ وشمالی آمریقاده مهجرلر تشکیل ایتمك فکرینی درمیان ایده‌رك، ۱۵۸٤ ده (ویرجینیا) مهجرینی تأسیس ایلمش؛ واسپانیا دونتماسنی مغلوب ایتمه‌ده یاردیمی اولوب، ۱۵۸۹ ده پورتکیز قرالنی تحت موروثنه اعاده‌یه مقتدر اولمش ایدی. بیوك بر نفوذ واقتدار قزانوب، دفعاتله پارلمنتو اعضالغنه انتخاب اولنمش؛ وقرالیچه‌نك محبتنه مظهر اولوب، بوندن طولایی (لیقاستر) وقونت (اسکس) ایله رقابتده بولنمش؛ وقونت اسکسك قتلنه سبب اولمش ایدی. برنجی ژاق زماننده توجه ونفوذینی ضایع ایدوب، پولتیقه تهمتیله زندانه آتیله‌رق، ۱۲ سنه محبوس قالمش؛ و۱٦۱٦ ده سبیلی تخلیه اولنه‌رق، برسنه صکره آلتون معدنلری تحریسیچون آمریقای جنوبیده‌کی (غویانه) مملکتنه عزیمت ایتمش؛ وبو مملکتك بر قسمنی انکلتره نامنه ضبط ایلمش ایسه‌ده، اسپانیانك بعض مستملکاتنی تخریب ایتدیکیچون، دولت مشار الیهانك شکایتی اوزرینه، ثانیاً توقیف اولنه‌رق، اسکی دعواسنك یکیدن اویاندیرلمسیله، اعدامنه حکم اولنمش؛ و۱٦۱۸ ده بغیرحق اعدام اولنمشدر. ادبیاتده دخی ید طولی صاحبی اولوب، پك مقبول بر «تاریخ عالم» ایله دیکر بعض آثار براقمشدر. ویرجینیایه توتونك وانکلتره‌یه پتاتسك زرعنی ادخال ایدن بوذات اولدیغی مرویدر.

راما { (Rama) اساطیر هندیه‌ده (ویشنو) معبودینك تشخص وتجسمندن حاصل اولمش برشخص اولوب، اود حکمداری (داسارات)ك اوغلی ایدی. کویا (ویسوامیتره) ایله وحشیلره قارشی بر سفر ایدوب، (میتیلا) لرك حکمداری جاناقه (یاخود جنکه) نك سراینه دخول ایله، بونك (لاکشمی) نك تشخصندن حاصل اولان قیزی (سیتا) یی سحر آمیز بر یای واسطه‌سیله آلوب، تزوج ایتمش؛ وبعده مملکتنه عودتله، پدری طرفندن تخته اجلاس اولنه‌جنی وقت، بونك زوجه‌لرندن بری، قوجه‌سندن آلمش اولدیغی وعده استناداً اوغلی (بهاراته) نك اجلاسیله، رامانك ۱٤ سنه مدتله نفیینی طلب ایتمش؛ وهر نه قدر (داسارات) کدرندن وفات ایدوب، بهاراته دخی تختی رد ایتمش ایسه‌ده، راما ینه تخته جلوس ایتمیوب، جنوبه طوغری اورمانلرك ایچنده کزمکه باشلامش؛ وبرطاقم قهرمانلقلرله وزهد وتقواسیله شهرت بولمش. سرندیبه کیدیکنده، اورانك حاکمی (راوانه) رامانك زوجه‌سی (سیتا) یی الندن آلوب، راما بونی تخلیص ایچون کویا میمونلرك حکمداری (سون) ایله اتفاق ایتمش؛ وبونلرك یاردیمیله (راوانه)یی

قتل ایله، سیتایی تخلیص ایده‌رك، (اود) خطه‌سنه عودت، و تخت موروثنه جلوس ایله. اجرای عدل وحقانیت ایتمش.

رامانك هندستانده‌کی سفرلرینی حاکی ومصور اولمق اوزره، اسکی سانسکری لسانده «رامایانه» عنوانیله بیوك وغایتله شاعرانه یازلمش بر منظومه واردر، که هندولرك شاهنامه‌سی وزبوری مقامنده اولوب، عندلرنده کتب مقدسه‌دن معدود اولمغله برابر، ادبیات قدیمهٔ هندیه‌نك دخی پك‌کوزل ومقبول بر نمونه‌سی حکمنده‌در. متنی مطبوع اولدیغی کبی، اکثر آوروپا لسانلرینه دخی ترجمه اولنمشدر.

رامبرویلر (Rambervillers) فرانسه‌ده (ووسژه) ایالتنك (اپینال) قضاسنده و (اپینال)ك ۲٤ کیلومتره شمال شرقیسنده ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ٤٦٤٥ اهالیسی، برپاپاس مکتبی وخیلی فابریقه‌لری واردر.

رامبله (Rambla) (رمله) اسم عربیسندن غلطدر. اسپانیاده آندالوسیا (یاخود اندلس) خطه‌سنك قوردوبه (یاخود قرطبه) ایالتنده وقوردوبه‌نك ۲۱ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٦١٦٠ اهالیسی وصوپی صوئوتمغه مخصوص دستیلر فابریقه‌لری واردر.

رامبویه (Rambouillet) فرانسه‌نك «سینه مع اوآزه» ایالتنده و (ورسای)ك ۲۸ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۳۹٦۰ اهالیسی، اسکی برسرایی وبوکا مربوط باغچه واورمانی واردر.

رامبی (Rambi) بحر محیط کبیرده واقع (فیجی) جزایرندن برکوچك آطه اولوب، طاغلق اولان اراضیسی اورمانلرله مستوردر. ساحلنده درین برطاقم قویلر بولنور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۹ مربع کیلومتره‌در.

رامپور (Rampour) بو اسمله هندستانده بروجه زیر بر قاچ شهر وقصبه واردر:

برنجیسی شمال غربی ایالاتندن (رحیلقند) خطه‌سنده و (باربلی)نك ٦٤ کیلومتره شمال غربیسنده حکومت ممتازه مرکزی برشهر اولوب، ٥٦١٦٥ ی مسلم اولمق اوزره، ۷٤۲٥٠ اهالیسی واردر. برنوابك مقری اولوب، برقاچ بیوك جامع شریفیله (دیوان عام) عنوانیله بردائره‌سی وسائر ابنیهٔ مصنعه‌سی واردر. اسکی برطرزده اولوب، خرماکبی آغاجلر داللرندن‌کنیش برچیتله محاطدر. اییك منسوجاتیله طوپراقدن معمول آوانیسی مشهوردر. تجارتی دخی پك ایشلك وچارشیسی معموردر. — رامپور نوابلغی رحیلقندك جهت شمالیه‌سنده واقع اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲٤٤۷ مربع کیلومتره واهالیسی ٥٤١٩١٤ کشیدن عبارتدر، که مقدار مذکورك ده ثلثانی مسلم و قصوری هندودر. اراضیسی منبت ومحصولداردر. مدرسه‌لری مشهور اولوب، هندستانك اکثر طرفلرندن وافغانستان وبخارادن دخی طلبه کیدر. بعض مکاتب جدیده‌سی دخی واردر. نوابك ۳۰۰ طوپجی و ۲۸ طوپ ایله ٥۷۰ سواری، ۷۳۰ پیاده و ۲۰۰ ژاندارمه عسکری واردر.

— ایکنجیسی اکره ایالتنك (اتاه) قضاسنده واتاهك ٤۷ کیلومتره شرق جنوبیسنده واقع اولوب، ٤٦۷۰ اهالیسی واردر. حکومتلرینی غائب ایتمش اولان راجه‌لرك بری بوقصبه‌ده ساکن بولنیور.

— اوچنجیسی میرات ایالتنك (سهرانپور) قضاسنده وسهرانپورك ۲٥ کیلومتره جنوب غربیسنده واقع اولوب، ۳۷۱۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۷۹٥۰ اهالیسی واطرافنده کوزل باغچه وتفرجگاهلری واردر.

— دردنجیسی پنجابده و بشنجیسی نپال خطهٔ شمالیه‌سنده‌در.

رامتك (Ramtek) هندستانك ایالات وسطیه سندن (نکپور) ایالتنده ونکپورك ٤۳ کیلومتره شمال شرقیسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ٦١٥ ی مسلم اولمق اوزره، ۷۸۱٥ اهالیسی واردر. هندولر عندنده مقدس برقصبه عد اولنمغله، بتخانه‌لری چوق اولوب، سنه‌ده برکره پك چوق زوار اجتماع وبرپنایر دخی تشکل ایدر.

رامجس هندستانك مشاهیر ادبا وشعراسندن اولوب، برهمنی المذهب ایدی. اشعارنده محیط تخلص ایدر. پدری لاهورلی اولدیغی حالده، کندیسی دهلیده طوغمش، وبنارسده بعض مناصبده بولنمشدر. «محیط درد»، «محیط

عشق» و «محیط غم» عنوانلریله فارسی العباره اوچ مثنویسی وسانسکری لساندن مترجم تصوفه متعلق «محیط الحقایق»، «محیط الاسرار»، «کلشن معرفت» و «محیط معرفت» عنوانلریله رساله‌لری واردر. پدری (لالاکنکه بشوم) دخی شعرادن اولوب، (عاجز) تخلص ایدردی.

راداس (Ramdas) هندستانك پنجاب خطه‌سنده وامریچارك ٤٠ کیلو‌متره شمالنده برقصبه اولوب، ٢٥٥٠ سی مسلم و ٢٦٥ ی (سیخ) مذهبنه تابع اولمق اوزره، ٤٥٠٠ اهالیسی واردر. سیخلره مخصوص مکمل بر معبدیله برمکتبی واردر.

رامدروغ (Ramdroug) هندستانك دکن قطعه‌سنده و (کلدکی) نك ٣٣ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (قریشنا) ایرماغنه تابع (ملپاربها) نهری‌اوزرنده حکومت ممتازه‌مرکزی برقصبه اولوب، ٧٦٥ ی مسلم اولمق‌اوزره، ٦٨١٠ اهالیسی و (راما) اسمیله مشهور بر قلعه‌سی واردر، که تیپو صاحب طرفندن یدی آیلق محاصره‌دن صکره ضبط اولنه‌بیلمشدی. — رامدروغ حکومت‌ممتازه‌سی ٣٦٢ مربع کیلومتره‌دن عبارت دوز و منبت بر یر اولوب، ١٩٠٠ ی مسلم اولمق اوزره، ٢٩٥٧٠ اهالیسی واردر. باشلیجه محصولاتی بغدای، داری وپاموقدر. پاموقدن معمول بعض منسوجات یاپیلیر. راجه‌سی (سرداراعظم) عنوانی حائز اولوب، ٥٥٠ نفردن مرکب عسکری واردر.

رامری (Ramri) بنکاله کورفزنده وآراقان ساحلی قارشیسنده، ١٨°٥١´ ایله ١٩°٢٤´ عرض شمالی و ٩١°٨´ ایله ٩١°٤٠´ طول شرق آره‌لرنده برآطه اولوب، بویی ٨٠ واکی ١٤ ایله ٣٢ کیلومتره آره‌سنده‌در. شمالنده‌کی جزایر صغیرهٔ ملحقه ایله برابر مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٠٩٥ مربع کیلومتره اولوب، ٨٢٠٠٠ اهالیسی واردر. — بو جزیره‌ده آقان (تان) نهری اوزرنده وساحل قربنده بو اسمله برقصبه دخی اولوب، آطه‌نك مرکز اداره‌سیدر، و ٣٤٣٠ اهالیی جامعدر.

رامز افندی متأخرین شعراء عثمانیه‌دن وطریقت مولویه محبانندن اولوب، اردوی همایونله سفربر اولدیغی حالده، ١٢٠٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

کورن نور جمالك یا جلال الدین مولانا
اوقور اسم جلالك یا جلال‌الدین مولانا

رامز پاشا (عبدالله —) دور سلطان محمود خان ثانی وزراسندن وشعرادن اولوب، قریملیدر. ١١٨٩ ده پدریله برابر درسعادته وروده، تحصیل علوم ایده‌رك، طریق تدریسه سلوك ایتمش؛ وقدس شریف ودرسعادتده محمود پاشا محکمه‌سی نیابتلرنده بولندقدن صکره، ١٢١٣ ده اردوی همایون قاضیلغیله مصره اعزام، وبعده کوچك روزنامجه ومصر روزنامجه‌جیلکی خدمتلرینه تعیین اولنمش؛ وبرسنه صکره درسعادته عودتله، خمبره‌خانه وهندسه خانه نظارتلری انضمامیله ملغی باش محاسبه منصبنه نصب اولنه‌رق، اردوی همایونده بولنمق اوزره، شمنی‌یه اعزام اولنمش ایدی. ١٢٢٢ ده ظهور ایدن وقوعات صرهسنده قواله‌یه نفی اولنمش ایسه‌ده، قلبه‌یه واصل اولنجه، علمدار مصطفی پاشانك کتخداسی طرفندن تخلیص اولنه‌رق، وزیر مشارالیهك یانه کوندرلمش وعلمدار کندیسنی معیتنه آله‌رق، درسعادته کتیرمکله، مسند صدارته چیقدیکنده، رتبهٔ وزارتله تبجیل ومشاور خاصی اولمق اوزره، قپودان پاشالق مسندینه تعیین بیورلمسنه دلالت ایتمشدی. صدر مشارالیهه قارشی ظهور ایدن یکیچری فسادنده فراره مجبور اولوب، روسجقده علمدارك کتخداسی کوسه کتخدانك خانه‌سنده اختفا ایتمش ایدی. ١٢٢٦ ده طونه طریقیله عودت ایتمکده ایکن، صدراعظم خورشید پاشا طرفندن ساحلده بکلتدیریلن عسکر طرفندن قتل، ویرکوکی قلعه‌سی جوارنده دفن اولنمشدر. طریق مولوی‌یه منسوب ادیب و شاعر بر ذات ایدی. شو بیت اونکدر:

یوری وار مرغ دلزارکی پك طوت رامز
یوقسه صیده سوزیلور غمزه‌سی غماز سکا

رامسبوتوم (Ramsbottom) انکلتره‌نك (لانقاستر) ایالتنده (بوری) نك ٦ کیلومتره‌شمالنده وبوریدن (هالیفاقس)ه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده برقصبه اولوب، ٥٢٤٠ اهالیسی وباصمه فابریقه‌لری واردر.

رامسس (Ramsès) مصر فراعنه‌سندن اون طقوزنجی سلاله‌یه منسوب برقاچ حكمدارك اسمی اولوب، بونلر قبل الميلاد ١٥٠٠ تاریخندن اعتباراً ٢٠٠ سنه قدر حكم سورمشلردر. اك مشهورلری اولان ایكنجی رامسسك پایتختلری بولنمش اولان (تیبه) شهر قدیمی خرابه‌لرنده حیرت بخش عقول بعض آثار جسیمه‌سی موجوددر.

رامسغات (Ramsgate) انكلتره‌نك (كنت) ایالتنده و (قانتربوری) نك ٢٤ كیلومتره شرق شمالیسنده برقصبه واسكله اولوب، ١٦ ٢٣٥ اهالیسی، كوزل لیمانی، ایشلك تجارت بحریه‌سی، سفائن اعماله مخصوص دستكاهلری وخلاط وسائره فابریقه‌لری واردر.

رامسنكه (منشی—) هندستان ادباسندن برهمنی المذهب برذات اولوب، ١١٢٨ تاریخنده یازلمش «كلشن عجائب» عنوانیله فارسی العباره برمجموعهٔ منشآتی واردر.

رامسوارام (Ramesvaram) هندستانده مدراس ایالتنك (مادوره) سنجاغنده ومادوره‌نك ١٤٨ كیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق (پلك) كورفزی داخلنده واقع همنامی اولان برآطه‌نك اوزرنده برقصبه اولوب، ٢٣٥ ی مسلم و ٤١٥ ی خرستیان اولمق اوزره، ٦١٢٠ اهالیسی واردر. خارجنده بیوك بربتخانه بولنیور. — رامسوارام آطه‌سنك شرقدن غربه اولان طولی ١٨ و عرض اعظمی ٩ كیلومتره اولوب، ٥٦١٠ ی مسلم و ١٥٩٠ ی خرستیان اولمق اوزره، ١٧ ٨٥٥ اهالیسی واردر.

رامسی (Ramsey) انكلتره‌نك هونتینغتون ایالتنده وهونتینغتونك ١٤ كیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ٤٦١٥ اهالیسی واطرافنده كوزل بغدای ویرر پك منبت اراضیسی واردر. — ینه انكلتره‌نك (مان) جزیره‌سنده و (دوغلاس) ك ٢١ كیلومتره شمال شرقیسنده دخی بو اسمله برقصبه اولوب، ٤٠٢٥ اهالیسی وخیلی تجارتی واردر.

رامشهرستان سجستانده اسكی برشهر اولوب خرابه‌لری موجود اولدیغنی اصطخری بیان ایدیور.

رامكر Ramgarh : هندستانده بو اسمله برچوق موقعلر ومعموره‌لر بولنوب، اك معروفلری راجپوتانه خطه‌سنك (شكاواتی) حكومت ممتازه‌سنده و جایپورك ١٦٠ كیلومتره شمال غربیسنده واقع برقصبه‌در، كه ٢٣٢٠ سی مسلم اولمق اوزره، ١١ ٣١٥ اهالیسی وكوزل منظره‌سی واردر.

رامكند (Ramkand) افغانستانك شرق شمالی جهتنده بولنان كافرستان خطه‌سنده برطاغ اولوب، اك یوكسك ذروه‌سنك ٤٢٣٩ متره ارتفاعی واردر.

رامكنك (Ramganga) هندستانده برنهردر، كه (كروال) طاغلرندن نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایدرك، دهلی واكره ایالتلرینی شق واروا ایله، ٤٥٠ كیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدكدن صكره، قنوجك ٩ كیلومتره شمال شرقیسنده صولدن كنك ایرماغنه دوكیلور.

رامن همداندن ٧ وبروجردون ١١ فرسخلق مسافه‌ده بركوچك قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

رامناد (Ramnad) هندستانده مدراس ایالتنك مادوره سنجاغنده ومادوره‌نك ٩٩ كیلومتره شرق جنوبیسنده وهمنامی اولان شبه جزیره‌نك مبدئنده حكومت ممتازه مركزی برقصبه اولوب، ١٦٩٥ ی مسلم اولمق اوزره، ١٠ ٥٢٠ اهالیسی، خراب برقلعه‌نك ایچنده برسرایی وبیوك بربتخانه‌سی واردر. — رامناد حكومت ممتازه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ٦٢١٦ مربع كیلومتره اولوب، ٦٠ ٤٦٥ ی مسلم اولمق اوزره، ٥٤٢ ٤٣٢ اهالیسی، دوز اراضیسی وبرچوق كوللری واردر.

رامناكر (Ramnagar) هندستانده بنارس ایالت وسنجاغنده وبنارسك ٣ كیلومتره غربنده اوله‌رق كنك ایرماغنك

ساحل یمیننده حکومت ممتازه مرکزی برقصبه اولوب، ۲۴۸۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۱۸٦۰ اهالیسی، راجه یه مخصوص سرایی ومصنع بزبخانه سی واردر. — را منا کر حکومت ممتازه سنك مساحهٔ سطحیه سی ۲۵۵۴ مربع کیلومتره اولوب، ۳۹۲۰۰۰ اهالیسی واردر.

— پنجابك لاهور خطه سنده (کوجرانواله) سنجاغنده و سنجاق مرکزینك ٤۰ کیلومتره غرب شمالیسنده دخی بو اسمله برقصبه اولوب، ۶۱۰ ٤ ی مسلم اولمق اوزره، ٦۸۳۰ اهالیسی و بیوك بر پناپری واردر. بوقصبه برعصر اول (نور محمد خان) طرفندن (رسول نکر) نامیله تأسیس اولنمشدر. — کشمیرده ونکپور ایالتنده دخی بو اسمله برر قصبه واردر.

راموس { (Ramus) فرانسه مشاهیر علما. سندن اولوب، ۱۵۱۵ تاریخنده (ورماندوآ) خطه سنك (کوت) قصبه سنده طوغمشدر. فقیر برعائله یه منسوب بولنمغله، ناواره مکتبنه خدمتجی صفتیله کیرمش؛ وکندی کندینه مطالعه ایله کافهٔ علوم و فنونی تحصیل ایده رك، او وقت تدریس اولنان فلسفه نك بك بوش اولدیغنی درك ایله، ۱۵۴۳ تاریخنده منطقه متعلق یکی برکتاب و آرسطونك مذهب فلسفیسی علیهنده بعض مطالعات نشر ایتمشیدی. آنجق بوکتابی پارلمنتو طرفندن امحا اولنه رق، کندیسی دخی آرسطویه قارشی بولنمقدن منع اولنمشدی. معهذا ایکی سنه صکره، حامیسی بولنان (لورن) قاردینالی طرفندن بوممنوعیت رفع ایله، کندیسی (پرسله) مکتبنه مأمور اولمش؛ واوراده منطق و ریاضیه درسلرینی ویرمکه باشلامشدی. بعده ۱۵۵۱ ده «فرانسه مکتبنده» فلسفه و بلاغت علملرینی تدریسه مأمور اولوب، حلقهٔ تدریسنه بك چوق طلبه اجتماع ایتمشدی. آنجق برمدت صکره پروتستان مذهبنی قبول ایله، مکتب مذکوره دهکی صنفلری شکست ایتدیکندن، مکتبدن عزل اولنه رق، فرانسه یی دخی ترك ایتمکه مجبور اولمش؛ وآلمانیاده سیاحت ایدوب، (هایدلبرغ) ده برمدت فلسفه درسنی ویرمکله مشغول اولدقدن صکره، ۱۴۷۱ ده فرانسه یه عودت ایتمکله، ۱۵۷۲ ده مشهور (سنت بارتلمی) قتل عامی صره سنده کیرمش اولدیغی (پرسله) مکتبنده قتل اولنمشدر. باشلیجه منطق، علوم ریاضیه و ادبیاتله مشغول اولوب، فنون مذکوره یه متعلق لاتین لساننده برقاچ تألیفاتی واردر.

رامه { (Rama) بوسنه ده (نرتوه) نهرینه تابع برچای اولوب، مجراسی ۵۰ کیلومتره در. وادیسی پك کوزل ومنبت اولوب، باشلیجه قتولیك اهالی ایله مسکوندر.

رامهرمز { خوزستانده مشهور برقصبه ایدی. بونده خرما و جوز و پورتقال حاصل اولدیغنی وخوزستانده بو اوچ میوه یی جامع دیگر محل بولنمدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

رامی { بحر محیط هندیده بیوك وپك منبت برجزیره اولوب، سرندیبدن بحراً اوچ کونلك مسافه ده بولندیغنی ادریس و سائر جغرافیون عرب بیان ایدیور. یاقوت حموی «معجم البلدان» نده بوجزیره نك بویی ۸۰۰ فرسخ اولدیغنی وبربرلرندن مستقل برقاچ حکمدارك تحت اداره سنده بولندیغنی بیان ایتدکدن صکره، بونك (سیلان) دینمکله معروف جزیره نك عینی اولمسی احتمالی درمیان ایدیورسه ده، سیلاندن مقصد سرندیب آطه سی ایسه، بواحتمال پك کوشك اولوب، سوماتره ویا جاوه اولمسی احتماله دها قریبدر.

رامی { (حسین بن محمد شرف) ۸۳۱ ده (ابو الفتح اویس بهادر) نامنه یازلمش اولان فارسی العباره «انیس العشاق» کتابنك مؤلفیدر.

رامی { (شرف الدین) ایران شعرا سندن اولوب، تبریزلیدر. شاه منصور زماننده ملك الشعراء عراق ایدی. دیوانی مشهور اولوب، «حدائق الحقایق» عنوانیله شعره متعلق برتألیفی دخی واردر. آنفاً ذکر اولنان «انیس العشاق» صاحبی (شرف رامی) ایله براولمسی دخی محتملدر. شوقطعه جملهٔ اشعارندن اولوب، ممدوحلرندن (خواجه فخر الدین الماستری) نامی اخراج اولنمق اوزره سویلنمشدر:

خوارست جهان پیش نوالت یکسر
فخر است زالقاب تو دیغرا وخطر
توکان محامدی واز فرط کهر
زالماس ضمیرت سپرت شد خنجر

رامی { ایران شعراسندن اولوب، یزدیدر. اسمی (قلی) اولوب، بربرلکله مشغول ایدی. شو بیت اونکدر :

شنیدم که دوشینه در بزم غیر
می لعل از جام زر خورده‌ٔ

رامیر { (Ramire) اسپانیاده حکومت سورن غوت حکمدارلرندن برقاچ کشینك اسمیدر :

برنجیسی (برمود) ك اوغلی وایکنجی آلفونسك عمیجه زاده‌سی اولوب، ۸۳۵ تاریخ میلادیسنده مذکور آلفونس طرفندن اداره‌ٔ امور دولته نصب اولنمش؛ و ۸۴۲ دن ۸۵۰ تاریخنه‌دك آلفونسك نامنه (اوویدو)ده حکومت سورمش؛ و(لوغرونو)ده اهل اسلامله محاربه ایتمش ایدی.

— ایکنجیسی ایکنجی (اوردونیو) نك اوغلی اولوب، برادری دردنجی آلفونسك فراغتی اوزرینه ۹۲۷ده (لیون) قرالی اولمش؛ واقرباسندن کندیسنه عصیان ایدن بعض اشخاصی مغلوب ایدوب، کوزلرینه میل چکدکدن صکره، اهل اسلامله برچوق محاربه‌لر ایدوب، مادریدی ضبط ایتمش ایدی. قشتاله قونتلرینی حکمنه رام ایتمشدی. ۹۵۰ تاریخنه‌دك حکم سورمشدر.

— اوچنجیسی ۹۶۷ دن ۹۸۲ تاریخنه‌دك حکم سوروب، قعودنده صبی بولنمش؛ وحکمی الینه آلدیغنده تبعه‌سنی دلکیر ایتمش؛ وعمیجه زاده‌سی ایکنجی (برمود) له محاربه ایدوب، ملکنك برمقدارینی بوکا ترك ایتمکه مجبور اولمش ایدی.

— دردنجیسی آراغون قرالی اولوب، ناواره حکمداری اوچنجی سانکه‌نك اوغلیدر. ۱۰۳۵ دن ۱۰۶۳ تاریخنه‌دك حکم سورمش، واندلس اهل اسلامیله ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمشدر. — بونك تورونی اولان دیکر بر (رامیر) بر مناسترده کشیش اولدیغی حالده، ۱۱۳۴ ده تخته اقعاد اولنمش؛ ۱۱۳۷ ده برازدواج خفیدن متولده قیزی (پترونیله) نامنه فراغ ایدوب، مناسترینه چکلمش ایدی.

رامیسرام { (Ramisseram) [«رامسوارام» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رامی محمد پاشا { مسند صدارت عظمایه کچمش وزرادن اولوب، ایوبلیدر. برمقدار تحصیل علم ایتدکدن صکره، شاعر شهیر نابی افندی‌یه انتسابله، مشارالیهدن شعر وادب اوکرنمش؛ وبونك وساطتیله داماد مصاحب پاشایه انتساب ایتمش؛ وکیده‌رك دیوان افندیسی اولمش ایدی. نابی افندی رفاقتنده حج شریفه کیدوب، عودتنده دیوان همایونه کیرمش؛ وآز زمان ظرفنده بکلکجی اولمش؛ و۶ سنه بومنصبده قالدقدن صکره، ۱۱۰۷ تاریخنده رئیس الکتاب اولمش؛ وبرسنه صکره عزل اولنمش ایسه‌ده، ۱۱۰۹ ده عمیجه‌زاده حسین پاشانك زمان صدارتنده شیخ الاسلام فیض الله افندینك دلالتیله ثانیاً رئیس الکتاب اولوب، صدر مشارالیه طرفندن اداره‌ٔ امور دولت صاحب ترجمه‌نك ید اقتدارینه ترك اولنمش؛ وآوستریا ایله عقد مصالحه‌یه مأمور اولوب، موفق اولمش ایدی. ۱۱۱۴ تاریخنده رتبه‌ٔ وزارتله قدری اعلا، ومتعاقباً مهر صدارت کندیسنه تودیع اولنه‌رق، اوچ آی قدر بو مقامده قالدقدن صکره، ظهور ایدن وقوعات صره‌سنده ۱۱۱۵ ده عزل اولنه‌رق، قبریس وبعده مصر والیلکنه نصب اولنمش؛ ومصرده بر بچق سنه والیلك ایتدکدن صکره، اهالینك غلوی اوزرینه، عزل وردوسه نفی اولنه‌رق، ۱۱۲۰ ده اوراده وفات ایتمشدر. امور سیاسیه‌یه متعلق بعض محررات ومنشآتیله برخیلی اشعاری واردر.

رامین { «رامین وویسه» اسمیله مشهور وبعض شعرای ایران طرفندن سلك نظمه چکلمش بر حکایه‌نك شخص موهومی اولوب، ویسه اسمنده‌کی معشوقه‌سنه اولان علاقه‌سیله مشهوردر.

ران { کتب عربیه‌ده مذکور برقصبه اولوب، مراغه ایله زنجان آره‌سنده بولندیغی بیان اولنیورسه‌ده، یاقوت حموی (اران) ایله (ران) بر اولدیغنی التزام ایدیور.

رانپور { (Ranpour) هندستانده بو اسمله ایکی قصبه واردر :

بری کجرات خطه‌سنك احمد آباد سنجاغنده واحمد آبادك ۱۱۸ کیلومتره جنوب غربیسنده واقع اولوب، ۵۷۲۵ اهالیسی، دمیر یولی وبرقلعه‌سی واردر.

— دیکری بنکاله خطه‌سنك (اوریسا) ایالتنده

و (کنك) ك ۷۱ کیلومتره جنوب غربیسنده واقع اولوب، برکوچك حکومت ممتازه‌نك مرکزیدر. ۳۵۰۰ اهالیسی وراجه‌سنه مخصوص برسرایی واردر. — رانپور حکومت ممتازه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۲۷ مربع کیلومتره اولوب، ۳۶۳۵۰ اهالیسی واردر.

رانتاو (Rantaou) سوماتره جزیره‌سنك ساحل شرقیسی قارشیسنده وملاقه بوغازنده برآطه اولوب، طولی ۷۰ وعرض وسطیسی ۱۵ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳۳۲ مربع کیلومتره اولوب، آنجق اراضیسی آلچق و قامشلق اولدیغندن، اهالئ دائمه‌سی یوقدر.

رانچی (Rantchi) هندستانك بنکاله خطه‌سنده وکلکته‌نك ۳۲۶ کیلومتره غرب شمالیسنده (چوته نکپور) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۳۹۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۸٤٤۰ اهالیسی، واطرافنده سبزه ومیوه وچیچك باغچه‌لری واردر. کلکته‌دن (اله آباد) ه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده واقعدر.

رانداچو (Randazzo) سجلیه‌ده قاتانیه ایالتنك (آچیرآله) قضاسنده وآچیرآله‌نك ۳٤ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (القنطره) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ۱۰۲۱۰ اهالیسی وشراب، زیتون یاغی و پینیر تجارتی واردر. اسکی برقصبه اولوب، برخراب سوریله بعض ابنیهٔ عتیقه‌سی باقیدر.

راندبرغ (Randberg) آفریقای جنوبینك (ترانسوال) متحرنده برطاغدر، که دکیزدن ۱۸۰ الی ۲۵۰ کیلومتره‌لك مسافه‌ده ساحله متوازیاً ممتد اولوب، اك یوکسك ذروه‌سنك ۲۱۸۸ متره ارتفاعی واردر.

راندر (Rander) هندستانده کجرات ایالتنك (سوراته) سنجاغنده وسوراته شهرینك قارشیسنده اوله‌رق (تپتی) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ۳٤٦۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۹٤۱۵ اهالیسی واردر. سوراته شهرینه برکوپری ایله مربوطدر.

راندرس (Randers) دانیمارقه‌ده (یوتلاند) خطه‌سنك (آرهوس) قضاسنده وآرهوسك ۳۶ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (غودنآ) نهری اوزرنده واقع بر قصبه اولوب، ۱۳۰٤۵۵ اهالیسی و برچوق فابریقه‌لری واردر. کوچك کیلر نهر مذکوردن قصبه‌یه قدر چیقارلر.

راندسفیورد (Randsfiord) نوروچك قسم جنوبیسنده واقع (هامار) ایالتنده برکول اولوب، بویی ۷۰ واکی ۲ ایله ٤ کیلومتره آره‌سنده‌در.

رانسه (Rance) فرانسه‌ده بواسمله ایکی نهر اولوب، بری (برتانیه) خطه‌سنده ۱۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور؛ ودیکری آویرون ایالتنده ۶۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (تارن) ایرماغنه منصب اولور.

رانغون (Rangoun) یاخود رنکون هند چینیسنده انکلتره‌نك تحت اداره‌سنده بولنان آشاغی (برمان) ك مرکزی برشهر اولوب، همنامی اولان ایرماغك ساحل یسارنده، کلکته‌نك ۱۰٤۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده و ۱۶°٤۶′٤″ عرض‌شمالی ایله ۹۳°۵۳′۱۵″ طول شرقیده واقعدر. قارشیسنده بولنان (داله) قصبه‌سیله برابر ۱۳٤۱۷۵ اهالیسی، واسع سوقاقلری، مشهور وجسیم بر بتخانه‌سی، متعدد مکتبلری، نباتات باغچه‌سی، تیمارخانه‌سی، خسته‌خانه‌سی ومصنع بعض ابنیهٔ میریه‌سی واردر. ساحل بحردن ٤۰ کیلومتره ایچریده ایسه‌ده، سفائن نهرده شهره قدر ایشلیه‌بیلدیکندن، اسکله‌در، و پك ایشلك تجارتی واردر.

رانقاغوا (Rancagua) آمریقای جنوبیده شیلینك وسطلرنده و (سانتیاغو) نك ۷۰ کیلومتره جنوبنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ٤٠٨۱۵ اهالیسی، دمیر یولی و اطرافنده پك منبت براووه‌سی واردر.

رانکه (Ranke) آلمانیا مشاهیرمورخیننندن اولوب، ۱۷۹۵ تاریخنده طوغمشدر. تاریخه متعلق ۳۶ جلددن عبارت تألیفاتی اولوب، علی‌الخصوص آلمانیانك تاریخنی ضبط وتحریرده پك چوق خدمتی کورلمشدر.

رانئبورغ (Ranenbourg) روسیه‌نك (ریازان) ایالتنده و ریازانك

۱۵۱ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۴۳۰۰ اهالیسی، حبوبات وحیوانات تجارتی وکورك، چیغاره وسائره فابریقه‌لری واردر.

رانیبنور { (Ranibennour) هندستانده بمبای اداره‌سنه تابع (دکن) ایا- لتنك (دروار) سنجاغنده ودروارك ۱۱۲ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ۱۸۰۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۰۲۰۰ اهالیسی، ایپك وپاموق منسوجاتی وکلیتلی پاموق تجارتی واردر.

رانیپور { (Ranipour) بو اسمله هندستا- نده اوچ قصبه بولنیور:

برنجیسی سند خطه‌سنده واقع (خیرپور) حکو- مت ممتازه‌سنده وخیرپورك ۴۰ کیلومتره جنوب غربیسنده واقع اولوب، همان جمله‌سی مسلم اولمق اوزره، ۶۳۱۰ اهالیسی وپاموق منسوجاتی واردر.

— ایکنجیسی (جانسی) ایالتنده و جانسینك ۵۸ کیلومتره شرق جنوبیسنده واقع اولوب، ۴۰۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۶۸۵۰ اهالیسی وخیلی تجارتی واودر.

— اوچنجیسی بهار خطه‌سنك پاتنه ایالتنده واقع‌اولوب، (رانیپور تنکراهی) دینمکله دیکرلرندن تفریق اولنور. ۶۲۰۰ اهالیسی واردر.

رانیخت { (Ranikhet) هندستانك قسم شمالیسنده واقع (کومائون) ایا- لتنك (آلموره) سنجاغنده وآلموره‌نك ۲۴ کیلومتره غرب شمالیسنده برقصبه اولوب، ۱۲۹۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۶۶۴۰ اهالیسی واردر. موقعی مرتفع و هواسی کوزل اولمغله، انکلیز حکومتی طرفندن تبدیل هوایه محتاج افراد عسکریه اورایه سوق واقامه اولنور.

رانیکنج { (Ranigandj) بو اسمله هند- ستانده ایکی قصبه واردر:

برنجیسی بنکاله خطه‌سنك (بردوان) ایالتنده و بردوانك ۸۷ کیلومتره غرب شمالیسنده وکلکته‌دن اله آباده‌کیدن دمیریول خطی اوزرنده واقع اولوب، ۱۸۳۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۰۷۹۰ اهالیسی واطرافنده‌کلیتلی کمور معدنلری واردر.

— ایکنجیسی بهار خطه‌سنك (بهاکلپور) ایا- لتنده واقع اولوب، ۲۰۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۵۹۸۰ اهالیسی واردر.

رانیه { (Rania) هندستانك پنجاب خطه- سنده حصار ایالتنك (سیرسا) سنجا- غنده و سیرسانك ۲۰ کیلومترو غربنده برقصبه او- لوب، ۳۲۵۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۴۶۲۵ اها- لیسی واردر.

راؤ { (Raou) بحر محیط هندیده واقع ملوك جزایرندن برکوچك جزیره اولوب، (موروتای) آطه‌سنك شرق طرفنده وموروتای بو- غازی داخلنده‌در. شمالدن جنوبه ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۶۴ مربع کیلومتره‌در.

راوال پیندی { (Raval Pindi) هند- ستانك پنجاب خطه‌سنده ولاهورك ۲۵۳ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق لاهوردن پیشاوره کیدن دمیریول خطی اوزرنده همنامی اولان ایالتك مرکزی برشهر اولوب، ۲۶۷۵۸ اهالیسی، خسته‌خانه‌سی، مسکینخانه‌سی، بیوك برسرایی وعمومی بر باغچه‌سی واردر.

راوال پیندی { (Raval Pindi) هند- ستانده پنجاب خطه‌سنك شمال غربی قسمنده برایالت اولوب، '۳۲ °۲۱ ایله '۵ °۲۴ عرض شمالی و '۱۷ °۶۹ ایله '۱۱ °۷۲ طول شرقی آره‌لرنده واقعدر. طول اعظمی ۳۱۵ و عرض اعظمی ۲۴۰ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۹۹۷۴ مربع کیلومتره و اهالیسی ۲۵۲۰۵۰۸ نفوسدن عبارتدر. شرقاً کشمیر خطه‌سیله، شمالاً پیشاور، غرباً (درجات)، جنوباً دخی لاهور و ملتان ایالتلریله محدوددر. اراضیسی مرتفع اولوب (سند) ایرماغی وادیسنده بولنمغله، میاه جاریه‌سی نهر مذکوره دوکیلور. بعض انهاری سیر سفائنه صالحدر. ایالتك حدودلرنده برطاقم طاغلر ممتد اولوب، سائر طرفلری مرتفع بایرلردن و بعض اووه‌لردن عبارت اوله‌رق، اکثر طرفلری قوملق وغیر منبتدر. هواسی دخی محلنه ومواقعك ارتفاعنه‌کوره مختلف اولوب، اکثر طرفلرنده یازین نه قدر صیجاق ایسه قیشین اوقدر صوئوق اولور. معادنی چوق اولوب، مرمر، آلچی، کمور، پترول، طوز وسائره چیقاریلیر. اورمانلری چوقجه اولوب،

چام و میشـه ایله سائر انواع اشجار بولنور . انهارك صولری سق اراضیده قوللانیله‌رق، خیلی محصولات آلنیر . محصولاتنـك باشلیجه‌لری بغـدای ، آرپه، داری، مصر، پرنج، توتون، شکرقامشی، بقله و ساـ ئره‌دن عبارتدر . صنایع محلیه یوك وپاموقدن منسوـ جات مختلفـه ایله طوپراقدن و باقیردن آوانیٔ متنوعه اعمالندن عبارت اولوب، بعض کوزل کلیم و سجادهـ لرله شاللر دخی یاپیلیر . اهالیسـنك یوزده ٨٧ سی مسلم اولوب، قصوری برهمنی ، آتشـپرست، سیخ وخرستیان مذهبلرینه تابعدر .

راوتنستال { (Rawtinstal) انکلتره‌نك (لانقاستر) ایالتنده ومانچسترك ٢٤ کیلومتره شمال غربیسـنده بر قصـبه اولوب ، ١٢٥٧٠ اهـالیسی و یوك و پاموقدن منسـوجات فابریقه‌لری واردر . یکی بر قصبه اولوب، کیتـدکجه کسب توسع ایتمـکده‌در.

راور { (Raver) هندسـتانده بمبای ایالتنده وبمبایدن اله آباده کیدن دمیر یول خطی اوزرنده بر قصـبه اولوب، ٧٤٨٠ اهـالیسی وصیرمه‌لی قماشلر دستکاهلری واردر. — بو اسمله سـندده بیوك بر شهر اولوب، محمد بن قاسم ثقفینك فتوحندن اولدیغی «مجمع البلدان» ده مذکوردر . بونك عینی اولسـه کرکدر. غور جهتنده یعنی افغاـ نستان ایله هندستان آره‌سـنده بر یر اولدیغی دخی مرویدر.

راؤل { (Raoul) بو اسمله بحر محیط کبیرده ایکی آطه واردر: بری (یکی زلانده)یه ملحق اولوب، ″٤٥ ′١٥ °٢٩ عرض جنـوبیده واقعدر. مسـاحهٔ سطحیه‌سی ٤٠ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولوب، طـاغاق واورمانلرله مسـتوردر . طوپراغی منبت ایسـه‌ده، یالکز بر قریه‌سی واردر . اورته‌سنده سونمش بر برکان آغزی بولنیور. انکلیز حکومتی بوآطـه‌ده فرطونه‌یه طوتیلانلر ایچـون بر ارزاق انباری یاپمشـدر. — دیکری (بیسمارق) جزایرندن اولوب، ١٤٠ مربع کیلومتره‌لك مسـاحهٔ سطحیه‌سی واردر.

راومارش { (Rawmarsh) انکلتره‌نك یورق ایالتنده و(روترهام)ك ٣ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ١٠١٨٠

اهـالیسی، کور معدنی، دمیر خانه‌لری وپورسـلن فابریقه‌لری واردر.

راون { بلخك شرق طرفنده طخارستانه ملحق بر قصبه ایدی.

راؤن { (Raoun) جاوه جزیره‌سـنك شرق جهتنـده بر برکان اولوب ، ٣٣٣٠ متره ارتفاعی واردر.

راوند { اصفهان ایله کاشان آره‌سنده برقصبه اولوب، مشاهیرعلمادن برچوق‌ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

راوندان { حلب قربنده متین برقلعه واشجاـ ری چـوق بر ناحیـه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

راوندی { (احمد بن یحیی بن اسحق) مشاهیر علمادن‌اولوب، اعتقادسزلغی سببیله (زندیق) لقبیله شهرت بولمشـدر. اکثر تألیفاتنـده عقائد اسلامیه‌یه مغایر صورتده ادارهٔ لسان ایتمشدر. باشلیجه تألیفـاتی : « نصیب الذهب » ، « اللامع » ، « الفرید »، «کتاب‌الزمرد » وسائره‌در. مقتدی‌باللهك زماننده ٢٩٣ تاریخنده وفات ایتمشدر. تناسخه قائل اولوب، افکار باطله‌سنی خراسان جهتنده نشر ایتمکه چالیشمشدر.

راونسبورغ { (Ravensburg) آلمانیاده (وورتمبرغ)ك دانوب (یعنی طونه) ایالتنده (اولم) قضاسنه ملحق و(اولم)ك ٧٥ کیلومتره جنوب غربیسـنده اوله‌رق (قونستانسـه) کولنـه دوکیلان (سـلنیسن) چایی اوزرنده بر قصبه اولوب، ١١٤٨٥ اهالیسی، داخلی‌مکتب‌اعدادیسی، خسته‌خانه‌سی وبر چوق فابریقه‌لری واردر.

راونستورپه { (Ravenstorpe) انکلتره‌نك (یورق)ایالتنده(دوسبوری) قربنده و(هالیفاقس) دن (واکفیلد) ه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، ٤٢٦٥اهالیسی واردر.

راونه { (Ravenne) ایتالیانك (امیلیه) خطهـ سنده همنامی اولان ایالتك مرکزی بر قصبه اولوب، (بولونیه) نك ٦٧ کیلومتره شرق جنوبیسنده وآدریاتیق دکیزی ساحلندن ١٠ کیلوـ متره‌لك مسـافه‌ده واقعدر. بحر مذکورله صنعی بر

جدول واسطه‌سیله اختلاطی واردر. بر ایکی دمیر یول خطنك نقطهٔ تقاطع وتشعبنده واقع اولوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی، ایپك فابریقه‌لری و خیلی ایشلك تجارتی واردر. قرون وسطاده پك معمور اولوب، تاریخجه اهمیتی اولدیغی حالده، بعده تدنی ایدوب، شمدیکی حالده پك کریده بولنیور. — راونه ایالتی شمالاً (فراره)، غرباً (بولونیه)، جنوباً (فلورانسه) و (قورلی) ایالتلریله، شرقاً دخی آدریاتیق دکیزیله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٢١٣٤ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٢٥ ٧٦٤ نفوسدن عبارتدر. ٣ قضایه منقسم اولوب، ٢١ ناحیه‌یی حاویدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله کتن، کنویر، ایپك، زیتون یاغی، شراب وسائره‌دن عبارتدر.

راونه (Ravenna) ممالك مجتمعه‌نك (اوهیو) جهوریتنده و(قولومبوس)ك ٢٠٧ کیلومتره شمال شرقیسنده کوزل بر قصبه اولوب، ٤٢٢٥ اهالیسی، حبوبات، یاغ و پیاغی تجارتی و بر خیلی فابریقه‌سی واردر.

راوه (Rava) لهستانك (پیوترقوف) ایالتنده و پیوترقوفك ٥٧ کیلومتره شمال شرقیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٦٥٦٠ اهالیسی وچوخه، بیره وطوغله فابریقه‌لری واردر.

راوه روسقه (Rawa Ruska) آوستریاده غالیچیا خطه‌سنك (زولکیف) ایالتنده و زولکیفك ٣٢ کیلومتره غرب شمالیسنده بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی واردر.

راوی (Ravi) هندستانده (پنجاب) خطه‌سنه بونامی ویرن و (سند) ایرماغنی تشکیل ایدن بش نهرك بری اولوب، (هیمالایه) جبال مرتفعه‌سنك غربی اتکلرندن و ٤٨٨٠ متره ارتفاعی اولان برمحلدن نبعانله، غرب شمالیه طوغری آقه‌رق، ٧٧٠ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، سند ایرماغنه تابع (چیناب) نهرینه دوکیلور.

راوی (Ravi) بورنئو جزیره‌سنك جنوب شرق جهتنده و (بانجرماسینغ)ك ١٩٠ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه‌در.

راوی (فخر الدین محمد بن عمر) مفسریندن اولوب، «اسرار التنزیل» عنوانلی تفسیرك صاحبیدر. ٩٠٦ تاریخنده وفات ایتمشدر.

راویچ (Rawicz) پروسیه‌نك (پوزن) ایالتنده و پوزنك ٩٠ کیلومتره جنوبنده برقصبه اولوب، ١٢٩٢٠ اهالیسی وتوتون وچیغاره ایله سائر مواد متنوعه فابریقه‌لری واردر.

راها (Raha) سودان وسطیك (غاندو) مملکتنده ١٢° ٦′ عرض شمالی ایله ١° ٤٣′ طول شرقیده و (نیجر) ایرماغنه تابع (سوقوتو) نهرینه دوکیلن (غولبی نکیندی) چایی اوزرنده بر قصبه‌در. مذکور چای قصبه‌نك اوکنده ٤٠ متره کنیش و ٦ متره درینددر.

راهاد (Râhad) ونام دیکرله (ابواهراز) سودان شرقیده نیلی ترکیب ایدن ایکی قولدن (بحر الازرق)ه تابع بر نهر اولوب، حبش طاغلرندن نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، خط مستقیم اوزره ٤٠٠ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، خرطومك ٢٠٣ کیلومتره جنوب شرقیسنده بحر ازرقه دوکیلور.

راهب ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

بری اصفهانلی اولوب، هندستانه برسیاحت دخی ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

چنان مکن که زخاکم غبار برخیزد
مباد پرده ام از روی کار برخیزد

— ایکنجیسی کیلانلی ایدی. شو بیت اونکدر:

چو نخل بی براکر فیض من بکس نرسد
برای سوختن آخر بکار می آیم

راهنك (Raheng) سیامده (بانغوق)ك ٣٧٥ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ٩٠٠٠ و بر روایتده ٢٠٠٠٠ اهالیسی واردر. اطرافی پك منبت ومحصولدار اولمغله، ساحله قدر بر دمیر یولی اولسه، تجارتجه پك چوق ترقی ایده بیلیر.

راهوای (Rahway) ممالك مجتمعه نك (نیویرس) جمهوریتنده و (ترنتون)ك ٦٠ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٦٤٥٥ اهالیسی وآرابه ایله مطبعه ماکینه‌سی وبویالی کاغد فابریقه‌لری واردر.

راهوری { (Rahouri) هندستانده دکن ایالتنك (احمد نکر) سنجاغنده
واحمد نکرك ٣٦ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق بمبایدن اله آباده کیدن دمیر یولیله بمبایدن مدراسه کیدن خطك محل تشعبنده واقع بر قصبه اولوب، ٣٠٠ ٤ اهالیسی واردر.

راهون { (Rahôn) هندستانده پنجاب خطه‌سنك (جلندر) ایالتنده و جلندرك
٦٢ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٥٦٨٠ ی مسلم اولمق اوزره، ١١ ٧٤٠ اهالیسی واردر.

راياتيا { (Raïatea) بحر محیط کبیرده فرانسه مستملکاتندن بولنان « شرکت آطه‌لرندن » اولوب، (تاییتی) نك ٢٠٠ کیلومتره غرب شمالیسنده، ″٤٤ ′٤٣ °١٦ عرض جنوبی ایله ″٣ ′٤٦ °١٥٥ طول غربیده واقعدر. شمالدن جنوبه بویی ٢٠ کیلومتره وعرض اعظمی دخی او قدر اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٩٤ مربع کیلومتره‌در. اراضیسی طاغلق اولوب، شمال جهتی بر طاقم چالیلرله مستورایسه‌ده، جهت جنوبیه‌سی وعلی الخصوص وادیلری پك یوکسك و بول نباتاتله مستوردر. اهالیسی ١٤٠٠ کشیدن عبارت اولوب، تاییتی اهالیسیله همجنس وصورتا پروتستان مذهبیله متدیندرلر. وقتیله یانده‌کی (تهائیا) جزیره‌سیله برابر برقادینك تحت اداره‌سنده اولوب، مذهبجه بتون او جهت جزایرینك مرکزی ایدی. مشهور قپودان (قوق) طرفندن کشف اولنه‌رق، سیاحتنامه‌سنده (اولیتیا) اسمیله مذکوردر.

راياچوتی { (Rayatchoti) هندستانده مدراس ایالتنك قاداپاه (یاخود کداپاه) سنجاغنده وسنجاق مرکزینك ٥٠ کیلومتره جنوبنده بر قصبه اولوب، ١٧٣٠ ی مسلم اولمق اوزره، ٤٣٧٠ اهالیسی، چیوید، باصمه و خالی کارخانه‌لری ومشهور بر بتخانه‌سی واردر.

رايان { (Rayan) هندستانده (راجپوتانه) خطه‌سنك (جودپور) حکومت ممتازه‌سنده وجودپورك ١٢٦ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ٥٦٥٠ اهالیسی وبر مرتفع قلعه‌سی واردر.

رای بارلی { (Raï Bareli) هندستانك (اود) خطه‌سنده ولکهنونك
٧٤ کیلومتره جنوب شرقیسنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ٥٤٥٠ سی مسلم اولمق اوزره، ١٦ ٢٧٠ اهالیسی، بری کعبهٔ مکرمه نك رسمنده اولمق اوزره، درت مصنع جامع شریفی، ابراهیم شاه شرق طرفندن تأسیس اولنمش متین بر قلعه‌سی وکوزل بر کوپریسی واردر.

رايپور { (Raïpour) هندستانك ایالات مرکزیه‌سندن (چاتیسکر) ایالتنده
ونکپورك ٢٦٣ کیلومتره شرقنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ٤٤٠٠ ی مسلم اولمق اوزره، ٢٤ ٩٥٠ اهالیسی ومتین برقلعه‌سی واردر.

رايخنای { (Reichenau) باده بیوك دوقه‌لغنك قونستانسه ایالتنه ملحق
اولمق اوزره، قونستانسه کولی ایچنده بر آطه اولوب، طولی ٧ وعرض اعظمی ٣ کیلومتره‌در. ١ ٤٨٠ اهالیسی، خیلی حیواناتی ومشهور شرابی واردر.

— بوا‌سمله چهستانك (کوتیغراج) ایالتنده وکوتیغراجك ٣١ کیلومتره شرق جنوبیسنده دخی برقصبه اولوب، ٣٩٧٠ اهالیسی واردر.

رايخنباخ { (Reichenbach) پروسیه‌نك (سیلزیا) ایالتنده (برسلاو) قضاسنده وبرسلاوك ٥٠ کیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ٧٣٧٠ اهالیسی وایپلیك و بز فابریقه‌لری واردر. بر چوق وقوعات سیاسیه‌نك محل جریانی اولوب، ١٧٩٠ تاریخ میلادیسنده دول غربیه آره‌سنده دولت عثمانیه‌نك تمامیت ملکیه‌سی تأمین ایدن معاهده دخی بوقصبه‌ده تشکل ایدن قونغره طرفندن عقد اولنمشدر.

— بوا‌سمله اسویچره‌نك (برنه) ناحیه‌سنده (آر) نهرینه تابع بر چای دخی اولوب، ٩٠ متره ارتفاعی اولان برکوزل شلاله‌سیله مشهوردر.

رايخنبرغ { (Reichenberg) آوستریاده چهستانك (بونزلاو) سنجاغنده،
بونزلاوك ٤١ کیلومتره شمالنده و پراغه‌نك ٨٨ کیلومتره شمال شرقیسنده برشهر اولوب، ٩٠ ٢٨

اهالیسی، یوك و پاموقدن منسوجات متنوعه‌سی، بویاخانه‌لری، صو ماکینه‌سی فابریقه‌لری، صنایع موزه‌سی وایشلك تجارتی واردر. صنایعجه چهستانك ایکنجی شهریدر.

رایخنتال { (Reichenthall) باویره‌نك یوقاری باویره ایالتنده (برختسقادن) قضاسنده و مرکز قضانك ۱٤ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ۳٤۳٥ اهالیسی، کلیتلی طوز معدنلری، جوارنده میاه معدنیه‌سی، دمیرخانه‌لری وحرازلری واردر.

رایدك { (Raïdek) بنکاله کورفزینه دوکیلن (براهماپوتره) ایرماغنه تابع برنهر اولوب، تیبتك (چانغ) ایالتنده (چین چو) اسمیله نبعانله، جنوب شرقیه طوغری آقه‌رق، وهیمالایه سلسلهٔ جبالنك شرق جهتنده‌کی بربوغازندن کچه‌رك، ۳۰۰ ویا ۳۲٥ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، مذکور ایرماغه دوکیلور.

رایسکه { (Reiske) مشاهیر مستشرقیندن اولوب، ۱۷۱٦ تاریخ میلادیسنده ساقسه‌نك (زوربیغ) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۷۷٤ ده وفات ایتمشدر. لیپسیقده فلسفه ولسان عربی معلمی اولوب، مقامات حریری ایله تاریخ ابی الفدا ومعلقات سبعه وسائر برچوق کتب عربیه‌یی طبع و نشر، وابو الفدا تاریخنی لاتین لسانه ترجمه ایله، عربلرك مکمل برتاریخنی یازمشدر. یونان قدیم ولاتین لسانلرندن دخی بعض آثار ترجمه ومتنلرینی نشر ایتمشدر. زوجه‌سی دخی یونان قدیم ولاتین ادبیاتنه آشنا اولمغله، بوکی نشریاتده کندیسنه یاردیم ایتمش؛ و ناتمام براقدیغی بعض تألیفاتی کندیسندن صکره اتمام ایلمشدر.

رایچور { (Raïtchor) هندستانك دکن خطه‌سنده واقع نظام حکومت اسلامیه‌سنده وحیدرآبادك ۱۷۲ کیلومتره جنوب غربیسنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ۱٥۳۹۰ اهالیسی، متین قلعه‌سی وکنیش سوقاقلری واردر. بهمنی و بعده شاهی سلاله‌لرینك پایتختی بولنمشدر.

رائطه { صحابیاتدن درت خاتونك اسمیدر: برنجیسی (رائطه بنت الحارث) حارث بن خالد بن صخرك زوجه‌سی اولوب، زوجیله برابر حبشه هجرت ایتمشیدی. — ایکنجیسی (رائطه بنت حیان بن عمیر) هوازن محاربه‌سنده سبی اولنانلردن اولوب، جانب حضرت نبویدن حضرت علی (رضه) ه هبه بیورلمش، وحضرت مشاراليه طرفندن کندیسنه برمقدار قرآن کریم تعلیم ایدلمش ایدی. — اوچنجیسی (رائطه بنت سفیان بن الحارث الخزاعیه) قدامه بن نطعونك زوجه‌سی اولوب، قیزی عائشه ایله برابر طائفهٔ نسانك حضرت رسول الله (صلعم) افندمزه ایتدکاری بیعتده حاضر بولنمشدر. — دردنجیسی ابن مسعودك زوجه‌سی (رائطه بنت عبدالله) در. برنجیسیله دردنجیسنك (ریطه) تسمیه اولندقلری دخی مرویدر.

رائف { (ملاجق زاده محمد — افندی) متأخرین علما وشعراء عثمانیه‌دن اولوب، برمدت روم ایلی قاضیعسکری قساملغنده بولندقدن صکره، ۱۲۳۹ تاریخنده یکیشهرفنار ملاسی ایکن، اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

صونر فتاده‌یه توروز وصل ایرشدی دیو
دهانی حقهٔ شکر نوالهٔ کلرنك

رائف اسماعیل پاشا { وزرادن اولوب، بلغراد محافظی ملاطیه‌لی ابراهیم پاشانك اوغلیدر. ۱۱۸۸ ده رئیس الکتاب، بعده برمدت منفی بولنمش؛ وصکره رتبهٔ وزارته نائل اولوب، بربرینی متعاقب مصر وقونیه وموره والیسی اولمش؛ ونهایت بلغراد محافظی اولوب، ۱۱۹۹ ده کندیسنه روم ایلی ایالتی توجیهی مصمم ایکن، خلیل پاشانك جنحه‌سنه اشتراکی اولمق بهتانیله عزل، واثنای راهده پتریجده اعدام اولنمشدر. شیخ الاسلام عارف حکمت بکك بیوك پدریدر.

رائق { «تذکرهٔ رائق» عنوانیله برتذکرة الشعرانك صاحبیدر، که کتاب مذکور ۱۲٥۸ تاریخنده هندستانده کرناتیك نوابی بولنان سراج الدوله محمد کاوس خان طرفندن اختصار اولنمشدر.

رایکوت { (Raïkot) هندستانده پنجاب خطه‌سنك (امباله) ایالتنده، (لودیانه) سنجاغنده و لودیانه‌نك ٤۲ کیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ٥۲۸۰ ی مسلم

اولمق اوزره، ۹۲۲۰ اهالیسی، سوری، بیوك بر سرایی وسائر كوزل ابنیه‌سی واردر .

رایموند { سنت — (St Raymond) بو اسمله قتولیكلرك ایكی عزیزی اولوب، برنجیسی اسپانیالی بر راهب اولدیغی حالده، ۱۱٤۷ تاریخنده (قالاتراوه) قصبه‌سنی مدافعه، و قلاتراوه طریقت رهبانیه‌سنی تأسیس ایتمشدر . — ایكنجیسی (دومینیكن) طریق رهبانه منسوب اولوب، (مرسی) طریقنی تأسیس‌ایتمش؛ وقتالونیه ایله فرانسه‌نك جهت جنوبیه‌سنه انكیزیسیون محاكم ملعنت‌كارانه‌سنك ادخال وتأسیسنه سبب اولمشدر. ۱۲۷۵ تاریخ میلادیسنده ۱۰۰ یاشنده وفات ایتمشدر . كانون ثانینك ۲۵ نده یورطیسی اجرا ایدرلر .

راینهولد { (Reinhold) آلمانیا متأخرین حكماسندن اولوب، ۱۷۵۸ ده ویانه‌ده طوغمش، و ۱۸۲۳ ده وفات ایتمشدر. ابتدا جزویتلر مكتبنه ادخال اولنمش ایسه‌ده، بونلرك افكارینی بكنمیوب، فرار ایتمش؛ و لیپسیغ وینا وسائر شهرلرده تحصیل علومه دوامله، (قانت)ك فلسفه‌سنده‌كی نقائصی درك ایده‌رك، بونلرك تصحیح واكمالی، ومتقدمین حكمانك آراء مختلفه‌سی بیننده‌كی مباینتك اكثریا تعبیرات واصطلاحاتدن تولد ایلدیكنی اثبات ایتمك اوزره، برقاچ كتاب یازمش؛ و برچوق تعریضاته اوغرامش ایدی .

رائول { (Raoul) بورغونیه دوقه‌سی اولوب، « ساده » شارلك سقوطندن صكره فرانسه تختنه چكمش اولان فرانسه دوقه‌سی روبرتك دامادی ایدی . كندیسی دخی ۹۲۳ تاریخ میلادیسنده، قائن پدرینك وفاتی اوزرینه، فرانسه قرالی اولمش؛ و دره‌بكلر ایله اوغراشوب، فرانسه‌یه دخول ایتمش اولان بلغارلری و بورغونیه‌یه قدر ایلریلمش اولان نورماندلری مغلوب ایتمش ایسه‌ده، آلمانیا طرفندن ضبط ایدلمش اولان لورنه‌یی تخلیص ایده‌مه‌مش ایدی . ۹۳٦ ده وفات ایتمشدر .

رایه { فسطاط مصرده بر بیوك محله اولوب، عمرو بن العاص تأسیس كرده‌سی اولان جامع كبیر بومحله‌ده ایدی .

رأیی { اوننجی قرن هجری شعراء عثمانیه‌سندن اوچ ذاتك مخلصیدر : برنجیسی امی اولدیغی حالده، بعض كوزل اشعاری واردر . شو بیت اونكدر :

اول مه جفالی صائمه كه دوراندن اوكرنور
بی مهر و بی‌وفالغی دور آندن اوكرنور

— ایكنجیسی (درزی زاده مصطفی —) بعض خدمات شرعیه‌ده بولنمش؛ و ۹۸۱ ده وفات ایتمشدر . تركی وفارسی اشعاری واردر . شو بیت اونكدر :

دل طفلی غائب اولدی محلكده ناكهان
دلالدر كه چاغروب آنی آرار فغـان

— اوچنجیسی (عبداللطیف —) قره‌حصارلی اولوب، بروسه‌ده مدرس بولنمش؛ وبعده طریق قضایه سلوك ایدوب، بعض مساوئ احوالی ظهور ایتمش ایدی . شو بیت اونكدر :

رشته كبی كوریئور جسم نزارم تارهٔ
دوندی ضعف سوزن مژكانكیله تاره‌تن

رایینی { (Raïny) آمریقای شمالیده (دومینیون) قطعه‌سنك (اونتاریو) ایالتنده بیوك بركول و برنهردر . (یاغمور كولی Lac de la pluie) دینمكله دخی معروفدر .

رباب { صحابیات وانصاریاتدن درت خاتونك اسمی اولوب، بونلرده (رباب بنت البراء)، (رباب بنت حارثه)، (رباب بنت كعب)كه حذیفه و سعد و صفوان بنی الیمانك والده‌سیدر، ومعاذ بن زرارة القطفرینك زوجه‌سی اولان (رباب بنت الیمان) در . دردی دخی طائفهٔ نسانك فخر الرسل (صلعم) افندمزه بیعت ایتدكارنده حاضر بولنمشلردر .

رباب { ادبیات عربیه‌ده مذكور ایكی خاتون اولوب، بری شاعر شهیر (اقیشر اسدی)نك زوجه‌سی و عمزاده‌سی، دیكری خداش بن حابس تمیمینك معشوقه‌سی و بعده زوجه‌سیدر .

رباب { (بنت امرئ القیس بن عدی الكلبی) حضرت امام حسین (رضی)ك زوجه‌سی وست سكینه‌نك والده‌سیدر . حضرت امامك بوخاتونه و بوندن تولد ایدن كریمه‌سی مشارالیها ست سكینه‌یه وفرت محبتی وار ایدی . پدری امرؤ القیس

عهد حضرت فاروقیده شرف اسلامله مشرف اولمش؛ و (محیات) و (سلمی) اسملرندهکی دیگر ایکی قیزندن دخی برینی حضرت علی ودیگرینی حضرت امام حسن (رضهما) یه تزویج ایتمش ایدی. شهادت حضرت حسیندن صکره ربابی ایستینلر چوق اولمش ایسهده، صهریت حضرت نبویدن صکره بشقه صهریت قبول ایدهمیهجکنی بیانله، کیمسهیه وارمامش ایدی. طبیعت شعریهسی دخی اولوب، شو بر ایکی بیت حضرت امامك شهادتی حقنده سویلمش اولدیغی برمرثیهسندندر:

ان الذی کان نوراً یستضاء به
بکر بلاء قتیل غیر مدفون
سبط النبی جزاك الله صالحة
عنا وطینت حسران الموازین الخ

رباح { صحابهدن بروجه زیر سکز ذاتك اسمیدر: حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك کولهلرندن (رباح الاسود)، که زنجی اولوب، بعضاً مؤذنلك دخی ایدردی. — بنی جحجبا آزادلیلرندن رباح، که احد وقعهسنده حاضر بولنمش؛ و بر روایتده یمامه غزاسنده شهید اولمشدر. — (رباح بن الربیع الاسیدی)، که کاتب حنظله بن الربیعك برادری اولوب، بعده بصرهده ساکن اولمش، و بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — ام سلمهنك کولهسی (رباح). — (ابو عبده رباح)، که اهل شامدن معدود اولوب، اوغلی عبده کندیسندن روایت ایتمشدر. — (رباح بن قصیر اللخمی)، که مصرلی اولوب، حضرت رسول الله (صلعم) افندمزه یتیشمش ایسهده، حضرت ابا بکر (رضه) ك زمان خلافتنده اسلامه کلمشدر. — (رباح بن المعترف القرشی القهری)، که فتح مکه کونی اسلامه کلوب، عشرهٔ مبشرهدن عبد الرحمن بن عوف حضرتلرینك تجارتده شریکی ایدی. — حارث بن مالك انصارینك آزادلیسی اولان (رباح) که یمامه غزاسنده شهید اولمشدر.

رباح { اندلسده طلیطله مضافاتندن برقصبه اولوب، مشاهیر علماء اسلامدن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. یاقوت حموی یتمش سنهدن بری فرنکلرك النده بولنیور دیور.

رباط { مراکش دولتنك ساحل غربیسنده، فاسك ۱۸۵ کیلومتره غربنده و (بوزکرك) نهرینك منصبنده برشهر واسکله اولوب، درت بش بیکی یهودی و یوز قدری اسپانیول وپورتکیزلی اولمق اوزره، ۲۵۰۰۰ قدر اهالیسی، ایکی سوری، مرتفع برقیانك اوزرنده برقلعهسی، دکیز طرفندن کوزل منظرهسی، اشبیلیه منارهسی طرزنده یاپلمش یوکسك و مصنع برمنارهسی، خیلی ایشلك تجارتی وکلیم، بورنوس، سختیان، چینی کبی معمولات صناعیهسی واردر. نهرك او بر ساحلنده (سلا) شهری بولنوب، ایکیسی برشهرکبی کورینور.

رباط عمون { سوریهده بلقاء سنجاغنك سلط قضاسنده وقدسك ۷۳ کیلومتره شرق شمالیسنده (اردن) نهرینه تابع زرقاء چاینه دوکیلن (وادی عمون) اوزرنده اسکی برشهر خرابهسی اولوب، بو شهر رومالیلر عندنده (فیلادلفیا) اسمیله معروف ایدی. وادینك ایکی طرفنده تیاترو، تربه، حمام، کوپری، معبد وسرای کبی ابنیهٔ جسیمه ویرانهلری موجوددر.

رباط معاب { سوریهده بلقا سنجاغنك سلط قضاسنده و قدسك ۷۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده و (کرك) ك ٦ کیلومتره شمالنده بر اسکی شهر ویرانهسی اولوب، برطاقم ستونلری، بعض قریق مزار طاشلری، صهرنجلری وبر تیاترو خرابهسی موجوددر. بو شهر روملر زماننده (آقروپولیس) اسمیله معروف اولوب، معابیلرك مرکزی ایدی.

رباعی { (شیخ — مشهدی) شعرای ایراندن اولوب، اکثر اشعاری رباعیاتدن عبارت اولدیغندن، بو اسمله شهرت بولمشدر. شو رباعی اونکدر:

ازکل طبق نهاده کاین روی منست
وزمشك خطی کشیده کاین موی منست
صد نافه بباد داده کاین بوی منست
آتش بجهان درزده کاین خوی منست

ربتس { (بن عامر الطائی) صحابهدن اولوب، قومی طرفندن مبعوثاً نزد حضرت نبوی یه کلهرك، شرف اسلامله مشرف اولمشدی.

ربده { مدینهٔ منورهدن ۳ میل مسافهده بر قریه اولوب، فیدن مکهٔ مکرمهیه کیدن طریق اوزرنده واقعدر. ابو ذر غفاری حضرتلری بو قریهده مدفوندر. بیوك بر قریه اولوب،

بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمش؛ وآنجق دردنجی قرن هجری اوائلنده قرامطه حروبنده خراب اولمشدر.

ربض { «واروش» معناسیله ودیکر بر طاقم اسملره اضافتله بغداد، دمشق، حلب، مرو، شیراز، قرطبه وسائر شهرلرده بر طاقم محله‌لره علم اولمشدی.

ربعی { (بن رافع یاخود بن ابی رافع البلوی الانصاری) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده وبعده حضرت علی (رضه) ك معیتنده بعض محاربه‌لرده بولنمشدی.

ربقا { بتوئلك قیزی وحضرت اسحق (عم) ك زوجه‌سی اولوب، عیس ایله حضرت یعقوبی پدرینك اوکنه کوتوره‌رك، دعاسنی آلدیرمش ایدی.

ربن طبری { مشاهیر اطبادن اولوب، علوم ریاضیه وهیئت وحکمتده دخی ید طولاسی وار ایدی. یهودی المذهب ایدی. السنهٔ مختلفه‌دن عربی‌یه بر طاقم کتب حکمیه وطبیه ترجمه ایتمشدی. بونك اوغلی علی بن ربن دخی مشاهیر اطبادن اولوب، طبرستاندن عراقه هجرتله، خلیفه متوکل باللهك خدمت طبابتنه کیرمش، وشرف اسلامله مشرف اولمش ایدی. حکیم شهیر ابو بکر رازینك معلملرندندر.

ربونسیری { (Rebounsiri) ژاپونیا آطه‌لرندن اولوب، یسو جزیرهٔ کبیره‌سنه ملحق وجزیرهٔ مذکوره‌نك شمالی کوشه‌سنك ٦٠ کیلومتره غرب جنوبیسنده واقعدر. شمالدن جنوبه طولی ٢٠ وعرض اوسطی ٤ کیلومتره‌در. باشلیجه معموره‌سی (یامبئومانای) قصبه‌سیدر.

ربوه { قرآن کریمده «وآویناهما الی ربوه الخ....» آیت کریمه‌سنده مذکور اولوب، مفسرین بوربوه‌دن مقصد دمشق شام اولدیغنی بیان ایتمشلردر.

ربیحه { ایکی مشهور خواننده وشاعره‌نك اسمی اولوب، بری (ابن رامین) ك ودیکری (ابن شماس) اسمنده برینك جاریه‌سی‌ایدی.

ربیع { صحابه‌دن بروجه زیر بر قاچ ذاتك اسمیدر: (ربیع الانصاری الزرق)، که بر حدیث شریفك راویسیدر. — (ربیع الانصاری)، که قیزی (ام سعد) کندیسندن روایت ایتمشدر. — (ربیع بن ایاس الخزرجی)، که بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — (ابو سواده ربیع الجرمی)، که بر حدیث شریفك راویسیدر. — (ربیع بن ربیعه)، که اصل اسمی جعفر وپدرینك اسمی (قریع) اولوب، شعرادن ایدی. — (ربیع بن زیاد الحارثی)، که ١٧ تاریخنده ابو موسی طرفندن مناذر فتحنه مأمور اولوب، موفق اولمش؛ ومعاویه زماننده سجستان و بعده خراسان والیسی اولوب، اتراکه قارشی محاربه ایتمش، وبرچوق فتوحاته نائل اولمش ایدی. حضرت حسن بصری (رضه) بو ذاتك معیتنده کاتب بولنمشدر. — (ربیع بن زیاد السلمی.) — (ربیع سهل الانصاری الاوسی)، که احد وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر. — (ربیع بن القارب العبسی)، که روایته کوره مبعوثاً نزد حضرت نبوی‌یه کلوب، جانب رسالتپناهیدن عبدالرحمن تسمیه بیورلمشیدی. — (ربیع بن النعمان الانصاری)، که احد وقعه‌سنده بولنمشدر.

رُبَیِّع { صحابیاتدن ایکی خاتونك اسمیدر: بری (ربیع بنت معوذ الانصاریه) در، که صالحاتدن اولوب، کندیسندن بعض احادیث شریفه مرویدر. تحت الشجره بیعتنده بولنمشدر. غزواتده دخی معیت حضرت نبویده بولنوب، مجروحینك یاره‌لرینی باغلار، ومقتولینك جسدلرینی طوپلار ایدی. — دیکری (ربیع بنت النضر الانصاریه) در، بدر غزاسنده شهید اولان (حارثه بن سراقه) نك والده‌سیدر.

ربیعه { صحابه‌دن بروجه زیر بر قاچ ذاتك اسمیدر: (ربیعة الاقرم الثقفی). — (ربیعه بن اکثم الاسدی)، که بدر، احد، خندق وحدیبیه غزالرنده حاضر بولنوب، خیبر غزاسنده شهید اولمشدر. — (ربیعه بن امیة الجمحی). — (ابواروی ربیعه بن الحارث بن عبد المطلب القرشی الهاشمی)، که حضرت فخرالرسل (صلعم) افندمزك عمزاده‌سی اولوب، عمی حضرت عباس (رضه) دن ایکی یاش بیوك ایدی. عهد حضرت فاروقیده ٢٣ سنهٔ هجریه‌سنده مدینه‌ده ارتحال ایتمشدر. اوغلی

عبدالمطلب کندیسندن روایت احادیث شریفه ایتمشدر. — (ربیعه بن ابی خرشة القرشی العامری) که فتح مکه کونی اسلامه کلوب، یمامه غزاسنده شهید اولمشدر. — (ربیعه بن رفیع السلمی)، که حنین غزاسنده حاضر بولنمش، ودرید بن الصمه‌یی قتل ایتمشدر. — (ربیعه بن رفیع العبری)، که بنی‌تمیم قبیله‌سندن مبعوثاً نزد حضرت پیغمبری‌یه کلمش ایدی. — (ربیعه بن رواء العنسی)، که یمندن نزد حضرت نبوی‌یه کلوب، شرف اسلامله مشرف اولدقدن صکره، مملکتنه عودت ایتمشدی. — (ربیعه بن روح العنسی)، که مدینه‌ده ساکن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — (ربیعه بن زیاد یاخود بن ابی یزید السلمی)، که «الغبار فی سبیل الله ذریرة الجنة» حدیث شریفنک راویسیدر. — (ربیعه بن شرحبیل)، که فتح مصرده حاضر بولنمش، واوغلی جعفر کندیسندن روایت ایتمشدر. — (ربیعه بن عامر الازدی یاخود الاسدی)، که اهل فلسطیندن معدوددر. — (ربیعه بن عباد الدیلی)، که ولید بن عبد الملکک زماننه‌دک مدینه‌ده بر حیات اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — (ربیعه بن عبدالله الذبیانی)، که حضرت ابا بکرک زمان خلافتنده اهل رده‌یه قارشی اولان سفرنده خالد بن ولید حضرتلرینک ارض غطفانه دخولنه دلالت ایتمشدر. — (ربیعه بن عبدالله القرشی التیمی)، که حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز زماننده طوغمش ایسه‌ده، حضرت ابا بکر وعمر (رضهما) دن روایت ایدوب، کبار تابعیندن معدوددر. — (ربیعه بن عثمان التیمی)، که اهل کوفه‌دن معدود اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — (ربیعه بن عمرو الثقفی)، که مختار بن ابی عبیدک عمی اولوب، بونک وحبیب ومسعود وعبدیالیلک حقنده «وان تبتم فلکم الخ . . . .» آیت کریمه‌سی نازل اولمشدر. — (ربیعه بن الغاز الجرشی)، که اهل شامدن معدود اولوب، صحبتی مختلف فیهدر. فقیه بر ذات اولوب، معاویه زماننده مفتیلک ایدردی. هشام بن الغازک جدیدر. — (ربیعه بن الفراس)، که مصریوندن معدود اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمش ایسه‌ده، صحبتی مشکوکدر. — (ربیعه بن الفضل الانصاری)، که احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — (ربیعه بن قیس العدوانی)، که معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر. — (ابوفراس ربیعه بن کعب الاسلمی)، که اهل حجازدن معدود اولوب، حضر وسفرده نزد حضرت نبویده بولنمش، وبعده پك چوق وقت معمر اولوب، ٦٣ تاریخنده وفات ایتمشدر. — (ربیعة الکلابی)، که ابو مسلم کجی واسطه‌سیله کندیسندن بر حدیث شریف منقولدر. — (ربیه بن لقیط). — (ربیعه بن لهیعة الحضرمی)، که حضرموتدن مبعوثاً نزد حضرت نبوی‌یه کلوب، شرف اسلامله مشرف اولمش ایدی. اوغلی فهد کندیسندن روایت ایتمشدر. — (ربیعه بن وقاص)، که بر حدیث شریفك راویسیدر.

رپن (Reppen) پروسیه‌ده (براندبورغ) ایالتنك (فرانقفورت) سنجاغنده وفرانقفورتك ٢١ کیلومتره شرقنده وایکی دمیر یول خطنك محل تقاطعنده واقع بر قصبه اولوب، ٤٣١٥ اهالیسی وبوك ایپلیك وچوخه فابریقه‌لری واردر.

رپوبلیقان‌ریور (Republican River) یعنی «جمهوریت نهری» آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك وسطلرنده (میسوری) واسطه‌سیله (میسیسیپی) ایرماغنه تابع (قانساس) نهرینه دوکیلور بر چایدر، که (قولورادو) جمهوریتنده نبعانله، شمال شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، (نبراسقه) جمهوریتنه دخول، وبو جمهوریتك قسم جنوبیسنی شق ایتدکدن صکره، جنوبه و بعده جنوب شرقی‌یه طوغری دونه‌رك، (قانساس) جمهوریتنه کیرر؛ و ٨٥٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (قانساس) نهرینه دوکیلور. مجراسنك اطرافنده‌کی یرلر قوملق وقورو ایسه‌ده، کیتدکجه اهالیسی چوغالمقده اولوب، اراضی دخی اصلاح اولنیور. مجراسی بوینجه بر دمیر یول خطی تمدید اولنمشدر.

رتفورد (Retford) انکلتره‌نك نوتینغهام ایالتنده ونوتینغهامك ٤٤ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق بر جدولك اوزرنده وبرقاچ دمیر یول خطنك محل تقاطعنده واقع کوزل بر قصبه اولوب، ٩٧٥٠ اهالیسی، حبوبات وحیوانات تجارتی ودمیر دوکمخانه‌لریله کاغد فابریقه‌لری واردر.

رتل { (Rethel) فرانسه‌نك (آردنه) ایالتنده و (مزیره) نك ۳۸ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۶۹۰۵ اهالیسی ویوك ایپلیك وفانله ایله ادوات زرعیه فابریقه‌لری واردر.

رتمو { یاخود رتیمو [«رسمو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رتیق { آلپ —(Alpes Réthiques) آلپ جبال مرتفعه‌سنك بر شعبه‌سیدر، که اسویچره‌دن باشلایه‌رق، ایتالیا وبعده آوستریایه داخل اولوب، تیرول خطه‌سی داخلنده شرقه طوغری ممتد اولور. [«آلپ» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رجاء { (رجاء بن الجلاس) و (رجاء القتوی) و (ابو یزید رجا) اسملریله صحابه‌دن اوچ ذات اولدیغی مروی اولوب، ایکنجیسی بصره‌یه نازل اولمشدی.— (رجاء الغنون) اسمیله صحابیاتدن بر خاتون اولدیغی دخی مرویدر.

رجال المع { یمن ولایتنك عسیر سنجاغنده وابهانك غرب جهتنده اوله‌رق جبالك اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه‌در. — رجال المع قضاسی شمالاً محائل، شرقاً ابها، جنوباً صبیا قضالریله، غرباً دخی بحر احمرله محدود اولوب، بر قسمی طاغ اتکلرندن وبرقسمی دخی تهامه‌دن عبارتدر. ۱۲ قبیله‌یی حاویدر. باشلیجه محصولاتی آرپه، بغدای، داری، توتون، قهوه، سیسام، مرجك وسائره‌در. داخل قضاده (ریم) و (عتود) اسملریله ایکی وادی اولوب، یالکز یاغمورلر زماننده صولری واردر.

رجائی { اونجی قرن هجری شعراسندن اولوب، شکرجی زاده دینمکله معروفدر. استانبوللیدر. گوزل سسی دخی وار ایدی. شو بیت اونکدر:

دون گیجه گیردی حلقهٔ ذکره او مهلقا
عاشقلرینه دونه دونه ایلدی وغا

رجائی { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (مولانا حسن علی خراس) هراتلی اولوب، بر مدت قزوینده اقامت، و میرزا شرف جهان ایله صحبت ومشاعره ایتمشدر. ۹۶۵ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

گذشته از وطن آورده‌ئیم روبسفر
گسسته ایم دل از هرهوا وهرهوسی

— ایکنجیسی (خواجه سیف الدین محمود) اصفهانلی اولوب، سلسلهٔ نسبی شاعر شهیر کمال الدین اسماعیله واصل اولور. مرتب دیوانی واردر. ۹۶۲ ده وفات ایتمشدر. شوقطعه اونکدر:

مگر مرغ روح خیالست بلبل
که هرچند گلشن برافروزد آذر
ازآن سوختن هیچ پروا ندارد
زهی رتبهٔ عشق الله اکبر

رجائی افندی { (محمد شاکر —) متأخرین شعرا و خطاطین عثمانیه‌دن اولوب، عصرمز ادباسندن اکرم بك افندی حضرتلرینك پدریدر. ۱۲۱۸ تاریخنده درسعادتده طوغوب، بعض قلملرده وسرعسکر خلیل رفعت پاشانك دیوان کتابتنده بولندقدن صکره، ۱۲٦٤ ده رتبهٔ اولی صنف ثانیسیله وقعه‌نویس و ٦۵ ده تقویمخانه ناظری اولمشیدی. بعده مجلس معارف ومجلس احکام عدلیه اعضالغنده بولنوب، ۱۲۸۰ تاریخنده بوسنه و اشقودره قپو کتخدالغنه تعیین اولنمش؛ و ۱۲۹۱ ده وفات ایتمشدر. تقویمخانه ناظری ایکن مطبعهٔ عامره‌ده خیلی کتب مفیده‌نك طبع و نشرینه موفق اولمشدر. مشارالیه خلیل رفعت پاشایه تقدیم ایتمك اوزره، غایت کوچك قطعه‌ده بك گوزل بر مصحف شریف یازمشدر. اشعارینی کتم واخفا ایتمك معتادی ایمش. شو بر ایکی بیت برقصیده‌سندندر:

مغازی پیشه خان عبد المجیدی حضرت الله
ازلده ایلمش عثمانیانك شاه ممتازی
جهاده عزم و نیت ایلدکده فی سبیل الله
مثوبات غزای بدرك اولدی بی‌شك انبازی

رجب { (بنت القلیجی) محدثاتدن عالمه بر خاتون اولوب، امام سیوطینك اشیاخندندر. ۸۰۰ تاریخنده طوغوب، بیوك والده‌سی (ساره بنت الشیخ تقی الدین السبکی) دن اخذ حدیث ایتمش، و ۸٦۹ ده وفات ایلمشدر.

رجب پاشا { مقام صدارت‌عظمایه گچمش وزرادن اولوب، بوسنه‌لیدر. علت نقریس سببیله بوستانجی باشیلقدن متقاعد ایکن، بعده رتبهٔ وزارتله قره دکیزه مأمور اولوب، موفقیته نائل اولمسی اوزرینه، ۱۰۳۲ تا-

ریخنده وسلطان عثمان خان ثانی دورنده قپودان پا-
شالق منصبنه تعیین اولنمش؛ وایکی سنه بومقامده
قالدقدن صکره، ۱۰۳۵ ده قائممقام اولوب، ۱۰٤۰
تاریخنده عصر سلطان مراد خان رابعده مهرصدارت
کندیسنه تودیع اولنمش ایسه‌ده، یالکز اوچ آی بقا
بوله‌بیلوب، اطوار وحرکات ناپسندانه‌سیله بعض شو-
رشلره سببیت ویردیکندن، ۱۰٤۱ ده اعدام او-
لنمشدر.

رجنك (Radjang) بورنئو جزیره‌سنك ساحل شرقیسنده (سراواق) حکو-
متنده وهمنامی اولان نهرمنصبنك ساحل جنوبیسنده
برقصبه واسکله اولوب، خیلی تجارتکاه بر یردر.
تجارتنك قسم اعظمی چینلیلرك النده‌در. — رجنك
نهری جزیره‌نك هنوز مجهول الاحوال وسطلرندن
نبعانله، ابتدا جنوب غربی‌یه، بعده جنوبه و نهایت
غربه طوغری آقه‌رق، تقریباً ٦٦۰ کیلومتره‌لك
جریاندن صکره بحر چینی‌یه منصب اولور. منصبنده
عنیشلکی ۲٤۰۰ ودها یوقاریده ۸۰۰ متره‌در.
مجراسنك آشاغیکی ۲٤۰ کیلومتره‌لکی کوچك کمیلر
سیرینه صالح اولوب، دها یوقاریسنده شلاله‌لری
چوقدر. — سوماتره جزیره‌سنك جنوب غربی
قسمنده دخی بواسمله برمملکت وبرقوم واردر. بوقوم
ملایی جنسیتنه منسوب اولوب، دین اسلامه متدیندر.

رجو (Reggio) ایتالیاده (قلابره اولتره) (یوره) اسمیله متشکل ایکی ایالتدن
برنجیسنك مرکزی برشهر اولوب، ناپولینك ۳۳۰
کیلومتره جنوب شرقیسنده ومسینه بوغازینك ساحل
شرقیسنده واقعدر. پك اسکی برشهر اولوب،
۲۳ ۸۱۰ اهالیسی، خیلی ایشلك تجارتی، چیچك
صولری وایپك منسوجاتی واردر.

رجو (Reggio) ایتالیانك امیلیا خطه‌سنده وپارمه‌نك ۲٦ کیلومتره شرق جنو-
بیسنده اوله‌رق (پو) ایرماغنه تابع (قروستولو)
چایی اوزرنده ایالت مرکزی برقصبه اولوب،
۱۸ ٦۳۵ اهالیسی، برقاچ دمیریولی، حیوانات،
ایپك، پرنج وشراب تجارتی، ٦۰۰۰۰ جلدی حاوی
برکتبخانه‌سی، داخلی مکتب اعدادیسی، بیوك برتیا-
تروسی واطرافنده سوری واردر. — رجو ایالتنك

مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۱۷۰ مربع کیلومتره اولوب،
۲٤٤ ۹٦۱ اهالیسی واردر. باشلیجه محصولاتی
پرنج، بغدای ومیوه‌دن عبارت اولوب، قویونلری
دخی چوقدر.

رجومونتانوس (Regeomonianus) آلمانیا مشاهیر منجمیندن
اولوب، ۱٤۳٦ ده (کونیکسبرغ) ده طوغمش،
و ۱٤۷٦ ده وفات ایتمشدر. برخیلی وقت ایتالیانك
(پادو) شهری دارالفنوننده معلملك ایتمش؛ وبرمدت
(بوده) ده مجار قرالی یاننده امرار وقت ایتدکدن
صکره، (نورنبرغ) ده برمطبعه تأسیس ایدوب،
خیلی کتب فنیه نشرینه موفق اولمش؛ و هیئت و
علوم ریاضیه‌یه متعلق برچوق تألیفات براقمشدر.

رجیس (سنت — St Régis) قتولیکلرك عزیزلرندن اولوب، ۱۵۹۷ تا-
ریخنده فرانسه‌ده (قونتقوورته) سراینده طوغمش؛
و برده‌ره بکی عائله‌سنه منسوب اولدیغی حالده، جز-
ویتلر طریقته سلوك ایتمش ایدی. ۱٦٤۰ تاریخنده
وفات ایدوب، حزیرانك ۱٦ سنده یورطیسی اجرا
اولنور.

رجیلیانوس (Regillien. Regillia-nus) داکیالی (یعنی روما-
نیالی) برشخص اولوب، روما عسکرنده مستخدم
اولدیغی حالده، ۲٦۱ تاریخ میلادیسنده میسیا
(یعنی بلغارستان) ده ایمپراطورلغنی اعلان ایتمش
ایسه‌ده، ایکی سنه صکره بر روایتده غالیانوس
طرفندن مغلوب اولمش، و بر روایتده ایلیریانلر طر-
فندن قتل اولنمشدر.

رحالیه بغداد ولایتنك کربلا سنجاق وقضا-
سنده برناحیه‌در.

رحبعم حضرت سلیمان (عم) ك اوغلی او-
لوب، پدرینك ارتحالی اوزرینه،
قبل المیلاد ۹٦۲ تاریخنده تخته چکمش؛ وبونك
زماننده (حکومت اسرائیلیه) نامیله آیریجه بردولت
تشکیل اولنمشدر؛ و رحبعمك حکومتی (حکومت
یهودیه) نامنی آلمش ایدی. رحبعم ۱۵ سنه حکم
سورمشدر.

رحبهٔ مالك بن طوق { بغداد ایله رقه آره‌سنده و
بغداددن یوز، رقه‌دن یکرمی‌شوقدر فرسخلق مسافه‌ده و (قرقیسیا) دن آشاغیده اوله‌رق فرات ساحلنده برقصبه ایدی، که هارون الرشیدك رجالندن و بنی تغلبدن (مالك بن طوق) طرفندن تأسیس اولنمش؛ ومشاهیرعلمادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. شمدی خراب اولسه کرکدر.

— (رحبه) کلمه‌سی دیکر برطاقم اسملره مضاف اوله‌رق ممالك عربدن برچوق قرا ومحلاته دخی علم اولمشدر.

رحضه { (بن حربة الغفاری) کندیسیله اوغلی (ایما) وتورونی (خفاف) صحابه‌دندر.

رحمانلی { شرق روم ایلینك فلبه سنجاغنده وفلبه نك ٤٥ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قریه اولوب، ۱۵۰۰ اهالیسی واردر.

رحمانیه { مصر اسفلك بحریه مدیریتنده ومحمودیه نك ۱۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق نیلك رشیده کیدن شعبه‌سنك ساحل یسارنده بر قصبه اولوب، ۶۰۸۰ اهالیسی واردر.

رحمتپور { (Rahimatpour) هندستانده بمبای اداره‌سنه تابع (دکن) ایالتنك ستاره سنجاغنده وستاره‌نك ۲٤ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق (قریشنا) ایرماغی‌وادیسنك یوقاری قسمنده بر قصبه اولوب، ۶۰۸۰ اهالیسی، مصنع بر جامع شریفیله بر تربه‌سی و جسیم بر فیل شکلنده بر ماکینه ایله صو آلیر بیوك بر حوضی واردر.

رحمتی { (کنور سکهراج بهادر) هندستان شعراسندن برهمنی المذهب وراجه نسلنه منسوب بر ذات اولوب، عظیم آبادده متوطن بولنمشدر. پدری وبیوك پدری‌دخی شعرادن‌اولوب، برنجیسی (ضمیر) وایکنجیسی (الفتی) تخلص ایدردی. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

کر بهجرش دل سودازده غمناك شود
جامهٔ صبر زبیتابی من چاك شود
خضر مانند دهد دست حیات جاوید
دربی قتل من ار آن بت سفاك شود

رحمی { اونبجی قرن هجری شعراء عثمانیه‌سندن‌اولوب، بروسه‌لیدر. کنجلکنده حسن وجمالیله مشهور اولوب، عنفوان شبابنده شعر سویلیکه باشلامش؛ ودرسعادته ورودله، صدراعظم ابراهیم پاشایه انتساب ایتمش ایدی. شهزاده‌مصطفانك ختاننده قصیده سویلیوب، حضور پادشاهیده اوقومش، وبومناسبتله التفات حضرت سلطان سلیمانی‌یه مظهر اولوب، نیجه احسانلره نائل اولمش ایدی. بعده نظر التفات اکاردن مهجور قالوب، ۹۷٤ تاریخنده، یکیشهرده مدرس اولدیغی حالده، اوراده وفات ایتمشدر. «شاه وکدا» اسمیله بر منظومه‌سی وسائر خیلی اشعاری واردر. ملاجامینك «تحفه» سنی دخی ترکجه‌یه ترجمه ایتمشدر.

— متأخرین شعراء عثمانیه‌دن دخی بو اسمله اوچ ذات اولوب، بری ۱۱۳۷ ده وفات ایدن استانبوللی (عبدالرحمن رحمی افندی)، ایکنجیسی ۱۱۶٤ ده ارتحال ایدن قریملی رحمی افندی، اوچنجیسی دخی ۱۲۲۳ ده وفات ایدن خواجه رحمی افندیدر. ایکنجیسی سفارت کتابتیله ایرانه کیدوب بو سفرینی مبین بر سیاحتنامه یازمشدر.

رحیق { (یوسف افندی) اونبجی قرن هجری شعراء عثمانیه‌سندن اولوب، استانبوللیدر. یکیچری طائفه‌سنه منسوب ایکن، بر تهمتی اوزرینه علوفه‌سی قطع اولنه‌رق، محمود پاشا چارشیسنده دکان کشادیله عطارلق ایدردی. ۹۵۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بی قرار ایدن بنی آواره کوکلدر بو کون
یانه‌یم محشرده یارین بو دل آواره‌دن

رُحَیل { (الجعفی) صحابه‌دن معدود اولوب، آنجق روایتـه کوره (سوید بن عقله الجعفی) ایله برابر اسلامه کله‌رك، مدینهٔ منوره‌یه وصوللری کونی حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز دفن ایدلمش اولدیغندن، رؤیتـه موفق اوله‌مامشلردر.

رحیلقند (Rohilkand) هندستانك قسم شمالیسنده و (اود) خطه‌سنك شمال غربیسنده برخطه اولوب، شمال شرق جهتندن (کماؤن) ایالتیله و (نپال) خطه‌سنك جنوب غربی کوشه‌سیله، جنوب شرق جهتندن (اود) خطه‌سیله، جنوب غربی طرفندن (اکره) ایالتیله، غرباً دخی (میرات) ایالتیله محدوددر. ۳۵ ۲۷° ایله ۵۸ ۲۹° عرض شمالی و ۴۲ ۷۵° ایله ۸ ۷۸° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مثلث الشکل بریردر. غرب وجنوب غربی طرفندن کنك ایرماغیله، شمال شرق جهتندن دخی هیمالایه سلسلهٔ جبالیله تفریق اولنمشدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۷ ۶۳۷ ۳۰ مربع کیلومتره اولوب، ۷۱ ٤ ٦٦٤ ٥ اهالیسی واردر. بوخطه طوغریدن طوغری‌یه انکلتره دولتنه تابع بر ایالت ایله (رامپور) اسمیله برحکومت ممتازه‌یی حاویدر. ایالتك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۹۰ ۲۸ مربع کیلومتره واهالیسی ۵۵۷ ۱۲۲ ٥ کشیدر. حکومت ممتازه‌نك ایسه مساحهٔ سطحیه‌سی ۲٤٤۷ مربع کیلومتره واهالیسی ۹۱٤ ٥٤۱ نفوسدن عبارتدر. اهالیسنك یوزده ۷٦ سی برهمنی، یوزده ۲۳ ی مسلم وقصوری آتشپرست وسائره‌در. اراضیسی پك منبت و محصولدار اولوب، اغنامی دخی چوقدر. اورمانلری تدنیده اولوب، معدنلری دخی لاشی حکمنده‌در. برچوق انهاری اولوب، جمله‌سی هیمالایه جبالندن اینه‌رك کنك ایرماغنه دوکیلور. انهار مذکوره‌نك صولری برطاقم جدوللرله اراضیسنی سق ایدر. بوخطه بعضاً صولرك طغیاننددن و بعضاً دخی قوراقلقدن مصاب اولوب، قحطلری کثیر الوقوعدر. رحیلقند ایالتی: بیجنور، مراد آباد، باریلی، پلیبهیت، بداؤن و شاهجهانپور اسملریله ٦ سنجاغه منقسم اولوب، ٤٦ شهر وقصبه ایله ۲۸۱ ۱۱ قریه‌یی حاویدر. اك بیوك شهری اولان (باریلی) نك ۱۱۳ ٤۳۰، شاهجهانپورك ۸۵۰ ۷٤ ومراد آبادك ۳۹۰ ٦۷ اهالیسی واردر.

رحیم (ملك — ابو نصر فیروز خسرو) عراقده حکومت سورن آل بویه ملوکنك ۱٦ نجی وصوك حکمداری اولوب، ٤٤۰ تاریخنده، پدری عمادالدین اللهك وفاتی اوزرینه، بغدادده امیر الامرا عنوانه نائل اولمش؛ و ۷ سنه حکومت سوردکدن صکره، سلطان طغرل سلجوقی بغداده داخل اولدقده، صاحب ترجمه طوعاً حکومتی بوکا تسلیم ایتمش؛ وسلطان طغرلك فرمانیله اصفهان قربنده (طبرك) قلعه‌سنه حبس ایدیله‌رك، اوراده وفات ایتمشدر.

رحیم (میرزا —) ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. شو بیت اونکدر:

خویشان زمن چو مردم بیکانه میرمند
آخر کل غریبی من در وطن شکفت

رحیم بیك میرزا هندستان متأخرین ادباسندن اولوب، ۱۲٦۸ ده «مخزن الشعرا» ویا «وسیلة الشعرا» عنوانیله عرب وعجم شعراسنك تراجم احوالنی حاوی برتذکره یازمشدر.

رحیمی (عبد الرحیم —) اونجی قرن هجری شعراء عثمانیه‌سندن اولوب، بروسه‌لیدر. نسخ وتعلیق خطلرینی کوزل یازمغله خطاطلقله چکینیردی. ۹۷۰ تاریخلرنده وفات ایتمشدر. — متأخرین شعراء عثمانیه‌دن دیکر بر رحیمی دخی واردر.

رحیمی (خان خانان محمد رحیم خان بن بیرام خان) ترکمان رؤساسندن و ایران شعراسندن اولوب، قندهار جهتنده حکمران ایکن، دولت صفویه طرفندن مغلوب اولوب، هندستانه کچمش؛ و اوراده دخی دائره‌سی مجمع ادبا وافاضل اولمش ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بجرم عشق توام میکشند وغوغائیست
تو نیز برلب بام آکه خوش تماشائیست

رخیله (بن ثعلبة الخزرجی البیاضی) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. (رحیله) و (رجیله) تسمیه اولندیغی دخی مرویدر. (جبله بن خالد بن ثعلبة لانصاری البیاضی) نك عینی اولدیغی دخی مظنوندر.

رداع یمن ولایتنك صنعا سنجاغنده وصنعانك شمال غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه‌در. — رداع قضاسی شرقاً عمران، جنوباً نفس صنعا، غرباً کوکبان وحجه قضالریله، شمالاً

دخی اراضیٔ غیر مضبوطه ایله محاط ومحدود اولوب، اراضیسی طاغلق و مرتفع وهواسی دخی معتدلدر. باشلیجه محصولاتی بغدای، آرپه، دوره، قهوه وساٸره‌دن عبارتدر. درون قضاده امراض مختلفه‌یه نافع برقاچ ایلیجه واردر. قضا (سواديه) و (جبن) اسملریله ایکی ناحیه و ١٢ قریه‌یی حاویدر.

— یاقوت حموی (ر) نك فتحیله تمنده (رداع) اسمنده بر قصبه اولدیغنی بیان ایتدکدن صکره، (ر) نك ضمیله بر (رداع) دخی بولندیغنی وحمیر ایله نجد آره‌سنده واقع اولدیغنی ذکر ایدیور. الیوم قضا مرکزی اولان (رداع) برنجیسی اولسه‌گرکدر.

ردانغ { یاخود ردنك (Redang) ملاقه شبه جزیره‌سنك ساحل شرقیسی قارشیسنده و (لیپیس) نهری منصبنك ٣٢ کیلومتره شمال شرقیسنده بر طاقم کوچك آطه‌لر اولوب، سیام دولتنه تابع (ترینغاتو) حکومت اسلامیه‌سنك تحت اداره‌سنده‌در. بیوك وکوچك ردانغ اسملریله ایکی مسکون جزیره ایله قیالق وخالی بر چوق کوچك آطه‌لردن عبارتدر. بیوکی ٥٠′ ٥° عرض شمالی ایله ٤٠′ ١٠٠° طول شرقیده واقع اولوب، اکی وبویی ٨ کیلومتره‌در.

رد ایندیان { آمریقای شمالینك (ترنو) جزیره‌سی (Red Indian) وسطلرنده بیوك برکول اولوب، حذای بحردن ١٤٣ متره‌لك ارتفاعنده جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه طوغری بر هلال رسمنده ممتد اولور. طولی ٥٨ وعرض اعظمی ٥ کیلومتره اولوب، ٣٠٠ متره عمقی واردر. ایچندن برنهر دخی کچر.

ردروت { انکلتره‌نك (قورنوال) ایالتنده و (ترورو) نك (Redruth) ١٢ کیلومتره غرب شمالیسنده برقصبه اولوب، ٩٣٣٥ اهالیسی، جوارنده باقیر وقلای معدنلری و بعض آثار عتیقه‌سی واردر.

رد سدار { ممالك مجتمعه‌ده (Red Cedar) بو اسمله ایکی نهر اولوب، ٥٦٥ کیلومتره‌لك مجراسی اولان بری (یووه)، و ١٧٥ کیلومتره‌لك مجراسی اولان دیکری (ویسقونسن) جمهوریتنده واقعدر.

ردفرن { (Redfern) اوستریالیانك (یکی جنوبی والس) حکومتنده و (سیدنی) شهرینك جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، شهر مذکورك بر محله‌سی حکمنده‌در. اهالیسی ٢٣٦٠٠ نفوسدن عبارتدر.

رد لاق { (Red Lake) یعنی «قزیل کول»، ممالك مجتمعه‌نك (مینزوتا) جمهوریتنده و ٤٨° عرض شمالی خطی اوزرنده اوله‌رق ٢٠′ ٧٩° ایله ٥٠′ ٧٩° طول غربی آره‌لرنده بیوك برکول اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٨٨٦ مربع کیلومتره‌در.

ردم { مراکش دولتنده (وادی سبع) ایرماغنه تابع برنهر اولوب، جنوب شرقیدن شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، ١٢٥ کیلومتره‌لك جریاندن صکره صول کنارندن مذکور ایرماغه دوکیلور.

ردوت قلعه { (Redout Kalé) بلاد قافقاسك (قوتاییس) ایالتنده و تفلیسك ٣٧٣ کیلومتره غربنده اوله‌رق قره دکیز ساحلنده مستحکم برقصبه واسکله اولوب، ٢٠٠٠ اهالیسی واردر.

ردوته { (Redouté) فرانسه‌نك اك مشهور رسامرلندن اولوب، نباتات وازهار ترسیمنده شهرت بولمش؛ وپارسك نباتات باغچه‌سنه خیلی خدمتلری اولوب، علم نباتاته دائر برقاچ تألیفی دخی واردر. ١٧٥٩ ده طوغوب، ١٨٤٠ ده وفات ایتمشدر.

ردوس { (Rhodes) جزایر بحر سفیدك بیوکلرندن بری اولوب، آناطولی قطعه‌سنك غرب جنوبی کوشه‌سی قارشیسنده وساحلدن ٢٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقعدر. بربادم شکلنده جنوب شرقیدن شمال غربی‌یه طوغری و ٥٢′ ٣٥ ایله ٢٨′ ٣٦° عرض شمالی و ٢٣′ ٢٥° ایله ٥٥′ ٢٥° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. ساقزدن بیوك ومدللیدن کوچك اولوب، جسامتجه جزایر بحرسفیدك ایکنجیسیدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٤٦٠ مربع کیلومتره اولوب، ٤٩٠٣ ی مسلم، ٢٦٦٠ ی یهودی و قصوری روم اولمق اوزره، ٢٧٠٩٦ اهالیسی واردر. روملری رومجه ومسلمانلری ترکجه

لسانلریله متكلمدرلر. جزیره‌نك بونجه (تایروس) اسمیله برصره طاغلر ممتد اولوب. آطه‌نك وسطلرنده اولان اك یوكسكنك ۱۲۴۰ متره ارتفاعی واودر. بوطاغلردن برچوق نهرلر آقیورسه‌ده، چوغنك یالكز قیشین صولری اولوب، یازین قورور. سواحلی دوز اولوب، كیرتی وچیقنتیلری یوق حكمنده در. ساحل شرقیسنده لیندوس قریه‌سی اوكنده برقوی وار ایسه‌ده، شمدیكی حالده سفائن پك‌ده یناشمیوب، جزیره‌نك اسكله‌سی مركزی اولان ردوس قصبه‌سندن عبارتدر. بوندن بشقه قصبه‌سی اولمیوب، حاوی اولدیغی ۴۵ قریه‌نك اك بیوكی دخی مذكور (لیندوس) در. باشلیجه محصولات زرعیه‌سی بغدای وآرپه اولوب، آنجق احتیاجات محلیه‌یه كفایت ایتمز. زیتون، پورتقال، لیمون، نار، قیصی وسائر میوه آغاجلری چوق اولوب، اوزوملرندن‌ده كوزل شرابلر چیقارسه‌ده، اهالیسنك نقصان سعی وغیرتی بونلردن دخی بحق استفاده اولنمسنه مانع اولیور. آت و صیغیر وسائر حیوانات اهلیه‌سنك جنسی كوچك و عادی اولوب، یالكز استرلری ایبدر. پك كوچك برجنس مركبلری اولوب، بونلردن طاغلرده صاحبسزلری دخی بولنور. قیون وكچیلری‌ده چوقدر. اورمانلری وقتیله پك چوق اولوب، شمدی چوغی تلف اولمش ایسه‌ده، چام ومیشه وسائر آغاجلری حاوی ینه برخیلی اورمانلر موجوددر. حیوانات وحشیه‌دن یالكز طوموز، چقال وتیلكی ایله یبانی كچی بولنور. هواسی فوق العاده كوزل وصاغلام اولوب، قیشین یالكز طاغلرده بعضاً قار یاغار، ویازین ملتم روزكارلری حرارتی تعدیل ایدر. تجارتی پك كریدر. درون جزیره‌ده ۴۴ جامع شریف، ۴ تكیه، ۳ مدرسه، بركتبخانه، ۹۳ كلیسا ومناستر، ۲ حاوره، براعدادیه، برشدیه، وبرابتدائیه اسلام مكتبیله ۲۶ خرستیان وبریهودی مكتبی، ۶۲۰ دكان، برخان، ۳ حمام، ۲۰ فرون، بردقیق، بر مقارنه، وبركرمید فابریقه‌سی و۱۲۰ یل دكرمنی موجوددر.

ردوس جزیره‌سنك تاریخ قدیمی پك پارلاق اولوب، برمدت فنیكه‌لیلرك حكمی آلتنده بولندقدن صكره، بونلردن كمیجیلكی وتجارت بحریه‌یی اوكرنمكله، ردوسلیلر قارشیلرنده بولنان آناطولینك بعض سواحلیله قناعت ایتمیه‌رك، مستملكاتلرینی اسپانیایه قدر توسیع ایتمشلردی. سینوبله دخی اسكیدن مناسبات تجاریه‌ده بولنوب، اورادن بغدای و قورو بالیق وسائره آلیرلردی. بومناسبتله بوغازدن سربست كچمك ایچون (بیزانس) لیلرله دائما مناسبات دوستانه آرزوسنده بولنورلردی. معارفده وعلی‌الخصوص فلسفه ومنطقده دخی چوق ترقی ایدوب، مدرسه‌لری مشهور ایدی. صنایعی دخی پك ایلری اولوب، حامیلری عد اولنان دكیز الهی آپولونك ردوس شهری لیمانی قپوسنده مركوز تونجدن جسیم برهیكلی عجایب سبعه‌دن معدود ایدی. بعض اسكی مورخلر طرفندن برآیاغی لیمانك بركنارنده وبرآیاغی دیكر كنارنده اولوب‌ده آلتندن جسیم كمیلر كچه‌جك صورتده مبالغه ایله تعریف اولنان بوهیكل میلادك ۲۲۲ تاریخنده هدم اولنه‌رق، انقاضی ۹۰۰ تاریخنه‌دك موجود بولنمشدر. وندیكده (سان مارقو) كلیساسنك قپوسی اوستنده بولنان تونجدن درت آت هیكلی دخی ردوسدن مأخوذدر. اووقتلرده شمدیكی ردوس قصبه‌سندن بشقه بالیسوس، قامیروس و لیندوس اسملریله اوچ قصبه‌سی وار ایدی. ردوسلیلرك اك بیوك قوتی اسكندرك خروجی زمانلرنده واوندن صكره اولوب، (دمتریوس پولیوركیت) ه قارشی مردانه مقاومت ایتمشلرسه‌ده، روما لیلرك پرسیوسه قارشی اولان غالبیتلرنده آناطولیده‌كی مستملكاتلرینی غائب ایتمش؛ وكندی استقلاللرینی دها خیلی وقت محافظه ایده‌بیلوب، نهایت (وسپاسیان) طرفندن ضبط اولنه‌رق، بعده شرق ایمپراطورلغی حصه‌سنه دوشمش؛ وآنجق فتوحات اسلامیه‌یه قارشی مقاومت ایده‌میوب، دفعاتله فتح وضبط اولنمش؛ و ۱۳۱۰ تاریخ میلادیسنه‌دك عربلرك النده قالمش ایدی. تاریخ مذكورده قدسدن اخراج اولنان بر طاقم فرنك شوالیه‌لری ردوسی ضبط ایدوب، ایكی قرن محافظه ایتدكدن صكره، ۹۲۹ تاریخ هجریسنده آلتی آیلق محاصره‌دن صكره قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلری طرفندن فتح ایله، ممالك عثمانیه‌یه ضم والحاق اولنمشدر.

ردوس } قصبه‌سی (Rhodes) آنفا بیان اولنان ردوس جزیره‌سنك وجزایر بحر سفید ولایتیله همنامی اولان سنجاغك مركزی

برقصبه اولوب، محلنجه « قلعه » معناسنه اوله‌رق (قاسترو) اسميله دخی معروفدر . جزيره‌نك شمال شرقی ساحلنده و قوم برونی قربنده برقصبه اولوب، ١١٠٠٠ اهاليسی، اطرافنده متين‌سوری وخندغی، شواليه‌لر زماننده‌ن قالمه بعض ابنيه‌سی ، سورك خارجنده برقاچ واروشی، اوفق وصيغ ايكی ليمانی، فناری. بيوك برجبخانهٔ عموميسی، سليمانيه ناميله بيوك وكوزل بر جامع شريفی و ديكر برقاچ جامعی، « مدرسهٔ سليمانيه » ناميله برمكتب خصوصی ايله بر رشديه‌سی ، بركتبخانه‌سی . ٣ حمامی و قصبه‌نك اوستنده‌كوزل مسيره‌لری واردر. ١٢٩٣ تاريخنده جزاير بحر سفيد ولايتنه مركز اتخاذ اولنه‌رق، او وقتدن بری ولايت مركزی دفعاتله ردوسدن ساقزه و ساقزدن ردوسه نقل اولنمشدر. اليوم ينه ولايت مركزيدر .

ردوس { سنجاغی . جزاير بحر سفيد ولايتنك مركز سنجاغی اولوب ، همنامی اولان جزيره ايله استانكوی ، سومبكی، كرپه، قاشوط، هركيت، ايلياكی وانجيرلی آطه‌لريله آناطولينك اوزون بر برونندن عبارت اولان ميس قضاسندن مركبدر . بروجه زير ٦ قضا ايله ٥ ناحيه‌دن مركب اولوب، ٦٣ قريه‌يی حاويدر :

قضا	ناحيه
ردوس	قستلوز، ليندوس، هركيت
سومبكی	ايلياكی
استانكوی	انجيرلی
ميس	
كرپه	
قاشوط	

زياده معلومات ايچون جزاير مذكوره‌دن هربرينك اسمنه مراجعت بيوريله .

ردوسجق { تكفور طاغنك نام ديكريدر. [« تكفور طاغی » ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

ردوس چايی { بيغا سنجاغنده كوچك بر نهردر، كه چاملی طاغندن نبعانله، شمال غربی‌يه طوغری جريان ايده‌رك ، قلعهٔ سلطانيه قربنده بوغازه منصب اولور .

ردون { (Redon) فرانسه‌نك (ايله مع ويلنه) ايالتنده و (رنه) نك ٥٩ كيلومتره جنوب غربيسنده قضا مركزی برقصبه اولوب ، ٨٤٥ ؛ اهاليسی، خيلی تجارتی وبعض فابريقه‌لری واردر :

ردوينغ { (Red Wing) آمريقای شماليده ممالك مجتمعه‌نك (مينزوتا) جمهوريتنده (سنت پول) ك ٦٥ كيلومتره شرق جنوبيسنده وميسيسيپی ايرماغی ساحلنده سنجاق مركزی برقصبه اولوب، ٥٨٧٥ اهاليسی و خيلی تجارتی واردر . برقاچ دمير يولك محل اجتماعنده بولنمغله، مذكور ايرماغك اك تجارتكاه اسكله‌لرندندر .

ردی { (Redi) ايتاليانك مشاهير طبيعيونندن اولوب ، ١٦٢٦ تاريخنده (آرچو) ده طوغمش، و١٦٩٨ ده وفات ايتمشدر. فلورانسه‌ده ياشايوب، طوسقانه دوقه‌لرينك طبيبی ايدی . بوجكلرك تناسلنه دائر تجربات عميقه اجراسيله بوخصوصده وسائر مسائل فنيه‌ده برقاچ كتاب يازديغی كبی، شعر وادبياتله دخی اوغراشوب، برقاچ اثر براقمشدر .

رديح { (بن ذؤيب التميمی العنبری) كنديسی و پدری صحابه‌دن اولوب ، حضرت عايشه (رضها) نك آزادليسی ايدی . اوغلی عبدالله كنديسندن روايت ايتمشدر .

ردينه { بين‌العرب پك ايی مزراقلرك منسوب اولدقلری براسم اولوب، بعضلری بومزراقلرك محل اعمالی اولان برجزيره ويا قريه اولديغنی، و بعضلری‌ده ايی مزراق ياپمقده شهرت قزانمش برقادينك اسمی اولديغنی بيان ايتمشلردر .

رزيط { مغربده بر قصبه اولديغی « معجم البلدان » ده مسطوردر .

رزسزوف { (Rzeszov) آوستريا وماجارستان دولتنك غاليچيا خطه‌سنده ولنبرغك ١٥٠ كيلومتره غرب‌شماليسنده قضا مركزی برقصبه اولوب، ١١١٦٥ اهاليسی، دمير يولی، آت‌بازاری، چوخه وبز فابريقه‌لری وقيوملجيلغه متعلق معمولاتی واردر .

رزق { قبل الاسلام بصره جهتنده برقصبه ايدی .

رزق الله { (شيخ —) هندستانك مشاهير ادباسندن اولوب ، (مشتاق)

تخلص ایدر. شیخ عبدالحق بن سیف‌الدین دهلوینك عمیجه‌سیدر. ۹۰۱ ده طوغوب، ۹۶۹ ده وفات ایتمشدر. سلطان اسکندر زماننده «واقعات مشتاق» عنوانیله برتاریخ یازمشدر. فارسی وهندی لسانلرنده اشعاری واردر.

رزق الله { مشاهیر منجمیندن اولوب، آلتنجی قرن هجری اوائلنده مصرده یاشامشدر.

رزم { دجله‌یه تابع برنهر اولوب، بدلیس نهرینك دخی بوكا منصب اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. بوتعریفه‌كوره سعرد نهری اولمق اقتضا ایدر.

رزولوسیون { (Resolution) آمریقانك شمالینك منتهای شمالنده و قطب شمالی دائره‌سی داخلنده برآطه اولوب، (بافنیسلاند) آطه‌سنك جنوب شرقی کوشه‌سی قارشیسنده واقعدر. شمالاً (هودسون) وجنوباً (فروبیشر) بوغازلریله محدوددر. طاغلق بریر اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲ ۵۳۰ مربع‌کیلومتره‌در.

رزیق { مروده برنهر وبربیوك محله اولدیغی «معجم البلدان» ده مذكوردر.

رزین { (بن انس السلمی) و (رزین بن مالك) صحابه‌دن اولوب، برنجیسی بصره اعرابندن معدوددر.

رزینه { صحابیاندن اولوب، ازواج مطهرهٔ جناب رسول اللهدن صفیه بنت حی (رضها) نك آزادلیسی ایدی، و خدمت حضرت نبویده بولنمشدر. قیزی (امة الله) كندیسندن روایت ایتمشدر.

رزینه { (Resina) ایتالیانك ناپولی ایالتنده وناپولینك ۷ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (وزوو) طاغنك اتکنده و ناپولی کورفزی ساحلنده برقصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی، مشهور شرابی وآثار عتیقه‌سی واردر.

رژ { یاخود ریژ (Rej, Riej) روسیه‌نك قسم‌شرقیسنده برنهردر، كه (پرم) ایالتنك جنوب‌شرقی جهتنده نبعانله، شمال وشمال‌شرقی‌یه طوغری جریان ایدوب، (رژوسكی) فابریقه‌لرینك ماكینه‌لرینی چویردكدن و ۲۵۰ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدكدن صكره، (نیوه) چایله برلشه‌رك (نیجه) نهرینی تشكیل ایدر، كه بوده (توره) یه و توره (اوبول)ه اوبول دخی بحر منجمد شمالی‌یه منصب (ایرتیچ) ایرماغنه دوكیلور.

رژف { (Rjef) روسیه‌نك وسطلرنده (تور) ایالتنده وتورك ۱۱۷ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (وولغه) نهرینك ایكی كنارنده و موسقوه‌دن پترسبورغه كیدن دمیریول خطی اوزرنده قضا مركزی برشهر اولوب، ۳۵۸۱۰ اهالیسی، اوراده ۱۰۵ متره كنیشلكی اولان نهر مذكورده ایشلر كمیلر واسطه‌سیله اجرا اولنور تجارتی، سفائن اعماله مخصوص دستگاهلری، كتن وكنویردن كلیتلی منسوجاتی، شمعدان، چینی، مواد مختلفهٔ كیمویه وبیره فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر.

رژوسكی { (Rejevski) روسیه‌نك (پرم) ایالتنده وآنفاً بیان اولنان (رژ) نهرینك كنارنده اوله‌رق (قاترینبورغ)ك ۸۰ کیلومتره شمال شرقیسنده واقع برقریه اولوب، ۷۳۰۰ اهالیسی، دمیرخانه‌لری وچیوی وصابون فابریقه‌لری واردر. جوارنده نیكل معدنی چیقار.

رس { آراس نهرینه كتب عربیه‌ده ویریلن اسم اولوب، قرآن كریمده «اصحاب الرس» تعبیریله مذكور اولان قومك بونهرك وادیلرنده ساكن بولنمش اولدیغی دخی مظنوندر.

رسا { (مصطفی — افندی) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اولوب، روسچقلیدر. ۱۲۱۵ ده طوغوب، بعض‌وزرانك دیوان‌كتابتلرنده و سائر مأموریتلرده بولنمشیدی. جنتمكان سلطان عبدالمجید خانك اواخر سلطنتنه قدر برحیات ایدی. برخیلی اشعاری و قصیدهٔ بردهٔیه ترجه برتخمیسی واردر. شو بیت اونكدر:

باغدرسه ابر آه سحر اشك حسرتی
فیض وصالدن چن دل نما آلور

رسا { (محمد تقی) هندستان شعراسندن اولوب، چغتایی الاصلدر. شاهجهان آباده طوغوب، لكهنو حاكمی نزدنده بعض خدمتلرده بولنمش؛ وبعده فیض آباده كیدوب، ۱۲۲۳ ده اوراده وفات ایتمشدر. شوبیت اونكدر:

شبی كه ناله، بیتابیم خروش كند
فلك زبرق سر انكشت خود بكوش كند

رسام عمر { مشاهير خطاطيندن اولوب ، رسم سكۀ همايون و سرايده تعليم خط خدمتلرنده مستخدم ايدى . يازديغى بر مصحف شريفى سلطان احمد خان ثانى‌يه تقديم ايدوب ، بيك آلتون احسان آلمش ، ومصحف شريف مذكورى روضۀ مطهره‌يه ايصاله مأمور اولمش ايدى . ١١٣٠ ده وفات ايتمشدر . — اوغلى رسام محمد دخى پدرينك اثرينه تبعيت ايدوب ، بعض جوامع شريفه‌ده خطلرى موجوددر . ١١٥٧ ده وفات ايتمشدر .

رستاق { آسياى وسطيده بدخشان خطه‌سنده و قوندوزك ٧٥ كيلومتره شمال شرقيسنده ايالت مركزى برقصبه اولوب ، جيحونه منصب همنامى برچايك اوزرنده وبرقاچ كاروان يولنك محل تقاطعنده واقع اولمغله ، اهميت تجاريه‌سى جوقدر . — ايالتى شمالاً جيحون مجراسيله ، غرباً قوندوزحكومتيله ، جنوباً كشميرله ، شرقاً دخى فيض آباد ايالتيله محدوددر . اراضيسى پك منبت و محصولدار واهاليسى تندرست و ذكيدر .

— ياقوت حموى بواسمله فارسله كرمان حدودنده برقصبه اولديغنى دخى بيان ايديور .

رستم { ايرانيلرك الك مشهور قهرمانى اولوب ، سيستان و زابلستان حاكمى زال بن سام بن نريمانك اوغلى ايدى . آبا واجدادى شجاعتله مشهور ايسه‌لرده ، كنديسى جمله‌سنه تفوق ايدوب ، دها سن شبابتده ايكن ، برطاقم خارق‌عاده آثار مردانكى كوسترمكه باشلامش ، وخرافات ايرانيه‌يه كوره ، برطاقم مدهش ديولر و فيللر اولديره‌رك ، خلقى بونلرك تسلطندن قورتارمش ايدى . ايرانيلرك رستم حقنده‌كى مبالغه‌لى حكايه‌لرى يونانيلرك (هركول) حقنده‌كى روايتلرينه مشابهدر . رستم فريدونك تورونى منوچهر زماننده دنيايه كلوب ، كيانياندن كيكاوسك زماننده برطاقم خارق‌عاده خدمتلرده بولنمش ، و بعده كندى تربيه‌كرده‌سى اولان سياوش بن كيكاوسك توران حكمدارى افراسياب طرفندن قتل اولنمسى اوزرينه ، اخذ انتقام ايچون مدت مديده تورانيلرله حرب ايتمش ، و نهايت سياوشك اوغلى كيخسروى بولوب ، بونى پدرينك انتقامنى آلمغه سوق ايله ، افراسيابى طوتديروب اولديرتمدكجه راحت ايتمه‌مشيدى . رستمك افعال قهرمانانه‌سيله مملو اولان بو محاربه‌لرك تعريفى شاهنامۀ فردوسينك الك پارلاق يريدر . بعده رستم سيستانه چكيلوب ياشامقده‌ايكن ، لهراسب وكشتاسب زمانلرنده ظهور ايدن زردشت دينى قبول ايتمديكندن ، اسفنديار بن كشتاسب پدرى طرفندن رستمى باغلايوب كتورمكه مأمور اولمش ، و رستم تسليم اولنمديغندن ، بينلرنده ايكى كون تمادى ايدن مبارزه‌لر نتيجه‌سنده اسفنديار مقتول اولمش ، وبرمدت صكره اوغلى بهمن ، پدرينك انتقامنى اخذ ايچون ، رستمى برادرى شغاد يديله پوصيده قتل ايتديرمشدر . بوقهرمانك منوچهر زمانندن بهمنك زمانه‌دك ياشامسى ممكن اولمديغندن ، وبرآدمه برقاچ يوز سنه‌لك عمر ويرمك دخى خرافاته مخصوص بر كيفيت اولديغندن ، رستمه عطف اولنان وقوعاتك چوغى بشقه بشقه قهرمانلره عائد اولسه كركدر . ذاتاً ايرانك تاريخ قديمنه صحيح نظريله باقيله‌ميوب ، خرافاتله مملو اولديغى غيرمنكردر . هرحالده رستم اسمنده بر قهرمان بولنمش اوله‌جغى ملحوظ ايسه‌ده ، حقنده‌كى رواياتك چوغى خرافات قبيلندندر . پدرينك اسمنه اضافتله (رستم زال) و (رستم داستان) ديمكله مشهوردر .

رستم { ساسانيلرك حكمدار اخيرى اولان يزدكردك سرعسكرى و برادرى اولوب ، فرخزادك اوغليدر . حضرت عمر (رضه) ك زمان خلافتلرنده وهجرت نبويه‌نك ١٥ نجى سالنده سعد بن وقاص حضرتلرى ايران فتوحنه مأمور اولمغله ، قادسيه‌ده اردو قورديغنده ، صاحب ترجمه ايران عسكريله مقابله‌يه چيقوب ، اوراده‌كى مغلوبيت عظيمه‌ده قتل اولنمشدر .

رستم { (ميرزا —) تيمورلنكك حفيدى و معز الدين عمر شيخك ايكنجى اوغلى اولوب ، جدينك حياتنده اصفهان حاكمى ايدى . تيمورك وفاتندن صكره برادرى ميرزا اسكندر ايله برخيلى وقت محاربه ايدوب ، نهايت اصفهانى تركله ، منهزماً تبريزه قاچه‌رق قره يوسف تركمانه التجا ايتمش ايدى . بعده اصفهانى ضبط ايتمش ايسه‌ده ، اصفهانليلر كنديسنه قصد ايتدكلرندن ، خراسانه عمى شاهرخك يانه قاچمش ايدى .

رستم { (بنی —) خلافت عباسیه زماننده مغرب اوسطده یعنی جزایرده حکومت سورمش بردولت صغیرۀ اسلامیه‌در. بودولت ١٣٨ تاریخ هجریسنده، اوجهتده والی ایکن اعلان استقلال ایدن رستم طرفندن تأسیس اولنه‌رق، (تاهرت) قصبه‌سی مرکز حکومت اتخاذ اولنمش ایدی. مومیٰ‌الیهك نسلندن ١١ کشی حکومت سوروب، دولتلری ١٥٩ سنه دوام ایتدکدن صکره، ٢٩٧ تاریخنده منقرض اولمش، وملکلری فاطمیونك الینه کچمشدر.

رستم بك { (یاخود میرزا رستم) آق قیونلی دولتنك بشنجی حکمداری اولوب، اوزون حسنك تورونی و مقصود میرزانك اوغلی اولوب، مؤخراً آلنجق قلعه‌سنده حبس اولنمشیدی. برمدت صکره قورتیلوب، ٨٩٨ ده تبریزی ضبطله، اعلان سلطنت ایتمش؛ و بش‌بچق سنه اجرای حکومت ایتدکدن صکره، ٩٠٢ تاریخنده ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب ومقتول اولمشدر.

رستم پاشا { قانونی سلطان‌سلیمان خان دورنده مسند صدارت عظمایه کچمش وزرادن اولوب، خرواتی الاصلدر. حرم همایوندن رتبۀ وزارتله چیقوب، دیاربکر والیسی اولمشیدی. بعده اورادن جلبله، شرف‌صهریته نائل اولمش؛ و٩٥١ ده خادم سلیمان پاشادن صکره مهر صدارت عهده‌سنه تودیع اولنه‌رق، تزیید واردات وتکثیر خزائن دولت خصوصنده وسائر مهام امور دولتده درایت واقتداری مشهود اولمغله، طقوزسنه مقام‌صدارتده قالوب، ٩٦٠ ده قره‌مان ارکلیسنده عزل اولنمش؛ واسکدارده واقع کوشکنده ایکی‌سنه معزول قالدقدن صکره، ٩٩٢ ده ثانیاً صدارته کله‌رك، بودفعه دخی آلتی‌که جمعاً اون بش سنه‌لك صدارت ایتمشدر. ٩٦٨ ده وفات ایدوب، شهزاده جامعی خطیره‌سنده تربۀ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر. برای صهریت دیاربکردن جلبی آرزو بیورلدقده، بعض بدخواهانی طرفندن جذام علتنه مبتلا اولدیغی عرض اولنمسی اوزرینه، بوعلته مبتلا اولانلره کهله یناشمدیغی بری طرفندن اخطار اولنمغله، دیاربکره مخصوص برآدم کوندریله‌رك، کیرلی چماشیرینی تفتیش ایله برکهله بولمش، و بونك اوزرینه جلب ایدلمش اولدیغی مشهوردر. نعلبورلر قربنده فوقانی برجامع شریفیله چغال‌اوغلی سرایی قربنده برمدرسه‌سی و سائر خیراتی واردر.

رستم خوریانی { ایران شعراسندن اولوب، بسطام مضافاتندن خوریان قریسندندر. شیخ عمر بن امیرانشاهك ملازملرندن اولوب، بعض تحصیلدارلقلرده دخی بولنمشدر. لهو ولعب وعشرته مائل ایمش. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

می برآید هر زمانم دود آه از روی یار
ترسم آخر درمیان آه جان آید برون

رستم علی { بواسمله ایرانلی برخطاط، بر مفسر وبرشاعر کلمشدر. خطاط خراسانلی اولوب، ٩٧٠ ده وفات ایتمشدر. مفسر هندستانده‌کی قنوج شهرندن اولوب، «تفسیرصغیر» عنوانیله برتفسیر شریف یازمش، و١١٧٨ ده وفات ایتمشدر. شو بیت شاعرکدر:

هرکه بناز تو بچمن خنده میکنی
گلهای باغرا همه شرمنده میکنی

رستن { حمص ایله حما آره‌سنده وعاصی‌نهری کنارنده اسکی برقصبه اولوب، معموریت قدیمه‌سنه دلالت ایدر خرابه‌لری بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

رسطالیس { (آرسطوطالیس) دن مخففدر. [«آرسطو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رسکوپوریس { (Rhescuporis) اسکی تراکیا (یعنی ادرنه جهتی) حکمدارانندن اوچ کشینك اسمیدر: برنجیسی میلاددن برقرن اول حکومت سورمش، وپومپیوس ایله بروتوس بینلرنده‌کی محاربه‌لرده کاه برینه وکاه دیکرینه یاردیم ایتمشدر. — ایکنجیسی دردنجی قوتیسك اوغلی اولوب، قبل‌المیلاد ١٦ سنه‌سندن ٧ سنه‌سنه‌دك برادریله مشترکاً حکومت سورمش، و(بس) قومنه قارشی اولان برمحاربه‌ده مقتول اولمشدر. — اوچنجیسی (رمتالکیس) ك برادری و خلفی او-

لوب، میلادك ۱۰ تاریخنده تراکیانك نصفنه حاکم اولمش، و بعده یکنی بشنجی قوتیسی قتل ایله دیگر نصفنی دخی ضبط ایتمش ایسه‌ده، ۱۹ تاریخنده تیبریوس طرفندن قتل اولنمشدر.

رسمو { یاخود رتمو (Rétimo) کرید جزیره‌سنك ساحل شمالیسنده وحانیه‌نك ۴۵ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق، ۱۷″ ۲۲′ ۳۵° عرض شمالی ایله ۵۷″ ۷′ ۲۳° طول شرقیده واقع سنجاق مرکزی برقصبه واسکله اولوب، اکثری مسلم اولمق اوزره، ۸۰۰۰ اهالیسی، اسکی برقلعه‌سی وزیتون یاغی، صابون وسائره‌یه متعلق خیلی اخراجاتی واردر. — رسمو سنجاغی مرکز قضاسیله میلوپوطمو وآماری قضالرندن مرکب اولوب، ۲۳۲ قریه‌یی جامعدر. اهالیسی ۳۹ ۲۵۹ نفوسدن عبارت اولوب، ۱۰ ۵۵۶ سی مسلم و قصوری خرستیاندر. سنجاغك احوال عمومیه‌سیچون [«کرید» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رسمی { [«احمد رسمی افندی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رسنه { (Resnia) مناستر ولایت وسنجاق وقضاسنده و مناسترك ۳۰ کیلومتره غرب شمالیسنده وپرسپه کولنك قسم شمالیسنك شرق جهتنده واقع بك منبت براووه‌ده واقع ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ۴ ۳۸۴ اهالیسی، ۲ جامع شریفی، ۱ کلیساسی، اسلام وروم و بلغار جماعتلرینه مخصوص ذکور واناث ایچون ایکیشرکه جمعاً ۶ مکتب ابتدائیسی، ۱۰۲ دکانی، ۱۴ خانی، ۱۴ فرونی، ۱ حمامی و ۱ ساعت قله‌سی واردر. قصبه‌ده طوپراقدن چناق چوملك کبی شیلرله یوك چوراب و بز اعمال اولنور. — رسنه ناحیه‌سی ۳۲ قریه‌دن مرکب اولوب، شرقاً مناستر، شمالاً اوخری، غرباً استارووه وکوریجه قضالریله، جنوباً دخی پرسپه ناحیه‌سیله محدوددر. اهالیسی ۱۵ ۸۱۶ نفوسدن عبارت اولوب، ۳ ۲۶۱ نی مسلم وقصوری بلغار واولاخ وخرستیان آرناؤد و سائره‌در. اراضیسی بك منبت اولوب، ذخائر متنوعه‌دن عبارت خیلی محصولاتی واردر. درون ناحیه‌ده ۶ جامع شریف، ۲۸ کلیسا و ۱۲ مکتب موجوددر.

رسوخی { (سلیمان —) اونبجی قرن هجری شعراسندن اولوب، ابتدا طریق علیه سلوك ایتمش، وبعده سالك صوفیانه سالك اولوب، جوامع شریفه‌ده حدیث و تفسیر درسلرینی ویرمکله و وعظ ونصیحت اجراسیله مشغول وبعض تکیه‌لرده دخی پوست نشین اولمش ایدی. مؤخراً ظاهر شرع شریفه مغایر برطاقم اقوال واشعاری ظهور ایتمکله، طوتلق قورقوسیله فرار ایتمش ایدی. شوقطعه اونکدر:

باغ جان ایچره دیکلدن قامت‌ك بالاکی بن
نوردن بر سرو اولور هرقانده صالسه‌م سایه بن
مهر حسنك دزدیدر اما طوتلماغیچون
آیده برصورت دکیشور ماه ای وجه حسن

رسوس { (Rhésus) یونان قدیم خرافاتنه کوره تراکیا حکمداری اولوب، (استریمون) یعنی (استروجه) نهرینك اوغلی ایدی. کویا روزکاردن دها سریع الحرکه و قاردن دها بیاض آتلرله محاصره‌نك صوك سنه‌سی تروآنك امدادینه کلمش ایسه‌ده، حربه باشلامازدن (دیومید) طرفندن اویقوده باصیلوب قتل اولنمش، وآتلری اولیس طرفندن غصب اولنمش ایدی.

رسول آباد { هندستانده اود خطه‌سنك لکهنو حکومتنده وکنك ایرماغنه تابع (کالیانی) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ۶۶۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۳۳۴۰ اهالیسی واردر.

رسولپور { هندستانده اود خطه‌سنك فیض آباد ایالتنده وکنك ایرماغنه تابع (کوکره) نهری ارزرنده برقصبه اولوب، ۱۲۹۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۳۳۶۰ اهالیسی واردر.

رسیف { (Recife) برازیلیانك شمال شرق قسمنده و بحر محیط آطلاسی ساحلنده و (ریودیانیرو) نك ۱۹۶۵ کیلومتره شمال شرقیسنده (پرنامبوقو) ایالتنك مرکزی برشهر و اسکله اولوب، جوارلریله برابر ۹۲۰۰۰ اهالیسی، بك ایشلك تجارت بحریه‌سی، شکر، پاموق، قهوه و سائر محصولات محلیه‌یه متعلق کلیتلی اخراجاتی، رصدخانه‌سی وسائر ابنیهٔ میریه‌سی واردر.

رسیم { (الهجری) صحابه‌دن و فقهادن او-
لوب، اوغلی ابن رسیم کندیسندن
برحدیث شریف نقل ایتمشدر.

رسیما { (شیخ احمد — افندی) متأخرین
شعراء عثمانیه‌دن و مشایخ مولویه‌دن
اولوب، اسکدارلیدر. برمدت ینیشهر فنار مولویخا-
نه‌سی مشیختنده بولنوب، بعده درسعادته عودتله،
کوشهٔ انزوایه چکلمش اولدیغی حالده، ۱۲۱۰ تا-
ریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

رسیما طینت مردم همیشه مستعد در بیل
کشاده باب همت هب ولی اهلیتی بیلز

رُشاط { عدوه‌ده یعنی سبته بوغازی جوا-
رنده برقصبه اولوب، علمادن
«اقتباس الانوار من التماس الازهار» عنوانلی
کتابك صاحبی (عبدالله بن علی الرشاطی) نك مسقط
رأسی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

رَشت { ایرانك کیلان ایالتنده و بحر خزر
ساحلی قربنده اوله‌رق طهرانك
۲٤٦ کیلومتره شمال غربیسنده و (سفیدرود) ایله
اصول قولی اولان (مرداب) نهری اوزرنده و بو
نهرك همنامی اولان قویده‌کی منصبندن ۱۵ کیلومتره
یوقاریده برشهر واسکله اولوب، ۲۷۰۰۰ و برروا-
یتده ٤۰۰۰۰ اهالیسی، یوکسك خانه‌لری وآره-
لرنده باغچه‌لری، ایشلك تجارتی وعلی الخصوص ایپك
قوزه‌سی، خالی وسجاده، خاویار، حصیر، قوش تویی
و قورو بالیق اخراجاتی واردر. اطرافی بطاقلق
اولوب، هواسی پك آغیر وصیتمه‌لیدر. لیمانی شهرك
۳۰ کیلومتره قدر شمال غربیسنده اولوب، اموال
تجاریه آلتی دوز برطاقم ماعونه‌لرله وپك چوق زحمتله
شهره نقل اولنور. صنعی برلیمان ورشتدن طهرانه
قدر بردمیر یول انشاسی بوشهرك و بتون ایرانك
تجارتنی خیلیدن خیلی‌یه ترقی ایتدیره‌جك موادن
ایسه‌ده، ایران حکومتی اوحالده روسیه نفوذینك
ترقیسندن قورقدیغیچون، ظهور ایدن طالبلره مسا-
عده ایتمه‌مکده‌در.

رشدی { متأخرین شعراء عثمانیه‌دن ایکی
ذاتك مخلصیدر:
برنجیسی (ولی‌الدین رشدی افندی) آناطولیده
دنیایه کلوب، درسعادته بالورود، ۱۲۵۱ ده

صدوردن نقیب‌الاشراف محمد اسعد افندینك معیتنده
ایرانه عزیمتله، عودتنده خواجکان سلکنه داخل
اولمش ایدی. ۱۲۵۸ ده وفات ایتمشدر. شو مطلع
اونکدر:

کیتدی حسرتله قویوب یالکز اول ماه بنی
بوکونه صاقلر ایش حضرت الله بنی

— ایکنجیسی (محمد رشدی افندی) تکه
سنجاغنك بارله قصبه‌سنده ۱۲۰٦ ده طوغوب،
۱۲۱۹ ده درسعادته کلمش، و ابتدا تجارتله مشغول
اولوب، بعده طریق قضایه سالوکله، روم‌ایلیده بعض
نیابتلرده بولنمشدر. شومطلع اونکدر:

باغ حسنك سیر ایچون کلش دکل دیداره خال
پاسبان اولمش مکر رخساره یاره قاره خال

رشدی پاشا { «مترجم محمد رشدی پاشا»
و «شروانی‌زاده» ماده‌لرینه
مراجعت بیوریله.]

رشدی پاشا { (محمد —) وزرا وشعرادن
اولوب، ارضروملیدر. بر
خیلی مدت بعض‌وزرانك وازآنجمله قپودان‌دریا جزا-
یرلی حسن پاشانك دیوان کتابتنده بولندقدن‌صکره،
دور سلطان سلیم خان ثالثده اردوی همایونك نزول
امانتنه نصب اولنه‌رق، جانب مصره اعزام اولنمش،
و بعده سلانیك مبایعهٔ میریه‌سی ویکیچری افندیلکی
و باش محاسبه‌جیلك و نشانجیلق کبی مأموریتلرده بو-
لنه‌رق، ۱۲۲۷ ده رتبهٔ وزارتله رکاب همایون
قائمقامی اولمش، وبومقامده ۱۸ آی قالدقدن‌صکره،
عزل اولنه‌رق، کلیبولیده اقامته مأمور اولمش،
ومؤخراً عهده‌سنه سلستره وودین و۱۲۳۵ ده اینه-
بختی ومتعاقباً بوسنه ایالتلری توجیه اولنمش، وبرمدت
اسکیه‌ده اقامتدن صکره ۱۲۳٦ ده انقره وکنغری
سنجاقلری کندیسنه احاله، وصوفیه محافظلغی دخی
توجیه اولنمغله، صوفیه‌یه مواصلتی متعاقب ۷۲ یاشنده
وفات ایتمشدر. شوبیت اونکدر:

اهل دانش ستم دهر ایله پامال اولماز
کورسه مجنون بیله خاك اوزره براقماز کهری

رشکی { ایران شعراسندن ایکی کشینك
مخلصیدر:
برنجیسی (مولانا شرف) برمدت کاشانده اقا-

مت، و بعده کیلانه رحلت ایلمش ایدی . شو بیت اونکدر :

بعیب بیوفائی تا نکردد متهم یارم
بهرکس میرسم شکر وفای یار میکویم

— ایکنجیسی (محسن بیك) همدانلی اولوب، تبریزده مقتولاً وفات ایتمشدر. شوبیت اونکدر :

رفتم و اندوه هجران ترا بردم بخاك
تابدینم بیتو حال خمنکان خاك چیست

رشید { (Rosette) مصر اسفلده غربیه مدیریتنك مرکزی برقصبه اولوب، نیلك برقولی اوزرنده و قاهره‌نك ١٧٢ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق ساحل بحردن و نهرك منصبندن ١٢ کیلومتره بوقاریده، "٣٤ '٢٤° ٣١ عرض شمالی ایله "٤٠ '٥° ٢٨ طول شرقیده واقعدر. کیلر نهرك ایچنه ایشلمکله، تجارتکاه براسکله اولوب، هرنه‌قدر اسکندریه‌نك ترقیاتی بونی اهمیت قدیمه‌سندن دوشورمش ایسه‌ده، ینه پرنج اخراجاتنك مرکزی اولوب، خیلی تجارتی واردر. ١٩٣٨٠ اهالیسی واطرافنده نیلك ایکی جانبنده کوزل باغچه‌لری واردر. یالکز اسکله‌یه قریب محله وسوقاقلری یکی اصولده اولوب، سائر جهتلرینك سوقاقلری طار و طولاشیقلی و خانه‌لری دخی طرز قدیم اوزره‌در. بوقصبه ایکنجی قرن هجریده تأسیس اولنه‌رق، مؤسسات اسلامیه‌دن ایسه‌ده، ابنیه‌سنده جوارلرنده‌کی خرابه‌لردن مأخوذ آثار عتیقه‌دن بعض طاشلر و ستونلر مشهوددر. نیلك صویی چکلدیکنده دکیز صویی قصبه‌یه قدر چیقمغله، اوصره‌لرده اهالیسی ایچه‌جك صو ایچون صیقندی چکر.

رشید { (الهجری یاخود الفاسی) صحابه‌دن و بنی معاویه آزادلیلرندن اولوب، احد غزاسنده حاضر بولنمش، وجانب رسول‌الله (صلعم) دن ابوعبدالله کنیه‌سیله تکنیه بیورلمش ایدی. — (ابو عمیره رشید بن مالك التیمی) دخی صحابه‌دن اولوب، بعده کوفه‌ده ساکن اولمش، وبعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر.

رشید { [«هارون الرشید» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رشید { (محمد —) مشاهیر خطاطیندن اولوب، خواجه راسمك اوغلیدر.

١٢٢٧ ده استانبولده وفات ایتمشدر. برقاچ مصحف شریفیله سائر آثاری واردر.

رشیدا { ایران مشاهیر خطاطیننده اولوب، خطاط شهیر میرعمادك یکنیدر. خطده دایسنی دخی‌کچوب، خلیفهٔ اعظم لقبنه‌مستحق اولمش ایدی. هندستانه سفر ایدوب، ١٠٤٨ ده کشمیرده وفات ایتمشدر.

رشید افندی { متأخرین شعرا وعلمای‌عثمانیه‌دن بروجه زیر درت ذاتدر :

برنجیسی وقعه‌نویس (مصطفی —)، که استانبوللی اولوب، ١١٨١ ده وفات ایتمشدر. شومطلع اونکدر:

شهانه طور جهانك کدالرین کوردك
کدایه غبطه ایدر پادشالرن کوردك

— ایکنجیسی (تاتارجق‌زاده احمد —)، که صدوردن عبدالله افندینك اوغلی اولوب، طریق علیه‌یه سلوك ایله، ١٢١٦ ده قدس و٢٢٢ ده مصر مولویتلرینه، ٣٧ ده آناطولی و٤٢ ده روم ایلی قاضیعسکرلکنه نصب اولنمش، وبرمدت نقیب‌الاشراف دخی بولنوب، ١٢٥٥ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر :

درد عشقه صبر وطاقت خیلی مشکل ای رشید
کرچه ترك نازنین دلنواز ایتمکده کوچ

— اوچنجیسی عینتابلی اولوب، بغداد والیسی علی رضا پاشانك کتابتنده بولنمش، و١٢٤٩ ده وفات ایتمشدر . بر دیوانچه‌سی واردر . شو مطلع اونکدر :

بحث ایدرمش اشك چشممله صباح اقشام صو
قورقرم کیم ایلیه دولاب ایدوب الزام صو

— دردنجیسی نوشهرلی سلیمان افندینك اوغلی اولوب، خیلی مدت محمود پاشا وداود پاشا محکمه‌لری نیابتنده‌بولنمش. و١٢٦٥ ده مالیه‌ده بیت‌المال‌قسامی اولمش ایدی. طریقت نقشبندیه‌یه انتسابی اولوب، بعض اشعار صوفیانه‌سی و برشرحیله بر رساله‌سی واردر . شومطلع اونکدر :

طریق نقشبندی اهلنك فیضی خداندر
اولارك نسبتی جمله رسول مجتبادندر

رشیدالدین { (ابوسعید — بن موفق‌الدین یعقوب) مشاهیر اطبای عربدن اولوب، قدس نصاراسندن ایدی. دمشق شامده ادبیات عربیه ایله فن طبی تحصیل ایده‌رك، ۶۳۲ تاریخنده ملوك ایوبیه‌دن ملك کاملك خدمت طبابتنه دخول ایله، برابرنده مصره عزیمت ایتمش؛ و بعده بونك اوغلی ملك صالحك خدمت طبابتنده بولنوب، معیتنده شامه ورودنده ۶۴۶ تاریخنده وفات ایتمشدر. « عیون الطب » عنوانیله پك معتبر برتألیفی وابوبکر رازینك « الحاوی » عنوانلی کتاب مشهورینه تعالیق واردر.

رشید الدین { (ابو حلیقه —) مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، ۵۹۱ تاریخنده قلعهٔ جعبرده طوغمش، و رهاده برمقدار تحصیلدن صکره، ملك عادلك امریله دمشقه کوندریله‌رك، ابوسعیددن تحصیل طب ایتمش، و ملك کامل ایله خلفلرینك وبعده مصری استیلا ایدن ممالیك ترکاندن ملك ظاهر رکن الدین بیبرسك خدمت طبابتنده بولنمش؛ وجمله‌سنك احسان واحترامنه نائل اولمشدر. طبابته‌کی حذاقتی حقنده خارق‌عاده عد اولنه‌جق برچوق نوادر منقولدر. آنف الترجمه رشیدالدین ابوسعید ایله رقابت ومناقشه‌لری چکمشدر. بروجه زیر برقاچ تألیفی واردر: « مقالة فی حفظ الصحه »، « مقالة فی ان الملاذ الروحانیة الذ من الملاذ الجسمانیة »، « المختار فی الادویة المفردة »، «کتاب فی الامراض واسبابها وعلاماتها ومداواتها»، « مقالة فی ضرورة الموت ».

رشید الدین { (ابو المنصور — بن علی الصوری) مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، ۵۷۳ ده صور قصبه‌سنده طوغمش؛ واوراده تحصیل علم وفن ایتدکدن صکره، قدسه کیده‌رك، برقاچ سنه اورانك بیمارستانی طبابتنده بولنمش؛ وقدسه اوغرایان ملك عادله انتساب ایده‌رك، معیتنده مصره کیدوب، بعده ملك معظمك خدمت طبابتنده بولنه‌رق، دمیات جهتنده اهل صلیبه قارشی اولان محاربه‌لرده حاضر بولنمش ایدی. ملك معظمك وفاتندن صکره اوغلی ملك ناصر صاحب ترجمه‌نك قدرینی برتر ایده‌رك، رئیس الاطبا ایتمش، وکرك سفرنده کندیسنی دمشقده براقش اولمغله، اوراده کندی ریاستی تحتنده برجمعیت طبیه تأسیس ایلیه‌رك، بوفن جلیله بیوك خدمتلر ایتمشدر. وفاتی دمشقده ۶۳۹ تاریخنده وقوع بولمشدر. ادویهٔ مفرده حقنده معلومات واسعه‌سی وار ایدی. جبل لبنانده و سائر طرفلرده برچوق نباتات جمع و تجربه ایدوب، خواصنی یازمش، ورسملرینی دخی یاپدیرمش ایدی. « ادویة التریاق الکبیر »، «کتاب الادویة المفردة»، « الرد علی کتاب التاج البلغاری فی الادویة المفردة » عنوانلریله اوچ تألیفی و برچوق تعالیقی و وصایای طبیه‌سی واردر.

رشید الدین { (علی بن خلیفه) مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، « عیون الانباء فی طبقات الاطباء » صاحبی مشهور ابن ابی اصیبعه‌نك عمیدر. ۵۷۹ تاریخنده حلبده طوغوب، تحصیل علوم وفنون ایتدکدن صکره، ملوك ایوبیه‌دن برچوغنك خدمت طبابتنده و بعض بیمارستانلرده بولنه‌رق، اجرای طبابته‌کی حذاقتیله شهرت بولمش ایدی. علوم حکمیه وریاضیه‌ده ونجوم وسائر فنونده وحتی موسیقیده دخی ید طولاسی و شعر و ادبدن دخی بهره‌سی وار ایدی. ۶۱۶ تاریخنده وفات ایتمشدر. حسابه دائر « الموجز المفید »، «کتاب المساحة »، «کتاب فی الطب »، « طب السوق »، « مقالة فی نسبة النبض وموازنته الی الحرکات الموسیقاریة »، « مقالة فی السبب الذی له خلقت الجبال »، «کتاب الاسطقات» و « تعالیق و مجربات فی الطب » عنوانلریله تألیفاتی وبعض اشعاری واردر. شو بیت او جمله‌دندر:

هی الدنیا فلا تغتر منها
بشیٔ انه عرض یزول

رشید الدین { (خواجه — ابو الفضل محمد بن عماد الدوله) مشاهیر شعرا وادبای ایراندن وساداتدن اولوب، ۶۴۶ تاریخنده همدانده دنیایه کلمشدر. ملوك ایلخانیه‌دن الجایتو سلطان محمد خدابنده‌نك وزیری ایدی. کندیسنك فن طبه دخی انتسابی اولمغله، الجایتو خانه مداوات ایتمش اولدیغندن، رقیبی بولنان امیر علی شاه جویان حکمدار مشارالیهك وفاتی رشیدالدینك ایچیرمش اولدیغی سمه حمل، وخلقی اولان سلطان بوسعیدی اقناع واغفال ایده‌رك، ۷۱۸ تاریخنده کندیسی ۱۶

پاشنده بولنان اوغلی ابراهيمك شهادتنه سبب اولمشدر . مغوللرك احوال و انسابنى جامع اوله‌رق «جامع التواريخ» عنوانيله فارسى العباره بك معتبر براثرى و «كتاب التوضيحات» و «رسالهٔ سلطانيه» عنوانلريله ايكى تأليفيله «مفتاح التفاسير» عنوانيله برتفسيرى وبرخيلى اشعارى واردر. مذكورتاريخنده دين اسلامه عداوتنرى و تخريبلرى ظاهر اولان مغوللرى مدح و التزام ايتمك، وحتى جنكيز وهلاكونك مظالمنى اهل اسلام حقنده برتربيهٔ الهيه صورتنده كوسترمككبى لسان مداهنه‌كارانه استعماليله متهمدر. مذكور تاريخى الك زياده عباره‌سنك دوزكونلكيله مشهوردر . جسدينك اجزاسى طاغيديلوب، بعده سلطان اميرانشاه بن تيمور طرفندن تبريزده صاحب ترجمه‌نك بناكرده‌سى اولان جامع خطيره‌سنده نامنه برتربه ياپديرلمشدر. شوقطعه جملهٔ اشعارندندر :

پيرم ولى چو بخت دمساز آيد
هنگام وصال وطرب وناز آيد
اززلف دراز تو كمندى فكنيم
بركردن عمر رفته تا باز آيد

رشيد الدين وطواط

(محمد بن عبد الجليل الكاتب العمرى) اعاظم شعراى ايراندن اولوب، حضرت عمر بن خطاب (رضه) لك نسلندندر. بلخده دنيايه كلوب، عمرينى خوارزمده كچيرمشدر . ملوك خوارزمشاهيه‌دن اتسزك منظورلرندن اولوب، مشاراليهك مدحى حقنده برچوق قصيده‌لر سويلمشدر . انورى ايله معاصر ايدى. قصيرالقامه، سريع الحركه وحاضر جواب برذات اولمغله ، قيزلانغيج ديمك اولان (وطواط) لقبيله شهرت بولمشدر . طقسانيدى سنه معمر اولوب، ٥٧٨ تاريخنده وفات ايتمشدر . معانى و بيانه وسائر فروع ادبياته متعلق بعض تأليفاتى و «حديقة السحر» عنوانيله براثرى واردر . خلفاء راشدينك كلماتنى دخى جمع وترجمه ايتمشدر . سلطان اتسزك تورونى سلطان شاه كنديسنى كورمكى آرزو ايتمكله، محفه ايله حضورينه كتيرمشلردى. اواثناده بداهةً سويلديكى شوقطعه جملهٔ اشعارندندر :

جدت ورق زمانه ازظلم بشست
عدل پدرت شكستكى كرد درست
اى برتو قباى سلطنت آمده جست
هان تاچه كنى نوبت دولت تست

رشيد پاشا

(محمد —) دور سلطان محمود خان ثانيده مسند صدارت عظمايه نائل اولان وزراى دولت عليه‌دن اولوب، كورجى الاصلدر. صدر اسبق خسرو پاشانك كوله‌لرندن اولوب، شجاعت وجنكاورلكله ممتاز ايدى . مشاراليه خسرو پاشانك تكه‌لى زاده ابراهيم بكك اخذينه مأمور اولديغنده برابرنده اوطرفه كيده‌رك، چرخه‌لى على پاشانك معيتنه ويريله‌رك ، كوستردیكى يارارلق اوزرينه رتبهٔ ميرميرانى‌يه نائل اولمش؛ وبعده قره حصار صاحب سنجاغى متصرفلغنه نصب اولنمش ايدى . كوتاهيه واليسى بكر پاشانك موره‌يه مأموريتى اثناسنده والى قائمقامى اولوب، ابراز رويت ايتمكله، رتبهٔ وزارتله قونيه واليلكنه نصب اولنمش، وبعده موره حواليسنه مأمور اولوب ، آتنه‌نك محافظه‌سنه غيرت ايتمش، وعودتنده روم‌ايلى‌يه والى اولوب، آرناؤدلق اصلاحاتى دخى عهدهٔ رويتنه احاله ايدلمش ايدى . برخيلى وقت مناسترده قالوب ، آرناؤدلقده اساسلى اصلاحات اجراسنه موفق اولمش ، و ١٢٤٤ تاريخنده مسند جليل صدارت عظمايه بالتعيين، سفر وقتى اولمغله، اردوكاه بولنان شمنى‌يه واصل اولمش ايسه‌ده، حسب القدر موفقيته نائل اوله‌ميوب ، روسلرك ادرنه‌يه قدر تجاوزى اوزرينه، درسعادته عودت ايتمش، وبعدالمصالحه روم ايلينك اسايشنى اعاده‌يه مأمور اولوب، برخيلى اجراآت و اصلاحاته موفق اولمش ايدى . ١٢٤٨ تاريخنده ظهور ايدن مصر وقعه‌سنده، آغا حسين پاشانك عدم موفقيتى اوزرينه، سردارلق انضماميله آناطولى طرفنه مأمور اولوب. قونيه‌ده سائقهٔ شجاعت وجسارتيله بالذات بك ايلرى‌يه صوقيلوب، عساكر مصريه طرفندن احاطه اولنمغله، حسب القدر اسارته دوچار اولمش، و يرينه ثانياً رؤف پاشا صدر اعظم اولمش ايدى . صاحب ترجمه سنهٔ مذكوره رمضاننده درسعادته بالورود ، بالطه ليماننده‌كى ساحلخانه‌سنده برمدت آرام ايتدكدن صكره، ١٢٤٩ ده سيواس واليلكنه وكردستانك اصلاحاتنه مأمور اولمش ، و بعده دياربكر ورقه دخى مأموريتنه الحاق اولنه‌رق، كردستانجه دخى برچوق اصلاحاته موفق اولمسيله، ١٢٥٢ تاريخنده برقطعه خط همايونله تلطيف وقدرى بردرجه دها ترفيع اولنمش ، و سنهٔ

مذکورەده دیاربکرده ارتحال ایلمشدر. محرر فقیرك پدری خالد بك مورەده او وقت سرچشمه تعبیر اولنان مأموریتله صاحب ترجمەنك معیتنده بولنوب، آتنه محاصرەسنده مجروح اولمش، ومشارالیهك نظر توجهنه مظهر اولوب، بعده آرناؤدلق اصلاحاتنده کندیلرینه پك چوق خدمت ایتمش، وحتی نظام جدیددن متوحش اولان آرناؤدلره برنمونهٔ تشویق اولمق اوزره، یکنلری بولنان ایکی دلاوری جملەنك حضورنده نفر قید ایتدیرەرك، طوسقەلقجه نظام جدیدك طوعاً قبولنه یاردیم ایلمشدی.

رشید پاشا { (مصطفی —) دور سلطان عبدالمجید خانیده آلتی دفعه مسند جلیل صدارت عظمایه صعود ایتمش وزرادن اولوب، دولت‌عثمانیه دیپلوماتلرینك رئیس وسرافرازی و بلکه بودولتده دیپلوماتلغك موجدیدر. سلطان بایزید اوقاف‌همایونك روزنامچه‌جیسی مصطفی افندینك اوغلی اولوب، ۱۲۱٤ تاریخنده درسعادتده طوغمش؛ وتحصیل علوم ومعارفله، فرانسزجەیی دخی اوکرندکدن صکره، انیشتەسی بولنان صدر اسبق اسپارطەلی علی پاشا معیتنده بعض ایالاتده بولنمش؛ ومشارالیه علی پاشا موره سرعسکری اولدیغنده مهردارلقله برابرنده اوطرفه کیتمش ایدی. عودتنده باب عالیده مکتوبیٔ صدر عالی اوطەسنه مداومتله، حائز اولدیغی درایت ومعلومات حسبیله، بین الاقران کسب تمیز ایدەرك، ۱۲٤۲ تاریخنده ظهور ایدن روسیه محاربەسنده اردوی همایون معیتنده بولندیغی حالده، آمدی خلفالغنه التحاق ایتمش؛ وآمدجی وکالتنده بولنوب، ادرنه مکالمەسی سرکتابتنی ایفا ایتمش؛ و۱۲٤٦ ده مأموریت مخصوصه ایله مصره عزیمتنده معیتنده بولنوب، عودتنده ینه آمدجیلك وکالتنده دوامله ٤٧ ده بالاصاله آمدیٔ دیوان همایون اولمش؛ و٤٨ ده مأموریت مخصوصه ایله مصره عزیمت ایدن طوبخانه مشیری خلیل رفعت پاشا معیتنده اوجانبه اعزام اولنەرق، ٤٩ ده مصرلی ابراهیم پاشایه بعض تبلیغات ایصالیچون کوتاهیەیه اسرا اولنمش ایدی. ۱۲۵۰ تاریخنده، آمدجیلك ینه عهدەسنده اولدیغی حالده، اورته ایلچیلك عنوانیله پارس سفارت سنیەسنه تعیین اولنەرق، برسنه صکره عنوانی بیوك ایلچیلکه تحویل اولنمش؛ و٥٢ ده لوندره سفارتنه نقل، و ینه سنهٔ مذکورەده خارجیه نظارتی مستشارلغنه، و٥٣ ده بارتبهٔ وزارت خارجیه نظارتنه تعیین بیورلمش ایدی. نظارت مشارالیها عهدەسنده اولدیغی حالده، ٥٤ تاریخنده موقتاً لوندره سفارتنه نصب اولنمش؛ و٥٥ ده سلطان عبدالمجید خانك جلوسلری اوزرینه درسعادته کلەرك، کلخانه خط همایونك قرائتنه مدخلی اولمش؛ و٥٧ ده خارجیه نظارتندن بالانفصال، پارس سفارت سنیەسنه تعیین بیوریلەرق، ٥٨ ده درسعادته جلبله، ادرنه والیلکنه نصب اولنمش‌ایسەده، انحراف‌مزاجی حسبیله، کیدەمیوب، سنهٔ مذکورەده بتکرار سفارتله پارسه عودت ایتمش؛ و٦١ ده ثانیاً خارجیه ناظری اولوب، ۱۲٦۲ ده مهر صدارت عهدهٔ لیاقتنه تودیع اولنمش؛ وبرسنه ایله سکز آی واون‌بر کون بومقام عالیده قالدقدن صکره، ٦٤ ده انفصال ایدوب، مجالس عالیەیه مأمور اولمش؛ واوچ آی ایله طقوز کوندن صکره ثانیاً صدراعظم اولوب، بودفعه ۳ سنه ایله ۷ آی و۲۱ کون ادارهٔ امور دولت ایتدکدن صکره، ٦٨ تاریخنده بالانفصال، ایکی‌کون صکره مجلس والا ریاستنه تعیین بیورلمش؛ و ٤١ کون مرورنده ثالثاً مسند صدارته چکوب، بش آی واوچ کون بومقامده بولنمش؛ وینه سنهٔ مذکورەده بالانفصال، روسیه مسئلەسنك ابتدالرنده یعنی ٦٩ سنەسنده ثالثاً خارجیه نظارتنه، و٧١ده دفعهٔ رابعه اولەرق مسند وکالت مطلقەیه نصب اولنوب، بش آی ایله اون ایکی کونلك صدارتدن صکره، انفصال ایتمش؛ وبرمدت ساحلخانەسنده اقامت، ومصر والیسی سعید پاشانك دعوتی اوزرینه، برآرەلق مصره سیاحت ایدوب، عودتنده ٧٣ سنەسنده خامساً صدراعظم اولمش؛ وطقوز آی ایله یدی‌کون ادارهٔ امور دولت ایدوب، بعد الانفصال مجلس تنظیمات رئیسی، و٧٤ سنەسنده ریاست مذکورەدن بالانفصال، ینه سنهٔ مذکورەده سادساً مسندآرای صدارت عظمی اولوب، ایکی آی ایله اون یدی کونلك صدارتدن صکره، سنهٔ مرقومەده ارتحال دار بقا ایدەرك، سلطان بایزید جامعی اتصالنده اوچیلر باشنده تربهٔ مخصوصەسنه دفن اولنمشدر. دهاتدن عد اولنەجق صورتده عقل و درایته مالك و امور سیاسیه ایله

اداره‌ٔ دولت اصول و قواعدینه واقف برذات اولوب، تنظیمات خیریه‌نك درجهٔ نهایه‌ده مروج وطنفداری بولنمش، واصول اداره‌ٔ دولتی بسبتون بر طرز جدیده و بر اسلوب متینه تحویل ایتمکه چالیشمشدر. افکار تجددکارانه‌سندن طولایی، سماخت وکرمیله برابر، جهلا وعوامك حسن نظرینی قزانمغه موفق اوله‌مامش ایسه‌ده، درجهٔ قدر و خدمتی ارباب وقوف عندنده مسلمدر. لسان فرانسوی‌یه بحق واقف اولدیغی کبی، ادبیات عثمانیه‌ده دخی ید طولاسی اولوب، کتابت ترکیه‌نك سهل وسلیس برطرز جدیده انقلابنه الك اول همت ایدن مشارالیه اولدیغنه منشآتی شاهد عادلدر.

رشید پاشا { [«ضربخور رشید پاشا» و «کوزلکلی رشید پاشا» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

رشیدی { ایران شعراسندن اوچ ذاتك مخلصیدر: برنجیسی سمرقندلی اولوب، عمعق ایله بعض مشاعره و ماجرالری کچمشدر. «مهر و وفا» عنوانیله برمنظومه‌سی واردر. شو رباعی اونکدر:

برباد تو بیتو این جهان کذران
بکذاشتم ای یار و تو از بیخبران
دست ازهمه شستم ونشستم نکران
چون بیتو کذشت بکذرد بیدکران

— ایکنجیسی کرمانلی اولوب، اسمی ملا قاضی بن ملا یعقوبدر. حسن خطه دخی مالك اولوب، دیوانده مستخدم ایمش. شو رباعی اونکدر:

منشین ز طلب دامن همت برزن
واندر ره دوست دیده برنشتر زن
کیرم بدرون خانه راهت ندهند
نومید مباش و حلقه بردر زن

— اوچنجیسی ملوك صفویه‌دن شاه طهماسبك زمانی شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

شود از دیکران درخشم وبرمن دامن افشاند
غباری در دل ازهرکس‌که دارد برمن افشاند

— (رشیدالدین وطواط) ه ده بعضاً رشیدی دیرلر. [«رشیدالدین وطواط» ماده‌سنه مراجعت.]

رصافة ابی العباس { خلفاء عباسیه‌دن ابو العباس منصورك انبارده یاپدیرمش اولدیغی مشهور برسرای ایدی.

رصافة البصره { بصره قربنده کوچك بر قصبه اولوب، بعض علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

رصافة بغداد { بغدادك قارشیسنده یعنی دجله‌نك شرق جهتنده بر قصبه اولوب، منصور بغدادی تأسیس ایتدیکنده اوغلی مهدی‌یه اوراسنی معسکر اتخاذ ایتمسنی امر ایتمش، ومهدی اوراسنی اعمار ایدوب، بعده زمان خلافتنده بردرجه دها توسیع وتزیین ایتمکله، برآرهلق رصافه نفس بغداددن بیوك اولمش ایدی. بعده خراب اولوب، یالکز جامع شریفیله برکوچك چارشیسی و برخرستیان محله‌سیله خلفانك تربه‌لری قالمش ایدی. امام اعظم ابوحنیفه‌نك تربه‌سی دخی بوجهتده اولمغله، الیوم اعظمیه اسمیله معروفدر. (رصافی) لقبیله ملقب مشاهیر علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

رصافة الشام { سوریه قطعه‌سنده بو اسمله برقاچ قصبه اولوب، الك مشهوری (رصافة هشام) دخی دینلن ورقه‌دن چوله طوغری درت فرسخلق مسافه‌ده بولنان قصبه‌در، که ملوك امویه‌دن هشام طرفندن بنا اولندیغی مروی ایسه‌ده، اصح روایاته کوره ملوك غسانیه طرفندن تأسیس اولنه‌رق، بعده هشام طرفندن صیفیه اتخاذ اولنمغله، اعمار وتزیین اولنمش‌ایدی. صوبی‌صهرنجدن اولوب، پك بیوك ومتین صهرنجلری وار ایدی.

رصافة قرطبه { اندلسده قرطبه جوارنده برکوزل قصبه اولوب، اوراده حکومت سورن ملوك امویه‌نك برنجیسی اولان عبدالرحمن بن معاویه بن هشام طرفندن بنا اولنمشدی. برخیلی علمانك مسقط رأسی بولنمش، و بعض شعرا طرفندن مدح و توصیف اولنمشدر.

رضا { (امام علی — بن موسی‌کاظم بن‌جعفر صادق بن محمد باقر بن زین العابدین بن حسین بن علی بن ابی‌طالب رضهم) ائمهٔ اثناعشرك سکزنجیسی اولوب، ۱۴۸ تاریخنده مدینهٔ منوره‌ده طوغمشدر. والده‌سی (ام سعید) در. خلفاء عباسیه‌دن مأمون خلیفه خلافتی اولاد رسوله ترك ایتمك مقصدیله کندیسنی ولی‌عهد اتخاذ ایده‌رك، قیزی (ام هابیل) ی دخی کندیلرینه تزویج ایلمش ایسه‌ده،

سائر بنی عباسك وكبار دولتك مخالفتیله بونیت اجرا اولنمیوب، امام علی رضا دخی خلیفه‌نك معیتنده خراسانده اولدیغی حالده، ۲۰۳ تاریخنده مسموماً وفات ایتمش؛ و طوس شهر قدیمی جوارنده الیوم مشهد نامیله بیوك بر شهر واو وقت (نوقان) اسمیله كوچك برقصبه حالنده بولنان محلده هارون الرشیدك مرقدی یاننده دفن ایدیله‌رك، جنازه نمازی مشار. الیه مأمون خلیفه طرفندن قیلنمشدر. (روضهٔ رضویه) دینلن تربه‌سی الیوم بیوك زیارتگاه اولوب، اقطار عالمدن زوار جمع اولور.

رضا { (سید شرف الدین —) ایران مشا. هیر شعراسندن واصفهان ساداتندن اولوب، آبا واجدادی امرا و وزرادن اولدیغی كبی، كندیسی دخی شاهرخ زماننده سبزوار حاكمی ایدی. بعده برتهمتله اتهام اولنه‌رق، برقاچ سنه محبوس قالمش؛ ونهایت وزیر خواجه غیاث الدین پیر احمدك وساطتیله تخلیص اولنمش ایدی. ۸۵٦ تاریخنده شهید اولمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

ای خواجه درین كوی كه مارا طلبی تو
مطلب كه بجز كوی رضارا نشناسیم

رضا { (شاه —) شاه قاسمك اولادندن شاه بهاء الدوله‌نك اوغلی اولوب، شعرای ایراندن و ری اهالیسندندر. شو بیت او. نكدر:

بروز وصلت از آن خاطر غمین دارم
كه دشمنی چو فراق تو دركمین دارم

رضا { متأخرین شعراء ایران و هندد‌ن بو اسمله بروجه‌زیر برقاچ ذات گلمشدر:
برنجیسی خوانسارلی اولوب، شورباعی اونكدر:

چون كارخان بجانب عشاق روكنند
صد چاك دل بناز نگاهی رفو كنند

— ایكنجیسی (شیخ محمد —) هندستانده بعض مناصبده بولنمش، و ۱۱٤۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو رباعی اونكدر:

كارما آخر شد وآخر زماكاری نشد
مشت خاك ماغبار كوچهٔ یاری نشد
سالها خون جكر درناف آهو شد كره
مشك شد اما چه‌حاصل خال رخساری نشد

— اوچنجیسی لاهیجانلی اولوب، شو بیت اونكدر:

بیابان بلا خاری ندارد
كه از دامان من تاری ندارد

— دردنجیسی (محمد محسن —) هندستان مثنوی خوانانندن شیخ محمد شجاع دهلوینك اوغلیدر. ادبیات عربیه وفارسیه‌ده ید طولاسی اولوب، فارسی واردو لسانلرنده اشعاری واردر. فرخ آبادده متوطن بولنمشدر. شو بیت اونكدر:

بندهٔ حسن و جمالت بشری نیست كه نیست
سجده‌را بردرت افتاده سری نیست كه نیست

— بشنجیسی مشهدلی متقی برذات اولوب، سیاحت طریقیله هندستانه كیتمش ایدی. شو رباعی اونكدر:

گریان كه ناله میكنند وقت گری
دانی غرضش چیست ازین نوحه‌گری
یعنی كه گری گری شود عمر توكم
پیمانهٔ عمر پرشود تانكری

— آلتنجیسی اصفهانلی اولوب، شو بیت اونكدر:

تار و پود بسترش از رنك و بوی گل كنید
آن بدن یك پیرهن از برك گل نازكترست

— یدنجیسی (میرزا —) قزوینلی اولوب، شاه عباس ماضینك مقربلرندن ایدی. شو رباعی اونكدر:

آنم كه ضعیف وخسته تن می‌آیم
جان بسته بتار پیرهن می آیم
مانند غباری كه بپیچد برباد
پیچیده باه خویشتن می آیم

— سكزنجیسی قومشلی اولوب، شوبیت اونكدر:

سرم بعرش رسد گر زمانهٔ پی‌در
بقدر آنچه بخاکم فكنند بردارد

— طقوزنجیسی (میر محمد —) هندستانك عظیم آباد شهرندن اولوب، بعده مرشد آبادده ساكن اولمش؛ و ۱۲۱٦ تاریخندن صكره‌جه اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

كشتن چه لازمست بدین قهر وكین مرا
از ناز چون نمیكشی ای نازنین مرا

رضا افندی { (شیخ مصطفی —) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن و مشایخ نقشبندیه‌دن اولوب، بشكطاش تكیه‌سنده پوست نشین اولدیغی حالده، ۱۱۵۹ ده ارتحال ایتمشدر.

«مختصر الولایه» کتابنی ترکجه‌یه ترجمه وبر نعت شریف نظم ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

یمان بیلدیکمی یخشی آکلادم شمدی
اوزمدن اوزکه جهانده یمان بولمدی هیچ

رضا پاشا { جنتمکان سلطان عبدالمجید خان وسلطان عبدالعزیز خان دوری وزراسندن اولوب، صهریت شرفنه نائل اولمش؛ وسکز دفعه سرعسکرلك و درت دفعه دخی بحریه ناظرلغی ایدوب، ١٢٩٢ تاریخنده وفات ایتمشدر.

رضا پاشا { (علی —) وزرا وشعرادن اولوب، طربزونلیدر. مهردارلق ومتسلملك کبی بعض مأموریتلرده بولندقدن صکره، ١٢٤٤ تاریخنده اصطبل عامره مدیرلکی پایه‌سیله حلب قائممقاملغنه، وبر سنه صکره رتبهٔ وزراتله حلب والیلکنه نصب اولنه‌رق، ١٢٤٦ ده بعض حرکات سرکشانه‌ده بولنان بغداد والیسی داود پاشانی اخذ وکرفته مأمور اولوب، بومأموریتنده موفق اولمغله، بغداد والیلکنه تعیین اولنمش؛ و ١٢٥٧ تاریخنده شام والیلکنه نقل اولنه‌رق، ١٢٦١ ده انفصالی متعاقب شامده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

آمد و رفت خیال وصلتك ای سرو قد
کورفز دریا کبی سینه‌مده ایلر جزر ومد

رضا پاشا { (جزایرلی علی —) جنتمکان سلطان عبدالمجید خان وسلطان عبدالعزیز خان دوری مشیراندن اولوب، عن اصل جزایرلی ایدی. بلغراد محافظلغی وطرابلس غرب والیلکی کبی مأموریتلرده بولنمش؛ و ١٢٩٠ دن اولجه وفات ایتمشدر. جزایرك احوالنه دائر مطبوع بر رساله‌سی واردر.

رضا پاشا { عن اصل ایران شعراسندن تبریزلی بر ذات اولوب، صغر سننده رومه هجرتله، خدمت دولت علیه‌ده قطع مراتب ایده‌رك، مصر وبعده حبش والیلکنه تعیین اولنمش؛ ونهایت مکهٔ مکرمه‌ده اختیار عزلت ایلمش، و ١٠٣٤ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

زبس که آتش شوق تو مدعا سوزست
عیان نکشت بهاءم هنوز مطلب ما

رضا قلی میرزا { نادر شاهك بیوك اوغلی اولوب، ١١٥٤ تاریخنده قتل اولنمشدر.

رضائی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعرا سندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (محمود —) قلبه‌لی اولوب، بابا چلبی دینمکله مشهوردر. طریق علمیه انتساب ایدوب، بعده طریقت نقشبندیه‌یه سلوك ایتمش؛ ورستم پاشایه منسوبیتی اولمق حسبیله، مشارالیهك زمان صدارتنده بیوك بر نفوذ واقتدار کسب ایده‌رك، قپوسی مرجع ارباب مرام اولمش؛ وبر خیلی ثروت وسامان قزانمش ایدی. ٩٨٨ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

ایچین فلك دلی کرداب حیرتدن خلاص
روزکار اکسیکلکیدر روزکار اکسیکلکی

— ایکنجیسی (عبدالکریم —) بروسه‌لی اولوب، طریق قضایه سلوك ایله، استانبول وقدس قاضیسی اولمش؛ و ٩٨٥ ده قدسده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

آغردی کریه‌دن چشمم وارلمز کوی جانانه
دریغا آه فرقتده طوتلدم برف و بارانه

رضائی { ایران شعراسندن دخی ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی کاشانلی اولوب، کتابتله تعیش ایتمکده ایکن، ٩٨٠ ده خراسانه کیدوب، عبدالله خان اوزبکك امریله قتل اولنمشدر. شو بیت اونکدر:

سینه ام شد چاك چاك از بس که امشب دل طپید
وعدهٔ وصل توکم از زخم شمشیری نبود

— ایکنجیسی (ری) لی اولوب، شطرنج اوینامقده دخی مهارت کامله‌سی وار ایدی. شو رباعی اونکدر:

ای کرده عبادت ریائی فن خود
آراسته از لباس عصیان تن خود
توقیست بکردنت روا از لعنت
کفتم من و انداختم ازکردن خود

رضوان { جنت قپوسنك محافظه‌سنه مامور بر ملکك اسمیدر.

رضوان { (محمد حسین) ایران متأخرین شعراسندن اولوب، هندستانه رحلتله، لاهورده اقامت، واوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

آنچه بی روی تو منظور نظر داشته‌ایم
آستینیست که بردیدهٔ تر داشته ایم

رضوان { بتلیس ولایتنك سعرد سنجاغنه تابع (غرزان) قضاسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، دجله‌یه تابع بهتان نهرینه دوکیلور بر چایك کنارنده وسعردك ٩ بتلیسك دخی ١٩ ساعت غرب جنوبیسنده واقعدر. — رضوان ناحیه‌سی غرزان قضاسنك جنوب شرق قسمندن عبارت اولوب، شمالاً قضاء مذکوراه و موطیکی قضاسیله، شرقاً نفس سعرد قصاسیله جنوباً وغرباً دخی دیاربکر ولایتیله محدوددر. اهالیسی ترك، کرد، ارمنی، سریانی، کلدانی ویزیدیدن مرکب اولوب، قسم اعظمی مسلمدر. مقدار قرا واهالیسی حقنده معلوماته دسترس اولنه‌مدی. هواسی یازین صیجاقدر. محصولاتی بغدای، آرپه، نحود، مرجك وسائر حبوباتله پاموقدن ومیوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر.

رضوی { صحابیاتدن بر خاتون اولوب، حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزك آزادلیسی ایدی.

رضوی { مدینهٔ منوره ایله ینبع آره‌سنده بر طاغدر.

رضی { ایران شعراسندن بروجه‌زیر سکز ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (رضی الدین لالا) غزنه‌لی اولوب، مشاهیر اتقیا وصلحادندر. طریق صوفیونه منسوب اولوب، شیخ نجم‌الدین کبری مریداندن ایدی. مشهور حکیم سنائینك عم‌زاده‌سیدر. ٦٤٣ ده وفات ایتمشدر. شو رباعی اونکدر:

هم جان بهزار دل گرفتار توهست
هم دل بهزار جان خریدار توهست
اندر طلبت نه خواب دارد نه قرار
هرکس که درآرزوی دیدار توهست

— ایکنجیسی (رضی الدین نیشابوری) مشاهیر علمادن اولوب، حلقهٔ تدریسنه بر چوق طلبه اجتماع ایدردی. ماوراء النهر والیسی طماجی مدح ایتمشدر. وفاتی ٥٩٨ ده واقع اولمشدر. فقهه دائر «محیط» عنوانیله بر تألیف مقبولی واردر. شو بیت اونکدر:

همیشه چشم من ماندست اندر تاب روی تو
ازآن درپیش خورشیدش همی دارم که نم دارد

— اوچنجیسی (آقا ــ) اصفهانلی اولوب، هندستانه دخی سیر وسیاحت ایتمش، وعودتنده ١٠٢٤ تاریخنده وفات ایلمشدر. شوبیت اونکدر:

در فراق تو خیالیست تن بیجانم
که چو فانوس بتحریك نفس میگردد

— دردنجیسی خراسانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

بمجلس آمدی خون دردل مینا بجوش آمد
قدح برکف گرفتی نشئهٔ صهبا بجوس آمد

— بشنجیسی (سید مرتضی ــ) شیرازلی اولوب، شو بیت اونکدر:

هرچه مابیداد میپنداشتیم آن داد بود
خصمی افلاك باما سیلی اوستاد بود

— آلتنجیسی (قم) لی اولوب، شوبیت اونکدر:

هرکه چون تیغ مدارش کجی و خونریزیست
خلق عالم همه گویند که جوهر دارد

— یدنجیسی همدان قربنده‌کی (ارتیمان) ساداتندن وشاه عباس ماضی میرزالرندندر. شو رباعی اونکدر:

هر چند که عیش وکامرانی داری
محبوب نه نی و نی جوانی داری
نی درجگر آهی و نه آبی درچشم
خاکت برسر چه زندگانی داری

— سکزنجیسی (رضی الدین علی) بابر شاه عصری شعراسندن اولوب، فارسی وترکی اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

باخیالش سرعتی درمنظر جان خلوتست
نیست جزجان محرمی آن نیز بردرباش کو

رضی { (شیخ نجم الدین بن حسن) مشاهیر نحویوندن اولوب، استرابادلیدر. ابن حاجبك «کافیه» و «شافیه» سنی شرح ایتمش، و ٦٨٦ ده وفات ایلمشدر.

رضی { اندلس دولت امویه‌سنك مؤسسی اولان عبدالرحمن بن هشامك مخلصیدر.

رضی الدین رحبی { (ابو الحجاج یوسف بن حیدره) مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، پدری رحبه‌لی اولدیغی حالده، کندیسی ٥٣٤ تاریخنده جزیرهٔ ابن عمرده طوغمش؛ وبرمدت اوراده ونصیبین ورحبه‌ده اقامتله، بعده بغداد ومصره سفر ایده‌رك، فن طبی تحصیل ایتدکدن صکره، ٥٥٥ تاریخنده کاالقدهشهرتی اولان پدریله برابر دمشقه واصل اولوب، اوراده ساکن اولمش؛ وملوك ایوبیه‌دن مشهور صلاح

الدینه انتسابله ، دمشق بیمارستانی طبابتنه نصب ، و کندیسنه مخصصات کافیه تعیین اولنه‌رق ، بقیهٔ عمرینی بو وظائفیله وفن طبك تدریسیله کچیروب ، برچوق اطبا یتیشدیرمشدر . ٦٣١ تاریخنده وفات ایدوب ، جبل قاسیونده دفن اولنمشدر . بقراطك «کتاب الفصول» ینه ابن الطبیبك یازمش اولدیغی شرح اوزرینه بر «تهذیب» ی اولوب ، حنینك «کتاب المسائل» ینی دخی اختصار ایتمش ایسه‌ده ، اکمالنه موفق اوله‌مامشدر . اوغلی (شرف‌الدین بن الرحبی) دخی طبده شهرت بولمشدر .

رضی الدین شاطبی { مشاهیر علمادن و مؤلفیندن اولوب ، ٦٨٤ ده وفات ایتمشدر .

رضی الدین غازی { مفسریندن اولوب ، مشکلات قرآنه دائر «الافصح» عنوانلی کتابك مؤلفیدر .

رضیه { (سلطان —) ملوك غوریه‌نك اون برنجیسی اولوب ، شمس‌الدین التمشك قیزیدر . پدری کندیسنی اولاد ذکورینه ترجیح ایدوب ، سلطنته اونلردن احرا اولدیغی سویلرمش ؛ حتی بعض سفرلرنده دهلیده کندیسنی قائمقام براقمشیدی . التمشدن صکره ٦٣٣ ده تخته جلوس ایدن برادری فیروز شاهدن صکره صاحبهٔ ترجمه اقعاد ایدلمشدر . رضیه ارکك قیافتنده ، و یالکز یوزنده نقاب اولدیغی حالده ، دیوانه ریاست ایدوب ، امور دولتی رؤیت ایدر ، وآته بینوب ، سفره دخی کیدر ایدی . ٦٣٧ تاریخنده سرهند حاکمی (التونیه) عصیان ایده‌رك ، عسکر دخی بونك طرفنه دونمکله ، رضیه سلطان اسارته کرفتار اولوب ، اوچ آی حبس ، و بعده (التونیه) طرفندن تزوج ودهلی اوزرینه اولان هجومنده برلکده سوق اولنمش ایدی . آلتونیه رضیه‌نك برادری بهرامشاه طرفندن مغلوب اولمغله ، فرارنده رضیه ایله برابر بعض هندولر طرفندن قتل اولنمشلردر .

رضیه { اندلس ملوك امویه‌سندن عبدالرحمن ثالثك برجاریهٔ معتقه‌سی اولوب ، نظم کلام وحسن سلیقه‌ده‌کی مهارت فوق العاده‌سیله شهرت بولمش ایدی . مشارالیه عبدالرحمانك وفاتندن صکره ممالك شرقیه‌یه سیاحت ایدوب ، اکتساب صیت وشهرت ایتمشدی .

رعبان { حلب ایله سمیساط آره‌سنده وفرات قربنده برقصبه اولوب ، ١٦ تاریخنده ابوعبیده بن الجراح جانبندن کوندریلن عیاض بن غنم طرفندن صلحاً فتح اولنمش ؛ و ٣٤٠ تاریخنده زلزله‌دن خراب اولوب ، سیف الدوله جانبندن مأمور ابو فراس حمدان طرفندن ٣٧ کونده اعمار ایدلمش ایدی . شمدیکی حالده خراب اولسه کرکدر .

رعله { (بنت مضاض الجرهمیه) حضرت اسماعیل (عم) ك ارض حجازده نسل عربدن تزوج ایلمش اولدیغی زوجه‌سیدر . حضرت مشارالیهدن اون ایکی ارکك اولاد دنیایه کتیرمشدی .

رعناء { بصره شهرینه ویریلن صفت اولوب ، (البصرة الرعناء) دیرلر .

رعنا افندی { متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اولوب ، نوره‌قوبلیدر . محمد علی وابراهیم پاشالر زماننده برمدت مصرده بعض مناصبده بولنوب ، بعده مملکتنه عودتله ، ایکی سنه قدر مفلوج قالدقدن صکره ، ١٢٤٨ تاریخنده وفات ایتمشدر . طریقت بکتاشیه‌یه منسوب اولوب ، متصوفانه اشعاری واردر . شو بیت اونکدر :

اطلبوا العلم ولو بالصین تصدیق ایلیان
علمه غایت ویرمیوب همواره جستجوده‌در

رعین { یمنك (یریم) جهتنده مشهور برقله وبرناحیه‌نك اسمی ایدی .

رعیه { (السحیمی) صحابه‌دن اولوب ، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز کندیسنه دری اوزرینه محرر برنامهٔ سعادت تحریریله اسلامه دعوت ایتمش ، و رعیه بودری ایله قووه‌سنی یامه‌لیوب ، شرف اسلامله مشرف اولان قیزی بو جرأتدن باشنه بر بلا کله‌جکنی اخطار ایلمش ایدی . بعده جانب رسول الله (صلعم) دن ارسال بیوریلان برمقدار آتلی طرفندن مالی واوغلی اخذ اولنوب ، کندیسی چیلاق قاچمش ؛ ونزد حضرت نبوی‌یه کلوب ،

شرف اسلامله مشرف اولنجه، اوغلی کندیسنه تسلیم اولنمش ایدی.

رغا { (Rega) بروسیه‌نك پومرانیا خطه‌سنده برنهردر، که (کوسلین) سنجاغنده نبعان ایدن ایکی چایدن بالتشکل، ابتدا غرب جنوبی‌یه، بعده غربه وغرب‌شمالی‌یه ونهایت‌شماله طوغری آقه‌رق، ۱۸۸ کیلومتره‌لك جریاندن صکره بالطیق دکیزینه دوکیلور. آغزی مسدود اولوب، سیر سفائنه صالح دکلسه‌ده، ۱۲۰ کیلومتره‌لکی سال یوزدیرمکه وکراسته ایندیرمکه صالحدر.

رغلا { (Regla) آمریقاده اسپانیایه تابع (قوبه) جزیرهٔ کبیره‌سنك (هاوانه) ایالتنده و هاوانه لیماننك شرق جهتنده برقصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی واردر.

رغولوس { (Regulus) روما سردارلرندن اولوب، قبل المیلاد ۲۶۷ و ۲۵۶ تاریخلرنده ایکی دفعه قونسلوسلق ایتمش؛ و ایکنجی قونسلوسلغنده سیجلیه وآفریقاده قارتاجلیلرله محاربه ایده‌رك، غالب کلمش ایسه‌ده، مصالحه عقدی مذاکراتنده ایکن، (اکسانتیپ) اسمنده لاکدمونیالی برکوکللی طرفندن تونسده مغلوب و اسیر اولوب، ۲۵۰ تاریخنده مبادلهٔ اسرا تکلیفنی تبلیغ ایتمك اوزره، سبیلی تخلیه اولنمش ایسه‌ده، رومایه وصولنده، بوتکلیفی ایراد ایده‌جك یرده، رومالیلری حربه واخذ انتقامه تشویق ایله، ویردیکی سوز اوزرینه، کندیسی قرتاجه عودت ایدوب، روایته‌کوره دهشتلی اشکنجه‌لر آلتنده جان ویرمشدر. بومرد جسورك بو حرکتی برچوق ادبا طرفندن هائله صورتنده نظم وترتیب اولنمشدر.

رغیبات { یاخود رغیبه (Réguibat) صحرای کبیرك منتهای غربنده و (ساقیة الحمرا) نهرینك جنوبنده ساکن بیوك برقبیله اولوب، مملکتلری شمالاً (تکنه)، غرباً (لاروسین)، جنوباً ولد دلیم بلادیله، شرقاً دخی چول ایله محدوددر.

رفاعه { صحابه‌دن بر وجه زیر برقاچ ذاتك اسمیدر: (رفاعه بن اوس الانصاری) که احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — (رفاعه بن ثابت الانصاری) که «ولیس البر بأن تأتوا البیوت من ظهورها» آیت کریمه‌سنك سبب نزولی اولمشدر. — (ابو معاذ رفاعه بن رافع الخزرجی الزرقی) که اعیان انصاردن اولوب، عقبه بیعتنده و اکثر غزواتده حاضر بولنمش، ونمازه متعلق برحدیث شریف روایت ایتمشدر. بعده جمل و صفین محاربه‌لرنده معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر. — (رفاعه بن زنبرله). — (رفاعه بن زید الانصاری الاوسی) که بنو ابیرق بونك طعامنی وسلاحنی چالمش اولمغله، نزد حضرت نبوی‌یه واروب، اشتکا ایتدیکنده «انا انزلنا الیك الکتاب بالحق لتحکم بین الناس الخ» آیت کریمه‌سنك نزولنه سبب اولمشدر. — (رفاعه بن زید الضبیبی) که خیبر غزاسندن اول جانب حضرت‌پیغمبری‌یه کلوب، شرف اسلامله مشرف اولمش، و برنامهٔ سعادتله قومی نزدینه دونوب، اونلری‌ده دین اسلامه ادخال ایتمش ایدی. فخرکائنات (صلعم) افندمزه (مدعم) اسمنده سیاه برکوله اهدا ایتمشدی، که بوکوله خیبر محاربه‌سنده شهید اولمشدر. — (رفاعه بن سموال القرظی) که ازواج مطهرهٔ حضرت نبویدن صفیه بنت حیی حضرتلرینك دایسی اولوب، عهد رسول الله (صلعم) ده زوجه‌سنی طلاق ثلثه ایله تطلیق ایدن بو ذاتدر. — (ابولبابه رفاعه بن عبد المنذر الانصاری) که عقبه وقعه‌سنده حاضر بولنمش، و بدر غزاسنه دخی کیتمش ایسه‌ده، فخر کائنات (صلعم) افندمز کندیسنی مدینه‌نك محافظه‌سنه مأمور ایده‌رك، اعاده بیورمش؛ وغزانك ثوابندن محروم قالمامق ایچون، جانب نبویلرندن آتلق اوزره، کندیسندن براوق آلمشلر ایدی. — (ابو خزامه رفاعه بن عرابة الجهنی) که اهل حجازدن معدود اولوب، عطاء بن یسار کندیسندن روایت ایتمشدر. — (ابن ابی الولید رفاعه بن عمرو الخزرجی السالمی) که انصاردن اولوب، عقبه و بدر غزالرنده حاضر بولنمش، و احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — (رفاعه بن قرظه القرظی) که برروایتده (رفاعه بن سموال) ك عینیدر. — (رفاعه بن مبشر بن الحارث الانصاری الظفری) که بدریله برابر احد غزاسنده حاضر بولنمشدر. — (رفاعه بن مسروح یاخود بن

مشمرخ الاسدی) که خیبر غزاسنده شهید اولمشدر. — (رفاعه بن وقش الانصاری الاشهلی) که پك مسن اولدیغی حالده برادری ثابتله برابر احد وقعه‌سنده و هنوز اسلامه گلمه‌مش اولان خالد بن ولید یدیله شهید اولمشدر. — (ابو رمثه رفاعه بن یثربی التیمی) که اهل کوفه‌دن معدود اولوب، برحدیث شریفك راویسیدر. — صحابیات وانصاریاتدن دخی (رفاعه بنت ثابت) اسمنده برخاتون اولوب، حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزه بیعت ایدن خاتونلردندر.

رفاعی } یاخود ابن الرفاعی (السید ابوالسعبا احمد بن ابی الحسن علی) مشاهیر اولیاء اللهدن وپیران طریقتندن اولوب، بصره ایله واسط آره‌سنده واقع بطایح ناحیه‌سنك (ام عبیده) قریه‌سنده تولد ایتمشدر. شافعی المذهب اولوب، فقه شافعیه‌یه طولاسی و طبیعت شعریه‌سی دخی وار ایدی. طریقت رفاعیه بوذاته منسوبدر. زهد وعبادتی و اخلاق حمیده‌سیله کراماتی حقنده بعض نوادر منقولدر. ٥٧٥ تاریخنده ٧٠ یاشنده ارتحال ایدوب، قریهٔ مذکوره‌ده اولان قبری زیارتگاه انامدر. اولادی قالمیوب، برادرینك اولاد و احفادی قالمشدر. شو برایکی بیت انفاس مبارکه‌سندن اولمق اوزره منقولدر:

اذا جن لیلی هـام قلبی بذکرکم
انوح کما ناح الحمـام المطوق
وفوقی سحاب یمطر الهم والاسی
وتحتی بحـار بالاسی تتـدفق الخ

رفاهیه } ارضروم ولایتنك ارزنجان سنجاغنده وسنجاغك جهت غربیه‌سنده برقضا اولوب، مرکزی اولان (کرجانس) قصبه‌سی ارزنجانك ١٥ ساعت غربنده واقعدر. کرش، کرر، ملك شرف، مع‌قصبه چقور، زوکر والب کندی اسملریله ٦ ناحیه و ١٧٦ قریه‌یی حاوی اولوب، ٢٢٤٥٦ اهالیسی واردر. اراضیسی چارداق طاغنك غرب اتکلرندن عبارت اولوب، قوهٔ انباتیه‌سی متوسط حالده‌در. محصولاتی بغدای، آرپه وسائر حبوباتله جویز، قاؤن، قاربوز، شلغم، لخنه، چریش، لازوت و سائره‌دن عبارتدر. معمولات محلیه‌سی عادی شال ایله کلیم، سجاده و چوراب کبی شیلره منحصردر. درون قضاده ٥١ جامع ومسجد، ٦ مدرسه، ٣٢ صبیان مکتبی، ٢ خان، ٢٥ دکان، ٢ فرون و ٢٥ دکرمن موجوددر.

رَفَح } سوریه ایله مصر حدودنده و غزه‌نك ١٨ میل جنوب غربیسنده مستحکم برقصبه اولوب، زمان قدیمده (رافیا Raphia) اسمیله مشهور اولدیغی کبی، اوائل دور اسلامده دخی معمور ایدی. میلاددن ٢١٧ سنه اول بوموقعده دردنجی بطلیوس بیوك انطیوخسی مغلوب ایدوب، سوریه وفلسطینی ضبط ایتمشیدی. یاقوت حموی بوقصبه‌نك خرسزلریله وکلبلرینك دخی شرارتیله مشهور اولدیغنی بیان ایدیور.

رفرف } حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزی معراجه رفع ایدن جسمی لطیف بر حیواندر.

رفعت افندی } متأخرین شعرای عثمانیه‌دن درت ذاتك اسمیدر:

برنجیسی (چلبی —) دور سلطان سلیم خان ثالثده قونیه‌ده بولنان چلبی محمد امین افندینك اوغلی اولوب، ١٢١٢ تاریخندن صکره‌جه وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

غنیدر عشقله کوکلم سور محبوب رعنایی
تعجب ایلمه رفعت غنـالر مشربنـدندر

— ایکنجیسی (ابو بکر —) عن‌اصل قریملی اولوب، بعض وزرانك دیوان کتابتلرنده بولنمش؛ و ١٢٤٦ تاریخنده اسبق بغداد والیسی نجیب پاشانك صرهٔ همایون امینلکنده معیتنده جانب حجازه کیدوب، بعد الحج مدینهٔ منوره‌ده وفات ایتمشدر. ایکی دفعه مالیه ناظرلغی ایتمش اولان موسی صفوتی پاشانك پدریدر. مطبوع دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

کل کل اولیجق مجلس صهبـاده رخ یار
ای بلبل دل سنده برآز نغمه‌سرا اول

— اوچنجیسی (الحاج حسین —) بروسه‌لی اولوب، ١٢٠٩ ده طوغمش؛ و مکتب خواجه‌لغی وخط ثلث معلملکی ایله امرار اوقات ایتمشدر. مرتب دیوانی وارتفاعه دائر «خلاصة الارتفاع» عنوانیله بر رساله‌سی واردر. شو مطلع اونکدر:

سحرلر دائما وقت صفـای اهل عرفاندر
سحرلر وقت رحمتدر سحرلر وقت احساندر

— دردنجیسی (خلیل —) ١٢٤٣ ده در.

سعادتده طوغوب، مالیه‌ده مستخدم بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

غبار کینه‌دن مرآت قلبـك صاف قیل رفعت
بو چرکاب فنـاده قورتاردم دیرسـه‌ك کربانی

رفعت بك { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اوچ ذاتك اسمیدر :

برنجیسی (علی —) میرآخور اول حسن بکك اوغلی اولوب، سلاحشوران خاصه سلکنه سلوك ایتمش، و بعده احتساب مأموریتیله مناستره کیدوب، ۱۲۴۳ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بونجه دملر ایدی کیم رفعته کوسمشدی اویار
هـله اول آفتـله الفتمز تازه‌لدك

— ایکنجیسی (خلیل ابراهیم —) اسکجه‌لی میر عالم مصطفی آغانك اوغلی اولوب، طریق تدریسه سلوك ایله، خواص رفیعه مولویتنده ایکن، ۱۲۵۱ تاریخنده وفات ایتمشدر. ۱۲۵۰ تاریخنده وقوع بولان سور همایونی مصور «کلشن خرمی» عنوانلی برمنظومه‌سی و «عین ظفر» عنوانیله بردیوانی واردر. شو مطلع اونکدر:

جانه تیر کاندر غمزه‌ك
نیزه‌دار جهاندر غمزه‌ك

— اوچنجیسی (عبدالرحمن —) حصن منصورلی اولوب، ۱۲۲۳ ده طوغمش؛ وطریقت بکتاشیه‌یه انتساب ایتمش ایدی. شو مطلع اونکدر:

قاشك کوزك که شرطـله تیر وکمانلیدر
طوتکیم اوسهمه سینهٔ عاشق نشانلیدر

رفعت پاشا { [«خلیل رفعت پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رفعت پاشا { متأخرین وزرای عثمانیه‌دن اولوب، سلطان عبدالمجیدخان دورنده برقاچ دفعه مالیه ناظرلغی ایتمشدر. ثروتیله مشهور اولوب، برقاچ سنه اول وفات ایدن رؤف پاشانك پدریدر.

رفعتی { (میرزا ابراهیم —) ایران متأخرین شعراسندن اولوب، تبریزلیدر. هندستانه سیاحت ایتمشدی. کشمیرك وصفنده سویلدیکی شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

چنـان لطیف زمینی که همچو دانهٔ در
درو چو قطرهٔ افتد بغلطد از تدویر

رفقی { (شیخ محمد — افندی) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن ومشایخ نقشبندیه‌دن اولوب، قره دکیز سواحلندن اولدیغی حالده، ۱۲۲۸ ده درسعادته ورودله، برمدت سلطان احمد مدرسه‌سنده حجره‌کزین اولدقدن صکره، سلیمیه درکاهی شیخی علی بهجت افندیدن ابابه آله‌رق، بعده اون قپانی جوارنده کائن احمد بخاری تکیه‌سی پوست نشینی اولمش ایدی. فارسیده ید طولاسی اولوب، لسان مذکوری تعلیم ایدردی. درویشانه اشعاری واردر. شو مطلع اوجمله‌دندر:

عرش وکرسیدن کذش کاشانه کیم کوکلدر اول
تختـکاه کشور جانانه کیم کوکلـدر اول

رفنیه { حمسه مضاف برقصبه وناحیه اولدیغنی یاقوی حموی بیان ایدیور.

رفوجیو { (Refugio) مکسیقه‌ده (زاقاتقاس) ایالتنك (ویلانوئوه) سنجاغنده برقصبه اولوب، جوارلریله برابر ۷۷۰۰ اهالیسی واردر.

رفیده { صحابیاتدن وانصاریاتدن برخاتون اولوب، مجروحلره باقق اوزره، غزالره کیدردی.

رفیع { (ابو العالیه الریاحی) صحبتنده اختلاف اولوب، صحابه‌دن وتابعیندن عد ایدنلر واردر.

رفیع { ایران شعراسندن بروجه زیر ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (رفیع الدین مسعود) اصفهان مضافاتندن الیوم (عباس آباد) دینمکله معروف لنبان قصبه‌سندن اولوب، کمال الدین اسماعیلك اقراننده ایدی. شو قطعه اونکدر:

نسیم لطف تو بی منت چمن هر روز
بدست باد صبـا دستهای ریحان داد
حسـود را زنهیب سـنان تو ایزد
چو زلف پرخم تو خاطر پریشـان داد

— ایکنجیسی (مرزبان شیرازی) بر روایتده حنظله وابو سلیك معاصرلرندن و دیکر بر روایتده آل سلجوق دوری شعراسندندر. شو بیت اونکدر:

چراز صحبت مرغان نفور شد سیمرغ
خروس را نتوانست دید با افسر

رفیع { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن بش ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (سر اطبا کاتب زاده محمد — افندی) استانبوللی اولوب، ۱۱۲۶ تاریخنده طریق تدریسه داخل اولمش؛ وغلطه وبروسه مولویتلرنده بولندقدن صکره، مکه پایه‌سنی بالاحراز، ۱۱۷۲ تاریخنده رئیس الاطبا اولمغله برابر، استانبول قاضیلغنه وبعده آناطولی و روم ایلی قاضیعسکرلکنه نصب اولنه‌رق، ۱۱۸۳ ده وفات ایتمشدر. شو مطلع برنعت شریفندندر:

بو شب خورشید اورنك رسالت کلدی دنیایه
محمد مصطفانك نوری صالدی عالمه سایه

— ایکنجیسی (الحاج احمد — افندی) استانبوللی اولوب، سرای همایونده تربیه اولنمش؛ و سلطان احمد خان غازی ایله سلطان محمود خان اول زمانلرنده مصاحب شهریاری بولنوب، بعده ادرنه‌یه نفی اولنمش؛ وارسال وتقدیم ایلدیکی برشرق عفوینه سبب اولوب، اوغلی شعرادن خواجه نشئت افندی ایله برابر جانب حجازه عزیمتله، ایفای فریضهٔ حج ایتدکدن صکره، عودتنده ینه مصاحبت شهریاری شرفنه نائل اولدیغی حالده، وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

مسکنمدن دور ایدوب غربتده سرکردان ایدن
قسمتمی طالعمی یوقسه جانا سن‌میسك

— اوچنجیسی (دلی رفیع) دینمکله شهیر اولوب، عن‌اصل دیاربکرلی اولدیغی حالده، درسعادته ورودله، طریق علمی‌یه دخول ایدوب، قطع مراتب ایده‌رك، مصر قاضیسی اولمش؛ و۱۲۳۱ده وفات ایتمشدر. شو قطعه اونکدر:

اول طفل لازه‌ارف دیوب ایتدی نکاه کرم
یوزی صفوق رقیب طربزان باباسیدر
ابریق می که ساغرك امزکلی مادری
پیر مغانده ساقیلرك سود باباسیدر

— دردنجیسی (محمد — افندی) اسیری‌زاده اسماعیل افندینك اوغلی اولوب، ۱۱۶۸ ده طریق تدریسه سلوك ایله، ۱۲۲۰ ده غلطه و ۱۲۳۰ ده مصر و ۱۲۳۱ده مکهٔ مکرمه مولویتنه نائل‌اوله‌رق، ۱۲۳۳ ده استانبول قاضیسی اولمش؛ و ۱۲۳٤ ده وفات ایتمشدر. سلیمیه درکاهی جوارنده مدفوندر. شو مطلع اونکدر:

قیل تبسم لبك ای غنچهٔ خندان کوستر
نیجه اولور شعشعهٔ مهر سلیمان کوستر

— بشنجیسی ینه قضاتدن اولوب، پدری قماشجی اولمق جهتیله، (کالایی) لقبیله شهرت بولمشدر. استانبوللیدر. ۱۲۳۷ ده وفات ایتمشدر. شو بیت برساعتجی چراغی حقنده سویلمش اولدیغی برغزلندندر:

شمس حسن عقرب زلفنده عالم مشتری
کار وصلی چیقه‌ده ساعت بساعت رایجه

رفیعا { ایران متأخرین شعراسندن درویش مشربلی برآدم ایدی. شو بیت اونکدر:

درکعبه اکر باده خوری جرم ندارد
اندیشه مکن صاحب این خانه بزرکست

رفیع الدرجات { دهلی حکمدارلرندن اولوب، رفیع الشانك اوغلی و بهادر شاهك تورونیدر. ۱۱۳۱ تاریخنده، فرخ سیرك اسقاطی اوزرینه، سادات طرفندن دهلی تختنه اقعاد اولنمش ایسه‌ده، اوچ آی صکره وفات ایتمشدر.

رفیع الدین { هندستانده اکبر شاه زماننده یتیشن شعرادن اولوب، اون بش بیك بیتی حاوی دیوانی واردر، که ۱۰۱۰ تاریخنده اکمال اولنمشدر. اشعارینه دسترس اولنه‌مدی.

رفیع الدین { ایران شعراسندن ایکی ذاتك اسمیدر:

برنجیسی کرمانلی اولوب، شو قطعه اونکدر:

با چرخ ستیزه با فلك جنك مكن
وز زخم زمانه ناله چون چنك مكن
در خاك زر ودر آب دریا کوهر
ضایع نکذارند تو دل تنك مكن

— ایکنجیسی اصفهان مضافاتندن (لبنان) قریه‌سندندر. [«رفیع» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رفیع الدین جیلی { (ابو حامد عبدالعزیز بن عبدالواحد) مشاهیر اطبا وحکمای اسلامدن اولوب، کیلان خطه‌سنك (فیلان) قصبه‌سندن ایدی. فقهده دخی ید طولاسی اولوب، دمشقده علوم فقهیه وحکمیه تدریسیله مشغول بولنمش؛ و بعده بعلبك قاضیسی اولوب، ملك صالح عمادالدین اسماعیل دمشقی ضبط ایتدیکنده، صاحب ترجمه‌یی قاضی القضاة نصب ایتمش؛ و برخیلی مدت کمال اقبالده بولندقدن صکره، جهلای اهالینك کندیسنك اعتقادسزلغندن شکایتلری اوزرینه، ٦٤١

تاریخنده ینه ملك صالحك امریله قتل اولنمشدر. ابن سینانك «اشارات» و «تنبیهات» نی شرح ایتمش؛ و «قانون» ك كلیات قسمنی اختصار ائلشدر. حدیثه متعلق «كتاب جمع ما فی الاسانید من حدیث النبی» عنوانیله برتألیفی دخی واردر.

رفیع الشان { هندستان ملوكندن بهادر شاهك اوغلی اولوب، برادری جهاندارشاهله ایتدیكی محاربه‌ده مقتول اولمشدر. [«بهادر شاه» و «جهاندار شاه» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

رفیع خان باذل { (میرزا —) هندستان مشاهیر شعراسندن اولوب، قرق بیك بیتی حاوی اولان مشهور «حملهٔ حیدری» منظومه‌سنك صاحبیدر. جعفر سوند مشهدی نسلندن اولوب، دهلیده طوغمش؛ وشاه عالمگیرك زماننده خیلی وقت (كوالیار) قلعه‌سنك محافظی بولنمش ایدی. ۱۱۲۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی دخی واردر.

رفیعی { قدمای شعراء عثمانیه‌دن ایكی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی عن‌اصل آماسیه‌لی اولوب، شعر وكتابتده وحسن خطده مهارتی اولمغله، سلطان سلیم خان اول زماننده مرتبه‌سی اعلا اولنمش، وكمال پاشازاده ایله صحبت ومشاعره ایتمشدی. بعده كوزلرینه عما طاری اولمشدی.

— ایكنجیسی (طوپال رفیعی) دیمكله متعارف اولوب، چورلیلیدر. طریق قضایه سلوك ایدوب، بعض نیابتلرده بولنمش؛ و ۹۸۳ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

چوقدن اولوردم یولكده شهسوارم خاكسار
قورقرم كیم چوق كوروب آنی كوزمن روزكار

رفیعی { ایران شعراسندن كاشانلی (میرحیدر معمایی) نك مخلصیدر. [«حیدر معمایی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] شو بیت اونكدر:

مرا شد سوده لبها بس‌كه شبها بردرش سودم
نمیدانم كه شبها می نهد لبها برآن لبها

رفیق { فرس متأخرین شعراسندن ایكی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی اصفهانلی اولوب، «آتشكده» صاحبی آذرك معاصر ومحبی ایدی. شو بیت اونكدر:

كجاست آن‌كه پیامی زدلستان برساند
كجاست آن كه بجسم فسرده‌جان برساند

— ایكنجیسی هندستان بت‌پرستلرندن اولوب، شو بیت اونكدر:

بادوست دشمنی و بدشمن تو دوستی
ای‌وای برکسی‌که بود دوستدار تو

رفیق { (محمد — افندی) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اولوب، مغنیساده ۱۲۰۱ تاریخنده طوغمش، وبروسه‌ده اسرار ایام ایدوب، ۱۲۴۶ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

تسلیت بخش اولەماز دردینه پند زاهدان
برغمه اوغرادی دل بولنماز اصلا همدمی

رفیقی { ایران شعراسندن اولوب، عن‌اصل (آمل) لی اولدیغی حالده، جانب حجازه عزیمتله، ایفای حجدن صكره، هندستانه كیده‌رك، اكبرآبادده اقامت ایتمش، و اكبر شاهه انتساب ائلمش ایدی. شو بیت اونكدر:

زخم شمشیر صفای تو بەرهم بستم
تا ازو چاشنی درد تو بیرون نرود

رقاد { (ابن ربیعة العقیلی) صحابه‌دن اولوب، تابعیندن یعلی بن الاشدق كندیسیله كوریشمش اولدیغنی بیانله، كندیسندن روایت ایتمشدر.

رَقّاده { افریقیه‌ده قیرواندن درت میللك مسافه‌ده برقصبه اولوب، بنی اغلب ملوكندن ابراهیم بن احمد طرفندن ۲۶۳ تاریخنده تأسیس، وجیادت هواسی‌حسبیله پایتخت اتخاذ اولنمش ایدی. بنی اغلب دولتنه ختام ویرن عبیدالله مهدی دخی ۳۰۸ تاریخنه‌دك بوقصبه‌یی پایتخت اتخاذ ایدوب، بعده تختنی مهدیه‌یه نقل ایتمكله، رقاده تدریجاً اهالیدن خالی قالوب، خراب اولمش، وبالكز باغ وباغچه‌لری قالمش ایدی.

رقارد { (Récarède) اسپانیاده حكومت سورن ویسیغوت حكمدارلرندن ایكی كشینك اسمی اولوب، (قتولیك) لقبیله ملقب اولان برنجیسی ۵۸۶ تاریخ میلادیسندن ۶۰۱ تاریخنه‌دك حكومت سورمش؛ وتولده (یاخود طلیطله)

شهرینی پایتخت اتخاذ ایتمش ایدی . رسما قتولیکلکی قبول والتزام ایله ، آریوسك مذهبنه تابع بولنانلری تکفیر ایتدیره‌رك ، تعقیب ایلمشدر . — ایکنجیسی (سیسبوت) ك اوغلی وخلفی اولوب ، ۶۲۰ تاریخنده یالکز برقاچ آی حکومت سورمشدر .

رقاع { (یاخود ذات الرقاع) مدینهٔ منوره‌دن ۳ میل مسافه‌ده واقع برموضع اولوب ، هجرت نبویه‌نك دردنجی سنه‌سنده حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز بو محلده قریشه قارشی غزا بیورمشلردر .

رقامیه { مادام — (Mme Récamier) فرانسه‌نك حسن وآنده وادبیاتده شهرت قزانمش قادینلرندن اولوب ، ۱۷۷۷ ده لیونده طوغمش ، و ۱۸۴۸ ده وفات ایتمشدر . خانه‌سی شاتوبریان کبی مشاهیر ادبا وکبار سیاسیونك مجمعی ایدی . مادام استائل ایله محبتی ومخابره‌سی وارایدی . برچوق خاطره‌لر یازمش ایسه‌ده ، وفاتنك تقربنده احراقنی امر ایتمشدی . یالکز بعض مکتوبلری جمع و نشر اولنمشدر .

رقاناتی { (Recanati) ایتالیانك (ماچراته) ایالت وقضاسنده وماچراته‌نك ۱۵ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب ، ۴۳۴۰ اهالیسی واردر .

رَقّتان { رقه ایله رافقه شهرلرینه مشترکاً ویریلن اسمدر .

رقوبل { اندلسده (شنت مریه) ایله (سریته) آره‌سنده (یعنی پورتکیزده) بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور .

رَقّه { حلب ولایت وسنجاغنده وحلبك ۲۲۰ کیلومتره شرقنده اوله‌رق فراتك ساحل شرقیسنده و (بلیخ) نهری منصبندن ۱۲ کیلومتره یوقاریده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب ، ۸۰۰۰ اهالیسی واردر . اصل رقه فراتك غربی ساحلنده اولوب ، شمدیکی رقه‌نك یرینه (رافقه) شهری بولنیوردی . رقه پك اسکی اولوب ، (نیکفوریون) اسمیله بیوك اسکندر طرفندن تأسیس ایدلمش ، و بعده (قالینیقون) و (قسطنطینوپولیس) دخی تسمیه اولنمش ایدی . ۱۷ نجی سنهٔ هجریه‌ده سعد ابن وقاص حضرتلری طرفندن کوندریلن جزیره فاتحی عیاض بن غنم طرفندن صلحاً فتح اولنمشدر . برآره‌لق هارون الرشید طرفندن مقر اتخاذ اولنه‌رق ، خلیفهٔ مشارالیهك یاپدیرمش اولدیغی سرایك خرابه‌لری الیوم موجوددر . شمدیکی رقه‌یه (رقة البیضا) وقارشیسنده یعنی فراتك ساحل غربیسنده بولنانه (رقة واسط) و رقه‌دن بر فرسخ آشاغیده بولنان و باغ و باغچه‌سی چوق اولان بیوك بر قریه‌یه دخی (رقة السودا) دیرلردی . اوائل دور اسلامده رقه معمور ومشهور برشهر اولوب ، علما وسائره‌دن برچوق مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر . — رقه قضاسی شمالاً اورفه سنجاغی و منبج قضاسی ایله ، شرقاً و جنوباً زور سنجاغیله ، غرباً دخی باب قضاسیله محاط ومحدود اولوب ، مقدما زور سنجاغنه ملحق ایدی . یالکز بر ایکی قریه‌سی اولوب ، تقریباً ۷۰۰۰ نفوسه بالغ اولان اهالیسنك قسم کلیسی بدوی وخیمه‌نشیندر . اراضیسی دوز اولوب ، مرعالرله مستوردر . کوزل رایحه‌لی اوتلری چوقدر . فرات وادیسی بوینجه خرما وتمرهندی ایله بیاض دوت آغاجلری دخی چوقدر . قیون ، کچی و دوه‌لریله عرب جنسنه منسوب آتلری دخی چوقدر . محصولات ارضیه‌سی بغدای وآرپه‌دن عبارت اولوب ، احتیاجات محلیه‌یه آنجق کفایت ایدر . فرات ایرماغیله بوکا تابع (بلیخ) نهری بوقضایی شق وسق ایدر .

رقه { (Reka) آوستریانك خرواتستان واسلاوونیا ایالتنده بر نهردر ، که (قارست) طاغندن نبعانله ، فیومه اسکله‌سنك شرق طرفنده واقع (قوآرنرو) کورفزینه دوکیلور . جریانی پك سرعتلی وشدتلیدر .

رقه‌لر { آرناؤدلقده مناستر ولایتنك دبره سنجاغنه تابع ایکی ناحیه اولوب ، بر قضا صورتنده اداره اولنمقده‌در . بوقضا شار طاغنك شرق جهتنده جریان ودبره قربنده درینه انصباب ایدن (رادیقه) نهرینك وادیسندن عبارت اولوب ، شمالاً پرزرین سنجاغیله ، شرقاً مناستر سنجاغنك قرچوه قضاسیله ، جنوباً نفس دبره ، غرباً دخی دبرهٔ زیر قضالریله محاط و محدوددر . قضا ۴۴ قریه‌دن مرکب اولوب ، مرکزی (زرتانیچه) قریه‌سیدر . اهالیسی ۲۰۰۰۰ راده‌لرنده اولوب ، یالکز ۷۰۰ قدری خرستیان وقصوری کاملاً اسلامدر . هواسی

معتدل ومحصولاتی حبوبات واثمار مختلفه‌دن عبارتدر. درون قضاده ۶ جامع، ۶ مکتب، ۲ کلیسا، ۸ دکان، ۲ فرون، ۵ خان و ۱۷ دکرمن موجوددر.

رقیقه { (الثقفیه) صحابیاتدن بر خاتون اولوب، قیزی (بنت رقیقه) کندیسندن روایت ایتمشدر. — (رقیقه بنت صیفی بن هاشم بن عبد مناف) دخی بعض محدثین طرفندن صحابیات صره‌سنده ذکر اولنمش ایسه‌ده، کندیسی فخر کائنات (صلعم) افندمزك پدری عبداللهك عمزاده‌سی اولوب، صباوت نبویلری زماننده وفات ایتمشدر. (صاحبة الرؤیا) دینمکله معروفه‌در.

رَقیم { قرآن کریمده اصحاب کهف ذکری صره‌سنده (اصحاب الکهف والرقیم) بیورلدیغندن، مفسرین بو (رقیم) اسمی حقنده اختلاف ایدوب، اقوای احتمالاته کوره مغاره‌نك بولندیغی طاغك اسمیدر. بلقاء قربنده بو اسمله بر محل بولندیغندن، اصحاب کهف مغاره‌سنك اوراده بولنمش اولدیقی زعم اولنمش ایسه‌ده، اصحاب کهفك (افسوس) شهر قدیمندن یعنی آیاصلوغدن اولدقلری مروی اولوب، مغاره‌نك دخی اوجوارده بولنمش اولمسی لازم کلیر.

رقیم { (ابو ثابت — بن ثابت الانصاری الأوسی) صحابه‌دن اولوب، طائف غزاسنده شهید اولمشدر.

رُقیه { حضرت رسول الله (صلعم) افندمزله حضرت خدیجة الکبری (رضها) نك ایکنجی کریمه‌سی و حضرت عثمان (رضه) ك ایلك زوجه‌سیدر. اقوای روایاته کوره حضرت زینب (رضها) دن کوچك وحضرت ام کلثوم ایله حضرت فاطمه (رضهما) دن بیوك ایدی. حضرت رقیه ایله حضرت ام کلثوم ابتدا ابولهبك اوغللری عتبه وعتیبه‌یه نشانلانمشلر دیسه‌ده، «تبت یدا ابی لهب» آیت کریمه‌سنك نزولی اوزرینه، ابولهب ایله زوجه‌سی اوغللرینی حضرت محمد (صلعم) افندمزك قیزلرینی آلمقدن واز کچیرمشلردی. بونك اوزرینه رقیه حضرت عثمان (رضه) ه تزویج بیوریلوب، برلکده حبشه هجرت ایتمشلردی؛ و اوراده بر اوغللری اولوب، عبدالله تسمیه اولنمشدی. بوچوجق حضرت رقیه‌دن صکره هجرت نبویه‌نك دردنجی سنه‌سنده آلتی یاشنده وفات ایتمشدر. حبشدن عودتندن صکره مدینهٔ منوره‌یه دخی هجرت ایدوب، هجرتك ایکنجی سنه‌سی بدر غزاسی صره‌سنده حضرت رقیه خسته‌لنوب، بو مناسبتله حضرت عثمان (رضه) غزای مذکوره کیده‌مه‌مشلردی. بدر مظفریتنك مژده‌سی مدینه‌یه واردیغی کون حضرت رقیه تسلیم روح ایتمشدر. بعده حضرت عثمان حضرت ام کلثومی تزوج ایده‌رك، ذی‌النورین لقبنه مظهر اولمشدر. — (رقیه بنت کعب الاسلمیه) و (رقیه بنت ثابت الانصاریه) دخی صحابیاتدن اولوب، کندیلرندن بعض احادیث شریفه روایت اولنمشدر.

رقیه { حضرت علی ایله حضرت فاطمه (رضهما) نك کریمه‌سی اولوب، قبل البلوغ وفات ایلدیکی مرویدر. قبری مصرده زیارتکاه اولوب (ست رقیه) دینمکله مشهوردر.

رقیه { (بنت محمد القشیریه) مصر محدثاتندن وصالحاتدن بر خاتون اولوب، ۷۴۱ تاریخنده وفات ایتمشدر. — (رقیه بنت محمد تغلبی)، (رقیه بنت النجاتی) و (رقیه بنت القاری) دخی محدثاتدندر.

رکانه { (بن عبد یزید بن هاشم بن المطلب) صحابه‌دن اولوب، قریشیلرك اسلامه قارشی الك زیاده شدت کوسترنلرندن ایکن، فتح مکه‌ده شرف اسلامله مشرف اولمش؛ و حضرت عثمان (رضه) ك زمان خلافتنده وفات ایتمشدر. کندیسندن بعض احادیث شریفه مرویدر.

رُکانه { ندلسده بلنسیه مضافاتندن کوزل بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

رکب { (المصری) صحابه‌دن اولوب، بر حدیث شریفك راویسیدر.

رَکله { اندلسده سرقسطه (یعنی سیراغوسه) مضافاتندن بر قصبه اولوب، مشاهیر علمادن ۵۱۳ تاریخنده وفات ایدن (عبدالله بن محمد التجیبی الرکلی) نك مسقط رأسیدر.

رکلینغهاوزن { (Recklinghausen) پروسیه‌ده (وستفالیه) ایالتنك (مونستر) سنجاغنده ومونسترك ۵۰ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۹۲۰۰

اهالیسی، كمور معدنی و باروت و سائره فابریقه‌لری واردر.

رکن { (Regen) باویره‌نك آشاغی باویره ایا ـ لتنده و (لاندسبوت)ك ۸۵ کیلو ـ متره شمال شرقیسنده اوله‌رق همنامی اولان نهرك كنارنده واقع قضا مركزی برقصبه اولوب، ۲۱۸۵ اهالیسی و حیوانات بازاری واردر. — رکن نهری (بهومر والد) یعنی چهستان طاغندن نبعانله، غربه طوغری جریان ایده‌رك، ۱۶۵ کیلومتره‌لك جریاندن صكره طونه‌یه منصب اولور. اك كنیش یری ۳۰ متره وسعتنده‌در.

رکن آباد { فارسده شیرازك كنارندن جریان ایدن كوزل برچای اولوب، حافظ شیرازینك و سائر مشاهیر شعرانك اشعارنده ذكر ومدح اولنمشدر.

رکن الدوله { (حسن) آل بویهك ایكنجی حكمداری اولوب، بودولتك مؤسسی اولان عمادالدین علی بن بویهك برادریدر. مؤسس مشارالیه كندیسی فارسی طوتوب، شیرازی پایتخت اتخاذ ایتمش؛ و صاحب ترجمه‌یی عراق عجمه، دیكر برادری معز الدوله احمدی دخی كرمانه حاكم نصب ایلمش ایدی. بو وجهله ركن الدوله عماد الدو ـ له‌نك وفاته یعنی ۳۳۸ تاریخنه‌دك ۱۶ سنه اصفهانده حكم سوروب، عماد الدوله‌نك اولادی اولمدیغندن، فارس حكومتنده صاحب ترجمه‌نك بیوك اوغلی عضد الدوله‌یی وارث براقش ایسه‌ده، اصل سلطنت ركن الدوله‌یه انتقال ایتمكله، ۲۸ سنه دخی رأساً سلطنت سوروب، ۳۶۶ تاریخنده ۹۰ یاشنده وفات ایتمشدر. ابتدا خراسان جهتنده حكم سورن سامانیلرله محاربه ایدوب، بعده عقد مصالحه ایله، زمانی صلح وصلاحله كچیره‌رك، اجرای عدل وحقانیتده شهرت بولمشدر. اوغلی عضد الدوله عم زاده‌سی عز الدوله بن معز الدوله‌یی حكومتندن اخراج ایتدیكیچون، ركن الدوله منفعل اولوب، عضد الدوله‌یه قارشی عسكر سوق ایتمش ایسه‌ده، اوغلی دها بیوك برعسكرله قارشیلا ـ دیغندن، ركن الدوله اصفهانه عودت ایدوب، اوغلی دخی آرقه‌سی صره كیده‌رك، عذرخواه اولمش ایدی. عضد الدوله‌دن بشقه (مؤید الدوله ابونصر) و (فخر الدوله علی) اسملرنده دیكر ایكی اوغلی دخی اولوب، بونلره دخی ملكنك برقسمنی ویرمش ایدی.

رکن الدین { (سلطان —) خوارزمشاهان دولتنك طقوزنجی و صوك حكمداری اولوب، سلطان قطب الدین محمدك اوچنجی اوغلیدر. پدرینك زماننده عراق حاكمی اولوب، مغوللرك هجومنده (كركوه) قلعه‌سنده تحصن ایتمشیدی. مغلوب اولدقده، مغول عسكرینك سر ـ داری اوكنه دیز چوكوب اطاعت ایتمسی تكلیف اولنوب، قبول ایتمه‌مكله، قتل اولنه‌رق، بونكله خوارزمشاهان دولتی منقرض اولمشدر.

رکن الدین { (ملك —) ملوك كرتك ایكنجیسی اولوب، امارت مذ ـ كوره‌نك مؤسسی اولان ملك شمس الدین محمدك اوغلیدر. ۶۷۶ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، ابقا خانك فرمانیله هرات وغورستان حاكمی اولوب، بعده ارغوز خان طرفندن اردویه دعوت اولندقده، اطاعت ایتمیوب، اوغلی علاء الدینی هراتده قائممقام براقه‌رق، (خنار) قلعه‌سنده قپانمش؛ واوراده ۴۲ سنه قالوب، ۷۰۵ تاریخنده وفات ایتمشدر.

رکن الدین { (شیخ — ابو الفتح بن شیخ صدرالدین عارف) هندستانده ملتان خطه‌سی مظنهٔ كرامندن اولوب، سكزنجی قرن هجری اوائلنده وسلطان علاء الدین اسكندر ثانی زماننده یاشامشدر.

رکن الدین { (قاضی —) ایران شعراسندن اولوب، (قم) شهرندندر. اتا ـ بكیلر زماننده یاشایوب، بونلر طرفندن قم شهرینه قاضی نصب اولنمشدی. مدحلرنده برچوق اشعار سویلمشدر. نهایت تبریزده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

شرم باد ای خون من بركردنت
یازخود یا از خدا یا ازمنت

رکن الدین خورشاه { (خواند —) ملوك اسماعیلیه دخی دینلن ملاحدهٔ قهستانك سكزنجی و صوك حكمداری اولوب، ۶۵۳ تاریخنده، پدری خواند علاءالدین محمدك وفاتی اوزرینه، قهستان تختنه جلوس ایتمش ایسه‌ده، یالكز برسنه حكومت سوروب، ۶۵۴ ده مغوللر طرفندن اخذ وقتل اولنمشدر.

ركن الدين دبير { مناقب اوليايه دائر « شمائل الاتقياء » عنوانلى كتابك مؤلفيدر . كتاب مذكورى برهان الدين صوفى نامنه يازمشدر .

ركن الدين رازى { ايران شعراسندن اولوب ، شو بيت اونكدر :

روشن نكشت سوز دل ما بهيچ كس
دركوشهٔ فراق غريبانه سوختيم

ركن الدين سليمان شاه { روم ممالكنده حكومت سورن ملوك سلجوقيه‌دن ايكى ذاتك اسميدر :

برنجيسى ملوك مذكوره‌نك يدنجيسى اولوب، عزالدين قليج آرسلانك اوغليدر . ٥٧٩ تاريخنده، برادرى غياث الدين كيخسروك فرارى اوزرينه، تخت موروثنه جلوس ايدوب ، ٢٣ سنه حكومت سوردكدن صكره ، ٦٠٢ تاريخنده وفات ايتمشدر .

— ايكنجيسى غياث الدين كيخسرو ثانينك اوغلى اولوب ، ٦٤٤ تاريخنده، پدرينك وفاتى اوزرينه، برادرى عزالدين كيكاوسله مشتركاً حكم ايتمش و ٦٦٤ده رحلت ايتمشدر. بعض تواريخده (ركن الدين قليج آرسلان) ديه محرردر .

ركن الدين صاين { ايران شعراسندن اولوب، سمنان قاضيسنك اوغلى ايدى. ملوك جنكيزيه‌نك اخيرى اولان طغان تيمور خانك معلمى اولوب، حكمدار مشار اليهك حماقتندن بحث ايتمش اولديغى كنديسنه سويلدكلرندن، حبسنه فرمان ويرمشيدى . شاعرك تقديم ايلديكى شو قطعه تخليهٔ سبيلنه سبب اولمشدر :

در حضرت شاه چون قوى شد رايم
كفتم كه ركابرا ززر فرمايم
آهن چو شنيد اين حكايت از من
درتاب شد و حلقه بزد برپايم

ركن الدين فيروز { ملوك غوريه‌دن اولوب ، سلطان شمس الدين التمشك اوغليدر . ٦٣٣ تاريخنده ، پدرينك وفاتى اوزرينه، دهلى تختنه جلوس ايتمش ايسه‌ده، آلتى آى صكره همشيره‌سى سابقة الترجمه راضيه‌قعود ايتمشدى.

ركن الدين قبائى { مشاهير شعرادن اولوب ، تركستانده‌كى (قبا) مملكتندن ايدى . اثير الدين رومانى شاكردانندن و پوربهاء جامينك استادى ايدى . شو بر ايكى بيت عراقه وارديغنده، خواجه معزالدين طاهره تقديم ايلديكى برقطعهٔ مشهوره‌سندندر :

چو شد امسال آخر اى مخدوم
كه من رنج ديدهٔ مظلوم
بعد ده سال حق براين دولت
كشتم ازهر مراد دل محروم الخ

ركن الدين قليج آرسلان { [«ركن الدين سليمان شاه» ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

ركن الدين مبارك { كرمانده حكومت سورن قره ختاييان ملوكنك ايكنجيسى اولوب، بودولتك بانيسى اولان براق حاجبك اوغليدر . پدرينك وفاتى اوزرينه ، ٦٣٢ تاريخنده اوقتاقاآنك فرمانيله حاكم كرمان اولوب، ١٦ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٦٥٠ده مقتولاً وفات ايتمشدر .

ركن الدين يوسف شاه { (لر بزرك)ده حكومت سورن اتابكان ملوكنك سكزنجيسى اولوب، نصرة الدين احمدك اوغليدر . ٦٣٣ تاريخنده، پدرينك وفاتى اوزرينه، جلوس ايدوب، آلتى سنه عدل وحقانيتله حكومت سوردكدن صكره، ٦٤٠ تاريخنده وفات ايتمشدر . اوغلى وخلفى اولان مظفرالدين افراسياب ملوك مذكوره‌نك اخيريدر .

ركنسبورغ { [« راتيسبونه » ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

ركن كاشى { مشاهير شعرا واطباى ايراندن اولوب ، اشعارنده (مسيح) تخلص ايدردى . شاه عباس ماضينك خدمتنده اولوب، بعده هندستانه رحلتله، اكبر شاهك و بونك خلفلرى جهانكير وشاهجهانك خدمتلرنده بولنمش ؛ وايفاى حج ايتدكدن صكره ايرانه عودت ايدوب ، ١١٥٦ تاريخنده وفات ايتمشدر . اشعارى يوز بيك بيتى متجاوزدر . [« مسيح » ماده‌سنه دخى مراجعت بيوريله .]

رکنیا { (Requena) اسپانیانك والنسه (یعنی بلنسیه) ایالتنده و والنسه‌نك ۶۰ کیلومتره غربنده اوله‌رق همنامی بر نهرك کنارنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۳۵۲۵ اهالیسی، دمیریولی، قطیفه فابریقه‌لری و جوارنده ذخیره وشراب حاصل ایدر منبت اراضیسی ایله ایکی طوزلی معدن صویی واردر.

رکنیج { (Recknitz) آلمانیانك مکلنبورغ بیوك دوقه‌لغنده بر نهردر، که همنامی اولان قریه‌نك ۷ کیلومتره یوقاریسنده بعض بطاقلقلردن نبعان ایله، شمال شرقی‌یه و بعده شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، ۱۵۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، بالطیق دکیزینه دوکیلور. مجراسنك یالکز ۱۵ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر.

رلاند { (Reland) فلمنك مستشرقیننده اولوب، ۱۶۷۶ ده (ریپ) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۷۱۸ ده وفات ایتمشدر. (هاردرویق) دارالفنوننده فلسفه و بعده السنهٔ شرقیه معلمی بولنمش؛ و فلسطینك بر تاریخنی و سائر بعض کتابلر یازوب، عربیدن دخی لاتین لسانه بر قاچ کتاب ترجمه ایتمشدر.

رلونقاوی { (Reloncavi) آمریقای جنوبیده شیلینك قسم جنوبیسنده جنوبدن شماله متوجه برکورفز اولوب، بویی و اکی ۴۰ وسواحلی ۱۲۰ کیلومتره‌در. مدخلنده برچوق آطه‌لر وایچنده (پوژمونت) اسمیله برآسکله بولنیور.

رَماده { بواسمله بلاد عربده برقاچ قصبه و قریه ومحله وار ایدی. بری یمنده، بری فلسطینده رمله قربنده، بری اسکندریه ایله برقه آره‌سنده، بری اندلسده قرطبه قربنده، بری بصره ایله مکه آره‌سنده، بری بلخ قربنده، بری نیشابور جوارنده ایدی. حلبك دخی بیوك برمحله‌سی بواسمله مسمی ایدی.

رماقل { (St Remacle) سنت ـ قتولیکلرك عزیزلرندن اولوب، بلچیقه‌ده خرستیانلغی نشر ایلمش؛ و ۶۷۵ تاریخ میلادیسنده وفات ایتمشدر. یورطیسی ایلولك اوچنده اجرا اولنور.

رُمّان { واسطه برقصر اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

رَمّان { طی بلادنده برطاغ اولوب، اهل رده ایله حضرت خالد بن ولید (رضه) بیننده اوراده برمحاربه اولمشدی.

رمباو { (Rembau) ملاقه شبه جزیره‌سنك جنوب غربی قسمنده برحکومت صغیرهٔ اسلامیه اولوب، انکلتره دولتنك تحت حمایه‌سنده بولنیور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۰۰ مربع کیلومتره اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی پك منبت اولوب، کلیتلی پرنج حاصل اولور.

رمبراند { (Rembrandt) فلمنكك اك مشهور رساملرندن اولوب، ۱۶۰۶ تاریخنده (لیده) قربنده طوغمش، و ۱۶۶۰ ده آمستردامده وفات ایتمشدر.

رمبنك { (Rembang) جاوه جزیره‌سنك ساحل شمالیسنده و باتاویه‌نك ۴۲۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده و (کننك) نهری مصبنده واقع برکورفز ایچنده ایالت مرکزی برقصبه در. اهالیسی کمیجیلك و بالیقچیلقله مشغولدر.

رمبو { (Rembo) آفریقای غربیده قونغو مملکتنك فرانسه‌نك النده بولنان قسمنده برنهردر، که (آشانقونو) جبالندن نبعان ایله غرب جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، ۸۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، جنوبدن کلن (اوفوغو) نهریله برلشه‌رك، دها ۸۰ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایله، (نفومی) بطاقلقلرینی شق ایده‌رك، (فرنان‌واز) کورفزینه دوکیلور. صویی چوق اولوب، بعض محللرنده ۳۰۰ متره‌دن زیاده وسعتی واردر.

رمپانغ { یاخود رمپنك (Rempang) فلمنكك النده اولان بحر محیط هندی جزایرندن برآطه اولوب، (بانتام) جزیره‌سنك جنوب شرقیسنده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳۸ مربع کیلومتره‌در.

رمتالکس { (Rhémétalcès) تراکیا خطهٔ قدیمه‌سنك (یعنی ادرنه جهتنك) بواسمله ایکی حکمداری اولوب، برنجیسی دردنجی (قوتیس)ك برادریدر. میلاددن ۷ سنه مقدم یکنی (رسقوپوریس)ه خلف اولوب، دالماتلرله

پانونیالیلره قارشی رومالیلره معاونت ایتمشدی . میلادك ۱۰ نجی سنه‌سنده وفات ایدوب، ملکی اوچنجی رسقوپوریس ایله بشنجی قوتیس آره‌سنده مقاسمه اولنمشدی . — ایکنجیسی میلادك ۱۹ نجی سنه‌سی مذکور اوچنجی رسقوپوریسه خلف اولوب، بعده بشنجی قوتیسك حصه‌سنی دخی ضبطله، ۴۶ تاریخنه‌دك بتون تراکیایه حکم ایتمش؛ و وفاتنده ملکی روما ایمپراطورلغنه الحاق اولنمش ایدی .

رمدیوس { (Remedios) آمریقانك آنتیل جزایر کبیره‌سندن اسپانیانك النده بولنان (قوبه) جزیره‌سنك ساحل شمالیسنده، (سانته قلاره) ایالتنه ملحق و سانته قلاره‌نك ۵۰ کیلومتره شرق شمالیسنده واقع سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ۷۶۴۰ اهالیسی ودمیر یولی واردر . اسکله‌سی قصبه‌دن اوزاقجه‌در .

رمزی { قدمای شعرای عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی (مصطفی —) بروسه‌لی اولوب ، غلطه قاضیلغنده و سائر بعض قضالرده بولنمش، و ۹۵۴ ده وفات ایتمشدر .

— ایکنجیسی صدور عظامدن مشهور پیری پاشادر. ترجمهٔ حالنه دائر « پیری پاشا » ماده‌سنده تفصیلات ویرلمش اولمغله ، شوراجقده اشعارندن شو ایکی بیتك ایرادیله اکتفا اولندی :

شب زلفکده قالانلر ظلمات ایله یورر
ایریشن لبلرکه آب حیات ایله یورر
زاهدی حسرت می شویله زبون ایلدی کیم
الده تسبیح وعصاسی صلوات ایله یورر

رمزی { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن دخی اوچ ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی (محمد — افندی) قره‌مانلی اولوب ، بروسه‌ده مدرس اولدیغی حالده ، ۱۱۴۳ ده وفات ایتمشدر .

— ایکنجیسی (عثمان — افندی) تکفورطاغلی بزمی افندینك کوچك برادری اولوب، ۱۱۳۷ تاریخنده وفات ایتمشدر . شو بیت اونکدر:

یاد مرآت رخ وقند لبکله رمزی
شمدی نوبت می‌ویرر طوطئ شکرشکنه

— اوچنجیسی (علی — افندی) ادرنه‌لی اولوب، درسعادته مواصلتله، طریق تدریسه بالدخول، حرمین مفتشی و بعده قدس ملاسی اولوب، بعدالانفصال ۱۲۵۴ ده وفات ایتمشدر. شومطلع اونکدر:

لعل لبکه جان و دلك اشتهاسی وار
زیرا او پرده خیلیجه شکر صفاسی وار

رمزی { (محمد هادی) ایران شعراسندن اولوب ، کاشانلیدر . شو بیت اونکدر :

عارف میان خلق همان با خدا بود
درمعدنست لعل و زخارا جدا بود

رمس { (Rems) وورتمبرغده برچایدر، که (ژوره) طاغندن نبعانله ، ابتدا غربه و بعده غرب شمالی‌یه طوغری باغلری چوق ومنبت بر وادینك ایچندن آقه‌رق، ۸۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (رین) ایرماغنه تابع (نقار) نهرینه دوکیلور .

رمشید { (Remscheid) غربی پروسیه‌نك (رین) ایالتنده ، (دوسلدورف) سنجاغنك (لنپ) قضاسنده و لنپك ٤ کیلومتره غرب جنوبیسنده واقع برقصبه اولوب ، ۱۱۰۰۰ اهالیسی ودمیر و چلیك و پرنجدن آلات و اوانئ مختلفه فابریقه‌لری واردر .

رمضان افندی { مشاهیر خطاطیندن اولوب، درتیوز مصحف شریف یازمش؛ و ۱۰۹۱ ده وفات ایدوب، مولویخانه قپوسی خارجنده دفن اولنمشدر .

رمضان اوغلی دولتی { (یاخود دولت رمضانیه) دولت عثمانیه‌نك اوائل ظهورنده آطنه و طرسوس وسیس جهتلرنده حکومت سورمش برکوچك دولت اولوب، بانیسی ارطغرل غازینك پدری سلیمان شاهك معیتنده بولنمش اولان ترکمان رؤساسندن (یورکر) ك اوغلی رمضاندر. مذکور یورکر ورمضان آطنه جبالنده‌کی مرعالره مالك اولوب. عشیرتلریله رعی اغنام ایتمکده ایکن، مرور زمانله کسب نفوذ واقتدار ایده‌رك، بر حکومت تشکیل ایتمشلردی . آل رمضان دولتی ۷۸۰ تاریخنده تأسس ایدوب، ۹۷۰ تاریخنه‌دك

١٩٠ سنه دوام ایتمش، و بو سلاله‌دن یدی کشی حکومت سورمشدر، که بونلرده احمد بن رمضان، داود بك بن احمد، محمود بك بن داود، خلیل بك بن محمود، پیری بك بن خلیل، ابراهیم بك بن پیری، محمد بك بن ابراهیمدر. بونلرك ایلك اوچی مصرده حکومت سورن ممالیك چراکسه ایله مناسباتده بولنوب، کندی برادر واقربالریله دائما منازعه ومحاربه‌ده بولنمشلردر. دردنجیلری اولان خلیل بك دولت علیهٔ عثمانیه‌نك تحت حمایه‌سنه کیروب، بو حمایه کیده‌رك عادتا تابعیت صورتنه کچمش؛ ونهایت آطنه‌یه بشقه والی تعیین اولنه‌رق، رمضان سلاله‌سی بسبتون منقرض اولمشدر.

رمضان زاده { (محمد چلبی) قانونی سلطان سلیمان خان دوری رجالندن ومورخیندن اولوب، مرزیفونلیدر. دفعاتله رئیس الکتاب و نشانجی و دفتر امینی ومصر محافظی اولوب، نشانجی لقبیله شهرت بولمشدر. حتی یازدیغی مختصر برتاریخ عمومی دخی «نشانجی تاریخی» عنوانیله مشهوردر.

رَمطه { صقلیه جزیره‌سنده ساحلدن اوزاق اوله‌رق بر طاغك اوزرنده مستحکم برقلعه اولوب، اهالیٔ اسلامیه ایله مسکون بولندیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

رَمك { موصل ولایتك سلیمانیه سنجاغنده کوچك برقصبه‌در.

رَمله { قدس سنجاغنك یافه قضاسنده ویافه‌دن قدسه کیدن طریق اوزرنده اوله‌رق قدسك ٢٩ کیلومتره غرب شمالیسنده برقصبه اولوب، یالکز ٤٠٠ قدری خرستیان و قصوری کاملاً مسلم اولمق اوزره، ٤٠٠٠ اهالیسی، اطرافنده خرما، زیتون، فرنك انجیری و سائر اشجار مثمره‌یی حاوی باغچه‌لری، پاموق ایپلیکیله صابون معمولاتی، جامع کبیر اسمیله مصنع برجامع شریفی و آثار قدیمه‌دن معدود صهرنجلریله بعض معابدی واردر. پك اسکی برقصبه اولوب، اسم قدیمی (آریماتیا Arimathia) در. اوائل دور اسلامده پك معمور و بیوك برشهر اولوب، ملوك امویه‌دن ولید بن عبدالملك و بعده احمد بن طولون طرفندن اعمار اولنمش؛ ومؤخراً اهل صلیبك الینه کچوب، صلاح الدین ایوبی طرفندن استخلاص ایدلمش؛ و بعده یکیدن اهل صلیبك الینه کچوب، نهایت بیبرس طرفندن قطعیاً فتح اولنمش ر. مشاهیر علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

— بو اسمله ممالك اسلامیه‌نك سائر طرفلرنده دخی بعض قریه ومحله‌لر بولنمشدر.

رَمله { مصر اسفلده اسکندریه مدیریتنده و اسکندریه‌نك شمال شرقیسنده اوله‌رق ابوقیر کولنی آق دکیزدن آیران دیلك اوزرنده برقصبه اولوب، ٤٣٣٠ اهالیسی واردر. اسکندریه اغنیاسنك صیفیه‌لرندن عبارت اولوب، شهر مذکوره بر دمیر یول ایله مربوطدر. آغستوس طرفندن تأسیس ایدلمش اولان (نیقوپولیس) شهر قدیمنك موقعنده مؤسسدر.

رمله { صحابیاتدن بروجه آتی آلتی خاتونك اسمیدر:

برنجیسی ام حبیبه رمله بنت ابی سفیاندر [«ام حبیبه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] — ایکنجیسی (رمله بنت الحارث الانصاریه النجاریه) درکه حضرت رسول الله (صلعم) افندمزه بیعت ایدن خاتونلردندر. — اوچنجیسی (رمله بنت شیبة القرشیه) در، که هند بنت عتبه‌نك عم‌زاده‌سی اولوب، اسکیدن اسلامه کلمش؛ ومدینه‌یه هجرت ایدوب، حضرت عثمان بن عفان (رضه) ه وارمش ایدی. پدری، مشرك اولدیغی حالده، بدر غزاسنده قتل اولنمشدر. — دردنجیسی منافقینك رئیسی اولان عبدالله بن ابی سلولك قیزی رمله اولوب، حضرت رسول اکرمه بیعت ایتمشیدی. — بشنجیسی مطلب بن ازهر الازهرینك زوجه‌سی (رمله بنت عوف السهمیه) در، که مکهٔ مکرمه‌ده اسلامه کلوب، زوجیله برابر حبشه هجرت ایتمشیدی. — آلتنجیسی (رمله بنت الوقیعه) در، که ابوذر غفارینك والده‌سیدر.

رمله { تابعیاتدن دخی ایکی قادینك اسمی اولوب، بری عشرهٔ مبشره‌دن حضرت زبیر (رضه) ك قیزی وعثمان بن عبداللهك زوجه‌سیدر. اوغلی عبدالله بن عثمان حضرت امام حسین (رضه) ك کریمه‌سی (سکینه) یی تزوج ایتمش اولمغله، حضرت مشارالیهانك قائن والده‌سی اولمشدر. — دیکری معاویه بن ابی سفیانك قیزی اولوب، معا-

ویه‌نك وفاتی قصه‌سنده و برادری یزیدك اشعارنده ذکری کچیور .

رمو (Remos) آمریقای جنوبیده پرونك شرق جهتنده ساکن وحشی برقوم اولوب، اولولرینی قلبه‌لرینك آلتنده دفن ایتمك جمله‌ٔ عاداتندندر .

رموآ (Remois) فرانسه‌نك شامپانیا خطه‌سنده برکوچك یر اولوب، مرکزی (ریمس) قصبه‌سی ایدی .

رموزات (Abel Rémusat) آبل — فرانسه‌نك مشاهیر مستشرقیننددن اولوب، ۱۷۸۸ ده پارسده طوغمش، و ۱۸۳۲ده وفات ایتمشدر . چین و تیبت و مانچو لسانلرینی اوکرنوب ، بولسانلردن فرانسزجه‌یه برخیلی کتابلر ترجمه ایتمش؛ والسنهٔ مذکوره حقنده بعض مطالعات یازمشدر . پارسده السنهٔ شرقیه جمیتنك تأسیسنه سبب اولمش؛ وجمعیت مذکوره‌نك ابتداکاتبی وبعده رئیسی اولمش ایدی . السنهٔ شرقیه مکتبنده چین لسانك معلمی اولوب ، لسان مذکورك فرانسه‌ده تدریسنه الك اول باشلایان کندیسیدر .

رموزات (Compt de Rémusat) قونت ـ فرانسه سیاسیون وادباسندن اولوب، ۱۷۹۷ ده پارسده طوغمش، و۱۸۷۵ده وفات ایتمشدر. ۱۸٤۰ده داخلیه‌ناظری و۱۸۷۱ده محبی اولدیغی موسیو تیرك جمهوریت ریاستنده خارجیه ناظری اولمشدی . برخیلی کتب ادبیه و فلسفیه یازوب، آقادمیا اعضالغنه قبول اولنمشدی .

رمی (Remi) قیصرك فتوحاتندن اول فرانسه‌نك (مارنه) و (اوبه) ایالتلرنده ساکن بولنمش برقومدر .

رمی (St Remi) سنت ـ بواسمله قتولیکلرك ایکی عزیزی اولوب، برنجیسی فرانقلرك حکمداری (قلوویس)ی باپتیز ایدوب، خرستیانلغك فرانقلر بیننده انتشارینه سبب اولمش؛ و ۵۳۳ تاریخنده ۹۵ یاشنده وفات ایتمشدر . تشرین اولك برنجی کونی یورطیسی اجرا اولنور . — ایکنجیسی شارل مارتلك غیرمشروع اوغلی اولوب، (روئن) باش پسقپوسی اولمش، و ۷۷۱ ده وفات ایتمشدر . تشرین اولك ۲۸ نده یورطیسی اجرا اولنور.

رمیثه بواسمله صحابیاتدن ایکی خاتون ذکر اولنوب، بری (رمیثه بنت عمرو بن هاشم بن مطلب) و دیکری (رمیثه بنت حکیم) در. برنجیسنك انصاریاتدن اولدیغی دخی مرویدر . ایکنجیسنك تابعیاتدن اولمسی احتماله دها قریبدر .

رمیرمونت (Remiremont) فرانسه‌نك ووسژه ایالتنده و (انیبال)ك ۲۱ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (موزله) نهرینك ساحل یسارنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۷۳۰۵ اهالیسی، دمیریولی، یوك وپاموقدن مختلف منسوجاتی و بعض فابریقه‌لری وارور .

رمیثه حجازده حکومت سورن بنی قتاده ملوکندن اولوب ، یدنجی قرن هجری اوائلنده ، پدری ادریسك وفاتندن صکره ، برادری حمیصه ایله مشترکاً حکومت سورمش؛ و بینلرنده کاه موافقت وکاه مخالفت ومنازعه وقوع بولمشدر .

رمیصاء صحابیاتدن ام سلیمك اسمیدر . [«ام سلیم» ماده‌سنه مراجعت.]

رمیکیه اندلس طوائف ملوکندن اشبیلیه حاکمی معتمد بن عبادك زوجه‌سی اولوب، حسن وملاحتیله وشعر وفصاحت وطلاقت لسانیله شهرت بولمشدر .

رمیلی اندلس اطباسندن اولوب، طبه‌دائر «البستان» عنوانیله برتألیفی واردر.

رناکات (Ranaghat) هندستانده بنکاله خطه‌سنك کلکته ایالتنده و (کریشناکر)ك ۲۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (چورنی) نهری اوزرنده برقصبه اولوب ، ۱۳۶۵ ی مسلم اولمق اوزره ، ۸۶۸۰ اهالیسی واردر .

رنان (Ernest Renan) ارنست ـ فرانسه‌نك الك مشهور علما ومستشرقیننددن اولوب، ۱۸۲۳ تاریخنده (ترکیه) قصبه‌سنده طوغمش، و۱۸۹۲ده وفات ایتمشدر. ابتدا پاپاس اولمق اوزره، عقاید وسائر علوم دینیه تحصیلنه سوق اولنه‌رق، علوم مذکوره‌ده اقرانه تفوقله، کسب تمیز ایتدکدن صکره، بومسلکی افکارینه موافق بولمیه‌رق ، بوندن کف یدله، السنهٔ شرقیه تحصیلنه قویلمش؛ وعبرانی، عربی و سریانی لسانلرینی اوکرنمش

ایدی . کتب مقدسه‌نك تنقیداتنه و خرستیانلغك صورت ظهور و انتشاری حقنده تحقیقات عمیقه‌یه کیریشوب، حضرت عیسانك ترجمهٔ حالی حقنده نشر ایتدیکی مفصل بر کتاب کندیسنك پاپا طرفندن آفروس ولسان عبرانی معلملکندن عزل اولنمسنی موجب اولمشدی . رنان بونکله قناعت ایتمیوب، حواریونك ترجمهٔ احوالنه وخرستیانلغك اوائلنه دائر دها برقاچ کتاب نشریله، خرستیانلق عالمنده دینسز لکله شهرت بولمشدر . ابن رشدك مسلك فلسفیسنه دائر Averoës et l'Averoïsme عنوانیله مفصل برکتاب یازوب، حکیم مشارالیهك و بتون حکماء عربك افکار حکمیه‌سنی ایضاح وتفصیل ایتمشدر . السنهٔ سامیه‌نك صورت اشتقاق وتناسبی حقنده دخی براثر معتبر میدانه قویه‌رق، حکیم شهیر (وولنی) طرفندن بوبابده تخصیص ایدلمش اولان مکافاتی قزانمشدر . بونلردن بشقه فنیکه‌لیلرله عبرانیلرك آثار عتیقه‌سی والسنهٔ سامیه ایله تاریخ مقدس حقنده برطاقم رساله‌لر واك معتبر رسائل موقوته وغزته‌لرله برچوق مهم بندلر نشر ایتمشدر . ایکی دفعه ایتالیایه وایکی دفعه دخی سوریه جهتنه سیاحت ایتمشدر . وفاتنده پاپاسسز وبرکونه آیین مذهبی اجرا اولنمقسزین دفن اولنمسنی وصیت ایتمکله، بووصیتی اجرا اولنمشدر .

رنتریا { (Renteria) اسپانیانك ایالات شمالیه‌سندن (کیپوزقوآ) ایالتنك (سنت سباستیان) قضاسنده وسنت سباستیانك ۷ کیلومتره شرق جنوبیسنده مستحکم و قدیم برقصبه اولوب، ۳۰۶۰ اهالیسی و ایپلیك ومعدنه متعلق بعض معمولاتی واردر .

رنتون { (Renton) اسقوچیانك (دومبارتون) ایالتنده و دومبارتونك ٤ کیلومتره شمال غربیسنده و (لون) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ٤۳۲۰ اهالیسی وباصمه و بز فابریقه‌لریله بویاخانه‌لری واردر .

رندسبورغ { (Rendsburg) پروسیه‌نك (اشلسویغ هولستاین) ایالتنده و (کیل) ك ۳۰ کیلومتره غربنده وبحر شمالی‌یه دوکیلن (ایدر) ایرماغی اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۲۱۵۵ اهالیسی واردر . مهم و تجارتکاه براسکله اولوب، بیوك سفائن دستکاهلری،

دمیرخانه‌لری ومنسوجات متنوعه ایله طوغله، کرمید، چمنتو و سائره فابریقه‌لری واردر . نهر مذکوردن بالطیق دکیزینه قدر برجدولی دخی واردر .

رنسو { (Rennesso) نوروجك (استاوانکرفیورد) کورفزنده (قریستیانساند) ایالتنك (استاونکر) قضاسنه ملحق برطاقم آطه‌لر اولوب، اك بیوکلری اولان (رنسو) ایله (موستلو) آطه‌لرینك مساحهٔ سطحیه‌لری ٤۱ مربع کیلومتره واهالیلری ۲۳٦۰ کشیدر .

رنسی { (Raincy) فرانسه‌ده «سینه مع اوآزه» ایالتنك (پونتوآزه) قضاسنده و پونتوآزه‌نك ۳۵ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق پارسدن استراسبورغه کیدن دمیریول خطی اوزرنده ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ۵۲۳۰ اهالیسی، آلچی معدنی، مشهور فدانلقلری وتل قفس فابریقه‌لری واردر .

رنغو { (Rengo) آمریقای جنوبیده شیلینك وسطلرنده کائن (قولشاغوآ) ایالتنده (قاؤپولیقان) سنجاغنك مرکزی برقصبه اولوب، (سان فرناندو) نك ۲۵ کیلومتره شمال شرقیسنده وشهر مذکوردن سانتیاغویه کیدن دمیریول خطی اوزرنده واقع و ۳۹۰۰ اهالی‌یی جامعدر. قادینلرینك حسن وملاحتیله مشهوردر .

رنفرو { (Renfrew) اسقوچیانك جنوب قسمنده و غلاسقووك ۸ کیلومتره غرب شمالیسنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ٤۸۵۵ اهالیسی، سفائن دستکاهلری ومنسوجات فابریقه‌لری واردر.

رنکپور { هندستانده بنکاله خطه‌سنك راجشاهی ایالتنده و (رامپور باولیه) نك ۱٦۷ کیلومتره شمال شرقیسنده ایالت مرکزی برقصبه اولوب، ٦٦۵۰ سی مسلم اولمق اوزره، ۱۳۲۲۰ اهالیسی واردر .

— هندستانك شمال شرقیسنده واقع (آسام) خطه‌سنده و (سیبساکر) ك قربنده وجنوبنده دخی بواسمله براسکی شهر ویرانه‌لری واردر .

رنك کولی { (Rang-Koul) آسیای وسطینك (پامیر) خطه‌سنده و (قره کول) ك ۸۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق ۳۹٦۵ متره‌لك ارتفاعده واقع برکول او.

لوب، ۳ کیلومتره طولنده بر بوغازله اختلاط ایدر ایکی قسمدن مرکبدر. جیحونه تابع (آق صو) ونام دیکرله (مرغاب) نهرینه دوکیلور (آق بیتال) چاینك مجراسندن ٦ کیلومترهلك برصیرتله آیرلمشدر.

رنکین { (سعادت یار خان) هندستان شعراسندن اولوب، ۱۲۵۱ تاریخنده ۸۰ یاشنده وفات ایتمشدر. «مهر وماه» عنوانیله فارسی برمنظومه‌سی واردو لساننده برچوق اشعاری واردر.

رنل { (Rennell) بحر محیط کبیرده واقع (سالومون) جزایرینك قسم جنوبیسنده ایکی آطه‌نك اسمی اولوب، بونلرك بری (مونکیکی) یاخود (بلونه) ودیکری (مونغاوه) یاخود (رنل) اسمیله مسمادر. ایکیسنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۷۰ مربع کیلومتره اولوب، (پولینسیا) لیلرله مسکوندرلر. ۱۷۹٤ ده (بوتلر) طرفندن کشف اولنوب، الآن احواللری تمامیله معلوم دکلدر.

رنل آقنتیسی { (Courant de Rennell) مکسیقا کورفزندن باشلایرق فرانسه وانکلتره ونهایت نوروج سواحلنه طوغری شمال شرقیه اوزانان و (غولف استریم) تعبیله مشهور اولان بیوك آقنتینك برقولی اولوب، ٤٥ درجه عرض شمالیده تشعبله، اسپانیا وفرانسه سواحل غربیه‌سنی یالالایه‌رق وسواحل مذکوره‌ده‌کی قویلره برطاقم شعبه‌لر صاله‌رق، (مانش) دکیزینه کیرر، واورادن دونه‌رك، بتکرار (غولف استریم) آقنتیسیله برلشیر. کاشفی اولان انکلتره مشاهیر متفننلرندن موسیو (رنل)ك اسمیله تسمیه اولنمشدر.

رنو { (Reno) ایتالیانك شمالینك (امیلیا) خطه‌سنده (پو) ایرماغنه تابع برنهر اولوب، طوسقانه خطه‌سنده (آپنین) سلسلهٔ جبالندن نبعانله، شمال شرقیه طوغری جریان ایده‌رك، پورته، اورغاتو، پولونیه وچنتو شهر وقصبه‌لری ایچندن ویانندن کچدکدن صکره، بردنبره شرق جنوبی‌یه دونوب، ترانکلو قربنده صاغدن (پو) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ۱۸۰ کیلومتره طولنده اولوب، حوضه‌سی ۵۰۰۰ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. یاغمور موسملرنده صویی چوغالوب، جریانی سرعتلی ومخاطره‌لیدر.

رنه { (Rennes) فرانسه‌نك شمال غربی جهتنده و برتانیه خطه‌سنده واقع «ایله معویلنه» ایالتنك مرکزی برشهر اولوب، پارسك ۳۱۰ کیلومتره غرب جنوبیسنده و (ویلنه) نهری اوزرنده اوله‌رق آز متموج براووه‌نك اورته‌سنده واقعدر. پارسدن (برست) ه کیدن دمیر یولك اك مهم موقفلرندن اولوب، ۵۲ ٦۱۵ اهالیسی، آقادمیاسی، داخلی مکتب اعدادیسی، طب وفن صیدلانی مکتبی، مکتب اعدادیسی، معلم ومعلمه‌لر یتشدیرمکه مخصوص مکتبی، طائفهٔ رهبانه مخصوص مکتب عالیسی، ۵۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، موزه‌سی، نباتات باغچه‌سی، آثار عتیقه جمعیتی، ۱۰۰۰ یتاغی حاوی درت خسته‌خانه‌سی، حبسخانهٔ عمومیسی، یلکن بزی، کستانه، بال، طیور وسائره‌یه متعلق خیلی ایشلك تجارتی ومعمولات متنوعه‌یه مخصوص خیلی فابریقه‌لری واردر. اسکی برشهر اولوب، وقتیله (برتانیه) خطه‌سنك مرکزی ایدی. شمدیکی حالده خطهٔ مذکوره‌ده بوندن بیوك ایکی شهر واردر.

رنه { (Renaix) بلچیقه‌ده «شرق فلاندره» ایالتنك (اودرانده) قضاسنده واودرانده‌نك ۱۰ کیلومتره جنوبنده و بردمیربول خطنك تشعب نقطه‌سنده واقع ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ۱۵ ۷۲۵ اهالیسی ویوك وپاموقدن منسوجات مختلفه‌ایله مسکرات، سرکه، طوغله، کرمیت، توتون، بیره وسائره فابریقه‌لری ودباغخانه وبویاخانه‌لری واردر. چوخه فابریقه‌لری وقتیله پك ایشلك ایدی.

رنه { (René d'Anjou - برنجی یاخود آنژولی - یاخود René I) آنژو دوقه‌سی، پروونسه قونتی واسماً ناپولی قرالی اولوب، ایکنجی لوینك ایکنجی اوغلی ایدی. دائیسی بولنان (بار) قاردینالی طرفندن تربیه اولنه‌رق، ۱۴۳۰ تاریخنده بونك طرفندن بار دوقه‌لغی کندیسنه ترك اولنوب، (لورنه) دوقه‌لغنك وارثه‌سی ایزابله ایله تزویج اولنه‌رق، لورنه دوقه‌سی اولمش ایسه‌ده، متوفی دوقه‌نك یکنی آنتوآن طرفندن مخالفت اولنه‌رق، صاحب ترجمه ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب واسیر اولوب، بش سنه تحت اسارتده قالمش؛ و۱۴۳٦ده برادری اوچنجی لوینك وفاتی اوزرینه، آنژو وپروونسه ملکنه واسماً ناپولی قراللغنه وارث اولمش ایدی.

۱٤۳۸ ده قرالیچه ایکنجی (ارانه) نك وصیتی اوزرینه، بالفعل ناپولی قرالی اولوب، برقاچ سنه ناپولیده قراللق ایتدکدن صکره، خزینه‌سی بوش اولوب، بعض سردارلر دخی کندیسنه خیانت ایتمکله، ۱٤٤۲ ده آراغونلی آلفونسه مغلوب اولوب، لورنه‌یه چکلمکه مجبور اولمش؛ و۱٤٥۲ده لورنه دوقه‌لغنی بیوك اوغلی قلابره‌لی ژانه ترکله، آنژویه چکلمش ایسه‌ده، ۱٤۷۳ ده اوراسی دخی اون‌برنجی لویی طرفندن ضبط اولنمغله، پرووانسه قونتلغیله قناعت ایده‌رك، بقیهٔ عمرینی اوراده کچیرمش؛ و۱٤۸۰ده وفات ایتمشدر. بو حکمدار عدل وحقانیتیله وادبیات ورسم وموسیقیدن اولان بهره‌سیله مشهور اولوب، آثار قلمیه‌سی جمع، و ٤ بیوك جلد اوزره نشر اولنمشدر.

— ایکنجیسی لورنه دوقه‌سی اولوب، والده‌سی طرفندن برنجینك تورونی و(وودمونت) قونتی ایکنجی (فری) نك اوغلی ایدی. ۱٤٥۱ده طوغوب، ۱٥۰۸ده وفات ایتمشدر. والده‌سی (بولانده) برادری ژانك وفاتی اوزرینه، لورنه دوشسی اولوب، بونك وفاتنده ۱٤۷۳ ده صاحب ترجمه ارثاً لورنه دوقه‌سی اولمش؛ و بورغونیه دوقه‌سی (شارل تمرر) لورنه‌یی ضبط ایتمکله، اسویچره‌یه فراره مجبور اولمش ایسه‌ده، مرقوم شارلك (غرانسون) و(مورات)ده‌کی مغلوبیتلری اوزرینه، فرصت بولوب، ملك موروثنی ضبط، وشارلی (نانسی) قربنده ایتدکلری محاربه‌ده قتل ایتمشدر. وندیکلیلر طرفندن سردارلغه وناپولیلیلر طرفندن قراللغه انتخاب اولنمش ایسه‌ده، کیتمیوب، لورنه دوقه‌لغیله قناعت ایتمشدی.

رنه سنت — (St René) قتولیکلرك عزیزلرندن اولوب، بشنجی قرن میلادیده (آنژو) پسقوپوسی ایدی، وشهر مذکورك حامیسی عد اولنور. کانون اولك ۱۲ سنده یورطیسی اجرا اولنور.

رنه (Rhéné) یونان جزایرندن برکوچك آطه اولوب، (دلوس) جزیره‌سنك قربنده واقعدر. زمان قدیمده دلوس جزیره‌سنده دفن اموات مذهبجه ممنوع اولدیغندن، دلوسلیلرك مزارستانی حکمنده ایدی.

رنی (Reni) هندستانده راجپوتانه خطهٔ واسعه‌سنك (بیکانیر) حکومت ممتازه‌سنده و بیکانیرك ۱۸٦ کیلومتره شرق شمالیسنده برقصبه اولوب، ۹۸٥ ی مسلم اولمق اوزره، ٥۲۰۰ اهالیسی واردر.

رنی (Reni) روسیه‌نك بسارابیه خطه‌سنده اسماعیل قضاسنه ملحق واسماعیلك ٤۳ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق طونه‌نك ساحل یسارنده وغلاصدن هوجه بکه کیدن دمیریول خطی اوزرنده برقصبه واسکله اولوب، ٦۰۸۰ اهالیسی و بیوك ذخیره تجارتی واردر. برلین معاهده‌سیله رومانیا طرفندن روسیه‌یه ترك اولنمشدر.

رنیار (Regnard) فرانسه‌نك اك مشهور مضحکه نویس شاعرلرندن اولوب، مولیردن صکره بو جنسده برنجی عد اولنور. ۱٦٥٥ ده طوغوب، اکمال تحصیلدن صکره، ایتالیایه سیاحتله، قارله برچوق نقود قزانه‌رق، فرانسه‌یه عودت ایدرکن، جزایرلی قورصانلرك الینه دوشوب، استانبوله کلمش؛ وایکی سنه کیلارجیلق خدمتنده بولندقدن صکره، قورتلوب، فرانسه‌یه عودت ایتدکدن صکره، ینه سیاحته چیقه‌رق، بتون اوروپایی کزمش؛ ولاپونیا بوزلرینه قدر چیقمش ایدی. پارسه عودتنده منظوم مضحکه‌لر یازمغه حصر اوقات ایدوب، برخیلی کوزل اثرلر براقمش؛ و۱۷۰۰ ده وفات ایتمشدر. آثاری متعدد جلددن مرکب اولوب، مطبوع ومقبولدر.

رنیولت (Regnault) بو اسمله ایکی فرانسز رسام اولوب، برنجیسی ۱۷٥٤ ده طوغمش؛ و۱۸۲۰ده وفات ایتمشدر. برخیلی آثار مقبوله‌سی موجوددر. — ایکنجیسی ۱۸٤۳ ده طوغوب، ۱۸۷۱ده فرانسه ایله پروسیه آره‌سنده‌کی محاربه‌ده برصورت قهرمانانه‌ده مقتول اولمشدر.

— بو اسمله مشهور بر کیمیاکر دخی اولوب، ۱۸۱۰ ده (اکس لاشاپل)ده طوغمش، و۱۸۷۸ده وفات ایتمشدر. کیمیا وحکمت طبیعیه‌یه متعلق برخیلی تدقیقات وکشفیاته موفق اولمشدر.

رنیه (Regnier) فرانسه‌نك هذل کو وهجوجی شاعرلرندن اولوب، ۱٥۷٥ ده

شارتره‌ده طوغمش، و۱۶۱۳ ده وفات ایتمشدر . طائفهٔ رهبان سلکنده اولدیغی حالده، سفاهتله امرار ایام ایدوب، ٤٠ یاشنده وفات ایتمشدر. اسکی یونان شعراسنی تقلید ایدوب ، فرانسه‌ده الک اول هجو سویلین کندیسیدر .

رنیتیچ { (Regnitz) باویره‌نك فرانقونیه ایالتنده (رین) ایرماغنه تابع (من) نهرینه دوکیلور برچای اولوب، (بانبرغ) ك ۷ کیلو - متره شمال غربیسنده نبعانله، شماله طوغری آقه‌رق، صاغدن (روت) و صولدن (رزات) دره‌لرینی دخی اخذ ایله، ۱۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره مذکور نهره منصب اولور.

رو { یاخود راؤ (Rau) آلمانیا مشاهیر مستشرقیننده اولوب ، ۱۶۰۳ ده برلینده طوغمش، و۱۶۷۷ده وفات ایتمشدر. خیلی وقت ممالك شرقیه‌ده سیاحت ایدوب، وطننه عودتنده، السنهٔ شرقیه‌ده ال یازیسیله محرر ۲۰۰۰ دن زیاده کتب معتبره کوتورمش، وطول مدت آلمانیا وانکلتره وفلمنك دارالفنونلرنده السنهٔ شرقیه معلملکی ایتمشدر. عبرانی، کلدانی، سریانی، عربی و حبش لسانلرینك صرف عمومیسنه دائر معتبر بر کتاب یازمش؛ و عربیدن بعض شیلر ترجمه ایلمشدر. — بواسمده ینه مستشرقیندن دیکر برذات دها اولوب، ۱۷۶۳ده اوترختده طوغمش، و۱۸۰۷ ده وفات ایتمشدر . عربی وعبرانی لسانلرندن بعض شیلرك مترجمیدر .

روا { یاخود روا روا (Reva, Reva-Reva) بحر محیط کبیرده واقع فیجی جزایرندن (ویتی لوو) آطه‌سنده برنهردر، که برچوق چایلردن بالتشکل، غربدن شرقه وبعده شرق جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، برقاچ قوله منقسم اولدیغی حالده، برواسع داليه تشکیل ایده‌رك، دکیزه منصب اولور . مجرا- سنك آشاغیکی ۱۱۶ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر .

روا { بغداد ولایت وسنجاغنك دلیم قضاسنده بر بیوك قریه اولوب، مقدما ناحیه مر کزی ایدی .

رواتان { (Roatan) آمریقای وسطیده (هوندوراس) کورفزنده و هوندو- راس جمهوریتنه تابع برآطه اولوب، جمهوریت مذ-

کوره‌نك ساحل شمالیسندن ٥٥ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقعدر . مذکور کورفزده‌کی آطه‌لرك الك بیوکی اولوب ، شرقدن غربه بویی ٥٠ و وسطی اکی ٤ کیلومتره‌در. اراضیسی پك منبت وهواسی صاغلامدر. اهالیسی ۱۰۰۰ کشیدن زیاده دکلدر . سواحل جنوبیه‌سنده صاغلام لیمانلری واردر .

رواد { [« ارواد » ماده‌سنه مراجعت بیو- ریله.]

روانوق { (Roanoke) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك جماهیر شرقیه‌سندن ویرجینیا وشمالی قاروليه جمهوریتلرنده بر نهردر، که (دان) ایله (ستانتون) چایلرندن بالتشکل، شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، بحر محیط اطلاسینك (آلبماره‌سوند) خلیجنه دوکیلور . (ستا- نتون)ك منبعندن اعتباراً مجراسی ۷۲۰ کیلومتره طولنده‌در .

روانه { (Roane) فرانسه‌نك (لوآره) ایا- لتنده، (سنت اتیان) ك ۷۲ کیلو- متره شمال غربیسنده و درت دمیر یول خطنك محل تقاطعنده قضا مرکزی برشهر اولوب ، ۲۹۳٥٥ اهالیسی، اناثه مخصوص اعدادی مکتبیله مکاتب سا- ئره‌سی، ۱۶۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، برقاچ مصنع کلیساسی، مشهور پاموق منسوجاتی وحبوبات وسائر محصولاته متعلق پك ایشلك تجارتی واردر . پك اسکی برقصبه ایسه‌ده، قرن حاضر میلادی اوا- ئلنده یالکز ۷۰۰۰ اهالیسی وارایکن، اطرافنك قوهٔ انباتیه‌سی و وسائط نقلیه‌سنك کثرتی حسبیله آز وقتده چوق ترقی ایتمشدر .

روان { (Erivan) الیوم روسیه‌نك الندە بولنان بلاد قافقاسك تفلیسدن صکره الك بیوك واك مشهور قصبه‌سی اولوب، همنامی برایا- لتك مرکزیدر . تفلیسك ۲۳۰ کیلومتره جنوبنده وآراس ایرماغنه تابع (زنکه) نهری اوزرنده واقع اولوب، ۱٥۰٤۰ اهالیسی، متعدد جوامع شریفه- سی، برقاچ کلیساسی ، کنیش بازاری ، کوزل باغچه و باغلری، واسع میدانلری، متعدد قیشله‌سی وبر طوپ فابریقه‌سی، دباغخانه‌لری، چناق چوملك عملخا- نه‌لری ، پاموق منسوجات دستکاهلری، آناطولی و روسیه ایله ایشلك تجارتی، بریوکسك قیانك اوزرنده

قلعه‌سی وقلعه درونده ٨٠٠ خانه ایله اسکی خانلره مخصوص بولنمش برسرایی واردر. اهالیسنك بربیوك قسمی ارمنیدر. باغلرینك شرابی مشهوردر. بوقصبه دفعاتله داخل ممالك عثمانیه اولوب، مکرراً ایران طرفندن استرداد اولنمش؛ ونهایت ١٨٢٨ تاریخ میلادیسنده روسلر طرفندن ضبط اولنمشدر. — روان ایالتنك مساحۀ سطحیه‌سی ٢٧ ٨٢٢ مربع کیلومتره واهالیسی ٦٩٥ ٥٤٧ کشیدر. اراضیسی مختلف اولوب، یوکسك طاغلری ومنبت وادی واووه‌لری واردر. هواسی دخی او صورتله مختلف اولوب، محصولاتك انواعی حاصل اولور. محصولات زرعیه‌سی بغدای، آرپه، مصر، داری، پاموق، کتن وسائره‌دن عبارت اولوب، انجیر، پورتقال، لیمون، شفتالی وسائر میوه‌لرله اوزومی دخی چوق وپك اییدر.

رواندز { موصل ولایتنك شهرزور سنجاغنده وموصلك ١٣٥ کیلومتره شرق شمالیسنده بولنه‌رق زاب اکبره دوکیلور بر چایك اوزرنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٠ ٠٠٠ اهالیسی وایشلك تجارتی واردر. توتون محصولاتی چوق اولوب، کلیتلی انفیه اعمال، وایرانه سوق اولنور. — رواندز قضاسی (ویره)، (بالك) و (ویرادوست) اسملرله ٣ ناحیه و٢٨٣ قریه‌یی حاویدر. اهالیسنك قسم اعظمی کرددر.

رواندە { (Rouanda) آفریقای وسطیده (تانغانیقه) کولنك ١٢ کیلومتره شمال شرقیسنده منبت وکوزل براووه‌نك اورته‌سنده مهم برقصبه اولوب، ٤٠٠ قدر کلبه‌دن مرکب وواسع سوقاقلری حاویدر.

— بواسمله ینه آفریقای وسطیده (ویقتوریا نیانزه) کولنك غرب جهتنده برمملکت بولندیغی سیاحلر طرفندن روایت اولنوب، احوالی هنوز مجهولدر.

روانی { اونجی قرن هجری شعراء عثمانیه‌سندن اولوب، ادرنه‌لیدر. جنتمکان یاوزسلطان سلیم خان حضرتلرینك نظرتوجه والتفاتنه مظهراولوب، برآره‌لق صره‌امینی دخی اولمش‌ایدی. ٩٣٠ ده وفات ایتمشدر. «عشرت نامه» عنوانیله برمنظومه‌سی وخیلی غزلیاتی واردر.

روانی { (ملا وحید —) هندستان متأخرین شعراسندن اولوب، اکبرآبادلیدر.

شو بیت اونکدر:

نوای زاهد و مرغ چمن خدا طلبی ست
ثنای اوست اکر پارسی وکر عربی ست

رواهه { (Rouaha) آفریقای وسطینك شرق جهتنده برنهر اولوب، بحر محیط هندی‌یه دوکیلن (لوفیجی) ایرماغنه تابعدر. (نیاسه) کولنك شمال جهتنده (قونده) طاغلرینك شمالی‌مائله‌سنده ٢٤٠٠ متره ارتفاعی اولان برمحلدن نبعانله، شمال شرقی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، برطاقم طار بوغازلردن و دیکر بعض چایلر دخی اخذ ایدن برکولك ایچندن بالمرور، تقریباً ٣٠٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره مذکور ایرماغه دوکیلور.

روباده { (Robada) آمریقای جنوبیده قولومبیا جمهوریتنك سانتیاندر ایالتنده و (سوقورو) نك ٢٥ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (ریو سوآرز) نهری ساحل یسارینك قربنده و ٩٦٧ متره ارتفاعنده واقع بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی و اطرافنده‌کی اووه‌ده کلیتلی توتون محصولاتی واردر. قربنده‌کی قیادن ٢٠٠ متره ارتفاعلری اولان ایکی شلاله دوشیور.

روباغه { (Roubaga) آفریقای وسطیده (ویقتوریه نیانزه) کولی ساحل شمالیسنك ٧ کیلومتره شمالنده ١٣٧٥ متره ارتفاعی اولان برتپه‌نك اوزرنده برقصبه اولوب، بوندن اول (اوغانده) مملکتنك پایتختی ایدی. اووقت اهالیسی ٢٥٠ ٠٠٠ نفوسه قدر چیقمشیدی.

روبانه { (Roubana) آفریقای شرقیده برنهر اولوب، ویقتوریه نیانزه کولنك جنوب شرقی کوشه‌سنه دوکیلور. منبع ومجراسی هنوز مجهولدر.

روبرت { یاخود روبر (Robert) بو اسمله آوروپاده بروجه‌زیر برقاچ حکمدار وپرنس وسائر مشاهیر کلمشدر:

کوچلی روبرت، که فرانسه قراللرندن (قاپتیان) سلالەسنك جد اعلاسی اولوب، بر روایتده صاقسەلی (ویتیکیند)ك ودیکر بر روایتده (شارل مارتل)ك برادری (شیلدبراند)ك نسلندن ایدی. ۸۶۱ تاریخ میلادیسنده (شارل شوو) طرفندن پارس و۸۶٤ده آنژو قونتلغنه نصب اولنەرق، نورماندلره قارشی بر متانت فوق‌العاده ایله مقاومت ایتمش، و بومناسبتله «کوجلی» لقبنه مستحق اولمش ایسەده، بونلرك کثرتنه قارشی باشه چیقەمیوب، ۸۶۶ ده مغلوب ومقتول اولمشدر. اوغللرندن اودایله برنجی روبرت فرانسه قرالی اولمشلردر.

— برنجی روبرت آنف‌الترجمه کوچلی روبرتك ایکنجی اوغلی اولوب، ۹۲۲ تاریخ میلادیسنده (ساده شارل)ه قارشی (سوآسون)ده فرانسه قراللغنه انتخاب اولنمش ایسەده، برسنه صکره (سوآسون) محاربەسنده قتل اولنمشدر. بیوك (هوغ) بونك اوغلی و(هوغ قاپت) تورونیدر.

— ایکنجی روبرت هوغ‌قاپتك اوغلی اولوب، «متقی» لقبیله ملقبدر. ۹۸۸ تاریخ میلادیسنده پدری طرفندن فرانسه تختنه تشریك اولنمش؛ و ۹۹۶ دن ۱۰۳۱ تاریخنەدك بالاستقلال حکومت سورمشدر. اقرباسندن برقیزله عقد ازدواج ایتدیکی ایچون پاپا طرفندن کلیسادن طرد اولنمغله، مرقومەیی بوشایوب، تولوزه قونتنك قیزینی قونستانسەیی تزوج ایتمشدی. بوقادین اوغللرینی پدرلرینه قارشی عصیان ایتدیرمکله، کندیسنی خیلی وقت مشغول ایتدیکی کبی، زماننده دره‌بکلری آرەسنده لاینقطع محاربەلر وقوع بولوب، برقاچ دفعه قحط وغلا دخی ظهور ایتمشدی. معهذا بورغونیەیی ممالکنه ضم ایتمشدی. حلیم و دیندار برحکمدار ایدی.

— اختیار روبرت آنف‌الترجمه ایکنجی روبرتك اوچنجی اوغلی اولوب، بورغونیه دوقەسی بولنمشدر. پدرینك وفاتنده والدەسی قونستانسه ایله رابر برادری هنری‌یه بدل فرانسه قرالی اولمغه چالیشمش ایسەده، موفق اولەمیوب، ۱۰۳۲ده بونك طرفندن بورغونیه دوقەلغنه نصب اولنمش؛ وبرحدت آرەسنده قائن پدرینی قتل ایتمش؛ وپك چوق معمر اولوب، ۱۰۷۵ ده وفات ایتمشدر. ظالم و خونریز برآدم اولوب، (قاپتیان) سلالەسی بورغونیه شعبەسنك مؤسسیدر.

— یارار روبرت (R. le Vaillant) آرتوا قونتی اولوب، (سنت لوئی) نك برادریدر. اهل‌صلیب محاربتنده برادریله برابر مصره کیدوب، منصورەیی ضبط ایدن‌کروهك رئیسی ایدی. بومحاربەده ۱۲۵۰ تاریخ میلادیسنده قتل اولنمشدر. — اوغلی (ایکنجی روبرت) آرتوآ قونتلغنه پدرینه وارث اولوب، عمیجەسی سنت لوئینك ایکنجی اهل‌صلیب سفرنده معیتنده بولنمش؛ و عودتنده ناپولی قرالی بولنان آنژولی شارلك امدادینه کیدەرك، آراغونلیلری مغلوب ایتمش ایسەده، ۱۳۰۲ ده فلامانلره قارشی ایتدیکی محاربەده مقتول اولمشدر.

— نورماندیا دوقەلرندن ایکی روبرت اولوب، برنجیسی ۱۰۲۸ تاریخندن ۱۰۳۵ تاریخنەدك، و ایکنجیسی ۱۰۸۷ دن ۱۱۰۶ تاریخنەدك حکم سورمشلردر.

— ایتالیادەکی (پویه) خطەسنك دوقەسی بر روبرت دخی واردر، که نورماندیا اصیللرندن اولوب، ۱۰۵۷ ده خطۀ مذکورەیی تصرف ایتمش؛ و روملردن برچوق یرلر وازآن جمله قورفه جزیرەسیله دراج اسکلەسی دخی ضبط ایلمش ایدی.

— ناپولی قرالی حکیم روبرت، که ۱۳۰۹ تاریخندن ۱۳٤۳ تاریخنەدك قراللق ایدوب، ایمپراطور یدنجی هنری‌یه قارشی پاپالری حمایه ایتمش؛ و ایمپراطورك وفاتنده پاپا طرفندن ایتالیاده ایمپراطور وکیلی طانینمش ایدی.

— آلمانیا ایمپراطوری «قصیر القامه» (Bref) روبرت، که ۱٤۰۰ دن ۱٤۱۰ تاریخنەدك حکم سوروب، هایدلبرغ دارالفنوننی دخی تأسیس ایتمشدر.

— اسقوچیا قراللرندن دخی اوچ‌روبرت‌کلوب برنجیسی بروس لقبیله ملقبدر. [«بروس» مادەسنه مراجعت.] — ایکنجیسی عمیجەسی بولنان ایکنجی داوید بروسك اسارتی زماننده اسقوچیاده وکالت ایدوب، ۱۳۷۰ده مومی‌الیه خلف اولمش؛ وفرانسه ایله بالاتفاق، انکلیزلری مغلوب، و عقد مصالحەیه

مجبور ایدەرك، دولتنی تقویه ایتدکدن صکره، ۱۳۹۰ ده وفات ایتمشدر. — اوچنجیسی (روبرت استوآرت) ایکنجی روبرتك اوغلی وخلفی اولوب، انکلتره قرالی دردنجی هنری ایله محاربه ایتمش؛ و بیوك اوغلی داویددن ممنون اولمامغله، کندیسنی حبس ایتدیکی حالده، مرقوم داوید عمیجەسی آلبانی دوقەسنك غدریله کوردیکی اشکنجەدن محبسده وفات ایدنجه، روبرت ایکنجی اوغلی (ژاق)ی، مرقومك غدرندن قورتارمق ایچون، فرانسەیه کوندرەرك، کندیسی (بوته) آطەسنه چکلمش؛ وبو اوغلنك دخی انکلیزلر طرفندن اسیر ایدلدیکنی خبر آلنجه، ۱٤۰٦ ده مأیوسیتندن وفات ایتمشدر.

روبرت { سنت (St. Robert) — قتو. لیکرك بواسمله ایکی عزیزلری اولوب، بری ۱۰۲٤ تاریخ میلادیسنده شامپانیەده طوغمش، و ۱۱۱۰ ده وفات ایتمشدر. نیسانك ۲۰ سنده یورطیسی اجرا اولنور. — دیکری ۱۰۵۰ تاریخلرنده آبریسلده طوغوب، ۱۱۱۷ ده وفات ایتمشدر. آوروپاده خرستیانلری مسلمانلره قارشی صلیب محاربەلرینه تشویق ایدنلرك بریدر. شباطك ۲٤ ده یورطیسی اجرا ایدرلر.

روبرتسون { (Robertson) اسقوچیا مشاهیر مورخیننددن اولوب، ۱۷۲۱ ده طوغمش، و۱۷۹۳ده وفات ایتمشدر. اسقوچیانك تاریخنه دائر برقاچ تألیفاتی اولدقدن بشقه، آمریقانك وهندك تاریخلرینی دخی یازمشدر. آثاری ادبیات نقطهٔ نظرندن دخی معتبر ومقبولدر.

روبسپیر { (Robespierre) ۱۷۵۹ ده آراسده طوغمشدر. پدری (آرتوآ) ایالتی محکمهٔ عالیەسنده دعوی وکیلی اولدیغی کبی، کندیسی دخی بومسلکه سلوك ایدوب، ۱۷۸۹ سنەسنده پارسده اجتماع ایدن مجلس عمومی یه آراس اهالیسی طرفندن مبعوث انتخاب اولنمشدی. ژان ژاق روسونك «مقاولهٔ معشریه» عنوانلی رسالەسندەکی افکاره تابع اولەرق، صول جناح اعضاسنك اك مفرطلرندن بولنمش؛ وقوهٔ نطقیەسیله عمومك نظر دقتنی جلب ایتمش ایدی. ۱۷۹۱ ده سینه محکمهٔ جنایتنك مدعیٔ عمومیلکنه نصب اولنمش ایسەده، برقاچ آی صکره بومأموریتی ترکله، (ژاقوبن)لره التحاق ایدەرك، (قونوانسیون) یعنی «موافقت عمومیه» عنوانیله تشکل ایدن مجلس کبیره پارس اهالیسی طرفندن وکیل انتخاب اولنمش؛ و «سلامت عمومیه» نامیله تشکیل ایلدیکی محکمەدن آیرلیەرق، پك چوق آدملرك اتلافنه یوریمکله، «دهشت» نام مستحقیله شهرت بولان اصول مدهشەنك مؤسس ومروجی بولنمشدر. اصیلزادکانه وسائر ارباب نفوذه قارشی اولان بغض وکیننی قان ایله تسکین ایتدکدن صکره، حرص خونریزانەسنی کندی آرقداشنەدك ایلریلەدەرك، وبرآز اعتدالی التزام ایتدیکنی وسیله طوتەرق، هرحالدە رفیقی بولنمش اولان دانتونك دخی اعدامنه تشمیرساق ایتمش؛ و ۱۷۹٤ ده بو رقیبندن دخی قورتلوب، فاعل مختار اولنجه، ادارهٔ مصلحتی بسبتون الینه آلەرق، سورکلی بر اداره تشکیل، وحتی تخریب ایتدیکی خرستیانلغه بدل برنوع دین دخی تأسیس ایتمك دعواسنه دوشوب، الوهیتك وجودینی وروحك بقاسنی رسما اعلان ایله، برطاقم عمومی آیینلر تأسیس ایتمك ایستمش ایدی. انجق دوکمش اولدیغی قانلر وقیرمش اولدیغی یورکلر موفقیتنه مانع اولوب، کندی رفقاسی بونك حرص خونریزانەسندن اندیشه ایدەرك، کندی حیاتلرندن امین اولەمدقلرندن، بالاتفاق قونوانسیون مجلسنده بعض طرفکیرانیله برابر اعدامنه قرار ویرمشلردی. بوقراری خبر آلنجه، بلدیه دائرەسنه طرفکیرانه التجا، وتوقیفنه مأمور اولانلره مقاومت ایتمش ایسەده، بر ژاندارمه نفرینك طبانجەسیله چکەسی قیرلدقدن صکره، بالضرور تسلیم اولوب، ۱۷۹٤ سنەسی تموزینك ۲۸ نده ۲۲ طرفکیرلریله برابر اعدام اولنمش؛ وبونکله برابر دهشت وقاریشقلق دوری ختام بولمشدر. بعض نطقلریله سائر مقالەلری جمع، و ٤ جلد اوزره نشر اولنمشدر.

روب متی { هندستانك اك مشهور مغنیەلرندن اولوب، کرك سسنك کوزللکیله، کرك فن موسیقیدەکی مهارتیله وکرك حسن وجمالیله بتون هندستانده شهرت بولمشدر.

روبن { (Ruben) [«روبیل» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

روبنسون (Robinson) انكلتره‌نك اك مشهور آقتریسـلرندن اولوب، شعر وادبیله وحسن وجمالیله دخی شهرت بولمشدر. ۱۷۵۰ ده بریستولده طوغوب، ۱۵ یاشنده ایکن، برآووقاته وارمش؛ وآزوقت صکره بونك وقوع وفاتیله، وایه‌سز قالدیغندن، تیاترویه کیروب، آقتریسلکده‌کی مهارتی وحسن وجمالیله جلب انظار دقت ایتمش؛ وحتی قرال دردنجی جورج پرنسلکنده کندیسنه علاقه ایتمش‌ایدی. ۱۸۰۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. برخیلی اشعار مقبوله‌سی ایله بعض تیاترو وحکایه‌کتابلری واردر.

روبه (Roubaix) فرانسه‌ده «شمال» ایالتنك (لیل) قضاسنده و لیلك ۹ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق، همنامی اولان جدولك اوزرنده ناحیه مرکزی برشهر اولوب، ۸۳ ۳۷۰ اهالیسی، صنایع جمعیتی، دمیریول موقفی، تیاتروسی، خسته‌خانه‌سی، چوقه، فانله، شال، خالی وسائر بیوك منسوجاتله سفره‌بزی فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری، بویاخانه‌لری، و باقیر دوکمخانه‌لری واردر.

روبهو (Roubého) آفریقای وسطیده بیوك برسلسلهٔ جبال اولوب، قطعهٔ مذکوره‌نك ساحل شرقیسنه ۲۸۰ کیلومترویه قدر تقرب ایدر. مرکزی ′۵۳ °۶ عرض شمالی ایله ′۱۰ °۳۴ طول شرقیده واقع اولوب، اورادن بر چوق شعبه‌لر تشعب وتفرع‌ایدر. اك مرتفع ذروه‌سی ۱۷۳۷ متره یوکسکلکنده‌در.

روبیکه (Robiquet) فرانسه‌نك اك مشهور کیمیاکرلرندن اولوب، ۱۷۸۰ ده طوغمش، و ۱۸۴۰ ده وفات ایتمشدر. کیمیایه متعلق کشفیاته موفق اولمشدر.

روبیل (Rubin) یعقوب (عم) ك بیوك اوغلی اولوب، برادرلرینك حضرت یوسف (عم) ی قتل ایتملرینه مانع اوله‌رق، بعده کلوب چیقارمق نیتیله، قیویه آتملرینی تکلیف ایتمش اولدیغی مرویدر. بونك نسلندن اولان سبط بنی اسرائیل فلسطینك منتهای شرق شمالیسنه وبحرلوطك شرق جهتنه برلشمشلردی. رمله قربنده تربه‌سی ویا مقامی زیارتکاهدر.

روبینی (Rubini) ایتالیانك اك مشهور خواننده‌لرندن اولوب، پارس و لوندره تیاترولرنده تنورلق ایده‌رك، کسب شهرت ایتمشدر. ۱۷۹۵ ده طوغوب، ۱۸۵۴ ده وفات ایتمشدر.

روبیون (Robion) فرانسه‌نك (دروومه) ایالتنده (رونه) ایرماغنه تابع بر نهر اولوب، (میلانده‌ره) طاغندن نبعانله، برطاقم چایلر اخذ، وکولدن مبدل براووه‌یی اروا ایده‌رك، جنوب غربی‌یه طوغری ۶۵ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، صولدن مذکور ایرماغه دوکیلور.

روپات (Roupat) سوماتره جزیرهٔ کبیره‌سنك ساحل شرقیسی قارشیسنده و مالاقه بوغازنده فلمنکه تابع (سیاق) حکومتنه منسوب برآطه اولوب، اراضیسی آلچق و بطاقلق اولمغله، اهالیدن خالیدر.

روپار (Roupar) هندستانده پنجاب خطه‌سنك (آمباله) ایالتنده وآمباله‌نك ۷۱ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق، (ساتلج) نهرینك ساحل یسارنده و (سرهند) جدول‌کبیرینك مبدئنده واقع قضا مرکزی برقصبه‌اولوب، ۵۱۱۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۰ ۳۲۵ اهالیسی، حبوبات، شکر، چیوید وطوز تجارتی وسنه‌ده ایکی بیوك پناری واردر.

روپپاس (Roubpas) هندستانده راجیوتانه خطه‌سنك (بهارتپور) حکومت ممتازه‌سنده برقصبه اولوب، اکبر شاه زماننده شرف‌اسلامله مشرف اولان برراجه طرفندن تأسیس اولنمشدر. مصنع برسرایی واوکنده واسع برحوضی وجوارلرنده بعض هیکللریله سائر آثاری واردر.

روپر (Roper) آوسترالیانك قسم‌شمالیسنده بر ایرماقدر، كه قطعهٔ مذکوره‌نك وسطلرنده نبعانله، غربدن شرقه طوغری جریان‌ایده‌رك، صاغ وصولدن برطاقم چایلرك صولرینی اخذ ایتدکدن صکره، (قارپنتاریه) کورفزینه دوکیلور. منصبندن

اعتباراً ١٨٠ كيلومترەلك ١٨٧٢ تاريخنده بر هيئت مخصوصه طرفندن كشف اولنەرق، خيلى بيوك سفائن سيرينه صالح بولنمشدر. بعض محللرى ٥٠٠ متره وسعتندەدر. فيضاننده مجراسندەكى اووەلرى باصوب، چامورلرينى ترك ايتمكله، پك منبت حالنه قور. كنارلرنده انكليزلر اخيراً بعض معمورەلرك اساسنى وضع ايتمشلردر.

روپرت { (St Rupert) — سنت قتوليكلرك عزيزلرندن اولوب، ٧٠٠ تاريخ ميلاديسندن ٧١٢يه قدر باويرەده خرستيانلغى نشر ايتمكله اشتغال ايتمش؛ و٧١٦ ده سالزبورغ پسقپوسى اولمش ايدى. باويرەليلر عندنده پك معززدر.

روپرت { (Rupert) آمريقاى شماليده دومينيون قطعەسنده وكبك اوتەسنده برايرماق اولوب، (ميستاسينى) كولنك آياغى حكمندەدر. مجراسنك طولى ٥٠٠ كيلومترەدن زياده اولوب، شرقدن غربه طوغرى جريان ايدر، و (هودسون) كورفزينك (جامس) قوينه دوكيلور. اورالرينى اسكان واعمار امتيازينى استحصال ايتمش اولان انكلتره قرالى برنجى شارلك يكنى پرنس روپرتك اسميله تسميه اولنمشدر.

روپرتس لاند { (Rupert's Land) يعنى «روپرت اراضيسى» آمريقاى شماليده اليوم دومينيون اسميله معروف قطعۀ واسعۀ شماليەنك منتهاى شمالنده و (هودسون) كورفزينك اطرافنده بولنان اقطاره وقتيله ويريلن اسم اولوب، اقطار مذكورەنك اسكان واعمارى انكلتره پرنسلرندن روپرته احاله ايدلمش اولديغندن، بواسمله تسميه اولنمشدى. اقطار مذكوره بوكون «شمال غربى اراضيسى» ناميله دومينيونه ملحق اولوب، هنوز تماميله مسكون دكل ايسەده، اسكان واعمارى كيتدكجه ترقى وتوسع ايتمكدەدر.

روپل { (Rupel) بلچيقەده برنهردر، كه (آنور) ايالتنده (مالينه) نك ٧ كيلومتره شمال شرقيسنده بالتشكل، ١٥ كيلومترەلك جرياندن صكره، (روپلموند) قصبەسى يانده (اسقو) ايرماغنه دوكيلور. مجراسى پك قيصه ايسەده، صويى چوق اولوب، بعض يرلرنده ٢٥٠ متره وسعتى واردر، وايچنده يلكن كميلرى سير وحركت ايدر.

روپن { (Rupen) طرسوس جهتنده حكومت سورن ارمنى پرنسلرندن ايكى كشينك اسميدر:

برنجيسى بوسلالەنك مؤسسى اولوب، ١٠٨٠دن ١٠٩٥ تاريخ ميلاديسنەدك حكم سورمشدر.

— ايكنجيسى ١١٧٤دن ١١٨٥ تاريخنەدك حكم سورمش؛ وبعده حكومتى برادرى ليونه ترك ايدەرك، برمناستره چكلمش ايدى.

روپور { (Ropour) هندستانده پنجاب خطەسنك (آمباله) ايالتنده و (لوديانه) نك ٦٤ كيلومتره شرق شماليسنده اولەرق (ساتلج) نهرى ساحل يسارندن بربچق كيلومترەلك مسافەده واقع برقصبه اولوب، ٧١١٠ اهاليسى واردر.

روپين { (Ruppin) پروسيەده براندبورغ ايالتنك (پوچدام) سنجاغنده و پوچدامك ٦٠ كيلومتره شمال غربيسنده اولەرق، همنامى بركولك كنارنده واقع قضا مركزى برقصبه اولوب، ١٤٦١٥ اهاليسى، بيوك ايپليك، چوخه وسائره فابريقەلرى، دميرخانەلرى وبرداخلى مكتب اعداديسيله بر دار العلمينى واردر. — بوقصبەنك ٥ كيلومتره شمال شرقيسنده وكولك ديكر بركنارنده بواسمله ٢١٧٠ اهاليى حاوى ديكر برقصبه دخى بولنديغندن، بوكا (اسكى روپين Alt R.) وبرنجيسنه (يكى روپين Neu R.) ديرلر.

روتاريس { (Rotharis) ايتاليادە (برشيا) دوقەسى ايكن، ٦٣٦ تاريخ ميلاديسنده متوفى قرال (آريوالد) دن طول قالان (غوندبرجه) ايله عقد ازدواج ايدەرك، لومباردلرك حكمدارى اولمش؛ وروملردن جنوبى وسائر برخيلى يرلر ضبط ايدەرك، بعض قوانين دخى وضع ايتمش ايدى. آريانوسك مذهبنى التزام ايدوب، هرقصبەيه قتوليك پسقپوسلرندن بشقه بر آريانى پسقپوسى دخى نصب ايدردى. ١٦ سنه حكومت سوروب، ٦٥٢ ده وفات ايتمشدر.

روتردام { (Botterdam) فلنكك آمستر- دامدن صكره اك بيوك شهرى اولوب، (هايه) نك ۲۸ كيلومتره جنوبنده و (موزه) ايرماغيله بوكا دوكيلن (روتر) نهرينك كنارلرنده واقعدر. ايالت مركزى اولوب، ۱۳٦۰۰۰ اهاليسى، بيوك وپك كوزل لمانى، متعدد جدوللرى، واسع سفائن حوضى، دميريولى، ترسانه‌سى، متعدد مصنع كليساسى، مختلف مكتبلرى، فنون جمعيتى، اختيارلره مخصوص خسته‌خانه‌سى ومقتن صورتده ايشلر واپورلرله تسهيل اولنور بيوك تجارتى واردر. بوشهرك ترقيسى اون اوچنجى قرن ميلاديدن برى اولوب، ۱۲۷۰ تاريخنده كويدن قصبه حالنه كچمشدر.

روتركلن { (Rutherglen) اسقوچيانك (لانارق) ايالتنده وغلاسقووك ۳ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق (قليده) خليجى كنارنده وغلاسقوودن اديمبورغه كيدن دمير يول اوزرنده برقصبه اولوب، ۱۱ ۲٦٥ اهاليسى، معدن كمورى وجوارنده دميرخانه‌لرى واردر.

روترو { (Rotrou) فرانسه شعراسندن اولوب، ۱٦۰۹ ده طوغمش، و ۱٦٥۰ ده وفات ايتمشدر. برچوق هائله‌لر ومنظوم مضحكه‌لر يازمشدر.

روترهام { (Rutherham) انكلتره‌نك يورق ايالتنده و (شفيلد)ك ۱۰ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق، (روتر) نهرينك (دون) ايرماغنه دوكلديكى محلده برشهر اولوب، ۳٤ ۷۸۰ اهاليسى، دميرخانه ودوكمخانه‌لرى، جام، صابون، نشاسته، خلاط وسائره فابريقه‌لرى و دون نهرى اوزرنده ٦ كمر اوزرينه بركوپريسيله بوكوپرينك اوزرنده بركليساسى واردر.

روترهيت { (Rotherhite) انكلتره‌نك (سورى) ايالتنده و (تاميسه) نهرى اوزرنده واقع ولوندره‌نك جوارندن معدود بيوك برقصبه اولوب، ۳٦ ۰۲٥ اهاليسى واردر.

روتساى { (Rothesay) اسقوچيانك جهت جنوبيه‌سنده واديمبورغك ۱۱۹ كيلومتره غرب جنوبيسنده اوله‌رق قليده خليجنده واقع (بوته) جزيره‌سنك ساحل شرقيسنده واقع و ۸ ۳۳۰ اهاليلى جامع برقصبه اولوب، (بوته) ايالتنك مركزيدر. هواسى ملايم اولمغله، متورملر ايچون برتبديل هوا محليدر. كوزل لمانى و براسكى سراىى واردر.

روتشن سالم { (Rothschen-Salm) روسيه‌نك فينلانده خطه‌سنده وفينلانده كورفزنده (كيمنه) نهرينك منصبنده واقع بركوچك آطه‌نك اوزرنده برقصبه اولوب، ۱٤ ۰۰۰ اهاليسى، واسع سفائن حربيه لمانى، سفائن اعمالنه مخصوص دستكاهلرى، ايكى قلعه‌سى ومتعدد قيشله‌لرى واردر.

روتك { (Rottek) آلمانيانك اك مشهور مورخلرندن اولوب، فريبورغده تاريخ وعلم ثروت معلمى بولنمش؛ وحريتى التزام يولنده برغزته نشر ايتمكله برابر، ۹ جلد اوزرينه مكمل ومفصل برتاريخ عمومى يازمشدر. ۱۷۷٥ ده فريبورغده طوغوب، ۱۸٤۰ ده وفات ايتمشدر.

روتلاند { (Rutland) آمريقاى شماليه ممالك مجتمعه‌نك (ورمونت) جمهوريتنده (مونتپليه) نك ۸۰ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق (سنت لوران) ايرماغيله اختلاطى اولان (شامپلن) كولنه منصب (اوترقريق) نهرى اوزرنده و برقاچ دميريول خطنك نقطهٔ تقاطعنده ايالت مركزى برقصبه اولوب، ۱۲ ۱٥۰ اهاليسى وجوارنده مرمر اوجاقلريله برچوق مرمر فابريقه‌لرى واردر.

روتنبورغ { (Rothenburg) باويره‌نك وسطى فرانقونيه ايالتنده وآنسباخك ۳۰ كيلومتره غرب شماليسنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ٦۸۲٥ اهاليسى، زراعت ماكينه‌لرله آربه، باروت، اويونجق، بيره وسائره فابريقه‌لرى، طوزلى معدن صولرى وبانيه‌لرى، برقاچ مكتبى، خسته‌خانه‌سى و يتيمخانه‌سى واردر. (تايبر) نهرى اوزرنده واقع اولمغله، (روتنبورغ آن‌در تايبر (R. an der Tauber) تركيبيله بواسمده اولان ديكر بعض كوچك قصبه وقريه‌لردن تفريق اولنور.

روتنبورغ { (Rottenbourg) غربى پروسيه‌نك (هسه‌ناسو) ايالتنده

(قاسل) سنجاغنده وقاسلك ٣٨ كيلومتره جنوب شرقيسنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٣٠٢٥ اهاليسى، دباغخانه‌لرى، يتيمخانه‌سى وبرسرايى واردر.

روتنبورغ { (Rottenburg) وورتمبرغك « قره اورمان » ايالتنده (را- تيلينكن) قضاسنده وراتيلينكنك ٢٠ كيلومتره غربنده اوله‌رق، (رين) ايرماغنه دوكيلن (نقار) نهرى اوزرنده وپك كوزل برموقعده واقع برقصبه اولوب، ٧٣١٠ اهاليسى، مصنع بركليساسى، ايكى كوپريسى، آغاجدن آلات مختلفه ايله بيره فابريقه‌لرى وپك ايشلك شربتجى اوتى تجارتى واردر.

روتنست { (Rottnest) آوستراليانك ساحل غربيسى قارشيسنده و (اسوان ريور) نهرى منصبنك ١٧ كيلومتره آچيغنده برآطه اولوب، بويى ١٢ واكى ٤ كيلومتره‌در. اراضيسى منبت اولوب ، غربى آوستراليا واليسنك اقامتنه مخصوص بر قوناغى ، مجرمينه ايشلتديريلير برنمونه چفتلكى، برمكتبى و برفنارى واردر.

روتنيان { (Ruthéniens) اسلاو اقوامندن بركوچك قوم اولوب، آوستريانك غاليچيا خطه‌سيله لهستانده‌متفرق‌صورتده ساكندرلر.

روتوايل { (Rottweil) وورتمبرغك « قره اورمان » ايالتنده و راتيلينكنك ٥٥ كيلومتره جنوب غربيسنده و (رين) ايرماغنه تابع (نقار) نهرى اوزرنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٦٠٥٠ اهاليسى، دميريول موقفى، طوزلى معدن صويى، قيا طوزى، بانيه‌لرى، يوك و پاموق منسوجات دستگاهلرى، بوياخانه‌لرى، باروت فابرقه‌سى، حيوانات و حبوبات تجارتى، برقاچ مكتبى، بر يتيمخانه‌سى ومتعدد كليسا ومناسترى واردر.

روتول { (Rotwel) انكلتره‌نك يورق ايالتنده و (ليدس) ك ٥ كيلومتره جنوب غربيسنده برقصبه اولوب، ٥١٠٥ اهاليسى، معدن كمورى وبرسراى خرابه‌لرى واردر.

روتوما { (Rotouma) بحر محيط كبيرك (پولينسيا) قسمنده و فيجى جزاير مجتمعه‌سندن (وانوآلوو) آطه‌سنك ٤٧٤ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق، ″١٨ ′٣٢ °١٣ عرض جنوبى ايله ″١٨ ′٥١ °١٧٤ طول شرقيده واقع منفرد برآطه اولوب ، اطرافنده‌كى آطه‌جقلرله برابر ٣٦ مربع كيلومتره مساحهٔ سطحيه‌سى و ٢٤٥٠ اهاليسى وادرر. ١٧٩١ ده قپودان (ادواردس) طرفندن كشف اولنمشدر. طوپراغى منبتدر. اها- ليسى پولينسيا جنسنه منسوب اولوب، تندرست، متناسب‌الاعضا، مونس ومستعد آدملردر. چفتجيلك، باليقچيلق وكميجيلك ايله چكينيرلر.

روته { (Rota) اسپانياده آندالوسيا خطه‌سنك (قاديس) ايالتنده وقاديسك ١٠ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق بحر محيط آطلاسى ساحلنده برقصبه واسكله اولوب، ٨٠٠٥ اهاليسى واطرافنده كوزل باغ و باغچه‌لريله مشهور شرابى واردر.

روته { (Rota) بحر محيط كبيرك ميقرونسيا قسمنده واقع (ماريانه) جزاير مجتمعه- سندن برآطه اولوب، (غوآيام) جزيره‌سنك ٥٧ كيلومتره شمالنده واقعدر. جنوب غربيدن شمال شرقيه بويى ٢٢ كيلومتره اولوب، ١١٤ مربع كيلومتره مساحهٔ سطحيه‌سى و پك منبت اراضيسيله قوتلى نباتاتى واردر. همان غير مسكون اولوب، اوزرنده يالكز برقريه موجوددر.

روتى { (Rotti) بحر محيط هندى جزايرندن (تيمور) جزيره‌سنك جنوب غربى كوشه‌سنك ٣٢ كيلومتره جنوبنده برآطه اولوب ، مساحهٔ سطحيه‌سى ١٠٠ مربع كيلومتره و اهاليسى ٣٤٠٠٠ ايله ٦٤٠٠٠ آره‌سنده‌در. اسماً فلنكه تابع اولوب، برطاقم حكومات صغيره‌يه منقسمدر. اهاليسى مسلمدر. اراضيسى پك منبت اولوب، پرنج، دارى، چيويد، پاموق، شكر قامشى، توتون وسائره حاصل اولور. اورمانلرى چوقدر. حيوانات وحشيه‌سى، كيك وطوموزدن عبارتدر. سواحلنده صدف و باغه چيقار.

روتيليانو { (Rutigliano) ايتاليانك (بارى) ايالتنده و بارينك ١٧ كيلومتره جنوب شرقيسنده برقصبه اولوب، ٦٦٠٠ اهاليسى واردر.

روج { حلب جوارنده وحلب ایله معره آره‌سنده برناحیه‌نك اسمیدر .

روجان { (Rodjan) هندستانك منتهای شمال غربیسنده واقع (درجات) ایالتنده و (درغازی خان)ك ۱۷۵ كیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (سند) ایرماغنك ساحل یمینی قربنده برقصبه اولوب، ۴۳۲۰ سی مسلم اولمق اوزره، ۵۶۵۵ اهالیسی و بعض یوك منسوجات دستگاهلری واردر. قرن سابق اواسطنده بلوجلرك (مازاری) قبیله‌سی رئیسی بهرام خان طرفندن تأسیس اولنمشدر.

روجر { (Roger) سیجلیه حاكملرندن ایكی كشینك اسمیدر :

برنجیسی ۱۰۶۱ تاریخ میلادیسنده جزیرهٔ مذكوره‌یه دخول ایله، اوراده حكومت سورمكده بولنان عرب اهل اسلامنه قارشی طول مدت حرب ایده‌رك، آطه‌نك سواحلنی و دوز یرلرینی ضبط ، و خرستیانلغی نشر ایتمش؛ و ۱۰۷۱ ده برادری طرفندن كندیسنه سیجلیه قونتی عنوانی وریلوب، برادرینك وفاتنده بیوك قونتلق عنوانی آلمش ؛ و ۱۱۰۱ ده وفات اتمشدر .

— ایكنجیسی برنجینك اوغلی و خلفی اولوب، پدرینك وفاتنده، ۸ یاشنده اولدیغی حالده، والده‌سی (آدلایده)نك وصایتیله سیجلیه بیوك قونتی اولمش؛ و بعده قالابره وپویه ایله ناپولی وسائره‌یی دخی ضبط ایده‌رك، ۱۱۳۰ ده سیجلیتین قرالی عنوانی آلمش؛ و روملردن قورفه‌یی ضبط ایدوب، طرابلس غربی دخی غارت ایتمش ایدی . ۱۱۵۴ده وفات ایتمشدر.

روجرس { (Rogers) انكلتره شعراسندن اولوب، ۱۷۶۲ ده لوندره‌ده طوغمش، و ۱۸۵۵ ده وفات ایتمشدر . برچوق اشعار مقبوله‌سی واردر . اغنیادن اولوب، سالونی برخیلی وقت مجمع ادبا ایدی .

روجلی { (Rugeley) انكلتره‌نك (استافورد) ایالتنده واستافوردك ۱۵ كیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق (ترنت) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ۴۲۵۰ اهالیسی، دمیریولی، دوكمخانه‌سی وجوارنده كمور معدنی واردر.

روچدال { (Rochdale) انكلتره‌نك لانقاستر ایالتنده ومانچسترك ۱۶ كیلومتره شمالنده و (ایرول) ایرماغنه تابع (روج) نهریله همنامی برجدولك اوزرنده واقع برشهر اولوب ، ۴۵۰۰۰ اهالیسی، چوخه، فانله و پاموق ایپلیك فابریقه‌لری، كمور معدنی وطاش اوجاقلری واردر .

روچستر { (Rochester) انكلتره‌نك (كنت) ایالتنده ولوندره‌نك ۴۴ كیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (مدوای) نهرینك منصبنده واقع برقصبه اولوب، ۱۳۸۹۰ اهالیسی ، بیوك كلیساسی ، ۱۱ كرلی بركوپریسی ، خراب بر قلعه‌سی ودمیریولی واردر. بوقصبه‌ده كلیتلی استریدیه صید اولنور . پك اسكی برقصبه‌در .

روچستر { (Rochester) آمریقای شمالینك ممالك مجتمعه‌سنده دخی بواسمله اوچ شهر وقصبه واردر :

برنجیسی (نیویورق) جمهوریتنده و (جنسه) نهریله (اریه) جدولی اوزرنده اوله‌رق نهر مذكور منصبنك ۱۳ كیلومتره یوقاریسنده و نیویورقك ۵۰۰ كیلومتره شمال غربیسنده واقع برشهر اولوب، ۸۹۳۶۵ اهالیسی، كنیش ودوز سوقاقلری وكوزل ابنیهٔ امیریه‌سی واردر. ۱۸۱۲ده تأسیس اولنمشدر.

— ایكنجیسی (مینزوته) جمهوریتنده و (سنت پول)ك ۱۱۲ كیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق میسیسیپی‌یه تابع (زومبرو) نهری اوزرنده واقع سنجاق مركزی برقصبه اولوب، ۵۱۰۵ اهالیسی، دمیر دوكمخانه‌لری، حبوبات تجارتی و دمیر یولی واردر .

— اوچنجیسی (نیو هامپشیر) جمهوریتنك (استرافورد) سنجاغنده و (قونقورد)ك ۴۸ كیلومتره شرق شمالیسنده اولوب، ۴۶۸۵ اهالیسی، دمیریولی ویوك منسوجاتله معمولات سائره فابریقه‌لری واردر .

روچستر { (C. de Rochester) — قونت انكلتره شعراسندن اولوب ، استوآرت خاندان قرالیسنك سراینده مستخدم بولنمش ؛ و بوخاندانه اولان وفرت صداقتیله شهرت بولمشدر . ۱۶۴۸ ده طوغوب، ۱۶۸۰ ده وفات

ایتمشدر . باشلیجه هجویاتدن عبارت برچوق اشعاری واردر .

روچلا { (Roccella) ایتالیاده قلابره خطه‌سنك (رجیو) ایالتنده و یونان دکیزینك ساحل غربیسنده برقصبه اولوب، ۶۶۳۰ اهالیسی و دمیر یول موقفی واردر .

روچیلد { (Rothschild) الیوم موجود و مشهور اولان بیوك بر بانقه‌نك مؤسسی اولوب، موسوی المذهب ایدی . ۱۷۴۳ تاریخ میلادیسنده آلمانیانك (ماین) نهری اوزرنده‌کی فرانقفورت شهرنده طوغوب ، ۱۸۱۲ ده وفات ایتمشدر . عن اصل فقیر اولوب، پك کنج ایکن هانوره‌ده بربانکرك خدمتنه کیرمش ؛ واورادە ایدندیکی کوچك بر سرمایه ایله ۱۸۰۱ ده فرانقفورتده یرلشوب ، (هسه) پرنسی طرفندن سراینك صرافلغنه نصب اولنمش ؛ وبو پرنس حقنده کوستردیکی امنیت وفداکارلق اکثر آوروپا حکمدارانك امنیتنی جلب ایتمکله، بوسایه‌ده بر بیوك ثروته نائل اولمش ایدی . بشی ارکك وبشی قیز اوله‌رق اون اولاد براقوب، بونلر، سرمایه‌لرینی آیرمقسزین، فرانقفورت، ویانه، لوندره، پارس و ناپولی شهرلرنده برر شعبه آچه‌رق، بانقه‌لرینی آوروپانك و بتون عالمك اك بیوك بانقه‌سی حالنه قویوب، روچیلد اسمی ثروت فوق العاده‌دن کنایه حکمنی آلمشدر . بونلرك جمله‌سی وفات ایدوب، الیوم مذکور بانقه‌نك شعبه‌لرینی اولاد و احفادلری اداره ایتمکده‌در .

روح { (بن زنباع الجذامی) کبار تابعیندن اولوب، بعض کتبده صحابه‌دن عد اولنمشدر. زمانی فقهاسندن اولوب، پدری زنباعدن وسائر صحابه‌دن روایت ایتمشدر. عبدالملك بن مروان زماننده برحیات ایدی . — (روح بن یسار) یاخود (یسار بن روح) اسمنده صحابه‌دن برذات دخی واردر.

روح الله { حضرت عیسی (عم) ه ویریلن اسمدر .

روحانی { (ابو بکر بن محمد) مشاهیر شعرای ایراندن اولوب ، سمرقندلیدر . رشید الدین وطواطك شاکردانندن وسلطان محمد خوارزمشاهك مداحلرندن اولوب، بخاراده ساکن ایدی . شهر مذکورك جنکیز طرفندن ضبطندن صکره، ۶۲۳ تاریخنده دهلی‌یه کیده‌رك ، سلطان التمشه انتساب ایتمش ایدی . شوقطعه جمله اشعارندندر:

مرد آزاده بکیتی نکند میل دوکار
تا همه عمر زآفت بسلامت باشد
زن نخواهد اکرش دختر قیصر بدهند
وام نستاند اکر وعده قیامت باشد

روحی { اوننجی قرن هجری شعراء عثمانیه‌سندن ایکی کشینك مخلصیدر :

برنجیسی شیخ الاسلام علی چلبینك اوغلی اولوب، شو بیت اونکدر :

کوز کوکل سینه تهی جان طولو تصویرك سنك
کون کبی دردنجی قات کوکده درر یبرك سنك

— ایکنجیسی ابوالسعود افندینك کتخداسنك اوغلی اولوب، ۹۶۰ ده وفات ایتمشدر . شو قطعه اونکدر :

بنده‌سن شاه کرم ایتمسه یاد
الیزدن نه کلور کوجه نه داد
نوله بدنام محبت اولسه‌م
روحیا باق قالور چون ایو آد

روحی { ایران شعراسندن دخی ایکی ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی سیوستانلی اولوب ، ماوراء النهر حکمداری طماج خانك زماننده یاشامشدر. شوبیت اونکدر :

چه بوسه داد مرا یار بامداد وبکاه
زهی حلاوت لب لا اله الا الله

— ایکنجیسی همدانلی اولوب، اکابرك هجویله مشغول اولدیغندن ، شاه عباس ماضینك امریله یعقوب خان طرفندن دیلی قطع اولنمشدی . شو بیت اونکدر :

بروی اوی نکرستن زمانی آید
من این دودیده برای کریستن دارم

روحی بغدادی { اوننجی عصر هجری شعراسندن اولوب، اشعاری فوق العاده آبدار وهله ترکیب بندی غایت مشهور ومعتبردر. سیاحته پك چوق میل وآرزوسی بولنمش اولدیغندن خیلی دیاری کزمش، حتی برآرالق استانبوله دخی کلوب برمدت قالمشدر. بعده درسعادتدن قونیه‌یه واورادن شامه کیدوب، ۱۰۱۴ تاریخنده شامده وفات ایتمشدر . بو بیت اونکدر :

بولمغه رهکذر مملکت معنایی
پیشرو ایدینه‌لم حضرت مولانایی

روخليچ { (Rochlitz) صاقسه قراللغنك (ليپسيغ) ايالتنده و ليپسيغك ۴۳ كيلومتره جنوب شرقيسنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ۵۹۴۵ اهاليسى ، دميريول موقعى، جوارنده قرمزى مرمر اوجاقلرى، يوك وپاموق منسوجات ايله چيفاره وآياق قابى فابريقه‌لرى ودباغخانه‌لرى واردر .

رود { (Rude) فرانسه مشاهير هيكلتراشاننده‌ن اولوب، ۱۷۸۴ ده ديژونده طوغمش، و ۱۸۵۵ ده وفات ايتمشدر . آثارندن برچوق مصنع هيكللر موجوددر .

رود ايسلاند { (Rhode-Island) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه دولتنى تركيب ايدن جمهوريتلرك برى واك كوچكى اولوب، شرقاً وشمالاً (ماساچوست) ، غرباً (قونكتيكوت) جمهوريتلريله، جنوباً دخى بحر محيط آطلاسى ايله محاط ومحدوددر . ۴۱° ايله ۴۲ ۵۳′ عرض شمالى و ۷۳° ۲۸′ ايله ۷۴° ۱۳′ طول غربى آره‌سنده ممتد اولوب ، بويى ۸۰ واكى ۶۰ كيلومتره و مساحهٔ سطحيه‌سى ۳۲۳۷ مربع كيلومتره‌در . اهاليسى ۲۸۴ ۳۰۴ نفوسدن عبارتدر. مركزى (پرووید‌نچ) و بعضاً (نيوپورت) در. اسمى ساحلى قارشيسنده بولنان واراضى وهواسنك جيادلى حسبيله (رود ايسلاند) يعنى « ردوس جزيره‌سى » تسميه اولنان برآطه‌دن مأخوذدر . سواحليله جنوب غربى جهتى دخى محصولدار اولوب، سائر طرفلرينك قوهٔ انباتيه‌سى آزدر . جنوب غربى قسمنده كوزل مرعالرى دخى واردر. كور، دمير، باقير معدنلريله مرمر اوجاقلرى چوقدر . معارف وصنايعى پك ايلرى وتجارتى پك ايشلكدر . بو خطه ۱۶۳۶ تاريخنده انكليزلر طرفندن اعمار و اسكان اولنه‌رق، استقلال محاربه‌لرنده اهاليسى پك بيوك فداكارلقلر ايتمش؛ و ۱۷۹۰ ده جماهير متفقه صره‌سنه كيرمشدر .

رودبار { ايرانك كيلان خطه‌سنده رشتك ۵۸ كيلومتره جنوب غربيسنده و سفيدرودك ساحل يمينى قربنده اوله‌رق، زيتون آغاجلريله وسائر اشجار مثمره ايله مستور بر اووه‌ده واقع برقصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهاليسى واردر. طارواوزون برقصبه اولوب، بويى ۵ كيلومتره ايسه‌ده، اكثر خانه‌لرى خرابدر . ايرانك ديكر هيچ برمحلنده حاصل اولميان زيتوندن خيلى ياغ چيقاريلوب، صابون اعمالنده قوللانيلير .

— بو اسمله ايرانك سائر طرفلرنده دخى برچوق قريه وقصبه بولنوب، بعضلرى مشاهير علمادن بعض ذواتك مسقط رأسى بولنمشدر. — لورستانده كرخه نهرى اوزرنده دخى بواسمله اسكى برشهر خرابه‌لرى موجود اولوب، ساسانيلر زماننده‌ن قالمه‌در .

رودبك { (Rudbeck) اسوجك اك مشهور علماسندن اولوب ، ۱۶۳۰ تاريخنده (وستراس) ده طوغمش، و ۱۷۰۲ ده وفات ايتمشدر.. دها اون ياشنده ايكن كمال ذكاوتيله تخته‌دن پك مصنع برچالار ساعت ياپمغه موفق اولمش؛ وبعده فن طبى تحصيل ايدوب، تشريحه متعلق كشفياتيله شهرت بولمش؛ و (اوپسال) دارالفنوننده نباتات معلملكى ايدوب، كندى مصرفيله برنباتات باغچه‌سى دخى يتيشديرمش ايدى . برچوق تأليفات فنيه‌سى واردر . — اوغلى دخى بو اسمله معروف اولوب، تحصيل طب ايتدكدن صكره، لاپونيه‌يى وبتون آوروپايى كزه‌رك ، نباتات جمع وتحرى ايتمش؛ وفن نباتاته خدمت ايدوب ، بوفنده برطاقم كتب معتبره يازمش؛ وبرجمعيت فنيه دخى تأسيس ايلمش ايدى . ۱۶۷۰ ده طوغوب، ۱۷۴۰ ده وفات ايتمشدر .

رودره‌پور { (Roudrapour) هندستانده بنارس ايالتنك (كوراكپور) سنجاغنده وكوراكپورك ۴۵ كيلومتره جنوب شرقيسنده برقصبه‌اولوب، ۱۰۰۰ ى مسلم اولمق‌اوزره، ۹۸۴۰ اهاليسى، پك قديم برقلعه خرابه‌لرى وذخائر تجارتى واردر .

رودره هيماله { (Roudra Himala) هيمالايه جبال مرتفعه‌سنك بر شعبه‌سى اولوب، كنك ايرماغنه دوكيلن (باكيراتى) نهرى منصبنك اوست طرفنده وتبت ايله هندستانك (كروات) خطه‌سى آره‌سنده ممتد اولور. اك يوكسك ذروه‌سى ۵۸′ ۳۰° عرض شمالى ايله ۴۹′ ۷۶° طول شرقيده واقع اولوب ، ۶۸۲۴ متره ارتفاعى واردر.

رودریغ (Rodrigue) اسپانیاده حکومت سورن ویسیغوتلرك حکمدار اخیری اولوب، حکمدار (ویتیزا) طرفندن کوزلری چیقارلمش اولان (قوردو) دوقه‌لرندن برینك اوغلیدر. بدرینك انتقامنی آلمق اوزره، مرقوم (ویتیزا)یه قارشی سوق عسکر ایده‌رك، ۷۱۰ تاریخ میلادیسنده کندیسنی قتل وتختنی ضبط ایلمش ایسه‌ده، یالکز برسنه حکومت سوروب، اوصره‌ده طارق بن زیادك قیادتیله اندلسه مرور ایدن مجاهدین اسلامه قارشی ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمشدر.

رودریکز (Rodriguez) آفریقانك ساحل شرقیسی آچیقلرنده بولنان جزایردن اولوب، (موریس) آطه‌سنك شرق جهتنده و ۴۰′ ۱۹° عرض جنوبی ایله ۵۱′ ۶۵° طول شرقیده واقعدر. بویی ۳۰ و اکی ۶ کیلومتره اولوب، یالکز ۲۰۰ اهالیسی وساحل شمالیسنده بر لیمانی واردر. ابتدا فرانسزلر طرفندن اعمار اولنوب، ۱۸۱۰ تاریخندن بری انکلتره‌نك النده بولنمقده‌در.

رودز (Rhodez) فرانسه‌ده (آویرون) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، پاریسك ۶۰۷ کیلومتره جنوبنده و اتکنده آویرون نهرینك آقدیغی برتپه‌نك اوزرنده واقعدر. ۱۱۸۵۶ اهالیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، پاپاسلره مخصوص مدرسه‌سی، دارالمعلمینی، صاغر و دیلسزلره مخصوص مکتبی، کتبخانه‌سی، زراعت وعلوم وفنون وصنایع جمعیتلری، مصنع برکلیساسی، کوزل میدانلریله‌واسع جاده‌لری، دمیر یولی، بعض منسوجات فابریقه‌لری وپینیر وییاغی تجارتی واردر. پك اسکی بر قصبه اولوب، بر خیلی وقت آیریجه بر قونتلغك مرکزی بولنمشدر.

رودسهایم (Rudesheim) غربی پروسیه‌ده (هسه‌ناسو) ایالتنك (ویسبادن) سنجاغنده ویسبادنك ۲۵ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق (رین) ایرماغنك صاغ کنارنده و (بینکن)ك قارشیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۴۰۴۰ اهالیسی، دمیر یولی، پك چوق باغلری ومشهور شرابی واردر.

رودکوبینغ (Rudkjobing) دانیمارقه‌نك (لانکلاند) جزیره سنده (اودنسه) قضاسنه ملحق و اودنسه‌نك ۵۳ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقع بر قصبه اولوب، ۳۱۸۰ اهالیسی، بر کوچك لیمانی وسفائن اعمالنه مخصوص دستکاهلری واردر.

رودکی (ابو الحسن —) مشاهیر شعرای ایراندن اولوب، فارسیده الك اول غزل سویلین ودیوان یازان بوذات اولدیغی مرویدر. بخارا جوارنده واقع (رودك) قریه‌سنده طوغوب، ملوك سامانیه‌دن نصر بن احمده انتساب ایتمش، وپك چوق انعام واحسانلرینه نائل اولمش ایدی. موسیقیده دخی مهارت تامه‌سی اولوب، بربطوسائر بعض آلات موسیقیه‌یی پك کوزل چالار ایمش. مشارالیه نصر بن احمد برآره‌لق هراتی پایتخت اتخاذ ایتمسیله، اکابر دولت بخارایی آرزو ایتدکلرندن، صاحب ترجمه‌یه بخارا حقنده برمدحیه ایله حکمدار مشارالیهی پایتخت قدیمنه عودته ترغیب ایتمسنی رجا ایتمشلر؛ وررودکی بو بابده مشهور بر قصیده سویلیوب، کرك شعرینك وکرك آلات موسیقیه‌سنك کوزللکیله نصر بن احمدی چیزمه‌لرینی کیمکسزین همان بخارایه عزیمته مجبور ایلمش ایدی. مذکور قصیده‌سنك مطلعی شودر:

باد جوی مولیان آیدهمی
بوی یار مهربان آیدهمی

«کلیله‌ودمنه» قصهٔ مشهوره‌سنی سلك نظمه چکمش، وبر چوق اشعار دخی سویلمشدر. وفاتی ۳۴۳ تاریخنده واقع اولمشدر. اشعاری ساده ومؤثر اولوب، «صنعت» عد اولنان معهود صوئوق طرزدن مبرادر. شو قطعه جملهٔ اشعار حکمت آمیزندندر:

زمانه پندی آزاد وار داد مرا
زمانه راچو نکو بنکری همه پندست
بروزنیك کسان کفت غم‌مخورزنهار
بسا کسان‌که بروز توآرزو مندست

رودلهایم (Rodelheim) غربی پروسیه‌ده (هسه‌ناسو) ایالتنك ویسبادن سنجاق وقضاسنده و ویسبادنك ۲۸ کیلومتره شرق شمالیسنده واقع بر قصبه اولوب، ۴۲۶۵ اهالیسی، دمیر یولی، اجزاء کیمویه وکرمید فابریقه‌لری و بر سراییله بوکا مربوط اورماتی واردر.

رودوپ (Rhodope) ونام دیکرله (دسپوط طاغی) روم ایلنده بر سلسلهٔ

جبال اولوب، بلقان سلسلهٔ کبیره‌سی شعباتندن معدوددر. احتمان قربنده قوجه بلقاندن تشعب ایده‌رك، ابتدا بلغارستان ایله شرق روم ایلی آره‌سنده جنوبه، و بعده (ریلو) و (پریم) طاغلرندن آیریله‌رق، جنوب شرقی‌یه طوغری امتداد ایله، مریچ حوضه‌سنی قره صو حوضه‌سندن آیره‌رق، شرقی روم‌ایلی حدودینی تشکیل ایدر. بعده حدود مذکوره بوینجه شرق شمالی‌یه طوغری (قره بلقان) نامیله برقول اوزاتدقدن صکره، ینه شرق جنوبی‌یه ومتعاقبا شرقه طوغری اوزانه‌رق، وقره‌اوغلان، قارلق، طوقاجق، قوجه‌یایله اسملریله بربرینه مربوط برطاقم طاغلر تشکیل ایده‌رك، نهایت (کلبك طاغی) نامیله جنوبه وجنوب غربی‌یه طوغری دونوب، برطاقم تپه‌لر صورتنده دده آغاج قربنده آطه‌لر دکیزی سواحلنه واصل اولور. زمان قدیمده تراکیا ایله ماکدونیا خطه‌لرینك خط فاصلی عد اولنوردی. اك یوکسك جهتی قسم غربیسنده اولوب، احتمان قربنده واقع و (ماساله) یاخود (مصلا) اسمیله مسمی اك یوکسك ذروه‌سی ۳۱۰۹ متره ارتفاعنده‌در. اصل رودوپ سلسله‌سنك طولی ۲۹۵ کیلومتره اولوب، شعبه‌سی اولان قره بلقان دخی ۱۵۰ کیلومتره طولنده‌در. رودوپ سلسله‌سی اتکلرندن برچوق صولر نبعان ایدوب، باشلیجه اوچ ایرماغه دوکیلور، که بونلرك بری سلسلهٔ مذکوره‌نك قسم شمالیسی مائلهٔ غربیه‌سندن نبعانله شماله طوغری جریان ایده‌رك، طونه‌یه منصب اولان (ایسکر)؛ ایکنجیسی بوسلسله‌نك شرق وشرق شمالی مائله‌سنك بتون صولرینی جمع ایله، شرقه و بعده جنوبه طوغری آقه‌رق، آطه‌لر دکیزینه دوکیلان (مریچ)؛ اوچنجیسی دخی غرب جنوبی اتکاری بوینجه آقوب، ینه آطه‌لر دکیزینه منصب اولان (قره صو) نهریدر. مریچك اك بیوك تابعی اولان (آرده) نهری دخی رودوپك ایکی شعبه‌سی آره‌سنده‌کی میاه جاریه‌دن تشکل ایدر. قره صو ایله مریچ منصبلری آره‌سنده دخی سلسله‌نك جنوبی اتکارندن برطاقم انهار آقوب، طوغریدن طوغری‌یه آطه‌لر دکیزینه منصب اولور. رودوپك شعبه واتکاری برخیلی اورمانلرله مستوردر. اتکارنده واقع قرا اهالیسنك اکثری پوماق یعنی بلغار لسانیله متکلم مسلم اولوب، شجاعت و دلاورلکلریله مشهوردر.

رودوپه (Rhodope) اساطیر یونانیه‌ده حسن وآنیله و شوخلغیله مشهوره برقادین اولوب، تراکیا خطه‌سندن ایدی. اسوپیوسك زماننده یاشایوب، بونکله برابر اسارته دوشمش؛ و لسبوسلی (یعنی مدیللیلی) (سافو) نك برادری (خاراقس) طرفندن اشترا واستفراش اولنمش ایدی. بعده مصره کیدوب، اوقدر ثروته مالك اولمش، که کندی مصرفیله برهرم بنا ایتدیرمش ایمش. آنف البیان (رودوپ) جبالنك بونك اسمیله تسمیه ایدلمش اولمسی ملحوظدر.

رودوستو (Rodosto) تکفورطاغی قصبه‌سنك السنهٔ اجنبیه‌ده مستعمل اسمی اولوب، بوندن ماخوذ اوله‌رق لسانمزده دخی وقتیله (ردوسجق) اسمی مستعمل ایدی.

رودوکونه (Rodogune) دیاربکر جهتلرنده حکومت سورمش اولان ملوك اشکانیاندن مهردادك قیزی اولوب، پدرینك تحت اسارتنده بولنان (دمتریوس نیقاتور) ه تزویج اولنمشدی. مذکور دمتریوسك ایلك قاریسی اولان مصر حکمداری (بطلیوس فیلومیتور) ك قیزی قلیوپاتره قیصقانوب، برچوق وقوعات سیاسیه‌یه سبب اولمشدی. فرانسه شعراسندن (قورنی) بو وقوعاتی «رودوکونه» عنوانیله کوزل برهائله صورتنده سلك نظمه چکمشدر.

رودولستاد (Rudolstadt) آلمانیانك وسطلرنده واقع (اشوارجبورغ رودولستاد) پرنسلکنك مرکزی برقصبه اولوب، (وایمار) ك ۲۸ کیلومتره جنوبنده ولیپسیغك ۱۰۰ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق البه ایرماغنه تابع (ساله) نهری کنارنده و غایتله دلنشین برموقعده واقعدر. اسکی برقصبه اولوب، ۱۰ ۵۶۰ اهالیسی، کوزل برسرایی، داخلی مکتب اعدادیسی، دارالعلمینی، ۶۰ ۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، چوخه وایپلیك ایله پورسلین، پیانو، ادوات واجزاء کیمیویه وبیره‌فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وچاك دوکمخانه‌لری واردر.

رودولف (Rodolphe) بورغونیه حکمدارلرندن اوچ کشینك اسمیدر:

برنجیسی ۸۸۸ تاریخ میلادیسندن ۹۱۲ تاریخنه قدر حکم سورمشدر. — ایکنجیسی برنجینك اوغلی وخلفی اولوب، ۹۲۲ ده ایتالیا قرالی عنوانتی آلمش ایسه‌ده، برنجی برنجر طرفندن مغلوب اولوب، ایکی سنه صکره بونك وفاتی اوزرینه، یوقاری ایتالیانك حکمداری اولمش؛ و آنجق پروونسه‌لی (هوغ) ایتالیا حکمدارلغنی ادعا ایدوب، کندیسندن قوتلی بولنمغله، ۹۲۹ ده رودولف ایتالیادن واز یچوب، ایمپراطور برنجی هنری طرفندن کندیسنه ترك ایدلمش اولان اسویچره‌نك بر قسمیله قناعت ایتمش ایسه‌ده، بر سنه صکره ینه ایتالیایه تجاوز ایدوب، ایتالیا قراللغندن قطعیاً صرف نظر ایتمك اوزره، هوغ طرفندن کندیسنه بورغونیه‌نك بر قسمی ویرلمش؛ و «ایکی بورغونیه» عنوانلی قراللغی تأسیس ایلمش ایدی. ۹۳۷ ده وفات ایتمشدر. — اوچنجیسی ایکنجینك تورونی اولوب، ۹۹۳ دن ۱۰۳۲ تاریخنه‌دك ایکی بورغونیه‌ده حکمدارلق ایتمش، وزمانی بر طاقم فسادلری باصدیرمقله یچیرمشدر. اولادی اولمیوب، ملکنی ایکنجی قونراده ترك ایتمشدی.

— آلمانیا ایمپراطوری دردنجی هنری پاپا طرفندن آفوروس اولدیغنده، آلمان کبراسنك بر طاقمی طرفندن ۱۰۷۶ تاریخنده جرمانیا قرالی انتخاب اولنمش بر (رودولف) دخی واردر، که مذکور ایمپراطورك انیشته‌سی اولوب، سوآب دوقه‌سی ایدی. دردنجی هنری ایله اوچ دفعه محاربه ایدوب، اوچنده دخی مغلوب، واوچنجیسی اولان (مولسن) محاربه‌سنده ۱۰۸۰ ده مقتول اولمشدر.

رودولف { (Rodolphe) آوستریا ومجارستانده حکومت سورمکده } اولان هابسبورغ خاندانته منسوب بو اسمله ایکی ایمپراطور کلمشدر:

برنجیسی هابسبورغ قونتی وآلساس حاکمی آلبرتك اوغلی اولوب، ۱۲۴۰ تاریخ میلادیسنده مدرینه خلف اولمش؛ وپروسیه بتپرستلرینه قارشی‌ك سفرنده چهستان قرالی اوتوقارك معیتنده بولنوب، ملکنه کیبورغ، باده ولجبورغ قونتلقلرینی علاوه ایتمش؛ وجسارت وعدالتده او قدر شهرت بولمش ایدی، که اسویچره جهتنده بر طاقم حکومات صغیره دخی کندیسنك حمایه‌سی آلتنه کیرمش ایدی. ۱۲۷۳ ده آلمانیا ایمپراطورلغنه انتخاب اولنمش ایدی. چهستان قرالی اوتوقار کندیسنی طانیمق ایستمدیکیچون، رودولف اوزرینه عسکر سوق ایدوب، کندیسنی مغلوب، ونفس آوستریا ایله استیریا وقارنیوله‌یی ترکه مجبور ایلمش ایدی. بو وجهله هابسبورغ خاندانی آوستریایه مالك اولمشدر. بر سنه صکره اوتوقار یکیدن محاربه‌یه کیریشمکله، رودولف کندیسنی مغلوب وقتل ایدوب، بتون آلمانیانك حاکم مستقلی اولمش؛ وممالکنی دور ایدوب، اهالینك راحت واسایشنی سلب ایدن دره بکلرینك نفوذینی قیرمش، وسرایلرینی هدم ایلمشدی. اوغلی آلبرتی ایمپراطورلغه ولیعهد ایتمکه موافق اوله‌میوب، ۱۲۹۱ ده ۷۳ یاشنده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی ایکنجی ماقسیمیلیانك اوغلی وخلفی اولوب، ۱۵۵۲ ده ویانه‌ده طوغمش؛ و ۱۵۷۲ ده مجارستان، ۱۵۷۵ ده چهستان ورومانیا قرالی اولوب، ۱۵۷۶ ده ایمپراطورلق تختنه قعود ایتمش ایدی. بونك زماننده آلمانیا فتنه وفساد میدانی اولوب، اوتوز سنه‌لك محاربه ظهور ایتمش؛ وکندیسی پروتستانلره قارشی تعقیبات شدیده‌ده بولنوب، مجارستانده عثمانلیلره قارشی آچدیغی محاربه‌ده کلیا مغلوب ومنهزم اولمش ایدی. برادری (ماتیاس) کندیسنك رضاسی اولمقسزین دولت عثمانیه ایله صلح ایتدکدن صکره، مجارستان ایله موراویا ونفس آوستریایی کندیسنه ترك ایتمکه برادرینی مجبور ایلمش؛ ونهایت ۱۶۱۱ ده کندیسنی بسبتون اسقاط ایدوب، ایمپراطور اولمشدی. رودولف بر سنه صکره وفات ایتمشدر. بو حکمدار کوشك و اجرای حکومته غیرمقتدر اولدیغی حالده، محب معارف اولوب، هیئت وکیمیایه انتسابی وار ایدی. مشهور (تیخوبراهه) یه کلیتلی تخصیصات تعیین ایتمش، وکرك بوکا کرك مشهور (کپلر) ه «ازیاج رودولفیه» اسمیله شهرت بولان بر طاقم ازیاج ترتیب ایتدیره‌رك، کندیسی دخی ازیاج مذکوره‌نك ترتیبنده چالیشمش ایدی.

رودولف کولی { (Lac Rodolphe) آفریقای شرقیده }

۱۶′ °۲ ایله ′۴۸ °۴ عرض شمالی آره‌سنده و ′۴۰ °۳۳ طول شرقیده واقع برکول اولوب، اصل اسمی لسان محلیده «قره کول» معناسیله (باسو ناروق) اولدیغی حالده، ۱۸۸۸ ده کشف ایدن قونت (تلکی) طرفندن آوستریا ولی عهدی متوفی رودولفك نامیله تسمیه اولنمشدی. اوزون وطار برکول اولوب، شمالدن جنوبه بویی ۲۸۰ واکی ۳۰ ایله ۶۰ کیلومتره آره‌سنده‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۹۰۰۰ مربع کیلومتره قدر تخمین اولنمشدر. سطحی حذای بحردن ۴۷۲ متره یوکسکدر. سواحل شمالیه‌سندن بری شمالدن ودیکری غربدن کلن ایکی نهر بوکوله دوکیلور. سواحل شرقیه‌سی قورو و همان خالی اولوب، سواحل غربیه‌سنده سوریلری چوق برطاقم قبائل ساکن ایمش.

رور { (Ruhr) غربی پروسیه‌ده (رین) ایرماغنه تابع برنهر اولوب، وستفالیه‌ده نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، (آرنسبرغ) ك ایچندن و (اسن) ك قربندن کچر؛ و (روروورت) قصبه‌سنده (رین) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ۲۳۲ کیلومتره اولوب، ۱۸۰ کیلومتره‌لك محلی سیر سفائنه صالحدر. وادیسنده کلیتلی معدن کموری چیقار. تابعلری دخی چوقدر.

رورشاخ { (Rorschach) اسو بحیره‌نك (سنت غال) ناحیه‌سنده وسنت غالك ۱۰ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق قونستانسه کولنك ساحل جنوبیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۴۳۷۰ اهالیسی، دمیریولی، تولده ایشلك لیمانی، پاموقدن بعض منسوجاتله پیانو وسائره فابریقه‌لری، کوزل ابنیه‌سی ومکمل مکتبلری واردر.

رورکی { (Rourki) هندستانك جهت شمالیه‌سنده واقع (میرات) ایالتنك سهرانپور سنجاغنده و سهرانپورك ۳۷ کیلومتره شرق جنوبیسنده وکنك جدولی اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۴۹۶۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۵۹۵۵ اهالیسی، دوز وکنیش سوقاقلری، رصدخانه‌سی، ماکینه‌جی یتشدیرمکه مخصوص مکتبی، دمیریولی ودمیرخانه‌لری واردر. پروتستان میسیونرلرینك دخی بوقصبه‌ده بربیوك مکتبلری واردر، مذکور جدولك حفرندن اول کوچك برقریه ایدی.

رورموند { و فلمنکجه روئرموند (Rure-mondo, Roermond) فلمنك (لیمبورغ) ایالتنده و (مائشتریخت) ك ۴۴ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق، (موزه) ایرماغنك ساحل یمیننده و (روز) نهرینك منصبنده قضا مرکزی مستحکم برقصبه اولوب، ۱۰۴۷۰ اهالیسی، دمیریولی، چوخه وسائر یوك منسوجاتله کاغد وبویا فابریقه‌لری، داخلی مکتبی، بیوك بر میدانی، نهرده ایشلك اسکله‌سی، سوری وخندغی، مصنع برکلیساسی وسائر کوزل ابنیه‌سی واردر.

روروتو { (Rouroutou) بحر محیط کبیرك (پولینسیا) قسمنده واقع وفرانسه دولتنه تابع (توبوآی) جزایرندن برآطه اولوب، ′۲۹ °۲۲ عرض جنوبی ایله ″۵۵ ′۴۳ °۱۵۳ طول غربیده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۰ مربع کیلومتره‌در. اراضیسی طاغلق اولوب، اك یوکسك محلی ۴۴۰ متره ارتفاعنده‌در. کوزل دره وبایرلری ومیاه جاریه‌سی واردر. سواحلی بعض قیالر وصیغلرله محاطدر. اهالیسی بش آلتی یوز نفوس راده‌سنده اولوب، صورتا پروتستان مذهبنی قبول ایتمشلردر.

روروورت { (Ruhrort) غربی پروسیه‌نك (رین) ایالتنده و (روسلدورف) ك ۲۳ کیلومتره شمالنده اوله‌رق (رین) ایرماغنك ساحل یمیننده و (رور) چاینك منصبنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۹۸۶۵ اهالیسی، بخار ماکینه‌لریله قزان ولامبه وسائره فابریقه‌لری، معدن کموری ودمیر وسائره‌یه متعلق تجارتی، صنایع مکتبی، نهرده پك ایشلك اسکله‌سی ودمیر یول قطارلرینی نهرك برکنارندن او برکنارینه نقل ایدر واپورلری واردر.

روریك { (Rurik) بحر محیط کبیرك پولینسیا قسمنده واقع (توآموتو) جزایرندن برآطه اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۶ مربع کیلومتره‌دن عبارتدر. اراضیٔ مرجانیه‌دن عبارت اولوب، حلقوی الشکلدر. اورته‌سنده‌کی حوضه کوچك کمیلر کیره بیلیر. اکثر سواحلی قیالق برطاقم کوچك آطه‌لرله محاطدر.

روزاریو { (Rosario) آمریقای جنوبیده (آرجنتین) ممالك مجتمعه‌سنك

(سانته‌فه) جمهوریتنده و (بوئنوس آیرس)ك ۲۸۰ كیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (پارانا) ایرماغنك تشكیل ایلدیكی دالیه‌نك صاغ قولنك صاغ ساحلنده و"٤٤ ′٥٥ °۳۲ عرض جنوبی ایله "٥٤ ′٥۳ °٦۲ طول غربیده واقع ایالت مركزی برشهردر. جماهیر متفقهٔ مذكوره‌نك اوچنجی و یا ایكنجی درجه‌ده برشهری اولوب، ۰۰۰ ٥۷ اهالیسی، متعدد دمیر یوللری، نهرده اك بیوك كمیلرك دخی یناشمه‌سنه مساعد صاغلام لیمانی، آمریقای جنوبینك ایچ طرفلریله و آوروپا ایله پك ایشلك تجارتی، اطرافنده غایتله منبت اراضیسی و پك چوق ذخیره اخراجاتی واردر. ۱۷۲٥ ده تأسیس اولنوب، بوصوك زمانلرده بردن بره كسب اهمیت ایتمشدر، و كوندن كونه توسع و ترقی ایلمكده‌در. آمریقانك سائر طرفلرنده دخی بو اسمله برچوق قصبه‌لر بولندیغندن، لاجل التفریق بوكا بولندیغی جمهوریته اضافتله (روزاریو ده سانته فه) (R. de Santa Fé) دخی دیرلر.

روزاریو { (Rosario) مكسیقه جماهیر متفقه‌سندن (سینالوآ) جمهوریتنده و (قوآلیاقان)ك ۲٤۰ كیلومتره جنوب شرقیسنده و (شاماتلر) نهرینك ساحل یمیننده قضا مركزی برقصبه اولوب، ٥٤٤۰ اهالیسی و اطرافنده چوق معادنی واردر.

روزاریو { (Rosario, ونام دیكرله قوقوته (Cucuta) آمریقای جنوبیده (قولومبیا) جمهوریتنك (سانتاندر) ایالتنده و (سان یوسه)نك ۸ كیلومتره جنوب شرقیسنده (ونزوئلا) حدودی قربنده قضا مركزی برقصبه اولوب، ٤٥۰۰ اهالیسی وقهوه وقاقائو محصولاتی واردر. — جمهوریت مذكوره‌نك ساحلی قارشیسنده اوله‌رق آنتیل دكیزنده بو اسمله برطاقم كوچك آطه‌لر دخی واردر.

روزاس { (Rosas) اسپانیاده قطالونیه خطه‌سنك (جیرونه) ایالتنده و جیرونه‌نك ٤۳ كیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ۳۲۲۰ اهالیسی واردر.

روزالس { (Rosales) مكسیقه‌نك (میشوآقان) جمهوریتنده و (مورقلیا)نك ۷۰ كیلومتره جنوب غربیسنده قضا مركزی برقصبه اولوب، جوارلریله برابر ۱۷۰ ۱۳ اهالیسی واردر.

روزالیه { سنته (Sta Rosalie) — قتو. لیكلرك عزیزه‌لرندن اولوب، سیجلیه‌ده‌كی پالرمو شهرینك حامیه‌سی عد اولنور. اون ایكنجی قرن میلادیده یاشایوب، شارلمانك نسلندن اولدیغی حالده، ترك دنیا ایدوب، شهر مذكور جوارنده برمغاره‌یه چكلمش ایدی. ایلولك دردنده یورطیسی پالرموده بیوك برطنطنه ایله اجرا اولنور.

روزبهان بقلی { (شیخ ابو محمد — شیرازی) مشاهیر عرفادن اولوب، تفسیر وسائر علومه دائر برخیلی تألیفاتی و فارسی اشعاری واردر. «تفسیر عرایس»، «كتاب الانوار فی كشف الاسرار» و «شرح شطحیات» جملهٔ آثارندندر. شیرازده اقامت ایدوب، ٦۰٦ تاریخنده ارتحال ایتمشدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

آنچه ندیدست دو چشم زمان
و انچه نبدنیده دو كوش زمین
دركل ما رنك نمودست آن
خیز و بیا دركل ما آن ببین

روزلینی { (Rosellini) ایتالیا مشاهیر مستشرقیننده‌ن اولوب، ۱۸۰۰ تاریخنده (پیزه) ده طوغمش، و ۱۸٤۳ ده وفات ایتمشدر. پیزه دارالفنوننده السنهٔ شرقیه و آثارعتیقه معلمی اولوب، فرانسه علماسندن (شامپولیون) ایله كسب الفت ایتدكدن صكره، مصر قدیمك (هیروغلیف) خطیله توغل ایتمكه باشلامش؛ و ۱۸۲۸ تاریخنده طوسقانه بیوك دوقه‌سی طرفندن برهیئت فنیه‌نك ریاستیله مصره كوندیله‌رك، فرانسه طرفندن كوندریلن مرقوم (شامپولیون) ایله برابر آثار عتیقهٔ مصریه‌یه دائر خیلی كشفیاته موفق اولمشدر. بو كشفیاتنك تعریفاتی ۱۰ جلد اوزره طبع اولنه‌رق، نشری وفاتندن صكره احباسی طرفندن اكمال اولنمشدر.

روزموندة { (Rosemonde) كپیدلر حكمداری (قونمیوند)ك قیزی اولوب، پدرینی بالمحاربه قتل ایدن (لومبارد)لر حكمداری (آلبوآن) طرفندن جبراً تزوج اولندقدن صكره، بونك قدح مقامنده قوللاندیغی پدرینك قفاسی كمیكیله شراب ایچمكه اجبار اولندیغندن، اخذ انتقام ایچون، ٥۷۳ تاریخ میلادیسنده، دوستی بو-

لنان (هلیشیلد)ك كاتبی واسطه‌سیله مرقوم (آلبوآن)ی قتل ایتمش؛ و هلیشیلده وارمش ایدی. بعده دیکرینه وارمق اوزره، بوقوجه‌سنی تسمیم ایتمکه قرار ویرمش ایسه‌ده، هلیشیلد خبر آلوب، روزموندەنك تهیئه ایتمش اولدیغی زهری کندیسنه ایچیره‌رك اتلاف ایتمشدر. ایتالیا مشاهیر شعراسندن آلفیری بو وقعه‌یی «روزموندە» عنوانیله کوزل برهائله صورتنده سلك نظمه چکمشدر.

روزنهایم { (Rosenheim) باویره‌نك «یوقاری باویره» ایالتنده ومونیخك ۵۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق طونه‌یه منصب (این) چاینك صول کنارنده واقع قضا مرکزی برقصبه‌اولوب، ۹۲۵۵ اهالیسی، طوزلی معدن صولری وبانیه‌لری، ماکینه، چنتو، ایپ، باروت، بیره وسائره فابریقه‌لریله بخار حرازلری واهمیتلی حیوانات تجارتی واردر. اسکی برقصبه اولوب، رومالیلرجه (پونس اونیی Pons OEnii) اسمیله معروف ایدی.

روزو { وانکلیزجه رید غراس ریور (Roseau, Reedgrass River) آمریقای شمالیده برنهردر، که ممالك مجتمعه‌نك (مینزوته) جمهوریتنده نبعانله، شماله طوغری آقه‌رق، دومینیون قطعهٔ واسعه‌سنك (مانیتوبه) ایالتنه کیرر؛ و ۲۰۰ کیلومتره‌لك قدر جریاندن صکره (وینیغ) کولنه منصب اولان «قزیل ایرماغ» ه دوکیلور. مجراسنك آشاغی طرفی کولدن مبدل بك منبت اراضی وکوزل چایرلردن عبارتدر. — بو نهر (مینزوته) جمهوریتی داخلنده ومانیتوبه حدودنده ینه بواسمله مسمی برکولك ایچندن کچر. بوکولك بویی ۲۴ واکی ۱۵ کیلومتره‌در. قامشلری چوق اولمق مناسبتیله، اوجوارده ساکن اولان قناده فرانسزلری طرفندن بواسمله تسمیه اولنمشدر.

روزو { (Roseau) آنتیل جزایرندن انکلتره‌یه تابع (دومینیك) جزیره‌سنك مرکز اداره‌سی برقصبه اولوب، آطه‌نك جنوب غربی ساحلنده واقع و ۵۰۰۰ اهالیلی جامعدر. کوزل لیمانی واردر.

روزه { یاخود مونته‌روزه یعنی «پنبه طاغ» (Rose, Monte Rosa) آلپ جبالنك (پنین) سلسله‌سنه مربوط واسویچره ایله ایتالیا حدودنده واقع بیوك بر طاغ اولوب، ایکی سلسله‌نك محل اجتماعنده واقعدر. هر بری ۴۰۰۰ متره‌دن زیاده مرتفع اولمق اوزره، طقوز ذروه‌سی اولوب، بونلرك اك یوکسکی اولان (دوفور اسپیچه)نك ۴۶۱۲ متره ارتفاعی واردر. بوقاری قسمی سرمدی قارلرله مستور اولوب، جنوبی اتکلری دیك وقیالق وشمالی مائله‌سی دها دوزکوندر.

روزه { سالواتور — (S. Rosa) ایتالیانك مشهور رسام‌لرندن اولوب، ۱۶۱۵ تاریخنده ناپولی قربنده (آرنله) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۶۷۳ ده رومه‌ده وفات ایتمشدر. تیاترو کتابلری وهجویه‌لر یازمقده دخی مهارتی اولوب، ناپولیده امور سیاسیه‌یه دخی قاریشمش اولدیغندن، ابتدا ناپولیدن و صکره رومادن قاچمغه مجبور اولوب، فلورانسه‌ده (مدیچیس) خاندانه التجا ایتمشیدی. اوائلنده منظره‌لر ترسیمنده ابراز مهارت ایدوب، بعده آدم رسمی تصویرنده کسب شهرت ایتمشدر. برچوق رسملری باقی وبك مقبول ومعتبردر.

روزه { (Rouza) روسیه‌نك موسقوه ایالتنده و موسقوه‌نك ۸۸ کیلومتره غرب جنوبیسنده وهمنامی اولان نهرك ایکی کنارنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۴۹۰ اهالیسی ودباغخانه‌لریله طوغله وباصمه فابریقه‌لری واردر. — روزه نهری مذکور ایالتك غرب جهتنده بطاقلق بر اورماندن نبعانله، ابتدا شماله وبعده شرق جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، همنامی اولان قصبه‌نك ایچندن کچدکدن صکره، بردن بری غرب جنوبی‌یه دونوب، (وولغه) ایرماغنه تابع (اوقه) نهرینه منصب اولان (موسقوه) چاینه دوکیلور. مجراسی ۱۳۰ کیلومتره طولنده اولوب، صال یوزدیرمکه صالحدر.

روژر { (Roger) [«روجر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

روژه دلیسل { (Rouget-de-l'Isle) فرانسزلرك ملی شرقیسی حکمنه کچن مشهور (مارسلیز)ك ناظمی اولوب، مهندس صنفی ضابطانندن ایدی. ۱۷۶۰ده (لون لسولینه) ده طوغوب، ۱۸۳۶ ده وفات ایتمشدر. ۱۷۹۲ ده استراسبورغده بولندیغی حالده، منسوب

اولدیغی آلایه مخصوص اولمق اوزره، مذکور شرقی‌یی ترتیب ایتمشدی. بعده مارسلیه کوکلیلری، (تویری) یه هجوم ایتدکلرنده، بوشرقی‌یی سویلیه‌رك یوریدکلرندن، (مارسلیز) عنوانیله شهرت بولمشدر.

روس (Ross) انکلتره‌نك (هرفورد) ایالتنده و هرفوردك ۲۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۴۰۰۰ اهالیسی ومصنع برکلیساسی واردر.

روس (Ross) بحر محیط کبیرك (ملانسیا) قسمنده واقع وآلمانیا دولتنه تابع (بیسمارق) جزایر مجتمعه‌سنه ملحق برطاقم کوچك آطه‌لر اولوب، آلمانلر طرفندن «یکی پومرانیا» تسمیه اولنان «یکی برتانیا» نك ساحل جنوبیسی قارشیسنده‌در. جمله‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۵ مربع کیلومتره‌دن عبارتدر.

روس (Ross) بو اسمله روسیه‌نك قسم غربیسنده ایکی نهر اولوب، بری (کیف) ایالتنك جنوب غربی جهتنده نبعانله، شماله، بعده شرقه وشرق جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، ۳۶۷ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (دنیپر) ایرماغنه دوکیلور. — دیکری (غرودنو) ایالتنده نبعانله، شماله طوغری آقه‌رق، ۱۰۷ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (نیمون) نهرینه دوکیلور.

روس (Russes) آوروپانك اسلاو اقواممندن بر بیوك قوم اولوب، اسلاو اقواممنك اك بیوکی وروسیه دولتنك قوم حاکمیدر. [«روسیه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

روس (Ross) اسقوچیه‌نك منتهای شمالنده بر ایالت اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۸۱۰۴ مربع کیلومتره واهالیسی ۷۸ ۵۴۷ کشیدر. اراضیسی طاغلق وهواسی پك صوغوقدر. اهالیسنك بعضلری الیوم قبائله منقسم اولوب، اسکی کلت لساننده مشتق (غایلیق) لسانیله متکلمدرلر.

روسانو (Rossanno) ایتالیانك قلابره چیتریوره ایالتنده یونان دکیزی ساحلندن ٦ کیلومتره‌لك مسافه‌ده و (قوزنچه) نك ٤٥ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی واردر. اسکی یونانیلر طرفندن تأسیس اولنوب، بعده روماليلر طرفندن تجدید اولنمش ایدی.

روسبك (Rosbecque) بلجیقه‌نك غربی فلاندره ایالتنده و (قورتره) نك ۱٤ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٤٥٠٠ اهالیسی واردر.

روستوف (Rostov) روسیه‌نك (یاروسلاو) ایالتنده و یاروسلاوك ٦٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (نرو) کولنك جنوب غربی ساحلنده برقصبه اولوب، ٦۰۰۰ اهالیسی، دباغخانه‌لری، بز فابریقه‌لری و زاج ایله ایچ یاغی تجارتی واردر. اسکی برقصبه اولوب، چود قومنك اسکی برحکومت مستقله‌سنك مرکزی ایدی. ۱۲۳۷ تاریخ میلادیسنده تاتارلر طرفندن ضبط وتخریب اولنمشدی.

روستوف (Rostov) روسیه‌نك «دون قزاقلری اراضیسی» ایالتنده، (نوو چرقاسق) ك ۳۷ و ناخچوانك ۲ کیلومتره جنوب غربیسنده برشهر اولوب، ناخچوانك برقسمی حکمنده‌در. ٦۱ ۲۵۵ اهالیسی، دباغخانه‌لری، توتون، صابون، موم، پکسیمات، مقرنه، اجزای کیمیویه وسائره فابریقه‌لری، کلیتلی قورو بالیق وخاویار اخراجاتی وصوك بهارده قوریلور بیوك بازاری واردر. (دون) نهری کنارنده بولنمغله، همنامی اولان آنف البیان قصبه‌دن تفریق ایچون، «دون اوزرنده‌کی روستوف» تعبیریله یاد اولنور.

روستوق (Rostock) آلمانیانك (مکلنبورغ اشورین) حکومتنده (وارتوو) نهری اوزرنده و بو نهرك بالطیق دکیزینه اولان منصبندن ۱٦ کیلومتره یوقاریده سورله محاط برشهر واسکله اولوب، ۳٤۰۰۰ اهالیسی، قلعه‌سی، حکیم غروتیوسك مزارینی حاوی اسکی برکلیساسی، دارالفنونی، کتبخانه‌سی، موزه‌سی، نباتات باغچه‌سی ومنسوجات مختلفه ایله اسپیرتو و بیره وسائره فابریقه‌لری واردر.

روستیق (S Rustique) — سنت — خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، سنت دنیسك رفیق ایدی، واونکله برابر اوچنجی

قرن میلادیده قتل اولنمشدر. تشرین اولك ۹ نده یورطیسی اجرا اولنور.

روسچق { (Rousthouk) بلغارستانده طونه‌نك ساحل یمیننده و (قره لوم) نهری منصبنك برآز آشاغیسنده و برکوکینك قارشیسنده واقع سنجاق مرکزی برشهر اولوب، ۲۷ ۱۹۵ اهالیسی، طونه‌ده اسکله‌سی، جوارنده بولنان برقره طوپراقدن معمول چناق چوملك دستگاهلری وچوق کوزل ابنیهٔ امیریه‌سی واردر. بلغارستانك امتیازندن اول طونه ولایتنك مرکزی اولوب، مستحکم برشهر ایدی، وخیلی تزیین و اعمار اولنمشدی. بعده اکثر اهالئ اسلامیه‌سنك هجرتی اوزرینه تدنی‌یه یوز طوتمشدر. — روسچق سنجاغی شرقاً سلستره، جنوب شرق جهتندن هزارغراد، جنوباً طرنوه، غرباً زشتوه سنجاقلریله شمالاً دخی طونه نهریله محاط ومحدود اولوب، ۶۱۳ ۱۳۲ اهالیسی واردر.

روسچقلی حسن پاشا { [«حسن پاشا (روسچقلی شریف —)» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

روسچیوس { (Roscius) پاندومیمه اوینا تمه‌ده‌کی مهارت فوق‌العاده سیله شهرت قزانمش براسکی روماتی اولوب، میلاددن ۱۲۹ سنه اول طوغمش، و ۶۲ سنه اول وفات ایتمشدر. خطیب شهیر چیچرونه نطق ایرادی اثناسنده ایدیله‌جك اشارات ایله آلنه‌جق وضعیت حقنده درس ویرمش؛ وحتی خطیب مشارالیه ایله برفکری تصویرده، کندیسی اشاراتله وچیچرون نطق ایله افاده ایتمك اوزره، مسابقه‌یه کیریشمش ایدی.

روسقوف { (Roscoff) فرانسه‌نك (فینیستر) ایالتنده (مورله) قضاسنه تابع و (مانشه) ساحلنده اوله‌رق (سنت پول دولئون)ك ۵ کیلومتره شمالنده واقع برکوچك قصبه واسکله اولوب، ۱۷۲۵ اهالیسی، صید ماهیسی، بانیه‌لری، سفائن دستگاهلری وعلم حیواناته مخصوص عملیاتخانه‌سی واردر.

روسقومون { (Roscommon) ایرلانده‌نك (قوناوخت) ایالتنده و (دوبلین)ك ۱۳۱ کیلومتره غرب‌شمالیسنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ۲۱۱۵ اهالیسی واردر. — سنجاغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۴۵۸ مربع کیلومتره اولوب، ۴۹۰ ۱۳۲ اهالیسی واردر. اراضیسی دوز وآز منبت اولوب، مرعالری چوقدر.

روسکیلد { (Roskilde) دانیمارقه‌نك (سئلاند) جزیره‌سنده قوپنهاغ قضاسنده وقوپنهاغك ۳۰ کیلومتره غرب جنوبیسنده برقصبه اولوب، ۵۸۹۵ اهالیسی، دمیریولی، متعدد مکتبلری واختیارلره مخصوص دارالعجزه‌سی واردر. بك اسکی برقصبه‌در.

روسل { (Rossel) بحرمحیط کبیرك (ملانسیا) قسمنده واقع (لویزیاده) جزایرندن برجزیره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۷۰ مربع کیلومتره‌در. اورته‌سنده ۹۱۵ متره ارتفاعی اولان دیك وصرب برطاغ واردر. اهالیسی هنوز حالت وحشیتده بولنوب، انسان اتی دخی یرلر.

روسل { (Rossel) پروسیه‌ده «شرق پروسیه» ایالتنك (کونیغسبرغ) سنجاغنده وکونیغسبرغك ۸۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۳۵۷۵ اهالیسی، بیاغی وحیوانات بازاری، داخلی مکتبی و منسوجات دستگاهلری واردر.

روسل { (Russel) انکلتره‌ده برقاچ مشهور ذات یتیشدیرمش برخانداناولوب، بونلرك الكمشهوری (بلفور) دوقه‌سی ویلیام روسلك اوغلیدر، که ۱۶۳۹ ده طوغوب، ۱۶۶۱ ده عوام قماره‌سی اعضالغنه انتخاب اولنمش؛ وکیده‌رك فرقهٔ مخالفین رئیسی اولوب، رأس حکومته چکدیکنده، بر حاقم فوق‌العاده اجراآت ومجازاته قالقیشمش؛ ونهایت قرال شارلك ادارهٔ امور دولتی کندی یدینه آلدیغی کورنجه، علیهنده بولنمغله، هر نه قدر بو خصوصده برگونه فعلیاتده بولنمامش ایسه‌ده، ۱۶۸۳ده اعدام اولنمشدر.

— ایکنجیسی (ادوار روسل) برنجینك عم‌زاده‌سی اولوب، ۱۶۵۱ ده طوغمش، و ۱۷۲۰ ده وفات ایتمشدر. ۱۶۸۸ وقوعاتنه قاریشوب، اوجنجی کویوم طرفندن مجلس مخصوص اعضالغنه نصب اولنمش؛ وبرخیلی وقت انکلتره دونماسنی اداره

ایدوب، بعض محاربات بحریه‌ده ابراز مهارت وکسب شهرت ایتمشدر.

— اوچنجیسی (لورد جون روسل) ۱۷۹۲ ده لوندره‌ده طوغوب، ۱۸۷۸ ده وفات ایتمشدر. ادیمبورغ دارالفنوننده اکمال تحصیل ایتدکدن صکره، بر مدت آوروپاده سیاحت ایتمش؛ وبعده عوام مجلسی اعضالغنه انتخاب اولنه‌رق، مرور زمانله لیبرال طرفدارانڭ رئیسی اولمش ایدی. اصول انتخابات حقنده برطاقم تعدیلات واصلاحات تکلیفنده بولنوب، مؤخراً هیئت وکلایه داخل اولدیغنده، بوتکلیفاتی، لوردلر مجلسنڭ ممانعتیله برابر، قرال دردنجی کویوم‌ڭ مداخله‌سیله قبول ایتدیرمشیدی. ۱۸٦۵ ده وفات ایدن لورد پالمرستونه خلف اولوب، رئیس وکلا اولمشدی. قوهٔ قلمیه‌سی دخی اولوب، ادوار روسلڭ ترجمهٔ حالنی، انکلتره‌نڭ اصول اداره‌سنه دائر برکتاب وفرانسهٔ انقلاب کبیرینڭ اسبابی حقنده دخی براثر یازمشدر.

روسلاو {(Rosslau) وسطی آلمانیانڭ (آنهالت) دوقه‌لغنده، (زربست) قضاسنده وزربستڭ ۱٤ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (البه) ایرماغنڭ ساحل یمیننده واقع برقصبه اولوب، ٦٥٦٥ اهالیسی، دمیریول موقفی وقباکاغد، مهر مومی، جام، ماکینه وسائره فابریقه‌لریله بخارله‌دونر حرازلری وسفائن دستگاهلری واردر.

روسلاول {(Roslavl) روسیه‌نڭ (اسمولنسك) ایالتنده واسمولنسكڭ ۱۰٦ کیلومتره جنوب شرقیسنده و(دنیپر) ایرماغی تابعلرندن اوچ چایڭ محل اجتماعنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۹۷۲۵ اهالیسی، صابون، موم، جام، ایپ وسائره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری وکنویر وحبوباته متعلق پك ایشلك تجارتی واردر.

روسو {(J. B. Rousseau) فرانسه‌نڭ مشاهیر شعراسندن اولوب، ۱٦۷۱ ده پارسده طوغمشدر. برقوندره‌جینڭ اوغلی ایدی. اکمال تحصیلدن صکره شعر و ادبیاته میل ایدوب، هنوز یکرمی یاشنده ایکن کسب شهرت ایتمش، و زمانی کبراسنڭ میل و التفاتنه نائل اولمش ایدی. برطرفدن دیانتکارانه قصیده‌لر برطرفدن دخی سفیهانه غزللر سویلیوب، نهایت بعض ذوات حقنده مخل ناموس بعض اشعار سویلکله، هرنه‌قدر انکار وادیسنده بولنمش ایسه‌ده، نفی ایله مجازات اولنه‌رق، بروقت اسویچره و ویانه‌ده امرار اوقات ایدوب، بعده بروکسله کیده‌رك، اوراده وولتر ایله کوریشمش، و بینلرنده خصومت و منافرت حاصل اولمش ایدی. ۱۷۱٦ ده عفو اولنمش ایسه‌ده، بونکله قناعت ایتمیوب، ترضیه دخی ایستدیکندن، فرانسه‌یه عودته راضی اولمامش؛ و ۱۷۳۸ ده خفیاً پارسه کیدوب، اولجه رد ایتدیکی عفوی استرحام ایتمش ایسه‌ده، استحصال ایده‌مدیکندن، بروکسله عودت ایدوب، ۱۷٤۱ ده اوراده وفات ایتمشدر. غزللری وهجویه‌لریله سائر اشعاری پك مقبول ومشهوردر.

روسو {(ژان ژاق — J. J. Rousseau) مشاهیر حکمادن اولوب، ۱۷۱۲ تاریخنده اسویچره‌نڭ (جنو) شهرنده طوغمشدر. پدری ساعتجی ایدی. کوچکلکنده تربیه‌سی اهمال اولنه‌رق، یالکز پلوتارقڭ تراجم احوالیله بعض حکایه کتابلری اوقومش؛ وابتدا بر یازیجینڭ یانه دوام ایدوب، بعده حکاك چراغی اولمش ایسه‌ده، بوصنعتلرڭ هیچ برنده خیر کورمیوب، ضرورتده قالمش اولدیغی حالده، (آنسی) ده مادام (دووارنس) اسمنده زنکین برقادین طرفندن قبول اولنه‌رق، بونڭ تشویقیله پروتستان مذهبنی ترکله، قتولیك اولمش؛ وتورینوده برمناستر مکتبنه ادخال ایدلمش ایدی. بومکتبدن چیقنجه، برمدت (لوزانه) ده آت اوشاقلغی ایتمك مجبوریتنده بولنمش؛ و۱۷۳۲ ده پارسه کیدوب، متعاقبا (شامبری) ده اقامت ایدن موی الیها مادام دووارنسه التجا ایلمش؛ وبرقاچ سنه بوقادینڭ یاننده قالوب، مطالعه ایله امرار اوقات ایتمش ایدی. بعده لیون حاکمی موسیو دومابلینڭ اولادینڭ معلملکنه نصب اولنه‌رق، اوراده برسنه قالدقدن صکره، ۱۷٤۱ ده دفعهٔ ثانیه اوله‌رق، پارسه ورودله اختراع کرده‌سی اولان رقمله محرر برنوطه اصولندن تأمین استقبال ایتمك امیدنده ایکن، بواصولی رغبت عامه‌یه مظهر اوله‌مامش؛ وآنجق کندیسی بعض

ذواتك توجهنی قزانوب، فرانسه‌نك ونديك سفيری موسيو (دومونتنی) طرفندن سفارت كتابتيله معيتنده ونديكه سوق اولنمش ايدی . خشونت طبيعتی سفير موى اليهك ياننده دخی چوق زمان قالمسنه مانع اولوب، ١٧٤٨ ده پارسه عودتله، برملتزمك كتابتنه كيرمش ؛ و اوصره‌ده حكيم (ديدرو) و (غريم) ايله كسب الفت ايدوب ، بعده تزوج ايلديكی (ترزه) اسمنده برلوقنطه خدمتجيسنه‌ده تعشق ايلمشدی . ١٧٤٩ ده (ديژون) آقادمياسی طرفندن علوم و فنونك ترقياتی اخلاقك تصفيه‌سنه‌می يوقسه فسادينه‌می خدمت ايتديكی حقنده درميان اولنان مسئله روسونك ذكاوت فطريه‌سنی ابراز ايتمسنه سبب اولوب، بو بابده قلمه آلديغی مقاله، علوم و فنون ومدنيتك عليهنده اولديغی حالده، فوق العاده برفصاحت ومهارتله يازلمش اولديغندن ، مذكور آقادميانك وعد ايتديكی مكافاتی قزانمش؛ و بو مناسبتله شهرت بولمغه باشلامش ايدی . مستقل ياشامق آرزوسيله، اووقت مأموريتنی تركله ، موسيقی نوطه‌لری استنساخيله ياشايه‌رق، بوش وقتلرنی تأليفاته حصر ايتمشيدی . كفته و بسته‌سنی كنديسی تنظيم ايلديكی بر اوپرا ايله برمضحكه وموسيقی حقنده بر رساله يازدقدن صكره، ١٧٥٣ ده انسانلر بيننده عدم مساواتك صورت ظهوری حقنده ينه ديژون آقادمياسی طرفندن درميان اولنان مسئله‌يه جواباً پك كوزل برمقالهٔ حكيمانه يازمش ايسه‌ده، طوقوناقلی افكاری حاوی اولديغندن، مستحق اولديغی مكافاته نائل اوله‌مامشدی . متعاقباً وطنی اولان (جنو) شهرينه عودت ايدوب، حقوق مدنيه‌سندن محروم قالمامق ايچون، يكيدن پروتستان مذهبنی قبول ايتمش؛ و پارسه عودتنده كبرانك و بر چوق زنكين قادينلرك حرمت و رعايتنه مظهر اولمش ايدی . بونلردن مادام (دپينای)، صاحب ترجمه‌يه مخصوص اولمق اوزره ، (مونتمورنسی) واديسنده صومعه صورتنده بركوشك انشا ايتديرمشدی . بو وحدتخانه‌ده روسو «يكی هلوييزه» و «اميل» عنوانلی مشهور حكايه كتابلريله «مقالهٔ معشريه» عنوانلی مقالهٔ حكيمانه‌سنی يازمش ايدی. بواوچ كتابی فوق العاده مظهر قبول و رغبت اولوب، آنجق اوجنجيسی ، وحدانيتی قبول ايتديكی حالده ، بعض عقائدی منكر اولديغندن ، روسو رؤساء روحانيه‌نك وحكومتك بغض وخصومتنی جلب ايتمسيله، پارس پارلمنتوسی طرفندن توقيفنه و جنو مجلسی طرفندن دخی كتابنك احراقيله برابر مجازاتنه قرار ويرلمش؛ و كنديسی بونی خبر آلنجه (نوشاتل) پرنسلكنك (مونتيه تراور) قصبه‌سنه قاچوب، اوراده بر ارمنی قيافتنده اولديغی حالده ، غايتان اورمكله مشغول اولمش ؛ و پارس وجنو مجلسلريله پارس باش پسقپوسنك معامله وقرارلرينه قارشی بعض كوزل رساله‌لر يازمشدر. نهايت اسويچره‌دن اخراج اولنه‌رق، ١٧٦٦ ده (هوم)ك دعوتنه اجابتله، انكلتره‌يه كيدوب، دربی ايالتنك (ووتوم) قصبه‌سنده يرلشمش ايسه‌ده، برقاچ آی صكره بومهمانواز آدمی كندی خصماسيله اشتراكله اتهام، و حقنده اولان معافيتدن استفاده ايده‌رك ، فرانسه‌يه عودتله ، بعض كبرانك ياننده و ليون وغرنوبله‌ده برمدت اقامتدن صكره، ١٧٧٠ ده پارسه عودتله، عمومك انظار دقتنی جلب ايتديكی حالده ، كنديسی برنوع مراقه اوغرايوب ، كندينی هرطرفدن دشمنلر تعقيب ايديور ظننده بولنيوردی . بوحال صحتنك كوندن‌كونه تدنيسنه سبب اولوب ، ١٧٧٨ ده (رنه دو ژيراردن)ك دعوتی اوزرينه، (ارمنونويل)ه چكلمش، وايكی آی صكره تموزك اوچنده اوراده آنسزين وفات ايتمشدر. وفاتنده نامطبوع برخيلی آثاری قالوب، (قونفسيون) عنوانيله كندی ترجمهٔ حالنی حاوی اولان تأليف مشهوری دخی بوجمله‌دندر . ذكر اولنان آثاردن بشقه ، بری موسيقی ، و ديكری علم نباتات اصطلاحاتنی جامع اولمق اوزره، ايكی لغت كتابيله برچوق رسائلی واردر . روسو همان وولتر قدر شهرته نائل اولمشدر . كرك اصول اداره وكرك تربيهٔ اطفال حقنده روسونك كنديسنه مخصوص افكاری اولوب، درميان ايلديكی ملاحظاتنك بعضيسی نا قابل اجرا، و بعضلری آره‌سنده مباينت واقع اولديغی حالده، عموميت اوزره شايان تقدير و تحسيندر . اعتقادينه كلنجه، الوهيت و وحدانيته تماميله معتقد اولوب، بو اعتقادينه هيچ برشی تشريك ايتمه‌مشدر .

اخلاق وافکار خصوصیه‌سنده بعض قصور ونقایصی بولنوب، کندینه لایق اولمیان برقاری ایله عقد ازدواجی، کندیسنه ایلك ایدنلره قارشی متشکرانه و منتدارانه حرکت ایتمه‌مسی، وجله‌دن زیاده اولادینی طوغار طوغماز سوقاقده براقمسی افکار حکیمانه‌سیله و تألیفاتنده بیان ایتدیکی صفوت اخلاقله ناقابل توفیقدر. تألیفاتنك عباره‌سی دخی پك فصیح ومنتظمدر. ۱۷۹٤ ده کمیکلری چیقاریلوب، کمال تعظیمله پارسده (پانتئون) ده دفن اولنمش؛ و وطنداشلری اخیراً جنوده هیکلنی رکز ایتمشلردر.

روسو { ژان فرانسوا قزاویه — (J. Fr. X. Rousseau) آنف الترجمه حکیم شهیرك عم‌زاده‌سی اولوب، پدری ایرانده متمکن بر جوهرجی اولمغله، ۱۷۳۸ ده اصفهانده طوغمش، و ۱۸۰۸ ده وفات ایتمشدر. طول مدت ایرانده وبغدادده فرانسه قونسلوسی اولوب، بصره وبغدادك احوالی حقنده برکتاب یازمشدر. — بونك اوغلی دخی طول مدت بغداد، بصره، حلب و طرابلس قونسلوسی اولوب، بغداد ولایتنك احوالی حقنده بر کتابله ایران حقنده بعض معلوماتی جامع براثر ومذاهب ثلثهٔ اسلامیه (حنفی، شافعی ومالکی) حقنده بر کتاب یازمشدر.

روسو { (Rosso) ایتالیانك مشهور رسامرندن اولوب، ۱٤۹٦ ده فلورانسه‌ده طوغمش، و ۱۵٤۱ ده وفات ایتمشدر. میکل آنجلونك آثارینه تتبع ایده‌رك، کسب مهارت ایتمش؛ وبرنجی فرانسوا طرفندن فرانسه‌یه جلب اولنه‌رق، (فونتنبلو) ده انشا ایتدیریلن ابنیه‌نك اداره‌سی و تزییناتی کندیسنه حواله اولنمشدی. رسملری کوزل وپارلاق ایسه‌ده، طبیعتی تصورده او قدر مهارتی یوقدر. احباسندن برینی سرقتله اتهام ایدوب، عند المحاکمه مظنون‌علیه تبرئهٔ ذمت ایتمکله، صاحب ترجمه مأیوسیتندن کندینی تسمیم ایتمشدی.

روسواند { (Rosvand) نوروجك شمال جهتنده واقع (ترومسو) ایالتنده برکول اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۸۷ مربع کیلومتره‌در.

روسواین { (Rosswein) صاقسه قراللغنك کیپسینغ ایالتنده (دوبلن) قضاسنده ودوبلنك ۷ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٦٤٤٥ اهالیسی وچوخه، چوراب، چیفاره وسائره فابریقه‌لری واردر.

روسیان ریور { (Russian River) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك قالیفورنیا خطه‌سنده وسان فرانسسقو قوینك شمالنده برنهر اولوب، ابتدا جنوب شرقی‌یه وبعده جنوب غربی‌یه طوغری جریانله، ۱۸۰ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، بحر محیط معتدله منصب اولور.

روسیزی { (Roussizi) آفریقاده (تانغانیقه) کولنه ساحل شمالیسندن دوکیلور برنهر اولوب، هنوز مجراسی واحوالی تمامیله معلوم دکلدر.

روسیش بانیله { (Russisch-Banilla) آوستریا و مجارستان دولتنك (بوقووینه) خطه‌سنده، (ویزنیجه) قضاسنده و ویزنیجه‌نك ۱۷ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (پروت) نهرینه تابع (قزرموس) چاینك صاغ کنارنده بر قصبه اولوب، ٤۲۲۰ اهالیسی واردر.

روسیلون { (Roussillon) فرانسه‌نك جهت جنوبیه‌سنده بر خطه اولوب، تقسیمات جدیده‌ده «شرقی پیرنه» ایالتنی تشکیل ایتمشدر.

روسین { یاخود روسنیاق ویا روتن (Rous-sines, Rousniaks, Ruthènes) اسلاو اقوامندن بر قوم اولوب، روسیه‌نك «کوچك روسیه» خطه‌سیله آوستریانك غالیچیا و بوقووینه خطه‌لرنده ومجارستانك بعض طرفلریله ترانسیلوانیه طاغلرنده ساکندرلر. روسیه‌ده کیلرك مقداری مجهول اولوب، آوستریا و مجارستانده‌کیلر ۳ ۱۳۱ ۷۵۱ نفوسدن عبارتدرلر. طاغلی و اووه‌لیلره منقسم اولوب، طاغلیلری قبائله منقسمدرلر، والیوم اخلاق وعادات قدیمه‌لرینی محافظه ایتمکده اولوب، اقوام وحشیه‌یه مخصوص بعض عادتلری دخی واردر. اووه‌لیلری لهلیلر ومجارلر وروماننلرله اختلاط ایدوب، اکثر عادتلرینی غائب ایتمشلردر. حتی سیمالری دخی دکیشمشدر. روسینلر جاهل ومتعصب اولدقلری حالده، مطیع ومهمانتواز آدملردر.

روسینی (Rossini) ایتالیانك مشهور بسته‌کارانندن اولوب، ۱۷۹۲ ده (پزارو) ده طوغمش، و ۱۸۶۸ ده وفات ایتمشدر. اون آلتی یاشنده ایکن کوزل اوپرا بسته‌لری یاپمغه کسب شهرت ایتمش؛ وپك چوق مشهور اوپرالرك بسته‌لرینی ترتیب ایلمشدر.

روسینی (Rossiény) روسیه‌نك جهت غربیه‌سنده واقع (قوونو) ایالتنده و قوونونك ۷۳ کیلومتره شمال غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، قسم اعظمی یهودی اولمق اوزره، ۱۱ ۵۶۰ اهالیسی، پروسیه ایله ایشلك تجارتی، اسکی برقتولیك کلیساسی وجنوب غربیسنده واقع اووه‌ده بعض آثار عتیقه‌سی واردر.

روسیه (Russie) آوروپا قطعه‌سنك قسم اعظم شرقیسندن عبارت کنیش بر مملکتدر. جغرافیاجه روسیه اسمیله معروف مملکت ایله الیوم روسیه دولتنك تحت اداره‌سنده بولنوب، سیاسةً بواسمك مسماسی ایچنه‌کیرن ممالك واسعه آره‌سنده بیوك برفرق اولدیغندن، بوماده‌ده اصل روسیه ایله روسیه‌نك آوروپا قطعه‌سنده‌کی ممالکندن وماده آتیه‌ده بتون روسیه دولتندن بحث ایده‌جکز.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — روسیه قطعه‌سی شمالا بحر منجمد شمالی ایله وبوکا مربوط شمالی آق دکیزله، شرقاً آوروپا قطعه‌سنی آسیا قطعه‌سندن آیران حدودله یعنی قاره نهریله، اورال سلسلهٔ جبالیله، اورال نهریله و بحرخزرله؛ جنوباً قافقاس سلسلهٔ جبالیله و قره دکیزله، غرباً دخی رومانیا، آوستریا و پروسیه ایله، بعده بالطیق دکیزله وبونك کورفزلریله ونهایت اسوج و نوروجله محاط ومحدوددر. دولت مشارالیهانك آسیاده‌کی ممالکندن تفریق ایچون، آوروپا روسیه‌سی دخی دینلن بوقطعه‌نك حدودی داخلنده اصل روسیه‌دن بشقه لهستان ایله فینلانده و (ترانسقافقاسیه) یعنی (ماوراء قافقاس) بلادی دخی بولنیور. ذکر اولنان حدود دائراً مادار ۳۱ ٤٥٤ کیلومتره طولنده اولوب، بونك نصفندن آز زیاده‌سی یعنی ۲۱ ۲۲۷ کیلومتره‌لکی حدود بحریه وقصوری حدود بریه‌دن عبارتدر. جغرافیونك بعضلری آوروپا روسیه‌سنی حدود عثمانیه و ایرانیه‌یه قدر تمدید، و بعضلری دخی (مانیچ) مجراسنه قدر تمدید ایتدکلری کبی، اورال سلسلهٔ جبالنك شرق جهتنده وبناءً علیه آسیا قطعه‌سنده بولنان برخیلی اراضی دخی اورنبورغ ایالتنه ملحق اولوب، سیاسةً آوروپا روسیه‌سندن، و بالعکس اورال نهرینك غرب جهتنده و بناء علیه آوروپا قطعه‌سنده بولنان برپارچه یر دخی آسیا روسیه‌سندن عد اولنمقده ایسه‌ده، بز آوروپا ایله آسیا قطعه‌لری آره‌سنده‌کی حدود طبیعیه‌یه رعایت ایتمکی دها طبیعی کوردك.

٤٠° ۲۲′ ۳″ ایله ٦٩° ٥٦′ عرض شمالی و ۱٥° ۱۷′ ۳۱″ ایله ٦۳° ٤٨′ ۳۱″ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه طوغری اولان طول اعظمی ۳۳٤۰، و شرقدن غربه اولان عرض اعظمی دخی ۲۷۰۰ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥ ٥١٥ ۰٥٧ مربع کیلومتره اولوب، آوروپا قطعه‌سنك تقریباً اوچ خمسی و فرانسه‌نك اون مثلی دیمکدر.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری. — اراضیسنك شکل طبیعیسنجه روسیه قطعه‌سی غربی آوروپادن بسبتون فرقلی اولوب، آوروپای غربینك اراضیسنه نسبةً سواحلی چوق وکورفزلر و برونلر وشبه جزیره‌لرله مزین اولدیغی حالده، روسیه‌نك وسعت اراضیسنه نسبة سواحلی پك آز، و بناءعلیه اکثر طرفلری دکیزدن پك اوزاقدر. علم الارضه تعلق ایدن احوالی دخی کذلك آوروپای غربیدن بسبتون فرقلی اولوب، آوروپانك سائر طرفلرنده طبقات مختلفه اراضینك عوارضیله آلت اوست اوله‌رق، پك مختلف وضعیتلرده بولندیغی حالده، روسیه‌ده طبقات مذکوره همان هر یرده منتظم صورتده بربرلری اوستنه موضوع برحالده بولنیور، که بوده بوخطهٔ واسعه‌نك پك آز صدماته اوغرامش اولمسندن ایلری کلیور. آوروپانك سائر طرفلرنده سطح اراضی طاغلر، اووه‌لر، دره‌لر، تپه‌لر، بربرلرینی تالی وتعاقب ایده‌جك صورتده، مختلف الشکل اولوب، بواوج حال آوروپانك سائر قطعات ارضه رجحانی موجب اولدیغی حالده، روسیه‌ده بواوچنجی حال دخی بسبتون منعکس اولوب، اوواسع مملکت بر یاندن بر یانه آز متموج بیوك بر اووه صورتنده‌در آسیا حدودینی تشکیل ایدن وبناءً علیه کنارلرنده

بولنـان قافقاس و اورال سلسله‌لریله آوستریاده‌کی (قارپات) سلسله‌سندن و نوروج طاغلرندن تشعب ایدن بر طاقم آلچق قوللر وکوچك تپه‌لرمستثنی‌اولدیغی حالده، روسیه‌نك داخلنده بحق طاغ دینله‌جك ارتفاعلر مفقود اولوب، مملكتك اورته‌لرنده بحر خزرله قره دکیز وبحر منجمد شمالی‌ایله بالطیق‌دکیزی مائله‌لرینی تفریق ایدن و بك چوق انهارك منابعنی جامع اولان یرلر، بعض خریطه‌لرده سلاسل جبال صورتنده ترسیم اولندیغی حالده، حذای بحردن ۲۰۰ متره‌دن آشاغی ارتفاعی اولان برطاقم تپه‌لردن وبعض یرلرده ارتفاعلری آنجق فرق وحس اولنه‌بیله‌جك آلچق صرتلردن عبارتدر. نوروج جبالنه مربوط اولان فینلانده‌نك شمالنده‌کی تپه‌لرك دخی ارتفاعی عمومیت اوزره ۷۰۰ متره‌یی تجاوز ایتمیوب، یالکز (تاره) کولنك جنوبنده واقع (لویاداورت) طاغنك ۱۱۲۰ متره ارتفاعی اولدیغی مظنوندر. قارپات سلسله‌سنه مربوط اوله‌رق روسیه‌نك غرب جهتنده تشعب‌ایدن ارتفاعلردخی لهستانده نهایت۶۱۷ و(پودولیه) و (وولینیه) ده ٤۷۰ متره‌دن آشاغی ارتفاعلری اولان بر طاقم تپه‌لردن عبارت اولوب، لهستانك شمالنده بالطیق دکیزی سواحلی بوینجه ممتد اولان تپه‌لرك ایسه ارتفاعی ۷۰متره‌یی تجاوز ایتمیور. قریم‌شبه جزیره‌سنك جنوب‌شرقی قسمنده ساحله‌متوازیاً ممتد اولان (یایلا طاغی) دخی روسیه‌نك کنارلرنده موجود طاغلردن معدود اولوب، اك یوکسك ذروه‌سی ۱٦٥۰ متره ارتفاعنده‌در.

روسیه‌نك بحق طاغ دینله بیله‌جك اولان اورال وقافقاس‌سلسله‌لرینه کلنجه، بونلرحقنده‌اسم‌مخصوصلری ماده‌لرنده تفصیلات لازمه ویرلمش و ویریله‌جك ایسه‌ده، شوراجقده دخی اوستلرندن برکوز گزدیرملك اقتضا ایدر: اورال سلسله‌سی بحر منجمد شمالی‌یه مربوط (قاره) دکیزی ساحلنك قربندن باشلایه‌رق، وابتدا غربه بعده شرقه طوغری آچیق ایکی قوس تشکیل ایده‌رك، شمالدن جنوبه طوغری اوزانیر، وبحر خزری احاطه ایدن اراضیٔ منحطه‌یه قدر واصل اولوب، اوراده غرب جنوبی‌یه طوغری بر قول اوزاتیر. ۱٥٥۰ متره طولی اولان بوسلسلهٔ عظیمه‌نك وسعتی بویله متناسب اولمیوب، شمال‌جهتنده بر، قسم وسطیسنده ایکی و قسم جنوبیسنده اوچ صرت اوله‌رق متوازیاً ممتد اولور، و صاغ وصوله بك آز وبك قیصه قوللر صالار. اك مرتفع ذروه‌سی قسم شمالیسنده واقع (تولپوس ایسی) طاغی اولوب، ۱٦۹۰ متره ارتفاعی واردر. سائر جهتلردن‌اکثرینك ارتفاعی بو مقدار ایله ۱٥۰۰ متره آره‌سنده‌در. قافقاس سلسله‌سی ایسه قره‌دکیزله بحر خزر آره‌سنده ۱۲۰۰ کیلومتره‌لك مسافه‌ده غرب شمالیدن شرق جنوبی‌یه طوغری ایکی و بعض یرلرده اوچ صرت اوزره ممتد اولوب، اك یوکسك محلی اولان (البرز) طاغنك ذروه‌سی ٥٦۳۰ متره‌ارتفاعنده‌در. یوکسك یرلری سرمدی قارلر و بوزلرله مستور اولان بو سلسله‌نك یالکز شمالی اتکلری و (مانیچ) مجراسنه طوغری اوزانان بعض کوچك قوللری روسیه‌دن معدود اولوب، سلسلهٔ مذکوره‌نك بیوك قول و شعبه‌لری ایسه آسیا قطعه‌سنده ایران وممالك عثمانیه داخلنده ممتد اولور. بناءعلیه قافقاس سلسله‌سی بك‌ده روسیه‌نك طاغلرندن معدود اولمیوب، هرنه‌قدر الیوم ایکی جهتی دخی روسیه دولتنك النده ایسه‌ده، بوسلسله اصل روسیه‌نك وآوروپا قطعه‌سنك اوجهتدن حدودینی آیرر بردیوار حکمنده‌در.

روسیه‌نك داخلنی تشکیل ایدن او واسع اووه‌نك بعض یرلری‌زیاده‌منحط اولوب، بعض‌کوللرو بطاقلقلری حاوی بولنیور. بومنحط جهتلرینك بری واك واسعی فینلانده ایله اوكا قریب محللرده یعنی پترسبورغك شمال شرقی جهتنده واقع اولوب، برچوق بیوك وکوچك کوللری حاویدر. ایکنجیسی آوستریا حدودی قربنده (وولینیه) خطه‌سنده اولوب، برچوق بطاقلقلری شاملدر. اوچنجیسی‌ده بحر خزر سواحلی قربنده اولان وحذای بحردن آشاغی بولنان انحطاط معلومدر.

روسیه‌نك طاغلری نه قدر آز ایسه نهرلری اوقدر چوق اولوب، بك بیوك ایرماقلری و بونلره دوکیلور حسابسز چایلری اولمغله، بونلرك مجرالری عادتا بر آغ تشکیل ایدیور. انهارینك بك آزی اورال سلسله‌سندن وحدودده بولنان سائر طاغلردن کلوب، چوغی مملکتك اورته‌لرنده‌کی آلچق صرتلردن وتپه‌لردن نبعان ایدر. تقسیم میاه خطی بك‌قاریشیق اولوب، مثلا شمال غربی سواحلنه قریب محللرده نبعان ایدن برچوق نهرلر بحر خزره و یا قره دکیزه

دوکلدیکی حالده، دها جنوبی محللردن نبعان ایدن دیکرلری بالطیق دکیزینه و یا بحر منجمد شمالی‌یه منصب اولور. درت دکیزله محاط اولمغله، بالطبع درت مائله‌یه منقسم اولوب، اك واسعی بحر خزر، ایکنجی درجه‌ده قره دکیز، اوچنجی درجه‌ده بحر منجمد شمالی، دردنجی درجه‌ده دخی بالطیق دکیزی مائله‌سیدر. روسیه‌نك و بتون آوروپا قطعه‌سنك اك بیوك نهری (وولغه) ایرماغیدر، که مجراسنك طولی ۳۷۱۳ کیلومتره، حوضه‌سنك وسعتی ۱۴۵۸۹۲۲ مربع کیلومتره، وحد وسطی اوله‌رق ثانیه‌ده دوکدیکی صویك مقداری‌ده ۹۸۹۹ مکعب متره‌در. بو جسیم ایرماق روسیه‌نك شمال غربی جهتنده (تور) ایله (نووغورود) ایالتلری آره‌سنده آنجق ۲۴۹ متره ارتفاعی اولان (والدای) صرتنده واقع برقاچ کولدن نبعانله، جنوب شرقی‌یه، بعده شمال شرقی‌یه، صکره ینه جنوب شرقی‌یه و شرقه طوغری آقه‌رق، و صاغ وصولدن برچوق انهارك صولرینی وازآن جمله صاغدن موسقوه جاینك‌ده دوکلدیکی (اوقه) و (سوره) نهرلرینی آله‌رق - قزان شهرینه واصل اولنجه، بردن بره جنوبه طوغری دونر؛ و برآز آشاغیده صولدن تابعلرینك اك بیوکی اولان و اورال سلسلهٔ جبالنك غربی اتکلرینك صولرینی جامع اولان (قامه) نهرینی دخی آلیر؛ وکاه غربه کاه شرقه میلانله جنوبه طوغری آقوب، اژدرهان اووه‌سنده برچوق قوللره آیریلیر، و شهر مذکورك آلتنده بر بیوك دالیه و برچوق جزایر تشکیل ایدر. بحرخزره منصب اولمق اوزره، روسیه‌نك دیکر ایکی نهری دخی وار ایسه‌ده، ایکیسی‌ده آوروپادن زیاده آسیا قطعه‌سنه منسوبدرلر بونلرك بری اورال سلسلهٔ جبالنك شرق جنوبی اتکلرندن نبعانله، آلچق بر اووه‌نك ایچنده جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، بحر مذکورك ساحل شمالیسنه واصل اولان (اورال) نهریدر، که مجراسی ۲۳۹۶ کیلومتره طولنده وحوضه‌سی ۲۴۹۵۴۸ مربع کیلومتره‌در. حد وسطی اوزره ثانیه‌ده ۵۰ مکعب متره صو دوکر. ایکنجیسی‌ده قافقاس سلسله‌سی شمالی اتکلرندن اینوب، شرق شمالی‌یه طوغری جریانله، بوده بردالیه تشکیل ایده‌رك، بحر مذکورك غربی ساحلنه دوکیلن (ترك) نهریدر، که مجراسی ۶۱۵ کیلومتره طولنده وحوضه‌سی ۵۹۷۰۷ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. بونك جنوبنده داغستانده دخی (صولاق) و (سمور) اسملریله ایکی نهر بحر خزره منصب اولورلر.

روسیه‌نك وولغه‌دن صکره اك بیوك یعنی ایکنجی درجه‌ده نهری قره‌دکیزه دوکیلن (دنیپر) نهریدر، که مجراسی ۲۱۴۶ کیلومتره طولنده وحوضه‌سی روسیه داخلنده ۵۲۳۶۷۶ و آوستریاده‌کی قسمیله برابر ۵۲۶۹۵۶ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. حد وسطی اوزره ثانیه‌ده ۲۸۰۰ مکعب متره صو دوکر. بو دخی (وولغه) نك منبعی قربنده و (والدای) صرتنك آلتنده اوله‌رق (اسمولنسك) ایالتنده واقع برکوچك کولدن نبعانله، ابتدا غرب جنوبی‌یه وبعده جنوبه طوغری آقه‌رق، صاغ و صولدن برچوق انهار وازآن جمله صاغدن برچوق چایلردن متشکل اولان (پریپت) نهرینی، و دها آشاغیده (کیف) شهرنده صولدن (دسنه) یی اخذ ایله، جنوب شرقی‌یه طوغری دونر؛ و (یقاترینوسلاو) شهرینه واصل اولنجه، جنوبه و بعده جنوب غربی‌یه طوغری دونه‌رك، (خرسون) شهرینی بعدالاروا هوجه بکك قارشیسنده واقع طار واوزون برخلیجك ایچنه دوکیلور؛ و بوخلیجده (بوغ) نهریله برلشیر. دنیپردن صکره قره دکیزه تابع روس نهرلرینك اك بیوکی آزاق دکیزینه دوکیلن (دون) نهریدر، که مجراسی ۱۸۵۵ کیلومتره طولنده و حوضه‌سی ۴۳۲۶۰ مربع کیلومتره وسعتنده ایسه‌ده، ثانیه‌ده حد وسطی اوزره دوکدیکی صو ۲۵۰ مکعب متره‌دن زیاده دکلدر. روسیه‌نك ایالات وسطیه‌سندن (توله) ایالتنده نبعانله، جنوب شرقی‌یه، بعده جنوبه وصکره شرقه طوغری آقه‌رق، صولدن (خوپر) و (مدویدیچه) ایله دیکر برطاقم چایلر آلدقدن صکره، غرب جنوبی‌یه طوغری دونه‌رك، صاغدن تابعلرینك اك بیوکی اولان (دونج) نهرینی وصولدن (مانیچ) چاینی اخذایله، آزاق دکیزینك منتهای شمال شرقی کوشه‌سنی تشکیل ایدن کورفزه دوکیلور. آزاق دکیزینه بوندن بشقه شرقدن (یآ) و (قوبان) نهرلری و شمالدن دخی بر ایکی کوچك نهر دوکیلور. طوغریدن طوغری‌یه قره دکیزه دوکیلن روسیه انهارینك بری‌ده (دنیستر) در، که مجراسی ۱۳۸۲ کیلومتره طولنده وحوضه‌سی

۸٦۲ ۷٦ مربع کیلومتره وسعتنده ایسه‌ده ، مجرا‌سنك ۸۹٤ کیلومتره‌لکی و حوضه‌سنك ٤۲ ۷٦۱ مربع کیلومتره‌لکی روسیه‌ده اولوب ، اوست طرفی آوستریا حدودی داخلنده‌در . ثانیه‌ده ٤۱٥ مکعب متره صو دوکر . طونه ایرماغی برآز محلده روسیه حدودینی آیریور ، و رومانیا حدودینی آیران (پروت) نهرینی دخی آلیور .

بحر منجمد شمالی‌یه دوکیلن روسیه انهارینك اك بیوکی (پچوره) اولوب ، بتون روسیه انهارینك دخی وولغه ودنیپردن صکره اوچنجیسیدر . بو نهر عظیم اورال سلسلهٔ جبالی قسم شمالیسنك غربی اتکلرندن اینن صولری جمع ایله ، ابتدا شماله طوغری آقار ، وتابعلرینك اك بیوکی اولان (اوسا) یی آلدقدن صکره ، غربه دونه‌رك ، (ایما) و (چیلما) چایلرینی دخی آلدقدن صکره ، شماله طوغری دونر ؛ وبرچوق کوچك وخالی جزایری حاوی اولان همنامی طار و اوزون برخلیجه دوکیلور . مجراسی ۱٥۸۲ کیلومتره طولنده و حوضه‌سی ۳۲۹ ٥۰۳ مربع کیلومتره وسعتنده‌در . بونك شرق طرفنده آوروپا ایله آسیا آره‌سنده خط حدودی تشکیل ایدن (قاره) نهری بولنوب، همنامی اولان کورفزه دوکیلور . پچوره منصبنك غرب جهتنده (مزن) و (قولوی) نهرلری بحر منجمد شمالینك « شمالی آق دکیز » دینلن بیوك کورفزینك مدخلنده واقع (مزن) کورفزینه منصب اولورلر. مذکور آق دکیزك ایچنه ایسه بوماثله‌نك ایکنجی نهری اولان (دوینه) نهری دوکیلور، که روسیه‌نك تقسیم میاه خطی تشکیل ایدن صرتدن و برطاقم کوللردن نبعان ایدن برچوق چایلردن بالتشکل، شماله طوغری جریانله (آرخانکل) کورفزینه دوکیلور. مجراسنك طولی ۳۷۳ کیلومتره و حوضه‌سی ۹۰٬٤٦٤ مربع کیلومتره‌در . شرقدن کلن (ویچغا) ایله غربدن کیدن (سوخووه) نهرلرندن ترکب ایدوب، پك چوق تابعلری واردر . (دوینه) نك غرب جهتنده (اونغا) نهری برطاقم کوللردن چیقه‌رق، شمالی آق دکیزك همنامی اولان کورفزینه دوکیلور . مذکور دکیزك غربی سواحلندن دخی اوجوارده‌کی حسابسز کوللرك آیاقلری حکمنده اولان برچوق نهرلر دوکیلور. بحر مذکورك

شمالنده واقع (قوله) شبه جزیرهٔ کبیره‌سندن دخی بویله برطاقم نهرلر طوغریدن طوغری‌یه بحر منجمد شمالی‌یه دوکیلوب ، بونلرك اك بیوکی ینه (قوله) اسمیله مسمادر .

بالطیق دکیزینه و بونك کورفزلرینه دوکیلن روسیه انهارینه کلنجه ، بونلرك اك بیوکی (دونه) یاخود (غربی دوینه) ایرماغیدر، که وولغه و دنیپرك منابعی قربنده (والدای) صرتندن نبعانله ، غرب جنوبی‌یه و بعده غرب شمالی‌یه طوغری آقه‌رق ، ۸٥ ٤۸۱ مربع کیلومتره‌لك برحوضه‌نك ایچنده ۱۰۲٤ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (ریغا) کورفزینه دوکیلور . حد وسطی اوزره ثانیه‌ده ٥۰۰ مکعب متره صو دوکر. بونك جنوب جهتنده (نیمن) نهری ۹۰۷ کیلومتره طولنده اولدیغی حالده ، مجراسنك یالکز آشاغیکی ۱۱٤ کیلومتره‌لك محلی ومنصبی پروسیه‌ده واوست طرفی روسیه طوپراغنده‌در . لهستانده آقان نهرلرك جمله‌سی پروسیه‌یه داخل اولوب، بونلرك اك بیوکی اولان (ویستوله) ایرماغنك ایسه منابعی و مجراسنك اوست طرفی آوستریاده وآشاغی طرفیله منصبی پروسیه‌ده اولوب، یالکز قسم وسطیسی یعنی ٤۲٥ کیلومتره‌لکی لهستانده بولنیور . لهستانك دیکر باشلیجه انهاری (اودر) ایرماغنه تابع (وارته) و (ویندااو) لیبانه دوکیلن (ویندااوه) نهرلریدر. (ریغا) کورفزینه مذکور (دونه) دن بشقه (دونه‌موندره) و (پرناوه) اسملریله ایکی کوچك نهر دوکیلور . فینلانده کورفزینه (ناورووه) و (نوا) اسملریله ایکی نهر دوکیلور، که ساحله قریب (پیپوس) و (لادوغه) کوللرینك آیاقلری حکمنده اولوب، مجرالری پك قیصه اولدیغی حالده ، صولری پك چوق و اهمیتلری زیاده‌در . بونلرك ایکنجیسی روسیه دولتنك پایتختی اولان (پترسبورغ) شهری ایچندن کچر. مذکور کوللره دها ایچریده بولنان دیکر کوللردن و بعض بطاقلقلردن برچوق چایلر دوکیلور . فینلانده خطه‌سنك همنامی اولان کورفزه دوکیلور شایان ذکر هیچ بر نهری اولمیوب، (بوتنیه) کورفزینه دوکیلور برچوق انهاری واردر ، که چوغی برطاقم کوللرك آیاقلری اولوب، بونلرك‌ده باشلیجه‌لری : پیهایوکی، سیقایوکی،

اوليا، اوبولوكى، سيمبوكى اونوبوكى نهرلرى واسوج حدودينى آيران (تورنه) ايرماغيدر.

روسيه‌نك كوللرى دخى پك چوق اولوب، كو- للرينك مجموع مساحهٔ سطحيه‌سى ١٠٢٤٥٢ مربع كيلومتره‌در. ٥٣٠٠ دن زياده كوللرى اولوب، بونلردن ٥٤ بنك ١٠٠، ١٥ نك ٥٠٠، ٨ بنك ١٠٠٠ مربع كيلومتره‌دن زياده مساحهٔ سطحيه‌لرى واردر. بو كوللرك همان جمله‌سى روسيه‌نك شمال غربى قسمنده وفينلانده ولاپونيه خطه‌لرنده‌در. هله فينلانده‌نك بعض ايالتلرى قره‌دن زياده صوبى حا- ويدرلر. چوغنى بربرينه ربط ايدن نهرلر و بوغازلر بولنوب، بعضلرى‌ده طار برطاقم برزخلرله آيرلمشدر. روسيه كوللرينك الك بيوكى پترسبورغك شرق شمالى جهتنده واقع ومساحهٔ سطحيه‌سى ١٨١٢١ مربع كيلومتره‌دن عبارت اولان (لادوغه) كولى اولوب، شرق شمالى جهتنده و ايكنجى درجه وسعتده بولنان (اونغا) كوليله و بونك دخى شمالنده واقع (سغ اوزرو) و جنوبنده كائن (بيلو اوزرو) كوللريله و اطرافده‌كى ديكر بعض كوچك كوللرله اختلاطى واردر. (استونيه) ايله (ليوونيه) خطه‌لرينك شرق جهتنده واقع (پيپوس) كولى دخى الك بيوكلرندندر. وولغه مجراسنك آلت طرفلرنده و بحر خزرله قره‌دكيز آره- سنده‌كى آلچق يرلرده دخى بر چوق طوزلى كوچك كوللر واردر.

سواحل وجزايرى. — هرنه‌قدر روسيه حدو- دينك ثلثانى دكيزدن عبارت ايسه‌ده، اراضيسنك وسعت فوق العاده‌سى هرطرفنك دكيزدن استفاده ايتمسنه مانع اولدقدن بشقه، دكيزلرينك اكثرى سنه‌نك قسم اعظمنده منجمد حالنده بولنديغندن، وبعضلرى چوللرله وغيرمتمدن ممالكله محاط اولديغى كبى، بعضلرينك دخى مدخللرى دول سائره اللرنده بولنديغندن، روسيه‌نك تجارت وكرك حرب نقطهٔ نظرنجه آچيق والويريشلى هيچ بردكيزى يوق ديمكدر. بحر منجمد شمالى، اسمندن دخى آكلاشلديغى كبى، سنه‌ده يالكز برقاچ آى بوزدن قورتلورسه‌ده، او- ته‌سى قطب شمالى اولديغندن، تجارت يولى دكلدر. بالطيق دكيزى و على الخصوص باشليجه روسيه سوا- حلنى تشكيل ايدن فينلانده و بوتنيه كورفزلرى دخى

قيشلرى كاملاً منجمد حالنده بولنديغى كبى، بودكيزك مدخلى دانيمارقه ايله اسوج ونوروج آره‌سنده بو- لنوب، روسيه ايچون هروقت آچيق اوله‌ماز. قره دكيز روسيه ايله آناطولى و روم ايلى سواحل عثما- نيه‌سى آره‌سنده خصوصى برطريق تجارت اولوب، بونك دخى قپولرى روسيه‌يه مسدوددر. بحر خزره كلنجه، ذاتاً اكثر سواحلى بطاقلقدن عبارت چوللر و قامشلقلرله محاط بركول حكمنده اولمله برابر، بو دكيز دخى روسيه ايله ايران وتركستان آره‌سنده جزئى برتجارت طريقى اولمقدن بشقه برشيئه يارايه‌ميور. الحاصل، روسيه اساساً قره‌دن عبارت اولوب، دكيزجه اولنه‌جق استفاده‌دن محروم صاييله بيلير.

مع هذا بحر منجمد شمالى ايله بالطيق دكيزى پك كيرنتيلى جيقنتيلى اولوب، درين كورفز وخليجلر تشكيل ايتمكله برابر، بوكورفز وخليجلرك اوجلرنده‌ده سير سفائنه صالح بيوك ايرماقلر منصبلرى بولنيور؛ و بو ايرماقلرك بعضلرى داخلنده بولنان واسع كوللره سوق ايديور. بوحال سنه‌ده سكز اون آى قار و بوز آلتنده بولنان براقليمه تصادف ايتميه ايدى، روسيه‌يى برنجى درجه‌ده ممالك بحريه صره‌سنه قويه بيليردى. بحر منجمد شمالى سواحلى نوروج حدو- دندن باشلايه‌رق روسيه‌نك شمالنده (لاپونيه) تعبير اولنان خطه‌ده (قوله) اسميله غرب شماليدن شرق جنوبى‌يه ممتد جسيم بر شبه جزيره ابراز ايديور، كه بونك سواحلنك قسم غربيسى ايكى اوچ يوز متره مرتفع ودبك ايسه‌ده، كيتدكجه آلچالوب، ينه (قوله) اسميله درين بر خليجى و بر كوله منتهى ايرماغى واردر. مكسيقه كورفزندن كلن معروف (غولف استريم) آقنتيسنك صيجاقلغى مناسبتيله بوساحل نادراً طونار، وكوزل بعض ليمانلرى دخى حاويدر. بوشبه جزيره‌نك شرق وجنوبى ساحلى بر بوغاز تشكيل ايدوب، «شمالى آق دكيز» اسميله داخلى بر دكيزى قپار، كه بو دكيز دخى برى شمال غربى‌يه و ايكيسى جنوب شرقى‌يه متوجه اوچ اوزون كورفزدن عبارتدر. بو دكيزك ليمانلرى چوق اولوب، مذكور كورفزلره منتهى اولان ايرماقلر دخى سيرسفائنه صالح ايسه‌ده، سنه‌نك اكثر موسملرنده كرك دكيز وكرك ايرماقلر منجمد حالنده بولنيور. بودكيزك ايچنده اونغا

کورفزینك مدخلنده (سولو واچکی) اسمیله بر طاقم آطه‌لر واوته‌سنده بریسنده بعض متفرق آطه‌جقلر بولنیور. شمالی آق دکیز بوغازندن چیقلیجه، همنامی اولان ایرماغك منصبنی حاوی اولمق اوزره، (مزن) اسمیله بر کورفز بولنوب، بونك شمال شرقی جهتنده (قانین) اسمیله اوزون بر شبه جزیره شماله طوغری ممتد اولور؛ وبو شبه جزیره‌نك شرق جنوبی جهتنده (چسقایه) اسمیله واسع بر قوی وآچیغنده (قولغویف) اسمیله بیوجك بر جزیره بولنیور. بو جزیره خالی ایسه‌ده، دریلرندن کورك یاپیلان حیواناتیله بالیغی چوق اولدیغندن، آوجیلرله بالیقجیلر طرفندن صیقجه زیارت اولنور. (چسقایه) قویندن صکره ساحل شمال شرقی‌یه طوغری ممتد اولوب، (روسکی) برونه واصل اولنجه، (پچوره) ایرماغنك منصبی اولان درین وبر چوق آطه‌جقلری حاوی بر خلیج تشکیل ایتدکدن صکره، ینه او استقامتده اوزانه‌رق، دیکر بر ایکی قوی دخی بعد التشکیل، (پای‌خوی) اسمیله و اورال سلسله‌سنك بر صوك قولی اولمق اوزره اوزون برشبه جزیره صورتنده غرب شمالی‌یه طوغری اوزانه‌رق، (وایغاج) جزیره‌سنك قارشیسنه قدر ممتد اولور؛ و (یوغور) بوغازینی تشکیل ایدر. وایغاج جزیره‌سی دخی ینه او استقامتده ممتد اولوب، (نووایه زملیا) یعنی «ارض جدید» جزیرهٔ کبیره‌سنك قارشیسنه قدر واصل اولور؛ و (قاره) بوغازینی تشکیل ایدر. یوغور بوغازندن صکره ساحل ینه شرق جنوبی‌یه طوغری ممتد اولوب، (قاره) ایرماغنك منصبنی حاوی اولان (قاره) کورفزی ایچنه کیرر؛ وبعده آسیایه منسوب اولان (یالمال) شبه جزیره‌سنی تشکیل ایتمك اوزره، شماله طوغری دونر؛ وبرهلال رسمنده اوله‌رق غایتله اوزون اولان مذکور (نووایه زملیا) جزیره‌سی بو کورفزك قارشیسنی قپایه‌رق، (قاره) دکیزینی تشکیل ایدر. (وایغاج) جزیره‌سی دخی آوجیلر وبالیقجیلر طرفندن زیارت اولنیور. (نووایه زملیا) جزیرهٔ کبیره‌سنه کلنجه، مساحهٔ سطحیه‌سی ٩١٠٧٠ مربع کیلومترویه بالغ اولان وطار بر بوغازله ایکی‌یه منقسم اولان بو جزیرهٔ کبیره بسبتون قطب شمالی دائره‌سنده اولوب، همان سرمدی قارلر وبوزلرله مستوردر. مع هذا دریلری کورك اعمالنه یارار حیواناتی وجسیم بالیقلری چوقدر. ١٤٠٠ مترویه قدر یوکسك طاغلری اولوب، کمور، آرتوآز، دمیر، باقر، کوکورد وآلتون معدنلرینی دخی حاویدر. مزن کورفزینك شرق طرفنده اولان بو سواحلك جمله‌سی آلچق وبطاقلقلی اولوب، سنه‌نك اکثر موسملرنده دخی قار و بوزلرله مستور اولمغله، کورك حیواناتی آوجیلرینك جولانکاهی اولمقدن بشقه برشیئه یارامیور. بو دکیزلردن سیبریه‌نك شمالندن کچه‌رك بحر محیط معتدله کیتمك اوزره بر طریق بحری آچه بیلمك ایچون روسلرك واقع اولان مساعیلری ثمره‌سز قالوب، بوزلر مانع اولمقده‌در. بحر منجمد شمالیده‌کی روسیه اسکله‌لرینك اك مهم وایشلککی شمالی آق دکیزك همنامی اولان کورفزنده واقع (آرخانکل) اسکله‌سیدر.

بالطیق دکیزینك سواحلی روسیه سواحلنك اك ایلری اولوب، پروسیه حدودندن باشلایان (قورلانده) خطه‌سنك سواحلی دوز و آلچق ایسه‌ده، شماله طوغری ممتد اولدقجه یوکسلیر. بعده (دونه) ایرماغنك منصبنی حاوی اولان (ریغا) کورفزینی تشکیل ایدوب، بو کورفز (رونو) و (کوهنو) اسملریله ایکی طاقم کوچك آطه‌لری حاویدر؛ و آچیقلرنده (اوسل) اسمیله بیوجك بر جزیره ایله بونك شرقنده (موهن) وشمالنده (داکو) و (وورمس) آطه‌لری بولنیور. بعده ساحل شرقه طوغری دونوب، قره‌لرك ایچنه پك درین کیره‌رك، (فینلانده) کورفزینی تشکیل ایدر، که بو کورفز بر چوق قوی ولیمانلری وعلی الخصوص (ناروه) ایرماغنك منصبنی حاوی اولان (ناروه) قوییله پترسبورغك ایچندن کچن (نوا) ایرماغنك منصبنده واقع (قرونستاد) لیمان واسکله‌سنی شاملدر. بو کورفزده حسابسز جزیره‌لر و آطه‌جقلر بولنوب، اك مشهوری پترسبورغك مدافعه‌سنه یارایان استحکامات جسیمه‌یی حاوی اولان (قوتلین) جزیره‌سیدر. کورفزك سواحل شمالیه‌سی ایسه فینلانده خطه‌سنه منسوب اولوب، بو خطه‌نك سائر سواحلی کبی قیالق و درین خلیجلرله اوزون برونلری و قیادن عبارت آطه‌جقلری حاوی اوله‌رق، بو قیالرك چوغی جسیم استحکاماتله تحکیم اولنمشدر. فینلانده کورفزندن

چیقلنجه، ساحل غرب شمالی‌یه و بعده شماله طوغری دونه‌رك ، (بوتنیه) کورفزینك سواحل شرقیه‌سنی تشکیل ایدر . بو کورفزك مدخلنده فینلانده سواحلی نورووج سواحلندن فرقسز اولوب، دیك قیالردن عبارت بردانتله شکلنی ابراز ایتمکله برابر، تا آچیقلرینه وارنجه‌یه قدر اوکنده حسابسز قیالق آطه‌لر وآطه‌جقلر سربلمش برحالده بولنیور، که بونلر سیر سفائن حقنده غایتله مخاطره‌لی اولمقدن بشقه برشیئه یارامیور. بو آطه‌لرك ذکره شایانلری کورفزك مدخلنده واقع (آلاند) طاقیله کورفزك وسطلرنده بولنان (قارکن) جزایری وشمالده (اولیا) منصبنك قارشیسنده واقع (قارلو) جزیره‌سیدر . بالطیق دکیزینك جنوب قسمی سنه‌ده اوچ آی یعنی کانون اولدن مارده قدر، وشمال قسمی دخی آلتی آی منجمد بولنیور. روسیه‌نك بودکیزده‌کی الك ایشلك وتجارتکاه اسکله‌لری: لیبان، ریغا، رول، پترسبورغ و فینلانده‌ده ویبورغ ، هاسینغفورس، وآبو اسکله‌لریدر. وعسکری اسکله‌لری قرونستاد و (اسویبورغ) در .

قره دکیز سواحلنه کلنجه : بودکیزده‌کی روس سواحلنك برقسمی یعنی (کرچ) بوغازندن آناطولی حدودینه قدر اولانی بلاد قافقاسه یعنی آسیا قطعه‌سنه منسوب بولندیغندن، شوراجقده آوروپا قطعه‌سنه وبناءعلیه اصل روسیه‌یه عائد اولان قسم دیکرندن بحث ایده‌جکز ، که بوده ایکی‌یه منقسمدر ؛ بری طوغریدن طوغری‌یه قره‌دکیزده، ودیکری قره‌دکیزه ملحق اولان آزاق دکیزنده بولنانیدر . دکیزلرك ایچنده آطه‌سزلقله مشهور اولان قره دکیزك طرز مطردنی برآز تنوعه اوغرادیر برشی وارایسه، اوده شبهه‌سز قریم شبه جزیره‌سیدر. حد ذاتنده طبیعتك برچوق محسناتنه نائل اولان بو شبه‌جزیره قافقاس سلسلهٔ جبالنك قره دکیزك ایچنده غرب شمالی‌یه طوغری اوزاتدیغی برونه مقابل بر دیکر برون اوزاتمغله وآره‌لرنده طار بر بوغاز تشکیل ایتمکله، قره دکیزك بر بیوك بر پارچه‌سنی آیری بر دکیز صورتنده آیریور، که بوده (آزاق) یاخود (آزوف) دکیزی اسمیله معروفدر . آزاق دکیزی سواحلنك تعریفنی صکره‌یه ترك ایدوب، کرچ بوغازندن اعتباراً روسیه‌نك قره دکیز سواحلنی تعقیب ایتدیکمز حالده، ابتدا قریم شبه جزیره‌سنك سواحلنه راست کلیورز. کرچ بوغازندن غربه طوغری ممتد اولان دوز ساحلده ابتدا کفه قویی واسکله‌سی بولنوب، بعده (یایله) طاغی ساحله متوازیاً ممتد اولمغله ، باغ وباغچه‌لرله مستور برصره کوزل بایرلر ابراز ایدیور . (سیواستپول)ه قدر اوزانان بو کوزل ساحلده شهر مذکوردن بشقه سوداق، یالته وبالقلوه اسکله‌لری بولنیور. سیواستپولدن صکره، ساحل هلال شکلنده غرب شمالی‌یه طوغری ممتد اولوب، (طرخان قوت) برونه واصل اولدقدن صکره شرق شمالی‌یه و بعده غربه طوغری دونه‌رك، «اولو دکیز» تعبیر اولنان برکورفز تشکیل ایدیور، که بونك منتهاسنده واقع (پرقوپ) برزخی اخیراً حفر اولنمغله، اورادن آزاق دکیزیله اختلاط حاصل اولمش، وقریم برجزیره حالنده قالمشدر. مذکور کورفزك غرب جهتنده آز درین اکن کنیش دیکر برکورفز بولنیور، که شرق کنارنده دنیپر ایرماغنك منصبی و غربی کوشه‌سنده هوجه بك اسکله‌سی بولنیور . هوجه بکدن صکره ساحل جنوب غربی‌یه طوغری ممتد اولوب ، (دنیستر) منصبنده آق کرمان اسکله‌سی و دها ایلریده دکیزدن قوم سدلریله آیرلمش بعض طوزلی کوللری ومحله‌لری حاویدر . بو وجهله طونه ساحلنه واصل اولور.

آزاق دکیزی دکیزدن زیاده طوزلی برکول دینلمکه شایان اولوب، الك درین محلی ۱۲ متره‌یی تجاوز ایتمز . دون ایرماغنك و سائر بعض انهارك دکدکلری صو تبخرات واقعه‌دن زیاده اولمغله، کرچ بوغازنده دائمی صورتده شدتلی برآقنتی بولنیور؛ و مذکور ایرماغك ایندیردیکی قوملر بو بوغازك درینلکنی ٤ متره‌یه تنزیل ایتمشدر. ینه بو قوملر آزاق دکیزینك غرب جهتنده «اوق» تعبیر اولنور طار وغایت اوزون برطاقم قره‌لر تشکیل ایتمشدر، که بر ویا ایکی طرفدن قره‌یه مربوط اوله‌رق ساحلك اوکنده ممتد اولورلر. دکیزك منتهای غربنده قریم شبه جزیره‌سیله نفس روسیه آره‌سنده طار بر خلیج غربه طوغری خیلی ممتد اولوب، پرقوب اسکله‌سنه قدر واصل اولیور. بو خلیجك ایچنده برقاچ کوچك آطه دخی بولنوب، بری روسیه‌نك ایچندن کلن بر

دمیر یول خطی قریمه کچیرن کوپری‌یه آیاق یرینی طوتیور. بو وجهله قریم شبه جزیره‌سی بر طرفدن پرقوپ قنالیله روسیه‌دن آیریلیور، وبر طرفدن بو کوپری ایله روسیه‌یه ربط اولنیور. آزاق دکیزنده آلتی قدر اسکله بولنوب، الک ایشلککاری دون ایرماغی منصبنده واقع (روستوف) ایله بونک غرب جهتنده کائن (طانغاروق) اسکله‌لریدر.

بحرخزرک روسیه‌نك النده اولوب آوروپا قطعه‌سنه عائد اولان سواحلی (اورال) ایرماغی منصبندن (باکو) بروننه قدر ممتد اولوب، بحر مذکورك شمال غربی سواحلیله سواحل غربیه سنك قسم اعظمندن عبارتدر. بو ساحلك قسم شمالیسی آلچق، قوملق وسازلق اولوب، ذکره شایان بر حالی وار ایسه، اوده اورال، وولغه وترك ایرماقلرینك وعلی الخصوص وولغه‌نك منصبلرنده تشکیل ایتدکلری دالیه‌لردر، که دکیزك ایچنه اوزانمش بر طاقم آطه‌لر وشبه جزیره‌لردن مرکب اولوب، چامور و قومدن متشکلدرلر؛ وآره‌لرنده دکیز بر طاقم جدوللر آچه‌رق، کنارلری حذای بحردن اون متره قدر یوکسلمشدر. وولغه دالیه‌سنك جهت جنوبیه‌سنده ینه قوملق و سازلق اولمق اوزره حسابسز کوچك آطه‌لر بولنیور. ترك دالیه‌سنك جهت جنوبیه‌سنده ٥٥ کیلومتره اوزونلغنده طار بر شبه جزیره واوجنده (چچن) اسمیله بر آطه بولنیور. دها آچیقده (تولنیو) اسمیله برطاقم کوچك آطه‌لر دخی موجوددر. ترك منصبنك جنوبنده سواحل دکیزه قدر ممتد اولان قافقاس سلسله‌سی اتکلرندن عبارت اولوب، اکثر محللری دیك وصربدر. یالکز (سمور) نهری منصبنك جوارلری منبت وادیلری حاویدر. بو سواحلده الك اهمیتلی اسکله منتهای جنوبده بولنان (باکو) اسکله‌سی اولوب، وولغه دالیه‌سنده بولنان اژدرهانك، نهر مذکور آغزلرینك مسدود اولمسندن طولایی، بحراً استعداد تجاریه‌سی اولمدیغی کبی، ترك نهرینك دالیه‌سنده واقع (قیزلر) قصبه‌سی دخی بو حالده اولوب، (پتروسك) و (دربند) اسکله‌لرینك ایسه لیمانلری یوقدر.

اقلیم وهواسی. — روسیه‌نك الك جنوبی نقطه‌سی ٤٠° عرض شمالیدن یوقاری اولوب، عمومیت اوزره اراضیسی اقالیم شمالیه‌دن معدود اولمغله، بالطبع هواسی صووُقدر. آنجق قیشلری درجات عرضیه‌نك ایجاب ایتدیره‌جکندن چوق زیاده صووُق اولوب، بوده صیجاق آقنتیلرله کسب اعتدال ایده‌جك سواحلك وشدتلی روزکارلره سپر اوله‌جق طاغلرك فقداننده ایلری کلیور. عمومیت اوزره اراضیسی آلچق اولمغله، روسیه‌ده ارتفاعك هوایه مدخل وتأثیری اولمیوب، هواجه برفرق وارایسه، اوده جهت غربیه‌سیله جهت وسطیه و شرقیه‌سی آره‌سنده‌کی فرقدر. روسیه‌نك جهت غربیه‌سی یعنی بالطیق سواحلیله پروسیه و آوستریا حدودینه و بردرجه‌یه‌قدر قره‌دکیز سواحلنك قسم غربیسنه قریب اولان محللری هواجه آوروپای وسطی‌یه تابع اولوب، کرك قیشین برودتلری وکرك یازین حرارتلری معتدل اولور. حال بوکه جبال وسواحلدن اوزاق اولان وسطی وشرق جهتلرنده قیشین برودت پك شدتلی اولدیغی کبی، یازین دخی حرارت زیاده‌در. مثلا ٦٠° ١٠′ عرض شمالیده بولنان فینلانده‌نك مرکزی (هلسینغفورس) ایله بوندن ٤° ٢٤′ دها جنوبده بولنان موسقوه‌نك قیشین درجهٔ برودتلری بردر. قیشین شرق شمالی جهتندن اسن شدتلی و غایتله صووُق روزکارلر وبو روزکارلرله یاغان قار وتیپی روسیه‌نك شرق وشمال شرق جهتلرینی و قسم وسطیسنی ناقابل سکنی برحاله قویه‌رق، چوق دفعه یوز بیکلرجه حیواناتی وبرچوق کاروان وقافله‌لری محو واتلاف ایدر. اقطار شمالیه‌سی اون آی قارله مستور اولوب، یالکز تموز وآغستوس آیلرنده طوپراق کوزیکور. جنوب وغرب جنوبی‌یه طوغری ایلریلندکجه قارلرك مدتی آزالوب، روسیه‌نك الك جنوبی نقطه‌سی اولان باکو اسکله‌سی بیله سنه‌ده درت آی قارله مستور بولنور. انهار وسواحل صولرینك انجمادی دخی بوقاعده‌یه تابعدر. آنجق قیشك برودت فوق‌العاده‌سنی تعقیب ایدن یازك شدت حرارتی روسیه‌نك قسم وسطیسنه اقلیمه غیرموافق برقوهٔ انباتیه قزاندیروب، بوسایه‌ده قره دکیز سواحلندن موسقوه وقزانه قدر اولان جهتی حبوبات و ذخایر ایچون آوروپانك بیوك برمخزنی حکمنه کچمشدر. روسیه‌نك یاغمورلری دخی آزدر؛ چونکه آوروپایه یاغمور یاغدیران بلوطلرك آق دکیزدن ویا بحر محیط

آطلاسیدن کلدکلری معلوم اولوب ، روسیه ایسه بو
دکیزلرك ایکیسندن‌ده اوزاقدر. آق‌دکیز بلوطلری
یالکز قره دکیز سواحلنه قریب محلله واصل اولور.
یازین حرارت شمسدن برفرون حالنه کلن روسیه
اووه‌لری بحر محیط آطلاسی روزکارلرینی جلب ایدیور-
سه‌ده ، بو روزکارلرك حامل بولندقلری رطوبت
روسیه‌نك غرب جهتنده دوکیلوب، اقطار شرقیه‌سنه
پك آزی واصل اوله‌بیلیر . بناءً علیه روسیه‌نك غرب
جهتی یاغمورلرك کثرتنجه دخی مملکت مذکوره‌نك
قسم وسطی وشرقیسندن فرقلیدر .

محصولاتی، نباتات وحیوانات ومنابع ثروتی. —
روسیه‌نك غرب شمالی قسمی علم‌الارض نقطهٔ نظرنجه
اراضیٔ قدیمه‌دن عبارت اولوب، سائر طرفلری وعلی
الخصوص جنوب وشرق جهتی سطحاً اراضیٔ جدیده‌دن
عبارتدر. قارپات سلسله‌سی اتکلرندن اورال سلسله-
سنه قدر اوزانان اووه‌لر اللی آلتمش سانتیمتره
درینلکنده بر نوع قره طوپراقله مستوردر، که بو
طوپراق چوریمش اوتلردن متشکل اولمغله پك منبتدر.
نباتاتجه روسیه مملکتی آلمانیا ایله سیبریه آره‌سنده
بولنوب، برطرفدن سیبریه‌نك و برطرفدن دخی آلما-
نیانك نباتاتنی حاویدر . روسیه نباتات نقطهٔ نظرنجه
درت منطقه‌یه منقسم اولوب، برنجیسی قطب شمالی
دائره‌سی داخلنده بولنان منطقه، ایکنجیسی اورمانلر
منطقه‌سی، اوچنجیسی یوکسك اوتلی چوللر منطقه‌سی،
دردنجیسی آق دکیز سواحلنه مخصوص نباتاتی حاوی
منطقه‌در . بو منطقه‌لرك برنجیسی (توندره) تعبیر او-
لنور چپلاق و صاری‌یه مائل کول رنکنده واسع
و برطاقم بطاقلقلری حاوی اووه‌لردن عبارتدر، که
سنه‌ده یالکز ایکی آی قار و بوزدن خالی قالوب ،
هر نه قدر اوموسمده کونش هفته‌لرجه هیچ باتماز
یاخود پك آز باتوب متمادیاً کوندوز ایسه‌ده ، بوز
وقارلرك اریمسیله یکیدن صولرك طونمسی آره‌سنده
پك آز مدت کچدیکندن ، بومنطقه‌ده آغاج دیکلمکه
شایان هیچ برنبات بیته‌میوب، سکود کبی بیتن بعض
آغاجلر دخی اوفاجق چالی حالنده قاله‌رق، یریوصونلری
ایچنده اکری بوکری برمنظره ابراز ایدر. بومنطقه-
نك الکوزل نباتاتی برطاقم بیوك وپارلاق چیچکلردر.
ایکنجیسی اولان اورمانلر منطقه‌سی فیلانده‌ده ٧٠°
عرض شمالیدن باشلایوب، حدود شمالیه‌سی روسیه
داخلنده برقوس تشکیل ایده‌رك، قطب شمالی دائره-
سنه قدر ایندکدن صکره ، بچوره وادیسنده
٣٠′ ٦٧° واورال سلسله‌سنده ٦٨° عرض شمالی‌یه
قدر چیقار . بو منطقهٔ واسعه‌نك حدود جنوبیه‌سی
ایسه طونه منصبندن باشلایه‌رق، (ژیتومیر)ه قدر
شماله و بعده شرق شمالی‌یه طوغری امتدادله، قور-
سق، تامبوف و پنزه ایالتلرندن کچه‌رك ، وولغه وا-
دیسنده‌کی ساراتووه و اورادن اورال ایرماغی منا-
بعنه واصل اولور . بومنطقهٔ واسعه‌نك قسم شمالیسی
باشلیجه چام آغاجلرینك انواعنی حاوی واسع، مظلم
و دهشت انکیز اورمانلرله مستور اولوب، قسم جنو-
بیسنده ایسه قاین آغاجی ، میشه ، اخلامور وسائر
اشجارك انواعی بولنوب ، اورمانلر دها لطیفدر؛
و برخیلی میوه‌دار آغاجلر بولندیغی کبی ، ابتدا بو-
لاف و چاودار و دها جنوبده آرپه و بغدای دخی
حاصل اولور . اورمانلر منطقه‌سنك جنوبنده واقع
اوتلی چول و یابانی چایرلر منطقه‌سنه کلنجه : بوده
اوچ قسمه منقسم اولوب، قسم شمالیسی سیرك برطاقم
آغاجلری و واسع چالیلقلری حاوی اوله‌رق ، آره-
لرنده چاودار وبولاف تارله‌لرینی حاویدر؛ قسم وسطیسی
یوقاریده تعریف اولنان قره طوپراقدن عبارت
اولوب، واسع بغدای تارله‌لرندن مرکبدر ؛ قسم
جنوبیسی ایسه دنیپر و دون ایرماقلرینك وسائر
انهارك منصبلرینه قریب اولان دوز وبطاقلقلی یرلرینی
حاوی اولوب، دون ایرماغی منصبندن شمال شرقی‌یه
طوغری دونه‌رك، بحر خزرك سواحل غربیه وشما-
لیه‌سنه قدر واصل اولور . بو قسم آدم بویی
یوکسکلکنده اوتلرله مستور اولوب ، قولاغوزسز
ایچنه کیرن غائب اولور؛ و روزکار اسدکجه حاصل
اولان تموجدن آلیشمامش آدم دکیز طوتمش کبی
اولور. بو قسمك بر چوق یرلری قیشین صو آلتنده
قالوب، یازین قامشلرله مستور اولور. هله بحر خزر
جهتنده‌کی قسمی عمومیت اوزره قوملق وسازلق
اولوب، پك خزین بر منظره ابراز ایدر. بومنطقه‌ده
اشجاردن یالکز اریك و یبانی شفتالی ایله بر نوع
کوچك چیتلیك آغاجی یتیشور . دردنجیسی اولان
آق دکیز سواحلی منطقه‌سی قریم شبه جزیره‌سنك

ساحل جنوبیسنده واقع یایله طاغنك اتكلرندن عبارتدر. مذكور طاغ جنوبی بایرلرینی شمال روزكارلرندن محافظه ایتمكله، اوراده بزم روم‌ایلی وآناطولی اشجار ونباتاتی یتیشه بیلیور.

روسیه‌نك باشلیجه منبع ثروتی زراعت اولوب، سنوی بش آلتی میلیون تونیلاته ذخیره اخراج اولنیورسه‌ده، بو مقدار روسیه اراضیسنك وسعتنه كوره لاشی حكمنده‌در. هر نه‌قدر روسیه‌ده ذخیره اخراجی سنه‌دن سنه‌یه آرتمقده ایسه‌ده، اراضینك وسعتیله متناسب صورتده آرتمسنه باشلیجه كوبره فقدانی مانع اولیور؛ چونكه چایر ومرعالری قابل زراعت اراضیسنه نسبةً پك آز اولوب، بناءً علیه حیواناتی دخی او واسع آراضی‌یه كوبره یتیشدیره‌جك مقدارده دكلدر. واقعا چول حالنده واسع چایرلر وارایسه‌ده، بونلردن جمله‌سنك اوتلری حیوان بسلمكه مساعد اولمدقدن بشقه، بوچوللر اراضیٔ مزروعه‌دن چوق اوزاق بولندیغندن، استفاده اولنه‌میور. اصل زراعته الویریشلی اولان قره طوپراق جهتلرنده تارله‌لر بهر اوچ سنه‌ده بركره دینلندیرلدیكی حالده، بره درتدن زیاده محصول ویره‌میور. اورمان و بیانی چایرلرك احراقیله تارله حالنه قونیلان اراضی ایسه آنجق ایكی اوچ سنه محصول ویره‌بیلوب، صكره ترك اولنور. ذاتاً زراعت اسكی طرز واصولده اجرا اولنوب، فنه تطبیق اولنمدیغندن، وواسع اراضی اصحابی دخی طوپراقلرینی پارچه پارچه كویلیلره التزام ایتدیردكلرندن، اراضیجه بركونه اصلاحات اجرا اولنه‌میور.

فینلانده و لهستان داخل اولمدیغی حالده، نفس روسیه‌یی تركیب ایدن ۵۰ ایالتك عموم اراضیسی ٦٥٠ ٥١٧ ٤٤٣ هكتار یعنی یكی دونم اولوب، بونك ٤٣٤ ٢٦٦ ١١٦ دونمی یعنی یوزده ٢٦سی اراضیٔ مزروعه، ٨١٦ ٦٣٨ ٧٠ دونمی یعنی یوزده ١٦یه قریب مقداری چایر ومرعه، ١٠٢ ٨٠٢ ١٧١ دونمی یعنی تقریباً یوزده ٣٩ی اورمان و٢٩٨ ٨١٠ ٨٤ دونمی یعنی یوزده ١٩ی اراضیٔ خالیه‌دن عبارتدر. بو رقملردن آكلاشلدیغی اوزره، روسیه اراضیسنك اك بیوك قسمی اورمانلرله مستور اولوب، مملكت مذكوره اورمانجه پك زنكیندر. اك شمال جهتلرنده چام و آقچه آغاج، دها آشاغیلرده ینه آقچه آغاج، میشه، اخلامور، قره‌آغاج، آقچه قواق وسائر اشجار داخل مملكتده كراسته اعمالنه، عمومیت اوزره بربری اوزرینه موضوع سرنلردن یاپیلان روس اولرینك انشاسنه، سفائن اعمالنه، اودونه، كوره ومرانغوزلغه متعلق معمولاته سائر احتیاجات محلیه‌یه الویردكدن‌صكره، شمالده‌كی آرخانكل اسكله‌سندن و سائر مخرجلردن آوروپایه دخی خیلی مقدار كراسته اخراج اولنور. مع هذا اورمانلردن پك آز قطعیات اجرا اولنوب، یوقاریده دینلدیكی كبی، چوق دفعه اراضی برایكی‌سنه ایشلنمك اوزره، واسع اورمانلر احراق اولنور.

میوه‌دار اشجار ایسه الما وكرازایله زردالی آغاجلرندن وكلیتلی فندق آغاجندن عبارتدر. سائر میوه‌دار اشجار ایله باغلر قریمك قسم جنوبیسیله بسارابیه وسائر جنوب غربی جهتلرینه منحصردر. دون مجراسنك آشاغی طرفنده دخی باغلر بولنوب، برنوع بروشدیریجی شراب اعمال اولنور. وولغه مجراسنك آشاغی طرفلرنده‌كی باغلرده ایسه یالكز سفره‌ده‌یه‌جك قدر اوزوم حاصل اولوب، موسقوه و پترسبورغه نقل اولنور. محصولات زرعیه باشلیجه بغدای، آرپه وچاوداردن عبارت اولوب، جنوب جهتنده برمقدار داری و مصر ایله نخود، بقله و سائره دخی حاصل اولور. كتن وكنویر دخی جنوب و غرب جهتلرنده وبعض انهارك كنارلرنده یتیشیر. بسارابیه وپودولیه كبی جنوب غربی ایالاتندن ممالك عثمانیه توتوننه مشابه توتونلر دخی یتیشدیریلوب، شرق جنوبی جهتنده سامرا ایالتنده ساكن آلمان مهاجرلری‌ده برنوع عادی توتون یتیشدیررلر. سبزه‌یه متعلق محصولاتی پك آز اولوب، یالكز قاوون وقارپوز چوق حاصل اولور. شكر اعمالنه یارایان پنجار دخی روسیه‌نك جنوبی جهتنده وسائر بعض طرفلرنده كلیتله یتیشدیریلیر.

روسیه‌ده حیوانات اهلیه اراضینك وسعتنه كوره پك آز ایسه‌ده، اهالینك مقدارینه نسبت اولنورسه، آوروپانك هربرندن زیاده‌در. اون سنه اول نشر اولنان براستاتستیقه‌كوره، نفس روسیه‌ده اون‌طقوز ملیون قدر آت، یكرمی درت بچق ملیون صیغیر، قرق طقوز بچق ملیونه قریب قیون، بربچق ملیونه قریب كچی، اون بچق ملیونی متجاوز طوموز، یكرمی

آلتی بیك دوه واوچیوز سكز بیك (رن) موجوددر. دوه‌لر روسیه‌نك شرق جنوبی جهتنده، و (رن) دیقلوب‌كیك ایله صیغیر آره‌سنده بولنان حیوان دخی اقطار شمالیه‌ده واورال طاغلرنده بولنیور. بوحیوان شمال چوللرینك دوه‌سی حكمنده اولوب، اورالك اهالیسی بونی قیزاغه قوشارلر، وسود واتی ده یرلر. قیونلردن درت خمسنك یاغیسی قبا ویالكز برخمسنك اینجه و یموشاقدر.

حیوانات وحشیه‌یه گلنجه، اقطار شمالیه‌ده بیاض آیی وشمال تلكیسی ایله سواحلده آیی بالیغی و دكیز اوردكی وایكی نوع ككلیك ایله مورینه و سائر جنسلردن پك چوق بالیق بولنیور. دها آشاغیده اورمانلر منطقه‌سنده بوز آیی، برنوع كیك، تیلكی، كلینجك، طاوشان وكلیتلی قوردلر بولنیور. ایكیوز بیك قدر تخمین اولنان قوردلر سنوی تقریبا آلتمش ملیون فرانق قیمتنده حیوانات اهلیه اتلاف ایدرلر. یبانی طوموزلر یالكز (دوینه) وادیسنده بولنور. بش اون عصر اول روسیه‌ده سوریلرله گزمكده بولنمش اولان یبانی آتلر مرور زمانله اتلاف و یا تأنیس اولنوب، الیوم بولنمدیغی كبی، یبانی صیغیرلر دخی یالكز (غرودنو) ایالتنك (بیلووژ) اورماننده بولنوب، جنسلری منقرض اولمامق ایچون، صیدلری ممنوعیت قویه آلتنه آلنمشدر. سمورك جنسی روسیه‌ده منقرض اولدیغی كبی، صو سموری وقوندوز دخی ندرت اوزره بولنیور؛ و وشاق ایله (لوس) تعبیر اولنان برنوع صیغین كیتدكجه كسب ندرت ایتمكده‌در. قوشلر پك چوق ومتنوع اولوب، یالكز پترسبورغ ایالتنده ۲۰۰ قدر نوعی صایلمشدر. كوللرده و نهرلرده دخی بالیقلرك انواعی بولنیور. اوتلی چوللرده بو محلره مخصوص برنوع تیلكی ایله طاوشان، سنجاب وطاغ صیچانی كلیت اوزره بولنوب، اورمانلرده یاشایان حیوانات وحشیه‌نك دخی بعضلرینه تصادف اولنور. سنجابلر وطاغ صیچانلری بعض‌دفعه مزروعاتی اتلاف ایدرلر. بوجهتده قوشلر آزدر. جنوب جهتنده‌كی نهرلرك دخی بالیقلری چوقدر. قریمك یایله طاغنده بلاد قافقاسیه مخصوص برنوع كیك دخی بولنور.

معادنجه روسیه هرمملكتدن زنكین اولوب، هرنه‌قدر روسیه دولتنك اخراج ایتدیكی معادنك چوغی وعلی‌الخصوص كموش وآلتون معدنلری باشلیجه سیبریه‌ده و آسیا قطعه‌سنده‌كی سائر ممالكنده بولنیورسه‌ده، نفس روسیه‌ده وفینلانده ولهستانده دخی خیلی معدنلر بولنوب، فینلانده‌نك شمالنده آلتون، اورال طاغلرنده (پرم) ایالتنده پلاتین و بونكله قاریشیق آلتون، لادوغه كولنك شمالی ساحلنده كومشله قاریشیق باقیر، فینلانده‌ده واورالده قورشون، قترینبورغ قربنده نیكل، فینلانده‌ده قالای، لهستانده چنقو معدنلری بولنیور. هله دمیر معدنی پك كلیتلی بولنوب، اورال طاغلرنده و موسقوه، ولادمیر، نیغورود، توله وقالوغه ایالتلرنده مختلف تركیباتده دمیر اخراج اولنور. برسنه‌ده ٤١٧ ٣٦٩ طونیلاته دمیر، ٤٨٩ ٢٢٥ طونیلاته چلیك و ٦١٢ ٤٣٦ طونیلاته دوكمه چیقمشدر. (یلیساوتوپول) ایالتنده قوبالت و پتاریتوسلاو ایالتنده جیوه وپرم ایالتنده منغانز معدنلری چیقار. كمور معدنلری دخی روسیه‌ده پك چوق اولوب، شمدیلك درت بش ملیون طونیلاته‌لق اخراج اولنمقده ایسه‌ده، بعض ارباب فنك تخمیننه كوره یالكز (دونج) حوضه‌سی اللی سنه متمادیا بهرسنه ٤١٠ ملیون طونیلاته كمور اخراج ایده‌بیلیر. لهستانده، موسقوه نهرینك حوضه‌سنده، اورال طاغلرنده، كیف ایالتنده وسائر طرفلرده دخی كلیتلی كمور معدنلری بولنیور. قیا طوزیله دكیز ممله‌لرندن و بعض طوزلی كوللردن چیقاریلان طوز دخی كلیتلی اولوب، قره دكیز سواحلنده وسائر اقطار جنوبیه‌ده سنه‌ده برملیوندن زیاده طونیلاته طوز اخراج اولنور. كوكورد وفوسفات معدنلری‌ده لهستانده وسائر بعض طرفلرده چیقاریلیر. قورلانده سواحلیله هلسینغفورس قربنده وقانین شبه‌جزیره‌سی سواحلنده خیلی كهربا چیقدیغی كبی، فینلانده‌ده مرمرك انواعی واورال طاغلرنده زمرد وسائر ذی‌قیمت احجار بولنور. میاه معدنیه روسیه‌ده پك چوق ایسه‌ده، اكثری هنوز استفاده اولنه‌بیله‌جك برحاله قونمامشدر. قافقاس سلسله‌سنك شمالی مائله‌سنده كوكوردلی وچلیكلی خیلی صولر بولنور. باكو جهتنده و قافقاسك سائر طرفلرنده كلیتلی نفط و پترول بولندیغی كبی، لهستانده ویستوله

وادیسنده وشمالده‌کی پچوره حوضه‌سنده دخی خیلی نفط چیقار .

صنایع وتجارت وطرق ومعابری . — هرنه‌قدر، یوقاریده دیدیکمز کبی، روسیه باشلیجه زراعت مملکتی ایسه‌ده، صنایع دخی اهمال اولنمیوب، زراعت ایشلرینه غیرمساعد اولان قیشلرك امتدادی اهالی‌یی اوته‌دن بری بعض صنعتلرله اشتغاله مجبور ایتمکله، روسلر من القدیم کندی احتیاجلرینه کوره بز، شیاق، عبا، سختیان، کورك وقوجق اعمال ایتمکده‌در. کویلرده وفامیلیالر ایچنده ارکك وقادینلر طرفندن اعمال اولنان بوشیلردن بشقه، بیوك پترو زماننده‌ن بری روسیه‌ده پك چوق فابریقه‌لر تأسیس اولنه‌رق، معمولات اجنبیه اوزرینه وضع اولنان آغر کمرك رسملری سایه‌سنده بو فابریقه‌لر سنه‌دن سنه‌یه تکثر وتوسع ایتمکده اولوب، معمولات محلیه چوغالمقده، و معمولات اجنبیه‌یه اولان احتیاج آزالمقده‌در . ۱۸۸۵ سنه‌سنه مخصوص نشر اولنان بر استاتستیقه کوره، روسیه‌ده ۸۵ ۵۶۷ فابریقه موجود اولوب، بونلرده ۶۵۶ ۱۳۶ ۱ عمله ایشلمکده، وسنوی ۳۰۵ ۳ ملیون فرانق یعنی تقریباً ۱۴۴ ملیون عثمانلی لیراسی قیمتنده معمولات وجوده کلمکده‌در . آنجق شوراسی غیرمنکردر، که بوفابریقه‌لرك قسم اعظمی لهستانده اولوب، کمرك رسمندن قورتلق ایچون اورالرده یرلشن آلمان وآوستریالی فابریقاتورلر طرفندن واجنبی سرمایه ایله اداره اولنمقده‌در . روسیه فابریقه‌لری معمولاتنك جنسی کثرت صره‌سیله باشلیجه مواد آتیه‌دن عبارتدر : پاموق ایپلیك و منسوجات، شکر، اسپرتو، جامدن اوفق تفك شیلر، دمیر، یوك ایپلیك و منسوجات و چوخه، توتون، سختیان وتلاتین وسائر دری‌یه متعلق شیلر، باصمه، مختلف ماکینه‌لر وزراعت آلتلری، صابون، موم، کاغد، چناق و دستی کبی طوپراقدن معمول شیلر وسائره، حزارلر دخی پك چوقدر. منسوجات و علی الخصوص پاموقدن معمول اولانلری باشلیجه موسقوه و ولادمیر ایالتلریله قوستروم، یارو سلاو و (تور) جوارلرنده ولهستانك (پیوترقوف) قصبه‌سیله پترسبورغ شهرنده، اییك منسوجات وصیرمه‌لی وقلابدانلی کوزل قماشلر منحصراً موسقوه شهرنده، کاغد وموم ایله ماکینه‌لر باشلیجه پترسبورغده اعمال اولنور. دمیرخانه‌لرله سائر معدن فابریقه‌لری باشلیجه اورال جهتنده (پرم) و (ویاتقه) و (اوفه) جهتلرنده ولهستانك (پیوترقوف) قصبه‌سیله روسیهٔ وسطینك (اورل) و (قالوغه) و (توله) ایالتلرنده بولنوب، (توله) شهرنده کوزل اسلحه وسماور وسائر باقیر وپرنجه متعلق مواد ایله چلنکیرلك معمولاتی چیقار . طوب فابریقه‌لری (پرم) وتفنك فابریقه‌لری (ویاتقه) ایالتنده کثرت اوزره‌در. (نیغورود) ایالتنده واقع (پاولووو) ایله (وورسما) قریه‌لری دخی دمیرخانه‌لریله مشهوردر. چوخه موسقوه، غرودنو، لیوونیه، پترسبورغ، سیمبریسك وسائر طرفلرده اعمال اولنیور ایسه‌ده، اك ایی جنسی لهستانده اعمال اولنانیدر . اسپرتو ومسکرات فابریقه‌لری باشلیجه غرب جهتنده ولهستانله بالطیق دکیزی سواحلنده‌کی ایالاتده بولنیور. توتون فابریقه‌لری پترسبورغ وکیف ایله یقاترینوسلاو شهرلرنده‌در. جامه متعلق مواد فابریقه‌لری باشلیجه شرق جهتنده وولغه وادیسنده وعلی الخصوص (سا-ماره)، ساراتوف و (نیژنی نووغورود) قصبه‌لریله لهستانده و (خرسون) شهرنده‌در. دباغخانه‌لر روسیه‌ده اسکیدن بری چوق اولوب، پترسبورغ، موسقوه و (وارسوویه) شهرلرندن بشقه تور و ولادمیر ایالتلریله قزان، ویاتقه وارزماس قصبه‌لرنده دخی چوقدر. الماستراش جامه متعلق شیلرله کوزل پورسلنلر پترسبورغده یاپیلیر. موسقوه وپترسبورغ وریغا شهرلرنده بیوك شکر فابریقه‌لری وار ایسه‌ده، شکرك چوغی لهستانده وکیف وچرنیغوف ایالتلرنده یاپیلیر. ایالات شرقیه و وسطیه‌ده ایچ یاغی واسپرماچت وجنوب غربی ایالاتنده دخی کهرچله وباروت فابریقه‌لری چوقدر . حزارلرك چوغی اسکله‌لرده واورمانلری چوق اولان ایالات شمالیه وشرقیه‌ده اولوب، پترسبورغده، نووغورودده ولیوونیه‌ده دخی بر چوق بخار حزارلری واردر. ایپ وخلاط باشلیجه پترسبورغده، یاروسلاوده وخرسونده یاپیلیر . وولغه و (نوا) ایرماقلرنده وعلی الخصوص پترسبورغ ونووغورودده پك چوق سفائن اعمال اولنوب، ۱۸۸۶ سنه‌سنده، مجموعی اون اوچ ملیون فرانقه قریب قیمتده اولمق اوزره، ۶۴۴۷ پاکن کمیسی انشا اولنمشدر.

بو فابریقه‌لردن بشقه اهالی اولرنده بر چوق صنعتلر اجرا ایدوب، خیلی معمولات یتیشدیرلر. عمله‌نك كونده‌لكلری پك آز وحاللری پك آجینه‌جق صورتده‌در. روسلرك بر بیوك مشغولیتلری‌ده آوجیلق وبالیقجیلقدر. دریلرندن كورك یاپیلیر حیوانات روسیه‌ده كوندن كونه آزالوب، انقراض بولمقده، وروسلر بوكبی حیواناتی سیبریه‌ده آرلامق مجبوریتنده بولنمقده‌در. مع هذا روسیه‌نك جهات شمالیه‌سنده سنوی بش ملیون فرانقلق كورك چیقیور. بالیق ایسه كرك دكیزلرده وكرك كول ونهرلرده پك چوق بولنوب، سنوی یوز ملیون فرانقلق بالیق صید اولنور. بحر منجمد شمالیده بالیق صیدینه مخصوص ایكی شركت واردر. روسیه‌دن سنوی ١٠ ملیون فرانق قیمتنده خاویار چیقار.

محصولات زرعیه و صناعیه‌نك كثرتیله وسائط اختلاطك یعنی دمیر یوللرك وعلی الخصوص سیرسفائنه صالح انهارك كثرتی روسیه‌ده پك ایشلك بر تجارت داخلیه اجراسنی انتاج ایدیور. ١٨٨٦ سنه‌سی استاتستیقنه كوره، سنهٔ مذكوره ظرفنده آوروپا روسیه‌سی تركیب ایدن ٥٠ ایالتده ٧١ ٨٠٧ تجار بولنوب، ٤٢١ ٦٧٤ ٢٥٠ فرانق قیمتنده تجارت صافیه اجرا اولنمشدر. بوندن بشقه ١٠٥٤ شركت تجاریه دخی وار ایدی. سنهٔ مذكوره‌ده داخلده یعنی نهرلرده وكوللرده وكندی اسكله‌لرنده ایشلیان واپورلر، فینلاندیه داخل اولمدیغی حالده، ١٥٠٧ عددنده اولوب، مجموعی ٨٦ ٤٠٤ بیكیر قوتنده و١٠٣ ٣١٥ طونیلاته استیعابنده ایدی. اك بیوكلری اولان اون نهرده ٦٠ ٧٥٤ سفائن و٧٤ ٦٢٥ سال وسائره ایشلیوب، ٤٨٦ ٠٦٠ ٠٠٦ فرانق قیمتنده اولمق اوزره، ٨ ٩١٥ ٠٩٣ طونیلاته مواد تجاریه نقل ایتمشلردر. بو تجارتك ثقلتجه یوزده ٥٨ ی و قیمتجه یوزده ٧٢ سی وولغه ایرماغنده اجرا اولنمشدر. تجارت خارجیه‌یه كلنجه، روسیه‌نك ممالك اجنبیه ایله اولان مبادلاتی سنوی تقریباً اوچ ملیار فرانق قیمتنده اولوب، بونك ثلثانی اخراجات و بر ثلثی ادخالاتدر. كمرك تعرفه‌لرینك نتیجه‌سی اولان بو نسبت روسیه‌ده صنایع محلیه‌نك ترقیسنی و ثروت مملكتك داخلده قالوب كیتدكجه تزایدینی موجب اولیور. اخراجاتی باشلیجه ذخائر وسائر محصولات ارضیه ایله حیواناتدن ودری وكورك وسائره ایله بعض معمولات صناعیه‌دن، وادخالاتی دخی روسیه‌ده حاصل اولمیان وعلی الخصوص ممالك حاره‌دن كلن انواع ذخائر و مأكولات ایله هنوز روسیه‌ده یاپیله‌میان معمولات صناعیه‌دن و جزئی حیواناتدن عبارتدر. سنهٔ مذكوره ظرفنده روسیه‌نك درت دكیزنده‌كی اسكله‌لره مجموعی ٧ ٦٦٩ ٨٣٧ تونیلاته استیعابنده اولمق اوزره، ١٢ ٦٠٣ سفائن كیرمش، و مجموعی ٧ ٧٠٧ ٠٦٠ تونیلاته استیعابنده اولمق اوزره، ١٢ ٥٤٢ سفائن چیقمشدر. سفائن مذكوره‌دن كیرنلرك یالكز ١٤٨٥ ی و چیقانلرك یالكز ١١٦٦ سی روس بیراغنی حامل اولوب، سائرلرینك قسم اعظمی انكلیز وقصوری اسوج نوروج، آلمان و سائر دولتلره منسوب بولنمشدر. روسیه‌نك ممالك اجنبیه ایله ایتدیكی تجارتك دخی قسم اعظمی انكلتره‌یه عائددر. روسیه‌نك سفائن تجاریه‌سی، مجموعی ٥٧٧ ٣٩٥ طونیلاته استیعابنده اولمق اوزره، ٢٣٧٥ سفائندن عبارت اولوب، بونلرك ٢١٨ ی واپوردر. ١٨٨٨ سنه‌سنده روسیه‌نك كمرك وارداتی ٤٢٧ ٤٨٢ ٠٠٠ فرانغه بالغ اولمشدر. پترسبورغ وموسقوه وسائر شهرلرده تأسیس ایدلمش مختلف بیوك بانقه‌لرك بولنمسی دخی روسیه‌ده تجارتی خیلی تسهیل ایدیور.

روسیه‌نك وسعت اراضیسنه كوره دمیر یوللری چوق دینله‌مزسه‌ده، قره دكیز و بالطیق دكیزینك باشلیجه اسكله‌لری بر خطك و یا بر شعبه‌نك رأسی حكمنده اولوب، كرك بو اسكله‌لردن باشلایان وكرك پروسیه و آوستریا و رومانیه حدودندن كلن خطلر روسیه‌نك غربی و وسطی جهتلرنده تقاطع وتشعب ایده‌رك، اكثر شهرلری و علی الخصوص بیوك ایرماقلر كنارلرنده بولنان تجارتكاهلری بربرلرینه واسكله‌لره ربط ایدیورلر. بو خطلرك بری (وولغه)یی آتلایه‌رق، آسیا حدودنده‌كی (اورنبورغ) شهرینه ودیكر ایكیسی‌ده (وولغه) كنارینه واصل اولدیغی كبی، دیكر بر خط دخی (دون) ایرماغی منصبنده‌كی (روستوف) شهرندن كچه‌رك، قافقاس سلسله‌سنك اتكنده بولنان (ولادیقافقاس) شهرینه وبرشعبه‌سی

ده قره‌دکیزده آبازه ساحلنده واقع (نوووروسیسك) اسکله‌سنه واصل اولور. اورنبورغه منتهی اولان خط چینه و بحر محیط کبیر ساحلنه قدر دردست تمدیددر. روسیه‌نك یالکز شرق شمالی قسمی هنوز دمیر یوللردن محرومدر. آوروپا روسیه‌سنك دمیر یول خطوطنك مجموعی، فینلانده داخل اولمدیغی حالده، ۲٦ ٥٥٤ کیلومتره طولنده اولوب، ۱۸۸۸ ده ۲۷۹۳٤٤۳۱۷ فرانق حاصلات سنویه ویرمشدر. شوسه‌لری دخی مکملدر.

نهرلرك كثرتی و بونلردن چوغنك پك اوزون مسافه‌لرده سیر سفائنه صالح اولمسی روسیه‌نك او واسع ممالکنده طبیعی بر طاقم طرق اختلاط حاصل ایده‌رك، محصولات ارضیه وصناعیه وکراسته وسائره روسیه‌نك تا اورته‌لرندن قره دکیزه، بحر خزره، بالطیق دکیزینه و بحر منجمد شمالی‌یه قولایلقله ایندیریلیر. بیوك ایرماقلرك ینه سیر سفائنه صالح تابعلری اشبو طرق میاهیه‌نك داخل مملکتده تشعبنی تسهیل ایدوب، روسیه‌نك اکثر شهر و قصبه‌لرینی دخی اختلاط ومواردادته بولندیریور. اکر بو نهرلرك چوغی سنه‌نك بر چوق آیلرنده منجمد بولنمیه ایدی، استفاده چوق دها بیوك اوله‌جقدی. اراضینك عوارضی پك آز اولوق مناسبتیله، بو نهرلرك و شمال غربی جهتنده‌کی کوللرك آره‌سنده جدوللر حفری قولای اولوب، بوجدوللر روسیه‌یی احاطه ایدن درت دکیز آره‌لرنده متعدد طرق میاهیه آچه‌بیلیرسه‌ده، شمدیکی حالده روسیه‌ده جدوللر آز اولوب، مجموعی ۷۱۱ کیلومتره طولنده‌در. بونلرك باشلیجه‌لری اولان مارینسقایه، تیخوینسقایه و ویشنه وولوتچقایه جدوللری بالطیق دکیزیله قره‌دکیز آره‌سنده برطریق اختلاط تشکیل ایدیورلر.

اهالیسی، جنسیت و لسان ومذهبلری، معارف وادبیاتی. — آوروپا روسیه‌سنك یعنی نفس روسیه ایله لهستان وفینلاندنك وبلاد قافقاسك سلسلهٔ جبالك شمالنده واقع قسمنك مجموع اهالیسی، ایکی سنه اولکی استاتستیقه کوره، ۹۹ ۱۹۳ ۱۹۱ نفوسدن عبارت اولوب، اناثنك ذکوردن آلتی یدی یوز بیك قدر فضله‌سی واردر. ۱۸۸٦ سنه‌سی استاتستیقنه کوره، روسیه‌ده سنه‌ده ٤ ۷۲٤ ۲۰۸ تولدات و ۳ ۳۸٤ ٥۲۹ وفیات وقوع بولوب، بهر سنه بر بچق ملیوندن زیاده اهالی آرتمقده‌در. وسعت اراضی‌یه نسبةً بهر کیلومتره باشنه تقریباً ۲۰ کشی دوشیورسه‌ده، کثرت نفوس روسیه‌نك هر طرفنده برابر اولمیوب، لهستانده بهر کیلومتره باشنه ۷٤، موسقوه ایالتنده ٦٦، کیفده ٥۹، لیوونیه‌ده ٥۰ نفوس دوشدیکی حالده، پرم ایالتنده کیلومتره باشنده آنجق ۸، اورنبورغده ۷، اولونچده ۳ دن آشاغی، اژدرخانده ۳ بچق کشی دوشیور؛ وآرخانکلده ایسه اوچ کیلومتره‌یه برکشی بیله دوشمیور. اك زیاده کثرت نفوس لهستانده وصنایع وتجارت وزراعت محلی اولان ایالات وسطیه وغربیه‌ده‌در.

روسیه اهالیسی برجنسیته منسوب اولمیوب، اجناس مختلفه‌دن مرکبدر. هر حالده اکثریت روسلرده اولوب، بونلر (بیوك روسلر Grands-Russiens)، (کوچك روسلر Petits Russiens) و (بیاض روسلر Blancs-Russiens) اسملریله اوچ قرمه منقسم و جمعا ۷٥ ملیونه قریب نفوسدن عبارت اولدقلری حالده، اصل مملکتك وسطلرنده ساکن وکنارلرینه قدرده منتشر اولورلر. اقوام سائره‌نك دخی بر بیوك قسمی روسلرله مناسبت جنسیه‌لری ظاهر اولان اسلاو اقوامندن اولوب، ۸ ۳۰۷ ۱۲۲ لهلی ایله ۳ ½ ملیون قدر لت ولیتوآنیادن، ۱۰۰ ۱۲ بلغاردن و ۱۰۰۰۰ چهلیدن عبارتدر. جمعاً ۸۳ بچق ملیون قدری اسلاو اولوب، ۱٦۱٦۰۰۰ آلمان و اسقاندیناو، ۸۳۳۰۰۰ رومان، ۹۹۰۰۰ روم، ۲۱۰۰۰ فرانسز، ٤۱۰۰۰ ارمنی و ۱٥۰۰۰ چنکانه دخی واردر، که جمعا روسیه‌نك اقوام آریانیه‌سی ۸٥ بچق ملیوندن زیاده اولوب، ۳۲۸۱۰۰۰ یهودی و ۹ بچق ملیون قدرده اقوام تورانیه‌یه منسوب اهالی واردر. اقوام تورانیه‌سی قورتلاند ولیوونیه و استونیه ایله فینلانده و لاپونیه‌ده ساکن فینو آ وچود و لاپون اقوامیله اقطار شمالیه‌ده ساکن ساموید وسائره‌دن واورال جبالیله وولغه وادیسنك یوقاری طرفلرنده ساکن موردون و چرمیس و (ووتیاق) قوملرندن که جمعاً ٥ بچق ملیون فینوآدن و قریم شبه جزیره‌سیله شرق جنوبی جهتلرنده یعنی قزان ایالتنده و بحر خزر جهتلرنده ساکن بولنان ٤

مليون قدر تاتار وقيرغيز وقالموق كبي اقوام تركيهٔ مسلمه‌دن عبارتدر. بو وجهله روسلر همان چپه‌چوره اقوام سائره ايله محاط اولوب، روسيه‌نك شمال وشرق شمالي وغرب شمالي جهتلرى فينوآلرله، غرب جهتى آلمانلر، لهليلر وروماﻧﻠﺮله جنوب جهتى روملر، تاتارلر وارمنيلرله، شرق جنوبى جهتى دخى تاتار و قالموق وقيرغيزلرله مسكوندر. اقوام مذكوره‌نك بعضيسى و على الخصوص لهليلرله فينوآلر كندى جنسيتلرينى محافظه ايتمكه نه‌قدر جهد وغيرت ايديورلرسه، روسلر دخى بونلرى روسلشديرمغه اوقدر سعى ايتمكده‌در. روسلرك كنديلرى، يوقاريده ديدلديكى كبي، اوچ شعبه‌يه منقسم اولوب، بينلرنده آز چوق فرق واردر. بونلردن كوچك روسلر، آوستريا ومجارستانده‌كى (روتن) لرله همجنس اولدقلرى حالده، روسيه‌نك غرب جنوبى جهتنده يعنى كيف، چرنيغوف، پولتاوه وخرقوف ايالتلرنده ساكن اولوب، دون وقوبان قازاقلرى دخى بونلردندر. كوچك روسلر ٢٠ مليون قدر نفوسدن عبارتدر. بياض روسلر ٥ مليون قدر نفوسدن عبارت اولوب، ليتوآنيه ايله روسيه‌نك غرب جهتنده يعنى غرودنو، ويلنا، مينسك، ويتبسك، موهيلف و اسمولنسك ايالتلرنده بولنيورلر. روسيه‌نك سائر طرفلرنده‌كى روسلر ايسه بيوك روسلر شعبه‌سنى تشكيل ايدوب، بونلر ٤٦ مليون قدر نفوسدن عبارت اولدقلرى حالده، جمله‌دن زياده قوتلى ونفوذليدرلر. هرنه‌قدر كوچك روسلر اصل اسلاولق ادعاسنده اولوب، كندى لسانلرينى دها فصيح عد ايتمكده، وكرك بونلر كرك لهليلر بيوك روسلرى اسلاولاشمش تاتار وفينوآ افرادندن صايمقده ايسه‌لرده، بيوك روسلر، قوم حاكم اولمق مناسبتيله، كندى لسانلرينى لسان رسمى و ادبى حكمنه قويوب، سائر روسلره دخى قبول ايتديرمشلردر. بيوك روسلرك طمارلرنده پك چوق تاتار و فينوآقانى بولنديغى غير منكر وقفالرينك شكليله سيمالرندن دخى ظاهر ايسه‌ده، اساسلرى ينه اسلاو جنسيتيدر. بونلر اكثريت اوزره قيصه بويلى، كنيش اوموزلى، قيصه وقالين بيونلى، قالين برونلى، كوچك كوزلى، چيقيق يناقلى و ياصى چهره‌لى آدملر اولوب، حسيات وميليات قلبيه‌لرينى كوسترمز، چوق چاليشير وچوق ايچر آدملردر. فينوآلرله اولان اختلاطلرى آثارندن اوله‌رق، ماڤى كوزلى افرادى چوقدر. كوچك روسلر ايسه دها اوزون بويلى، دها اينجه اعضالى، ودها دوزكون چهره‌لى اولوب، عموميت اوزره كوز وصاچلرى سياه ايسه‌ده، بونلرك چهره‌لرنده دخى برنوع صوثوقلق موجوددر. مع‌هذا بونلر دخى اقوام سائره ايله اختلاطدن عارى اولدقلرينى ادعا ايده‌ميوب، برچوق وقت تحت حكملرنده بولندقلرى لهليلرله و تاتارلرله پك چوق قاريشمشلردر. كوچك روسلر هرنه‌قدر دها ذكى و دها حسياتلى آدملر ايسه‌ده، زحمته اوقدر متحمل اولميوب، بيوك روسلر كبي سيبريه‌ده وسائر اقاليم بعيده وبارده‌ده اسكانه مقتدر اوله‌مامشلردر. بياض روسلر ايسه جمله‌دن زياده خالص اسلاو اولدقلرى حالده، جمله‌دن زياده كرى قالوب، طول مدت لهلى زادكانك تحكمى و يهوديلرك مرابحه‌جيلغى آلتنده ازلمش اولمغله، مسكين طور و حالنى قزانمشلردر. بونلر پك قيصه بويلى، كوچك و باصيق برونلى، بياض كوزلى، پك آچيق وسيرك صاچلى آدملر اولوب، هرنه‌قدر حليم ومطيع ايسه‌لرده، دائمى صورتده حاللرندن مأيوس بولنوب، چوغى تسلى‌يى مسكراتده بوليورلر. بو صايديغمز احوال اهالينك آشاغى صنفلرينه مخصوص اولوب، معارف و مدنيتله تزيين ذات ايتمش افراد ايسه حسياتلرينى زياده‌سيله اينجلتوب، اك متمدن اقوام افرادندن فرقلرى يوقدر.

روسلرك لسانى بلغارجه وصربجه ايله برابر اسلاو السنه‌سنك جنوب شرقى شعبه‌لرندن معدود اولوب، اسكيدن ايكى شعبه‌يه منقسم ايدى. روسلر قديماً شمديكى قدر شرقه طوغرى منتشر اولميوب، روسيه‌نك يالكز غرب جهتنده ساكن بولنمش اولدقلرندن، لسانلرى شمالى وجنوبى اوله‌رق ايكى‌يه منقسم ايدى. جنوبيسى شمديكى كوچك روسلرك و شماليسى بياض روسلرك ساكن بولندقلرى يرلرده سويلنيوردى. موسقوه پرنسلكى تشكل ايتدكدن وروسيه‌نك غرب جنوبى قسمى لهليلرك ضبطنه كچدكدن صكره، روس لسانى بيوك روسلرك سويلدكلرى شرقى و كوچك روسلرك سويلدكلرى غربى شعبه‌لرينه منقسم اولوب،

بيوك روسلرك لساننده فينوآ و تاتارلرك شيوه‌سى ظاهر اولمغله، كوچك روسلرك سويلدكلرى لسان دها فصيح، ودها شاعرانه برحالده قاله‌رق، بولساننده برطاقم كوزل شرقيلر وار ايدى. آنجق بو دخى له لساننده يك چوق اصطلاحات وتعبيرات آلمش ايدى. اونجى قرن ميلاديده روسلر خرستيانلغى قبول ايتدكله، (كيريلوس) اسمنده بر پاپاسك روجه ولاتينجه‌يه تقليداً ترتيب ايلديكى حروف مخصوصه ايله اسكى بلغار لسانه ترجمه ايلديكى انجيل و سائر كتب دينيه‌يى بولسانده اوقومغه باشلامشلردى. بناءً عليه اسكى بلغارجه روسلرك لسان مذهبى واديبى حكمنه كچوب، بومناسبتله كندى لسانلرينه‌ده اسكى بلغارجه‌دن برچوق تعبيرات واصطلاحات قاريشمش ايدى. آلتى يدى عصر بياپى روسلرك ادبياتلرى مذهبه متعلق بش اون كتابدن عبارت قالوب، بونلرده روسجه‌دن زياده اسكى بلغارجه لساننده ايدى. يالكز اون ايكنجى قرن ميلاديده پرنس (ايغور) ك سفرلرينى حاكى اوله‌رق برمنظومه يازلمش ايدى. اصل روس ادبياتى بيوك پترونك زمانندن باشلايوب، قرن سابق ميلاديده وقرن حاضرده قانتمير، ترديا قوفسكى، سوماروقوف. لومونوسوف، فون‌ويزين، درياوين، ژوقوفسكى، پوشكين، لرمونتوف، غوغول، غريبويدوف كبى شاعرلر ونهايت توركنف، دوستويفسكى، تولستوى. غونچاروف ونقراسوف كبى حكايه‌نويس اديبلر آوروپا ادبياتنى تقليد ايده‌رك، روسجه لساننه آز زمان ظرفنده مكمل بر ادبيات قزانديرمشلردر. كرك بو آثار ادبيه وكرك علوم وفنون وهرنوع محررات رسميه بيوك روسلر لساننده يازلمغله، بولسان بالطبع كسب تفوق ايدوب، بتون روسلرك لسان ادبى و رسميسى حكمنه كچمش؛ وهر نه قدر (شوچنقو) كبى بعض شاعرلر كوچك روسلر لساننك دها فصيح ودها لطيف اولديغنى ادعا ايله بولسانده يازمش بعض شاعرلر كلمشلرسه‌ده، غلبه ايده‌مه‌مشلردر. علوم وفنونه كلنجه، پترسبورغ وموسقوه وسائر شهرلرده آچلمش اولان دارالفنونلر، مكتبلر وسائر مؤسسات علميه ايله روس حكومتنك تشويقاتى سايه‌سنده روسيه‌ده علوم و فنون وعلى الخصوص حكمت طبيعيه، كيميا، علم الارض، علوم رياضيه، جغرافيا، تاريخ، فن آثار عتيقه و سائر علوم وفنون يك چوق ترقى ايتمش؛ و بو علوم و فنونك هربرنده مهره‌دن عد اولنه‌جق علما و مؤلفين يتيشمش؛ وهله روسيه ممالكنك احوال جغرافيه وتاريخيه‌سيله علم الارضه و سائر فنونه تعلق ايدن احوالنى تحقيق و تحريرده يك بيوك خدمتلر كوسترمشلردر. السنۀ شرقيه وعلى الخصوص تركجه و تاتارجه وسائر السنۀ تورانيه‌نك تحقيقيله دخى روسيه‌ده چوق اشتغال اولنوب، پترسبورغده السنۀ شرقيه‌يه مخصوص مكتب واردر. آنجق روس حكومتى امور سياسيه واخلاقه تعلق ايتميان فنونه مساعد اولوب، سانسور صيق اولديغندن، روسيه‌ده شمدى‌يه قدر افكار ومطالعات بيان ايده‌جك هيچ برحكيم وفيلسوف چيقمامش؛ و موجود محررلرك آثارى صيق برنظر تفتيشدن كچيرلدكدن صكره طبع اولنوب، بعضلرينك آثارينك نشرى قطعياً ممنوعدر.

روسيه‌ده مذهب عمومى و رسمى (اورتودوقس) تعبير ايتدكلرى روم مذهبى اولوب، اهاليتك ٨٠ مليونه قريب مقدارى بومذهبه تابعدر. قتوليكلر ٩ ½ مليون، پروتستانلر ٣ ٣٧٥ ٠٠٠، يهوديلر ٣ ½ مليون، مسلمانلر تقريبا ٣ مليون، ارمنيلر ٦٥ ٠٠٠، بت‌پرستلر دخى ٣٠ ٠٠٠ مقدارنده‌در. اورتودوقسلرك امور مذهبيه‌سى پترسبورغده چارك تحت رياستنده بولنان بر (سينود) يعنى مجلس روحانى طرفندن اداره اولنوب، بتون روسيه دولتى ٦٢ دائرۀ روحانيه‌يه منقسمدر. پترسبورغ وموسقوه وكيف شهرلرنده مقيم رئيس روحانيلر (متره‌پوليت) عنوانتى حائز اولوب، ديكر دائره‌لرك ١٦ سى باش پسقپوسلر و قصورى پسقپوسلر طرفندن اداره اولنور. ٥٨ ٩٩٦ كليسا بولنوب، ٤٧ ٦٨٢ پاپاس طرفندن اداره اولنور. ٤٨٠ اركك مناسترنده ٦٨٩٠ كشيش و ١٩٨ قادين مناسترنده ٦٠٣٧ راهبه بولنيور. اورتودوقس عد اولنان روسلرك ايچنده برچوق مذاهب مخصوصه دخى بولنوب، حكومتك و رؤساء روحانيه‌نك ممانعت و تعقيباتيله برابر، بومذاهبه تابع افراد ١٢ مليوندن آز دكلدر. بونلردن بعضلرى رؤساء روحانيه قبول ايتمز؛ بعضلرى حلقه‌لر تشكيليله رقص ايده‌رك، برنوع ذكرده بو-

لنورلر؛ بعضلری تأهلی حرام عد ایدوب، حتی غیرت مذهبیه‌لرندن آلات تناسلیه‌لرینی قطع ایدنلر دخی واردر . عمومیت اوزره روسلر پك متعصب اولوب، هربرحرکتلرنده یوز دفعه خاچ چیقارمق عادتلریدر. قتولیکلر باشلیجه لهلیلرله لیتوآنیه‌لیلردن وآلمان مهاجرلرندن عبارت اولوب ، پاپادن بسبتون مستقل اوله‌رق، پترسبورغده مؤسس برهیئت طرفندن اداره اولنورلر، که بوهیئت دنیبر اوزرنده‌کی (موهیلف) شهری باش پسقپوسنك تحت اداره‌سنده و روسیه حکومتی طرفندن منصوب برمأمورك تحت تفتیشنده بولنیور . پروتستانلر باشلیجه فینلانده‌لیلرله بالطیق سواحلنده‌کی آلمانلردن وآلمان‌مهاجرلرینك برطاقمندن عبارت‌اولوب، بونلردخی‌پترسبورغده‌داخلیه نظارتنك تحت نظارتنده بولنان بر هیئت مخصوصه طرفندن اداره اولنیور. فینلانده‌ده اوچ پسقپوسلری وسائر طرفلرده مأمورین روحانیه‌لری واردر. مسلمانلرك مرکز ادارهٔ مذهبیه‌لری (اورنبورغ) شهرنده اولوب، شهر مذکورده مقیم بیوك مفتینك تحت اداره‌سنده ٢٠٠٠٠ مفتی وامام وطلبهٔ علوم بولنیور. رسماً روسیه‌ده مذاهب سربست ایسه‌ده، اساساً هر مذهبك آیین مخصوصنه مداخله اولنمیوب ، آنجق اورتودوقس پاپاسلرندن بشقه هیچ بر مذهب اصحابنك کندی مذهبلرینی نشر و تعمیم ایتملرینه مساعده اولنمیه‌رق، بالعکس‌مذاهب سائره تابعلرینك اورتودوقس مذهبنه ادخال اولنمسنه خفی وجلی سعی وغیرت اولنیور . روسیه اهالیسنك بیکده ٩ ی پاپاس، بیکده ١٢ سی زادکان، بیکده ٩٢ سی تجار وصنعتکار، بیکده ٨١٥ ی زراع وعمله صنفلرینه منسوب اولوب، قصوری عسکر وسائره‌در . تعبیر آخرله روسلرك یوزده ٨٦ سی زراعتله، یوزده ١٠ ی صنعتله ویوزده ٤ ی سائر ایشلرله مشغولدر.

معارف روسیه‌ده هنوز پك کری اولوب، یالکز فینلانده اهالیسنك یوزده ٩٦ سی اوقویوب یازمق بیلیورسه‌ده، روسیه‌ده اهالینك یوزده ٧٩ اوقویوب یازمق نعمتندن محرومدر. ینه فینلانده مستثنی اولدیغی حالده، بتون روسیه دولتنده دار الفنونلردن وسائر مکاتب عالیه‌دن بشقه ٤١٤٩٢ مکتب موجود اولوب، بونلره، ٦٤٤٨٤١ ی اناث اولمق اوزره، جمعاً ٢٤٩٣٨٤٨ شاکرد دوام ایدیور . ١٨٧٨ استاتستیقنه کوره، روسیه‌ده ٢٣٥ ذکور و ٣٠٢ اناث مکاتب رشدیهٔ داخلیه‌سی. ٩٨ دار المعلمین، ١٧ تربیهٔ اطفال مکاتبی، ٤٤ صنایع مکتبی، ٨٤ مکاتب عسکریه، ٥٤ امور مذهبیه وعقائد مکتبلری، ٢٤٣٢٩ مکاتب ابتدائیه و ١١٦٩٣ پاپاسلر طرفندن اداره اولنور مکتب واردر . مرکز حکومت اولان شهر وقصبه‌لرك چوغنده زادکان قیزلرینه مخصوص مکتبلر بولنیور. پترسبورغ، موسقوه، کیف، وارسوویه، هلسینغفورس، دورپات، خرقوف، قزان وهوجه پك شهرلرنده بولنان ٨ دار الفنونده ٦٩٧ معلم، ١٤٤٣٢ شاکرد و ٤١١ سامع بولنیور. دارالفنونلردن بشقه ٥ مکاتب عالیهٔ عسکریه، ٤ عقاید، ٢ صنایع، ٢ زراعت، ١ اورمان، ١ معادن و ١ مهندس مکاتب عالیه‌سی موجوددر . پترسبورغده برفنون آقادمیاسی وموسقوه‌ده «جمعیت فنون طبیعیه» عنوانیله برجمعیت فنیه بولندیغی کبی جغرافیا و تاریخه وعلم بشره مخصوص متعدد شعبه‌لری دخی بولنان جمعیات مختلفهٔ علمیه و پترسبورغده بر ملیوندن زیاده کتب متنوعه‌یی حاوی جسیم بر کتبخانه موجوددر . ١٨٩٠ استاتستیقنه کوره، روسیه‌ده ٦٨٦ غزته ورسائل موقوته نشر اولنوب، بونلرك یالکز ٢٢١ ی امور سیاسیه‌دن باحثدر . مطبوعات نظاماتنك پك صیقی اولمسی ویالکز امور سیاسیه‌دن دکل بعض فنوندن بیله بحث اولنمنك ممنوعیتی روسلری نشری مساغ اولان پك مفصل کتب و رسائل علمیه مطالعه‌سنه حصر اوقات ایتمکه مجبور ایلمکده‌در . ١٨٨٨ تاریخنده روسیه‌ده ٢٣١١٣٢٧٢ نسخه اوزرینه ٧٤٢٧ کتاب نشر اولنمشدر . پترسبورغده، موسقوه‌ده، قزانده وباغچه سراینده حروف اسلامیه ایله مطبعه‌لر بولنوب ، قزانده تاتار لساننده بعض کتابلر نشر اولنور .

تقسیمات جغرافیه وملکیه‌سی. — روسیه دولتنك آوروپاده‌کی ممالکی نفس روسیه ایله لهستان ، فینلانده وبلاد قافقاسیه‌دن عبارت اولوب، قافقاس سلسلهٔ جبالنك شمالی اتکارنده واقع وبناءعلیه آوروپادن معدود اولان درت ایالت سلسلهٔ مذکوره‌نك

جنوبنده واقع وبناء علیه آسیادن معدود اولان یرلره برابر (قافقاسیه) عنوانیله و لهستان وفینلانده دخی آیریجه بر هیئت اداره عد اولنیورسه‌ده، یالکز فینلانده بیوك دوقه‌لق عنوانی حائز اولوب، بیوك دوقه‌سی ینه روسیه امپراطوری اولدیغی حالده، کوندن کونه تحدید وازاله اولنمقده اولان بر نوع مختاریت اداره‌یه نائلدر. لهستان وقافقاسیه‌نك ایسه حقیقتده اداره‌جه روسیه‌نك سائر ایالاتندن هیچ بر فرقلری یوقدر. نفس روسیه دخی جغرافیا وجنسیت اهالیجه بیوك روسیه، کوچك روسیه، بیاض روسیه وقره دکیز سواحلنده یکی روسیه اسملریله درده منقسم اولوب، قورلانده، لیوونیه واستونیه خطه‌لری دخی بالطبع ایالاتی نامیله تفریق، و بیاض روسیه (لیتوآنیه) اسم قدیمیله دخی یاد اولنمقده ایسه‌ده، روسیه حکومتی بو کبی تفرقه‌لری قبول ایتمیوب، بتون ممالکنی روسیه نامیله طانیمقده وایالاته تقسیم ایتمکده‌در. اکثر ایالاتی مرکزلرینك اسمیله مسمی اولوب، یالکز بر قاچی خطه‌لرینك اسمیله مسمادر. نفس روسیه ٥۰، لهستان ۱۰، فینلانده ۸، و آوروپاده‌کی قافقاسیه دخی ٤ ایالته منقسم اولمغله، بوراده موضوع بحثمز اولان آوروپا روسیه‌سی جمعاً ۷۲ ایالته منقسم اولوب، بونلرك بری یعنی «دون قزاقلرینك اراضیسی» آیریجه بر نامله وکندینه مخصوص تقسیماتله اداره اولنور. فینلانده ولهستان ایله بلاد قافقاسدن بشقه سیاسیةً ایجابی کورینن دیکر بعض ایالات دخی بر هیئت مجموعه تشکیل ایده‌رك، بر مرکز مشترکلری واردر. کیف، ویلنه وهوجه بك بو قبیلدن مرکزلردر. موسقوه دخی اسماً مرکز عد اولنورسه‌ده، ملحق ایالاتی یوقدر. بوندن ماعدا پترسبورغ، قرونستاد، کرچ وسواستوپول شهرلری «قپودانلق» عنوانیله آیریجه اداره اولنورلر. ایالاتك هر بری ٤ ایله ۱٥ آره‌سنده یعنی بربری اوزرینه ۱۰ قضایه منقسم اولوب، قضالر (ستان) اسمیله ناحیه‌لره، ناحیه‌لر (وولوست) اسمیله دها کوچك دائره‌لره وبونلرده دوائر بلدیه‌یه منقسمدر.

ایالت	مربع کیلومتره	مقدار اهالی
	(نفس روسیه)	
پترسبورغ	٥۳ ۷۳۸	۱ ٦٦۰ ۸٥۹
اولونج	۱٤۸ ۷٦٤	۳٤٤ ۸۷۷
آرخانکل	۸٥۸ ۹۳۰	۳۲۸ ۸۱۹
وولوغده	٤۰٦ ۷۳۳	۱ ۲٤۲ ۷۹۸
نووغورود	۱۲۲ ۳۳۹	۱ ۲۳۱ ٥۳۹
استونیه	۲۰ ۲٤۸	۳۹٥ ۹۷۹
لیوونیه	٤۷ ۰۳۰	۱ ۲۳۹ ۷۲۸
قورلانده	۲۷ ۲۸٦	٦۸۲ ۷۹۲
قوونو	٤۰ ٦٤۱	۱ ٥٥۱ ٦۳٥
ویتپسك	٤٥ ۱٦۷	۱ ۲۹٦ ۲۷۱
پسقوف	٤٤ ۲ ۹	۹۸۷ ٤۱٦
تور	٦٥ ۳۳۱	۱ ۷۳۸ ٥٥۱
یاروسلاول	۳٥ ٦۱۳	۱ ۰۷۱ ٥۱۸
قوستورومه	۸٤ ۱٤۹	۱ ۳٦۱ ۹۱٥
ویاتقه	۱٥۳ ۰٥۸	۲ ۹۲٦ ۷۸۰
پرم	۳۳۲ ٦٦۰	۲ ۷۲۹ ۱٦۲
اوفه	۱۲۲ ۱۸	۱ ۹۷۰ ۰۹۳
اورنبورغ	۱۹۱ ۱۷۹	۱ ۳۱۷ ۱۳٥
ساماره	۱٥۱ ۰٤۷	۲ ٥۲۹ ۸۳۲
قزان	٦۳ ۷۱٦	۲ ۱٦۲ ۳۳۹
سمبیرسك	٤۹ ٤۹٥	۱ ٦۰٦ ٤٦۲
پنزه	۳۸ ۸٤۱	۱ ٥٤۹ ۹٦۹
نیژنی نووغورود	٥۱ ۲۷٤	۱ ٥۳۱ ۹۷۷
ولادمیر	٤۸ ۸٥۷	۱ ٤۱٦ ۷٥۰
ریازان	٤۲ ۹۹	۱ ۸٦۷ ۱۲٦
تامبوف	٦٦ ٥۸۸	۲ ۷۰۹ ۱ ۲
اورل	٤٦ ۷۲۷	۲ ۰٥۰ ۰٦۹
توله	۳۰ ۹٦۰	۱ ٤٦٤ ۱ ۱
موسقوه	۳۳ ۳۰٤	۲ ۲ ٤ ۹۳۰
قالوغه	۳۰ ۹۱۹	۱ ۲۰۹ ۲۲٥
اسمولنسك	٥٦ ۰٤۳	۱ ۳۲۹ ۳۱۳
موهیلف	٤۸ ۰٤۷	۱ ۳۱۹ ۳۲٥
مینسك	۹۱ ٤ ۸	۱ ۷٤۲ ٤۹۲
ویلنو	٤۲ ٥۳۰	۱ ۳۲٦ ٤٥٤
غرودنو	۳۸ ٦٦۹	۱ ۳۷۳ ۳۸٤
وولینیه	۷۱ ۸٥۳	۲ ۳۲۱ ٥۸۳
چرنیغوف	٥۲ ٤۰۲	۲ ۱۸۲ ٦۲۷
پولتاره	٤۹ ۸۹٦	۲ ۷۸۰ ۳۰۲
کیف	٥۰ ۹۹۹	۳ ۰۲٦ ۰۳٦
پودولیه	٤۲ ۰۱۸	۲ ٥۱٦ ٦۱۸
بساربیه	٤٥ ٦۳۲	۱ ٦۱۲ ۱۷٥
خرسون	۷۱ ۲۸٤	۲ ۱۳۷ ۸۳٦
تاوریده	٦۳ ٤٤۷	۱ ۱۱۸ ۳۹۹
یقاترینوسلاو	٦۳ ۳۹٥	۱ ۹ ٥ ٥۳۸
چرقوف	٥٤ ٤۹٥	۲ ۳٤۳ ۸۰۸
قورسق	٤٦ ٤٥٦	۲ ۳٥٤ ۸۰٤
وورونی	٦٥ ۸۹٥	۲ ٦٦۳ ٦۸۳
دون قزاقلری	۱٦٤ ٦۰۷	۱ ٦۸۳ ۳۲۷
ساراتوف	۸٤ ٤۹٤	۲ ۲۱٦ ۳۳۳
ازدرخان	۲۲٦ ٥۳۱	۸۳۰ ۸۱۳

ایالت	مربع كیلومتره	مقدار اهالی
	(قافقاسیه)	
استاوروپول	٦ ۵۹۷	٦۵۷ ۵۵٤
قوبان	۹٤ ۳۷٦	۱ ۲٤۱ ۳٦۳
ترك	٦۹ ٤٦۷	٦۹۲ ٤۹٤
داغستان	۲۹ ۷٦۳	۵۹۲ ۵۲۳
	(لهستان)	
وارسوویه	۱٤ ۵٦۲	۱ ٤٤۳ ۸۲۳
سیلدلیچه	۱٤ ۳۳۵	٦۷۹ ٤۲۲
لوبلین	۱٦ ۸۳۸	۹۸۱ ۲٤٦
كیلچه	۱۰ ۰۹۳	٦۸۸ ۳۱۰
رادوم	۱۲ ۳۵۲	۷۱۱ ۲۵۷
پیوترقوف	۱۲ ۲٤۹	۱ ۱۰٦ ۹۰۰
قالیچ	۱۱ ۳۷۱	۸٤۲ ۷۱۲
پاوق	۱۰ ۸۷۸	۵۹۸ ۱۷۹
لومزا	۱۲ ۰۸۷	٦۱۳ ۲۹۷
سووالكی	۱۲ ۵۵۱	٦٤۲ ۹۷٦
	(فینلانده)	
نیلاند	۱۱ ۸۷۲	۲۳۱ ۷۷۳
وبورغ	٤۳ ۰۵۵	۳۲۵ ۹۷۰
تاواسته	۲۱ ۵۸٤	۲۵۰ ۰۷۱
سنت میشل	۲۲ ۸٤۰	۱۷٦ ۷۸٦
آبوبیونبورغ	۲٤ ۱۷۱	۳۸٦ ۳۵۰
واسه	٤۱ ۷۱۱	٤۰۵ ۷٦۷
قوئوپیو	٤۲ ۷۳۰	۲۸۱ ۳۵۱
اوالیابورغ	۱٦۵ ٦٤۲	۲۳۷ ۸٤۸

شهر وقصبه‌لری . — روسیه‌ده شهر وقصبه‌لر اراضینك وسعتیله واهالینك كثرتیله متناسب اولمیوب، آز مقدارده‌در، واهالینك قسم اعظمی كویلرده سا- كندر . حتی قضا وناحیه مركزی اولمق مناسبتیله قصبه عد اولنان برچوق یرلر دخی حقیقتده كویدن بشقه برشی دكلدر. یكی براستاتستیقه نظراً، روسیه‌نك آوروپا قطعه‌سنده‌كی قسمنده یعنی نفس روسیه ایله لهستان وفینلانده‌ده وقافقاسك قسم شمالیسنده جمعاً ۱ ۳۱۰ شهر و قصبه بولنوب، بونلردن ٤ ی ۰۰۰ ۲۰۰ دن زیاده، ۱۰ ی ۰۰۰ ۱۰۰ ایله ۰۰۰ ۲۰۰ آره‌سنده، ۲٤ ی ۰۰۰ ۵۰ ایله ۰۰۰ ۱۰۰ آره‌سنده، ۲۸ ی ۰۰۰ ۳۵ ایله ۰۰۰ ۵۰ آره‌سنده، ٦٦ سی ۰۰۰ ۲۰ ایله ۰۰۰ ۳۵ آره‌سنده، ۱٦۷ سی ۰۰۰ ۱۰ ایله ۰۰۰ ۲۰ آره‌سنده، ۲۹٤ ی ۰۰۰ ۵ ایله ۰۰۰ ۱۰ آره‌سنده، ۳۷۷ سی ۰۰۰ ۲ ایله ۰۰۰ ۵ آره‌سنده، ۳٤۱ ی دخی ۰۰۰ ۲ دن آشاغی اها- لی‌پی جامعدر. یكرمی‌بیكدن زیاده نفوسی حاوی او- لان شهرلری ومقدار نفوسلری بروجه زیردر :

پترسبورغ	۹۲٤ ۰۰٦	یقاترینوسلاو	٤٦ ۸۷٦
موسقوه	۷۵۳ ٤٦۱	باكو	٤۵ ٦۷۹
وارسوویه	٤۵٤ ۲۹۳	پنزا	٤٤ ۷۳۵
هوجه بك	۲٤۰ ۰۰۰	بندری	٤٤ ٦۸٤
ریغا	۱۷۵ ۳۲۲	نیژرین	٤۳ ۲۳
خارقوف	۱۷۱ ٤۱٦	پولتاوه	٤۲ ۲۱۰
كیف	۱٦۵ ۵٦۱	موهیلف	٤۱ ۸۹۹
قزان	۱۳۹ ۹۱۵	قرمنچوغ	٤۱ ۱۲۵
قاراتوف	۱۲۲ ۸۲۹	آق‌كرمان	٤۱ ۱۷۸
كیشنف	۱۲۰ ۰۷٤	قالوغه	٤۰ ۱۰۲
لوج	۱۱۳ ٤۱۳	لوبلین	۳۹ ۹۰۸
ویلنه	۱۰۳ ۸٤۵	برست لیتوفسق	۳۹ ۹۰۱
اورل	۷۸ ۰۹۱	غرودنو	۳۹ ۸۲٦
بردیچف	۷۷ ۲۲۳	بلیچ	۳۹ ۳۰۲
سامارہ	۷۵ ٤۷۸	تور	۳۹ ۲۸۰
اژدرهان	۷۰ ۵۵٤	سیمبریسك	۳۹ ۰٤۷
دونابورغ	٦۹ ۰۳۳	سیمفروپول	۳٦ ۵۰۳
خرسون	٦۷ ۳٤۹	وولسق	۳٦ ۳۱۵
نیقولایف	٦۷ ۲٤۹	چارپچین	۳۵ ۹۹۷
نیژنی نووغورود	٦٦ ۵۸۵	قامنچ پودولسق	۳۵ ۹۸۷
توله	٦۳ ۹۲۸	ریف	۳۵ ۸۱۰
دون روستوفی	٦۱ ۲۵۱	تامبوف	۳۵ ٦۸۸
یالیساوتغراد	۵۸ ٤۹٦	یاروسلاو	۳٤ ۱۹۹
مینسك	۵۸ ۳۹۹	سامولنسك	۳٤ ۳٤۸
بوبرویسق	۵٦ ٤٤٤	سیواستوپول	۳۳ ۸۰۳
اورنبورغ	۵٦ ۳۷۱	اسماعیل	۳۳ ۰۸٤
وورونج	۵٦ ۱۷۷	باطه	۳۲ ۹۸۳
طغانروغ	۵٦ ۰٤۷	پرم	۳۲ ۹۰۹
ژیتومیر	۵۵ ۸۷۵	نوو چرقاسق	۳۲ ٦٤٦
ویتپسك	۵٤ ٦۷٦	ایوانوو	۳۲ ۵۷۹
رول	۵۱ ۲۲۷	یقاترینبورغ	۳۱ ۹۲۳
بیلوستوق	۵۰ ۷۲٦	دورپات	۳۰ ٦٤۳
قوونو	۵۰ ٤۹۳	ویازنه	۳۰ ۳۲۷
قورسق	٤۹ ٦۵۷	میتاو	۳۰ ۱۹
قرونستاد	٤۸ ۲۷٦		

تنبیه . — روسیه‌نك احوال تاریخیه‌سیله قوهٔ مالیه وعسكریه‌سیچون مادهٔ آتیه‌یه مراجعت بیوریله.

روسیه دولتی { (Empire Russe) آو- روپا دول معظمه‌سندن بری اولوب، آوروپانك نصف شرقیسیله آسیا قطعه- سنك بتون قسم شمالیسنی وآسیای وسطینك نصف غربیسنی شاملدر. خریطه‌یه برنظر آتمغله آكلاشیله- جغی اوزره، ذاتاً برقطعه حكمنده اولان آوروپا وآسیانك، اسوج نوروج شبه جزیره‌سندن بشقه، بتون قسم شمالیسی یعنی بر ثلثندن زیاده‌سی روسیه دولتنی تشكیل ایدوب، بحر منجمد شمالی وبحر محیط

معتدل ایله بالطیق دکیزنده‌کی برقاچ آطه‌دن بشقه ، روسیه دولتنك اراضیسی متصل ویکپاره برقطعهٔ واسعه صورتنی ابراز ایدیور .

حدود و مساحه‌سی . — روسیه دولتی شمالا بحر منجمد شمالی ایله ، شرقاً بحر محیط معتدله ملحق بهرنك ، اوخوچق و جاپون دکیزلریله؛ جنوباً چین حدودیله یعنی چینه تابع مانچوریه، مغولستان وترکستان شرقی ایله، بعده افغانستانله ، کندی حمایه‌سی تحتنده بولنان وروسیه اراضیسی ایچنده برشبه‌جزیره شکلنی آلان بخارا و خیوه خانلقلریله، ایرانله ، بحر خزرله، آناطولیده‌کی ممالك عثمانیه ایله، قره‌دکیزله ونهایت طونه‌نك آشاغی مجراسیله ؛ غرباً دخی رومانیه ، آوستریا و پروسیه ایله بعده بالطیق دکیزیله ونهایت اسوج ونوروجله محاط ومحدوددر . ′٨ °٣٥ ایله ″٨ ′٣٦ °٧٧ عرض شمالی و ″٣١ ′١٧ °١٥ ایله ″٤ ′٤ °١٧٢ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب ، اك جنوبی نقطه‌سی آسیای وسطیده مروك ایچندن‌کچن مرغاب نهرینه تابع کوشك چایی اوزرنده واقع (چهل تخت‌روان) کوپریسی، اك شمالی نقطه‌سی سیبریه‌ده واقع (چلوسکین) برونی، اك غربی نقطه‌سی لهستانده (پیزدری) قصبه‌سنك غربنده ، اك شرقی نقطه‌سی دخی بهرنك بوغازنده‌کی « شرقی برون »در. طونه منصبندن مذکور شرقی برونه‌قدر اولان طول اعظمی تقریباً ٧ ٤٥٠ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی کوللریله وداخلی دکیزلریله برابر ٢٢ ٤٣٠ ٠٠٤ مربع کیلومتره‌در .

تقسیمات طبیعیه وملکیه‌سی . — روسیه دولتی اساساً آسیا وآوروپا ممالکنه منقسم اولوب، آنجق تقسیمات ملکیه‌ده بوایکی قطعه‌یی تفریق ایدن حدوده پك‌ده رعایت اولنمیوب ، قافقاس سلسلهٔ جبالنك آوروپایه عائد اولان شمالی مائله‌سیله آسیایه عائد اولان مائلهٔ جنوبیه‌سی بر هیئت اداره‌یه جمع ایدلمش اولدیغی کبی ، آوروپادن معدود اولان اورنبورغ ایالتی اورال جبالنك شرقنده سیبریه‌نك بر پارچه‌سنی، و آسیادن معدود اولان اورال ایالتی دخی اورال وادیسنك غربنده آوروپا روسیه‌سنك بر پارچه‌سنی شاملدر . هرحالده روسیه دولتی آوروپا قطعه‌سنده نفس روسیه (کوچك و بیوك روسیه ایله بیاض روسیه‌یاخود لیتوآنیه)، لهستان وفینلانده‌ممالکتلرینی آوروپا ایله آسیا آره‌سنده قافقاسیه‌یی، آسیاده دخی سیبریه ایله قیرغیز بلادینی و ترکستانی حاویدر . [بو ممالکتلردن بهرینك اسم مخصوصنه مراجعت بیوریله .]

مادهٔ آنفه‌ده کوسترلدیکی کبی ، نفس روسیه ٥٠ ، لهستان ١٠ وفینلانده ٨ ایالته منقسم اولوب، قافقاسیه دخی سلسلهٔ جبالك ایکی جهتنده ١٠ ایالت ایله بر مستقل قضایی حاویدر . صرف آسیاده‌کی روسیه ممالکی ایسه ولایات نامیله پك واسع وایالاته منقسم بعض دوائر ایله طوغریدن‌طوغری‌یه مرکزدن اداره اولنور بعض ایالاتی حاویدر . اشبو تقسیمات ایله بهرینك مساحهٔ سطحیه‌سی ومقدار اهالیسی جدول آتیده کوستریلیور :

	مربع کیلومتره	مقدار اهالی
نفس روسیه (ایالت ٥٠)	٤ ٨٨٩ ٠٦٢	٨٥ ٢٩٥ ٢٠٠
لهستان (ایالت ١٠)	١٢٧ ٣١٩	٨ ٢٠٨ ١٢٢
فینلانده (ایالت ٨)	٣٧٣ ٦١٢	٢ ٣٠٥ ٩١٦
قافقاسیه (ایالت ١٠)	٤٧٢ ٥٥٤	٧ ٢٨٤ ٥٦٧
سیبریه (ایالت ٨)	١٢ ٥١٨ ٤٨٧	٤ ٣١٣ ٦٨٠
آسیای وسطی (ایالت ١٠)	٣ ٥٠٤ ٩٠٨	٥ ٣٢٧ ٠٩٨
آرال (خوارزم) کولی	٦٧ ٧٦٩	—
بحر خزر	٤٣٨ ٦٨٨	—
آزاق دکیزی	٣٧ ٦٠٥	—
جمعاً روسیه ممالکی	٢٢ ٤٣٠ ٠٠٤	١١٢ ٩٣٤ ٥٩٢

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — روسیه ممالکنك اهالیسی ، بالاده‌کی جدولده کوسترلدیکی اوزره، ١١٢ ٩٣٤ ٥٩٢ نفوسدن عبارت اولوب، اراضیسنك بهر کیلومتره‌سی باشنه ٥ کشی دوشیور، که بوده سیبریه‌نك بوز و قاره‌له مستور توندره‌لریله ترکستانك قسم شمالیسی اولان قرغیز چوللرنده اهالینك پك سیرك اولمسندن ایلری‌کلوب، آسیاده‌کی روس ممالکی آیریجه حساب اولندقده ، سیبریه‌ده بهر اون کیلومتره‌یه ٤، قرغیز بلادنده بهر کیلومتره باشنه ١، ترکستانده دخی بهر کیلومتره‌یه ٣ کشی دوشیور . روسیه دولتی اوقدر بیوك کوسترن و بتون آسیا قطعه‌سنك بر ربعندن زیاده اولان او واسع سیبریه‌نك درت بچق ملیوندن آز اهالیسی اولدیغی دوشونیلورسه، او خالی اراضیٔ واسعه‌نك درجهٔ اهمیتی آکلاشیلیر .

روسیه دولتنك آوروپا قطعه‌سنده اهالیسنك جنسیت ولسان ومذهبلرینی وروس معارف وادبیاتی مادهٔ آنفه‌ده بیان ایتدك . آسیاده‌کی اهالی‌یه‌ کلنجه : هر نه قدر روسلر اوخالی اراضیٔ واسعه‌یه هجرت واسکان ایله اورالرینی روسلشدیرمه‌یه چالیشیورلر ایسه‌ده، هنوز اورالرده روسلر پك اقلیتده‌در . اهالیٔ اصلیه کرك سیبریه‌ده وکرك ترکستانده وقرغیز ممالکنده اقوام ترکیه وتاتاریه‌دن عبارت اولوب، سیبریه‌ده‌کیلر الیوم نیم وحشی وچوغی صرف بالیقله تعیش ومواد مختلفه‌یه وجن وپریلره پرستش ایدر کوچك اقوامدن عبارتدر. اقوام مذکوره‌نك اك کثرتلیسی اولان یاقوت قومی، که سیبریه‌نك شرق شمالی جهتنده وقطب شمالی دائره‌سنك بوزلرنده ساکندر، لسان ترکینك اصل واساسی اولان برلساله متکلمدر . آسیای وسطیده ساکن اولانلری ایسه دین اسلامله متدین اولوب ، جمله‌سی سنیدر . بوجهتك شهر وقصبه‌لرنده تاجیك تعبیر اولنور ایرانیلر دخی بولنیور . قافقاسیه‌ده ایسه اقوام صغیرهٔ مختلفه ساکن بولنوب ، بونلرك دخی قسم اعظمی مسلم اولمق اوزره، چرکس، آبازه، کرجی، لزکی، ترك، تاتار، نوغای، ارمنی وسائر جنسیتلره منسوبدرلر. عمومیت اوزره روسیه ممالکنك اهالیسی جنسیت ومذهبجه تقریباً وجه آتی اوزره‌در :

اسلاو	روس	۷۹۸۰۰۰۰ ۰	۸۵ ۹۲۵ ۰۰
	لهلی	۶۰۰ ۰ ۰	
	دیکر اسلاو اقوامی	۱۲۵۰۰۰۰	
لت	لیتوآن	۱۸۵۰۰۰۰	۳ ۱۷۶ ۰۰۰
	لت ولتون	۱۳۲۶۰۰۰	
آوروپالی	آلمان	۱۳۱٤۰۰۰	۶۰۵ ۰۰۰
	اسقاندیناو	۳۲۸ ۰۰	
	دیکر آوروپالی	۹۶۳۰۰۰	
اقوام ایرانیه	ایرانلی وکرد	۱۳۷۰۰۰	۱ ۱۶۳ ۰۰۰
	ارمنی	۱ ۱۰۰۰۰	
	چنکانه وسائره	۱۶ ۰۰	
اقوام قافقاسیه	چرکس	۳۱۶۰۰۰	۲ ۰۹۱ ۰۰۰
	ابازه	۱٤۵۰۰۰	
	لزکی	۶۵ ۰۰۰	
	چچن	۱۱۷۰۰۰	
	کرجی	۸۳۰۰۰۰	
	اوست	۲۷ ۰۰	
	سوآنت	۶۰۰۰	
اقوام سامیه	یهودی		۳ ۵۰۰ ۰۰۰
فینوآ	اصل فینوآ وقارلیان	۲۱۸۱۰۰۰	۵ ۱۶۸ ۰۰۰
	استون ولیو	۹۵۵۰۰۰	
	سائر غربلی فینوآلر	۱۰۷۰۰۰	
	لاپون وساموید	٤۱۰۰۰	
	وولغه فینوآلری	۱۸۸۱۰۰۰	
اقوام ترکیه	تاتار		۱۰ ۳۰۹ ۰۰۰
	ترکمن		
	قرغیز		
	بشکیر		
	یاقوت		
	وسائر اقوام ترکیه		
اقوام مغولیه	قالموق	٤۶۳۰۰۰	۷۹۳ ۰۰۰
	بوریات	۲۶٤۰۰۰	
	تونه‌وز	۵۳۰۰۰	
	چوجی. قامچادال		
	وسائره	۱۳۰۰۰	
جمعاً روسیه دولتی			۱۱۲ ۹۳٤ ۰۰۰

—

خرستیان	اورتودوقس	۷٤۶۰۰۰۰۰	۹۸ ۶۰۰ ۰۰۰
	قتولیك	۹۵۰۰۰۰۰	
	پروتستان	۳۵۰۰۰۰۰	
	ارمنی	۱۰۰۰۰۰۰	
	مذاهب مختلفهٔ خفیه	۱۰۰۰۰۰۰	
مسلمان			۱۰ ۰۰۰ ۰۰۰
یهودی			۳ ۰۰۰ ۰۰۰
بت‌پرست			۸۰۰ ۰۰۰
			۱۱۲ ۹۰۰ ۰۰۰

یوقاریده ذکر اولنان اقوامدن اکثرینك کندیلرینه مخصوص لسانلری اولوب ، روسیه ممالکنده برچوق السنه سویلنمکده‌در . اك منتشر لسان روسجه اولوب ، ایکنجی درجه‌ده ترکجه یعنی آسیای وسطیده سویلنن جغتای وقریم وقزان جهتلرنده مستعمل تاتار وترکمن لسانی، اوچنجی درجه‌ده فینوآ واستونلرله سائر اقوام تورانیهٔ شمالیه لسانلری وبعده لهجه وآلمانجه ونهایت ارمنیجه واقوام قافقاسیه لسانلریدر . روسیه حکومتی هرنه قدر تبعه‌سنك السنهٔ مختلفه‌سنی اونوتدیروب ، روسجه‌یی تعمیمه چالیشیورسه‌ده ، فینلانده‌ده وبالطیق ایالاتنده‌کی فینوآلرك، آلمانجه‌نك ترقیاتنه برسد اولمق اوزره، لسان وادبیاتلرینی التزام ایتمکده‌در. اهالیٔ اسلامیه‌نك مکتب ومدرسه‌لرند. قرآن کریم وعربی اوله‌رق علوم دینیه تدریس وتعلمنه مانع اولمیورسه‌ده، لسان ملیلری اولان ترکجه‌نك اصلاح وترقیسنه پك‌ده مساعدکارانه بولنمدیغی کبی ، اهالیٔ مذکوره کندیلری‌ده خواب غفلت وجهالتده بولنوب، معارفجه

هیچ بر ترقیده بولنیورلر . ارمنیلر دخی لسان وادبیاتلرینی کوچ حال ایله محافظه ایده بیلیورلر .

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه وعسکریه‌سی .— روسیه دولتی حکومت مستبده اولوب، ارثاً پدردن اکبر اولاده انتقال ایدر ایمپراطورلقله واکثر خاندان ایمپراطوری اعضاسیله هیئت وکلادن وسائر امراء عسکریه ورجال دولتدن مرکب بر مجلس عالی ایله وشورای دولت مقامنده بر سناتو ایله وهیئت وکلا ایله اداره اولنور . واردات ومصارف سنویه‌سی، ١٨٩٠ سنه‌سی بودجه‌سنه‌کوره، ٢٣٩ ٨٦٩ ٩٤٧ روبله‌دن یعنی تقریباً ١٦٥ ملیون عثمانلی ایراسندن عبارتدر . قوهٔ بریه‌سی وقت حضرده ٨٦٨ ٧٩٦ افراد ایله ٣٨٦ ١٥٢ حیواندن و ٣٤٦ بطاریه طوپدن، و وقت سفرده ٣٢٧ ٣٩٢ ٢ افراد ایله ٠٨٧ ٨٣٠ حیواندن و ٣٤٩ بطاریه طوپدن عبارتدر. فینلانده‌دن بشقه روسیه ممالکی ١٣ دائرهٔ عسکریه‌یه منقسم اولوب، اوروپاده‌کی دائره‌لرك بهری ایکیدن درده قدر قول اردوبی جامعدر . بتون روسیه عسکری ٢٠ قول اردویه منقسم اولوب، بهر قول اردو ایکی فرقه پیاده، بر فرقه سواری، ایکی لوا طاغ طوپجیسی و ایکی بطاریه سواری طوپجیدن مرکبدر. بتون روسیه عسکری ٤٨ فرقه پیاده، ١٧ فرقه سواری، ٤٨ لوا طاغ طوپجیسی و ٣١ بطاریه سواری طوپجیسنی جامعدر. عسکرلك مجبوری اولوب، ٢١ یاشندن باشلایه‌رق، آوروپا روسیه‌سنده ٥ سنه‌لك موظف، ١٣ سنه‌لك ردیف و ٥ سنه‌لك مستحفظ که جمعاً ٢٣ سنه‌لك خدمتدن؛ ترکستان ایله سیبریه‌نك آمور ایالتنده و بحریه‌ده ٧ سنه‌لك موظف و ٦ سنه‌لك ردیف که جمعاً ١٣ سنه‌لك خدمتدن؛ ترك وقوبان ایالتلریله ماوراء قافقاسده‌دخی ٣ سنه‌لك موظف و ١٥ سنه‌لك ردیف که جمعاً ١٨ سنه‌لك خدمتدن عبارتدر. ردیف ومستحفظ افرادی سلاح آلتنه آلندقلری وقت ایکی دفعه آلتیشر هفته تعلیم ایچون جلب اولنورلر. قزاقلره کلنجه: بونلر ١٩ یاشلرندن سن عسکری‌یه داخل اولوب، اوچ سنه کویلرنده تعلیم ایتدکدن صکره، بهر صنفك مدتی درت سنه اولمق اوزره، اوچ صنفدن کچه‌رك، بهر صنف سنه‌ده اوچ هفته تعلیم ایچون سلاح آلتنه آلنیر. نهایت (دپو) نامیله بش سنه‌لك خدمتلری دخی واردر، که حرب زماننده عساکر موظفه‌نك اکسیکنی طولدیرمق ایچون جلب اولنورلر . بوندن ماعدا سلاح طاشیمغه مقتدر بتون قزاقلر حرب زماننده ایمپراطورك امریله سلاح آلتنه آلنه‌رق، سوق اولنه‌بیلیر. عساکر بحریه‌نك خدمت عسکریه‌سی یدی سنه‌لك موظف واوچ سنه‌لك ردیف که جمعاً اون سنه‌دن عبارتدر . روسیه سفائن حربیه‌سی بالطیق دکیزنده ٢٢٢، قره دکیزده ١٠٢ ، بحر خزرده ١٥ و سیبریه سواحلنده ٤٠ که جمعاً ٣٧٩ قطعه‌دن عبارت اولوب، افراد بحریه‌سی ٩٦ ٢٧٠ ومختلف صنفلردن امرا وضابطانی ٣٣٣٦ کشی‌یه بالغدر.

احوال تاریخیه‌سی .— الیوم روسیه دینلن ممالك واسعه ازمنهٔ قدیمه‌ده اسکی یونانیلر طرفندن (اسکیت) اسم عمومیسیله یاد اولنان بر طاقم اقوام تاتاریه‌نك مسکن وجولانکاهی اولوب، روسلر ایسه امم آریانیه جمله‌سندن اولان دیکر اسلاو اقوامنك یاننده یعنی قارپات سلسلهٔ جبالنك شرق شمالی جهتنده ولهلیلرله لیتوآنلرك شرق جنوبیسنده یعنی دنیپر مجراسنك غربنده‌اوله‌رق باشلیجه پودولیه و وولینیه خطه‌لرنده ساکن کوچك بر قومدن عبارت ایدیلر. بعض اسکی تاریخلرك روایتنه کوره روسلرك او زمانلرده برطاقمی یعنی جنوبده‌کیلر اووه‌لرده ساکن اولوب ، حلیم ومطیع وزراعتله مشغول ایدیلر؛ برطاقمی یعنی شمالده‌کیلری ایسه اورمانلرده ساکن نیم وحشی وباشلیجه آوله متعیش ایدیلر. خلفای عباسیه‌دن مقتدر بالله طرفندن سفارت مخصوصه ایله او جهته کوندرلمش اولان احمد بن فضلان یازدیغی سیاحتنامه‌ده روسلری پك وحشی بر حالده تعریف ایدوب ، بعض عادات غریبه‌لرینی یازیور. میلاددن بر قاچ قرن صکره اسملری طویلمغه باشلایوب، اووقت اسقاندیناویه‌دن کلن بر طاقم رؤسانك دلالتیله قره دکیزه اینه‌رك، تجارت وقورصانلق ایتمکه باشلامشلردی . بو اسقاندیناو رؤسا آز مدت ظرفنده روسلشوب، کرك بونلر وکرك اصل‌روس رؤسا بو وجهله تجارلق وقورصانلق ایده‌رك، بر نوع سرسریانه عمر سوررلردی . بونلر کیتدکجه کسب قوت و نفوذ ایده‌رك، هر برلری بر پرنس و یا دره بکی اولمش ایسه‌ده ،

یرلری معین ومحدود اولمیوب، بر یری ضبط ایچون بینلرنده لاینقطع غوغالر وقوعبولوردی. بو پرنسلرك الك بیوكلرندن (روریك) اسمنده بری ٨٧٩ تاریخ میلادیسنده وفات ایدوب، وارثی اولان (ایغور) ك وصیسی (اولغ) کیف شهرینی مرکز اتخاذ ایده‌رك، اسمولنسك، لوبچ ونووغوروودی‌دخی ضبط ایتدکدن صکره، قسطنطینیه روم ایمپراطورلرینه قارشی اعلان حرب ایده‌رك، غلبه چالمش؛ وسائر روس قبائلندن برچوغنی رام ایده‌رك، کیف پرنسلکنه عادتا برروس حکومتی رنکنی ویرمش ایدی. مرقوم ایغور ٩١٢ تاریخنده ادارۀ حکومتی الینه آلوب، ٩٤٥ تاریخنه‌دك حکم سورمش؛ وقسطنطینیه روم ایمپراطورلرینه قارشی ایکی سفر ایتدکدن صکره، آغیر ویرکیلرله ازدیکی درولیانلر (یعنی اورمانلرده یاشایان) روسلر طرفندن قتل اولنمش ایدی. بونك قاریسی (اولغه) ممالکنی برقات دها توسیع ایتدکدن صکره، قسطنطینیه‌یه کله‌رك خرستیانلغی قبول ایتمش ایسه‌ده، اوغلی ووارثی (سویاتوسلاف) اجدادینك دیننده ثابت قدم قالمش؛ وروسلرك دیکر بعض قبائلیله وولغه وادیسنده‌کی بلغارلره وبحر خزرك غرب جهتنده بولنان (خزر) قومنه غلبه چالمش؛ و روملرله بالاتفاق، طونه بلغارلرینی دخی مغلوب ایتدکدن صکره، روملره قارشی حرب ایتمش ایسه ده، مغلوب اولوب، مملکتنه عودتنده روسیه‌نك جنوبنده ساکن اقوام ترکیه‌دن (پچنك)لر طرفندن قتل اولنمش ایدی. بونك اوغللری بینلرنده خیلی وقت حرب ومنازعه ایتدکدن صکره، ایچلرندن (ولادمیر) غلبه چالوب، ٩٨٠ دن ١٠١٥ تاریخنه‌دك حکم سورمش؛ وخرستیانلغی قبول ایدوب، تبعه‌سنه‌ده قبول ایتدیرمش؛ واووقتدن روسیه‌ده روم اخلاق و عاداتی حکم سورمکه باشلامشدی. ولادمیرك وفاتنده دخی اوغللری آره‌سنده برچوق منازعه‌لر وقوع بولوب، نهایت (یاروسلاف) دیکرلرینه غلبه چاله‌رق، ١٠١٩ دن ١٠٥٤ تاریخنه‌دك حکم سورمشدر. بونك زماننده روسیه حکومتی شمالده‌کی آق دکیزدن دنیپر نهرینه وطونه منصبنه وقارپات طاغلرندن اورال سلسله‌سنك قسم شمالیسنه قدر ممتد اولوب، یالکز بالطیق دکیزیله قره دکیز وبحر خزر سواحلنه قریب محللر بشقه‌لرینك النده بولنیوردی. یاروسلاف کیف و نوغورود شهرلرینی اعمار وتزیین، وبرطاقم قوانین وضع ایله، علوم وصنایعك ترقیسنه چالشمش؛ وهمشیره سیله اوغللرینك وقیزلرینك ازدواجندن اکثر آوروپا حکمدارانی خاندانلریله کسب قرابت ایده‌رك، آوروپا دولی صره‌سنه کیرمش ایدی. او وقت روس قبائلی آره‌سنده تفرقه‌لر برطرف اولمش ایسه‌ده، بهربیوك ایرماغك وادیسنده ساکن بولنان روسلر کندیلرینه مخصوص برطاقم منافع تجاریه‌یه تابع بولندقلرندن، بو جهتدن یکی بر تفرقه حاصل اولمش؛ وبو سببدن یاروسلاف اولمزدن ممالکنی اوغللری آره‌سنده تقسیم ایتمك مجبوریتنده بولنمش ایدی. آنجق کیف شهری ینه بتون روسیه‌نك پایتختی نامنی محافظه ایده‌رك، ورثه‌نك بیوکی بونده حکم سوره‌رك قانون حکمنه کیرمش ایسه‌ده، بعض پرنسلر بوقانونه تابع اولمیوب، کیف شهرینی ضبط ایچون، بینلرنده لاینقطع محاربه‌لر وقوع بولور؛ وکیف پرنسی وفات ایتدکجه، بومحاربه‌لر تجدد ایدردی. بو وجهله پرنسلر حکم سوردکلری یرلرده دائمی اولمیوب، موقت وسیار برحالده بولنور؛ وبناءً علیه حکم بردرجه‌یه‌قدر مملکتك ایلری کلنلری النده بولنوب، حتی روسیه‌نك شمال غربی جهتنده‌کی حکومتلر آز زمان ظرفنده جمهوریت حالنه کچمشلردی. ١١٥٧ دن ١١٧٤ تاریخنه‌دك کیفده حکومت سورن ولادمیر زماننده پرنسلردن (آندره بوغولویسکی) پرنسلر بیننده‌کی منازعاتدن بالاستفاده، کندی اقامتکاهی اولان وروسیه‌نك شمال شرقی جهتنده بولنان (سوزدال) شهرینه بتون روسیه‌نك پایتختی نامنی ویره‌رك، موسقوه پرنسلرینه بر نمونه اولمش ایدی. موسقوه شهری او وقت دها پك یکی اولوب، ١١٤٧ ده تأسیس اولنمشدی.

چنکیز خانك خروجیله مغوللرك متعدد هجوملرنده روسیه‌نك منتهای غرب شمالیسنده بولنان نوغورودە قدر ایلریلمری وکیف شهرینی بسبتون احراق وتخریب ایتملری روسیه‌نك اداره‌سنه بسبتون بشقه بر حال کسب ایتدرمشدر. مغوللر روس پرنسلرینی ابقا ایتمشلرسه‌ده، چنکیزك ورثه‌سندن دشت قبچاق خاننك فرمانیله نصب اولنملرینی وهر سنه خانه آغیر ویرکیلر ویرملرینی شرط قومشلردی. او وقت پرنسلردن

بعضلری ، مغول خانلرینه یارانمق ایچون ، دیگر پرنسلره قارشی حرکت ایدەرك، بربرلرینی محو ایتمکه چالیشیرلردی . هله موسقوه پرنسلری دائما خانلرك توجهنی قزانمق غائلەسندە بولنوب، برآرەلق محصللك مأموریتنی دخی قزانمش؛ وخانه کیدەجك ویرکیلری تحصیل صرەسندە سائر پرنسلرك اوزرینه برنوع حکم سورمکه باشلامشلردی . نهایت ١٣٢٨ دن ١٣٤١ تاریخ میلادیسنەدك موسقوەدە حکومت سورن (ایوان قالیته) تاتارلره قارشی مخالفتده بولنان (تور) پرنسی علکساندره قارشی سوق عسکرایدەرك، تاتارلره خدمت ایتمکله، بوکا مقابل خانك فرمانیله بتون روسیەنك بیوك پرنسی عنوانتی قزانمش؛ واو وقتدن موسقوه شهری روسیەنك پایتختی اولمش ایدی.

مرقوم ایوان قالیتەدن اعتباراً اون آلتنجی قرن میلادی نهایتنەدك موسقوەدە طقوز پرنس حکم سوروب، ابتدالری تاتارلرك قوت ونفوذیله وبونلرك محصللکنی ایدەرك، سائر روسیه پرنسلکارینی بربربر اورتەدن رفع ایله یرلرینی ضبط ، وکلیتلی ثروت اکتساب ایتمشلردی. دشت قبچاق ملوك چنکیزیەسنك اخلافی اولان قریم خانلرینه تابع اولدقلری حالده، ١٣٨٠ ده استحصال استقلال مقصدیله تاتارلره قارشی کلمشلرسەدە، تاتارلر غلبه چالەرق، موسقوەیی احراق وتخریب ایتمشلردی . ١٤٨٠ ده برایکنجی دفعه کسب استقلال مقصدیله سلاحه صاریلوب، بو دفعه تاتار وموسقوف عسکری بر خیلی وقت قارشی قارشی طوردقدن صکره ، طرفیندن حربه جسارت اولنەمیەرق ، تاتار خانك قریمه وروس پرنسنك موسقوەیه عودتیله، روسلر بوکا بر غالبیت نامی ویرەرك، استقلاللرینی اعلان ایتمشلردی . ذاتاً اوندن اول کلیسالرینی قسطنطینیه روم پطریقندن آیرەرق، موسقوەدە مستقل بر مترەپولید انتخاب ایتمکله ، مذهبجه دخی کسب استقلال ایلمشلردی ؛ بو ایشلری کورن اوچنجی ایوان قسطنطینیه روم ایمپراطورلری اقرباسندن صوفیه پالئولوغ ایله ازدواج ایتمك مناسبتیله کندینه روم ایمپراطورلرینك وارثی نظریله باقەرق، «بتون روسیەلرك پرنسی» عنوانی آلمش ؛ واوغلی دردنجی واسیل (چار) عنوانیله تعنون ایتمشدی . بو آرەدە موسقوه پرنسلرینك دائرۀ حکومتی روسیەنك اکثر جهاتنی احاطه ایتدکدن بشقه، اسوجدن ایغریه واستونیه وقارلیه ضبط اولنەرق ، بالطیق دکیزی ساحلنه چیقلمش اولدیغی کبی، برطرفدن دخی کندی باشلرینه حرکت ایدن برکروه قزاقلر تدریجاً سیبریەنك قسم اعظمنی ضبط ایتمش ؛ وقزان واژدرهان خانلقلری دفعاتله استقلاللرینی استرداد ایتدکدن صکره، نهایت موسقوه پرنسلرینك دائرۀ حکومتنه داخل اولمشلردی .

اون آلتنجی قرن میلادی نهایتنده پرنس فدورك بلا ولد وفاتی وکوچك برادری (دمیتری) نك پرنس فدورك زماننده ادارۀ اموری ید استقلالنه آلمش اولان (بوریس غودونوف) طرفندن اتلافیله مرقوم غودونوفك تختی ضبط ایلمسی وبعده (دوزمه دمیتری) دینمکله معروف برینك ظهوریله، برچوق محاربات داخلیەدن صکره، لهلیلرله جزویتلرك وقزاقلرك امدادیله رأس حکومته کچمسی ، بعده (واسیل شویسکی) اسمنده برینك دوزمه دمیتری‌یی طردله پرنسلکی ضبط ایلمسی، ونهایت بونك دە یرینه بویارلر واسطه‌سیلەدە لهستان پرنسلرندن (ولادیسلاس) جلب ایدیلوب جلوس ایلمسی روسیەداخلندە بیوك قاریشیقلقلره سببیت ویرەرك ، بوقاریشیقلقدن بالاستفاده، لهلیلر روسیەنك شمال غربی جهتنده برقاچ ایالت ضبط ، واسوجلیلر بالطیق ایالاتنی استرداد ایتمشلردی. اووقت (نیژنی نووغورود)لی برقصابله پرنس بویارسکی، روسیەیی بو ورطۀ هلاکدن تخلیص ایچون، اهالی یی تحریك ایدەرك ، ولادیسلاسی ولهلی عسکرینی موسقوەدن اخراجله، دردنجی ایوانك قایننك تورونی (میخائل رومانوف) ی موسقوه تختنه اجلاس ایلمشدی. بوچار لهلیلرله اسوجلیلرك اللرینه کچمش اولان ممالکی کندیلرینه ترك ایتمکه مجبور اولوب، زماننده سیبریەنك بتونی ضبط اولنمش ایسەدە ، بو فتوحات ضایعات واقعه‌یه مقابله ایدەمیوردی . ١٦٤٥ ده جلوس ایدن اوغلی واسیلك زماننده بویارلرك یعنی زادکانك معاملات غیرلایقەسندن بیزار اولان اهالی وقزاقلر اطاعتسزلکه باشلایوب، روسیه هرج ومرج اولمش ایسەدە، نهایت بوقاریشیقلق باصدیریلوب، لهلیلردن دخی خیلی یرلر وازآنجمله کیف شهری استرداد اولنمش؛ وکوچك روسیه ایله بیاض روسیه دخی

موسقوه چارلرینك حكمی آلتنده آلنمش ایدی . بونك زماننده ایلك دفعه اوله‌رق روسیه ایله دولت عثمانیه آره‌سنده محاربه وقوع بولوب، نهایت ١٦٨١ ده باب عالی زاپوروغ قزاقلری اوزرینه‌كی حق حاكمیتدن صرف نظر ایتمكله، مخاصمانه ختام ویرلمشیدی . آلكسیس روسیه‌ده خیلی مكتبلر كشاد ایدوب ، صنایعك ترقیسنه و معادنك اخراجنه سعی ایده‌رك ، بیوك پترونك اصلاحاتنه پیشرو اولمشدی . آلكسیسدن صكره حكومت سورن اوغلی فدور كوشك برحكمدار اولوب، ١٦٨٢ ده بونك وفاتی اوزرینه، آلكسیسك آیری آیری قاریلردن متولد (ایوان) و (پترو) اسمنده ایكی صبی اوغلی رأس حكومته كتوریله‌رك، ایوانك بیوك همشیره‌سی (صوفیه) وصیه تعیین اولنمشدی . بوقادین دولت عثمانیه‌یه قارشی لهلیلرله اتفاق ایدوب، خیلی اقتدار كوسترمش ایسه‌ده، چارینه اولمق هوسنه دوشدیكندن، له وعلیهنده بولنانلر آره‌سنده خیلی منازعات و محاربات داخلیه وقوعندن صكره، نهایت ١٦٨٩ ده (پترو) امور حكومتی یدینه آلمش؛ وبعده تبدیل قیافتله وبرنام مستعارله بتون آوروپایی كزه‌رك، و فابریقه‌لرده عمله‌لك ایده‌رك، اكثر صنایعی تحصیل ایتدكدن صكره، روسیه‌یه عودتله، كندیسنه دینسز نظریله باقانلرك قاریشیقلغنی باصدیردقدن صكره ، ١٦٩٨ ده دولت عثمانیه‌نك آلمانیه، ونديك ولهستانله مخاصماتده بولندیغندن بالاستفاده ، آزاق دكزی جهتنی ضبط ؛ و لهستانله بالاتفاق اسوج قرالی اون ایكنجی شارله اعلان حرب ایتمش ؛ وبونك دولت عثمانیه‌یه التجاسی اوزرینه ، بیوك پترو دولت مشار الیها ایله محاربه‌یه مجبور اولوب، كلیاً مغلوب و اسیر اولمسنه رمق قالمش ایكن، ١٧٠٩ ده پولتاوه محاربه‌سندن غالب چیقمغله، اسوجدن ضبط ایتدیكی بالطیق ایالاتنده تقرر ایدوب ، اوراده تأسیس ایلدیكی پترسبورغ شهرینی پایتخت اتخاذ ایده‌رك ، آوروپایه تقرب ایتمشدی . بیوك پترونك اسوجه قارشی اولان بو موفقیاتنه قارشی دولت عثمانیه ایله واقع محارباتنده مغلوبیتی و ١٧١١ ده عقد اولنان پروت معاهده‌سی كندیسنی آزاق دكزی جهتنی دولت مشارالیهایه ترك واعادیه مجبور ایتمشیدی. ١٧٢٣ ده ایراندن كیلان ومازندران ایله استراباد ایالاتنی و ١٧٢٤ ده شروانی وسیبریه‌نك منتهای شرقنده قامچاتقه شبه جزیره‌سیله قوریل آطه‌لرینی ضبط ایتمش؛ ولهستانك امور داخلیه‌سنه مداخله‌یه باشلامشدی. بیوك پترو روسیه‌ده پك چوق اصلاحات اجرا ایدوب، روسلرك ممانعات تعصبكارانه‌سنه باقمیه‌رق، پك چوق مكتبلر وفابریقه‌لر تأسیس، وجدوللر كشاد ایتمش، ومعدنلری ایشلتمكه باشلامش ایدی . آنجق كندی افكارینه خدمت ایدنلره زادكانلق عنوانیله برابر برچوق اراضی ویره‌رك، اكثر كویلری چفتلك واهالیسنی اصحاب اراضی‌یه اسیر ایتمكله، بر طرفدن زادكانك وبر طرفدن دخی كندی نفسلرینه بیله مالك اولمیان موژیقلرك تكثرینه سبب اولمشدی .

بیوك پتروكیف وموسقوه‌دن صكره پترسبورغی پایتخت اتخاذ ایتمكله، روسیه ایچون بر اوچنجی دور آچمشدی. كندیسندن صكره برنجی پاولونك جلوسنه یعنی ١٧٢٥ دن ١٨٠١ تاریخنه دك كچن مدت ایمپراطورلق وراثتی حقنده برچوق فتنه وفسادلرله مملودر. بو مدت ظرفنده تخته كچن اركك حكمدارلرك چوغی چوجق اولوب ، اك زیاده قادینلر حكم سورمشدر . بونلرك برنجیسی (آنه ایوانوفنه) درت سنه دولت عثمانیه ایله حرب ایدوب، اون بیك عسكر اتلاف ایتدیردیكی حالده ، آنجق دون ایله دنیپر ایرماقلری آره‌سنده جزئی برمقدار اراضی قزانه بیلمشدی. بونك وفاتنده روسیه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی ١٥٩٩٤١١٠ مربع كیلومتره واهالیسی ١٦ ملیون ایدی. دیكر چارینه الیزابته ١٧٤٣ ده اسوجه غلبه ایدوب ، فینلانده‌یی ضبط و پروسیه‌یی مغلوب ایده‌رك ، موسقوه دار الفنونی وصنایع نفیسه آقادمیاسنی دخی تأسیس ایتمشدی . بونك وفاتنده روسیه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی ١٦١٩٧٣٣٥ مربع كیلومتره‌یه واهالیسی ١٩ ملیونه بالغ اولمشدی. ایكنجی قاترینه‌كه بیوك قاترینه دینمكله معروفه‌در ، ١٧٦٢ دن ١٧٩٦ یه قدر حكومت سوروب، داخلاً برچوق اصلاحات اجرا، و اصول اداره‌یی تنظیم ایتدیكی كبی ، دولت عثمانیه واسوجله ایتدیكی محاربه‌لرده دخی قزانوب، قینارجه ویاش معاهده‌لریله قین برونی ، كرچی و دنیپر ایله

بوغ مجرالری آره‌لرنده‌کی یرلری ضبط ایده‌رك، «یکی روسیه» عنوانیله بر بیوك ایالت تشکیل ایتمش؛ وپروسیه وآوستریا ایله بالاتفاق، لهستانك ایلك مقاسمه‌سنده بولنمشدی. وولتر و سائر آوروپا حکماسیله مناسبت ومخابره‌ده بولنوب، معارفك قدرنی بیلمکله، بر چوق مکتبلر آچمش ایسه‌ده، بو دخی بیوك پترو کبی بتون کویلیلری اسارت آلتنه صوقمش اولدیغندن، زماننده برایکی بیوك قاریشقلق وقوعبولوب، بونلری ده جبر وشدتله باصدیرمشدی. وفاتنده روسیه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۶۸۱۸۷۵۰ مربع کیلومترویه واهالیسی ۳۶ ملیونه بالغ اولمشدی. بونك وارثی برنجی پاولو ابتدا فرانسه‌یه قارشی دولت عثمانیه و انکلتره وآوستریا ایله بالاتفاق، ایتالیاده فرانسزلرله محاربه ایتمش؛ و متفقلری طرفندن یالکز براقلمغله، ۱۸۰۱ ده، هندستانی ضبط ایتمك اوزره، بوناپارتله اتفاق ایتمش ایسه‌ده، تعاقب ایدن وفاتی بو نیتك اجراسنه مانع اولمشدر.

قرن حاضر میلادینك برنجی سنه‌سی جلوس ایدن برنجی آلکساندرك مدتی بوناپارتك آوروپایی تارمار ایتدیکی بر زمانه تصادف ایدوب، فرانسزلرك موسقوه‌یه قدر ایلرولیسی و بو شهرك احراق وبعده روسیه‌نك فرانسه‌یه قارشی انکلتره وآوستریا وپروسیه ایله اتفاق ایتمسی بو مدتك اك بیوك وقوعاتندندر. بو امپراطور زماننده اسوجله قیصه بر محاربه وقوعبولوب، فینلانده‌نك قسم اعظمی ضبط اولندیغی کبی، دولت عثمانیه‌دن دخی بکرش معاهده‌سیله بسارابیه، وایران وقافقاسیه‌دن دخی بعض یرلر ضبط اولنه‌رق، روسیه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۸۶۹۲۹۰۵ مربع کیلومترویه واهالیسی ٤٥ ملیونه بالغ اولمشدی. وفاتنده یعنی ۱۸۲۵ ده ایکنجی برادری (نیقوله) جلوس ایدر ایتمز، بیوك برقاریشقلق ظهور ایدوب، نیقوله بونی جبر وشدتله اطفا ایتمش؛ ومدت عمرنده جبر وشدت ابرازندن وازکچمیوب، حتی خارجده بیله بوپولتیقه‌سنه خدمتله، ۱۸٤۹ ده مجارلرك قاریشقلغنی باصدیرمشیدی. دول سائره ایله ایتدیکی محاربالرندن قزانوب، ایراندن اریوان ونخجوانی وقافقاسیه‌ده خیلی یرلر ضبط ایتدیکی کبی، لهستانك قاریشقلغنی دخی باصدیروب، بر پارچه‌سنی ده استیلا ایتمش؛ وادرنه معاهده‌سیله طونه منصبنده‌کی بعض آطه‌لری وآناطولیده برمقدار یر آلمش ایدی. آنجق ۱۸۵۵ ده مشهور قریم محاربه‌سنده دول متفقه طرفندن مغلوب اولوب، قهرندن بو محاربه اثناسنده وفات ایتمشدر. بونك وفاتنده روسیه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۰۶۶۷۵۷۰ مربع کیلومترویه واهالیسی ۷۰ ملیونه بالغ اولمشدی. خلفی اولان ایکنجی آلکساندر پارس معاهده‌سنی بعد الامضا اصلاحات داخلیه‌یه حصر مساعی ایدوب، عادل و حلیم و خیرخواه بر حکمدار اولمغله، کویلیلری حریت شخصیه‌لرینه مالك ایتمکله برابر، کندیلرینه ایشلیه‌جك اراضی دخی ویرمش؛ وبرچوق اصلاحات و تأسیسات خیریه‌یه موفق اولوب، آوروپاجه صلح و مسالمتی محافظه ایتمکله برابر، آسیای وسطیده بر چوق ضبط ممالك ایده‌رك، روسیه الکاسنی سمرقند وخوقنده قدر توسیع ایتمش؛ و خیوه خانیله خیلی وقت اوغراشمش ایدی. آنجق اواخر حکومتنده، آلمانیا وآوستریا ایله ایتدیکی اتفاقك نتیجه‌سی و بوکا تماشاکارانه حرکت ایدن سائر آوروپا دولتلك مساعده‌سی اثری اولمق اوزره، دولت عثمانیه‌یه قارشی اعلان حرب ایده‌رك، ۱۸۷۸ ده آیاستفانوس معاهده‌سنی، ومتعاقباً بونی لغو ایدن برلین معاهده‌سنی امضا ایتمش؛ و بو محاربه‌دن آوروپاده بسارابیه‌نك رومانیه‌نك النده بولنان قسمنی وآسیاده قارص و اردهان و باطوم جهتلرینی قزانمشدر. نهایت ۱۸۸۱ ده مقتولاً وفات ایدرك، الیوم حکومت سورمکده بولنان اوغلی اوچنجی آلکساندر جلوس ایتمشدر.

روس حکمدارلرنی درت سلاله تشکیل ایدوب حکومت سورن بیوك پرنسلر و چارلرله تاریخ جلوسلری بروجه زیردر:

١ " روریك سلالەسی

(کیفدە)

برنجی روریك	٨٦٢	ایکنجی سویاتوسلاو	١٠٢٥
اولغ (وصی	٨٧٩	برنجی سوورولود	١٠١٨
ایغور بن روریك	٩١٣	ایکنجی سویاتوپولق	١٠٩٣
زوجەسی اولغە	٩٤٥	ایکنجی ولادمیر	١١١٣
برنجی سویاتوسلاو	٩٦٤	برنجی مستیسلاو	١١٢٢
برنجی یاروبواق	٩٧٩	ایکنجی یاروپولق	١١٣٢
برنجی ولادمیر	٩٨٠	ویاچیسلاو	١١٣٧
برنجی سویاتوپولق	١٠١٥	ایکنجی وسوررولود	١١٣٨
برنجی یاروسلاو	١٠١٩	ایکنجی ایغور	١١٤٦
ایسیاسلاو	١٠٥٤	ایکنجی ایسیاسلاو	١١٤٦
وسسلاو	١٠٦٧-٧٨	برنجی یوریەدولغوروکی	١١٤٩

٨٦ سنەلك تفرقە

(کیفدە)

برنجی روتیسلاو	١١٥٤-٥٦	اوچنجی سویاتوسلاو	١١٧٩-٩٠
اوچنجی ایسیاسلاو	١١٥٦-٦٧	ایکنجی روریك	١١٩٠-٢ ٩
ایکنجی مستیسلاو	١١٥٧-٧٠	ایکنجی رومان	١١٩٣-٢٠٦
غلب یوریویچ	١١٦٨-٧٢	اوچنجی مستیسلاو	١٢١٢-٢٤ ١
ایکنجی یاروسلاو	١١٧٢-٧٥	اوچنجی ولادمیر	١٢٣٠-٣٩
برنجی رومان	١١٧٩	برنجی میخال	١٢٢٩-٤٠

(موسقوەدە)

آندرەبوغولویسکی	١١٥٤-٧٥	ایکنجی یوریە	١٢١٣-٣٨
برنجی میخال	١١٧٥-٧٧	قسطنطین	١٢١٧-١٨
اوچنجی وسوولود	١١٧٧-٢١٢	ایکنجی یاروسلاو	١٢٣٨-٤٠

(١٣٣٩ تاریخنەدك ولادمیردە بعدە موسقوەدە)

ایکنجی یاروسلاو	١٢٤٠	تورلی ایکنجی دمیتری	١٣٢٣
اوچنجی سویاتوسلاو	١٢٤٧	تورلی ایکنجی آلکساندر	١٣٢٦
آندرە یاروسلاویچ	١٢٤٩	برنجی ایوان قالیتە	١٣٢٨
برنجی آلکساندرنوسکی	١٢٥٢	سیمون	١٣٤٠
اوچنجی یاروسلاو	١٢٦٣	ایکنجی ایوان	١٣٥٣
برنجی واسیل	١٢٧٢	اوچنجی دمیتری	١٣٥٩
برنجی دمیتری	١٢٧٦-٩٤	دردنجی دمیتری دونسکی	١٣٦٢
ایکنجی آندریا	١٢٩٤-٣ ٤	ایکنجی واسیل	١٣٨٩
دانیل	١٢٩٥	اوچنجی کور واسیل	١٤٢٥
سوزدالی واسیل	١٣ ٤	اوچنجی بیوك ایوان	١٤٦٢
تورلی ایکنجی میخال	١٣٠٤-١٩	دردنجی واسیل	١٥ ٥
اوچنجی یوریە	١٣١٩	دردنجی ایوان (چار)	١٥٢٣

٢ " فترت زمانی پرنسلری

برنجی فدور	١٥٨٤	ساختە بشنجی دمیتری	١٦٠٥
بوریس غودونوف	١٥٩٨	بشنجی واسیل غویسکی	١٦٠٦
ایکنجی فدور	١٦٠٥	لهلی ولادیسلاس	١٦١٩

٣ " رومانوف سلالەسی

اوچنجی میخال	١٦٢٣	برنجی قاترینە	١٧٢٥
برنجی آلکسیس	١٦٤٥	ایکنجی پترو	١٧٢٧
اوچنجی فدور	١٦٦٦	آنە ایوانوفە	١٧٣٠
بشنجی ایوان وبیوك پترو	١٦٨٢	آلتنجی ایوان	١٧٤٠
صوفیە (وصیە)	١٦٨٩-٨٩	الیزابتە پتروفنە	١٧٤١
یالکز بیوك پترو	١٦٩٠		

٤ " هولستاین غوتورب سلالەسی

الیزابتەنك یکنی اوچنجی		برنجی آلکساندر	١٨٠١
پترو	١٧٦٢	برنجی نیقولە	١٨٢٥
زوجەسی ایکنجی قاترینە	١٧٦٢	ایکنجی آلکساندر	١٨٥٥
اوغلی برنجی پاولو	١٧٩٦	اوچنجی آلکساندر	١٨٨١

[تنبیە — بر فاصلە ایلە آیرلمش ایکی تاریخی اولانلر ایکی دفعە جلوس ایتمشلردر .]

روش } سنت — (St. Roch) قتو لیکلرك عزیزلرندن اولوب، ١٢٩٥ تاریخندە فرانسەنك مونتپلیە شهرندە طوغمش ؛ و ٢٠ یاشندە ایکن، وبایە مبتلا اولانلرە خدمت ایتمك مقصدیلە، بو خستەلغك حکم سوردیکی اثنادە ایتالیایە کیرەرك، کندیسی دخی وبایە طوتلمش : و خستەلغی کیمسەیە سرایت ایتمسون دیە ، خالی بر یرە چکلمش اولدیغی حالدە، زادکاندن بر آوجینك کوپکی طرفندن میدانە چیقاریلەرق ، بو آوجی طرفندن تخلیص اولنمش ؛ ومملکتنە عودتندە جاسوس ظن اولنەرق ، حبس اولنمغلە، ١٣٢٧ دە زنداندە وفات ایتمشدر. آغستوسك ١٦ سندە یورطیسی اجرا اولنور ؛ و طاعونە قارشی کندیسندن استمداد ایدرلر .

روشان } افغانستانك شمال شرقی کوشەسندە واقع پامیر خطەسندە بر کوچك حکومت اولوب، اسماً بدخشان خانلغنە تابع ایسەدە، الیوم حکومت سورمکدە اولان امیر اکبر خان بدخشان خاننە ویرەکلدیکی ویرکی یی کسوب ، اعلان استقلال ایتمشدر . جیحونە تابع مرغاب ونام دیکرلە بارتنك نهریلە هونت نهرینك وادیلرندن عبارت اولوب، ٢٠٠٠ مترە ارتفاعی اولمغلە ، آب وهواسی پك کوزلدر . اهالیسی ١٣٠٠٠ رادەلرندە اولوب ، اجرا اولنان اسرابیع وشراسی تکثرینە مانع اولیور .

روشر } (Roucher) فرانسە شعراسندن اولوب ، ١٧٤٥ دە مونتپلیەدە طوغمش ؛ وفرانسە انقلابنك حرکات مفرطەسنی تقدیر ایتمدیکیچون، دهشت رماندە ١٧٩٤ دە اعدام اولنمشدر . سنەنك اون ایکی آینی بر بر تعریف یولندە کوزل بر منظومەسی و سائر بعض آثاری واردر .

روش سوریون } (Roche-sur-Yon) فرانسەنك غرب جهتندە

واقع (وانده) ایالتنك مركزی بر قصبه اولوب، وقتیله (ناپولیون وانده) تسمیه اولنوردی . پاریسك ۳۷٦ كیلومتره جنوب غربیسنده و (یون) چایی كنارنده اولەرق، بر قاچ دمیر یول خطنك نقطهٔ تقاطعنده واقع اولوب، ۸۷۹۰ اهالیسی، داخلی مكتب اعدادیسی، مربی و مربیەلر یتیشدیرمكه مخصوص مكتبلری، موزەسی و ۱۰۰۰۰ جلدی حاوی كتبخانەسی وار در .

روشسئه { (Roschsiee) پروسیەنك شرق پروسیه ایالتنده بر كول اولوب، (مازور) خطەسندەكی ٤ بیوك كوللرك الك جنوبیسیدر. بویی ۲۱ كیلومتره وسطحی ۲۲ مربع كیلومتره اولوب، ۱۱۵ متره ارتفاعنده واقعدر . بر قاچ كوچك كوللك صولرینی آلیر، وفضلهٔ میاهی (ویستوله) ایرماغنه كیدر .

روش شوآر { (Rochechouart) فرانسەنك (یوقاری ویانه) ایالتنده ولیموژك ٤۲ كیلومتره غربنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٤۱۹٤ اهالیسی وپورسلن فابریقەسی واردر .

روشفور { (Rochefort) فرانسەنك (آشاغی شارنته) ایالتنده و (شارنته) نهرینك منصبندن ۱۵ كیلومتره یوقاریده اولەرق صاغ كنارنده قضا مركزی برقصبه وعسكری اسكله اولوب، ۲۲۱۹۲ اهالیسی، داخلی مكتب اعدادیسی، بحریه مكتبی، مكتب طبیسی، ترسانەسی، متعدد بحریه دپولری، قشلەلری، عسكری خستەخانەسی، استحكاماتی، ایشلك تجارتی و مورینه بالیغی آوینه مخصوص كیلری وار در.

روشفوقولد { [«لا روشفوقولد» مادەسنه مراجعت بیوریله .]

روشلم { (Rushelm) انكلترەنك لانقاستر ایالتنده مانچستر شهرینه متصل بر قصبه اولوب، شهر مذكورك بر محلەسی حكمندەدر. ۱۱۲٤۰ اهالیسی وار در .

روشله { (Rochelle) فرانسەنك غرب جهتنده واقع آشاغی شارنته ایالتنك مركزی بر قصبه اولوب، پاریسك ٤۰٤ كیلومتره غرب جنوبیسنده و (ره) جزیرەسنك قارشیسنده واقع بر قویده واقعدر . ایكی دمیر یولك محل التقاسنده كائن اولوب، ۱۷۷٤۵ اهالیسی، متعدد مكتبی، موزەسی، ۲۸۰۰۰ جلدی حاوی كتبخانەسی، فنون وصنایع وادبیات آقادمیاسی، غانت وسائره فابریقەلری، سفائن اعمالنه مخصوص دستگاهلری، گوزل ایمانی وپك ایشلك تجارتی وار در .

روشون { (Rochon) فرانسه مشاهیر منجمین و بحریونندن اولوب، ۱۷٤۱ ده (برست) ده طوغمش، و ۱۸۱۷ ده وفات ایتمشدر . بحریه سر منجمی اولوب، بحر محیط هندی و جنوبیه بر قاچ سیاحت ایتمش؛ وبو سیاحتلرینی یازدیغی كبی، حكمت طبیعیه وفن میخانیكیه دائر برقاچ اثر دخی تألیف ایتمش؛ وبعض دوربینلر ایجاد ایلمشدر.

روضه { مصر اسفلده جیزەیه ملحق وفسطاط قربنده واقع برجزیره اولوب، خلفای عباسیه زماننده بونك جنوبی كوشەسنده نیل ایچون بر مقیاس ركز اولنمشیدی .

یاوز سلطان سلیم خان، مصری فتح ایتدكده، بو مقیاس اوزرنده بر قبه وقبەنك اوستنده بر كوشك بنا ایتدیروب، مصریلردن اوراده بیعت آلمشیدی . مقیاس وقبه اولیوم قائمدر. خلفاء عباسیه وبنی طولون وفاطمیلر واخشیدیلر وایوبیلر وممالك بحریه وچراكسه زمانلرنده بوجزیرەده برچوق باغچەلر، سرایلر، قلعەلر، وبر ترسانه تأسیس اولنمشدی . جملەسنك آثاری محو اولمشدر .

روضه { هندستانده دكن خطەسنك نظام دولت اسلامیەسنده ودولت آباد قربنده بر قریه اولوب، هندستان حكمدارلریله سائر مشاهیر اسلامدن بر چوق ذواتك تربەلرینی حاوی اولمغله مشهور در .

روطه { اندلسده سرقسطه (یعنی سیراغوسه)یه ملحق وشلونه وادیسنده واقع مستحكم بر قلعه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور .

روغاچف { (Rogatchef) روسیەنك موهیلف ایالتنده وموهیلفك ۹٦ كیلومتره جنوب غربیسنده اولەرق (دنیپر) ایرماغنك صاغ كنارنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، نصفنه قریب مقداری یهودی اولمق اوزره، ٦۵۱۵ اها-

لیسی و آغاجه متعلق ایشلك تجارتی واردر .

روغنی } ایران شعراسندن اولوب، استراباد-لیدر. هزله مائل ایمش. شو بیت اونکدر .

از جفای او نمینالم که میترسم رقیب
داند از تأثیر فریادم که ازبیداد کیست

— هندستان شعراسندن و اکبر شاه رجالندن دخی بو مخلصله متخلص برشاعراولوب، ۹۸۱ تاریخنده کافرستانده وفات ایتمشدر .

روف } (Rof) روسیه نك غرب جنوبی جهتنده بر نهردر، که پودولیه ایالتنده نبعانله. شرقه طوغری بط قلق برطاقم اراضی ایچندن آقه‌رق، ۱۰۷ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (بوغ) ایرماغنه دوکیلور .

رؤف پاشا } (محمد امین —) دور سلطان محمود خان ثانی و عبد المجید خانیده بش دفعه مسند صدارت عظمایه چکمش وزرادن اولوب ، استانبوللیدر . روز نامچه و توقیعی کبی مأموریتلرده بولنمش اولان محمد سعید افندینك اوغلی اولوب، ۱۱۹٤ ده طوغمش؛ ومکتوبیٔ صدر عالی اوطه‌سنه‌دوامله، ۱۲۲۲ تاریخنده صدارت مکتوبجیسی، ۲٤ ده سواری مقابله‌جیسی ، ۲٦ ده رکاب همایون قائممقامی، ۲۹ده شق اول دفترداری اولوب، ۱۱۳۰ ده کندیسنه مهر صدارت تودیع اولنه‌رق ، برطاقم غوائل سیاسیه آره‌سنده اوچ سنه‌یه قریب مسند صدارتده قالدقدن صکره ، ۱۲۳۳ ده عزل وساقزه نفی اولنمش ایدی . بر سنه صکره عفو اولنه‌رق ، تکه وحمید سنجاغنه، ۳٦ ده معادن اماتی انضمامیله دیاربکر ایالتنه، ۳۷ده شرق سرعسکرلکی الحاقیله ارضروم ایالتنه نصب اولنوب، ۳۸ ده ایران دولتیله عقد اولنان مصالحه‌ده خدمتی کورلمش؛ و۱۲٤۰ ده قسطمونی، ٤۳ده حلب، ٤٤ده قدس سنجاغیله وامیر الحاجلق علاوه‌سیله شام ایالتنه نصب اولنه‌رق، ٤۷ده رتبهٔ وزارتی رفع ایله بروسه‌ده اقامته مأمور اولمش ایسه‌ده، ینه اوسنه اطلاق ووزارتی اعاده اولنه‌رق، منتشا وقره حصار صاحب متصرفلغنه، و ٤۸ ده آناطولی ایالتی الحاقیله سردار اکرم رشید پاشایه قائممقام نصب اولنمش؛ وسنهٔ مذکوره رمضاننده رشید پاشانك قونیه‌ده وقوع اسارتی اوزرینه، ثانیاً مسند صدارته

کچه‌رك، ملکیه وداخلیه ناظرلری پرتو وعاکف پاشالرك بعض مرتبه مخالفت و سعایتلریله برابر ، آلتی بچق سنه‌یه قریب مدت امور دولتی حسن اداره ایدوب ، بعده عاکف پاشانك عزلنده داخلیه نظارتی دخی انضمامیله عنوانی باش وکالته تحویل اولنمش؛ و ۱۲۵۵ تاریخنده سلطان عبد المجید خانك جلوسلرنده عزل اولنه‌رق ، مجلس والای احکام عدلیه ریاستنه نصب ایدلمش؛ و ۱۲۵٦ ده ثالثاً صدر اعظم اولوب، بو دفعه دخی بر بچق سنه‌یی متجاوز مدت بو مقامده قالدقدن صکره، ۵۷ ده عزل اولنه‌رق، ۵۸ ده ثانیاً مجلس والای احکام عدلیه ریاستنه ، وسنهٔ مذکوره رجبنده رابعاً مسند صدارت عظمایه تعیین اولنمش ؛ وبو دفعه دخی درت سنه‌یی متجاوز مدت ادارهٔ امور دولت ایتدکدن صکره ، ٦۲ ده عزل اولنه‌رق، مجالس عالیه‌یه مأمور اولمش؛ و ٦۸ ده خامساً صدر-اعظم اولوب ، بو دفعه یالکز بتمش کون بو مقامده قالوب، ینه مجالس عالیه‌یه مأمور اولمش؛ و ۱۲۷٦ ده سکسان یاشنی متجاوز اولویغی حالده، وفات ایدوب، حضرت ابی ایوب جوارنده دفن اولنمشدر. مستقیم و درایتلی بر ذات ایدی . مدت صدارتی سلطان محمود خان دورنده ایکی دفعه‌ده طقوز و سلطان عبد المجید خان دورنده دخی اوچ دفعه‌ده بش ، که جمعاً بش دفعه‌ده اون درت سنه‌در .

روفس } «روفوس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله .

روفك } (Ruffec) فرانسه‌نك (شارنته) ایالتنده وآنغولمك ۲٤ کیلومتره شمالنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب. ۳۳۳۳ اهالیسی وداخلی مکتبی واردر .

روفوس } (Rufus) یونان قدیم مشاهیر اطبا وحکماسندن اولوب، احتماله کوره، ترایانك زماننده یعنی قبل المیلاد ۱۱۰ تاریخلرنده (افس) یعنی آیاثلوغ شهرنده یاشایوردی . طب حقنده بر منظومه‌سی وتشریح حقنده بعض آثاریله بوبرك خسته‌لقلرینه دائر بر تألیفی اولوب ، یالکز بعض فقره‌لری بولنه‌بیلمشدر . اعصابی اعصاب حسیه واعصاب تحریکیه ناملریله ایکی‌یه تقسیم ایدردی . عربلر عندنده (روفس) اسمیله معروف اولوب، ابن ابی اصیبعه «طبقات الاطبا» سنده بروجه‌زیر تألیفاتی

تعداد ایدیور: «کتاب المالیخولیا»، «کتاب الاربعین مقالة»، «کتاب تسمیة اعضاء الانسان»، «مقالة فی العلة التی یعرض معها الفزع من الماء»، «مقالة فی الیرقان والمرار»، «مقالة فی الامراض التی تعرض فی المفاصل»، «مقالة فی تنقیص اللحم»، «کتاب تدبیر من لایحضره طبیب»، «مقالة فی الذبحة»، «کتاب طب بقراط»، «مقالة فی استعمال الشراب»، «مقالة فی علاج اللواتی لایحبلن»، «مقالة فی قضایا حفظ الصحه»، «مقالة فی الصرع»، «مقالة فی حمی الربع»، «مقالة فی ذات الجنب وذات الرئه»، «کتاب التدبیر» «کتاب الباه»، «کتاب الطب»، «مقالة فی الاعمال التی تعمل فی البیمارستانات»، «مقالة فی اللبن»، «مقالة فی الفراق»، «مقالة فی الابکار»، «مقالة فی التین»، «مقالة فی تدبیر المسافر»، «مقالة فی البخر»، «مقالة فی القی»، «مقالة فی الادویة القاتلة»، «مقالة فی ادویة علل الکلی والمثانه»، «مقالة فی هل کثرة شرب الدواء فی الولائم نافع»، «مقالة فی الحفظ»، «مقالة فی علة دیونوسوس وهو القیح»، «مقالة فی الجراحات»، «مقالة فی تدبیر الشیخوخة»، «مقالة فی وصایا الاطباء»، «مقالة فی الحقن»، «مقالة فی الولادة»، «مقالة فی الخلع»، «مقالة فی علاج احتباس الطمث»، «مقالة فی الامراض المزمنة علی رأی بقراط»، «مقالة فی مراتب الادویة»، «مقالة فیما ینبغی للطبیب ان یسأل عنه العلیل»، «مقالة فی تربیة الاطفال»، «مقالة فی دوران الرأس»، «مقالة فی البول»، «مقالة فی العقار التی یدری سوسا»، «مقالة فی النزلة الی الرئة»، «مقالة فی علل الکبد المزمنة»، «مقالة فی ان یعرض للرجال انقطاع التنفس»، «مقالة فی شری الممالیك»، «مقالة فی علاج صبی یصرع»، «مقالة فی تدبیر الحبالی»، «مقالة فی التخمة»، «مقالة فی السذاب»، «مقالة فی العرق»، «مقالة فی ایلاوس»، «مقالة فی البسیا». تألیفاتنك متون یونانیه‌سی همان کاملاً ناپود اولوب، بر خیلیسنك عربیده ترجمه‌لری بولنه‌رکدر.

روفوس فستوس (Rufus Festus) اسکی روما مورخلرندن اولوب، قبل المیلاد ۳۷۰ تاریخلرنده یاشامش: وروما شهرینك احوال تاریخیه‌سنه دائر ایکی کتاب یازمشدر.

روفیا (Roufia) یونانك موره شبه جزیره‌سنده بر نهردر، که موره‌نك وسطلرنده کائن طاغلردن نبعانله، آرقادیا والیده ایالتلری ایچندن آقه‌رق، ۱۳۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، آرقادیا کورفزینه دوکیلور. اسم قدیمی (لادون) در.

روفیسق (Rufisque) آفریقای غربیده فرانسه مستملکاتندن (سنغال) مملکتنك ساحلنده و (سنت لویی) نك ۱۶۵ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۶۷۹۵ اهالیسی، دمیریولی وایشلك تجارتی واردر.

روق (Rouk) بحر محیط کبیرك میقرونسیا قسمنده واقع (قارولینه) جزایرندن برقاچ کوچك جزیره‌نك اسمی اولوب، قارولینه جزایر مجتمعه‌سنك وسطلرنده واقعدر. روق آطه‌لرینك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳۲ مربع کیلومتره واهالیسی ۵۰۰۰ و دیگر بر تخمینه کوره ۱۲۰۰۰ کشیدر. اکثری اراضیٔ مرجانیه‌دن عبارت اولوب، آلچق اولدیغی حالده، وسطده‌کیلر بازالتدن متشکل یوکسك واورمانله مستوردرلر. اك بیوکلری اولان (تول) آطه‌سی ۷° ۲۲′ عرض شمالی ایله ″۱۰ ′۲۹ °۱۴۹ طول شرقیده واقعدر.

روق (Rook) بحر محیط کبیرده یکی کینه ایله یکی برتانیه آطه‌لری آره‌سنده‌کی (دامپیر) بوغازنده واقع بر آطه اولوب، اراضیٔ برکانیه‌دن عبارتدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۰۵ مربع کیلومتره اولوب، اك یوکسك محلی ۱۲۰۰ متره ارتفاعنده در.

روقال (Rockall) بحر محیط آطلاسیده ایرلانده‌نك ۵۰۰ کیلومتره آچیقلرنده کوچك بر آطه اولوب، محیط دائره‌سی ۱۰۰ متره‌دن زیاده دکلدر.

روقان (Rokan) یاخود روکن سوماتره جزیره‌سنك قسم وسطیسنده بر ایرماق اولوب، ملاقه شبه جزیره‌سنه دوکیلور. مجراسنك طولی ۲۸۰ کیلومتره‌دن زیاده در.

روق ایسلاند (Rock Island) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (ایلینویس) جمهوریتنده (میسیسیپی) ایرماغی ایچنده کوزل بر آطه اولوب، بویی ۶ واکی ۲ کیلومتره‌در.

شرقاً (مولينه) يه و غرباً همنامى اولان قصبه يه بر دمير كوپرى ايله مربوط اولوب، ينه كوپرى ايله بر دمير يول دخى اوستندن كچر. بو آطه بر بيوك باغچه صورتنده در.

روق ايسلاند (Rock Island) ممالك مجتمعه نك (ايلينويس) جمهوريتنده، (ميسيسيپى) ايرماغنك صول كنارنده، (سپرينغفيلد) ك ۲۰۷ كيلومتره شمال غربيسنده وهمنامى اولان آطه نك قارشيسنده ايالت مركزى بر قصبه اولوب، ۱۱۶۶۰ اهاليسى، متعدد دمير يوللرى، متين صورتده ايشلر واپورلرى، درت بيوك مكتبى، متعدد فابريقه لرى وايشلك تجارتى واردر.

روق ريور (Rock River) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه ده بو اسمله ايكى نهر اولوب، برى (مينزوته) و (يووه) جمهوريتلرنده جريانله، (ميسورى) يه تابع (بيغ سيو) نهرينه دوكيلور. مجراسى ۱۹۵ كيلومتره طولنده در. — ديكرى (ويسقونسن) ايله (ايلينويس) جمهوريتلرنده آقه رق، صولدن (ميسيسيپى) ايرماغنه دوكيلور. مجراسى ۵۳۰ كيلومتره طولنده اولوب، يالكز فيضان مياهى زماننده سير سفائنه صالحدر.

روقسانه (Roxane) دارانك سردارلرندن (اوقسيارت) ك قيزى اولوب، بيوك اسكندر طرفندن تزوج اولنان بر قادينه يونان مورخلرى طرفندن ويريلن اسم اولوب، (روشن) ويدرينك اسمى (هوشيار) دن غلط اولسه كركدر. اسكندرك وفاتنده حامله اولوب، اوچ آى صكره (آلكساندراغوس) تسميه اولنان بر اوغلى دنيايه كلمكله، پرديقاسله بالاتفاق، انكل اولان اورتاغى (استاتيره) يى بعد القتل، اوغلى اسكندره وارث طانيتديرمش؛ و (فليب آريدئوس) ايله (اوريديقوس) ه قارشى (اوليمپياس) ايله اتفاق ايدوب، بعده (پوليسپرخون) ك تحت حمايه سنه كيرمش؛ و (قساندر) ك هجومنده (پيدنه) يه قپانوب، بو قصبه نك ضبطيله اولمپياسك قتلندن صكره، قساندر طرفندن (آمفيپوليس) ده حبس، وبعده ميلاددن ۳۱۱ سنه اول اوغليله برابر قتل اولنمشدر.

روقسلانه (Roxelane) قانونى سلطان سليمان خان حضرتلرينك قادينلرندن سلطان سليم خان ثانى ايله مهرماه سلطانك والده سنه آوروپاليلر طرفندن ويريلن اسمدر.

روقسولان (Roxolans) قره دكز سواحل شماليه سنده ساكن بولنمش اسكى بر قوم اولوب، مهرداده و بعده روماليلره قارشى بعض محاربه لر ايتمش؛ وروم ايمپراطورلرندن (آدريان) طرفندن استخدام اولنمشلرسه ده، كنديسنه خدمتدن زياده ممالكنى يغما ايتمشلردى. روس قومنك اجدادندن اولدقلرى مظنوندر.

روقفور (Roquefort) فرانسه ده آويرون ايالتنده (سنت آفريق) قضاسنده ومركز قضانك ۸ كيلومتره شرق شماليسنده ۹۷۵ اهالى يى حاوى كوچك بر قصبه اولوب، بو اسمله معروف پك مقبول پينيرلريله مشهوردر. — فرانسه ده بو اسمله ديكر بر قاچ قريه وناحيه دخى واردر.

روقفورد (Rockford) ممالك مجتمعه نك (ايلينويس) جمهوريتنده و (سپرينغفيلد) ك ۲۸۷ كيلومتره شمال شرقيسنده و (روق ريور) نهرى اوزرنده بر قصبه اولوب، ۱۳۱۳۰ اهاليسى، نهر مذكور اوزرنده كوزل بر دمير كوپريسى، اكثرى نهرك صويله تحريك اولنور متعدد و متنوع فابريقه لرى، بر قاچ مكتبى و سائر مؤسسات علميه سى واردر.

روقلاند (Rockland) ممالك مجتمعه نك (من) جمهوريتنده و (آوغوسته) نك ۶۵ كيلومتره شرق جنوبيسنده ايالت مركزى بر قصبه و اسكله اولوب، ۷۶۰۰ اهاليسى، سفائن اعمالنه مخصوص دستگاهلرى، بيوك كيرج فرونلرى وصاغلام ليمانى واردر.

روقويل (Rockville) ممالك مجتمعه نك (قونكتيقوت) جمهوريتنده، (تولاند) ايالتنده و (هارتفورد) ك ۲۵ كيلومتره شرق شماليسنده و (اسنبيسى) كوله دوكيلن بر نهرك اوزرنده واقع بر قصبه اولوب، ۶۹۱۵ اهاليسى ومذكور نهرك ۸۵ متره لك ارتفاعندن دوشمسيله صوينك چويرديكى بر چوق فابريقه لرى واردر.

روقه (Roca) پورتكيزك استرمادوره خطه سنده وليسبونه نك شمال غربيسنده بر برون اولوب، آوروپا قطعه سنك الك غربى نقطه.

سیدر . تاج نهرینك منصب اولدیغی قویك شمالی سپرینی تشکیل ایدیور .

روقهامپتون (Rockhampton) آوسترالیانك قسم شرقیسنده واقع (کنسلاند) حکومتنك (لیوینغستون) ایالتنده و (بریسبان)ك ٥٢٠ کیلومتره شمال غربیسنده اولەرق (فیجروی) نهرینك کنارنده ونهرك سیرسفاینه صالح قسمنك منتهاسنده واقع بر قصبه اولوب، ١٠٧٩٥ اهالیسی، ایچری‌یه طوغری ممتد دمیریولی، نهر مذکور اوزرنده برکوپریسی. پك ایشلك تجارتی وجوارنده آلتون معدنلری واردر. منظره‌سی پك حزین وهواسی آغیردر.

روکبی (Rugby) انکلترەنك واروبق ایالتنده و واروبقك ٢٦ کیلومتره شرق شمالیسنده اولەرق بر قاچ دمیر یول خطنك نقطهٔ تقاطعنده واقع برقصبه اولوب، ٩٨٩٠ اهالیسی، درت بشیوز طلبه‌سی اولان مشهور برمکتبی وایشلك تجارتی واردر .

روکسترون (Roquestron) فرانسەنك (آلپ ماریتیم) ایالتنده و (پوژەتنیه) نك ١٢ کیلومتره جنوب شرقیسنده اولەرق بر قیانك اوزرنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب ، ٤٩٠٥ اهالیسی واردر .

روکن (Rügen) بالطیق دکیزنده وپروسیه‌یه تابع (پومرانیه) خطه‌سنك شمال غربی ساحلی قارشیسنده برآطه اولوب، ساحل مذکوردن ٢ کیلومتره وسعتی اولان (استرالەسوند) بوغازیله آیرلمشدر . ١١ طول شرق خطی همان اورته‌سندن کچوب، بویی ٤٩ والك کنیش یرنده اکی ٤١ کیلومتره ایسه‌ده، قویلری چوق اولدیغندن، مساحهٔ سطحیه‌سی ٩٦٧ کیلومترەدن زیاده دکلدر . اهالیسی ٤٥٠٣٩ کشیدر. اراضیسی آلچق اولوب، اك مرتفع نقطه‌سی ١٠٠ مترەیی تجاوز ایتمیور . کوللری وبطاقلقلری چوقدر. اهالیسی باشلیجه زراعتله وحیوانات یتیشدیرمکله و بالیقجیلقله تعیش ایدرلر . اورمانلری آزدر . محصولاتی باشلیجه کتن، تروب وبعض میوەلردن عبارتدر. هیچ برایی لیمانی یوقدر. دکیز حماملری مشهوردر. مرکزی (برکین) قصبه‌سی اولان (استرالسوند) ایالتنه ملحقدر .

روکنوالده (Rügenvalde) پروسیه‌نك پومرانیه ایالتنده (کوسلین) سنجاغنك (اشلاده) قضاسنده واشلادەنك ١٨ کیلومتره غرب شمالیسنده اولەرق (ویپر) نهری اوزرنده وبو نهرك بالطیق دکیزنده‌کی منصبندن ٣ کیلومتره یوقاریده بر قصبه اولوب ، ٥٣٣٠ اهالیسی ومشهور قاز جکریله بالیق باصدیرمه‌سی اخراجاتی واردر .

روکیچان (Rokitzan) چهستانك (پیلسن) ایالتنده وپیلسنك ١٦ کیلومتره شرقنده بر قصبه اولوب، ٤٩٣٠ اهالیسی ، دمیر معدنلری، دمیر خانه‌لری وچوخه فابریقه‌لری واردر.

رول (Revel) روسیه‌نك بالطیق ایالاتندن استونیه ایالت وخطه‌سنك مرکزی بر قصبه واسکله اولوب ، فینلانده کورفزینك جنوبی ساحلنده و پترسبورغك ٣٦٥ کیلومتره غربنده واقعدر. ١٦٠٠٠ اهالیسی، عسکری وتجارت لیمانی، قلعه‌سی، مکتب اعدادیسی، کتبخانه‌سی، ترسانه‌سی، طوب فابریقه‌سی، سفائن اعماله مخصوص دستکاهلری، ذخایر، کنویر، کراسته، دری وبالیق تجارتی وایمپراطوره مخصوص برباغچه‌سی واردر. روسیه دوننماسنك بر قسمی اکثری (رول) لیماننده اقامت ایدر .

رول (Revel) فرانسەنك (یوقاری غارونه) ایالتنده و (ویلفرانشه) نك شمال شرقیسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ٥٤٠٠ اهالیسی ومسکراته یوك منسوجات وچوراب وسائره فابریقه‌لری واردر .

رولاند (Roland, Orlando) وایتالیانجه اورلاندو شارلمانك یکنی اولدیغی مروی اولوب ، جسارت وشجاعتیله شهرت بولمش بر شوالیه‌در، که بعض اسکی شاعرلرك برطاقم منظومه‌لرینه مبنی علیه اولمشدر. برشخص موهومدن عبارت اولمسی دخی محلوظ اولان بو قهرمانه دائر یازیلان منظومه‌لرك اك مشهوری ایتالیا مشاهیر شعراسندن (اوریوستو) نك (اورلاندوفوریوزو) یعنی « متهور رولاند » عنوانلی منظومه‌سیدر .

رولر (Roulers) بلجیقه‌نك غربی فلاندره ایالتنده و (بروژه) نك ٣٢ کیلومتره جنوب غربیسنده و بر قاچ دمیر یول خطنك محل تقاطعنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٢٠٣١٥

اهالیسی ، بز، دانته ، ایپك قماشلر، قوردله ، یوك وپاموق منسوجات ، کتن، ایپلیك، صابون ، بویه، سختیان ، توتون، چوقلاته، کرمیت وطوغله وساٸره فبریقه‌لری وپاپاسلر طرفندن اداره اولنور متعدد مکتبلری واردر .

رولو { (Revelo) ایتالیاده بو اسمله ایکی قصبه اولوب ، بری ناپولی ایالتنده و (لاغونغرو) نك ٤ کیلومتره جنوبنده واقع اوله‌رق، ٥٢٠٠ اهالیسی و جوارنده بعض آثار عتیقه‌سی واردر. — دیکری (قونی) ایالتنده وقونینك ٢٦ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق ، (پو) مجراسی قربنده واقع اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی واردر .

روم { روما شهریله روماليلرك اسمندن مأخوذ اولان بو اسم اقوام شرقیه طرفندن ابتدا روماليلره و بونلرك تشکیل ایتمش اولدقلری دولت عظیمه‌یه ویریلوب، بعده روما دولتنك شرق وغرب دولتلرینه انقسامنده ، بالطبع شرق دولتی آسیا اسمیله دها زیاده مناسباتده بولنمغله، روم اسمی بو دولته تخصیص اولنه‌رق، غربه ایسه مؤخراً افرنکلر غلبه ایتدکلرندن، اورالری (افرنج) نامیله آیرلمشیدی. مرور زمانله شرق ایمپراطورلرینك قوم حاکمی اولان روماليلر یونانیلرله و ساٸر اقواملر برلشه‌رك ، یونانیٔ قدیم لساندن مأخوذ غلط بر لسانله تکلم ایتمکه باشلادقلرندن، روم اسمی بو قومه وبو لسانه تخصیص اولنمشدی . آنجق قسطنطينيه روم ایمپراطورلرینك تحت حکمنده اولان ممالك جمله‌سنه اطلاق اولنان بو اسمك برده خصوصی مدلولی وار ایدی ،که اوده ممالك مذکوره‌نك آسیا قطعه‌سنده بولنان والیوم آناطولی اسمیله معروف اولان شبه جزیره‌در. عرب جغرافیونی آثارنده شبه جزیرهٔ مذکوره روم اسمیله مذکوردر . اوراده حکم سورمش اولان سلجوقیلر شعبه‌سنه (سلاجقهٔ روم) دینلدیکی کبی ، مؤخراً اوراسنی وروم ایمپراطورلرینك حکم سورمش اولدقلری ممالکك اکثرینی ضبط ایدن سلاطین عثمانیه‌نك تشکیل ایلدکلری دولته دخی الیوم ایرانیلر وهندیلرله ساٸر آسیای وسطی اقوامی روم دولتی وعثمانلیلره (رومیان) نامنی ویریورلر . عثمانلیلر ایسه آناطولینك اکثر یرلرینی سلجوقیلردن وبونلرك انقرا-ضنده ظهور ایدن بعض ترك امراسندن آلوب ، ترکلرله مسکون بولدقلرندن، روم اسمنی آوروپا قطعه‌سنده روم ایمپراطورلرندن وساٸر خرستیان پرنسلردن آلدقلری یرلره دها مناسب کوره‌رك ، بو مملکته (روم ایلی) نامنی ویرمشلردر. [« روم ایلی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

روم اسمنك مذهبجه بر مسماسی دخی وار در : خرستیانلر غرب وشرق کلیساسنه آیریلوب، غربده‌کیلر پاپانی حضرت عیسانك وکیلی طانیدقلرندن، قتولیك اسمیله تسمیه اولنمش؛ وشرقده‌کیلر کندی کندیلرینه (اورتودوقس) یعنی « طوغری مذهبلی » نامنی ویرمشلرسه‌ده ، بونلرك مذهبی آوروپالیلرجه (غرق) یعنی روم کلیساسی نامیله شهرت بولمشدر .

الحاصل ، یونانی اسمی روماليلرك استیلاسنه ، وبلکه اسکندرك ظهورینه‌دك، نفس یونانده وآق دکیزك بعض سواحلنده ساکن وبر طاقم کوچك جمهوریتلره منقسم بولنمش قوم قدیمه ویریلوب، روماليلرك تشکیل ایتدکلری دولت معظمه ایچنده یونان ویونانی اسملری محو اوله‌رق، بونلرك حکم سوردکلری ممالك واسعه‌نك جمله‌سی (روم) اسمیله یاد اولنوردی . بعده بو اسمك مدلولی کسب انحصار ایدوب، روماليلرك بالاکثر شرق ایمپراطورلغنه حصر اولنمش؛ وبو دولت مرور زمانله یونانلاشمش ایسه‌ده، اسکی یونان لسانی بسبتون دکیشوب ، اوندن غلط بر لسان تولد ایتمش اولدیغی کبی، مذهب دخی دکیشوب، خرستیانلق انتشار ایتمش اولدیغندن ، اشبو بیزانس روملرینك اسکی یونانیلردن پك چوق فرقلری وار در . بعده شرق ایمپراطورلغی مندرس اولوب، دولت عثمانیه وارثی اولدقده، آسیای وسطی خلقی عندنده روم اسمی ینه باقی قالوب، بو دولته ویرلدیکی حالده، عثمانلیلر عندنده بو اسم جنسیتجه اسکی یونانجه‌دن غلط اولان مذکور لسانله متکلم قومه ومذهبجه اورتودوقس مذهبنه تابع اولانلره ویرلمشدر . بو ایکی استعمالك آره‌سنده عموم وخصوص نسبتی اولدیغندندر ،که چوق دفعه اورتودوقس مذهبنه تابع اولوب ، بلغار، اولاخ ، آرناٶد وساٸر جنسیتلره منسوب خرستیانلر عمومیتله روم تسمیه اولنمقده . وبو ایسه اصل روم اولان یکی یونانیلری برطاقم مدعیات وخیالاته دوشورمکده‌در.

روم { قومی (Grecs Modernes) لیوم آوروپانك شرق جهتنده وباشلیجه سوا- حل وجزایرده ساکن اقوامك بری اولوب، اساساً اسکی یونانیلرك احفادی ایسه‌لرده، رومالیلر، وندیکلیلر، قرون وسطاده شرق وشمالدن هجوم ایدن اقوام مختلفهٔ وحشیه و بعده اسلاولر وعلی الخصوص بلغارلر، او- لاخلر، آرناؤدلر وسائر اقوام مختلفه بونلرك ایچنه دخول، وکندیلریله اختلاط وامتزاج ایتدکلری کبی، برطرفدن مذهب اشتراکی مناسبتیله بینلرنده ازدواجلر وقوع بولدیغندن، وبر طرفدن دخی اقوام مختلفهٔ مد- کوره‌دن چوغنك کندی لسان تحریریلری وادبیاتلری اولمیوب، مکتب وکلیساده روم لسانی قوللانمغله، کیده‌رك برچوق افرادلری روملاشدیغندن، بوکونکی روملرك طمارلرنده جولان ایدن قانك پك آزمقداری اسکی یونانیلردن کلمه‌در. لسانلری ایسه بسبتون دکیشوب، یونانی قدیمدن مشتق دیگر بر لسان حکمنی آلمشدر. هرنه قدر روملر سویلدکلری لسانك غلطلرینی تصحیح، وبونی تعبیرات وکلمات اجنبیه‌دن تطهیرایله، یونانیٔ قدیم حالنه ارجاعه چالیشیورلرسه‌ده، الیوم اسکی یونان ایله شمدیکی روم لسانلری آره‌سنده‌کی فرق اسکی لاتین ایله شمدیکی ایتالیان لسانلری آره‌سنده‌کی فرقدن بیوکدر.

روملر ذکی وچالیشقان برقوم اولوب، علی الخصوص تجارته وکمیجیلکه پك چوق استعداد وقابلیتلری واردر. معارف وترقیاته اولان سعی وغیرتلری دخی فوق العاده اولوب، صنایعه میل واستعدادلری ایکنجی درجه‌ده در. ازمنهٔ قدیمه‌دن بری پك چوق انقلابات وتحولاته دوچار اولوب، ممر وقوعات محللرده دخی بولندقلرندن، اخلاقجه بعض اقوامك محافظه ایده بیلدکلری بکارتی محافظه ایده میوب، متانت وتواضع کبی اخلاق حمیده‌جه دخی عمومیت اوزره نقصانلری غیر منکردر.

روملر جمعاً درت ملیون قدر تخمین اولنوب، بونك بربچق ملیونه قریب مقداری یونانده و ایکی بچق ملیونی ممالك عثمانیه وسائر طرفلرده بولنیور. ممالك عثمانیه‌ده قرا اهالیسی صورتنده وزراعتله مشغول اولمق اوزره، یونان حدودی قربنده وآطه‌لر دکیزیله مرمره سواحلنده وآطه‌لرده بولنوب، روم‌ایلی وآناطولینك مذکور محللردن بشقه اکثر شهر وقصبه‌لرنده دخی تجارلری بولنیور. تجارتله مشغول روملر یالکز ممالك عثمانیه‌ده دکل، رومانیه‌ده، روسیه‌ده، آوستر- یاده، فرانسه‌ده، انکلتره‌ده وعلی الخصوص تریسته ومارسلیه ومانچسترده ودنیانك سائر طرفلرنده منتشر بولنیورلر. [«یونان» ماده‌سنه دخی مراجعت.»]

روم { ایمپراطورلغی [«روما» و «بیزانتیون» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

روما { (Rome) ایتالیانك پایتختی و پاپانك مقری بر شهر اولوب، ایتالیانك وسطلرنده، میلانك ٤٧٨ کیلومتره جنوب شرقیسنده ونابولینك ١٨٨ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق، تیبر نهری اوزرنده، بونهرك منصبندن ٤١ کیلومتره یوقاریده، ٦″ ٥٤′ ٤١ عرض شمالی ایله ٢١″ ٦′ ١٠° طول شرقیده وبرقاچ دمیر یول خطنك محل تقاطع وتشعبنده واقعدر. کثرت نفوسجه ایتالیانك نابولی ومیلاندن صکره اوچنجی شهری اولوب، ٤١٥٠٠٠ اهالیسی واردر. پك قدیم ومشهور بر شهر اولوب، سورله محاط اولدیغی حالده، محیط دائره‌سی ٢٦ کیلومتره طولنده ایسه‌ده، الیوم اکثر طرفلری بوش اولوب، شمدیکی شهر شهر قدیمك قسم شمالیسندن عبارتدر. ١٥ قپوسی اولوب، الك کوزلی (پورته‌دل‌پوپولو) در. تیبر نهری اوزرنده ٥ طاش کوپریسی اولوب، ایکیسی (سنت بارتلمی) دینلن برکوچك آطه‌یی شق ایدیور. دیکر ایکیسی آطه‌نك اوست طرفنده وبری آلتنده‌در. شهر ٢٥ تپه اوزرنده مؤسس اولوب، بونلرك ١٠ ی طبیعی و ١٥ ی صنعیدر. درت بش واسع و دوز سوقاغی اولوب، دیکرلری طار وطولاشیقلیدر. قراله مخصوص اولان (کیرینال) ایله پاپایه مخصوص (واتیقان) سرایلرندن بشقه بر خیلی سرایی، بر ایکی قلعه‌سی، جسیم ومصنع ابنیهٔ امیریه‌سیله سائر مؤسساتی، ایکی بیوك تیاتروسی، دنیانك الك کوزل بناسی عد اولنان (سنت پیر) کلیساسیله دیکر متعدد ومصنع کلیسالری، برقاچ واسع میدانی، کوزل چشمه‌لری، میدانلرده مرکوز متعدد مسله وستونلری، شهرك آلتنده اسکیدن مزارستان اتخاذ اولنان واسع بو- درومری، صو یوللری، ٢ دار الفنونی، بر خیلیسی پاپاسلرك تحت اداره‌سنده اولمق اوزره متعدد مکاتبی، صاغر ودیلسزلره مخصوص مکتبی، اجنبیلره مخصوص

مكاتب مختلفه‌سی ، بر قاچ كتبخانه‌سی ، كه اك بیوكی واتیقانده بولنانیدر ، متعدد جمعیات علمیه‌سی ، پك چوق قیمتدار رسملرله هیكل وسائره‌یی حاوی موزه‌لری ، رصدخانه‌سی ، تاریخ طبیعی وتشریح نمونه خانه‌لری ، نباتات باغچه‌لری و بر چوق آثار عتیقه‌سی واردر . صنایعی پك ایلری اولمیوب ، یالكز قوردله ، غاز ، جانفس ، صنعی چیچكار ، عطریات ، موسیقی آلتلری وموزایق شیلره مخصوص بعض فابریقه‌لری ، متعدد بیوك مطبعه‌لری وكتاب تجارتی واردر . هواسی قیشین ایی ایسه‌ده ، یازین آغیردر .

اسكی روما شمدیكندن دها چوق بیوك اولوب ، ۳۷ قپوسی ، ۵۰۰ قدر معبدی ، بعضلرینك خرابه‌لری موجود اولان جسیم تیاترولری ، جانبازخانه‌لری ، حماملری ، مسله‌لری ، طاق ظفرلری ، تربه‌لری وسائر آثار عمرانی وار ایدی .

احوال تاریخیه‌سی . — روما شهری میلاددن ۷۵۳ سنه اول تأسیس اولنوب ، ابتدا لاتیوم حیدودلرینك ملجأ اتخاذ ایتدكاری بیوك بر قریه‌دن عبارت ایدی . قبل المیلاد ۵۰۹ سنه‌سنه‌دك ۲۴۴ سنه ظرفنده رومادە روموولوس ، نوما ، تولوس هوستیلیوس ، آنقوس مارچیوس ، تاركین قدیم ، سرویوس تولیوس وتاركین نامدار اسملریله ۷ كوچك حكمدار حكم سورمشدر . بونلرك اوچنجیسی زماننده اعتباراً شهر بیویوب ، كسب اهمیت اتمكه باشلامشیدی . تیبر نهری (اتروریه) ایله (لاتیوم) خطه‌لرینی آیروب ، اتروریه‌یی شمال غربی ولاتیومی جنوب شرقی جهتنده براقغله . روما شهری بو ایكی خطه آره‌سنده بولنوب ، شهرده حكم ونفوذ كاه لاتیوملیلرك یعنی لاتینلرك وكاه اتروریه‌لیلرك النده ایدی . اترو-ریه‌لیلرك نفوذی آلتنده بولندیغی صوك اوچ حكمدارك زماننده روما بیوك بر ثروت ومعموریت قزانوب ، لاتیوملك قسم اعظمیله همان بتون اتروریه و (سابین) لر مملكتی روما حكومتنه تابع اولمشیدی . آنجق تاركیندن صكره یعنی قبل المیلاد ۵۰۹ تاریخنده تأسس ایدن جمهوریت زماننده زادكان ایله عوام اهالی آره‌سنده وقوع بولان منازعه‌لر وتفرقه‌لر یوز سنه قدر شهرك ترقیاتنه مانع اولمشدی . بو اثناده (اك) و (وولسق) دینلن ایكی كوچك قوم رومالیلرله شدتلی محاربه‌لر ایدوب ، بر قاچ دفعه شهری ضبط اتمك راده‌سنه گلمشلردی . بو جمهوریت قونسلوس اسمیله ایكی كشینك تحت ریاستنده بولنوب ، قبل المیلاد ۴۹۸ ده (دیكتاتور) اسمیله بری امور اداره‌یی الینه آلمش . ۴۹۳ ده رأس اموره بر محكمه كتیرلمش : ۴۵۱ دن ۴۴۹ تاریخنه‌دك اون كشیدن مركب بر هیئت اداره‌ٔ امور اتمش ، ومحكمهٔ عسكریه دفعاته قونسلوسلردن اداره‌یی آلوب . ینه اعاده ایلمش ایدی . عوام اهالینك ابتدا زادكانله عقد ازدواج اتملرینه مساعده اولنوب ، بعده ایكی قونسلوسدن بری بونلر طرفندن انتخاب اولنمغه باشلامشیدی . قبل المیلاد ۳۸۹ تاریخنده روما اسكی فرانسه اهالیسی اولان (غال) لر طرفندن ضبط وتخریب اولنه‌رق ، بعده (مانلیوس) طرفندن تخلیص و (قامیل) طرفندن تعمیر اولنمشدی . میلاددن ۳۴۳ سنه اول رومالیلر (سامنیت) لرله اوزون بر محاربه‌یه كیریشوب ، اتروریه واومبریه‌لیلرك و (اپیر) حكمداری پیروسك سامنیتلره معاونت اتمسیله برابر ، رومالیلر قزانوب ، قبل المیلاد ۲۶۲ تاریخنده روما جمهوریتی بتون وسطی وجنوبی ایتالیایه مالك ایدی . او وقت روما جمهوریتی دنیانك اك بیوك دولتلری صره‌سنه گچوب ، رومالیلرك ایچنده كرك حربجه وكرك مكارم اخلاقجه نامرلرینی تأبید اتمش نیجه رجال یتیشمكه باشلایه‌رق ، وایتالیانك خارجنه‌ده چیقه‌رق ، قارتاجلیلرله ۲۳ سنه سورن مخاصماتك نتیجه‌سی اولرق اوزره ، سیجلیه‌نك قسم غربیسنی وبعده محاربه‌سز ساردنیه‌یی وآلب سلسلهٔ جبالنك بری طرفنده‌كی غالیانك یعنی شمالی ایتالیانك قسم اعظمیله ایلیریانی ضبط اتمشلردی . قبل المیلاد ۲۱۹ تاریخنده قارتاجلیلرك سرداری مشهور (آنیبال) ایله بر ایكنجی محاربه‌یه كیریشوب ، اون یدی سنه سورن محاربات عدیده‌نك بعضیسنده رومالیلر مغلوب اولمش ، وآنیبالك رومایی ضبط اتمسنه رمق قالمش ایكن ، بعده ینه رومالیلر قزانوب ، نتیجه‌سنده سیجلیه‌نك قسم شرقیسیله اسپانیایی دخی ضبط اتمشلردی . اوندن صكره‌كی قرنده رومالیلر اسپانیا ایله ایتالیای شمالیده وایلیریاده حكومتلرینی برقات دها تقویه وتوسیع اتمكله برابر ، قبل المیلاد ۱۴۸ ده ماكدونیایی و ۱۴۶ ده یونانی وقارتاجی ضبطله

رومانك ایالاتی حكمنه قودقدن صكره، سلقوسیلری دخی آسیای صغیردن یعنی آناطولیدن چیقاره‌رق ، (تاوروس) سلسلهٔ جبالنك اوته‌سنه پوسكورتمشلردی . ١٢٥ تاریخندن اعتباراً غالیا یعنی فرانسه‌نك ضبطنه باشلایه‌رق ، قسم اعظمنی بر ایالتلری حكمنه قویمش؛ و ١١٢ ده (یوغورته) یی مغلوب ایده‌رك ، آفریقانك مغرب خطه‌لرینی ضبط ایتمشلر ایدی . بو فتوحاتله روما دنیانك اك بیوك دولتی اولوب ، آنجق ثروت و سامانك تكثیری رومالیلرك اخلاقنی بوزمش اولمغله ، اسكی فضایل ومتانتلرینه خلل كلوب ، (قراقوس) فرقه‌سی بو تدنیٔ اخلاقه بر سد چكمكه چالیشمش ایسه‌ده ، كندیلری بو اوغورده تلف اولوب ، او وقت زادكانله عوام بیننده بر طاقم منازعات متتابعه ظهور ایتدیكندن ، وآوروپاده توتونلر یعنی اسكی آلمانلرله آسیاده دخی مهردادله آچیلان محاربه‌لردخی پك امتداد ایتمش اولدیغندن ، رومالیلرك قوتنه بر آز ضعف كله‌رك ، فتوحات ایلریلیه‌مه‌مشدی . عوام اهالی (ماریوس) ك وزادكان (سیلا) نك تحت ریاستنه كچوب ، بونلر بیننده وقوع بولان محاربه نتیجه‌سنده میلاددن ٨٢ سنه اول سیلا غلبه چاله‌رق ، دیكتاتور اولمش ، یعنی امور اداره‌یی النه آلمش ایدیسه‌ده ، درت سنه صكره بونك وفاتیله ، جلی وخفی یكیدن مخاصماته باشلانمش ؛ و پومپیوس ، قیصر وقراسوس آره‌سنده تشكل ایدن هیئت مثلثه بر وقت بو مخاصماتی تعطیل ایده‌بیلمش ایسه‌ده ، درعقب بو اوچ شخص بیننده محاربه ظهور ایدوب ، قیصر عوام اهالی‌یه استناداله غلبه چالمش ؛ وآنجق عقیبنده مقتولاً وفات ایتمش ایدی . اووقت اوقتاو ، آنطوآن واپید اسملرنده دیكر اوچ رئیسدن مركب بر هیئت مثلثه تشكل ایدوب ، بونلردن اوچنجینك حكمی اولمامغله ، دیكر ایكیسی حكمداراق هوسنه دوشه‌رك ، رقابتك تولید ایتدیكی محاربه‌ده ، اوقتاو غالب كلمش : وبوكا (آوغستوس) و (ایمپراطور) عنوانلری ویریلوب . قبل المیلاد ٢٩ تاریخنده روما جوریتنه ختام ویریله‌رك ، ایمپراطورلق تأسس ایتمش ایدی .

آوغستوس سناتو یعنی هیئت اعیانله بالاستشاره ادارهٔ اموره باشلایوب ، زماننده صلح ومسالمتی محافظه‌یه چالیشمش : ومع هذا ، دولتك حدود طبیعیه قزاندیرمق ایچون ، بعض فتوحاتده بولنمشدی . بو فتوحاتله روما ایمپراطورلغی رین و طونه ایرماقلریله ، بحر سیاهله ، فرات نهریله ، عربستان وآفریقا چوللریله و بحر محیط آطلاسی ایله محدود بردولت عظیمه اولمشدی . رومانك ایمپراطورلق زمانی بروجه آتی ٥ دوره تقسیم اوله‌بیلیر : قبل المیلاد ٢٩ تاریخندن بعد المیلاد ٩٦ تاریخنه‌دك ١٢٥ سنه سورن برنجی دورده كان ١٢ حكمدارك اكثری سالفلرینك اخرت اوغللری و بعضلری غاصب اولوب ، ایچلرنده تیبر ، قالیغوله ونرون كبی بعضلری خونریزلكله شهرت قزانمشلردر . بو دورده برتانیه روما ممالكنه ضم اولنمشدی . ٩٦ دن ١٩٣ تاریخنه‌دك ٩٧ سنه سورن ایكنجی دورده ١١ حكمدار كلوب ، ینه اخرت اولادلغی صورتیله بربرلرینه خلف اولان بو حكمدارلرك ایلك بشی یعنی نروا ، ترایان ، آدریان ، آنطونن ومارق اورل عادلانه وحكیمانه ادارهٔ امور ایدوب ، آدریانك زماننده آسیاده جزیره وآوروپاده داچیا مملكتلری ضبط اولنمشدی . ١٩٣ دن ٢٨٤ تاریخنه‌دك سورن اوچنجی دورده عسكرلرك حكم ونفوذی جاری اولوب ، بوتعدد ایدن ایمپراطورلر بینلرنده محاربه ایده‌رك ، غالب كلنی تخته چیقاریردی . بو دورده شمال شرقیدن برطاقم اقوام وحشیه حدودی تجاوزله ، روما ممالكنه كیرمكه باشلادقلرندن ، روما دولتك قوتی كیتدكجه آزالوب ، اندراس علایمی كورنمكه باشلامشیدی . ٢٨٤ دن ٣٩٥ تاریخنه‌دك ١١١ سنه سورن دور رابعده ٢٠ حكمدار كلوب ، ایمپراطورلق اصل حكومت مستبده صورتنه كیرمشدر . بونلردن دیوقلتیان ، حدودی دها ایی محافظه ایده‌بیلمك ایچون ، كندی امری آلتنده بولنمق اوزره ، ایكیسی قیصر وایكیسی آوغستوس عنوانیله درت سردار تعیین ایتمش ؛ و دولت كاه ایكی‌یه وكاه درده تقسیم اولنه‌رق ، ٣٣٠ تاریخنده روما مركزیتی دخی غائب ایتدكله ، قسطنطینیه پایتخت اتخاذ اولنمش ؛ واو وقته قدر كوله‌لره وآشاغی صنفلره مخصوص قالوب مطرود و مقهور ارلان

خرستیان دینی دخی عموماً قبول اولنوب، دولتك مذهب رسمیسی اولمش ایدی . ۳۹۵ دن ۴۷۶ تاریخنه‌دك سورن دور خامسده روما ایمپراطورلغی بسبتون آیری ایکی دولته یعنی شرق وغرب دولتلرینه منقسم اولوب، غرب دولتنده ۱۱ حکمدار گلمش؛ وبو دورده اقوام وحشیه غرب دولتنك ممالکنی یغما ایدوب ، آلاریق ایتالیایه گیرمش ؛ وآلنلر، سوآولر ، واندالر ، بورغوندلر ، فرانقلر وسائر کروهلر غالیا (یعنی فرانسه) ، اسپانیا، آفریقا وسائر ممالکی، صاقسونلر دخی برتانیه‌یی (یعنی انکلتره‌یی) ضبط ایتمشلردی . ایالات بر بر ترك اولندقدن صکره، روما دخی دفعاتله ضبط اولنه‌رق، بو محاربات وتخریبات آره‌سنده اکثر اهالیسی تلف اولمش، ویا طاغلمش ، وآثار عمرانی خراب اولمش ایدی . ذاتاً بو دورك تا ابتداسندن غرب دولتی مرکزیتی دخی غائب ایدوب ، تا ۴۰۵ تاریخنده (هونوریوس) طرفندن (راونه) شهری پایتخت اتخاذ اولنمشدی . بعده ایتالیانك جنوب جهتی شرق ایمپراطورلغنك یعنی روملرك الینه کچمکله، (پنتاپولیس) یعنی «بلاد خمسه» عنوانیله بر اکسارخوسك تحت اداره‌سنده تشکیل اولنان دائره‌یه داخل اولوب، بردوقه‌لغك مرکزی اولمشدی؛ آنجق روماده اکسارخوسك وکیلندن زیاده پاپانك حکمی نافذ ایدی . ۷۳۰ تاریخنده روما شهری ودوقه‌لغی روملرك حکمندن چیقوب، پاپانك تحت ریاستنده برنوع جمهوریت صورتنه گیرمشدی. بوجمهوریت برطرفدن روملردن وبرطرفدن دخی لومباردلردن تضییق اولنه‌رق، فرانقلرك تحت حمایه‌سنه گیرمکه مجبور اولمش؛ وپپن ایله شارلمان زمانلرنده راحت قالوب، بعض درجه معموریت کسب ایتمش ایسه‌ده، شارلمانك کوشك خلفلری حمایه ایده‌مدکلرندن، روماده بعض نفوذلی خاندانلر پاپالرك الندن حکمی آلمشلردی . اونجی قرن میلادیده آلمانیا ایمپراطوری برنجی اوتون پاپالرك نفوذینی اعاده ایتمش ایسه‌ده، رومانی نوعاما تحت حکمنه آلمش اولدیغندن، اوندن صکره پاپالر دفعاتله، کندی حکملرینی وایتالیانك استقلالنی محافظه ایچون، آلمانیا ایمپراطورلرینه قارشی طورمش؛ وبوسببدن ایمپراطورلر ، غالب کلدکجه، پاپالری ایستدکلری کبی عزل وتبدیل ایتمکه باشلامشلر ایدی . ۱۳۰۹ ده پاپا کندی مقرینی فرانسه‌نك (آوینیون) شهرینه نقل ایتمکله، روما شهری حر قالوب، ۱۳۴۷ ده اعلان جمهوریت ایتمش ایسه‌ده، بوجمهوریت دوام ایده‌میوب ، یکیدن روما پاپالق مرکزی اولمش : وبعض خاندانلر افرادی کسب نفوذ ایلمش ایدی . آنجق پاپالر مرور زمانله حکم واقتدارلرینی آرتیره‌رق، ورسم وسائر صنایع نفیسه وادبیاتی حمایه ایده‌رك ، رومانی مرکز ارباب هنر حالنه قویمش، وخیلی اعمار وتزیین ایلمشلر ایدی. بوآره‌ده ۱۴۹۵ و ۱۵۲۷ تاریخلرنده ایکی دفعه فرانسزلر رومانی ضبط ایتمشلر ایسه‌ده، ثبات ایده‌میوب ، نهایت اسپانیوللر، ایتالیایه مالك اولدقلرنده، پاپالرك حکمنی برقات دها تقویه ایتمش ، وروماناك ترقیسنه سبب اولمشلر ایدی . فرانسه انقلابی بوحاله خلل کتیره‌رك ، ۱۷۹۸ ده (برتیه) رومانی پاپادن ضبطله ، اعلان جمهوریت ایتمش ؛ و ۱۸۰۱ ده شهر مذکور پاپایه اعاده اولنمش ایسه‌ده، ۱۸۰۸ ده بیوك بوناپارت طرفندن ضبط اولنمش ایدی. ۱۸۱۴ ده، بوناپارتك سقوطی اوزرینه، پاپا رومایه عودت ایدوب، ۱۸۴۸ ده ، شهر اعلان جمهوریت ایتمکله، پاپا قاچمغه مجبور اولمش ایسه‌ده ، ۱۸۵۰ ده فرانسه طرفندن اعاده اولنه‌رق، محافظه‌سیچون دخی روماده برمقدار فرانسز عسکری براقلمش ایدی. ۱۸۶۰ ده ایتالیانك اتحادی اجرا اولندقده ، ایتالیانلر بو شهری پایتخت اتخاذ ایتمك آرزوسنده بولنمشلرسه‌ده، فرانسه مانع اولمش؛ و ۱۸۷۰ ده فرانسه‌نك مغلوبیتندن بالاستفاده ، قرال ویقتور امانوئل پاپانك پروتستولریله برابر، رومایه داخل اولمشدر . او وقتدن بری پاپانك حکومت جسمانیه‌سنه ختام ویریله‌رك، پاپالر واتیقان سراینده محصور قالمش؛ وروما شهری ایتالیانك پایتختی اولوب، ایتالیا اتحادی تکمیل اولنمشدر .

روما شهرنده حکومت سورن حکمدارلرك اسامیسیله تاریخ جلوسلری بروجه آتیدر :

(قراللر)

رومولوس قبل المیلاد	۷۵۳	تارکین قدیم	۶۱۴
نوماپومپیلیوس	۷۱۴	سرویوس تولیوس	۵۷۸
تولوس هوستیلیوس	۶۷۱	تارکین نامدار	۵۵۴
آنقوس مارسیوس	۶۳۹	الی	۵۰۹

قونسلوسلرله اداره اولنور جمهوریت قبل المیلاد
من ٥٠٩ الی ٢٩

(ایمپراطورلر)

آوغستوس قبل المیلاد	٢٩	غالوس، وولوسمان و هوستیلیان	٢٥١
تیبر بعد المیلاد	١٤	امیلیان	٢٥٣
قالیغوله	٣٧	والریان	٢٥٣
قلاود اول	٤١	غالیان	٢٦٠
نرون	٥٤	قلاود ثانی	٢٦٨
غالپه	٦٨	کینتیلیوس	٢٧٠
اوتون	٦٩	اورلیان	٢٧٠
ویتلیوس	٦٩	تاسیت	٢٧٥
وسپاسیان	٦٩	فلوریان	٢٧٦
تیتوس	٧٩	فروبوس	٢٧٦
دومیتیان	٨١	قاروس	٢٨٢
نروا	٩٦	قارین ونومریان	٢٨٤
ترایان	٩٨	دیوقلتیان	٢٨٤–٣٠٥
آدریان	١١٧	ماقسیمیان هرقول	٢٨٦–٣٠٥
آنطونن	١٣٨	قونستانس قلور (قیصر)	٢٩٢
مارق اورل ولوسیوس وروس	١٦١	» (آوغستوس)	٣٠٥–٣١١
مارق اورل (یالکز)	١٦٩	سور (قیصر)	٣٠٥
قومود	١٨٠	» (اوغستوس)	٣٠٦
پورتیناقس	١٩٣	ماقسیمین ثانی (قیصر)	٣٠٥
دیدیوس یولیانوس	١٩٣	» (اوغستوس)	٣٠٨–١٣
پسچنیوس نیجر	١٩٣–٩٥	لیچیوس »	٣٠٧–٢٤
آلبینوس	١٩٣–٩٧	قسطنطین اول	٣٠٩–٣٧
سپتم سور	١٩٣	قسطنطین ثانی، قونستانس ثانی وقونستان	٣٣٧
قاراقاله وچتا	٢١١	قونستانس ثانی بر قونستان	٣١٠
قاراقاله (یالکز)	٢١٢	» (یالکز)	٣٥
ماقرین	٢١٧	مانیانس	٣٥٠–٣٥٣
هلیوغابال	٢١٨	یولیان	٣٦٠
آلکساندر سور	٢٢٢	والنتینیان اول (غربده)	٣٦٤–٧٥
ماقسیمین اول	٢٣٥	والنس (شرقده)	٣٦٤–١٩
ایکی قوردیانلر	٢٣٧	غراتیان (غربده)	٣٧٥–٨٣
ماقسیم پوپیان وبالبین	٢٣٧	والنتینیان ثانی (غربده)	٣٨٣–٩٢
غوردیان ثالث	٢٣٨	تئودوس (شرقده)	٣٩٢–٩٥
عرب فلیپ	٢٤٤		
دچیوس	٢٤٩		

(غرب دولتی)

هونوریوس	٣٩٥	آنتمیوس	٤٦٧
والنتینیان ثالث	٤٢٤	اولیبریوس	٤٧٢
پترون ماقسیم	٤٥٥	غلیچریوس	٤٧٣
آونیوس	٤٥٥	یولیوس نپوس	٤٧٣
مایوریان	٤٥٧	رومولوس آوغستول	٤٧٥–٧٦
لیبیوس سور	٤٦١		

[شرق ایمپراطورلریچون « بیزانتیون » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

رومایله یونان آوروپا مدنیت حاضره‌سنك بشیکی حکمنده اولوب، هرنه‌قدر رومالیلر بیننده یونانده ظهور ایدن حکمایه مماثل حکما یتیشمه‌مش، وعلوم وفنون او قدر ترقی ایتمه‌مش ایسه‌ده، رومالیلرك اسکی زمانده جنکاور اقوامه مخصوص بر طاقم مکارم اخلاق واطوار وحرکات مردانه کوستره‌رك، اساسی بر شهردن عبارت بر جمهوریتك اقطار عالمه یایلمسی وبر شهر اهالیسنك عالمی طولدیره‌جق بر امت عظیمه اولمسی بو اخلاق واطوار ممدوحه‌لری سایه‌سنده‌در. اسکی رومالیلرك اخلاق واطوارنده اسپارته‌لیلره مخصوص بر نوع خشونت بدویانه کورینوردی. بعده رومالیلرك فتوحاتلرینی توسیع ایله ایتالیانك جنوبنده وسیچیلیه‌ده‌کی یونان مهجرلرینی ونفس یونان ایله ماکدونیه‌لیلرك ممالکنی وآناطولی سواحلنی ضبط ایتدکلرنده، اورالرده بولنان یونانیلرله اختلاط وامتزاج ایده‌رك، یونان مدنیتك آثارندن استفاده ایتمکه باشلامشلرسه‌ده، ذاتاً بوزلمش اولان یونان فساد اخلاق دخی ایچلرینه کیروب، مدنیت ومعارفجه نه قدر قزانمشلرسه، اخلاقجه او قدر غائب ایدوب اندراسه یوز طوتمشلردر. بعده مشرکلرك ایجاد کرده‌سی اولان معارف و مدنیته نظر خصومتله باقان خرستیان مذهبنك انتشاری مدنیتك آثار باقیه‌سنی محو ایدوب، ذاتاً روما دولتی اووقت ایکی‌یه انقسامله، شرق دولتی رومل‌اشمش؛ وغرب دولتی شمال اقوام وحشیه‌سنك هجوماتیله بسبتون منقرض اولمش اولدیغندن، خرستیانلغك انتشاری رومالیلرك محویله بر اولمشدر.

رومالیلرده (پلین) کبی فنون وحکمتله اوغراشیر اهل علم پك آز اولوب، بونلرك وقتنده ظهور ایدن حکمانك چوغی یونان لساننده تحریر آثار ایتمشلرسه‌ده، رومالیلر بسبتون ماکدونیالیلرکبی یونان لسانی لسان ادبی اتخاذ ایتمیوب، کندی لسانلرنده کندیلرینه مخصوص ادبیات ایجاد ایتمش؛ وبینلرنده ویرجیل، هوراس، تاسیت، چیچرون تیت لیوکبی شاعرلر، خطیبلر ومورخلر یتیشمشدر. سویلدکلری لسان لاتیوم خطه‌سنه مخصوص اولوب، لاتین لسانی دینمکله معروف ایدی. ایتالیانك اتروریه وسائر خطه‌لرنده سویلنیلن السنه دخی لاتین لساندن پك فرقلی اولمدیغندن، آز زمان ظرفنده لاتینجه السنهٔ مذکوره‌یه غلبه چالوب، بتون ایتالیانك لسانی اولدقدن صکره،

روماليلرك فتوحاتی فرانسه واسپانيا جهتلرينی احاطه ايدنجه ، بو لسان ابتدا لسان رسمی وادبی صفتيله وبعده ، اورالره هجرت ايدن روماليلرك تكثری اوزرينه ، لسان عوام صورتنده انتشار ايتمكه باشلاوب ، آنجق اجنبيلرك آغزلرينه دوشدكجه فصاحات وبلاغتنی غائب ايده‌رك ، وكلتجه وسائر محلی لسانلرله‌دخی قاريشه‌رق ، ومرور زمانله هر طرفده بشقه بر يولده غلطاته اوغرايه‌رق ، بو هرج ومرجدن ايتاليانجه ، فرانسزجه ، اسپانيولجه ، پورتكيزجه وسائر بعض لسانلر تولد ايتمش ؛ ولاتين لسانی روماليلرله برابر محو اولمشدر .

روماليلر عسكرلكده ويوللر ، كوپريلر ، قلعه‌لر ، شهرلر ، حماملر ، قاپليجه‌لر ، تياترولر انشاسنده ابراز مهارت وكسب شهرت ايدوب ، بوكبی امور جسيمهٔ نافعه‌لرينك آثاری قلمرولری تحتنده بولنمش اولان ممالك واسعه‌ده اليوم مشهود در .

روما { (Rome) بو اسمله ممالك مجتمعه‌ده ايكی قصبه واردر :

بری (نويورق) جمهوريتنده و (آلبانی) نك ١٦١ كيلومتره غرب شماليسنده ، ايكی جدولك و بر قاچ دمير يول خطنك محل تقاطعنده واقع اولوب ، ايالت مركزيدر . پك كوزل بر قصبه اولوب ، ١٢١٩٥ اهاليسی واسع سوقاقلری ، بر چوق دمير خانه وسائر فابريقه‌لری ، صاغر وديلسزلره مخصوص دارالعجزه‌سی وپنير تجارتی واردر .

— ديكری جورجيا جمهوريتنده وآتلانته‌نك ٩٧ كيلومتره شمال غربيسنده واقع اولوب ، بوده ايالت مركزيدر . ٤٣٧٥ اهاليسی وبر چوق دميرخانه‌لری واردر . ايكی نهرك محل اجتماعنده واقع اولوب ، بو نهرلر سير سفائنه صالحدر ، وصولری بر چوق ماكينه‌لر چويرر .

روما { (Ruma) آوستريا ومجارستان دولتنك خرواتستان مع اسلاوونيه ايالتنده ، (سرم) سنجاغنده و (ووقووار) ك ٧٦ كيلومتره شرق جنوبيسنده اوله‌رق (صاوه) نهرينه دوكيلور بر چايك اوزرنده واقع قضا مركزی بر قصبه اولوب ، ٨٥٤٠ اهاليسی واردر .

روماشه { (Roumacha) سودان وسطيده نيجره تابع (بنوئه) نهری اوزرنده و ٨° ٢′ ٢٠″ عرض شمالی ايله ٤° ٥١′ طول شرقيده واقع بر قصبه اولوب ، ١٠٠٠٠ اهاليسی وبر سور وخندقی واردر . بر كوچك حكومت اسلاميه مركزی اولوب ، حاكمه مخصوص بر سرايی واردر .

رومان { ياخود رومانوس (Romain) بو اسمله قسطنطينيه روم ايمپراطورلرندن بروجه زير درت كشی كلمشدر : برنجيسی ارضروم جهتنده طوغوب ، مجهول بر عائله‌يه منسوب اولديغی حالده ، باسيلك وآلتنجی ليونك زمانلرنده عسكره داخل اوله‌رق ، يدنجی قسطنطينك زماننده بيوك آميرال اولمش ؛ وبو حكمدارك والده‌سی (زوئه) نك توجهنی قزانمغله ، ٩١٩ ده كنج ايمپراطورك وصيسی اولمش ، وقيزی هلانه‌يی كنديسنه تزويج ايتمش ايدی . بعده بالاستقلال ايمپراطور اولوب ، بر برينی متعاقب اوچ اوغلنی ده ايمپراطورلغه اشتراك ايتديرمشيدی . ممالكنه هجوم ايدن بلغارلری دفع ايتمك ايچون ، حكمدارلری بولنان (پترو) يه كوچك قيزی ماريه‌يی تزويج ايتمش ؛ ومجارلرله روسلرك هجوملرينه ده مصاب اولمش ايدی . ٩٤٨ ده وفات ايتمشدر .

— ايكنجيسی (كنج) لقبيله ملقب اولوب ، برنجينك توروني ويدنجی قسطنطينك اوغليدر . ٩٥٩ ده تخته چكمش ؛ وعيش وعشرت وسفاهته طالوب ، ٩٦٣ ده عشرتدن وفات ايتمشدر .

— اوچنجيسی (آرگير) لقبيله ملقب اولوب ، زنكين بر سناتور اولديغی حالده ، طقوزنجی قسطنطينك دامادی و خلفی اولمش ؛ و ١٠٢٨ ده تخته چكوب ، ابتدا حسن حركتده بولنمش ايسه‌ده ، بعده سلجوقيلره قارشی اولان محاربانده مغلوب اولمش ؛ و ١٠٣٤ تاريخنده حمامده قتل ايتديرلمشدر .

— دردنجيسی (ديوجن) لقبيله ملقب اولوب ، اوچنجی رومانك تورونيدر . بر تهمت سياسيه‌يه مبنی اعدامنه حكم اولنه‌رق ، بو جزانك اجراسی صره‌سنده ايمپراطوريچه (اودوقسيا) كنديسنی كوروب بكنمكله ، متوفی قوجه‌سی اون برنجی قسطنطينه ايتمش اولديغی يمين ايله برابر ، ١٠٦٧ ده صاحب ترجمه‌يه وارمش : وبو وجهله رومان ايمپراطور اولوب ، آلب آرسلانه قارشی سوق عسكرله طرسوسده غالب كلمه‌رك ، ايرانه داخل اولمش ايسه‌ده ، اوراده مغلوب واسير اولوب ، بيوك بر فديهٔ نجات وعديله تخليص نفس ايده بيلمش ايدی . آنجق قسطنطينيه‌يه

عودت ایدنجه‌یه قدر اودوقسیانك اوغلی یدنجی میخال تخته چیقمش؛ وصاحب ترجمه حکومتی ضبطه چالیشمش ایسه‌ده، میخال طرفندن طوتیلوب، کوزلرینه میل چکدیرلمش؛ وبرقاچ کون صکره وفات ایتمشدر.

رومان { سنت — (St. Romain) بو اسمله خرستیانلرك اوچ عزیزی اولوب، برنجیسی روما عسکرنده نفر اولدیغی حالده، (سنت لوران) ك اعدامنده‌کی متانتی کورمکله، خرستیان اولدیغندن، ٢٥٨ تاریخ میلادیسنده رومادە قتل اولنمشدر. آغستوسك ٩نده یورطیسی اجرا اولنور. — ایکنجیسی بشنجی قرن میلادی اوائلنده فرانسه‌ده بر چوق مناسترلر تأسیس ایتمشدر. شباطك ٢٨ نده یورطیسی اجرا اولنور. — اوچنجیسی یدنجی قرن میلادی اوائلنده روئن پسقپوسی اولوب، کویا کرامتیله شهر مذکوری بر مدهش اژدرهادن قورتارمشیدی. تشرین اولك ٢٣ نده یورطیسی اجرا اولنور. — روسلرکده بو اسمله ١٠٠١ تاریخنده قتل اولنمش بر عزیزلری اولوب، تموزك ٢٩ نده یورطیسنی اجرا ایدرلر.

رومان { (Romans) فرانسه‌نك درومه ایالتنده و والنسه‌نك ١٨ کیلومتره شمال شرقیسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ١١٢٥٧ اهالیسی، ایپك منسوجاتی و (ایزه) نهری اوزرنده کوزل بر کوپریسی واردر.

رومان { (Roumains) رومانیه ایله اردل وبسارابیه‌ده ساکن برقوم اولوب، روما ایمپراطورلرندن ترایانك اثنای ضبطنده اورالره نقل واسکان ایتدیکی رومالیلرله اورانك اهالی قدیمه‌سی اولان (داچ) لرك اختلاط وامتزاجندن تولد ایتمشدر. لاتینجه‌دن مشتق بر لسان مخصوصله متکلمدرلر. جمله‌سی ٨٥٠٠٠٠٠ نفوس اولوب، ٤٥٠٠٠٠٠ ی مستقل یعنی رومانیه دینلان افلاق و بغدانده ساکن، ٣٢٠٠٠٠٠ ی، اردلده یعنی مجارستانه تابع، ٢٠٠٠٠٠ ی بوقووینه‌ده یعنی آوستریایه تابع و ٦٠٠٠٠٠ ی بسارابیه‌ده یعنی روسیه‌یه تابعدرلر. اولاخ دخی تعبیر اولنان برقاچ یوز بیك رومان دخی ممالك عثمانیه‌نك ماکدونیه وآرناؤدلق جهتلرنده ویونانده ساکن اولوب، بونلرك نه وقت ونه صورتله رومانیه‌دن بو طرفه کچدکلری پك ده معلوم دکلدر. رومانلر اسکیدن بری معارف و مدنیتدن محروم قالوب، یکی ترقی وتمدنه باشلامشلردر. یقین وقته قدر لسانلرینی اسلاو حروفیله یازوب، نهایت پرنس قوزه حسیات ملیه‌لرینی ایقاظ ایدەرك، حروف مذکورەیی ترکله، لاتین حروفنی قبول ایتملرینه سبب اولمشدر.

رومان { یاخود رومانو (Roman, Romanu) رومانیه‌نك مولداویه یعنی بغدان خطه‌سنده وبکرشك ٢٨٤ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق، (مولدووه) نهری اوزرنده وبونهرك (سرت) نهرینه دوکلدیکی محلدن ٦ کیلومتره یوقاریده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ١٦٩٢٠ اهالیسی، برقاچ مکتبی، آغستوسك ٦ سنده قوریلور بیوك پنایری وبر دمیر کوپریسی واردر. — ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ١٨٨٨ مربع کیلومتره‌واهالیسی ١٠٥٠٠٠ کشیدر.

رومانش { (Roumanches) اسویچره‌نك شرق جهتنده کی (غریزون) ناحیه‌سنده ساکن برکوچك قوم اولوب لاتینجه‌دن مشتق بر لسان مخصوصله متکلمدرلر. آوستریانك تیرول خطه‌سنده ساکن بولنان (لادین) لرك دخی رومانشلرله قرابت جنسیه‌لری واردر. رومانشلر ٢٨٣٧٦ نفوسدن عبارت اولدقلری حالده، لسانلرینی محفظه ایدوب، بولسانده برقاچ غزته نشر ایدیورلر؛ وبرقاچ کتابلری اولوب، لسانلرینی محافظه ومذکور لادین لسانیله توحید ایتمك اوزره، بر جمعیت علمیه‌لری دخی واردر. وقتیله بونلر دها چوق اولوب، برطاقلری آلمانلاشمش ویا ایتالیانلاشمشدر.

رومانشه { (Romanche) فرانسه‌نك جنوب شرق جهتنده بر نهردر، که آلپ طاغلرندن نبعانله، ٧٨ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (رونه) ایرماغنه تابع (ایزره) یه دوکیلن (دراق) چاینه منصب اولور. جریانی سرعتلی اولوب، برچوق ماکینه‌لر چویرر.

رومانوف { (Romanov) روسیه‌ده ١٦١٣ دن ١٧٦٢ تاریخنه‌دك ١٤٩ سنه حکومت سورن برسلاله‌نك اسمی اولوب، باشلری نیکیته رومانویچدر، که دردنجی ایوانك زوجه‌سی وبرنجی فدورك والده‌سی اولان چارینه آناستاسیانك

برادری ایدی . بونك بش اوغلی اولوب. بیوكلری اولان فدور ، بوریس غودونوفدن تخلیص نفس ایچون ، آرخانكل جهتنه قاچوب، (قیلارت) اسمیله كشیش اولمش؛ ومرور زمانله موسقوه مترهپولیدی اولوب ، ١٦١٣ ده روس بویارلری یرلی برحكمدار آرادقلرنده ، كندی اوغلی میخائل انتخاب ایتدیرمكه موفق اولمشدی . بو سلاله بلا ولد وفات ایدن چارینه الیزابته ایله ختام بولوب ، بونك وفاتنده ، چاراق قرابت صهریه ایله رومانوف خاندانه مربوط بولنان (هولستاین غوتورپ) خاندانه كچهرك . الیوم بو سلاله حكم سورمكدهدر . [رومانوف سلالهسندن كلن حكمدارلرك اسامیسیچون «روسیه» مادهسنه مراجعت بیوریله .]

رومانوف { میخائل — (Michel Romanov) روسیه چارلرندن اولوب، آنفاً بیان اولنان رومانوف سلالهسنك برنجی حكمداریدر . (فدور نیكیتیچ)ك اوغلی اولوب . ١٦١٣ ده روسیه زادكانی طرفندن حكمدار طانلمش؛ وفترت زماننده روسیهده كسب اقتدار ایتمش اولان لهلیلر واسوجلیلرله اوغراشوب، اسوجلیلره بالطبع سواحلندهكی ایالاتی ترك، ولهلیلرله ١٤ سنهلك متاركه عقد ایتمش؛ و ١٦٣٤ ده بونلرك الندهقالمش اولان بعض ایالاتی استرداد ایتمش ایدی. موسقوه مترهپولیدی بولنان پدرینك نصایح واخطاراتیله حركت ایدهرك، روسیهیه خیلی ترقی ایتدیرمك یولنی طوتمش ایسهده، ١٦٤٥ ده وقتسز وفات ایتمشدر . اوغلی آلكسی خلفی اولمشدر .

رومانوف { (Romanof) روسیهنك یاروسلاو ایالتنده ویاروسلاوك ٣٥ كیلومتره شمال غربیسنده اولهرق ووالغه ایرماغی اوزرنده قضا مركزی برقصبه اولوب، قارشیسندهكی (بوریسو غلیبسك)ایله برابر ٦٠٠٠ اهالیسی. دمیرخانهلری، كتن فابریقهلری وسبزه باغچهلری واردر.

رومانیه { (Roumanie) آوروپای شرق دول صغیرهسندن اولوب، بالقان شبه جزیرهسنك وطونه مجرای اسفلنك شمالنده و قارپات سلسلهٔ جبالنك منتهٔ خارجیهسنده یعنی جنوب وشرقنده واقعدر. افلاق (ولاخیا) و بغدان (مولداویا) اسملریله ایكی خطهدن عبارت اولوب، اوتهدن بری (مملكتین) دیمكله معروف ایدی . افلاق شمالاً وشمال غربی جهتندن ترانسیلوانیه آلپلری صیرتیله وجنوباً وجنوب غربی جهتندن وشرقاً دخی طونه مجراسیله و بغدان دخی غرباً قارپات صیرتیله و شرقاً (پروت) مجراسیله یعنی بو ایكی مملكت همان هرطرفدن حدود طبیعیه ایله محدود ایكن، برلین معاهدهسی طونهنك مجرای اسفلنك شرقنده بولنان و رومانیه ایله اصلا مناسبتی اولمیان دوبریجه خطهسنی دخی بو دولته ویرمكله، شمدیكی حالده ، طونه هرطرفده رومانیهنك حدودینی تشكیل ایتمیوب. برقسمی رومانیه طوپراغنك ایچندن كچیور؛ وبو دولت قره دكیزده برخیلی ساحل قزانمشدر . هرنه قدر رومانیه بالقان شبه جزیرهسندن طونه ایله آیرلمش ایسهده، اوتهدن بری دولت عثمانیهنك تحت تابعیتنده بولنوب، بوصوك وقتلرده استقلال ویا امتیاز قزانان حكومات بالقانیه ایله مناسبت واشتراك منافعی اولدیغندن، بو دخی حكومات بالقانیهدن معدود اولوب، بواسم دها عام اولمق اوزره ، بعضاً بالقان و طونه حكوماتی دخی دینلیر .

هیئت طبیعیهسی، حدود ومساحهسی . — رومانیهیی تركیب ایدن مملكتیندن ایكیسیده همان مستطیل شكلنده اولوب، افلاق غربدن شرقه وبغدان بونك منتهای شرقنه ملاصق اولهرق جنوبدن شماله ممتد اولور . دوبریجه ایسه افلاقك بر پارچهسی كبی طونه ایله قره دكیز ساحلی آرهسنده آیریجه بركوچك مستطیل صورتندهدر . رومانیا شمالا وشمال غربی جهتندن آوستریا ومجارستان دولتیله یعنی نفس مجارستان وترانسیلوانیه (یعنی اردل) وبوقووینه خطهلریله، شرقاً روسیهنك بسارابیه خطهسیله وقرهدكیزله، جنوبا بلغارستانله، غربا صربیه ایله محاط ومحدود اولوب، صربستاندن وقسم اعظمنده بلغارستاندن طونه مجراسیله آیرلمشدر . ″٣٨ ′٤٣ ایله ″١٥ ′٤٨ عرض شمالی و ′١٠ ٢٠ ایله ′٢٠ ٢٧ طول شرقی آردلرنده اولوب ، مساحهٔ سطحیهسی ٢٠٢ : ١٣١ مربع كیلومترهدر .

جبال وانهاری، كوللری، سواحل وجزایری . — قارپات سلسلهٔ جبالی مجارستان ایله غالیچیا آرهسنده برقوس تشكیل ایدهرك ، شرق جنوبیه طوغری اوزاندیغی كبی، ینه او استقامتده ترانسیلوانیه

ایله بغدان آره‌سنده ممتد اولوب ، بغدانك منتهای جنوبنه واصل اولنجه ، ینه ترانسیلوانیه ایله افلاق آره‌سنده غربه طوغری دونر ، و دها طوغریسی مذکور ایکی خطه آره‌سنده ممتد اولان ترانسیلوانیه آلپلریله برلشه‌رك ، برزاویه تشکیل ایدر . بوایکنجی سلسله (اولت) نهرینه کچید ویرن بر بوغازه قدر غربه طوغری اوزاندقدن صکره ، جنوبه آز میل ایده‌رك وبعده بسبتون جنوب غربی‌یه طوغری دونه‌رك ، صربیه حدودی قارشیسنده طونه‌نك دمیر قپو دینلن بوغازینه واصل اولور . بو ایکی سلسله‌دن برنجیسنك شرق وایکنجیسنك جنوبی اتکلری رومانیه ایچنده اوزانه‌رق ، بر سطح مائل تشکیل ایدیور ؛ وآقان نهرلر آره‌لرنده وادیلر ودره‌لر آچه‌رق برطاقم قوللر وجوده کتیرمشلردر . حدودده بولنان بو ایکی سلسله‌دن بشقه رومانیه‌ده هیچ بر طاغ اولمیوب ، بتون اراضی مذکور طاغلرك اتکلریله دها آشاغیده‌کی آز میلانلی بایرلردن وبعض تپه‌لردن ونهایت دوز اووه‌لردن عبارتدر . مذکور سلسله‌لرك صیرتلری آوستریا حدودی داخلنده اولوب ، رومانیه حدودی صیرتك خارجنده وآشاغیسنده بولندیغندن ، بو سلسله‌لرك یوکسك ذروه‌لری رومانیه‌نك خارجنده بولنیور . قارپات سلسله‌سنك رومانیه طوپراغنده‌کی تپه‌لرینك اك یوکسکی ۲۰۱۸ متره ارتفاعی اولان (اومو) طاغی ؛ وترانسیلوانیه آلپلری سلسله‌سنك اك یوکسکی‌ده ۲۲۵۳ متره ارتفاعی اولان (قوستا-لوبی روسو) طاغیدر .

بو ایکی سلسلهٔ جبالدن همان متوازیاً برچوق نهرلر آقوب ، افلاقده‌کیلر طوغریدن طوغری‌یه طونه‌یه ، وبغدانده‌کیلر ینه طونه‌یه تابع اولان (سرت) و (پروت) نهرلرینه دوکیلورلر . بناءً علیه رومانیه کاملاً طونه مائله وحوضه‌سی داخلنده بولنیور . بو نهرلردن افلاقك قسم غربیسنده‌کیلر شرقه آز میلانله جنوبه طوغری آقوب . شرقه طوغری کیدلدکجه نهرلرك شرقه اولان میلانلری چوغاله‌رق . نهایت بغدانك قسم جنوبیسنده‌کیلر بسبتون شرقه طوغری آقیورلر . بغدانده ایسه (بوقووینه) خطه‌سندن کلن (سرت) نهری شمالدن جنوبه وبعده جنوب شرقی‌یه طوغری آقوب ، قارپاتدن اینن چایلر شرق جنوبی‌یه طوغری جریانله بوکا منصب اولورلر . سرت وادیسنك شرق جهتنده بعض تپه‌لردن اینن برقاچ چای دخی (پروت) نهرینه دوکیلور .

طونه‌نك بر قسمی یعنی دمیر قپودن منصبنه قدر اولان ۴۸۰ کیلومتره‌لك محلی رومانیه‌نك انهارندن معدود اولوب ، ابتدا بو دولتك حدود جنوبیه‌سنی تشکیل ایتدکدن صکره ، سلستره قصبه‌سنی کچوب ، شماله دونجه بسبتون رومانیه طوپراغی ایچنه کیرر ؛ وپروتله برلشوب ینه شرقه دوندکدن صکره ، رومانیه‌نك بر قسمنك یعنی دوبریجه‌نك حدود شمالیه‌سنی تحدید ایدیور . طونه حقنده زیاده تفصیلات ویرمه‌نك شوراسی محلی اولمدیغندن ، یالکز بلغارستان ودوبریجه جهتنده‌کی سواحلنك یوکسك ورومانیه جهتنده‌کی ساحللرینك آلچق وبرچوق بطاقلقلری حاوی اولدیغنی بیانله اکتفا ایدرز . طونه‌یه دوکیلن رومانیه انهارینك باشلیجه‌لری غربدن باشلایه‌رق : ژیول ، اولت ، وده‌ه ، آرجسول یاخود آرجیش ، یالومیچه ، سرت وپروت نهرلریدر . پروت بغدانك حدود شرقیه‌سنی تشکیل ایدوب ، روسیه ایله رومانیه آره‌سنده مشترکدر . طونه‌دن صکره رومانیه انهارینك اك بیوکی (اولت) ویا (آلوته) نهریدر ، که قارپات سلسله‌سنك داخلی مائله‌سندن نبعانله ، ترانسیلوانیه داخلنده جنوب غربی‌یه بعده شمال غربی‌یه ونهایت غرب جنوبی‌یه وجنوبه طوغری دونوب ، ترانسیلوانیه آلپلرینی ایکی‌یه آیران درین بر بوغازدن صوورله ، افلاقه کیرر ، وجنوبه بعده جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق ، طونه‌یه دوکیلور . کرك بونك وکرك افلاقده آقان دیکر انهارك تابعلری آز واهمیتسزدر . بغدانی طولاً شق ایدن (سرت) رومانیه‌نك اولت وپروتدن صکره بیوکلکده اوچنجی نهری اولوب ، بغدانك اکثر صولرینی جمع ایتمکله ، بونك خیلی تابعلری واردر . صاغدن یعنی غرب جهتندن آلدیغی چایلر جنوبدن باشلایه‌رق : افلاقده بوزائو وبغدانده پوتنه ، تاتروس ، بیستریچه ومولداوه ، صولدن دخی جمله‌نك اك بیوکی اولان وشمالدن کلن (برلاد) در . پروت نهرینه‌ده (شیشیا) چایی دوکیلور .

طونه ساحلنه قریب بعض کوللر بولنوب ، بونلرك باشلیجه‌لری : ژیول منصبی قربنده‌کی (بالته پوپی)

و (بالته ندريا)، (اولت) منصبنك آلت طرفندەكى (يزرو)، (ودە) نهرينك دوكلديكى (بالته)، بركوـ كيدن يوقارى بولنان (بالته مايرو)، بركوكى ايله اولنيجه آرەسندەكى (بالته لات) و(يزرو غرچيلور)، يالوويچه منصبنك اوست طرفندە بولنان (لاقوبويانو) و(يزرو موستيس)، قالارسى قصبەسى قربندەكى (يزروقالارسى) وغلاص قربندە بولنان (يزرويراتيس) كوللريدر.

طونه مجراسى ايچندە رومانيەنك برخيلى آطەسى اولوب، غربدن باشلايەرق باشليجەلرى: اوستروووە قوربو، اوسترووومارە، قاردلس، اوسترووەپرسينە، سلستره قربندە واقع برقاچ آطەيە منقسم اولان (بيوك بالته)، سابه، اوسترووه برغولوى، سربان، اوستروووه پوپه ونهايت طونەنك داليەسندە واقع (كيليا) وسولينه ياخود سنه آطەلريدر.

رومانيه دوبريجەيى آلدقدن صكره، ۲۲۰ كيلوـ مترەلك ساحله مالك اولمش ايسەدە، بو ساحلك قسم شماليسى آلچق وبطاقلق اولوب، قسم جنوبيسندە دخى الكز كوستنجه ومانغاليه اسكلەلرى واردر، كه بونلرك ده ليمانجه نقصانلرى تجارتجه كسب اهميت ايتملرينه مانعدر. كيليانك ٤٥ كيلومتره آچيقلرندە قرەدكزدە رومانيەنك ييلان آطەسى ناميله بركوچك جزيرەسى دخى واردر.

اقليم وهواسى. — رومانيەنك هواسى پك اعتدالسز اولوب، شمال شرقيدن يعنى روسيەدن وتا قطب شماليدن كلن صوئوق وشدتلى روزكارلره قارشى برسپرى اولمديغندن، قيشين ميزان الحراره تحت الصفر ۲۸ درجەيه قدر اينر؛ ويازين دخى، مملكتك آلچق اووەلردن عبارت اولديغنه بناء، حرارت چوق دفعه ۳٦ درجەيه قدر چيقار. بوندن بشقه هوا پك سريع التحول اولوب، چوق دفعه صباحك فوق العاده حرارتندن صكره آقشام عادتا صوئوق اولور، ويا بونك عكسى وقوع بولور. قيشلرى پك اوزون اولوب، ايلك بهارلرى اكثريا اون اون بش كوندن عبارت قالير. صوك بهارى ايسه ايكى آيدن زياده امتداد ايدوب، الك كوزل موسمدر. قيشين بعض دفعه ايكى مترەيه قدر قار ياغار؛ ويردە چوق طوران بو قارلر اريديكى وقت آلچق اووەلر كوندوزين كول وكيجەلرى بر بوز درياسى صورتنى آلير. حد وسطى اوزره ميزان الحرارەنك درجاتى ايلك بهاردە فوق الصفر ۱۱° ۷′، يازين ۲۲° ٥′، صوك بهاردە ۱۲° ۸′، قيشين دخى تحت الصفر ۲° ٥′ در. مرتفع محللرندە قيشين صوئوق دها زيادە ويازين حرارت دها آز اولور. بكرشدە سنەدە ۷٤½ سانتيمترە ياغمور و۷۲ سانتيمترە قار ياغار.

احوال اراضيسى، محصولات وحيوانات ومنابع ثروتى. — رومانيەدە طاغ اتكلرى واونلرى تعاقب ايدن تپەلر چوق سوريوب. قسم اعظمى اووەدن عبارتدر. نهرلرك مجرالرندن بشقه شكل مطردينى دكيشديرەجك هيچ برحالى اولميان بو واسع اووەنك طونەيه ويا پروته طوغرى اولان ميل وانحطاطى بيك مترەدە آنجق برمترە اولوب، غلاص قربندە حذاى بحردن آنجق سكز اون. اووەنك وسطلرندە بولنان بكرشدە ۸۷ وطاغ اتكلرندە بيله نهايت ۱٤٤ مترە ارتفاعى واردر. بو اووەنك طوپراغى طونەنك ايندرديكى وطاغلردن نهرلرله وياغمور صولريله اينمش اولان اتربۀ مترسبەدن عبارت اولديغى حالدە، اوچ طبقەدن مركب اولوب، الك آلتدە چاقيل طاشلرينى وحيوانات قديمه كميكلرينى حاوى كول رنكندە بر طوپراق، بونك اوستندە ٥٠ دن ۱۰۰ مترەيه قدر ثخنى اولان صارى تپراق بر بالچيق، والك اوستدە‌ده چوريمش نباتاتدن متشكل بر مترە ثخننده بر قره طوپراق بولنيور. بو طوپراق غايتله منبت اولوب، كوبرەسز پك كوزل محصولات وعلى الخصوص مصر ويرر. رومانيه اراضيسى درت طبقەيه تقسيم اولنه‌بيلير: برنجيسى ذكر اولنان واسع اووەلردن عبارت زراعت منطقەسى؛ ايكنجيسى باغلر واشجار مثمره ايله وبعض مصر تارلەلريله مستور اولان بايرلر وتپەلر منطقەسى: اوچنجيسى مرعى اتخاذ اولنان ويازين پك قورو، قيشين پك صوئوق وايلك وصوك بهارلردە پك كوزل اولان طاغ اتكلرى منطقەسى؛ دردنجيسى‌دە اورمانلرله مستور اولان طاغلرك مرتفع محللريدر. طاغلرك اراضيسى كلس، مارن، مائيه مائل كول رنكندە بالچيق، شيست، ميقاشيست وسائر اتربەدن متشكل اولوب، اراضئ بركانيه آثارينه پك آز تصادف اولنور. بتون رومانيه اراضيسى ۱۲ ۰۷۳ ۲۲۲

هکتار یعنی یکی دونمدن عبارت اولوب، بونك ۳۰۳۵۷۳۱ دونمی اورمانلق وقصور ۱۰۰۴۷۴۹۱ دونمی دخی اراضیٔ مزروعه ومرعادر.

بر طرفدن قیشین کثرتلی قار ویاغمورلرینی تعاقب ایدن یازك حرارتی وصوك بهارك امتدادی برطرفدن دخی طوپراغنك وجه‌مذکور اوزره پك منبت اولمسی رومانیه‌یی اك محصولدار ممالك صره‌سنه قویمشدر. اراضی عمومیت اوزره اوچ سنه‌ده بردیکلندیریلوب، دیگر ایکی سنه‌نك برنده مصر وبرنده بغدای وسائره اکیلیر. یوقاریده ذکر اولنان اراضیسندن ۴۲۵۵۱۶۰ دونمی حبوبات زرعنه مخصوص اولوب، ۵۴۰۳۱۷۸ طونیلانه حبوبات حاصل اولور. محصولاتنك اك چوغی بغدای ومصر اولوب، هر برندن ایکی ملیون طونیلانه‌یه قریب محصول آلنیر. بغدایك چوغی اخراج، ومصر محلنده صرف اولنوب، کویلیلر عمومیت اوزره مصر اکمکی یرلر. مصر وبغدایدن صکره اك زیاده حاصل اولان حبوبات آرپه واوچنجی درجه‌ده چاودار، یولاف، داری، فصولیه، مرجمك، نحود وسائره در. بر مقدار کتن، کنوبر، قولزا، توتون وسائره ایله پطلجان، طوماتس وسائر سبزه‌لرك انواعی دخی حاصل اولور. میوه‌لری باشلیجه اریك، الما، آرمود، زردالی، شفتالی، کراز، آیوه، بادم، اینجیر، جویز، طوت، آغاج چیلکی، فندیق وسائره‌دن عبارت اولوب، پك بول اولان اریکاردن محلنده کلیته صرف اولنان بر نوع راقی چیقاریلیر. تپه‌لرده وبایرلرده‌کی کویلر باغلر وسبزه ومیوه باغچه‌لریله محاطدر. باغلر ۱۶۳۷۰۰ دونم وسعتنده اولوب، سنوی تقریباً ۲۶۱ ملیون فرانق قیمتنده‌اوله‌رق ۸۷۲۶۶۰ طونیلاته شراب چیقار. تپه‌لرده وبایرلرده‌کی باغلرك اوزومی دها ابی وشرابی میخوشجه ودها مقبولدر.

اکثر اراضی چفتلك اولوب، اصحاب املاکك واسع اراضیلری واردر. کویلیلرك ایسه چوغی چفتجی ویا کونده‌لکچی اولوب، فقیر، جاهل وهر نوع اسباب مدنیت واستراحتدن محروم آدملردر.

رومانلر حیوانات اهلیه‌یه پك اهمیت ویروب، قابل زراعت اولان اراضینك بر ثلثی یعنی ایکی ملیون یکی دونمی مرعایه حصر اولندقدن بشقه، زرع ایتدکلری اراضینك محصولاتنك دخی برثلثنی حیوانلرینه تخصیص ایدیورلر. رومانیه‌ده ۸۵۴۶۰۹۵ حیوانات موجود اولوب، بروجه آتی اجناسه منقسمدر:

صیغیر	۲۲۳۶۰۴۷
آت	۵۲۶۳۰۱
قیون	۴۸۵۰۳۱۰
کچی	۱۶۳۰۸۳
طوموز	۷۷۰۳۵۴

رومانیه‌نك طاغلری اك یوکسك محللرینه قدر حیواناته الویریشلی اوتلرله مستور اولوب، یازین اورمانلرك آره‌سنده دخی کلیتلی قیون وکچی سوریلری بولنور. طاغ اتکلرینك بعض دره وبایرلری واووه‌نك صوبی قیت اولان بعض واسع یرلری‌ده مرعی اتخاذ اولنوب، قیون وخرکله واینك سوریلری کودیلور. افلاقك آتلری جفاکش وآتشلی ایسه‌ده، کوچك اولوب، بغدانك کیلر بینکه وآرابه چکمکه دها الویریشلیدر. خرکله‌لر وصیغیرلر یازین یایلالرده سوریلرله کزدیریلوب، قیش کیردکدن صکره آخوره آلنیر. زراعت اوکوزله ومانده ایله اجرا اولنور. طاغ صیغیرلری کوچك واووه‌دکیلر دها بیوکدر. قیونلر بش آلتی جنسه منقسم اولوب، مرینوس جنسی ویاغیسی پك مقبول (تونغه) و (چغاییس) اسملریله ایکی جنسی بولنیور. انقره کچیسی دخی ادخال اولنوب، تونی بوزلامشدر. یاغی، یاغ، پنیر وسائر حیوانات محصولاتی رومانیه‌یی اداره ایتدکدن صکره، خیلی مقداری‌ده اخراج اولنور. طیور اهلیه دخی چوقدر. ایپك بوجکلری رومانیه‌ده اسکیدن بری یتیشدیرلمکده اولوب، کویلیلر کیدکلری سوسلی کوملکلرینی نقش ایتدکلری ایپك وابریشیمی کندیلری یاپارلردی. بوصوك وقتلرده ایپك یتیشدیرمکه دها زیاده اهمیت ویریلوب، یاشده ایپك قماشلر یاپیلیر، وخیلی قوزه وایپك دخی اخراج اولنور. آریلر آز اولوب، اولکی قدر بال چیقمیور.

حیوانات وحشیه قورد، طوموز، آیی، تیلکی، یبانی کدی، کلینجك، صانسار، پورصق، طاوشان، طاغ کچیسی، کیك، قرمجه وسائره‌دن عبارت اولوب، طیوری‌دخی پك چوقدر. ویاز صیجاقلرنده قیرلانغیج ولکلك کبی سیار قوشلرك چوغی بولنور. انهارك وکوللرك اکثرنده بالیقلرك انواعی موجود در. آو حیواناتی پك چوق اولوب، رومانلر آوذده خیلی

استفاده ایدرلر . حیوانات مختلفه دریلرندن بكرش ویاشده پك چوق كورك اعمال اولنور .

قیشك صوئوقلرینه طیانه‌میانلرندن ماعدا آوروپانك كافهٔ نباتات واشجاری رومانیه‌ده یتیشوب، اورمانلرده میشه، آق كوركن وآقچه آغاج ایله جویز آغاجی پك چوق ویالكز چام آزدر. جویز آغاجی كوتوكلری اخراجندن پك چوق استفاده اولنور . حكومت اخیراً اورمانلرده قطعیاتی بر اصول ونظام تحته آلمش، وبعض خالی اووه‌لری ده اورمان و فدانلغه چویرمكه باشلامشدر .

رومانیه طاغلرنده آلتون، كومش، جیوه، باقیر، قورشون، دمیر وسائر معادن كلیتلی اولوب، اكثر نهرلرك صولرنده ده آلتون ریزه‌لری بولنیور . بو معادن مختلفه‌نك الیوم اخراج اولنانلری آزدر. پترول وقیا طوزی رومانیه‌ده پك چوق اولوب، سنوی ٢٠٠٠٠ طونیلاته پترول و ١٠٠٠٠ طونیلاته قیا طوزی اخراج اولنور . معدن كوموری، آنتراسیت ولینكیت دخی چوقدر . مختلف الوانده مرمرله كوزل ابنیه طاشلری، وكیرج اعماله یارار طاشلر، صو كیرجی و پورسلن وطوغله و سائره اعماله یارار طوپراقلرك انواعی دخی رومانیه‌نك طاغ اتكلرنده كلیتله بولنور. میاه معدنیه‌سی پك چوق اولوب، جمله‌سی صوئوقدر.

صنایع وتجارتی، طرق اختلاطی . — رومانلر باشلیجه زراعتله و حیوان یتیشدیرمكله مشغول اولوب، صنایعه اسكیدن بری پك اهمیت ویرمه‌مكده‌درلر . رومانیه‌ده بیوك فابریقه‌لر اولمیوب، قرا و قصبات اهالیسی خانه‌لرنده و یا دكانلرنده بعض اوفق تفك صنعتلرله مشغول اولورلر . كتن، كتنویر، پاموق وابیكدن بزلر، آغاجدن فوچی وكردل وچوتره كبی ادوات مختلفه، طوپراقدن دستی وكوب وچناق كبی شیلر، دریدن سختیان وكورك وقوژوق كبی اثواب وقوزو دریسندن قلپاق، یوكدن شیاق وعبا وولنجه، سوددن پینیرك انواعی ، چاودار و پتاتس ومیوه وسائره‌دن اسپیرتو و راقی وسائر مسكرات، كتنویر واخلاموردن ایپ، قامشدن حصیر، آغاج بوداقلرندن سپتلرك انواعی ودمیرجیلك و باقیرجیلق وسائره‌یه متعلق عادی آلات وادوات یاپیلیر. كرك قصبه‌لرده وكرك كویلرده اكثر اولر اخشاب ایسه‌ده، بوصوك وقتلرده بر خیلی طوغله وكرمید وكنك فابریقه‌لری آچلمشدر . كیرج فرونلری‌ده چوقدر . بعض برلیلر وآوستریالیلر اخیراً اوست وادیسنده صو و بخارله اداره اولنور برطاقم كراسته فابریقه‌لری یاپوب، خیلی كراسته چیقارمقده‌درلر .

صنایعجه كری بولنان ممالكك جمله‌سنده اولدیغی كبی، رومانیه‌ده دخی، مملكتك ثروت طبیعیه‌سیله ومحصولات متنوعه‌سنك كثرتیله برابر، ادخالات اخراجاتدن چوق زیاده اولوب، ١٨٨٧ سنه‌سنده ادخالات ٣١٤ كسور ملیون واخراجات ٢٦٥ كسور ملیون فرانغه بالغ اولمش، یعنی برسنه‌ده ٤٩ ملیون فرانق مملكتدن چیقمشدر . اخراجاتی ذخیره، میوه، شراب، حیوانات، یاغ و پینیر، كراسته ، آغاجدن معمول آلات مختلفه، دری وكورك وسختیان، كتن وكتنویر و بونلردن منسوج بعض بزلر، قیا طوزی و سائره‌دن؛ وادخالاتی‌ده آوروپانك معمولات ومصنوعات مختلفه‌سی و باشلیجه اقمشهٔ متنوعه ایله ماكنه كبی شیلردن وممالك حاره محصولاتیله سوسه متعلق مواد وسائره‌دن عبارتدر . ممالك اجنبیه‌دن رومانیه ایله اك زیاده تجارت ایدن انكلتره اولوب، ایكنجی درجه‌ده آوستریا ومجارستان، بعده فرانسه، ایتالیا، بلچیقه، ممالك عثمانیه، آلمانیا، روسیه وسائره‌در . رومانیا اسكله‌لرینه سنه‌ده یكرمی بیكدن زیاده كمی كیروب چیقیور .

رومانیه‌نك تجارتنی تسهیل ایده‌جك طرقك بری طونه نهریدر، بونهرك بونجه كمیلر وآوستریانك طونه‌یه مخصوص شركتنه منسوب واپورلر ایشلدیكی كبی، قره‌دكیزده‌كی بیوك كمیلر دخی غلاص وابرائیله وبعضاً بركوكی‌یه قدر چیقارلر . دیكر نهرلرینك دخی چوغی اوفق كمیلر سیرینه وصال یوزدیرلمسنه صالح اولوب، تمامیله سیر سفائنه صالح اوله‌جق حاله قونملری‌ده جزئی همته محتاج ایسه‌ده، رومانیه حكومتی الآن بوكبی امور نافعه‌یه موفق اوله‌مامشدر. شمدیكی حالده یالكز پروت نهری تمامیله سیر سفائنه صالحدر . هیچ بر جدول دخی یوقدر . دمیر یوللری اولدقجه چوق اولوب ، جمله‌سی دولته عائد اولمق اوزره ، مجموعنك طولی ٢٨٨٨ كیلومتره‌در . موجود اولان خطلر افلاق و بغدانی بریاندن بریانه شق

ایده‌رك، صاغ و صوله برطاقم شعبه‌لر صالیورلر . بو خطلرك ایكیسی ده قره دكیز ساحلنه اینوب، بری كوستنجه‌یه و دیكری بلغارستانك ایچندن كچه‌رك وارنه اسكله‌سنه منتهی اولیور . بری دمیرقپو بوغازندن كچه‌رك، ودیكری ترانسیلوانیه آلپلری سلسله‌سنی یاره‌رق ، ایكی خط مجارستانه داخل اولور ؛ دیكر ایكی خط پروتی كچه‌رك ، روسیه‌یه كیرر : وبر خط دخی بغدانك منتهای شمالندن بوقووینه وغالیچیایه كچر . بو وجهله رومانیه آوروپایه متعدد خطوطله مربوطدر . بیوك جاده‌لرله ایالات مركزلرینی بربرلرینه ربط ایدن شوسه‌لر دخی مكمل اولوب، یالكز قضالر ونواحی آره‌سنده‌كی شوسه‌لر دردست انشادر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری، معارف وادبیاتلری . — رومانیا اهالیسی ٥٣٧٦٠٠٠ نفوسدن عبارت اولوب ، سنوی آشاغی یوقاری ٢١٥٠٠٠ تولدات و ١٥٠٠٠٠ وفیات وقوع بولمغله، بهر سنه ٦٥٠٠٠ كشی اهالینك مقدارینه ضم اولنمقده‌در . ارككلر قادینلردن زیاده‌در . رومانیه‌نك اصل اهالیسی متحد الجنس اولوب، رومان جنسیتنه منسوبدرلر. افلاق ایله بغدان اهالیسی آره‌سنده بیوك برفرق یوقدر. آنجق رومانیه دولتی جنسیت نقطهٔ نظرنجه حدود طبیعیه‌سیله محدود اولمیوب، مجارستانده بولنان ترانسیلوانیه ایله روسیه‌یه تابع بساربیه و آوستریایه تابع بوقووینه خطه‌لرینك دخی اكثر اهالیسی روماندر. بتون رومان قومنك افرادی سكز ملیونه قریبدر. بوكا مقابل رومانیه‌ده باشلیجه لهستان وروسیه و آوستریادن كلوب یرلشمش ٤٠٠٠٠٠ یهودی ایله ٢٠٠٠٠٠ چنكانه و ١٧٣٠٠٠ قدر اجنبی یعنی اسلاو ، مجار ، آلمان ، روم ، آرناؤد ، ارمنی، فرانسز، انكلیز، ایتالیان وسائره بولنیور. بونلردن بشقه دوبریجه‌ده ترك وتاتاردن مركب ٣٥٠٠٠ اهالیٔ اسلامیه موجوددر . مذهب عمومی اورتودوقس یعنی روم مذهبی اولوب، ذكر اولنان مسلمانلرله یهودیلردن بشقه ١١٤٢٠٠ قتولیك، ١٩٨٠٠ پروتستان، ٨٠٠٠ ارمنی و ٦٠٠٠ لیووپان مذهبنده آدملر دخی بولنیور . رومانلر امور مذهبیه‌جه بسبتون مستقل اولوب، سینود اسمیله برمجلس روحانیسی واردر . مملكت ٨ دائرهٔ روحانیه‌یه منقسم اولوب، بكرش ویاشده بر باش پسقپوس و سائر دائره‌لرده آلتی پسقپوس واردر. بكرشده برقتولیك پسقپوسی دخی بولنیور. بتون رومانیه‌ده ٦٧٦٧ اورتودوقس ، ١٣٥ قتولیك، ١٣ ارمنی، ٢٣ لیووپان و ١٤ پروتستان كلیساسیله ٢٤ ؛ حاوره و دوبریجه‌ده ٢٣٨ جامع موجوددر .

رومانلر مملكتلرینك اهالیٔ قدیمه‌سی اولان (داچ) لرله اوراسنی فتح ایدن روما ایمپراطورلرندن (ترایان) ك نقل و اسكان ایتدیرمش اولدیغی رومالیلرك امتزاج و اختلاطندن متولد برقوم اولوب . آنجق لسانلرنده (داچ) لسانك آثاری مفقود اوله‌رق ، رومان لسانی صرف لاتینجه‌دن متولد و لاتینجه‌یه پك مشابه‌در . یالكز قربیت و مناسبات سالفه‌دن طولایی بولسانه اسلاوجه ومجارجه وتركجه‌دن برچوق كلمه‌لر قاریشمشدر . رومانلر اسكیدن كندی لسانلرینی اهمال ایدوب، بعده جوارلرنده‌كی اقوامك وعلی الخصوص مذهبك نفوذی اثری اوله‌رق اسلاولره مخصوص حروفله یازمغه باشلامشلردی . آنجق یازدقلری شیلر برطاقم كتب مذهبیه‌دن عبارت اولوب، ادبیات دینلمكه شایان برشیلری یوغیدی . بوندن اوتوز اوتوز بش سنه اول افلاق و بغدان برنسی اولان (قوزه) رومان لسانك لاتینجه‌دن مشتق السنه‌دن اولوب اسلاوجه ایله برمناسبتی اولمدیغنی درك ایله ، لاتین حروفنی قبول ایتمكله فرنك و قتولیك اوله‌جقلری اعتقاد باطلنده بولنان افكار عتیقه اصحابنك ممانعت وتعصبیله برابر ، لاتین حروفنی قبول ایتدیروب، برادبیات ملیه اساسنی وضع ایلمشدر. او وقتدن بری رومانلر ترقیٔ معارفه فوق‌العاده سعی وغیرت ایدوب، بوقدر آزمدت ظرفنده عادتا ادبیاته مالك اولمشلردر . بوكونكی كونده بكرشده دار الفنون وآكادمیالری واردر . بتون رومانیه‌ده ٢٧٣٠ مكاتب ابتدائیه، ١٨٠ مكاتب رشدیه، ١٦٠ مكاتب اعدادیه، ٨ دار المعلمین، ٩٩ پاپاس مكتبی ، ٣١ ذكوره و ١٢ اناثه مخصوص صنایع مكاتبی، ٥ تجارت مكتبی، ٢٠٥ده مكاتب خصوصیه موجوددر. مكاتب عمومیه دولت طرفندن اداره اولنوب، مكاتب ابتدائیه تحصیلی مجبوریدر .

بكرش وياشده برخيلى مطبعه بولنوب، رومان لسا. ننده متعدد غزته‌لر وكتب و رسائل نشر اولنور.

رومانلر عموميت اوزره، اورته بويلى، تيقناز وجودلى، قره‌كوزلى وزياده‌سيله اسمر آدملر اولوب، يالكز طاغلرده ساكن‌اولانلرى بيننده مائى‌كوزلى، صارى صاچلى واينجه بللى بعض افراد بولنيور. ساكن ومطيع آدملر اولوب، براكثيكلرى وارايسه اوده جسارت و شجاعت فطريه‌يه و طور لوندانه‌يه مالك اولمالريدر. معهذا اطاعتلرى حسبيله پك ايى عسكر اولورلر. موسيقى‌يه ميل واستعدادلرى زياده‌در. كويليلرى پك قناعتكارانه‌ياشايوب، اكثرى صرف اكمك وسبزه ايله و (ماماليقه) تعبير ايتدكلرى مصر اوندن برنوع حوريه ياشارلر، وات يوزى پك نادر كوررلر.

تقسيمات جغرافيه وملكيه‌سى. — رومانيه جغرا. فيه‌جه افلاق، بغدان و دوبريجه اسملريله اوچ‌خطه‌دن مركب اولوب، آنجق حكومت بوتقسيمه رعايت ايتميه‌رك، رومانيه‌يى ٣٢ ايالته تقسيم ايتمشدر، كه بوايالاتك ١٧سى افلاقده، ١٣ى بغدانده و٢سى‌ده دوبريجه‌ده‌در. ايالات قضالره وقضالرده ناحيه‌لره منقسمدر. جماً رومانيه‌ده ١٦٣ قضا و ٣٠٧٠ ناحيه ودوائر بلديه موجوددر. ايالات مذكوره‌نك اسا. ميسيله مركزلرى ومساحهٔ سطحيه‌لريله مقدارنفوسلرى بروجه‌زيردر:

ايالت	مركز	مربع كيلومتره	مقداراهالى
(افلاقده)			
غورجيو	تريغوژيو	٤٤٠٦٩	١٤٨ ٧٢٠
مهنديجى	تورنوسورينو	٥٢٣٩	٢٠٨ ١١٥
دولجو	قرايوه	٦٨٠٨	٢٦٢ ١٤٧
روماناچى	قراقال	٤٥٠١	١٥٥ ٣٤٨
والجه	ريمنيقودالچى	٤٢١٨	١٥٤ ٣٩١
آرجو	پيتستى	٤٦٦٤	١٦٤ ٦١٠
اولتو	اسلاتينه	٢٩٢٧	١١٥ ٩٢٤
دلى اورمان	تورنوماغورله	٤٨٩٩	١٨١ ٧٠٤
موسل	قامبيكونغو	—	٩٠ ٣٩٩
ولاشقه	يركوكى	٤٦٩٤	١٥٦ ٦١٩
دامبوويچه	ترغوويشته	٣٦٠٢	١٦٣ ٥٢٣
پراهووه	پلويشتى	٤٧٨٩	٢٤١ ١٨٤
ايلفوو	بكرش	٥٢٨٠	٣٥١ ٥٧١
يالوميچه	قالارس	٨١٨٣	١٣٢ ٩٣٦
بوزاو	بوزاو	٥٠٤٨	١٨٣ ٣٣٥
ابرائيل	ابرائيل	٤٤٥٩	١١٠ ٤٨٥
ريميقوسارات	ريميقوسارات	٣٣٥٤	١٠٩ ١٣١
(بغدانده)			
بوتنه	فوسقانى	٢٩٦٧	١٢٣ ٤٢٩
تقوچيو	تقوچيو	٢٦٦٣	١٠١ ٣٤٥
قوووورلويو	غلاص	٢٨٦٠	١١٢ ٠٦٨
توتووه	برلاد	٢٤٢٧	٩٠ ٥٥٦
فالچيد	هوشى	١٩٩٢	٧٩ ٣٥٣
واسلويو	واسلويو	٢٣٤٧	٩٤ ٩٢٧
باقاو	باقاو	٣٦٣٩	١٥٩ ١٦٠
رومان	رومان	٢٤٧٢	٩٨ ١٨٣
ياش	ياش	٣٠٢٨	١٦١ ٩١٤
نمچو	پياتره	٥٩٦٩	١٢٤ ٥٤٧
سوچاوه	فالتيچنى	١٧٢٩	١٠٩ ٦٤٩
بوتوچان	بوتوچانى	٣٣٩٧	١٤١ ٣٦٩
دوزوهوى	دوزوهوى	٢٥٦٧	١٢٧ ١٧
(دوبريجه‌ده)			
طولجى	طولجى	١٣ ٨١٣	٩١ ٨٩٩
كوستنجه	كوستنجه		٨٣ ٣٤٩

شهر وقصبه‌لرى. — رومانيه‌نك اك بيوك شهرى پايتختى اولان وافلاق خطه‌سنده بولنان بكرش اولوب، يكرمى بيكدن زياده اهاليسى اولان شهرلرى بروجه زيردر:

بكرش	٢٢١ ٠٠٠	برلاد	٢٦ ٥٦٨
ياش	٩٠ ٠٠٠	قرايوه	٢٢ ٧٦٤
غلاص	٨٠ ٠٠٠	يركوكى	٢٠ ٨٦٦
بوتوچانى	٣٩ ٩٤١	فوسقانى	٢٠ ٣٢٨
پلويشتى	٤٣ ٠٠٠	پياتره	٢٠ ٠٠٠
ابرائيل	٢٨ ٢٧٢		

اصول اداره‌سى، قوهٔ ماليه و عسكريه‌سى. — رومانيه مشروطيتله اداره اولنور برقراللق اولوب، شمديكى قرالى هوهنزولرن خاندانئه منسوبدر. بر مجلس مبعوثانيله بر مجلس اعيانى اولوب، برنجيسى ١٧٨ وايكنجيسى ١٢٠ اعضادن مركبدر. بوايكى مجلسك اعضاسى اهالى طرفندن انتخاب اولنوب، انتخاب ايتمك حقى ٢١ ياشنى متجاوز اولانلره، وانتخاب اولنمق حقى دخى مجلس اعيان ايچون ٤٠ ياشنى متجاوز او. لوب سنوى لااقل ٩٤٠٠ فرانق ايرادى اولانلره مجلس مبعوثان ايچون دخى ٢٥ ياشنى تجاوز ايدنلره مخصوصدر. مقررات بوايكى مجلسه واجراآت قراله عائد اولوب، بونك طرفندن افعال وحركاتندن مسئول بر هيئت وكلايه احاله اولنور. اعدام جزاسى يالكز احوال‌فوق‌العاده‌ده ديوان‌حربك قرارينه‌مخصوصدر. ايالت واليلريله قضا قائممقاملرى حكومت طرفندن تعيين اولنوب، بهر ايالت و قضاده اهالى طرفندن منتخب برمجلس بولنه‌رق، سنه‌ده بركره اجتماع ايدر.

بو مجلسلرك اوچر اعضادن مركب بر هيئت دائمه‌لری‌ده واردر . ناحيه‌لرله بلديه دائره‌لرينك دخی بو يله منتخب بر مجلسلری اولوب، ناحيه وبلديه مديرلری بو مجلسلر طرفندن انتخاب، وحكومت طرفندن تصديق اولنور .

رومانيه‌نك واردات ومصارفی ۱۷۰ مليون فرانق يعنی تقريباً يدی بچق مليون عثمانلی ليراسی راده‌لرنده اولوب ، واردات و مصارف بيننده توازن حاصل اولدقدن بشقه، اكثر سنه‌لرده وارداتده خيلی مقدار فضله دخی بولنوب، ظهوراته تخصيص اولنور. ديون عموميه‌سی ۸۵۱ كسور مليون فرانق اولوب، فائض ورأس‌المالیچون سنه‌ده ۵٤ مليون فرانق ويريليور .

قوهٔ بريه‌سی وقت حضرده ۲۹۳٦ اركان و امرا وضابطان، ۳۳۵ مأمورين اقلام، ٤۸۵۰۰ افراد، ۱۳۲۰۰ حيوان و ٦۰۰ طوپدن عبارت اولوب، عموم عسكری، ٤ قول اردويه منقسم اولديغی حالده، ۹ فرقه‌دن مركبدر. هر فرقه ايكيشر الايدن مركب ايكی لوا پياده ، برلوا سواری ، برلوا طوبجی ، بر ويا ايكی بطاريه طوب وبر طابور آوجی عسكرينی جامعدر . وقت سفرده هر قول اردونك موجودی ۳۲۰۰۰ ودوبريجه‌نككی ۲۰۰۰۰ مقدارينه ابلاغ اولنمغله، تحريك اولنه‌بيله‌جك قوهٔ عموميه‌سی ۳۵۰۰ اركان و امرا وضابطان ، ۵۰۰ مأمورين اقلام ، ۱٤۸۰۰۰ افراد و ۱۵۰۰۰ حيواندن عبارتدر . وجودجه برعذری اولميان عموم تبعهٔ ذكور ۲۱ ياشلرنده سن عسكری‌يه داخل اولوب ، ۳ سنه موظف ، ٤ سنه احتياط ، ۲ سنه رديف و ٤ (و سواريده ۵) سنه مستحفظ خدمتنده بولنورلر . احتياط ومستحفظ نفراتی هر سنه بر مدت قليله‌ده تعليم ايتمك ايچون جلب اولنورلر. بوندن ماعدا بتون رومانلر ٤٦ ياشلرينه قدر عساكر مليه‌دن معدود اولوب ، برلزوم مبرم حالنده سلاح آلتنه آلنيرلر . قوهٔ بحريه‌سی قروآزور و تورپيوز ونقليه واپورلريله برابر ۲۵ قطعه سفينه‌دن عبارت اولوب ، ٤٦ امرا وضابطانيله ۲۵ ماكينه‌جيسی و ۱٦۸۰ افراد بحريه‌سی واردر .

احوال تاريخيه‌سی . — رومانيه اليوم رومانلرله مسكون اولان ترانسيلوانيه (يعنی اردل) ، بوقووينه و بسارابيه ايله مجارستانك برقسميله برابر، يعنی طونه، دنيستر وتيچا نهرلريله قاربات سلسلهٔ جبالی آره‌سنده واقع خطه‌نك بتونی ازمنهٔ قديمه‌ده (داچ) ياخود (گت) تسميه اولنان برقومله مسكون اولوب، داچيا اسميله معروف ايدی . نيم وحشی اولان بوقومك احوالی معلوم اولميوب، ميلادك ۱۰۷ تاريخنده روما ايمپراطورلرندن (ترايان) بونلری مغلوب و پريشان ايتمكله، ايتاليادن برطاقم مهاجرلر كتيره‌رك، اسكان ايتمش، وبرخيلی محافظه عسكری‌ده براقمش ايدی،كه بوعسكرك افرادی مؤخراً داچ قيزلريله تأهل وقوم حاكم اولان مهاجرلرله برابر داچلره غلبه ايده‌رك ، رومان قومنك تولدينه ، وداچ لساننك بسبتون محويله لاتين لساننك لسان محلی حكمنی آلمسنه سبب اولمشلردر . بو لسان مرور زمانله تحولاته اوغرايوب ، اليوم مستعمل اولان رومان لسانی تحصل ايتمشدر. روماليلر ۲۷۰ تاريخ ميلاديسنه‌دك (داچيا)يی محافظه ايده‌بيلوب، تاريخ مذكورده اقوام وحشيه‌دن (غوت)لر شمالدن هجومله، بوخطه‌نك اووه‌لرينی استيلا ايده‌رك ، رومانلرك برقسمی روما ايمپراطورلرندن آوارليوس طرفندن مسيايه يعنی بلغارستانه نقل ايده بيله‌رك، بويره (آورليوسك داچياسی) نامی ويرلمش : وقسم اعظمی قاربات طاغلرينه وبو طاغلرله محافظه اولنان ترانسيلوانيه‌يه چكلمشلردی. غوتلردن صكره گپيدلر، هونلر، لومباردلر، آوارلر، بلغارلر، مجارلر ، ولاقلر وسائر اقوام شماليه وشرقيه بربرلرينی متعاقب رومانيه‌نك آچيق يرلرينی استيلا ايتمكله ، رومانلر بيك سنه قدر طاغلرده و ترانسيلوانيه‌ده قالوب ، افلاق وبغدان اووه‌لرينه اينمكه جسارت ايده‌مه‌مشلردی . اقوام مذكوره صره‌سنده ذكر اولنان ولاقلر افلاقك برقسمنه يرلشمش اولمغله ، بو خطه اونلرك اسميله شهرت بولوب ، اليوم افلاق تسميه ، و (ولاق) ياخود (اولاخ) اسمی رومانلره اطلاق اولنمقده‌در . حتی آوارليوس طرفندن طونه‌نك بری طرفنه آلنمش اولان رومانلر دخی بو اسمله ياد اولنوب ، بلغارلرله مشتركاً قسطنطينيه روم ايمپراطورلرينی خيلی وقت مشغول ايدن برقراللق تشكيل ايتمشلردی . بعده ماكدونيه وآرناؤدلق و يونان جهتلرينه چكيلوب، اليوم اورالرده (اولاخ) اسميله بولنان اهالينك بونلرك اخفادندن اولدقلری مظنوندر.

نهایت ١٢٤٠ وبر روایتده ١٢٩٠ تاریخ میلادیسنده (رادونغرو) یعنی (قره رودولف) اسمنده بررومان تحت ریاستنده بولنان قبیله ایله ترانسیلوانیه طاغلرینی تجاوزله ، افلاق اووه‌سنه اینه‌رك، (قامپولونغ) ده وبعده ارجیس وادیسنده‌کی (قورتیا) ده یرلشمش، وینه او وقتلرده (بغدان دراغوش) اسمنده دیکر بر رئیس قبیله‌سیله ترانسیلوانیه‌دن قالقوب ، قارپات طاغلرینی تجاوزله ، بغدانك رومان جهتنده اسکان ایتمش؛ وبونلرك ایکیسی افلاق وبغدانده قالمش اولان اقوام مختلفه بقایاسنی طرد واخراجله، افلاق وبغدان وویووده‌لقلرینی تشکیل ایلمشلردی . بونلرك نسللری برایکی عصر مستقلاً افلاق وبغدانده حکم سوروب، ١٣٩٣ ده افلاق و ١٥١١ ده بغدان دولت عثمانیه‌نك تحت تابعیت وحمایه‌سنه کیرمکه مجبور اولمشلردر . دولت عثمانیه‌نك حدودی داخلنه کیردکدن صکره (مملکتین) نامیله معروف اولان بو ایکی وویووده‌لق، اون سکزنجی قرن میلادی ابتدالرینه‌دك دولت مشارالیهایه معین ویرکیلرینی ویرمکله برابر، برنوع مختاریت اداره محافظه ایدوب، کندی وویووده‌لری طرفندن اداره اولنورلردی . بو وویووده‌لردن ١٥٩٣ دن ١٦٠١ تاریخنه دك افلاقده حکم سورن (جسور میخال) تابعیت عثمانیه‌دن چیقه‌رق ، مجارلردن ترانسیلوانیه‌یی استرداد، بسارابیه‌یی ضبط وبغدانی دخی الحاق ایتمکله ، مستقل و بیوك بر رومانیه تشکیل ایتمش ایسه‌ده، محافظه ایده‌میوب، آلمانیه امپراطوری طرفندن مغلوب ایدیله‌رك، پوصیده قتل ایتدیرلمکله، فتوحاتی الدن کیتمش؛ ومملکتین یکیدن عثمانلیلر طرفندن فتح اولنه‌رق ، برر یرلی پرنس نصب اولنمش ایدی. بو صره‌ده رومانیه بویارلری پرنسلك هوسنه دوشوب ، بینلرنده تفرقه وخصومت چوغالمغله ، بیك درلو انتریقه‌لر چویره‌رك ، همان هر سنه پرنس دکیشمکه باشلامشیدی . نهایت باب عالی ، بو حاله ختام ویرمك ایچون، یرلی پرنس نصب ایتمه‌مکه قرار ویروب ، ١٧١٦ تاریخندن اعتباراً اکثریا فنار روملرندن وسائر خرستیان تبعه‌دن افلاق وبغدانه وویووده تعیین ایتمکه باشلامشیدی . ١٨٢٠ تاریخنه‌دك ١٠٤ سنه دوام ایدن بودوره قسطنطین ماورو قورداتو ، ایپسیلانتی و یوركی کیقه کبی اصلاحات واعماراتله اوغراشمش برقاچ کشی استثنا اولنورسه ، وویووده‌لغه نصب اولنان فنارلیلر اهالی‌یی معامله‌ٔ غیرلایقه‌لریله بیزار ایده‌رك، کندیلری اکتساب ثروتدن بشقه برشی دوشونمه‌مشلردر . نهایت ١٨٢١ ده افلاق وویووده‌سی بولنان اوچنجی آلکساندر سوچو ایله بغدان وویووده‌سی اوچنجی میخال سوچونك اداره‌سی برقاریشقلغه سببیت ویرمش؛ وعساکر عثمانیه اسایشی اعاده ایتدکلرنده، باب عالی اهالینك شکایاتنی حقلی کوره‌رك ، یرلی وویووده‌لر نصبنه قرار ویرمش؛ وافلاقه (غرغوآرکیقه) یی، بغدانه‌ده (میخال استورجه) یی تعیین ایتمش ایدی . او صره‌ده (هلیادرا دولیقو) اسمنده بر شاعر پرنس کیقه‌نك تشویقیله رومان لسانی تحریری و ادبی برلسان حالنه قویمغه و امور حکومتده دخی فنارلیلرك یرلشدیرمش اولدقلری رومجه‌یه بدل لسان محلینك استعمالنه چالیشه‌رق، بر طاقم اشعارله رومانلرك حسیات ملیه‌لرینی تهییج ایتمشدی. بونك اوزرینه رومان لساننده تدریس ایتمك اوزره برچوق مکتبلر تأسیس وغزته‌لر نشر اولنه‌رق، برتیاترو دخی آچلمشیدی . ١٨٤٨ تاریخنده مذکور هلیاد ایله دمتریوس براتیانو، یان براتیانو وروستینك تشویقیله برقاریشقلق وقوع بولوب، روسیه‌نك مداخله‌سیله باصدیرلمش؛ افلاقه (استیربك) وبغدانه (آلکساندرکیقه) تعیین اولنمشدی. قریم محاربه‌سنده آوستریا دولتی باب عالینك موافقتیله رومانیایی اشغال ایتمش؛ و ١٨٥٦ ده عقد اولنان پارس معاهده‌سی مملکتینك مختاریت اداره‌سنی آوروپا دولنك تحت ضمانه آلمش ایدی. ١٨٦١ ده افلاق وبغدانك توحیدی اعلان اولنه‌رق، میرآلای قوزه رومانیه پرنسلکنه انتخاب اولنمش؛ وبو پرنس رومان لسانك تحریری ایچون اووقته قدر قوللانیلان روس حروفاتنی ترکله، لاتین حروفنی قبول، ومناسترلرك املاکنی ضبطله املاك امیریه‌یه قلب، وچفتجیلرك چوغنی اسارتدن تخلیصله کندیلرینه اراضی اعطا ایتمك کبی برچوق

اصلاحات وتجددات اجرا ایتمش ایسەدە، ۱۸۶٦ دە کندیسی ادارۀ حکومتدن ال چکمکە اجبار ایدلمش؛ ویرلیلر بیننده موجب تفرقه اولامق ایچون، خارجدن بر پرنس جلبنه قرار ویرەرك، هوهنزولرن خاندانه منسوب پرنس شارل انتخاب . و بر مشروطیت اصولی ترتیب اولنمشدر . ۱۸۷۸ دە برلینده انعقاد ایدن قونفره رومانیەیه استقلال ویرمش : و پارس معاهدەسندن بری رومانیەیه تابع بولنان بسارابیەنك برقسمی روسیەیه اعاده ایدەرك، مقابلەدە دوبریجه خطەسنی رومانیەیه ویرمشدر . ۱۸۸۱ دە رومانلر پرنسلك عنوانی قراللغه تحویل ایدەرك، مشارالیه شارل دوهوهنزولرنك قراللغنی اعلان ایتمشلردر .

• رومانیه } (Romagne) پاپانك تحت حکمنده بولنمش اولان روما حکومتنك غرب شمالی جهتنده کائن برایالتی اولوب، حکومت مذکورەنك ایتالیا دولتنه التحاقندن صکره واقع اولان تقسیمات حاضره ده (راونه) ایله (فورلی) ایالتلرنی و (فراره) ایله (بولونیه) ایالتلرینك دخی بر قسمنی تشکیل ایتمشدر.

روم ایلی } یوقاریده « روم » مادەسنده بیان اولندیغی اوزره، شرقیون عندنده روم اسمی وقتیله شرق ایمپراطورلغنك تحت حکمنده بولنمش اولان یرلره وبتخصیص آناطولی‌یه اطلاق اولنمقده ایکن، دولت عثمانیەنك ظهورنده آناطولینك قسم اعظمی ذاتاً ترکلشمش وممالك اسلامیه صرەسنه کچمش اولدیغندن، عثمانلیلر آوروپاقطعەسنده فتح ایتدکلری ممالکه (روم ایلی) اسمنی ویرمشلردی. روم ایلینك مسماسنی تمامیله تعیین وحدودینی تعریف ایتمك مشکل اولوب، بو حدود فتوحات عثمانیەنك توسعنه کوره دکیشیردی. آنجق روم ایلی اسمنك بویله بر مدلول عمومیسی اولدیغی کبی، بر مسمای خصوصیسی دخی واردر. آوروپادەکی ممالك عثمانیەدن افلاق، بغدان، بلغارستان، صربستان، بوسنه، هرسك، قرەطاغ، آرناؤدلق ومورە کبی خطەلرك اسم مخصوصلری اولدیغندن، روم ایلی اسمی بالتخصیص بو خطەلرك خارجنده قالان یرلره یعنی اسکی تراکیا وماکدونیه ایله تساليه خطەلرینه ویونانك موره شبه جزیرەسندن ماعداکی قسم یرینه، وبعضاً یالکز تراکیا وماکدونیه یعنی ادرنه وسلانیك ولایتلریله مناستر واسکوب جهتلرینه ویریلیردی. یونانیلر الیوم مورەدن بشقه اولان قسم یرلرینه روم ایلی دیورلر. برلین قونفرەسی روم ایلی اسمنك مدلول خصوصیسنی نظر اعتباره آلەرق فلیبه واسلیمیه سنجاقلرندن تشکیل ایتمش اولدیغی ایالت ممتازەیه (شرق روم ایلی) نامنی ویرمشدر. بوکونکی کونده (روم ایلی) اسمی جغرافیاجه یالکزده مستعمل اولیوب، وقتیله بو اسمله یاد اولنان اوروپای عثمانی‌یه (بالقان شبه جزیرەسی) نامی ویرلمکدەدر. معنای عمومیسیله « بالقان شبه جزیرەسی » ومعنای خصوصیسیله « تراکیا، ماکدونیه وادرنه، سلانیك، مناستر ولایتلری » مادەلرنده تفصیلات لازمه ویرلمش و ویریلەجك اولدیغندن، بوراده تطویل مقاله حاجت کورمیورز.

روم ایلی } شرق — [« شرق روم ایلی » مادەسنه مراجعت اولنه .]

روم ایلی حصاری } استانبولده بوغاز ایچنك روم ایلی ساحلنده وببك ایله امیرکون آرەسنده برحصار ایله برمحله اولوب، آناطولی حصارینك قارشیسنده وبوغازك اك طار محلنده بولنمغله، وقتیله بو ایکی حصار بوغازی سد ایدەرك، استانبولی محافظه ایدرلردی . شمدیکی اسلحەیه کوره اهمیتلری اولمیوب، ذاتاً بوغاز قره دکیزه چیقیلەجق یرده استحکامات جسیمه ایله تحکیم ایدلمش اولدیغندن، بوحصارلر متروکدر. استانبولك فتحندن ایکی سنه اول ابوالفتح سلطان محمدخان حضرتلری طرفندن بنا اولنەرق رسمی (محمد) اسمی شکلندەدر . حصارك شمال جهتنده خیلی یالیلروخانەلر بولنوب، اوسطنده (روبرت قولژ) اسمیله بر انکلیز مکتبی وبربکتاشی تکیەسی موجوددر.

رومبلون } (Romblon) بحر محیط کبیرده واقع اولوب اسپانیەیه تابع بولنان (فیلیپین) جزایرندن برآطه اولوب ۱۲° ایله ۱۳° عرض شمالی آره سنده و (لوسون) جزیره سنك جنوبندەکی (سان برناردینو) بوغازنده واقعدر . مساحۀ سطحیەسی یالکز ۱۱ مربع کیلومترەدن عبارت اولوب، طاغلق بریردر. ٤۰۰۰ اهالیسی واردر.

رومبورغ (Rumburg) چهستانك (لایتمریج) ایالتنده ولایتمریچك ۵۶ كیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق برقاچ دمیر یول خطنك محل تقاطعنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ۱۰۱۴۰ اهالیسی وبز وبوك منسوجات فابریقه‌لری واردر.

رومر (Roemer) دانیمارقه‌لی مشهور برمنجم اولوب، ۱۶۴۴ ده قوپنهاغده طوغمش، و ۱۷۱۰ ده وفات ایتمشدر. ضیانك سرعتنی كشف، واجرام سماویه‌نك محلی تعیین ایچون بردوربین اختراع ایتمشدر.

رومرستاد (Römerstadt) آوستریا وماجارستان دولتنك (موراویه) خطه‌سنده (اولموچ) سنجاغنده واولموچك ۳۹ كیلو متره شمالنده قضا مركزی برقصبه اولوب، ۴۶۵۰ اهالیسی وبز فابریقه‌لری واردر.

رومسی (Romsey) انكلتره‌نك (هانت) ایالتنده و(وینچستر)ك ۱۴ كیلو متره غرب جنوبیسنده برقصبه اولوب، ۴۲۰۵ اهالیسی ودمیر یولی واردر. — آوسترالیاده ویقتوریا حكومتنك (بورکه) ایالتنده وملبورنك ۷۰ كیلومتره شمال غربیسنده دخی بواسمله برقصبه اولوب، زراعتله مشهور برمحلك مركزیدر.

رومفورد (Romford) انكلتره‌نك (اسكس) ایالتنده وچلمسفوردك ۲۸ كیلو متره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ۷۱۷۵ اهالیسی، دمیر یولی وحبوبات وحیوانات وسائره تجارتی واردر.

روم قلعه حلب ولایتنك اورفه سنجاغنه تابع همنامی اولان قضاده ومركز قضا اولان (خلفتی) نك قربنده اوله‌رق فراتك صاغ یعنی غربی كنارنده روملردن قالمه اسكی برقلعه اولوب. بعضاً مركز قضایه دخی بواسم ویرلمكله قضاده بواسمله تسمیه اولنمشدر. بوقلعه‌نك اسم قدیمی (زوغمه Zeugma) اولوب، روماليلر وبیزانتنلر زمانلرنده پك اهمیتلی وبرقیانك اوزرنده مؤسس اولمغله پك متین ایدی. بعده برخیلی وقت ارمنلرك (قتوليقوس)لرینه مركزی بولنوب، بعض كلیسا ومناسترلرینك ویرانه‌لری الیوم موجوددر. ملك اشرف ارمنیلردن ضبط ایتمشدی. مصرلی ابراهیم پاشا طرفندن طوپه طوتیلوب، بعض آثار باقیه‌سی‌ده تخریب اولنمشدر. قیانك ایچنه حفر اولنمش ۶۰ متره درینلكده و مردیونله اینیلیر بر قیوسی‌ده واردر.

— روم قلعه قضاسی اورفه سنجاغنك شمال غربی قسمندن عبارت اولوب، قسم اعظمی فراتك شرق وبرمقداری غرب جهتنده واقعدر. شرقاً وشرق جنوبی جهتندن نفس اورفه. جنوباً بیره‌جك قضالریله غرباً حلب ومرعش سنجاقلریله، شمالاً دخی معمورة العزیز ولایتیله محدوددر. مركزی مذكور روم قلعه قربنده وفراتك صول كنارنده واقع و ۲۰۰۰ نفوسی جامع اولان خلفتی قریه‌سیدر. قضا ۱۸۰ قریه‌دن مركب اولوب، یالكز ۲۰۰۰ قدری سریانی وسائره اوله‌رق خرستیان وقصوری كاملاً مسلم اولمق اوزره، ۲۷۶۹۶ اهالیسی. مركزده بررشدیه وبر صبیان مكتبی، بازاری و جابجا اسكی مدن وحصون خرابه‌لری واردر. اراضیسی منبت اولوب، كوزل وچوق باغلری اولمغله، مقبول برنوع قیرمزی شراب وراق اعمال اولنور، وخیلی قورو اوزومده چیقار. فستیق، انجیر وزیتونی دخی چوق اولوب، زیتون یاغیسی پك مقبولدر.

رومل (Roumel) (وادی الرمل) دن غلطدر. [« وادی الرمل » ماده‌سنه مراجعت اولنه.]

روملسبورغ (Rummelsburg) پروسیه‌نك پومرانیه خطه‌سنده (كوسلین) سنجاغنده وكوسلینك ۵۷ كیلومتره شرق جنوبیسنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ۵۱۵۰ اهالیسی، دمیر یولی، یوك ایپلیك وچوخه فابریقه‌لری واردر.

روم محمد پاشا [« محمدپاشا (روم —) » ماده‌سنه مراجعت اولنه.]

رومن (Romaine) آمریقای شمالیده دومینیون قطعه‌سنك كبك خطه‌سنده بر نهر اولوب، هودسون كورفزیله (سنت لوران) كورفزی آره‌سنده‌كی (لابرادور) خطه‌سنك وسطلرنده‌نبعان، واو اراضیٔ خالیه وبارده‌ده جنوبه طوغری برقاچ یوز كیلومتره‌لك جریانله، بر طاقم كوزل شلاله‌لر یاپدقدن و طبیعی بر كوپری آلتندن كچدكدن صكره (سنت لوران)ه دوكیلور. مجراسنك طولی مجهولدر. بالیغی چوق ولذیذدر.

رومنی ((Romeny) روسیه‌نك (پولتاوه) ایالتنده وپولتاوه‌نك ۱٤۷ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ۱۲۷۸۵ اهالیسی، زراعت آلاتیله طوغله وکرمید فابریقه‌لری، بیوك بر پنایری وجوارنده توتون محصولاتی واردر.

رومورانتن ((Romorantin) فرانسه‌نك (لوآرمع شر) ایالتنده و (بلوآ) نك ٤٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده‌اوله‌رق (سولدره) نهرینك ایکی کنارنده وبر آطه‌سنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٦٠٥٥ اهالیسی، چوخه فابریقه‌سی وبر کوچك موزه‌سی واردر.

روموئوس ((Romulus) رومانك بانیسی وبرنجی حکمداری اولوب، آلبه حکمداری (نومیتور)ك قیزی (رآسیلویا) نك اوغلی ایدی. پدری حرب الهی زعم اولنان (مارس) یعنی مریخ اولدیغی ادعاسنده بولنیوردی. (رموس) اسمنده ایکیز بر برادری وار ایدی. والده‌لری نقض عهد ایتمك تهمتیله کندی عمجه‌سی آمولیوس طرفندن حیاً دفن ایدیلوب، بو ایکی قرداش، طوغدقلرنی متعاقب، تیبر نهرینه آتلمشلرسه‌ده، کویا نهر چکیلوب کندیلرینی قورو یرده براقمش، و بر دیشی قورد امزیرمش ایدی. حکمدارك چوبانی (فاوستولوس) بونلری بولوب، زوجه‌سی (آقالاورنتیا) یه باقدیرمشیدی. بونلر چوبانلر آره‌سنده بیویوب، روموه لوس نسلنی اوکرندیکنده، نومیتوری آلبه تختنه اعاده ایتمش؛ وبعده برادریله برابر کیدوب، میلاددن ۷۵۳ سنه اول روما شهرینك اساسنی وضع ایلمش ایدی. بعده بینلرنده منازعه ظهور ایتمکله، رموسی قتل ایتمش؛ ویکی تأسیس ایتدیکی شهری فراریلره ملجأ اتخاذ ایده‌رك. بر چوق اسرا وسائر فراریلر طوپلامش؛ وبونلره ازواج تدارکنه کلنجه، اطرافنده‌کی اقوامی بر طاقم لعبیات سیرینه دعوت ایدوب، بونلر سیرله مشغول ایکن، حامیسز قالمش اولان قاری وقیزلرینی قالدیرمش ایدی. بو وجهله قومشولریله مخاصماته کیریشوب، چوغنی مغلوب ایتمش؛ واهالی‌یی زادکان وعوام اوله‌رق ایکی‌یه بالتفریق، برطاقم آیینلر ونظاملر وضع ایده‌رك، سناتو تعبیر اولنان هیئت اعیانی دخی تشکیل ایلمش ایدی. نهایت بر فرطونه اثناسنده ناپدید اولمش: ودها طوغریسی سناتورلر طرفندن قبل المیلاد ۷۱۵ تاریخنده قتل اولنمشدر. هرحالده بو روایات خرافاتله ممزوج اولوب، روموه لوسك وجردی حقنده دخی شبهه وتردد اولنیور.

رومیه (صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بئر رومه دینمکله مشهور قیونك صاحبیدر. هجرت نبویده بو ذات قیوسنك صوینی آقچه ایله صاتمقده ایکن، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز کندیسنه جنتده بر چشمه‌یه مقابل کندیلرینه صو صاتمه‌سنی تکلیف بیورمشلرسه‌ده، صاحب ترجمه اهل وعیالنك اعاشه‌سیچون بشقه بر شیئی اولمدیغنی بیان ایتمش؛ وبونك اوزرینه حضرت عثمان (رضه) قیونی اوتوز بش بیك درهمه صاتون آلوب، مسلمینه وقف ایلمش ایدی.

رومیتان (بخارا خانلغنده وبخارانك ۳۸ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق زرافشان نهرینك بر جدولی اوزرنده ومروودن سمرقنده کیدن دمیر یول خطی قربنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۲۸۷ تاریخنده قصبه وقضایی قوم اورتمکله، اون آلتی بیك فامیلیا محو اولمش، وباقی اهالی خیوه خانلغنه هجرت ایتمشدر.

رومیشاقه ((Rumichaca) آمریقای جنوبیده (قولومبیا) ایله (اقوآدور) جمهوریتلری حدودنده و(پانیا) ایرماغنه دوکیلن (غوآیتاره) نهرینه تابع قارشی چایی اوزرنده واقع مشهور بر طبیعی کوپری اولوب، ۲۲۵۷ متره یوکسکدر. بوکوپری قیادن عبارت اولوب، اوستندن دمیر یول کچیور. یانندن ٤٠ درجه صیجاق چلیکلی برمعدن صویی آقوب، بونك یاننده بنه قیانك ایچنده طبیعی بر حمام واردر. قربنده طوپراغه کومولمش وجسیم طاشلردن معمول اسکی بر بنا دخی کشف اولنمشدر.

رومیلی ((Romilly) فرانسه‌ده (اوبه) ایالتنك (نوژان سورسین) قضاسنده ومرکز قضانك ۱۷ کیلومتره شرق شمالیسنده وبر قاچ دمیر یولك محل تقاطعنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ٦٥٣٠ اهالیسی وچوراب وسائره ایله چوراب ایکنه‌سی فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر.

رومیه (عرب جغرافیونی طرفندن روما شهرینه ویریلن اسمدر.

رونجت سینکه { لاهور راجه‌لرندن اولوب، مجهول بر عائله‌یه منسوب اولدیغی حالده، ۱۷۸۲ ده لاهورده طوغمش؛ وانکلیزلره قارشی ایتدیکی محاربه‌لرده‌کی جسارت وموفقیتیله شهرت بولوب، انکلیزلری مملکتندن بعد الاخراج، ۱۸۰۰ ده شیخلر طرفندن رئیس انتخاب اولنمش؛ وآز وقت ظرفنده پنجاب، کشمیر، پیشاور وملتان خطه‌لریله افغانستانك بر قسمنی تحت حکمنه آله‌رق، واسع بر الکا تشکیل ایتمش؛ وبر طاقم فرانسز ضابطلری معرفتیله عسکرینی تعلیم ایتدیرمش ایدی. ۱۸۳۹ ده وفات ایدوب، اخلافی بیننده تفرقه ومنافرت دوشمکله، انکلیزلر بوندن بالاستفاده ممالك مذکوره‌یی ضبط ایتمشلردر.

رونده { (Ronda) اسپانیه‌نك آندالوسیا خطه‌سنده مالاغه (یاخود مالقه) ایالتنده ومالاغه‌نك ۶۹ کیلومتره غربنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۹۱۸۰ اهالیسی، غایتله صاغلام هواسی، کوزل باغچه‌لری ومشهور میوه وسبزه‌لری واردر. بك مرتفع بر محلده ودرین بر دره‌نك اوسطنده واقع اولوب، بو دره‌نك اوزرنده وایکی طاغ آره‌سنده ۷۰ متره اوزون و ۱۰۰ متره یوکسك شایان تماشا بر کوپری و ۴۰۰ باصامق ایله اینیلیر بر صو بندی بولنیور. عربلرك زماننده قالمه بر حصاری وبر سرایی‌ده واردر.

رونسار { (Ronsard) فرانسه مشاهیر شعراسندن اولوب، ۱۵۲۴ ده (واندوم) قربنده طوغمش، ۱۵۸۵ ده وفات ایتمشدر. اجدادی مجارلی ایدی. دیکر بعض ادبا ایله بالاتفاق فرانسز لسانتی تجدیده سعی ایده‌رك، غزلیات وقصاید ومنظوماتدن عبارت برچوق اشعاری واردر.

رونسدورف { (Ronsdorf) پروسیه‌نك رین ایالتنده (دوسلدورف) سنجاغنك (لنپ) قضاسنده ولنپك ۵ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ۱۰۵۴۰ اهالیسی، دمیر یولی، ایپك قوردله فابریقه‌لری ودمیرخانه‌لری واردر.

رونغه { (Dar-Rounga) دار — سودان وسطیده ودایه تابع وودایك جنوب شرقیسنده واقع بر مملکت اولوب، ودایدن (بحرالسلامه) دینان نهرله وبر صره باتاقلقلرله آیرلمشدر. دیکر حدودی تمامیله معین اولمیان بو مملکت جنوبه طوغری (داربنده)یه قدر ممتد اولوب، (دارقوتی)یی دخی حاویدر. ۹ و ۱۰ عرض شمالی خطلری دار رونغه‌نك ایچندن چکر. چاد کولنه دوکیلن (شاری) ایرماغنه تابع (آوقه‌دبه) نهری دارفوردن کله‌رك، دار رونغه‌یه کیردکدن صکره، صاغدن (قسابه) چاینی آلوب، جنوب غربی‌یه طوغری آقار. ومجراسنك وسطلرنده صولدن برچوق چایلرك صولرینی اخذ ایله، زیاده بیویه‌رك، غربه طوغری دونر، وبو وجهله بتون مملکتی شق وسق ایتدکدن صکره، مملکت مذکوره‌نك حدودی خارجنده شاری نهرینه دوکیلور. اهالیسی بك سیاه وتندرست آدملر اولوب، جنکاورلکده وفیل وکرکدان آونده مهارتلری واردر. جمله‌سی دین اسلامله متدین‌درلر. حیواناته مضر برنوع سینکلری چوق اولدیغندن، حیوانلری آزدر. آتلریله دوه‌لرینی وسائر محتاج اولدقلری حیوانلری چوللره صاره‌رق محافظه ایدرلر. مرکزی (دوناس) قصبه‌سی اولوب، دیکر معموره‌لرینك باشلیجه‌لری (ترکه) و (دارالخلیفه) در. دار قوتیده چوق فیل دیشی چیقار.

رونق { هندستان شعراسندن بر وجه زیر اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (عارف الدین خان) عن اصل برهانپور شهرندن اولوب، پدریله برابر مدارسه کیده‌رك، اوراده توطن ایتمش؛ ونواب تاج‌الامرانك توجه والتفاتنه مظهر اولمش ایدی. نواب مشارالیهك وفاتنده ترك منصب ایده‌رك، حیدرآبادده اختیار اقامت ایتمشیدی. شو قطعه اونکدر:

کی بآسانی دهم از دست دامان فراق
بعد ازین دست من و چاك کریبان فراق
دل پریشان چشم پرخون سینه داغ انتظار
دوستان دارم فراهم طرفه سامان فراق

— ایکنجیسی (منشی — علیخان) عن اصل (ملانوان) قصبه‌سندن اولوب، لکهنو شهرنده توطن ایتمش؛ واود والیسی نواب یمین الدوله سعادت علیخان بهادرك توجهنه مظهر اولمش ایدی. شو بیت اونکدر:

کی توانم دل ازو بر داشتن
ناصحا بیهوده غوغا میکنی

— اوچنجیسی (منشی رام سهای) لکهنو برهمنیلرندن اولوب، فارسی وارد ولسانلرنده نثر ونظمی پك

کوزلدر. ۱۲۹۰ ده وفات ایتمشدر. شو برایکی بیت اونکدر :

ای رخ وابروی تو بدر وهلال
شاهد خوبیٔ تو حسن وجمال
طرهٔ گیسوی تو مشك ختن
نرکس جادوی تو عین غزال

رونقورن (Runcorn) انکلتره‌نك چستر ایالتنده ولیورپولك ۱۶ شرق جنوبیسنده و (مرسی) نهرینك مصبنده برقصبه واسکله اولوب، ۱۵۱۲۵ اهالیسی، سفائن اعماله مخصوص دستکاه وحوضلری، خلاط فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری، اجزای کیمیویه فابریقه‌سی، پك ایشلك تجارتی وکوزل لیمان ورختمی واردر.

رونقی اونبجی قرن هجری شعراسندن اولوب، قلبه‌لیدر. طریق قضایه سالك ایدی. ۹۷۵ ده وفات ایتمشدر. شو بیت نصائحه دائر اولان برمنظومه‌سندندر:

در جهان زمزمهٔ ارغنون
طربطاودر قانی براهن درون

رونقی ایران شعراسندن اولوب، همدانلیدر. ۱۰۳۱ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

حرفت از شوق زبس ماهمه کس میکویم
یا تو کرمی خورم اول بعسس میکویم

رونو (Runö) بالطیق دکیزنده (ریغا) کورفزی آغزنده ولیوونیه ساحلی قارشیسنده برآطه اولوب، شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری بویی ٤ واکی اوندن آزدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۱ مربع کیلومتره اولوب، ٤۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی دوز اولوب، بعض مرعی وتارله‌لری وار ایسه‌ده، میاه جاریه‌سی اولمدیغندن، اهالیسی باشلیجه بالقجیلقله یاشارلر. اهالیسی اسقاندیناو جنسیتنه منسوب اولوب، آلمانجه ایله قاریشیق اسوج لسانیله متکلمدرلر. بوآطه روسیه‌نك لیوونیه ایالتنك پرنوقو قضاسنه ملحقدر.

رونه (Rhône) فرانسه‌نك بش بیوك ابرماغندن بری وکثرت میاهجه الك بیوکی اولوب، اسویچره‌نك نواحیٔ جنوبیه‌سندن (واله) ناحیه‌سنده آلپ طاغلرندن نبعانله، غرب جنوبی وبعده شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، (لمن) کولنه داخل اولور، وتعبیر آخرله مجراسنده بوواسع کولی تشکیل ایدر؛ بعده (جنو) شهری کنارنده‌بوکولدن چیقوب، غرب جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، درعقب فرانسه‌یه داخل اولور، وبرمدت جنوبه طوغری آقدقدن صکره، شمال غربی‌یه، بعده جنوب غربی‌یه ونهایت غربه طوغری جریانله، (لیون) شهرینه واصل اولنجه، شمالدن کلن (ساؤنه) نهرینی اخذ ایله کندیسندن دها اوزون اولان نهر مذکورك استقامتنه تابع اوله‌رق، یعنی جنوبه طوغری دونه‌رك، (والنه) شهرینه واصل اولمازدن، صولدن ینه آلپ طاغلرندن کلن (ایزره) نهرینی وصاغ وصولدن بر چوق کوچك چایلر آلوب، (آوینیون) شهرینك آلت طرفنده صولدن (دورانسه) نهرینی دخی آلیر، ونهایت مارسلیه‌نك غرب جهتنده واسع بر دالیه تشکیل ایده‌رك، آق دکیزه منصب اولور. مجراسی ۸۱۲ کیلومتره اولوب، حوضه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۹۸۸۸۵ مربع کیلومتره‌در. ثانیه‌ده عادی وقتلرده ۵۵۰ وقارلر اریدیکی یاخود کثرتلی یاغمورلر یاغدیغی وقتلرده ۱۲۰۰ و ۱۵۰۰ مکعب متره صو دوکر. جنوبه طوغری اولان مجرای اسفلنك صاغ طرفنده بولنان (سون) طاغلرندن اینوب رونه‌یه دوکیلن چایلرك باشلیجه‌لری دو، اربو، آردش، سزه، غارد وسائره اولوب، بونلر کوچك نهرلر ایسه‌ده، یاغمور یاغدیغنده رونه‌نك صوبندن زیاده صو ایندیررلر. فرانسه طوپراغنده ۹ کوپرینك آلتندن کچر. صوینك کثرتیله برابر، جریانی سرعتلی اولوب، بعض یرلرده درینلکی ۶۰ سانتیمترویه اینه‌جك قدر یاپلدیغندن، واینديردیکی قوملر وچامورلر دخی منصبنده برطاقم سدلر تشکیل ایلدیکندن، ایچنده سیر سفائن برطاقم مشکلات وصعوباته تصادف ایدر. مع هذا لیوندن ۱۵٤ کیلو متره یوقاریده اولان (پارق)ه قدر سیر سفائنه صالح عد اولنیور.

رونه (Rönne) دانیمارقه‌ده بورتهولم جزیره‌سنك ساحل غربیسنده برقصبه واسکله اولوب، ٦٤۷۰ اهالیسی وساعت، پورسلین توتون وسائره فابریقه‌لریله صید ماهیسی واردر. لیمانی صیغ واستحکاماتله محفوظدر.

رونه آغزی (Bouches du Rhôna) فرانسه‌نك ایالات جنوبیه‌سندن اولوب، اسکی (پرووانسه) خطه‌سنك برقسمی

اولدیغی حالده، رونه ایرماغنك منصبنی حاوی اولدیغندن، بو اسمله تسمیه اولنمشدر. جنوباً آق دکیزله، شرقاً وار، شمالا ووقلوز، غرباً وغرب شمالی جهتندن دخی غارد ایالتلریله محاط اولوب، حدود شمالیه‌سی دورانسه نهریله، حدود غربیه‌سی‌ده رونه ایرماغیله وبونك کوچك رونه دینلن غربی قولیله آیرلمشدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۱۰۵ مربع کیلو متره واهالیسی ۵۵۶۴۰۰ کشی اولوب، مرکزی مارسلیه شهریدر. رونه منصبی قربنده (والقارس) اسمیله معروف واسع برکول ایله بونك اطرافنده برچوق کوچك کوللری و (بره) اسمیله دیکر بربیوك کولی حاویدر. اراضیسی عارضه‌لی ومختلف اولوب، غیر منبت بعض یرلری وار ایسه‌ده، اکثر طرفلری محصولداردر. اورمان ومرعالری‌ده چوقدر. ذخایر متنوعه‌دن بشقه کوزل برنج، توتون، صفران، میوه‌لرك انواعی واوزو-مك اعلاسی حاصل اولور. معدن کوری، آلچی، مرمر وپورسلین وساٸره اعمالنه مخصوص طوپراقلرك انواعی بولنور. مرینوس قویونلریله کچیلری وآریلری‌ده چوقدر. صنایعی پك ایلریدر. مشهور زیتون یاغی، سوده، صابون، اپك، قونیاق، عطریات، وچوق ساٸر مواد کلیتله چیقار. دمیرخانه‌لری‌ده چوقدر. تجارتی پك ایشلکدر. ایالت مارسلیه، اکس وآرله اسملریله اوچ قضایه منقسم اولوب، ۲۷ ناحیه و۱۰۸ داٸرهٔ بلدیه‌یی حاویدر.

رونه ایالتی (Dép. du Rhône) فرانسه‌نك قسم شرقیسی ایالاتندن اولوب، اسکی (لیونه) و (بوژوله) خطه‌لرینك بر قسمندن متشکل اولدیغی حالده، حدود شرقیه‌سنك قسم جنوبیسنی آیران ایرماغك اسمیله تسمیه اولنمشدر. شرقاً (ان) و (ایزره)، جنوباً وغرباً (لوآره)، شمالاً دخی (ساٸونه مع لوآره) ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۷۹۹ مربع کیلومتره اولوب، ۷۰۵۱۳۱ اهالیسی واردر. مرکزی (لیون) شهریدر. حدود شرقیه‌سنی ساٸونه نهریله رونه ایرماغی آیروب، قسم غربیسنده‌ده (ساونه) جبالنك برشعبه‌سی ممتد اولور. باقیر وقورشون معدنلریله معدن کوری، قریستال، مرمر وابنیه طاشلریله پورسلین وساٸره اعمالنده مستعمل اتربهٔ مختلفه‌سی ومعدن صولری واردر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله پتاتس، سبزه، میوه، صفران، کستانه، مشهور شراب وساٸره‌دن عبارتدر. معمولات صناعیه‌سی پك چوق اولوب، علی الخصوص اپك قماشلری مشهوردر. ایالت لیون و ویلفرانشه اسملریله ایکی قضایه منقسم اولوب. ۲۷ ناحیه و۲۰۳ داٸرهٔ بلدیه‌یی حاویدر.

روو (Rowe) انکلتره مشاهیر شعراسندن اولوب، ۱۶۷۳ ده تولد و ۱۷۱۸ ده وفات ایتمش؛ وبرخیلی هائله‌لر یازوب، آثاری عمومك حسن قبول وتحسیننه مظهر اولمشیدی. — بو اسمله دیکر برانکلیز شاعر دخی اولوب، ۱۶۸۷ ده تولد و ۱۷۱۵ ده وفات ایتمش؛ وتراجم احواله داٸر بعض کتابلر یازمشدر.

روواتو (Rovato) ایتالیاده لومبارده خطه‌سنك برشیه ایالتنده و (کیاری) نك ۷ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (اورفانو) طاغنك اتکنده وایکی دمیر یولك محل التصاقنده واقع برقصبه اولوب، ۴۴۸۰ اهالیسی واپك منسوجاتی واردر.

روورتو (Rovereto) آوستریانك تیرول خطه‌سنده و (ترنه) نك ۲۴ کیلومتره جنوب غربیسنده وآدیج نهری کنارنده بر قصبه اولوب، ۸۸۶۵ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، کتبخانه‌سی، مشهور باغلری ودری‌یه متعلق شیلرله کاغد، اپك، آلات موسیقیه وساٸره فابریقه‌لری واردر. تیرولده‌کی اپك تجارتنك‌ده مرکزیدر.

رووغو (Révougo) آفریقای جنوبیده (زامبز) ایرماغنه تابع برنهر اولوب، (نیاسه) کولنك جنوبی ساحلی قربنده (موتومو) طاغلرندن نبعانله، برچوق چایلرك صولرینی جمع ایده‌رك، وجنوبه طوغری آقه‌رق، ۲۸۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، پورتکیزلیلرك النده اولان (تته) قصبه‌سنك همان قارشیسنده مذکور ایرماغه دوکیلور.

روونو (Rovno) روسیه‌ده (وولینیه) ایالتنك (ژیتومیر) قضاسنده وژیتومیرك ۱۷۴ کیلو متره غرب شمالیسنده واقع برقصبه اولوب، نصفی یهودی اولمق اوزره، ۷۳۵۵ اهالیسی، توتون، چوخه، بیره وساٸره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری وحبوبات وحیوانات وکراسته تجارتی واردر.

رووو (Ruvo) ایتالیاده باری ایالتنك (بارلته) قضاسنده وبارلته‌نك ٤٨ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ١٧٩٥٥ اهالیسی واردر .

رووومه (Rovouma) آفریقای‌شرقینك (بحر محیط هندی‌یه منصب بر ایرماغی اولوب، (نیاسه) کولنك ٨٧ کیلومتره غربنده بر طاقم بطاقلقلردن نبعانله، شرقه بعده شرق جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، برقاچ بیوك نهرك صولرینی دخی اخذ ایتدکدن صکره، ینه شرقه دونوب، کندیندن بیوك اولان (اوجنده) نهریله برلشدکدن صکره، شرق شمالی استقامتنی آله‌رق، (دلغاده) برونك ٣٧ کیلومتره شمال غربیسنده دکیزه منصب اولور . وادیسنك آشاغی قسمی ٣ ایله ٧ کیلومتره آره‌سنده بر وسعتده بولنان وایکی طرفی طاغلرله محاط اولان طار واوزون براووه‌دن عبارت اولوب، نهرك مجراسی بو اووه‌ده ییلان قاوی بر شکل ابراز ایدیور. ایکی طرفنده‌کی طاغلرك بایرلری پك کوزلدر. مجراسنك یوقاری طرفی ایسه اووه ایچنده درینجه بر خندق صورتنده در . منصبی قوم یغینلریله مسدود اولدیغی کبی ، یوقاری طرفلرنده دخی بعض یرلرده برقاچ قوله آیریلوب ، صویی پك صیغدر . واینده‌ریدیکی آغاجلر وکوتوکلر بریکوب یولنی سد ایدرلر . مجرانك ایچنده آطه‌لر وسرعتلی جریانلرله شلاله‌لر دخی چوقدر . بناء علیه بو نهرده سیر سفائن خیلی مشکل اولوب، سیاح شهیر لیوینغستون منصبندن ٢٥٠ کیلومتره یوقاری‌یه قدر کوچ حال ایله قایق یوزدیره‌بیلمشدر . (رو وومه) نك مجراسی او جهتده‌کی پورتکیز مستملکاتیله آلمانیانك یکی ایندیکی مستملکات آره‌سنده حدود اتخاذ اولنمشدر . بو ایرماغك حوضه‌سی ٣٣٤٠٠٠ مربع کیلومتره وسعتنده تخمین اولنیور .

روویغو (Rovigo) ایتالیانك وندیك خطه‌سنده ووندیكك ٦٠ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (پو) ایله (آدیج) ایرماقلری آره‌سنده‌کی (آدیجتو) جدولی اوزرنده وایکی دمیر یول خطنك محل تقاطعنده واقع ایالت مرکزی برقصبه اولوب، ٧٢٧٥ اهالیسی، دباغخانه‌لری، کهرچله فابریقه‌سی، اسکی برسرایی وبوکا مربوط ٧٠٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سیله رسم موزه‌سی واردر. — روویغو ایالتی آدریاتیق دکیزی ساحلنده اولوب، شرقاً مذکور دکیزله، شمالاً وندیك،پادوه و(ورونه) غرباً مانتوه، جنوباً دخی فراره ایالتلریله محاطدر . بو ایله آدیج ایرماقلری آره‌سنده ممتد بر اووه‌دن عبارت و مساحهٔ سطحیه‌سی ١٦٦٥ مربع کیلومتره اولوب، ٢١٧٧٠٠ اهالی ایله مسکوندر. ایالت ٨ قضایه منقسم اولوب، ٦٢ ناحیه‌یی حاویدر.

رووینیو (Rovigno) واسلاوجه تربینیه (Trébinié) آوستریاومجارستان دولتنك ایستریا خطه‌سنده وتریسته‌نك ٦٣ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق ایستریا شبه جزیره‌سنك ساحل غربیسنده واقع برقصبه‌واسکله اولوب، ٩٥٢٠ اهالیسی، صاغلام لیمانی، ایشلك تجارتی، سفائن‌اعمالنه مخصوص دستگاهلری، خلاط، چمنتو، مقارنه، جام، توتون وسائره فابریقه‌لری وصید ماهیسی واردر .

روهتاق یاخود روهتك (Rohtak) هندستانده پنجاب خطه‌سنك حصار ایالتنده و حصارك ٩٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٦٩٢٠ سی مسلم‌اولمق اوزره، ١٥٧٠٠ اهالیسی، دمیر یولی، حبوبات تجارتی، مشهور صاریقلری، حیوانات بازاری و(دینی مسجد) اسمیله مصنع برجامع شریفی واردر.

روهراو (Rohrau) آوستریا ومجارستان دولتنك نفس آوستریا خطه‌سنده ویرسبورغك ٢٣ کیلومتره غربنده برقصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی واردر.

روهری (Rohri) هندستانده سند ایالتنك شکارپور قضا سنده و (سخر) ك ٣ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق سندایرماغنك ساحل یسارنده‌برقصبه اولوب، ٣٨٨٠ ی مسلم اولمق اوزره، ١٠٢٢٥ اهالیسی ولاهوره کیدن دمیر یول خطی اوزرنده موقعی، متعدد مصنع جوامع شریفه‌سی وتربه‌لری و (موی مبارك) اسمیله برلحیهٔ شریفه زیارتکاهی واردر .

رویان ایرانده طبرستان خطه‌سنك جبالنده بیوك برشهر اولوب، آثار عمرانی وباغ وباغچه‌لری چوق ایدی. کیلاندن ١٢ فرسخلق مسافه‌ده اولوب، (ری) خطه‌سنه ملاصق ایدی.

حضرت عثمان (رضه)ك زمان خلافتنده كوفه واليسى سعيد بن العاص طرفندن فتح اولنه‌رق ، اوائل دور اسلامده پك معمور ومشاهير علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسى بولنمشدر. اليوم نه حالده بولنديغى تحقيق اولنه‌ميوب، آنجق خريطه‌لرده اسمى كورلمديكنه نظراً، خراب اولسه كركدر.

رونده (Rueda) اسپانياده (والودوليد) ايالتنك (مدينه‌دل‌قامپو) قضاسنده و والودوليدك ٢٤ كيلومتره غرب جنوبيسنده برقصبه اولوب، ٤٥٢٠ اهاليسى واردر.

رورغ (Rouergue) فرانسه‌نك اسكى بر خطه‌سى اولوب، كوينه وغاسقونيه خطه‌لرينك شمال شرقيسنده واقع ايدى. اليوم (آويرون) ايالتيله (لوت مع غارونه) ايالتك برقسمنى تشكيل ايديور.

رويفع (بن ثابت) صحابه‌دن اولوب، مصره‌ يوندن معدوددر. برقاچ حديث شريفك راويسيدر. ٤٦ تاريخنده معاويه طرفندن طرابلس غربه مأمور اولوب، افريقيه‌ده بعض فتوحاته موفق اولمش؛ وجربه‌يى دخى فتح ايتمشدر. شامده وبرقه‌ده وفاتى مروى اولوب، برقه‌ده قبرى واردر. — بنه صحابه‌دن وحضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك آزادليلرندن ديكر بررويفع اولديغى دخى مرويدر.

رويلاجيجدو (Revillagigedo) بحر محيط معتدلده مكسيقه ساحل غربيسنك آچيقلرنده واقع ومكسيقه‌يه تابع بر طاقم آطه‌لر اولوب، ″٢٠°١٨ ايله ″٢٠°١٩ عرض شمالى و °١١٣ ايله °١١٧ طول غربى آره‌لرنده ممتد اولورلر. درت آطه‌دن عبارت اولوب، اك بيوكلرى (سوقورو) آطه‌سيدر. دردينك مساحهٔ سطحيه‌سى ٨٠٠ مربع كيلومتره اولوب، اهالئ دائمه‌لرى يوقدر.

روئلاس (Roelas) اسپانيه‌نك اك مشهور رسام‌لرندن اولوب، ١٥٦٠ تاريخنده سويلده (يعنى اشبيليه‌ده) طوغمش، و ١٦٢٠ ده وفات ايتمشدر. بر طاقم كوزل رسملرى باقيدر.

روئن (Rouen) فرانسه‌ده (آشاغى سينه) ايالتنك مركزى بر شهر اولوب، پارسك ١٢٦ كيلومتره شمال غربيسنده و (سينه) ايرماغنك صاغ كنارنده واقعدر. نهرك قارشى يافه‌سنده ده بر محله‌سى واردر. اهاليسى ١٠٢٦٤٩ مقدارنده اولوب، قتوليك وپروتستان ويهوديلره مخصوص مصنع معابدى، علم عقائده مخصوص بيوك مكتبى، مكتب طبيسى، متعدد مكاتب اعداديه‌سى، علوم وفنون وادبيات آقدمياسى، زراعت وتجارت وسائره جمعياتى، بيوك كتبخانه‌سى، نباتات باغچه‌سى، موزه‌سى، نهرده كوزل ليمانى، كوزل طاش بركوپريسيله برآهنه كوپريسى، كوزل ريختملرى وبرقاچ كوزل سوقاغى واردر. آنجق شهر عموميت اوزره انتظامسز اولوب، سوقاقلرى طار وطولاشيقلى واكثر خانه‌لرى اخشابدر. بر طاقم تپه‌لرله محاط اولوب، انجندن اوچ چاى دخى آقديغندن، هواسى پك رطوبتليدر. صنايعى پك ايلرى اولوب، پاموقدن منسوجات وايپليكه، شكر، شكرلمه، بويا، بيره وسائره فابريقه‌لرى ودباغخانه ودمير خانه‌لرى واردر. تجارتى پك ايشلك اولوب، چوق سفائن آمد وشد ايدر، وسنه‌ده اوچ دفعه بازار قوريلوب، اون بش كون دوام ايلر. پك اسكى بر شهردر.

رويه (Roya) فرانسه ايله ايتاليا حدودى آره‌سنده بر نهر اولوب، (تانده) طاغندن نبعانله، جنوبه طوغرى جريان ايده‌رك، وكاه فرانسه كاه ايتاليا طوپراغنه كچه‌رك، برقاچ چايك صولرينى‌ده اخذ ايتدكدن‌صكره، فرانسه حدوديك ٧ كيلومتره شرقنده آق دكيزه دوكيلور. مجراسى ٦٠ كيلومتره طولنده در.

رويه قولار (Royer Collard) فرانسه حكما وسياسيوننندن اولوب، ١٧٦٣ ده (سومبويى) ده طوغمش، و ١٨٤٦ ده وفات ايتمشدر. قاريشقلق ايشلرينه قاريشوب، بعده بوناپارتك ايمپراطورلغى زماننده امور سياسيه‌دن چكيله‌رك، صرف علوم وفلسفه ايله اوغراشمش، ومعارفجه بعض معتنا مأموريتلرده بولنمش ايدى. بوربون خاندانك عودتنده يكيدن امور سياسيه‌يه قاريشوب، مشروطيت اصولنك تأسسنه خدمت ايتمش؛ و ١٨٣٠ دن صكره، مجلس مبعوثانده بولنمغله برابر، اختيار سكوت وعزلت ايلمش ايدى. بعض آثار حكميه وسياسيه‌سى جمع ونشر اولنمشدر.

روئی { (Rueil) فرانسه‌ده (سنیه‌مع‌اوآزه) ایالتنك (ورسایل) قضاسنده مارلی ناحیه‌سنه تابع ومارلینك ٦ کیلومتره شرق شمالیسنده واقع بر قصبه اولوب، ٨٤٠٠ اهالیسی، دمیر یولی، بعض فابریقه‌لری وابنیه طاشلری وار در.

رها { اورفه شهرینك وقتیله عربلر بیننده مستعمل اسمی اولوب، روملرك «میاه جاریه‌سی چوق» معناسیله ویرمش اولدقلری (قالیروئه) اسمندن مأخوذ اولمسی مظنوندر. [«اورفه» ماده‌سنه مراجعت اولنه.]

رهائی { (مولانا سعدالدین) ایران شعراسندن اولوب، خراسانك خواف قصبه‌سندندر. ٩٨٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر.

نیست درعشق توچون من درد پرورد دگر
این که دردم را نمیدانی بود درد دگر

رهتنك { (یعنی طار یول) هیمالایه جبالنك قسم جنوبیسنده بر بوغاز اولوب، ٤٠٥٤ متره ارتفاعی وار در. بو بوغاز کانون اوله قدر کچیله بیلیر بر حالده ایسه‌ده، یالکز صباحلری امنیت اوزره کچیلوب، بعده اسن روزکار ایکی جهته‌کی طاغلردن جسیم قار یغینلری دوشوره بیلیر.

رهی { ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر. بری (سلطان علی بیك) کبرادن اولوب، شو قطعه اونکدر:

از خرابی میکذ شتم منزلم آمد بیاد
دست و پا کم کرده‌ٔ دیدم دلم آمد بیاد
سر بهم آورده دیدم بر کهای غنچه را
اجتماع دوستان یکدلم آمد بیاد

— دیکری (آقا محمد علی) متأخریندن واصفهان اهالیسندن اولوب، کنجلکنده هندستانه سیاحت ایتمشدی. شو بیت اونکدر:

تاکی بود بحسرت چشمم براه ماهی
یارب مباد هرگز چشم کسی براهی

رهین { (شیخ برهان علی خان بن نواب معزالدین خان) هندستان شعراسندن ولکهنو مشایخندن اولوب، نسل فاروقیه منسوبدر. شو بیت اونکدر:

با ظهار غم دروی وعرض حال مشتاق
زبان فرسوده درکام وحکایت همچنان باق

ری { ایرانك بك قدیم ومشهور بر شهری اولوب، عراق عجمی وتعبیر اصحله جبال خطه‌سنك منتهای شمالنده واقع ایدی. خرابه‌لری طهرانك ٥ کیلومتره جنوبنده بولنیور. بوشهر ایران قدیم ملوکی زمانلرنده بك معمور بولنمش اولدیغی کبی، اوائل دور اسلامده دخی معموریتنی محافظه ایدوب، سلجوقیلرك پایتختی وحکیم شهیر ابوبکر رازی ایله مفسر فخرالدین رازی کبی حسابسز علمای اسلامك مسقط رأسی بولنمشدر. سوری الیوم قسماً قائم اولوب، دائراً مادار ٢٦ کیلومتره طولنده‌در، یعنی یدی ساعتده دور اولنه بیلیر،که بوده شهرك وسعت وجسامتنه دلالت ایدیور. شمدیکی حالده سورك ایچی برطاق تارله‌لردن عبارت اولوب، اوته‌سنده بریسنده بعض کوچك چفتجی قلبه‌لری بولنیور. جنوب غربی کوشه‌سنده مظنهٔ کرامدن شاه عبدالعظیمك تربه‌سی واطرافنده برقاچ خانه، بر ایکی جامع، بر بازار وبر کاروانسرای موجود اولمغله، ریك خرابه‌لرینه‌ده عبد العظیم نامی اطلاق اولنمقده‌در. ری شهری مغوللرك خروجنده خراب اولوب، قلیجدن قورتلان اهالیسی، طهرانه هجرت ایتمکله، او وقته قدر برقریه حالنده بولنمش اولان محل مذکور بر شهر صورتنه کچوب، کیتدکجه توسع ایتمشدر. ری شهری یونان قدیم جغرافیونی آثارنده (راجس) اسمیله مذکوردر. بیوك اسکندر دارایی تعقیبنده بوشهرده بش کون اقامت ایتمشدی. حضرت عمر (رضه) زماننده ٢٠ تاریخنده کوفه والیسی بولنان عمار بن یاسر، جانب خلافتدن آلدیغی امر اوزرینه، عروه بن زیدالخیل طائیی کوندره‌رك، ری شهرینی فتح ایتدیرمشیدی. ابو جعفر منصورك زمان خلافتنده مهدی ری شهرینی برقات دها اعمار وخندقله احاطه وبربیوك جامع بنا ایتمشیدی. نسبتی (رازی) در.

ریازان { (Reazan) روسیه‌نك قسم وسطیسنده همنامی اولان ایالتنك مرکزی برشهر اولوب، پترسبورغك ٨١٠ وموسقوه‌نك ١٨٢ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق، (اوقه) نهرینه تابع (ترووبه) نهرینك صاغ کنارنده وموسقوه‌دن (قوزلوف)ه کیدن دمیریول خطی اوزرنده واقعدر. منبت ومزروع اراضی اورته‌سنده مؤسس کوزل برشهر اولوب، ٣٠٣٢٥ اهالیسی، پاموق

منسوجات، شمعدان، مسکرات، بیره وسائره فابریقه‌لری، حبوبات وحیوانات ومنسوجات تجارتی، بر قاچ بیوك واسکی کلیساسی، کوزل ابنیهٔ امیریه‌سی، داخلی مکتب اعدادیسی، پاپاسلره مخصوص مدرسه‌سی، دیکر متعدد مکتبی ومؤسسات خیریه‌سی، کتبخانه‌سی وعمومی باغچه‌سی واردر. وقتیله مستقل بر پرنسلکك مرکزی اولوب، دفعاتله تاتارلر طرفندن ضبط وتخریب اولنمشدی. — ریازان ایالتی شمالاً ولادمیر، شرقاً وجنوباً تامبوف، غرباً توله، غرب شمالی جهتندن دخی موسقوه ایالتلریله محاط ومحدود اولوب، شمالدن جنوبه طولی ۳۰۵ وعرض اعظمی ۱۹۶ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۳۰۹۹ مربع کیلومتره اولوب، ۱۸۶۷۱۲۶ اهالیسی واردر. بونلرك ۵۷۱۵ ی تاتاردر. ایالت ۱۲ قضایه منقسم اولوب، ۱۲ قصبه و ۵۲۰۴ قریه‌یی حاویدر.

ریاض { جزیرة العربك نجد خطه‌سنده ومکهٔ مکرمه‌نك ۷۳۰ کیلو متره شمال شرقیسنده، ۳۴′ ۳۸″ ۲۴° عرض شمالی ایله ۳۳″ ۲۱′ ۴۴° طول شرقیده وهابیلرك مرکزی بر شهر اولوب، ۳۰۰۰۰ اهالیسی، سوری، قلعه‌سی واطرافنده خرما آغاجلرندن عبارت براورمانی واردر. زمردکبی براودینك ایچنده وبرچوق یوللرك نقطهٔ اجتماعنده بولنمغله، جزیرة العربجه اهمیتی چوقدر. مصرلی ابراهیم پاشانك تخریب ایتدیکی (درعیه) یرینه واونك قربنده وهابیلر طرفندن قرن سابق هجری اواسطنده تأسیس اولنه‌رق، سوقاقلری اولدجه دوز و واسعدر.

ریاضی { اونبجی قرن هجری شعراء عثمانیه‌سندن اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی استانبوللی اولوب، علوم شرعیه وریاضیه وحکمت وهیئتده عصرینك فریدی ایدی. ابو السعود افندینك درسنه دخی ملازمتی واردر. برمدت طریق قضایه سلوك ایدوب، بعده طمشواره کیده‌رك، زعامته متصرف اولمش، واوراده وفات ایتمشدر. علم بیانه دائر بر رساله‌سی ونا تمام بعض تألیفاتی واردر. نقله شایان شعرینه دسترس اولنه‌مدی.

— ایکنجیسی اسکوبلی اولوب، فارسیده ید طولاسی وار ایدی. جناس وایهامه میلی زیاده ایدی. شوبیت اونکدر:

کوسترەم برکون رقیب بد لقایی دیر ایمش
صورتی آنك الاهم بکا کوسترمەسون

— اوچنجیسی قلبه‌لی اولوب، اورانك قاضیسی ایکن وفات ایتمشدر. فقهه وسائر علومه متعلق بعض آثاری واردر. شو بیت اونکدر:

آتش هجره یاقوب کل آله اهمم بوینکه
دوشمەسون زلفك کبی دود سیاهم بوینکه

ریاضی { ایران و هند شعراسندن دخی اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی سمرقندلی اولوب، طول مدت لار قاضیسی بولنمغله، بو شهره نسبتله دخی معروفدر. شو بیت اونکدر:

قامتش کرکند هلاك مرا
زیر سروی کنید خاك مرا

— ایکنجیسی (احسن الله خان) کشمیرلی اولوب، محمد شاهك خدمتنده بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

جهد بیاد خطش آتشم زچشم پرآب
چونتر خضر چراغی بردکسی لب جو

— اوچنجیسی (امام الدین بن مولانا لطف الله مهندس) لاهورلی اولوب، علوم ریاضیه‌ده مهارتی وار ایدی. ۱۱۴۵ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

رك کل کرد آن کلچهره هرتار نهالی را
ازین اندیشه کلها داغ شد پرینه قالی را

— شاه اسماعیل صفوینك زماننده یاشامش هراتلی برریاضی دها واردر، که سلطان حسین بایقرا حقنده ۸۰۰۰ بیتی حاوی برمنظومه ایله شاه اسماعیل مشار الیه حقنده برمثنوی صاحبیدر. ۹۲۱ ده وفات ایتمشدر. اشعارینه دسترس اولنه‌مدی.

ریان { فراعنه‌دن حضرت یعقوب (عم) ك مصره ورودنده حکمفرما بولنانیدر.

ریبچستر { (Ribchester) انکلتره‌نك لانقاستر ایالتنده و پرستونك ۱۳ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق (ریبله) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ۵۳۸۰ اهالیسی وجوارنده روماليلردن قالمه بعض آثار عتیقه‌سی واردر.

ریبرا { (Ribera) اسپانیه‌نك اك مشهور رساملرندن اولوب، ۱۵۸۸ ده طوغمش؛ و ۱۶۵۹ ده ناپولیده وفات ایتمشدر. والنسه وروماده تحصیل ایدوب، ناپولی و مادریدده اقامت ایتمش ایدی. برچوق رسملری باقیدر.

ريبرا (Ribera) سيجيليه‌ده جرجنتى ايالتنك (ريبونه) قضاسنده و ريبونه‌نك ٢٠ كيلومتره جنوب غربيسنده بر قصبه اولوب، ٨١٢٠ اهاليسى واردر. اهاليسنك بر قسمى آرناؤد اولوب، اليوم ايتاليانك باش وكيلى بولنان موسيو قريسپينك دخى مسقط رأسيدر.

ريبله (Ribble) انكلتره‌نك قسم شماليسنده بر نهر اولوب، يورق ايله لانقاستر ايالتلرنده جنوبه بعده جنوب غربى يه ونهايت غربه طوغرى آقه‌رق، ومنصبنده ١٠ كيلومتره وسعتنده بر خليج تشكيل ايده‌رك. ١٢٠ كيلومتره‌لك جرياندن صكره دكيزه منصب اولور.

ريبوويله (Ribeauvillé) پروسيه‌ده آلساس لورن ايالتنك يوقارى آلساس سنجاغنده و (قولمار)ك ١٣ كيلومتره شمال غربيسنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٥٩٠٥ اهاليسى، داخلى مكتب اعداديسى، كوزل باغلرى، باموق منسوجات فابريقه‌لرى، بخارله چوريلير حرازلرى، ايكى اسكى چشمه‌سى واطرافنده برطاقم قله وقلعه‌لرى واردر.

ريبيرابراوه (Ribeira Brava) آفريقانك ساحل غربيسى قارشيسنده اولوب، پورتكيزه تابع بولنان يشيل برون جزايرندن (ساو نيقولاو) جزيره‌سنك مركزى برقصبه اولوب، جزيرهٔ مذكوره ساحل شماليسندن ٢ ½ كيلومتره‌لك مسافه‌ده واقع و ٤٠٠٠ اهاليى جامعدر.

ريبيرا غرانده (Ribeira Grande) آسور جزايرندن (ساو- ميكل) جزيره‌سنك (پونته‌دلغاده) قضاسنده ومركز قضانك ٢١ كيلومتره شمال شرقيسنده ناحيه مركزى بر قصبه اولوب، ٩٥٦٠ اهاليسى واردر. — بو اسمله يشيل برون جزايرندن (ساو تياغو) آطه‌سنك وبتون جزاير مذكوره‌نك مركزى بر قصبه دها وار ايديسه‌ده، اليوم خرابدر.

ريبينسق (Rybinsk) روسيه‌نك (يارو- سلاو) ايالتنده و ياروسلاوك ٧٦ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق (وولغه) ايرماغنك ساحل يميننده بيوك بر قريه اولوب، ١٩٥٧٠ اهاليسى، طوغله، بيره، مسكرات، ايپ وخلاط فابريقه‌لرى، سفائن اعمالنه مخصوص دستكاهلرى وبيوك پنايرى واردر.

ريپلى (Ripley) انكلتره‌نك دربى ايالتنده ودربينك ١٤ كيلومتره شمال شرقيسنده بر قصبه اولوب، ٦٠٨٥ اهاليسى، ايپك منسوجاتى وجوارنده دمير وكومور معدنلريله دمير خانه‌لرى واردر.

ريپوستو (Riposto) سيجيليه‌ده قتانيه ايالتنك (آچيرآله) قضاسنده وآچيرآله‌نك ١٣ كيلومتره شمال شرقيسنده بر قصبه واسكله اولوب، ٧٠٠٠ اهاليسى، دمير يولى وكليتلى شراب اخراجاتى واردر.

ريپون (Ripon) انكلتره‌نك يورق ايالتنده ويورقك ٣٦ كيلومتره غرب شماليسنده بر قصبه اولوب، ٧٣٩٠ اهاليسى، دمير يولى ودوكمه وسائره فابريقه‌لرى واردر. — ممالك مجتمعه‌ده (ويسقونسن) جمهوريتنك (فوند دولاق) ايالتنده ومركز ايالتك ٢٩ كيلومتره غرب شماليسنده دخى بو اسمله بر قصبه اولوب، ٣١٨٠ اهاليسى واردر.

ريتنبنك (Ritenbenk) غروئنلاندك قسم شماليسنده (ديسقو) قوينك ايچنده واقع (پرنس) آطه‌سى اوزرنده بر مهجر اولوب، يالكز ١٠ ى آوروپالى اولمق اوزره، ٥٤٥ اهاليسى، جوارنده معدن كومورى وبالينه صيدى واردر. ٧٠° عرض شماليدن يوقاريدر.

ريتى (Rieti) ايتاليانك اومبريا خطه‌سنده (پروزه) ايالتنده وپروزه‌نك ٨٨ كيلومتره جنوب شرقيسنده بر قصبه اولوب، ٩٠٠٠ اهاليسى، دمير يولى، معدن صولرى، باغلريله زيتونلقلرى، دباغخانه‌لرى وايپك فابريقه‌لرى واردر.

ريچموند (Richmond) انكلتره‌نك (سورى) ايالتنده و لوندره‌نك ١٦ كيلومتره غرب جنوبيسنده اوله‌رق تاميسه نهرينك ساحل يميننده برقصبه‌اولوب، جواريله برابر ١٠٩٦٥ اهاليسى، كوزل منظره‌سى، بيوك بر دوحه‌سى وايكى بيوك حوضى، براسكى سراى خرابه‌لرى و واسع سبزه بوستانلرى واردر.
— انكلتره‌نك يورق ايالتنده ويورقك ٦٩ كيلومتره شمال غربيسنده دخى بو اسمله بر قصبه اولوب، ٤٥٠٠ اهاليسى واردر.
— ممالك مجتمعه‌نك (ايندیانه) جمهوريتنده واينه-

یاناپولیسك ۱۱٤ کیلومتره شرق شمالیسنده و بر قاچ دمیر یول خطنك محل تقاطعنده دخی ۱۲ ۷٤٥ اهالی‌یی جامع بر قصبه اولوب، (واینه) ایالتنك مرکزیدر.

— ممالك مجتمعه‌ده ویرجینیا جمهوریتنك مرکزی اولوب، واشینغتونك ۱۵۷ کیلومتره جنوب غربیسنده وجامس نهرینك صول کنارنده واقع اولان شهرك دخی اسمیدر، که ۱۰۰ ۰۰۰ اهالی‌یی جامع اولوب، نهر مذکورده بش کوپریسی، بك ایشلك اسکله‌سی، واسع ودوز سوقاقلری، جسیم و دلنشین ابنیه‌سی، بك چوق دمیر خانه‌لری، آرابه و واغون ولوقوموتیف فابریقه‌لری وسائر فابریقه‌لرك انواعی واردر.

— آمریقا وآوستورالیا وجنوبی آفریقاده والحاصل انکلیزلر طرفندن اعمار اولنان یرلرده بو اسمله دها برطاقم کوچك قصبه‌لر، قریه‌لر وایالتلر واردر.

ریچیچه (Rietchitza) روسیه‌نك مینسك ایالتنده ومینسكك ۲۵۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (دنیپر) ایرماغنك ساحل یمیننده وموهیلفك قارشیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٦۹۵٥ اهالیسی ودمیر یولی واردر.

ریحا [«اریحا» ماده‌سنه مراجعت اولنه.]

ریحانه (بنت سمعون) صحابیاتدن وحضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك جاریه‌لرندن اولوب، حضرت رسول الله (صلعم) افندمزدن اول وروایته کوره اونجی سنهٔ هجریه‌ده وفات ایتمشدر. — معدیکرب همشیره‌سی ریحانه ایله صاحاتدن ریحانة الواله دخی مشاهیر نساء عربدندر.

رید (Reid) اسقوچیا حکماسندن اولوب، ۱۷۱۰ ده طوغمش، و ۱۷۹٦ ده وفات ایتمشدر. حکمت وفلسفه‌یه دائر بر قاچ تألیفی واردر.

ریدو (Rideau) آمریقای شمالینك (دومینیون) قطعه‌سنده (کبك) خطه‌سنك (اونتاریو) ایالتنده بر نهر وکول وجدولك اسمیدر.

ریده (Ride) انکلتره‌نك (ویغت) آطه‌سنده وآطه‌نك ساحل شمالیسنده اوله‌رق (هانت) ایالتنه تابع بر قصبه اولوب، ۱۱ ٤٦۰ اهالیسی، دکیز حماملری وکوزل ریختمی واردر.

ریدینغس (Riddings) انکلتره‌نك دربی ایالتنده ودربینك ٤ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۵۷۳۰ اهالیسی وجوارنده معدن کومورله دمیر دوکمخانه‌لری واردر.

ریزا (Riesa) صاقسه قراللغنده درسده ایالتنك (غروسنهاین) قضاسنده وغروسنهاینك ۱۵ کیلومتره غربنده اوله‌رق (البه) ایرماغنك صول کنارنده وبر قاچ دمیر یول خطنك نقطهٔ تقاطعنده بر قصبه اولوب، ۷۳۹۰ اهالیسی ودمیر یول ادواتیله آرابه فابریقه‌لری واردر.

ریزو (مع منوفاج) کرید ولایتنك فندیه سنجاغنه تابع بر قضا اولوب، ۱۱٤ قریه‌دن مرکبدر.

ریزه طربزون ولایتنده لازستان سنجاغنك مرکزی بر قصبه و اسکله اولوب، طربزونك ۷۰ کیلومتره شرقنده وقره دکیز ساحلنده اطرافی طاغلرله محاط برقویك ایچنده واقعدر. کوزل ودلنشین بر قصبه اولوب، ۳۰۰۰ اهالیسی، شرق جهتنده پورتقال ولیمون باغچه‌لری، حکومت قوناغی، قیشله، دپوی، خسته خانه و حبسخانه کبی ابنیهٔ امیریه‌سی، بر قاچ جامعی، یوز قدر دکاندن مرکب چارشیسی، رشدیه مکتبی، دار المعلمینی، ۲۸ مکتب ابتدائیسی، بر مدرسه‌سی و ۵۸۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی واردر. ریزه‌ده کتندن کوملکلك وچارشافلق بز اعمال اولنوب، کلیتله اخراج اولنور. باقیرجیلغه متعلق بعض ادوات وآوانی دخی یاپیلیر. کلیتلی فندیق اخراج اولنور. خیلی مقدار یونس بالیغی دخی صید اولنوب، یاغی چیقاریلیر. هواسی پك لطیف وصاغلامدر. — ریزه قضاسی سنجاغك غرب جهتنده اولوب، غرباً طربزون سنجاغنك اوف قضاسیله، شرقاً آتنه قضاسیله، شمالاً بحر سیاهله، جنوباً دخی ارضروم ولایتیله محدوددر. قضا میاوری، قره دره وقرای سبعه اسملریله ۳ ناحیه‌یی حاوی اوله‌رق ۲۲٦ قریه ومحله‌دن مرکبدر. اراضیسی ٦۲٦٤٤٦ دونمدن عبارت اولوب، حبوبات متنوعه ایله پرنج، کتن، کنویر، پورتقال، لیمون و سائر میوه‌لرك انواعی وکلیتلی فندیق حاصل اولور. قرای سبعه ناحیه‌سنده بر قاپلیجه وبش یرده معدن صوبی واردر. قضانك اهالیسی ۷٤ ۷۷۸ نفوسدن عبارت اولوب، یالکز ٦٤۷ سی روم وقصوری مسلم ولاز در.

ریزی (Riesi) سیجلیه‌ده (قالتانیزته) ایالتنك (ترانوَوه) قضاسنده و ترانووه‌نك ٣٠ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه واوب، ١١٩١٥ اهالیسی وکوکورد معدنی واردر .

ریژیچه (Riéjitza) روسیه‌نك ویتبسك ایالتنده و ویتبسك‌ك ٢٣٧ کیلومتره شمال غربیسنده و دوینه‌یه تابع همنامی اولان چایك اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اواوب، ١٠١٥٠ اهالیسی وار در .

ریستیغوش (Ristigouche) آمریقای شمالینك دومینیون قطعه‌سنده بر ایرماقدرکه (ماداواسقه) ایالتنده نبعانله، شمال شرقی‌یه طوغری جریان ایدرك، ویقتوریا ایالتنك برکوشه‌سنی شق ایتدکدن صکره، یکی برونسویق ایله کبك ایالتلرینك حدودینی تشکیل ایدرك، وبر چوق چایلرك صولرینی آله‌رق، بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور. مجراسی ٣٢٠ کیلومتره طولنده اولوب، منصبنده وعمق ٥ کیلومتره ودرینلکی ١٥ متره اولمغله، اك بیوك سفائنك‌ده سیرینه صالحدر .

ریسقه (Risca) انکلتره‌نك والس خطه‌سنده (مونموت) ایالتنده و (نیوپورت)ك ٩ کیلو متره غرب شمالیسنده بر قصبه اولوب، ٥٥٥٥ اهالیسی، دمیر یولی، معدن کوری واجزای کیمیویه ایله قلایدن معمول اوانی فابریقه‌لری واردر .

ریشار (Richard) آفریقانك خط استوا تحتنده بولنان قسمنده آلمانیانك (قمرون) مهجرنده وقمرون طاغنك شمال شرقیسنده برکول اولوب، محیط دائره‌سی ٢٠ کیلو متره‌در . ایچنده برقاچ آطه بولنوب، اك بیوکنك ٤٠٠ اهالیسی واردر. بو آطه‌لرده پاپاغانلر پك چوق اولوب، اهالی طرفندن مبارك عد اولنور .

ریشار یاخود ریچارد (Richard) انکلتره قراللرندن اوچ کشینك اسمیدر:
برنجیسی (آرسلان یورکی (Coeur de Lion) لقبیله ملقب اولوب، ١١٨٩ دن ١١٩٩ تاریخ میلادیسنه دك حکم سورمشدر. ایکنجی هنرینك اوغلی وخلفی اولوب، ١١٥٧ ده طوغمش؛ وتا کنجلکندن جسارت وقوتیله وحشاریلغیله شهرت بولمش؛ واوچ دفعه پدرینه قارشی عدم مطاوعتده بولنمش ایدی. تخته جلوس ایدنجه، فرانسه قرالی فلیب اوکوستله وآلمانیا ایمپراطوری فردریق باربروسله بالاتفاق، براهل صلیب سفرینه قالقیشمش؛ و ١١٩١ ده مارسیلیه‌دن حرکتله ١١٩٢ ده قبریس وعکایی ضبط ایتمش؛ واوصره‌ده فرانسه قرالی کندیسیله بوزیشوب، عودت ایتمکله، یالکز قالوب، اجرای مظالمه باشلامش؛ والینه اسیر دوشن ٢٥٠٠ مسلمانی قتل ایتمش ایدی. برایکی محاربه قزانمش ایسه‌ده، قدسه کیره‌میوب، عودتنده فرطونه‌یه طوتلمغله، دالماچیه‌نك ساحلنه چیقمغه مجبور اولوب، عکاده تحقیر ایتمش اولدیغی آوستریا دوقه‌سنك الکاسندن تبدیلاً کچمك ایستمش ایسه‌ده، اخذ وحبس اولنه‌رق، بر سنه‌لك محبوسیتدن صکره ٢٥٠٠٠٠ مارق فدیهٔ نجاتله تخلیص نفس ایده‌بیلمش؛ و ١١٩٤ ده انکلتره‌یه وصولنده، زمام اداره‌یی النه آلمش اولان برادری ژانی دفع ایتمش؛ وبعده فرانسه قرالیله محاربه‌یه کیریشوب، نورماندیایی استخلاص ایتمش؛ و ١١٩٩ ده لیموسینده ایتدیکی محاربه‌ده بر اوقله جرح اولنه‌رق، متأثراً وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی «قره پرنس» دینمکله شهیر ادوآردك اوغلی واوچنجی ادوآردك تورونی اولوب، ١٢٦٦ ده طوغمش، و ١٢٧٧ ده تخته چیقوب، صباوتی زماننده اوچ عمیجه‌سی اجرای وصایتله برچوق فتنه وفسادلر وقوع بولمش؛ وامور حکومتی کندی یدینه آلدیغنده کوشك ومصرف بر حکمدار اولدیغنی کوستروب، نهایت برقاریشقلغی باصدیرمق اوزره، ایرلانده‌یه کیتدیکنده، عمزاده‌سی عنان اداره‌یی النه آله‌رق، دردنجی هنری اسمیله حکمدارلغنی اعلان ایتمش؛ وریشار اسقوچیه‌نك (پومفرت) قلعه‌سنه حبس اولنه‌رق، متعاقباً اوراده وفات ایتمشدر. فرانسه قرالی آلتنجی شارلك قیزی ایزابله‌یی تزوج ایتمشدی.

— اوچنجیسی یورق دوقه‌سی ریشارك دردنجی اوغلی اولوب، ١٤٥٢ ده طوغمش، وخیلی وقت غلوچستر دوقه‌سی بولنمش ایدی. یورق خاندانندن اك اول انکلتره قرالی اولان دردنجی ادوآردك برادری اولوب، آلتنجی هنرینك طرفدارلرینه قارشی کمال ثباتله مقاومت، ودیکر برادری (قلارنسه) دوقه‌سیله بالاتفاق، مغلوب قرالك اوغلنی قتل ایتمش ایدی. قاتلی اولدیغی مظنون بولندیغی برادری دردنجی ادوآردك وفاتنده ١٤٨٣ ده، بونك اوغلی

بشنجی ادوآردك وصیلهلی عهده‌سنه آلوب، چوق کچمه‌دن هرنصلسه زمام اداره‌یی الده ایده‌بیلمش؛ وصی مرقومله دیکر بر برادری لوندره قلعه‌سنده یوق ایدلمشدر. بو افعال جنایتکارانه سیله عمومك نفرتنی قزانوب، هرکس کندیسندن روکردان اولمغله، ۱۴۸۵ ده یدنجی هنری نامنی آلان هنری ریشموند طرفندن محاربه‌ده اوریلوب اولمشدر. قنبور، طوپال وچولاق برشخص منفور ایدی.

— برنجی ریشارك برادری ژانك دخی ریشار اسمنده براوغلی وار ایدی، که ۱۲۵۷ ده آلمانیا امپراطورلغنه انتخاب اولنمش ایسه‌ده، امپراطورلق تاجنی کیمکه موفق اوله‌میوب، یالکز بردفعه آلمانیایه کیتمش، وانکلتره قرالی بولنان اوچنجی هنری‌یه فرانسه‌یه وبعض قاریشقلق مسببلرینه قارشی معاونت ایدوب، بومحاربه‌لرك برنده ۱۲۶۴ اسیر دوشه‌رك، ۱۴ آی اسارتده قالمش ایدی.

ریشاردسون (Richardson) انکلتره‌نك اك مشهور حکایه نویسلرندن اولوب، ۱۶۸۹ ده دربی ایالتنده طوغمش، ۱۷۶۱ ده وفات ایتمشدر. برمانفوزك اوغلی اولوب، برمطبعه‌جینك خدمتنه کیرمش، بعده بوکا داماد اولوب، نهایت کندی ناشنه برمطبعه تأسیس ایتمش ایدی. ۵۲ یاشندن صکره تحریره باشلایوب، فوق العاده رغبت عمومیه‌یه مظهر اولان برطاقم حکایه کتابلری یازمشدر.

ریشلیو (Richelieu) فرانسه قرالی اون اوچنجی لوئینك رئیس وکلاسی اولان مشهور برقاردینال اولوب، دوقه عنوانی دخی حائز ایدی. ۱۵۸۵ ده پارسده طوغوب، عن اصل (ریشلیو) قریه‌سندن اولان بر زادکان عائله‌سنه منسوب ایدی. ابتدا عسکرلکه سلوك ایدوب، بعده طریق رهبانه کیره‌رك، ۱۶۰۷ ده (لوسون) پسقپوسی اولمشیدی. ۱۶۲۲ ده قاردینااللق رتبه‌سنه نائل اولوب، ۱۶۲۴ ده، قرالك عدم رضاسیله برابر، والده‌سنك نفوذیله مجلس عمومی‌یه اعضا تعیین اولنه‌رق، کوستردیکی اهلیت ودرایت فوق العاده اوزرینه، درعقب هیئت وکلا ریاستنه کچمشدر. موقع اقتدارده بولندیغی مدت باشلیجه اوچ شیئه حصر مساعی ایتمشدر، که بونلرده اولا فرانسه‌ده پروتستانلرك نفوذ سیاسیسنی قیرمق، ثانیا بعض کبرانك نفوذ واقتدارینی کسر ایتمك، وثالثاً آوستریا دولتنی آلچالتمق ماده‌لرندن عبارتدر. چویردیکی دسایسده موفق اولوب، فرانسه‌یه آوروپا دولی ایچنده برنجیلکی قزاندیرمشیدی. کبرادن برچوغنك اعدامنه وبعضلرینك حبس ونفینه سبب اولمشدی. اقتدار ودرایتی نه درجه‌ده ایسه، حیل ودسایسی وغدارلغی دخی او رتبه‌ده اولوب، بك چوق خاندانلرك محوینه بوریمشدی. فرانسه‌نك ترقیات داخلیه‌سنه‌ده چوق خدمتی اولوب، امور مالیه‌یی اصلاح وتنظیم، برطاقم قوانین ونظامات نافعه وضع، مکمل بردونانمه تشکیل وقناده، آنتیل، سنت دومینیق، کویانه وسنغال کبی مستملکاتی تزیید ایتدیکی کبی، علوم ومعارف وصنایعك ترقیسنه‌ده خدمت ایدوب، فرانسه آقادمیاسنی وبرچوق مکاتب ومؤسسات خیریه تأسیس، ودولتك کتبخانه‌سیله مطبعه‌سنی توسیع واصلاح ایتمشدی. ۱۶۲۴ تاریخنده وفات ایتمشدر. زماننده مهم مأموریتلرده بولنمش واجرای نفوذ ایتمش ایکی برادریله ایکی همشیره‌سی اولدیغی کبی، بعده احفادندن بعضلری‌ده مارشاللق وریاست وکلا کبی موقعلره نائل اولمشلردر.

ریشلیو (Richelieu) آمریقای شمالینك دومینیون قطعه‌سنده وقناده خطه‌سنك کبك ایالتنده برنهردر، که ممالك مجتمعه‌نك (ورمونت) و (نیویورق) جمهوریتلرنده واقع (چامپلن) کولندن چیقوب، ابتدا ۲۰۰۰ وبعده طارلشه‌رق ۲۵۰ متره کنیشلکنده جنوبه طوغری جریانله، ۱۳۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، سنت لوران ایرماغنه دوکیلور. صویی چوق وماوی رنکنده کوزل برنهر اولوب، سیر سفائنه صالحدر؛ وکچدیکی یرلر پك کوزل ومعموردر.

ریشهر ایرانك فارس خطه‌سنده وبندر بوشهرك ۸ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق بصره کورفزی ساحلنده براسکی شهر ویرانه‌سیدر.

ریطه صحابیاتدن ایکی خاتون اولوب، بری عبدالله بن مسعود حضرتلرینك ودیکری عمرو بن العاصك زوجه‌سی ایدی. — عرب شاعره‌لرندن دخی بو اسمله اوچ خاتون کلوب، بری (جذل الطعان)ك قیزی و (ربیعه بن مکدم)ك زوجه‌سیدر؛ ایکنجیسی ریطه بنت

عاصم؛ اوچنجیسیده ریطه بنت عجلاندر، که عمرو ابن عجلان نام شاعرك همشیره‌سیدر. ایکنجیسنك اشعاری (حماسه) ده واوچنجیسنك کیلر (اغانی) ده مسطوردر.

— حماقتیله مشهوره (ریطه بنت سعد) اسمنده بر خاتون دخی واردر.

ریغ (وادی —) جزایرده قسطنطینیه ایالتی چولنده جنوبدن شماله ممتد بر وادی اولوب، بر صره واحلردن عبارتدر.

ریغا (Riga) روسیه‌نك بالطیق ایالاتندن لیوونیه ایالتنك مرکزی بر شهر واسکله اولوب، پترسبورغك ۴۸۶ کیلومتره غرب جنوبیسنده منصبندن ۱۲ کیلومتره یوقاریده اوله‌رق (دوینه) ایرماغنك ایکی کنارنده وهمنای اولان کورفزك ایچنده، ۵۶° ۵۶′ ۳۶″ عرض شمالی ایله ۲۱° ۴۸′ ۱۱′ طول شرقیده واقعدر. ۱۷۵ ۳۳۲ اهالیسی اولوب، قسم اعظمی آلمان وقصوری روس، لت، استوآن، لهلی ویهودیدن مرکبدر. یوك وپاموك وایپك منسوجاته ماکینه، موم، اسپرتو، جام، یاغ وسائره فابریقه‌لری، پك ایشلك تجارتی، دوبه اوزرینه موضوع بر کوپریسیله دمیر یولنه مخصوص بردمیر کوپریسی، متعدد ابنیهٔ امیریه‌سی، علم الارض وآثار عتیقه‌یه مخصوص موزه‌سی، کتبخانه‌سی، تیاتروسی، مکتب صنایعی، بحریه مکتبی، اوچ داخلی اعدادیه‌سی وسائر مکاتبی، بر یتیمخانه‌سی، ایکی خسته خانه‌سی، طول قادینلره مخصوص دارالعجزه‌سی، تاریخ وآثار عتیقه ایله ادبیات وتاریخ طبیعی جمعیت فنیه‌لری واوچ عمومی باغچه‌سی واردر. بوشهرده آلمان لساننده برقاچ وروسجه برغزته نشر اولنور.

— ریغا کورفزی فینلانده کورفزندن صکره بالطیق دکیزینك اك بیوك کورفزی اولوب، ۵۷° ایله ۵۸° ۲۰′ عرض شمالی و ۲۰° ایله ۲۲° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، ۷۵۳۶ مربع کیلومتره مساحهٔ سطحیه‌سی واردر. جنوباً وجنوب شرقی جهتندن قورتلانده، شرقاً لیوونیه خطه‌لریله، شمالاً دخی استونیه خطه‌سنك برقسمیله محاط اولدیغی کبی، شمال غربی جهتندن دخی (اوسل) و (موهن) آطه‌لریله قپانمشدر. اوسل آطه‌سنك جنوبه طوغری اوزاتدیغی (اسووربه) شبه جزیره‌سیله قورلانده‌نك ساحل شمالیسی آره‌سنده‌کی بوغازدن کیریلوب، بوغازك ایکی طرفنده بر فنار واردر. سواحلی آلچق اولوب، کورفزك اورته‌لرنده ۴۰ متره‌یه قدر درینلکی واردر. دمیر آته‌جق یرلری صاغلامدر. بوکورفز یالکز پك شدتلی قیشلرده طونار. بوکورفزه دوکیلن صولرك اك بیوکی (دوینه) در.

ریغاس (Rigas) یونان وقایعنك مشوق ومحرکلرندن اولوب، ۱۷۵۳ تاریخنده تسالیه‌نك (ولشتینه) قریه‌سنده طوغمشدر. ثروته مالك وتجارتله مشغول ایکن، یونانك استقلالی هوسنه دوشه‌رك، بکرشده وبعده ویانه‌ده (اتریا) یعنی «شرکت» اسمیله بر جمعیت خفیه تشکیل؛ وطبیعت شعریه‌سی دخی اولمغله، همجنسلرینی فساده تشویق یولنده بعض شرقیلر ترتیب ایتمش ایدی. فن تعبیة الجیشه وحکمت طبیعیه‌یه دائر ایکی کتاب دخی یازمشدر. ۱۷۹۸ ده آوستریا حکومتی طرفندن سکز رفیقیله تریسته‌ده توقیف اولنه‌رق، درسعادته کوندرلمکده ایکن، سوقنه مأمور آدملر طرفندن طونه‌ده غرق ایدلمشدر.

ریغات (Reigate) انکلتره‌نك (سوری) ایالتنده ولوندره‌نك ۳۰ کیلو متره جنوبنده برقصبه اولوب، ۱۸۶۲۰ اهالیسی ومحصولات زرعیه تجارتی واردر.

ریف مراکش دولتنك ساحل شمالیسی بوینجه سبته بوغازندن جزایر حدودینه قدر ممتد اولان خطه اولوب، جنوباً (درن) یعنی آطلاس سلسلهٔ جبالیله محدوددر.

ریقمانسوورت (Rickmansworth) انکلتره‌نك هرتفورد ایالتنده و هرتفوردك ۳۴ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق تامیسه‌یه دوکیلن (قولنه) نهرینك صاغ کنارنده واقع بر قصبه اولوب، ۵۵۱۰ اهالیسی وکاغد فابریقه‌لریله صماندن اورمه معمولاتی واردر.

ریقوا (Rikoua) آفریقای وسطینك قسم شرقیسنده و (تانغانیقه) کولنك ۹۰ کیلومتره شرقنده بر کول اولوب، شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه اولان بویی ۱۰۰ و وسطی اکی ۲۵ کیلومتره در. شمال شرقی کوشه‌سندن بوکوله برنهر دوکیلورسه‌ده، صویی تبخر ایدوب، برطرفه آقماز.

ریلسق (Rylsk) روسیه‌نك (قورسق) ایالتنده وقورسقك ۱۰۶ کیلومتره

غرب جنوبیسنده و (دنیپره) ه تابع (ریلو) ایله (سیم) نهرلرینك ملتقاسنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ۱۱۰۷۰ اهالیسی وطوغله، آرابه، شمعدان وصابون فابریقه‌لریله ذخایر، کنویر، طوموز یاغی، بال وبال مومی تجارتی واردر. اطرافنده انسانلرك ابتدائی یاشایشلری زمانلرندن قالمه بعض آثار عتیقه بولنیور. وقتیله آیریجه بر پرنسلکك مركزی ایدی.

ریلو (Rilo) ردوب طاغی شعبه‌لرندن اولوب، بلغارستانله شرق روم ایلی حدودنده وصوفیه قربنده کائن برطاغدر. [«ردوب» ماده‌سنه مراجعت اولنه.]

ریماسومبات (Rimaszombat) مجارستانده (کومور) ایالتنك مركزی بر قصبه اولوب، پشته‌نك ۱۲۰ کیلومتره شمال شرقیسنده واقع و ۴۸۴۵ اهالیی جامعدر.

ریماشونه (Rimachouna) بروتك قسم شمالیسنده برکول اولوب، (ریوباستازه) نهریله اختلاطی واردر. هنوز تمامیله معلوم دکل ایسه‌ده، شمال غربیدن جنوب شرقیه بویی ۵۵ واکی ۱۲ ویا ۱۵ کیلومتره اولدیغی مرویدر.

ریمس (Reims) فرانسه‌نك مارنه ایالتنده (سالون سورمارنه) نك ۴۳ کیلومتره شمال غربیسنده و پارسك ۱۶۰ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (وسل) نهری اوزرنده قضا مركزی برشهر اولوب، ۷۹۰۰۰ اهالیی، مکتب طبی اعدادیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، کتبخانه‌سی، موزه‌سی، وقتیله قراللرك تتویج اولندقلری بیوك ومصنع بر کلیساسی، تیاتروسی، سرایی، استحکاماتی، کوزل مسیره‌لری، وسلده‌لیانی، خراب برطاق ظفری، کنیش سوقاقلری، چوخه وسائره یوك قماشلرله بکسیماد وسائره فابریقه‌لری، بویاخانه‌لری، پك ایشلك تجارتی ومشهور شامپانیه شرابلری واردر. پك اسکی برشهردر.

ریمنیقوسارات (Rimnicu-Sarat) رومانیه‌ده افلاقك شرق جهتنده و بکرشك ۱۳۶ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (سرت) نهرینه تابع ریمنیقو چایی اوزرنده واقع ایالت مركزی برقصبه اولوب، ۶۸۷۰ اهالیسی واردر.

ریمنیقو والش (Rimnicu Valch) رومانیه‌نك افلاق خطه‌سنده و بکرشك ۱۵۷ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (اولت) نهری اوزرنده (والسیا) ایالتنك مركزی بر قصبه اولوب، ۵۷۵۰ اهالیسی، کوزل باغلری، کلیتلی شراب محصولی وجوارنده قیا طوزی واردر.

ریمینی (Rimini) ایتالیانك امیلیا خطه‌سنده (فورلی) ایالتنده و فورلینك ۴۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق بولونیه‌دن آنقونه‌یه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، ۱۰۸۴۰ اهالیسی، معدن صولری، قاپلیجه‌سی، برطاق ظفری، بش کمر اوزرینه برکوپریسی، کتبخانه‌سی، موزه‌سی، واطرافنده منبت وکوزل ایشلنمش اراضیسی واردر. پك اسکی بر قصبه در.

رین (Rhin) آوروپای غربینك اك بیوك نهرلرندن اولوب، مجراسنك طولنجه بتون آوروپا انهارینك اونجیسی عد اولور. اسویچره‌نك (غریزون) ناحیه‌سنده آلپ سلسله‌سنك (آدوله) و (سنت غوتار) طاغلرندن نبعانله، شرق شمالیه طوغری جریان، وصاغدن برطاقم چایلر اخذ ایده‌رك، وبعده بر قوس تشکیلیله شماله دونوب، بر خیلی مسافه‌ده اسویچره ایله آوستریا حدودینی آیره‌رق، قونستانسه کولنك جنوب شرق ساحلنه واصل اولور؛ شرق جنوبیدن غرب شمالیه ممتد اولان بو بیوك کولی شق ایتدکدن صکره، کولك غرب جنوبی کوشه‌سندن خروجله، غربه طوغری پك طولاشیقلی بر مجرانك ایچنده آقه‌رق، اکثر قسمنده اسویچره ایله آلمانیا (یعنی باده) حدودینی آیرر، وصولدن یعنی اسویچره‌دن (تور) نهریله بو مملکتك اکثر میاه جاریه‌سنی طوپلایان (آر) نهرینی و (بره) چاییله دیکر بر طاقم دره‌لر وصاغدن یعنی باده‌دن دخی بر طاقم کوچك دره‌لر اخذ ایدر. (باله) شهرینه واصل اولنجه شماله طوغری دونوب، اسویچره‌یی ترکله، باده و آلساس آره‌سنده وقره اورمانك غربنده اوله‌رق کوزل بر اووه‌ده، وبعده شرقه طوغری میل ایله ینه باده وبالاتینات آره‌سنده آقار؛ دها آشاغیده بو ایکی مملکتك حدودینی ترکله، صاغدن (نقتار) نهرینی آلدقدن صکره (هسه) دوقه‌لغی ایچنده شماله طوغری آقوب، بعده ینه صاغدن تابعلرینك اك بیوکلرندن اولان (مین) نهرینی اخذله، غربه طوغری دونه‌رك، هسه‌یی

ناسودن آيرر، وصكره شمال غربي‌يه طوغري توجه ايده‌رك، وصولدن (موزله) نهريني آله‌رق، (وستفاليه) ايله (رين پروسيه‌سي) دينلن يرلر آره‌سنده، جريان وصاغ وصولدن بر طاقم كوچك چايلر و ازآن جمله صاغدن (رور) و (وسل) چايلريني اخذ ايتدكدن صكره، فلمنك حدودينه داخل اولمغله برابر، غربه طوغري دونر، وايكي قوله آيرلدقدن صكره صولدن (موزه) نهريني دخي اخذ ايله، آنجق بر اراضيده متعدد قوللره آيريله‌رق، وحتي (اسقو) ايرماغنك منصبيله‌دخي قاريشه‌رق، دكيزه‌قاريشوب، زياده‌سيله كسب وسعت ايدن قوللري آره‌سنده بيوجك برطاقم آطه‌لر تشكيل ايده‌رك، بحر شماليه منصب اولور. مجراسي ۱۱۴۲ وديكر برحسابه كوره ۱۲۹۸ كيلومتره طولنده اولوب، حوضه‌سي ۱۹۶ ۳۰۳ ويا ۳۸۶ ۱۸۰ مربع كيلومتره در.

رين ايرماغي اسويچره‌نك قوآر قصبه‌سندن سير سفائنه صالح اولمغه باشلارسه‌ده، اصل واپورلرك مقتن صورتده ايشلدكاري محل قونستانسه كولي اولوب، بوكولك اطرافنده اسويچره، آوستريا، باويره وورتمبرغ وباده حكومتلرينه تابع اسكله‌لر آره‌سنده بيوك برتجارت اجرا اولنيور. بو واپورلر نهره دخي كيروب، (شوفهوسه) يه قدر ايثرلرسه ده، اورادن آشاغي‌يه ايثرلرينه (لاوفن) شلاله‌سي مانع اولديغي كبي، دها آشاغيده‌كي سرعتلي اينيشلر دخي لايقيله سير سفائن اجراسنه مانع اولوب، اسويچره حدود جنوبيه‌سي بو سهولتدن محرومدر. (باله) شهرندن آشاغيسي سير سفائنه دها مساعد اولوب، آنجق آلساس اووه‌سنده‌كي تشعبلر وآطه‌لر دخي بردرجه‌يه قدرمانع اوليور. (هسه) دوقه لغنده‌كي (مايانسه) شهري رين ايرماغنده‌كي اهميتلي اسكله‌لرك برنجيسي عد اولنوب، ذاتاً اوراده (رين) ه دوكيلن (مين) نهري دخي سير سفائنه صالح اولديغي كبي، بونهردن طونه ايرماغنه قدرده آچلمش اولان برجدول بوايكي ايرماغي وبحر شمالي ايله قره دكيزي اختلاطده بولنديريور. دها آشاغيده (قوبلنسه) شهري دخي اهميتلي براسكله اولوب، اوراده (رين) ه دوكيلن (موزله) نهري جدوللر واسطه‌سيله فرانسه‌نك (رونه) و (موزه) ايرماقلريله اختلاطده بولنه‌رق، بحر شمالي ايله آق دكيز آره‌سنده برطريق مائي آچيور. دها آشاغيده بولنان (قولونيه) وقارشيسنده‌كي (دايچ) شهرلري ايسه رينك اك بيوك اسكله‌لري، اولوب، اورادن آشاغي‌يه وبوقاري‌يه منتظم ومقتن واپورلر ايشليور. رين ايرماغي مجراسنك بوينجه بر وبعض يرلرنده ايكي دمير يول خطي ممتد اولوب، بوايرماغك شق ايتديكي يرلر آره‌سنده وسائط اختلاط بريه بولنمغله برابر ايرماقده ايشليان واپورلر وكميلرله دخي بيوك برتجارت اجرا اولنمقده‌در. رينك اوزرنده كرك دمير يوللره وكرك يولجيلره مخصوص دميردن ودوبه‌لراوزرينه متعدد كوپريلر بولنوب، علي‌الخصوص بيوك شهرلرك بعضنده پك كوزل ومصنعلري واردر.

رينك منبعي (رونه) ايرماغنك منبعنه پك قريب اولديغي حالده، بو ايكي ايرماغك حوضه‌لري آلپ وژوره طاغلريله آيرلمشدر. طونه‌نك منابعي ايسه رينك غربه و بعده شماله طوغري اولان جريانندن تشكيل ايلديكي زاويه‌نك داخلنده‌در. بو وجهله رين حوضه‌سي، بري آق دكيزه وديكري قره دكيزه منتهي اولان رونه و طونه حوضه‌لريله همحدود اولديغي حالده، اسويچره‌نك قسم كليسيله باده و وورتمبرغ وباويره‌نك قسم شماليلريني وآلمانياي غربينك قسم وسطيسيله فرانسه‌نك شرق شمالي قسمني و بلجيقه وفلمنكي جامعدر. مجراسنك آلمانيه داخلنده بولنان قسمي پك كوزل اولوب، بعض محللري شايان تصوير منظره‌لر ابراز ايديور.

رين ايالتي { Province du Rhin) ياخود (Pr. Rhénane) غربي پروسيه‌نك رين ايرماغنك ايكي جهتنده بولنان بر بيوك ايالتي اولوب، شمالاً فلمنكه، شمال غربي جهتندن (وستفاليه) ايله، شرقاً (هسه‌ناسو) ايالتيله و(هسه) بيوك دوقه‌لغيله، شرق جنوبي جهتندن بالاتيناتله جنوب غربي جهتندن آلساس لورنله، غرباً دخي لوقسنبورغ، بلجيقه و فلمنكله محاط و محدود در. ۴۹° ۷′ ايله ۵۱° ۵۴′ عرض شمالي و ۳° ۳۱′ ايله ۵° ۴۲′ طول شرقي آره‌لرنده ممتد اولوب، تعريف اولنان حدود خارجنده دخي (هسه‌ناسو) ايالتيله (هسه دارمستاد) دوقه‌لغي آره‌سنده واقع (وتچلار) قضاسي ده بو ايالته ملحقدر. بوكا مقابل ده ايالتك داخلنده بولنان (بيركنفلد) پرنسلكي (اولدنبورغ) بيوك دوقه‌لغنه ملحقدر. آلمانيايه مخصوص اولان بو

قاریشـیقلریله برابر بو ایالت آلمانیا دولتنك اڭ بیوك واك زیاده مسکون ایالتی اولوب، شمالدن جنوبه طولی ۳۰۲، عرض اعظمی ۱۴۷ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ۲۶ ۹۹۱ مربع کیلومتره در. اهالیسی ۴ ۷۱۰ ۳۱۳ کشی اولوب، بهرّ مربع کیلومتره با-شنه ۱۷۵ کشی دوشیور. اهالیسنك همان جمله‌سی آلمان اولوب، یالکز (اکس لاشاپل) سنجاغنده ۱۰ ۰۰۰ فرانسز واردر. مذهبجه اهالیسنك اوچ ربعی پروتستان وقصوری قتولیك ویهودی وسائره‌در. بو ایالت واسعه هر بری بر ایالت وسعتنده اوله‌رق بر وجه زیر ۵ سنجاغه منقسم و ۶۰ قضایی حاویدر:

سنجاق	قضا	مربع کیلو متره	اهالی
روسلدورف	۲۱	۵ ۴۷۲	۱۸۷ ۰۵۹
اکس لاشاپل	۱۱	۴ ۱۵۵	۷۹۴ ۲۳۸
قولونیه	۱۱	۳ ۹۷۶	۱۰۴ ۲۲۸
ترو (زیر)	۱۲	۷ ۱۸۳	۷۳۵ ۲۲۵
قوبلنج	۱۳	۶ ۲۰۳	۶۵۶ ۵۵۴

عموم ایالتك والیسی (قوبلنچ) ده اقامت ایدیور-سه‌ده، عدلیه‌جه ایالتك مرکزی (قولونیه) شهری اولوب، محکمهٔ تمییز اوراده بولنیور. ایالتك مجلس عمومیسی ایسه (دوسلدورف) ده انعقاد ایدر. ایا-لتك قسم کلیسی سکزنجی قول اردو دائره‌سی داخلنده اولوب، یالکز دوسلدورف سنجاغی یدنجی و(چلار) قضاسی اون برنجی قول اردویه ملحقدر. قسم شمالیسی دوز اولوب، یالکز بعض تپه‌لری واردر؛ قسم جنو-بیسنده ایسه آردنه سلسله‌سنك آلت طرفی حکمنده اولان (هوهه‌وون) و (ایفل)، (رونسروك) و(سیبن کبیرکه) کبی بر قاچ طاغ بولنوب، بونلرك‌ده ارتفاعی یدی سکز یوز متره‌یی تجاوز ایتمیور. اکثری سونمش برکانلردن عبارت اولوب، بعضلرینك آغزلری، دیبلری صو ایله طولمش اولدیغی حالده، الیوم باقیدر. بو طاغلرك چوغی یانمش کبی بر صورتده اولوب، یازین برطاقم چالیلرله وقیشین قارله مستوردر. اڭ جنوبده کیلرك اتك وباریری ایسه کوزل اورمانلرله مستور اولوب، شایان تماشا منظره‌لر ابراز ایدرلر. بو ایالت رین ایرماغنك مجراسی اوزرنده بولنمغله، ایالتی جنوب شرقیدن شمال غربی‌یه شق ایدن بو ایرماق همان بتون صولرینی جمع ایدر؛ یالکز دوسلدورف واکس لاشاپل سنجاقلرینك بر قاچ چایی بلجیقه‌یه کیره‌رك، (موزه) ایرماغنه کیدر.

بو ایالت معادنجه پك زنکین اولوب، کلیتلی معدن کموری، دمیر، قورشون، توتیا، قیا طوزی، لینیت وسائره اخراج اولنور. چمنتو، دکرمن طاشی وباپی طاشی دخی چیقار. ایفل طاغلرینك میاه معدنیه‌سی پك چوق واکس لاشاپلك قابلیجه‌لری مشهوردر. اراضیسنك یوزده ۴۶ سی مزروع، یوزده ۱۷ سی چایر ومرعی، یوزده ۳۱ ی اورمان، یوزده یاریمی باغ وقصوری شهر وقصبه وقریه‌لر عرصه‌لریله صودن عبارتدر. شمال جهتنك اراضیسی پك منبت اولوب، جنوب جهتنك مرتفع محللرنده قیشلر پك اوزون وطوپراق آز منبت ایسه‌ده، بو جهتده بایر ودره‌لری چایرلر وباغ وباغچه‌لرله مستوردر. الحاصل اراضیسنك اکثریت اوزره عدم استعدادیله برابر، اهالیسنك چا-لیشقانلغی سایه‌سنده زراعت پك ایلری اولوب، آنجق اراضی پك اوفق حصه‌لره منقسم اولدیغندن، هیچ کیمسه یالکز زراعتله یاشایه‌میوب، اکثر اهالی صنایعه انهماك ایتمکده، وبهر سنه بر چوق اهالی اوزاق مهجرلره هجرت ایتمکده‌در. حیوانات یتیشه آز اولوب، اڭ زیاده صیغیر یتیشدیررلر. ۱۸۷۳ ده ایالت داخلنده ۱۴۱ ۰۶۲ آت، ۹۸۲ ۶۳۱ صیغیر، ۳۹۲ ۹۷۶ قیون، ۲۲۹ ۸۸۰ کچی ۳۷۲ ۴۱۸ طوموز مو-جود ایدی. صنایعجه بو ایالت آلمانیانك اڭ ایلری بولنان بری اولوب، معدن کموری اخراج اولنان محللری دمیرخانه‌لر وسائر فابریقه‌لرله مملودر. ۱۸۷۵ سنه‌سنده ایالت درونندە ۳۲۵ ۹۹۱ فابریقه ودستکاه بولنوب، مجموعنده ۷۲۲ ۹۷۹ عمله مشغول اولیور-دی. او وقتدن بری دها چوق تزاید ایتمش اوله جقدر. بو ایالت داخلنده واقع (اسن) ده‌کی قروپك طوپ فابریقه‌سی مشهوردر. صنایعك فوق-العاده ترقیسیله وسائط اختلاطیه‌نك کثرتی بالطبع بیوك برتجارت اجراسنی منتج اولیور. ۱۹۰۰ کیلومتره طولنده اولان طرق ماشه‌سندن یعنی سیرسفائنه صالح انهار و جداولدن بشقه، ایالتك ۳۰۰۷ کیلومتره طولنده دمیر یوللری و ۶۵۳۵ کیلومتره‌لك شوسه-لری واردر. اڭ بیوك تجارتکاهلری: قولونیه، قوبلنج، اکس لاشاپل، دوسلدورف، روروورت، دویسبورغ وسائره‌در.

رینو { (Reinaud) فرانسه مشاهیر مستشر-قیندن اولوب، ۱۷۹۵ ده تولد

و ۱۸۶۷ ده وفات ایتمشدر. عربی وفارسی لسانلری حقنده بر چوق کتابلر یازمش، بوایکی لساندن خیلی آثار ترجمه ایتمش وعربلرله ایرانیلرك آثار عتیقه‌سی حقنده برطاقم کشفیاته موفق اولوب، پارس کتبخانه‌سنه‌ده برچوق کتب عربیه وفارسیه اهدا ایتمشدر. آقادمیا اعضاسندن ایدی.

رینوقولوره (Rhinocolura) عریشك اسم قدیمیدر.

ریو (Riou) بحر محیط هندیده سوماتره جزیرهٔ کبیره‌سنك منتهای جنوبی قارشیسنده واقع (بینتانغ) جزیره‌سنده تجارتگاه برقصبه واسکله اولوب، او جوارلرده‌کی آطه‌لره رسماً حکم ایدن قلمنکلی برمتصرفك مقریدر.

ریوادئو (Rivadeo) اسپانیانك غالیجه خطه‌سنده واقع (لوغو) ایالتنده و (لوغو) نك ۷۲ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (اڤو) نهری منصبنك صول کنارنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، جواریله برابر ۸۹۹۰ اهالیسی، بز معمولاتی، کتن وکنوبر تجارتی، لیمانی وفناری واردر.

ریواری یاخود رواری (Rivari, Révari) هندستانك پنجاب خطه‌سنده دهلی ایالتنك (کرکاون) سنجاغنده و (کرکاون) ك ۵۲ کیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ۸۵۰۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۲۳۹۷۰ اهالیسی، دمیریولی، حکومتك تحت اداره‌سنده بولنور بربیوك مکتبی، ایکی دوز وکنیش سوقاغیله بوسوقاقلرده کوزل ابنیه‌سی، خارجنده ایکی بیوك وکوزل حوضیله، اورمانلق حالنده برتفرجگاهی وایشلك تجارتی واردر. بوقصبه‌ده یاپیلان صاریقلرله باقر وبرنج آوانی مشهوردر.

ریواس (Rivas) آمریقای وسطیده (نیقاراغوآ) جمهوریتنك (ماناغوآ) ایالتنده وماناغوآنك ۹۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق نیقاراغوآ کولنی بحر محیط معتدلدن آیران بر زخك اوزرنده واقع برقصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی واردر. آمریقانك کشفندن اول دخی بولنمش اسکی برقصبه اولوب، اکثر اهالیسی آمریقانك اهالیٔ اصلیه‌سندندر.

ریواکانته (Riva Kanta) هندستانك کجرات خطه‌سنده ۶۱ حکومت صغیرهٔ ممتازه‌یه منقسم اولان برخطه‌نك اسمی اولوب، بوخطه ۲۱°۲۳′ ایله ۲۳°۳۲″ عرض شمالی و ۷۰°۴۲′ ایله ۷۱°۵۸′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، برهلال رسمنده‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۲٤۱۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۵٤۳٤۵۲ کشیدر، که بونلرك یالکز ۲۱٤۰۰ ی مسلم وقصوری برهمنی وسائره‌در. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، یالکز غرب جهتنده براووه واردر.

ریو بامبه (Rio bamba) آمریقای جنوبیده (اقوآدور) جمهوریتنده (شیمبوقازو) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، (کیتو) نك ۱۶۵ کیلومتره جنوب غربیسنده وبش آلتی بیك متره ارتفاعلری اولان (سیمبورازو) ایله (آلتار) طاغلری آره‌سنده‌کی یوکسك اووه‌ده واقع و ۱۸۰۰۰ اهالی جامعدر. آمریقانك کشفندن اول دخی موجود بولنمش اسکی برقصبه اولوب، ۱۷۹۷ ده زلزله‌دن کاملاً خراب، و ۲۰۰۰۰ اهالیسی تلف اولمشدی.

ریو بوئنو (Rio Bueno) شیلینك جنوب جهتنده بحر محیط معتدله دوکیلور بر ایرماق اولوب، ۱٤۰ کیلومتره طولنده مجراسی واردر. (بانقو) کولنك آیاغی حکمنده اولوب، مجراسنك ۸۰ کیلومتره‌لکی سیرسفائنه صالحدر.

ریوپاردو (Rio Pardo) برازیلیاده بواسمله ایکی قصبه واردر: بری (میناس جرائس) ایالتنده و (اوروپرتو) نك ۵۸۵ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق همنامی اولان بر نهرك اوزرنده واقع اولوب، جواریله برابر ۱۲۰۰۰ اهالیسی، داخلی مکتبی و صیفیر، آت وباموق تجارتی واردر. اکثر اهالیسی اصل آمریقالیدر. — ایکنجیسی (ریو غرانده دوسول) ایالتنده و (پورتو آلکره) نك ۱۰۵ کیلومتره غربنده اوله‌رق، (ایاقوهی) نهری اوزرنده واقع اولوب، جواریله برابر ۱۰۶۰۰ اهالیسی، دمیریولی، جسیم برکلیساسی و بیوك برغربا خسته‌خانه‌سی واردر. نهرك فیضانی زماننده سفائن (پورتو آلکره) اسکله‌سندن بو قصبه‌یه قدر چیقار.

ریو پرتو (Rio Preto) برازیلیانك (میناس جرائس) ایله (ریوده ژانیرو) ایالتلری آره‌سنده جریان ایدر برنهر اولوب،

۱۵۰ کیلومتره طولی واردر . — بو اسمله بو نهرك اوزرنده و (میناس جرائس) ایالتنده (باراهیبونه) قضاسنه تابع ناحیه مرکزی برقصبه دخی بولنوب، ۴۰۰۰ اهالیسی ودمیر یولی واردر . اطرافنده کوزل اورمانلر ومرعالرله منبت اراضی بولنوب، کایتلی قهوه، شکرقامشی ومصر حاصل اولور. صیغیر، آت، استر وطوموز کبی حیواناتیده چوقدر . — ینه بو ایالت وقضاده و (اوروپرتو) نك ۱۸۳ کیلومتره جنوبنده ومذکور نهرك اوزرنده بو اسمله بر کوچك قصبه دخی بولنوب، ۳۰۰۰ اهالیسی واردر . — ینه بو ایالتك (سرودوفریو) قضاسنده (دیامانتینه) ناحیه سنده و ۴۰ کیلومتره شمال شرقیسنده دخی بو اسمله برقصبه بولنوب، ۶۰۰۰ اهالیسی واردر. جوارلری پك منبتدر . اهالیده عمومیت اوزره کردان اوری اولور .

ریو ترسرو } (Rio Tercero) آرجنتین جمهوریتنده (پارانه) ایرماغنه تابع (قارقارانیه) نهرینه صولدن دوکیلور بر چای اولوب، (سیراده قورلون) طاغندن نبعانله، اوومیه اینرکن برکوزل شلاله تشکیل ایتدکدن صکره شرقه وبعده جنوب شرقیه طوغری جریان ایدرك، (سالادیلو) ده (ریوسالادیلو) ایله برلشوب، (قارقارانیه) نهرینی تشکیل ایدر .

ریوتی } (Rioti) هندستانده بنارس ایالتنك (بالیا) سنجاغنده و بالیانك ۲۸ کیلومتره شرق شمالیسنده برقصبه اولوب، ۱۰۳۵ ی مسلم اولمق اولمق اوزره، ۹۹۳۰ اهالیسی واردر .

ریو داس ولاس } (Rio das Valhas) برازیلیانك (میناس جرائس) ایالتنده (باراناهیبه) سنجاغنك (پاتروچینیو) قضا وناحیه سنده و (اوروپرتو) نك ۳۹۰ کیلومتره غرب شمالیسنده برقصبه اولوب، جوارله برابر ۶۰۰۰ اهالیسی واطرافنده کوزل مرعالر وتارلهلرله الماسی حاوی قوملری واردر .

ریودوژیر } (Rive du Gier) فرانسهده (لوآره) ایالتنك (سنت اتیان) قضاسنده و ۲۱ کیلومتره شرق شمالیسنده اولهرق (ژیر) نهری اوزرنده ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ۱۳۵۴۰ اهالیسی، واسع کمور معدنی وجوارلرنده ۲۳ دمیرخانهسی واردر.

ریو دولورس } (Rio Dolores) ممالك مجتمعهنك (قولورادو) جمهوریتنده قالیفورنیهنك قولورادو ایرماغنه تابع بر نهر اولوب، (سان جوان) طاغندن نبعانله، جنوبه وبعده شمال غربیه طوغری جریان ایدهرك، ۹۰۰ متره درینلکی اولان و (قانون) تعبیر اولنان دیك برخندغك ایچندن کچر. مجراسی ۳۷۰ کیلو متره طولندهدر.

ریو ده یانیرو } (Rio de Janeiro) برازیلیا جماهیر متفقهسنك مرکز عمومیسی ومقدما امپراطورلغنك پایتختی بیوك برشهر اولوب، برازیلیانك جنوب شرقی قسمنده و (قریو) برونك ۱۲۵ کیلومتره غربنده اولهرق همنامی اولان قویك ساحل غربیسنده ″۲۴ ′۵۴ °۲۲ عرض جنوبی ایله ″۳۵ ′۳۰ °۴۵ طول غربیده واقع و ۵۰۰۰۰۰ اهالی‌یی جامعدر. اسکی شهر ایله ساحل بوینجه ممتد وسیرك خانهلری حاوی برطاقم یکی محلهلردن مرکب اولوب، آرهلرنده متعدد تراموایلر ایشلیور. شهرك سوقاقلری طار وغیر منتظم اولوب، محلاتك دخی حذای بحردن آنجق اوچ درت متره ارتفاعی اولمغله، لغملر وچرکفلر ابی آقمدیغندن، امر تطهیره ویریلن اهمیتله برابر، صحت عمومیهیه مضر برطاقم تعفنات حاصل اولیور. پك کثرتلی اولان یاغمور صولری ایچه آقهمیوب، بعضاً سوقاقلر دره حالنی آلیر، وصو اولرك آلت قاتیده باصار. صاری صیتمه کیتدکجه کسب ندرت ایتمکده ایسهده، ورم (یعنی سل الرئه) علتی پك چوقدر . شهر طاغلر وتپهلرله محاط اولوب، دکزدن منظرهسی پك کوزلدر. فنون عالیهیه مخصوص بربیوك مکتبیله حربیه وطبیه مکتبلری، رصدخانهسی، موزهسی، ۲۰۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانهسی، آقادمیاسی، ترسانهسی متعدد بیوك کلیسالری، تیاترولری وسائر مؤسساتی واردر. شهرك ایچنده ایکی بیوك میدان اولوب، مربع الشکل اولان برینك اورتهسنده برازیلیایه استقلالی قزاندیران (بوسهبونیفاچو) نك هیکلی مرکوزدر. لیمانی صاغلام وواسع اولوب، شهر آمریقای جنوبینك اك ایشلك اسکلهلرندن وبرازیلیانك برنجی اسکلهسی اولمغله، آوروپا ایله وآمریقای شمالی ایله بیوك برتجارت اجرا اولنور. اهالیسنك بربیوك قسمی اسارتدن یکی قور-

تلش زنجیلر اولوب، اجنبیلر دخی چوقدر. اجنبیلرك قسم اعظمی پورتكیزلی اولوب، قصوری فرانسز، ایتالیان، آلمان، اسپانیول، انكلیز وساژه‌دن مركبدر؛ خیلی مقدار چینلی دخی بولنور. شهر جوارلریله برابر مستقل برقضا تشكیل ایدیور، كه جماهیر متفقه عدادینه داخلدر. ریوده‌یانیرو ١٥٦٧ تاریخنده پورتكیزلیلر طرفندن تأسیس اولنه‌رق، ١٧٦٣ ده (باهیا) یه بدل برازیلیانك مركزی اتخاذ اولنمشدی. — بروجه مذكور جمهیر متفقه‌صره‌سنه كیرمش اولان (ریوده یانیرو) قضاسنك مساحهٔ سطحیه‌سی ١٣٩٤ مربع كیلومتره واهالیسی ٥٠٦٩٥٨ كشیدر.

ریوده یانیرو جمهوریتی (Etat de Rio de Janeiro) برازیلیا ممالك مجتمعه‌سنی تشكیل ایدن یكرمی جمهوریتك بری اولوب، قطعهٔ واسعهٔ مذكوره‌نك منتهای جنوب شرقیسنده طار واوزون برساحلدن عبارتدر. جماهیر مذكوره‌نك مركز عمومیسی اولان شهرك اسمیله مسمی اولدیغی حالده، شهر مذكور جواریله برابر آیریجه بر جمهوریت حقوقنی حائز مستقل برقضا صورتنده اداره اولندیغندن، ریوده یانیرو جمهوریتك مركزی نیكتروی شهریدر. جنوباً وشرقاً بحر محیط آطلاسی ایله، شمال شرقی جهتندن (اسپیریتو سانتو)، شمالاً (میناس جرائس)، غرباً دخی (سائو پائولو) جمهوریتلریله محاط و محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٨ ٩٨٢ مربع كیلومتره واهالیسی ١ ١٦٤ ٤٣٨ كشیدر. ٢٠° ٥٠′ ایله ٢٣° ٣٩′ عرض جنوبی و ٢١′ ٤٣° ایله ١٢′ ٧° طول غربی آره‌لرنده ممتد اولور. اراضیسی طاغلق اولوب، برازیلیانك اك مرتفع محلی اولان و٢٩٩٧ متره ارتفاعی بولنان (ایتاتیایه) طاغی بوجمهوریتك حدود شمالیه‌سنده واقعدر. میاه جاریه‌سی همنامی اولان قویه دوكیلور برقاچ كوچك چایدن عبارتدر. آمریقانك اثنای كشفنده بوخطه دخی غایت صیق وبالطه كورمه‌مش اورمانلرله مستور اولوب، بو اورمانلرك چوغی اتلاف اولنمش ایسه‌ده قالانلرندن دخی مرانغوزلقده مستعمل قیمتلی كراسته ویرر آغاجلرله كوزل قوقولی نباتلر واورمانلرك ایچنده برخیلی نباتات طبیه بولنیور. قهوه، شكر قامشی، پاموق، مانیوق، توتون وچای باشلیجه محصولاتندندر. حیوانات وحشیه، اهالینك كثرتندن طولایی، كسب ندرت ایتمش اولدیغی كبی، حیوانات اهلیه‌سی دخی آزدر. صنایع هنوز لایقیله ترقی ایتمیوب، مع هذا شكرك تصفیه‌سیله پاموقدن ایپلیك اكرمكه و بعض منسوجات طوقومغه مخصوص برخیلی فابریقه‌لر وچیفتره فابریقه‌لری واردر. ماكینه‌لرك چوغی میاه جاریه ایله تحریك اولنور. دمیر یوللری پك چوق اولوب، تجارتی تسهیل ایدرلر. اهالیسنك یالكز یوزده ٣٨ بیاض وقصوری زنجی و اصل آمریقالی وملزدن مركبدر. مركزدن ماعدا پتروپولیس، تووورقرییورغو، قامپوس، سائوپائودابارا، ماقاهو، آنغره‌دوس ریس، بزنده، بارانسه، واسو راس، باراهیبا دو سول، والنسه وقانتا غالو كبی قصبه‌لری واردر.

ریو ده یانیرو قویی (Baie de R.) برازیلیانك جنوب شرقی ساحلنده و بحر محیط آطلاسیده برقوی اولوب، ١٥٠٤ تاریخ میلادیسی كانون ثانیسنك برنجی كونی (غونقالوس) ایله (آمریق وسپوچی) طرفندن كشف اولندقده، نهر منصبی ظن اولنمغله، «كانون ثانی نهری» معناسیله بو اسم وضع اولنمش، وبعده ساحلنده تأسیس اولنان شهره‌ده ویرلمشدر. قوی جنوبدن شماله طوغری اولوب، بو استقامتده بویی تقریباً ٣٠ كیلومتره‌در. مدخلی (ریو ده یانیرو) شهریله (نیكتروی) قصبه‌سی آره‌سنده اولوب، بونك خارجنده دیكر بر مدخلی دها واردر، كه ایكی طرفدن بر كوچك قوی تشكیل ایدن طاغلق ایكی برونك بربرینه تقرب ایتمسندن حاصل اولیور. ایچ طرفده كسب توسع، ومنتهای شمال شرقیسنده (باهیاده پیتاده) اسمیله بر ایكنجی قوی تشكیل ایدر. اك واسع برنده وغربی ساحلنه قریب (غوور نادور) اسمیله بر بیوك جزیره ایله بونك اطرافنده برقاچ كوچك آطه بولنیور. بو قوی هرطرفدن طاغلرله محاط ومحفوظدر. اطرافدن برچوق چایلر ودره‌لر قویه منصب اولور.

ریورینه (Riverina) آوسترالیاده (یكی جنوبی والس) حكومتنك قسم غربیسنه ویریلن اسم اولوب، بو خطه (مورای) مجراسیله بوكا تابع (دارلینغ) مجراسی آره‌سنده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٢١ ١٩٩ كیلومتره اولوب، قسم اعظمی مراعدن عبارت اولمغله، ١١ ملیوندن زیاده قویون رعی اولنور. معادنی دخی چوق اولوب،

باقیر وسائر معدنلر اخراج اولنور. بعض یرلری خیلی منبت ایسه‌ده، زراعته اهمیت ویرلمه‌مشدر. باشلیجه قصبه‌لری: دنیلیکن، قوبار، واغه واغه و(ونتوورت) در. بونك یکی جنوبی والسدن تفریقیله آیریجه بر حکومت حالنه قونمسی دفعاتله تصور اولنمشدر.

ریوزالته (Rivesaltes) فرانسه‌ده (شرق پیرنه) ایالتنك (پرپینیان) قضاسنده و ۸ کیلومتره شمال غربیسنده واسپانیایه گیدن دمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، ۶۰۴۵ اهالیسی ومشهور شرابی وار در.

ریو سالادو (Rio Salado) یعنی «طوزلی دره» آمریقاده برچوق انهارك اسمیدر. [«سالادو» ماده‌سنه مراجعت.]

ریوغرانده (Rio Grande) یعنی «بیوك چای» آفریقانك ساحل غربیسنده فرانسه‌نك سنغامبیا مجبریله محاط اولان پورتکیز گینه‌سنده برخلیج اولوب، ۱۱° ۳۰′ عرض شمالی ایله ۱۷° ۵۰′ طول غربیده واقعدر. کشفنده چای آغزی ظن اولنه‌رق، بو اسمله تسمیه اولنمشدر. بو خلیجك بر کنارنده وقتیله تجارتگاه بولنمش وبو کون متروك بر قصبه وآغزی قارشیسنده (بولام) اسمیله برآطه واردر.

ریوغرانده دوسول (Rio Grande do Sul) یعنی «جنوبی بیوك ایرماق» برازیلیاده همنامی اولان جمهوریتك اسکله‌سی بر قصبه اولوب، (پورتوآلکره)نك ۲۵۳ کیلومتره جنوب غربیسنده و (لاغوآدوس پاتوس) گولنك بحرمحیط آطلاسی ایله اختلاط ایتدیکی محلده اوله‌رق، ۳۲° ۶′ ۴۰″ عرض جنوبی ایله ۵۴° ۲۷′ ۴۵″ طول غربیده واقعدر. پك گوزل بر موقعده مؤسس اولوب، ۱۸۰۰۰ اهالیسی گوزل ابنیهٔ امیریه وخصوصیه‌سی وایشلك تجارتی واردر. آنجق لیمانی برقوم سدیله مسدود اولوب، بیوك سفائن یناشه‌میور.

— ریوغرانده دوسول جمهورتی برازیلیا ممالك مجتمعه‌سنی ترکیب ایدن جماهیرك بری اولوب، برازیلیانك منتهای جنوبنده واقعدر. شرقاً وشرق جنوبی جهتندن بحرمحیط آطلاسی ایله، جنوباً وجنوب غربی جهتندن (اوروغوآی) جمهوریتیله، غرب شمالی جهتندن آرجنتین جمهوریتیله، شمالاً دخی (سانته‌قاترینه) جمهوریتیله محاط ومحدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۳۶۵۵۳ مربع کیلومتره واهالیسی ۶۴۳۵۲۷ کشیدر. ۲۷° ۱۰′ ایله ۳۳° ۴۵′ عرض جنوبی و ۵۱° ۵۲′ ایله ۶۰° ۳′ ۳۰″ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، مستطیل الشکلدر. مرکزی (پورتوآلکره) اولوب، ایکنجی درجه‌ده قصبه‌سی (ریوغرانده‌دوسول) در. جمهوریتك اراضیسی آمریقای جنوبینك جهت شرقیه‌سنده ممتد اولان بیوك یایله‌نك بر گوشه‌سی اولوب، (سرادومار) سلسله‌سی شمالدن جنوبه طوغری ممتد اولور؛ وایالتك اواسطنه واصل اولنجه، غربه طوغری دونه‌رك، (سراجرال) اسم عمومیسیله معروف برچوق قوللره آیریلیر. بو طاغلر ایالتی اوچ قسمه تقسیم ایدیور. برنجیسی ساحل ایله (سرادومار) آره‌سنده‌کی آلچق وگوللر وبطاقلقلرله مملو اولان یردر. بو گوللرك اك بیوکی (پورتوآلکره) ایله (پلوتاس) اسکله‌لری آره‌سنده ممتد اولان (لاغوآدوس پاتوس) در، که ۷۰۰۰ مربع کیلومتره مساحهٔ سطحیه‌سی واردر. بونکله ۱۰۰ کیلومتره طولی اولان (لاغوآمیریم) گولی آره‌سنده سیرسفائنه صالح اولان (سائوغوتسالو) نهری برطریق مائی تشکیل ایدیور. ایکنجی قسم سراجرالك شمالنده واوچنجیسی جنوبنده اولان یرلردن عبارت اولوب، برنجیسی بیك متره راده‌لرنده بر ارتفاعده وبالطبع گورمه‌مش اورمانلرله مستور، وایکنجیسی بش آلتی یوز متره ارتفاعلرنده اوله‌رق اوزون اوتلرله مستور برچولدر. سراجرالك شعبه‌لری آره‌لرنده‌کی وادی وبایرلر ایسه ایالتك اك منبت ومزروع اراضیسیدر. میاه جاریه‌سی چوق ایسه‌ده، هیچ بر بیوك ایرماغی اولمیوب، یالکز شمالی وجنوبی حدودینی آیران ایکی نهری طوغریدن طوغری‌یه بحرمحیط آطلاسی‌یه، وقصورینك برقسمی دکیزه آیاقلری اولان گوللره، وبرقسمی ده مجراسی ایالتك آرقه جهتنده بولنان (اوروغوآی) ایرماغنه دوکیلور. بزم یازمزه متصادف قیش آیلرنده یعنی حزیران وتموز وآغستوسده طاغلرده قار یاغار، وصولر طونار. یالکز شمال غربی قسمنده قار وبوز اولمیوب، قهوه وشکر قامشی یتیشه‌بیلیور. جنوب غربی قسمنده جنوب روزگاری اسدیکی وقت میزان الحراره بردن بره ۱۵ درجه اینر. علی‌العموم جمهو-

ریتده یازین میزان الحراره ۳۸ درجه‌یه قدر چیقار، وقیشین فوق الصفر ۱ درجه‌یه قدر اینر. زراعتی هنوز پك كری اولوب، یقین وقتلره كلنجه‌یه قدر اهالیلینك معیشتی مایـوقدن عبارت ایدیـسه ده، اخیراً اوروپه‌یه كثرتله هجرت ایدن ایتالیانلر بغدای زرعنی وباغ یتیشدیرمكی اهالی‌یه اوكرتوب، بغدای ایله شراب محصولاتی كیتدكجه تكثر ایتمكده‌در. برمقدار توتون وكتن دخی حاصل اولور. جنوب غربی جهتنده‌كی واسع چایرلرده كلیتلی حیوانات وباشلیجه صیغیر وقیون بسلنوب، كلیتلی باصدیرمه استحصال اولنور. آنجق بو قوری وطوزلی ات مقدما اسرایه یدیریلوب، اسارتك لغوی اوزرینه رواجنه خلل كلمشدر. اورمانلرنده كراسته‌یه وسرانغوزاق وطاوشانجیلغه یارار پك كوزل وپك چوق آغاجلر واردر. معادنی باشلیجه مرمر، آلچی، لوله‌جی چاموری كبی شیلرله كوردن عبارتدر. صنایع هنوز پك كری ایسه‌ده، یوكدن چوخه وعبا كبی بعض منسوجاتله صابون، موم، ایپ وخلاط كبی مواد فابریقه‌لری ودباغخانه‌لر واردر. تجارتی خیلی ایشلك اولوب، باشلیجه اخراجاتی حیواناتایله باصدیرمه، دری، سختیان، ایچ یاغی وسائر حیواناتدن آلنان مواد ایله، مانیـوق اونی یعنی تاپیوقه، توتون، قره فاصولیه وسائره‌دن عبارتدر. كوللرده چیقان اوزون بر نوع بالیق دخی قورودیلوب، خیلی مقـداره اخراج اولنور. ۱۳۵۵ كیلومتره دمیر یوللری اولوب، نهرلرك اكثرنده دخی واپورلر وكمیلر سیر وحركت ایدر. اهالیسنك نصفی بیاض ونصف‌دیكری زنجی واصل اسپانیالی وملزدن مركبدر. بوجمهوریته بو صوك سنه‌لرده باشلیجه المانیه وایتالیادن پك چوق مهاجرلر كیدیور.

ریوغرانده دونورته { Rio Grande (do Norte) یعنی «شمالی بیوك ایرماق» برازیلیا ممالك مجتمعه‌سنی تركیب ایدن جماهیرك بری اولوب، قطعهٔ مذكوره‌نك شمال شرقی كوشه‌سندن عبارتدر. پك كوچك برنهر هر نصلسه بواسمه سبب اولمشدر. شرقاً وشمالاً بحرمحیط آطلاسی ایله، غرباً (سئاره)، جنوباً دخی (پاراهیبا) جمهوریتلریله محاطدر. ٤° ٥٤ʹ ایله ٦° ٢٨ʹ عرض جنوبی و ٣٧° ٢ʹ ایله ٤٠° ٨ʺ طول غربی آره‌لرنده ممتداولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۷٤۸۵ مربع كیلومتر واهالیسی ۳۰۸۸۵۲ كشیدر. مركزی جمهوریتك اسمیله دخی تسمیه اولنان (ناتال) اسكله‌سیدر. سواحلی ٤٦۰ كیلومتره طولنده ایسه‌ده، آلچق وقوملق اولوب، صویك حذاسیله برابر برطاقم قیالرله محاطدر. وهمان هیچ برقوی ولیمانی یوقدر. یالكز ساحل شمالیسنده اوچ چای آغزی بولنوب، سفائن اورالردن كیره‌بیلیور. بو سـواحل كرچكدن برتهامه اولوب، بعده اراضی كسب ارتفـاع ایده‌رك، داخلده (بوربورمه) طاغلری بولنیور. بوطاغلردن برچوق انهار نبعان ایدوب، ساحل شرقی‌یه اینتلری دهـا چوق ایسه‌ده، هیچ بری ۱۲۵ كیلومتره‌دن اوزون دكلدر. جمهوریتـه اسمنی ویرن (ریوغرانده دونورته) دخی بونلرك بریدر. ساحل شمالی‌یه اینلرك اوچی بیوجك اولوب، متـوازیاً آقارلر. بونلردن اورته‌ده بولنـان (ریوداس پیراناس) پاراهیبا جمهوریتندن، كلوب جمله‌نك اك اوزونیدر. بوانهارك یالكز منصبلرینـه قریب محللری سـیر سفائنه صـالحدر. هواسی پك اوقدر آغیر دكل ایسه‌ده، زیاده‌سیله صیجاق ویابسدر. اكثر طرفلرینك نباتاتی پك كوچك وسیرك اولوب، آنجق یوكسك یایله‌لرده وچایلرك مجرالرنده كوزل اورمانلر دخی بولنوب، پك قیمتدار آغاجلر چیقار. باشلیجه محصولاتی قهوه، شكرقامشی، مانیوق وپاموق اولوب، پرنج، فاصولیه وتوتون كبی بعض شیلر دخی حاصل اولور. صیغیر وقیون سوریلری چوق اولوب، اهالینك باشلیجـه مدار معیشتی چوبانلقدر. معـادنی یوق حكمنده اولوب، تملحه‌لری چوقدر. صنایع محلیه شكر، موم، اسپیرتو وطوز استحصـالندن عبارت اولوب، اخراجات وادخالاتی برابر اوله‌رق تجـارت سنویه‌سی ۹ ملیون فرانغی تجاوز ایتمز.

ریو قاسینی { (Rio Cassini) آفریقانك ساحل غربیسنده پورتكیز كینه‌سنده یعنی كینه‌نك پورتكیزلیلرك النده بولنان پارچه‌سنده برخلیج اولوب، ابتدا نهر آغزی ظن اولنمشدی.

ریو قاشئو { (Rio Cachéo) آفریقانك ساحل غربیسنده پورتكیزكینه‌سنده برایرماق اولوب، منصبندن (فاریم) قره‌غولنه‌دك یعنی مجراسنك ۱۸۵ كیلومتره‌لك سـیر سفائنه صالحدر. منصبندن ۲۵ كیلومتره یوقاریده پورتكیز-

لیلرك تأسیس ایتمش اولدقلری (قاشئو) قصبه‌سی بولنیور، که وقتیله پك ایشلك بر تجارتگاه ایكن، شمدی یالکز ۱۸۰۰ اهالیسی واردر.

ریو قوآرتو (Rio Cuarto) آرجنتین جمهوریتنك (قوردوبه) ایالتنده برنهر وبونك کنارنده برقصبه اولوب، نهر ۳۵۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (ریوترچرو) نهرینه دوکیلور. قصبه قوردوبه‌نك ۱۸۰ کیلو متره جنوبنده واقعدر.

ریوقومپونی (Rio Compony) آفریقای غربیده فرانسه‌نك سنغال مهجرنده برایرماق اولوب، ۱۷° ۱۰′ عرض شمالی ایله ۱۷° ۱۵′ طول غربیده بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور. (فوتاجالون) طاغندن نبعان ایدن ایکی نهردن ترکب ایدوب، شمال غربی‌یه وبعده جنوب غربی‌یه طوغری آقار. برلشمزدن اول ایکی نهرك طوللری ۲۰۰ کیلو متره‌در. (قاندیا فاره) قصبه‌سنه وصولنده اکی ۳۰۰ وعمقی ۱۰ متره‌در. اورادن آشاغی واسع برخلیج صورتنه کیروب، برطاقم آطه‌لری‌ده حاویدر.

ریولی (Rioli) آرناؤدلغك اشقودره ولایتنده ودرینك شمالنده برقبیله اولوب، ۱۵۰۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۲۵۰۰ کشیدن وساکن اولدقلری اراضی ۵۰ مربع کیلو متره‌دن عبارتدر.

ریو لینغه (Riou-Linga) چین دکیزنده ومالاقه شبه جزیره‌سنك منتهای جنوبی قارشیسنده برطاقم آطه‌لر اولوب، شمالده‌کیلر (ریو) وجنوبده‌کیلر (لینغه) اسمیله معروفدر. برنجیلری ۱° ۱۳′ ایله ۰° ۳۶′. عرض شمالی و ۱۰۱° ۱۵′ ایله ۱۰۲° ۲۰′ طول شرقی، وایکنجیسی ۰° ۳۸′ عرض شمالی ایله ۰° ۳۷′. عرض جنوبی و ۱۰۱° ۴۸′ ایله ۱۰۲° ۴۲′ طول شرقی آره‌لرنده اولوب، (دمپو) بوغازیله برلرندن آیرلمشدر. برچوق آطه‌لردن وآطه‌جقلردن مرکب اولوب، جمله‌سنك مساحۀ سطحیه‌سی ۴۱۹۶ مربع کیلو متره واهالیسی ۹۸۰۰۰ کشیدر. اکثری اورمانله مستور اولوب، سفائن اعمالنه وکراسته‌یه وسائر نوزلنه یارار پك ایی آغاجلری واردر. باشلیجه محصولاتی

پرنج بوبر ایله چای کبی قوللانیلان (غامبیر) تعبیر اولنور برنوع نباتدن عبارتدر. اهالیسی ملایی وچینلی وسائره‌دن مرکب اولوب، قسم اعظمنی تشکیل ایدن ملاییلر دین اسلامه مدیندرلر.

ریون (Rion) روسیه‌نك ماوراء قافقاس دائره‌سنده و(قوتاییس) ایالتنده برنهر اولوب، قافقاس سلسله‌سنك قسم وسطیسنك جنوبی مائله‌سندن نبعانله، ابتدا شرقه، بعده جنوبه ونهایت غربه طوغری آقه‌رق، قوتاییس قصبه‌سندن کچدکدن، و ۳۱۴ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، پوتی قربنده قره دکیزه منصب اولور.

ریوه (Rivah) هندستانك شمال جهتنده واقع (بکلکند) خطه‌سنده و(اله آباد)ك ۱۱۵ کیلومتره جنوب غربیسنده برکوچك حکومت ممتازه‌نك مرکزی برقصبه اولوب، ۴۵۸۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۲۲۰۱۵ اهالیسی وراجه‌یه مخصوص سرایی واردر. — ریوه حکومت ممتازه‌سی ۲۲° ۳۹′ ایله ۲۵° ۱۲′ عرض شمالی و ۷۸° ۲۳′ ایله ۸۰° ۳۱′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحۀ سطحیه‌سی ۲۵۹۰۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۱۰۳۱ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۳۰۵۱۲۴ کشیدر. طاغلق بریر اولوب، اورمانلری ومعادنی چوقدر.

ریوه شهر امانتنه ملحق بکقوز قضاسنده قره دکیز بوغازینك خارجنده اوله‌رق، آناطولی ساحلنده وهمنامی اولان چایك منصبنده برکوچك قصبه‌در. — ریوه چایی ککبوزه قربنده الکن طاغندن نبعانله، علم طاغنك اوته‌سنده ایکی طرفی طاغلر وتپه‌لرله محاط برآدره‌نك ایچنده شمال غربی‌یه طوغری جریان ایدر. مجراسی تقریباً ۴۰ کیلومتره طولنده‌در.

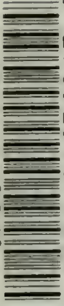
ریویر دوسود (Rivières du Sud) یعنی «جنوبی انهار» آفریقای غربیده فرانسه‌نك سنغال مهجری تقسیماتندن اولوب، شمالاً پورتکیز کینه‌سیله وجنوباً انکلتره‌نك النده بولنان (سیرا لئونه) ایله محدوددر. ۸° ۵۶′ ایله ۱۰° ۵۵′ عرض شمالی و ۱۵° ایله ۱۷° ۳۰′ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، حدود شرقیه‌سی معین دکل ایسه‌ده، فوتا جالون طاغنه‌قدر اعتبار او-

لنـدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۰۰۰۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۰۰۰۰۰ کشیدن عبارتدر. انهاری چوق اولدیغندن، بو اسمله تسمیه اولنمشدر. [زیاده معلومات ایچون «سنغال» ماده‌سنه مراجعت]

ریئویا { (Rioja) آمریقای جنوبیده آرجنتین جمهوریتنك ایالات واسعه‌سندن بری اولوب، (آند) سلسلهٔ جبالیله غرباً شیلی جمهوریتندن آیرلمش اولدیغی حالده، شمالاً (قاتاماره)، شرقاً ینه قاتاماره و (قورددوبه)، جنوباً (سان لوئی)، جنوب غربی جهتنـدن دخی (سان یوآن) ایالتلریله محدود ومحاطدر. شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه اولان طول اعظمی ۶۰۶ وعرض اعظمی ۳۲۷ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۸۹۰۳۰ مربع کیلومتره‌در. اهالیسی بالکز ۸۰۰۰۰ کشیدر. ۱۵ قضایه منقسمدر. آند سلسلهٔ جبالنه آرقه‌سنی ویرمش اولمغله، قسم غربیسنده اوچ درت بیك وزیاده متره ارتفاعنده طاغلری اولوب، والك یوکسك ذروه‌سی اولان (نوادو)نك ۶۰۲۴ متره ارتفاعی واردر. قسم شرقیسی اووه ایسه‌ده، اوراده دخی (سیرادلوس لانوس) یعنی «اووه طاغی» اسمیله ۴۰۰ متره ارتفاعنده برصرت اوزانیور. باشلیجه نهری (برمیو)در، که جنوبه طوغری جریان ایدوب، قوملرك ایچنده محو اولور. دیگر نهرلری کوچك اولوب، سقی اراضی ایله صولری تنف اولور. هواسی پك یابس اولوب، کانونلرله شباطه تصادف ایدن یازلرنده میزان الحراره نهایت ۴۳ درجه‌یه قدر چیقار و بزم یازمزه تصادف ایدن قیشلرنده فوق الصفر ۲ درجه‌یه قدر اینر. معادنی پك چوق اولوب، باقیر اونبش بیکری کیلو تقلتنده کتله‌لر حالنده دخی بولنور. کوکورد، دمیر، کومش، آلتون وسائر معادنله، آلچی، کور وقیا طوزی دخی چوقدر. اوزه جهتنده حیوانات بسلنوب، صیغیر، آت، استر، اشك، قیون وکچیلرك مقداری ۱۰۰۰۰۰ عددینی متجاوزدر. اراضیٔ مزروعه‌سی آزدر. بعض یرلرنده اوزوم حاصل اولوب، شراب یاپیلیر، پورتقال وانجیر آغاجلری‌ده چوقدر. زیتون آغاجیله پاموق یتیشدیرمکه هوانك یبوستی مانعدر. آند سلسله‌سی بوغازلرندن کچن یوللردن شیلی ایله خیلی تجارتی واردر. اهالیسی اسپانیوللرله (قالشاکی) قوم اصلیسنك اختلاط وامتزاجندن متولد اولوب، هرجهتجه کرك سائر آرجنتینیلردن وکرك شیلیلردن فرقلیدرلر.

(باب الرانك صوکی)

اوچنجی جلدك صوکی

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01454917 4